MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

inv. 108
BIBLIOTECA MITRO[illegible]
P.I-2

ANUL LIV, Nr. 1 — 2 IANUARIE — FEBRUARIE 1978

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Str. Ştefan cel Mare Nr. 46 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

MEMBRI

† P. S. Episcop Vicar ADRIAN BOTOȘĂNEANUL

† P. S. Arhiereu Vicar EFTIMIE BÎRLĂDEANUL

P. C. Pr. COSTICĂ CAZAN, consilier administrativ, Roman

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț

REDACTOR COORDONATOR

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex. 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3".

42.420

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

Omagiul ţării

Preşedintele Nicolae Ceauşescu a împlinit 60 de ani *(Mitropolia Moldovei şi Sucevei)* 5

Unirea Principatelor Române, 24 ianuarie 1859

Unirea, temeiul principalelor înfăptuiri *(S. P.)* 8
Un slujitor al altarului care a activat pentru Unire: Preotul Dimitrie Matcaş *(Pr. Dan-Emilian Nicolau)* 11

Studii

Prof. N. CHIŢESCU, Relaţiile Bisericii Ortodoxe cu celelalte culte . 21
Pr. C. COJOCARU, Mitropolitul Grigore Roşca 61

Predici

† *TEOCTIST, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei,* Drept şi temător de Dumnezeu 71
GH. BURCĂ, La praznicul Tăierii Imprejur 75
Pr. ŞT. SLEVOACĂ, La Duminica a XXXI-a după Rusalii . . 79
Pr. SC. PORCESCU, La Duminica vameşului şi fariseului . . 83
Sf. Ioan Gură de Aur, La cuvîntul apostolic: «Dar din pricina desfrînării, fiecare să-şi aibă femeia sa» *(Trad. Pr. D. Fecioru)* . 86

Din viaţa şi operele Sfinţilor Părinţi

Arhidiacon TIBERIU MELEŞCAN, Sfîntul Irineu 96

Învăţămîntul de altădată

I. D. LĂUDAT, La 150 de ani de la întemeierea învăţămîntului în limba naţională în Moldova 101
Ic. N. DRAGOMIR şi *SILVIU N. DRAGOMIR*, Pregătirea preoţilor în Eparhia Romanului (II) 109

Însemnări 126

Vasile Pârvan despre începuturile creștinismului în Dacia *(I. D. Lăudat)*; Moldauerkreuz *(Al. Husar)*; Arhiereul Filaret Beldiman Apamias și Schitul Durău *(Diac. I. Ivan)*; Vechiul pomelnic al Mănăstirii Pionul *(Prof. Costin Merișca)*; Colocviul unor specialiști din țară și de peste hotare privind «Conservarea și restaurarea picturilor murale» (Suceava, 2-7 iulie 1977) *(Gh. Burcă)*; Al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină *(Pr. V. Văcăreanu)*.

Recenzii 165

† *Nestor Vornicescu-Severineanul*, **O cronică a războiului pentru independență**, Extras din revista „Biserica Ortodoxă Română", XCIV (1976, nr. 5-6), *(Pr. Scarlat Porcescu)*; *Ion B. Mureșianu*, **Mănăstiri din Banat.** Prefață de Înalt Prea Sfințitul Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, cu o schiță istorică a vieții religioase din Banat, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1976, 171 p. *(Florian Dudaș)*; *Viorel Cosma*, **Două milenii de muzică pe pământul României**, Editura Ion Creangă, București, 1977, 150 p. *(Diac. I. Ivan)*; *Ștefan Meteș*, **Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX**, Editura științifică și enciclopedică, ediția a II-a, București, 1977, 526 p. *(Pr. Scarlat Porcescu)*; *P. Zugun*, **Unitate și varietate în evoluția limbii române literare** *(I. D. Lăudat)*; *Aurel Sasu*, **Retorica literară românească**, București, 1976 *(I. Nuță)*; *Dan Zamfirescu*, **Independență și cultură**, Editura Militară, București, 1977, 192 p. *(Pr. V. Văcăreanu)*; **Cîntarea cîntărilor.** Studiu introductiv de Zoe Dumitrescu Bușulenga. Traducere din limba ebraică, note și comentarii, de I. Alexandru, București, 1977, 133 p. *(Prof. Gh. I. Badea)*; **«Histoire chronologique de la Roumanie»**, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, 550 p. *(Pr. Dan-Emilian Nicolau)*; *Carlo Tagliavini*, **Originile limbilor neolatine**, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 592 p. *(Zamfira Paul)*; *Direcția Generală a Arhivelor Statului din R. S. R.*, **Colecția de documente de la Arhivele Statului Bacău (1424-1848)**, Inventare arhivistice 7, București, 1976 *(Pr. I. Apostu)*; **Manuscrisul de Ieud.** Text stabilit, Studiu filologic, Studiu de limbă și indice de *Mirela Teodorescu* și *Ion Gheție*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, 259 p. *(V. Diacon)*.

Cronica bisericească

A. — **Arhiepiscopia Iașilor** . . . 189

Început de An Nou la Centrul eparhial Iași; Conferințe administrative cu protopopii, starețiii și starețele din Arhiepiscopia Iașilor *(Gh. Burcă)*; Adunarea generală a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului și personalului muncitor din Arhiepiscopia Iașilor *(I. Zamfirescu)*: O nouă serie de cursuri cu muzeografii, supraveghetorii de muzee și custozii de sală din Arhiepiscopia Iașilor și Episcopia Romanului și Hușilor (16-29 ianuarie — 6-11 februarie. a. c.) *(Cronicar)*; Praznicul Sfinților Trei Ierarhi, la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț *(Prof. Gh. I. Badea)*.

Chemați la Domnul: † Preotul Sergiu Mirăuți *(Pr. V. Butnaru)*; † Protosinghelul Luca Moșneagu *(Ierom. Ciprian Zaharia)*; Doi merituoși viețuitori ai mănăstirii Neamț adormiți întru Domnul: Protosinghelul Nazarie Chirilă și Arhimandritul Teofil Boghean *(Diac. I. Ivan)*.

B. — **Episcopia Romanului și Hușilor** . . 204

Chemați la Domnul: † Preotul Ioan D. Chirilă *(Pr. N. Bădros)*; † Diaconul Dumitru Teofănescu *(Gr. Gotcu)*; † Preotul Vasile Hîncu *(Pr. I. Vrînceanu)*.

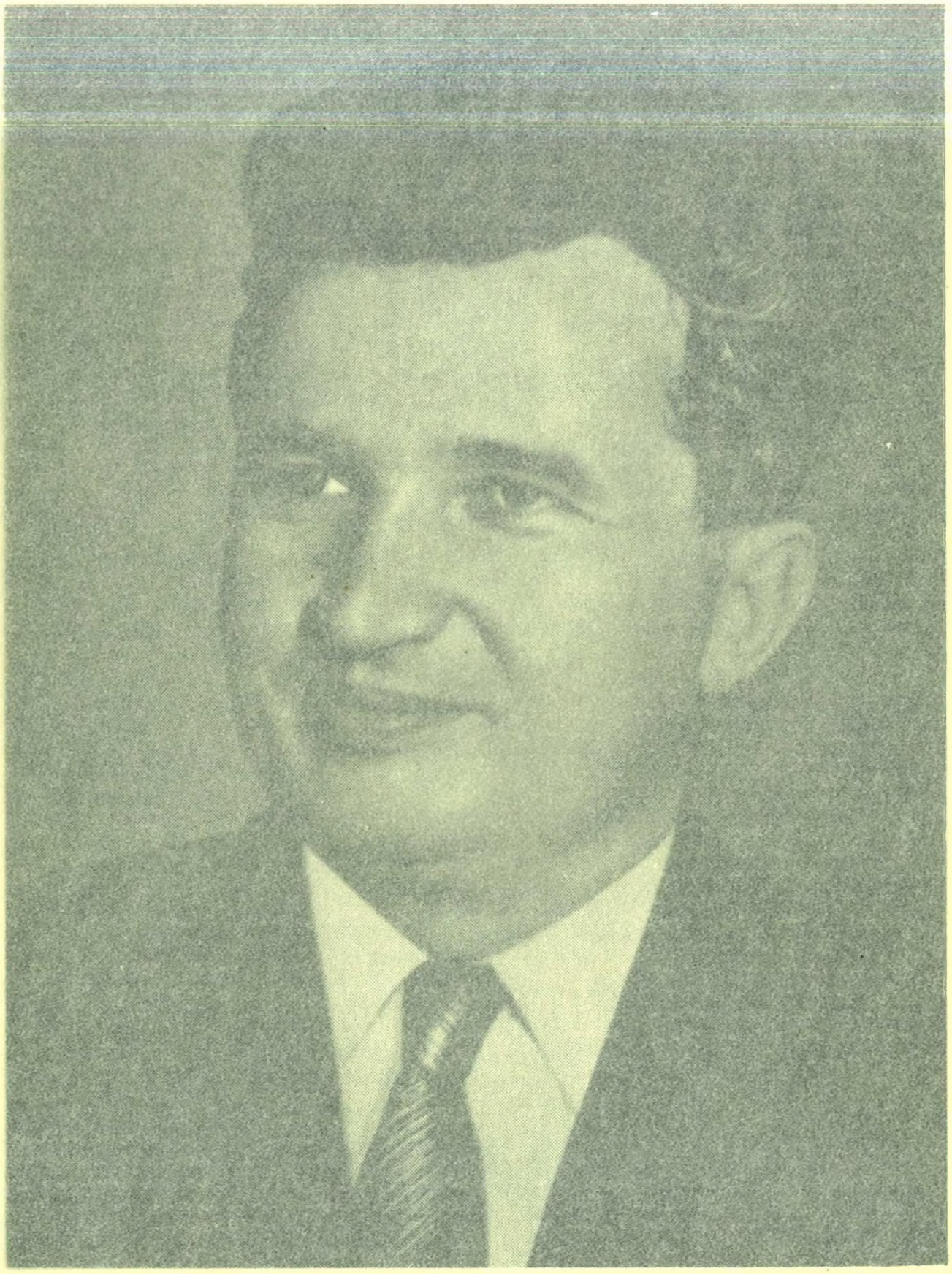

NICOLAE CEAUȘESCU

Președintele

Republicii Socialiste România

Însemnări 125

Vasile Pârvan despre începuturile creștinismului în Dacia *(I. D. Lăudat)*; Moldauerkreuz *(Al. Husar)*; Arhiereul Filaret Beldiman Apamias și Schitul Durău *(Diac. I. Ivan)*; Vechiul pomelnic al Mănăstirii Pionul *(Prof. Costin Merișca)*; Colocviul unor specialiști din țară și de peste hotare privind «Conservarea și restaurarea picturilor murale» (Suceava, 2-7 iulie 1977) *(Gh. Burcă)*; Al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină *(Pr. V. Văcăreanu)*.

Recenzii 165

† *Nestor Vornicescu-Severineanul*, O cronică a războiului pentru independență, Extras din revista „Biserica Ortodoxă Română", XCIV (1976, nr. 5-6), *(Pr. Scarlat Porcescu)*; *Ion B. Mureșianu*, Mănăstiri din Banat. Prefață de Înalt Prea Sfințitul Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, cu o schiță istorică a vieții religioase din Banat, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1976, 171 p. *(Florian Dudaș)*; *Viorel Cosma*, Două milenii de muzică pe pământul României, Editura Ion Creangă, București, 1977, 150 p. *(Diac. I. Ivan)*; *Ștefan Meteș*, Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX, Editura științifică și enciclopedică, ediția a II-a, București, 1977, 526 p. *(Pr. Scarlat Porcescu)*; *P. Zugun*, Unitate și varietate în evoluția limbii române literare *(I. D. Lăudat)*; *Aurel Sasu*, Retorica literară românească, București, 1976 *(I. Nuță)*; *Dan Zamfirescu*, Independență și cultură, Editura Militară, București, 1977, 192 p. *(Pr. V. Văcăreanu)*; Cîntarea cîntărilor. Studiu introductiv de Zoe Dumitrescu Bușulenga. Traducere din limba ebraică, note și comentarii, de I. Alexandru, București, 1977, 133 p. *(Prof. Gh. I. Badea)*; «Histoire chronologique de la Roumanie», Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, 550 p. *(Pr. Dan-Emilian Nicolau)*; *Carlo Tagliavini*, Originile limbilor neolatine, Editura științifică și enciclopedică, 1977, 592 p. *(Zamfira Paul)*; *Direcția Generală a Arhivelor Statului din R. S. R.*, Colecția de documente de la Arhivele Statului Bacău (1424-1848), Inventare arhivistice 7, București, 1976 *(Pr. I. Apostu)*; Manuscrisul de Ieud. Text stabilit, Studiu filologic, Studiu de limbă și indice de *Mirela Teodorescu* și *Ion Gheție*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, 259 p. *(V. Diacon)*.

Cronica bisericească

A. — **Arhiepiscopia Iașilor** . . . 189

Început de An Nou la Centrul eparhial Iași; Conferințe administrative cu protopopii, starețiii și starețele din Arhiepiscopia Iașilor *(Gh. Burcă)*; Adunarea generală a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului și personalului muncitor din Arhiepiscopia Iașilor *(I. Zamfirescu)*: O nouă serie de cursuri cu muzeografii, supraveghetorii de muzee și custozii de sală din Arhiepiscopia Iașilor și Episcopia Romanului și Hușilor (16-29 ianuarie — 6-11 februarie. a. c.) *(Cronicar)*; Praznicul Sfinților Trei Ierarhi, la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț *(Prof. Gh. I. Badea)*.

Chemați la Domnul: † Preotul Sergiu Mirăuți *(Pr. V. Butnaru)*; † Protosinghelul Luca Moșneagu *(Ierom. Ciprian Zaharia)*; Doi merituoși viețuitori ai mănăstirii Neamț adormiți întru Domnul: Protosinghelul Nazarie Chirilă și Arhimandritul Teofil Boghean *(Diac. I. Ivan)*.

B. — **Episcopia Romanului și Hușilor** . . 204

Chemați la Domnul: † Preotul Ioan D. Chirilă *(Pr. N. Bădros)*; † Protosinghelul Dumitru Teofănescu *(Gr. Gotcu)*; † Preotul Vasile Hîncu

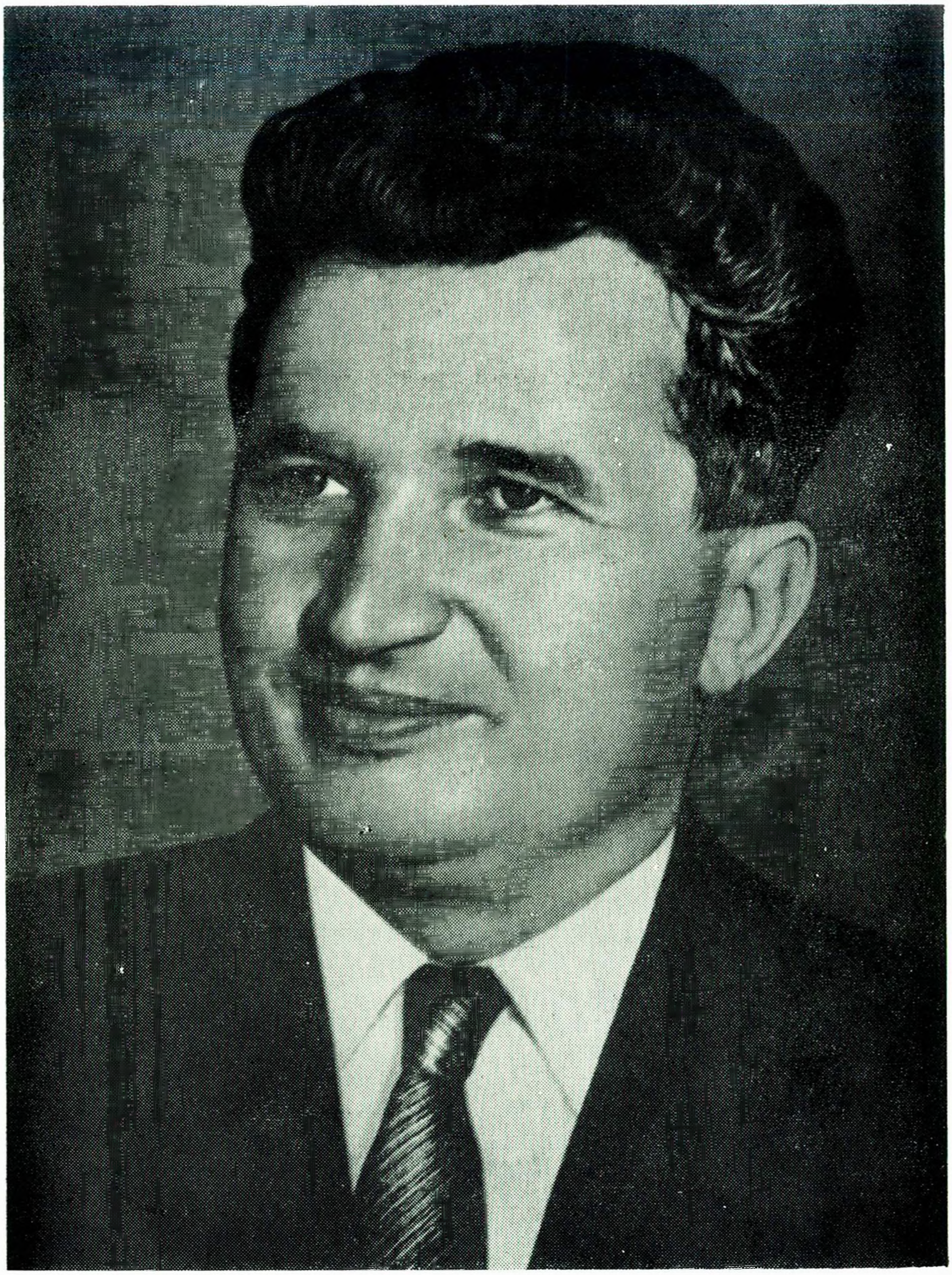

NICOLAE CEAUŞESCU

Preşedintele

Republicii Socialiste România

Omagiul țării

Președintele Nicolae Ceaușescu a împlinit 60 de ani

Primul bărbat al țării, Președintele Nicolae Ceaușescu, a împlinit, la 26 ianuarie a.c., 60 de ani. Privirile, gîndurile și simțămintele de aleasă cinstire ale tuturor românilor s-au îndreptat, cu prilejul acestui popas aniversar, spre omul care veghează neabătut la cîrma Patriei, spre marea personalitate a lumii contemporane care se străduiește necontenit pentru primatul și triumful înaltelor valori umane, pentru pace pe pămînt și bunăînțelegere între oameni și popoare.

In același timp, acest popas aniversar a adus în conștiința tuturor și cei 45 de ani de activitate revoluționară, înflăcărată, de strădanii pilduitoare închinate de președintele Nicolae Ceausescu poporului său.

Vîltoarea lumii contemporane, răscrucea istorică pe care o străbate, astăzi, omenirea, încrengătura ideilor și evenimentelor găsesc în fruntea poporului român un om de înaltă omenie, un om încercat, un om cu o temeinică experiență, un om cutezător, neînfricat, conducător înzestrat cu spirit clarvăzător, cu minte pătrunzătoare, cu sensibilitate patriotică, cu voință oțelită, cu energie și putere de muncă rar întîlnite.

Cronicarul care cercetează critic etapa istorică contemporană, care analizează obiectiv înfățișarea cea nouă a României, care pune în cumpănă dreaptă ceea ce a fost ieri alături de ceea ce se înfăptuiește acum, cu înflăcărare, și se adaugă, zi de zi, în viața Patriei noastre scumpe, desprinde chipul măreț al gînditorului profund, al creatorului harnic, chipul ctitorului al cărui nume se înscrie, cu slove nepieritoare, în panteonul fiilor renumiți pe care i-a rodit pămîntul românesc.

Iată de ce, sărbătorirea președintelui mult stimat și unanim iubit a prilejuit colocvii, simpozioane, sesiuni științifice în care oameni de știință, muncitori din uzine și combinate industriale, țărani cooperatori „au apreciat sensurile și implicațiile operei sale științifice", a operei sale consistente care rămîne, în iureșul zilelor noastre, o sursă bogată de idei, un normativ prețios.

Iată de ce, în semn de înaltă prețuire, Academia „Ștefan Gheorgiu" i-a conferit titlul de „Doctor în științe politice", iar Academia de „Studii Economice" titlul de „Doctor în Economie".

Iată de ce, poporul pe care-l conduce i-a conferit, într-o deplină unitate de gînduri și simțiri, pentru a doua oară, titlul de mare onoare „Erou al Republicii Socialiste România" și ordinul „Victoria Socialismului".

Iată de ce, sărbătorirea aniversară a avut un larg și răsunător ecou pe toate meridianele planetei, dovedit de numeroasele și vibrantele mesaje, mărturii grăitoare, expresii ale simțămintelor de recunoștință și prețuire, ce i-au fost adresate președintelui Nicolae Ceaușescu din toate colțurile lumii. Peste tot, astăzi, cînd se vorbește de România este asociat numele conducătorului ei iubit. Ori de cîte ori este evocat numele țării noastre, este evocat și numele președintelui Nicolae Ceaușescu.

Pentru activitatea desfășurată în slujba păcii și a bunei-înțelegeri între oameni și popoare, cu acest prilej festiv, Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice a conferit președintelui Nicolae Ceaușescu Ordinul „Lenin"; Președintele Republicii Socialiste Federative Jugoslavia, Iosip Broz Tito, i-a conferit Ordinul „Erou al Muncii Socialiste"; Consiliul de Stat al Republicii Populare Bulgaria i-a conferit Ordinul „Gheorghe Dimitrov", iar Erich Honecker, președintele Consiliului de Stat al R. D. Germane, i-a conferit Ordinul „Karl Marx".

Iată de ce, acest popas aniversar a luat, în țara noastră, caracterul unei solemnități deosebit de scumpă întregului popor român, fiindcă președintele are privirile îndreptate cu atenție asupra tuturor, fiindcă este, în întregime, identificat cu țelurile și destinele românilor.

Dînd cinstea cuvenită celui dintîi fiu al poporului nostru, slujitor devotat al socialismului, prețuim, în același timp, străduniile sale încununate de înfăptuiri multilaterale care înnoiesc fața pămîntului românesc, care îmbogățesc și dezvoltă mereu viața materială și spirituală a poporului român, prețuim hotărîrea sa de a face totul pentru a asigura țării noastre libertatea, independența și suveranitatea națională.

Biserica Ortodoxă Română dă cîrmuirii ceea ce se cuvine cîrmuirii și lui Dumnezeu ceea ce se cuvine lui Dumnezeu. Ea face cereri și mijlociri „pentru toți cei care sînt în înalte dregătorii ca să petrecem viață pașnică și liniștită" (I Timotei II, 2). Misiunea ei de căpetenie este propovăduirea necontenită a iubirii de semeni, dreptății, omeniei, înțelepciunii și păcii pe pămînt.

Fiii ei – clerici și credincioși – în același timp fii ai poporului nostru, iau parte, însuflețiți de cele mai alese simțăminte, la sărbătorirea președintelui țării, la sărbătorirea celui dintîi fiu al Patriei ajuns la starea bărbatului desăvîrșit. Urechile lor iau aminte, pururea, la îndrumările, sugestiile și îndemnurile pe care președintele le dă tuturor; ochii lor se

întorc necurmat la străduaniile sale pilduitoare pentru belșug și bunăstare, pentru înnoirea multilaterală, pentru slava României.

In atmosfera de libertate statornicită în Patria noastră, care ne este garantată de Constituția și legile țării, cum și de largă înțelegere față de Biserica strămoșească, față de valorile patrimoniale pe care ea le păstrează și le ocrotește, clericii și dreptmăritorii creștini din Mitropolia Moldovei și Sucevei, urmînd părintești îndemnuri ale întîistătătorilor, în consens patriotic cu întregul nostru popor, aduc președintelui Nicolae Ceaușescu omagiul dragostei și recunoștinței lor.

Cinstindu-l pe președinte, după datina străbună, ei își înțeleg și datoriile; se obligă, adică, în conștiința lor, că vor sprijini, ca și pînă acum, cu mijloacele specifice misiunii lor, străduaniile eroice ale poporului nostru condus de vrednicul său președinte pentru a croi și asigura României locul ce i se cuvine între țările lumii; ei vor fi mereu prezenți cu hărnicie și osîrdie pilduitoare acolo unde se urzește și se lucrează binele, acolo unde se zidește viitorul fericit al poporului, acolo unde se vestește și se apără pacea.

Alăturîndu-se tuturor celor ce gîndesc și simt românește slujitorii și dreptmăritorii creștini din Mitropolia Moldovei și Sucevei urează președintelui Nicolae Ceaușescu mulți ani, sănătate și putere multă spre a clădi viitorul tot mai luminos al poporului român, spre a-și aduce marea sa contribuție la înflorirea continuă a României.

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

Unirea Principatelor Române, 24 ianuarie 1859

Unirea, temeiul principalelor înfăptuiri

Unirea Principatelor Române, Moldova și Muntenia, înfăptuită în anul 1859, se înscrie în istoria poporului nostru ca un eveniment politic-național de foarte mare însemnătate. Acest fapt, de proporții răsunătoare, este un fruct, o împlinire cerută de contextul condițiilor politice europene de la jumătatea secolului al XIX-lea și, deopotrivă, de dorința vie, entuziastă, a tuturor românilor de a se uni, de a închega un stat viabil și respectat peste hotare.

In ambianța condițiilor timpului, Unirea este opera acelor bărbați luminați ai poporului nostru, care aveau convingerea că dezbinarea este sursa neînțelegerilor, începutul tuturor discordiilor, a tuturor rivalităților, și că unitatea face poporul mai puternic, de aceea ei au luptat și au stăruit, chiar cu riscuri mari, pentru înfăptuirea ei.

Privind însă la aria geografică în care au trăit moșii și strămoșii noștri, cercetînd în perspectivă istoria noastră și, mai cu seamă, gîndind la particularitățile etno-psihice ale tuturor românilor, la formele în care acest popor și-a exprimat spiritualitatea sa proprie, unirea este o necesitate cerută de configurația geografică a pămîntului românesc și impusă de legile firești ale vieții social-istorice.

Pămîntul pe care s-au născut, au crescut și s-au înmulțit strămoșii noștri, deși diferit, ca relief, este deplin unitar în complexitatea sa. Imaginea unei culmi de la care pornesc izvoare, rîuri, văi și drumuri spre coline și spre cîmpii mănoase este, în întregime, sugestivă, lămuritoare. Podișul Transilvaniei, înconjurat de arcul carpatic, este culmea, este leagănul în care, mai cu spor ca oriunde, a fost zămislit poporul nostru. Din acest leagăn, pe văile rîurilor care curg radial, prin pasurile de taină ale Carpaților au trecut, mulți dintre înaintașii noștri. Carpații, prin urmare, n-au despărțit pe români, ci i-au apropiat pe unii de alții, i-au unit. Muntele, dealul și cîmpia, pînă la marea cea mare, sînt aria geografică, impresionant unitară, în care poporul român s-a dezvoltat, împlinindu-și misiunea sa istorică.

Specialiștii și cercetătorii limbii vorbită de români sînt de-a dreptul impresionați de aspectul ei unitar încît mulți dintre ei au afirmat că sîntem în fața unui miracol. Fără îndoială, în fiecare

provincie locuită de români există particularități dialectale, unele de ordin fonetic, altele de ordin lexical sau gramatical; orice fiu al poporului nostru de la sud însă se înțelege cu cel de la nord cum, tot așa, cel de la vest se înțelege minunat cu cel de la est. Realitatea aceasta, apreciată ca un miracol, conduce la concluzia că românii, chiar dacă geografic erau despărțiți unii de alții, s-au simțit legați, uniți prin graiul lor.

O altă expresie a unității românești o constituie cultura creată, de-a lungul secolelor. Toate manifestările spirituale din domeniul vast al folclorului românesc sînt materializări ale aceluiași duh. Psalmodierea stihurilor mioritice are același ecou pătrunzător în toate regiunile locuite de români. Doina mîngîie și întrarmează sufletește pe orice român. Hora și, în genere, jocul popular cheamă în ritmul mișcărilor românii de pretutindeni. In creațiile lor lirice, în baladele eroice, în jocurile populare, românii s-au regăsit, s-au apropiat unii de alții, au vibrat uniți într-un cuget și o simțire.

In sfîrșit, numeroase fapte și evenimente din trecutul poporului nostru pun grăitor în lumină unitatea sa națională. Descălecătorii au plecat cu ai lor la ai lor. Mircea cel Mare stăpînea Almașul și Făgărașul, regiuni în care locuiau tot români. Ștefan cel Mare și urmașii săi în scaunul domnesc al Moldovei aveau cetăți și posesiuni întinse în Transilvania. Ei erau acasă atît în Moldova cît și peste munți. Mitropolitul Maxim al Ungrovlahiei chema pe Radu cel Mare, domnul Munteniei, și pe Bogdan al III-lea, domnul Moldovei, la începutul secolului al XVI-lea, la pace și înțelegere, deoarece erau frați de un sînge. Mihai Viteazul, la anul 1600, a înfăptuit unirea Țării Românești cu Transilvania și Moldova, cele trei ramuri ale aceluiași arbore viguros, poporul român, despărțit politicește de vitregiile vremii. In secolul al XVIII-lea se vorbea, în unele cercuri politice orientale, de restaurarea Daciei, adică de închegarea unui stat al tuturor românilor.

Textele religioase, tălmăcite și multiplicate prin copiere, au circulat pe toată aria locuită de români. Copiști și caligrafi din Moldova și Muntenia au trecut în Transilvania, iar de acolo au venit dincoace de munți numeroși cărturari. Coresi, Varlaam, Dosoftei, Teodosie, Antim Ivireanul ș. a., au tipărit cărți de cult și de îndrumare pentru românii de pretutindeni.

Toate aceste manifestări au contribuit, într-o largă și hotărîtoare măsură, la dezvoltarea conștiinței naționale a poporului nostru, temei puternic al unității.

N-ar fi o exagerare dacă am susține că, mult înainte de 1859 — an în care a fost înfăptuită unirea — poporul român era pregătit pentru acest epocal act din istoria sa. Învățați renumiți, unii reprezentanți ai claselor sociale dominante, însuflețiți de idei înaintate, slujitori ai altarelor cu urechea mereu aplecată la freamătul poporului, țărani însetați de dreptate socială și unire, în încrengătura evenimentelor din anii 1857-1858, au știut să rezolve, cu elan patriotic, problemele naționale ale poporului român, iar la începutul anului 1859 au găsit ingenioasa soluție de a alege pe Alexandru I. Cuza ca domnitor al Moldovei și Munteniei, punînd, astfel, Europa în fața unui fapt împlinit.

Unirea Principatelor Române, în zbuciumata noastră istorie,

este o piatră de hotar care indică sfîrşitul unei etape şi începutul alteia. Stihurile: *„Unde-i unul nu-i putere / la nevoi şi la durere“*, semnate de pana bardului entuziasmat de evenimentele naţionale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, exprimă un adevăr de necontestată evidenţă. Unirea a deschis, atît cît s-a putut, în contextul condiţiilor politice ale vechii orînduiri, calea unor înfăptuiri social-economice, secularizării vastelor domenii pe care le aveau, la noi, mănăstirile închinate, dezrobirii unor oameni împovăraţi de nevoi şi de necazuri, independenţei de stat a României.

La 1 decembrie 1916, an dramatic în istoria ţării noastre, se deschidea, la Iaşi, unde Conducerea Patriei şi înaltele autorităţi de stat găsiseră adăpost, după ocuparea capitalei şi cotropirea Munteniei, sesiunea parlamentului român. Un deputat ieşan, în cadrul unei şedinţe, rostea, între altele, aceste cuvinte: «Aici (la Iaşi) s-a asigurat *unirea mică* care ne dă dreptul astăzi să nădăjduim la realizarea *unirii mari*. Aici, cu aceeaşi unire de sentimente cu care s-a asigurat triumful tuturor acţiunilor naţionale, cu aceeaşi unire sfîntă cerem să asiguraţi izbînda hotărîtoare de mîine» (Monitoriul Oficial nr. 1 din 14. XII. 1916). Intr-adevăr, unirea cea mică înfăptuită în anul 1859 este piatră de temelie a unirii celei mari înfăptuită cu sacrificii înfricoşătoare în anul 1918.

Actualizînd în conştiinţa noastră Unirea Principatelor Române, înfăptuită în anul 1859, slujitorii altarelor străbune, de la întîiul-stătător în scaunul vlădicesc al Moldovei şi Sucevei pînă la preotul ce propovăduieşte cuvîntul adevărului în cel mai îndepărtat sat, aduc un respectuos omagiu însoţit de alese simţăminte de recunoştinţă fiilor poporului nostru care cu duh patriotic şi cu îndrăzneală, au făurit acest act de mare însemnătate naţională. In acelaşi timp, întrarmaţi cu spor de putere, ei vor munci stăruitor pentru a da dimensiuni noi Patriei noastre scumpe, vor aduce sprijinul lor total acţiunilor de dăltuire a chipului cel nou al ţării cu dorinţa de a o şti liberă, independentă şi suverană. Inimile tuturor sînt încălzite şi oţelite de flacăra unităţii naţionale.

S. P.

Preotul Dimitrie Matcaș

Un slujitor al altarului care a activat pentru Unire: Preotul Dimitrie Matcaş

Multe personalităţi culturale de seamă s-au născut, au trăit ori au făcut popas în oraşul Roman, lăsînd amintiri frumoase posterităţii. Nu putem uita pe cronicarul Miron Costin, Ion Ionescu de la Brad, primul inginer agronom român, marele poet Vasile Alecsandri, care şi-a scris nemuritoarele pasteluri la Mircești, lîngă Roman, Dr. C. I. Istrate, celebru chimist, militantul socialist Panait Mușoiu (1864-1944).

Pentru viaţa religioasă a Romanului, sînt caracteristice chipurile luminoase ale unor ierarhi cu rosturi însemnate atît în viaţa culturală a Moldovei, cît şi în istoria Bisericii: episcopii Macarie, Anastasie Crimca şi Dosoftei, Leon Gheuca, posesorul uneia din cele mai bogate biblioteci a vremii, Veniamin Costachi, Melchisedec Ştefănescu ş. a.

In galeria largă a acestor personalităţi, un loc de cinste ocupă şi Iconomul Dimitrie Matcaş, protoiereu, preşedintele Consistoriului spiritual eparhial, profesor şi director al Seminarului din Roman, deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei. Despre el s-au scris multe pagini elogioase şi se vor mai scrie, ca o recunoaştere sinceră a meritelor sale şi, în acelaşi timp, ca un semn de recunoştinţă adus memoriei acestui «distins între preoţii» oraşului Roman de acum un secol, acestui bărbat de seamă al şcoalei româneşti, «de a cărui cunoştinţă şi prietenie Domnitorul Cuza se credea mulţumit».[1]

Problema unirii Moldovei cu Ţara Românească, frămîntată cu multă vigoare de revoluţionarii paşoptişti, după Convenţia de la Paris din 18/30 martie 1856, s-a pus şi cu mai mare înflăcărare. Partidul unionist din Moldova a avut de înfruntat împotrivirea şi uneltirile caimacamilor Teodor Balş şi Nicolae Vogoride, sprijniţi de reprezentanţii partidului separatist şi îndeosebi de cele trei puteri străine potrivnice Unirii (Austria, Anglia şi Turcia) care, din interese economice şi politice, doreau să fie menţinute stările de lucruri. [2]

---

1. Pr. N. Dragomir. *Un preot din Roman, luptător pentru Unirea Ţărilor Române*, în „Biserica Ortodoxă Română", LXXXVII (1959), nr. 1, p. 53.

2. Acad. A. Oţetea, *Unirea Principatelor*, în „Studii privind Unirea Principatelor", Bucureşti, 1960, p. 23-26.

În focul acestor lupte pentru Unire, clerul moldovean a fost alături de partidul unionist, sprijinindu-i cu entuziasm acțiunile.[3] Măsurile samavolnice luate de cei doi caimacami (înlocuiri în funcțiile publice cu persoane antiunioniste, arestări, amenințări, promisiuni și falsificări, mai ales în timpul alegerilor pentru Adunarea ad-hoc) s-au răsfrînt și asupra clerului, care împărtășea întru totul «crezul unioniștilor».

Modul cum s-au desfășurat alegerile clerului de la Roman este bine cunoscut. Într-o scrisoare contemporană[4] se amintea de «faimoasele alegeri de la Roman», numite așa datorită imixtiunilor locotenentului de episcop, Nectarie Hermeziu Soteriopoleos, obligat, oarecum, să se alăture antiunioniștilor. Deși inițial semnase actul de adeziune la Unire, în urma influențelor exercitate asupra sa de postelnicul Grigorie Hermeziu, fratele său, precum și din dorința de a fi numit episcop eparhial la Roman, Nectarie s-a alăturat programului separatiștilor, încercînd să impună și preoților alegători punctul său de vedere antiunionist.[5]

După publicarea firmanului de convocare a Adunării ad-hoc și a ofisului emis de caimacamul Vogoride la 4 martie 1857, s-a trecut în întreaga Moldovă, ca și în Țara Românească, la întocmirea listelor electorale, în care trebuiau să fie înscriși toți cei ce îndeplineau condițiile cerute de firman, pentru a alege «reprezentația cea mai dreaptă la Divanul Ad-hoc chemat a exprima dorințele Principatului».[6]

Prin adresa nr. 207/1 aprilie, locotenentul de episcop al Romanului cerea «Duhovnicești noastre Consistorii» să deschidă neîntîrziat «liste pentru înscrierea tuturor preoților care îndeplinesc cu oricare titlu funcțiile ministeriului lor conform art. 1 din împărătescul firman. Spre îndeplinirea acestei lucrări, «Consistoria va fi cu cea mai mare luare aminte ca să nu facă vreo scăpare din videre cu neînscriere în liste a vreunui dintre acei autorizați». De primire semnau D. iconom (Dimitrie Matcaș), Ștefan iconom (Ștefan Tobolca) și Vasile iconom (Vasile Brăescu)[7].

Lista întocmită de membrii Consistoriului cuprindea un număr de 27 preoți, indicîndu-se în dreptul fiecăruia vîrsta și anii slujirii lor sacerdotale.[8]

Pentru alegerea deputaților dintre clericii Bisericii din Moldova s-a fixat ziua de 30 iunie/12 iulie 1857.

---

3. Pr. Sc. Porcescu, *Clerici ortodocși din Moldova luptători pentru Unirea Țărilor Române*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XXXIV (1959), nr. 1-2, p. 37-49; Mircea Păcurariu, *Atitudinea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române față de actul Unirii Principatelor*, în „Biserica Ortodoxă Română", LXXVIII (1957), nr. 1-2, p. 73-94.

4. Documente privind Unirea Principatelor, III, 1963, p. 289.

5. În arhiva Episcopiei Roman sînt păstrate două dosare din anul 1857, cu nr. 4 și 8, cuprinzînd actele „atingătoare pentru alegerea unui deputat la Divanul ad-hoc din partea Duhovnicească după art. 1 din Împărătescul firman".

6. Arhiva Episcopiei Roman, dosar, nr. 8/1857, f. 2.

7. *Ibidem*, f. 1.

8. *Ibidem*, foaia 8 (vezi și Anexa II). În lista publicată în Buletinul Oficial Extraordinar al Principatului Moldovei, Iași, 30 mai 1857, nr. 1, f. 1 sînt omiși doi diaconi: Ion Răileanu și Gheorghe Sofrăcescu.

Aflînd că preoții doreau să aleagă ca deputat pe protoiereul Dimitrie Matcaș, cunoscut prin convingerile sale unioniste, și membru în Comitetul electoral din Roman, locotenentul de episcop, ajutat și de fratele său, postelnicul Grigorie Hermeziu, înainte de ziua alegerilor a cerut preoților din oraș să aleagă pe iconomul Teodor Gheorghiu, candidatul guvernului. Intr-o scrisoare a Comitetului unionsit local se arată că ei au fost chemați de Nectarie și mustrați «pentru că au iscălit în protestația colectivă, cerîndu-le cu stăruință ca să iscălească o declarație în contra subscrierii lor. După aceea, se scria în aceeași scrisoare, îi cheamă fratele său domnul postelnic Grigorie Hermeziu și le zice că dorința vlădicăi este ca la alegere să-și dea glasul pentru iconomul Teodor Gheorghiu și că pe iconomul Dimitrie Matcaș *în care preoții au încredere* nu-l voiește Prea Sfinția Sa. Pe sachelarul Costache Sîrbuleț ce este locuitor în acest oraș și înscris în listă l-au exilat din oraș cu jandarmi ceruți de la administrație prin adresa nr. 374 sub pretext că la satul Unceşti nu este preot și-l rînduiește ca să slujească acolo. Scandalul purtării unui onorabil preot cu jandarmii pe ulițe și trimiterea lui din tîrg au produs cea mai mare frică între toți preoții care, după canoanele Bisericii, sînt puși sub neapelabila dispoziție a episcopului». Presiuni s-au exercitat și asupra iconomului Gheorghe Stamatin (catihet) de către Gr. Hermeziu. Folosind «cele mai neiertate cuvinte» față de acesta, postelnicul Hermeziu a încercat să-l îndepărteze de unioniști. Pentru a nu reclama procedeele samavolnice folosite de administrație împotriva lor, preoții din Roman au fost amenințați că «vor fi bătuți, puși în gros și alungați din tîrg».[9]

Aceste acțiuni de intimidare întrebuințate de administrație, străine chiar prevederilor din ofisul lui Vogoride[10], a îndîrjit și mai mult clerul romașcan. Consecvent hotărîrii lui de a lupta pentru Unire, pentru exprimarea liberă a voinței sale, clerul din Roman ca, dealtfel, întregul cler din Moldova, s-a manifestat ca o forță puternică, de această voință de monolit depinzînd în cele din urmă succesul alegerilor lui.[11]

In ajunul alegerilor, Mitropolitul Sofronie Miclescu a comunicat Departamentului Cultelor intenția de a nu participa la alegeri, fiind revoltat de faptul că guvernul nu ținuse cont de plîngerile primite privind modul ilegal de întocmire a listelor electorale. După exemplul său și preoții din Iași au decis să nu participe la alegeri.

---

9. Pr. Sc. Porcescu, *op. cit.*, p. 43-44 ; *Acte și documente relative la istoria Renașterii României,* vol. IV, p. 262-263.

10. Arhiva Episcopiei Roman, dosar nr. 8/1857, f. 2: „Alegerile trebuie să fie ecspresia liberei voinți a tuturor claselor soțietății".

11. La măsurile abuzive ale autorităților reacționare, clerul a replicat cu fermitate, întreținînd o campanie susținută în favoarea Unirii. Într-un articol publicat mai tîrziu în ziarul „Românul" din 24 august 1866, se scria: „Clerul deveni o putere. Fiecare preot ajunsese a fi cel mai ardinte propagandist al Unirii. Nouă ne-a fost păstrată fericita ocaziune de a vedea în orașul T... preoți cutreerînd parohiile lor, din casă în casă, cu crucea în mînă, jurîndu-se pe Sfînta Evanghelie, că chiar de li s-ar lua darul, că chiar de vor fi trimiși la ocnă, totuși nu vor boteza, nu vor cununa, nu vor înmormînta pe nimeni, care nu va fi, care nu va lupta pînă la moarte pentru Sfînta Unire" (apud. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 84 nt. 71).

Din adresa nr. 422/7 iulie 1857, înaintată de Episcopia Romanului, Departamentului Cultelor, reiese că şi preoţii din Roman, în frunte cu protoiereul Dimitrie Matcaş, prezentîndu-se arhiereului, au mărturisit «că ei nu se supun a să aduna de a să face alegerea».[12] Găsindu-l vinovat de nesupunerea preoţilor pe iconomul Dimitre Matcaş, Nectarie Hermeziu îl destituie atît din funcţia de protoiereu, cît şi din demnitatea de preşedinte al Consistoriului spiritual. «Nesupunerea acestui protoiereu, continuă adresa amintită, valmaşagul făcut între clir, intrigile întrebuinţate de el prin tîrg, ne-au silit acum deodată a-l depărta din funcţia ce ocupa».[13] O măsură severă, ţinînd să micşoreze elanul patriotic al acestui mare preot, să-l îndepărteze de ceilalţi preoţi, pentru a se destrăma unitatea lor de gîndire, simţire şi acţiune. Efectul ei însă a fost altul decît cel scontat. Din cei 25 de preoţi înscrişi pe listele electorale nu s-au prezentat la alegeri decît doi (Scarlat Onu şi Constantin Brăescu) şi aceştia la insistenţele protoiereului despărţeniei a II-a, iconomul Teodor Gheorghiu.

Alarmat de această situaţie şi constrîns de telegramele trimise de Departamentul Cultelor care cereau cu insistenţă expedierea neîntîrziată a lucrărilor alegerilor[14], avînd sprijinul administraţiei, locotenentul de episcop, Nectarie Hermeziu, a chemat noaptea pe toţi preoţii la episcopie, exercitînd asupra lor tot felul de presiuni pentru a-i determina să-l aleagă ca deputat pe Teodor Gheorghiu.[15]

Despre aceste presiuni şi despre modul cum au decurs alegerile la Roman vorbesc protestele vehemente ale celor 17 preoţi înaintate Mitropoliei.[16] Preotul Andrei Nictor se plîngea că a fost chemat la arhiereul locţiitor împreună cu alţi confraţi şi obligaţi să semneze actul alegerii lui Teodor Gheorghiu. Impotriva silniciilor la care au fos supuşi au trimis o plîngere mitropolitului şi preoţii N. Pascu, Ion Sofrăcescu şi Ioniţă Sofrăcescu.[17]

Aceste proteste relevă faptul că alegerile de la 7 iulie 1857 au fost ilegale, preoţilor romaşcani fiindu-le îngăduită libertatea de expunere, fără ca prin aceasta să le fie înfrîntă nestrămutata hotărîre de a lupta pentru Unire.

In urma ordinului pe care Aali Paşa l-a trimis telegrafic lui Vogoride la 12/24 august, alegerile din Moldova au fost anulate.[18] Peste şase zile un ofis anunţa noile alegeri.[19]

Activitatea electorală a reînceput. De data aceasta cadrul în care s-a desfăşurat a fost altul. In faţa ofensivei tot mai puternice a unioniştilor, separatiştii au trebuit să cedeze.

In ceea ce priveşte alegerile clerului, s-au dat noi instrucţiuni,

---

12. Arhiva Episcopiei Roman, dosar, nr. 4/1857, f. 3.
13. *Ibidem*, f. 34. Vezi şi anexa III.
14. *Ibidem*, f. 26, 29. Vezi şi depeşele telegrafice cu nr. 3397, 3466, 3837.
15. *Ibidem*, f. 36. În adresa nr. 426/7 iulie către „Dipartamentul Bisericesc", locotenentul de episcop, Nectarie Hermeziu, arată că „desăvîrşindu-se lucrarea alegirii de deputat pentru Divanul ad-hoc", a fost ales iconomul Teodor Gheorghiu, „cîştigîndu-şi majoritatea glasurilor".
16. *Acte şi documente*, vol. V, p. 185-187.
17. *Ibidem*, p. 337-339; Pr. Sc. Porcescu, *op. cit.*, p. 45-46.
18. *Acte şi documente*, V, p. 504.
19. *Ibidem*. p. 534; Arhiva Episcopiei Roman dosar, nr. 4/1857, f. 45, 46.

colegiile electorale fiind prezidate astfel: La Iași de către mitropolit, iar la Roman și Huși, de către locțiitorii de episcopi.[20]

Ziua de 29 august 1857, ziua alegerilor a însemnat pentru toți unioniștii din Moldova un adevărat triumf, învingînd pretutindeni.

Temîndu-se de un nou afront din partea preoților, Nectarie a solicitat ajutorul administrației locale. Prin adresa nr. 565/28 august, el comunica: «urmînd ca mîine 29 a corentei luni, pe la 10 ceasuri evropienești dimineața, a să face la Episcopie alegirea deputatului din partea clerului acestei eparhii la Divanul ad-hoc și spre a nu să întîmpla vreo necuviință, adresăm poftire onorabilei Administrații să binevoiască a regula cele de cuviință».[21]

Măsuri de precauție inutile! Intr-un singur glas, cu o singură voință, preoții au ales pe iconomul Dimitrie Matcaș, cunoscut pentru opiniile lui unioniste. Alegîndu-l pe Matcaș, ei și-au pus în el toată nădejdea. Așteptările lor nu au fost înșelate. A fost o strălucită victorie asupra tuturor acelora care au uzat de toate posibilitățile pentru a stăvili acțiunile unioniștilor. Trimițîndu-l pe Dimitrie Matcaș în Adunarea ad-hoc,[22] preoții romașcani au încercat sentimentul certitudinii că, acolo, cuvîntul lor, dorința lor vor fi exprimate cu fermitate de cel mai autorizat dintre ei.

Și, într-adevăr, Preotul Dimitrie Matcaș a avut o prezență activă la toate lucrările Adunării ad-hoc. Semnătura sa o găsim alături de cele ale marilor personalități care au luptat pentru binele Patriei, aproape pe toate amendamentele și propunerile mai însemnate ale Adunării. Chiar în prima ședință a fost ales membru în comisia a II-a «însărcinată cu verificarea mandatelor deputaților», în prima comisie activînd arhimandritul Melchisedec.

In memorabila ședință din 7/19 octombrie 1857 (a VII-a), Mihail Kogălniceanu a citit propunerea făcută în numele mai multor deputați — între care se numără și Iconomul Dimitrie Matcaș — privitoare la viitoarea organizare a țării, cerînd tuturor să voteze «Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de România», aceasta fiind «dorința cea mai mare, cea mai generală». Programul unionist a fost votat de 81 de deputați, neîmpotrivindu-i-se decît logofătul Alecu Balș și locotenentul de episcop de la Roman, Nectarie Hermeziu.[24] Votul s-a desfășurat într-o atmosferă entuziastă,[25] clerul împărtășind din suflet propunerea lui Kogălniceanu. Semnînd actul Unirii, Mitropolitul Sofronie Miclescu a rostit: «Unde-i turma, acolo-i păstorul». La rîndul său, Iconomul Dimitrie Matcaș a declarat că «alegătorii săi, tot clerul din Roman, l-au rugat cu lacrimile în ochi, ca să voteze pentru dorințele rostite în programul național: Unirea Principatelor și celelalte».[26]

---

20. Arhiva Episcopiei Roman, dosar, nr. 4/1857, f. 50.
21. *Ibidem*, f. 50, verso.
22. *Ibidem*, f. 51; Arhivele Statului Iași, Documente, Pachet XCV/2/1857, f. 19-20.
23. Iconom Nazarie, *Iconomul Dimitrie Matcaș*, București, 1914, f. 14; Pr. N. Dragomir, *op. cit.*, p. 57.
24. *Acte și documente*, vol. VI, partea I, p. 65-80.
25. Dan Berindei, *Rapoartele Consulatului Austriei din Iași* (1856-1859), București, 1959, p. 269.
26. *Documente privind Unirea Principatelor*, vol. II, București, 1962, p.

In dezbaterile care au avut loc în cursul lunii decembrie în comitetul fiecărei clase reprezentate în Adunarea ad-hoc, deputații clerului au întocmit un program în 12 puncte — la care se adăugau și unele amendamente —, privind măsurile preconizate de ei în vederea organizării Bisericii din Moldova. In ședințele Adunării din 20 și 21 decembrie, s-a formulat în mod definitiv un program în 14 puncte, privitor la organizarea bisericească. La loc de frunte figura autocefalia Bisericii moldovene, reorganizarea învățământului teologic, a monahismului, «înființarea unei autorități sinodale centrale pentru trebile duhovnicești, canonice și disciplinare, unde va fi reprezentată și preoțimea fiecărei eparhii» etc.[27] Preotul Dimitrie Matcaș, alături de Arhim. Melchisedec, Arhim. Neofit Scriban ș. a., a sprijinit cu fermitate acest program destul de cuprinzător care privea organizarea bisericească.

De asemenea, Dimitrie Matcaș, ca și ceilalți deputați ai clerului, a susținut diferite alte amendamente și propuneri votînd pentru măsurile propuse în vederea reorganizării Principatelor. Atunci cînd s-a discutat problema organizării armatei naționale, nici un cleric nu a vrut să-și dea votul pînă ce nu s-a stipulat că «în nici un cazu oștile Principatelor nu să voru întrebuința de cîtu în apărarea pămîntului lor».[28] A mai votat pentru desființarea privilegiilor de clase, pentru egalitatea tuturor românilor înaintea legii, pentru «așezarea dreaptă și generală a contribuțiilor în proporție cu averea fiecăruia fără deosebire», pentru supunerea tuturor la conscripția militară, pentru respectul domiciliului și al libertății, precum și pentru alte principii care trebuiau să stea la baza reorganizării statului.[29]

Problema agrară, care era cea mai acută, dar și cea mai spinoasă, nu a fost inclusă printre aceste principii. Deputații boierimii și ai burgheziei au încercat, pe toate căile, să evite discutarea acestei probleme. Așa se explică faptul că în primele cinci săptămîni de la deschiderea Adunării ad-hoc ea nu a fost nici măcar menționată.

Văzînd această continuă eschivare, deputații pontași — conștienți de mandatul încredințat lor de întreaga țărănime clăcașă — au hotărît atunci să deschidă ei discuția în problema agrară. In ziua de 9 decembrie ei au depus pe biroul Adunării cunoscuta propunere sau jalba, în care arătau suferințele și dorințele celor 1.200.000 de clăcași moldoveni.[30]

Deși deputații marii boierimi s-au opus cu îndîrjire, totuși ei au avut un sprijin plin de căldură în frații Scriban, Arhim. Melchi-

---

268; *Acte și documente,* vol. VI, partea I, p. 78-79; C. C. Diculescu, *Episcopul Melchisedec, Studiu asupra vieței și activității lui*, București, 1908, p. 33.

27. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 86-87.

28. Adaos la Suplimentul Buletinului Oficial Extraordinar al Principatului Moldovei, Iași, nr. 6 din 27 octombrie 1857.

29. *Acte și documente*, vol. VI, partea I, p. 141, 150, 165, 183, 191.

30. N. Adăniloae, *Țărănimea și Unirea*, în „Studii privind Unirea Principatelor", București, 1960, p. 261-263. Textul jalbei este redat de Lucrețiu Pătrășcanu în studiul: „Ion A. Babei — deputat clăcaș în Divanul ad-hoc al Moldovei" în „Analele Institutului de Studii istorice și social-politice de pe lîngă C. C. al P. C. R.", nr. 4/1968, p. 144-145.

sedec şi Iconomul Dimitrie Matcaş, «ei înşişi fiind fii de preoţi sau de ţărani, care cunoaşteau viaţa ţăranilor clăcaşi».[31]

Incheindu-se activitatea Adunării ad-hoc care a dezvăluit întregii omeniri năzuinţele tuturor românilor, luptătorii pentru Unirea ţărilor române şi-au continuat strădaniile şi în cursul anului următor, pînă la victoria deplină din 5 ianuarie 1859, cînd a fost ales ca domn al Moldovei Alexandru Ioan Cuza, şi apoi, la 24 ianuarie cînd şi românii din Ţara Românească au votat acelaşi domn, ca şi fraţii lor din Moldova.

Putem aprecia prezenţa Iconomului Dimitrie Matcaş la lucrările Adunării ad-hoc ca activă şi plină de responsabilitate. Nu s-au înşelat preoţii din Roman cînd au stăruit în alegerea lui ca deputat. Cunoşteau şi apreciau convingerile lui unioniste şi, în acelaşi timp, fermitatea cu care le propovăduiau tuturor, în dorinţa de a sădi în conştiinţa lui ideea Unirii. Convingerile lui amintesc de cele ale marelui istoric şi patriot Nicolae Bălcescu care spusese:«Nu poate fi fericire fără libertate, nu poate fi libertate fără putere şi noi românii nu vom putea fi puternici pînă cînd nu ne vom uni cu toţii într-unul şi acelaşi corp politic. Unirea naţională dar e singurul principiu de viaţă, singurul principiu de mîntuire pentru noi».

Munca lui neobosită, precum şi calităţile lui deosebite au fost apreciate de multe personalităţi contemporane. Insuşi Domnul Alexandru Ioan Cuza a avut în preotul Dimitrie Matcaş un prieten devotat. Iconomul Constantin Nazarie, în lucrarea consacrată vieţii şi activităţii acestui mare preot, scria: «Ca dovadă vie a relaţiunilor intime dintre Cuza şi Matcaş pot să citez faptul că, primul, deseori trecînd prin Roman la moşia sa Ruginoasa, nu ştia de această trecere decît Prefectul şi Matcaş». Relaţii prieteneşti a întreţinut cu mulţi «oameni mari ai vremii», cum ar fi Costachi Negri, fraţii Cozadini şi mai ales, cu Mihail Kogălniceanu, «care avea talentul special de a cunoaşte oamenii cu daruri înalte».[33]

Nu greşim dacă afirmăm că Dimitrie Matcaş a fost un bun preot al Bisericii şi un mare patriot, toate gîndurile şi sentimentele lui arzînd ca o flacără vie pentru ţară, pentru poporul român. Este o mare cinste pentru noi să reîmprospătăm memoria acestei personalităţi puternice, lucrul lui neobosit pentru progresul Bisericii, pentru unitatea politică a tuturor românilor din cele două ţării române, Moldova şi Ţara Românească.

Preoţii de astăzi, contemporani ai măreţelor înfăptuiri din scumpa noastră Patrie socialistă, omagiem cu mult respect pe înaintaşii noştri care au luptat pentru bucuria noastră de astăzi. Intre ei Iconomul Dimitrie Matcaş rămîne una din figurile cele mai luminoase.

Pr. DAN-EMILIAN NICOLAU

---

31. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 87.
32. Dumitru Almaş, *Prietenii lui Bălcescu*, în „Magazin istoric", nr. 2 (95), februarie 1975, p. 4.
33. Iconom C. Nazarie, *op. cit.*, p. 14-15.

A N E X A I.

(Raportul Episcopiei Roman înaintat Departamentului Cultului).

Nr. 422/7 iulie 1857

Roman

Excelenţa Voastră,

„Din puterea înaltului firman urmînd a convoca clerul potrivit depeşei telegrafice a ministeriului cu nr. 3.987, mai înainte de a sosi ziua hotărîtă pentru acest sfîrşit, după arătarea protoiereului Dimitrie Matcaş, D. logofăt Costachi Sturza s-au purtat prin tîrg cu o scrisoare din partea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit, înştiinţătoare că clerul din capitalie nu să va convoca spre a face alegerea, iară seara la 8 ceasuri, chiar în ajunul alegerii, clerul, avînd în fruntea sa pe Protoiereul Dimitrie Matcaş au venit la noi cu suplica ce în copie să alăturează, declarînd că ei nu să supun a să aduna de a să face alegerea după care, deşi verbal şi în urmă şi formal, le-am poruncit ca pi astăzi numaidecît să se adune şi să nu cuteze a să împotrivi dispoziţiilor înaltului firman, însă toate au fost zadarnice pentru că tot acest protoiereu, înfăţişîndu-ni-se astăzi ne-au arătat că adunarea preoţilor nu poate avea loc fără mai înaltă poruncă.

Nesupunerea dar acestui protoiereu, valmaşagul făcut între clir, intrigile întrebuinţate de el prin tîrg, ne-au silit acum deodată a-l depărta din funcţia ce ocupa, înlocuindu-l altă faţă, rămînînd ca pentru nesupunerea lui mai departe să hotărîţi ce să fac cu el, ca cu un tulburător obştesc şi nesupus datoriilor sale ca un amploiat cliric. Aceste împrejurări, prin anaforaua de faţă să aduc cu respect la cunoştinţa Excelenţei Voastre.

(Arhiva Episcopiei Roman, dosar, nr. 4/1857, f. 33).

A N E X A II.

— Lista preoţilor cu drept de vot —

Nr.	Rangurile		Vîrsta	Anii serviciului	Obs.
1	iconom	Neculai Pascu	63	43	
1	iconom	Andrei Nistor	67	34	
1	iconom	Vasile Popovici	42	18	
1	iconom	Ioan Mavrodin	32	4	
1	diacon	Ioan Răileanu	31	4	
1	iconom	Ştefan Cucu	55	29	
1	iconom	Vasile Brăiescu	47	23	
1	iconom	Gheorghe Teodor	37	13	
1	sachelar	Neculai Dornescu	32	11	
1	diacon	Gheorghe Sofrăcescu	24	3	
1	iconom	DIMITRIE MATCAŞ	37	11	
1	iconom	Teodor Gheorghiu	47	25	
1	iconom	Gheorghe Stamatin, catihet	30	3	
1	iconom	Constantin Banimărunţi	77	43	
1	iconom	Gheorghe Drăgan	37	10	
1	iconom	Andrei Berescu	31	4	
1	sachelar	Vasile Nicolau	30	1	
1	sachelar	Costachi Sîrbuleţ	49	26	
1	iconom	Ştefan Tobolca	54	31	
1	iconom	Scarlat Onu	47	29	
1	sachelar	Ioniţă Tobolca	56	27	
1	sachelar	Constantin Teodor	32	9	
1	iconom	Ioan Sofrăcescu	52	32	
1	iconom	Vasile Loghin	35	10	
1	iconom	Ioan Sofrăcescu	30	10	
1	iconom	Costachi Berescu	74	45	
1	sachelar	Costachi Iliescu	45	13	

(Arhiva Episcopiei Roman, dosar, nr. 8/1857, f. 8).

A N E X A III.

(Ordinul de destituire al protoiereului Dimitrie Matcaş)

Nr. 423/7 iulie 1857
Roman

La Proto. de Roman, iconom Dimitrie

„Încredinţîndu-ne pozetiv cum că Cucernicia Ta ai fost îndrumătorul preoţilor din această rezidenţie a nu să convoca astăzi de dimineaţă la Episcopie spre a nu alege un deputat la Divanul ad-hoc, conform art. 1 din împărătescul firman, după ordinul ce prin însuşi Cucernicia Ta l-am dat. De aceia, pentru cutezarea cu care te-ai purtat în contra înaltului firman şi a nesupunerii ce ai arătat către noi îţi facem cunoscut că di astăzi rămîi liber din îndatorirea de protoiereu al ţinutului, cît şi de la lucrările Duhovniceştii noastre Consistorii şi îţi ordonăm ca îndată ce vei primi această ofiţie să predai cu anume opus toate lucrările atingătoare de Cantelaria protoieriei în primire Cucerniciei Sale, iconomului Teodor Gheorghiu, protoiereul despărţirii a II-a din acest ţinut.

ss / *Nectarie Hermeziu*
(Arhiva Episcopiei Roman, dosar, nr. 4/1857, f. 34).

A N E X A IV.

(Raportul protoiereului de Tecuci către Episcopie)

Prea Sfinţite Stăpîne,

„La 14 a corentei luni, urmînd a să face în camera Administraţiei alegirea deputaţilor pentru Divanul ad-hocu din partea locuitorilor pontaşi, Administraţia, prin adresa cu nr. 6627 face împărtăşire Protoieriei spre a trimite un priot ca să asisteze la o aşa alegire şi să iscălească şi în biletile alegirei unui aşa deputat, conform instrucţiunilor. Apoi, fiindcă protoieria întru asăminia lucrare nu au avut nici un povod de la Prea Sf. Voastră, mai vîrtos, cînd este obştească cunoscut că *preoţimea din toată ţara, afară de Mitropolie şi Episcopiile eparhiale, au fost înlăturată*, întru acest chip Protoieria, prin adresa cu nr. 161 i-au făcut răspunsul cuviincios administraţiei că nu să poate slobozi un asăminea preot, în urma căria lucrare Administraţia, trimiţînd afară la moşia Ţigăneşti, proprietatea Luminăţiei Sale Prinţului Caimacam, au şi adus pe un iconom anume Ioniţă Oriţă şi băgîndu-l în presusfia să înţeleagă că l-au ademenit a face plăcerea lor, cunoscută această urmare a numitului preot din chiar protestaţia locuitorilor pontaşi, carii îndată ce au eşit din presusfie, au şi protestat, pe care spre pliroforia Prea Sfinţiilor Voastre pe lîngă aceasta să şi alăturează în copie...".

(*Ibidem*, dosar, nr. 8/1857, f. 40).

A N E X A V.

(Copia protestului făcut de ţăranii pontaşi din ţinutul Tecuciului)

„Noi, jos iscăliţii, prin punerea degitilor, neştiind carte, astăzi în 14 zile a lunii iulie curgător 857, aleşi fiind de delegaţi din partea ocoalelor acestui ţinut Tecuci pentru alegirea din partea locuitorilor pontaşi a deputatului chimat prin împărătescul firman la Divan ad-hoc, adunîndu-ne la isprăv[nici]e am păşit către alegirea unui aseminea deputat. Însă, precum alegătorii noştri pă unii noi ne-au ales fără voia lor, ci numai după adiminirea şi îngrozirea privighitorului, aşa şi noi, aicea la isprăv[nic]ie am fost

siliţi a iscăli pentru acela de deputat pe care ocîrmuirea l-au însărcinat şi nici decum pentru acela pe care noi l-am fi vroit.

Drept care, în urmarea unei aseminea apăsări, ţintitoare a ne rupi dreptul făgăduit prin tractatul de (la) Paris şi firmanul împărătesc de a ne rosti slobode doririle noastre, care sunt: unirea muntenilor cu moldovenii, domn străin, statornicirea vechilor drepturi ale ţării şi să fim cu toţii deopotrivă înaintea legilor, dorinţi care nici s-au îngăduit a le da în scris alesul că li va sprijini în Divanul ad-hoc. Protestăm prin aceasta că o aseminea alegire făcută de silă şi prin amăgire nu cunoaştem de bună şi prin urmare nici deputatul ales nu-l cunoaştem de legiuit spre a lucra în Divan în numele noastre, ca cel ce nu este ales cu voia noastră, ci însemnat de preotul Ioniţă Oriţă".

1857 iulie 14

Urmează semnăturile:

Eu Enachi Bucur
Eu Constantin Mihaiu — deputaţi din ocolul Nicoreştilor

Eu Vasilie Curliceanu
Eu Vasilie Abălaşii
Eu Apostol Stroi Vorchiu — deputaţi din ocolul Bîrladului

Pecetea satului Costeşti
Pecetea satului Turceşti

(Arhiva Episcopiei Roman, dosar, nr. 4/1857, f. 41-42).

Relaţiile Bisericilor ortodoxe cu celelalte culte

Biserica Ortodoxă este continuatoarea Bisericii apostolice, comuniunea vie în credinţă şi iubire ca plinătate a Domnului transfigurat, care înnoieşte şi sfinţeşte toate prin puterea Duhului Sfînt în Sfintele Taine şi preoţie şi în cadrul unei Tradiţii cultice şi organizatorice neschimbată.

Aceleaşi cauze externe, care pe de o parte au dus la slăbirea şi destrămarea leagănului creştinismului şi pe de altă parte la o dezvoltare separată din punct de vedere istoric, social, cultural şi teologic – slăbind tăria pămîntească a creştinismului –, au pus în vremea noastră şi pentru creştinii ortodocşi problema apropierii şi colaborării Bisericilor, în vederea refacerii unităţii creştine pămînteşti. Căci vremurile noi, de mondiale confruntări şi epocale prefaceri sociale, culturale, spirituale, întîmpină şi Biserica creştină cu noi situaţii şi probleme şi o obligă la eforturi în vederea refacerii unităţii acesteia pămînteşti, pentru a le face faţă cu puteri înnoite.

Providenţa dumnezeiască îndrumează astfel Biserica lui Dumnezeu cel viu să păşească pe calea promovării şi a altor valori sociale şi spirituale printr-o colaborare strînsă cu întreaga lume creştină într-o lume nouă, tehnicizată, în care dimensiunea în spaţiu se pierde şi cea materială se afirmă din ce în ce mai cu putere, sub constanta ameninţare a pieirii dacă nu se învăluie în armura păcii şi a iubirii care este mai tare decît moartea (II Corinteni XIII, 11; Cîntarea Cîntărilor VIII, 6).

In acest nou cadru istoric, relaţiile Bisericilor Ortodoxe cu cealaltă lume creştină sînt astfel inspirate de marea chemare a ceasului de faţă la apropiere, cunoaştere şi colaborare, în vederea unirii finale şi a unei acţiuni la înălţimea epocii în care trăim.

Pentru orice credincios ortodox este evident însă că Biserica Ortodoxă, una şi unică, nu este împărţită fiindcă ea este Biserica cea adevărată, Templul lui Dumnezeu cel viu, Trupul Tainic al Domnului, stînca neclintită, care-i asigură viaţa veşnică şi care, sub aspectul ei transfigurat, nu se poate împărţi. Pentru creştinul ortodox este, de asemenea, o evidenţă că Dumnezeu, în care şi prin care şi pentru care sînt toate, lucrează şi în afara Bisericii, care, după Sfinţii Părinţi, cuprinde în potenţă întreaga creaţie. De aceea,

nimeni nu poate, fără prezumţiune, să pună limite milei lui Dumnezeu şi harului Său, care nu este static ci dinamic, ca reale energii necreate, mai ales că în epoca apostolică numeroase au fost manifestările harismatice printre păgîni.

Biserica Ortodoxă socoteşte astfel celelalte Biserici şi Confesiuni mai apropiate ori mai depărtate în relaţie cu plinătatea lui Hristos, care este aceea a Ortodoxiei, şi, aşa cum s=a mai spus, ea nu întreprinde conversaţii sau dialoguri ecumenice în scopul proselitic, adică de a face ca celelalte comunităţi să se întoarcă la ea, ci pentru a adînci împreună viaţa comună şi credinţa epocii apostolice, temeliile cultului, organizării şi spiritualităţii ei, ale căror tradiţii se păstrează cu scumpătate în Ortodoxie. In acelaşi timp ne putem întoarce cu puteri sporite spre problemele majore ale epocii noastre, care cer apostolatul slujirii, apostolatul social, din partea Bisericii. Dialogul teologic capătă astfel o dimensiune şi o mărturie mai nouă şi mai puternică. De aceea «ţinînd adevărul în iubire» (Efeseni IV, 15), «căci dragostea lui Dumnezeu ne stăpîneşte» (II Corinteni V, 14), Trupul Domnului «îşi săvîrşeşte creşterea după lucrarea săvîrşită pe măsura fiecărui mădular în parte şi se zideşte întru dragoste» (Efeseni IV, 16).

I. – Relaţiile Bisericilor Ortodoxe cu Bisericile Vechi Orientale[1]

Bisericile Vechi Orientale sînt cele mai apropiate de Biserica Ortodoxă din punct de vedere doctrinar, cultic şi organizatoric. Consultaţiile teologice din vremea noastră, continuatoare ale străvechilor năzuinţe sfinte de reunire, au confirmat convingerea unanimă a ambelor familii de Biserici că separarea lor a fost urmarea nefericită şi a unor situaţii politice şi sociale apuse de mult şi că deosebirile din punct de vedere dogmatic care au provocat separarea sînt mai mult verbale decît de fond.

Cultivarea relaţiilor prieteneşti în vederea stabilirii unei atmosfere favorabile apropierii şi unirii finale recomandată de Prima Conferinţă Panortodoxă de la Rodos s=a dovedit a fi utilă şi necesară şi ele trebuie continuate pînă la capăt. Ele s=au concretizat în contacte, vizite la toate nivelurile – chiar şi de căpetenii de Biserici –, schimburi de studenţi şi profesori, studierea şi publicarea de studii asupra istoriei doctrinei, cultului şi organizării acestor Biserici, într=o strînsă colaborare în adunările ecumeniste, în într=ajutorare etc.

---

1. În cele ce urmează expunem un scurt material teologic documentar şi istoric privitor la cea de a VIII-a temă a viitorului Sfînt şi Mare Sinod. Pentru elaborarea ei s-a oferit un grup numeros de Biserici — cel mai numeros chiar al uneea dintre cele zece teme formulate (Patriarhatul Alexandriei, Patriarhatul Antiohiei, Patriarhatul Ierusalimului, Patriarhatul Moscovei, Patriarhatul Bulgariei, Biserica Greciei şi Biserica Finlandei). Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, a cerut ca teologii români să pregătească materialul pentru toate temele care vor cere soluţionarea lor de Sfîntul şi Marele Sinod. În cadrul acestei hotărîri, prezentăm acest material.

Convingerea unanimă cu care s-a pornit la confruntările teologice de ambele părți că se va ajunge foarte curînd la un dialog teologic hotărîtor este un fapt îndeplinit astăzi; de aceea, referatul nostru va face o scurtă analiză critică a etapelor parcurse și va indica ceea ce va trebui să urmeze în cel mai scurt timp posibil.

Adunarea de la *Aarhus* (1964) a constatat pe baza unor studii profunde din ambele părți păstrarea unității de credință a Părinților bisericești de Bisericile «necalcedoniene», care au păstrat numirea de «ortodoxe», «avînd aceleași Taine, aceeași istorie, aceleași tradiții» și mărturisind, ca și cele «calcedoniene», «credința unică a Bisericii».

In primele convorbiri cu caracter neoficial de la Aarhus s-a exprimat foarte clar această identitate de credință și viață creștină cu oarecare deosebiri de expresii. S-a expus, de asemenea, o învățătură hristologică comună pornind de la formula «Mia physis tou Theou Logou sesarkomeny» și s-a constatat mici deosebiri privind, de pildă, expresia «*în* două firi», pe care orientalii o înlocuiesc cu «*din* două firi». S-a putut astfel ajunge la «un consimțămînt al ambelor părți asupra punctelor esențiale ale unei hristologii comune», considerînd însă că însăși terminologia trebuie unificată pînă la urmă, prin studii adecvate din ambele părți, întrucît formulele sinodale sînt pline de seva Revelației.[2]

La *Bristol* (1967), acordul s-a extins de la Hristologie și de la Mărturisiri de credință, în general, la relația dintre fire, voință și energie, în Domnul nostru Iisus Hristos, rămînînd de rezolvat numai problemele canonice, liturgice și jurisdicționale, pentru a se ajunge la un acord desăvîrșit. In acest context s-a insistat, mai ales, asupra celor două voințe în persoana Mîntuitorului, folosindu-se de astă dată și imnologia cultică. Cu multă bucurie duhovnicească se recunoaște în «declarația de acord final», că «de cinci veacuri am folosit formule deosebite pentru a mărturisi credința noastră comună în Unul Domn Iisus Hristos. Ambele părți afirmă permanența dinamică a firii dumnezeiești și a firii omenești, cu toate proprietățile și facultățile lor naturale în unul Hristos...».[3]

Noi socotim valabile și prețioase, de asemenea, declarațiile făcute între timp în vizitele reciproce și scrierile care afirmă o unitate desăvîrșită de vederi asupra Tradiției, asupra Sfintei Treimi, asupra esenței Bisericii și comuniunii Sfinților cu Preoția și cu Tainele ei, precum și asupra eshatologiei.

De mare preț au fost și concluziile adunării de la *Geneva* (1970). Acordul se constată aici și asupra altor aspecte ale tradiției comune autentice. El e confirmat prin declarațiile făcute în vizite reciproce, dar mai ales prin studii făcute «în toate sectoarele importante, – Liturghie și spiritualitate, doctrină și practică

---

2. Vezi „Unofficial consultation between theologians of Eastern Orthodox and Oriental Orthodox Churches, august 11-15, 1964 — Papers and Minutes", în revista *The Greek Orthodox Teological Review*, vol. X, nr. 2 (publicată de „Holy Cross Orthodox Theological School Press", Massachusetts, Winter 1964-1965), mai ales „An Agreed Statement", p. 14.

3. Idem, vol XIII, nr. 2, p. 134.

canonică, în înţelegerea Sfintei Treimi, a Intrupării, a Persoanei şi a lucrării Sfîntului Duh, asupra esenţei Bisericii, comuniunii Sfinţilor, cu preoţia şi Tainele ei şi asupra vieţii lumii ce va să fie cînd Domnul şi Mîntuitorul va veni în toată slava Lui». Acordul final,[4] declară printre altele privitoare la Hristologie, că «voinţa şi lucrarea omenească a lui Hristos nu sînt nici absorbite nici desfiinţate de voinţa şi lucrarea Lui dumnezeiască, ci sînt unite împreună într=o înţelegere desăvîrşită, fără împărţire şi fără amestecare».

S=au semnalat acolo şi trei deosebiri mai pronunţate în domeniul ecleziologiei privitoare la: a) *Semnul şi însemnătatea sinoadelor ecumenice în viaţa Bisericii.* Teologii Bisericilor Ortodoxe Orientale au susţinut că Tradiţia hristologică autentică a fost păstrată de ei pe temeiul primelor trei Sinoade ecumenice, la care s=a adăugat Tradiţia liturgico=patristică a Bisericii. Teologia ortodoxă nu poate accepta, nici această afirmaţie, nici aceea de la aceeaşi adunare că Sinoadele sînt mai mult evenimente harismatice în viaţa Bisericii decît o autoritate asupra ei. Prima lasă fără suport autoritativ o parte importantă a doctrinei, organizaţiei, cultului şi spiritualităţii creştine, iar a doua minimalizează temelia autorităţii în Biserica creştină. b) Mai amintim că la Geneva a fost reluată şi discutată *problema ridicării reciproce a anatemelor* unora dintre căpeteniile celor două Biserici. c) De asemenea, s=au amintit şi alte implicaţii, de ordin juridic, legate de reunificarea celor două familii de Biserici, la nivel local, regional şi universal.

Cea de a doua problemă şi=a aflat, dealtfel, procedura canonică practică definitivă la consultaţia oficială de la *Addis Abeba.* Astfel, acolo s=a hotărît în 1971 să se recomande Bisericilor ridicarea reciprocă a anatemelor şi ştergerea lor din cărţile liturgice şi din scrierile confesionale de tot felul. S=a indicat şi ritualul ridicării lor de cele două familii de Biserici şi consecinţele din punct de vedere dogmatic, canonic şi duhovnicesc asupra acestora, cu convingerea că această acţiune va grăbi restabilirea comuniunii liturgice între ele.[5]

In aceste patru sesiuni de *convorbiri neoficiale* s=a ajuns deci la un acord din toate punctele de vedere asupra problemelor discutate. De aceea s=a hotărît să se recomande Bisericilor un dialog oficial care să ajungă la hotărîri definitive oficiale privind protocolul ridicării anatemelor, definitivarea soluţiilor problemelor jurisdicţionale şi mărturisirea de credinţă comună finală.

Amintim aici şi unele *deziderate* şi existenţa unor *rezerve* manifestate în special la Adunarea de la Geneva sub titlul: «Unele deosebiri» şi «Spre o declaraţie de reconciliere», ca şi în decursul dezbaterilor. Astfel, la *Geneva* s=a recomandat folosirea «formulei de concordie de la 433 între Sf. Chiril şi Ioan al Antiohiei şi terminologia celor din urmă patru Sinoade ecumenice şi a textelor patristice şi liturgice din ambele părţi, cerîndu=se ca «această terminologie să nu fie folosită într=un mod ambiguu pentru a acoperi

---

4. Vezi „The Geneva consultation", în *The Greek Orthodcx Theological Review*, vol. XVI, 1971, numerele 1 şi 2, mai ales în „Sumarul şi concluziile", de la p. 4.

5. *Ibidem*, „The Addis=Ababa consultation...", mai ales la p. 211=213.

un dezacord real, ci pentru ca să arate acordul care există în realitate».[6] Iată partea din epistola cunoscută sub titlul «Laetentur coeli» a Sf. Chiril către Ioan al Antiohiei, care, după unii membri ai Comisiei de la Geneva, ar putea fi folosită la viitoarea «declarație de reconciliere», privind partea hristologică: «Mărturisim de aceea pe Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel Unul Născut Dumnezeu adevărat și un om desăvîrșit din suflet rațional și trup născut din Tatăl înainte de veci după Dumnezeire, iar în zilele din urmă, pe Același, pentru noi și pentru a noastră mîntuire, născut din Fecioara Maria după firea omenească. Același de o ființă cu Tatăl după Dumnezeire și de o ființă cu noi după firea omenească. Căci s-a făcut unirea a două firi. De aceea noi mărturisim un Hristos, un Fiu, un Domn. De acord cu acest sens al unirii neamestecate, noi mărturisim că Sfînta Fecioară este Născătoare de Dumnezeu, pentru că Dumnezeu Cuvîntul s-a întrupat și s-a făcut om și și-a unit cu Sine chiar de la Zămislire templul luat din ea. Cît despre expresiile privind pe Domnul în Evanghelii și în Epistole, noi știm că teologii le înțeleg pe unele comune, ca referindu-se la o Persoană și pe altele, deosebitoare, ca referindu-se la două firi, și pe cele potrivite cu ființa dumnezeiască le atribuie Dumnezeirii lui Hristos, iar pe cele smerite firii Sale omenești».[7]

La Aarhus se afirmase de un teolog al Bisericilor Orientale că expresia din Tomosul lui Leon «în două firi» ar fi însemnat pentru Calcedon menținerea nestorianismului. Pentru excluderea eutihianismului este suficientă, s-a spus mai departe, expresia «din două firi», iar «o fire întrupată» înseamnă «o fire compusă». Această terminologie nu este limpede.[8] Ea trebuie să exprime ideea că firea omenească a Mîntuitorului Iisus Hristos n-a fost absorbită de cea dumnezeiască și că El este Dumnezeu și om.

Deși în decursul următoarelor trei sesiuni lucrurile s-au lămurit perfect în sens ortodox, credem că e bine să amintim și ceea ce spune Sf. Ioan Damaschin în Dogmatica sa despre expresiile antice «în» și «din» două firi: «Firile s-au unit una cu alta fără să se schimbe și fără să se prefacă. Firea dumnezeiască nu s-a depărtat de simplitatea ei proprie, iar firea omenească nu s-a schimbat în firea Dumnezeirii, nici n-a devenit inexistentă, și nici din cele două firi nu s-a făcut o singură fire compusă... Mărturisim că Hristos este *din Dumnezeire și omenire,* același este și se numește Dumnezeu desăvîrșit și om desăvîrșit, *din două și în două firi...* Mărturisim o singură ipostază *în două firi* desăvîrșite a Fiului lui Dumnezeu întrupat. Afirmăm că Dumnezeirea și omenirea au aceeași ipostază și mărturisim că după unire se păstrează *în El cele două firi.* Nu așezăm pe fiecare din firi deosebit și separat, ci unite una cu alta într-o singură ipostază compusă... Cuvîntul își impropriază cele omenești – căci ale Lui sînt toate cele ale Sfîntului Lui trup –,

---

6. *Ibidem*,... „The Geneva Consultation...", p. 6.
7. *Arhiepiscopul Methodios Fouyas*, „The Person of Jesus Christ, in The decisions of the Ecumenical Councils", Addis-Abeba, 1976, p. 85.
8. „Unofficial consultation between theologians of Eastern Orthodox and Oriental Orthodox Churches...", în *The Greek Orthodox Theological Review*, vol. X, nr. 2, 1964-1965, p. 50-51 etc.

împărtăşeştc corpului cele ale Lui proprii, potrivit modului comunicării însuşirilor din cauza întrepătrunderii reciproce a părţilor şi a unirii după ipostază şi pentru că a fost unul şi acelaşi care a lucrat atît pe cele dumnezeieşti, cît şi pe cele omeneşti în fiecare din cele două forme cu tovărăşia celeilalte...».[9]

Insistenţa Sfinţilor Părinţi asupra cuvintelor *în două firi* arată că această expresie exprimă limpede rămînerea după moarte şi Inviere a firii omeneşti unită cu cea dumnezeiască în mod neîmpărţit, neamestecat şi neschimbat.

Amintim, acum, la sfîrşit, că la Bristol s-a exprimat speranţa că şi Bisericile Orientale vor accepta autoritatea tuturor celor şapte Sinoade ecumenice, a căror învăţătură dogmatică şi canonică au declarat că le este comună.

In sfîrşit, s-a discutat deosebirea între autoritatea «oros»-ului şi aceea a «canon»-ului în Biserica creştină, arătîndu-se, printre altele, că hotărîrile canonice pot fi schimbate de o autoritate egală cu aceea care le-a formulat, fără ca ele să fie anulate definitiv. Sinoadele sînt evenimente harismatice a căror autoritate se menţine fiindcă vine de la Duhul Sfînt şi este recunoscută de Biserică.[10]

Dacă ne referim, de pildă, la mult discutatul între cele două familii de Biserici ale noastre Sinodul de la Calcedon, se poate constata justeţea reglementării de el a unor probleme vitale pentru Biserică, cum este aceea a ordinei ierarhice în Biserică, raportul Bisericii cu Statul etc. In acest context subliniem în treacăt, pe lîngă importanţa lui cunoscută din punct de vedere dogmatic, pe cea canonică, amintită de specialişti, privind organizarea internă a Bisericii şi anume că: 1. A confirmat canoanele date de Sinoadele anterioare; 2. A întărit principiul ierarhic, nu numai pe temei haric, ci şi pe temei canonic – juridic; 3. A introdus demnitatea de Patriarh în Biserică şi a stabilit o nouă ordine ierarhică între scaunele patriarhale, luînd ca punct de plecare importanţa politică a oraşelor de reşedinţă a patriarhatelor, fapt care a permis ca, plecînd de la canonul 3 al Sinodului al doilea ecumenic, Sinodul de la Calcedon să precizeze prin canonul 28 poziţia ierarhică a Romei noi faţă de aceea a Romei vechi; 4. A întărit principiul sinodalităţii în Biserică, reactualizînd prin canonul 19 dispoziţiile canoanelor 27 apostolic şi 5 al Sinodului I ecumenic ca episcopii din cuprinsul mitropoliilor să se întrunească de două ori pe an etc.; 5. A luat măsuri pentru buna organizare a unităţilor administrative ale Bisericii, după împărţirea administrativă a Statului; 6. A luat măsuri pentru buna organizare a eparhiilor; 7. A luat măsuri pentru reglementarea situaţiei clerului şi a monahismului; 8. A luat măsuri privitoare la reorganizarea justiţiei bisericeşti şi la calificarea şi pedepsirea abaterilor şi infracţiunilor bisericeşti;

---

9. *Sfîntul Ioan Damaschin, Dogmatica* cartea a III-a, cap. III: „Despre cele două firi contra Monofiziţilor", trad. de Pr. D. Fecioru în „Izvoarele Ortodoxiei", Bucureşti, 1938, p. 148–153.

10. La Bristol s-a spus: „Sinoadele trebuie să fie privite ca evenimente harismatice în viaţa Bisericii mai mult decît o autoritate deasupra Bisericii; ... autoritatea lor trebuie privită ca venind de la Duhul Sfînt (Vezi „Unofficial consultation...", în *The Greek Orthodox Review*, vol. XIII, nr. 2, 1968, mai ales „An Agreed Statement", p. 130–131.

9. A luat hotărîri cu privire la relaţiile Bisericii cu Statul. Toate acestea şi multe altele ne arată de ce Biserica Ortodoxă păstrează intactă autoritatea Sfintelor şi Marilor Sinoade Ecumenice.

Aşa cum am amintit, deci, s-a hotărît să se înceapă dialogul teologic, consultaţiile neoficiale avînd rezultate care asigură identitatea credinţii, cultului şi organizării cu acelea ale Bisericii primelor opt veacuri creştine. In acest scop două comitete delegate de cele două Biserici s-au întîlnit la mănăstirea Penteli-Atena,[11] pentru pregătirea unui dialog pe tema «Persoana lui Iisus Hristos după Tradiţia ortodoxă». Materialul a fost deja adunat şi publicat prin diligenţa I. P. S. Mitropolit Methodios de Axum.

Pentru viitor, Biserica Ortodoxă, care a trăit şi ea realitatea trecutului îndepărtat şi mai apropiat al Bisericilor Vechi-Orientale, – cele mai multe dintre ele fiind prigonite şi hăituite în graniţele unor state dispărute de mult –, doreşte ca fiii ei să coliturghisească la aceleaşi altare şi să se împărtăşească din aceleaşi potire cu fiii acestor Biserici, surori prea iubite. Intăriţi în credinţă şi număr, ei vor putea mai cu putere îndeplini porunca: «Mergînd învăţaţi ...botezînd...», şi mai ales vor putea ajuta o lume adînc tulburată de nedreptăţi, asupriri, războaie şi foamete.

In acest scop, o nouă Comisie mixtă oficială a celor două familii de Biserici se va întruni neîntîrziat în cadrul unui dialog cu cel mai redus cu putinţă număr de sesiuni posibil pentru ca să termine cît mai repede această ultimă etapă: a) proclamînd acea «formulă de acord» dorită de atîta vreme; b) aprobînd procedura ridicării anatemelor şi reabilitării; c) hotărînd definitiv coexistenţa temporală a ierarhilor-fraţi în subîmpărţirile administrative co-existente astăzi; d) propunînd măsuri eficace pentru înfrăţirea fiilor celor două Biserici; şi e) supunînd aceste măsuri Sinoadelor spre aprobare pentru ca acestea să ia hotărîri definitive în vederea întocmirii protocolului îndeplinirii acestor proceduri, precum şi a proclamării sfintei şi binecuvîntatei uniri finale.

Aşa se va realiza decizia Primei Conferinţe Panortodoxe Preconciliare de a fi deosebit de activi, intensificîndu-se – pe cît posibil –, dialogul cu vechile Biserici Orientale în vederea unirii finale. In acest fel, apropierea şi unirea finală va întări colaborarea dintre Bisericile şi popoarele respective spre ajutorarea reciprocă, binele şi progresul tuturor.

II. – Relaţiile Bisericilor Ortodoxe cu Anglicanismul

Anglicanismul face concomitent în vremea noastră toate eforturile de apropiere şi de adîncire a dialogului teologic, atît cu Romano-catolicismul, cu Vechi-catolicismul, cu culte protestante şi neoprotestante, cît şi cu Biserica Ortodoxă. Aceasta arată năzuinţa puternică de a ieşi din izolarea în care se găseşte după ruperea de Roma din veacul al XVI-lea, dar şi o reală înclinare a unor părţi din credincioşii ei faţă de Bisericile cu care au convorbiri organizate. Este evident că Biserica Ortodoxă, îndeosebi, s-a bucurat de

11. Între 30 iulie şi 5 august, 1973.

preţuirea marii majorităţi a credincioşilor anglicani, atît pentru spiritul ei tradiţional şi organizarea ei sinodală, pentru convingerea că ea a păstrat adevărul Bisericii primare, cît şi pentru întîietatea pe care o dau trăirii religioase ambele Biserici. Bisericile Ortodoxe au răspuns cu mare dragoste propunerilor făcute în decursul vremii unora dintre ele de a duce tratative în vederea colaborării şi unirii finale.

Pînă la constituirea comisiei teologice interortodoxe de la Belgrad [12] pentru pregătirea dialogului cu Anglicanii, au avut loc în vremea noastră o mulţime de contacte şi conversaţii ortodoxo-anglicane bilaterale, dintre care amintim pe cele de la Lambeth (1930, 1931), Bucureşti (1935), Sofia şi Atena (1940) şi Moscova (1956), unde – mai ales la Bucureşti – s-au realizat însemnate acorduri de ordin dogmatic.

In aceste conversaţii teologice, teologii anglicani s-au silit să înfăţişeze Anglicanismul ca pe o Biserică ce a profitat mult din faptul că la origine a fost romano-catolică şi deci că ar fi continuatoarea tradiţiei Bisericii primare; dar, rupîndu-se de Romano-catolicism s-a identificat şi mai mult cu această tradiţie. Această poziţie este accentuată de faptul că cele XXXIX de articole, păstrate de la începutul Reformei anglicane, constituie mai mult un consimţămînt general faţă de orientarea Bisericii Anglicane, decît o mărturisire de credinţă propriu-zisă. Intr-adevăr, ele sînt interpretate în contextul «Cărţii de rugăciune», care este mult mai aproape de Biserica primară. Anglicanii au pus la temelia unirii cu celelalte Biserici «cadrilaterul de la Lambeth» şi au amintit teologilor orto-

---

12. La *Belgrad* (1-15 septembrie, 1966) s-a instituit prima comisie de lucru pentru pregătirea dialogului Bisericii Ortodoxe cu anglicanii şi vechi-catolicii; ea a formulat toate temele dialogului teologic cu comisiile acestor două Biserici. În categoria I-a s-au cuprins teme asupra cărora se obţinuse deja o înţelegere în convorbirile anterioare bilaterale şi care urmau să fie exceptate de a mai fi discutate, dacă toate Bisericile Ortodoxe ar fi fost de acord, ceea ce este regretabil că nu s-a întîmplat. Ele sînt următoarele: 1. *Sfînta Scriptură şi Sfînta Tradiţie* (prevăzute în „Condiţiile Comuniunii tainice", 1921; aprobate la Lambeth, 1931 şi la Bucureşti, 1935). 2. *Justificarea omului* (aprobată la Bucureşti, 1935). 3. *Despre Treime în general*, în „Condiţiile comuniunii tainice", 1921), aprobată de Patriarhia Constantinopolului, 1922, la Lambeth în 1931 şi la Bucureşti în 1935). 4. *Sfînta Euharistie* (în „Condiţiile comuniunii tainice", 1921), la convorbirile anglicano-ortodoxe de la Londra, 1930, şi la Bucureşti 1935). 5. *Despre Taina Preoţiei; succesiunea apostolică şi chestiunea validităţii hirotoniilor anglicane* (aprobate de Patriarhia Constantinopolului în 1922, Patriarhia Ierusalimului, în 1923, Biserica Ciprului, în 1923, Patriarhia Alexandriei, în 1936). Ar fi fost un mare avantaj de a avea punctul de plecare de la această serie de probleme rezolvate integral.

A II-a categorie cuprindea *teme deja discutate, dar asupra cărora nu s-a realizat un acord deplin*, iar *a III-a categorie* cuprindea *teme necercetate suficient.*

Teologii octodocşi au stabilit la Belgrad o *a IV-a categorie* cu *chestiuni care trebuie să se studieze în primul rînd o dată cu începerea dialogului cu anglicanii*, şi anume: 1. „Posibilitatea unirii cu anglicanii, în urma intercomuniunii lor cu vechi-catolicii, luteranii, poate şi cu metodiştii". 2. „Cum înţelege Biserica Anglicană unirea în credinţă cu Biserica Ortodoxă". 3. „În ce fel hotărîrile care se vor lua asupra temelor dialogului vor putea deveni obligatorii pentru toată comuniunea Bisericilor Anglicane". 4. „Autoritatea celor 39 de articole în comuniunea Bisericilor Anglicane". Bisericile Ortodoxe au aprobat în unanimitate aceste teme.

docşi puncte comune esenţiale între Ortodoxie şi Anglicanism: Scrip=tura şi Tradiţia Bisericii primare, succesiunea apostolică, preoţia, Tainele şi în general o trăire şi un creştinism epurat de tradiţiile omeneşti adăugate de Biserica Romano=catolică. Tot acest ansamblu –cu o tendinţă mistică evidentă–, de provenienţe deosebite la ori=gine (şi uneori aceste provenienţe sînt scoase în relief cu putere de diferitele curente, care au fost categorisite mai ales în cele trei bine=cunoscute, aşa cum se vede cînd sînt aprofundate), a căpătat în Anglicanism o formă mai apropiată de viaţa Bisericii primare. Ceea ce depăşeşte esenţa doctrinală, canonică şi liturgică a Anglicanis=mului este privit într=un spirit de toleranţă sau de conciliere, de înţelegere, a=tot=primitor, numit de englezi «comprehensiveness».

In cele ce urmează vom face mai întîi o *caracterizare* a Anglicanismului sau a „*Comuniunii Anglicane*" (după autori angli=çani), pentru a reaminti complexitatea acestei lucrări binecuvîntate, care este dialogul cu Anglicanii. După aceea vom arăta stadiul de azi al dialogului cu ei. Prin «Comuniunea Anglicană» se înţelege totalitatea Bisericilor care sînt unite în linii mari în aceeaşi credinţă anglicană, adică se împărtăşesc, total şi parţial, din ceea ce for=mează doctrina, cultul şi organizarea Anglicanismului.

Totalitatea acestor comunităţi anglicane nu formează deci o «Biserică» în sensul ortodox sau romano=catolic de «identitate a părţii cu totul», ba chiar nici în sensul de identitate cu sine=însăşi, căci Bisericile Anglicane nu au toate aceeaşi doctrină şi aceeaşi organizare, ori aceeaşi doctrină. Chiar Biserica Anglicană=mamă nu are aceeaşi doctrină şi aceeaşi organizare şi absolut acelaşi cult în toate epocile şi în ansamblul ei. Prin «Comuniunea Anglicană» înţelegem deci o unitate relativă în «aceeaşi credinţă» în sensul că Bisericile care o formează au între ele legătura filiaţiei, păstrează o doctrină, un cult şi o organizare mai asemănătoare între ele decît cu alte Biserici şi păstrează conştiinţa unui organism unitar în legătura dragostei şi avînd aceleaşi preocupări pe care le atestă perfect acea «communio în sacris» şi conferinţele periodice de la Lambeth.

Legătura Bisericii cu Statul s=a păstrat în Anglia de la Reforma Anglicană mult mai strînsă decît în oricare altă ţară.

Doctrina Comuniunii Anglicane are un caracter complex, datorită faptului că ea este expresia mai multor şcoli şi curente.

Conferinţa de la Lambeth din 1930 a aprobat declaraţia următoare cu privire la natura şi statutul ei:

«Comuniunea Anglicană este, în sînul Bisericii una, sfîntă, catolică şi apostolică, o fraternitate formată după rînduială din Eparhii din Provincii sau din Biserici regionale, în comuniune cu tronul episcopal de la Canterbury şi care au următoarele caracte=ristici comune:

a) Ele menţin şi propagă credinţa şi constituţia catolică şi apostolică, aşa cum au fost expuse în general în Cartea Comună de Rugăciune, autorizată în diversele lor Biserici;

b) Ele formează nişte Biserici particulare sau naţionale care, ca atare, încurajează în interiorul teritoriului lor expresia naţională a credinţii, vieţii şi cultului creştin; şi

c) Ele sînt unite nu printr=o putere centrală legislativă şi

executivă, ci printr-o fidelitate reciprocă, sancţionată de deliberările comune ale Episcopilor în Conferinţă».[13]

«Protestantă» prin insistenţa ei asupra acestui adevăr că «Sfînta Scriptură conţine tot ceea ce este necesar pentru mîntuire», «catolică» prin aprecierea Tradiţiei şi a principalului paznic al Tradiţiei – episcopatul –, Anglicanismul vede în Biserică «organul prin care Duhul Sfînt se exprimă în prezent în lume»,[14] sau cum ar spune mulţi tineri anglicani, «o extensiune a Intrupării». Datorită acestui fapt, o autoritate spirituală definită «prin autoritatea Duhului Sfînt care sălăşluieşte în Biserică, Sfînta Scriptură este «completată, explicată, interpretată şi înţeleasă»[15] – şi această autoritate se găseşte înainte de orice în tradiţia liturgică (Prayer Book are o autoritate mai mare decît cele 39 de Articole).[16] Pentru acelaşi motiv, Anglicanismul dă o foarte mare importanţă constituţiei Bisericii (căci «ea face parte din această viaţă continuă) şi în mod deosebit Episcopatului (fiindcă «el este (pe pămînt) cel ce împarte învăţătura, disciplina şi Tainele»):[17] «Este şi o Biserică Catolică cu elemente protestante; este o Biserică de preoţi cu elemente profetice».[18] Pitt, bărbatul de stat englez, ar fi spus că Biserica Angliei «are o liturghie papistă, un cler arminian şi nişte articole de credinţă calvine».[19]

După decanul Church (1815-1890), mare teolog anglican, reforma anglicană, în lipsa unei Mărturisiri de credinţă, a săvîrşit patru lucruri însemnate: a) Ea a menţinut ierarhia, Episcopatul şi Tainele; b) ea a pus Biblia engleză în mîinile poporului englez; c) i-a dat Cartea Comună de Rugăciune în englezeşte; d) pentru ca fiii ei credincioşi şi clerul să fie uniţi prin legătura supunerii la autoritatea necesară într-un mod îndrăzneţ şi curajos, ea a substituit autorităţii Papii autoritatea nedefinită a regelui, care e presupus creştin şi profund religios şi care trebuie să acţioneze de acord cu Biserica şi reprezentanţii ei.[20]

Alţii precizează în felul următor doctrina anglicană: Biserica Anglicană susţine că Sfînta Scriptură conţine toate cele necesare mîntuirii, dar că Biserica «deţine autoritatea de a hotărî în controversele de credinţă», ca singura martoră şi păzitoare a Sfintei Scripturi. Hotărîrile ei sînt cuprinse în cele trei simboale ecumenice şi în Sinoadele ecumenice, deşi se spune că «anumite canoane ale

---

13. *W. A. Visser't Hooft*, „La comunion Anglicane", în vol. *La mission de l'Église dans le monde* de *Dr. J. H. Oldham* şi *Dr. W. A. Visser't Hooft*, (Oxford, 1937 şi Paris şi Geneva, 1937), p. 35-36.

14. Conferinţa de la Lambeth, din 1930, citată de *W. A. Visser't Hooft*, supra, loc. cit.

15. „Report of the Joint Commission for consultation on the points of agreement and difference between the Anglican and the Eastern Orthodox Churche" (London, S. P. C. K., 1923), cit. apud *W. A. Vissert't Hooft*, *op. cit.*, p. 31.

16. *Ibidem*.

17. S. C. Carpenter, „Towards Reunion", 1934, p. 36.

18. *Ibidem*, p. 38.

19. *Mgr. Bell*, episcop de Chicester, „L'Anglicanisme", col. „Les Religions", edit. Alcan (Paris, 1939), p. 204.

20. *Iibdem*, supra, p. 50-51.

Sinoadelor, socotite a fi necesare mîntuirii, nu au nici o autoritate dacă nu se pot întemeia pe Sfînta Scriptură».

Privitor la controversele din timpul Reformei, Biserica Anglicană şi=a stabilit poziţia ei în cele 39 de Articole, care nu constituie o Mărturisire completă de credinţă, ci sînt mai mult o încercare de a justifica afirmaţiile reformaţilor în controversele lor cu Roma. In acelaşi timp şi=a menţinut poziţia ei tradiţională întemeiată pe teologia Sfinţilor Părinţi ai Bisericii primare. Este caracteristica marilor teologi anglicani, care îi deosebeşte de reformatorii de pe continent. In această ordine de idei se aminteşte faptul că influenţa Fericitului Augustin a fost mult mai mică în Anglicanism decît în Creştinismul apusean, fie romano=catolic ori protestant.[21]

Cartea Comună de Rugăciune a fost însă declarată regula anglicană, în ceea ce priveşte doctrina şi cultul, de Conferinţa de la Lambeth din 1920. Ea se deosebeşte de cele 39 de Articole prin aceea că urmăreşte de aproape, asupra unor puncte importante, tradiţiile primare ale Bisericii şi că insistă adesea asupra gîndirii şi scopurilor urmărite de Sfinţii Părinţi. Criticată de extremişti fie în sens romano=catolic, fie protestant, ea rămîne cartea anglicană cea mai cu autoritate după Biblie. Titlul ei complet arată un cuprins complex: «Cartea Rugăciunilor publice, a Administrării Tainelor, riturilor şi ceremonialul Bisericii după practica Bisericii Angliei».[22]

Pe al doilea plan este pusă în Biserica Anglicană *Mărturisi=rea de credinţă*, care poartă titlul de *„Cele 39 de Articole“*. Ea are un caracter de compromis, tinzînd la reconciliere între feluritele curente, protestante mai ales, care îşi capătă expresia chiar în ea. Articolele însele afirmă că Sfintele Scripturi sînt autoritatea supremă în materie de credinţă, că ele formează un singur corp cu *Prayer Book* şi că nu pot fi judecate sau interpretate fără să se ţină seama de autoritatea ei. Obligaţia de a le subscrie înainte de a fi hirotonit nu mai implică afirmaţia că aceste articole în ansamblu şi fiecare separat sînt conforme cu «Cuvîntul lui Dumnezeu»; ea nu mai exprimă «decît un asentiment de principiu prin care se afirmă, în principiu, credinţa că învăţătura Bisericii Anglicane, aşa cum este ea exprimată în Articole, în Prayer Book şi «Ordinal», este conformă cu Cuvîntul lui Dumnezeu».[23] Iar cînd acestea nu sînt de acord, întîietatea este rezervată Cărţii Comune de Rugăciune. Acest lucru a fost recunoscut deschis de teologii anglicani care au luat parte la Conferinţa anglicano=ortodoxă de la Bucureşti, din 1935. El fusese dealtfel voalat de Raportul Comisiei doctrinale, din 1938, întocmit de 20 dintre teologii anglicani cei mai competenţi, la cererea Arhiepiscopilor de Canterbury şi de York, şi care nu menţionează Articolele decît în treacăt.[24]

Simboalele de credinţă au totuşi mai mare autoritate decît toate Mărturisirile anglicane. Şi, de fapt, vedem clerul chemat în

---

21. *Richard Godfrey Parson*, D. D., episcop de Southwark, „Biserica Anglicană“ (conferinţă ţinută la Radio Bucureşti, 1940), p. 20.

22. Pentru partea aceasta v. *Mgr. Bell, op. cit.*, p. 61–73.

23. *Ibidem*, p. 73.

24. *Cf. S. C. Carpenter*, „Doctrina Bisericii Anglicane“, la sfîrşitul volumului „L'Anglicanisme“, p. 207–208.

mod constant să călăuzească pe credincioşi în recitarea Simbolului Apostolic şi a celui de la Niceea.[25]

Teologia anglicană face o deosebire netă între Botez şi Euharistie, – ca avînd întîietatea «ca Taine ale Sf. Evangheliii», ca fiind orînduite de însuşi Mîntuitorul Iisus Hristos –, şi celelalte cinci Taine. Se aminteşte că această deosebire a fost făcută de asemenea în secolul al XVI-lea de Patriarhul Ieremia în corespondenţa sa cu teologii luterani de la Tübingen, precum şi de Mitrofan Critopulos, viitorul Patriarh al Alexandriei, în Mărturisirea lui de credinţă.[26]

Această deosebire pune întrebarea dacă ele sînt sau nu menţinute ca Taine în această Biserică şi pînă la urmă s-a răspuns astfel:

Confirmarea este socotită printre aceste cinci Taine ca esenţială şi condiţie pentru primirea Impărtăşaniei; Hirotonia, cu cele trei trepte ale ei, urmează după ea. Cît despre Spovedanie, se ezită a fi numită Taină; iar Maslul este ignorat, nefiind în uz în Biserica Anglicană.[27]

2. Spre deosebire de ceilalţi parteneri ai dialogului teologic, noi, ortodocşii, am primit cu bucurie ideea că şi credinţa şi cultul şi organizaţia noastră să fie comparate cu cele ale Bisericii ecumenice şi să primim împreună ceea ce e cuprins în cadrul autenticei credinţe şi vieţi creştine ecumenice ale primelor veacuri –, prilej al identificării noastre cu trecutul glorios al creştinismului adevărat.

Trecerea în revistă a activităţii mixte ortodoxo-anglicane de la *Adunarea de la Belgrad* (1966) este memorabilă pînă astăzi sub aspectul muncii excepţionale din punct de vedere cantitativ şi calitativ de aprofundare critică a Teologiei creştine sub toate aspectele ei confesionale, pentru a-i afla izvorul ecumenic.

La *Belgrad* s-au stabilit patru categorii de teme şi este regretabil că prima categorie – a celor asupra cărora s-a stabilit un acord perfect prin convorbiri bilaterale –, n-au fost exceptate de la discuţii prin consensul tuturor Bisericilor Ortodoxe, aşa cum a propus delegaţia Bisericii Ortodoxe Române, condusă de P. F. Patriarh Iustin; acest fapt ar fi constituit un bun cîştigat pentru ambele părţi. Este vrednic de notat, de asemenea, că s-a stabilit a patra categorie de teme în legătură cu consecinţele intercomuniunii Anglicanilor cu Vechii-catolici, Luteranii şi Metodiştii (la care, după zece ani, s-a adăugat şi problema hirotoniei femeii) şi cu autoritatea celor 39 de articole în Biserica Anglicană şi, în sfîrşit, cu modalitatea primirii de această Biserică a hotărîrilor ce vor rezulta din acest dialog.

Tradiţionalele relaţii ortodoxe-anglicane au devenit din ce în ce mai strînse datorită vizitelor reciproce pînă la cele mai înalte niveluri, schimburilor intense de studenţi, colaborărilor reciproce la publicaţii şi studiilor aprofundate reciproc colaborărilor intense şi în

---

25. Importanţa care li se dă este aşa de mare încît încercarea de a înlocui unul prin altul — a celui apostolic prin „Quicumque vult", Pseudo-atanasianul, la unele slujbe de 13 ori pe an —, cerută la revizuirea cărţii comune de rugăciune, în 1927, a produs o mare controversă între teologii anglicani. „Prayer Book", ediţia aceasta, lasă la latitudinea preoţilor anglicani recitarea unuia sau altuia, după timp şi ascultători.

26. *Richard Godfrey Parson, op. cit.*, p. 21.

27. *S. C. Carpenter, op. cit.*, p. 188-190.

adunările ecumeniste – apropierea pătrunzînd astfel pînă la masele de credincioşi.

Ultimele eforturi pentru definitivarea pregătirilor dialogului s=au terminat cu succes spre bucuria tuturor. După un nou impuls dat acestor pregătiri de cea de a IV-a Conferinţă Panortodoxă de la Chambésy (1968), a doua adunare a Comisiei teologice interortodoxe ţinută tot la Chambésy (octombrie, 1970), a mai adăugat două teme principale pe lîngă cele de la Belgrad, care au fost discutate la a treia adunare a Comisiei teologice interortodoxe ţinută la Helsinki (iulie, 1971), accentuîndu-se astfel importanţa pnevmatologiei în Biserica creştină.[28] In sfîrşit, la cea de a patra adunare a Comisiei teologice interortodoxe (Chambésy, octombrie 1972), s=a definitivat proiectul viitorului dialog, iar o subcomisie ortodoxo-anglicană a pregătit şi ordinea de zi a viitoarei Comisii mixte, ale cărei lucrări aveau să îmbrăţişeze ansamblul credinţei şi vieţii creştine.

Prima sesiune plenară a dialogului teologic ortodoxo-anglican (Oxford, 6=13 iulie 1973) s=a ocupat în special de a patra categorie de teme formulate la Belgrad de ortodocşi şi de cele două teme formulate de anglicani. In cursul dezbaterilor s=au ridicat şi alte probleme, ca autoritatea Mărturisirilor de credinţă ortodoxe şi limitele Bisericii după ortodocşi. Comunicatul final accentuează «atmosfera creştină de mare cordialitate în care adevărul s-a mărturisit în iubire cu total simţ de răspundere».

S=au stabilit apoi temele celor trei subcomisiuni mixte pentru anii 1974-1975, care au lucrat separat[29] pentru ca rezultatele să se dis-

---

28. Aceste două teme noi sînt următoarele: 1. „Despre natura lucrării răscumpărătoare a lui Hristos pe Cruce şi la Înviere", şi 2. „Despre lucrarea Sfîntului Duh ca tîlcuitor al Evangheliei şi dătător de viaţă în Biserică astăzi".

29. *Prima subcomisie mixtă* s-a întrunit la Academia Patriarhiei ecumenice de la Hania-Creta (26 iulie — 3 august 1974) şi s-a ocupat de tema „Inspiraţie şi Revelaţie în Sfînta Scriptură"; s-au formulat la sfîrşit patru axiome care precizează unitatea Scripturii cu Tradiţia în Biserică. A doua subcomisie a lucrat la Rîmnicu-Vîlcea — România (tot în iulie 1974), examinînd problema autorităţii Sinoadelor în general, a Sinodului al VII-lea ecumenic în special, infailibilitatea lor, raportul hotărîrilor lor cu Scriptura, apoi „Clauza Filioque", făcîndu-se progrese evidente pe calea unităţii credinţei, discuţiile extinzîndu-se şi asupra altor probleme corelative. *Cea de a III-a subcomisie*, care a avut sesiunea la Garden-City (Statele Unite ale Americii, iulie — august 1974), a cercetat aspectele tradiţionale ale doctrinei euharistice deosebite de cele două Biserici, plecînd de la „înţelegerea de la Bucureşti" (1935), asupra acestei probleme, dezvoltînd tema: „Biserica comunitate euharistică". Participanţii au constatat cu bucurie o înţelegere progresivă asupra aspectelor majore ale acestei probleme centrale ca: Biserica, Trupul mistic al Domnului, apostolicitatea preoţiei şi catolicitatea credinţei ca temei al comuniunii euharistice, epicleza etc.

Aceste *trei subcomisiuni* au continuat discuţiile în luna iulie anul următor, prima la *Truro-Cornwall*, iar a doua şi a treia la *Londra*. Programul a fost amplificat, potivit cerinţelor discuţiilor. Astfel, între temele primei subcomisii a fost introdusă şi „cunoaşterea lui Dumnezeu", Anglicanilor fiindu-le străină doctrina palamită; de asemenea a fost folosit „acordul de la Bucureşti" (1935) în privinţa Revelaţiei. Anglicanii din a III-a subcomisie au cerut ortodocşilor informaţii despre poziţia autoritativă a Bisericii Ortodoxe cu privire la hirotonia femeilor. Cele patru teze comune asupra Revelaţiei, Tradiţiei Bisericii, de la Hania-Creta, au fost dezvoltate la nouă. Discuţiile au atins rezultate potrivite cu scopul final.

cute în *a doua sesiune plenară a acestei Comisii mixte,* la Moscova (26 iulie-3 august, 1976).

Această sesiune este, în mod justificat, socotită de *comunicatul final* drept cea mai importantă dintre întîlnirile între ortodocşi şi anglicani din ultima vreme; la ea au luat parte delegaţi din cincisprezece ţări; «niciodată n-au dezbătut probleme aşa de serios şi aşa de îndelung ortodocşii şi anglicanii; niciodată n-au fost aşa de pe deplin reprezentate cele două Biserici în discuţiile purtate». Comunicatul aminteşte, de asemenea, renunţarea la «clauza Filioque» din partea anglicanilor, dar şi lipsa de claritate în privinţa unor divergenţe privind «hirotonia femeilor». S-a hotărît publicarea, cu aprobarea Patriarhului ecumenic şi a Arhiepiscopului de Canterbury, a unor documente şi a unor «texte de declarare de acord». *Declaraţia finală de acord* înscrie următoarele rezultate: 1. *Cunoaşterea lui Dumnezeu palamită,* care implică apofatismul şi distincţia dintre esenţa lui Dumnezeu şi energiile Sale – în învăţături care nu sînt unanim acceptate de anglicani. 2. *Inspiraţia şi autoritatea Sf. Scripturi,* care a luat naştere în Biserică, este formată canonic şi interpretată de ea. 3. *Scriptura şi Tradiţia* nu pot fi separate, nici folosite separat. 4. *Autoritatea Sinodelor* este diminuată de acea «ordine» şi «ierarhie a adevărurilor» definite de Biserică, cerută de anglicani, pentru a justifica o deosebire între primele. 4. Sinoade ecumenice şi ultimile trei. Ortodocşii, dimpotrivă, socotesc că venerarea Sfintelor icoane, formulată de Sinodul al VII-lea ecumenic, este un corolar al Intrupării. Biserica este «stîlpul şi temelia adevărului» (I Timotei III, 15; I Corinteni III, 16; Matei XXVIII, 20; Ioan XVI, 13) şi Sinoadele ecumenice, evenimente harice în viaţa ei, sînt expresia infailibilităţii Bisericii – nu numai a indefectibilităţii ei. 5. *„Clauza Filioque"*, nu mai trebuie adăugată la Crezul niceo-constantinopolitan, după membrii anglicani ai Comisiei. 6. *Biserica e comunitate euharistică,* fiindcă credincioşii devin Trupul mistic al lui Iisus Hristos prin împărtăşire, participînd astfel la Impărăţia veşnică a lui Dumnezeu şi dînd mărturie despre transfigurarea cosmică. 7. *Invocarea Sfîntului Duh la Euharistie* (epicleza) este un moment esenţial al Liturghiei sacramentale. Dar comunitatea trăieşte din continua invocare a Duhului Sfînt în orice Taină, binecuvîntări şi rugăciuni pentru sfinţirea întregei creaţii.

Aceste hotărîri rămîn definitive, precum s-a mai amintit, după ce se vor termina discuţiile şi ele vor fi aprobate de forurile conducătoare ale celor două familii de Biserici; comunităţile anglicane, care nu le vor primi, vor fi socotite rupte de Anglicanism.

In iulie 1978 cele două Comisii urmează să reafirme acest punct de vedere în legătură cu generalizarea excluderii din crez a formulei «Filioque» şi a hirotoniei femeii – obstacol de netrecut pentru unirea Bisericilor Ortodoxă şi Anglicană.

Dialogul teologic ortodoxo-anglican continuă astfel cu mult succes, marea majoritate a problemelor discutate ducînd la un acord deplin; celelalte sînt reprogramate, alături de temele noi. Aceasta se poate constata din programul noii sesiuni de la Cambridge (1977) şi al celei de a treia sesiune plenară din 1978. Noi sperăm că, contribuţia excepţională a Bisericii Anglicane la Mişcarea Ecumenică şi

ataşamentul şi dorinţa fierbinte de apropiere de Biserica Ortodoxă de-a lungul vremurilor, sînt o garanţie că ea a rămas un partener hotărît pentru aprofundarea şi însuşirea tezaurului Bisericii primelor veacuri alături de Biserica Ortodoxă. De asemenea, apropierea mai mare, pînă la unirea finală, de Bisericile Ortodoxe, va face să se manifeste mai cu putere şi pe tărîm social activismul puternic anglican din trecut din cîmpul misiunilor şi ecumenismului, ajutînd astfel la progresul omenirii de azi.

III. Relaţiile Bisericilor Ortodoxe cu Vechi-Catolicii

Biserica Ortodoxă este strîns legată de Vechii-Catolici prin năzuinţele comune de a păstra neatinsă comoara Bisericii ecumenice de dinainte de marea schismă. Revolta Vechi-Catolicilor împotriva primatului, infailibilităţii papale şi a celorlalte înnoiri medievale le-a atras marea simpatie a celorlalte Biserici şi confesiuni. Ca urmare, îndată după ruperea lor de Biserica Romano-catolică au început tratativele de unire, îndeosebi cu Bisericile Ortodoxe. Nu este de mirare că numărul întîlnirilor oficiale avute în acest scop în ultimii o sută de ani a ajuns la 90; mai de mirare pare că ele n-au atins încă rezultatul final şi că odată cu trecerca timpului au început să se ivească bănuielile că distanţa faţă de el s-ar mări în loc să scadă. Fiind aşa de numeroase aceste întîlniri, notăm aici pe cele mai importante, adică pe cele din 1874, 1875, 1892, 1910, 1931 etc.

I. In consensul general al omenirii de astăzi şi al dorinţei constant manifestate atît de Vechi-Catolici cît şi de Ortodocşi, a *treia Conferinţă Pan-ortodoxă de la Rodos* a hotărît să se facă pregătirile necesare pentru începerea unui dialog teologic în vederea unirii finale.

O temelie bună din partea ortodocşilor s-a pus la Adunarea Comisiei teologice interortodoxe pentru pregătirea dialogului cu Vechii-Catolici la *Belgrad* (1-15 septembrie 1966) şi lucrările acestei Comisii au continuat la *Chambésy* – Geneva (16-24 octombrie 1970) şi apoi la *Bonn* în Republica Federală a Germaniei (22-30 iunie 1971). Din partea Vechi-Catolicilor, Comisia Uniunii de la Utrecht pentru dialogul între ortodocşi şi vechi-catolici instituită de Conferinţa Internaţională a Episcopilor Vechi-Catolici a ţinut în acelaşi scop o adunare la *Bonn* (19-20 aprilie 1971).[30] Cu acest prilej s-a proclamat un deplin acord doctrinal cu ortodocşii asupra mai multor învăţături principale de pe lista stabilită la Belgrad (Revelaţia, Biserica şi Tainele, principiul unităţii, Filioque, clauza crezului niceean şi primatul în Biserică). Faptul acesta a fost foarte încurajator şi a apropiat mai mult ambele părţi. După Chambésy

30. Pentru toate aceste date a se vedea revistele eparhiale în numerele şi la datele respective, mai ales „Biserica Ortodoxă Română", începînd cu Raportul asupra lucrărilor Comisiilor teologice interortodoxe de la Belgrad pentru pregătirea dialogului cu Anglicanii şi cu Vechi-Catolicii (1-15 septembrie 1966), în „B. O. R." (1966, nr. 9-10, septembrie-octombrie) şi continuînd cu celelalte date.

şi Bonn, Comisia ortodoxă a cerut Vechi-Catolicilor adîncirea următoarelor probleme. Invăţătura lor despre unitatea Bisericii; canonicitatea ierarhiei vechi-catolice; Sf. Euharistie ca jertfă de împăcare; intercomuniunea Vechilor-Catolici cu alte Biserici şi influenţa ei asupra unirii celor două Biserici.

Incă de la Bonn se constatase că pregătirile pentru începerea dialogului teologic oficial erau suficiente; de aceea, cele două Comisii s-au întîlnit la Penteli – Atena (5-14 iulie, 1973)[31] pentru a definitiva programul. Aici s-a hotărît reluarea unor teme discutate şi s-au fixat temele din trei categorii, cuprinse în capitolele *Teologie, Hristologie* şi *Ecleziologie,* destinate a fi discutate la prima sesiune a dialogului oficial de la Chambésy (20-28 august 1975), următoarele trei serii de teme din capitolele *Soteriologie, Sf. Taine* şi *Eshatologie,* avînd să fie discutate în iulie 1976, la a doua sesiune.

Atît în adunările pregătitoare ale dialogului, cît şi la această primă sesiune a dialogului oficial, s-au cerut precizări de ambele părţi privitoare la unele chestiuni, care se interpun în calea apropierii şi unirii finale între Ortodocşi şi Vechi-Catolici, dintre care notăm: Lipsa de formulări clare şi autoritative la Vechi-Catolici asupra unor puncte de credinţă, cult şi organizare; comuniunea euharistică cu Anglicanii, cu Bisericile libere din Filipine, Spania şi Portugalia.

Prisosul dragostei faţă de Biserica cea una a făcut totuşi ca rîvna pentru adevăr să nu scadă nici o parte, aşa încît Comisia aceasta teologică mixtă să cuprindă aproape tot programul stabilit la Penteli, urmînd ca restul să fie împlinit anul următor. Rezultatele consemnate într-un comunicat final au fost trimise celor două familii de Biserici. Discuţiile continuă într-un ritm accelerat, în duh de dragoste reciprocă şi de încredere deplină în reuşita finală.

In a doua sesiune a sa, ţinută între 23-30 august la Chambésy-Elveţia, Comisia teologică mixtă ortodoxo-vechi-catolică a redactat nişte texte comune asupra articolelor comune de credinţă ale Bisericilor Ortodoxă şi Vechi-Catolică, referitoare la ultimul capitol al Hristologiei, la învăţătura asupra Maicii Domnului şi la primul capitol al Ecleziologiei: Esenţa şi atributele Bisericii. Ele au fost publicate ca apendice în revista «Episkepsis».[32]

In scopul reuşitei finale, repetăm că este absolut necesar ca învăţătura vechi-catolică privind doctrina, cultul, organizarea şi viaţa duhovnicească să fie cunoscute din documente autoritative, urmînd să se clarifice destul de multe puncte, care sînt sau neclare, sau în oarecare dezacord cu cele ortodoxe; ele au fost stabilite în cursul discuţiilor din sesiunile oficiale sau neoficiale. Cele privitoare la credinţă vor fi tratate cu acrivie; deosebirile de ordin liturgic şi de organizare, vor fi cercetate cu mare atenţie pentru a se afla

---

31. *Recomandări pentru metoda de lucru*, în cronica „Participarea delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Comisiei mixte ortodoxo-vechi-catolice de la Atena“ (5-14 iulie, 1973), în revista „B. O. R.“ 1973, nr. 7-8, iulie-august, p. 811).

32. Vezi revista „Episkepsis“ nr. 174, anul al VI-lea, din 1 septembrie 1977.

modalităţile de îmbunătăţire a situaţiei în timp, – totul făcîndu-se cu întîietatea rînduelilor Tradiţiei ecumenice a Bisericii primare şi potrivit recomandării patristice cunoscute: «In necesariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus autem caritas».

Prin colaborare şi unire va creşte şi puterea Bisericii creştine de a ajuta la transformările epocale ale lumii de astăzi.

II. Potrivit recomandărilor făcute de subcomisia ortodoxo-vechi-catolică pentru metoda de lucru (punctele 1 şi 3), credem că ar fi folositor pentru rezumarea punctului de vedere ortodox o mică prezentare a unui proiect de învăţătură ortodoxă, care «nu examinează temele (dialogului) pe larg, nu elaborează o dogmatică ortodoxă sau una veche-catolică, ci face numai o expunere rezumativă a punctelor principale ale învăţăturii Bisericii (noastre) referitoare la temele respective, sub formă de scurt memoriu»,[33] aşa cum au fost ele stabilite la Conferinţa de la Belgrad, în 1966. Deşi comisia interortodoxă a hotărît în şedinţa de lucru ţinută la Mănăstirea Penteli-Atena, între 5-8 iulie 1973, să se reia şi temele asupra cărora se socotise la sesiunea de lucru a Comisiei interortodoxe de la Geneva-Chambésy (din octombrie 1970) că s-a căzut de acord, noi vom aminti pe scurt punctul de vedere ortodox asupra temelor în privinţa cărora s-a constatat la început deosebirea, sau lipsa de claritate a învăţăturii vechilor-catolici faţă de învăţătura ortodoxă, aşa cum s-a precizat la Belgrad.

Repetăm că procedăm astfel din două motive: Intîi pentru că trebuie să justificăm această luare de poziţie în cele privitoare la doctrină prin acrivie, iar în cele privitoare la cult şi organizare prin iconomie, «în duhul blîndeţii şi al dragostei creştine», cum s-a hotărît la Belgrad.[34]

Aceste teme sînt următoarele:

1. *Invăţătura Bisericii Ortodoxe asupra adaosului „Filioque"* făcut crezului niceo-constantinopolitan, în mod unilateral şi anticanonic şi introducînd un al doilea izvor în purcederea Sfîntului Duh, împotriva învăţăturii scripturistice şi patristice este binecunoscută. In afară de atitudinea opusă categoric a lui Fotie şi a altor învăţaţi teologi răsăriteni, care au protestat mai ales împotriva dreptului, pe care şi l-a arogat o Biserică de a schimba o învăţătură ecumenică, s-a evidenţiat, de asemenea, dezacordul ei cu învăţătura trinitară tradiţională. Mîntuitorul descoperă lumii clar şi categoric învăţătura că Duhul Sfînt purcede numai de la Tatăl în Ioan XV, 26. Textele biblice pe care le invoacă teologii apuseni în Evul Mediu în sprijinul învăţăturii greşite că Duhul Sfînt purcede şi de la Fiul, pentru a combate învăţătura ariană a Vizigoţilor, nu susţin tradiţia apuseană a lui Filioque (Ioan XVI, 12-15; Galateni IV, 6; Romani VIII, 9), ba, încă, în interpretarea lor duc la idei straniі că Duhul Sfînt ar purcede şi de la episcopi şi preoţi, cum este textul de la Ioan XX, 22-23.

Simbolul niceo-constantinopolitan trebuie primit aşa cum ne-a fost lăsat de Sfinţii Părinţi. Expresiile prin care ei fac legătura

---

33. Vezi Nota 31, supra.

34. Vezi Nota 30, supra.

între lucrarea mîntuitoare obiectivă a Domnului Iisus Hristos şi trimiterea Duhului Sfînt pentru a o continua şi desăvîrşi prin lucrarea harului dumnezeiesc în cadrul mîntuirii subiective, deci, nu se referă la purcedere. Indreptarea omului este condiţionată de lucrarea Mîntuitorului şi de lucrarea sfinţitoare a Duhului Sfînt. In acest scop, El este «trimis în lume de Fiul», «în care petrece», «se odihneşte» şi «a cărui icoană este». Intreaga lucrare a Duhului se dăruieşte «prin Fiul» lumii. Acesta este sensul în care Sfîntul Vasile scrie: «Pe de o parte Sfîntul Duh, izvor al tuturor bunurilor distribuite creaturilor, este unit cu Fiul inseparabil, pe de altă parte fiinţa Sa este dependentă de Tatăl din care purcede. Prin urmare, caracteristica atributului Său personal este de a fi manifestat după Fiul şi de a subzista cu El, purcezînd din Tatăl».[35] Sfîntul Maxim Mărturisitorul scriea, de asemenea: «Numai o cauză cunosc şi pentru Tatăl şi pentru Fiul: Pe Tatăl a unuia prin naştere, prin purcedere a celuilalt». Iar cînd Apusenii spun că Duhul Sfînt purcede prin Fiul (di'avton proienai) indică unitatea şi identitatea fiinţei.[36] Sfîntul Ioan Damaschin precizează în acelaşi sens că «Sf. Duh nu este Fiu al Tatălui, ci Duh al Tatălui pentru că purcede din Tatăl... şi Duh al Fiului, nu în sensul că este din El, ci în sensul că este purces din Tatăl *prin El*. Căci numai Tatăl este cauza»,[37] adică izvorul său, pe cînd Fiul este motivul pentru care credincioşii Il primesc. O altă tîlcuire patristică a formulei «dia tou liou» este că Sfîntul Duh urmează în ordinea Persoanelor Divine, după cugetarea omenească, *după Fiul*, sau că îşi are existenţa din veci din Tatăl *împreună* sau *deodată* cu Fiul.

Cît despre atestările unor simboale de credinţă sau ale unor sinoade romano-catolice sau unioniste, autoritatea lor este diminuată de faptul că ele nu reprezintă credinţa Bisericii ecumenice, ci a unei părţi a acestei Biserici; iar formularea lui Filioque în sine a fost făcută fără asentimentul acesteia.

Vechi-Catolicii au moştenit această erezie de la Romano-catolicism şi, ca şi anglicanii şi protestanţii, trebuie să renunţe la formulă şi la orice învăţătură bazată pe ea.[38]

2. In ce priveşte *concepţia ortodoxă despre Biserică*, ea s-a precizat în mod comun la Chambésy, aşa cum am arătat mai sus. Totuşi o rezumăm aici astfel: Ea este trupul tainic al lui Hristos Iisus, întemeiat de El pentru mîntuirea şi desăvîrşirea oamenilor în sfinţenie şi în comuniunea cu Dumnezeu şi cu semenii; în acest scop ei se împărtăşesc de harurile Duhului Sfînt prin cele *şapte Taine*, administrate de *întreita ierarhie* prin credinţă întemeiată pe *Revelaţia dumnezeiască tîlcuită şi propovăduită de ea*. Ca atare, ea

---

35. *Sf. Vasile cel Mare*, „Epistola XXXVIII, 4, în *Migne*, P. G., XXXII, col. 329.

36. *Cf. Sf. Maxim Mărturisitorul*, „Epistola către presbiterul Marin din Cipru, care i-a acuzat pe occidentali că alterează învăţătura treimică introducînd două cauze ale purcederii Sfîntului Duh; vezi *Migne*, P. G., XCI, col. 136.

37. *Sf. Ioan Damaschin*, „Dogmatica", I, 12, trad. Pr. D. Fecioru, p. 45.

38. Pentru „Filioque", a se vedea *P. Evdochimov*, „L'Esprit Saint dans la Tradition orthodoxe" (ed. C. E. R. F. Paris, 1969), p. 49 sq. şi *Serge Boulgakov*, „Le Paraclet" (Paris, ed. Aubier, 1944), p. 101-144.

este *infailibilă* ca «stîlp şi întărire a adevărului» (I Timotei III, 15) şi această infailibilitate se manifestă prin Sinoadele ecumenice şi prin acel «consensus Ecclesiae dispersae»; de asemenea, este şi văzută şi nevăzută, viaţă nouă în Hristos şi instituţie.

Ortodoxia este Biserica *unică şi adevărată* fiindcă păstrează continuitatea cu Biserica primară prin *Tradiţia dumnezeiască*, pe cînd celelalte Biserici pot fi considerate ca atare în măsura în care au păstrat elemente din această Biserică primară, ecumenică. Ca urmare, Biserica Ortodoxă n-a admis niciodată nici teoria acelor «vestigia Ecclesiae» după care toate Bisericile s-ar împărtăşi mai mult sau mai puţin din aceste elemente şi ar năzui spre desăvîrşirea finală, nici *teoria ramurilor* (Branch theory), după care toate ar fi părţi ale unicei Biserici spirituale şi nevăzute a lui Hristos. Ortodoxia a făcut totdeauna deosebire între Biserica unică a lui Iisus Hristos, care posedă adevărul integral şi care garantează mîntuirea fiilor ei şi celelalte Biserici, apropiate mai mult sau mai puţin de ea,[39] mai ales cînd sînt lipsite de *succesiunea apostolică*.

3. Cu privire la *Sfintele Taine*, amintim următoarele învăţături şi rînduieli cultice şi canonice ortodoxe:

Spre deosebire de Romano-catolici, care au separat *ungerea cu Sfîntul Mir* de Botez şi au prefăcut-o în confirmarea «la vîrsta raţiunii» a celui botezat după naştere, prin punerea mîinii şi ungere, Biserica Ortodoxă a păstrat străvechea tradiţie a Mirungerii îndată după Botez. Motivul este că dacă pruncul trebuie să fie confirmat numai la vîrsta la care este conştient de angajamentul pe care şi l-a luat, atunci ar trebui să fie mai ales botezat la această vîrstă. Pe de altă parte, trebuie să păstrăm rînduiala tradiţională care este expusă foarte clar în scrierile din epoca patristică; din acestea vom aminti numai următoarele: Astfel, Tertulian ne învaţă în «De Baptismo» (VII, 8): «După ce am ieşit din baia botezului ne ungem cu ungere sfîntă; după ritualul vechi şi la preoţie se ungeau cu untdelemn din corn. Ungerea ni se face material, dar ea poartă roade duhovniceşti, după cum şi la botez cufundarea este un act material, dar roadele sînt duhovniceşti, fiindcă sîntem curăţiţi de păcate». Darurile Duhului Sfînt, făgăduite în Vechiul Testament (Ezechiel XXXV, 25 sq. şi Ioil II, 28 sq.) şi de Mîntuitorul, sînt transmise prin punerea mîinilor (F. Ap. VIII, 15-17, XIX, 6), dar mai ales prin Mirungere (II Corinteni I, 21-22 şi I Ioan II, 20, 27). Această ultima practică s-a definitivat în Biserica veche şi este păstrată de Biserica Ortodoxă. In acest context, Sfîntul Chiril al Ierusalimului scrie în a treia catehează mistagogică, 1: Ca şi Domnului Iisus la ieşirea din apa Iordanului «vi s-a dat şi vouă ungerea cînd aţi ieşit din apa băii sfinte, închipuire a Celui care a uns pe Hristos, adică Duhul Sfînt... Păziţi-vă a socoti mirul acesta ca untdelemn de rînd, căci precum pîinea euharistiei nu mai este pîine obişnuită după chemarea Duhului Sfînt, ci trupul lui Iisus Hristos, tot aşa după chemare acest Sfînt Mir nu mai este un lucru de rînd, ci un dar al lui Iisus Hristos şi al Duhului Sfînt, un dar

---

39. Vezi introducerea noastră şi cap. despre unitatea Bisericii la *S. Boulgakov*, în „L'Orthodoxie" (Alcan-Paris, 1931).

care în situaţia de faţă a Dumnezeirii Sale devine real şi eficace. De el ne slujim ca să ungem simbolic fruntea şi organele simţurilor şi în clipa în care trupul vostru este uns în chip văzut, sufletul vă este sfinţit prin sfîntul şi de viaţă făcătorul Duh... Căci precum Hristos a ieşit afară după Botez şi după pogorîrea Duhului Sfînt şi a învins pe diavolul, aşa şi voi, după Botez, şi după ungerea tainică fiind înarmaţi cu toate armele Sfîntului Duh, vă împotriviţi puterii duşmane zicînd: Pot toate prin Hristos care mă mîntuieşte» (Ib., 3, 4). Aceasta este învăţătura a o mulţime de Sfinţi Părinţi şi a unor sinoade (ca cel din Laodiceea de la 366; can. 6 şi 7) etc.[40] Practica deosebită vechi=catolică este o moştenire a unei tradiţii medievale de prin secolul al XIII=lea.

4. In ce priveşte *dumnezeeasca Euharistie,* învăţătura ortodoxă este, de asemenea, limpede privitor la *prefacere, jertfă, epicleză* şi *azimă.*

a) *Prefacerea* este definită astfel prin însăşi cuvintele Domnului de instituire (Matei XXVI, 26=28; Marcu XIV, 22=24; Luca XXII, 17=20), reproduse de Sf. Apostol Pavel (I Corinteni X, 16 şi XI, 23=29). Formularea autoritativă cea mai cuprinzătoare a prefacerii pîinii şi vinului de pe altar în însuşi Trupul şi sîngele Domnului a fost dată de Patriarhul Dositei al Ierusalimului în decretul al XVII-lea al Mărturisirii sale pe nenumărate temeiuri biblice şi patristice, dintre care nu vom aminti decît o parte din argumentaţia Sf. Ioan Damaschin, care încheie epoca patristică: «...Dacă Cuvîntul lui Dumnezeu s=a făcut om pentru că aşa a voit – zice el – şi dacă El a luat din curatul şi neprihănitul sînge al Maicii Sale, pururea Fecioara, pentru ce n=ar putea face din pîine trupul Său şi din vin amestecat cu apă sîngele Său. La început Dumnezeu a zis: «Să facă pămîntul iarbă verde» şi fiind udat de ploile cerului, el produce iarbă în toate zilele prin puterea şi productivitatea acestui cuvînt. Tot Dumnezeu zice: Acesta este trupul Meu, acesta este sîngele Meu... Pîinea şi vinul nu sînt nicidecum închipuirea trupului şi a sîngelui lui Iisus Hristos – ferească Dumnezeu! – ci însuşi Trupul lui Iisus Hristos, unit cu Dumnezeirea Sa...» (Dogmatica, IV, 13). Cuvintele greceşti şi latineşti cu care s=a exprimat misterul prefacerii sînt: metaballesthai, signesthai, metapoieisthai, metarrithmizein, metapoiysis, metastoiheiosis, transferi, converti, commutatio, conversio, transelementatio, iar din sec. XIII în Apus şi transubstantiatio.[41] In Mărturistrea Patriarhului Dositei citim: «Credem că în această lucrare sfîntă Domnul nostru Iisus Hristos este prezent cu adevărat şi real, aşa încît după sfinţirea pîinii şi a vinului pîinea adică se schimbă, se transfiinţează, se preface, se transformă în însuşi adevărat Trupul Domnului care s=a născut în Betleem din Pururea-Fecioara Născătoare de Dumnezeu Maria, s=a botezat în Iordan, a pătimit, s=a îngropat, a înviat şi s=a înălţat, şade de=a dreapta lui Dumnezeu Tatăl şi iarăşi va veni pe norii cerului, – iar vinul se preface şi se transubstanţiază în însuşi adevăratul sînge al Domnului, care a curs din Cel răstignit

---

40. Citaţiile sînt luate de la *Pr. Prof. I. Mihălcescu,* „Dogma soteriologică“ Bucureşti, 1926, p. 157-159.

41. *Ibidem.*

pe Cruce «pentru viaţa lumii» (Ioan VI, 51). Pîinea şi vinul după sfinţire se prefac în trupul şi sîngele Domnului nu în mod simbolic, metaforic (tipikôs), nici figurativ (eikonikos), nici în mod spiritual, în înţelesul în care misterele Vechiului Testament se numesc spirituale, fiind numai figurative (tipika) şi ca nişte umbre şi numindu-se misterii, mai ales întrucît prefigurau tainele Testamentului Nou, cele cu adevărat reale (căci ei mîncau mana şi bînd din piatra lovită mîncau Trupul şi beau Sîngelele Domnului, dar în mod figurat; noi însă Il mîncăm şi bem cu adevărat; şi aceia mîncau cele ce nu erau dar aveau să fie, dar noi cele reale), nici prin prisosinţa harului de care prisosesc celelalte mistere, nici prin împărtăşirea sau prezenţa Dumnezeirii numai a Aceluia Unuia-Născut, după cum au zis unii Părinţi despre dumnezeiescul Botez, nici după prezenţa adevărată şi sigură a Dumnezeului nostru Iisus Hristos pe care o aduce, adică numai credinţa singură, după cum o spune nelegiuirea calvină inovatoare; fiindcă o astfel de prezenţă nu este adevărată şi sigură, ci creaţie a fanteziei şi plăsmuire a minţii, ca una ce nu este fiinţială sau reală; nici prin impanaţiune aşa încît trupul Domnului, cel ce există fără mărginire, întîmplîndu-se să se unească cu Dumnezeirea Celui Unul-Născut, s-ar fi unit şi cu pîinea cea pusă înainte la Euharistie şi prin metonimie (figurat) pîinea ar fi Trupul şi vinul Sîngele; nici prin schimbare cum vrea nebunia luterană, nici prefăcîndu-se vreun accident (însuşire perceptibilă) al pîinii şi al vinului în vreun accident al Trupului şi Sîngelui lui Hristos, prin vreo schimbare sau prefacere, ci pîinea devine cu adevărat real şi fiinţial însuşi Trupul adevărat al Domnul, iar vinul însuşi Sîngele adevărat al Domnului, precum s-a spus mai sus» (Decretul XVII).

b) Privitor la *aspectul de jertfă* al dumnezeieştii Euharistii, avem de amintit că este generalizat în epoca ecumenică a Bisericii creştine. Cuvintele de instituire ale Euharistiei indică actualizarea jertfei de pe Cruce prin timpul prezent al acţiunii de a se da, frînge, jertfi: Mîntuitorul anticipează la Cina cea de Taină jertfa de pe cruce şi pe cea de pe altar. Sfîntul Apostol Pavel accentuează acest caracter de jertfă în mai multe texte (I Corinteni X, 16-21 etc.). In epistola către Evrei se descrie slujba arhierească a Mîntuitorului, «după rînduiala lui Melchisedec» (VII, 17 sq.) şi altarul ei (XII, 10), preînchipuite de Vechiul Testament (I Corinteni XI, 26; Geneză XIV, 18; Maleahi I, 10-11; Isaia LIII). Din nenumăratele texte patristice amintim unul singur, din «De civitate Dei»: «Cel ce se jertfeşte este El însuşi şi a voit ca Taina care se săvîrşeşte zilnic să fie jertfa Bisericii... Această jertfă, care este jertfă adevărată, a fost preînchipuită de jertfe ale oamenilor sfinţi... In faţa acestei jertfe supreme au încetat toate jertfele false» (X, 20). Sfinţii Părinţi ai Sinodului al III-lea ecumenic au spus în Epistola sinodală către Nestorie: «Noi săvîrşim în biserici jertfa cea nesîngeroasă, sfîntă şi de viaţă dătătoare şi credem că Trupul şi preţiosul Său sînge sînt însuşi Trupul Cuvîntului care dă viaţă tuturor».

In ce priveşte raportul dintre jertfa euharistică şi cea de pe cruce, Biserica Ortodoxă învaţă că aceea este actualizarea acesteia. Cel ce s-a jertfit pe Cruce se jertfeşte acum la altare prin preot,

sub chipul pîinii şi al vinului, Euharistia fiind «jertfa nesîngeroasă şi fără patimi», care se repetă pînă la sfîrşitul veacului, la ea participînd întreaga Biserică.

Sfinţii Părinţi ne amintesc deseori că Euharistia este *jertfă de laudă* şi *mulţumire, de împăcare* şi *de cerere.*

In Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur, preotul se roagă în taină înainte de sfinţirea Sfintelor Daruri: «...Pentru toate acestea îţi mulţumim Ţie şi Unuia-Născut Fiul Tău şi Duhului Tău cel Sfînt, pentru toate pe care le ştim şi pe care nu le ştim, pentru facerile de bine arătate şi nearătate ce s-au făcut pentru noi. Îţi mulţumim şi pentru slujba aceasta pe care ai voit a o primi din mîinile noastre».

Tot Sfîntul Ioan Gură de Aur arată, printre alţii, că jertfa euharistică se aduce şi pentru vii şi pentru morţi, ca şi cea de pe Golgota: «Nu în zadar, zice el, pomenim noi pe cei morţi înainte de sfinţirea Sfintelor Daruri, şi apropiindu-se de Sfînta Masă cerem ca Mielul punerii înainte, care ridică păcatele lumii, să le ajute. Nu în zadar săvîrşitorul de cele sfinte, stînd înaintea altarului pe care se săvîrşeşte înfricoşata Taină, se roagă pentru cei ce au adormit în Iisus şi pentru cei ce săvîrşesc pomenirea lor... Deci să nu ne lenevim a veni în ajutorul celor ce nu mai sînt, ci să ne rugăm pentru ei, căci aici avem o jertfă curăţitoare pentru toată lumea. De aceea ne rugăm pentru toată lumea şi rostim numele celor răposaţi, împreună cu numele ucenicilor, al mărturisitorilor şi al pustnicilor» (Omilia XLI asupra Epistola I către Corinteni).

Sfinţii Părinţi amintesc că Euharistia este şi jertfă de cerere. Astfel, Sf. Chiril al Ierusalimului ne învaţă: «După săvîrşirea jertfei duhovniceşi şi nesîngeroase, ne rugăm în această jertfă de împăcare pentru pacea Bisericii, pentru prosperitatea lumii, pentru conducători, ostaşi şi tovarăşi de arme, pentru cei bolnavi şi neputincioşi şi în general pentru cei ce au nevoie de ajutor» (Cateheza a V-a mistagogică).[42]

c) *Epicleza* sau invocarea Sfîntului Duh pentru prefacerea sau sfinţirea elementelor euharistice este rugăciunea corespunzătoare tuturor Sfintelor Taine, de care nu poate fi lipsită dumnezeeasca Euharistie. Ea corespunde, de asemenea, binecuvîntării Mîntuitorului la Cina cea de Taină (Matei XXVI, 26; Marcu XIV, 22) şi mulţumirii Lui (Luca XXII, 17, 19 şi I Corinteni XI, 24) pentru prefacere, după care le-a dat Sf. Apostoli să mănînce şi să bea. Apoi le-a poruncit: «Aceasta s-o faceţi întru pomenirea Mea!» (Luca XXII, 19).

Teologia romano-catolică a făcut confuzie între cuvintele prin care Mîntuitorul a dat ucenicilor Săi trupul şi sîngele Său şi rugăciunea de prefacere. Se cunosc etapele acestei situaţii de confuzie[43] în care liturgişti de frunte au recunoscut că în epoca patristică prefacerea urmează după cuvintele de instituire, prin epicleză. Liturghiile vechi arată adevărul cu o claritate desăvîrşită: Urmînd pilda Domnului, se spune în Liturghia Sf. Iacob, «şi noi, păcătoşii,

---

42. *Ibidem*, p. 275-287.

43. Vezi, de pildă, *Mgr. B. Bartmann*, „Précis de Théologie Dogmatique", trad. de Abatele Marcel Gautier, t. II, ed. III-a, Mulhouse, 1938, p. 350.

aducîndu-ne aminte de făcătoarele Lui de viaţă patimi, de crucea Lui cea mîntuitoare... Ţie îţi aducem, Doamne, această jertfă înfricoşătoare şi fără de sînge, rugîndu-Te... îndură-Te de noi, Dumnezeule, după mare mila Ta şi trimite peste noi şi peste aceste daruri ce sînt puse înainte pe Sfîntul Tău Duh... pentru ca, pogorîndu-se peste pîinea şi peste paharul acesta, să le sfinţească prin sfînta, slăvita şi atotîndurata Sa revărsare. Să facă pîinea aceasta sfînt trupul Hristosului Tău şi paharul acesta scump sîngele Hristosului Tău».

In Liturghia Sf. Vasile cel Mare citim, de asemenea, rugăciunea aceasta, după ce preotul rosteşte «Luaţi, mîncaţi... Beţi dintru acesta toţi...»: «Punînd înainte cele ce închipuiesc sfîntul Trup şi Sînge al Hristosului Tău, Ţie ne rugăm şi de la Tine cerem, Sfinte al Sfinţilor: Cu bunăvoinţa bunătăţii Tale să vie Duhul Tău cel Sfînt peste noi şi peste darurile acestea ce sînt puse înainte şi să le binecuvînteze şi să le sfinţească şi să le arate pe ele». Există un consens general la Sfinţii Părinţi asupra acestui punct pe care teologii romano-catolici îl răstălmăcesc greşit.[44]

d) *Săvîrşirea dumnezeieştii Euharistii cu azimă* se bazează pe o tradiţie tîrzie, medievală, necunoscută lui Fotie în sec. al IX-lea. Temeiul tradiţiei ortodoxe care săvîrşeşte Euharistia cu pîine de grîu curat şi vin cu apă («Mărturisirea Ortodoxă», I, 107) se bazează pe modul serbării Paştelui de către Mîntuitorul, deosebit de cel iudaic şi înainte de acesta. Intr-adevăr, serbarea Paştelui se făcea potrivit tradiţiei biblice în seara zilei de 14 Nisan, iar zilele azimelor începeau cu 15 Nisan şi ţineau 7 zile, pînă la 21 Nisan inclusiv. Mîntuitorul a serbat deci Paştele în seara zilei de 13 Nisan, cînd începea ziua de 14 Nisan, pe cînd Paştele iudaic se sărbătorea în seara zilei de 14 Nisan iar azimele se mîncau începînd din ziua de 15 Nisan. Sfîntul Ioan chiar precizează categoric această deosebire, punînd Cina cea de Taină «o zi înainte de Paşte» (XIII, 1) iar ducerea Domnului la Pilat o pune a doua zi după prindere, cînd «iudeii n-au intrat în pretoriu – instituţie păgînă – ca să nu se spurce ci să mănînce Paştele» (XVIII, 28): Vinerea Paştilor. Repetăm, deci, că Cina cea de Taină s-a săvîrşit cu o zi înainte de Paştele iudaic şi nu cu azimă, ci cu pîine obişnuită, dospită. Sinopticii urmează o altă tradiţie consemnată şi de Iosif Flaviu, după care zilele azimelor începeau la 14 Nisan şi durau opt zile (Matei XXVI, 17-19; Marcu XIV, 12-16; Luca XXII, 7-13).[45]

Tradiţia ortodoxă se sprijină şi pe anumite fapte în legătură cu istoria patimilor Domnului: Stabilirea datei Cinei celei de Taină în seara zilei de 14 Nisan, într-o joi; spălarea picioarelor ucenicilor, care nu era obicei iudaic la Paşte; numele de *cină (deipnon* şi nu *pasha)* şi de *artos* (şi nu *azimon)*; plecarea lui Iuda ca să cumpere, poate, cele de trebuinţă pentru paştele iudaic (Ioan XIII, 27-29) şi ieşirea Domnului în grădina Ghetsimani, ca şi purtarea de arme, oprite de lege în ziua de Paşti, arată că ea nu sosise încă. Se mai aminteşte, de asemenea, că în ziua de Paşte nu se

---

44. *Pr. Prof. I. Mihălcescu, op. cit.*, p. 220 sq.

45. Pentru partea aceasta vezi studiul *Pr. Prof. V. Gheorghiu*, „Anul şi ziua morţii Domnului nostru Iisus Hristos", cit. apud *Prof. I. Mihălcescu*, p. 220 sq.

intentau nici nu se continuau procese, iar eliberarea lui Varava trebuia să fie făcută înainte; şi Simon Cirineanul venea de la muncă, deci nu era sărbătoare. De altfel, aceasta a fost şi practica Bisericii Primare: In Fapte (II, 42-46) şi în I Corinteni (X, 16; XI, 21) se vorbeşte despre pîinea euharistică (artos) şi nu de azimă, iar la altar se aducea pîine dospită pentru agape şi euharistie. Se pot aduce citate din Sfinţii Părinţi în acest context. (Amintim de asemenea un oarecare dezacord asupra acestei probleme între romano-catolici).

5. In ce priveşte *comuniunea*, rînduiala de totdeauna, pe care se bazează dialogul între ortodocşi şi celelalte Biserici, confesiuni şi culte creştine, a fost şi rămîne că împărtăşirea încununează acest dialog, slujirea la altar şi comuniunea dintr-un potir venind după mărturisirea aceleeaşi credinţe identice.

IV. – Relaţiile Bisericilor Ortodoxe cu Biserica Romano-catolică

I. Prima conferinţă Pan-ortodoxă de la Rodos (1961) a prevăzut eventualitatea unui dialog cu Biserica Romano-catolică; cea de a doua (1963) a primit propunerea Patriarhului ecumenic «ca Biserica noastră Ortodoxă de Răsărit să propună venerabilei Biserici Romano-catolice începerea unui dialog între cele două Biserici pe picior de egalitate», în cadrul discuţiilor privitoare la invitaţia de a trimite reprezentanţi la Conciliul Vatican II. Iar cea *de a treia Conferinţă Pan-ortodoxă de la Rodos* (1964) *a hotărît pregătirea acestui dialog, hotărîre repetată şi confirmată şi de Conferinţa a IV-a de la Chambésy* (1968). Pe lîngă această Comisie, Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic a hotărît şi *constituirea unei Comisii Sinodale speciale, cu sediul la Patriarhia ecumenică,* pentru dialogul cu Romano-catolicii.

Aceste hotărîri sînt semnalul curmării unei lupte şi ure reciproce necreştine, urmări nefaste ale unei dezvoltări istorice total deosebite şi ale unui antagonisim politic milenar înverşunat. Ele s-au prefăcut brusc în vremurile noastre de înnoiri epocale în năzuinţe de apropiere în toate domeniile gîndirii teologice şi trăirii creştine între acele Biserici.

Ridicarea anatemelor au schimbat atmosfera şi relaţiile dintre conducători; pentru schimbarea relaţiilor dintre cele două Biserici se impunea un acord asupra problemelor fundamentale teologice care despărţiseră Bisericile la 1054. Dintre acestea este destul să amintim: Primatul papal jurisdicţional, care a înlocuit întîietatea de onoare din Biserica primelor veacuri, infailibilitatea papală, care a luat locul infailibilităţii Bisericii, manifestată prin Sinoade, «Filioque» şi adausurile mariologice pe care le mai menţine numai Biserica Romano-catolică etc. Tot atît de necesară este şi înlăturarea cauzelor minore, de ordin istoric şi psihologic, dar foarte iritante şi care tulbură în mod continuu această atmosferă de destindere, cum este *uniatismul,* mijloc camuflat de prozelitism, care pretinde că Biserica Ortodoxă nu poate asigura mîntuirea fiilor ei şi a cărui desfiinţare e cerută şi de unii uniaţi, sau refuzul de a considera «Biserică»

Biserica continuatoare a Bisericii celor şapte Sinoade ecumenice etc. De aceea, bucuria duhovnicească pe care a produs-o ridicarea anatemelor, ca tot ce poate ajuta la unire, s-a dovedit a fi efemeră întrucît ea nu înlătura ceea ce săpase între cele două Biserici prăpastia de netrecut din punct de vedere dogmatic, canonic şi liturgic.

Sărbătorirea a zece ani de la ridicarea anatemelor la Vatican (14 decembrie 1975) a prilejuit noi manifestări mai impresionante din partea papei: sărutarea picioarelor ambasadorului Patriarhului ecumenic la festivităţile respective de la Vatican şi declaraţii mai mult decît protocolare de cea mai înaltă apreciere reciprocă a celor mai mari demnităţi şi demnitari ai celor două Biserici.

La aceeaşi dată însă, Patriarhul ecumenic a anunţat papei constituirea celor două comisii amintite pentru dialogul ecumenic cu Biserica Romano-catolică, fapt care, după cum se ştie, a părut altă dată şi lui Fotie şi lui Cerularie a fi necesar. Cu aceasta s-a împlinit, în atmosfera de dragoste frăţească, *adevărata condiţie* a apropierii şi unirii. Iar menţinerea atmosferei cu adevărat creştină este condiţionată de înlăturarea cauzelor care s-au adăugat în timp la cele fundamentale pentru separarea Bisericilor, în special de uniatism. El nu a fost desfiinţat şi rămîne un ghimpe în sufletul Bisericilor Ortodoxe; acelaşi lucru se poate spune despre «colegialitatea» sinodală care nu numai că nu a fost promovată la Vatican II, dar a făcut şi mai clar primatul jurisdicţional papal, de care depinde colegiul sinodal, devenind o mare decepţie pentru cei care sperau că sistemul de conducere a Bisericii se va democratiza apropiindu-se astfel de cel al Bisericii Ortodoxe. Hotărîrile Sinodului Vatican II privind Biserica şi Papa în enciclica «Ecclesiam Suam» şi în discursurile sale la deschiderea ultimelor două sesiuni, au arătat clar că nu s-a schimbat nimic din acest punct de vedere. Impotriva Tradiţiei se introduce o distincţie scolastică între «potestas ordinis» şi «jurisdictionis», se vorbeşte despre «munera» şi în fond puterea colegiului sinodal nu provine de la sacrament ci din acea «missio», adică de la graţia papală.

Totuşi, atmosfera de înseninare a persistat, întărită fiind de constituirea celor două comisii amintite, în vederea dialogului teologic, concomitent cu participarea romano-catolică la Mişcarea ecumenică sub o formă individuală şi neoficială; într-adevăr, Biserica Romano-catolică nu acceptă situaţia de paritate cu celelalte Biserici, cărora nu le recunoaşte această calitate. In cadrul acestei atmosfere îmbunătăţite parţial s-au produs şi oarecari schimbări de poziţii în unele probleme pe care le-am numi «neutre» din punct de vedere confesional – schimbări care sînt importante mai mult prin ceea ce promit decît prin ceea ce sînt în ele însele: Astfel, cap. III «De Oecumenismo» recunoaşte aportul Patriarhiilor răsăritene în domeniul liturgic, spiritual şi juridic, recunoaşte tainele ortodoxe şi validitatea succesiunii apostolice a ierarhiei Bisericii Ortodoxe. Mai mult, se poate constata că, de pildă, în unele scrisori postconciliare ale actualului Papă către Patriarhul Athenagora, el numeşte «soră» Biserica Ortodoxă, ceea ce implică – cel puţin hiperbolic –, oarecare recunoaştere de egalitate. De asemenea, în perioada postconciliară au fost confirmate unele rînduieli existente înainte de 1054, care

ipso facto, apropie practicile Bisericii Romano-catolice de ale Bisericii noastre. In această categorie notăm: Introducerea limbilor naţionale în cult şi menţinerea diaconatului; slujirea în comun şi împărtăşirea sub ambele forme. De asemenea, mişcarea spre autonomia Bisericilor locale, după modelul vechilor Patriarhate.

La acestea s-au mai adăugat contactele şi vizitele reciproce – uneori la nivel de căpetenii de Biserici –, numeroase simpozioane şi conferinţe bilaterale, un congres interbisericesc la Bari etc.

Toate acestea asigură, oarecum, o atmosferă propice *pregătirii* unui dialog ecumenic în vederea colaborării pentru rezolvarea problemelor majore ale omenirii de azi şi în vederea apropierii şi unităţii finale creştine, după cuvîntul Domnului (Ioan XVII). Este de prisos să mai amintim cît rău face şi lumii credincioase şi celei necredincioase dezbinarea dintre creştini şi mai ales dintre Biserici şi ce au însemnat în istoria omenirii prigoanele şi războaiele religioase. De aceea, pregătirea unui dialog se face plecînd de la importanţa mare a unităţii în toate domeniile, dar mai ales în cel religios, din punctul de vedere al ierarhiei valorilor; de aceea s-a spus că ea cere şi merită smerenie şi sacrificii. Ele sînt necesare pentru împăcarea Bisericii şi a lumii.

In cazul de faţă în care se pregăteşte dialogul a două Biserici, dintre care una a contestat celeilalte calitatea de Biserică şi de leagăn al mîntuirii, se pune întrebarea firească a oportunităţii acestui dialog, ştiut fiind că toate încercările de unire între cele două Biserici de pînă acum au mărit prăpastia dintre ele. Credem însă că el este o lucrare a Duhului Sfînt şi că «cele cu neputinţă la oameni sînt cu putinţă la Dumnezeu» (Luca XVIII, 27), Cel ce înalţă pe oameni mai presus de ei înşişi. Cu prilejul sărbătoririi ridicării anatemelor, papa a prezis «noi instrumente ale dialogului»; s-a spus, de asemenea, că ceasul vorbelor a trecut şi că a devenit activă caritatea reciprocă.

II. In acest context, principiile în cadrul cărora trebuie să acţionăm sînt următoarele: 1. Dialogul trebuie dus pe *picior de egalitate.* 2. El va avea drept criteriu hotărîtor *adevărul.* 3. Pregătirea trebuie să fie *o manifestare a unităţii Ortodoxiei;* de aceea, hotărîrile comisiei ortodoxe şi acelea ale comisiei mixte, începînd cu procedura însăşi, trebuie aprobate de toate Patriarhatele şi Bisericile Ortodoxe. 4. Scopul dialogului este *adevărata credinţă, adevăratul cult,* dumnezeesc, *adevărata organizare bisericească* şi slujirea semenului nostru, dînd adevăratul răspuns la lipsurile şi suferinţele lui potrivit Revelaţiei. Unde aflăm adevărul pentru toatea acestea?

In Tradiţia dumnezeească a primelor şapte Sinoade ecumenice sau a primelor opt veacuri creştine: *fiind comună, ea poate şi trebuie să rămînă criteriul sobornicesc al dialogului teologic.* Tradiţia ne învaţă, de asemenea, că acest criteriu trebuie *aplicat cu strictete numai în probleme doctrinale;* dar *în cele privitoare la cult, organizare şi viaţă va fi* aplicat *cu îngăduinţă înţeleaptă:* «Cînd ce se refuză nu este o chestiune de credinţă, nici lăsarea de o parte a unei hotărîri comune şi soborniceşti – ne învaţă marele Fotie –, dacă fiecare păstrează unele obiceiuri şi

practici deosebite de ale altora, cel ce ar şti să facă discernămîntul necesar ar recomanda pe bună dreptate să nu fie atacaţi cei ce le ţin, nici să nu fie luaţi în derîdere cei ce nu le primesc». Trăirea într-un cadru istoric total diferit a dus cu timpul la formarea unor tradiţii bisericeşti din ce în ce mai deosebite, după primele opt veacuri ecumenice. Înţelepciunea Comisiei mixte de pregătire a dialogului va consta în a păstra ceea ce este comun în tradiţia bisericească primară, şi deci neîntinat de greul blestem al înnoirilor, lucrare garantată de prezenţa Duhului Sfînt în pliroma Bisericii una, sobornicească şi apostolească, Trupul mistic al lui Iisus Hristos. Aşa se va ajunge din nou la un crez unic şi la o «communio universalis in sacris» a unei singure turme, cu un singur păstor, Iisus Hristos.[46]

III. Problema care a dus la marea schismă între Biserica Ortodoxă şi cea Romano-catolică a fost şi rămîne primatul jurisdicţional papal, agravată de pretenţia infailibilităţii papale şi de practica uniatismului.

Principalele deosebiri de ordin dogmatic, ori cultic, ori canonic, sînt *Filioque* (despre care am amintit în legătură cu Vechi-catolicii) 1. *Primatul,* 2. *Infailibilitatea.* 3. *Nepătata Zămislire* şi înălţarea la cer cu trupul a Sfintei Fecioare. 4. *Purgatoriul* şi *indulgenţele,* apoi *Epicleza,* azima şi confirmarea (despre care am amintit tot în legătură cu deosebirile vechi-catolice).

Vom cerceta pe scurt cele patru puncte numerotate aici:

1. Imprejurările istorice cunoscute au prilejuit papii încă de la începutul Evului Mediu stăpînirea lumească şi pe cea bisericească, care, cu timpul, s-a redus la pretenţia de stăpînire absolută, în sens canonic şi dogmatic, asupra Bisericii creştine — «suprema potestate sibi in Ecclesia universa tradita», după sinodul de la Trident.[47] Episcopii ceilalţi îşi primesc autoritatea lor de la Suveranul Pontif, urmaşul lui Petru şi vicarul lui Hristos pe pămînt, după acelaşi Sinod.[48]

Constituţia «Pastor aeternus» a Conciliului Vatican I precizează nuanţe inexistente pînă atunci în Biserica creştină, şi anume că «papa conduce Biserica, convoacă şi dizolvă concilii, numeşte şi transferă pe episcopi, este judecătorul suprem al Bisericii, dar nu poate fi judecat de nimeni. Autoritatea este de drept divin şi nu este compromisă chiar dacă nu este demn; nu poate cineva să fie supus lui Hristos dacă nu este supus papei, căci cine ascultă de papă, ascultă de Hristos».[49] Contrar aşteptărilor, Conciliul Vatican

---

46. Aceste două părţi au fost redactate în ajutorul mai multor studii române şi străine, dintre care unele vor fi amintite în partea care urmează. Notăm aici, în special, studiul *Prof. Vlasisos Pheidas,* „Présupposés fondamentaux pour un dialogue théologique officiel entre l'Eglise Orthodoxe et l'Eglise Catholique-romaine", din revista „Proche Orient chrétien" Jérusalem, 1976, t. XXV, fasc. III.

47. Sinodul de la Trident, sess. XIV, cap. 7: „Unde merito Pontificis Maximlni pro suprema protestate sibi in Ecclesia universa tradita...".

48. Cf. „Professio fidei tridentina: „Sanctam catholicam et apostolicam Romanam Ecclesiam omnium ecclesiarum matrem et magistram agnosco; Romanoque Pontifici, beati Petri Apostolorum principis successori ac Jesu Christi vicario, veram oboedientiam spondeo ac juro".

49. *Cezar Vasiliu,* „Relaţiile dintre Biserica Romano-Catolică şi Biserica Ortodoxă...", teză de doctorat, Bucureşti, 1976, p. 56-57.

Il a întărit mai mult autoritatea primatului papal; textele oficiale emanate de acest Conciliu demonstrează în modul cel mai categoric aceste pretenţii, fără nici un temei real. Astfel, în «Unitatis redintegratio», I, 2, citim: «Hristos a încredinţat colegiului celor doisprezece funcţia de a învăţa, conduce şi sfinţi. Dintre ei a ales pe Petru, pe care a hotărît să zidească Biserica Sa, după mărturisirea acestuia din credinţă. Lui i-a făgăduit cheile împărăţiei cerurilor, iar după mărturisirea Sa de dragoste i-a încredinţat toate oile, ca să le întărească în credinţă şi să le pască în desăvîrşită unitate». In «Lumen Gentium» se poate citi: «Pontiful roman, în virtutea funcţiei sale de vicar al lui Hristos şi păstor al întregii Biserici, are asupra ei o putere deplină, supremă şi universală, pe care o poate exercita totdeauna în mod liber». In «Orientalium Ecclesiarum», 3. aflăm, de asemenea, că Bisericile creştine «sînt încredinţate conducerii pastorale a pontifului roman, care succede fericitului Petru în primatul asupra Bisericii universale, prin voinţa divină». In sfîrşit, în «Christus Dominus» se poate vedea că «în această Biserică a lui Hristos pontiful roman este învestit cu o putere supremă, imediată şi universală, spre binele sufletelor. Ca păstor rînduit al tuturor credincioşilor, el deţine suprema putere ordinară asupra tuturor Bisericilor». Aceste texte au fost criticate sau combătute atît de teologii protestanţi şi ortodocşi, cît şi de unii romano-catolici.[50]

Din punct de vedere ortodox s-a arătat că primatul papal este o invenţie omenească, fără temeiuri biblice şi patristice, rezultat al unor cauze pur istorice şi al orgoliului uman care a înlocuit smerenia creştină cu juridismul laic, păgîn, şi pe Domnul nostru Iisus Hristos cu aşa-zisul «Vicar» al Său şi continuator al Sf. Petru. Aşa a intrat o anumită teologie romano-catolică în conflict cu întreaga gîndire teologică tradiţională şi a vrut să răstoarne toate rînduielile Bisericii primelor veacuri în care autoritatea supremă este aceea a Bisericii, manifestată prin Sinoadele ecumenice, recunoscute de ea ulterior.

2. *Infailibilitatea papală*, nu a Bisericii manifestată prin Sinoadele ecumenice, este şi mai opusă nu numai Scripturii şi Tradiţiei ecumenice, ci şi raţiunii şi adevărului istoric, deoarece se ştie că Liberiu şi Onoriu au greşit din punct de vedere dogmatic.[51] După romano-catolici, izvorul infailibilităţii e papa, fie că e vorba de un conciliu, fie că este vorba de el singur, fiindcă hotărîrile episcopatului au autoritate numai cînd sînt aprobate de papa. Limitarea făcută prin formula «ex cathedra» este fără valoare, deoarece papa poate extinde această formulă asupra oricărei învăţături emise de el «ex sese non ex consensu Ecclesiae», putînd aminti oricui că el, în locul Sfîntului Duh şi al lui Iisus Hristos, întruchipează adevărul şi interpretarea lui: «Io sono la Tradizione».

Conciliul Vatican II a confirmat şi consolidat şi dogma infailibilităţii papale, decretînd că: «De această infailibilitate se bucură pontiful roman în virtutea funcţiei sale cînd, ca păstor suprem al tuturor credincioşilor, care întăreşte în credinţă pe fraţii săi, sanc-

---

50. *Ibidem*.

51. Vezi H. Andruţos, „*Simbolica*", traducere de Prof. univ. Iustin Moisescu, Craiova, 1955, p. 80.

ţionează cu un act definitiv o doctrină privind credinţa sau morala. De aceea, hotărîrile papei, de la sine, şi nu din consensul Bisericii, sînt socotite ireformabile, ca unele ce sînt date sub asistenţa Sfîntu=lui Duh, făgăduit lui Petru însuşi şi prin urmare nu au nevoie de aprobarea altora, nici nu îngăduie vreun apel la altă judecată» («Lumen Gentium», 25).[52] Critici mai aspre s=au adus infailibilităţii papale atît de teologii ortodocşi şi protestanţi, cît şi de unele spirite mai lucide din Romano=catolicism. Inaintea Conciliului II Vatican, marele istoric al Bisericii, Arhiepiscopul Hrisostom Papadopoulos, punea acestea întrebări: «Dacă papa este infailibil, de ce mulţi papi au fost depuşi din demnitatea lor, condamnaţi sau blamaţi pentru greşeli de credinţă? Dacă papa are o demnitate specială, de la Dumnezeu, fără de care nu poate exista Biserica, cum de a existat o Biserică la Ierusalim şi în alte locuri înainte de a fi la Roma? Cum se transmite papii harisma specială a primatului, cînd el este ales şi consacrat de cardinali, inferiorii lui?»[53]

Speranţa că *colegialitatea episcopală* va reduce primatul şi infailibilitatea papală şi le va readuce mai aproape de concepţia sinodală a Bisericii ecumenice a primelor veacuri s=a spulberat odată cu promulgarea constituţiei «De Ecclesia» (cap. III în special), care, dimpotrivă, a subordonat episcopatul papii în mod mai cate=goric, accentuînd astfel şi infailibilitatea papală.

3. *Dogmele Nepătatei Zămisliri şi înălţării la cer cu trupul a Sfintei Fecioare* au pus probleme foarte delicate pentru ortodocşi, şi chiar pentru unii teologi romano=catolici celebri: Bernard de Clairvaux, Toma de Aquino, Bonaventura şi ordinul dominicanilor, care nu acceptau în Evul Mediu pe cea dintîi. Amintim ce învăţa în acest context Toma de Aquino, în Summa Theologiae, III, qû XXVII=a: Art. 1. Despre neîntinata zămislire a Sfintei Fecioare că, adică ar fi fost fără de păcat din pîntecele mamei sale, nu se spune nimic în cărţile canonice ale Sfintei Scripturi, care nu pomenesc nici măcar de naşterea ei. Art. 2. Neprihănirea Sfintei Fecioare nu ne=o putem închipui înainte de venirea ei pe lume, pentru două motive: întîi pentru că acea neprihănire este curăţirea de păcatul originar. De păcat însă se poate curăţi cineva numai prin harul dumnezeiesc, al cărui primitor este singură făptura raţională. Deci Sfînta Fecioară n=a putut fi curăţită înainte de a avea suflet real. Al doilea, pentru că numai făptura raţională poate săvîrşi păcatul şi deci copilul în pîntecele mamei sale nu poate cădea în păcat înainte de a fi înzestrat cu suflet raţional. Prin urmare, dacă Sfînta Fecioară ar fi fost curăţită înainte de a se naşte, ar însemna că nu a fost nicicînd întinată de păcatul original şi că deci nu a avut nevoie de mîntuirea şi de sfinţirea aduse de Iisus Hristos. A spune însă aceasta înseamnă a spune că Iisus Hristos nu este Mîntuitorul tuturor oamenilor».[54] Numai Iisus Hristos s=a năs=cut fără păcatul originar, pe cînd Sfînta Fecioară s=a născut cu el. Caracterizările de «neîntinată, nepătată, neprihănită, curată, cu

---

52. *Ibidem.*
53. Cit. apud *Cezar Vasiliu, op. cit.*, p. 67.
54. *Pr. I. Mihălcescu,* „Istoria Bisericii Universale", manual pentru cl. VI-a de seminar, Bucureşti, 1932, la anexe, p. 205-206.

totul nevinovată» etc., nu se referă la păcate personale, proprii. In acest context, Critopoulos îi atribuie lipsa desăvîrşită de păcate personale, după exemplul Fericitului Augustin, care justifică aceasta prin scopul înalt căruia i-a fost hărăzită, zicînd: «Intrucît a fost rînduită de Dumnezeu spre un scop mare şi excepţional... un dar mare şi excepţional i-a fost dăruit de Dumnezeu, adică de a nu păcătui. De aceea zicem că ea nu a săvîrşit nici un păcat, fiindcă a dobîndit un asemenea dar de la Dumnezeu».[55] Acest dar i s-a dat de cuvîntul lui Dumnezeu în clipa în care s-a întrupat din ea prin Duhul Sfînt. «Cu toată slava pe care i-o dă Maicii Domnului, Ortodoxia rămîne adînc şi hotărît hristocentrică, neridicînd nici un fel de alt centru alături de Hristos» (Romani V, 15; I Timotei II, 5 etc.)[56]

Cît despre dogma romano-catolică decretată de Papa Pius al XII-lea la 1 noiembrie 1950, despre *înălţarea la cer cu trupul a Sfintei Fecioare*, ea este socotită de Biserica Ortodoxă o învăţătură evlavioasă, care, neavînd decît un slab sprijin la unii Sfinţi Părinţi, nu are autoritatea unei dogme.

4. *Purgatoriul* şi *indulgenţele*. Romano-catolicismul a schimbat învăţătura biblică şi patristică despre rai şi iad cu alta care cuprinde a treia stare a sufletelor după moarte, în Purgatoriu. Această învăţătură reliefează sacerdotalismul exagerat medieval, pedepsele temporale ale sufletelor din Purgatoriu pentru păcatele uşoare putînd fi uşurate sau iertate în întregime chiar de ierarhia înaltă potrivit unor socoteli foarte omeneşti ale meritelor, supramеritelor şi transferului lor prin faimoasele indulgenţe, care au atins prea-plinul greşelilor provocatoare ale Reformei.

Textul din I Corinteni III, 11-15, singurul care printr-o interpretare curios de forţată ar putea fi folosit pentru purgatoriu numai pentru că pomeneşte de foc – focul curăţitor zic apusenii – se referă la dezbinările produse de predica lui Apollo, care i-au dovedit Sfîntului Pavel minoratul duhovnicesc al corintenilor şi faptul că aceştia au uitat că temelia Bisericii nu este nici Pavel, nici Apollo, ci Iisus Hristos. Pe această temelie, spune Sf. Pavel mai departe, el şi Apollo, şi împreună cu ei corintenii înşişi, vor zidi lucruri sau fapte de valoare sau fără valoare, care vor fi supuse unei judecăţi severe, adică încercării focului. La această încercare vor rezista aurul, argintul, pietrele scumpe, dar nu şi lemnele, fînul sau trestia. In acest context, Sfîntul Pavel arată foarte pe ocolite că pe deasupra judecăţii oamenilor există o judecată a lui Dumnezeu care ne va judeca pe toţi. Inţelepciunea oamenilor este nebunie în faţa lui Dumnezeu, de aceea corintenii să nu se laude cu Apollo, diminuîndu-l pe Pavel, fiindcă toţi şi toate pot fi supuşi judecăţii lor, dar pînă la urmă toţi sînt supuşi – şi corintenii – judecăţii lui Iisus Hristos şi Hristos cel întrupat va fi supus El însuşi lui Dumnezeu. Există deci o judecată supremă la care vor fi supuşi toţi şi toate. Textul nu are deci nici o legătură cu Purgatoriul, şi este unicul text de care am putea aminti totuşi.

---

55. *Hr. Andruţos*, „Simbolica", trad. cit., p. 169.

56. v. „Comunicatul Sf. Sinod", în „Teologia Dogmatică şi Simbolică" — manual pentru institutele teologice, vol. I, Bucureşti, 1958, p. 548.

Dacă se găsesc texte ca unul din opera Fericitului Augustin,[57] care poate fi interpretat în sensul purgatoriului, nu se poate accepta o învăţătură fără nici un temei scripturistic, care este susţinută vag de un singur Părinte sau de o mică minoritate, într=un cadru atît de depărtat de învăţătura tradiţională ca teologia dezvoltată a meritelor, indulgenţelor şi purgatoriului.

V. Relaţiile Bisericilor Ortodoxe cu Protestantismul

Bisericile Ortodoxe au avut legături prieteneşti cu Protestan=tismul de la apariţia lui. Aceasta se explică pe de o parte prin revolta reformatorilor împotriva abuzurilor romano=catolice, cu care ortodocşii erau de acord în mare măsură, iar pe de altă parte printr=o politică bisericească comună de apărare împotriva puterni=cului adversar care era Romano=catolicismul. Această prietenie nu s=a dezminţit pînă în vremea noastră; participarea Bisericilor Orto=doxe la Mişcarea ecumenică de la început a pecetluit=o pe totdeauna.

Această situaţie a avut ca urmare firească actualizarea în vremea noastră a încercărilor de apropiere şi chiar de unire din vremea reformatorilor, nume ca Wittenberg, diacon Dimitrie Myssos, Patriarhul Ioasaf II, Patriarhul Ieremia II, Martin Crusius din Tübingen, cu «epistolimaia theologia» etc., fiind suficient de evoca=toare pentru a ne dispensa de orice comentar. Iar în ce priveşte veacurile următoare, Patriarhul Chiril Lucaris rămîne simbolul mar=tirajului acestei prietenii, cînd ea a dat întîietate iubirii faţă de adevăr – «adevărul în iubire».

In veacul nostru, al ecumenismului pe teren religios şi al pre=facerilor epocale pe teren social=politic, relaţiile Ortodoxiei cu Pro=testantismul s=au concentrat mai mult asupra dialogului slujirii pe teren practic şi anume în cadrul activităţii Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Parţial şi fragmentar – dacă nu incidental –, s=a iniţiat un început de pregătire a dialogului teologic prin convorbiri bilate=rale cu cîteva Biserici, teologii protestanţi manifestînd toată bună=voinţa în cadrul unei preferinţe asupra concepţiei «pluralismului în unitate» faţă de «unitate în diversitate», pe care în lipsă de mai bine o preferă ortodocşii pe temeiul elementelor apostolice fundamen=tale, care definesc Biserica creştină ca atare. In acest context s=au făcut eforturi meritorii de o parte şi de alta pentru realizarea unor cicluri de conversaţii ecumenice bilaterale, numite de specialişti şi «dialoguri individuale», întrucît s=au propus între reprezentanţii a două Biserici, din una, sau a două familii de Biserici, din una, două sau trei ţări, în felul următor:

1. Biserica Evanghelică din Republica Federală a Germaniei şi Patriarhia Ecumenică,[58] 2) Biserica Evanghelică din Republica

---

57. *Fer. Augustin*, „De civitate Dei", XXI, 13; în *Migne*, P. G. col. 728, etc.

58. De trei ori cu temele următoare: „Sfîntul Duh în Biserică şi în credincioşi" (16-19. III. 1969 la Istambul-Turcia); „Hristos, mîntuirea lumii" (Arnoldshain, 4-8, X, 1971); „Omul în Ortodoxie şi în Protestantism" (Cham-bésy-Geneva, 2-5. X. 1973).

Federală a Germaniei şi Biserica Ortodoxă Rusă ;[59] 3. Federaţia Bisericilor Evanghelice din Republica Democrată Germană şi Biserica Ortodoxă Rusă ;[60] 4. Biserica Evanghelică Luterană din Finlanda şi Biserica Ortodoxă Rusă ;[61] 5. Bisericile Luterană şi Ortodoxă din Statele Unite ale Americii ;[62] 6. Bisericile Luterană şi Reformată din America de Nord ;[63] 7. Bisericile Reformată, Luterană şi Ortodoxă din Republica Socialistă România ;[64] 8. Bisericile Ortodoxă şi Reformată din America de Nord.[65]

In afară de aceste convorbiri ecumenice trebuie amintite contactele neîntrerupte şi vizitele reciproce, participarea constantă a delegaţiilor celor două familii de Biserici la Adunările creştine mondiale, la sesiunile Comisiei pentru Credinţă şi Constituţie şi ale comitetului ei de lucru, ca şi la ale celorlalte diviziuni şi comisii ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ca şi la sesiunile Comisiei Creştine pentru Pace, precum şi ale Conferinţei Bisericilor Europene.

Rezultate mai evidente s-ar putea socoti bilanţul convorbirilor ecumenice bilaterale, pe care le-am amintit în acest context larg ; ele ne-ar putea, poate, arăta ce să aşteptăm de la strădaniile asemănătoare, de acum înainte. Prima constatare care se poate face este că de la discuţiile purtate pînă în prezent – deşi nu au fost lipsite de interes şi de folos –, nu s-au putut înregistra rezultate pozitive precise şi sigure. Mai întîi pentru că din partea protestantă ele au angajat mai mult pe teologii confesiunilor respective decît confesiunile însele, iar din punct de vedere ortodox, la ele au participat delegaţii cîte unei Biserici Ortodoxe, pe care au reprezen-

---

59. De şase ori cu temele : „Tradiţie ; Justificare“ (Arnoldshain, R. F. a Germaniei, 27-29, X, 1959) ; „Lucrarea Sf. Duh în cult şi Taine şi în vechile sinoade“ (Zagorsk, 21-25. X. 1963) ; „Concepţia creştină despre reconciliere în perspectiva biblică, în lucrarea biblică, în lucrarea Bisericii şi în eforturile pentru pace“ (Hoechst — Republica Federală a Germaniei, 3-8. III. 1967) ; „Botez ; viaţa nouă şi participarea ca membrii ai Bisericii la ea ; responsabilitatea celui botezat faţă de lume“ (Leningrad, 12-19. IX. 1969) ; „Hristos cel înviat şi mîntuirea lumii“ (Kirchberg auf Horb, R. F. a Germaniei, 20-28. X. 1971) ; „Euharistia“ (Zagorsk, 26-29. IX. 1973).

60. O dată cu tema : „Dialogul ortodox-protestant în contextul Mişcării Ecumenice ; predica astăzi § Biserica într-o societate socialistă“ (Zagorsk, 8-11. VII. 1974).

61. De trei ori cu temele : „Euharistia ca manifestare a unităţii credincioşilor ; temeiurile teologice ale Bisericilor“ (Turku, Finlanda, 19-22. III. 1970) ; „Euharistia, în special sub aspectul de jertfă ; dreptate şi violenţă“ ; (Zagorsk, 12-16. XII. 1971) ; „Doctrina despre Euharistie şi preoţie ; învăţătura creştină despre mîntuire ; slujirea Bisericii faţă de lume, azi“ (Järvenpaä-Finlanda, 23-28. V. 1974).

62. De două ori cu aceeaşi temă : „Scriptură şi Tradiţie“ (New-York, 17-18. XI. 1967 şi 21-22. III. 1969).

63. De trei ori cu temele : „Aspecte biblice“ (Princenton, 9-10, XI. 1973) ; „Aproprierile istorice respective, aşa cum sînt ele lămurite de principiile confesionale cuprinse în ele“ (New-York, 1-2. XI. 1974) ; „Evanghelia creştină în societatea contemporană nord-americană“ (New-York, 7-8. XI. 1975).

64. De 32 de ori între 1964-1978 la Institutele ortodoxe şi protestante dîn Bucureşti, Cluj şi Sibiu, expunînd teme cu aspect ecumenist, dogmatic şi social, aupra cărora profesorii celor trei Institute s-au pus de acord.

65. De trei ori cu temele : „Rolul crezurilor şi Mărturisirilor în viaţa Bisericii“ (Princeton, 3-4, V. 1968) ; „Revelaţia lui Dumnezeu şi istoria“ (Brookline, 18-19. 1969) ; „Comunitatea creştină şi secolul al II-lea ; Theosis şi sfinţire“ (Princeton, 13-14. V. 1970).

tat-o. Insăşi documentele finale ale unor îndelungate discuţii în cadrul Comisiei pentru Credinţă şi Constituţie, la care au participat delegaţii oficiale ale familiilor de Biserici membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor (ca acelea asupra Botezului, Euharistiei şi Ministerului), nu s-au bucurat de o aprobare unanimă din partea ortodoxă. De asemenea, în ce priveşte alegerea subiectelor discutate, nu s-a urmat o metodă unică, fie pentru a scoate în relief ce ne uneşte, fie pentru a depăşi opoziţiile din punct de vedere doctrinar, liturgic şi organizatoric, ori pentru a aprofunda lozincile Marilor Adunări ecumeniste.

Totuşi, se poate spune că realizările pozitive constituie în ansamblu o bună pregătire a unui dialog teologic riguros ca atmosferă de înţelegere şi apropiere, mai ales cu luteranii. Ea se datoreşte mai multor factori, dintre care însă vom aminti numai Protestantismul însuşi, care are meritul de a fi declanşat marea bătălie pentru scopul suprem al apropierii şi unirii tuturor Bisericilor şi confesiunilor creştine – acest scop fiind însuşit apoi şi de Bisericile Ortodoxe. Ca urmare, relaţiile de prietenie amintite s-au prefăcut în relaţii frăţeşti, care uşurează scrutarea adevărului unic din puncte de vedere deosebite. Dacă uniformizarea acestor două puncte de vedere se va face în eonul prezent sau în cel viitor, aceasta rămîne în ştirea lui Dumnezeu. Noi însă constatăm că contactele, vizitele, schimbul de studii şi de experienţe, colaborarea la dialogul slujirii, – ca fiind cea mai arzătoare problemă a omenirii de azi –, a produs o profundă schimbare de înţelegere, comportare şi apreciere reciprocă, repetăm, în primul rînd cu luteranii.

Această atmosferă este esenţială pentru pregătirea viitorului dialog ecumenic. Această pregătire se va face în prima fază a unei îndelungate lucrări. Prima problemă care se va pune pentru organizatorii ei, va fi stabilirea Mărturisirii de credinţă protestantă pe baza căreea se vor purta discuţiile.

Vom nota aici în treacăt *deosebirile* principale între noi şi protestanţi: 1. *Sola Scriptura,* a cărei autoritate au opus-o ei autorităţii Bisericii Romano-Catolice, ca principiul formal protestant avînd drept corolar «Scriptura Scripturae interpres». Acest principiu a dus la domnia subiectivismului şi la înlăturarea ori subevaluarea oricărei Tradiţii şi, ca urmare, şi a experienţei comuniunii tainice şi la pulverizarea credinţei; (despre Tradiţie: II Tesaloniceni II, 15; II Timotei I, 13; Ioan XXI, 25). 2. A doua coloană a edificiului protestant este principiul său *material,* justificarea *sola fide* («per fidem et sola fide»). Noul Testament osîndeşte numai faptele Legii vechi, mai ales cele ceremoniale. Pe de altă parte numai într-o concepţie morală decăzută se poate crede că mîntuirea poate fi apanajul celor bogaţi, care-şi cumpără mîntuirea cu bani. Noi, ortodocşii, socotim că faptele sînt o dezvoltare a credinţei şi o refacere a firii, ca şi credinţa, virtuţile fiind trăirea în Hristos (Galateni V, 6 şi Iacob, I, 14 sq etc.). De aceea, nu e de mirare că sinergismul este deseori preferat de protestanţi împotriva cuvîntului lui Luther: «Pecca fortifer et crede firmius!» 3. A treia deosebire mare priveşte *Biserica.* Protestanţii fac din Biserica văzută simpla arie a celei nevăzute, care este «coetus sanctorum», obştea

Sfinţilor, pe cînd pentru ortodocşi în ea se împreună divinul cu umanul, cerul cu pămîntul: Este pliroma Ortodoxiei. Creştinul trăieşte în Hristos, adică în Biserică, viaţa harică şi învăţătura descoperită, fiindcă Biblia însăşi e primită tot de la Biserică în cadrul Tradiţiei dumnezeeşti. Ierarhie şi mireni se bucură de aceeaşi viaţă harică şi în iubire mărturisesc „pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfîntul Duh». Individualismul protestant se opune comunitarismului ortodox în interpretarea Bibliei, în organizarea Bisericii, în înţelegerea istoriei şi a Impărăţei lui Dumnezeu. Ridicîndu-se împotriva exclusivismului Bisericii Romano-Catolice, protestanţii au căzut în excesul opus: Unităţii fără liberate i-au opus libertatea fără unitate, în locul unităţii în libertate prin iubire, din Biserica Ortodoxă (Matei XVI, 18; XVIII, 17; Efeseni V, 35 etc.). 4. Protestantismul a înlăturat *ierarhia bisericească*, înlocuind-o prin *preoţia obştească* (I Petru II, 4, 9), pe cea ierarhică; credincioşii formează acel «sacerdoţium» sfînt, iar pastorii slujirea, „ministerium»; cu unele excepţii s-au abandonat, sau s-au transformat cele trei trepte ale ierarhiei, tăgăduindu-se episcopatului caracterul de instituţie apostolică şi s-a acordat şi femeii acel «ministerium». Au redus, în sfîrşit, celelalte forme văzute şi simbolice ale Bisericii: Cultul extern şi public şi cea mai mare parte dintre sărbători, ca fiind creaţii ale tradiţiei bisericeşti. Numărul Sfintelor Taine a fost, de asemenea, micşorat la două şi importanţa acestora a scăzut şi calitativ.

Alături de aceste deosebiri dintre Ortodoxie şi Protestantism amintim că adausul moştenit de la romano-catolici, «Filioque», modul şi timpul săvîrşirii confirmării şi împărtăşirii ca şi sensul prefacerii Euharistiei şi săvîrşirea cu azima, – toate aceste deosebiri le-am explicat din punct de vedere ortodox în legătură cu celelalte Biserici sau cu Protestantismul. Vom preciza mai departe pe scurt învăţătura şi practica Bisericii noastre cu privire la cele ce urmează: 1. Predestinaţia; 2. Cultul şi sărbătorile; 3. Invocarea sfinţilor, venerarea icoanelor şi a sfintelor moaşte.

1. Invăţătura luterană a accentuat mai mult *pierderea prin păcat a liberului arbitru*, pe cînd cea calvină a susţinut *predestinaţia*, prin care se înţelege că Dumnezeu prin atotputernicia Sa a destinat de la creaţie pe unii oameni spre mîntuire, iar pe ceilalţi spre pieire, ca o consecinţă a accentuării majestăţii lui Dumnezeu: Soli Deo gloria! Calvinii nu s-au pus de acord asupra acelui «horribile decretum», prin care unii oameni sînt daţi pieirii: Dumnezeu, în virtutea atotştiinţei şi atotputerii Sale îi împinge la pieire, sau le retrage harul mîntuitor. Problema aceasta, cu aspecte blasfematorii, a fost apreciată în mod diferit de Protestantism şi chiar de diferitele curente şi Mărturisiri de credinţă calvine. Ea pare că face pe Dumnezeu autor al răului şi înclinat în două direcţii contrarii; spre milă şi îndurare faţă de unii şi spre strictă dreptate faţă de alţii. Textele biblice ca acelea din Efeseni I, 4-11 (în care se vorbeşte de o alegere spre mîntuire înainte de facerea lumii), sau Filipeni II, 13 (în care lui Dumnezeu i se datoreşte şi lucarea spre mîntuire şi voirea ei) sau I Corinteni IV, 7 şi tot capitolul IX de la Romani (în acelaşi sens), trebuie interpretate în consens cu învăţătura despre universalitatea harului din I Timotei

II, 4, în care Apostolul aminteşte că Dumnezeu voieşte ca toţi oamenii să se mîntuiască şi să vină la cunoştinţa adevărului.[66]

2. Cu privire la *cult*, exprimat în afară prin *rituri*, adică o înşiruire de *simboale*, aprecierile protestanţilor nu mai sînt aşa de negative ca la începuturile Reformei. Amintim principiile biblice care justifică aceste simboale şi rituri ca expresii, exteriorizări şi accentuări ale cultului divin: Trupul ia parte şi el la toate cele sufleteşti (Proverbe XVII, 22; Matei XII, 34 etc.). Ca atare, participă şi la închinarea şi preamărirea lui Dumnezeu (I Corinteni VI, 20 şi Romani XII, 1 etc.). Exemple nenumărate de acest fel avem la Mîntuitorul şi la Sfinţii Apostoli în Sfintele Evanghelii şi în celelalte scrieri ale Noului Testament.

a) Astfel, Mîntuitorul îngenunchează în grădina Ghetsimani în rugăciune (Matei XXIV, 30; Luca XXII, 41); de asemenea, Sf. Apostoli, femeile Mironosiţe şi credincioşii (Matei, XXVIII, 9; I Corinteni XIV, 24-25; Apocalipsa IV, 10; VI 16; apoi F. Ap. VII, IX, 40; XX, 36; XXI, 5; Efeseni III, 14-21; Filipeni II, 10 etc.).

b) Sfinţii Apostoli puneau mîinile la săvîrşirea Tainelor Mirungerii şi Preoţiei prin împărtăşirea Sf. Duh, ca şi la facerea minunilor (Facere VIII, 17; XIX, 6; VI, 6 şi I Timotei IV, 14; V, 12; Facere XXVIII, 8 etc.).

c) Mîntuitorul şi Sf. Apostoli ridicau mîinile şi binecuvîntau cu mîinile (Marcu X, 16; Luca XXIV, 50; I Timotei II, 8 etc.).

d) La cultul extern se foloseau veşminte liturgice speciale (II Timotei IV, 13), se aprindeau făclii sau lumînări (Fapte XX, 7-8), se tămîia (Filipeni IV, 18; Apocalipsa VIII, 3-4); Magii aduc printre darurile cunoscute şi tămîie (Matei II, 11) etc.

Acest nucleu de ritual a fost îmbogăţit în primele veacuri, formînd un tezaur nepreţuit din punct de vedere liturgic, dogmatic şi duhovnicesc. Ele au căpătat cu timpul cadrul de proslăvire a lui Dumnezeu cel în Treime lăudat, a Tatălui, Fiului şi Duhului Sfînt, a Sfinţilor Ingeri, a Sfinţilor şi mai ales a Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, a Sfintei Cruci etc.[67]

3. Cinstirea şi invocarea Sfinţilor Ingeri, a Sfinţilor şi a Sfintei Fecioare, venerarea icoanelor şi a sfintelor moaşte şi cinstirea Sfintei Cruci.

Cinstirea Sfinţilor Ingeri se bazează pe faptul că sînt împreună slujitori cu Sfinţii spre slava lui Dumnezeu şi mîntuirea oamenilor (Apocalipsa XIX, 20; Luca XV, 10). Un înger mîngîie pe Domnul în Ghetsimani (Luca XXII, 43), aruncă pe ologi în Betesda (Ioan V, 4), ajută pe Petru să iasă din temniţă (F. Ap. XII, 7). Legea a fost dată prin mijlocirea îngerilor (F. Ap. VII, 53); ei ajută persoane, instituţii, Biserici îndeosebi (Daniil XII; Apocalipsa II, III etc.).

Cinstirea Sfinţilor e întemeiată pe neprihănirea vieţii lor şi lupta lor duhovnicească la nivelul cel mai înalt de viaţă sptrituală, pusă în slujba lui Dumnezeu şi a oamenilor, pildă vie pentru noi

---

66. *Hr. Andruţos*, „Simbolica", trad. cit., p. 192 sq.
67. *Prot. Dr. P. Deheleanu*, „Manual de Sectologie", Arad, 1948, p. 254-255.

la nivelul nostru şi laudă aleasă lui Dumnezeu. Prin venerarea lor aducem indirect prinosul slavei şi adorării noastre Celui ce i-a învrednicit prin harul Său de daruri atît de alese. Lor le cerem nu mîntuirea, ci mijlocirea rugăciunilor, ca şi îngerilor.

a) Dumnezeu a dat celor aleşi ai Săi puterea de a cunoaşte de la depărtare în timp şi spaţiu gîndurile semenilor lor: Vezi episodul proorocului Ahia şi soţiei lui Ieroboam din I Regi XIV, 5 sq; a se reflecta asupra proorociilor Vechiului Testament şi a se aminti din Noul Testament, Luca XVI; F. Ap. V, 1-11 etc.

b) Sfinţii au putinţa de a mijloci la Dumnezeu pentru oameni (Apocalipsa V, 8; Iacob V, 16).

c) După moarte, Sfinţii duc o viaţă conştientă (Marcu XII, 27; Luca XVI; Apocalipsa IV, 10-11; V, 8-14).

d) Chiar din viaţa aceasta, Sfinţii sînt înzestraţi cu felurite daruri şi puteri minunate (F. Ap. V, 5-12; IX, 32-42; XX, 9-11; XXVIII, 3-9). Şi în Vechiul Testament cei aleşi ai lui Dumnezeu se bucurau de daruri şi puteri minunate (I Regi XVII sq.; II Regi II sq) începînd cu Moise, Elisei etc.

e) Sfinţii sînt numiţi de Scriptură «prietenii lui Dumnezeu» «casnicii Lui» şi «judecători ai lumii» (Ioan XV, 14; Iacob II, 23; Evrei XII, 22; I Corinteni VI, 2; Matei XIX, 28). De aceea, Tradiţia dumnezeiască a cerut lauda, cinstirea, închinarea lor (F. Ap. XVI. 29; Filipeni II, 17-18; Iacob V, 11; Matei X, 40-41; I Regi XVIII, 7; II Regi II, 15; IV, 37).

Supravenerarea Sfintei Fecioare se întemeiază pe rolul ei unic în istoria mîntuirii noastre: După cădere, Dumnezeu vesteşte mijlocirea mîntuirii noastre printr-o Fecioară (Facere III, 15; Isaia VII, 14), care a născut pe Domnul ca Fecioară (Luca I, 26-27, 34-35). Ea a rămas Fecioară şi după naştere (căci Hristos a străbătut pîntecele ei fără să rupă peceţile, aşa cum razele soarelui străbat sticla, ori păsările aerul, fără să lase urme, cum a spus Ilie Mineat (Iezekiel XLIV). Ingerul o proclamă «plină de har», «binecuvîntată între femei» şi «Maica Domnului meu» (Luca I, 40-43; XI, 27-28). Mîntuitorul săvîrşeşte ceea ce-I cere Ea şi se îngrijeşte pe Cruce de soarta ei (Ioan II, 3-10 şi 26-27). Ea însăşi mărturiseşte fericirea ei (Luca I, 48-49); de aceea îi urmăm pilda sfinţeniei vieţii, o rugăm să ne ajute şi i ne închinăm cu recunoştinţă.

Cinstirea Sfintelor icoane se referă la ce e zugrăvit pe ele şi în special la puterea harică provenind de la persoanele şi evenimentele înfăţişate. Dintre temeiurile biblice amintim pe scurt:

a) In *Vechiul Testament* aflăm în templu figuri sau simboluri ca: Cei doi heruvimi de pe capacul chivotului Legii (Exod XXV, 19-22) şi heruvimii de pe cele 10 covoare (Exod XXVI, 31; XXVI, 8 etc.). Ele erau cinstite de iudei astfel: Iisus Navi cade cu faţa la pămînt înaintea chivotului Legii (Josua VII, 6), pe care se găseau heruvimii măririi (Evrei IX, 5); Solomon jertfeşte înaintea chivotului Legii; preoţii tămîiau înaintea lui şi aprindeau acolo şi candelele (I Regi III, 15; Exod XXX, 1, 1, 8 şi XXVII, 20-21).

b) In *Noul Testament* nu este oprită cinstirea Casei Domnului cu cele din ea; dimpotrivă: Mîntuitorul însuşi citează pe Isaia în acest context (Marcu XI, 17), iar Sf. Pavel spune că s-a dus să se închine la templu (Fapte XXIV, 11).

In sfîrşit, se cunosc multe theofanii, hristofanii şi pnevmatofanii biblice.

Cinstirea Sfintei Cruci: In Sfînta Scriptură, Crucea are două sensuri principale, unul duhovnicesc, plecînd de la patimile Mîntuitorului (Marcu VIII,34; Matei X, 38) şi altul material (Ioan XIX, 17; Matei XXVII, 32 etc.), în afară de semnul făcut cu mîna.

Ea a fost prefigurată ca mijloc de mîntuire în Vechiul Testament, prin şarpele de aramă al lui Moise (Numeri XXI, 9; Ioan III, 14-15), prin mîinile lui Moise în lupta cu Amaleciţii (Exod XVII, 11-12) şi de un steag (semnul Fiului Omului: Matei XXIV, 30). Crucea trebuie cinstită ca un adevărat jertfelnic sau altar (Evrei IV, 28; Matei XXIII, 19; Exod XXIX, 37), prin care s-a înlăturat vrăjmăşia şi s-a instaurat o întreită pace (Efeseni II, 16; Coloseni I, 19, 20), ne-am cîştigat mîntuirea (Ioan XII, 32-33) şi s-a preamărit Mîntuitorul (Ioan XVII, 1). De acceea, Sf. Apostoli cinstesc şi laudă Sfînta Cruce (I Corinteni I, 18; Galateni VI, 14).

Semnul Sfintei Cruci este necinstit de vrăjmaşii lui Iisus Hristos (Filipeni III, 17, 19), dar este o binecuvîntare pentru cei credincioşi (Facere XLVIII, 14; Exod XVII, 11-12). El este justificat şi de faptul că şi trupul participă la trăirea duhovnicească (I Corinteni VI, 20 etc.).

Cinstirea Sfintelor moaşte este justificată de faptul că puterea dumnezeească se manifestă prin ele.

a) Practica ei o aflăm în *Vechiul Testament.* Astfel, oseminţele lui Iacob au fost dezgropate în Egipt şi duse cu cinste în Canaan; la fel, trupul lui Iosif (Facerea, L, 1-14; Ieşire XIII, 19). Regele Iosia a arătat o deosebită cinstire faţă de «omul lui Dumnezeu» (II Regi XXIII, 16-18). Mîntuitorul aminteşte obiceiul de a se împodobi mormintele dreptilor în Vechiul Testament (Matei XXIII, 29-30).

b) In *Noul Testament,* Sf. Pavel ne învaţă că trupurile creştinilor trebuie păstrate în sfinţenia pe care le-o hărăzeşte Duhul Sfînt, sau ca «temple ale Duhului Sfînt» (I Corinteni III, 16-17; VI, 19-20). Acelaşi Apostol ne mai aminteşte că omul poate deveni vas de cinste, sfinţit, hărăzit lucrării bune, pregătit pentru tot lucrul bun (II Timotei II, 21). Concluzia firească este că trupurile Sfinţilor sînt locaşuri ale Duhului Sfînt, «vase de cinste» şi se adeveresc ca atare şi după despărţirea sufletului de ele.

c) Trupurile unora dintre sfinţi nu sînt supuse după moarte legilor fireşti ale descompunerii materiei organice deşi se găsesc în condiţiile obişnuite ca şi ale celorlalţi răposaţi (Înţelepciunea lui Iisus Fiul lui Sirah XLVI, 15; XLIX, 11). Psalmistul spune despre cei «drepţi» că îi păzeşte Domnul (Psalmul XXXIII, 20); după Invierea Mîntuitorului, unii dintre cei adormiţi în Domnul au înviat (Matei XXVI, 52-53).

d) Trupul Mîntuitorului şi al unora dintre sfinţi sînt înzestrate de Dumnezeu cu puterea de a face minuni atît în viaţa aceasta, cît şi după moarte (Mîntuitorul: Luca VIII, 43-44; Matei XIV, 36; XIX, 20; Sfinţii Apostoli: prin atingere de ştergare, de îmbrăcămintea şi de umbra lor: Fapte XIX, 11-12; V, 15-16; Elisei: II Regi XIII, 20-21 şi Iisus Fiul lui Sirah: XLVIII, 14-15).

Biserica a arătat credinţa ei totdeauna în lucrarea harică prin Sf. Moaşte în felul următor:

– Zidind pe ele altare (începînd cu ale Sf. Ignatie, Policarp etc.); rînduind zile de sărbătoare în amintirea aflării ori strămutării Sf. Moaşte; învăţînd şi apărînd învăţătura şi practica cinstirii Sf. Moaşte şi ale pelerinajelor la locurile lor.[68]

Notă finală: Postul se bucură de un studiu special, iar tradiţiile şi obiceiurile nu au loc în acest studiu restrîns – ca şi alte probleme de nivel înalt, dar care au fost atinse incidental în legătură cu diferenţele faţă de ale Biserici).

Nu este mai puţin adevărat, că *asemănările sînt totuşi mai mari decît deosebirile.* Astfel, depărtarea de aspectul juridic apropie Protestantismul de Ortodoxie într-o oarecare măsură, înlocuind instituţionalismul prin viaţa în Hristos. Evident că acestea fiind prea radicale, duc la extrema cealaltă, străină, de asemenea, de duhul ortodox.

Bisericile Ortodoxe şi Protestantismul au făcut rareori prozelitism; s-a constatat dimpotrivă, deseori, în cursul conversaţiilor bilaterale o ajutorare şi o *deschidere reciprocă.* Teologii protestanţi au apreciat totdeauna la ortodocşi legătura strînsă a Teologiei cu cultul public şi a manifestărilor diverse din punct de vedere doctrinar, cultic şi canonic – mai ales a celor şapte Sinoade ecumenice –, ca un tot care formează Sfînta Tradiţie; la ea se apelează în toate împrejurările şi completează şi tîlcuieşte Sfînta Scriptură. Se accentuează din ce în ce mai mult faptul că reformatorii acceptau autoritatea primelor patru Sinoade ecumenice şi se ştie importanţa pe care o acorda Karl Barth operei Sfinţilor Părinţi. In acelaşi context, înţelegem preţuirea de care se bucură Mărturisirile protestante cu crezurile la loc de cinste, în locul Tradiţiei a cărei lipsă au simţit-o.

Convorbirile bilaterale şi trilaterale ecumenice ortodoxo-protestante, s-au extins asupra unor probleme care depăşesc limitele confesionale, ca, de pildă, cosmosul, cunoaşterea lui Dumnezeu, sau care au marcat aceste limite, ca dialectica continuităţii şi schimbării, a condiţiilor înnoirii şi Reformei, Scriptură şi Tradiţie, Duhul Sfînt şi Iisus Hristos, theosis sau justificare şi sfinţenie, credinţă – fapte bune etc.

Din acest cadru general foarte complex se poate trage concluzia, împreună cu unii teologi protestanţi, că, ţinînd seama de prietenia nedesminţită de o jumătate de mileniu, pe de o parte, şi de năzuinţele de unire, este cu neputinţă ca preţuirea de care se bucură tradiţiile apostolice ale Bisericii Ortodoxe şi atracţia pe care o exercită comorile ei duhovniceşti asupra protestanţilor, să nu ducă la o apropiere din ce în ce mai mare a celor două familii de Biserici în aprofundarea izvorului lor comun, aşa cum credeau primii reformatori. Iar Duhul Sfînt, «care pe cele de lipsă le împlineşte», poate săvîrşi acea mare minune, pe care a vestit-o însuşi Mîntuitorul lumii.

---

68. *Ibidem*, p. 140–214.

Rolul Consiliului Ecumenic al Bisericilor este foarte prețuit în acest sens, mai ales, de protestanți. In acest cadru se întrevăd posibilități de pregătire a unui dialog teologic, la început cu luteranii și apoi cu reformații.

Iar cu celelalte culte neo-protestante cu învățături și organizări atît de diferite se va continua dialogul practic de slujire pentru soluționarea problemelor vitale ale omenirii de astăzi.

Concluzii. 1. Așa cum s-a putut vedea mai sus, Biserica Ortodoxă este în dialog ecumenic cu Bisericile Vechi-Orientale, cu Anglicanismul și cu Vechi-catolicismul. Se începe pregătirea unui dialog cu Romano-catolicismul și cu Protestantismul. S-a făcut mult pentru apropierea de toate celelalte confesiuni și culte, dar rămîne de făcut și mai mult.

Din experiența de pînă acum se pot trage unele învățăminte de viitor: Orice dialog trebuie făcut pe picior de egalitate; altfel el nu valorează nimic.[69] El trebuie să mențină caracterul de «misionare» al Bisericilor creștine neseparîndu-se de lumea în mijlocul căreea și pentru care există. Punctul de plecare al unui dialog ecumenic rămîne Tradiția comună a primelor opt veacuri creștine cu autoritatea deplină a celor dintîi șapte Sinoade ecumenice. Aceasta rămîne calea reîncadrării tuturor Bisericilor în Biserica cea *una*, sobornicească și apostolească. In acest scop și în acest cadru se face reevaluarea schismei și ecleziologiei neortodoxe în lumina adevărurilor veșnice, revelate în epoca ecumenicității ei.

2. Ne rămîne să mai adăugăm, acum la sfîrșit, în chip de anexă, cîteva cuvinte despre *aportul Bisericii Ortodoxe Române la relațiile Bisericilor Ortodoxe cu celelalte confesiuni.* Se știe că Biserica noastră activează în Mișcarea Ecumenică chiar de la începuturile ei, adică încă din 1920 prin profesorii și conducătorii ei – Patriarhul Miron Cristea fiind primul dintre marii ei ierarhi care au participat cu entuziasm la această Mișcare și care a vizitat și Anglia, după reușita sesiune din 1935 a dialogului ortodoxo-anglican.

Apoi, Biserica Ortodoxă Română a extins dialogul practic pînă la lumea necreștină prin apelul pe care l-a adresat Patriarhul Justinian, acum 30 de ani tuturor cultelor din Republica Socialistă România, la inițiativa unui grup de teologi în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, profesor universitar pe atunci, pentru ca în numele Evangheliei Păcii să se susțină lupta pentru Pace. In același cadru s-a început dialogul ecumenic – interconfesional din țara noastră, care numără anul acesta 32 de sesiuni și în care teologi ortodocși, reformați, luterani, romano-catolici și unitarieni, s-au adunat cel puțin de două ori pe an, pentru a discuta probleme actuale de ordin religios, duhovnicesc, social etc.

---

69. Profesorul Vlassios Pheidas, în revista „Proche Orient chrétien" (Ierusalim, 1976, fasc. III, t. XXV, p. 220-230), accentuiază egalitatea în legătură cu Biserica Romano-catolică, ca una dintre „Presupunerile fundamentale pentru un dialog teologic oficial între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-catolică».

Acest ecumenism practic local are rădăcini adînci în trecutul de totdeauna al poporului român.

Odată cu reorganizarea Mişcării Ecumenice, reprezentanţii Bisericii Ortodoxe Române au activat cu însufleţire începînd din 1961, de la Adunarea generală de la New-Delhi, în Comitetul Central şi în diviziile şi comisiile Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în frunte cu actualul conducător, Prea Fericitul Patriarh Dr. Iustin Moisescu; de asemenea, au participat la toate dialogurile ecumenice şi la pregătirea lor, aducînd un aport apreciat din punct de vedere teologic şi umanitar.

Cu aleasă bucurie amintesc că printre cei dintîi se numără şi I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei.

Legăturile ecumeniste cu celelalte Biserici şi Confesiuni creştine au fost active şi prin vizite şi contacte pînă la cel mai înalt nivel. S-a oferit ospitalitate pentru adunările-ecumeniste în Bucureşti, în mănăstiri şi în localităţile din ţară ca: Sibiu, Sinaia, Braşov, ori Cernica, Agapia, Neamţ, care au devenit astfel cunoscute în lumea ecumenistă.

Cu aceste prilejuri, şi în alte împrejurări s-au ţinut cuvîntări ocazionale, s-au publicat studii ale membrilor altor culte în revistele Bisericii Ortodoxe Române; s-au publicat studii, dări de seamă şi uneori numere întregi de reviste asupra anumitor probleme ecumenice. Ca urmare, s-au făcut schimburi de burse pentru studenţii teologi din toate ţările lumii, s-au organizat şi înfiinţat parohii ortodoxe române în străinătate. Acestea slujind pentru credincioşi români, fac cunoscută Ortodoxia credincioşilor de altă confesiune şi mijlocesc pe viu şi o apropiere mai sigură prin contacte, reviste şi almanahuri publicate în limbile respective.

Prof. N. CHIŢESCU

Mitropolitul Grigorie Roşca

An de an, numeroşi vizitatori români şi străini păşesc cu emoţie pe meleagurile de sus ale Moldovei, pentru a admira salba de biserici şi mănăstiri cu picturi exterioare, unicate în istoria artei universale. Ei vin să admire la Humor, Voroneţ, Moldoviţa Arbore etc. ceea ce a mai rămas din marea operă de împodobire a bisericilor din epoca domniilor lui Petru Rareş.

Tuturor le este prezentat, la Voroneţ, chipul mitropolitului Grigorie Roşca, mare ctitor şi rudă cu voievodul Petru Rareş care are rolul său în acţiunea de împodobire cu fresce a bisericilor în interior şi, mai cu seamă, în exterior.

Chipul mitropolitului-ctitor nu este aşezat în vreun tablou votiv, dar se află pictat la Voroneţ pe peretele exterior al Pridvorului. Locul mitropolitului Grigorie Roşca este aşadar între acei ierarhi-ctitori ai culturii şi artei româneşti. Cunoaşterea vieţii şi activităţii sale este absolut necesară. La ceea ce s-a scris pînă acum,[1] se adaugă paginile care urmează.

Dacă rămîn probleme care nu pot fi, deocamdată, pe deplin elucidate, viitorul negreşit le va clarifica.

Locul şi data naşterii. Originea numelui de „Roşca". Studiind cu atenţie documentele mai vechi de danii făcute de voievozi primelor aşezăminte religioase moldoveneşti, am găsit că, în anul 1448, voievodul de atunci al Moldovei confirma mănăstirii Pobrata, odată cu satele Ciulineşti şi Bereşteni (azi în judeţul Iaşi) şi satul Roşca (azi satul Unsa).[2]

Consider că acest sat ar putea să fie locul naşterii lui Grigorie (zis Roşca) şi aceasta din următoarele motive: a) Satul este în apropierea Hîrlăului, de unde era mama lui Petru Rareş. Grigorie Roşca era prin mama sa văr primar cu Petru Rareş.[3] b) Era obiceiul

---

1. Doctorand Matei V. Corugă, *Gheorghe al II-lea şi Grigorie de la Neamţ, doi mitropoliţi necunoscuţi ai Moldovei din secolul al XVI-lea"*, în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 11-12, 1971, p. 1230-1243.

2. *Documente privind Istoria României, A. Moldova, Veacul XIV-XV*, p. 227; Cf. *Istoria României*, Ed. Academiei R.P.R., vol. II, Bucureşti, 1962, p. 313; Numele satului Unsa l-am găsit la indicele volumului de istorie citat, în dreptul satului Roşca.

3. N. Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, ed. a II-a, vol. I, Bucureşti, 1929, p. 108 şi 110; Cf. O. Luţia, *Legenda Sf. Ioan cel Nou de la Suceava în frescurile de la Voroneţ*, în „Codrii Cosminului", I, 1924, p. 289.

(care s-a menţinut) ca o persoană să-şi ia numele de la localitatea în care s-a născut. Dăm exemplu pe Toader Boboiog, mare logofăt, contemporan cu mitropolitul Grigorie Roşca, care îşi luase (sau i se dăduse) numele de la satul Boboiosi.[4] c) La reîntărirea averii mănăstirii Pobrata făcută de voievodul Alexandru Lăpuşneanul în 1554,[5] se reconfirmă mănăstirii şi satele dăruite în 1448, despre care am pomenit. Din rîndul lor lipseşte satul Roşca, fapt care ar arăta că Grigorie, în timpul egumeniei sale la Pobrata, slobozise acest sat de sub stăpînirea mănăstirii.

Rămâne să fixăm data naşterii mitropolitului Grigorie Roşca, ţinînd seama de unele documente din timpul vieţii sale, la care ne vom referi mai pe larg în cele ce urmează. Acum e necesar numai să le pomenim, pentru a fixa anul naşterii sale. Pe piatra de mormînt a mitropolitului este înscris anul 7078[6] (1570), iar dintr-o declaraţie a sa din timpul lui Iliaş Rareş, înscrisă tot pe piatra de mormînt, aflăm că în acel an (credem că e vorba, aşa cum vom vedea mai departe, de anul 1551) Grigorie Roşca avea 73 ani.[7] Făcînd calculele necesare, aflăm că mitropolitul a trăit 92 ani şi că, deci, s-a născut în anul 1478. Această concluzie e acceptată şi de Simeon Reli[8] şi O. Luţia.[9] El se năştea deci în anul 1478, poate la 25 ianuarie (Sfîntul Grigorie), la numai cîteva luni după moartea mitropolitului Teoctist (18 noiembrie 1477), vrednicul mitropolit şi sfătuitor al lui Ştefan cel Mare, şi tot la scurt timp de la moartea domniţei Maria de Mangup (19 decembrie 1477), aceea care adusese pentru scurt timp lîngă tronul Moldovei o rază din strălucirea doborîtă a coroanei Bizanţului.

Anii de ucenicie la Voroneţ. Dacă Grigore a ales loc de călugărie Voroneţul, a făcut-o pentru că acolo era Daniil Sihastrul (cu care se susţine că se înrudea).[10]

Intr-o însemnare de pe Tetraevanghelul de la Voroneţ se spune că Mitropolitul Grigorie Roşca s-a închinat lui Dumnezeu la Voroneţ din fragedă copilărie şi s-a călugărit.[11] Dacă socotim această «fragedă copilărie», cînd Grigorie a intrat în mănăstire, vîrsta de 10 ani, atunci constatăm că el a devenit ucenic a lui Daniil Sihastrul în jurul anului cînd Ştefan cel Mare ridica biserica cu hramul Sfîntului Mare Mucenic Gheorghe de la Voroneţ.

De mai bine de 16 ani (înainte de 1472), Daniil Sihastru, vieţuitor în obştea călugărească de la Voroneţ,[12] îmbrăcase marea

---

4. Dinu C. Giurescu, *Ion Vodă cel Viteaz*, Bucureşti. 1966, p. 83 şi nota 60.

5. *D. I. R., A. Moldova, veacul XVI, vol. II (1551-1570),* Bucureşti, 1951, p. 54. De menţionat că nu e vorba de o întărire parţială, ci globală, făcută de Lăpuşneanul şi completată doar de documentul 84, p. 95, acelaşi volum.

6. E. Kozak, *Inschriften aus der Bucowina*, Viena, 1903, p. 209.

7. *Ibidem.*

8. În *Istoria vieţii bisericeşti a românilor*, Cernăuţi, 1942, p. 415.

9. În *op. cit.*, p. 298.

10. C. Turcu, *Daniil Sihastrul, figură istorică, legendară şi bisericească*, în „Studii şi Cercetări de Istorie", vol. XX, Iaşi, 1947, p. 253.

11. I. Bogdan, *Scrieri alese*, Bucureşti, 1968, p. 532; vezi şi Pr. Gh. I. Moisescu, Pr. Şt. Lupşa, Pr. Al. Filipaşcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, Bucureşti, 1957, p. 339.

12. C. Turcu, *op. cit.*, p. 248-249.

schimă, ducîndu-şi viaţa într-o peşteră din împrejurimi, avînd totuşi grijă de bunul mers al vieţii duhovniceşti din mănăstire. Din anul 1472, Daniil pusese conducător al obştii de la Voroneţ pe ucenicul său Misail, pomenit în acel an ca egumen în documentele vremii.[13]

In anul 1476, cînd Ştefan cel Mare fusese greu încercat la Valea Albă şi cînd sfătuitorul său principal, Mitropolitul Teoctist, era pe patul de moarte, voievodul a venit să ceară sfatul lui Daniil Sihastrul, ucenic al mitropolitului.[14]

In jurul anului 1488, cînd Grigorie, copil fiind, vine să îmbrăţişeze viaţa călugărească la Voroneţ, egumen era Efrem.[15] Nu înseamnă însă că Grigorie a fost împiedicat de ceva sau de cineva de a fi ucenicul direct şi apropiat al lui Daniil. Din toate referirile sale de mai tîrziu la «Sfîntul Părintele nostru Daniil cel Nou» se vede marea apropiere ce a existat între ei.

Istoria nu a reuşit să-i dea lui Daniil Sihastrul nici o vîrstă. Orice izvor istoric tace în legătură cu moartea sihastrului. Dar dacă noi am considera că în 1476 Daniil avea 60 de ani, vîrstă ce ar concorda şi cu îmbrăcarea schimei celei mari, cu retragerea în munţi şi cu încrederea ce şi-o pusese Ştefan cel Mare în el, cerîndu-i sfatul, atunci am putea aşeza moartea lui Daniil la răspîntia veacurilor. Poate însuşi Domnul Ştefan i-a pus lespedea pe mormînt în pronaosul ctitoriei lor comune, aşa cum făcuse şi cu celălalt sfetnic al său iubit, Mitropolitul Teoctist.[16]

Timpul cît Grigorie a fost ucenic al lui Daniil Sihastrul nu-l putem fixa, dar considerăm că a fost suficient ca pustnicul să sădească în sufletul ucenicului său gustul culturii, al artei şi al patriotismului.

Sub mitropoliţii Gheorghe David şi Teoctist al II-lea, îndeletnicirile cărturăreşti şi artistice din principalele mănăstiri ale Moldovei s-au dezvoltat continuu.[17] Printre cei ce sîrguiau în truda cărturărească era şi călugărul Grigorie. Credem că a fost vieţuitor în această mănăstire peste 30 de ani. In tot acest timp nu ştim despre el decît ceea ce singur ne-a spus mai tîrziu, că «din fragedă copilărie acolo s-a trudit şi mănăstirea a întărit-o şi acolo a luat cinul îngeresc».

Credem că nimic nu l-ar fi dezlipit de Mănăstirea Voroneţ, de care a fost atît de legat, dacă unele evenimente politice, care au schimbat lucrurile în Ţara Moldovei nu l-ar fi chemat pe Grigorie Roşca pentru a i se încredinţa conducerea altei ctitorii voievodale.

Egumenia la Pobrata. Despre anii de egumenie la Pobrata mărturiseşte însuşi Grigorie Roşca, într-o scrisoare pe care el a trimis-o la 19 septembrie 1562 conducerii şi soborului acestei mănăs-

---

13. *D. I. R., A. Moldova, veac XIV-XV, vol. I, (1384-1475),* doc. 457, p. 385.
14. Pr. Gh. I. Moisescu..., *op. cit.*, p. 234.
15. *Ibidem,* p. 278.
16. *Ibidem.* p. 234.
17. *Ibidem,* p. 234 şi 236.

tiri. Scrisoarea, din care citãm mai jos o bună parte, este revelatoare în legătură cu viaţa şi activitatea acestui ierarh.

«Iată eu, Grigorie, fost mitropolit al Sucevei, scriu smerită metanie şi plecată închinăciune cu faţa către faţa pămîntului umed, fraţilor noştri egumeni buni şi dragi şi din inimă şi preaiubitei comunităţi şi tuturor fraţilor de la Mănăstirea Pobrata, cîţi se află trăitori acolo din vechime, de demult, de la începutul mănăstirii pînă la sfîrşitul ei, preoţilor şi diaconilor, bătrîni şi tineri, dimpreună şi celor de rînd, tuturor deopotrivă care ţin de acest hram al Sfîntului şi făcătorului de minuni Nicolae.

Şi după aceasta ştiut să vă fie vouă, fraţii mei iubiţi... că am fost şi am vieţuit acolo egumen 23 de ani.

Am întors pe Petru Voievod şi pe Doamna lui Elina... şi vedeţi singuri că am făcut sfînta biserică din pajişte cu toată înfrumuseţarea această întîia poslușania am făcut.

A doua iarăşi tot aşa m-am nevoit cu multă trudă şi price-pere de am întors tot pe Petru Voievod şi pe Doamna lui Elina cu copiii lor de s-au îngropat acolo...

Iar a treia poslușanie am făcut că m-am nevoit şi am dobîndit două sate foarte bune, Părtănoşii şi Negoieştii, şi eu singur am făcut morile cu banii mei.

Astfel tot aşa am făcut a patra poslușanie de am dobîndit acel iezer cu numele Beleul...[18]

Deşi bogată în informaţii, această scrisoare nu poate să cuprindă întreaga activitate a lui Grigorie Roşca din cei 23 ani de egumenie. Ţinînd seama de cele arătate în această scrisoare şi de datele furnizate de alte documente ale vremii, pe care le vom analiza în cele ce urmează, am stabilit că anul cînd şi-a început Roşca egumenia la Pobrata este 1523.[19] Este anul marilor schimbări săvîrşite de Ştefăniţă Vodă în divan şi în rosturile ţării. Poate Grigorie a fost chemat să înlocuiască la egumenie pe vreun vrăjmaş al voievodului. Dacă în anii următori nu mai aflăm nimic despre el, urcarea pe tron a vărului său după mamă, Petru Rareş, face ca activitatea egumenului de la Pobrata să treacă dincolo de zidurile mănăstirii. Aici el a păstrat vechiul centru de cărturărie slavonă, încît şcoala de la Pobrata se poate mîndri că a dat Moldovei, în acel secol, doi ierarhi – pe Gheorghe Movilă şi pe Teodosie Barbovschi.

După ce au trecut primii ani ai domniei, ani consacraţi consolidării acesteia, a doliului după mitropolitul Teoctist al II-lea[20] şi după Maria Rareş, prima sa soţie,[21] şi după căsătoria cu nepoata despoţilor sîrbi, Elena,[22] voievodul şi-a începu activitatea ctitoricească.

---

18. *D. I. R., A. Moldova, veac. XVI, vol. II,* Bucureşti, 1951, p. 168-169.

19. M. Corugă, în studiul citat, consideră anul 1528 pentru începutul egumeniei la Pobrata. Dar dacă adăugăm 23, rezultă anul 1551, adică anul pe care îl considerăm al retragerii lui Roşca din scaunul de mitropolit. Deci, o neconcordanţă.

20. Pr. Prof. Gh. I. Moisescu..., *op. cit.*, p. 336.

21. N. Iorga, *op. cit.*, p. 159.

22. *Ibidem*; Cf. Pr. prof. Gh. I. Moisescu..., *op. cit.*, p. 309.

Egumenul Grigorie Roşca a reuşit să convingă pe voievod şi pe doamna sa să-şi aleagă Pobrata ca necropolă. Pentru aceasta Rareş a zidit acestei mănăstiri biserică nouă şi a împodobit-o şi în exterior cu fresce. In anii următori au urmat ctitoriile cu fresce exterioare de la Uspenia din Baia (1532), Sfîntul Dimitrie din Suceava (1534), Humorul (1535), Moldoviţa (1537) şi altele. Care a fost partea de contribuţie a egumenului Grigorie la viaţa cultural-artistică a Moldovei ne spune lămurit N. Iorga: «Trăinicie, strălucire, influenţă asupra afacerilor ţării a avut însă (în acel timp) numai acel Grigorie, văr după mamă al lui Petru Rareş».[23]

Ca egumen la Pobrata el se va fi interesat şi mai departe de buna administrare a mănăstirii, cerînd voievodului s-o înzestreze cu sate, mori şi heleşteie, sau înzestrînd-o din propria sa avere, – cum singur mărturiseşte.

In septembrie 1538, vărul său, voievodul, este înlocuit în scaun de Ştefan Lăcustă. Grigore rămîne egumen la Pobrata atît sub domnia acestuia cît şi sub cea mai scurtă domnie, a lui Alexandru Cornea, dovedind astfel că nu s-a amestecat în politica vremii.

La 19 februarie 1541, Petru Rareş se întorcea la domnie, la acea domnie căpătată de la turci şi care avea să pună început stăpînirii otomane în Moldova.[24] Erau în ţară mulţi adversari ai săi de pedepsit. Insă pe voievod l-a întîmpinat vărul său, egumenul Pobratei, rugîndu-l să-i ierte.[25] Voievodul a pedepsit totuşi pe cei ce meritau pedepsiţi şi a înlocuit divanul, aşa cum putem uşor constata din documentele vremii.[26]

Istoricii au confirmat că, venind la domnie, Petru Rareş a schimbat pe mitropolitul Teofan, înlocuindu-l cu vărul său, Grigorie.[27] Insă dacă studiem documentele în care se arată daniile făcute de voievod mănăstirii Pobrata în acest timp, vedem că în documentul din 24 aprilie 1543, cînd voievodul dăruieşte Pobratei iezerul Beleul, este pomenit egumenul Grigorie.[28] Tot el este pomenit şi în documentul următor, cînd se dăruieşte Pobratei satul Văleni din ţinutul Chigheciului (Tigheci).[29]

In luna mai 1546, Grigorie era încă egumen la Pobrata, deoarece Rareş, întărind din nou mănăstirii satul Văleni din ţinutul Tigheci şi iezerul Beleul, îl pomeneşte pe egumenul Grigorie.[30] Peste două zile, la 13 mai 1546, voievodul întărea Pobratei, unde era egumen chir Grigorie, satele Şerbăneşti, Negoeşti şi Părtănoşi, toate pe Siret.[31] Că este vorba de acelaşi Grigorie Roşca, vedem din scrisoarea în care se referea la faptul că a dobîndit pentru mănăstire

---

23. N. Iorga, *op. cit.*, p. 110.
24. Idem, *Istoria lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1966, p. 225.
25. Pr. Prof. Gh. I. Moisescu..., *op. cit.*, p. 338.
26. A se vedea schimbarea divanului, apoi unele documente vorbind despre boieri pedepsiţi pentru viclenie, în *D. I. R., A. Moldova, veacul XVI, vol. I (1501-1550).*
27. N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, p. 111; apoi toţi care s-au ocupat de perioadă vezi şi Gh. I. Moisescu..., *op. cit.*, p. 338.
28. *D. I. R., A. Moldova, veacul XVI*, vol. I, doc. nr. 373, p. 407.
29. *Ibidem*, doc. nr. 374, p. 408.
30. *Ibidem*, p. 499-500.
31. *Ibidem*, p. 454, p. 505-507.

satele Negoeşti şi Părtănoşi şi iezerul Beleul.[32] (Deci se referă tocmai la perioada egumeniei sale dintre anii 1541-1546).

Data de 13 mai 1546 este ultima cînd îl găsim pe Grigorie Roşca pomenit egumen. In timpul celei de a doua domnii a lui Petru Rareş era mitropolit tot Teofan, cel care păstorea din 1535[33] şi care în 1543 a poruncit diaconului Mihail din Voroneţ să scrie cu cheltuiala sa un Apostol pentru acea mănăstire, Apostol ce a fost terminat în 1554.[34] Tot Teofan a dat binecuvîntarea ca Grigorie Roşca să aibă zi de pomenire la Mănăstirea Pobrata, cum însuşi Grigorie mărturiseşte în finalul scrisorii pomenite. Credem că această aprobare de a avea zi de pomenire i se dăduse lui Grigorie Roşca spre sfîrşitul egumeniei sale la Pobrata, după ce şi între anii 1541-1546 (a doua domnie a vărului său) îşi arătase din plin ataşamentul faţă de Mănăstirea Pobrata.

Nu avem nici un motiv să credem că în timpul ultimelor sale luni de domnie (moare în septembrie 1546) Petru Rareş l-ar fi pus mitropolit pe Grigorie Roşca. Credem că, după ce l-a înmormîntat pe vărul său în noua necropolă de la Pobrata, Grigorie va fi primit, la îndemnul Doamnei Elena, dregătoria de mitropolit. Poate se gîndea că tînărul voievod are nevoie de un bun sfătuitor; Teofan nu se arătase prieten noii domnii, motiv pentru care tot din îndemnul Doamnei Elena a fost schimbat în 1550 şi Macarie de la Roman cu Mitrofan.[35]

Propunem, astfel, anul 1546 pentru părăsirea Pobratei de către Grigorie Roşca şi acceptarea rangului de mitropolit.

Grigorie Roşca - mitropolit. Din cele arătate pînă acum, ne dăm seama că Grigorie Roşca nu a fost mitropolit în timpul celei de a doua domnii a lui Petru Rareş, cum s-a zis pînă acum, ci în timpul domniei lui Iliaş al II-lea Rareş (1546-1551).

Prima grijă a noului mitropolit a fost aceea de a mări biserica de la Voroneţ, unde ucenicise, prin construirea unui pridvor, precum şi de a-i împodobi exteriorul cu fresce, acţiune întreprinsă în anul 1547. Pisania de la Voroneţ ni-l prezintă în acest an pe Grigorie ca mitropolit al Sucevei arătînd, în acelaşi timp, că adăugirea bisericii şi pictura ei în exterior s-a făcut cu cheltuiala sa.[36]

Prin această operă, mitropolitul încununa activitatea sa de promotor şi sprijinitor al mişcării artistice din Moldova acelor ani. Aducea, de asemenea, prinos de recunoştinţă lui Ştefan cel Mare şi memoriei dascălului său, Daniil Sihastru, ambii mari ctitori ai Voroneţului. Totodată, devenea şi el mare ctitor al mănăstirii unde-şi făcuse începuturile în monahism şi unde se hotărîse să-l găsească şi sfîrşitul vieţii.

De Mănăstirea Voroneţ se leagă de acum înainte toată grija şi osteneala mitropolitului Grigorie Roşca, şi oricînd vorbeşte de

---

32. *D. I. R., A. Moldova, veac. XVI, vol. II (1551-1570)*, p. 168-169.
33. Pr. Prof. Gh. I. Moisescu..., *op. cit.*, p. 337.
34. *Ibidem*, p. 338.
35. N. Iorga, *Istoria Bisericii Române*, p. 161; cf. Pr. Prof. Gh. I. Moisescu, *op. cit.*, p. 347.
36. G. Balş, *Biserica lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1925, p. 244.

această mănăstire adaugă la hramul bisericii «Sf. Gheorghe» şi pe «Sfîntul Daniil».[37]

In 1550 fostul mitropolit Teofan, prieten cu Grigorie Roşca, a plătit pictarea interiorului de la Voroneţ.[38]

Tot în acelaşi an considerăm că şi-a pregătit Mitropolitul Grigorie Roşca şi piatra de mormînt, poate după terminarea tuturor lucrărilor de la Voroneţ. Inscripţia pietrei este revelatoare şi nu necesită comentarii: «In zilele binecredinciosului domn Io Iliaş Voievod, iată eu, Mitropolitul kir Grigorie, m-a cuprins pe mine, cel ce număr între cei vii 73 ani, frica de moarte şi am gîndit că paharul acesta nu va trece de la mine, m-am hotărît pentru casa aceasta a tuturor fraţilor acestui lăcaş şi mi-am făcut un mormînt, în care eu, cînd voi muri, să fiu înmormîntat, în anul...»[39] (7078 = 1570, luna februarie 1 = data este pusă ulterior).

Vîrsta înaintată, mărturisită de el însuşi, îl va fi determinat pe Grigorie Roşca să părăsească în 1550 scaunul de mitropolit al Sucevei şi să se retragă la Voroneţ. Aici era mormîntul «Sfîntului Daniil», al cărui chip aureolat poruncise mitropolitul să fie pictat lîngă al său, la intrarea în pridvor. Aici îşi pregătise şi el mormîntul.

Se retrăgea, înaintat în vîrstă, după numai patru ani de arhipăstorie, în zilele domniei lui Iliaş Vodă, prietenul turcilor, cel care nu după mult timp, avea să treacă la mahomedanism.

In anii 1550,[40] 1552[41] şi 1555, găsim la Suceava mitropolit pe Gheorghe, probabil acelaşi care fugea în Polonia şi apoi în Turcia, de frica lui Lăpuşneanul.[42]

Retragerea la Voroneţ. Ultimi ani de viaţă. In anul 1550, fostul mitropolit Grigorie Roşca, retras la Voroneţ, dăruia Mănăstirii Rila din Bulgaria un acoperămînt pentru Sfînta Masă.[43] Şi tot în acest an începea, la Voroneţ, cu cheltuiala sa, scrierea unui tetraevanghel de către diaconul Mihail. Iată ce însemnare făcea acest diacon la sfîrşitul Evangheliei după Matei:

«Acest stîlp s-a scris, cu ajutorul lui Dumnezeu, din porunca Arhiepiscopului kir Grigorie, Mitropolitul Sucevei, care aprinzîndu-se de dragostea lui Hristos, n-a cruţat nici aurul, nici argintul, avere trecătoare ca umbra, şi s-a trudit slabul de minte Mihail diaconul şi s-a sfîrşit în luna aprilie în 26, în al şaptelea ceas din zi, într-o sîmbătă, în anul 7058» (1550).[44]

Tot diaconul Mihail face la sfîrşitul tetraevanghelului o altă însemnare, în anul 1551: «Acest tetraevanghel s-a scris din porunca şi cu cheltuiala lui Grigorie, arhiepiscopul şi mitropolitul Sucevei, de mîna mult păcătosului diacon Mihail şi s-a sfîrşit în anul 7059

---

37. A se vedea mai jos însemnările de pe Tetraevanghelul de la Voroneţ ş. a.
38. E. Kozak, *Inschriften aus der Bukowina*, Viena, 1903, p. 210, nota 1,
39. *Ibidem*, p. 209.
40. Pr. Prof. Gh. I. Moisescu..., *op. cit.*, p. 338.
41. *D. I. R., A. Moldova, veac. XVI, vol. II, (1551-1570)*, p. 9-10.
42. N. Grigoraş, *Boierii lui Alexandru Lăpuşneanul*, Iaşi, 1939, p. 21 şi N. Iorga, *Studii şi documente*, p. 17.
43. Pr. Prof. Gh. I. Moisescu..., *op. cit.*, p. 394.
44. I. Bogdan, *Scrieri alese*, p. 532-533.

(1551), luna lui iunie, în 28...». [45] In continuarea acestei însemnări, se arată că în acest an Iliaş Rareş a trecut la credinţa turcească şi că pe tron s-a urcat Ştefan Rareş (1551-1552).

Vedem că în aceste însemnări, ca şi în altele, de fapt, Grigorie Roşca este numit tot mitopolit şi nu «fost mitropolit» cum s-ar fi cuvenit. Aceasta fie pentru faptul că atunci cînd a comandat scrierea tetraevanghelului Grigorie era mitropolit în funcţie, fie pentru faptul că diaconul Mihail nu a ţinut să precizeze situaţia. Reamintim însă că mitropolit în funcţie, pomenit atît în 1550 cît şi în 1552, era Gheorghe de la Bistriţa.

Tot la fel trebuie primită şi inscripţia de pe o cruce săpată artistic de popa Nichifor, în 1550, şi dăruită Voroneţului de Grigorie Roşca în 1553: «Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvîrşirea Duhului Sfînt, binevoi robul lui Dumnezeu chir Grigorie, mitropolitul Sucevei şi făcu această preţioasă cruce şi o înfrumuseţă şi o ferecă pentru sufletul său şi al părinţilor săi, o dădu pe ea la mănăstirea din Voroneţ, în zilele Domnului Io Alexandru Voievod, în anul 7061 (1553) luna august, ziua 20». [46].

Roşca este totuşi pomenit şi iscălit ca proin-mitropolit în anul 1551. [47]

Date noi despre Grigorie Roşca ne oferă tot tetraevanghelul său care, în 1557, cu ocazia legării, primea pe ambele scoarţe următoarea inscripţie:

«Acest tetraevanghel l-a făcut chir Grigorie, fost mitropolit, şi l-a dat la mănăstirea de la Voroneţ, unde este hramul Sfîntului Gheorghe şi al Părintelui Daniil cel Nou, ca să-i fie veşnică pomană lui şi părinţilor lui, căci din fragedă copilărie acolo s-a trudit şi mănăstirea a întărit-o şi acolo a luat cinul îngeresc, în zilele evlaviosului Ioan Alexandru voievod, în anul 7065 (1557), luna lui februarie în 16». [48]

Tragem concluzia că evangheliarul a fost legat în 1557, an în care a fost şi donat Voroneţului. De aceea sîntem de părere că tot acum trebuie pomenită şi o a patra însemnare de pe tetraevanghel, care, deşi nu are dată, poate fi considerată act de donaţie, fiind singura în care Grigorie Roşca vorbeşte la persoana întîia:

«Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu conlucrarea Sfîntului Duh, din porunca şi prin fapta preasfinţitului chir mitropolit Grigorie, iată eu, cu osîrdie din inimă am dorit şi am dat din dreapta mea avere şi am făcut acest tetraevanghel şi l-am dat în mănăstirea de la Voroneţ, unde este hramul Sfîntului şi Mare Mucenic Gheorghie şi unde din fragedă copilărie m-am închinat lui Dumnezeu, cu rugăciunea Sfîntului Părinte al nostru Daniil cel Nou, şi unde am primit cinul îngeresc şi unde mult m-am trudit cu sufletul şi am întărit şi am împuternicit sfînta mănăstire în tot cursul vieţii mele, cu dreapta şi de Dumnezeu dăruita agonisită şi avere

---

45. *Ibidem*, p. 534.
46. Pr. Prof. I. Zugrav, *Voroneţul*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXIX (1963), nr. 1-2, p. 79 şi 85.
47. Pr. Prof. Gh. I. Moisescu..., *op. cit.* p. 338.
48. I. Bogdan, *op. cit.*, p. 532.

a mea, ca să-mi fie mie blagoslovită şi veşnică pomană, veşnică pomenire. Şi l-am dat spre rugăciune mie şi părinţilor mei». [49]

Dacă în primele două însemnări Grigorie este numit «mitropolitul Sucevei», probabil pentru faptul că atunci cînd a comandat scrierea mai era mitropolit în funcţie, în ultimile două însemnări i se zice «fostul mitropolit» sau simplu «mitropolit», dovadă că în acest an 1557 fostul mitropolit al Sucevei îşi petrecea, la Voroneţ, liniştit, al optzecilea an al vieţii.

In anul 1558, Alexandru Lăpuşneanul, probabil îndemnat de Grigorie Roşca, întărea Voroneţului unele danii mai vechi, arătîndu-se în document că hramul acestei mănăstiri este Sfîntul Gheorghe şi Sfîntul Stareţ Daniil. [50] Acest al doilea hram l-am găsit pînă acum numai în însemnările de pe obiectele donate de Roşca.

Un an mai tîrziu, în 1559, Grigorie Roşca dăruia mănăstirii Voroneţ un rînd de procoveţe, pe care este pusă data: 7067 (1559) şi însemnarea: «Grigorie, fost mitropolit, a plătit lucrul». [51]

Alte informaţii despre fostul mitropolit nu mai avem pînă la 19 septembrie 1562, cînd Grigorie Roşca, de la Voroneţ, în vîrstă acum de 85 ani, scrie soborului de la Pobrata, cerînd să i se facă cuvenita pomenire, arătînd în cuvinte pline de modestie relaţiile sale apropiate cu Petru Rareş, părtăşania sa la ctitorirea Pobratei şi dobîndirea prin intermediul său a unor danii însemnate pentru mănăstire. De această scrisoare şi de informaţiile preţioase cuprinse în ea ne-am ocupat mai sus, cînd am vorbit despre egumenia lui Grigorie Roşca la Pobrata.

Il mai găsim pomenit pe fostul mitropolit abia în anul 1570, cînd, simţindu-şi apropierea morţii, donează mănăstirii Voroneţ satul Mălini. [52] In acelaşi an (1570), îşi dădea obştescul sfîrşit, la Voroneţ, la 1 februarie, aşa cum ne dovedeşte data săpată pe piatra sa de mormînt.

Pleca din viaţă împovărat de ani şi de fapte vrednice, la frumoasa vîrstă de 92 ani.

Intru pomenirea lui Grigorie Roşca. Om cu aleasă trăire duhovnicească, ucenic apropiat al lui Daniil Sihastrul, Grigorie Roşca s-a remarcat între ierarhii timpului său; bun sfătuitor şi apropiat al vărului său, Voievodul Petru Rareş, ţinîndu-se departe de intrigi şi răutăţi, el a căutat împăcarea şi buna înţelegere între oameni, aşa cum a făcut-o şi în 1541, la revenirea în tron a vărului său, cînd l-a rugat să-i ierte adversarii. [53]

In timpul celor 23 de ani de egumenie la Pobrata (1523-1546), Grigorie a ctitorit împreună cu Petru Rareş noua biserică a mănăstirii, convingînd totodată pe voievod să şi-o aleagă necropolă.

Incepînd cu Pobrata, Grigorie Roşca a îndrumat timp de

---

49. *Ibidem*, p. 533.
50. *D. I. R., A. Moldova, veac. XVI, vol. II (1551-1570)*, nr. 98, p. 105-106.
51. I. Vorobchievici, *Istoria Sfintei Mănăstiri Dragomirna*, ed. a II-a. Bucureşti, 1925, p. 47; Cf. Dorin Jacotă, *Procoveţele de la Dragomirna*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLVI (1971), nr. 5-6, p. 394.
52. O. Luţia, *op. cit.*, p. 293.
53. Pr. Prof. Gh. I. Moisescu..., *op. cit.*, p. 338.

aproape două decenii împodobirea cu fresce exterioare a bisericilor, dovedind astfel aleasa sa pregătire culturală şi artistică.[54]

A înzestrat Mănăstirea Pobrata cu bunuri cumpărate din banii săi, iar numeroase alte danii le-a cîştigat pentru mănăstire prin stăruinţa sa pe lîngă voievod, aşa cum însuşi am văzut că mărturiseşte.

A fost bun prieten cu mitropolitul Teofan,[55] căruia, prin schimbarea evenimentelor, i-a urmat în scaun, dar împreună cu care a ctitorit la Voroneţ. In timpul cînd Grigorie era încă egumen la Pobrata, în urma avantajelor dobîndite pentru mănăstire în anii 1543 şi în 1546, Mitropolitul Teofan dăduse binecuvîntarea ca Grigorie să aibă în această mănăstire zi anuală de pomenire, ca mare ctitor, aşa cum Grigorie însuşi mărturiseşte în scrisoarea de care am vorbit.

Grigorie a fost mitropolit numai cîţiva ani, în timpul domniei lui Iliaş Rareş. Ne-am străduit să dovedim acest adevăr, înlăturînd ipoteza în circulaţie, după care el ar fi fost mitropolit şi în timpul celei de a doua domnii a lui Petru Rareş (1541-1546). Prin aceasta am căutat să restabilim şi adevărul cum că în această perioadă a fost mitropolit Teofan, păstorind neîntrerupt din 1535 pînă în 1546.

In timpul scurtei sale arhipăstorii, Grigorie Roşca a adăugat pridvorul bisericii Voroneţ, împodobind-o în exterior cu un frumos ansamblu de fresce, cu care şi azi ne mîndrim.

In anii retragerii sale la Voroneţ (1550-1570), fostul mitropolit Grigorie Roşca s-a îngrijit mai departe de această mănăstire, înzestrînd-o cu sate, cu obiecte de cult şi cu valorosul evangheliar.

In anul 1550, găsim mitropolit la Suceava pe Gheorghe pînă în anul 1554, iar de atunci înainte, pînă în anul 1564, Mitropolia Sucevei a fost păstorită de Grigorie de la Neamţ. Istoricii de pînă acum au socotit că e vorba tot de Grigorie Roşca. Dar adevărul despre aceşti doi mitropoliţi: Gheorghe şi Grigorie de la Neamţ a fost restabilit în studiul amintit mai înainte.[56]

Pr. C. COJOCARU

---

54. N. Iorga, *op. cit.*, p. 110.
55. Pr. Prof. Gh. I. Moisescu..., *op. cit.*, p. 338.
56. M. Corugă, *op. cit.*; Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Contribuţii la istoria Mitropoliei Moldovei în secolul al XVI-lea* în «Mitropolia Moldovovei şi Sucevei» LI, (1975) nr. 3-4, p. 235.

Drept şi temător de Dumnezeu

In fiecare an, în ziua de 2 februarie, sărbătorim cu deosebită lumină şi slavă Intîmpinarea Domnului nostru Iisus Hristos. Mai cu osebire îmbracă veşmînt strălucitor şi tresaltă duhovniceşte această măreaţă catedrală mitropolitană, înălţată acum aproape o sută de ani în cinstea Intîmpinării Domnului. Bolţile ei măreţe, care răsună duminică de duminică de melodiile liturgice intonate de vrednicii urmaşi ai marelui Musicescu, au fost martore, în cursul deceniilor, la slava şi evlavia cu care bunii credincioşi din acest leagăn al culturii moldovene s=au sîrguit să=şi aducă prinosul de recunoştinţă, de dragoste şi de credinţă ca jertfă bineplăcută Mîntuitorului Hristos, purtat în braţele dreptului Simeon. Dacă aceşti pereţi şi aceste bolţi ar fi în stare să ne mărturisească frumuseţile perindate de=a lungul veacurilor, măreţia slujbelor divine săvîrşite de mitropoliţii şi slujitorii Sfîntului Altar, atunci am fi cu toţii răpiţi cu duhul de bogăţia credinţei şi a evlaviei noastre străbune, care au stat la însăşi temelia acestei catedrale mitropolitane. In chip nevăzut, sufletele fericiţilor ei ctitori mitropoliţii Veniamin Costachi şi Iosif Naniescu, se bucură, an de an, mai cu seamă în ziua praznicului, de rugăciunile, de prezenţa şi de recunoştinţa adîncă a noastră a tuturor celor ce ne închinăm astăzi în faţa Sfîntului Altar înălţat de ei pe acest loc.

Astfel ne învaţă Biserica noastră strămoşească să cinstim sărbătorile statornicite unor însemnate momente din viaţa Mîntuitorului Iisus Hristos, precum au urmat aceeaşi rînduială moşii şi strămoşii noştri de=a lungul veacurilor, făcînd din acestea luminoase popasuri sufleteşti, adevărate oaze de odihnă pentru suflet cît şi pentru trup. Din rîndul zilelor de sărbătoare, cinstite de Biserica Ortodoxă din primele veacuri creştine, sînt praznicile împărăteşti hărăzite a ne aminti lucrarea răscumpărătoare a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, purtarea de grijă a lui Dumnezeu=Tatăl, Creatorul şi Atotţiitorul, şi lucrarea sfinţitoare a Duhului Sfînt, precum şi cele rînduite preacinstirii Maicii Domnului.

Avem azi, iubiţii mei, această fericită împrejurare de a fi părtaşi bucuriei nespuse trăită de înţeleptul Simeon, care a primit în braţele sale pe Iisus, şi a lua aminte la ceea ce Sfîntul Evanghelist Luca ne=a înfăţişat, clipa cînd Maica Domnului, la 40 de

zile de la naştere, a adus pe Pruncul Iisus la templu, în Ierusalim, ca să-L pună înaintea Domnului (Luca II, 22-39). Prin arta şi podoaba sa, măreaţa ctitorie a lui Solomon, pe care sfinţind-o, invoca puterea lui Dumnezeu a cărui privire să fie îndreptată spre ea «ziua şi noaptea» (III Regi VIII, 29), se apropia, prin arhitectura şi arta sa deosebită, de cele şapte minuni ale lumii din acea vreme. Căci o asemenea strălucire se cuvenea Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos, întîmpinat după cuviinţă de bărbatul drept şi temător de Dumnezeu, bătrînul Simeon. Faptul dobîndeşte valoare dumnezeiască, împlinindu-se astfel rugăciunea înţeleptului prooroc Solomon: «Şi acum, Doamne Dumnezeul lui Israel, fă să se adeverească cuvîntul Tău care l-ai grăit cu robul tău David, tatăl meu»! (III Regi VIII, 26).

Inspirat de acest adevăr, Sfîntul Evanghelist Luca zugrăveşte în chip emoţionant această mult dorită şi aşteptată întîmpinare, cînd Sfînta Fecioară Maria, însoţită de dreptul Iosif, cel curat la cuget, s-a urcat la Sfînta Cetate spre a împlini rînduielile Legii Vechi privitoare la primii născuţi de parte bărbătească. Setea arzătoare a evlavioşilor bătrîni, Simeon călăuzit de Duhul Sfînt şi proorociţa Ana, străjuitori ai templului şi cunoscători ai Scripturilor, este acum astîmpărată la vederea dumnezeiescului Prunc întîmpinat de ei la intrarea templului. Sfîntul Evanghelist Luca, cu darul povestirii sale, în două cuvinte, redă podoaba sufletească a bătrînului Simeon, numindu-l «drept şi temător de Dumnezeu». Chipul cel dinlăuntru al acestui fericit tălmăcitor al voiei lui Dumnezeu ne apare pînă astăzi cu întreaga sa zestre nemuritoare: aceea de a fi drept şi evlavios. Calitatea de a fi drept şi evlavios presupune o rară vrednicie şi un urcuş de viaţă dus pînă la desăvîrşire. Citea şi cunoştea scrierile inspirate ale profeţilor Isaia, Daniil, Ieremia, Ezechiil şi ale altora, adîncindu-le nu numai în cuprinsul lor literar, ci şi în înţelesul lor cel mîntuitor, în spiritul lor.

Şi acest Simeon, slujitor al templului, credincios şi împlinitor al Legii, văzînd deci cu duhul cele ce se întîmplă – aşa cum i se făgăduise de către Duhul Sfînt – braţele sale slăbite s-au întărit, le-a întins cu evlavie şi L-a primit pe Iisus-Prunc rostind acea prea frumoasă cîntare, o adevărată poezie închinată credinţei slăvitoare, care pînă astăzi a rămas în Biserică izvor de trăire sufletească. Din pieptul său au răsunat cu putere simţămintele de bucurie şi de încredinţare în numele acelui sobor de drepţi şi văzători de Dumnezeu, care în tot Vechiul Testament au prevestit venirea pe pămînt a Fiului lui Dumnezeu, care avea să aducă propovăduirea păcii şi a buneiînţelegeri între oameni.

Ca pe o scumpă moştenire Biserica noastră păstrează imnul sfînt al Intîmpinării Domnului, cîntat acum cîteva clipe, atît de armonios: «Acum, slobozeşte pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace; că ochii mei văzură mîntuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feţii tuturor popoarelor; Lumină spre descoperirea neamurilor şi slavă poporului Tău». Cuvinte cu adevărat înaripate şi inspirate de Duhul Sfînt, cuvinte care au intrat din adînci vremuri în cultul Bisericii Ortodoxe, imn cîntat la fiecare vecernie, retrăind aievea momentul împlinirii nădejdilor îndreptate în întruparea Mîn-

tuitorului Iisus Hristos şi al descoperirilor dumnezeieşti cele mai presus de fire.

Ochii credinciosului Simeon şi ai Anei, umeziţi de lacrimile bucuriei, s-au învrednicit să vadă împlinirea făgăduinţei despre care Proorocii au scris înainte cu multe veacuri. Ei şi-au topit inima în această sfîntă dorinţă, fără a izbuti să trăiască aceste fericite clipe. Sfîntul Apostol Pavel arată cum toţi proorocii şi dreptii Vechiului Testament «au murit în această credinţă, fără să apuce făgăduinţele, ci văzîndu-le de departe şi iubindu-le cu dor» (Evrei XI, 13), «n-au primit cele ce le fusese făgăduit, pentru că Dumnezeu rînduise pentru noi ceva mai bun, ca ei să nu ia fără noi desăvîrşirea» (39-40). Şi iată-l acum pe acest înţelept Simeon, asemeni unui prooroc, trăitor al adevărurilor dumnezeieşti, un om drept şi evlavios, cum îl numeşte Sfînta Evanghelie, exprimîndu-şi deplina sa bucurie pentru ceea ce simţea şi vedea în lăcaşul lui Solomon. Cu toţii ne putem da seama, ce poate însemna un om atît de îmbunătăţit şi binecuvîntat şi cu vîrsta şi cu credinţa, un om care a făcut din viaţa sa o slujbă închinată credinţei şi faptelor bune, încît să fie numit drept, iar ca străjuitor al templului şi împlinitor al poruncilor sfinte, iubitor de Dumnezeu.

Imnul de bucurie şi de slavă al bătrînului Simeon are pentru noi, cei care slujim şi ne închinăm în această catedrală mitropolitană, o mai mare însemnătate. Inscris de fericiţii ctitori pe frontispiciul exterior de deasupra Altarului, el vesteşte peste decenii dumnezeiasca bucurie trăită de neuitaţii mitropoliţi Veniamin Costachi şi Iosif Naniescu, atunci cînd au înălţat şi au terminat această podoabă arhitecturală a oraşului Iaşi – capitala Moldovei. Căci de atunci lumina învăţăturii ortodoxe române, a cîntărilor duhovniceşti au strălucit neîncetat. Lumina spre descoperirea voii lui Dumnezeu, lumina dragostei de neam şi de ţară a pătruns inimile şi sufletele tuturor celor ce şi-au îndreptat paşii către acest Sion al Bisericii moldovene. I se potrivesc acele prea frumoase cuvinte de laudă ale lui Isaia: «Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime, că slava Domnului peste tine a răsărit» (LX, 1).

Din ce minunat izvor de înţelepciune şi din ce belşug de dreaptă credinţă a prins viaţă gîndul de taină al strămoşilor noştri, sfinţi, drepţi şi temători de Dumnezeu, care au dat hramul Intîmpinării Domnului, în vremurile de demult, primei bisericuţe de pe acest loc, trecut apoi Catedralei mitropolitane? Cîtă frumuseţe radia în sufletele lor, în credinţa şi dragostea lor pentru aceste locuri şi pentru urmaşii lor, încît ei să-şi reverse evlavia lor întreagă pentru această zi de astăzi, a Intîmpinării Domnului? Asemenea bătrînului Simeon, cel cu inima curată, ei au ţinut să-L întîmpine pe Domnul Iisus cu biserica închinată zilei acesteia, să-L întîmpine cu nădejde şi bucurie, de bună seamă, în primul rînd cu sufletele lor mari. Această catedrală transmite, astfel, mesajul luminos al statorniciei în dreapta credinţă şi al continuităţii vieţii strămoşilor noştri pe aceste străvechi ţinuturi româneşti, pe care le-au împodobit cu altare sfinte spre a întîmpina pe Domnul nostru Iisus Hristos. Ei şi-au îndreptat gîndul cucernic către aceste lăcaşuri, întocmite pe măsura credinţei şi a simţirii lor, pe măsura bogăţiei sufletului lor, ale căror chipuri şi vrednicii ne arată că ei au fost drepţi şi credincioşi statornici.

Aceste două cuvinte, de un larg cuprins moral, se potrivesc minunat părinţilor şi strămoşilor noştri din şirul cărora strălucesc feţele mitropoliţilor: Veniamin Costachi şi Iosif Naniescu, care au dat grai credinţei lor prin zidirea acestei biserici închinate Intîmpinării Domnului. Erau, în adevăr, drepţi şi evlavioşi, şi prin asemenea ctitorii ei credeau cu nestrămutare în întîmpinarea unor vremuri luminoase, drepte şi paşnice pentru ţara şi poporul nostru şi întrezăreau pentru neamul românesc o strălucire şi o înălţare la care el aspira atît de mult. Intîmpinîndu-L mereu pe Mîntuitorul Iisus Hristos, nu numai în biserică, ci şi în cămara sufletului lor, ei întîmpinau în acelaşi timp principiile atît de înalte, ideile atît de generoase, ideile de dreptate socială, de frăţietate şi unitate în cugete şi în simţiri, de libertate şi independenţă naţională. Ei au dat frumuseţe deosebită virtuţii creştine a dragostei, care topeşte orice fel de deosebire între oameni, orice fel de urmă de vrăjmăşie, de nedreptate, de asuprire şi, pusă în practică, înlătură multe rele care întunecă chipul cel creştinesc uneori.

Aceste idei înălţătoare, pe care le aflăm în Sfînta Evanghelie, au fost pentru strămoşii noştri un puternic reazim sufletesc. Ei le-au dat strălucire prin viaţa lor plină de generozitate, de ospitalitate şi de dragoste faţă de toţi cei cu care au venit în contact. Ca un simbol al acestor trăsături, ca cei ce împlineau dreptatea şi iubeau buna podoabă a Casei Domnului, ne stau în faţă pildele de-a pururea pomeniţilor mitropoliţi Veniamin Costachi, care îşi aşteaptă învierea cea de obşte în firida de lîngă moaştele Cuvioasei Parascheva, şi milostivul Iosif Naniescu, afară, sub streaşina catedralei noastre. Avem, prin urmare, şi noi înaintaşii şi înţelepţii noştri veneraţi, care ne-au învăţat cum se cuvine să-L întîmpinăm pe Mîntuitorul Hristos. Avem şi azi în viaţa Bisericii noastre strămoşeşti, drepţi şi temători de Dumnezeu, păstrători ai dreptei credinţe şi iubitori de ţară şi de brazda străbună.

Săvîrşind praznicul acesta luminos, am năzuit împreună cu slujitorii catedralei să dăm grai evlaviei proprie ortodoxiei noastre, să arătăm respectul nostru faţă de ei, fericiţii ctitori, faţă de toţi înaintaşii noştri care de-a lungul veacurilor au înălţat sfinte Altare şi au păstrat conştiinţa unităţii. Şi astfel, adăugăm la lanţul cel bogat al frumuseţilor sufleteşti din trecutul nostru şi veriga aceasta de astăzi prin participarea noastră la rugăciunile de la acest dumnezeiesc Altar, la care au slujit şi s-au închinat sfinţiţii şi marii ierarhi ai Moldovei. Să fim recunoscători vredniciei lor. Să fim recunoscători Conducerii înţelepte a poporului nostru, care prin întocmirile statornicite în ţara noastră în ultimile trei decenii a asigurat Bisericii şi slujitorilor ei libertatea religioasă. Să fim recunoscători figurilor luminoase din trecut şi să ne sporim neîncetat dragostea şi ataşamentul faţă de marile înfăptuiri pline de frumuseţe ale harnicului nostru popor, ale Iaşului cu un trecut atît de glorios în zilele noastre, cu tinereţea creatoare a fiilor lui în cultură şi în afirmarea naţională.

Să dăm slavă Bunului Dumnezeu pentru aceste frumuseţi pe care le avem noi, Biserica şi Ortodoxia românească. Să ne învredincim mereu ca, în faţa Sfîntului Altar şi în faţa conştiinţei noas-

tre de creştini, asemenea înţeleptului Simeon, să-L întîmpinăm şi să-L primim în braţele sufletului nostru pe Pruncul Iisus, cu aceeaşi ardoare şi credinţă, cu aceeaşi bucurie şi nădejde a împlinirilor sufleteşti, rostind cîntarea de slavă: «Acum, slobozeşte pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace, că ochii mei văzură mîntuirea Ta», spre a slăvi într-un glas pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfîntul Duh, Treimea cea de o fiinţă şi nedespărţită. Amin.

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP AL IAŞILOR
ŞI
MITROPOLIT AL MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

La praznicul Tăierii Împrejur

«În neamul nostru tot pruncul de parte bărbătească... să se taie împrejur în ziua a opta»

(Facere XVII, 12)

Sărbătorim astăzi un întreit eveniment de o deosebită importanţă creştină, între care cel mai de seamă este «Tăierea împrejur» a Domnului nostru Iisus Hristos. Din Sfînta Scriptură aflăm că în a opta zi după naşterea Sa din vasul cel ales, Sfînta Fecioară Maria, Mîntuitorul Hristos a fost supus împlinirii ritualului tăierii împrejur, prescris de Legea Veche. Acesta era semnul legămîntului dintre Dumnezeu şi poporul ales, semn ce preînchipuia Botezul creştin, acea uşă de intrare, prin care cel nou botezat, curăţit de păcat, devine fiu al lui Dumnezeu şi al Bisericii, avînd posibilitatea conlucrării sale libere cu Dumnezeu pentru mîntuire.

In sfintele cărţi bisericeşti citim că «nu s-a ruşinat prea bunul Dumnezeu cu trupească tăiere împrejur să se taie, ci s-a dat pe Sine chip şi pildă tuturor spre mîntuire. Domnul tuturor tăiere împrejur rabdă şi greşelile oamenilor ca un bun le taie». Sfîntul Evanghelist Luca, despre acest eveniment din istoria mîntuirii, ne spune: «Şi cînd s-au împlinit opt zile..., din îndemnul duhului..., părinţii au adus la templu pe Pruncul Iisus ca să facă pentru El după obiceiul Legii; ca să-L taie împrejur, I-au pus numele *Iisus*, cum a fost numit de înger mai înainte de a se zămisli din pîntece» (Luca II, 21, 27).

Numele de Iisus înseamnă Mîntuitor, cum tîlcuieşte însuşi îngerul Gavriil, cînd îi vesteşte Sfintei Fecioare naşterea Domnului: «Şi iată vei lua în pîntece şi vei naşte fiu şi vei chema numele

Lui Iisus» (Luca I, 31). «El va mîntui poporul Său de păcate» (Matei I, 21). «Pe acesta – afirma Sfîntul Apostol Petru în faţa sinedriului – Dumnezeu, prin dreapta Sa, L-a înălţat Stăpînitor şi Mîntuitor ca să dea lui Israel pocăinţă şi iertarea păcatelor» (F. Ap. V, 31).

Fiul lui Dumnezeu nu se putea numi în alt fel printre oameni decît *„Mîntuitor"*. Acest nume scump al lui Iisus, noi creştinii îl pronunţăm de la leagănul prunciei şi pînă la moarte. El ne luminează şi ne îndrumează viaţa noastră, cu înţelepciunea şi bogăţia bunătăţii Sale. Astfel sălăşluieşte în noi sfinţenia Sa, care alungă toată necurăţia şi îndepărtează de la noi răutatea diavolului, întărindu-ne în acest chip sufletul şi trupul în săvîrşirea binelui. El este pavăză tuturor creştinilor, pentru că întru acest nume se pleacă tot genunchiul.

Sfîntul Ioan Scărarul ne învaţă că pomenirea numelui lui Iisus în rugăciunea minţii: «Iisuse, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă»! este cea mai puternică pavăză împotriva diavolului. Să-L pomenim deci mereu, în inimă şi în gînd, ca să ne păstrăm liniştea sufletului.

Numele lui Iisus a stat şi rămîne pururea călăuzitorul sufletelor noastre spre mîntuire pentru că Iisus este bucuria, nădejdea şi viaţa tuturor celor ce cred în învăţătura Lui. Dumnezeu-Tatăl este ancora tare şi neclintită a vieţii creştinului, de aceea El a trimis pe Fiul Său în lume ca tot ce crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică (Ioan III, 16). Iată de ce, numai în Iisus Hristos se găseşte bucuria vieţii şi mîntuirea sufletului. In afară de numele lui Iisus Hristos nu se află un altul sub cer întru care să ne mîntuim (F. Ap. IV, 12), ne învaţă Sfîntul Apostol Petru.

In chip deosebit I s-a dat deci numele de *Unsul (Alesul)* lui Dumnezeu, ca să fie mijlocitorul nostru la Tatăl, deoarece în sinea Sa, El a purtat, în timpul petrecerii sale pe pămînt, atît firea omenească cît şi pe cea dumnezeiască, asigurîndu-ne în felul acesta nouă posibilitatea împăcării cu Dumnezeu.

Astfel numele de Iisus Hristos a rămas semnul biruinţei în Noul Legămînt. Prin El a fost biruită moartea a cărei robie asupra noastră a încetat, iar în întunericul necunoştinţei s-a făcut lumină.

Iată deci că «Dumnezeu L-a preamărit şi I-a dăruit Lui nume care este mai presus de orice nume, ne spune Sfîntul Apostol Pavel. Să mărturisească (deci) toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu Tatăl» (Filipeni II, 9, 11). Un nume mai presus de puterile noastre l-am primit şi noi, cei ce ne-am botezat în numele Sfintei Treimi, potrivit poruncilor Sfintei noastre Biserici. Acesta este numele de creştin, adică numele lui Hristos pe care, prin taina Sfîntului Botez, l-am primit ca un dar de mare cinste. Adevărat lucru este acesta, deoarece numele de creştin cuprinde în sine înţelesul a tot ceea ce este bun şi frumos, cinstit şi curat.

Purtînd acest nume de creştin, deci avem datoria de a vieţui potrivit chemării şi vredniciei lui Iisus Hristos Mîntuitorul nostru. Punerea numelui la botezul pruncului este semnul Noului Legămînt încheiat între Mîntuitorul Iisus Hristos şi toţi creştinii, aşa după cum tăierea împrejur a fost semnul legămîntului între Dumnezeu şi

Avraam împreună cu urmaşii săi din neam în neam (Facere XVIII, 4, 10=14).

Deci după cum tăierea împrejur a fost o garanţie concretă a credincioşiei creaturii faţă de Dumnezeu, tot aşa şi Botezul creştin este pecetea legăturii filiale dintre Mîntuitorul Hristos şi credincioşii creştini.

Domnul nostru Iisus Hristos a respectat obiceiul vechi, deoarece El a spus: «Să nu credeţi că am venit să stric Legea sau proorocii; n=am venit să stric, ci să împlinesc» (Matei V, 17). Domnul Hristos ştia că scris este: «Blestemat să fie tot omul care nu va plini toate cuvintele Legii acesteia şi nu va urma după ea» (Deuteronom XXVII, 26).

Despre aceasta ne spune Sfîntul Apostol Pavel că Fiul lui Dumnezeu «ne=a răscumpărat de sub blestemul Legii» (Galateni III, 13), suferind moartea pe cruce, pentru iertarea păcatelor noastre ca să împlinească Fiul porunca iubirii faţă de Dumnezeu=Tatăl şi, ca om, faţă de aproapele. In această poruncă se cuprinde toată Legea şi proorocii (Matei XXII, 40). Autorul Legii Vechi este Dumnezeu=Tatăl, iar Legea cea Nouă a împlinit=o şi a desăvîrşit=o Fiul lui Dumnezeu. Deci ambele Legi au pecetea puterii divine. De aceea prescripţiile lor trebuiau respectate şi împlinite întocmai, aşa cum a procedat însuşi Mîntuitorul supunîndu=se Legii vechi ca să o plinească pe cea nouă.

In cîntările liturgice din slujba acestui mare praznic dumnezeiesc, se spune clar că: «Făcătorul veacurilor se taie împrejur cu trupul, plinind legea ca un prunc, a opta zi. Cel ce ţine toate cu nemăsu= rata tărie, ca un Dumnezeu şi cu bunăvoinţă le poartă. Mîntuito= rul pogorîndu=se la neamul omenesc, primit=a înfăşare cu scutece. Cel de opt zile după mamă şi fără de început după Tată, nu s=a ruşinat de tăiere împrejur, ci s=a dat pe Sine chip şi pildă tuturor spre mîntuire» (Stihirile praznicului).

Noi creştinii trebuie, aşadar, să păstrăm credinţa strămoşească, împlinind poruncile Bisericii. Invăţătura Bisericii noastre ne arată că Circumciziunea sau tăierea împrejur a însemnat pecetea lui Dum= nezeu prin care, în Vechiul Testament, a întărit legămîntul pe care l=a făcut cu Avraam, atunci cînd l=a ales părinte al poporului lui Dumnezeu, din care avea să se nască, după trup, la plinirea vre= mii, însuşi Fiul Său cel preaiubit, Domnul nostru Iisus Hristos. Tăie= rea împrejur a tuturor acelora ce avea să se nască din Avraam şi din descendenţii lui era o dovadă elocventă că fac parte din popo= rul ocrotit de Dumnezeu, Cel ce a zis: «Şi legămîntul meu va fi în corpul vostru ca un legămînt veşnic» (Geneză XVIII, 12). Circum= ciziunea se făcea deci în a opta zi de la naşterea pruncului, cînd i se dădea şi numele «pecetea tăierii împrejur» (Romani IV, 11). Prin acest nou legămînt noi nu numai că sîntem un popor ales al lui Dumnezeu, ci am primit însuşi darul înfierii noastre prin taina Sfîntului Botez (Galateni IV, 5). In acest fel, aflăm din cărţile de cult că «sîmbăta şi tăierea împrejur şi întărîtarea iudeilor au încetat, cu bunăvoinţa lui Hristos».

Despre asemenea «tăiere împrejur, nefăcută de mînă», Sfîntul apostol Pavel vorbeşte Colosenilor: «Voi sînteţi circumcişi cu o tăiere împrejur nefăcută de mînă, în dezbrăcarea trupului păcatelor, în

tăierea împrejur a lui Hristos, îmbrăcaţi fiind cu El prin Botez» (II, 11), întrucît toţi cei care au trecut prin baia Sfîntului Botez s=au lepădat de omul cel vechi şi în Hristos s=au îmbrăcat».

Circumciderea sau pecetea tăierii împrejur care pentru creştini este taina Botezului, purtătoarea peceţii Darului Duhului Sfînt, rămîne, prin urmare, singura poartă prin care se trece din întuneri=cul păcatului în împărăţia lui Dumnezeu.

Iată deci că «de nu se va naşte cineva din apă şi din duh nu va putea intra întru împărăţia cerurilor», ne spune Sfîntul Evanghelist Ioan (III, 37). Nu în zadar ne=a învăţat Domnul şi ne=au povăţuit Sfinţii Apostoli, zicînd despre Taina Botezului: «V=aţi îmbrăcat cu omul cel nou, care se înnoieşte spre deplină cunoştinţă, după chipul Celui ce l=a zidit, unde nu mai este elin şi iudeu, tăierea împrejur şi netăiere împrejur, bărbat, scit, rob sau liber, ci toate şi întru toţi Hristos este» (Coloseni III, 10=11). Intru tăierea împrejur şi=a arătat, prin urmare, Fiul lui Dumnezeu, Cel Unul Născut, smerenia Sa mai mult decît întru naşterea Sa, căci întru naştere a luat asupra Sa numai chipul omenesc, iar întru tăie=rea împrejur a luat asupra Sa chipul păcătosului suferind urmările păcatului, deşi a fost fără de păcat. Şi aşa, încă din pruncie, a început a răbda în smerenie tăindu=se împrejur, ca să se deprindă cu nevoinţele suferinţei, întrucît viaţa este plină de osteneli. Iată deci că din zorii vieţii, Omul cel îndumnezeit a ieşit la lucrul său, ostenindu=se pînă cînd soarele a întunecat pămîntul, la al noulea ceas din zi, atunci El a murit pe cruce. In acest răstimp, Mîntuito=rul Hristos a lucrat mîntuirea noastră. Sfîntul Apostol Pavel scria despre aceasta Galatenilor, spunînd: «De dimineaţă (încă în scutece fiind) cu sîngele său începe a semăna ca spre seară (sfîrşitul vieţii sale) să adune rodul răscumpărării noastre din robia păcatului» (IV, 15).

Aşadar, precum la Taina Botezului, oricărui prunc i se dă nume, tot astfel şi Mîntuitorului i s=a pus, la primirea tăierii Sale împrejur, numele de *Iisus*, care înseamnă *Mîntuitor*, aşa cum am spus mai sus că l=a tălmăcit însuşi Arhanghelul Gavriil cînd a vestit Preacuratei Fecioare Maria zămislirea Lui: «Vei numi numele Lui Iisus, pentru că Acela va mîntui pe poporul Său de păcatele sale». «... nu este sub cer niciun alt nume, dat între oameni, în care tre=buie să ne mîntuim noi» (Fapte IV, 12). Aşa că «tot cel ce va chema numele Domnului se va mîntui» (F. Ap. II, 21).

Noi trebuie să înţelegem clar că tăierea împrejur a lui Hristos Domnul a fost în Legea Veche numai o pregătire a Tainei Botezului nostru creştin, prin care primim curăţirea de păcatul strămoşesc, întrucît prin tăierea împrejur nu obţinem posibilitatea curăţirii de orice păcat. De aceea, Mîntuitorul a zis că: numai «Cel ce crede şi se va boteza (acela) se va mîntui» (Marcu XVI, 16). Ori cea mai mare dorinţă şi realizare a vieţii noastre creştine este, fără îndoială, cîştigarea mîntuirii sufletului de sub robia păcatului. Pentru aceasta a binevoit, aşadar, Hristos, Fiul lui Dumnezeu=Tatăl, să se taie împrejur după Lege, ca pe cei de sub Lege să=i răscumpere, ruşinînd pe toţi acei care se îndoiesc de întruparea Sa. Dar noi, cei ce pur=tăm cu cinste numele de creştini, care vine încă de la Hristos, să

punem mai întîi început nou vieţii noastre, cea trăită după poruncile lui Dumnezeu, spre a merita acest nume. Să cerem apoi ajutorul Harului de sus spre a purta fără slăbire lupta cea bună la care am fost chemaţi (I Timotei VI, 12). In felul acesta să ne învrednicim şi noi de cununa cea neveştejită a măririi pe care Dumnezeu o va da tuturor celor ce au iubit arătarea Lui» (II Timotei IV, 8).

Pentru aceasta ne închinăm cu osîrdie Preasfîntului Tău nume, Doamne Iisuse Hristoase, Mîntuitorul tuturor celor ce cred în naş=terea, moartea şi învierea Ta, care este începătura mîntuirii noastre. Amin.

Gh. BURCĂ

La Duminica a XXXI=a după Rusalii

«De este cineva bolnav...»

Intr=o zi, cînd Iisus Domnul ieşea din Ierihon, a dat peste un cerşetor orb care implora mila trecătorilor.

De data aceea nenorocitul nu striga după un ban sau o bucată de pîine, ci dorea o minune. Auzise el despre puterea şi bunătatea ce le avea Invăţătorul din Nazaret, cum reda viaţă picioarelor slăbănogite, cum deschidea auzul surzilor şi dezlega limba gîngavi=lor. Invăţătorul trecea pe acolo şi orbul, mînat de o credinţă mare şi de o nădejde arzătoare, a socotit să nu scape prilejul; dacă alţii au sfîrşit=o cu necazurile lor, de ce n=ar beneficia şi el de darurile Proorocului?

„Iisuse, Fiul lui David, ai milă de mine“ (Luca XVIII, 38).

Gloata îl certa să tacă, să nu mai deranjeze pe făcătorul de minuni. Dar el mai tare striga: *„Ai milă de mine“!*

Mîntuitorul a fost mişcat de acea insistentă rugă. S=a oprit din cale, a chemat omul la Sine şi l=a întrebat: *„Ce doreşti să=ţi fac“?* Invăţătorule, să=mi capăt vederea, fu răspunsul.

Atunci, ca un ecou al cuvîntului de la începuturile lumii care porunci «Să fie lumină», răsunară vorbele din gura dumnezeiescului Izbăvitor: *„Vezi! Credinţa ta te=a mîntuit“* (Luca XVIII, 42). Istorisirea Sfîntului Luca se încheie cu uluitorul final că numaidecît orbul şi=a căpătat vederea şi a mers după Iisus, slăvind pe Dumnezeu.

In această Evanghelie descoperim adevărul veşnic că credinţa este un nesecat izvor de putere, de bucurie şi vindecare. Iar noi oamenii necontenit avem trebuinţă de el.

Intr-un oarecare chip noi ne asemănăm cu orbul de la poarta Ierihonului. Noi suferim de neputinţe trupeşti şi sufleteşti. Tineri sau bătrîni, bărbaţi sau femei, bogaţi sau săraci, toţi avem de trecut în viaţă prin marea cea amară care se numeşte «boala».

Oricît de sănătos ai fi, oricîte măsuri de prevedere ai lua, vine o zi cînd în mecanismul acesta atît de complicat al fiinţei tale o rotiţă se defectează şi funcţiunea unui organ nu lucrează cum trebuie.

Oricare ar fi pricinile, boala este o realitate apăsătoare, inevitabilă, o parte dramatică din viaţa noastră, o parte din preţul pe care îl plătim pentru privilegiul de a trăi.

Ce ne învaţă cuvîntul lui Dumnezeu despre sănătate, despre boală? Ce să facem cînd ne îmbolnăvim noi sau un membru al familiei noastre? Poate credinţa să ne ajute în ceasurile grele ale suferinţei?

Timpul nu ne permite să lungim prea mult vorbirea noastră de azi, totuşi nădăjduiesc că unele învăţături vă vor fi de folos.

Mai întîi trebuie spus că bolile, durerile, rănile şi moartea nu vin de la Dumnezeu. Tatăl cel ceresc nu poate fi socotit izvorul răului. Ci, El, a creat toate nu numai bune, ci chiar foarte bune, cum zice Scriptura. Cînd omul cel dintîi a ieşit din mîna Ziditorului, el era fericit, frumos şi sănătos, în armonie atît cu Dumnezeu cît şi cu natura din afară şi cu sine însuşi.

Neputinţele şi durerea au intrat în viaţa omului odată cu păcatul. Ele fac parte din acele triste urmări ale neascultării, după care şi natura a devenit potrivnică şi firea trupului a slăbit.

Nu, boala nu vine de la Dumnezeu. Diavolul a îndemnat la păcat, iar păcatul a adus blestemul, lacrimile şi moartea.

O dovadă neîndoielnică pentru aceasta este faptul că Domnul nostru Iisus Hristos, în tot timpul vieţii sale pămînteşti, a arătat un mare interes pentru sănătatea oamenilor. Ca Mîntuitor, El a venit să elibereze neamul omenesc de sub orice fel de domnie a răului, să biruiască lucrarea celui rău în toate manifestările sale. De aceea, Iisus nu numai că a predicat, a suferit şi a murit pentru păcatele lumii, dar a vindecat. El oriunde a întîlnit o infirmitate, o neputinţă, a lucrat pentru restabilirea bolnavilor.

Evangheliile ne amintesc de 41 cazuri de vindecări minunate, afară de locurile unde spun că Iisus vindeca «mulţimi» mari de neputincioşi. In patria Sa sau în ţinuturi străine, rugat de cei în nevoie sau nechemat în ajutor, în temeiul unei credinţe mai puternice sau a uneia mai şovăitoare, Domnul Hristos avea milă de oamenii în suferinţă şi-şi arăta puterea dumnezeiască ce sălăşluia în fiinţa Lui şi vindeca. Iar cînd i-a trimis pe apostoli la propovăduire, le-a poruncit ca să aibă grijă de bunăstarea oamenilor.

„Chemînd la Sine pe cei doisprezece ucenici ai Săi, le-a dat lor putere asupra duhurilor celor necurate, ca să le scoată afară şi să tămăduiască orice boală şi orice neputinţă“ (Matei X, 1).

Istoria sfîntă a Noului Testament e plină de minuni săvîrşite de trimişii lui Dumnezeu între oameni. Ba citim că, în Biserica primară, erau anumite grupuri de credincioşi înzestraţi cu daruri spe-

ciale de la Duhul Sfînt cu care puteau vindeca (I Corinteni XII, 28).

Iată-ne ajunşi pe un teren solid. Avem o temelie nezdruncinată la cele ce se cer lucrate. «De este cineva bolnav între voi» să ştie că starea lui nu e după voia lui Dumnezeu şi, deci este dator să folosească toate mijloacele pentru refacerea sănătăţii.

Credinţa a fost şi este un nesecat izvor de energie pentru noi credincioşii pentru că prin ea ne punem în legătură cu izvorul iubirii şi puterii divine. Martori ne sînt aceia care cercetează locurile sfinte, mănăstirile cu moaştele sfinţilor, aceia despre care Biblia spune că *„prin credinţă s-au vindecat de boli"* (Evrei XI, 34).

Rugăciunea fierbinte, cu încredere, cu stăruinţă, face minuni de redresare a puterilor trupeşti şi sufleteşti. *„Să asculte cei îndureraţi şi să se bucure"* zice psalmistul. *„Cînd îţi întorci privirile spre Dumnezeu, te luminezi de bucurie. Cînd strigă un nenorocit Domnul aude şi-l scapă din toate necazurile lui"* (Psalm XXXIV, 5-6).

Aşadar, cînd eşti bolnav să nu socoţi niciodată că eşti singur, ca un orfan într-un univers gol.

Cînd Moise a primit de la Dumnezeu sarcina să scoată pe israeliţi din Egipt, proorocul s-a speriat de dificultăţile care le întrezărea, de primejdii, de slăbiciunea lui în vorbire. Dar Domnul l-a întărit şi i-a zis: *„Eu voi fi cu tine"* (Ieşire III, 12).

In situaţii asemănătoare cădem şi noi. Boala te ţine la pat, febra se menţine ridicată, operaţia te doare... Omule necăjit nu eşti singur. Dumnezeu este cu tine, lîngă patul tău, gata să te ajute. Cheamă-L şi El te va întări. Roagă-te şi nu te va lăsa... *«Căci El îţi iartă toate fărădelegile tale, El îţi vindecă toate boalele tale şi te face ca vulturul să te întăreşti»* (Psalmi CII, 3-5).

Mai mult decît rugăciunea personală ajută la boală darul Bisericii, rugăciunea preoţilor. *„De este cineva bolnav între voi"*, zice Sfîntul Apostol Iacob *„să cheme preoţii Bisericii şi să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn în numele Domnului. Rugăciunea credinţei va izbăvi pe cel bolnav şi Domnul îl va însănătoşi, iar de va fi făcut păcate, îi vor fi iertate"* (V, 14).

Este un rîu dumnezeiesc ale cărui ape înveselesc lumea credincioşilor. Este darul tainei *Sfîntului Maslu* de care cine se împărtăşeşte are parte şi de iertarea păcatelor. Unii credincioşi pun întrebarea dacă poate un creştin să apeleze la medic, să întrebuinţeze medicamente? Fără îndoială că da. Dar nu toţi urmează calea aceasta. Sînt unii credincioşi care se feresc de doctori şi de farmacii ca cel necurat de tămîie. Ei zic că, dacă te îmbolnăveşti este semn că Dumnezeu vrea asta şi că trebuie să te laşi în voia Lui, orice încercare de a te vindeca prin doctori şi medicamente este păcat.

Vedeţi la cîte rătăciri este supusă mintea omenească. Astfel de credincioşi, de care vorbim, şi alţii care disprefuiesc ştiinţa medicală şi leacurile farmaciei se abat de la adevăr, necunoscînd nici Sfînta Scriptură cum trebuie.

In Cartea Sfîntă ni se arată că regele Iezechia cînd zăcea de boală, a folosit un plasture din măsline şi s-a vindecat (V Regi

XX, 7). Iisus a declarat că *„bolnavii au trebuinţă de doctor"*, recunoscînd astfel binefacerea lucrului medical în toate timpurile. După tradiţie, Apostolul Luca a fost medic de profesie iar Sfîntul Pavel recomanda prietenului său Timotei «puţin vin pentru boala lui de stomac» (I Timotei V, 23). Din toate aceste locuri se vede că ştiinţa medicală şi mijloacele speciale pentru restaurarea sănătăţii sînt bune, necesare, după voia lui Dumnezeu. Un medic, un chirurg o soră de caritate, farmacistul sînt oameni care ajută la împuţinarea răului din lume, la restabilirea celor suferinzi în starea lor de fericire pentru care au fost chemaţi dintru început. Ei fac astfel voia lui Dumnezeu.

Deci, de este cineva bolnav între voi, să facă tot ce-i stă în putere să devină sănătos; să caute cel mai bun medic, să folosească cele mai bune medicamente, să ţină dietă, să meargă în staţiuni balneare, cu alte cuvinte să întreprindă orice acţiune, ca şi cînd totul ar depinde de el. Dar, în acelaşi timp să ceară prin rugăciune ajutorul de sus.

Dar, dacă nici rugăciunea, nici medicamentele nu ajută? Ce cale îi rămîne unui credincios? Îi rămîne nădejdea în ceva mai bun însoţită de răbdare.

In lumina Evangheliei, nu sănătatea este binele cel mai înalt, ci împărăţia lui Dumnezeu, creşterea în virtute, înnobilarea sufletului în Hristos.

Dacă nu te-ai vindecat este probabil că Dumnezeu te încearcă să-ţi verifice încrederea în El, dragostea şi răbdarea. Poate că eşti ca pomul nealtoit, căruia i se taie ramurile ca să aducă mai multă roadă.

Odată am fost chemat la patul de suferinţă al unei femei bolnave de cancer. Soţul, copiii erau în jurul ei zdrobiţi de durere. Dar femeia era senină, ba chiar cu lumina unei bucurii pe faţa ei. După ce i-am făcut rînduiala de pe urmă, după ce bolnava s-a împărtăşit cu Sfintele Taine, ni s-a adresat abia şoptind şi ne-a zis: «Părinte, dragii mei, eu ştiu că n-am scăpare şi că am să mor curînd. Dar eu acum sînt fericită pentru că inima-mi spune că păcatele îmi sînt iertate, că Domnul mă iubeşte şi mă cheamă la El, Lăudat fie Iisus!

Lăudat fie El, fiindcă încredinţîndu-ne Lui în iubire, totdeauna sîntem în cîştig. Amin.

Pr. Şt. SLEVOACĂ

La Duminica vameşului şi fariseului

„... Fiul Omului a venit să caute şi să mîntuiască pe cel pierdut"
(Luca XIX, 10).

Nu de mult, aţi ascultat, în acest sfînt locaş, evanghelia în care este vorba de un «bărbat cu numele Zaheu care era mai mare peste vameşi şi era bogat» (Luca XIX, 2). Acesta dorea să vadă pe Iisus, dorea să-L întîlnească, să-L cunoască, să-L primească, dacă ar fi cu putinţă, în casa sa, spre a vorbi cu El, spre a asculta învăţăturile sale, urmărite cu mare luare aminte de lume multă. Deoarece era mic de statură, ca să poată vedea pe Iisus, Zaheu s-a urcat într-un pom de pe marginea drumului pe care avea să treacă Mîntuitorul, înconjurat, ca de obicei, de mulţimi.

Cunoaşteţi, de bună seamă, ceea ce a urmat. Iisus L-a văzut pe Zaheu în pom, i-a cerut să coboare şi a poposit în casa sa. «Stînd în faţa Domnului» (Luca XIX, 8), el, un om pierdut, şi-a deschis sufletul chinuit şi apăsat de povara grea a faptelor greşite pe care le săvîrşise pînă atunci şi, după ce a mărturisit că din acel moment se va sili să fie un om drept, s-a împărtăşit, el şi toată casa sa, de pacea lui Dumnezeu.

Dacă încercăm să desluşim din vorbele lui Zaheu ceea ce gîndea şi simţea el, dacă pătrundem în sufletul acestui vameş, dacă privim cu atenţie mişcările sale în faţa Mîntuitorului Hristos, desprindem, fără nici o greutate, zbuciumul şi frămîntarea sa. Slujba pe care o avea, aceea de căpetenie a vameşilor, în învolburarea aşezărilor şi rînduielilor omeneşti de pe vremea Mîntuitorului, îi deschidea calea faptelor necinstite. Fără nici o îndoială, Zaheu era un om copleşit de greşeli; el nedreptăţise pe unii şi pe alţii din semenii săi, stăpînit, firește, de pofte nesănătoase, săvîrşise înşelăciuni, disprețuise şi umilise pe fraţii săi, oamenii. Auzind că Mîntuitorul Hristos propovăduieşte dreptatea, dragostea frăţească, omenia, neprihănirea, auzind că săvîrşeşte fapte minunate, auzind, în sfîrşit, că învăţăturile sale au un puternic şi pătrunzător răsunet în conştiinţa mulţimilor care-L însoţeau şi ascultau, acest vameş răpus de gînduri urîte şi de netrebnicii, s-a întrebat într-o bună zi: Este, oare, bine ceea ce fac eu? Aşa trebuie să mă port eu cu semenii mei? Este, oare, potrivit să mă las furat de meşteşugirile vrăjmaşului? Intrebările acestea chinuitoare şi cugetările sale despre lume şi viaţă l-au condus la hotărîrea de a rupe cu trecutul, de a

începe o viaţă nouă, de a lua chipul omului drept. Scînteia sădită în inima sa de Atoateţiitorul, înăbuşită un timp de fărădelegi, dar nestinsă, i-a deschis ochii arătîndu-i calea cea sănătoasă pe care trebuie să meargă, calea mîntuirii.

Astăzi cînd începem un nou răstimp calendaristic, cînd se deschid zilele triodului, înaintemergătoare ale slăvitului şi dumnezeiescului praznic al Invierii Domnului, am ascultat o evanghelie în care este vorba de un alt vameş şi, totodată, de un fariseu care s-au dus la biserică să se roage. Sugestiv evanghelia aceasta, pilda vameşului şi fariseului, este, la începutul zilelor triodului, un izvor de îndemnuri şi chemări, în acelaşi timp, care pătrund în adîncurile sufleteşti ale fiecăruia dintre noi.

Vameşul, încărcat şi copleşit de nelegiuiri, la glasul conştiinţei sale,«... de departe, de unde sta, nu voia nici măcar ochii să-i ridice către cer, ci-şi bătea pieptul şi zicea: Dumnezeule, fii milostiv mie, păcătosului» (Luca XVIII, 13). Covîrşitoarea sa smerenie şi cererea sa stăruitoare pun în lumină chinul său sufletesc; avînd ochii îngreuiaţi de fărădelegi, el nu putea, cum spune cîntarea bisericească să privească şi să vadă înălţimea cerului. Cugetînd la mulţimea faptelor sale cele rele, cutremurîndu-se de înfricoşata zi a judecăţii, el care-şi întinase sufletul cu păcate grozave, vedea lămurit şi înţelegea că este un om nevrednic, un om pierdut şi înstrăinat. Deplin conştient de nevrednicia sa, el cerea îndurarea lui Dumnezeu.

Dimpotrivă, «fariseul stătea drept şi se ruga astfel: Dumnezeule îţi mulţumesc că nu sînt ca oamenii ceilalţi, hrăpitori, nedrepţi, desfrînaţi, sau ca şi vameşul acesta. Postesc de două ori pe săptămînă, dau zeciuială din toate cîte agonisesc» (Luca XVIII, 1-12). Spre deosebire de vameş, care-şi plecase fruntea înaintea Celui Prea Inalt bătîndu-se, smerit, în piept, fariseul părea semeţ, plin de sine însuşi, arătînd că prin gîndurile, simţămintele, hotărîrile şi faptele sale este un om drept, cinstit, un om care vieţuieşte potrivit poruncilor lui Dumnezeu.

Mîntuitorul n-a îngăduit făţărnicia şi trufia. De aceea, El n-a cruţat pe acei farisei orbiţi şi biruiţi de mîndrie şi slavă deşartă ci i-a dojenit fără cruţare, cu asprime, pentru că umblau după locuri de cinste la ospeţe şi după scaune de frunte între oameni, pentru că închideau, cu judecata lor îngustă, împărăţia cerurilor, celor ce erau însetaţi de pace, pentru că mîncau casele văduvelor, pentru că, de ochii lumii, făceau rugăciuni lungi, pentru că păzeau litera legii nesocotind duhul ei, pentru că se arătau oamenilor drepţi în timp ce înăuntru erau plini de făţărie şi de fărădelege. Mustrîndu-i, Mîntuitorul îi aseamănă cu paharele curăţate pe dinafară, dar pline înăuntru de necumpătare, cu mormintele cele văruite, frumoase pe dinafară, dar înăuntru pline de toată necurăţia (Matei XXIII, 26).

Inaintea ochilor cugetului nostru stau, astăzi, nu numai doi oameni – vameşul şi fariseul – ci două atitudini care oglindesc idei şi sentimente diferite, două comportări deosebite faţă de Cel Atotputernic: bunăcuviinţa şi necuviinţa, smerenia şi mîndria, cinstea şi viclenia, remuşcarea şi slava deşartă, tînguirea şi îngîmfarea, plîn-

gerea amară şi perfidia, pocăinţa şi îndărătnicia, mărturisirea şi lăudăroşenia.

Iată dar, la începutul triodului, la începutul acestui răstimp calendaristic de pregătire sufletească pentru sfîntul şi marele post, de înfrînare şi îndemn la roade plăcute Domnului, spre a ne împărtăşi cu prisosinţă de binecuvîntările şi slava învierii, avem deschise înaintea paşilor noştri două căi: una care ne duce la înălţare, la pace, la mîntuire, prin ascultare, smerenie, ca şi prin săvîrşirea faptelor bune, şi a doua care ne depărtează de Mîntuitorul, de împărăţia cerurilor, deoarece nu ne silim să înlăturăm gîndurile deşarte şi toată fărădelegea.

«Astăzi ţi-am pus înainte viaţa şi fericirea, moartea şi nenorocirea» (Deuteronom XXX, 15), alege viaţa, zice Domnul. Să alegem, aşadar, calea cea sănătoasă încingîndu-ne mijlocul nostru cu adevărul; să cerem în rugăciune harul lui Dumnezeu ca să putem stinge toate săgeţile cele arzătoare (Efeseni VI, 11-16) ale vicleanului (Efeseni VI, 11, 16); să căutăm şi să înfăptuim tot ceea ce este bun, frumos şi înălţător; să nu ne stăpînească «grijile veacului şi înşelăciunea bogăţiei» (Marcu IV, 19); să nu cugetăm şi să nu grăim deşertăciuni; duhul curăţiei să însoţească mereu paşii noştri; să nu cădem în «laţurile slavei deşarte», ci să ne îmbrăcăm cu blîndeţe şi cu îndelungă răbdare îngăduindu-ne unii pe alţii în iubire (Efeseni IV, 2); gîndul smerit să fie pentru toţi o comoară de mare preţ; trufia şi făţăria care sînt totdeauna capiştea greşelilor şi fărădelegilor să nu întunece niciodată mintea noastră; nimeni să nu se lase biruit şi stăpînit de semeţie cum s-a lăsat fariseul din evanghelia de astăzi; fiecare să se cerceteze pe sine însuşi cu luare aminte; fiecare dintre noi să cugete mereu la faptele sale cîntărindu-le în cumpăna dreptăţii şi a adevărurilor dumnezeieşti, cum a făcut vameşul înaintea lui Dumnezeu; fiecare dintre noi să fie călăuzit de aripile smereniei văzîndu-şi propriile greşeli fără a osîndi pe fraţii şi semenii săi.

Vameşul, potrivit cuvintelor Mîntuitorului s-a întors «mai îndreptat la casa sa decît (fariseul) acela. Fiindcă oricine se înalţă pe sine se va smeri, iar cel ce se smereşte pe sine se va înălţa» (Luca XVIII, 14). Cel ce se înalţă pe sine, cel ce nu are măsură în gînduri, cuvinte şi fapte, cel ce se îmbracă cu slavă deşartă, acela este un om cu mintea orbită. El disprefuieşte şi batjocoreşte pe fraţii săi şi, pe deasupra, ca făptură, nu dă ceea ce se cuvine Zidităorului a toate. Dimpotrivă, omul smerit, modest, omul binecredincios pune totdeauna în cumpănă gîndurile şi faptele sale cu tot ceea ce a statornicit mintea sănătoasă, cu normele umane fixate de familia socială în care trăieşte, cu voia lui Dumnezeu. Prin modestie, el descoperă mai uşor, cunoaşte şi alege calea pe care trebuie să meargă. Un om înveşmîntat întru smerenie se împărtăşeşte de harul lui Dumnezeu, risipeşte şi înfrînge poftele vătămătoare, se înalţă, dobîndeşte pacea sufletului său.

Aş dori, în încheiere, să mai reţineţi că vameşul şi fariseul s-au dus la biserică să se roage, fiecare în felul său. Cel dintîi, apăsat de remuşcări, cerea mila lui Dumnezeu; al doilea vorbea cu semeţie despre el însuşi, lăudîndu-se că este un om drept şi vrednic, o

pildă pentru cei din jurul său, ca şi cum Părintele Cel din ceruri n-ar cunoaşte «cele ascunse ale oamenilor».

Ca şi cei doi oameni, noi intrăm în locaşul sfînt ca să ne rugăm şi să dăm slavă lui Dumnezeu. Rugăciunea pentru un bun credincios este o cerinţă sufletească, o necesitate, aşa cum hrana este o cerinţă a trupului. Mîntuitorul Insuşi, socotind rugăciunea ca o nevoie a sufletului, a cerut ucenicilor Săi şi prin ei tuturor credincioşilor creştini: «privegheaţi în toată vremea şi vă rugaţi» (Luca XXI, 36). Sfîntul Apostol Pavel, între alte îndemnuri date tesalonicenilor, îl dădea şi pe acela de a se ruga ei neîncetat (I Tesaloniceni V, 17). Prin urmare, rugăciunea este o obligaţie de conştiinţă a omului credincios. Fie acasă, fie la biserică, pretutindeni şi totdeauna, el trebuie să se roage. Rugăciunea nu este numai o cerere sau o mulţumire înălţată lui Dumnezeu, nici o preaslăvire a Celui fără de început şi fără de sfîrşit, ci o expresie a simţămintelor noastre de iubire, de adîncă şi îndatorată cinstire cuvenită făcătorului cerului şi al pămîntului. Rugîndu-se, bunul credincios iubeşte, deopotrivă, pe semenii săi şi pe Dumnezeu, dă cinste nemărginită Stăpînului său, crede, nădăjduieşte, mărturiseşte, îşi deschide sufletul spre a primi harul, ocrotirea şi binecuvîntarea părintească. Rostită cu duh smerit, cu bunăcuviinţa fiului faţă de părintele său, rugăciunea este dorinţă vie, nestinsă, de a se împlini voia lui Dumnezeu pe pămînt, precum se împlineşte în ceruri. Printr-o astfel de rugăciune credinciosul se înalţă, se îndreaptă, dobîndeşte pace, se face vrednic de darurile cereşti. Amin.

Pr. SC. PORCESCU

Sf. Ioan Gură de Aur, La cuvîntul apostolic:[1] „Dar din pricina desfrînării, fiecare să-şi aibă femeia sa"[2]

1. Vreau să vă duc şi astăzi la izvoare de miere, de care niciodată nu te saturi. Că aşa sînt cuvintele lui Pavel! Şi toţi cîţi îşi umplu din izvoarele acestea inimile lor, grăiesc prin Duhul Sfînt. Dar, mai bine spus, dulceaţa cuvintelor dumnezeieşti pune în umbră toată dulceaţa mierii. Şi arătînd asta profetul spunea: *„Cît sînt de dulci gîtlejului meu cuvintele Tale, mai dulci decît mierea în gura mea".*[3] Cuvintele dumnezeieşti nu sînt mai dulci numai decît mierea, ci mai preţioase decît aurul şi pietrele scumpe, şi mai

---

1. Vezi *Migne, Patrologia greacă*, (P. G.), vol. II, col. 207-218.
2. *I Corinteni* VII, 2.
3. *Psalmi* CXVIII, 103.

curate ca argintul. „*Cuvintele Domnului,* spune psalmistul, *cuvinte curate, argint lămurit în foc, curăţat de pământ, curăţat de şapte ori*“.[4] De asta şi un înţelept spunea: „*Nu-i bine să mînînci / miere multă; dar se cade să cinsteşti cuvintele slăvite*“.[5] Adesea de miere te îmbolnăveşti, chiar cînd nu eşti bolnav; dar de cuvintele dumnezeieşti te faci sănătos, de eşti cumva bolnav. Mierea se strică în timpul mistuirii; cuvintele dumnezeieşti, însă, tocmai în timpul mistuirii ajung mai dulci şi mai folositoare şi celor ce le mistuie şi altora mulţi. Cînd mănînci mult şi începi să rîgîi eşti neplăcut comesenilor; dar cînd scoţi din gura ta cuvînt de învăţătură duhovnicească, umpli de bună mireasmă pe cei din jurul tău. David, pentru că se ospăta mereu la o astfel de masă, spunea: „*Scos-a inima mea cuvînt bun*“.[6] Poţi scoate din tine şi cuvînt rău. Şi după cum după masă rîgîiala vădeşte felul bucatelor mîncate, tot aşa şi cu puterea cuvintelor; scoţi din tine cuvinte la fel cu acelea cu care te-ai hrănit. / De pildă, dacă te duci la teatru şi auzi acolo cuvinte de ruşine, vei spune negreşit şi semenului tău astfel de cuvinte;* dar dacă vii la biserică şi auzi cuvinte duhovniceşti, duhovniceşti vor fi şi cuvintele ce le vei scoate din gura ta. De aceea şi profetul spunea: „*Scos-a inima mea cuvînt bun*“, pentru a arăta ce bucate mînca la masa la care lua parte. Convins şi Pavel de asta, ne îndemna spunînd: „*Nici un cuvînt rău să nu iasă din gura voastră, ci numai dacă este cuvînt bun*“.[7]

– Dar care cuvînt e rău?

– De ştii care cuvînt e bun, atunci vei şti şi care-i rău. Pavel a grăit aşa, ca să facă deosebire între unul şi altul. N-aveţi nevoie să învăţaţi de la mine, care cuvînt e bun. Însuşi Pavel ne-a tălmăcit natura cuvîntului bun; după ce a spus: „*Dacă este cuvînt bun*“, a adăugat: „*spre zidirea Bisericii*“, arătînd că acela-i cuvînt bun, care zideşte pe aproapele. După cum cuvîntul, care zideşte, e cuvînt bun, tot aşa cuvîntul, care dărîmă, e cuvînt rău, stricat.

Şi tu, dar, iubite, dacă ai de spus un cuvînt, care poate face mai bun pe cel ce aude, să nu opreşti cuvîntul în vremea mîntuirii; dar dacă n-ai un astfel de cuvînt, ci cuvinte rele şi stricate, taci, nu spune vorbe rele semenului tău. Că e rău cuvîntul acela, nu zideşte pe ce-l ce aude, ci-l dărîmă. Dacă e virtuos, îl face de se-ngîmfă; dar dacă e păcătos, îl face şi mai păcătos. Dacă vrei să spui un cuvînt de ruşine şi de rîs, taci! Şi acest cuvînt e rău, şi-l face mai desfrînat şi pe cel ce-l spune şi pe acela ce-l aude; în fiecare aprinde pofte rele. După cum lemnele şi lucrurile materiale ajung hrană pentru foc, tot aşa şi cuvintele pentru cei porniţi spre rele. De aceea nu trebuie să grăim negreşit tot ce ne vine în minte, ci să ne străduim să izgonim din minte şi poftele rele şi orice gînd de ruşine. Dacă vreodată, fără să ne dăm seama, ne vin în minte gînduri de ruşine, nicicînd să nu le rostim cu limba, ci să le înăbuşim cu tăcerea. Că şi fiarele sălbatice sau şerpii, căzuţi într-o

---

4. *Psalmi* XI, 6.
5. *Proverbe* XXV, 28.
6. *Psalmi* XLIV, 1.
*. Este vorba de teatru antic păgîn.
7. *Efeseni* IV, 29.

groapă, dacă găsesc ieşire, ajung mai sălbatici după ce ies; dar dacă rămîn mereu închişi jos, pier cu uşurinţă şi dispar; tot aşa şi cu gîndurile rele; dacă găsesc ieşire prin gura noastră şi prin cuvinte, aprinde înăuntru flacăra; dar dacă le închizi cu tăcerea, ajung mai slabe şi îndată mor în suflet, ca topite de foame cu tăcerea. Deci, chiar dacă ai în suflet o poftă de ruşine, nu rosti cuvînt de ruşine şi ţi-ai stins şi pofta. Nu ţi-i sufletul curat? Să-ţi fie gura curată, ca să nu goleşti afară mocirla din tine, ca să nu te vatămi şi pe tine şi pe altul. Că li se măreşte murdăria nu numai celor ce rostesc cuvinte de ruşine, ci şi celor care le aud. De aceea vă îndemn şi / vă sfătuiesc nu numai să vă opriţi de a rosti astfel de cuvinte, ci să vă şi opriţi de a le asculta, cînd alţii le rostesc şi să vă alipiţi neîncetat de legea cea dumnezeiască. Pe unul ca aceasta îl fericeşte şi profetul spunînd: *„Fericit bărbatul, care n-a umblat în sfatul necredincioşilor şi în calea păcătoşilor n-a stătut şi pe scaunul ciumaţilor n-a şezut, ci în legea Domnului voia lui şi la legea Lui va cugeta ziua şi noaptea.*[8]

2. In adunările de lume, chiar dacă se spune uneori cîte un cuvînt bun, totuşi abia de rostesc oamenii un cuvînt sănătos între multele cuvinte rele. Cu cuvintele Scripturii e tocmai dimpotrivă; niciodată nu auzi vreun cuvînt rău, ci toate sînt de mîntuire şi pline de multă filozofie. Aşa cum au fost şi cuvintele citite nouă astăzi.

– Care sînt acestea?

– *„Dar despre cele ce mi-aţi scris,* spune Pavel, *bine este pentru om să nu se atingă de femeie. Dar din pricina desfrînării, fiecare să-şi aibă femeia sa şi fiecare femeie bărbatul ei“.*[9]

Pavel dă legi pentru căsătorie şi nu se ruşinează, nici nu roşeşte. Şi pe bună dreptate. Dacă stăpînul lui a cinstit nunta şi nu s-a ruşinat, ci a împodobit-o cu venirea Sa şi cu darul Său – că a adus nunţii din Cana Galileii un dar mai mare decît toţi, prefăcînd apa în vin[10] – pentru ce s-ar fi ruşinat robul să dea legi pentru căsătorie? Căsătoria nu e un lucru rău; rău e adulterul, rea e desfrînarea. Căsătoria, însă, e leac ce stîrpeşte desfrînarea. Să nu necinstim, dar, căsătoria cu alaiuri drăceşti; ci cei ce se căsătoresc acum să facă ce au făcut atunci cei din Cana Galileii. Să aibă pe Hristos în mijlocul lor!

– Dar cum pot face asta?

– Prin preoţi! *„Cel ce vă primeşte pe voi,* spune Hristos, *pe Mine Mă primeşte“!*[11] Aşadar dacă alungi pe diavol, dacă îndepărtezi cîntecele desfrînate, cuvintele nerusinate, dansurile deşănţate, alaiul drăcesc, zgomotul, rîsul nebunesc şi cealaltă schimonoseală şi aduci pe sfinţii slujitori ai lui Hristos, atunci negreşit va fi acolo şi Hristos cu Maica Lui şi cu fraţii Lui. *„Că oricine face voia Tatălui Meu,* spune Hristos, *acela este fratele Meu şi sora Mea şi mama Mea“.*[12] Ştiu că unora le par greoi şi împovărător, cînd dau sfatul acesta, cînd caut să curm un obicei vechi. Dar nu-mi pasă de asta; că n-am trebuinţă de mulţumirile voastre, ci de

---

8. *Psalmi* I, 1-2.
9. *I Corinteni* VII, 1-2.
10. *Ioan* II, 1-10.
11. *Matei* X, 40.
12. *Matei* XII, 50.

folosul vostru; nu de aplauzele şi laudele voastre, ci de cîştigul vostru, de filozofia voastră. Să nu-mi spună nimeni: «Aşa e obiceiul la nuntă»! Cînd se săvîrşeşte păcatul, să nu-mi pomeneşti de obicei; ci dacă cele ce se fac sînt rele, chiar dacă e un obicei vechi, stîrpeşte-le! Dar dacă cele ce se fac nu-s rele, chiar dacă nu-i obicei, fă-le, sădeşte-le! Că toată schimonoseala de acum de la nuntă nu-i un obicei vechi, ci cele ce se fac sînt o noutate, adu-ţi aminte cum s-a căsătorit Isaac cu Reveca, cum s-a căsătorit Iacov cu Rahila. Scriptura pomeneşte şi de nunta lor; spune cum au fost duse miresele în casele mirilor, dar nu pomeneşte de aşa ceva. Făceau e drept, ospeţe şi mese mai strălucite ca de obicei; chemau la masă rudele şi cunoscuţii, / dar erau îndepărtate fluierile, surlele, chimvalele, dansurile ameţitoare şi toată schimonoseala de acum. Acum nuntaşii dansează, cîntînd cîntece în cinstea Afroditei; cu cîntecele lor îndeamnă la adulter, la stricarea căsniciilor, la dragoste nelegiuită, la împreunări neîngăduite; în ziua nunţii se cîntă şi alte multe cîntece pline de ruşine şi de necredinţă; iar nuntaşii, după ce se îmbată şi se schimonosesc atîta, petrec acasă cu alai mireasa, spunînd în auzul lumii cuvinte de ruşine. Spune-mi, cum mai poţi cere soţiei tale cinste, cînd din prima zi o obişnuieşti cu atîta nerușinare, cînd faci ca, sub ochii ei, să se săvîrşească şi să se spună lucruri, care nu-s îngăduite nici unui rob să le audă? Atîta vreme s-a chinuit tatăl şi mama ei să păzească fata, să nu spună, nici să audă spunîndu-i-se nişte cuvinte ca acelea. Au ţinut-o în casă, în camera ei de fată; i-au pus paznici, uşi şi zăvoare; i-au supravegheat ieşirile pe seară; nu i-au îngăduit să se arate cuiva, nici chiar cunoscuţilor; au făcut şi altele mai multe ca acestea, iar tu, cu venirea ta, le-ai risipit pe toate într-o singură zi! Cu alaiul acela, lipsit de orice cinste, şi cu cuvintele stricate, băgate în sufletul miresei, ai făcut-o să nu mai aibă ruşine. Nu se nasc oare de aici păcatele de mai tîrziu? Nu se nasc de aici adulterele şi geloziile? Nu se nasc aici lipsa de copii, văduviile şi lăsarea copiilor fără de tată şi fără de mamă? Cînd cu cîntecele tale chemi pe draci la nuntă, cînd cu cuvintele tale de ruşine împlineşti pofta lor, cînd aduci în casă măscărici şi muieratici şi tot teatrul, cînd umpli casa de desfrînate, cînd faci să zburde în casa ta o întreagă ceată de draci, spune-mi, la ce lucru sănătos te mai poţi aştepta? Pentru ce mai aduci şi preoţi, cînd ai de gînd, ca a doua zi, să faci acestea? Vrei să-ţi arăt o cheltuială aducătoare de cîştig? Cheamă la nuntă cete de săraci! Spui că ţi-e ruşine şi roşeşti? Poate fi oare o neghiobie mai mare ca aceasta, să nu socoteşti o faptă de ruşine, cînd aduci pe diavol în casa ta, dar să roşeşti, cînd aduci pe Hristos? După cum atunci cînd intră săracii în casa ta, Hristos este de faţă, tot aşa, cînd dănţuiesc în ea muieratecii şi măscăriţii, diavolul petrece în mijlocul casei. De pe urma acestei cheltuieli n-ai nici un cîştig, ci pagubă cît vrei; de pe urma celeilalte cheltuieli vei primi îndată mare răsplată.

— Dar nimeni din oraş n-a făcut asta la o nuntă!

— Caută şi începe-o tu! Fii tu începătorul acestui bun obicei, ca cei de mai tîrziu să te pomenească. Dacă vei fi imitat şi vor

urma oamenii acest obicei, nepoţii şi strănepoţii vor spune celor ce-i vor întreba: «Cutare a introdus cel dintîi acest obicei bun!» Dacă în timpul întrecerilor atletice, mulţimea laudă, la ospeţele date cu acest prilej, pe cei care organizează mai strălucit şi mai bogat aceste petreceri prosteşti, apoi, cu mult mai mult, vor lăuda toţi această petrecere duhovnicească şi vor aduce mulţumiri celui care a făcut cel dintîi acest minunat început. La o astfel de petrecere cheltuiala e unită cu cîştigul. Alţii vor face şi ce ai făcut tu; dar răsplata roadelor acelora vei primi-o tu, cel care ai sădit-o întîi. O faptă ca aceasta te va face iute tată, va veni în ajutorul copiilor tăi / şi va face să ajungă la adînci bătrîneţe mirele cu mireasa. După cum Dumnezeu ameninţă mereu pe păcătoşi, spunîndu-le: *„Vor fi fiii voştri orfani şi femeile voastre văduve"*,[13] tot aşa Dumnezeu făgăduieşte să dea celor ce I se supun Lui bătrîneţe fericite, iar odată cu ele şi toate bunătăţile.

3. Şi pe Pavel îl poţi auzi spunîndu-ţi asta, că mulţimea de păcate a făcut adesea ca oamenii să moară înainte de vreme: *„Pentru aceasta sînt între voi mulţi neputincioşi şi bolnavi şi mulţi mor"*.[14] Cei care hrănesc, însă, pe săraci nu cad în astfel de nenorociri; iar dacă se întîmplă să vină peste ei nenorociri neaşteptate, Dumnezeu le îndepărtează în grabă, cum s-a întîmplat cu tînăra din Iope. Tînăra aceasta murise; stăteau în jurul ei săracii, pe care-i hrănise; şi, plîngînd, au înviat-o şi au adus-o iarăşi la viaţă.[15] Atît e de adevărat, că rugăciunile văduvelor şi ale săracilor sînt mai folositoare decît rîsetul şi dansul! Într-o parte plăcerea ţine o zi, dincolo cîştigul e continuu. Gîndeşte-te ce fericit lucru este, ca mireasa să intre în casa mirelui, după ce a luat pe capul ei atîtea binecuvîntări! Nu sînt oare mai frumoase binecuvîntările acestea decît multele cununi? Nu sînt oare mai de preţ decît orice bogăţie? Da, pentru că cele ce se fac azi la nuntă sînt o nesocotinţă, o nebunie. Chiar dacă nu i-ar aştepta nici osînda, nici pedeapsa lui Dumnezeu pe cei care fac astfel de petreceri la nunţi, gîndeşte-te cît de mare este chinul ce-l sufere mireasa să audă în public, în auzul tuturor, atîtea ocări rostite de oameni beţi şi stricaţi la minte! Săracii, după ce ar primi milostenii, i-ar binecuvînta şi le-ar ura mii şi mii de bunătăţi; nuntaşii, însă după ce se îmbată şi se îmbuibează, aruncă pe capetele mirilor o întreagă mocirlă de glume, întrecîndu-se unii cu alţii într-o drăcească întrecere; prietenii şi cunoscuţii adunaţi la masă, ca şi cum ar fi duşmani, ţin să se întreacă unii pe alţii în a spune despre miri ocări, spuse şi nespuse. Iar întrecerea asta fără margini între comeseni face să le crape mirelui şi miresei obrazul de ruşine. Spune-mi: Vom mai căuta altă dovadă că dracii aţîţă sufletele nuntaşilor să facă şi să rostească acele ocări? Cine se mai îndoieşte, deci, că dracii îndeamnă sufletele lor să facă şi să spună acele măscări? Nimeni! Nişte răsplăţi ca acestea dă diavolul: ocară, beţie, nebunie a sufletului! Iar dacă socoteşti că are să-ţi meargă rău, de chemi la nuntă pe săraci, dacă spui că săracii sînt semne de nenorocire, află şi asta, că nu hrănirea săracilor şi a văduvelor, ci hrănirea muieraticilor şi a

---

13. *Ieşire* XXII, 24.
14. *I Corinteni* XI, 30.
15. *Faptele Apostolilor* IX, 36-42.

desfrînatelor sînt semne de ruşine şi de mii şi mii de rele. Adeseori, chiar din ziua nunţii, cîte o desfrînată pleacă de la nuntă luînd rob pe mire; îi stinge dragostea pentru mireasă, îi răpeşte bunăvoinţa, pune capăt iubirii, înainte de a i se aprinde şi seamănă seminţe de adulter. Dacă părinţii nu se tem de altceva, de asta ar trebui să se teamă şi să împiedece pe măscărici şi dansatoare să vină la nuntă. Că Dumnezeu n-a lăsat nunta ca să ne destrăbălăm, / să ne desfrînăm, ci să trăim în curăţenie sufletească şi trupească. Ascultă-l pe Pavel, care spune: *„Dar din pricina desfrînării, fiecare să-şi aibă femeia sa şi fiecare femeie să-şi aibă bărbatul ei“*.[16]

Două sînt pricinile pentru care Dumnezeu a lăsat nunta. Una, ca să ne ferim de desfrînare; a doua, ca să avem copii; dintre acestea două, ferirea de desfrîu premerge. Cînd la început a intrat pofta în om, Dumnezeu a adus pe lume şi căsătoria, ca să curme lipsa de măsură a poftei şi să ne facă să avem numai o femeie. Negreşit nu căsătoria este pricina naşterii de copii, ci cuvîntul acela al lui Dumnezeu, care spune: *„Creşteţi şi vă înmulţiţi şi umpleţi pămîntul“*.[17] Martori sînt toţi cei căsătoriţi, care n-au copii. Deci, pricina premergătoare a căsătoriei este ferirea de desfrîu, mai ales acum cînd lumea întreagă s-a umplut de oameni. La început, copiii erau doriţi, pentru că fiecare dorea să lase în lume, prin copii, pomenirea lor şi rămăşiţe ale vieţii lor. Pe atunci nu era nădejdea învierii, ci moartea stăpînea, iar cei care mureau socoteau că pier şi ei după ce pleacă din viaţa aceasta; de aceea Dumnezeu le-a dat mîngîiere pe copii, ca să rămînă copiii icoane vii ale celor plecaţi, ca să se păstreze neamul omenesc, iar celor ce erau pe moarte şi rudelor lor să le fie copiii uşurare mare. Şi ca să vezi că mai cu seamă pentru asta erau doriţi copiii, ascultă cum i se plînge lui Iov femeia lui, în urma acelor mari nenorociri: *„Iată a pierit pomenirea ta de pe pămînt, fiii tăi şi fiicele tale“*.[18] Şi iarăşi, Saul îi spune lui David: *„Jură-mi că nu vei stîrpi sămînţa mea şi numele meu după mine“*.[19] Dar acum, cînd învierea e la uşă, cînd nu mai e vorba de moarte, ci mergem spre o altă viaţă mai bună decît asta, de prisos e dorul de a avea copii. Dacă doreşti copii, apoi poţi avea copii cu mult mai buni şi mai de folos acum, cînd au venit pe lume naşteri duhovniceşti, cînd sînt naşteri mai bune şi sprijinitori mai de folos ai bătrîneţelor. Deci pentru o singură pricină a lăsat Dumnezeu pe lume nunta: ca să nu cădem în desfrînare, pentru asta s-a adus leacul acesta. Dar dacă ai de gînd să faci desfrînare şi după ce te căsătoreşti, degeaba te mai căsătoreşti; degeaba şi în zadar. Dar, mai bine spus, nu numai în zadar şi pe degeaba, ci chiar spre pagubă. Că nu-i totuna să faci desfrînare, cînd nu eşti căsătorit şi să faci desfrînare, după ce te-ai căsătorit. Asta nu mai e desfrînare, ci adulter. Chiar dacă sînt ciudate cuvintele mele totuşi sînt adevărate.

4. Ştiu că mulţi socotesc că fac adulter, numai cînd trăiesc cu o femeie măritată. Eu, însă, spun că bărbatul căsătorit săvîrşeşte adulter fie că trăieşte cu o femeie de stradă, fie cu o slujnică, fie

---

16. *I Corinteni* VII, 2.
17. *Facere* I, 28.
18. *Iov* II, 9.
19. *I Împăraţi* XXIV, 22.

cu altă femeie, care nu are bărbat. Săvîrşesc adulter nu numai femeile care necinstesc căsătoria, ci şi bărbaţii care calcă legile căsniciei. Nu-mi vorbi mie acum de legile civile, care duc înaintea tribunalului numai pe femeile adultere / şi le pedepsesc, dar nu pedepsesc pe bărbaţii căsătoriţi, care corup slujnicile şi trăiesc cu desfrînate. Eu îţi voi citi legea lui Dumnezeu, care se mînie la fel şi pe femeie şi pe bărbat, şi care numeşte fapta lor adulter. După ce Pavel a spus: *„Fiecare femeie să-şi aibă bărbatul ei"*, a adăugat: *„Bărbatul să arate femeii bunăvoinţa datorată"*.[20] Ce a vrut să spună Pavel cu aceste cuvinte? A spus oare să administreze bine veniturile ei? Să-i păstreze zestrea neştirbită? Să-i cumpere haine scumpe? Să-i dea mîncare bună? Să iasă strălucitoare în oraş? Să aibă multe slugi?

– Despre ce bunăvoinţă vorbeşti, Pavele? Că toate acestea sînt bunevoinţi!

– Nu vorbesc de nici una din ele, ci de cumînţenie şi de cinste. Trupul bărbatului nu mai este al bărbatului, ci al femeii. Să-i păstreze, dar, neştirbit bunul acesta. Să nu i-l împuţineze, să nu i-l strice. Că şi slugile, acelea se numesc binevoitoare, care nu risipesc nimic din averile încredinţate de stăpîni. Aşadar, pentru că trupul bărbatului este averea femeii, bărbatul să păstreze cu credinţă şi bunăvoinţă averea încredinţată lui. Că Pavel, după ce a spus: «să-i arate bunăvoinţă», a adăugat: *„Femeia nu este stăpînă pe trupul ei, ci bărbatul; asemenea nici bărbatul nu este stăpîn pe trupul lui, ci femeia"*.[21]

Cînd vezi deci că o femeie desfrînată te momeşte, îţi întinde curse, îţi poftеşte trupul tău, spune-i: «Nu-i al meu trupul, ci al femeii mele. Nu îndrăznesc să-l irosesc, nici să-l dau altei femei!»

Aşa să facă şi femeia! Mare este, în această privinţă, egalitatea între soţi, deşi, în celelalte privinţe, Pavel spune că bărbatul are întîietatea, grăind aşa: *„Dar şi voi, fiecare, aşa să-şi iubească femeia sa ca pe sine, iar femeia să se teamă de bărbat"*;[22] şi: *„Capul femeii este bărbatul"*;[23] şi: *„Femeia este datoare să se supună bărbatului"*[24] şi iarăşi în Vechiul Testament: *„Spre bărbatul tău întoarcerea ta şi el te va stăpîni"*.[25]

– Dar atunci pentru ce Pavel în celălalt text dă o egală slujire şi stăpînire a unuia asupra altuia? Că îi face întru totul egali, cînd spune: *„Femeia nu este stăpînă pe trupul ei, ci bărbatul; asemenea şi bărbatul nu este stăpîn pe trupul lui, ci femeia"*.[26] După cum bărbatul este stăpîn pe trupul femeii, tot aşa şi femeia este stăpînă pe trupul bărbatului.

– Dar pentru ce a pus între ei aici atîta egalitate?

– Pentru că în celelalte privinţe, trebuie ca bărbatul să aibă întîietatea; dar cînd e vorba de cumînţenie şi de cinste, bărbatul n-are drepturi mai mari decît femeia, ci este pedepsit la fel cu femeia, dacă calcă legile căsniciei. Şi pe bună dreptate. Că n-a venit femeia la tine, nu şi-a părăsit tatăl şi mama şi toată casa,

---

20. *I Corinteni* VII, 3.
21. *I Corinteni* VII, 4.
22. *Efeseni* V, 33.
23. *Efeseni* V, 23.
24. *Efeseni* V, 22.
25. *Facere* III, 16.
26. *I Corinteni* VI, 4.

ca s=o batjocorești tu, ca să=ți aduci o slujnicuță netrebnică alături de ea, ca să te războiești mereu cu ea! Ți=ai luat=o însoțitoare, tovarășă de viață, liberă și de aceeași cinste cu tine! Nu=i oare o nesocotință, ca de zestrea pe care ai primit=o să ai toată grija ca să nu micșorezе cu nimic, iar de ceea ce=i mai de preț decît toată zestrea, de cumințenie, de cinste, / de trupul tău, care e averea ei, să n=ai nici o grijă, ci să=l strici și să=l pîngărești? Dacă împuținezi zestrea soției, dai socoteală tatălui ei; dar dacă împuținezi cumințenia ta, dai socoteală lui Dumnezeu, Care a dat căsătoria și ți=a încredințat soția. Ca să vezi că acesta=i adevărul, ascultă ce spune Pavel despre cei ce fac adulter: *„Cine nesocotește porunca aceasta, nu nesocotește pe om, ci pe Dumnezeu, Cel ce v=a dat vouă Duhul Lui cel Sfînt“.*[27] Vezi cîte dovezi avem că bărbatul căsătorit săvîrșește adulter nu numai cînd trăiește cu o femeie măritată, ci și cînd trăiește cu o desfrînată oarecare? După cum spuneam că femeia măritată săvîrșește adulter, fie că păcătuiește cu o slugă, fie că păcătuiește cu alt bărbat, pentru că are bărbat, tot așa spun că bărbatul căsătorit săvîrșește adulter, fie că păcătuiește cu o slujnică, fie că păcătuiește cu o femeie. Să nu fim, dar, nepăsători cu mîntuirea noastră, nici să dăm diavolului sufletul nostru, săvîrșind acest păcat. Din pricina lui se strică mii de case, se nasc certuri nenumărate între soți; din pricina lui se duce dragostea, se duce înțelegerea. După cum este cu neputință ca un bărbat cuminte să=și nesocotească și să=și disprețuiască vreodată soția, tot așa de cu neputință este ca un bărbat desfrînat și destrăbălat să=și iubească femeia, de=ar fi mai frumoasă decît toate. Din cumințenie se naște dragostea, iar din dragoste mii de bunătăți. Socotește dar de piatră pe celelalte femei, știind că după căsătorie ești vinovat de adulter de te uiți cu ochi pofticioși la altă femeie, fie ea femeie de stradă, fie femeie măritată. Cîntă=ți ție însuți în fiecare zi cuvintele acestea: Dacă vezi deșteptîndu=se în tine pofta de altă femeie și din pricina asta ți se pare urîtă femeia ta, intră în camera ta, deschide Scriptura, ia pe Pavel mijlocitor, spune=ți la ureche necontenit spusele lui și stinge flacăra. Așa îți va fi iarăși dragă soția și nici o poftă nu te va mai îndepărta de a=ți fi dragă. Dar nu numai că soția îți va fi iar dragă, dar și tu vei fi cu mult mai respectat și mai slobod. Nu este, da, nu este ceva mai rușinos decît un bărbat care face desfrînare după ce s=a căsătorit. Roșește nu numai înaintea tatălui soției, a prietenilor și cunoscuților, ci chiar și înaintea slugilor. Și nu=i numai asta grozăvia, ci și aceea că i se pare casa mai urîtă ca o închisoare, pentru că are înaintea ochilor necontenit pe femeia de care=i îndrăgostit, pentru că se gîndește mereu la femeia aceea desfrînată.

5. Vrei să vezi mai bine cît e de mare grozăvia? Gîndește=te la viața pe care o duc cei ce=și bănuiesc soțiile! Nu pot nici mînca, nici bea! Masa li se pare plină de otrăvuri. Fug de acasă, ca de o primejdie plină de mii și mii de nenorociri. Somnul li s=a dus; noaptea nu mai are farmec; n=au farmec nici întîlnirile cu prietenii, nici chiar razele soarelui; socot că lumina îi supără, nu numai cînd știu că soția îi înșală, dar chiar numai cînd o

27. *I Tesaloniceni* IV, 8.

bănuiesc. Gîndeşte-te că aceleaşi chinuri le îndură şi soţia ta cînd află de la alţii / sau bănuieşte că trăieşti cu o altă femeie, cu o desfrînată. Gîndindu-te la acestea, să nu fugi numai de adulter, ci şi de bănuială. De te bănuieşte pe nedrept soţia, alungă-i bănuiala, convinge-o. Că bănuiala soţiei tale nu porneşte din ură sau mîndrie, ci face asta din purtarea ei de grijă şi din teama ei mare de averea ei. Că, după cum am spus, trupul tău este averea ei, avere mai de preţ ca toate averile. Nu-i face dar unul din cele mai mari rele, nici nu-i da lovitură de moarte. Dacă-ţi dispreţuieşti soţia, teme-te de Dumnezeu, Care se răzbună pe unii ca aceştia, Care ameninţă cu pedepse de neîndurat pe cei ce săvîrşesc astfel de păcate. *„Nu va muri,* spune Dumnezeu, viermele celor ce îndrăznesc păcate ca acestea, *şi nu se va stinge focul"*.[28] Iar dacă pedepsele cele viitoare nu te înfricoşează, să te înfricoşeze cele de aici! Mulţi din cei care au avut legături cu femei desfrînate au sfîrşit-o rău chiar aici pe pămînt; au fost victimele femeilor desfrînate cu care au trăit. Femeile acestea, în ambiţia lor de a-i despărţi de soţii, de cele cu care-s cununaţi, şi de a-i lipi desăvîrşit de ele, fac vrăji, fac farmece de dragoste şi urzesc multe viclenii; în cele din urmă îi fac de-şi pierd şi viaţa, aducînd peste ei boale cumplite, stricăciune, lîncezeală mare şi nenumărate nenorociri. Deci, dacă nu te temi, omule, de gheenă teme-te de farmecele femeilor desfrînate. Cînd din pricina desfrînării te lipseşti de ajutorul lui Dumnezeu şi pierzi ajutorul cel de sus, femeia desfrînată are toată slobozenia să pună mîna pe tine, să cheme demonii ei, să facă farmece, să urzească viclenii; şi aşa, cu multă uşurinţă, să se facă stăpînă pe mîntuirea ta şi să te facă de rîs şi de batjocură în tot oraşul, încît nimeni să nu-i mai fie milă de suferinţele tale. *„Cui îi va fi milă de descîntătorul de şerpi şi de toţi cei ce se apropie de fiarele sălbatice"*,[29] spune Scriptura. Nu mai vorbesc de pagubele băneşti, de bănuiala de fiecare zi, de mîndria, îngîmfarea şi ocara, pe care o aduc femeile desfrînate peste aceşti nenorociţi, toate mai cumplite decît moartea. Adesea, omule, nu suferi să-ţi spună soţia un cuvînt mai greu, dar stai în genunchi în faţa amantei, care te pălmuieşte! Nu ţi-i ruşine, nu roşeşti, nu te rogi să se deschidă pămîntul înaintea ta? Cum mai poţi intra în biserică? Cum mai poţi ridica mîinile la cer? Cu ce gură mai chemi pe Dumnezeu, cînd cu ea ai sărutat pe desfrînată? Spune-mi, nu te înfricoşezi, nu te temi să nu se pogoare trăznet de sus şi să-ţi ardă nerușinatul tău cap? Chiar dacă fapta ta ar rămîne tăinuită soţiei înşelate, dar nu poate rămîne nici cînd tăinuită ochiului neadormit al lui Dumnezeu. Pentru că şi desfrînatului, care se întreabă: *„Întunerec e în jurul meu şi ziduri, de ce să mă tem"*,[30] înţeleptul îi răspunde zicînd: *„Că ochii Domnului sînt de zeci de mii de ori mai luminoşi ca soarele şi privesc la faptele oamenilor"*.[31] Pentru asta deci a spus Pavel aceste cuvinte: *„Fiecare bărbat să-şi aibă femeia lui; şi fiecare femeie să-şi aibă bărbatul ei. Bărbatul să arate femeii bunăvoinţa datorată, asemenea şi femeia bărbatului"*.[32]

---

28. *Marcu* IX, 44.
29. *Sirah* XII, 17.
30. *Sirah* XXIII, 25.
31. *Sirah* XXIII, 27.
32. *I Corinteni* VII, 2-3.

„Miere picură de pe buzele femeii desfrînate, care pentru o vreme îndulceşte gîtlejul tău, dar mai pe urmă o vei găsi mai amară ca fierea / şi mai tăioasă ca o sabie ascuţită pe amîndouă părţile".[33] Venin are în ea sărutarea desfrînatei, venin ascuns şi tainic. Pentru ce cauţi o plăcere însoţită de osîndă, o plăcere care aduce prăpădul, o plăcere care-ţi face rană de nevindecat, cînd poţi fi fericit, fără să suferi vreun rău? Alături de soţia ta ai şi plăcere şi siguranţă şi linişte şi cinste şi podoabă şi cuget; alături de amantă, amărăciune multă, pagubă mare şi necontenită învinuire. Chiar dacă nu te vede nici un om, conştiinţa ta nici cînd nu încetează a te învinui. Oriunde te-ai duce, glasul conştiinţei te urmează, învinuindu-te şi strigînd tare împotriva ta. Deci, de urmăreşti plăcerea, fugi de orice legătură cu femei desfrînate. Nimic nu-i mai amar ca prietenia cu ele, nimic mai ruşinos ca traiul cu ele, nu-i purtare mai spurcată! *„Stai lîngă căprioara dragostei tale şi lîngă puiul bucuriilor tale!*[34] *Izvorul apei tale să-ţi fie izvor!".*[35] Izvor de apă curată ai în casă. Pentru ce alergi la o baltă plină de noroi, care duhneşte a iad şi nespusă osîndă? Ce cuvînt de apărare mai poţi avea? Ce iertare? Dacă sînt pedepsiţi, ca cel cu haine murdare,[36] cei care trăiesc în desfrînări înainte de căsătorie, apoi cu mult mai mult cei care săvîrşesc acest păcat după căsătorie. Păcatul e îndoit, chiar întreit, pentru că aleargă să se desfrîneze, deşi căsătoria le dă uşurare, pentru că fapta lor nu-i numai desfrînare, ci şi adulter; iar adulterul e mai greu ca orice păcat.

Să căutăm dar, să ne spunem necontenit şi nouă şi soţiilor noastre, cuvintele lui Pavel. De aceea şi eu tot cu ele voi termina cuvîntul: *„Dar din pricina desfrînării, fiecare să-şi aibă femeia sa şi fiecare femeie bărbatul ei. Bărbatul să arate femeii bunăvoinţa datorată, asemenea şi femeia bărbatului ei. Femeia nu este stăpînă pe trupul ei, ci bărbatul; asemenea şi bărbatul nu este stăpîn pe trupul lui, ci femeia".*[37] Să păzim cu străşnicie aceste cuvinte. Să le avem în mintea noastră şi în piaţă şi acasă şi ziua şi seara şi la masă şi în pat, pretutindeni. Să învăţăm pe soţiile noastre să ni le spună nouă şi ele să le audă de la noi, pentru ca ducînd în cumineţenie viaţa aceasta, să dobîndim şi împărăţia cerurilor, cu harul şi iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, prin Care şi cu Care Tatălui, împreună cu Sfîntul Duh, slava în vecii vecilor, Amin.

Trad. Pr. D. FECIORU

---

33. *Proverbe* V, 3-4.
34. *Proverbe* V, 19.
35. *Proverbe* V, 15.
36. *Matei* XXII, 11-13.
37. *I Corinteni* VII, 2-4.

Sfîntul Irineu*

Sfîntul Irineu, episcopul Lugdunului, azi Lyon=Franța, a fost unul din polemiștii creștini ai secolului al doilea. El s=a născut, se pare, în orașul Smirna sau în împrejurimile acestuia. Data nașterii sale, rămasă pînă azi încertă, poate fi pusă între anii 120=140. Se știe însă că, în copilărie, el a trăit o vreme la Smirna, fiind ucenicul Sf. Policarp, după cum reiese dintr=o scrisoare, din care s=a păstrat doar un fragment, adresată unui prieten al său Florinus.[1] Nu se știe de ce Sf. Irineu a părăsit Asia și a venit în Galia. In anul 177 el se găsea la Lyon ca preot al «Bisericii» păstorită de bătrînul episcop Fotin.

Alături de polemiștii Hegesip și Ipolit și de apologeții contemporani cu el, Meliton de Sardes, Miltiade, Apolinarie, Sf. Irineu a combătut gnosticismul. Termenul Γνώσις = gnoză, cunoaștere, știință care a dat numele gnosticismului, era în uz încă din vremea Sfinților Apostoli (Romani XI, 33; Coloseni II, 1; I Timotei VI, 20; I Petru I, 2) cu ambele înțelesuri: cunoaștere adevărată și cunoaștere falsă. Prin Ἀληθενή γνώσις = cunoaștere adevărată, Sfîntul Clement al Alexandriei înțelege creștinismul complet care nu are nimic comun cu gnosticismul, afară de nume.[2]

Intre anii 177-178, Sf. Irineu face o călătorie la Roma pentru a duce Papei Elefterie o scrisoare în legătură cu problema montanistă, în care el era prezentat ca «preot al Bisericii și zelos apărător al Testamentului lui Hristos»[3].

Data morții sale este, de asemenea, incertă. După tradiție, el a murit la Lyon în anul 202 sau 203, în timpul persecuției lui Septimius Sever. Biserica îl cinstește ca martir, după afirmația lui Ieronim în comentariul său Despre Isaia, scris mult mai tîrziu, în sec. V, dar scriitorii mai vechi păstrează tăcere în această privință.

Activitatea sa episcopală s=a îndreptat cu deosebire spre combaterea gnosticismului, evanghelizarea necreștinilor din împrejurimile Lyonului și din sudul Galiei, menținerea păcii și înțelegerii între

---

* Articol scris în memoria adormitului în Domnul Episcop Irineu Crăciunaș-Suceveanul, de la moartea căruia s-au împlinit, în luna ianuarie a. c., 5 ani.

1. Pr. prof. I. Gh. Coman, *Patrologie*. București 1956, p. 73-79.
2. F. Cayré, *Précis de Patrologie*, Paris, 1927, p. 135 sq.
3. Jean Tixeront, *Précis de Patrologie*, Paris, 1937, p. 97-105.

Bisericile Asiei şi Roma, prin diferitele intervenţii între anii 190-191, pe lîngă Papa Victor, în problema pascală.

Dacă ţinem seama de faptul că Sf. Irineu se referă uneori la «prezviterii» din Asia cu care avea convorbiri şi le urma învăţăturile, sîntem înclinaţi să credem că el a cunoscut pe unii urmaşi ai apostolilor cum şi scrierile lor. El n-a cunoscut, se pare, pe Papias dar este neîndoielnic că i-a cunoscut opera sa de căpetenie Λογίων Κυριακῶν Εξήγησις = Explicarea cuvintelor Domnului de la care, din păcate, a împrumutat milenarismul, adică învăţătura despre «o împărăţie de o mie de ani a lui Hristos cu drepţii înviaţi».[4]

Spirit însetat de cultură, el a citit multe opere literare şi filozofice greceşti, dar n-a fost atras de filozofia speculativă-abstractă pe care o socotea «sursa gnosticismului», ci s-a străduit să cunoască ereziile şi scrierile gnosticilor pentru a le combate şi a asigura triumful adevăratei credinţe. Fără îndoială, gnosticii au avut multe scrieri, de vreme ce se socoteau «elite intelectuale», dar scăderile lor morale au contribuit în mod hotărîtor la dispariţia literaturii gnostice.

Opera. De la Sf. Irineu au rămas, doar, două scrieri complete şi unele fragmente din alte scrieri, azi dispărute. – Ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεος = Arătarea şi combaterea fals-numitei gnoze, cinci cărţi şi în versiunea latină, cu un titlu mai scurt: Adversus haereses = Contra ereziilor, păstrată fragmentar în armeană şi în siriană, scrisă la îndemnul unui prieten al său care voia să cunoască gnosticismul valentinian.

In primele două cărţi ale lucrării, Sf. Irineu combate erorile diferitelor secte gnostice, începînd de la Simon Magul pînă la Valentinian, cu o logică plină de supleţe şi de vigoare, arătînd că învăţătura lor duce în mod inevitabil la două concluzii deopotrivă de inacceptabile: dualismul sau panteismul. Este neîndoielnic că, în acea vreme, au existat numeroase secte şi erezii de vreme ce Sf. Iustin – martirul şi filozoful – a întocmit – Σύνταγμα κατά πασῶν γεγενημένων αἱρεσέων = Sintagmă contra tuturor ereziilor cunoscute. Astfel de scrieri au alcătuit şi Hegesip, Ipolit, Epifanie.[5]

In cea de a treia carte, Sf. Irineu face o expunere a credinţei adevărate, întemeindu-se pe Regula credinţei care se găseşte în învăţătura Sfinţilor Apostoli, păstrată neschimbată în Biserică, arătînd superioritatea învăţăturii creştine asupra gnosticismului.

In cartea a patra, Sf. Irineu continuă expunerea prin cuvîntările Domnului – per Domini sermones – şi prin temeiuri scripturistice din Vechiul Testament, punînd în lumină, contra marcioniţilor, unitatea şi originea celor două Testamente.

In ultima carte, el dezvoltă o problemă de eshatologie – sfîrşitul ultim – şi încheie cu unele consideraţii asupra planului divin de mîntuire în lume.

– Ἐπίδειξις τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος = Demonstraţia predicii apostolice, adresată gnosticului Marcian pe care Sf. Policarp l-a numit «primul născut a lui Satan». Este o expunere a credinţei şi a

---

4. F. Cayré, *op. cit.*
5. *Ibidem.*

principalelor dogme creştine prezentată într-o formă concisă şi precisă [6]. A fost descoperită abia în secolul VII-VIII [7].

Alte scrieri din care s-au păstrat numai fragmente: Περὶ μοναρχία = Despre monarhie, adresată prietenului său Florinus, trecut mai tîrziu la gnosticism, în care Sf. Irineu susţine teza că Dumnezeu nu este autor al răului în lume şi Περὶ ὀγδοάδος = Despre ogdoadă, adresată, de asemenea, lui Florinus în care combate teza gnosticului Valentinian despre ogdoada eonilor. Potrivit sistemului gnostic al lui Valentinian, deasupra tuturor lucrurilor – invizibile şi inefabile – se găseşte fiinţa supremă *Tatăl* sau *Adîncul* însoţit de *Tăcerea* sau *Linişlea* care împreună cu *Raţiunea* şi *Adevărul* alcătuiesc *Tetrada*. Aceasta împreună cu *Cuvîntul* şi *Viaţa*, *Omul* şi *Biserica* completează Ogdoada eonilor.

La rîndul lor Ogdoada, Decada şi Dodecada (30 eoni) alcătuiesc *Pliroma*, adică comuniune perfectă a fiinţelor inefabile şi care corespund celor trei categorii: valentinienilor, creştinilor obişnuiţi şi necreştinilor, primele două fiind predestinate implacabil la viaţa veşnică, iar ultima la pieire veşnică.

– Περὶσχίσματος = Despre schismă, adresată unui oarecare Blastus, prietenul lui Florinus, în care Sf. Irineu combate schisma quartodecimanilor.

– Scrisoare către Papa Victor, de asemenea, în legătură cu schisma quartodecimanilor.

– Περὶ Ἐπιστήμης = Despre ştiinţă, este o apologie contra grecilor.

– Cuvîntare despre credinţă, adresată lui Demetrius, diacon din Viena, numai cinci fragmente şi acestea de o autenticitate îndoielnică.

– Se atribuie Sf. Irineu redactarea Scrisorii Bisericilor din Lyon şi din Viena, adresată Papei Victor al Romei, în legătură cu problema pascală.

Doctrina. Sf. Irineu este considerat părintele teologiei în Occident. Teologia sa se întemeiază pe Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiţie şi Regula credinţei rezumată practic la următoarele puncte:

– Interpretarea corectă a Sfintei Scripturi;

– Κανών τῆς ἀληθείας ἀκλινής = Regula fixă a adevărului.

– Grija pentru a da explicarea adevărată, aceea a întregii Biserici care a primit darul Sf. Duh spre a păstra şi răspîndi adevărul religios (Ubi enim Ecclesia, ibi et Spiritus Dei, et ubi Spiritus Dei, illic Ecclesia et omnis gratia: Spiritus autem veritas).

– Adevărata învăţătură este cea propovăduită de Biserică fiind primită prin succesiunea neîntreruptă de la Sfinţii Apostoli.

– Cercetarea învăţăturii tuturor Bisericilor de la originea lor apostolică.

Sf. Treime. In lupta pe care a dus-o împotriva gnosticismului, Sf. Irineu a stăruit cu deosebire asupra unităţii lui Dumnezeu. Această unitate de esenţă (natură) nu exclude Treimea. Plenitudinea divinităţii este exprimată în scrierile sale prin Tatăl, Fiul şi Sf. Duh. Cuvîntul şi Sf. Duh sînt una cu Dumnezeu-Tatăl. Fiul este Dumnezeu adevărat, născut din Tatăl, dar felul acestei naşteri, după Sf. Irineu, nu-l cunosc decît Tatăl şi Fiul.

---

7. Pr. Prof. I. G. Coman, *op. cit.*, p. 75.

6. *Dictionnaire de Théologie catholique*, vol. VII, Paris, 1923, p. 2394-2530.

Sf. Duh este deosebit de Fiul, deși în scrierile sale Sf. Irineu îl numește Înțelepciune ca și pe Fiul.

Hristologia este centrul întregii sale teologii la baza căreia a pus învățătura despre recapitulație (Ἀναχεφαλαίωσις).

Omul este liber. Adam a păcătuit liber. Iisus Hristos este noul Adam care a recapitulat în El omenirea întreagă și a împăcat-o cu Dumnezeu. «Dacă vrăjmașul omului n-ar fi fost biruit de om, el n-ar fi fost biruit pe drept, iar dacă biruința n-ar fi fost de la Dumnezeu, n-am fi avut această biruință în chip deplin»[8].

In iconomia mîntuirii, Iisus Hristos are, după Sf. Irineu, un întreit rol: Revelator al ultimului Testament după cel al lui Adam, Noe și Moise; Răscumpărător, ispășind pentru noi păcatul pe cruce și răscumpărîndu-ne prin sîngele Său; Indumnezeitor, restaurînd chipul său în noi, împăcîndu-ne cu Dumnezeu și ridicîndu-ne la vrednicia de fii ai lui Dumnezeu.

Sf. Taine. Sf. Irineu admite botezul copiilor. Sf. Duh pătrunde în sufletele acelora care au fost botezați, neținîndu-se seamă de vîrstă, unindu-le cu Dumnezeu. Sf. Euharistie este instituită de Mîntuitorul Hristos și transmisă ucenicilor săi și prin ei, întregii Biserici. Ea este, după cum învăța Sf Irineu, jertfa care reînnoiește în eternitate actul răscumpărării.

Mariologia. Ca și Sf. Apostol Pavel, Sf. Irineu face un paralelism între Adam și Hristos, între Eva și Sf. Fecioară Maria. Cea dintîi, Eva, împotrivindu-se poruncii lui Dumnezeu și-a plecat urechea diavolului, în timp ce Sf. Fecioară, supuindu-se voii lui Dumnezeu, a dat ascultare glasului îngerului.

Fără a folosi în mod expres, termenul Maica lui Dumnezeu, Sf. Irineu afirmă că Sf. Maria este Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioară, învățătură pe care a negat-o mai tîrziu.

Spiritualitatea. Sf. Irineu opune spiritualitatea creștină falsei asceze practicată de gnosticismul rigorist alături de opusul lui, gnosticismul libertin[9].

Rolul Sf. Duh este acela de a reda omului asemănarea cu Dumnezeu, pierdută prin păcat. Omul fiind liber, se poate opune imboldului Sf. Duh de a-i reda asemănarea cu Dumnezeu sau se supune. In această obediență față de acțiunea Sf. Duh constă conlucrarea între har și fapte. Odată cu primirea Sf. Duh începe și creșterea sa duhovnicească spre desăvîrșire. Astfel «el va ști să judece toate lucrurile și va discerne nebunia păgînilor și a ereticilor. El se va apropia cu tot sufletul său de Dumnezeu, de Iisus Hristos și de Biserica sa».[10]

Rugăciunea are o mare utilitate și eficacitate.

Eshatologia este partea cea mai confuză și mai slabă a operei sale. Sf. Irineu împărtășește părerea unui provizorat al sufletelor pînă la judecata generală, cum și învățătura despre milenarism, influențat după cum am văzut de scrierea lui Papias. Totodată, el susține că omul trebuie călăuzit printr-o maturizare crescîndă la

---

8. *Ibidem.*
9. F. Cayré, *op. cit.*
10. *Ibidem.*

«măsura bărbatului desăvîrşit» şi viziunea lui Dumnezeu, idee izvorîtă din conceptul despre recapitulaţie.

In legătură cu canonul cărţilor Sf. Scripturi, Sf. Irineu îl consideră încheiat. Canonul Noului Testament cuprinde evangheliile, epistolele apostolice, printre care enumeră Păstorul – Τό Ποιμῆν – lui Herma, dar omite Epistola către Evrei.

Cărţile canonice sînt scrise sub inspiraţia Sf. Duh.

Incheiere. Sf. Irineu este unul din cei mai însemnaţi scriitori bisericeşti ai secolului al doilea. Intreaga sa operă îl arată ca un profund gînditor al epocii patristice. Prin erudiţia sa, prin vastul material prezentat în scrierile sale, cum şi prin modul în care combate gnosticismul pe cale raţională, el se vădeşte ca un adevărat părinte al teologiei creştine în Occident. Centrul teologiei sale îl formează hristologia, învăţătura despre recapitulaţie şi Sf. Euharistie.

In scrierea sa, Adversus haereses, Sf. Irineu foloseşte multe expresii evanghelice şi mai ales pauline, dar nu evită unele expresii subordinaţiene, admiţînd uneori că «Tatăl este sursa Fiului».[11]

Dar, deşi foloseşte expresii subordinaţiene sau milenariste, Sf. Irineu excelează prin adîncirea problemelor teologice fundamentale. După opinia unor cercetători ai operei sale, unele expresii frumoase despre Dumnezeu, Hristos, dragoste, lumină, descoperă în Sf. Irineu un discipol al Sf. Ioan evanghelistul – ucenicul cel iubit al Domnului.

Prin prodigioasa activitate care a desfăşurat-o în mod statornic, în legătură cu problema pascală, el a întins o punte de legătură între Răsărit şi Apus, cinstindu-şi numele de adevărat făcător de pace şi înfrăţire între Biserici în vremea sa.[12]

Prin personalitatea sa marcantă el a contribuit în mod simţitor ca Lyonul să devină o metropolă creştină a Galiei, după cum era şi o metropolă politică.

Sf. noastră Biserică îl prăznuieşte în ziua de 23 august. Dacă acceptăm anul 203, ca dată sigură a morţii sale, anul acesta se împlinesc 1775 de ani de la trecerea sa la cele veşnice.

Arhidiacon Tiberiu MELEŞCAN

---

11. J. Werner, *Der Paulinismus des Irenaeus,* în TU, VI, 2, 1889, apud Pr. prof. I. G. Coman, *op. cit.*, p. 77.
12. Pr. C. Iordăchescu, *Istoria literaturii vechi creştine,* Iaşi, 1934.

La 150 de ani de la întemeierea învățământului în limba națională în Moldova

Inainte de anaforaua domnească din ianuarie 1828, prin care se hotăra înființarea unui învățământ în limba românească, organizat pe trepte, au existat două școli patronate de mitropolitul cărturar Veniamin Costachi, ajutat de Gheorghe Asachi, ambele răspunzînd unor nevoi speciale.

La 26 iulie 1803, Mitropolitul Veniamin Costachi — înscăunat la 9 martie 1803, mută maicile de la Mănăstirea Socola, unde era stareță sora sa Ecaterina, la Mănăstirea Agapia și toamna, deschise, Seminarul, pe cheltuiala vlădicilor de la Huși, Roman și Iași.

Primii profesori ai Seminarului de la Socola au fost : paharnicul Enache, dascălul Constantin și călugărul Ioil. În timpul războaielor ruso-turce, dintre 1806-1812, au funcționat numai doi profesori. Numărul obiectelor de studiu era limitat, iar accentul cădea pe disciplinele teologice.

S-au tipărit și cîteva cărți care se foloseau ca manuale didactice. Este menționată «Apologia» Sfîntului Dimitrie al Rostovului, «Intrebările blagoslovești» ale Sfîntului Atanasie, «Tîlcul Evangheliilor» de Teofilact și «Dogmatica» Sfîntului Ioan Damaschin, tradusă de călugării nemțeni Gherontie și Grigorie.

In 1808, Mitropolitul Veniamin Costachi s-a retras de bunăvoie din scaunul mitropolitan la Mănăstirea Neamț.

In 1812, s-a reîntors în scaunul mitropolitan al Iașilor. Impreună cu Gheorghe Asachi deschise la 15 noiembrie 1813 Școala de ingineri hotarnici, sprijiniți de domnitorul Scarlat Calimachi. Școala va funcționa pe lîngă Academia domnească din Iași (Colegiul elin din Iași). Printre elevi era și fiul domnitorului. La 12 iunie 1818 școala își încheia activitatea. Ea dăduse societății românești un număr de ingineri hotarnici, care au răspuns nevoilor sociale ale timpului.

In 1820, Mitropolitul Veniamin Costachi îl trimite pe Gheorghe Asachi în Transilvania spre a cerceta modul de organizare și funcționare a școlilor de acolo și să invite în Moldova cîțiva profesori cu bună pregătire în problemele de învățământ. Asachi vizitează Brașovul, Blajul și Clujul și se întoarce în țară însoțit de patru profesori: Ion Costea profesor de retorică și poetică, Ioan Munfi pentru latină, Vasile Fabian-Bob teolog și Vasile Popp, din Brașov,

pentru filologie, filozofie. Acesta a fost numit și directorul de studii al Seminarului. [1]

In 1821, din cauza evenimentelor politice legate de mișcarea Eteriei, Seminarul de la Socola își închide cursurile și însuși Mitropolitul Veniamin Costachi se retrage pentru a doua oară din scaunul mitropolitan. Elevii s-au dus acasă, iar profesorii: Ion Costea, Ion Munfi și Vasile Popp se întorc în Transilvania. Seminarul s-a redeschis în 1823. [2]

Cursurile de limba română de la Seminarul înființat de Veniamin Costachi și cele de la Școala de ingineri hotarnici, unde preda Gheorghe Asachi, demonstrară contemporanilor că și în limba română se pot preda învățături înalte.

La 30 noiembrie 1822, domnitorul Ioan Sandu Sturdza îl trimite pe Gheorghe Asachi diplomat la Viena, unde rămîne pînă în februarie 1827.

In martie, același an, întors în Moldova, este numit Referendar al Epitropiei Invățăturilor Publice.

La 15 august 1827, o anafora prezentată domnitorului Ioniță Sandu Sturdza, de către Gheorghe Asachi, înfățișa starea școlii din Moldova după evenimentele din 1821. Școala grecească desființîndu-se, se cerea în anafora înființarea școlii domnești cu limba de predare română, la Mănăstirea Golia. Domnitorul a aprobat anaforaoa, dar școala nu s-a înființat imediat. [3]

Altă anafora, din ianuarie 1828, semnată de «Noi, toți epitropii școlii naționale» propunea domnitorului deschiderea școlii în Mănăstirea Trei-Ierarhi, în casa unde a fost școala obștească în timpul domniei lui Vasile Lupu.

Școala urma să aibă un ciclu *normal* (care trebuie interpretat în termenii de azi *primar),* altul *gimnazial,* căruia urma să i se adauge un curs de «clase înalte» (filozofia și pravilele). [4]

La 5 ianuarie 1828 se anunța în mod public că în ziua de *23 ianuarie 1828* se va deschide școala și că în ea se vor învăța «științele începătoare în limba românească și latinească". [5]

In cursul *normal* (primar) se învăța gramatica limbii romîne, caligrafia, catehismul și alte învățături de început. Din enumerarea disciplinelor se vede natura ciclului care dura doi ani.

Acestuia i se adăuga altul de patru ani, *gimnazial,* în care se preda: latina («maica limbii noastre»), religia, filologia, biologia, logica, retorica, poezia, istoria, matematica, morala, «economia pămîntenească și politicească», istoria naturală și arheologia. Mai tîrziu s-au introdus și alte discipline; muzica, limba elină și limbile; franceză, germană și rusă. [6]

---

1. Pr. prof. Gh. Moisescu și alții, *Istoria bisericii române,* vol. II, București, 1958, p. 383-386; G. Sorescu, Gh. Asachi, p. 66-72; C. C. Giurescu, *Istoria românilor,* p. 490.

2. G. Sorescu, *op. cit.,* p. 66-72.

3. Valerian Popovici, *Învățămîntul în limba națională pînă la anul 1860,* în volumul „Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași (1860-1860), vol. II, București, 1960, p. 33-81.

4. *Ibidem,* p. 39.

5. *Ibidem,* Vezi și Gh. Săulescu, *Gramatica românească,* Iași, 1833, p. 2.

6. G. Sorescu, *op. cit.,* p. 85.

Natura obiectelor acestui ciclu nu trebuie să ne surprindă, datorită faptului că elevii aveau o vîrstă înaintată, iar dintre absolvenții ciclului se recrutau funcționarii de stat de la dregătoriile Divanului la cei ai Vistieriei și ai Cancelariilor de variate tipuri.

Cu supravegherea cursurilor se însărcina Gheorghe Asachi. În calitatea sa de referendar al învățăturilor publice, adică inspector școlar, avea obligația să informeze eforia școlară asupra mersului școlii.[7]

Ca profesori ai școlii erau angajați: Gheorghe Săulescu, autorul «Gramaticii românești», care preda la ambele cicluri, normal și gimnazial. Alături de el mai erau: Vasile Fabian-Bob, preotul Constantin Facaș, Ion Sachelarie, Cristian Flechtenmacher, Enache Andrei Moldoveanu, Gh. Terapianul, Vasile Peltechi, Paulicec, E. M. Mouton ș. a.

Mulți dintre profesorii încadrați la Școala de la Trei Ierarhi erau transilvăneni. Lui Gh. Asachi îi revine meritul de a-i fi adus în Moldova. Acești profesori, pe lîngă faptul că au contribuit la dezvoltarea învățămîntului în limba națională, alături de unii profesori munteni, care vor veni mai tîrziu, au avut un rol important în unificarea culturală și politică a țărilor românești.[8]

Inaugurarea cursurilor, la 23 ianuarie 1828, s-a făcut în prezența Mitropolitului Veniamin Costachi, a lui Mihail Sturdza, C. Mavrocordat, C. Canta și Gh. Asachi.

Metoda de lucru în școală era cea lancasteriană. Elevii erau împărțiți pe grupe, conduse de un monitor care avea rol însemnat în predarea cunoștințelor. Profesorul îi instruia pe aceștia, iar ei, la rîndul lor, pe cei din grupa căreia aparțineau. Profesorul supraveghea desfășurarea procesului de învățămînt la fiecare materie și intervenea unde și cînd era nevoie. El organiza orarul și supraveghea activitatea elevilor.[9] Școala lui Asachi, în primii ani, a avut o seamă de greutăți între care cea mai mare a fost aceea a întreruperii. Abia deschisă, a trebuit să-și închidă porțile din cauza ciumei, iar după alt an, a holerei.

Elevii aparțineau atît păturii înstărite, cît și altor categorii sociale, în special negustorimii de tot soiul și meseriașilor. Dintre ei — într-un număr mic — erau bursieri. Dintr-o statistică a vremii, se vede că nici un elev care frecventa școala nu aparținea păturii țărănești.[10]

Examenul de sfîrșit de an — după primul an de învățămînt, la 20 februarie 1829 — a arătat rezultate mulțumitoare. Elevii învățaseră cu ușurință materiile predate în limba națională.[11]

După o întrerupere de un an din cauza izbucnirii ciumei, noul an școlar se deschidea la 1 mai 1830. In afară de treptele amintite — normal (primar) și gimnazial s-a adăugat și un curs de *«clase înalte»,* și anume de știința legilor, rezervat fiilor de boieri în vederea ocupării dregătoriilor mari. A fost predat de Gh. Flechtenmacher timp de 18 ani.[12]

---

7. Val. Popovici, *op. cit.*, p. 39.
8. *Ibidem*, p. 41.
9. G. Sorescu, *op. cit.*, p. 75.
10. Val. Popovici, *op. cit.*, p. 41.
11. *Ibidem*, p. 41.
12. *Ibidem*, p. 41.

Şcoala Vasiliană era expresia unei concepţii iluministe. Se urmărea, prin şcoală, ridicarea păturilor sociale paupere.

In 1832, punîndu-se în aplicare Regulamentul Organic, după modelul Şcolii de la Trei Ierarhi încep să se organizeze şcoli ţinutale la Roman, Huşi, Botoşani, Bîrlad, Galaţi şi Focşani. În urma examenului de la sfîrşitul anului şcolar 1831, unii elevi — mai bine dotaţi — sînt trimişi la aceste şcoli ţinutale ca «împlinitori de profesori».[13]

In 1833, Eforia şcoalelor se gîndeşte la pregătirea viitoarelor cadre didactice pentru disciplinele din treptele şcolii de la Trei Ierarhi. Pentru aceasta vor fi trimişi tineri absolvenţi ai treptei gimnaziale la Viena spre a se pregăti în variate domenii: T. Stamati pentru filozofie, matematică, fizică istorie naturală; Anton Velini pentru filozofie, legi şi economie politică; A. Costinescu pentru ingineria civilă şi militară, mecanică, hidraulică; A. Fătul pentru legi şi economie politică; C. Zefirescu pentru chimia tehnologică şi ştiinţele comerciale; L. Filipescu pentru economie rurală, botanica şi mecanica; Dimitrie Popovici la Luneville în Franţa pentru studiul limbii franceze. Aceşti tineri au fost primii bursieri români trimişi la studii superioare. Ei au fost primiţi în universităţile amintite pe baza certificatului de absolvirea Şcolii Vasiliene.

Venirea la domnie a lui Mihail Sturdza, boier luminat, care alături de Veniamin Costachi, Gheorghe Asachi şi alţi boieri ajutaseră înfiinţarea şi consolidarea Şcolii Vasiliene, se va ocupa mai departe de ea.

Intrucît vechiul local de la «Trei Ierarhi» era neîncăpător pentru populaţia de şcolari din ce în ce mai numeroasă, domnitorul se gîndeşte mai întîi la mărirea spaţiului de desfăşurare a activităţii şcolare.

Un motiv în plus va fi şi acela că însăşi Epitropia şcoalelor cere la sfîrşitul anului şcolar 1833 să ia fiinţă «clasele înalte» care fuseseră prevăzute încă din Anaforaoa de întemeiere a Şcolii Vasiliene. Era nevoie de profesori pentru cursul «gimnazial», precum şi de jurişti, ingineri şi funcţionari pentru posturile înalte ale administraţiei de stat.

Pentru aceasta s-au cumpărat casele spătarului Petrachi Cazimir de lîngă biserica Talpalari. Fiind încă insuficient acest spaţiu s-au mai cumpărat şi casele serdarului Alexandru Anastase Voinescu situate vis-a-vis de localul amintit, pe locul unde este astăzi Liceul Naţional. Clădirile au fost legate printr-un coridor care trecea pe deasupra străzii care despărţea cele două clădiri (actuala stradă Arcu).

Amenajarea noului local se va termina abia în 1835, cînd se deschid cursurile în mod festiv la 16 iunie 1835. Vechea denumire de Şcoala Vasiliană se schimbă în Academia Mihăileană în cinstea domnitorului Mihail Sturdza care i-a dat un nou local şi după cum vom vedea şi o organizare mai evoluată pe baza Regulamentului şcolar aprobat la 14 iunie 1835.[14]

---

13. G. Sorescu, *op. cit.*, p. 85.
14. Val. Popovici, *op. cit.*, p. 53.

Cursurile urmau să fie predate în limba română pe toate treptele noii instituții.

Academia Mihăileană cuprindea următoarele trepte: *cursuri ordinare sau elementare* (normal-primar plus cursul gimnazial de patru ani) și *«cursuri înalte» sau «academice»* organizate în trei facultăți: filozofie, juridică, teologică. Cursurile filozofice țineau doi ani. Absolvenții lor se puteau înscrie la facultatea juridică, unde mai urmau trei ani, sau la cea teologică, ori la cursurile de inginerie, filologie (unde se învățau limbile străine: franceză, rusă, elină, germană și italiană) ori la cursul frumoaselor meșteșuguri (arhitectură și desen). Se prevedea și înființarea unui institut agronomic.

Cu înființarea acestor facultăți se poate vorbi de începuturile unui învățământ superior, încă din 1835, în Moldova.[15]

In anul 1838, se va ajunge la o mai precisă delimitare a gradelor de învățământ. Epitropia școalelor însărcină o comisie, formată din juriștii Damaschin Bojinca, dr. Cuciureanu și dr. Cihac, să aducă modificările regulamentului școlar din 1835. La 1 octombrie 1838, proiectul de regulament era gata, iar la 31 decembrie 1838 era aprobat de domnitor.

In regulamentul respectiv se preciza că așezămintele de învățământ sînt: *școlile începătoare* (cursul normal-primar), școli de treapta a II-a numite *colegii* (se părăsea denumirea de gimnaziu) și *facultăți sau academie* (păstrîndu-se denumirea de «clase înalte», «învățături înalte».[16]

In 1843, domnitorul dă un nou hrisov prin care se precizau treptele învățământului din cadrul Academiei Mihăilene.

Cu toate că nu s-au predat în facultățile menționate obiectele prevăzute de programă din lipsă de cadre didactice, facultățile înființate au fost onorate de cărturari de prestigiu pentru acea vreme: Eftimie Murgu la filozofie, Damaschin Bojinca la Facultatea juridică, Iacob Chihac la Istoria naturală, Ion Ghica la Geologie și Mineralogie, apoi și la Economie Politică, Ion Ionescu absolvent al Institutului agonomic de la Roville (Franța) a predat cursul de Agronomie; Mihail Kogălniceanu a predat cursul de istorie națională de la 24. XI. 1843 ajungînd pînă la întemeierea Principatelor cînd a fost oprit să-l mai continue.

Școala de toate gradele în limba națională a însemnat o victorie a tinerei burghezii românești împotriva lumii feudale a vremii. Lupta pentru limba națională, pentru drepturi politice se desfășoară paralel cu lupta pentru drepturi sociale. De aceea, clasa dominantă a început o luptă sistematică împotriva școlii naționale și mai ales împotriva «claselor înalte» din cadrul Academiei Mihăilene. In consecință, după deschiderea acestor «clase înalte» numite «facultăți» au început atacurile împotriva lor, sub pretextul că limba română folosită în cadrul cursurilor acestor facultăți nu este capabilă să transmită cunoștințe înalte.

Lupta o deschid doi membri ai Comitetului academic: francezul L. Répey și Gh. Crassu, care au redactat un proiect de reorganizare a Academiei Mihăilene, prin care se cerea înlocuirea limbii

---

15. *Ibidem*, p. 44.
16. *Ibidem*, p. 57-58.

române cu limba franceză în predarea tuturor disciplinelor. Aceasta însemna şi înlocuirea profesorilor români cu profesori francezi.[17]

Ceilalţi membri ai Academiei Mihăilene: Gh. Săulescu, I. Singurov, Chr. Flechtenmacher şi Gh. Asachi arată prin raportul din 28 iunie 1836 că introducerea limbii naţionale în Academie se făcuse pe baza textului Regulamentului Organic care stabilea: «Cursurile tuturor învăţăturilor să se facă în limba română, nu numai pentru înlesnirea învăţăturii tinerilor şi cultura limbii naţionale, dar şi pentru ca toate trebile publice să se trateze în această limbă».[18]

Lupta continuă, dintr-o parte şi din alta.

În 1843, mai mulţi boieri au cerut desfiinţarea «claselor înalte» ale Academiei invocînd motivul că învăţămîntul predat în limba naţională nu poate reproduce cu exactitate gîndirea ştiinţifică.

Ajungînd această atitudine în discuţia Adunării obşteşti, preşedintele ei, Alexandru Ghica, tatăl viitorului domn Grigore Ghica, om cu vederi înaintate, a chemat trei elevi din Academie: T. Codrescu, M. Morţun şi M. Filipescu, cărora li s-a dat o lucrare prin care se dovedea că se pot exprima în limba română idei din orice ştiinţă.[19]

La 5 ianuarie 1845, este numită altă comisie formată din Lupu Balş, Dimitrie Sturdza, Alecu Beldiman, Costache Negruzzi şi Alecu Sturdza ca să cerceteze mersul şcoalelor şi cauzele neprogresului lor. Comisia a arătat în raportul din 22 martie 1845 că «defectele constatate nu se datoresc folosirii limbii române în şcoală, ci deselor reforme, lipsei de manuale, nesiguranţei profesorilor şi lipsei unei catedre de pedagogie».[20]

Discuţiile vor continua şi în anul următor, 1846. Ele devin din ce în ce mai puţin favorabile folosirii limbii naţionale în şcoală.

In acest timp, Epitropia şcoalelor ia măsura desfiinţării internatului de pe lîngă Academie, cu aprobarea domnitorului Mihail Sturdza. In internat erau primiţi elevii bursieri ai statului, din rîndurile păturilor sociale sărace. Desfiinţarea internatului era un mijloc de a stăvili pătrunderea în şcolile superioare a elementelor din păturile burgheziei.

La 5 februarie 1847, Mihail Sturdza — domnitorul — aducea în discuţie din nou reforma şcolară, declarînd că «în limba română nu sînt cărţi pentru învăţături înalte». Pe baza acestei afirmaţii «se desfiinţează cursurile înalte de la Academia Mihăileană».

Astfel, clasa conducătoare, sub pretextul că limba română e «necorespunzătoare învăţăturii înalte», a dat o lovitură puternică pătrunderii tinerilor din păturile burgheziei în funcţiile înalte de stat.

In 1860, cînd Mihail Kogălniceanu, prin Raportul său, cerea înfiinţarea Universităţii din Iaşi, dezvăluia cu multă pătrundere gîndul ascuns al lui Mihail Sturdza. Marele democrat arăta: «In 1846 şi 1847, Mihail Sturdza înspăimîntat de ideile naţionale şi liberale, care îşi aşezaseră focarul în şcoale, prevestind evenimentele de la 1848, domnitorul M. Sturdza, sub cuvînt că şcolile nu răspund la aşteptările sale şi la trebuinţa ţării, sub pretextul de a le îmbu-

17. *Ibidem*, p. 67-68.
18. *Ibidem*, p. 68.
19. *Ibidem*, p. 69.
20. *Ibidem*, p. 69.

nătăți, a desființat partea cea mai activă din aceste școli: *învățămîntul superior,* și ce este mai condamnabil a izgonit și limba națională din învățămîntul secundar» (gimnazial-colegiu).

Prin noul regulament școlar din 1847 se desființau «cursurile înalte» de la Academia Mihăileană care erau predate în limba română.

Același regulament transforma Academia redusă la Colegiu în Colegiu francez.

La 15 mai, 1847, Epitropia școlilor anunța pe Malgouverné care avea un pension cu 30 de elevi, fii de boieri, că prin decizia domnească i se puneau la dispoziție, în mod gratuit clădirile Academiei pentru a deschide un colegiu francez.[21]

Concluzia este că în felul acesta, clasa privilegiată a urmărit înăbușirea dezvoltării culturii naționale, care ar fi ridicat noi pături la conducerea țării.

Anul revoluționar 1848 n-a adus o schimbare în favoarea păturilor de jos ale societății, căci revoluția a fost înăbușită.

Dar, protestul păturilor care au făcut revoluția este o realitate, peste care nu s-a putut trece total. Treptat, programul de revendicări sociale, politice și culturale ale anului 1848 se va realiza.

Grigore Ghica, fost luptător la 1848, venind domnitor după revoluție, nu și-a renegat ideile pentru care luptase. Printre primele sale acte de guvernămînt a fost desființarea institutului lui Malgouverné, care înlocuise Academia Mihăileană și a repus limba națională în drepturile ei.

La începutul anului 1850, a alcătuit o comisie pentru redactarea unui proiect de reorganizare a școlilor. Comisia era compusă din: Petrache Cazimir, dr. Gh. Cuciureanu, N. Suțu, Lascăr Rosetti, V. Alecsandri, C. Hurmuzache și M. Kogălniceanu.

Proiectul propunea învățătură gratuită și slobodă pentru toți locuitorii Moldovei, limba română este singurul organ al învățăturii publice, școlile tehnico-economice (de agricultură și industriale) sînt necesare. Aceste școli se numeau reale, după terminologia germană.

Noul regulament a fost sancționat de domnitor la 1 ianuarie 1851 și este cunoscut sub numele de *Așezămîntul din 1851.* (Așezămîntul pentru reorganizarea învățăturilor publice alcătuit în 1850).

In conformitate cu acest Așezămînt, învățătura publică era împărțită în primară, secundară și «învățătură înaltă». Prima treaptă (primară) avea 4 clase, a doua (secundară) avea 7 clase. «Invățătura înaltă» tindea să dobîndească un caracter universitar. Ea se preda în patru facultăți: filozofică, juridică, teologică și medicală.[22]

Odată cu punerea în aplicare a Regulamentului din 1851, învățămîntul superior în Moldova lua ființă.

Școala secundară de șapte clase pregătea candidați pentru învățămîntul superior.

---

21. *Ibidem*, p. 71.
22. *Ibidem*, p. 73.

Organizarea «învăţăturii înalte» în patru facultăţi pregătea calea spre învăţământul superior. Prin faptul că absolvenţii facultăţilor amintite primeau titlul de licenţiat sau doctor, aceasta era un semn şi mai clar în sensul amintit.

Profesorii care au onorat aceste facultăţi au fost: Simion Bărnuţiu, doctor în drept, preda filozofia; Gheorghe Apostoleanu, doctor în drept, preda Economia politică. Ambii erau profesori la Facultatea juridică. Acestora le-au urmat: Alexandrul Papiu-Ilarian pentru cursurile de Drept penal şi Statistică, apoi N. Chinezu pentru literatura română.

In anul 1860, M. Kogălniceanu cere domnitorului Alexandru Ioan Cuza să decreteze organizarea definitivă şi completă a Universităţii din Iaşi, care se va deschide la 26 octombrie 1860 în prezenţa domnitorului şi a primului sfetnic al său. Noua instituţie reunea toate facultăţile într-o instituţie denumită Universitate.

Toate legile învăţământului, începînd cu cea din 1864, vor consacra limba naţională ca singurul organ de difuzare a culturii naţionale.

I. D. LĂUDAT

Pregătirea preoților în Eparhia Romanului*

- II -

Seminarul vechi (1858-1901)

Seminarul eparhial din Roman a fost înființat pe data de 1 septembrie 1858, prin osîrdia ministrului Cultelor și al Instrucțiunii Publice din Principatul Moldovei, Dimitrie A. Cantacuzino. In acea vreme la Roman era locotenent de episcop Nectarie Hermeziu (1856-1864), iar mitropolit al Moldovei, Sofronie Miclescu (1851-1860).

Seminarul trebuia să ia ființă încă din 1851 — potrivit legii din acel an [1] —, însă, atît ministrul de resort cît și episcopul locului, tergiversaseră aplicarea legiuirii, sub povara greutăților ce se iveau la înființarea unei astfel de școli.

Prin legea din 1851, care este opera arhimandritului Filaret Scriban, se organizează învățătura bisericească în Moldova, prevăzîndu-se în articolul 2: «Pentru a se pute și pe viitorime înlesni țara cu asemenea față și a se pregăti din bună vreme în Seminaria Socolei, se va urma de acum deplin cursŭ a învățăturilor teologhicești în două secții, cea întîia pentru clirosul mai de geosŭ în Eparhia Mitropoliei pe unŭ cursŭ de patru ani și ce de a doua pentru clirosul mai înaltŭ din toată țara, pe un cursŭ iarăși de patru ani: iară pe la celelalte două Eparhii, Roman și Huși, se va înființa numai secția întîia pentru clirosul mai de giosŭ».

Inființarea Seminarului din Roman este vădită de telegramele (numărul 2008 din 31. III/12. IV. 1858, adresată iconomului Dimitrie Matcaș și numărul 2009 tot din aceeași zi, adresată locotenentului de episcop al Romanului), prin care ministrul D. A. Cantacuzino își exprimă dorința de a vedea înființat cît mai curînd seminarul eparhial, pentru care a însărcinat pe iconomul Dimitrie Matcaș, directorul școlii catehetice, ca, împreună cu «Teofilia Sa», să caute o casă conform trebuinței unui seminar și să răspundă la cele constatate.

Cu raportul nr. 2358 al Directorului Departamentului Cultelor (din 12 aprilie 1858) se cere și aprobarea caimacamului pentru organizarea Seminarului din Roman.

Rector a fost numit — și apoi întărit de Caimacamul N. C.

---

*. Partea întîia în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LI (1975). nr. 9-12, p. 746-758.

1. „Legiuire pentru organizarea învățăturilor bisericești în Moldova. Votată de Divanul obștescu și întărită de prea înălțatul Domn, Grigorie A. Ghika V. V. D. 21 septembrie 1851.

Vogoridi — iconomul Dimitrie Matcaş, bărbat de seamă şi luminat, care întemeiase şi acum conducea şcoala catehetică din Roman. Acesta a fost deputat în Divanul Ad-Hoc şi membru în Comisiunea regulamentară a averilor mănăstireşti. Era un om muncitor, darnic şi foarte prietenos; ca director şi profesor însă era aspru, neînduplecat şi fără părtinire. Marea sa influenţă şi distinsa sa personalitate au contribuit, în largă măsură, la înfiinţarea seminarului, al cărui director a fost, neîntrerupt, 24 de ani şi pe care l-a condus cu mult tact şi cu multă dragoste, ca pe un copil crescut de el.

Pentru seminar s-au închiriat cu contract casele căminarului Gheorghe Petrovici «în mahalaua bisericii Sf. Ierarh Nicolae lîngă şoşă», pe timp de trei ani, începînd de la 23 aprilie 1858, cu preţul de 200 de galbeni, sau 7400 lei pe an. Casa era nouă, solidă, avea 13 camere cu sobele lor, iar locul ţinea de la şosea pînă la apa Moldovei.

Cu raportul nr. 1 din 12 august 1858, «rectorul seminariei» face cunoscut Epitropiei că este chemat la Iaşi la Comitetul Seminarului Central pentru a asista la alegerea profesorilor prin concurs. Acesta a avut loc la 16 august 1858 şi drept urmare au fost aleşi ca vrednici următorii profesori:

— Ierodiaconul Policarp Popescu, ca inspector (subdirector) şi profesor de limba elină, latină şi gramatică română;

— Georgie Saginescu, pentru postul de econom şi profesor de istorie, geografie şi matematică;

— Nicolae Nica, pentru postul de şef pedagog şi profesor de «tălcuirea noului aşezămînt», tipic şi muzica bisericească.

Urmare transferării acestui corp didactic, Direcţia Seminarului Veniamin arată prin referatul nr. 216 din 5 octombrie 1858 că «s-au trimis dintre profesoriĭ seĭ vechi pe uniĭ la celelalte Seminarii eparhiale de Huşi şi pe alţiĭ la Roman». [2]

In completare, pentru postul de casier şi secretar al seminarului, rectorul îl recomandă pe ieromonahul Atanasie Ghiţescu, care este recunoscut de minister cu adresa nr. 9207 din 6 septembrie 1858.

Seminarul se deschide la 1 septembrie 1858 [3] în prezenţa delegatului ministerului, D. Cristodulo-Cerkez, care la aceeaşi dată face un raport scris [4] în care spune:

«Astăzi la 10 ore dimineaţa, s-au făcut inauguraţia Seminarului din Roman în fiinţa tuturor boerilor din oraş, a întregului cliros şi a unui numeros popor. Apa s-a sfinţit de către Prea Sfinţia Sa Locotenent de Episcop, carele după citirea sfintelor rugăciuni, au adresat Prea cucerniciei sale Iconomului D. Matcaş un discurs, la care prea cucernicia sa au răspuns prin alt discurs». Discursurile sînt alăturate raportului.

---

2. C. Erbiceanu, *Istoricul Seminarului Veniamin din Mănăstirea Socola*, Iaşi, 1885, p. 106.

3. Înfiinţarea seminariilor din Moldova şi Muntenia a avut loc, în ordine cronologică, astfel: 1803, Seminarul din Socola; 1836, februarie 2, Seminarul Central Bucureşti; 1836, august 14, Seminarul Buzău; 1836, Seminarul Curtea de Argeş; 1837, noiembrie 8, Seminarul Rîmnicu Vîlcea; 1851, Seminarul Huşi; 1856, Seminarul din Mănăstirea Neamţ; 1858, septembrie 1 Seminarul Roman; 1864, Seminarul Galaţi, funcţionînd pînă în anul 1879 la Ismail.

4. În original la Arhivele Statului din Bucureşti.

In primul an școlar, 1858-1859, au funcționat două clase.

clasa I — 56 elevi;
clasa II — 20 elevi
Total = 76 elevi, din care 22 interni.

In anul școlar următor, 1859-1860, au funcționat trei clase cu 96 elevi repartizați astfel:

clasa I — 48 elevi din care 2 interni
clasa II — 35 elevi din care 19 interni
clasa III — 13 elevi din care 10 interni
Total = 96 elevi, din care 31 interni.

Noaptea în internat se ardeau lumînări de seu, care erau trecute la bugetul statului. Localul însă nu era corespunzător și asta se poate constata și din memoriul din 1859 al rectorului Seminarului Veniamin,[5] care în 1859 «face un memoar despre starea culturală a clerului și mijloacele materiale de care este lipsit mai cu totul. Acest memoar cuprinde 6 capitole prin care dovedește că profesorii sînt fórte împovărați cu obiecte și că salariile sînt prea mici față de îndatoririle ce au... că din cauza aceasta nu intră în cler de cât ceĭ mai cu ușoară învățătură; ear ceĭ din cursul superior își caută viața lor în servicii civile, care sunt mai bine plătite... După aceasta arată că Seminariul de la Socola este rău situat... de asemenea și starea Seminariilor din Huși și Roman trebuesc îmbunătățite».

Seminarul din Roman, de la înființare pînă în septembrie 1860, avea 4 clase cu 4 profesori, urmînd programul potrivit legii din 1857, plus cele 5 obiecte adăugate de ministrul D. Cantacuzino. Cu începere din septembrie 1860, Mihail Kogălniceanu reorganizează seminariile, dotîndu-l și pe cel din Roman cu programul cursului de 7 ani (pe care însă nu-l poate completa) și cu toți profesorii trebuitori cursului inferior.

Pentru seminarul din Roman era prevăzut în anul 1860 în bugetul școlilor suma de 100.710 lei. Toți internii aveau gratuitatea asigurată total. Erau prevăzuți pentru acel an 6 profesori din care unul pentru clasa IV ce urma să se deschidă de la 1 septembrie 1860. Bugetul a fost întocmit de V. A. Urechia, ministru fiind M. Kogălniceanu.[6]

Programa statornicită cu domneasca ordonanță nr. 10188 primită la 28 septembrie 1860 și aplicată în anii școlari 1860-1861 și 1861-1862 era următoarea:

— Clasa I: Istoria Vechiului Așezămînt, Limbile latină și română, Istoria românilor, Aritmetica, Istoria naturală, Limba franceză, Caligrafia, Muzica vocală, Cîntările bisericești;
— Clasa II: Catehismul dogmatic, Istoria Noului Așezămînt, Limbile latină și română, Istoria românilor, Matematica, Istoria naturală, Limba franceză, Desenul, Muzica vocală, Cîntările bisericești;

---

5. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 107.
6. V. A. Urechia, *Istoria Școalelor*, vol. III, București, 1894, p. 165.

— Clasa III: Catehismul creştin, Tipicul bisericesc, Limbile latină şi română, Istoria generală, Matematica, Istoria naturală, Limba franceză, Limba greacă, Desenul, Muzica vocală, Cîntările bisericeşti;
— Clasa IV: Morala bisericească, Explicarea rînduielilor bisericeşti, Limbile latină şi română, Limba greacă, Istoria mondială, Matematica, Introducerea în Sf. Scriptură, Limba franceză, Muzica vocală, Cîntările bisericeşti.

Din lucrarea *«Relaţiunea statistică de starea şcoalelor în Moldova»* (Iaşi, 1862, p. 61) de Radu Melidon (capul secţiunii şcoalelor în cancelaria ministrului de Culte şi Instrucţiune Publică) aflăm ca profesori în funcţiune la data de 1 ianuarie 1862, la Seminarul din Roman, următorii:
— Ic. D. Matcaş (Seminarul Socola) — rector;
— Pr. I. Ştefănescu (Seminarul Socola) — Religie;
— G. Saginescu (Seminarul Socola) — Istorie, Geografie, Statistică;
— P. G. Popescu (Gimnaziul Arad şi Legile la Pesta) — Latina şi Română;
— P. D. Matiescu (Seminarul local şi Literele Halki) — Elina;
— D. N. Nica (Seminarul Socola) — Matematici (provizoriu);
— Dr. Scrob (Medicina Visburg) — Ist. Naturală (provizoriu);
— T. Zăhereanu (Seminarul Socola) — Caligrafia şi Desen;
— D. M. Didier (Cursul de la Bourdonne le Bon) — Franceza;
— N. Spacoviciu (Seminarul Chişinău) — Muzica vocală.

Patru ani, începînd cu 1860 şi pînă în anul 1864, au fost 5 clase cu un program în care se cuprindeau toate ştiinţele predate în gimnazii şi în plus cele clericale, avînd menirea ca elevii absolvenţi care doreau să meargă mai departe pentru continuarea studiilor să poată intra atît în cursul superior de liceu cît şi în cel de seminar. Pentru aceasta, seminarul se mai numea şi Gimnaziul clerical.

De la 1 septembrie 1864, sub ministrul Nicolae A. Kretzulescu, seminarul a urmat programul de 4 ani, elaborat de Consiliul Superior de Instrucţie Publică,[7] pînă în 1872, cînd generalul Christian Tell, ministrul Instrucţiunii, sub motiv că absolvenţii de seminar nu intră în cler, deoarece au o programă completă, a suprimat Franceza, Elina, Muzica vocală şi a redus studiul Matematicii, punînd în loc Morala, Medicina populară şi Muzica bisericească. Astfel a continuat pînă la noua organizare bazată pe «legea clerului mirean şi seminariilor» din 29 mai 1893, cînd se stabileşte că «instrucţiunea şi educaţiunea clerului se dă în Seminarii şi la Facultatea de Teologie». Seminariile rămîn şcoli speciale şi cuprind un curs com-

---

7. Prin legea privitoare la organizarea învăţămîntului, publicată în „Monitorul Oficial, nr. 272 din 5/17 decembrie 1874. Acum se diferenţiază precis două grade de seminarii: seminarii de gradul I cu patru clase funcţionînd pe lîngă episcopii, iar seminariile de gradul II cu şapte clase funcţionînd pe lîngă mitropoliile de Iaşi şi Bucureşti. Toate seminariile sînt direct dependente de Ministerul Cultelor şi atît mitropoliţii cît şi episcopii pot doar priveghea mersul lor, putînd (eventual) să aducă la cunoştinţa ministerului, neregularităţile ce le-ar constata, fără a interveni în mod direct. Absolvenţii seminarului de gradul I urmează să aibă dreptul să fie numiţi preoţi sau învăţători numai în mediul rural, iar în mediul urban doar secretari la protopopii.

plet de 8 ani. Urmează ca, din anul 1893, să funcţioneze, în ţară, un număr de trei seminarii inferioare: la Roman, Curtea de Argeş şi Rîmnicul Vîlcea, numai cu 3 clase, iar la Iaşi şi Bucureşti seminarii superioare cu 5 clase.

La început, autoritatea cea mai înaltă a Seminarului din Roman era «Epitropia seminariei», ce se compunea din persoana episcopului eparhiot (în speţă locotenentul de episcop, Nectarie Hermeziu), şi a ministrului Cultelor şi Instrucţiunii Publice (reprezentant prin delegatul său, serdarul Georgie Radul Melidon,[8] şeful secţiei I la despărţămîntul Ministerului învăţămîntului). Această epitropie a condus seminarul numai pînă la 29 octombrie 1859, cînd ministerul cu adresa nr. 9406 face cunoscut locotenentului de episcop al Romanului că «Măria Sa Principele Domnitor» a aprobat desfiinţarea şi urmînd ca seminariile să stea sub «nemijlocita administrare» a ministerului de Culte şi Instrucţiune. Toate atribuţiunile epitropiei au trecut în seama rectorului. De la această dată, toată averea seminarului se administrează de minister. Raportul dintre episcopie şi seminar se reduce tot mai mult şi aceasta cu urmări negative pentru pregătirea clerului. Dispare supravegherea competentă a episcopului. Absolvenţii fug de preoţie. In acele vremuri, fiind încă puţine şcoli în ţară, absolvenţii de seminar se îndreptau spre alte cariere ce erau plătite de stat, pe cînd preoţii abia în anul 1893, prin străduinţa memorabilă a lui Take Ionescu, sînt cuprinşi în bugetul statului. In cler intrau foarte puţini absolvenţi. Văzîndu-se că satele rămîn fără preoţi, credincioşii fără păstori sufleteşti, guvernul a hotărît în Consiliul de miniştri din 21 august 1871, ca toţi absolvenţii seminarului care nu au intrat în cler să restituie statului sumele cheltuite cu ei în şcoală. Cu timpul, atribuţiunile episcopului sînt restabilite cel puţin în partea morală, ministerul consultîndu-l la numirile de profesori sau de şefi pedagogi.

In urma cererii consiliului profesoral se stabileşte ca întregul corp profesoral, împreună cu elevii seminarişti, să asiste la slujbă la biserica Sf. Nicolae, iar la episcopie să asiste numai la praznice sau sărbători naţionale. Cînd seminarul se mută în vecinătatea bisericii Precista Mică, aceasta devine şi biserica sa. După ieşirea de la biserică, se explica seminariştilor Apostolul şi Evangheliile. S-a dotat seminarul — încă de la 25 septembrie 1858 — şi cu o frumoasă şi valoroasă bibliotecă cuprinzînd 224 tomuri legate în 219 cărţi ce aparţinuseră episcopiei.[9]

De la înfiinţare şi pînă în anul 1884, Seminarul din Roman nu a dispus de un local propriu, funcţionînd numai în case închiriate. După expirarea celor 3 ani cît a fost instalat în casele căminarului Gheorghe Petrovici, seminarul se mută în casele din nordul bisericii Precista Mică, proprietatea lui Nicolae Bogza şi a Mariei Ghiţescu, unde a funcţionat timp de 22 ani. Aceste case,

---

8. George Radu Melidon este numit în episcopie cu adresa nr. 2687 din 14 aprilie 1858. El este originar din oraşul Roman, unde o stradă din cartierul Sf. Gheorghe îi poartă azi numele. Era un bărbat de o cultură deosebită şi care a avut un rol însemnat în şcoală, fiind şi un bun publicist. A donat la 1 aprilie 1885 primăriei Roman o frumoasă bibliotecă avînd 228 volume şi care valorau pe atunci 4140 lei.

9. Dosarul Episcopiei de Roman, nr. 304/1858, p. 117.

construite pentru prăvălii şi han, cuprindeau 19 camere şi unele acareturi.

Iconomul Ioan Ştefănescu-Flor, directorul seminarului, într-un raport către minister spunea, la 25 noiembrie 1882, cu durere : «Sunt 20 ani şi mai bine de cînd Seminarul din Roman s-a instalat într-un local făcut şi menit pentru crîşmă....». Cuvintele sale erau adevărate şi după mutarea seminarului, aici s-a reinstalat o cîrciumă devenită celebră, denumită «La colţul galben». Statul a plătit pentru local o chirie anuală de 4000 lei, iar în timp de 23 ani a plătit chirii şi reparaţii peste 120.000 lei, sumă enormă pentru acele vremuri.

Starea aceasta a încetat în anul 1884, cînd seminarul se mută în localul său propriu, cumpărat de stat prin străduinţa Episcopului Melchisedec (27 februarie 1879-16 mai 1892) şi a directorului şcolii, iconomul Ioan Ştefănescu-Flor, fiind ministru Cultelor şi Instrucţiunii Publice, P. Aurelian.

Cu ordinul nr. 6479 din 17 mai 1883, ministrul face cunoscut că, în Consiliul de miniştri, s-a aprobat cumpărarea pe veci în seama statului a caselor cu tot locul lor, propietatea moştenitorilor Gheorghe Turbure, pe preţ de 48.000 lei integral, însărcinînd pe avocatul public Grigore Roiu cu întocmirea actelor. Aceste case fuseseră proprietatea unui bun gospodar, fost spătar, iar mai tîrziu (prin anul 1852) agă:Gheorghe Mardari.

Spaţiul fiind totuşi neîndestulător pentru funcţionarea unei şcoli, în august 1883, se formează un comitet de construcţie compus din :

1. P. S. Melchisedec, ca preşedinte şi supraveghetor;
2. Iconomul Ioan Ştefănescu-Flor, directorul seminarului;
3. Cuvioşia Sa Iconomul Ştefănescu, arhimandrit de scaun;
4. Vasile Mandinescu, directorul episcopiei;
5. Ioan Gheorghiu Pioneanu, profesor de religie.

Comitetul, cu suma de suma de 132.000 lei, a construit în anul 1884 două aripi noi, cu un etaj, ce înaintau spre răsărit, de o parte şi de alta a clădirii vechi. A fost reparată tot atunci şi vechea clădire, făcîndu-se îmbunătăţirile cerute de o bună funcţionare a unui seminar, asigurîndu-se încăperile trebuitoare pentru 60 elevi, cîţi se cereau pentru Eparhia Romanului. Lucrarea s-a terminat în acelaşi an, instalîndu-se pe zidul vechii clădiri o placă comemorativă cu următorul cuprins: «Arhipăstorind Prea Sfinţitul Melchisedec, Episcopul Romanului, / fiind ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice Petre Aurelian / s-a zidit acest Seminar în anul 1884. / A costat 172.000 lei noi, împreună cu localul şi casele vechi / Arhitect Alexandru Orăscu [10] - senator. / Ostenitor Iconomul Ioan Flor, Directorul Seminarului». Un an mai tîrziu, în iunie 1885, s-a încheiat un contract cu arhitectul Iosif Grisberg pentru executarea unui local de baie, a unor atenanse pentru trebuinţele gospodăreşti şi a împrejmuirii. Toate acestea au costat 29.760 lei şi lucrarea a fost recepţionată la 10 septembrie 1885 de Costache Morţun, prefectul judeţului şi Ioan Ştefănescu-Flor, directorul seminarului.

In anul 1886, D. A. Sturza, fiind ministru şi vizitînd localul, s-a interesat dacă ar putea încăpea în seminarul din Roman circa

10. Arhitectul localului vechii universităţi din Bucureşti.

150 elevi, avînd în proiect să reducă numărul seminariilor din țară de la 8 la 4, dar toate cu cîte 7 clase. Directorul răspunzîndu-i că localul nu e făcut decît pentru 60 elevi, ministrul a întocmit un comitet de construcție format din Episcopul Melchisedec ca președinte, directorul lc. Ioan Ștefănescu-Flor ca supraveghetor și arhitectul Gavrilescu, pentru a adăuga la construcțiile din 1884 și 1885 un număr de încăperi, astfel ca localul să fie suficient pentru 150 elevi. La 18 iunie 1887 s-a pus piatra fundamentală a noii clădiri din față, construită din cărămidă aparentă și avînd o frumoasă boltă de acces, impunînd întregii construcții un stil arhitectonic deosebit de frumos. Această adăugire completează localul seminarului cu 4 săli de clasă la parter și 2 mari dormitoare la etaj.

In anul 1893 s-au mai făcut oarecare modificări ale localului, dărîmîndu-se unii pereți și ridicîndu-se alții sub dirijarea arhitectului Gölligher, creindu-se astfel condiții bune de studiu pentru elevi.

Seminarul nu a avut de la început un patron, denumirea de «Sfîntul Gheorghe» primind-o în anul 1884. Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, P. Aurelian, roagă telegrafic [11] pe Episcopul Melchisedec să-i comunice numele patronului seminarului, deoarece trebuia să-l pună în documentul din fundația noului local. Episcopul a răspuns imediat că seminarul din Roman nu are patron și roagă pe ministru să-l denumească «Sfîntul Gheorghe», fiind și ziua inaugurării edificiului, care nume — după cuvenita aprobare de la ministeр — a fost trecut la temelia noului local în ziua de 23 aprilie 1884.

Această școală poate fi socotită ca o filială a Seminarului de la Socola, corespunzînd — împreună cu Seminarul din Huși, — în bună parte, cursului inferior al acestui seminar complet.

Plasat în mijlocul Moldovei, aparținînd de o Eparhie cu un trecut glorios, Seminarul din Roman și-a îndeplinit cu succes menirea sa. Pentru aceasta ar fi suficient să redăm o analiză făcută în «Istoria Seminarielor Preoțești» de Al. T. Dumitrescu și G. M. Ionescu, București, 1906 (p. 18).

In ziua de 20 august 1901, seminariile inferioare din Roman, Curtea de Argeș și Rîmnicul Vîlcea, rămase de la 1893 numai cu 3 clase, au fost desființate de ministrul Spiru Haret prin legea din 9 iulie 1901. In raportul său, ministrul scria: «Cele două seminarii actuale împreună cu Seminarul Nifon sînt suficiente pentru a răspunde trebuințelor». Adevărate motive ce au condus însă la desființarea seminariilor inferioare, au fost atît repetatele crize economice de la sfîrșitul secolului trecut, cît și părerea personală a lui Spiru Haret privind paralelismul învățămîntului bisericesc cu cel laic. Dealtfel, nici nu era tocmai practic ca să existe seminarii inferioare cu trei clase, iar cele de la Iași și București să înceapă cu clasa a 3-a. Prin noua lege, seminariile rămase erau integrate.

La desființarea Seminarului din Roman, toată zestrea școlii s-a dat cu inventar parte la Seminarul «Veniamin» din Iași (precum: biblioteca compusă din 1290 volume, lenjerie, veselă etc.), iar parte la liceul «Roman Vodă» Roman (precum: mobilierul, laboratorul,

---

11. Telegrama este înregistrată în arhiva Episcopiei din Roman sub nr. 256 din 20 aprilie 1884.

tablourile, orga, ceasul, păsări şi animale împăiate etc.). Localul a fost ocupat în aripa de nord de Şcoala profesională de fete şi în aripa de sud de Şcoala de meserii.

Timp de 43 ani (1858-1901), Seminarul din Roman şi-a îndeplinit cu cinste rolul său ca aşezămînt de cultură preoţească, revărsîndu-şi lumina ca o instituţie de înaltă educaţie morală şi naţională asupra multor generaţii de elevi merituoşi. Majoritatea absolvenţilor au îmbrăţişat cariera preoţească, potrivit educaţiunii ce au primit. Din păcate lipsesc datele statistice, astfel că nu au putut fi indentificate seriile de absolvenţi ai acestei şcoli, o parte din arhivă risipindu-se în timpul desfiinţării sale din anul 1901.

* * *

Din personalul care a slujit acest seminar amintim pe următorii:

Dimitrie Matcaş — director: 1 septembrie 1858-1882.

Născut la 10 aprilie 1817 în comuna Oancea din judeţul Galaţi, părinţii săi — Andrei şi Ecaterina — îl înscriu în anul 1839 ca elev la Seminarul «Veniamin» din Iaşi, unde a absolvit cursul superior, clasa V-a, în anul 1845 şi unde a fost numit pedagog, avîndu-l ca rector pe Filaret Scriban. În urma concursului ţinut la Iaşi, în anul 1845, este trimis conducător şi profesor al Şcolii catehetice din Roman, pînă la 1 septembrie 1858, cînd este numit rector al noului seminar; poartă titlul de rector pînă în august 1865 cînd, potrivit legii instrucţiunii, este numit director. Ca profesor, D. Matcaş a predat la început Istoria bisericească. Din 1860 predă Introducere în Sfînta Scriptură. A fost deputat în Cameră în mai multe sesiuni, membru al Divanului Ad-Hoc şi membru în «Comisiunea regulatoare a averilor mănăstireşti». A fost decorat cu «Steaua României» în gradul de cavaler, cu brevetul 360 semnat de domnitor. Susţinător al lui Alexandru Ioan Cuza, prieten intim cu Costache Negri, încă din copilărie. Pentru înfiinţarea seminarului, marea lui influenţă a contribuit în mare măsură. Director timp de 24 ani, el a condus seminarul cu multă dragoste. Iconomul Dimitrie Matcaş moare la 27 octombrie 1893 şi este înmormîntat în cimitirul din oraşul Roman.

Ioanichie Flor, director 1882-25 aprilie 1897.

Născut la 1 ianuarie 1835 în satul Trifeşti, urmează sub D. Matcaş şcoala catehetică In Roman doi ani (între 1851-1853) şi apoi Seminarul «Veniamin» din Iaşi, unde absolvă cursul complet de 7 clase în anul 1860. Se înscrie la Facultatea de Teologie, dar aceasta desfiinţîndu-se din cauza lipsei de fonduri, se prezintă la concurs la catedra de Religie de la Seminarul din Roman, unde a fost numit la 1 iunie 1861 şi, pe care o ocupă pînă la 1 aprilie 1893 cînd se retrage la pensie. Ca profesor, a avut o activitate demnă, era iubit şi stimat de colegi, de elevii săi, precum şi de concetăţeni. A luat parte activă la înfiinţarea, în anul 1872, a gimnaziului din Roman unde a predat 12 ani Religia şi Limba greacă în mod gratuit. Ca director al Seminarului, unde a funcţionat pînă la 25 aprilie 1897 — cînd a fost ales episcop de Roman, s-a remarcat atît printr-o înţeleaptă administraţie cît şi prin îmbunătăţirile ce s-au adus şcolii la străduinţa sa. Tot prin străduinţa sa, Seminarul din Roman nu a fost

desființat în anul 1893, cînd s-au desființat trei seminarii din țară. Figură blîndă și agreabilă, a fost ales în 1865 membru în Sinodul general al Bisericii Ortodoxe Române, apoi președinte al Consistoriului eparhial, iar ulterior predicator și vicar al Episcopiei de Roman. După ce în patru rînduri a fost locotenent de episcop, a fost ales, de marele Colegiu Electoral din 1897, titular al Romanului, unde, după doi ani, încetă din viață, fiind înmormîntat în cimitirul din Roman.

Constantin Nazarie,[12] director: 25. IV. 1897-1. XII. 1898. Născut la 16 martie 1865 în comuna Vultureni din județul Vaslui. După absolvirea școlii primare din Bacău — în 1881 — Constantin Nazarie s-a înscris la Seminarul din Roman, al cărui director avea să ajungă mai tîrziu, după terminarea studiilor încheiate la Seminarul din Iași, și Academia din Kiev. La 1 ianuarie 1894, este numit la acest seminar ca secretar și șef pedagog în locul lui C. Teodosiu, demisionat. La 1 octombrie 1894 este numit profesor suplinitor de Istorie și Geografie. Arhiereul Ioanichie Flor, directorul seminarului, fiind ocupat mult cu locotenența episcopală, cere ministrului — care aprobă — să fie suplinit, la conducerea seminarului, de C. Nazarie. Cu adresa nr. 3329 din 25 aprilie 1897, Iconomul Constantin Nazarie este numit director și la 28 aprilie, trei zile mai tîrziu, este recomandat profesorilor și elevilor de către Episcopul Ioanichie Flor. A condus Seminarul din Roman numai pînă la 1 decembrie 1898. Prin meritele ce le avea, C. Nazarie a fost ales profesor la Curte, director al Seminarului «Central» din București și apoi profesor la Facultatea de Teologie și director al Internatului teologic din București. A decedat la 20 martie 1926.

Chezarie Stephano: director-1. XII. 1898-11. XII. 1900. Născut în Roman ca fiu al preotului Ștefan Tubolcă de la Sf. Voievozi, Chezarie Stephano a urmat seminarul — patru clase aici și teologia la Atena. A fost un director energic și sever, căutînd a introna în seminar ordine și conștiinciozitate excesivă, din care cauză a avut și unele neplăceri. Nu admitea, atît profesorilor cît și elevilor, nici un fel de abatere de la datoria lor. La 21 noiembrie 1899 a intrat în monahism și în decembrie același an este ridicat la rangul de arhimandrit. Văzînd în cele din urmă că printr-o disciplină severă și-a creat o atmosferă neplăcută în jurul său, din pricina celor care nu-l înțelegeau, și-a dat demisia de la conducerea seminarului (după doi ani de directorat), fiind numit superiorul capelei române din Paris, unde după 15 ani — în 1917 — a decedat și a fost adus în țară și îngropat la Roman. A donat o frumoasă și valoroasă bibliotecă Universității din Iași, iar Seminarului din Roman cărți și mobilier (birou, dulapuri etc.).

Nicolae Apostol, girează direcția între 11. XII. 1900-26. I. 1901. Prin ordinul ministerial nr. 121964 din 12 decembrie 1900, Nicolae Apostol este provizoriu însărcinat să conducă Seminarul din Roman. Nicolae Apostol era profesor la Gimnaziul din Roman, avînd ore

---

12. Despre Preotul Coastantin Nazarie a scris un articol Pr. Scarlat Pocescu, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLVIII (1972), nr. 3-4, p 201-206.

şi la seminar. Numirea ca director a unui profesor civil s-a făcut în mod provizoriu, pînă la găsirea unui cleric.

Gherasim Miron, director: 26. I. 1901-20. VIII. 1901. Prin ordinul nr. 276 din 22. I. 1901, înregistrat la nr. 703 din 26. I. 1901, Ministerul face cunoscut că a aprobat numirea Arhimandritului Gherasim Miron în postul vacant de director unde funcţionează pînă în ziua de 20 august 1901, cînd seminarul, aşa cum am mai arătat, se desfiinţează.

Profesori. De la înfiinţarea sa din anul 1858 şi pînă în 1901 — timp de 43 de ani —, au fiinţat şi au depus munca lor la acest seminar peste 60 de profesori. Amintim pe următorii:

Ierodiaconul Policarp Popescu. Absolvent al Seminarului de la Socola (seria 1854-1855), fost profesor al Seminarului din Mănăstirea Neamţ. Funcţionează la Roman de la 28 august 1858 ca inspector la seminar şi profesor la Limbile română, latină şi elină. Din septembrie 1860 predă numai Limba elină. La 18 noiembrie 1860 este trecut la Huşi, unde a fost profesor, director şi apoi arhiereu sub numele de Policarp Popescu Bîrlădeanul (a. 1873).

Georgie Saginescu. Absolvent al Seminarului de la Socola (seria 1855-1856). Funcţionează încă de la înfiinţare — 28 august 1858 — la Seminarul din Roman, ca iconom şi profesor, apoi din septembrie 1860 predă Istoria, Geografia şi Statistica. La 24 mai 1863 îşi dă demisia.

Nicolae Nica. Absolvent al Seminarului de la Socola (seria 1857-1858). Funcţionează încă de la înfiinţare la Seminarul din Roman ca şef pedagog şi profesor de Tîlcuirea Noului Aşezămînt, Tipic şi Muzică bisericească, apoi din octombrie 1860 predă Limba franceză. De la 1 decembrie 1860 predă Limbile română şi latină pînă la 1 iulie 1862. Decedat la 28 noiembrie 1862.

Ieromonahul Athanasie Ghiţescu, născut în Dorohoi, fost «iconom al seminariei centrale», este numit la 20 septembrie 1858 secretar şi casier al Seminarului din Roman, cu îndatorirea de a preda şi ca profesor. De la numirea în post şi pînă la 26 septembrie 1860 a predat Geografia şi Tipicul. Incepînd de la 23 decembrie 1860 a funcţionat ca profesor provizoriu de Catehetică; de la 1 octombrie 1862 a predat şi Cîntările bisericeşti, pînă la 1 septembrie 1863. A funcţionat ca iconom al seminarului între 1 septembrie 1860-1 octombrie 1862 şi 1 septembrie 1863-1 mai 1866.

Preotul Ghenadie Popescu. A urmat cursul teologic la Arad şi Legile la Pesta. La 1 ianuarie 1856 este numit director al Seminarului din Mănăstirea Neamţ. La data de 3 ianuarie 1860 este numit profesor la Seminarul din Roman, unde predă Matematica. Intre 19 octombrie şi 6 noiembrie 1860, predă Limbile română şi latină, apoi trece la Universitatea din Iaşi. Revine la Roman la 1 ianuarie 1861 şi predă Matematica pînă la 1 iulie 1862. De la 1 iulie 1862 predă din nou Limbile română şi latină pînă la 1 septembrie 1862, cînd trece profesor I la clasa V unde predă Istoria bisericească, Explicarea Evangheliei, Pedagogia şi Limba latină. Funcţionează la Roman pînă la 18 martie 1864 cînd este numit rector al Seminarului Central din Bucureşti.

Meltz Didier Noël. A urmat 8 clase la școala Bourbonne le Bon din Franța. La 6 noiembrie 1860 este numit profesor provizoriu de Caligrafie și Desen, predînd aceste obiecte la Seminarul din Roman pînă la 1 iunie 1861. Intre 14 aprilie 1860-1 decembrie 1860 predă în mod gratuit Limba franceză, după care este numit provizoriu la această catedră, unde predă pînă la 1 octombrie 1862 cînd Limba franceză nu se mai preda. Revine profesor de Limba franceză între 1 septembrie 1863 și 1 august 1866, cînd postul său este desființat.

Dimitrie Bădescu, pedagog, predă și Cîntările bisericești de la 31 martie 1859.

Nicolae Spacovici, născut în 1840 la Ismail, este absolvent a trei clase seminariale la Chișinău. A predat la Seminarul din Roman Muzica vocală de la 1 octombrie 1860 și pînă la 15 mai 1878, cînd i s-a suspendat catedra.

Ierodiaconul Damaschin Mateescu. A urmat cursul Seminarului de la Socola și apoi se perfecționează pentru Limba elină în școala teologică din insula Halki. Predă Limba elină la Seminarul din Roman de la 19 octombrie 1860 pînă la 1 septembrie 1864.

Doctorul Frantz Scrob. Doctor în medicină, funcționează la Seminarul din Roman ca medic al internatului. Predă Istoria naturală pe la 1 noiembrie 1860 pînă la 18 martie 1863, după care rămîne numai medic și profesor de Medicină populară.

Teodor Zăhereanu, născut la Rediu, județul Vaslui în 1821, absolvă patru clase la Seminarul «Veniamin» din Iași. Predă la seminar Caligrafia și Desenul începînd cu data de 1 iunie 1861.

Ioan I. Teodoru, născut la Roman în 1839, absolvă școala primară la Roman, școala reală la Cernăuți și gimnaziu din Iași. Predă Matematica la Seminarul din Roman între 1 iulie 1862 și 18 februarie 1879, cînd moare bolnav, la Pau în Franța. A fost senator la Consiliului permanent al Județului Roman.

Grigore Soroceanu predă Istoria naturală între 18 martie 1863 și 1 iunie același an.

Dimitrie M. Grajdeanu. Născut în Bîrlad la 1 septembrie 1840. Absolvent al Gimnaziului central din Iași în 1860. Fost inspector silvicultor în județul Vaslui. A funcționat profesor suplinitor și la Gimnaziul «Roman Vodă» din Roman de la 1 septembrie 1882. La Seminarul din Romnn a predat Istoria și Geografia între 24 mai 1863 și 1 octombrie 1893.

Constantin Copaceanu. Născut la Roman în 1837. Termină școala primară la Roman și Gimnaziu Central din Iași. La Seminarul din Roman a predat Limbile română și latină, între 14 noiembrie 1863 și 23 martie 1869, cînd trece la Huși. Revine la Seminarul din Roman între 1 iunie 1869 și 10 octomvrie 1877, după care trece la Liceul din Iași.

Mihail Ratescu, născut la Filipești, județul Prahova, în 1822, a făcut studiile în Științe Naturale și agricole la «École d'Agriculture de Rennes» (Franța). A predat la Seminarul din Roman Științele naturale de la 1 septembrie 1864 și pînă la 11 ianuarie 1872, cînd a decedat.

Arhimandritul Grigore Ștefănescu, născut la Oancea, județul

Galaţi, în 1831, absolvent al Şcolii catehetice din Roman şi al Seminarului «Veniamin» din Iaşi, funcţionează la Seminarul din Roman ca econom şi pedagog, precum şi ca profesor de Limba elină, între 25 noiembrie 1864-1 septembrie 1870, cînd trece la Şcoala Mănăstirii din eparhia Buzăului.

Vasile Ştefănescu, absolvent al Seminarului din Roman. Devine ulterior şef pedagog aici şi predă, ca profesor, Muzica bisericească, între 1 ianuarie 1865 şi 1 iulie 1865.

Vucol Dornescu, născut în Roman la 19 iulie 1844. A absolvit şcoala primară în iulie 1856, apoi absolvă, în iunie 1858, cursul catehetic al şcolii aflătoare în curtea Episcopiei de Roman, iar ulterior — în anul 1863 — termină cursurile seminarului din Iaşi. Este numit în Roman la 9 decembrie 1865 ca şef pedagog şi suplinitor la Muzica bisericească. De la 15 mai 1873 este numit, cu titlul provizoriu, profesor de Muzică bisericească, funcţionînd pînă la desfiinţarea seminarului (20 august 1901). El a fost suplinitor de Muzică vocală şi la Gimnaziul «Roman Vodă».

Grigore Cretzu. Predă la seminar Limbile română şi latină între 4 martie şi 1 iunie 1869.

Grigore Efremiade. Născut la 12 octombrie 1842 în comuna Nicoreşti din judeţul Vaslui. Absolvent al şcolii de Belle Arte din Iaşi. A predat la seminarul din Roman Caligrafia şi Desenul, între 1 decembrie 1869 şi 1 noiembrie 1878, după care se transferă la gimnaziul din Tecuci. Revine la Roman la 15 noiembrie 1879.

Teodor I. Angelescu. Suplinitor la Limba elină între 15 februarie 1871 şi 10 octombrie acelaşi an,

Vasile C. Groapă. Fiul preotului Constantin Groapă din judeţul Bacău, absolvent foarte merituos al Seminarului din Roman din anul 1868 (numai nota 10 în cl. IV şi un singur 9 la muzică). A predat la seminar Ştiinţele naturale, începînd cu data de 1 septembrie 1872 şi pînă la moartea sa survenită în luna iulie 1881.

Arhimandritul Inocenţiu Moisiu, fost director al Seminarului eparhial din Huşi, fost Episcop al Romanului. A predat Religia la Seminarul din Roman între 29 ianuarie 1873 şi 1 octombrie acelaşi an.

Ioan Gheorghiu-Pioneanu. Născut la 4 mai 1850 în satul Schitul Hangului din comuna Hangu, judeţul Neamţ. Absolvent al Seminarului inferior din Roman în 1869 şi al Seminarului «Veniamin» din Iaşi 1872. A fost numit la catedra de Teologie a Seminarului din Roman (Liturgică, Morală şi Pastorală), unde a predat din 1874 şi pînă la 2 septembrie 1892, cînd a decedat şi a fost înmormîntat în cimitirul din Roman.

Gheorghe C. Răileanu. Absolvent al liceului şi Facultăţii de Drept din Iaşi. Predă Limbile română şi latină la Seminarul din Roman, între 11 octombrie 1877 şi 1 septembrie 1879, cînd este mutat la Seminarul din Galaţi.

Gheorghe Ulinescu. Absolvent al şcolii de Belle Arte din Iaşi. A predat la Seminarul din Roman Caligrafia şi Desenul între 15 decembrie 1879 şi 10 septembrie 1882.

Doctor Mauriciu Riegler. Născut la 5 noiembrie 1854 în comuna Grozeşti, judeţul Bacău. A studiat medicina la Viena. Din anul 1880 predă Medicina la Seminarul din Roman. Suplineşte cate-

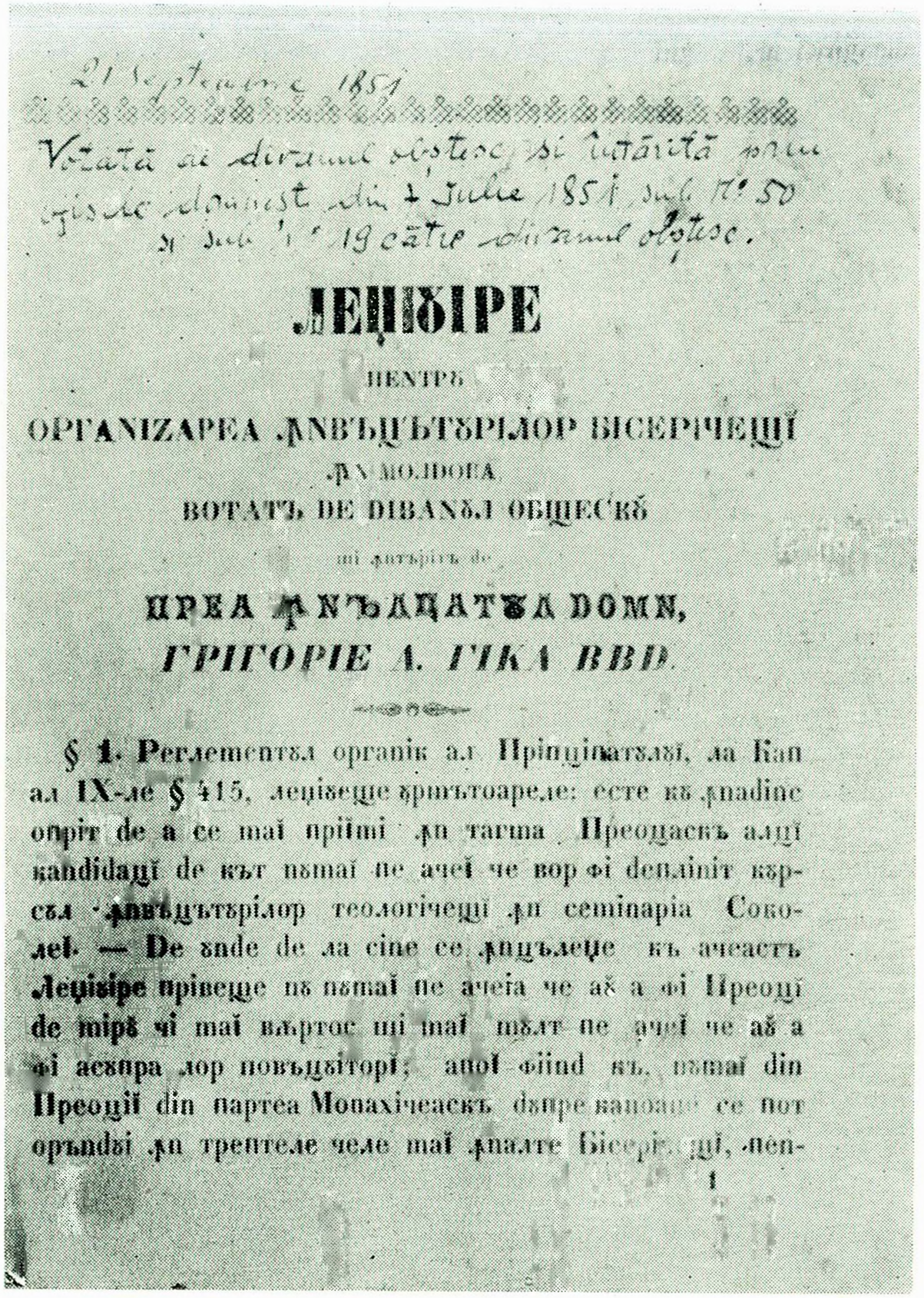

21 septembrie 1851

Votată de divanul obștesc și întărită prin ofisele domnești din 7 Iulie 1851 sub N° 50 și sub N° 19 către divanul obștesc.

ЛЕЦІѲІРЕ

ПЕНТРѢ

ОРГАNIZAPEA ЉNВЪЦЪТѢРІЛОР БІСЕРІЧЕЩІ

ЉN МОЛДОВА

ВОТАТЪ DE DIBANѢЛ ОБЩЕСКѢ

ші ѓнтъріть de

ПРЕА ЉNЪЛЦАТѢЛ DOMN,

ГРІГОРІЕ А. ГІКА ВВD.

§ 1. Реглементѣл органік ал Прінціпатѣлѣї, ла Кап ал IX-ле § 415, леціѳеще ѕрмътоареле: есте кѣ ѓnadinc опріт de a се маї пріїмі ѓn тагма Преоцаскъ алцї кandidaцї de кът пѣмаї пе ачеї че вор фі deплініт кѣрсѣл ѓnвъцътѣрілор теологічещї ѓn семінаріа Соколеї. — De ѕnde de ла cine се ѓnцълеце къ ачеастъ Леціѳіре прівеще пѣ пѣмаї пе ачеіа че аѯ а фі Преоцї de мірѣ чі маї вѣртос ші маї мѣлт пе ачеї че аѯ а фі асѣпра лор повъцѣіторї; апоі фіind къ, пѣмаї din Преоцїї din партеа Монахічеаскъ dѣпре канонаце се пот оръndѣі ѓn трептеле челе маї ѓnалте Бісерічещї, пен-

1

Legiuirea din 21 septembrie 1851 privind înființarea Seminariilor eparhiale din Moldova

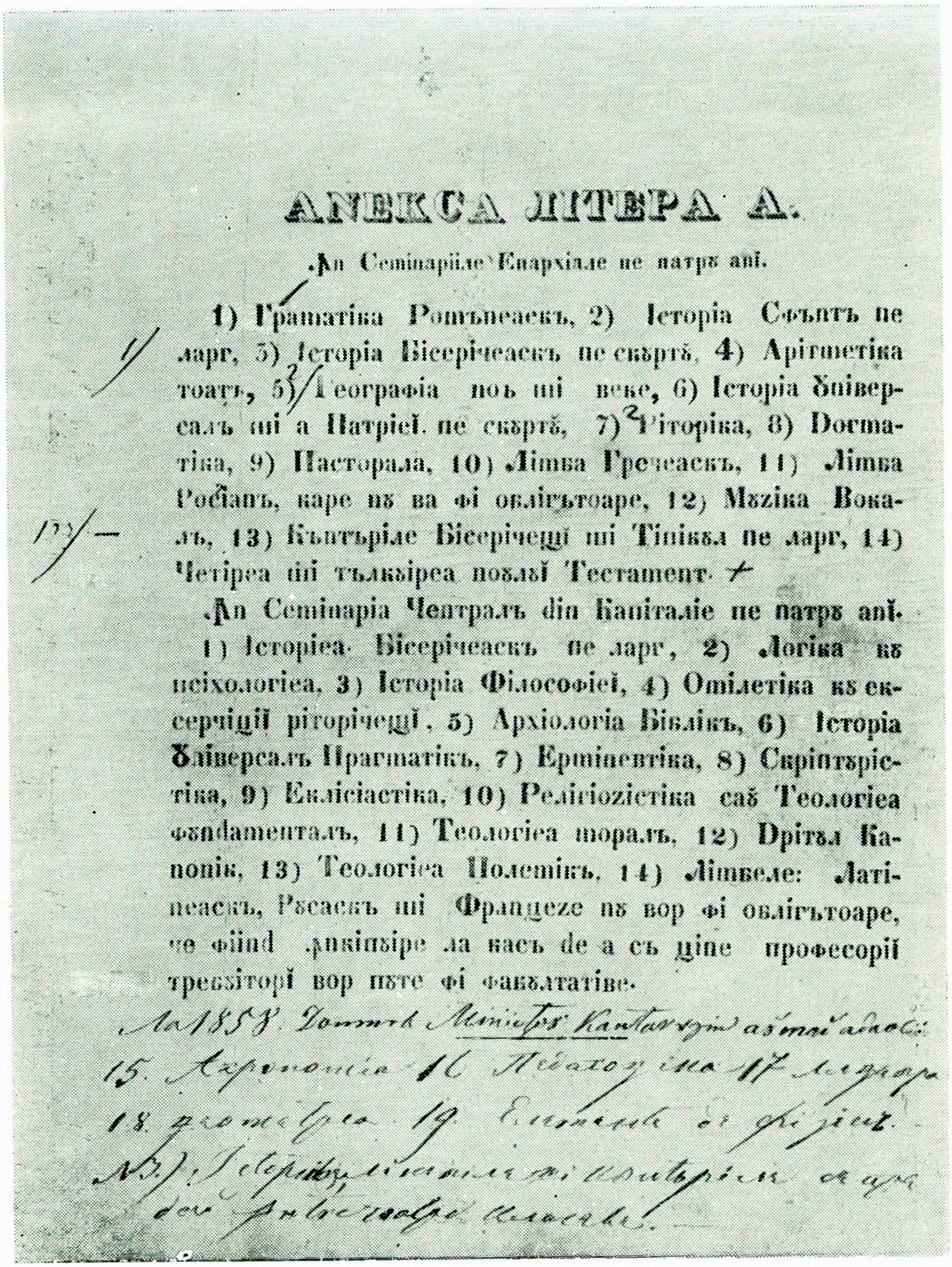

АNЕКСА ЛІТЕРА А.

Ꙗн Семінаріїле Епархіале пе патрꙋ анї.

1) Грашатіка Ромънеаскъ, 2) Історіа Сфънтъ пе ларг, 3) Історіа Бісерічеаскъ пе скꙋртꙋ, 4) Арітметіка тоатъ, 5) Географіа поъ ші веке, 6) Історіа Ꙋніверсалъ ші а Патріеї пе скꙋртꙋ, 7) Ріторіка, 8) Dогматіка, 9) Пасторала, 10) Лімба Гречеаскъ, 11) Лімба Росіанъ, каре нꙋ ва фі облігътоаре, 12) Мꙋзіка Вокалъ, 13) Кънтъріле Бісерічещї ші Тіпікꙋл пе ларг, 14) Четіреа ші тълкꙋіреа поꙋлꙋї Тестамент.

Ꙗн Семінаріа Чентралъ din Капіталіе пе патрꙋ анї.

1) Історіеа Бісерічеаскъ пе ларг, 2) Логіка кꙋ псіхологіеа, 3) Історіа Філософіеї, 4) Омілетіка кꙋ ексерчіцїї ріторічещї, 5) Архіологіа Біблікъ, 6) Історіа Ꙋніверсалъ Прагматікъ, 7) Ерміневтіка, 8) Скріптꙋрістіка, 9) Еклісіастіка, 10) Релігіозістіка саꙋ Теологіеа фꙋndаменталъ, 11) Теологіеа моралъ, 12) Dрітꙋл Канонік, 13) Теологіеа Полемікъ, 14) Лімбеле: Латінеаскъ, Рꙋсаскъ ші Францезе нꙋ вор фі облігътоаре, че фіind Ꙗнкіпꙋіре ла касъ de а съ ціне професорії требꙋіторї вор пꙋте фі факꙋлтатіве.

Legiuirea din 21 septembrie 1851. Anexa litera A

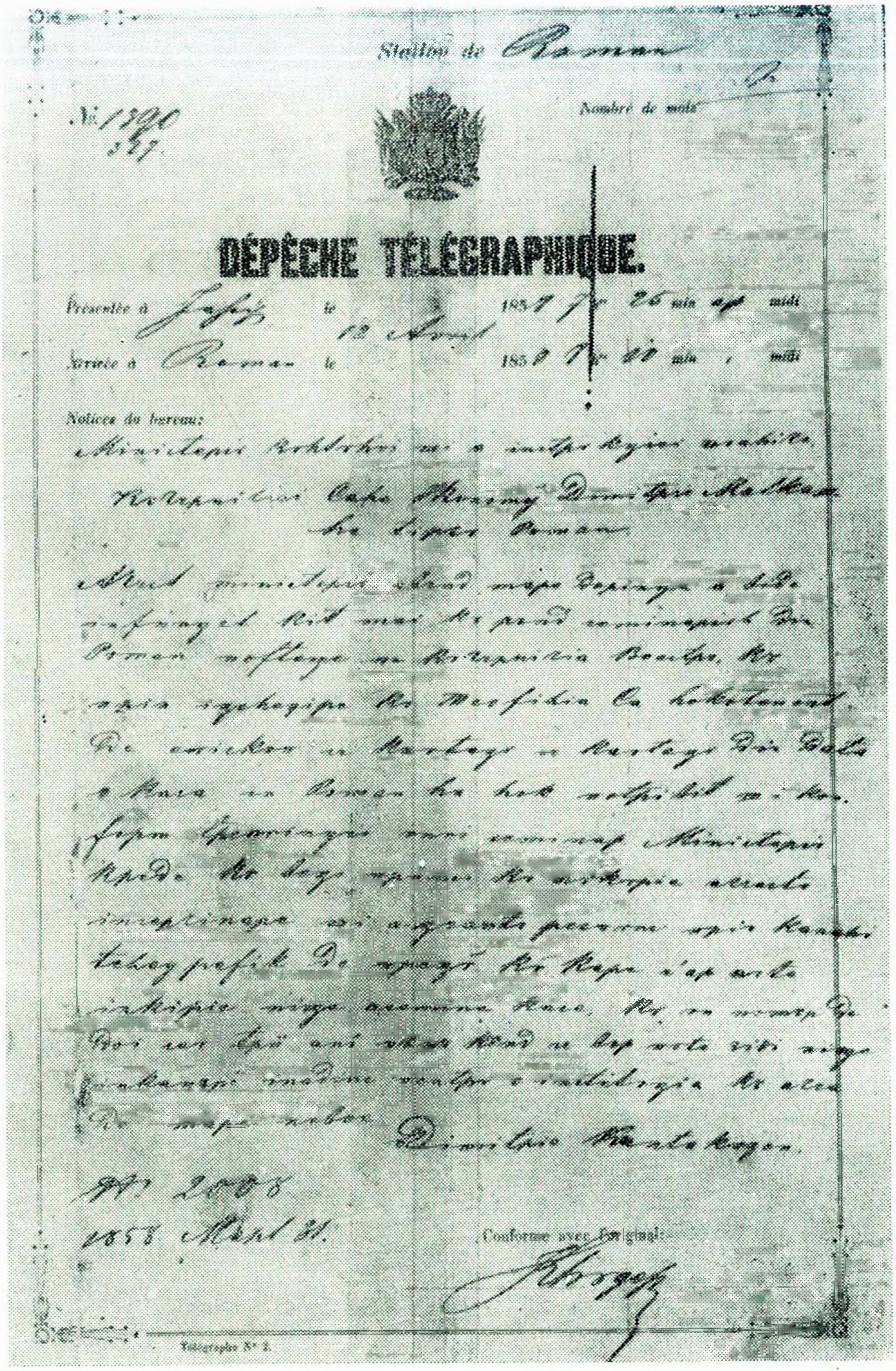
Station de Galatz

Nombre de mots

DÉPÊCHE TÉLÉGRAPHIQUE.

Télégraphe N° 2.

Depeșa telegrafică din 31 martie 1858

Ministeriulu Justiției, Cultelorŭ și Instrucțiunei publice.

DISTRIBUȚIUNEA ORELORĬ

de lecțiuni la Seminariele românе.

Clasa	Orele antemeridiane. 8 — 9½	Orele antemeridiane. 9½ — 11	Orele postmeridiane. 2 — 3	Orele postmeridiane. 3½ — 4½
I.	*In tote dilele.* Limba românĭ și latină.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Istoria și Geografia. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Matematica.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Religiunea. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Istoria naturale.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Limba francesă. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Calligrafia.
II.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Istoria și Geografia. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Matematica.	*In tote dilele.* Limba românĭ și latină.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Limba francesă. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Calligrafia.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Religiunea. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Istoria naturale.
III.	*In tote dilele.* Limba românĭ și latină.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Matematica. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Istoria și Geografia.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Istoria naturale. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Religiunea.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Geometrulŭ. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Limba franceză.
IV.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Matematica. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Istoria și Geografia.	*In tote dilele.* Limba românĭ și latină.	*Luni și Vineri.* Limba elenă. *Mercuri.* Geometrulŭ. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Limba franceză.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Istoria naturale. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Religiunea.
V.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Limba românĭ și latină. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Limba elenă.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Teologia dogmatică. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Istoria.	*Luni, Mercuri, Vineri și Duminica.* Fisica. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Archeologia bibliea.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Eloquentia bisericescă. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Medicina populare.
VI	*Luni, Mercuri, Vineri.* Teologia morale. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Istoria.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Limba românĭ și latină. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Limba elenă.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Eloquentia bisericescă. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Filosofia.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Chimia. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Introducere în sacra scriptă.
VII.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Limba elenă. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Limba românĭ și latină.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Istoria. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Teologia pastorale.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Introducere în sacra scriptă. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Agricultura.	*Luni, Mercuri, Vineri.* Filosofia. *Marți, Joi, Sâmbătă.* Eloquentia bisericescă.

Musica vocale 11 — 12 Luni, Mercuri, Vineri.
Cântări bisse. 11 — 12 Marți, Joi, Sâmbătă.
Medicina populare 11 — 12, Clasa VI Luni, Clasa VII Joi.

Consiliulŭ Superiorŭ de Instrucțiune publică:
Iacovachi Vlyriano. Laurianu. J. Lalomitiu. Benjaminu.

Acesta programmă s'a votatŭ și s'a approbatŭ de Maiestatea Sa.
Ministru **V. ORȚELESCU.**

Distribuția orelor la seminarii — 1863

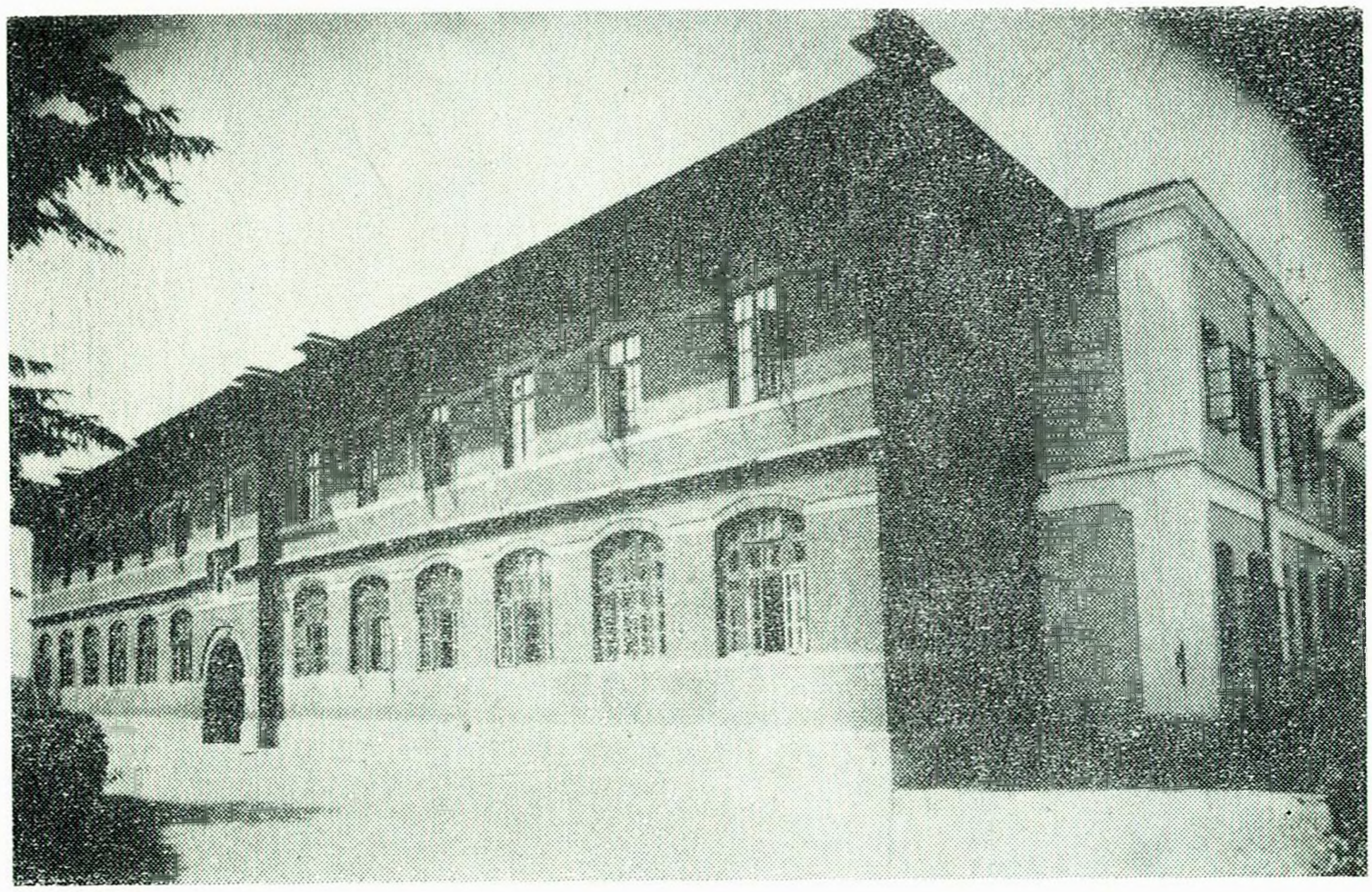

Clădirea seminarului din Roman 1884-1887

Elevii clasei a IV. Promoția 1887, sub conducerea Arhiereului Ioanichie Flor Băcăuanul

dra de Ştiinţe fizico-naturale şi agricole între 1 octombrie 1881 şi 15 septembrie 1890 (între timp devine titular la 12 noiembrie 1885), cînd demisionează din cauza legii cumulului şi rămîne titular la gimnaziul «Roman Vodă», unde fusese numit suplinitor de Ştiinţe naturale la 7 decembrie 1888.

Ioan Metroiu. Născut în 1849 la Cîmpulung. Fost profesor şi director la şcoala normală din Turnu Măgurele. Este numit la Seminarul din Roman cu adresa nr. 11613 din 7 septembrie 1882 la catedra de Matematică, unde predă pînă la 12 noiembrie 1900, cînd a decedat.

Doctor Mihail Burada. Născut în 1842, devine doctor în medicină la Paris în 1867. Funcţionează la Seminarul din Roman ca medic al internatului şi profesor de Igienă şi Medicină populară, între 1 ianuarie 1873 şi 20 august 1901, cînd Seminarul a fost desfiinţat. De la 1 octombrie 1893 predă şi Ştiinţele naturale tot pînă la 20 august 1901.

Petru Bîrjoveanu. Născut în 1842. Profesor din 20 august 1868 la Seminarul din Galaţi. Transferat la Seminarul din Roman unde predă Limbile română şi latină între 1 septembrie 1879 şi 4 aprilie 1883, cînd se transferă la Seminarul din Huşi. Cînd acest seminar se desfiinţează, în 1893, revine la Roman, la aceeaşi catedră, şi predă, între 1 octombrie 1893 şi 1 octombrie 1900, cînd este pensionat.

Gheorghe Maior. Absolvent al Şcolii normale superioare şi al Facultăţii de latină şi filozofie din Bucureşti la 15 septembrie 1883. Predă ca suplinitor la Seminarul din Roman Limbile română şi latină începînd cu data de 17 mai 1883.

Vasile P. Samurianu. Născut în anul 1855 la Burdujeni, judeţul Suceava. Termină cursul complet al Seminarului din Chişinău în 1880 şi 2 ani la Facultatea de Litere din Iaşi. Predă la Seminarul din Roman Limbile română şi latină între 15 octombrie 1883 şi 15 iulie 1893, cînd este numit interpret jurat de Limba rusă pe lîngă Consulatul general al României la Odesa.

Dimitrie P. Petrescu — tatăl scriitorului Cezar Petrescu. Absolvent al Institutului Agronomic din Paris. Fost profesor şi director la Şcoala de agricultură Pănceşti-Dragomireşti. La Seminarul din Roman predă Ştiinţele fizico-matematice şi agricole între 15 septembrie 1890 şi 1 martie 1891.

Constantin P. Bercianu. Îşi ia bacalaureatul real la Sibiu şi absolvă Academia agricolă la Altenburg, după care devine profesor şi director la Şcoala de agricultură din Roman. La seminar predă ca suplinitor Ştiinţele fizico-matematice şi agricole de la 1 martie 1891.

Nicolae Filip. Absolvent al Seminarului de la Socola şi licenţiat al Facultăţii de Teologie şi Filozofie din Kiev. La Seminarul din Roman a suplinit catedra de Morală creştină şi Practică liturgică începînd cu data de 1 octombrie 1892.

Calistrat Hogaş. Predă Limbă română la Seminarul din Roman între 1 octombrie 1893 şi 15 ianuarie 1897. Revine între 1 februarie 1898 şi 15 septembrie 1898, predînd tot Limba română.

Justin Brînduşanu. Născut în 1863, era absolvent al Facultăţii de Litere şi Filozofie. La Seminarul din Roman a predat Limba

germană între 1 octombrie 1893 şi 1 octombrie 1899, după care este transferat ca profesor la gimnaziu din Tecuci.

Ioan Popescu. Fost învăţător între anii 1880-1884, prim-corector la tipografia cărţilor bisericeşti, profesor suplinitor la Huşi între anii 1888-1893 şi director între 1 martie 1892-1 septembrie 1893. La Seminarul din Roman predă Istoria şi Geografia între 1 octombrie 1893 şi 1 septembrie 1894, după care se transferă cu titlu provizoriu la Gimnaziul din Tulcea.

Simion Ionescu. Născut la 1869. Suplineşte catedra de Gimnastică a seminarului între 1 octombrie 1893 şi 1 septembrie 1897.

Dumitru Hortvath. Doctor în Filozofie. Profesor suplinitor la Limba germană, începînd cu data de 1 octombrie 1894.

Clement Bontea. Fost preot la Episcopia din Roman, fost protoiereu al judeţului Putna. La Seminarul din Roman a predat Istoria şi Geografia între 1 mai 1895 şi 15 ianuarie 1899.

Ştefan Tomescu. A studiat la Facultatea de Litere din Iaşi. La Seminarul din Roman a predat, ca suplinitor, Limba română între 15 ianuarie 1897 şi 1 septembrie 1897.

Dumitru Dimitriu. Absolvent al şcolii de tir şi gimnastică. Profesor titular de Gimnastică între 1 septembrie 1897 şi 20 august 1901, cînd seminarul se desfiinţează.

Vasile Zotta. Fost profesor la Gimnaziul din Tecuci. La Seminarul din Roman este profesor titular de Limba română între 1 septembrie 1897 şi 1 februarie 1898.

Emanoil I. Silberg. Titular la Gimnaziul «Roman Vodă» profesor suplinitor de Matematică la Seminarul din Roman de la 1898 (luna mai) şi pînă la 20 august 1901, la desfiinţarea seminarului.

Theodor Tomida. Fost profesor şi director al Liceului din Vaslui. La Seminarul din Roman a suplinit Limba română între 5 septembrie 1898 şi 20 august 1901. A predat şi Istoria şi Geografia între 15 mai 1899 şi 28 septembrie 1900.

Ioan Petricanu. Născut la 28 ianuarie 1862 în comuna Galbeni, judeţul Bacău. Profesor titular la Gimnaziul din Roman. La seminar suplineşte Limba latină între 1 octombrie 1900 şi 20 august 1901. Este cunoscut sub numele de Ioan Popescu-Petricanul. Moare la 30 ianuarie 1912.

Nicolae Apostol. Profesor titular la Gimnaziul din Roman. La seminar predă ca suplinitor Limba latină între 1 octombrie 1900 şi 30 august 1901.

Ioan Mentuţă. Profesor la Gimnaziul «Roman Vodă». La Seminarul din Roman predă ca suplinitor Istoria şi Geografia între 1 octombrie 1900 şi 20 august 1901.

Economi. *Gheorghe Axintescu* cu titlul de vătaf (1 septembrie 1858-1 aprilie 1870) şi apoi cu titlul de econom (1 aprilie 1870-1 noiembrie 1883);

Grigore Buda Dăscălescu (1 noiembrie 1883-1 ianuarie 1894);

Nicolae Paraschiv (1 ianuarie 1894-15 octombrie 1895);

Ioan Manoil (15 octombrie 1895-1 octombrie 1899);

Vasile Constantinescu (1 octombrie 1899-1 iunie 1900);

Nicolae Nicolau (6 iunie 1900-20 iulie 1900);

Alexandru Teodorescu (9 august 1900-22 noiembrie 1900); *Nicolae Vestemeanu* (24 noiembrie 1900-20 august 1901).

Medici. *Dr. Frantz Scrob* (de la 1 octombrie 1860); *Dr. Vafrino Marini* (15 iunie 1867-15 septembrie 1871); *Dr. Gh. Secosanu* (15 septembrie 1871-1 decembrie 1872); *Dr. Mihail Burada* (3 decembrie 1872-20 august 1901).

Pedagogi. *Dimitrie Badescu* sau *Badenschi* (31 martie-1 septembrie 1861); *Nicolae Spacovici* șef pedagog (12 decembrie 1858-1 octombrie 1860); *Gheorghe Urzica* (1 ianuarie 1861-1 octombrie 1862); *Gheorghe Valicul* (-1 octombrie 1862); *Nițe Constantin* (-1 septembrie 1863); *Ioan Anton* (1 octombrie 1862-1 septembrie 1863); *Gheorghe Banul* (1 octombrie 1862-1 septembrie 1863); *Pr. A Ghițescu* (1 septembrie 1863-); *Radu Gheorghe* (1 septembrie 1863-1 octombrie 1864); *Gheorghe Vasiliu* (1 septembrie 1863-1 martie 1864); *Sandu Anton* (1 septembrie 1863-1 noiembrie 1863); *Pr. Grigore Ștefănescu* (1 noiembrie 1863-1 noiembrie 1864); *N. Constantinescu* (1 noiembrie 1864); *Gheorghe Munteanu* (1 ianuarie 1865-); *V. Ștefănescu* (1 martie 1864-1 iulie 1864, 1 octombrie 1864-1 ianuarie 1865, cînd trece șef pedagog și secretar-1 iulie 1865); *Vucol Dornescu* șef pedagog (1 noiembrie 1865-15 mai 1873); *P. Bîrgăoanu* (1 octombrie 1866-1 martie 1868); *Gheorghe Vlaicu* (1 octombrie 1866-); *Alexandru Tudorache* (1 octombrie 1866-1 ianuarie 1869, cînd trece institutor la Tg. Ocna); *Ștefan Gologan* (1 iulie 1864-1 noiembrie 1867); *Dimitrie Ganea* (1 ianuarie 1869-1 septembrie 1869); *Dimitrie Nicolescu* (1 noiembrie 1867-); *C. Darie* (1 martie 1867 — 1 septembrie 1868); *Gheorghe Ioan* (1 septembrie 1868-1 septembrie 1869); *Th. Stupcanu* (1 octombrie 1868-1 septembrie 1869); *N. Agaton* (1 septembrie 1869-1 octombrie 1870); *N. Mihalcea* (1 septembrie 1869-1 octombrie 1870); *Popovici Gheorghe* elev cl. IV-a (1 septembrie 1869-1 octombrie 1870); *I. Dimitriu* (1 octombrie 1870-); *C. Ghervescu* (1 octombrie 1870-1 februarie 1871); *I. Manoliu* (1 octombrie 1870-31 noiembrie 1871); *Dimitrie Teodor* (1 februarie 1871-31 noiembrie 1871); *Al. Barcan* (1 octombrie 1871-); *I. Cotea* (1 octombrie 1871-1 octombrie 1872); *Gheorghe Blindu*, șef pedagog (1 noiembrie 1873-25 martie 1878); *Dimitrie Zamvell,* șef pedagog (1 aprilie 1878-20 octombrie 1884); *Vasile Samurianu*, șef pedagog și secretar (20 octombrie 1884-1 septembrie 1885); *Ion Mitru*, șef pedagog și secretar (1 septembrie 1885-1 noiembrie 1886); *Sava Hariton*, șef pedagog (1 noiembrie 1886-1 septembrie 1888); *I. Micu* (22 noiembrie 1886-1 februarie 1888); *Ioan Ciocan* (1 februarie 1888-); *C. Teodosiu,* șef pedagog și secretar (1 septembrie 1888-1 ianuarie 1894); *Nicolae Ariton* (1 octombrie 1888-1 februarie 1889); *Pr. Vasile Ștefănescu* (1 februarie 1889-1 septembrie 1891); *Nicolae Filip* (20 septembrie 1891-1 februarie 1892); Diaconul *Gheorghe Costea* (1 februarie 1892-1 mai 1892, 1 ianuarie 1894-1 martie 1894 și 15 decembrie 1894-1 septembrie 1895); Diaconul *Grigore Nicolau* (1 mai 1872-); *Constantin Nazarie* (1 septembrie 1893-1 noiem-

brie 1894, şef pedagog şi secretar; 1 ianuarie 1894-1 noiembrie 1894); *Ioan Popescu* (1 noiembrie 1893-15 decembrie 1894); *Justin Bărbuşanu* (1 noiembrie 1893-1 septembrie 1894); *Vucol C. Dornescu* (1 martie 1894-); *Constantin Vasiliu* (1 septembrie 1895-1 ianuarie 1899); *Clement Bontea*, şef pedagog şi secretar (1 noiembrie 1894-1 iunie 1897); *Ierodiaconul Arghirescu Varlaam*, elev cl. III (1 noiembrie 1894-); *Constantin Popovici* (1 septembrie 1805-1 septembrie 1897); *Economul Vasile Ionescu,* şef pedagog şi secretar (1 iunie 1897-1 aprilie 1899); *Ioan Mircea* (1 septembrie 1897-1 septembrie 1899); *Ioan Năsturaş* (11 ianuarie 1899-1 septembrie 1899); *N. N. Dragomirescu,* şef pedagog şi secretar (1 aprilie 1899-1 septembrie 1900); *I. N. Bertesteanu* (1 octombrie 1899-1 iunie 1900); *Ioan Ionescu* (20 noiembrie 1899-1 septembrie 1900); *Alexandru Georgescu* (1 iunie 1900-1 octombrie 1900); *Ştefan Basgan,* şef pedagog şi secretar (1 septembrie 1900-); *N. Tudorache* (1 septembrie 1900-1 octombrie 1900); *E. Elberg* (1 octombrie 1900-24 noiembrie 1900); *Petre Didilescu* (1 octombrie 1900-); *Ioan Vornicel* (1 decembrie 1900-14 februarie 1901).

Ic. N. DRAGOMIR
şi
SILVIU N. DRAGOMIR

A N E X E

Schimbul de telegrame privind înfiinţarea Seminarului din Roman

— „Ministerul Cultelor şi a Instrucţiunei Publice
Cucerniciei sale Iconomului Dimitrie Matcaş la Tîrgul Roman.

Acest Minister avînd mare dorinţă a vedea înfiinţat cît mai curînd Seminarul din Roman, poftește pe Cucernicia Voastră, că prin înţelegere cu Theofilia Sa Locotenent de Episcop, să căutaţi de îndată o casă în Roman la loc potrivit şi conform trebuinţei unui seminar. Ministerul crede că veţi primi cu bucurie această însărcinare şi aşteaptă răspuns prin canalul telegrafic de preţul cu care s-ar putea închiria nişte asemenea case, cu un număr de doi sau trei ani pînă cînd vor putea zidi nişte încăperi înadins pentru o instituţie ca acea de mare nevoie.

Dimitrie Cantacuzino“

Roman, 31 martie 1858, nr. 2008.

— „Ministerul Cultelor şi a Instrucţiunei Publice
către Teofilia Sa Locotenent de Episcop Romanului la Roman

Ministerul acesta avînd mare dorinţă a vedea înfiinţat cît mai curînd Seminarul din Roman, au însărcinat pe cuviosia Sa Iconomul Matcaş ca sub supravigherea Teofiliei Voastre să caute deîndată o casă în Roman la loc potrivit şi conform trebuinţei unui Seminar. Drept care poftește pe Teofilia Voastră să te interesezi întru aceasta şi să răspunzi prin canalul telegrafic de preţul cu care s-ar pute închiria asemenea case un număr de doi sau trei ani pînă cînd se vor putea zidi nişte încăperi înadins pentru o instituţie ca aceasta de mare nevoie.

Dimitrie Cantacuzino“.

Roman, 31 martie 1858, nr. 2009.

* * *

— „Onoratului Departament al Cultelor și al Instrucției Publice

Prin Depeșa Telegrafică a Onor Departament nr. 2009, cu bucurie primind motivarea ce ni se face spre căutarea caselor pentru înființarea Seminarului și la Roman, prin Iconomul Matcaș. Conform oficiei Onorat Departament nr. 2008, către Cucernicia Sa, sub a noastră priveghere, găsindu-se casele cu însușirile necesarii pentru asemenea institut a D-sale George Petrovici cu prețul hotărît de 220 F. F. pe an, pentru trei ani, banii pe un an înainte, iar pe doi în cîștiguri. Casele spre întrebuințare să le dea la 23 a lunei curente. Pentru case împărtășim știință Onor Depart. poftindu-l să binevoiască a răspunde cît s-ar putea mai neîntîrziat ca să nu se piardă această încăpere fiind timpul închirierilor — nefiind altele cu așa îndemnări.

Nectarie Sotiriopoleos
Dimitrie Matcaș".

Roman, 5 aprilie 1858.

* * *

— „Ministerul Cultelor și al Instrucțiunei Publice din Principatul Moldovei. Secția I, no. 8704/1858 luna August în 20 zile.

Onorat Epitropiei Seminarului din Roman. Potrivit încredințării cuprinsă în adresa nr. 48 a Epitropiei Seminarului Central din Socola, că la concursul ce s-au ținut pentru catedrele profesorilor ce sunt a se randui la acest Seminariu, s-au ales de vrednici următoarele fețe și anume:

1. Sfinția Sa Ierodiaconul Policarp Popescu pentru postul de Inspector și profesor de limba Elină, Latină și gramatică Română.

2. D-lui Georgie Saginescu, pentru postul de iconom și de profesor de Istorie, Geografie și Matematici.

3. D-lui Neculai Nica, pentru postul de șef pedagog și de profesor pentru tălcuirea Noului așezămînt, tipicu și Muzica bisericească. În urmare cu onoare se face poftire onoratei Epitropii a regula slobozirea decretelor de numire, fețelor mai sus numite.

Dimitrie A. Cantacuzino[1]

1. Originalul se află în dosarul Sfintei Episcopii a Romanului, nr. 304 din anul 1858, p. 87.

Însemnări

Vasile Pârvan despre începuturile creștinismului în Dacia

În lucrarea „*Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*", apărută în 1911, cînd Pârvan avea abia 29 de ani, sînt puse probleme fundamentale de istoria culturii în general și a celei românești în special. Deși au trecut de la apariția acestei lucrări aproape șapte decenii, rezolvarea unor probleme puse de Pârvan aici au rămas și astăzi un bun acceptat de scrierile de specialitate. Iată cîteva dintre ele:

Întinderea creștinismului în lumea romană. „Către anul 300, spune Pârvan, creștinismul, în forma latină, ajunsese biruitor pînă la Dunăre, pe toată întinderea ei, de la lagărele raetice, din Regina pînă la cele scythice, din Noviodunum. La anul 325, dincolo de Dunăre, undeva în Gothia, exista chiar un episcopat gotic. Inspre anul 350, toate orașele de frunte ale celor două Moesii erau reședințe episcopale. Numai în Moesia superioară existau cel puțin zece episcopate cu limba de propagandă, latina. În Moesia inferioară, romanismul creștin își împărțea adepții cu elenismul creștin.

În fosta Dacie a lui Traian propovăduia pe la anul 390 episcopul latin al Remesianei, sfîntul Nicetas".[1]

În privința *vechimii creștinismului în Dacia*, Pârvan arată în această lucrare că în Dacia Traiană trebuie să fi fost creștini și înainte de anul 270. Acest fapt este socotit ca o necesitate logic istorică. „Toate credințele atunci existente în imperiu se întîlnesc și în Dacia — și mai ales cele orientale — dintre care vreo cîteva apar numai aici. Printre mulți orientali romanizați veniți în Dacia spre a o coloniza, un mare număr erau din vechile provincii creștine, misionate de înșiși apostolii Domnului: Syria, Galatia, provincia Asia etc.".

Concluzia aceasta este întărită și de o afirmare a lui Tertulian, care în primii ani ai secolului al III-lea declară că pînă în cele mai îndepărtate neamuri ale pămîntului, printre care: sarmații, dacii, germanii și scythii, a ajuns numele lui Christus și credința în el.[2]

Cu privire la *natura creștinismului nostru*, Pârvan a susținut părerea că el este de origine misionară.

„Creștinismul latin al strămoșilor noștri e, în terminologia sa romană mai nou decît secolul al III-lea. Creștinismul nostru nu e — ca religie națională — atîta originar daco-roman, cît mai ales de origine misionară, răspîndit cu repeziciune, în scurtă vreme, la o anume epocă dată».[3]

Mai departe, Pârvan afirmă că „singurul izvor temeinic care ne ajută să reconstituim istoria creștinismului daco-roman, după anul 250, este limba noastră — terminologia creștină din limba română.[4] În nota 386 din josul paginii 85, Pârvan citează cîteva lucrări care s-au ocupat de această problemă folosind argumente lingvistice. O menționăm doar pe aceea a lui C. Diculescu *Vechimea creștinismului la români. Argumentul filologic*, București, 1910, apreciată de Pârvan ca „cea mai completă culegere de termeni, cu etimologiile lor".

Ne vom opri la cîțiva termeni fundamentali, dintre cei analizați de Pârvan, pentru problema în discuție.

Cuvîntul specific creștin *ecclesia*, folosit de toate popoarele romanice, din care derivă: église, chiesa ș. a.

---

1. Vasile Pârvan, *Contribuțiii epigrafice...*, p. 73.

2. *Ibidem*, p. 74.

3. Această părere este subliniată și de Aurelian Sacerdoțeanu în articolul, *Vasile Pârvan, și începutul creștinismului daco-roman*, în „Studii Teologice", nr. 7-8 din 1967.

4. Vasile Pârvan, *Contribuții epigrafice...*, p. 85.

lipsește în limba noastră. El e însă, cel mai vechi termen creștin, atît pentru „comunitatea" credincioșilor, cît și pentru „lăcașul de cult" al lor. Pretutindeni în imperiu cuvîntul *ecclesia*, — în forma aceasta greco-latină — apare și pe inscripții ca termenul clasic al limbii populare. Prezența acestui termen se constată în Dalmația și în imediata apropiere a Daciei Traiane: în Sirmium, în Remesiana, pînă tîrziu în secolul al V-lea.[5]

Cuvîntul *basilica* a apărut ca termen creștin la începutul secolului al IV-lea. Și anume, nu cu înțelesul general al cuvîntului ecclesia (și pentru *comunitate* și pentru *lăcașul de cult*), ci numai ca termen arhitectonic (lăcaș de cult) sub înrîurirea măreților clădiri creștine de cult făcute ori ajutate de împăratul Constantin și urmașii săi. Răspîndirea cuvîntului *basilica* e foarte înceată. Încercările *părinților bisericii* latine de a convinge pe credincioși că vorba *ecclesia*, cu sens de clădire, e improprie și că e mai bine să folosească termenul *basilica* pentru clădire, nu a dat rezultat, după cum se vede în uzul limbilor romanice pînă azi. În Illyricum, cuvîntul basilica nu apare în inscripții. Pînă la Dunăre, ca spațiu și pînă în secolul al VI-lea ca timp, se constată folosirea cuvîntului *ecclesia* pentru ambele situații.

De unde vine în limba română termenul *basilica* în această formă latină, nu în forma grecească *basilichi*?

„Dacia traiană" cu toate relațiile avute și după anul 270 cu malul drept al Dunării, a fost totuși, după data pomenită, destul de izolată de imperiu. Viața ei cultural-socială s-a dezvoltat întocmai ca într-o insulă. Tot ce a pătruns aici a fost conservat în chip statornic și s-a dezvoltat după legile proprii ale insulei noastre antropogeografice.[6]

Întorcîndu-ne la întrebarea formulată înainte de a descrie această situație a Daciei, răspundem că *basilica* nu putea veni în Dacia din răsăritul grec. Din apusul latin, însă, putea veni cu cea mai mare ușurință. Cum? *Misionarii latini* au introdus la daco-romanii din stînga Dunării, din veacul al IV-lea înainte, noul cuvînt basilica al cărui înțeles se extinsese de la *clădire* și asupra *comunității*.[7]

Reiese din această discuție că termenul *ecclesia* e mai vechi decît *basilica*. Mai tîrziu, lingviști ca Tache Papahagi și Teodor Capidan, urmați de istorici ca Daicoviciu și M. Macrea, au opinat că lucrurile stau invers, adică *basilica* e termen mai vechi decît *ecclesia*.

I. Barnea în „*Vasile Pârvan și problema creștinismului în Dacia Traiană*" (Studii teologice, nr. 1-2, 1958, p. 96-97) se raliază părerii lui Pârvan arătînd că afirmațiile lingviștilor și istoricilor menționați „nu sînt confirmate nici de izvoare scrise, nici de monumente arheologice".

Pe baza observațiilor făcute putem conchide că în regiunile în care se folosește termenul *ecclesia* și pentru *lăcașul de cult*, creștinismul a pătruns mai de timpuriu decît în acele regiuni unde se folosește termenul *basilica* numai pentru *lăcașul* de închinăciune.

Urmează deci că în părțile noastre creștinismul s-a impus ca religie dominantă mai tîrziu decît în regiunile latine din apusul peninsulei Balcanice de unde ne-a venit prin misionari.

Alți termeni religioși aduși în discuție de Pârvan, pentru a arăta originile creștinismului nostru sînt: ajun, altar, botez, cîșlegi, creștin, cruce, cuminec, duminică, închin, înger, lege, păcat, păgîn, păresimi, părinte, Paște, preot, răposa, rugăciune, tîmplă, zău ș. a.[8] Pentru etimologia și istoricul acestor termeni, Pârvan face trimiterea la O. Densusianu: „Hristoire de la langue roumaine" I și la Sextil Pușcariu: „Etymologisches Wörterbuch der romanischen sprache".

Cîteva concluzii parțiale din expunerea de pînă aici: I. Examinarea istoric culturală a termenilor creștini de origine latină din limba română conduce la concluzia că după anul 350 trebuie pusă creștinarea masivă a daco-romanilor din stînga Dunării. II. Cuvintele creștine: Duminică, Crăciun, Rusalii, cumineca, răposa ș. a. indică drept dată a creștinării masive a daco-romanilor din stînga Dunării anii 375-450. III. Unele cuvinte creștine: biserică, sărbătoare, păgîn alăturea de cuvin-

5. *Ibidem*, p. 87.
6. *Ibidem*, p. 90-91.
7. *Ibidem*, p. 91.
8. *Ibidem*, p. 131.

tele profane, de o însemnătate capitală: român, pămînt, ţară, trebuie să le socotim că s-au născut în stînga, iar nu în dreapta Dunării. IV. Din contrastul dintre pătrunderea creştinismului în centrele urbane şi cele rurale rezultă cu necesitate caracterul misionaric al începuturilor creştinismului nostru. Episcopii şi clericii din diferite centre orăşeneşti ale Illiricului au întreprins în epoca menţionată (375-450) creştinarea în masă a strămoşilor noştri. [9]

Se pune însă întrebarea: Cînd a început pătrunderea creştinismului în părţile noastre? Interesat de problemă în general, Pârvan nu se opreşte în mod special asupra întrebării formulată astfel. Fiind prea însemnată, n-o vom expedia cu cîteva consideraţii pe care le găsim chiar la Pârvan, ci vom apela la unele studii mai noi, care-şi pun direct întrebarea formulată. Sînt studiile Pr. Prof. I. Rămureanu din revista *Ortodoxia* (nr. 1, ianuarie-martie 1974 p. 164-178): „Noi consideraţii privind pătrunderea creştinismului la traco-geto-daci" şi „Sfinţi şi martiri la Tomis-Constanţa" în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8, iulie-august 1974, p. 975-1011.

Intrucît documentarea este bogată şi argumentarea convingătoare ne oprim asupra cîtorva idei din studiile amintite: „De la grecii, romanii şi traco-frigienii din provinciile nord-vestice ale Asiei Mici şi din cetăţile de pe ţărmurile Mării Egee, din cetăţile Macedoniei şi ale Greciei centrale, creştinismul a putut pătrunde prin misionari şi prin creştini izolaţi la grecii, romanii şi geto-dacii din cetăţile Scythiei Minor sau Daciei Pontice (Dobrogea), începînd de la sfîrşitul veacului I, avînd în vedere legăturile frecvente care existau între cetăţile pontice şi cetăţile din provinciile Asiei Mici şi ale cetăţilor de pe ţărmurile Mării Egee" (Ortodoxia, 168). Istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea († 340) relatează către 324 — după informaţiile primite de la Origen (185-254) — că ucenicii lui Iisus Hristos s-au împrăştiat — după despărţirea de învăţătorul lor — peste tot pămîntul cunoscut de ei în vederea propovăduirii noii religii. Apostolul Andrei a luat spre evanghelizare Scythia. Nu se precizează dacă e vorba de Scythia Major — de la nordul Mării Negre — sau de Scythia Minor (Dobrogea de azi) (p. 975).

Tradiţia că sfîntul Apostol Andrei a predicat la Sciţi a fost reluată în veacul al VIII-lea de „monahul şi preotul Epifaniu" în lucrarea sa „Viaţa, faptele şi sfîrşitul Apostolului Andrei" (p. 169, 170). Istoricul bizantin Nichifor Callist (sec. XIV) menţionează, de asemenea, că Apostolul Andrei a predicat prin părţile scitice care puteau fi situate în Scythia Major (sudul U.R.S.S. de azi) sau mai degrabă în Scythia Minor sau Dacia Pontică (Dobrogea) de la Gurile Dunării (p. 171). Cetăţile de aici erau locuite de greci, romani, geto-daci. Din părţile Pontului, trecînd prin Tracia, a ajuns la Bizanţ, iar de aici, coborînd prin Macedonia şi Tesalia a ajuns în Grecia, unde a murit. Aceleaşi date — în alt context — sînt şi în studiul din B. O. R. la p. 975 şi 977.

Din relatările menţionate aici se înţelege că noua religie, propovăduită încă din primul veac al erei noastre, a cîştigat adepţi la început mai puţini, apoi treptat-treptat numărul acestora s-a înmulţit, pînă cînd în veacurile III, IV şi V aceştia dominau. Nu se poate vorbi de o convertire în masă a populaţiei din cetăţile Traciei şi Macedoniei, ci, la început de nuclee sau centre creştine (p. 172, 173).

După cucerirea Daciei de către împăratul Traian, ideile creştine au putut pătrunde, de la traco-geţii romanizaţi din provinciile romane sud-dunărene ale Illyricului şi de la soldaţii creştini care se aflau — cu siguranţă — în armata romană, aduşi din provinciile Siria, Palestina şi provinciile Asiei Mici la nordul Dunării (p. 174). Unii creştini izolaţi puteau pătrunde din provinciile din sudul Dunării: Macedonia, Tracia, Moesia Inferior, Moesia Superior, precum şi din Scythia Minor (Dobrogea) în părţile nord-dunărene chiar şi mai înainte de ocuparea Daciei lui Decebal de către Traian (p. 174).

Creştinarea geto-daco-romanilor, de la nordul Dunării, din Dacia Carpatică, din timpul stăpînirii romane dintre anii 106-270, a continuat să se răspîndească şi să se întărească şi după retragerea armatei romane în sudul Dunării, în Dacia Aureliană. Creştinarea geto-daco-romanilor, de la nordul Dunării, s-a

9. *Ibidem*, p. 144.

făcut concomitent cu romanizarea lor. Ceva mai mult, creştinarea geto-dacilor a ajutat la romanizarea lor" (p. 178).

Creştini izolaţi au putut veni în părţile nord-dunărene şi odată cu coloniştii aduşi de Traian, după cucerirea Daciei.

De acceeaşi părere «că au venit creştini în Dacia înainte de intrarea lui Traian în Dacia cît şi printre coloniştii romani aduşi de împărat" este şi C. C. Giurescu în lucrarea sa „Formarea poporului român", 1973, p. 116. Aceeaşi idee o găsim şi la P. P. Panaitescu: „Creştinarea daco-romanilor a început mai devreme decît ne lasă să înţelegem inscripţiile şi monumentele, adică înainte de Constantin cel Mare (Sinodul de la Niceea din 325)". (Introducere în istoria culturii româneşti, Bucureşti, 1969, p. 16).

Dovadă că încă din primul secol al erei noastre erau creştini prin părţile Sciţiei Minor (Dobrogea) sînt şi cei trei martiri din acest timp: Inn, Rim şi Pin în părţile Tomisului, despre care vorbeşte Sinaxarul bisericii din Constantinopol, sărbătoriţi la 20 ianuarie (p. 979).

Se cunosc şi numele unor episcopi ai Tomisului sanctificaţi în primele veacuri ale erei noastre. Evangelicus a păstorit la Tomis între 290 şi 300, altul, al cărui nume nu s-a putut identifica, între 320 şi 323 şi al treilea Sfîntul Bretanio (I. Barnea, Inscripţii paleocreştine inedite, din Tomis, în Pontica VII, 1974). Al patrulea este Sfîntul Teotim de Tomis, de neam daco-get, sărbătorit la 20 aprilie, episcop de Tomis la 392, cum aflăm din scrierea Fericitului Ieronim „De viris illustribus". Nu ştim cînd şi-a sfîrşit zilele, dar după toate probabilităţile a murit înainte de anul 407, cînd a încetat din viaţă ilustrul său prieten, Sfîntul Ioan Gură de Aur, pe care l-a apărat la Sinodul de la Stejar, de la 403, în apropiere de Calcedon, acuzat că favoriza pe origenişti (I. Rămureanu, op. cit. p. 1010-1011).

Marele număr de martiri semnalaţi la Tomis, se explică prin faptul că ideile creştine au pătruns în această metropolă a Scythiei Minor (Dobrogea) încă de la sfîrşitul secolului I şi au ajuns la mare dezvoltare şi înflorire în secolele al treilea şi al patrulea.

Pârvan discută în lucrarea sa nu numai căile pe care a venit creştinismul în Dacia, dar şi de unde sînt misionarii latini care au venit la dacoromanii din nordul Dunării?

S-a văzut şi cu alt prilej că au existat legături strînse între Dacia şi Moesia superioară, Panonia, Dalmaţia şi o fâşie din Moesia inferioară.[10]

Dintre misionarii secolului al IV-lea care au venit în nordul Dunării, mai cunoscuţi sînt cinci: Ulfila, Audius, Sava, Nicetas martirul şi Nicetas Episcopul. Ulfila e apostolul goţilor, încă din secolul al III-lea. Rezultatele acţiunii sale asupra dacoromanilor n-au putut să fie trainice căci nu avem în limba noastră urme.[11] La fel şi a celorlalţi misionari.[12]

Altfel stau lucrurile cu Sfîntul Nicetas, învăţatul episcop al Remesianei. „Acesta e apostolul daco-romanilor din dreapta şi din stînga Dunării. Un strălucit reprezentant nu numai al bisericii latine din Iliricum, ci al întregii biserici romane. Un neînfricat misionar al credinţei creştine printre barbari, un scriitor bisericesc deosebit de preţuit pentru claritatea gîndirii ca şi pentru frumuseţea neîmpodobită a limbii sale latine, iar pentru noi, mai mult şi mai presus ca toate, un romanizator al nostru şi prin creştinism un reînnoitor în forme eterne a tradiţiei curate la Dunărea de Jos. Din naştere el însuşi daco-roman".[13] Timpul, cînd vine Nicetas să întreprindă creştinarea masivă a thraco-romanilor, e fixat la întretăierea veacului al IV-iea cu al V-lea.[14]

„Împrejurarea fericită că Sfîntul Nicetas a păstorit la Dunăre încă mulţi ani după anii 392-402, poate chiar pînă la 420, a contribuit la întărirea şi înrădăcinarea definitivă a creştinismului la daco-romani. Ţinutul misionat de Nicetas rămânea sub directa sa supraveghere. Şi astfel, nordul Dunării fu legat încă de pe vremea lui Nicetas cu sudul, atîrnînd de dioceza ilirică a Daciei".[15] Această stare de lucruri ne arată că jurisdicţia bisericească din sud se întindea şi în nordul Dunării: în partea de miazăzi a Banatului şi în Oltenia.[16] Sfîntul Nicetas şi-a exercitat misionarismul

10. *Ibidem*, p. 144.
11. *Ibidem*, p. 155.
12. *Ibidem*, p. 155-158.
13. *Ibidem*, p. 171.
14. *Ibidem*, p. 173.
15. *Ibidem*, p. 177-178.
16. *Ibidem*, p. 178.

pe ambele maluri ale Dunării. Arheologul I. Barnea în articolul „*Vasile Pârvan şi creştinismul în Dacia*" (*Studii teologice* nr. 7-8 din 1958, p. 100-101) aduce argumente în favoarea tezei lui Pârvan, cu privire la misionarismul lui Nicetas de Remesiana. 1. Tot timpul au existat legături strînse între nordul şi sudul Dunării. Pîrvan spune: „Dunărea n-a fost niciodată un duşman hain care să despartă pe fraţi, ci a fost un prieten bun, care i-a unit".

2. Episcopul Nicetas de Remesiana îşi putea întinde activitatea şi în nordul Dunării, căci acolo nu exista nici un episcop. Dacia Traiană era direct misionată de episcopii Moesiei din imediata vecinătate de la Dunăre. 3. Niceta de Remesiana este socotit «tipul episcopului misionar". El este autorul unor lucrări de misionarism. În plus, lui i se atribuie meritul de a fi transmis în occident regulile monastice ale Sfîntului Vasile cel Mare.

Faptul că Sfîntul Nicetas a predicat şi a scris în latineşte şi a călătorit de cîteva ori în Italia, a fost interpretat ca o acţiune a bisericii romane. Cercetînd însă cu atenţie „lista cîntărilor scripturistice folosite în slujbe" se vede că ele sînt apropiate de ale Bisericii răsăritene. Cinstirea lui ca sfînt şi de Biserica romano-catolică nu înseamnă că era misionarul acesteia, după cum nici faptul că propovăduia în limba latină nu e un argument în favoarea catolicismului apusean. Ideile sale sînt în filiaţia părinţilor bisericii răsăritene: Ciril al Ierusalimului, Vasile cel Mare, Grigore de Nazianz, Grigore Taumaturgul şi mai puţin în aceea a scriitorilor bisericeşti apuseni: Tertulian, Ciprian şi Ilarie (Istoria bisericii române, vol. I, Bucureşti, 1957, p. 71 şi urm.).

Concluzia lui Pârvan în privinţa creştinării poporului român este sintetizată în observaţia că: „Mărturiile arheologice descoperite la Drobeta aduc dovada că noi sîntem şi ca romani şi creştini aici în Dacia, la noi acasă, iar nu veniţi mai tîrziu de pe alte meleaguri".[17] În legătură cu creştinarea populaţiei din nordul Dunării, Pârvan citează şi sintezele unor teologi români ca: G. M. Ionescu (*Istoria bisericii române din Dacia traiană*, I, Bucureşti, 1905) şi N. Dobrescu, (*Introducerea creştinismului la români*, Vălenii de Munte, 1910).

*

La sfîrşitul acestor discuţii, Pârvan face o sinteză a problemelor dezbătute în lucrarea sa. El se referea la generalizarea creştinismului în lumea romană din apus, la acela din răsăritul romanităţii, precum şi la organizarea bisericii în aceste părţi.

Cu privire la creştinismul lumii latine din apus, Pârvan constată că el s-a generalizat pînă la sfîrşitul veacului al III-lea. Oastea romană, vechea pază a păgînismului, începu a trece la creştinism. Persecuţiile lui Diocleţian au încununat cu nimbul martirului nenumăraţi soldaţi din garnizoanele de la Dunărea de mijloc şi de jos.

Totuşi, de-abia de la Constantin cel Mare se poate vorbi de generalizarea credinţei creştine printre orăşenii Illyricului. De la această dată se întemeiază numeroase episcopate în marile centre economice şi culturale ale romanismului danubian. Frumoase clădiri de cult se ridică pretutindeni. Apostoli ai noii credinţe încep a cutreiera satele rămase păgîne, ba trec şi dincolo de graniţele imperiului în ţinuturile barbare.

O dezvoltare mai complicată are creştinismul în Dacia Traiană. Aici, găsim creştini, chiar înaintea celor din Illyricum — în prima jumătate a veacului al III-lea. Sînt creştinii orientali veniţi în Dacia, cu credinţa lor de acasă. Ei n-au căpătat-o aici în Dacia. Şi cu toate că sînt romani, ca limbă şi cultură, ei nu constituie încă decît o excepţie în mijlocul romanismului din Illyricum şi Dacia. De o generalizare a creştinismului în Dacia nu se poate vorbi decît după Constantin cel Mare.[18]

Terminologia noastră creştină de origine latină, cercetată cultural-genetic, ne arată că mai toate numirile de construcţii şi forme ale cultului creştin, aflătoare azi în limba română, sînt creaţii aproximativ ale secolelor al IV-lea şi al VII-lea, dacă privim procesul de formare pînă la cristalizarea noilor termeni.

Şi tot din studiul istoric al terminologiei noastre creştine de origine latină constatăm că creştinis-

17. *Ibidem*, p. 194.

18. *Ibidem*, p. 197.

mul *daco-romanilor* a venit în părţile noastre pe diferite căi. Mai întîi, el a venit prin ucenicii Sfîntului Apostol Andrei, care a predicat în părţile Scythiei, apoi prin soldaţii aduşi de Traian în perioada războaielor cu dacii, şi prin coloniştii aduşi după cucerirea Daciei. În sfîrşit, el a venit şi prin misionarii episcopului Nicetas de Remesiana, fapt nerelevat suficient de istoricii români.[19] Creştinismul s-a răspîndit la nordul Dunării în limba latină, sub forma lui ortodoxă, adică după canoanele Sinodului I Ecumenic de la Niceea.

Cum este şi normal, la început numărul lor a fost mic, dar el a crescut repede, datorită superiorităţii noii religii adusă de cei convertiţi la ea, încît în secolele al III-lea, al IV-lea şi al V-lea ea era predominantă. Ardoarea pentru noua religie a mers pînă la martiraj, cunoscut din plin în părţile dacogetice.

Organizarea Bisericii din Dacia Traiană s-a făcut în directă atîrnare de Biserica mamă: din Dacia mediteraneea, Dacia ripensis ori Moesia prima.[20]

Terminologia noastră creştină, împreună cu alte cuvinte uzuale din limbă demonstrează legăturile creştinismului nostru cu locurile în care s-a dezvoltat. Cuvinte ca: biserică, sărbătoare, lună, pămînt, ţară „sînt astfel de documente, care, împreună cu monumentele vechi creştine de la Drobeta dovedesc definitiv că romanitatea şi creştinismul nostru sînt născute şi crescute în chip firesc: încet şi trainic, în Dacia lui Traian şi nu sînt imigrate mai tîrziu, din alte ţinuturi".[21]

Descoperirile arheologice mai noi confirmă concluziile lui Pârvan. I. Ele arată că în adevăr „începuturile creştinismului nostru trebuie puse în primele secole ale erei noastre cu o evoluţie ascendentă rapidă în secolele al III-lea, al IV-lea şi al V-lea. II. Descoperirile arheologice din vremea noastră confirmă ipotezele referitoare la legăturile creştinismului nord-dunărean cu cel occidental-latin. M. Macrea în „*Apropos de quelques découvertes chrétiennes en Dacie*" (în „Dacia" XI-XII, 1945-1947, Bucureşti, 1948), arată că „influenţa importantelor centre creştine din Italia de nord asupra dezvoltării creştinismului din Illyria se reflectă în anumite obiecte găsite în Dacia, cum sînt cele de la Biertan şi Apulum".[22] Aceste obiecte sînt socotite originare din una din provinciile romane aflate în sudul Dunării, pe ale căror legături economice şi culturale cu Dacia Traiană, Vasile Pârvan le accentua aşa de mult.[23] III. Referitor la populaţia despre care este vorba în legătură cu descoperirile arheologice din veacurile al IV-lea — al VI-lea, din Dacia de la nord de Dunăre, „răspunsul îl dă atît limba latină a inscripţiei de pe tăbliţa de bronz de la Biertan, cît şi faptul că nici unul din aceste monumente sau obiecte nu s-au aflat în afara ţinutului care a făcut parte din imperiul roman, ci toate au fost găsite în foste aşezări daco-romane. C. Daicoviciu conchide că aceste mărturii nu pot fi atribuite decît acelei populaţii daco-romane care, după evacuarea oficială a Daciei, a rămas pe loc, continuînd să ducă acelaşi fel de viaţă romană în care se născuse şi crescuse înainte de evacuarea lui Aurelian.[24] IV. În privinţa numărului celor care îmbrăţişează creştinismul, mărturiile arheologice nu ne îndreptăţesc să vorbim de o generalizare a creştinismului la daco-romani. În schimb, terminologia creştină de origine latină din limba noastră, privind noţiunile fundamentale de credinţă şi viaţă religioasă este un bun argument dacă nu pentru o creştinare generală, în orice caz ea indică cea mai mare parte a populaţiei daco-romane în secolul IV-VI. Creştinismul daco-roman n-a fost eretic („arian") şi împreună cu limba populaţiei care îmbrăţişase noua credinţă monoteistă a constituit unul din factorii menţinerii unităţii acestuia în mijlocul populaţiilor înconjurătoare, creştinate mai tîrziu.

În privinţa *organizării vieţii bisericeşti* în nordul Dunării, ea a urmat dezvoltarea numerică a populaţiilor care au adoptat noua religie, începînd cu sfîrşitul veacului I pînă în

---

19. *Ibidem*, p. 198.
20. *Ibidem*, p. 199.
21. *Ibidem*, p. 201.
22. *Ibidem*, p. 143 şi 198.
23. M. Macrea, *Apropos...*, p. 299 şi C. Daicoviciu, în *Au sujet des monuments chrétiennes de la Dacie Trajane*, p. 122.
24. C. Daicoviciu, *În jurul creştinismului în Dacia*, în Studii I (ianuarie-martie) 1948, p. 125-127, şi *Au sujet...*, p. 123-124.

veacul al VI-lea, cînd numărul creştinilor era copleşitor. În părţile Scythiei Minor (Dobrogea, chiar de la sfîrşitul veacului al III-lea şi începutul celui de al IV-lea, întîlnim episcopi de Tomis (Constanţa) aflaţi sub jurisdicţia Patriarhiei de Constuntinopol. „N-ar fi exclus să fi existat scaune episcopale şi în nordul Dunării, mai ales că în secolul al IV-lea, partea de sud a Munteniei şi a Olteniei a ajuns din nou în stăpînire romană. Un astfel de scaun episcopal ar fi putut exista la Sucidava (Celeiul de azi), centru strategic şi comercial de seamă, unde s-au şi descoperit urme creştine" (M. Păcurariu, Istoria bisericii ortodoxe române, Sibiu 1972, p. 36). În ce priveşte jurisdicţia bisericească asupra acestor regiuni, ele erau ca şi Scythia Minor (Dobrogea) şi Moesia Inferior sub jurisdicţia patriarhului din Constantinopol. Această jurisdicţie a fost întărită printr-o hotărîre a Sinodului al II-lea ecumenic (anul 381), precum şi prin canonul 28 al Sinodului al IV-lea ecumenic (anul 451), care supunea Constantinopolului biserica din teritoriile din nordul Dunării şi al Mării Negre. Din menţionarea acestor fapte se desprinde că a existat o organizare bisericească cu episcopi şi misionari care au ajutat răspîndirea creştinismului în aceste părţi. Limba cultului era latina care se vorbea în aceste locuri. Legăturile dintre nordul şi sudul Dunării n-au fost întrerupte, căci romanii (apoi bizantinii) mai aveau încă unele cetăţi pe ţărmul stîng al Dunării, iar negustorii pătrundeau pînă în Transilvania cu mărfurile lor (M. Păcurariu, op. cit., p. 37-42).

Pătrunderea slavilor în sudul Dunării, începînd cu veacul al VI-lea, organizarea acestora într-un stat (bulgar), creştinarea lor şi organizarea bisericii în dependenţă tot de patriarhia din Constantinopol, a influenţat şi evoluţia organizării bisericii din nordul Dunării.

Cu privire la creştinarea şi evoluţia, ulterioară a bisericii se impune constatarea că „poporul român nu are o dată precisă de creştinare cum au toate popoarele din jur. Creştinarea lui s-a făcut prin convertiri individuale începînd cu secolul I şi culminînd cu secolul al VI-lea, fiind un proces paralel cu etnogeneza sa» (M. Păcurariu, op. cit., p. 44).

* * *

Lucrarea lui Vasile Pârvan de care ne-am ocupat, depăşeşte modestul titlu pe care i l-a dat, ea fiind o operă temeinică în care dovedeşte caracterul latin al creştinismului nostru, pătrunderea lui prin soldaţii şi coloniştii aduşi de Traian, precum şi rolul misionarilor în aducerea şi menţinerea religiei creştine în nordul Dunării.

Mobilul lucrării trebuie căutat în anii studiilor sale în Germania cînd a avut ocazia să facă o călătorie în Italia. Acolo, în împrejurimile Romei şi în sudul ţării a vizitat vestigiile creştinismului primitiv — catacombele — care i-au sugerat unele apropieri de începuturile creştinismului la toate popoarele. Tot acolo, a studiat rezultatele cercetărilor despre antichitate aflate în Biblioteca Institutului de arheologie german din Roma. In aceste contacte trebuie căutată ideea de a alcătui o lucrare despre începuturile creştinismului în general şi ale celui daco-roman în special. Intr-o scrisoare din 26 februarie 1908, către Ion Bogdan, trimisă din Roma se confirmă aceste presupuneri. În ea îi spunea: „Cînd vă scriu acestea, am pe masa de lucru o întreagă literatură asupra catacombelor, pe care zilele trecute am început să le vizitez sistematic". [25]

În documentarea lucrării s-au folosit izvoare istorice, arheologice şi lingvistice demonstrînd existenţa creştinismului în stînga Dunării la o dată apropiată de propovăduirea lui de către Apostolii lui Hristos, întinderea şi organizarea lui pînă în veacul al VI-lea cînd a devenit religie dominantă şi că primul strat al lui a fost de caracter latin.

Dincolo de problema începuturilor creştinismului în spaţiul nord-dunărean, Pârvan viza şi alte probleme ca aceea a „începuturilor poporului şi a limbii române", a bazei sale spirituale, urmărite ca un lung proces, ale cărui începuturi trebuiau căutate mult mai adînc în timp şi a cărui desfăşurare avea să se termine în preajma celui de al X-lea veac al erei noastre.

Unele din concluziile lui Vasile

---

25. Al. Zub, *Preocupări de istorie ecleziastică în opera lui Vasile Pârvan*, în Mitropolia Moldovei şi Sucevei, XLVI (1970), nr. 7-8, p. 390-405.

Pârvan au fost infirmate de cercetările ulterioare, mult mai întinse decît cele contemporane cu datele furnizate la vremea alcătuirii cărţii sale. Altele, însă, au fost întărite de aceleaşi cercetări, după cum am arătat la locul respectiv.

Se acceptă concluzia sa în legătură cu caracterul occidental-latin al creştinismului daco-roman, dar nu şi ideea că cel de origine oriental-grecesc n-a exercitat nici o influenţă asupra locuitorilor nord-dunăreni. Nu se mai poate susţine, însă, că abia din secolul al IV-lea-al V-lea s-a făcut organizarea bisericii aceloraşi daco-romani. Aceasta s-a petrecut mai de vreme. O dovadă sînt episcopatele de la Tomis şi din alte părţi, care au organizat misionarismul creştin al timpului cu seria de martiri ai noii religii.

Lucrarea lui Pârvan avea să curme în mod convingător acuzaţiile aduse de D. N. Burileanu din anul precedent apariţiei ei. N. Iorga a apreciat-o în mod deosebit, căci şi marele nostru istoric, încă din 1908, cînd scosese cele două volume de *Istoria bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, folosise şi el unele argumente asemănătoare cu acelea folosite de Pârvan ulterior şi ajunsese la aceleaşi rezultate.

Concluziile lucrării lui Pârvan merg şi către ideea că „atunci cînd am ajuns în valmăşagul popoarelor migratoare eram un popor viguros, firește încă tînăr, dar deplin format. De aceea, n-au pierit coloniştii lui Traian, ci au dăinuit şi s-au înmulţit colonizînd întregul teritoriu dacic".[26] Aceasta priveşte şi întinderea creştinismului nostru.

I. D. LĂUDAT

Moldauerkreuz

Există, desigur, idei conducătoare ale veacurilor... veacurile al XII-lea şi al XIII-lea – scolastica, veacul al XIV-lea – mistica germană, veacul al XV-lea – umanismul, veacul al XVI-lea – Reforma, veacul al XVII-lea – războiul pentru credinţă[1] ş. a. m. d. Rolul lor nu poate fi ignorat în istorie. Ele explică profilul spiritual, orientarea dominantă a epocii, jocul forţelor sociale în conflict, pe o anume bază social-economică.

Veacul al XVII-lea a fost, în acest sens, veacul de cumpănă al continentului nostru, demonstrînd în final superioritatea civilizaţiei europene asupra celei otomane.

Turcii veniseră în Europa încă în veacul al XIV-lea. Au intrat mai întîi în Tracia şi şi-au pus reşedinţa la Adrianopol (1361). Sub sultanul Murad s-a întins domnia lor pînă în Balcani, iar Baiazid a extins-o pînă la Dunăre. In 1431 căzu în mîna lor Tesalonicul şi în 1453 Constantinopolul, care le deveni capitală. Sub Soliman II răsunară tunurile turceşti sub zidurile Vienei (1529). Cea mai mare parte a Ungariei căzu sub jugul turcesc, sub care gemu 150 de ani.

De conceptul «turci» se lega, în secolul al XVII-lea, la populaţia speriată a imperiului roman de naţiune germană, ameninţarea creştinătăţii. Pretutindeni răsunau «clopotele turcilor» (*die Türkenglocke*) şi unde răsunau, acolo trebuia, aşa erau ordonanţele, fiecare, în casă, pe stradă, ori pe cîmp, oriunde era, să zică Tatăl nostru, implorînd pe Dumnezeu cu suspine din inimă, ca să îndepărteze marea primejdie.

Nu numai zvonuri stîrnite, ci ştiri oficiale lărgeau teama şi groaza în faţa celor peste o sută de mii de turci, care invadaseră oraşul imperial, die Kaiserstadt Wien.

Ingrozitoarele ştiri erau întregite de fapte. Şapte zeci şi două de zile, începînd din 15 iulie 1683, de cînd, turcii îşi aduseseră tunurile în faţa Vienei, gurile de foc tăceau numai cînd cădea ploaia... Necontenit umblau pe sus gloanţele şi zburau flăcări, aruncînd în sus zidurile oraşului... Cincizeci şi trei de asalturi respinsese din greu garnizoana oraşului sub comanda contelui de Starhemberg. El dădu ordin să se smulgă toate acoperişurile de şindrilă de pe case; şi tot lemnul de prisosos a fost cufundat în catran şi folosit la a lumina noaptea şanţul oraşului spre a împiedica un asalt pe furiş. In oraş era, datorită închiderii şi izolării atîtor oameni, pe un spaţiu restrîns, murdărie pe străzi şi pieţe de nesuferit. Cai morţi şi gunoaie răspîndeau un miros pestilenţial. Impăratul Leopold I şi curtea sa părăsise castelul

26. Vasile Pârvan, *Contribuţii epigrafice...*, p. 201.

1. D. Gusti, *Opere*, Bucureşti, 1971, p. 182.

Hofburg şi fugise la Linz, apoi la Passau. Funcţia de comandant suprem al Sfîntului imperiu roman de naţiune germană o încredinţase principelui succesor. Scrisoarea sultanului Mahomed (păstrată în original la Hofarch) era clară: «Din graţia celui în ceruri ocîrmuitor Dumnezeu, zălogim Noi, Mola Mohammed, glorios şi deplin atotputernic împărat al Babiloniei şi al Iudeii, din Răsărit şi Apus, Rege al tuturor regilor pămînteşti şi cereşti, mare rege al Sfintei Arabii şi al Mauretaniei, născut şi încununat de slavă rege al Ierusalimului, stăpîn şi domn al Mormîntului Dumnezeului răstignit al necredincioşilor, Ţie Cezar al Romei şi Ţie Rege al Poloniei, cuvîntul nostru prea sfînt, tot aşa tuturor supuşilor tăi, că Noi sîntem pe punctul de a deschide război cu ţărişoara ta şi ducem cu noi 13 regi cu 1.300.000 de războinici infanterie şi cavalerie, şi va fi ţărişoara ta cu această armată, de care nici tu nici partizanii tăi n-aveţi idee, fără milă şi îndurare strivită în potcoave şi trecută prin foc şi sabie»... li poruncea să-l aştepte în oraşul său de reşedinţă, Viena, ca să-l poată acolo decapita şi pe el şi pe «micul regişor» al Poloniei şi să-i ia micul imperiu şi să-i mături pe locuitorii săi de pe pămînt.

Sultanul nu venise la Viena în persoană, Kara Mustafa apăruse, însă la 14 iulie, în faţa zidurilor oraşului. Planurile lui aveau în vedere nimicirea principilor creştini; el voia să cucerească Viena şi Praga, apoi de-a curmezişul să ocupe Germania şi la malurile Rinului să se măsoare cu Ludovic al XIV-lea. După aceasta, voia să grăbească spre Roma şi să facă din Catedrala Sfîntului Petru grajdul de cai al sultanului.

Incă înainte de asediu, Papa Inocenţiu XI urmărea să formeze o ligă defensivă, căutînd să-l atragă pe regele Sobiesky «zidul de apărare al creştinătăţii», în Liga Sfîntă.

In 1673, Polonia semna pacea de la Buczacz (care abandona Podolia Turciei şi Ucraina Cazacilor), mergînd pînă la a accepta să plătească tribut anual lui Mahomed IV. Un salt patriotic salvă însă totul. Dieta sfîşie tratatul de la Buczacz. Sobiesky porni contra turcilor şi-i întîlni la Chocin, unde lăsară în mîinile lui 120 tunuri şi o imensă pradă. In 1675, el semna un tratat cu Franţa, care-i promitea sprijin împotriva imperiului otoman cu condiţia ca Polonia să se detaşeze de Austria. Dar, nemulţumit de evoluţia lucrurilor şi de noua împărţire a Ucrainei între ruşi şi turci rupînd, încă o dată, tratatul cu Franţa, în 1683, poate şi la sugestia Papei Inocenţiu, încheie o alinaţă strînsă cu Austria.

Se apropiau trupele pe care principele elector de Bavaria Markgraful de Baden, şi ducele de Lotharingia le conduceau spre Viena spre a se uni cu oastea regelui Sobiesky la deblocarea oraşului.

La 18 iulie ambiţiosul rege al Poloniei porni din Varşovia cu cavaleria sa. Armatele unite trebuiau să urce un «deal pleşuv» (ein Kahles Gebirge), un puternic lanţ de coline aşezat în faţa Vienei, la Nord, şi apoi să înainteze în spaţiul îngust din faţa oraşului: infanteria cu tunurile în frunte în mai multe rînduri, cavaleria în spate, în orice moment gata a se repezi asupra duşmanului şi a dispare din nou în spatele infanteriei. Pentru mai buna acoperire a pedestrimei aveau să intervină «călării spanioli». Se numeau aşa obstacolele confecţionate din lemn şi sîrmă ghimpată, pentru a ironiza zăbavnicele trupe auxiliare spaniole absente...

Regele Sobiesky apăru la 11 septembrie pe Kahlenberg. Dealul nu era chel cum îl numiseră. Păduri, prăpăstii şi văi (şi astăzi vederea de pe Kahlenberg este cea mai frumoasă privelişte a Vienei...) îi ofereau contururi superbe. De pe Leopoldsberg şi-a condus Sobiesky pe aceste văi, coborînd înspre Dunăre, armata sa de deblocare a oraşului.

La 12 septembrie, într-o zi de duminică, încă înainte de răsăritul soarelui, în sacristia din spate a capelei de azi, avu loc o slujbă oficiată de trimisul Papei, Marco d'Aviano. Sobiesky şi alţi comandanţi de armată se împărtăşiră, Regele îşi ridică fiul său la rangul de cavaler. Apoi trimisul papal, cu crucifixul în mînă, imploră victorie asupra semilunii. Ordinul de atac general asupra duşmanului... Lupta din aripa stîngă şi centru bubui în zori de zi şi împuşcături de tun anunţară greu strîmtoratului oraş imperial apropiata salvare. «Abia se ivise aurora, scrie un martor ocular vienez, că văzurăm munţii pretutindenea plini de popor, care

într-o lungă și largă linie încetul cu încetul, se lasă în jos și neîncetat trăgea asupra armatei otomane care se afla sub deal». Inaintau prin tufișuri și arbuști, prin dumbrăvi, contra turcilor, pînă la 40-50 de pași cu tunurile în fața lor. De acolo trăgeau, descărcau focuri și iarăși se opreau spre a ajunge tiptil pînă la poalele dealului, unde erau turcii. Și cînd turcii văzură droaia creștinilor cu platoșe, armuri, caschete, săbii, spade, puști, pistoale și baionete apropiindu-se în marș fără sfîrșit (în timp ce din bastioanele orașului cele mai lungi și grele tunuri trăgeau fără încetare din spate), mai mult din disperare decît din vitejie, se aruncară să pună mîna pe ei. Insemnate ciocniri avură loc la ambele aripi ale armatei. In sfîrșit, pe la două după amiază, se iviră înaripații cavaleri în zale ai lui Sobiesky, în echipamente strălucitoare, cu lungi lănci și steaguri fluturînd în vînt. Un strigăt de bucurie generală izbucni printre imperiali. Sobiesky se repezi în fruntea cavalerilor săi. Șapte mii de panțiri și husari îl urmară. Carol V ducele Lotharingiei, profită de această împrejurare și desfășură aripa dreaptă spre centru. Regele Sobiesky strînse toate trupele aripei drepte și se aruncă cu o așa forță asupra dușmanului, încît turcii au fost doborîți și retragerea lor a degenerat în curînd într-o fugă grăbită.

Era asupra serii (între șase și șapte seara), cînd se ivi o mică foaie de cort roșie, desfăcută înapoia liniei de bătaie a turcilor și alături de ea se putea recunoaște steagul verde al profetului. Sub acest steag turcii trebuiau ori să învingă ori să moară. Dar acest semn se zări doar o clipă. Asaltul cavaleriei polone era așa de puternic, încît Kara Mustafa (care – cu nesocotință în fața primejdiei ce amenință armata de asediu din Wienerwald – se concentrase asupra unui ultim atac împotriva Vienei) se văzu, în seara aceleeași zile, din toate părțile asediat de asediații înșiși și constrîns să se întoarcă spre răsărit. Canonada amuți. Foaia de cort și steagul zăceau la picioarele lui Sobiesky. (Regele trimise steagul otoman Papei Inocențiu XI cu inscripția: *Veni, vidi, Deus vicit...*)

Noaptea se lăsa peste Viena, prin bătălia de pe Kahlenberg, eliberată. Creștinătatea de apus și imperiul roman de națiune germană erau salvate.[2]

Toate acestea Europa le știe (*Wir wissen das alles*). Ea cunoaște faptele și numele (*Wir kennen die Taten und die Namen*). Știe că a fost un război între două civilizații (*ein Krieg zweier Zivilisationen*) un război total (*ein totaler Krieg*).[3] Dar ea nu știe că printre «ghiaurii» (necredincioșii), care însoțeau pe vizir, erau și credincioșii creștini moldoveni și munteni, că în războiul celor două civilizații, tîrîți la remorca armatei turcești, ei luptau nu ca dușmani ai Europei, ci ca amici ai ei.

Dovadă faptele lor, care atîrnă greu în cumpăna bătăliei, și-i explică sfîrșitul. Dovadă crucea lăsată la Viena, în tabăra lor.

Nu e vorba aici de o atitudine momentană, ci de o poziție consecvent urmărită. Incă în 1682, cardinalul Buonvisi amintea regelui Ioan Sobiesky de un mare plan politic și militar bazat pe adeziunea Moldovei, Munteniei și Transilvaniei, cu ajutorul cărora s-ar înainta pînă la Constantinopol. In același timp i se vorbea împăratului Leopold de primejdia înaintării otomane și era îndemnat la o alianță cu Polonia, Moscovia, Persia, Olanda, Vaticanul, Spania, în care «pe sub mînă» puteau fi solicitate să intre *în socios bellorum* și Transilvania, Moldova și Țara Românească, gata să influențeze balanța politică, să medieze, să servească... prin informații, sfaturi, bune oficii, sau prin acțiuni politice și militare.

Vestea marilor înarmări otomane, care întreceau pe toate cele cunoscute în ultimii ani, începu încă din noiembrie 1682 să circule prin Muntenia și Moldova, de unde fu trimisă și lui Sobiesky.[4]

Intre timp, Poarta dă ordin principelui Transilvaniei și – foarte probabil – și celor doi voievozi români, a-și pregăti trupele pentru ca, la chemarea vizirului, să plece în ajutorul

---

2. Paul Frischauer, *Die Schlat am Kahlen Berge*, Der Wienerwald, Merian, Hoft, 9 XIX, p. 72-76.

3. Hans Flesch-Brunningen, *Kara Mustapha greift nach dem goldenen Apfel*, Wien, Merian, Hoft, 7|XII, p. 32.

4. Ioan Moga, *Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a țărilor române la sfîrșitul secolului XVIII*, Cluj, 1933, p. 91.

oştirii otomane, pe care sultanul o îndrepta spre apus. Importanţa expediţiei – această «mare vrajbă în lume», cum o numea cronicarul, nu putea scăpa domnilor români şi în special lui Şerban Cantacuzino, care «avea bună nădejde că va dezbate toată creştinătatea din Ţarigrad încoace de sub mîna turcilor şi se ajunsese, cum scrie cronica, şi cu nemţii şi cu moscul şi cu leşii».[5] Negocierile sale vădeau «înclinarea domnului muntean spre creştini» şi hotărîrea acestuia de a slăbi, cît îi va sta în putinţă, acţiunea turcilor îndreptată împotriva Vienei.

In marea încordare de forţe, care urma să decidă soarta creştinilor din Europa centrală – scriu istoricii noştri – domnul Munteniei căuta să realizeze o politică personală, urmărind slăbirea forţelor otomane şi sprijinirea creştinilor, fără a se compromite însă înaintea turcilor.[6]

Aceasta s-a putut adeveri la asediul Vienei. «Printre oştile marelui vizir, care asediau Viena, se aflau ca de obicei şi trupe româneşti de ajutor, şi, din pricina însemnătăţii acestei mari întreprinderi, care trebuia să restabilească temutul nume al osmanlîilor, aceste detaşamente fură comandate personal de Domni.[7]

Gheorghe Duca, a treia oară domn al Moldovei şi de curînd hatman al Ucrainei, porni cu vreo 2000 de oameni («călărimea şi lefecii şi curteni şi hînsari») din ambele ţări ce le guverna, lăsînd acasă, în Moldova şi Ucraina, partea cea mai mare a trupelor sale.

Şerban Cantacuzino luase cu sine 4000 de ostaşi şi din cauza superiorităţii trupelor sale, ambele oştiri române formară un singur corp auxiliar al armatei turcilor, sub comanda domnului muntean. «Şi pentru că valahi şi moldovenii erau bărdaşi şi podari la războaiele ce avea să facă turcii în Europa şi pentru aceaia erau şi ei trebuitori neapărat la încongiurarea Vienei», amîndoi au fost îndatoraţi ca să facă două poduri lîngă Viena, unul din sus şi altul din gios de oraş, cîte o giumătate de milă de loc depărtare de oraş.[8]

Astfel, construiră unul la Raab şi altul, în august, la Nussdorff lîngă Viena, în timp ce deasupra capetelor lor se încrucişau obuzele artileriei germane şi turceşti[9]... Iar podurile acelea le-au stricat odată cei din cetate, la 15 zile ale lui iulie, iar altădată, la 6 zile august, le-au stricat oastea lui Carlu, ducelui de Lotringia. Iar Şerban cu aceasta au făcut mare sunet şi strigare, cu chip că vra să se apire, însă nici o lucrare n-au făcut sau să sloboadă măcar vreun tun». De la Del Chiaro aflăm că «Şărban Vodă încărca tunurile sale cu ghiulele de paie». Cu acest prilej, atitudinea moldovenilor şi muntenilor inspiră turcilor oarecare neîncredere şi paşa din Bosnia şi cel din Magnezia primiră ordin să-i supravegheze.

Insă, în tot timpul asediului, adică în momentele de descurajare şi neliniştită aşteptare, în care se aflau asediaţii, Gheorghe Duca şi mai ales Şerban Cantacuzino întreţineau, deşi înconjuraţi de turci şi expunîndu-se de o mie de ori celei mai cumplite soarte, înţelegeri cu cei din oraş, ajutîndu-i în toate modurile... Afară de aceasta, Şerban Vodă se înţelegea pre ascuns cu nemţii prin cărţi, şi odată au avut mult timp pe un iezuit ascuns în cortul său, şi cînd mai că vroiau nemţii să deea cetatea, trimise pe acel iezuit să le spună să mai ţină încă patru ceasuri, că turcii gătesc iarba de puşcă şi vor înceta a bate, pînă li se va aduce alta.

La rîndul său, Duca Vodă, mai timid decît vecinul său muntean, căuta totuşi şi el să fie spre folosul creştinilor. Incă în iulie (21) doi moldoveni pătrunseră în cetatea imperială, aducînd veşti despre cele ce se întîmplau în tabăra otomană, iar în septembrie (11) un creştin cu numele Ivan, curier al principelui Carol de Lorena, trecînd pentru a treia oară în tabăra turcească cu scrisori către rezidentul imperial, Duca Vodă îi înlesni reîntoarcerea

---

5. M. Kogălniceanu, *Letop. II.* p. 25.
6. N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, III, Bucureşti, 1924, p. 160.
7. *Ibidem.*
8. Ludwig Albrecht Gebhardi, *Istoria politicească a Dachiei şi a neamului românesc, tomul I, Istoria Ţării Româneşti*, tălmăcită de Ioan Nemişescu în anul 1808. Ediţie îngrijită, note şi glosar de Mihai Bordeianu sub tipar la Editura Junimea. (Datorăm tov. M. Bordeianu, director al Bibliotecii centrale universitare „Mihai Eminescu"-Iaşi, gratitudine pentru amabilitatea de a ne fi pus la dispoziţie manuscrisul înainte de a vedea lumina tiparului).
9. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, Vol. VII, Iaşi, 1898, p. 188.

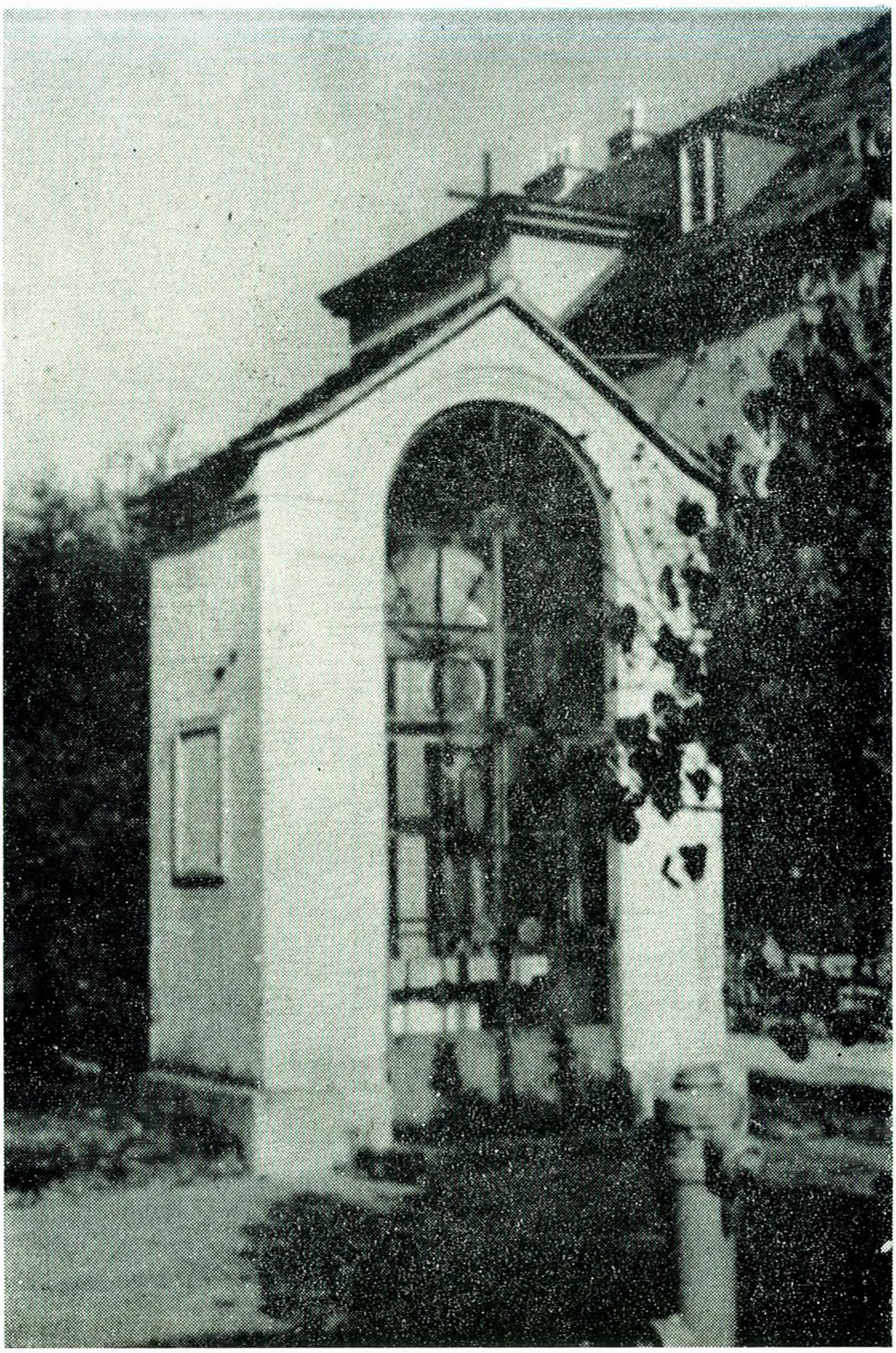

Capela moldovenească din Viena

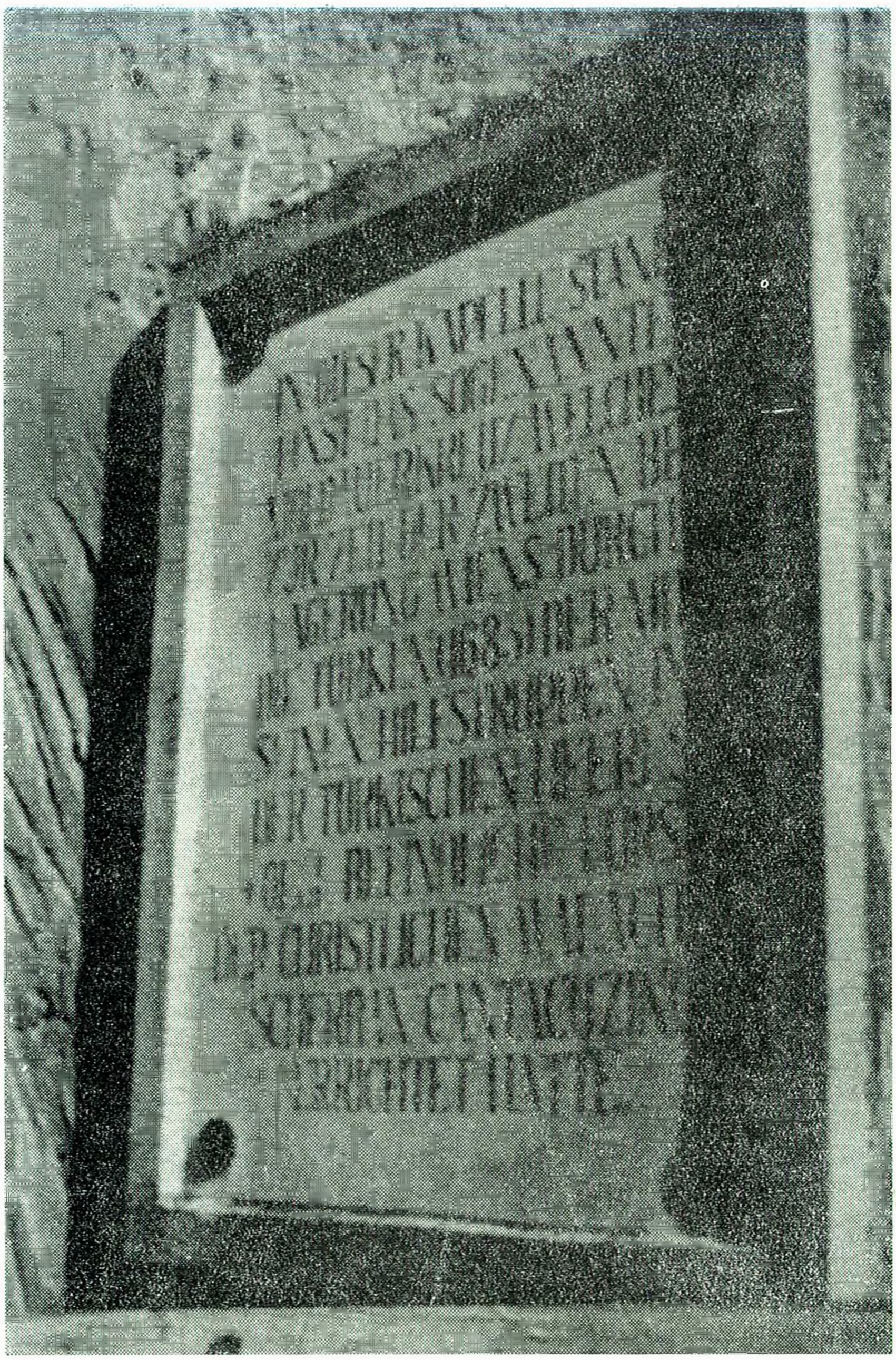

Inscripția capelei

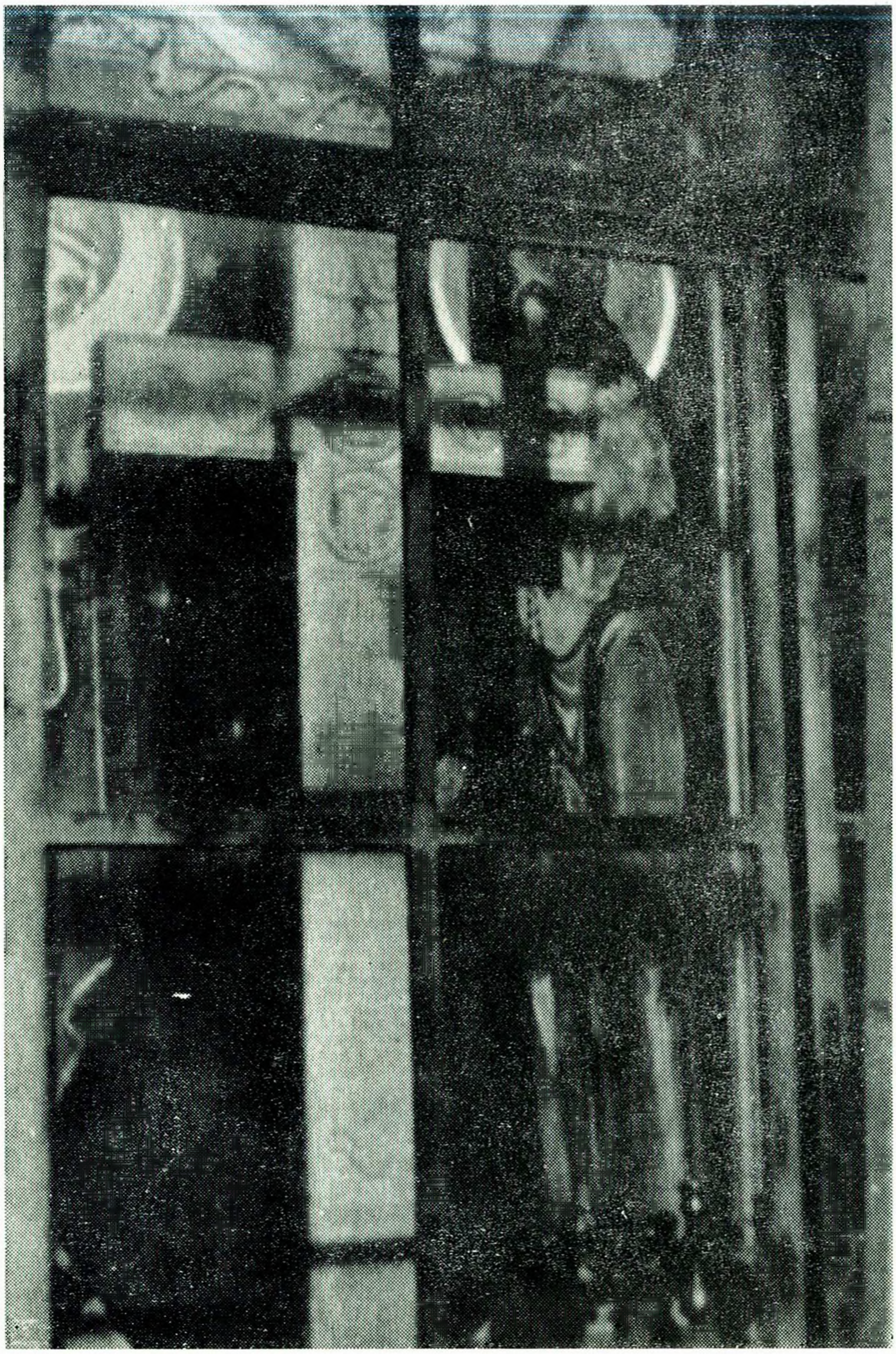

Crucea moldovenilor

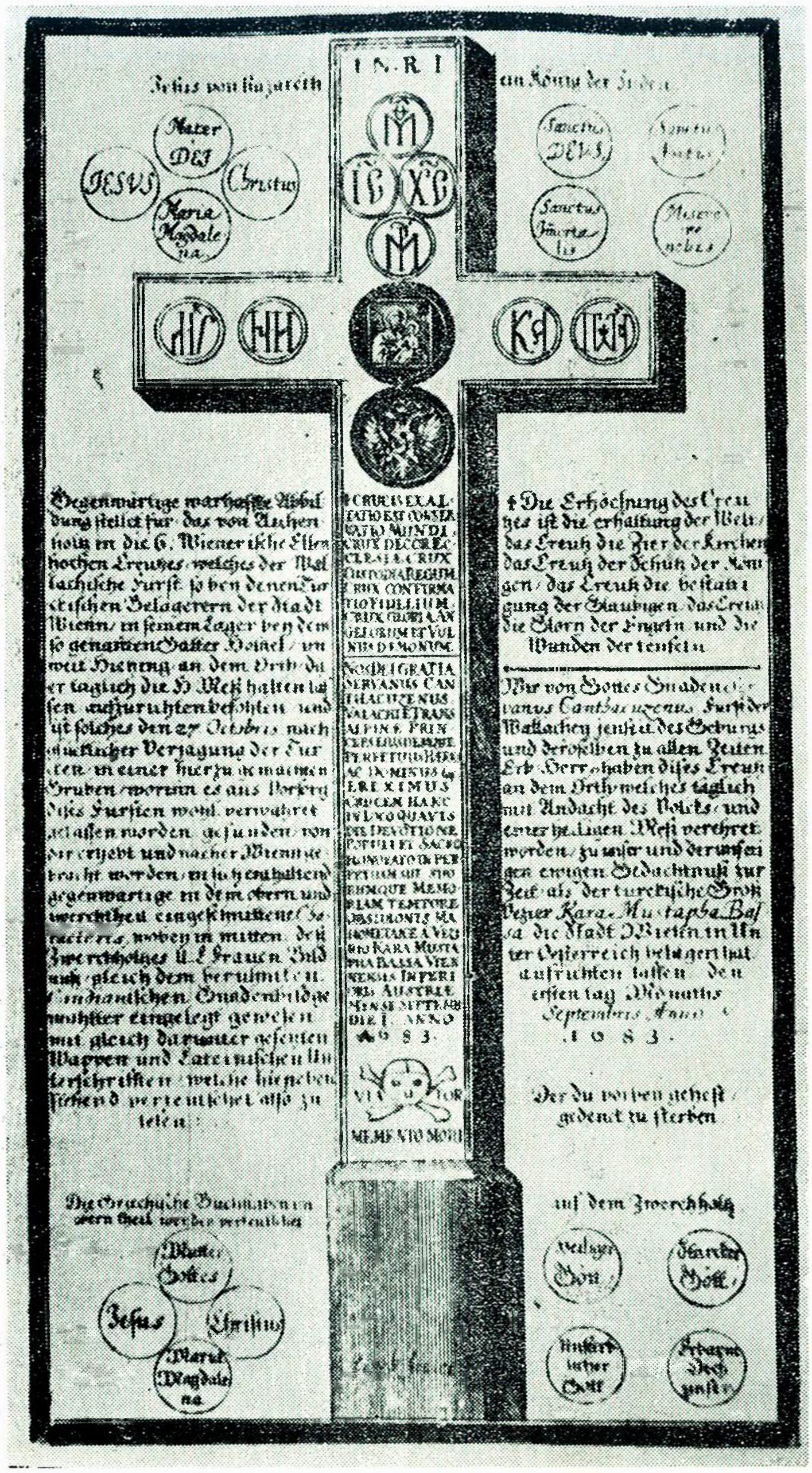

Crucea moldovenilor. Gravură de Lerch

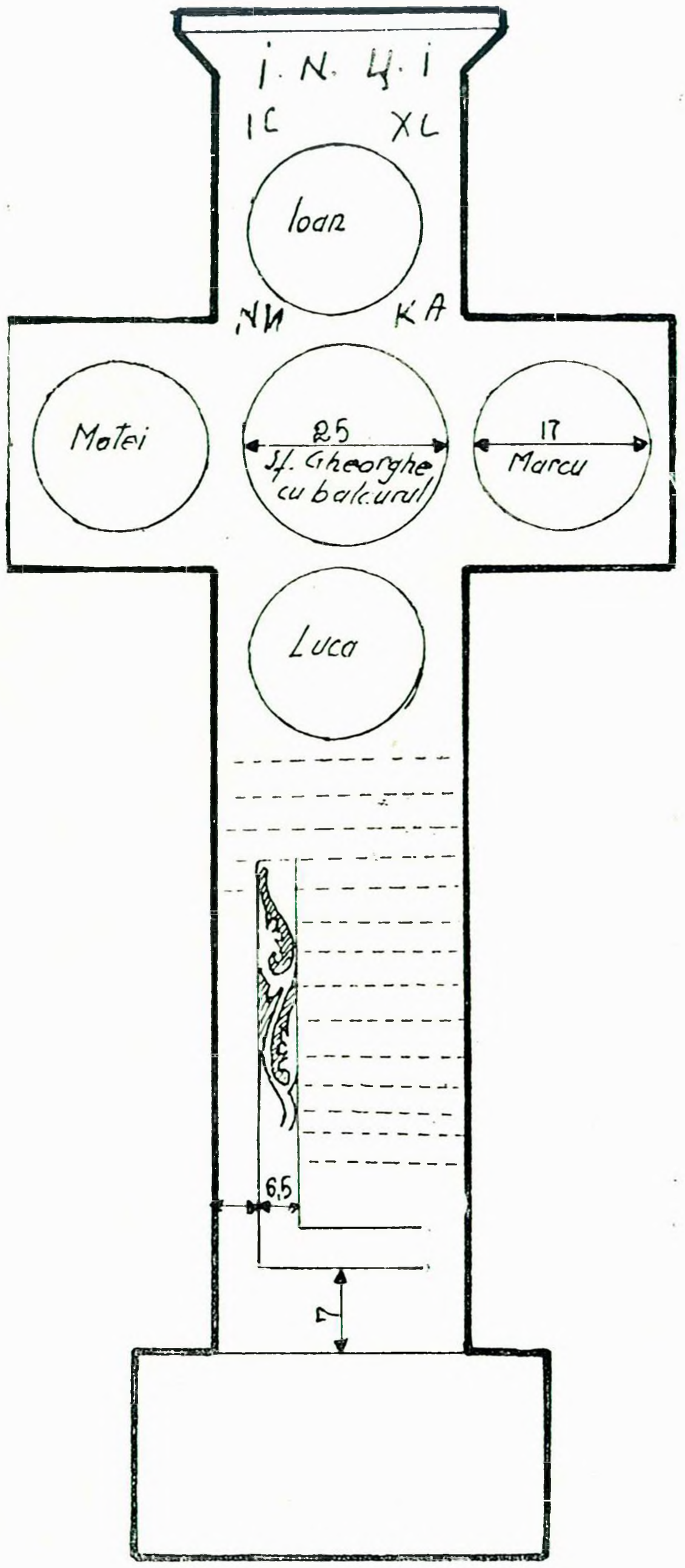

Crucea moldovenilor — Avers

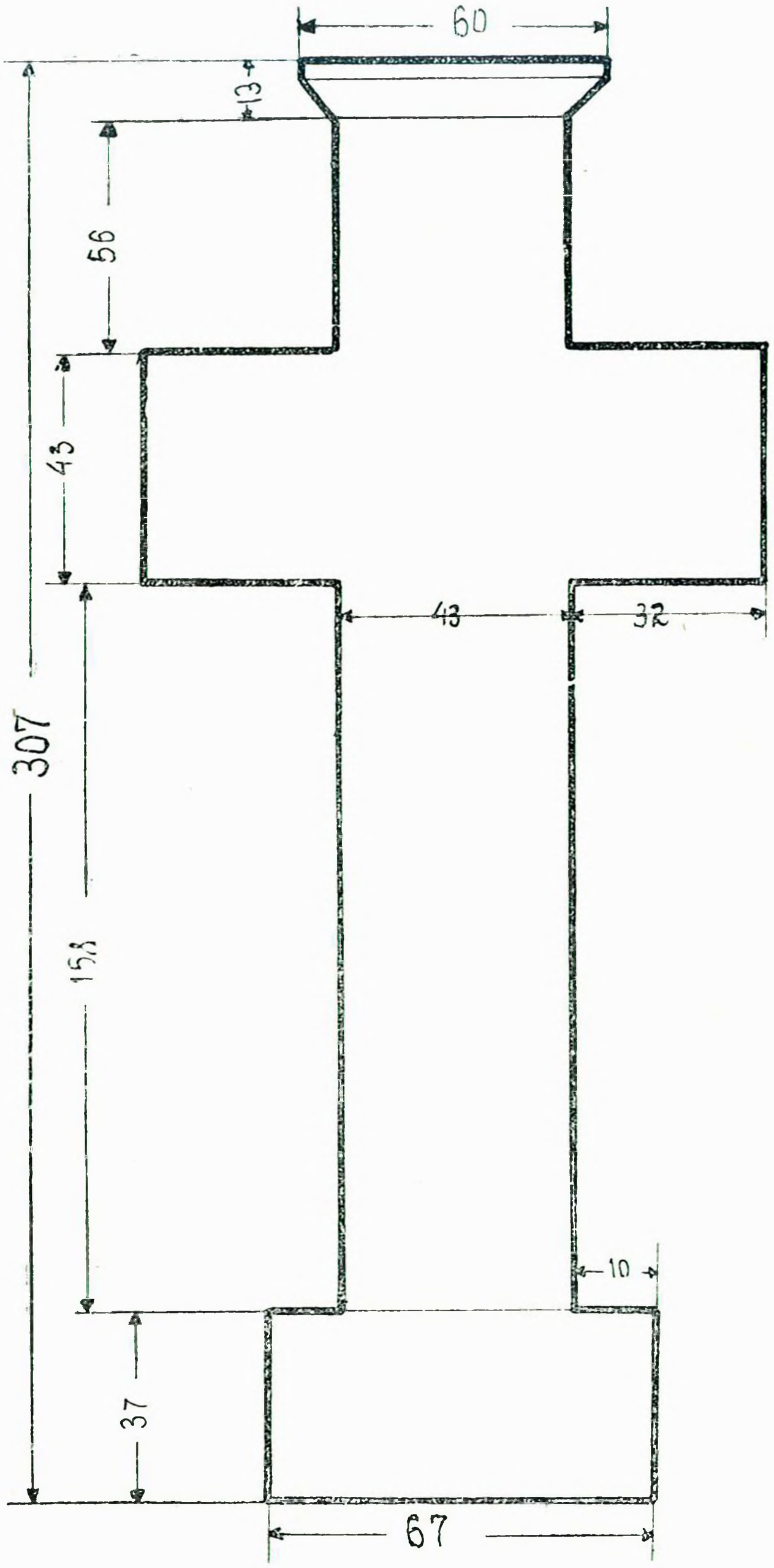

Crucea moldovenilor — Revers

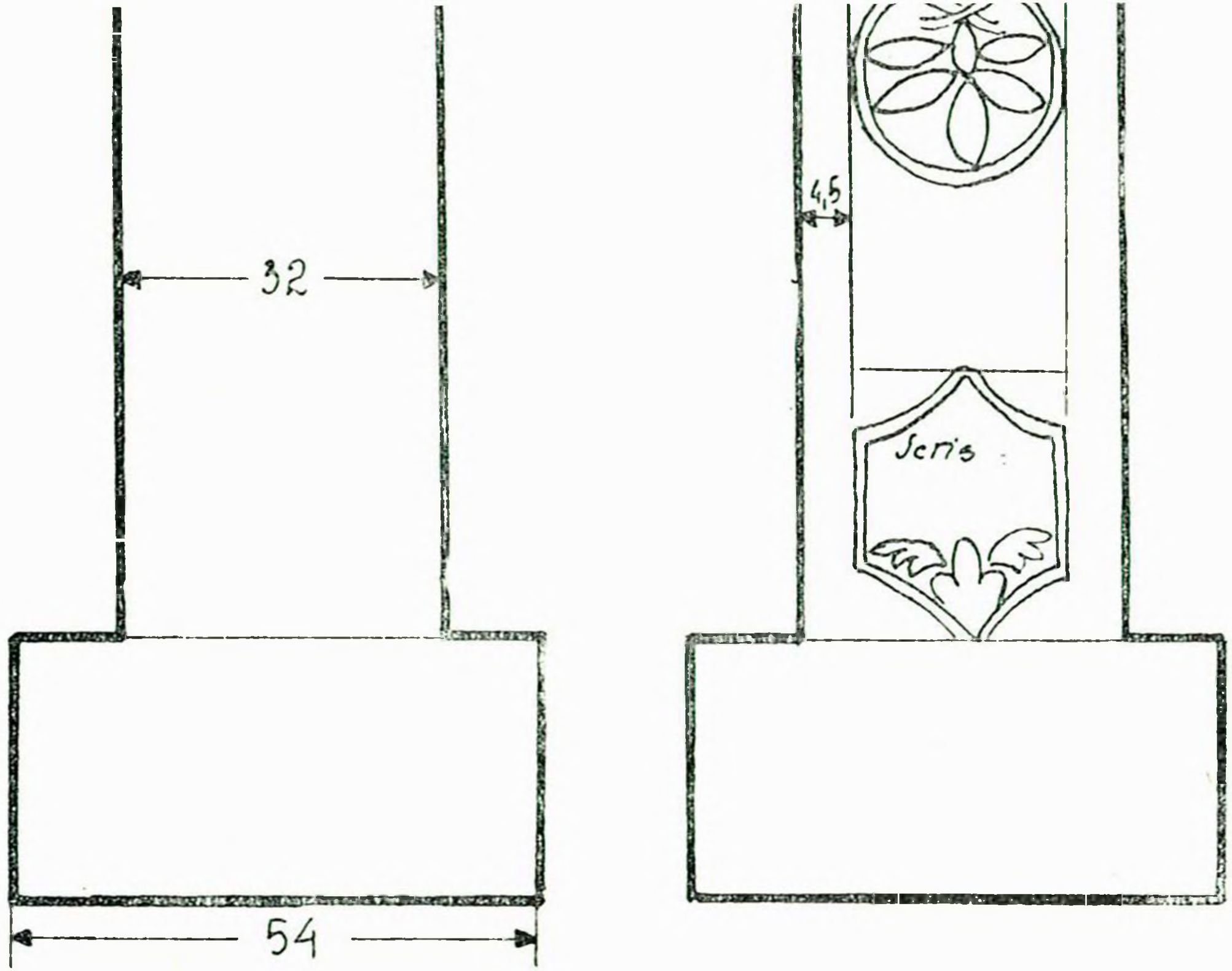

Crucea moldovenilor — Profil

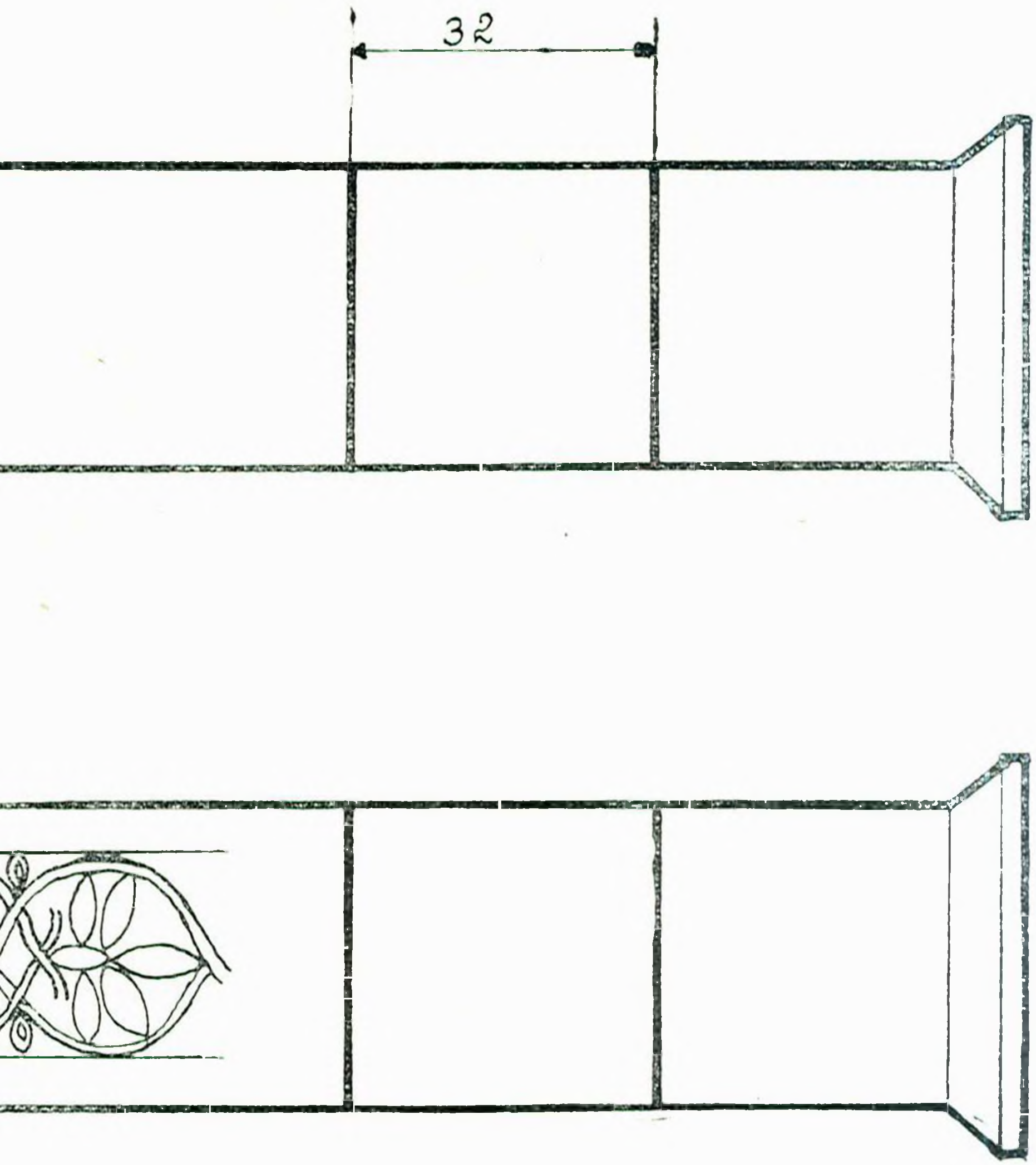
32

aducîndu-l cu o echipă de pioneri în tabăra sa; aici îi dădu scrisori către principele comandant al oștilor creștine și după ce-i dărui 10 ducați, îl trecu cu barca de pioneri înapoi la imperiali...»[10]

Nu intrăm aici în alte amănunte, pe care istoria le-a înregistrat. Ne referim la un singur fapt, pentru care a fost necesar acest preambul spre a-l privi în contextul istoric în care se înscrie în mod firesc.

Din faptele vitejești împotriva armatei otomane, care asediase Viena în 1683, două episoade au cucerit atenția generală a populației din bătrîna cetate de pe malul Dunării «albastre» și au rămas pînă astăzi neuitate în memoria ei... Primul - eroica acțiune a unui luptător polonez, care travestit în haine turcești a îndrăznit să treacă din cetate prin tabăra marelui vizir Kara Mustafa, ducînd însemnate știri de război armatei imperiale. Al doilea - aflarea și înălțarea «Crucii Moldovenilor» lăsată vienezilor de Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, pe locul unde stătuse tabăra și cortul său, în păduricea «Gatterhőlzel» de lîngă Schönbrunn, la marginea sud-vestică a Vienei.[11]

S-a vorbit și s-a scris mult despre acest monument, care azi nu mai există. Dar există în Historisches Museum din Viena gravura lui Lerch,[12] cu însemnarea: Moldauerkreuz, von vallachischen Woiwoden währed der Belagerung in der Nähe des Gatterhőlzols errichtet und nach der Entsatz-Schlacht aufgefunden und feierlich in der Moldauer Kapelle aufgestellt[von]wo es 1785 entwendet wurde. Kupferstich von Johann Martin Lerch (Crucea moldovenilor înălțată de voievodul valah în timpul asediului în apropiere de Gatterhőlzel și după lupta de deblocare găsită și așezată sărbătorește în capela moldavă, de unde, în 1785, a fost sustrasă), gravură de Iohann Martin Lerch)». Și există, în aceeași capelă, replica ei cu mențiunea «In dieser Kapelle stand einst das sogenannte Moldauerkreuz welches zur Zeit der zweiten Belagerung Wiener durch die Tűrken (1683) der mit seinen Hilfstruppen in der tűrkischen herresfolge befindliche Fűrst der christlichen Walachen Scherban Cantacuzino errichtet hatte (In această capelă se afla odinioară așa-numita Cruce a Moldovenilor pe care în timpul celui de al doilea asediu al Vienei de către turci (1683) o ridicase principele valahilor creștini Șerban Cantacuzino care se afla cu trupele sale auxiliare în armata turcească)».

Se mai vede și astăzi vechea inscripție în limba latină:

† Crucis Exal =
tatio Est Conser =
vatio Mundi,
Crux Decor. Ec =
lesiae, Crux
Costudia Regum,
Crux Confirma =
tio Fidelium,
Crux Gloria An =
gelorum Et Vul =
nus Demonum[13]

și însemnarea:

Nos Dei Gratia
Servanus Can =
thacuzenus,
Valachiae Trans =
Alpinae Prin =
ceps Eiusdemque
Perpetuus Haeres
Ac Dominus
Ereximus
Crucem Hanc
In Loco Quavis
Die Devotione
Populi Et Sacro
Honorato in Per =
petuam Sui Suo =
rumque Memo =
riam Tempore
Obsidionis M =
Hometanae a Vezi =
rio Kara Musta =
pha Bassa Vien =
nensis Inferi =
oris Austriae
Mense Septemb
Die I Anno
1683.[14]

---

10. Cf. I. Moga, *op. cit.*, p. 94.
11. Simeon Reli, *„Crucea Moldovenilor" din Viena*, Cernăuți, 1930, p. 3.
12. Vestit gravor de stampe și negustor de obiecte de artă din Viena.
13. Înălțarea Crucii este apărătoarea lumii. Crucea este podoaba Bisericii. Crucea este pavăza regilor, Crucea e confirmarea credincioșilor. Crucea e gloria îngerilor și rana diavolilor.
14. Noi Șerban Cantacuzino, din grația lui Dumnezeu principe al Valahiei Transalpine, perpetuu moștenitor și Domn al aceleia, am înălțat această cruce în locul — prin evlavia zilnică a poporului — sfînt și preslăvit, spre veșnica noastră și a lor noștri pome-

Crucea avea, în partea superioară, inscripţia cu caractere latine I.N.R.I. (Iisus Nazarineanul Regele Iudeilor), în mijloc icoana Maicii Domnului cu Pruncul în braţe, apoi stema Cantacuzinilor (acvila bicefală) şi cu litere slavone inscripţia *Iisus Hristos Ni. Ka.* şi numele celor patru evanghelişti: Matei, Marcu, pe verticală, Luca şi Ioan pe orizontală. Jos, sub un cap de mort pe două oase de fluier încrucişate, inscripţia *viator memento mori* (Călătorule, aminteşte-ţi de moarte).[15]

Două broşuri contemporane – broşura lui Lerch, apărută la Viena[16] şi retipărită la Salzburg în 1683, şi broşura *Memorii curioase ale pajurei austriace biruitoare,*[17] publicată la Nűrnberg în acelaşi an, cuprinzînd «descrierea detaliată a tuturor întîmplărilor celor mai memorabile din timpul asedierii şi depresurării reşedinţei imperiale Viena», printre care şi «aflarea crucii valahe» – ne informează aşa-zicînd de la sursă. Cunoaştem de aici forma, dimensiunile, povestea acestei cruci, despre care şi Ludwig Albert Gebhardi, în *Istoria* sa, scria că: «el (Şerban) au făcut dinaintea cortului său o cruce foarte mare de stejar pentru închinăciune dar, apoi, în grabă după aceea au pus de au îngropat-o şi cînd au lăsat Viena, au slobozit cîţiva robi ce răpisese, de-au spus celor din cetate pentru locul unde au îngropat acea cruce» ş. a. m. d.

Descoperită în mod senzaţional de o fată sărmană din partea locului, care mergînd să culeagă vreascuri de foc în pădurea de lîngă Schőnbrunn, dete din întîmplare peste crucea între timp spălată de ţărnă în urma ploilor, ea a devenit obiect de pelerinaj. Faima aflării ei se răspîndi ca un fulger în toată Viena. In procesiune solemnă fu adusă în oraş. Iar la începutul anului următor, după ce mesajul lui Şerban ajunsese la ţintă în sensul că un prizonier pe care-l răscumpărase de la tătari (i se ştie şi numele) aduse la cunoştinţă Arhiepiscopiei din Viena dorinţa sa ca să se dezgroape crucea şi s-o înalţe la un loc potrivit, unde să poată fi onorată de poporul creştin al Vienei, – «Crucea Moldovenilor», cum o numeau acum vienezii, fu transportată în chip solemn iarăşi la locul unde a fost aflată şi înălţată în aceeaşi direcţie spre Viena, iar peste dînsa fu ridicată, spre conservarea ei, o frumoasă capelă.

S-au emis ipoteze uneori fanteziste (dacă nu puerile) privind sensul ei... «Ce a avut de gînd să încerce acest tiran cu o asemenea cruce de a adus-o aşa de departe cu sine, păstrînd-o în propriul său cort, scriu contemporanii, cu adevărat nu se poate şti»; unii cred că ar fi vrut s-o ridice în Viena, dacă ar fi cucerit-o, ca un semn de triumf, în dispreţul creştinilor; alţii însă pretind că spre a defăima pe creştini ar fi adus-o împăratului lor. Alţii însă sînt de părerea – poate cea mai bună –, scriu izvoarele vremii, că el n-ar fi voit să-şi vadă numele său stînd pe-o cruce creştină alături de cel al lui Mohamed, şi astfel să fie predat posterităţii spre ruşinoasa amintire a pierderii ce presupunea că vor suferi-o[18] ş. a. m. d.

Cert e faptul că «nedorind nimic mai mult decît victoria armatelor împăratului asupra duşmanului ereditar şi înfrînarea trufiei sale», Şerban nu putea glumi în faţa Vie-

---

nire, în timpul asediului mahomedan al Vienei Austriei inferioare sub vizirul Kara Mustafa Paşa luna sept. ziua 1 anul 1683".

15. Ea poate fi comparată, ca dimensiuni şi proporţii, ca tip de construcţie, cu crucea de la Curtea de Argeş, existentă şi azi. Aceeaşi inscripţie sus INRI şi în părţi IC XC NI KA (Iisus Hristos Nika), avînd în centru pe Sfîntul Gheorghe cu balaurul. Doar dispoziţia apostolilor aici este alta: Matei şi Marcu pe orizontală, Ioan şi Luca pe verticală. Textul „Cu vrerea Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvîrşirea Duhului Sfînt Amin. Ridicatu-s-au această sfîntă cruce întru pomenirea marelul mucenic Gheorghe, în zilele creştinului Ion Grigore Ghica Voievod, cu blagoslovenia mitropolitului Kir Ştefan şi cu toată nevoinţa Igumenului Teodosie. Cu toată cheltuiala mănăstirii întru acea mare nevoie" (Restul deteriorat, azi indescifrabil).

16. Cu titul: „Wahrhaftige Erzellung Welcher gestalt in der anstlichen Tukischen Belagerung der Kayserlichen Haupt-und Residenz-Stadt Wien in Osterreich durch das feindliche Lager gedrungen und die erste Kundschaft zu Kayserl. Haupt Armata wie auch von dar glucklich wieder zurückgebracht weden.

17. Curiöse Denkwürdigkeiten des Osterreichischen triumphierenden Adlers: Das ist, ausführliche Beschreibung aller in whrend der Belagerung und Entsatz der Kayserlischen Rezidenz-Wien vorgelaufonen, Denkwürdigsten Begenheiten...

18. Curiöse Denkwurdigkeien, *Nürnberg*, 1683, p. 10-12.

nei. Ocupat cu trupele sale, în pădurea de la Schönbrunn, la tăierea lemnelor necesare războiului de mine ce avea să înceapă, asigurînd pe nemți că detașamentele românești, care lucrează la poduri se vor retrage fără luptă, îndată ce imperialii s-ar arăta și cu lovituri de tun false (așa cum s-a și întîmplat), românii vor ceda biruința în caz de ciocnire, trupelor imperiale apoi sfătuind pe vizir să nu mai atace, deoarece nemții sînt gata să predea cetatea, Șerban prevăzînd în fond soarta asediului, juca o carte mare și grea. Mult mai probabil, deci, acea cruce era destinată să amintească pe Șerban în acțiunea lui favorabilă creștinilor la Viena. Ea nu făcuse parte dintr-un altar de campanie (care, cu un antimis deasupra, permitea, după datinele noastre, celebrarea liturghiei),[19] ci avea un caracter de monument ce putea servi însă ca să indice – ca un semn comemorativ creștinesc[20] – caracterul sacru al locului unde fusese altarul și se oficiase serviciul divin. In orice caz, acea cruce impresionă atît de mult ca un simbol al puterii și conștiinței creștine în mijlocul păgînilor, cu atît mai mult cu cît el ceruse de la Viena ca, în numele său, să se înalțe crucea de amintire pe locul unde-i fusese cortul în timpul asediului.[21]

Se impune, așadar, ipoteza lui Iorga că Șerban Cantacuzino «puse să se ridice în lagărul său o cruce, ca prin aceasta să facă profesiunea credinței sale creștine»[22] și, cum scria Gebhardi, în *Istoria* sa, «poate și pentru ca să-și agonisească prin aceasta ipolipsos (faimă) la evlaviosul împărat Leopold».

Intreaga lui acțiune ulterioară o confirmă cu prisosință. «Bine înclinat și dispus să se dea de partea creștinilor», convins că o lovitură puternică dată turcilor, departe de baza lor, putea schimba soarta continentului nostru, el acționa, la Viena, în favoarea austriecilor (*Scrisoarea contelui Waldstein* din 29 februarie 1688) îi amintea lui Șerban de acele «frumoase fapte pe care Măria Ta ai făcut în timpul înconjurării Vienei...» cu gîndul la cîștigarea independenței țării sale. După despresurarea Vienei, orientarea sa spre imperiali e tot mai vădită. Chiar dacă se păstrează și acum caracterul secret al tratativelor (și pentru a evita ca locul dominației otomane să fie luat de cea austriacă) întreține relații și cu Polonia și cu Rusia, decis să alunge pe turci din Europa, el cheamă pe imperiali la el ca să lupte în contra turcilor, și pentru ca legămîntul să fie real el va da bucuros bani și trupe, cum a mai voit să o facă, iar împăratul semna un manifest către popoarele creștine, prin care le invita să se ridice punîndu-se sub comanda lui Șerban Cantacuzino.

In vara anului 1688, germanii intraseră în Țara Românească, fără ca mai înainte să se fi încheiat un tratat. Aceasta provoacă nemulțumirea lui Șerban, care obține după cîteva săptămîni, prin daruri și făgăduinți, îndepărtarea oaspeților și întoarcerea lor în Transilvania. O nouă solie se îndrepta spre Viena, cînd aprigul domn, istovit de sforțările, tulburările, grijile și nesiguranța domniei sale, după ce păruse un moment că «toate cu înțelepciune le-a potolit», în 29 octombrie același an, își dete sufletul. Căzu ca o troiță de lemn, fulgerat de o moarte năpraznică.

Cad odată cu el visuri mari de eliberare a creștinilor și de lichidare a puterii otomane pe continent.

Abil, energic și crud (mai ales cu boierii din opoziție), întreprinzător, violent (pînă acolo încît turcii, care-l cercetau cu ambasadele lor în timpul tratativelor sale cu nemții, «se duceau de la el ca și amețiți și înspăimîntați de maiestuoasa lui statură și teribilul sunet al vocii lui»), domnul («care purta pe blazonul său vulturul bicefal, și pe un document al căruia e înscrisă... amintirea imperiului constantinopolitan») cîștigă o coroană pe care, prin toată politica sa de alianță cu imperialii de la Viena, în război cu turcii, voia să o schimbe cu coroana Constantinopolului, despre

19. N. Iorga, *Istoria românilor, vol. VI, Monarhii*, București, 1938, p. 344.
20. Simeon Reli, *„Crucea Moldovenilor" din Viena, Istoria unui monument de evlavie românească în capitala Austriei*, din anul 1683, Cernăuți, 1930, p. 12.
21. Virgil Zaborovschi, *Politica externă a celor trei principate: Țara Românească, Transilvania și Moldova, de la asediul Vienei (1688) pînă la moartea lui Șerban Cantacuzino și venirea pe tron a lui Constantin Brîncoveanu (1688)*, București, 1925, 38-39.
22. N. Iorga, *Istoria poporului românesc*, vol. III, București, 1927, p. 160.

care se credea că ar putea fi uşor adusă din nou la lumină».[23]

Autor al unui mare proiect ortodox de restaurare a imperiului bizantin «şi gîndul şi gătirea lui Şerban Vodă era să fie împărat la Ţarigrad, şi cu acel mijloc silea să facă pe Cantemir domn în Moldova, coborîndu-se şi leşii, să se împreune să se facă tot unii asupra turcilor», (cum scrie Neculce), Şerban Cantacuzino, după mamă coborîtor din Basarabi, avea în vedere, în negociaţiile sale cu împăratul Leopold din 1688, asigurarea domniei ereditare a familiei Cantacuzineşti, şi în Ţara Românească şi în Moldova, sub suzeranitatea împăratului. Moştenirea celor două tronuri în această familie, din care Dumitraşcu Cantacuzino ajunsese domn în Moldova iar Şerban în Ţara Românească, avea să îndeplinească unirea ambelor principate sub noua dinastie a Cantacuzinilor ca urmaşi ai Basarabilor...[24] Şi pentru că acea gonire a turcilor «era o treabă mare»..., pentru aceea s-au făcut hotărîre ca să nu facă aceasta cu grăbire, ci «pe sub cumpăt să facă toate legăturile cele mari amîndoi cu Chesariul» (Ghebhardi)...

Şerban avea tactul şi preseverenţa necesară. Avea şi un instict politic şi o pricepere remarcabilă, pe care ştia să le armonizeze cu pornirea lui spre activitate, într-un timp aşa de primejdios ca al său. Cronicarul ne spune că: «pe turci îi biruia cu bani, iar pe greci îi biruia cu alte meşteşuguri», dar nu ştie să ne arate cu ce finеţe biruia abilitatea diplomaţiei marilor şi micilor state vecine şi cu ce îndrăzneală, inteligenţă şi energie a încercat să ridice situaţia internaţională a ţării sale, scria un comentator după care «Domnul Munteniei era să fie pivotul unei mari acţiuni creştine în contra turcilor, dar insuficienţa aliaţilor creştini precum şi politica lor imperialistă zădărnicise totul».[25]

Acţiunea concepută de Domnul Ţării Româneşti, «cel cu gînduri vaste», nu se putea realiza aşa de uşor. Activitatea lui Şerban a avut totuşi o mare influenţă asupra evenimentelor timpului său, determinîndu-le şi înlesnindu-le.[26] «Ajutorul dat de români nemţilor, scriu istoricii noştri, fusese ascuns şi nu strălucea la lumina zilei ca cel adus de regele polon. Dacă însă el nu ar fi susţinut în timpul asediului moralul înconjuraţilor, nu ştim dacă regele Sobiesky ar mai fi avut ce despresura, atunci cînd tîrziu sosi cu armata...».[27]

Crucea lui Şerban e în esenţă un simbol al îndrăznеţei sale domnii şi – în perspectiva istoriei – al contribuţiei poporului nostru la securitatea şi cooperarea europeană, de un viu tîlc actual.

Al. HUSAR

23. Idem, *Bizanţ după Bizanţ*, Bucureşti. 1972, p. 178.
24. D. Onciul, *Scrieri istorice*, II, Bucureşti, 1968, p. 273.
25. Virgil Zaborovschi, *op. cit.*, p. 143.
26. *Ibidem*, p. 29.
27. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, Iaşi, 1896, 189.

Arhiereul Filaret Beldiman Apamias şi Schitul Durău

Filaret Beldiman Apamias a fost fiul marelui sulger Gheorghe Beldiman, ispravnic de Fălciu, stolnic şi ispravnic de Iaşi şi a avut ca fraţi pe Alecu (Alexandru) Beldiman şi pe Dimitrie (Dumitrache) Beldiman. Despre fraţii lui Filaret, medicul mitropolitului Iacov Stamate, Andreas Wolf, după ce i-a cunoscut la Iaşi, scria că «sînt de un temperament ager, vesel, le place vînatul, distracţiile de societate şi par în purtarea lor sinceri şi credincioşi».[1]

Familia Beldiman este veche în Moldova. Un Nechifor Beldiman, logofăt, fusese decapitat de Ştefan Tomşa, în 1615, – după cum istori-

1. Al. Piru, *Literatura română premodernă*, Bucureşti, 1964, p. 218; cf. Pavel Cornea şi Elena Piru, *Documente şi manuscrise literare*, Bucureşti, 1969, vol. II, p. 218. Redă un fragment dintr-un discurs al lui Mihail Kogălniceanu, în limba franceză, despre istoria culturii şi a literaturii române, în care arăta că Alexandru Beldiman „rappela aux Moldaves qu'on pouvait être noble et homme de lettres" (reaminteau moldavilor că se putea a fi nobil şi literat); N. Cartojan, (*Cărţile populare în literatura românească*, Bucureşti, 1974, (p. 349, 438, 475) îi prezintă pe fraţii Beldiman proprietari de cărţi şi manuscrise rare; Ioan Bogdan, (*Catalogul manuscriptelor româneşti*, Bucureşti, 1907, tom. I), dă mai multe manuscrise din opera, lui Alecu Beldiman: nr. 55, 110. 181, 23, 31 32; Ioan Bianu şi G. Nicolăiasa, (*Catalogul manuscriptelor româneşti*, Craiova, 1931, tom. III), dau un manuscris al lui Alecu Beldiman, nr. 750.

seşte Miron Costin în cronica sa.[2] Un Dimitrie Beldiman apare în actele ţinutului Neamţ, la 18 februarie 1775.[3] Alexandru (Alecu) Beldiman, fratele lui Filaret, a fost ispravnic de Neamţ, după ce fusese pe rînd ceauş, serdar, paharnic şi apoi pîrcălab de Galaţi, agă de Hîrlău, mare postelnic şi poate şi ispravnic la Iaşi.[4] Alecu Beldiman a rămas în istoria literaturii române prin mai multe lucrări – traduceri şi originale – printre care mai cunoscută este «Eteria» sau «Tragodia s-au jalnica Moldaviei întîmplare», scrisă la Tazlău şi păstrată în mai multe manuscrise.[5] Cel de al doilea frate, Dimitrie (Dumitrache) Beldiman este cunoscut ca posesor de cărţi şi manuscrise rare.

Filaret Beldiman s-a născut în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a intrat în monahism şi a ajuns pînă la treapta de arhiereu, purtînd titlul de onoare de «Apamias».[6] Apamia a fost un oraş vechi în vestul Siriei, pe rîul Orontes – «Apamea ad Orontem» – şi a fost supus distrugerilor în mai multe rînduri. In Apamia a fost şi reşedinţă mitropolitană pentru care fapt apare în nomenclatura eparhiilor din cuprinsul Patriarhiei de Constantinopol. Apamia a dispărut ca centru deosebit administrativ al imperiului bizantin în secolul al VII-lea şi de atunci nu a mai putut fiinţa mitropolie acolo,[7] datorită cuceririlor succesive persane şi mahomedane. Numele dispărutei mitropolii «Apamias» s-a acordat de către Patriarhia Ecumenică de Constantinopol unor ierarhi din Mitropolia Moldovei şi Sucevei. Aşa se face că printre cei care au purtat, ca arhierei, numele dispărutei mitropolii Apamias a fost şi Filaret Beldiman.

Arhiereul Filaret Beldiman Apamias a fost «ucenic al Mitropolitului Veniamin Costachi» şi, împreună cu Mitropolitul Grigore IV Dascălul, au împămîntenit paisianismul în Ţara Românească; Filaret la Mănăstirea Negru Vodă din Cîmpulung.[8] Filaret Beldiman, înainte de actul unirii, este printre puţinii care împlineşte rosturi bisericeşti şi în Moldova şi în Ţara Românească. A fost «proistos» al Mănăstirii Slatina, ctitoria lui Alexandru Lăpuşneanu. A fost şi «egumen la Cîmpulung» din Ţara Românească, la mănăstirea pe care, către mijlocul secolului al XIV-lea, Basarab I şi fiul său, Nicolae Alexandru, au ctitorit-o, zidind biserică, înconjurată de o incintă patrulateră, întărită cu turnuri. Biserica din curtea domnească a fost necropolă în care a fost înmormîntat Nicolae Alexandru, a cărui piatră funerară se păstrează aici. Distrusă în împrejurări necunoscute biserica a fost reconstruită, cu piatră de Albeşti, de către Matei Basarab, iar vechea curte domnească a fost transformată în mănăstire. Biserica reconstruită de Matei Basarab nu a rezistat decît pînă la începutul secolului al XIX-lea, cînd, datorită unui cutremur de pămînt, a fost total deteriorată. Ca egumen la Cîmpulung, Filaret «rezideşte mănăstirea pe care cutremurul din 1802 o pusese la pămînt cu totul»,[9] astfel că în 1827 era reconstruită[10] şi s-a fixat o placă de aramă cu un «supliment de pisanie, parte în proză, parte în versuri, mărturie a sensibilităţii şi dexterităţii lui în domeniul creaţiei poetice».[11] Filaret Beldiman la Cîmpulung «lase nemuritoriu

Al său nume pe pămînt la cei
ce-s vieţuitori...».

La începutul anului 1826, Filaret Beldiman a primit, din Moldova, vestea tristă despre moartea frate-

---

2. *Ibidem*, p. 218.
3. C. A. Stoide, *Mănăstirea Runcu*, în „Anuarul Liceului Petru Rareş-Piatra Neamţ", anul 1933-1934, Piatra Neamţ, 1934, p. 139.
4. Al. Piru, *op. cit.*, p. 219.
5. *Ibidem*, p. 218-228; cf. Pr. Gh. Vartolaş, *Biserica din Tazlău*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXIV (1958), nr. 11-12, p. 904.
6. N. Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase la români*, Vălenii de Munte, 1909, vol. II, p. 246. Filaret Beldiman a fost „împodobit cu titlul de onoare de Mitropolit Apamias, al Apamiei".
7. *Idem*, *Istoria Bizanţului*, Bucureşti, 1974, p. 606, 104, 142, 175, 187, 325.
8. *Idem*, *Istoria Bisericii româneşti...*, p. 246.
9. Pr. Marin M. Branişte, *Monografie de cultura feudală şi monumente de cult argeşene*, în „Mitropolia Olteniei", XXV (1973), nr. 3-4, p. 241; cf. D. Frunzescu, *Dicţionaru topograficu şi statisticu alu României*, Bucuresci, 1872, p. 92, aminiteşte şi de un alt cutremur din anul 1819 care a accentuat dărîmarea acestei mănăstiri.
10. V. Drăguţ, *Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească*, Bucureşti, 1976, p. 97-98.
11. Pr. Marin Branişte, *op. cit.*, p. 421.

lui său Alecu (Alexandru). Mitropolitul Veniamin Costachi, însuşi, i-a trimis o scrisoare cu multe cuvinte de mîngîiere, la care Filaret a răspuns cu cuviincioasă mulţumire.[12] Acest fapt al morţii fratelui său l-a determinat pe Filaret să se gîndească la revenirea în Moldova. La 8 februarie 1826, din Cîmpulung, Filaret a comunicat Mitropolitului Veniamin Costachi că va veni la Iaşi.[13]

Ca «ucenic al Mitropolitului Veniamin», de la Cîmplulung, a purtat grijă de tinerii trimişi de marele mitropolit la învăţătură în şcoala de la Sfîntul Sava din Bucureşti. Din scrisorile trimise de Filaret către Veniamin Costachi, în anul 1826, reiese că a făcut tot posibilul ca tinerii să nu ducă lipsă pînă la sosirea subvenţiilor de la Iaşi şi a dobîndit pentru ei «o sută de taleri de la Mitropolitul Grigore şi de la Părintele Pafnutie».[14] Mitropolitul Veniamin Costachi, între 1826-1831, a trimis şase tineri moldoveni ca să înveţe la Bucureşti,[15] dintre care trei – Andrei Teodorescu, Anton Velini şi Emanuil Halunga – au devenit profesori la şcolile naţionale din Moldova.[16]

Datele privind şederea lui Filaret Apamias la Cîmpulung sînt oscilatorii şi, puse între 1813-1832, respectiv 1833.[17] Pisania de terminarea lucrărilor de reconstruire a mănăstirii domneşti de la Cîmpulung din 1833 îl citează ca fiind acolo şi, la fel unele acte de donaţii, cum ar fi Epitaful Mariei Grădişteanca,[18] de unde istorici de prestigiu ca N. Iorga au fixat acelaşi lucru. Coroborarea cu alte dovezi arată că anii dintre 1826-1833 au fost petrecuţi de Filaret şi în Moldova, şi cu mult mai devreme de 1832-1833 se afla definitiv în Moldova.

Datele cu care încercăm a demonstra că Filaret se afla, înainte de 1832-1833, în Moldova sînt: 1) La 5 noiembrie 1828, Mitropolitul Veniamin scria mitropolitului Grigorie al Ţării Româneşti rugîndu-l să ia act de faptul că pentru nevoi eparhiale a reţinut pe Filaret Apamias la Iaşi, iar în locul lui trimite pe Arhimandritul Iachint pentru a conduce mănăstirea din Cîmpulung[19]; 2) Episcopul Meletie al Romanului, în 1828, l-a lăsat pe Filaret Apamias locţiitor al său în Comitetul pricinilor greco-mănăstireşti[20]; 3) Intre ianuarie şi august 1831, Filaret scrie din Iaşi trei scrisori egumenului Ghervasie de la Durău (pe care, pentru ineditul lor, le prezentăm în anexă); 4) In anul 1832, Filaret Apamias apare într-o scrisoare a superiorului vechii mitropolii din Suceava[21]; 5) In anul următor, 1833, Filaret apare într-o referire privind imobilul bisericii Mavropolu din Galaţi, metoc al Mitropoliei Iaşi[22]; la începutul lucrărilor de construire a catedralei mitropolitane din Iaşi, la 1833, cînd Mitropolitul Veniamin supraveghea «zilnic desfăşurarea lucrărilor»,[23] apare şi Filaret Apamias ajutînd pe marele ierarh. Prezenţa lui Filaret în Moldova, înainte de anul 1833 a fost un stimulent pentru unele mănăstiri privind donarea de fonduri pentru construirea catedralei mitropolitane din Iaşi, printre mănăstirile fruntaşe situîndu-se Mănăstirea Slatina al cărei stareţ fusese.

Datele documentare de după 1833 şi, mai ales, cele de după 1840 ni-l

---

12. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Bucureşti, 1888, p. 413.
13. *Ibidem*, p. 414.
14. Pr. Gh. I. Moisescu, Şt. Lupşa şi Al. Filipaşcu, *Istoria Bisericii Române*, Bucureşti, 1958, vol. II, p. 430.
15. N. C. Enescu, *Veniamin Costachi ctitor şi îndrumător al şcolilor naţionale din Moldova*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIII (1967), nr. 1-2, p. 39.
16. *Ibidem*.
17. N. Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti...*, p. 246; Pr. Marin M. Branişte, *op. cit.*, p. 241; Octavian Mărculescu, *Epitaful de la Mănăstirea Negru Vodă din Cîmpulung Muscel*, în „Biserica Ortodoxă Română", XCI (1973), nr. 3-5, p. 435.
18. O. Mărculescu, *op. cit.*, p. 435.
19. Prof. T. Bulat, *Scrisori de la Mitropolitul Veniamin Costachi*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei" L (1974), nr. 5-6, p. 473-474.
20. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 444.
21. *Ibidem*, p. 473.
22. *Ibidem*, p. 476-477.
23. Pr. Scarlat Porcescu, *Catedrala mitropolitană din Iaşi*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XL (1964), nr. 7-8, p, 370; cf. Prof. univ. dr. V. Carmazin-Cacovschi, *Catedrala mitropolitană din Iaşi, ctitoria Mitropolitului Veniamin Costachi*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIII (1967), nr. 1-2, p. 134. Lucrările de proiectare şi construire ale catedralei ar fi trebuit să înceapă de la 8 august 1826. Datorită unor împrejurări deosebite, lucrările propriu-zise de începere a construirii catedralei au început abia în anul 1833, după încheierea păcii de la Adrianopol.

prezintă pe Filaret Apamias în rosturi însemnate bisericești în cadrul Mitropoliei Moldovei O bună parte din timpul petrecerii sale la Iași, Filaret a locuit la biserica Talpalari. Reîmprospătăm cîteva din încredințările bisericești pe care le-a primit Filaret Apamias după 1840: 1) După retragerea Mitropolitului Veniamin Costachi la Mănăstirea Slatina, în 1842, Filaret Apamias a făcut parte din locotenența mitropolitană, împreună cu Meletie Sardeon Răzmeriță de la Sfîntul Spiridon și cu Meletie Brandaburul (Brandraburg), episcopul de Roman[24]; 2) Tot în anul 1842 Filaret Apamias a făcut parte din comitetul numit «Dicasterie», fiind președinte. Din comitet au mai făcut parte arhimandriții Teodorit de la Rîșca, Veniamin Roset de la Dolești, Veniamin Velișcu Slen, Veniamin Zagaveanu, Teofilact de la Bogdana și un singur ieromonah, Climent Slen[25]; 3) In același an, 1842, Filaret a fost numit și «administrator provizoriu al Mitropoliei»[26] etc.

Prezența unor ucenici ai lui Veniamin Costachi în atîtea comisii și comitete a fost interpretată ca avînd întreit scop: a) «de a măguli speranța bătrînului Veniamin că va fi rechemat înapoi, după cum trîmbițau boierii ~ amici lui Veniamin»; b) «a găsi mușterii grași la mezatul scaunului vacant» și c) «să facă iconomii de la scaunul vacant cu care să plătească datoriile făcute de Mitropolitul Veniamin prin dărnicia către boieri și cerșetori».[27]

Arhiereul Filaret Apamias va închide ochii înaintea Mitropolitului Veniamin Costachi.

La 10 mai 1845, numele de «Apamias» a fost preluat de Arhiereul Mardarie,[28] ceea ce arată că în anul 1845, Filaret Apamias era trecut către Domnul, în vîrstă de peste 80 de ani.

* * *

Prezentarea acestor puține date în legătură cu Arhiereul Filaret Apamias Beldiman ne-au fost provocate de aflarea a trei scrisori pe care Filaret le-a adresat egumenului de la Durău, Ghervasie. Scrisorile acestea demonstrează că, în anul 1831, Filaret Apamias era la Iași și nu la Cîmpulung (Argeș); ele sînt trimise din Iași și arată rolul lui Filaret de intermediar pe lîngă Mitropolitul Veniamin pentru construirea bisericii de la Schitul Durău (județul Neamț), precum și intențiile sale personale de a ajuta la îmbunătățirea stării materiale a viețuitorilor din acel schit.

Am relatat și cu alt prilej, în paginile acestei reviste, unele amănunte în legătură cu Schitul Durău, după alte scrisori de epocă.

Biserica de zid de la Dürău, de sub masivul Ceahlău, s-a terminat de construit în anul 1835 și a devenit un «remarcabil monument istoric și de artă»,[29] iar în prezent este cercetată pentru pictura «făcută de marele nostru pictor Tonitza în 1936».[30]

Scrisorile lui Filaret Apamias măresc aria de cunoaștere a viețuitorilor Schitului Durău și, mai ales, pe aceea a duhovnicului Ghervasie, fixîndu-l ca pe unul dintre călugării înzestrați cu deosebite calități sufletești. Prin ineditul lor, scrisorile lui Filaret Apamias către «schimonahul Ghervasie nacialnic Schitului Durău» vor fi utile pentru întregirea istoriei acestui schit.

Diac. I. IVAN

---

24. Narcis Crețulescu, *Istoria sf[intei] M[ănăsti]ri Agapia din Deal și din Vale cu a Sf[intei] M[ănăsti]ri Varaticul cu istoria Sf[intei] Icoane din Agapia schițate pe scurt de smeritul Arhiereu Narcis Crețulescu Starețul Sf[intelor] M[ănăstiri] Neamțu-Secu, la 1907*, Manuscris în biblioteca Mănăstirii Neamț, nr. 163, p. 243-244.

25. *Ibidem*, p. 244-245.

26. Doctorand C. Mosor, *Biserica Moldovei în timpul domniei lui Mihail Sturdza* (1843-1849), în „Biserica Ortodoxă Română", XC (1971), nr. 5-6, p. 604.

27. Narcis Crețulescu, *op. cit.*, p. 244.

28. Pr. M. Mănucă, *Arhiereul Mardarie Apamias, locotenent de Mitropolit al Moldovei 16. VIII. 1849 — 10. II. 1851*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei. LXXIV (1959), nr. 9-12, p. 636-648.

29. M. Dragotescu, D. Bîrlădeanu, Gh. Bunghez, *Monumente istorice din Județul Neamț*, București, 1971, p. 73.

30. C. Matasă, *Prin Moldova de sub munte*, București, 1965, p. 77; Victor G. Cădere, *Însemnări despre unele mănăstiri și schituri din Moldova, după cronica Mitropoliei Moldovei și Sucevei, din anul 1857*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XL (1964), nr. 9-10, p. 506-508.

ANEXA

Scrisori ale Arhiereului Filaret Beldiman Apamias către Ghervasie egumenul Schitului Durău

I. „Arhierească blagoslov[enie] trimit cuvioşiei tale!

Scrisoare[a] cuvioşiei tale am primit şi cele scrise am văzut şi pentru heretisirea ce m[i] faci foarte mulţămesc cuvioşiei tale, asămenea heretesăsc şi eu pe cuvioşia ta, ca să te învredniceşti cu soborul cuvioşiei tale a prăznui şi a-l aduce la cale[a] mîntuirii ca să ţi iai plata la vreme hotărîtă. Pe monahul Ghenadie l am herotonisit însu mi în ierodiacon. Foarte mulţămesc pentru enupere şi pentru fesul de potcap pentru care iată şi eu din parte[a] me[a] îţi trimet una ocă zahăr şi una ocă cafe şi să te rogi lui Dumnezeu pentru mine şi pentru sufletul mieu. Pentru lipsa ce pătimeşti de popuşoi la vara viitoare îmi vei face aducere aminte şi ceea ce oi pute[a] te voi ajuta şi eu căci pîinea aceasta care o cheltuiesc acum la mănăstire am cumpărat-o cu bani şi nu am în destul iar eu sînt al cuvioşiei tale duhovnicesc părinte

Filaret Apamias

[1]831 ghenar 8

Iaşi".

(Adresa)

Cuviosului shimonah chir Ghervasie, cu arhierească blagoslovenie la Schit Durău.

II. Arhierească blagoslov[enie] trimit cuvioşiei tale!

Inalt Preaosfinţitul nostru Stăpîn îţi trimite arhierească blagoslov[enie] şi au făcut cu cuvînt pe dum[neaei] c[u]c[oana] Plohiriţa soţiia dum[i]sale Neculai Canta de au hărăzit pentru schitul acela treizeci merţe păpuşoi. Alăturez aicea şi răvaşul dum[i]sale c[u]c[oana] Ploheriţa către vătaful dum[i]sale de la moşiia Horodnicenii şi cuvioşia ta cînd vei avea înlesnire trimite cară la Horodniceni ca să rădice, însă să trimiţi ş[i] alt răvaş către vătaful dum[i][sale] încredinţare, aceasta şi fii blagoslov[it].

Părinte duhovnicesc

Filaret Apamias

1831 ghenar 28

Iaşi".

(Adresa)

Cuviosului schimonah Ghervasie nacialnic Schitului Durău, cu arhierească blagosl[ovenie], La Schit Durău.

III. „Arhierească blagoslov[enie] trimit cuvioş[iei] tale

Scrisoarea cuvioş(iei) tale am primit şi am văzut cererea ce faci atît cuvioşia ta cît şi părinţii pentru a vi se da blagoslovenie ca să ziditi un dumnezeesc lăcaş în vîrful Ceahlăului. Eu îndată am arătat Inalt Preaosfinţ[itului] Stăpîn Părintele Mitrop[olit] şi îndată au poruncit de s au făcut scrisorele trebuincioasă după obecei în precina aceasta prin care vă dă blagosl[ovenie] de a zidi acest dumnezeiesc lăcaş care scrisoare s au dat în mîna preotului Vucolo şi vă rog ca să nu mă uitaţi a mă pomeni la sfintele rugăciuni ale cuvioş[iei] voastre şi sînt al cuvioşiei tale duhovnicesc părinte

Filaret Apamias

1831 august 30

Iaşi".

(Adresa)

Cuviosului monah chir Ghervasie nacialnic Schitului Durăul cu arhierească blagosl[ovenie]. La Durău.

Vechiul pomelnic al Mănăstirii Pionul

Mănăstirea Pionul de la poalele Ceahlăului, numită la început Schitul lui Silvestru şi pomenită în documente şi sub numele de Schitul de sub Ceahlău (1599 şi 1676), Mănăstirea Muntele Peon (1612), Mănăstirea Pionul (1639), Mănăstirea de la Schit (1660), Mănăstirea de la Schit (Hangu) (1660, 1664), Schitul (1662, 1665), Schitul Hangu (1664), Schitul lui Gheorghe hatmanul (1666, 1678) — nu trebuie confundată, cum s-a mai spus,[1] cu Mănăstirea Hangu (Buhalniţa).

Ea a luat fiinţă pe la sfîr-

1. Gh. Ungureanu, *Mănăstirea Pionul sau Schitul Hangul şi ruinile palatului cnejilor Cantacuzini,* în Anuarul liceului de băieţi P. Neamţ pe anul 1933-1934, p. 115; Marcel Drăgotescu, *Palatul cnezilor şi Mănăstirea Durău,* Bucureşti, 1970.

şitul secolului al XVI-lea, cel dintîi document care o menţionează fiind din 1593,[2] dar se consideră ctitoria lui Gheorghe Coci, fratele domnitorului Vasile Lupu, mare paharnic (1634-1651) şi hatman (1651-1652), pentru că acesta a ridicat aici cea dintîi biserică de piatră, cu hramul «Pogorîrea Duhului Sfînt», care dăinuieşte şi astăzi, cu o pisanie din 1820. Tot el a cumpărat terenuri în apropiere şi le-a dăruit Mănăstirii Pionul (vezi documentele din 2 aprilie 1638 şi din mai 1643). De asemenea a îmbogăţit biblioteca mănăstirii cu o evanghelie, un triod şi patru minee.[3] Schitul a deţinut şi un manuscris al lui Vlastarie cu un dicţionar latino-slav de 300 foi.[4] Chiar numai din aceste puţine ştiri care au parvenit pînă la noi, putem totuşi conchide că se înfiripase un nou centru cultural al Moldovei medievale şi Mitropolitul Varlaam va fi fost încîntat de ceea ce a găsit la 7 august 1641 cînd o vizitează împreună cu Mitrofan, episcopul de Roman şi Anastasie, episcopul de Rădăuţi, cu marele vornic Dumitraşco Şoldan şi hatmanul Gavril (fratele domnitorului şi al ctitorului Gheorghe Coci), cu egumenii de la Neamţ, Bistriţa, Bisericani, Pîngăraţi şi Agapia şi cu toţi călugării din Mănăstirea Hangu, trimişi cu toţii aici din porunca lui Vasile Lupu ca să i se delimiteze cu semne hotarele moşiei care aparţinea mănăstirii. Şi Dabija Vodă o va vizita la 1662.[5]

Hotarele menţionate în documentul din 24 aprile 1599 nu mai corespund decît parţial cu cele indicate în epocile următoare, întrucît Mănăstirea primeşte danii de la diverşi domnitori, boieri şi de la alţi credincioşi. Dintre domnitorii care au făcut aici danii, i-au dat privelegii sau i-au întărit vechile proprietăţi, menţionăm pe : Ieremia Movilă, Simion Movilă, Ştefan Tomşa II, Miron Barnovschi, Moise Movilă, Vasile Lupu, Antonie Ruset, Antioh Cantemir, Grigore Ghica II, Constantin Racoviţă, Constantin Moruzi, Alexandru Mavrocordat, Mihail Suţu, Alexandru Callimachi.

În 1676, fiul domnitorului Antonie Ruset, Alexandru, ginerele lui Gheorghe Coci hatmanul, ridică în jurul mănăstirii un zid puternic. Cantacuzinii, rude cu ei, «devenind proprietari ai moşiei Hangu, şi-au întins stăpînirea în dauna Mănăstirii Buhalniţa (Mănăstirea Hangu — n. n.) şi a Mănăstirii Pionul, transformînd-o pe cea din urmă într-o curte întărită şi loc de refugiu în vremuri neprielnice, de unde se putea trece la nevoie în Transilvania sau Polonia»,[6] care a căpătat denumirea de «Palatul cnezilor». In deceniul al treilea al secolului trecut, călugării de aici, presaţi de Cantacuzini, se refugiază în apropiere, la «Schitişor», devenită apoi mănăstire de maici, căci, în 1840, Schitul Hangu este trecut sub autoritatea Mănăstirii Văra-

2. Colecţia de documente de la Arhivele Statului Bacău, Bucureşti, 1976, doc. 441.
3. Gh. Ungureanu, *op. cit.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. Marcel Drăgotescu, *op. cit.*

tec, încetîndu-şi astfel existenţa iar «puţinii călugări rămaşi sînt strămutaţi la Durău».[7]

Descrierea pomelnicului

Vechiul pomelnic ctitoricesc al mănăstirii Pionul e compus din trei pergamente, unul central şi două laterale, lipite pe un triptic de lemn. Tripticul are înălţimea de 72 cm. şi lăţimea de 70 cm.; din această lăţime, pergamentul central ocupă 35 cm., adică jumătate iar cele două laterale au lăţimea de cîte 17,5 cm., prinse pe două capace care se închid (cu ajutorul unor verigi de metal îngropate) peste pergamentul central. Crăpătura rămasă între cele două capace închise e acoperită de o colonetă în formă de frînghie răsucită într-o singură direcţie. Înălţimea pergamentelor este de 38 cm.

Pe spatele tripticului se află pictate, în partea de sus, o schiţă cu motiv floral (30 × 17 cm.) iar în partea centrală un disc (cu diametrul de 27 cm.) pe fond cărămiziu, încadrat în două cercuri: unul verde spre exterior şi altul galben în interior; pe acest fond se profilează în alb troiţa răstignirii, aşezată pe un soclu, cu cîte o treaptă, pe care apar două amfore. La baza crucilor, sub soclu, e desenat un craniu, alături de care scrie „Ѧдам". Deasupra şi în dreapta amforei din stînga (cum privim), apar două inscripţii şterse de vreme; se distinge sus; ѠѲ (poate de la Ion sau de la om) iar în dreapta: Рр... аст - poate numele pictorului. Se pare că şi în dreptul amforei din dreapta a fost scris ceva. Crucea centrală are în mijloc o coroană deasupra căreia apar cunoscutele iniţiale: ИѮ, КѮ iar dedesubt: ИѮ, КѮ.

Faţa tripticului are deasupra pergamentului central un coronament sculptat, cu motive florale, asemănător cu cel al tripticelor de la Mănăstirile Moldoviţa şi Solca. Apar trei rodii dispuse triunghilar iar în centrul lor o a patra rodie devenită medalion în formă de cerc. La bază se află dispuse simetric două ramuri cu frunze iar deasupra rodiilor laterale (care seamănă şi cu mitrele), apar, ca nişte rozete, două flori de cîmp (cum sînt cele de in). Partea aceasta sculptată, în formă de semicerc (avînd raza de 17 cm.), dar cu marginea alcătuită din patru segmente arcuite şi o acoladă mare centrală, a fost acoperită cu o foiţă de aur din care se mai menţin şi acum porţiuni nealterate. Sub acest semicerc sculptat se află o bară transversală, cu o adîncitură de-a lungul ei, acoperită tot cu foiţă de aur, în care nu ştim ce va fi fost pictat căci stratul de vopsea e căzut. O asemenea bară se află şi în partea de jos a pomelnicului, sub pergament şi ea a avut un fond roşu în adîncitura orizontală. Cele două stinghii transversale întăreau tripticul de lemn, delimitau cîmpul central şi susţineau capacele cînd ele erau închise.

Sub bara de sus, deasupra pergamentului central, pe o suprafaţă de 6 cm. înălţime

7. *Ibidem.*

şi 35 cm. lungime, se află o pictură miniaturală religioasă de epocă, din care se mai păstrează mai puţin de jumătate. Fragmentele care au rezistat timpului dovedesc o extraordinară fineţe, expresivitate şi nuanţare în desen şi culoare. În centru apare chipul lui Iisus Hristos cu iniţialele ΗΘ, ΧΘ în veşmînt galben-auriu şi linii negre; în stînga sa e chipul Maicii Domnului, din care se mai păstrează veşmîntul mov cu linii galbene, mîinile întinse spre dreapta (spre chipul Fiului) şi inscripţia de alături ΜΡ ΘΥ (Maica Domnului). În dreapta lui Hristos e singurul chip păstrat, cu aureolă aurită, al Sf. Ioan Botezătorul (cu inscripţia ΙΩ), cu faţa şi mîinile întoarse spre stînga, în veşmînt roşu cu linii galbene. Deci în centrul acestui dreptunghi pictat e scena Deisis, obişnuită în pomelnice. Dar în dreapta Sfîntului Ioan Botezătorul mai apare apostolul Pavel (cu inscripţia Павел) în veşmînt roşu închis şi deschis şi linii galbene, iar în partea opusă, în stînga, e Petru, cu veşmînt roşu aprins şi linii maro (cu inscripţia Петрѫ). La cele două extreme apar cîte un serafim, dar nu s-a păstrat decît cel din dreapta, desenat în linii negre pe fond galben. Fondul general al tabloului e verde închis şi e presărat cu stele aurii.

Pergamentele laterale au cîte două coloane iar pergamentul central, trei coloane; în total, deci, şapte coloane. Le vom prezenta pe rînd, începînd de la stînga la dreapta (cum priveşti) şi numerotîndu-le de la 1 la 7.

Scrierea e semiuncială la scriptorul prim, dar în pomelnic se poate urmări evoluţia scrierii chirilice la noi prin apariţia elementelor de scriere cursivă în slavoneşte şi apoi în româneşte. Scriptorul prim a caligrafiat titlurile celor şapte coloane, pe care le-a completat după cum urmează: în coloana I (a maicilor), doar primele două rînduri de nume; în col. a II-a (a ieromonahilor şi monahilor), toate numele; în col. a III-a (a arhiepiscopilor şi episcopilor), numai primul rînd; în col. VI-a (a domnitorilor), în afara titlului care ocupă trei rînduri, a mai scris primele trei rînduri, privitoare la familia lui Ştefan Tomşa II; în col. a V-a (a ctitorilor boieri), a scris toate numele, cu excepţia ultimelor cinci rînduri; în col. a VI-a (a preoţilor şi a diaconilor donatori), primele patru rînduri; în col. a VII-a (a altor donatori mireni) — toate numele, în afara ultimelor şase nume din dreapta jos. In total, din cele 310 nume menţionate în pomelnic, 137 au fost scrise de primul scriptor, aproximativ la 1639, deci aproape jumătate, iar ca număr de rînduri, din totalul de 224 rînduri, 107 rînduri au fost completate de el, ceea ce ne creează şi o imagine a pomelnicului la 1639. Scrisul acestui prim scriptor e foarte asemănător cu cel al scriptorului prim din pomelnicul Mănăstirii Bisericani, din apropiere, realizat în acelaşi deceniu din prima jumătate a sec. al XVII-a (cca. 1630-1632). Nu e vorba totuşi de aceeaşi mînă, ci de o şcoală comună a celor doi scriptori.

Cerneala folosită e cea neagră — şi, în cîteva cazuri, galbenă — pentru nume; cea roşie, pentru titluri, literele iniţiale ale numelor şi, la unii, pentru explicaţiile mai importante suprascrise (funcţie, nume de familie, poreclă, grad de rudenie); pentru chenare e folosit roşul şi albastrul. Chenarele reprezintă «funia răsucită», cu excepţia celor două care încadrează coloana centrală, a IV-a, rezervată voievozilor, compusă dintr-un motiv floral, mai frumos şi mai complicat decît motivul «funiei răsucite».

Abrevierile şi punctuaţia sînt cele obişnuite în textele slave.

În afară de primul scriptor, mai apar adăugiri din alte perioade ale cel puţin 5-6 alţi scriptori.

Determinarea locului şi a timpului

Deşi locul şi timpul nu apar consemnate în mod expres în pomelnic, ele pot fi deduse. Pentru determinarea mănăstirii căreia i-a aparţinut pomelnicul, un indiciu ni-l dă cumva pomenirea lui Şt. Tomşa şi a Ghiculeştilor, apoi specificaţia făcută în dreptul a trei nume de călugări şi anume că doi sînt veniţi de la Bisericani şi unul de la Agapia, ceea ce ne trimite cu gîndul prin apropiere, tot în munţii Neamţului; dar hotărîtor este rîndul, scris în româneşte, din coloana a III-a, în care se vorbeşte despre «această sfîntă şi dumnezeiască mănăstire a Schitului». Ori, se ştie că Mănăstirea Schitul, avînd ctitor principal pe Gheorghe paharnicul, devenit apoi hatman (pomenit în fruntea coloanei a V-a) a fost cea de la poalele Ceahlăului, denumită înainte Schitul lui Silvestru şi apoi Mănăstirea Pionul, Mănăstirea de la Schit, Schitul, Schitul Hangu, Schitul lui Gheorghe hatmanul.

Determinarea datei ridică unele probleme. Cele mai preţioase indicii ni le oferă numele binecunoscute ale primilor menţionaţi în cele trei coloane centrale, nume scrise, pare-se, de aceeaşi mînă: în col. III-a episcopul Pavel; în col. a IV-a, Ştefan (Tomşa), Gianămvra, Lăviin şi Axanina iar în col. a V-a, Gheorghe vel ceaşnic şi ceilalţi boieri. Se ştie că Pavel a fost episcop în ambele domnii ale lui Şt. Tomşa II şi anume: la Roman între 1613-1615 şi la Huşi între 1622-1626, dar trăia şi la 1639, cînd e menţionat: «Pavel de la Neamţ, fost episcop de Huşi», deci era la Mănăstirea Neamţ (unde a şi fost înmormîntat) şi i se spunea, desigur, tot episcop, cum apare în pomelnic, pentru că nu putem admite ca începutul coloanei a III-a să fi fost scris pînă la 1626 (cît a fost oficial episcop) şi începutul coloanei a IV-a să fie scris mai tîrziu, de vreme ce aici apare Leon Tomşa ca voievod, care a domnit (în Ţara Românească) între 1629-1632. Chiar dacă am admite astfel scrierea pomelnicului în 1629-1630 (sub Alexandru Coconul), Pavel nu mai era, oficial, episcop. E adevărat, pe de altă parte, că Leon, conform uzanţelor epocii, putea purta titlul de voievod şi în vremea domniei tatălui său. În acest

caz putem admite că pomelnicul a fost scris în timpul domniilor lui Ştefan Tomşa II, deci între 1613-1615 sau între 1622-1623 (cît era şi Pavel episcop). Dar, în acest caz, e oare posibil să nu se fi completat atunci decît coloana a III-a cu episcopul Pavel şi coloana a IV-a cu familia lui Ştefan Tomşa iar coloana a V-a, a ctitorilor boieri, să rămînă goală timp de 15-25 ani, pînă la 1639, cînd a fost notat în fruntea ei Gheorghe paharnicul? Nu putem opina pentru o asemenea alternativă, cu atît mai mult cu cît pare să fie acelaşi scris la începutul tuturor coloanelor.

Ni se pare de aceea logic ca datarea s-o facem în funcţie de ctitorul principal, Gheorghe Coci, fratele domnitorului Vasile Lupu, menţionat în capul coloanei a V-a ca vel ceaşnic. Se ştie că Gh. Coci a fost mare paharnic între 1634-1651 (apoi hatman, pînă în 1652) şi se mai ştie că în 1639 el a ridicat biserica de piatră de la Schit. 1639 este şi data scrierii pomelnicului, după opinia noastră, odată cu sfinţirea bisericii. Dealtfel şi ceilalţi boieri pomeniţi în coloana a V-a, sub Gheorghe (cu excepţia ultimilor nouă nume, adăugate mai tîrziu), sînt din aceeaşi perioadă a domniei lui Vasile Lupu şi deci toată coloana a V-a, cu excepţia menţionată mai sus, a fost scrisă în 1639 de primul scriptor. Numele boierilor donatori (şi al cîtorva egumeni) vor continua să fie notate, aproximativ între 1660-1670, în spaţiile rămase libere ale coloanelor a III-a (rîndurile 10-22) şi a IV (rîndurile 12-18) şi au fost înscrise, de aceeaşi mînă, în ambele coloane, de către un al doilea sau al treilea scriptor. Celelalte scrisuri, mai ales din partea de jos a coloanelor, aparţin unor perioade de mai tîrziu, mergînd pînă la 1805 în cazul ultimelor două rînduri din coloana a IV-a. În toate aceste completări se observă că nu s-a mai ţinut seama de categoria stabilită de primul scriptor în titlul coloanelor.

Dar dacă pomelnicul a fost scris în 1639, de ce nu apare menţionat Vasile Lupu între domnitori? Şi de ce nu apar Movileştii, care au sprijinit Mănăstirea Pionul şi înainte şi după Şt. Tomşa? De ce apare doar Ştefan Tomşa? Sînt întrebări în faţa cărora putem emite doar ipoteze, urmînd ca alţi cercetători, mai competenţi, să corecteze sau să completeze interpretările noastre.

Absenţa din pomelnic a Movileştilor (Ieremia şi Simion Movilă, Miron Barnovschi-Movilă şi Moise Movilă), în ciuda faptului că aceştia au făcut donaţii şi întăriri Schitului Hangu, este explicabilă, întrucît reprezentau orientarea filopolonă, neagreată nici de Şt. Tomşa şi nici în epoca scrierii pomelnicului, ceea ce dovedeşte încă o dată caracterul politic al pomelnicelor ctitoriceşti. Cel care a scris pomelnicul sau a vegheat la scrierea lui fusese un partizan al lui Ştefan Tomşa şi a rămas în continuare ataşat de numele lui. Acesta ar putea fi însuşi episcopul Pavel, episcop în

ambele domnii ale lui Şt. Tomşa, înlăturat, se pare, în primăvara anului 1626, la scurt timp după venirea lui Miron Barnovschi — Movilă. În privinţa Movileştilor nu au existat deci ezitări şi de aceea nu apar ştersături oficiale în pomelnic, întrucît numele indezirabile au fost de la început evitate.

Ce făcuse Şt. Tomşa pentru Mănăstirea Pionul? S-ar putea ca tocmai documentele mai importante în acestă problemă să se fi pierdut. Oricum, hrisovul din 15 februarie 1612 dat de Şt. Tomşa vorbeşte despre «sfînta mănăstire nou zidită care se numeşte Muntele Peon». Reiese că el este aici cumva ctitor, nu numai în sensul de a fi ridicat unele eventuale construcţii, poate şi o nouă biserică, dar mai ales în sensul de a-i fi dat, se pare, alt statut, de a o fi transformat din schit în mănăstire. Cred că de la Şt. Tomşa înainte *Schitul* Silvestru se numeşte *Mănăstirea* Pionul. Dacă adăugăm la aceasta şi daniile din partea lui Şţ. Tomşa (cele şase curături din moşia domnească, pomenite în doc. din 6 martie 1638) începe să devină explicabilă poziţia privelegiată a acestui domnitor în pomelnic.

Faptul că Vasile Lupu nu apare menţionat, deşi pomelnicul fusese scris sub domnia lui iar el dăduse întăriri şi privilegii Mănăstirii Pionul, dovedeşte oare şi o scădere a autorităţii domneşti în secolul al XVII-a faţă de secolele anterioare, cînd nu se putea concepe ca domnitorul în timpul căruia a fost scris un pomelnic să nu apară în el, chiar dacă ctitorul principal era fratele domnitorului, ca în cazul Mănăstirii Pionul?

La 6 aprilie şi la 8 mai 1639, Vasile Lupu întărise prin hrisoave domneşti stăpînirea Mănăstirii Pionul peste hotarele pe care le avea. Erau ultimile pregătiri oficiale puse la cale de ctitorul Gheorghe, pentru ca la 29 mai, cînd se sărbătorea «Pogorîrea Duhului Sfînt» (Rusaliile), hramul noii biserici ridicate de el, să fi avut loc, probabil, sfinţirea noii zidiri şi deci 29 mai 1639 o putem considera şi data exactă a oficializării pomelnicului.

Importanţa pomelnicului

Vechiul pomelnic al Mănăstirii Pionul, deşi din 1639, reprezintă, ca vechime, al doilea triptic din întreaga ţară, păstrat în original şi nu în copie, după cel de la Sucevita şi al treilea pomelnic original (princeps) după cel de la Sucevita (1588) şi Biseericani (1632). Restul pomelnicelor noastre fie că nu s-au mai păstrat în original, adică în forma primă (ca cele de la Bistriţa, Argeş, Moldovita, Cozia şi Govora — din sec. al XV-lea), fie au fost scrise pe peretele altarului (Probota şi Tg. Frumos — sec. al XVI-lea), fie sînt triptice originale dar de mai tîrziu (de ex. Solca, 1661-1665) iar celelalte, adică majoritatea pomelnicelor noastre, sînt înnoite, adică copii, chiar şi cel de la Bistriţa din sec. al XV-lea şi cel de la Argeş de sub Matei Basarab şi cele de la Moldovita (1644 şi 1750), dar de regulă din sec. al XVIII-lea.

Pomelnicul Mănăstirii Pio-

nul este valoros deci, în primul rînd, prin vechimea lui, prin faptul că este originalul şi nu o copie, pentru că este bine conservat, pentru că s-a păstrat şi tripticul de lemn pe care au fost lipite pergamentele, în fine, pentru vechimea şi valoarea artistică a acestei opere colective, de sinteză, în care se îmbină armonios arta sculpturală, picturală şi caligrafică românească din prima jumătate a secolului al XVII-lea. Adăugăm la acestea importanţa istorică propriu-zisă a datelor pe care ni le furnizează numele înscrise aici asupra familiei lui Ştefan Tomşa II şi despre o serie de familii boiereşti sau chiar răzeşeşti ; de asemenea, pentru istoria Bisericii, numele unor ierarhi, ieromonahi, monahii şi credincioşi.

Pomelnicul prezintă şi un deosebit interes lingvistic, pentru că a primit completări timp de aproape 200 de ani şi poate fi urmărită trecerea de la limba slavă la cea română precum şi fazele alfabetului chirilic la noi. Dar interesul lingvistic constă şi în onomastică. Întîlnim forme neatestate sau rare : Alion, Anfilohie Cantacozun, Chirilaş, Costatin, Demnetian, Drăjguţăscu, Frîsina, Ghedon, Gheorghiţe, Ghiurghi, Gianămvra, Iaraleiu, Ioacîm, Ioanaşcu, Iomnaşco, Ionă, Ioreastu, Lăviin, Mîgdîlina, Mîriuţă, Mîriicuţa, Nicanul, Oncul, Petră, Preacup, Stancî, Theofan, Trifă, Vaselina, parte din ele fiind forme moldoveneşti.

Găsim, de asemenea, foarte frumoase nume vechi : a) călugăreşti : Andonie, Anfilohie, Filoteiu, Galerie, Ghedeon, Ghenadie, Gherighintie, Ghervasie, Ifrim, Ioachim, Ioasaf, Ioná, Iorest, Isaia, Misail, Nazariia, Nicanul, Procopie, Selevestru, Serafion, Silioan, Simon, Theofan, Varlam ; b) laice : Acsinia, Alion, Andreica, Antimie, Arsenie, Catrina, Chirilaş, Dămian, Dobrea, Dochia, Dragolea, Frîsina, Gaftona, Iaraleiu, Ignat, Iftimia, Istatie, Lazor, Loghina, Martha, Nasta, Nicoarî, Păştinî, Pîtraşco, Savin, Sofiana, Sofronie, Titiiana, Todosca, Tofana, Uliana, Zinovia. Ca elemente specifice limbii române vechi întîlnim articularea numelor proprii masculine (Boul, Oncul, Prăjăscul, Sandul) sau apariţia lui *u* final la substantivele masculine terminate în *i* (Andreiu, Filoteiu, Măteiu, Neculaiu, Pînteleiu.

Ca frecvenţă (incluzînd şi derivatele), apar pe primele locuri : Ion (de 22 ori), Maria (de 20 ori), Gheorghe (de 15 ori), Vasile (de 11 ori), Ana (de 10 ori). Interesantă ni s-a părut şi proporţia numelor după origine. Majoritatea fiind din calendarul creştin-ortodox, e normal ca ponderea să o aibă cele de origine greacă, ebraică şi latină. Numele calendaristice greceşti (ca origine) reprezintă un procent de 36,4 %, ebraice 16,2 %, latine 12,4 %, ebraico-greco-latine 8,1 %, ebraico-latine 6,5 %, greco-latine 6,2 %, slave 4,2 %, greceşti sub influenţă slavă 2,9 %, formate în limba română 2,9 %, cu origine necunoscută sau incertă 2,9 %.

Transcrierea şi traducerea pomelnicului, pe coloane; încercări de identificare [8]

Coloana I

Зде поминаѫт	*Aici se pomenesc*
Сѫ иноукиѫ: [9]	*călugăriţele:*
Монахіѫ Васелина	Monahiia Vaselina.
,, Самфира	Monahiia Samfira
,, Катріна	Monahiia Catrina.
Ермонах Боидъш Мисаил	Ermonah Boidăş Misail.
* Ермонах Бѫта Иѡрѧстѫ, Иѡна и че[а]д.	Ermonah Buta Ioreastu, Iona şi fiii.
Гаврил, параскива и че[а]д их.	Gavril, Paraschiva şi fiii lor.
Монах Вълрам, Яница, Марїе, Ирїна. Монах Галирїе, Настасіе.	Monah Vărlam, Aniţa, Marie, Irina. Monah Galirie, Nastasie.
Ерей Симиѡн, Параскива и че[а]д их.	Erei Simion, Paraschiva şi fii. lor.
Иродїакон некѹлаю, Марїе и чад их и все род мои.	Iroddiacon Neculaiu, Marie şi fiii lor şi tot neamul meu.
* Ерей Коман и пападїѫ его.	Erei Coman şi preoteasa lui.
Іѡнь и жина ег[о].	Ion şi soţia lui.
* Трифъ монахїѫ, Вар Варвара, Іѡнъ, Логина и чад их.	Trifă monahiia, Var Varvara, Ionă, Loghina şi fiii lor.
* Симиѡн, Мжгджлина.	Simion, Mîgdîlina.
Глигорїе, Софронїе и дит их, херле.	Gligorie, Sofronie şi copilul lor, Herle.
* Ермонах Късїан.	Ermonah Căsiian.
Монах Блан Галерие, Сафта и чад их.	Monah Blan Galerie, Safta şi fiii lor.
* Ермонах Ѳеѡд[о]сїе.	Ermonah Theod[o]sie.
Монах Герьгнитїе.	Monah Gherighintie.
Монах Гераснм.	Monah Gherasim.
Шофана.	Tofana.
* Монах Ифрим, Василїе и все род их.	Monah Ifrim, Vasilie şi tot neamul lor.
* Геѡргице, Гервасїе, Ап[о]ст[о]ль, Назарїѫ.	Gheorghiţe, Ghervasie, Ap[o]st[o]l, Nazariia.

Coloana a II-a

Зде поминаѫт сѫ	*Aici se pomenesc*
Ꙗщенноиноцн	*ieromonahii*
и иноцн: Ермо-	*şi monahii:* Ermo-

---

8. Semnele convenţionale folosite de noi: în paranteze rotunde apar întregirile, dar literele sau cuvintele suprascrise au fost coborîte în text, fără a le mai încadra între paranteze; asteriscul marchează începutul unui alt scris.

9. Probabil monahiile de la „schitul maicii Mariana", din apropiere (azi Durău) — vezi Gh. Ungureanu, art. cit.

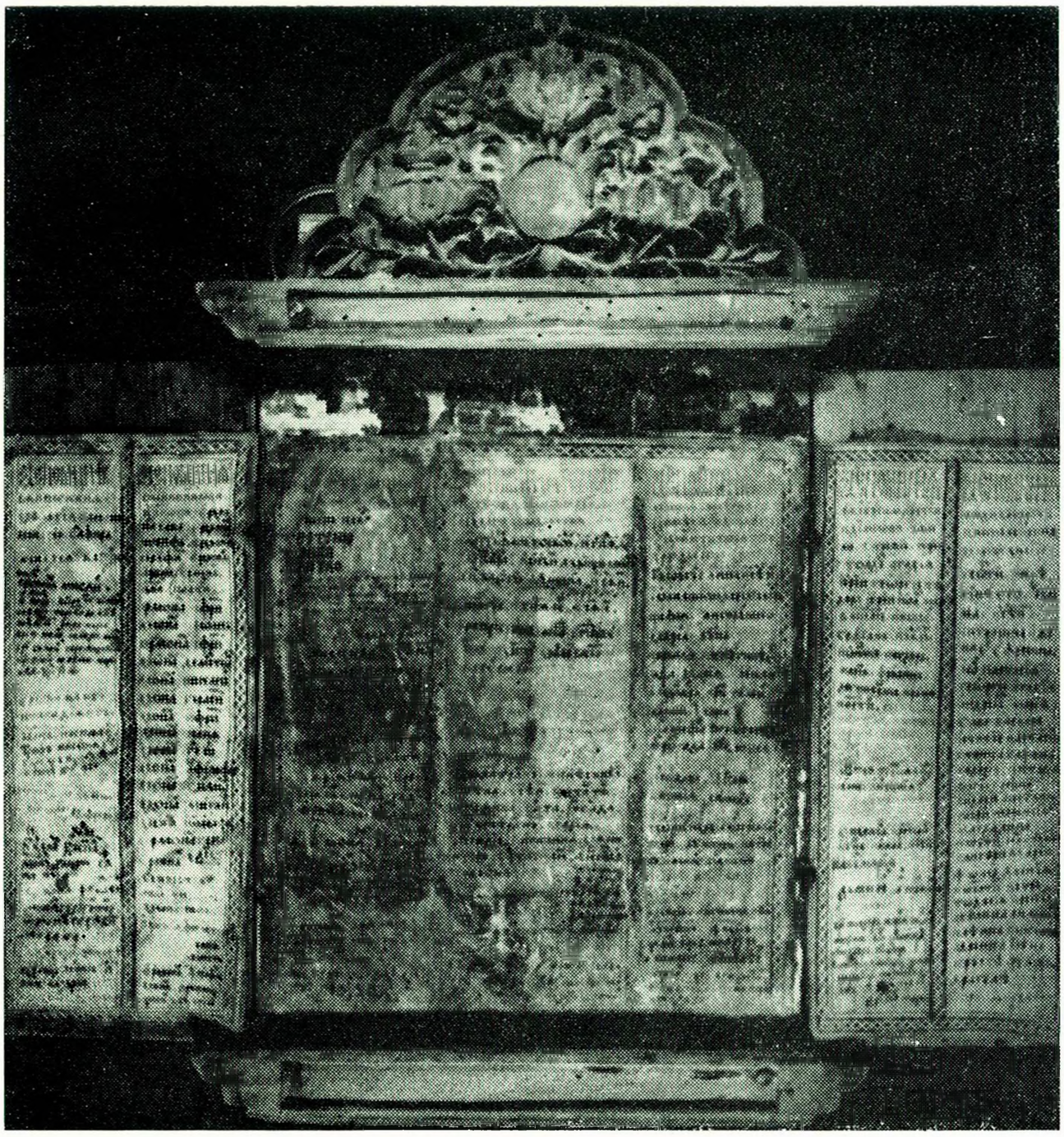

Tripticul deschis — Ansamblu

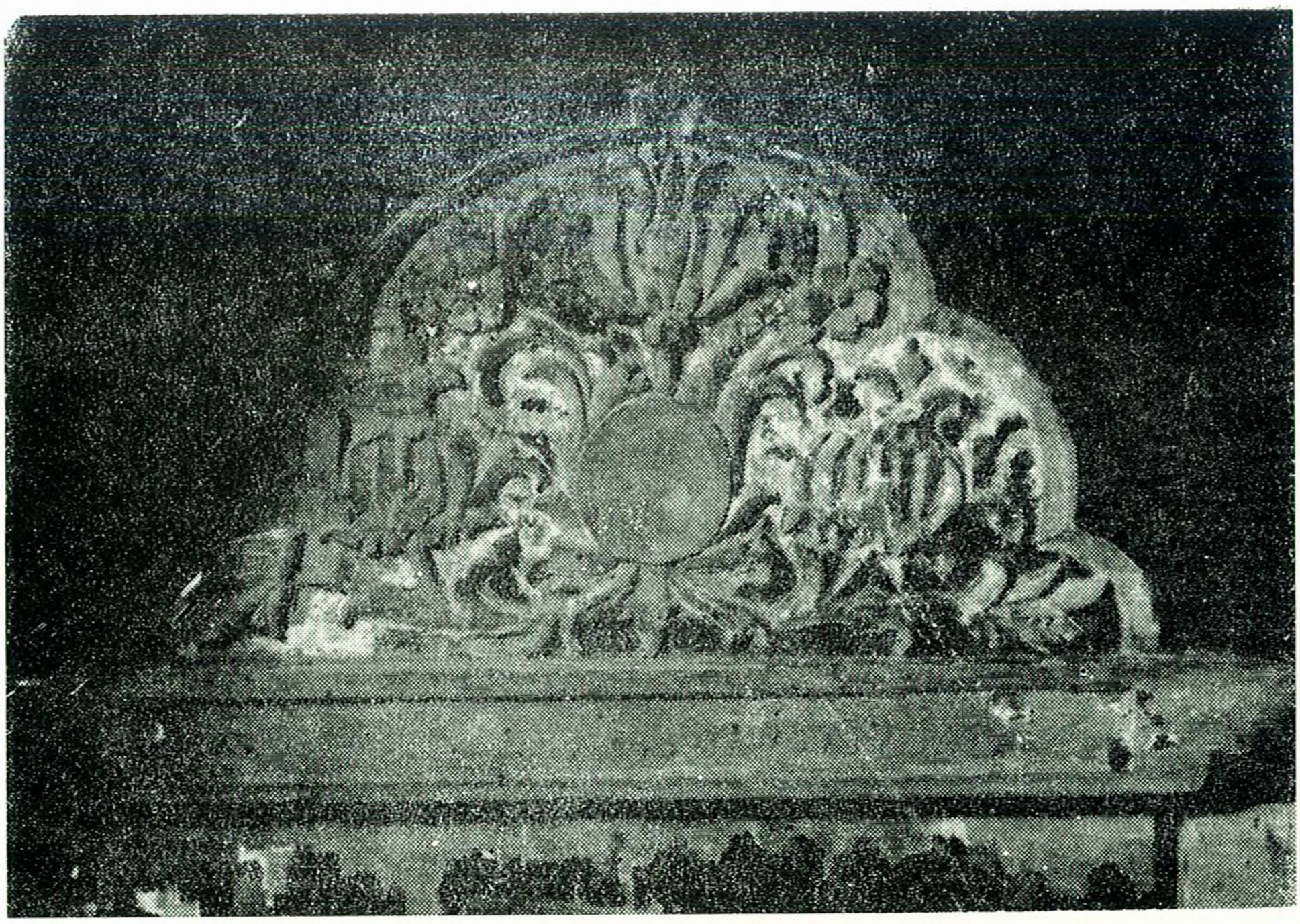

Coronamentul sculptat al tripticului

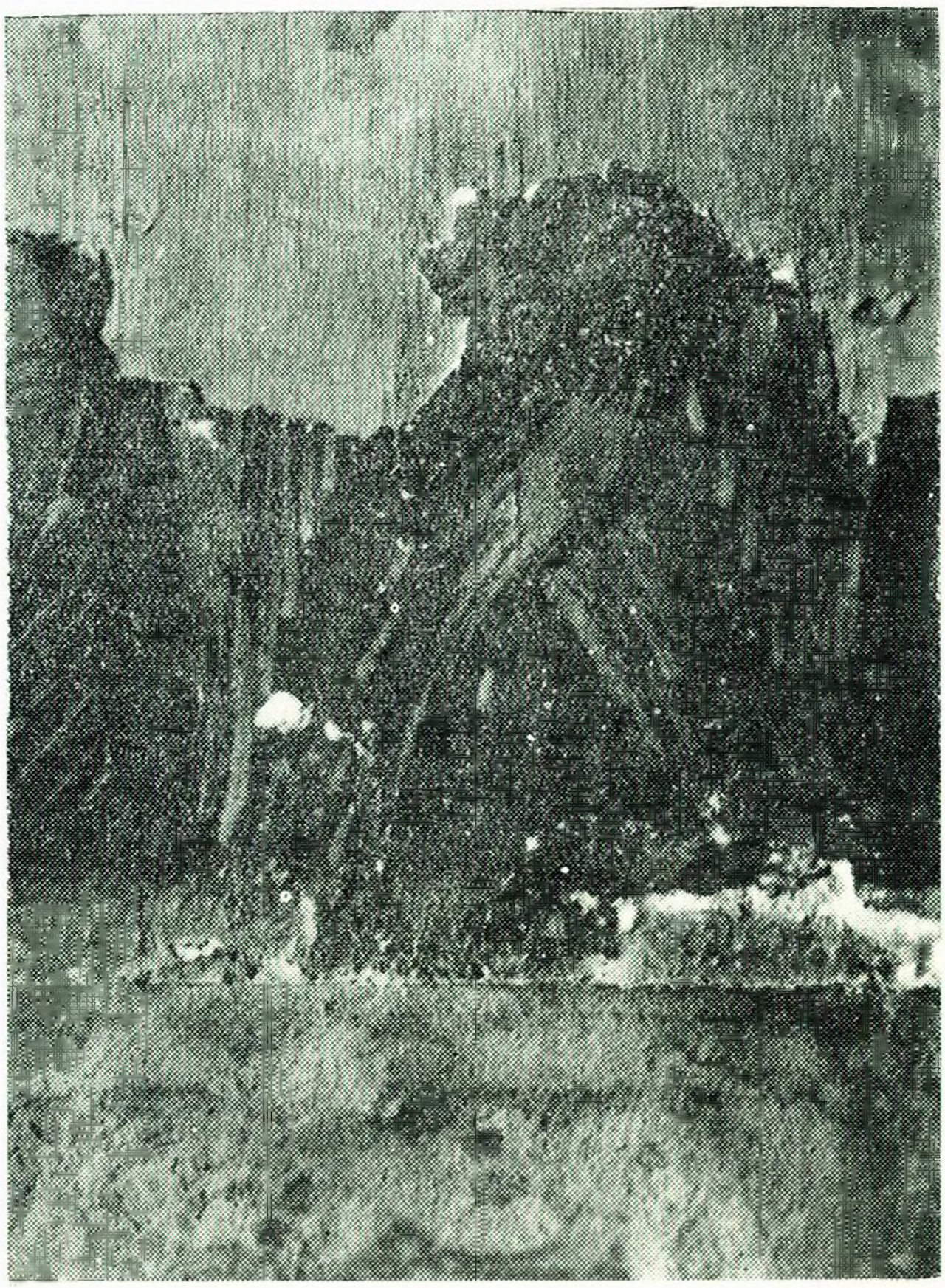

Detaliu de pictură — Un serafim

нах Gава, старец. Ермонах	nah Sava, stareţ. Ermonah
Iwсифь wт Бесерекан. Ермонах	Iosif de la Beserecan. Ermonah
Серафим wт Бесерекан. Ермонах	Serafim de la Beserecan. Ermonah
Арсенїе. Ермонах Iwакким. [10]	Arsenie. Ermonah Ioacîm.
Iсаіа монах.	Isaia monah.
Ермонах Iфрим.	Ermonah Ifrim.
Монах Iwань.	Monah Ioan.
Ермонах Iфрим.	Ermonah Ifrim.
Монах Демнетиан.	Monah Demnetian.
Монах Никанѕл.	Monah Nicanul.
Монах Гераcим.	Monah Gherasim.
Монах Ефрым.	Monah Efrîm.
Монах Iсаіѧ.	Monah Isaiia.
Монах Гед[е]он.	Monah Ghed[e]on.
Монах Анфілофіе	Monah Anfilofie.
Монах Симwн.	Monah Simon.
Монах Михаил.	Monah Mihail.
Монах Iwасафь.	Monah Ioasaf.
Ермонах Генадїе.	Ermonah Ghenadie.
Ермонах	Ermonah
Селевестрѕ.	Selevestru.
Монах Мисаиль.	Monah Misail.
Монах Исаіа.	Monah Isaia.
Ермонах Филотею.	Ermonah Filoteiu.
Ермонах Iсаиѧ.	Ermonah Isaia.
Ермонах Иwрестъ	Ermonah Iorest.
Ермонах Θеwфан wт Агапїа.	Ermonah Theofan de la Agapia.
Монах Прокопїе.	Monah Procopie.
* Монах Серапїwн.	Monah Serapion.

Coloana a III-a

Зде поминаѧт сѧ	*Aici se pomenesc*
Архіеп[и]ск[о]пи и еп[и]ск[о]пи:	*Arhiepiscopi şi Episcopi:*
Еп[и]ск[о]пь Павел.	Ep[i]sc[o]p Pavel.
* Ефтеніе,	Eftenie,
Анка,	Anca,
Датко. [11]	Datco.
Ла ачастъ сф[ж]нтъ ши дѳмпезеѧскъ мънн[ъ]стире а скитьлки, ам дат: а по-	La această sf[î]ntă şi dumnezeiască mănăstire a Schitului, am dat 1 po-

10. Ermonah Ioacîm e scris pe două rînduri şi încercuit.

11. Eftenie, Anca, Datco — ultimul e poate Datco (Daco) clucerul din Ţara Românească, pomenit la 1638, iar Eftenie şi Anca sînt pesemne părinţii lui. Datco era din familia Basarabilor, rudă cu Brîncovenii şi Matei Basarab; sau Eftenie să fie Eftimie episcop al Vadului şi al Maramureşului între 1623-1627? Ori e vorba de Aniţa, fiica lui Gh. Coci = Alex. Draco, fiul lui Antonie Ruset voievod? Cele trei nume sînt adăugate în coloană mai tîrziu, în secolul al XVIII-lea, căci nota de sub ei e scrisă în româneşte, dar au fost puşi sub episcopul Pavel şi înaintea boierilor moldoveni nu numai pentru că aici mai rămăsese spaţiu liber dar şi pentru că erau nişte personalităţi.

тир кѕ дискwсѧл ши кѕ
звѣздѣ ши кѕ
тоате пентрѕ пwменирѣ ачестор
нѕме маи сѕс ѳнсемнате.
* Помѣни г[осподи] Д[ѕ]шѫ рабѣ
своихъ: Дѕмитрашко, вел питар,
Параскива и чѣдъ ихъ:
Сѧвинь постелник, гиwргіе
комис (?),
Илиашь, Стрович,
Ѧнница, Сафта,
Марїѫ, Глигорашкѕ. [12]
Iwмнашко вел пъхарник, Настасїѫ
и чѣдъ ихъ: Костантин,
Мѫрїикѕца. [13] Ермонахъ
Варѣлам. [14] Монахъ Гедїwн. [15]
Ермонахъ Варламь.
Ермонахъ Сїлиwан
* Монахъ толѳи.
Ѧна. Ероддиѧкон Iwн, Iwна.
Монахъ Ва[р]ла[м] Ка[н]такозѕ[н] [17]
Ермонахъ Ѧндоние.
Монахие Марѳа и чад ихъ.
Iермонахъ Іоасаф.
Помене, господ[и], Вас[и]ли иг
Его Маріе и чад ихъ
и все род ихъ. [18]

tir cu discosul şi cu
zveazdea şi cu
toate pentru pomenirea acestor
nume mai sus însemnate.
Pomeneşte, Doamne, sufletele robilor
tăi : Dumitraşco, mare pitar
Paraschiva şi fiii lor:
Savin postelnic, Ghiorghie
comis (?),
Iliiaş, Strovici,
Anniţa, Safta,
Mariia, Gligoraşcu.
Iomnaşco mare păharnic, Nastasiia
şi fiii lor: Costantin,
Mîriicuţa. Ermonah
Varlam. Monah Ghedion.
Ermonah Varlam.
Ermonah Silioan.
Monah Tolthi.
Ana. Eroddiiacon Ion, Iona.
Monah Va[r]la[m] Ca[n]tacozu[n].
Ermonah Andonie.
Monahie Martha şi fiii lor.
Iermonah Ioasaf.
Pomeneşte, doamne, pe Vasile şi
pe Maria lui şi fiii lor
şi tot neamul lor.

---

12. Dumitraşco vel pitar şi soţia sa Paraschiva — e Dumitraşco, al II-lea vistier la 1666, căsătorit cu Paraschiva, nepoata Irinei (fiica Măriuţei), mare pitar la 1670-1671. Este probabil Dumitraşco Nacu, mare pitar şi în 1672. Savin postelnic, Ghiorghie comis (?), Iliaşi, Strovici, Aniţu, Safta şi Gligoraşcu sînt fiii lor; ei apar, cu părinţii, şi în pomelnicul Mănăstirii Sucevita. Savin postelnic e Savin medelnicerul din 1691, menţionat ca fiul lui Dumitraşco paharnic şi al Paraschivei. Strovici e Stroe spătar II la 1700, tatăl lui Savin Zmucilă mare ban. Aniţa, Maria şi Gligoraşcu ar putea fi şi copiii lui Gheorghe Coci.

13. Iomnaşco vel paharnic cu soţia sa Nastasia şi copiii Constantin şi Măricuţa e probabil Ion Cărăiman, fost mare paharnic la 1669 = Nastasia I. Prăjescu; sau Ion N. Racoviţă, paharnic 1667-1668 şi mare paharnic 1679-1685 = Nastasia T. Cantacuzino.

14. Ermonah Varlam e menţionat în documente, în 1664, la Schit.

15. Monah Ghedion apare în 1662 la Hangu iar în 1668 egumen la Hangu.

16. Ermonah Siliona apare egumen la Schit în 1664.

17. Monah Varlam Cantacozun este desigur Vasile Cantacuzino, călugărit Varlam.

18. Poate fi Vasile T. I. Cantacozino, mare vornic 1701-1702, căsătorit cu o Marie.

Coloana a IV-a

Зде поминаѫт сѧ бл[а]гочѣстівіи и хр[и]с[т]олюбівіи г[ос]п[о]д[а]рїе Земли мѡлдавскоѧ:

Aici se pomenesc drept-credincioşii şi de Hristos iubitorii domni ai Ţării Moldovei:

Iѡ Стефань Воевѡда и г[ос]п[о]жда его[,] Цѧнъмвра и с[ъı]нъ ихъ лъвїинь Воевѡда

Io Ştefan Voevod şi doamna lui Gianămvra şi fiul lor Lăviin Voevod

И г[ос]п[о]жда его, Яѳанина и чѧд ихъ.

şi doamna lui, Axanina şi fiii lor.

* Ялиѡн воівод и снн его, Рад[ѕ]л Воевод.

Alion Voivod şi fiul lui, Radul Voevod.

* Гиѡргїе Гика и г[ос]п[о]жда его[,] и чѧд ихъ.

Ghiorghie Ghica şi doamna lui şi fiii lor.

Григорие Гика Воевода и г[ос]п[о]жда его[,]

Grigorie Ghica Voevod şi doamna lui,

* Зои и с[и]нь ихъ Скарлат Воевод и Матеі Воевод.[19]

Zoi şi fiul lor Scarlat Voevod şi Matei Voevod.

* Дѧмитрашко Боѧл лог[о]фът и кнѣгинѣ его[,] Нлѣна и чѣд ихъ: Костантин, Ягафица, Сафта, Роксанда.[20]

Dumitraşco Boul logofăt şi jupîneasa lui, Ileana şi fiii lor: Costantin, Agafiţa, Safta, Rocsanda.

Дѧмитрашко др[ъ]жгѫцъскь, Марїѧ.[21]

Dumitraşco Dr[ă]jguţăscu, Mariia.

Васнлїе ѡ[тъ]цъ тълмачь, Ангилина, Мжрїикѫца, Сафта, Илїе, Александрѫ, Тодоска, сини Тълмачи.[22]

Vasilie Tălmaci tatăl, Anghilina, Mîriicuţa, Safta, Ilie, Alecsandru, Todosca, fiii lui Tălmaci.

* Помени, господи, Василиѥ.

Pomeneşte, Doamne, pe Vasilie.

---

19. Ştefan Tomşa II voievod (1611-1615 şi 1621-1623), căsătorit cu Thenevra sau Ginevra (Gin este nume albanez) şi cu Axanina. Aici apare o formă inedită a numelui primei soţii: Gianămvra. Reiese de aici clar că Leon (care apare şi cu forma slavonă Levin, aici Lăviin), voievod în Ţara Românească între 1629-1632, este fiul lui Şt. Tomşa cu prima soţie iar ceilalţi (Ilie, Alexandra (Ruxanda), Magdalena, Anastasia) sînt cu Axinia (Axanina), după venirea sa în prima domnie. Un alt scriptor adaugă, după 1670: „Alion voivod", reluînd numele lui Leon Tomşa în forma populară sub care apare şi în colinde („Alion, fecior de domn"), „şi fiul său, Radul voevod", tot în Ţara Românească, între prima şi a doua domnie a lui Gr. Ghica (1664-1669).

Lipsesc, cum am mai menţionat, Movileştii şi Vasile Lupu, în schimb apar Ghiculeştii: Gheorghe (1658-1659 în Moldova şi 1659-1660 în Ţara Românească), fiul său Grigore (1660-1664 şi 1672-1673, în Ţara Românească), cu soţia sa Zoe, fiul lor Scarlat voievod (1758-1761 şi 1765-1766 în Ţara Românească) şi Matei voievod (1752- 1753, tot în Ţara Românească) — ultimii doi adăugaţi desigur mult mai tîrziu. Urmează un loc rămas nescris, cam de cinci rînduri lăţime.

20. Este familia lui Dumitraşco Şt. Boul, logofăt II în 1667-1668 şi în 1673, fratele Iftimiei, căsătorită cu Ionaşco Tălmaci mare paharnic (care apar în coloana a V-a).

21. Este Dumitraşco P. Drăguţescu comisul, care a fost căsătorit cu Alexandra, fiica lui T. Prăjescu, dar aici apare probabil o altă soţie a sa, Maria.

22. Vasile Mihăilescu Tălmaci, dregător de Cîmpulung, mort în 1673; Anghilina e soţia iar ceilalţi sînt copiii lor: Mîriicuţa, căsătorită cu Tănase vornic (pomenit în coloana a V-a), Safta, Ilie, Alexandru şi Todosca.

Помени, господи, Сандѵл.	Pomeneşte, Doamne, pe Sandul.
Помени, господи, Гаврил.	Pomeneşte, Doamne, pe Gavril.
Помени, господи, Іѡн.	Pomeneşte, Doamne, pe Ion.
Помени, г[оспод]и, раба Василе, Сафта,	Pomeneşte, Doamne, pe robii Vasile, Safta,
Іѡн, Маріе.	Ion, Maria.
★ [23] Поменецте	Pomeneşte
До[ам]не нре роб[їи]	Doamne, pre robii
Гюрги, Гахи-	Ghiurghi, Gahi-
ца, Стан, али-	ţa, Stan, Ali-
ѯа[н]дра, Параскиа и ча[д] [и]х.	xandra, Paraschia şi fiii lor.
★ Ес Іонице шолдан дат-ам ницте пиетри де моар[ъ]. [24]	Eu Ioniţe Şoldan dat-am nişte pietri de moară.

Coloana a V-a

Зде поминаѫт сѧ величїи бѡлѣри:	*Aici se pomenesc marii boieri:*
Помѣни г[оспод]и д[ѕ]шѧ рабъ своих, ктиторѡри с[вѣ]т[а]го храма сего:	Pomeneşte, Doamne, sufletele robilor tăi, ctitori sfîntului lăcaşului acestuia:
Геѡргїе, вел чаш[ник], Анна, кнѣг[инѣ] ег[о]	Gheorghie, mare ceaşnic, Anna, jupîneasa lui.
Іѡанашко, Маріа, Гаврил [26]	Ioanaşco, Maria, Gavril.
Щефань, Глигорашко,	Ştefan, Gligoraşco,
Маріа, Илѣна. [27]	Maria, Ileana.
Корнилїе и кнѣгинѣ ег[о],	Cornilie şi jupîneasa lui,
Сафа. [28] Марїѧ, Василїе,	Safta. Mariia, Vasilie,
Алеѯандра и род[и]теле их. [29]	Alecsandra şi părinţii lor.
Савинь Пръжъскѵл, Марїа [30]	Savin Prăjăscul, Maria.

23. Următoarele şase rînduri sînt adăugate în dreapta celor şase de mai înainte.

24. Ioniţă Şoldan din Tg. Pietrii apare menţionat în 1805 într-un document de la Arhivele Statului Bacău (V. Colecţia, doc. 509).

25. E Gheorghe Coci, mort înainte de 1653 şi soţia sa Ana. Menţionarea Anei e foarte importantă şi pentru datare şi pentru reconstituirea familiei lui Gheorghe Coci. Ana nu este a doua soţie a lui, cum bănuieşte N. Stoicescu (Dicţionar al marilor dregători, Buc. 1971, p. 378), ci prima. Argumente: cealaltă soţie, Maria, moare în 1648 şi e înmormîntată la biserica din Bozieni, a doua sa ctitorie. Ana apare menţionată şi în pomelnicul Mănăstirii Bisericani, scris în 1630-1632 şi aici (1639), deci apare, în timp, înaintea Mariei. Ea a fost desigur înmormîntată la Mănăstirea Pionul.

26. Sînt Ionaşco N. Prăjescu şi soţia sa, Maria Gh. Başotă iar Gavril, care urmează în acelaşi rînd, este fratele Mariei.

27. Ştefan şi Gligoraşco sînt feciorii lui Gh. Coci iar Maria şi Ileana, fiicele lui.

28. E Cornilie N. Prăjescu cu soţia, care apar şi-n pomelnicul Mănăstirii Bisericani.

29. Vasilie şi Alexandra par a fi Vasile P. Banu cu soţia sa Alexandra; Maria şi Vasile ar mai putea fi fraţii lui Gr. Ureche sau Maria A. Jora = Vasile D. Ursachi.

30. Savin I. Prăjescu şi soţia sa, Maria N. Beldiman; apar şi-n pomelnicul Mănăstirii Sucevita.

Пан Щефан и книгинѣ	Pan Ştefan şi jupîneasa
ег[о], Рокса[н]да.[31] Лазwр,	lui, Rocsanda. Lazor,
Пелагїѫ.	Pelaghiia.
Леwндарю велики вам[е]ш,	Leondariu mare vameş,
Qеwд[о]рь,	Theod[o]r,
Зиновїѫ, Симиwн.[33]	Zinoviia. Simion.
Iwакимь Бандwр,[34] Геwргїе и	Ioachim Bandur, Gheorghie şi
чѧд хи.[35]	fiii lor.
Гаврил, Дѡмитроу, Пѫтраш-	Gavril, Dumitru, Pîtraş-
ко[36] и жена ег[о] Пѫнтелею.[37]	co şi soţia lui Pînteleiu.
Геwргїе и кнѣгинѣ ег[о]	Gheorghie şi jupîneasa lui
и чѧд иχ и родителѣ ег[о].[38]	şi fiii lor şi părinţii lui.
Василїе, Ангилина и чѣд иχ.	Vasilie, Anghilina şi fiii lor.
Iwнашко тълмачь вел къмъраш,	Ionaşco Tălmaci mare cămăraş,
Iдимїѫ.[39]	Iftimiia.
Щефан, Анна, Шоадерь.[40]	Ştefan, Anna, Toader.
Шѫнасїе и родителѣ ег[о].[41]	Tînasie şi părinţii lui.
Михаил, Вѫрвара и чѣд иχ.[42]	Mihail, Vărvara şi fiii lor.
Геwргїе Гѫрбет, Яниица.[43]	Gheorghie Gurbet, Aniiţa.
Шоадер.[44]	Toder.

Coloana a VI-a

Зде поминаѫт	*Aici se pomenesc*
сѫ iереі мирстїи	*preoţi de Mir*
и дїакwни: Васи-	*şi diaconi:* Vasi-

31. E Ştefan T. Boul, clucer între 1635-1646, pîrcălab 1648-1649, mare vornic 1654-1658, căsătorit cu fiica lui Ştefan Tomşa II, Ruxandra. (Fiica lor Iftimia e trecută mai jos).

32. Lazor şi Pelaghia par să fie Lazor Moţoc paharnic (1624-1638) cu soţia sa.

33. Leondariu mare vameş, urmat de Theodor şi Zinovia apar şi-n pomelnicul Mănăstirii Suceviţa. Leondariu, din Iaşi, era mare vameş în 1639. Simion, care urmează, poate fi Simion Gheuca, pîrc. 1622, m. med. 1632-1635.

34. Ioachim Bandur în 1634 era vornic de gloată dar în 1641 apare ca fost dvornic.

35. Gheorghe T. Başotă, m. med. în 1625? Gheorghe I. Catargiu, m. post. în 1626? Gheorghe I. Roşca, pîrc. 1613-1621?

36. Gavril, Dumitru şi Pătraşco sînt fraţii lui Toader C. Boul vist. şi fiii lui Cîrstea şi Nastasiei Boul.

37. E Pîntelei vornicul de poartă dintre 1625-1650, căsătorit cu Maria lui Gavrilaş Mircăi vornic?

38. Gheoghe N. Catargi, pîrcălab în 1636 şi 1640? Gheorghe Costeanu (Arapu) m. slug. în 1638? Gheorghe S. Jora, pîrc. 1627-1629?

39. Vasile Bucium? Vasile Roşca? Sau e tot Vasile Tălmaci şi soţia sa Anghelina din coloana a IV-a? Urmează Ionaşco Tălmaci (Brîncău) m. pah. în 1670-1671 şi soţia sa, Iftimia Şt. Boul.

40. Să fie Ştefan V. Rătundul = Aniţa lui Dima pîrcălab sau e Ştefan, fiul lui Ionaşco Tălmaci, căsătorit cu Maria?

41. E probabil Tănase vornic (1621) = Maria Mihăilescu, fiica lui Vasile Tălmaci.

42. O fi grecul Malcoci, mare şetr. 1641 = Varvara lui Eremia mare vornic sau Stratulat, sluger 1639, agă 1642 = Varvara?

43. E Gheorghe Gurbet, mare armaş la 1678. Aflăm aici numele soţiei sale (Aniiţa), călugărită sub numele de Anisia, care trăia la 1711.

44. Să fie Toderaşco I. Cantacuzino, mare vistiernic 1680, căsătorit cu Safta, nepoata lui Ştefan Tomşa? Sau Toader Palade, mare stolnic 1665-1667, mare vistiernic 1671 şi mare spătar 1683? Sau Toader I. Prăjescu, mare clucer 1663-1665, + 1666?

лїе, Wбрежїе. Іерен
Тоадер, Агахіѧ,
Іерен Гєѡргіе, То-
дора. Іерен Іѡан, Маріѧ.
* Василїе Хръжав и жена єг[о].
Софїана и чѧд ихъ.
* Ионашко, Шоудора,
Марїѧ, Фрѫсина.
Доумитрашко Іаралею. [45]
Костин послѹш[ник]. Гєѡргїе Їга, Антимїе. Игнат. Станкѫ.
Кирилаш, Агахиѧ.
Wнкоул, Анна. Глигорїе.
Финѹдге (?) Илѣ, Иѡан.
Мътею, пешка и чѣд ихъ.
* Іѡнь, Аксинїѧ.
Ереи Андрека, Шодосїѧ.
Симиѡн и родителе єг[о].
Игнат, Аннаа и чѣд ихъ.
Павел, Марїѧ.
Дъмиан, Антїмїѧ.
идрим и жена [є]г.
* Ерєі Шоадер, Марїѧ, Гиѡргїе.
Михъилѫ. Іѡн. Дѹмитрѹ.
Шоадерь. Пъцинѫ.
Іѡнашко. Глигорїе, Докїе.
Мѫриѹцъ, Шитїана,
Аноуцъ. * Ереи прѣквп.
Ереи Іѡн, Мърика.

Coloana a VII-a

Зде поминаѫт сѧ
люди мирстїи:
Николае, Ирина.
Марга, Тънасїе.
Гєѡргїе и кнѣ-
гїнѣ его ангелї-
на и чѣд ихъ.
Петрашко и же-
на єг[о], Єфросина.
Іѡн, Настасїѧ.
Гєѡргїе, Агахїѧ.
Андріан, Марїѧ.
Сава, Варвара.
Істатїе, Настасїѧ.
Стоика, Гадона,
Тодосїѧ, Настасїѧ.

Aici se pomenesc
oameni de lume (mireni):
Nicolae, Irina.
Marga, Tănasie.
Gheorghie şi ju-
pîneasa lui Anghelina şi fiii lor.
Petraşco şi soţia lui, Efrosina.
Ion, Nastasiia.
Gheorghie, Agahiia.
Andriian, Mariia.
Sava, Varvara.
Istatie, Nastasiia.
Stoica, Gaftona,
Todosiia, Nastasiia.

45. Rudă probabil cu Iarală, mare clucer în 1638.

Лигын, Василка.	Logîn, Vasilca.
Андрею (андре нъмишь), Ангелина.	Andreiu (Andrei nemeşul), Anghilina.
Гаврил, Марїѧ, Іѡан, Магдалина.	Gavril, Mariia. Ioan, Magdalina.
Кѡстін, Іѡн, Кръстина.	Costin, Ion, Crăstina.
Глигорїе, Марїѧ.	Gligorie, Mariia.
Ѳѡма, Докїѧ.	Thoma, Dochiia.
Кѡста[н]тин, Петръ.	Consta[n]tin, Petră.
Тѡдосіѧ, Прекѡп.	Todosiî, Precop.
Ангелина, Симіѡн.	Anghilina, Simion.
Илѣнна, Никѡарѧ.	Ileanna, Nicoarî.
А[н]дренка, Ілѣна.	A[n]dreica, Ileana
Кръстѣ.	Crăstea.
Драголѣ.	Dragolea.
Опрѣ. Дѡбрѧ.	Oprea. Dobrea.
★ [46] Игнат.	Ignat.
Гадона.	Gaftona.
Григорїе.	Grigorie,
Анна.	Anna.
Оуліана.	Uliana.

Cîteva cuvinte despre pomelnicul cel nou al Mănăstirii Pionul

Pomelnicul pe care l-am prezentat, descoperit de autorul acestor rînduri, l-am denumit cel vechi pentru a-l distinge de cel «înnoit», din 1814, aflat în Biblioteca Academiei R. S. R. (ms. rom. 1530). Acesta din urmă este un volum legat în piele, cu ornamente presate, conţinînd 50 de file hîrtie (34 × 21,5 cm.), scris frumos, de mînă, cu litere de tipar, în negru şi roşu, la Mănăstirea Secu. Desenele, cu motive florale, din chenarul foii de titlu şi din frontispiciu, sînt tipărite. Noul pomelnic al Mănăstirii Pionul este «prefăcut mai cu bună orînduială», în sensul că autorul lui a selectat iarăşi numele trecute treptat în pomelnicul vechi la alte rubrici decît se cuvenea, stabilindu-se acum şi o rubricaţie mai bogată : domni, arhiepiscopi, episcopi, arhimandriţi, egumeni, ieroshimonahi, iromonahi, monahi, maici, preoţi şi diaconi, boieri, negustori, mireni.

Dar soarta vechiului pomelnic se va repeta şi acum : între 1815-1826 se fac noi completări, de către un al doilea scriptor, cu litere de mînă, iar apoi începe «neorînduiala»: credincioşii notează singuri numele în pomelnic, fiecare cu scrisul său, adesea cu creionul, pînă la 1893, cînd volumul intră în biblioteca mitropolitului Moldovei şi Sucevei, Iosif Naniescu şi este dăruit în 1894 Academiei Române.

Motivarea înnoirii pomelnicului şi opinia despre cel vechi o aflăm din preambulul

46. Ultimele cinci nume au fost adăugate în dreapta jos.

celui nou: «Dară fiindcă pomealnicul fericiţilor ctitori era foarte vechiu, din mulţimea trecerii de vreame şi din scriirea a multor fealuri de condee, unile foarte cu neiscusinţă şi pre unele locuri fiind scrise încă şi pre limba sîrbească, cît unele din nume foarte cu anevoie era de înţeles şi prin treacerea de vreame, cu lesnire era cu totul de a să lipsi din pomenire unile din nume (...) pentru aceasta s-au prescris acest pomealnic (...) cu slovă mai curată».

În prima rubrică, a domnilor(!), sînt trecuţi în frunte Gheorghe şi Anna (Coci - n.n.), cu specificaţia că «aceştia sînt ctitorii carii au zidit această sfîntă Mănăstire». Nu se menţionează funcţia de paharnic sau de hatman a lui Gheorghe. Urmează cei din familia lui Ştefan Tomşa şi Ghiculeştii, copiaţi după pomelnicul vechi, dar sînt pomeniţi apoi şi cîţiva din cei omişi acolo pe nedrept (chiar dacă nu se mai respectă ordinea cronologică): Miron Barnovchie (sic), Ieremiia Movila şi Vasilie Alvanitul.

La arhiepiscopi sînt menţionaţi: Varlaam din perioada scrierii pomelnicului vechi (1632-1653) şi doi din preajma noului pomelnic: Iacob (1792-1803) şi Veniamin (1803-1842) iar la ieromonahi apare pomenit fratele mitropolitului Veniamin Costache, Kesarie şi shimonahia Elisaveta, sora mitropolitului. La episcopi mai apar, în afară de Pavel, încă doi din perioada scrierii vechiului pomelnic: Mitrofan (1607-1639) şi Anastasie (1639-1658) dar şi din preajma scrierii celui nou: Gherasim (1796-1826) şi Meletie (1803-1844).

La boieri apar nume care întregesc arborii genealogici ai unor familii ca: Rosetti,[47] Costache,[48] Sturza,[49] Voinescu,[50] Cozma (Cozmin),[51] Stroescul,[52] Drăghici,[53] dar mai ales Balş[54] şi Cantacuzino.[55]

În concluzie, noul pomelnic îl reia pe cel vechi şi-l completează cu domnitori, mitropoliţi şi episcopi din sec. al XVII-lea şi cu nume din toate categoriile pomenite, din perioada 1780-1826, dar rămîne o întrerupere de aproape un secol (c. 1680-1780) cu nume parcă neconsemnate nici de pomelnicul vechi nici de cel nou.

Transcriind vechiul pomelnic, autorul celui din 1814 comite şi o serie de păcate:

47. Iordache, Anna, Andrei, Marie.
48. Constantin, Safta, Vasile, Şărban, Ecaterina.
49. Grigorie, Marie, Dimitrie, Ruxanda.
50. Alexandru, Petrachi, Miron, Ştefan.
51. Toma (paharnicul), Ecaterina, Vasilie, Despa, Dimitrie, Rucsanda, Ecaterina, Ioan, Zoiţa, Gheorghie.
52. Ştefan, Ecaterina, Nicolae, Panaite, Safta, Ilie, Marie.
53. Gheorghie, Marie, Elena, Profira, Manoil, Grăghiciu, Nicolae, Dimitrie, Dimitrana, Vasilie, Marie, Ioan, Ecaterina.
54. Feodor, Lupu, Zoiţa, Nicolae; Zoiţa, Ioan, Alexandru, Ioan, Iordache, Gligorie, Iordache, Mihălache, Vasile, Ruxanda, Feodor, Lascarachi, Grigorie, Zoiţa, Iordache, Anca, Ileana, Grigorie, Safta, Nicolae, Costache.
55. Iordache, Catrina, Constantin, Ioan, Zoiţa, Safta, Iordache, Căsandra, Matei, Radu, Toader, Marie, Şărban, Toader, Ileana, Safta, Iordachie, Constantin, Safta, Toderaşco, Safta, Ioan, Ilie, Catrina, Ioan, Ilie, Marie, Pulherie, Ioan, Constantin, Aristarh, Bălaşa, Grigoraş, Constantin, Iordache, Smăranda, Catrina, Iordache, Vasilie, Marie.

uită să transcrie unele nume; omite rînduri întregi care i-au fost mai greu de descifrat. De exemplu, din coloana a IV-a: «Alion Voivod și fiul lui, Radul Voevod» și rîndul următor: «Gheorghie Ghica și doamna lui și fiii lor»; multe specificații, suprascrise cu roșu, deși importante, le trece cu vederea; unele nume le citește greșit (Theofil, Antonie, Vasian, Anisie, Mărina, - în loc de Theofan, Andonie, Căsiian, Finufghe (?), Mărica, iar «i cneaghinea» e citit: Ignea, Ghinea; nu reproduce grafia veche, încercînd, chipurile, să corecteze și să modernizeze unele nume. Exemplu: Anfilofie, Costin și Costantin, Simion, Ion, Gligorie, Titiiana, Istatie, Gaftona, Gavril, Uliana - devin: Amfilohie, Constantin, Simeon, Ioan, Grigorie, Tatiana, Istratie, Agaftona, Gavriil, Iuliana etc.; mirenii din pomelnicul vechi sînt trecuți în cel nou ca boieri (fila 27).

Descoperind vechiul pomelnic al Mănăstirii Pionul, avem astfel și prilejul rarisim de a putea compara un pomelnic original, de 339 ani vechime, cu o «înnoire» a lui după 175 de ani, dar mai ales avem marea satisfacție morală de a constata că se mai pot descoperi încă, pe teritoriul patriei noastre, documente scrise de o deosebită valoare istorică, lingvistică și artistică, imbold pentru toți cei pasionați de cercetarea trecutului național.

Prof. Costin MERIȘCA

Colocviul unor specialiști din țară și de peste hotare privind «conservarea și restaurarea picturilor murale»

(Suceava 2-7 iulie 1977)

Intre 2-7 iulie 1977, Direcția Patrimoniului Cultural Național și Comitetul Național Român «ICOMOS» au organizat la Suceava Colocviul «*Conservarea și restaurarea picturilor murale*» ale monumentelor istorice și de artă religioasă din țară, cu predilecție ale celor din Nordul Moldovei. Temele aduse în discuție cu acest prilej a constituit obiectul mai multor comunicări și expoziții privind monumente de artă religioasă din aproape toate zonele țării. Astfel, s-au pus în lumină preocupările care frămîntă colectivul de pictori restauratori, istorici de artă și personalul muncitor din laboratoarele de specialitate. Participanții au fost atît specialiști din țară cît și de peste hotare. Pentru o înțelegere cît mai corectă a discuțiilor purtate, s-a procedat la o împletire a teoriei cu practica prin vizite la diferite monumente din nordul Moldovei, mai ales la acele cu pictură păstrată integral: Sucevița, Moldovița, Voroneț, Dragomirna, Arbore și Humor; la cele cu pictură exterioară deteriorată din cauza intemperiilor vremii: Sf. Ioan cel Nou-Suceava, Sf. Dumitru din același oraș și Probata lui Petru Rareș; la cele cu decor exterior repictat parțial (Sf. Nicolae-Rădăuți) sau acoperit cu fum, gudroane și praf: Sf. Dumitru și Sf. Ioan cel Nou din Suceava.

S-au purtat discuții la fața locului despre istoria tehnicilor arhitecturale și picturale, despre pictorii care au influențat starea de conservare, despre acțiunile întreprinse pentru păstrarea lor, despre operațiile și metodele folosite sau propuse în vederea restaurării monumentelor.

Pentru înțelegerea fenomenului artistic din secolele al XV-XVI-lea, vizitarea colecțiilor de obiecte bisericești de pe lîngă mănăstirile Putna, Moldovița, Sucevița și Dragomirna a dat posibilitatea să se examineze, comparativ, valorile broderiilor și miniaturile manusciselor cu picturile murale.

In ziua de 2 iulie, în holul Institutului Pedagogic din Suceava s-a deschis vernisajul unei expoziţii documentare pentru vizitatorii participanţi la colocviu. Tematica expoziţiei a constat din reflectarea activităţii de restaurare a picturilor murale din ţara noastră, expusă printr-o sumă de documente grafice şi fotografice (piese desenate, texte explicative, fotografii de ansamblu şi de detaliu luate în timpul şi după executarea operaţiilor de restaurare).

Principalele discuţii ale participanţilor la colocviu s-au axat pe importanţa monumentelor, starea de conservare a picturilor murale, intervenţiile făcute şi rezultatele obţinute, precum şi punerea în valoare a picturilor murale.

In colaborare cu specialişti de la Institutul de cercetări hidrologice, pictorii restauratori şi-au adus contribuţia la studierea umidităţii, de pildă, din zidurile mănăstirii Moldoviţa, prin folosirea acelor relevee de o deosebită importanţă pentru constatarea stării de conservare a picturii (în pridvorul mănăstirii Humor).

Comunicările făcute în cadrul colocviului ca şi organizarea expoziţiei a adus noi lămuriri privind studierea picturii murale şi au îmbogăţit materialul documentar, ştiinţific, cu privire la mijloacele şi metodele de restaurare.

Expunerile au avut drept scop comunicarea rezultatelor activităţii efective de restaurare a unor monumente, de exemplu Humor, sau de cercetare cu metode moderne, Mănăstirea Moldoviţa.

Rezultatele unor astfel de strădanii au fost încununate de succese ca salvarea unor importante suprafeţe pictate, în cazul pridvorului de la Humor, sau descoperirea unor ansambluri necunoscute, de o excepţională valoare, care îmbogăţesc filele istoriei artei vechi româneşti.

S-au scos în evidenţă pericolul ce-l reprezintă variaţiile de umiditate şi principalele măsuri pentru combaterea acestuia.

De asemenea, s-au pus în discuţie probleme privind cercetările tehnologice ale pigmenţilor, mortare şi integrarea picturilor murale, acelea teoretice, cu aspect istorico-iconografic sau axate pe studiul stării de conservare şi restaurare prioritară pentru pictura murală.

Atît specialiştii de peste hotare (Franţa, R. D. G., Belgia, Anglia, Portugalia, R. P. Polonă, R. P. Ungaria, R. S. Cehoslovacia, R. S. F. Jugoslavia), cît şi cei din ţară – pictori restauratori, istorici de artă, arhitecţi, reprezentanţi ai forurilor locale ale judeţului Suceava şi muzeografi – au avut posibilitatea să facă un fructuos schimb de păreri.

Dintre comunicările susţinute în cadrul colocviului enumerăm cîteva teme de interes deosebit pentru monumentele din Moldova. Problemele specifice în restaurarea picturilor de la biserica Humor (Ion Neagoe); Echilibru cinetic şi dinamic în pictura de la Humor (Casian Labin); Organizarea şantierului Humor – date generale (Prof. C. Blendea); Şantierul de la Moldoviţa 1974-1976 (Marius Rădulescu); Consideraţii generale asupra conservării şi restaurării picturilor murale medievale din România (V. Drăguţ); Repertoriul picturilor murale, document preliminar pentru conservare şi restaurare (Maria Mocanu); Politica urgenţelor în restaurarea picturilor murale (Dan Mohanu); Alterarea culorilor picturilor murale în bisericile din nordul Moldovei (Ing. Ion Istudor); Puncte de vedere privind studiul şi degradările picturilor murale din nordul Moldovei (Şerban Anghelescu); Documentaţia de restaurare – idei pentru o metodologie unitară (Matei Lăzărescu); Observaţii asupra naturii şi comportamentului mortarelor murale din Moldova (Tatiana Pogonat).

In urma tuturor discuţiilor purtate în cadrul lucrărilor colocviului cu tema: „*Conservarea şi restaurarea picturilor murale*», fostul director al Centrului pentru conservarea şi restaurarea picturilor murale din Roma, profesorul Paul Philippot, unul dintre cei mai buni cunoscători ai activităţii de restaurare din România, a afirmat că «realizarea efectivă a unei asemenea cercetări interdisciplinare este pentru prima oară aplicată de o echipă de restauratori care folosesc un unic limbaj, în ciuda unor foarte diferite modalităţi de apropiere în artă, care va rămîne baza unor confruntări viitoare între restauratori».*

Gh. BURCĂ

---

* Vezi revista muzeelor şi monumentelor. Monumente istorice şi de artă, XLVI (1977), nr. 2, p. 94.

Al VII-lea Congres internațional de epigrafie greacă și latină

La Constanța, a avut loc cea de a VII-a ediție a Congresului internațional de epigrafie greacă și latină, în zilele de 9-15 septembrie 1977, organizat sub egida Comitetului internațional de epigrafie greacă și latină și a Academiei de științe sociale și politice din Republica Socialistă România.

Organizarea unor reuniuni internaționale care să prilejuiască întîlnirea savanților din lumea întreagă, specialiști pe acest tărîm, a fost de aceea salutată cu entuziasm încă din 1938, cînd, tot într-un început de septembrie, a avut loc, la Amsterdam, primul Cogres al epigrafiștilor. Următorul avea să fie programat abia în anul 1952, la Paris, cel de al doilea război mondial întrerupînd cursul firesc al acestor reuniuni științifice. Din iunie 1952 însă, Congresul s-a ținut din cinci în cinci ani; la Roma în 1957, Viena în 1962, Cambridge în 1967, München în 1972. Cercetătorii în materie, pentru care litera încrustată în piatră are valoare de operă vie și durabilă, s-au întîlnit pentru a discuta direcțiile și metodele de lucru ale acestei discipline. Alegerea României drept gazdă a celei de a VII-a ediții a Congresului vădește, o dată mai mult, prestigiul de care se bucură azi în lumea întreagă țara noastră, cercetătorii și savanții noștri, școala românească de epigrafie. În trecut, sub aspect politic, țara noastră era „terra incognita", iar din punct de vedere religios „terra missionis". Nu putea fi o alegere mai inspirată decît Constanța, întrucît este știut de toată lumea că Dobrogea, astăzi, este asemenea unui uriaș muzeu în aer liber.

Cei peste 260 de invitați, sosiți din 25 de țări ale lumii, au păsit cu emoția intrării într-un teritoriu de excepție pe străzile de piatră albă de la Histrîa, au cercetat îndelung exponatele de mare valoare științifică, adunate, cu grijă și competență, de arheologii și muzeografii constănțeni și tulceni, în muzee, au admirat excepționala muncă de reconstituire a unor monumente unice, cum ar fi Tropaeum Traiani, edificiul roman cu mozaic și altele.

Ședințele plenare, cît și cele pe secții au concentrat atenția specialiștilor în jurul a patru teme mari: Lapidarii în Grecia și Roma, Epigrafie și onomastică, Epigrafie și armată, Epigrafie greacă și latină la Marea Neagră. Comunicările, discuțiile și intervențiile respective au dat reuniunii nota inconfundabilă, specifică, doar, marilor reuniuni științifice.

Epigrafia este știința care se ocupă de cunoașterea, descifrarea și valorificarea inscripțiilor. Astăzi, această știință se bucură de un prestigiu incontestabil, atenția tuturor savanților fiind îndreptată asupra cercetărilor care să dea contur cît mai exact adevăratului chip al istoriei vechi. Prin stăpînirea acestui domeniu se poate săvîrși, fără teama de a mai fi supuși erorii, incursiunea în trecut. La noi au deschis orizonturile, pînă atunci opace, ale epigrafiei românești August Treboniu Laurian și Grigore Tocilescu. Tocilescu a lucrat ani de zile la volumul III din marele „Corpus inscriptionum latinarum" și drept răsplată a primit Medalia de aur a Academiei din Berlin. Sînt cuprinse aici și studiate pentru prima dată înscripții de excepțională importanță, din Dobrogea și Oltenia. După el, marele Vasile Pârvan a continuat seria cercetărilor epigrafice, ridicînd această disciplină la rangul de știință. Această aplecare către vocea de piatră a trecutului, atît de sigură, de clară, de nefalsificată, dragostea pentru munca aceasta care nu are în ea nimic spectaculos, Pârvan le-a trecut elevilor săi — Prof. Radu Vulpe și Prof. D. M. Pippidi. Acesta din urmă a fost și președintele Comitetului de organizare al Congresului.

România — această insulă de romanitate carpato-dunăreană — persistența poporului născut din simbioza daco-geților cu romanii acum aproape două milenii, într-un loc care nu a fost ferit de curentele migratoare pornite în tezaurele lor din podișurile asiatice și cîmpiile est-europene către apus, timp de o mie de ani, ca un iureș intermitent, li s-a părut unora „o enigmă și un miracol istoric" (Ferdinand Lot, 1937). Din cercetarea și descoperirea vestigiilor trecutului desprindem următoarele: Oamenii acestei țări, românii, care formează majoritatea covîrșitoare a populației, trăind și muncind laolaltă cu populația maghiară, germană și de alte naționa-

lităţi făuresc împreună adevărate valori materiale şi spirituale, care, chiar dacă poartă amprenta unor tradiţii şi particularităţi specifice naţionale, prezintă un fond de trăsături comune, de ambianţă unitară, de apartenenţă la acelaşi ansamblu teritorial carpato-dunărean, peste care au trecut aceleaşi valuri neprielnice, unde oamenii au luptat laolaltă pentru realizarea unităţii naţionale, pentru libertate şi dreptate socială. În orînduirea socialistă, asigurarea deplinei egalităţi în drepturi a tuturor cetăţenilor fără deosebire de naţionalitate, stă în centrul preocupărilor conducerii de stat, constituind piatra de temelie a procesului istoric de apropiere şi de înţelegere, iar prin aceasta, la realizare a unei omogenizări tot mai pronunţate a societăţii atît din punct de vedere social, cît şi naţional. Procesul etnogenezii sau formării poporului român nu constituie nici o „enigmă" şi nici un „miracol".

Acestea au fost constatările şi aprecierile oaspeţilor ce au participat la acest Congres. Din punct de vedere strict ştiinţific s-a reliefat:

a) Inscripţiile epigrafice argumentează fără tăgadă caracterul unitar al civilizaţiei româneşti de-a lungul veacurilor;

b) Aceste izvoare oglindesc, în modul cel mai grăitor, procesul de romanizare pe teritoriul Daciei;

c) S-a scos în evidenţă că au existat legături milenare de prietenie şi colaborare între vechea Dacie şi popoarele din Balcani;

d) S-a ilustrat afirmarea unor idei majore ale vieţii spirituale contemporane: vechimea şi continuitatea poporului nostru pe aceste meleaguri, permanenţa aspiraţiei lui la independenţă naţională şi libertate socială, a idealului de unitate naţională;

e) S-a constatat grija şi atenţia cu care sînt valorificate marile monumente ale trecutului şi conservarea lor.

Din dorinţa de a păstra cîteva „inscripţii pentru mai tîrziu" unii participanţi au avut amabilitatea de a face unele mărturisiri şi impresii în legătură cu atmosfera şi ambianţa cu care au fost înconjuraţi.

S-a dovedit că poporul român sub conducerea înţeleaptă a Domnului Preşedinte Nicolae Ceauşescu este prin vocaţie un *Amfitrion* perpetuu. Ospitalitatea este trăsătura de leagăn a noastră. Este o virtute ce se degajă din omenia ţării, a semenilor noştri. Românul nu-şi propune să fie ospitalier, el este astfel prin firea lucrurilor. „Civilizaţia socialistă, cu sporul de valori material-spirituale şi întemeierea noilor relaţii omeneşti, măreşte cîmpul de acţiune al ospeţiei româneşti, îi dă adevărata măsură". Iar cîştigul social, politic şi ştiinţific este deosebit de important.

Pr. V. VĂCĂREANU

Recenzii

† Nestor Vornicescu-Severineanul, **O cronică a războiului pentru independență,** extras din revista „Biserica Ortodoxă Română", XCIV (1976, nr. 5-6).

Cucerirea independenței de stat, în 1877-1878, prin sîngele ostașilor români vărsat pe cîmpiile de luptă, este, în istoria noastră, un fapt de însemnătate epocală. Acțiunile premergătoare războiului, proclamarea independenței, mobilizarea armatei, trecerea Dunării și avîntul vitejesc al ostașilor noștri, alături de al ostașilor ruși, au avut o rezonanță profundă în conștiința tuturor românilor.

In presa vremii — ziare, reviste, publicații oficiale — au apărut informații detaliate, relatări generale și diferite considerații în legătură cu desfășurarea evenimentelor a căror rod, mult dorit, a fost independența de stat a României. Pictorii care au însoțit trupele plecate în război au surprins și imortalizat scene care oglindesc vitejia ostașilor noștri. Scriitori contemporani au adăugat, la patrimoniul cultural al poporului nostru, creații literare, în versuri sau în proză, care ne introduc în atmosfera de entuziasm și de însuflețire patriotică a înaintașilor. Compozitori și rapsozi populari au exprimat vibrația românească din 1877-1878 în lucrări muzicale care își păstrează prospețimea.

La tot ceea ce a apărut în presa vremii, referitor la războiul pentru independență, la creațiile literare, plastice și muzicale, inspirate de evenimentele anilor 1877-1878, se adaugă și însemnările unor oameni simpli, contemporani, care, prin pitorescul, simplitatea și familiaritatea lor, pot fi trecute în rîndul documentelor populare de valoare deosebită.

Un astfel de document este și o cronică a războiului pentru independență, intitulată „Narațiune despre urmarea rezbelului ruso-româno-turc din anul 1877", alcătuită de învățătorul Ștefan T. I. Cotigescu (Stan Tuțescu), îndemnat stăruitor de Preotul Enache (Ioan Stoica) de la biserica „Sfinții Impărați Constantin și Elena" din Siliștea Crucii, județul Dolj. Pentru scrierea acestei narațiuni pe 11 file albe ale unei Evanghelii (tipărită în 1864 la București), s-a străduit Ioan Mitrănescu de la Catanele, fost ucenic al învățătorului Ștefan Cotigescu. Evanghelia se păstrează astăzi în satul Urzicuța.

Cum remarcă P. S. Nestor Vornicescu-Severineanul, în considerațiile pe marginea acestei cronici, sîntem în fața unei relatări „cu caracter descriptiv, expunînd cursiv și cu un evident efort de limpezime și concizie, evenimentele istorice, cursul operațiunilor militare, atît de pregătire a acțiunilor defensive în toată zona direct interesată — de-a lungul Dunării — ,cît și de asigurare a condițiilor pentru inevitabila ofensivă pe teritoriul bulgar, aflat sub stăpînirea otomană".

„Narațiunea", publicată în lucrarea pe care o semnalez, în întregime în fotofaximile și în transcriere, se încheie cu o poezioară „modestă sub raport artistic" alcătuită de învățătorul Ștefan T. I. Cotigescu.

Cîteva „considerații critice" referitoare la textul narațiunii și cîteva

informaţii despre preotul Enache, din îndemnul căruia s-a alcătuit această cronică, precum şi „despre copistul ei, un succint rezumat al acestei naraţiuni" în limba franceză şi mai multe fotografii, completează cuprinsul lucrării.

Produs al unor modeşti slujitori ai poporului, această cronică, alături de izvoarele istorice prea bine cunoscute, în legătură cu războiul pentru independenţă, are şi ea valoarea unui document. „Naraţiunea", comentată critic de P. S. Nestor, este un rod al ecoului pe care evenimentele cruciale ale anilor 1877-1878 l-au avut în conştiinţa preoţilor şi învăţătorilor, luminătorii de altădată ai satelor.

Pr. Scarlat PORCESCU

Ion B. Mureşianu, **Mănăstiri din Banat.** Prefaţă de Înalt Prea Sfinţitul Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, Cu o schiţă istorică a vieţii religioase din Banat, Ed. Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1976, 171 p.

„Dintre mărturiile veacurilor apuse chemate să grăiască contemporaneităţii despre vrednicii care n-au apus, ci irump sub ochii noştri cu mai mare putere, sînt mănăstirile păstrătoare de minunate fresce, inegalate ciopliturі, frumos împodobite manuscrise, pline de înţelepciune bucoavne, migălos lucrate broderii, scump plătite odoare. Geniul poporului a presărat asemenea monumente pe întreg cuprinsul pământului românesc. Multe din ele se păstrează aproape intacte, pe altele le-a împuţinat şi chiar doborît nemiloasa trecere a anilor sau vrăjmăşia stăpînirilor de odinioară. Banatul, ca toate provinciile româneşti, beneficiază de numeroase asemenea vestigii, insuficient cunoscute. La şirul acelora a căror existenţă a fost întreruptă oarecînd, s-au adăugat, pe măsura posibilităţilor, altele noi, modeste e adevărat, dar nu mai puţin legate de simţirea noastră... Descrierea lor o face, întemeindu-se pe izvoare autentice şi chiar documente inedite, cu osîrdie şi pricepere, părintele Ion B. Mureşianu".

Am citat din aleasa *Precuvîntare* a Înalt Prea Sfinţitului Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, aşezată, în fruntea cărţii, scrisă de către unul din cei mai de seamă istorici ai vieţii bisericeşti a Banatului — Ion B. Mureşianu — care ne oferă, de această dată, o lucrare de sinteză istorică privind trecutul acestor meleaguri.

Structural, cartea cuprinde trei părţi. Cea dintîi dintre ele, intitulată *Din trecutul vieţii religioase a românilor din Banat*, constituie un capitol dens de istorie a autohtoniei de la vest de Carpaţi în care ni se înfăţişează, respectîndu-se întocmai adevărul istoric, începuturile vieţii creştine pe aceste meleaguri, voievodatele, cnezatele şi organizaţiile bisericeşti cu evidente „dominante autohtone" care au fiinţat pînă tîrziu, în veacul al XVI-lea, apărînd, în condiţiile persistentei acţiuni prozelitiste catolice şi protestante, venite din partea şi prin intermediul regatului maghiar, fiinţa şi credinţa neamului încadrînd Banatul unităţii spirituale şi de aspiraţii ale celor trei mari provincii ale pămîntului românesc. Pentru că, subliniază istoricul, *prozelitismul*, fără deosebire de apartenenţa sa, a reprezentat în Banat şi nu numai în Banat, ci şi în întreaga Transilvanie asuprită, forma medievală a deznaţionalizării, ascunsa vrere de expansiune şi dominare (p. 16-20).

Scriind despre *Cnezate şi orînduiri străvechi*, autorul relevă că în vestul României catolicismul a fost întîmpinat de la început de împotriviri ferme, măreţe prin solidarizarea maselor, a cnejilor, nobilimii şi întregii obşti româneşti, înfrăţiţi prin credinţa ortodoxă care reprezenta însuşi sensul unităţii poporului român. În sprijinul acestor afirmaţii Ion B. Mureşianu aduce fapte istorice, o literatură de informare românească şi străină, documente inedite chiar, cu dezvăluiri surprinzătoare privind trecutul Episcopiilor Caransebeşului şi Timişoarei, dar, mai ales, viaţa bisericească a românilor din Banat în secolul al XVIII-lea, sub o altă stăpînire străină, habsburgică de această dată, care a încercat şi ea să catolicizeze pe autohtonii acestei provincii, din care cauză a fost un veac tulbure, cu numeroase

răscoale populare, cum au fost cele de la 1738-1739 și din 1744, de sub conducerea călugărului Visarion Sarai. Pe bună dreptate, autorul conchide că marele drept al românilor din Banat a fost acela al băștinașilor și a muncii care sfidează vremile și înfrînge vrăjmășiile — cu graiul, cu credința, cu faptul că au fost stăpînii de totdeauna ai pămîntului lor (p. 43).

În reconstituirea cadrului cultural al veacului al XVIII-lea, Ion B. Mureșianu acordă importanță deosebită *solidarității ortodoxe* a românilor de pretutindeni, dezvăluindu-se documente de primă însemnătate privind relațiile Banatului cu Țara Românească de unde la 1734 s-au primit pentru mintea și inima poporului „nouă lăzi cu cărți bisericești din tipografia Episcopiei Rîmnicului", iar la 1752 alte cîteva sute de cărți, pentru ca să fie — scria Grigorie episcopul Rîmnicului, lui Sinesie Jovanovici, episcopul Aradului — „deschidere celor ce prin neștiință cu a lor nepricepere cad în întunericul rătăcirii" și pentru care cărți „numai cheltuiala hîrtiei și tipografiei și aducerea pînă acolo, mai mult nu poftim". Aceste mărturisiri, alături de altele, alcătuiesc noi dovezi ce ne conving că Episcopia Rîmnicului și-a îndeplinit cu prisosință misiunea ce i-a fost încredințată în vestul românesc, așa cum în trecut au îndeplinit-o mănăstirile Vodița și Tismana.

Cînd numărul clericilor români din Banat s-a împuținat, s-au alăturat acestui „popor ortodox" slujitori ai altarelor din provinciile vecine, conscripția de la 1767 (recent dezvăluită de către autor) consemnînd un număr de peste 170 preoți veniți din Transilvania și Țara Românească. Deopotrivă, așezămintele monastice din Banat au atras, dar au și trimis, numeroși călugări care au bătătorit cărările știute și neștiute ale Carpaților, clericii fiind într-o bună măsură colportorii vechilor noastre tipărituri apărute în Moldova și Țara Romîmească, aduse cu multe osteneli, înfruntîndu-se primejdii și încălcîndu-se drastice porunci, ele ajungînd să se păstreze pînă astăzi pe aceste meleaguri într-un număr de peste 1200 exemplare. Aceste cărți, conchide autorul, și-au îndeplinit cu prisosință menirea în biserici, mănăstiri și școli, și prin intermediul lor în popor, fiind mijloace culturale de propovăduire a legii străbune, multă vreme a științei de carte, și totodată „mijlocul de vehiculare și comunicare directă a ideilor despre originea comună și unitatea neamului, spuse cu convingere și din suflet de luminați ierarhi în predoslovii, hotărîtoare pentru împlinirea conștiinței, aspirațiilor și unității noastre culturale...".

Acestea sînt coordonatele istorice care încadrează următoarele două părți ale cărții, din cuprinsul cărora autorul descrie *mănăstirile românești din Banat*, în primul rînd *așezările monastice dispărute*, de la *Cenad* (din urbs Morisena), *Caransebeș*, *Lugoj*, *Vărădia*, *Căvăran*, *Mănăstur*, *Margina*, *Mrăcunea* și *Ilidia*, unele dintre ele de pe vremea autohtonilor strămoși și apoi români de lege „ortodoxă", iar pe urmă *mănăstirile exitente: Săraca*, *Partoș*, *Călugăra*, *Cebza*, *Vasiova*, *Românești*, *Timiseni* și *schiturile: Armeniș*, *Muntele Mic*, *Muntele Semenic*, *Bogîltin*, care au biruit prin istorie cu greu toate vămile pustiei și vrerile străine, desfășurîndu-și viața modestă, dar tenace, pînă în zilele noastre. În cazul fiecăreia dintre ele, în parte, Ion B. Mureșianu, folosind informații edite și inedite, relevă elemente arhitectural-artistice, detalii particulare proprii locașurilor cercetate, evidențiind aportul lor la păstrarea ființei poporului român de pe aceste meleaguri în vremuri de asuprire și în împrejurări bisericești specifice.

Înfățișîndu-ni-se în condiții poligrafice deosebite, cartea istoricului Ion B. Mureșianu, ca dealtfel, toate lucrările sale consacrate trecutului cultural și istoric al Banatului, reprezintă o apariție editorială de primă însemnătate care merită să fie citită spre o mai bună cunoaștere a monumentelor istorice bisericești din Banat.

Florian DUDAȘ

Viorel Cosma, **Două milenii de muzică pe pămîntul României**, Editura Ion Creangă, București, 1977, 150 p.

După unele tratate meritorii despre evoluția muzicii pe pămîntul românesc (ca aceea a lui Petre

Brîncuşi, „Istoria muzicii româneşti", Bucureşti, 1969), în anul în curs — 1977 — a apărut o nouă lucrare de sinteză „Două milenii de muzică pe pămîntul României", a lui Viorel Cosma, editată în anul festivalului „Cîntarea României". Lucrarea aceasta a fost remarcată de recenzori competenţi printre care ultimul este Dr. Răzvan Theodorescu (Scînteia, miercuri 21 septembrie 1977, p. 4). Intenţia rîndurilor de faţă nu este de a face o recenzie în înţelesul obişnuit al cuvîntului pentru că ar însemna să repetăm elogiile celor ce deja au făcut lucrul acesta. Dorim, ca pentru cititorii acestei reviste, de obicei iubitori de muzică, să evidenţiem şi să subliniem, ca un memento, acele fragmente care pun în valoare muzica psaltică.

Lucrarea pe care o prezentăm are, după o prefaţă, şase capitole intitulate sugestiv : I. La izvoarele muzicii româneşti, II. Zorile creaţiei muzicale originale, III. Sub semnul înnoirilor revoluţionare, IV. Şcoala muzicală naţională, V. Maturitate artistică şi afirmare internaţională, VI. Personalitatea muzicii româneşti contemporane. Un capitol aparte, al VII-lea, cu indice de nume, bibliografia selectivă şi un rezumat în limbile engleză, germană şi rusă, încheie lucrarea.

Pornind de la ideea *unităţii şi continuităţii* spirituale a poporului nostru, care şi-a plămădit fiinţa în vatra străvechii Dacii, autorul a urmărit fenomenul muzical încercînd să dea răspuns la unele întrebări de mare însemnătate ca acestea: 1. Care sînt trăsăturile definitorii ale sintezei sonore şi în ce constă originalitatea muzicii româneşti? 2. Care sînt etapele de dezvoltare, momente de împlinire artistică, parcurse de şcoala noastră naţională? 3. Cum a reuşit muzica poporului nostru să-şi păstreze „sigiliul Romei" şi să-şi afirme autenticitatea, personalitatea? 4. Cum au contribuit muzicienii de ieri şi de azi la făurirea şi impunerea artei noastre în contextul naţional şi universal?

Pentru că volumul se impune nu prin „tehnica muzicală", ci prin istoria muzicii româneşti, lectura este atractivă şi asimilabilă pentru oricare cititor, în toată extinderea lui. Aşa cum am anunţat, punem în atenţia cititorilor revistei noastre cîteva aspecte şi concluzii privind muzica psaltică pe pămîntul românesc.

Vechimea muzicii cultului creştin pe teritoriul Daciei şi contribuţia repertoriului muzical bizantin. „Paralel cu creaţia laică, încă de la sfîrşitul secolului I şi începutul secolului II, populaţia autohtonă a început să cunoască şi muzica cultului creştin. Coloniştii romani, pe de o parte, soldaţii creştini ai legiunilor *Gemina* de la Apulum-Alba Iulia şi *Macedonica* de la Potaissa-Turda, căsătorindu-se şi stabilindu-se după eliberare în Dacia, pe de altă parte, au contribuit simţitor la răspîndirea creştinismului pe pămîntul Daciei". (p. 19).

În timp ce se desfăşura şi desăvîrşea romanizarea Daciei a început şi propaganda creştină. *Psalmi, imnuri, invocaţii* şi *aclamaţii* (proprii mai ales Bizanţului) au intrat în repertoriul muzical al noului cult, paralel, dezvoltîndu-se şi creaţia populară religioasă (colindele) (p. 20-21).

„La procesul de etnogeneză a muzicii româneşti vor contribui elementele de creaţie populară traco-daco-romană şi elementele de muzică bizantină de origine balcanică şi romană... Aceste două filoane sonore se vor dezvolta paralel, unul în cadrul mediului ţărănesc (muzica populară), celălalt în sînul Bisericii (muzica bizantină), ambele influenţîndu-se reciproc de-a lungul veacurilor. Se pare că una din trăsăturile de unire a celor două surse muzicale a fost, la început, *limba latină*, element fundamental al cristalizării melosului autohton românesc şi, în acelaşi timp, factorul principal care a condus, de-a lungul vremii, la impunerea originalităţii muzicii noastre în răsăritul şi sud-estul european... Introducerea limbii slavone în practica muzicii noastre psaltice s-a produs după formarea poporului român, neputînd schimba structura vechiului melos închegat pe fondul limbii latine... Poporul — părăsind cultele de odinioară — a legat multe din obiceiurile strămoşeşti păgîne de calendarul bisericesc ortodox. Între melosul popular şi cel psaltic, ambele omofone, s-au stabilit multe puncte comune de convieţuire artistică.

Totuşi, accentuarea diferenţelor de limbă... va conduce spre o oarecare personalizare a melosului medieval popular, diferenţiindu-se treptat de cel psaltic" (p. 22).

Cultul creştin ortodox se impune ca o permanenţă în muzica noastră. Ceea ce s-a început în secolele I-II cu privire la formarea melosului autohton românesc s-a continuat în secolele următoare. „Între secolele X-XIII, muzica bisericească la români a cunoscut o autentică înviorare, dovada acestei atmosfere înnoitoare fiind pe de o parte textele străine care amintesc de organizarea cultului ortodox şi de prezenţa unor „episcopi români", inscripţiile de la Axiopolis (Cernavodă), Basarabi etc., iar pe de altă parte ridicarea de locaşuri de închinăciune în Banat (Cenad), Transilvania (Strei Sîngeorgiu), Dobrogea (Basarabi, Garvăn), Muntenia (Curtea de Argeş) şi Oltenia (Turnu Severin). În timp ce în Bulgaria, Serbia, Croaţia şi Moravia discipolii lui Metodiu şi Chiril au trecut printr-o etapă de persecuţii religioase, populaţia de pe meleagurile Daciei şi-a organizat mai temeinic cultul ortodox, fiind scutiţi de prigoniri şi împilări de masă" (p. 23).

Arta intrepretării şi melosul psaltic autohton se impune şi se face cunoscut în afara spaţiului carpato-dunărean. Muzica psaltică s-a bucurat „de o certă preţuire", dovadă că unii cîntăreţi din Bizanţ „ca acel Arghiropulos, amintit într-o satiră — pamflet de la începutul secolului XV, au vizitat Ţara Românească spre a cunoaşte arta interpretării şi melosul psaltic autohton. De asemenea, se pare a nu fi rămas necunoscute în lumea ortodoxă din răsăritul Europei acele versete cu refrene (Pripeale compuse de Filothei, monahul de la Cozia, cîntate după psalmii — polilei). Concepute iniţial în limba greacă, *Pripealele* logofătului lui Mircea cel Bătrîn au fost traduse — după 1400 — şi în medio-bulgară, răspîndindu-se în cultura religioasă sud-dunăreană şi în Rusia" (p. 27).

„Psaltirea" în cîntece religioase. „Unele cîntece religioase (mai ales psalmii) au părăsit, în focul luptei confesionale, cadrul Bisericii, devenind cîntece de stea (cu texte prelucrate de psalţi şi cantori, pe melodii de cult). Cu timpul, s-a impus definitiv în practica muzicii populare, mai ales în folclorul obiceiurilor de iarnă, aşa cum s-a întîmplat şi cu versurile din *Psaltirea* tălmăcită de Dosoftei" (p. 29).

Umanismul determină o înflorire artistică multilaterală şi pe meleagurile româneşti. Cultura românească din secolele XV-XVI, sprijinită şi încurajată de domnitori cu preocupări artistice constante, a cunoscut — în ciuda tuturor vitregiilor epocii — „momente de autentică înflorire. A fost posibilă ridicarea unei pleiade de umanişti şi cu preocupări muzicale (Neagoe Basarab, Nicolaus Olahus, Eustatie Protopsaltul, Johannes Honterus, Dosoftei, Nicolae Milescu, Valentius Waquerus Corenensis). Umanismul românesc avea să devină o realitate în contextul Europei răsăritene, cultura noastră impunîndu-se datorită unor personalităţi ce se distingeau prin originalitatea creaţiilor, prin vederile largi, prin vitalitatea literară a unor opere. *Învăţăturtle lui Neagoe Basarab*, capodoperă a literaturii noastre vechi, miniaturile lui Gavril Uric şi Anastasie Crimca, devenite model în iconografia bizantină, dar mai ales şcolile de psaltichie de la Neamţ, Suceava şi Putna, cu largul lor ecou muzical internaţional (pînă la Muntele Athos) reprezintă momente semnificative ale umanismului românesc" (p. 30).

Învăţămîntul muzical îşi are începutul pe lîngă biserici eparhiale şi mănăstiri şi iradiază în tot răsăritul Europei. Sistemul învăţămîntului muzical al şcolii mănăstireşti din Evul Mediu s-a îmbogăţit în secolele XVI-XVII cu şcoli de tip renascentist. „Rolul cel mai important în cultura muzicală românească din această perioadă istorică l-a avut şcoala de la Putna. Continuatoare a tradiţiei artistice a celei de la Neamţ, ctitoria spirituală a lui Ştefan cel Mare a grupat un remarcabil mănunchi de creatori şi cîntăreţi de strană, care timp de aproape un veac au afirmat — pe lîngă un învăţămînt superior de tip renascentist — o creaţie psaltică originală. Această muzică a iradiat în tot răsăritul Europei. Lumea bizantină a luat cunoştinţă de realizările creatorilor români fie direct (prin trimişi speciali), fie indirect (pe calea manuscriselor). Dealtfel, prezenţa lui Teolipt, patriarhul Constantinopo-

lului, şi a lui Gavriil Preotul, întîiul „stătător" de la Muntele Athos (1517), precum şi vizita lui Ieremia, patriarhul Constantinopolului, în Moldova (1576), prin întreaga lor suită de cîntăreţi, demonstrează prestigiul culturii ţărilor române în perimetrul Bizanţului" (p. 32-33).

Conjugînd cu competenţă datele istoriei poporului român cu cele ale istoriei Bisericii Ortodoxe Române, autorul ne reîmprospătează într-o viziune largă şi, totodată, de ansamblu, un capitol de mare însemnătate ca cel al muzicii româneşti.

Lucrarea pe care am prezentat-o se impune şi se cere cercetată printr-o lectură atentă. Ne facem o plăcută datorie de a o supune atenţiei cititorilor revistei noastre şi mai ales a seminariştilor şi studenţilor teologi, ea demonstrînd justeţea dictonului „musica me juvat".

Diac. I. IVAN

Ştefan Meteş, **Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XIII-XX,** Editura ştiinţifică şi enciclopedică, ediţia a II-a, Bucureşti, 1977, p. 526.

Cartea aceasta, care cuprinde foarte multe informaţii istorico-documentare în legătură cu emigrările românilor transilvăneni, este închinată de autor memoriei Prof. Nicolae Iorga, „totdeauna în slujba poporului român şi a umanităţii". Prima ediţie a apărut în anul 1971. Epuizarea cărţii „la scurt timp de la apariţie", fapt care pune în lumină valoarea ei, a condus pe autor la hotărîrea de a o reedita. În noua ediţie, autorul, remarcabilul istoric Ştefan Meteş — în treacăt, amintesc că o bună parte a activităţii sale ştiinţifice a fost concentrată asupra istoriei bisericeşti a românilor de peste munţi — a ţinut seama de recomandările şi sugestiile ce i s-au făcut de către cei care s-au ocupat de cartea sa, a venit cu informaţii descoperite între timp şi a adăugat un capitol nou în care a tratat contribuţia românilor din Transilvania la viaţa social-economică şi cultural-ştiinţifică din Muntenia şi Moldova.

Dacă încercăm să găsim cuvinte care pot sugera valoarea acestei importante cărţi, apoi, cred că n-ar fi altele mai potrivite decît acestea: Cartea este o sinteză enciclopedică, care pune la îndemîna cercetătorilor şi, în genere, a cititorilor, un foarte bogat material documentar în legătură cu istoria Transilvaniei, emigrările locuitorilor acestui rezervor nesecat de simţire şi gîndire românească, cum şi cu aportul adăugat de aceşti emigranţi la dezvolarea socială, economică, ştiinţifică şi culturală a ţărilor româneşti de dincoace de munţi. Au apărut, pînă acum, multe scrieri în care întîlnim informaţii în legătură cu plecarea românilor din Transilvania în diferite ţări şi, îndeosebi, în Muntenia şi Moldova, în legătură cu motivele sau cauzele care au condus la aceste emigrări, dar o scriere care priveşte şi studiază aceste probleme într-o viziune de ansamblu cu o bogată documentaţie istorică n-a apărut.

Autorul, chiar în primele pagini ale cărţii, preia concluziile cercetătorilor de pînă acum, unii unguri privind vechimea sau autohtonia românilor ca element majoritar în Transilvania „popor de agricultori şi păstori", „formînd mici republici". La venirea lor, ungurii au găsit pe strămoşii românilor din Transilvania „cu o subţire pojghiţă de slavi în dispariţie". După lupte grele „pentru fiecare petec de pămînt şi numai două-trei veacuri... Transilvania a fost cuprinsă, în cele din urmă, în regatul feudal maghiar prin cucerire".

Deşi cuceriţi, românii au influenţat atît pe unguri cît şi pe secui, în domeniul organizării politice, în diferite manifestări ale vieţii materiale şi spirituale; de la români au fost preluate, prin traducere, numeroase toponime. Ulterior, coloniştii saşi au procedat la fel. Autorităţile maghiare au început şi au sprijinit, tot mai stăruitor, procesul de desconsiderare a românilor, de umilire şi împresurare. Indemnaţi de papalitate, regii maghiari şi episcopii romano-catolici au procedat la persecutarea „schismaticilor", adică a ro-

mânilor ortodocși, atitudine concretizată în secolele XIII-XV, în diferite acțiuni discriminatorii. Mulți nobili români au fost nevoiți să treacă la romano-catolicism, spre a putea păstra poziția lor socială. Iobagii români alături de iobagii unguri s-au ridicat în răscoale împotriva claselor privilegiate, cerînd condiții omenești de viață. Exemplu tipic este răscoala de la Bobîlna. Situațiile grele care au fost impuse în decursul vremii au silit pe mulți români să ia calea pribegiei. Astfel, „Transilvania a fost un uriaș rezervor de viață românească clocotitoare, care sub presiunea crescîndă a dușmanilor interni s-a revărsat asupra granițelor, orientîndu-se mai cu seamă spre răsărit și sud, unde au întîlnit în permanență pe frații din cele două principate române" (p. 20). Carpații, așadar, n-au despărțit niciodată pe români, ci i-au unit. Schimburile, legăturile, circulația din Transilvania în Muntenia și Moldova și, din aceste țări, peste munți, n-au fost întrerupte niciodată, ci au continuat, neîntrerupt, ca pe vremea geto-dacilor. Un proces impresionant de continuitate, de permanență, de necontenită frățietate românească în spațiul în care s-au născut și au trăit strămoșii poporului nostru.

Unii români transilvăneni au emigrat și în țările învecinate de la sud, vest, nord și nord-est. În locul elementului autohton care părăsea vatra străbună, autoritățile maghiare au adus colonișți spre a popula sate și chiar regiuni părăsite din cauza persecuțiilor religioase și a condițiilor social-economice umilitoare.

În capitolele următoare, autorul se ocupă, întemeiat pe izvoare istorice și pe realități toponimice, de emigrările românilor transilvăneni în Polonia, Ungaria, Moravia și Silezia, Rusia, Serbia, Bulgaria și America. În Polonia, de pildă „emigranții au pus baza noilor sate după „dreptul românesc", („jus valachicum") adus din locul de suferință al plecării". Numai în decurs de 132 de ani, adică între 1438-1570, românii transilvăneni la care s-au adăugat și o mică parte veniți din Moldova au întemeiat 243 sate. Între 1438 și 1470 s-au înființat 71 „slobozii" românești, între 1492 și 1500, 14 „slobozii", între 1508 și 1550, 35 „slobozii", iar între 1550 și 1570, 123 „slobozii". Românii emigrați aveau voievozi, foruri de judecată sătească, dădeau luptători renumiți, își păstrau portul, limba și obiceiurile, dar aveau obligații față de cneaz: zile de lucru, diferite alimente etc. Diferiți specialiști — etnografi, lingviști ș. a. — au studiat așezările românești din Polonia și au ajuns la concluzia că locuitorii acestor așezări, mai cu seamă a celor situate în Carpați, păstrează caracteristicile poporului român, chiar dacă, între timp, au fost deznaționalizați. Un tabel de satele românești din Polonia este inclus în acest capitol al cărții.

Nu numai în Polonia sînt emigranți din Transilvania, ci și în comitatele din nordul și sud-vestul Ungariei, în Moravia și Silezia, în Rusia, Serbia, Bulgaria și în America. Prezența românilor este atestată de tradițiile și particularitățile specifice românești, cum și de referirile celor ce au cercetat și studiat localitățile în care s-au așezat ei.

Cea mai mare parte a cărții Prof. Ștefan Meteș — de la p. 70 la p. 306 — expune un foarte bogat și variat material documentar în legătură cu emigrări ale românilor din Transilvania în Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XX. Sînt indicate cauzele care au condus la procesul istoric al acestor emigrări: persecutarea elementului majoritar românesc de către nobilimea și regalitatea maghiară, apăsările fiscale de tot felul, impunerea unor condiții sociale umilitore, persecutarea românilor transilvăneni pentru motivul că-și păstrau credința ortodoxă strămoșească. Fie că veneau din partea catolicismului, în secolele XIV-XVI, fie din partea principilor și ierarhiei reformate, în secolul XVII, fie din partea habsburgilor romano-catolici și iezuiților la finele secolului XVII și începutul secolului XVIII, după ce autoritatea imperiului austriac se întinsese și în Transilvania, prin discriminările și persecuțiile religioase s-a urmărit atragerea elementului românesc. În toate cazurile se ofereau condiții mai omenești de viață românilor transilvăneni care părăseau Biserica Ortodoxă. Mulți dintre ei au trecut la romano-catolicism, au acceptat Reforma, sau în preajma anului 1700 au primit

unirea cu Roma, mulţi au emigrat în Ţara Românească şi Moldova, dar cei mai mulţi au preferat să suporte, în continuare, apăsările sociale de tot felul neînţelegînd să renunţe la „legea" şi credinţa ortodoxă. Locuitorii satelor cu numele *Ungureni*, îndeosebi din Moldova, sînt români şi chiar secui veniţi din Transilvania.

Autorul afirmă că Radu Negru, plecat din Făgăraş în Muntenia, şi Bogdan, din Maramureş în Moldova, au fost voievozi care n-au mai putut suporta condiţiile apăsătoare impuse de regalitatea maghiară şi, în consecinţă, cu numeroşi însoţitori, au plecat. Atît unul cît şi celălalt au izbutit să închege state centralizate prin unirea formaţiilor politice locale. Procesul a fost mult uşurat de faptul că atît băştinaşii cît şi noii veniţi vorbeau aceeaşi limbă, aveau aceeaşi credinţă şi aceleaşi obiceiuri.

Alţi factori care au contribuit la emigrarea românilor transilvăneni în Moldova şi Muntenia şi, într-o oarecare măsură, la plecarea unor români din principate peste munţi, au fost teritoriile, satele şi cetăţile pe care domnitorii munteni şi moldoveni le-au avut în Transilvania. Într-o mare măsură, legăturile între românii de dincolo şi de dincoace de Carpaţi au fost favorizate de temerara acţiune a domnului Mihai Viteazul de unire a Ţării Româneşti cu Transilvania şi Moldova.

Legăturile între românii din Transilvania şi cei din principate au fost necontenite. Dacă ne-am referi la faptul că tipăriturile lui Varlaam au circulat mai cu seamă peste munţi, la copiştii şi tipografii care au plecat din Moldova (Filip Moldoveanul, Sturza moldoveanul ş. a.), la meşterii care au venit din oraşele transilvănene în principate şi la cei care au plecat din aceste ţări româneşti dincolo — am în vedere constructorii în lemn care au ridicat biserici pe ambele versante ale Carpaţilor răsăriteni — înţelegem mai uşor acest fenomen de dimensiuni istorice al emigrărilor.

Temeiurile istorice — acte de cancelarie, însemnări, păreri ale unor căpetenii laice şi bisericeşti, similitudini toponimice — pe care autorul le introduce în cuprinsul cărţii sale sînt atît de multe şi atît de convingătoare, încît cel ce parcurge această importantă scriere ajunge la concluzia că, într-adevăr, Transilvania a fost un rezervor al poporului român, un adevărat stup din care au plecat roiuri în ţările învecinate şi, mai ales, în Moldova şi Ţara Românească.

Cum a arătat în prefaţa la noua ediţie, autorul, strîngînd, între timp, ştiri noi în legătură cu tema pe care o dezvoltă, a luat hotărîrea de a le introduce în cuprinsul acestei noi ediţii. Astfel, întîlnim diferite ştiri referitoare la participarea emigranţilor transilvăneni la războiul pentru cucerirea independenţei (1877-1878), la războiul pentru întregirea Patriei (1916-1918), cum şi la propaganda pe care foarte mulţi români din Transilvania au făcut-o în apus pentru cauza poporului român. De asemenea, întîlnim ştiri referitoare la contribuţia pe care emigranţii au adus-o la dezvoltarea social-economică şi cultural-ştiinţifică a poporului român. Numărul economiştilor, inginerilor, medicilor, dascălilor, clericilor, scriitorilor, lingviştilor, artiştilor, gazetarilor etc. care au plecat din Transilvania şi au activat în Ţara Românească şi Moldova este impresionant de mare.

Este foarte bine venit şi foarte bine plasat capitolul: *Constatări finale*, în care s-a sintetizat sistematic, în 40 de puncte, întregul cuprins al cărţii. După lectura acestei importante scrieri, sinteza de la sfîrşit fixează mai temeinic, în conştiinţa cititorului, tot ceea ce cuprinde ea.

Cartea se încheie cu un glosar absolut util pentru lămurirea unor cuvinte care nu mai sînt uzuale, rezumate în limbile franceză, rusă şi germană, cum şi cu indicele de nume şi locuri. Peisajul tehnoredacţional al cărţii este îmbogăţit şi înviorat, în acelaşi timp, cu numeroase fotografii ale transilvănenilor emigraţi în Ţara Românească şi în Moldova, care înflăcăraţi de simţăminte româneşti alese au adus interesante contribuţii în viaţa socială, economică, ştiinţifică şi culturală a poporului român.

Prin tematica ei atît de interesantă şi prin modul în care este scrisă, cartea se recomandă singură oricărui bun fiu al poporului nostru.

Pr. Scarlat PORCESCU

P. Zugun, Unitate și varietate în evoluția limbii române literare.

Cu toate că limba română literară — în decursul veacurilor — se distinge prin unitate, ea a avut totuși și trăsături specifice, de la o epocă la alta și de la o provincie la alta, datorită apartenenței politico-administrative dinainte de 1859.

În lucrarea de care ne ocupăm, P. Zugun urmărește circumstanțele care au determinat, ori numai au favorizat restrîngerea acestor caracteristici ale limbii române literare.

Volumul cuprinde studii care acoper mai toate perioadele limbii române literare. Din toate se alege fenomenul literar marcant sau personalitatea care a stat în centrul perioadei respective, teoretizînd fenomenul respectiv.

Primele studii se referă la două fenomene fonetice specifice limbii române vechi: „Sunetul ŭ final în textele versificate" și „Realitatea fonetică și morfologică a lui *i* final asilabic postconsonantic".

În textele vechi, atît în cele alcătuite în versuri, cît și în cele scrise în proză, în veacul al XVII-lea și al XVIII-lea, sunetul ŭ final se scria, dar nu se pronunța. Autorul studiului a cercetat limba actuală din Prigorenii lui Neculce și din împrejurimi și n-a găsit nici un indiciu de existența fenomenului respectiv. Și N. Iorga observă acest lucru în considerațiile pe care le face asupra limbii cronicelor acestor vremuri.

Veacul al XIX-lea este adînc frămîntat de dispute filologice în legătură cu natura limbii române literare.

Se discută polemica Săulescu — Ion Eliade Rădulescu. Deși primul dintre ei era convins de necesitatea înfăptuirii unei limbi scrise unitare supradialectale, cu rădăcini în graiurile naționale, cu toate acestea el continua vechea direcție a latiniștilor ardeleni, fiind reprezentantul cel mai hotărît al purismului în limbă. Contemporanul său muntean — I. Eliade Rădulescu — era adeptul fonetismului teoretizat în mare parte în Gramatica sa din 1828. Săulescu îl ataca, fiindcă i se părea că Eliade are tendința de a impune tuturor românilor „marca provințialismului muntean". Că Eliade era mai aproape de adevărul urmărit în limba literară o dovedește faptul că formele propuse de el au devenit literare, iar cele aduse în discuție de Săulescu au rămas dialectale. Iată cîteva exemple: în timp ce Eliade recomanda să se scrie: „seară, rea, judeca, să-i dea", Săulescu propunea: „sară, ră, trii, giudeca, să-i dee".

Un alt moment, în epocă, asupra căruia autorul lucrării de față se oprește cu atenție este contribuția lui Alecsandri la fixarea fizionomiei limbii literare românești. „Bardul de la Mircești" a criticat nu numai „latinismul" vremii, ci și „franțuzomania" contemporanilor. Exagerările reprezentanților curentelor respective nu sînt criticate de pe poziții xenofobe, căci se știe că poetul nostru „a sprijinit întotdeauna influența franceză și era mîndru de latinitatea limbii române". El era pentru o ortografie simplă. „Să vorbim românește și să scriem foneticeşte" spunea poetul. Principiul fonetic în ortografie, este cerut — considera Alecsandri — de „necesitatea ușurinții scrierii", avînd în vedere rolul deosebit al acesteia în răspîndirea culturii în masele largi populare.

Intr-o scrisoare către Alecu Hurmuzachi, Alecsandri motivează astfel ortografia fonetică pe care a adoptat-o în a sa „Grammaire de la langue roumaine" (1863): „Am adoptat sistemul ortografic cel mai simplu, pentru că m-am gîndit și la poporul nostru, care nefiind poliglot, n-ar putea ajunge niciodată să-și scrie limba corect, după ortografiile încîlcite și prea învățate din Ardeal...". Cu altă ocazie mărturisea: „Sînt contra folosirii consoanelor duble și contra ortografiei etimologice. După ce am dovedit Europei că sîntem de rasă latină, ar fi drept să ne înfățișăm ochilor săi cu o ortografie simplă și limpede".

Lupta împotriva purismului și a franțuzismului se reflectă și în beletristica sa. În comedii, exploatează confuziile comice produse în mintea personajelor între diferite franțuzisme, italienisme, latinisme și cuvintele neaoș românești. Altădată a satirizat aspectul dezagreabil al sunetelor din unele cuvinte străine folosite de personajele comediilor, etc. Ecoul criticii lui Alecsandri s-a dovedit fructuos în lupta pentu perfecționarea limbii române literare moderne. Contribuția sa la dezvoltarea limbii literare moderne pe baze populare, în conformitate cu idealurile democratice și progresiste

ale marilor scriitori români ai timpului a avut o însemnătate deosebită.

Un rol şi mai însemnat decît al predecesorilor, care au luptat pentru aşezarea limbii literare române pe un teren temeinic, îl reprezintă intervenţia lui Titu Maiorescu. Lucrarea sa intitulată „Despre scrierea limbii române“ (1866) a influenţat întreaga evoluţie a ortografiei româneşti cu litere latine. În momentul apariţiei acestei scrieri, puriştii nu făceau în practică decît să transforme ortografia din mijloc de transmitere a comunicării prin scris, în scop al comunicării scrise, comiţînd, astfel, o abatere de la scopul sistemului ortografic.

Ne trebuia o ortografie simplă, adecvată la specificul fonetic al limbii noastre. Aceasta a reuşit să facă Maiorescu. Mobilul acestei scrieri a fost la început mai strîmt. Era vorba de a găsi o ortografie potrivită pentru Convorbiri literare, pe care Junimea avea s-o scoată la 1 martie 1867. Discuţiile asupra ortografiei viitoarei reviste au început din 1864. Maiorescu a propus cea mai limpede ortografie posibilă, pe care o folosim şi azi aproximativ aşa cum a statornicit-o el. În paragrafe speciale, pentru fiecare literă folosită în scrierea limbii române, Maiorescu a arătat: necesitatea scrierii literei şi modul cum trebuie scrisă. Atenţia lui se îndreaptă în mod stăruitor asupra felului cum trebuie notate sunetele specifice limbii române“. Pentru a arăta temeinicia concepţiei lui Maiorescu, autorul studiului indică izvoarele de la care porneşte Maiorescu. Menţionarea acestora ne pune în faţa unei personalităţi bine pregătită pentru vremea respectivă. Ele sînt: scrierile clasicilor pronunţiei latine: Quintilian, Varro, Cicero etc., ca şi marii filologi ai vremii: Diez, Schuchardt, Max Müller. Pornind de la aceste autorităţi, Maiorescu demonstra că principiul fundamental al ortografiei latine era cel fonetic. „E normal, deci, conchide Maiorescu, ca şi limba română, căreia i se aplică alfabetul latin, să aibă o ortografie fonetică“. Biruinţa sistemului fonetic asupra celui etimologic s-a datorat lui Maiorescu. Aceasta s-a petrecut treptat. Prima lucrare care a dat lovitura sistemului etimologic a fost cea din 1866 pe care am menţionat-o, a doua a fost „Raportul ortografic din 1880“, a treia, „Raportul ortografic din 1907“. Capitolul respectiv, temeinic scris, se încheie cu cîteva concluzii pe care le reproducem rezumativ: 1. Sistemul propus de Maiorescu era ştiinţific prin faptul că s-a bazat pe principiul fonologic. 2. Acest sistem avea caracter naţional prin faptul că era rezultatul aplicării creatoare la specificul fonologic al limbii române. 3. Avea caracter popular, prin faptul că se putea deprinde şi utiliza uşor.

Dintr-un alt colţ locuit de români, se ridica o voce, care, la 1848, o dată cu cei 40.000 de ţărani veniţi din toate colţurile Ardealului, strigase şi el „vrem să ne unim cu Ţara“. Era Aron Pumnul, care, urmărit de autorităţile vitrege ale vremii, va trece munţii şi din Moldova va ajunge la Cernăuţi. Aici, a predat limba română elevilor de gimnaziu. Rod al activităţii sale sînt mai ales lucrările: „Lepturariul românesc“ şi „Gramatica limbii române“. Ambele vor avea o influenţă pozitivă asupra elevului său Mihai Eminescu dintre anii 1860-aprilie 1863. Autorul volumului de care ne ocupăm stăruie pe larg, cu excelente rezultate, asupra influenţei pozitive a Gramaticii lui Pumnul în legătură cu limba poeziilor lui Eminescu. Gramatica lui Pumnul era o foarte serioasă şi originală lucrare de morfologie a limbii române contemporane. În poeziile de mai tîrziu ale lui Eminescu întîlnim multe forme ale limbii române adunate de Pumnul în lucrarea sa. Într-o vreme, cînd limba literară modernă nu se fixase, Aron Pumnul n-a voit să dea elevilor săi o gramatică normativă, ci, una în care să se vadă formele foarte variate ale unor cuvinte şi expresii care circulau în graiurile româneşti. Pumnul nu indică niciodată o formă unică pe care s-o considere „corectă“. „În paradigmele pe care le prezenta, formele gramaticale sinonime erau unite prin conjuncţia „sau“. Acest fapt ducea la concluzia că profesorul bucovinean socotea că toate formele flexionare cunoscute putea să fie utilizate cu aceeaşi îndreptăţire. Rareori, dar şi atunci, cu prudenţă, Pumnul indica în mod expres o formă, pe care o considera el preferabilă. Influenţa este vădită în acest sens, asupra lui Eminescu, fiindcă şi marele nostru poet utilizează

variate forme gramaticale în creaţiile sale din tinereţe sau de la maturitate. În plus, Eminescu a creat uneori, forme flexionare mai ales la neologisme, pe baza modelelor cunoscute din Gramatica profesorului său. Pînă în vremea cînd Eminescu a ajuns elev la gimnaziul din Cernăuţi, cunoştea un singur grai: acela din părţile copilăriei lui. Din lecţiile de gramatică ale lui Pumnul ca şi din peregrinările prin mai toate regiunile locuite de români, ca şi din „Lepturariul" lui Pumnul, Eminescu şi-a dat seama de varietatea şi bogăţia limbii populare româneşti. Totodată el şi-a dat seama că limba artistică trebuie să utilizeze pentru aceeaşi semnificaţie lexicală şi gramaticală nu numai una, ci mai multe forme, în funcţie de necesităţile stilistice şi de prozodie. Această concepţie este reflectată din plin în limba operei poetice eminesciene. „Dicţionarul limbii poetice a lui Mihai Eminescu" confirmă concluziile privind varietatea şi bogăţia gramaticală, lexicală şi fonetică a limbajului eminescian".

Variatele forme gramaticale, fonetice şi lexicale sînt cercetate cu o rară minuţiozitate de autorul lucrării de care ne ocupăm în studiile următoare acestuia: „Eminescu şi limba populară" (p. 186-205), ca şi în „Eminescu şi limba folclorului" (p. 206-211).

Un critic şi istoric literar de valoarea lui Ibrăileanu nu putea să nu se preocupe şi de problemele limbii literare în cursurile sale de istoria literaturii române moderne ca şi în studiile şi articolele publicate în revistele la care a colaborat. Consideraţiile sale sînt urmărite în studiul „G. Ibrăileanu despre limba literară". Motivul care l-a determinat să se ocupe în chip constant în studiile şi articolele sale de istorie şi critică literară se deosebeau de ale scriitorilor dinaintea sa. În vremea lui Ibrăileanu nu se mai punea problema criteriilor de alegere a „normelor unice supradialectale, de exprimare în limba scrisă", chiar dacă el exagera, spunînd că „încă nu aveam o limbă literară formată". În cursul dezbaterilor propuse, Ibrăileanu urmărea să rezolve trei probleme lingvistice importante: 1. „Să demonstreze că la constituirea normelor principale ale limbii literare moderne au contribuit — în proporţii diferite — toate graiurile daco-româneşti". 2. „Să indice căile de perfecţionare continuă ale limbii literare române moderne". 3. „Să găsească în caracterele limbii literare explicaţii obiective pentru aprecierea artistică a operelor literare analizate.

După o analiză aşa de amănunţită, recenzentul se simte dator să-şi motiveze atitudinea. Găsindu-ne în faţa unui volum cu probleme aşa de importante, ne-am propus de la început să subliniem valoarea acestor studii scoţînd în evidenţă, în parte, unele idei puse în circulaţie de autorul lucrării. Sînt multe altele care au rămas să fie descoperite de cititorul avizat al acestui domeniu. Fiecare studiu este alcătuit temeinic, pornind de la un număr impresionant de mare de fapte. Ele au fost analizate pe toate feţele — cum se exprima Ibrăileanu adesea — spre a ajunge la o concluzie cît mai bogată în semnificaţii. Numărul mare de trimiteri în subsolul textului este un indiciu că autorul a avut în vedere aproape tot ce s-a scris anterior în problema discutată, pentru ca apoi să vină cu o opinie nouă, rezultat a unei deschideri de multe ori mai largi şi mai adînci decît a predecesorilor. Expuse cu claritate, dominînd subiectele propuse prin descoperirea altor faţete ale acestora, volumul de care ne-am ocupat se înscrie între lucrările care-şi justifică din plin apariţia, prin contribuţiile noi aduse în domeniul istoriei limbii române literare.

I. D. LĂUDAT

Aurel Sasu, **Retorica literară românească,** Bucureşti, 1976.

Cartea tînărului critic clujean, apărută în colecţia „Universitas" a Editurii „Minerva", este un remarcabil act de cultură, o sinteză valoroasă a retoricii româneşti, o analiză sistematică a problemelor fundamentale ale acestei discipline.

Majoritatea capitolelor sînt consacrate unor probleme generale de retorică, în care autorul face o istorie a acestei discipline, o utilă şi binevenită sinteză care demonstrează că retorica „a fost înainte de toate o preocupare stăruitoare pentru cunoaşterea omului, inevi-

tabilă de-a lungul a peste două mii de ani de existenţă“ (p. 15).

Paralel este examinată, în primul rînd, apariţia, dezvoltarea şi consacrarea termenului ca atare, legăturile retoricii cu unele problematici ce par a fi proprii unor ştiinţe ca literatura, filozofia, poetica sau stilistica.

Sinteza aceasta, pe care Aurel Sasu o face la începutul lucrării sale este o cercetare amănunţită, adesea cu caracter polemic, cu scopul bine definit „de a sublinia că literatura disciplinei era un fapt evident de la începuturile sale“ (p. 14).

Capitolele care corespund în totalitatea titlului sînt acelea consacrate istoriei şi evoluţiei retoricii româneşti.

Într-o primă parte, este analizată problema retoricii în învăţămîntul din cele trei principate. Autorul aduce aici argumente care probează că începuturile retoricii româneşti datează înainte de secolul al XVIII-lea. Retorica s-a predat în învăţămînt secole întregi, iar istoria ei trebuie neapărat să cuprindă manuscrisele şi tipăriturile unor cărturari neluaţi în seamă de cei care au sintetizat evoluţia acestei ştiinţe, lucrările cu profil special de istorie, poetică, teorie literară şi gramatică, „care atestă schimbări ale conceputului de-a lungul celor cîteva veacuri de existenţă pe teritoriul românesc“ (p. 114).

Un spaţiu larg este acordat *Retoricii* lui Ioan Piuariu-Molnar, „primul tratat (tipărit) de teorie literară în limba română“, apărut în 1798. Personalitate de seamă a culturii transilvănene, Molnar, autorul unor cărţi de ştiinţă, încearcă şi, de cele mai multe ori, reuşeşte să stabilească natura exactă a unor realităţi morale. În acest sens, apare evidentă concluzia că *Retorica* dezvăluie noile orientări preromantice şi romantice, că „ea“ aparţine în aceeaşi măsură secolului luminilor şi noului spirit al veacului, care pune deja sub semnul întrebării dominaţia absolută a raţiunii“ (p. 117). Cartea lui Ioan Molnar, pe lîngă scopurile sale didactice, este şi un model de limbă română de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, dacă ne gîndim la dificultăţile textelor retorice.

Luînd în discuţie diversele opinii privind modelele străine ale Retoricii, influenţele exercitate asupra autorului, asemănările dintre Retorica lui Molnar şi *Didahiile* lui Antim Ivireanul, Aurel Sasu ajunge la concluzia că există corespondenţe între opera lui Ioan Piuariu-Molnar şi lucrări anterioare datorate lui Aristotel, Cicero, Quintilian ş. a.; între aceasta şi *Didahii*, locuri comune explicabile prin natura tematicii unor astfel de opere. Ceea ce ne aduce nou însă autorul ţine de importanţa pe care o acordă uneia sau alteia dintre părţile disciplinei, de amplificare sau renunţare la unele dintre ele, ţinînd cont de relaţiile istorico-culturale ale perioadei respective.

În continuare, sînt prezentate şi alte retorici: Simeon Marcovici, *Curs de retorică*, 1834 (Deşi repetă structura vechilor retorici, autorul creează mai mult un îndreptar practic pentru studiul literaturii clasice şi contemporane); D. Gusti, *Ritorica pentru tinerime*, 1852, în care, partea a treia, *De compoziţiuni în genere*, tind spre autonomie, anunţînd capitole ce vor fi incluse în viitoarele poetici; Al. G. Drăghicescu, *Tratat de literatură conţinînd: stilul, retorica, poetica, istoria literaturii române şi modelele de literatură română*, 1887, lucrare tipică pentru situaţia retoricii de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, pentru „înţelegerea conceptului de literatură şi nivelul discuţiilor asupra cîtorva categorii ale teoriei literare“ (p. 173).

În fine, mai sînt citate şi analizate sumar lucrări de Ion Lăzăriciu, M. Străjanu, Cristu Negoescu, Gh. Adamescu, Greg Pletosu şi Ion Gheţie, I. Manoliu, F. Negruţiu ş. a. (p. 180-183).

Ultimile capitole tratează problema începuturilor criticii şi teoriei literare româneşti, autorul analizînd unele tendinţe în cultura europeană şi română din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, transformarea retoricii dintr-un ansamblu de reguli, uneori dogmatice, „într-o dialectică înfruntare de idei şi principii, într-o confruntare din care egale şanse vor cîştiga şi spiritul critic şi noile direcţii ale preromantismului şi romantismului“ (p. 194).

Bazată pe o informare bogată și selectă, scrisă într-un stil sobru, științific, lucrarea de față este o contribuție remarcabilă în domeniul istoriografiei literare românești, un compendiu merituos ce analizează probleme din cele mai dificile, un studiu de o înaltă ținută științifică.

I. NUȚĂ

Dan Zamfirescu, **Independență și cultură,** Editura Militară, București, 1977, 192 p.

Autorul bine cunoscut din numeroasele articole și eseuri publicate în revistele literare și chiar în cele bisericești, la care se adaugă volumele: *Studii și articole de cultură veche română,* 1967; *România — pământ de civilizație și sinteză,* 1967; *Atitudini,* 1971: *Spre noi înșine,* 1971; *Istorie și cultură,* 1975; *Permanența Patriei,* 1975; a închinat Centenarului independenței lucrarea: **Independență și cultură.** „Titlul acestei cărți subliniază două idei principale, argumentate cu consecvență de-a lungul anilor, din unghiuri de vedere diferite și pe măsură ce s-a ivit prilejul".

Lupta pentru independență este o permanență a istoriei noastre, nu un singur moment istoric, legat de anul 1877, ci o „Permanență a epopeei", care vine de la Burebista și se continuă cu Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Radu de la Afumați, Ion Vodă, Tudor Vladimirescu, pînă în prezent. Se scoate în evidență că independența a fost cu sute de ani, înainte de 1877, o luptă și o aspirație continuă, mereu reînnoită, în alte forme, în alte conjuncturi, spre care s-a năzuit cu aceeași dîrză hotărîre, cu același spirit de jertfă, 1877 a constituit un moment esențial care a deschis noi căi dezvoltării României, pentru ca la 9 mai 1945 să ajungem la încununarea acestei idei, cucerirea independenței depline.

Descifrînd faptele istorice, autorul pătrunde mai adînc în rațiunile întregii existențe naționale, cu frămîntările, cu încrederea nestrămutată în viitorul de aur al Patriei.

Se desprinde din lectura acestei cărți, scrisă cu căldura unui patriotism incandescent la lumina zilei de astăzi, o chemare, o slăvire a înaintașilor, dar și o angajare integrală în nobila acțiune de edificare spirituală a societății socialiste.

Scriind despre strategia și tactica independenței în istoria românilor, autorul înfățișează, limpede, necurmata și glorioasa luptă purtată de înaintași, gîndirea politică ce i-a călăuzit, înscriind pagini de glorie la Posada și Codrul Crasnei, la Rovine, Baia, Vaslui, Valea Albă, Codrul Cosminului, Călugăreni, Șelimbăr, Plevna, Mărășești, Budapesta, Munții Hegyalja, Rozvana și Kromeriz.

Autorul pune în lumină strînsa legătură dintre luptele pentru independență, libertate și dreptate și creațiile cultural artistice. Dacă nu ar fi fost luptele și jertfele trecutului nu am fi avut minunile de la Argeș, Voroneț, Sucevița, Trei Ierarhi. Nu am fi avut nici pe Neagoe, Miron Costin, Dosoftei și Cantemir, adică cea mai înfloritoare cultură a Europei sud-estice, de la căderea Constantinopolului și pînă la începutul veacului al XIX-lea. Consecința logică e aceasta: „Independența e factor generator de cultură. Cultura română se explică prin istoria dominată de lupta pentru independență și e o mărturie în plus pentru cei ce pretind că am fost parte integrantă din imperiul otoman".

Alături de mințile luminate de care am pomenit mai sus, oamenii politici și cărturarii de mai tîrziu: Bălcescu, Bolintineanu, Kogălniceanu, Alecsandri și toți ceilalți, dînd glas vrerii poporului și călăuzindu-i acțiunile, au clădit, împotriva furtunilor și stavilelor, un stat român modern și independent, fiindcă au știut să găsească, de la primii lor pași, temelia de granit ce se înfigea în solul strămoșesc pînă la adîncimea de unde istoria însăși începe să izvorască. Acestei temelii i s-au adăugat splendida zidire a Unirii de la 1859 — expresie a voinței românilor de a fi ei înșiși — și independența cucerită, pe această bază, cu arma în mînă la 1877.

Această temelie o descoperim noi astăzi, cînd tot ce a fost faptă și gînd măreț în trecutul milenar se înalță pe o nouă treaptă — cea mai fecundă în întreaga dezvoltare istorică a Patriei, treaptă înălțată spre lumină de poporul român, descătușat

şi condus de cei mai aleşi fii ai săi.

Ca o anticipare a Aniversării zilei de naştere a preşedintelui Nicolae Ceauşescu, autorul consacră trei studii : *Destin revoluţionar, Un om şi o ţară, Mărturia unei nobile misiuni istorice,* arătînd că pentru conştiinţa lumii contemporane personalitatea preşedintelui României socialiste este cea mai deplină încorporare a vocaţiei istorice a poporului nostru. Referindu-se la opera celui dintîi fiu al ţării, autorul afirmă că „în filele şirului de volume apărute, nu numai istoricul de mîine, dar şi noi cei de azi, găsim cea mai minuţioasă şi mai esenţială cronică a unei tumultuoase şi demne istorii; găsim un program concret de acţiune şi certitudinile înfăptuirii prin conlucrarea tuturor, ceea ce se ridică şi pluteşte, dincolo de toate acestea, asemeni luminilor marilor oraşe peste multitudinea concretă a caselor; este o mare, o neîntreruptă ardere, acea incandescenţă interioară pusă în slujba unui mare ideal „pe care nu-l lasă să decadă" şi pe care o hrăneşte, necontenit, acea rară capacitate de a racorda sufletul unui popor întreg la ceea ce a fost mai curat şi mai sublim în întreaga lui istorie şi la ceea ce este mai bun în omul de pretutindeni, din trecut şi de azi".

Această culegere de articole ale autorului scoate la lumină ethosul fundamental al poporului nostru cu înzestrările lui spirituale şi cu istoria sa. Este o carte care aduce în sufletele cititorilor, frumuseţea morală, munca, inteligenţa, curajul, dăruirea patriotică spre a fi la înălţimea idealurilor vremurilor de aur pe care le străbatem.

Pr. V. VĂCĂREANU

Cîntarea cîntărilor

Editura ştiinţifică şi enciclopedică a publicat, recent (Bucureşti, 1977), în binecunoscuta şi apreciata serie „Bibliotheca orientalis", *Cîntarea cîntărilor,* traducere din limba ebraică, note şi comentarii de Ioan Alexandru, cu un studiu introductiv de Zoe Dumitrescu-Buşulenga.

După cîteva consideraţii asupra timpului cînd a fost alcătuită *Cîntarea cîntărilor,* prof. univ. Zoe Dumitrescu-Buşulenga aminteşte, în studiul său introductiv, mustind de seva culturii şi, în acelaşi timp, de farmecul verbului, principalele interpretări date *Cîntării cîntărilor* (cîntec profan de iubire pentru unii, epitalam asemănător cîntecelor de nuntă ale egiptenilor, babilonienilor sau grecilor, apologie de virtuţi matrimoniale pentru alţi specialişti), stăruind asupra punctului de vedere care a prevalat, atît în interpretarea rabinică, cît şi în cea creştină, acela al alegorismului funciar al *Cîntării cîntărilor,* apropiindu-l, *mutatis mutandis,* de alegorismul scrierilor din Noul Testament şi, mai ales, de Apocalipsa Sf. Ioan.

Pornind de la structura poemului, Zoe Dumitrescu-Buşulenga încearcă să explice sensul unor vocabule-cheie ca mirele, mireasa, nunta, spunînd: „Ca în marea poezie a lumii, aici nu mai e vorba de simple figuri de retorică, ci de simboluri care revelă adîncimile arhetipale, unice, esenţiale ale iubirii. Ca la Dante, bunăoară, dincolo de sensul unei poezii imediate, de accesibilitate nemijlocită, depăşind elementele denotaţiilor simple, trecem pe treptele poeziei celei mai înalte care transfigurează. Eroul devine astfel mirele etern, ea este mireasa veşnică, iar întîlnirea lor este nunta, hierogamia, taina supremă a unirii, cu valenţe cosmice şi adînc psihice, tălmăcită ca atare în filozofii antice" (p. 11).

Aplecat în ultimii ani asupra transpunerii în limba noastră a valorilor culturii clasice eline (a se vedea primele două volume din *Odele* lui Pindar apărute în 1975, fiind în curs de apariţie şi volumele III şi IV), talentatul poet Ioan Alexandru ne face acum plăcuta surpriză ca, după *Gramatica limbii ebraice vechi* (Universitatea din Bucureşti, Centrul de multiplicare, Bucureşti, 1975), să încredinţeze luminii tiparului, împlinind un act de cultură, traducerea *Cîntării cîntărilor*, poem pe cît de simplu pe atît de plin de sensibilitate, de graţie şi de înălţătoare spiritualitate, atribuit lui Solomon, fiul lui David, (970-931 î. d. Ch.).

Prima parte a *Cuvîntului* său, traducătorul o consacră trecerii în revistă a interpretărilor vechi şi noi date acestui poem de iubire, a cărui prezenţă în canonul palestinian a nedumerit pe mulţi învăţaţi de-a lungul veacurilor. Sînt amintite: interpretarea alegorică (de la R. Akiba, Hippo-

lytus din Roma și Origen prin Grigorie cel Mare și Beda Venerabilis pînă la G. Kuhn, G. Ricciotti și A. Feullet); interpretarea lui Aponius din Roma care vede în *Cîntarea cîntărilor* o carte de înțelepciune; interpretarea mariologică a lui Rupert von Deutz, Bernard de Clairvaux, Guillaume de St. Thierry, Gilbert of Hoyland și John of Ford, interpretarea lui Luther, pentru care *Cîntarea cîntărilor* este un dialog între regele Solomon și statul său; interpretarea miticcultică, după care *Cîntarea cîntărilor* este un dialog între zeul Soarelui și zeița Lunii sau între Adonis și Tammuz; interpretarea lui Theodor din Mopsuestia (sec. IV-V d. Ch.), urmată de J. G. Herder, iar în secolul nostru de Gunkel, Gillis Gerleman, Ernst Wurthweim, J. G. Eichhorn, K. F. Umbreit, potrivit căreia *Cîntarea cîntărilor* este o poezie erotică profană.

Partea a doua a *Cuvîntului traducătorului* se ocupă de unele probleme de tehnică poetică (întrebuințarea adjectivului, a propoziției nominale etc.) și relației dintre natură, care nu este doar văzută, auzită, pipăită și degustată, ci și (sau mai ales) mirosită (fiind foarte interesante comentariile făcute aici și în note de Ioan Alexandru în legătură cu plantele, florile și fructele cu mirosuri binefăcătoare) și om prezentat de *Cîntarea cîntărilor* în culori (bărbatul este roșu, iar fata neagră, arsă de soare), poetul și traducătorul neuitînd să amintească aici, după Gerleman, de influența artei plastice policrome a vechiului Egipt asupra autorului *cult* al *Cîntării cîntărilor,* așa cum amintește și de influența liricii egiptene și babiloniene.

Timpul, declarat de traducător (4 ani) cît a lucrat la această minunată transpunere în românește a *Cîntării* și întreaga bucurie mărturisesc desăvîrșirea operei finite.

Bogata bibliografie (comentarii, studii speciale, studii despre lirica egipteană și despre literatura babiloniană ș. a.), acribia filologică în studiul textului ebraic, notele (uneori adevărate comentarii filologice), nenumăratele incursiuni în lirica egipteană, babiliniană și elină, cunoașterea în profunzime a civilizațiilor ebraică, egipteană și elină, ca și a altor civilizații vechi orientale (lucru dovedit prin pertinentele comentarii din note), polemica fină cu *Septuaginta,* cu *Vulgata* și cu alte traduceri, toate acestea și multe altele sînt dovezi atît ale temeiniciei culturii traducătorului, cît și ale seriozității muncii și lucrării înfăptuite de Ioan Alexandru.

In volum sînt două traduceri românești, mai vechi, republicate, după spusele lui Ioan Alexandru, pentru „frumusețea și prospețimea limbii"; căci, după ce amintește principalele tipărituri în limba română ale *Cîntării cîntărilor* în Biblia de la București din 1688 a lui Șerban Cantacuzino, în *Biblia* de la Blaj din 1795 a lui Samuil Micu, reeditată în 1819 la Petersburg și în 1859 la Buzău, în *Biblia* de la Sibiu din 1856-1858 a lui Andrei Șaguna, în traducerile cu un slab nivel literar ale lui Ioan Heliade Rădulescu din 1858 de la Paris și C. Aristia din 1859 și în traducerile mai noi: a *Bibliei* Sinodale din 1914, a lui Gala Galaction și Vasile Radu și a Patriarhului Nicodim, alături de traducerea sa, Ioan Alexandru publică, după cum spuneam, pentru „frumusețea și prospețimea limbii și pentru profunzimea înțelesului păstrate pînă astăzi" *Cîntarea cîntărilor* (din *Biblia* lui Șerban, 1688) și *Cîntarea lui Solomon* tradusă de Samuil Micu (1795). Vor fi chemați alții să cerceteze în amănunt noua traducere a *Cîntării cîntărilor.*

Iată, spre exemplificare, chemarea de iubire delicat-senzuală, a mirelui către mireasă la venirea primăverii:

„Deșteaptă-te iubita mea, / Frumoasa mea și vino! / Căci iată iarna a trecut / Ploaia s-a dus, a plecat. / Au apărut florile pe pămînt / Timpul tăiatului viei a sosit / Și strigătele turturelelor se aud în țară la noi. / Smochinul și-a pîrguit fructele de primăvară / Și viile în floare împrăștie miros / Ridică-te iubita mea / Frumoasa mea și vino!" (Cap. II. 10-13). O deosebită încîntare procură ochiului și mult folos sufletului nenumăratele ilustrații în culori și în alb-negru care însoțesc textul. Reproducerile după Rembrandt *(Isac și Rebeca; Samson la masa de nuntă* și după Gustave Doré *Solomon primește pe regina din Saba; Judecata lui Solomon; Solomon bătrîn),* fotografiile unor exponate arheologice aflate în Muzeul din Ierusalim neasemuit de frumoase *Mireasă împodobită de nuntă în Palestina, Păstorul* reprezentat de statuia de lut din timpul pribegiei lui Abraham

în Canaan — sec. XVIII î. d. Ch., — ș. a.), imaginile care ne prezintă Iordanul, Turnul lui David, Ierihonul arheologic, pustia Iudeii și pustia Negheb, crinul pustiei, simbol al lumii vegetale, salcîmul, simbol al vieții, și multe altele ne emoționează, ne desfată și ne învață. Aflăm și o reproducere a mozaicului din Madaba, din sec. VI d. Ch., cu cea mai veche hartă păstrată a Ierusalimului, după cum nu lipsește nici harta cu legenda: „Geografia Cîntării cîntărilor".

Această ultimă apariție a seriei „Bibliotheca orientalis" împlinește un act necesar nu numai pentru cultura religioasă, ci pentru întreaga cultură Ioan Alexandru spune cu modestie, dar și cu vădită încredere în funcția psihic-terapeutică și spiritual — regeneratoare a poeziei: „Traducerea a izvorît din iubirea față de frumusețea textului, din dorința de a pătrunde cît mai adînc posibil în această neistovită frumusețe atît de aproape de sufletul fiecărui om care se străduie cît îi stă în puteri să devină mai bun și mai frumos, prilej de bucurie și înseninare și împăciuitoare înțelepciune pentru ceilalți" (p. 24).

Prof. Gh. I. BADEA

«Histoire chronologique de la Roumanie», Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, 550 p.

În contextul schimburilor economice, culturale, artistice internaționale tot mai intense, o mai bună cunoaștere între țări și popoare se impune în mod necesar și eficient. În această direcție, istoria reprezintă forța generatoare a noului, capabilă să deschidă un cîmp larg colaborării, promovării unui climat de respect și ajutor reciproc, condiții sine qua non ale instaurării unei noi ordini în lume.

În acest efort se înscrie și publicarea volumului „*Histoire chronologique de la Roumanie*", de către Editura Științifică și Enciclopedică, în anul 1976, o versiune îmbunătățită, în limba franceză, după alte două ediții în limba engleză — a „*Istoriei României în date*", apărută în 1971. Lucrarea a fost elaborată de un colectiv de istorici, sub conducerea academicianului Constantin C. Giurescu.

În „Cuvîntul înainte" (p. 5-7), Acad. C. C. Giurescu arată că prezentul volum este destinat „să servească drept ghid și instrument de lucru atît pentru specialiști cît și pentru marele public". Beneficiind de descoperirile cele mai recente, această „Istorie cronologică" pune în lumină procesul unitar de dezvoltare istorică, social-economică, politică și culturală a poporului român, proces complex ale cărui coordonate fundamentale pot fi găsite în originea latină a poporului român și a limbii române în continuitatea și unitatea etnică a acestuia pe teritoriul carpato-danubian. Relevînd dezvoltarea civilizației românești în cadrul — mai larg — al civilizației europene, această lucrare, spune C. C. Giurescu, pune de asemenea în lumină relațiile țării noastre „cu celelalte state, arătînd contribuția română la marile evenimente istorice, la îmbogățirea Patrimoniului științific și cultural ale întregii umanități" (p. 6).

După „*Tabla de materii*" (p. 9-10), cartea se deschide cu un „Aperçu encyclopédique" (p. 11-24), în care sînt prezentate sumare repere geografice despre Republica Socialistă România, date referitoare la economia ei, transporturi, venitul național, învățămînt, sport, turism, relații cu celelalte state. Cititorul este informat, de asemenea, despre viața religioasă din țara noastră, amintindu-se întîi faptul că „libertatea exercitării cultelor este garantată prin Constituție" (art. 30). Există 14 culte recunoscute de către Statul român. La pagina 400 sînt menționați cei trei patriarhi care au condus din 1925, destinele Bisericii Ortodoxe Române: „Patriarhul Miron Cristea (25 februarie 1925-6 martie 1939), Patriarhul Nicodim Munteanu (30 iunie 1939-27 februarie 1948) și Patriarhul Justinian Marina, de la 24 mai 1948", a cărui fericită adormire în Domnul a avut loc în ziua de 26 martie 1977.

Datele istorice sînt prezentate potrivit tradiționalei periodizări a istoriei: „— *epoca veche sau preistoria* (1.000.000 — 109 î. e. n.); — *epoca veche* (100 î. e. n. — 900 e. n.); — *epoca medievală* (sfîrșitul secolului IX/începutul secolului X —

ianuarie 1821); — *epoca modernă* (1821 — decembrie 1918); — *epoca contemporană* (1919 — 23 August 1944) și, în sfîrșit, de la 23 August 1944, *epoca socialistă*, epoca marilor împliniri revoluționare în țara noastră, care a chezășuit permanența noastră pe aceste meleaguri românești, de care „sîntem legați ca brazii și stejarii, ca pietrile și stîncile, veșnic".

1. — *Preistoria* (p. 17-35) corespunde, în cea mai mare parte, orînduirii Comunei primitive. Sînt numeroase și variate dovezile arheologice care întăresc concluzia că spațiul carpato-danubian a fost locuit cu sute de mii de ani înainte, încă din paleoliticul mijlociu (p. 27). Primele informații scrise despre locuitorii Patriei noastre datează de peste două mii cinci sute de ani, amintind despre daci sau geți care făceau parte din marele grup al tracilor și constituiau, după părerea istoricilor antici, cea mai însemnată ramură a lui, dezvoltînd o civilizație materială și spirituală pe care n-a egalat-o nici o altă ramură a tracilor. Herodot (*Istorii*, IV, 93), de pildă, scria că dacii sau geții sînt „cei mai viteji și mai drepți dintre traci" (p. 31).

2. — *Epoca veche* (p. 36-59) sau orînduirea sclavagistă. Începînd cu a doua jumătate a secolului al II-lea î. e. n., societatea daco-getică a cunoscut o puternică dezvoltare. Acest fapt a fost hotărîtor pentru crearea, în secolul I î. e. n., a statului dac centralizat, sub conducerea lui Burebista (circa 70 sau 80-44 î. e. n.), considerat de o inscripție din Dionysopolis, „primul și cel mai puternic dintre toți regii care au domnit asupra Traciei, stăpînul tuturor ținuturilor de dincolo și de dincoace de Dunăre" (p. 37).

În vremea lui Decebal (87-106 e. n.), înfruntînd direct puterea militară romană ajunsă la apogeu, strămoșii noștri și-au apărat cu eroism și demnitate Patria, păstrîndu-și continuitatea de viață materială și spirituală chiar și atunci cînd o parte a teritoriului lor a căzut sub stăpînirea romană pentru circa 170 ani (p. 42). Din amestecul elementului autohton cu cel roman a rezultat populația daco-romană de limbă latină, din care s-a format apoi poporul român (p. 43). În secolele următoare, înaintașii noștri au înfruntat valurile succesive ale popoarelor migratoare (271-900 e. n.), reușind iarăși să-și păstreze continuitatea de viață materială, etnicolingvistică și cultural-spirituală pe întreg cuprinsul Daciei străbune și să-și desăvîrșească procesul de formare a limbii și a poporului român. Dintre toate popoarele migratoare, slavii au influențat cel mai mult organizarea politică, limba, viața socială și culturală a întregii populații carpato-dunărene. „Elementul lexical slav, intrat în fondul principal de cuvinte al limbii române, după elementul latin, ocupă primul loc" (p. 56-57).

Creștinarea poporului român a avut loc aproape concomitent cu formarea lui. Adusă în secolele II-III e. n. prin intermediul colonilor străini, religia creștină era răspîndită în primele deceni ale secolului IV în toate provinciile danubiene. Vestigiile cu caracter paleocreștin de la Biertan, Apulum, Potaissa, Napoca etc., relevă faptul că creștinismul a fost primit de strămoșii noștri în veșmînt latin. Chiar cuvintele din limba română care se referă la noțiunile fundamentale ale religiei creștine sînt, în cea mai mare parte, de origine latină: creștin-christianus, biserică-basilica, cruce-crux, rugăciune-rogationem, Dumnezeu-Domine deus, înger-angelus etc. (p. 51).

3. — *Epoca medievală* (p. 60-148) este epoca formării și organizării politice și sociale a statelor feudale românești: Moldova, Țara Românească și Transilvania. Această organizare individuală a fiecărui stat n-a putut distruge unitatea poporului român, exprimată în comunitatea limbii și culturii, în similitudinile structurii economice, sociale și culturale a întregului teritoriu locuit de români.

Împotriva tuturor imixtiunilor din afară a stat de veghe sabia celor mai viteji voievozi. Basarabii și Mușatinii, Mircea cel Bătrîn (1386-1418), strălucit conducător militar, om politic și reputat diplomat (p. 77), Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare (1457-1504), numit de papă „atlet al lui Hristos" (p. 96), Ion Vodă cel viteaz ca și Mihai Viteazul (1593-1601), unul din cei mai străluciți strategi români, înfăptuitorul primei uniri politice a țărilor române (p. 115-117), Dimitrie Cantemir, Constantin Brîncoveanu ș.a.

sînt, doar, cîteva nume de domnitori români care au căpătat, în ochii posterităţii, valoare de simbol al luptei poporului român împotriva forţelor invadatoare străine, pentru apărarea limbii române, a fiinţei naţionale, a integrităţii şi a independenţei statelor româneşti.

Odată cu organizarea şi dezvoltarea ţărilor române, Biserica Ortodoxă Română a căpătat o nouă alcătuire. S-au întemeiat primele mitropolii în Ţara Românească şi în Moldova. Mănăstirii din Perii Maramureşului i se conferă — de către Patriarhia din Constantinopol — rangul de „stavropighie", iar lui Pahomie, stareţul mănăstirii, titlul de exarh al tuturor românilor din Transilvania (p. 78). Se construiesc numeroase biserici şi mănăstiri, a căror siluete încîntă şi astăzi ochii vizitatorilor. Sînt amintite: Biserica ortodoxă din satul Strei, judeţul Hunedoara circa 1280 (p. 70); Mănăstirile: Hodoş-Bodrog din judeţul Arad, menţionată în anul 1293, cel mai vechi centru cultural şi artistic din România (p. 70), Cozia terminată la 18 mai 1388 (p. 77), Putna construită între 1466-1469 (p. 94), Curtea de Argeş (p. 106), Humor şi Moldoviţa construite în 1530 (p. 108), Sucevita ctitorită între 1582-1584 (p. 114), Biserica Sf. Trei Ierarhi din Iaşi (p. 122) etc. Sînt menţionaţi o serie de ierarhi şi preoţi a căror activitate socială şi cultural-artistică a rămas înscrisă cu litere de aur în cartea de istorie a ţării noastre Mitropolitul Teoctist, sfetnicul apropiat al marelui Ştefan (p. 91), cronicarul Macarie, episcopul de la Roman (p. 110), Mitropoliţii Varlaam şi Dosoftei (p. 123, 127), Episcopul Inochentie Micu (p. 136), diaconul Coresi şi tipăriturile sale (p. 111), Gavril Uric, de la Neamţ, primul artist român cunocut, celebru copist de manuscrise slavone (p. 84-85) etc.

5. — *Epoca modernă* (p. 149-246). Cei doi istorici, Gh. Rădulescu şi N. C. Nicolescu, au reuşit să selecteze cele mai semnificative date istorice ale acestei perioade, polarizîndu-le în jurul marilor evenimente istorice care au creat un curs nou vieţii social-politice, economice şi culturale din ţările române. Revoluţia lui Tudor Vladimirescu din 1821 (p. 160-165) au fost expresia plenară a hotărîrii şi voinţei poporului român de pe ambele versante ale Carpaţilor de a sfărîma cătuşele feudale, de a trăi într-un stat unit, de a scutura orice formă de dominaţie şi de asuprire străină. În procesul istoric al devenirii naţiunii noastre, Unirea Principatelor Române, înfăptuită în 1859, a constituit un eveniment de o excepţională însemnătate (p. 174). Reformele întreprinse de Alexandru Ioan Cuza în perioada 1859-1866 (reforma agrară, secularizarea averilor mănăstireşti, legea instrucţiunii, legea organizării armatei, legea organizării judecătoreşti etc.) au constituit verigi ale aceluiaşi lanţ de consolidare a independenţei depline a ţării, pe care poporul nostru avea s-o dobîndească în mod absolut în anul 1877 (p. 191-192). În timpul luptelor din primul război mondial pentru apărarea Patriei şi pentru reîntregire naţională, armatele române au înscris o pagină nemuritoare de eroism şi abnegaţie (p. 233). Urmarea firească a fost aceea că, după secole de asuprire şi nedreptate, la 1 decembrie 1918, „toţi românii din Transilvania, Banat şi Ungaria, reuniţi prin reprezentanţii lor autorizaţi la Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918), decretează unirea românilor şi a teritoriilor locuite de ei cu România (p. 244).

În ceea ce priveşte Biserica Ortodoxă Română, ştim cu cît entuziasm a slujit ea idealurile poporului român şi cît de reală şi activă a fost prezenţa ei în lupta pentru realizarea unităţii politico-administrative şi pentru cucerirea independenţei naţionale. Episcopul Ilarion al Argeşului a fost un apropiat sfătuitor al Domnului Tudor. Preotul Radu Şapcă din Celei a intrat în rîndul cel dintîi al revoluţionarilor de la 1848 (p. 163). Mitropolitul Andrei Şaguna a contribuit mult la renaşterea românească din Transilvania, mergînd în fruntea delegaţiei care a prezentat împăratului de la Viena dezideratele paşoptiştilor români transilvăneni, cel mai important fiind acesta: „Naţiunea română se declară şi se proclamă liberă şi independentă..." (p. 161). Şi Doja şi Horia şi răsculaţii din 1907 au avut sprijinul multor ierarhi şi preoţi ai Bisericii noastre.

Unirea Principatelor Române (1859) a atras după sine şi unifi-

carea Bisericii Ortodoxe Române, dobîndirea titlului de „primat al României — de către mitropolitul Ungrovlahiei, fiind o confirmare a acestui lucru. Recunoaşterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române nu s-a dobîndit însă decît după războiul de independenţă (1877-1878) şi anume la 23 aprilie 1885 (p. 200).

5. — *Epoca contemporană* (p. 247-298) consemnează, mai ales, după 1921 anii eroici de luptă a poporului român pentru apărarea şi consolidarea unităţii, independenţei şi suveranităţii, pentru progres social, o luptă grea purtată timp de două decenii pînă în August 1944. Cîte pagini minunate de patriotism robust s-au scris în acei ani grei, cîte încercări şi sacrificii i-au fost impuse poporului român în încleştarea pe care a trebuit s-o trăiască cu forţele înfierbîntate din afara României care au încercat să atenteze la ceea ce el a iubit mai mult şi a apărat mai îndîrjit!

Realizarea deplină a unităţii de stat, în 1918, a permis şi Bisericii Ortodoxe Române să înfăptuiască unificarea sa administrativă, ceea ce a creat premisele înfiinţării Patriarhiei Ortodoxe Române, în 1925, cînd arhiepiscopul şi mitropolitul „primat" şi exarh al plaiurilor (al Transilvaniei) de atunci, Miron Cristea, a fost instalat într-un cadru festiv deosebit ca „primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române" (p. 259).

6. — *Epoca socialistă* (p. 299-374). Istoriografia rămână împarte epoca de după 23 August 1944 în două etape distincte. Prima începe la 23 August 1944 şi se încheie la 30 decembrie 1947, cînd a fost abolită monarhia şi România a fost proclamată Republică Populară (p. 310). In etapa a doua, care începe din ianuarie 1948, clasa muncitoare în alianţă cu ţărănimea muncitoare au preluat puterea politică în stat, punînd-o în serviciul dezvoltării economiei, ştiinţei şi culturii socialiste. Proclamarea Republicii, naţionalizarea principalelelor mijloace de producţie, la 11 iunie 1948 (p. 312), şi altele, au creat cadrul social. economic şi politic care a permis transformarea României într-o ţară industrial-agrară dispunînd de o industrie puternică şi o agricultură socialistă, în plin proces de modernizare. Astăzi, ţara noastră se înfăţişează ca o republică liberă, ca o ţară înfloritoare, în care întreaga capacitate creatoare a poporului român este dăruită edificării societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării Remâniei spre comunism.

În aceşti ani ai socialismului, Republica Socialistă România şi-a cîştigat locul demn pe care şi-l merită, de fapt şi de drept, în viaţa internaţională. Vestea despre poporul român şi despre marile sale înfăptuiri, ca şi vestea despre preşedintele ţării, Domnul Nicolae Ceauşescu, omul înţelept şi clarvăzător, personalitate proeminentă pe plan mondial, s-a răspîndit în toată lumea.

În condiţiile noi create de Statul nostru socialist, Biserica Ortodoxă Română, a dobîndi libertatea şi-a întocmit viaţa potrivit canoanelor şi tradiţiilor ei. Ca participanţi în cadrul larg al Frontului Unităţii Socialiste, preocuparea constantă a tuturor slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române o constituie adîncirea şi întărirea unităţii poporului român în jurul conducătorilor lui destoinici şi iubiţi. Această unitate indestructibilă reprezintă chezăşia dăinuirii noastre paşnice şi rodnice pe pămîntul străbun.

Volumul „*Histoire chronologique de la Roumanie*" se încheie cu o serie de „liste cronologice a regilor Daciei (p. 376), a guvernatorilor provinciilor romane Dacia şi Moesia (p. 376-380), a voievozilor Ţării Româneşti (p. 380-385) şi ai Moldovei pînă la Alexandru I. Cuza (p. 386-389), precum şi a voievozilor, principilor şi guvernatorilor Transilvaniei (p. 389-393). Pentru perioada de după 1859, sînt referiri la şefii de stat (suverani şi preşedinţi — la 23 martie 1974 a fost ales Preşedinte al Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceauşescu, vrednic fiu al poporului nostru (p. 394) —, preşedinţii sesiunilor Marii Adunări Naţionale (p. 395), preşedinţii Consiliului de Miniştri (p. 395-397), miniştrii afacerilor externe (p. 397-400), preşedinţii Academiei R. S. R. (p. 401-402), Constituţiile de Stat ale României moderne (prima din 1/13 iulie 1866, ultima din 21 august 1965 (p. 403-404), relaţiile diplomatice şi consulare ale României (p. 407-418), România în sistemul O.N.U. (p. 419-420), rezoluţiile ini-

ţiate de ţara noastră la O.N.U. (p. 421-427), distincţiile R.S.R. (p. 428-429), circulaţia monetară pe teritoriul Patriei noastre, începînd din jurul anului 480 î. e. n. (p. 430-434), municipiile şi coloniile din Dacia şi Moesia inferioară (p. 435-437), oraşele cu peste 20.000 locuitori la 1 iulie 1974 (p. 438-440), calendarul şi vechile unităţi de măsură întrebuinţate încă din antichitate (p. 441-443).

După o bibliografie selectivă (p. 445-462), cuprinzînd circa 280 lucrări, apărute pînă la sfîrşitul anului 1975, şi un glosar istoric foarte important (p. 463-484), volumul de care ne ocupăm cuprinde — în încheiere — un indice alfabetic (p. 485-550).

Volumul „Histoire chronologique de la Roumanie" constituie pe drept cuvînt, un ghid şi un instrument de lucru preţios pentru cititorii străini, doritori să cunoască adevărata istorie a Patriei noastre şi a popoporului nostru, care îşi făureşte astăzi în mod liber viitorul.

Pr. Dan-Emilian NICOLAU

Carlo Tagliavini, **Originile limbilor neolatine.** Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1977, 592 p.

Multe limbi vorbite astăzi în statele Europei sînt de origine romanică. Astfel sînt limbile franceză, italiană, spaniolă, portugheză, sardă, provensală, catalană, dalmată şi română, toate continuatoare ale limbii latine, fac obiectul disciplinei numită îndeobşte filologie romanică, una dintre cele mai complexe ale ştiinţei lingvistice. Rezultatele acestor cercetări interesează cu deosebire pe cititorul român care poate afla date noi şi despre limba română, într-o viziune mult mai largă şi cu explicaţii mult mai complexe ale istoriei sale milenare.

Limbile neolatine sînt încă (în urmă cu cîteva secole erau şi mai mult) apropiate între ele, astfel încît simplul criteriu al evidenţei era suficient pentru a ne dezvălui înrudirea lor. Chiar Dante într-o scriere a sa din primele decenii ale secolului al XIV-lea a văzut destul de clar înrudirea între limbile romanice. In timpul Renaşterii, nu rareori, se găsesc aluzii la probleme lingvistice care prevestesc apariţia filologiei romanice. Poggio Bracciolini (1380-1459) a afirmat că limbile romanice descindeau direct din latină, inclusiv şi romană. Cel care este considerat însă întemeietorul lingvisticii romanice este Friedrich Diez (1794-1876) care, în cele trei volume din Gramatik der romanischen Sprachen (1836-1843), a pus bazele acestei discipline. Sînt memorabile cuvintele din lucrarea sa: „Şase limbi romanice ne atrag atenţia prin originalitatea lor gramaticală şi prin importanţa lor literară — două la est, italiana şi română, două la sud-vest, spaionala şi portugheza, două la nord-est, provensala şi franceza — toate îşi au izvorul prim şi principal în latină; dar ele nu provin din latina clasică folosită de autori, ci aşa cum s-a spus adeseori şi pe bună dreptate, din limba populară a romanilor care era folosită alături de latina clasică".

Filologia romanică, constituită ştiinţific la începutul secolul al XIX-lea, a reprezentat terenul extrem de bogat în posibilităţi pe care s-a experimentat toate metodele de cercetare ştiinţifice ale lingvisticii în sensul că pornind de la elementele limbilor vorbite au fost căutate posibilităţi noi de aprofundare a lor în toate detaliile. Astfel dialectologia a studiat şi a explicat diferenţele zonale din limba aceluiaşi popor, pe baza unei metodologii îmbogăţită prin geografia lingvistică, atît de multilateral exprimată prin atlasele lingvistice. O altă direcţie majoră de cercetare a fost studiul lucrurilor odată cu acela al cuvintelor, aşa numită teorie „Wort und Sprache", care a ferit lingvistica de explicaţii fără temei, rupte de contextul vieţii popoarelor care vorbesc respectiva limbă. Tot din domeniul romanic s-a născut şi onomasiologia care studiază cum se exprimă o anume noţiune sau un obiect într-un domeniu lingvistic. Cercetările de onomasiologie sînt în acelaşi timp cercetări de lexicologie, de geografie lingvistica şi de semantică.

Sintezele asupra stadiului succesiv de achiziţii al filologiei romanice sînt datorate unor savanţi de renume în ştiinţa europeană. Simpla lor înşirare, ca şi a şcolilor şi a revistelor pe care le-au condus, ar depăşi limitele prezentării noastre. Dintre cei

mai prestigioși savanți ai secolului nostru face parte și profesorul italian Carlo Tagliavini, de la Universitatea din Padova, autorul uneia dintre cele mai răspîndite lucrări despre acest subiect, tradusă recent și în limba română după ce fusese tipărită în limbile germană, spaniolă și în japoneză. Trebuie de la început să precizăm că versiunea românească, amplificată prin aducerea la zi a bibliografiei și prin pertinente note relative la domeniul românilor este datorată profesorului Alexandru Niculescu de la Universitatea din București care și-a asigurat concursul la traducerea textului a italienistelor Anca Giurescu și Mihaela Cârstea-Romașcanu.

Ce reprezintă Introducerea în filologia romanică *Originile limbilor neolatine* a prof. Carlo Tagliavini? In primul rînd este o lucrare densă și doctă de lingvistică romanică generală, foarte necesară unui public larg în momentul actual. Așa după cum se atrage atenția în „Cuvîntul introductiv" semnat de prof. Niculescu Al.: „calitatea principală a lucrării constă în vasta și actuala ei informație bibliografică. Această cuprinzătoare sinteză știe să dea referințe asupra celor mai variate și, aparent mai puțin însemnate probleme ale limbilor romanice. Un imens apărat bibliografic urmărește informarea cît mai amănunțită a cititorului. Carlo Tagliavini are deopotrivă meticulozitatea unui atent bibliograf dar și puterea de sinteză clasificatorie a unui valoros om de știință... Ea este rezultatul care încoronează opera de romanist a autorului: o adevărată enciclopedie a lingvisticii romanice, în ansamblul vast și complex al acestei discipline".

Capitolele lucrării sînt următoarele: Filologia romanică (introducerea asupra metodologiei și a istoricului domeniului); substratul preroman; România — teritorii pierdute și teritorii recent dobîndite de domeniul lingvistic neolatin; nucleul central — latina; adstraturile și superstraturile; limbile și dialectele neolatine; cele mai vechi atestări ale limbilor literare. Analiza atentă a limbii latine, ca nucleu și factor generativ al dezvoltării ulterioare a tuturor limbilor „neo-" formează centrul de greutate și de interes, cu atît mai mult cu cît i se adaugă perspective noi, a considerării implicațiilor pe care le-au avut contactele ei cu lumea germană, arabă și slavă. Paginile dedicate limbii române sînt la fel de numeroase ca și cele consacrate fiecăreia dintre celelalte limbi romanice.

O discuție amplă relativă la termenul *romanus* descifrează etapele prin care denumirea, folosită inițial pentru a indica pe cetățenii Romei, s-a extins, prin edictul lui Caracalla din 212 e. n. care dădea dreptul de cetățenie tuturor supușilor liberi ai Imperiului, pentru a îngloba pe toți trăitorii dinăuntrul Imperiului, în opoziție cu barbarii, adică acele populații care trăiau în afara lui. Valoarea politică a termenului o depășește pe cea lingvistică. Denumirea de *romani*, cîndva atît de glorioasă și de răspîndită va fi păstrată în occident numai de o mică populație din Alpi. Latinul *romanus* așa după cum recunosc în unanimitatea toți savanții, s-a conservat prin tradiție directă la singurul popor romanic din răsăritul Europei ca denumire a românilor. Prezența acestei continuări a numelui de *romanus* este vie și în cele patru dialecte ale românei (afară de dacoromânul *rumân*, *român*, există și aromânul *armân*, *arămân* și istroromânul *rumër* fiind dovada continuității etnice a românilor în Dacia Traiană (p. 126).

Urmărirea evoluției lingvistice a limbii latine presupune vehicularea unor termeni ca adstrat, superstrat, împrumut, pentru delimitarea fondului lexical al unei limbi de elementele ulterioare. In această perspectivă sînt analizate influențele greacă, veche germană, arabă asupra Romaniei în genere ca și diversele superstraturi ale limbii române (p. 253-257) și superstratul cultural latin. Prof. Carlo Tagliavini a preluat însă în cadrul acestei discuții, fără discernămînt unele opinii tendențioase și eronate. Astfel d-sa afirmă că fiind „cuprinși în teritoriul Imperiului bizantin și sub dominația lingvistică și culturală greco-bizantină, mai întîi, iar mai tîrziu slavă, cu o biserică creștină ce folosea ca limbă liturgică paleoslava, cu organizări statale a căror limbă oficială era medio-bulgara, româna a rămas complet izolată într-un mediu de limbi diferite" (p. 263). Este absolut necesară precizarea că nu a existat niciodată o diferență între limba folosită în serviciul divin și cea în care erau emise actele cancelariilor dom-

neşti, limba cărţilor de cult şi a documentelor putînd fi, în funcţie de regiuni şi de epoca istorică, slavona de redacţie sîrbă, bulgară sau ruteană. Contribuţia românească la evoluţia culturii slave ar fi meritat menţionată măcar, ca şi faptul că elemente româneşti de origine latină se întîlnesc în limbile tuturor popoarele vecine ţării noastre, aşa după cum s-a procedat în cazul altor limbi romanice, arătîndu-se, de exemplu că există cuvinte italiene în arabă, albaneză etc.

Prof. Carlo Tagliavini dezvoltă pe larg în capitolul Clasificarea limbilor neolatine discuţia despre singura limbă latină din spaţiul balcano-romanic: româna, arătînd cu argumente că limba romanică vorbită în Republica Socialistă Sovietică Moldovenească nu diferă de limba română. De asemenea, un alt paragraf amplu, consacrat limbii române, îl întîlnim în capitolul: Cele mai vechi atestări ale limbilor romanice. Aşa după cum se specifică în Cuvîntul introductiv „o asemenea perspectivă în problematica românească nu putea veni decît din partea unui romanist profund cunoscător al limbii române, aşa cum între romanişti puţini mai sînt. Mulţi dintre lingvişti din ţara noastră ar putea depune mărturie, confirmînd interesul şi afecţiunea deosebită şi fidelă pe care Carlo Tagliavini le-a manifestat, în tot cursul carierei sale ştiinţifice şi universitare, pentru România şi pentru români".

Cartea de faţă trebuie înţeleasă în acest sens şi, deci, considerată ca integrată patrimoniului cultural românesc.

Zamfira PAUL

Direcţia Generală a Arhivelor Statului din R. S. R., **Colecţia de documente de la arhivele statului Bacău (1424-1848),** Inventare arhivistice 7, Bucureşti, 1976.

Noul iventar editat de Direcţia Generală a Arhivelor Statului din Bucureşti este alcătuit de arhiviştii Dumitru Zaharia, Emilia Chiriacescu şi Corneliu Cărămidaru de la filiala din Bacău şi conţine micro-rezumate a 1645 de unităţi arhivistice (1247 documente folio şi 398 documente intrate în cuprinsul a 10 condici-manuscris), o prefaţă, o introducere, o listă de corespondenţe şi un foarte util indice de nume proprii şi de probleme.

Apărut în urma celor cinci volume din valorosul „Catalog al Documentelor moldoveneşti din Arhivele Centrale" (1957-1975), inventarul filialei din Bacău, pe lîngă faptul că este primul care conspectează o arhivă filială din Moldova, atrage atenţia asupra unor documente inedite şi originale, absolut necesare întocmirii unor eventuale studii exhaustive de istorie politică şi socială.

Dacă ne referim numai la documentele cu caracter istorico-bisericesc, înregistrate în acest iventar, aflăm că la Bacău se găsesc acte care întregesc informaţiile despre viaţa şi activitatea unor înalţi ierarhi moldoveni.

Avem, de pildă, acte semnate de Mitropoliţii Anastasie (VII/2), Sava (I/25), Nichifor (II/43), Gavril Calimachi (II/113; III/17), Iacov Stamati (III/104), Veniamin Costachi (IV/65; V/4,12,72; VII/45,85). Altele de Episcopii de Roman, Agafthon (Ms. 1 f. 8v-9), Leon Gheucă (Ms. 1, f. 69), Gherasim Clipa-Barbovschi (IV/91), Meletie Lefter (VI/92), Veniamin Roset (VIII/76, 84).

Intr-o mai mare măsură sînt cele privitoare la mănăstirile şi schiturile Agapia (XI 59; ms. 1, f. 34 v-35), Bistriţa (I/39; III/98; IV/4,5; V/115 (6, 7, 8, 10); VII/99 (2, 3, 25); Bogdana (VIII/23, 24), Buda (VI/142; VII/9, 16, 25 26, 102), Căprieni (III/13), Doljeşti (II/85), Dragomirna (I/13, 19, 29, 30 38, 58), Galata (I/10 (a. b. c.), Gîrcina (II/65, 81; III/124), Horaiţa (VI/101; VII/85, 138 (a. c. d.), 147; VIII/49, 50), Luncani (III/45), Neamţ (I/2; III/82, 87; V/101, 108, 122; VII/140; VIII/114), Precista-Bacău (V/115 (a); VII/133), Precista-Roman (VIII/12 (1, 4) ms. 1, f. 24-27, 72-81, 85-86), Precista-Tîrgu Ocna (XI/59 (7); V/116; VIII/12, 103), Rîşca (VI/62; VII/111), Savu (76 de documente, printre care şi cel din 1809 martie 5 (V/80), data înfiinţării schitului), Secu (V/72, 108, 122), Sfîntul Spiridon-Iaşi (III/63, 90; ms. 1, f. 81 v-85) şi a altor biserici şi schituri din Moldova, de mai mică importanţă.

Dacă mai adăugăm la aceasta şi cele cîteva acte care reflectă legăturile noastre cu Patriarhia din Constantinopol (V/16) sau cu biserici din Sfîntul Munte (V/190; VII/89; IV/2,) şi altele din Grecia (VII/80), credem că Muni-

cipiul Bacău are un depozit bogat de documente; alcătuitorii inventarului de față punînd la îndemîna cercetătorilor un prețios instrument de lucru.

Pr. I. APOSTU

Manuscrisul de Ieud, text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice, de *Mirela Teodorescu* și *Ion Gheție,* Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, 259 p.

Academia R. S. R. pune la dispoziția celor interesați de vechea cultură românească „unul dintre cele mai reprezentative monumente ale limbii și literaturii noastre din primele decenii ale secolului al XVII-lea, insuficient cunoscut pînă în prezent".

Lucrarea este rodul muncii de colaborare între Institutul de lingvistică din București și Facultatea de limba și literatura română a Universității București, colaborare ce subliniază, din capul locului, rigurozitatea științifică a prezentei ediții.

Volumul cuprinde, după un scurt *Cuvînt înainte,* un *Studiu filologic* (p. 7-58), un *Studiu de limbă* (p. 59-141), *Abrevieri* (p. 142-145), *Notă asupra ediției* (p. 145-149), *Textul* (p. 153-171), *Indice de cuvinte* (p. 173-207) și *Facsimile* (p. 211-258).

Manuscrisul a fost descoperit în august 1921 de către Andrei Bîrseanu într-o expoziție, la Sighetul-Marmației. Fusese expus aici de către preotul Artemiu Ardesco din comuna Ieud-Maramureș. Acest manuscris este un codice miscelaneu, de tip special, deoarece pe lîngă manuscrisele slave și românești, cuprinde și două fragmente din tipăriturile lui Coresi: *Catehismul* și *Pravila.* Codexul a fost numit de către I. Bianu, cu prilejul publicării lui, în 1925, *Manuscrisul de la Ieud.* El cuprinde trei texte: Primul, un text slavo-român, cu traducerea românească intercalată. Titlul textului slavon este *Poslanie ga ba nasego Is. Xa su ubse spa[d]see vu Ier[s]li[m];* celui românesc, notat în continuare, îi lipsește începutul: *... dentru ceriu cădzu întru Ierusalim.* Textul conține o variantă a așanumitei *Legende a duminicii,* aparținînd tipului *Ierusalim* (după clasificarea lui N. Cartojan). O altă versiune a acestui text, datată 1600, se găsește în *Codicele Sturdzan.* Una dintre caracteristicile textului este conservarea în traducerea românească a lui — *n* — în cuvinte de origine latină.

In cel de al doilea text, *Poucenie v ne[d]le pasxy, Învățătura întru sfînta și marea dumineca Paștilor, scrisă e de Sfîntul Ioan Zlataust,* este vorba de tîlcul evangheliei din duminica Paștilor. Autorul acestei omilii, atribuită Sfîntului Ioan Gură de Aur, este în realitate Patriarhul Ioan Caleca (1334-1367). Omilia este prezentă și în *Cazania a II-a* a lui Coresi și în *Codicele Todorescu.* Traducerea a fost făcută după o *Cazanie* slavonă, tipărită la Zabludov în 1569 de Ivan Feodorov. Textul este scris integral în limba română și prezintă rotacismul lui — *n* — în cuvintele de origine latină.

Al treilea text este în întregime românesc și are titlul slavon *Poucenie o staa pricestanie* (= Invățătură despre sfînta cuminecătură). Cuprinde omilia din joia Paștilor și se regăsește în *Cazania a II-a* a lui Coresi. Textului îi lipsește partea finală a cazaniei. Prezintă rotacismul lui — *n* — în cuvintele de origine latină.

Primul care face cîteva referiri asupra *manuscrisului de la Ieud,* este Andrei Bîrseanu. El susține că *Legenda duminicii* a fost tradusă de un străin sau copiată „de un fidel copist al unui traducător străin". Al. Rosetti consideră *Învățătura la Paști* (cel de-al doilea text al manuscrisului) o copie, realizată în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Ion Bianu face o descriere sumară a celor trei texte și le datează 1560-1580, aducînd ca argument semiunciala obișnuită în cea de a doua jumătate a secolului al XVI-lea. N. Drăganu remarcă diferențele existente între *Legenda duminicii* din *Manuscrisul de la Ieud* și lucrarea similară copiată de popa Grigore din Măhaci la 1600. El consideră că textul provine din sudul Dacoromaniei, dar a fost copiat în „nordul teritoriului pe unde se vorbește românește, în secolul XVI". Ca argumente aduce absența rotacismului și notarea morfemului *pre* la acuzativul numelor de persoană. Margareta Ștefănescu, ocupîndu-se de problema raportului dintre textul slav și cel românesc al *Legendei duminicii,* subliniază faptul că traducătorul nu a redat cuvînt cu cuvînt textul slav. El aparține școlii lui Ion Exarhul, care

recomanda redarea fondului și nu a literei textului, și nu școlii lui Grigore Prezviterul, după care o traducere trebuie să reproducă literal un text. G. Ivănescu, ținînd seama de grafiile cu — *n* și j, consideră că manuscrisul ar fi „o copie de pe un text muntenesc sau ardelenesc de sud". Maria Zdrenghea se ocupă mai pe larg de *Legenda duminicii* și consideră că cele două versiuni, slavonă și românească, ar fi independente, fiind reunite de scribul textului, avînd un scop didactic-religios, ceea ce ar duce spre o mănăstire, în speță spre Peri (Maramureș), unde exista o școală de preoți. P. Olteanu consideră că traducerea *Legendei duminicii* s-a făcut la Mănăstirea Peri sau Ugocea. Tot el face, cel dintîi, legătura dintre *Învățătura la cumine-cătură* (cel de-al treilea text al manuscrisului) și *Învățătura la preacinstita taină ce se zice de trupul și de sîngele lu Hristos* din *Cazania a II-a* coresiană. Ultimele observații asupra celor trei texte din *Manuscrisul de la Ieud* le fac Al. Mareș și I. Gheție. Primul consideră că, manuscrisul a fost copiat între 1621-1623, iar al doilea că textele sînt traduse în sudul Dacoromaniei și copiate, mai întîi, în Moldova și apoi în nordul Transilvaniei.

Autorii studiului de care ne ocupăm, servindu-se de un număr mare de argumente de natură lingvistică, grafică și filologică, ajung la concluzia că textele *Manuscrisului de la Ieud* sînt copii și nu originalele traducerilor românești.

Concluziile lui Al. Mareș referitoare la datare sînt împărtășite de autorii studiului. Acesta, pe baza unei amănunțite cercetări filigranologice a hîrtiei textului, stabilește că hîrtia pe care au fost scrise cele trei texte este fabricată la Mriszek (Polonia). Acest tip de hîrtie apare în documente începînd cu anii 1600-1603. După o argumentare persuasivă, concluzia la care se ajunge este că textele au fost scrise în jurul anului 1630.

Luînd în considerație locul unde a fost găsit manuscrisul, circulația filigranelor, filiația textelor, originea etnică a copistului, se ajunge la concluzia că aceste trei texte ale *Manuscrisului de la Ieud* au fost traduse în Muntenia sau sudul Transilvaniei, de persoane care vorbeau graiuri de tip muntenesc, copiate apoi în Moldova și transcrise, în fine, în forma în care s-au păstrat, în Maramureș.

In subcapitolul *Chestiuni de filiație* este confirmată opinia lui N. Drăganu, potrivit căreea între *Legenda duminicii* din *Manuscrisul de la Ieud* și textul similar din *Codicele Sturdzan* nu există nici un raport de filiație și că ele reprezintă versiuni diferite ale epistolei apocrife. Cele două omilii ale manuscrisului sînt copii după cazaniile corespunzătoare din tipăritura coresiană apărută în 1581. Pe baza considerațiilor de natură lingvistică se demonstrează că între cele două omilii și textele coresiene se află una sau mai multe copii intermediare. Una din ele a fost efectuată în Moldova, cînd versiunile coresiene au fost scurtate și revizuite.

In concluziile studiului filologic, se consideră că textele *Manuscrisului de la Ieud* „ilustrează unul din itinerariile urmate de cartea românească veche în primul veac de literatură (1550-1650), și anume din sudul nerotacizant spre zonele nordice ale țării, unde rotacismul lui — *n* —, ca și alte particularități arhaice, se mai menționau, ducînd uneori o existență precară. Fiecare din cele trei texte pornite din sudul țării a fost recopiat în Moldova, pentru a ajunge, în cele din urmă, după mai multe popasuri, în colțul nord-estic al Transilvaniei, în Maramureș. Aici, în jurul anului 1630, au fost transcrise de un localnic".

In ceea ce privește *Stadiul de limbă*, sînt prezentate o serie de particularități care definesc structura lingvistică a manuscrisului în raport cu evoluția limbii române la sfîrșitul secolului al XVI-lea și primele decenii ale veacului următor. De asemenea, sînt reliefate unele fenomene care contribuie la o mai bună cunoaștere a vechii limbi literare românești.

Atrag atenția în mod deosebit problemele legate de lexic. Vocabularul manuscrisului cuprinde 722 de cuvinte-unități (din care 18 sînt nume proprii) și au o frecvență absolută de 4320 de apariții. Frecvența cea mai mare o înregistrează 33 de cuvinte (de la 20 apariții în sus), din care 30 sînt de origine latină. Pe primele zece locuri se situează, în ordine: *și, vrea, de* (prep.), *să, fi, noi* (pron.), *nu, că, cu, avea.* Din totalul cuvintelor, 351 sînt latine, 141 slave, 10 maghiare, 5 grecești, 3 autohtone, 133 românești latine, 43 românești slave, 3 românești autohtone, 5 românești ma-

ghiare, 2 românești grecești și 8 cu etimologie necunoscută. După cum se observă, deși originalele slavone ar fi putut exercita o importantă influență asupra textului românesc, elementul latin își păstrează locul de frunte.

Volumul constituie prima ediție științifică a *Manuscrisului de la Ieud*. In publicarea textului s-au operat cîteva modificări lipsite de importanță (eliminarea prescurtărilor). Textul este însoțit de un bogat aparat critic și de un indice exhaustic de cuvinte. In cadrul indicelui au fost transcrise cuvintele titlu în grafie latină (pentru a ușura consultarea), iar în interiorul fiecărui articol s-au reprodus formele aceluiași cuvînt în grafie chirilică.

La sfîrșitul volumului este publicat, în întregime, *Manuscrisul de la Ieud* în facsimile, lăsînd astfel posibilitatea comparării cu textele transliterate.

V. DIACON

Cronica bisericească

A. — Arhiepiscopia Iașilor

Început de An Nou la Centrul Eparhial Iași

Inconjurat cu dragoste de sfetnicii cancelariei arhiepiscopale și de slujitorii catedralei mitropolitane, în holul reședinței, lîngă pomul tradițional de iarnă, în ajunul Anului nou, I. P. S. Mitropolit Teoctist, după obiceiul locului, a primit grupul de urători alcătuit din personalul muncitor de la atelierul de lumînări, cărora le-a mulțumit pentru urările făcute, le-a transmis binecuvîntări și le-a adresat felicitări pentru păstrarea datinilor strămoșești.

A doua zi, 1 ianuarie a. c., I. P. S. Teoctist, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit Sfînta Liturghie în catedrala mitropolitană. La timpul potrivit, în cadrul Sfintei Liturghii, I. P. S. Sa a rostit un cuvînt de învățătură, arătînd întreita importanță a zilei de 1 ianuarie.

«Aceasta este ziua în care de trei ori trebuie să ne bucurăm. In primul rînd trebuie să fim stăpîniți de o bucurie interioară, sufletească, pentru că Biserica prăznuiește, așa cum au vestit proorocii Vechiului Testament, intrarea Domnului nostru Iisus Hristos în rîndul urmașilor lui David ca om, prin tăierea împrejur.

O altă bucurie ne-o oferă Sfînta Biserică prin rînduirea prăznuirii Sfîntului Vasile cel Mare, predicatorul, gînditorul-filozof și teologul de cinste al veacului de aur al creștinismului.

Cea de a treia bucurie este sărbătorirea Anului nou care se împletește cu cele trei decenii de viață nouă în țara noastră, timp în care, întregul popor a pășit din treaptă în treaptă pe cele mai înalte culmi de cultură, civilizație și bunăstare».

Intîistătătorul Bisericii din Moidova şi Bucovina, a prezentat, apoi, rînd, pe rînd importanţa fiecărui eveniment sărbătorit în această zi de care se leagă bucuriile marilor împliniri făptuite de poporul român, dar şi nădejdile sale de viitor, care apare tot mai luminos.

«Cu aceste nădejdi şi gînduri alese mergem mai departe ca fii ai Bisericii care sprijină năzuinţele harnicului nostru popor şi iniţiativele înaltei noastre conduceri de stat.

Biserica noastră păstrează adevăruri de valoare morală. Anul nou ne aminteşte de răscolitoarea întrebare firească pentru orice început. Ce vom adăuga noi nou la faptele cele vechi? Răspunsul este clar: credinţa cea adevărată, mai vie şi mai puternică; viaţa morală personală mai curată şi purificată. La virtuţile din trecut să le adăugăm pe cele din prezent ca viaţa să se îmbogăţească neîncetat prin muncă, virtute, bunătate, cinste, onestitate, care aduc folos întregii ţări din prinosul sufletelor noastre.

Marele ierarh Vasile de Capadocia a fost nu numai un iscusit teolog, ci şi un călugăr de mare vrednicie, binefăcător şi însufleţit de o nemărginită dragoste faţă de aproapele. El înfiinţează primele aşezăminte de ocrotire a sănătăţii, de ajutorare a bolnavilor, fapt care-l situiază în rîndul bărbaţilor de seamă ai Bisericii.

Doresc ca Anul acesta nou în care intrăm cu bucurie şi rugăciune împreună să aducă împlinirea gîndurilor şi hotărîrilor noastre. Tot ceea ce avem mai înalt, mai bun, mai frumos şi mai nobil în sufletele noastre de români şi creştini să păstrăm ca dar scump de la strămoşii noştri.

Noianul de simţăminte cu care păşim pragul Bisericii în ziua de Anul nou să fie binecuvîntat de Dumnezeu, dăruind fiecăruia tot ceea ce doreşte cu sănătate, bucurie şi pace. Amin».

După otpustul Sfintei Liturghii, I. P. S. Sa a săvîrşit un Polihroniu pentru conducătorii statului şi ai Bisericii şi pentru bunăstarea întregului popur.

Pentru a aduce îndătinatele urări şi respectuosul omagiu I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, în ziua de luni, 2 ianuarie, 1978, colaboratorii apropiaţi, slujitorii catedralei şi clericii din oraşul Iaşi s-au adunat în sala de festivităţi a Centrului Eparhial. După intonarea imnului arhieresc de primire a I. P. S. Mitropolit Teoctist, P. C. consilier administrativ C. Buzdugan a schiţat strădaniile depuse de poporul nostru în anul care a trecut, apoi în numele clericilor din Arhiepiscopia Iaşilor, al membrilor Consiliului eparhial şi al personalului cancelariei mitropolitane, a adus Intîistătătorului lor un firesc omagiu de dragoste, ataşament şi recunoştinţă, cu respectuoase urări de sănătate deplină şi arhipăstorire încununată de belşug şi roade duhovniceşti.

Răspunzînd acestor alese urări, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei a rostit un cuvînt de îndrumare părintească, prin care a pus în lumină bucuria pe care fiecare fiu al poporului român o trăieşte, cum şi năzuinţele de viitor pe care le leagă de începutul Anului nou. Arătînd că Biserica este o instituţie a trecutului, dar şi a viitorului, aspect fundamental pe care-l conferă învăţătura sa despre viaţa viitoare, I. P. S. Sa a scos în evidenţă importanţa şi actualitatea slujirii preoţeşti.

«Ceea ce ne stăpîneşte pe noi toţi cei care reprezentăm

Biserica dreptmăritoare este să năzuim cum să înțelegem și în ce fel să împlinim învățătura Mîntuitorului Iisus Hristos.

Să dăm, deci, expresia cea mai deplină acestei misiuni și chemări la slujire așa «după cum Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El și să-și dea viața răscumpărare pentru mulți» (Matei XX, 28).

Sensul cel mai deplin al mesajului mesianic de la Betleem s-a împlinit prin slujire. Ortodoxia a păstrat pînă și în port și în grai această slujire.

Preoția este miezul slujirii, este centrul ei de unde pleacă toate celelalte modalități de slujire. Ea constituie o problemă cheie pentru Mișcarea ecumenică. De aceea, se cade ca slujirea preoțească să constituie o deosebită preocupare pentru noi».

Apoi, Inalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit a arătat că slujitorii sfintelor altare trebuie să stăruie pentru înfăptuirea a tot ceea ce este folositor și de interes obștesc. In acest sens, I. P. S. Sa a adăugat: «Anul care s-a încheiat a fost un an de mari înfăptuiri. In toate sectoarele s-au înregistrat rezultate dintre cele mai bune. Țara noastră a făcut în cele trei decenii de viață nouă, pași mari și se află pe o treaptă superioară de dezvoltare.

E firesc ca și noi, slujitorii Bisericii Ortodoxe Române, legați de altarele străbune și de viața poporului nostru, prin atîtea fire, să ne bucurăm de tot ceea ce s-a realizat prin cuvînt și faptă și să sprijinim orice acțiune care se intreprinde în folosul binelui și bunăstării obștești. Noi trebuie să dăm strălucire preoției și ortodoxiei românești care se caracterizează printr-o legătură strînsă cu viața poporului, preoția despre care Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin spunea că este «sfîntă», *«sfîntul preot de la țară»*.

In încheiere, I. P. S. Sa a recomandat ca în toate să se arate corectitudine. «De acum înainte pășim la lucrare temeinică pentru ca să putem menține la același nivel viața bisericească, așa cum ne-a lăsat-o Prea Fericitul Patriarh Iustin, omul bunătății și al dreptății, care răspunde acum de întreaga Biserică.

Să nu se simtă nimeni împovărat de asemenea cerințe, fiindcă aceasta se cere numai de la un organism viu. Să ne silim deci ca această prezență a noastră în mijlocul credincioșilor, fii vrednici ai poporului român, să fie o prezență activă și de bine ziditoare».

După aceea, cei prezenți s-au întreținut cu Părintele lor duhovnicesc, exprimîndu-și fiecare mulțumirea, bucuria, dar și hotărîrea de a da viață îndemnurilor Arhipăstorului, pentru ca în toate să sporească fapta cea bună.

Conferința administrativă cu protopopii, stareții și starețele din Arhiepiscopia Iașilor

In zilele de 28 și 31 ianuarie a. c., a avut loc, la Centrul eparhial Iași, Conferința administrativă cu stareții, starețele și protopopii din Arhiepiscopia Iașilor.

In prima zi, 28 ianuarie a. c., au fost prezenţi starețele și stareții mănăstirilor și schiturilor din Arhiepiscopia Iașilor, precum și muzeografii, supraveghetorii și gestionarii custozi-sală care urmau în această perioadă (16-29 ianuarie) cursurile anuale de reîmprospătarea și îmbogățirea cunoștințelor de specialitate.

In cealaltă zi, 31 ianuarie a. c., după ce au avut loc lucrările Adunării generale a C. A. R. C., s-a ținut și Conferința administrativă cu protopopii din Arhiepiscopia Iașilor.

Conferințele care au avut același scop au fost prezidate de I. P. S. Mitropolit Teoctist, de față fiind și colaboratorii săi apropiați: P. S. Adrian Botoșăneanul, Episcop-vicar, inspectorii teritoriali ai Departamentului Cultelor, P. C. vicar administrativ, C. Sîrbu și P. P. C. C. consilieri administrativi, T. Rîpă, R. Mironovici, C. Buzdugan.

I. P. S. Mitropolit Teoctist a deschis lucrările dînd cuvîntul fiecărui stareț, starețelor și protopopilor să expună pe rînd situația problemelor lor administrative. Vorbitorii au adus la cunoștință I. P. S. Mitropolit Teoctist, în mod amănunțit, atît problemele care priveau lucrările de construcții și reparații de la biserici, personalul monahal de la mănăstiri și clerical de la parohii, cît și problemele pastorale sau de profil cultural și social.

După încheierea expunerilor, mulțumind tuturor, I. P. S. Teoctist a dat apoi cuvîntul P. P. C. C. părinți consilieri administrativi de la Centrul eparhial, care, de asemenea, au făcut cunoscut probleme ce necesită urgență pentru rezolvarea lor. Printre acestea au fost: necesitatea respectării normelor din regulamentul de pictură bisericească, prelucrarea Legii pensiilor nr. 3/1977, punerea la punct a cărților de muncă, angajările personalului, răspunsurile, la timp, la sesizările și reclamațiile existente, motivarea bine întemeiată privind modificările survenite la posturile din schemele de funcțiuni etc.

De asemenea, s-a pus în vedere clericilor obligația de a folosi în biserici numai lumînări de ceară, amenajarea unor ventilatoare pentru aerisire în locașurile de cult, toate documentațiile să fie verificate și aprobate de conducerea Sf. Mitropolii, securitatea locașurilor de cult să fie asigurată prin instalarea sistemelor de alarmă, să se raporteze la timp și concludent situația activității pastoral-misionare de pe teren etc.

In încheiere, I. P. S. Mitropolit Teostist, luînd cuvîntul, a dat unele sfaturi părintești și îndemnuri folositoare pentru o mai bună desfășurare a activității administrativ-gospodărești și pastoral-misionare a clerului. I. P. S. Sa a stăruit, mai ales, asupra îndatoririi tuturor clericilor și personalului administrativ bisericesc din eparhie de a lucra cît mai corect și cu toată atenția cuvenită pentru rezolvarea în bune condițiuni, a problemelor administrativ-gospodărești. Pentru aceasta, fiecare să-și îndeplinească cu cinste, la locul său, toate sarcinile care-i revin. Desăvîrșita unitate de gîndire și faptă între conducătorul Patriei noastre și poporul român să fie pildă vie tuturor clericilor de conlucrare cu credincioșii. Asemenea pildă de conlucrare colectivă o urmează și membrii Sfîntului Sinod.

Exemplul cel bun în corectitudine să fie deci tuturor drumarul activității administrativ-gospodărești și social cetățenești.

Exprimîndu-și mulțumirea de felul cum au fost aduse la îndep-

linire asemenea probleme la mănăstiri şi în enorii, I. P. S. Sa atransmis tuturor păstoriţilor binecuvîntări arhiereşti şi succese în slujirea Bisericii şi a Patriei.

GH. BURCĂ

Adunarea generală a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului şi a personalului muncitor din Arhiepiscopia Iaşilor

In ziua de 31 ianuarie a.c., a avut loc la Centrul eparhial Iaşi Adunarea generală a membrilor Casei de Ajutor Reciproc a Clerului şi personalului muncitor din Arhiepiscopia Iaşilor, în cadrul căreia s-a discutat «Darea de seamă» a comitetului de conducere, bilanţul şi contul de execuţie bugetară pe anul 1977 şi planul financiar pe anul 1978.

In sala de şedinţe, la orele 10, a intrat Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, însoţit de P. C. Pr. C. Sîrbu, vicar-administrativ, PP. CC. consilieri: Dumitru Hadîrcă, Toma Rîpă, Radu Mironovici şi Costache Buzdugan, cum şi D-l Inspector Dumitru Andronic, delegatul Departamentului Cultelor.

Deschizînd şedinţa, P. C. Pr. D. Hadîrcă, preşedintele Comitetului de conducere al C.A.R.C., a arătat bucuria deosebită a membrilor Adunării, prilejuită de prezenţa Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit, precum şi a delegatului Departamentului Cultelor.

La propunerea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit, s-a format biroul Adunării, apoi s-a făcut apelul nominal ai membrilor delegaţi, iar subsemnatul, secretarul comitetului de conducere al C.A.R.C., am prezentat Darea de seamă asupra activităţii desfăşurate în anul expirat, 1977, bilanţul şi contul de execuţie bugetară încheiate la 31 decembrie 1977.

In memoria membrilor decedaţi în cursul anului 1977 Adunarea generală a păstrat un moment de reculegere.

In continuare, P. C. Protopop Mihai Gheorghiu a dat citire raportului Comisiei de verificare, din care a reieşit limpede că membrii Comitetului de conducere al C.A.R.C. au lucrat cu multă corectitudine şi răspundere, propunîndu-se aprobarea raportului.

S-a dat citire planului financiar şi schemei de funcţiuni şi retribuţii pe anul 1978.

In legătură cu aceste lucrări a luat cuvîntul P. C. Preot Dumitru Matei-Vatra Dornei şi PP. CC. Prot. Anania Roşca-Dorohoi, Ioan Pricop-Piatra Neamţ, Gh. Baltag-Fălticeni. Vorbitorii s-au referit la modul corect în care s-a lucrat şi s-au rezolvat la timp cererile membrilor C. A. R. C., fapt care a adus rezultate bune în anul 1977. Punîndu-se la vot, au fost aprobate, în unanimitate, atît darea de seamă, bilanţul şi contul de execuţie bugetară, cît şi proiectul de plan financiar, schema de funcţiuni şi retribuţii pe 1978, îndemnizaţia preşedintelui, cuantumul ajutoarelor de spitalizare şi înmormîntare.

După aceea, P. C. Pr. D. Hadîrcă a adresat un cuvînt de mulţumire I. P. S. Mitropolit Teoctist, care a însufleţit prin prezenţa

Inalt Prea Sfinţiei Sale desfăşurarea lucrărilor Adunării generale a C. A. R. C.

Luînd cuvîntul, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a felicitat conducerea C. A. R. C. pentru frumoasele realizări de care a luat cunoştinţă din relatările făcute, arătînd că această instituţie aduce un sprijin real slujitorilor bisericeşti în diferite împrejurări. Casele de Ajutor Reciproc ale Clerului din B. O. R. funcţionează după un regulament aprobat de Sfîntul Sinod, cu scopul nobil şi uman să poată ajuta din munca sa, la nevoie, pe semenii lor.

Inalt Prea Sfinţia Sa a transmis apoi, membrilor Adunării generale şi familiilor lor urări de sănătate şi arhiereşti binecuvîntări.

In încheierea lucrărilor Adunării generale, P. C. preşedinte D. Hadîrcă a mulţumit I. P. S. Mitropolit Teoctist pentru deosebita grijă ce o poartă Casei de Ajutor Reciproc, făgăduind că şi în continuare se vor înregistra rezultate bune. De asemenea, a adus mulţumiri Departamentului Cultelor pentru înţelegerea arătată şi sprijinul acordat, conducerii Centrului eparhial şi Casei de Ajutor Reciproc a Clerului ortodox pentru îndeplinirea corectă a îndatoririlor ce le revin.

I. ZAMFIRESCU

O nouă serie de cursuri cu muzeografii, supraveghetorii de muzee şi custozii de sală din Arhiepiscopia Iaşilor şi Episcopia Romanului şi Huşilor

(16-28 ianuarie şi 6-11 februarie a. c.)

An de an către bisericile şi mănăstirile monumente istorice şi de artă din cuprinsul Arhiepiscopiei Iaşilor şi al Episcopiei Romanului şi Huşilor, precum şi către alte monumente din întreaga ţară, îşi îndreaptă paşii numeroşi călători români şi de peste hotare pentru a descoperi în piatra şi pictura acestora geniul creator al talentatului nostru popor, mărturia unor gînduri şi vreri ce caută să se sustragă poverii timpului, năzuinţele unui evlavios popor de a trăi în pace, libertate şi frăţie, statornicia lui în dreapta credinţă, pe care a păstrat-o, alături şi în egală măsură cu neatîrnarea, cu sabia în mînă şi cu preţul vieţii.

Imbrăcate în haine noi, graţie grijii deosebite pe care înalta noastră conducere de stat o acordă Patrimoniului cultural naţional, mănăstirile şi bisericile noastre prin măiestria lor artistică dau mărturie despre indestructibila unitate a celor trei valori. Frumosul, pe care-l întîlnim în toate componentele artistice ale monumentului, aduce la lumină adevărul că strămoşii noştri, şi pe această cale şi prin astfel de mijloace, fac dovada unor netăgăduite virtuţi şi nobile năzuinţe. In frescele bisericilor şi mănăstirilor noastre, unanim apreciate şi pretutindeni remarcate, adevărul istoric se dezvăluie sub îndoita ipostază: a frumosului, a artei care uneşte şi cheamă la unitate de gîndire şi simţire pe toţi oamenii, indiferent de origine, credinţă sau convingere, şi a binelui care apare ca un ideal, un

deziderat către care tinde atît de mult omenirea contemporană. Este unul dintre aspectele fundamentale ale mesajului istoric pe care, cei mai mulţi, şi nu arareori, în reculegere, preţuire, recunoştinţă şi admiraţie pentru cei care au creat aceste valori îl descifrăm în prezenţa remarcabilelor monumente, vechi locaşuri de rugăciune şi spiritualitate, de cultură şi civilizaţie românească.

La aceste monumente te întîmpină, întotdeauna, muzeografii, oameni care trăiesc, cu pasiune, fiecare filă de istorie legată de istoria monumentului respectiv, implicit, fiecare filă de istorie a neamului românesc.

De mai mulţi ani, prin părintească purtare de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, iar acum prin aceea a Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, s-au organizat şi anul acesta cursuri cu personalul muncitor din domeniul muzeistic.

Sinodul mitropolitan a hotărît, în şedinţa sa din 17 noiembrie 1977, ţinerea acestei noi serii de cursuri în intervalele 16-28 ianuarie cursuri generale şi 6-11 februarie a. c. cursuri de limbi străine. Deschiderea oficială a cursurilor a avut loc în ziua de 16 ianuarie, în prezenţa Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, a P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, a membrilor Permanenţei Consiliului eparhial.

După ce P. C. Pr. C. Buzdugan, consilier cultural, a făcut o scurtă prezentare asupra modului cum urmează să se desfăşoare cursurile, Inalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Teoctist a rostit un cuvînt, subliniind importanţa tezaurului nostru cultural, grija permanentă pe care conducerea de stat o manifestă faţă de aceste bunuri ale Patrimoniului cultural naţional şi îndatoririle ce revin instituţiilor care posedă astfel de bunuri, privind buna păstrare, restaurarea şi punerea lor în valoare.

Inalt Prea Sfinţia Sa a spus între altele: «Deci munca Dvs. este şi va fi mereu deosebit de valoroasă, deoarece cultura aceasta şi, mai ales, trecutul nostru au un rol foarte mare astăzi, pentru generaţiile care vin, pentru orientarea şi educarea întregului nostru popor pe drumul acesta de ataşament, de legătură faţă de creaţiile lui spirituale. De aceea, niciodată *domeniul acesta* nu poate fi considerat ca fiind ceva învechit. Şi din tematica dată, în programul enunţat se vede această preocupare. Veţi lua cunoştinţă de o serie întreagă de rezultate la care au ajuns cercetările întreprinse în ultima vreme. Aşa cum ştiţi, a ghida sau a păstra un asemenea tezaur înseamnă întîi de toate a cunoaşte ceea ce păstrezi şi cunoscînd să depui suflet, să fii un străjer conştiincios al acestor valori.

Şi oare unde am putea noi să găsim şi de la cine am putea să ne aşteptăm la mai multă dăruire, la mai mult suflet şi la mai mare grijă pentru trecutul acesta decît de la călugării, călugăriţele, preoţii noştri şi, în general, de la oamenii Bisericii. Pe aceste meleaguri, vredniciile acelor care au păstrat tezaurul nostru au fost evidenţiate, şi unii din ei, pentru aceste vrednicii, au trecut chiar şi în cartea de aur a Patriei noastre. Ei au ştiut să păstreze, uneori pînă la sacrificiu, tezaurul nostru cultural naţional, aşa cum ştiţi că s-a petrecut, în vremuri de grea încercare pentru poporul nostru, la Mănăstirea Secu. De aceea, încredinţarea aceasta de paznici, dată

de Biserică şi de Statul nostru slujitorilor bisericeşti, este de mare cinste. Vă onorează pe toţi lucrul acesta...

Sînteţi paznicii acestor bunuri. Să vă îmbunătăţiţi mereu activitatea Dvs. cu noi şi noi cunoştinţe, ca aceste bunuri, ca şi bisericile, să fie prezentate viu, atrăgător, în contextul acesta de iureş de viaţă nouă din ţară, de cultură. Să plece cei ce vin şi vizitează mănăstirile îmbogăţiţi sufleteşte de cele ce aud.

Eu sînt bucuros că avem o recoltă aşa de frumoasă în cuprinsul Mitropoliei în ce priveşte Patrimoniul cultural naţional. Sînteţi aici un număr mare de apostoli ai trecutului nostru, mărturisitori ai unor principii şi adevăruri aşa de înalte ca acele ale poporului român. Acestea sînt aşa de sfinte ca şi principiile evanghelice, şi misiunea Dvs. este tot aşa de importantă şi de sfîntă ca şi pravila pe care o faceţi zilnic. De aceea să o faceţi cu această conştiinţă mai departe».

Planul cursurilor, alegerea şi fixarea tematicilor, întocmit sub directa îndrumare şi cu aprobarea Inalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit, a cuprins teme de mare interes pentru reîmprospătarea şi îmbogăţirea cunoştinţelor şi pentru buna orientare a muzeografilor.

Au fost prezentate teme privind istoria arhitecturii şi artei româneşti, formarea poporului român, apariţia, răspîndirea şi organizarea vieţii creştine pe teritoriul de astăzi al ţării noastre, ocrotirea, conservarea, amenajarea şi securitatea Patrimoniului cultural naţional, Statutul de organizare şi funcţionare a Cultelor din R. S. România, poziţia ţării noastre în principalele probleme ale lumii contemporane.

La aceste cursuri au predat profesori de la Universitatea «Al. I. Cuza»-Iaşi şi specialişti de la Institutele de Cercetare şi de la Complexul Muzeistic-Iaşi: prof. G. Ivănescu, prof. Ilie Grămadă, prof. I. D. Lăudat, prof. Gavril Istrati, prof. Mircea Petrescu-Dîmboviţa, prof. Ariton Vraciu, prof. C. Zotta, prof. I. Andronovici, prof. arheolog I. Barnea de la Bucureşti, Lector Elvira Sorohan, prof. I. Solcanu, cercetătorii: N. A. Ursu, Ion Caproşu, Leon Şimanschi, arheologii: Maria Voica Puşcaşu şi Nicolae Puşcaşu, Dan Gh. Teodor, I. Arhip, directorul Complexului Muzeistic Iaşi, şi Claudiu Paradais, critic de artă, D. Vicoveanu, şeful Laboratorului zonal de restaurare-conservare-Iaşi.

Fiecare expunere era urmată de întrebări şi răspunsuri, dîndu-se astfel un caracter practic cursurilor.

Importanţa tematicilor abordate şi atenţia sporită acordată acestei noi serii de cursuri au avut menirea de a îmbogăţi cunoştinţele muzeografilor şi de a perfecţiona metodele de prezentare a monumentelor istorice şi de artă bisericească, precum şi a altor comori artistice expuse în condiţii muzeale, în colecţiile de obiecte bisericeşti de pe lîngă bisericile şi mănăstirile respective. Atît la încheierea cursurilor generale, cît şi la acea a cursurilor de limbi străine, muzeografii Nichita Vasile — Biserica Galata — şi Ciucur Marcel — Mănăstirea Rîşca — au adresat Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist un firesc cuvînt de mulţumire pentru părinteasca purtare de grijă şi preţioasele îndrumări date pe toată durata desfăşurării cursurilor. Totodată, ei au încredinţat, în numele tuturor cursanţilor, pe Intîistătătorul Bisericii din Moldova şi Bucovina că

își vor îndeplini cu sporită răspundere și multă pasiune îndatoririle pe care le au, așa încît prezentarea comorilor artistice ale trecutului nostru ca și marile realizări ale prezentului constructiv, să se poată face în cele mai bune condiții.

CRONICAR

Praznicul Sfinților Trei Ierarhi la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț

Îmbrăcînd din nou haina de sărbătoare, Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț a cinstit cu toată evlavia, la 30 ianuarie 1978, pe Sfinții Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigore de Nazianz, Cuvîntătorul de Dumnezeu, și Ioan Gură de Aur, ocrotitorii școlilor teologice din Patriarhia Română.

Sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi a început încă din seara premergătoare praznicului cînd, la timpul vecerniei, s-a oficiat la biserica Mănăstirii Neamț slujba privegherii de către un sobor format din PP. CC. Profesori ai Seminarului teologic și din PP. CC. Părinți monahi, viețuitori ai acelui așezămînt, avînd ca protos pe P. C. Arhimandrit Efrem Chișcariu, starețul Mănăstirii Neamț. La slujba privegherii au luat parte profesorii și elevii Seminarului teologic, monahi viețuitori ai Mănăstirii Neamț.

In dimineața zilei praznicului, luni 30 ianuarie 1978, la orele 9,00, a început, de asemenea, în ctitoria mușatină, oficierea Sfintei Liturghii de către P. C. Arhimandrit Efrem Chișcariu, starețul Mănăstirii Neamț, înconjurat de același sobor de slujitori. La Sfînta Liturghie a asistat și P. S. Adrian Botoșăneanul, Episcop-vicar la Arhiepiscopia Iașilor, delegat la această festivitate de către Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist.

După slujba Sfintei Liturghii a fost oficiat un parastas pentru cei ce au pus temeliile locașului de cultură teologică din istoricul ținut al Neamțului, pentru profesorii și elevii adormiți întru Domnul.

Răspunsurile la Sfînta Liturghie au fost date de corul elevilor seminariști, condus de Prof. Anibal Panțiru.

Predica a fost rostită de P. C. Pr. Prof. Constantin Mosor.

După ce a arătat că acești trei mari dascăli ai lumii creștine au fost aleși ocrotitori ai tuturor școlilor teologice din țara noastră «ca semn al plenitudinii, al acumulării multor învățături teologice» și pentru că au fost «apărători neînfricați ai dreptei credințe, pentru că au desfășurat o largă activitate științifică teologică, dovedindu-se, deopotrivă, trăitori adînci ai învățăturilor creștine și dînd răspunsuri valabile pînă astăzi la marile probleme ale teologiei și filozofiei patristice și pentru marea considerație ce au avut-o ei pentru harul preoției», dovadă fiind faptul că «au primit preoția și arhieria cu frică și cu cutremur, considerîndu-se cu smerenie, nevrednici pentru o taină așa de mare», P. C. Sa s-a oprit la două subiecte din marea moștenire lăsată nouă de Sfinții Trei Ierarhi: Biserica și familia.

Cei trei mari dascăli ai creștinătății au subliniat originea divină

a Bisericii, socotind-o scopul întregii creaţii. Pentru desăvîrşirea ei, însuşi Domnul Iisus Hristos «S-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfinţească, curăţind-o cu baia apei prin cuvînt, şi ca s-o înfăţişeze Sieşi Biserică slăvită, neavînd întinăciune ori pată ori altceva de acest fel, ci ca să fie sfîntă şi fără de prihană» (Efeseni V, 26-27).

Sfinţii Trei Ierarhi au exprimat limpede părerea ce predomina în epoca Sfinţilor Părinţi că începutul Bisericii urcă înainte de crearea lumii materiale, odată cu acela al lumii spirituale (Matei XXV, 34). «Mergînd pe acest fir de gîndire, a spus P. C. Sa, cei trei mari teologi arată că îndată după căderea omului a început pregătirea pentru întemeierea Bisericii pămînteşti care va rămîne pînă la sfîrşitul veacurilor vatră de căldură şi lumină pentru credincioşi».

Amintind că Sfinţii Trei Ierarhi au răsărit din mame de rară evlavie : Emilia, mama Sf. Vasile, Nona, mama Sf. Grigore Teologul şi Antuza, mama Sf. Ioan, reprezentînd «chipurile cele mai strălucite de mame creştine, toate trei fiind trecute în rîndul sfinţilor», P. C. Pr. Prof. C. Mosor a prezentat concepţia celor trei mari apărători ai Ortodoxiei despre familia creştină pe care Sf. Ioan Gură de Aur o numea «o mică Biserică». «Relaţiile dintre membrii familiei trebuie să se întemeieze pe virtutea dragostei, a respectului, a cuminţeniei şi a buneicuviinţe». Soţii să-şi îndeplinească cu sfinţenie obligaţiile lor, soţul să-şi îndrume soţia cu blîndeţe şi înţelepciune, iar aceasta «să deprindă buna chivernisire a treburilor gospodăriei şi să se poarte decent». Familia creştină trebuie să ofere un climat cald, sănătos, copiilor, care trebuie supravegheaţi şi instruiţi de părinţi «cu toată grija şi cu toată severitatea», cum spunea Sf. Ioan Gură de Aur. El recomanda părinţilor «să-i încredinţeze pe copii Stăpînului Dumnezeu, să-i facă fii bunii ai Bisericii, de unde pot să înveţe tot ce le este de folos şi pentru viaţa aceasta pămîntească, dar şi pentru agonisirea mîntuirii».

P. C. Pr. Prof. C. Mosor a încheiat cu un îndemn adresat profesorilor şi elevilor seminarişti de a avea în cei Trei Sfinţi Ierarhi «pilde vii de urmat, deoarece ei au întruchipat într-un mod ideal calităţile esenţiale ce se cer slujitorilor lui Dumnezeu. Nu trebuie să ne mărginim, doar, la a-i admira, ci să-i şi imităm, căci numai prin aceasta le vom putea arăta credinţa şi dorinţa noastră de desăvîrşire. Pe drumul urmat de ei, de slujire a binelui obştesc, sîntem chemaţi a merge şi noi spre folosul Bisericii noastre şi al Patriei dragi.

După otpustul Sfintei Liturghii, sărbătorirea Sfinţilor Trei Ierarhi a continuat în sala de festivităţi a Seminarului teologic din Mănăstirea Neamţ, unde s-a desfăşurat un program cultural artistic pentru cinstirea Sfinţilor Trei Ierarhi. La festivitate a participat Prea Sfinţitul Adrian Botoşăneanul, Episcop-vicar la Mitropolia Moldovei şi Sucevei, întîmpinat la intrarea în sala de festivităţi cu Imnul arhieresc interpretat de corul reunit al profesorilor şi elevilor seminarişti. La programul festiv a luat parte P. C. Pr. I. Andrioaie, consilier, ca delegat al Episcopiei Romanului şi Huşilor, P. C. Arhim. Efrem Chişcariu, starețul Mănăstirii Neamţ, P. Cv. Eustochia Ciucanu, stareţa Mănăstirii Agapia, P. Cv. Nazaria Niţă, stareţa Mănăstirii Văratec, monahi şi monahii vieţuitori şi ostenitori ai sfintelor locaşuri

din ţinutul Neamţului, profesorii, elevii, personalul administrativ şi de îngrijire al şcolii, cum şi părinţi ai elevilor.

După intonarea Imnului de Stat de către corul elevilor seminarişti condus de Prof. Anibal Panţiru, P. C. Pr. Prof. M. Vizitiu, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamţ, a rostit cuvîntul de deschidere. Adresîndu-se P. S. Adrian Botoşăneanul şi în ordine, tuturor celor prezenţi, P. C. Sa şi-a mărturisit bucuria prilejuită de sărbătorirea Sfinţilor Trei Ierarhi «mari dascăli ai lumii», cărora le datorăm atît de mult pentru învăţătura teologică pe care ne-au lăsat-o.

In continuare, Prof. Gh. Onofrei a ţinut conferinţa cu titlul «*Prietenia în concepţia Sfinţilor Trei Ierarhi*». După ce a prezentat prietenia în antichitatea păgînă ca o trăsătură deosebită a sufletelor alese, a arătat că în creştinism prietenia primeşte «o nouă fundamentare prin porunca iubirii aproapelui», creştinismul fiind «cea mai mare şi mai desăvîrşită şcoală a prieteniei», avînd pilda Mîntuitorului însuşi coborît prin dragostea Tatălui faţă de lume, care socotea «mîntuirea ca un act sublim al prieteniei divine» şi care, după ce şi-a format din Apostoli un grup de prieteni pentru care şi-a dat viaţa: «Dragoste mai mare decît aceea ca cineva să-şi pună sufletul său pentru prietenii săi, nimeni nu are» (Ioan XV, 13).

«In viaţa Sf. Trei Ierarhi, a spus vorbitorul, prietenia este înţeleasă, practicată şi verificată la altitudini impresionante, întruchipînd modele neîntrecute. Sf. Vasile şi Sf. Grigore de Nazianz, mai ales, şi-au împletit atît de strîns viaţa şi activitatea, încît, devenind, cum însuşi mărturiseşte cel din urmă două trupuri şi un singur suflet, prietenia lor poate fi luată ca model ideal şi perpetuu pentru cei care studiază în şcolile teologice».

In continuare, Prof. Gh. Onofrei a prezentat în cuvinte înălţătoare pilduitoarea prietenie dintre Sf. Vasile cel Mare şi Sf. Grigore Teologul, subliniind rolul stimulator pe calea virtuţii pe care l-a avut prietenia pentru cei doi sfinţi.

Importantă este alegerea prietenilor. «Un prieten credincios este, după cuvîntul Sf. Grigore de Nazianz, o comoară vie, este mai valoros ca aurul şi piatra scumpă, este o grădină închisă şi un izvor plăcut care se deschid la vreme potrivită».

Prietenia exclude aroganţa şi reversul ei linguşirea, caricatura prieteniei. «Prietenia nu subordonează, nu umileşte, ci egalizează. Prietenilor toate le sînt comune şi ei sînt totul unul pentru altul». In concepţia Sfinţilor Trei Ierarhi, prietenia stă deasupra soartei schimbătoare a oamenilor care o cultivă. Esenţa, puterea şi valoarea ei nu pot fi alterate de vicisitudini. Ea depăşeşte perfidia, minciuna, vicleşugurile şi alte piedici care-i stau în cale. Acolo unde este interes trecător şi egoism, nu poate exista prietenie. Adevărata prietenie este de natură sufletească. «Un om cu 100 de prieteni este mai bogat decît unul cu 1000 de talanţi», spunea Sf. Ioan Gură de Aur. Mîntuirea însăşi e opera prieteniei.

Prof. Gh. Onofrei şi-a încheiat conferinţa cu un citat din lucrarea lui Nichita Stethatos despre viaţa lui Simeon Noul Teolog: «Putem osteni cu stăruinţă în lupta virtuţii, putem să postim, să priveghem şi să practicăm orice fel de altă asceză, totul este în

zadar, dacă nu luptăm să ne facem o inimă fără răutate, simplă, dreaptă, smerită, dulce. Numai într-o astfel de inimă se răspîndeşte, respiră şi locuieşte, ca într-un locaş plăcut, harul Duhului dumnezeiesc».

După conferinţă, corul elevilor seminarişti a interpretat următoarele bucăţi muzicale: «Pînă cînd Doamne, mă vei uita» de D. Botneanscky şi «Miluieşte-mă Dumnezeule» de Gh. Cucu, iar elevii Ostache Ionel, Popovici Gheorghe, Nichitoaia Ioan, toţi din anul V, şi Oprea Ştefan, din anul IV, au citit texte despre pace, rugăciune şi preoţie din Sf. Trei Ierarhi. Ultima parte a programului au constituit-o cîntecul «Frumoasă ţară, dulce Românie» de I. D. Chirescu şi poezia «Urare din Moldova» de George Lesnea, poezie închinată preşedintelui Nicolae Ceauşescu, care a fost recitată de elevul Leonte Constantin, din anul IV.

In încheiere, a luat cuvîntul P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, care a adus binecuvîntările I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, îndrumătorul şi ocrotitorul de fiecare zi al învăţămîntului teologic din Moldova. P. S. Sa nu şi-a tăinuit bucuria care i-a cuprins întreaga fiinţă cînd, luînd parte la Sfînta Liturghie oficiată în biserica Mănăstirii Neamţ într-o atmosferă cu adevărat sărbătorească şi înălţătoare, întreaga biserică, nu numai corul elevilor seminarişti, a cîntat Rugăciunea Domnească şi alte Sfinte rugăciuni. Bucuria i-a sporit participînd la serbarea organizată şi desfăşurată nu numai sub îndemnurile credinţei noastre strămoşeşti, ci şi sub cele ale iubirii de Patrie, profesorii şi elevii seminarişti dovedindu-se nu numai buni creştini, ci şi adevăraţi şi înflăcăraţi patrioţi. Apreciind în numele I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei progresele realizate de Seminarul teologic, atmosfera de linişte, de înţelegere sufletească, duhul nou care pulsează în şcoală, P. S. Sa i-a îndemnat pe elevi să fie receptivi la tot ce se petrece în lume pentru a putea sluji aspiraţiile omenirii, să fie recunoscători pentru condiţiile de studiu, de rugăciune, de educaţie cetăţenească pe care le au la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ şi să facă totul pentru a deveni preoţi vrednici ai Bisericii străbune şi cetăţeni de nădejde ai Patriei noastre.

P. S. Episcop-vicar Adrian a transmis, în încheiere, binecuvîntări arhiereşti profesorilor şi elevilor seminarişti, tuturor ostenitorilor Seminarului teologic, din partea I. P. S. Mitropolit Teoctist, Părintele nostru plin de dragoste şi neostenit purtător de grijă.

Prof. Gh. I. BADEA

CHEMAŢI LA DOMNUL

†

Preotul Sergiu Mirăuţi

In ziua de 10 decembrie 1977, în urma unei grele suferinţe, s-a stins din viaţă în spitalul din Suceava, Preotul Sergiu Mirăuţi. Născut în anul 1912 în comuna Bosanci — Suceava, din părinţi

țărani, Ștefan și Ruxanda, el a urmat cursurile școlii generale în comuna natală, apoi ale Liceului «Ștefan cel Mare» din Suceava unde și-a luat examenul de bacalaureat, după care îndemnat de propria conștiință și la stăruința mamei, care dorea foarte mult să-l vadă preot, pe acelea ale Facultății de Teologie, evidențiindu-se la învățătură. După căsătorie a fost hirotonit pe seama parohiei Culeuți — Cernăuți, ca mai apoi să ajungă în Rudina-Oltenia, județul Mehedinți, unde a slujit cu vrednicie și cu frumoase realizări pe tărîm gospodăresc. A fost apreciat de colegi și de prieteni, de familie și de cei dragi ai săi.

In ziua de 14 decembrie 1977 i s-a oficiat slujba înmormîntării de către un sobor de preoți. Preotul Vasile Butnaru, paroh în Bosanci, în cuvîntul rostit a evocat chipul și realizările pastoral-misionare și gospodărești ale regretatului preot Sergiu Mirăuți. Au mai vorbit apoi, PP. CC. preoți Manilici Emilian ca delegat al Protopopiatului Suceava, Gheorghe Fărtăiș, în calitatea de cel mai apropiat coleg, și Burac Octavian din Mitocul Dragomirnei.

Sicriul cu trupul Preotului Sergiu Mirăuți a fost așezat lîngă părinții săi, în cimitirul satului, unde s-a născut și a copilărit.

Pr. V. BUTNARU

†

Protosinghelul Luca Moșneagu

In ziua de 10 ianuarie a. c., a încetat din viața, la Mănăstirea Secu, Protosinghelul Luca Moșneagu, născut în anul 1899 la 28 noiembrie în comuna Dolhasca, județul Suceava. A intrat în Mănăstirea Secu în anul 1927 și a fost tuns în monahism în anul 1928, primind numele de Luca, apoi a fost hirotonit ierodiacon și ieromonah și în cele din urmă hirotesit duhovnic.

In scurt timp, el a devenit îndrumătorul duhovnicesc al unor numeroși viețuitori din Mănăstirea Secu. A îndeplinit ascultări ca: econom mare al mănăstirii de metanie, a ținut loc de stareț în al doilea război mondial, păstrînd cu mare sfințenie tezaurul mănăstirii. A condus mult timp ca egumen la Schitul Țibucani, ctitoria lui Ioniță Botez cu hramul Sfînta Maria Magdalena. S-a îndeletnicit foarte mult cu cititul cărților și manuscriselor din biblioteca mănăstirii, cîștigînd din aceasta formarea și înalta sa ținută duhovnicească. Protosinghelul Luca Moșneagu s-a dovedit un călugăr rîvnitor pentru tot lucrul bun, fiind pildă și model de trăire,cu adevărat, călugărească.

Adormitul între Domnul, Protosinghelul Luca Moșneagu a fost înmormîntat în cimitirul mănăstirii Secu în ziua de 12 ianuarie. Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoți și diaconi în frunte cu P. C. Părinte Gherontie Ștefan, starețul mănăstirii și P. C. Protoiereu Ioan Moraru.

Mănăstirea Sècu, prin trecerea la cele veşnice a părintelui Luca Moşneagu, a pierdut un vrednic duhovnic.

Ierom. Ciprian ZAHARIA

†

Doi merituoşi vieţuitori ai mănăstirii Neamţ adormiţi întru Domnul

In răstimp de o săptămînă, clopotele mănăstirii Neamţ au vestit durerea soborului pentru trecerea din viaţă a doi merituoşi vieţuitori ai acestei mănăstiri: Protosinghelul *Nazarie Chirilă* şi Arhimandritul *Teofil Boghean.*

Protosinghelul Nazarie Chirilă s-a născut în 1903, în satul Valea Seacă-Paşcani, judeţul Iaşi, iar în anul 1928 a intrat în monahism. După noviciatul său la Mănăstirea Neamţ, a vieţuit şi la Hodoş-Bodrog (Arad), apoi la Rîşca (Suceava). Din 1959 revine la Mănăstirea Neamţ, iar din 1960 i se încredinţează egumenia schitului Vovidenia din apropierea mănăstirii Neamţ.

Egumenatul de la Vovidenia a fost bogat în lucrări de restaurare şi înnoire. Pe lîngă construcţii de locuinţe, atenanse gospodăreşti şi împrejmuirea gospodăriei cu gard, lucrul cel mai de seamă a fost pictarea bisericii schitului. Pictura în tempera a fost executată de către C. Călinescu în vremea stăreţiei la Mănăstirea Neamţ a Prea Sfinţitului Nestor Vornicescu Severineanul, actualul Episcop-vicar al Mitropoliei Olteniei. Redeschiderea bisericii după lucrările din interior s-a făcut prin slujba arhierească a vrednicului de pomenire, adormitul întru Domnul Episcopul-vicar al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei Irineu Crăciunaş.

In noaptea de 2 spre 3 februarie, un incendiu a acoperit în taină viaţa Protosinghelului Nazarie. In ziua de 5 februarie a. c., un sobor de preoţi, în frunte cu P. C. Efrem Chişcariu, stareţul mănăstirii Neamţ şi P. C. Dionisie Velea, stareţul mănăstirii Bistriţa, ca delegat al Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, au săvîrşit slujba înmormîntării. La timpul potrivit, cei doi stareţi au rostit cuvîntări, prin care au pus în lumină calităţile adormitului întru Domnul, Protosinghelul Nazarie. In dangătul clopotelor, sicriul cu corpul neînsufleţit al regretatului protosinghel Nazarie a fost coborît în mormîntul din cimitirul mănăstirii Neamţ.

Arhimandritul Teofil Boghean s-a născut la 20 februarie 1900 în satul Dumeni, judeţul Botoşani. In anul 1925 a intrat în monahism la Mănăstirea Neamţ, unde a rămas în ascultare timp de 53 ani. S-a distins ca un bun tipicar, cîntăreţ, slujitor, gospodar, fiind pildă pentru toţi vieţuitorii în muncă şi rugăciune.

Arhimandritul Teofil Boghean a fost un suflet ales şi apropiat îndrumător pentru cei care, venind la mănăstire, luau primul con-

tact cu viaţa monahală. In ziua de 8 februarie a. c., a încetat din viaţă regretatul arhimandrit Teofil Boghean, iar slujba înmormîntării a avut loc peste trei zile, 11 februarie, în cimitirul mănăstirii. Mulţi ucenici de ai părintelui Teofil care l-au stimat şi iubit, au venit la înmormîntare.

Printre cei de faţă au fost ucenicii săi Prea Sfinţiţii Adrian Botoşăneanul şi Gherasim Hunedoreanul, P. C. Părinte Arhimandrit Dionisie Velea, consătean, P. C. Protos. Longhin Pop, stareţ la Schitul Durău şi alţii. Serviciul înmormîntării monahilor a fost săvîrşit de un sobor de preoţi şi diaconi, în frunte cu PP. SS. Adrian Botoşăneanul şi Gherasim Hunedoreanul. Luînd cuvîntul Prea Sfinţiile Lor, au scos în evidenţă calităţile celui ce a fost Teofil Boghean Arhimandritul, făcînd îndemnul pentru părinţii din obştea mănăstirii ca să-i urmeze pilda de muncă, de rugăciune şi rîvnă pentru viaţa monahală.

Diac. I. IVAN

CHEMAŢI LA DOMNUL

†

Preotul Ioan D. Chirilă

In seara zilei de 8 ianuarie 1978, a încetat din viaţă Preotul Ioan D. Chirilă din parohia Crasnăşeni, Protopopiatul Huşi. El s-a născut la 12 mai 1905 în satul Crasnăşeni, comuna Tătărani-Vaslui. Părinţii săi, Dumitru Chirilă cîntăreţ bisericesc, şi mama sa Casandra casnică, i-au dat o educaţie frumoasă. Şcoala primară a urmat-o în satul natal, apoi doi ani Şcoala pregătitoare din satul Vutcani-Fălciu, imediat după războiul din 1916-1918 şi Seminarul teologic din Huşi pe care l-a absolvit în anul 1926. In anul 1938 a fost declarat licenţiat în Teologie.

La 17 septembrie 1926 s-a căsătorit cu învăţătoarea Natalia Drăgoi.

In ziua de 30 octombrie 1926 a fost hirotonit diacon în catedrala din Huşi şi preot în ziua de 6 noiembrie 1926 în biserica din Perieni, judeţul Tutova, cu ocazia sfinţirii acelei biserici.

In ziua de 15 noiembrie a fost numit preot la parohia Crasnăşeni, unde a slujit timp de o jumătate de veac, pînă la 1 aprilie 1976, cînd a cerut pensionarea, fiind suferind.

Păstorind mai bine de o jumătate de veac în satul său natal — lucru rar întîlnit —, a muncit pentru formarea şi ridicarea credincioşilor, lăsînd în urmă frumoase realizări pe plan duhovnicesc, pastoral.

Preot cu prestanţă, corect, devotat slujitor al Altarului, respectînd cu stricteţe tipicul bisericesc şi făcînd din slujbele bisericeşti o adevărată ceremonie de artă bisericească, s-a remarcat şi pe tărîm gospodăresc, reparînd de mai multe ori bisericile din parohie şi întreţinîndu-le în cele mai bune condiţii.

A fost un bun şi devotat părinte al familiei, dînd o aleasă educaţie copiilor care azi îndeplinesc funcţii de răspundere în viaţa socială.

Slujba înmormîntării a avut loc sîmbătă 14 ianuarie, fiind oficiată de un sobor de preoţi în frunte cu P. C. Protopop C. Găluşcă.

Din sobor au făcut parte PP. CC. preoţi: V. Popa, Grigore Lupaşcu, Vitalie Bocănescu, Dumitru Chirilă, D. Ursuleasa şi N. Bădros. A vorbit, despre viaţa şi activitatea decedatului, Părintele

Protopop, scoţînd în evidenţă activitatea pastoral misionară şi gospodărească a regretatului preot Ioan Chirilă, din partea colegilor, PP. CC. preoţi V. Popa şi N. Bădros, iar din partea credincioşilor, cîntăreţul pensionar Dumitru Dobrea.

După oficierea slujbei de înmormîntare, în sunetul clopotelor, trupul preotului Ioan Chirilă a fost coborît în cripta pregătită lîngă altarul bisericii la care a slujit mai bine de jumătate de veac.

Pr. N. BĂDROS

†

Diaconul Dumitru Teofanescu

In ziua de 7 ianuarie 1978, după o grea suferinţă, a încetat din viaţă diaconul şi dirijorul corului catedralei episcopale din oraşul Roman, Dumitru Teofănescu.

S-a născut la data de 22 aprilie 1909 în satul Gura Văii, judeţul Neamţ, dintr-o familie de învăţători.

Incă din fragedă copilărie a primit o educaţie aleasă de la părinţii săi care, fiind pedagogi, au ştiut să imprime, tuturor copiilor, dragostea de frumos şi iubirea faţă de semeni.

Dumitru Teofănescu a avut o voce melodioasă, afirmîndu-se în acest sens, încă din clasa întîia a Seminarului teologic din Roman.

Era nelipsit din programul tuturor serbărilor, date în cadrul Seminarului teologic, cît şi cu ocazia diverselor manifestări iniţiate de autorităţile de resort, pentru sărbătorile naţionale.

După absolvirea cursurilor seminariale, în anul 1934, se căsătoreşte cu actuala D-na Ana Teofănescu, fiind hirotonit diacon.

Ca dirijor, Diaconul Dumitru Teofănescu a îmbogăţit repertoriul cu o serie de cîntări religioase, mult apreciate de ascultători.

Pe lîngă activitatea de slujitor al Sfîntului Altar şi dirijor al corului, Dumitru Teofănescu a fost de-a lungul anilor, profesor de muzică vocală la: Seminarul teologic din Roman, Şcoala profesională de fete, Şcoala de cîntăreţi bisericeşti, Şcoala de ucenici, Liceele de băieţi şi fete, dirijînd şi corul Sindicatului din învăţămînt.

Modest în comportare şi atent faţă de cei ce l-au înconjurat, Dumitru Teofănescu a fost respectat şi simpatizat de toţi cei ce l-au cunoscut.

Sicriul cu trupul diaconului Dumitru Teofănescu a fost depus la biserica «Sf. Gheorghe» din oraşul Roman.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoţi şi diaconi.

Despre viaţa şi activitatea celui dispărut au vorbit: Gr. Gotcu, consilier juridic al Mitropolia Moldovei şi Sucevei, PP. CC. Pr. Ioan An-

drioaie, consilier administrativ la Episcopia Romanului, N. Toderici de la porohia «Sf. Gheorghe»-Roman, Vasile Brumărașu de la parohia Dolješti, Dumitru Bîrjoveanu și Diac. Ilie Murarașu, secretar eparhial la Episcopia Romanului și Huşilor. Vorbitorii au pus în lumină calităţile şi virtuţile celui ce a fost Diaconul Dumitru Teofănescu.

Foştii săi colegi şi cei care l-au cunoscut îi păstrează o frumoasă amintire.

Gr. GOTCU

†

Preotul Vasile Hîncu

In ziua de 2 februarie 1977 s-a stins din viaţă, în urma unei îndelungate suferinţe, la casa sa din Şişcani, comuna Moceni, judeţul Vaslui, Preotul pensionar Vasile Hîncu.

Născut în anul 1906 în satul Bălţaţi, comuna Tătărăni, judeţul Vaslui, Vasile Hîncu a rămas orfan de tată, încă din timpul primului război mondial şi a fost crescut de mama sa care l-a educat în spiritul iubirii de neam şi de Dumnezeu. După ce a terminat şcoala primară în satul natal, a urmat cursurile Seminarului teologic din Huşi, după absolvirea cărora, în anul 1928, s-a căsătorit şi a fost hirotonit preot pe seama parohiei Şişcani, comuna Moceni, judeţul Vaslui.

Ca preot, a urmat cursurile Facultăţii de Teologie şi a fost declarat licenţiat în anul 1935.

Activitatea pastorală şi-a desfăşurat-o cu multă dăruire timp de 48 de ani în parohia Şişcani. La sfîrşitul anului 1976, pe motiv de boală, s-a pensionat. Preotul Vasile Hîncu a fost un exemplu pentru enoriaşi, în viaţa de familie şi ca părinte. Dintre cei cinci copii ai săi, care împlinesc diferite rosturi în viaţa socială, unul este preot. Pentru tot ceea ce a făcut ca slujitor şi păstor de suflete, s-a bucurat de multă stimă şi apreciere din partea credincioşilor.

Slujba înmormîntării a fost săvîrşită de un sobor de preoţi.

Pr. I. VRÎNCEANU

P I-2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LIV, Nr. 3 — 4 MARTIE — APRILIE 1978

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

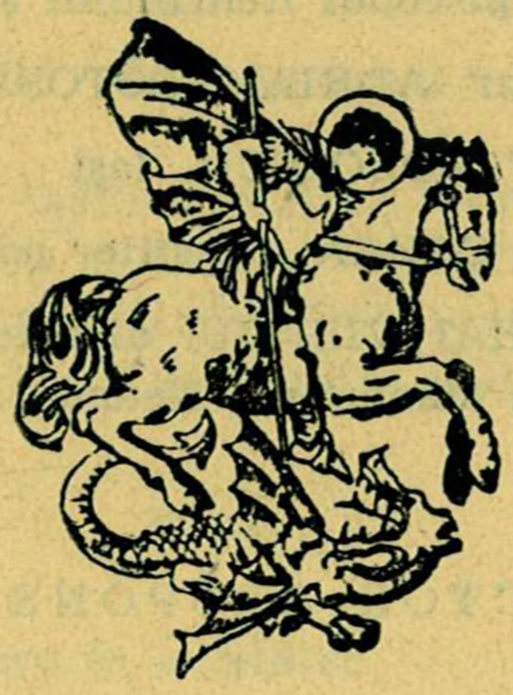

ANUL LIV, Nr. 3 — 4 MARTIE — APRILIE 1978

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Str. Ştefan cel Mare Nr. 46 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

MEMBRI

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

† P. S. Episcop Vicar ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, Iași

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

P. C. Pr. COSTICĂ CAZAN, consilier administrativ, Roman

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex. 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3".

42.420

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAȘILOR
ȘI A EPISCOPIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR

CUPRINSUL

La sărbătoarea sărbătorilor

† *TEOCTIST, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei,* Pastorală la Învierea Domnului — 1978 211
† *EFTIMIE, Episcop al Romanului și Hușilor,* Pastorală la Învierea Domnului — 1978 217

Păstrînd unitatea duhului întru legătura păcii

† *ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, Episcop-vicar,* Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh IUSTIN la Patriarhia Ecumenică . . . 221

Noi ierarhi în scaune vlădicești

Alegerea, recunoașterea și instalarea Prea Sfințitului Nestor Severineanul, ca Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei . 240
Prea Sfințitul Arhiereu-vicar Eftimie Bîrlădeanul a fost ales, recunoscut, și instalat Episcop al Romanului și Hușilor *(Pr. C. Buzdugan)* 245

Studii

Pr. MIHAI VIZITIU, Chemare la mîntuire 279
I. D. LĂUDAT, „Pierit-au dacii ?“ 289
Pr. ZEVIN RUSU, Noi considerații cu privire la izvoarele poemului „Luceafărul“ de Mihai Eminescu 302
Prof. T. G. BULAT, Tipografiile moldovenești de cărți bisericești de la Mitropolitul Veniamin Costachi pînă la secularizarea din 1864 321

Predici

Arhidiacon TIBERIU MELEȘCAN, La Bunavestire 338
Pr. VLADIMIR GROSARU, Omilie la Duminica a III-a din Postul Mare 341
GH. BURCĂ, La Duminica Sfîntului Ioan Scărarul . . . 344

Comemorări

† *ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, Episcop-vicar,* Din viața și înfăptuirile Mitropolitului Veniamin Costachi. La împlinirea a 175 de ani de la ridicarea sa în jilțul vlădicesc 348
Pr. SC. PORCESCU, Patriarhul Nicodim. Trei decenii de la moartea sa (1948-1978) 355
Diac. I. IVAN, Patriarhul Nicodim și Mănăstirea Neamț . . . 360

Însemnări 368

Ion Neculce *(Gv. Istrate)*; Petru Rareș Voievod și familia sa *(Pr. Iustin Gașpar)*; Un Evangheliar manuscris de la jumătatea secolului al XVIII-lea *(Cornelia Magda-Istrate)*; Autorități laice și personaje din mediul monahal înfățișate în gravurile cărților vechi românești *(Al. Ligor)*; Predoslovia „Triodului Floriilor", Lwow, 1642 *(Trad. prof. Șt. D. Hreniuc)*; Un vechi monument de arhitectură populară bucovineană *(Arh. Gh. Bratiloveanu)*; *N. A. Ursu*, Debutul literar al lui Dosoftei în «Limba română», XXV (1977), nr. 6, noiembrie-decembrie, p. 607-620 *(Pr. C. Buzdugan)*.

Recenzii 391

Diac. P. I. David, Premise ale dialogului anglicano-ortodox: Aspectul Revelației divine. Contribuția culturii teologice românești, în „Studii Teologice", XXVIII (1976), nr. 3-6, p. 213-512 *(Pr. I. Vîrlan)*; *Preot asistent Nicolae Necula*, Doctrina și viața religioasă o Bisericii copte, reflectată în textele ei liturgice — Rugăciuni și imne. Teză de doctorat în Teologie, București, 1976, 153 p. *(Gh. Burcă)*; *Dimitrie Cantemir*, Sistemul sau întocmirea religiei muhamedane. Traducere, studiu introductiv și comentarii de Virgil Cândea, București, 1977, LXXIV + 687 p. *(I. D. Lăudat)*; *Preot Scaralat Porcescu*, Catedrala mitropolitană din Iași, Iași, 1977, 156 p. *(N. Grigoraș)*; *Nicolae Grigoraș*, Mănăstirea Cetățuia, Iași, 1977, 93 p. *(Pr. Paul Mihail)*; *C. I. Tohăneanu, Teodor Bulza*, O seamă de cuvinte românești, București, 1976, 171 p. *(Prof. Silvia Popescu)*; *Guy Rachet*, Universul arheologiei. Tehnică, istorie, bilanț, vol. I — II, București, 1977 *(Șt. Lemny)*; Documente ale culturii muzicale vocale în Muntenia, Moldova și Transilvania *(Sebastian Barbu-Bucur)*; Almanahul Altarul, Londra, 1976-1977, 230 p. *(Gh. Burcă)*; *Preot Teodor Șerb*, Călăuza biblică, Timișoara, 1977, 288 p. *(Nicolae Neaga)*.

Cronica bisericească

A. — **Știri și fapte din viața Patriarhiei Române** 413

Sfințirea Marelui Mir *(Pr. Scarlat Porcescu)*.

B. — **Arhiepiscopia Iașilor** . . . 422

Conferința preoțească pe luna martie *(Pr. C. Buzdugan)*; Conferința pastoral-misionară *(V. Nechita)*; Hramul Mănăstirii Vatra Moldoviței *(Diac. V. Vaida)*.

Chemați la Domnul: † Preotul Constantin Cronț *(Pr. P. Manole)*; † Preotul Ioan Botezatu *(Prot. I. Pricop)*.

C. — **Episcopia Romanului și Hușilor** . . 429

Conferința de orientare din luna martie 1978 *(Pr. C. Pelin)*.
Chemați la Domnul: † Preotul Alexe Mărăndici *(Pr. Th. Lificiu)*.

La sărbătoarea sărbătorilor

† TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL IAŞILOR ŞI MITROPOLIT AL MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

Iubitului cler, cinului monahal şi tuturor binecredincioşilor creştini din această de Dumnezeu-păzită Arhiepiscopie, har, milă şi pace de la Dumnezeu-Tatăl, iar de la Noi arhierească binecuvîntare.

«In El era viaţă şi viaţa era lumina oamenilor» (Ioan I, 4).

Iubiţi fii duhovniceşti,

Cu aceste cuvinte pline de înţelepciune dumnezeiască începe Sfîntul Apostol şi Evanghelist Ioan să zugrăvească darurile mîntuitoare, viaţa şi lumina, pe care ni le hărăzeşte tuturor, prin jertfa şi Invierea Sa, Domnul şi Mîntuitorul Iisus Hristos. Izvor nesecat de viaţă şi lumină, El ne face părtaşi de viaţa cea fără de moarte — darul suprem al Ziditorului a toate —, şi de lumina cea neapusă, care ne călăuzeşte paşii spre desăvîrşire şi mîntuire. Şi cînd am putea oare rosti mai cu deplin temei acest preaslăvit imn închinat vieţii atotbiruitoare şi luminii veşnice, dacă nu în această noapte a Invierii Domnului, cînd sîntem chemaţi de Biserică să primim lumină din Lumina lui Hristos şi viaţă din Viaţa Lui ? In adevăr, acum cînd Il slăvim ca biruitor asupra morţii, prin cunoscuta cîntare : „Hristos a înviat din morţi cu moartea pe moarte călcînd şi celor din mormînturi viaţă dăruindu-le", cugetul nostru desprinde mai limpede cele ce s-au scris în *„legea lui Moise, în prooroci şi în psalmi... că aşa trebuia să pătimească Hristos şi să învieze din morţi a treia zi"* (Luca XXIV, 44, 46). Rostite de însuşi Mîntuitorul, Cel de curînd înviat, aceste cuvinte au avut darul să răspundă nedumeririlor care au copleşit inimile arzînde ale celor doi ucenici de pe drumul Emausului, Luca şi Cleopa, cuvinte ce au intrat adînc în conştiinţa creştină de atunci şi pînă în zilele noastre.

Păstrătoare statornică a întregului tezaur de credinţă, Biserica noastră strămoşească deschide larg, în aceste clipe de lumină şi veselie, nu numai uşile împărăteşti ale sfintelor locaşuri, ci şi tot belşugul vistieriei mîntuitoare, spre a ne apropia cu încredere şi cu evlavie, învrednicindu-ne de darurile de viaţă

dătătoare ale slăvitei Invieri a Domnului. Intru adeverirea acestora, purtăm în inimi şi în suflet făcliile de Paşti care, prin strălucirea luminii Invierii, fac din această noapte, o noapte mai luminoasă ca ziua, noapte de lumină şi de biruinţă a vieţii, cum o cîntă Sfînta noastră Biserică. Frumuseţea slujbelor ortodoxe, melodiile înălţătoare şi cuprinsul bogat în învăţăminte al imnelor şi cîntărilor tălmăcesc starea de bucurie şi de încredere pe care o trăim la vestirea cea îngerească a Invierii Mîntuitorului Iisus Hristos. Luminat de aceasta, sufletul creştin îşi înalţă zborul evlaviei către înălţimile vieţuirii înveşmîntate în haina iubirii de Dumnezeu şi de oameni, care îl arată pe cel ce mărturiseşte Invierea lui Hristos, ca pe un „*adevărat fiu al luminii*“ (Efeseni V, 1). Din toate desprindem certitudinea în adevărul Invierii, asemenea purtătoarelor de mir şi Sfinţilor Apostoli, care, dis-de-dimineaţă, intrînd în mormîntul gol, „*au văzut şi au crezut*“ (Ioan XX, 8), încredinţîndu-ne astfel că „în Iisus era viaţă şi viaţa Sa este lumina noastră“.

Dreptmăritori creştini,

Sfînta Biserică, ai cărei fii şi slujitori sîntem, îşi întemeiază învăţătura şi lucrarea ei mîntuitoare pe adevărul Invierii din morţi a Domnului nostru Iisus Hristos. Ea a prăznuit dintru început Duminica drept zi a învierii, potrivit Sfintelor Evanghelii (Matei XXVIII, 1; Marcu XVI, 9; Luca XXIV, 1; Ioan XX, 1), preamărind-o ca „sărbătoare a sărbătorilor şi praznic al praznicelor“. Sărbătoarea Paştelor este, aşadar, cea mai mare sărbătoare a creştinătăţii — şi, după cum ştim, fiecare Duminică de peste an este închinată învierii. Este sărbătoarea tuturor frumuseţilor cereşti şi pămînteşti. Este primăvara sufletelor şi desfătarea cea duhovnicească a creştinătăţii, deoarece „acum toate s-au umplut de lumină şi cerul şi pămîntul şi cele de desubt“, după cum răsună cîntările bisericeşti în aceste zile (*Canonul Invierii, III*). Intreaga scară de frumuseţi duhovniceşti, încununate cu belşug de bucurie şi de încredere, de viaţă şi de lumină, sînt valori de nepreţuit pe care Sfînta noastră Biserică ni le aşează pe frunte ca pe nişte coroane strălucitoare ale chemării noastre şi peceţi ale menirii de credincioşi ai lui Hristos, care a zis: „*Eu sînt lumina lumii*“ (Ioan VIII, 12), „*Eu sînt învierea şi viaţa*“ (Ioan XI, 25). In acest chip Il avem în Biserică pe Mîntuitorul Hristos, prin lucrarea Sfintelor Taine, viu şi lucrător, „*puternic în faptă şi în cuvînt*“ (Luca XXIV, 19), care împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfînt este închinat şi slăvit în vecii vecilor. Tălmăcind acest adevăr la fiecare dumnezeiască Liturghie, preotul, purtînd Sfintele Daruri către Sfîntul Altar, invocă numele lui Iisus rugîndu-se: „Ca pe un purtător de viaţă, ca un mai înfrumuseţat decît raiul cu adevărat şi decît toată cămara împărătească, mai luminat s-a arătat, Hristoase, mormîntul Tău, izvorul învierii noastre“.

Incă din veacurile de demult, glasul proorocului David se îndrepta cu recunoştinţă către Dumnezeu zicînd: «*Că la Tine*

este izvorul vieţii, întru lumina Ta vom vedea lumină" (Psalmul XXXV, 9). Intărind cele ce a zis Iisus în altă împrejurare —„*Eu cu Tatăl una sîntem*" (Ioan X, 30) — El precizează scopul venirii Sale în lume: „*pentru ca aceasta viaţă să aibă şi din belşug să aibă*" (Ioan X, 10). Spre a rodi în conştiinţe convingeri puternice în acest adevăr, Mîntuitorul a unit cuvîntul Său cu fapta. In văzul mulţimilor, a adus la viaţă pe fiul văduvei din Nain, pe fiica lui Iair din Capernaum şi pe Lazăr cel mort de patru zile. Mai presus de toate, Iisus vine cu propria Sa înviere, înfăţişîndu-se, direct, nu o dată, Sfinţilor Apostoli şi altor mulţimi de credincioşi în strălucirea trupului înviat, purtător încă al semnelor cuielor la mîini şi la picioare, avînd coasta străpunsă, pe care degetul Apostolului Toma a atins-o spre încredinţarea sa şi a noastră. Cunoscînd firea omenească gata de a cerceta şi verifica totul, Mîntuitorul Hristos a ieşit în întîmpinarea acestei stări sufleteşti în care se aflau ucenicii, mai ales, în împrejurările de cumplită suferinţă şi spaimă, de care erau ei cuprinşi — chemîndu-i stăruitor spre încredinţare. „*Vedeţi* — îi îndeamnă El cu duioşie — *mîinele Mele şi picioarele Mele, că Eu însumi sînt; pipăiţi-Mă şi vedeţi că duhul nu are carne şi oase, precum Mă vedeţi pe mine că am*" (Luca XXIV, 39; Ioan XX, 20).

Crez şi năzuinţă puternică, străbătînd paginile Scripturilor Sfinte, Invierea Mîntuitorului încoronează toate celelalte minuni săvîrşite şi dobîndeşte tăria faptului real, al biruinţei vieţii asupra morţii, a vieţii care nu suferă să rămînă în întunericul mormîntului, oricît de grea ar fi piatra cu care acesta se pecetluieşte. Ne dăm seama, astfel, de adevărul mîntuitor dat la iveală de Sfîntul Apostol şi Evanghelist Ioan despre Iisus, cînd scrie că în „*El era viaţă şi viaţa era lumina oamenilor*" (I, 4). Ca un fir neîntrerupt măreţia şi adîncimea acestui cuvînt al Apostolului iubirii continuă şi întregeşte prea frumoasa cîntare a bătrînului Simeon, cînd acesta L-a întîmpinat pe Pruncul Iisus în templu, cu aceste profetice cuvinte: „*Acum, slobozeşte pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace; că văzură ochii mei mîntuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feţii tuturor popoarelor; Lumină spre descoperirea neamurilor şi slava poporului Tău*" (Luca II, 29-32).

Iubiţi credincioşi,

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos înseamnă pentru noi toţi cei ce adeverim învierea Sa, viaţă, adevăr, lumină şi fericire în cel mai deplin şi mai înalt înţeles al acestor cuvinte. Chemări de o nepreţuită valoare şi podoabe ale creştinului sînt acestea pe care marele Apostol Pavel le vede izvorînd de la Mîntuitorul nostru Iisus Hristos „*cel ce a nimicit moartea şi a adus la lumină viaţa şi nemurirea*" (II Timotei I, 10). Această plinătate hărăzită adevăratei vieţi nu se poate concepe fără lumină, fără acea lumină care să străbată în împărăţia sufletelor, luminînd cel mai ascuns colţ al fiinţei noastre şi care ne ajută „*să*

umblăm — fără încetare — şi noi întru înnoirea vieţii" (Romani VI, 4). Acea lumină care îşi are izvorul în Dumnezeu şi despre care psalmistul zice că „*întru lumina Ta vom vedea lumină*".

In acest chip cîntă şi învaţă Biserica neîncetat adevărul despre viaţa şi lumina lui Hristos. Cuvîntul Mîntuitorului: „*Eu sînt lumina lumii; cel ce Imi urmează Mie... va avea lumina vieţii*" (Ioan VIII, 12) a constituit cea mai desăvîrşită călăuză pentru Sfinţii Apostoli şi pentru urmaşii lor, ştiind ei că învăţătura Mîntuitorului este „*duh şi viaţă*" (Ioan VI, 63). Cît de adîncă şi de înălţătoare este această încredinţare dată celor ce împlinesc voia lui Dumnezeu de a avea lumina vieţii! Ea deschide un nesfîrşit cîmp de a prisosi în rîvna săvîrşirii binelui, în îmbogăţirea credinţei şi în toate strădaniile nobile. Lumina vieţii, adică lumina minţii, lumina virtuţii, a dreptăţii şi a păcii, nu se cade să rămînă doar pe planul unei gîndiri care ar desfăta numai sufletul. Ci, dimpotrivă, lumina vieţii adusă de Mîntuitorul Hristos este lumina faptelor bune, lumina vredniciilor, lumina dragostei de oameni, a muncii şi a dăruirii. In acest cuprinzător sens, Sfîntul Apostol Pavel îndeamnă pe credincioşii din Efes prin cuvintele: „*Acum sînteţi lumină întru Domnul; umblaţi ca fii ai luminii! Pentru că roada luminii e în orice bunătate, dreptate şi adevăr*" (Efeseni V, 8-9). Iată cum înţelepciunea cea apostolească arată limpede înrîurirea binefăcătoare a luminii credinţei asupra îmbunătăţirii şi desăvîrşirii vieţii.

Sfîntul Apostol şi Evanghelist Ioan vine cu alte precizări deosebit de valoroase, în ceea ce priveşte prezenţa şi roadele luminii în vieţuirea creştină. „*Şi aceasta este solia pe care am auzit-o de la Iisus şi v-o vestim: că Dumnezeu este lumină... dacă umblăm întru lumină, precum El este în lumină*, lămureşte ucenicul iubit de Mîntuitorul, *atunci avem împărtăşire unul cu altul şi sîngele lui Iisus, Fiul Lui, ne curăţeşte pe noi de orice păcat*" (I Ioan I, 5, 7). Atît de folositor este să vieţuim în razele acestei lumini, care luminează mintea, inima şi voinţa tuturor fiilor Bisericii noastre, prin păstrarea neştirbită a credinţei dreptmăritoare, încît izbutim „să avem împărtăşire unul cu altul şi sîngele lui Iisus, Fiul lui Dumnezeu ne curăţeşte pe noi de orice păcat". Este vorba, astfel, de îndeplinirea unei comuniuni desăvîrşite, împlinindu-se rugăciunea Mîntuitorului „*ca toţi să fie una*" (Ioan XVII, 21).

Lumina adusă de Mîntuitorul este porunca iubirii faţă de toţi oamenii, socotită de El tot aşa de mare ca şi iubirea pe care o datorăm lui Dumnezeu. Intre lumina adusă de Iisus, lumina vieţii şi săvîrşirea binelui ca roadă a dragostei evanghelice — pentru ca viaţa să fie mai frumoasă şi demnă de trăit pentru toţi oamenii de pe pămînt — învăţătura sfîntă face o strînsă şi trainică legătură. „*Cel ce urăşte pe fratele său*, zice Scriptura, *este în întuneric şi umblă în întuneric şi nu ştie încotro se duce, pentru că întunericul a orbit ochii lui*" (I Ioan II, 11). „*Oricine face rele, urăşte Lumina şi nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească. Dar cel ce lucrează adevărul vine la Lumină, ca să se arate faptele lui, că în Dumnezeu sînt săvîrşite*" (Ioan III, 20, 21).

Iubirea oamenilor pe care Iisus o proclamă „*poruncă nouă*“ (Ioan XIII, 34) pentru marea ei însemnătate, se cade să fie lumina cea vie a vieţii noastre, iar pentru a o face vie, pentru a o săvîrşi „*cu fapta şi cu adevărul*“ (I Ioan III, 18) se pot găsi mereu binecuvîntate prilejuri. Stăpînit de această rîvnă, Sfîntul Chiril, patriarhul Ierusalimului, îndeamnă : „Să lumineze lumina ta, cea a faptei celei bune înaintea oamenilor şi să nu fie defăimat Hristos din pricina ta. Poartă cu vrednicie veşmîntul nestricăciunii, deosebindu-te de alţii prin săvîrşirea binelui şi ceea ce Dumnezeu ţi-a dat spre îngrijire, împlineşte cu folos“.

Iubiţi credincioşi,

Lumina şi căldura Sfintelor Paşti se îmbină în mod armonios cu lumina şi căldura firii înconjurătoare, care tinde, potrivit legilor ei, către aceleaşi împliniri înalte, menite să întreţină şi să aducă belşug în viaţa noastră a tuturor. Dacă lumina vieţii împărtăşită nouă prin Invierea Mîntuitorului luminează desăvîrşit fiinţa noastră, atunci noi devenim purtători de lumină. Să prisosim neîncetat în strădania spre tot ce este bun, faptă şi vrednicie obştească, încît roadele luminii să se arate tot mai îmbelşugate în viaţa noastră de fii ai harnicului nostru popor. Se cade să ne călăuzim pururea viaţa după adevărul că iubirea creştină, lumina vieţii — trăsătura de bază a Bisericii noastre, care este „*stîlp şi temelie a adevărului*“ (I Timotei III, 15) — înseamnă, „faptă şi adevăr“. Fapta dă valoare oricărei credinţe sau năzuinţe lăuntrice, iar slujirea adevărului este semnul unei conştiinţe noi, înalte şi creatoare, rod al treptei de cultură şi civilizaţie la care a ajuns poporul nostru.

Măreţele fapte de jertfă ale neuitaţilor eroi, — făuritori ai independenţei noastre naţionale, ai unităţii statale a poporului român, ca şi strălucitele ctitorii, vetre de cultură şi de grai străbun, presărate pe gurile de rai ale Moldovei şi Bucovinei —, mărturisesc peste veacuri că strămoşii noştri se călăuzeau de lumina dragostei de ţară şi de glia strămoşească. Deşi vatra părintească a fost des cotropită, de-a lungul veacurilor, totuşi ei nu s-au clintit o clipă şi nu s-au abătut de pe drumul idealurilor sfinte de neatîrnare, libertate şi dreptate. Din acest glorios trecut, trăgînd seva vredniciilor sale, poporul nostru îşi făureşte, în zilele noastre, propria istorie şi o ţară cunoscută pe toate meridianele pămîntului, o ţară a visurilor noastre. Strîns unit în jurul conducerii sale şi a marelui bărbat de stat, Nicolae Ceauşescu, preşedintele Republicii Socialiste România, ctitorul României contemporane, talentatul nostru popor păşeşte din treaptă în treaptă către împliniri tot mai epocale. Legată profund de cauza păcii între toate popoarele lumii, ţara noastră promovează pe plan mondial marile valori ale zilelor noastre, solidaritate cu toate forţele paşnice şi cu cei ce luptă pentru independenţă şi un trai mai bun, pentru demnitatea persoanei

umane, pentru dispariţia discriminărilor şi deosebirilor de orice fel şi pentru o lume mai bună şi mai dreaptă.

Insufleţiţi de toate acestea să nu precupeţim eforturile în a sprijini cu hotărîre şi dăruire această uriaşă strădanie de dezvoltare multilaterală a Patriei noastre. Este îndemnul izvorît din dragoste fierbinte pentru ţară şi conducătorii ei, ţara cu frumuseţile şi bogăţiile ei şi conducătorii cu înţelepciunea, dăruirea şi grija lor pentru fiecare brazdă din trupul sfînt al ţării, pentru fiecare colţişor de muncă şi de bunuri naţionale. Să ne unim, drept aceea, braţele, mintea şi simţirea pentru a spori belşugul de bunuri, dăruindu-ne cu tot ce avem mai demn în fiinţa noastră pentru propăşirea tuturor fiilor Patriei noastre dragi.

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

Incredinţat de prisosul sufletelor voastre către împlinirea tuturor celor *„cîte sînt adevărate, cîte sînt de cinste, cîte sînt drepte, cîte sînt curate, cîte sînt de iubit, cîte sînt cu nume bun, orice virtute şi orice laudă“* (Filipeni IV, 8), mă alătur din toată inima bucuriilor pe care le trăiţi în aceste luminoase zile de Paşti. Păstraţi cu statornicie datinile creştineşti şi româneşti, moştenite din moşi-strămoşi şi *„păziţi unitatea duhului în legătura păcii“* (Efeseni IV, 3), iar lumina Sfintei Invieri va străluci în viaţa, credinţa, familia şi căminele tuturor.

Avîndu-vă necontenit în dragostea şi în inima mea, rog pe Mîntuitorul Hristos cel înviat să reverse peste voi toţi bucurie, pace, sănătate şi fericire. Imbrăţişîndu-vă părinteşte pe toţi, vă întîmpin cu creştineasca vestire :

HRISTOS A ÎNVIAT !

Al vostru Părinte duhovnicesc,

† *TEOCTIST*

ARHIEPISCOP AL IAŞILOR
ŞI
MITROPOLIT AL MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

Dată în reşedinţa noastră mitropolitană din Iaşi, la praznicul Învierii Domnului din anul mîntuirii 1978.

† EFTIMIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

Iubitului nostru cler şi dreptcredincioşilor creştini har, milă şi pace de la Dumnezeu, iar de la Noi arhierească binecuvîntare.

„Hristos a înviat din morţi, cu moartea pre moarte călcînd, şi celor din mormînturi viaţă dăruindu-le".

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

La acest luminat şi dumnezeiesc popas, la sărbătoarea sărbătorilor, ca nou întîistătător şi cîrmuitor al Eparhiei Romanului şi Huşilor, de la înălţimea scaunului vlădicesc, îmi îndrept privirile, cu simţăminte de aleasă preţuire şi cu frăţească dragoste, la Prea Sfinţitul Episcop Partenie, înaintaşul meu la diriguirea treburilor eparhiale, la acest destoinic ierarh care, împovărat de numărul anilor, s-a retras, spre a-şi îngriji cu mai multă atenţie sănătatea, şubrezită în ultima vreme, încredinţîndu-l că mă voi sîrgui să păşesc pe căile luminos fixate în viaţa bisericească a eparhiei, prin osîrdia Prea Sfinţiei Sale, cît a purtat sceptrul episcopal.

Deopotrivă îmi îndrept privirile la fericiţii şi pururea pomeniţii vlădici, de mai înainte, care au păstorit, cu mare cinste, în acest istoric scaun, la acei vrednici înaintaşi care au vegheat la buna chivernisire a treburilor gospodăreşti, la acei care au adăugat pagini scrise cu slove nepieritoare în istoria cultural-bisericească, la acei care au stăruit, cu mare luare-aminte, pentru păstrarea neştirbită a comorilor noastre ortodoxe, la acei care au slujit neamul nostru cu dăruire, făgăduind că viaţa, strădaniile şi înfăptuirile tuturor îmi vor fi pilde grăitoare.

Inmiresmaţi de farmecul şi frumuseţea primăverii, prăznuim, iubiţii mei, *Invierea Domnului*. Ascultînd în sfintele locaşuri, pătrunzătoarele litanii şi cîntări bisericeşti, întrarmaţi duhovniceşte, înălţaţi întru slavă cerească, ne îndreptăm toţi cugetele la „*Cel care s-a împovărat cu durerile noastre*" (Isaia LIII, 1), la Cel ce „ne-a trecut din moarte la viaţă şi de pe pămînt la cer".

In această zi de dumnezeiască biruinţă, înaintea ochilor noştri duhovniceşti avem înfricoşătoarele patimi ale Domnului

nostru Iisus Hristos, sîngele Său scump vărsat pe cruce pentru mîntuirea noastră, mormîntul în care a fost pecetluit, cum şi scularea Sa din morţi întru slavă dumnezeiască.

Cu bucurie nespusă şi cu evlavie adîncă ne închinăm crucii lui Hristos şi sfîntă învierea Sa o lăudăm şi o mărim, că răstignire răbdînd pentru noi cu moartea pe moarte a stricat.

Iubiţi fii duhovniceşti,

Pe cînd se afla, împreună cu ucenicii Săi, în părţile Cezareei lui Filip, Mîntuitorul s-a descoperit pe Sine „Hristos Fiul lui Dumnezeu Celui viu". Tot atunci a încunoştiinţat pe ucenici că *„trebuie să meargă la Ierusalim să pătimească multe de la bătrîni şi de la mai marii preoţilor şi de la cărturari şi să fie omorît, iar a treia zi să învieze"* (Matei XVI, 21). Altă dată, numai cu cîteva zile înainte de înfricoşătoarele Sale patimi a vestit, din nou, ucenicilor cele ce trebuiau să I se întîmple. *„Iată ne suim la Ierusalim şi Fiul Omului va fi dat în mîna arhiereilor şi a cărturarilor şi-L vor osîndi la moarte; şi Il vor da în mîna neamurilor ca să-L batjocorească şi să-L biciuiască şi să-L răstignească, dar a treia zi va învia"* (Matei XX, 18-19).

Mîntuitorul a vestit, mai înainte ucenicilor patimile şi moartea Sa spre a-i pregăti, spre a-i pune în cunoştinţă cu tot ceea ce avea să I se întîmple, ca nu cumva să se tulbure ei, ca nu cumva să le zdruncine credinţa şi nădejdea cînd Il vor vedea copleşit de suferinţă şi de durere. Le-a vestit, însă, în acelaşi timp, şi învierea Sa spre a-i încredinţa că, prin puterea Sa dumnezeiască va birui, în cele din urmă, moartea. Fără îndoială, vorbind mai înainte despre patimile şi moartea Sa, Mîntuitorul a urmărit să arate, deplin lămurit, ucenicilor Săi că *„s-a dat pe Sine pentru noi ca să ne izbăvească de toată fărădelegea"* (Tit II, 14), s-a deşertat, adică de slava Sa dumnezeiască, s-a smerit luînd chip de rob, a pătimit şi a suferit moarte dureroasă pe cruce pentru răscumpărarea noastră, pentru mîntuirea noastră. Fiul lui Dumnezeu a dorit să arate că sîngele Său, vărsat pe cruce, este semnul adînc grăitor al iubirii pe care ne-a arătat-o Părintele nostru cel din ceruri. Crucea, aşadar, pe care a pironit păcatul săvîrşit de strămoşul neamului omenesc, „a şters, cum spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, mînia lui Dumnezeu, asupra oamenilor, a lucrat împăcarea, a prefăcut pămîntul în cer, a unit pe oameni cu îngerii, a sfărîmat tăria morţii, a surpat puterea celui rău, a eliberat lumea de rătăcire, a reîntors adevărul". Prin cruce, cum glăsuieşte străvechea cîntare *„Invierea lui Hristos"*, a venit bucurie la toată lumea.

Dacă prin întrupare, Fiul lui Dumnezeu s-a deşertat de slava Sa dumnezeiască, dacă a fost trimis la moarte cu cei fărădelege şi încă moarte pe cruce, prin scularea Sa dumnezeiască din morţi, El a arătat că: *„moartea a fost înghiţită de biruinţă"* (I Corinteni XV, 54); prin înviere El a împlinit făgăduinţa dată părinţilor (Fapte XIII, 32), a întărit nădejdea că *„toţi cei ce au murit întru Adam vor învia întru El"* (I Corin-

teni XV, 22), „a sfărîmat încuietorile cele veşnice care ţineau pe cei legaţi", „a umplut de bucurie şi cerul şi pămîntul şi cele de desubt", cum psalmodiem noi, în sfintele locaşuri, a plinit închipuirile cele mai dinainte, a înnoit firea noastră cea stricată de păcat, ne-a aşezat împreună cu El întru cele cereşti" (Efeseni II, 6), „*ne-a născut pe noi, din nou, spre nădejde vie*" (I Petru I, 3), ne-a făcut cu El o singură tulpină întru asemănarea morţii lui, dîndu-ne astfel, putinţa de a „*fi părtaşi şi învierii Lui*" (Romani VI, 5).

Iată de ce, în toate zilele vieţii noastre dar, mai cu seamă, la acest dumnezeiesc praznic al *Invierii Domnului* ne închinăm Sfintei Sale cruci şi sfîntă scularea Sa din morţi o lăudăm şi o mărim.

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Prăznuind Paştile cele nouă şi sfinte, Paştile cele de taină, Paştile cele prea cinstite, noi prăznuim, la această numită şi sfîntă zi, omorîrea morţii şi în acelaşi timp, începătura altei vieţi. Să ne curăţim deci simţirile spre a vedea pe Hristos întru lumina cea strălucitoare a învierii. Dacă El a pironit păcatul pe cruce, dacă prin sîngele Său am dobîndit învierea, dacă ne-a trimis pe Prea Sfîntul Duh spre a ne învăţa tot adevărul (Ioan XVI, 13), ca fii ai Bisercii, avem îndatorirea de a ne îmbrăca întru podoaba nestricăciunii, de a ne face, prin harul lui Dumnezeu, potrivit nădejdii, moştenitori vieţii celei veşnice (Tit III, 7).

Sfintele Evanghelii spun că la mînecare adîncă, în ziua cea dintîi a săptămînii, femeile mironosiţe au alergat cu miruri la mormînt ca să ungă trupul lui Iisus, dar de la îngeri ele au primit vestea îmbucurătoare că Domnul a înviat. Cîntările de la slujba învierii ne cheamă şi pe noi ca să-I aducem cîntare ca unui Atotputernic, în semn de mulţumire şi de bucurie deplină. Să ne apropiem deci de Hristos cel ce a ieşit din mormînt aducîndu-I, în loc de miruri, gîndurile noastre aţintite necontenit la tot ceea ce este bun şi frumos, simţămintele noastre alese şi înălţătoare, hotărîrea neclintită de a ne strădui ca să mergem pe căile deschise de El, ca să umblăm ca fii ai învierii.

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

Doar cu cîteva ceasuri înainte de patimile şi moartea Sa, Mîntuitorul spunea ucenicilor Săi: „*Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă*" (Ioan XIV, 27). Chiar în ziua învierii Sale, arătîndu-se ucenicilor, le-a zis: „*Pace vouă*" (Ioan XX, 19). Inseşi patimile înfricoşătoare le-a îndurat El pentru pacea şi mîntuirea noastră, cum prea bine spune Sfîntul Apostol Pavel: „*Noi ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său*" (Romani V, 10). Bunăvoire între oameni şi pace pe pămînt, pentru care s-a întrupat El, sînt temeiuri şi rădăcini ale tuturor

legăturilor frăţeşti, aşa cum rădăcinile sănătoase sînt viaţa, trăinicia şi frumuseţea unui pom; dimpotrivă, neînţelegerile şi învrăjbirile de orice fel între oameni şi popoare sînt păgubitoare şi primejdioase precum rădăcinile nesănătoase pun în primejdie viaţa unui pom. Binefacerile pe care le rodeşte pacea, cum vedem toţi sînt minunate. Satele şi oraşele noastre, prin osîrdia cîrmuitorilor noştri şi prin strădaniile întregului nostru popor, capătă cu fiecare zi ce trece, înfăţişarea nouă, bunăstarea şi belşugul pătrund, prin eforturi înfrăţite în fiecare casă, cîmpiile rodesc mai mult, activităţile culturale sînt mai stăruitoare, munca pentru dezvoltarea şi înflorirea patriei este mai însufleţită.

Pentru desăvîrşirea chipului celui nou al ţării noastre, pentru bunăstarea poporului nostru, pentru libertatea şi neatîrnarea noastră, pentru înlăturarea cauzelor care ar putea pricinui conflicte, pentru statornicirea unor relaţii prieteneşti între popoare, pentru rezolvarea tuturor problemelor de care este frămîntată astăzi omenirea, cu înţelegere şi duh de cooperare, vrednicul preşedinte al României, Nicolae Ceauşescu, stăruie folositor cu timp şi fără timp, îndeamnă neabătut la tot lucrul cel bun, veghează cu înflăcărare patriotică la cîrmă, întîlneşte şi poartă discuţii cu conducători de popoare şi şefi de guverne spre a găsi cele mai bune căi care duc la asigurarea păcii pe pămînt.

La această înălţătoare sărbătoare, cînd ne amintim, mai mult ca oricînd că am trecut din moarte la viaţă şi de pe pămînt la cer, „să ne luminăm cu prăznuirea, cum ne îndeamnă o cîntare bisericească, şi unul pe altul să ne îmbrăţişăm, să zicem fraţilor şi celor ce ne urăsc pe noi“.

Gîndul unirii şi al duhului prieteniei să înflăcăreze şi să călăuzească mereu paşii noştri. Să întîmpinăm a şasezecea aniversare a marelui act din istoria poporului nostru — unirea românilor într-un singur stat, înfăptuită în anul 1918, cu hotărîrea de a fi „*cu totul uniţi în acelaşi cuget şi în aceeaşi înţelegere*“ (I Corinteni I, 10), ştiind prea bine că unirea este piatra unghiulară a oricărui stat. Aşa cum staţi, iubiţii mei, în sfintele locaşuri şi vă rugaţi Celui Atotputernic, cu o inimă şi cu un suflet, tot astfel să staţi în unire, lucrînd împreună şi împlinindu-vă, cu belşug de roade, îndatoririle ce le aveţi.

Impărtăşindu-vă arhiereşti binecuvîntări, cu dorirea de a vă vedea sporind în tot ce este bun şi de folos, vă vestesc, împreună cu îngerul Domnului:

HRISTOS A ÎNVIAT!

Al vostru de tot binele voitor şi pururea către Domnul fierbinte rugător,

† *EFTIMIE*
Episcopul Romanului şi Huşilor

Trimisă de la reşedinţa noastră episcopală cu prilejul Sfintelor Paşti, 30 aprilie 1978.

Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin la Patriarhia Ecumenică

In lumea creştină contemporană, se face din ce în ce mai mult simţită prezenţa Ortodoxiei. Ea aduce de fiecare dată şi în toate problemele experienţa de veacuri a creştinismului, tezaurul intact al mărturisirii de credinţă şi a mărturiei primelor şapte Sinoade ecumenice şi, totodată, lumina cea atotcuprinzătoare a marilor năzuinţe ale omenirii, în slujba cărora se arată a fi din convingere religioasă.

In sînul întrunirilor ecumenice s-a subliniat adeseori rolul important pe care îl poate avea Ortodoxia în promovarea spiritului ecumenic şi în lucrarea de refacere a unităţii bisericeşti.

In acest sens, J. J. von Allmen scria: «De aceea, noi, Bisericile reformate, nu vom şti cum să mulţumim mai mult Bisericilor Ortodoxe pentru că ele participă la viaţa Consiliului Ecumenic; prezenţa ortodoxă în Consiliul Ecumenic obligă de fapt, în mod implicit, Biserica Romano-Catolică să se întrebe dacă nu cumva va trebui revizuită atitudinea ei de a tăgădui eclezialitatea Bisericilor reformate şi a altor Biserici din Occident, care au încetat să mai rămînă sub ascultarea Romei...».[1]

Pentru ca acest aport al Ortodoxiei, aşteptat, după cum se vede, în lucrarea ecumenică, să fie cît mai eficient, s-au iniţiat diferite modalităţi de lucru în spirit panortodox. Centrul Ecumenic ortodox de la Chambésy-Elveţia, comisii teologice, conferinţa profesorilor de teologie, vizitele reciproce, participarea tuturor Bisericilor Ortodoxe la sărbători şi festivităţi ale unei Biserici surori, schimburi de publicaţii, oferirea de burse etc. Toate aceste modalităţi înlesnesc o lucrare în duh ecumenic şi creează posibilitatea conglăsuirii, a consensului Bisericii de pretutindeni, atunci cînd problemele care se ridică îl cer.

Un rol deosebit de important în lucrarea panortodoxă îl au întîlnirile întîistătătorilor Bisericilor Ortodoxe. Vom lua ca exemplu întîlnirea fericiţilor întru pomenire Patriarhi Atenagoras şi Justinian, din octombrie 1967. Atunci, delegaţia constantinopolitană «era în drum spre Roma unde, programul vizitei prevedea o liturghie

---

1. *Ce aşteaptă Bisericile Reformate de la Bisericile Ortodoxe*, traducere şi adnotări de Arhim. Irineu Crăciunaş, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIV (1968), nr. 12, p. 27.

comună în biserica Sfîntul Petru, la care Papa Paul al VI-lea şi Patriarhul Athenagoras I urmau să se împărtăşească din acelaşi potir şi să pună capăt, astfel, schismei. Acest lucru, artificial atîta vreme cît baza doctrinară în cîteva puncte esenţiale rămînea diferită, ar fi dat naştere la reacţii puternice în sînul Bisericilor Ortodoxe».

Trecînd prin Bucureşti, Sofia şi Belgrad, şi mai ales după discuţia purtată cu regretatul Patriarh Justinian, vrednicul de pomenire Patriarhul Athenagoras «n-a mai oficiat Liturghia pentru care totul era pregătit. Dealtfel, chiar de la Bucureşti, declaraţiile sale ca şi ale Mitropolitului Meliton au indicat pe moment schimbarea poziţiilor şi argumentelor anticipate de protocolul vizitei la Roma».[2]

Conlucrarea ortodoxă, care evită întotdeauna «drumul singular», oferă echilibru, responsabilitate şi trăinicie oricărei iniţiative, menită să înlăture tot ceea ce este artificial, convenţional şi de circumstanţă în strădaniile de refacere a unităţii bisericeşti. In acest context s-au înscris contribuţiile pe care Ortodoxia le-a adus de-a lungul veacurilor la această mult dorită lucrare.

In iulie 1974, o delegaţie a Bisericii Ortodoxe Române, condusă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin (atunci Mitropolit al Moldovei şi Sucevei), din care au făcut parte Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist şi Prea Sfinţitul Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieşteanul, a făcut o vizită noului Patriarh ecumenic Dimitrios I. Sanctitatea Sa declara cu acel prilej: «In bucuria sufletului şi a duhului, mărturisim în această clipă şi declarăm că Prea Sfînta Biserică din ţările dunărene, strîns legată istoriceşte de acest Prea Sfînt Tron apostolic, patriarhal şi ecumenic, prin vrednici şi luminaţi ierarhi şi prin distinşi deţinători ai ştiinţei celor sfinte, este colaboratoarea preţioasă şi ajutătorare în problemele bisericeşti mai generale, despre care mărturiseşte în mod evident participarea ei de fiecare dată, cu bună intenţie şi din inimă, la conferinţele panortodoxe şi la alte întîlniri ortodoxe comune din ultimii ani. Iar contribuţia preţioasă şi dăruirea conducătorului delegaţiei acesteia, preaiubitul Inalt Prea Sfinţit Mitropolit al Moldovei, în astfel de întîlniri, de la sine înţeles, atrage după sine plăcerea şi aprecierea Maicii noastre Bisericii».[3]

Această vizită, care a pus încă o dată în lumină importanţa mare pe care o are conlucrarea în lumea ortodoxă să dea «nădejdea într-o colaborare şi mai strînsă în vederea promovării legăturilor sfinte, de veacuri care au unit Bisericile noastre, pentru sprijinirea acţiunilor de slujire creştină, de slujire a unităţii, a păcii şi prosperităţii întregii omeniri, în spiritul relaţiilor de prietenie, frăţietate şi al respectului reciproc».[4]

Continuînd şirul acestor întîlniri, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, în fruntea unei delegaţii, a făcut prima Sa vizită, în calitate de întîistătător al Bisericii noastre, la Patriarhia de Constantinopol,

---

2. † Dr. Antonie Plămădeală, Episcop-vicar patriarhal, *Bizanţ — Constantinopol — Istanbul în istorie şi astăzi*, în „Biserica Ortodoxă Română" XCII (1974), nr. 9-10, p. 1117.

3. *Ibidem*, p. 1123; Vezi şi „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", L (1974), nr. 9-12, p. 686.

4. I. P. S. Mitropolit Teoctist, *Unitatea panortodoxă*, în „Mitropolia Olteniei", XXVI (1974), nr. 7-8, p. 571.

în zilele de 14-17 aprilie a. c. Din delegaţie au făcut parte: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop-vicar patiarhal Antonie Ploieşteanul, P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, P. S. Episcop-vicar Nestor Severineanul, P. C. Arhim. Vasile Costin, superiorul aşezămintelor româneşti din Ţara Sfîntă şi P. C. Arhid. Ion Bănăţeanu, secretarul Cabinetului patriarhal.

La plecarea din Aeroportul Otopeni erau de faţă: Dl. Ion Roşianu, preşedintele Departamentului Cultelor, şi Dl. Dr. Ioan Popescu, director, iar din partea Sfîntului Sinod şi al Administraţiei Sfintei Patriarhii: PP. SS. Roman Ialomiţeanul, Episcop-vicar la Arhiepiscopia Bucureştilor, Iustinian Maramureşanul, Episcop-vicar la Arhiepiscopia Clujului, Eftimie Bîrlădeanul, Arhiereu-vicar la Episcopia Romanului şi Huşilor, P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului Teologic de grad universitar din Bucureşti, PP. CC. Octavian Popescu, vicar-adminstrativ la Arhiepiscopia Bucureştilor, Constantin Pîrvu şi Dumitru Soare, consilieri patriarhali, Dl. Mircea Ionescu, contabil şef al Administraţiei Patriarhale.

Pe Aeroportul internaţional din Istambul, delegaţia Bisericii Ortodoxe Române a fost întîmpinată de către : II. PP. SS. Mitropoliţi Meliton de Calcedon, Gabriel de Colonia, Evanghelos de Perga, Ioachim de Mitilene, Bartolomeu de Filadelfia şi prof. Emanuel Fotiadis. Din partea statului turc a fost de faţă Dl. Ihsan Tekin, guvernatorul oraşului Istanbul, însoţit de viceguvernator şi de şeful de protocol.

După popasul făcut în salonul oficial al aeroportului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin şi ceilalţi membri ai delegaţiei au fost conduşi la hotelul «Hilton», unde au fost găzduiţi pe toată durata vizitei.

A doua zi, la ora 10, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, înconjurat de membrii delegaţiei, a fost primit cu Sfînta Cruce, Evanghelia, mantia patriarhală, epitrahil şi omofor şi condus în strana patriarhală. La Te-Deum-ul oficiat în cinstea acestei vizite, au luat parte membri ai Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, preoţi, diaconi şi numeroşi credincioşi.

După săvîrşirea Te-Deum-ului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a fost condus, împreună cu ceilalţi membri ai delegaţiei, la cabinetul patriarhului ecumenic Dimitrios I, unde cei doi patriarhi s-au îmbrăţişat şi întreţinut într-o atmosferă de aleasă şi înălţătoare bucurie duhovnicească.

Au urmat apoi cuvenitele prezentări şi cuvîntul de bun sosit, rostit de către Sanctitatea Sa, Dimitrios I, Patriarhul ecumenic:

«Imi amintesc cu plăcere de vizita Prea Fericirii Voastre făcută cu patru ani în urmă, în calitate de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei. M-am bucurat mult de aflarea veştii de înălţare a Prea Fericirii Voastre la rangul de Intîistătător al Bisericii Ortodoxe Române pentru a putea să îndepliniţi cu succes toate îndatoririle pe care le aveţi în această calitate.

Relaţiile între Bisericile noastre au fost întotdeauna bune. Sîntem siguri că aceste relaţii de acum înainte vor fi şi mai bune. Ne bucurăm nespus de mult de vizita Prea Fericirii Voastre aici şi aceasta ne face să simţim cu şi mai multă bucurie şi entuziasm sfînt, sărbătoarea Invierii Domnului pe care o aşteptăm. La noi se spune că atunci cînd un oaspete soseşte pe ploaie, aduce belşug;

Prea Fericirea Voastră, venind la noi, ne aduceţi belşugul binecuvîntării lui Dumnezeu şi binecuvîntarea dragostei.

Incă o dată salutăm din inimă pe Prea Fericirea Voastră, pe toţi membrii delegaţiei care Vă însoţesc şi dorim ca şederea Voastră aici să fie fericită. Sîntem siguri că colaborarea noastră va avea rezultate din ce în ce mai bune, iar contactele dintre Bisericile noastre sînt din cele mai rodnice, mai ales în scopul slujirii lumii de astăzi. Bine aţi venit!»

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, răspunzînd, a spus:

«In urma alegerii noastre ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, am considerat ca o datorie sfîntă să fac o vizită Patriarhiei Ecumenice. Relaţiile între Bisericile noastre au un caracter religios şi sînt bazate pe deplină frăţietate. Contactele şi vizitele noastre frăţeşti sînt expresia dragostei care uneşte Bisericile Ortodoxe locale cu Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului. Noi şi însoţitorii noştri sîntem mulţumiţi şi fericiţi că ne aflăm aici. Sîntem fericiţi că avem plăcuta ocazie să vizităm pe Sanctitatea Voastră şi pe distinşii membri ai Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice. Vă doresc din inimă să slujiţi Biserica pe care Dumnezeu V-a încredinţat-o, cu sănătate deplină şi fericire. La mulţi ani şi bine V-am găsit»!

In cursul aceleaşi zile, sîmbătă 15 aprilie a. c., P. F. Patriarh Iustin, însoţit de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului şi P. S. Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieşteanul, a făcut o vizită protocolară guvernatorului oraşului Istanbul, la reşedinţa sa.

La prînz, Dl. guvernator, Ihsan Tekin, a oferit o masă oficială în cinstea delegaţiei Bisericii noastre şi a invitat la masă şi pe Sanctitatea Sa Dimitrios I, împreună cu membrii Comisiei pentru relaţii din cadrul Patriarhiei Ecumenice.

Masa a avut loc în sala palatului Topkapy, sală destinată pentru masa oferită în cinstea celor mai înalţi oaspeţi. Au luat parte la această masă: D-nii Nazmi Iyibil, şeful secretar al guvernului turc, F. Osman Yöney, viceguvernator, Kumuran Celebi, membru al Societăţii de ziaristică şi Muzayyer Ergür, şef de protocol.

Din partea Ambasadei române a luat parte Dl. Miron Sava, consul general la Istanbul.

La masă s-au purtat discuţii într-o atmosferă de cordialitate. La sfîrşit, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, toastînd, a spus:

«Mulţumim din inimă pentru amabila recepţie oferită de Excelenţa Voastră în cinstea delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române care vizitează oraşul dumneavoastră. Ne aflăm într-o ţară care are bune relaţii cu România. Atît noi cît şi dumneavoastră facem totul pentru păstrarea şi continuarea bunelor relaţii de prietenie între ţările noastre. Este în interesul celor două popoare să păstreze aceste relaţii şi să le dezvolte spre binele ţării şi popoarelor din care facem parte».

La rîndul său guvernatorul turc, Dl. Ihsan Tekin, a spus:

«Sînt foarte bucuros să salut încă o dată din partea Istanbulului pe onorabilul Patriarh al României şi pe însoţitorii săi. Consider că noi nu putem să creem această prietenie între cele două ţări, dar socotesc că putem contribui la întreţinerea prieteniei care deja există. Faptul că Patriarhul României a vizitat ţara noastă şi palatul

nostru ne face să ne simţim foarte bucuroşi. Fără îndoială că Prea Fericirea Voastră vă veţi întoarce acasă cu bune sentimente. Vă rugăm să transmiteţi din partea noastră şi a poporului turc, dragostea noastră faţă de România şi poporul român. Sentimentele şi urările de bine pe care le-aţi exprimat faţă de ţara noastră, le vom transmite primului nostru ministru. Doresc să vă mulţumesc că aţi acceptat invitaţia noastră la acest prînz, iar Dumneavoastră şi celor ce vă însoţesc vă doresc fericire şi sănătate deplină. De asemenea, doresc cu acest prilej să manifest prietenia mea şi faţă de Patriarhul nostru şi colaboratorii săi».

In după-amiaza zilei de sîmbătă au avut loc convorbiri între ierarhii celor două Bisericii Surori şi s-a hotărît ca să se redacteze un comunicat comun.

La orele 19,00, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a oferit, la sediul Consulatului general al Republicii Socialiste România la Istanbul, o recepţie la care au luat parte: Sanctitatea Sa Dimitrios I, însoţit de membrii Comisiei interortodoxe din cadrul Patriarhiei Ecumenice, Dl. Ihsan Tekin, guvernatorul oraşului Istanbul, Dl. Consul general Miron Sava, ceilalţi consuli români, P. F. Patriarh Iustin şi delegaţia română.

Au toastat: Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, Sanctitatea Sa Dimitrios I şi guvernatorul turc, Ihsan Tekin, care, elogiind personalitatea Prea Fericitului Patriarh Iustin, a spus că este un sol al păcii şi prieteniei între popoare şi în acest sens un exemplu de inspiraţie pentru Domnia Sa.

Cea de a treia zi a vizitei la Constantinopol a început cu oficierea Sfintei Liturghii în catedrala patriarhală, care aminteşte de dărnicia şi purtarea de grijă a voievozilor români. Cei doi patriarhi, înconjuraţi de membrii delegaţiei române, de membri ai Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice şi de preoţi şi diaconi slujitori, au săvîrşit Sfînta Liturghie.

După otpustul Sfintei Liturghii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a rostit următoarea cuvîntare:

«Sanctitatea Voastră,
Prea Venerabili Mitropoliţi şi de Dumnezeu
Iubitori Episcopi,
Prea Cucernici Părinţi,
Iubiţi credincioşi,

Ziua de astăzi se înscrie ca o sărbătoare plină de alese bucurii pentru noi şi pentru ceilalţi membri ai delegaţi Bisericii Ortodoxe Române, care am avut cinstea de a fi primiţi de Sanctitatea Voastră şi de a ne uni glasurile în sfînta rugăciune la dumnezeiasca jertfă cea fără de sînge pe care am adus-o împreună Părintelui nostru ceresc.

Vă mulţumim din toată inima pentru primirea călduroasă ce ne-aţi rezervat, precum şi pentru atenţia deosebită pe care a acordat-o vizitei noastre. Această vizită are loc în cadrul firesc cultivării relaţiilor tradiţionale interortodoxe, urmărind să aducă o nouă contribuţie la întărirea legăturilor frăţeşti dintre Bisericile

noastre, la promovarea idealului unităţii creştine şi la colaborarea în acţiunile care preocupă în mod deosebit lumea noastră contemporană.

Aflîndu-ne în această străveche catedrală de reşedinţă a venerabilului Scaun ecumenic, gîndul nostru se îndreaptă cu adîncă emoţie şi cu aleasă cinstire către trecutul plin de glorioase înfăptuiri şi de adînci semnificaţii istorice al de Dumnezeu-păzitei Patriarhii Ecumenice. Aici în inima Bisericii — mame a întregii Ortodoxii — s-au întrunit Sinoade ecumenice şi locale în cadrul cărora, sub înrîurirea Duhului Sfînt, s-au precizat adevăruri de credinţă şi s-au formulat canoane de importanţă deosebită pentru Biserică; aici au arhipăstorit iluştri ierarhi, a căror viaţă şi activitate au însufleţit de-a lungul veacurilor întreaga Ortodoxie; aici au dat naştere unor opere nemuritoare vestiţi scriitori bisericeşti şi iscusiţi imnografi; aici au vieţuit numeroşi asceţi şi creştini cu viaţă îmbunătăţită, care au dobîndit cununa cea nevestejită a sfinţeniei.

Momentele binecuvîntate pe care le trăim astăzi ne prilejuiesc totodată o evocare a legăturilor Bisericii Ortodoxe Române cu Patriarhia Ecumenică de-a lungul veacurilor. Trebuie să menţionăm mai întîi legăturile filiale şi ecumenice, existente încă din veacurile al IV-lea, al V-lea şi al VI-lea, ilustrate prin acei episcopi de Tomis — începînd cu Vetranion şi sfîrşind cu Valentinian — care participau la sinoade, sau prin acel Casian, român din Dobrogea, hirotonit diacon de către Sfîntul Ioan Gură de Aur şi trimis cu misiuni importante la Episcopul Inocenţiu I al Romei şi la alţi conducători bisericeşti din Apus.

Ne amintim apoi de impresionantul şir de patriarhi ecumenici veniţi în ţara noastră pentru a aduce personal binecuvîntarea şi îndrumările lor duhovniceşti dreptcredincioşilor noştri creştini. Personalităţi de seamă, ca patriarhii Nifon al II-lea, Ioachim, Pahomie, Teolipt, Ieremia al II-lea, Ioasaf, Chiril Lucaris, Partenie al IV-lea şi alţii au venit, după cum se ştie în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, la curtea domnitorilor români, sprijinitori ai Ortodoxiei, sau la sfinţirea unor vestite locaşuri de închinare, contribuind la prelungirea spiritualităţii şi a artei bizantine pe pămîntul românesc.

Ceea ce am dori să subliniem în mod deosebit este faptul că legăturile dintre Patriarhia Ecumenică şi Biserica Ortodoxă Română, care s-au păstrat neîntrerupt pînă în zilele noastre, s-au concretizat uneori în acte de mare însemnătate pentru Biserica noastră. Astfel, înfiinţarea primelor mitropolii din Ţara Românească şi Moldova s-a făcut cu aprobarea Patriarhiei Ecumenice care, întocmai unei mame bune şi iubitoare, a privegheat la consolidarea organizării vieţii noastre bisericeşti şi la buna ei dezvoltare. De asemenea, dobîndirea autocefaliei de către Biserica noastră şi înfiinţarea patriarhatului s-au înfăptuit cu bunăvoinţa, cu înţelegerea şi cu preţuirea care au fost arătate întotdeauna Bisericii noastre de către Patriarhia Ecumenică.

La rîndul său, poporul român a adus în diferite împrejurări istorice, prin voievozii săi evlavioşi şi prin conducătorii săi bisericeşti, contribuţii de seamă la susţinerea materială a acestui Scaun ecumenic şi la ajutorarea dreptmăritorilor creştini din aceste părţi. Istoria noastră bisericească comună a înregistrat numeroase momente

în care dragostea reciprocă şi frăţietatea sinceră au creat legături indestructibile, cu rezultate din cele mai îmbucurătoare, între Bisericile noastre.

Aceste legături se manifestă, în prezent, mai ales prin dorinţa comună de a sluji unitatea noastră panortodoxă, unitatea creştină şi aspiraţiile omenirii contemporane. Asemenea deziderate se află în centrul preocupărilor noastre şi ele se impun a fi cercetate cu toată atenţia.

Pentru Bisericile Ortodoxe surori, năzuinţa de a păzi neclintite învăţăturile şi tradiţiile Ortodoxiei, cultivînd cu grijă legăturile de dragoste şi conlucrare între ele, se conjugă în vremea noastră cu eforturile pentru pregătirea Sfîntului şi Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe Răsăritene. Acesta este unul din obiectivele căruia noi îi acordăm cea mai mare importanţă. Reprezentanţii Bisericii noastre — ierarhi şi teologi — au studiat cu atenţie problemele pe care le ridică acest eveniment menit să dea mărturie despre vitalitatea, dinamismul şi rolul sporit al Ortodoxiei în lumea creştină contemporană. Biserica Ortodoxă Română a participat, prin delegaţii săi, la consfătuirile pregătitoare pentru fixarea tematicii viitorului Sfînt şi Mare Sinod, a elaborat temele ce i-au fost încredinţate spre studiere şi le-a înaintat Secretariatului Comisiei Interortodoxe de la Chambésy. Ea este pregătită, în continuare, să-şi dăruiască întreaga sa capacitate pentru rezolvarea fericită a problemelor ce ne mai stau încă înainte, în scopul afirmării unităţii şi prestigiului Ortodoxiei, ca urmare a unei necontenite înnoiri a metodelor ei de activitate şi a formelor de exprimare şi de valorificare a mesajului evanghelic în lumea de azi. In egală măsură, Biserica Ortodoxă Română este interesată să adîncească relaţii de apropiere şi cooperare cu toate celelalte Biserici creştine, în duhul înfrăţirii şi al dragostei, în aşa fel încît Bisericile de diferite confesiuni să se comporte între ele ca «împreună-moştenitoare şi mădulare ale aceluiaşi Trup al făgăduinţei lui Dumnezeu în Hristos» (Efeseni III, 6). Noi am realizat deja în propria noastră ţară, aşa cum este cunoscut, o rodnică şi pilduitoare conlucrare ecumenică, prin apropierea, împrietenirea şi colaborarea cultelor religioase din România, ajungînd la soluţii comune pentru multe din problemele creştinismului practic sau ale lumii contemporane. Sîntem deschişi pentru contacte şi dialoguri cu toţi fraţii noştri în Hristos. Pe toţi aceştia îi considerăm egali şi, la rîndul nostru, dorim să avem aceeaşi consideraţie din partea lor, potrivit învăţăturii evanghelice care ne proclamă pe toţi egali, ca fii ai aceluiaşi Părinte ceresc.

Dealtfel, chiar pericopa evanghelică ce s-a citit la Sfînta Liturghie astăzi ne dă mărturie grăitoare cu privire la această atitudine pe care trebuie să o avem unii faţă de alţii. Cererea fiilor lui Zevedeu, de a li se acorda întîietate faţă de ceilalţi ucenici, a fost mustrată cu asprime de către Mîntuitorul (Marcu X, 35-38). Invăţînd, peste veacuri, că «Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească şi să-şi dea viaţa răscumpărare pentru mulţi» (Marcu X, 45), Domnul nostru Iisus Hristos ne arată şi nouă, celor de astăzi, că ecumenismul în care sîntem angajaţi înseamnă slujire şi împăcare, unire sinceră a tuturor eforturilor pentru mai binele omenirii.

Pe plan doctrinar, unitatea creştină continuă să fie un imperativ categoric şi permanent al epocii noastre. In vederea transpunerii în viaţă a testamentului Mîntuitorului: «Ca toţi să fie una» (Ioan XVII, 21), Biserica Ortodoxă Română participă — alături de celelalte Biserici Ortodoxe surori — la dialogul teologic, cu Bisericile vechi orientale, se află în dialog cu Bisericile Anglicană şi Veche Catolică, nu mai puţin cu Biserica Romano-Catolică şi este pregătită pentru dialog cu unele Biserici Protestante. Paralel cu aceasta, ea desfăşoară o lucrare din ce în ce mai vie în cadrul marilor organizaţii intercreştine: Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferinţa Bisericilor Europene şi Conferinţa Creştină pentru Pace.

Pe lîngă aceasta, trebuie să menţionăm că obiectivele activităţii noastre ecumenice se îndreaptă şi spre contactele cu alte religii şi ideologii. Noi înţelegem şi dorim să practicăm ecumenismul ca pe o caldă îmbrăţişare în dragoste şi preţuire a tuturor celor zidiţi «după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu» (Facere I, 26), cu convingerea că apropiindu-ne şi cunoscîndu-ne mai bine unii pe alţii, vom reuşi să ne iubim mai mult şi să aducem contribuţii sporite la fericirea oamenilor de pretutindeni.

Devine astfel limpede că noi ne străduim să păstrăm, să stabilim şi să adîncim legături de apropiere şi colaborare, atît pe plan interortodox, cît şi intercreştin, interreligios şi general uman, cu convingerea că acestea sînt dimensiunile pe care Biserica este chemată să-şi le însuşească, mai ales în vremea noastră, în vederea împlinirii menirii ei slujitoare şi mîntuitoare.

Biserica Ortodoxă Română este însufleţită de dorinţa de a sluji deopotrivă atît marea cauză a unităţii creştine, cît şi pe aceea a unităţii umane, sprijinind orice acţiune menită să apropie şi să înfrăţească pe oameni în duhul iubirii, al păcii şi al bunei înţelegeri.

Se ştie că între Bisericile Ortodoxe surori au existat aproape fără încetare, în trecut, relaţii de bună înţelegere şi de cinstire reciprocă, prin care se urmăreau îndeosebi păstrarea unităţii de credinţă şi de viaţă ortodoxă tradiţională. Astăzi însă, dincolo de acest aspect tradiţional, se constată o preocupare statornică de înnoire a întregii Ortodoxii, în sensul de a se adopta noi mijloace, potrivit exigenţelor actuale mereu sporite, pentru transmiterea mesajului creştin în lumea contemporană. Biserica este datoare să activeze în lume urmînd exemplul Intemeietorului ei, care a venit ca lumea «să aibă viaţă, şi încă din belşug» (Ioan X, 10). Contribuind cu mijloacele ei specifice şi de pe poziţiile ei proprii, la sprijinirea eforturilor omenirii pentru apărarea vieţii, pentru făurirea unei lumi fără arme, fără războaie şi fără ameninţări cu forţa, precum şi pentru ridicarea omului de pretutindeni pe treapta demnităţii sale — prin înlăturarea oricăror discriminări rasiale şi nedreptăţi sociale — Biserica nutreşte convingerea că săvîrşeşte nu numai un act umanitar, ci şi un act sacru, impus de însăşi învăţătura Mîntuitorului. Slujind oamenilor, slujim lui Dumnezeu însuşi. De aceea, considerăm că — paralel cu eforturile pentru împlinirea marelui ideal al unităţii creştine — Bisericile de pretutindeni sînt chemate să colaboreze tot mai activ la slujirea binelui comun, a bunăstării şi fericirii tuturor oamenilor şi a instaurării unei păci drepte şi trainice în lume.

Sanctitatea Voastră,

Călăuziţi de asemenea gînduri, ne aflăm astăzi în această străveche cetate a Ortodoxiei, pentru ca împreună cu prea iubita Voastră Sanctitate şi cu înalţii ierarhi reprezentanţi ai Tronului ecumenic să căutăm căile cele mai potrivite prin care să sporim aportul nostru la cauza unităţii creştine, la propăşirea vieţii creştine de azi, la rezolvarea marilor aspiraţii ale omenirii, în spiritul înaintat al epocii noastre.

Vă mulţumim încă o dată, cu adîncă recunoştinţă pentru bunăvoitoarea Voastră atenţie şi ospitalitate. Vă asigurăm de aceeaşi dragoste sinceră şi statornică şi de stima Noastră deosebită şi rugăm pe Bunul Dumnezeu să binecuvinteze acest popas duhovnicesc al întîlnirii noastre, întărindu-ne necontenit cu puterile pururea vii ale harului Său în lucrarea ce ne stă înainte. Pentru sfînta şi prea cinstita Voastră Biserică, pentru Bisericile Ortodoxe surori, pentru celelalte Biserici creştine şi pentru întreaga lume, înălţăm Părintelui ceresc rugăciunea fierbinte şi stăruitoare: «Doamne, Doamne, caută din cer şi vezi şi cercetează via aceasta pe care a sădit-o dreapta Ta şi o desăvîrşeşte pe ea!»

Apoi a răspuns Sanctitatea Sa Dimitrios I, Patriarhul ecumenic, spunînd:

«Cei care întotdeauna şi necontenit am săvîrşit coliturghisirea tainei lui Hristos şi a Bisericii Sale celei locale în credinţă, în mărturisire, în slujire şi în mărturie, azi am fost miluiţi de către Domnul, datorită binecuvîntatei Voastre veniri în Sfînta Maică, Marea Biserică a lui Hristos, pentru ca să ne întîlnim faţă către faţă, în acelaşi loc şi la acelaşi altar să săvîrşim împreună slujirea cinstitului Trup şi a Sîngelui Preacurat al Său şi să desăvîrşim comuniunea noastră bisericească în împărtăşirea cu dumnezeiasca Euharistie.

Slavă Domnului Bisericii împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfînt, Treimei Sfinte şi de o fiinţă, cu această ocazie a binefacerii şi îndelungii răbdări dumnezeieşti.

Şi iată abia împărtăşindu-ne, după ce ne-am împreunat buzele, am schimbat unul cu altul sărutarea dragostei şi a păcii, adresăm Prea Fericirii Voastre îngerul Bisericii din România, cuvîntul frăţesc şi oficial al primirii Voastre de către noi: Bine aţi venit. N-ar fi ceva nou dacă, exprimînd sentimentele care stăpînesc Biserica Constantinopolului cu ocazia înaltei şi cinstitei Voastre prezenţe, am spune că ne bucurăm cu ocazia acestui eveniment istoric. Pentru că, întîmpinînd în acest centru sfînt al Ortodoxiei, pe Patriarhul Iustin al României, împreună cu însoţitorii săi, întîmpinăm în prea venerabilă persoana sa toată Biserica Sfîntă a României şi mărturisind astăzi dragostea profundă şi cinstirea noastră către Prea venerabila Prea Fericirea Voastră o extindem către întreg poporul nobil român şi aceasta iarăşi din două motive: pentru că legăturile Patriarhiei Ecumenice şi a Patriarhilor acestui oraş nu se mărginesc la Intîistătătorii Bisericii Române şi la Biserica aceasta, ci de la începutul istoric şi existenţial pînă la continuarea de azi, se extind la tot neamul nobil al românilor, dar şi pentru că ştim că Prea Fericirii Voastre, care cu vrednicie aţi fost chemat proaspăt la tronul

patriarhal al României, Patriarhul Iustin din Mitropolia Moldovei şi Sucevei, nu este numai de Dumnezeu ales, ci şi de popor ales, personificarea şi expresia nu numai a evlaviei ortodoxe şi a Bisericii lui Hristos, ci şi, mai în general, a nobleţei, a civilizaţiei şi a spiritului echilibrat şi ziditor al naţiunii române.

De unde, bucurie naturală nemărginită, şi dragoste, şi cinste, şi emoţie nemărginită ne stăpînesc, întîmpinînd şi salutînd, în numele Tronului ecumenic, pe Prea Fericirea Voastră, vrednicul conducător şi primul ierarh al Bisericii din România.

Prea Fericite,

Vizita fericită a Prea Fericirii Voastre la Patriarhia ecumenică, fiind prima ieşire din România şi comunicare după înălţarea Voastră la tronul patriarhal, constituie o dovadă nu numai bisericească a conştiinţei profunde din partea Prea Sfintei Biserici a României, a zidirii dimensiunii ierarhice existente în Ortodoxie şi a ordinii bisericeşti, ci şi a legăturilor cu totul speciale, care de-a lungul veacurilor şi luptele comune sfinte pentru credinţa ortodoxă şi tradiţie au fost dăltuite dintre ţările de la Dunăre, care constituie unitatea României şi a Bisericii acesteia împărăteşti.

Şi pentru ca să nu facem azi o incursiune în trecut şi să ne extindem la legăturile deosebite istorice din trecutul îndepărtat, cunoscute tuturor, ne mărginim în a menţiona, azi, aici, foarte potrivit, binecuvîntatele vizite făcute la Patriarhia Ecumenică, de la constituirea instituţiei patriarhale în Biserica Română, a doi străluciţi înaintaşi ai Voştri, a fericiţilor întru adormire patriarhi Miron şi Justinian. Şi veniţi azi Prea Fericirea Voastră, purtător excepţional al tradiţiei Ortodoxe române, dar şi vrednic interpret al esenţei şi spiritului Bisericii, şi mai general al istoriei, să continuaţi istoria, dar să o şi îmbogăţiţi prin înscrierea în ea a unei noi pagini, conform cu imperativele lumii moderne şi a obligaţiilor care se impun în faţa Bisericii noastre Ortodoxe.

Din acest punct de vedere, vizita Prea Fericirii Voastre aici şi comuniunea celor două Biserici ale noastre constituie nu numai o verigă de preţ şi importantă în lanţul de aur care le leagă, ci, în acelaşi timp, şi o mărturie despre hotărîrea noastră de a merge împreună pe calea Domnului în Ortodoxie şi spre binele ei, iar de la ea în toată creştinătatea şi în toată omenirea referindu-ne întotdeauna la Stăpînul credinţei şi la Desăvîrşitorul Iisus şi la mîntuirea omului pentru care Acela s-a făcut om şi a pătimit şi a fost răstignit şi a înviat a treia zi.

Cînd, înainte cu zece ani, vrednicul de pomenire înaintaşul nostru, Patriarhul Athenagoras I, în acest loc sfînt, a primit pe fericitul întru pomenire, înaintaşul Prea Fericirii Voastre, Patriarhul Justinian, strălucea sărbătoreşte lumina pascală şi a sărbătorit împreună sărbătoarea sfîntă şi mare a Invierii. Astăzi noi ne întîlnim, deşi tainic şi din punct de vedere al trăirii totdeauna în Domnul cel înviat, totuşi din punct de vedere al sărbătorilor în a cincea Duminică a Postului Mare, adică însoţind pe Domnul cu Iacob şi cu

Ioan în drum spre Ierusalim, spre patima cea de bună voie și spre Inviere, din nou adică în așteptarea Invierii.

In această succesiune sărbătorească de așteptare a Invierii se află expresia stărilor care compun trăirea pascală a Bisericii noastre Ortodoxe.

Deși nu sărbătorim Invierea, totuși întotdeauna și fără încetare trăind-o, nu uităm Crucea și nu ne descurajăm din cauza patimei. De aici rezultă trăirea paradoxului creștinismului în Ortodoxie, în cursul istoriei și în experiență, adică a coexistenței Crucii și Invierii. Dar de aici și alt eveniment, că Biserica Ortodoxă, fie locală exprimînd universalitatea ei sau în totalitate mărturisind-o are, conform cu harul Domnului capacitatea să considere locul său în lume nu conform cu criteriile dumnezeiești și să nu depindă exprimarea adevăratei sale înfățișări de puterea și strălucirea lumească, ci să o asigure din însăși realitățile lumii, întărindu-se în Hristos care-i dă putere și desăvîrșindu-și puterea în neputință. Din această cauză este și minunea repetată în viața istorică a Ortodoxiei pînă în ultima clipă între Cruce și învierea trupului Celui socotit de unii mort și iată a treia zi înviat. Această minune primind-o de la Domnul prin Sf. Apostoli, aducem necontenit lumii laicizate mărturia apostolică a lui Pavel în fapte, că în timp ce alții dinafară ne văd ca murind, totuși noi existăm ca murind și iată trăim (II Corinteni VII, 9).

Ce altceva decît o expresie, că în calitate de Biserică Ortodoxă, cu toate întîmplările ei pe plan local, existăm și trăim, este aici întîlnirea noastră aceasta de azi. Și nu este numai o mărturie a existenței și a vieții noastre ca Biserică Ortodoxă această întîlnire, ci reprezintă în același timp ceva în plus, adică constituie o mărturie că nu numai că existăm și trăim numai pentru noi ortodocșii înșine și unii pentru alții, ci că în acest moment de criză a mersului universal al omenirii în prezent și în pregătirea viitorului, ne aflăm în epicentrul frămîntărilor și dezbinărilor spirituale și ideologice ale omenirii și ca Biserică Ortodoxă constituim un factor esențial și de reglementare atît în cauza sfîntă și mare a unității creștine, cît și în altă cauză, mai vastă, a nostalgiei popoarelor pămîntului pentru înțelegere și pace.

Prea Fericite,

Stăpîniți de astfel de gînduri și cu convingerea că aceste gînduri explică gîndirea și poziția Ortodoxiei, salutăm azi prezența Voastră binecuvîntată în Marea Biserică. O prezență nu numai protocolară a unui patriarh ortodox la noi, ci esențială, adică prezența Patriarhului României, recunoscut deja interortodox și intercreștin, ca purtătorul spiritului acesteia, ca lucrător neobosit și vrednic al idealurilor înalte ale unității panortodoxe, al înțelegerii pancreștine, al unității și păcii în lume. Din această cauză mulțumim Prea Fericirii Voastre cu ocazia acestei vizite sfinte.

Vrednicul de pomenire înaintaș al Nostru încheind cuvîntarea adresată fericitului întru adormire înaintaș al Prea Fericirii Voastre, a spus: «Hristos a înviat»!

Noi, încheind cuvîntarea aceasta, Vă spunem din acest tron ecumenic şi în Hristos cel înviat; «Să învie Dumnezeu». «Să învie Dumnezeu şi să judece lumea» Amin.

Bine aţi venit sfinte frate»!

Cei doi Patriarhi şi-au oferit reciproc daruri şi, în procesiune, s-au îndreptat către reşedinţa patriarhului ecumenic.

La prînzul oferit în cinstea delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române de către Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios I au luat parte: Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, membrii delegaţiei Bisericii noastre, guvernatorul oraşului Istanbul, Ihsan Tekin, Consulul general român, Dl. Miron Sava, consilieri juridici şi alţi funcţionari superiori ai Patriarhiei Ecumenice. In toastul rostit, la sfîrşitul mesei, Sanctitatea Sa Dimitrios I a spus:

«Prea Fericite,

Această masă frăţească la care sîntem împreună, după Sfînta Liturghie, vine să completeze climatul de dragoste în cadrul căruia se realizează această întîlnire binecuvîntată a noastră, iar faptul că la această masă a dragostei şi a păcii se află reprezentantul onoratului nostru Guvern, Excelenţa Sa Guvernatorul oraşului, Ihsan Tekin, şi reprezentantul diplomatic al Statului Român în acest oraş, Domnul Miron Sava, nu numai că măreşte bucuria noastră, dar indică şi poziţia pe care o avem ca Biserică Ortodoxă în legătură cu lumea şi cu autorităţile, urmînd învăţătura Domnului nostru Iisus Hristos: «Cele ale Cezarului, cezarului şi cele ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu».

Conform cu acest principiu al Domnului nostru, în calitate de Biserici, considerăm, prin urmare, să dăm statului tot ceea ce datorăm şi să colaborăm cu acesta pentru prosperitatea întregului, pentru pacea internă şi externă.

Din acest punct de vedere, dorim să lucrăm astfel încît, ca Biserică, să fim departe de orice fanatism în coexistenţă cu celelalte culte şi religii care trăiesc împreună cu noi, să fim un factor de bună înţelegere, ziditor şi făcător de pace, cerînd numai libertatea de conştiinţă, tratament egal, libertatea de exercitare a îndatoririlor noastre religioase şi recunoaşterea drepturilor umane.

Pentru aceasta şi ca Biserică şi ca oameni ai religiei nu ne preocupăm de politică. Lăsăm politica oamenilor politici răspunzători şi ne concentrăm atenţia noastră în a da lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu. Dealtfel, a trecut perioada aceea cînd oamenii religiei se ocupau de politică. Azi aceasta este un anacronism periculos. Din această cauză, în acelaşi timp, condamnăm atît exploatarea religiei din partea politicienilor, cît şi exploatarea religiei de către omenii religiei în folosul politicii. Din fericire, Prea Fericite, atît Patriarhia noastră Ecumenică, cît şi Patriarhia Română, condusă de Prea Fericirea Voastră, săvîrşind misiunea lor apostolică în cadrul legal al Statului în care trăiesc se află departe de confuzia religioasă politică şi depun eforturi pentru a-şi îndeplini misiunea supremă pe pămînt în a lega omul cu Dumnezeu şi pe om cu semenul său.

Fie ca această întîlnire a noastră să aducă servicii acestui scop sfînt şi înalt şi să ajute nu numai pacea bisericească şi unitatea ei ci, mai în general, îngrădirea între popoare, încît să domnească pe pămînt pacea şi dragostea.

Cu aceste gînduri pecetluim masa noastră comună şi ridicăm paharul pentru sănătatea şi înmulţirea zilelor Prea Fericirii Voastre, pentru continua înflorire a Bisericii Române şi pentru prosperitatea, pacea şi prietenia popoarelor ţărilor noastre, a Turciei şi a României».

Apoi a toastat Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, spunînd:

«Sanctitatea Voastră,
Inalt Prea Sfinţiile şi Prea Sfinţiile Voastre,
Cinstiţi meseni,

Vă mărturisim că inimile noastre sînt cuprinse de o nemărginită bucurie, aflîndu-ne la această agapă frăţească, împreună cu Intîistătătorul şi cu distinşii reprezentanţi ai Scaunului ecumenic.

Prezenţa noastră aici, în capitala spirituală a Ortodoxiei, constituie o nouă dovadă a trăiniciei legăturilor de veacuri dintre Bisericile noastre. Dăm slavă lui Dumnezeu că ne-a învrednicit, cu ocazia acestei vizite, să ne purtăm paşii pe urmele Sfîntului Apostol Andrei, cel întîi chemat, care a propovăduit cuvîntul Evangheliei şi în părţile noastre: pe urmele unui impresionant şir de mari ierarhi, sfinţi, teologi, misionari şi luptători pentru dreapta credinţă, în sînul acestui ilustru centru creştin care a radiat, a reprezentat şi a apărat Ortodoxia de-a lungul veacurilor.

Mulţumim cu toată dragostea şi recunoştinţa Sanctităţii Voastre şi Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice pentru ospitalitatea călduroasă ce ne-aţi acordat, ca şi pentru grija deosebită pe care aţi arătat-o Nouă şi însoţitorilor, în timpul vizitei noastre.

Ceea ce am dori să subliniem în împrejurarea de faţă este deosebita importanţă pe care Biserica Ortodoxă Română o acordă chemării şi misiunii ei în lumea contemporană.

Sîntem convinşi că atît noi cît şi toate celelalte Biserici creştine avem un rol de seamă şi o mare responsabilitate pentru mărturisirea mesajului evanghelic de dragoste, pace şi bună înţelegere între oameni şi popoare. Ne revine datoria de a ne uni forţele pentru a apropia pe toţi oamenii unii de alţii, în scopul stăvilirii războaielor şi a tuturor învrăjbirilor din viaţa omenirii. Această atitudine izvorăşte din convingerea că Biserica Mîntuitorului este Biserica dragostei şi a bucuriei de a trăi, iar viaţa este darul cel mai de preţ pe care Dumnezeu l-a făcut omului.

Considerăm că noi, conducătorii Bisericilor creştine, avem datoria sfîntă de a ne strădui neîncetat pentru triumful vieţii pe planeta noastră, pentru zăgăzuirea acumulării de arme, pentru înlăturarea oricăror ameninţări agresive, pentru destindere şi colaborare internaţională, pentru aşezarea lumii pe temelii trainice de iubire şi dreptate, de bună înţelegere şi pace. In acest scop, misiunea care ne revine faţă de om şi faţă de slujirea aspiraţiilor lui este nu

numai aceea de a face cunoscute învăţăturile evanghelice, ci şi de a găsi metodele cele mai potrivite pentru aplicarea acestora la nevoile stringente ale omenirii contemporane. De aceea, întîlnirile noastre — cum este şi cea de faţă — au o importanţă deosebită, contribuind, prin schimburile utile de păreri şi prin împărtăşirea reciprocă a experienţelor noastre, la împlinirea răspunderilor ce ne revin.

In ce ne priveşte, relevăm cu deosebită bucurie şi satisfacţie că activitatea ierarhilor, clerului şi credincioşilor Bisericii Ortodoxe Române se desfăşoară, în zilele noastre, într-un climat prielnic, în mijlocul unei societăţi clădite pe principiile umanitare ale dreptăţii şi respectului faţă de om, într-o ţară dornică să trăiască în pace şi prietenie cu toate celelalte ţări şi popoare şi să contribuie cu realizările ei la îmbogăţirea necontenită a marelui tezaur material şi spiritual al omenirii, la progresul şi mai binele întregii lumi.

Ne-am putut da seama, cu prilejul vizitei noastre, că şi aici între Patriarhia Ecumenică şi autorităţile guvernamentale turceşti există foarte bune relaţii, de stimă şi apreciere reciprocă. Noi înşine am beneficiat de aceste excelente relaţii, bucurîndu-ne de primire oficială atît la sosirea pe teritoriul Turciei, cît şi după aceea, la reşedinţă, din partea Domnului Guvernator al Istanbulului, Ihsan Tekin, aici prezent.

Apreciem acest lucru ca pe un semn al bunelor relaţii dintre ţările noastre, România şi Turcia, relaţii care se dezvoltă din ce în ce mai mult în zilele noastre. Noi avem speranţa că astfel de relaţii contribuie la instaurarea în lume a unui climat de pace şi înţelegere, la înlăturarea războaielor şi a atmosferei de teamă şi nesiguranţă care nu corespunde nici convingerilor noastre religioase, nici dorinţei popoarelor noastre».

La rîndul său, Dl. Ihsan Tekin, guvernatorul oraşului Istanbul, toastînd, a spus:

«Simţim în mod deosebit dragostea faţă de oameni şi realitate. Două momente mai deosebite, din cuvîntările celor doi Patriarhi ţinute aici, mi-au atras atenţia:

1) Patriarhul Ecumenic a afirmat că nu trebuie exploatată religia din partea oamenilor politici şi nici oamenii religiei să nu se ocupe de politică, lăsînd aceasta politicienilor competenţi. Am suferit pagube uneori din această cauză, că oamenii religiei s-au amestecat în politică. Acum patru sute de ani, conducătorul statului nostru era şi căpetenie religioasă. La început s-a crezut că aceasta este util, dar timpul a dovedit că unirea celor două calităţi în aceeaşi persoană a adus pagube uriaşe atît statului cît şi religiei. Religia este, după părerea mea, o problemă personală a relaţiei omului cu Dumnezeu. Exercitarea de presiuni prin intermediul religiei ar putea aduce pagube politice cetăţenilor. Pentru acest motiv, marele nostru conducător Kemal Atatürk a recunoscut răul care poate proveni din identificarea celor două funcţii în aceeaşi persoană. El a făcut distincţie clară între omul religiei şi laic, dînd întîietate ultimului. Acest principiu constituie astăzi articolul fundamental în Constituţia ţării noastre. Pentru acest motiv, noi privim cu compătimire pe politicienii care folosesc religia în scopuri politice. In ţara noastră, toate cultele religioase, fără deosebire, îşi exercită

misiunea lor şi relaţiile dintre ele fără nici o presiune din partea statului.

2) Prea Fericitul Patriarh Iustin al României a subliniat în cuvîntarea sa că şefilor de culte le revine datoria să contribuie cu toate eforturile la realizarea păcii pe pămînt şi a fericirii popoarelor. In acest context, aş dori să precizez că politica ţării noastre, ale cărei principii au fost fundamentate de marele nostru conducător Kemal Atatürk, care a spus: «Pace în ţară şi pace în toată lumea». Noi la aceasta ţintim şi nu credem că poate fi altfel. Ridic paharul în sănătatea Prea Fericitului Patriarh Iustin al României, în sănătatea Patriarhului Dimitrios I, a reprezentanţilor Statului Român prezenţi aici, a membrilor Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, cu urarea să se realizeze şi să se dezvolte tot mai mult relaţiile de cordialitate şi prietenie între ţările şi popoarele noastre. Urăm prosperitate şi fericire celor doi patriarhi. Aş dori să mai adaug că Prea Fericitul Patriarh al României mi-a lăsat cele mai bune impresii, pe care nu le voi uita niciodată şi le voi transmite primului nostru ministru care se întoarce astăzi în ţară».

Duminică seara, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin şi delegaţia care-l însoţea a fost oaspetele Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Meliton de Calcedon. După oficierea unui Te-Deum în catedrala Sfînta Treime, oaspeţii au luat parte la recepţia oferită de către I. P. S. Mitropolit Meliton în cinstea delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române.

Au mai luat parte: membrii Comisiei pentru relaţiile interortodoxe din cadrul Patriarhiei Ecumenice, Dl. Guvernator al Istanbulului Ihsan Tekin, Dl. Guvernator al Calcedonului, Caimacam Hery Bulut, consulii generali al R. S. România şi al Greciei, precum şi alte personalităţi.

Adresîndu-se Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Meliton, toastînd, a spus:

«Prea Fericirea Voastră, sînteţi credincios continuator al sinoadelor ecumenice creştine. Sînteţi lucrătorul cel dintîi al viitorului sinod panortodox. Considerăm că este foarte firesc să vă întîmpinăm şi la Mitropolia din Calcedon. Totodată vă întîmpin şi în calitatea ce-mi revine ca preşedinte al Comisiei pentru relaţiile interortodoxe din cadrul Patriarhiei Ecumenice.

Prea Fericirea Voastră personal şi Biserica Ortodoxă Română aţi fost factorul de contribuţie cel mai important şi cu un echilibru înţelept pentru realizarea progresului unităţii interortodoxe. Biserica Ortodoxă Română, ieri, sub conducerea Mitropolitului Iustin al Moldovei în ce priveşte relaţiile bisericeşti externe, iar azi sub conducerea Patriarhului Iustin, joacă un rol important în cadrul familiei Bisericilor universale, rol pe care îl joacă România în domeniul politic, sub conducerea Preşedintelui Nicolae Ceauşescu. Aceasta înseamnă că Biserica nu se află în afara realităţilor lumii contemporane, ci ea caută să fie un element constructiv pentru unitate, pentru înfrăţirea popoarelor şi pace.

In dubla noastră calitate, de păstor al Calcedonului şi de preşedinte al Comisiei pentru relaţiile interortodoxe din cadrul Patriarhiei Ecumenice, salutăm pe marele Patriarh al României, salutăm pe

un ctitor de dimensiuni ecumenice panortodoxe, pancreştine şi panumane. Cu această apreciere faţă de Patriarhul Iustin al României, care vine din Moldova, ridic paharul meu pentru sănătate, zile îndelungate şi o păstorire fericită spre binele Bisericii Ortodoxe Române şi a întregii lumi.

Intru mulţi ani stăpîne»!

Răspunzînd, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a spus:

«Inalt Prea Sfinţite Prietene,

Cu ocazia unei sărbători totdeauna se pot spune multe. Unele sînt reale, altele sînt poate numai speranţe sau poate mai puţin. Ceea ce este sigur pentru ziua de azi şi de ieri este că noi am venit aici cu sentimente adînci de dragoste şi am găsit aici tot dragoste. Am stat puţin timp împreună, dar ne cunoaştem bine şi ceea ce domneşte în relaţiile noastre este deplina unitate şi dragoste. Cu cei mai mulţi de aici, aş putea spune că, ne cunoaştem încă din anii tinereţii noastre şi în afară de dragoste s-au spus multe, nu numai despre relaţiile noastre de astăzi, dar şi despre cele viitoare. Desigur s-au exprimat aici nădejdi şi în problemele Bisericilor. Eu personal sînt un om ca toţi oamenii, cu puteri şi slăbiciuni, şi împreună cu Sfîntul Apostol Pavel pot spune: «Ce am din ceea ce am şi n-am primit. Ce am şi nu mi s-a dat de la Dumnezeu?». Aceasta înseamnă că nădejdile pot avea o temelie prin puterea lui Dumnezeu. Sîntem convinşi că Dumnezeu ne-a ajutat şi ne va ajuta şi în viitor. Ceea ce pot să vă asigur este faptul că Biserica Ortodoxă Română are o teologie puternică şi poate să joace un rol important în viitorul relaţiilor cu alte Biserici şi în pregătirea Sfîntului şi Marelui Sinod Ortodox.

Ceea ce am constatat cu satisfacţie este faptul că între Biserica Ortodoxă Română şi Patriarhia Ecumenică nu există probleme şi diferenţe de vederi. Sîntem de acord în toate problemele. Impreună am examinat problema relaţiilor cu celelalte Biserici. Nu cred că există probleme interortodoxe care să nu poată fi depăşite. De aceea, eu personal privesc cu multă încredere viitorul Bisericii Ortodoxe Române.

Am rămas entuziasmat de calda primire făcută de Patriarhia Ecumenică şi de Statul turc. Doresc să mulţumesc Sanctităţii Sale Patriarhului Dimitrios I al Constantinopolului, Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Meliton al Calcedonului şi tuturor membrilor Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice şi, totodată, să adresez mulţumirile mele autorităţilor politice ale acestei ţări pentru sensibilitatea de care au dat dovadă faţă de noi în acestei zile. Consider că aceasta se datoreşte şi faptului că Republica Socialistă România şi Turcia se află în relaţii bune, care, să dea Dumnezeu să continue spre folosul ambelor ţări şi întregii acestei zone. Mulţumesc vechiului meu prieten, Inalt Prea Sfintitului Mitropolit Meliton al Calcedonului, pentru recepţia oferită la reşedinţa sa, unde m-am simţit ca şi la noi acasă».

Luni 17 aprilie a. c., membrii delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române, însoţiţi de cîţiva II. PP. SS. Mitropoliţi din cadrul Comisiei pentru relaţiile interortodoxe, au vizitat biserica fostei mănăstiri «Hora» şi renumita biserică «Sfînta Sofia».

La orele 13.00, Sanctitatea Sa Dimitrios I, însoţit de membrii Comisiei pentru relaţiile interortodoxe ale Patriarhiei Ecumenice, a făcut o vizită Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, la hotelul «Hilton».

Cu acest prilej, a fost semnat următorul *Comunicat comun:*

«In cadrul programului vizitei din 14-17 aprilie a. c., a Prea Fericitului Iustin, Patriarhul României, şi a însoţitorilor săi la Patriarhia Ecumenică, cum se întîmplă în astfel de vizite oficiale ale conducătorilor Bisericilor, au avut loc în ziua de 15 aprilie 1978, de la ora 16-19, în biroul oficial al Patriarhiei, convorbiri care au fost conduse de cei doi Patriarhi şi au participat la ele ierarhi competenţi din ambele părţi.

In timpul acestor convorbiri, care s-au desfăşurat într-o atmosferă de deplină frăţietate, mai întîi s-au constatat şi apoi în al doilea rînd, reciproc, s-au formulat părerile identice următoare:

1) S-a constatat de ambele părţi că nu există probleme speciale între Patriarhia Ecumenică şi Patriarhia Română.

2) S-a constatat că ambele Patriarhii sînt stăpînite de aceleaşi intenţii să slujească cauza comună a unităţii panortodoxe.

3) S-a constatat că, în efortul acesta, ambele Patriarhii sînt plasate pozitiv pe linia ca, în colaborare cu toate celelalte Biserici Ortodoxe, să contribuie la pregătirea ziditoare şi mai deplină a Sfîntului şi Marelui Sinod.

4) In acest spirit şi cu această intenţie, Patriarhia Ecumenică şi Patriarhia Română de acord consideră că, în timp ce toată Biserica Ortodoxă înaintează pe calea către Sfîntul şi Marele Sinod, iar problemele care, după importanţa lor, o preocupă azi, au fost înaintate spre judecata şi hotărîrea Sinodului acesteia, Bisericile locale nu ar trebui ca, în loc să contribuie la rezolvarea (problemelor) care deja există, să creeze noi probleme în plus, care se adaugă la cele existente, anume prin declararea de autonome şi autocefale a diferitelor Biserici locale, care nu sînt recunoscute în chip panortodox şi care în felul acesta sînt declarate şi în parte sînt recunoscute, nu adaugă nimic la unitatea panortodoxă, ci mai degrabă sînt spre paguba acesteia şi a poporului ortodox al lui Dumnezeu.

După constatările de mai sus, convorbirile între cele două Patriarhii s-au îndreptat spre problemele intercreştine.

In examinarea neîntreruptă a acestor probleme intercreştine s-a constatat:

1. Că este comună dorinţa celor două Patriarhii ca dialogurile teologice cu toate Bisericile eterodoxe surori să continuie.

2. Dacă în progresul acestor dialoguri se vor nota situaţii critice asupra temelor îndoielnice, atunci ambele Patriarhii sînt de părerea că va trebui să se găsească toate modurile ca să se depăşească aceste stări şi dialogurile să continuie.

3. Ambele Patriarhii au fost de acord, în urma propunerii Prea Fericitului Patriarh al României, că dialogurile teologice între Ortodoxie şi Bisericile surori eterodoxe ar trebui să se

reglementeze în aşa fel încît treptat şi în stadii să aibă aceste dialoguri, în baza experienţelor trăite şi un loc ecleziologic şi real în viaţa Bisericilor pînă cînd «toţi vom ajunge la unitate de credinţă».

4. Cele două Patriarhii au fost de acord că ar trebui să existe o participare şi prezenţă continuă şi mai intensă a Ortodoxiei în Consiliul Ecumenic al Bisericilor şi în Conferinţa Bisericilor Europene şi în mod mai general în mişcarea Ecumenică. Totuşi, în acelaşi timp, în înţelegere, au acceptat că n-ar vrea tutela nimănui în ce priveşte desfăşurarea dialogurilor lor teologice, bilaterale, pe care Ortodoxia le consideră ca cea mai serioasă contribuţie în dialogul ecumenic general.

5. În ce priveşte dialogul Ortodoxiei cu Biserica Romano-Catolică, s-a recunoscut de către ambele părţi că aceasta prezintă o formă aparte şi în acest fel este întîmpinat de ambele Patriarhii.

In plus şi în mod special, cele două Patriarhii declară că voinţa lor este să colaboreze cu toate religiile şi cu oamenii de toate ideologiile în lume ziditor spre binele omenirii.

In expunerea şi aprecierea concluziilor la cele de mai sus, a colaborării Patriarhiei Ecumenice şi a Patriarhiei României, este posibil şi urmare să se spună sub formă de concluzie şi în plus în comunicatul prezent, că cele două Patriarhii, în afară de examinarea şi întîmpinarea în dragoste şi pace a problemelor bisericeşti, au fost de acord că ele constituie şi trebuie să constituie factori de dragoste, înfrăţire şi pace între popoarele pe care le reprezintă şi în cadrele legale ale ţărilor unde trăiesc şi că părerea finală, dorinţa, urarea şi ţelul ambelor Biserici este stăpînirea dragostei, a păcii locale şi universale.

In Fanar, la 17 aprilie 1978

† *DIMITRIOS I*
Patriarhul Ecumenic

† *IUSTIN*
Patriarhul României»

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a oferit, apoi, la hotelul Hilton, masa de rămas bun.

In drum spre aeroportul internaţional din Istanbul, P. F. Patriarh Iustin şi membrii delegaţiei au făcut un popos la hotelul «Tinar», unde s-a servit un cocteil.

La aeroport, au venit pentru a conduce pe P. F. Patriarh Iustin, membri ai Comisiei pentru relaţii interortodoxe din cadrul Patriarhiei Ecumenice, adjunctul Guvernatorului oraşului Istanbul, Consulul general al R. S. România şi alte persoane.

La aeroportul Otopeni, delegaţia Bisericii noastre a fost aşteptată de către: I. P. S. Mitropolit Teoctist şi P. S. Episcop Roman Ialomiţeanul, Ion Roşianu, preşedintele Departamentului Cultelor, Dl. Dr. Ion Popescu, director, din partea Departamentului Cultelor, rectorul Institutului teologic, consilieri patriarhali şi ai Arhiepiscopiei Bucureştilor şi alte persoane.

* * *

Vizita delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, convorbirile purtate în duhul dragostei creştine şi al unităţii frăţeşti prin şi în credinţă, se înscrie

în şirul legăturilor de veacuri pe care Biserica noastră le-a avut cu Patriarhia Ecumenică.

Ca şi cu prilejul vizitei din 1974, s-a constatat cu multă satisfacţie «că nu există probleme speciale între Patriarhia Ecumenică şi Patriarhia Română..., că ambele Patriarhii sînt stăpînite de aceleaşi intenţii să slujească cauza comună a unităţii panortodoxe..., că în efortul acesta, ambele Patriarhii sînt plasate pozitiv pe linia ca, în colaborare cu toate celelalte Biserici Ortodoxe, să contribuie la pregătirea ziditoare şi mai deplină a Sfîntului şi Marelui Sinod».

Ceea ce s-a desprins şi s-a remarcat ca nou cu prilejul acestei vizite este rolul pe care Biserica Ortodoxă Română îl joacă şi locul pe care-l ocupă în rîndul celorlalte Biserici Ortodoxe surori, sub directa şi părintească oblăduire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

Edificatoare în acest sens sînt cuvintele Sanctităţii Sale Dimitrios I, Patriarhul Ecumenic: «Şi pentru ca să nu facem azi o incursiune în trecut şi să ne extindem la legăturile deosebite istorice din trecutul îndepărtat, cunoscute tuturor, ne mărginim a menţiona azi, aici, foarte potrivit, binecuvîntatele vizite făcute la Patriarhia Ecumenică, de la constituirea instituţiei patriarhale în Biserica Română, a doi străluciţi înaintaşi ai Voştri, a fericiţilor întru adormire patriarhi Miron şi Justinian. Şi veniţi azi Prea Fericirea Voastră, purtător excepţional al esenţei şi al spiritului Bisericii şi mai general al istoriei, să continuaţi istoria dar să o şi îmbogăţiţi prin înscrierea în ea a noi pagini conform cu imperativele lumii moderne iş a obligaţiilor care se impun în faţa Bisericii noastre Ortodoxe».

Inscriindu-se la loc de frunte, prin urmare, şi în şirul contactelor bilaterale, vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin la Constantinopol depăşeşte statutul de vizită protocolară, fiind considerată ca un moment de seamă în strădaniile celor două Biserici pentru întărirea unităţii panortodoxe şi creşterea prestigiului şi a prezenţei Ortodoxiei în lumea creştină contemporană, însufleţită de dorinţa de refacere a unităţii bisericeşti.

† *ADRIAN BOTOŞĂNEANUL*
Episcop-vicar

Noi ierarhi în scaune vlădicești

Alegerea, recunoașterea și instalarea P. S. Nestor Severineanul, Episcop-vicar, ca Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei

Alegerea. După ce Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a fost ales, la 25 septembrie 1977, ca Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, jilţul arhipăstoresc al Craiovei rămăsese vacant. Pe timpul vacanţei, locotenenţa a fost încredinţată de către Prea Fericitul Patriarh Iustin Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae al Banatului.

In vederea alegerii noului arhipăstor al Bisericii de pe plaiurile oltene, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a convocat Colegiul Electoral Bisericesc pentru ziua de 20 aprilie a. c.

In ziua alegerilor, la ora 8,30 s-a săvîrşit, în Paraclisul patriarhal, îndătinatul Te-Deum, pentru deschiderea lucrărilor Colegiului Electoral Bisericesc, de către un sobor de preoţi şi diaconi sub protia Prea Sfinţitului Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul.

Apoi, membrii Colegiului Electoral Bisericesc au fost invitaţi în sala sinodală pentru începerea lucrărilor.

Deschiderea lucrărilor a fost făcută, printr-o alocuţiune, de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin. Era de faţă Domnul Ion Roşianu, preşedintele Departamentului Cultelor, însoţit de către Domnii directori, dr. Ion Popescu, Eugen Munteanu şi Dl. Iulian Sorin, director-adjunct.

După ce P. C. Teodor Bodnar a făcut apelul nominal al membrilor Colegiului Electoral Bisericesc, Domnul preşedinte Ion Roşianu a încuviinţat citirea decretului pentru deschiderea lucrărilor Colegiului Electoral Bisericesc. Decretul nr. 417 din 17 aprilie 1978 a fost citit de către Dl. director Eugen Munteanu.

Luînd din nou cuvîntul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a arătat, mai întîi, care este scopul acestor lucrări.Evocînd istoria plaiurilor Olteniei şi chipul ierarhilor care au păstorit, cu multă vrednicie, la Severin şi Rîmnic: Antim Ivireanul, Damaschin, Climent, Chesarie, Filaret, Calinic Sfîntul şi alţii, al fericitului întru pomenire Firmilian, «a cărui lucrare înscrie în istoria noastră bisericească înfăptuiri de o deosebită însemnătate pe tărîm bisericesc, cultural şi gospodăresc, care îl situează la loc de frunte în rîndul ierarhilor din Oltenia şi din Biserica noastră», care ne-a lăsat-o moştenire «preluată de către Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist care cu rîvnă pilduitoare a continuat şi sporit în toate

domeniile lucrările de vrednică amintire a înaintaşului său», Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a îndemnat pe membrii Colegiului Electoral Bisericesc, «ca dintre cei mai buni, să-l aleagă pe cel mai bun» în scaunul de Arhiepiscop al Craiovei şi Mitropolit al Olteniei, care să «continuie opera de veacuri a neuitaţilor săi înaintaşi şi să slujească poporului dreptcredincios cu care Biserica noastră s-a simţit mereu înfrăţită».

După suspendarea şedinţei, în vederea consultării membrilor alegători, s-au reluat lucrările şi a fost ales ca Arhiepiscop al Craiovei şi Mitropolit al Olteniei, Prea Sfinţitul Nestor Severineanul, Episcop-vicar la Mitropolia Olteniei.

Vestind alegerea Inalt Prea Sfinţiei Sale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a rostit o frumoasă cuvîntare şi a adresat noului ales părinteşti îndrumări: «Să fii făclierul care duce cu vrednicie mai departe, vie şi nestinsă, lumina spiritualităţii ortodoxe, a unităţii de neam şi de ţară pe care ne-au lăsat-o străbunii.

Să fii pentru clerul şi credincioşii din Eparhie păstor bun, drept, răbdător, călăuză, sfat şi părinte, veghind cu timp şi fără timp la păstrarea deplinei credinţe şi a patrimoniului cultural bisericesc.

Să sporiţi în rîvnă şi dragoste pentru prosperitatea materială şi spirituală a tuturor fiilor ţinuturilor oltene, în armonie şi colaborare cu toţi cei care ostenesc pentru mersul înainte al vieţii noi din Patria noastră».

Noul ales a rostit, la rîndul său, un cuvînt de răspuns, exprimîndu-şi bucuria pentru această înaltă chemare, nădejdea şi încredinţarea că, sub povăţuirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin şi a Sfîntului Sinod, va lucra cu sîrg «pentru a sluji deplin lui Dumnezeu şi Sfintei noastre Biserici, clericilor şi dreptmăritorilor creştini încredinţaţi mie spre arhipăstorire, pentru a sluji deplin poporul din sînul căruia am odrăslit».

După ce s-au adresat nou-alesului Arhiepiscop al Craiovei felicitări, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a declarat închisă şedinţa alegerii Arhiepiscopului Craiovei şi Mitropolitului Olteniei.

Inmînarea Decretului prezidenţial. In ziua de 21 aprilie a. c., a avut loc, la Departamentul Cultelor, solemnitatea înmînării Decretului prezidenţial de recunoaştere a P. S. Episcop-vicar Nestor Vornicescu în demnitatea de Arhiepiscop al Craiovei şi Mitropolit al Olteniei. Erau de faţă membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, reprezentanţi ai Cultelor din Patria noastră, membri ai Permanenţei Consiliului eparhial-Craiova.

Decretul prezidenţial a fost citit de Dl. director dr. Ion Popescu şi înmînat nou-alesului Mitropolit al Olteniei de către Dl. Ion Roşianu, preşedintele Departamentului Cultelor.

Rostind un cuvînt cu acest prilej, Domnia Sa a spus între altele: «Viaţa religioasă a celor 14 culte existente în România reprezintă o latură a contextului social şi totodată o mărturie elocventă a climatului democratic şi umanist al orînduirii noastre. Garantînd pentru toate cultele condiţiile de desfăşurare normală a vieţii religioase, statul nostru cere, în acelaşi timp, tuturor să fie devotaţi poporului, să participe activ la înfăptuirea obiectivelor de dezvol-

tare economică şi socială a ţării, să militeze pentru apărarea patriei, a suveranităţii, independenţei naţionale şi integrităţii ei. Dv., conducătorii Bisericilor — a căror prezenţă la această solemnitate este o expresie nu numai a libertăţilor de care se bucură cultele, dar şi a bunelor relaţii care există între ele — vă revine marea cinste şi datorie de onoare de a acţiona astfel pentru ca toţi slujitorii Bisericii să respecte Constituţia şi legile ţării, ordinea publică, drepturile şi libertăţile individuale ale cetăţenilor».

Luînd cuvîntul, I. P. S. Mitropolit Nestor şi-a exprimat mai întîi sentimentele de recunoştinţă faţă de înalta Conducere de Stat pentru înţelegerea largă şi sprijinul pe care le acordă cultelor din ţara noastră şi a încredinţat pe Domnul Preşedinte Ion Roşianu că va sluji, în noua sa demnitate, cu vrednicie şi înflăcărare, năzuinţele harnicului popor român de înălţare a României pe cele mai înalte trepte de cultură şi civilizaţie, de progres şi bunăstare, de statornicire a păcii şi buneiînţelegeri între ţări şi popoare.

Instalarea. Festivitatea de instalare a noului Arhiepiscop al Craiovei şi Mitropolit al Olteniei a avut loc în ziua de 23 aprilie a. c., în catedrala mitropolitană «Sf. Dumitru» din Craiova. La această solemnitate au luat parte: Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, II. PP. SS. Mitropoliţi Nicolae al Ardealului şi Nicolae al Banatului, P. S. Visarion Episcop al Aradului, P. S. Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieşteanul şi PP. SS. Arhierei-vicari Gherasim Piteşteanul şi Gherasim Hunedoreanul.

Din partea Departamentului Cultelor erau de faţă: Dl. Preşedinte Ion Roşianu, şi D-l. director Eugen Munteanu şi D-l. Iulian Sorin, director-adjunct.

Au participat, de asemenea, reprezentanţi ai autorităţilor locale.

Au luat parte reprezentanţi ai altor culte din Craiova, stareţi de mănăstiri, protopopi şi preoţi.

Sfînta Liturghie a fost săvîrşită de către I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. S. Gherasim Piteşteanul, Arhiereu-vicar la Episcopia Rîmnicului şi Argeşului, şi P. S. Gherasim Hunedoreanul, Arhiereu-vicar la Episcopia Aradului, înconjuraţi de un sobor de preoţi şi diaconi.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, P. S. Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieşteanul a citit *Gramata patriarhală* de înscăunare a I. P. S. Mitropolit Nestor. Apoi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a înmînat, rostind îndătinata formulă, cîrja arhipăstorească şi celelalte însemne vlădiceşti.

Luînd cuvîntul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a făcut o prezentare a vieţii bisericeşti de pe acele plaiuri şi a pus în lumină realizările înfăptuite de ultimii doi ierarhi: regretatul mitropolit Firmilian şi Inalt Prea Sfinţitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei.

In acest sens, Prea Fericirea Sa a spus: «Sub ocîrmuirea Mitropoliei oltene vreme de 25 de ani, de către Mitropolitul Firmilian, a luat fiinţă aici un seminar teologic pentru pregătirea viitorilor preoţi. Prin stăruinţa acestui ierarh cărturar şi om de artă bisericească, Mitropolia Olteniei a dobîndit un minunat sediu, în incinta căruia s-a înălţat un modern palat administrativ-bisericesc.

Mănăstirile, vechi monumente de artă bisericească, ctitorii voievodale și vlădicești, au fost rectitorite cu daniile credincioșilor olteni, dintre care sînt sigur că mulți se găsesc aici de față. Bisericile parohiilor de mir au fost împodobite cu pictură tradițională românească, ele au fost înzestrate cu odoare și cărți de slujbă, îmbrăcînd toate o haină de sărbătoare pe măsura vredniciei și hărniciei oltenilor.

Revista «Mitropolia Olteniei» a strîns în jurul ei teologi, profesori, cercetători cu renume, care prin lucrările lor au contribuit la ridicarea prestigiului cultural bisericesc din această mitropolie.

Același impuls creator s-a resimțit în lucrarea bisericească și în scurta trecere a Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist la cîrma acestei Mitropolii. Înfăptuiri noi s-au adăugat una după alta, făcînd din Mitropolia Olteniei una din cele mai bine organizate eparhii ortodoxe din țară. De aceea, noi cinstim deopotrivă pe cei doi din urmă ierarhi ai ei».

Adresîndu-se I. P. S. Mitropolit Nestor și subliniind scopul și puterea dumnezeiască a lucrării arhierești, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a spus: «Astfel, știindu-ne umbriți de puterea lui Dumnezeu, neșovăielnică să ne fie voia și senină privirea; inima să ne fie deschisă, făcîndu-ne tuturor toate, pentru ca tuturor să le fim de folos; slujitori ai lui Dumnezeu să ne dovedim că sîntem cu adevărat, slujind omului, îndeosebi omului de aici, din țara noastră și din vremea de acum».

Luînd cuvîntul, I. P. S. Mitropolit Nestor a prezentat modul cum a fost propovăduită Evanghelia păcii pe meleagurile românești, de-a lungul veacurilor, a trecut în revistă ctitoriile și înfăptuirile bisericești din ținuturile înfloritoare ale Olteniei și a arătat că: «In această atmosferă sărbătorească, smerenia mea vi se închină după cuviință și vă mulțumește din adîncul inimii pentru patriarhala prezență la Craiova, pentru înscăunarea smereniei mele în demnitatea de Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei; vă încredințez de ferma hotărîre, acum solemn mărturisită, de a înfăptui povețele și îndemnurile părintești date astăzi.

In activitatea mea de Arhipăstor al Mitropoliei Olteniei, voi avea multiple ocazii pentru a traduce în fapt tot ceea ce, în calitate de student al Institutului teologic universitar din București, am învățat de la Prea Fericirea Voastră, și anume: trăirea Ortodoxiei românești în contextele istorice contemporane, promovarea valorilor teologiei noastre ortodoxe în raporturile cu alte culte din țara noastră, valorificarea spiritualității ortodoxe românești în contactele internaționale bisericești... Pildă de urmat aici la Craiova, în cele arhipăstorești, voi avea neîncetat atît de merituoasa și multipla activitate bisericească, ctitoricească, administrativă și cărturărească a mult regretatului Mitropolit Firmilian.

In aceeași măsură voi avea de urmat pilda, bogata și variata lucrare de continuator și înnoitor pe care Inalt Prea Sfințitul Teoctist a desfășurat-o în Oltenia ca Mitropolit, vreme de aproape cinci ani».

In încheiere, I. P. S. Sa a mulțumit Prea Fericitului Patriarh Iustin pentru povățuirile părintești adresate cu acest prilej, Domnului Președinte al Departamentului Cultelor, Ion Roșianu, pentru participare, membrilor Sfîntului Sinod și tuturor celor prezenți.

La agapa care a urmat au rostit cuvîntări: P. C. Pr. Ilie Brătan, consilier cultural, în numele Centrului eparhial, Prof. I. Negreanu, în numele Adunării Eparhiale, P. C. Pr. Leopold Hohenecker, în numele comunităţii romano-catolice din Craiova, P. C. Protopop N. Stănciulescu (Tg. Jiu), în numele slujitorilor Altarelor străbune şi al dreptmăritorilor creştini de pe acele plaiuri, Zimel Iancu, în numele comunităţii evreieşti din Craiova, P. C. Diac. Const. Negoescu, directorul Seminarului teologic din Craiova, în numele corpului didactic, I. Stoiu în numele cultului adventist de ziua a 7-a.

De asemenea, au luat cuvîntul P. S. Gherasim Piteşteanul şi I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, ca locţiitor al acestei Mitropolii pe timpul vacanţei.

Domnul Ion Roşianu, preşedintele Departamentului Cultelor, a toastat pentru Conducerea de Stat, pentru Preşedintele Nicolae Ceauşescu, şi a urat noului arhipăstor al Olteniei sănătate şi rodnice înfăptuiri.

In încheiere, a luat cuvîntul I. P. S. Mitropolit Nestor, mulţumind tuturor celor ce au luat parte la această festivitate şi făgăduind că se va strădui necontenit pentru slujirea Bisericii strămoşeşti şi a harnicului popor român.

Prea Sfinţitul Arhiereu-vicar Eftimie Luca-Bîrlădeanul a fost ales, recunoscut şi instalat Episcop al Romanului şi Huşilor

Oraşul Roman, ale cărui origini «se pierd în adîncurile istoriei poporului român», fiind atestat documentar înainte de 30 martie 1392, a cunoscut, de-a lungul anilor, o dezvoltare continuă, impunîndu-se astăzi ca o puternică cetate industrială românească.

Aici, la Roman, voievodul Roman I Muşat a construit o cetate lîngă sau în centrul oraşului, care de acum îi va primi numele şi care a devenit în evul mediu un important tîrg al ţării şi un punct strategic de bază.

Episcopia Romanului, înfiinţată de către Alexandru cel Bun după anul 1408, a cunoscut, ca şi cetatea, o continuă înflorire şi s-a bucurat de atenţia mai multor voievozi.

Cercetătorii consideră că înainte de «Prea Sfinţitul mitropolit chir Calist al Romanului», amintit de hrisovul lui Ştefan II, din 30 septembrie 1445, ar fi putut păstori la această Episcopie arhiepiscopii Ioan şi Samuil, menţionaţi în pomelnicul mănăstirii Bistriţa.

In scaunul vlădicesc al Episcopiei Romanului şi Huşilor au păstorit ierarhi de mare valoare, care prin osteneala lor au contribuit la unitatea credinţei Bisericii noastre şi la îmbogăţirea culturii vechi româneşti.

Amintim în acest sens pe Episcopul Vasile care printr-o scrisoare din 2 februarie 1484 dădea lămuriri mitropolitului Gherontie al Moscovei despre modul cum să se facă ocolirea Sfintei Mese la slujbă şi anume «nu după soare, ci împotriva mersului soarelui».[1]

La Roman au păstorit apoi Macarie cronicarul, personalitate proeminentă a culturii noastre vechi, Anastasie Crimca, artistul desăvîrşit şi ctitorul Mănăstirii Dragomirna, Dosoftei primul poet român modern, Veniamin Costachi, părintele şcolilor bisericeşti şi Melchisedec Ştefănescu, ierarh cărturar, membru al Academiei Române.

Aceştia şi toţi cei ce s-au învrednicit să păstorească la Roman şi-au unit lucrarea lor cu aceea a poporului şi au înscris vrednicii şi înfăptuiri de seamă în cronica acestui vechi şi mereu înfloritor oraş.

In şirul acestor neuitaţi chivernisitori ai harului dumnezeiesc se înscrie şi numele Prea Sfinţitului Episcop Partenie Ciopron, care a păstorit în scaunul vlădicesc de Roman (18 februarie 1962-1 ianuarie 1978).

Prea Sfinţia Sa, avînd o îndelungată experienţă administrativă,

a reuşit, în anii de păstorire, să îmbogăţească patrimoniul acestei eparhii, înnoind sediul reşedinţei şi al cancelariei eparhiale, îndrumînd şi supraveghind desfăşurarea vieţii bisericeşti în bună rînduială, potrivit canoanelor şi legiuirilor noastre bisericeşti, a vizitat parohii îngrijindu-se de înălţarea unor biserici, restaurarea şi repararea lor, construirea unor case parohiale, acordînd o mare atenţie şi părintească purtare de grijă formării tinerelor generaţii de slujitori ai Altarelor străbune.

Cunoscînd urmările nefaste şi păgubitoare ale celor două războaie mondiale, — P. S. Episcop Partenie, remarcîndu-se şi fiind decorat pentru luptele vitejeşti de la Mărăşeşti şi Oituz —, P. S. Sa a propovăduit statornic pacea şi bunăînţelegerea între oameni, a sprijinit activ iniţiativele şi năzuinţele nobile ale vrednicului popor român şi s-a arătat în toate păstor bun al turmei celei dreptmăritoare.

Resimţind povara anilor şi avînd sănătatea şubrezită, P. S. Episcop Partenie a cerut Prea Fericitului Patriarh Iustin să i se aprobe ieşirea la pensie. In şedinţa de lucru din decembrie 1977, Sfîntul Sinod a luat act cu aprobare şi a încredinţat, pe timpul vacanţei, locotenenţa scaunului de la Roman Inalt Prea Sfinţitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei.

In vederea ocupării jilţului vlădicesc de la Roman, Prea Fericitul Patriarh Iustin a aprobat convocarea Colegiului Electoral Bisericesc pentru ziua de 20 aprilie 1978.

Alegerea. După ce Colegiul Electoral Bisericesc a ales, în ziua de 20 aprilie 1978, pe P. S. Nestor, ca Arhiepiscop al Craiovei şi Mitropolit al Olteniei, şi a făcut pauza necesară, şi-a reluat lucrările pentru a alege pe noul Episcop al Romanului şi Huşilor.

Prea Fericitul Patriarh Iustin a rugat pe Domnul Ion Roşianu, preşedintele Departamentului Cultelor, să încuviinţeze citirea decretului pentru deschiderea lucrărilor de alegere a Episcopului de Roman şi Huşi. Decretul a fost citit de către Dl. Eugen Munteanu, director în Departamentul Cultelor.

Apoi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, potrivit legiuirilor noastre bisericeşti, a încredinţat prezidarea lucrărilor Colegiului Electoral Bisericesc pentru alegerea noului Episcop titular al istoricii eparhii a Romanului şi Huşilor, Inalt Prea Sfinţitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei.

După ce s-a făcut apelul nominal al membrilor alegători şi a fost ales un secretariat, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a rostit următoarea cuvîntare :

«Prea Fericirea Voastră,
Domnule Preşedinte al Departamentului Cultelor,
Mărit Colegiu Electoral,

Tuturor ne este cunoscut că scaunul vlădicesc al istoricii eparhii a Romanului şi Huşilor se află vacant. Inţeleptul ei păstor, care a purtat cu vrednicie cîrja de păstorire timp de 16 ani,

PREA SFINȚITUL EFTIMIE

Episcopul Romanului și Hușilor

Prea Sfinţitul *Dr. Partenie Ciopron,* avînd sănătatea mult zdruncinată, mulţumind Prea Fericitului Patriarh Iustin pentru toată grija acordată, a cerut retragerea din funcţia de Episcop, pe data de 1 ianuarie a. c., spre a se da posibilitatea alegerii unui nou ierarh chivernisitor al rosturilor duhovniceşti şi gospodăreşti pentru această Eparhie.

Binecunoscut în Biserica noastră, ca unul dintre distinşii ei slujitori din frageda tinereţe, şi apoi ierarh de prestigiu, Prea Sfinţitul Partenie aducea în Sfîntul Sinod, odată cu chipul său falnic şi farmecul graiului specific celor din «Ţara de sus», experienţa celor 40 de ani de strădanii arhiereşti, tact pastoral, duh sobornicesc şi conştiinţa vie a răspunderii chiriarhale. Din aceste izvoare, socotim că au purces şi gîndurile sale din scrisoarea adresată Prea Fericitului Patriarh Iustin, dîndu-şi seama că împuţinarea puterilor fizice şi ajungerea la vîrsta cînd, după cuvîntul Scripturii «vei întinde mîinile şi altul te va încinge» (Ioan XXI, 18), stînjeneşte şi lucarea arhierească.

In purtarea toiagului păstoresc, Prea Sfinţitul Partenie a fost călăuzit de rîvna puternică de a cîrmui clerul şi credincioşii pe drumul păstrării dreptei credinţe şi a dragostei nestinse faţă de Patria noastră scumpă. Roadele ostenelilor sale se văd atît la Centrul eparhial, în îmbunătăţirile gospodăreşti, cît şi în cuprinsul Eparhiei Romanului şi Huşilor. Ca cel ce a trăit, ca tînăr ostaş, epopeea marilor încrîncenări din primul război mondial, n-a precupeţit efortul, în sprijinirea epocalelor înfăptuiri la care este angajat cu însufleţire întregul nostru popor. Rămînînd în dragostea Ierarhilor, clerului, credincioşilor şi membrilor Colegiului Electoral, împărtăşim, şi cu acest prilej sentimentele de preţuire şi mulţumirea adusă Prea Sfinţiei Sale de Sfîntul Sinod şi de Prea Fericitul Patriarh Iustin pentru activitatea sa depusă cu rîvnă şi cu înţelepciune.

Mărit Colegiu Electoral,

Sîntem chemaţi să chibzuim, potrivit cu predaniile Sfintei noastre Biserici strămoşeşti, şi să alegem arhipăstorul în drept să oblăduiască duhovniceşte drepmăritorii creştini şi slujitorii altarelor străbune, resfirate pe plaiurile evocatoare de istorie ale «Ţării de Jos» — Roman, Vaslui, Huşi, Bacău, ţinuturi cunoscute astăzi prin importanţa lor în continua creştere a economiei naţionale a ţării noastre.

Prin aşezarea sa la întretăierea unor importante căi de legătură, unde se îmbrăţişează apele celor două rîuri: Moldova şi Siretul, «tîrgul Romanului» este cunoscut din adînci vremuri ale istoriei noastre, ca vatră de afirmare românească şi de închegare statală, înscriind în răbojul istoriei nume de voievozi, ctitori de ţară, fapte de vitejie şi momente bogate în cultură şi viaţă din Ţara românească a Moldovei. Moştenirii scumpe a trecutului nostru i se adaugă existenţa în străvechiul ţinut al Muşatinilor şi fiinţarea unui scaun vlădicesc, amintit în cronici încă de la începutul veacului al XV-lea. Era semnul, nu numai al unei bogate vieţi bisericeşti ortodoxe în Biserica moldoveană de curînd recunoscută ca Mitropo-

lie cu mitropolit pămîntean, ci şi expresia năzuinţelor de neatîrnare, de libertate şi de statornicie neclintită pe aceste locuri străbune de care erau stăpîniţi voievozii şi poporul întreg.

Ctitorită de paşnicul domnitor Alexandru cel Bun, cum glăsuieşte un letopiseţ al vremii, Episcopia Romanului intră în istorie cu o vechime şi o bogată activitate bisericească şi culturală, pe care Ierarhii ei au desfăşurat-o, fără întrerupere, de-a lungul veacurilor. Aşezată în apropierea vestitelor mănăstiri nemţene, această Episcopie a primit şi a radiat, totodată, belşugul spiritualităţii româneşti prin numeroase fire: ierarhi, monahi, cronicari, cărturari. Leagăn de evlavie şi de statornicie pe locul sfinţit de înaintaşi, scaunul vlădicesc al Romanului şi Huşilor străluceşte prin chipurile şi vredniciile pilduitoare ale Ierarhilor săi, clerului şi credincioşilor. Din iconostasul istoriei, duhul lor luminează şi veghează asupra strădaniilor noastre şi asupra îndatoririlor de astăzi şi de mîine, îndatoriri care ne revin, ca moştenitori ai tezaurului de credinţă şi de viaţă păstrat şi îmbogăţit de Biserica noastră strămoşească.

Călăuzită cu înţelepciune de Prea Fericitul Patriarh Iustin şi bucurîndu-se de deplina libertate religioasă în scumpa noastră Patrie, obştea noastră dreptmăritoare din cuprinsul Eparhiei care îşi aşteaptă păstorul — ca dealtfel din întreaga Patriarhie Română — se află pe drumul slujirii Ortodoxiei româneşti în larga şi realista concepţie a Intîistătătorului Bisericii noastre, se află sprijinind cu fermitate năzuinţele de pace, de dreptate şi de făurire a unui viitor luminos, nutrite de întregul nostru popor.

Stăpîniţi de aceste gînduri, să păşim «într-un cuget» (Fapte I, 14), la alegerea persoanei vrednice să ocupe postul de Episcop al Romanului şi Huşilor, rugîndu-ne împreună cu Apostolii Domnului, la alegerea lui Matia: «Tu, Doamne, care cunoşti inimile tuturor, arată pe care din aceştia să alegem» (Fapte I, 24).

Au luat parte cu drept de vot şi membrii Adunării Eparhiale a Episcopiei Romanului şi Huşilor.

Potrivit procedurii electorale, şedinţa s-a suspendat, dîndu-se astfel posibilitatea chibzuirii şi consultării membrilor alegători pentru ca, în înţelegere deplină, să aleagă pe cel mai vrednic în această demnitate.

La reluarea lucrărilor Colegiului Electoral Bisericesc, au fost aleşi doi bărbaţi de încredere. Membrii alegători şi-au depus, pe rînd, votul. Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, ajutat de cei doi bărbaţi de încredere, a numărat voturile şi constatîndu-se numărul acestora exact cu al alegătorilor prezenţi s-a purces la deschiderea voturilor.

După citirea fiecărui vot, s-a constatat că majoritatea a fost atribuită Prea Sfinţitului Eftimie Bîrlădeanul, Arhiereu-vicar la acea Eparhie.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, vestind Prea Sfinţitului Eftimie alegerea ca Episcop al Romanului şi Huşilor, a rostit următoarea cuvîntare :

«Prea Sfinţite Eftimie,

Cu deosebită bucurie, vă aduc la cunoştinţă că măritul Colegiu Electoral Bisericesc v-a ales în funcţia de Episcop al de Dumnezeu-păzitei Eparhii a Romanului şi Huşilor. Vestindu-vă această situaţie îmbucurătoare pentru noi toţi, mă fac ecoul încrederii pe care Sfîntul Sinod, în frunte cu Prea Fericitul nostru Patriarh Iustin, precum şi distinşii membri ai Colegiului Electoral, o îndreaptă în puterea de muncă a Prea Sfinţiei Voastre, în blîndeţea, în tactul şi conştiinţa trează cu care aţi lucrat pînă acum şi cu care primiţi noua misiune ce vi se pune astăzi pe umeri. Sîntem, de asemenea, convinşi că votul acordat Prea Sfinţiei Voastre constituie o nouă şi înaltă chemare în strădania arhierească; cinstea de a ocîrmui una din cele mai frumoase eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române şi chemarea de a păşi pe urmele stăluciţilor Ierarhi, care au păstorit «turma lui Hristos» în aceste părţi.

Chezăşie întru această nădejde ne sînt cele două mari valori sufleteşti, cu care aţi intrat şi aţi lucrat de ani de zile în ogorul Mîntuitorului Iisus Hristos şi în Patria noastră. Una dintre acestea se vede a fi obîrşia viguroasă a Prea Sfinţiei Voastre, ca cel ce aţi văzut lumina zilei în preajma falnicului Ceahlău, în apropierea legendarului «palat al cnejilor», izvor de fapte eroice, de basme încîntătoare, de păstrare a celor mai autentice datini strămoşeşti, precum şi a credinţei în toată frumuseţea ei. Din bogăţia virtuţilor strămoşeşti cu care şi-au împodobit sufletul şi viaţa aceşti oameni ai muntelui, cunoscători ai tainelor codrilor, ai istoriei străbune, şi înfrăţiţi cu plaiul şi undele Bistriţei, aţi moştenit dîrzenia în muncă, statornicia şi răbdarea în aceasta, săvîrşind-o ca pe o rugăciune de zi cu zi şi dăruită ca pe o ofrandă de nepreţuit obştii întregi. Obîrşia deci, şi munca v-au fost aripile care v-au înălţat pe treptele vieţii bisericeşti şi obşteşti. Nimbate cu evlavia creştină specifică acestor locuri, învecinate cu ctitorii sfinte, biserici şi mănăstiri, aţi pornit pe drumul slujirii Bisericii, în plină tinereţe, ca monah, ieromonah, stareţ, exarh şi arhiereu-vicar. Insuşirile de bun gospodar, ţinuta de disciplină, de ascultare şi înţelegere a cerinţelor Bisericii, din anii marilor înfăptuiri sociale din zilele noastre, au fost apreciate, rînd pe rînd, de Ierarhii Bisericii moldovene, încoronate de preţuirea pe care v-a acordat-o Prea Fericitul Patriarh Iustin şi Sfîntul Sinod, ridicîndu-vă la înalta treaptă a arhieriei pentru Eparhia la care acum sînteţi chemat să continuaţi activitatea ca Episcop al ei.

Prea Sfinţite Eftimie,

Sînteţi chemat să prisosiţi în strădanie în acelaşi ogor duhovnicesc şi să vă împletiţi munca cu aceiaşi preoţi şi buni credincioşi cunoscuţi Prea Sfinţiei Voastre şi Nouă, prin statornicia lor în credinţa strămoşească, prin bunătatea inimii, prin lumina minţii, prin ataşamentul pilduitor faţă de agonisita materială şi culturală a ţării şi poporului nostru, în cele peste trei decenii de viaţă nouă şi prin devotamentul şi conştiinţa vie a unităţii de nezdruncinat în jurul

conducerii noastre de stat şi a marelui conducător al poporului nostru, Domnul preşedinte Nicolae Ceauşescu.

Am ales, aşadar, distinşi membri ai Colegiului Electoral, un cunoscător al locurilor, dar şi al oamenilor din ţinuturile de păstorire, după cuvîntul care spune că «orice arhiereu se alege dintre oameni şi pentru oameni, rînduit în slujbele cele către Dumnezeu» (Evrei V, 1). In anii de slujire arhierească, acest sfînt adevăr a rodit în viaţa Prea Sfinţitului Eftimie, iar semnul acestuia este încrederea pe care i-o acordăm astăzi prin votul nostru «într-o simţire şi un cuget». Vă sînt limpezi, Prea Sfinţite sfaturile măritului Apostol Pavel, care scrie: «Nu fii nepăsător faţă de harul care este întru tine, care ţi s-a dat prin proorocie şi prin punerea mîinilor preoţimii. Cugetă la acestea, ţine-te de acestea, ca propăşirea ta să fie învederată pentru toţi. Păzeşte-te pe tine însuţi şi învăţătura; stăruieşte în ea, căci făcînd acestea şi pe tine te vei mîntui şi pe cei ce te ascultă» (I Timotei IV, 14-16).

Eparhia Romanului şi Huşilor, la conducerea căreia sînteţi chemat, a fost încărcată de slavă prin neobosita strădanie a Ierarhilor ei. Fiecare din aceştia a pus pecetea personalităţii sale în tot ce au gîndit, au iniţiat şi au înfăptuit. In faţa vredniciilor lor cărturăreşti, gospodăreşti şi mai cu seamă a celor patriotice, orice stăruinţă şi zăbavă înseamnă o creştere şi o îmbogăţire a lucrării noastre de astăzi, ca urmaşi ai lor. Unii şi-au înscris numele prin evlavie şi înţelepciune, alţii prin osteneala slovei, sau prin migăloasa şi mult preţioasa scriere a cronicilor istoriei voievozilor ţării româneşti a Moldovei, unii prin creaţia unor opere de artă, pictură şi miniatură şi, toţi au purtat în suflet făclia aprinsă a dragostei de ţară şi de neam, sporind aportul lor neuitat la împlinirea năzuinţelor de libertate, de dreptate socială, de neatîrnare, de unitate şi independenţă naţională.

Din pilda de viaţă şi din vredniciile acestor înaintaşi, veţi sorbi, neîncetat, puteri noi pentru împrospătarea energiilor sufleteşti în misiunea de păstor duhovnicesc al Eparhiei Romanului şi Huşilor. Precum ei au păstrat neştirbită comoara de învăţături ortodoxe şi au slujit cu înflăcărare ţara şi poporul nostru, tot astfel se cade să ne silim şi noi a fi la înălţimea epocii noastre, cu rîvnă, cu dragoste şi cu eforturile în sprijinirea tuturor cerinţelor obşteşti.

Biserica Ortodoxă Română, păstrînd cu sfinţenie tezaurul mîntuitor al dreptei credinţe, deschisă dialogului ecumenic şi marilor probleme contemporane care frămîntă lumea de astăzi — preocupări scumpe în concepţia Prea Fericitului Patriarh Iustin — se află integrată în viaţa poporului nostru, împărtăşind cu hotărîre năzuinţele şi eforturile lui de pace, prietenie şi colaborare cu toate popoarele, sprijinind înfăptuirile măreţe şi munca plină de avînt pentru viitorul fericit şi luminos pentru toţi fiii Patriei noastre. In cuprinsul Eparhiei Romanului şi Huşilor, ca pretutindeni în ţară, au fost înălţate în anii noştri adevărate cetăţi de cultură, de civilizaţie şi de tehnică modernă, mărturii puternice ale independenţei şi suveranităţii noastre naţionale. Ritmul tehnicii şi civilizaţiei, ritmul transformării şi dezvoltării agriculturii se simte şi se vede pretutindeni, iar marea simfonie a muncii paşnice şi creatoare a răsunat pe toate meridianele

globului pămîntesc, aducînd spor de prestigiu țării și poporului nostru.

Insufleţiţi de toate acestea, atît noi Ierarhii, cît și credincioșii și preoții Bisericii noastre, să ne aţintim pururea privirile spre aceste măreţe înfăptuiri și să poposim în dragoste de țară și în respect faţă de conducătorii ei, «propovăduind cuvîntul, stăruind cu timp și fără timp» (II Timotei IV, 2), după îndemnul dumnezeiescului Apostol Pavel, călăuzind pe toţi păstoriţii noștri pe drumul înfloritor deschis de înţeleapta noastră conducere de stat.

Mărturisind bucuria noastră a tuturor, de a fi săvîrșit alegerea unui Arhipăstor înzestrat cu blîndeţe și smerenie, cu bunătate și înţelepciune, cu dragoste fierbinte pentru Țara și neamul nostru, vă însoţim, Prea Sfinţite Eftimie, pe acest nou drum, cu preţuirea și rugăciunile noastre ale tuturor».

Cu simţăminte de emoţie și bucurie, Prea Sfinţitul Eftimie, răspunzînd, a rostit următorul cuvînt:

«Prea Fericirea Voastră, Prea Fericite Părinte Patriarh,
Prea Stimate Domnule Preşedinte al Departamentului Cultelor,
Inalt Prea Sfinţiile și Prea Sfinţiile Voastre,
Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

Vestirea care mi s-a făcut, de alegere a smereniei mele în scaunul de Episcop al istoricei Eparhii a Romanului și Huşilor, m-a copleșit și găsesc cu greu cuvintele prin care să invoc numele Celui Prea Inalt. Doar împreună cu Psalmistul zic: «Doamne, Tu eşti scut în jurul meu; Eşti slava mea și Cel ce ai înălţat capul meu» (Ps. III, 4). Un singur lucru am cerut de la Domnul, din tinereţele mele, și pe acela l-am poftit: «Să sălăşluiesc în casa Domnului în toate zilele vieţii mele, să-mi satur ochii cu frumuseţea Domnului și să cercetez cu drag locaşul său» (Ps. XXVII, 4). Dar, iată că Domnul a făcut cu mine peste aşteptările mele «și a căutat spre smerenia mea și mi-a făcut mie mărire, El, Cel Puternic» (Luca I, 49). Domnul a făcut aceasta, ca acum șase ani să fiu chemat, prin recomandarea venerabilului Episcop Dr. Partenie Ciopron, la treapta arhieriei, spre a ajuta pe Prea Sfinţia Sa ca Arhiereu-vicar, iar astăzi votul Colegiului Electoral Bisericesc mă cheamă la conducerea Eparhiei Romanului și Huşilor, după vacantarea ei prin pensionarea pentru motive de sănătate a Prea Sfinţiei Sale, Prea Sfinţitului Episcop Dr. Partenie Ciopron.

Mărturisesc, cu vădită emoţie, că trăiesc al doilea moment deosebit din viaţa mea, în deplină cunoștiinţă de marile răspunderi pe care lucrarea de Eparhiot o implică.

Prea Fericirea Voastră,
Stimate Domnule Preşedinte,

Se obișnuieşte în momente asemănătoare ca nou-alesul unei eparhii să facă o scurtă prezentare a vieţii și activităţii sale. Fidel tradiţiei, dar și convins că nu trebuie să insist asupra vieţii și acti-

vității smereniei mele, voi aminti doar faptul că, acum 63 de ani, m-am născut într-un sat de la poalele Ceahlăului — «Muntele de aramă», cum îl numea Herodot, muntele atîtor frumuseți și legende, muntele de pe vîrful căruia, în serile senine, se văd luminile Iașului, iar în zilele fără nor ochiul scrutează pînă la Marea Neagră și, astăzi, în orice vreme, se văd undele lacului de acumulare «Bicaz», brăzdat de vaporașe și plute. In atmosfera de evlavie și de poezie, de mireasmă a spațiului mioritic, a apelor clocotitoare de munte și limpezi cum e cristalul în locurile evocate de poeți și prozatori, într-o astfel de atmosferă sănătoasă m-am născut și am crescut. M-am hrănit cu și din istoria atît de bogată în fapte mărețe și pline de vitejie neîntrecută a nenumărator fii iubitori de glie, de independență și de libertate. Pașii mi-au fost îndrumați, de mîna Celui Atotputernic, către viața monahală, pe care am îmbrățișat-o din convingere și cu inimă curată de a fi și mai mult în slujba omului, a fraților mei de neam și de o credință. Am urmat Seminarul special monahal și Facultatea de teologie. Am condus — din încredințarea Ierarhilor mei — vestite așezări monahale ca Bistrița și Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava. La Episcopia Romanului și Hușilor, o vreme, am îndeplinit ascultarea de exarh, iar de acum șase ani pe cea de Arhiereu-vicar.

La Centrul eparhial Roman, în mod deosebit, am avut fericitul prilej să cunosc, în chip nemijlocit, problemele legate de viața acestei eparhii. Am avut ocazia să ajung pînă la cele mai îndepărtate parohii. Am trecut prin lanurile bogate ale județelor Neamț, Bacău și Vaslui, județe în perimetrul cărora Eparhia își are jurisdicția administrativ-bisericească; am văzut la fața locului epocalele realizări de pe aceste meleaguri ale Patriei noastre socialiste, în care lumina a pătruns peste tot, în care se înalță cu mîndrie schele, furnale, construcții edilitare, așezăminte culturale, de ocrotire a sănătății și de învățămînt de o înaltă concepție și realizare românească. Am avut prilejul să cunosc pe minunații oameni muncitori din mine, de la schelele petroliere, de pe dealurile pomicol-viticole, pe muncitorii forestieri ca și pe ostenitorii de pe ogoarele mănoase ale gospodăriilor agricole de stat și cooperatiste. Acest fericit prilej îmi va fi de mare folos în activitatea la care sînt acum chemat.

Prea Fericirea Voastră,
Mărit Colegiu Electoral,

Eparhia Romanului și Hușilor, așa cum este bineștiut, are un trecut care se împletește cu istoria Moldovei și cu cea a Bisericii Ortodoxe din aceste părți de țară.

Inceputul secolului al XV-lea pune în lumină existența acestei eparhii. In marea galerie a celor care au condus această eparhie și-au încrustat numele personalități de mare prestigiu, atît pe linie bisericească, cît și pe cea patriotică. Nu este timpul de a trece pe toți cu privirea. Pe cîțiva totuși îi voi cita pentru vrednicia vieții și lucrării lor. De la Vasile cărturarul, de la Teoctist, ajuns mitropolit și cunoscut sub numele de «învățatul Moldovei», de la Macarie

cronicarul, de la Dosoftei dulce stihuitorul, de la Pahomie reînnoitorul vieții monahale de la mănăstirile din munte ca și de la Centrul eparhial, de la Ioanichie gospodarul și judecătorul imparțial la statornicirea hotarelor, de la Veniamin Costachi ctitorul asistenței sociale, ca și de la Melchisedec patriotul luminat și luptătorul pentru unire, de la toți aceștia și de la încă mulți alții, oricare eparhiot poate lua exemple în activitatea sa și, mai ales, cel ce urmează în scaunul lor.

Lăsînd trecutul și rămînînd la cei care au păstorit la Roman în ultimii treizeci de ani: de la Inalt Prea Sfinția Sa, Inalt Prea Sfințitul Teofil Herineanul al Clujului — adînc cunoscător al Sfintei Scripturi, de la Prea Sfinția Sa, Prea Sfințitul Emilian Birdaș, Episcop de Alba Iulia, pe cînd lucra la Roman în răspundere administrativă, de la Prea Sfinția Sa Prea Sfințitul Episcop dr. Partenie Ciopron, omul de ordine, disciplină și bun gospodar, personal, am avut de învățat extrem de mult.

Fie-mi îngăduit ca, la loc de deosebită prețuire și cuviincios respect, să citez pe Prea Fericirea Voastră, Prea Fericite Părinte Patriarh Iustin, care ați purtat de grijă acestei vrednice eparhii, în tot timpul cît ați păstorit în Moldova. De la Prea Fericirea Voastră am primit zestrea învățăturilor adînci și a experienței excepționale pe care mă voi sili să o păstrez, cu ajutorul lui Dumnezeu, în timpul lucrării mele.

Prea Fericirea Voastră,
Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

Arhieria pe care am primit-o prin punerea mîinilor pe capul meu, acum șase ani, mi-a întărit și mai mult convingerea că «într-adevăr, orice arhiereu, fiind luat dintre oameni, este pus să slujească pentru oameni...» (Evrei V, 1) și, că, slujirea aceasta, deși se exercită pe pămînt, are funcțiune cerească, pentru că tot ceea ce lucrăm pe pămînt, ca arhierei ai lui Dumnezeu, își are finalitatea cerească, împreunînd astfel în lucrarea noastră cerul cu pămîntul. Slujirea arhieriei este de a vesti și de a mărturisi «Evanghelia darului lui Dumnezeu» (Fapte XX, 24), «de a îndrepta cele ce mai lipsesc, de a așeza preoți prin cetăți...» (Tit I, 5), «de a stărui, cu timp și fără timp, la propovăduirea cuvîntului, de a mustra, de a certa, de a îndemna cu toată luarea aminte și îndelunga răbdare» (II Timotei IV, 27).

Pentru smerenia mea, lucrarea de slujire de acum încolo se impune și mai stăruitor și cu mai multă luare aminte pentru «toată turma, întru care Duhul Sfînt m-a pus Episcop ca să păstoresc Biserica Domnului, pe care a cîștigat-o cu Insuși sîngele Său» (Fapte XX, 28). Mă voi sili să păstoresc turma lui Dumnezeu dată în paza mea, «cercetînd-o nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîștig urît, ci cu osîrdie, nu ca și cum aș fi stăpîn peste biserici, ci pildă făcîndu-mă turmei» (I Petru V, 2-3). Voi îndemna cu cuvîntul și cu fapta pe clerici și pe credincioși ca să nu nedreptățească pe frați (I Tesaloniceni IV, 6), să-și pună toată rîvna ca să trăiască în liniște, să facă fiecare ce are de făcut, să

lucreze cu mîinile lor (I Tesaloniceni IV, 11) şi, astfel, să aibă prisos peste prisos (I Tesaloniceni IV, 10). Nu voi înceta să rog şi să sfătuiesc ca toţi să aibă luarea aminte «pentru cei ce se ostenesc între noi, pentru cei ce cîrmuiesc şi bine ne sfătuiesc; şi pentru munca lor să-i socotim vrednici de prisoselnică dragoste» (I Tesaloniceni V, 12-13). Le voi aduce aminte cu toată grija şi stăruinţa să se supună stăpînirilor şi dregătorilor; să asculte, să fie gata spre orice lucru bun, să nu defaime pe nimeni, să nu se gîlcevească cu nimeni, să fie liniştiţi, să arate către toţi oamenii blîndeţe (Tit III, 1-2). Voi propovădui pacea (Psalm CXX), cu toată lumea (Evrei XII, 14), cu dragoste, din inimă curată, din cuget bun şi fără făţărnicie (I Timotei I, 5).

Nu voi înceta de a cere şi de a primi povaţa Prea Fericirii Voastre şi a fraţilor mei întru slujire arhierească, membri ai Sfîntului Sinod, căci «povaţa este sfeşnic şi legea lumină, iar sfatul şi învăţătura sînt cale vieţii» (Proverbe VI, 23).

Inalt Prea Sfinţite Părinte Mitropolit Teoctist,

In luna octombrie 1977, aţi urcat treptele scaunului Arhiepiscopiei Iaşilor şi Mitropoliei Moldovei şi Sucevei. Sînteţi ierarhul care de aproape trei decenii lucraţi în frămîntătura cea nouă a Sfintei noastre Biserici din scumpa noastră Patrie. Aţi acumulat o experienţă bogată pe care nu aţi pus-o sub obroc şi mă simt fericit de a fi împreună cu Inalt Prea Sfinţia Voastră în toate lucrările care privesc bunul mers din Mitropolia Moldovei şi Sucevei. Dacă la instalarea Inalt Prea Sfinţiei Voastre, în numele Prea Sfinţiei Sale, Prea Sfinţitului Episcop dr. Partenie Ciopron, Vă asiguram de toată frăţeasca colaborare a Episcopiei Romanului şi Huşilor, acelaşi lucru îl reînnoiesc acum, în noua mea calitate şi vă rog să fiţi încredinţat de sincera şi îndatorata colaborare în toate problemele care privesc cele două eparhii din părţile Moldovei.

Stimate Domnule Preşedinte al Departamentului Cultelor,

Astăzi, în prezenţa Domniei Voastre s-a făcut alegerea smereniei mele în postul de Episcop titular al Episcopiei Romanului şi Huşilor.

Gîndul meu, în aceste momente solemne, se îndreaptă spre cel ce stă de veghe la cîrma conducerii scumpei noastre Patrii, mult iubitul şi prea stimatul preşedinte al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceauşescu, şi căruia îi datorăm tot ceea ce avem mai bun în fiinţa noastră: respectul, recunoştinţa, cinstirea, devotamentul şi neţărmurita dragoste.

Vă rog a lua act că momentul de astăzi, pentru mine, înseamnă un moment de solemnă angajare, cu toată puterea de muncă şi cu toată dăruirea pentru împlinirea măreţelor idealuri care revin ca sarcină fiecărui fiu al Patriei noastre scumpe. Voi fi un neadormit slujitor al intereselor majore ale Patriei. Voi lucra fără dezminţire

pentru a sprijini realizarea măreţului program de edificare a României socialiste.

Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

Vă rog să primiţi alesele mulţumiri pentru încredinţarea pe care aţi binevoit a mi-o acorda prin votul Domniilor Voastre. Vă asigur dimpreună cu membrii Adunării Eparhiale de la Episcopia Romanului şi Huşilor că mă voi sili din toate puterile şi mă voi ruga lui Dumnezeu ca să mă întărească spre a nu dezice nicicînd încrederea şi speranţele ce aţi binevoit a le pune prin alegerea mea la sus-numita Eparhie.

Prea Fericite Părinte Patriarh,
Stimate Domnule Preşedinte,
Inalt Prea Sfinţite Părinte Mitropolit Teoctist,
Inalt Prea Sfinţiţi şi Prea Sfinţiţi Fraţi întru slujire arhierească,
Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

Cuvîntul meu de la acest moment este necuprinzător pentru tot ce simte inima mea. Vă rog să fiţi încredinţaţi că vă voi avea pururea în rugăciunile mele şi Vă rog să-mi fiţi mereu îndrumători şi sfătuitori pentru ca slujirea mea să fie cu bucurie şi nu suspinînd.

Incredinţîndu-mă vrerii lui Dumnezeu şi dragostei ce mi s-a arătat în aceste clipe, mă leg încă o dată cu hotărîrea de a închina toată viaţa mea slujirii ce-mi este pusă de acum înainte cu toată sîrguinţa, cu toată căldura şi dragostea, cu toată priceperea şi rîvna, pentru ca Biserica lui Hristos cea slăvită să fie fără pată sau întinăciune, ori altceva de acest fel, ci să fie sfîntă şi fără de prihană (Efeseni V, 27).

«Fie, Doamne, mila Ta spre mine, precum am nădăjduit şi eu întru Tine» (Psalm XXXIII, 22).

După ce s-au adresat felicitări noului Episcop al Romanului şi Huşilor, Prea Sfinţitului Eftimie, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a declarat închisă şedinţa Colegiului Electoral Bisericesc.

In trapeza palatului patriarhal, a fost oferită o masă în cinstea noilor aleşi.

A doua zi, vineri, 21 aprilie a. c., s-a ţinut şedinţa Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, care, la propunerea Comisiei canonice, juridice şi pentru disciplină, a luat act cu aprobare de alegerile făcute şi a hotărît să se intervină la Departamentul Cultelor pentru a se mijloci emiterea Decretului prezidenţial de recunoaştere.

Inmînarea Decretului prezidenţial. Inmînarea Decretului prezidenţial a avut loc, într-un cadru solemn, la Departamentul Cultelor, în ziua de 21 aprilie a. c.. Erau de faţă membrii Sfîntului

Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, conducători de culte din ţara noastră, membri ai Permanenţei Consiliului Eparhial al Episcopiei Romanului şi Huşilor.

Domnul director dr. Ion Popescu a dat citire Decretului prezidenţial: «... *Art. 2.* — Arhiereul-vicar Victor Luca se recunoaşte în funcţia de episcop al Episcopiei Romanului şi Huşilor, pentru care a fost ales de Colegiul Electoral al Bisericii Ortodoxe Române în ziua de 20 aprilie 1978.

NICOLAE CEAUŞESCU
Preşedintele
Republicii Socialiste România

Bucureşti, 20 aprilie 1978.
Nr. 88.»

După citirea Decretului prezidenţial, Preşedintele Departamentului Cultelor, Dl. Ion Roşianu, a rostit următoarea cuvîntare:

«Prea Fericite Părinte Patriarh,
Stimaţi şi distinşi oaspeţi,

Solemnitatea de astăzi ne oferă un nou şi plăcut prilej de a fi împreună, la un eveniment important din viaţa cultelor din ţara noastră. Am avut satisfacţia şi, totodată, cinstea de a îndeplini mandatul de onoare, înmînînd Decretul prezidenţial de recunoaştere în funcţie a doi ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române: Inalt Prea Sfinţiei Sale Nestor, ca Arhiepiscop al Craiovei şi Mitropolit al Olteniei, şi Prea Sfinţitului Eftimie, ca Episcop al Romanului şi Huşilor, act ce constituie un semn de apreciere şi încredere din partea conducerii superioare a Statului nostru.

Politica pe care o promovează Partidul Comunist Român şi Guvernul ţării în domeniul cultelor se întemeiază pe libertatea conştiinţei, libertatea pentru toţi cetăţenii de a împărtăşi sau nu o credinţă religioasă, pe manifestarea liberă a cultelor în cadrul legilor Statului, pornind de la faptul că indiferent de credinţa sa religioasă, fiecărui cetăţean, fiecărui slujitor de cult îi revine suprema datorie de a-şi aduce contribuţia la edificarea măreţei opere de zidire a României socialiste.

Viaţa religioasă a celor 14 culte existente în România reprezintă o latură a contextului social şi, totodată, o mărturie elocventă a climatului democratic şi umanist al orînduirii noastre. Garantînd pentru toate cultele condiţiile de desfăşurare normală a vieţii religioase, Statul nostru cere, în acelaşi timp, tuturor să fie devotaţi poporului, să participe activ la înfăptuirea obiectivelor de dezvoltare economică şi socială a ţării, să militeze pentru apărarea Patriei, a suveranităţii, independenţei naţionale şi integrităţii ei. Dumneavoastră, conducătorii Bisericilor — a căror prezenţă la această solemnitate este o expresie nu numai a libertăţilor de care se bucură cultele, dar şi a bunelor relaţii care există între ele — vă revine

marea cinste și datorie de onoare de a acționa astfel pentru ca toți slujitorii Bisericii să respecte Constituția și legile țării, ordinea publică, drepturile și libertățile individuale ale cetățenilor.

Biserica Ortodoxă Română, care are cei mai mulți credincioși, a fost, de-a lungul istoriei, alături de popor, sprijinind năzuințele sale de libertate socială și neatîrnare. In zilele noastre, ea este chemată ca, alături de celelalte culte, să sprijine strădaniile pe care toți fiii acestui minunat pămînt le depun pentru construirea unei vieți noi, pentru asigurarea prosperității continue a întregii națiuni, pentru făurirea viitorului fericit spre care ne conduce cu înțelepciune și strălucire Președintele Nicolae Ceaușescu.

Cei doi ierarhi la a căror investitură asistăm astăzi — conducători a două Eparhii cu străvechi rezonanțe istorice — își au obîrșia pe meleaguri moldovene. Ei au avut fericirea de a-și fi desfășurat o parte din activitate, ca stareți ai unor mănăstiri din Moldova, sub grija părintească, îndemnul și exemplul unui ierarh luminat, Mitropolitul din acea vreme al Moldovei și Sucevei și Patriarhul de azi al Bisericii Ortodoxe Române, dr. Iustin Moisescu.

Preocupat de rezolvarea îndatoririlor ce-i reveneau ca stareț și apoi ca Episcop-vicar, Inalt Prea Sfințitul Nestor, pe lîngă spiritul de chibzuit gospodar și energic organizator, s-a dovedit, în același timp, pasionat cercetător al trecutului Bisericii și neamului; mînuind cu aceeași rîvnă condeiul, Inalt Prea Sfinția Sa a publicat — după cum vă este bine știut — numeroase articole și studii. In toate ocaziile, inclusiv cu prilejul participării la diferite întruniri bisericești peste hotare, Inalt Prea Sfințitul Nestor s-a afirmat ca un bun patriot, atașat slujirii intereselor țării. Preluînd conducerea Mitropoliei Olteniei, Inalt Prea Sfințitul Nestor se alătură șirului de înaintași care și-au dedicat întreaga lor capacitate pentru servirea Bisericii și poporului. Va avea, desigur, drept pildă, hărnicia și devotamentul predecesorului său în scaunul mitropolitan, Inalt Prea Sfințitul Teoctist, a cărui lucrare — sîntem convinși — o va îmbogăți cu noi valori.

La hirotonirea sa ca Arhiereu la Episcopia Romanului și Hușilor, Prea Sfințitul Eftimie se prezenta cu o experiență de 22 de ani în funcția de stareț, în care a muncit cu toată răspunderea. Conștiincios slujitor al Bisericii și fiu devotat al Patriei, receptiv la înnoirile ce au loc în țara noastră, bun gospodar și păstrător al ordinii și disciplinei, blînd și apropiat de oameni, în cei șase ani în care a slujit ca Arhiereu-vicar, Prea Sfințitul Eftimie a vegheat cu dăruire și pricepere la bunul mers al treburilor din eparhie, cîștigîndu-și stima și respectul tuturor.

Inalt Prea Sfințite Mitropolit Nestor,
Prea Sfințite Episcop Eftimie,

In noua misiune ce vi se încredințează vă așteaptă sarcini și răspunderi noi, atît pe plan bisericesc, cît și pe plan social. In activitatea dumneavoastră de viitor se conturează două linii esen-

ţiale care vă definesc responsabilitatea şi vă luminează drumul: pilda celor mai buni vlădici care au cinstit scaunele eparhiilor moldovene şi oltene şi care s-au identificat cu năzuinţele poporului nostru şi, totodată, faptul că lucraţi în mijlocul unor credincioşi care sprijină prin munca şi strădaniile lor idealurile poporului nostru angajat în opera măreaţă de construire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate.

Un popor care munceşte cu entuziasm pentru progres, pentru viaţa sa îmbelşugată şi fericită, are nevoie de linişte şi de unitate. Intr-o recentă cuvîntare rostită în timpul vizitei efectuate în Statele Unite ale Americii, Tovarăşul Nicolae Ceauşescu sublinia: «...Ne străduim să edificăm o societate în care toţi cetăţenii Patriei, fără nici o deosebire de naţionalitate sau religie, să se bucure din plin de tot ceea ce realizăm, atît din punct de vedere material şi spiritual, cît şi de cuceririle ştiinţei, culturii, civilizaţiei... Se poate spune că reuşim să facem cîte ceva, ca, an de an, România să devină tot mai bogată din punct de vedere material, tot mai puternică din punct de vedere spiritual. Poporul duce o viaţă tot mai îmbelşugată, iar ţara noastră devine tot mai frumoasă şi independentă, mai puternică, bazîndu-se pe conştiinţa întregului popor că numai în deplină unitate îşi poate făuri o viaţă liberă, demnă, aşa cum o doreşte el».

Avem convingerea că, în fruntea eparhiilor dumneavoastră, veţi acţiona neabătut între preoţi şi credincioşi pentru a promova bunele relaţii cu celelalte culte, în spiritul ecumenismului practic local, contribuind la întărirea continuă a unităţii tuturor cetăţenilor în jurul conducerii statului nostru.

Inalt Prea Sfinţite Nestor,
Prea Sfinţite Eftimie,

Sîntem deplin încredinţaţi că, împreună cu ceilalţi membri ai Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, sub conducerea luminată a Prea Fericitului Patriarh Iustin, vă veţi aduce contribuţia cu rîvnă sporită la efortul general al poporului nostru pentru o Românie înfloritoare, pentru creşterea continuă a prestigiului ei în lume.

Vă felicit călduros pentru noua demnitate cu care aţi fost investiţi şi vă urez din toată inima îndelungată păstorire, sănătate, putere de muncă şi multe satisfacţii în activitatea dumneavoastră».

Primind Decretul prezidenţial, P. S. Episcop Eftimie a rostit următorul cuvînt:

«Mult Stimate Domnule Preşedinte al Departamentului Cultelor,

Sînt stăpînit de o puternică emoţie, azi, cînd mă înfăţişez Domniei Voastre pentru a primi Decretul de recunoaştere în funcţia

de Episcop al Eparhiei Romanului și Hușilor, pentru care am fost ales de Colegiul Electoral Bisericesc.

In acest moment solemn, exprim întreaga gratitudine Excelenței Sale Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, pentru încredințarea ce mi-a acordat semnînd Decretul de recunoaștere.

Asigur înalta autoritate a Statului nostru de tot devotamentul meu și hotărîrea de a sluji fără precupețire Patria, Biserica și poporul meu.

Stimate Domnule Președinte,

Mă găsesc la vîrsta «plinătății», adică a maturității și convingerii desăvîrșite.

Am lucrat în Moldova, unde m-am născut, cea mai mare parte a vieții mele. Am lucrat la Eparhia Romanului și Hușilor ca exarh, iar de șase ani ca Arhiereu-vicar. Acum, cînd sînt ales și confirmat ca titular al acestei eparhii, nu merg ca într-un loc necunoscut, ci, merg la locul tinereților și al trăirii mele de pînă acum. Ceea ce aș vrea să subliniez este faptul că există o imensă deosebire între ceea ce a fost într-un trecut chiar și de numai circa treizeci de ani și ceea ce este astăzi.

Am lucrat și voi lucra în limitele geografice ale unei eparhii care își are latura administrativ-bisericească în județele Neamț, Bacău și Vaslui. Sînt în aceste locuri ale Patriei noastre concentrate bogății ale solului și subsolului și nestemate ale culturii și civilizației care vorbesc despre vechimea, continuitatea și strădaniile unui popor harnic și vrednic de cinste sub soare. Știm că astfel de bogății se găsesc presărate peste întreg teritoriul locuit de români. Sînt și aici împletiri între trecutul și prezentul nostru glorios. Sînt și aici urme «Amintind de un brav popor, / Ce-i viteaz, cu vechi renume, / In luptă triumfător».

In locul adolescenței lui Ștefan cel Mare — Borzești — totul exprimă timpurile noi, socialiste, pe care le făurește poporul nostru harnic. De la Combinatul chimic la Combinatul de cauciuc și produse petro-chimice, la termocentrală, toate sînt rodul iscusitelor minți și brațe românești.

In orașul Gheorghe Gheorghiu-Dej, așezare urbană, ridicată în 1953 pe locul vechii așezări Onești — așezare atestată documentar din secolul al XV-lea — se înalță rafinăria de mare productivitate și complet utilată cu echipament de concepție și producție românească.

Tot în latura aceasta de munte se găsesc centre importante carbonifere — Comănești și Moinești, centre petroliere și moderne rafinării — Dărmănești, Lucăcești. Toate cele despre care am amintit se găsesc în județul Bacău. Dar însuși orașul Bacău este o cetate industrială, iar o parte din ghirlanda de micro-hidrocentrale ale sistemului energetic de la Bicaz își încheie aici cursul, inundînd cu lumină spațiul nenumăratelor sate și orașe.

Din judeţul Neamţ, însuşi sediul Episcopiei se găseşte pe vatra unuia dintre cele mai vechi tîrguri din Moldova, atestat documentar în 1392 şi care poartă nume voievodal-Roman. Şi la Roman aceeaşi lucrare de înnoire: fabrica de zahăr mărită şi modernizată, laminorul de ţevi, construcţii noi de locuinţe, magazine, şcoli, aşezăminte de cultură. Municipiul Roman a căpătat contururi şi trăsături noi.

Şi judeţul Vaslui, care poartă numele reşedinţei domneşti a lui Ştefan cel Mare, a renăscut urcînd pe înaltele trepte ale modernizării. In apropiere, la Racova, sau Podul Inalt, în 1475, s-a repurtat una din strălucitele bătălii ale lui Ştefan cel Mare. In 1490 a fost înălţată în Vaslui biserica Sfîntul Ioan, în amintirea celor căzuţi în 1475. Regimentul din Vaslui a luptat vitejeşte şi în războiul pentru independenţă, iar eroismul lui Peneş Curcanul – Constantin Ţurcanu – a devenit legendar prin imortalizarea lui în cunoscuta poezie a bardului de la Mirceşti, Vasile Alecsandri. In acest judeţ alte monumente ale trecutului nostru de luptă ne fac să evocăm la Roşcani, lîngă Fălciu, pe Ion Vodă cel Viteaz. Şi tot în zona judeţului Vaslui, amintim de Bîrlad, devenit dintr-un mic orăşel de provincie un mare centru industrial prin uzina de rulmenţi şi alte întreprinderi textile şi alimentare.

Mi-a mai rămas să citez oraşul din zona de podgorii, Huşi, care se înnoieşte cu fiecare zi şi care a fost în trecut sediul unei episcopii ortodoxe.

Am trecut în revistă aceste cîteva puncte care au devenit cunoscute peste tot şi în care oamenii s-au întrecut pe ei înşişi şi prin muncă şi pricepere au schimbat întristarea în bucurie, lipsa în bogăţie şi s-au înscris cu aporturi deosebit de valoroase în marea competiţie a frumuseţii şi bucuriei naţionale «Cîntarea României». Aşa se împlinesc versurile Imnului nostru: «Multe secole luptară / Strămbunii noştri eroi, / Să trăim stăpîni în ţară / Ziditori ai lumii noi».

De la oamenii acestor luminate locuri avem multe de învăţat şi de urmat. Cu ei lucrăm, cu ei ne bucurăm, iar la vreme de durere cu ei ne întristăm. Viaţa lor a devenit nespus de bună şi prosperă. Ei sînt întruchiparea marilor idealuri pentru realizarea României socialiste multilateral dezvoltate. Prin ei, prin munca lor jertfelnică, s-au concentrat forţele şi, uniţi în jurul mult iubitului şi prea stimatului nostru Preşedinte Nicolae Ceauşescu, ţara noastră s-a făcut cunoscută şi şi-a dobîndit un nume de prestigiu în întreaga lume. Sîntem cu adevărat astăzi «un popor în lume / Strîns unit şi muncitor, / Liber, cu un nou renume / Şi un ţel cutezător».

Zămislit din părinţi, fii ai acestei ţări, crescut şi hrănit în duhul iubirii de Patrie şi desfăşurîndu-mi activitatea, în mijlocul poporului nostru, nu pot decît să mă consider trup din trupul lui, sînge din sîngele lui, viaţă din viaţa lui. In această înmănunchere nu sînt decît părtaş la bucuriile lui şi slujitor la vreme de nevoie.

In demnitatea pe care o am de azi înainte, de Episcop al binecuvîntatei Eparhii a Romanului şi Huşilor, doresc să reînnoiesc angajamentul meu şi să declar solemn şi cu toată răspunderea angajată că voi fi, pînă la ultima răsuflare, devotat cauzei poporului

nostru, constructor al progresului, fericirii și bunăstării lui. Voi aduce la îndeplinire cu credincioșie tot ceea ce urmărește înfrumusețarea, înnoirea și dezvoltarea Patriei, apărarea independenței și suveranității ei.

Acestea îmi sînt gîndurile, simțămintele și voința cu care m-am prezentat pentru primirea Decretului, ca titular al Episcopiei Romanului și Hușilor.

Călăuzit de prețioasele îndrumări ale Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, dr. Iustin Moisescu, președinte al Sfîntului Sinod, și ale Inalt Prea Sfinției Sale, Inalt Prea Sfințitului Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Teoctist, față de care mă găsesc în raport de Episcop-sufragan, voi lucra cu toată rîvna și nu voi precupeți nici un efort pentru ca să rodească în inimile credincioșilor din această de Dumnezeu-păzită Eparhie sentimentele de desăvîrșită omenie, de dragoste, de respect, de muncă cu dăruire pînă la jertfa supremă pentru Patrie.

Cu celelalte confesiuni și culte religioase, care conlocuiesc în perimetrul în care îmi desfășor activitatea, voi lucra pe temelia principiului ecumenismului practic local, în spiritul respectului reciproc și al slujirii Patriei noastre comune — România socialistă.

Stimate Domnule Președinte,

La începutul acestui an a avut loc aniversarea a șaizeci de ani de viață și patruzeci și cinci de ani de activitate revoluționară desfășurată de președintele Republicii Socialiste România, iubitul fiu al poporului, Nicolae Ceaușescu. Această aniversare a fost o adevărată sărbătoare pentru toți fiii Patriei, o sărbătoare a tuturor.

Permiteți-mi, cu acest prilej, să exprim prin Domnia Voastră, încă o dată, toată gratitudinea și cuviinciosul respect față de marea personalitate a președintelui Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, și să asigur Conducerea de stat că voi fi un neobosit ostenitor și luptător pentru pace, pentru libertate, pentru independența și fericirea poporului român.

Stimate Domnule Președinte,

Sînt îndatorat cu respectuoasă mulțumire pentru osteneala ce ați făcut prin participarea la momentul alegerii mele, iar acum la acest moment al confirmării mele ca Episcop titular al Eparhiei Romanului și Hușilor.

Asigur pe Domnia Voastră personal, precum și pe colaboratorii Domniei Voastre, că voi fi neadormit veghetor la îndatoririle ce-mi revin în noua calitate. Voi lucra cu toată dăruirea ca marile idealuri ale Patriei să-și găsească ecou în conștiința fiilor mei duhovnicești printr-o viață demnă de veacul de aur pe care îl trăim în România socialistă, liberă și prosperă și, astfel, împreuna noastră

lucrare să fie expresia cea mai elocventă a adeziunii noastre integrale şi totale la programul de înflorire a Patriei noastre scumpe.

Aşa să-mi ajute Dumnezeu!»

Festivitatea de instalare. Festivitatea de instalare a noilor chiriarhi a avut loc, în ziua de 23 aprilie a. c.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, înconjurat de membri ai Sfîntului Sinod al Biserici Ortodoxe Române, a luat parte la festivitatea instalării Inalt Prea Sfinţitului Nestor ca Arhiepiscop al Craiovei şi Mitropolit al Olteniei.

Din partea Departamentului Cultelor a fost de faţă Domnul preşedinte Ion Roşianu.

Despre felul cum s-a desfăşurat această festivitate vor apare reportaje, mai pe larg, în revistele «Biserica Ortodoxă Română» şi «Mitropolia Olteniei».

In cele ce urmează vom prezenta felul cum s-a desfăşurat festivitatea de instalare a Prea Sfinţitului Episcop Eftimie.

Sîmbătă, după amiază, au sosit la Roman, venind de la Bucureşti: Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, II. PP. SS. Arhiepiscopi Antim al Tomisului şi Dunării de Jos şi Teofil al Clujului, PP. SS. Episcopi Vasile al Oradiei şi Emilian de Alba Iulia, PP. SS. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul şi Adrian Botoşăneanul. Vecernia a fost oficiată de un sobor de preoţi şi diaconi.

A doua zi, într-o atmosferă de adîncă şi aleasă bucurie, credincioşi din vechea cetate a Romanului, oraş care a cunoscut în ultimile decenii o largă şi înfloritoare dezvoltare, al cărui prestigiu, graţie abnegaţiei laminoriştilor, a depăşit hotarele ţării noastre, îşi primeau noul chiriarh, cunoscut bine, dealtfel, pentru căldura şi înţelegerea părintească pe care le manifestă atunci cînd se află în mijlocul credincioşilor.

La ora 9,30, înalţii ierarhi au sosit în catedrala episcopală. In strana arhierească a luat loc Inalt Prea Sfinţitul Teoctist, iar în partea dreaptă a străniі arhiereşti, nou-alesul Episcop al Romanului şi Huşilor. In stranele din dreapta au luat loc ceilalţi ierarhi membri ai Sfîntului Sinod.

Un sobor de preoţi şi diaconi, condus de către II. PP. SS. Arhiepiscopi Antim al Tomisului şi Dunării de Jos şi Teofil al Clujului, înconjuraţi de către P. S. Episcop Vasile al Oradiei şi P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, au săvîrşit Sfînta Liturghie.

Din soborul slujitorilor făceau parte: P. C. Pr. Scarlat Porcescu, P. C. Arhim. Efrem Chişcariu, exarhul mănăstirilor din Arhiepiscopia Iaşilor şi stareţul Mănăstirii Neamţ, P. C. Arhim. Chesarie Gheorghiescu, exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureştilor, P. C. Arhim. Dosoftei Moraru, slujitor la catedrala episcopală, P. C. Protos. Gherontie Ştefan, stareţul M-rii Secu, P. C. Protos. Victorin Oanele, stareţul M-rii. Sihăstria, P. C. Protos. Longhin Pop, stareţul Schitului Durău, P. C. Protos Mina Dobzeu, slujitor la biserica «Sf. Apostoli Petru şi Pavel» din Huşi, P. C. Arhidiac. I. Ivan, fost profesor la

Moment din timpul Sfintei Liturghii.

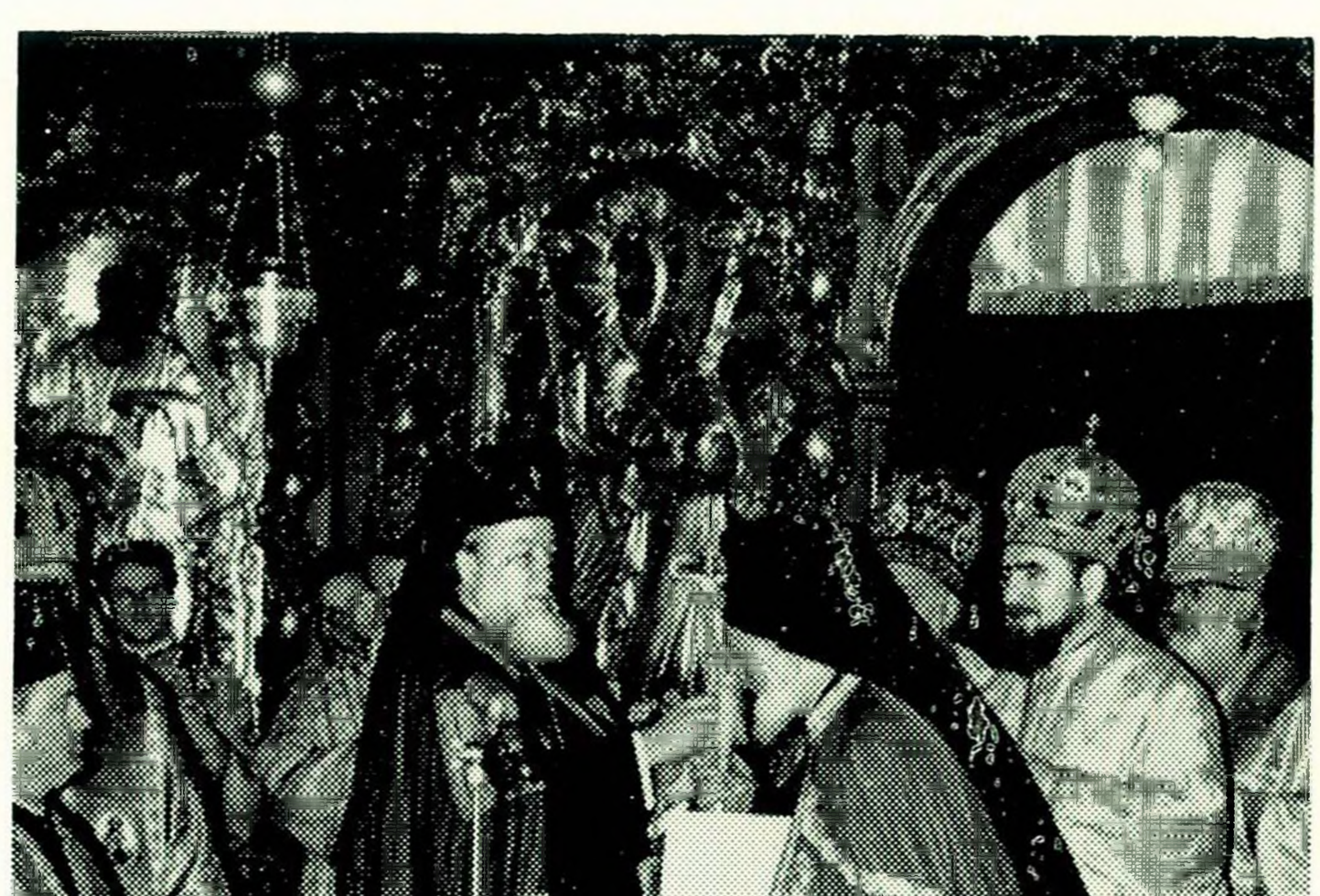

I. P. S. Mitropolit Teoctist înmînînd cîrja vlădicească
P. S. Episcop Eftimie.

Seminarul teologic de la M-rea Neamț, P. C. Diac. Ilie Murărașu, secretar eparhial la Episcopia Romanului și Hușilor, P. C. Ierod. Pavel Benedict, slujitor la catedrala episcopală și P. C. Arhidiac. Felecon Simion slujitor la catedrala arhiepiscopală din Cluj.

Răspunsurile au fost date de corala catedralei episcopale.

Au fost prezenți și alți invitați, între care și Mgr. Gherghel Petru, ordinarius al Eparhiei romano-catolice din Iași și parohul comunității romano-catolice din Roman, părintele Gabor Pavel, precum și două monahii anglicane, aflate în vizită în țara noastră.

Din partea conducerii Departamentului Cultelor a fost de față Dl. director dr. Ion Popescu.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. S. Episcop-vicar Adrian Botoșăneanul a dat citire *gramatei* mitropolitane:

† TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP AL IAȘILOR ȘI MITROPOLIT AL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

Prea iubitului cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini din de Dumnezeu-păzita Episcopie a Romanului și Hușilor și tuturor ascultătorilor și cititorilor acestei mitropolitane Gramate, har și pace de la Dumnezeu, Părintele nostru Cel din ceruri, iar de la Noi binecuvîntare arhipăstorească

Se cuvine să facem cunoscut tuturor că Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a așezat în Sfînta Sa Biserică scaune și vrednicii mici și mari și prin trimiterea din ceruri, în chipul limbilor de foc, a Prea Sfîntului și de viață făcătorului Duh, peste Sfinții Săi Ucenici și Apostoli, i-a întărit pe aceștia întru propovăduirea cuvîntului Evangheliei Sale, iar, prin punerea mîinilor, într-o neîntreruptă înlănțuire de la Sfinții Apostoli și pînă astăzi, pe toți slujitorii Bisericii îi face vrednici de a fi părtași darurilor Sale de multe feluri.

Prea Fericitul Patriarh *Iustin,* ca smerit slujitor al lui Hristos, în vrednicia de Intîistătător al Bisericii Ortodoxe Române, cunoscînd că a rămas vacant scaunul de Episcop al Episcopiei Romanului și Hușilor, îndrumat de îndatorirea pe care o are de a nu lăsa această Episcopie lipsită de canonicescul ei cîrmuitor, pe temeiul art. 30, lit. g. și 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, a convocat, cu adresa Cancelariei Sfîntului Sinod nr. 4238 din 3 aprilie 1978, Colegiul Electoral Bisericesc pentru alegerea noului Episcop al Episcopiei Romanului și Hușilor, în ziua de 20 aprilie 1978, orele 9,00, în sala sinodală a Palatului patriarhal din București.

Acest Colegiu, după săvîrșirea slujbei religioase în paraclisul Sfintei Patriarhii, a ales în scaunul vacant pe Prea Sfințitul Arhiereu-vicar *Eftimie Bîrlădeanul,* care s-a arătat vrednic de această chemare prin statornicia sa întru dreapta credință, prin

lucrarea sa rodnică şi fără preget în slujba Bisericii Ortodoxe Române, ca stareţ de mănăstiri şi ca Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului şi Huşilor, dînd , în îndeplinirea tuturor însărcinărilor la care a fost chemat, dovezi de neclintită ascultare faţă de rînduielile bisericeşti şi de supunere desăvîrşită faţă de legile Patriei noastre, Republica Socialistă România.

Sfîntul Sinod, potrivit dispoziţiunilor art. 10, 130 şi 131 din Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române, făcînd examinarea şi cercetarea canonică a alegerii noului Episcop de către Colegiul Electoral, în şedinţa sa de lucru din 21 aprilie 1978, a constatat că alegerea Prea Sfinţitului Arhiereu-vicar *Eftimie Bîrlădeanul* în scaunul vacant de Episcop al Episcopiei Romanului şi Huşilor s-a făcut cu păzirea normelor legale şi canonice.

In urma mijlocirii Sfîntului Sinod şi la recomandarea Departamentului Cultelor, Prea Sfinţitul Arhiereu-vicar *Eftimie Luca* a fost recunoscut în funcţia de Episcop al Episcopiei Romanului şi Huşilor, prin Decretul prezidenţial nr. 88.

In ziua de 21 aprilie 1978, a avut loc la Departamentul Cultelor solemnitatea comunicării şi înmînării de către Domnul *Ion Roşianu,* preşedintele Departamentului Cultelor, a Decretului prezidenţial pentru recunoaşterea în funcţie a noului ales, de faţă fiind Noi, membri ai Sfîntului Sinod, reprezentanţi ai celorlalte culte, funcţionari superiori ai Departamentului Cultelor şi alţi invitaţi.

Astăzi, 23 aprilie 1978, în Catedrala Sfintei Episcopii a Romanului şi Huşilor, după rînduielile şi datinile bisericeşti, *Noi, Teoctist,* Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, înmînăm Prea Sfinţitului Episcop *Eftimie* cîrja arhierească şi-l instalăm în scaunul de Episcop al Episcopiei Romanului şi Huşilor.

Pe temeiul celor arătate mai sus, al Sfintelor canoane şi al prevederilor cuprinse în art. 131 din Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române, Noi emitem această *Gramată Mitropolitană* şi dăm alesului Episcop, Prea Sfinţiei Sale *Eftimie Luca* împuternicirea canonică de păstorire ca Episcop al de Dumnezeu-păzitei Episcopii a Romanului şi Huşilor, cu toate oraşele şi satele care ţin astăzi şi vor ţine şi în viitor de această Sfîntă Episcopie. Astfel, Prea Sfinţia Sa, dobîndind jurisdicţia de Episcop, are darul şi puterea de a aşeza, după rînduielile Sfintei Noastre Biserici dreptmăritoare de Răsărit şi după legile Ţării: citeţi, cîntăreţi, ipodiaconi, diaconi, preoţi şi protopopi la toate bisericile din Episcopia Prea Sfinţiei Sale, stareţi şi egumeni la mănăstiri şi schituri, şi de a face toate cîte i se cuvin ca Ierarh, spre zidirea duhovnicească a turmei sale.

Din parte-i, aşteptăm cinstire şi ascultare către autoritatea bisericească şi îndeosebi către Sfîntul Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române, precum şi lucrare neobosită, înţelepciune părintească, dragoste către clerul şi dreptcredincioşii creştini de sub cîrmuirea sa, făcîndu-se tuturor călăuză întru păstrarea neştirbită a dreptei credinţe şi a datinilor Bisericii noastre străbune.

Aşadar, tuturor celor din cinul preoţesc şi călugăresc, precum şi tuturor dreptcredincioşilor din de Dumnezeu-păzita Episcopie a Romanului şi Huşilor, le recomandăm cu căldură şi dragoste pe Prea Sfinţia Sa Episcopul *Eftimie Luca*, drept Chiriarh iubit al lor,

povăţuindu-i să-l cinstească, plecîndu-i-se cu toată voia şi arătîndu-i în toate împrejurările supunere şi ascultare întru împlinirea îndatoririlor lor de buni fii ai Bisericii şi de cetăţeni devotaţi ai Patriei noastre.

Cunoscînd dragostea şi însufleţirea cu care slujitorii şi credincioşii Episcopiei Romanului şi Huşilor au întîmpinat totdeauna cuvîntul Nostru şi al Ierarhului lor, îi îndemnăm pe toţi cu părintească povaţă ca, sub cîrmuirea noului arhipăstor, să păstreze şi să întărească unitatea dreptei noastre credinţe, vieţuind în pace şi bună înţelegere ca fii adevăraţi ce cred cu statornicie «întru una, sfîntă, sobornicească şi apostolească Biserică».

Şi astfel, cu un cuget şi cu o inimă, să preamărim pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfîntul Duh, Treimea cea de o fiinţă şi nedespărţită. Amin!

S-a întocmit această *Gramată Mitropolitană* în reşedinţa Noastră mitropolitană din Iaşi, la 22 aprilie, anul mîntuirii una mie nouăsute şaptezeci şi opt.

† *TEOCTIST*

Arhiepiscop al Iaşilor
şi
Mitropolit al Moldovei şi Sucevei

Apoi, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a înmînat Prea Sfinţitului Episcop Eftimie cîrja arhipăstorească, rostind tradiţionalele cuvinte: «Primeşte cîrja aceasta ca să păstoreşti turma lui Hristos cea încredinţată ţie. Celor ascultători să le fie prin tine toiag de reazim şi întărire, iar pentru cei nestatornici şi neascultători, să o foloseşti ca toiag de certare, toiag de îndreptare».

Revenind în strana arhierească, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a rostit următoarea cuvîntare:

«Inalt Prea Sfinţiţi Părinţi,
Domnule Director al Departamentului Cultelor,
Prea Cuvioşi şi Prea Cucernici Părinţi,
Iubiţi credincioşi,

Ca pe o mireasmă cu bun miros, am înălţat, în ctitoria marelui voievod Petru Rareş din acest străvechi oraş, rugăciuni de mulţumire către Bunul Dumnezeu pentru a ne fi învrednicit să înscriem o pagină nouă în viaţa Eparhiei Romanului şi Huşilor, prin canonica aşezare în scaunul vlădicesc a noului său ierarh titular, Prea Sfinţitul Eftime Luca. Se continuă, astfel, şirul marilor ierarhi care au păstorit de-a lungul veacurilor frumoasele ţinuturi moldovene, oblăduite duhovniceşte de Episcopia Romanului şi Huşilor.

Pentru a cinsti chipurile şi vredniciile lor, ca şi pentru a adăuga bucuriei clerului şi credincioşilor romaşcani bucuria noastră, sîntem prezenţi în această Duminică a Floriilor, ierarhii din Mitropolia Moldovei şi ierarhi transilvăneni, reprezentanţi ai onoratului Departament al Cultelor, în frunte cu Dl. director dr. Ion Popescu, şi ai autorităţilor legale de stat, înconjurînd cu dragoste şi încredere, în noua sa muncă, pe noul arhipăstor al acestei eparhii, Prea Sfinţitul Eftimie. In acest chip, trăim adevărul cel mare şi sfînt al unităţii noas-

tre de credinţă în Hristos şi în Biserica întemeiată cu scump sîngele Său, adevăr tălmăcit des de Sfîntul Apostol Pavel: «Dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună cu el» (I Corinteni XII, 26). Din citirea gramatei mitropolitane aţi luat aminte că potrivit pravilelor Sfintei noastre Biserici, Prea Sfinţia Sa a fost ales de Colegiul Electoral în ziua de 20 aprilie 1978, iar în ziua de 22 aprilie 1978 i s-a înmînat de Dl. Ion Roşianu, preşedintele Departamentului Cultelor, Decretul prezidenţial de recunoaştere din partea preşedintelui Republicii Socialiste România, Domnul Nicolae Ceauşescu.

Cu dreptate este, a aduce cuvînt de mulţumire Prea Fericirii Sale Patriarhului Iustin şi Sfîntului Sinod al Biserici Ortodoxe Române, pentru toate cele rînduite cu atîta înţelepciune privind obştea credincioşilor dreptmăritori din aceste părţi, care şi-au dobîndit arhipăstorul lor duhovnicesc.

Şi se cuvine, de asemenea, să îndreptăm gînd de adîncă recunoştinţă Conducerii noastre de stat pentru condiţiile create desfăşurării vieţii religioase în Biserica Ortodoxă Română, ca de altfel şi tuturor celorlalte culte religioase din ţara noastră.

Dreptmăritori creştini,

Din vistieria de învăţături mîntuitoare, cunoaştem că noi toţi, slujitori şi închinători ai Sfîntului Altar străbun, formăm la un loc «un singur trup», după cum ne învaţă Sfîntul Apostol Pavel, cînd scrie: «Iar voi sînteţi Trupul lui Hristos şi mădulare în parte» (I Corinteni XII, 27), căci «El este capul Trupului, adică al Bisericii» (Coloseni I, 18), încredinţîndu-ne cu încredinţare sfîntă, că «noi sîntem Biserica lui Dumnezeu, Cel viu» (II Corinteni VI, 16), iar «Biserica este stîlp şi temelia adevărului» (I Timotei III, 15), potrivit aceluiaşi cuvînt insuflat de Duhul Sfînt.

Ca fii ai acestei Biserici, ca slujitori şi credincioşi ai ei, mărturisim cu toată tăria sufletului nostru acest adevăr de credinţă, această unitate în credinţa noastră ortodoxă; mărturisim aceleaşi sfinte adevăruri mărturisite şi trăite adînc de moşii şi strămoşii noştri cu lumina minţii lor, cu căldura inimii lor şi cu statornicia neclintită cu care ei s-au înrădăcinat, din cele mai adînci vremuri, pe acest pămînt străbun. In toată frumuseţea sa ortodoxă, fericiţii noştri înaintaşi ne-au lăsat drept moştenire această bogată credinţă, întruchipată în sfintele locaşuri de închinare, presărate de-a lungul şi de-a latul Moldovei. De la biserica din Borzeşti a lui Ştefan cel Mare, pînă la Putna, locaşul de veci al marelui voievod, de la ctitoriile nemţene ale Muşatinilor, pînă la cele ctitorite în vremea noastră de buni credincioşi, avem tot atîtea izvoare de viaţă bisericească românească, de artă în iconografie, în strălucirea şi măiestria odoarelor şi obiectelor de slujbă, în măiestrita combinare a frescelor de valoare nepreţuită, constituind fondul patrimoniului nostru naţional.

Dacă Sfîntul Apostol Pavel scria atît de limpede că Biserica lui Hristos este stîlp şi temelie a adevărului, iar noi un singur trup, Trupul lui Hristos, cînd ne unim cu El, cu atît mai mult ca fii ai

aceleiași Biserici Ortodoxe Române alcătuim un singur trup, făcînd parte din același sfînt așezămînt, din Biserica Părinților noștri: «Una, sfîntă, sobornicească și apostolească».

Iată, iubiții mei, în această Biserică ne închinăm, în aceasta «ne naștem din apă și din Duh» (Ioan III, 5), în ea ne străduim să pășim pe drumul arătat de Mîntuitorul Hristos, care este «calea, adevărul și viața», în Biserică și prin Biserică ne unim cu Mîntuitorul Iisus Hristos, făcînd cu El un singur trup, prin împărtășirea cu sfintele și de viață dătătoarele Taine și tot în ea așteptăm învierea morților și viața ce va să fie.

Prin rîvna păstorilor duhovnicești rînduiți de Sfînta Biserică, prin statornicirea în dreapta credință a tuturor fiilor Bisericii noastre, prin credința noastră lucrătoare și prin evlavia curată, sîntem fericiți a ne ști fiii Bisericii Ortodoxe Române, care a păstrat de-a lungul existenței sale tezaurul mîntuitor de credință, întocmirile neștirbite ale Sfinților Apostoli și cele ale Sfintelor Sinoade ecumenice și locale, precum și ofranda cea ziditoare de suflet adusă Sfintei Ortodoxii de toți cei rîvnitori și postitori, călugări și pustnici — din care fac parte și mulți știuți și neștiuți din neamul și din părțile noastre — cinstiți pentru frumusețea vieții lor duhovnicești și pentru darul învățăturii lor drepte, și căutați ca niște «crini ai pustiei».

Cît de înălțați cu duhul se cade să fim noi, ierarhii, preoții, monahii și credincioșii Bisericii noastre strămoșești, că din rîndurile sfinților și a propovăduitorilor Cuvîntului lui Dumnezeu, care au păstrat curată credința ortodoxă, au făcut parte episcopi și sihaștri luminați de pe pămîntul nostru românesc. Astfel, apar în dispute teologice pentru păstrarea Ortodoxiei figurile episcopilor din Tomis, Constanța de astăzi, Paternus, Teotim, Efrem, Evanghelicus; apar din aceleași perioade istorice călugării cărturari din Scythia Minor — Dobrogea noastră de astăzi — vestiți prin cultura și aria de activitate cărturărească, Ioan Casian, cel ce a dus viața monahală de la noi pînă în îndepărtatul Apus, Dionisie cel Mic, supranumit «românul», cunoscătorul științei și întocmitorul calendarului. Tot în aceste părți dintre Mare și Dunăre, pe unde potrivit Tradiției sfinte, a răsunat predica Sfîntului Apostol Andrei, descoperirile arheologice din ultimii ani au dat la iveală adevărate arhive ale începutului nostru ca popor și Biserică: urme de cultură ale strămoșilor noștri dinaintea erei noastre. Apoi foarte bine păstrate obiecte creștine de la răspîndirea creștinismului la noi, sfeșnice, candele, cruci și chiar morminte de martiri, ca cele de la Niculițel, sau ca temeliile bisericilor din orașele de reședință ale episcopilor care au păstorit Biserica strămoșilor noștri în veacurile III, IV și cele următoare,

Inalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Domnule Director al Departamentului Cultelor,
Iubiți și distinși slujitori ai sfintelor altare,
Dreptmăritori creștini,

Moștenitori fericiți întru toate acestea, sîntem și noi cei din părțile Moldovei și Bucovinei. Asemenea mărturii de netăgăduită

valoare istorică şi documentară asupra vechimii şi statorniciei noastre ca popor, neam, organizare bisericească, asupra culturii şi datinilor noastre strămoşeşti pe aceste binecuvîntate plaiuri, le aflăm pretutindeni. Toate învederează pe graiul lor de secole şi de milenii, grai atît de răsunător sufletului românesc, tălmăcind adevărul că aici ne-am născut, că aici ne-am format conştiinţa unităţii noastre în hărnicie, generozitate şi în orice produs cultural de talent şi de geniu creator, trăsături care au dobîndit dimensiuni şi valori tot mai mari în crez şi faptă pe treptele de afirmare a poporului nostru care, înfruntînd vitregiile istoriei a păşit cu hotărîre spre azurul cuceririlor sale sociale de libertate, de neatîrnare, de afirmare a demnităţii şi dreptăţii şi de împlinire a visului de aur al independenţei noastre naţionale.

Pe acest drum lung, şi-au împletit strădaniile lor arhiereşti, cu pilduitoare sîrguinţă, vlădicii de odinioară ai Romanului şi Huşilor. Mesajele tuturor, asemenea unor străluciţi luceferi, străbat bolta istoriei Bisericii ţării româneşti a Moldovei. Din acest jilţ arhieresc a răsunat glasul învăţatului episcop Vasile din secolul XV; din preajma acestei catedrale episcopale a izvorît harnicii şi iubitorii de ţară episcopi Macarie şi Eftimie, cronica bogată în fapte a Ţării Moldovei. Pe această vatră duhovnicească şi-a însăilat primele miniaturi artistice şi primele pagini de măiastră caligrafie, talentatul vlădică Anastasie Crimca, ctitorul şi arhitectul mănăstirii Dragomirna. Tihna şi frumuseţea firii de care se bucură acest Centru eparhial i-au uşurat «îndelunga şi ostenitoarea zăbavă» a primului nostru versificator, episcopul şi mai apoi mitropolitul Moldovei, Dosoftei, care în stihuri de neegală frumuseţe şi eleganţă poetică ctitoreşte graiul românesc şi toarnă simţirea dragostei sale de patrie în psalmii lui David. Dar salba vredniciilor acestor minunaţi înaintaşi ai noştri continuă prin istorie cu aceeaşi neîmpuţinată strălucire, prin Veniamin Costachi, întemeietorul de şcoală şi prodigios traducător de cărţi în limba română; prin marele cărturar şi neobositul cercetător al istoriei Bisericii noastre, Episcopul Melchisedec, înflăcărat luptător pentru unirea Principatelor Române; şi prin alţi păstori duhovniceşti ai acestei episcopii. «Multe sînt numirile lor, potrivit cîntării, dar mai multe darurile».

Cu dreptate este a sublinia, cu acest prilej fericit, rodnica păstorire a Inalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop Teofil, care a lăsat aici pecetea iubirii evanghelice şi a rîvnei arhiereşti, cinstind astăzi, prin prezenţa şi slujba sa, intronizarea noului episcop al Romanului şi Huşilor.

Cu preţuire şi dragoste frăţească îl avem în inimă, ca totdeauna, pe Prea Sfinţitul Episcop dr. Partenie Ciopron, care după o bogată activitate chiriarhală de 16 ani, nemaiputînd învinge fireasca şubrezenie a sănătăţii sale, după o neîntreruptă muncă de o viaţă şi după o slujire arhierească de 40 de ani, se află ca pensionar în preţuirea Prea Fericitului Patriarh Iustin, a Prea Sfinţitului Eftimie şi a noastră a tuturor.

Prea Sfinţite Eftimie,

Iată norul bogat în mărturii care îţi va călăuzi, fără încetare,

pașii pe drumul frumoasei slujiri a credincioșilor și a slujitorilor sfintelor altare din cuprinsul de Dumnezeu-păzitei Episcopii a Romanului și Hușilor. Acestor mărturii li se adaugă zestrea sufletească personală a Prea Sfinției Voastre, conștiința slujirii arhierești, atașamentul statornic față de cerințele Bisericii în zilele noastre, hărnicia, blîndețea, bunăstarea și dăruirea pentru tot lucrul bun și folositor Sfîntului Altar și Patriei.

Aveți prilejul rar de a urca treptele jilțului de episcop titular cu o bogată experiență, cu o temeinică cunoaștere a preoției, a sfintelor locașuri, biserici și mănăstiri, din ogorul în care intrați ca semănător al cuvîntului Ortodoxiei, al păcii, al nădejdii, al încrederii și al unității în muncă și în simțire românească. In cei 7 ani de arhierie, n-ați pregetat a ieși în largul apostoliei, cercetînd duhovnicește sfintele locașuri și pe slujitorii lor. Stăpînit de dragoste pentru ei și de grija pentru păstrarea patrimoniului cultural-artistic, cum și pentru promovarea virtuților, v-ați plecat urechea la cerințele și năzuințele lor, i-ați înțeles, i-ați ajutat, i-ați mîngîiat și i-ați apropiat. Socotim un mare și rar dar cu adevărat acela ca un păstor de suflete să se învrednicească a fi așezat la locul de cinste și de iubire, în sălașul curat al inimilor păstoriților săi. Alegerea Prea Sfinției Voastre în acest istoric scaun vlădicesc este fructul binecuvîntat al acestei dragoste, al încrederii clerului și credincioșilor, al prețuirii și al cinstirii lor, într-un cuvînt, este roada comuniunii sufletești trăite.

De aceea, dincolo de emoțiile fastului de moment, rămîne această imagine vie a comuniunii evanghelice, a comuniunii de simțire și de trăire care viază și împuternicește întregul trup al Bisericii. Aici își va afla rădăcinile semnele acestei comuniuni, ramurile de finic ale dragostei clerului și credincioșilor din această Duminică a Floriilor, ramurile iubirii lor cu care v-au ascultat, iar acum v-au primit ca arhipăstor legiuit și ca îndrumător duhovnicesc. Rămîne această imagine ca o lumină de candelă ce nu se stinge niciodată din sufletul celor care au aprins-o și care mereu toarnă în ea untdelemnul iubirii evanghelice.

Ne-am bucurat să fim părtași la această întîmpinare și de a împlini rînduiala intronizării, în calitatea noastră de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, știind că am așezat, în numele Prea Fericitului Patriarh Iustin și al Sfîntului Sinod, în funcția de Episcop un fiu al acestor plaiuri moldovene și un «bărbat al dorirorilor» nutrite de Adunarea eparhială și de fiii dreptcredincioși ai acestei Eparhii. Este o chezășie scumpă aceasta, deoarece ei vă vor urma îndrumărilor cu aceeași dragoste și rîvnă în marea și greaua deosebit de frumoasă misiune de episcop al acestei fiice a Bisericii Ortodoxe Române, Episcopia Romanului și Hușilor.

Știm că în ființa Prea Sfinției Voastre flacăra dragostei de țară, de poporul nostru harnic, precum și atașamentul pentru munca și agonisirile sale măreție înfăptuite în zilele noastre, stă pururea aprinsă. Patriotismul se adeverește prin faptele grăitoare ale dăruirii pentru obște, ale promovării binelui și dreptății, ale cinstei și hărniciei, ale omeniei. In cuprinsul Eparhiei, în fruntea căreia sînteți chemat la apostolie, semnele sporului tehnic și industrial al hărniciei poporului nostru, belșugul ogoarelor înfloritoare, binefacerile

civilizaţiei şi ale vieţii celei noi, se văd pretutindeni, în localităţile de rezonanţă mondială. Toate sînt îndemnuri pentru ca strădania Prea Sfinţiei Voastre arhipăstorească să fie mereu aţintită către călăuzirea clerului şi credincioşilor spre o prisositoare muncă şi încredere în viitorul fericit al Patriei noastre scumpe.

Exprimînd satisfacţia mea de a avea în persoana Prea Sfinţiei Voastre un preţios colaborator în Sinodul Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, vă adresez, Prea Sfinţite, cele mai calde felicitări, împreună cu prea iubitul meu frate întru arhierie, Prea Sfinţitul Episcop Adrian Botoşăneanul, colaboratorii, preoţimea şi credincioşii din Arhiepiscopia laşilor. Vom chibzui, vom veghea şi vom îndruma împreună ca hotărîrile Sfîntului Sinod şi ale Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, să fie duse la îndeplinire în toată plinătatea lor.

Rugînd pe Bunul Dumnezeu şi pe Cuvioasa Parascheva, ocrotitoarea acestei catedrale şi a Moldovei, să vă fie pavăză şi ajutor în strădaniile ce vă aşteaptă, invocăm îndemnul cel apostolesc adresat nouă arhiereilor: «Păstoriţi turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetînd-o nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîştig urît, ci din dragoste» (I Petru V, 2). Avînd la inimă aceste adevăruri, veţi putea rosti, împreună cu Sfîntul Apostol Pavel: «Mie mi-a fost dat harul acesta, ca să binevestesc bogăţia lui Hristos cea nepătrunsă şi să învederez tuturor care este iconomia tainei celei din veci ascunse, în Dumnezeu, Ziditorul a toate, prin Iisus Hristos» (Efeseni III, 8-9), căruia se cuvine slavă împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfînt, Treimea cea deofiinţă şi nedespărţită. Amin»!

A luat cuvîntul P. S. Eftimie, Episcopul Romanului şi Huşilor, rostind următoarele:

Inalt Prea Sfinţia Voastră,
Inalt Prea Sfinţite Părinte Mitropolit,
Inalt Prea Sfinţiţi Părinţi Arhiepiscopi şi
Prea Sfinţiţi Părinţi Episcopi,
Domnilor reprezentanţi ai Departamentului Cultelor şi ai Autorităţilor de stat locale,
Prea Cuvioşi şi Prea Cucernici Părinţi,
Iubiţi credincioşi,

O rînduială dumnezeiască a făcut ca astăzi, în ziua Florilor sau a Floriilor, care anul acesta coincide şi cu pomenirea celui care a fost «izbăvitor al celor robiţi, celor săraci folositor, neputincioşilor doctor şi tuturor ajutător», marele mucenic Gheorghe, să aibă loc, aici, în această veche, istorică şi frumoasă catedrală, înscăunarea smereniei mele ca Episcop al Romanului şi Huşilor.

Praznicul Florilor sau al Floriilor este adînc înrădăcinat în conştiinţa credincioşilor creştini şi el ne aduce aminte de primirea triumfală ce s-a făcut Mîntuitorului nostru Iisus Hristos în Ierusalim, înainte de Paştele ultimului an de petrecere pămîntească. Stîlpările au fost semnul bucuriei şi al omagiului pe care mulţimile le-au oferit Celui care le dăduse sănătatea trupească şi sufletească, pîine,

nădejdea unei fericiri nepieritoare, optimismul în viaţă şi cheia succesului prin iubirea şi trăirea în frăţeasca colaborare. Acelaşi lucru îl repetă suflarea creştină de aproape două mii de ani rememorînd aceste momente istorice pentru întărire duhovnicească.

Astăzi, aici, este prisos de bucurie, pentru că în urma votului Colegiului Electoral Bisericesc şi, după împlinirea celorlalte rînduieli canonice şi legale, smerenia mea, am fost ales şi confirmat ca Episcop titular al Episcopiei Romanului şi Huşilor, iar acum sînt aşezat în acest scaun cu această deosebită solemnitate.

Au fost rostite cuvinte pline de mireasmă duhovnicească, de frăţească dragoste, de mîngîietoare făgăduinţi în sprijinirea activităţii smereniei mele ca nou arhipăstor al acestei Eparhii. Ca şi în sala sinodală, ca şi la Departamentul Cultelor, şi aici, mă îndeamnă acelaşi duh să mărturisesc că sînt tot atît de copleşit ca şi acolo de lucrurile mari şi minunate cîte a făcut Domnul cu şi pentru smerenia mea.

Vin aici, la acest scaun eparhial, nu ca un om de departe şi necunoscut, ci ca unul care sînt ca de aici, cu trăirea de mai mulţi ani în şir în această aromă duhovnicească a Eparhiei Romanului şi Huşilor, aici, unde au păstorit vlădici vrednici de amintirea posterităţii.

La Roman ca şi la Huşi, s-au succedat mari personalităţi bisericeşti care au făcut cinste nu numai eparhiilor pe care le-au arhipăstorit, ci şi întregii Biserici Ortodoxe Române. Se găsesc înscrişi în listele cronologice ale eparhiei cărturari distinşi ca Vasile şi Teoctist «dascălul Moldovei», teologi de renume ca Macarie, Dosoftei şi Melchisedec, ocrotitori ai sănătăţii trupeşti şi sufleteşti ai credincioşilor ca Ioanichie şi Veniamin Costachi, sprijinitori ai luminării prin cartea de învăţătură pentru tot neamul ca Leon Gheucă şi Iacob Stamate, personalităţi care au urcat la înalte trepte ale ierarhiei noastre bisericeşti Iosif Gheorghian şi Calinic Miclescu ca mitropoliţi primaţi, Nicodim Munteanu ca patriarh, participanţi activi la lupta pentru înlăturarea nedreptăţilor, pentru dobîndirea libertăţii, pentru independenţă şi pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat, oameni înnoiţi în duhul trăirii evanghelice, dornici de legături frăţeşti cu toate popoarele.

Episcopia Romanului şi Huşilor, în ultimii treizeci de ani, a avut cinstea de a număra printre titularii săi pe Inalt Prea Sfinţitul Teofil Herineanu al Clujului, care cu rîvnă apostolică şi pilduitoare a căutat, cu cuvîntul şi cu fapta, să propovăduiască Evanghelia Domnului Hristos. După zece ani de arhipăstorire, Inalt Prea Sfinţia Sa a fost chemat să păstorească peste creasta Carpaţilor, cu aceeaşi rîvnă şi se sileşte să întărească legătura păcii între fiii Bisericii strămoşeşti, în inima Transilvaniei.

In rînduieli administrative ale eparhiei în acest timp a fost şi Prea Sfinţitul Emilian Birdaş, care a fost chemat ca Episcop-vicar al Mitropoliei Sibiului şi apoi a trecut ca titular al istoricei eparhii de la Alba Iulia.

Din anul 1962, această Eparhie a fost cinstită cu vrednica păstorire a Prea Sfinţitului Episcop dr. Partenie Ciopron pînă anul acesta, cînd a demisionat pe motive de sănătate. Prea Sfin-

ţia Sa se numără printre cei mai vechi şi venerabili Părinţi Episcopi sinodali. La această Eparhie, ca locţiitor de episcop şi mai ales ca titular, P. S. Sa şi-a înscris numele cu alese şi vrednice lucrări atît la Centrul eparhial, cît şi în întreaga eparhie.

Nu pot să trec sub tăcere faptul că, timp de douăzeci de ani, Episcopia Romanului a fost într-o strînsă lucrare şi colaborare cu Mitropolia Moldovei şi Sucevei, prin cel mai venerabil ierarh al ei, prin cel care de anul trecut a primit cîrma conducerii Bisericii noastre Ortodoxe Române, ca cel de al patrulea patriarh al ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin. Prea Fericirea Sa a manifestat deosebită dragoste faţă de această eparhie şi a sprijinit-o cu sfatul, îndrumarea şi necontenita supraveghere pentru ca lucrarea celor două eparhii din aceste părţi ale ţării noastre să se săvîrşească întocmai ca într-o adevărată simfonie.

Smerenia mea urmează în scaunul atîtor vrednici ierarhi, călăuzitori duhovniceşti, deschizători de drumuri în ogorul arhipăstoririi, sprijinitori ai acţiunilor de mai bine pentru fericirea şi bunăstarea credincioşilor fii ai poporului român. Ierarhii acestei istorice eparhii au înscris pagini glorioase şi voi găsi la ei exemple cumpănite, motive şi îndemnuri la lucrul cel bun în via Domnului.

Trăim într-o epocă de plin progres, într-un climat de muncă constructivă şi de pace, climat statornicit prin rîvna şi abnegaţia Conducerii scumpei noastre Patrii în frunte cu Preşedintele Republicii Socialiste România, Nicolae Ceauşescu. In latura libertăţii religioase drepturile sînt asigurate constituţional şi cele 14 culte religioase care au recunoaşterea Statului îşi desfăşoară activitatea religioasă pe temeiul tradiţiei lor de organizare şi funcţionare. Unele culte religioase au şi deputaţi în Marea Adunare Naţională, iar toate cele 14 culte religioase din ţara noastră fac parte din Frontul Unităţii Socialiste. Intre cultele religioase sînt statornicite relaţii frăţeşti de colaborare în cadrul ecumenismului practic local.

Eparhia Romanului şi Huşilor, în aria geografic-administrativă, cuprinde judeţele Neamţ, Bacău şi Vaslui, judeţe în care se găsesc bogăţii naturale de mare preţ, precum şi comori nestemate ale culturii şi civilizaţiei bimilenare ale neamului nostru.

Eparhia Romanului şi Huşilor are buchetul oamenilor devotaţi şi cinstiţi, muncitori, harnici şi chibzuiţi — aşa cum sînt toţi oamenii Patriei noastre. In această sfîntă şi de Dumnezeu păzită Eparhie, cu tot felul de bogăţii şi comori şi, mai ales, cu oameni minunaţi, urmează ca, de acum încolo, să-mi desfăşor activitatea ca eparhiot.

Reîmprospătez şi acum, pentru ştiinţa binecredincioşilor creştini încredinţaţi arhipăstoririi mele, că voi stărui cu toată îndelunga răbdare (II Timotei IV, 2) pentru a face «cuvîntul lui Dumnezeu viu şi lucrător» (Evrei IV, 1) în cugetele şi faptele lor. Ca arhiereu rînduit pentru oameni, voi săvîrşi lucrarea de sfinţire a fiilor duhovniceşti şi în toate voi fi cu multă răbdare (II Corinteni VI, 6), cu bunătate, cu smerenie, cu blîndeţe (Coloseni III 12), spre a îmbrăca şi înnoi în dreptatea şi sfinţenia adevărului (Efeseni IV, 24) pe toţi slujitorii şi binecredincioşii ortodocşi ai Eparhiei Romanului şi Huşilor. Voi lucra şi voi îndemna cu cuvîntul şi cu fapta ca să se lucreze cu avînt patriotic şi cu unire frăţească, în toate

acțiunile obștești, în toate locurile de muncă unde credincioșii noștri își desfășoară activitatea.

De la clerul de mir și monahal voi cere lucrare plină de dăruire, cu toată conștiinciozitatea, cu supunere cuviincioasă față de autoritatea de stat și bisericească. Voi îndemna și sprijini clerul de mir și monahal spre a fi la înălțimea chemării zilelor noastre, el fiind clerul credincioșilor care își păstrează neștirbit credința de aproape două mii de ani. Credincioșii ortodocși au cinstit pe preoții lor pentru devotament, pentru abnegație, pentru slujirea adevărului, a dreptății și păcii, pentru participarea activă la toată lucrarea de mai bine a lor și a fiilor lor, a viitorului fericit.

* * *

In această zi așa de bogată în semnificații ale credinței noastre, cînd Domnul intrînd în Ierusalim este din nou recunoscut și aclamat ca Domnul și Stăpînul, ca adevăratul Mesia cel așteptat și propovăduit de toți profeții Vechiului Așezămînt, cînd străzile Ierusalimului au răsunat de ovația: «Osana bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului» (Matei XXI, 9), ne umplem de bucurie dar și de smerenie și, cu stîlpări și cu cîntări, ne închinăm și Il slăvim și cu «credință neschimbată pururea Il lăudăm totdeauna strîngînd către Dînsul: «Bine ești cuvîntat Cel ce vii să chemi pre Adam».

In această zi, alături de rugăciunile de cerere pentru toate nevoile noastre trupești și sufletești, adăugăm și rugăciunile noastre de mulțumire pentru binefacerile revărsate asupra noastră prin «harul binecuvîntării și al mîntuirii». Din aceeași datorie sfîntă, îmbuchetăm și mulțumirile noastre față de toți factorii de răspundere care au făcut ca această zi, la Roman, să fie cu adevărat solemnă.

Mulțumesc Sfîntului Sinod al Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericirea Sa, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pentru tot ce a făcut pentru smerenia mea prin însărcinările pe care mi le-a încredințat ca stareț la mănăstirile Bistrița și Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava și apoi prin ajutorul moral pe care mi l-a dat la vremea alegerii mele ca Arhiereu-vicar, iar acum ca Episcop eparhiot.

Mulțumesc înaltei Conduceri de Stat care a confirmat alegerea smereniei mele ca Episcop al Romanului și Hușilor și, așa cum am declarat la Departamentul Cultelor cînd mi s-a înmînat Decretul, reînnoiesc și acum, aici, același angajament cu toată răspunderea de slujitor devotat cauzei poporului nostru, constructor al progresului, fericirii și bunăstării oamenilor. Asigur înalta Conducere de Stat, Onoratul Departament al Cultelor, toate organele de stat locale de loialitatea mea în rezolvarea problemelor care îmi revin în misiunea și funcțiunea ce o am.

Nu pot să mărturisesc despre tot ce datorez Inalt Prea Sfinției Sale, Inalt Prea Sfințitului Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Inalt Prea Sfințitului Teoctist, pentru bunăvoința cît și pentru această osteneală de a fi prezent la solemnitatea instalării smereniei mele. Sînt sigur că mă purtați în rugăciu-

nile Inalt Prea Sfinţiei Voastre, ca cel dintîi ierarh pe care îl înscăunaţi în noua calitate a Inalt Prea Sfinţiei Voastre de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Vă asigur şi eu că Vă voi avea pururea în smeritele mele rugăciuni către Tronul lui Dumnezeu şi către Prea Cuvioasa Maica noastră Parascheva, hramul acestei catedrale, ocrotitoarea şi lauda cea cinstită a Moldovei, ale cărei sfinte moaşte sînt la catedrala sfintei Mitropolii din Iaşi. Vă asigur, Inalt Prea Sfinţia Voastră, că voi fi un sincer colaborator în lucrările Sinodului mitropolitan şi voi face totul ca împreună — lucrarea noastră să fie spre cît mai mare slavă a lui Dumnezeu, spre binele credincioşilor noştri şi a scumpei noastre Patrii.

Mă rog, cu smerenie, ca Domnul Dumnezeu să Vă întărească cu sănătate, cu multă putere de muncă şi să aveţi parte numai de bucurii.

Calde mulţumiri adresez şi Inalt Prea Sfinţiţilor Arhiepiscopi care au binevoit a lua parte la această solemnitate.

Ţin să mulţumesc Prea Sfinţiei Sale, Prea Sfinţitului Episcop dr. Partenie Ciopron, care, aşa cum declara cu ocazia înscăunării Prea Sfinţiei Sale, a ţinut toiagul arhieriei cu curăţenie spirituală şi cu demnitate. Il asigur pe Prea Sfinţitul Episcop dr. Partenie Ciopron de toată atenţia, de toată dragostea frăţească şi-l voi avea întotdeauna ca pe un părinte şi «stareţ» al meu. Ii voi cere sfatul şi povaţa ca unuia care a dobîndit înţelepciunea din lucrarea cea atît de plină de răspundere a arhieriei.

Mulţumesc tuturor celor care au binevoit a fi aici de faţă şi îi asigur de pomenire în smeritele mele rugăciuni.

Nu pot să închei cuvîntul meu decît rugîndu-mă ca Bunul Dumnezeu să mă aibă în sfînta Sa pază şi să călăuzească paşii mei spre tot lucrul bun, să sfinţească pe cei ce nădăjduiesc întru El, plinirea Bisericii Sale să o păzească, pace lumii să dăruiască şi să ne învrednicească pe noi cu îndrăznire, fără de osîndă, a cuteza şi a-L chema Tatăl nostru, care să pună în noi lumină spre împlinirea a tot ce este bun şi folositor şi în veacul de acum şi spre moştenirea vieţii în veacul cel ce va să vină.

«Ajutorul meu şi apărătorul meu eşti Tu, Doamne, Dumnezeul meu nu zăbovi»! (Psalmi XXXXIX, 24).

A urmat un Polihroniu pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, Conducerea ţării, dreptmăritorii creştini, după care noul Episcop al Romanului şi Huşilor a primit felicitări.

La ora 14,00 a avut loc, în sala palatului episcopal, o agapă. In timpul dejunului au luat cuvîntul mai mulţi vorbitori.

Inalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Antim al Tomisului şi Dunării de Jos, în cuvîntul rostit, a subliniat faptul că alegerile care au avut loc pentru ocuparea scaunelor vacante de ierarhi, la Craiova şi Roman, reflectă grija pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin o arată împlinirii nevoilor spirituale ale credincioşilor din aceste părţi. Solemnitatea înscăunării noului Episcop al Romanului şi Huşilor are menirea să desăvîrşească, prin osteneala Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, aceste strădanii ale Prea Fericitului Patriarh Iustin. Evocînd chipul unor iluştri episcopi ai Romanului şi

În fața reședinței episcopale.

Hușilor, Inalt Prea Sfinția Sa a spus că a avut cinstea de a participa încă la două astfel de solemnități de instalare la Roman : aceea a Inalt Prea Sfințitului Teofil Herineanul și a Prea Sfințitului Episcop dr. Partenie Ciopron, amîndoi vrednici ierarhi ai Bisericii noastre strămoșești. In încheiere, a adresat felicitări Prea Sfințitului Eftimie.

In numele Centrului eparhial, al slujitorilor sfintelor altare și al dreptmăritorilor creștini a vorbit P. C. Pr. Vasile Radu, consilier administrativ. P. C. Sa, făcîndu-se exponentul simțirii slujitorilor și dreptcredincioșilor creștini de pe cuprinsul Eparhiei Romanului, a spus că alegerea Prea Sfințitului Eftimie este de fapt «încununarea de drept a unor merite care l-au consacrat și au conturat certitudinea ascensiunii Prea Sfinției Sale, pentru ca să desăvîrșească realizările pe care le așteaptă de la Prea Sfinția Sa dreptmăritorii creștini și clerul».

Aducînd încredințări de ascultare deplină și devotament, vorbitorul adresează urări de îndelungată înzilire, sănătate deplină cu puteri sporite în muncă pentru realizarea unor mărețe înfăptuiri în slujba Bisericii strămoșești și a poporului român.

Luînd cuvîntul, Inalt Prea Sfințitul Teofil al Clujului, păstorul de odinioară al acestei Eparhii, a făcut o scurtă prezentare a Eparhiei Romanului, așa cum arată astăzi, a remarcat calitățile deosebite ale noului Episcop pe care l-a cunoscut și apreciat ca Exarh pentru mănăstirile din această Eparhie și, exprimîndu-și nădejdea că la rîvna de atunci s-a adăugat experiența anilor de arhierie, adresează felicitări și urări de îndelungă păstorire cu belșug de roade.

Monseniorul Gherghel Petru, rector al Institutului teologic romano-catolic și ordinarius pentru eparhia romano-catolică din Iași și-a exprimat sentimentele de bucurie pentru că a fost invitat la această zi solemnă a Bisericii Ortodoxe Române, a pus în lumină spiritul de frățietate și colaborare care caracterizează cultele din țara noastră și a felicitat pe noul Episcop al Romanului și Hușilor, adresîndu-i urări de sănătate și activitate binecuvîntată.

Venind din celălalt colț al țării pentru a da glas unității de simțire românească, așa cum a fost întotdeauna, Prea Sfințitul Episcop Vasile al Oradiei a rostit următorul cuvînt:

«Astăzi este o zi de Domnească sărbătoare: Sărbătoarea Floriilor care prefațează Săptămîna Patimilor; o cîntare veche la noi glăsuiește : «Vin Floriile cu soare și soarele cu florii». Pentru Episcopia Romanului și Hușilor, ziua de astăzi este o dublă sărbătoare : Sărbătoarea Floriilor, a Domnului Hristos care vine către Patimă, și sărbătoarea soarelui care luminează pentru înscăunarea noului Episcop eparhiot la Roman, moment de bucurie aleasă pentru clerul și dreptcredincioșii acestei eparhii.

Sîntem părtași la bucuria clerului și credincioșilor din Episcopia Romanului și Hușilor, care primesc astăzi pe noul conducător spiritual al eparhiei lor în persoana Prea Sfințitului Episcop Eftimie Luca.

Am deosebită satisfacție să vorbesc în numele credincioșilor ortodocși români de la brazda de vest a țării, pentru care, multe veacuri, episcopii de la Roman au fost adevărați părinți sufletești, trimițîndu-le slovă românească și ajutîndu-i în lupta pentru păstrarea credinței strămoșești și a ființei lor naționale.

Prin slova românească şi prin ajutoarele materiale şi morale ce le-au acordat în vremea în care corabia Bisericii Ortodoxe din Transilvania era învăluită de valuri grele, ei au contribuit la menţinerea conştiinţei de unitate naţională şi au afirmat adevărul că toţi formau un singur popor de o parte şi de alta a Carpaţilor, că toţi ne-am născut şi ne-am dezvoltat în jurul acestor munţi deveniţi coloana vertebrală a neamului nostru şi am crescut cu ei cum creşte şi se îmbogăţeşte firul de tort în jurul unui fus.

Intre Eparhia Romanului din Ţara de Jos a Moldovei şi eparhiile din Transilvania au fost nenumărate punţi de legătură.

Nu putem să nu amintim în acest sens pe Mitropolitul Eftimie de la Bălgrad, care a venit în Moldova în secolul XVI după ajutoare şi s-a întors la Episcopia Vadului de lîngă Cluj.

De la un alt vlădică al Bălgradului avem următoarea însemnare: «Eu, vlădica Dosoftei ce am fost în Roman şi Huşi şi mai mare peste toate mănăstirile ţării Moldovei, aşişderea şi vlădică în Ardeal şi Maramureş şi am fost în ţinutul Sătmarului pînă la Dobriţin» (Ştefan Meteş, Istoria Bisericii din Transilvania).

Ingăduiţi-mi să mai amintesc de încă un alt mesager de slovă românească de la care s-au împărtăşit credincioşii români din Ardeal şi Banat. Este vorba de copistul de manuscrise bisericeşti Vasile Sturza Moldoveanul, originar din Comăneşti. El a copiat în secolul al XVIII-lea o mulţime de cărţi de cult, după care s-au săvîrşit slujbele divine multă vreme în bisericile ardelene. Se cunosc peste 30 de astfel de manuscrise lucrate cu multă migală de acest iubitor de limbă românească şi credinţă ortodoxă.

Ne este plăcut să amintim cu acest prilej şi numele a doi ierarhi transilvăneni, care au condus cu vrednicie Episcopia Romanului: evocăm chipul bunului şi blîndului episcop Lucian Triteanu, din prima jumătate a secolui al XX-lea, care a păstorit aici 23 de ani şi, bucuros de a fi prezent la această festivitate, amintesc de Inalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop Teofil al Clujului, Vadului şi Feleacului, care a păstorit cu vrednicie la Roman 8 ani şi 4 luni.

Prea Sfinţite Episcop Eftimie, îmi exprim încă o dată bucuria de a participa la înscăunarea Prea Sfinţiei Voastre în scaunul de vlădică al Romanului, apreciind munca, dragostea, zelul şi tactul pastoral cu care aţi dus la îndeplinire misiunile ce Vi s-au încredinţat pînă acum în sînul Bisericii şi în slujba poporului nostru.

Dar, aş dori să vedeţi în prezenţa noastră aici şi sentimentul de recunoştinţă ce îl aduc în numele credincioşilor din Episcopia Oradiei, pentru spiritul de largă înţelegere şi într-ajutorare pe care I-aţi avut împreună cu Prea Sfinţitul Episcop Partenie Ciopron, ori de cîte ori am solicitat ajutoare pentru bisericile lor.

In acelaşi timp, prezenţa noastră aici doresc să fie, de asemenea, un răspuns şi o împlinire a solidarităţii pentru faptul că la hirotonirea primului Episcop al reînfiinţatei Episcopii a Oradiei, la 26 martie 1921, Roman Ciorogariu s-a rugat împreună cu Mitropolitul primat Miron Cristea, cu Episcopul Iosif Bădescu al Caransebeşului şi cu Episcopul moldovean Pimen Georgescu.

Astfel se continuă mărturia noastră că una am fost şi una sîntem toţi românii în credinţă şi ideal.

Vă felicităm pentru noua misiune ce Vi s-a încredințat și rugăm pe Dumnezeu să Vă încununeze munca de roade bogate în slujba Bisericii și a Patriei».

Prea Sfințitul Emilian Birdaș de Alba Iulia își exprimă, în cuvîntul său, bucuria de a participa la festivitatea prilejuită de instalarea Prea Sfințitului Eftimie ca titular al Episcopiei Romanului și Hușilor, care este un fost frate al său de călugărie, din tinerețe. Referindu-se la legăturile din trecut între Moldova și Transilvania, menționează că ierarhi transilvăneni au găsit în Moldova și în Țara Românească înțelegere și ajutor în activitatea lor de misiune. Sfinții ierarhi Ilie Iorest și Sava Brancovici, care sînt prăznuiți la 24 aprilie, și-au luat hrană duhovnicească de la Mănăstirea Putna, ctitorie a lui Ștefan cel Mare. După ce trece în revistă unele din cele mai importante momente de întrajutorare și colaborare frățească dintre ierarhi transilvăneni și moldoveni, de-a lungul veacurilor, prezintă felicitări și urări noului ierarh titular.

Din partea Centrului mitropolitan Iași a vorbit P. C. Preot Scarlat Porcescu, punînd în lumină legăturile foarte bune care au existat pe planul vieții bisericești între Episcopia Romanului și Hușilor și Mitropolia Moldovei și Sucevei. Numeroși episcopi de Roman, printre care Dosoftei și Veniamin Costachi, au fost înălțați, pentru meritele lor, la jilțul de arhipăstori ai Bisericii din Moldova. Ei au activat, întotdeauna, pentru păstrarea unității sufletești a poporului român, pentru slujbe bisericești în limba poporului, pentru cultură românească, expresie a talentului, hărniciei și aptitudinilor creatoare ale poporului român. P. C. Sa a felicitat și a adresat urări de alese împliniri în activitatea chiriarhală noului Episcop al Romanului și Hușilor, Prea Sfințitului Eftimie.

Aflîndu-se într-o vizită în țara noastră, monahiile Eileen Mary și Angela Mary, însoțite de către P. C. Nazaria Niță, starețа mănăstirii Văratec, au luat parte la festivitatea de instalare. Monahia Eileen Mary, exprimîndu-și bucuria pentru ocazia de a lua parte la această ceremonie, a transmis felicitări Prea Sfințitului Eftimie și urarea de îmbelșugată păstorire.

Au mai luat cuvîntul P. C. Pr. Th. Bodnar, iar din partea comunității de rit vechi (lipovenesc) din Roman, Preotul paroh Petre Vasile.

Din partea autorităților puterii locale a luat cuvîntul Prof. Petre Risipeanu, secretarul Consiliului popular județean P. Neamț. Vorbitorul a elogiat înfăptuirile cărturărești și artistice ale vrednicilor episcopi de Roman: Calist, Macarie, Dosoftei, Veniamin Costachi și Melchisedec Ștefănescu și, totodată, și-a exprimat nădejdea că Prea Sfințitul Episcop Eftimie, luînd aminte la chipul acestor înaintași, va înțelege glasul istoriei străbune și își va împleti mai strîns activitatea chiriarhală cu munca avîntată de zi cu zi a fiilor poporului român, făuritori ai vieții noi din Patria noastră.

Din partea Departamentului Cultelor a luat cuvîntul Domnul director dr. Ion Popescu. Domnia Sa a arătat meritele Prea Sfințitului Episcop Eftimie, care l-au recomandat la această vrednicie, exprimîndu-și încrederea că P. S. Sa va da dovadă de același entuziasm, de aceleași calități și strădanii, că va acționa cu spirit de responsabilitate cetățenească și de aici încolo, că se va consacra cu

același devotament cauzei poporului și credincioșilor din această eparhie, slujirii vieții celei noi care s-a statornicit în Patria noastră. Incheie cu urări și cu un toast pentru Președintele Nicolae Ceaușescu, pentru conducerea Departamentului Cultelor, pentru conducerea Bisericii, pentru Prea Sfințitul Eftimie și pentru toți credincioșii ortodocși.

Luînd apoi cuvîntul, Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist arată că este adînc impresionat de amploarea sentimentelor înălțătoare care s-au exprimat la acest dejun, ceea ce îl încredințează că noul Episcop al Romanului va fi, într-adevăr, un ierarh vrednic, de la care se așteaptă, cu încredere, realizări de seamă. Punînd în lumină calitățile Prea Sfințitului Eftimie, îl îndeamnă să fie cu luare aminte la turma încredințată și să-și sporească eforturile în împlinirea marilor idealuri ale poporului nostru, potrivit principiilor pe care Președintele Nicolae Ceaușescu le face cunoscute cu atîta abnegație și entuziasm pe toate meridianele globului. Adresează, apoi, Domnului director dr. Ion Popescu rugămintea de a transmite Domnului Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor, încredințarea că toți clericii și credincioșii din Moldova sînt gata să lucreze și mai departe pentru propășirea neamului nostru și a Bisericii Ortodoxe Române.

A luat cuvîntul Prea Sfințitul Episcop *Eftimie*, mulțumind tuturor celor care au dat glas, în această zi solemnă din viața Prea Sfinției Sale, dar și din viața Episcopiei Romanului și Hușilor, sentimentelor de prețuire, de bucurie și de nădejde pe care slujitorii și dreptmăritorii creștini de pe acele plaiuri le nutresc și le leagă de arhipăstorirea noului lor Părinte duhovnicesc.

Incredințîndu-i pe cei prezenți că se va strădui să fie la înălțimea istoricului scaun vlădicesc, că va răspunde cu promptitudine tuturor chemărilor și cerințelor dreptmăritorilor creștini și că nu va pregeta în slujirea de zi cu zi a măreților idealuri ale poporului român, sprijinind prin cuvînt și faptă epocalele înfăptuiri, Prea Sfințitul Eftimie a toastat în cinstea Președintelui Republicii, Nicolae Ceaușescu, a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, a Domnului Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor, a Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist și a tuturor membrilor Sfîntului Sinod prezenți la această festivitate, a membrilor Adunării eparhiale, care i-au acordat votul și a tuturor celor de față.

De la 23 aprilie a. c., Duminica Floriilor și pomenirea Sfîntului mare mucenic Gheorghe, Episcopia Romanului și Hușilor are un nou chiriarh, «înzestrat cu blîndețe și smerenie, cu bunătate și înțelepciune, cu dragoste fierbinte pentru țara și neamul nostru», calități pentru care slujitorii Altarelor străbune și credincioșii de pe meleagurile romașcane și hușene, unde «la trecutul mare» se adaugă, în iureșul constructiv al zilelor noastre, epocale înfăptuiri, îl înconjură cu dragoste fierbinte și-i făgăduiesc ascultare deplină.

Pr. C. BUZDUGAN

Chemare la mîntuire

I. **Generalităţi.** Prin căderea în păcăt, omul a pierdut starea primordială de fericire şi, totodată, posibilitatea de a ajunge la perfecţiune, adică la asemănarea cu Dumnezeu. Gravitatea păcatului a fost atît de mare, încît omul a pierdut posibilitatea nemuririi (Iacov I, 15; Romani V, 12), fiind osîndit la „moartea veşnică". Chipul lui Dumnezeu din om (Facerea I, 27) a fost umbrit. Creatorul, în nemăsurata Sa bunătate (Psalmii CXXXV, 1) şi iubire (Ioan III, 16) faţă de omul căzut, nu l-a lăsat pe acesta pradă morţii veşnice, ci i-a dat speranţa eliberării din robia păcatului prin făgăduinţa lui Mesia (Facerea III, 15). Dumnezeu nu a voit moartea celei mai frumoase dintre creaturile pămîntului, ci, dimpotrivă, ca aceasta să trăiască (Iezechil XVIII, 18, 32). Fiind un rod al dragostei divine, omul n-a fost lăsat deci să trăiască în veşnicie drama căderii sale ci primeşte ajutorul salvator chiar din partea Creatorului. Prin urmare, „iniţiatorul planului de mîntuire este Dumnezeu Tatăl, din iubire pentru creatura Sa pe care a voit-o liberă şi fericită".[1] Atît de mare a fost dragostea lui Dumnezeu faţă de creatura Sa, încît a trimis pe unicul Său Fiu ca să izbăvească pe omul păcătos: „Căci aşa a iubit Dumnezeu lumea, încît pe fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică. Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mîntuiască, prin El, lumea" (Ioan III, 16-17). Noi nu am putea imagina o dragoste atît de mare din partea Creatorului nostru. „Nici îngerii nu şi-ar fi putut închipui că în sînurile lui Dumnezeu se ascunde din veci, împreună cu fiinţa Lui, o atît de mare dragoste faţă de lume",[2] de aceea, mîntuirea este definită ca un act al dragostei lui Dumnezeu[3] faţă de toţi oamenii (Romani V, 8). In actul mîntuirii se vede cum „mînia lui Dumnezeu, trezită de păcatele omenirii, se transformă în dragoste nemărginită",[4] oferindu-ne posibilitatea de a reintra în comuniune cu El, comuniune la care sîntem chemaţi cu toţi oamenii (Fapte XVII, 30). Mîntuirea urmăreşte să-l

---

1. Doctorand Ioan Buga, *Sensul înfierii creştine după Sfîntul Evanghelist Ioan şi Sfîntul Apostol Pavel,* în „Ortodoxia", XXVII (1975), nr. 3. p. 534.
2. Pr. D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului,* Sibiu, 1943, p. 62.
3. Hans Conzelmann, *Théologie du Noveau Testament,* Cènève, 1969, p. 216.
4. Prof. dr. Mircea Chialda, *Ebed-Jahve,* Caransebeş, 1940, p. 21.

restabilească pe om în starea de la început, ridicîndu-l „de la chipul umbrit al lui Dumnezeu la asemănarea cu El",[5] căci, „dacă păcatul este o depărtare de Dumnezeu, mîntuirea este o apropiere de El".[6] „Veniţi să ne întoarcem către Domnul..." (Osea VI, 1; Isaia I, 27) – este chemarea profeţilor. Mîntuirea constă în „înlăturarea răului din sufletele celor credincioşi",[7] ea însemnînd după cum comentează Paul Evdochimov, „refacerea ontologică a naturii umane, perfecta ei însănătoşire".[8]

II. **Aspectele mîntuirii.** Mîntuirea se prezintă sub două aspecte: obiectiv şi subiectiv, ea constă în opera săvîrşită de Domnul Hristos prin întruparea şi jertfa Sa. Biserica Ortodoxă învaţă că „Dumnezeu este Acela, care, avînd în vedere, că omul nu-şi poate ajuta singur, a luat însuşi iniţiativa, ca să împace omenirea căzută şi să o mîntuiască de sub robia diavolului. In acest scop a trimis pe Fiul Său Unul Născut în lume. Ia asupra Sa păcatele omenirii şi moare pentru ea pe cruce".[9] Mîntuirea obiectivă este, în chip exclusiv, opera Sfintei Treimi prin care „însuşi Creatorul şi Domnul primeşte să lupte pentru creatura Lui"[10] împotriva celui rău. Hristos „Cel nevinovat, a luat asupra Sa vina păcatelor omeneşti, ca prin propria Sa jertfă să îndepărteze răul din rădăcinile lui... Luînd asupra Sa vina şi toate păcatele noastre S-a făcut însuşi vinovat, de aceea trebuie să îndure ceea ce noi am meritat, moartea, ca El prin această ispăşire să ne aducă mîntuirea în baza dragostei lui Dumnezeu pentru omenire".[11] Mîntuirea obiectivă cuprinde, în chip virtual, pe toţi oamenii, după cum precizează Sfînta Scriptură (Matei XVIII, 11; XX, 28; Fapte IV, 12; I Corinteni XV, 3; Galateni I, 4; Efeseni V, 2; Coloseni I, 14).

Sub aspect subiectiv, mîntuirea „reprezintă efortul creştinului în a-şi însuşi acest „dar de sus" şi silinţa de a conlucra cu harul, realizînd astfel sfinţirea şi desăvîrşirea prin virtute, sau asemănarea cu Dumnezeu".[12] Mîntuirea subiectivă nu se poate realiza fără efort din partea omului credincios, care, şi în acest caz, primeşte ajutorul lui Dumnezeu. Ea se realizează numai prin colaborarea credinciosului cu Dumnezeu pentru că „mîntuirea personală nu este numai un dar şi nici un simplu act, ci este un proces, o lucrare, care se dezvoltă treptat şi se înfăptuieşte prin împreună lucrare a doi factori: „Dum-

---

5. Pr. dr. D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 73.

6. Pr. D. Abrudan, *Mîntuirea şi sensul ei comunitar în scrierile profetice ale Vechiului Testament*, în „Studii Teologice", XXVII (1975), nr. 1-2, p. 36.

7. *Ibidem*, p. 38.

8. *L'ésprit saint dans la tradition orthodoxe*, Paris, 1969, p. 83; apud Drd. I. Buga, *op. cit.*, p. 530.

9. Prof. dr. V. Gheorghiu, *Ideea de împăcare şi mîntuire la noi, la romano-catolici şi la protestanţi*, în „Candela", XLVI (1935), nr. 1-2, p. 58.

10. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Pr. D. Fecioru, ed. a II-a, Bucureşti, 1943, III, 1, p. 175.

11. Pr. Prof. dr. M. Chialda, *op. cit.*, p. 21-23.

12. Pr. I. Mircea, *Îndumnezeirea credinciosului*, Mărturii biblice, patristice şi cultice ortodoxe, în „Ortodoxia", XXVII (1975), nr. 2, p. 321.

nezeu şi omul însuşi".[13] Acest proces se prezintă şi el sub două aspecte: negativ, constînd în ştergerea reală a păcatului şi a vinei, intrate în lume odată cu păcatul primilor oameni, şi pozitiv în schimbarea vieţii, adică trăirea unei vieţi noi de sfinţenie şi dragoste conformă cu voia lui Dumnezeu.[14] Dacă Mîntuitorul Iisus Hristos a realizat mîntuirea obiectivă, credinciosul este chemat să realizeze mîntuirea sub aspectul ei – subiectiv.

III. **Chemarea la mîntuire.** După învăţătura Bisericii Ortodoxe, omul căzut îşi însuşeşte mîntuirea, prin credinţa în Iisus Hristos, credinţă lucrătoare prin iubire. Dar el nu poate intra în comuniune cu Hristos, prin propriile puteri. De aceea, el este chemat la această comuniune de însuşi Dumnezeu fiind ridicat prin lucrarea harului divin. Mîntuitorul învaţă aceasta zicînd: „Nimeni nu poate să vină la Mine, dacă nu-l va trage Tatăl Care M-a trimis" (Ioan VI, 44). Această acţiune divină este chemarea la mîntuire.[15] Ea este de două feluri:

1. *Chemarea exterioară* – venită prin predicare, de către Biserică, a adevărurilor divine despre mîntuire cuprinse în Evanghelie (Fapte XIII, 27). Predicarea învăţăturii Domnului a fost încredinţată mai întîi Apostolilor: „Drept aceea, învăţaţi toate neamurile, botezîndu-i în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh,..." (Matei XXVIII, 19-20). Apostolii încep opera de chemare la mîntuire, prin vestirea Evangheliei, din ziua Cincizecimii, îndată după primirea Duhului Sfînt (Fapte II, 14). Chemarea Evangheliei, definită „cuvîntul mîntuirii" (Fapte XIII, 26), este adresată mai întîi iudeilor, apoi, în egală măsură, tuturor popoarelor (Fapte XIII, 47). Atît iudeii cît şi păgînii nu se pot mîntui prin ei înşişi, ci prin harul Domnului nostru Iisus Hristos (Fapte XV, 11). Apostolii vestesc, şi unora şi altora, singura cale a mîntuirii (Fapte XVI, 17). Din predica apostolică iese în evidenţă importanţa mîntuirii în Hristos, pe care ascultătorii sînt chemaţi să şi-o însuşească.

La rîndul lor, Sfinţii Apostoli au încredinţat misiunea chemării la mîntuire, prin predică, urmaşilor lor (II Timotei II, 2; Tit I, 6), iar aceştia au trimis-o mai departe Bisericii, care necontenit cheamă pe toţi la mîntuire şi desăvîrşire. Această chemare se întemeiază pe mîntuirea obiectivă. Nouă ni se vesteşte mai întîi învăţătura lui Hristos, ceea ce a făcut El pentru noi, preţul jertfei Sale. Cunoaşterea lui Hristos, prin învăţătură, este absolut necesară pentru înnoirea noastră. Hristos nu poate fi cunoscut fără predica Bisericii: „Cum vor crede de acela de care n-au auzit? Şi cum vor auzi, fără propovăduitor?" (Romani X, 14). Numai prin predica Bisericii se face cunoscută lumii Evanghelia lui Hristos, care „este puterea lui Dumnezeu spre mîntuirea a tot celui care crede" (Romani I, 16).

De această chemare externă, făcută prin propovăduirea adevărurilor divine, urmează o perioadă de meditare asupra acestor

---

13. Pr. dr. P. Deheleanu, *Manual de sectologie*, Arad, 1948, p. 286.
14. Prof. N. Chiţescu, Pr. Prof. Isidor Todoran şi Pr. Prof. I. Petreuţă, *Teologia Dogmatică şi simbolică*, Manual pentru Institutele teologice, vol. II. Bucureşti, 1958, p. 701.
15. *Ibidem*, p. 700.

adevăruri un intens proces interior, sufletesc, de transformare totală a vieţii, un proces de recunoaştere a stării păcătoase şi de dorinţă sinceră de îndreptare, asemenea ascultătorilor din ziua Cincizecimii, care, auzind cuvîntul Apostolilor, „au fost pătrunşi la inimă" (Fapte II, 37). Pocăinţa sinceră şi hotărîrea de a urma pe Hristos trebuie să preceadă primirea harului Mîntuitor: „Pocăiţi-vă şi să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre, şi veţi primi darul Duhului Sfînt" (Fapte II, 38), răspunde Sfîntul Apostol Petru mulţimii pătrunsă la inimă de adevărul propovăduit. Această schimbare radicală a vieţii constituie pregătirea credinciosului în vederea primirii harului mîntuitor al lui Hristos.

2. **Chemarea interioară**, constă în „lucrarea lăuntrică a harului, prin care omul primeşte lumină pregătitoare şi i se insuflă încrederea în adevărul descoperit şi în posibilitatea iertării prin Hristos".[16] Dar harul nu lucrează pînă cînd omul nu consimte la conlucrarea cu el. Creindu-l pe om cu voinţă liberă, Dumnezeu nu-l mîntuieşte împotriva voiei sale, ci îi cere adeziune şi colaborare nesilită: „Iată stau la uşă şi bat; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu Mine" (Apocalipsă III, 20). Dacă primim acest ajutor, între el şi Dumnezeu se crează o stare de armonie, de împăcare cu Creatorul al cărui chip l-a primit. Dacă respinge acest ajutor, atunci Dumnezeu se întristează pentru sufletul ameninţat cu pierzania. Sfîntul Macarie Egipteanul zice: „După cum bucurie se face în cer, cum spunea Domnul, pentru un păcătos ce se pocăieşte (Luca XX, 7), tot astfel se produce întristare multă şi tînguire în cer pentru un suflet ce a pierdut viaţa veşnică".[17] In acest sens grăitoare sînt cuvintele Mîntuitorului: „Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci şi cu pietre ucizi pe cei trimişi la tine; de cîte ori am voit să adun pe fiii tăi, după cum adună pasărea puii sub aripi, dar nu aţi voit" (Matei XXIII, 37).

De aceea mîntuirea este un act liber, conştient, şi nu ceva impus, împotriva voinţei noastre. Ea este o acţiune în care omul creştin „este orientat şi *chemat* de Dumnezeu pentru a fi reaşezat în comuniunea cu El".[18] Mîntuirea este un dar al bunăvoinţei lui Dumnezeu pentru care însă omul trebuie să lucreze după cum îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel: „...cu frică şi cu cutremur lucraţi la mîntuirea voastră; căci Dumnezeu este cel ce lucrează întru voi şi ca să voiţi şi ca să săvîrşiţi, după a lui bunăvoinţă" (Filipeni II, 12-13). Dumnezeu ne cheamă permanent să lucrăm la mîntuirea noastră, dar nu ne obligă la aceasta: „Dacă *vrea* cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-mi urmeze" (Matei XVI, 24) şi „*siliţi-vă* să intraţi prin poarta cea strîmtă" (Luca XIII, 24), ne îndeamnă Mîntuitorul Hristos. In

---

16. *Ibidem.*
17. *Omilii duhovniceşti,* trad. de preot Cicerone Iordăchescu, Ed. II, Chişinău, 1932, p. 83.
18. Drd. I. Buga, *op. cit.*, p. 54.

funcţie de răspunsul şi hotărirea omului, la chemarea lui Dumnezeu, va beneficia de lucrarea harului.

IV. **Mijloace prin care sîntem chemaţi să realizăm mîntuirea.**

1. *Chemarea prin har.* (Galateni I, 6, 15; I Petru V, 10). După învăţătura Sfintei Scripturi, credincioşii sînt chemaţi la mîntuire prin har, harul fiind, totodată, garanţia că cei mîntuiţi, vor moşteni, cu adevărat, împărăţia veşnică, ce le-a fost făgăduită (Romani IV, 16): *„Iar Dumnezeul a tot harul care o-a chemat* la slava Sa cea veşnică, întru Hristos Iisus, El însuşi... vă va aduce la desăvîrşire, vă va întări, vă va împuternici, vă va întemeia" (I. Petru V, 10). Cînd Sfîntul Pavel scria galatenilor, atrăgîndu-le atenţia pentru nestatornicia lor, arata că ei au fost chemaţi la Evanghelie prin harul lui Hristos: „mă mir că aşa degrabă treceţi de la cel ce v-a chemat pe voi, prin harul lui Hristos, la altă Evanghelie" (Galateni I, 6). Precum el, Pavel, a fost chemat la apostolie prin harul Său (Galateni I, 15), tot aşa credincioşii toţi sînt chemaţi, prin har, la mîntuire, pentru că: „Harul mîntuitor al lui Dumnezeu s-a arătat tuturor oamenilor" (Tit II, 11), iar făgăduinţa este dată tuturor „pe ori cîţi îi va chema Domnul Dumnezeul nostru" (Fapte II, 39). Deci, la împărtăşirea cu harul Său, Dumnezeu cheamă pe toţi oamenii. Numai cei ce nu vor să se mîntuiască nu răspund la chemarea lui. Harul este condiţia obiectivă a mîntuirii şi el lucrează în toţi cei ce vor să-l primească. Harul este viaţa creştinului. El ne însufleţeşte. In har sîntem „chemaţi" (Galateni I, 6), sîntem „stabiliţi", trăim în El (Romani V, 2, 22). Prin har trăim o viaţă nouă, viaţa în Hristos cel înviat (Romani VI, 4). Harul ne dă puterea de a fi noi înşine, şi de a face întocmai voia lui Dumnezeu. De aceea, harul are rolul primordial în actul mîntuirii; „de nu se va naşte cineva din apă şi din Duh nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu" (Ioan III, 5). Dumnezeu ne cheamă, deci, la renaştere spirituală, prin harul Său care ni se împărtăşeşte prin Sfintele Taine instituite de Mîntuitorul în acest scop (Ioan III, 3, 5), şi care lucrează prin puterea Duhului Sfînt. La auzirea acestei chemări, omul nu trebuie să rămînă pasiv (Evrei III, 7-8), ci trebuie să-i răspundă afirmativ pentru că fiecare trebuie să lucreze mîntuirea sa (Filipeni II, 12). Dumnezeu a trimis pe Fiul Său în lume ca să aducă harul şi să ne cheme la împărtăşirea cu El, în vederea mîntuirii noastre. Această lucrare însă, nu se realizează decît dacă noi dorim să primim harul adus de Iisus Hristos, pentru că, deşi are putere mîntuitoare, harul nu acţionează dacă noi nu primim şi nu voim să colaborăm cu el. .Este vorba deci, de o lucrare comună, o colaborare între elementul divin şi elementul uman. Numai prin activitatea noastră „se asimilează deplin harul fiinţei noastre, harul şi efortul nostru devenind o singură putere".[19]

---

19. Pr. Prof. dr. D. Stăniloae, *Condiţiile mîntuirii*, în „Studii Teologice", III (1951), nr. 5-6, p. 249.

2. *Chemarea la credinţă* (Ioan XIV, 1).

Credinţa este efectul fundamental al harului şi fără el nu ne putem mîntui. Rolul credinţei în opera de mîntuire este, deosebit de lămurit, arătat de Mîntuitorul Iisus Hristos. Cînd îi trimite pe Apostoli la propovăduire, El îşi încheie porunca spunînd că: *„cel ce va crede* şi se va boteza se va mîntui; iar *cel ce nu va crede* se va osîndi" (Marcu XVI, 16). Sfîntul Pavel accentuiază şi el rolul credinţei spunînd că: „Dreptul din credinţă va fi viu" (Romani I, 17). Credinţa este un act de voinţă liberă prin care credincioşii singuri „hotărăsc participarea lor la procesul mîntuirii subiective".[20] Ea este partea noastră de contribuţie la actul mîntuirii (Romani III, 27). A crede în Domnul Iisus Hristos „înseamnă a fi ferm convins că El a murit pentru noi şi ne-a împăcat pe noi cu Dumnezeu şi a avea dorinţa de a putea beneficia de această mîntuire, simţindu-ne datori de a împlini întru totul voia Lui".[21]

A crede în Iisus Hristos înseamnă, a recunoaşte pe cel care Tatăl L-a trimis, înseamnă a adera la învăţăturile Sale, pentru a cîştiga pe Hristos, a făptui dreptatea care vine de la Dumnezeu şi se sprijină pe credinţă (Filipeni III, 8-9). A crede în Iisus Hristos înseamnă a recunoaşte dragostea pe care Dumnezeu o are pentru noi şi a mărturisi pe Dumnezeu care este dragoste" (I Ioan IV, 16).[22] Dar pentru ca să crezi în Hristos, în opera Sa răscumpărătoare, şi să-L mărturiseşti trebuie mai întîi să-L cunoşti. După Sfîntul Apostol Pavel, credinţa este „încredinţarea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor nevăzute" (Evrei X, 1).

Credinţa, deci, presupune întîi o cunoaştere, o luminare prin lumina învăţăturii lui Hristos, care este „lumină" (I Ioan I, 5). De aceea şi Mîntuitorul trimiţîndu-i pe Apostoli la propovăduire, le porunceşte ca mai întîi să înveţe şi după aceea să boteze (Matei XXVIII, 19). Credinţa îi dă omului posibilitatea de a intra în legătură directă cu Dumnezeu şi de a se împărtăşi de dragostea Sa, de care nimeni şi nimic nu-l mai poate despărţi (Romani VIII, 35, 38-39). Credinţa, ca dar al lui Dumnezeu (Romani XII, 3), a lui Iisus Hristos, începătorul şi plinitorul ei (Evrei XII, 2) şi al Sf. Duh (Galateni V, 22), „este o putere de legătură, care înfăptuieşte unirea desăvîrşită, nemijlocită şi mai presus de fire a celui ce crede cu Dumnezeu cel crezut".[23] La această unire ne cheamă şi ne îndeamnă Dumnezeu însuşi. Cînd Mîntuitorul se adresează ucenicilor cu cuvintele: „Credeţi în Dumnezeu, credeţi şi în Mine" (Ioan XIV, 1), El făcea această chemare la credinţă către întreaga lume, pe care a venit să o mîntuiască. Aceeaşi chemare au adresat-o şi Apostolii în predica lor, îndemnînd pe toţi de a crede în Iisus Hristos Cel răstignit şi înviat (Fapte II, 38-39), pentru ca toţi să fie umpluţi de „toată bucuria şi pacea în credinţă" (Romani

---

20. Pr. Prof. P. Rezuş, *Psihologia mîntuirii subiective*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXV (1959), nr. 1-2, p. 63.

21. Prof. dr. V. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 59.

22. *Vocabulaire de Théologie Biblique*, publicat sub direcţia lui Xavier Léon-Dufaur, Paris, 1971, col. 648-649.

23. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, în „Filocalia", vol. 3, trad. Pr. Stavr. dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1948, p. 118.

XV, 13). Acestei chemări, adresată de Dumnezeu tuturor, „creştinul trebuie să-i răspundă prin credinţa în mesajul adus de Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, şi în eficacitatea jertfei Sale, ca Fiu trimis pentru a descoperi lumii marea iubire a Tatălui" (Ioan I, 12-13).[24]

3. *Chemarea la săvîrşirea de fapte bune* (Filipeni IV, 8). Deşi credinţa are un loc important în mîntuire, aceasta nu înseamnă că numai prin ea ne mîntuim. Credinţa are eficienţă în opera de realizare a mîntuirii numai dacă la ea se adaugă şi dragostea: „In Hristos Iisus, nici tăierea împrejur poate ceva, nici netăierea împrejur, ci credinţa care este lucrătoare prin iubire" (Galateni V, 6). Deci, ceea ce se cere nu este numai a crede în Hristos, ci trebuie să şi rămînem tari în această credinţă, prin iubire, iubirea fiind aceea care dovedeşte pe adevăratul credincios şi mărturisitor al lui Hristos: „Intru aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii" (Ioan XIII, 35). Prin urmare, pentru a avea certitudinea mîntuirii, nu-i suficient ca cineva să-şi mărturisească numai credinţa, ci este absolut necesar ca să-şi schimbe şi modul de viaţă străduindu-se să fie următor Domnului nostru Iisus Hristos care „prin viaţa Sa în trup pe pămînt pune în evidenţă valoarea acestei vieţi pentru dobîndirea mîntuirii, ne arată cum trebuie să ne străduim încă pe pămînt pentru o împăcare adîncă, plină de împăcare cu Dumnezeu şi cu semenii noştri".[25] Fiind chip al lui Dumnezeu, omul devine capabil să iubească pe altul mai mult decît pe sine.[26] La o astfel de viaţă, plină de fapte bune, ne cheamă însuşi Mîntuitorul: „Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din Ceruri: (Matei V, 16), iar Sfîntul Pavel îndeamnă la rîndul său: „Cîte sînt adevărate, cîte sînt de cinste, cîte sînt drepte, cîte sînt curate, cîte sînt iubite, cîte sînt cu nume bun, orice virtute şi orice laudă, la aceasta să vă fie gîndul" (Filipeni IV, 8), umblînd „cuviincios, ca ziua: nu în ospeţe şi în beţii, nu în desfrînări şi în fapte de ruşine, nu în ceartă şi în pismă, ci îmbrăcaţi în Domnul Iisus Hristos" (Romani XIII, 13-14). Prin fapte bune credinciosul intră în stare de comuniune cu Dumnezeu. Deşi sînt săvîrşite către aproapele, ele se îndreaptă însă către Dumnezeu. Prin aproapele, credinciosul se întîlneşte cu Hristos: „Intrucît aţi făcut unuia dintr-aceşti fraţi ai Mei, prea mici, Mie Mi-aţi făcut" (Matei XXV, 40). Omul este chemat deci la unirea şi asemănarea cu Dumnezeu prin realizarea unităţii cu semenii. Această unitate se realizează prin faptele bune care sînt: „osteneala" morală spre semeni, sînt podoaba umanitară a mîntuirii şi chipul ei ca vrednicie".[27] Dumnezeu care ne-a chemat la mîntuire prin har şi prin credinţă, ne cheamă şi prin fapte, de aceea, în osteneala noastră de a le săvîrşi, pri-

---

24. Drd. I. Buga, *op. cit.*, p. 527.

25. Pr. Prof. dr. D. Stăniloae, *Învăţătura Ortodoxă despre mîntuire şi concluziile ce rezultă din ea pentru slujirea creştină în lume*, în „Ortodoxia", XXIV (1972), nr. 2, p. 202.

26. Olivier Clément, *Questions sur l'homme*. Collection „Questions", Paris, Editions Stock, 1973, p. 48.

27. Pr. Magistrand I. Turcu, *Sfintele Taine şi faptele bune în mîntuire*, în „Studii Teologice", XII (1959), nr. 5-6, p. 315.

mim ajutorul de sus, faptele fiind o lucrare a lui Dumnezeu în cei credincioşi (II Corinteni III, 5; Filipeni II, 13-15). Prin fapte, credinciosul îşi manifestă personalitatea sa religioasă, pentru că aşa cum spune Domnul Hristos: „Nu cel ce zice Doamne, Doamne, va intra în împărăţia cerurilor, ci cel care împlineşte voia Tatălui Meu celui din ceruri" (Matei VII, 21). Faptele păstrează harul lui Hristos în credincios şi menţin aprinsă flacăra credinţei. Fiind răspunsul liber şi conştient la chemarea lui Dumnezeu, faptele bune vor fi răsplătite cu moştenirea „împărăţiei cerurilor". Dacă credinţa este puterea sufletului, faptele bune sînt puterea trupului. Prin colaborarea acestor doi factori ai elementului uman, unul al sufletului şi celălalt al trupului, cu elementul divin, harul, se dobîndeşte mîntuirea.

V. **Roadele chemării la mîntuire.** Chemarea la mîntuire atnuci cînd este urmată, aduce roade, de care credincioşii se împărtăşesc. Iată care sînt acestea: 1) *Iertarea păcatelor*: „Căci voi fraţilor aţi fost chemaţi la libertate; numai să nu folosiţi libertatea ca prilej de a sluji trupului, ci slujiţi unul altuia prin iubire" (Galateni V, 13). Prin păcat, omul a pierdut starea de libertate din Eden, devenind robul acestuia. Din robia păcatului el a fost eliberat de Mîntuitorul Hristos, care a luat asupra Sa păcatele noastre pironindu-le pe cruce şi aducîndu-i iertarea. Prin jertfa Mîntuitorului, Dumnezeu ne-a iertat în mod real păcatele şi ne-a adus, totodată, libertatea deplină pe care credinciosul trebuie de acum înainte să se ostenească singur să şi-o păstreze. După Sfîntul Petru, pentru cei care cred că Hristos este mîntuirea lor sînt „neam sfînt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiţi în lume bunătăţile celui ce v-a chemat din întuneric, la lumina Sa cea minunată" (I. Petru II, 9). Omul căzut a pierdut şi frumuseţea luminii dumnezeieşti, mintea lui întunecîndu-se şi înclinînd mai mult spre rău, spre întunericul păcatelor stăpînit de diavolul. Dar „sufletul are nevoie de lumina divină, de Duhul Sfînt care împodobeşte casa întunecată: (are nevoie) de „Soarele dreptăţii" (Matei IV, 2), care răsare şi luminează în inimă; are nevoie de o armă cu care să învingă în războiul",[28] cu stăpînitorul întunericului, diavolul. Această armă ne-a adus-o Hristos care ne-a scos din întunericul păcatului şi din umbra morţii, a luptat El în locul nostru împotriva diavolului, biruindu-l şi ne-a reaşezat în strălucirea luminii divine.

2) *Impărtăşirea cu Hristos.* Răspunsul afirmativ dat chemării la mîntuire face posibilă participarea noastră la trupul tainic al Mîntuitorului. Sfîntul Apostol Pavel zice: „Credincios este Dumnezeu, prin care aţi fost chemaţi la împărţăşirea cu Fiul Său Iisus Hristos, Domnul nostru" (I Corinteni I, 9). Făcînd parte din trupul tainic al lui Hristos, Biserica, credincioşii trebuie să fie membre sănătoase, curate, pentru a fi folositoare acestui trup şi nu nişte organe bolnave. Aici, în Biserică, ei participă la jertfa dragostei desăvîrşite, Sfînta Euharistie, care-i uneşte în mod real cu Hristos şi care ne dă viaţă „cel ce mănîncă trupul Meu şi bea sîngele Meu are

---

28. Sfîntul Macarie Egipteanul, *op. cit.*, p. 63.

viaţă veşnică" (Ioan VI, 54), iar „de nu veţi mînca trupul Fiului Omului şi de nu veţi bea sîngele Lui nu veţi avea viaţă întru voi" (Ioan VI, 53).

Pentru a ne putea însă împărtăşi cu Hristos, sîntem chemaţi a ne schimba viaţa, să ne hotărîm a duce o viaţă nouă (I Corinteni V, 7), fiindcă Hristos nu locuieşte acolo unde este întinăciune.

Cine participă la trupul lui Hristos cu nevrednicie este vinovat de trupul şi sîngele Lui, mănîncă şi bea osîndă şi chiamă asupra lui judecata lui Dumnezeu (I Corinteni XI, 27-32).

2) *Trăirea în pace cu toţi* este un alt rod al chemării la mîntuire. „Pacea lui Hristos, întru care aţi fost chemaţi, ca să fiţi un singur trup, să stăpînească în inimile voastre" (Coloseni III, 15), îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel, „căci Dumnezeu ne-a chemat spre pace" (I Corinteni VII, 15). In Hristos, credincioşii toţi au devenit fraţi între ei, de aceea întreaga lor viaţă de acum trebuie să fie dominată de dragostea frăţească (I Ioan III, 10), duhul iertării (Matei VI, 14), al păcii (Matei V, 9), al iubirii faţă de toţi oamenii (Matei V, 44-45). Ei sînt chemaţi să realizeze o comunitate în iubire chiar aici pe pămînt: „In aceasta vă vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragostea unul faţă de altul" (Ioan XIII, 35).

3) *Părtaşi la iubirea lui Dumnezeu.* Prin jertfa Mîntuitorului, credincioşii sînt chemaţi a fi părtaşi la iubirea lui Dumnezeu (Iuda I, 1). Ei formează obiectul dragostei şi milostivirii lui Dumnezeu (Ieremia XXXI, 1, 9, 20). Sacrificiul lui Hristos ne-a adus nu numai răscumpărarea, ci şi înfierea. Ca fii ai lui Dumnezeu noi ne împărtăşim din dragostea Sa pămînteaşcă. In această calitate, de fii, noi nu ne putem adresa lui Dumnezeu decît cu cuvîntul Tată, Părinte (Romani VIII, 15; Galateni IV, 6), exprimînd, astfel, sentimentul nostru de dragoste filială faţă de El. Credincioşii trebuie să se păzească întru dragostea lui Dumnezeu, să nu cadă din ea, prin păcat, pentru a putea moşteni viaţa veşnică (Iuda I, 21).

4) *Părtaşi la împărăţia şi slava lui Dumnezeu, şi la moştenirea vieţii veşnice.* In predica de pe munte, Mîntuitorul îndemna pe ascultători să se îngrijească, mai întîi, de cele ale sufletului şi apoi de cele materiale: „Căutaţi mai întîi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui..." (Matei VI, 33). La rîndul său, Sfîntul Pavel îndemna: „...umblaţi cum se cuvine înaintea lui Dumnezeu, Celui ce vă cheamă la împărăţia şi la mărirea Sa" (I Tesaloniceni II, 12). Ca fii ai lui Dumnezeu, credincioşii sînt, în acelaşi timp, şi „moştenitori ai Lui" (Romani VIII, 17), adică se vor bucura de strălucirea slavei şi de fericirea Lui. Vor fi împreună moştenitori cu Hristos şi părtaşi ai împărăţiei Sale care „nu este mîncare şi băutură, ci dreptate şi pace şi bucurie în Duhul Sfînt" (Romani XIV, 17). De fapt, acesta este scopul final al chemării noastre la mîntuirea în Hristos, *moştenirea împărăţiei lui Dumnezeu, a vieţii şi fericirii veşnice* (I Timotei VI, 12), în care credincioşii vor avea bucuria nesfîrşită de a-L cunoaşte pe Dumnezeu pe deplin şi a-L vedea faţă către faţă (Romani XIII, 12), căci, aşa cum zice însuşi Mîntuitorul: „Aceasta este viaţa veşnică: să te cunoască pe

Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis" (Ioan XVII, 3).

In această împărăţie a iubirii, în care, în final, se vor uni toţi cei care au împlinit voia Părintelui Ceresc, vor petrece ei veşnic, contemplînd strălucirea şi măreţia lui Dumnezeu.

Concluzii. Mîntuirea este cea mai mare binefacere adusă de Mîntuitorul Hristos, omului căzut în păcat. Dragostea lui Dumnezeu pentru om a fost atît de mare, încît a trimis spre jertfă pe propriul Său Fiu. Sacrificiul lui Hristos a adus omului ceea ce acesta aştepta de veacuri, eliberarea de povoara păcatului şi posibilitatea de a dobîndi viaţa veşnică. Prin moartea de bună voie şi nemeritată de El (Galateni III, 13), Iisus Hristos a nimicit păcatul (Romani VI, 3-8; Galateni II, 20), a biruit puterea morţii (II Timotei I, 10) şi S-a făcut chezăşia învierii noastre (Efeseni II, 6). Prin jertfa Sa, Mîntuitorul a eliberat în sens obiectiv pe toţi oamenii, din toate şi pentru toate timpurile. Numai prin jertfa Sa oamenii se pot uni iarăşi cu Creatorul. La această unire, respectiv la însuşirea operei de mîntuire realizată de Domnul Hristos, ne cheamă Dumnezeu însuşi. Mai mult, Dumnezeu îi vine omului de ajutor, în vederea însuşirii mîntuirii, prin harul Său adus de Iisus Hristos.

Cu harul, credinciosul este chemat să colaboreze permanent, pentru că el nu se poate lipsi nici un moment de ajutorul lui Dumnezeu. Cu toate acestea, credinciosul nu este obligat la această colaborare. Dumnezeu cheamă, dar nu obligă. De aceea însuşirea operei de mîntuire săvîrşită de Domnul Hristos, este un act liber, conştient, depinzînd de voinţa credinciosului care trebuie să vină cu partea lui de contribuţie, constînd din credinţă şi fapte bune. Numai prin împreună-lucrarea elementului divin – harul – cu elementul uman – credinţa şi faptele bune – devine posibilă însuşirea operei răscumpărătoare a lui Hristos.

Această lucrare are la bază iubirea lui Dumnezeu faţă de cm. Insuşirea acestei opere se realizează prin iubirea omului faţă de Dumnezeu – manifestată prin credinţă – şi iubirea faţă de aproapele, manifestată prin fapte bune. Manifestîndu-şi iubirea faţă de semeni, credinciosul are datoria să trudească şi pentru mîntuirea lor (Romani XI, 14). Aceasta se poate realiza în Biserica lui Hristos, care permanent cheamă la împărtăşirea din acest dar al lui Dumnezeu. Aici se află Duhul Sfînt, izvorul vieţii duhovniceşti (Romani VIII, 11-13), Cel ce aduce bucuria (Romani XIV, 7; Galateni V, 22), revarsă iubire în inimi (Romani V, 5) şi nădejde de mîntuire (Romani XV, 13), în toţi cei ce-l primesc. Aici, credincioşii trebuie să lucreze pentru dobîndirea mîntuirii pentru ca la chemarea finală a Dreptului Judecător: „Veniţi, binecuvîntaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă, de la întemeierea lumii" (Matei XXV, 34), să poată fi reuniţi în comunitatea de iubire a lui Dumnezeu.

Pr. d-rand MIHAI VIZITIU

„Pierit-au dacii?"

Istoriografia noastră veche de la Grigore Ureche la Şcoala Ardeleană punîndu-şi problema etnogenezei poporului român s-a rezumat la a sublinia romanitatea noastră. Aceasta s-a făcut din trei motive uşor de înţeles.

Intîi, această idee au găsit-o formulată şi demonstrată de umaniştii dinaintea lor şi circula în cărţile de pe care învăţau ei istoria în colegiile pe care le frecventau. Aceste colegii erau fie cele din Polonia, fie Marea Şcoală a Patriarhiei din Constantinopol, ori Universităţile din Italia: Padova sau Roma.

Al doilea, istoria romanilor reprezenta o pagină de glorie din istoria omenirii şi orice popor ar fi voit să se socotească urmaşii Romei. Cu atît mai mult, cei ce erau în drept au făcut lucrul acesta.

Al treilea motiv, tot aşa de puternic, era acela că istoria romanilor rămăsese scrisă chiar de contemporanii evenimentelor, nelăsînd nici un dubiu asupra vreunui eveniment din istoria acestui mare şi glorios popor al antichităţii.

Care era situaţia celuilalt element component al etnogenezei noastre?

Dacii erau elementul autohton al locurilor pe care se găseşte poporul român. Nimeni nu contestă faptul acesta. Ei erau o ramură a tracilor, popor care se întindea pe un teritoriu de la Marea Egee spre nord pînă în Carpaţii Boemiei, în răsărit pînă în părţile Nipru-lui, iar în apus pînă dincolo de hotarele Ungariei de azi. Ramura daco-getică a acestui mare popor se întindea pe un teritoriu mai restrîns. Au avut şi ei o istorie mare, dar principalele izvoare din care se cunoaşte trecutul lor n-au fost scrise de istoricii lor. Atît cît cunoaştem istoria dacilor, ea se găseşte în izvoare romane şi greceşti, în măsura în care romanii şi grecii au avut contacte cu ei. Deci, vechea noastră istoriografie a avut în vedere mai mult ele-mentul roman din etnogeneza noastră, fiindcă acesta era cunoscut în istoria universală.

Cum se oglindeşte problema etnogenezei noastre în vechea istoriografie românească?

Grigore Ureche a învăţat într-un colegiu iezuit din Polonia – Lwow sau Liov – «artele liberale», adică latina cu gramatica, retorica şi poetica în legătură cu autorii clasici. Influenţa umanis-mului asupra lui Ureche este, totuşi, slabă. Stilul cronicii lui este influenţat de limba populară, nu are nimic din stilul operelor cla-

sice pe care le-a cunoscut în acest colegiu. Totuşi, cunoaşterea limbii şi a culturii latine l-a ajutat să-şi dea seama de latinitatea limbii poporului căruia aparţinea, ba mai mult, să-şi dea seama de unitatea poporului român.

Ambele idei se găsesc exprimate cu claritate în Letopiseţul său (1359-1594). Astfel, în capitolul «Despre limba moldovenească», aşezat după predoslovie, Grigore Ureche afirmă: «De la Rîm ne tragem», afirmaţie acoperită de o serie de exemple din limba română a căror etimologie latinească o arată (pîine din panis, carne din caro, găină din galena etc.). Intr-un alt capitol, aşezat după domnia lui Ştefan cel Mare, afirmă latinitatea şi unitatea poporului român. Vorbind de «ţara Ardealului» arată că în ea «români (sînt) peste tot locul, de mai multă-i ţara lăţită de români decîtu de unguri», şi apoi amintindu-şi şi de celelalte ţări româneşti el conchide: «Rumânii, cîţi să află lăcuitori la Ţara Ungurească şi la Ardeal şi la Maramoroşu, de la un loc sîntu cu moldovenii şi toţi de la Râm să trag».

Miron Costin învaţă şi el în Polonia mai întîi la Colegiul din Bar şi apoi la Cameniţa. In aceste colegii el învaţă bine limbile polonă şi latină.

Intors în ţară, Miron Costin va continua Letopiseţul lui Grigore Ureche de la 1504 pînă la anul 1661.

După «Predoslovia» letopiseţului, trece şase versuri în care subliniază latinitatea limbii moldovenilor.

In scrierea cu care-şi încheie activitatea «De neamul moldovenilor, din ce ţară au ieşit strămoşii lor», Miron Costin îşi propune să spulbere «basna» infamantă a lui Simeon Dascălu strecurată în interpolarea cronicii lui Ureche. Simeon Dascălu acreditase teza că românii ar fi urmaşii tîlharilor de la Roma, trimişi în Dacia în ajutorul lui Laslău, regele maghiar, împotriva tătarilor. Intemeiat mai mult pe o logică strînsă decît pe o documentare aprofundată, Miron Costin aduce argumente de natură variată ca să dovedească netemeinicia afirmaţiei lui Simeon Dascălul. Astfel, aduce argumente arheologice (despre cetăţile din Moldova şi Ţara Românească), descrie unele obiceiuri care sînt moştenite de la romani; aduce argumente etnografice – încălţămintea şi chiar argumente filologice în felul lui Ureche, arătînd corespondenţa între cuvintele latineşti şi cele moldoveneşti.

Spre deosebire de Ureche, care nu se ocupase deloc de celălalt popor, ce face parte din etnogeneza noastră, dacii, Miron Costin nu-i trece cu vederea. Astfel, tot în «De neamul moldovenilor...», el arată că atît în Moldova cît şi în Muntenia, Traian, în urma războaielor cu dacii, după ce i-a învins pe aceştia, i-a scos pe daci din ţinuturile de la sud şi de la est de Carpaţi, trecîndu-i în Transilvania, şi în locul lor, în teritoriile de unde i-a scos, a adus colonişti romani. In felul acesta, muntenii şi moldovenii sînt romani curaţi. In Transilvania, peste dacii de acolo, Miron Costin crede că Traian a adus colonişti romani ca să-i stăpînească. Se înţelege că pe Traian îl interesa să nu existe în nici o parte căpetenii dace. O idee curioasă pentru cultura lui Miron Costin este aceea că el afirmă că din dacii aduşi din părţile de sud şi est ale Carpaţilor,

precum şi din cei care erau aici ca autohtoni, au ieşit saşii de mai tîrziu, iar din coloniştii romani au ieşit românii din Transilvania, fraţi buni cu cei din Moldova şi Muntenia.

Stolnicul Constantin Cantacuzino, contemporan cu Miron Costin, după o etapă de studii, scurtă, la Constantinopol, pleacă la Padova ca să-şi desăvîrşească instrucţia. Padova fusese, în tot cursul evului mediu şi în tot timpul Renaşterii, cetatea luminii, «scaunul şi cuibul a toată dăscălia şi învăţătura, cum era într-o vreme Athena», spune Miron Costin. Aici a învăţat cu iluştri profesori: Logica, Filozofia, Fizica şi Matematica. Era student privat al Universităţii şi se pregătea în «secţia artiştilor», care corespundea cu secţia filozofică şi literară din vremurile noastre. Mentorul stolnicului Cantacuzino, în timpul cît a stat în Italia, a fost Pană Pepano, grec din Veneţia, cu rude în Ţara Românească. Acest învăţat grec stătuse cîndva în Muntenia şi avusese legături cu Matei al Mirelor, egumenul mănăstirii «Dealu». Dintr-o listă a cărţilor cumpărate de Stolnic ne dăm seama de cultura istorică şi geografică bogată pe care şi-a făcut-o în timpul studiilor la Padova. In aria cunoştinţelor din aceste domenii intrau şi cele despre ţările româneşti.

Opera stolnicului, cîtă se cunoaşte pînă în vremea noastră, se rezumă la o hartă a Tării Româneşti, «cea dintîi operă cartografică lucrată de un rumân», şi un manuscris referitor la Istoria Tării Româneşti. Această operă istorică era plănuită să trateze istoria Valahiei: «numele ei cel dintîi, care au fost lăcuitori atunci, cine o au stăpînit, pînă în vremurile de acum».

Cu privire la colonizarea Daciei de către Traian, Stolnicul spune: «După cel de al doilea războiu, Traian supunînd şi desăvîrşit domolind Dacia, ...a poruncit de au adus romani locuitori de i-au aşezat aici, şi dintr-a sa oaste au lăsat cîţi au trebuit de a-i lăsa, ca să se aşeze aici, carii şi pînă astăzi să trag... *Insă, nu că doară din dachi nici unul n-au mai rămas, cît pustiindu-se de tot, ci ne mai rămîind nimeni cine a lăcui aceste pămînturi, au pus Traian şi au aşezat romani, ci numai a lor crăiie să nu mai fie, nice a lor nume de stăpînire să nu să audă, ci numai de romanu*".

«Iar şi din ei alţii au mai rămas, că iată şi Lichinie de neam de dac să trage, cum scriu mulţi, însă de proşti oameni era; iară apoi la Roma mergînd şi la mari oameni slujind... aşa a ajuns de mare, cît şi pe Constanţia, sora lui Costandin împărat celu Mare au luat, pre carele şi soţ împărăţiei l-au făcut... Acest, Lichinie, au fost de fel *dac*, săvai că foarte puţini rămăsese (zic istoriile) de atîta amar de *ai*, ce întrînşii grele oşti şi nespusă mulţime de vrăjmaşi au stătut pe carii cu sabia şi cu foc i-au stins», «...pentru că şi din Dachi şi Gheti erau încă mulţi rămaşi, că nu s-au putut stinge toţi oamenii dintr-o ţară, cum nice că poate, *ci tot au rămas.* Numai deodată atuncea proaspătă mutarea-le fiind şi necrezîndu-i, *la dregătorii* şi la altele ale ţării *nu-i trăgea*, nici îi *amesteca*, pentru ca nu aducîndu-şi aminte de cea de curînd volniciia lor şi de stăpînirea lor ce au avut şi cum au pierdut să nu să hiclenească şi iar să se scoale împotriva romanilor. Cum s-au

şi *mai ispitit de au făcut...* în vremea lui *Adrian* s-au mai ispitit a să răzmiriţi, *ci curînd i-au potolit.*"

– «In zilele lui *Antonin* împărat, iară aflînd *dachii* vrea şi soţii găsindu-şi pe un neam ce-i zice *Alani,* s-au sculat spre romani. Ca şi acest Antonin trimeţînd oaste asupră-le i-au biruit şi i-au zdrobit».

– *Dachii* şi *romanii* multă vreme tot într-un loc trăind şi locuind bine unii cu alţii s-au amestecat prin rudenie, unul luînd fata altuia, altul feciorul altuia, atîta s-au amestecat şi s-au unit, cît mai pre urmă tuturor *dachi le zicea.*"

După cîte observăm, Stolnicul Cantacuzino se deosebeşte mult de Miron Costin, care abia accepta unele convieţuiri între romani şi daci, şi aceasta numai în Transilvania.

Stolnicul este mult mai apropiat de adevărul istoric. El nu crede în dispariţia dacilor, ba mai mult, dovadă că aceştia n-au fost exterminaţi este faptul că ei s-au ridicat, la un moment dat, pentru a-şi reface ţara. Istoria ştiinţifică din vremea noastră găseşte în Stolnic un precursor de prestigiu.

Contemporan cu ei, dar mult mai tînăr, este Dimitrie Cantemir (1673--1723). Acesta şi-a făcut o cultură umanistă sistematică în familie şi la Constantinopol unde strălucea Marea Şcoală a Patriarhiei de aici, o filială a Universităţilor italiene. Dimitrie Cantemir cunoştea bine limba latină şi limba greacă. In ambele a scris şi cărţi. Limba latină era limba învăţaţilor europeni. A fost cinstit cu titlul de membru al Academiei de ştiinţe din Berlin. De la el au rămas cărţi cu conţinut variat: filozofie, geografie, istorie şi etnografie.

In cîteva dintre acestea s-a ocupat şi de etnogeneza poporului român: succint în «Descriptio Moldaviae» şi pe larg în «Historia Moldovlahica» şi în «Hronicul vechimii a romano-moldo-valahilor».

In «Descriptio Moldaviae», în prima parte – cea geografică – se ocupă şi de originea poporului român. Aici vorbeşte şi de *daci.* Despre ei spune că, după ce-şi pierdură pe regele lor Decebal, biruit de viteazul Nerva Traian, întreaga ţară, pe care o locuiau, a fost prefăcută în provincie romană.

Referindu-se la «graiul moldovenilor» în capitolul ultim al cărţii, îi găseşte originea în limba coloniştilor aduşi de Traian în Dacia. Cu privire la daci spune că «poporul dac a fost parte nimicit, parte risipit încoace şi încolo». Referitor la soarta limbii lor, Dimitrie Cantemir atrage atenţia că «trebuie să se ia aminte că în graiul moldovenesc se găsesc vorbe rămase din graiul cel vechi al dacilor fiindcă ele nu se cunosc nici din graiul latinesc şi nici în graiul noroadelor megieşe». Ca exemple sînt date cuvintele: «stejar, pădure, heleşteu, cărare, grăiesc, nemeresc» etc. Exemplele sînt – în parte – greşite, rămînînd interesantă numai ideea că avem în limbă rămăşiţe ale limbii dacilor.

«Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor», amplificarea de patru ori a scrierii «Historia moldovlachica», este o lucrare de mari proporţii, cea mai erudită scriere a literaturii noastre vechi. Este alcătuită din două părţi distincte: prolegomena şi corpul scrierii.

In «prolegomena» se discută trei probleme: istoria dacilor, istoria romanilor şi părerile cu privire la natura romanităţii noastre.

In prima parte stăruie, în mod deosebit, asupra istoriei dacilor, ale căror fapte îi pun alături de popoarele viteze ale lumii. Ei au ajuns la cea mai mare putere în vremea lui Decebal, «cm nu numai în lucrurile oştenești prea vîrtos, ce încă şi la minte prea ascuţit şi plin de meşteşuguri». In timpul acestui rege romanii îi plăteau o anumită sumă de bani «în chip şi de dajde şi de dar», ca să nu-i mai atace. Din cauză că Decebal pregătea «alte războaie încă mai grele şi mai groaznice asupra romanilor» s-a ridicat împăratul roman Traian «cu război, l-a bătut şi tot neamul dacilor a fost stîrpit». Lucrul acesta n-a fost uşor – spune Dimitrie Cantemir – căci în primul război, măcar că dachii fură biruiţi, însă şi din oastea romanilor foarte mulţi au picat, iară cei răniţi atîta au fost de mulţi «încît ne mai fiind pînzeturi, şi-a scos Trăian şervetele şi năfrămile şi le-au dat să fie pentru legăturile ranelor slujitoreşti».

Al doilea război din 105-106 a fost mai bine pregătit de romani. Cu toată dîrzenia apărării dacilor, au fos înfrînţi, iar Decebal ca să nu cadă viu în mîna lui Traian «singur şie ş-au făcut moarte». După izbîndă, Traian preface Dacia în provincie romană «înplînd-o de cetăţeni şi de ostaşi veterani, întărind-o cu cetăţi şi cu oraşe».

In cartea a doua a prolegomenii, ocupîndu-se de istoria romanilor, cînd ajunge la împăratul Traian reia problema colonizării Daciei. «Orăşeni din toate cetele slujitoreşti, mulţime de oameni alergînd, cu care, cu femei, cu copii cu tot, în Dachia au alergat».

Privind în prespectivă şi cealaltă idee care-i este scumpă «continuitatea romanilor în Dacia», el se exprimă categoric: «Niciodată coloniştii piciorul din hotarele sale afară nu ş-au scos; ce înfipţi şi nezmulţi au rămas».

Dintre toţi cercetătorii problemei etnogenezei noastre, Dimitrie Cantemir i-a dat cea mai mare extindere.

Stăruinţa lui asupra purităţii noastre romane se pare că avea o coloratură subiectivă, pentru două motive: 1. Cărţile în care dezbate această problemă fuseseră scrise la cererea Academiei de ştiinţe din Berlin. In cazul acesta, originea poporului nostru trebuia înfăţişată cu descendenţă dintr-un mare popor cunoscut Europei prin măreţia istoriei lui. Acest popor nu era decît cel roman. Ignorînd celălalt element – aproape necunoscut în lumea învăţaţilor vremii, e vorba de daci – Dimitrie Cantemir atrăgea atenţia oamenilor de ştiinţă ai Europei, asupra unui descendent din gloria romană, care merită să fie ajutat să se ridice din nou, la locul de cinste al înaintaşilor.

2. Dimitrie Cantemir îşi scria cărţile respective în Rusia. Prin ele, voia să-şi arate propria obîrşie, şi implicit să atragă atenţia Rusiei asupra originii nobile a unui popor lăsat la voia întîmplării.

Opinia greşită a lui Dimitrie Cantemir are la bază un substrat patriotic.

Şcoala Ardeleană reprezintă un alt moment în istoria culturii româneşti. Ea este expresia iluminismului, mişcare ideologică antifeudală a burgheziei în ascensiune. Iluminismul, ca mişcare protestatară, s-a manifestat mai întîi în Transilvania unde burghezia şi masele populare aveau o situaţie mai grea decît aceea a fraţilor de peste Carpaţi.

In Transilvania, românii erau lipsiţi de drepturi social-politice, menţinîndu-se privilegiile stabilite în 1437 numai pentru unguri, saşi şi secui de acea convenţie «Unio trium nationum». Românii erau socotiţi iobagi, toleraţi, cît vor voi naţiunile privilegiate să-i ţină în locurile unde se găsesc, reproşîndu-li-se că sînt «venetici» şi nu au «origine nobilă». In 1791, reprezentanţii românilor, oameni cu o bogată cultură făcută în şcolile Europei alcătuiră un memoriu către împăratul Leopold al II-lea în care, respingînd acuzaţiile aduse, cereau să fie egali în drepturi cu celelalte naţionalităţi. Memoriul lor, alcătuit de Iosif Meheşi, Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu, Ion Piuariu-Molnar, foarte documentat, a fost tipărit la Cluj, în 1791, de sasul Iosif Carol Eder, cu titlul Supplex libellus valachorum Transylvaniae, însoţit de note «istorico-critice». Notele cuprinde inexactităţi flagrante.

In memoriul lor românii cereau, printre altele: să nu li se mai spună toleraţi şi să li se dea toate drepturile civile şi politice; să aibă locul lor între celelalte naţiuni pe care l-a avut înainte de 1437; clerul, nobilimea şi ţărănimea să se bucure de aceleaşi drepturi ca şi celelalte trei naţiuni.

Petiţia românilor a fost trimisă de împărat Dietei din Transilvania şi aceasta a respins-o.

I-ar fi greu astăzi, oricui să reînvie erorile lui Eder din notele care însoţeau Supplex-ul. Intre altele, el se îndoia de originea romană a poporului român, contesta persistenţa elementului roman în Dacia traiană, îmbrăţişa teoria greşită că romanii au imigrat în Transilvania din sudul Dunării. Sursa cea mai activă a rătăcirilor lui Eder se găseşte în teama că poporul român răspîndit în mare număr, pe tot cuprinsul Transilvaniei, ar putea să devină a patra naţiune constituţională a principatului.

Cu tot caracterul foarte succint al acestui comentariu legat de Şcoala Ardeleană, se vede că problema etnogenezei noastre nu putea să fie pusă în toată complexitatea ei.

Obiecţiile duşmanilor românilor din Transilvania vizau romanitatea şi continuitatea lor ca romani în Transilvania.

Şi atunci, la greşelile acestora, învăţaţii români răspundeau, nu cu alte greşeli, ci doar cu nişte «exagerări» le-am spune noi, azi. Dar orice «exagerare» a lor conţinea un adevăr mult prea evident faţă de neadevărurile enorme ale duşmanilor respectivi.

Ne vom ocupa, pe scurt, despre afirmaţiile reprezentanţilor Şcolii Ardelene, stăruind asupra felului cum puneau ei problema celor două elemente ale etnogenezei noastre.

Samuil Micu (1745-1806) a făcut studii de filozofiel şi teologie la Viena. A stat mai mult de zece ani în acest mare centru cultural, frecventînd vestitele lui biblioteci în vederea alcătuirii lucrărilor sale istorice şi filozofice.

Dintre lucrările istorice ne oprim la: «Scurta cunoştinţă a istoriei românilor» şi la «Istoria şi lucrurile şi întîmplările românilor» în patru părţi.

In partea de la început, care priveşte etnogeneza roastră, Samuil Micu vede istoria poporului român ca o continuare a istoriei romanilor pe teritoriul ţării noastre. Originea românilor, fiind

identificată cu a romanilor, el o deduce din eroii legendarului război troian.

Expunerea succintă a istoriei Romei, de la întemeierea ei legendară, este menită să susţină concepţia sa despre originea «pur» romană a poporului român, ai cărui strămoşi ar fi apărut pe aceste meleaguri odată cu «descălecarea romanilor în Dacia». De această idee este strîns legată şi teza lui Micu cu privire la «stîrpirea» populaţiei dacice în urma cuceririi Daciei, şi aceea a colonizării «pur» italice a provinciei cucerite.

In sinteza «Istoria şi lucrurile...», Samuil Micu reafirmă aceeaşi teză: «După ce romanii au supus şie toată Dachia, pre geţi, lăcuitorii Dachiei i-au stîrpit».

Istoriografia ştiinţifică a infirmat ideea de «stîrpire» a populaţiei autohtone (dace) cu cîteva fapte evidente: 1. răscoalele dacilor împotriva cuceritorilor romani; 2. existenţa unor urme materiale care atestă existenţa acestei populaţii; 3. unele scene de pe columnă reprezintă întoarcerea dacilor la vetrele lor, din locurile unde se refugiaseră de urgia războiului.

Continuitatea populaţiei daco-romane şi după evacuarea provinciei de Aurelian este afirmată şi de S. Micu: «Măcar că împăratul Aurelian a trecut mare parte din romani Dunărea, coloniştii care începuseră economia şi lucrul de casă acolo au rămas».[1]

Gheorghe Şincai (1754-1816), cel mai personal dintre reprezentanţii Şcolii Ardelene, a studiat la Roma vreme de 5 ani, nu numai teologia şi filozofia la Colegiul «De propaganda fide», ci şi istoria. La colegiu îşi atrage simpatia Secretarului Congraţiei. In acest timp, ajunge bibliotecar al Colegiului. De aici, va cunoaşte marile biblioteci ale Romei, inclusiv a Vaticanului. Interesul său se îndreaptă spre istorie şi aici începe culegerea bogatului material informativ care va sta la baza «Cronicii» sale. Se păstrează pînă în zilele noastre, în bune condiţii, cele 27 de volume de documente culese de el la Roma şi de la Viena, fiecare document în limba în care a fost scris: latină, germană, italiană, franceză.

Opera sa «Hronica românilor şi a mai multor neamuri» s-a publicat integral după moartea sa.

Invăţatul istoric îşi începe «Hronica...» de la anul 86, nu de la facerea lumii sau de la fundarea Romei. Alegerea anului nu este întîmplătoare. In anul 86 (e. n.) au loc luptele dintre Decebal şi Domiţian. Şincai îşi începe «Hronica...» cu evenimentele care au premers şi au dus la căderea Daciei sub romani. El urmărea să scoată în evidenţă opoziţia dintre Domiţian, împărat slab, şi Traian, împărat viteaz şi înţelept, «urzitoriul, întemeietoriul, şi-i de-a zice tatăl românilor».

Cu toate că va îmbrăţişa teza «stîrpirii dacilor de către romani», Şincai îl va prezenta pe Decebal ca pe un şef de oaste neobosit şi inteligent.

Istoricul nostru, deşi afirmă în cronică dispariţia dacilor din moment ce Traian a cucerit Dacia, cînd îi descrie pe daci ca

---

1. Samul Micu, *Scurtă cunoştinţă a istoriei românilor*, Bucureşti, 1963. Introducere de C. Cîmpeanu, p. XXVIII-XXIX.

înfăţişare, aşa cum au fost sculptaţi pe Columnă, Şincai observă că portul lor era «tocma cum iaste portul românilor celor ce lăcuiesc pre lîngă Sibiu». Pentru prima dată cînd se face o legătură de acest gen, însă fără concluziile etnografice ce s-ar fi cuvenit.

Cronica lui Şincai nu e numai o istorie a stăpînirii romane în Dacia, ci şi o istorie a imperiului roman, din care face parte Dacia. Şi aceasta mai ales pentru că numai romanii înşişi sînt strămoşii noştri.

Cucerirea şi colonizarea Daciei de către romani sînt văzute de Şincai numai în laturile lor pozitive. Ambele evenimente au constituit un progres pentru civilizaţia acestor locuri. De relaţii antagonice între autohtoni şi noii cuceritori nu poate fi vorba, deoarece Şincai acceptă teza «stîrpirii» dacilor.[2]

Petru Maior (1766-1820) şi-a făcut studiile superioare la Colegiul «De propaganda fide» din Roma, în acelaşi timp cu Şincai. A rămas, ca şi colegul său, încă un an la Viena, unde a studiat Dreptul canonic la Seminarul «Sfînta Barbara».

Scrierea istorică principală este «Istoria pentru începutul românilor în Dachia». A fost scrisă din dragoste pentru adevăr şi neam, dovadă acel motto aşa de sugestiv: «Cu anevoie iaste a nu grăi adevărul». Aceasta îl determină să răspundă istoricilor străini care călcaseră adevărul, din dorinţa de a înjosi poporul român.

Crezînd în romanitatea pură a poporului român, face o lungă şi documentată demonstraţie a acesteia.

Impreună cu alţi intelectuali – menţionaţi mai înainte – redactează, în 1791, petiţia către împărat, cerînd drepturi politice şi sociale egale cu celelalte naţionalităţi din Ardeal. Argumentarea se referea la originea nobilă romană şi continuitatea pe pămîntul pe care-l locuiesc, de la aşezarea lor prin aceste locuri, de către Traian, după războaiele din 101-102 şi 105-106.

Eder publică petiţia românilor intitulînd-o: «Supplex libellus valachorum Transylvaniae», combătînd romanitatea şi continuitatea românilor în locurile în care se găsesc.

Petru Maior va alcătui lucrarea «Istoria pentru începutul românilor în Dachia», tipărită în 1812. In ea, problemele principale dezbătute erau originea romană pură a poporului român şi continuitatea lui în locurile în care se găseşte din vremea cînd Traian a adus primii colonişti romani.

Cum argumentează Petru Maior cele două probleme de bază?

Mai întîi el arată că tratatele dintre Decebal şi Domiţian, în urma războaielor avute, erau umilitoare pentru romani. De aceea, războiul era inevitabil. Pierderea războiului şi secătuirea vistieriei romane trebuiau despăgubite.

Faţă de aceste pricini, istoriografia actuală crede că a existat o cauză economică a războaielor daco-romane, dar în sensul că imperiul roman voia să pună mîna pe bogăţiile fabuloase ale Daciei.

Războiul dintre romani şi daci a luat astfel forme de o rară violenţă. Ura reciprocă dintre romani şi daci a dus la extermina-

---

2. Mircea Tomuş, *Gheorghe Şincai. Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1965. Prefaţă de Florea Fugariu, p. LXIX-LXX.

rea invinşilor, care au fost dacii. Ca să mai scape cu viaţă, după cele două războaie, femeile şi copiii au fugit la vecini. Spre a-l convinge pe cititor, Petru Maior atrage atenţia să nu se compare războaiele daco-romane cu războaiele din Europa, ale veacului al XVIII-lea, cînd ţăranii erau protejaţi pentru a asigura aprovizionarea armatelor beligerante. Războaiele din vremea lui Traian şi Decebal trebuie comparate – zice Maior – mai degrabă cu felul cum atacau turcii aşezările săteşti ale creştinilor de la hotarele imperiului otoman.

Maior nu admite *romanizarea.* Pentru el, dacii care n-au fost omorîţi au trebuit să se retragă cu femei şi copii dincolo de hotarele Daciei, devenită provincie romană.

In continuare, istoricul nostru afirmă că romanii nu s-au căsătorit cu femei dace, cum credea Eder, care încerca să compromită ideea de romanizare. Maior crede că Traian a adus în părţile noastre familii închegate de romani. El susţine astfel şi puritatea originii noastre. Dacă totuşi, prin absurd, au mai rămas femei dace, acestea au devenit «roabe» şi au fost ţinute astfel.[3]

Spre deosebire de Micu şi Şincai, Petru Maior a stăruit cel mai mult să demonstreze puritatea neamului nostru ca romani curaţi.[3]

In a doua jumătate a veacului al XIX-lea, cînd condiţiile ştiinţifice sînt altele, altfel se va pune şi problema etnogenezei noastre şi altele sînt rezultatele acestor dezbateri.

Acum, problema romanităţii noastre este definitiv demonstrată şi acceptată de cele mai înalte foruri ştiinţifice europene. Marele romanist Friederic Cristian Diez a recunoscut în Gramatica comparată a limbilor romanice şi în dicţionarul etimologic al limbilor romanice latinitatea limbii române.

Şi, în sfîrşit, tot în această vreme, istoria şi filologia noastră se maturizează dobîndind caracter ştiinţific. Bogdan Petriceicu Haşdeu este întîiul nostru istoric şi lingvist de talie europeană.

Lui îi urmează în istorie: Alexandru Xenopol, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, iar în lingvistică: Alexandru Philippide, Ovid Densuşianu, Sextil Puşcariu, Iorgu Iordan, Al. Rosetti ş. a.

Acum, problema latinităţii limbii şi a poporului nostru se discută în mod obiectiv. Haşdeu este primul istoric şi lingvist care abordează problema etnogenezei noastre de pe poziţii strict ştiinţifice, recunoscînd celor două elemente constitutive ale fiinţei noastre naţionale partea ce li se cuvine.

Bogdan Petriceicu Haşdeu nu şi-a exprimat concepţia istorică într-un studiu de sine stătător, cum au făcut Xenopol şi Iorga. Ea se desprinde, însă, cu uşurinţă din diferite texte. Haşdeu este întîiul istoric român care arată că «istoria nu se poate scrie cu vorbe mari, ci printr-o cercetare multilaterală a trecutului nostru». O expunere mai sistematică întîlnim în «Prefaţa» la «Istoria critică a românilor». Interesul lui Haşdeu este deopotrivă pentru *documentul istoric* supus analizei critice, dar şi pentru problema *substratului* reconstituit cu argumente *filozofice, etnografice* şi *arheologice.*

---

3. Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia,* Bucureşti. Studiu introductiv de Manole Neagoe, p. 11-16.

Cu aceste argumente, folosite pentru prima oară pe scară largă, el dovedeşte moştenirea noastră dacică, ca o coordonată esenţială a sufletului nostru. El a deschis o cale largă studiilor despre daci pe care le va face Vasile Pârvan.

«Este drept că unele din ipotezele stabilite de Haşdeu în «Istoria critică a românilor» (apărută în 1872, 1873 şi 1874) au fost infirmate de cercetările ulterioare, dar această operă monumentală fascinează şi azi prin rigoarea metodei folosite».[4]

Incă din studiul «Pierit-au dacii», apărut în revista «Foiţă de istorie şi literatură» (1850), folosise şi argumentul filologic în restabilirea adevărului din unele izvoare istorice aduse în discuţie de susţinătorii «romanităţii noastre pure».

Haşdeu elogiase latinitatea noastră, spunînd răspicat: «Sîntem romani, mai romani decît francezii, decît spaniolii, decît italienii chiar, în sensul că totul am moştenit de la romani». Dar tot Haşdeu observa: «Nobleţea noastră este veche ca pămîntul», dar aceasta nu poate fi demonstrată decît reconstituind viaţa şi antica civilizaţie a dacilor, elementul primordial al fiinţei poporului român».

Preocupările daciste ale lui Haşdeu, anterioare «Istoriei critice a românilor», sînt multe. In toate acestea predomină ideea: «Istoria începutului romanilor în Dacia ar putea să fie lămurită dacă istoricii noştri s-ar deprinde a o studia în texte originale, nu după traduceri».

O demonstraţie în acest sens a făcut în studiul «Pierit-a dacii»?

In acest sudiu, Haşdeu demonstrează că reprezentanţii «purismului latin», care au folosit texte din Eutropiu, Dion Casiu ş. a., n-au pătruns bine sensul cuvintelor latineşti prin care aceştia au făcut afirmaţii în legătură cu contribuţia elementului dac în etnogeneza noastră.

Astfel, *Eutropiu*, care a trăit pe la anii 363-372 e. n., autorul unei broşuri – un fel de introducere la istoria romană – afirmă următoarele: «Cucerita Dacie, fiind *împuţinată de bărbaţi*, prin îndelungatul războiu al lui Decebal, Traian aşează în ea, prin oraşe şi prin sate, mai *multe gloate de oameni aduşi din toate părţile imperiului roman*".

Haşdeu arată că reprezentanţii Şcolii Ardelene au tradus greşit forma verbală *exhausta* cu expresia românească *deşartă*, în loc de *împuţinată*. Pentru a convinge, dă un exemplu din Tacit «scriitorul cel mai laconic», cu «stilul cel mai nimerit pentru o comparaţie, la care cuvîntul *exhausta* nu poate însemna decît „*a împuţina*". Iată exemplul din Tacit: «Tibi et Syria et Aegypto noven legiones integrae, nula acie *exhaustae*, non discordia corruptae...». In acest citat nu se poate traduce *exhaustae* prin nici un alt termen decît *a împuţina*. (Tacit vorbeşte, aici, despre nişte legiuni «neîmpuţinate încă prin războaie»).

Aceeaşi idee o întîlnim şi la Dion Casiu, exprimată prin cuvinte identice care nu însemnează «deşartă», ci «împuţinată».

Dion Casiu s-a născut în timpul domniei lui Traian sau a urmaşului său, Hadrian. A ocupat posturi mari în imperiul roman,

---

4. M. Drăgan, *B. P. Haşdeu*, Iaşi, 1972, p. 136-169.

între care: guvernator al Africii, al Dalmaţiei şi al Panoniei (regiune învecinată cu Dacia pe care a cunoscut-o direct). Inşişi grecii uitîndu-i originea elină, l-au numit Dion Romanul.

Dintre lucrările lui s-au păstrat: «Istoria romană» de la Enea pînă la Alexandru Sever. Avea toate însuşirile unui istoric. Stilul său este curat şi ales.

Izvoarele lui Dion, în privinţa cuceririi Daciei sînt de două feluri: *verbale*, de la tatăl său şi de la tatăl mamei sale, care fusese prieten cu Traian şi *scrise*: 1. «Istoria Daciei» opera tatălui mamei sale, Dion Crisostom; 2. Comentariul lui Traian asupra războiului dacic, despre care vorbeşte grămăticul Priscian; 3. Biografiile pierdute ale lui Traian de Marius Maxim, de Fabiu Marcelin etc.

Dion Casiu îşi arată în toate ocaziile marea sa simpatie pentru Traian. In cartea sa, Dion Casiu menţionează: «Traian trecu podul, cel pe Dunăre făcut, şi supuse pe daci. Capul lui Decebal a fost dus la Roma şi Dacia *a fost prefăcută* în provincie romană.

In continuare, se arată că «tot pe acest timp şi partea Arabiei *a fost prefăcută* în provincie romană. Dacă se foloseşte acelaşi cuvînt «krateo si cheiroo», care însemnează *a preface* nu *a stîrpi* şi pentru Dacia şi pentru Arabia, însemnează că el se traduce în acelaşi fel şi pentru una şi pentru alta: *a preface* şi *nu a stîrpi*, căci despre Arabia ştim că a fost *prefăcută* în provincie romană şi *nu stîrpită*. Acelaşi cuvînt este folosit şi pentru alte teritorii: Spania, Galia, despre care se ştie că au fost prefăcute în provincii romane, adică *supuse* nu *nimicite* sau *stîrpite*.

Rezumînd cele discutate de Dion Casiu, Haşdeu conchide: 1. Traian *a supus* şi *nu a stîrpit* pe daci. 2. După moartea lui Traian, numai o parte din Dacia a rămas sub stăpînire romană. 3. Timp îndelungat după cucerirea Daciei, dacii îşi păstrau vechea lor naţionalitate.

In afară de aceşti mari istorici ai antichităţii, Haşdeu îi mai menţionează în acelaşi studiu – «Pierit-au dacii?» – şi pe alţi istorici ai aceleiaşi perioade:

Pausania, grec a trăit la Roma, contemporan cu Traian, şi pe Diodor *Sicul*, care atestă că dacii în vremea lui Dromihete au avut războiu cu *Lisimac*, craiul Macedoniei şi că l-au învins pe acesta din urmă. Lisimac, ca să vieţuiască în bune relaţii cu Dromihete, i-a dat în căsătorie pe fiică-sa, iar ca zestre i-a dat «Tracia de pe ţărmul *crivefean*“ al Dunării.

Alt istoric al antichităţii adus în discuţie de Haşdeu în legătură cu dacii a fost *Appian*, care a trăit pe la anul 149 (e.n.), deci cam prin al 43-lea an de la cucerirea Daciei. Şi acesta vorbeşte despre *daci* («Romanii stăpînesc preste Dunăre pe geţi, ce-i cheamă daci»).

Studiul lui Haşdeu «Pierit-au dacii?», aşa de bogat în idei, se încheie cu următoarea concluzie generală: 1. «Am voit să dovedesc că naţionalitatea noastră s-a format din *cîteva elemente*, din care nici unul n-a fost predominant. 2. Am voit să dovedesc că firea acestor elemente şi chipul contopirii lor în unul singur au făcut ca noi să fim o *viţă* neatîrnată, o *compoziţie chimică*, fie-mi iertat

cuvîntul, ale cărei însuşiri de acum sînt de *istoo* deosebite de însuşirile fiecărei părţi constitutive, din cele ce s-au fost dintru-nceput introdus în ea.[5]

O continuare a studiului «Pierit-au dacii?» este «Cine au fost dacii», studiu apărut în «Familia» din 1868, în care *combate* părerile tendenţioase despre daci (că aceştia ar fi fost *slavi* sau *germani).* Cu această ocazie, Haşdeu stăruie asupra individualităţii (originalităţii) spirituale a dacilor. «Dacii se deosebesc de alte popoare antice sau moderne prin obiceiurile lor la naştere şi la înmormîntare, în sensul că, ei socotind viaţa ca o tortură, plîngeau la naşterea copiilor şi se bucurau la moartea cuiva, crezînd că acesta trece în lumea liniştii în împărăţia zeului lor Zamolxis. O altă calitate a dacilor era aceea că ei erau «cei mai poetici dintre toate popoarele antichităţii». Dovada era, după Haşdeu, «doina» care ne-a rămas de la ei. Conţinutul ei este plin de poezie, aşa cum erau şi sufletele dacilor.

Alte studii despre daci vin să completeze fizionomia acestui popor care trebuie luat în consideraţie, cînd e vorba despre etnogeneza noastră, pe plan de egalitate cu elementul romanic.

Intre ele menţionăm: «originile viniculturii la români», «originile păstoriei la români», «originile agriculturii la români» (în «Columna lui Traian», revistă apărută la 2 martie 1870). In ele explică istoria terminologiei dacice, latine şi slavone din ocupaţiile poporului nostru.

Alte articole: «Doina răstoarnă pe Rösler (Columna..., 1882), Bourel, melc şi culbec. Dacii şi latinii într-o scoică» (Columna..., 1883).

In 1856, Haşdeu începe la Facultatea de litere din Bucureşti cursul despre «Elemente dacice în limba română», în 1900 îşi redactează cursul respectiv.

Exagerarea lui Haşdeu în privinţa «dacismului» a constat în faptul că a atribuit origine dacică oricărui cuvînt căruia nu i se afla o etimologie cunoscută: latină, slavonă sau din alte limbi cu care poporul nostru a avut legături în veacul de mijloc.

In legătură cu latinitatea limbii şi a poporului nostru, Haşdeu s-a ridicat împotriva exagerărilor latiniştilor după care romanii veniţi în Dacia ar fi fost numai din Latium. Haşdeu arată – cum s-a şi dovedit – că aceştia erau aduşi din tot imperiul. Prin aceasta nu înseamnă că nu sîntem latini. Limba, structura frazei, cuvintele cu circulaţie maximă dovedesc din plin latinitatea limbii noastre.[6]

Dacă latiniştii vedeau *„rezistenţa* neamului românesc», în «puritatea latină», dimpotrivă, Haşdeu, considera că *vitalitatea* noastră nu are nevoie de construcţii artificiale, căci ea provine dintr-un trunchi romanic, prins de nişte rădăcini invizibil dacice, care-şi au încă funcţia lor imperceptibilă în viaţa poporului.[7]

La sfîrşitul acestui îndelungat efort de a lămuri o problemă

---

5. B. P. Haşdeu, *Scrieri istorice*, vol. I, Bucureşti, 1973, p. 106. Ediţie îngrijită de Aurel Sacerdoţeanu.

6. *Ibidem.* Introducere de Aurelian Sacerdoţeanu, p. XIII-XV.

7. I. C. Chiţimia, B. P. Haşdeu, *Istoria literaturii române*, vol. II, Bucureşti, 1968, p. 671.

stringentă de etnogeneză ne întrebăm care este utilitatea răspunsului din întrebarea pe care ne-am pus-o, chiar în titlul lucrării.

Răspunsul ne ajută să concludem că dacii au fost aici dintotdeauna, că din amestecul lor cu romanii au luat naştere limba şi poporul român, că după retragerea aureliană populaţia a rămas în Dacia, continuînd să trăiască şi să muncească.

Prin *daci*, sîntem oamenii acestui pămînt din ziua cînd el «s-a făcut». Trecutul nostru se pierde în vremuri imemorabile, în negura timpului.

Prin celălalt element – romanic – sîntem mai dincoace şi ne cunoaştem părinţii şi fraţii. Şi unii şi alţii strălucesc prin cultura pe care o au şi au dat-o omenirii.

Imbinînd un trecut imemorial cu o cultură de mare prestigiu, sîntem un popor cu un destin de nesmuls din locurile unde stăm şi cu o cultură în continuă devenire.

I. D. LĂUDAT

Noi considerații cu privire la izvoarele poemului «Luceafărul», de Mihai Eminescu

Poet al națiunii care l-a născut, Mihai Eminescu a manifestat interes față de tot ceea ce era valoros în trecutul istoric al poporului român. In sfera unor astfel de preocupări, care, privite în raport cu opera sa poetică, sînt tangențiale, se înscriu și referirile marelui poet la rostul Bisericii Ortodoxe Române în viața poporului nostru, remarcînd în special contribuția acesteia la păstrarea și promovarea unității naționale. El scria în acest sens: «N-a fost ea aceea care a dat reazimul evanghelic populațiilor aservite din Polonia, n-a fost ea care a apărat creștinătatea față cu agresiunea mahomedană, n-a fost ea aceea care-n persoana lui Varlaam Mitropolitul a făcut ca Duhul Sfînt să vorbească în limba neamului românesc, să redeie în graiul de miere al coborîtorilor armiilor romane Sfînta Scriptură și preceptele Blîndului Nazarinean?». Tot Eminescu arăta rolul Bisericii Ortodoxe în păstrarea unității naționale în fața «reformației și dezbinării», înțelegîndu-se, de aici, necesitatea păstrării credinței străbune.

Urmărind firul acestei atitudini eminesciene, G. Călinescu conclude că, pentru marele poet, «meritul creștinismului ortodox» este «de a fi dat expresie Duhului Sfînt în limba românească» și «de a fi păstrat intactă nația»; că acesta, creștinismul ortodox, se confundă cu însăși națiunea și îndeplinește funcția instinctului de conservare». [1] In alt loc, remarcă: «Bunele opinii ortodoxe ale poetului au, fie un substrat social, fie unul cultural, și anume, în cazul din urmă, constatarea că Biserica păstrează limba națională». [2] Și, mai explicit: «Dacă Eminescu vedea în creștinismul ortodox instrumentul cel mai nimerit al permanentei conștiințe naționale, și, cu ajutorul limbii, al menținerii acelei Dacii ideale pe care o visa, apoi din punct de vedere social el a văzut în el un factor natural al armoniei dintre clase, sau, cum spune, «o poliție morală». [3]

Citind opera eminesciană, se constată lesne că poetul cunoștea învățătura biblică și istoria creștinismului: personaje biblice își află loc în opera sa; atmosferă de bisericuță veche, de domuri la scară monumentală etc.; divinul, angelicul și sfințenia, Sfînta Miercuri,

---

1. G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, II, București, Minerva, 1976, p. 102-102.
2. *Ibidem*, p. 36.
3. *Ibidem*, p. 95.

Sfînta Vineri, apoi, demonicul şi păcatul etc. El ne-a lăsat splendida *Rugăciune* şi alte versuri adresate mai ales Sfintei Fecioare atît de preacinstită de poporul nostru dreptcredincios.

Dar Eminescu, sub influenţa romantismului, mai cu seamă, de factură germană, a plătit tribut şi secolului său, scepticismului, nedreptăţilor sociale, mizeriei şi de aici, drama sentimentului său religios: «Credinţa zugrăveşte icoanele-n biserici – / Şi-n sufletu-mi pusese poveştile feerici, / Dar de-ale vieţii valuri, de al furtunii pas / Abia conture triste şi umbre-au mai rămas. / In van mai caut lumea-mi în obositul creier, / Căci răguşit, tomnatec, vrăjeşte trist un greier; / Pe inima-mi pustie zădarnic mîna-mi ţiu, / Ea bate ca şi cariul încet într-un sicriu. / Şi cînd gîndesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură / Incet repovestită de o străină gură, / Ca şi cînd n-ar fi viaţa-mi, ca şi cînd n-aş fi fost. / Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost / De-mi ţin la el urechea – şi rîd de cîte-ascult / Ca de dureri străine?... Parc-am murit de mult».[4]

In zbuciumul său sufletesc, poetul afirmă: «Imbătrînit e sufletul din mine / Ca un bordei pustiu în iarnă grea».[5] Dacă, în *Rugăciune*, zbuciumul său sufletesc este mai reţinut, mai voalat într-o pioasă atmosferă de linişte, el izbucneşte în *Răsai asupra mea...* dă glas arzătoarei dorinţe de a-şi salva credinţa. «Răsai asupra mea, lumină lină, / Ca-n visul meu ceresc de-odinioară; / O, Maică Sfîntă, Pururea Fecicară, / In noaptea gîndurilor mele vină. // Speranţa mea tu n-o lăsa să moară / Deşi al meu e un noian de vină; / Privirea ta de milă caldă, plină, / Indurătoare-asupra mea coboară. // Străin de toţi, pierdut în suferinţa / Adîncă a nimicniciei mele, / Eu nu mai cred nimic şi n-am tărie. // Dă-mi tinereţea mea, redă-mi credinţa / Şi reapari în cerul tău de stele, / Ca să te-ador de-acum pe veci, Marie»![6]

In general, apelurile poetului adresate aproape în exclusivitate Sfintei Fecioare, nu-şi au explicaţia numai în accepţiunea mai romantică a Mamei Pururea Fecioară. O pioasă lipsă de îndrăzneală în adresarea directă lui Dumnezeu, umilinţa şi smerenia, atitudine tipic ortodoxă, presupune necesitatea unei mijlociri mai accesibile, mai aproape de uman.

Pe de altă parte, versul pe care se centrează poezia *Răsai asupra mea...*; «Dă-mi tinereţea mea, redă-mi credinţa», aminteşte de acel «Gib meine Jugend mir zurück» al lui Goethe, din *Faust*,[7] pe care, fără îndoială, Eminescu nu numai că l-a cunoscut, dar l-a şi aprofundat.[8]

Prin urmare, oricît de influenţat a fost de cultura germană, Eminescu a rămas adînc în spiritualitatea românească, aşa cum Goethe a fost în cea germană. Numai astfel, identificîndu-se cu

---

4. *Melancolie*. Cităm după M. Eminescu, *Poezii*. Ediţie îngrijită de Perpessicius, Bucureşti, Minerva, 1975, p. 61.
5. *Îmbătrînit e sufletul din mine*, *ibidem*, p. 502.
6. *Răsai asupra mea...*, *ibidem*, 439-440.
7. Goethe, *Faust*. Tragödie erster und zweiter Teil, Berlin, Globus Verlag, ş. a., p. 9.
8. *Ibidem*, p. 129.

popoarele lor şi cu spiritualitatea acestora, particularizîndu-se în acest sens, cei doi mari poeţi au devenit, în artă, genii ale lumii.[9]

Cu tema pe care ne-am propus-o, încercăm să aducem o modestă contribuţie la înţelegea lui Eminescu şi, în special, a capodoperei sale *Luceafărul.*

I

In legătură cu izvorul de inspiraţie şi cu concepţia care au dus la crearea genialului său poem, *Luceafărul,* Eminescu notează pe una din filele versiunii antepenultime ale acestuia: «In descrierea unui voiaj în ţările române, germanul K(unisch) povesteşte legenda luceafărului. Aceasta e povestea, iar înţelesul alegoric ce i-am dat-o este că geniul nu cunoaşte nici moarte, şi nume(le) lui scapă de noaptea uitării, pe de altă parte aici, pe pămînt, nici e capabil a ferici pe cineva, nici capabil de-a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc. Mi s-a părut că soarta luceafărului din poveste seamănă mult cu soarta geniului pe pămînt şi i-am dat acest înţeles alegoric».[10]

«Legenda luceafărului», de care se vorbeşte în notă, este identificată cu un basm românesc, pe care călătorul german Richard Kunisch l-a culeş din Muntenia, tipărindu-l sub titlul, *Das Mädchen im goldenen Garten,* dimpreună cu un alt basm românesc, *Die Jungfrau ohne Körper.*[11]

Anterior *Luceafărului,* Eminescu, la Berlin, creează: *Fata-n grădina de aur, Miron şi frumoasa fără corp,* precum şi *Călin nebunul.* Primele două sînt alcătuite după cele două basme culese de Kunisch. *Fata în grădina de aur* apare fragmentar în cîteva manuscrise berlineze, între anii 1873-1874, iar integral, la Iaşi, în 1875.[12]

Cîţiva ani mai tîrziu, între 1881-1882, Eminescu lucrează intens la *Luceafărul* şi textul definitiv e trimis la Viena, la 28 octombrie 1882, unde apare, în aprilie 1883, în *Almanahul „României June".* In *„Convorbiri literare",* din august 1883, *Luceafărul* este reprodus în forma sa din *Almanah.*[13]

Perpessicius, fidel notei lui Eminescu, arată că la originea *Luceafărului* stă basmul cules de Kunisch şi că acest basm versificat de Eminescu în *Fata-n grădina de aur* este «tipar primordial de rezonanţă populară» dar, în care se văd «şi insemnele artistului original», iar «elementele subiective, autobiografice, ce aveau să precipite marele poem, nu sînt determinante».[14] Evidenţiază, astfel, deosebirea dintre cele două poeme.

Intr-adevăr, dacă în *Fata în grădina de aur* este vorba de

---

9. *Ibidem*, p. 319.

10. *Mss. 2275 B, 56* — cf. M. Eminescu, *Poezii tipărite în timpul vieţii,* I. Ediţie critică îngrijită de Perpessicius, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă, 1939, p. 364.

11. Richard Kunisch, *Bukarest und Stambul.* Skizzen aus Ungarn, Rumänien und der Türkei, Berlin, 1861, — apud Perpessicius, *op. cit.*, vol. II, 1943, p. 454 şi vol. III, 1965. p. 497.

12. Perpessicius, *op. cit.,* vol. II, p. 497.

13. *Ibidem,* vol. I, p. 358.

14. *Ibidem*, p. 357.

un zmeu, care din dragoste pentru fată se preface în astru, în *Luceafărul* este vorba de un astru personificat şi nemuritor prin natura sa, care din dragoste pentru o muritoare, voieşte să renunţe la firea sa nemuritoare şi să se prefacă în muritor.

Această deosebire iniţială, la care se adaugă şi altele ce reies din compararea celor două poeme, deschide calea căutării surselor de inspiraţie, precum şi a identificării şi interpretării *Luceafărului*, depăşind basmul cules de Kunisch.

G. Călinescu sesizează, că în raportarea *Luceafărului* la *Fata în grădina de aur*, «deşi morala e aceeaşi, simbolurile sînt deosebite şi nu trebuie a suprapune, ca de obicei, combinîndu-se în chip artificial două variante îndestul de îndepărtate şi din care una a fost părăsită de poet». [15] Sintetizînd interpretările *Luceafărului*, de pînă la el, conchide că unii văd în acesta pe Arhanghelul Mihail; alţii, pe Neptun, demon acvatic cu vrăji venerice; alţii, pe Satan-Lucifer, dar şi pe Orfeu; alţii, încercînd să-l interpreteze prin platonism şi gnosticism, creştinism şi bogomilism, fac din Luceafărul haosul matern din care a emanat lumea prin Demiurg, dar şi Logosul revelator al lui Dumnezeu; iar după o altă interpretare Luceafărul ar fi România geologică, pămîntul românesc, iar Cătălina, naţiunea română. In sfîrşit, alţii îi caută interpretarea în analiza lingvistică a numelui său, Hyperion. [16]

După ce constată că cei care au analizat *Luceafărul* «au răscolit toate filozofiile spre a găsi cheia pierdută» [17], Călinescu aminteşte, în această privinţă, concepţiile theogonice şi cosmogonice cunoscute de Eminescu, concepţia lui Platon, a lui Plotin, concepţia kabbalei, metafizica lui Zoroastru, şi este de părere că, «fiecare e slobod să interpreteze cum doreşte pe Hyperion» şi, că acesta «nu simbolizează nici o concepţie proprie cosmogonică, ci e un simplu mit.»

După Călinescu, zămislirea *Luceafărului* duce la theogonia lui Hesiod, theogonie în care, substanţa telurică iscată din haos, însoţindu-se cu cerul, concepe Oceanul, Hyperion, pe Phoebus şi alte divinităţi. Luceafărul ar fi «element al unui cosmos emanatist distribuit pe o scară de existenţe, în care el ocupă o sferă înaltă, fiind din «forma cea dintîi», un fel de sephirot (după kabbală), sau eon hipercosmic (după gnostici), un element uranic înzestrat cu nemurirea de Atotputernicul». [18] Arată apoi, că fiind temă obişnuită romantismului, *Luceafărul* este «mintea contemplativă apollinică, cu o scurtă criză dionisiacă, aspirînd fericirea edenică a topirii cu natura...», iar Cătălina «simbolizează obscuritatea instinctului înfrăţit cu natura...» [19]

Dacă interpretarea sugerată de Călinescu ni se pare la fel de discutabilă ca şi celelalte interpretări anterioare, în schimb, este necesar de reţinut o pătrunzătoare observaţie, a sa, în care s-ar

---

15. G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*. I. *Filosofia teoretică*. *Filosofia practică*, Bucureşti, Editura Cultura Naţională, p. 60.
16. *Ibidem*, p. 58-59.
17. *Ibidem*, p. 65.
18. *Ibidem*, p. 69-70.
19. *Ibidem*, p. 72-73.

putea ascunde «cheia pierdută» a identificării şi interpretării *Luceafărului*.

G. Călinescu, prezentînd cultura filozofică şi clasică a lui Eminescu, arată că, din aceasta, în alcătuirea *Luceafărului*, «reminiscenţe felurite s-au putut stratifica peste un mit de o simplitate cosmică pentru care n-avea nevoie de documentare, reminiscenţe ale subconştientului ce nu vor fi descurcate niciodată, nefiind dealtfel nicicînd vreun folos din asta». Consideră că «imaginile poetului nu au o funcţie de gîndire, nu sînt noţiuni, ci metafore, şi orice sistematizare a lor e menită să ducă la bizarerii».[20]

Dacă, în orice interpretare, «bizareriile» sînt cu totul neavenite apoi, fără îndoială, încercările de identificare a «reminiscenţelor» de care-i vorba, nu pot fi socotite fără folos, chiar dacă aceste identificări s-ar reduce doar la coincidenţe întîmplătoare.

II

Spre sfîrşitul secolului trecut, cînd Eminescu îşi făcea studiile la Viena şi la Berlin, în cultura apuseană, în deosebi în Germania, Anglia şi Franţa, se remarcă o asiduă cercetare a cărţilor apocrife ale *Vechiului Testament: Cartea lui Enoh, Cartea Jubileelor, sau mica Geneză, Cărţile Sybilline, Apocalipsa lui Baruh, Testamentul celor 12 Patriarhi, Psalmii lui Solomon etc.*

Timpul în care au fost compuse aceste apocrife se întinde pe patru secole, din secolul al II-lea î. d. Hr. pînă în secolul al II-lea d. Hr. Autorii, în majoritate iudei, le-au scris pentru a glorifica iudaismul şi legea mozaică şi pentru contracararea seducţiei elenismului. Ele apar şi ca o continuare a literaturii pro-iudaice din antichitate, literatură din care se desprind autori ca Aristobul[21] şi Filon iudeul[22] – reprezentanţii iudaismului alexandrin, precum şi Hecateu de Abdera, Demetrius, de pe vremea lui Ptolemeu IV, istoricul Artapan etc. Se răspundea, astfel, literaturii anti-iudaice începută, se pare, pe la 270 sau 250 î.d. Hr. de istoricul egiptean, Mantethon.[23] De aceea, apocrifele ce ne interesează apar ca expresie a gîndirii iudaice sau iudaizante din vremea respectivă şi cuprind credinţe privitoare la Mesia şi împărăţia sa, la sfîrşitul timpurilor, la cosmologie, arheologie, demonologie etc. Ne-au parvenit în versiuni redactate în etiopiană, siriană, arabă, slavă, greacă, latină.

Pentu ceea ce dorim să evidenţiem şi să atragem atenţia, ca fiind în legătură cu *Luceafărul* lui Eminescu, vom reţine, dintre scrierile apocrife, *Cartea lui Enoh*. Totodată, ne vom referi şi la textele parale cuprinse în alte apocrife şi scrieri din vechime, iar pentru a le reda mai clar înţelesul, caracterul lor, le vom confrunta

---

20. *Ibidem*, p. 59.
21. Aug. Ferd. Dähne, *Geschictliche Darstellung der Jüdisch-alexandrinischen Religions-Philosophie*, Halle, Waisenhaus, 1834, I, p. 78.
22. Joh. Jos. Ign. Döllinger, *Paganisme et Judaisme*, Trad. J. de P. II, Bruxelles, H. Goemaere, 1858, p. 252.
23. Lagrange, M. J. P., *Le Judaisme avant Jésus-Christ*, Ed. II, Paris, Gabalda, 1931, p. 498-500.

ca termen de comparaţie, cu textele canonice apropiate ca sens şi expresie.

Mai întîi în cadrul preocupărilor deosebite de care s-au bucurat, în cultura apuseană a secolului al XIX-lea, cărţile apocrife ce ne interesează, îi vom aminti pe cîţiva dintre cercetătorii *Cărţii lui Enoh:* Laurence, *The Book of Enoch*, Oxford, 1821 (e prima traducere); A. G. Hoffmann, *Das buch Henoch...*, Jena, 1833-1838; Murray, *Enoch restitutus*, Londra, 1836; Dillmann, *Das Buch Henoch*, Leipzig, 1853; Sieffert, *De apocryphi libri Enochi...*, 1867; Philippi, *Das Buch Henoch*, 1868, precum şi alţi autori din acea vreme, din Germania, unii de mare autoritate, pe care i-a preocupat această apocrifă în studiile lor; Gfrörer, Wieseler Böttcher Krieger, Lücke, J. Chr. K. Hoffmann, Ewald, Weisse, Köstlin, Hilgenfeld, Volkmar, Lange, Wittichen, Hausrath, Lipsius etc.

In general, în literatura germană de specialitate s-a scris foarte mult despre această apocrifă ca, dealtfel, şi despre celelalte şi, fără îndoială, cînd Eminescu studia la Viena şi apoi la Berlin (poate, chiar de pe cînd era la Cernăuţi), această literatură îi stătea la dispoziţie. Mai ales, la Berlin, nu se poate ca cineva, studiind Filozofia de care scrierile acestea erau legate prin felul larg cum era concepută pe atunci filozofia, să nu le fi cunoscut măcar cît de cît. Concepţiile, problemele, ideile ce se iscau din această literatură pluteau în atmosfera culturală a locului şi a vremii şi, avînd în vedere excepţionala sete şi muncă de informare pe care geniul lui Eminescu le presupune prin însăşi factura sa, nu ne îndoim că nu i-au fost cu totul indiferente. Dar, pentru ce ne interesează, în special, *Cartea lui Enoh*, în legătură cu *Luceafărul* lui Eminescu?

III

Pentru tema noastră, interesul *Cărţii lui Enoh* stă în faptul, că în cuprinsul ei se găsesc pasaje care, încercînd să interpreteze un interesant text biblic, se dovedesc identice cu felul cum Eminescu îşi concepe *Luceafărul.*

Este vorba de textul din *Geneza* VI, 1-5: «Cînd au început oamenii să se înmulţească pe faţa pămîntului, şi li s-au născut fiice, fiii lui Dumnezeu au văzut că fiicele oamenilor erau frumoase; şi din toate şi-au luat de soţii pe acelea pe care şi le-au ales... In vremea aceea erau pe pămînt uriaşii; căci după ce au intrat fiii lui Dumnezeu la fiicele oamenilor, ele le-au născut copii; aceştia erau puternicii din vechime, oamenii cei cu faima».

In unele manuscrise ale Septuagintei, «fiii lui Dumnezeu», din textul original ebraic, sînt înlocuiţi cu «îngerii lui Dumnezeu – ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ» [24], arătînd că «fiii lui Dumnezeu» erau, de fapt, «îngeri».

---

24. Chiar „fiii lui Israel" sînt înlocuiţi în unele traduceri cu „îngerii lui Dumnezeu", ca în *Deuteronom*, XXXII, 8, unde textul ebraic פב' שרעי יהסמר, Ἡ Παλαῖα Διαθήκη (κατα τοῦς Ἑβδομήκοντα), Ediţie Sinodală, Atena, 1939, traduce; „Κατὰ ἀριθμν ἀγγέλων θεοῦ". Bibliile noastre sinodale din 1936 şi 1968 traduc; „după numărul îngerilor lui Dumnezeu", iar Biblia din 1975 omite textul. Biblia britanică, Londra, 1965; „după numărul copiilor lui Israel". La Bible de Jérusalem, Paris, Desclée de Brouwer, 1975: „suivant le

Or, ceea ce=i de reţinut în mod deosebit, *Cartea lui Enoh*, îi prezintă pe aceşti «îngeri» sub formă de «aştri», şi totodată, dezvoltă o întreagă dramă fantastică privind căderea acestora datorită dragostei lor vinovate pentru frumuseţea fiicelor oamenilor, cădere cu consecinţe dintre cele mai funeste atît pentru ei, cît şi pentru oameni, consecinţe descrise cu lux de amănunte.

In general, *Cartea lui Enoh*,[25] îi arată pe îngeri ca «îngeri sfinţi» (LXXI, 1), «sfinţii», «sfinţii cerului» (XLVII, 2; IX, 3), «veghetorii», «veghetorii cerului» (VI-XVI; XIII, 10; XV, 9), «duhuri», «duhurile cerului» (LXIX, 12; XV, 7). Ei există din eternitate (XIV, 1), reprezintă «oastea cerului», «oastea lui Dumnezeu» (LX, 1; LXI, 10) şi au fost creaţi pentru a trăi viaţa spirituală eternă (XV, 6). Sînt mari mulţimi, miriade (XL, 1), în frunte cu arhanghelii lor (XX; XL, 2 etc.) şi au o dublă misiune: preamăresc pe Creator (XXXIX, 12), şi servesc ca intermediari între Creator, îngeri răi, oameni şi lume (XV, 2; IX, 3; XLVII, 2-4 etc.).

In *Cartea lui Enoh*, a cărei vechime urcă pînă în secolul al II=lea î. Hr.,[26] aştrii=îngeri căzuţi de dragul femeilor, sînt în număr de 200, organizaţi în decade, pe două grupe, în frunte cu şefii lor, Semyaza şi Azazel.

Iată, cum e redată căderea acestora, în cap. VI: «Or, cînd fiii oamenilor s=au înmulţit, li s=au născut în acele zile fiice mîndre şi frumoase; şi îngerii le văzură şi le doriră şi=şi ziseră între ei: Să mergem şi să ne căutăm femei printre fiicele oamenilor şi ne vor naşte copii» Cap. VII: «Aceştia... luară femei; fiecare alegînd una, şi începură a merge la ele şi a avea legături cu ele...». In cap. VIII se arată cum îngerii aceştia le iniţiază pe femei şi pe oameni în păcat şi în nedreptate (şi IX, 6=8; XVI, 3). Ei sînt pedepsiţi, ţinuţi în abisul de foc (X, 6, 13). In capitolul XIX, 1, se spune: «apoi Uriel mi=a zis: Aici sînt ţinuţi îngerii care s=au unit cu femeile... Cît de femeile care i=au sedus pe îngeri, ele vor deveni Sirene».

Şi acum, în ce priveşte asocierea clară astru=înger, îi vom vedea pe aceşti îngeri căzînd sub formă de stele.

In capitolul LXXXVI, se spune: «...am văzut cerul de sus, şi iată; o stea căzu din cer, şi ea creştea... Şi eu am mai avut o vedenie, priveam cerul şi iată am văzut numeroase stele coborînd şi aruncîndu=se din înaltul cerului pe lîngă acea primă stea...». Urmează unirea acestora cu fiicele oamenilor.

In capitolul LXXXVIII, ni se arată, în vedenia lui Enoh, cum aceste stele=îngeri sînt pedepsite, din poruncă divină de unul dintre arhangheli: 1. «Şi l=am văzut pe unul din cei patru care erau ieşiţi de la început, apucînd pe prima stea care era căzută din cer, şi legîndu=i mîinele şi picioarele, şi aruncînd=o într=un abis, şi acest abis era îngust şi adînc, prăpăstios şi întunecat»... vers. 3 redă pedepsirea şi a celorlalte stele căzute: Şi iată că unul din cei

---

nombre des fils de Dieu". Iar Die Heilige Schrift — Zürcher Bibel, Berlin, Evangelische Haupt-Bibelgesellschaft, 1960; „nach der Zahl der Engel", precizînd la nota 1; „Nach andrer Textüberlieferund; „mit Rücksicht auf die Zahl der Söhne Israels".

25. Ne folosim în principal de traducerea şi comentariile lui Fr. Martin şi ale colaboratorilor, din Le Livre d'Henoch, Paris, 1906.

26. *Fr. Martin, op. cit.*, p. LIX.

patru... adună şi prinse pe toate marile stele... şi le legă de mîini şi de picioare, şi le aruncă într-un abis al pămîntului». Anterior, în capitolul XII, e vorba de răpirea lui Enoh la cer şi de misiunea sa privind pe aştrii-îngeri căzuţi; 4. Enoh, scrib al dreptăţii, mergi; Fă să ştie veghetorii cerului, care au părăsit cerul prea înalt, locul sfînt, veşnic, şi s-au întinat cu femeile... şi s-au corupt cu mare corupţie pe pămînt. 5. Nu va fi pentru ei nici pace, nici iertarea păcatului».

In capitolul XIII, aştrii-îngeri căzuţi îi cer lui Enoh să intervină pentru ei; 3. «Apoi înaintînd, le-am vorbit tuturor... şi toţi tremurau şi spaima îi cuprinsese. Şi mi-au cerut să scriu pentru ei o formulă de rugăciune pentru ca iertarea să le fie acordată, şi a face să urce formula rugăciunii lor înaintea Domnului cerului. 5. Căci de acum înainte, ei nu-i mai pot vorbi (lui Dumnezeu), nici să-şi ridice ochii spre cer, de ruşinea crimei pentru care au fost condamnaţi. 6. Atunci am scris formula rugăciunii lor şi o rugăminte pentru sufletele lor, şi pentru fiecare din faptele lor, şi pentru ceea ce ei cereau (adică) să le fie acordată iertarea şi liniştea. 8. Or, iată că am avut un vis... şi am văzut vedenii de pedeapsă (şi a venit un glas care mi-a poruncit) să vorbesc fiilor cerului şi să le răspund. 9. Şi cînd m-am trezit, m-am dus la ei; cu toţii împreună şedeau plîngînd, cu faţa acoperită, în Ublesyael, care se găseşte între Liban şi Seneser». In capitolul XIV, Enoh le răspunde: 4. «Eu am scris rugăciunea voastră, dar în vedenie mi-a fost arătat că rugăciunea voastră nu va fi îndeplinită cît va fi lumea... şi că judecata voastră e împlinită. 5. Deacum înainte nu vă veţi mai urca la cer în veci: s-a poruncit să fiţi înlănţuiţi pe pămînt cît va fi lumea. 6. Dar mai înainte veţi vedea moartea fiilor voştri dragi;... ei vor cădea... prin sabie. 7. Şi ruga voastră nu va fi îndeplinită nici pentru ei, nici pentru voi...».

Capitolul XVI 1. «Din vremea zilelor crimei, a distrugerii şi a morţii uriaşilor, – (zile) în care duhurile au ieşit din sufletele trupurilor lor... ei vor distruge astfel pînă în ziua împlinirii marei judecăţi, cînd marele timp va lua sfîrşit... 2. Şi acum, veghetorilor care te-au trimis să te rogi pentru ei, care altădată locuiau în cer, 3. (spune-le): Voi aţi fost întotdeauna în cer; dar toate misterele nu v-au fost încă descoperite; voi n-aţi cunoscut decît un mister neînsemnat; în slăbiciunea inimii voastre l-aţi comunicat femeilor şi prin acest mister, femeile şi oamenii au înmulţit răul pe pămînt. 4. Spune-le deci, lor: Nu va fi pentru voi pace».

Să reţinem şi învinuirile ce li se aduc acestor îngeri-aştri căzuţi. Capitolul XV: «Pentru ce aţi părăsit cerul prea înalt şi sfînt, care este etern... aţi luat femei... 3. Voi deci, sfinţi, duhuri, trăind o viaţă eternă, v-aţi întinat... 5. ...spune-le veghetorilor cerului, care au părăsit cerul prea înalt, locul sfînt, etern... 6-7. Cît despre voi, aţi fost de la început spirituali, vii cu o viaţă eternă... Pentru aceasta eu nu v-am dat femei, căci locaşul celor spirituali ai cerului este în cer».

Mai considerăm necesar de menţionat, că din unirea acestor aştri-îngeri cu fiicele oamenilor au rezultat giganţii, care devorau totul şi se devorau şi între ei (VII, 1-2), umplînd pămîntul de nedreptate (IX, 9). Giganţii aceştia au fost distruşi (X), dar duhu-

rile ieşite din carnea lor au rămas pe pămînt ca «duhuri rele», demoni, pînă la judecata finală (XV, 8-12; XVI) şi mulţi oameni le adoră sub imaginea idolilor (XCIX). Aceste «duhuri rele» îi amintesc pe demonii asirieni, Utukku şi Lilu şi alţi demoni din mitologiile antice, fantome, zmei etc. Ele îşi au locaşul pe pămînt; «Duhurile cerului au locaşul lor în cer, duhurile pămîntului, care au fost zămislite pe pămînt, îşi au locaşul pe pămînt» (XV, 10).

Am insistat asupra consecinţelor căderii aştrilor-îngeri de dragul frumuseţii fiicelor oamenilor pentru a ilustra, în lumina acestei apocrife, care ar fi consecinţele, pentru Hyperion-Luceafărul lui Eminescu, dacă şi-ar fi consumat dragostea pentru o muritoare, pentru Cătălina.

IV

Legenda aceasta a îngerilor căzuţi de dragul femeilor, îngeri pe care *Cartea lui Enoh*, după cum am văzut, îi prezintă sub formă de aştri, se găseşte, cu oarecari diferenţe neesenţiale, şi în alte apocrife ale Vechiului Testament; în cartea Jubileelor (compusă pe la 135 î. Hr.), în Apocalipsa lui Baruh (după 70 d. Hr.), în Testamentul celor 12 Patriarhi, la Ruben şi Nephtali (sec. I d. Hr.).

Aşa cum arată Fr. Martin şi colaboratorii,[27] de la care împrumutăm aceste date, reminiscenţe din legendă au pătruns şi în unele apocrife ale Noului Testament, precum şi în vechea literatură creştină.[28] Unii scriitori, din secolele II-III, s-au referit la ea sau au preluat-o în întregime.[29] Prin secolul al III-lea, Commodian, în Institu-

---

27. *Ibidem*, p. CXXIII-CXXXI.

28. În Actele Sf. Toma; „... τοὺς ἀγγέλους ἄνωθεν κάτω ῥίψας καί ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν γυναικῶν αὐτοὺς καταδίσας, ἵνα γηγενεῖς παῖδες ἐξ αὐτῶν..." — Cf. *Enoh*, VI, VII. În *Omiliile clementine*, *Omilia* VIII, 12-18 e bazată pe această legendă. Iar *Recognitiones Clementis*, IV, 26 explică originea idololatriei prin rolul îngerilor căzuţi, cf. Enoh, XIX, 1. Într-o apocrifă a Noului Testament, în manuscrise siriene, se precizează, că steaua apărută la Naşterea Mîntuitorului era, de fapt, un înger veghetor; „Chiar în noaptea aceea un înger veghetor a fost trimis în Persia. El a apărut oamenilor din ţară sub forma unei stele foarte strălucitoare care lumina tot pămîntul perşilor" (vezi, F. Amiot, Evangilles apocryphes, Paris, 1852, p. 85).

29. Sf. Justin Martirul († între 163-167), *Apol.* II, 5; „Dar îngerii violînd acest ordin au căutat legătura cu femeile şi au zămilist fii, pe care noi îi numim demoni"! (Migne, P. G. t. VI, col. 452).

Athenagoras (finele sec. II). *Legatio pro christianis*, 24. *De Angelis et Gigantibus*; „Ἐκ μὲν οὖν τῶν περὶ τὰς παρθένους ἐχόντων, οἱ καλούμενοι ἐγεννήθησαν γίγαντες. 25. Οὗτοι τοίνυν οἱ ἄγγελοι οἱ ἐκπεσόντες τῶν οὐρανῶν, περὶ τον ἀέρα ἔχοντες καὶ τὴν γῆν... καὶ τῶν γιγάντων ψυχαὶ, ὁὶ περὶ τὸν κόσμον εἰσί πλανώμενοι δαίμονες". (Migne, P. G. t. VI, col. 498) — cf. *Enoh* VI; VII; XIII; XIV, 5; XV, 8-12. Bardesam, (154-222), *Cartea Legilor...*: „Noi înţelegem că dacă îngerii n-ar fi avut de asemeni liberul arbitru, ei n-ar fi avut legături cu fiicele oamenilor şi n-ar fi căzut de la locul lor". — Cf. *Enoh*, VI.

Iulian Africanul († către 237), *Chronographia* (text conservat de Georgius Syncellus); „Πλήθους ἀνθρώπων γενομένου επὶ τῆς γῆς ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ θυγατράσιν ἀνθρώπων συνῆλθον..." (Migne, P. G. t. X, col. 65), — cf. *Enoh*, VII, 1 şi VII etc. Tertullian († 250), *Apol.*, XXII; „Quomodo de angelis quibusdam sua sponte corruptis corruptior gens daemonum evaserit...". (Migne, P. L. t. I, col. 4057. *De virginibus velandis*, VII; „Si enim propter angelos, scilicet quos legimus a Deo et coelo excidisse ob concupiscentiam feminarum..." (Migne, P. L. t. II, col. 899).

tiones adversus Gentium Deo, III, chiar o rezumă în versuri, în anumite privinţe, ca un îndepărtat precursor al lui Eminescu; «Cum Deus omnipotens exornaret mundi naturam, / Visitari voluit terram ab Angelis istam / ... *Tanta fuit forma feminarum quae flecteret illos,* / Ut coinquinati non possent caelo redire. / Rebelles ex illo contra Deum verba misere. / ... De semine quorum gigantes nati feruntur...». [30] In secolele IV-V, unii scriitori i-au acordat credit acestei legende, [31] dar cei mai mulţi au respins-o. [32] Serenus, raportat de Casian (360-435), o califică drept «opinio vulgi», credinţă populară.

Este locul potrivit să vedem pe ce se bazează cei ce nu acordă credit legendei, legenda cîştigînd, astfel mai clară precizare a elementelor ei. Sf. Ioan Hrisostom, în omilia XXII, 2-3, la capitolul VI, 1-5 din Geneza, [33] arată că în Sf. Scriptură se dă adesea oamenilor denumirea de «fiii lui Dumnezeu» şi, că cei din Geneza VI, 1, erau de fapt descendenţii din Set, prin Enos, primul care a invocat «Numele Domnului» (Geneză V, 26). Erau numiţi astfel pentru că mergeau pe urmele religioase ale părinţilor lor. Cît despre descendenţii din Cain, aceştia erau numiţi «fiii oamenilor», pentru viaţa lor păcătoasă. Deci, «fiii lui Dumnezeu», adică descendenţii din Set, impresionaţi de frumuseţea «fiicelor oamenilor», adică ale descendentelor din Cain, le-au luat pe acestea de soţii. Astfel ei au căzut pradă pasiunii pentru frumuseţea formelor trupului, ceea ce denotă atracţie spre libertinaj şi duce la desfrîu şi la pieire.

Cît despre uriaşii născuţi din aceste uniri, Sfîntul Părinte arată [34] că aceştia erau oamenii puternici şi violenţi, faimoşi în timpurile străvechi.

Incă Josep Flavius, care admite versiunea cu «îngerii lui Dumnezeu», îi considera pe aceşti uriaşi ca fiind «o rasă de oameni insolenţi» ce «nu-l mai onorau pe Dumnezeu» şi, «prin încrederea ce aveau în puterile lor, îşi făceau glorie a arunca la picioare drep-

---

Clement Alexandrinul († 217), *Eclogae prophet.*, LIII; „Ἤδη δὲ καὶ Ἐνώχ φύσιν τοὺς παραβάντας ἀγγέλους διδάξαι τούς ἀνθρώπους". (Migne, P. G. t. IX, col. 724). — cf. *Enoh*, VIII. *Stromata*, V, 1; „Οἱ ἄγγελοι ἐκεῖνοι οἱ τὸν ἄνω κλῆρον εἰληχότες, κατολισθήσαντες εἰς ἡδονάς, ἐξεῖπον τὰ ἀπόρρητα ταῖς γυναιξὶν, ὅσα τε εἰς γνῶσιν αὐτῶν ἀφῖκτο". (Migne, P. G. t. IX, col. 24; cf. *Strom.*, III, 7). Cf. *Enoh*, VIII; XVI, 3... Zosim de Panopolis (sec. III), citat de Georgius Syncellus", „...ὅτι ἄγγελοι τὶνες ἐπεθύμησαν τῶν γυναικῶν, καὶ κατελθόντες...". — Cf. *Enoh*, VI, XI.

Sf. Ilarie († 368), *Comment. in Psalmum CXXXII, 6*; „...quod angeli concupiscentes filias hominum, cum de coelo descenderent..." (Migne, P. L. t. col. 748).

30. Migne, P. L. t. V, col. 203-204. — cf. *Enoh*, VI, XVI.

31. Sf. Metodie († 311), *De resurectione*, fragm. III; Eusebiu († 340), Praeparatio evangelica, V, VI; Sf. Ambrozie (340-397), *De Noe et Arca*, IV; *În Ps. CXVIII expositio*, sermo IV, n-o 8 şi sermo VIII, n-o 58, *De virginibus*, I, VIII, etc.; Sulpicius Severus (363-406), *Historia sacra*, I, II.

32. Philastrius (finele sec. IV), *Liber de haeresibus*, CVIII; *De gigantibus tempore Noe;* Sf. Ioan Hrisostom (347-407), *În cap. VI, Gen., homil. XXII*, 2-3; Sf. Ciril al Alexandriei (376-444), *Glaphyrorum in Genesim*, II; *Adversus, antropomorphitas*, XVII; *Contra Julianum*, lib. IX; Theodoret (387-458), *Questiones in Genesim*, XLVII; etc.

33. *Oeuvres complétes de S. Jean Chrysostome*. Trad. Joey. Paris, Nancy. 1864. III. p. 289-290, şi Dr. Friedrich Justus Knecht, *Practischer Kommentar zur Biblischen Geschichte*. Freiburg im Brisgau, Herder § Co., 1925, p. 97-99.

34. *Oeuvres compl. de S. Jean Chrys., op. cit.*, p. 290.

tatea, şi-i imitau pe acei giganţi de care vorbesc grecii».[35] H. Lesétre observă, că nimic nu lasă să se înţeleagă, că păcatul, crima lui Cain, a dus la degenerarea fizică a descendenţilor lui ci, din contra, ei au devenit puternici şi, e posibil ca ei să fi căutat celebritatea punînd oamenilor drept condiţie a fericirii şi progresului lor, uitarea lui Dumnezeu».[36]

Probabil, s-a legat de textul biblic o versiune orientală a legendei acelor giganţi prezenţi şi în mitologia greco-romană. Despre ei se vorbeşte în Odiseea, VII, 52, 206 şi X, 120, ca fiind fiii Geei, adică ai pămîntului şi ai tartarului. Revoltîndu-se contra lui Jupiter, acesta i-a trăsnit şi au fost îngropaţi sub Etna.[37] La S. Bible de Jérusalem, Paris, 1961, la pag. 14, nota 6, arată că textul din Geneza VI, 1-5 este «dificil» şi aparţine tradiţiei iahviste. Că aici, autorul sfînt se referă la o legendă populară asupra giganţilor, Nephilim, care ar fi Titanii orientali născuţi din muritori şi fiinţe cereşti. Că fără a se pronunţa asupra valorii acestei credinţe şi voalînd aspectul ei mitologic, menţionează numai amintirea unei rase insolente de supraoameni, ca un exemplu al perversităţii crescînde care va motiva Potopul. Conclude că iudaismul posterior şi aproape toţi scriitorii bisericeşti au văzut în «fiii lui Dumnezeu», îngeri vinovaţi. Dar începînd cu secolul al IV-lea d. Hr., în funcţie de o noţiune mai spirituală a îngerilor, Sfinţii Părinţi au interpretat în mod obişnuit pe «fiii lui Dumnezeu» ca fiind descendenţii lui Set, iar pe «fiicele oamenilor» ca fiind descendente din Cain, adică aşa cum am văzut că explică şi Sfîntul Ioan Hrisostom.

Reluînd trecerea prin vremuri a legendei,[38] menţionăm că după secolul al V-lea d. Hr. interesul pentru ea scade şi dintre puţinii pe care i-a mai preocupat, îi citäm pe Georgius Syncellus († pe la 800), pe Cedrenus (secolul XI), apoi, pe Pico della Mirandola şi pe Reuchlin.

Spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi în secolul al XIX-lea, interesul pentru această legendă creşte din nou, odată cu studierea *Cărţii lui Enoh* şi a altor aprocrife şi aşa cum am mai arătat, în Germania, pe vremea lui Eminescu, exista o bogată literatură de specialitate, din care putea fi cunoscută de oricine.

V

Să vedem dacă, într-adevăr, legenda aceasta îi era cunoscută lui Eminescu.

Asocierea astru-înger nu numai că nu-i era străină marelui nostru poet, dar ea poate fi privită chiar ca o dominantă a concepţiei sale poetice privind lumea siderală. Desigur, nu poate fi trecută cu vederea credinţa populară în «steaua» fiecăruia, pre-

---

35. *Ant. Jud.*, cartea I, cap. III, 1 — după Flavius Joséphe, *Histoire ancienne des Juifs*... Trad. par A. d'Andylly, adapté par J. A. C. Buchon, éd. Lidis, Paris, 1968-1973, p. 12.

36. În art. *Geants*, din F. Vigouroux, *Dictionnaire de la Bible*. Tome III part. II, Paris, 1926, col. 135-138.

37. Vezi şi Ovidiu, *Metamorph.*; Cicero, *De natura Deorum*; Lucreţiu — după H. Lesétre, *art. cit.*, col. 138.

38. După Fr. Martin, *op. cit.*

cum şi cea religioasă în «îngerul păzitor». Dar poetul nu rămîne numai la aceste credinţe; el le potenţează şi le învesteşte cu implicaţii mult mai largi şi mai semnificative în opera sa.

Preocuparea insistentă a lui Eminescu pentru lumea siderală, preocupare pe care G. Călinescu i-o numeşte «sideromanie»,[39] este ilustrată de poet, printre altele, şi de o încercare de lung poem, pe care, în absenţa titlului, G. Călinescu îl intitulează, *Povestea magului călător în stele*.

Din această încercare de lung poem vom reda cîteva fragmente,[40] care pun în afară de orice îndoială, că asocierea astru-înger îi era familiară lui Eminescu şi că, deci, *Luceafărul* a fost conceput ca astru-înger. Pe de altă parte, am ales aceste fragmente şi pentru că ele îşi au echivalentul în legenda din apocrife. Vom începe cu un fragment care, cu toată forma sa nedesăvîrşită, ni se pare de o splendoare unică, în redarea atmosferei în care are loc iubirea îngerilor-aştri pentru «fiicele oamenilor»:

Cînd sună-n viaţa lumii a mieze-nopţii oră / Atunci prin ceruri îmblă zîmbind amorul orb. / De îngeri suflete-albe văzîndu-l se coloră / Şi ochii lor albaştri privirea lui o sorb. / Plecînd spre pămînt ochii ei timizi se-namoră / In pămînteşti fiinţe cu fragedul lor corp / Şi prin a lumii vamă cobor bolnavi de-amor / Cu corpurile de-oameni ce-aştept venirea lor».

In afara indiscutabilei analogii cu legenda din apocrife, să reţinem surprinzătoarea asociaţie cromatică: «De îngeri suflete-albe văzîndu-l se coloră». Aici se redă magistral ideea inocenţei firesti, prin natură, a îngerilor, inocenţă ce se «coloră» datorită «amorului orb» pentru pămîntene, amor ce impregnează acestor îngeri teluricul, iar teluricul îi îngreuiază, îi face să coboare «bolnavi de-amor».

In drama omului de geniu, a eroului, care, prin iubirea naturală, erotică, îşi limitează condiţia sa, se presupune depăşirea acestei limite, în vederea realizării neobişnuitului, a extraordinarului. Drama cu Samson şi Dalila şi, mai ales, cea din legenda meşterului Manole, care trebuie să-şi zidească iubirea faţă de Ana, soţia sa, iar Ana îi poartă şi fructul dragostei, pentru ca mănăstirea să se realizeze pe măsura geniului său, extraordinară, fără egal, sînt exemple care ilustrează în nota majoră, pozitivă a dramei, ideea de care-i vorba. Este ceea ce se subînţelege şi în fondul ei de idei, ca idee centrală a *Luceafărului*.

Să redăm un fragment, prin care ne apropiem şi de asocierea mai precisă astru-înger, asociere doar subînţeleasă în fragmentul de mai sus:

«Dar pîn'ce cărpu'n lume un înger îl cuprinde / De-asupra vămii lumii pe luminosu-i drum / Imperiul lui cel mare, o stea (în) cer aprinde. / Acolo el domneşte, lăsînd a lumii văi. / Dar de viaţa-i bună domnia'n el depinde / De-i rea, steaua s'aruncă în noaptea celor răi / Şi lumile eterne pe a cerului cununi / Imperii sînt întinse a îngerilor buni».

Şi, un alt fragment:

---

39. G. Călinescu, *op. cit.*, I. *Filosofia teoretică*... Bucureşti, Editura Cultura Naţională, p. 42.

40. Fragmentele le redăm după G. Călinescu, *ibidem*, p. 43-58.

«Abia părăs[esc] unii a domei mari pilaştri / Abia părăsesc cerul şi înfloritu-i cort / Abia au vreme'n pilde puternicii lor aştri / Coboară-n lume, află amorul lor că-i mort. / Atunci îl iau în braţe şi luminînd albaştri / In lumea lor bogată cu lacrămi ei îl port».

In afara analogiei acestor fragmente cu legenda din apocrife, analogie ce se menţine ca în fragmentul precedent, se precizează, mai clar, şi asocierea astru-înger. E de remarcat şi splendoarea cerului părăsit de îngerii-aştri, splendoare în nota aceleiaşi atmosfere din *Cartea lui Enoh*, XIV completat cu LXXI: «Că eu nu vă pot spune din cauza... măreţiei sale» (XIV, 16). Aici, şi mulţimi de îngeri (LXXI, 8; XIV, 22), din care au făcut parte îngerii căzuţi. Dar, ceea ce-i mai important, e că în versul: «Abia au vreme'n pilde puternicii lor aştri», poetul ne indică şi locul inspiraţiei sale din *Cartea lui Enoh* şi anume, din a doua ei parte ce poartă chiar numele de *Cartea Pildelor* (XXXVII-LXXI) şi vine imediat după prima parte în care se cuprinde căderea aştrilor-îngeri. Altfel, versul nici nu poate fi înţeles.

Asocierea astru-înger transpare şi în nota lirică a unui fragment: «Dar în acest cer mare ce'n mii de lumi luceşte, / Tu nu ai nici un înger, tu nu ai nici o stea, / Cînd cartea lumii mare Dumnezeu o citeşte / Se'mpiedică la cifta vieţi-ţi făr'să vrea».

Aici, e de reţinut şi «cartea» asemănătoare cu «cărţile vieţii» din *Cartea lui Enoh*, CVIII, 7: «Căci de aceste lucruri sînt (cărţi) scrise şi gravate în înalt, în cer...». Sau, şi mai aproape de expresia eminesciană, capitolul XLVII, 3: «In acest timp l-am văzut pe Capul zilelor, în timp ce şedea pe tronul slavei sale, şi cărţile celor vii fură deschise înaintea lui...» Textul nu-i străin de mitologia babiloneană, în care «tăbliţele cerului» le au şi zeii, nu numai oamenii. Această «carte a vieţii» s-a păstrat în folclorul multor popoare şi în cel al poporului nostru.

Să redăm şi un alt fragment important în care, la asocierea aştrilor-îngeri se adaugă şi geniile: «Cînd Dumnezeu crează de geniuri o ceată / Să cerce vrea p'orcare de-i rău ori e bun / Căci nu vrea să mai vadă cum a văzut odată / Că cete rele d'îngeri la glas nu se supun. / Că cerul îl răscoală cu mintea turburată / Pîn ce trăsniţi se prăvăl în caosul străbun».

In afara ideei profunde a responsabilităţii geniilor, idee ce reiese din asocierea aştri-îngeri-genii, aici e de reţinut şi «răscoala cetelor de îngeri», răscoală asemănătoare cu un adevărat complot al aştrilor-îngeri căzuţi de dragul femeilor. In *Cartea lui Enoh*, VI, Semyaza, şeful lor, le zice: 3. «Mă tem că poate voi nu veţi vrea (realmente) să aduceţi la îndeplinire aceasta... 4. Dar ei îi răspund: Să facem un jurămînt... de a nu schimba planul». Acest plan îndeplinit, provoacă tulburare în cer şi pe pămînt şi, în capitolul IX se arată curmarea consecinţelor acestui plan.

Şi, un alt fragment privind geniile în concepţia eminesciană:

«Genii beau vinul uitării, cînd se cobor din ceruri / Deschise-ţi-s nebîndu-l a lumilor misteruri».

In *Cartea lui Enoh*, XVI, 3, se vede că aştrii-îngeri căzuţi

nu deţineau decît un mister neînsemnat pe care l-au transmis femeilor şi, că numai dacă ar fi rămas în lumea lor originară ar fi avut accesul şi la celelalte mistere. La fel, şi din fragmentul eminescian citat, geniile îşi au accesul la «a lumilor misteruri» numai cu condiţia rămînerii în lumea lor superioară; coborînd, li se refuză acest acces ce-i caracterizează, ca genii.

Cele de mai sus exclud posibilitatea de a reduce analogiile dintre fragmentele citate şi legendă, doar la simple coincidenţe întîmplătoare. Iar aceasta înseamnă că, de fapt, în *Povestea magului călător în stele*, şi anume, în fragmentele alimentate de legenda din apocrife, se ascunde concepţia ce a stat la baza alcătuirii *Luceafărului*.

VI

După cum s-a putut vedea, la Eminescu, asocierea astru-înger este identică cu cea din *Cartea lui Enoh*. Ca termen de comparaţie, vom schiţa cum este înţeleasă asocierea aceasta în textele canonice. Şi, pentru că Eminescu îşi intitulează poemul, *Luceafărul*, vom începe cu acest astru.

Luceafărul este numit în ebraică הֵילֵל, helel.

După Maspero,[41] grecii antici dădeau luceafărului trei nume: Φωσφόρος, purtător de lumină, Ἕσπερος, steaua serii, şi Ἑωσφόρος, care aduce aurora. Şi latinii îl numeau: Lucifer, purtător de lumină, Vesper, steaua serii, şi Venus, pentru fumuseţea sa.

In mitologia egipteană, luceafărul e numit Bonu, şi e conceput ca astru-pasăre cu dublă înfăţişare: luceafărul de seară, Uaiti, ce apare după apusul soarelui, şi luceafărul de dimineaţă, Tiu-nutiri, zeul care salută soarele, pe Ra, la răsăritul său.

Pe lîngă faptul că de la Bonu, astru-pasăre şi pînă la astru-înger nu e decît un pas, din denumirile de mai sus se desprinde şi o anumită concepţie ce stă la baza lor. Iar din această concepţie se poate deduce că în luceafărul de seară se ascunde un sens negativ, iar în cel de dimineaţă, un sens pozitiv. In Sfînta Scriptură, luceafărul este menţionat în ambele sensuri.

Astfel, în sens negativ, se găseşte la Isaia XIV, 12, «Cum ai căzut din cer, Luceafăr – הֵילֵל – ὁ ἑωσφόρος – strălucitor, fiu al zorilor!» – în înţelesul de «fiu al zorilor» înainte de cădere. Aici, deşi e simbolizată căderea regelui Babilonului, textul a fost aplicat adesea şi căderii lui Satan.[42]

In sens pozitiv, luceafărul se găseşte, spre exemplu, în *Cartea Înţelepciunii lui Isus fiul lui Sirah*, L, 6, unde el simbolizează strălucirea demnităţii şi a virtuţilor arhiereului Simon, fiul lui Onia; «Era ca luceafărul de dimineaţă...». In *II Petru* I, 19: «...pînă se va crăpa de ziuă şi va răsări luceafărul de dimineaţă în inimile voastre». *Apocalips* II, 28: «Şi-i voi da luceafărul de dimineaţă...»; XXII, 16: «...Eu sînt rădăcina şi sămînţa lui David, luceafărul

---

41. Maspero, *Hist. ancienne des Peuples de l'Orient classique*. Paris, 1895, t. I, p. 96, — după Vigouroux, art. *Lucifer*, din Dict. de la Bible, t. IV, Paris, 1928.

42. Vigouroux, *art. cit.*, p. 408.

strălucitor de dimineaţă», – texte în care luceafărul de dimineaţă îl simbolizează pe Mîntuitorul. De aici se desprinde şi o paralelă între Mîntuitorul ca «al doilea Adam» (*Romani* V, 14; *I Corinteni* XV, 21-22, 45: «...Făcutu-s-a Adam, omul cel dintîi, cu suflet viu; iar Adam cel de pe urmă cu duh dătător de viaţă»), şi Mîntuitorul simbolizat de «luceafărul de dimineaţă», din începuturi, reabilitînd aceste începuturi, dar nu şi pe Lucifer-Satan, adică însăşi cauza căderii. In legătură cu această idee, menţionăm, în treacăt, o concepţie-tradiţie kabbalistă iudaică, după care, pînă la urmă, însuşi Satan, cu numele mistic, Samael – סמאו, îşi va părăsi prima parte a numelui ce semnifică otravă, venin, şi-i constituie natura satanică, rămînînd numai cu ultima parte, el – או, parte în care se cuprinde natura sa iniţială, divină. Ad. Franck constată [43] aici influenţe din *Zend-Avesna Yaçna*. De această concepţie, într-un fel, nu-i străină nici apokatastaza lui Origen, deşi problema e privită din alt unghi. Contrar acestei concepţii, după *Midrash* la *Bereshit Rabba*, 20 şi după Pseudo-Jonathan, asupra *Genezei* III, 15, numai Satan nu va fi mîntuit. [44]

Revenind la *Luceafărul* lui Eminescu, se poate vedea că acesta nu se poate încadra în simbolistica sensurilor biblice ale Luceafărului. Prin urmare, nici pe departe nu au dreptate interpreţii care-l identifică pe Luceafărul lui Eminescu cu Logosul lui Dumnezeu.

Trecînd la lumea sideralã, la stele în genere, şi acestea sînt luate în asociere, de textele canonice, tot ca simbol.

Astfel, în *Numeri* XXIV, 18, se spune: O stea răsare din Iacob». Iar *Isaia* LX, 3, explică: «...dar pentru tine răsare Domnul, şi slava lui se arată peste tine. Neamuri vor umbla în lumina ta...»

In *Daniil* XII, 3: «Cei înţelepţi vor străluci cum străluceşte bolta cerului şi cei care vor fi îndemnat de mulţi să umble pe calea dreptăţii vor fi ca stelele în vecii vecilor...» în înţelesul din versetele 9-10; «... aceste descoperiri sînt închise şi pecetluite pînă la vremea cea de apoi! Mulţi vor fi curăţiţi, albi şi lămuriţi.» [45]

In *Apocalipsă* I, 16: «In mîna dreaptă ţinea şapte stele...», iar versetul 20 explică: «Cele şapte stele sînt îngerii celor şapte biserici». Cum se deduce şi din context, aici avem un triplu simbolism; cele şapte biserici – îngerii lor veghetori – episcopii lor. Se afirmă, de fapt, Biserica pămînteană în continuitatea apostolică a episcopilor supraveghetori ai autenticităţii ei.

In *II Petru* II, 4: «Căci dacă Dumnezeu n-a cruţat pe îngerii care au păcătuit, ci i-a aruncat în infern, unde stau înconjuraţi de întuneric, legaţi în lanţuri şi păstraţi pentru judecată...» (vezi şi *Iov*, IV, 18). La fel în *Iuda* 6; «El a păstrat pentru judecata zilei celei mari, puşi în lanţuri veşnice, în întunerec, pe îngerii care nu şi-au păstrat vrednicia, ci şi-au părăsit locaşul». Iar mai departe în versetul 13: «...stele rătăcitoare, cărora întunecimea întunericului li se păstrează pentru veşnicie.» Aici «stele rătăcitoare» îi simbolizează

---

43. Ad. Franck, La Kabbale... Paris, 1889, p. 162-163, 169.
44. *Ibidem*.
45. L. — Cl. Fillion, *La Sainte Bible Commentée*, IX, éd. t. VIII, Paris, 1928, p. 807.

pe ereticii din versetul 4: «Căci s-au strecurat printre voi unii oameni fără frica lui Dumnezeu... care schimbă darul Dumnezeului nostru... şi tăgăduiesc pe singurul nostru Stăpîn şi Domn, pe Iisus Hristos.» Şi versetul 19: «Aceştia sînt cei ce fac dezbinări, oameni fireşti, care nu au Duhul». Dar ele pot fi în asociere şi cu «îngerii care nu şi-au păstrat vrednicia», din versetul 6. Deci, iarăşi un triplu simbolism: îngeri căzuţi – stele rătăcitoare – eretici.[46]

Ideea aştrilor luaţi ca simbol, din textele canonice, se dezvoltă şi în imnele cultului creştin ortodox, unde aştrii îi simbolizează pe îngeri, pe sfinţi etc. şi însuşi Mîntuitorul este simbolizat ca «Soarele Dreptăţii». Astfel, în Acatistul Tuturor Sfinţilor, în icosul 3: «Bucuraţi-vă, stelelor, care v-aţi arătat înaintea venirii soarelui celui adevărat»; în condacul 5: «...acum ca nişte stele prea luminoase strălucesc pe tăria Bisericii». Iar în canonul Utreniei, la sărbătoarea Sfinţilor Trei Ierarhi, se spune: «Din cer doi luminători prea mari prin luarea unuia de la altul luminează toată partea cea de de sub soare, iar de pe pămînt mai luminat luminează toată lumea trei prea mari luminători, strălucind întocmai între sine şi cîntînd împreună: Noroade, preaînălţaţi pe Hristos în veci».

In concluzie, după textele canonice, aştrii doar îi simbolizează pe cei în asociere cu ei, simbolul avînd numai funcţia metaforică de plasticizare a ideei. Pe cînd în legenda din apocrife şi, în special, din *Cartea lui Enoh*, asocierea astru-înger este în sensul personificării aştrilor de către îngeri adică, îngerii fiind «duhuri», personificînd aştrii, îmbracă forma văzută a acestora.

Personificarea aştrilor pe care o întîlnim şi în folclor, provine din animism şi este frecventă în mitologiile antice, îndeosebi în cea babiloneană unde, spre exemplu, luceafărul este personificat de zeiţa Ishtar, luna, de Sin, iar soarele, de Shamash.

Cît despre asocierea aştri-îngeri la Eminescu, aceasta se încadrează în sensul asocierii din legenda apocrifă, nu în sensul celei din textele canonice.

VII

In lumina legendei din apocrife, Hyperion-Luceafărul lui Eminescu apare ca un astru-înger de frunte, solitar, nemuritor prin natura sa, cu voinţă liberă, creat pentru o viaţă spirituală, luminoasă şi eternă. El nu este «element al unui cosmos emanatist» – cum presupune G. Călinescu, ci este element al unui cosmos creaţionist; el se încadrează în concepţia cosmogonică biblică, concepţie ce stă şi la baza legendei din apocrife, dar pe care legenda doar o amplifică prin fantezia sa, nu o anulează şi nici măcar nu o denaturează în fondul ei. Iar libertatea voinţei, componentă principală în această concepţie, este dovedită prin intenţia Luceafărului şi prin experienţa aştrilor – îngeri căzuţi. Deci, nu e vorba de un «simplu mit» creat de poet. Luceafărul, numai în ipostazele poetice ale complexităţii procesului intenţiei, magistral redat de poet, provine din: «Iar cerul este tatăl meu / Şi mumă-mea e marea», şi din: «Şi soarele e

46. Fillion, *op. cit.*, p. 770–781.

tatăl meu,/Iar noaptea-mi este muma». Intenţia, faţă palidă a faptei dar şi a Luceafărului, îi întunecă fondul de lumină, dar nu i-l stinge definitiv, ca fapta.

In desfăşurarea intenţiei sale spre faptă, e de observat că prima dată Luceafărul vine «din adînc necunoscut» şi=i apare Cătălinei «...cum numa-n vis/Un *înger* se arată»; poartă «Un vînăt giulgi» şi, în această primă etapă a intenţiei, provine din: «Iar cerul este tatăl meu/Şi mumă-mea e marea». Pe cînd, a doua oară, el îi apare ca «*demon*» «închegat» «din a chaosului văi», cu «negru giulgi» şi, în această etapă avansată a intenţiei sale vinovate, cînd e gata să se nască «din păcat», el provine din: «Şi soarele e tatăl meu,/Iar noaptea-mi este muma». Astfel, el îşi descopere originea identificînd-o cu originile etapelor intenţiei sale, adică el se identifică în totul cu dorinţa sa vinovată şi străină de natura sa iniţială pe punctul de a fi înlocuită cu o alta.

In această situaţie a desfăşurării intenţiei sale spre faptă, dacă ne referim la sensurile negativ şi pozitiv ale luceafărului, aşa cum am văzut că acestea par a se desprinde din concepţia antică accentuată de textele canonice amintite, Luceafărul lui Eminescu ar fi luceafărul de seară – Uaiti – Ἔσπερος – Vesper, cum e şi prezentat în poem. El îi apare Cătălinei «In orişicare sară», pentru că seara e timpul naşterii dorinţei spre noaptea intenţiei vinovate şi a realizării ei ca faptă. Deci, la vremea de seară, îndrăgostit de o muritoare, Luceafărul doreşte să renunţe la natura sa nemuritoare şi să coboare definitiv pe pămînt. Dar el nu rămîne în această situaţie negativă, nu-şi consumă dorinţa. Ascultînd de sfatul Creatorului şi experimentînd uşurinţa şi inconstanţa femeii (elemente ale «nopţii» şi prilej pentru nuanţele subiective ale poemului), s-ar părea că, pînă la urmă, rămîne în starea sa iniţială, pozitivă la mod absolut, ca luceafăr de dimineaţă – Tiu-nutiri – Ἑωσφόρος – Venus. Avînd însă experienţa intenţiei, el, care după această experienţă, se simte în lumea lui «nemuritor şi rece», rămîne, mai curînd, luceafărul în genere, ca purtător de lumină – Bonu – Φωσφόρος – Lucifer, cum se şi intitulează poemul. De aceea, el este un astru-înger de frunte – Hyperion, singuratic, intermediar între aştrii-îngeri buni şi între cei căzuţi.

Eminescu îşi ia Luceafărul, conceput astfel ca simbol al geniului, iar simbolul ca atare, asocierea astru-înger, e construit ca în legenda din apocrife, în cei doi termeni ai asocierii, astrul fiind personificat de înger.

Cu privire la opinia lui Eminescu despre uşurinţa şi inconstanţa femeii, a omenescului obişnuit în general, incapabil a se ridica la înţelegerea Luceafărului, a geniului, menţionăm,ca o anticipată replică la adresa Cătălinei, un interesant opuscul, Schemachzai şi Azazel, care provine din aceeaşi familie a apocrifelor. Intr=o atmosferă de «misticim babilonean în cadru iudaic»[47] se povesteşte, cum primul dintre îngeri, Schemachzai, este sedus de frumuseţea pămîntenei Ischtahar. Or, Ischtahar, copleşită de virtutea ce se degajă din înger, se dovedeşte capabilă a şi-o însuşi şi, astfel, cucereşte puritatea angelică. Ca recompensă, cu ajutorul tetragramei divine

47. Henry Serouya, *La Kabbale*, Paris, B. Grasset, 1947, p. 126.

(a numelui inefabil al lui Dumnezeu – יהוה), se ridică la cer şi-şi află locul printre Pleiade. Povestea pare o replică la adresa Evei, capabilă a-i corupe pe oameni şi chiar pe îngeri (după unii gnostici) şi, bineînţeles, povestea poate fi considerată şi ca o străveche replică la adresa Cătălinei din *Luceafărul* lui Eminescu.

VIII

După cum s-a mai spus, în *Fata în grădina de aur* e vorba de un zmeu care, din dragoste pentru o muritoare, se preface în luceafăr. Or, în lumina legendei din apocrife, acest zmeu se identifică cu «demonii», sufletele condamnate ale generaţiilor rezultate şi distruse din amestecul aştrilor=îngeri cu femeile. Aici se poate include şi *Demonul* lui Lermontov, precum şi ceea ce au scris şi alţii în acest gen, în acordurile wagneriene ale epocii: Byron, Goethe etc.

După legenda din apocrife, aceşti demoni cu părinţii lor sînt condamnaţi pentru totdeauna şi lipsiţi de orice posibilitate de întoarcere, ca locuitori luminoşi ai cerului. Prin taţii lor căzuţi şi prin mamele lor pămîntene, ei sînt «duhuri ale pămîntului, care au fost zămislite pe pămînt şi îşi au locaşul pe pămînt», deci aparţin cu totul pămîntescului, teluricului.

In acest caz, zmeul din *Fata în grădina de aur*, transformat în luceafăr, contrazice legenda din apocrife.

Eminescu, părăsind această variantă, restabileşte, în *Luceafărul* versiunea din legendă. Dar, în opera sa, exceptînd *Fata în grădina de aur*, se foloseşte şi de această temă a «demonului», numai că îl concepe pe acesta tot după legenda din apocrife şi, conceput astfel, demonul nu poate ajunge la situaţia luceafărului sau a îngerului; el e contrarul acestora, e duhul malific .independent sau ascuns în bărbat sau în femeie, notat în melancolia situaţiei pozitive a unei parţiale şi vagi origini ancestrale pierdute pentru totdeauna. Intervenind, nici chiar iubirea, în ipostaza ei ideală, sanctificatoare, nu poate nimic, decît să se piardă în adîncul irremediabil al acestei drame.

IX

Fără îndoială, Eminescu, mai cu seamă la Berlin, a cunoscut cărţile apocrife şi legenda cuprinsă în unele din ele, fie direct din vasta literatură de specialitate a vremii, fie indirect, din alte surse secundare. Bineînţeles, dovada cea mai sigură ar fi dacă s-ar găsi, în manuscrisele sale sau în bibliotecile în care a studiat, urme precise în acest sens. Dar, şi în lipsa acestei dovezi, privind cele expuse în prezenta lucrare, se impune concluzia, că mai curînd decît în *Fata în grădina de aur*, tocmai în fragmentele din *Povestea magului călător în stele*, fragmente inspirate de legenda din apocrife, se ascunde «cheia pierdută» a identificării şi interpretării *Luceafărului*. In afară de morala comună privind soarta geniului, *Fata în grădina de aur* apare mai mult ca un pretext pentru *Luceafărul* şi legătura cu acesta e doar formală. In realitate, deo-

sebirea dintre cele două poeme e tot atît de mare, pe cît de mare e deosebirea dintre concepţiile ce au stat la baza alcătuirii lor.

Concluzia aceasta pare în contrazicere cu însăşi nota explicativă a lui Eminescu dar, complexitatea geniului său poetic, peste considerentele de formă, se impun, cu mai multă pregnanţă, ceea ce a intuit G. Călinescu, şi anume, «reminiscenţele felurite ce s-au putut stratifica» şi care devin prioritare în intimitatea creaţiei, ca «reminiscenţe ale subconştientului».

In cadrul lucrării noastre, aceste «reminiscenţe» se raportează la legenda din apocrife, legendă care ne ajută la o mai completă înţelegere a *Luceafărului*. Implicit, aceasta ne duce şi la înţelegerea mai adîncă a aceluia care şi-a împletit talentul cu munca titanică de informare şi de creaţie, pentru a deveni geniul, Luceafărul poeziei noastre.

Pentru ca dintr-o legendă atît de îndepărtată, ca timp şi ca arie de cultură, să creezi o capodoperă atît de românească sub forma celui mai firesc basm popular, «A fost odată ca-n poveşti...» şi, mai ales, să te ridici cu el pe culmile cele mai înalte ale liricii filozofice universale, ale acelei «Gedankenlyrik» rîvnite de romantici, şi nu numai de ei, înseamnă să treci temeinic de pe cel mai înalt vîrf al Carpaţilor noştri, în aşa-numitul Olimp al artei universale.

Pr. ZEVIN RUSU

Tipografiile moldoveneşti de cărţi bisericeşti de la Mitropolitul Veniamin Costachi pînă la secularizarea din 1864

Intr-un studiu anterior, publicat în această revistă,[1] am prezentat situaţia tiparniţelor boiereşti moldoveneşti, pînă la cîrmuirea mitropoliei ţării de către alesul ierarh Iacob II Stamati (1792-1803). Urmaşul său, începînd cu anul 1803, este Veniamin Costachi, care a dus opera înaintaşului său în această direcţie, a tipăriturilor, cu un interes sporit. Acest lucru care a durat aproape o jumătate de secol, voim să-l înfăţişăm în cele ce urmează.

Şcoala şi cartea tipărită au fost două preocupări esenţiale ale vieţii acestui ierarh, alimentate de exemple primite de la «stareţul său Iacob mitropolitul» şi de la cel care avea să schimbe, înălţînd-o, viaţa monahicească din Moldova, Paisie Velicicovschi de la Mănăstirea Neamţ. Viaţa de sfinţenie împodobită cu cunoştinţele duhovniceşti prin carte au fost coordonatele majore ale trăirii marelui ierarh, şi aceasta într-o vreme de grele împrejurări pentru ţară.

Tipografia mitropolitană începută de pe vremea lui Varlaam îşi ducea existenţa, cum am amintit, în funcţie de înţelegerea căpeteniilor bisericeşti a rostului cuvîntului tipărit. Cu înălţări şi scăderi, ea ajunsese să dureze pînă pe vremea mitropolitului Veniamin, dar cu puteri scăzute. Personalitatea aleasă a noului mitropolit, experienţa şi zelul său, de fost episcop de Huşi şi mai apoi de Roman, îl făcuseră cunoscut în toată Moldova. Domnitorul ţării şi boierii conducători apreciau însuşirile noului ierarh, a cărui ultimă şi mare realizare fusese întemeierea Seminarului clerical de la Socola. Ori, profesorii, elevii, viitorii clerici şi poporul dreptcredincios aveau nevoie de cît mai multă carte de învăţătură creştină şi înălţare morală. Aceasta nu se putea avea decît printr-o bună tipografie, bine înzestrată tehniceşte şi mînuită de meşteri pricepuţi. Pentru realizarea acestor lucruri, Mitropolitul se adresează domnitorului ţării care era pe atunci Alexandru Moruzi (1802-1806), arătîndu-i că «Tipografia de aicea din Iaşi, ce este pentru tipărirea cărţilor de trebuinţă ţărei, neavînd oameni statornici pentru lucru, ci ţiindu-se cu nişte năimiţi, care după vreme, unii murind şi alţii împrăştiindu-se, au venit în proastă stare, încît de multe ori... rămîne nelucrătoare...» Ca să se poată îndrepta starea de lucruri, mitropolitul, spune mai

---

1. Mai-iunie 1971.

departe hrisovul domnesc, a făcut cerere «ca să-i dăm douăzeci şi doi de oameni, din oameni streini, de peste hotar, ce vă găsi pentru lucrul tipografiei. Adică: cinci zeţari, patru drugari, patru pilcari, patru probari, doi prifăcători, unul pisător de chinovar şi unul bucătar... să-i aşeze să fie statornici la tipografie». Domnitorul socoteşte «că nu de puţină folosinţă şi podoabă este de a fi în oraşul acesta tipografie întru bună orînduială şi alcătuială». «Prea Sfinţia Sa, zice mai departe Domnul, va găsi aceşti 22 de oameni străini, de peste hotare, fără de bir în vistierie». Ei vor fi iertaţi de biruri «ca să-şi caute cu toată odihna numai de lucru acesta». Poftеşte şi pe urmaşii săi în scaun să întărească acest hrisov, care poartă data de 15 februarie 1804.[2]

In această oarecum refăcută tipografie, tipăreşte Mitropolitul Veniamin mai multe cărţi între care menţionăm *Teofilact, Tîlcuire la cele patru Evanghelii, Iaşi, 1803,* cu blagoslovenia şi toată cheltuiala P. S. Veniamin întru al treilea an al Arhiepiscopiei sale, de Gherasim ierodiacon tipograf, şi de Costachi Ponicio tradus de Gherontie şi şi Grigorie din sfănta Mănăstire Neamţ.

Urmează apoi *Antologhion,* în Iaşi 1806. Cer iertare pentru eventualele greşeli, Sylvestru monahul, Mihalach Purcescu (şi) Chirică Savinu aşezătoru slovelor. In acelaşi an, tipografia ieşeană dă la lumină: *Ioan Damaschin, Descoperire a pravoslavnicei credinţe,* tradus din elineşte de aceeaşi tălmăcitori aminţiţi mai sus, Gherontie şi Grigore, din sfănta Mănăstire Neamţ. Cer iertare de eventualele greşeli de tipar: Costache Ponici, Ghenadie monahu aşezătoru slovelor şi Athanasie drugariul cu tovarăşii săi.

In 1807 se dau la lumină: *Molitvenic, Panachida şi litia mică* şi *Tîlcuirea celor şapte taine.* Această din urmă tălmăcire «de însuşi Prea sfinţia sa». Tipografi Sylvestru monahu şi Dumitru Illiovico Bucovineanu aşezător slovelor. Aici se termina activitatea tipografică a mitropolitului Veniamin în prima parte a păstoririi sale, căci în februarie 1808 el părăseşte scaunul, retrăgîndu-se la Mănăstirea Neamţ, din motive şi greutăţi politice ale vremii. Se cunoaşte felul de viaţă pe care-l duce dînsul aici: supunere şi ascultare monahală în cel mai înalt grad, aşa cum o recomandase reformatorul Paisie. Se spune că el mergea, pînă în a servi la masă, ca un umil frate al obştei. Dar gîndul suprem al vieţii sale, iubirea de carte şi transpunerea ei în tipar, îl stăpîneşte neîncetat. «In adăpostul lui sigur şi fericit de la mănăstirea Neamţului, Veniamin va fi dus cu dînsul meşterii săi de la Mitropolie... Astfel încep sub ochii aceluia care dusese paisianismul la triumf, lucrările tipografiei nemţene şi încă din Iulie 1807 apare volumul întîi pentru luna septembrie de început al anului în vechea socoteală, al *Vieţii Sfinţilor* pentru prefacerea din greceşte a cărora se ostenise un călugăr «slovean» ce nu mai era în viaţă acum, ierodiaconul Ştefan»,[3] zice marele învăţat N. Iorga. Iar un alt profesor Al. Philippide, spune că «în timpul exilului a înfiinţat (Veniamin) aci o tipografie».[4] Aceste păreri ale celor doi învăţaţi, se pare că ar

2. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei,* Iaşi, 1888, p. 44-45.
3. N. Iorga, *Istoria Bisericii româneşti, şi a vieţii religioase a românilor,* ed. I, vol. II, Vălenii de Munte, 1928, p. 228.
4. I. D. Philippide, *Introducere în Istoria literaturii,* Iaşi, 1888, p. 206.

avea nevoie de o oarecare completare – dacă nu o rectificare. Intr-adevăr, trebuie admis că stareţul Paisie, care întemeiase şcoala de traduceri, de aici, avînd de exemplu Mitropolia Iaşi, simţise nevoia de vreme ce avea o tiparniţă aici în mănăstire. Adică, manuscrisele trebuiau multiplicate prin tipar. O primă mărturisire în acest sens o găsim în Istoria veche a Mănăstirii Neamţ, unde se spune că lui Paisie i «s-au dat de către Ocărmuire în anul 1792 ca să întemeieze tipografie în mănăstire, însă aceasta s-au împlinit după ducerea lui din viaţă».[5] Acest fapt este oarecum atestat şi de alesul stareţ Neonil, care într-o scrisoare către Andrei Şaguna, viitor mitropolit al Ardealului, spune: «Deci eu îndrăznesc să vă arăt că această tipografie este fondată încă din zilele Prea cuviosului părintelui nostru stareţului Paisie, întemeietorul acestui sobor».[6] Poate din pricina slăbiciunii şi moartea sa întîmplată în 1794 nu s-a înfăptuit aceasta. O altă mărturie ne spune că vestitul protopop Mihail Strelbiţki a dat o parte din tipografia mitropoliei, atunci cînd el putea multe în Moldova – mănăstirii Neamţ şi s-a trecut la pomelnicul ctitoricesc la p. 94/126 nota 1.[7] Lucrul pare adevărat, dacă ne mai gîndim la cele ce se spun în titulatura tipăriturii *Vieţii sfinţilor din luna septembrie.* Aici se declară că această carte s-a tipărit în Mănăstirea Neamţu «întru însăşi a sa tipografie». O afirmaţie care nu trebuie trecută cu uşurinţă cu vederea, cînd ne mai gîndim că această lucrare s-a făcut în anul 1807 luna lulie 4, adică la o dată cînd Mitropolitul Veniamin nu se retrăsese încă aici, fapt întîmplat după aproape un an, adică în februarie 1808. In concluzie, putem afirma că Mănăstirea Neamţ avea deja o tipografie înaintea retragerii mitropolitului Veniamin aici, şi anume în zilele stareţului Dositei. Desigur că această tipografie trebuie să fi fost destul de rudimentară. Aceasta va explica – în afară de starea de răzmeriţă din ţările române între 1806-1812 – şi puţinătatea lucrului acestei tipografii, în timpul retragerii mitropolitului aici. Ea n-a scos decît două tipărituri din teascurile sale şi anume *Rînduiala cum se cuvine a cânta cei doisprezece Psalmi,* în anul 1808, şi *Chiriacodromion* la anul 1811, Mai 19. Stareţul respectiv a fost, la cea dintîi, acelaşi Dositei iar la a doua arhimandritul Ioan, avînd ca tipograf pe Gherontie, un meşter cunoscut în această artă.

Retrăgîndu-se Veniamin din scaunul Mitropoliei, locul său îl ia Gavril Bănulescu în calitate de exarh al celor două Principate române. Nu credem, cum am spus mai sus, că Mitropolitul Veniamin plecînd a luat tipografia mitropoliei cu dînsul – ea nu era proprietatea personală – ci va fi rămas la Iaşi măcar o parte. Probă este faptul că, exarhul Gavriil pune să se tipărească aici mai multe cărţulii de circumstanţă, cum este *Cartea de rugăciuni pentru cerere de biruinţă, Orînduirea pentru Sf. Biserică,* sau *Carte de rugăciuni în timp de război,* toate în cursul anului 1809 şi «în tipografia Sf. Mitropolii în Iaşi». Aşadar, tipografia mitropolitană

---

5. C. Tomescu, *Scurtă povestire despre Sf. Monastire Neamţu,* 1942, p. 31.
6. N. Bănescu, *Stareţul Neonil,* Vălenii de Munte, 1910, p. 76.
7. Diac. I. Ivan, *Din istoria tiparniţei de la mănăstirea Neamţ,* în această revistă, an XLV (1969), nr. 7-9, p. 510.

lucra, deşi da lucruri minore. Să nu uităm că este vreme de război şi că «inter arma silent musae». In anul 1812, încheindu-se pace între Rusia şi Turcia, lucrurile vor intra în ordine. Mitropolitul Veniamin este chemat de toată suflarea moldovenească, la scaunul părăsit de patru ani. Munca de tipăritură îşi reia cursul. De aici înainte, pînă la sfîrşitul păstoriei, lucrarea tipografică se face pe două planuri: pe acela trasat de Mitropolie, iar în al doilea rînd, pe cel susţinut de Mănăstirea Neamţ şi aici, desigur în funcţie de hărnicia stareţilor respectivi, dar mereu sub blagoslovenia Mitropolitului. Nu trebuie uitat că în anul imediat după încheierea păcii, găsim la Iaşi apărînd şi o tipagrafie grecească avînd ca director pe Emanuel Vernardos, desigur un entuziast al Eteriei greceşti, care avea să izbucnească peste cîţiva ani şi din care cauză ţările române vor avea mult de suferit. Aici apărea în 1813, *Sinopsa mare* în greceşte, «cu învoire bisericească – în tipografia grecească înfiinţată de curînd în Iaşi».[8] In aceste trei tipografii se vor lucra cărţi de conţinut dogmatic, moral, avînd ca exemplu munca susţinută cu entuziasm şi dăruire de sine, a marelui mitropolit Veniamin. Lucrul a continuat pînă dincolo de anul 1842, cînd Mitropolitul se retrage definitiv din scaun, cu scăderea vădită în timpul Eteriei greceşti din 1821. Numărul cărţilor ieşite din truda, iniţiativa sau numai binecuvîntarea Mitropolitului şi tipărite la Iaşi sau la Neamţ, se ridică la următoarele cifre: cărţi traduse de marele ierarh, 17; cărţi tipărite cu cheltuiala sa, 23; cărţi tipărite cu blagoslovenia sa, 33. Adăugăm că au rămas şi manuscrise care s-au tipărit mai tîrziu, după moartea Mitropolitului Veniamin. In privinţa statisticii cărţilor, avem de însemnat faptul că lista dată în *Bibliografia românească veche* a lui Bianu-Hodoş-Simonescu, în aceea a lui Gh. Adamescu din *Istoria Seminarului Veniamin*, cît şi cea dată de C. Tomescu în *Scurta povestire istorică a Mănăstirii Neamţ*, ca şi în alte lucrări este incompletă. Cea a tipografului Ionescu, făcută cu ajutorul arhiereului Narcis Creţulescu şi publicată în *Noua Revistă română* (1901, vol. IV), de asemenea, nu este mai reuşită. Cu mult mai bogată este lucrarea, teză de licenţă, a Părintelui ieromonah Petroniu Tănase, care se ocupă de tipăriturile nemţene, după 1830.[9]

O împrejurare fericită ne-a pus, în timpul din urmă, în posesiunea unor materiale inedite, care ne aduc mai multă lumină, mai ales asupra activităţii tipografiei de la Mănăstirea Neamţ, pe care le înfăţişăm în cele ce urmează.

După plecarea Mitropolitului Veniamin din mănăstirea Neamţului, grija tiparului o iau stareţii respectivi, şi numai după doi ani. Astfel, în anul 1814, stareţ fiind Sylvestru, se tipăresc aici *Scara lui Ioan, Checagrarion, Acatist, Urmare întru Prea Sfînta Duminecă a Paştelui* şi *Mineul pe Iulie*, deci o muncă susţinută şi desigur ca o urmare a tăcerei îndelungate din anii răzmeriţei.

---

8. Pentru informaţii a se vedea: Nestor Camariano, *Nouvelles informations sur la création et l'activité de la typographie grecque de Iassy (1812-1821)*, în „Balkan Studies", Tesallonic, 7, 1966.

9. Regretul cel mare este că această lucrare în manuscris a fost scrisă numai în două exemplare, din care unul a dispărut!?

Această muncă asiduă o desfăşoară stareţul Silvestru pînă în anul 1818, ajutat la tipărirea *Noului Testament* de Episcopul Iosif al Argeşului, cît şi urmaşul său la stăreţie, Ilarie. Acesta din urmă era «drept moldovan, om împodobit cu multe fapte bune, pricopsit în cele duhovniceşti şi politiceşti, viteaz în toate scîrbele şi întîmplările ce-i veneau». [10] Şi sub stăreţia sa se tipăresc mai multe cărţi dintre care semnalăm: *Noul Testament* (1819)) cu ajutorul P. S. Episcop al Argeşului şi altora, o carte de 604 pagini tipograf fiind cunoscutul Gherontie. In acelaşi an şi următorul 1819, se dau la iveală *Cuvintele lui Efrem Sirul*, care, în trei volume, se termina abia în 1823. Urmează apoi *Cuvintele lui Efrem Sirul*, (1819) de 451 pagini, lucrare terminată la 29 decembrie 1819.

In anul 1821, indicţionnul 9, Martie 16, Ilarie stareţul reuşeste să dea la lumină *Eoanghelia*. Aceasta cu puţin înainte ca mănăstirea şi tot ţinutul de sub munte să fi fost ocupat şi jefuit, întîi de eteriştii greci şi apoi de turcii care-i urmăreau, pînă la mănăstirea Secu. In timpul acestei răzmeriţe, Mitropolitul Veniamin scăpa, refugiindu-se la Colincăuţi în ţinutul Hotin, iar călugării din Neamţ fug şi ascund tezaurele mănăstirii. Cunoscutul tipograf Gherontie, într-o scrisoare către Mitropolitul Veniamin, cînd acesta era la Colincăuţi, descriind luptele de la mănăstirea Secu, el spune şi acestea: «Tipografia la această întîmplare s-au rămas mai nebăgată în seamă, fiindcă la dînsa au rămas numai scîndurile goale, însă această cercetare s-au făcut din afară, iară toate strumenturile tipografiei şi cărţile au rămas păzite prin ascunzătorile ce mainainte făcusem şi le ascunsesem, neştiute şi nenemerite fiind de osîrdnicii aceia ascultători». [11]

La 1823, urma în stăreţie braşoveanul Domitian, «foarte iscusit la minte şi vrednic de a stăpîni». [12] Pe lîngă lucrările de gospodărie, acest stareţ a fost un ales preţuitor al tipăririi cărţilor. Dintre tipăriturile nemţene din vremea stăreţiei sale, menţionăm că în mod special *Apanthisma*, dată la lumină în anul 1827, iulie, de Gherontie ieromonah tipograf, după ce dăduse în Martie 15 *Irmologhionul*.

Tot pe vremea lui Dometian se tipăreşte *Mineiul* pe ianuarie, text îndreptat de P. S. Episcop Iosif al Argeşului, pe care se însemnează următoarele: «Intru însăşi a sa tipografie (adică a Neamţului) *cea acum din nou făcută*. Anul 1830». Tot la începutul aceluiaşi an stareţul scoate o foaie volantă în care se spune: «Dometian ieromonah şi stareţ sfintei Mănăstiri Neamţul şi Secu împreună cu tot soborul anunţă că va tipări în Neamţ Mineile şi îndeamnă pe preoţi, boeri etc. să se însemne ca «pronumeranţi». Data, 1830, ianuarie 30. Iar pe o altă foaie volantă citim: «Proba noului tipariu de musichie Mr. Neamţ 1830. In tipografia Sf. M. Neamţul, sub direcţia ierodiaconului Nectarie Frimu». [13] Aşadar, pe vremea sta-

---

10. C. Tomescu, *op. cit.*, p. 42.
11. C. Erbiceanu, *op. cit.* p. 175.
12. C. Tomescu, *op. cit.*, p. 43.
13. I. Bianu, N. Hodoş şi Dan Simonescu, *Bibliografie veche românească*, Bucureşti, 1 t. III, p. 715.

reţului Dometian, tipografia era printre primele preocupări ale soborului nemţean.

Se ştie că mănăstirile româneşti au căzut deseori pradă focului. Mănăstirea Neamţ nu putea să facă excepţie: două mari incendii din veacul al XIX-lea, şi cîte altele mai mici nu vor fi fost, acela din anul 1841 şi al doilea, din ziua de sîmbătă 24 noiembrie 1862, de care ne aminteşte însemnările fostului ei stareţ, Arhiereul Narcis Creţulescu,[14] au făcut mari ravagii şi la tipografic. In anul 1841, stareţ al mănăstirii era Venedict (Benedict), un transilvănean. In vremea acestui stareţ, Mitropolitul Veniamin cere mănăstirii să tipărească *Pidalionul*, aceasta «din cauza nevoilor casei mitropoliei». Iată ce scrie Mitropolitul Veniamin, care se ştie că în vremea aceasta avea discuţii cu domnul ţării Mihail Sturdza:

Nr. 46 Primit Febr. 23

Arhierească blagoslovenie trimitem Prea Cuvioşiei tale!

In mai multe rînduri însuşi Preacuvioşia ta mi-ai făcut îndemnare de a pune în lucrare tipărirea cărţii Pidalion pe care am fost şi început a-l tipări – dar adevărul este că numai neînlesnirile noastre şi nevoile casii Mitropolii m=au împiedicat. Deci fiind că şi nouă ni esti îndestulă păreri de rău de atîta osteneală ce am întrebuinţat cu tălmăcire. Pentru a nu rămîne zadarnică şi pentru a să folosi şi creştinii patrioţi de această carte, am hotărît să să tipărească acolo la Monăstire unde este înlesnire. Pentru care duhovniceşte te poftim şi în numele Domnului te îndatorim ca pentru dragostea sfintei Biserici a maicii sale să pui în lucrare a să tipări fără mai multă tărăgănare, spre care sfîrşit să trimiţ un părinte spre a io încredinţa. Insă să=s tipărească din început adecă acele file care au fost apucat a să tipări aicea să=s tipărească de iznoavă, ca să fie tot o slovă. Şi Monastirea să va pute despăgubi de cheltuiala ce ar face căci noi fără să pretenderisim nimica îngăduim şi voc de a să vinde.

Al Preacuvioşiei tale părinte sufletesc
Veniamin Mitropolit Moldaviei

No 200, 1841 Febr. 18, Iaşii
Prea Cuviosului arhimandrit Benedict stareţ Sf. M=ri Neamţul i Secul [15]

La aceasta, stareţul Benedict răspunde cele ce urmează:
Copie, No. 137, anul 1841, febr. 24.

Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit

Stăpîniasca poruncă a Inalt Prea Sf. Voastre din 19 a următorului sub No. 200 prin cari plin di patrioticească râvnă ne puneţi sarcini a pune în lucrare tipărirea cărţii numită Pidalion aceea pentru care cu încrederi ştim truda şi ostineala ce însuş Inalt Prea a Sfinţiia Voastră aţi răvărsat întru tălmăcirea ei. Cu prea plecati

---

14. Iosif Naghiu, *Biblioteca Mănăstirii Neamţ*, Iaşi, 1941, p. 3.
15. Arhivele Statului Bucureşti, *Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Moldova*, Administrative, an. 1841, dosar 312, f. 1.

metanii o am primit şi cu adîncă smereni supunem cunoştinţii că lungindu=mi milostivul Dumnezeu vieaţa ci mă găsesc voi pune toată sufleteasca osărdie a să tipări cu căt să va pute mai în grabi fiind pentru mari folos patriei, pentru care şi triimit pe păr. ieromonah Antim spre a i se încredinţa ca să aducă la Monastire şi să=ş pună în lucrare cele de cuviinţă spre începerea lucrului». [16]

Această corespondenţă, cum se vede, s=a făcut înainte ca focul să fi cuprins mănăstirea, inclusiv tipografia. Pentru repararea lucrurilor prăpădite de incendiu fu însărcinat Isaia tipograful care pleacă la Fălticeni de unde dă stareţului următoarele ştiri:

«Primit sub 25

Cu smerite metanii închinîndu=mă sărut dreapta Sv. Prea cinst. Păr. Stareţ [17]

Vestescu Sf. V. că viind la Fălticeni am cumpărat antimonie după căt au cuprins banii ce mi s=au dat; şi am şi trimis=o la Mo=stire ca să nu să zăticnească lucrul. Iar eu am rămas la face=rea matercilor celor două şuruburi care le=am luat cu mine şi am tocmit oca căte zece lei cu alama noastră să se toarne. Iar şurubul al treilea care s=a despicat în două şi iaste acasă, am tocmit cu un lăcătuş să mi=l facă din nou cu cinci galbeni, cu herul său, cari altă dată nici cu zece galbeni nu le=am făcut. Pentru care rog bunătatea Sf. V. ca să se trimeaţă zece galbeni şi voi veni cu ispravă, toate făcute din nou. Măine să se trimeaţă, că am intrat în lucru şi va fi tare bun. Şi cu aceasta sănt al Sf. V. fiio sufletesc

Isaia D. tipograf

1841 Iul. 18

Am priimit banii de mai sus însămnaţi trei sute cincizeci de lei de la s. păr. Dicasterioţitul Gheorghe dh.

Isaia D. tipograf".

Abia în decembrie 1841, fură gata toate cele de lipsă pentru tipografie, de care fapt stareţul comunică Mitropolitului Veniamin, după cum urmează:

«No 1260, 1841 Decembrie 12

Aducăndu=să acum întru pregătire toate cele ci urmează trebuinţă la tipografie spre pornirea lucrării în tipăriri fiindcă toate au fost dărămate şi pierdute, apoi prin sălinţa păr. duhovnic Isaia înjgebăndu=să acum din nou în toate veni însuş la Eşi spre a le vesti Inalt Prea Sfinţiilor Voastre şi ne rugăm cu pre plecate mitanii ca să vă milostiviţi ai da povăţuire întru începerea lucru=lui. Şi va rămîni vecinică pomenire». [18]

Stareţ al Mănăstirii era la această dată tot acelaşi Benedict (Venedict), un paisian. Cum bunele intenţii ale stareţului puteau fi împiedicate de «dicasterie», şi ele erau într=adevăr adesea zădăr=nicite, Mitropolitul Veniamin se vede nevoit a scrie o energică scri=soare către aceasta, privitoare la tratamentul lucrătorilor tipografi. Iată ce spune Mitropolitul:

---

16. *Ibidem*, f. 3.
17. *Ibidem*, f. 5.
18. *Ibidem*, f. 7.

«Să-s păstrează
la deelă spre a
se ave în videre
tot dauna

Primit 841 Dechembrie 22
No. 424

Cătră iconomiceasca decasterie a M-rii Neamţului

Am luat vie încredinţare că lucrătorii tipografiei de acolo sînt cu totul uitaţi şi întru nimică cu cele de nevoie, mai ales pentru iarnă căutaţi. Pentru care hotărîtari poruncim ca numai de cât să le dee toate cele trebuitoare atăt ale hranii cum şi a îmbrăcămintei, căci, acest lucru ce aduce cinstea şi folosul M=rii. Intru nimică priviţi aceste şi stăruinţa stareţului întru nimică este ascultat, de la care priimind acum răspuns că nici o lucrari s=au făcut din partea decasterii în aceasta, asupra înlesnirilor acei decasteri să va însuşi răspunderea.[19]

Veniamin Mitropolit

No. 1548, 1841
Decembrie 20

Secretar»

Stareţul Benedict face toate eforturile pentru ca tipografia distrusă de foc să fie pusă în stare de lucru, ceea ce şi reuşeşte pînă la 20 septembrie 1842. Aceasta o constatăm din cererea către Comitetul decasteriei pe care o face stareţul spre a i încuviinţa a porni lucrul «fiind făcută şi îndestulă cheltuială». Iată ce spune el cu «smerenie» membrilor Comitetului:

«La Comitet
No. 1129, 1842, septembrie 20

Fiind că tipografiea acestii Monăstiri s=au adus în stare şi s=au îndreptat cu din nou în merement atît stemplile de vărsat slovă căt şi teascurile şi toate celi trebuincioasă ei cu multă chel=tuială şi osteneală după cari au şi dat păr. Mitropolitul blagoslo=venii ca să tipărim Psaltiri încă fiind în scaun. Deci am vărsat slova toată de Psaltire din nou. Acum dar cum am putut am făcut tot chipul de silinţi de am cumpărat hărtiea toată trebuitoare a o sumă Psaltiri şi conrugăm cinstitul Comitet să binevoiască a ni încuviinţa ovolnirea aceasta spre a să porni lucrul fiind făcută şi îndestulă cheltuială. Pentru care cu smerenii aşteptăm dorita dezle=gări de cătră cinstitul Comitet la rugămintea ci facim».[20]

Dar în anul 1843, conducerea mănăstirii o ia Neonil, bărbat capabil, activ şi stăruitor. El era nepot al fostului stareţ Ilarie, cunoscător şi trăitor al spiritului paisian. Neonil venea pentru a treia oară la stăreţia Mănăstirii Neamţului şi din vremea stăreţiei sale avem mărturii grăitoare că tipografia nu este lăsată pe planul secundar.[21] De reţinut că pe vremea acestui stareţ, se desfiinţează dicasteria şi este înlocuită printr=un comitet de trei monahi luaţi din sobor, şi anume: Dichiul cel mare, Cămăraşul cel mare şi Logofătul. Astfel la 16 septembrie 1843, Gherasim iconomul prezintă stareţului Neonil «Insemnare pentru hîrtiea ci s=au cumpărat din Galaţi, pen=tru tipografia svetei Mănăstirii Neamţului», şi anume 522 ocă în 116 topuri hîrtie Leon. Pentru aceasta care se cumpără de la Viena

19. *Ibidem*, f. 8.
20. *Ibidem*, f. 20.
21. *Ibidem*, an. 1843, dosar 345, f. 2.

şi se aduce pe apa Dunării se plătea, cu transportul ei şi vama, 3573 lei şi zeci parale.[22]

O altă cumpărătură face vechilul Dionisie, în acelaşi an 1843:

Sămuşoara de banii ce s-au dat în cumpărare hîrtiei i a plumbului şi altele 1843[23]

Lei	par	
3685	10	cumpărare hărtiei şi a plumbului însă

lei	par	
2760	—	pe 92 topuri hărtii căti 30 lei topu
680	10	pe 324 ocă plumb
125	—	plata vămii hărtii şi plumbului
64	—	chiria adusului de la Galaţi păn la Ţifeşti
56	—	cheltuiala drumului la mănăstire
3685	10	adecă trei mii şasă sute optzeci şi cinci lei zăci parale

Dionisie vechel

In acelaşi an 1843, la 19 noiembrie se cumpără 400 risuri hîrtie de tipar de Orlat, adică din Transilvania prin Braşov-Oituz. Mihail Muler, reprezentantul fabricii, dă dovadă că «214 galbeni blanc, patru sorcovăţi şi trezeci parale s-au primit de la domnia sa Aga Alecsandru Teodori pentru suma de patru sute topuri hîrtie tipar». Acest aga, care era doctor de profesie, era intermediarul mănăstirii, el locuind la Roman.

La 24 mai anul următor 1844, aflăm o «Factură pentru 9 coleturi hărtie cu marca D. T. No. 21 a 29 care astăzi am trimis în primirea Domnului Aga D-or Alexandru Teodori la Roman prin D-lor N. Stasfobţi şi A. Pantazi expeditori de la vama Oituzului şi prin D-lor N. Moldovanu şi Tovăr de la Roman». Nicolae Moldovanu dă mărturie că a primit 69 de galbeni «şi noo galbeni blanc zimţaţi şi cinci sorcoveţi care cuprind suma sus arătată împreună cu vama Moldovei şi chirie pînă la Roman, am priimit de la dumnealui M. aga Alecsandru Teodori».[24]

In cursul aceluiaşi an 1844 găsim o «Insemnare de lucrurile cumpărate din Fălticeni şi Cernăuţi prin păr. Teofan ieromonah asupra tipografiei». Suma totală era de 3841 lei 38 parale din care 3195 «în 90 (galbeni) daţi arvună pe 1000 topuri hărtie la Cernăuţi».[25] E de reamintit că acest Teofan, care se va ocupa mult de tipografie, era un transilvănean, poliglot, strămoşul primului Patriarh român Miron Cristea.

Din 5/17 aprilie 1845, avem o «Factură. Pentru 5 teancuri hărtie cu marca G. G. I No. 46 a 50 ce trimitem la Roman (din Braşov) în cinst priimirea Domnului doctor Teodori Agăust prin D-lor Mihai Milea şi comp.» Este vorba de «100 1/2 risuri hîrtie tipari de Orlat». Factura se termina cu aceste cuvinte: «56 (gal-

22. *Ibidem*, f. 6.
23. *Ibidem*.
24. *Ibidem*, f. 10.
25. *Ibidem*, f. 12.

beni) adecă cincizeci şi şesă galbeni şi un sorcovăţu şi opt parale am primit de la D=lui Aga Teodori pentru o sută topuri hărtie dinpreună şi cu toată cheltuiala până aci la Roman, 1845 Apr. 20, Costache Milea». Reiese încă o dată că cel prin care se făceau aceste tranzacţii era doctorul Teodori din Roman.[26] Mai însemnăm că numele de «Milea» ne recheamă în minte pe faimosul gazetar Constantin Mille. Era o progresie în preocupările acestei familii de la oameni de afaceri, la diriguitor de opinie publică.

In decursul anului 1845, stareţul Neonil desfăşoară o vie activitate privitoare la tipografie. Astfel, el se adresează la 9 august lui Necolae von Popovici cu o scrisoare lungă cerîndu=i acestuia ajutor pentru procurarea unui teasc şi hîrtie de la Viena. Iată ce spune dînsul aci:

«No 312, 1845 august 9

La Dumnealui Necolai fon Popovici[27]

Cu venirea lui Teofan, înştiinţîndu=mă celi ce v=am fost rugat mai nainte prin scrisoarea din trecuta luna aprilie adecă pentru cumpărarea hărtii şi a teascului de la Viena pentru tipografiea acesti Măn. şi deplin încredinţându=mă despre toati. Adaog iarăşi a vă ruga ca hărtiea să ni să aducă tot de aceea cari s=au adus şi în anul trecut, de cari vă trimite şi pruba, însă căt să putea mai de grabă, soma să fii 1000 de resuri acum de o dată, fiindcă am înţălăs că pe uscat este foarte scumpă chiriea. Apoi vă rog ca să scriiţi să o aducă pe Dunăre la Galaţi şi să o descarce anumi la mon. cu hramul Sfinţii Voevozi din Galaţi mitocul mon. Neamţul şi va primi adeverinţa de la păr. Porfiri de la Galaţi igumenu pomeniti măn. Iar pentru maşină vă rog cu grăbire să=s pui în lucrare a să face fiind că avem mare trebuinţi de asemene. Insă aceea ce aţi văzut Dumneavoastră de No I=io şi gătindu=să să=s aducă aici cu om înadins ca să o aşeze în lucru. Şi banii atăt pentru hărtie, cum şi pentru maşina, îndată cum să vor aduce la M=nre să vor răspunde. Şi hărtia aceasta va rămăne la Dv. ca sănet până veţi veni şi Dv. aici după cum m=am încredinţat că aveţi a veni căt de curănd pe cari cu ce mai mare bucurie vă aşteptăm. Şi atuncea vom face şi formalnic sănet spre mai bună siguranţă puind la cali şi pentru celelalte ce ar urma trebuinţă de a să mai aduce, însămnîndu=mă

Al Dv. smerit şi către Dumnezeu rugători

Iar a doua zi, la 10 august «cinstita dicasterie» primea o înştiinţare de la fabrica de hîrtie de la Orlat care se pregătise pentru mănăstire. Pare a fi ceva peste capul stareţului. Un lucru este evident însă, că adică treburile tipografiei erau mereu în evidenţă.

No. 111, Priimit August 10 — Către Cinst. Decasterie a sfintii Monastire Neamţu

Pregătindu=se de această fabrică hărtia poruncită pentru tipografia acei sf. monastiri să face poftire ca să se trimeată spre a să ridica de aice potrivit cu tocmeala ci s=au încheet.

Directorul fabricei de hîrtie, Ioan Kromer

1845 Iulie 30, Gilătuşi

26. *Ibidem*, f. 15.

27. *Ibidem*, f. 14.

Iar părintele Teofan «tipograful» care de data aceasta semnează «ieroshimonah», dă o însemnare de «Hîrtia cumpărată în trebuința tipografiei și altele din Bucovina 1845 noiembrie în 15». Totalul cheltuielilor se ridică la 19.984 lei și 4 parale, deci o sumă respectabilă.[28] O contabilitate riguroasă care se ține pe vremea starețului Neonil ne arată amănunțit «cele ce s-au cheltuit la tipografie pe anul 1845»[29]. Nu putem, de asemenea, să trecem peste însemnarea de mai jos care aruncă lumină asupra rezultatului material al acestui atelier tipografic.

Sama de bani ci s-au adunat de pe cărțile vândute din biblioteca Sf. Mon. Neamțu în anul următor 1846 prin mine iscălitul.[30]

lei	par	Cărțile No.	Arătare		Prețul cu care s-au vândut		Prețul total	
					lei	par	lei	par
910	—	16	*Pidalioane*	însă				
			1 legat	cu	80	—	80	—
			10 dezlegate	căte	50	—	500	—
			3 asăminea	căte	70	—	210	—
			2 asăminea	căte	60	—	120	—
			16				910	
1205	20	23	*Eoanghelii*	însă				
			2 legate cu aur	căte	70	—	140	—
			8 legate cu chivacari	căte	60	—	480	—
			10 dezlegate	căte	45	—	450	—
			2 asăminea	căte	50	—	100	—
			1 asăminea	căte	35	20	35	20
			23				1205	20
1700		31	*Ohtoice*	însă				
			4 legate	căte	80	—	320	—
			2 dezlegate	căte	70	—	140	—
			24 asăminea	căte	50	—	1200	—
			1 asăminea	cu	40	—	40	—
			31				1700	
524		16	*Psaltiri*	însă				
			12 legate	căte	35	—	420	—
			1 asăminea	cu	34	—	34	—
			1 asăminea	cu	30	—	30	—
			2 dizlegate	căte	20	—	40	—
			16				524	

28. *Ibidem*, f. 17.
29. *Ibidem*, f. 18.
30. *Ibidem*, f. 21.

lei	par	Cărţile No.	Arătare		Preţul cu care s-au vândut lei	par	Preţul total lei	par
604		26	*Hrnografuri*	însă				
			10 legate	câte	28	—	280	—
			15 dizlegate	câte	20	—	300	—
			1 asăminea	cu	24	—	24	—
			26				604	
			tot încărcăturile					
4943	20		*suma din urmă*					
453		68	*Acatisteri*	însă				
			43 legate	câte	7	—	301	—
			21 dezlegate	câte	6	—	126	—
			2 asăminea	câte	5	—	10	—
			2 legate	câte	8	—	16	—
			68				453	
368		72	*Psalmi*	însă				
			31 legaţi	câte	6	—	186	—
			3 asăminea	câte	5	26	16	38
			25 dizlegaţi	câte	4	—	100	
			13 asăminea	câte	5	—	65	—
			72				367	38
15		4	*Acateste a Sf. Apostoli*	însă				
			3 legate	câte	4	—	12	—
			1 dizlegat	cu	3	—	3	—
			4				15	
47		14	*Paraclisuri a Sv. Hristofor*	însă				
			6 legaţi	câte	4	—	24	—
			6 dizlegaţi	câte	3	—	18	—
			2 ăsăminea	câte	2	20	5	—
			14				47	
48		7	*Slujba Invierii*	însă				
			6 legate	câte	7	—	42	—
			1 dezlegate	cu	6	—	6	—
			7				48	
106		22	*Catihisă*	însă				
			6 legate	câte	6	—	36	—
			6 dezlegate	câte	5	—	40	—
			10 asăminea	câte	4	—	40	—
			22				106	
30		5	*Vieţile păr.* starti Paisie	câte	6	—	30	—

lei	par	Cărţile No.	Arătare		Preţul cu care s-au vândut lei	par	Preţul total lei	par
35			*Obogorodicinia*	cu	35	—	35	—
6045	20		*Suma din urmă tot încărcătură*					
30		1	*Tîlc a Psaltirii* legat	cu	30	—	30	—
35		1	*Psaltichie legată*	cu	35	—	35	—
240		4	Trupuri al sf. Efrem Siru, căte 3 cărţi în trup	căte	20			
30			lună a lui April cu vieţile dezlegată	cu	30			
30		1	lună a lui Dechembrie cu vieţile asăminea	cu	30			
34		1	lună a lui Marte cu vieţile legată	cu	34			
34		1	lună a lui August cu vieţile, asăminea	cu	34			
6478	20							
360			Să scade ce s-au dat pe 20 Liturghi de Eşi, prin păr. Cleopa					
6118	20		adică şasă mii una sută optsprezece lei şi două zeci parale alcătueşti încărcăturile					

50 adică cincizăci Ohtoice s-au dat lui Gavril Mironovici în anul 1844 la Eşi, împotriva cărora s-au primit acum în Biblioteca Mănăstirii 90 Apostoli de Eşi cu care s-au exoflisit

1845 Decembrie 26
Teodosie ierodiacon

O mărturie cu totul a parte ne vine tot din partea părintelui Teofan Cristea, care era marele responsabil al trebilor tipografiei. Insemnarea este importantă căci ea aminteşte de maşina cumpărată la Viena şi care va ajunge prin multe mutaturi, tocmai la Imprimeria Statului la Bucureşti, cum se va vedea mai departe. Dăm însemnarea în extenso, căci ea merită a fi cunoscută, pentru greutăţile cu care aceşti pustnici de la Neamţ intrau în posesiunea unei maşini de tipărit, quasi-modernă. Iată ce se spune aici:

Cumpărare maşăni, şi a hărtii din Bucovina, precum mai jos să arată, prin mine iscălitul — 1846 [31]

Lei	par	Lei	par	
26139	24	. . . . .		Cheltuiala maşănii... însă
		22500	—	plata maşănii
		2357	—	chiria pînă la graniţă
		195		dusul banilor cu pocita la Viiana
		149	2	mergirea marşinistului înapoi
				cheltuiala drumului
		938	22	cheltuiala drumului la Liov
		26139	24	
26250		. . . . .		Cumpărarea hărtii care s-au şi trecut în condică, însă
		18185		pe 1000 topuri hărtie la trecutul an 1845
		4936		chiria adusului
		1203	15	cheltuiala drumurilor
		1663	5	cumpărarea ţinovrului, marochin, aur şi argint
		262	20	dusul banilor prin pocita la Viana şi chiria magazălii unde au şăzut hărtia
		26250	—	
1080	25	. . . . .		Scăderia banilor în Bucovina la cumpărare hărtii şi a maşinii
53470	9			adică cincizăci şi trii mii patru sute şaptezăci lei, şi noi parale cuprind cheltuielile mai sus însămnate. Pentru care am şi priimit banii din camara monastiri

1846 Dechembrie 20

Teofan ieromonah

Posedăm şi alte multe însemnări preţioase privitoare la tipografia nemţeană, înfăţişate sub o riguroasă contabilitate, ca de exemplu: «Izvod de banii ce au priimit de la părintele Stareţu pentru cheltuiala tipografiei asupra meniilor pe anu 1846». Dar le lăsăm deocamdată.

Activitatea tipografică în timpul alesului stareţ Neonil, a impresionat pe contemporani şi l-a pus în corespondenţă bogată cu Mitropolitul Nifon al Ţării Româneşti,[32] cu Andrei Şaguna al Ardealului[33] şi surprinzător, chiar cu Episcopul Filotei al Buzăului, atît de nedreptăţit de istorie, el fiind, cum o declara însuşi, un călugăr cu metania de Neamţ.[34] Aceste corespondenţe foarte bogate, şi de un interes cultural deosebit, constituie un alt capitol important din viaţa stareţului Neonil. Insuşi bătrînul Mitropolit Meletie Bran-

---

31. *Ibidem*, f. 31.

32. Prof. T. G. Bulat, *Tipografia Mitropoliei Bucureştilor între anii 1810-1841*, în „Biserica Ortodoxă Română", XCI (1972), nr. 1-2.

33. N. Bănescu, *Stareţul Neonil*.

34. Arhivele Statului Bucureşti, *Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Moldova*, an. 1851, *Administrative*, dosar 760.

daburul, urmaşul imediat la scaun, după retragerea marelui Veniamin, face apel la stareţul Neonil pentru tipărirea unei cărţi la care ţinea mult vornicul Scarlat Miclescu. Iată ce scrie dînsul:[35]

«No. 25 Priimit Febr. 10-1848
Preacuviioasă Arhimandrite Neonile stareţi M-rilor
Neamţu i Secu

Găsindu-să în limba grecească slujba sfăntului Mucenic Modest şi tălmăcindu-să în limba moldovenească de către fratele Husiu, care fiind de neapărată trebuinţă în rănduеala bisericească, scriem Preacuvioşiei tale ca să pui în lucrare tipărire ei la tipografie Mănăstirii un număr de 2000. Şi dacă cheltuiala ar fi însemnătoare dumnealui vornic Scarlat Miclescu am făgăduit că va da un ajutori, şi care voeşte a le împărţi pe la toate bisericile din ţară. Şi care şi Preacuvioşie ta vei fi părtaş sufleteştii răsplătiri şi de laudă că aşa sufletească carte s-au tipărit în mănăstireasca tipografie a M-rei Neamţu, în zilele noastre şi a Preacuvioşiei tale.

Mi Mitropolit

No. 29, 1848, Febr. 3»

Vornicul Scarlat Miclescu scrie în acelaşi sens stareţului Neonil, care-i răspunde că lucrarea a întîrziat a se tipări din lipsă de hîrtie «din pricina întîmplărilor» din Viena – este vorba de revoluţia din 1848 – «nici într-un chip nu o putem căpăta... fiind făbricile nelucrătoare, din care pricină, acum stă neisprăvit şi chiar Ceaslovul ce s-au început a se tipări: Indată ce ni va sosi hărtia vom pune toată silinţa spre a să tipări».

La 4 iunie 1848, corespondenţa continuă în acelaşi scop. Intre timp tipografia, avînd ca director pe acelaşi «Teophan Christe», începuse să se uzeze. De aceea el scrie la Viena următoarele:

«Cătră fabrica de maşini pentru tipografii.
D-sale Lec Miler Selige Vitve în Viena

Fiindcă şa şnel geresenul ce este cu No. 129 care s-au luat la tipografia noastră la Mănăstirea Neamţului din Moldova de la ace fabrică s-au stricat furcuţa ace de alamă care opré ţilindru cel tipăritorio încăt acum nu lucrează maşina, de aceea poftescu ca să să trimeaţă o asemine furcuţă, prin D-lui Iosif Şnirihsene în Cernăuţi unde se vor răspunde şi banii cuveniţi însă căt să pute mai de grab.

(Werther Herr) *Teophan Christe* derectoru Tipografiei Monasterii Neamţului».[36]

Intre timp, tipografia din Iaşi a Mitropoliei lucrase intens la îndemnul Mitropolitului Veniamin. Părăsind scaunul în 1842, în timpul arhipăstoririi lui Meletie Brandaburul, lucrul tipografiei a început să lîncezească. Să nu se uite că Mitropolitul Meletie era şi un om ajuns la adînci bătrîneţe – el va muri în scaun după cinci ani de păstorie (1843-1848) – ceea ce făcea desigur ca el să nu mai aibă preocupări pe care nu le avusese nici ca fost episcop de Huşi şi apoi de Roman.

35. *Ibidem*, dosar 356, f. 1.
36. *Ibidem*, f. 13.

Altfel se înfăţişează urmaşul său în scaun, Sofronie Miclescu (1851-1860). Acesta văzînd că tipografia ieşeană scăzuse în aşa fel, încît marele Veniamin a trebuit să se adreseze pentru tipăritul operelor sale, la alte tipografii ieşene, cum era *Cantora foiei săteşti* a lui M. Kogălniceanu şi altele, Mitropolitul Sofronie încearcă deci să refacă vechea tipografie mitropolitană. In acest scop, el dispune să se împrumute material tipografic de la tipografia din Mănăstirea Neamţ. Iată următoarea mărturisire care întăreşte acest fapt:

Adeverinţă [37]

«In urma însărcinării pusă asupră-mi de către Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit, după cum să coprinde în adresa Inalt Prea Sfinţiei Sale, din 5 a curentei luni april, către sf. sa părintele staretul sfintelor monastiri Neamţul şi Secul: astăzi în 8 a acestei luni am primit din Tipografia Sf-lor Monastiri (sic) Neamţul obiectele mai jos arătate, spre a le duce le Sf. Mitropolie:

oca	
1164	una mie una sută şasăzăci şi patru ocă litere noă de tot soiul pe care Sf.-M-re le are aduse de la Praga: însă
oca	
602	într-o ladă, adecă fără dará
562	12 lădiţe adecă cu dará cu tot
1146	

Pe lîngă acesta am mai priimit:

No. 1 un teasc de fier, earaş, dela Praga făcut la 1847, în care să cuprinde:

1 Rancă
1 Dobă
2 chei una mare una mică şi
1 ţilindru
5

Pentru care spre regulă am dat aceasta

1859 april 8
Sf. (măn.) Neamţul
D. Manoilescu sărd.

Dar evenimentele se precipită. La 22 iulie 1859, Ministerul trebilor străine a Moldovei comunică Ministerului Cultelor cum Comisia Centrală cere către Preşedinţia Consiliului de Miniştri, a se pune la dispoziţia sa tipografia de la Mănăstirea Neamţ, «spre tipărirea lucrărilor». Urmează o lungă corespondenţă între autorităţi, printre care şi Mitropolia Moldovei, cu privire la tipografia nemţeană. Ea se termină prin următoarea arătare către Ministerul Cultelor de la Iaşi, unde fac totum era viitorul profesor universitar V. Alexandrescu, care încă nu-şi zicea Ureche, ca mai tîrziu:

«Onorat Minister al Cultelor [38]

In urmarea mijlocirii acelui onorat, minist. cu No. 7298 încărcându-se piessa accelerată de la monast. Neamţu s-au şi espediat

37. *Ibidem*, an. 1859, dosar 453, f. 16. 38. *Ibidem*, f. 32.

în Capitală sub privegherea a doi monahi care voru şi da sama despre obiectele ce li s-au încredinţatu şi care se lămuresc în dosul cesteia. Totodată aşia precum la monastire lângă teascul ce este, mai cere trebuinţă încă de un teasc, pentru a se putea continua imprimarea cărţilor ce suntu începute şi spre a avea unde a se tipări în viitoriu Cărţile bisericeşti care se împart în toată ţara, Comisiunea de viderea acestii trebuinţi şi îndemnată de stăruinţa stareţului şi a soborului de acolo poftesc pe onorat. Min. ca să binevoiască a trimite prin trăsăturile ce vinu în Capitală cu piesa ascelara, sau teascul ce s-au fostu luat de la monst. de Preasf. sa Episcopul Calinicu Miclescu, sau pe acel ce din Monitorul Oficial No. 1 din 1 octomvrie se vede că s=au luat de la Institutulu Albinu.

P. President Comissiuni, Pastiia

No. 853,
1853 octom. 8
Agapia».

Pe aceasta, V. Alexandrescu pune rezoluţia:

«D. Căpitanulŭ de slujitori şi cu d. Ştefan, fostulŭ director al tipografiei Biciumului românescŭ vor priimi piesa şi materialulŭ şi vorŭ referi de nu lipsesce nemica».

V. Alexandrescu.

Listă[39] de obiectele maşinii de presse accelerată:

No. 1 Fundamentŭ mare de fierŭ
11 bucăţi de chei mici şi mari
3 romce
8 fuse cu două calupuri
1 piatră pentru cernială
54 oca plumb cu antimoniu».[40]

La 19 octombrie 1859, o comisiune specială fu însărcinată «cu strămutarea tipografiei Mănăstirii Neamţ, ce se păstra în Sf. Mitropolie».

Materialul tipografic a fost depozitat în anumite odăi de la Biserica Sf. Nicolae din Iaşi, fiind pus în lucru la 29 octombrie 1859.[41]

Prof. T. G. BULAT

---

39. *Ibidem*, f. 35.
40. Prof. Gr. Creţu, *Tipografiile în România de la 1801 pînă azi*, Bucureşti, 1910, p. 28.

La Buna Vestire

«Astăzi este începutul mîntuirii noastre şi arătarea tainei cei din veac...»

(Troparul)

Să dăm slavă lui Dumnezeu cel Atotputernic că ne-a învrednicit să prăznuim împreună şi anul acesta, cu sănătate şi pace, sfînta zi a Bunei Vestiri, sărbătoare a bucuriei precedată de echinocţiul de primăvară, care ne prilejuieşte trezirea la viaţă a naturii înconjurătoare şi apropiata zi a Invierii Domnului.

După cum ne aducem cu durere aminte, cutremurul din anul trecut, care a zguduit temeliile pămîntului, a pricinuit grave avarii şi sfîntului nostru locaş de închinare.

Cu ajutorul lui Dumnezeu şi al Sfintei Fecioare Maria, ocrotitoarea sfintei noastre Biserici, aceste răni dureroase de pe trupul ei au fost tămăduite, căpătînd înfăţişarea de odinioară, luminoasă, primitoare şi caldă.

Să dăm slavă lui Dumnezeu că ne-a ajutat să învingem greutăţile care au urmat după dureroasa încercare prin care am trecut, mulţumindu-I pentru toate binefacerile Sale.

Aflîndu-ne acum cu bucurie în comuniune de rugăciune şi de trăire duhovnicească, să ne străduim să vedem, cu ochii minţii noastre, cum apare în conştiinţa noastră chipul Prea Curatei Fecioarei Maria şi care sînt virtuţile morale care împodobesc ipostasul spiritual al ei.

*

Cei care frecventaţi sfînta Biserică cunoaşteţi, fără îndoială, că în iconografia Bisericii noastre ortodoxe, Sfînta Fecioară Maria este reprezentată cu chipul spiritualizat, cu privirea senină şi blîndă de mamă iubitoare, ţinînd pe Pruncul Iisus în braţele sale, cu capul aplecat şi obrazul alipit, cu o neasemuită gingăşie, de obrazul Pruncului.

Privind-o cu credinţă, sîntem învăluiţi de un fior sfînt, simţim îndemnul ei blînd de a trăi în curăţie şi dragoste cu toţi semenii noştri, avînd în suflet dorinţa vie de a merge pe calea promovării virtuţilor creştine, pe calea elevaţiei spirituale. Prevestită în scrierile Vechiului Testament (Facere III, 15; Isaia VII, 14; Ieremia XXXI, 21, 23) şi pomenită în Noul Testament (Matei I, 23; Luca I, 31;

Ioan I, 14, 15; Fapte XXVI, 6; Galateni IV, 4; Efeseni I, 10), Sfînta Fecioară a fost aleasă de Dumnezeu, care a trimis pe arhanghelul Gavriil să-i binevestească naşterea minunată, la vrednicia de a se face „*începutul mîntuirii noastre şi arătarea tainei cei din veac...*“.

Din parcurgerea cu zăbavă şi cu evlavie a Sfintei Scripturi, desprindem cu bucurie trăsăturile spirituale şi morale care alcătuiesc ipostasul vrednic de preacinstire al Sfintei Fecioare Maria: *gingăşie* de floare imaculată; *duioşie* de mamă iubitoare; *evlavie* izvorîtă din iubirea lui Dumnezeu; *neprihănire* în viaţă; *rugăciune* neîncetată; *smerenie*, primind binevestirea îngerului cu cuvintele: „Iată roaba Domnului; „*ascultare*, supunîndu-se voii lui Dumnezeu şi zicînd: „Fie mie după cuvîntul Tău“.

In scrierile lor, Sfinţii Părinţi şi scriitori bisericeşti, referindu-se la rolul Sfintei Fecioare Maria în lucrarea de mîntuire a lumii, au folosit cele mai inspirate expresii metaforice: uşă către cer, scară cerească, cer şi biserică dumnezeirii, cinstit locaş al Stăpînului, Biserică sfinţită şi rai cuvîntător, scaun ceresc, rug însufleţit şi nears, pod către Dumnezeu, odorul cel mare a toată lumea, izvorul milei, năstrapă de aur, vita care a odrăslit rodul vieţii, izvor de viaţă pururea curgător. De asemenea, referindu-se la neprihănita zămislire sub umbrirea Sfîntului Duh şi pururea ei feciorie, autorii scrierilor sfinte au folosit cu sfială cele mai cumpănite flori stilistice: lauda fecioriei, mireasă nenuntită, munte cinstit, glas neîntinat, uşă neumblată, fecioară mai presus de cuvînt şi de cuget, mîntuire întru ispite, binecuvîntată în cer şi slăvită pe pămînt.

Prin minunata zămislire a Fiului lui Dumnezeu, după iconomia mîntuirii, Sfînta Fecioară Maria a unit cerul cu pămîntul. Prin întruparea Sa, Dumnezeu pe pămînt a coborît, iar prin înălţarea Sa, omul la cer a suit, învrednicindu-se de a se împărtăşi cu firea dumnezeiască.

Prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, după o veche cîntare, „iadul s-a surpat, Adam s-a chemat, blestemul s-a dezlegat, Eva s-a mîntuit, moartea s-a omorît şi noi am înviat“.

„Neamul omenesc, spune Sfîntul Irineu, sortit pieirii printr-o femeie – Eva – care a călcat porunca lui Dumnezeu, a fost salvat printr-altă femeie – Sfînta Fecioară Maria – care a dat ascultare glasului arhanghelului, supunîndu-se voii lui Dumnezeu şi devenind cauza mîntuirii întregului neam omenesc şi a Evei“.

Aflînd har înaintea lui Dumnezeu, Sfînta Fecioară Maria îşi prevesteşte preacinstirea de care se va bucura în întreaga creştinătate, zicînd: „Iată de acum mă vor ferici toate neamurile“. De aceea, în cultul Bisericii noastre găsim expresii ca: mărirea a toată lumea, cea plină de dar, nor strălucitor, sfeşnicul cu raze de aur, sfeşnic purtător de lumină, mană cerească.

Evlavia creştină, reflectînd simţămîntele ei de pioşenie faţă de Sfînta Fecioară Maria, i-a închinat cel mai sublim imn de preacinstire: „Cuvine-se cu adevărat să te fericim pe tine, Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită şi prea nevinovată şi Maica Dumnezeului nostru. Ceea ce eşti mai cinstită decît heruvimii şi mai slăvită, fără de asemănare decît serafimii, care, fără stricăciune,

pe Dumnezeu-Cuvîntul l-ai născut, pe tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim".

Inspirîndu-se din paginile Sfintei Scripturi, unii scriitori şi poeţi înzestraţi cu acest har de Dumnezeu, au folosit în operele lor expresii şi metafore de o neîntrecută frumuseţe, luînd ca termen de comparaţie şi model de urmat virtuţile spirituale şi frumuseţea morală a Sfintei Fecioare Maria.

Iată cîteva din trăsăturile alese care împodobesc chipul spiritual al Prea Sfintei şi neprihănitei Fecioare Maria şi temeiurile credinţei noastre care îndreptăţesc preacinstirea ei în cultul divin şi în evlavia credincioşilor noştri.

*

Prin rostul ei firesc, femeia este socotită perpetuarea vieţii pe pămînt şi se bucură de cinstirea noastră a tuturor, în societate. Prin marea ei sensibilitate sufletească şi participarea ei efectivă la viaţa religioasă, ea se bucură de cinstirea credincioşilor şi a slujitorilor bisericeşti.

In Vechiul Testament întîlnim nume de femei venerabile, care prin statornicie în credinţa într-un singur Dumnezeu, prin tăria caracterului şi virtuţile lor morale, şi-au înscris numele în conştiinţa posterităţii: Sara, Rebeca, Lia, Rahela, Debora, Estera şi altele; iar în Noul Testament: Ana proorociţa, Maria Magdalena, Salomeia, mama fiilor lui Zevedei, Maria, mama Sfîntului Evanghelist Marcu, Marta şi Maria, surorile lui Lazăr, Tavita, Priscila, Lidia, femeile mironosiţe şi altele.

In viaţa Bisericii noastre ortodoxe întîlnim, de asemenea, nume de mame care au devenit celebre prin fiii lor cărora le-au dat educaţie religios-morală aleasă: Macrina, Emilia, Nona, Antuza, Cornelia ş. a., care au cultivat în sufletele fiilor lor dragostea de adevăr, dîndu-le o creştere aleasă.

*

Venirea primăverii înviorează întreaga natură după o perioadă de amorţire datorită condiţiilor neprielnice din timpul iernii.

Praznicul Bunei Vestiri ne înviorează viaţa duhovnicească, amintindu-ne că în această zi s-a făcut începutul mîntuirii noastre şi ne întăreşte speranţa în răscumpărare şi în dobîndirea filiaţiei divine, făgăduit de Dumnezeu celor ce fac voia Sa.

Binecuvîntată de Dumnezeu (Luca I, 26-27; II, 51) şi preamărită de îngeri şi de oameni (Luca I, 28-30; 40, 43 şi 48), Sf. Fecioară Maria este un model de virtute împodobită cu cele mai alese daruri duhovniceşti, la care trebuie să privim şi să tindem neîncetat. Luînd-o ca mijlocitoare către Dumnezeu, ştiind că mult poate rugăciunea Maicii spre milostivirea Fiului ei şi Dumnezeului nostru, să o rugăm cu fierbinţeală zicînd: Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu, în vremea vieţuirii noastre nu ne lăsa pe noi; ajutorului omenesc nu ne încredinţa, ci singură ne sprijineşte şi ne miluieşte. Amin.

Arhidiacon Tiberiu MELEŞCAN

Omilie la Duminica a III-a din Postul Mare

După cum o piatră scumpă, numită diamant, reflectă raze luminoase prin orice parte am privi, la fel şi cuvintele Domnului nostru Iisus Hristos, din Sfînta Evanghelie de azi, pun într-o lumină strălucitoare calea spre mîntuirea noastră.

Spre a vă întipări bine în minte aceste cuvinte, să deschidem Sfînta Evanghelie de la Marcu VIII, 34-38 şi să le citim: „Oricine voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să-Mi urmeze Mie".

Reflectînd pe marginea cuvintelor de mai sus, vom desprinde o bogăţie de învăţături referitoare la trăirea duhovnicească şi la făurirea unei vieţi noi, potrivit învăţăturilor şi poruncilor lui Dumnezeu.

Invăţătura deschizătoare de orizonturi şi drumuri noi în calea mîntuirii începe cu aceste cuvinte: „Oricine voieşte să vină după Mine...". Aici ca şi în multe alte locuri, Mîntuitorul pune accent pe voinţa liberă şi nesilită a omului.

Deschizînd paginile Sfintei Scripturi, ne vom încredinţa de marele rol jucat de voinţa oamenilor în opera lor de mîntuire. Oriunde am privi, fie sus pe muntele fericirilor, fie jos, în valea cetăţilor Nazaret, Capernaum, Nain, Ierusalim ş. a., fie pe ţărmul mării Galileei, fie în locuri pustii, Mîntuitorul este înconjurat mereu de cei doisprezece ucenici ai Săi. Către aceşti pescari au răsunat cuvintele Sale: „Veniţi după Mine şi vă voi face pescari de oameni" (Matei IV, 19).

A fost deajuns o singură chemare pentru ca fraţii Petru şi Andrei, Iacob şi Ioan să-şi lase luntrea şi pe tatăl lor şi să urmeze pe Domnul Iisus Hristos.

Dacă mulţi din Galileea, Decapolis, Ierusalim, din Iudeea şi de peste Iordan Îl înconjurau şi ascultau pe Domnul (Matei IV, 25), atunci cine le-a călăuzit paşii spre El dacă nu voinţa stîrnită de chemarea lăuntrică a sufletului fiecăruia.

Şi-n locurile pustii, lipsite de apă şi bucate, tot voinţa a reţinut, pînă tîrziu noaptea, miile de oameni în preajma Domnului, ascultînd cuvîntul de învăţătură despre Dumnezeu şi oameni. De voinţă sînt strîns legate şi unele din minunile sale.

Pe bolnavul de 38 ani, care zăcea la lacul Betezdei, l-a întrebat „Voieşti să te faci sănătos?" (Ioan V, 6).

Iisus a pus aceeaşi întrebare orbului Bartimeu din Ierihon. El,

la auzul cuvintelor „Ce voieşti să-ţi fac", a răspuns: «să văd» „iarăşi" (Marcu X, 51).

Dacă voinţa îi mîntuieşte pe unii, lipsa ei duce la căderea multora. Aşa se explică de ce tînărul bogat, la îndemnul Domnului „de voieşti să fii desăvîrşit, vinde averile tale şi urmează Mie" (Matei XIX, 21), s-a dus întristat. Aşa se explică lepădarea lui Petru de Domnul, cu toată asigurarea dată că nimic nu-l va clinti din preajma Sa. Dar, oare, cei ce au pătimit azi pentru certuri, neînţelegeri, duşmănii, divorţuri, neglijenţă, părăsirea locului de muncă, nerespectarea dispoziţiilor date, sustragere de bunuri, delapidare etc., nu sînt victime ale actelor lor lipsite de voinţă?

Să lămurim, în continuare, înţelesul următoarelor cuvinte *„să se lepede de sine"*. Nu ne îndoim că aţi auzit despre farisei, pe care îi mustră Mîntuitorul astfel: „Pui de vipere, cum puteţi să grăiţi cele bune, odată ce sînteţi răi" (Matei XII, 34). Dar pe soţii Anania şi Safira îi cunoaşteţi? Aceştia, dorind să facă parte din prima obşte creştină din Ierusalim, au vîndut ţarina lor şi au adus la apostoli numai o parte din preţul ţarinei, ascunzînd restul banilor (Fapte V, 1).

Adăugăm aici, spre a vă da seama de caracterul oamenilor şi purtarea guvernatorului Felix din Iudeea faţă de Apostolul Pavel din închisoare. Auzind despre faptele sale, el stă de vorbă, adeseori, cu Sfîntul apostol Pavel, nădăjduind că va primi ceva în schimbul eliberării. Cînd însă apostolul îi vorbea despre dreptate, înfrînare şi judecata de apoi, guvernatorul îl întrerupea, poruncindu-i: „Acum mergi şi, cînd voi găsi timp potrivit, te voi mai chema" (Fapte XXIV, 25). Fără îndoială că toţi aceştia nu s-au lepădat de sine însuşi.

Se naşte întrebarea ce este aceasta „sine însuşi"? Cercetînd în lumina conştiinţei „cine sînt eu", voi descoperi că sînt ceea ce mă judec. Pentru că nu putem fi, în acelaşi timp, şi parte şi judecător, răspunsul nu ne mulţumeşte. Nici în judecata oamenilor nu se poate descoperi acel „sine însuşi". Potrivit ei se naşte o iertare falsă, care nu este altceva decît urmarea unei complicităţi laşe care-i uneşte strîns pe toţi păcătoşii.

In lumina cuvîntului lui Dumnezeu, descoperim pe acel „sine însuşi". In faţa strălucirii Sale, fariseii şi cărturarii, înveşmîntaţi în purpură şi vison, apar în toată goliciunea lor, sînt asemenea mormintelor văruite şi a povăţuitorilor orbi. Toate cuvintele deşarte se descoperă înaintea feţei lui Dumnezeu.

Ultimele cuvinte ale Domnului nostru Iisus Hristos, dătătoare de viaţă nouă, sînt: „să-şi ia crucea sa şi să-Mi urmeze Mie" (Marcu VIII, 34; Matei XVI, 24). Aceste cuvinte au, la locul acesta din Sfînta Evanghelie de astăzi, înţelesul de a-şi purta cu răbdare tot greul vieţii sale, adică toată răspunderea faptelor săvîrşite în timpul vieţii.

In unele locuri din Sfînta Scriptură, crucea apare ca unealtă de tortură pentru cei condamnaţi la moarte.

Mîntuitorul singur a dus cele două feluri de cruci, pe cea a suferinţei şi pe aceea a răstignirii. Umbrele întunecate ale crucii Domnului se aştern nestingherite în jurul Său, încă de pe cînd era prunc, nou-născut, şi sălăşluia în peştera de la Betleem.

Sărăcia şi pribegia au fost nedespărţite de viaţa Domnului. Adeseori, Mîntuitorul a făcut această tristă destăinuire: „Vulpile au vizuini şi păsările cerului cuiburi; Fiul Omului însă nu are unde să-şi plece capul" (Matei VIII, 20). Pe lîngă acestea, fariseii „au ţinut sfat ca să-L prindă pe El în cuvînt" (Matei XXII, 15).

Dacă în timpul vieţii a fost socotit drept un Învăţător, care învaţă poporul „ca unul care are putere, iar nu cum îi învăţau cărturarii lor" (Matei VII, 29), pe crucea suferinţei s-au împlinit cuvintele proorocului Isaia: „Chinuit a fost, dar s-a supus şi nu şi-a deschis gura Sa; ca un miel spre junghiere s-a adus şi ca o oaie fără de glas înaintea celor ce o tund, aşa nu şi-a deschis gura Sa" (LIII, 7).

In continuare, acelaşi prooroc dă în vileag roadele suferinţei Domnului prin cuvintele: „Şi fiindcă şi-a dat viaţa ca jertfă pentru păcat, va vedea pe urmaşii săi, îşi va lungi viaţa şi lucrul Domnului în mîna lui va propăşi" (LIII, 10). Sfinţii Apostoli şi-au dus fiecare „crucea".

Cine nu rămîne adînc impresionat cînd aude pe Apostolul Pavel vorbind despre suferinţele îndurate în călătoriile sale misionare. El mărturiseşte următoarele: „In osteneli mai mult, în închisori mai mult, în bătăi peste măsură, la moarte adeseori" (II Corinteni XI, 23).

Fiecare credincios, ca, dealtfel fiecare om, are suferinţele sale. Faptul că Mîntuitorul ne asigură că „jugul Meu este bun şi povara Mea este uşoară" (Matei XI, 30), „întristarea noastră se va preface în bucurie" (Ioan XVI, 21), cum şi îndemnul Sfîntului Apostol Pavel „să nu vă întristaţi ca ceilalţi care n-au nădejde" (I Tesaloniceni IV, 13) sînt motive în plus pentru ca fiecare să-şi „ia crucea sa" şi cu răbdare s-o poarte de-a lungul vieţii.

In acelaşi scop pledează întrebarea Domnului, adresată după înviere celor doi ucenici, care mergeau spre Emaus: „Nu trebuia, oare, ca Hristos să pătimească aceasta şi să intre în slava Sa?" (Lucu XXIV, 26). Dacă la întrebarea aceasta ei au răspuns afirmativ, ce alt răspuns putem da noi cînd se abat asupra noastră suferinţele?

Să nu uităm că în foc şi apă se căleşte oţelul şi că tot în acest fel se curăţă aurul. Un asemenea moment de curăţire a creştinului îl arată Sfîntul Apostol Ioan în Evanghelia sa, cînd aminteşte că „de nu se va naşte cineva din apă şi din Duh (adică nu se va elibera de păcat) atunci nu va putea intra în împărăţia cerurilor" (Ioan III, 5), adică nu va fi curat îndeajuns să primească asemenea vrednicie.

Şi acum, în comparaţie cu cele de mai sus, să ne întrebăm: „Ce gînduri înălţătoare şi ce hotărîri serioase pot rezulta de pe urma trecerii în faţa noastră a înţelesului cuvintelor din Sfînta Evanghelie, avînd drept călăuză pe Domnul nostru Iisus Hristos?".

Dacă pînă ieri ne-am încrezut numai în puterea voinţei noastre, de azi înainte să conlucrăm şi cu harul lui Dumnezeu. Aminte să ne fie că Apostolul Pavel, care se plînge de slăbiciunea voinţei, accentuează „prin harul lui Dumnezeu sînt ceea ce sînt" (II Corinteni XV, 10).

Dacă pînă ieri am dus o viaţă fără a avea în vedere o

muncă serioasă şi cinstită, de azi înainte să dăm curs imperativului vremii de a fi „omul potrivit la locul potrivit".

Dacă pînă ieri disperam în greutăţile ivite în cursul vieţii noastre pămînteşti, de azi înainte, privind la crucea Domnului nostru Iisus Hristos, să ne umplem de multă îndrăzneală şi să trecem la biruinţa acestora, spre binele şi fericirea tuturor. Amin.

Pr. Vladimir GROSARU

La Duminica Sfîntului Ioan Scărarul

«Fiţi, dar, voi desăvîrşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrşit este»

(Matei V, 48)

Acesta este îndemnul pe care Mîntuitorul Hristos ni l-a făcut nouă prin Sfîntul Evanghelist Matei. Din acest preţios îndemn aflăm că desăvîrşirea cea cerească în Hristos este scopul suprem al vieţii fiecărui binecredincios creştin. Realizarea acestui deziderat se poate obţine, mai ales, de acei credincioşi care, prin străduinţele lor, reuşesc să «ajungă la unitatea credinţei şi a cunoştinţei Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvîrşit, la măsura vîrstei deplinătăţii lui Hristos» (Efeseni IV, 13). Ca să guste din această «deplinătate» dumnezeiască, Sfîntul Apostol Pavel îndemna pe creştinii din Colose să se îmbrace «întru dragoste care (căci aceasta) este legătura desăvîrşirii» (Coloseni III, 14). Asemenea «legătură» duhovnicească în Hristos şi-a dobîndit-o, printr-o aleasă vieţuire în deplinătatea dragostei creştine şi *Sfîntul Ioan Scărarul,* pe care-l prăznuim astăzi. Sfînta Biserică a rînduit ca în fiecare an, la 30 martie, aşa cum este arătat şi în calendarul nostru creştin ortodox, să-i fie pomenită adormirea sa în Domnul (525-605), iar pentru vrednicia vieţii lui duhovniceşti şi datorită importanţei operii sale *„Scara raiului"*, acea sinteză de sfaturi alese cu ajutorul cărora putem urca spre culmile desăvîrşirii creştine, Sfîntului Ioan Scărarul i-a fost rînduită spre cinstire şi această Duminică, a patra din Postul Mare. Acest Sfînt Ioan, pe care-l prăznuim astăzi, s-a născut în Ţara Sfîntă, la anul 525, dintr-o familie înstărită al cărui părinte era creştinul Xenofont.

Incă din copilăria sa, Ioan s-a străduit şi a reuşit să cunoască zbuciumul sufletesc al celor săraci pe care-i iubea foarte mult. Pentru vindecarea şi alinarea suferinţelor sufleteşti ale acestora şi-a

dedicat Sfîntul Ioan întreaga sa viaţă. Odihna, mîngîierea şi bucuria sa sufletească erau lacrimile de mulţumire ale acelora cărora le făcea binele. Aceste preocupări făceau parte din zestrea lui duhovnicească de mare preţ care-i susţinea sănătatea trupească şi sufletească. Avînd conştiinţa împăcată de roadele dăruirii sale pentru slujirea aproapelui, tînărul Ioan, la vîrsta de 16 ani, s-a retras în mănăstirea de pe Muntele Sinai, unde a învăţat tainele trăirii vieţii duhovniceşti de la bătrînul sihastru Martiriu, îndrumătorul său apropiat.

Muntele stîncos al Sinaiului era locuit de mulţi trăitori ai vieţii creştine desăvîrşite în Hristos. Ei nu se îngrijeau decît de «stăpînirea pornirilor trupului», nevoindu-se în sărăcie de bună voie, pentru a cîştiga bogăţia vieţii veşnice care pentru ei era trăirea profundă în dragostea de Hristos. Bine orientat de sfaturile duhovnicului său Martiriu, după moartea acestuia (560), Sfîntul Ioan îmbrăţişează viaţa pustnicească, retrăgîndu-se într-o peşteră, făcută de mîna sa într-o stîncă din deşertul Tolas, la aproximativ 8 km. de poalele Muntelui Sinai. Acolo, a petrecut aproape 40 de ani citind operele sfinţilor Părinţi şi meditînd la desăvîrşirea creştină. Impreună cu sihastrul Moise, ucenicul său, duceau o viaţă ascetică severă, dar ordonată, ziua lucrînd pămîntul aspru al deşertului pentru hrana trupului, iar noaptea citind şi meditînd la alcătuirea celor treizeci de trepte (poveţe) pentru desăvîrşirea în Hristos pe care ni le-a lăsat în lucrarea sa «Scara raiului». In urma unor asemenea preocupări, el afirmă că lectura cărţilor sfinte este de mare importanţă pentru luminarea sufletului nostru, întrucît ele cuprind cuvinte ale Duhului Sfînt şi slujesc drept lumină şi călăuză celor ce le citesc cu respect şi cucernicie. Şi dacă viaţa celui care citeşte aceste opere nu este conformă cu starea sfîntă la care este chemat fiecare de Dumnezeu, atunci – ne sfătuieşte Sfîntul Ioan – cititorul să pună în practică asemenea învăţături.

Osteneala fizică, efortul intelectual şi nevoinţele sale duhovniceşti, în post şi rugăciune, i-au luminat Sfîntului Ioan calea spre desăvîrşire în Hristos Domnul, şi aşa cum ni-l înfăţişează Sfînta noastră Biserică, în cîntările slujbei zilei de astăzi, el este model desăvîrşit de viaţă creştină. Din bucuria deplinătăţii vieţii sale în Hristos ne îndeamnă şi pe noi să gustăm, ridicîndu-ne gîndul, simţirea şi voinţa la iubirea în Hristos, ca duhovniceşte să urcăm de la chip la asemănarea cu Dumnezeu, pe treptele desăvîrşirii.

Intotdeauna «pregătit pentru săvîrşirea oricărui lucru bun» (II Timotei III, 17), acest trăitor şi împlinitor al voii lui Dumnezeu şi-a făcut, «prin obişnuinţă, simţirile învăţate să deosebească binele de rău» (Evrei V, 14).

La vîrsta de 75 ani, Sfîntul Ioan a fost ales de obştea trăitorilor în Hristos egumen al Mănăstirii Sinaiului şi duhovnicul tuturor călugărilor şi pustnicilor din împrejurimi, datorită renumelui şi autorităţii sale spirituale de care el se bucura, dar în această răspundere rămîne numai patru ani (600-604), după care se retrage din nou în peştera lui din Tolas, unde îşi continuă viaţa ascetică pînă la adormirea sa în Domnul (605), la vîrsta de octogenar.

In cei patru ani, cît a condus obştea monahală de la Mănăstirea Sinai, Sfîntul Ioan Scărarul a alcătuit şi a lăsat în scris pos-

teritătii două lucrări de o deosebită însemnătate pentru viaţa creştină: *Scara raiului* şi *Scrisoare sau Cuvînt către păstor.* De la denumirea operei sale „*Scara*" s-a atribuit şi lui epitetul de Sfîntul Ioan *Scărarul,* aşa cum îl cunoaştem şi noi astăzi. Această enciclopedie de sentinţe, maxime şi modele de viaţă duhovnicească, prin varietatea ideilor şi frumuseţea stilului în care sînt scrise, «arată drumul cel bun acelora care aleargă să-şi scrie numele în cartea vieţii ce se află în ceruri. Aceia care o vor citi şi o vor urma vor fi povăţuiţi de ea fără rătăcire şi în chip desăvîrşit îi va ridica de la cele pămînteşti spre cele sfinte...», cum ne spune chiar autorul în prefaţa lucrării.

In prima parte a acesteia (23 trepte), Sfîntul Ioan ne dă îndrumări şi sfaturi duhovniceşti pentru a lupta împotriva păcatelor, iar în a doua parte (7 trepte) ne dă alte povăţuiri pentru dobîndirea virtuţilor creştine, în vîrful cărora le aşează pe cele trei teologice: credinţa, nădejdea şi dragostea.

Cele treizeci de poveţe de urcare a creştinului pe treptele desăvîrşirii în Hristos, autorul le aseamănă cu tot atîţia ani de viaţă petrecuţi de Mîntuitorul pe pămînt.

Pentru a putea porni pe calea ce duce la desăvîrşirea cea cerească, Sfîntul Părinte ne sfătuieşte, de pildă, să ne lepădăm de omul cel vechi din firea noastră, şi să vieţuim duhovniceşte.

Desăvîrşirea vieţii în Hristos Domnul trebuie să fie, prin urmare, preocuparea stăruitoare a fiecărui creştin de a practica necontenit virtutea – aşa cum ne îndeamnă însuşi Sfîntul Ioan Scărarul, spunînd: «Orice bine pe care-l puteţi face, săvîrşiţi-l; nu mintiţi şi nu fiţi mîndri faţă de nimeni, ci fiţi milostivi şi să nu înşelaţi pe nimeni, pentru că numai aşa puteţi fi mulţumiţi de toate în sinea voastră şi nu puteţi fi departe de cîştigarea împărăţiei cerurilor» (Scara I, 21).

Pentru primirea bucuriei Invierii Domnului, tot creştinul trebuie să se pregătească deci duhovniceşte, curăţindu-şi sufletul şi trupul de pornirile spre păcat.

Iar dacă se întîmplă totuşi să cădem în ispită, să nu ne descurajăm, ci întorcîndu-ne pe calea cea bună, să fim neclintiţi în gîndurile noastre către Dumnezeu. Sfîntul Apostol Iacob ne învaţă, în acest sens, că trebuie să socotim mare bucurie «feluritele ispite în care cădem, pentru că, numai în felul acesta, lucrează răbdarea în încercarea credinţei. *Răbdarea,* deci, trebuie să-şi aibă lucrul ei desăvîrşit ca să putem fi şi noi desăvîrşiţi şi întregi neavînd nici un fel de lipsă» (Iacob V, 2-4). Căci numai cu răbdare şi stăruinţă, în rugăciuni către Dumnezeu putem, prin trăire adîncă, îndepărta din sufletul nostru gîndurile cele rele. Indepărtarea lor din sinea noastră şi întoarcerea la Domnul, pentru a ne uni cu El, prin exprimarea gîndirii în cuvinte de rugă, sînt trepte ale pregătirii noastre sufleteşti spre desăvîrşire. Căci cine l-a atins pe Domnul – ne spune Sfîntul Ioan Scărarul – acela nu mai rosteşte propriile sale cuvinte atunci cînd se roagă, întrucît puterea Sfîntului Duh lucrează pentru el şi în sinea sa (Scara XXVIII, 41). Acela nu mai are nevoie de nimic, deoarece o astfel de *rugăciune* este o adevărată rămînere în unire cu Dumnezeu (Scara XXVIII, 1). Iată de ce ne spune Sfîntul Părinte, că în orice timp, dar mai ales acum, în perioada Postului

Mare, rugăciunea rămîne temelia păcii, a împăcării cu Dumnezeu, dobîndirea iertării păcatelor, pod pe care se trece deasupra ispitelor păcătoase, zid care scuteşte de supărări, sfărîmarea gîlcevelor, izvor de virtuţi, temelia darurilor, spor nevăzut, hrana sufletului, lumina duhului..., semn al nădejdii, nimicirea întristării, potolirea mîniei, oglindă a creşterii duhovniceşti, cheia bunei sporiri..., chezăşia răsplăţii viitoare şi semn al măreţiei noastre sufleteşti (Scara XXVIII, 1).

Pentru că ascultarea şi rugăciunea ajută la uşurarea înfrînării noastre, să vedem ce ne-a învăţat Sfîntul Ioan *despre post* în perioada căruia sîntem. Din curăţia rugăciunii – ne spune Sfîntul Părinte – face parte şi postul, acel păzitor al ascultării care dă sănătate trupului; postul este un izvor nesecat al lipsei de patimi, o dezlegare a păcatelor, un deschizător al uşii umilinţei; prin post se îndepărtează tot ce desfată gustul, se sting aprinderile trupeşti şi se stîrpesc cugetele viclene. Precum păsările cele greoaie – ne arată Sfîntul Ioan – nu pot zbura la înălţimi mari, tot aşa i se întîmplă şi acelui ce îndeplineşte poftele trupului, acele porniri instinctive, care-l fac neputincios pe credinciosul creştin în încercarea sa de a se ridica spre cele înalte, adică spre o viaţă curată, duhovnicească şi desăvîrşită în Hristos. Iar pe cei care n-au atins încă treapta desăvîrşirii, Sfîntul Ioan îi îndeamnă să stăruie în rugăciuni de cerere şi mulţumire lui Dumnezeu, mărturisindu-şi păcatele pentru a gusta din dulceaţa bucuriei celei dumnezeieşti care ne transformă în bine starea lăuntrică a sufletului nostru. Deci, dacă dorim să ne pregătim pentru desăvîrşire, trebuie să păşim sinceri şi curaţi sufleteşte în faţa lui Hristos Cel înviat, lepădîndu-ne de omul cel vechi şi să ne îmbrăcăm în omul cel nou pentru ca atunci cînd vom ajunge înaintea lui Dumnezeu să nu poruncească slugilor să ne îndepărteze de la faţa Sa (Scara XXVIII, 3).

Pildă de aplicare practică a vieţuirii duhovniceşti în Hristos putem să luăm de la Sfinţii Bisericii care au reuşit să trăiască pe cele mai înalte trepte ale desăvîrşirii creştine.

Iată de ce Sfîntul Ioan Scărarul ne îndeamnă stăruitor, zicîndu-ne: «Suiţi-vă fraţilor, suiţi-vă cei care cu osîrdie v-aţi aşezat suişuri în inimă şi ascultaţi pe cel ce a zis: Veniţi să ne urcăm în Muntele Domnului, în casa Dumnezeului lui Iacov, ca El să ne înveţe căile Sale şi să mergem pe cărările Sale» (Isaia II, 3). Alergaţi, rogu-vă, cu cel ce zice să ne sîrguim «pînă vom ajunge toţi la unitatea credinţei şi a cunoaşterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvîrşit, la măsura vîrstei deplinătăţii lui Hristos» (Efeseni IV, 13), care a urcat pe a treizecea treaptă a scării duhovniceşti, pentru că „*Dumnezeu este iubire*“ (I Ioan IV, 8), iubire la care noi putem ajunge dacă sîntem stăpîniţi de dorinţa desăvîrşirii tuturor. Amin.

Gh. BURCĂ

Din viaţa şi înfăptuirile Mitropolitului Veniamin Costachi

La împlinirea a 175 de ani de la ridicarea sa în jilţul vlădicesc

Unul dintre cei mai mari ierarhi care au arhipăstorit în jilţul vlădicesc al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, este, fără îndoială, Mitropolitul Veniamin Costachi.

Despre viaţa şi activitatea acestui vrednic ierarh s-a scris mult şi se va mai scrie. El face parte din şirul ierarhilor moldoveni a căror viaţă şi activitate formează o unitate indestructibilă cu însăşi istoria vieţii bisericeşti din Moldova.

Frămîntările social-politice din Moldova, la începutul veacului al XIX-lea găseau în fruntea Bisericii de pe aceste plaiuri un energic arhipăstor, pe care dragostea de glia străbună, răspunderea faţă de gloriosul trecut al neamului şi, mai ales, intuirea exactă a zorilor renaşterii naţionale i-au oţelit voinţa şi susţinut, continuu, hotărîrea de a face totul ca să contribuie prin puterile şi cu mijloacele sale la emanciparea poporului român. Scuturarea jugului asupritor al stăpînirilor străine şi înlăturarea oricăror influenţe culturale, care menţineau o anume stare de spirit potrivnică aspiraţiilor de libertate, dreptate naţională şi socială şi progres.[1]

Născut în sînul unei familii cu rosturi în viaţa Moldovei, Veniamin Costachi cunoştea prea bine ce însemna domnia fanarioţilor. Desele războaie ruso-turce care pricinuiau atîtea suferinţe şi îngreuiau viaţa, şi aşa destul de grea, a truditorilor pămîntului străbun, au contribuit hotărîtor la formarea personalităţii şi mai cu seamă la reînvierea simţămintelor naţionale şi a sentimentelor patriotice ale ierarhului moldovean.

De la părintele său duhovnicesc, vrednicul de pomenire Iacob Stamati, a deprins Veniamin Costachi dragostea de cultura naţională, încrederea în nemăsurata bogăţie a spiritualităţii şi posibilităţilor de creaţie ale vrednicului şi mult talentatului popor român. «Anii petrecuţi de Veniamin la Huşi şi Iaşi (1784-1792), pe lîngă Episcopul Iacob Stamati şi Mitropolitul Leon Gheucă, amîndoi ierarhi luminaţi, avînd biblioteci bogate, practica bisericească etc., au

---

1. Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, Ştefan Pascu, *Istoria României*, 1969, Bucureşti, p. 257-295.

constituit o adevărată şcoală pentru pregătirea teologică şi formarea caracterului său moral».[2]

Un alt factor care a contribuit la formarea personalităţii ilustrului ierarh a fost mişcarea paisiană, continuată, în mod strălucit în Moldova pînă la jumătatea secolului al XIX-lea, de însuşi Veniamin, după ridicarea sa în scaunele vlădiceşti de la Huşi, Roman şi Iaşi. Dealtfel, Mitropolitul Veniamin se referea, ori de cîte ori avea prilejul să povăţuiască părinteşte pe vieţuitorii unor mănăstiri, la «bunele rînduieli şi vieţuirea pe care o au aşezat-o răposatul Părintele Paisie, stareţul în sfintele mănăstiri Neamţu şi Secul».[3]

La împlinirea a 175 de ani de la urcarea în scaunul vlădicesc de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, vom aminti cîteva din realizările vrednicului de pomenire, Mitropolitul Veniamin Costachi.

In anul 1803, trecînd la cele veşnice Mitropolitul Iacob Stamati şi «rămînînd Sf. Mitropolie fără de legiuitul Arhiereu, prin faptul deobşte, prin bunăvoinţa înălţimii sale şi cu patriarhicească blagoslovenie şi ecdosis, s-au ales smeritul Veniamin şi s-au mutat de la scaunul Episcopiei Romanului la al acestei Sf. Mitropolii, în luna lui Mart în 19 zile...».[4] Voievodul Ţării Moldovei, Alexandru Constantin Moruzi (1802-1806) a lăudat «alegerea aceasta şi cu toată bunăvoinţa» a semnat anaforaua de instalare a Episcopului Veniamin «ale căruia de mai înainte bune urmări şi petreceri, atît la Episcopia Huşului şi pînă acum la Episcopia Romanului fiind şi însuşi Domniei mele ştiute».[5]

„Chemarea mea, fraţilor, este să fiu părintele tuturora şi mai cu seamă a văduvelor, a săracilor şi a orfanilor. Şi în părerea mea, este o nebunie să mai păstrăm fumuri aristocratice...“.[6] In felul acesta îşi definea misiunea Mitropolitul Veniamin, în discuţia cu unii boieri care îi imputau faptul că a primit la studii doi fii de preot: Petru şi Gheorghe Asachi, încălcînd, după concepţia acelora, un drept – dreptul la învăţătură – pe care-l aveau numai fiii de boier. «Nădejdea pe care am hrănit şi hrănesc în sufletul meu că, înmulţindu-se cărţile şi ştiinţele în limba naţiei, dacă nu eu, dar urmaşii mei se vor învrednici a se folosi de cliros învăţat şi încuviinţat şi a cîştiga norod luminat în ştiinţa hristianiceştilor învăţături».[7]

Dealtfel, prima grijă pe care a avut-o marele ierarh a fost ctitorisirea învăţămîntului în limba română, învăţămînt de care să se poată bucura toţi fiii neamului. El se ocupase, la Huşi şi Roman, de organizarea şcolilor episcopale. Cunoştea, prin urmare, structura

---

2. Arhim. Irineu Crăciunaş, *Mitropolitul Veniamin Costachi teolog ortodox*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei“, XLIII (1967), nr. 1-2, p. 8.

3. *Cîteva rînduieli pentru viaţa monahală.* Pastorală dată în oraşul Iaşi, la anul 1813, Ghenar 5, publicată în „Revista istorică“, X (1924), nr. 10-12, p. 290-293; Cf. Ierodiacon Mitrofan Băltuţă, *Pastorale date de Mitropolitul Veniamin în legătură cu viaţa monahală,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei“, XLIII (1967), nr. 1-2, p. 120.

4. C. Erbiceanu, *Condica sfîntă a Mitropoliei de Iaşi,* în „Biserica Ortodoxă Română“, (1888) nr. 5-6, p. 622-623.

5. *Ibidem,* p. 95.

6. Ilie Gheorghiţă, *Un veac de la moartea Mitropolitului Veniamin Costachi.* Modest omagiu, Mănăstirea Neamţ, 1946, p. 46.

7. *Istoria Scripturii Vechiului Testament,* Iaşi, 1824, *Înaintecuvîntare.*

materiilor de învăţămînt şi acumulase o oarecare experienţă în acest domeniu. «Calităţile însuşite şi dovedite în aceşti ani de către Veniamin Costachi s-au afirmat din plin, curînd după ocuparea scaunului mitropolitan (1803). Acum potrivit hrisoavelor domneşti din veacul al XVIII-lea, în preocupările lui Veniamin Costachi intră problemele de cultură şi de organizare şcolară ale întregii ţări». [8]

La 24 mai 1803, Veniamin Costachi obţine un hrisov de la Domnitorul Alexandru Constantin Mavrocordat care prevedea: Adăugarea unei şcoli moldoveneşti pe lîngă cea grecească de la Mănăstirea Mavromalul din Galaţi, dublarea şcolilor elineşti care au luat fiinţă în Focşani şi Bîrlad cu şcoli româneşti, creşterea bugetului pentru susţinerea şcolilor, organizarea sistematică şi exactă a procesului de învăţămînt, mărirea numărului de copii săraci, 40 în loc de 20-25, care urmau să se bucure de anumite înlesniri etc. De asemenea, se asigurau un număr mai mare de burse pentru copiii săraci pentru a putea urma cursurile Academiei din Iaşi.

In cursul aceluiaşi an, la 1 septembrie 1803, Mitropolitul Veniamin Costachi obţine de la domnitor un hrisov pentru înfiinţarea la Mănăstirea Socola a unei şcoli «cu dascăli procopsiţi în limba moldovenească, pentru învăţătura feciorilor de preoţi, diaconi, mazili, ruptaşi şi de dascăli». [9] Acum se puneau temeliile seminarului de la Socola, care prin purtarea de grijă permanentă a marelui ierarh moldovean va deveni, după înfiinţarea Academiei Mihăilene (1834-1835), o facultate în cadrul primei Academii româneşti din Moldova». [10]

Tot din iniţiativa Mitropolitului Veniamin, se organizează pentru maicile de la Socola şi Prapa – Doamna Parascheva – Iaşi, ca dealtfel şi pentru acelea strămutate prin hrisov domnesc de la «Vînătorii Pietrii şi cele de la Schitul Gîrcina Neamţ», [11] o şcoală «de carte grecească şi elenească», cu «un dascăl bătrîn procopsit la învăţătură» [12] pînă cînd se vor ridica din rîndul monahiilor cadrele capabile să asigure desfăşurarea procesului instructiv-educativ.

In 1805, Mitropolitul Veniamin, constatînd lipsa cîntăreţilor bisericeşti, cere domnitorului şi acesta încuviinţează înfiinţarea unei şcoli de cîntări bisericeşti, numind la conducerea acesteia pe «chir Petru protopsaltul bisericii cei mari a Constantinopolului, plătindu-l lunar cu 100 lei din banii şcolilor, completaţi cu alţi 200 lei din contribuţia Mitropoliei, a mănăstirilor din Iaşi şi din afară. Pe lîngă el s-au adăugat şi alţi profesori, între care şi Vizanti, Suceveanu, de la care au rămas numeroase cîntări bisericeşti în limba română». [13]

---

8. N. C. Enescu, *Veniamin Costachi, ctitor şi îndrumător al şcolilor naţionale din Moldova*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIII (1967), nr. 1-2, p. 33.
9. *Ibidem*, p. 35.
10. *Ibidem*, p. 36.
11. Monahia Eustochia Ciucanu, *Mitropolitul Veniamin Costachi şi Mănăstirea Agapia*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIII (1967), nr. 1-2. p. 91.
12. N. C. Enescu, *op. cit.*, p. 35.
13. *Ibidem*, p. 36.

In sfîrşit, mai adăugăm faptul că tot la insistenţa luminatului ierarh moldovean s-a înfiinţat în anul şcolar 1819-1820 o şcoală pedagogică «sub conducerea învăţătorului grec George Cleobul, specializat la Paris, pentru deprinderea viitorilor învăţători de la şcolile greceşti».[14]

Pentru ca învăţămîntul să se desfăşoare în cele mai bune condiţii, Mitropolitul Veniamin Costachi a adus profesori din Transilvania şi Bucovina şi, totodată, a trimis tineri în străinătate pentru a se forma şi în felul acesta, a asigurat cadrele necesare. Astfel, au fost trimişi Gheorghe şi Clemens-Daniil, fiii protopopului Lazăr Asachi, la Viena, Gh. Săulescu, la Academia grecească din Insula Hios şi şase tineri moldoveni la Şcoala românească de la Sfîntul Sava-Bucureşti. Trei dintre aceştia: Andrei Teodorescu, Anton Velini şi Emanuil Halunga au devenit profesori la şcolile naţionale din Moldova. Atît Gheorghe Asachi, cît şi Gheorghe Săulescu au devenit personalităţi marcante ale culturii româneşti.

Referindu-se la rolul pe care vrednicul de pomenire Veniamin l-a avut în organizarea şi promovarea învăţămîntului în limba Patriei, V. A. Urechia scria: «Concluziunea noastră este că în Iaşi Mitropolitul Veniamin află un mediu ambiant format, un curent însemnat cultural, datorit la toţi predecesorii săi, fie din cler, fie din lumea civilă. Acest curent împingea şcoala spre naţionalizare încă de mult. Veniamin are meritul de a fi intrat cu toată inima şi cu toată mintea în acest curent şi în curînd istoricul îl va afla păşind în fruntea lui».[15]

Privind activitatea închinată de Mitropolitul Veniamin organizării şi dezvoltării învăţămîntului românesc în general şi al celui bisericesc în special constatăm că *el a crezut în valorile culturii naţionale, în posibilitatea de a se cuprinde şi mai ales a se vedea gîndirea şi tot ceea ce este cultură în limba poporului, aşa cum a crezut în capacitatea oricărui fiu al Moldovei de a-şi asimila ceea ce se preda în şcoală, de a se ridica din truditor al pămîntului la statutul de purtător şi creator de valori spirituale.*

Aceste consideraţii sînt susţinute şi de atenţia deosebită pe care Veniamin Costachi a arătat-o traducerii operelor patristice şi altor lucrări, precum şi organizării activităţii tipografice.

La 15 februarie 1804, cerea domnitorului un hrisov pentru reorganizarea tipografiei de la Mitropolie «pentru tipărirea cărţilor de trebuinţă ţării». Constantin Alexandru Moruzi în hrisovul dat scria: «...facem ştire cu acest hrisov al domniei mele tuturor cui i se cade a şti că al nostru cinstit şi duhovnicesc părinte, Prea Sfinţia Sa Kir Veniamin Mitropolit al ţării, arătîndu-ne că tipografia de aici din Iaşi ce este pentru tipărirea cărţilor de trebuinţă ţării, neavînd oameni, ci ţinîndu-se cu nişte năimiţi, care după vreme unii murind şi alţii împrăştiindu-se, a venit în proastă stare, încît de multe ori din pricina aceasta a lipsii oamenilor trebuincioşi rămîne nelucrătoare, de nu se vor face cărţile cele de trebuinţă. Şi pentru ca să se poată îndrepta şi aduce tipografia în bună rînduială şi în

14. *Ibidem*, p. 38.
15. *Istoria şcoalelor*, tom. I Bucureşti, 1902, p. 94.

cuviincioasa stare a făcut cerere către domnia mea ca să-i dăm 22 de oameni din oamenii străini de peste hotare, ce va găsi pentru lucrul tipografiei. Adică: 5 zeţari, 4 drugari, 4 pielari, 4 probari, 2 prefăcători, un pisător de chinovar şi un bucătar».[16]

Dealtfel, Mitropolitul Veniamin se îngrijeşte de buna organizare a tipografiei de la Mănăstirea Neamţ, mai ales în perioada 1808-1812, cînd a fost nevoit să se retragă din scaunul mitropolitan. N. Iorga considera că Veniamin luase la Neamţ pe lucrătorii săi: „Astfel încep sub ochii acelui care dusese paisianismul la triumf, lucrările tipografice nemţene şi încă din iulie 1807 apare volumul I-iu pentru luna septembrie, de început al anului în vechea socoteală al *Vieţilor Sfinţilor*, pentru prefacerea în greceşte a cărora-întîia lucrare de acest fel după a lui Dosoftei Mitropolitul Moldovei – se osteneşte un călugăr «slovean» ce nu mai era în viaţă acum, ierodiaconul Ştefan. Anul următor dădu apoi două cărţi de Psaltichie, după sistemul cel nou. In 1811 Gherontie publică apoi Cazania, *Chiriacodromion*, pe care Veniamia însuşi o tălmăcise. Peste un an Moldova întreagă îl chema să-şi ia înapoi scaunul în primire» [17].

De sub teascurile acestor tipografii, Mitropolitul Veniamin a scos numeroase lucrări[18], care au împlinit unele lipsuri resimţite veacuri de-a rîndul în sînul Bisericii.

Nevoindu-se el însuşi cu traducerea, cu revizuirea traducerilor şi sprijinind această mişcare culturală de mare amploare şi rezonanţă în epoca respectivă, Mitropolitul Veniamin a fost un adevărat creator de epocă, aşa cum avea să afirme, la finele veacului trecut, Ghenadie Enăceanu: *„Secolul Mitropolitului Veniamin al Moldovei“* [19].

Acordînd o atît de mare atenţie activităţii cărturăreşti, Mitropolitul Veniamin Costachi nu a neglijat nici latura administrativă şi nici pe cea gospodărească.

Din pastorala dată către preoţi pe cînd era episcop la Roman ca şi din celelalte ca Mitropolit al Moldovei şi Sucevei se desprinde atenţia sa deosebită ca toate să fie în rînduială şi la nivelul cerinţelor acelor vremuri.

In special viaţa monahală trebuia să se desfăşoare potrivit rînduielilor Sfinţilor Părinţi şi să nu constituie prilej de tulburare pentru nimeni. Intrucît se înmulţise numărul vieţuitorilor care umblau de la o mănăstire la alta fără ştirea stareţului şi fără a se păstra evidenţa lor, Mitropolitul Veniamin dă o păstorală în 20 de puncte care rînduieşte modul cum trebuie să vieţuiască monahii şi monahiile în mănăstiri. «Acestea de Sfinţii Părinţi sînt mărturisite şi de

---

16. E. C., *Documentele Sfintei Mitropolii a Moldovei relative la tipografia mitropolitană din Iaşi*, în „Revista Teologică“, (1886), p. 91-92; vezi şi Ierom. prof. Epifanie Norocel, *Mitropolitul Veniamin Costachi şi tipografia din Iaşi*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei“, XLIII (1967), nr. 1-2, p. 75.

17. *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 228.

18. Prof. T. G. Bulat, *Tipografiile moldoveneşti de cărţi bisericeşti de la Mitropolitul Veniamin Costachi pînă la secularizarea din 1864*, în acest număr p. 321-337.

19. *Iconografia — manuscris*, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1891, p. 27.

fericitul întru pomenire stareţul Paisie aşezate şi păzite, acum iarăşi să se învoiască şi cu toată amănuţimea, cu toată osîrdia, cu toată evlavia şi luarea aminte să se păzească de către toţi, soborul părinţilor ce sînteţi vieţuitori atît în Mănăstirea Neamţ cît şi în Secu şi întru toate mănăstirile şi schiturile».[20]

Purtarea sa de grijă faţă de mănăstiri s-a arătat în dese rînduri şi prin ajutoarele pe care le acorda pentru întreţinerea şi împodobirea locaşurilor de cult, precum şi pentru dotarea lor cu toate cele necesare săvîrşirii cultului.

Astfel, la Mănăstirea Slatina, care i-a adăpostit un timp rămăşiţele pămînteşti, a acoperit biserica mare cu tablă, a făcut 14 chilii de cărămidă, în partea de miazănoapte, fîntînă de piatră în ogradă, gard cu stîlpi din piatră în jurul livezii. Mănăstirii Slatina i-a lăsat odoare bisericeşti, veşminte arhiereşti, un Tetraevanghel ferecat în argint, poleit cu aur şi împodobit cu finifturi, înscriindu-se printre ctitorii principali ai acestei mănăstiri»[21].

Intîistătătorul Bisericii din Moldova a intervenit «de mai multe ori cu ajutorul său material substanţial în folosul Mănăstirii Sfîntul Ioan cel Nou din Suceava,[22] a ajutat la refacerea Mănăstirii Agapia distrusă în cea mai mare parte de eterişti, a construit cu cheltuiala sa, la Mănăstirea Agapia, paraclisul cu hramul «Naşterea Maicii Domnului», a făcut diferite danii acestei mănăstiri, iar în 1839 a cerut hrisov domnesc pentru despărţirea Schitului Văratec de Mănăstirea Agapia şi ridicarea aceluia la rangul de mănăstire[23].

Aceeaşi purtare de grijă a arătat-o ierarhul moldovean şi Mănăstirii Neamţ, de care şi-a legat numele mai ales prin ctitorirea paraclisului «Adormirea Maicii Domnului». El a supus Mănăstirii Neamţ, schiturile Varniţa şi Durău[24].

In sfîrşit, pentru a completa încercarea noastră de a surprinde înfăptuirile strălucitului ierarh moldovean, vom prezenta pe scurt ctitoriile sale. Firește, cea mai mare rămîne monumentala catedrală mitropolitană, care i-a cerut multă osteneală, numeroase intervenţii şi, mai ales, care i-a sporit durerea atunci cînd a trebuit să părăsească definitiv scaunul mitropolitan. «Istovit de povara şi de anumite necazuri, Mitropolitul Veniamin, în noaptea de 28 ianuarie 1842, înainte de a pleca spre Mănăstirea Slatina, care-i fusese hărăzită pentru a-şi petrece bătrîneţele, potrivit unei tradiţii, a înconjurat de trei ori catedrala, în mare parte fruct al ostenelilor sale, cu adînca durere în suflet că n-a terminat-o»[25].

Recenta lucrare monografică a P. C. Pr. Scarlat Porcescu, *Catedrala mitropolitană din Iaşi*, arată preocuparea permanentă şi pînă

---

20. Cîteva rînduieli..., *Ibidem*, p. 122.

21. Arhim. Adrian Hriţcu, *Mitropolitul Veniamin Costachi la Mănăstirea Slatina*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIII (1967), nr. 1-2, p. 98-104.

22. Pr. Prof. I. Zugrav, *Legăturile Mitropolitului Veniamin Costachi cu Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou din Suceava*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIII (1967), nr. 1-2, p. 110.

23. Monahia Eustochia Ciucanu, *op. cit.*, p. 95.

24. Diac. prof. Ioan Ivan, *Mitropolitul Veniamin Costachi la Mănăstirea Neamţ*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIII (1967), nr. 1-2, p. 80-89.

26. Preot Scarlat Porcescu, *Catedrala Mitropolitană din Iaşi*, Editura Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1977, p. 62.

la cele mai mici amănunte a mitropolitului Veniamin, de felul cum se desfăşurau lucrările de înălţare a bisericii.[26]

Prin purtarea de grijă a mitropolitului Veniamin Costachi, s-au înălţat trei biserici parohiale: în satul său natal Roşieşti, la Prisacani şi la Sineşti. Biserica din Roşieşti judeţul Vaslui a fost înălţată în anul 1827 din piatră masivă. Ea este construită în formă de navă. Are o aparenţa simplă, dar robustă.

Înălţarea bisericii din Prisacani a început în anul 1804. Potrivit pomelnicului fericiţilor ctitori, această biserică s-ar fi sfinţit la 30 iulie 1826.

Stilul arhitectural al bisericii este cel bazilical, de navă. Zidu este de cărămidă. Ulterior i s-a adăugat un pridvor. Biserica nu are boltă, iar plafonul este drept, din scîndură. Biserica are hramul «Sfinţii Voievozi».

Biserica «Adormirea Maici Domnului» din satul Sineşti a fost construită sub îndrumarea Mitropolitului Veniamin, la anul 1820. Planul este bazilical de navă, cu absida semicirculară a altarului şi cu o turlă pătrată, aşezată deasupra pronaosului. Pereţii sînt masivi, 1,50 m. grosime, din piatră, iar cornişa este din cărămidă, împodobită cu liniamente din mortar. Este, dealtfel, singura podoabă exterioară. Şi aici a fost construit, ulterior, un pridvor.

Catapeteasma bisericii este originală. Are opt coloane semicilindrice verticale, cu capiteluri ornamentale, iar între registre coloane orizontale. Uşile împărăteşti sînt frumos sculptate.

Incercînd doar să schiţăm chipul celui ce a fost *„pestit şi sfînt mitropolit,* scos din scaun de duşmania celor puternici»[27], am considerat că aducem sentimentele noastre de cinstire celui ce împreună cu noi se roagă în ctitoria sa unde se odihneşte acum. Impreunîndu-şi rugile cu acelea ale Prea Cuvioasei Maicii noastre Parascheva, gîndul său străbătînd vitregia vremurilor a fost ascultat de Dumnezeu. Rugăciunea sa către Domnul: «Să se reverse îndurarea Sa asupra acestei creştine ţări, să fie neadormitul Său ochi în toată vremea privighetor»[28] asupra ei a fost ascultată. Celui ce în vreme de războaie, de rezmeriţe, de bejănii, ocupaţii străine, de foamete şi ciumă, cum remarca vrednicul de pomenire Patriarhul Nicodim Munteanu, a stat neclintit «în slujba Ţării şi a Bisericii mai bine de o jumătate de veac, căutînd, ca pe de o parte să înalţe poporul prin lumina şi cultura cărţii, iar pe de alta să-i aline durerile prin ajutorul său neprecupeţit şi prin mîngîierea sa cu adevărat părintească»[29], îi aducem piosul nostru omagiu. Strădaniile sale, depuse cu rîvnă, cu nădejde, cu încredere deplină şi nezdruncinată în viitorul acestui popor, chemat la renaştere naţională prin cultură nu au fost zădarnice.

---

26. *Ibidem.*

27. N. Iorga, România II — *Moldova şi Dobrogea,* Bucureşti, 1940, p. 51.

28. *Testamentul Mitropolitului Veniamin,* apud Ilie Gheorghiţă, *op. cit.* p. 239.

29. *Nicodim, Arhierească binecuvîntare,* apud Ilie Gheorghiţă, *op. cit.,* p. 9.

Bucuria marilor înfăptuiri, pe care le-a înscris şi le înscrie în istoria sa glorioasă vrednicul nostru popor, este omagiul cel mai de preţ pe care Biserica strămoşească îl aduce celui ce a luptat pentru ca ştiinţa şi şcoala să fie «pentru naţie şi în limba naţiei» [30].

† *ADRIAN BOTOŞĂNEANUL*
Episcop-vicar

Patriarhul Nicodim

Trei decenii de la moartea sa (1948-1978)

Binecuvîntat de Mai-marele păstorilor cu îndelungă înzilire, cu putere multă şi cu hărnicie pilduitoare, fericitul întru adormire şi pururea pomenitul Patriarh Nicodim a înscris, în cronica Bisericii Ortodoxe Române, înfăptuiri care-l aşează între slujitorii vrednici ai Mîntuitorului Hristos, între ierarhii care, ca iconomi ai dumnezeiescului har, au lucrat cu osîrdie, sfinţind, învăţînd, călăuzind. El este viu în conştiinţa tuturor celor ce l-au cunoscut, prin înfăţişarea sa patriarhală, prin privirile sale pătrunzătoare, prin vorbirea sa măsurată, cumpănită, prin supleţea spiritului său, prin omenia sa în relaţiile cu oamenii.

Satul Pipirig, ale cărui origini se pierd în trecutul îndepărtat al neamului nostru, în care Nicodim a văzut lumina, este înşirat pe malurile Ozanei, apă care, cum scria Ion Creangă, «ţîşneşte ca o zvîrlugă printre stînci». De o parte şi de alta se înalţă culmi învelite de codri în care mişună vietăţile pămîntului. Casele, la mijlocul secolului trecut, erau mici, «de bîrne, muruite şi văruite, cu căciuli de şindrile, cu prispe joase în faţă. Înăuntru o odaie, două, cuptor, tavan de grinzi, lînuri atîrnate, blănuri; întotdeauna şi peste tot, în colţul de răsărit al odăilor stă icoana Mîntuitorului sau a Prea Curatei Fecioare, încununată cu ramuri de busuioc, învăluită, zi şi noapte, de lumina pîlpîindă a unei candele atîrnate. Unii locuitori ai satului muncesc în păduri, alţii sînt oieri, alţii dăltuiesc pietre sau cioplesc şindrile. Femeile torc, împletesc, urzesc şi lucrează lăicere şi covoare. Omul de la Pipirig, ca orice om de la munte, este ospitalier, omenos, înţelept, se exprimă în «ziceri» şi în pilde, dezvăluie farmecul dialectal al graiului strămoşesc.

Intr-o casă simplă, sărăcăcioasă care, acum, nu mai există, fiind biruită, cu decenii în urmă, de dintele necruţător al vremii,

30. *Testamentul...*, p. 52.

în ambianţa pastorală mioritică a satului, în acest leagăn al părinţilor săi, ţărani muncitori şi evlavioşi, Nicolae Munteanu a dobîndit cele dintîi cunoştinţe despre lume şi viaţă, a făcut cele dintîi reflecţii, a urzit şi schiţat, în gîndul şi în inima sa, ţelurile spre care avea să se îndrepte. S-a spus că Patriarhul Nicodim a păstrat în vorba, în mişcările, în atitudinile sale, ceea ce a văzut şi a auzit în căminul său ţărănesc, în satul său din creierii munţilor. Este perfect adevărat, satul şi farmecul mediului natural, zidit de Cel atotputernic întru înţelepciunea sa dumnezeiască, au fost pentru el un izvor, o vistierie, o carte pururea deschisă, care i-au imprimat o anumită structură psihică, o particularitate a sa, un stil, o manieră ce l-a însoţit pînă în clipa din urmă a vieţii sale. Ca prinos de recunoştinţă, în satul Pipirig s-a ridicat, prin străduania sa, şi cu sprijinul său, o monumentală catedrală pe care a terminat-o urmaşul său în scaunul patriarhal, regretatul Patriarh Justinian.

Alt factor care a înrîurit pregătirea şi formarea tînărului Nicolae Munteanu, care a conturat altă particularitate a caracterului său, a fost salba de schituri şi mănăstiri apropiate de satul natal. Spre sud-est Mănăstirile: Secu, Sihăstria şi Schitul Sihla, iar spre nord-est voievodala ctitorie Neamţ cu schiturile din jur: Pocrov, Vovidenia şi Icoana. Cercetînd aceste aşezăminte ale evlaviei străbune, el a cunoscut călugări zăbavnici la rugăciune şi stăruitori în fapta cea bună, a ascultat, cu luare aminte, litaniile de zi şi noapte ale acestor vieţuitori înflăcăraţi de dorinţa izbăvirii, a ascultat clopotele de la Neamţ, predică mult grăitoare, cu adînc ecou pătrunzător în conştiinţa sa, a cunoscut nemijlocit şi a sorbit din înţelepciunea şi cuviinţa părintelui Vasian de la Pocrov; a auzit, fără îndoială, de Pahomie, însetat de linişte duhovnicească, de Paisie care a statornicit rînduieli călugăreşti, de tipografii de la tiparniţa nemţeană care răspîndeau lumina bisericească prin mijlocirea slovelor. A auzit de toate acestea şi le-a păstrat vii în inima sa. Mănăstirile şi schiturile din preajma satului Pipirig au dezvoltat, adîncit şi cristalizat în conştiinţa sa chemarea şi dragostea pentru călugărie. Aceste vetre ale Ortodoxiei l-au condus la hotărîrea de a îmbrăca, într-o zi, haina monahală.

La şcoala elementară din Tg. Neamţ, la Seminarul «Veniamin» din Iaşi, în sfîrşit, la renumita Academie duhovnicească din Kiev, el a avut posibilitatea de a dobîndi o cultură solidă, vrednicie şi un nume care l-au impus în faţa ierarhilor şi, în genere, a contemporanilor săi.

Indeosebi, ambianţa cultural-bisericească statornicită la Iaşi, de-a lungul vremurilor, şi scaunul vlădicesc al Moldovei cu întîistătătorii care l-au cinstit prin viaţa şi înfăptuirile lor – *Iosif* întîiul, apărător al autocefaliei, *Teoctist* sfetnic iscusit al marelui voievod Ştefan, *Grigore Roşca*, ctitor cu gust artistic, *Anastasie Crimca*, renumit miniaturist, *Varlaam*, dăltuitor de limbă şi apărător al dreptei credinţe, *Dosoftei*, stihuitorul psalmilor în limba română, *Iacov Putneanul*, reazim încercat al ţăranilor obidiţi, *Veniamin*, ctitorul seminarului şi al monumentalei catedrale ieşene, neobosit îndrumător cărturăresc, *Iosif Naniescu*, părintele său sufletesc, ocrotitorul blînd al celor împovăraţi de nevoi, *Partenie*, înnoitorul reşe-

dinţei chiriarhale şi *Pimen*, înflăcăratul admirator al trecutului naţional – au fost pentru el o pravilă din care a agonisit învăţătură adîncă, evlavie, duh bisericesc, îndemînare şi aptitudini practice-gospodăreşti.

Timp de peste şase decenii, acest fiu al Bisericii n-a fost numai un simplu spectator, numai un martor al frămîntărilor, al evenimentelor bisericeşti, de zi cu zi, ci un lucrător destoinic, un slujitor care a înmulţit talanţii de la Tatăl-Atotţiitorul, care s-a silit să dea dintru ale sale pentru ai săi, care a zidit, care, în calitate de predicator al catedralei mitropolitane din Iaşi, ieromonah, apoi arhimandrit, director al seminarului din Galaţi, vicar al Episcopiei Dunării de jos, apoi al Mitropoliei Moldovei, Episcop al Huşilor, stareţ al lavrei nemţene, Mitropolit al Moldovei şi Sucevei şi, în cele din urmă, întîistătător al turmei dreptcredincioase din România, ca înalt dregător al treburilor bisericeşti în scaunul patriarhal, a adăugat contribuţia sa proprie, gospodărească şi cărturărească, la viaţa şi istoria Bisericii moşilor şi strămoşilor săi. In februarie 1912, în preajma alegerii unui titular în scaunul episcopal de la Huşi, pentru care candida şi Nicodim, un cărturar, născut pe valea Bistriţei, spunea despre el că «este un adevărat om al Bisericii, fiu de ţăran fruntaş din Pipirig... Are o înfăţişare impunătoare, un caracter din cele mai alese, o viaţă morală fără pată şi un deosebit dar de predicator» (G. T. Kirileanu, Corespondenţă, Bucureşti, 1977, p. 158). Atitudinile şi înfăptuirile sale în slujba Bisericii au pus în lumină deplin că a fost un om ales.

Iscusinţa şi gusturile sale gospodăreşti s-au remarcat mai ales la ctitoria Muşatinilor, la Mănăstirea Neamţ, «Ierusalimul Ortodoxiei româneşti», adică acolo unde a fost rînduit stareţ pentru o vreme. Privirile sale oblăduitoare s-au îndreptat, în sfîrşit, spre această mănăstire, pe cînd purta cîrja vlădicească a Moldovei, apoi pe aceea de întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române. Iată cum apărea în ochii unuia din renumiţii noştri scriitori: «Acolo l-am cunoscut între munţii obîrşiei sale. Şi nu-l voi uita. Mi-a făcut cinstea să mă poftească într-o amiază de vară, împreună cu Domnul Mihail Sadoveanu, acasă la el. M-am dus. Ne aştepta în grădină. Bătrîn cu barba de argint, ca a bunului Moş Crăciun, cu zîmbet blînd ca şi al acestui crainic al darurilor de iarnă, cu ochii ageri de cioban sau corăbier, cu nas puternic, bărbătesc, vulturesc, înalt şi robust ca un plutaş al Bistriţei. Bătrîn prin culoarea părului, tînăr prin vigoarea afirmată de portul trupului şi de agerimea ochilor. Ne-am aşezat toţi trei în jurul unei mese rotunde. Era o dulce zi de vară. Albinele făceau miere, soarele dădea o lumină balană de culoarea mierii. Nu departe, de jur în jur, munţii erau «mari» cum sînt în splendoarea simplicităţii spontane în balada mioriţei. Parfumul bradului, îndulcit de amiaza de vară era tînăr ca aroma unui fruct abia copt. In grădină erau trandafiri, fluturi, albine, caişi, din care cădeau pe iarbă ca de pe cer, în nopţile de august, luceferi aromaţi, blonzi şi roşietici, în grădină era vara cum ştie ea să fie şi să se alinte în preajma munţilor severi.

Stareţul mănăstirii era şi stareţul acestei grădini şi stareţul acestor munţi. Monahii, florile, fructele şi munţii îl ştiau precum îi

ştia şi el, şi-l ascultau. Harnic, hărnicise pe călugări; gospodar, semănase şi îngrijise cu mînile lui aceste flori şi aceste fructe... Apoi, stareţul de la Neamţ a devenit Mitropolit al Moldovei, aş spune stareţul Moldovei...» (Ionel Teodoreanu, «Mitropolia Moldovei şi Sucevei», 6/1936).

Patriarhul Nicodim rămâne, în istoria vieţii bisericeşti a românilor, un ierarh cu o bogată şi variată activitate cărturărească. Roadele hărniciei sale apar în numeroase lucrări publicate care au încă prospeţime şi valoare. El a adăugat la bibliografia teologică română opere originale – *cuvîntări liturgice, cuvîntări, pastorale şi îndemnuri, memorii, propuneri, prăvilioare* (cărţi de rugăciuni) – *Mica Biblie* şi *Biblia ilustrată* (în colaborare), *cărţi de ritual*, cum şi diferite prelucrări şi traduceri, publicate în colecţia «Ogorul Domnului», în total 35 de volume masive, cele mai multe după *C. E. Luthard, Inocenţiu*, Arhiepiscopul Odesei, *Sergiu*, Arhiepiscop de Vladimir, *Gr. Petrov, P. A. Lopuhin, C. Statilov, S. Cetfericov, F. Farrar* ş. a.

Pentru îndrumarea şi instruirea credincioşilor, el a publicat povestiri religioase, îndemnuri, sfaturi, îndrumări morale cu privire la îndatoririle pe care le au ei în sfintele locaşuri şi în viaţă, iar pentru slujitorii altarelor cuvîntări care pot fi rostite în duminici şi sărbători, lucrări de morală, liturgică, istorie bisericească, patrologie, dogmatică, istorie biblică etc.

Pe cînd era stareţ la Neamţ, urmărind să îmbrace cuvîntul dumnezeiesc într-o haină cît mai românească, el a tălmăcit *Noul Testament* şi *Psaltirea* şi le-a tipărit în tiparniţa mănăstirii deşteptată la viaţă prin osîrdia sa. Majoritatea cărţilor Vechiului Testament din ediţia 1936, Bucureşti, a Sfintei Scripturi au fost tălmăcite de Nicodim. Biblia, ediţia 1944, Bucureşti, cuprinde pe lîngă cărţile Vechiului Testament incluse în ediţia 1936 şi Noul Testament tradus în întregime de el. Munca de tălmăcire a cărţilor sfinte înseamnă erudiţie adîncă, cunoaşterea limbilor clasice şi a celor noi şi, mai cu seamă, cunoaşterea temeinică a graiului în care sînt transpuse aceste cărţi. Tălmăcirile patriarhului Nicodim pun în lumină pregătirea sa cărturărească şi, în acelaşi timp, simţul şi, să zicem, duhul limbii cu care a fost înzestrat. Limba scrierilor sale este limpede, vioaie, aromată cu buna mireasmă a graiului străbun, a graiului păstrat în cronicile şi cazaniile de demult. Ea curge uşor, lin, ca o apă plină de viaţă. Referindu-se la Psaltirea tălmăcită şi tipărită de Nicodim, la strădania care a însoţit şi a creat această operă, M. Sadoveanu scria: «... ceasuri de veghere, muzică interioară, claritate, limbă dreaptă şi curată, iată ce-a pus vlădica de la Mănăstirea Neamţu în transpunerea lui, ca s-o facă să ardă ca o jertfă a sufletului...» («Viaţa Românească», 7-8/1929). Veşmîntul măiestrit în care Nicodim a îmbrăcat textele sfinte a fost remarcat şi de alţi oameni de cultură din vremurile acelea: «Tălmăcirea psalmilor în româneşte depăşeşte reproducerea iscusită a unui text literar dintr-o limbă într-alta, devenind creaţiune pură», sublinia I. Teodoreanu (în revista «Mitropolia Moldovei şi Sucevei», 6/1936).

Scrierile patriarhului Nicodim, fie că sînt destinate dreptcredincioşilor, fie slujitorilor de altare, pot sta la loc de cinste în orice bibliotecă bisericească şi pot fi utilizate atît de unii cît şi de alţii.

Nu s-ar putea încheia aceste cîteva rînduri, menite să readucă «in memoriam» figura regretatului patriarh, fără a reliefa şi alt aspect al actitvităţii sale, acela de *păstor*. In această ipostază, el a adus la îndeplinire porunca Mîntuitorului lucrînd în duhul Evangheliei, sfătuind şi îndrumînd. El a mustrat pe cei ce au greşit, dar mereu a fost alături de cei care au mers pe căi sănătoase. A fost, uneori, aspru, dar totdeauna drept.

La Iaşi, în scaunul slăviţilor săi înaintaşi, n-a păstorit decît patru ani şi cîteva luni. In acest scurt timp, prin osîrdia sa, s-au săvîrşit unele lucrări de înnoire la monumentala catedrală mitropolitană şi s-a înălţat o clădire cu mai multe apartamente pentru personalul clerical din cancelaria eparhială.

In învolburarea evenimentelor de după cel de al doilea război mondial, cînd apunea o lume şi se năştea alta, patriarhul Nicodim, potrivnic nedreptăţilor de tot felul, cu înţelegerea adîncă a realităţilor istorice, a îndemnat, întocmai ca un păstor de mare autoritate, la muncă pe ogoare şi în gospodării, a sprijinit acţiunea de refacere a Moldovei greu lovită de cataclismul abia încheiat; de asemenea, la acţiunea de strîngere a ajutoarelor pentru alinarea suferinţelor; a sprijinit acţiunea întreprinsă de «Crucea Roşie a României» pentru salvarea copiilor, pentru protecţia orfanilor.

La un congres, din octombrie 1945, al preoţilor şi al reprezentanţilor Cultelor din ţară, patriarhul deslușea, într-o viziune de perspectivă, calea cea nouă şi cerea tuturor slujitorilor lui Dumnezeu activitate tot mai stăruitoare, pentru sporirea simţămintelor de iubire, pentru binele poporului şi pacea lumii.

Revenind de la Moscova, în toamna anului 1946, unde făcuse o vizită patriarhului Alexei, Intîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, în declaraţiile făcute, a scos în lumină importanţa legăturilor între cele două Biserici, un timp întrerupte, şi a recomandat adîncirea spiritului frăţesc ecumenic, factor de căpetenie al bunăvoirii între oameni şi popoare, al păcii pe pămînt.

Călăuzită cu braţ înalt, în contextul condiţiilor noi istorice, Biserica strămoşească şi-a croit drumul pe care avea să se îndrepte pentru a-şi putea împlini, cu belşug de roade, înalta sa misiune.

Intotdeauna posteritatea aşează pe fiecare om la locul cuvenit. Judecăţile de valoare le face, aşadar, în retrospectivă, istoria. Nepărtinitoare, obiectivă, ea înalţă sau micşorează, scoate în lumină sau umbreşte. Cronicarul care va zăbovi, mîine, în arhive, care va studia critic etapa istorică în care a trăit şi a activat Nicodim Patriarhul, şi va încerca să creioneze portretul său psihic, să puncteze realizările sale, va ajunge, negreşit, la concluzia că acest ierarh a fost un om cumpănit, un slujitor destoinic, un gospodar cu gust, un cărturar adînc, un păstor înţelept. In strana de egumen de la Neamţ, în jilţul mitropolitan de la Iaşi, ca şi în cel patriarhal, înflăcărat de idei umane şi profund creştine, el şi-a dăltuit un loc de cinste în Biserica Ortodoxă Română.

Pr. Scarlat PORCESCU

Patriarhul Nicodim și Mănăstirea Neamț

Mănăstirea Neamț, vechi și cunoscut așezămînt monastic și cultural, a fost vatra de pregătire a unor mari personalități bisericești, care au ocupat, în timp, posturi de cea mai înaltă răspundere în cadrul Bisericii Ortodoxe Române. Incepînd cu primele decenii ale veacului al XV-lea s-au ridicat și au rămas înscriși în istorie mitropoliți și episcopi, cărturari, copiști și traducători, pictori, sculptori și gravori, ctitori de cultură veche românească.

Intre ramurile viguroase ale acestui falnic așezămînt monahal se numără și cel ce i-a fost fiu și conducător duhovnicesc, Nicodim Munteanu.

Născut la 6 decembrie 1864, din părinți evlavioși, care după ce și-au împlinit obligațiunile sociale și familiare au îmbrățișat ei înșiși monahismul, fiind cunoscuți cu numele de Varnava și Veniamina, Nicodim Munteanu a continuat duhul cărturăresc și de evlavie în Mănăstirea Neamț ca și în toate vredniciile la care a fost chemat. Pasiunea pentru cuvîntul scris a avut-o pînă la ultima clipă a vețiii. La cea de a optzecea aniversare declara cu sinceritate învăluită de modestie: «Pentru mine scrisul este o pasiune, o necesitate, o delectare și o recreere sufletească în același timp. Scriu de 60 de ani. Am scris mult și încă mai am putere să scriu și deloc nu obosesc. Scrisul parcă mă fortifică, mă hodinește. Eu scriu încă de cînd eram elev la Seminarul de la Iași»[1].

Miile de pagini tipărite, dar și cele din manuscrise arată că declarațiile de mai sus au avut acoperirea muncii reale în mînuirea condeiului. Cele peste 13 volume masive de manuscrise din biblioteca Mănăstirii Neamț confirmă și susțin această mărturie (manuscrisele românești numerele: 2, 11, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 212, 214, 230). Pe două manuscrise din anul 1947 găsim însemnări, ca acestea, demne de subliniat: «Intregul volum e scris de mîna mea. Nu-i întrînsul nici un rînd scris de alt cineva. † Nicodim Patriarhul» (ms. 203 de 1275 pagini scrise, Ogorul Domnului, XXXV, Istoria biblică... tom. V traducere); «...lucrînd în timpul liber, ziua, dar mai ales noaptea» (ms. 202 cu 1108 pagini scrise, Biblia comentată... tom. VIII traducere). Prima însemnare este din 2 aprilie 1947, iar a doua 30 iunie 1947. Nu la mult timp, la 13 august 1947, Patriarhul Nicodim s-a îmbolnăvit și nu s-a mai putut ocupa de scrierile

---

1. T. Manolache, *Bibliografia Înalt Prea Sfințitului Nicodim, Patriarhul României,* București, 1947. p. 5.

sale, ci doar de cele administrative, pînă la 27 februarie 1948, cînd s-a mutat către Domnul.

Lucrările lui Nicodim Patriarhul, în marea lor majoritate, sînt traduceri. Dar, tocmai aici s-a arătat talentul său, pentru că nu este uşor lucru să transpui în limba proprie, gîndurile, simţămintele şi adevărurile exprimate într-o altă limbă.

Mihail Sadoveanu saluta în 1929 'apariţia Psaltirei în versiunea lui Nicodim cu astfel de cuvinte: «Vlădica Nicodim... a tipărit o *Psaltire*, într-o tălmăcire nouă a sa: astfel se armonizează cu trecutul, de cultură a vechii ctitorii domneşti, cu munţii care fumegă, cu apele care spumegă, cu toată poezia măreaţă a locurilor, cu mormintele voievozilor, cu sufletul nostru din cele vii de deasupra şi din cele moarte de dedesupt... Ceasuri de veghere, muzică interioară, claritate, limbă dreaptă şi curată, iată ce a pus Vlădica de la Mănăstirea Neamţ în transpunerea lui, ca să o facă să ardă ca o jertfă a sufletului...»[2].

Ionel Teodoreanu, în 1936, referindu-se la tălmăcirea aceleeaşi Psaltiri mărturisea că «...tălmăcirile psalmilor în româneşte depăşeşte reproducerea iscusită a unui text literar dintr-o limbă într-altă, devenind creaţiune pură»[3].

Gala Galaction, în mai 1936, referindu-se la traducerea într-un colectiv de trei persoane a Bibliei, declara: «...traducerea Vechiului Testament este o norocoasă întîlnire între traducerea Vlădicăi Nicodim, între munca lui Vasile Radu şi mediocrele mele silinţe...».[4]

Ceea ce este demn de subliniat este însă faptul că meritul de ostenitor al condeiului i-a fost recunoscut lui Nicodim, cu mult mai devreme de a fi apărut lucrările masive. In anul 1918, la 15 octombrie, Nicodim a fost ales şi înscris ca membru de onoare al Academiei Române[5]. Numele lui Nicodim se alătura, atunci, de cel al marelui său părinte protector şi înaintaş în scaunul Mitropoliei Moldovei, Iosif Naniescu (declarat membru de onoare în 1890)[6] şi al mitropolitului Ardealului, Andrei Şaguna (ales membru de onoare la 7 septembrie 1871)[7]. La cinstea de a fi membru de onoare al Academiei Române în anul 1920 s-a adăugat aceea de a fi declarat «Doctor honoris causa» al Universităţii din Cernăuţi. Tot ceea ce a urmat după aceste momente solemne în domeniul scrisului lui Nicodim a fost o muncă uriaşă, acoperind pe deplin onoarea ce i se făcuse.

Dacă traducerile sînt cu duhul şi conţinutul lor, scrierile originale ale lui Nicodim sînt «pline de ungere biblică»[8], în ele vădindu-se «starea bărbatului desăvîrşit», ajuns «la unitatea credinţei şi

---

2. Vezi revista „Viaţa Românească", 1929, nr. 7-8, p. 70-79.
3. I. Teodoreanu, *Mitropolitul Nicodim*, în „Mitropolia Moldovei", XII (1936), nr. 6, p. 204-206.
4. Gala Galaction, *Jurnal*, vol. II, Bucureşti, 1977, p. 200.
5. Vezi Lista membrilor onorari în Analele Academiei Române, *Dezbateri*, tom. LX, 1939-1940, Bucureşti, 1941.
6. *Ibidem*, Tom XII, seria II, 1889-1890, Bucureşti, 1890, p. 198.
7. *Ibidem*.
8. *Prinos Înalt Prea Sfinţitului Patriarh Nicodim*, Bucureşti, 1946, p. 20.

a cunoştinţei Fiului lui Dumnezu, la măsura vîrstei deplinătăţii lui Hristos» [9].

Stăreţia de la Mănăstirea Nemţ (1924-1935) pentru Nicodim a fost o perioadă de frumoase, demne şi rodnice împliniri. La Neamţ, Nicodim nu s-a simţit un ostracizat, ci un reîntors la casa sa părintească, la locul unde, erau multe de făcut. A urmat în scaunul stăreţesc al atîtor vrednici înaintaşi şi a intrat în casa lui Neonil Buzilă pe care o moştenea prin părintele său duhovnicesc Vasian Panait de la Pocrov, fost ucenic al lui Neonil şi moştenitor al casei împreună cu Teofan Cristea şi Neofit Eliade, după moartea cărora Vasian a rămas singur moştenitor şi la rîndul lui a lăsat-o lui Nicodim [10]. Această casă, a lui Neonil, devenită în împrejurările arătate a lui Nicodim, a restaurat-o şi a făcut-o casă de stăreţie, cunoscută sub numele «casa Nicodim», actuala casă a stăreţiei. Aici a lucrat «înjugînd zilele cu nopţile», aici a gîndit şi a plănuit căile care să fie urmate pentru impulsionarea unei vieţi dinamice la Mănăstirea Neamţ. A plănuit şi a realizat înfiinţarea şi funcţionarea unui seminar pentru monahi (1925-1928); înfiinţarea şi funcţionarea unei şcoli mănăstireşti pentru fraţii mănăstirii (1928-1937); a mărit vatra mănăstirii;[11] a reînnoit grădinile prin plantare de pomi roditori din pepinieră proprie: nuci la Braniştе, meri la grădina mare de la intrare în mănăstire cînd se vine de la Tîrgu Neamţ, în grădina stăreţiei, în grădina bolniţei, în grădina velniţei; a croit stradele noi, drepte cu alinierea clădirilor etc. Ceea ce nu a putut termina ca stareţ, a continuat ca Mitropolit al Moldovei: palatul vlădicesc sau mitropolitan (1938-1939), reconsiderarea clădirii seminarului după incendiul din 1938 (în anii 1939-1940), înfinţarea şi funcţionarea şcolii de muzică bisericească (1937).

Dar, dacă este un sector unde s-a imprimat impulsionarea cărturarului, acesta este cel al tipografiei. Tipografia veche a mănăstirii Neamţ cu chirilice încetase de a mai lucra din 1874. In anul 1922 se realizase aducerea unei tipografii cu caractere noi, latine. Cu anul 1924 această nouă tipografie «a fost deşteptată la viaţă» [12], redîndu-se mănăstirii «o parte din rosturile ei» [13]. La tipografia nouă, Nicodim «a fost cel mai harnic autor şi editor» [14], tipărind anual lucrări în mii de exemplare. Patriarh fiind, pe lîngă cele două maşini plane din anul 1922, a înlesnit aducerea unei alte maşini plane, cu funcţionare automată, modernă. Din 1924 pînă în 1948 din tipografia de la Mănăstirea Neamţ au ieşit peste o sută de titluri sub semnătura lui Nicodim, multe din ele cu mai multe sute de pagini în condiţii grafice, s-ar putea spune fără rezervă, de excepţie. Au

---

9. Efeseni, IV, 13.

10. A se vedea revista „Biserica Ortodoxă Română", LVI (1938), nr. 11-12, p. 88-92.

11. *Memoriu asupra situaţiei şi drepturile Mănăstirii Neamţ. Istoricul vetrei monastirii*, M. Neamţ, 1933.

12. Vezi *Cuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Iustin la încheierea festivităţilor intronizării sale*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LIII (1977), nr. 7-9, p. 529-530.

13. N. Iorga, *Pagini alese*, vol. I, Bucureşti, 1965, p. 138.

14. C. N. Tomescu, *Scurtă povestire istorică despre Sfînta Monastire Neamţu*, M. Neamţ, 1942, p. 116.

ieşit din această tipografie sub semnătura lui Nicodim: *Noul Testament* în mai multe ediţii, *Mica Biblie cu ilustraţii* în text, *Biblia ilustrată*, mai multe titluri în colecţia «*Ogorul Domnului*» între care volumul IX este despre stareţul Paisie Velicicovschi, *Viaţa şi operele Sfîntului Apostol Pavel* după F. Farrar; peste 35 de titluri de broşuri pentru popularizare a adevărurilor de credinţă, cu istorioare morale, cu vieţi de sfinţi, cu lămuriri despre Biblie, despre participarea la Biserică, despre pomenirea morţilor, cărţi de rugăciune ilustrate la două culori etc.[15] Prin tipărirea lucrărilor sale în editura tipografică de la Mănăstirea Neamţ, Nicodim a stimulat nu numai munca tipografică, ci a realizat editarea tuturor lucrărilor în condiţii de imprimare superioare, a făcut cunoscută această tipografie prin noua ei existenţă .it interesul şi încrederea unor autori cu renume pentru a încredinţa lucrările lor spre a fi tipărite aici cu text curat, cu literă frumoasă şi odihnitoare şi, mai ales, fără greşeală. Totodată, a determinat, prin această activitate, mulţi părinţi din sobor să înveţe arta tipografică – zeţărie, maşini şi legătorie – la intreprinderi poligrafice bucureştene.

Biblioteca mănăstirii Neamţ a fost cercetată cu de-amănuntul şi din ea şi-a înmulţit el cunoştinţele despre trecutul acestei mănăstiri.

Nicodim ca nemţean a fost un monah setos de tot ceea ce tradiţia monahală a păstrat pe meleagurile româneşti. Nicodim s-a adăpat din Sfînta Scriptură, din Sfînta Tradiţie cu strălucitii Sfinţi Părinţi printre care şi cei din colecţia cunoscută cu numele de Filocalie. A urmărit toate cele în legătură cu viaţa şi activitatea fostului stareţ al Neamţului Paisie Velcicovschi. Nicodim nu a fost un «paisiot», ci un «filocalic». L-a folosit pe Paisie pentru rîvna faţă de cultura teologică şi gospodărie mănăstirească, pentru dragostea cu care a umplut cupa activităţilor ce au contribuit la faima Mănăstirii Neamţ. Despre manuscrisele din biblioteca mănăstirii Neamţ rămase de la Paisie şi ucenicii săi, Nicodim avea convingerea că nu au ajuns să fie traduse în slavo-rusă şi în româneşte în forma cea mai clară şi mai apropiată de izvoadele greceşti, de aceea considera că «au nevoie de îndreptare după originalele greceşti». De această îndreptare «trebuie să se apuce cei ce şi-au făcut studiile în Grecia sau cel puţin unul din profesorii de greceşte de la numeroasele noastre seminarii».[16]

Pe cînd era stareţ la Neamţ, referindu-se la cei care doresc să cunoască cele despre viaţa monahală aşa cum este ea reflectată în tiparele filocalice de trăire în mănăstirile noastre, îi invita să nu treacă numai pe la bibliotecă ci, mai întîi, să treacă pe la «stăreţie» – respectiv pe la Stareţul Vlădica Nicodim – pentru «culegere de informaţiuni exacte»[17]. Cei ce evită o astfel de întîlnire

---

15. *Catalogul cărţilor religioase apărute în editura Monastirea Neamţu* valabil de la 1 oct. 1942.

16. Serghie Cetfericov, *Paisie stareţul Mănăstirii Neamţu din Moldova*, traducere de Nicodim, M. Neamţ, 1943, p. 196.

17. *Ibidem*, p. 195.

greşesc. «Ocolirile de felul acesta sînt regretabile; ocolirile duc la culegere de informaţiuni inexacte şi deci şi de scriere a unor «lucruri nedrepte»; ocolirile duc la imposibilitatea de a se cunoaşte oamenii între ei, şi dacă cei ce ocolesc sînt şi clerici «nu se poate alcătui o unitate pentru muncitorii în cîmpul Bisericii» [18].

Un domeniu în care se poate urmări ce a însemnat şi ce a făcut pentru Mănăstirea Neamţ – Stareţul, Mitropolitul şi Patriarhul Nicodim este cel al arhivei îmbogăţită cu multe mape de hîrtii de cabinet, în special, din vremea patriarhatului. Vieţuitorii mănăstirii Neamţ s-au simţit sub «scutul» Vlădicăi Nicodim şi în vremea arhipăstoririi sale la Iaşi, dar şi în timpul patriarhatului. Intervenţii ale soborului a făcut ca Patriarhul Nicodim să-şi exercite dreptul de control al mănăstirii ca stavropighie ceea ce a dus la un protest îndreptăţit al Mitropolitului Moldovei Irineu Mihălcescu la Sfîntul Sinod. O imensă corespondenţă cu diferite instituţii din perioada celui de al doilea război pentru obţinere de alimente şi materiale pentru mănăstire arată interesul Vlădicăi Nicodim pentru soborul mănăstirii de care era aşa de mult ataşat.

Piesele de arhivă din cele aproape zece mape cu hîrtii de cabinet, în majoritatea copii, dezvăluie stilul de lucru, gîndire chibzuită şi matură, atitudine imparţială. Memorii, dări de seamă, procese verbale, expuneri istorice, proiecte de legi şi dispoziţii bisericeşti, comunicări la Sfîntul Sinod, gramate, cuvîntări şi pastorale patriarhale, adrese la diferite ministere, instituţii şi aşezăminte, scrisori irenice, scrisori particulare, scrisori cu reprezentanţii Bisericii Ortodoxe Române de peste hotare stau alături de mai multe demisii din scaunul de patriarh, ultima în trei exemplare din 1 octombrie 1946. Majoritatea conceptelor sînt scrise cu mîna lui Nicodim unele cu scris grăbit cu unele completări, altele în forme definitive cu scris maşcat şi îngrijit. Capitolul felicitărilor este foarte bogat şi evidenţiază aria diversă a personalităţilor cu care era în relaţie, printre care foarte mulţi oameni din domeniul vieţii literare şi ştiinţifice dintre care amintim pe M. Sadoveanu şi S. Mehedinţi.

O pagină cu scris original merită a fi reprodusă:

„Chiemare:
Deschide creştine, uşile tale
Deschide cu psalmi uşile sufletului tău,
Ca să intre Impăratul slavei!
Dar cine este Impăratul slavei?
Domnul cel tare şi puternic,
Domnul cel tare în război,
Domnul puterilor, Acesta este Impăratul slavei!“

«Chiemarea» este o uşoară parafrazare a psalmului 23 şi are următorul adaus: «Adaos la frumoşii Psalmi ai Domnului M. Sadoveanu distinsul scriitor român 6. XII. 1943 † Nicodim Patriarh».

O altă pagină înscrie rolul şi funcţiunea picturii în biserică:

---

18. *Ibidem.*

«...bisericile nu sînt galerii de artă şi nici muzee, ci cuprinsuri în care pictura înfăţişează dogme şi explicaţii adînci de ordin teologic, rituri liturgice, muzică şi istorie religioasă. Latura artistică are, firește, un rol de seamă, fiindcă prin mijlocirea artei se transformă în imagini pictate învăţătura, riturile şi istoria bisericii creştine ortodoxe...» (mapa pe anul 1945).

Soborul mănăstirii Neamţ l-a iubit pe Vlădica Nicodim şi pentru patriotismul său luminat. In anul 1914, la hramul mănăstirii Neamţ a entuziasmat pe credincioşi cu prevestiri ale unirii: «De sute de ani veniţi la această mănăstire ca să vă întăriţi în credinţa creştină ortodoxă şi în dragostea de neam. Dar ca să pătrundeţi pînă aici, acei din provinciile subjugate, aţi trebuit să treceţi graniţele cu multă frică şi cu mari greutăţi. Ţineţi minte însă un lucru. Nu mult va trece şi aceste blăstămate hotare, care ne frîng... trupul nostru naţional, vor cădea – şi hotărît că vor cădea – şi atunci vom alcătui o apă şi un pămînt.

Bucuraţi-vă şi daţi laudă lui Dumnezeu, că ziua aceasta mare, nu este departe. Fiţi gata şi pregătiţi-vă pentru ea, aşa cum vă pregătiţi pentru Sfînta Inviere a lui Hristos. Duceţi vestea aceasta în părţile voastre şi vestiţi tuturor că *se apropie ziua mîntuirii şi unirii întregului nostru neam*» (sublinierea noastră).

Pe aceeaşi linie şi-a întocmit pastorala de la 23 August 1944 în care arăta credincioşilor Bisericii Ortodoxe Române că «actul istoric de la 23 August 1944 a înlăturat regimul dictaturii, care era nepotrivit cu tradiţia ţării noastre. El ne-a redat libertăţile democratice. Fără acestea, un popor se vestejeşte şi moare asemenea unei plante lipsite de lumină... Hotărîrea din 23 August 1944 a pornit din inimă şi din adîncă convingere. Ea a ajutat să ne facă să întrezărim ziua cea mare a Păcii, să ne înviorăm de zorile fericirii. Din ziua aceasta am simţit fiorul şi înţelesul cel mare al Păcii, pe care a vrut-o Mîntuitorul: Pacea Mea dau vouă, pacea Mea las vouă...».[19]

In iulie 1945 a pus în circulaţie pastorala despre temeiurile Bisericii de a apăra democraţia şi în acelaşi an, la 6 octombrie printr-o altă pastorală arăta grija şi îndemna pentru strîngerea la timp şi în bune condiţiuni a recoltei.[20]

După abolirea monarhiei din 30 decembrie 1947, la 8 ianuarie 1948, într-o pastorală specială, de o largă şi curpinzătoare înţelegere şi mai ales de lămurire pentru credincioşi, Patriarhul Nicodim arăta: «...Biserica, nefiind făcută să poruncească Statului ce formă să-şi dea, ci fiind trimisă între popoare şi înlăuntrul statelor să propovăduiască Evanghelia mîntuirii sufletelor, îşi va continua lucrarea ei în această nouă formă pe care şi-a dat-o Statul nostru socotind, după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel, că orice formă de stăpînire e lăsată de Dumnezeu drept cadru în care să-şi desfăşoare misiunea ei. Fiecare credincios al Bisericii va privi în acest înţeles

---

19. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu, 1972, p. 355.

20. *Arhiva Mănăstirii Neamţ*, mapa Patriarh Nicodim, anul 1945.

noua noastră formă de Stat, se va supune autorităţilor care o reprezintă, dîndu-le toată ascultarea şi cinstea, ca unora ce sînt lăsate de Dumnezeu, împlinindu-şi datoriile ce le are faţă de ele, dar în acelaşi timp, urmîndu-şi cu rîvnă sfîntă, sub oblăduirea ce ne-o arată, mîntuirea sufletească....».[21]

Această gîndire consecventă pe linia patriotismului şi a interpretării juste a realităţilor pe care le-a trăit i-au adus Vlădicăi Nicodim aprecieri elogioase: «...potrivnic întunerecului şi nedreptăţii, a iubit şi ajutat pe acei în suferinţă în vremuri de apăsare. Opera socială şi orientările guvernului nostru au fost îmbrăţişate în chipul cel mai înţelegător de către I. P. S. Sa Patriarhul Nicodim...».[22]

* * *

Este o realitate, îndeobşte, recunoscută că păstorirea celui de al doilea patriarh al Bisericii Ortodoxe Române a fost în vremuri grele cauzate de cel de al doilea război mondial şi a fost împovărată nu numai de necruţătoarea grijă a treburilor bisericeşti, ci şi de sporita osteneală a anilor săi cărunţi mai ales pe tărîm cărturăresc pentru propăşirea fiilor săi duhovniceşti.

In timpul cît a fost locţiitor de patriarh «toţi considerau că Nicodim va fi patriarh şi numai moşneagul mitropolit se împotriveşte şi se leapădă». «Dar Nicodim are dreptate. In împrejurările de azi să pofteşti să ajungi patriarh însemnează o cutezanţă pe care, în vremuri, n-au avut-o cei mai mari oameni ai Bisericii»,[23] confiază cu discreţie Gala Galaction. La 21 noiembrie 1940 «Nicodim s-a dovedit un adevărat şi integral vlădică ortodox aruncînd orice echivoc, evitînd orice politică şi manevră abilă şi mărturisind pe faţă ce simte o conştiinţă creştină în faţa falsificatorilor, idolatriilor şi erzaţurilor verzi ca spanacul...».[24] Se socotea atunci că, în urma unor astfel de declaraţii, Patriarhul Nicodim nu va mai face Crăciunul ca patriarh.

La actul de mare injustiţie, de barbarie şi mişelească schingiuire a marelui istoric N. Iorga (1940) şi-a dat demisia, fiind aceasta a treia în timp de doi ani.[25]

In vremuri de încordare şi restrişte sufletească, Patriarhul alerga la Mănăstirea tinereţelor sale Neamţ. In iulie 1942 se află la Neamţ demisionar de fapt şi anulat cu totul fiind simbolul integral al Bisericii pe care... o păstoreşte cu cîrja frîntă şi legat de Duhul...».[26]

Deşi cu atîtea greutăţi «Stareţul munţilor» a privit «numai înainte, a judecat sănătos şi cu chibzuiala de bătrîn, orice amănunt, orice împrejurare; şi-a rostit cu cumpătare gîndurile; şi-a tîlcuit cu bunăcuviinţă adîncurile nesecatei sale înţelepciuni; şi-a păstrat cu neclintire privirile sale de obîrşie...».[27]

---

21. Nicodim, Patriarhul României, *Pastorala cu prilejul Proclamării R. P. Române*, în „Biserica Ortodoxă Română", LXVI (1948), nr. 1-2, p. 98.
22. *Prinos...*, Bucureşti, 1946, p. 32.
23. Gala Galaction, *op. cit*,. p. 281-282.
24. *Ibidem*, p. 342.
25. *Ibidem*, p. 347.
26. *Ibidem*, p. 422.
27. Pr. Gh. I. Moisescu, Pr. Ştefan Lupşa, Pr. Alexandru Filipaşcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, Bucureşti, 1958, p. 617.

* * *

Dacă pentru Biserica din Pipirig «Catedrala munţilor», Patriarhul Nicodim rămîne ctitorul ei, pentru Mănăstirea Neamţ el rămîne «Stareţul şi scutul ei».

La Mănăstirea Neamţ, Vlădica Nicodim şi-a deschis inima largă, s-a manifestat cărturarul ,iubitorul Cărţii Sfintei-Biblia, gospodarul, liturghisitorul şi predicatorul, povăţuitorul, cîrmuitorul şi păstorul de suflete. Din obştea mănăstirii Neamţ a plecat încărcat de mireasma duhovnicească şi cu dragostea de muncă şi le-a pus spre rodire peste tot pe unde a trecut: Galaţi, Huşi, Iaşi şi Bucureşti. Cu obîrşie ţărănească a adus în lucrarea Bisericii toate însuşirile de seamă ale poporului nostru. A predicat nu numai prin cuvînt, ci mai ales prin exemplul său de viaţă. Călăuzit de pravila omeniei, a imprimat peste tot această nobilă virtute. Pe bună dreptate monahii nemţeni vorbesc cu venerare despre «stareţul» lor. Ei îi păstrează amintirea şi de două ori pe an – la 26 decembrie ziua numelui şi 27 februarie ziua trecerii din viaţa aceasta – fac pomenire după rînduiala Sfintei noastre Biserici.

Diac. I. IVAN

Însemnări

Ion Neculce

Secolul al XVII-lea constituie, în cultura românească, un mare pas înainte. Spre deosebire de preocupările exclusiv religioase, de pînă atunci, constatăm, acum, o lărgire considerabilă a orizontului celor care ţin un condei în mînă.

Semnalăm traduceri de cărţi populare, în frunte cu «Alexandria», se pun bazele literaturii juridice şi, mai ales, se creează literatura istorică, prin cronicari şi prin unele traduceri între care «Istoria...» lui Herodot ocupă primul loc.

Tradiţia creată în a doua jumătate a secolului respectiv, face ca istoria să se dezvolte, în continuare, şi în secolul următor, cînd, în preajma anului 1740, Ion Neculce avea să realizeze cea mai importantă cronică naţională, sub raportul limbii.

Cronicarii moldoveni se completează şi se continuă unii pe alţii şi în felul acesta, tind spre o istorie generală a ţării. Grigore Ureche este continuat de Miron Costin, iar acesta de Ion Neculce.

Spre deosebire de Ureche, în letopiseţul căruia ne sînt prezentate evenimente de dinainte de epoca în care a trăit cronicarul, şi spre deosebire de M. Costin care se găseşte, măcar parţial, în aceeaşi situaţie cu Grigore Ureche, Neculce s-a ocupat de o perioadă mai apropiată de vremea lui şi, în afară de izvoarele istorice-propriu-zise, s-a putut baza şi pe legende. Pentru multe din faptele cuprinse în cronica sa, nici nu i-au trebuit izvoare fiindcă le cunoştea ca martor ocular, cum ne spune singur, chiar în «Predoslovie». Intr-adevăr, după ce ne informează că prima cronică moldovenească este cea a lui Ureche, care cuprinde evenimentele de la descălecatul lui Dragoş-vodă pînă la domnia lui Aron-vodă şi că aceasta este continuată de Miron Costin, pînă la domnia lui Dabija-vodă, Ion Neculce ne mărturiseşte:

«Iară de la Dabije-vodă înainte îndemnatu-s-au şi Ion Neculce, biv-vel-vornic de Ţara de Sus, a scrie întru pomenirea domnilor. Insă, pînă la Duca-vodă cel bătrîn l-au scris di pe neşte izvoade ce au aflat la unii şi alţii şi din audzitele celor bătrîni boieri; *iară de la Duca-vodă cel bătrîn înainte, pănă unde s-a vidè, la domnia lui Ion-vodă Mavrocordat, nici de pre un izvod a nemărui, ce au scris sîngur, dintru a sa ştiinţă, cît s-au tîmplat de au fost în viaţa sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein să citească şi să scrie, că au fost scrisă în inima sa».*[1]

Ca Miron Costin a fost atent la întîmplările din ţările vecine, fiindcă ele au putut influenţa, într-un fel sau altul, propria noastră istorie, dar, spre deosebire de înaintaşul său, care n-a preţuit literatura orală şi a avut cuvinte aspre despre romanul popular «Alexandria», Neculce a acordat o atenţie deosebită legendelor şi, în general, informaţiilor de natură orală.

Plecînd de la unele caracteristici ale limbii cronicii, în primul rînd de la stilul vorbit, ca şi de la utilizarea, pe scară largă, a lengendelor, în cronică, academicianul Iorgu Iordan presupune că Neculce şi-a fundamentat letopiseţul mai ales pe izvoare de natură orală şi a acordat o atenţie redusă celor scrise.

Unele dintre legende au fost incluse în textul propriu-zis al cronicii, altele prezentate în afara acesteia, la început, sub titlul «O samă de cuvinte», cu următoarea motivare a cronicarului: «Iar pentru Dumbrava Roşie, cum au arat-o

---

1. *Letopiseţul Ţării Moldovei şi O samă de cuvinte*, Bucureşti 1959, p. 4.

Bogdan-vodă cu leşii, Miron logofătul au lăsat de n-au scris. Dar acee dzicu să nu fie basnă. Şi pentru neamul Movileştilor, şi cum li s-au numit acest nume, dintru Ştefan-vodă cel Bun, Moghila, iar nu-i basnă. Şi altele multe n-or fi ştiut istoricii streini, ca să le pomenească toate. *Deci o samă de istorii mai alese şi noi nu le-am lăsat să nu le scriem. Insă nu le-am scris la rîndul lor, ce s-au pus de o parte înaintea domniii Dabijii-vodă s-au scris. Ce cine va vrè să le creadă, bine va fi, iar cine nu le va crede, iarăşi bine va fi, cine cum îi va fi voia, aşa va face.* Că mulţi istorici streini, de alte ţări, nu le ştiu toate cîte să fac într-alt pămîntu. Tot mai bine ştiu cei de locu decît cei streini, însă ce să face în viiaţa lor, iară nu în delungate vremi, iar istoriile cele vechi mai bine le ştiu istoricii, că le au scrisă iară nu audzite».[2]

Preferinţa pentru izvoarele orale îl duce pe cronicar la introducerea în textul său a unor întîmplări neobişnuite care l-au cucerit, fără îndoială, mai mult prin caracterul literar decît prin cel istoric: «Cînd i-au tăiat capul lui Barnovschii-vodă, calul lui au început a sări, cît n-au mai putut să-l ţie comisul în mînă. Şi scăpîndu-l din mînă, pe loc au cădzut de au murit. Şi vădzind turcii, mult s-au mirat şi au dzis: nevinovat au fost acest om. Şi au cunoscut pe Barnovschii-vodă turcii, că au fost drept, şi s-au căit pentru că l-au tăiat. Şi s-au giurat ca să nu mai taie de acum domn de Moldova. Numai letopiseţul de aceasta nu scrie nimică. Iară oamenii aşè vorbesc că au apucat unii dintru alţii».[3]

Cronicarul trăieşte într-o epocă tulbure, în care au căzut sub securea călăului capete luminate, ca al lui Miron Costin, fără nici o judecată, şi cînd domnul Dimitrie Cantemir, în urma bătăliei pierdute de la Stănileşti, pe Prut, a fost obligat să părăsească tronul ţării şi să plece în pribegie, cu numeroşi boieri, printre care şi Ion Neculce, şi cu un întreg popor de robi.

Intors din pribegie, după nouă ani, cronicarul avea să fie martor la înlocuirea domnilor pămînteni, cu fanarioţii, care nu urmăreau decît profitul personal şi nu arătau nici un fel de înţelegere pentru suferinţele în care se zbătea ţara.

«Om lipsit de ambiţii deşarte, corect în îndeplinirea sarcinilor şi plin de demnitate personală», cum îl defineşte academicianul Iorgu Iordan,[4] patriotul Neculce nu putea să se rezume la o prezentare rece a evenimentelor. Simţul de răspundere, în faţa istoriei, ca şi faptul că tot ce scria era trecut prin inima sa, cum am văzut că a mărturisit singur, l-au pus în situaţia de a participa la toate evenimentele nu ca un simplu spectator, ci ca unul care apără un punct de vedere şi, în consecinţă, ia atitudine în scris.

In funcţie de această atitudine trebuie înţeles şi stilul. Cronicarul recurge, pe de o parte, la înţelepciunea populară a proverbelor şi la vorba simplă, înţeleasă de toată lumea, dar, în acelaşi timp, nu evită, cînd i se pare potrivit, nici termenul căutat. Neculce este unul dintre cei dintîi autori români în scrisul căruia întîlnim cuvinte cu înţeles figurat, ca în exemplul următor: «Avînd Radul-vodă o fată din trupul lui, să fie fugit cu o slugă, ieşind pre o fereastră din curţile domneşti din cetatea Hîrlăului. Şi s-au ascuns în codru. Şi au făcut Radu-vodă *năvod* de oameni şi-au găsit-o la mijlocul codrului, la o fîntînă ce să cheamă Fîntîna Cerbului, lîngă podul de lut. Deci pre slugă l-au omorît, i-au tăiat capul, iar pre dînsa au dat-o la călugărie, de au călugărit-o».[5]

Acelaşi substantiv, *năvod*, apare în scris, în accepţiunea lui figurată, încă la jumătatea secolului al XVII-lea, aproximativ o sută de ani înainte de utilizarea lui de către Neculce, cum rezultă din următorul pasaj extras din *Istoria cea veche şi de multe feluri a marelui învăţător Irodot...*: «Şi, cum lua ostrovul perşii, făcea *năvod* de oameni într-acest chip: se ţinea om de om de mînă, din marea pînă în marea, păr la sfîrşitul ostrovului, şi, aşa, îi vîneză peste tot ostrovul».[6]

Cînd, mai tîrziu, întîlnim, în împrejurări asemănătoare, pe *voloc*, sinonim al lui *năvod*, în opera lui

---

2. *Ibidem*, p. 4-5.
3. *Ibidem*, p. 16-17.
4. *Ibidem*, p. XXII.
5. *Ibidem*, p. 16.
6. Ediţie îngrijită de N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909, p. 321.

Sadoveanu, fără să vrem facem o legătură de dependenţă între cei doi autori; tragem concluzia că M. Sadoveanu a plecat, în această inovaţie, de la exemplul lui Ion Neculce. Faptul pare cu atît mai veridic cu cît în limba de origine nici *năvod*, nici *voloc* nu cunosc sensul figurat.

Dar Neculce nu se opreşte la simple cuvinte, izolate, în tendinţa sa de înnoire a expresiei, ci ne serveşte contexte întregi care stau sub semnul înţelesului poetic: «Gheorghii Ştefan-vodă, cînd era logofăt mare, au fost şedzind odată în divan cu toiagul în gură. Iar Iordachi Cantacuzino cel bătrîn, vel-vistiernic: «Ce dzici în fluier, dumneata logofete? Iar el au răspuns: Dzic în fluier să mi se coboare caprile de la munte, şi nu mai vin. El au răspuns în pildă, şi alţii nu s-au priceput. Că el aştepta oştile ungureşti să vie de preste munte».[7]

Din legendele înserate de Neculce în fruntea letopiseţului său, au luat naştere numeroase opere literare din secolul al XIX-lea, datorate lui Alecsandri, C. Negruzzi, D. Bolintineanu şi altora, după cum tot aici îşi are izvorul unul dintre cele mai realizate romane istorice ale lui Sadoveanu «Zodia cancerului sau vremea Ducăi-vodă». Iată pentru exemplificare, doar, episodul cu «tăierea», de către domn, a celor trei boieri, care s-au hainit, Vasile Gheucă, Gheorghe Bogdan şi Lupul sulgeriul: «Iară în al doile anu au tăiat Duca-vodă pe trii boieri, anumi pe Vasîlie Gheuca vel-vistiernic şi pe Gheorghe Bogdan vel-jicnicer şi pe Lupu sulgeriul, carei au fostu făcut cărţi hicleni, cu iscăliturile lui Dumitraşco-vodă la orheieni şi la lăpuşneni, să să rădice cu oaste, să margă să prindză pe Duca-vodă, cu toată casa lui, şi pre o samă de boieri ai lui, şi cu izvod de ce morţi să-i omoare pe toţi, şi triimiţindu cartea acie cu Lupul sulgeriul, ca cum vrè hi de la singur Dumitraşco-vodă, la căpitanii de la acele ţinuturi. Iar un căpitan, anume Decusară, dac-au înţeles ce scriè într-acea carte, s-au făcut a triimite porunca la alţi căpitani, iar pe de altă parte au şi venit cum mai de sîrgu la leşi, de au mărsu la Buhuş hatmanul de l-au întrebat, c-o lui ştire este? Ce Buhuş, neştiindu nemic de aceste, îndat-au mersu la curte de au spus Ducăi-vodă. Şi Duca-vodă au triimis pe Gheorghiţă Ciudin sărdarul de au prinsu pe Lupul sulgerul cu acea carte vicleană. Iară Ghieuca şi Bogdan nu ştie nemic. Ce cum l-au adus pe Lupul sulgerul la Duca-vodă, l-au întrebat Duca-vodă pe Lupul sulgerul c-o cui învăţătură au făcut aceste. Iar el au spus că l-au trimis Gheuca şi Bogdan. Şi îndată Duca-vodă au triimis nişte bulubaşi cu simeni de i-au luat de pre la gazdele lor şi i-au închisu-i. Şi a doua dzi i-au scos la Divan, între toată boierimea, şi ei nemic n-au mai putut să tăgăduiască faptele lor, şi au spus drept că ei sîntu vinovaţi. Deci Duca-vodă mult i-au mustrat şi au orînduit pe Toader Flondor vel-armaş de le-au tăiat capetili a tustrii dzua amiadzădzi la fîntîna denaintea porţii domneşti. Şi în locul Gheucăi au pus visternic mare pe Toderaşco Cantacozono, ficiorul lui Iordachi celui bătrîn. Fost-au giupîneasa Gheucăi vară primare cu Doamna Ducăi-vodă, Nastasia, dar nemic nu i-au putut folosi».[8]

Influenţa lui Neculce s-a exercitat, cu putere, în special asupra scriitorilor din perioada modernă care şi-au luat subiectele cărţilor lor din istorie. Unii dintre ei au simţit nevoia să-şi exprime, în termenii cei mai hotărîţi, recunoştinţa faţă de primul lor dascăl de limba română. Iată cum îl vede, în discursul său de recepţie la Academie, M. Sadoveanu, acum mai bine de 50 de ani: «Cugetarea ascuţită şi puţintel sceptică, pe care o găsim în proverbe, expresia colorată şi plastică, alternanţa de zîmbet şi tristeţe, tot sufletul poporului, variat ca o primăvară de la noi, — le găsim în cel dintîi povestitor artist al nostru, Ion Neculce, — care nu e un mare cărturar cum au fost Costineştii, şi care vorbeşte ca un răzeş sfătos de odinioară. Năcazurile săracei Moldove, Neculce le-a avut scrise în inima lui, cum spune însuşi. In marginile limbii simple şi înţelepte, a adunat în cronica lui comori de frumuseţi artistice. *Letopiseţul* său mi-i carte de căpătăi, — şi de cîte ori îl deschid mi se umple sufletul de plăceri rare».[9]

---

7. *Letopiseţul*, ed. cit., p. 21.
8. *Ibidem*, p. 67-68.
9. *Poezia populară*, 1923, p. 9.

De cele mai multe ori, legătura dintre opera literară modernă şi izvorul ei cronicăresc, în Neculce, nu e mărturisită şi o stabilim numai pe baza similitudinii tematice ori prin ajutorul numelor proprii, ca în pasajul citat din «Zodia cancerului». Alteori, însă, autorul însuşi ne indică izvorul din care s-a inspirat. Aşa procedează, spre exemplu, George Coşbuc, în «Cetatea Neamţului»: / *Ce-a mai fost, puţin ne pasă.* / *Au plecat polonii-n sus,* / *Iar plăieşii-n jos s-au dus* / *La Neculcea drept acasă,* / *Iar acesta-n cărţi i-a pus.* / *Şi din Dorna pînă-n Tulcea* / *Toţi citesc ce-a scris Neculcea.*[10]

Prin literatura cronicarilor, în genere, şi prin Letopiseţul lui Neculce, în special, limba noastră scrisă se laicizează şi se îmbogăţeşte cu o serie de cuvinte şi de expresii populare. Aceasta nu însemnează că ea s-ar deosebi fundamental de limba textelor bisericeşti. Orientarea către limba vorbită s-a făcut încă în secolul al XVII-lea şi faptul se datoreşte, deopotrivă, cronicarilor Grigore Ureche şi Miron Costin cît şi marilor ierarhi moldoveni, Varlaam şi Dosoftei. Nu uităm, se înţelege, pe cei care s-au îndeletnicit cu literatura cărţilor populare şi pe cărturarii care au pregătit pentru tipar pravilele lui Vasile Lupu şi Matei Basarab. In toate aceste cărţi, indiferent de conţinutul lor, fraza este aproximativ aceeaşi. In orice caz, deosebirile existente dintre diferitele texte nu se explică atîta prin domeniile în care au lucrat unii şi alţii cît prin talentul de care dispunea traducătorul religios, autorul cronicii ori traducătorul cutărei cărţi populare. Caracterul mai apropiat, de limba vorbită, a textelor istorice este conferit, în primul rînd, de vocabularul deosebit, impus de relaţiile sociale, politice, administrative etc. dintre oameni. Cronicarii au introdus, în limba noastră scrisă, numeroase cuvinte turceşti, spre exemplu, de care scriitorul religios n-a avut nevoie niciodată. Vom spune, aşadar, că în aproximativ două secole, cîte s-au scurs de la primele traduceri româneşti pînă cînd şi-a scris Neculce cronica, fraza s-a limpezit şi s-a îndepărtat vizibil de modelele slave de la care au plecat traducătorii din secolul al XVI-lea. Limba vorbită în Moldova s-a aşezat definitiv la baza limbii literare care tocmai în această epocă îşi găseşte sunetul propriu. Toţi cei care s-au îndeletnicit cu scrisul, după Neculce, s-au găsit, cu voie sau fără voie, în situaţia de a urma drumul pe care el l-a trasat acum mai bine de 230 de ani.

Influenţa lui Neculce este vizibilă, cu deosebire, în scrisul marilor moldoveni, de la C. Negruzzi (cu «Alexandru Lăpuşneanu»), pînă la M. Sadoveanu (cu «Fraţii Jderi», «Divanul persian» etc.). Nu-i de mirare, prin urmare, că anume scriitori de astăzi se apleacă peste paginile cronicii sale din care extrag, ca din pămîntul care ne hrăneşte, şi putere şi frumuseţe. Ei se aseamănă acelor copii care îşi cercetează, des, părinţii nu numai ca să cinstească o tradiţie de neînlăturat, ci şi pentru a-şi împrospăta izvoarele fără de care nu pot fi imaginate nici fluviile nici marea.

Izvor al istoriei naţionale, al literaturii şi al limbii literare, cronica lui Neculce face parte din fiinţa noastră. Ea se aseamănă cu ploaia şi cu soarele care ne fecundează pămîntul. Fără ea ni se usucă iarba şi grîul nu rodeşte. Albinele încetează de-a mai produce miere şi copiii nu mai devin bărbaţi niciodată.

Cronica lui Neculce este una dintre primele cărţi în care trecutul şi aspiraţiile poporului nostru sînt exprimate într-o limbă pe care o înţelege toată lumea.

Gv. ISTRATE

10. Poezia a fost scrisă în 1903 şi publicată în „Albina". În volum avea să fie introdusă abia în 1914, în ediţia a V-a din „Fire de tort", p. 75-82. Pasajul citat, la p. 82.

Petru Rareş Voievod şi familia sa

Puternica personalitate a voievodului Ştefan cel Mare a stimulat activitatea fiilor şi nepoţilor săi[1], deşi n-au mai izbutit să stăpînească oamenii şi evenimentele, să le supună şi să le folosească deplin pen-

1. P. P. Panaitescu, *Ştefan cel Mare*, în „Magazin istoric, anul II, nr. 6 (15), iunie 1968, p. 2-8.

tru ridicarea, unitatea şi independenţa Moldovei.

Alexandru, fiul cel mai mare, ca «voievod» al ţării de jos, cu scaun în Bacău [2], se va stinge în urma rănilor primite în lupte. Cînd Ştefan cel Mare zideşte biserica din Războieni pe oasele vitejilor de la Valea Albă, Alexandru nu mai era în viaţă [3].

Bogdan handicapat de pierderea unui ochi, impropriu numit «cel orb» [4], va domni după 2 iulie 1504, pînă la 20 aprilie 1517, timp prea scurt pentru a se ridica la înălţimea părintelui său.

După stingerea din viaţă a lui Bogdan, vor urma la domnie fiii nelegitimi şi nepoţii, dintre care Ştefăniţă, fiul lui Bogdan al III-lea, va dovedi însuşirile războinice ale bunicului, asprimea hotărîrilor împotriva boierilor, dar pripeala în astfel de hotărîri în conjuctura politică nouă îi va aduce neîntîrziat sfîrşitul.[5]

Este vremea în care Sultanul pregătea cucerirea Europei Centrale [6]. Mai întîi turcii începură spolierea Ţărilor române. După 1504 tributul spori de la 4000 la 8000 de galbeni [7]. Relaţiile dintre Moldova şi Ţara Românească erau încordate, necesitînd intervenţia Mitropolitului Maxim Brancovici [8]. Pe plan intern [9], desele schimbări de domni slăbiseră ţara, într-o vreme de mari frămîntări prin care trecea sud-estul Europei [10]. In aceste condiţii «forţele patriotice, mica boierime, ţărănimea şi orăşenimea ridicară în domnie pe Petru Rareş, fiul nelegitim al lui Ştefan cel Mare». S-a accentuat că «domnia lui Petru Rareş se înscrie în istoria poporului român ca o epocă de luptă pentru neatîrnarea ţării, de înflorire economică şi socială» şi, în acelaşi timp, «ca o epocă de înflorire a artei făcînd astfel un luminos pandant aceleia ctitorită de tatăl său, marele Ştefan» [11].

Din cercetarea faptelor înscrise în istoria Moldovei, în cele două domnii (1527-1538 [12] şi februarie 1541-3 septembrie 1546), la voievodul Petru Rareş constatăm «o minte ascuţită, un farmec personal cu care a cucerit şi a uluit Ţarigradul, o închipuire bogată, îndrăzneală neobişnuită, patima riscului, rîvna spre mărire, spre libertate [13], dar şi sentimentul adînc familial [13 bis.], care-l făcea să suspine în lacrimi în timpul fugii sale spre Ciceu, unde-şi ştia familia, sentiment care-i da

---

2. M. Berza, *Trei tetraevanghele ale lui Teodor Mărişescul*, în „Cultura moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare", Editura Academiei R. P. R., 1964, p. 590, nota 4.

3. Alexandru a decedat marţi 26 iulie 1496; M. Berza, *op. cit.*, p. 590, nota 5; Ştefan S. Gorovei, *O bibliografie nescrisă*, în „Magazin istoric", anul VIII, nr. 2 (83) februarie 1974, p. 16; Ştefan N. Popa, *Biserica din Războieni, jud. Neamţ*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", 1974, nr. 3-4, p. 278; Aurelian Sacerdoţeanu, *Descălecători de ţară, dătători de legi şi datini*, în „Magazin istoric", anul III, nr. 11 (22) ianuarie 1969, p. 37-47.

4. N. Gane, *Trecute vieţi de Doamne şi Domniţe*, vol. I, Editura Junimea, 1971, p. 60, „Bogdan orbul"; A. Oţetea, *Istoria României*, voi. III, Editura Academiei R. P. R., Bucureşti, 1962, p. 610: „căruia i s-a zis şi cel orb"; Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Editura de Stat pentru literatură şi Artă, Bucureşti 1955, p. 126.

5. 1517-1527. „Conflictul dintre domn şi boieri s-a soldat cu tăierea capetelor mai multor mari boieri la început şi cu moartea domnului după aceea, Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, *Istoria României Compendiu*, Editura Didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969, p. 178. Ştefăniţă s-a întors din campania împotriva Munteniei bolnav, „purtînd în trupul său boală din care i s-a tras şi sfîrşitul vieţii". Tînărul şi viteazul domn şi-a sfirşit zilele la 14 ianuarie 1527. Soţia sa Stana s-a călugărit; N. Grigoraş, *Un voievod nedreptăţit: Ştefăniţă Vodă*, în „Magazin istoric", anul VIII nr. 2 (83) februarie 1974, p. 13; Al. Alexianu, *Peripeţiile unei nunţi domneşti*, în „Magazin istoric" nr. 2 (23), februarie 1969, p. 23. „Ştefăniţă ar fi fost otrăvit de boieri".

6. A. Oţetea, *op. cit.*, p. 597; D. Ciurea, *Relaţiile externe ale Moldovei în secolul al XVI-lea*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol", vol. X, Editura Academiei R. S. R. Iaşi, 1973, p. 1.

7. Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, *op. cit.*, p. 185, pînă la sfîrşitul veacului al XVI-lea avea să atingă 65.000 galbeni. În plus erau peşcheşurile. Petru Rareş în 1541, a plătit 150.000 de galbeni.

8. *Ibidem*.

9. A. Oţetea, *op. cit.*, p. 610.

10. Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, *op. cit.*, p. 181.

11. Episcop Irineu Crăciunaş-Suceveanul, *Bisericile cu pictură exterioară din Moldova. I*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", nr. 7-9 (iulie-septembrie) 1969, p. 407; A. Oţetea, *op. cit.*, p. 649.

12. După 14 ianuarie 1527 — 18 septembrie 1538, *Documente privind Istoria României*, vol. I, Editura Academiei R. P. R., 1956, p. 488.

13. Dumitru Almaş, *Petru Voievod Rareş*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1970, p. 39-124.

13. bis. I. Ursu, *Petru Rareş*, Bucureşti, 1925, p. 124 — „a fost un bun soţ şi tată de familie".

aripi şi curaj să înfrunte mînia Sultanului, dar şi nostalgia liniştii căminului căutată îndeosebi în a doua sa domnie-după cum scrie Letopiseţul [14].

Dar care sînt membrii familiei voievodului Petru Rareş? Tablourile votive din ctitoriile sale înfăţişează pe unii dintre membrii acestei familii. Astfel, tabloul votiv de la mănăstirea Vatra Moldoviţei ni-l prezintă pe voievodul Petru Rareş, pe Doamna Elena şi pe fiii Iliaş şi Ştefan. Tabloul votiv de la Mănăstirea Humor, ctitorită de Toader Bubuiog, rudă (frate după mamă) al lui Petru Rareş, redă figurile voievodului, al Doamnei Elena şi al lui Ştefan. Tabloul votiv păstrat în copie de la Mănăstirea Rîşca reprezintă pe voievodul Petru Rareş, pe fiii Ştefan, Ruxanda şi Constantin. Tabloul votiv de lă Mănăstirea Probota, păstrat tot în copie, redă pe voievodul ctitor, pe Doamna Elena, pe Iliaş şi pe Ioan.

Astfel, în tablourile votive ale ctitoriilor apar toţi fiii din a doua căsătorie. Dar Petru Rareş are fii şi din prima căsătorie. Deoarece unii dintre aceştia au devenit personaje ale unor opere literare, alţii s-au însoţit cu voievozi care au avut rol cultural în Moldova către sfîrşitul veacului al XVI-lea, cercetătorii s-au preocupat de personalitatea lor. Prezentarea de faţă încearcă să adune datele privind pe toţi membrii familiei voievodului, şi completează documentar ştirile despre ei, socotind această strădanie o modestă contribuţie la sărbătorirea a 450 de ani de la suirea pe tronul Moldovei a voievodului Petru Rareş.

Petru Rareş Voievod şi soţiile sale. Despre viaţa voievodului Petru Rareş înainte de a se sui pe tronul Moldovei posedăm puţine ştiri [15]. Grigore Ureche în capitolul: «De domniia lui Pătru Vodă Rareş, ficiorul lui Ştefan Vodă cel Bun văleatul 7035 ghenuarie 20», consemnează modalitatea alegerii voievodului Petru Rareş după moartea lui Ştefan Vodă cel Tînăr, precizînd că «Pătru Măjariul» e Rareş «dipre numele muierii ce au fost după alt bărbat, tîrgoveţ din Hîrlău de l-au chemat Rareş» [16]. G. Coriolan analizînd textul acesta şi coroborîndu-l cu tradiţia comunicată de I. Neculce [17], conclude că Petru Rareş înainte de a fi ales domn «trăise în ţară ca pescar» [18]. Ideea aceasta o susţine şi Dimitre Cantemir [19] notînd la rîndul său că Petru Rareş «agiunsese într-atîta sărăcie încît era nevoit să-şi ţină zilele cu o îndeletnicire cu totul de rînd, negoţul cu peşte (care la moldoveni se numeşte măjerie) şi i-a dat mai tîrziu acestuia numele de Majă» [20].

Aşadar pe baza acestor ştiri putem deduce că, înainte de a fi ales domn al Moldovei, Petru Rareş se ocupa cu negoţul de peşte, negoţ destul de înfloritor în veacul al XV-lea [21] şi în prima jumătate a veacului al XVI-lea, iazuri cu peşte existînd numeroase. Că negoţul cu peşte nu era un semn de sărăcie îl constatăm din precizarea cronicarului I. Neculce că, Petru Rareş conducea, în zilele chemării sale la tron, 10 care cu peşte avînd înjugate la fiecare car cîte 6 perechi de boi [22].

Deci, «de acasă» din Hîrlău [23], Petru Rareş - Majă-Măjerul - străbătea ţara Moldovei, ajungea la Braşov, era în contact cu egumenii, cu şoltuzii, pîrgarii, cu ţara [24].

---

14. Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 152-153.
15. *Ibidem*, p. 137-138.
16. *Ibidem*.
17. *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955, p. 109.
18. *Petru Rareş înainte de urcarea sa pe tron şi Petru Pribeagul*, Institutul de Arte grafice, Carol Gobl, Bucureşti, 1909, p. 13-16: prezintă documentul din aprilie 1531 din care rezultă că înainte de domnie, Petru Rareş a fost „un ţăran prost", p. 28.
19. *Descriptio Moldaviae*, Editura Academiei R. S. R., Bucureşti, 1973, p. 137.
20. „Maja" era în acea vreme carul mare cu care se transporta peştele", N. Stoicescu, *Cum măsurau strămoşii*, p. 251-254, nota 28 apud Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 148.
21. V. Neamţ, *Exploatarea peştelui în Moldova în secolul al XV-lea*, în „Studii şi Cercetări Ştiinţifice", anul VI, nr. 1-2 (ianuarie-iunie), Editura Academiei R. P. R., 1955, p. 35 „Comerţul cu peşte moldovenesc se dezvolta neîncetat", p. 41; în Moldova în secolul al XV-lea erau pescari numeroşi, rolul lor fiind destul de mare", p. 44; N. Iorga, *Istoria comerţului românesc*, Bucureşti, 1925, p. 188-210; „peştele forma una din bogăţiile ţerii".
22. *Op. cit.*, p. 109.
23. „Hîrlăul era tîrgul Bahluiului, de care sînt legate tradiţiile despre mama lui Petru Vodă, N. Iorga, *op. cit.*, p. 157.
24. Şi poate de la curţi voievodale streine, I. Ursu, *op. cit.*, p. 6. Astfel şi-a însuşit cultura timpului său şi şi-a pus bazele unei valoroase biblioteci pe care a lăsat-o moştenire gine-

Cînd «sfatul ţării» proclamă domn pe Petru Rareş în Hîrlău, la 6 zile după înmormîntarea lui Ştefăniţă Vodă la Putna, voievodul nou ales era căsătorit cu Maria «fiica unui boier»[25], care murind la 28 iunie 1529 a fost înmormîntată la Mănăstirea Putna[26]. Din această căsătorie cunoaştem ca fii pe Bogdan, Maria, Anca şi Chiajna. După decesul primei soţii, Maria, Petru Rareş se recăsători cu Caterina[27] (Katharina), Cătălina[28], Elena, sora[29] mai mică a Doamnei Miliţa-Despina, soţia lui Neagoe Basarab, fiica despotului sîrb Ioan Brancovici şi a Elenei Iaxici-despot şi el. Din această a doua căsătorie Petru Rareş avu fii pe Iliaş, Ştefan, Ruxandra, Constantin şi Ioan.

Fiii lui Petru Rareş Voievod din prima căsătorie. Despre Bogdan, fiul lui Petru Rareş şi al Mariei, ne păstrează ştiri documentele date în perioada 5 februarie 1528-9 martie 1535. Astfel, Bogdan apare în documentele date în Iaşi la 5 februarie 1528[30] şi 7 martie 1528[31], într-un document din 12 martie 1528[32], din 17 martie 1528[33], din 20 martie 1528[34], din 22 martie 1528[35], din 28 martie 1528[36], din 18 mai 1528[36 bis.], din 16 martie 1529[37] şi 17 martie 1529 la Huşi[38], din 22 martie 1529[39], din 23 martie 1529 din Iaşi[40], din 24 martie 1529[41], din 23 aprilie 1529[42] şi 3 martie 1530 date în Hîrlău[43], din 9 martie 1531 dat în Vaslui[44], în 13 martie 1532[45], în 28 aprilie 1532 din Hîrlău[46], în 5 martie 1533 din Vaslui[47], în 18 martie 1533 din Huşi[48], în 28 martie 1533 din Suceava[49]. După această dată în documente e menţionată «credinţa fiilor săi Iliaş şi Ştefan»[50], Bogdan nu mai apare. In aprilie 1565, Bogdan, care se afla la Viena unde «avea favoruri la curtea imperială»[51], a fost trimis de imperiali contra lui Lăpuşneanu, «comparat cu Nero, cu 300 de unguri şi valahi».

Despre Maria cunoaştem[52] că a fost căsătorită cu Gherghina Balica. După moartea timpurie a lui Gherghina pitarul, văduva Maria se recăsători cu Ion Moghilă[53], logofăt, şi el văduv, care avea copii pe Teodor Moghilă, viitor logofăt şi ctitor al mănăstirii din Burdujeni, pe Scheauca-Anca căsătorită cu Leontie Balica Hatmanul şi pe Greaca.

Anca se căsătoreşte cu Vlad voievodul Ţării Româneşti, care se înecă.[54] Chiajna[54 bis.] care moşteneşte curajul şi dîrzenia slăvitului ei bunic,[55] se căsători cu Mircea

---

relui său Alexandru Lăpuşneanu: Al. Gonţa, *Un aşezămînt de cultură de la Alexandru Lăpuşneanu pe Valea Secului, înainte de ctitoria lui Nistor Ureche: Schitul lui Zosin*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an. XXXVIII (1962), nr. 9-12, p. 694.

25. N. Gane, *op. cit.*, p. 52.
26. D. Almaş, *op. cit.*, p. 29.
27. În 1530, N. Gane, *op. cit.*, p. 333, nota 21.
28. Ea însăşi semnează „Katharina", I. Ursu, *op. cit.*, p. 134, sinonim cu Catalina, N. Gane, *op. cit.*, p. 52.
29. *Ibidem*, p. 52, o consideră „soră". La fel, D. Almaş, *op. cit.*, p. 39. Diacon Gheorghe Lungu, *Biserica Sf. Gheorghe din Botoşani*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an XXXV (1960), nr. 9-12, p. 673 o consideră „nepoată a Doamnei Miliţa-Despina".
30. „Credinţa voievodului şi a fiului său Bogdan", *Catalogul Documentelor Moldoveneşti*. vol. I, 1387-1620, Bucureşti, p. 100, doc. nr. 346.
31. *Ibidem*, doc. nr. 348.
32. *Ibidem*, doc. nr. 349.
33. Dat în Vaslui, *ibidem*, doc. nr. 351 şi doc. nr. 352.
34. *Ibidem*, doc. nr. 352.
35. Dat în Vaslui, *ibidem*, doc. nr. 354.
36. *Ibidem*, dat în Huşi, doc. nr. 355.
36. bis. *Ibidem*, dat în Suceava, doc. nr. 337.
37. *Ibidem*, doc. nr. 358.
38. *Ibidem*, doc. nr. 359.
39. *Ibidem*, doc. nr. 360.
40. *Ibidem*, doc. nr. 361.
41. *Ibidem*, doc. nr. 362.
42. *Ibidem*, doc. nr. 363.
43. *Ibidem*, doc nr. 365.
44. *Ibidem*, doc. nr. 368.
45. *Ibidem*, doc. nr. 370.
46. *Ibidem*, doc. nr. 371.
47. *Ibidem*, doc. nr. 372.
48. *Ibidem*, doc. nr. 374.
49. *Ibidem*, doc. nr. 375.
50. *Ibidem*, doc. nr. 377, dat în Vaslui la 9 martie 1535.
51. D. Ciurea, *op. cit.*, p. 28.
52. Al. Gonţa, *Mănăstirea Balica din Iaşi o ctitorie din veacul al XVI-lea a boierilor Buzeşti din Ţara Românească*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XL (1964), nr. 5-6, p. 279.
53. Avură fii pe Ieremia şi Simion Movilă, Pr. Gh. Baltag, *Arhitectura bisericească în epoca lui Petru Rareş*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIV (1968) nr. 5-6, p. 281; Pr. Gh. Mihoci, *Paraclisul lui Simeon Movilă de la Dobrovăţ*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LIII (1977), nr. 1-3, p. 178.
54. N. Grigoraş, *op. cit.*, p. 7.
54 bis. Ştefan Andreescu, *Mircea Ceobanul un tiran?* în „Magazin istoric", anul A, nr. 9 (54) sept. 1971, p. 53, „Chiajna-Ana"; N. Gane, *op. cit.*, p. 72, pune zub semnul întrebării dacă Anca şi Chiajna erau aceeaşi persoană; I. Ursu, *op. cit.*, p. 134, nota 2 nu lasă să se înţeleagă că Chiajna ar fi din prima căsătorie.
55. D. Ciurea, *Domnia lui Vlad Vodă înecatul* (7 iunie 1530 — octombrie 1539), în „Cercetări istorice" anul XVII, vol. XVII, Presa Bună Iaşi, 1943, p. 251.

Ciobanul, fiul natural al lui Radu cel Mare al Munteniei. Nunta se oficie la Iaşi. Sosiră oaspeţi la nuntă, între care şi căpitanul Cherepovici, a cărui fiică, după 17 ani, va ajunge nora miresei Chiajna[56]. Mircea Ciobanul domni în mai multe rînduri (1545-1552, 1553-1554 şi 1558-1559). Mazilit în 1554, Chiajna călători la Ţarigrad, se împrieteni cu cadînele şi Mircea reocupă tronul. Moare în 1559 fiind înmormîntat la biserica Sf. Anton din Bucureşti.

«Moartea lui Mircea Ciobanul şi numirea de către turci a fiului său minor Petru ca domn al ţării, sub tutela mamei sale Chiajna, au prilejuit dezlănţuirea a noi şi violente lupte feudale interne în care se înfruntau puterea centrală, avînd în jurul ei grupuri de boiernaşi şi vechea boierime mare răzvrătită»[57]. A urmat înfrîngerea Chiajnei la Românești, apoi înfrîngerea boierilor pribegi la Serpăteşti şi Boian. In 1568 Petru este mazilit şi surghiunit cu mama sa la Konieh, iar în locul său este numit fiul lui Mircea, Alexandru (1568-1577). Petru moare la vîrsta de 23 ani în exil[58].

Deosebită activitate desfăşoară Chiajna cu privire la viitorul fiilor ei. Pe Anca o căsătoreşte cu banul Neagoi. Pe Alexandra, cu cămărașul Gheorghe Hrisoverghi, iar după decesul acestuia, cu Stamate Paleologul, nepotul Patriarhului Iosif.[59] In iulie 1562 plănuieşte s-o logodească pe Dobra cu Despot Vodă dar logodna nu se oficiază. In exil Chiajna o va căsători cu Murad, fiul Sultanului şi moştenitor al tronului. Pe Petru, voievodul, îl căsătoreşte cu Elena Cherepovici, la 22 august 1554, avură o fiică[60], Theodora-Tudoriţa, dar nefiindu-i pe plac Chiajnei, aceasta o trimise la părinţi în Sibiu. Peste tot pe unde a trecut, caracterul ei nestăvilit s-a manifestat uneltind, condamnînd şi comandînd, setoasă de putere şi de averi, de fast şi de glorie, cu trăsături sufleteşti puternice, capabile să fie materializate literar, cum, au făcut-o Al. Odobescu şi N. Gane.

In exil, Chiajna unelti. Făcu să fie numit în Moldova Iancu Sasul din Braşov, fiu nelegitim al lui Petru Rareş, care şi domni în locul lui Petru Şchiopul (1579-1582)[61]. Intervine pentru coroana Poloniei. Sărăceşte. Fiii ei cei mai mici, Mircea şi Radu trec la mahomedanism, ea însăşi se pare că a îmbrăţişat mahomedanismul şi la vîrsta de 63 ani moare, mormîntul ei rămînînd necunoscut[62].

Fiii lui Petru Rareş-Voievod din a doua căsătorie. Cel întîi născut din a doua căsătorie Iliaş[63] a fost ostatec la Constantinopol, unde a locuit în casa unchiului mamei sale, Mehmed Socolo[64]. Urmînd la tron lui Petru Rareş, decedat la 3 septembrie 1546 şi înmormîntat la Probata, Iliaş a adus favoriţii pe Nour, pe turcul Hadîr şi mulţi tineri turci. La 10 iunie 1551 era turcit[65], dar «ţara» încă nu ştia. Ureche şi Azarie condamnă turcirea voievodului în cuvinte aspre[66]. Numele său a fost şters din pisaniile bisericilor din Roman şi Tg. Frumos[67].

Lui Ilia-Ilieş turcit, sub numele de Mehmed, i se dădu sangeacul de Silistra[68], apoi fu exilat la Brusa în Asia Mică, unde i se pierdu urma[69]. Istoricii conclud: «Părăsirea tronului şi turcirea lui Iliaş sînt expresia neputinţei domnului de a rezolva problemele interne şi externe ce i se puneau, a capitulării lui în faţa presiunii crescînde a Porţii şi a boierilor»[70].

După Iliaş, urmă la domnie fratele său Ştefan (11 iunie 1551), dar nefiind pe placul boierilor aceştia uneltiră asupra lui şi din Hîrlău

---

56. N. Gane, *op. cit.*, p. 72.
57. A. Oţetea, *op. cit.*, p. 911.
58. *Ibidem*, p. 911.
59. N. Gane, *op. cit.*, p. 80.
60. *Ibidem*, p. 78.
61. N. Gane, *op. cit.*, p. 83.
62. *Ibidem*, p. 81, 83.
63. Pr. Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 277, consideră pe Iliaş-Ilie fiu natural al lui Petru Rareş.
64. N. Grigoraş, *op. cit.*, p. 4.
65. D. Ciurea, Relaţiile, *op. cit.*, p. 17, fixează data turcirii lui Iliaş 30 mai 1551.
66. N. Grigoraş, *op. cit.*, p. 5.
67. *Ibidem*, p. 5; Dinu C. Giurescu, *Ioan Vodă cel viteaz*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 32 „numele lui Iliaş a fost scos din evangheliarul de la Voroneţ, scris în acest timp".
68. D. Ciurea, *op. cit.*, p. 17.
69. N. Gane, *op. cit.*, p. 59.
70. A. Oţetea, *op. cit.*, p. 900; Şerban Papacostea, *O veche tipăritură despre Moldova, la mijlocul secolului al XVI-lea*, în „Studii", Bucureşti, 1969, nr. 3, p. 459-464, recenzie în „Studii teologice", XXII, nr. 7-8 (1970), p. 606-607 de C. Bărbulescu, prezintă date valoroase privind domniile lui Iliaş şi Ştefan Rareş.

informară pe I. B. Castaldo și pe Andrei Bathory că l-au înlăturat pe Ștefan din domnie, fapt împlinit la 1 septembrie, în tabără la Tuțora pe cînd voievodul dormea [71], asasinîndu-l cu toți turcii care alcătuiau paza sa [72]. In locul său fu ales Joldea pe care îl logodiră cu sora fostului voievod, Ruxandra [73]. Pornind în convoi spre Suceava, ca să-l conducă pe Joldea la logodnica sa și să facă nunta, la Sipote, oaste polonă condusă de Moțoc le iese înainte, prinse pe Joldea [74], îi crestară nasul trimițîndu-l la mănăstire, iar în locu-i proclamară în Hîrlău domn pe Petru, fiul lui Bogdan al III-lea, nepot al lui Ștefan cel Mare, care deveni cunoscut în istorie sub numele de Alexandru Lăpușneanu [75]. Noul domn se căsători cu Ruxandra Rareș. A avut o domnie zbuciumată, zugrăvită de Iacob Negruzzi în celebra sa nuvelă. «Adevăratul chip al lui Alexandru Lăpușneanul a fost reconsiderat» [76]. El a domnit între anii 1552 (sfîrșitul lui septembrie) și 1561 (18 noiembrie) și, după o întrerupere, domnia lui Despot și Ștefan Tomșa, între anii 1564-1568. Către sfîrșitul vieții se călugări primind numele de Pahomie și fu înmormîntat la ctitoria sa, Mănăstirea Slatina în 5 mai 1568 [77]. Ruxandra, rămasă văduvă la 33 de ani, s-a îmbolnăvit în noiembrie 1569 și la 12 a lunii a murit. A fost îngropată lîngă soțul ei [78]. Alexandru Lăpușneanul și Ruxandra Rareș au avut fii pe: Ionașcu, Bogdan, Mihail și Petru și fiice pe: Teodora, Teofana și Cneajna-Cheajna, - pe care o căsătoriră cu Vasile Balțatul, iar după moartea acestuia cu Apostolache, mare comis [79]. Bogdan fiul lor mai mare a fost ales domn în martie 1568. Dovedindu-se a fi prea plecat Poloniei a fost înlăturat «în condiții stranii» [80]. Ceru în căsătorie pe fiica marelui cancelar Dembinski [81], iar pe surorile sale le căsători cu nobili polonezi [82]. Ieșit din Moldova, a fost pus în lanțuri de Christofor Zborowski și eliberat cu răscumpărare la cererea regelui polon. Cum s-a aflat că a fost scos din domnie i s-au confiscat bunurile din Cracovia pentru satisfacerea creditorului său Carlo Soderini din acel oraș [83]. In martie 1573 se spunea că Bogdan Lăpușneanu se va retrage lîngă Casowa. In 1574 era în «Moscovia». In 1575 avea legături cu H. Rueber prin Albotă și Drăgan logofăt [84].

Constantin Rareș în timpul domniei lui Iliaș și Ștefan, se pare că a

---

71. D. Ciurea, *op. cit.*, p. 18.

72. A. Oțetea, *op. cit.*, p. 902; I. Minea, *Despre sfîrșitul lui Ștefăniță Vodă Rareș și ceva despre Alexandru Lăpușneanu*, în „Cercetări istorice", anul X-XII, Iași, 1936, p. 201.

73. N. Gane, *op. cit.*, p. 60.

74. A. Oțetea, *op. cit.*, p. 902.

75. Mama sa Anastasia, de loc din Lăpușna, de aici Lăpușneanu, N. Gane, *op. cit.*, p. 66.

76. Constantin C. Giurescu, *Adevăratul chip al lui Alexandru Lăpușneanu*, în „Magazin istoric", anul V, nr. 6 (51) iunie 1974, p. 46-49, socotește domnia sa „pozitivă"; N. Iorga, *op. cit.*, p. 174 „pe care din ce în ce mai mult ajungem să-l cunoaștem și supt altă latură decît a tiranului setos de sînge"; Șt. Bîrsănescu, *Pagini nescrise din Istoria culturii Românești*, Editura Academiei R. S. R., București, 1971, p. 200, Capitolul „Un început de formulare a unei teorii de politică a culturii în secolul al XVI-lea la români, Contribuții pe marginea unei scrisori a lui Alexandru Lăpușneanu" figură plină de contradicții și cap. „Colegiul din Hîrlău", p. 257-259, care întregește personalitate lui Alexandru Lăpușneanu.

77. Două fapte cu implicații politico-sociale și familiare sînt legate de persoana voievodului Alexandru Lăpușneanu: 1. Mutarea capitalei Moldovei de la Suceava la Iași, N. Gane, *op. cit.*, p. 66; Dan Bădărău și I. Caproșu, *Iașii vechilor zidiri, pînă la 1821*, Editura Junimea, Iași, 1975, p. 57, sînt de părere că această afirmație este neîntemeiată, căci „într-o epocă în care peregrinarea continuă a domnilor împreună cu întreaga lor curte, constituia o obișnuință în întreaga lume feudală, „noțiunea de capitală însăși nu putea avea accepțiunea de astăzi și conclud: „Așadar Iașii devin capitală a Moldovei în accepțiunea modernă a acestui cuvînt, la mijlocul secolului al XVII-lea, odată cu părăsirea definitivă de către domnie a sistemului reședințelor" p. 58- 2. După moartea voievodului Petru Rareș, soția sa Elena „se retrase în Botoșani, orașul ei", al Doamnei și se dedică zidirilor și înzestrărilor de biserici. În 1552 a fost ucisă de ginerele ei, Alexandru Lăpușneanu; I. Ursu, *op. cit.*, p. 134, nota 2; La fel N. Gane, *op. cit.*, p. 66, care opinează „o mai temeinică cercetare".

78. N. Gane, *op. cit.*, p. 69.

79. C. Andreescu, *Domnița Cneajna fiică a lui Alexandru Lăpușneanu*, în „Cercetări istorice", an X-XII, nr. 2, Iași, 1936 p. 237-238; Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 185; Uricarul XIV, Iași, 1889, p. 107-111.

80. D. Ciurea, *op. cit.*, p. 30: februarie 1572.

81. *Ibidem*, p. 31; N. Gane, *op. cit.*, p. 68, numește pe fiica lui Ion Farlan din Lwow.

82. *Ibidem*, numele celor doi nobili poloni Gașpar Pomievschi și Christofor Sborosski.

83. D. Ciurea, *op. cit.*, p. 31.

84. *Ibidem*.

fost ostatec[35] la Constantinopol. E amintit în documentele din 8 aprilie 1547, din 28 aprilie 1551, din 25-29 aprilie 1552 şi din aprilie 1552 fără specificarea zilei. Din Documentul din 28 martie 1552 aflăm că el a fost trimis de Sultan în Moldova, solie către voievodul Ştefan, fratele său, ca din ce-i datora ţara Moldovei pentru bir, voievodul Moldovei să folosească jumătate pentru armată cu porunca să fie gata să intre în Transilvania. Reîntors din Constantinopol, se pare că unii dintre boieri l-ar fi susţinut la domnie contra lui Alexandru Lăpuşneanu. In acest timp, Constantin s-a îmbolnăvit şi la 27 mai 1554 moare, se crede otrăvit[86], la Constantinopol.

Despre Ion, care ar fi murit la o vîrstă fragedă, cel mult doi ani, pictat în 1532[87], relatează Sorin Ulea.

Fiii naturali ai Voievodului Petru Rareş. S-a afirmat că Iliaş ar fi fiu natural al lui Petru Rareş[88]. S-a menţionat, de asemenea, că Ion Vodă cel Cumplit ar fi fiu natural al voievodului Petru Rareş[89]. Intr-un studiu închinat acestui voievod, Dinu C. Giurescu menţionează că acesta a fost fiu natural al lui Ştefăniţă Vodă[90]. Fiu nelegitim al lui Petru Rareş voievod e Iancu Sasul[91], pentru care din exil intervine Chiajna. Inlocuieşte la tronul Moldovei pe Petru Schiopul, la 21 septembrie 1579. Iancul Sasul s-a obligat să dea 50.000 ducaţi anual Sultanului, 80.000 sultanei mame şi lui Sinan Paşa cîte 20.000, iar vizirului şi 150 de cai[92]. In iulie 15, Iancu Sasul a trimis la Constantinopol cazaci atraşi de el cu promisiunea înrolării ca mercenari. Din martie 1581 circulau versiuni despre înlocuirea lui Iancu Sasul, care urma să fie dus de un ceauş la Istanbul[93]. Intr-un document din 20 ianuarie 1582, dat în Suceava, Iancu Sasul făcea menţiunea fugii lui Ieremia Movilă, fost ceaşnic, şi Balica, fost hatman, în «Ţara Leşească». Iancu Sasul şi-a asigurat un adăpost prin Iohann Rueber, la Kesmark, în Zips şi voia să treacă cu forţa prin teritoriul polon spre Germania. Relaţiile lui Iancu Sasul cu Rueber au fost denunţate Sultanului de Chr. Dzierzek, în ianuarie 1582. Iancu Sasul avea intenţia să treacă pe la Trotuş spre Kesmark. Luat captiv la Sniatin, la 14 septembrie 1582, de starostele Mikolav Zazlowiecki i s-au luat banii, reclamaţi apoi de turci[94]. Spoliat de bunurile sale, Iancu Sasul a fost decapitat la 28 septembrie 1582, la Lemberg, «ca rebel şi tulburător al păcii şi oprimător al sărăcimii»[95]. Inainte de moarte, declarînd că s-a convertit din luteran la catolicism a fost înhumat la biserica bernardinilor din Lwow.[95]

Concluzii. Incontestabil desfereca̧ţi de podoabele voievodale, membrii familiei lui Petru Rareş, ca oameni, au fost nefericiţi. Presaţi de evenimente şi incomodaţi de conjuctura politico-socială internă şi externă n-au stăpînit vremurile în cadrul cărora şi-au desfăşurat activitatea. Iar dorinţa de neatîrnare, de autonomie n-a căpătat consistenţă, nu s-a materializat, ci a rămas o stare de vis. Această năzuinţă a purtat-o poporul român de-a lungul veacurilor pînă ce a izbutit astăzi să înalţe steagul libertăţii şi independenţei ctitorind viaţa nouă din Patria noastră.

Pr. Iustin GAŞPAR

85. N. Grigoraş, *op. cit.*, p. 5.
86. *Ibidem.*
87. *Portretul funerar a lui Ion, un fiu necunoscut al lui Petru Rareş şi datarea ansamblului de pictură la Probota*, în „Studii şi Cercetări de Istoria Artei", nr. 1, 1959, p. 65-66; Ştefan S. Gorovei, *Taina mormîntului domnesc de la Rădăuţi şi piatră de la Probota*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei XLV (1969), nr. 5-6, p. 370, crede că e vorba de un alt mormînt.
88. Nota 83.
89. Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, *op. cit.*, p. 191.
90. *Ioan Vodă cel viteaz*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, ed, II-a, p. 26; Al. Gonţa, *Adunarea ţării din primăvara anului 1572 în Moldova*, Bucureşti, 1971.
91. „Iancu Sasul fiul lui Petru Rareş şi al nevestei de meşter din Braşov", N. Iorga, *op. cit.*, p. 191; sas ardelean, fost servitor al lui Despot"; D. Ciurea, *op. cit.*, p. 25; N. Gane, *op. cit.*, p. 83.
92. D. Ciurea, *op. cit.*, p. 35.
93. *Ibidem*, p. 36.
94. *Ibidem.*
95. *Ibidem.*

Un evangheliar manuscris de la jumătatea secolului al XVIII-lea

Intre alte materiale descoperite în cadrul activităţii la O.P.C.N. Vaslui este şi un evangheliar ma-

nuscris de la mijlocul secolului al XVIII-lea. El se afla la parohia Măluşteni şi a aparţinut schitului Ghireasca de pe teritoriul acestei comune. De pe prima pagină a evangheliarului rezultă că a fost scris în anul 7262 (1754) martie 26, de Ilie Costache biv vel stolnic, care l-a dăruit bisericii de la Ghireasca spre pomenirea sa şi a familiei sale.[1]

Schitul Ghireasca se pare că ar fi fost înfiinţat pe la anul 1680[2] şi cu toate că nu există vre-o pisanie sau alte însemnări despre numele ctitorului, se poate presupune că acesta a fost un membru al familiei boierilor Costăcheşti. In sprijinul acestei supoziţii vine şi faptul că acum biv vel stolnicul Ilie îi dăruia Evangheliarul pentru a cărui întocmire, am putea spune chiar artistică, după cum se va vedea, a depus o deosebită străduinţă.

Familia Costache, originară de prin partea ţinuturilor Tutovei şi Fălciului, a fost una dintre cele mai influente în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi în prima jumătate a celui următor. Din cronica lui Ion Neculce este cunoscută şi sub numele de Gavriliţeşti, ce li se trăgea de la acel Gavriliţă Costache, care încercase să joace un rol mai important în istoria zbuciumată a Moldovei la acea vreme.[3]

Familia Costache a devenit curînd numeroasă. Din ramura care s-a numit şi Negel s-a tras Mitropolitul Veniamin, personalitate de vază în istoria Bisericii şi a culturii din Moldova al cărui frate, vornicul Şerban a fost căsătorit cu o Văcărească, ce era sora soţiei domnitorului Constantin Ipsilanti. Din altă ramură, bîrlădeană, a rezultat mai tîrziu Manolachi Costache Epureanu, şeful partidului conservator şi prim ministru în vremea lui Alexandru Ioan Cuza.

Revenind la Ilie Costache, «autorul» evangheliarului manuscris de la Ghireasca, acesta era fiul unui alt Gavril, la rîndul său fiu a lui Lupu Gavriliţă Costachi,[4] cel care cu prilejul războiului din 1711 a trădat pe Cantemir, iar curînd apoi a trebuit să plătească cu capul pentru politica sa plină de intrigi faţă de primii domnitori fanarioţi.[5] Ilie Costache a fost căsătorit cu Aniţa, fiica vornicului Mihai Sturza, deci înrudit şi el cu o familie mai numeroasă şi mai influentă încă.[6] Ascendenţa sa pe scara rangurilor boiereşti şi a dregătoriilor a fost destul de însemnată şi rapidă la un moment dat. In anul 1742 era doar biv vel armaş,[7] iar la data scrierii evengheliarului, 1754, era biv vel stolnic,[8] pentru ca un an mai tirziu, la 1755 să aibă rangul de vel paharnic şi să fie citat ca făcînd parte din sfatul domnesc.[9] Un document din anul 1762 îl arată fiind biv-vel ban,[10] iar în «sama vistieriei» din anul 1763 se arată că la 16 aprilie a fost îmbrăcat cu caftan de vel spătar.[11] A stat cîţiva ani în acest rang, fiind între timp, după cum reiese dintr-o poruncă domnească din 8 februarie 1766, ispravnic al ţinutului Dorohoi, unde el stăpînea moşia Hudeşti.[12] Un an mai tîrziu însă, la 1767 apare ca vornic, atingînd astfel aproape ultima treaptă a rangurilor boiereşti.[13] Curînd a încetat din viaţă, se pare fără a fi prea înaintat în vîrstă, la o dată care nu se

---

1. *Evanghelia*, 1754, manuscris : „Această sfîntă şi dumnezeiască evanghelie am scris-o, eu cu mîna mea, mult păcătosul, robul lui Dumnezeu, Ilie Costache biv vel stolnic şi am dat-o la sfînta biserică care se chiamă Ghireasca la care iaste hramul Sf. Marele mucenic Gheorghe. Şi am dat-o ca să fie pentru pomenirea noastră, a robilor lui Dumnezeu Ilie, Aniţa şi fii lor Mihalache, Maria şi s-au scris această sfîntă evanghelie cînd au fost umbla văleatul de la zidirea lumii 7262 (1754) în luna lui Martie 26".

2. Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, 1974, p. 326.

3. C. A. Stoide, *Izvodul Costăchesc*, în „Studii şi articole de istorie", Bucureşti, IV, 1964, p. 7.

4. O. G. Lecca, *Familiile boiereşti române — istorie şi genialogie după izvoare autentice*, Bucureşti, 1899, p. 297.

5. I. Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Ediţia Iorgu Iordan, Bucureşti, 1975, p. 248.

6. O. G. Lecca, *op. cit.*, p. 297 şi Gh. Ghibănescu, *Spiţa familiei Costache (după documente şi acte)*, în „Buletinul „Ion Neculce", Iaşi, 1923, fasc. 3, p. 208-227.

7. *Documente privind relaţiile agrare din veacul al XVIII-lea, Moldova III*, Bucureşti, 1905, p. 248 (în continuare se va cita D.R.A.M.).

8. *Evanghelia*, manuscris, 1754, foia de titlu.

9. *D.R.A.M. III*, p. 322.

10. N. Iorga, *Documente referitoare la familia Callimachi, III*, Bucureşti, 1903, p. 186.

11. Arhivele Statului Iaşi. tr. 1768, nr. 1, f. 226 r.

12. *D.R.A.M. II*, p. 411.

13. N. Iorga, *op. cit.*, p. 217.

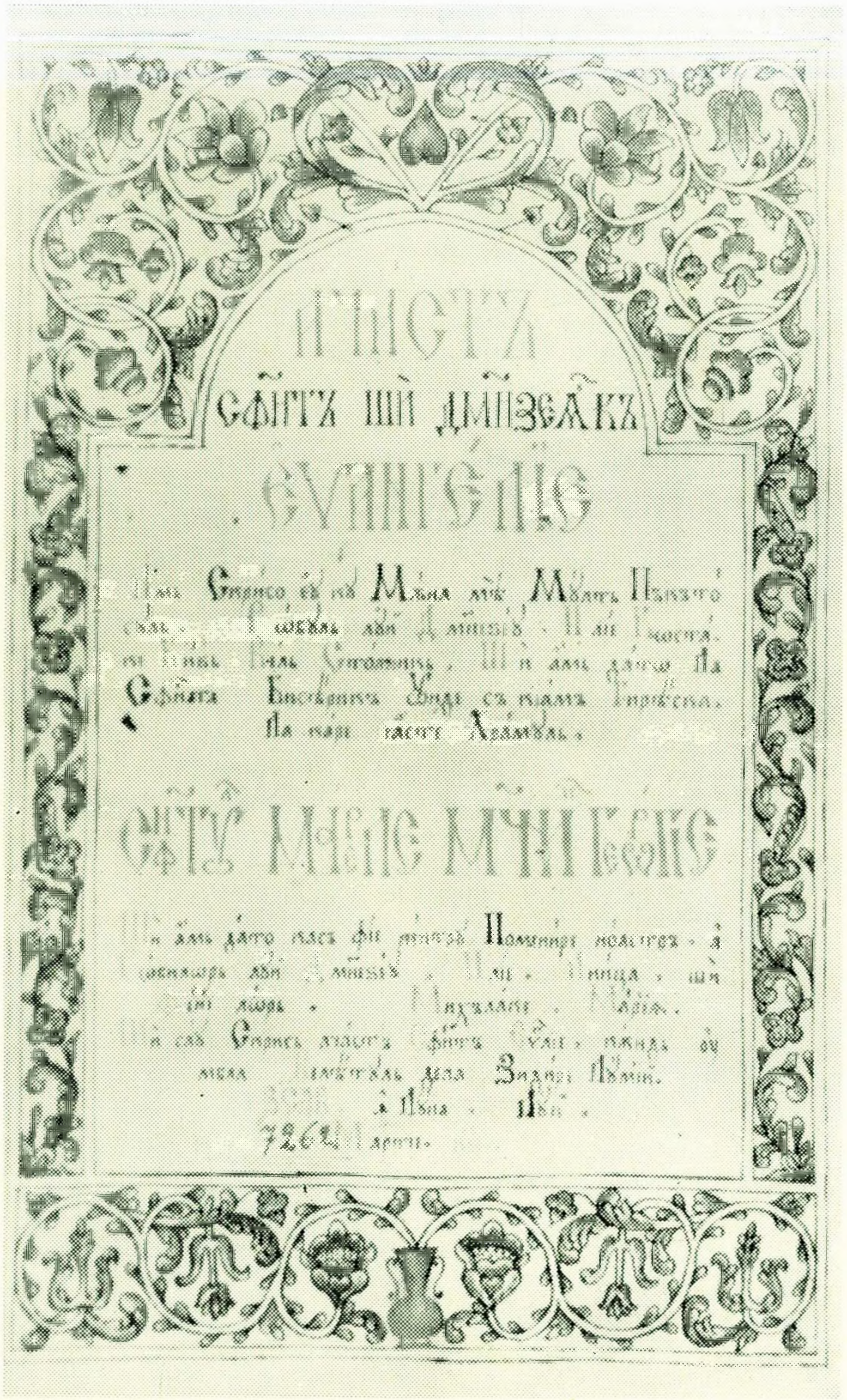

Evanghelia din 1754. Foaia de titlu.

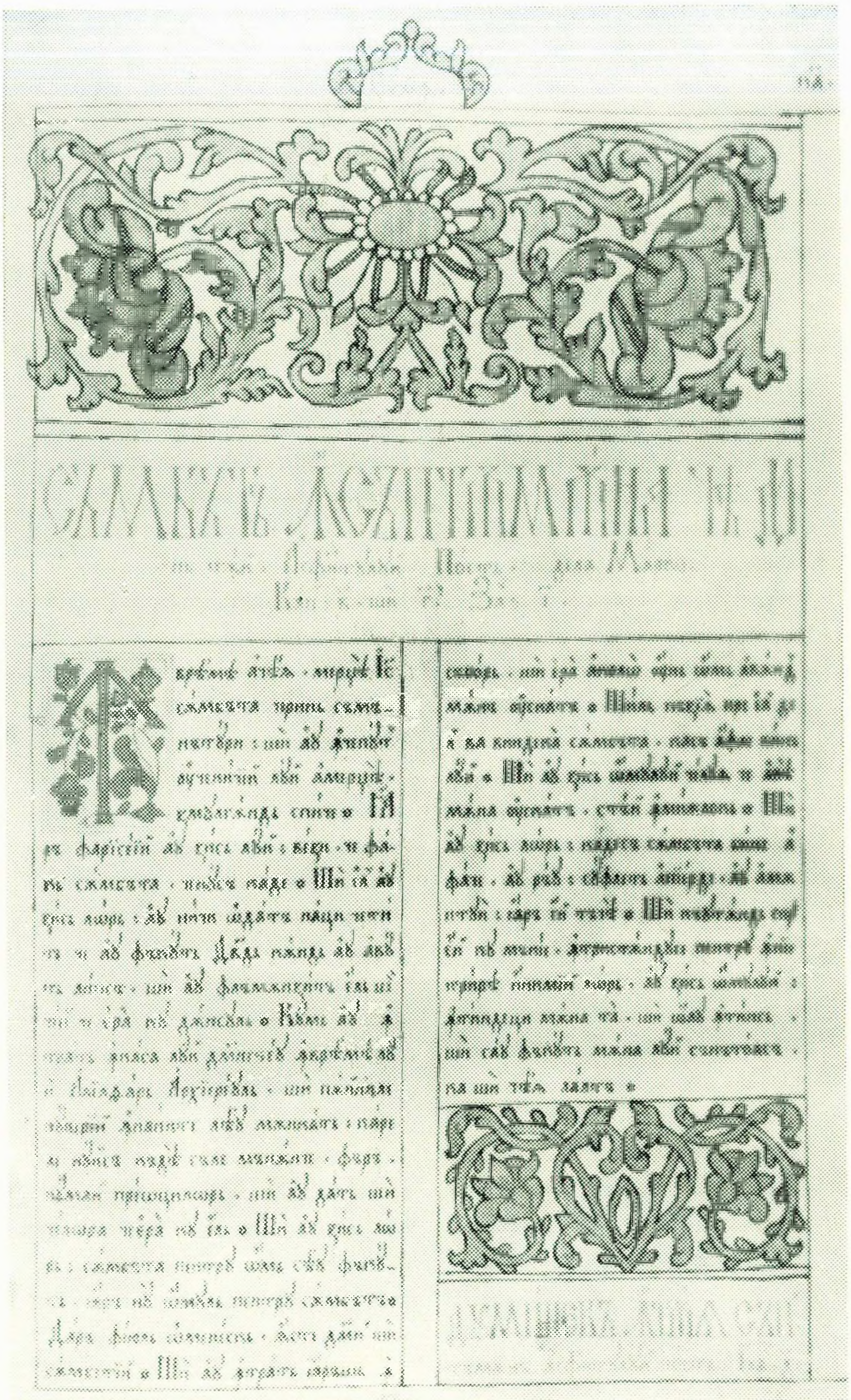

Evanghelia din 1754. Frontispiciu.

cunoaşte încă, deoarece la anul 1773, proprietar la Hudeşti apare fiul său Mihalachi, al doilea spătar.[14]

Rezultă aşadar, că boierul Ilie Costache, era, la data cînd scria manuscrisul evangheliarului, un om în puterea vieţii, s-ar putea spune chiar tînăr încă. După cum se vede din caligrafia manuscrisului avea o mînă sigură şi o vedere foarte bună.

Referitor la cauzele care l-au determinat să copie această evanghelie, ele rămîn necunoscute nouă, mai ales că autorul nu a lăsat nici o mărturie în acest sens. Se poate să fie vorba de îndeplinirea unui canon, obicei ce exista la acea vreme. Studierea atentă a manuscrisului întăreşte faptul că Ilie Costache era un boier învăţat, cu reale talente de caligraf şi desenator.

Evanghelia copiată de Ilie Costache cuprinde 139 file, numerotate de la 1 pînă la 135, primele 3 file şi ultima filă fiind nenumerotate, 4 picturi în peniţă şi penson reprezentînd pe cei patru evanghelişti frontispicii şi chenare ornate cu flori de lotus şi frunze de acant, colorate cu cerneală de aur, litere capitale ornate şi ele cu aceeaşi cerneală. Manuscrisul prezintă şi o frumoasă legătură din lemn şi piele avînd pe cele două coperţi două medalioane din bronz înfăţişînd răstignirea lui Iisus şi pe cei patru evanghelişti. Aceste medalioane sînt realizate prin tehnica impresiunii ca şi ornamentul marginal cu motive geometrice şi florale şi care este aurit cu bronz. Deşi a fost folosit ca obiect de cult, manuscrisul nu este deteriorat prea tare. Lipsesc doar încuietorile metalice, o parte din legătură este distrusă la cele două capete, iar multe foi au pete de ceară şi urme de folosire manuală.

In legătură cu izvoarele utilizate, autorul, pe ultima pagină nenumerotată, consemnează următoarele: «şi aceasta iarăşi să ştii, o iubitorule de Hristos cetitor, că de vei potrivi această sfîntă evanghelie, cu niscar izvoade greceşti şi rumâneşti tipărite mai denainte, să ştii pe multe locuri nu să va potrivi la cuvinte, pentru că eu am urmat tălmăciturii izvodului părintelui Damaschin, episcopul, dascălul cel mare, alcătuit după tălcuiala lui Teofilact şi pînă i-am cetit tîlcul n-am aşăzat fieştecare cuvînt». Este mai greu de presupus că Ilie Costache a consultat opera lui Teofilact în original şi credem că a folosit mai curînd ediţia bilingvă greco-română a evangheliei publicată în 1692 la Bucureşti,[15] şi aflată în biblioteca familiei, deoarece aceasta fusese dăruită bunicului său Lupu Costache, cu autograf, de către Constantin Cantacuzino la 24 mai 1694.[16] Tot într-o perioadă anterioară mai fuseseră tipărite cîteva evanghelii cum este aceea de la Snagov din 1697, tipărită sub îngrijirea lui Antim Ivireanul, sau cea de la Rîmnic, din anul 1705, apărută sub îndrumarea aceluiaşi cărturar,[17] ca şi evangheliile de la Bucureşti din 1743 şi 1753.[13]

Comparînd foile de titlu şi ultima foaie, nepaginată, de la sfîrşitul cărţilor, cu evanghelia lui Ilie Costache, am ajuns în această etapă preliminară a cercetărilor, la convingerea că lucrarea boierului moldovean prezintă asemănări cu ediţia din 1697 de la Snagov a lui Antim Ivireanul. In sprijinul acestei afirmaţii reproducem textele de sfîrşit ale celor două cărţi:

Evanghelie, Snagov, 1697

«Iară cei ce vă veţi afla a ceti bucuraţi-vă în Domnul şi vă rugaţi pentru mine şi ce greşală veţi afla îndreptaţi cu duhul blîndeţilor, nepunîn-

Evanghelie, 1754, manuscris

«Cu plecăciune mă rog tuturor celor ce vă veţi întîmplă a ceti, orice greşală veţi afla, îndreptaţi cu duhul blîndeţilor, nepunîndu-ne în ponos, că precum

14. P. G. Dmitriev , *Perepisi inaselenia Moldavii 1772-1773 i 1774 gg.*, în „Moldavia v epochu feudalizmla", vol. VII, partea 1, Chişineu, 1975, p. 76, în care proprietar al satelor Hudeşti şi Banca este Mihalache Costache, „al doilea spătar", care este fiul lui Ilie Costache, menţionat şi în foaia de titlu a evangheliarului de care ne ocupăm.

15. I. Bianu, N. Hodoş, *Bibliografia românească veche*, fasc. IV-V (1691-1716), Bucureşti, 1940, p. 341.

16. C. A. Stoide, *op. cit.*, p. 14.

17. I. Bianu, N. Hodoş, *op. cit.*, p. 343-344.

18. *Ibidem*, p. 344-350.

du-ne în ponosu, că precum
iaste cu neputinţă omului a
nu păcătui, într-acestaşi
chipu şi tipografului a ră-
mîne fără greşală»...
«Precum cei streini doresc
moşia să-şi vază
Cînd sîntu într-altă ţară de
nu pot să şază
Şi ca cei ce-su pre mare bă-
tuţi de furtună
Şi roagă pre Dumnezeu de liniş-
te bună
Aşa şi tipograful de-a cărţii
sfîrşire
Laudă neîncetată dă şi mulţe-
mire» [19]

iaste cu neputinţă omului a nu
păcătui, într-acestaş chip şi
scriitorului a rămîne fără
greşală...»

«Precum cei streini doresc
moşia să-ş vază
Cînd sînt într-altă ţară, de nu
pot să şază
Şi ca cei ce-s pre mare bîntuiţi
de furtună
Şi roagă pre Dumnezeu de linişte
bună
Aşa şi scriitorul de-a cărţii
sfîrşire
Laudă neîncetată dă şi mulţumi-
re» [20]

Elemente comune, identice chiar, reies şi din compararea altor aspecte ale celor două volume. Ambele evanghelii au cîte patru gravuri reprezentînd evangheliştii Ioan, Matei, Luca, Marcu. Comparînd gravurile din ambele părţi, s-a observat că modul de redare este comun; există aceeaşi amplasare în spaţiu a personajului, a decorului ornamental marginal, a detaliilor privind decorul interior în care este plasat personajul, drapajul îmbrăcăminţii, poziţia părţilor corpului omenesc, a obiectelor pe care le ţin acestea în mînă, precum şi denumirea personajului, care a fost scrisă în limba greacă, spre deosebire de alte lucrări, unde s-a folosit limba română.

Realizarea artistică a portretelor evangheliştilor făcute da Ilie Costache este foarte frumoasă şi veridică. Ele au un plus de autenticitate chiar, faţă de gravurile din Evanghelia din 1697. Acest lucru este explicabil, dacă avem în vedere ca această ediţie a folosit un tipar din lemn, în care au fost realizate figurile, care nu a permis redarea tuturor detaliilor, de unde rezultă un anume schematism, spre deosebire de Ilie Costache care a pictat figurile evangheliştilor în peniţă şi penson.

Comună cu evanghelia din 1697 este şi împărţirea spaţiului paginii, a ornamentaţiei, alternanţa culorilor cernelii în pagină. Ambele evanghelii au pagina împărţită în două coloane literele capitale sînt frumos decorate cu flori şi frunze sau viţă de vie (element des întîlnit în decorarea cărţilor vechi româneşti). Lucrarea lui Ilie Costache are literele capitale cu decorul şi vignetele colorate cu cerneală de aur şi fiecare pagină conţine în partea de sus un decor de frunze în care este trecut titlul lucrării.

Boierul moldovean a eliminat de la începutul evangheliilor medalioanele lui Iisus, Fecioara Maria şi Sf. Nicolae, lăsînd doar un frumos decor floral stilizat (flori de lotus chinezesc).

Hîrtia folosită de Ilie Costache este de calitate bună, vărgată, cu filigran. Autorul manuscrisului vădeşte mare talent de caligraf. Scrierea de mînă imită întru totul tiparul epocii, este regulată, are un caracter foarte plăcut, cursiv (mai bine realizat decît la tipăriturile de epocă) dînd o notă cu totul deosebită paginii.

Limba folosită de «autor» este uneori greoaie în exprimare, nu sînt folosite timpurile şi formele corecte ale verbelor. Astfel, la evanghelia lui Ioan, autorul foloseşte în locul perfectului compus al verbului a face, perfectul simplu de la verbul a fi: «Toate printrînsul fură şi fără de dînsul nemica fu ce fu...», [21] sau unele propoziţii conţin muntenisme repetate: «...fu om trimisul de la Dumnezeu...», «...naintea mea fu...», «...şi fu întrebare...». [22]

Aceste forme şi expresii credem că autorul le-a împrumutat dintr-o ediţie muntenească, poate cea bi-

19. *Evanghelie*, Snagov, 1697, editată sub îngrijirea lui Antim Ivireanul.

20. *Evanghelie*, 1754, manuscris, ultima pagină, nenumerotată.
21. *Ibidem*, fila 3.
22. *Ibidem*.

lingvă din 1692, dar nu din cea a lui Antim Ivireanu, care foloseşte o limbă foarte curată, fără regionalisme, apropiată de limba literară: «Toate prin trînsul s-au făcută şi fără de dînsul nemica nu s-au făcut ce s-au făcut»[23]. Unele omisiuni, s-au greşeli din textul manuscrisului au fost corectate chiar de autor,[24] iar altele, în special cele de ortografie (după canoanele chirilice) se pot observa la lectură: precum scris «pre cum», «ocuprinse», în loc de o cuprinse, «nusăva»,[25] în loc de nu să va, «văveţi» în loc de vă veţi, «desăva» în loc de-de să va[26] etc.

Vedem că, la o analiză mai atentă a limbajului există deosebiri mari între Evanghelia apărută sub îngrijirea lui Antim Ivireanul şi cea copiată de Ilie Costache. Sperăm că cercetările pe care le vom efectua în continuare ne vor putea da posibilitatea să precizăm care au fost celelalte izvoare de inspiraţie ale autorului şi să stabilim şi care a fost proporţia acestora.

Cu toate aceste lacune, Evangheliarul manuscris al lui Ilie Costache este o frumoasă realizare şi constituie unul din cele mai interesante bunuri de patrimoniu de pe teritoriul judeţului Vaslui.

Cornelia-Magda ISTRATE

Autorităţi laice şi personaje din mediul monahal înfăţişate în gravurile cărţilor vechi româneşti

Apreciem gravurile cuprinse în cartea veche românească, nu numai ca un act de creaţie artistică, ci, şi din punct de vedere al valorii lor istorico-documentare. In cadrul acestui mare capitol, nu ultimul loc îl ocupă reprezentările personajelor din lumea autorităţilor politice, ori din mediul monahal, de la noi sau din alte părţi. In unele cazuri, cînd izvoarele de cunoaştere, cu excepţia gravurilor unor atari personaje, lipsesc cu desăvîrşire sau sînt rare ori insuficiente, atunci gravurile se dovedesc a fi deosebit de preţioase. Din păcate, numărul acestor realizări este restrîns, după cum vom vedea şi din cele ce urmează.

Incepem prin a-i aminti pe domnitorii ţărilor româneşti înfăţişaţi de meşterii gravori în cărţile româneşti tipărite în epoca medievală.

„*Cartea românească de învăţătură dumenecele preste an şi împărăteşti şi la svînţi mari*", lucrare tipărită în limba română în Moldova, din îndemnul şi cu cheltuiala domnului ţării şi prin îngrijirea mitropolitului-cărturar Varlaam,[1] în tipografia mănăstirii Trei Ierarhi din Iaşi, în 1641-1643,[2] lucrare cu o largă circulaţie la noi[3] cuprinde pe ultima filă a textului - o gravură (semnată-Iliia) cu scene din viaţa Sf. Parascheva şi cu strămutarea

---

23. *Evanghelie*, Snagov, 1697, p. 5.
24. *Evanghelie*, 1754, manuscris, filele 3, 9, 44, 58, 75, 82, 100, 105, 106.
25. *Ibidem*, fila 1.
26. *Ibidem*, ultima pagină nenumerotată.

1. Despre viaţa şi activitatea sa a se vedea: Ioan Andreescu, *Varlaam al II-lea, mitropolitul Moldovei (1632-1653)*, Bucureşti 1897; Gh. Dinică, *Varlaam mitropolitul Moldovei*, Bucureşti, 1915; Augustin Z. N. Pop, *Viaţa mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXIII (1957), nr. 10-12, p. 742-774; T. Bodogae, *Mitropolitul Varlaam ca teolog*, în acelaşi număr şi an al revistei, p. 775-790; Scarlat Porcescu, *Locul mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă şi în viaţa culturală a poporului român*, în acelaşi număr şi an al revistei, p. 841-861.

2. Spunem 1641-1643, deoarece activitatea lucrătorilor de la amintita tipografie ieşeană (inclusiv a meşterului gravor Iliia) pentru realizarea acestei opere începe încă din anul 1641, după cum reiese şi din înscrierea acestei date pe una dintre gravurile cuprinse în paginile ei, precum şi din înserarea anilor 1641, 1642 şi 1643 în paginile de titlu ale exemplarelor *Cazaniei* (cf. Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche*, vol. I, Bucureşti, 1903, p. 137-143).

3. Cf. Paul Mihail, *Circulaţia Cazaniei mitropolitului Varlaam în Biserica românească*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXIII (1957), nr. 10-12, p. 820-828; Idem, *Ştiri noi despre circulaţia Cazaniei lui Varlaam*, în „Biserica Ortodoxă Română", LXXXII (1964), nr. 3-4, p. 372-388; Mircea Păcurariu, *Din istoria legăturilor bisericeşti ale Transilvaniei cu Moldova (sec. XVI-XVIII)*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIV (1968), nr. 11-12, p. 642-663; Gheorge Liţiu, *Contribuţii la studiul circulaţiei vechilor cărţi bisericeşti*, în „Mitropolia Banatului", XVIII (1968), nr. 7-9, p. 461-472; Octavian Schiau, *Circulaţia Cazaniei lui Varlaam în Transilvania*, în „Mitropolia Olteniei", XXII (1970), nr. 5-6, p. 524-532; Vasile Netea, *Circulaţia Cazaniei lui Varlaam în Transilvania*, în „Revista muzeelor", (1971), nr. 4, p. 333-336.

moaştelor ei.[4] Ne interesează, acum, în chip deosebit, ultima scenă reprezentînd cea de a treia strămutare a moaştelor Sf. Parascheva de la Ţarigrad la Iaşi. Printre personajele ilustrate aflăm şi pe Vasile Lupu, domnul Moldovei care, după cum bine se ştie, întîmpinase la Galaţi racla Sf. Parascheva.[5]

Pe verso paginii de titlu a *Liturghierului (Slujebnicului)* tipărit sub îngrijirea arhimandritului Ioan la Mănăstirea Dealul în anul 1646, este înfăţişat domnul Ţării Româneşti, Matei Basarab, şi soţia sa, doamna Elina.[6]

Cîteva dintre primele ediţii ale operei cantemiriene, *Istoria Imperiului otoman*, cum şi cea londoneză din 1734-1735, cuprind şi portretul domnului-patriot român, savant umanist de reputaţie universală, Dimitrie Cantemir,[7] ediţia Londra (1734-1735).

Un reuşit portret al domnului Moldovei, Scarlat Alexandru Calimah, realiza gravorul Blasius Hőfel, după desenul lui L. Baro Ludovicus Kreűchely de Schwerdtberg, pentru „*Codicele civil al Principatului Moldovei*" (cunoscut şi sub numele de *Codicele Calimah*), tipărit la la Iaşi în 1816-1817.[8]

Blao Hefel este şi autorul gravurii ce-l reprezintă pe Ioan Gheorghe Caragea, domnul Ţării Româneşti, plasată la finele filelor liminare ale *Legiuirilor Caragea*, tipărită la Viena, în anul 1818.[9]

Se cunosc legăturile pe multiple planuri româno-georgiene. Un însemnat aspect al acestor relaţii îl constituie sprijinul acordat de noi dezvoltării tiparului în Georgia. In cele două opere ieşite de sub teascurile de la Tiflis în anii 1709 şi 1710 (respectiv *Evanghelie* şi *Liturghier*), sub îngrijirea meşterului tipograf din Ţara Românească, Mihail Istvanovici ipodiaconul, apare chipul guvernatorului Georgiei-Wakhtang.[10]

Dacă imaginile domnilor români (cu deosebire chipul lui Matei Basarab, Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir), precum şi portretul Elineidoamna se regăsesc în mai multe creaţii de epocă, diferite ca gen: frescă, miniatură ş. a.,[11] apoi, în cazul reprezentării personajelor din lumea monahală medievală, căutările nu ne conduc spre aceeaşi concluzie. Iată de ce, din punct de vedere strict documentar, gravurile cu reprezentări din lumea monahală sînt, fără îndoială, mai preţioase. Aminteam de gravura din Liturghierul tipărit în anul 1646; printre personajele reprezentate acolo se află şi arhimandritul Ioan de la Mănăstirea Dealul.[12]

Mitropolitul Moldovei, Gavriil, slujind (interesant de observat şi: costumul, mitra şi cîrja arhierească), este reprezentat de gravorul Mihail Strilbiţchi, în cunoscuta tipăritură ieşeană din anul 1784 - *Prăvilioară*.[13]

De sub teascurile Mănăstirii Neamţ ieşea la lumină în anul 1817

---

4. I. Bianu, N. Hodoş, *op. cit.*, I, p. 138, fig. nr. 128. Dimensiuni; 190×130 mm. (mai puţin chenarul ornamentat); detaliul — 45×65 mm. (inclusiv textul explicativ al imaginii).

5. Nicolea Iorga, *Istoria Bisericii româneşti*, ed. a II-a, vol. I, Bucureşti, 1929, p. 307.

6. I. Bianu, N. Hodoş, *op. cit.*, p. 152, fig. nr. 138. Gravura nu-i semnată. Dimensiuni (mai puţin chenarul): 140 × 110 m. Asupra altor detalii din cuprinsul gravurii, vom reveni.

7. *Ibidem*, II, p. 48-49, 84; Ioan Bianu şi Dan Simonescu, *Bibliografie veche românească*, tom. V, Bucureşti, p. 237-238. Ediţia engleză, pe lîngă portretul lui Dimitrie Cantemir (dimensiuni: inclusiv blazonul, 213 × 143 mm.; mai puţin blazonul: 177×143 mm.), cuprinde şi 22 litografii cu portretele sultanilor (dimensiuni — fiecare litografie — 170 × 110 mm.).

8. *Ibidem*, tom. III, fasc. I-II, Bucureşti, 1912, p. 165, fig. nr. 358. Dimensiuni: (inclusiv stema) 258 × 145 mm.; numai portretul D. 190, d. 145 mm.

9. I. Bianu şi D. Simonescu, *op. cit.*, tom. III, fasc. III-VIII, Bucureşti: 1936, p. 272, fig. nr. 386. Dimensiuni, (inclusiv stema) 140 × 80 mm.; numai portretul, D. 97 mm., d. 80 mm.

10. I. Bianu, N. Hodoş, *op. cit.*, I, p. 483, 544, fig. nr. 282. Dimensiuni: 160 × 110 mm.

11. Nicolae Iorga, *Portretele domnilor români*, Sibiu, 1930, pl. nr. 88-103, 147-152; Idem, *Portretele doamnelor române*, Bucureşti, 1937, pl. 29-32; Victor Brătulescu, *Miniaturi şi manuscrise din Muzeul de artă religioasă*, Bucureşti, 1939, pl. LVII, LVIII; Veronica Vasilescu, *Ornamentul şi miniaturile documentelor din Ţara Românească pînă la Constantin Brîncoveanu*, în „Revista Arhivelor", 2, 1968, p. 257; Traian Ionescu — Nişcov, Maria Soveja, *Acte de cancelarie domnească. Ornamente şi miniaturi*, Bucureşti, 1974, fig. IX, X.

12. I. Bianu, N. Hodoş, *op. cit.*, I, p. 152, fig. nr. 138.

13. *Ibidem*. II, Bucureşti, 1910, p. 292, fig. nr. 306. Dimensiuni: 150 × 105 mm.

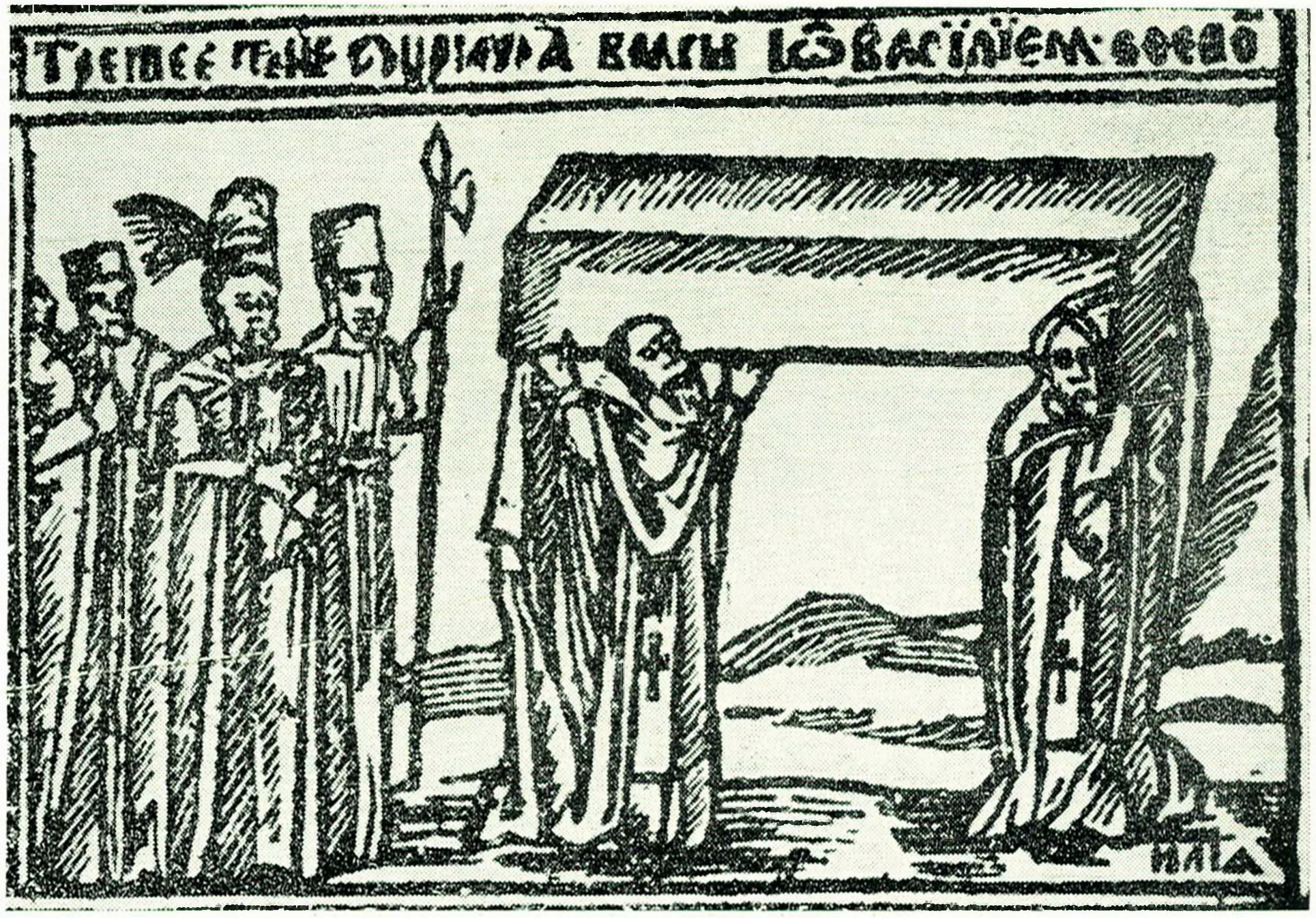

Aducerea raclei cu moaştele Cuvioasei Parascheva.

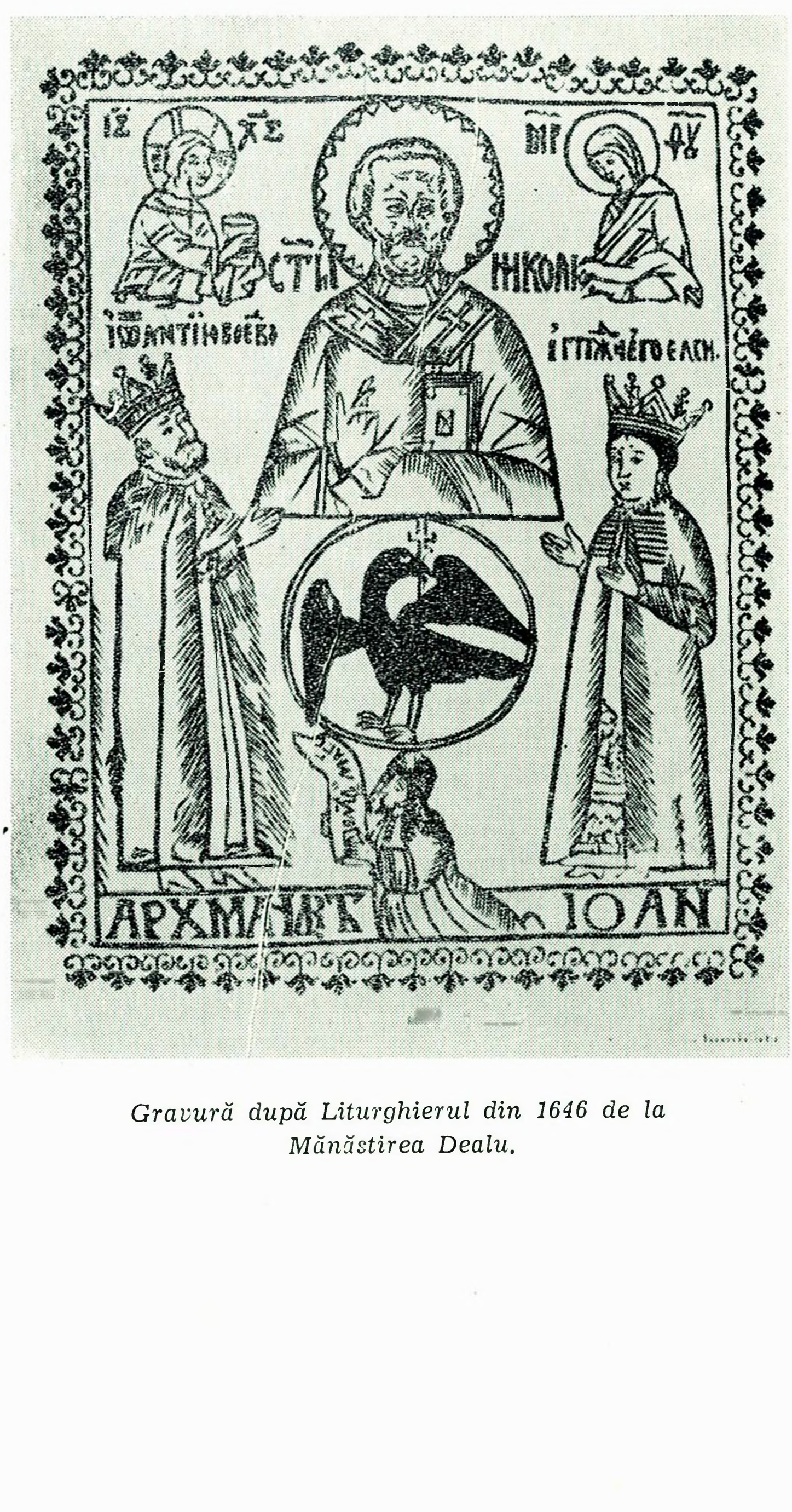

Gravură după Liturghierul din 1646 de la Mănăstirea Dealu.

Mitropolitul Gavril Calimachi. Gravură după Prăvălioară, Iaşi, 1784.

Paisie Velicicovschi. Gravură, Mănăstirea Neamț, 1817.

Ierotei Naxul. Gravură, Mănăstirea Neamţ, 1826.

Monahul Nicodim de la Athos, Mănăstirea Neamț, 1826.

lucrarea „*Adunare a cuvintelor celor pentru ascultare de la mulţi sfinţi şi dumnezeeşti părinţi*“ şi „*Viaţa cuviosului nostru stareţului Paisie*“ cu un interesant portret al amintitului stareţ.[14]

Tot la Mănăstirea Neamţ avea să fie tipărită în anul 1829 (în traducerea arhimandritului Dometian) opera lui Nicodim monahul de la Athos, intitulată „*Pentru păzirea celor cinci simţiri*“; în paginile ei se află portretul lui Ierotheiu Naxul mitropolit „al Evripului, iară pre urmă a Ipirului“,[15] precum şi al autorului amintitei cărţi, la masa de lucru.[16]

* * *

Cartea veche românească cuprinde şi interesante imagini ale unor autorităţi laice şi ale unor personaje din mediul monahal, opere semnate de înzestraţi gravori, precum: Iliia, Mihail Istvanovici, Mihail Strilbiţchi, Blasius Hűfel şi alţii.

Gravurile, în marea lor majoritate, sînt executate în lemn.

La valenţele lor artistice, remarcabile, se adaugă, firește, valoarea istorico-documentară, mai cu seamă atunci cînd alte izvoare de cunoaştere a unor personaje, care au avut un rol important în viaţa politică, culturală sau religioasă, lipsesc sau sînt foarte rare.

Biserica Ortodoxă Română, care a ocupat un loc de frunte în istoria tiparului de la noi, dispune de un număr considerabil de cărţi vechi; ce-i drept, unele sînt valorificate, în special, prin colecţiile organizate muzeistic pe la mănăstiri.

Nu-i mai puţin adevărat însă, că unele stau încă undeva, în vreun raft de bibliotecă. Ne permitem să sugerăm ideea organizării unor expoziţii temporare, tematice (asigurîndu-se, se-nţelege, condiţii optime de conservare), în cadrul cărora cartea veche românească să-şi afle un loc anume cum ar fi, de pildă, *Legături dintre ţările române în evul mediu întreţinute prin intermediul vechilor tipărituri; Portretele domnilor şi monahilor români în creaţiile artistice medievale;*[17] *Mari gravori şi tipografi din mediul monahal românesc* ş.a.m.d.

Ar fi şi un omagiu adus de contemporaneitate creatorilor de carte veche.

Al. LIGOR

14. *Ibidem*, t. III fasc. I-II, p. 179, fig. nr. 360, Dimensiuni: 150 × 110 mm.
15. I. Bianu, D. Simonescu, *op. cit.*, III, fasc. III-VIII, p. 512, fig. nr. 434. Dimensiuni: 70 × 55 mm.
16. *Ibidem*, fig. nr. 435. Dimensiuni: 70 × 57 mm.
17. În acest caz, vor fi expuse nu numai gravurile cuprinse în cartea veche românească, ci şi de alte mărturii, diferite ca gen şi mod de exprimare artistică.

Predoslovia «Triodului Floriilor», Lwow, 1642

In biblioteca bisericii parohiale din Ipoteşti se păstrează o carte de slujbă bisericească „Triodul Floriilor“, tipărit cu încuviinţarea lui Petru Movilă, în anul 1642, martie 11, la Lwow, de către iscusitul tipograf Mihail Slioska.

Am semnalat această lucrare în paginile revistei „Mitropolia Moldovei şi Sucevei“[1] şi remarcam atunci importanţa deosebită a primei predoslovii.

Pe marginea, acestei lucrări s-au făcut, de-a lungul anilor, diferite însemnări. Astfel, Ioan Martinovici arată într-o însemnare, nedatată, făcută în limba ucraineană, scopul pentru care a cumpărat această lucrare.

De asemenea, se păstrează în limba română, dar cu litere chirilice, următoarea însemnare:

„Această sfînta carte Penticostar a cumpărat dumnilui Toader Vornicul din Gios pentru sufletul unui cucon a dumisale, a lui Gligoraşco, şi au dat la sfînta biserică la Uspenie Precistit, unde este popa Gheorghieş din Roman, iar cine va fura să fie triclet şi proclet şi afurisit de 318 otţî ce au fost la Nichea, amin“.

Triodul Floriilor este legat în piele, avînd formatul 28/18 şi cuprinzînd 432 de pagini (prefeţele neincluzîndu-se aici, iar cîteva pagini de la sfîrşit sînt lipsă). Cartea este tipărită cu caractere chirilice în negru, iar titlurile şi pasajele mai importante sînt subliniate prin caractere chirilice în roşu, executate cu multă măiestrie.

Redăm, în continuare, traducerea integrală a primei predoslovii, dată fiind importanţa ei istorică:

„Luminat în Hristos Preamăritului şi Preasfinţitului, graţiei lui, Domnului părinte chir Petru Movilă, prinţul pă-

1. Nr. 7-9|1969.

mînturilor moldoveneşti. Din mila lui Dumnezeu, a pravoslavnicului Arhiepiscop şi Mitropolit al Kievului ; sfîntului scaun apostolic al Constantinopolului, arhimandritului stintei mari şi făcătoare de minuni, Lavra Pecersca din Kiev, domnului părinte păstor şi binefăcător multmilostivului. Totdeauna a fost în atenţia tuturor preasfinţitului în Hristos, preamăritul, iar mie mult milostive doamne părinte, întîiul păstor şi binefăcătorul meu cel mare. Pentru ce este Domnul Dumnezeu a cărui mărire este neţărmurită, slavă şi glorie necuprinsă de minte; Darurile lui Avel le-a primit iar pe ale lui Cain le-a depărtat de sine. Pricina nu-i alta precum unul dintre învăţătorii bisericeşti mărturiseşte; pentru că Avel mai înainte deasupra darurilor sale inima sa a jertfit: Cain răufăcătorul faptele sale a jertfit, răul din inima sa a ascuns. Şi nu-i de mirare că Avel inima sa spre bine şi-a îndreptat, ştiut fiind că a fost luminat de Duhul lui Dumnezeu : că nu e nici o faptă făcută care să fie plăcută şi primită înaintea Domnului Dumnezeu ca inima. A ştiut aceasta bine şi proorocul lui Dumnezeu David care glăsuieşte în unul din psalmii săi aşa mărturisind: că inima curată şi smerită Dumnezeu nu o va respinge. Asemenea între sfinţii lumii şi în Legea Veche cunoscută ca pe degetele arhiereşti, unde împreună locuieşte inima sa are în patru rînduri ceea ce a fost împodobit cu pietrele cele mai preţioase, dînd prin aceasta de ştiut că nu-i parte mai bună şi mai aleasă în toţi oamenii, în care ar sălăşlui aşa de bucuros Domnul Dumnezeu, ca în inimă. Ca de obicei, aşa s-a statornicit a se lucra; mi-a venit şi mie să mă gîndesc de a scrie despre aceasta, despre marile binefaceri pe care Preasfinţia Voastră, al meu milostiv domn şi binefăcător, mie, slugii sale, pentru meritele mele mi le-aţi arătat ; şi i-a oferit negăsind altceva ca să-i închin decît cartea aceea „Triodul Floriilor“ pentru înmulţirea talantului de la Preasfinţia Voastră, cunoscător în lucrul tipografic şi inima plină de binefaceri i-am dat şi jertfit. Avînd în vedere aceasta, Preasfinţia Voastră, milostivul meu domn şi binefăcător, am adus manuscrisul acela al meu şi cu bunăvoinţă a fost primit, prin ostenelile şi sîrguinţele cu care Preasfinţia Voastră aţi îndreptat acea carte învesilind inimile şi bucurînd gîndurile creştineşti, încît le vine a se veseli şi a se bucura. Spunem că prin osteneli şi sîrguinţe nu fără pricină; astfel cugetînd nu numai aceea este singura carte la care a binevoit a se osteni şi a lucrat atît de mult Sfinţia Voastră. Şi totdeauna pentru aceasta sînteţi, ca nici o carte din limba greacă tradusă în a noastră slovă să nu iasă din tipar dacă Preasfinţia Voastră (avînd pe lîngă altele şi mari treburi pe lîngă Biserica lui Dumnezeu) n-aţi îndreptat-o. Spre exemplu este şi singura Biblie a Sfintei Scrieri pentru a cărei îndreptare aţi binevoit a osteni îndelung timp. Şi pe lîngă toate acestea n-ai gîndit să neglijezi, spre a ieşi la timp din tipar cu deosebita cheltuială şi rîvnă. Şi mie îmi vine singur să gîndesc că toată aceasta se face nu din imboldul personal (ferească Dumnezeu!) al Preasfinţiei Voastre, ca toţi în vremurile ce vin să ştie ce atent, grijuliu, truditor, stăruitor, iubit, povăţuitor cu fapta şi cu cuvîntul, model de păstor şi conducător pravoslavnicei Biserici ruseşti şi care pentru înmulţirea laudei lui Dumnezeu nu numai averile sale, ci şi banii trebuitori a dăruit.

Despre Cezarul acela Corneliu Tacit în prima sa carte scrie că averile sale a cheltui ştia; a da înapoi n-a ştiut. Drept spunînd că şi în timpurile noastre sînt mulţi care ştiu numai a cheltui şi a nu da înapoi. O preasfinţite, despre faptele voastre altfel trebuie de spus ca despre unul care ştie a da şi de la cheltuială a nu da înapoi. Împărtăşeşti mila cu dreptate, numeri pentru săraci, orfani, văduve, pelerini pentru care în diferite locuri sînt case de primit. Morile şi spitalurile porunceşti a zidi şi alte binefaceri patronezi. Despre Nabucodonosor, regele Babilonului, proorocul Avacum în capitolul II istoriseşte: că pietrele nesupuse din pereţii zidiţi şi lemnul din clădirile construite au reuşit a se împotrivi vieţii şi asta totul pentru pedeapsa şi răzbunarea aceluia, gîndind că mai puţin trebuincioase sînt a se construi clădirile în oraşul Babilonului. Indrăznesc (să spun) şi despre Preasfinţia Voastră că pietrele din pereţii zidiţi în cinstea şi slava lui Dumnezeu ridicaţi ca şi lemnele clădite în aşezări şi acoperite numai cu sfînta poruncă nu pentru pedeapsă şi răzbunare, dar pentru veşnica slavă a nemuririi voastre şi răsplata vieţii veşnice aţi construit: dar, mai mult, Biserica Sfintei Sofii care este înţelepciunea dumnezeiască în Dumnezeu păzită în Cetatea Kiev şi unde de la Sfînta amintire a Domnului şi Atotstăpînitorului

întregii Rusii, de la Iaroslav construită și, spre exemplu, întregii lumi arătată, care Preasfinția Voastră, deja în ruine fiind, iarăși ați restaurat-o și la frumusețea cea dintîi, cu cheltuiala și stăruința voastră ați adus-o, și pe lîngă toate și înăuntru cu diferite icoane sfinte dumnezeiești, și cu obiectele bisericești miraculoase ați înfrumusețat-o. Fiecare, care vine acolo pentru vizitarea locurilor sfinte, (recunoaște aceasta) și ceea ce s-a spus despre Sfînta Sofia se poate spune și despre sfînta făcătoare de minuni, biserica mănăstire Pecerska pe care tot Preasfinția Voastră deosebit înăuntru și înafară cu zid și cu lemn ați renovat-o.

Nu mai puțin se vorbește despre Preasfinția Voastră în legătură cu peșterile în care moaștele sfinților pînă astăzi în întregime există pentru ca acolo înăuntru să fie adusă fără încetare spre înfrumusețarea lor jertfă fără sînge, necruțînd nici o cheltuială. Mărturisesc aceasta și singurele monumente din găurile zidului și lemnul expus pentru fiecare spre vederea acelora care petrec acolo arătînd drumul. Nu-mi aduc aminte așa de bine aici (toate) mănăstirile, școlile, seminariile pentru studioși din diferite locuri de la Preasfinția Voastră care le-ați construit și bogat înzestrat cu cheltuială. Și aceasta este în sfîrșit că zimbrul cu distincțiile Preasfinției Voastre în veacuri viitoare cu glas tare vor vesti și mărturisi: „Așa a cheltuit în Domnul răposatul arhiepiscop, Mitropolitul Kievului, Haliciului și a toată Rusia, *Petru Movilă*, Bunurile și averile sale (pămîntești) se răscumpără pentru cele cerești.

Despre patriarhul Noe, Sfînta Scriptură povestește că porumbița cu ramura de măslin în cioc i-a adus vești de pe pămînt în corabie. Aceasta se poate spune și în cinstea Preasfinției Voastre care tot ca o a doua porumbiță cu ramură de măslin și crucea în gura sa, îndurînd diferite necazuri și împotriviri, care Preasfinția Voastră credința pravoslavnică le suferiți, laude dulci și mulțumitoare primiți și pentru aceasta obișnuința merge că iute chestiuni bisericești slujești și chiar moartea de ar veni, bucuros ca și un cerb la izvorul unor ape vii așa te grăbești. La acestea toate ca și la dreapta lui Dumnezeu înmulțind mai departe adaug sănătate, multe zile. Neputincioasa slugă și preaplecat al Preasfinției voastre în chiliile sale despre aceasta nu încetează a se ruga. Sub a cărui ocrotire fiind trudesc și mai departe, mai mult spre înmulțirea talantului de la Dumnezeu în lucrarea asta tipografică încredințată, lucrînd așa pentru Biserica lui Dumnezeu ca și pentru Preasfinția Voastră vrednic pentru serviciile noastre a se trudi.

La Lwow în anul de la Nașterea Fiului lui Dumnezeu, luna martie, ziua 11.

Luminat Preaînălției, Preasfinției tale, al meu marele milostiv domn, păstor și binefăcător

Nevrednic în Duhul Sfînt fiu și ce mai jos plecat,

Mihail Slioska
Tipograf al Lwowului».

Trad. prof. Șt. D. HRENIUC

Un vechi monument de arhitectură populară bucovineană

Pe valea rîului Moldova, la confluența cu Moldovița, într-o pitorească zonă depresionară, străjuită de Obcina Feredeului, se întinde comuna Vama. Așezată de-a lungul drumului ce lega Moldova de Transilvania, localitatea era punct vamal pentru tranzitul de mărfuri. Importantă sursă de venituri, Vama face obiectul unei danii domnești a lui Alexandru cel Bun către Mănăstirea Moldovița, act din 18 noiembrie 1409, care este și cea dintîi atestare documentară. Așezarea este numită *Vama Moldoviței.* „† Din mila lui Dumnezeu, noi, Alexandru voievod, domn al Țării Moldovei. Facem cunoscut cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi, că am făcut pomenire pentru sufletele înaintașilor noștri și pentru sănătatea noastră și am dat Vama Moldoviței mănăstirii Bunavestirea Preacuratei Născătoare de Dumnezeu, care este la Moldovița, uric, cu tot venitul, în vecii vecilor...".[1] Un alt document, datat din 1411, dar care este fals,[2] rămîne interesant și probator pentru calitatea de informație toponimică și marcarea așezării în perimetrul geografic.

In sfîrșit, din seria atestărilor acestei localități mai citățm două documente semnificative pentru modul de evoluție și împămîntenire a toponimului. Astfel, într-un hrisov de la

1. *Documenta Romaniae Historica,* C. Chihodaru ș. c. l., Ed. Academiei, 1975, p. 38-40.
2. *Ibidem*, p. 421-423.

Duca Vodă[3] (9 ianuarie 1683, Iaşi) locul este numit „satul de la vamă“ (...„drept ocină şi moşie nişte curături ce este la sat la vamă unde este satul sfintei mănăstiri...“), iar cu 36 de ani mai tîrziu (document Mihai Racoviţă, 15 aprilie 1719, Iaşi) se atestă numele Vama: „...începîndu-se hotarul acelui sat a sfintei Mănăstiri Moldoviţii, ce se numeşte Vama, întîi din vadul de pre Moldova...“.[4]

Nu departe de centrul comunei, spre Cîmpulung Moldovenesc, se află „Stîlpul lui Vodă“ monument de piatră, ridicat în anul 1716 de Domnitorul Mihail Racoviţă în amintirea campaniei sale din Transilvania.

Comuna Vama conservă un interesant şi bogat patrimoniu de arhitectură ţărănească, între care primatul îl deţin casele de locuit şi anexele gospodăreşti. Construcţiile erau lucrate din bîrne groase de molid ori brad, rotunde sau cioplite, îmbinate în cheutori sau „coadă de rîndunică“; acoperişul înalt, în patru „ape“ este învelit cu draniţă. Planul construcţiilor este cel tradiţional: tindă cu una sau două încăperi laterale. Interesante sînt elementele decorative, atît (cele realizate din sistemul constructiv, console, grinzi) sau cele cu intenţii ornamentale (rozete, frînghii, baluştri profilaţi).

Reţin aici atenţia şi alte două valoroase monumente de arhitectură populară, bisericile „Inălţarea Domnului“ şi „Sfîntul Nicolae“. Construite din lemn de brad, deşi modeste ca ansamblu, se impun prin forma de plan, execuţia cu totul deosebită a bolţilor şi realizarea artistică a elementelor de susţinere a acoperişului. Asemănările ca tip de plan, execuţia bolţilor din altar şi naos, dimensiunile şi proporţionarea spaţiilor, topografia deschiderilor, tehnica de îmbinare şi ampla decorare a grinzilor, în special a consolelor de streaşină; realizarea feroneriei, a elementelor de ornament, toate ne indică o asemănare tipologică accentuată. In pofida celor 14 ani, cît despart ctitorirea celor două monumente, meşterii ar fi putut aparţine aceluiaşi grup de meseriaşi, dar sigur sînt ţărani, constructori de case şi biserici în multe din aşezările Văii Moldovei.

După cum menţionează folcloristul S. Fl. Marian,[5] biserica cu hramul „Inălţarea Domnului“ a fost construită la cîţiva metri apropiere de alta mai veche care se ruinase. Se mai păstrează un fragment din catapeteasma acestei foste biserici ale cărei icoane lucrate în tempera pe lemn, sînt de factură populară. Realizare de deosebită valoare, lucrarea demonstrează originalitatea şi bogăţia vieţii spirituale a poporului nostru, cît de autentic este geniul şi gustul său pentru frumos.

Biserica a fost ctitorită de Mihail Tempescu, Toader al Tomei şi de alţi locuitori din comună în anul 1783 şi lucrată de Mihăilă şi Dumitru Holtei, aşa cum arată inscripţia săpată în lemn pe portalul intrării, aflat în colecţia din incintă: „Să se ştie cine au lucrat această sfîntă biserică, eu Mihăilă şi cu Dumitru Holtei de la început pînă la sfîrşit 1783 mai 2“.[6] Biserica a suferit pe parcurs unele modificări: lărgirea golurilor pentru uşi şi ferestre, desfiinţarea peretelui ce despărţea naosul de pronaos, construirea unui cafas, tencuirea faţadelor şi a interiorului, schimbări care au denaturat aspectul său original.

Celălalt monument de arhitectură populară este biserica cu hramul „Sfîntul Nicolae“ ctitorită de Vasile Badale, Lupaşcu Lucan şi alţi locuitori din comună,[7] lucrată de Derhet Matuftei, după cum rezultă din inscripţia săpată în lemn pe portalul uşii de intrare: „Luna iunie 21 anul 1797. Această biserică o au făcut Derhet Matuftei“.[8]

Iniţial, monumentul a fost construit în centrul satului, dar, cu timpul, devenind neîncăpător, a fost desfăcut şi remontat în cimitir, în anul 1937. Biserica se încadrează în tipul de plan triconc, cu absida altarului poligonală decroşată. In altar, spaţiul destinat proscomidiarului este luminat printr-o fereastră mică (0,15 × 0,25 m,) iar acela al diaconiconului printr-o fereastră de dimensiuni reduse (0,45 — 0,95 m), aşezată în axa principală a absidei. Altarul, separat de naos prin catapeteasmă este puţin retras faţă de zidurile longitudinale ale bisericii şi este acoperit cu o boltă semicilindrică ce se racordează la est prin fîşii curbe, cu nervuri aparente ce pornesc de pe mici con-

3. T. Bălan, *Documente Bucovinene*, (1573-1720) vol. III, Cernăuţi, 1937, p. 74-76.

4. *Ibidem*, p. 202-204.

5. Simeon Fl. Marian, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, partea I, Suceava, 1900, p. 8.

6. *Ibidem*, p. 7.

7. *Ibidem*, p. 6.

8. Vezi nota 6.

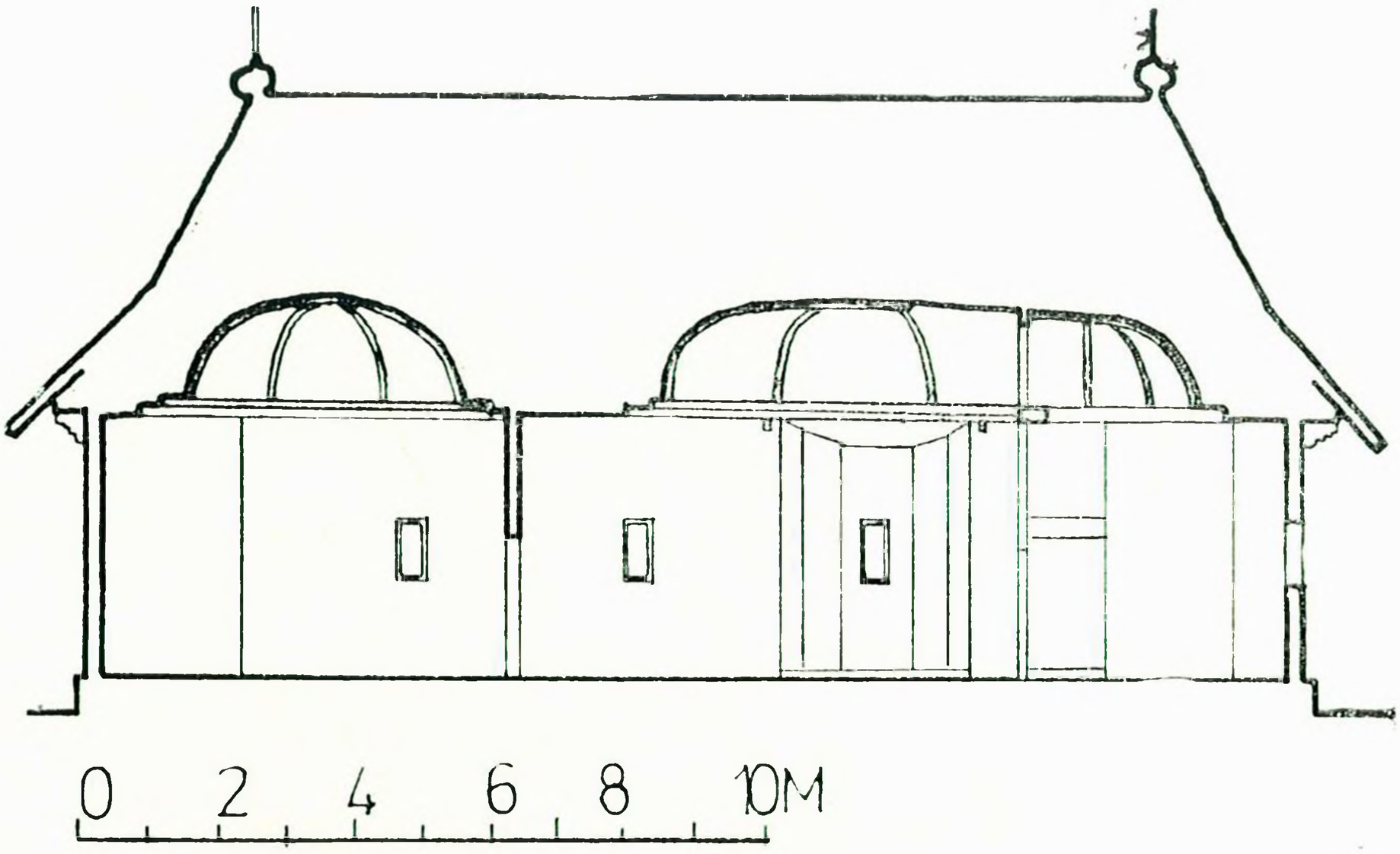

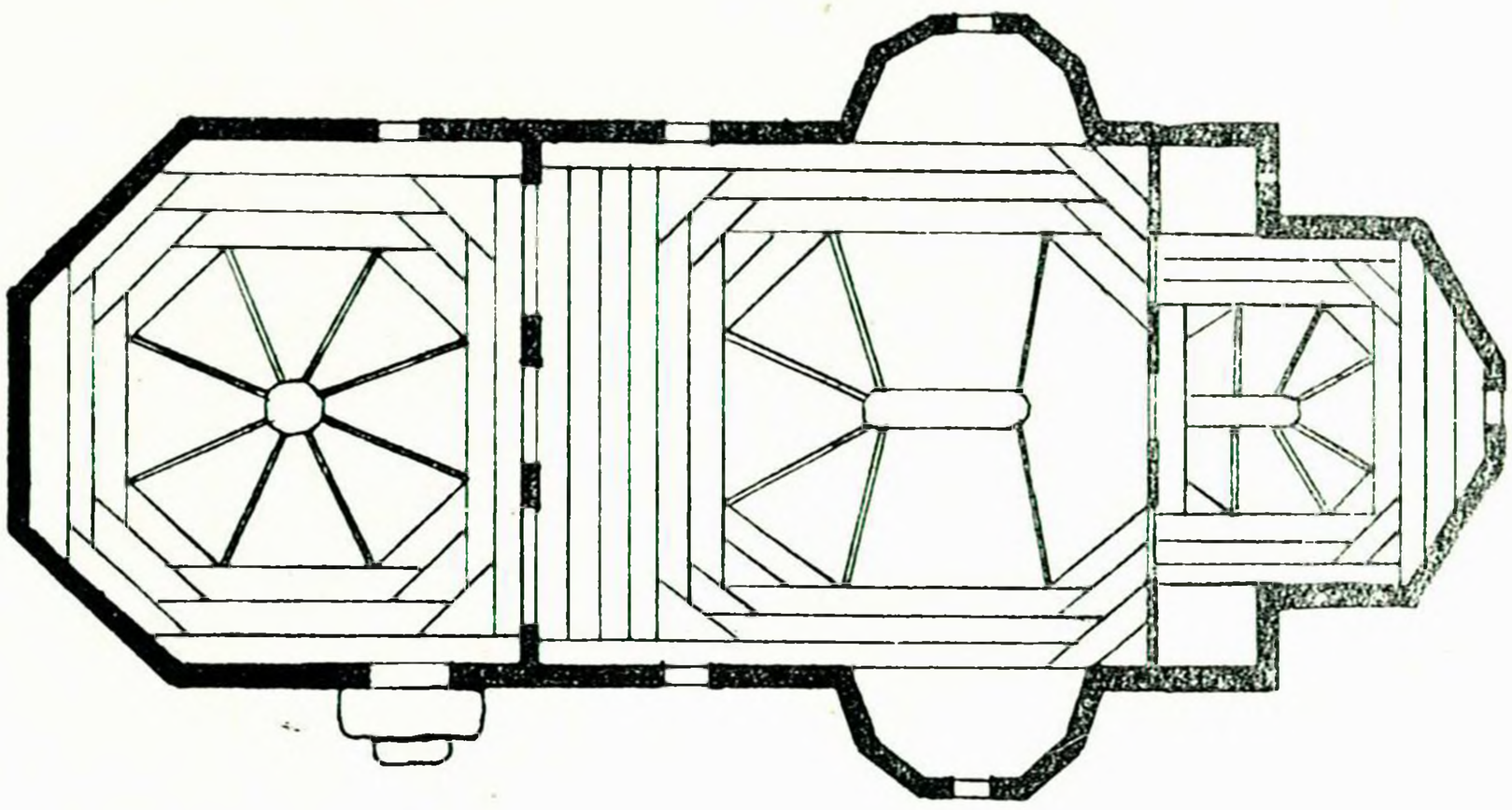

Biserica Sf. Nicolae. Planul, structura bolţilor şi secţiunea longitudinală.

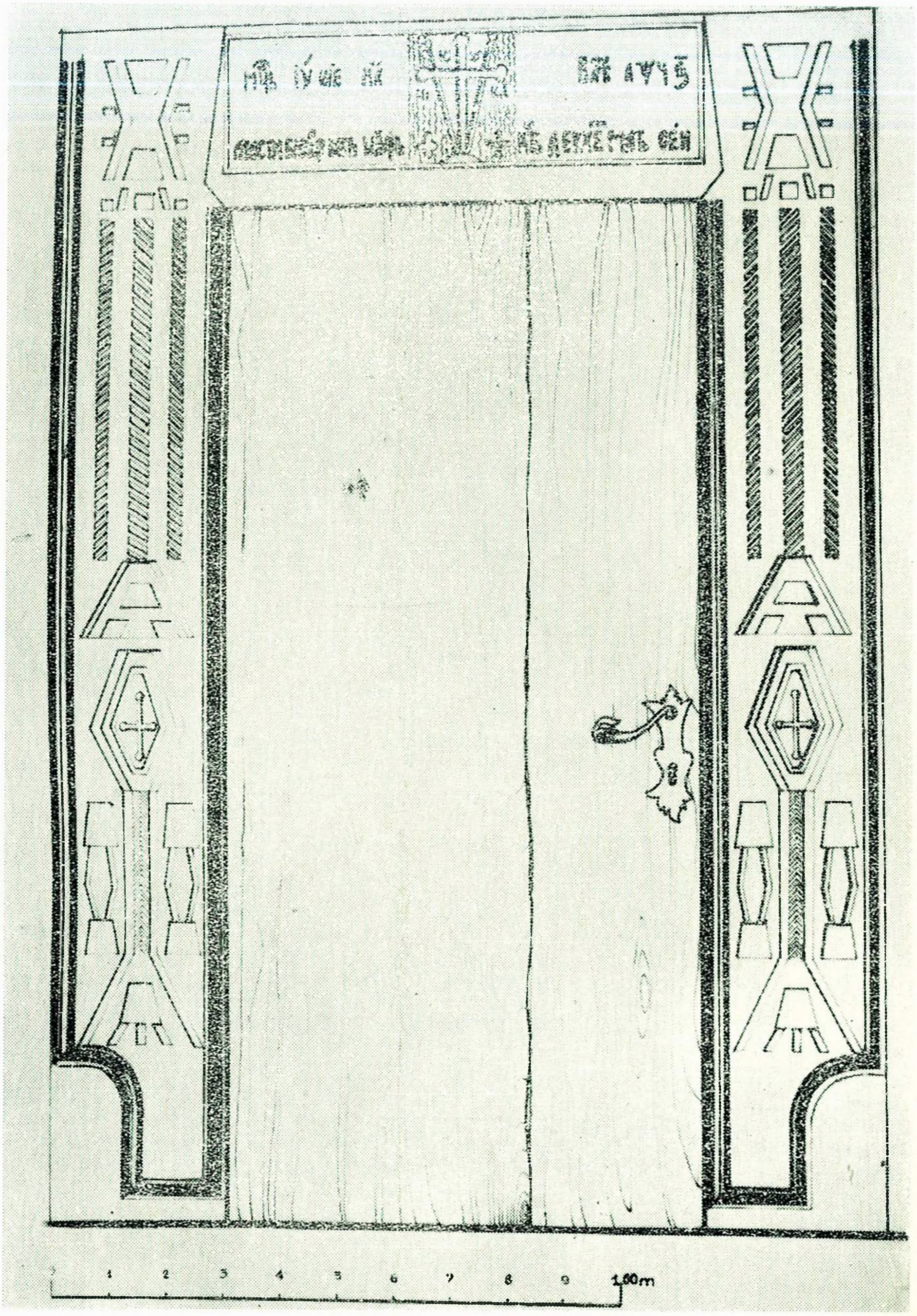

Ancadramentul ușii principale. Pisania.

sole, iar la vest printr-un trunchi de con ușor curbat în sens longitudinal. Bolta este retrasă de la pereți prin intermediul unor grinzi dispuse în retrageri succesive.

Naosul se compune, în plan, dintr-un spațiu dreptunghiular (7,25 × 6,25 m) ceva mai alungit în sensul axei longitudinale a bisericii: se lărgește la nord și sud prin două abside poligonale cu cinci laturi. Spațiul este luminat prin patru ferestre, dispuse în axele absidelor și pe pereții longitudinali. Naosul este acoperit cu o boltă semicilindrică ce se racordează la vest prin fîșii curbe cu nervuri aparente, iar la est printr-un trunchi de con ușor curbat în sens longitudinal.[9] Bolta este retrasă de la pereți după același sistem de grinzi ca la altar. Pronaosul se încheie, la vest, cu o absidă poligonală cu trei laturi, fiind separat de naos printr-un perete plin în care este deschis un loc de trecere, cu un chenar sculptat, orientat spre pronaos. Remarcăm aici frumusețea ancadramentului. Sculptura este realizată pe doi stîlpi cu dimensiunile 0,35 × 2,25 m astfel: Soclul (0,35 × 0.27 m) împărțit în patru profile orizontale simple, în registrul I (0,35 × 0,62 m) o colonetă stilizată, înconjurată de vrejuri cu boboci de lalele, în registrul II (0,35 × 0,47 m) o icoană reprezentînd pe Cuvioasa Parascheva încadrată de chenare sculptate cu denticuli, roți solare și „dinți de lup". Registrul III (0,35 × 0,47 m) o cruce stilizată, înconjurată de vrejuri cu boboci de lalele și registrul IV (0,35 × 0,42 m) o icoană încadrată de chenare simple, reprezentînd pe Sfîntul Gheorghe.

Spațiul este luminat prin cîte o fereastră (o,45 × 0,95 m) dispuse pe laturile de nord și sud.

Pronaosul este acoperit cu o boltă din fîșii curbe, pe plan poligonal, cu nervuri aparente ce se unesc într-o cheie de boltă ornamentată, cu fragmente de pictură.[10] Intrarea în pronaos se face printr-o ușă (0,85 + 1,80 m) așezată pe latura de sud. Rama portalului are un chenar dreptunghiular, iar decorația, excizată, constă dintr-o îmbinare de romburi cu variantele sale și torsade. Acest gen de decorație nu se mai întîlnește la alte biserici de lemn din împrejurimi. Interiorul este simplu, se văd zone restrînse de pictură pe cheia bolții, în naos și pronaos. In altar se mai păstrează fragmente de pictură executate pe pînză lipită pe pereții de lemn, dar care nu prezintă un interes deosebit cercetătorului de artă. Realizarea fizionomiilor, cromatica compozițiilor, apropierile stilistice evidente ale acestei picturi parietale cu pictura de pe ușile diaconești, zugrăvite, după cum arată inscripția, de Gheorghe Glăvan, în 1925, ne indică faptul că ne aflăm în fața aceluiași meșter. Spațiul slab luminat, senzația de înălțime creată prin bolți ce sugerează cerul, ne transpun într-o atmosferă proprie acestei categorii de monumente. La altar atenția este atrasă de catapeteasmă, elementul decorativ principal. Aceasta se evidențiază prin calitatea picturii și realizarea ansamblului sculptural, motivele vegetale fiind lucrate cu multă pricepere și cîștigînd în efect prin aurire. Din catapeteasmă se evidențiază icoanele împărătești, datate 1805, remarcabile prin realizarea compoziției și execuția detaliilor; fondul aurit este excizat cu motive decorative florale, iar ramele sînt împodobite de crestături care susțin și pun în valoare compoziția, crestături aparținînd patrimoniului de motive al artei noastre populare. După cum arată inscripția de pe icoana „Înălțarea Sfintei Cruci", ele sînt executate de meșterul Toader Zugravul din comuna Frumosu.

Tot în naos reține atenția coarda de sfeșnice lucrată în cea mai autentică notă populară; feroneria se compune dintr-o suită de trei arcade trilobate, decorate pe toată lungimea cu aplicații florale din fier forjat.[11] Mobilierul, din lemn, este în stil popular; stranele sînt cioplite și decorate cu rozete, „dinți de lup", colonete strujite. Se demonstrează și aici profunda originalitate a creației anonime atît de largă și niciodată repetabilă.

Monumentul păstrează și o suită de

---

9. Vezi Ioana Cristache-Panait și Titu Elian, *Bisericile de lemn din Moldova*, în „Buletinul monumentelor istorice", nr. 2|1972, p. 51.

10. Autorii studiului citat (vezi 9) fac unele afirmații eronate, privind datarea, 1780, a bisericii „Înălțarea Domnului", traducînd cu inexactități pisania bisericii „Sfîntul Nicolae" (Meseța iunie 24 leat 1796 această biserică s-au făcut de erei Matei"). Se observă unele greșeli la executarea reveleului (*op. cit.* p. 47, fig. 35, 36) bisericii cît și în afirmația că bolțile au la partea superioară un element bogat ornamentat „în frînghie", care, în realitate nu există.

11. Pe obiect s-a descifrat inscripția: „Această coardă de sfeșnice s-au făcut cu cheltuiala servului lui Dumnezeu Ioniță Cotlerciuc și cu soțul său (soția sa n. n.) Paraschiva spre iertarea păcatelor lor, a părinților, și tot neamul lor anul 1857".

icoane prăznicare pe catapeteasmă, executate în manieră populară foarte asemănătoare, stilistic, cu icoanele păstrate în colecția bisericii „Înălțarea Domnului" din Vama. Existența paralelă a acestor două fragmente, apropiate ca execuție, ridică noi probleme privind istoria bisericilor din această comună.

Exteriorul este lipsit de frumusețea pe care o degajă, de obicei, arhitectura de lemn, datorită placării recente a monumentului cu scîndură; rămîne nealterată armonia proporțiilor care o pun deplin în valoare. Pereții bisericii se compun din bîrne orizontale cioplite, încheiate în „coadă de rîndunică", ale căror capete de grinzi profilate, ies din masa peretelui, formînd ansamblul decorativ pe care se sprijină acoperișul. Streașina largă, apără de ploaie fundamentul clădirii, dînd un aspect pitoresc și totodată zvelțete deosebită. Jocul umbrei și luminii pe fațade realizează efecte spațiale de mare reușită.

Biserica de lemn „Sfîntul Nicolae" din Vama este o dovadă elocventă a puterii creatoare a poporului nostru, mărturia peste veacuri a înclinațiilor și practicii artistice, a unor oameni simpli, anonimi de cele mai multe ori, cunoscători și iubitori de frumos.

Arhitect Gh. BRATILOVEANU

N. A. Ursu, **Debutul literar al lui Dosoftei,** în «Limba română», XXVI (1977), nr. 6, noiembrie-decembrie, p. 607-620.

Cercetările întreprinse, în ultima vreme, în domeniul limbii și literaturii vechi românești, în special, din veacul al XVII-lea, au adus contribuții de seamă privind activitatea ierarhilor cărturari Varlaam și Dosoftei.

In șirul acestor importante contribuții, la loc de frunte, se înscriu, fără îndoială, acelea datorate cunoscutului cercetător ieșean N. A. Ursu, care, cu multă competență, restituie Mitropolitului Dosoftei fructul strădaniilor sale, depuse din tinerețe, cu rîvnă, talent și cu vădit spirit de răspundere în fața istoriei Bisericii și a poporului român, concretizat în traducerea, prelucrarea, revizuirea și tipărirea unor scrieri de interes major pentru viața bisericească din acea epocă.

După ce stabilise, cu argumente lingvistice, istorice și logice, că Dosoftei a tradus *Istoriile* lui Herodot, *Cronograful* lui Matei Kigalas, și a revizuit *traducerea Vechiului Testament* a lui Nicolae Milescu Spătaru, text intrat și în cuprinsul Bibliei de la București,* N. A. Ursu, cu același gen de argumente atribuie Mitropolitului Dosoftei tipăritura de la Iași, păstrată în Biblioteca Academiei R. S. România — cota CRV. 48 A.

Exemplarul are 54 de pagini, format 13/17 cm. lipsindu-i foaia de titlu, eventualele pagini de la început și sfîrșitul.

„Cartea cuprinde cunoscuta rugăciune intitulată *Paraclisul Precistii* (p. 1-22) și două povestiri cu subiecte extrase din *Vechiul Testament* cu titlul comun *Cuvinte și jele la robie Ierusalimului, cînd din Ierusalim la Vavilon i-au mutat Navuhodonosor împărat, și pomenire și de năpaste ce-au năpăstuit acei doi giudecători pre Susana* (p. 23-54). Aceste povestiri sînt prefațate de un comentariu referitor la conținutul lor, în 48 de versuri cvasipopulare" (p. 23-26).

Exemplarul unic a constituit obiectul unor cercetări anterioare care ajunseseră la concluzii diferite. Astfel, Dan Simonescu, primul care a semnalat lucrarea, o atribuie Mitropolitului Varlaam, datînd-o Iași, 1645. Liviu Onu, reluînd cercetarea lucrării sub aspect lingvistic, o atribuie unui cărturar „Om al Bisericii, trăit la țară, într-o regiune moldoveană cu grai de tranziție, probabil în sudul Moldovei. Nu este exclus ca autorul versiunii românești a *Paraclisului* și al textelor sale anexe să fie originar din regiunea în care s-a născut Varlaam" N. A. Ursu consideră că Liviu Onu, dacă ar fi raportat rezultatul cercetărilor sale la limba și stilul lui Dosoftei, ar fi stabilit încă din anul 1965 paternitatea lucrării luată în discuție.

Ion Gheție afirmă că „tipăritura în discuție reflectă graiul din nordul Moldovei".

Ocupîndu-se de versiunile românești din secolul al XVII-lea ale Acatistului și Paraclisului Precistei, Mariana Costinescu consideră că „*Acatistul, Paraclisul Precistei* și *Psaltirea slavo-română,* publicate de Dosoftei în 1673 și respectiv, în 1680,

---

* N. A Ursu, *Dosoftei necunoscut,* în „Cronica", XI (1976), nr. 6 din 6 februarie, p. 4-6; Vezi și prezentarea noastră în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LII (1976) nr. 3-4, p. 287-290.

ar reprezenta doar simple prelucrări ale unor traduceri mai vechi".

Cercetătorul N. A. Ursu conclude, în urma unei minuţioase analize, „că în multe locuri traducerea tipărită la Iaşi este sensibil deosebită de cea de la Bălgrad sau Govora, fapt care dovedeşte că traducătorul din Moldova a dat o interpretare proprie aceluiaşi text original slavon". In sprijinul acestei afirmaţii, autorut aduce şi faptul că tipăritura de la Iaşi „este superioară sub raport stilistic" celor menţionate mai sus, precum şi că „încercări de înfrumuseţare a textului" se observă şi în prelucrarea frazei.

In vederea stabilirii paternităţii lui Dosoftei asupra tipăriturii anonime, de care se ocupă, N. A. Ursu aduce ca argumente *12 particularităţi lingvistice* (s. n.), dintre care unele chiar dacă apar izolat şi la alţi scriitori din epocă, se întîlnesc la un loc numai la ierarhul moldovean, şi *7 elemente comune* (s. n.) traducerilor atribuite deja lui Dosoftei.

In ceea ce priveşte paternitatea celor 48 de stihuri originale, atribuite, de asemenea, lui Dosoftei, N. A. Ursu spune că „au o deosebită valoare documentară prin faptul că sînt *primele versuri culte* (s. n.), alcătuite în limba română şi, după toate probalităţile, cele dintîi tipărite de Dosoftei".

In acest caz, afirmă cercetătorul ieşean, Dosoftei a procedat ca şi la prefaţa Cronografului lui Matei Kigalas, exemplificînd cu stihuri din cele două prefeţe, care conving prin „identitatea structurii lor ritmice".

In partea finală a valorosului său studiu, autorul, punînd în lumină rolul important pe care Biserica Ortodoxă Română l-a jucat în veacul al XVII-lea pentru păstrarea dreptei credinţe şi menţinerea unităţii naţionale, spune: „Acţiunea aceasta de revizuire în spirit ortodox a cărţilor religioase traduse în limba română, sub influenţa ideilor reformate, cu şapte-opt decenii în urmă se datoreşte iniţiativei unor cercuri clericale din Moldova (probabil cu încuviinţarea Patriarhiei de Constantinopol) şi a avut un efect salutar atît pentru menţinerea unităţii Bisericii Ortodoxe româneşti în tot cursul secolului al XVII-lea, cît mai ales pentru întărirea conştiinţei unităţii credinţei ortodoxe şi prin introducerea treptată a limbii române în practicarea cultului religios".

In susţinerea acestei afirmaţii citează şi ceea ce scria Eminescu în „Timpul": „Pe la anul 1640, în urma ridicării lui Luther, s-a introdus în Bisericile reformate limba naţională, şi această tipărire de cărţi clasice în limbile deosebite a fost întrebuinţată ca mijloc de răspîndire a calvinismului printre români. Atunci Biserica Română, în ramura ei cea cu totul neatîrnată, Mitropolia Moldovei şi Sucevei, a luat iniţiativa unui sinod pentru părţile locuite de români şi a admis, ca măsură contrarie reformaţiunii, tipărirea de cărţi româneşti ortodoxe, pentru a feri poporul şi preoţimea de a se adăpa la izvoare eretice. Din reforma protestantă a răsărit această reformă în Biserica Română care şi-a imprimat pe de-a pururea urma ei binefăcătoare în dezvoltarea noastră".

Remarcăm concluziile la care a ajuns N. A. Ursu:

a) „Examenul lingvistic şi stilistic al tipăriturii, în raport cu textele româneşti contemporane şi în lumina unor noi puncte de vedere privitoare la dezvoltarea literaturii religioase româneşti în secolul al XVII-lea, ne-a condus la concluzia că autorul traducerii celor două povestiri, deci şi al versurilor care le prefaţează, precum şi autorul versiunii *Paraclisului* de la începutul cărţii este *Dosoftei*, la acea dată tînăr monah, ierodiacon sau ieromonah dacă tipăritura a apărut în jurul anului 1649. Căci, în cunoscuta lui însemnare din 1649, cînd avea vîrsta de 25 de ani, Dosoftei îşi menţionează calitatea de ieromonah, adică preot călugăr. După toate probalităţile, tipăritura anonimă descoperită în 1955 reprezintă *debutul literar al lui Dosoftei*».

b) „Dacă tipăritura respectivă a apărut în timpul păstoriei lui Varlaam, deci cu încuvinţarea sa, înseamnă că Dosoftei poate fi, în adevăratul sens al cuvîntului, un ucenic al lui Varlaam, fapt care nu trebuie să ne surprindă, căci la retragerea lui Varlaam din scaunul mitropolitan, în 1653, Dosoftei avea în jur de 30 de ani".

c) Fiind un ucenic al lui Varlaam, a putut cunoaşte starea de spirit bisericească a timpului cu un pronunţat caracter misionar antireformat. „In această atmosferă de luptă, iniţiată în Moldova de Varlaam, a început să se formeze spiritualiceşte tînărul monah Dosoftei, fapt care a făcut, probabil, ca o bună parte din activitatea sa literară de mai tîrziu să stea, în mod tacit, sub semnul luptei". Autorul aduce drept mărturie unele texte din lucrările lui Dosoftei.

d) Dosoftei „a revizuit textul din *Psaltirea Scheiană* şi din *Psaltirile lui Coresi*, confruntîndu-le cu originalul slavon şi încercînd, cum dovedesc numeroasele glose şi variantele textului menţionate marginal, să găsească formulările cele mai adecvate şi mai frumoase". In foaia de titlu a *Psaltirii în versuri*, el mărturiseşte că a lucrat mai mulţi ani cu multă osteneală la textul psalmilor.

e) In sfîrşit, o promisiune pe care autorul acestor însemnate contribuţii o face cititorilor: „Vom putea demonstra în curînd că, tot în anii tinereţii, Dosoftei a mai tradus din greceşte trei scrieri de educaţie moral-religioasă, şi anume: *Patericul* grecesc, *Mîntuirea păcătoşilor* a lui Agapie Landos şi o parte din *Viaţa şi minunile Sfîntului Vasile cel Nou*».

Am insistat asupra acestui studiu pentru că aduce lumină într-una din cele mai importante epoci ale culturii şi vieţii bisericeşti din Moldova. Materialul inedit şi concluziile la care ajunge autorul, şi pe care cititorul le împărtăşeşte în mod convingător, fac dovada cum trebuie cercetată şi înţeleasă activitatea prodigioasă pe care mari ierarhi ai Bisericii noastre au desfăşurat-o de-a lungul veacurilor.

Sînt pagini de probitate ştiinţifică şi, prin aceasta, modele vrednice de urmat în cercetarea trecutului nostru cultural bisericesc.

Pr. C. BUZDUGAN

Recenzii

Diac. P. I. David, **Premise ale dialogului anglicano-ortodox; Aspectul Revelaţiei divine. Contribuţia culturii teologice româneşti,** în «Studii Teologice», XXVIII (1976), nr. 3-6, p. 213-512.

Cercetarea teologică din ultima vreme este îndreptată, din ce în ce mai mult, spre probleme de actualitate creştină. Un număr tot mai mare de titluri sînt dedicate fenomenului religios caracteristic vremii de azi, mişcarea de apropiere între diferitele Biserici şi denominaţiuni creştine. Semnificativ, pentru orientarea teologică actuală, în spirit irenic, este faptul că punctul de plecare al unora dintre studiile publicate în revistele Bisericii Ortodoxe Române îl constituie realizările pe terenul ecumenismului practic sau chiar al celui dogmatic.

Îmbucurător este faptul că în rîndurile revistelor noastre au apărut, ca teze de doctorat, lucrări de doctorat, lucrări de dimensiuni considerabile avînd ca teme slujirea Bisericii, probleme interconfesionale şi ecumenice.

Revista „Studii Teologice", în numărul 3-6/1976, a publicat teza de doctorat a Diac. P. I. David intitulată: „*Premise ale dialogului anglicano-ortodox; Aspectul revelaţiei divine. Contribuţia culturii teologice româneşti*".

Se pare că interesul autorului pentru Biserica Anglicană şi civilizaţia britanică este constant şi a influenţat pozitiv cercetarea sa ştiinţifică. Ne referim, în primul rînd, la afinitatea cu civilizaţia britanică, vizibilă în lectură, luînd în considerare folosirea frecventă în lucrare, ca termen de comparaţie, a noţiunii de „tradiţie patrimonială".

Pe de altă parte, studiul său a fost prefaţat, în afara lucrărilor de seminar în cadrul cursurilor de doctorat, de altele avînd ca temă civilizaţia străveche a Angliei şi a României: *Religioss and Cultural Afinites between Dacians and Britans,* în „The Altar Almanach", 1971-1972, *Religia traco-dacă şi celto-britană. Studiu comparativ,* în „Biserica Ortodoxă Română" XCIII (1975), nr. 3-4, şi *Coincidenţe şi relaţii generale (indirecte între Anglia şi Dacoromania),* în „Biserica Ortodoxă Română" XCIII (1975), nr. 5-6.

Dată fiind predilecţia pentru subiect a autorului, planul lucrării a fost conceput în aşa fel încît volumul să aibă proporţii considerabile.

În afară de preferinţa autorului, alegerea subiectului a fost determinată şi de caracterul excepţional al acestuia. În urma lecturii se formează convingerea că au fost elucidate unele aspecte înregistrate ca progres pe calea ecumenismului (chiar al celui dogmatic).

Prefaţa este semnată de Pr. prof. dr. Petru Rezuş, referent principal.

Lucrarea este alcătuită din introducere, patru părţi (tratarea) şi o scurtă încheiere (în loc de concluzii).

Caracteristic „anglicanismului" este faptul că s-a format prin „naţionalizarea" Bisericii Catolice din Anglia, în timpul unor suverani care au dorit să se sustragă influenţei Romei şi să aşeze Biserica în slujba statului. Din activitatea reformatoare a Bisericii Angliei au lipsit, în cea mai mare parte, consideraţiile de ordin teologic. Este posibil ca legăturile cu luteranii şi calvinii să fi avut drept punct comun ieşirea de sub jurisdicţia bisericească a Romei. De asemenea, înnoirea Bisericii Angliei s-a făcut cu adeziunea ierarhiei superioare şi, din această

cauză, ea nu este reformată, ci reformatoare.

Teologia Bisericii Anglicane nu s-a închegat în formele dogmatice sancţionate de o autoritate sinodală. Învăţătura de credinţă se desprinde din viaţa sacramentală a Bisericii.

În ceea ce priveşte formularea sigură şi concisă a învăţăturii de credinţă, autorul consacră două părţi din lucrare problemei Revelaţiei divine, comunicării către om şi acceptării adevărului mîntuitor. Teologia anglicană se caracterizează prin întoarcerea la Sfînta Scriptură, la învăţătura primilor Părinţi ai Bisericii şi la viaţa şi credinţa primilor creştini, lipsind însă preocuparea pentru sistematizare. De aceea, în primele două părţi ale lucrării, autorul prezintă un capitol de teologie fundamentală (şi comparată).

Găseşte anume, asociind texte ale Sfinţilor Părinţi şi ale unor teologi anglicani mai reprezentativi, cu învăţăturile de credinţă ortodoxă, unsprezece puncte comune ortodoxo-anglicane din momentele mai importante ale Revelaţiei dumnezeieşti, „fiecare punct constituind fie o învăţătură dogmatică convenabilă teologiei ortodoxe, fie o practică de veacuri, care constituie deja o tradiţie".

Se conturează, de asemenea, ideea că scopul Bisericii este continuarea lucrării Mîntuitorului de desăvîrşire a credinciosului pentru care ambele Biserici mărturisesc aceleaşi mijloace date de Mîntuitorul: harul Sfîntului Duh comunicat prin Sfintele Taine şi învăţătura despre mîntuirea obiectivă şi subiectivă. „Biserica Anglicană are în practica ei toate tainele, lucru ce nu se află în Bisericile şi confesiunile protestante, de unde şi rolul Sfîntului Duh ca sfinţitor este deosebit de important în teologia anglicană" (p. 297).

În capitolul II din partea a doua *(Ecouri ale Anglicanismului în Ortodoxie)*, autorul se ocupă de legăturile sporadice existente între reprezentanţii anglicanismului şi lumea ortodoxă. Din acestea găseşte paralele între tradiţiile patrimoniale ortodoxe şi anglicană, constînd în „împletirea trecutului şi prezentului cerului senin al iubirii strămoşilor".

Totuşi, la vremea respectivă, necunoaşterea culturii şi poziţiei celor două Biserici, ca şi a surselor de informare reciprocă a prejudiciat dialogul ecumenist.

Firește, ar fi de adăugat la aceste considerente şi spiritul vremurilor, mai puţin orientat ecumenist.

Partea a III-a expune contactele neoficiale din trecut între reprezentanţi ai celor două confesiuni creştine: Anglicanismul şi Ortodoxia, reprezentată de cultura teologică românească. Deşi nu ilustrează preocupări consecvente şi nu angajează Bisericile, acestea dau expresie spiritului paşnic, de bunăvoinţă, ce a caracterizat cele două confesiuni în trecutul lor de spiritualitate bazat pe credinţă, cultură şi artă.

Pentru o Biserică Anglicană ce promova „libertatea de gîndire, de acţiune, de cult şi de manifestare, de autonomie şi autocefalie", a stîrnit interes deosebit activitatea unor învăţaţi români care se îndeletniceau şi cu studiul problemelor de teologie, Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir ş. a.

Îngăduinţa şi receptivitatea confesiunii anglicane, respectul principiului libertăţii de conştiinţă, coroborate cu convingerea că doctrina Bisericii Anglicane are nevoie de sistematizare, de oficializare în spiritul unităţii de credinţă din secolele primare ale Bisericii au făcut ca teologia anglicană să fie o promotoare şi susţinătoare frecventă a ideilor ecumeniste.

Partea a IV-a consemnează, fără o intervenţie frecventă a autorului, ci mai ales prin prezentarea de documente, evoluţia teologiei anglicane în dialogul ecumenic din secolul nostru, caracterizată îndeosebi prin speranţa ce şi-o pune această confesiune în contactele ei cu Bisericile Ortodoxe şi în special cu cea română. Se ştie că, pentru discutarea şi elucidarea problemei hirotoniilor anglicane, punctul central al convorbirilor, a fost acceptată „teza română": valabilitatea hirotoniei este condiţionată de precizarea de către întreaga comunitate anglicană a doctrinei despre Sfînta Treime, de recunoaşterea caracterului lor de taină în sens ortodox (în special în cazul hirotoniei).

Faptul că prin prisma întrunirilor mixte şi mai ales a Conferin-

ţei de la Bucureşti, din 1935, Conferinţele Lambeth (1888-1968) ca şi întîlnirile oficiale dintre Întîistătătorii celor două Biserici au înregistrat un progres în sistematizarea doctrinei şi în definirea Bisericii Anglicane faţă de celelalte confesiuni creştine nu înseamnă o relatinizare a credinţei, ci consfinţirea „tradiţiei ei dinamice" înnoitoare, ce a separat-o de Reformă şi de tendinţele absolutiste ale primatului papal din vremea comuniunii cu Roma. Dacă s-a acceptat de comun acord că creştinismul este revelarea bunătăţii nemărginite a lui Dumnezeu şi că scopul Bisericii este sfinţirea şi desăvîrşirea fiinţei celui ce crede şi mărturiseşte pe Domnul nostru Iisus Hristos, precizarea în spirit ecumenic şi pe baza tradiţiei bisericeşti a doctrinei anglicane revine la o completare a cunoştinţelor despre Dumnezeu şi sfinţenie prin puterile credinciosului, dar mai ales viaţa pe care Domnul Iisus Hristos a dat-o celor ce cred.

Biserica Anglicană are un mare rol în ecumenismul de azi, deoarece activitatea ei în acest sens poate fi concepută ca o mobilizare maximă a teologiei sale, în faţa teologiei celorlalte confesiuni, consolidată printr-o elaborare de veacuri.

În încheiere, autorul expune bazele comune ale dialogului de viitor între cele două Biserici ca şi perspectivele acestuia în raport cu doctrina şi viaţa actuală, ale Bisericilor, consfinţite de acordul din 1935 asupra Euharistiei. Declaraţia comună a acestei întruniri specifică: „învăţătura euharistică şi spiritualitatea Bisericilor, reciproc mărturisite constituie un factor esenţial pentru înţelegerea care să conducă la reunirea Bisericilor Ortodoxă şi Anglicană. Această înţelegere angajează ambele Biserici într-o interrelaţie eclesiologică ce pune, într-adevăr, bază pentru reconcilierea şi unirea ultimă".

O lucrare muncită şi de interes general pentru teologi slujitori, dar şi pentru credincioşi.

Pr. I. VÎRLAN

Preot asistent Nicolae Necula, **Doctrina şi viaţa religioasă a Bisericii Copte reflectate în textele ei liturgice — Rugăciuni şi imne,** Teză de doctorat în teologie, Bucureşti, 1976, 153 p.

In extras şi în revista «Ortodoxia», XXVIII (1976), nr. 3-4 (iulie-decembrie), p. 473-626, a apărut o nouă lucrare de doctorat în teologie, alcătuită de P. C. Preot Necula D. Nicolae, asistent la secţia practică de la Institutul teologic din Bucureşti. La catedra de «Liturgică, Pastorală şi Artă creştină» se adaugă încă o teză de doctorat privind cultul unor Biserici orientale (Coptă, Etiopiană, Armeană, Siriană-Iacobită şi Siriană-Ortodoxă din Malabar-India). Despre cultul liturgic al primelor trei Biserici menţionate s-au elaborat, pînă în prezent, patru lucrări de doctorat, două privind cultul Bisericii Copte, din care una susţinută de P. C. Arhimandrit Vasile Costin «Cultul Bisericii Copte în comparaţie cu cultul Bisericii Ortodoxe», publicată în greceşte, la Atena, în ediţia *Soukis*, 1972, 103 p., care tradusă în româneşte a rămas în manuscris (ediţia greacă a fost recenzată de Pr. prof. N. Neaga în «Mitropolia Moldovei şi Sucevei», XLIX (1973), nr. 3-4, p. 274-275); a doua, cea pe care o prezentăm. Alta referitoare la cultul Bisericii Etiopiene «Tainele de iniţiere: Botezul, Mirungerea şi Euharistia, în ritul liturgic etiopian şi în ritul bizantin. Studiu comparativ», 243 pagini dactilografiate — teză elaborată de Gîrma Wolde Kirkos, care, de asemenea, după susţinere a rămas în manuscris. In sfîrşit, teza referitoare la cultul Bisericii Armene, susţinută de Arhimandritul Zareh Baronian, vicarul Arhiepiscopiei Armene din Bucureşti, «Liturghia Bisericii Armene în cadrul celorlalte rituri liturgice răsăritene. Studiu comparativ», lucrare apărută atît în extras cît şi în revista «Ortodoxia», nr. 1/1975, p. 5-167 şi recenzată de noi în paginile acestei reviste (nr. 5-6/1976, p. 423-424). Atît despre cultul ultimelor două Biserici orientale — Siriano-Iacobită şi Siriană Ortodoxă din Malabar — In-

dia—, cît şi despre cultul celorlalte trei Biserici s-au scris diferite articole şi studii apărute în revistele noastre bisericeşti.

În teza sa de doctorat, P. C. Pr. asistent N. Necula pune la îndemînă noi şi preţioase cunoştinţe despre viaţa, doctrina şi cultul Bisericii Copte. Mai întîi, autorul face o referire istorică asupra vieţii religioase şi a organizării acestei Biserici, apoi trece la tratarea temei propriu-zise, încheind cu informaţii despre relaţiile frăţeşti şi ecumeniste întreţinute de Biserica Coptă cu alte Biserici membre în Consiliul Ecumenic.

Prezentîndu-ne cărţile de cult, el se referă, mai întîi, la limba şi literatura religioasă coptă, împărţind *pe primele în* două categorii: Cărţi *de conţinut biblic* (Evhologhiul, Sinaxarul, Molitvelnicul, Carte pentru slujbele de sfinţire a treptelor sacerdoţiului — de la anagnost la egumen — şi a vaselor altarului sau Arhieraticon, Slujba tunderii în monahism, Cartea funerariilor sau a înmormîntării, Cartea rugăciunilor funebre, Cartea procesiunii celor două sărbători — ale Crucii şi aceea a Duminicii Stîlpărilor, Cartea pentru slujbele aghiazmei şi a îngenuncherii şi *cărţi alcătuite de Biserică* pentru uzul diaconilor şi a cîntăreţilor (Ceaslovul, Diaconalul sau Cartea pentru serviciile diaconului, Difnarul sau Antifonarul, Cartea Doxologiilor, Cartea Psalmilor, Cartea Sfintei Psalmodii, Cartea slujbei săptămînii patimilor). În afară de acestea, autorul mai prezintă *colecţii de predici*, (Omiliile, Tîlcuirile, sau interpretările, Predicile, Panegiricile, Biografiile) şi *Regulamentul liturgic* al Patriarhului Gabriel al V-lea (1409-1427).

Ca încheiere la această parte, sînt făcute cîteva judicioase caracterizări generale.

Un studiu amănunţit asupra textelor liturgice — rugăciuni şi imne — este rezervat părţii a doua din lucrare. În cadrul acestei părţi, autorul prezintă rugăciunile, formele şi denumirile imnografiei, în special, imnele proprii Bisericii Copte (zece categorii de imne) şi cele comune cu Bisericile de rit bizantin. În partea următoare, a treia, este tratată ideea centrală a lucrării, care constituie însuşi subiectul tezei.

Folosindu-se de textele liturgice ale imnelor şi rugăciunilor din cultul divin public şi particular, autorul prezintă sistematic principalele învăţături dogmatice ale Bisericii Copte: *Despre Sfînta Treime* (în special terminologia dogmatică privind divinitatea, unirea ipostatică a Mîntuitorului), despre *soteriologie* şi *Sfintele Taine*, *despre eclesiologie* şi *cultul sfinţilor* (anghelologie, aghilogie şi mariologie), *eshatologie* (învăţătura despre moarte, judecata particulară şi universală, despre rai şi iad, zilele de pomenire a morţilor şi despre învierea morţilor). Viaţa religioasă a creştinilor copţi este prezentată de autor prin descrierea manifestărilor lor practice în timpul rugăciunilor, în perioada posturilor şi în vremea sărbătorilor din anul bisericesc, prin felul cinstirii pe care o aduc ei Sfintei Cruci, icoanelor şi relicvelor sfinţilor cum şi prin arătarea modelului organizării vieţii lor monahale.

Privind în contextul şi lumina încercărilor de apropiere între Biserici şi de refacere a unităţii creştine, textele liturgice din Biserica Coptă sînt prezentate de autor în ultima parte a lucrării, pentru a arăta atît dificultăţile acestora pentru dialogul cu Bisericile de rit bizantin, cît şi valoarea teologico-ecumenică şi literar-poetică a conţinutului lor.

Concluziile, rezumatul în limba engleză, bibliografia generală — rînduită pe autori principali şi secundari — cum şi cuvîntul înainte, introducerea şi bogatul aparat critic din cuprinsul lucrării întregesc valoarea tezei de doctorat.

Clericii, credincioşii Bisericii noastre şi cititorii revistei «Ortodoxia» au la îndemînă un vast material de informare documentară privind învăţătura dogmatică şi viaţa religioasă a credincioşilor Bisericii Copte.

Gh. BURCĂ

Dimitrie Cantemir, sistemul sau întocmirea religiei muhamedane (Traducere, studiu introductiv şi comentarii de Virgil Cândea, Editura Minerva, Bucureşti, 1977, LXXIV+687 p.)

Sărbătorirea a 300 de ani de la naşterea lui Dimitrie Cantemir a

adus în actualitate opera sa reprezentativă pentru variate domenii de cultură. Prin amploarea care s-a dat acestei sărbătoriri s-a văzut că printre iluştrii europeni ai începutului veacului al XVIII-lea, era şi românul Dimitrie Cantemir orientalist de mare prestigiu, chemat să facă parte dintre marii oameni de ştiinţă, membri ai Academiei din Berlin.

Cinstirea lui Dimitrie Cantemir în patria sa, s-a făcut în rîndul întîi prin republicarea unora dintre scrierile sale de mare autoritate. Unele dintre ele s-au retipărit în ediţii de prestigiu înainte de sărbătorire, continuînd şi în prezent.

Dar, dacă unele dintre ele fuseseră publicate de Academia Română încă din perioada 1872-1901, una dintre lucrări: «Sistemul sau întocmirea religiei muhamedane», nu mai fusese tipărită în limba română decît sub formă de rezumate sau fragmente şi acestea abia din 1925 încoace. Ori, această scriere împreună cu «Istoria creşterii şi descreşterii imperiului otoman» i-a făcut faima de mare orientalist, determinînd Academia de ştiinţe din Berlin să-l cheme în rîndurile membrilor ei.

Se ştie că Dimitrie Cantemir, care a stat aproape 22 de ani la Constantinopol, a avut legături cu multe personalităţi politice şi culturale în această metropolă a Europei, la intersecţia dintre Orient şi Occident. Aici a cunoscut pe ambasadorul Rusiei în capitala otomană, Petru A. Tolstoi. Cînd D. Cantemir a ajuns în Rusia, după eşecul din iulie 1711, ambasadorul rus Tolstoi l-a prezentat societăţii moscovite ca pe un reputat orientalist. Aşa se face că Heinrich Friedrich von Huyssen, diplomat de origine germană la curtea lui Petru cel Mare, l-a recomandat la rîndul său lui Daniel Ernst Jablonsky, secretar al Secţiei literare orientale a Academiei de ştiinţe din Berlin. Prin mijlocirea acestuia D. Cantemir este chemat membru al Academiei de ştiinţe din Berlin.

După ce D. Cantemir termină de scris «Istoria creşterii şi descreşterii imperiului otoman» între 1714 şi 1716 s-a gîndit la alcătuirea celeilalte lucrări «Sistemul sau întocmirea religiei muhamedane». A fost scrisă în limba latină.

In cele ce urmează, servindu-ne de «Studiul introductiv» al ediţiei de care ne ocupăm, alcătuit de Virgil Cândea, vom da cîteva date despre această scriere.

Scrierea s-a păstrat în trei forme: una scurtă în limba latină (Curanus), alta — amplă — tot în latină şi versiunea rusă, rezultată din traducerea resistematizată de autor a celei de a doua redacţii. Este probabil că versiunea a doua latină, începută la sfîrşitul anului 1718 era încheiată în 1719. Versiunea rusă, începută în 1719 era gata în 1721, căci pînă la această dată Sinodul Bisericii ruse prezentase autorului obiecţiile şi el şi răspunsese la ele (op. cit., p. XVI).

Cu privire la mobilul acestei scrieri, referinţele de dinainte de apariţia «ediţiei Cândea» la care mă asociasem şi eu în monografia «Dimitrie Cantemir», Junimea, Iaşi, 1973, p. 197, erau de părere că scrierea în discuţie fusese cerută de Petru cel Mare, al cărui sfetnic era. Spuneam, atunci, că împăratul ruşilor pregătea marea campanie din Persia şi îi trebuia o lucrare «despre viaţa musulmanilor din teritoriile prin care trecea, spre a găsi mijloacele de a-i cîştiga de partea lui. Răspunzînd acestei dorinţe, Dimitrie Cantemir, care stăpînea un bogat material privitor la viaţa musulmanilor, adunat din realitate, pe timpul cît a stat la Constantinopol şi din legăturile pe care le avea cu turcii, în aceleaşi împrejurări, alcătui cu uşurinţă această carte».

V. Cândea combate părerea enunţată şi crede că lucrarea era în planul de lucru al lui Cantemir încă din perioada cînd era la Constantinopol, ca o continuare a «Istoriei imperiului otoman». Numai tipărirea ei în 1722 se poate pune în legătură cu campania amintită (p. XII-XIII).

S-a pus în discuţie faptul dacă *versiunea rusă* tipărită în 1722, a «Sistemului...» aparţine lui Dimitrie Cantemir sau ea este traducerea lui Ivan Ilinskii a cărţii lui Cantemir. V. Cândea argumentează — pe drept — că şi această versiune — cea rusească — trebuie restituită tot lui Dimitrie Cantemir.

Logic, faptele sînt acestea: chiar dacă D. Cantemir nu cunoştea în deajuns limba rusă ca să-şi scrie opera în această limbă, e uşor de

imaginat că el a lucrat cu Ivan Ilinskii, preceptorul copiilor săi, frază, cu frază, Cantemir consultîndu-se continuu cu colaboratorul său, «ultimul cuvînt fiind al autorului» care verifica şi corela textul (p. XXXIII).

In privinţa izvoarelor acestei scrieri, V. Cândea aduce cîteva precizări vrednice de reţinut.

Lucrarea este alcătuită în Rusia vremii, unde Cautemir spune că nu avea la îndemînă cărţile care i-ar fi trebuit (p. XVI). Totuşi, lucrarea este alcătuită dintr-o serie de izvoare de mare importanţă şi se bazează pe cunoaştere nemijlocită a vieţii spirituale a Islamului, aşa că sub raportul calităţii datelor din lucrarea sa ele nu sînt mai prejos de ştiinţa apuseană a vremii (XVII). Bineînţeles, datele respective sînt folosite din prodigioasa sa memorie.

Prima carte care i-a trebuit pentru scrierea sa este «Coranul», din care Cantemir memorizase ca şi din «Biblie» părţi întregi. Folosirea «Coranului» în «Sistemul...» o face din memorie, căci la o verificare a unor texte pretinse că sînt exacte ca în cartea Sfîntă islamică se văd nepotriviri flagrante (p. XVIII). Un text arab al «Coranului» n-a avut la îndemînă. A putut avea însă în 1716 o traducere a acestei cărţi în limba rusă, dar n-a folosit-o, fiindcă aceasta era o traducere din limba franceză (I). Cantemir nu avea încredere într-o traducere făcută după altă traducere (p. XVIII).

După «Coran», cartea care l-a mulţumit în interesul său pentru doctrina islamică, a fost «*Muhammedije*». «Era o alcătuire în versuri, de largă răspîndire, înfăţişînd doctrina islamică pe baza «Coranului» şi a tradiţiei (p. XIX).

Autorul ei Jazidji-Oghlu Mehmed, născut în Turcia, şi-a făcut studiile în Persia, la Ankara şi s-a stabilit în localitatea Gallipoli, întemeind acolo o sihăstrie. Aici şi-a scris poemul didactic, terminat în 1449 (p. XIX). Rezumatul poemului se găseşte la J. von Hammer-Purgatall, în «Istoria imperiului otoman», 1836, p. 127-134 (p. XIX). Lucrarea cuprinde în partea întîi o *cosmogonie* şi în cea de a doua sfîrşitul *lumii*, în conformitate cu concepţiile islamice. Circulînd în versuri, cartea s-a bucurat în epocă de prestigiu, pasaje întregi putînd fi reţinute uşor datorită versificaţiei.

V. Cândea menţionează şi alte izvoare arabe sau turceşti avute în vedere de D. Cantemir pe parcursul redactării «Sistemului...» (p. XXI).

In afară de aceste lucrări, Cantemir cunoscuse şi alte izvoare, de data aceasta europene, despre Islam. Cea mai însemnată dintre ele era «Refutatio Alcorani» lucrare aparţinînd teologului italian Ludovico Marracci «din congregaţia Maicii Domnului»; confesorul papei Inocenţiu al XI-lea, reputat arabizant, publicată la Padova în 1698 (p. XXI). Această lucrare era alcătuită pentru misionarii catolici care trebuiau să combată doctrina islamică în limba arabă. «Cartea cuprindea textul Coranului în original şi traducere latină» şi respingea capitol cu capitol Coranul.

Cantemir, însă nu citează nici pe Marracci, nici pe alţi autori de cărţi referitoare la Coran, — între care Paul Rycaut — fiindcă nu şi-i mai aducea aminte, cu toate că reţinea anumite pasaje din cărţile acestora (p. XXIII, XXIV).

Pe lîngă multele date din cărţi străine — pe care, în parte le-am amintit — Cantemir foloseşte *date cunoscute de el*, pe care le-a adus în discuţie şi în «Istoria imperiului otoman».

Lucrînd cu înfrigurare la ediţia rusă, parcă simţindu-şi sfîrşitul apropiat, D. Cantemir îşi vede încununată activitatea de scriitor, de gînditor, de orientalist cu această monumentală scriere, printre cele mai însemnate dintre lucrările alcătuite de un savant al lumii.

«Sistemul sau întocmirea religiei muhamedane» iese din Tipografia împărătească din Petersburg la 22 decembrie 1722, în limba rusă. Ea cuprinde o «*Epistolă dedicatorie*» *către Petru cel Mare* în care aminteşte că de 10 ani se află sub ocrotirea sa, adăpostit în Rusia. Urmează apoi o *odă* închinată lui D. Cantemir de către Teofilact Lopatinski, rectorul şcolilor din Moscova; apoi o *laudă* închinată tot lui D. Cantemir scrisă de Gedeon Wisznionski, profesor de teologie şi filozofie, mai tîrziu rector al Academiei din Moscova. Atît *oda*, cît şi *lauda* aduc elogii lui Dimitrie Cantemir, subliniind valoarea cărţii tipărită, lucrare de informare asupra imperiului otoman, dar

avînd şi scopul de a chema «la libertate popoarele ce gem subjugate» (p. LVI). Urmează, apoi, o «*precuvîntare*» în care D. Cantemir atrage atenţia cititorului că religia mahomedană nu este o religie revelată. Se subliniază faptul că mahomedanismul este o religie păgînă, decăzută din punct de vedere moral, care a lăsat frîu liber viciilor. Aşa se explică întinderea ei pe trei continente, reprezentînd un mare pericol pentru creştini. Tot aici se fac aprecieri la adresa lui Petru cel Mare, reformatorul Rusiei, nu numai în privinţa moravurilor, a legilor, ci şi a ştiinţei, a meşteşugurilor folositoare omului şi a multor altor aspecte din viaţa modernă a Rusiei. Precuvîntarea se termină cu un apel către marele imperiu rusesc să pornească lupta împotriva turcilor înainte ca aceştia să ajungă de neînvins.

Urmează apoi desfăşurarea celor şase cărţi. Punctăm cîteva idei din conţinutul lor.

Cartea I, întemeiată pe datele din Coran şi din Muhammedija: ne înfăţişează viaţa lui Muhamed. Influenţat de legendele denigratoare care circulau în Rusia cu privire la Muhamed — considerat un şarlatan — Cantemir are adesea ieşiri violente împotriva acestuia. Totuşi din cauză că folosea şi izvoare turceşti, pe alocuri apare şi nota de simpatie. Astfel, se remarcă frumuseţea şi bunătatea profetului. «Niciodată nu se supăra. Era îndurător chiar faţă de duşmani. Niciodată nu mînca singur şi nu se dădea la o parte să ia masa cu leproşii şi oamenii săraci». Sînt menţionate, apoi, minunile lui Muhamed, moartea şi urmaşii lui.

Cartea a doua se ocupă de denumirile Curanului, despre cartea Muhammedie, despre învăţătura Curanului.

Cartea a treia relatează profeţiile lui Muhamed, în special de acelea referitoare la sfîrşitul lumii.

Cartea a patra tratează despre teologia muhamedană: credinţa în divinitate, despre fatalism ca învăţătură de bază a acestei religii, despre credinţa în îngeri şi duhuri rele în rîndul maselor populare, adică de felul cum apare ea practicată.

Cartea a cincea intitulată «despre religia muhamedană» se ocupă de superstiţiile, credinţele populare, obiceiurile tradiţionale. In această carte nu se face o expunere a dogmelor religioase, ci se ocupă de felul în care circulă această religie.

Cartea a şasea — cea mai dezvoltată — înfăţişează credinţele şi tradiţiile musulmane legate de nuntă, divorţ, înmormîntare. Sînt menţionate practicile religioase ale unor secte musulmane. In descrierea obiceiurilor, D. Cantemir pune un deosebit interes ca să le arate într-o lumină cît mai clară. Se ocupă apoi de instituţiile de cultură şi educaţie, arătînd că în imperiul turcesc se găsesc multe academii. Se remarcă măiestria predicilor musulmane, arătînd că dacă ar asculta cineva un predicator musulman, mai ales cînd vorbeşte despre virtuţi, ar spune că «vorbeşte un Demostene grecesc sau un Cicero latinesc».

Cartea aceasta a lui D. Cantemir, cu un loc bine precizat în istoria culturii omenirii, este atrăgătoare nu numai prin conţinutul ei, prezentînd lumii stări sociale, religioase, politice ale unor popoare care ocupă o bună parte a globului pămîntesc, ci prin felul cum relatează aceste fapte. Cantemir dovedeşte în această scriere că are simţul esenţialului, care impresionează. Faptele prezentate sînt elocvente, cunoaşterea lor din experienţă atrag pe cititor şi-l face să participe la judecarea acestora. Incluzînd în ea: amintiri personale, anecdote, legende, snoave, proverbe dă cărţii sale o coloratură locală ca o adevărată operă beletristică. Frumuseţea cărţii constă în îmbinarea exactităţii cu talentul povestitorului despre curiozităţile şi frumuseţile unei lumi exotice, fascinante (p. LIII-LV).

Imprimarea «Sistemului...» s-a lovit de unele piedici puse de cenzorii de la Sinodul Bisericii ruse. Aceştia i-au cerut lui D. Cantemir, prin Gavriil, arhimandritul mănăstirii Ipatievski, consilier al Sinodului şi protector al Şcolilor şi Tipografiilor, să arate sursele de informare pentru alcătuirea cărţii sale. Asemenea precizare avea rostul să răspundă cititorilor musulmani, care i-ar contesta anumite părţi, cu argumente. In fond, Sinodul urmărea să evite criticarea unei scrieri tipărită din porunca ţarului.

In răspunsul său, D. Cantemir se ocupă de două chestiuni: 1. Relativ la autenticitatea celor afirmate, el asigura Sinodul că cele cuprinse în carte se bazează pe învăţătura Curanului, pe credinţele şi superstiţiile musulmanilor, pe legislaţia turcească, toate cunoscute de el pînă în cele mai mici amănunte în cei 22 de ani petrecuţi la Constantinopol. 2. Cît priveşte grija de a nu ştirbi prestigiul ţarului prin modul prezentării religiei musulmane, el arăta Sinodului că împăratul Petru cel Mare după lectura textului s-a declarat mulţumit şi i-a cerut s-o publice spre a servi lumii ca explicaţie a războiului contra unui popor care propovăduieşte o morală aşa de inferioară.

Petru cel Mare era interesat de apariţia cărţii. Văzînd că întîrzie, îi scrie lui D. Cantemir de la Astrahan, la 18 iulie 1722, întrebîndu-l dacă s-a terminat tipărirea cărţii (P. P. Panaitescu, D. Cantemir. Viaţa şi opera, Bucureşti, 1958, p. 213-214).

Originalul scrierii lui D. Cantemir — de care ne ocupăm — se păstrează la secţia de manuscrise a Arhivei centrale de acte vechi a Ministerului de Externe al U. R. S. S., din Moscova. Este vorba de textele în limba latină precum şi de prelucrarea în limba rusă care s-a tipărit în 1722. Iată cum a ajuns aici: după moartea lui D. Cantemir, manuscrisele au rămas în păstrarea fiului său Şerban (Serghie). De la el — prin vînzare la licitaţie — au fost cumpărate de N. Bantîş-Kamenskii, strănepot dinspre mamă al lui D. Cantemir. Acesta, la rîndul său, le-a dăruit instituţiei menţionate mai sus în anul 1783.

Biblioteca Academiei posedă un microfilm şi fotocopia manuscriselor respective (LV-LVI).

Tot aici, se află un exemplar din volumul tipărit în Rusia în 1722, dăruit de Nil Popov, profesor de istoria Rusiei la Universitatea din Moscova, purtînd data: 18 noiembrie/2 decembrie 1877 (LVIII).

Curînd după apariţia ei în rusește, unele fragmente au apărut şi în limba germană în traducere. În limba bulgară a fost tradusă în 1805 de către Sofronie Vraceanski (episcop de Vraţa). Învăţatul bulgar dezvăluia în limba poporului său conţinutul unei cărţi în care se vedea credinţa şi morala unui popor care domina de patru secole Peninsula Balcanică (LVIII-LIX).

Grigore Tocilescu, trimis la Moscova de statul român în 1901 pentru copierea manuscriselor lui D. Cantemir, a văzut manuscrisele «Sistemului...» dar n-a transcris decît primele 36 pagini din varianta Curanus. Abia în zilele noastre, prin ediţia recenzată aici, am ajuns la cunoaşterea acestei excepţionale scrieri a orientalistului Dimitrie Cantemir. Trebuie să menţionăm însă, că M. Kogălniceanu şi Costache Negruzzi cunoşteau lucrarea şi-şi propuseseră s-o introducă în seria de «Opere» a lui D. Cantemir proiectată de Academia Română. B. P. Haşdeu cumpărase ediţia rusească în 1852. Era un exemplar incomplet (p. LXVII).

Alături de Istoria imperiului otoman, Sistemul religiei muhamedane este cartea care-l situează pe Cantemir în epoca respectivă printre marii orientalişti ai timpului.

Deşi tipărită în 1722 în Rusia, ea a fost repede retrasă din circulaţie.

Aceasta a făcut să nu fie cunoscută de învăţaţii vremii care ar fi găsit în ea date despre istoria, religia, magia, ereziile, educaţia, datinele, obiceiurile, sărbătorile popoarelor musulmane. Aceste mărturii sînt printre puţinele de acest fel consemnate într-o carte a vremii. Cu timpul, ele au fost depăşite, dar caracterul autentic al lor a rămas de necontestat.

I. D. LĂUDAT

Preot Scarlat Porcescu, **Catedrala mitropolitană din Iaşi.** Cu binecuvîntarea şi sprijinul Prea Fericitului Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1977, 156 p.

În colecţia *Monumente istorice bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, iniţiată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin în timpul cît a fost Mitropolit al Moldovei si Sucevei, a apărut

monografia *Catedrala mitropolitană din Iaşi*, de Preot Scarlat Porcescu.

De la lucrarea lui Constantin Erbiceanu: *Istoria Mitropoliei Moldovei şi a Caledralei mitropolitane din Iaşi*, scrisă cu prilejul sfinţirii actualei catedrale (23 aprilie 1887), dar apărută în anul următor, care propriu-zis e o colecţie de documente privitoare la trecutul Mitropoliei dar cu prea puţine date despre înălţarea actualei catedrale, care să cuprindă datele esenţiale asupra monumentalei catedrale mitropolitane din Iaşi, o nouă monografie, era de mult cerută şi deci absolut necesară.

Ca introducere, autorul face cîteva observaţii documentate asupra originii oraşului Iaşi, după care, în ordine normală, urmează capitolele: *Scaunul mitropolitan la Iaşi*, *«Mitropolia veche»*, *Biserica Albă*, *Biserica Sf. Nicolae*, *Biserica Stratenia*, *Biserica Sf. Gheorghe*, *Catedrala nouă*, *Restaurarea catedralei*, *Reşedinţa mitropolitană*.

Autorul este de părere că aproape de Curtea Domnească din Iaşi, înfiinţată şi organizată de Alexandru cel Bun, poate acesta sau Ştefan cel Mare a zidit o biserică în care mitropolitul putea oficia serviciul divin cînd se deplasa de la Suceava la Iaşi. De asemenea, autorul consideră că lîngă această biserică a trebuit să se construiască şi o locuinţă pentru mitropolit în care a stat el pe timpul vizitării oraşului sau a curţii domneşti. Poate că — afirmă autorul — această biserică construită de Alexandru cel Bun, de Ştefan cel Mare sau de un alt domn a putut deveni catedrală mitropolitană în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, cînd capitala ţării s-a mutat de la Suceava la Iaşi, deşi mitropolitul a continuat să rezideze în vechea capitală. Situaţia s-a schimbat începînd cu a doua jumătate a secolului al XVII-lea de cînd Mitropoliţii Moldovei s-au stabilit definitiv în Iaşi.

Analizînd cu deosebită atenţie documentul Anastasiei Duca din 15 iunie 1696, în care e menţionată «Mitropolia cea bătrînă a ţării din Iaşi», care ar fi fost mică, însă nu se ştie de cine a fost înălţată, şi o biserică numită «Alba», Pr. Sc. Porcescu ajunge la concluzia că Mitropolia veche ar fi fost construită în zona de sud-est a actualei incinte, iar locuinţa mitropolitului se afla în apropierea Bisericii Albe. În locul Bisericii Albe, Doamna Anastasia Duca a început, în anul 1682, să construiască o altă biserică mai mare, dar, din cauza pierderii tronului de către soţul ei, nu a putut-o termina decît în anul 1695. Lîngă noua catedrală cu hramul Stratenia, s-a construit şi o locuinţă spaţioasă pentru mitropolit. Dar şi această biserică ruinîndu-se în anul 1761 Mitropolitul Gavril Callimachi a început zidirea unei noi biserici catedrale, pe locul vechii mitropolii, cu hramul Sfîntul Gheorghe, hram pe care-l avea şi catedrala mitropolitană din Suceava. Construirea ei a durat timp de aproape zece ani. Dar şi această biserică a fost grav deteriorată din cauza incendiului izbucnit în anul 1827.

Edificarea actualei catedrale mitropolitane din Iaşi este legată de numele şi păstorirea Mitropolitului Veniamin Costachi, care a venit în fruntea Mitropoliei Moldovei la 15 martie 1803.

Autorul, pe lîngă datele legate de viaţa acestui mitropolit, se referă lapidar dar complet şi la vasta activitate culturală desfăşurată de el, considerîndu-l just pe mitropolitul Veniamin Costachi ca pe cel mai demn şi capabil continuator al operei mitropoliţilor: Varlaam, Iacov Putneanul, Leon Gheucă şi Iacov Stamati. S-a subliniat, de asemenea, că Veniamin Costachi a întemeiat Seminarul de la Socola, a iniţiat şi sprijinit înfiinţarea Academiei Mihăilene din Iaşi, prima instituţie de învăţămînt superior din Moldova. Evident că e just, cum apreciază autorul monografiei, că una din cele mai importante realizări din timpul păstoririi lui Veniamin Costachi rămîne începutul înălţării şi aproape a terminării actualei catedrale mitropolitane, cel mai impunător monument de arhitectură religioasă din Iaşi.

Folosind o documentare exhaustivă — o bogată literatură de specialitate, toate publicaţiile de documente împreună cu fondurile de arhivă aflate în depozitele Academiei Republicii Socialiste România, Arhivele Centrale de Stat, al Mitropoliei şi al Arhivelor Statului din Iaşi, autorul a reuşit să întregească şi să ne prezinte complet

şi succesiv etapele de construire a catedralei, nenumăratele greutăţi care au stat şi au apărut, cu timpul, în calea realizării proiectului, de la punerea pietrei fundamentale (23 iulie 1833) şi pînă la 23 aprilie 1887, data terminării şi a sfinţirii ei, eveniment de mare importanţă în istoria Bisericii din Moldova.

Prima informaţie privitoare la noua catedrală mitropolitană este din 8 august 1826 şi se referă la lucrările de proiectare, care rămîne «actul de naştere al acestui impunător locaş de închinare» (p. 40).

Apelul făcut în ziua de 2 martie 1833 de Mitropolitul Veniamin, prin care solicita contribuţii băneşti pentru înălţarea catedralei, a avut un mare ecou în întreaga Moldovă. Astfel, primii care şi-au depus obolul au fost: ierarhi, arhimandriţi, monahi, preoţi, pe lîngă numeroşi «dreptcredincioşi».

Începerea şi desfăşurarea construirii catedralei e discutată, în continuare, după un bogat material inedit, care se referă la preocuparea şi folosirea materialelor de construcţie, tehnicieni şi mîna de lucru angajată, metodele şi procedeele tehnice folosite la construcţie etc. Conducerea Bisericii Moldovei a hotărît ca noua catedrală să păstreze hramul vechii catedrale din Iaşi, Stratenia, dar i s-a adăugat şi al Sfîntului mare mucenic Gheorghe, hramul fostei catedrale mitropolitane din Suceava.

Arhitectul care a făcut proiectul iniţial şi a condus lucrările a fost Iohan Freiwald. Folosind un bogat material informativ, autorul precizează că pînă în toamna anului 1837 lucrările de înălţare a catedralei au continuat într-un ritm normal. Astfel, «catedrala cu turnurile dinspre uliţă, cu bolta cea mare, împreună cu clopotniţele ei, era deja înălţată», iar în ansamblu, în vara anului 1841, lucrările erau aproape încheiate. Rămînea de executat finisajul, dar în ianuarie 1842 Mitropolitul Veniamin Costachi a fost nevoit să părăsească scaunul mitropolitan, cu mare părere de rău că n-a văzut terminată catedrala. Lucrările la catedrală s-au întrerupt odată cu plecarea mitropolitului Veniamin Costachi, dar şi din cauza unor fisuri apărute în ziduri după înălţarea cupolei centrale. Consultat, arhitectul-colonel Singurov, după cercetarea construcţiei, a declarat că nu prevedea căderea lor, şi că fisurile apărute s-ar fi datorat unor aşezări nepotrivite «a deosebitelor părţi» ale bisericii, mai precis din cauza celor patru colţuri mult mai masive decît trupul mijlociu», dar şi din cauza bolţii centrale considerată ca o «sarcină foarte grea pentru ziduri». Potrivit sugestiei lui Singurov, bolta de zid urma să fie înlocuită cu una din lemn. Urmarea acestei situaţii a fost că timp de patru decenii nu s-a mai lucrat nimic la catedrală, deşi cum se arăta de unii oficiali, la 1 mai 1850 reînceperea lucrărilor era la ordinea zilei dar, de-abia în iunie 1867, Mitropolitul Calinic Miclescu a adresat un apel pentru reluarea lucrărilor. Apelul a fost reînnoit în februarie 1873, dar în istoria Catedralei mitropolitane din Iaşi a intervenit o adevărată cotitură doar după intervenţiile mitropolitului Iosif Naniescu. Lucrările s-au putut relua abia în anul 1881 după planurile arhitectului Al. Orăscu. Toate lucrările, inclusiv catapeteasma, icoanele şi pictura realizată de pictorul Gh. M. Tattărăscu s-au încheiat în primăvara anului 1887.

Sfinţirea catedralei s-a săvîrşit de Mitropolitul Iosif Naniescu în ziua de 23 aprilie. Acest act a rămas înscris în istoria vieţii bisericeşti a Moldovei, ca un eveniment de o deosebită importanţă.

În continuare, s-au discutat şi prezentat deteriorările suferite de catedrală în timpul celor două războaie mondiale şi lucrările de restaurare care i s-au făcut pentru a o menţine. Se insistă, în special, asupra lucrărilor realizate în timpul păstoririi foştilor mitropoliţi Nicodim, Justinian şi Iustin, toţi trei ajunşi în fruntea Bisericii Ortodoxe Române.

În concluzie, în o expunere clară şi cursivă, autorul ne prezintă caracteristicile arhitectonice originale ale monumentului care prin proporţiile lui domină ansamblul din jur.

Reşedinţa. Autorul este de părere că pînă la mutarea definitivă a Mitropoliei în Iaşi, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, mitropolitul ţării şi-a avut reşedinţa în apropierea Mitropoliei vechi şi a Bisericii Albe, într-un imobil modest. După terminarea

construirii bisericii cu hramul Stratenia, Doamna Anastasia Duca și fiul ei Constantin au înnălțat și «case domnești la Mitropolia din Iași». Ceva mai tîrziu, Mitropolitul Iacov Putneanul (1750-1760) a zidit un edificiu special pentru reședința mitropolitului. Reședința înalțată de Iacov Putneanu a fost ulterior refăcută, mărită. Cu această ocazie i s-a restaurat și paraclisul. Pe lîngă inițierea lucrărilor de construire a actualei catedrale, Mitropolitul Veniamin Costachi a dispus să se zidească și un număr de imobile pentru administrație, cancelarii și locuințele personalului deservent. O parte din aceste construcții au fost distruse sau avariate de incendiul din anul 1827, dar au fost refăcute aproape imediat.

Reședința mitropolitană a fost refăcută, mai bine spus reconstruită, de Mitropolitul Partenie Clinceni. În încheiere, autorul arată că Prea Fericitul Patriarh Iustin, ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, a dispus restaurarea și consolidarea catedralei, spălarea picturii și construirea unor imobile adecvate pentru birourile cancelariei arhiepiscopale, protopopiat, atelierul de lumînări și căminul preoțesc.

În concluzie, în lucrare, Pr. Scarlat Porcescu ne prezintă pentru prima dată în istoria Bisericii noastre, complet și cu destule amănunte interesante, istoria Catedralei mitropolitane din Iași și a complexului ei, pe baza unei documentații serioase și exhaustive.

Prin cercetarea intreprinsă se poate cunoaște și înțelege, totodată, trecutul acestui monument care își are locul său deosebit în istoria Iașului și a Moldovei.

N. GRIGORAȘ

Nicolae Grigoraș, **Mănăstirea Cetățuia,** Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1977 p. 93, cu rezumat în limba franceză.

Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei continuă seria lucrărilor consacrate Monumentelor istorice bisericești. Apariția valoroasei monografii : *Catedrala mitropolitană din Iași*, 1977 a preotului Scarlat Porcescu a făcut începutul. A urmat lucrarea profesorului Nicolae Grigoraș, care a întocmit monografia mănăstirei Cetățuia. Profesorul N. Grigoraș este cunoscut de mulți ani prin numeroasele și substanțialele sale contribuții la Istoria Bisericii din Moldova. Între acestea arătăm că monografia sa despre Biserica Trei Ierarhi a apărut în două ediții.

Monografia mănăstirii Cetățuia pe care o prezentăm, cuprinde un „Cuvînt înainte" în care arată că voievodul Gheorghe Duca ctitorul ei, a avut ca model mănăstirea Trei Ierarhi, dar pe măsura posibilităților sale materiale. Ansamblul Cetățuia reprezintă o sinteză originală a arhitecturii și artei românești din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Urmează apoi capitolul : *Dealul și fortăreața Cetățuia,* în care se descrie așezarea și priveliștea de pe dealul Cetățuia, de pe care se poate rememora întreaga istorie a Iașului în dezvoltarea stilurilor arhitectonice. Luată în ansamblu Cetățuia pare o adevărată fortăreață.

În *situația economică, socială, politică și culturală a Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVII-lea,* se arată cum au lucrat în acest timp Ortodoxia pe de o parte cu catolicismul și calvinismul pe de altă parte. Un rol de seamă pentru acțiunea aceasta a avut Mănăstirea Cetățuia, unde s-au tipărit cărți de polemică în limba greacă împotriva propagandei catolice și unde a activat Patriarhul Dosithei al Ierusalimului și Mitropolitul Dosoftei al Moldovei.

Descrierea personalității ctitorului Gheorghe Duca, domn al Moldovei în trei rînduri, autorul o face după cronici și alte izvoare (p. 9-14). Arată că Gheorghe Duca era grec din Rumelia, trecuse treptele de boierie sub Vasile Lupu, Ștefăniță Lupu și Eustatie Dabija. După moartea acestuia, a fost numit domn al Moldovei în anul 1665. După nouă luni a fost îndepărtat și abia în noiembrie 1668 a putut să obțină pentru a doua oară domnia pe care a păstrat-o pînă în august 1672. A domnit apoi în Țara Românească în 1673-1678. Revenit în noiembrie 1678 a stat pînă în 1683. A murit în străinătate, la Liow în anul 1685. Făcîndu-se caracterizarea domniei lui Gheorghe Duca, timp în care au

avut loc răscoale şi pribegirea numeroşilor locuitori, se arată, că voievodul a avut comportare neomenească faţă de supuşii săi.

În capitolul *Ctitoria* (p. 14-26) se arată că prima dată toponimicul Cetăţuia apare cunoscut în documentul din 16 decembrie 1618. Voievodul Gheorghe Duca a început să cumpere teren pentru viitoarea sa ctitorie, chiar în scurta sa primă domnie. Ulterior, a posedat 45 ha de teren pe care a început să zidească, zidurile din incintă cu turnurile de la intrare şi de la colţ pe care le sfîrşeşte în 1670. În următorul an, se întăreau toate privilegiile acordate de domn. În 1672, Mănăstirei Cetăţuia i s-a închinat ca metoc Mănăstirea Hlincea. Voievozii Constantin Cantemir, Antioh Cantemir, Mihai Racoviţă întăreau şi donau alte privilegii şi moşii ctitoriei lui Gheorghe Duca, înzestrată generos pentru îndeplinirea misiunii sale. Se enumeră proprietăţile mănăstirii: satele Tulucești şi Tatarca în ţinutul Covurlui, Belcești în ţinutul Neamţ, Moreni, Tabăra, Andrieşeni, Gura Cozmoaiei, Ruseni, Frăsineşti, terenul din hotarul domnesc al oraşului Iaşi, cîteva heleştee mari, prisăci şi dughene în Iaşi.

În capitolul: *Ansamblul monumental şi constructorii lui*, se arată că zidul de incintă al mănăstirii înalt de 7 metri şi gros de 1,40 metri are metereze şi-i apărat de turnul clopotniţă. Se descrie turnul clopotniţă construit din blocuri de piatră, decorate cu rozete pătrate care imită în exterior turnul de la mănăstirea Golia. În ansamblul mănăstirii se află edificiul *baia*, singurul care s-a păstrat din ţară. Casa domnească plasată pe două rînduri de pivniţe suprapuse, era o casă fortificată. Descrierea ei, autorul monografiei o face de „visu", precum şi edificiul numit stăreţia şi sala gotică. Deosebit de amănunţit, studiul se opreşte asupra bisericii mănăstirii Cetăţuia.

Biserica este o copie a bisericii Trei Ierarhi, dar cu lipsa bogatei decoraţii exterioare, care dă bisericii Cetăţuia „o înfăţişare mai liniştită".

Planul bisericii este treflat, are pridvorul în formă dreptunghiulară şi două intrări. Pronaosul de formă pătrată este despărţit de naos prin două arcade sprijinite de stîlpi octogonali cu capitele pătrate. În exterior faţada bisericii este împărţită în două, de un brîu de piatră, format din trei muluri răsucite din loc în loc, decorată cu rozete şi frunze de stejar. Deasupra brîului se află două rînduri de firide oarbe. Păreţii exteriori au contraforţi şi biserica se încheie cu două turle octagonale şi decorate aşezate pe cîte o bază păstrată. Se reafirmă în studiu, că Grigore Cornescu din Ţinutul Hotinului este constructorul frumoasei mănăstiri de pe dealul Cetăţuiei.

În cel mai întins capitol (p. 41-61) despre *Pictura* bisericii Cetăţuia, se arată că sînt cunoscute numele fraţilor Mihai, Dima şi Grigore, aromâni precum şi localnici Nicolae şi Ştefan zugravi, cari au pictat numeroase compoziţii monumentale şi cu foarte multe figuri. Prof. N. Grigoraş face descrierea picturii bisericii începînd cu pridvorul, unde este reprezentată *Judecata de apoi*, în continuare descrie compoziţia *Arborele lui Iesei*, Scara Sf. Ioan Klimax, Vămile văzduhului, Scara cerurilor, Scara dreptţilor, medalioane ale sfinţilor şi alte scene biblice.

În pronaos sînt pictate Sinoadele ecumenice, sfinţii din Sinaxar, pildele Mîntuitorului, care sînt adevărate opere ale unor artişti cunoscători ai vieţii din natură. Se relevă pictura ctitorilor familiei lui Gheorghe Duca, precum şi picturile sfintelor muceniţe şi ale sfinţilor cuvioşi.

În naos, în calota turnului principal s-a pictat chipul Mîntuitorului cu evanghelia în mînă, înconjurat de cete îngereşti. În conca absidei sudice se înfăţişează un fragment din Judecata de apoi, numită *Etimasia*. După tehnica şi repartizarea personajelor care compun Etimasia, cercetătorul afirmă că e opera altui artist, nu a aceluia care a pictat pridvorul. Se subliniază calitatea excepţională a desenului, desăvîrşita redare a figurilor, chipurile de o rară frumuseţă a îngerilor şi personajele feminine.

În naos sînt pictate momente din viaţa şi activitatea lui Iisus Hristos, scene din mucenicile sfinţilor apostoli, minunile şi patimile Mîntuitorului, scene legate de Naşterea şi Adormirea Maicii Domnului. Autorul, analizînd pictura din naos, conchide că pictorii trăind în mediul rural au căutat şi au reuşit să

lege unele scene de viaţa înconjurătoare cuprinzînd în ele şi elemente din folclor (p. 56).

În continuare, se descriu din altar cele 24 scene ale Acatistului Maicii Domnului, apoi frescele din Împărtăşirea Apostolilor, momente principale din viaţa sfîntului Ioan Botezătorul, marii ierarhi ai Bisericii ortodoxe şi diferite episoade din Vechiul şi Noul Testament. Sfîrşind descrierea competentă a frescelor bisericii Cetăţuia, autorul afirmă că „opera acestor pictori este remarcabilă, fiindcă au reuşit să imprime personajelor expresivitate, dramatismul uman şi poate fi inclusă între operele de deosebită valoare din ţara noastră" (p. 61).

Din *odoarele, cărţile de cult şi mobilerul mănăstirii Cetăţuia* se identifică o Evanghelie scrisă la 1616 de Mitropolitul Luca al Ţării Româneşti, donaţia lui Gheorghe Duca la 1670, un orar lucrat de Doamna Anastasia Duca, o cîrjă arhierească, un potir de argint din 1669, o evanghelie greacă tipărită în Veneţia la 1637 donaţia voievodului Constantin Cehan Racoviţă. Catapeteasma veche a bisericii Cetăţuia a fost trimisă în 1830 mănăstirii Hlincea. Nu se descrie actuala catapeteasmă a bisericii de cînd şi în ce stil e lucrată.

În fosta casă domnească, acum s-a organizat un *muzeu*, care cuprinde broderii, un număr de icoane din secolele trecute, cruci vechi, din care una din 1592 de la Teofan, Mitropolitul Sucevei. Apoi, două căţui de argint din 1854 şi o cristelniţă de argint din 1779. Muzeul păstrează patru manuscrise din sec. XVII-XVIII-lea, Evanghelia tipărită la M-rea Neamţ în 1821, precum şi alte preţioase cărţi vechi.

În continuare, se arată că biserica mănăstirii Cetăţuia a devenit necropolă a familiei ctitorului, acolo fiind înmormîntat Gheorghe Duca, adus de la Liow unde a murit în 1693, apoi Maria una din fiicele sale şi osemintele fratelui său, Saul. Acolo a fost înmormîntat şi filosoful Nicolae Kerameus în 1672.

De *rolul cutural al mănăstirii Cetăţuia* este legat, între altele şi faptul că aici a funcţionat tipografia grecească, prima care a început să tipărească cărţi greceşti pentru Orientul ortodox. Voievodul Gheoghe Duca a pus la dispoziţie fondurile cu care s-a achiziţionat tipografia de la Veneţia. În 1682 aici s-a tipărit lucrarea patriarhului Nectarie: *Întîmpinarea contra primatului papal*, a doua carte a fost *Contra ereziilor a lui Simeon fost mitropolit de Tessalonic*. În 1683 s-a tipărit *Explicarea rînduielii bisericeşti* de Marcu fost mitropolit al Efesului. Mai tîrziu s-a tipărit: *Rînduiala sfinţilor martiri Serghie şi Vach* şi *Tomul împăcării*, lucrare de polemică anticatolică. În 1694 s-a tipărit *Discurs contra hotărîrilor sinodului de la Florenţa*, în 1698 lucrarea *Tomul dragostei asupra latinilor*, cu cheltuiala sf. Mormînt căruia este închinată Mănăstirea Cetăţuia, din 1670.

În ultimul capitol, *Viaţa mănăstirii*, se evocă evenimentele şi starea mănăstirii de-a lungul secolului al XVIII-lea ajungîndu-se la legea secularizării care a constatat „nepăsarea" cu care conducerea fostelor mănăstiri „închinate" au administrat şi au întreţinut inventarul, pietrele de mormînt şi monumentele. Pe la 1880 Episcopul Melchisedec constata „că mănăstirea reprezintă cea mai tristă privelişte, casele se dărîmau, în biserică ploua". Lucrările de restaurare au început din 1908 şi au continuat pînă la primul război mondial. Noile lucrări de restaurare la Mănăstirea Cetăţuia au început după proiectul Direcţiei Monumentelor Istorice, cu sprijinul material al Statului şi al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei. Pînă în 1977 s-a restaurat zidul de incintă, turnul clopotniţă, turnul din colţul sud-estic, baia, casa domnească şi s-a trecut la restaurarea bisericii. În încheiere, se afirmă că astăzi Mănăstirea Cetăţuia, legată de trecutul istoric al poporului român, stă mîndră şi frumos restaurată şi priveşte Iaşul, care se înnoieşte zi de zi — rezultat al muncii creatoare a întregului nostru popor.

Apreciind importanţa lucrării prof. N. Grigoraş, scrisă cu multă căldură, menţionăm exigenţa ştiinţifică de care a dat dovadă la întocmirea acesteia. Monografia mănăstirii Cetăţuia, prin viziunea nouă asupra informaţiilor documentare, prin investigarea unor izvoare inedite din arhive, este o contribuţie meritorie la cunoaşterea mai adîncă a monumentului de artă feudală românească, cercetat şi admirat de călători din toată lumea.

Pr. Paul MIHAIL

G. I. Tohăneanu, Teodor Bulza, **O seamă de cuvinte româneşti,** Bucureşti, 1976, 171 p.

Lucrarea *O seamă de cuvinte româneşti*, semnată de G. I. Tohăneanu şi Teodor Buzla, este o contribuţie la cunoaşterea mai aprofundată a vieţii cuvintelor care duc la «armonie şi înţelegere între oamenii aceluiaşi veac şi între veacurile istoriei». Autorii mărturisesc că «relaţia dintre om şi cuvînt este ideea care stă la obîrşia cărţii».

Cuvintele româneşti discutate de G. I. Tohăneanu şi Teodor Bulza sînt prezentate monografic; ele fac parte atît din fondul lexical vechi cît şi din fondul neologic. O preocupare constantă o manifestă autorii pentru explicarea cuvintelor care definesc spiritualitatea românească: *acasă, bătrîn, brad, bucium, carte, codru, cuvînt, dor, glie, mîndru, pădure, pămînt, pîine, rîu, rod, steag, ţară, vatră.* Alături de acestea, neologismele: *calcul, candid concis, fabrică, iluzie, a lănsa, pasiune, revelion, victorie* etc. se bucură de un documentat comentariu.

In nota care precede bibliografia lucrării (p. 167), se afirmă că «unul din scopurile, nemărturisite, ale cărţii este acela de a învedera unui public cît mai larg tainele şi frumuseţile cuvîntului românesc». Autorii reuşesc să pună în evidenţă unele dintre aceste taine, uneori cu totul ascunse celui nedeprins cu ele, dar scurtele eseuri care alcătuiesc volumul nu-şi propun să spună tot ceea ce este mai important în legătură cu fiecare cuvînt.

Comentariul la cuvîntul *acasă*, de pildă, ar fi întregit cu unele expresii precum: *a nu-i fi (cuiva) boii acasă, a veni de-acasă* (Vezi DA, I, 11), sau cu proverbe şi zicători purtătoare de străveche înţelepciune românească.

Discuţia referitoare la *brad* se opreşte mai mult asupra plantelor din familia coniferelor *(jneapăn, jep, molid, con, tisa)* neinsistîndu-se suficient asupra permanenţei bradului în obiceiurile şi datinile româneşti. Simbol al trăiniciei, al prospeţimii vieţii, *bradul* însoţeşte atît nunta, înmormîntarea (vezi Romulus Vulcănescu, *Coloana cerului,* Editura Academiei, 1972), cît şi alte datini străvechi (vezi Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură poporană românească*, Cluj, Dacia, 1977).

Un cuvînt prezentat în lucrare cu bogatele sale rezonanţe istorice este *codru,* leagăn de taină al iubirii, al nădejdii, al bucuriei şi al dorului. La exemplele date de autori, s-ar putea adăuga multe altele din folclor. Haiducul se odihneşte *Sub streaşina codrului, Sub cetina muntelui,* şi tot haiducul îşi arată recunoştinţa: *Fratele codru, săracul, M-o ţinut şi lungit veacul* sau *Codrule cu frunza lată, Pica ghiaţă, nu te bată.* Alteori codrul este numit cu apelative rezervate numai voievozilor sau odraslelor domneşti: *Codrule, măria ta...* Zicerea *Codru-i frate cu românul* se explică şi prin aceea că amîndoi s-au născut din aceeaşi ţarînă, au suferit aceleaşi dureri ori s-au bucurat de aceleaşi doine. S-ar fi putut menţiona existenţa cuvîntului *codru* în toponimie şi antroponimie: *Codru Boroşeştilor, Codrul Cosminului, Codrul Tigheciului, Codrul Vlăsiei* şi alţi codri vestiţi (vezi şi Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Editura Academiei, 1963).

Un comentariu amplu, cu bogate referiri la folclor, întîlnim la cuvîntul *dor*, discutat întîi în articol separat, apoi reluat în articolele *Dor şi drum* şi *Dor şi munte.* Este greu de dat o definiţie acestui cuvînt care adună sensuri şi valori deosebite şi care, alături de *doină, pămînt, ţară* etc., constituie dovezi ale statorniciei noastre pe aceste meleaguri. In cazul unor cuvinte, autorii înregistrează sinonimele şi antonimele, de exemplu, la *dor* se dau următoarele sinonime: *jale, jind, nesaţ, alean, melancolie, nostalgie.*

Alt cuvînt «din fondul de aur al vocabularului românesc» este *ţară*, care a cunoscut în evoluţia lui un proces de înnobilare, de dobîndire a unor sensuri noi, îmbogăţindu-şi valorile. Plecînd de la etimonul latin *terra*, cuvîntul românec *ţară* este şi elementul fundamental al unor expresii ca: *a coborî la ţară, a pune ţara la cale, a sta de vorbă cu ţara, a sta la mijloc de masă şi la colţ de ţară, a umbla din ţară-n ţară* etc., etc. Autorii menţionează prezenţa cuvîntului în toponimie: *Ţara Bîrsei, Ţara Haţegului, Ţara Oaşului, Ţara Oltului.*

La cuvintele aparţinînd aceleiaşi sfere semantice, autorii atrag atenţia asupra folosirii diferenţiate: *mi-*

nér, substantiv, și miniér, adjectiv: «în adîncimea întunericului geologic se ivesc lămpile *minerilor*» (Bogza), dar spunem, bogăţii *miniere*, exploatare *minieră*, industrie *minieră*. Se atrage atenţia asupra întrebuinţării uneori incorecte a unor cuvinte în locul altora, de exemplu *a aniversa* în loc de a *comemora: «aniversăm* 125 de ani de la naşterea lui Eminescu, dar *comemorăm* semicentenarul morţii lui Slavici».

Volumul *O seamă de cuvinte românești* pune în lumină doar unele aspecte ale folosirii cuvintelor discutate, interesează prin varietatea termenilor, prin căldura prezentării şi prin eleganţa stilului.

Prof. Silvia POPESCU

Guy Rachet, **Universul arheologiei. Tehnică, istorie, bilanţ.** Traducere de Radu Florescu şi Gloria Ceacalopol; prefaţă şi note de Radu Florescu, vol. I-II, Bucureşti, Editura Meridiane, 1977.

Traducerea cărţii lui Guy Rachet în limba română reprezintă un act de însemnătate editorială cu totul deosebită. Este prima încercare de sinteză a rezultatelor cercetării arheologice pe plan mondial; este un îndemn la meditaţie pe marginea muncii închinate descifrării trecutului; este o reuşită informare a cititorilor despre ceea ce înseamnă tehnica arheologiei. C-un cuvînt, este o scriere de popularizare concepută sub exigenţele omului de ştiinţă care, dezavuînd genul arheologiei romanţate — reprezentat mult timp cu succes de cartea lui C. W. Ceram, *Zei, morminte, căuturari* — consideră că «prima datorie a unui scriitor de ştiinţă popularizată este aceea de a expune faptele aşa cum sînt» (I, p. 34).

Cu toate acestea, cartea se adresează publicului larg în aceeaşi măsură în care se adresează specialistului sau învăţăcelului dornic să pătrundă tainele investigaţiilor arheologice. Din asemenea motive ne alăturăm recomandării făcute de Radu Florescu: este o carte utilă şi necesară «pentru orice arheolog contemporan, cît şi pentru cercurile largi de cititori interesaţi în istoria artei şi a civilizaţiei» (I, p. 30).

Lucrarea lui Guy Rachet începe cu o scurtă introducere în tehnica săpăturilor; partea a II-a, *Istoria arheologiei,* înfăţişează istoria descoperirilor arheologice, din cele mai îndepărtate timpuri pînă în zilele noastre, iar ultima parte, *Bilanţul arheologiei*, care ocupă al II-lea volum, schiţează un tablou al aportului arheologiei la cunoaşterea istoriei şi a culturii umanităţii. Cartea mai cuprinde un *Cuvînt înainte* scris de Radu Florescu, un tablou sinoptic şi cronologic, un bogat registru de note, grupate la sfîrşitul fiecărui volum, bibliografia selectivă şi indicele.

Reţinem, mai întîi, preocuparea autorului de a răspunde la întrebarea «ce este arheologia?»: «Trăsătura caracteristică a arheologiei este că ea dezgroapă, păstrează, în sfîrşit, restaurează aşezări omeneşti; activitatea arheologului este, în primul rînd, treabă de muncitor de terasamente, deşi munca aceasta de terasament trebuie adesea efectuată cu o migală de giuvaergiu(...). Deşi arheologia foloseşte mijloace tehnice, ea este cu totul altceva decît o tehnică. Ea nu este dealtfel nici o ştiinţă exactă; este ştiinţa omului prin excelenţă».

Răspunsul lui Guy Rachet vădeşte, astfel, cele mai moderne tendinţe ştiinţifice ale domeniului. Pentru întîia dată noţiunea de *arheologie* înglobează toate elementele cercetării arheologice care încetează de a fi un simplu act de «dezgropare» a urmelor trecutului; ea presupune, totodată, restaurarea şi conservarea acestor vestigii.

Partea întîi, *Tehnica arheologiei*, cuprinde precizări sintetice referitoare la formaţia ştiinţifică a cercetătorului, la pregătirea şi organizarea săpăturii, la îndatoririle membrilor colectivului şi la dotarea laboratorului arheologic.

Istoriografia preocupărilor arheologice face obiectul părţii a II-a. Interesul pentru antichităţi prefigurează arheologia. Unul dintre cei mai vechi colecţionari ai lumii vechi este Nabonide, ultimul rege al Babilonului, binecunoscut pentru vastele sale cunoştinţe teologice, dar înclinaţii similare lui întîlnim şi în Epiptul antic, sub dinastia a XXV-a etiopiană. In sensul cel mai larg al cuvîntului, primul arheolog este Homer care «face treabă de arheolog cînd descrie obiceiurile şi viaţa zilnică sau juridică care urcă pentru el în «Antichitate» (I, p. 126). Inte-

resul pentru vestigiile trecutului s-a transmis neîntrerupt pînă în Evul Mediu cînd, îndeosebi odată cu Renaşterea, numeroşi negustori, misionari şi umanişti au lăsat jurnale pline de interes pentru studiul trecutului. Din secolul al XVIII-lea, pe firmamentul arheologiei apar numele lui Winckelmann sau Caylus, alături de acelea ale numeroşilor călători (Paul Lucas, Adrien Reland, Richard Pococke, ş. a.) ce au descris monumentele vizitate de ei în Orient. O figură reprezentativă în dezvoltarea arheologiei preistorice se dovedeşte Boucher de Perthes a cărui atenţie a fost absorbită de problema omului antediluvian; cartea lui despre *Antichităţile celtice şi antediluviene* (1846) a marcat o adevărată cotitură în cercetarea orînduirii primitive: este primul care a distins cu fermitate antichităţile celtice, adică pietrele lustruite neolitice, de antichităţile antidiluviene, corespunzînd uneltelor paleolitice.

Autorul urmăreşte pe larg şi celelalte momente semnificative din trecutul investigaţiilor arheologice, în zonele în care s-au dezvoltat civilizaţii înfloritoare.

După ce a definit arheologia, urmărindu-i evoluţia de la stadiul empiric la cel ştiinţific, Guy Rachet se confruntă, în ultima parte a cărţii, cu problema delimitării domeniului arheologiei. Dacă, în spaţiu, acesta se întinde pe toată suprafaţa planetei noastre delimitarea în timp pare mai greu de stabilit. De aceea, autorul şi-a restrîns studiul doar asupra acelor culturi pentru care săpătura arheologică este singurul mod de recunoaştere. Cu excepţia paleoliticului care este studiat într-un singur capitol, pentru toată întinderea globului, celelalte perioade, din neolitic pînă în epoca bronzului, sînt tratate pe arii mari de cultură: Anatolia, Levantul, Egiptul, Mesopotamia, America şi Caucazul, Lumea egeeană, Italia preclasică, Europa. Africa, Iranul, Orientul mijlociu, Asia musonilor, stepele eurasiatice, Asia orientală, America.

Din informaţia densă, înfăţişată într-o manieră plăcută şi accesibilă, se desprinde imaginea tulburătoare a zorilor civilizaţiei umane, urmărită pe toate meridianele pămîntului. Cartea constituie astfel o evocare, fără idealizări, a muncii întru cunoaşterea trecutului îndepărtat pe care arheologul îl descifrează «făcînd pietrele să vorbească».

Ştefan LEMNY

Documente ale culturii muzicale vocale în Muntenia, Moldova şi Transilvania.

Discul nr. 1: secolele XIV-XVI

Prin strădania formaţiei de reputaţie mondială, «Madrigal», condusă de binecunoscutul dirijor Marin Constantin, «Electrecordul», la îndemnul şi cu sprijinul conducerii Uniunii Compozitorilor, a început imprimarea seriei de «Documente ale culturii vocale din Muntenia, Moldova şi Transilvania».

Muzicologul Gheorghe Ciobanu, care semnează prefaţa discului nr. 1, caracterizează succint şi cu succes etapa cuprinsă aici, secolele XIV-XVI, menţionînd că în perioada medievală cultura muzicală aparţinea şi la români — ca pretutindeni dealtfel — în primul rînd Bisericii.

În secolele XIV şi XV, muzica bizantină începe să fie cultivată tot mai sistematic, ca urmare a înfiinţării unui mare număr de mănăstiri româneşti în toate provinciile, unde se învăţa, temeinic, cîntarea tradiţională bizantină.

Prin numeroase ctitorii, daruri şi închinări de mănăstiri, domnitorii români din secolele XIV, XV şi XVI întreţin legături directe cu centrale culturale bisericeşti importante din Orientul ortodox, în primul rînd cu Athosul şi Constantinopolul, sprijinind astfel cultivarea muzicii bizantine pe teritoriul României. Aceasta este calea directă prin care românii sînt moştenitori ai culturii şi civilizaţiei bizantine. Muntele Athos bucurîndu-se, ca centru de practică liturgică şi implicit de muzică bizantină, de o deosebită atenţie, a atras aici, la studiu, călugări din toată lumea ortodoxă.

Din această perioadă (secolul XIV poate chiar XIII), ni se păstrează două manuscrise greceşti: IV/39 de la Biblioteca Centrală Universitară-Iaşi şi 953 de la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

Din cel de al doilea manuscris (953), discul reproduce două piese şi

Madrigal
Discul nr. 1.

Madrigal
Discul nr. 2.

anume : *Anastaseoe emera...* (Ziua Invierii), Slava de la «*Laudele*» slujbei Paştilor, şi *Oi moi o Adam en threnoj kekrazen...* (Vai mie, Adam cu plîngere a strigat...), prima stihiră de la *Laude* din Duminica lăsatului sec de brînză, ambele gl. V stihiraric.

Inceputul secolului al XV-lea este marcat de o creaţie poetică-muzicală autohtonă, «Pripealele» lui Filotei de la Cozia, fost logofăt al lui Mircea cel Bătrîn, sub numele de Filos-cunoscută sub denumirea de «Mărimuri» sau «Veliceanii». Micile tropare ale lui Filotei care se cîntă după «polieleu», scrise în jurul anului 1400-cu stihuri alese din psalmii întocmiţi de Nichifor Vlemidis— au circulat în manuscrise medievale la români, păstrîndu-se în cel puţin — 24 manuscrise slave (secolele XV-XVIII) — dintre care 13 sînt pe teritoriul României, cel mai vechi datînd din anul 1437.

Intr-o cronologie strictă, Filotei ar fi după Giobascos Vlahus — melurg român din secolul XIII-lea — unul dintre cei dintîi imnografi autohtoni cunoscuţi în istoriografia muzicii noastre bizantine.

Melodia acestor pripeale nu ni s-a păstrat în manuscrise muzicale. Diferitele variante, cunoscute astăzi, au fost notate tîrziu, abia în jurul anului 1850, de A. Pann, D. Suceveanu şi alţii.

In privinţa vechimii muzicii din pripealele lui Filotei bătrînul, părerile sînt împărţite: unii susţin că ele sînt o creaţie veche medievală, care pe cale orală s-au transmis pînă la jumătatea secolului al XIX-lea, cînd a fost notată; iar alţii că este o creaţie a secolului al XIX-lea, care în varianta lui D. Suceveanu, de exemplu, socotită cea mai reuşită, s-a păstrat nemodificată pînă astăzi. Cred că această melodie s-ar putea încadra şi-n prima categorie şi-n cea de a doua, cu cîteva precizări. Pentru vechimea ei, vădindu-i originea medievală, pledează cadenţele, construcţia modală şi melodică, scrise în cea mai clasică formă a ehului I autentic bizantin. Pe de altă parte, melodia notată de D. Suceveanu la 1856 — care faţă de cea notată de A. Pann la 1848 diferă foarte mult — este atît de cristalizată şi de românizată, încît Popescu-Pasărea, ultimul care a notat-o, nu a mai avut ce să-i adauge. Varianta lui Suceveanu este preferată astăzi în locul tuturor variantelor.

Incepînd cu a doua jumătate a secolului a XV-lea, din timpul domniei lui Ştefan cel Mare şi pînă către sfîrşitul secolului al XVI-lea, pe vremea lui Petru Şchiopul concomitent cu şcoala contrapunctică transilvăneană şi cu şcoala franco-flamandă din epoca Renaşterii, în Moldova, asistăm la strălucita afirmare în ţară şi peste hotare a muzicii bizantine, prin şcoala de la Putna, avîndu-l corifeu pe românul Eustatie: *ritor domesticus* şi *protopsalt.*

Faima şcolii de la Putna mersese pînă dincolo de hotarele ţării, cum aflăm din scrisoarea lui Alexandru Lăpuşneanul, adresată comunităţii ortodoxe din Lemberg, prin care o invita să trimită patru tineri cu voci bune să înveţe aici cîntul bizantin, anunţîndu-le că are elevi şi de la Przemysl.

Creaţia lui Eustatie şi a altor protopsalţi demonstrează că în veacul Renaşterii, muzica românească a produs valori reprezentative, nu numai pentru geniul poporului nostru, ci şi pentru o întreagă arie de cultură.

Printre compozitorii şi dascălii de muzică de la Putna (Agaton, Ioasaf, Antim, Foca, Gheorghe Gherasim, Longhin, Ştefan, Theodul, Agalian etc.) ne atrage atenţia *Domeţian Valahul*, al cărui nume dovedeşte originea lui română.

Discul reproduce din şcoala putneană două cîntări. Prima, din manuscrisul lui Eustatie Protopsaltul, scris la 1511 denumită «Imn kalofonic» Enedysato o Kyrios (părţi din stihurile prochimenului de sîmbătă seara, scrisă în plagalul IV, stilul kalofonic (bogat ornamentat), iar cea de a doua, din manuscrisul slavo-grecesc nr. 283 de la Biblioteca Academiei R. S. România — datat în jurul anului 1550 — Poterion soteriu... (Paharul mîntuirii), scrisă de Dometian Valahul în plagalul IV stilul denumit «asmatic».

Nu numai în Moldova, ci şi în celelalte Principate române s-a cîntat muzică bizantină. In Transilvania şi Banat a circulat aceeaşi muzică de tip bizantin difuzată pe cale orală ca şi prin şcoală.

La Braşov, s-a deschis o şcoală încă din 1495, primii ei dascăli fiind cîntăreţii din Schei: Radu şi Gheorghe Gramaticul. La 1570, Oprea

Diacul scrie Epilogul Octoihului în românește, din care se vede că la Brașov cîntarea era cea bizantină. Oprea era «maeștriu școalei românești de lîngă beseareca Scheilor și dascăl mai mare ucenicilor cine învață dăscălie și besearicii psaltu dentîniu».

Paralel cu școala de la Putna și cu cea din Schei, receptiv la necesitățile epocii, Johannes Honterus, acordă muzicii în cadrul gimnaziului din Brașov un loc important. De la J. Honterus ne-a rămas colecția Odae cum Harmoniis, cuprinzînd opt piese. Paleografierea celor opt piese este făcută de muzicologul Prof. univ. dr. Romeo Ghircoiașiu, care este și autorul descoperirii celei mai vechi piese polifonice, muzică și text, în limba română: «*Ia de pre noi, Tu Doamne, mînia Ta*».*

Pe lîngă cele opt piese ale lui Honterus, discul cuprinde, pe fața a doua, motetul *Si bona susceptimus de manu Domini*, a lui Gregorius Ostermayer. Păstrat în *Partituri pentru tenor* (nr. 122) ca și într-o stimă la Hillbroni (unde va și muri la 3 iulie 1571) și reconstituit de F. Y. Dressler (Sibiu), aceasta constituie o amplă piesă contrapunctică, de o vigoare și inventivitate care ne dă măsura exactă a nivelului înalt de măiestrie atins de către școala contrapunctică din Transilvania.

Prefața discului — în limbile: română, engleză și franceză — este semnată de Gheorghe Ciobanu, transcrieri: Dr. Romeo Ghircoiașiu (6. *a, b, c, d,*; 8, *a, b, c, d,*); Grigore Panțîru (1, 2, 4, 5), soliști: Eremia Stere (3) și Ștefan Pruteanu (4,5); la orgă Mircea Drăgan (8 a, b, c, d); maestru de sunet și redactor: Cornelia Cotaibă; disc STM-ECE 01199.

Discul nr. 2: secolele XVI-XVIII

In Moldova, asistăm la strălucita afirmare, în țară și peste hotare, a muzicii bizantine, prin școala de la Putna, sec. XV-XVI, avîndu-l corifeu pe monahul Eustatie Protopsaltul. In secolul al XVII-lea, în timp ce întreaga operă muzicală a românului Ion Căianu (1629-1687), ilustrează raporturile consecvente și complexe ale Transilvaniei cu arta și cultura Occidentului, arta bizantină din Muntenia și Moldova începe să fie românizată pe vremea lui Matei Basarab și Vasile Lupu, cîntîndu-se la strană și românește. In timp ce în Transilvania activează mari organiști și asociații muzicale europene de recunoscut prestigiu, în Muntenia se desfășoară cu amploare *Școala de muzică psaltică din vremea lui Brîncoveanu*, al cărei obiectiv se identifică cu tendința de introducere definitivă a limbii române în cultul religios, ceea ce atrage după sine o intensă activitate muzicală. Astfel, protopsaltul Mitropoliei, Filotei sin Agăi Jipei, român de origine, cu o temeinică cultură teologică, filologică, și mai ales muzicală, acumulată în țară și la Athos, realizează *prima și cea mai cuprinzătoare capodoperă muzicală eclesiastică în limba română*, dedicată domnitorului (1713). In alcătuirea «Psaltichiei românești», Filotei folosește cele mai curate izvoare ale vremii, opera sa avînd rădăcini adînci în tot secolul al XVII-lea. Cîntările lui Filotei, traduse, prescurtate, adaptate sau create de el și care s-au transmis pînă în cel de al treilea deceniu al secolului al XIX-lea, au fost promovate și cultivate și în Transilvania de către *Bucur Grămăticul* de la Sîmbăta de Sus (1704) și *Ioan sin Radulului Duma Brașoveanu* (1759-1775), care învățaseră psaltichia în școala bucureșteană.

Discul cuprinde piese monodice și polifonice din secolele XVI-XVIII, reliefînd o bogată și autentică cultură muzicală pe întreg teritoriul românesc.

Fața întîi a discului cuprinde șase cîntări monodice, una cu text grecesc din secolul al XVII-lea și cinci cu text românesc din ms. 61 (Biblioteca Academiei R. S. România), scris de Filotei, după cum urmează:

1. Trisaghionul liturgic — Aghios o Theos (Sfinte Dumnezeule) glas II stihiraric, al cărui autor este necunoscut, provine din ms. gr. 1096 (Biblioteca Academei R. S. România), copiat la anul 1624 în Mitropolia Ungrovlahiei, de către Iacov Arhiereul. Acest trisaghion, fără codetă (amin), a fost preluat aproape identic de către Filotei. In general, s-a ținut seama, în cazul isoanelor de indicația transcriitorilor și ele corespund canoanelor muzicii bizantine,

* Vezi Revista «*Muzica*» nr. 10|1960 și *Studiu dactilografiat* în Biblioteca Uniunii Compozitorilor, București.

cu excepţia *isonului pe Do* la Aghios o Theos, pus intenţionat în defavoarea autencităţii Ehului II, dar în folosul realizării artistice şi a obţinerii unui brevet de circulaţia orientalo-occidentală, pe care îl socotim ca bine venit.

2. *Rugăciunea pentru Constantin Brîncoveanu*, glas VIII stihiraric, este alcătuită, atît textul cît şi muzica, de către Filotei sin Agăi Jipei. Cu această cîntare îşi încheie el psaltichia.

3. Eotinala I-a «*În munte ucenicii...*», glas I stihiraric, a fost tradusă şi adaptată pentru prima dată în limba română de către *Filotei*, probabil după ms. gr. 1096. Varianta lui Filotei a fost transmisă apoi în mai multe manuscrise pînă la Akakie de la Căldăruşani (1821). Iniţial, muzica a fost creată de către *Ioan Glichis* în secolul al XIV-lea pe textul alcătuit de împăratul Leon Filosoful (886-912) după cum menţionează Filotei.

4. *Troparul «Către ucenici»*, glas I stihiraric, este alcătuit de *Hrisafi cel Nou*, fost protopsalt al Bisericii Sfînta Sofia din Bizanţ între 1655-1680. In disc, acest tropar este redat în traducerea lui *Filotei*.

5. Troparul — *Dumnezeul cel ce şade...*, glas IV irmologic din *Canonul Floriilor* (Oda a V-a), compus în întregime (28 tropare) de *Filotei sin Agăi Jipei*, este prima creaţie de muzică bisericească în limba română, atestată documentar. In alcătuirea acestui «poem», Filotei se abate simţitor de la canoanele compoziţionale ale ehurilor bizantine, scriindu-l «*pre glasul cel rumănescu, căci iaste mai lesne şi mai frumos*». Cadenţele perfecte şi finale pe *do*, imperfecte pe *re* şi *fa* dovedesc că nu este vorba de un glas IV obişnuit, iar cadenţa pe treapta a II-a, cursivitatea melodiei, caracterul silabic şi ritmul, apropiate de cele din folclor, amintesc de vechile colinde româneşti.

6. *Polihronionul* (Mulţi ani) glas IV papadic, scris de *Hrisafi cel Nou* «pentru mitropolit», a fost tradus şi adaptat de către Filotei pentru Antim Ivireanul (1708-1716), care s-a identificat cu aspiraţiile poporului şi la îndemnul căruia Filotei a scris Psaltichia românească.

În faţa a doua sînt incluse trei piese monodice de factură bizantină (7, 12 şi 13), două piese ale lui Ion Căianu (10 şi 11) şi două madrigale ale italianului Giovani Battista Mosto (8 şi 9).

7. *Imnul Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava* este compus la sfîrşitul secolului al XV-lea — începutul secolului al XVI-lea de Eustatie Protopsaltul de la Putna (foto ms. 101, Academia R. S. România, în ehul 1, cu inflexiuni pasagere prin plagalul III, IV, I şi ehul II autentic). Melodia este scrisă de autor în stilul «papadic». În disc au fost omise «tereremurile» ca şi frecventele reluări parţiale sau integrale. Textul, de o mare frumuseţe, este redat aici în traducerea lui Nichita Smochină din slavoneşte în româneşte.

8. *Dolci alpestre parole şi*

9. *Dolce captava all'aparir del sole*, ale lui Giovanni Battista Mosto, se înscriu, prima pe coordonatele madrigalului clasic, în care predomină scriitura polifonică bazată pe imitaţii libere, iar cea de a doua se apropie de madrigalul concertant, cu o scriitură omofonă, în care vocile se ierarhizează, delimitîndu-şi sarcinile. Ambele madrigale sînt în mod de *sol* mixolidic, cu tendinţe de alunecare spre o organizare major-minoră: «primul madrigal scris la cinci voci apare în trei culegeri: *De Floridi virtuosi*, 1583; *Melodia olympica*, 1591 şi *Madrigals*, 1598. Cel de al doilea face parte din volumul de madrigale la şase voci, scris în Transilvania (publicat în 1595) şi dedicat lui Sigismund Bathory, la curtea căruia funcţionează în calitate de maestru de capelă (1589-1594).

10. *Cîntecul voevodesei Lupu* («Codex caioni», p. 139, a şi b), păstrat în tabulatură, se încadrează în categoria baladei nuvelistice, cu răsunet în Moldova, Transilvania şi chiar dincolo de graniţe. Melodia este notată la vocile extreme, conform stilului baroc. Partea a doua şi în deosebi cadenţa frigică finală conferă piesei o amprentă specific românească. Lipsindu-i cuvintele, nu i se poate deslusi sensul în detalii. Prin repetarea integrală şi printr-o subtilă nuanţare, «Madrigalul» reuşeşte să realizeze un tablou evocator al tragediei vieţii voevodesei, creind momente de mare frumuseţe şi tensiune dramatică.

11. *Cantio jucunde de nuptiis Canae Gallileae* («Codex Caioni» p. 47 (a şi b) pare a fi una din melodiile de circulaţie ale epocii medievale, începînd cu secolul al XIII-lea. Această

melodie de colind cu caracter semireligios, notată în codex pentru o singură voce, se mişcă în cadrul modului mixolidic.

12. *Chinonicul*, glas VII papadic, din manuscrisul lui Duma (4305, Biblioteca Academiei R. S. România, anul 1751) a fost scris iniţial de *Hrisafi cel Nou*..

13. Stihira «*Musiceştile organe*» glas VIII stihiraric, tradusă de Filotei din greceşte, este trecută în manuscrisul său la capitolul «Irmoase veselitoare care se cîntă la anaforă şi la masă, făcute de dascălii cei noi». Discul reproduce un fragment din această stihiră, copiată de Duma care, faţă de ms. 61, are în plus o pagină întreagă de *tereremuri*, scrisă în stil calofonic (papadic), bogată în melisme, ornamente şi variaţii ritmico-melodice, cu un ambitus larg (do^1-la^2), dovadă a performanţei vocale a psaltior epocii respective.

Această antologie din al doilea disc constituie un prilej de optimă valorificare a resurselor artistice ale formaţiei corale «Madrigal», sub conducerea remarcabilului dirijor Marin Constantin, care, intuind stilul atît de dificil al pieselor monodice bizantine, realizează o perfectă unitate şi puritate a intonaţiei, de mare fineţe şi expresivitate.

Prefaţa discului — în limbile: română, engleză, franceză şi rusă, în traducerea lui Constantin Stihi-Boos, Colelte Ghimpoţeanu şi Ani Sulitţeanu — este semnată de Sebastian Barbu-Bucur; transcrierea pieselor este realizată de Grigore Panţîru (7) şi Sebastian-Barbu-Bucur (1-6, 12, 13); solişti: Eremia Stere (1) şi Ştefan Pruteanu (3, 13); redactor şi maestru de sunet Cornelia Cotaibă; disc STM-ECE 01277.

Sebastian Barbu-BUCUR

Almanahul Altarul, (The Altar Almanah), 1976-1977, Londra, 230 p.

Parohia ortodoxă română din Londra a editat anul trecut (1976/1977) Almanahul Altarul. În cuprinsul acestei publicaţii găsim: studii, reportaje şi cronică bisericească privind activităţile interne sau de reprezentare ale parohiei «Sfîntul Gheorghe», care au avut loc pînă la sfîrşitul lunii iulie 1977, cînd a ieşit de sub tipar acest periodic bisericesc. De asemenea, materialele care au fost publicate de diferiţi autori în «*Tribuna României*» (Episcop dr. Antonie Plămădeală-Ploieşteanul, vicar-patriarhal, *Dubla sărbătorire a Bisericii Ortodoxe Române*, în nr. 73, 15 noiembrie 1975, p. 12; Prof. dr. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Locul românilor în lume*, în nr. 104, 1 martie 1977, p. 8-9); «*Altarul străbun*» (Pr. prof. dr. Gabriel Popescu, *George Enescu*, în nr. 3 mai-iunie 1976); revista «*Biserica Ortodoxă Română*» (Pr. prof. N. Petrescu, *Ce este Sfînta Scriptură?* în nr. 9-10 (septembrie-octombrie) XCIII (1975), p. 1098-1102; şi Pr. C. Alexandrescu, *Procesul răspîndirii creştinismului pe teritoriul Daciei*. în acelaşi număr şi an al revistei, p. 1090-1097); în revista «*Mitropolia Moldovei*» (Pr. prof. dr. N. Neaga, *Temeiuri dogmatice despre serbarea Duminicii*», în nr. 1-3, 1972, p. 5-10; Diac. P. I. David, *Din viaţa şi trăirea în Hristos a Sfîntului Ioan Scărarul*, în nr. 4-6, 1072); în «*Glasul Bisericii*» Pr. prof. dr. C. Galeriu, *Semnificaţia colindelor*, în nr. 11-12, XXXII/1973), p. 1232, cum şi în revista noastră «*Mitropolia Moldovei şi Sucevei*» nr. 1-2/1974, p. 114-115), traducerea Prof. Ştefan Cuciureanu, a textului italian «*Mănăstirile Bucovinei*», de Magda Ciocci Marconi, apărut în original, în revista «Mater Ecclesise nr. 1/1973.

În afară de aceste materiale sînt reeditate, în paginile Almanahului de care ne ocupăm, şi altele ca: *Istoria românilor în cîteva lucrări străine recente*, de C. Giurescu, în «Pagini de istorie», nr. 1/1976), prezentată în Almanah de Roger Wood, p. 200-201; J. Trax, *Din istoria multimilenară a neamului nostru*, în «Europa şi neamul românesc», nr. 53, august-septembrie, V (1976), p. 3-5, prezentată de preotul paroh C. Alecse, p. 201-204; Romeo Creţu, *Comorile bizantine ale Istanbulului*, în «Familia», nr. 3, 1973, p. 3, recenzată în paginile almanahului (p. 204-208); Eric Tappe, *Vasile Alecsandri la British Museum*, în «Manuscriptum», nr. 2, IV (1973), p. 157-158 etc.

Studii semnate de diferiţi autori sînt publicate aici fără indicaţia dacă au mai fost publicate în altă parte: *Hirotonia femeii din punct de vedere ortodox*, de Prof. N. Chiţescu (34-52), *Un veac de la proclamarea independenţei de stat a României*, de Pr. prof. dr. C. Galeriu (p. 101-106); *Cinstirea Sfintelor*

icoane după învățătura ortodoxă, de Pr. C. Alecse (p. 106-113); *Valoarea timpului în viața Bisericii și a credinciosului*, de doctorandul Dan Ilie Ciubotea (p. 123-132); *Meditație despre suflet*, de Preot Ioan Spiru (p. 133-134); *Limba română, factor principal al păstrării unității de credință și al conștiinței naționale la români*, de Pr. prof. D. Radu (p. 147-157); *Religia geto-tracilor: Zamolxis*, de I. C. Drăgan (p. 158-161): *Schimonahul Paisie Bărbulescu de la Mănăstirea Tismana* (1860-1945), de Ierod. Ioanichie Bălan (p. 168-169); *Biserica Creţulescu din București*, de Pr. C. Alecse (p. 186-189).

Din paginile prezentului Almanah nu lipsesc nici reeditări de poezii referitoare la lupta poporului român pentru cucerirea independenței: *Dorobanțul*, de G. Coșbuc (p. 57), după volumul «Cîntec de vitejie», 1904; *Mihai Viteazul și turcii*, de D. Bolintineanu (p. 73); *Mai sus de tării*, de Valicu Bîrna (p. 76); *Icoanei*, de G. Topîrceanu (114); *Intoarcerea fiului risipitor*, de N. Davidescu (p. 135); *Pîinea*, de Ierod. Ioanichie Balan (p. 146); *Atmosfera de dimineață la Moldoviţa*, de Roger Wood (p. 170); *Oaia năzdrăvană — baladă populară*, de J. Teodorescu (p. 174-176); *Mănăstirea Voroneț*, de Emil Idu (p. 197).

În fine, anumite reportaje care redau părți din viața internă a Bisericii noastre sau ale parohiei ortodoxe române din Londra. De pildă: *Intronizarea Prea Fericitului Iustin ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române*, de † Mervyn Southwark (p. 1); *Funeraliile Patriarhului Justinian* (p. 2-6); *Alegerea și hirotonia P.S. Lucian Făgărășanul ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală* (p. 14-17); *O scurtă cronică a vieții și activității Eminenței sale Atenagoras, Arhiepiscop al Tiatirelor* (p. 30-33); *Vizita Episcopului de Southwark, Dr. Mervyn Stockwood, în România* (p. 53-56); *Din activitatea parohială pe anii 1976-1977* (p. 211-225). Din ultima cronică semnalăm cîteva informații privind modul cum s-a desfășurat viața comunității românești de pe lîngă parohia ortodoxă română din Londra. S-au făcut alegerile pe timp de 4 ani a membrilor Consiliului și Comitetului parohial, începînd cu anul 1976; hirotonia doctorandului C. Alecse în diacon, la 28 noiembrie 1976, și în preot la 25 decembrie același an, pe seama parohiei ortodoxe române «Sfîntul Gheorghe» din Londra.

Relatări despre relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană sînt menționate în articolele: *Biserica Ortodoxă Română și Biserica Angliei* (p. 19-28) și în *Treimea și Întruparea în teologia anglicană din secolul al XVI-lea pînă astăzi* (p. 120-123); *Sărbătoare parohială în România*, de Hugh Wybrea (p. 171-173).

Almanahul parohiei ortodoxe din Londra, apărut în condiții grafice foarte bune, conține materiale, în engleză și română, care înlesnesc o mai bună cunoaștere a relațiilor dintre cele două Biserici, în trecut și în prezent, și totodată, modul cum se desfășoară viața bisericească în acea parohie.

Gh. BURCĂ

Preot Teodor Șerb, **Călăuza biblica**, Timișoara, 1977, 288 p.

Preotul Teodor Șerb pune la îndemîna preoților și credincioșilor o concordanță biblică, intitulată Călăuza biblică.

Cartea conține o prefață și concordanța propriu-zisă.

Asemenea concordanțe am mai avut. Este cea a lui Constantin Chiricescu în colaborarea cu Constantin Nazarie, București, 1901 și 1902, Concordanța Noului Testament a lui Al. Lascarov-Moldovan, București, 1932, Concordanță biblică de Victor Vlăduceanu, Timișoara, 1947. Iată că avem acum și concordanța preotului T. Șerb.

Concordanța e o înșirare de texte, ca atare un extras din Sfînta Scriptură. E o lucrare de folos pentru că, deși ne dă numai textele biblice, ni le dă după un sistem, în ordine alfabetică, cu titluri anume, prin care le poți urmări ușor. E o lucrare de sistematizare de la a la z. De exemplu, la litera m, vei afla titlul munca și toate locurile clasice privind munca, la litera p. vei afla cuvîntul pace, la v., viața etc. Astfel, cititorul se poate orienta în toate problemele biblice.

Nu s-au strîns în concordanță numai texte care privesc mîntuirea, ci a adunat și pe acelea care lămuresc și dezleagă problemele vieții

trupeşti şi cetăţeneşti ca: patria şi războiul, ostaşi, familia, copiii.

La sfîrşitul fiecărei litere a alfabetului se găsesc locurile şi citatele biblice mai des utilizate. Uneori deschide paranteze chiar şi în interiorul aceleaşi litere de ex. la litera f. femeie, indică locurile biblice în care este vorba despre femei şi apoi dă o listă a femeilor celebre din Biblie.

Este un indiciu alfabetic care ajută a găsi uşor orice idee şi cuvînt sau noţiune biblică. Prevalează textele Noului Testament.

Pe frontispiciu titlul: Călăuză... începe cu un c după asemănarea celor din chenarele vechilor cărţi bisericeşti, înflorată şi meşteşugit alcătuită.

Tiparul e frumos, execuţia tehnică ireproşabilă, hîrtia de calitate.

Iată un lucru bun, care trebuia.

Ar trebui să ne obişnuim a zice: Cronici nu Paralipomene, Avel nu Abel, Obadia nu Avdie.

În cazul din urmă, la citarea prescurtată a profeţilor se pot produce confuzii, Av. este Avacum, dar ar putea fi Avdie?

Ar fi fost necesar să se alcătuiască o erată.

Nicolae NEAGA

Cronica bisericească

A. — Ştiri şi fapte din viaţa Patriarhiei Române

Sfinţirea Marelui Mir

Totdeauna şi pretutindeni, în Biserica Ortodoxă, ungerea cu Sfîntul Mir s-a săvîrşit îndată după botez fiind, astfel, completarea şi desăvîrşirea acestuia. Aceste două Sfinte Taine, săvîrşindu-se una după alta, alcătuiesc, în aparenţă, un singur act. Prin botez se «realizează fiinţa creştină... naşterea şi intrarea în viaţa spirituală întru Hristos», trecerea din întuneric în lumină. Cel care primeşte Sfînta Taină a Botezului «devine un om nou». «Întărirea paşilor în trăirea duhovnicească deschisă de botez are nevoie de harul dătător de viaţă al Sfîntului Duh (revărsat prin ungerea cu Sfîntul şi Marele Mir), care călăuzeşte pe credincioşi în calea cea lungă a încercărilor şi a luptei pentru Domnul».[1] Dacă prin Sfîntul Botez omul se naşte din nou, dacă dobîndeşte o fire spirituală nouă, ungerea cu Sfîntul Mir «dezvoltă această fire spirituală în viaţa personală creştină»,[2] o împuterniceşte şi o perfecţionează. Cu alte cuvinte, ungerea cu Sfîntul Mir este o pecete, o întărire care nu se poate şterge, care «face ca bogăţia darurilor botezului» să rodească, în cel născut din nou, înaintarea întru sfinţire şi desăvîrşire, sporirea în viaţa duhovnicească.[3] «Prin acest mir, cum spune Sfîntul Simeon Tesalonicianul, ne facem duhovniceşti şi plini de dar, însemnaţi cu dumnezeiasca Treime ne sfinţim şi ne curăţim şi ne naştem de a doua oară în sfînta apă..., iar prin mir luăm pecetea şi darurile acesteea. Şi precum cel ce nu se botează nu se curăţeşte nici se naşte a doua oară întru viaţă veşnică, astfel şi cel ce nu se unge după botez nu are pecetea şi semnul Sfintei Treimi nici darul Duhului, căci dumnezeieştile Taine una într-alta se cuprind şi precum este Treimea nedespărţită aşa şi darurile Sfintei Treimi».[4] Acelaşi sfînt al Bisericii Ortodoxe spune în legătură cu urmările Mirungerii: «Ungerea ne dă pecetea cea dintîi şi asemănarea cea după chipul lui Dumnezeu, care pentru neascultare am pierdut-o. Ne mai dă încă şi darul care l-am luat în sufletul nostru cînd ne-am zidit prin dumnezeiască sculare. Drept aceea şi

---

1. Hr. Andruţos, *Simbolica*, traducere din limba greacă de Iustin Moisescu, Craiova, 1955, p. 273-274.
2. *Ibidem*.
3. Hr. Andrutsos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe răsăritene*, traducere de Dr. Dumitru Stăniloaie, Sibiu, 1930, p. 361.
4. Sfîntul Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului, *Tratat asupra tuturor dogmelor credinţei noastre ortodoxe...*, traducere de Toma Teodorescu, Bucureşti, 1865, p. 86.

puterea Duhului şi buna mireasmă a lui are şi este semn şi pecete a lui Hristos».[5]

Uns cu Sfîntul Mir, în semnul crucii, «la frunte, pentru sfinţirea minţii şi a gîndurilor, la nări, gură, ochi şi urechi pentru sfinţirea simţurilor, la piept şi pe spate pentru sfinţirea inimii şi a dorinţelor, la mîini şi pe picioare pentru sfinţirea faptelor şi a căilor creştinului», rostindu-se, de fiecare dată, cuvintele: «Pecetea darului Duhului Sfînt»..., noul botezat este acum creştin adevărat şi deplin, un nou Hristos, adică un uns al Domnului»,[6] cum spune Sfîntul Ioan Teologul: «Voi aveţi ungere (χρῖσμα) ce aţi primit-o de la El, care rămîne în voi şi n-aveţi trebuinţă să vă înveţe cineva pe voi, ci ungerea Lui vă învaţă pe voi despre toate, căci adevărată este şi nu mincinoasă şi precum v-a învăţat pe voi rămîneţi întru ea».[7] Cuvintele «pecetea darului Duhului Sfînt», care se rostesc în timp ce noul botezat este uns cu Sfîntul Mir, au izvor în epistola a II-a a Sfîntului Apostol Pavel către Corinteni: «Iar cel ce ne adevereşte pe noi împreună cu voi întru Hristos şi ne-a uns pe noi, Dumnezeu este, care ne-a şi pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului întru inimile noastre».[8]

Deşi în aceste texte ale Sfintei Scripturi se vorbeşte, doar, metaforic despre ungerea şi pecetluirea noastră întru Duhul Sfînt, cu toate acestea, cuvintele ungere şi pecetluire atestă practica ungerii văzute prin care se împărtăşeşte harul Sfîntului Duh.[9] Este foarte adevărat, Sfinţii Apostoli împărtăşeau Duhul Sfînt peste cei botezaţi, prin punerea mîinilor, chiar dacă botezul fusese săvîrşit de altcineva, deoarece ei ştiau că, în Vechiul Testament, semnul văzut al împărtăşirii darurilor spirituale peste capul primitorului era punerea mîinilor.[10] În asemănare cu ungerea preoţilor şi profeţilor Vechiului Testament, cu untdelemn binecuvîntat de arhierei, în Noul Testament, pe măsură ce se răspîndea creştinismul, taina pecetluirii cu darul Sfîntului Duh peste cei botezaţi se făcea şi de către preoţi, prin mirungere. Sfinţii Părinţi răsăriteni, care s-au ocupat de Taina Mirungerii — Irineu, Teofil, Sf. Ioan Gură de Aur ş. a. — atribuie ungerii cu Sf. Mir lucrarea mîntuitoare a Duhului Sfînt şi n-o deosebesc de punerea mîinilor. De asemenea, şi unele canoane statornicite la sinoadele de la Laodiceea şi Elvira.[11]

Sfinţirea untuluidelemn căruia, treptat, i s-au adăugat diferite aromate se săvîrşea, la început, de către Sfinţii Apostoli apoi numai de urmaşii acestora, episcopii, cum arată lămurit canonul 6 al Sinodului de la Cartagina (secolul al IV-lea). La început, episcopii făceau ei înşişi ungerea celor botezaţi. Cu timpul însă, numărul comunităţilor creştine înmulţindu-se, episcopii nu mai puteau face

---

5. *Ibidem*, p. 59.
6. *Învăţătura de credinţă creştină ortodoxă*, Bucureşti, 1952, p. 290-591.
7. I Ioan II, 27.
8. II Corinteni I, 21-22.
9. Hr. Andrutsos, *Dogmatica...*, p. 358.
10. Pr. prof. Ene Braniște, *Sfinţirea Sfîntului şi Marelui Mir*, în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 3-4/1965, p. 222.
11. Hr. Andrutsos, *Dogmatica...*, p. 359.

ei înşişi ungerea fiecărui nou botezat în parte şi de aceea au transmis acest drept preoţilor prin mijlocirea mirului sfinţit de ei.[12]

Sfîntul şi Marele Mir este materia care se foloseşte la săvîrşirea Sfintei Taine a Mirungerii. El este pregătit din untdelemn de măsline, deosebit de curat, amestecat cu vin de bună calitate şi cu diferite răşini, esenţe şi balsamuri — în total 36 —, cele mai multe produse de arbuşti şi plante care cresc în orient. Aceste răşini, esenţe şi balsamuri (ingrediente), potrivit rînduielilor tradiţionale ale Bisericii, sînt pisate, amestecate şi fierte în primele trei zile ale săptămînii patimilor, apoi sfinţite, în Joia mare, de ierarhii Bisericilor Ortodoxe, în timpul Sfintei Liturghii a Marelui Vasile, care se săvîrşeşte în acea zi.

Ingredienetele folosite la prepararea Sfîntului şi Marelui Mir simbolizează darurile cele de multe feluri ale Sfîntului Duh.[13]

Taina Mirungerii nu se poate săvîrşi, nici într-un caz, fără Sfîntul şi Marele Mir. Fiind Sfinţit de arhierei, urmaşii Sfinţilor Apostoli la conducerea Bisericii, Sfîntul şi Marele Mir are puterea şi harul care le avea însăşi punere mîinilor de către Sfinţii Apostoli, peste cei care primeau botezul. El este «armătura Sfîntului Duh», «pavăză duhovnicească a trupului şi mîntuire a sufletului», cum spune Sf. Chiril al Ierusalimului.[14] Prin ungere cu Sfîntul şi Marele Mir, noul botezat devine creştin adevărat şi deplin.

Untdelemnul şi celelalte esenţe şi aromate se fierb, mai cu seamă, miercuri, în săptămîna patimilor, cînd se face pomenirea femeii păcătoase, care a uns cu miruri scumpe picioarele Domnului.[15] Miercuri seara, amestecul fiert al esenţelor, untluidelemn şi vinului (decoctul) este turnat în vase mici, în chipul mirului celui vărsat pe picioarele lui Iisus de femeia păcătoasă (Luca VII, 39) sau de Maria, sora lui Lazăr (Ioan XII, 3),[16] acoperite cu pocroveţe şi aşezate la proscomidiarul locaşului sfînt în care se va săvîrşi, a doua zi, sfinţirea.

În amintirea faptului că, în joia patimilor, Sfinţii Apostoli, înconjurînd pe Mîntuitorul, la Cina cea de taină, au fost investiţi cu darul preoţiei şi au primit de la Învăţătorul lor porunca de a săvîrşi — ei şi urmaşii lor — Sfînta Liturghie în care Fiul lui Dumnezeu se aduce, necurmat, jertfă pentru mîntuirea oamenilor, zicîndu-le: «aceasta să faceţi în amintirea Mea»,[17] ierarhii Bisericilor dreptmăritoare se adună, tot în această zi, în jurul Întîistătătorului lor, prin rugăciunile cărora se săvîrşeşte Sfinţirea Marelui Mir. Deoarece nu toate Bisericile locale puteau suporta cheltuielile pentru procurarea materialelor necesare, sfinţirea Marelui Mir s-a săvîrşit numai la anumite Biserici: Constantinopol, Ierusalim, Antiohia, Alexandria, Creta, Moscova, Kiev, Carloviţ, Sibiu etc.[18]

De aproape un secol, ierarhii Bisericii Ortodoxe Române

---

12. Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 222.
13. Sf. Simeon al Tesalonicului, *op cit.*, p. 83–84.
14. Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*, p. 223.
15. Sf. Simeon al Tesalonicului, *op. cit.*, p. 83–84.
16. *Ibidem* p. 86.
17. Luca XXII, 19.
18. „Biserica Ortodoxă Română“ nr. 12/1882, p. 754.

săvîrşesc sfinţirea Marelui Mir, pentru trebuinţele noastre bisericeşti, în joia patimilor, ori de cîte ori este nevoie.

Cum arată actul sinodal, în legătură cu autocefalia Bisericii Ortodoxe şi a relaţiilor ei cu Patriarhia din Constantinopol, întocmit în sedinţa din 23 noiembrie 1883, Bisericile Ortodoxe din ţările române şi-au apărat, în decursul vremii, «autocefalia bisericească prin puterile lor proprii», [19] dar totdeauna aceste Biserici au păstrat legături frăţeşti cu celelalte Biserici Ortodoxe, au recunoscut întîietatea de onoare a patriarhului din Constantinopol de la care «trebuiau să purceadă direcţiuni în toate chestiunile de interes general pentru întreaga Ortodoxie, în ceea ce priveşte dogmele, disciplina şi cultul», [20] rămînînd cu toate acestea, de fapt, Biserici autocefale. [21] Temeiul de drept al neatîrnării şi autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române este canonul apostolic nr. 34 care statorniceşte că «episcopii fiecărei naţiuni se cuvine a şti pe cel dintre dînşii şi a-l recunoaşte cap şi nimica din cele ce trec peste autoritatea lor a nu face fără de socotinţă». Biserica Ortodoxă Română, după unirea Moldovei şi Munteniei, în anul 1859, s-a constituit ca Biserică naţională, în cuprinsul teritoriului României, condusă de sinodul în fruntea căruia se află Mitropolitul Uugrovlahiei. [22]

La 25 martie 1882, în catedrala mitropolitană din Bucureşti, Mitropolitul primat Calinic, înconjurat de membrii Sfîntului Sinod a săvîşit sfinţirea Marelui Mir pentru trebuinţele Bisericii Ortodoxe Române, cu deplina convingere că acest fapt este canonic. [23]

Românii, mai înainte, şi-au procurat Sfîntul Mir, mai ales, de la Patriarhia din Constantinopol, dar şi de la alte Biserici Ortodoxe. [24] Uneori domnitorii noştri, «cu ocazia vizitelor pe care le făceau patriarhii din Orient, ai Constantinopolului, Alexandriei, Antiohiei şi Ierusalimului, îi pofteau de săvîrşeau sfinţirea mirului împreună cu mitropoliţii şi episcopii români. Astfel, Patriarhul Teofan al III-lea al Ierusalimului a sfinţit, la Iaşi, Marele Mir, în anul 1643, cu cheltuiala domnitorului Vasile Lupu. [25] Actul sinodal din 23 noiembrie 1882 dezvăluie că «în Moldova, cum spun bătrînii, vasele de argint pentru sfinţirea mirului s-au păstrat, pînă nu de mult, în Mănăstirea Sfinţii Trei Ierarhi din Iaşi, de unde ele au dispărut, cu alte odoare ctitoriceşti şi documente istorice, cînd s-au retras egumenii greci din ţară». [26]

Alt motiv care a condus la hotărîrea de a se sfinţi Marele Mir, la noi în ţară, este de ordin logic-teologic: «Biserica trebuie să fie depozitara tuturor mijloacelor de sfinţire şi desăvîrşire a credincioşilor, trebuie să aibă la îndemînă toate mijloacele

---

19. *Ibidem*, p. 448.
20. *Ibidem*, p. 752.
21. Pr. N. Şerbanescu, *Optzeci de ani de la dobîndirea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*, în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 3-4/1965.
22. „Biserica Ortodoxă Română" nr. 12/1882, p. 741-743.
23. *Ibidem*, p. 753-754.
24. *Ibidem*, p. 755.
25. Nicolae Iorga, *Bizanţ după Bizanţ*, Bucureşti, 1972, p. 162; Diacon Ioan Ivan, *Patriarhi ortodocşi în Moldova*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", nr. 9-12/1975, p. 691. Domnitorul Vasile Vodă a dăruit pentru aceasta 15.000 de taleri.
26. „Biserica Ortodoxă Română" nr. 12/1882, p. 754-755.

spre desăvîrşirea şi administrarea Tainelor şi spre întărirea lor în viaţa creştină. Unul din aceste mijloace fiind şi Sfîntul şi Marele Mir, ca pecete a botezului, ca simbol al comunicării Sfîntului Duh, se cerea neapărat ca el să se prepare şi sfinţească şi în Biserica Ortodoxă Română.[27] Începînd din anul 1882, sfinţirea Marelui Mir s-a săvîrşit în ţara noastră de treisprezece ori, adică de cîte ori a fost nevoie. După cel dintîi război mondial, Biserica Ortodoxă Română, în semn de dragoste frăţească, a pregătit şi sfinţit mirul şi pentru Biserica Ortodoxă Bulgară pînă în anul 1953 cînd a fost recunoscută autocefalia acestei Biserici de către Patriarhia din Constantinopol.[28]

Procedînd la sfinţirea Marelui Mir pentru trebuinţele ei proprii — săvîrşirea Mirungerii, sfinţirea locaşurilor de închinare, cum şi sfinţirea antimiselor — Biserica Ortodoxă Română n-a întrerupt legăturile frăţeşti cu Patriarhia din Constantinopol şi cu celelalte Biserici Ortodoxe surori. Ca totdeauna, în trecut, ierarhii, preoţii şi dreptmăritorii creştini din România, şi după anul 1882, au lucrat stăruitor pentru extinderea şi adîncirea acestor legături în duh ecumenic.

*

Anul acesta, în sfînta zi joi, 27 aprilie, s-a săvîrşit sfinţirea Marelui Mir pentru a patrusprezecea oară, începînd din martie 1882, cînd s-a săvîrşit pentru întîia oară de către ierarhii români.

De fapt lucrările înainte mergătoare sfinţirii au început în timpul sfîntului şi marelui post, prin procurarea untuluidelemn de măsline, a vinului şi a tuturor esenţelor şi aromatelor necesare, cum şi prin pregătirea vaselor în care urma să fie ele fierte. Joi şi vineri în săptămîna a 6-a a postului mare, ingredientele solide au fost pisate şi cernute printr-o sită fină. In sîmbăta sfîntului şi dreptului Lazăr, untuldelemn, vinul şi toate celelalte balsamuri au fost transportate cu mare luare aminte la Mănăstirea Antim şi depozitate în paraclisul «Pompilian».

Luni 24 aprilie, orele 9, din încredinţarea Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Înalt Prea Sfinţitul Nicolae, Mitropolitul Banatului, înconjurat de PP. SS. Episcopi vicari patriarhali, Antonie Ploieşteanul şi Roman Ialomiţeanul, ieromonahi şi diaconi de la Catedrala patriarhală şi de la Mănăstirea Antim, a săvîrşit sfinţirea apei, a cădit ingredientele trebuitoare mirului, le-a stropit cu apă sfinţită, de asemenea, vasele, potrivit vechilor rînduieli şi, în timp ce se cînta troparul Duminicii Pogorîrii Sfîntului Duh: *Bine eşti cuvîntat Hristoase Dumnezeule...,* a aprins focul. In două vase mari a început fierberea vinului şi a untuluidelemn. Preoţii şi diaconii rînduiţi să asiste la această lucrare au cîntat şi citit necontenit rugăciuni.

Fierberea vinului şi untuluidelemn a continuat şi marţi, 25. IV, după slujba de dimineaţă. Miercuri, 26. IV, s-au adăugat în cele două vase cu vin şi untuldelemn, bine ferte, esenţele şi aromatele care simbolizează darurile Sfîntului Duh, apoi, amestecate cu grijă, au

---

27. *Ibidem*, p. 755-756.
28. Pr. prof. Ene Braniște, *op. cit.*

fiert împreună cît a fost necesar. Cînd s-au adăugat aromatele, s-a citit evanghelia în care este vorba de femeia păcătoasă care a spălat cu mir picioarele lui Iisus şi aceea în care aminteşte de Maria, sora lui Lazăr, care, de asemenea, a uns picioarele lui Iisus.

Miercuri după amiază, preoţi şi diaconi au strecurat amestecul (decoctul) untuluidelemn, vinului şi aromatelor, bine fierte, l-au turnat în opt vase mai mici, pe care le-au transportat şi aşezat în altarul bisericii Sfîntul Gheorghe — la proscomidiar — din Mănăstirea Cernica, apoi s-a înălţat o rugăciune de mulţumire Atotputernicului pentru că «a făcut a se aduce lucrul acesta la îndeplinire spre mărirea şi sfinţirea credincioşilor creştini, cu mijlocirile Născătoarei de Dumnezeu, ale tuturor slujitorilor netrupeşti, ale sfinţilor şi întru tot lăudaţilor Apostoli şi ale tuturor sfinţilor...».

In sfînta şi marea zi joi, 27. IV, la măreţia slujbei săvîrşită sub cupolele bisericii Sf. Gheorghe, ctitoria Sfîntului Calinic, a cărui viaţă şi lucrare duhovnicească sînt strîns legate de această aşezare monahală şi ale cărui cinstite moaşte se află în acest locaş, s-au adăugat măreţia şi frumuseţea colţului de rai în care a fost zidită Cernica. Ţarinile, livezile şi văile înverzite prin strădaniile necontenite ale sătenilor, văzduhul înmiresmat de aroma florilor primăverii, foşnetul codrului, zumzetul albinelor, neastîmpărul şi ciripitul păsărilor, luciul argintiu al lacului din jur, cerul senin luminat de razele strălucitoare ale soarelui, toată facerea mîinilor lui Dumnezeu trezeşte şi dezvoltă simţăminte de adîncă evlavie, totul cheamă la reculegere şi rugăciune. Cei ce iau parte la această înălţătoare solemnitate simt şi înţeleg că darurile cele de multe feluri ale Sfîntului Duh se revarsă din belşug asupra tuturor.

Sfînta Liturghie a Marelui Vasile şi sfinţirea Mirului s-au săvîrşit de Prea Fericitul Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, înconjurat de II. PP. SS. Mitropoliţi Teoctist al Moldovei şi Sucevei, Nicolae al Ardealului, Nestor al Olteniei şi Nicolae al Banatului, II. PP. SS. Arhiepiscopi Antim al Tomisului şi Dunării de Jos şi Teofil al Clujului, PP. SS. Episcopi Eftimie al Romanului şi Huşilor, Emilian de Alba-Iulia, Visarion al Aradului, Vasile al Oradiei, PP. SS. Episcopi-vicari Antonie şi Roman de la Patriarhia Română, Adrian la Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Timotei la Mitropolia Banatului, Epifanie la Arhiepiscopia Tomisului, Justinian la Arhiepiscopia Clujului, PP. SS. Arhierei vicari Gherasim Cristea la Episcopia Rîmnicului Vîlcea şi Gherasim Hunedoreanul la Episcopia Aradului, ieromanahi şi diaconi de la Catedrala patriarhală şi de la Mănăstirea Cernica.

La orele 9,30 sfinţiţii ierarhi, îmbrăcaţi în veşminte strălucitoare, au intrat şi s-au oprit în naosul Sfîntului locaş. Potrivit rînduielilor tipiconale, s-a săvîrşit Vecernia şi, în continuare, Liturghia Marelui Vasile. Mergînd în Sfîntul altar, după cîntarea *Lumină lină a sfintei slave,* Prea Fericitul Patriarh Iustin a cădit, apoi a rostit întîia rugăciune de sfinţire a Mirului: «... binecuvintează ungerea aceasta şi cu puterea, cu lucrarea şi cu venirea Sfîntului Duh o sfinţeşte, ca tuturor celor ce se vor unge cu ea să fie ungerea nestricăciunii, arma dreptăţii, înnoirea duhului şi a inimii, scăparea de toată încercarea celui rău...». A doua rugăciune a fost rostită, în continuare, de Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist:

«... pe Tine, Te rugăm, de la Tine cerem și Ție ne cucerim, trimite Duhul Tău cel sfînt și sfințește ungerea aceasta. Fă-o pe ea ungere de bucurie a Duhului Sfînt, ungere a nașterii a doua, ungerea sfințirii, depărtarea a toată încercarea celui rău, semn scutirii de ispite, trezirea inimii, bucurie veșnică...».

La vohodul mare, — ieșirea cu sfintele daruri — mergeau înainte «sfeșnicile închipuind dumnezeiasca strălucire a Duhului», apoi vasele cu mir, acoperite cu pocrovețe, purtate de diaconi și ieromonahi. In fața sfintelor uși, Prea Fericitul Patriarh Iustin a luat vasele și le-a așezat în jurul sfintei mese «dînd mai mare cinste mirului decît darurilor, ele atunci nefiind încă săvîrșite, sau pentru că Sfîntul Mir se folosește mai înainte de Sfînta Cuminecătură, căci întîi cu mirul ne ungem și apoi ne împărtășim cu Sfintele Taine și altarul întîi cu mirul se sfințește și după aceea se săvîrșesc într-însul Liturghii căci trebuie mai întîi să ne sfințim și atunci să primim pe cel sfînt». [29]

In continuare s-a săvîrșit Sf. Liturghie a Marelui Vasile. După cîntarea *Din ospățul stăpînului*, psalmodiată în locul axionului, vasele cu mirul au fost descoperite, apoi Prea Fericitul Patriarh Iustin a înălțat a treia rugăciune Părintelui luminilor: «... trimite peste acest mir Duhul Tău cel sfînt, fă-l pe acesta ungere duhovnicească, apărător vieții, sfințitor sufletelor și trupurilor untdelemn al bucuriei... să fie veșmînt nestricăciunii și semn săvîrșitor celor însemnați cu spălarea Ta dumnezeiască și cu chemarea unuia născut Fiului Tău și a Sfîntului Duh; ca prin această sfîntă însemnare să se facă adevărați sfințiți... și mîntuiți de tot păcatul, deșertați de toată răutatea și îmbrăcați cu veșmîntul măririi Tale...».

A patra și ultima rugăcine a fost înălțată tot de Prea Fericitul Patriarh Iustin: «... Pentru aceea mărim mila Ta care o ai revărsat de prisosit peste noi și ne rugăm ca să ia sfințenie de la Tine toți care se vor unge cu acest mir pentru că ungerea cu mir este numele Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, al unuia născut Fiului Tău, întru care toată lumea cea văzută și cea nevăzută se umple de mireasma faptelor bune...». In sfîrșit, Prea Fericitul Patriarh Iustin a rostit formula de sfințire a mirului, făcînd semnul crucii deasupra vaselor: «*Sfințească-se mirul acesta cu puterea, cu lucrarea și cu pogorîrea Duhului Sfînt, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh*».

La priceasnă, P. C. Pr. prof. Ene Braniște de la Institutul teologic din București a rostit o predică în legătură cu însemnătatea deosebită a acestui eveniment liturgic: Sfințirea Marelui Mir. P. C. Sa a vorbit despre instituirea Tainei Mirungerii și despre efectele harice ale ungerii. In continuare, s-a referit la esențele și aromatele din care se prepară mirul și la semnificația lor, a amintit, apoi, în ce împrejurări istorice a început să fie sfințit mirul în țara noastră, scoțînd în lumină faptul că Biserica Ortodoxă Română, chiar dacă îl prepară și sfințește singură, păstrează cu celelalte Biserici surori unitatea duhului întru legătura păcii.

După ce potirul cu Sfînta Impărtășanie a fost arătat credin-

---

29. **Sfîntul Simeon al Tesalonicului**, *op. cit.*, p. 85.

cioşilor, apoi aşezat la proscomidie, au fost aşezate tot acolo şi vasele cu Sfîntul şi Marele Mir.

Plinindu-se toate cele după rînduială, sfinţiţii ierarhi au semnat un act sinodal care va fi, pentru anii şi secolele viitoare, o mărturie în legătură cu solemnitatea sfinţirii Marelui Mir, ce a avut loc la Mănăstirea Cernica în ziua de 27 aprilie, anul mîntuirii 1978: «Slăvim pe Dumnezeu Cel în Treime închinat că ne-a învrednicit pe Noi, Iustin Patriarhul Bisericii Ortodoxă Române, împreună cu membrii Sfîntului Sinod să ne adunăm în Biserica Sfîntul Gheorghe din Mănăstirea Cernica şi să împlinim la Sfînta Liturghie prin chemarea Harului Atotsăvîrşitorului Duh, după rînduiala dreptmăritoarei Biserici, sfinţirea Marelui Mir, pentru întărirea în Duhul Sfînt a credincioşilor creştini şi sfinţirea locaşurilor dumnezeieşti.

Această sfinţire a Marelui Mir s-a săvîrşit pentru a patrusprezecea oară în sfînta noastră Biserică Ortodoxă Română, în anul mîntuirii 1978, luna aprilie, ziua a 27-a, în sfînta şi marea joi a Patimilor Domnului şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos şi pentru întîia oară în vremea păstoriei Noastre ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române».

La orele 13 stăreţia mănăstirii Cernica a oferit înalţilor ierarhi o masă în trapeza egumeniei care s-a desfăşurat în reculegere şi sobrietate. La această masă, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a rostit un cuvînt ocazional din care am notat, între altele, următoarele:

Sfinţirea Marelui Mir săvîrşită, astăzi, la Mănăstirea Cernica, în Biserica Sfîntului mare mucenic Gheorghe, este, potrivit învăţăturilor dogmatice, datinilor şi aşezămintelor vechi ale Ortodoxiei, un înălţător şi dumnezeiesc act, un popas de mare însemnătate în viaţa Bisericii Ortodoxe Române. Acest act haric şi liturgic aduce în conştiinţa fiecărui slujitor, fiecărui fiu al dreptmăritoarei noastre Biserici instituirea şi statornicirea Sfintei Taine a Mirungerii de către Domnul şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, cum şi modul în care a fost ea săvîrşită, neîntrerupt, încă de pe vremea Sfinţilor Apostoli, sub forma punerii mîinilor şi a mirungerii, apoi de enoriaşii acestora, preoţii, prin ungerea cu Sfîntul şi Marele Mir, «pecetea .darului Duhului Sfînt», pentru a întări şi desăvîrşi în viaţa duhovnicească pe toţi cei nou botezaţi.

Cuvintele, oricît de atent ar fi alese şi oricît de măiestrit ar fi ele rostite, nu pot tălmăci, aşa cum se cuvine, frumuseţea şi înălţimea acestui moment liturgic din viaţa Bisericii moşilor şi strămoşilor noştri. O vibraţie sfîntă, un fior tainic a încălzit şi stăpînit, astăzi, inimile şi cugetele noastre.

Prin rugăciunile înălţate Celui Atotputernic, slăvit în Treime, ca să reverse darurile sale cele bogate peste via care a sădit-o dreapta sa, ca să sfinţească Marele Mir spre a fi apărător vieţii, sfinţitor sufletelor şi trupurilor, noi am mărturisit dreapta şi izbăvitoarea învăţătură pe care a propovăduit-o, neîntrerupt, Biserica de răsărit, am stat în strînsă şi tainică legătură, umbriţi de Harul Sfîntului Duh, cu Biserica triumfătoare şi, în acelaşi timp, ne-am regăsit uniţi plenar, într-un cuget şi o simţire, cu celelalte Biserici Ortodoxe surori.

Sfinţirea Marelui Mir s-a săvîrşit la Mănăstirea Cernica, o

veche vatră de evlavie şi cărturărie, ca multe alte mănăstiri presărate pe plaiurile străbune, care au adus remarcabile contribuţii la îmbogăţirea şi păstrarea neştirbită a dreptei credinţe. Rugăciunile de sfinţire ale mirului au fost înălţate la Biserica Sf. Gheorghe din această mănăstire în care odihnesc în linişte şi pace adîncă prea cinstitele moaşte ale Sfîntului Calinic, vlăstar ales, odrăslit de pămîntul şi pietatea românească.

Actul săvîrşit la Mănăstirea Cernica a arătat, deplin grăitor, că puterea sfinţitoare este vie şi în Bisericile locale. Biserica Ortodoxă Română, de pildă, prin sfinţiţii ei slujitori, de cînd îşi îndeplineşte dumnezeiescul ei mesaj, săvîrşeşte Sfintele Taine, mijloace de întărire şi desăvîrşire a credincioşilor. Ea învaţă, sfinţeşte şi călăuzeşte pe toţi fiii ei pe căile mîntuirii, pe căile împăcării lor cu Atoateţiitorul. Săvîrşind sfinţirea marelui Mir sfinţiţii Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române şi-au îndeplinit misiunea pentru care au fost trimişi, pentru care au fost rînduiţi — «iconomi ai tainelor lui Dumnezeu».

Dacă Biserica noastră nu şi-ar pregăti şi sfinţi ea însăşi Marele Mir ar însemna că este lipsită de deplinătatea harică, de dreptul consfinţit de sfintele canoane pentru Biserica autocefală de a cere, în rugăciune, revărsarea darurilor Sf. Duh. De aceea, potrivit dogmelor ortodoxe şi canoanelor, ea caută şi cere de la Părintele luminilor şi Dătătătorul a tot darul desăvîrşit să binecuvinteze şi să sfinţească Marele Mir, mijloc de întărire şi desăvîrşire a tuturor celor ce sînt unşi după botez.

N-aş putea să nu amintesc că acest act, Sfinţirea Marelui Mir, s-a săvîrşit în cel dintîi an al activităţii patriarhiceşti a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin. S-a scris astăzi şi s-a adăugat, prin urmare, o pagină nouă la capitolul istoriei noastre bisericeşti: *Patriarhul Iustin.*

Toţi cei care lucrăm şi ne îndeplinim misiunea în Biserica Ortodoxă Română avem nezdruncinata convingere că la cîrma ei se află un întîistătător cu pregătire cărturărească adîncă, cu experienţă bogată, cu înţelepciune şi dreaptă cumpănire în toate. Amintesc, în treacăt, că întreaga familie ortodoxă şi întreaga creştinătate care cunoaşte viaţa şi activitatea actuală a Bisericii Ortodoxe Române — am putut vedea aceasta, personal, de atîtea ori — mărturiseşte că păstor ca acesta, slujitor încercat ca Prea Fericitul Iustin ne trebuia nouă.

Înălţăm rugăciune fierbinte Păstorului Celui Mare să sporească anii Prea Fericirii Sale, să-l binecuvinteze cu sănătate şi putere multă spre a cîrmui, cu belşug de roade, Biserica Ortodoxă Română. In pragul dumnezeiescului praznic al Invierii Domnului încredinţăm pe Prea Fericitul Patriarh Iustin că-l purtăm cu dragoste frăţească în inimile noastre şi-l rugăm să ştie că toţi sîntem hotărîţi să aducem la îndeplinire sfaturile şi îndrumările sale părinteşti.

*

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a mulţumit membrilor Sfîntului Sinod pentru că au luat parte la sfinţirea Marelui Mir, Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist pentru cuvintele frăţeşti rostite, apoi a urat tuturor, cu prilejul sfintelor sărbători, pace, viaţă îndelungată şi mulţumire deplină.

La orele 14, Prea Fericitul Patriarh Iustin a plecat spre reşedinţa patriarhală. Ceilalţi membri ai Sfîntului Sinod, însoţiţi de P. C. Nifon Bărbieru, starețul mănăstirii şi de alţi vieţuitori, au vizitat Biserica Sf. Nicolae din mijlocul ostrovului, la care se execută lucrări de consolidare şi restaurare, cum şi cimitirul mănăstirii unde odihnesc, cu nădejdea învierii, ierarhi, monahi şi dreptcredincioşi.

Pr. Scarlat PORCESCU

B. — **Arhiepiscopia Iaşilor**

Conferinţa preoţească pe luna martie

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a rînduit, în şedinţa sa de lucru din 10 decembrie 1977, ca temă pentru prima conferinţă de orientare a clerului subiectul: «*Preşedintele Nicolae Ceauşescu, ctitorul României contemporane*». Lucrările acestei conferinţe s-au desfăşurat, în cadrul Arhiepiscopiei Iaşilor, după cum urmează:

La protopopiatele Iaşi, Botoşani şi Cîmpulung în ziua de 28 martie, la protopopiatele Rădăuţi şi Hîrlău în ziua de 29 martie, la protopopiatele Suceava, Paşcani, Dorohoi şi Tg. Neamţ în ziua de 30 martie, iar în ziua de 31 martie la protopopiatele Piatra Neamţ şi Fălticeni.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, după ce a dat părinteşti îndrumări, a încredinţat conducerea lucrărilor conferinţei pe protopopiate următorilor delegaţi chiriarhali: P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul la Dorohoi şi Botoşani, P. C. Pr. Constantin Sîrbu, vicar-administrativ, la Iaşi, Suceava şi Fălticeni, P. C. Pr. Toma Rîpă, consilier-administrativ, la protopopiatele Cîmpulung şi Rădăuţi, P. C. Pr. Radu Mironovici, consilier-administrativ, la protopopiatele Hîrlău şi Piatra Neamţ, P. C. Pr. C. Buzdugan, consilier-administrativ, la protopopiatul Paşcani, şi P. C. Preot Teodor Bodnar la protopopiatul Tîrgu Neamţ.

Tema conferinţei a fost prezentată cu simţire patriotică şi ascultată cu viu interes, creindu-se, astfel, o atmosferă festivă şi plină de entuziasm, aşa după cum s-a manifestat întregul nostru popor cu prilejul sărbătoririi împlinirii a 60 de ani de viaţă şi a 45 de ani de activitate pusă în slujba binelui obştesc şi a naţiunii

române, de către cel dintîi fiu al harnicului nostru popor, Preşedintele Nicolae Ceauşescu.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a luat cuvîntul la conferinţele ţinute la protopopiatele Hîrlău, Paşcani, Suceava, Fălticeni şi Piatra Neamţ.

Inveşmîntînd în cuvinte care ne amintesc de limba vechilor cazanii, omagiul pe care fiii Bisericii — ierarhi, slujitori şi dreptmăritori creştini — îl aduc Preşedintelui Republicii, Nicolae Ceauşescu, Inalt Prea Sfinţia Sa a subliniat marile realizări înfăptuite de poporul român de cînd, prin vrerea sa unanimă, a ridicat în frunte pe eminentul om de Stat, patriotul înflăcărat, omul care prin clarviziune, prin puterea de a pătrunde realităţile vieţii pe plan intern şi internaţional, a devenit o personalitate a vieţii politice mondiale. In persoana primului Preşedinte al ţării se împletesc cele mai înalte virtuţi strămoşeşti: dîrzenia şi credinţa în puterea creatoare a poporului român, dăruirea jertfelnică şi umanism, promovarea spiritului de dreptate, frăţietate şi colaborare între ţări şi popoare.

România socialistă a făcut paşi uriaşi nu numai în domeniul economic, ci şi în acela al spiritualităţii româneşti. Formarea omului nou este un obiectiv fundamental al străduinţelor Preşedintelui României socialiste. Principiile care stau la temelia învăţămîntului românesc de toate gradele înlesnesc formarea tineretului în spiritul celor mai înalte virtuţi strămoşeşti şi al cerinţelor vremurilor noastre.

Biserica Ortodoxă Română — a continuat I. P. S. Mitropolit Teoctist — aflîndu-se alături de popor, de-a lungul veacurilor a fost chemată, prin glasul celui dintîi Preşedinte al ţării, «să participe la activitatea Frontului Unităţii Socialiste..., pentru înfăptuirea programului de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, pentru întărirea suveranităţii şi independenţei ţării, pentru bunăstarea şi fericirea întregului nostru popor».

Se cuvine dar să fim recunoscători faţă de chemarea adresată şi, în primul rînd, să ne manifestăm recunoştinţa prin integrarea noastră, fiecare la locul său, cu mijloacele şi metodele specifice, în lucrarea avîntată de zidire a României fericite, de înălţare a ei pe cele mai înalte culmi de bunăstare, cultură şi civilizaţie.

Lucrările conferinţei au fost prezentate de următorii PP. CC. preoţi: Frunză Anton-Iaşi, D. Ichim-Paşcani, I. Nicoară-Hîrlău, V. Irimia-Suceava, Popa Arghir-Fălticeni, Gh. Popescu-Rădăuţi, Gh. Solcan-Cîmpulung, Mihai Ciobanu-Botoşani, Gh. Vieru-Dorohoi, V. Astanei-P. Neamţ şi C. Bariz-Tg. Neamţ.

După ce a arătat că aniversarea a 60 de ani de la naşterea preşedintelui Republicii, Nicolae Ceauşescu, a fost un moment solemn în viaţa poporului şi a ţării noastre, a fost, de fapt, o aniversare a poporului român. PP. CC. preoţi care au prezentat referatele au stăruit asupra momentelor mai importante din viaţa şi activitatea acestui vrednic şi devotat fiu al poporului. Astfel, s-a arătat că, la început, în timpul vremurilor de grea încercare a poporului român, tînărul Nicolae Ceauşescu a înfruntat cu bărbăţie toate neajunsurile şi nedreptăţile şi a luptat pentru crearea unei noi orînduiri sociale. El şi-a oţelit prin luptă voinţa şi crezul în posibilitatea şi justeţea statornicirii acestei orînduiri.

Au fost prezentate iniţiativele şi directivele pe care Preşedintele Nicolae Ceauşescu, străbătînd fiecare colţ de ţară şi cunoscînd totul la faţa locului, le-a luat şi le-a trasat pentru ca viaţa poporului român să cunoască o dezvoltare dinamică şi înfloritoare. Datorită muncii jertfelnice, dragostei nemărginite faţă de om, chipul preşedintelui ţării noastre a fost şi este un exemplu mobilizator. Aflat de nenumărate ori în mijlocul muncitorilor, pe marile şantiere sau pe ogoarele Patriei, luînd parte la festivităţile comemorative şi aniversare ale gloriosului nostru popor, şi venind întotdeauna să cerceteze pe cei bolnavi sau îndureraţi de pe urma cataclismelor, cum au fost inundaţiile şi cutremurul, Preşedintele Nicolae Ceauşescu şi-a atras admiraţia şi respectul tuturor oamenilor.

In sfîrşit, s-a pus în lumină prestigiul deosebit de care se bucură România socialistă, graţie activităţii stăruitoare a neobositului sol român, pe plan internaţional. Vizitele preşedintelui Nicolae Ceauşescu au contribuit hotărîtor la încheierea unor acorduri de colaborare pe multiple planuri şi, prin aceasta, la statornicirea unui climat de bunăînţelegere, demnitate şi pace.

Slujitorii şi credincioşii Bisericii Ortodoxe Române şi-au adus omagiul lor, cu prilejul acestor conferinţe, exprimîndu-şi încă o dată simţămintele de profundă recunoştinţă pentru climatul de largă înţelegere şi deplină libertate religioasă de care se bucură şi hotărîrea de a uni forţele lor cu cele ale întregului popor român, în acest vast program de înălţare şi înflorire a Patriei noastre.

Pr. C. BUZDUGAN

Conferinţa pastoral misionară

Marţi 4 aprilie a. c., a avut loc la Centrul mitropolitan conferinţa pastoral-misionară cu protopopii şi misionarii protopopeşti din Eparhia Iaşilor.

Lucrările conferinţei au fost prezidate de către I. P. S. Mitropolit Teoctist. La aceste lucrări au mai luat parte P. S. Adrian Botoşăneanul, Episcop-vicar la Mitropolia Moldovei şi Sucevei, P. S. Eftimie Bîrlădeanul, Arhiereu-vicar la Episcopia Romanului şi Huşilor, Permanenţa Centrului eparhial şi inspectorii de specialitate din cadrul Departamentului Cultelor pentru judeţele Iaşi, Botoşani, Suceava şi Neamţ.

In cuvîntul de deschidere, I. P. S. Mitropolit Teoctist a prezentat mai întîi pe noii protopopi : PP. CC. Pr. V. Hrestic — Fălticeni, Pr. Gr. Diaconu — Botoşani, Pr. Th. Damian — Dorohoi, Pr. Th. Moroşanu — Cîmpulung, arătînd apoi că scopul acestei întîlniri de lucru este analizarea activităţii pastoral-misionare şi luarea unor măsuri pentru mai buna păstrare a unităţii noastre de credinţă şi prin aceasta a unităţii de neam.

Au luat cuvîntul PP. CC. Protopopi şi misionari protopopeşti : I. Pricop — P. Neamţ, D. Popescu-Iaşi, Gh. Chihaia-Tg. Neamţ şi N. Bîrzu-Botoşani. Vorbitorii au scos în lumină sensul activităţii pastoral-misionare pe care o desfăşoară Biserica noastră în cadrul

climatului actual din Patria noastră privind raporturile cultelor între ele cît şi a menirii pe care o are Biserica strămoşească în viaţa poporului nostru, animat de avîntul creator şi de epocalele sale înfăptuiri.

De fiecare dată I. P. S. Mitropolit a adus preţioase completări şi a dat îndrumări privind mijloacele şi metodele pastoral-misionare. In acest sens I. P. S. Sa a spus că slujitorii sfintelor Altare şi drept-credincioşii creştini trebuie să arate în toate «dragoste creştină şi apropiere», contribuind prin aceasta la întărirea unităţii sufleteşti a tuturor credincioşilor. Deosebirile confesionale nu trebuie săştirbească unitatea sufletească şi coeziunea morală a tuturor fiilor poporului român.

Comuniunea şi conlucrarea sînt note specifice ale Ortodoxiei. De aceea activitatea pastoral-misionară trebuie să fie pusă în slujba afirmării specificului Bisericii Ortodoxe în epoca marilor înfăptuiri pe care le trăim alături de poporul nostru, ca fii ai Bisericii dar şi ai Patriei, pe care azi fiii ei şi-o făuresc după visurile seculare ale strămoşilor.

Slujitorii şi credincioşii Bisericii Ortodoxe trebuie să aibă conştiinţa că trăim într-o epocă a slujirii, cînd chemarea de-a sluji este mai mare ca oricînd.

La încheierea lucrărilor conferinţei, I. P. S. Mitropolit Teoctist a dat îndrumări părinteşti pentru ca lucrarea pastoral-misionară a slujitorilor Bisericii strămoşeşti din Eparhia noastră să se adauge la aceea, a întregii Biserici Ortodoxe Române, pentru promovarea duhului dragostei, al păcii şi al înfrăţirii între toţi credincioşii, pentru slujirea înaltelor aspiraţii ale vrednicului nostru popor.

In numele tuturor celor prezenţi a luat cuvîntul P. C. Protopop V. Hrestic — Fălticeni, care a încredinţat pe Intîistătătorul Bisericii din Moldova că se va lucra cu aceeaşi dragoste, înţelegere şi ascultare pentru binele Bisericii, ai cărei fii sîntem şi ai Patriei pentru care şi-au jertfit viaţa atîţia vrednici fii ai neamului românesc.

V. NECHITA

Hramul Mănăstirii Vatra Moldoviţei

Sîmbătă 25 martie a. c., Bunavestire, călugăriţele mănăstirii Vatra Moldoviţei, judeţul Suceava, au sărbătorit, după tradiţie, hramul acestui sfînt locaş.

Cu binecuvîntarea Inalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit Teoctist, Prea Sfinţitul Adrian Botoşăneanul, Episcop-vicar al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, în ajunul praznicului «Buneivestiri», a descins la mănăstire spre a serba împreună cu obştea mănăstirii hramul.

A doua zi P. S. Sa a fost întîmpinat, în faţa bisericii «Bunavestire», de soborul preoţilor şi diaconilor şi de un mare număr de credincioşi, pentru a săvîrşi Sfînta Liturghie.

După momentul liturgic al împărtăşirii preoţilor, Prea Sfinţitul

Adrian a adresat tuturor celor de faţă un folositor cuvînt de învăţătură, legat de evenimentul serbat de întreaga Biserică. După ce, în introducere, P. S. Sa a arătat că Invierea Domnului nostru Iisus Hristos este centrul trăirii creştine, la «Bunavestire» sfînta Biserică ne cheamă la marele ospăţ de taină, căci «taina cea din veac ascunsă şi de îngeri neştiută», se face cunoscuta neamului omenesc.

Prea Sfînta Fecioară Maria, care trăia în post şi rugăciune în casa dreptului Iosif, primeşte smerită bunavestire împărtăşită de mesagerul divin, Arhanghelul Gavril, că va naşte pe Emanuil. Din acel moment, Fecioara Maria a devenit «mai cinstită decît Heruvimii şi mai mărită decît Serafimii».

Apoi, Prea Sfinţitul Adrian a reliefat că Maica Domnului a devenit mama întregului neam omenesc. Cînd Mîntuitorul Iisus Hristos era pe cruce răstignit s-a adresat maicii Sale zicînd: «Femeie, iată Fiul tău!» (Ioan XIX, 26), iar către Sf. Ioan Evanghelistul: «Iată mama ta!» (Ioan XIX, 27). Sfinţii Părinţi conchid că în acel moment s-a întîmplat înfierea neamului omenesc de Sfînta Fecioară Maria.

Maica Domnului s-a rugat şi se roagă neîncetat pentru noi toţi, avînd îndrăzneală ca o maică către Fiul Său. Prin aceasta ea se face cea mai desăvîrşită slujitoare a «omului nou». De aceea, evlavia creştină a aşezat la loc de aleasă cinste pe Sfînta Fecioară: Sfinţii îi cinstim, iar pe Maica Domnului o preacinstim.

Chipul Sfintei Fecioare Maria este zugrăvit cu măiestrie în toate bisericile ortodoxe. Foarte multe mame îşi însemnează pruncii la naştere cu prenumele de Maria, ce se tîlcuieşte doamnă, graţie.

Credincioşii trebuie să se roage neîncetat Maicii Domnului slujitoarea şi ocrotitoarea tuturor.

In încheiere, P. S. Sa a împărtăşit tuturor celor prezenţi la slujbă binecuvîntări arhiereşti din partea Inalt Prea Sfinţitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, şi a mulţumit soborului mănăstirii pentru buna rînduială care se observă peste tot şi pentru grija arătată monumentului istoric şi de artă: Vatra Moldoviţei.

Diac. V. VAIDA

CHEMAŢI LA DOMNUL

†

Preotul Constantin Cronţ

In data de 20 decembrie 1977 s-a stins din viaţă Preotul Constantin Cronţ. Se născuse la 10 martie 1908 în comuna Hudeşti, judeţul Botoşani, ca fiu al lui Ioan şi Evdochia Cronţ, ţărani legaţi prin muncă de glia străbună. După terminarea Seminarului «Veniamin Costachi» din Iaşi, în anul 1928, ca şef de promoţie, urmează cursurile Facultăţii de Teologie, primii ani la Bucureşti şi termină la Cernăuţi, primind calificativul «foarte bine». In continuare, a

urmat şi absolvit şi cursurile Seminarului pedagogic universitar din Cernăuţi. In 1929 se căsătoreşte cu Lucreţia Cosmolici şi este hirotonit preot pe seama parohiei Jijilia din judeţul Tulcea. După o activitate de 11 ani în această parohie a fost numit în oraşul Galaţi mai întîi ca preot paroh al bisericii, monument istoric, Sfîntul Gheorghe, apoi la Sfîntul Nicolae, iar din 1962 la biserica Vovidenia din acelaşi oraş, unde a funcţionat pînă la data stingerii sale din viaţă.

Ca preot paroh, Constantin Cronţ a construit o casă parohială şi a reparat şi înzestrat biserici şi cimitire. S-a distins şi pe tărîm cultural-obştesc: a condus şi redactat între anii 1937-1941 revista «Viaţa adevărată» din Tulcea, a colaborat la diferite reviste bisericeşti din ţară ca: «Biserica Ortodoxă Română» «Viitorul», «Duminica ortodoxă», «Vestitorul», «Revista teologică-Sibiu», «Mitropolia Moldovei-Iaşi», «Glasul Bisericii-Bucureşti», şi a tipărit unele lucrări şi studii personale: «Teosofia», «Studiu apologetic», Galaţi, 1937; «Istoria vieţii religioase la Dunărea de Jos», Galaţi, 1939, «Munca în lumina Evangheliei», Galaţi, 1942, «Monografia Eparhiei Dunării de Jos».

Preotul Constantin Cronţ a dat dovadă de multă vrednicie în unele funcţii administrative: Protopop al judeţului Tulcea, Consilier cultural al Eparhiei Dunărea de Jos, Director al Orfelinatului eparhial Galaţi, membru al Adunării eparhiale. A fost şi profesor. De asemenea, preotul Constantin Cronţ a activat în «Apărarea Patriotică», a fost membru al biroului de conducere al C.A.R.S.-lui (Comitetul pentru ajutorarea regiunilor secetoase), al Comitetului Naţional al Copilului-Galaţi, al Crucii Roşii, al Comitetului de luptă pentru Pace-Galaţi.

A fost gratificat cu «Răsplata muncii pentru şcoală» în 1948, iar în 1973 i-a fost acordată «Crucea Patriarhală».

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoţi în ziua de 23 decembrie 1977, în capela cimitirului Eternitatea-Iaşi.

Despre viaţa şi activitatea regretatului preot Constantin Cronţ a vorbit P. C. Pr. Manole Petru. P. C. Sa a transmis condoleanţe familiei şi a elogiat devotamentul nepoţilor defunctului, care i-au arătat toată dragostea şi i-au acordat îngrijire pe timpul suferinţei.

Pr. P. MANOLE

†

Preotul Ioan Botezatu

La începutul lunii martie 1978, cînd căldura soarelui vestea primăvara, pe valea Cuiejdiului, nu depărte de Piatra Neamţ, tînguirea clopotului a anunţat adormirea întru Domnul a vrednicului slujitor al altarului: Preotul Ioan Botezatu.

Născut la 11 august 1919 în oraşul Piatra Neamţ, Ioan Botezatu, cu un fond sufletesc bogat, s-a instruit şi educat în spiritul

celor mai frumoase principii, fiind atras mai ales spre studii teologice. A absolvit cursurile Seminarului «Sf. Gheorghe» din Roman în 1941, iar mai tîrziu Facultatea de Teologie din Bucureşti.

Preoţia o primeşte la 28 noiembrie 1943, păstorind neîntrerupt, peste 34 de ani, în parohia Cuiejdiu din judeţul Neamţ, unde se dedică, trup şi suflet, unor binecuvîntate lucrări pe plan bisericesc şi social.

Preotul Ioan Botezatu a fost mereu prezent în obştea satului Cuiejdiu. S-a remarcat în activitatea gospodărească, contribuind la construcţia unui cămin cultural, la ridicarea unei şcoli, la electrificarea satului şi la alte lucrări de înfrumuseţare. Aici între munţii Bistriţei, pe un platou înalt străjuit de brazi, se înalţă o măreaţă biserică de piatră, ctitorită în mare parte de el. La lucrările de construcţie a bisericii şi a unor impunătoare scări de piatră la intrarea în curte, s-au adăugat lucrările de pictură murală, de sculptură a întregului mobilier, de împrejmuire şi de refacere a casei parohiale, toate acestea reflectîndu-se în mod pozitiv în planul unităţii de credinţă şi a coeziunii moral-sociale a credincioşilor.

In ziua înmormîntării, 5 martie 1978, numeroşi credincioşi au luat parte la slujbă.

Din încredinţarea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, P. C. Protopop Ioan Pricop în fruntea unui sobor de preoţi, a oficiat în biserica parohiei Cuiejdiu slujba prohodirii, rostind necrologul şi transmiţînd credincioşilor şi familiei îndurerate sincere condoleanţe.

P. C. Preot Constantin Radu de la parohia Horia, Eparhia Romanului şi Huşilor, a rostit un cuvînt de bun rămas şi a evocat figura celui dispărut, aducînd un pios omagiu din partea foştilor colegi de seminar.

In faţa mormîntului deschis, consilierul parohial Gheorghe Baroi, a exprimat, în numele credincioşilor, simţămintele alese de preţuire pentru bunul lor părinte, sărutîndu-i mîna cu lacrimi şi cu durere, în timp ce soarele îşi strecura printre brazi, în amestec de umbre cu lumini, ultimile raze ale zilei spre asfinţit.

Prot. I. PRICOP

Conferința de orientare din luna martie 1978

In Eparhia Romanului și Huşilor, primele conferințe din anul acesta au avut loc în zilele de 28, 29 și 30 martie.

Tema rînduită de către Sfîntul Sinod: «Nicolae Ceaușescu, ctitorul României contemporane», a fost prezentată de următorii PP. CC. preoți: Gh. Mihăilescu-Protopopiatul Roman, Valeriu Filip-Protopopiatul Huși, M. Filip-Protopopiatul Bîrlad, Prot. C. Mardare-Protopopiatul Bacău, I. Vieru-Protopopiatul Moinești, Al. Maxim-Protopopiatul Tg. Ocna, Gh. Sofianu-Protopopiatul Vaslui.

Lucrările au fost prezidate de către delegații Inalt Prea Sfinţilului Teoctist, Mitropolitul Moldovei și Sucevei care, în urma pensionării P. S. Episcop Partenie Ciopron pe data de 1 ianuarie a. c., potrivit legiuirilor bisericești în vigoare conduce și Eparhia Romanului și Huşilor, ca episcopie sufragană, după cum urmează:

P. S. Eftimie Bîrlădeanul, Arhiereu-vicar, la Protopopiatele Bacău și Roman; la Protoieriile Vaslui, Huși și Bîrlad, P. C. Pr. C. Cazan, consilier administrativ, la Protoieria Tg. Ocna, P. C. Pr. Radu Vasile, consilier administrativ-economic, și la Protoieria Moinești, P. C. Pr. C. Pelin, inspector eparhial.

La începutul lucrărilor, delegații chiriarhali au transmis tuturor preoților binecuvîntările arhierești din partea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist și a Prea Sfinţitului Arhiereu-vicar Eftimie, anunțînd pensionarea, la cerere, pe data 1 ianuarie a. c., a P. S. Partenie Ciopron. In continuare, au fost prezentate, pe scurt, evenimentele cele mai importante care au avut loc în țara noastră în primul trimestru al anului.

Ei au subliniat că la dobîndirea marilor realizări și-a adus contribuția personală cel mai iubit fiu al poporului nostru, Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, care la data de 23 ianuarie a. c. a împlinit 60 de ani de viață și peste 45 de ani de activitate pusă în slujba poporului român.

După referatele susținute și după discuțiile purtate pe marginea lor, P. S. Arhiereu-vicar Eftimie și ceilalți delegați chiriarhali au sintetizat ideile ce au fost dezvoltate pe larg de către conferențiari și au pus în lumină importanța și semnificația acestei aniversări.

P. S. Sa a arătat că, la aniversarea a 60 de ani de viață și peste 45 de ani de activitate dedicată slujirii binelui obștesc, au fost adresate Domnului Nicolae Ceaușescu numeroase telegrame și mesagii din partea oamenilor muncii, care concretizează dragostea față de conducătorul iubit, manifestări înscrise cu litere de aur în hronicul țării. S-a sublinat că la această sărbătoare tot poporul a trăit sentimente de bucurie, stimă, de încredere și și-a manifestat recunoștința față de Președintele țării. Patriotismul său înflăcărat, grija pe care o poartă necontenit pentru promovarea și înflorirea Patriei l-au situat pe piedestalul cel mai înalt înscriindu-i numele în galeria oamenilor mari din trecutul poporului român.

Pentru activitatea desfăşurată de-a lungul anilor, Preşedintelui nostru i-au fost conferite, pentru a doua oară, titlul de onoare suprem «Erou al Republicii Socialiste România» şi ordinul «Victoria Socialismului».

România socialistă a cunoscut cea mai înfloritoare dezvoltare, sub conducerea înţeleaptă a primului ei preşedinte, Nicolae Ceauşescu. Prestigiul ei peste hotarele ţării este corelat întotdeauna cu numele neobositului ei conducător.

Fiind ctitor de ţară nouă, este neobosit luptător pentru o lume mai dreaptă şi mai bună.

Biserica Ortodoxă Română, astăzi, ca şi în toate timpurile, a fost şi este alături de poporul nostru, slujind năzuinţele acestuia. Cu ocazia instalării Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin s-a evidenţiat că Biserica sprijină toate acţiunile poporului nostru, duse pentru înfăptuirea unei vieţi noi şi fericite, pentru statornicirea păcii între ţări şi popoare.

In încheiere, s-au dat îndrumări şi s-au făcut îndemnuri către PP. CC. preoţi de a-şi împlini cît mai conştiincios, fiecare la locul de muncă, îndatoririle pentru binele Bisericii noastre străbune şi al poporului român.

Pr. C. PELIN

CHEMAŢI LA DOMNUL

†

Preotul Alexe Mărăndici

Duminică, 2 aprilie a. c., orele 20, după o îndelungată şi grea suferinţă, a trecut la cele veşnice Preotul Alexe Mărăndici. După pensionare a slujit, ca îmbisericit la parohia Măluşteni.

Născut în anul 1907, luna octombrie, ziua 7, dintr-o familie de plugari săraci, a urmat şcoala primară în satul natal şi Seminarul teologic de la Chişinău, fiind hirotonit preot de Episcopul Cosma Petrovici al Eparhiei Dunării de Jos-Galaţi. A păstorit la mai multe parohii din Eparhia Dunării de Jos şi din Eparhia Aradului, pretutindeni dovedindu-se a fi la înălţimea tuturor aşteptărilor, atît din punct de vedere misionar-pastoral, administrativ-bisericesc şi economico-gospodăresc, cît şi din punct de vedere social. Pe tărîm bisericesc s-a manifestat ca talentat predicator, iscusit misionar şi vrednic slujitor. A colaborat la revistele «Căminul» — Galaţi şi «Mitropolia Banatului».

Imbolnăvindu-se s-a pensionat, stabilindu-şi domiciliul la Bîrlad.

Rînduiala înmormîntării a fost săvîrşită de un sobor de preoţi sub protia P. C. Gh. Popa, parohul Bisericii Sf. Ilie.

Despre viaţa şi activitatea regretatului preot Alexa Mărăndici a vorbit P. C. Pr. Gh. Sandu.

Pr. Th. A. LIFICIU

PT-2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

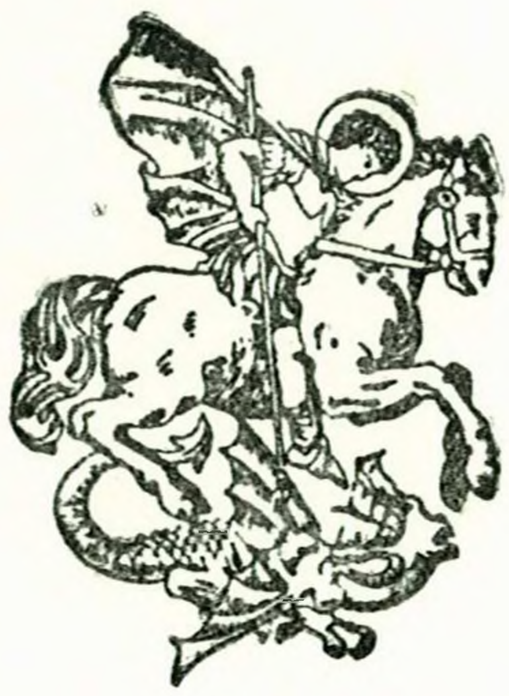

ANUL LIV, Nr. 5 — 8 MAI — AUGUST 1978

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

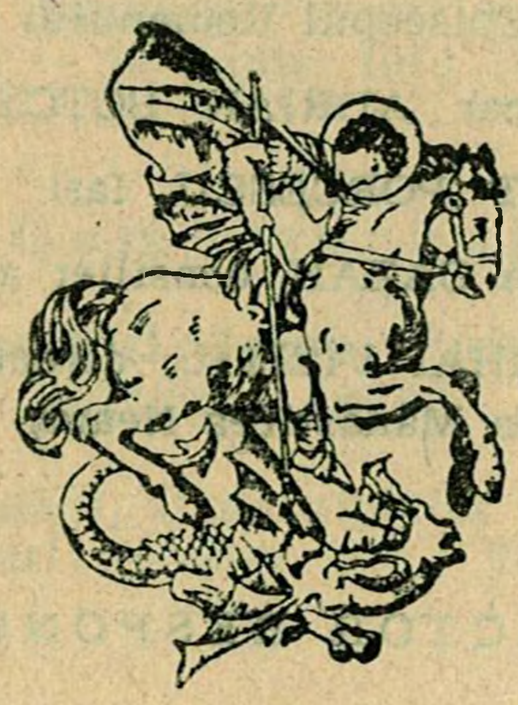

ANUL LIV, Nr. 5 — 8 MAI — AUGUST 1978

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Str. Ştefan cel Mare Nr. 46 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

MEMBRI

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

† P. S. Episcop Vicar ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, Iași

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

P. C. Pr. COSTICĂ CAZAN, consilier administrativ, Roman

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex. 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3".

42.420

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

Independenţă, libertate, unitate şi suveranitate

9 Mai — Ziua independenţei, ziua victoriei *(Mitropolia Moldovei şi Sucevei)* 435
130 de ani de la Revoluţia din 1848 în Ţările Române *(Pr. C. Buzdugan)* 438
A XXXIV-a aniversare a eliberării naţionale — 23 August 1944 — 23 August 1978 — *(Prof. Gh. I. Badea)* . 447

Căutaţi pacea cu toţi

Prima sesiune specială a Adunării Generale a O. N. U. consacrată dezarmării — 23 Mai — 29 Iunie 1978 *(Mitropolia Moldovei şi Sucevei)* 452

Comemorări

Mitropolitul Iacob Putneanul (1778 — 1978)

Făclier al Ortodoxiei româneşti, al năzuinţelor de unitate naţională şi de afirmare a culturii române *(de † TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei)* 458

Studii

ILIE GRĂMADĂ, De la conştiinţa de neam, la conştiinţa naţională — trăsătură distinctă a istoriei românilor . . . 501
VOICA MARIA PUŞCAŞU, Mănăstirea Dobrovăţului — date istorice (II) 521

Din bucuriile luminii pascale

† TEOCTIST, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, „Iisus i-a zis: Maria!“ 535

Predici

† ADRIAN BOTOŞĂNEANUL, Episcop-vicar, La pogorîrea Sf. Duh . 540
GH. BURCĂ, La Izorul Tămăduirii 543
Pr. ERMIL BĂRBIERU, La Duminica a IV-a după Paşti . . . 546

Dreapta învăţătură a Bisericii

Pr. V. TIMOCEANU, Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel în lumina apostolicităţii şi sobornicităţii Bisericii 549

Însemnări 557

Centenar: „Cîntecul gintei latine“ *(I. D. Lăudat)*; Versificaţia psaltirii Mitropolitului Dosoftei *(Mihai Bordeianu)*; Un monument pentru Mitropolitul Veniamin Costachi la Iaşi *(Prof. T. G. Bulat)*; Noi documente referitoare la Biserica Sf. Dumitru — Suceava *(Şt. Lemny)*; Un Antimis din 1732 al Mitropolitului Rafail al Kievului la Schitul Lacuri, comuna Deleni, judeţul Iaşi *(Pr. Iustin Gaşpar)*; Ctitorii moldoveneşti la Tîrgovişte *(P. S.)*; Alte noi publicaţii periodice religioase editate de comunităţi ortodoxe româneşti de peste hotare *(Gh. Burcă)*.

Recenzii 576

Archim. Felix Dubneac, La Beauté du Christianisme et ses brillantes Élites, 19959 Riopelle U. S. A., 320 p. *(Arhid. Tiberiu Meleşcan)*; Ortodox Youth and the Ecumenical Movement, editat de Nicolae Mihăiţă; *I. D. Suciu*, Monografia Mitropoliei Banatului, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1977, 320 p. şi 81 ilustrate *(Gh. Burcă)*; Războieni-Valea Albă şi împrejurimile *(Pr. Sc. Porcescu)*; *Răzvan Theodorescu*, Un mileniu de artă la Dunărea de Jos (400-1400), Editura Meridiane, Bucureşti, 1976, 338 p. plus 307 ilustraţii; *Marius Porumb*, Icoane din Maramureş, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, 46 p. + 50 ilustraţii *(I. Solcanu)*; *Ion Cîrstoiu*, Între lingvistică şi istorie, Bucureşti, 1975 *(Ion Popescu-Sireteanu)*; Limba română, XXVII (1978), nr. 1 (ianuarie-februarie), Editura Academiei R. S. România *(Prof. Gh. I. Badea)*; Revista de Studii sud-est-europene, tom. 15, 1977, nr. 3 (iulie-septembrie) *(Diac. V. Nechita)*.

Cronica bisericească

A. — **Actualităţi ecumenice** . . . 593

Întrunire ecumenică europeană Chantilly — Franţa, 10 — 13 aprilie 1978; Participarea Bisericii Ortodoxe Române la festivităţile celei de a 60-a aniversări de la reînfiinţarea Patriarhatului Moscovei şi a toată Rusia *(Pr. C. Buzdugan)*; Sfinţirea bisericii „Sf. Ioan Botezătorul“ din Montreal, cu prilejul vizitei unei delegaţii sinodale a Bisericii Ortodoxe Române, în S. U. A. şi Canada *(Diac. V. Nechita)*; Împletind aceleaşi năzuinţe.

B. — **Arhiepiscopia Iaşilor** . . . 609

Oaspeţi; Sărbătoarea Învierii Domnului la Centrul mitropolitan Iaşi *(Diac. V. Nechita)*; Conferinţele preoţeşti pe luna mai *(Cronicar)*; Cursuri de îndrumare metodologică pentru prefecţionarea cadrelor didactice de la Seminariile teologice din Patriarhia Română, la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ; Festivitatea închiderii anului şcolar 1977-1978 la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ *(Prof. Gh. Onofrei)*.

Slujbe arhiereşti: „Înălţarea Domnului“ la Mănăstirea Neamţ, 8 iunie 1978 *(Diac. I. Ivan)*; Duminica Mare la Mănăstirea Dragomirna *(Arhid. Clement Gheorghiu)*; Suceava 24 iunie, Sînzîienele *(S. P.)*; Biserica din Mălini, judeţul Suceava; La Mănăstirea Cetăţuia *(Diac. V. Nechita)*; Biserica Sf. Ioan Bogoslovul din Mănăstirea Agapia *(P. S.)*; La Mănăstirea Slatina; De Sîntămărie la Mănăstirea Putna; Biserica din parohia Valea Moldovei, protopopiatul Suceava *(T. M.)*; Biserica „Sfinţii Voievozi“ Ştiubieni, judeţul Botoşani *(Arhidiac. Clement Gheorghiu)*.

Chemaţi la Domnul: † Preotul Mihai Vîscu *(Asistent)*; † Protosinghelul Caliopie Apetrei *(Ierodiac. Ioanichie Balan)*; Vieţuitori ai Mănăstirii Neamţ, adormiţi în Domnul *(Diac. I. Ivan)*; † Iconomul stavrofor Arcadie Huţu *(Prot. T. Moroşan)*; † Preotul Iconom Breabăn Petru *(Pr. Victor Moise)*; † Cîntăreţul Duduman Ioan *(Prot. M. Mocanu)*.

C. — **Episcopia Romanului şi Huşilor** . . 636

Conferinţele preoţeşti pe luna mai *(Pr. C. Pelin)*.

9 Mai – Ziua independenței, ziua victoriei

Ziua de 9 mai prilejuiește, întotdeauna, românilor o dublă bucurie. Mai întîi, readuce în memorie pe cei ce au luptat pe cîmpul de luptă pentru cucerirea independenței și neatîrnării României de stăpîniri străine. Apoi, ne îndreaptă, cu vie emoție și recunoștință, gîndul la cei ce au adus eliberarea Patriei, luptînd pînă la înfrîngerea definitivă a hitlerismului.

Libertatea și independența au fost idealul și crezul poporului român. Înrădăcinați în această «gură de rai», românii au preluat de la daci — care au creat primul lor stat centralizat sub conducerea lui Burebista — și de la romani dorința de a fi suverani pe pămîntul în care s-au născut, puterea voinței de a fi drepți, curajul de a lupta și dîrzenia de a se apăra în fața tuturor celor ce le tulburau «nevoile și neamul».

Românii și-au apărat independența, începînd cu Menumorut, care înștiința pe Arpad, conducătorul ungurilor, că nu-i va da «nici un deget din pămîntul țării», continuînd cu Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Mihai Viteazul, Horia, Tudor Vladimirescu, Avram Iancu și Nicolae Bălcescu, pînă la cucerirea neatîrnării față de imperiul otoman, în anul 1877, cînd armata română a înscris în istoria neamului pagini de glorie. Anul 1877 pentru istoria noastră națională este împlinirea multisecularului vis, despre care M. Eminescu spunea că este «suma vieții noastre istorice». Împlinirea visului «de dorul cui au răposat și moșii și părinții», îndreptățea bucuria tuturor românilor, așa cum se sublinia și în «Gazeta Transilvaniei» că «ziua proclamării independenței României a produs în inimile fiecărui român sentimente de bucurie, că după atîția secoli... România este redată sieși». Discursul de înaltă simțire patriotică al remarcabilului om politic al vremii, Mihail Kogălniceanu, rostit în fața Parlamentului, «Sîntem un popor suveran și o națiune de sine stătătoare», a înflăcărat toată suflarea românească de pe meleagurile străbune, despărțite nedrept de vitregia istoriei, a înaripat gîndirea și a oțelit voința tuturor militanților progresiști pentru cucerirea independenței, în care ei vedeau recunoașterea «drepturilor noastre naționale». Ne sînt vii în minte figurile vestiților eroi care au căzut pe cîmpul de luptă ca Walter Mărăcineanu,

George Şonţu, Ion Grigore, Nica Vasile, Stan Gheorghe sau a lui Peneş Curcanul şi a atîtor voluntari, veniţi din Transilvania, Banat şi Bucovina, ca să lupte cu dăruire «pentru îndeplinirea năzuinţelor de libertate ale neamului». Românii s-au arătat încă o dată a fi un singur trup, a cărui fiinţare i-a fost apărată de «cetatea Carpaţilor», aşa cum arată marele nostru patriot N. Bălcescu, în capodopera vieţii sale. Ostaşii noştri, alături de armata rusă şi de voluntarii bulgari, s-au încununat de o nepieritoare glorie, «luptîndu-se ca nişte lei», aşa cum au făcut-o odinioară şi strămoşii noştri daci, învingîndu-l pe «Dariu a lui Istaspe». Au rămas scrise cu sîngele lor memorabilele lupte pe care le-au purtat la Smîrdan, Grivița, Rahova, Plevna, Turtucaia şi Vidin, care au consfinţit o dată pentru totdeauna cucerirea independenţei şi neatîrnării.

Urmare firească o Unirii Principatelor din 1859, independenţa ne-a adus «statornicirea aşezămintelor lăuntrice», prin înnoirea politică, economică, culturală şi socială. În aceste condiţii, românii au putut să trăiască peste cîteva decenii momentul măreţei împliniri istorice a unirii tuturor românilor la 1 decembrie 1918, iar după 23 August 1944 înlăturarea oricărei silnicii străine şi cucerirea independenţei depline. «Starea proprie, liberă şi demnă», pe care a adus-o independenţa, a creat premisele dezvoltării României pe calea progresului şi a bunăstării.

Biserica strămoşească a fost alături de popor, luînd parte la toate frămîntările şi bucuriile lui, împărtăşindu-i idealurile şi năzuinţele, ca o adevărată «Biserică a neamului». În lupta pentru «cauza cea sfîntă» a neamului nostru, Biserica Ortodoxă a susţinut realizarea «dorinţei unanime a naţiunii române», prin ierarhii şi slujitorii ei. «Clerul Bisericii Ortodoxe Române, ales şi ieşit din naţiune în toate împrejurările vieţii naţionale prin care a trecut România de secole, a fost totdeauna alături şi împreună cu naţiunea şi nu poate să rămînă nepăsător şi fără a lua parte la sacrificiile ce se cer în aceşti timpi extraordinari», se exprima în circulara către protopopi Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, Iosif Naniescu.

Această înaltă conştiinţă a îndeplinirii datoriei ce se impunea la un asemenea moment istoric naţional, ierarhii şi clericii au arătat-o prin contribuţia cu salariile sau părţi din salariile lor, prin organizarea la diferite mănăstiri a unor spitale şi infirmerii; personalul monahal acordînd îngrijirea şi asistenţa medico-sanitară.

Dar mulţi clerici şi monahi au luat parte activă pe front sau în cadrul ambulanţelor «Crucii Roşii». Sprijinirea frontului a fost asigurată prin trimiterea de ajutoare şi ofrande din toate părţile locuite de români, strînse din iniţiativele preoţilor, învăţătorilor şi comitetelor de femei.

Nu trebuie însă uitat nici faptul că Biserica a susţinut ajutorarea celor care erau în lipsă şi în suferinţă — văduve şi orfani —, îngrijindu-se, totodată, de ridicarea a numeroase monumente în cinstea celor căzuţi «ca nişte martiri ai credinţei şi ai Patriei». Pentru cinstirea acestor eroi ai neamului, Biserica a

rînduit rugăciuni și zile de vrednică amintire, dovedindu-și și în acest chip legătura sa ființială cu neamul, căruia i-a închinat activitatea ei de slujire, pentru că «întotdeauna n-a încetat a fi cu Țara și numai pentru Țară», înțelegînd că slujirea lui Dumnezeu este nelipsită de slujirea Neamului.

Bucuria noastră sărbătorească din această zi ne-o mărește amintirea contribuției adusă de armatele române, alături de cele ale Uniunii Sovietice, Angliei, Franței și Statelor Unite, la înfrîngerea definitivă a hitlerismului. Clarviziunea, hotărîrea și înțelepciunea de care au dat dovadă cei mai devotați fii ai națiunii la organizarea insurecției armate au făcut ca armata noastră să contribuie la eliberarea nordului Transilvaniei, a Ungariei și a Cehoslovaciei de sub ocupația și rezistența fascismului. Norul întunecos al fascismului, care a amenințat cel mai puternic Europa în acest secol, a fost spulberat, deschizîndu-se astfel popoarelor europene un cer senin, luminat de soarele speranțelor și împlinirilor pe care întotdeauna le aduce și le asigură pacea.

Cei 33 de ani sînt o vie mărturie a roadelor pe care le-a adus această viață liberă, propice tuturor realizărilor menite să ducă spre progres și fericire întreaga națiune română.

Poporul nostru sărbătorește această zi a victoriei cu angajarea fermă de a lupta pentru înflorirea Patriei, pentru ridicarea României pe noi culmi de civilizație și bunăstare.

Biserica Ortodoxă Română înțelege să sprijine inițiativele și strădaniile de progres ale poporului nostru pentru care și-au jertfit viața cei mai scumpi fii ai săi. Ca membră a largului forum democratic, F.U.S., activează cu mijloacele și pe căile sale specifice la împlinirea epocalelor realizări pe care poporul le înfăptuiește sub înțeleapta Conducere de Stat, în frunte cu președintele Nicolae Ceaușescu, ctitorul României contemporane. În activitatea sa, Biserica noastră strămoșească, sub oblăduirea Sfîntului Sinod, își aduce contribuția statornică și dinamică la zidirea României fericite.

Credincioșii ortodocși împreună cu toți fiii Patriei pășesc cu hotărîre fermă la realizarea unui viitor strălucit, plin de împliniri, manifestîndu-și, deopotrivă, recunoștința vie față de cei ce au luptat pentru cucerirea libertății și independenței țării, cum și încrederea neabătută în forțele și virtuțile creatoare ale neamului românesc, care înscrie noi și însemnate file de istorie în cronica sa bimilenară.

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

130 de ani de la Revoluția din 1848 în Țările Române

Împlinirea a 130 de ani de la revoluția burghezo-democratică din țările române, moment de importanță crucială pentru istoria poporului nostru, a fost sărbătorită, în mod festiv, de întreaga națiune română.

Marea adunare populară consacrată aniversării a 130 de ani de la revoluția burghezo-democratică din 1848 și a trei decenii de la înfăptuirea naționalizării principalelor mijloace de producție, la care a luat parte Președintele Nicolae Ceaușescu, a reliefat încă o dată atenția deosebită pe care înalta Conducere de Stat și întregul popor român o acordă luptelor glorioase ale înaintașilor noștri pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte.

Cuvîntarea rostită de către Președintele Republicii, Nicolae Ceaușescu, cu acest prilej, **«o emoționantă și vibrantă lecție de istorie rostită dinlăuntrul istoriei»,** *a înflăcărat inimile tuturor ascultătorilor, fiind cel mai ales omagiu de recunoștință adus revoluționarilor din 1848 și, totodată, prețioasă călăuză în cercetarea și interpretarea faptelor trecutului istoric al poporului român, luptător neînfricat pentru dreptate socială, libertate și unitate națională.*

Coborînd pe firul timpului la anii 1848-1849, care marchează momentul culminant și hotărîtor «în procesul trecerii de la orînduirea feudală la orînduirea capitalistă, în dezvoltarea istorică a României moderne», observăm că «o dată cu revendicările de ordin social, revoluția burghezo-democratică din 1848-1849 va înscrie pe frontispiciul său **deziderатul unității tuturor românilor și al independenței politice».**[1]

Către mijlocul secolului al XIX-lea, în Europa se aprinsese flacăra revoluției, răspîndindu-se de la țară la țară. Cu entuziasm și însuflețire s-au ridicat împotriva orînduirii feudale fruntași din toate țările cerînd condiții social-politice drepte și umane. Fiii națiunilor oprimate — români, poloni, italieni, maghiari, cehi, sîrbi, sloveni etc. — în vîltoarea revoluției de la 1848 cereau și eliberarea națională.

Prima manifestare revoluționară a anului 1848 este legată

---

1. Miron Constantinescu, C. Daicoviciu, Șt. Pascu *Istoria României. Compendiu*, București, 1970, p. 296.

de Moldova. Adunarea din seara zilei de 27 martie/8 aprilie 1848, care s-a ținut în fața hotelului Petersburg, la care au participat peste 1000 de persoane, provenite din pături sociale diferite: orășeni, negustori, boieri liberali și conservatori, ostili domnitorului Mihai Sturdza, a hotărît alegerea unui comitet care să alcătuiască și să înainteze domnitorului o petiție.

Petiția care cuprindea 35 de articole, revendicări moderate și radicale, din enumerarea cărora nu lipseau nici cele privind îmbunătățirea situației țăranilor, fără să prevadă, expres, însă emanciparea și împroprietărirea acestora, a fost semnată de cîteva sute de persoane, printre care la loc de frunte se înscrie și Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Meletie.

Domnitorul a refuzat să aprobe această **petiție** *și a ordonat oștirilor domnești să înfrunte mișcarea. Au fost arestate peste 300 de persoane, parte din conducătorii arestați au fost trimiși sub stare de arest la Galați, pentru a fi exilați în Turcia, parte s-au refugiat în Transilvania și Bucovina.*

Deși înfrîntă, mișcarea revoluționară din Moldova, a înregistrat totuși un mare succes: înfrățirea revoluționarilor, moldoveni, transilvăneni, bucovineni, munteni, bănățeni și maramureșeni.

Revoluția transilvănenilor s-a desfășurat după un plan organizat. Astfel, cu toată opoziția guvernatorului Josef Teleki, zilnic se raporta că au loc «adunări, vizite reciproce. Se poartă drapele». [2]

În urma chemării lui Simion Bărnuțiu, Aron Pumnul, în înțelegere cu Avram Iancu și alți tineri intelectuali au adresat, la rîndul lor, o chemare prin care cereau adunarea poporului la Blaj: «Pentru aceea e datoria fiecărui protopop, preot sau mirean a vă învoi fără întîrziere ca să să adune de duminica Tomei în Blaj toți protopopii cu cîte doi preoți și cîte cu doi oameni din tot satul românesc, fie unit, fie neunit tot atîta, căci toți sînt români. Aceasta o poftește de la voi strînsa voastră deregătorie ca să fericiți pre credincioșii voștri, aceasta e deregătoria și acelui mai de pre urmă român ardelean..., veniți cu toții că aceasta o poftește însuși mîntuita neamului nostru, nu vă temeți de nimenea. Spuneți ungurilor, secuilor și sașilor că noi îi iubim ca pre frații noștri, cu carii lăcuim întru o țară. Spuneți-le cu cuvîntul și le arătați cu fapta că noi îi iubim, însă e drept ca și ei să ne iubească și să corespundă iubirei noastre ce o avem cătră ei, spuneți-le în gura mare că noi nu voim a cîștiga drepturile omenirei prin sabie, ci prin legile minței sănătoase și pentru aceea ne adunăm să ne înțelegem care sînt drepturile acele; căci dreptul cîștigat cu sabia nu e drept, ci răpire și uzurpăciune și ține numai pînă cînd se rugînește sabia sau să despotărește mîna care o poartă și atunci înceată. Spuneți neamurilor celorlalte că armele le-au aflat mintea omenească ca să se apere oamenii cu ele de fiarele cele sălbatice și crude, iar nu

---

2. Acad. Șt. Pascu, Victor Cheresteșiu, *Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania, vol. I (2 martie-12 aprilie 1848)*, București, 1977, p. 228.

ca să omoare oameni cu ele».[3] Aşa se face că la 18/30 aprilie 1848 s-au adunat, la Blaj, sub conducerea lui Avram Iancu, Simion Bărnuţiu, Ioan Buteanu, A. Papiu Ilarian şi a altor intelectuali peste 4000 de ţărani.[4]

Simion Bărnuţiu, purtătorul de cuvînt al Adunării, spunea că a venit vremea să se desfiinţeze iobăgia şi românii să se bucure de toate drepturile. El a adresat participanţilor chemarea de a veni într-un număr şi mai mare la Adunarea Naţională, convocată la Blaj pentru ziua de 3/15 mai. Se deschidea, astfel, calea revoluţiei din Transilvania. La 26 aprilie/8 mai s-a ţinut, la Sibiu, o conferinţă pregătitoare a Adunării Naţionale, care a aprobat proiectul lui Simion Bărnuţiu privind proclamaţia către naţiunea română, jurămîntul naţional şi protestul contra «unirii» cu Ungaria.

Adunarea Naţională de la Blaj, 3/15 mai 1848, a aprobat **Petiţiunea Naţională,** *a trasat sarcini Episcopului Andrei Şaguna de a prezenta această petiţie împăratului Ferdinand spre aprobare şi Episcopului unit Ioan Lemeni sarcina de a cere la Dietă, fiind membru al acesteia, amînarea «uniunii» Transilvaniei cu Ungaria.*

Între rezultatele obţinute de Adunarea Naţională de la Blaj trebuie să enumerăm şi constituirea unui **Comitet Naţional Român** *permanent cu sediul la Sibiu, adoptarea* **protocolului şi înfiinţarea primei gărzi naţionale româneşti.** *Cel mai important rezultat al revoluţiei din Transilvania rămîne însă manifestarea unanimă a dorinţei tuturor românilor de a se uni cu ţara.* **«Noi vrem să ne unim cu Ţara»** *era vocea celor 40.000 de ţărani adunaţi, era nădejdea pe care românii veniţi de pe toate plaiurile lor străbune: Moldova, Ţara Românească, Bucovina, Maramureş şi Banat o nutreau văzînd ridicaţi la luptă pe fraţii lor supuşi unei întreite silnicii:* **naţionale, sociale** *şi* **religioase.**

Revoluţia din Ţara Românească, urzită şi adusă la îndeplinire de înflăcăratul patriot, Nicolae Bălcescu, a fost de fapt cea mai completă manifestare a spiritului revoluţionar al acelui an. Firește, împrejurările favorizau o astfel de manifestare.

Proclamaţia de la Islaz, *9/21 iunie 1848, cele 21 de articole* **«decretate de poporul român»** *pun în lumină, cum nu se poate mai bine, programul revoluţionar al anului 1848, în care stau înscrise dorinţele românilor de pretutindeni de a se uni, a scutura jugul oricărei dominaţii sau protectorat din afară şi acelea de emancipare socială.*

După felul cum s-a desfăşurat revoluţia în Ţara Românească, putem spune că ea şi-a ajuns în cea mai mare parte ţelurile. Dacă rezultatele nu au fost pe măsura năzuinţelor şi mai ales a legitimelor drepturi, aceasta s-a datorat, în primul rînd, faptului că păturile burgheziei participante la revoluţie, urmăreau interese deosebite de cele ale maselor populare.

Putem spune că Revoluţia din 1848 a avut ca fir conducă-

---

3. *Ibidem*, p. 451-452.
4. Andrei Oţetea..., *Istoria poporului român*, Bucureşti, 1970, p. 370-372.

tor: **eliberarea și libertatea națională,** *sub aspect social însă interesele de clasă, revendicările claselor participante la revoluție, fărîmițau și, implicit, frînau lupta revoluționară.*

Revoluția burghezo-democratică din 1848, după modul cum a fost organizată, după felul cum s-a desfășurat și potrivit țelurilor pe care le urmărea, a fost o revoluție a românilor de pretutindeni. Sufletul acestor mișcări revoluționare, desfășurate unitar ca spațiu geografic și idealuri, l-a constituit manifestarea **patriotismului românesc.**

«În epocă nu se vorbea decît de «români» și de «România». Deși din rațiuni bine determinate, termenul avea în vedere doar cele două Principate, reprezentanții generației înțelegeau că această Românie viitoare era nu numai un centru luminos liber, dar, în același timp, și o penumbră pînă la marginile cele mai depărtate ale pămîntului românesc».[5] *Menționam mai sus că o parte din fruntașii revoluției din Moldova și-au găsit refugiul în Transilvania, Bucovina și Țara Românească. Astfel, dintre refugiații moldoveni au luat parte la Adunarea Națională de la Blaj: Alecu Russo, Al. I. Cuza, George Sion, Lascăr Rossetti, N. Ionescu, iar de la București ca reprezentant al Comitetului revoluționar, D. Brătianu, împreună cu unii transilvăneni, stabiliți în Țara Românească. Organizatorii invitaseră și pe Eftimie Murgu, reprezentantul Banatului să prezideze adunarea, dar acesta nu a putut lua parte. Au fost prezenți însă alți intelectuali bănățeni și din Crișana.*

Totodată, remarcăm faptul că mulți luptători maghiari și secui s-au refugiat în Moldova și Țara Românească.[6] *În rîndul acestora întîlnim și un preot catolic, Ioan Bordațu «în timpul revoluției orator la popor, alt feliu orator bun».*[7] *Considerată în perspectivă istorică prezența acestor revoluționari constituia un imbold, un îndemn moral la luptă pentru împlinirea năzuințelor multiseculare de independență națională, libertate socială și prosperitate materială, în timp ce retrospectiv această prezență era o mărturie despre unitatea de simțire, de gîndire și de năzuințe a unității lor naționale; mai mult, ei aveau convingerea că dispun de mijloacele necesare înfăptuirii îndreptățitului lor vis: formamarea unui stat național unitar român.*

În sprijinul acestei afirmații, aducem la argumentele puse atît de grăitor în lumină de către Școala ardeleană: **«originea română și continuitatea pe teritoriul vechii Dacii»,** *argumente ca:* **preponderența demografică, superioritatea în ceea ce privește contribuția românilor la sarcinile fiscale și militare: conștiința unei moșteniri culturale românești comune, latinitatea limbii care nu mai putea fi tăgăduită, mai mult, apare acum ca o creație originală a poporului român, mijloc și fac-**

---

5. Gh. Platon, *Ideea Daco-României în concepția generației de la 1848. Geneză și continuitate*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie , A. D. Xenopol", XLV (1977), p. 333.

6. *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova,* București, 1960, p. 365-378.

7. *Ibidem*, p. 423.

tor de menţinere şi promovare a unităţii persoanelor care o vorbesc. [8]

În sfîrşit, aşa cum s-a remarcat, generaţia de la 1848 are meritul de a readuce în centrul preocupărilor sale şi a impune atenţiei europene înfăptuirea Daco-Romîniei. «Constituirea Daciei sau, mai bine zis, reconstituirea acesteia, în noul ciclu al istoriei contemporane, nu reprezenta un obiectiv abstract, prezent doar în dezbateri teoretice, sterile, ci o soluţie politică, expresie a unei naţiuni care căpătase conştiinţa de sine. În epoca anterioară, deja, fuseseră conturate diverse posibilităţi de realizare; prezentul indica limitele în care puteau să fie încadrate efortu-rile acţiunilor politice. Epoca anterioară revoluţiei este dominată de tumultul luptei politice pentru realizarea dezideratului naţional. Lupta politică nu este o consecinţă a maturizării ideei politice; acţiunea politică nu a urmat ideei, a însoţit-o, a verificat-o şi i-a dat contururi mai depline, a rezolvat-o, oferindu-i adevăratele dimensiuni, în acelaşi timp, practica politică a îmbogăţit şi înnobilat conţinutul ideologic al luptei naţionale impunînd-o conştiinţei europene». [9]

Revoluţia franceză de la 1848, aşa cum reiese din scrisoarea agentului austriac la Bucureşti, Timoni către generalul Puchner, care informa pe guvernatorul Teleki, a stimulat şi a influenţat acţiunile revoluţionare din Principatele Române unde tinerii care studiaseră în Franţa au continuat «o mişcare ce urmăreşte unirea naţiunii române şi întemeierea unui nou imperiu dac în frunte cu Bibescu». [10] *Agentul austriac informa, de asemenea, că pune la îndoială declaraţia lui Bibescu, aceea că va aresta pe fruntaşii revoluţiei, şi considera că «informaţia prezintă importanţă, întrucît în Transilvania majoritatea populaţiei este formată din români, care ar putea fi aţîţaţi prin emisari şi prin proclamaţii trimise din străinătate».* [11]

Teama autorităţilor vremii din Transilvania era justificată pentru că în acea perioadă cercurile conducătoare din Ungaria stăruiau mult pentru alipirea Transilvaniei la Ungaria. «Unirea figurează ultima printre cele 12 puncte pestane; ea a fost pusă în discuţie de români, fie ei greco-uniţi, fie neuniţi, ceea ce a generat nelinişte». [12]

Lupta revoluţionarilor transilvăneni izvora dintr-o adîncă simţire românească. Ei aveau convingerea justeţei luptei lor şi conştiinţa că: «Românii trebuie să ceară acuma toţi. Să ceară şi trebuie să li se dea la magistrat, de la universitate, de la guvern, de la curte, de la dietă. Să facă o mie de cereri. Toate pot să folosească, însă nici una să strice». [13]

Cei mai luminaţi fii ai poporului român, din toate colţurile ţării, priveau lupta revoluţionarilor transilvăneni pentru libertate, egalitate şi dreptate naţională şi morală, cu nădejdea că o

---

8. Andrei Oţetea, *op. cit.*, p. 362-363.
9. Gh. Platon, *op. cit.*
10. Acad. Şt. Pascu, *op. cit.*, p. XXXII.
11. *Ibidem.* 12. *Ibidem*, p. 87. 13. *Ibidem*, p. 410.

dată cîștigate aceste drepturi, se vor uni, așa cum cerea glasul mulțimii, cu Țara.

Slujitorii Altarelor strămoșești nu puteau rămîne departe de freamătul și hotărîrea întregului popor român de a-și făuri o viață mai bună, mai dreaptă și lipsită de orice asuprire străină. Ei au fost prezenți, prin cuvînt și faptă, alături de păstoriți. Către această slujire îi chema părtășia de trudă și de suferință, glasul strămoșilor și poruncile evanghelice, ascultate de toată suflarea românească în dulcele său grai și trăite cu profundă responsabilitate creștină: **«Iar voi ați necinstit pe cel sărac! Oare nu bogații vă asupresc pe voi și nu ei vă tîrăsc la scaunele de judecată?»** *(Iacob II, 6).*

Cît de neîntemeiată rămîne afirmația unui călător străin, care nu putea înțelege ce înseamnă creștinismul pentru români. Iată ce scria: «Acest amestec al lucrurilor religioase cu cele pămîntești este una din trăsăturile caracteristice ale țăranului român. El trage din Evanghelie teorii sociale, iar glasul preoților săi îl întărîtă și îl modelează». [14]

În Moldova, am văzut că însuși Mitropolitul Meletie a semnat petiția către Mihail Sturdza. El a rostit o cuvîntare la adunarea care a avut loc, pentru care a și primit o scrisoare de mulțumire din partea intelectualilor bucovineni «pentru lupta cea măreață ce ați întreprins în fața lumii, împreună cu cei mai vrednici și mărinimoși bărbați din tagma bisericească...». [15]

Firește, clerul moldovean nu a avut posibilitatea să se manifeste. Definitorie însă pentru atitudinea slujitorilor Altarelor strămoșești din Moldova rămîne predica preotului Gheorghe Bodescu, rostită la 30 mai 1848, Duminica Pogorîrii Sfîntului Duh, în biserica domnească din Bîrlad. El spunea: «Dacă tiranii ocîrmuitori cu ale lor unelte schingiuitoare nu au fost în stare atunci a înăbuși adevărul, apoi cu atît mai vîrtos astăzi, în veacul de aur al libertății, frăției și al unirii, să ne poată înăbuși simțirile noastre și prin urmare dreptățile noastre? Au doară nu locuim cu toții același pămînt? Nu sîntem toți frați după trup și după duh? Sculați-vă, dar, zic, frații mei! **Uniți-vă** *toți să ne facem un trup și un suflet și să strigăm împreună cu acei buni patrioți care au venit la cunoștința adevărului de a mai ține poporul în robie, ci de a se cunoaște cu toții de frați... Urmați pildei sfinților bărbați ai Bisericii, care cu unire și statornicie s-au luptat pentru sfîntul adevăr și pentru slobozenia popoarelor».* [16]

Pentru această înflăcărată cuvîntare, preotul Gheorghe Bodescu a fost arestat în ziua în care a rostit-o.

În atenția revoluționarilor pașoptiști moldoveni au fost și probleme privind viața bisericească. Astfel, în **Dorințele partidei naționale din Moldova,** *redactate și publicate la Cernăuți de către Mihail Kogălniceanu se cerea, pe lîngă autonomia țării, egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor țării, libertatea indi-*

---

14. *Ibidem*, p. 422.

15. Gh. I. Moisescu, Șt. Lupșa, Al. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, București, 1958, vol. II, p. 462.

16. *Ibidem*, p. 462-463.

vidual㠄, desfiinţarea privilegiilor boiereşti, unirea Moldovei cu Ţara Românească şi secularizarea averilor mănăstireşti.[17]

Un fapt cu implicaţii şi, în acelaşi timp, deosebite semnificaţii pentru slujitorii bisericeşti, ca părtaşi activi la lupta pentru libertate socială şi unitate naţională o constituie, fără îndoială, prezenţa acestor slujitori dintr-o provincie românească într-alta. Astfel, Ministerul de interne înştiinţa Isprăvnicia din Suceava «că un tînăr preot sau diacon, numit Evghenie, trecînd din Valahia s-ar fi purtînd prin ţară».[18]

In Ţara Românească, mulţi slujitori ai Altarelor strămoşeşti, surprinzînd caracterul democratic şi progresist al mişcării revoluţionare de la 1848, s-au integrat luptei maselor şi au sprijinit iniţiativele **Guvernului provizoriu,** *fiind numiţi* **«Preoţi ai Constituţiei».** *Aceştia erau trimişi ca delegaţi în fiecare judeţ «pentru a difuza principiile Constituţiei de la Islaz şi a lămuri poporul». Aşa au înţeles să-şi îndeplinească misiunea mulţi slujitori ai Bisericii străbune, rămaşi doar în amintirea celor ce împărtăşeau aceeaşi soartă cu ei, alături de Radu Şapcă din Celeiul Romanaţilor, «om cu minte pătrunzătoare, cu sufletul îndrăzneţ şi cu dragoste de neam», Arhimandriţii Ioasaf Snagoveanul şi Ghenadie Pîrvulescu, Ierodiaconul Ambrozie, zis «Popa Tun». Preoţii Radu Şapcă, Oprea sin Popa Gheorghe şi Gheorghe sin Popa Gheorghe, după ce au oficiat o slujbă, au depus jurămîntul şi au binecuvîntat proclamaţia dată de I. Eliade Rădulescu, au stropit cu aghiazmă steagurile revoluţionare.*[19] *Preotul a rostit o rugăciune.*

Apreciind activitatea slujitorilor bisericeşti în timpul revoluţiei, Guvernul provizoriu a mulţumit printr-o proclamaţie «tuturor preoţilor şi ieromonahilor, ce în capul poporului cu peptele goale, se puseră înaintea tunurilor şi le smulseră din mîinile inamicilor libertăţii».[20]

În Transilvania era o situaţie cu totul specială. Actul uniaţiei din anul 1700 nu putea şi nici nu trebuia să împiedice pe români în afirmarea drepturilor naţionale. In documentele vremii se făceau mereu îndemnuri la luptă, în pofida convingerilor religioase. Aşa se face că, într-un document de epocă aflăm următoarea chemare: «Preoţilor! De sunteţi voi adevăraţi părinţi pre[cum] vă numesc pre voi oamenii, nu vă despărţiţi de dreptul naţiii, nu vă despărţiţi interesul de al poporului român, pentru D[umne]zeu, vă rugăm să nu vă mai uniţi cu nimenea, pînă nu veţi vedea fericit pre poporul român, cu care sunteţi de o credinţă; fiţi dară cu o credinţă către olaltă voi numai atunci puteţi fi fericiţi cînd vor fi fericiţi fiii voştri cei sufleteşti — şi apăraţi-vă numele cel dulce şi strălucit de român şi limba cei dulce. Spuneţi-le dară ungurilor: Noi nu vorbim nici despre unire pînă nu se va publica în dietă şi Ţară cum că naţia română se cunoaşte ca naţie română!».[21]

---

17. *Ibidem*, p. 464.
18. *Documente privitoare la anul...*, p. 276.
19. Gh. I. Moisescu . . ., *op. cit.*, p. 464.
20. *Ibidem*, p. 466.
21. *Revoluţia de la 1848-1849 din Transilvania...*, p. 91.

Această chemare reflecta cum nu se putea mai bine situația vieții bisericești din Transilvania. Ea era lansată știindu-se faptul că **«numeroasa preoțime ortodoxă ar putea ușor atîța poporul».**[22] *Dar, în același timp, reflecta nemulțumirea generală care stăpînea pe românii, care, ascultînd promisiunile unor interesați, se uniseră cu Roma. Amăgirea cea de pe urmă, în măsura în care ar fi fost ascultată, avea să fie mai mare ca cea dintîi. Prevenind o astfel de situație, patriotul Ioan Assente scria: «Scopul părinților iezuiți ca să înduplece pe români la unire fu politic nu religios, ei voiau ca prin numărul cel mare al catolicilor, de care se socotea și românii uniți, să cîștige majoritate în guberniu și dietă, unde perduse majoritatea prin calvinism, luteranism și socinianism; prin urmare se temeau că-și vor perde toate prerogativele și influența ce avea mai înainte; acest fu scopul cel primar, altu ca să strice metropolia românilor din Transilvania și să-i înfunde sub influența primatelui Ungarii, cum se vede din o diplomă falsă ce a dat-o sub numele lui Leopold, și care pre mulți* **ami[oameni] ușori de minte și necunoscători de relațiunele, drepturile și instrumentu unionei** *și intenționei Bisericii Române, îi orbește zic să creadă că Biserica unită din Transilvania ar atîrna sau ar fi supusă primatului Ungariei; aceasta nu fu, nu e, și cine începu a-și întinde coada peste biserica unită și neunită din Transilvania e un usurpator și biserica asemenea, în contra unei astfel de fapte, e datoare a protesta totdeauna și a nu recunoaște niciodată pe niminea de mai mare, afară de împăratu, și acesta ca patron».*[23]

Chemarea anului revoluționar 1848, **«Vis unita vincit»,** *era strigătul națiunii române* **«mulțimea românilor»** *care cerea: «Naționalitatea românească, cu toate drepturile politice, cetățene, municipale, besericești, scolastice etc. etc., cu un cuvînt: ca să fie și națiunea românească primită ca și celelalte națiuni, să aibă viață politică și subsistență de sine...».*[24]

Înfrățirea tuturor acelora care prin neam responsabil și cu înțelegere situația românilor transilvăneni și-a găsit ecou și în rîndul sașilor progresiști. Astfel, Universitatea săsească «convinsă cum că numai cultura și luminarea e în stare a da popoarelor fericire stătătoare și a le face destoinice pentru binecuvîntata folosință de drepturi și libertăți mari și întinse, prevedea în programul său, că românii vor putea fi aleși în dregătorii comunale și ținutale «fără privire la mărturisirea religiei întru asemenea», vor cîștiga dreptul «de meșter tehalist», parohiile ortodoxe românești neunite vor «cîștiga porția canonică», parohului «besericei neunite spre îmbunătățirea viețuirii sale să i se dea o leafă potrivită din respectiva casă alodială», iar preoții neuniți, în pămîntul săsesc «să aibă aceleași drepturi personale, de care se bucură preoții religiilor primite».[25]

Slujitorii Altarelor strămoșești din Transilvania s-au angajat deplin în lupta de emancipare a națiunii române. Episcopii Andrei Șaguna și Ioan Lemeni au luat parte la Adunarea Națio-

---

22. *Ibidem*, p. 84.
23. *Ibidem*, p. 379.
24. *Ibidem*, p. 340.
25. *Ibidem*, p. 267–268.

nală de la Blaj, au stăruit pe lîngă autorităţile vremii pentru dobîndirea drepturilor care se cuveneau românilor. Într-o circulară a Episcopului Andrei Şaguna din 6 mai 1848 «se atestă că la adunarea naţiunii române din Blaj s-a prezentat un mare număr de oameni, care au avut în tot timpul adunării o comportare demnă, la un înalt nivel de conştiinţă patriotică».[26]

Alături de episcopii lor, numeroşi protopopi şi preoţi transilvăneni s-au angajat în lupta pentru cucerirea drepturilor sociale şi naţionale ale românilor.[27]

Revoluţia de la 1848 arată o dată mai mult că slujitorii Altarelor străbune au fost alături de poporul român, animat de dorinţa creării unei vieţi mai bune, a unei vieţi libere şi independente, a unei ţări în care să domnească pacea, înfrăţirea şi munca, de zi cu zi, pentru bunăstare şi progres.

Împărtăşind aceste drepte năzuinţe nu numai «din datorie creştinească, ci şi din convingere religioasă», slujitorii Evangheliei Păcii şi ai Altarelor străbune au luptat alături de cei mulţi şi oropsiţi, pentru statornicirea unei noi orînduiri în care munca, cinstea, dreptatea, dragostea faţă de toţi semenii şi adevărul să sălăşluiască de-a pururi.

Privită în complexitatea ei, geneză, desfăşurare şi rezultate, «putem spune acum — aşa cum sublinia Preşedintele Republicii noastre, Domnul Nicolae Ceauşescu, la cea de a 130-a aniversare a revoluţiei de la 1848 —, că însăşi desfăşurarea revoluţiei burghezo-democratice, luptele ulterioare de eliberare naţională şi socială, luptele de clasă care au determinat marile schimbări revoluţionare din România sînt rezultatul participării unite a maselor populare, a oamenilor muncii fără deosebire de naţionalitate, exprimînd rolul hotărîtor pe care poporul l-a jucat în făurirea propriei sale istorii».

Revoluţia de la 1848, mobilizînd toate păturile sociale la luptă dreaptă şi desfăşurîndu-se unitar pe întreg spaţiul locuit din vechime de români, anunţă, cu nădejde nezdruncinată, formarea şi desăvîrşirea statului naţional român unitar.

Pr. C. BUZDUGAN

---

26. Mioara Tudorică, *130 de ani de la Revoluţia română din 1848*, în „Revista Arhivelor", LV (1978), vol. XL, nr. 2, p. 131.

27. *Ibidem*, p. 142-144. Sînt trecuţi într-o statistică protopopii: George Dan, Teodor Popovici, Julan Gabriel, Ioan Raţ, Francisc Raţ, Ioan Cepan şi preoţii George Tapoş, Maxim Caracioni, Ioan Chirilescu, Paul Boţco, Anton Dan, Ioan Cociuba, Ghenadie Popescu, preot de mănăstire, Teodor Avram şi Arsenie Popovici, ca participanţi activi la revoluţie.

A XXXIV-a aniversare a eliberării naționale

23 August 1944 — 23 August 1978

Cu sentimente de aleasă recunoștință și îndreptățită mîndrie, poporul nostru sărbătorește în acest an cea de-a XXXIV-a aniversare a zilei noastre naționale, eliberarea României de sub jugul fascist.

Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din gloriosul August 1944 este un moment de răscruce în destinele națiunii noastre, pentru că, după cum spunea Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu: **«Înfăptuirea actului istoric de la 23 August a deschis o eră nouă în istoria poporului român — era unor profunde transformări democratice, revoluționare, a realizării deplinei independențe și suveranități naționale, a făuririi unei vieți noi».**

Adevărată piatră de hotar a istoriei patriei, insurecția națională antifascistă și antiimperialistă este încununarea luptei duse de veacuri de poporul nostru împotriva exploatării și asupririi, pentru libertate și independență națională.

Insurecția națională din August 1944 este începutul unei epoci de mare avînt economic, cu un ritm de dezvoltare rapidă, epocă în care țara a urcat pe trepte tot mai înalte de civilizație materială și spirituală. România visată de înaintași a devenit o realitate prin voința oamenilor liberi și stăpîni pe munca lor, datorită zilei de 23 August 1944. Luînd în mîinile lor întreaga putere politică și economică, conștienți că sînt făuritorii destinelor țării și cei care gospodăresc cu înțelepciune avuțiile Patriei, oamenii muncii au făurit o Românie nouă și prosperă. Anii care au urmat după Eliberare sînt anii unei înfloriri multilaterale a Patriei noastre, care-i va face pe cei care nu vor cunoaște în profunzime realitățile românești să vorbească de un „miracol românesc". Acest „miracol" nu este altceva decît omul nou, omul zilelor noastre, liber, cu cuget curat, drept, cinstit, cu spiritul deschis tuturor înnoirilor creatoare, omul care prin eforturile sale spre o lume mai bună și mai dreaptă a făcut posibile transformările petrecute în structura economico-socială a țării și în însăși viața oamenilor într-o perioadă de dezvoltare fertilă atît a democrației reprezentative,

cît şi a celei directe, de participare tot mai activă şi susţinută, a oamenilor muncii la activitatea de conducere a statului. Cele înfăptuite după Eliberare sînt expresia voinţei neabătute a celor ce muncesc de a se afirma plenar în cîmpul muncii libere, de a face să rodească din belşug ogorul ţării lucrat cu hărnicie şi cu dragoste, de a fructifica spre propriul lor folos zestrea materială şi spirituală a Patriei. Rezultatele obţinute prin aplicarea vastului program de dezvoltare a ţării sînt rodul muncii pline de maturitate şi de exigenţă pe care a depus-o şi o susţine un popor liber. El ştie să învingă greutăţile şi obstacolele ivite în cale, ca să trăiască bucuriile prilejuite de împlinirea muncii sale. Actuala dezvoltare a Patriei este rodul eforturilor constructive ale tuturor oamenilor muncii, care fără deosebire de naţionalitate şi confesiune religioasă, cu pasiune, dăruire şi nestărmurită dragoste vor să înalţe România la nivelul ţărilor avansate.

Insurecţia este începutul unui marş eroic, pe parcursul căruia cei buni, drepţi şi viteji - revoluţionarii - însufleţiţi de înalte simţiri, făuritori ai vremurilor noi şi purtători ai mesajului de libertate şi independenţă naţională, vor schimba lumea prosperă în progres şi continuă dezvoltare.

August 23 înseamnă lupta dîrză şi încununată de succes a muncitorului pentru a fi socotit „om", care să fie respectat şi preţuit după valoarea muncii sale; este dreptul la muncă şi dreptul la pîine pentru toţi fiii ţării, indiferent de naţionalitate sau de convingeri religioase; este lumina cărţii, este copilăria fericită a eroilor de mîine, este „viitorul de aur" pe care poetul îl prevestea ţării.

* * *

In anii dictaturii militaro-antonesciene, forţele democratice au dezvăluit primejdia pe care o reprezenta fascismul pentru libertatea, independenţa şi integritatea teritorială a ţării pentru însăşi existenţa naţiunii noastre, pronunţîndu-se pentru răsturnarea prin forţă a regimului fascist, pentru alungarea trupelor hitleriste de pe teritoriul ţării noastre şi pentru trecerea României de partea marii coaliţii antifasciste. Forţele progresiste ale vremii au respins, atit concepţiile care îndemnau la o atitudine de pasivitate, de aşteptare a eliberării din afară, cît şi ideea unei lovituri de stat împotriva regimului fascist prin acţiunea unor cercuri înguste, fără participarea maselor largi populare. Profitînd de situaţia creată în ţară de politica antinaţională a dictaturii militaro-fasciste, de jefuirea bogăţiilor naţionale de către Germania hitleristă, ca şi de condiţiile externe favorabile şi de evoluţia războiului, forţele democratice au militat pentru închegarea unui larg front antifascist, cu participarea tuturor forţelor politice şi sociale, inclusiv a celor din armată, care se situau pe poziţii patriotice pentru declanşarea unei mişcări insurecţionale de masă, care să poată fi transformată într-o

acțiune a întregului popor, în vederea nu numai a înlăturării dictaturii fasciste, ci și a schimbării vieții social-politice a țării prin înlăturarea vechilor rînduieli burghezo-moșierești și prin făurirea unei societăți noi, a unei lumi mai bune și mai drepte în care poporul să fie liber și stăpîn pe soarta sa. Victoria insurecției de la 23 August 1944 și intrarea României cu întregul său potențial de luptă, militar și economic, în războiul dus împotriva Germaniei au avut profunde implicații asupra cursului celui de-al doilea război mondial. Prin jertfele și eforturile sale, poporul român a adus o contribuție importantă, după alungarea trupelor hitleriste de pe teritoriul Patriei noastre, la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, la scurtarea războiului și la zdrobirea fascismului. Insurecția națională armată nu a fost o acțiune limitată la răsturnarea dictaturii fasciste, ci ea a fost începutul luptei pentru înfăptuirea unor transformări sociale adînci, deschizînd calea pentru înlăturarea oricărei forme de dominație, pentru dobîndirea independenței și suveranității naționale.

Urcînd din treaptă în treaptă, sub îndrumarea înțeleaptă a conducătorilor săi, poporul nostru a pășit cu încredere pe calea democratizării țării, instaurînd la 6 Martie 1945 primul guvern democratic din istoria Patriei și preluînd întreaga putere politică prin abolirea monarhiei; a fost astfel posibilă trecerea la etapa făuririi unei noi orînduiri în care să se înfăptuiască pe deplin năzuințele poporului nostru spre o lume a dreptății sociale și naționale.

Însemnătatea zilei de 23 August 1944 este evidențiată de bilanțul marilor realizări obținute după eliberare. Refacerea economiei naționale și înfăptuirea naționalizării principalelor mijloace de producție din industrie, a băncilor, a transporturilor și comerțului au permis statului democrat popular să treacă la dirijarea conștientă a eforturilor materiale și umane în concordanță cu cerințele și obiectivele noii societăți. Industrializarea, prin mobilizarea amplă a tuturor resurselor țării, singura cale pentru lichidarea înapoierii economice, pentru progresul rapid al țării și ridicarea nivelului de viață al poporului, cooperativizarea și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a agriculturii, făurirea economiei socialiste unitare, creșterea venitului național și ridicarea continuă a bunăstării întregului popor sînt, doar, cîteva aspecte ale transformărilor profunde, care au ridicat România pe cele mai înalte trepte de dezvoltare, cunoscută în îndelungata sa istorie.

Succesele obținute de poporul nostru în opera de continuă ridicare a țării pe noi trepte de civilizație și progres coincid cu creșterea permanentă a contribuției României la soluționarea problemelor internaționale, la promovarea colaborării și păcii în lume. Animată de cele mai nobile idealuri, militînd pentru o ordine internațională echitabilă, România desfășoară o amplă activitate internațională, fără precedent prin dinamismul și caracterul ei creator. Prin consecvența pozițiilor susținute și prin caracterul realist al soluțiilor propuse în încercările de

soluţionare a problemelor vitale ale umanităţii, România şi-a cîştigat stima celorlalte state şi se bucură de o largă apreciere de un înalt prestigiu internaţional.

* * *

Istoria Bisericii Ortodoxe Române este strîns împletită cu istoria neamului românesc. De-a lungul veacurilor, Biserica Ortodoxă a fost pentru români nu numai îndreptar de credinţă, ci şi susţinătoare fidelă în lupta pentru dreptate socială şi suveranitate naţională. De aceea, în condiţiile în care Biserica Ortodoxă Română, ca şi celelalte culte din Patria noastră, se bucură de o deplină libertate religioasă garantată prin Constituţie, clerul şi credincioşii ortodocşi participă la viaţa nouă a Patriei susţinînd efortul întregului popor de zidire a României noi şi sprijinind acţiunile obşteşti pentru propăşirea Patriei, pentru apărarea suveranităţii şi independenţei, pentru creşterea prestigiului ţării noastre în lume.

Biserica noastră dreptmăritoare îndrumă pe fiii săi duhovniceşti să fie cetăţeni vrednici, buni patrioţi, truditori, plini de rîvnă pe ogorul strămoşesc pentru înflorirea Patriei. Participarea la activitatea Frontului Unităţii Socialiste, organism larg reprezentativ de unitate şi acţiune a întregului popor, este expresia contribuţiei statornice şi pline de dragoste a Bisericii Ortodoxe Române la zidirea României noi. Biserica noastră este recunoscătoare pentru sprijinul pe care Statul îl arată acţiunilor de restaurare şi întreţinere a bisericilor şi mănăstirilor, monumente istorice şi de artă bisericească, mărturii ale trecutului glorios al neamului nostru şi dovezi ale spiritualităţii româneşti

Biserica Ortodoxă Română contribuie nu numai la efortul general al întregului popor de zidire a României noi, ci şi la creşterea prestigiului internaţional al Patriei noastre în activitatea pe care o desfăşoară pe plan extern, în organizaţiile intercreştine şi interreligioase, propovăduind dragostea şi apărarea păcii în lume, potrivit poruncii Mîntuitorului. Ca membră a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a Conferinţei Bisericilor Europene şi a Conferinţei Creştine pentru Pace, Biserica Ortodoxă Română a făcut cunoscută în lume voinţa ei şi a credincioşilor săi ca omenirea să trăiască în pace, în bună înţelegere şi întrajutorare frăţească.

Făcînd cunoscute şi slujind cu devotament idealurile de pace, libertate şi independenţă ale credincioşilor ortodocşi şi ale întregului popor român, străduindu-se să promoveze u

ecumenism practic, luptînd pentru înfăptuirea unității creștine, Biserica Ortodoxă Română și-a cîștigat un binemeritat prestigiu în lume, prestigiu care își revarsă lumina asupra Patriei și a poporului nostru.

Sărbătorim eliberarea Patriei, aniversînd pe 23 August, făclie vie aflată în punctul de răscruce al istoriei noastre, sărbătorim o Patrie înnoită, prosperă, liberă și independentă, care trăiește cea mai strălucită epocă din istoria sa. Este totodată clipa în care, în mod solemn, cinstim memoria miilor de înaintași, eroi cunoscuți și necunoscuți care de-a lungul secolelor au dat jertfă de sînge în crîncene lupte și au trudit zi de zi, făcînd să rodească pămîntul pe care ni l-au păstrat. Este ziua în care cu pioșenie ne aducem aminte de cei care și-au dat viața pentru păstrarea ființei noastre naționale și pentru păstrarea credinței străbune. Cinstim, în același timp, pe cei ce astăzi se străduiesc „uniți în cuget și simțiri" să ridice România pe noi culmi de civilizație.

Prof. Gh. I. BADEA

Căutaţi pacea cu toţi

Prima sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării

(23 mai — 29 iunie 1978)

In paralel cu eforturile depuse de întregul popor pentru înfăptuirea planurilor de dezvoltare multilaterală a ţării, România desfăşoară o politică externă dinamică şi principială, rezultantă a unei profunde analize ştiinţifice a evoluţiei problemelor lumii contemporane.

Afirmîndu-se ca un factor activ al vieţii internaţionale, România întreţine relaţii, la diferite nivele, cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, ia parte intens la schimbul mondial de valori materiale şi spirituale şi militează pentru statornicirea unor relaţii noi, democratice între state.

Prin caracterul constructiv şi realist al soluţiilor propuse, prin justeţea şi oportunitatea iniţiativelor sale şi prin consecvenţa poziţiilor susţinute, România şi-a cîştigat stima celorlalte state, bucurîndu-se de un înalt prestigiu pe arena internaţională.

Una din problemele vieţii internaţionale, pentru soluţionarea căreia România a făcut, de-a lungul anilor, propuneri logice, realiste, constructive este problema dezarmării generale şi totale, şi în primul rînd a dezarmării nucleare, cerinţă fundamentală a epocii noastre.

Intensificarea cursei înarmărilor, care a căpătat proporţii fără precedent, acumularea de armament convenţional, perfecţionarea calitativă şi creşterea forţei distructive a armamentelor nucleare, proiectarea şi realizarea unor noi arme, cu capacitate uriaşă de distrugere, pun în primejdie însăşi civilizaţia umană, pentru că nici o ţară, nici un popor, nu vor scăpa de urmările unui război termonuclear. „Ar fi o greşeală de neiertat, spunea Preşedintele Nicolae Ceauşescu, să se creeze popoarelor iluzia că se poate trăi în linişte şi în siguranţă în timp ce în lume se acumulează vertiginos noi şi noi depozite de arme nimicitoare. Trebuie să arătăm deschis popoarelor realitatea, să acţionăm, pînă nu este încă prea tîrziu, pentru trecerea la măsuri hotărîte de oprire a cursei înarmărilor". Cursa înarmărilor agravează criza economică, scoţînd din circuitul productiv imense mijloace, resurse materiale şi materii prime de mare preţ. In acelaşi timp, uriaşe energii umane sînt irosite. Oprirea

cursei înarmărilor ar înlătura un obstacol major în calea unei politici reale de destindere, a dezvoltării unor relații internaționale noi și ar stăvili tendințele de dominație, de extindere sau de creare a unor noi sfere de influență.

Ținînd seama de interesele fundamentale ale poporului român și de aspirațiile majore ale tuturor popoarelor lumii, statul nostru a înscris înfăptuirea dezarmării ca unul din obiectivele de seamă ale politicii externe de pace și colaborare, demonstrînd necesitatea imperioasă a dezarmării pentru înlăturarea primejdiei unui război catastrofal, pentru instaurarea unui climat politic de încredere, înțelegere și colaborare între state, pentru crearea condițiilor necesare dezvoltării economico-sociale a tuturor statelor, mari sau mici, bogate sau sărace și atrăgînd atenția asupra consecințelor nefaste ale cursei înarmărilor pe plan economic și social, național și mondial. România a militat și militează pentru înfăptuirea dezarmării, pentru eliberarea omenirii de povara cheltuielilor militare și de coșmarul unui nou și pustiitor conflict mondial. Trecerea în revistă a celor mai importante inițiative românești pe plan mondial și regional în problemele dezangajării militare și dezarmării este edificatoare în acest sens.

La 29 noiembrie 1956, a fost publicată *Declarația guvernului român în problema dezarmării și micșorării încordării internaționale,* în care se propune, printre altele, reducerea treptată, în decursul viitorilor doi ani, a forțelor armate ale tuturor statelor și interzicerea imediată a experimentării armelor atomice și cu hidrogen.

La 7 iunie 1959 a fost publicată *Declarația guvernului român* prin care se supune guvernelor țărilor din Balcani ideea încheierii unui *Tratat de înțelegere și securitate colectivă a regiunii balcanice,* pentru transformarea regiunii într-o zonă a păcii și bunei vecinătăți, liberă de arme nucleare, cu garanții corespunzătoare din partea marilor puteri. Șeful delegației române prezintă în Comitetul celor 18 state pentru dezarmare, la 3 aprilie 1969, propunerea ca perioada 1970-1980 să fie proclamată *Deceniu de dezarmare al Națiunilor Unite.* Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România a ratificat, la 5 martie 1970, *Tratatul privind neprofilarea armelor nucleare.*

La 13 iulie 1970, la O.N.U. sînt difuzate cererea și memoriul explicativ al Guvernului român privind înscrierea pe ordinea de zi a celei de-a 25-a sesiuni a Adunării Generale a punctului intitulat: *Consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor și efectele sale profund dăunătoare asupra păcii și securității în lume.* In urma dezbaterilor, Secretarul general al O.N.U. a elaborat un raport, cu ajutorul unui grup de experți prezentat în 1971, privind „Consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor și cheltuielilor militare". In 1977, un nou grup de experți, prezidat de un reprezentant român, a revăzut și adus la zi acest raport. La 16 decembrie 1971, Adunarea Generală O.N.U. adoptă rezoluția 28.333 (XXVI), inițiată de Mexic și România și avînd coautoare și alte state, prin care, între altele, exprimă convingerea că este foarte indicată luarea unor măsuri imediate pentru a se examina cu grijă

problema convocării, pe baza unor pregătiri adecvate, a unei conferinţe mondiale pentru dezarmare, deschisă tuturor statelor. La iniţiativa României şi a altor state, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat, la 18 decembrie 1973, rezoluţia 3184 C (XXVIII) cu privire la *Rolul Naţiunilor Unite în domeniul dezarmării,* în care se reafirmă răspunderea O.N.U. în legătură cu toate problemele care ţin de dezarmare, în special cu scopul final al dezarmării generale şi totale. La 5 noiembrie 1975, la sediul din New York al Naţiunilor Unite a fost prezentat un document oficial intitulat *Poziţia României în problemele dezarmării, în primul rînd ale dezarmării nucleare, şi în instaurarea unei păci trainice în lume.* La 2 septembrie 1977, România, ţară membră, alături de alte 53 de state, în Comitetul pregătitor al sesiunii speciale a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării, a prezentat, în cadrul acestui organism, ca documente oficiale ale O.N.U., trei proiecte axate pe principalele puncte ale ordinii de zi a viitoarei sesiuni speciale: 1) Declaraţia privind dezarmarea, care cuprinde principiile negocierilor de dezarmare, scopurile şi priorităţile acestora, tactica şi strategia menite să orienteze desfăşurarea tuturor tratativelor privitoare la dezarmare; 2) Programul de acţiune, eşalonat în timp, conţinînd măsurile concrete ce trebuie întreprinse în domeniul dezarmării nucleare şi convenţionale, pentru întărirea încrederii şi cooperării între state; 3) Structurile de negociere a problemelor dezarmării, care preconizează crearea unor mecanisme viabile investite cu autoritate deplină, şi, totodată, suple, cu reguli şi proceduri de lucru democratice.

La 9 mai 1978, înalta Conducere de Stat a aprobat propunerile concrete pe care delegaţia României le va prezenta la sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U., consacrată dezarmării.

La 23 mai 1978 şi-a început lucrările Sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U., moment de importanţă crucială în îndelungatele demersuri ale omenirii consacrate înfăptuirii dezarmării, pentru că acum, pentru prima dată, dezarmarea a fost obiectul unei dezbaterii sub toate aspectele ei, într-o viziune unitară, pe plan internaţional şi la nivel oficial, O.N.U. dovedindu-se, din nou, cadru cel mai corespunzător de care dispune, astăzi, omenirea pentru tratarea uneia din cele mai importante probleme care confruntă statele lumii. La această sesiune, la care au participat toate cele 149 de state membre ale O.N.U., şi-au expus punctele de vedere reprezentanţi ai 127 de ţări (între care 23 de şefi de stat sau guvern, 7 vicepremieri şi 68 miniştri de externe). In acelaşi timp, pentru prima dată în istoria O.N.U., reprezentanţii organizaţiilor neguvernamentale s-au adresat de la tribuna Adunării Generale asupra marilor probleme ale păcii şi dezarmării, ca exponente ale voinţei, aspiraţiilor cercurilor largi ale opiniei publice internaţionale, recunoscîndu-se, în felul acesta, rolul opiniei publice mondiale în lupta pentru dezarmare.

Guvernul român a subliniat încă din faza incipientă a pregătirilor, că sesiunea specială este chemată să adopte măsurile necesare menite să permită O.N.U. „să joace un rol mai activ în realizarea dezangajării militare şi dezarmării, ca parte integrantă a unei noi ordini economice şi politice internaţionale". Date fiind complexitatea

și importanța problemei dezarmării se impune, în chip firesc, necesar, în concepția României, democratizarea negocierilor prin renunțarea la unele practici greșite cum ar fi: participarea limitată la negocieri, rolul predominant al marilor puteri și abordarea de la bloc la bloc a problemelor dezarmării, eludarea rolului O.N.U., tendința de nesocotire a propunerilor făcute de statele mici și mijlocii participante la negocieri, neluarea în considerare a intereselor tuturor statelor, diplomația închisă și neinformarea corespunzătoare a opiniei publice etc. Problema dezarmării, ca și celelalte probleme care preocupă omenirea, pe plan mondial și la nivel regional, „nu se pot soluționa — spunea Președintele Nicolae Ceaușescu — decît prin participarea directă la discuții și la tratative a tuturor țărilor interesate. Orice altă abordare indirectă, tendința de a lăsa un anumit număr de țări sau anumite organisme să rezolve aceste probleme nu ar fi în interesul popoarelor, ar putea să se soldeze cu daune mari pentru dezvoltarea viitoare a vieții internaționale și a păcii".

Luptătoare neobosită pentru dezarmare, pătrunsă de un înalt simț de răspundere pentru destinele poporului român, ale umanității, România a participat la sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U., consacrată dezarmării, cu hotărîrea fermă de a face tot ce stă în puterile sale pentru încununarea, cu succes, a activității acestui for, prin elaborarea unor documente de substanță, clare și angajante.

Poziția României în problemele dezarmării și, în primul rînd ale dezarmării nucleare, cuprinde propuneri logice, realiste și constructive, dintre care amintim: „înghețarea" cheltuielilor militare la nivelul anului 1978 și trecerea la reducerea lor treptată, începînd cu anul financiar 1979, astfel încît, pînă în 1985, aceste cheltuieli să se diminueze cu cel puțin 10-15% față de 1978; „înghețarea" efectivelor militare și armamentelor statelor la nivelul anului 1978 și trecerea la reducerea lor treptată, astfel încît, pînă în 1985, să se efectueze reduceri de 10-15% față de 1978; asumarea de către toate statele a angajamentului ferm de a nu mai amplasa noi trupe și armamente pe teritoriul altor state; asigurarea reducerii treptate a activității blocurilor militare ca măsură tranzitorie spre desființarea lor concomitentă; aplicarea integrală și generalizarea la scara tuturor continentelor a măsurilor înscrise în *Actul final* al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa; încetarea producției, eliminarea din dotarea forțelor militare, interzicerea folosirii și scoaterea în afara legii a oricăror arme de exterminare în masă; creșterea rolului și răspunderii O.N.U. în înfăptuirea dezarmării; constituirea unui organism internațional pentru dezarmare, la care să participe toate statele și care să funcționeze în cadrul O.N.U., sub directa autoritate a Adunării Generale.

Prima sesiune specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării și-a încheiat lucrările la 29 iunie 1978 prin adaptarea unui document final menit să exprime hotărîrea O.N.U. de a pune bazele unei strategii internaționale a dezarmării care să aibă ca rezultat dezarmarea generală și totală, sub un control internațional eficient.

Sesiunea specială a stabilit sarcini precise pentru reuniunile internaționale din viitor. La viitoarea sesiune obișnuită a Adunării

Generale se va înscrie pe ordinea de zi un punct privind analiza aplicării recomandărilor şi hotărîrilor adoptate de sesiunea specială; în acest fel Adunarea Generală devine principalul organ deliberativ în domeniul dezarmării; Comisia politică a Adunării Generale se va ocupa în viitor numai de problemele dezarmării, precum şi de cele legate de securitatea internaţională; îşi reia activitatea *Comisia de dezarmare,* în forme îmbunătăţite, ca organ subsidiar al Adunării Generale, avînd ca principal obiectiv elaborarea unui program global de dezarmare, precum şi sarcina de a da curs hotărîrilor şi recomandărilor sesiunii speciale; în locul Conferinţei Comitetului de dezarmare de la Geneva se crează un nou organism de negocieri; *Comitetul de dezarmare,* care se va întruni, cel mai tîrziu, în luna ianuarie 1979, deschis participării tuturor statelor nucleare, precum şi altor 32-35 de state nenucleare; s-a convenit întărirea rolului Centrului O.N.U. pentru dezarmare, precum şi extinderea activităţii Centrului în materie de cercetare şi informare; pe lîngă secretarul general al O.N.U., se va constitui un *Consiliu consultativ,* alcătuit din personalităţi de renume mondial, care va pregăti un program de studii în domeniul dezarmării şi limitării armamentelor.

Sesiunea specială a subliniat interdependenţa strînsă dintre imperativele dezarmării şi înfăptuirea tuturor celorlalte mari probleme care se află în faţa omenirii: savlgardarea păcii şi securităţii tuturor statelor, reducerea şi eliminarea focarelor de tensiune şi a conflictelor internaţionale, respectarea independenţei şi suveranităţii naţionale a statelor, nerecurgerea la forţă şi soluţionarea pe cale paşnică a problemelor litigioase din relaţiile internaţionale, abolirea politicii imperialiste, colonialiste şi neocolonialiste de dominaţie, asuprire şi dictat, instaurarea unei noi ordini economice şi politice internaţionale etc. Preşedintele Nicolae Ceauşescu declara: „Nu împărtăşesc în nici un fel părerea acelor oameni politici care consideră că retragerea trupelor străine din Europa, de pe teritoriul altor state, ar putea să ducă în vreun fel la o situaţie de instabilitate. Niciodată şi în nici o împrejurare, prezenţa trupelor străine pe teritoriile altor state nu a fost un factor de stabilitate, ci, dimpotrivă, de instabilitate, de neîncredere, a constituit o primejdie permanentă pentru pacea şi securitatea popoarelor". *Documentul final,* consfinţind dreptul şi îndatorirea tuturor statelor de a participa la eforturile internaţionale de dezarmare, proclamă: „Toate popoarele lumii au un interes vital în succesul negocierilor de dezarmare. In consecinţă, toate statele au datoria de a contribui la eforturile în cîmpul dezarmării. Toate statele au dreptul de a participa la negocierile de dezarmare, pe picior de egalitate".

Conceptul românesc de dezarmare şi contribuţia României în acest domeniu au fost apreciate de foarte mulţi participanţi la sesiune. Deosebit de semnificativ pentru aprecierea de care se bucură pe plan internaţional politica României în domeniul dezarmării, este faptul că Preşedintele Adunării Generale a O.N.U. Lazar Moisov, şi secretarul general al O.N.U., Kurt Waldheim, au ţinut să releve aportul valoros al ţării noastre, al preşedintelui Nicolae Ceauşescu la cauza făuririi unei lumi a păcii, înţelegerii şi colaborării.

Avînd încredere fermă că înfăptuirea dezarmării — concepută ca parte integrantă a făuririi unei noi ordini economice şi politice

mondiale — este posibilă, în ciuda obstacolelor şi dificultăţilor care îi stau în cale, conştientă de răspunderea pe care o are faţă de propriul popor, faţă de interesele vitale ale naţiunii noastre, faţă de cauza colaborării şi păcii internaţionale, conlucrînd activ cu toate statele, România îşi va intensifica eforturile pentru a contribui şi în viitor la progresul negocierilor şi eforturilor de dezarmare, pentru ca în lume să nu mai fie arme, nici războaie, pentru ca toate popoarele să se dezvolte liber şi independent, stăpîne pe soarta şi voinţa lor, fără să se teamă că agresiunea şi zăngănitul armelor le vor stăvili avîntul spre civilizaţie şi bunăstare.

* * *

Urmînd porunca Mîntuitorului: „Trăiţi în pace unii cu alţii“ (Marcu IX, 50) şi identificîndu-şi misiunea cu slujirea credincioşilor săi, Biserica Ortodoxă Română se roagă, neîncetat, „pentru pacea de sus“ şi „pentru pacea a toată lumea“.

Prin Jertfa Sa pe Cruce, prin iconomia Sa, Mîntuitorul nostru, împăcînd pe omul căzut în păcat cu Dumnezeu, a împăcat, totodată, toate neamurile, stingînd ura şi propovăduind iubirea şi bunăînvoirea între oameni, nemaifiind după El „nici Iudeu, nici Elin“ (Galateni III, 28), ci numai un om nou „îmbrăcat în Hristos“ (Galateni III, 27).

Credinţa noastră este o credinţă a păcii. Ea apropie pe oameni, întărind legăturile dintre ei. Pentru noi, creştinii, Dumnezeu este Tatăl, iar oamenii sînt *toţi* fiii Lui, egali între ei şi fraţi. Potrivit învăţăturii Mîntuitorului, „Domnul păcii“, cea dintîi poruncă este: „Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău“, iar a doua, la fel cu aceasta „Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi“ (Matei XXI, 37-39).

Pacea este o poruncă a Bisericii care trebuie să slujească, statornic, înţelegerea între ţări şi popoare spre binele tuturor oamenilor. Fiecare slujitor al Altarului şi fiecare credincios trebuie să fie un „făcător de pace“.

Biserica Ortodoxă Română, ca membră a Conferinţei Creştine pentru Pace, a Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi a Conferinţei Bisericilor Europene, făcînd parte din Comitetul Naţional pentru Apărarea Păcii şi din Consiliul Mondial al Păcii, prin intervenţiile reprezentanţilor săi în aceste foruri şi la Conferinţele intercreştine şi interreligioase, binevesteşte, pilduitor, pacea „celor de departe şi celor de aproape“ (Efeseni II, 17).

Fiii Bisericii Ortodoxe au convingerea că „Dumnezeu ne-a chemat spre pace“ (I Corinteni VII, 15) şi că Domnul nostru Iisus Hristos „ne îndreaptă picioarele pe calea păcii“ (Luca I, 79). De aceea, ei se străduiesc, zi de zi, să umble „întru înnoirea vieţii“ (Romani VI, 4) şi să zidească o lume nouă, a dragostei şi a înţelegerii.

Ascultînd îndemnul Apostolului „Căutaţi pacea cu toţi şi sfinţenia; fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul“ (Evrei XII, 14), clerul şi credincioşii Bisericii dreptmăritoare slujesc, statornic, bună înţelegerea şi frăţietatea între oameni, izvor al propăşirii tuturor şi expresie a împărăţiei lui Dumnezeu care este „dreptate şi pace şi bucurie întru Duhul Sfînt“ (Romani XIV, 17).

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

MITROPOLITUL IACOB PUTNEANUL
1778 — 1978

FĂCLIER AL ORTODOXIEI ROMÂNEȘTI, AL NĂZUINȚELOR DE UNITATE NAȚIONALĂ ȘI DE AFIRMARE A CULTURII ROMÂNE

de: † *TEOCTIST*
Mitropolitul Moldovei și Sucevei

La vatra de închinare strămoșească

In crugul anului acesta, se așternd două secole de la trecerea la cele veșnice a Mitropolitului Iacob Putneanul, cel ce după îmbrăcarea marei schime purta numele de Eftimie.

Blîndul și vrednicul ierarh, fire contemplativă și din pruncie dornic de viață călugărească, cu dragoste nemărginită față de chemările acestui cin și osîrdnic făptuitor al binelui celui de obște, se înscrie, prin activitatea și înfăptuirile sale, în șirul marilor arhipăstori ai Bisericii din Moldova, alăturîndu-se, prin timp și rîvnă, lui *Varlaam, străjerul Ortodoxiei* și *mult înzestratului Dosoftei, ctitorul poeziei moderne românești*.

Inceputurile vieții sale pămîntești sînt învăluite de tăcerea și neliniștea vremurilor în care a trăit. S-a născut în sînul unei evlavioase familii, la 20 ianuarie 1719, probabil la Rădăuți. Părinții săi, Andrian și Mariana, erau oameni cu temere de Dumnezeu și, după ce și-au încredințat fiul chipului celui îngeresc, s-au retras ei înșiși la ctitoria lui Ștefan cel Mare, la Putna, unde și-au ales loc de veșnică odihnă.

Mitropolitul Iacob Putneanul a intrat în mănăstire la vîrsta de 12 ani. El fusese remarcat de către Mitropolitul Antonie, care, în timpul arhipăstoririi sale, se străduise să organizeze școli pentru pregătirea clerului și care văzînd prisosul în duhovnicie și rîvna cea de obște a tînărului începător, cu vădite înclinări spre carte, l-a rînduit «să urmeze cursurile școlii greco-slavo-românești de la Putna». [1]

De la părintele său duhovnicesc, a învățat tînărul monah Iacob că chemarea și îndatorirea slujirii bisericești trebuie împletită strîns cu chemarea și slujirea neamului românesc. Și aceasta cu atît mai

---

1. Șt. Bârsănescu, *Școala greco-slavo-românească de la Mînăstirea Putna*, în „Revista de Pedagogie", XV (1966), nr. 6, p. 24.

Mitropolitul Iacob Putneanul

mult, cu cît în acest mult frămîntat veac al optusprezecelea, cînd ideea unității de neam și de limbă constituia izvorul unor mari acțiuni culturale pe întreg teritoriul locuit de români. Dealtfel, însăși vatra de străveche viață ortodoxă românească, ctitoria sfîntă și locașul de neadormită veghe al neînvinsului Voievod Ștefan cel Mare și Sfînt i-a sădit în suflet lumina patriotismului, avînt și crez de viitor, prin școala ce via de ani în Mănăstirea Putna și prin imaginea, ca de legendă, păstrată pe aceste plaiuri a celui ce a chivernisit Țara Moldovei timp de 47 de ani. Făclia acestor simțăminte aprindea rîvna viețuitorilor și închinătorilor din bătrîna mănăstire întru sporirea rugăciunilor înălțate Părintelui ceresc pe limba înțeleasă de popor, iar candela de strajă a acestor bunuri ale fiilor acestui pămînt să nu se stingă în veci de veci, asemenea aceleia de la căpătîiul lui Ștefan Voievod. In fața mormîntului acestui «*atlet al creștinătății*» va fi zăbovit deseori, plecîndu-și genunchii și fruntea cu evlavie, tînărul monah Iacob, așa cum era obiceiul îndătinat, din neam în neam, pentru toți fiii poporului nostru.

Acest văzduh curat a avut, de bună seamă, o înrîurire binefăcătoare asupra tînărului slujitor din Mănăstirea Putna, învăpăindu-și, chiar din acești ani de început al drumului său duhovnicesc, zelul chemării sale în urmarea lui Hristos și în împlinirea marilor porunci ale neamului.

Se adevărește aceasta prin aceea, că după cinci ani de la intrarea sa în monahism s-a învrednicit să fie hirotonit ieromonah, la 2 iunie 1736, semn de prețuire a pregătirii și statorniciei în obște. Sîrguincios la săvîrșirea celor sfinte în altarul cel dumnezeiesc, ieromonahul Iacob întru toate s-a arătat priceput: fie în gospodărie, fie la promovarea bunului mers al școlii, fie la îndrumarea fraților și elevilor, fie la propovăduirea Cuvîntului lui Dumnezeu. Rîvna sa prisosea ca cel ce însuși s-a îndulcit din știința și viața dascălilor de la această pepinieră, fiind distins între toți prin hărnicie și spor la învățătură de către părintele său duhovnicesc, Mitropolitul Antonie.[2] Drumul hărniciei duce totdeauna către dreapta răsplătire, potrivit cuvîntului care zice: «peste puține ai fost pus, peste multe te voi pune» (Matei XXV, 21). Pe treptele vredniciilor monahale a pășit neabătut pînă cînd a fost așezat ca egumen al Mănăstirii Putna, pe cînd împlinea vîrsta de numai 25 de ani, ianuarie 1747.[3] In contrast cu tinerețea, el strălucea înaintea tuturor prin tactul, înțelepciunea și maturitatea cu care călăuzea obștea sfîntului locaș monahal, încît «nimeni tinerețile sale nu le-a defăimat», ci «s-a făcut pildă credincioșilor, cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curățenia» (I Timotei IV, 12).

Lumina virtuților rîvnitorului stareț de la ctitoria marelui Ștefan și-a răsfirat razele în toate colțurile românești din această parte a pămîntului nostru strămoșesc. Ca niște nestemate, aceste vetre de viață și credință ortodoxă completau salba strălucitoare de pe aceste plaiuri străbune, vestite prin arta și arhitectura lor ca: Humor, Sucevița, Voroneț, Moldovița, Arbore etc., adevărate sălașe ale tezaurului spiritual moștenit din moși strămoși. La conducerea

---

2. *Ibidem.*
3. D. Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 113.

acestora se aflau, aşa cum ne încredinţează documentele vremii,[4] egumeni şi stareţi cunoscuţi prin cultura şi activitatea lor, prin strădania depusă întru păstrarea acestor comori ale neamului românesc şi pentru grija de a împărtăşi din frumuseţile acestora şi pe slujitorii şi pe fiii Bisericii noastre de dincolo de munţi. E de la sine înţeles că vrednicul stareţ Iacob de la Mănăstirea Putna, la al cărui prestigiu personal s-ar putea adăuga şi marele prestigiu cultural cărturăresc dobîndit de acest focar de învăţătură, a covîrşit pe toţi ceilalţi, încît la 11 august 1745 a fost chemat în cel de al patrulea scaun vlădicesc al Ţării Moldovei, ca Episcop de Rădăuţi.[5]

Pe treptele vredniciilor ierarhice

«Om al locului», Episcopul Iacob păşeşte pe urmele vrednicului său înaintaş, neobositul Episcop Varlaam (1734-1745). Continuînd activitatea tipografică la Rădăuţi, el scoate de sub tipar, cu «osteneala şi toată cheltuiala sa», în 1745, un *Liturghier,* purtînd grijă, să menţină limba română, pentru rînduiala tipiconală ca şi pentru unele rugăciuni redate în româneşte şi în slavoneşte.[6] Se vede limpede rîvna Episcopului de Rădăuţi în a-şi arăta toată stăruinţa de a da în româneşte explicaţiile deosebit de folositoare preoţilor şi dascălilor de strană, ca unii care nu cunoşteau slavona. Acestei necesităţi, de fapt, a răspuns activitatea tipografică a ierarhilor români încă din veacurile anterioare acestei epoci.

Folosind prevederile noului *Aşezămînt domnesc* din 1747 pentru întemeierea de şcoli pe lîngă scaunele vlădiceşti,[7] Episcopul Iacob, el însuşi pătruns de conştiinţa binefacerii culturii pentru fiii neamului nostru, organizează în 1747 şcoala de slavoneşte, greceşte şi româneşte la sediul episcopal, supraveghind, în acelaşi timp, şi şcoala de la Mănăstirea Putna, scumpă inimii lui, ca cel care acolo a fost elevul şi ucenicul ocrotitorului său duhovnicesc, Mitropolitul Antonie.[8]

Scaunul episcopal al Rădăuţilor oblăduia în această vreme şi parohiile ortodoxe române, după vechea rînduială, pînă în ţinutul Hotinului: Către preoţii din aceste laturi româneşti, el îndreaptă la 8 mai 1749 cuvînt părintesc, prin care îi înştiinţează că le trimite Sfîntul şi Marele Mir, şi Antimise, pentru a fi înlocuite «la care biserici a fi rupte sau vechiu», că s-a dat «act de protopopie la mînă trimisului nostru pe cine o socoate împreună şi cu molitva noastră să puie protopop», povăţuindu-i pe toţi să păstreze rînduiala bisericească statornicită din vechime de păstrare cu sfinţenie a unităţii de credinţă ortodoxă şi de neam.[9] Timp de cinci ani, dinamicul Episcop al Rădăuţilor

---

4. C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei şi a Catedralei Mitropolitane din Iaşi,* Bucureşti, 1888, p. 26.
5. D. Dan, *op. cit.*, p. 113.
6. I. Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografie românească veche,* tom. II, Bucureşti, 1910, p. 119.
7. D. Dan, *op. cit.*
8. Şt. Bârsănescu, *op. cit.*
9. D. Dan, *op. cit.*, p. 227; *Pastorala,* în original, se păstrează la M-rea Putna, *nr. inv. 183.*

Iacob înscrie pagini luminoase în istoria Bisericii Române din Ţara de Sus. In fruntea acestora stă activitatea culturală, — şcoală, tipografie şi cărţile tipărite —, datorită căreia Episcopia din Rădăuţi dobîndeşte loc de cinste în afirmarea vieţii româneşti şi în răspîndirea scrisului înţeles de popor, aşteptat şi dorit cu sete de fraţii întru dreaptă mărturisire de pe celălalt versant al Carpaţilor. Rădăuţiul împlinea acum nu numai prestigiul ca loc de odihnă al voievozilor întemeietori de «*Ţară*», ci şi vatră caldă de unde porneau razele luminoase ale «*Legii româneşti*», fiind cel mai aproape scaun episcopal care putea ajuta, astfel, Ortodoxia de la care nu-i abătea pe românii din Transilvania noianul de suferinţe şi nedreptăţi dezlănţuite de puterea habsburgică.

Retrăgîndu-se Mitropolitul Nichifor din jilţul vlădicesc al Moldovei determinat de vîrsta care «s-a învechit, virtutea a slăbit, a mai chivernisi scaunul cu putinţă n-a rămas»,[10] Divanul a ales la 13 noiembrie 1750 pe Episcopul Iacob al Rădăuţilor ca mitropolit. Incredinţîndu-i toiagul arhipăstoresc, domnitorul Constantin Mihai Racoviţă spune că acesta «s-a dovedit vrednic şi iscusit ca un om cucernic, blagocestiv şi cinstit şi cu svinţire încuviinţat».[11]

Arhipăstoria lui Iacob Putneanul s-a desfăşurat în vremuri de grea încercare pentru Moldova. Domnia fanariotă nu putea să ofere locuitorilor acestor binecuvîntate plaiuri nici măcar răgazul muncilor ostenitoare pentru agonisirea celor trebuitoare vieţii de toate zilele. Deseori schimbările de domnie erau însoţite de noi biruri şi de apăsătoare obide pentru toţi fii acestui pămînt.

Ca vlăstar al pepinierei cărturăreşti de la Putna, străjuită puternic de chipul marelui Ştefan de unde au purces întru înalte dregătorii bisericeşti şi alţi înaintaşi ai săi, printre care Ilie Iorest,[12] Mitropolitul Ardealului, care a pătimit pentru «*Legea românească*», Mitropolitul Iacob nu putea rămîne în afara aspiraţiilor arzătoare nutrite de fiii săi duhovniceşti. In plin mijloc de veac, conştiinţa unităţii naţionale şi a obîrşiei daco-romane s-a consolidat cu deosebită vigoare. Iaşul lui Vasile Lupu şi al lui Varlaam era unul din centrele tradiţionale de difuzare a acestei măreţe idei prin cărţi în limba ţării, prin strădania dusă de un lung şir de cărturari, pentru sădirea în mintea şi inima tuturor celor de un neam şi de o lege a adevărurilor Ortodoxiei, greu încercată în Transilvania, şi a adîncirii adevărurilor istorice privitoare la latinitatea limbii noastre, la continuitatea poporului român şi la întreaga zestre sufletească, îmbogăţită permanent de cei mai buni fii ai săi.

Conştiinţa vie a slujirii unităţii de credinţă şi de neam prin tipărirea cărţilor şi prin avîntul gîndirii

Cartea de învăţătură sau cea de slujbă, Noul Testament sau cartea de ritual, şi, nu mai puţin, cartea de orientare în cele ale vieţii, erau îndreptate deopotrivă către toată «*naţia românească*» din

---

10. Gh. I. Moisescu, Şt. Lupşa şi Al. Filipaşcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. II, Bucureşti, 1958, p. 263.
11. Vartolomeu Măzăreanul, *Istoria pentru Sfînta Mănăstire Putna*, p. 216.
12. Pr. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu 1972, p. 158.

cele trei provincii româneşti, din aria geografică a vechii Dacii Romane şi a dacilor liberi. In ciuda nestatorniciei vremurilor, á zbuciumului, fără răgaz, cu care erau confruntaţi ierarhii, cărturarii şi întregul popor, în ciuda unor situaţii neprielnice de a face «iscusită zăbavă» cu tipăritul cărţilor, strîmtorări pricinuite de puterile politice străine neamului şi credinţei ortodoxe, uriaşa lucrare de a da la iveală carte românească a evoluat cu roade deosebit de bogate veac după veac.

Această stare de lucruri este zugrăvită cu adîncă simţire de Mitropolitul Iacob în prefaţa uneia dintre tipăriturile sale de la Iaşi, *«Alfavita sufletească»*. Surprinzînd zbuciumul acestor vremuri scria: «Toată lumea este plină de primejdii şi de zarvă: ori încotro îţi întorci capul, pretutindeni pizme şi zavistii vezi, gîlceve şi sfezi auzi... pe de o parte frica, iar pe de altă parte păcate şi călcări de jurămînt, despre toate părţile nu este fără de temere; şi nu este de ce să ne bucurăm în veacul acesta ce este cu multă plîngere».[13] Aceste reflecţii, privite prin prisma timpului capătă valoare de document. Ele arată, de bună seamă, ceea ce simţea părintele duhovnicesc al păstoriţilor din Ţara Moldovei, dar, în acelaşi timp, vădesc şi starea de fapt, datorită pregătirii deosebite a acestui luminat ierarh moldovean care cunoştea realităţile sociale, hotărît să facă totul pentru înălţarea şi luminarea fiilor bătrînei Moldove.

Cu multă osîrdie Mitropolitul Iacob urmăreşte activitatea tipografică dînd la iveală numeroase cărţi de slujbă în frunte cu Liturghierul, Psaltirea, Molitfelnicul, Penticostarul şi altele pentru folosul preoţilor şi cîntăreţilor bisericeşti. Impreună cu acestea de neapărată trebuinţă cultului ortodox, neobositul ierarh pune la îndemîna slujitorilor Altarului şi a credincioşilor numeroase alte preţioase cărţi de teologie sau morală creştină, chiar din primii săi ani de arhipăstorie la Iaşi. Cu cheltuiala sa, din teascurile reînnoite ale Mitropoliei apare în 1751 lucrarea *«Sinopsis,* adică adunarea celor şapte laude şi canoane trebuincioase la taina duhovniciei». Prin aceasta, el arată că, mergînd pe urmele înaintaşilor săi Anastasie Crimca, Varlaam, Dosoftei şi a altora, continua consolidarea introducerii limbii române în cult, cum dealtfel se proceda şi în celelalte centre bisericeşti de cultură românească. Avînd o largă arie de răspîndire, cartea românească venea să împlinească cunoştinţele necesare ale Bisericii strămoşeşti, să dea la lumină adevăruri care să călăuzească pe toţi fiii Ortodoxiei româneşti din Moldova şi de dincolo de munţi, pe drumul păstrării unităţii de credinţă şi a conştiinţei de neam. Se ştie că în această vreme lupta pentru apărarea Ortodoxiei în Transilvania era dusă de neuitatul Inocenţiu Micu Klein şi de mulţi alţi luptători pe acest tărîm, din rîndul cărora făcea parte şi călugărul Visarion Sarai.[14] Ecoul tuturor acestor frămîntări menite să ţină vie făclia conştiinţei de neam a fraţilor români de sub puterea habsburgică ajunsese cu putere în capitala Moldovei. E de la sine înţeles cît de mult a mişcat argumentarea pe cît de documentată,

---

13. *Alfavita sufletească*, Iaşi, 1755, *Prefaţa*, f. 3; Exemplarul se află la Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu", Iaşi, R. V. 517.

14. I. Lungu, *Şcoala Ardeleană. Momente şi Sinteze,* Ed. Minerva, Bucureşti, 1978, p. 97.

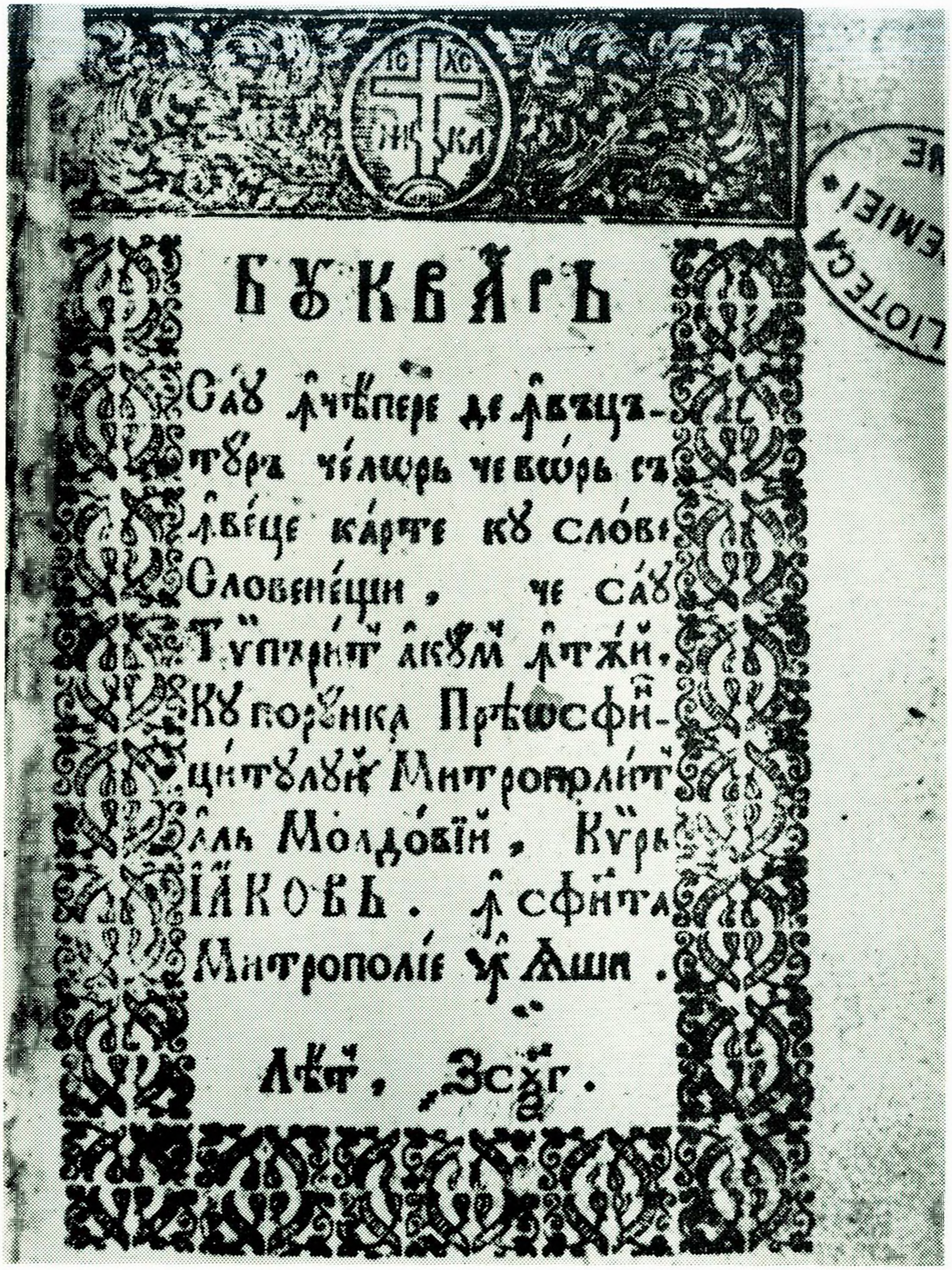

Bucvar, Iaşi, 1755

★

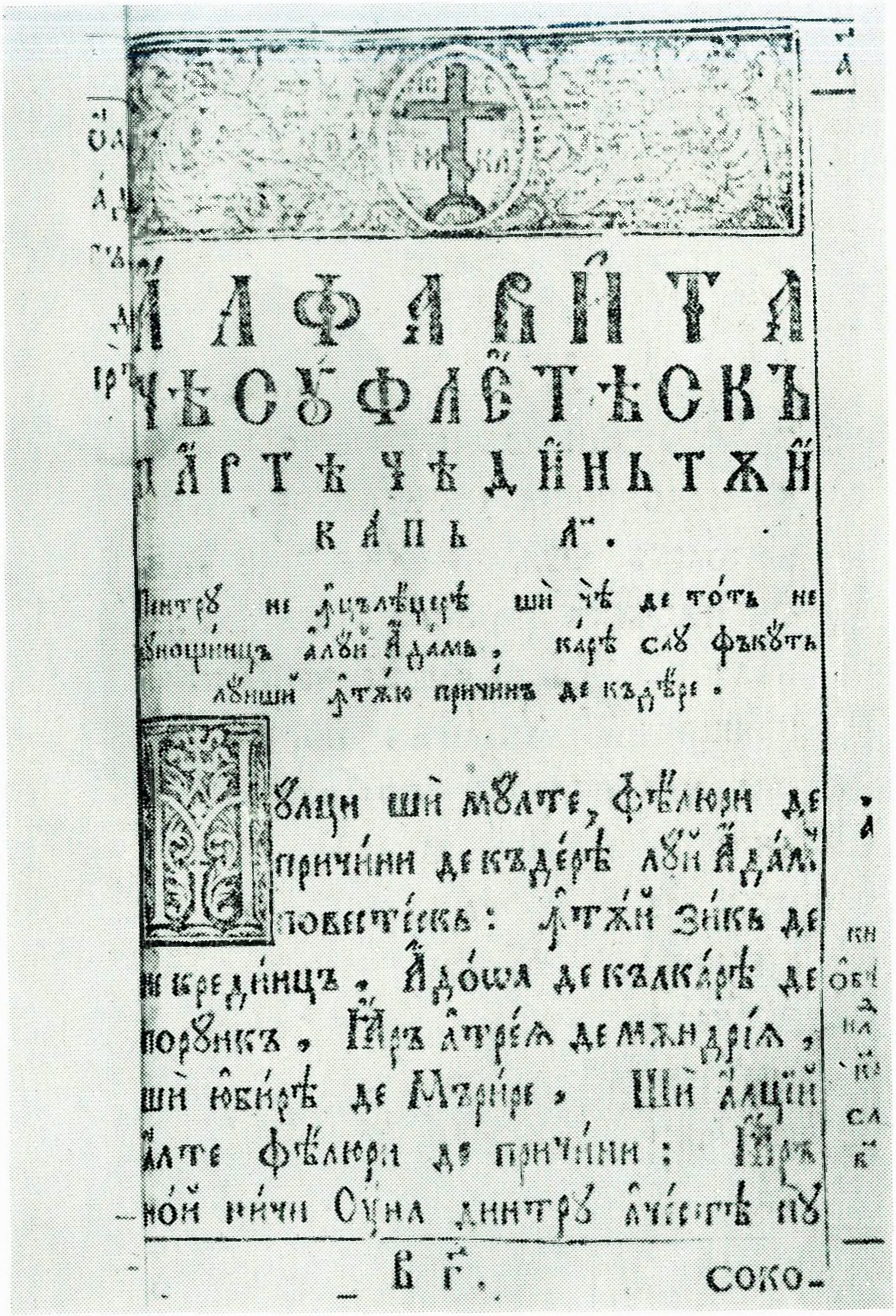

Алфавита
чѣсуфлетѣскъ
партѣ чѣдиньтжи
капь а҃.

Пентру не ѫцълѣцерѣ ши чѣ де тоть не
унощинцъ алуй Адамь, карѣ слу фъкуть
луиши ѫтжю причинъ де къдѣре.

Улци ши мулте, фѣлюри де
причини де къдерѣ луй Адамъ
повестеска: ѫтжи зикь де
не крединцъ. Адоша де кълкарѣ де
порункъ. Іаръ атреѧ де мжндріѧ,
ши юбирѣ де Мърире. Ши алцїи
алте фѣлюри де причини: Іаръ
ной ничи Оуна динтру ачестѣ пу

соко-

Alfavita sufletească, Iași, 1755

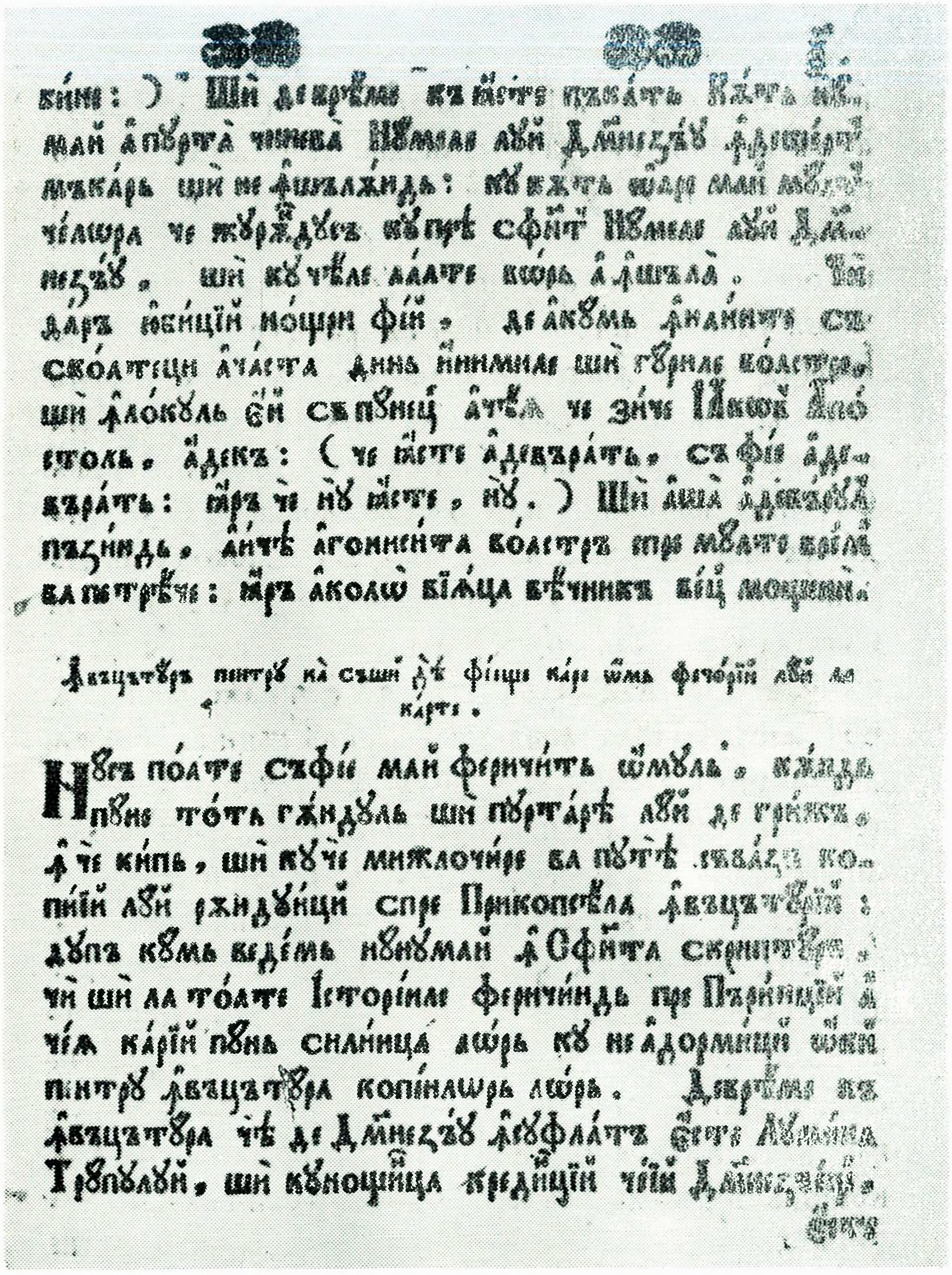

Sinopsis, Iași, 1756. Capitolul 60. Învățătură pentru ca să-și dea fiește care omu feciorii lui la carte

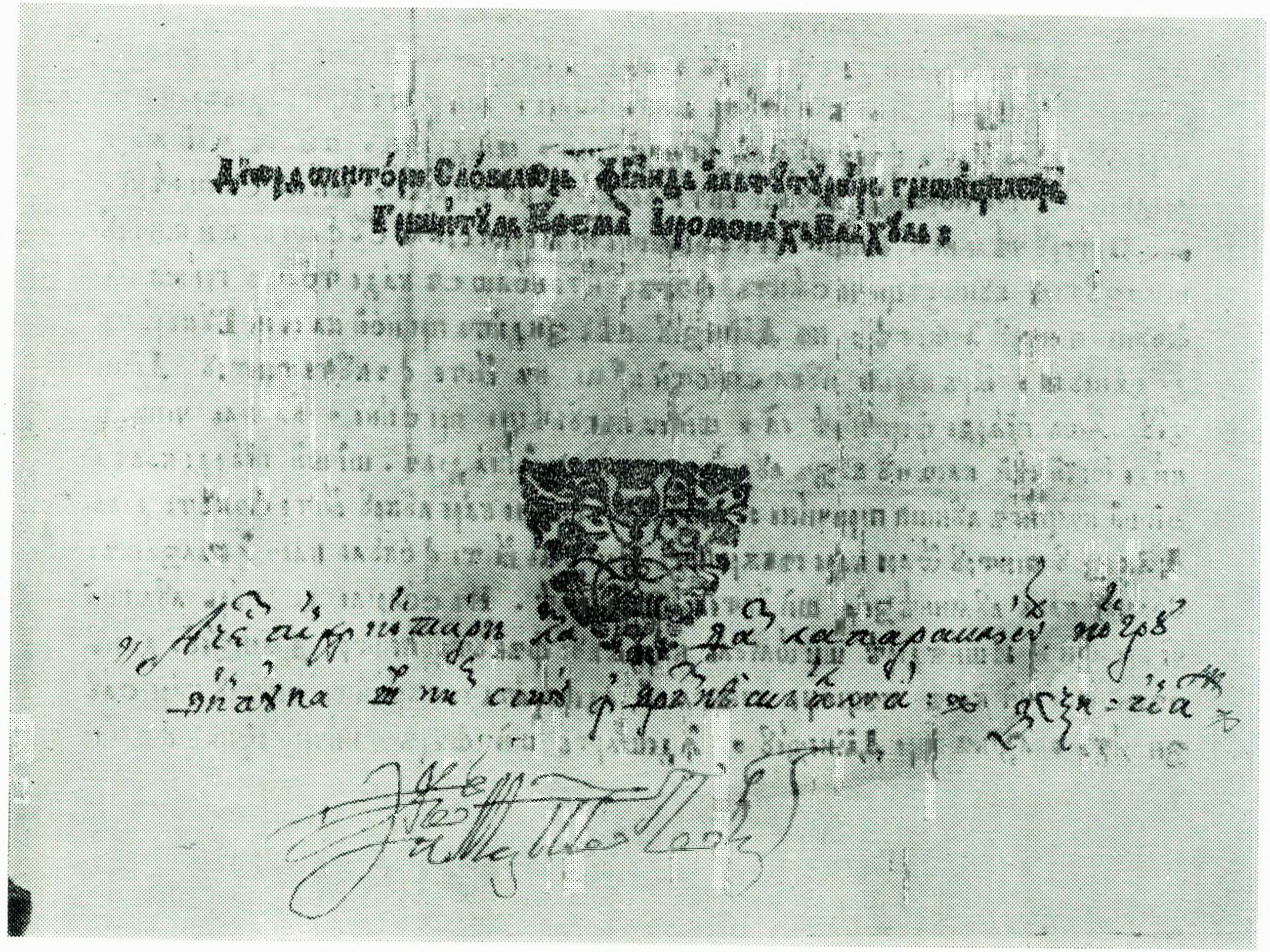

Semnătura Mitropolitului Iacob Putneanul

Pomelnicul Mănăstirii Putna

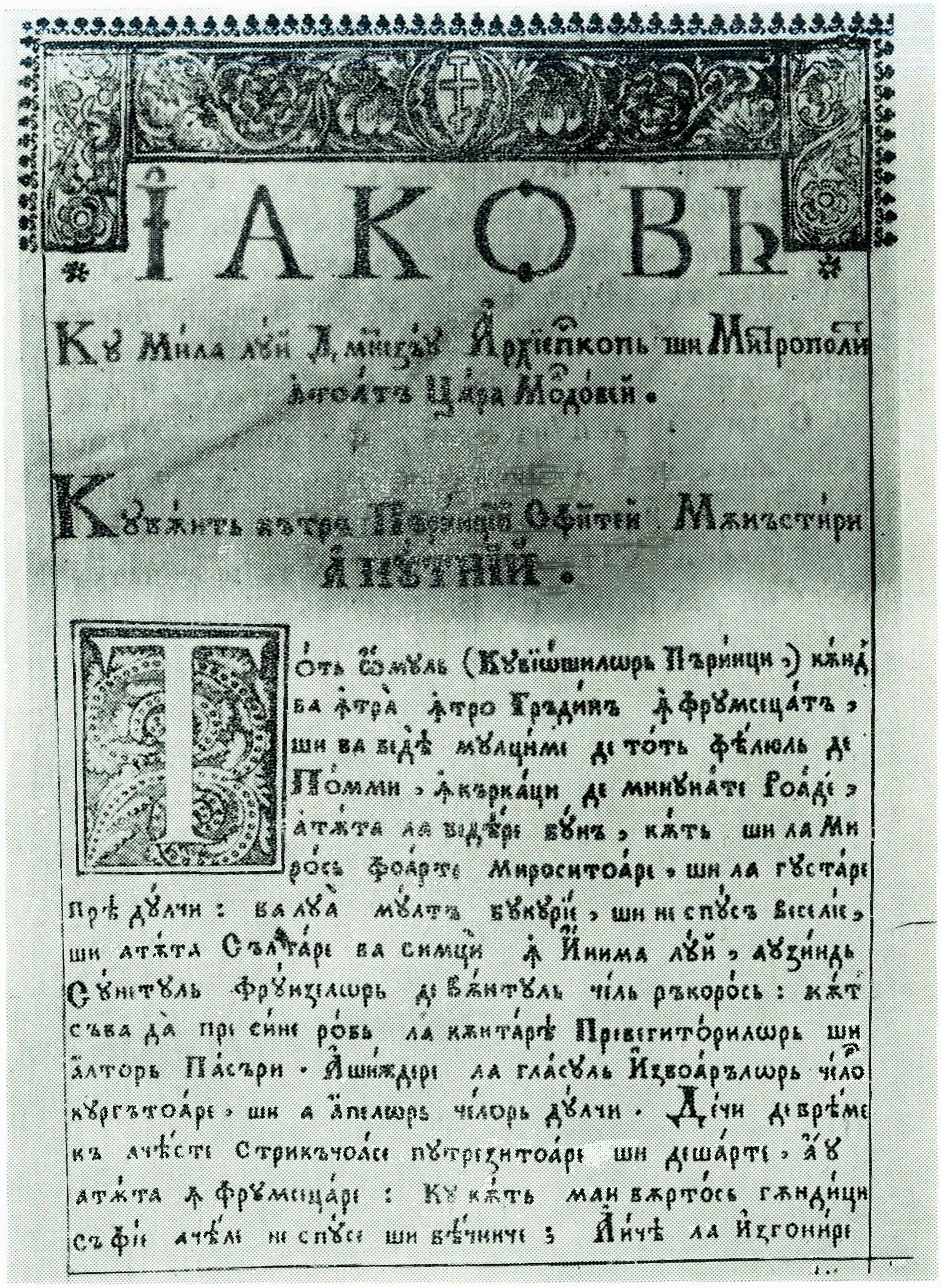

ІАКОВЪ

Кꙋ Мила лꙋй Дмнезꙋ Архіепкопь ши Митрополит
Ѧтоатъ Цара Модовей.

Кꙋвѫнть ѫтръ Пѣрѫнцій Офитей Мѫнъстири
Ѧнꙋтній.

Тоть ѡмꙋль (Кꙋвіѡшилѡрь Пъринци,) кѫнд
ва ѫтра ѫтро Гръдинъ ѫ фрꙋмсецатъ,
ши ва ведѣ мꙋлциме де тоть фѣлюль де
Помми, ѫ кърка́ци де минꙋнате Роаде,
атѫта ла ведѣре бꙋнъ, кѫть ши ла Ми
рось фоарте Мироситоаре, ши ла гꙋстаре
прѣ дꙋлчи: ва лꙋа мꙋлтъ бꙋкꙋріе, ши не спꙋсъ веселіе,
ши атѫта Сълтаре ва симци ѫ Инима лꙋй, аꙋзиндь
Сꙋнетꙋль фрꙋнзелѡрь де вѫнтꙋль чель ръкорось: кѫт
съва да пре сине робь ла кѫнтарѣ Превегиторилѡрь ши
алторь Пасъри. Ашиждере ла гласꙋль Изводъръ лѡрь чело
кꙋргътоаре, ши а апелѡрь челорь дꙋлчи. Дечи де врѣме
къ ачѣсте Стрикъчоасе пꙋтрезитоаре ши дешарте, аꙋ
атѫта ѫ фрꙋмсецаре: Кꙋ кѫть маи вѫртось гѫндици
съ фіе ачѣле не спꙋсе ши вѣчниче; Ачѣ ла Изгонире

Cuvînt către Părinţii Sfintei Mănăstiri a Putnii

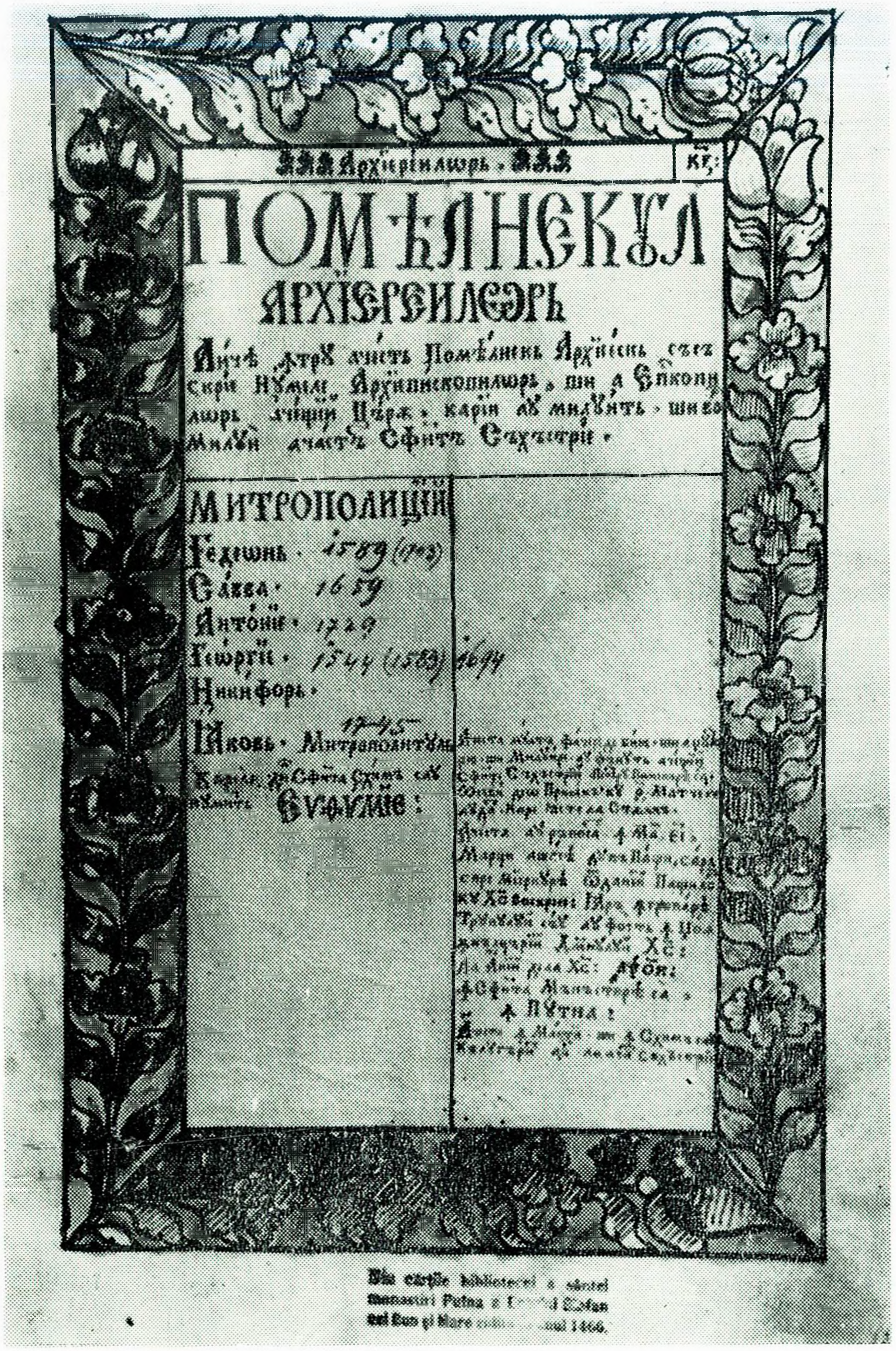

Pomelnicul Arhiereilor. Filă din pomelnicul Sihăstriei Putnii

Pomelnicul domnesc. Filă din pomelnicul Sihăstriei Putnii

pe atît de duioasă a acestui martir al neamului din celebrul său «*Supplex Libellus*» şi care arată că «naţiunea noastră a fost moştenitoare aici înainte ca alte naţiuni recepte să fi populat Transilvania, şi chiar din timpul lui Traian locuieşte sate întregi ba chiar şi districte şi oraşe, deşi lovită de fel de nenorociri (suferinţe) mai ales din timpul în care această Patrie a devenit protectoarea feluritelor religii; nici n-a fost după Traian vreun timp în care Transilvania să fi fost lipsită de locuitori de-ai noştri, totuşi numărul a lor noştri s-a micşorat prin reducerea unora din naţiunea noastră la servitute sau la iobăgie».[15] Realităţile crunte de dincolo de munţi zguduiau inimile tuturor fiilor naţiunii celei mai vechi în Transilvania, cele mai numeroase ale cărui trunchi îşi află rădăcinile înfipte în adîncul istoriei dinainte de Traian, aşa cum au demonstrat-o şi cronicarii şi învăţaţii din Moldova şi Ţara Românească.

In acest context, conştiinţa slujirii neamului din care a odrăslit, în tot ceea ce are acesta ca moştenire sfîntă dobîndită dintru începuturile sale, apare în toată lumina în opera Mitropolitului Iacob, oglindindu-se în gîndirea sa de ierarh al Bisericii Ortodoxe Române şi fiu al poporului nostru. Fie în latura păstrării legii strămoşeşti sau a ştiinţei de carte, fie pe tărîmul luptei pentru afirmarea năzuinţelor de dreptate socială, de libertate şi de viaţă mai demnă, fie apoi pe tărîmul binecunoscut Bisericii moldovene, păstrătoare a dreptului consfinţit din vechime ca ierarhii ei să fie aleşi dintre fiii poporului român, în toate acestea, înzestratul şi dinamicul Iacob Putneanul s-a dovedit a fi un spirit cutezător şi hotărît. Promotor şi înfăptuitor al acestor arzătoare idei de care erau animaţi toţi cărturarii şi înaintaşii săi, din veacurile precedente, Mitropolitul Iacob Putneanul a dobîndit un loc de cinste în Panteonul numelor prestigioase răsărite din acest spaţiu al Ţării de Sus, nume care au determinat epoci şi momente de mare afirmare naţională de-a lungul secolelor.

Din prefeţe, din predoslovii, din povăţuiri şi, mai cu seamă, din lucrările de învăţătură, din celebrul «*Bucvar*» sau din acea înmiresmată de poezie «*Cereasca floare*», gîndul autorului vibrează cu acelaşi patos, cu aceeaşi tărie, atunci cînd e vorba de Ortodoxie, de preoţie sau de adevărata vieţuire creştinească, la fel ca şi atunci, cînd inima sa de fiu al poporului român se îndreaptă spre semenii săi, spre pătura înfrăţită cu brazda, aflată în obidă, în exploatare haină şi sub apăsare socială, ca şi atunci, cînd înfăţişează pierzania pricinuită Ţării de desele stăpîniri străine. Invederînd sentimente de părtăşie, în cuget şi în simţire, cu toţi cei din jurul său, pradă suferinţelor şi neştiinţei de carte, ierarhul ia în toate împrejurările hotărîri demne, elaborează idei de mare actualitate, de largă privire socială care îl aşează în rîndul cărturarilor iluminişti din această epocă. Astfel apare personalitatea înzestrată a acestui ierarh, legat de năzuinţele pentru independenţa Ţării, ataşat luptei de emancipare a ţărănimii, cu atitudini îndreptate spre păstrarea tezaurului dreptei credinţe şi ridicarea neamului, slujindu-l cu trup şi suflet şi sîr-

15. *Memoriul* (Suplex Libellus) lui I. Inocenţiu Micu (Klein) către Maria Tereza, din anul 1744, în „Anuarul Institutuiui de Istorie din Cluj", X (1967), p. 26 şi 33; apud Pr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 216-217.

guindu-se ca acestea să odrăslească şi să dea roade cît mai îmbelşugate.

Convingător şi plin de mîngîiere se arată cuvîntul său faţă de preoţi şi deopotrivă faţă de monahi întru cinstea dregătoriei şi a unora şi a altora; cu vorbe dulci şi cuget chibzuit îi îndeamnă pe toţi să slujească cu dăruire şi pătrundere sinceră Biserica şi Neamul. Vehement şi necruţător pînă la blestem cu cei fără de lege, asupritori şi abuzivi, acuzator cu cei ce se fac slujitorii nedreptăţii şi profitorii trudei celor ce muncesc şi agonisesc pîinea cea de toate zilele, asemănîndu-se întru acestea iscusitului predicator Antim Ivireanul. Dar sufletul său se arată, cu osebire, înflăcărat pentru sădirea în inimile păstoriţilor săi a dragostei de carte, convins că prin aceasta un neam se înalţă în faţa lumii pe treptele demnităţii, progresului şi culturii. Pentru a-i determina pe părinţi să-şi dea copiii la şcoli, ierarhul Moldovei află cele mai împodobite imagini, înveşmîntate în cuvînt şi gîndire înţeleaptă, în comparaţii din cele mai atrăgătoare, izvorîte dintr-o erudiţie aleasă şi un suflet mare, dintr-o logică limpede sprijinită pe ordinea minţii sănătoase şi pe frumuseţile firii înconjurătoare.

Deşi arhipăstorirea sa ca mitropolit al Moldovei şi Sucevei se răsfrînge pe o perioadă de numai 10 ani (1750-1760), totuşi strădania pe tărîm tipografic a însumat mai multe tipărituri în limba română.[16] Privită prin prisma veacului al XVIII-lea cînd întreaga literatură în

---

16. Acestea sînt: 1) „*Liturghie* a Sfîntului Ioan Zlataust. Cu mila lui Dumnezeu acum întîi tipărită în tipografia Sfintei Episcopii Rădăuţului. În zilele prea Luminatului Domn Io Ioan Nicolae Voevod Mavrocordat cu blagoslovenia Prea Sfinţitului Kir Nichifor Mitropolitul a toată Moldova. Cu osteneala şi toată cheltuiala a iubitorului de Dumnezeu Kir Iacob Episcopulu Rădăuţului. Fiind întruparea lui Hristos 1745. Şi s-au tipărit... Irimii tipograful". 2) „*Adunare de rugăciuni.* Acum întîi tipărită, în zilele prea înălţatului Domn Ioan Constandin M. P. B. Cu blagoslovenia Prea Sfinţitului Mitropolit Chiriu Chir Iacov. Cu cheltuiala dumisale Ştefan Bosie Cămăraş de izvoade de Duca Sotiriovici tipograful de la Tasos. În anul (7259) 1751". 3) „*Sinopsis,* adică adunarea a celor şapte Taini şi a celor şapte Laude ai Sfintei Biserici şi canoane din Sfînta Pavilă ce sînt trebuincioase la Taina duhovniciei. Ce s-au tipărit acum întîiu cu cheltuiala a Prea Sfinţitului Kiriu Kir Iacov, Mitropolit a toată Moldova. În zilele prea Luminatului şi Prea Înălţatului Domn Io Constantin Mihail Racoviţă Voevoda de Duca Sotiriovici tipograful de la Tasos în Iaşi (7259) 1751". 4) „*Târnosanie* Ce s-au scos de pre elinie în limba românească cu toată osîrdia şi cheltuiala Prea Sfinţitului Kiriu Kir Iacob Mitropolit a toată Moldova. În zilele prea înălţatului Domnului nostru Io Constantin Mihail Racoviţă Voevod de Duca Sotiriovici tipograful de la Tasos întru a sa tipografie, anul (7260) 1752". (Se păstrează la M-rea Putna, cu nr. inv. 493). 5) „*Penticostarion* ce are întru sine slujba ce i să cuvine. Care acum întîi s-au tipărit. În zilele prea înălţatului Domn Io Constantin Mihai Racoviţă Voevod. Cu blagoslovenia şi cu cheltuiala Prea Sfinţitului Mitropolit a toată Moldo-Vlahia Kir Iacob, în oraşul Iaşilor. La anul (7261) 1753. De cucernicul între diaconi Ioan Simeonovici tipograf ardelean". (Se păstrează la M-rea Putna, cu nr. inv. 479). 6) „*Evhologhion adică Molitvenic.* Acum într-acestaşi chip tipărit, în zilele prea luminatului şi înălţatului Domnului nostru Ioan Matei Ghica Voevod. Cu blagoslovenia şi cu toată cheltuiala preosfinţitului Mitropolit al Moldovei Kyr Iacob. În sfînta Mitropolie în Iaşi, la anii de la Hr. 1754. De cucernicul între diaconi Ioan Simionovici tipograful ardelean". 7) „*Antologhion ce să zice Floarea cuvintelor.* Care cuprinde întru sine toată slujba Praznicelor Dumnezeieşti şi a tuturor sfinţilor preste tot anul. Acum tipărită în zilele prea Luminatului prea Înălţatului Domnului nostru Io Matei Ghica Voevod. Cu blagoslovenia şi cu toată cheltuiala prea Sfinţitului Mitropolit a toată Moldo-Vlahia Kyriu Kir Iacov. Întru a sa de nou tipografie în Sfînta Mitro-

graiul ţării era mesajul de biruinţă al capacităţii creatoare a românilor de pretutindeni de a da expresie conştiinţei comunităţii de neam, de credinţă, de obîrşie şi de viaţă necurmată pe toate plaiurile străbune, de limbă şi de datini, ne dăm seama şi mai clar de rolul mare al Mitropolitului Iacob Putneanul, în promovarea acestora.

Aşadar, «marea sa iubire de cultură theologicească» [17] o întruchipează nu numai în aşezămintele de răspîndire a acesteia — mănăstiri, tipografii şi şcoli de rang academic [18] —, ci şi în tipărirea unor cărţi de învăţătură, ca să nu ducă lipsă de «lumina cunoştinţei», în misiunea lor preoţească, slujitorii Altarului, chemaţi să lucreze «pentru dragostea lui Hristos, pentru binele Bisericii, pentru folosul creştinilor şi pentru cinstea lor». [19]

Nutrind adînc ideea comunităţii de neam, grijuliul ierarh aşează drept prefaţă la *«Adunarea celor şapte Taine»,* Iaşi, 1751 sub titlul: *Cartea Păstorului către preoţi,* precuvîntarea tipăriturii Mitropolitului Antim Ivireanul «Invăţături bisericeşti» retipărită la Bucureşti în anul 1741. Se vede că chipul şi lucrarea Mitropolitului Ungro-Vlahiei, arta, cultura şi faima pătimirii acestuia pentru Ortodoxie şi Patrie s-au întipărit în sufletul cititorilor din ţinuturile Moldovei. Şi nu numai acestea l-au determinat a-l omagia astfel pe ierarhul Ţării Româneşti, ci mai vîrtos adevărul trăit şi simţit de toţi românii, din îndepărtatele vremi că *«sîntem toţi de o limbă şi de o lege».* [20] Limpezimea gîndirii teologice şi puterea

---

polie în Iaşi, la anii de la Adam (7263), 1754. Grigorie şi Sandul, tipografi". (Se păstrează la M-rea Putna, cu nr. inv. 533). 8) *Bucvar* sau începere de învăţătură celor ce vor să înveţe cu slove slovenesti, ce s-au tipărit acum întîi cu porunca Preaosfinţitului Mitropolit al Moldovei Kir Iacov. În Sfînta Mitropolie în Iaşi, anul (7263) 1755". 9) „*Carte de duhovnicie.* Iaşi, 1755" (păstrată la Mănăstirea Putna, nr. inv. 137). 10) „*Apostol* care acum întîi s-au tipărit întru acestaşi chip. În zilele prea înălţatului Domn Io Constantin Mihail Cehan Racoviţă Voevod, întru a doua domnie Măriei sale. Cu osîrdia şi cu toată cheltuiala preosfinţitului Mitropolit al Moldovei Kir Iacov. Întru a sa tipografie, în sfînta Mitropolie, în Iaşi, în anii de la Adam 7264, iară de la naşterea lui Hristos 1756". 11) „*Sinopsis,* adică Adunare de multe învăţături, care acum întîi s-au tipărit întru acestaşi chip, în zilele prea înălţatului domnului nostru Io Scarlat Ghica Voevod. Cu osteneala şi toată cheltuiala a preaosfinţitului Mitropolit al Moldaviei Kir Iacov. Întru a sa tipografie în Sfînta Mitropolie în Iaşi, în anii de la zidirea lumii 7267, iară de la naşterea lui Hristos 1757. S-au tipărit de Grigorie Stanovici tipograf şi s-au diortosit de Evloghie monah". 12) „*Psaltire*", Iaşi, 1757. 13) „*Pomelnicul Sf. Mănăstiri Putna*", nr. inv. 9. 14) „*Despre lemnul Sfintei Cruci*", Iaşi, 1759. 15) „*Liturghie* care acum întîi s-au tipărit întru acestaşi chip în zilele prea înălţatului Domn Io Ioan Teodor Voevod. Cu osîrdia şi cu toată cheltuiala preaosfinţitului Mitropolit al Moldovei Kir Iacov, întru a sa tipografie, în Iaşi, la anul de la Adam 7267 (1759), s-au tipărit de Grigorie tipograful". 16) „*Pomelnicul Mitropoliţilor Moldovei.* 17) „*Vieţile Sfinţilor*" 1760, „cu toată cheltuiala Mitropolitului Iacov", pe lunile martie, aprilie, mai, septembrie octombrie şi noiembrie. Manuscrise păstrate la Mănăstirea Putna, cu nr. inv. 20, 80, 11, 29, 12 şi 79.

17. Vartolomeu Măzăreanul, *op. cit. Proloage* „cu blagoslovenia Preaosfinţitului Arhiepiscop şi Mitropolit Sucevei şi a toată Moldova Kirio Kir Iacob", două volume pe lunile martie, aprilie, mai, cu nr. inv. 19 şi septembrie, octombrie şi noiembrie cu nr. inv. 14.

18. Pr. prof. P. Rezuş, *Din istoria învăţămîntului teologic din Moldova de Nord. Şcoala duhovnicească de la Putna,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXVII (1961), nr. 1-2, p. 18-22.

19. I. Bianu şi Nerva Hodoş, *op. cit.*

20. Şt. Ştefănescu, *Ştiri noi cu privire la domnia lui Mihai Viteazul,* în „Studii şi Materiale de Istorie medie" vol. V, Ed. Academiei R. P. Ro-

de convingere întru sporirea zelului pastoral se puteau afla mai potrivite pentru preoţii care slujeau acelaşi popor român, aceleaşi rînduieli tradiţionale şi, avînd de îndreptat, la nevoie, aceleaşi lipsuri. Care dintre preoţii săi nu înţelegeau îndemnurile părinteşti amintindu-le de răspunderea lor «la înfricoşata şi straşnica judecată a lui Hristos, căci eu v-am învăţat cîte sînt trebuincioase şi de folos şi mi-am făcut datoria, după cum zice Hristos la Ioan în 15 capete».[21]

Ierarh luminat, Mitropolitul Iacob nu se limitează doar la a săvîrşi faptă de tipograf. El însoţeşte cărţile de cult cu lămuritoare şi frumoase predoslovii. Cugetul său se înalţă ca vulturul la înălţimile Sfintei Teologii şi din azurul cel mai presus de fire al Dumnezeirii îmbrăţişează întreaga fire în care omul este aşezat să devină şi să fie coroană a ei. «*Vrednicia a toată fapta bună arată şi vrednicia celui ce se ţine de ea*», îşi începe Mitropolitul Iacob predoslovia la *Penticostar*, iar mîntuirea fiilor duhovniceşti o prea mare dobîndă o socoteşte. Toate cele vremelnice, cele văzute — nu totdeauna bune pentru om — dobîndesc preţ valoros prin suflet. «Iar pentru cele netrupeşti, precum este nemuritorul suflet, şi pentru nevăzutele bunătăţi ce sînt făgăduite nouă, se cade toată grija a depune pentru aceste; că Dumnezeu ne-a zidit pe noi ca să ne bucurăm de Dînsul, iar carele nu va socoti cum că este făcut pentru Dumnezeu îşi pierde fericirea sa şi se păgubeşte pe sine». Spre a-i convinge pe cititori, autorul apelează la adevărurile zidirii dumnezeieşti, la îndemîna tuturor, continuînd: «Că cel ce-şi închide ochii săi ca să nu vază lumina şi să împiedică şi-şi pierde calea şi-şi cîştigă lui-i-şi periciune. Pentru că fieştecare bine este făcut de la Dumnezeu pentru oarecare săvîrşit, precum este focul ca să încălzească, soarele să lumineze şi altele aşişderea: că soarele de n-ar lumina ce-ar fi? Aşişderea şi omul, care s-a făcut pentru Dumnezeu, de nu se va osteni ca să cîştige acel mai adevărat săvîrşit pentru care s-au zidit, adică pe Dumnezeu, în deşert şi fără nici un folos se osteneşte».[22]

Cu o asemenea gîndire, urmaşul lui Dosoftei de la mijlocul veacului al XVIII-lea atinge culmi şi de valoroasă literatură bisericească, dar şi culmi de expresie umanistă. El caută să trezească la viaţă cele mai înalte însuşiri ale fiinţei umane, acele energii permanente care să-l aşeze pe om în miezul preocupărilor, în stare de a lumina prin virtute şi demnitate, precum soarele împlineşte acest rol în natură.

Dealtfel, firul gîndului ierarhului moldovean se află turnat în fraze şi forme literare, care îl arată ca pe un vîslaş iscusit al limbii române literare. *Antologhionul* este numit de ostenitorul şi jertfi-

---

mâne, Bucureşti, 1962, p. 188. „Ideea revine cu insistenţă şi într-o altă scrisoare, din 5 februarie 1599, de data aceasta adresată de boierii munteni din ţară către cei ce se aflau pribegi în Moldova. Din nou sînt invocate argumentele de unitate românească: „Pentru că sîntem toţi de o singură credinţă şi de o singură limbă cu moldovenii". Vezi şi P. P. Panaitescu, *Problema unificării politice a ţărilor române în epoca feudală,* în „Studii privind Unirea Principatelor", Ed. Academiei R. P. Române, Bucureşti, 1960, p. 61; Cf. Matei D. Vlad. *Din lupta poporului român pentru unitate politică în Evul Mediu,* în «Anale de Istorie», XXIV (1978), nr. 3, p. 71.

21. *Sinopsis,* Iaşi, 1751, *Prefaţă*, foaia 2; Exemplarul se află la Arhivele Statului din Iaşi, nr. 151 (8112); Cf. I. Bianu şi Nerva Hodoş, *op. cit.*, p. 119-120.

22. I. Bianu şi Nerva Hodoş, *op. cit.*, p. 123-124.

torul tipăriturii acestei foarte necesare cărţi de slujbă pentru strană, atrăgător şi poetic: «*Floarea cuvintelor*». Legat de faima duhovnicească între credincioşii din Bucovina şi Transilvania a Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava, rînduieşte a se tipări în «Floarea cuvintelor» slujba Mucenicului adus din Cetatea Albă de evlaviosul voievod Alexandru cel Bun, drept semn al afirmării sale ca domnitor de sine stătător al Ţării Moldovei. Spre a îndestula setea de cunoaştere a istoriei şi a vitregiilor abătute asupra poporului român, adaugă: «*Inştiinţare pentru moaştele Sfîntului şi marelui Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava, cu ce pricină s-a luat de la Moldova şi la această vreme unde se află*», ştiind bine că «*Antologhionul*» este una din cărţile cele mai trebuincioase cultului bisericesc. Cuprinzînd imnele şi cîntările străvechi ale Ortodoxiei folosite la slujbele de la praznicile împărăteşti şi de peste săptămînă de pe întreg anul bisericesc, această carte a fost de totdeauna dintre cele mai cerute, mai nelipsite din viaţa slujitorilor altarelor noastre străbune. In ea se află turnat ca inspiraţie dumnezeiască, poezie şi artă melodică, tot ceea ce marii trăitori ai adevărurilor mîntuitoare, imnografi şi aghiografi, ne-au lăsat ca pe o moştenire scumpă. Era firesc, ca în veacul în care ne aflăm — ca şi în cele anterioare — această carte să facă parte, ca şi altele, din «necesarul didactic» al unei şcoli de mănăstire sau de curte. Căutat pentru adevărurile dreptei credinţe, pentru desfătarea sufletului credincios şi pentru înălţarea lui pînă la frumuseţile de exprimare poetică fără asemănare, *Antologhionul* circula mult. Hărăzit în principiu stranei, el se afla de aceea în bibliotecile cărturarilor, pe masa de lectură a fiilor voievozilor şi nu lipsea — ca şi Ceaslovul şi Psaltirea — din căminele românilor, astîmpărîndu-şi din paginile lor îngălbenite de vreme, pe lîngă setea de credinţă şi năduful lor după libertate, dreptate şi o viaţă mai bună. Aria de circulaţie a unei astfel de cărţi era nespus de mare. Aşa cum se ştie nimic nu putea opri trecerea şi răspîndirea slovei româneşti atît de necesară în toate cele trei ţări româneşti.

In prefaţa *Antologhionului* din 1755, Mitropolitul Iacob se arată pe deplin convins de aceste adevăruri. Dedicînd lucrarea domnitorului Matei Ghica Voievod, el intitulează semnificativ prefaţa «*Sufleteşti trude*», vibrînd în puţinele pagini atît ca distins teolog, cît şi ca înflăcărat patriot. Insăşi destinaţia acestei noi lucrări învederează fineţea cugetului ierarhului moldovean, menită să depăşească trebuinţele de strană, o destinaţie cuprinzătoare cît neamul însuşi. S-a ostenit şi cu toată cheltuiala sa — ca toate celelalte — a dat-o la iveală întru a sa din nou tipografie «*spre lauda şi înălţarea neamului creştinesc*».[23] Se ştie limpede că expresia «*neam creştinesc*» în înţelesul veacurilor de luptă cu puterea otomană, ca şi cu cea habsburgică, pentru păstrarea fiinţei naţionale, era una cu «*neamul românesc*» sau «*naţia românească*».[23 bis.] Şi aceasta însemna că *Antologhionul* se îndreapta către toată suflarea românească ai cărei fii

---

23. *Ibidem*, p. 130.

23 bis. I. Coja, *Conştiinţa latinităţii — Factor al luptei pentru neatîrnare*, în „Omagiu lui Iosif Constantin Drăgan", Editrice, Nagard, vol. I, 1977, p. 140.

erau dornici să citească, să înveţe şi să cînte slujba ortodoxă în limba strămoşilor lor de la un capăt la altul.

Înfăţişînd binefacerile rugăciunii, ierarhul şi literatul Iacob ia cu dărnicie imagini din natură în stilul limpede şi curgător al vorbirii de toate zilele. «De vreme ce precum acele cu ruşaţă înfrumuseţate arzătoare şi strălucitoare zori, cînd slobod înaintea lor razele soarelui cele luminoase, împrăştiază şi risipesc toată fumegarea întunerecului şi cu strălucire luminează toată faţa pămîntului şi o creşte şi frumos înverzeşte, aşa şi dumnezeiasca rugăciune, aducînd lumina lui Hristos în sufletele noastre şi risipind dintru dînsul negura ce-l vatămă pe el, îl face mai apoi cu mult mai luminat decît soarele, căci aevea ştiut este că cel ce voroveşte cu Dumnezeu iaste mai sus de moarte şi de stricăciune».[24]

Şi cu asemenea imagini, autorul acestei deosebit de frumoase predoslovii poartă cititorul prin înţelepciunea şi adevărul Vechiului şi Noului Testament, punîndu-i în faţă, spre proprie judecată, exemple şi îndemnuri cu pecete harică şi apostolică, pînă ajunge să zugrăvească misiunea preotului, «sfinţit jertfitor ca organ ale celei mai de aproape rugăciuni către Dumnezeu. Care preot, continuă firul gîndului autorul, sau să zic: dumnezeiescul jertfitor ca din partea norodului lui şi ca un următor al lui Hristos şi moştenitor al apostoleştii vrednicii pogoară din ceriu, nu mană putredă şi vremelnică, ci pe Insuşi Fiul lui Dumnezeu pentru milostivire întrupat». Conţinutul *Antologhionului* îşi are izvorul în Biblie, tălmăceşte ierarhul teolog, spre a îndrepta părerile curente în veacurile de după Reformă, în legătură cu valoarea Tradiţiei în Biserică. Aceasta, zice el, «ca o albină neobositoare, adunînd din cea veche şi din cea nouă scriptură cele mai mirositoare flori ale dumnezeieştilor cuvinte, au alcătuit dulci cîntări de seară şi de dimineaţă, spre mărirea şi lauda Celui în Trei proslăvit Dumnezeu». *Antologhionul* este, după descrierea autorului, spre a fi reţinut termenul şi de cei neobişnuiţi cu terminologia liturgică, «ca o înflorită adunare din livezile sfintelor scripturi, rînduit de sfintele soboare a fi una din cărţile sfintei Beserici cele rînduite spre slujba şi lauda şi buna rînduiala ei».[25]

Rîvnă pentru răspîndirea şi binefacerea cărţii pe înţelesul poporului

Cartea de slujbă este hărăzită în acest secol şi unui scop didactic, folosindu-se în şcolile de pregătire a viitorilor preoţi şi chiar în celelalte şcoli. Acest lucru este clar evidenţiat de Mitropolitul Iacob, care scrie: «De vreme ce obiceiu iaste ca politiceştile stăpîniri a pedepsi şi a învăţa pe supuşii lor pre tot felul de dregătorie şi învăţătură şi a-i face a creşte bine împodobiţi cu chibzuitoare bune fapte, ca la desăvîrşită vîrstă să se poată chivernisi nu numai pe sine şi pe toată politiia, mai cu asupră datoare este Ierarhia Bisericii lui Hristos să-i înveţe pe ai săi, adică pe preoţi, cu creşti-

---

24. *Ibidem*, p. 128.
25. *Ibidem*, p. 129.

neşti fapte bune şi învăţături, pentru ca să poată chivernisi nu numai pe sine-şi, ci şi pe însăşi Biserica Lui în vremea cînd vor veni ei în stepenea Preoţiei».[26]

Felul în care Iacob Putneanul stăruie asupra multiplelor folosinţe ale *Antologhionului* atît în cult, cît şi în învăţămîntul pentru formarea preoţilor, îl arată stăpînit de o înaltă conştiinţă arhierească şi românească în aceeaşi măsură. Cunoscînd cît de mult foloseşte scrisul pe înţelesul celor mulţi «neîntrarmaţi cu trebuincioasele armii, care arme sînt sau închipuiesc cărţile cetaniei», el face constatarea că acestea «*foarte se împuţinase şi încă şi cîte era în altă limbă tipărită, cît în ţara noastră citeţii nu înţelegea ce citesc*».[27] Este deosebit de interesantă această mărturisire a unui ierarh care a avut privilegiul de a fi studiat în chiliile unei mănăstiri cu renume istoric şi cultural, de a fi fost apropiat de un mitropolit de talia lui Antonie, de a fi cunoscut de aproape viaţa bisericească şi nivelul cultural din Ţara de Sus, ca Episcop al Rădăuţilor, eparhie care se întindea peste ţinuturile Hotinului, vecină cu nordul Transilvaniei. La Rădăuţi a trebuit să folosească limba slavonă pentru cărţile de slujbă, limitînd limba română la redarea îndrumărilor tipiconale aşa cum dealtfel era uzul înainte. Iar peste cîţiva ani «în arhipăstorescul scaun smerenia noastră aflîndu-se din darul lui Dumnezeu», ierarhul patriot repetă o constatare făcută de mulţi «că în ţara noastră citesc», adică pe cele «tipărite în alte limbi». Intr-un timp foarte scurt, prin urmare, după perioada prezenţei limbii slavone în Biserică şi cancelariile oficiale, nici slujitorii bisericeşti care o învăţaseră nu mai ştiau nici să o citească cel puţin. Se reţine, astfel, un mare adevăr că limba slavonă n-a pătruns dincolo de strană sau acte de protocol, chiar din veacurile de dinainte. Poporul avînd limba lui, moştenită din străbuni, n-a avut nevoie nici să înveţe şi nici să scrie slavoneşte, pe care niciodată n-a socotit-o a fi limba sa, în care să se exprime graiul dulce părintesc.

Dealtfel, sînt numeroase mărturiile în acest sens. Nu numai tipografii şi editorii făceau asemenea constatări, îndreptăţind cartea pe limba poporului, ca diaconul Coresi, Mitropolitul Simeon Ştefan şi alţii, ci şi unii străini dau încredinţări de mare preţ de existenţa limbii române în secolul al XVI-lea în cult. Cercetători eruditi citează, drept exemplificare, scrisoarea datată a fi din secolul al XVI-lea a pastorului sas Adalberth Wurmloch din Bistriţa, adresată unui prieten din Breslau, relatîndu-i că preoţii români «explicau» Evanghelia în limba română, după ce o citeau în slavonă, pe care mirenii nu o înţelegeau.[28]

Din rodnica strădanie tipografică a Mitropolitului Iacob Putneanul se vede clar cît de întins era orizontul preocupărilor sale în a da slujitorilor altarelor şi «altor pravoslavnici şi iubitori de Dumnezeu cetitori» povăţuiri şi îndemnuri spre «a cinsti cu fapte vrednice numele preoţesc, de la care să poată lua şi acei de rînd bună

---

26. *Ibidem.*
27. *Ibidem.*
28. N. Iorga, *Istoria literaturii româneşti. Introducere sintetică.* Ed. Minerva, Bucureşti, 1977, p. 39; Vezi şi Matei D. Vlad, *op. cit.*, p. 65.

pildă de învăţătură». *«Adunarea de multe învăţături»* Iaşi, 1756, împlineşte această purtare de grijă a ierarhului, stăpînit neîncetat de dorinţa scumpă Bisericii, aceea de a oferi hrană duhovnicească păstoriţilor săi, spre a-i înălţa pe treptele virtuţilor.

Cărturar cu formaţie temeinică, Mitropolitul Iacob adaugă buchetului de învăţături din *«Sinopsis»* şi această *«Cerească Floare»*, cu titlul atrăgător prin această măiastră îmbinare de cuvinte, menită să deschidă interesul cititorului spre cuprinsul ei folositor. Pentru întocmirea şi tipărirea ei, «mult s-a ostenit», destăinuie însuşi autorul, *«răsădindu-o întru acest pămînt al nostru»*. De bună seamă, lasă să se înţeleagă cît de mult acest fiu al Rădăuţiului, ajuns în jilţul de arhipăstorire a credincioşilor de pe plaiurile Moldovei şi Bucovinei, a rămas înrădăcinat în pămîntul străbun, cu toate frumuseţile lui. In *«acest pămînt al nostru»* atît de prielnic creşterii şi înmulţirii tuturor florilor sufleteşti ale poporului nostru — credinţă, datini, port, artă, omenie şi aspiraţii — a voit să sădească şi această «folositoare săditură care cu mirosul ei cel prea scump, veselind sufletul nostru, nădăjduim întru Dumnezeu că cu cel prea bun rodul ei de învăţătură mai mult va îndulci ştiinţa şi priceperea voastră *care pînă acum nici s-au mai sădit nici n-au mai crescut în grădina aceasta»*.[29] Intreaga predoslovie este bogată în imagini luate din mediul înconjurător, comparaţii şi asemănări variate înşirate ca nişte mărgăritare pe firul gîndului limpede şi convigător al autorului. Spre a sublinia valoarea *«Învăţăturilor»*, el spune că osteneala sădirii acestei Flori, *«întîi acum s-a scos prin tălmăcire de pe altă limbă»*.

Rezultă că se continuă şi munca de traducere din cele mai necesare lucrări de teologie practică pentru îmbogăţirea cea de obşte a cunoştinţelor cerute de slujitorii altarelor şi de dreptmăritorii creştini. Pătruns de conştiinţa unui adevărat păstor de suflete, autorul prefeţei acestei importante lucrări pune la inimă preoţilor săi ca «celelalte învăţături, ce sînt de obşte să se citească de-a pururea din sfintele biserici întru auzul tuturor». Fiind de o mare valoare pentru îmbunătăţirea vieţii credincioşilor, învăţăturile se cuvin a fi citite cu oarecare metodă pedagogică. «Şi fiindcă sînt multe nu se vor putea toate deodată a se ceti», lămureşte prevăzător mitropolitul, «şi de unde veţi lăsa odată să începeţi altădată; şi sfîrşindu-le, iară să le începeţi dintîi, că doară s-ar putea desvăţa şi de tot a se părăsi de acele obiceiuri rele şi vechi închipuiri a celor de demult închinători la idoli».[30]

Legătura de inimă, de gînd şi de slujire a neamului

Din fragedă copilărie, intrînd şi vieţuind în mănăstire, Mitropolitul Iacob a putut să dobîndească printre multele cunoştinţe şi reguli de permanentă valoare pentru viaţa bisericească, îndatorirea pe care o are un întîistătător al dumnezeiescului Aşezămînt de a

---

29. *Adunare de multe învăţături*, Iaşi, 1756, Cf. I. Bianu şi Nerva Hodoş, *op. cit.*, p. 140.
30. *Ibidem.*

pune la îndemîna tuturor cartea de slujbă şi de învăţătură. Iar ierarhul Bisericii moldovene a 'prisosit întru aceasta. De aici desprindem că el era şi un bun teolog şi consecvent trăitor al adevărurilor de credinţă.

In Ortodoxie, şi mai cu seamă în Biserica noastră, Tradiţia este tot atît de importantă ca şi Sfînta Scriptură, ca izvor mîntuitor de credinţă şi viaţă. După cum se ştie, Tradiţia nu a frînat dezvoltarea şi progresul Bisericii, ci dimpotrivă. Păstrarea frumuseţilor ei în cult şi datini i-a îmbogăţit Bisericii formele de manifestare, a apropiat-o de popor şi de năzuinţele lui. Păstrînd cu sfinţenie tezaurul de credinţă, acelaşi pentru toate Bisericile Ortodoxe locale, ramuri vii ale Ortodoxiei ecumenice, Biserica noastră strămoşească şi-a aflat un izvor nesecat de strădanii pentru a-şi aduce ofranda ei dumnezeiască şi pe acest tărîm. Acest adevăr l-au ştiut şi i-au dat viaţă de-a lungul istoriei ierarhii şi slujitorii Ortodoxiei româneşti, din timpurile cele mai îndepărtate. In lumina acestui adevăr, ei se identificau cu viaţa poporului român, se făceau părtaşi frămîntărilor, zbuciumului şi năzuinţelor lui şi trăiau cu el momentele de înălţare şi de biruinţă.

Prin tipărirea unui număr mare de cărţi în graiul străbun şi prin conţinutul lor, Mitropolitul Iacob Putneanul continuă şi prelungeşte în istorie difuzarea unor adevăruri de credinţă ortodoxă şi a unor tradiţii scumpe poporului român, legate de felul său propriu de vieţuire creştină. Aceleaşi pe toate ţinuturile româneşti, rînduielile bisericeşti sau învăţăturile în limba maternă se răspîndeau pînă departe dincolo de munţi, în Transilvania. Prezenţa manuscriselor sau a Cazaniei Mitropolitului Varlaam din teascurile de la Trei Ierarhi în părţile Oradiei şi Aradului adevereşte cît de adîncă şi de trainică era legătura între fiii aceleiaşi Biserici şi aceluiaşi neam. Ca şi în secolele de dinainte, şi în cel de al XVIII-lea, unitatea spirituală a tuturor fiilor poporului român era deosebit de puternică. Se vede din felul în care ei au luptat pentru păstrarea fiinţei naţionale, în faţa presiunii habsburgice de a o frînge prin uniaţie.

Ierarhul patriot nu putea fi străin de rana de la 1700 şi de primejdia urmărilor ei pentru unitatea sufletească a românilor din Transilvania. Trăia durerea fraţilor de dincolo de munţi, lupta lor dîrză pentru apărarea credinţei strămoşeşti şi a unităţii de neam, deoarece părăsirea făgaşului Ortodoxiei ducea la deznaţionalizare, aşa cum mărturisesc documentele vremii şi «cum au demonstrat în lucrările lor corifeii şcolii ardelene».[31]

Spre a se întipări cît mai adînc valoarea credinţei părinţilor noştri, a Bisericii pe care ei au slujit-o din neam în neam, vechimea organizării ei, şi prin aceasta şi a poporului român, Mitropolitul Iacob se adînceşte în timpurile străvechi pline de faimă românească, timpuri luminoase prin chipurile voievozilor şi mitropoliţilor bătrînelor noastre plaiuri. *„Primul Pomelnic al fericiţilor şi pururea pomeniţilor ctitori ai Sfintei Mitropolii a Ţării Moldovei şi pentru Prea Sfinţiţii răposaţi mitropoliţi care au păstorit această de Dumnezeu păzită Ţară creştinească»*[32] vine să tălmă-

---

31. I. Lungu, *op. cit.*, p. 100; Vezi şi Matei D. Vlad, *op. cit.*, p. 76.
32. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. LII.

cească acest adevăr printr-o altă lucrare de mare valoare. Prin această nouă statornicire, pentru prima dată în viaţa Mitropoliei Moldovei şi Sucevei cu reşedinţa în Iaşi, Iacob Putneanul arată preţuirea şi veneraţia sa pentru voievozii români, ctitori de ţară şi de datini sfinte, şi pentru înaintaşii din jilţul mitropolitan. «*Dintru multă cercare şi întrebare*» prin filele letopiseţelor, prin cronicele şi documentele vremii, el însuşi a «*tocmit şi aşezat*» pomelnicul. Nobilă şi trainică legătură de inimă, de gînd şi de slujire a izbutit să ne lase acest ierarh, cu acele chipuri atît de scumpe prin vrednicíile lor. Deşi pe alocuri apar inexactităţi — inerente unei lucrări de început — meritul său este deosebit de valoros, aducînd o contribuţie de seamă pe tărîmul documentării vieţii româneşti din veacurile anterioare, atît de zbuciumate. Nu putea fi altfel, deoarece şirul de ctitori şi înaintaşi a fost întocmit din documentele aflate la Mitropolie, scris de «smeritul şi nevrednicul între călugări, adevărat fiu şi credincios slujitor sfintei Biserici a Răsăritului, Nathanail ieromonah».[33]

Animat de respect pentru trecutul bogat, pentru înfăptuirile fiecăruia din ierarhii rînduiţi în «*Sinodic*», Mitropolitul Moldovei şi Sucevei îndreaptă «*Cuvînt către Preasfinţiţii Mitropoliţi, carii cu alegerea Sfîntului Duh vor fi în urma noastră*».[34] In această lungă şi deosebit de bogată în idei scrisoare, înaltul ierarh revarsă din izvorul conştiinţei sale de arhiereu al lui Hristos, simţire şi duh implorînd «pe cei iubiţi ai mei întru Hristos fraţi arhierei să nu uite nici să se greşească vreuna din cele ce am aşezat mai sus după porunca canoanelor bine am rînduit».[35]

Cunoscută şi practicată în Biserica Ortodoxă de-a lungul veacurilor, pomenirea ctitorilor are dintru început, pe lîngă valoare liturgică şi o însemnătate de document. Este, îndeobşte, cunoscută valoarea istorică a pomelnicelor păstrate în ctitoriile voievodale ale ţărilor române. Ele au constituit mărturii grăitoare ale evoluţiei culturale şi sociale a poporului nostru, ale luptelor pline de jertfe pentru neatîrnare şi libertate naţională. In această privinţă sînt grăitoare opiniile unor istorici în legătură cu trecerea la credinţa apuseană a urmaşului lui Bogdan la tronul Moldovei, voievodul Laţcu, silit de «raţiuni politice şi numai de formă» să facă pasul în preajma anului 1372. Spre a se întări adevărul că voievodul Laţcu «a rămas ortodox pînă la moarte» se invocă şi faptul că el «a vrut să fie îngropat la Rădăuţi» alături de ceilalţi voievozi români, precum şi mărturiile «cronicilor şi pomelnicelor noastre vechi» care au păstrat numele său în rînd cu toţi înaintaşii săi.[36]

Ca fiu al plaiurilor moldovene din Ţara de Sus şi ca fiu al sanctuarului de la Putna, întîistătătorul Bisericii din Ţara Moldovei avea izvoare îmbelşugate spre a continua, în acest chip, înscrierea în sfînta carte a neamului a acelor nume care l-au slujit cu credinţă, dăruire şi jertfă.[37] La fiecare slujbă numele voievozilor, cti-

---

33. *Ibidem*, p. L. 34. *Ibidem*, p. LI-LIV. 35. *Ibidem*, p. 25.

36. Gh. I. Moisescu, *Catolicismul în Moldova pînă la sfîrşitul secolului al XIV-lea*, Bucureşti, 1942, p. 80.

37. *Pomelnicul triptic*, nr. inv. 421, este păstrat la Mănăstirea Vatra Moldoviţei; *Pomelnicul Mănăstirii Putna*, nr. inv. 9, păstrat la M-rea Putna; *Pomelnicul Sihăstriei Putnii*, nr. inv. 25, păstrat la M-rea Putna.

tori de ţară şi de cultură, ierarhi plini de zel şi jertfitori pentru binele poporului şi slava neamului sînt pomeniţi, ca fiecare fiu al Bisericii strămoşeşti să poarte în suflet chipul vredniciilor lor.

Mitropolitul Iacob Putneanul convinge prin invocarea temeiurilor biblice ale pomenirilor la dumnezeiasca Liturghie şi la soroacele rînduite în acest scop şi mişcă prin amintirea eroismului înaintaşilor, «luminaţi domni şi Preasfinţiţi arhierei, care au fost mitropoliţi şi duhovniceşti părinţi ai acestei ţări, care mult s-au trudit în Patria lor». Şi prin această întocmire, se dovedeşte a fi un statornic slujitor al Ortodoxiei şi mare iubitor de Patrie şi îndatoritor pentru jertfa adusă pe altarul ei de toţi cei ce au apărat-o cu preţul vieţii lor. Căci rînduiala pomenirii ctitorilor şi în auzul credincioşilor constituie una din frumuseţile Liturghiilor bizantine păstrate şi înfrumuseţate de fiii Bisericii Ortodoxe Române. In adevăr, pe cine nu mişcă auzind numele atît de slăvite ca cele ale lui Alexandru cel Bun, Bogdan Voievod, Ştefan cel Mare, Vlaicu Vodă sau Mircea cel Bătrîn ? Sînt clipele de deplină comuniune cu întreg neamul, clipe de înălţare şi de pilduire luminoasă pentru toţi. Statornicită de Sfînta Biserică — aşa cum precizează acest grijuliu ierarh — pomenirea înaintaşilor s-a păstrat de-a lungul veacurilor ca «*datină sfîntă*» proprie Bisericii Ortodoxe Române, îndeplinindu-se pretutindeni cu evlavia specifică obştei noastre dreptmăritoare. Iar în vremurile cînd soarta nemiloasă a românilor ortodocşi din ţinuturile supuse unor puteri străine de neamul şi credinţa lor, fiind siliţi să se abată de la «*Legea românească*», această «*datină sfîntă*» de pomenire a moşilor şi strămoşilor constituie pentru ei încă o notă de distincţie, pe lîngă atîtea altele, cu care ei îşi apărau din răsputeri fiinţa naţională. Din conştiinţă nimeni nu poate smulge fiinţa, neamul cu istoria, cu vechimea lui şi leagănul său nemuritor. Iar acest glas al conştiinţei de neam a evlaviosului mitropolit se face, astfel, auzit asemenea unui mesaj de dincolo de ani. Pe lespedea de marmură, aşezată la Proscomidia din catedrala mitropolitană, sînt înscrise spre veşnică pomenire numele fericiţilor adormiţi întru Domnul ierarhi care au păstorit de Dumnezeu păzita Mitropolie a Moldovei şi Sucevei, începînd cu cel ce a fost începătorul autonomiei bisericeşti din întreaga Ţară a Moldovei, Iosif Muşat, cel din «neamul moldovenilor».[38]

Limba română, armă de cultură pentru închegarea comunităţii poporului român şi înălţarea lui prin «lumina cărţii» spre libertate şi independenţă

Strădaniile acestui vrednic ierarh, reţinute în parte în paginile scrisului nostru bisericesc şi literar, erau rodul chemărilor arzătoare ale vremurilor, pe care Biserica moldoveană şi poporul le străbăteau atunci. Ele erau, în aceeaşi măsură, răspunsul dat cerinţelor

38. N. Iorga, *Istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea*, vol. II, Bucureşti, 1969, p. 432: „E foarte probabil că însemnări analistice, ca şi pomelnice redactate cu îngrijire, au fost scrise întîi supt influenţa acelui mitropolit, care puse bazele noii biserici moldovene, Iosif, şi el un moldovean".

acestui secol, nu numai pe tărîmul bisericesc, deosebit de valoros pentru continuarea avîntului tipăriturilor din centrele tipografice cunoscute dinainte, ci şi pe tărîmul culturii în general prin numeroasele opere date la lumină în acea vreme. Pe bună dreptate s-a precizat în acest sens «că istoria mai largă a culturii noastre nu poate face abstracţie de cîteva figuri» al cărui şir îl începe la mijlocul secolului al XVIII-lea Mitropolitul Iacob Putneanul. „Prin traducerea unor cărţi de natură religioasă depăşind sfera serviciului liturgic, ca şi prin transpunerea în româneşte a unor scrisori laice de mare circulaţie, clericii au contribuit atît la satisfacerea nevoilor spirituale minime ale cititorilor, cît şi la perfecţionarea mijloacelor de exprimare a gîndurilor în limba naţională, netezînd drumul creatorilor de mai tîrziu».[39] Iar Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, Iacob Putneanul, le mărturisea în această privinţă avînd în preocupările sale prezente, de slujitor al Bisericii strămoşeşti, şi pe cele privitoare la multele şi urgentele cerinţe ale poporului român. Numeroasele tipărituri şi mai cu seamă preocupările oglindite în predoslovii, pastorale, cuvinte de învăţătură sau «stihuri politiceşti», îl arată ca pe un neobosit lucrător «la perfecţionarea mijloacelor de exprimare a gîndurilor în limba naţională» şi deci ca pe un înzestrat mînuitor al scrisului românesc.

Treaz faţă de marile schimbări sociale de la acest mijloc de secol, aducătoare de greutăţi, lipsuri şi creşteri de biruri prin instaurarea domniilor fanariote, Mitropolitul Iacob nu s-a abătut o clipă de la slujirea marilor idealuri de libertate, de dreptate şi de lumină ale neamului său. A ştiut să folosească toate împrejurările — nefavorabile şi chiar potrivnice împlinirii îndatoririlor sale de păstor duhovnicesc al Moldovei — spre a desfăşura o activitate atît de rodnică şi pilduitoare. El gîndea, scria şi acţiona — cum s-a mai afirmat — dincolo de amvonul propriu-zis şi a văzut larg viaţa Bisericii, a ţării şi a fiilor săi dincolo de zidurile locaşului de cult. «Nu numai cu acest prilej clerul românesc al epocii, cel moldovenesc mai ales, dovedea că nu poate să nu vadă şi dincolo de marginile chemării sale strict religioase şi că privea Biserica lui Hristos ca una singură, pe care neamurile nu au voie s-o schimbe, nici măcar să o înrîurească, ea avînd un rost mai înalt şi obîrşie neasemănat mai sfîntă».[40]

Şi astfel, privirile luminatului Mitropolit Iacob s-au îndreptat către una din lipsurile ce se cerea curmată urgent, izbutind să pună la îndemîna slujitorilor şcolilor şi a învăţăceilor cartea de căpetenie pentru sporul învăţămîntului. Mişcarea culturală în plin progres îşi vădea roadele bogate. Setea şi interesul, pentru tot ceea ce era scris şi gînd românesc al strădaniilor marilor corifei ai acestei acţiuni încă din secolul al XVI-lea, se simţeau deosebit de puternice. Pentru promovarea lor, ca şi pentru a se stimula dragostea de carte manifestată de numărul tot mai mare al doritorilor de lumina cărţii din toate straturile sociale, Mitropolitul se dovedeşte a fi omul epocii

---

39. Al. Piru, *Literatura română veche*, Ed. pentru literatură, Bucureşti, 1961, p. 521.

40. N. Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor* vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 85.

sale, tipărind în 1755 «*Bucvarul*». Această realizare îl aşează pe o nouă treaptă a vredniciilor sale arhipăstoreşti, agonisindu-şi loc de veşnică cinstire ca «bun român, apărătorul naţionalităţii Bisericii în fruntea căreia stătea, şi iubitor de învăţătură, un cărturar cu rîvnă pentru şcoli şi cărţi».[41] Abecedarul osîrduitorului Mitropolit, destinat «tuturor celor ce vor să înveţe cu slove slavoneşti», are nu numai marele merit de a fi prima tipăritură de acest fel pe pămîntul ţării noastre, ci şi acela că el s-a răspîndit în Transilvania,[42] iar «*Bucvariul*» tipărit la Viena în 1771 nu este decît o reeditare amplificată a abecedarului întocmit de Mitropolitul Iacob, ceea ce arată superioritatea lui faţă de abecedarele similare».[43]

Temeinic cunoscător al tuturor cerinţelor de obşte din viaţa Ţării Moldovei şi arzînd de rîvna pentru scoaterea din neştiinţa de carte la lumina şi binefacerea ei a vlăstarelor neamului nostru, Mitropolitul Iacob nu se opreşte deci la nivelul unor propuneri, ca şcolile publice să aibă o frecvenţă obligatorie de 6 ani,[44] ci desfăşoară o vie activitate practică în reorganizarea învăţămîntului şi după retragerea sa la Mănăstirea Putna, unde a organizat şi a deschis o «*Academie duhovnicească*».[45] Nu puţină a fost munca sa pentru ca în biserică să se folosească limba română, să se trezească şi să se dezvolte prin şcoală interesul pentru limba română. Şi această strădanie el o desfăşura în epoca de plină dominaţie otomano-fanariotă exercitată în ţările române.

Filonul gîndirii sale curate şi convingătoare se adînceşte atît în adevărurile Ortodoxiei, cît şi în cele ale predecesorilor săi, cărturari şi cronicari animaţi de aceleaşi idealuri sfinte. O carte atît de însemnată ca «*Bucvarul*» său era aşteptată de cele mai largi pături, îndeosebi, de către slujitorii şcolilor — preoţi şi dascăli — ca şi de toţi părinţii. Prilej foarte nimerit s-a ivit pentru alcătuitorul Abecedarului spre a îndrepta cuvîntul său autoritar, dar şi de adevărat «Păstor bun», către «*bunii credincioşi părinţi, către hrănitori, către ispravnici, către stăpîni şi către toţi ceilalţi ce au nume părintesc peste copiii cei mici*». Din însăşi această cuprinzătoare adresare a «predesloviei», se înţelege patosul ierarhului pentru mişcarea de ridicare culturală, cunoaşterea sa temeinică a orînduirii cu atîtea categorii sociale, netrecîndu-i cu vederea pe «hrănitori», exprimînd, se vede, una din dureroasele realităţi ale timpului, ţintindu-i pe cei ce creşteau sau aveau copii orfani. Tuturor celor «ce au nume părintesc peste copiii

---

41. Idem, *Istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea*, vol. I, Bucureşti, 1969, p. 437-438.

42. N. Grigoraş, *Mitropolitul Iacov Putneanul (20 ianuarie 1719-15 mai 1768)*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXIV (1958), nr. 9-10, p. 802.

43. Ibidem.

44. Th. Codrescu, *Uricariul*, I, Ediţia a II-a, Iaşi, 1873, p. 67-74.

45. Pr. prof. P. Rezuş, *Vechea Şcoală teologică de la Putna. O scrisoare inedită a lui Vartolomei Măzăreanul*, în „Altarul Banatului", II (1945), nr. 3-4, p. 150-156; Idem, *În legătură cu Academia duhovnicească de la Mănăstirea Putna*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXI (1955), nr. 9, p. 497-498. Scrisoarea este adresată monahului Teodosie Scînteie de la Mănăstirea Solca, spunînd între altele: „Precum se are a şti încă de pe vremea vlădiciei sale la Rădăuţi, apoi la Ieşi, iaste acest vlădică mare iubitoriu de ştiinţă theologhicească drept care a deschis în chiliile de la obştejitia Putnii o Academie duhovnicească..." p. 498.

cei mici», ierarhul le pune la inimă poveţe şi îndemnuri pentru îndatorirea lor de a-i da la şcoală pe copii şi pentru binefacerile cărţii.

El purcede de la constatarea realistă — aşa cum, dealtfel, este şi învăţătura Bisericii — că «toată obişnuinţa vieţii omeneşti, adică toată truda omului, stă spre hrană, o, iubitorilor de Hristos. Creşterea pruncească atîrnă cine ce fel de copil este, aceeaşi şi dacă se face mare, de este învăţat, dintru copilărie întru învăţătură cinstită şi numai întru frica lui Dumnezeu (care este începerea înţelepciunii) se cade a nădăjdui că acela va fi cu bună creştere şi dacă va fi mare; iară de-i trece creşterea sa fără de frică şi învăţătură, puţină nădejde că va fi mai bună cealaltă viaţă a lui».[46] La temelia vieţii omului trebuie să se aşeze, aşadar, ca o piatră trainică, «învăţătura cinstită din copilărie», afirmă cu multă convingere autorul. Ca ierarh, el îmbogăţeşte argumentarea cu binecunoscutul cuvînt biblic că «începutul înţelepciunii este cunoaşterea şi împlinirea voii lui Dumnezeu» care fiind izvorul binelui, cel ce slujeşte pe Dumnezeu, acela slujeşte binele pe pămînt. Şi pe această temelie a învăţăturii de carte se poate nădăjdui că munca de creştere şi formare a copilului va aduce roadele aşteptate, cînd acesta va fi mare. Cu asemenea analize valoroase, în această frumoasă predoslovie te întîmpină acelaşi suflet mare, aceeaşi gingăşie şi aceeaşi cursivitate de cuget care definesc personalitatea acestui ierarh. O muncă de educaţie nu trebuie să se mărginească numai la treapta de învăţămînt propriu-zis, ci se cade a se lua aminte şi la mediul în care copilul creşte şi se formează. Societatea plină de adînci contradicţii binecunoscută unui ierarh de talia lui Iacob, o societate cu moravuri aduse de străini — despre care aveau cuvinte amare şi cronicarii — îl determină pe autor să spună: «De trăieşte cineva întru norod binecunoscut este, că întru acela îndreptare bună este copilul; iar de trăieşte în norod cu multe sfezi, urîciuni, pizme, vicleşuguri şi tîlhării şi alte obiceiuri rele, nu te îndoi că va fi întru acela îndreptare bună copiilor».[47] Este vrednică de toată admiraţia stăruinţa cu care Mitropolitul Iacob întipăreşte nişte adevăruri atît de folositoare educării copiilor, spiritul său profund uman, aflînd şi pe acest teren cele mai potrivite argumente pentru a feri vlăstarele neamului de înrîuririle vătămătoare de suflet, venite odată cu protipendada otomană şi fanariotă. Importanţa îndatoririi unei bune creşteri a copiilor o subliniază neîncetat. Căci «din creşterea copiilor, scrie el, ca dintr-o rădăcină bună sau rea, toată viaţa curge»; precum nu se poate presupune viaţă fără hrană, tot astfel nu trebuia să le lipsească copiilor învăţătura. De aceea «de nu va dobîndi omul din copilărie hrană bună, nu-i va fi lui răul cu osteneală carele şi s-au născut rău».[48]

Cu dragoste nețărmurită pentru ridicarea poporului prin lumina cărţii, arhipăstorul Moldovei deschide larg inima sa de fiu al acestuia şi ca un adevărat apostol al ridicării pe treptele culturii întreabă pe cititor: «Cum dar vei nădăjdui de bine unde nu este hrană bună

---

46. **I. Bianu** şi Nerva Hodoş, *op. cit.*, p. 131.
47. *Ibidem.*
48. *Ibidem.*

copiilor? Din rîndurile care urmează se vede clar că zăgazul blîndeţii fiind depăşit, dă glas revoltei pentru starea de înapoiere a fiilor lui duhovniceşti. «*Iar de hrană ca aceea în Ţara aceasta, cine nu vede cîtă lipsă este?*» răspunde tot el, plin de revoltă şi de amărăciune. «*Care văzînd noi lipsiţi copiii de hrana ce li se cădea, bolind cu inima de nenorocirea învăţăturii lor, am dat în tipar această cărţulie, începînd de la azbuchi, cu toată orînduiala, precum se vede, ca să poată după buchi ceti şi cu sloguri întru întărirea cetirii sale*».[49] Nu se putea ca un astfel de îndemn să nu pătrundă pînă în adîncul sufletelor româneşti, iar inima blînzilor şi bunilor fii sufleteşti să rămînă nepăsătoare, cînd părintele lor se afla «*bolind cu inima*» pentru ei şi pentru vlăstarele lor. Ei au ascultat şi au păstrat în cămara sufletului lor — şi nu numai ei, ci şi fraţii lor români de dincolo de munţi, din Transilvania — cu toţii au sorbit cuvîntul arhieresc: «Cade-se dar nouă, blagocestivilor creştini, şi cei ce aveţi nume părintesc peste copiii cei mici, să aveţi purtare de grijă pentru învăţătura copiilor voştri, ca să nu se lipsească de hrana cea sufletească, cu povăţuirea cea bună, care şi sînteţi datori să-i învăţaţi pe dînşii».[50]

De bună seamă, asemenea griji îi luau timp, îi cereau eforturi multe şi felurite ca ele să nu rămînă numai în paginile atît de frumoase ale tipăriturilor date la iveală din teascurile mitropolitane. Se vede că inima acestui ucenic al mănăstirii Putna era mereu aprinsă pentru poporul român şi pentru înălţarea lui. După cum se ştie, activitatea tipografică este, doar, o latură — una din cele mai valoroase ale ierarhului nostru — pe lîngă celelalte de ordin gospodăresc. Tipografia sa a fost pentru el cununa de mare preţ a arhieriei. An după an a izvodit cele mai trebuincioase cărţi de mare însemnătate în acţiunea de îmbogăţire a literaturii religioase, foarte necesară triumfului limbii române. Numai la un an după apariţia *Bucvar-ului*, în 1756, Mitropolitul Iacob tipăreşte în aceeaşi tipografie a Mitropoliei «*Adunare de multe învăţături*», în care din nou consacră învăţămîntului capitolul 60, intitulat: «*Învăţătură pentru ca să-şi dea fieşte care om feciorii lui la carte*».[51] Incredinţîndu-i pe cititori de datoria sfîntă a părinţilor pentru luminarea feciorilor prin carte, autorul încheie lucrarea cu un cuvînt special de învăţătură, evidenţiind întreaga sa preocupare pentru a-şi îndeplini cu desăvîrşită osîrdie misiunea de ierarh şi părinte al Bisericii moldovene. «Precum matca, scrie Iacob Putneanul, din multe flori în vreme de vară tocmeşte şi găteşte ceea ce ar fi de trebuinţa albinelor în vreme de iarnă şi, de o păzesc aceea cu bună păstrare, le scoate pre dînsele şi la alt timp cu viaţă, aşa şi noi acum din multe scripturi, am tocmit şi am gătit această (mai dulce decît fagurul) sufletească hrană, zic, această cărţulie ai căreia bune învăţături, făcîndu-le şi păstrîndu-le toate în inimile voastre, să fiţi încredinţaţi, că şi pre voi vă va scoate la alt timp al vieţii veşnice».[52] Gîndire limpede ca roua dimineţii, prinsă în fraze curgătoare şi

---

49. *Ibidem.*
50. *Ibidem.* p. 132.
51. *Ibidem,* p. 141.
52. *Ibidem.*

înveşmîntată în frumuseţea şi înţelepciunea firii pe care autorul a contemplat-o şi căreia, se vede că, i-a descifrat învăţămintele bogate. Mitropolitul Iacob Putneanul a lucrat neobosit, a adunat şi a dat păstoriţilor faguri de înţelepciune pentru suflet şi pentru viaţă, întocmai ca o matcă.

Apărător al «Pravilei Sfinte» şi al «Obiceiului Ţării»

Mergînd pe firul activităţii şi atitudinilor acestui ierarh, afierosit la 12 ani sanctuarului de la Putna, impresionează aria largă a preocupărilor sale. Iată-l pildă de slujire a năzuinţelor naţionale, ataşîndu-se prin aceasta crezului şi luptei înaintaşilor săi în apărarea şi afirmarea drepturilor naţionale ale istoricei Mitropolii a Ţării Moldovei, drepturi şi prerogative încălcate sau nebăgate în seamă de noua stăpînire fanariotă. La numai doi ani de la alegerea sa în jilţul de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, spre a stăvili influenţa grecizantă a domnilor fanarioţi, care căutau să o exercite asupra vieţii şi culturii în Moldova, Mitropolitul Iacob convoacă la 1 ianuarie 1752 *soborul bisericesc,* compus din ierarhii eparhiilor moldovene şi egumenii mănăstirilor neînchinate.

Moştenind din moşi strămoşi, ca pe o sfîntă zestre, simţul de neatîrnare pentru care atîtea jertfe au fost aduse de fiii acestor ţinuturi, dinamicul Mitropolit vedea clar primejdia abătîndu-se şi asupra Bisericii, în cazul cînd ar continua stăpînirea fanariotă să aşeze la conducerea ei rude de ale domnilor, aşa cum se întîmplase cu înaintaşul său Mitropolitul Nichifor, adus de Grigore Ghica. Categoric şi necruţător, el combate amestecul străinilor în viaţa bisericească, învederîndu-se şi prin acest curajos act nu numai ca bun cunoscător al rînduielilor bisericeşti, ci şi ca un neabătut şi luminat patriot.

Hotărîrea soborului, ţinut la Mitropolia din Iaşi, deschide măreţ şirul argumentărilor cuvenite în sprijinirea şi apărarea ideei de a nu mai fi aleşi ierarhi străini de neam în fruntea eparhiilor. *«În ştiinţă dăm tuturor, cum se cade a şti*, glăsuieşte adunarea, *de vreme ce fieştecare ţară are osebite obiceiuri, şi se ţine şi se păzesc cu obiceiele sale, după cum şi Sfînta Pravilă porunceşte şi întăreşte asupra obiceiului ţării a se urma şi a se păzi. Cuvine-se dar nu numai a păzi oricine obiceiul ţării şi al patriei sale, ca să stea neîncetat şi necălcat, ce încă şi apărători cu toată tăria sa să fie, asupra potrivnicilor ce încearcă a călca obiceiul cel bun şi de folos ţării. Fiind dar obiceiu şi întru această de Dumnezeu păzită ţară, mitropoliţi şi episcopi din streini să nu se facă, fără numai din pămînteni, care obiceiu din descălicătura ţării şi pînă acum, aşa s-a urmat şi s-au păzit şi niciodată altul strein nu s-au întîmplat să fi fost primit la păstoria vreunui scaun».* [53]

Izvorul *«bunului obicei al pămîntului»* este cel atît de bine cunoscut început al istoriei noastre *«din descălicătura ţării»*, iar el, Mitropolitul Moldovei, împreună cu soborul din jurul său strajă neadormită se face din adînca sa conştiinţă de neam şi de Pravilă

---

53. C. Erbiceanu, *op. cit.*, p. 25.

sfîntă. Deopotrivă le slujește îndreptățit fiind întru aceasta de către chemarea sa ca slujitor al Bisericii strămoșești, apărător al organizării ei, dovedindu-se devotat fiu al poporului și patriei, să păzească hotărîrile obiceiului țării și al dreptății. Imaginea de aici îndreaptă luarea aminte la greutatea și responsabilitatea unei astfel de acțiuni menite să mențină demnitatea Bisericii neamului său. Dacă neuitatul ctitor al așezămîntului monahal al Putnei a apărat aproape o jumătate de secol hotarele țării, fiul acestor ținuturi se cuvenea ca, de pe primul scaun vlădicesc al Moldovei *«să apere hotarele obiceiului țării și al dreptății»*. Iată pentru ce *«hotărîm și legăm ca fiește cînd atît în vremile cele ce vom trăi noi, cît și în cele viitoare a urmașilor noștri, ca nicidecum obiceiul țării și a sfintelor scaune a eparhiilor țării, altădată să nu se mai calce, nici să se strămute, ci oricînd va avea trebuință țara de păstori la vreo eparhie să urmeze obiceiul țării ; și din pămînteni să se aleagă mitropolit sau episcopi»*.[54]

E de la sine înțeles că sufletul acestui istoric sobor al Bisericii din Moldova era însuși mitropolitul, al cărui gînd vibrează puternic în fiecare cuvînt din acest important document. Vrednic de subliniat este faptul că alături de el se aflau în același cuget episcopii săi sufragani : Ioanichie al Romanului, Dositei al Rădăuțiului, Irotei al Hușilor, egumenii vestitelor mănăstiri neînchinate, fruntași ai țării, cărturari și întregul popor. Căci *«dator să fie atît soborul bisericesc, cît și politicesc, de la mare pînă la mic, ca să stea cu toții ajutor dreptății și obiceiului țării, și Sfînta Pravilă a se călca nicidecum să nu îngăduiască, nici să nu primească pe un călător ca acela, nici să aibă Sfînta Mitropolie o strîmbătate ca aceasta cît va trăi această de Dumnezeu păzită țară»*.[55] Ecoul a fost mare în toate păturile românești trecînd în Țara Românească și în Transilvania. Și acest lucru nu putea să lase indiferentă vigilența fanarioților care înțelegeau, astfel, că prezența lor nu încîntă poporul român, iar unele acte de înțelegere făcute de unii domnitori pentru ușurarea traiului țărănimii n-au avut urmări practice.

Silit de revoltele țărănești, Constantin Mavrocordat, pe lîngă alte reforme desființează «vecinia», dînd libertate românilor în schimbul unei răscumpărări. Măsura nu a durat din cauza «greutăților financiare ale țării, pricinuite între altele, și de cererile tot mai mari ale turcilor».[56]

Sprijinitor neînfricat al luptei țărănimii pentru libertate, dreptate și o viață mai bună

Din jilțul de mitropolit sau din rostul său de demnitar voievodal, stînd la dreapta domnitorului în Divan[57] și din alte împrejurări, se vede limpede că acest fiu de țărani din Rădăuți nu a fost o clipă lipsit de dragoste, recunoștință și atașament pentru pătura

54. *Ibidem.*
55. *Ibidem.*
56. C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Ed. Albatros, București, 1971, p. 455.
57. N. Iorga, *Istoria literaturii române...*, vol. I, p. 438.

ţărănească. Marele adevăr asupra stării atît de nemiloase a acestui izvor de vitalitate al neamului românesc, care erau truditorii ogoarelor, înrobiţi şi afundaţi în cea mai cruntă înapoiere, îl cunoştea în toată durerea lui încă de pe vatra părintească. Ideile de care era el călăuzit, cele ale apropierii de popor, ale apărării libertăţii şi dreptăţii acestuia, au rămas adînc pecetluite în sufletul său şi de aceea nici n-au rămas expuse sau abordate la un nivel abstract, ci le-a dat viaţă, întrupîndu-le într-o seamă de acţiuni de mare răsunet pentru veacul al XVIII-lea.

Cuvintele cu adîncă vibraţie patriotică din hotărîrea soborului bisericesc, ca *«de la mare pînă la mic să stea cu toţii ajutor dreptăţii»,* au dobîndit valoare de faptă în concepţia acestui ierarh. Uşurarea traiului ţăranilor, a apărării drepturilor sfinte ale lor, a scoaterii lor la o cît de modestă uşurare de sub obide apăsătoare, îngreuiată la culme prin instaurarea domniei fanariote, constituia una din variatele şi bogatele acţiuni ale Mitropolitului Iacob Putneanul. Dacă pentru neştiinţa de carte a fiilor poporului român *«inima sa era bolnavă»,* cu atît mai mult îl mişcau, îl revoltau şi îl cutremurau condiţiile de sărăcie şi de lipsă în care trăiau aceşti fii ai brazdei şi ai gliei străbune — ţărănimea. In secolul al XVIII-lea, aceasta constituie una din cele mai arzătoare probleme. Impinşi de nedreptăţile strigătoare la cer, pricinuite lor de stăpînii de moşii, obligaţi să lucreze acestora şi domnului, să suporte biruri tot mai grele, fisc, văcărit[58] şi tot şirul de suferinţe, ţăranii duceau o luptă îndîrjită pentru emancipare, pentru dreptate şi pîine. Cu durere adîncă de părinte şi de frate împărtăşea ierarhul Moldovei această tristă stare de lucruri şi, de bună seamă, citea cu amărăciune paginile cronicarilor. Nu de puţine ori a oftat împreună cu Ion Neculce: «Oh, oh, oh, vai, vai, vai di Ţară! Ce vremi cumplite au agiuns şi la ce cumpănă au cădzut! Doar Dumnedzău di a faci milă cum au făcut cu Moisei proorocu, de-au despicat Marea Roşie. Aşa să facă şi cu tini, săracă ţară! La ce obiceiuri ai agiunsu, ca să scapi dintr-aceste obiceiuri spurcati».[59] Bărbat de curaj şi de atitudine, Mitropolitul Iacob avea să agonisească încă o nestemată strădaniilor săvîrşite de el ca arhiereu şi fiu al păturii de plugari din tată în fiu. Ca episcop al Rădăuţilor, la 1 iunie 1749, ia parte, alături de ceilalţi episcopi ai ţării, la adunarea de la Trei Ierarhi, cerînd în acelaşi glas desfiinţarea veciniei.[60]

Marile frămîntări din ţările române aveau în miezul lor ca leitmotiv problema revendicărilor ţărănimii. De o dîrzenie şi de o vitalitate demne de cinstea urmaşilor, aceasta lupta fără răgaz pentru drepturile sociale, la care aspira de veacuri. Determinat de această stare, Mitropolitul Iacob află un nou prilej de a se manifesta alături de cerinţele ţăranilor semnînd documentul cu privire la desfiinţarea «văcăritului». Din felul în care bătrînele cronici zăbovesc asupra momentului care a constituit o treaptă în lupta ţărănimii, reiese că părintele Bisericii moldovene a acţionat nu formal, ci

---

58. *Istoria literaturii române*, Ed. Academiei R. P. Române, vol. I, Bucureşti, 1964, p. 686.

59. I. Neculce, *O samă de cuvinte*, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1960.

60. D. Dan, *op. cit.*, p. 113.

cu tot sufletul. «Această urîtă dajdie a văcăritului fiind o rea pricinuitoare de mare stingere şi stricăciune tuturor de obşte»[61] a fost condamnată şi afurisită cu hotărîre în faţa obştii româneşti din Moldova, la 1 martie 1757[62]. Nestatornicia domnilor şi lăcomia stăpînirii otomano-fanariote nu îl descurajau pe dinamicul mitropolit, ci îi aprindeau mai cu putere rîvna pentru a sprijini mişcările ţărăneşti. Ataşamentul pentru cauza lor dreaptă îl dovedeşte cu prilejul unei puternice revolte din februarie 1759. In faţa rugăminţilor domnitorului de a potoli «răsculaţii», el săvîrşeşte un act pe cît de curajos, pe atît de demn şi pilduitor. Neţinînd seamă de consecinţe, Mitropolitul Iacob s-a identificat cu lupta dreaptă declanşată în acel îngheţat februarie şi, aşezîndu-se «în fruntea a cîteva mii de ţărani şi orăşeni, s-a îndreptat spre curtea domnească cerînd înlăturarea jafurilor»[63]. Inţelegerea profundă a situaţiei jalnice în care se afla cea mai oropsită şi jertfitoare pătură a neamului nostru, alăturarea la suferinţele şi năzuinţele acesteia sînt peceţile nemuritoare puse de ierarhul Moldovei pe întinsul celor 10 ani de arhipăstorire. Sînt mărturii dintre cele mai luminoase asupra concepţiei slujirii Altarului Bisericii şi neamului din care a odrăslit. Era şi de aşteptat ca o asemenea atitudine, ca şi statornica sa opoziţie de a se reintroduce văcăritul, această mare durere a acelor veacuri, blestemat de soborul vlădicilor şi preoţilor, să nu rămînă fără urmări din partea stăpînirii fanariote nesăţioase. Şi astfel, în vara anului 1760 a făcut paretesis, *«şi-au luat ziua bună de la domn şi de la toţi boierii pămîntului, zicîndu-le: Iată că m-am lepădat şi de mitropolie şi de cinste şi de toate ale acestei lumi, numai focul jurămîntului să nu-l iau în cap şi în suflet, şi socotiţi că sîntem musafiri acestei lumi, şi în ceea lume avem a trăi şi a răspunde de toate faptele noastre şi să fiţi sănătoşi».*[64] «Inconjurat de aureola acestui sacrificiu»,[65] se întoarce la vatra inimii sale de la Putna, încă în puterea vîrstei fiind.

Tihna sfîntului locaş, în care sălăşluia venerat de toţi trupul lui Ştefan cel Mare a îmbinat-o cu rîvna de a rectitori şi a readuce mănăstirea la frumuseţea ei de început cheltuind în acest scop *«dreapta lui agonisită, cu osteneală şi strădanie încă din copilărie».*[66] Şi ca mitropolit i-a purtat de grijă, acum însă mai cu osebire, aşa cum pe larg arată distinsul său ucenic Vartolomeu Măzăreanul.[67] Prisos de vrednicii a arătat, în cei 18 ani de viaţă trăiţi aici; prisos de muncă în a face din Putna far de cultură teologică prin întemeierea şcolii superioare şi prin înmulţirea manuscriselor în limba română pentru folosul cel de obşte al neamului creştinesc din cele trei provincii româneşti. Purtînd în suflet comoara dragostei de Biserica neamului, de ţară şi de popor, avînd pilda marelui întemeietor,

---

61. N. Grigoraş, *op. cit.*, p. 796.
62. Enachi Kogălniceanu, *Letopiseţe*, III, p. 230.
63. *Ibidem*, p. 238; Cf. Pr. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*
64. Enachi Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 239.
65. N. Iorga, *Istoria literaturii române*, vol. I,... p. 439.
66. Vartolomeu Măzăreanul, *Istorie pentru Sfînta Mănăstire Putna*, Extras din Analele Academiei Române, seria II, tom. IX, Secţ. II, Memoriile Secţiunii istorice, Bucureşti, 1887, p. 17.
67. Th. Codrescu, *Uricariul sau Colecţiune de diferite acte*, tom. XIV, Iaşi, 1889 p. 179-180.

Voievodul Ştefan cel Mare şi Sfînt, Mitropolitul Iacob avea să mai bea un pahar de grea amărăciune prin uzurparea acestui colţ de pămînt strămoşesc de către imperiul habsburgic. Indurerat, îmbracă schima cea mare, primind numele de Eftimie, şi după cinci zile trece la cele veşnice, în 1778. Mîngîierea şi-a aflat-o în dorinţa de a fi înmormîntat lîngă părinţii săi, în tinda bisericii, de unde sufletul său aude slăvitele cîntări şi dangătul duios al clopotului ctitoricesc.

Cu nimic nu rămîn mai prejos roadele lucrării sale gospodăreşti în calitate de stareţ, episcop de Rădăuţi sau mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Infrumuseţarea mitropoliei, atît dinlăuntru, cît şi pe dinafară, cu toate cele ce s-au căzut, după cum se vede, sporind şi adăugînd şi cele ce n-au fost, şi mai vîrtos scoţînd-o de sub jugul cel greu al datoriilor, «întru care încăpuse din oarecare întîmplări»,[68] reorganizarea tipografiei şi de asemenea purtarea de grijă faţă de mănăstirile şi bisericile din eparhie îl înfăţişează dinamic, iscusit gospodar şi plin de iniţiative.

În slujba năzuinţelor de unitate naţională şi de afirmare a culturii româneşti pentru lărgirea cadrului unităţii spirituale a poporului nostru

Cele două secole de la trecerea sa la cele veşnice, peste care s-au aşternut noian de fapte şi prefaceri adînci în viaţa Bisericii Ortodoxe Române, cu durerile lor şi cu paşii uriaşi pe drumul unei necurmate afirmări spirituale, culturale şi materiale, îl înfăţişează pe Mitropolitul Iacob Putneanul, vlăstar de plugari, ca un distins făclier şi luptător pe tărîmul cultural, naţional şi patriotic.[69] Anii s-au scurs, dar prezenţa sa în marile şi arzătoarele frămîntări ale mult zbuciumatului secol al XVIII-lea a rămas vie şi pilduitoare.

Intrat în mănăstire, avînd doar 12 ani şi supunîndu-se cunoscutelor rînduieli monastice, coroana tuturor fiind ascultarea şi smerenia, adolescentul Iacob a crescut odată cu acestea. Nu a rămas şi nu s-a format ca un izolat de viaţă, ci aceste virtuţi le-a potenţat în întreaga slujire ca ierarh şi fiu al poporului român. Trăsăturile de obîrşie, după trup şi după duh, străbat cu prisosinţă atît în hărnicia operei tipografice, în strădaniile sale gospodăreşti, cît şi în scrisul său. Acesta mai ales îl arată înrădăcinat adînc în năzuinţele poporului român din vremea sa. Ca dintr-un izvor, el a dat glas conştiinţei sale atît de puternice şi de vii de a stărui neîncetat asupra adevărurilor scumpe vieţii noastre româneşti din acea epocă, atrăgînd luarea aminte asupra comunităţii de limbă, de neam, de credinţă, de obîrşie, asupra ridicării maselor prin lumina cărţii. Tipăriturile sale demonstrează nu numai biruinţa definitivă a limbii române în cult, ci şi îmbogăţirea zestrei culturale din deceniul păstoriei lui la Iaşi. Munca tipografică a însoţit-o şi de munca, atît de nobilă şi atît de preţioasă pentru vremea sa, de mesager militant al ideilor de unitate naţională, dîndu-le expresii sub multiplele forme aflate potrivite de acest neobosit ierarh. Prin aceasta, el s-a alăturat tuturor forţelor

---

68. N. Iorga, *Documentele Calimachi,* tom. I, p. CXIII.
69. Al. Piru, *op. cit.*, p. 521.

vii din cele trei provincii românești, angajate în mișcarea tot mai crescîndă a răspîndirii culturii, a trezirii interesului pentru carte și pentru cunoașterea adevărurilor istorice ale țărilor românești formulate de înaintași. Cît de mult luminează chipul său prin tipărirea abecedarului «*Bucvar*» și cît de sus îl așează în panteonul ierarhilor moldoveni acele apeluri către părinți de a-și da feciorii la școală! Un om, a cărui inimă plînge și se îmbolnăvește pentru starea de neștiință în care se aflau fiii neamului său, acela cu adevărat se poate învrednici de cinstea urmașilor. Predosloviile, adunarea de învățături, pastorale și documente, scrisori și stihuri politicești, nelipsite de stemele țărilor române, îl definesc ca om de înaltă cultură, trăind fiorul dragostei de Țară și de fiii ei de aceeași lege. Dacă prin cultură se înțelege, așa cum precizează unul din erudiții ei slujitori, «locul unde se produc și se împărtășesc valorile, acest ingredient indispensabil fixării unei opțiuni, alegerii unei variante, luării unei decizii, stînd astfel, la definirea unei căi proprii de dezvoltare a societății, devenind garant al corespondenței cu masele populare»,[70] ne dăm bine seama de neprețuita valoare a strădaniei depuse de Mitropolitul Iacob Putneanul de la un capăt la altul al vieții sale. Gîndurile întrupate în slova românească, pătrunse de duhul patriotismului, străbăteau toate ținuturile românești, ajungînd la inima dornică a semenilor săi de grai și simțire străbună. Cursivitatea limbii, împodobirea frazelor cu imagini, exprimînd totdeauna fondul temeinic al învățăturii ortodoxe și al științei timpului său, îi dezvăluie posibilități literare de o remarcabilă valoare. Se demonstrează, în același timp, cît de bine se cunoștea limba română în aceste deceniii și cît dor era pentru lectura ei. Din stihurile politicești rezultă și ușurința sa la versificare. In ele se proslăvește domnitorul, dar mai ales elementele heraldice din stema Țării, aceleași pentru Moldova, cît și pentru Țara Românească, tălmăcindu-se în acest chip, năzuința de unitate națională. Grăitoare sînt stihurile de sub stema dublă de la *Antologhion,* Iași, 1755. «*Bourul încă și corbul dimpreună, spada, buzduganul, spre laudă se adună. Aceste două închipuiri ce s-au însemnat Domnului Matei Ghica de la Hristos i s-au dat. Corbul Valahiei stăpîn îl adeverează, Bourul al Moldovei Domn îl încredințează*».[71]

Ca o albină a adunat, a scris și a tradus din alte limbi tot ceea ce mintea luminată de ierarh a gîndit și nutrit pentru fiii săi duhovnicești. Este vrednic de amintit că și atunci cînd trebuia să înfățișeze adîncimile gîndirii patristice sau să tălmăcească cuvîntul biblic, ierarhul nu se îndepărtează de nivelul de înțelegere al ascultătorilor sau cititorilor români. Nu numai bun teolog era, ci mai cu seamă neclintit trăitor al adevărurilor de credință. De aici și preocuparea de a da Bisericii sale cărți de slujbă și cărți de învățătură ortodoxă. Spre a întîmpina așteptarea păstoriților pentru tot ceea ce era în legătură cu țara noastră, tipărește «*Viața și slujba Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava*», «*Epistola împăratului bizantin Roma-*

---

70. Mircea Malița, *Cultura română în dialog cu lumea,* în „Lumea" nr. 35/1978, p. 14.

71. I. Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 127.

nos pentru lemnul crucii», spre a semnala prezenţa pe teritoriul ţării noastre în acel timp a acestui preţios odor sfînt al creştinătăţii.

Fire practică, Mitropolitul Iacob Putneanul a cugetat şi a scris în duhul marilor năzuinţe naţionale, dar şi în duh de încredere, de optimism creştin, specific Ortodoxiei. Din îndelungata sa trăire în mijlocul clerului şi din bogata viaţă duhovnicească desfăşurată de-a lungul veacurilor pe aceste plaiuri străbune ale ţării de Sus, luminatul ierarh a reţinut miezul curat al Ortodoxiei noastre româneşti. Firul gîndirii sale continuă pe acest făgaş de realism, de împletire a cerinţelor sufleteşti cu cele fireşti, legate de viaţă şi de împlinirile ei înalte şi nobile. Se înscrie şi din acest unghi de vedere pe linia de gîndire teologică autentic românească, asemenea vajnicilor săi înaintaşi întru sfînta arhierie.

In felul acesta se desprinde chipul său duhovnicesc, conturat prin preocupări de înaltă dorinţă de desăvîrşire, aflate în paginile operelor sale ca: «*Adunare de multe învăţături*» sau «*Cerească Floare*», «*Alfavita sufletească*» şi altele. Credinţa adevărată înseamnă dragoste faţă de oameni, dăruire pînă la jertfă pentru folosul neamului, înseamnă muncă şi cinste, arătate prin fapte bune pentru înălţarea celor mulţi. O frîntură dintr-o referinţă la pilda talanţilor este edificatoare în acest sens. «*Drept aceea toţi oamenii cei buni care au vieţuit în lume cu curăţia, cu postul, cu ruga, cu milostenia şi cu alte multe fapte bune, ziceau că au fost şi sînt desăvîrşiţi, că au cunoscut pe Dumnezeu, că El este Binele cel desăvîrşit şi săvîrşitul cel de pe urmă. Care în tot chipul s-a nevoit cu trezvia şi cu dumnezeiască nădejde şi dorire, printre acele fapte bune, de au înmulţit talantul Domnului său, temîndu-se pururea de osînda celui ce a ascuns talantul stăpînului său. Şi care este talantul fără numai cuvîntul lui Dumnezeu? Şi ce este negoţătoria lui, fără numai a purta neştine grija de mîntuirea sa şi de a celor ce sînt într-o credinţă cu dînsul»?*. Autorul înalţă sufletele credincioşilor printr-un optimism creştin, sădindu-le simţăminte de mulţumire, de bucurie şi de încredere în forţele credinţei. In credinţă se află plenitudinea vieţii creştine, iar adevărul că sîntem făcuţi de Dumnezeu, în acest fapt aflăm putere, aflăm o împrospătare pentru viaţa sufletească şi aceasta aduce starea de bucurie. Intipărind aceste învăţături, Mitropolitul scrie: «*Bucură-te întru Domnul şi dă Lui mulţămită: căci te-au făcut pe tine după chipul şi asemănarea Sa, din nefiinţă te-au adus, cu mărire şi cinste te-au încununat. Nu te-au făcut pe tine fiară, nici chit, nici altă oarecare jivină, ci om, făptură înţelegătoare, nemuritor şi sufletul tău l-au cinstit cu singură stăpînirea. Măcar de ne şi despărţim de trupul cel vremelnic, dar spre mai bună sălăşluire trecem, şi cu sufletul petrecem în veci: nu spre o mie sau două, sau trei mii de ani, ci în vecii vecilor ce n-au sfîrşit*». [72]

In această mişcare tipografică, pe lîngă mulţimea numelor de teologi liturgişti, canonişti de renume, autori ai unor lucrări, Mitropolitul Iacob polarizează în jurul său copişti, meşteri şi cunoscători ai mînuirii tiparului etc. Relaţiile lui şi pe acest tărîm erau multe şi şi se întindeau pe o arie largă. De la Duca Sotiriovici din Tasos,

72. *Alfavita sufletească, Prefaţă,* foaia 7.

de la Irimii din Rădăuți, pînă la «cucernicul între diaconi Ioan Simeonovici ardelean», la Grigore Stan, brașovean, «meșterul mare a tot lucrul tipografiei din nou», și Sandu, fiul lui, Iosif monahul de la Neamț și pînă la Nicula zețarul, Grigorie Stanovici și alții sînt nume și energii în această activitate. Calitatea, conținutul și veșmîntul artistic al tipăriturilor impuneau participarea și a unor persoane cu înaltă pregătire teologică. *Penticostarul* a fost diortosit de către ieromonahul Cosma «Vlahul», care apoi avea să ajungă Mitropolitul Ungro-Vlahiei,[73] iar monahul Evloghie a diortosit *Sinopsis*-ul din 1756 și *Liturghierul* din 1759. Cunoscător de limbă slavă, tot Evloghie traduce în românește, în 1760, «cu cheltuiala Mitropolitului Iacob», *Viețile Sfinților* și *Proloage,* păstrate în biblioteca Mănăstirii Putna. Tipografia mitropoliei, cu o așa de spornică strădanie depusă de «*cel ce cu a sa cheltuială*», iar unele «*pentru întîia oară tipărite*», s-a transformat într-o adevărată vatră, de cultură, de promovare a conștiinței de neam, unde toți aceștia iscusiți colaboratori ai Mitropolitului își împleteau zilnic nu numai osteneala unei trude anevoioase, ci și gîndurile și năzuințele care îi înfrățeau pe toți în acțiunea de identificare a ființei naționale și de definire a valorilor strămoșești.

Ierarhul Moldovei iniția și ocrotea, astfel, o largă mișcare culturală în Moldova. Purtător al unor îndelungate tradiții de luptă pentru afirmarea valorilor autohtone, a putinței de a face ca ideile scumpe întregei suflări românești să îmbrățișeze, fie pe calea scrisului sau a manuscriselor, tot spațiul carpato-danubian, ierarhul putnean s-a arătat autentic continuator, în acestă muncă, al slăviților săi înaintași. Ca om din popor, el cunoștea bine ce așteaptă acesta de la un ierarh, în vremurile de crunte nedreptăți sociale, de adînci prefaceri în lumea veacului al XVIII-lea. Privite prin prisma realităților de atunci, acțiunile pline de curaj, de perseverență și dîrzenie, atît pe plan bisericesc — cît și pe cel social — de apărare a țărănimii, toate acestea îmbracă veșmîntul luminos al unui statornic și pilduitor patriot.

Sacerdot al Altarului strămoșesc și al graiului străbun, triumfător în cult

Biruitor din chinga artificială a slavonismului, tiparul în graiul maselor mari ale fiilor Bisericii noastre, se impunea de sine ca o vie cerință de progres cultural. Pe bună dreptate, se poate spune că «tipărirea cărților religioase în Moldova ajunge la o perioadă de înflorire», datorită «talentului de organizator și de îndrumător cultural al Mitropolitului Iacob Putneanul».[74] Simțul său de înțelept chivernisitor în cele sfinte și în cele necesare setei de știință de carte l-a călăuzit la desfășurarea unei lucrări tipografice — un adevărat record pe spațiul unui deceniu. Coroana acestei lucrări, coroană de o mare strălucire pentru anii aceștia, a fost și a rămas *Abecedarul*, prima carte de acest fel în toată aria românească. Marele sacerdot

73. N. Iorga, *Istoria literaturii române,* vol. I..., p. 436.
74. *Istoria literaturii române...*, p. 714.

al Altarului străbun s-a dovedit a fi şi un mare sacerdot al graiului străbun, prins în paginile cărţilor şi numeroaselor manuscrise de la Mănăstirea Putna. Bătrînul Iaşi, ca şi ctitoria marelui Ştefan de la Putna radiau lumină şi simţire ortodoxă şi românească sub ochiul neadormit şi mintea ageră ale Mitropolitului Moldovei. După cum lasă să se înţeleagă însuşi ierarhul iubitor de carte, pentru menţinerea acestei vetre de cultură, a depus grijă, pasiune şi chiar cheltuială proprie — jertfelnicia adînc grăitoare pentru condiţiile grele ale unei asemenea activităţi sub crunta stăpînire otomano-fanariotă. Generozitatea strămoşească se înmănunchea în fiinţa ierarhului cu tot şirul de responsabilităţi în treapta sa de adevărat părinte al unor fii care îşi defineau tot mai limpede obîrşia milenară, drumul şi locul în istorie, ca vrednici urmaşi şi continuatori ai străbunilor daco-romani.

Pretutindeni, în paginile de o rară frumuseţe de gîndire teologică, se întrevede gîndul înaripat şi judecata limpede ca lumina dimineţii a autorului legat de Biserica sa, de neam şi de pămîntul strămoşesc. Făgaşul expunerilor sale moralizatoare, îndreptate stăruitor spre desăvîrşirea creştină, este făgaşul statornicit din primele veacuri de către Părinţii Ortodoxiei. Tălmăcirea marilor adevăruri mîntuitoare îmbracă forma unor poveţe părinteşti, apropiate de inima cititorilor, cu care se şi identifică pentru a-i înălţa pe toţi pe culmile unei trăiri îmbunătăţite. Gîndul patristic este înmiresmat de florile, plaiurile, de gurile de rai şi de foşnetul codrilor ţării sale, este purtat prin zumzetul albinelor harnice, prin ciripitul păsărilor cerului «de care nimeni nu se îngrijeşte», spre a sădi în suflete adevăruri nemuritoare: încredere, bucurie, pace, statornicie în muncă, în adevăr şi săvîrşirea a toată fapta cea bună. Uneori acest gînd curge ca o apă liniştită şi limpede, deschizînd cititorului privirile spre înălţimile pline de virtute ale vieţii creştine, ca acesta să nu se lase zdrobit de păcat sau victimă a deznădejdii, starea cea mai jalnică pentru un adevărat credincios. Călătorind, ca spre Emaus, împreună cu cititorii săi, ierarhul îndreaptă luarea aminte spre învăţătura nerăstălmăcită a Sfintei Biserici, purtîndu-i apoi în pomelnice şi pastorale pe drumul bătătorit de voievozii întemeietori de ţară şi ctitori de locaşuri de străbună închinare, oprindu-le pios atenţia asupra vredniciilor ierarhilor şi începătorilor de obşte, osîrduitori slujitori ai năzuinţelor neamului nostru.

Din zăcămîntul nesecat al Tradiţiei Sfinte înfloritoare pe pămîntul nostru şi din iubire de popor a scos înţeleptul ierarh mărgăritarele concepţiei sale teologice, presărîndu-le şi sădindu-le pe un teren, atît de curat şi prielnic unor roade îmbelşugate, terenul sufletesc al păstoriţilor şi cititorilor săi, către care el îndreaptă, atît de des, cuvînt părintesc. Este aceasta, dealtfel, o trăsătură comună a ierarhilor cărturari din secolul precedent, cunoscuţi prin dăruirea şi ataşamentul lor pentru ridicarea poporului român, pentru păstrarea, prin dreapta închinare a fiinţei lui naţionale.

Dacă îmbrăţişarea problemelor sociale — cea a ştiinţei de carte, a hotărîrii prin blestem de a nu mai fi aleşi episcopi de neam străin, a condamnării «văcăritului» — una din durerile ţărănimii, Mitropolitul Iacob Putneanul a făcut-o fără ezitări şi cu o neclintită fermitate, în aceeaşi măsură s-a arătat stăruitor şi pe tărîmul răspîndirii cărţii

bisericești. Pe lîngă cărțile de zidire duhovnicească, «spre folosul cel de obște al tuturora», cum le numește el, ca: *«Alfavita sufletească», «Cerească Floare»* sau *«Adunarea de multe învățături»*, pastorale, cuvinte de învățătură sau predoslovii, acest harnic ierarh a organizat la Mănăstirea Putna o adevărată școală de scriitori și copiști, nevoitori monahi, talentați în artă și erudiți ai științei timpului, din șirul cărora strălucește ucenicul său, Arhimandritul Vartolomeu Măzăreanul. Numărul mare de manuscrise din biblioteca acestui locaș din operele marilor gînditori ai Ortodoxiei: Sfîntul Ioan Scărarul, Simeon Noul Teolog etc., ca și icoanele din școala de pictură și miniaturile artistice sînt mărturiile de peste veacuri că aici a luat ființă și s-a dezvoltat, în duhul sănătos al tradiției noastre românești, un centru de duhovnicie de o intensă activitate culturală și de o largă circulație. Aceste lucrări de teologie, de îndrumare monahală și zidire sufletească, în general, ar putea fi socotite, după conținutul lor bogat, de nuanță practică și cu evidente accente de optimism, *filocalia noastră românească*. Căci iubirea de frumuseți ca efort permanent în săvîrșirea binelui, așa cum înțelegeau și trăiau marii rîvnitori spre a păși cît mai sus pe treptele desăvîrșirii evanghelice, era cale și regulă de viețuire pe care o urmau toți începătorii de obști monahale din părțile noastre. Istoria Bisericii Ortodoxe Române cuprinde pagini din care rezultă existența în Dobrogea a unor figuri de monahi, ca Ioan Casian sau Dionisie Exiguul, care în secolele al V-lea și al VI-lea au făcut faimă teologiei și culturii de atunci. De netăgăduită valoare este pentru noi continuitatea vieții monahale pe toate ținuturile românești, închegîndu-se organizarea și concepția despre acest stil de viață. Și în această privință ne bucurăm să știm că așa cum au fost organizate la noi mănăstirile, slujitorii lor nu s-au rupt de viața poporului.

De aceea, gîndirea și scrisul Mitropolitului Iacob sînt îmbibate de duh filocalic. Sînt străbătute de lumina bunătății, a dragostei creștine, a efortului pentru înălțarea morală și a monahilor și a credincioșilor. Rugăciunea și munca practicate în mănăstiri sînt însoțite de iubirea față de țară și de semeni, spre care se deschide inima monahilor. Chipul îmbunătățit al legendarului sihastru Daniil stînd la sfat de taină cu Ștefan cel Mare în clipele dramatice pentru soarta Moldovei a rămas sinteză de înțelegere și de trăire a vieții celei după chipul îngeresc și de slujire a năzuințelor neamului și fiilor lui. Asemenea personalități au fost numeroase. Ele au întemeiat la noi din cele mai vechi timpuri, cunoscutele locașuri monahale, traducînd în viață potrivit condițiilor proprii nouă, și un stil de trăire a preceptelor monahale, după care «acela este monah care, deși separat de toți, se unește cu toți», după cuvîntul unui mare iubitor de bunătate, Evagrie Ponticul.

Format în acest duh, Mitropolitul Iacob Putneanul purta în suflet aceste chipuri de trăitori ai frumuseților dumnezeiești și, nu mai prejos, ai frumuseților patriei. Pe acest făgaș îndrumează acum, retras din jilțul mitropolitan, întreaga activitate culturală, imprimînd ctitoriei lui Ștefan cel Mare pecetea unei înfloritoare spiritualități ortodoxe în Moldova, înainte de ceea ce se va numi, ulterior, mișcarea paisiană. Mișcarea culturală de la Putna apare în toată valoarea ei prin veșmîntul graiului românesc, prin conținutul plin de

învăţăminte înălţătoare creştine pentru monahi, dar şi pentru tot neamul românesc, întrucît tipăriturile au drept scop de «*a lumina şi a împodobi turma cea cuvîntătoare ce ni s-a încredinţat nouă*». Sub ochiul de străjer al frumuseţilor de gîndire şi de limbă românească, Mănăstirea Putna a radiat lumină din lumina cea neapusă, aprinsă aici de strămoşii noştri.

Cu vrednicie şi cu dreptate este, drept aceea, ca la acest popas să ne aţintim privirile către frumuseţile sufleteşti ale acestui activ, dinamic şi jertfelnic ierarh, pildă de slujire a Bisericii strămoşeşti şi de bun român. Din comorile inimii acestui fiu al celor ce, din neam în neam, pe plaiurile dulcei Bucovine au plugărit, au oştit vitejeşte şi şi-au dat viaţa, la nevoie, pentru apărarea integrităţii moşiei strămoşeşti, au odrăslit şi au rodit şirurile de acţiuni, minunatele simţiri, care s-au legat pentru totdeauna de cele mai nobile aspiraţii, pentru care a luptat poporul nostru de-a lungul istoriei sale. Făclier al culturii noastre naţionale, purtător al mesajului de libertate, de dreptate şi demnitate naţională, iscusitul arhipăstor a aflat mijloacele cele mai potrivite de a da glas tuturor acestora, în ciuda potrivniciilor şi greutăţilor veacului său. Cel ce se va învrednici vreodată să-şi ia osteneala unei mai amănunţite priviri asupra nepreţuitei moşteniri de spiritualitate românească, în parte ajunsă pînă la noi, va descifra şi mai clar, decît s-a încercat acum, personalitatea deosebit de înzestrată, care a făcut epocă prin înţelepciunea cu care a ştiut să slujească Biserica şi cele mai sfinte idealuri ale poporului nostru. In faţa preocupărilor multiple şi a strădaniilor celui ce aşteaptă învierea cea de obşte în preajma mormîntului lui Ştefan Voievod, meditaţia respectuoasă şi graiul cel lăuntric par a fi şi mai potrivite şi mai grăitoare. In cugetul şi inima tuturor celor ce păşesc pe urmele lui, ierarhul putnean se află la loc de adîncă cinstire şi rîvnitoare osîrdie spre a-l avea prezent prin grija de păstrare a moştenirii nemuritoare, prin preţuirea ce se cuvine unui asemenea tezaur, prin slujirea statornică a Altarului părinţilor noştri şi prin devotamentul faţă de talentatul nostru popor român.

Cei două sute de ani trecuţi în caierul vremii, de la mutarea la cele veşnice a Mitropolitului Iacob Putneanul, au fost ani de lupte necurmate pentru afirmarea valorilor spirituale şi materiale ale tuturor fiilor Patriei noastre, care adeveresc actualitatea şi justeţea strădaniilor neobositului ierarh. De pe treptele împlinirilor sociale din anii noştri, din lumina epocii de continuă înflorire culturală şi de afirmare a harnicului nostru popor şi din strălucirea epocalelor înfăptuiri dobîndite de ţară în anii de deplină dreptate socială şi suveranitate naţională, chipul şi preocupările Mitropolitului Iacob Putneanul apar în toată frumuseţea lor, adeverindu-l ca făclier neabătut al culturii noastre româneşti din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.*)

---

*) Pentru ilustrarea preocupărilor Mitropolitului Iacob Putneanul, publicăm, în anexe, cîteva texte.

ANEXA I

Sinodul ţinut în Iaşi, (1752), pe timpul Mitropolitului Iacob Putneanul contra numirii străinilor în Ierarhia Bisericii din Moldova *)

Iacob cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop şi Mitropolit Moldaviei

In ştiinţă dăm tuturor cui se cade a şti, de vreme ce fieşte care ţară are osebite obicee, şi să ţin şi să păzesc cu obiceele sale, după cum şi sfînta Pravilă porunceşte şi întăreşte asupra obiceiului ţărei a se urma şi a se păzi. Cuvine-se dar nu numai a păzi ori cine obiceiul ţărei şi al pairiei sale, ca să stee nemutat şi necălcat ce încă şi apărătoriu cu toată tăria sa să fie, asupra protivnicilor ce să ispitesc a călca obiceiul cel bun şi de folosul ţărei. Fiind dar obiceiu şi întru această de Dumnezeu păzită ţară, Mitropoliţi şi Episcopi din streini să nu se facă, fără numai din pămînteni, care obiceiu din descălicătura ţărei şi pînă acum, aşa s-au urmat, şi s-au păzit şi nici odată altul strein nu s-au întîmplat să fi fost priimit la păstoria vre unui scaun, fără numai la veleat 1751, la vreme ce au venit oştile Moschiceşti de au călcat pămîntul aceştii ţări. Atuncea din oare care pricină lipsind Mitropolitul ce au fost la păstoria acestui scaun anume, Chir Antonie, lăsînd Mitropolia pustie s-au dus cu Moscalii în ţara lor, şi fiind trebuinţă a se aşeza alt Mitropolit, atuncea pentru multa rîvnă, şi vrednică de toată cinstea şi podoaba Arhierească ce s-au găsit la un Mitropolit strein Grec, care s-au aflat aicea în ţară: anume Chir Nichifor, care au priimit călugărie de la Monastirea Neamţul. Cu tot Soborul bisericesc şi politicesc, l-au poftit priimindu-l să le fie păstor, însă cu această tocmală după dînsul altul strein să nu mai fie, apucîndu-se el că va alege pre urma lui pre unul din Episcopii pămînteni, să-l aşeze la scaunul Mitropoliei, ca să nu se strămute obiceiul ţărei. (Însă aceasta s-au făcut nu că doar nu să afla la acea vreme vre unul din Episcopii ţărei vrednic de păstoria Mitropoliei; ci mai vîrtos ca să se acopere numele cel de hainîlîc al lui Antonie). Şi pînă au fost în vîrsta firii şi întregimea minţei, s-au mulţămit toată obştia de către dînsul. Iară dacă l-au supus vîrsta bătrîneţelor de au slăbit din fire, şi mintea viindu-i pînă la atîta slăbăciune, cît ori cine ce-i vra zice de firește ce lucru să lăsa priimit, atunce fiind îndemnat de oamenii săi, l-au supus ca să iae o somă de bani de la unul din streini grec, carele să cerca cu mare somă de bani, să încapă la Mitropolie, şi să-l aşeze pre acela Mitropolit, care lucru cu puterea banilor afară din hotărîrea pravilei au venit să se facă. Ci stîndu-i împotrivă, pămîntenii, apărîndu-se cu obiceiul ţărei şi cu tocmala ce au avut cu proin Mitropolitul Nichifor, cînd s-au primit Mitropolit s-au apărat scaunul de alţi streini. Dar îndestul că pînă a se îndrepta sfînta Mitropolie, au sosit la mare pagubă, şi datorie, şi cu totul lipsită, rămîind numai piatra. Ci dar noi care Dumnezeu ne-au adunat cu darul seŭ, la vremea aceasta, am cercetat de cele ce ni s-au căzut de folosul sfintei Mitropolii, făcînd datoria noastră ce ni se cade a păzi hotarele obiceiului ţărei şi a dreptăţei, şi cu judeţul sfintei pravili, şi cu puterea darului ce ni s-au dat de la Sfinţia sa cu sobor. Şi după cum însuşi Sfîntul Dumnezeu au povăţuit cu darul seŭ pentru sfînta Mitropolie, aşezînd cele ce să clătisă preste obiceiu, din întîmplarea mai sus arătată. Hotărîm şi legăm ca fieşte cînd atît în vremele cele ce vom trăi noi, cît şi în cele viitoare a urmaşilor noştri, ca nici de cum obiceiul ţărei, şi a sfintelor scaune a Eparhiilor ţărei, altă dată să nu se mai calce, nici să se strămute, ci ori cînd va avea trebuinţă ţara de păstoriu la vre o Eparhie să urmeze obiceiul ţărei; şi din pămînteni să se aleagă Mitropolit, sau Episcop. Iar strein nici odată să nu se priimească. nici să mai intre altul strein la păstorirea vre unui scaun, cu mijlocire de bani sau măcar şi fără bani, sau măcar cu prieteni să-şi isprăvească înprotiva pravilei şi obiceiului pămîntului. Datori să fie atît soborul bisericesc cît şi politicesc, de la mare pînă la mic, ca să stea cu toţii ajutoriu dreptăţei, şi obiceiului ţărei, şi sfînta pravilă a se călca nici de cum să nu îngăduiască, nici să priimească pre un călcătoriu ca acela, nici să aibă sfînta

---

*) C. Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Bucureşti, 1888, p. 24-27.

Mitropolie o strîmbătate ca aceasta cît va trăi această de Dumnezeu păzită ţară, încă şi aceasta să fie în ştiinţa tuturor, că această sfîntă Mitropolie a Moldaviei din început au fost închinată la Ohrida şi la zilele răposatului luminatului Domn, fericitul întru pomenire Alexandru Voevod cel bun şi bătrîn, Andronic Paleologul fiiiul lui Manoil Paleologul Impăratul Grecesc, viind cu întîmplare prin ţara aceasta, mergînd de la Beciu la Ţarigrad şi plăcîndu-i ţara, şi acest norod creştinesc, şi mulţemindu-se şi de cinstea ce i-au făcut Domnul cu Sinatul, şi cu tot soborul bisericesc petrecîndu-l din munte şi pănă în Dunăre, şi acel Impărat aşezînd şi altă orînduială a politiei boerilor, şi înţelegînd şi de Mitropolia Moldaviei că este închinată la Ohrida, după ce au mers la Ţarigrad au spus părintelui seŭ Manoil Paleologul şi au isprăvit cu sobor, după făgăduinţa ce dedese, rădicînd Mitropolia Moldaviei de supt ascultarea Ohridului, au făcut-o ca să fie ca şi Ohridul nesupusă nicăieri trimiţînd Mitropolitului şi Coroană şi Sacos şi au întărit acest aşezămînt şi cu hrisoave împărăteşti. După cum preosfinţitul şi răposatul Gheorghie Mitropolitul mărturiseşte cu jurămînt şi cu sufletul seŭ că el au văzut acele hrisoave împărăteşti în Monastirea Neamţului întru acesta chip scriind. Şi prăpădindu-se hrisoavele la vremea nepăcii, cînd cuprinsese Leşii partea muntelui, şi ca să nu se întunece ştiinţa acestui lucru, au scris singur Gheorghie Mitropolitul Moldaviei cu condeiul seu, adeverind povestea cu sufletul seu şi cu jurămînt să fie în ştiinţa urmaşilor sei, şi de vreme ce şi cu ochii noştri am văzut scrisoarea lui Gheorghie Mitropolitul, întru acestaşi chip scriind. Şi ca să nu se piardă această aşezare împărătească, noi încă cu sobor o adeverim şi o încredinţăm urmaşilor noştri. Ci cu toate aceste ori cine s-ar ispiti să calce obiceiul sfintei Mitropolii, sau altor scaune, cu mijlocire de bani sau cu prieteni nămiţi cu dare, care lucru este afară din pravilă, vrînd preste obiceiu a băga pre vre un strein la vre o Eparhie, şi atît din partea boerilor pămînteni cît şi din streini de s-ar amesteca făcîndu-se sfătuitori şi îndemnători, şi apărători, şi împotrivitori pravilei şi obiceiului ţărei şi a dreptăţei: pre unii ca aceia cu toţii împreună ca dintru o gură îi legăm şi îi blestemăm şi întru acesta chip zicem: să fie blestemaţi de Domnul Dumnezeu A tot puternicul, şi de a sa prea Curată Maică, şi pururea Fecioară Maria, de slăviţii 12 Apostoli, şi de acelea a toată lumea sfinte şapte Soboară, şi de toţi Sfinţii, fierul, pietrele, şi lemnele, şi toată firea neputrezătoare, să putrezească şi să se răsipească, iar trupurile acelora să stea întregi: să aibă parte cu Iuda vînzătorul de Christos, şi cu procletul Arie, şi cu alţi eretici, să-i înghiţe pămîntul de vii ca pre Datan şi Aviron, să-i lovească cutremurul lui Cain, şi bubele lui Ghiezi, copiii lor să rămîie săraci şi muerele lor văduve şi toată averea lor să fie întru jefuire, şi casele lor întru răsipire. In toată vieaţa lor procopseală să nu aibă şi ertare să nu afle. Aşişderea şi de Smereniile noastre, carii mai jos suntem iscăliţi, cu puterea ce avem dată de la Domnul Dumnezeu, pre unii ca aceia ori ce obraz ar fi, îi afurisim şi îi blestemăm, şi-i legăm supt tot blestemul ce scrie mai sus, ca pre nişte stricători obiceiului ţărei, şi împotriva sfintei pravili. Iar care s-ar sili şi s-ar nevoi ca să ţie şi să păzească nestrămutat şi neclătit obiceiul ţărei, dupre cum arată legătura noastră aceasta adică a nu se priimi nici odată strein, ori la ce scaun Arhieresc al ţărei aceştia, să fie ertaţi şi blagosloviţi şi de Domnul Dumnezeu, şi de Smereniile noastre în veci, Amin. Leat 1752 Ghenarie I. (Urmează iscăliturile şi cu peceţele lor).

(L. P.) Iacov Mitropolit Moldaviei, adeverim şi întărim tot blestemul ce scrie mai sus.

Ionichie Episcop Romanului. Ieroteiu Episcop Huşului. Inochentie Episcop Huşului. Dositeiu Episcop Rădăuţului. Calistru Igumenul Putnei. Lazar proin Igumen Neamţului. Nicanor Igumen Neamţului. Misail Arhiman. Bisericanilor. Ionnichie Igumen Molniţei. Calistru Igumen Voroneţului. Natanail Igumen sîntului Ilie. Teofan Igumen ot Homor. Ieromonah Nicanor Igumen de Bogdana. Partenie Igumen Slatinei. Misail Igumen... Atanasie Igumen Dragomirnei. Ieromonah Iorest Igumen Solcăi. Antonie Igumen Floreştii. Antonie Igumen Agapiei. Iorest Igumen Hangului. Partenie Igumen Secului. Sava proin Igumen Bisericanilor. Sava Igumen Pîngăraţilor. Ieremonah Isaia Nacealnic. Varnava Igumen ot Ilişăşti. Ieromonah Pahomie. Ieromonah Calistru Igumen ot Runcu. Teodosie Igumen Cîrligului.

ANEXA II

Bucvar, Iaşi 1755*)

Predoslovia „către buni credincioşi părinţi, către hrănitori, către ispravnici, către stăpîni şi către toţi ceialalţi ce au nume părintesc peste copiii cei mici".

Toată obişnuinţa vieţii omeneşti stă spre hrană, o iubitorilor de Hristos. Creşterea pruncească atîrnă cine ce fel de copil este, aceiaşi şi dacă se face mare, de este învăţat, dintru copilărie întru învăţătură cinstită şi numai întru frica lui Dumnezeu (care este începerea înţelepciunii) să cade a nădăjdui că acela va fi (cu) bună creştere şi dacă va fi mare; iară de-i trece creşterea sa fără de frică şi învăţătură, puţină nădejde că va fi mai bună cealaltă viaţă a lui. Şi această ispitire adevărată întăreşte pre noi atît cît chipurile ei nu numai la feţe osebite este văzută, ci şi la tot norodul. De trăieşte cineva întru norod binecunoscut este, că întru acela îndreptare bună este copilul; iar de trăieşte în norod cu multe sfăzi, urîciuni, pizme, vicleşuguri şi tîlhării şi alte obiceiuri rele, nu te îndoi că va fi întru acela îndreptare bună copiilor. Din creşterea copiilor ca dintr-o rădăcină şi bună şi rea întru toată viaţa curge. Iară pricina acesteea este aceasta: că de vreme (ce) prin vătămarea păcatului strămoşesc plecaţi sîntem din începutul vieţii spre răutate, toată gîndirea inimii omeneşti spre rău din tinereţile lui, zice scriptura. Deci, de nu va dobîndi omul din copilărie hrană bună, nu-i va fi lui răul cu osteneală carele şi s-au născut rău. Ci încă şi mai vîrtos răutatea cea din fire cu deprindere în toate zilele creşte şi din ceas mai mare putere ia. Dară ce să zicem, cînd încă se va apropia omul de răutăţile cele de obşte şi a sa răutate cu chipul străin să va întări şi fărădelegile cele neştiute de dînsul din vorbele cele rele ticălosul copil să va învăţa? Că tare este cuvîntul apostolic: „strică pe obiceiurile bune, vorbele cele rele" (I Corinteni XV). Şi asemenea Iisus Sirah: „Cel ce se atinge de smoală se mînjeşte, şi cel se împărtăşeşte mîndrului asemenea lui va fi" (Cap. XIII). Cum dar vei nădăjdui de bine unde nu este hrană bună copiilor? Iară de hrană ca aceea în Ţara aceasta, cine nu vede cîtă lipsă este? Care văzînd noi lipsiţi copiii de hrana ce li se cădea, bolind cu inima de nenorocirea învăţăturii lor, am dat în tipar această cărţulie, începînd de la azbuchi, cu toată orînduiala, pre cum se vede, ca să poată după buchi ceti şi cu sloguri întru întărirea cetirii sale, şi după aceste rugăciuni de seară şi de dimineaţă, şi rînduiala pentru masă şi după masă; aşişderea cele 10 Porunci şi 7 Taine creştineşti, 7 daruri ale Duhului Sfînt, şi altele. Şi învăţătură pentru credinţa catholicească şi ce este credinţa catholicească. Care aceste toate învăţîndu-le copiii de mici să poată cunoaşte ce este frica lui Dumnezeu căci de această hrană bună a copiilor întreabă şi răspunde David: „Intru ce-şi va îndrepta cel tînăr calea sa, cînd va păzi cuvintele Tale"? (Psalmul 118). Cade-se dar vouă, blagocestivilor creştini, şi cei ce aveţi nume părintesc peste copiii cei mici, să aveţi purtare de grijă pentru învăţătura copiilor voştri, ca să nu se lipsească de hrana cea sufletească, cu povăţuirea cea bună, care şi sînteţi datori să-i învăţaţi pe dînşii grăindu-le... (urmarea lipseşte).

ANEXA III

Alfavita sufletească **)

Pentru ce să cade a ne bucura numa întru Domnul; iară nu pentru lucrurile cele stricăcioase ale aceştii lumi.

Bucuria me, păzeşte-mă de cei ce m-au înconjurat, zice proorocul: precum au zis îngerul cînd au grăit cu Tovie, zicîndu-i: bucură-te Tovie. Bucurie să fie ţie totdeauna. Tovie au răspuns către îngeri: ce bucurie să fie mie că întru întuneric ...şi lumina ceriului nu o vezi; au, într-acest va

*) Exemplar păstrat la Biblioteca Academiei S. R. România, nr. inv. 294; Vezi şi Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche*, 1508-1830, tom. II, Bucureşti, 1910, p. 130-132.

**) Exemplar păstrat la Biblioteca Universitară „M. Eminescu"-Iaşi, nr. inv. 5. Prima filă lipseşte fiind transcrisă de mînă.

fi ceva bucurie sufletului. In valea aceasta a plîngerii, întru întuneric şi... morţii, întru care cei ce şezu întru desfătările cele dobitoceşti. Nimine aşa să nu nădăjduiască numa..., numa de tot despărţirea, numa sfîrşit fără de veste, că ce bucurie va fi celui ce naşte în scîrbe şi amărăciuni; ce veselie celui ce şade întru întuneric; ce fel... celui ce se află întru legăturile... frumuseţile şi ghizdăvia trupului carea lesne să strică prefăcîndu-să în prah şi cenuşă; nu ai omule cu ce te mîngîia în veacul acesta al plîngerii, şi mai vîrtos să cade ţie a plînge şi a te tîngui. Că nu şezi spre moştenire, ci spre izgonire; nu spre pace şi odihnă, ci spre războiu foarte luptătoriu; nu spre bucurie şi veselie, ci întru valea aceasta a plîngerii. Cine să veseleşte fiind îndatorit peste putinţă, cine să mîngîie, şezînd în temniţă; cine să bucură, fiind rînduit spre moarte? Nimenea. Că lumea aceasta iaste plină de plîngere, iară nu de veselie, de scîrbe şi de necaz, iară nu de bucurie, de supărare şi de amărîciune, iară nu de mîngîere. Şi nimica întru dînsa nu iaste statornic şi să nu să schimbe: bucuria ei iaste amestecată cu scîrba, veselia cu plîngerea. Mărirea să schimbă, bogăţia piare, frumseţea să preface în praf şi cenuşă, desfătarea trupească fără de veste prin moarte să tae şi să sfîrşaşte, şi după aceia să împute şi rămîne mîncare viermilor. Nimic dar nu iaste în veacul acesta vrednic de bucurie şi de veselie, nimic vrednic de mîngîiere şi de inimă bună: ci toate sînt pline de plîngere şi de tînguire. Deşărtarea deşărtărilor iaste viaţa omenească; că să naşte omul din stricăciune, creaşte întru durere şi în neputinţă, viaţa sa îşi necăjaşte în scîrbe şi în năcazuri, în gîlcevi şi calabalîcuri şi în tîmplări nenădăjduite şi întru toată neodihna. Că de spre o parte primejdii, iară de spre altă parte clevetituri, de spre o parte goană, iară de spre altă parte războiu şi lupte împrotrivă, despre o parte gîlcevi şi nedumirare, iară despre altă parte teamere şi frică, despre toate părţile nu iaste pace şi odihnă. Toată lumea iaste plină de primejdii şi de zarve: ori încătro te întorci, pretutindenea pizmă şi zavistii vezi, gîlcevi şi sfăzi auzi: de o parte te luptă mîncarea, iară de altă parte băutura, de o parte lenea, iară de altă parte nesimţirea, de o parte pohta, iară de altă parte aprinderea spurcăciunii, de o parte frica, iară de altă parte păcatul şi călcarea de jurămînt, despre toate părţile nu iaste fără de tiemere: şi nu iaste de ce să ne bucurăm în veacul acesta ce iaste cu multă plîngere. Că vine moartea, vine despărţirea de aice, vine fără de veste schimbarea tuturor. Adecă sufletul va merge întralt veac şi va lua cele ce au lucrat aicea. Iară trupul va rîmînea mîncare viermilor, întru împuţiciune şi gunoiu să va întoarce, întru carea nimic nu iaste bucurie. Pentru aceasta nu te bucura de nimică întru acest veac al plîngerii şi trecătoriu, de vreme că toate sînt întru dînsul nestătoare şi făţarnice, toate întru dînsul mincinoase şi schimbătoare. Ci de voeşti a te mîngîia, numai întru Domnul te mîngîe; de voeşti a te bucura, numai întru Domnul te bucură: că bucuria trupească degrab piare, iară bucuria Domnului rămîne în vieci. Mîngîiarea pămîntească degrabă piare, şi întru amărăciune să întoarce; iară mîngîierea Prea Sfîntului Duh, întru Domnul pururea mîngîie şi în viecii viecilor va mîngîia cu mîngîiare negrăită. Pentru aceasta cu nimică cu altă, ci întru Domnul te bucură. Că zice proorocul: bucuraţi-vă întru Domnul toţi cei drepţi la inimă. Şi iarăşi Apostolul: totdeauna, zice, întru Domnul vă bucuraţi, neîncetat vă rugaţi, de toate mulţămiţi: că întru acieste trei să face mîntuirea noastră. De nimică de alt nu vă bucuraţi, numai întru Domnul: că toată bucuria ce nu iaste întru Domnul, iaste mincinoasă, şi amăgitoare: şi toată mîngîiarea ce nu iaste întru Dumnezeu, iaste greutate şi turburare sufletului. Pentru aciia nu te bucura pentru mîncare şi băutură, nici pentru bogăţia şi mărirea aceştii lumi, nici pentru oare carea frumsieţe, şi pohte dobitoceşti. Ci numai întru Domnul te bucură, întru Dumnezeu cu veselie te veseleşte: că întru acieste vremielnice nu iaste bucurie adevărată, numai mincinoasă, vremelnică, fără de temeiu: căci că întru întunieric lumină nu iaste, în moarte viiaţă nu vei afla, întru minciună dreptate nu să va arăta. Bucuria lumii aceştia iaste mincinoasă, mîngîiarea ei mutătoare, veselia ei lesne să schimbă. Intru puţină bucurie şi mîngîiare, şi îndată fără de veaste amărăciune: întru puţină veselie, îndată fără de veaste plîngere şi tînguire. Incă mîngîiarea ei n-au trecut, şi îndată acum scîrba şi necazul au sosit. Pentru aceia numai întru Domnul te bucură, cu bucurie şi cu veselie te veseleşte. Bucură-te întru Domnul Dumnezeu, că Dumnezeul tău Dumnezeu mare iaste, vecinic, fără de moarte, întru toate putincios atot ţiitoriul, Dumnezeul îndurărilor, milostiv, drept, iubitoriu

de oameni şi prea milostiv. Tată al milostivirilor, Dumnezeu a toată mîngîiarea. A lui iaste ceriul şi pămîntul, munţii, dealurile, lemnile, dumbrăvile. Ale lui sînt fiarele, dobitoacele, jigăniile, pasările cele zburătoare. A lui iaste toată suflarea şi toată făptura, cele văzute şi cele nevăzute, cele din ceriu şi cele de pre pămînt. A lui iaste soarele şi luna, stealele ceriului şi stihiile. A lui apele, rîurile, mările, iazerile, izvoarăle, grindina, omeţii, ploile, vînturile, fulgerile, tunetele. A lui toţi oamenii, toate neamurile pămîntenilor. A lui îngerii, arhanghelii. scaunele, domniile, heruvimii, serafimii, şi toate puterile. La dînsul dreptatea, la dînsul judecata cea nefăţarnică, la dînsul bunătatea şi iubirea de oameni, la dînsul înţelepciunea şi izvorul înţelegerii. Acolo linişstea, odihna, netemerea şi fărăgrija. Acolo mărirea, bogăţia, vistieria neîmputinată şi desfătare veacinică. Acolo bucuriia, lumină, rază, frumuseaţe, bună cuviinţă, dulceaţă, veselie şi toată mîngîiarea. Acolo volniciia, dezmierdarea, îndestularea şi veacul cel neschimbat: ori ce iaste întru oameni mai iubit, acolo toate sînt. Numai te lipeaşte cătră Domnul Dumnezăul tău, cu tot sufletul şi numai de dînsul cu bucurie să te bucuri, şi cu veselie te veseleaşte. Bucură-te întru Domnul şi-i dă lui mulţămită: căci te-au făcut pre tine după chipul şi asemănarea sa, din nefiinţă la fiinţă te-au adus, cu mărire şi cinste te-au încununat. Nu te-au făcut pre tine fiară, nici chit, nici altă oarecarea jivină: ci om, făptură înţelegătoare, nemuritoriu, şi sufletul tău l-au cinstit cu singură stăpînirea. Măcar de ne şi despărţim de trupul cel vremelnic, dar spre mai bună sălăşluire trecem, şi cu sufletul petrecem în veci: nu spre o mie sau doao sau trei mii de ani, ci în viecii viecilor ce n-au sfîrşit. Bucură-te întru Domnul şi-i dă lui mulţămită: că toate pentru tine în dar le-au făcut, pentru tine ceriul şi pămîntul, pentru tine soarele şi luna şi toată podoaba ceriului cu steale au făcut, pentru tine fiarăle, şi dobitoacele, pasările ceale zburătoare şi toată jivina. Pentru tine mările, rîurile, izvoarăle, iazerile, feliurile de peşti, chiţii cei mari, pentru tine pădurile, codrii, dumbrăvile, fealuri de pustii; pentru tine cele văzute şi cele nevăzute sînt toate. Bucură-te întru Domnul şi dă lui mulţămită: că toate pentru tine... şi milostive au aşezat, neîncetat poartă grijă pentru sufletul tău, te fo...şte, te apără, te acopere, doreşte sufletul tău, dînd bucurie, sănătate, viaţă, înţelepţeşte, te luminează în tot lucrul bun. Toate bune şi milostive pentru tine aşează. Bucură-te întru Domnul şi dă lui mulţămită: căci Dumnezeu întru tot puternic, prea bogat, pentru tine au sărăcit, pentru tine om s-au făcut, ca pre tine să te unească luişi: nu s-au îngreţeluit a lua asupra sa ale noastre, ca să se dea noao cu totul pre sine. Pentru tine au fost pus în iesle, pentru tine au fost înfăşat în scutece, cel ce îmbracă cerul cu nori: pentru tine au fost tăiat împrejur a opta zi, pentru tine au fugit la Eghipet, pentru tine în Iordan s-au botezat, pentru tine ş-au plecat capul Mergătoriului înainte, ca pre tine să te înalţe sus: netrebuindu-i botez s-au botezat, ca să-ţi dea ţie curăţire prin botez. Bucură-te întru Domnul, şi-i dă lui mulţămită: că pentru tine au fost bătut, ocărît, şi scuipit, bătut preste fălci, legat, cu cunună de spini încununat au fost: pentru tine mîinile sale pre cruce le-au pironit, oţet şi fiare au gustat, cu sulita în prea curata lui coastă au fost împuns, pentru tine prea curatul lui sînge l-au vărsat, şi cu acela pre tine te-au răscumpărat: pentru tine în mormînt au fost pus, pentru tine a treia zi din mormînt au înviiat, ca să dăruiască noao tuturor învierea din mormînt. Bucură-te întru Domnul şi-i dă lui mulţămită: că deşi greşăşti înaintea lui Dumnezeu cu întunearec de întunerece, cu milostivire prin pocăinţă te priimeaşte. De cîte ori greşeşti înaintea Lui, iară El nu te leapădă pre tine. De cîte ori calci tu poruncile lui, iară El nu să întoarce de la tine. De cîte ori cazi, iară El te rîdică pre tine, îndelung te rabdă, nu îndată te dă morţii: ci aşteaptă întoarcerea ta pînă în sfîrşit, doar cîndva te vei întoarce. Datu-ţi-au ţie lege, ştiinţa voii sale. Nu te-au lepădat de la botez, nu te-au lăsat întru altă credinţă, sau să fii înghiţit întru peirea eresurilor. Bucură-te întru Domnul, şi-i dă lui mulţămită: că pentru puţină oarece bună plăcere a ta, viaţă veşnică, împărăţia cerului au făgăduit să-ţi dea ţie. Insuşi cela ce au făcut, însuşi cela ce au zidit, şi au dat toate spre bună plăcere, viaţă vecinică dăruiaşte. Nu în cîtăva vreme scurtă, nu întru o sută de ani sau întru o mie, sau în mii de mii, ci în viecii viecilor ce n-au sfîrşit. Mărire nemărturisitii lui milostiviri. Mărire prea înţeleptei lui purtare de grijă. Mărire negrăitei şi neajunsei lui bunătăţi, şi iubiri de oameni. Că lui să cade toată mărirea, cinstea şi stăpînirea, împreună cu cel fără de început al lui Părinte, şi cu Prea Sfîntul şi bunul şi de viiaţă făcătoriul Duh, acum şi pururea şi în viecii viecilor. Amin.

ANEXA IV

Învăţătura pentru ca să-şi dea fieşte care om feciorii lui la carte *)

Nu să poate să fie mai fericit omul, cînd pune tot gîndul şi purtarea lui de grijă, în ce chip şi cu ce mijloace va putea să vază copiii lui rînduiţi spre pricopseala învăţăturii ; după cum vedem nu numai în Sfînta Scriptură, ci şi la toate Istoriile fericind pe Părinţii aceia cari pun silinţa lor cu neadormiţi ochi pentru învăţătura copiilor lor. De vreme că învăţătura cea de Dumnezeu insuflată este lumina trupului, şi cunoştinţa credinţii cei Dumnezeieşti, este o înălţare a firii omeneşti, este o dogmă a prea Inălţatului şi Cerescului Impărat şi o pază a tuturor poruncilor Sfinţiei Sale. Şi această învăţătură au făcut pre filosofi de au cunoscut toate firile, nu numai cele pămînteşti, ci şi cele cereşti. Această învăţătură este o icoană şi o închipuire dumnezeiască şi o cîrmă ce o cîrmuieşte pre sufletul ce să află întru acest vas pămîntesc. Această învăţătură sînt strunele minţii, care strune lovindu-să cu credinţă şi cu frica lui Dumnezeu, slobod versurile bunătăţilor şi ajung îndulcirile lor pînă la scaunul cel Dumnezeiesc. Această învăţătură dar văzîndu-o noi că este adormită întru întunericul lenevirii, ni s-au rănit inima de foametea aceasta, ce să află înrădăcinată în sufletele a unora din Părinţii care îşi cresc copiii lor fără învăţătură. Deci fieşte care om ce este învăţat, să cheamă om cuvîntătoriu, iară cel neînvăţat este asemenea dobitoacelor. Şi de voiţi să vă fie feciorii voştri asemenea dobitoacelor, este mare greşală şi orbire : căci că să lipsesc de învăţătura cu carea fără de aceea cu greu este a cunoaşte pre Dumnezeu, numai atîta îl cunosc precum îl cunosc şi dobitoacele cele nesimţitoare. Şi adevărat şi încredinţat lucru este : că învăţătura este asemenea cu florile cele mirositoare, care cu mirosul învăţăturii tămăduieşte toate ranele ceale trupeşti, iară cel neînvăţat este asemenea copacelui uscat şi pre cum soarele încălzeşte şi creşte toate cele ce odrăsleşte pămîntul, aşa şi învăţătura dă pricepere omului spre toată cunoştinţa, şi iarăşi în ce chip depărtîndu-se soarele de crugul zilii să face întunerec, aşa şi învăţătura fiind depărtată de ticălosul acela om să află la întunericul necunoştinţei şi mai în scurt este orb, măcar de i să şi pare că veade, căci că ochii celui neînvăţat şi nepedepsit sînt orbi, şi mai mult ai sufletului, că sufletul şi mintea sînt care văd, şi cînd mintea nu priceape care sînt de treabă, oarbă este de tot. Vedeţi dar părinţilor carii vă lăsaţi copiii voştri nepedepsiţi, cîtă stricăciune şi nepricopseală pricinuiaşte feciorilor voştri lipsa învăţăturii. Pentru care iată dară că vă îndemnăm ca să vă deşteptaţi inimile voastre la bunătăţile ceale sufleteşti, cari curg din sfînta învăţătură, şi să vă daţi copiii fieşte care părinte la învăţătură, ca nişte desăvîrşit părinţi şi purtători de grije de ceale de folosu feciorilor voştri. Şi urmînd poruncii şi învăţăturii noastre, veţi avea nădejde a vă bucura şi a vă veseli de fiii voştri, ca de nişte înţelepţi de Dumnezeu, şi ei vor pomeni pre voi.

Domnul să vă blagoslovească pre voi şi blagoslovenia sa să se adaogă spre voi şi spre feciorii voştri.

ANEXA V

IACOV

Cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop şi Mitropolit a toată Ţara Moldovei

Cuvînt **)

Către părinţii Sfintei Mănăstiri a Putnii

Tot omul (Cuvioşilor Părinţi), cînd va intra într-o grădină înfrumseţată, şi va vedea mulţime de tot fieliul de pomi, încărcaţi de minunate roade, atîta la vedere bunu, cît şi la miros foarte mirositoare, şi la gustare prea dulci : va lua multă bucurie, şi nespusă veselie, şi atîta săltare va simţi în inima lui, auzind sunetul frunzelor de vîntul cel răcoros : cît să va da presine rob la cîntarea preveghitorilor şi altor păsări. Aşijderi la glasul izvoarelor celor curgătoare, şi a apelor celor dulci. Deci de vreme că aceste stri-

*) Capitolul 60 din „*Adunare de multe învăţături*“, Iaşi, 1757, Exemplar păstrat la Biblioteca Academiei R. S. România, nr. inv. 305.

**) Prothesis adecă Pomealnic al Sfintei mănăstiri a Putnei cu nr. inv. 9.

căcioase putrezitoare şi deşarte, au atîta înfrumseţare: cu cît mai vîrtos gîndiţi să fie acele nespuse şi viecinice; încă la izgonire ne-au dăruit noao prea bunul Dumnezeu acest feliu de frumseaţe, şi veselitoare lucruri. Cum nu vor fi aceastea mai îmbucurătoare, şi mai veselitoare: pentru carele zice şi Apostolul: că ochiul n-au văzut, uriachia n-au auzit, şi la inima omului n-au intrat. Împărăţia aciia nu are sfîrşit, zioa aciia iaste neapusă. Lumina aciia nu iaste de soare, sau de lună, sau de făclii: ce numai aciia adevărată lumină din lumină, întruo fiinţă sfînta troiţă, şi singură preaslăvită. Glasul cîntărilor a ceatelor cereşti iaste neîncetat, bucuria şi veselia ei iaste nesfîrşită şi fără scîrbă, şi cîştigarea nespusă, slava neprecepută şi fericirea veacinică şi negrăită. Ce dară carele va pofti din tot sufletul lui, ca să căştige la raiul cel negîndit, acest fieliu de înfrumseţeri, acest fieliu de bucurie, acest fieliu de lumină neapusă, acest fieliu de fericire viecinică. Să cade după cea datornică datorie, să arate fapte şi lucruri vitejeşti ostănitoare, şi plăcute lui Dumnezeu. După cum lucrătorii să ostănesc, nesocotind nice de cum ostănelele şi sudorile ciele multe, care în vriemie seceruşului, de cumplita arşiţa soarelui pătimesc, nădăjduindu-să să ia roada ostenelilor înzecit. Lucrătorii dar să socotesc, păstorii oilor celor cuvîntătoare (adică arhierei), şi după arhierei toată ceata cea preoţească, la carii au încredinţat şi au dat Dumnezeu via Lui, adecă turma cea cuvîntătoare în mîinile lor, pentru ca să o lucreze prea ea, puindu-şi şi sufletele lor pentru dînsa.

Iată dară întru Hristos fiii miei cei iubiţi, că auzind noi glasul Domnului zicînd: că lucrătorii cei leanişi şi răi, rău îi va piarde. Cu cea părintească umilinţă vă îndemnăm, ca să lucraţi cu toată silinţa şi neîncetata grije, acela ce vi s-au dat voao, talantul cel besericesc. Adecă să adăpaţi cu ceale prea dulci şi adăpătoare ape, ale vrednicii preoţii, turma cea cuvîntătoare. Şi aceaste prea dulci şi adăpătoare ape ale vrednicii preoţeşti, altele nu sînt numai acea către Dumnezeu de la preoţi neîncetată rugăciune, pentru mîntuirea şi spăsenie sufletelor celor cuvîntătoare, care să săvîrşeaşte prin pomenirea la cea fără de sînge aducătoare jertvă. Deci ca să nu vă osîndiţi ca lucrătorii cei lenivoşi, auzind glasul cel cumplit, care zice: Slugi viclene şi lenivoase, deşteptaţi-vă din puturoasa lenevire, şi tot gîndul vostru înălţaţi-l la ceriu: şi vă nevoiţi zioa şi noaptea rugîndu-vă pentru sufletele acelor răpăosaţi, fericiţilori ctitori, credincioşilor domni, patriarşilor, mitropoliţilor, episcopilor, şi tuturor pravoslavnicilor creştini, carii după vremi au miluit şi au înnoit acea sfîntă mănăstire domnească, ale cărora numele s-au scris întru această carte ce să numeşte Prothesis, adică Pomealnec. Şi de vreame că de la aceştia aveţi nu numai toate bunătăţile ceale îndestulate, a vieţii voastre, ce încă şi odihna cea sufletească a orînduialii cei cuvioşeşti întru care vă aflaţi. Să cade după datorie să să pomenească numele aceastea care sînt scrise la aceast pomealnic, fieştecarele la zioa sa, carea şi-au rînduit. Căci cei leanişi şi nesupuşi cuvintelor celor dumnezăieşti, vor auzi glasul şi hotărîrea Sfintei Scripturi. Fiule, în loc de grău seaceri urzică, şi în loc de orz spini. Şi iarăşi dasă-va viaţa lor la moarte, şi sufletele lor la iad, pentru că au suspinat împotriva lor pămîntul, şi jgheaburile lui au plîns pentru dînşii. Noi nu numai ca un Arhiereu şi Păstoriu aceştii cuvîntătoare turme a Moldovei, vă învăţ pre voi: ce şi ca un părinte sufletesc al obştii voastre, vă îndemnăm dintru tot cugetul nostru, la acest lucru sufletesc şi lui Dumnezeu plăcut, pentru ca să-I arîtaţi pre toţi înaintea lui Dumnezeu: prin ceale necontenite ale voastre pentru dînşii rugăciuni şi jertve, învrednicindu-i cu oile ceale de-a dreapta a părţii cei alease, la straşnica şi înfricoşata zi a judecăţii. Şi de vreame că pentru toate aceastea, cunoscînd noi, că întru această fătarnică lume, (pentru iubire de obraz sau pentru luare de bani) fieşte carele poate să să mîntuiască de pedeapsa omenească, după cuvîntul marelui Vasilie. Iară din mîinile atot ţietoriului nu să va mîntui, nice în viaţa sa, nice după moarte. Ne-au cuprins fricâ, şi cutremur, pentru covîrşirea păcatelor şi greşealelor noastre, celor întru ştiinţă şi întru neştiinţă: care din vîrsta tinereaţelor noastre, cu necuviinţă mai mult decît tot omul am făcut şi am lucrat. Şi fiind adeveriţi, tot dintru acestui mare Vasilie cuvînt ce zice: că focul arzătoriu îl va stinge apa, iară acea fără de sînge jertfă a preoţilor, va mîntui păcatele: şi cum că va da noao iarăşi duhul şi viaţa noastră cu milă în zioa cea luminoasă. Venit-am întru simţirea noastră, şi cît după putinţa noastră, am făcut începapere cu bună hotărîre: şi am înnoit aceale surpate şi răsipite părţi a zidirii, a Sfîntului şi dumnezeiescului Lăcaş a Sfintei Mînăs-

tiri Putnii. Nu din viniturile şi agonisealele Sfintei Mitropolii: ce dintru aceale care din copilăreasca noastră vîrstă, şi pînă astăzi, prin multe osteneale şi sudorile noastre am căştigat. Şi cu acest desăvîrşit scopos, ca şi de acum înainte, cît vom putea să înfrumseţem, şi să înoim această Sfîntă Mînăstire, pînă la răsuflarea noastră cea de pre urmă. Iară după mutarea noastră cea cătră Domnul: lăsăm la această numită domnească Mînăstire a Putnii, toate ale noastre, cîte din darul Arhierii, şi din dreaptele noastre agonisiri vom căştiga. Aceasta întîi pentru veacinica pomenire a smeritului nostru suflet, şi a părinţilor noştri, şi pentru mîntuirea a multelor noastre greşeale, care am lucrat, şi am întrecut pre tot omul, cu necuvioasele noastre fapte. Alta ca şi metania noastră iaste pusă, şi cu totul sîntem închinaţi la acest Sfînt şi Dumnezeiesc Lăcaş, şi adunaţi cu cei de un postrig cuvioşi părinţi şi fraţi, cari vieţuiesc cu cuvioşie. Deci dară cu cea fierbinte şi desăvîrşit rugăciune, vă rugăm pre voi pre toţi întru Hristos iubiţi părinţi şi fraţi. Atîta cei ce vă aflaţi acum vieţuitori întru această sfîntă mînăstire, cît şi cei ce veţi fi după vremi. Ca fără de lenevire şi răpaos pe toate zilele să pomeniţi, la ceale necontenite către Dumnezău rugi şi jertve. Întîi numele tuturor fericiţilor ctitori, şi aceloralalţi credincioşi, ce am aflat la pomealnecul cel vechiu, şi acum i-am scris, şi le-am pus numele după cum să văd. Şi după aceştia să vă rugaţi şi pentru smerit sufletul nostru, carele l-am feştelit foarte, şi l-am întinat cu faptele noastre ceale neatreabnice, care de mulţime au covîrşit vîrvul creaştetului nostru. Ca să să îmblînzească Domnul, şi să fie milostiv către noi în ziua răsplătirii. Însă după acestea toate, cu lacrămi vă rugăm: ca de osăbit de pomenirile ce să fac preste toate zilele la Sfîntul jertăvnic, şi la Litania uspelnicului, după obiceaiul vechiu ce are Sfînta Mînăstire. Mai ales să faceţi pomenirea noastră pre tot anul, la 20 de zile a lunii lui ianuarie: adecă în zioa marelui întru părinţi Eftimie, cu toate ceale căzute: adecă după ceasuri, să să slujască parastas, şi la Sfînta şi Dumnezăiasca Liturghie, să să pomenească smeritul nostru nume, şi a părinţilor noştri. Şi la trapezare să să facă şi oarecare mîngîiare fraţilor: şi aceasta să să facă spre lucrarea dragostei cei frăţeşti: de vreame că după glasul cel apostolicesc, fără de dragoste nu să lucrează nemică bun, şi Domnul zice: iubiţi-vă unul pre altul, că întru aceasta vă vor cunoaşte pre voi toţi că sînteţi ucenicii miei, de veţi avea dragoste unul către altul. Cu care dragoste vor izvorî apele ceale duhovniceşti, ale faptelor voastre celor spre folosul de obşte. Şi pre cei păcătoşi îi veţi aduce la pocăinţă, iară pre cei drepţi îi veţi întemia la ceale bune şi mai desăvîrşită stare: după cum au stătut toată vieţuirea celor vechi şi duhovniceşti cuvioşilor bărbaţi. Ştiind dară noi, şi încredinţaţi fiind, cum că aceaste însămnate către voi, vor pricinui voao nu puţină folosinţă sufletească, şi cum că cu smerenie veţi fi supuşi la glasurile aceale sfinte, ca să odrăsliţi roadele ceale vreadinice a jicniţii cei cereşti, a Domnului nostru Iisus Hristos, ca nişte daruri de mult preţ, şi vreadnice de laudă. Rogu-vă cu umilinţă pre voi pre toţi, ca să nu vă leniviţi pentru mîntuirea voastră, şi a tuturor sufletelor: ca să lucraţi fără de leane, şi cu toată osărdia la via cea de taină, ca să căştigaţi dimpreună cu dînşii, cununile şi slava celor fericiţi. Lăsaţi fraţii miei cei iubiţi, deşărtăciunile lumeşti, şi robiţi toată inima voastră la ceale nespuse bunătăţi a împărăţiei cereşti. Smeriţi-vă întru Domnul, pentru ca să vă slăvească în veaci. Pomeniţi pre cei răpăosaţi părinţii şi fraţii noştri în toată vreamea, pentru ca să vă pomenească şi pre voi Domnul, la venirea lui cea de a doaoa: mică iaste ostăneala, iară odihna iaste nesfîrşită, puţină iaste truda, dară vinitul nenumărat. Puţină iaste tînguirea, iară veselia bogată. Mici sînt vitejiile, iară cuvintele pururea înflorite. Şi mai ales toată truda iaste vremealnică, iară bucuria şi veselia necuvîntată şi nesfîrşită.

Pentru aceasta dară şi noi, fiii noştri cei iubiţi, ca să fugim de săgeţile şi de mrejele vînzătorilor aceştii lumi. Strigăm împreună cu proorocul David, acel prea îndumnezeit cuvînt al lui. Însătat-au sufletul mieu de Dumnezăul cel tare, cel viu: cînd voiu veni şi mă voiu arîta feaţii Domnului şi mă voiu odihni. Aceasta zic iaste odihna mea în veaci.

Primiţi dară fiilor această carte ce s-au numit Prothesis adecă Pomealnic cu tot sufletul, şi pomeniţi neîncetat numele aceaste scrise întrînsul, rugîndu-vă către Domnul cu lacrămi din inimă. Întracest chip să urmaţi, după cum vă îndemnăm. Şi aşea darul Domnului, şi molitva, şi blagoslovenia smerenii noastre, să fie cu voi cu toţi. Amin.

ANEXA VI

SINOPSIS

Cartea păstoriului către preoţi *)

La această stepenă înaltă a Arhieriei, întru care au vrut Dumnezeiescul dar să ne sue grija cea mai mare şi mai aleasă ce avem nu iaste alta, fără numai chivernisirea Bisericii, şi spăsenia sufletelor oilor noastre celor cuvîntătoare, pentru care avem datorie să privegheăm zioa şi noaptea, că avem să dăm seama după cum zice Pavel Apostolul şi după asemănarea începătoriului păstorilor Iisus Hristos, carele ş-au pus sufletul pentru oi, să ne dăm şi noi vieaţa pentru paza turmei noastre. Însă această bună chiverniseală nu putem noi înşine să o săvîrşim după cum să cade, de nu vom avea din preună lucrători şi slujitori, carii să poată ajuta la acest lucru mare pentru căci fiind secerişul mult, trebue şi lucrători mulţi; şi pentru căci iaste turma mare, un păstoriu singur măcar, că iaste mare în vrednicie şi de-ar fi cît de procopsit întru politie, şi iscusit întru învăţătură, iară nu poate să le vază toate nici să le ştie toate; şi pentru aceia dar are pre preoţi şi pre părinţii cei duhovniceşti, carii slujesc sfinţitului păstoriu, ca nişte ochi să vază toate, ca nişte mîini să lucreze la ceale trebuincioase, şi ca nişte picioare să alerge cu mijlocul lor la trebuinţa tuturor. Drept aceia ajutătorii la acest lucru mare al vostru sînteţi voi, cucearnicilor preoţi, *carii vă aflaţi în eparhia smereniei noastre*, carii aveţi datorie neîncetată, şi cu cuvîntul, şi cu fapta, să lucraţi, şi să vă nevoiţi zioa şi noaptea, împreună cu păstoriul vostru pentru spăsenia aceştii turme cuvîntătoare, carea au dat-o Dumnezeu în mîinele noastre. Dar oare ce aş putea nădăjdui de la voi? sau ce feal de ajutoriu aş putea să aştept din iscusirea voastră? Că între cealealalte scîrbe ce am de mă rănesc la inimă, iaste aceasta cea mai grea de mă întristez şi mă mîhnesc mai mult că văz între preoţii miei atîta prostie, atîta neînvăţătură şi atîta nedumireală, cîtă cunosc că nu puteţi face vreun ajutoriu sau vreun folos ticăloasei turme. Şi pentru acea multă prostie a voastră şi neştiinţă la sfînta carte, m-am îndemnat, fiind cuprins de frica dumnezeiască a vă înştiinţa cu această *carte carea cuprinde în sineşe ceale şapte taine mari ale sfintei bisearici şi alte învăţături trebuincioase. Că socotim cum că cu aceaste puţine învăţături veţi putea să vă îndestulaţi de la lumina cunoştinţei şi să ajutoraţi şi pre creştinii cei lipsiţi. Iară de veţi fi şi cu acestea aşa de nesimţitori cît să nu vă puteţi dumiri nici să vă puteţi îndrepta fiind aşa de puţinteale şi foarte pre înţeleş, şi prosteşte, să va cunoaşte că nu vreţi să vă nevoiţi pentru dragostea lui Hristos pentru întemeirea bisearicii pentru folosul creştinilor şi pentru cinstea voastră şi mai vîrtos pentru plata ce vă s-ar da de la Dumnezeu pentru osteneala ce aţi face şi pentru aceia voi veţi da seama la înfricoşata şi straşnica judecată a lui Hristos căci eu v-am învăţat cîte sînt trebuincioase şi de folos şi mi-am făcut datoria după cum zice Hristos la Ioan în cinsprezece capete: de n-aş fi venit şi de n-aş fi grăit lor păcat n-ar avea, iar acum pricină n-au pentru păcatul lor, iar de veţi socoti în gîndul vostru cum că nu le puteţi face acestea, pentru nevoile şi păsurile ce aveţi cu aceasta nimica nu vă veţi folosi, nici nu veţi putea să vă îndreptaţi înaintea dreptului judecătoriu, că zice Domnul Hristos la Mateiu în 22 de capete: daţi ale chesariului, chesariului, şi ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu, că pre cum ceare împăratul dăjdi de la supuşii lui, aşa ceare şi Dumnezeu de la creştini, şi mai vîrtos de la preoţi credinţă şi fapte bune, de la unul mult şi de la altul puţin şi de la fieşte carele după putinţa sa, şi după vrednicia ce i s-au dat. Drept aceea dar să lăsaţi toate pricinile într-o parte că sînt deşertăciuni, şi de vă veţi da la lenevie veţi cădea în blestem după cum zice Ieremia prooroc cap. 48. Ce siliţi în tot chipul, pentru spăsenia norodului creştinesc, ca să vă învredniciţi fieşte carele din voi să auziţi glasul cel fericit: intră slugă bună întru bucuria Domnului tău, căria bucurie să vă învredniceascâ darul lui Dumnezeu şi cu rugăciunea smereniei noastre.*

---

*) *Sinopsis*, adecă Adunare a celor şapte Taini şi a celor şapte laude ai Sfintei Biserici, Iaşi, 1755. Exemplar păstrat la Arhivele Statului Iaşi, nr. inv. 151 (8112); Vezi şi Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *op. cit.*, p. 119-121. Textul subliniat aparţine Mitropolitului Iacob Putneanul, celălalt este al Mitropolitului Antim Ivireanul, Prefaţă la „*Învăţătura bisericească*", Bucureşti, 1741, intitulat tot „Cartea păstorului către preoţi". Vezi Ion Bianu şi Nerva Hodoş, *op. cit.*, tom. I, Bucureşti, 1903, p. 549.

ANEXA VII

Pentru ce ne închinăm sfintelor icoane *)

De vreame că evreii şi toţi păgînii, liuteranii, şi calvinii să întorc despre sfintele icoane şi nu le dau cinste, numindu-le pre iale idoli, înşelîndu-se cu firea şi aducînd la mijloc cuvîntul lui Moisi, carele zice: să nu-ţi faci ţie idoli de nici un feliu, cîte sînt în ceriu, şi pre pămînt, în apă şi supt pămînt. Iară noi creştinii ne-am învăţat iar de la acestaşi Moisi, prin sfintele icoane a da închinăciune la Dumnezeu, că el însuşi cîte închipuiri dumnezeeşti au văzut sus în muntele Sinai, toate le-au închipuit jos prin cortul mărturiei, punînd întrînsul tablele legii şi chivotul şi toiagul cel înfrunzit şi năstrapa ceia ce avea mana, încă şi îngerii cei de aur vărsaţi ce acoperea oltariul şi căzînd înaintea lor trimitea lui Dumnezeu închinăciune. De vreme dar că în legea veche prin închipuire ca aceasta să da închinăciune lui Dumnezeu cu mult mai vîrtos să cade noao Israilului celui nou a da prin icoane adevărată cinste şi închinăciunea Domnului Iisus Hristos, izbăvitoriului nostru, Dumnezeului celui adevărat, şi prea curatei Maicii Lui, încă şi tuturor sfinţilor celor plăcuţi lui pre cum zice marele Vasilie că cinstea icoanei trece la chipul celui zugrăvit întrînsa.

ANEXA VIII

Pentru ce slujim cu pîine iară nu cu azimă **)

Pîinea cea dospită ca un lucru însufleţit prin aluat să veade a fi şi cu adevărat pîine întreagă, care mărturiseaşte chiar că întreagă şi desăvîrşită au fost întruparea Domnului, care s-au luat dintru noi cu trup, şi cu suflet întreg şi cuvîntătoriu. Şi ca cela ce iaste Dumnezeu întreg, iaste şi cu trup deplin, ca şi pre noi de a doua oară deplini şi întregi să ne zidească. În care pîine trei materii să află adecă făina cu aluat, carea închipuiaşte sufletul, apa închipuiaşte botezul şi sarea închipuiaşte tîlcul învăţăturii, precum însuşi Domnul zice ucenicilor săi: voi sînteţi sarea, adecă învăţătorii lumii. Iară forma agneţului să face în patru colţuri pentru că zidirea omului din patru stihii au făcut Dumnezeu din pămînt din apă din foc şi din aer. Şi prea curat trupul Domnului Hristos din patru stihii au fost şi cîte patru părţi ale pămîntului le-au sfinţit, întrupîndu-să cuvîntul. Iară de socotesc unii că Pavel Apostolul pentru azimă ne învaţă zicînd să prăznuim nu în aluatul cel vechi nici în aluatul răutăţii, ce întru azimele curăţiei şi ale adevărului. Şi adevărat bine zice că ne învaţă să lepădăm spurcăciunea şi prea curvia celui ce au curvit în Corint şi tot alt vicleşug şi răutate, iar nu pîinea cea dospită că pentru acela iaste tot cuvîntul Apostolului carele zice: scoateţi pre unul ca acesta din mijlocul vostru. Au nu ştiţi că puţin aluat frămîntătura şi dospeaşte, ca cînd ar zice că păcatul începîndu-să de la cineva ca o boală a lîngorii cătră toţi treace. Drept aceia zice: scoateţi dintre voi aluatul cel vechi ca să fiţi întru Hristos frămîntătură noao, că Hristos iaste Adam omul cel nou şi noi printrînsul sîntem înnoiţi şi iarăşi prin botez şi prin sfîntul mir că şi Paştile noastre Hristos pentru noi s-au junghiat trecîndu-ne pre noi din Eghipetul păcatului. Să gonim dar şi noi aluatul răotăţii, ca să fim cu totul neîmpărtăşiţi păcatului.

Că cu azimă în leagea veche slujea ca o umbră ce era şi chip mort, iară nu viu. Iară noao celor din leagea darului, să cade să slujim Sfînta Liturghie cu pîine dospită iară nu cu azimă ca să fim părtaşi marelui dar al lui Iisus Hristos, noului Melchisedec.

Că de ar fi voit Hristos a face cu azimă Paştile cele mai de pe urmă n-ar fi zis: cu poftă am dorit să mănînc aceste Paşti cu voi mai înainte de a pătimi Eu carele însuşi împărăţia ceriului o au asămănat-o cu aluatul ce l-au ascuns femeia, ce să înţeleage sfînta bisearică mireasa cerescului împărat, în trei măsuri de făină care sînt trei cieste ale celor ce se mîntuiesc slugile, fiii şi cei ce se ţin pre sine întru feciorie şi curăţia nunţii, pînă s-au dospit de tot. Că precum Hristos prin propovăduirea bunei vestiri au adunat trei cieste întru una, pre dreptii cei mai înainte de lege, pre cei din lege şi pre

*) *Ibidem*, paragraful de la f. 57-58.
**) *Ibidem*, paragraful de la f. 58-59.

noi ceşti din darul legii şi mai ales pre îngeri, pre sfinţii cei răposaţi şi pre credincioşii cei ce vieţuiesc cu noi.

Aşa şi sfînta bisearică adună şi uneaşte şi cu totul face desăvîrşit pre oamenii ce să supun învăţăturii ei, curăţîndu-i de greşale şi ca o bună frămîntătură ducîndu-i întru împărăţia lui Dumnezeu, carele ca un iubitoriu de oameni, mai cu de-a dinsul vrînd să ne tragă pre noi de la cele pămînteşti, au zis: cel a ce-şi va lăsa pentru mine părinţii, fraţii, ţarina, şi altele, însutit va lua în viaţa cea viecinică. Pentru aceia şi celuia ce-l ruga ca să-l lase să meargă, să-şi îngroape pre morţii săi, i-au zis: lasă pe morţi să-şi îngroape pe morţi şi tu vino după mine, adecă cătră viaţa cea înaltă de care şi noi toţi să cade să dorim, iară morţii sînt oamenii cei ce zac în lume în păcate nepărăsiţi.

ANEXA IX

ANTOLOGHION

Inştiinţare pentru moaştele Sfîntului marelui Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava. Cu ce pricină s-au luat de la Moldova şi la această vreme unde să află *)

Aceste Sfinte Moaşte s-au adus de la Cetatea Albă prin osîrdie şi silinţa răposatului fericitul întru pomenire Alexandru Voevod cel Bătrîn şi Bun şi le-au aşezat în beserica Sfintei Mitropolii din Soceava, după cum arată la viaţa sfinţiei sale. Şi acolo au petrecut multă vreme. Iară după aceea mutîndu-se scaunul domnesc din Soceava la Iaşi, aşijderea şi scaunul Mitropoliei, şi fiind şi vremile turburate de răzmiriţă s-au adus şi Sfintele Moaşte la Iaşi şi s-au aşezat în beserica Sfintei Mitropolii, (care să numeşte Mitropolie veche). Iară la văleatul 7194 fiind domn Ţării Moldovii răposatul fericitul întru pomenire Constantin Cantemir Voevod şi Mitropolit fiind Dosotei acel vestit întru multa învăţătură, s-au întîmplat de au venit Ioan Sobeţchi craiul leşăsc, cu oştile sale prin Ţara Moldovii mergînd asupra Bugeacului tătărăsc şi întorcîndu-se pe la tîrgul Iaşilor, atunce şi Dosotei mitropolitul, văzînd vremile turburate de nepace, temîndu-se să nu să pricinuiască acea desăvîrşit peire aceştii ţări şi ca să nu să robească aceste sfinte lucruri de neamurile străine ce sînt de alt feliu, cu ştirea craiului lăşăsc au ridicat moaştele sfîntului de aici şi luînd împreună cu sine şi toate odoarele Sfintei Mitropolii şi hrisoavele moşiilor şi împreună cu oastea crăiască s-au dus şi el în ţara leşască cu socoteală ca aceasta ca să le sprijinească acolo, ca la nişte megiaşi pănă să vor aşeza turburările cu o pace de linişte şi apoi iară să le aducă toate la locul lor în Moldova. Dar lungindu-se vremea turburărilor n-au agiuns Dosotei Mitropolitul ca să săvîrşască cugetul său că s-au pristăvit acolo în ţara leşască. Şi urmaşii săi încă şi necercînd cu de-a dinsul pînă a nu să învechi lucrul să să fi scos şi să să aducă înapoi au rămas moaştele sfîntului şi toate odoarele acolo în ţara leşască pînă astăzi şi învechindu-se lucrul s-au îngreuiat şi treaba isprăvii ca să să poată scoate cu lesnire de puţină osteneală sau cheltuială de acolo. Iară vrînd Dumnezeu să îndemne pe vreun nevoitoriu căruia să-i dea mîna ca să pue osteneală şi cheltuială să scoată sfintele moşate şi odoare. Să ştie şi pricina aceasta, că Dosotei Mitropolitul avînd grijă de moarte că nu va ajunge ca să aducă el acele sfinte odoară aice la locul lor pînă au fost el în viaţă au făcut catastiv de toate acele odoară, de naintea a unora din episcopi şi boeri leşi, iscălind cu toţi împreună întru acel izvod şi însemnînd singur Dosotei Mitropolitul cu condeiul său, de nu va ajunge el să aducă acele odoară în Moldova, datori să fie boerii Moldovei după moartea sa a merge acolo şi a le lua, care izvod iaste scris cu slova leşască şi se află şi pînă acum la Mitropolie în Iaşi şi la aceasta dovadă fiind că n-au fost robite acele odoară, ci numai păzite acolo în sprijineala megiaşilor şi necăutîndu-se au rămas acolo. Iară sfintele moaşte sînt aşezate întru una din besearicile ce să află la tîrgul Joltea, în ţara leşască, şi acolo încă din destul varsă minuni şi tămăduiri celor ce cu credinţă şi cu dragoste năzuiesc la ajutorul lui, întru slava lui Dumnezeu.

---

*) Exemplar păstrat la Mănăstirea Putna, nr. inv. 533; Vezi şi Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *op. cit.*, p. 126-129.

ANEXA X

PENTICOSTARION

Iacob din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop şi Mitropolit al Moldaviei, tuturor cititorilor har, milă şi pace de la Dumnezeu Atotţiitoriul *)

Blagorodia şi vrednicia a toată fapta bună, după cum zic filosofii, urmează după bunul neam şi vrednicia celui ce să ţine de dînsa. Mai mult decît a celui ce ar fi născut dintrînsa. Dumneavoastră, o iubiţi cititori, căreia blagorodie de să va afla neştine vrednic şi iscusit, însăşi aceeaşi faptă bună cu adevărat, mai blagorodnică şi mai vrednică întru sineşi o va arăta şi cu cît fapta cea bună iaste mai împărtăşită vredniciei şi iscusinţei, cu atîta iaste mai lăudată şi în toate părţi vestită, căci bunătăţile cinstindu-să să măresc pre cum şi necinstindu-să să micşorează. Drept aceea şi smerenia noastră fiind rîvnitoriu dumnezeieştilor porunci ale stăpînului Hristos, carele ca un părinte de obşte cu duioasă inimă pohtim mîntuirea tuturor fiilor noştri pravoslavnicilor creştini şi folosul sufletelor lor, ca o prea mare dobîndă a noastră fără îndoire o socotim, care folos nu caută la niscareva lucruri vremelnice pămînteşti şi putrede, ci la cele veşnice şi cereşti şi neputrede. Pentru că cele trupeşti sînt peritoare şi în ţărnă să săvîrşăsc şi mai puţină grijă să cade să avem pentru dînsele, că bogăţiile şi desfătarea lumii nu iaste altceva şi fără numai umbre, plăzmuiri, bunătăţi mincinoase şi răotăţi adevărate, care nu aduc altă fără numai nenorociri şi dureri şi cea mai mare vrednicie şi norocire a lumii iaste însoţită cu scîrbe şi cu suspinări, iară pentru cele netrupeşti precum iaste nemuritoriul suflet şi pentru nevăzutele bunătăţi ce sînt făgăduite noao să cade toată grija a o pune pentru acestea: că Dumnezeu ne-au zidit pre noi ca să ne bucurăm de Dînsul, iară carele nu va socoti cum că iaste făcut pentru Dumnezeu îşi piarde fericirea sa şi să păgubeşte pre sine, ca cel ce-şi închide ochii săi ca să nu vază lumina şi să împiadecă şi-şi piarde calea şi-şi căştigă luişi periciune: pentru că fieştecare lucru iaste făcut de la Dumnezeu pentru oarecare săvîrşit, precum iaste focul ca să încălzească, soarele ca să lumineze şi altele aşijderea. Că soarele de n-ar lumina ce ar fi; aşijderea şi omul care s-au făcut pentru Dumnezeu, de nu să va osteni ca să căştige acel mai adevărat săvîrşit pentru care s-au zidit, adică pre Dumnezeu, în deşărt şi fără nici un folos să osteneşte. Pentru aceea şi noi cu multă căldură şi cu dragoste din tot sufletul, de cînd milostivul Dumnezeu dintru a sa mare milă necăutînd la a noastră nevrednicie ne-au rădicat la treapta Arhieriei; nu puţină grijă avem, nici am contenit dintru a noastră neputinţă a nu ne sili cu bunălucrarea aceştii de obşte trupeşti folosinţe a tipografiei şi mai ales cugetînd noi cu dorire totdeauna a lumina şi a împodobi turma cea cuvîntătoare ce ni s-au încredinţat noao, şi văzînd sfintele şi dumnezeieştile biserici lipsite de multe feliuri de cărţi trebuincioase, iară mai ales, de această sfîntă carte Penticostariul care cuprinde întru sine slujbele bisericeşti din luminata ziua Învierii Domnului nostru Iisus Hristos, pănă la sfînta duminică a tuturor sfinţilor uitînd noi toate necazurile ce să întîmplează şi nepuind la socoteală cheltuiala, ne-am silit de am dat în tipar nu pentru vreun căştig atîta de mult cît pentru folosul de obşte, de care cu părintească dragoste pohtim pre toţi cei ce vă veţi sluji cu această sfîntă carte priimind-o cu umilinţă, să rugaţi pre Atotputernicul Dumnezeu şi pentru spăsenia smăreniei noastre ca şi voi să căştigaţi bunătăţile cereşti, cărora să ne învrednicim cu toţii prin daruri şi iubirea de oameni a Dumnezeului nostru Iisus Hristos. Amin.

Diortositoriu slovelor fiind al tuturor greşiţilor greşitul Cosma Ieromonah vlahul.

---

*) Exemplar păstrat la Mănăstirea Putna, nr. inv. 479; Vezi şi Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, *op. cit.*, p. 123-125.

De la conștiința de neam, la conștiința națională = trăsătură distinctă a istoriei românilor *)

Se întîlnesc încă în secolul XX unii istorici străini care, sub masca unor poziții înaintate sau șovine, fac diferite afirmații cu privire la evoluția poporului român, la unitatea, la continuitatea lui, pe teritoriul pe care locuiesc românii. In spatele acestor afirmații se află variate interese politice a căror explicație nu este necesară aici.

In cadrul problemei în discuție, se fac afirmații după care românii nu s=ar fi dezvoltat în mod unitar, că nu au avut conștiința de neam și că – dimpotrivă –, datorită existenței statelor feudale românești sau altor cauze, ar fi evoluat ca niște ramuri romanice sau chiar neromanice de sine stătătoare. Cercetările arheologice, materialele documentare și dezvoltarea poporului român cu toată structura și suprastructura lui, demonstrează unitatea și permanenta afirmare a conștiinței sale etnice. In toate manifestările lor, pe teritoriul pe care s=au găsit de=a lungul mileniilor și și=au construit așezările definitiv, în mod natural, fără a se atinge de nimeni, fără a împinge pe nimeni, fără a cuceri nimic de la nimeni, românii au prezentat, ca și astăzi, o exemplară unitate de limbă, de obiceiuri, credințe, organizare, creații populare, afirmări conștiente ale unității lor etnice. Impotriva a tot ce s=a încercat să se afirme despre evoluția poporului român ca viață psihică și de conștiință de neam, toate materialele probează această unitate, relevată puternic și fără echivoc în perioada afirmării conștiinței naționale.

De altfel, poporul român, spre deosebire de multe alte popoare, s=a constituit la bazele sale inițiale, dintr=un element local – populația dacică –, la care s=au adăugat coloniștii din provinciile romane. Elementele migratoare care au rămas și s=au așezat pe teritoriul locuit de români, au fost asimilate fără a provoca nici un fel de deviere de la liniile generale ale evoluției spirituale sau politice. Poporul român s=a dezvoltat unitar și a avut conștiința unității de

---

Notă. Pornind de la o expunere, pe această temă, ținută în ianuarie 1978 personalului de la monumentele istorice din cadrul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, am alcătuit acest studiu, care nu are pretenția de a rezolva această vastă problemă și care poate face obiectul unei lucrări speciale de mari dimensiuni. Autorul.

neam, rezolvîndu-şi marile probleme în funcţie de această conştiinţă unitară. „Conştiinţa unităţii de neam şi destin istoric, a continuităţii din timpuri imemorabile pe teritoriul unde s-a născut şi s-a dezvoltat, a constituit un suport vital în toate luptele purtate de poporul nostru împotriva cotropitorilor". [1] „Bădica Traian" care ară, seamănă şi culege în „Plugușorul" anului nou, este acelaşi la românii de pretutindeni; ei păstrează diferite categorii tradiţionale, obiceiuri, folclor, oriunde s-ar afla ei. Sînt simboale ale unităţii poporului român din totdeauna.

* * *

Este important de precizat de la început rolul pe care l-au jucat Carpaţii în istoria poporului român, respingînd tezele unor istorici străini care afirmă că munţii ar fi despărţit şi nu i-ar fi unit pe români. In realitate, munţii Carpaţi au avut rolul de coloană vertebrală a dezvoltării şi existenţei poporului român. In momentele grele ale istoriei lor, românii au găsit un loc de retragere strategică, zonă de apărare a fiinţei lor fizice.

Trecătorile şi pasurile au avut o mare însemnătate în păstrarea unităţii poporului român, a conştiinţei lui unitare de români. Aceste pasuri din Carpaţi au intrat în folosinţa autohtonilor încă din antichitate. In perioada dacă pasurile şi trecătorile carpatice au fost protejate de cetăţi (Bîtca Doamnei (P. Neamţ), Titelca (Tg. Ocna), Drajna (Teleajen), Dierna (Orşova), Gusterița (Sibiu), Cumidava (Ţara Bîrsei). In epoca feudală, din Maramureş pînă la Severin, în zona carpatică au apărut formaţiuni politice denumite *ţări (terrae)*. Există în evul mediu o puternică mobilitate a populaţiei dinspre Transilvania spre Moldova şi Ţara Românească, provocată de asuprirea naţională, socială şi economică. Dar ea se producea şi invers, din cauza asupririi sociale şi economice. Fenomenul de mobilitate spre Transilvania a fost mai puţin intens. [2] In secolul XIII se cunosc migrări importante din Transilvania peste Carpaţi, fapt care a determinat guvernul să ia măsuri de frînare a acestui proces, cum se vede din diploma de la 1247, care cerea „să se ia măsuri de interdicţie a emigrărilor". [3] Este cunoscut fenomenul deplasării locuitorilor în cadrul celor trei ţări româneşti. „...ţăranii îşi schimbau aşezările fiind siliţi de nevoi, dar acest fapt a avut un efect pozitiv, contribuind la întărirea unităţii limbii române, la păstrarea obiceiurilor şi a datinilor strămoşeşti pe întreg teritoriul românesc, a spiritualităţii neamului nostru". [4]

---

1. Mușat Mircea, *Lupta poporului român pentru libertate, unitate şi independenţă naţională — permanenţă a istoriei patriei*, în rev. *Anale de istorie*, 1976, XXII, 9-6, p. 4.

2. Cf. Ştefan Meteş, *Emigrarea românilor din Transilvania sec. XIII-XX*, Bucureşti, 1972.

3. Vezi I. Şandru, *Rolul pasurilor şi trecătorilor carpatice în mobilitatea populaţiei*, în rev. *Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza"* din Iaşi, (serie nouă) Secţ. II, c. Geografie, 1974, XX, p. 83 şi urm.

4. Vlad D. Matei, *Ţărănimea — forţă revoluţionară principală de-a lungul multor veacuri, în lupta poporului român pentru progres social, pentru libertate naţională, unire şi independenţă*, în *Anale de istorie*, 1976, XXII, 5-6, p. 145.

In secolul XIII ţărani transilvăneni fugeau, din cauza iobăgiei grele, nu numai pe alte moşii, în oraşe, dar chiar peste hotarele acestui principat feudal, în ţinuturile româneşti vecine. In secolul XIII, Transilvania exista ca o ţară deosebită de Ungaria, în urma luptelor dintre Bela IV şi fiul său Ştefan, cînd pacea de la 1266 confirma existenţa celor două ţări distincte.[5] Principele Transilvaniei îşi crează o curte proprie, se amestecă în chestiunile succesiunii tronului Ungariei, încheie alianţe cu duşmanii regelui maghiar. In rîndurile populaţiei exista conştiinţa că ei ţin de o „ţară" a lor, care nu este Ungaria, ci Transilvania. In schimb, românii din Transilvania nu fac deosebire între ei şi românii de pe versantele Carpaţilor.

Tot în secolul XIII românii din formaţiunile politice de la sud de Carpaţi, aflate sub vasalitate maghiară, aveau de luptat, în procesul formării statului feudal, atît cu nobilimea locală asupritoare cît şi cu cea a regelui maghiar, în cadrul sistemului vasalic. De aici şi „uneltirile tainice" *(clandestina machinamenta)* ale „schismaticilor" împotriva acestei stăpîniri.[6] In secolut XIV chiar voievodul Basarab simte această presiune a regelul Carol Robert. De aceea în bătălia hotărîtoare de la Posada (1330), aşa cum se vede din *Cronica pictată de la Viena (Chronicon Pictum Vindobonense)*, izvor contemporan, şi după cum scrie şi cronica lui Petru din Dusburg, ţăranii, *rustici*, au luptat cu dîrzenie împotriva stăpînilor străini care încercau să le cotropească „ţara lor".[7]

De altfel ţărănimea a avut un rol fundamental în lupta pentru apărarea libertăţii, a independenţei naţionale, fiind purtătoarea conştiinţei de neam. Ea nu s-a îndepărtat niciodată de pămînturile străbune. „Prin ţărănime se continuă o viaţă străveche, a unuia şi aceluiaşi neam, pe unul şi acelaşi spaţiu carpato-danubian, care-şi poartă cu strălucire numele de lume românească. Legătura esenţială şi organică dintre pămînt şi truditorii săi explică, de fapt, însăşi istoria şi civilizaţia poporului român, *coeziunea sa de neam.* Trecutul istoric este, astfel, nu factor din afară, ci partea integrantă, *„neamul însuşi în mers, pe drumul realizării de sine* la nivelul fiecărei trepte a istoriei".[8] Se poate sintetiza rolul ţărănimii române conştiente de originea ei etnică în cursul evului mediu şi în epoca modernă, surprinzînd faptul că „glia ţării, trecutul istoric, acelaşi destin de viaţă, aceleaşi năzuinţe, au fost factorii de propăşire şi afirmare a ţărănimii, a poporului român".[9]

In logica dezvoltării conştiinţei umane despre apartenenţa la o societate etnică dată, este clar că în lupta împotriva tendinţelor de cotropire străină, se crează conştiinţa de „noi", spre deosebire de „ei", străinii care urmăresc prădarea, distrugerea, transformarea în iobagi a celor prinşi. Desigur că nu era o conştiinţă naţională,

---

5. *Documente privind istoria României. C. Transilvania, veac XI-XIII*, I-II, sec. XII vol. II p. 92-94.

6. Ştefan Pascu, *Contribuţiuni documentare la istoria românilor în sec. XIII-XIV*, Sibiu 1944, p. 18.

7. Vezi *Documente privind istoria României C. Veacul XIV*, I-IV; vol. III p. 282, 286-287, 291-292, 324, 350, 355 etc.

8. Vlad D. Matei, *op. cit.*, p. 125.

9. *Ibidem.*

dar era ceva care se determină prin noţiunea de conştiinţă de neam, de apartenenţă la aceeaşi familie etnică ce se apără împotriva unui „străin".

In aceste împrejurări, la crearea statului lui Basarab, o contribuţie însemnată au avut-o şi elementele româneşti din Transilvania.[10] Aceleaşi condiţii vor duce la crearea statului feudal Moldova, independent, la 1359. Acest stat îşi va desăvîrşi unitatea şi independenţa prin lupta condusă de voievodul Bogdan. Astfel, la răsărit de Carpaţi, românii reuşeau, tot prin luptă împotriva străinilor, să constituie un stat independent.

Trebuie remarcat că, întrucît cotropirea se făcea de către regi catolici-adeseori în numele bisericii catolice, creştinismul ortodox al românilor a contribuit în mare măsură la cimentarea unităţii şi a conştiinţei de neam, – faţă de presiunea catolică la început, faţă de pericolul musulman mai tîrziu.

Documentele de epocă, sec. XIV-XV, nu notează în mod expres despre conştiinţa de neam a românilor. Ele vorbesc însă despre lupta comună a românilor pentru libertate, independenţă, împotriva cotropitorilor. După întemeierea statelor feudale româneşti, ele au avut de luptat împotriva tendinţelor de cucerire manifestate de feudalismul polon şi maghiar, ca şi împotriva expasiunii otomane la Dunăre şi Marea Neagră. Avînd în frunte voievozi cu dragoste de ţară şi popor, românii şi-au concentrat forţele în jurul acestor conducători cu nume de răsunet în istorie sau anonimi, exprimînd prin lupta lor unită şi prin sîngele vărsat pentru ţara lor, o profundă conştiinţă şi dragoste de neam şi ţară. Se poate afirma că în lupta împotriva străinilor s-a ajuns în mod necesar la afirmarea unei reale conştiinţe etnice de români şi nu de transilvăneni, moldoveni sau valahi. Ţările române şi-au unit adeseori forţele pentru a face faţă pericolului comun. Pe bună dreptate se poate afirma că „...peste împărţirile statale vremelnice, rezultate din specificul orînduirii feudale şi a condiţiilor externe nefavorabile, s-au dezvoltat legături multiple între românii aflaţi pe întreg teritoriul vechii Dacii, s-au păstrat strînse legături economice, politice, culturale şi militare, în pofida vremelnicelor graniţe artificiale ce-i separau."[11]

Mircea cel Bătrîn (1386-1418) a întreţinut legături de prietenie şi alianţă cu ţările vecine şi în primul rînd cu Moldova condusă de Petru I şi Roman I. Era o politică comună în raporturile cu Polonia şi Ungaria. Cronicele străine din secolul XIV vorbesc despre cele două ţări româneşti numindu-le „cele două Vlahii".[12] Sînt deci două ţări româneşti despărţite arbitrar după model feudal ca în toate ţările care au cunoscut feudalismul. De altfel, Mircea cel Bătrîn a făcut din Ţara Românească un centru organizator al ofen-

---

10. Cf. Sergiu Columbeanu, *Momente ale evoluţiei poporului român şi luptei sale sociale şi naţionale pentru unitate şi independenţă*, în *Revista de istorie, Momente din istoria patriei şi a partidului, a mişcării democratice şi revoluţionare din ţara noastră*, Edit. Acad. R. S. R., Bucureşti, 1976, p. 26.

11. M. Muşat, *op. cit.*, p. 4.

12. *Istoria României*, vol. II, ed. Acad. R.S.R., Bucureşti 1962, p. 369, după Leunclavius, *Historia musulmana Turcorum de monumentis ipsorum* excripate Libri XVIII, Frankfurt, 1591, p. 18.

sivei îndreptată împotriva turcilor. Lărgind stăpînirea sa la gurile Dunării şi în Dobrogea, avînd alianţa Moldovei, el putea duce o politică românească destul de fermă. Dar la 1414 el este de acord cu plata unui tribut, deci de recunoaştere a vasalităţii otomane.

In istoria românilor curentul husitismul a adus unele idei înaintate, printre care aceea de a se face slujba religioasă în limba naţională, curent răspîndit în Transilvania şi Moldova. Propagatori răspîndeau husitismul în Moldova şi Transilvania încă de la 1420. In Moldova ei erau toleraţi de Alexandru cel Bun. Nu a fost un împrumut de idei sau programe, ci un impuls pentru aceeaşi luptă antifeudală caracteristică pentru masele exploatate din toate ţările Europei, un impuls pentru materializarea unor idei care vor lega şi mai mult pe români între ei. In mod real, relaţiile permanente dintre Ţările Române favorizau şi schimbul de idei. Legăturile comerciale dintre oraşele transilvănene cu cele moldovene şi muntene, mişcările de populaţie între cele trei ţări române, au facilitat cunoaşterea frămîntărilor şi luptelor cumune, precum şi a ideilor. Tineri din Transilvania şi din Moldova învăţau împreună la Universitatea din Praga. Toate acestea formau mijloace de unire a românilor pe diferite fronturi şi prin diferite mijloace.

Vlad Tepeş, una din figurile cele mai cunoscute în legendele europene ale epocii, încă de la începutul domniei, a încercat gesturi de independenţă şi de înţelegere justă a relaţiilor de frăţietate cu moldovenii, intervenind în Moldova, în primăvara anului 1457, aducîndu-l pe tron pe Ştefan cel Mare (1457-1504). Consecinţele erau neaşteptate, de o însemnătate capitală pentru întreaga istorie a românilor.[13] *Cronica moldo-germană* face menţiune că el „a venit cu putere mică, cu muntenii, cu ţările de jos, ca la şase mii de oameni" şi după ce l-a înfrînt pe Petru Aron, a început domnia la 12 aprilie 1457...".[14] Românii din Ţara Românească l-au ajutat pe Ştefan cel Mare să ocupe tronul Moldovei. El a avut şi sprijinul românilor din Ţara de Jos. Grigore Ureche spune că el, „acest domn, Ştefan Vod... rădicatu-s-au de la Ţara Muntenească cu multă mulţime de oaste muntenească şi din ţară adunaţi şi au intrat în ţară".[15] Se afirmă că aşezarea lui Ştefan cel Mare în Moldova, în locul lui Petru Aron care era omul turcilor şi al polonilor, a făcut parte dintr-un plan al lui Ioan de Hunedoara de „recuperare a statelor româneşti extracarpatice".[16] Deci tot o iniaţiativă de a strînge pe toţi românii la un loc în lupta antiotomană care se ducea. Era o formă a afirmării conştiinţei de neam a poporului român.

In acelaşi an, Vlad Ţepeş era prezent în Transilvania, la Sibiu, Braşov în Ţara Bîrsei, pentru rezolvarea unor probleme cu caracter comercial şi a unor diferende şi aspecte litigioase. Leonil

---

13. Ştefan Andreescu, *Vlad Ţepeş (Dracula). Între legendă şi adevăr istoric*. Bucureşti, 1976, p. 63.

14. P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ion Bogdan*, ediţie revizuită şi completată, Bucureşti, 1959, p. 28, 49, 61.

15. *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ed. II P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1958, p. 90 ; vezi N. Iorga, *Istoria lui Ştefan cel Mare pentru poporul român*, Bucureşti, 1966, p. 56-59.

16. Şt. Andreescu, *op. cit.*, p. 63-64.

Chalcocondil subliniază că pentru a face ordine în ţară şi pentru a-şi întări domnia, Vlad Ţepeş a tras în ţeapă pe hoţi, criminali „şi omul acesta a prefăcut cu totul organizaţia Daciei (=Tării Româneşti)... Cînd, aşadar, a crezut că-şi are domnia Daciei pe deplin consolidată, se purta cu gîndul să se lepede de împăratul (=sultan)".[17] L. Chalcocondil notînd „ţara Daciei" înţelegea Ţara Românească, de fapt Vlad Ţepeş îşi consolidase relaţii bune, frăţeşti cu întreaga Dacie; cu Moldova şi în mare măsură cu Transilvania, pentru a putea începe marea bătălie împotriva turcilor.

De asemenea, în momentele grele pentru Ţările Române, cînd atacul turcesc se intensifica – îndeosebi după cucerirea imperiului bizantin la 1453, – Vlad Ţepeş şi Ştefan cel Mare s=au înţeles perfect în acţiunile lor politice şi militare. N. Iorga observa pe bună dreptate că Vlad Ţepeş nu a fost surprins de actul moldovenesc asupra Chiliei, întrucît amîndoi ştiau cît de periculoasă ar fi fost ocuparea Chiliei de către turci, care ar fi căpătat o poartă „de intrare în cele două Valahii, ceea ce ar fi fost un mare pericol, atît pentru noi cît şi pentru alte ţări vecine".[18] Cînd s=a aflat de prezenţa flotei sultanului pentru a ataca Chilia, „domnul Moldovei avea neapărată datorie de a fi acolo pentru ca, întrebuinţînd orice mijloc, să împiedice instalarea, catastrofală pentru dînsul, a turcilor la Dunărea=de=Jos".[19] Deci Ştefan cel Mare nu ataca pe Vlad Ţepeş, ci încerca să apere interesele românilor împotriva turcilor, fapt pe care îl ştia şi Vlad Ţepeş. De altfel Chilia se va preda lui Ştefan cel Mare la 1465, după un asediu de o zi. In ce priveşte atitudinea politică a lui Vlad Ţepeş, ea a fost bine surprinsă de N. Iorga, care găsea în mod plastic la acest domnitor, exprimată „datina politică românească", şi care consta în „unirea... elementelor de înrîurire creştină venite din răsărit şi din apus, şi... potrivirea acestor elemente cu condiţiile geografice şi istorice ale ţării".[20]

La 1476, cu întregul şi activul concurs al lui Ştefan cel Mare, Vlad Ţepeş era reinstalat la domnia Ţării Româneşti. In iulie 1476, Vlad Ţepeş se găsea la Mediaş, în Transilvania şi împreună cu Ştefan Báthory, era gata să pătrundă în Moldova, în ajutorul lui Ştefan cel Mare atacat de turci, avînd cu ei o armată de 30.000 de oameni, „toate trupele din provincia Transilvaniei". Comandanţii armatelor transilvănene îl înştiinţau pe Ştefan cel Mare „să nu pornească nici o luptă cu turcii pînă nu vor fi uniţi cu el (cu Vlad Ţepeş), cu toate trupele...".[21] Cronicarul austriac Jakob Unrest arată că trupele ce veneau din Transilvania au sosit în Moldova şi împreună cu Ştefan cel Mare au pornit la curăţirea ţării de turci

---

17. Chalcocondil Laonic, *Expuneri istorice*, trad. V. Grecu, Bucureşti, 1958, p. 283.

18. N. Iorga, *Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe*, Bucureşti, 1899, p. 125-126.

19. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. IV, *Cavalerii*, Bucureşti, 1937, p. 138.

20. N. Iorga, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, ed. III, Vălenii de Munte, 1932, p. 149-150.

21. Vezi C. A. Stoide, *Legăturile dintre Moldova şi Ţara Românească în a doua jumătate a secolului al XV-lea* (Contribuţii), în *Studii şi cercetări ştiinţifice*, Istorie, 1956 an VII, fasc. 1, Iaşi, p. 59-73.

şi chiar au distrus „şase corpuri de oaste, lîngă apa care străbate Moldova" (=Siretul), în august 1476.[22]

In toate împrejurările, poporul român „şi=a păstrat, neîntretupt. în decursul timpului, comunitatea etnico=lingvistică şi spirituală, în pofida tuturor vicisitudinilor cu care a fost confruntat. Fărămiţarea politică n=a putut submina unitatea de neam a poporului, unitate exprimată în continuitatea limbii şi culturii, care a fost mereu trează".[23] Unele documente din anii 1476 şi 1477 ne aduc mărturii despre sentimentele clare ale conştiinţei de neam, ale apartenenţei la acelaşi popor, afirmate de gîndurile exprimate de Vlad Ţepeş şi Ştefan cel Mare. Atunci cînd venea din Transilvania la Tîrgovişte pentru reluarea domniei, Vlad Ţepeş scria conducătorilor cetăţii Braşovului: „Iată vă dau de ştire că am răsturnat vrăjmaşul nostru Laiotă, şi a fugit la turci. Deci v=a slobozit Dumnezeu calea. Veniţi cu pîine şi cu marfă, şi vă hrăniţi, *căci a făcut Dumnezeu să fim acum o singură ţară...*".[24] Scrie Vlad Ţepeş „o singură ţară", care încă nu era realizată politic, însă forma „metaforică" anunţa ceea ce se va întîmpla la 1599=1600 sub Mihai Viteazul sau la 1918. Dar formula metaforică ascundea în spatele ei un mare adevăr: populaţia ţărilor române nu avea sentimentul unor frontiere politice feudale, ci avea conştiinţa unităţii ei *de neam, ca neam,* aşa cum vor exprima=o de atîtea ori minţile luminate ale unor domnitori.

Iar Cîrstian pîrcălabul de Tîrgovişte scria şi el Braşovenilor la 16 noiembrie 1476: „...lăudaţi pe Domnul atotputernicul cu trîmbiţe şi cu cîntece şi clopote, precum am făcut şi noi în ţara noastră, *care e ca şi a voastră (tam vestra)...*".[25]

Afirmarea unităţii şi a conştiinţei de neam este prezentă pe toate treptele sociale în societatea feudală românească, în toate cele trei ţări româneşti. Ideea afirmării conştiinţei de neam este atît de limpede în cuvîntul spus de Ştefan cel Mare şi rostit de trimisul său Ioan Ţamblac în faţa Senatului veneţian, încît merita să fie scris cu litere de aur în istoria poporului român. La reinstalarea lui Vlad Ţepeş era prezentă şi „cealaltă ţară românească", adică Moldova lui Ştefan cel Mare. Solia lui Ştefan exprima astfel, prin gura lui Ioan Ţamblac, gîndurile şi cuvintele voievodului moldovean, la 8 mai 1477: „...eu (Ştefan), cerusem ca voievodul Basarab (Laiotă) să fie alungat *din cealaltă Ţară Românească* şi să fie pus acolo un alt domn creştin, anume Drăculea, cu care ne putem înţelege împreună. Am înduplecat chiar la acest lucru pe măria sa craiul unguresc, ca să se îngrijească şi el, din partea sa, ca Vlad Drăculea să ajungă domn. Şi, înduplecîndu=se în sfîrşit, el a trimis

---

22. Jakob Unrest, *Österreichische Chronik*, Weimar, 1957, p. 64, citat de Şt. Andreescu *op. cit.*, p. 139, nota 162.

23. Gh. Zaharia şi M. Muşat, *Lupta pentru independenţă şi unitate statală — permanenţă a istoriei poporului român*, în *Anale de istorie*, 1975, XXI, 1, p. 58.

24. I. Bogdan, *Documente privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi cu ţara ungurească în sec. XV şi XVI*, vol. I (1413-1508), Bucureşti, 1905, nr. LXXV, p. 97-98.

25. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. XV, partea 1, Bucureşti, 1911, nr. CLXVIII, p. 95.

să-mi spună ca să-mi adun oastea şi să merg să pun pe numitul domn în Ţara Românească. Şi aşa am făcut îndată şi am mers, eu dintr-o parte şi căpitanul craiului dintr-alta, şi ne-am unit şi am pus în domnie pe zisul Drăculea". [26] *„L'altra Valachia"* scrie documentul, formulare spusă în secolul XV de către Ştefan cel Mare şi care este o evidentă afirmare a conştiinţei de neam a moldovenilor şi valahilor.

Se ştie că Vlad Ţepeş nu a stat mult în domnie, fiind omorît de turci împreună cu garda sa. Ştefan cel Mare îi lăsase o gardă formată din 200 de moldoveni. Despre aceasta relatează mărturia lui Ştefan cel Mare. „El m-a rugat să-i las pentru paza lui, oameni de-ai noştri...". Insă turcii aduşi de Basarab Laiotă l-au surprins şi „l-a găsit şi l-a omorît, şi împreună cu el au fost omorîţi toţi oamenii mei, afară de zece... cam pe la 10 ianuarie (1477)". [27]

Se afirmă de către unii cercetători că versiunea slavă a *Povestirii despre Dracula Voevod* să fi fost probabil întocmită în cancelaria lui Ştefan cel Mare, la Suceava. Scrierea aceasta ar fi fost „un alt instrument de informare şi propagandă" al voievodului moldovean, pentru a uni puterile ţărilor creştine împotriva pericolului comun al turcilor. [28]

In genere, chiar dacă între unii domnitori ai Ţărilor Române au existat conflicte, aceasta nu înseamnă că nu a existat conştiinţa că ei sînt români. Luptau între ei pentru interese personale. Insă de cele mai multe ori îi întîlnim unindu-se în lupta comună împotriva duşmanilor comuni.

Astfel, chiar Ştefan cel Mare l-a urmărit pe Radu cel Frumos în Ţara Românească, pentru că acesta se menţinea cu sprijin turcesc. De asemenea, Ştefan cel Mare a instalat pe Basarab Ţepeluş, la 1477, ca guvernator al său în Ţara Românească. In „cealaltă ţară românească", după expresia lui Ştefan. Cu Transilvania legăturile se întăreau, Ştefan cel Mare primind de la Matei Corvinul două feude însemnate, Ciceiul şi Cetatea de Baltă, loc de refugiu în caz de primejdie. Prin lupta sa hotărîtă împotriva tuturor duşmanilor ţării, dar mai ales a turcilor, Ştefan cel Mare a determinat recunoaşterea independenţei de fapt a celor două ţări româneşti. Chiar dacă ulterior ele vor fi aservite de turci, amînarea cu un secol a intrării lor efective în sistemul politic al dominaţiei otomane a avut urmări de mare însemnătate. [29] In secolul XVI turcii au renunţat să transforme cele trei ţări române în paşalîcuri, rămînînd ca societatea românească să se administreze singură.

In cursul secolului XVI există variate manifestări ale afirmării conştiinţei de neam, a unui proces unitar, ca şi cum nu ar fi existat

---

26. I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, I-II, Bucureşti, 1913, II, p. 349; vezi şi *Literatura română veche*, (1402-1647), vol. I ed. G. Mihăilă şi Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1969, p. 53 nota 6.

27. I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, II, p. 349 ; v. şi *Literatura română veche*, I, p. 51.

28. Grigore Nandriş, *The Historical Dracula : The Teme of His Legend in the Western and in the Eastern Literatures of Europe*, în *Comparative Literature Studies*, III, nr. 4, 1966, University of Mariland, p. 390. citat de Şt. Andreescu, *op. cit.*, p. 194-195, nota 97.

29. *Istoria Românilor*, II, p. 550.

graniţe între cele trei ţări româneşti. Astfel, în breasla cizmarilor din Sibiu, organizaţi în frăţia Sf. Ioan, se întîlnesc cizmari din Ţara Românească, Transilvania şi Moldova.[30]

Puternice legături existau între Moldova şi centrele transilvănene apropiate şi mai îndepărtate. Comerţul era foarte legat de Bistriţa. Din Transilvania se aducea în Moldova fier, oţel, plumb, aramă şi cositor. Erau solicitaţi de acolo şi meşteri. Şcoala de pictori de la Suceava din 1532, avea printre maeştri şi transilvăneni, care cunoşteau spiritul novator al Renaşterii, şi pe care şi l-au însuşit şi meşterii locali, aşa cum se vede din frescele pictate în prima jumătate a secolului XVI, pe zidurile exterioare ale bisericilor din Bucovina. Se fac schimburi de mărfuri între cele trei ţări româneşti, de mare însemnătate fiind comerţul cu Braşovul. Nu exista între aceste ţări un „comerţ intern", dar exista o vie circulaţie de mărfuri, aproape ca şi cum ar fi fost o „ţară unică".

Atunci cînd exploatarea ţărănimii iobage a crescut, cînd lupta de clasă s-a înteţit, printre formele curente ale acestei lupte era şi fuga de pe o moşie pe alta, dar mai ales fuga dintr-o „ţara românească" în altă „ţară românească", cu gîndul că într-o parte sau în alta va fi mai bine. Astfel se menţinea în permanenţă o stare de reală unitate şi de conştiinţă de neam între românii de pretutindeni.

In dezvoltarea ulterioară a Ţărilor Române, există şi alte momente semnificative despre conştiinţa de neam a românilor. Astfel, după pacea încheiată între Bogdan al III-lea (1504-1517) domnul Moldovei şi Radu cel Mare (1496-1508) domnul Ţării Româneşti, (pacea care se încheia la 1507), cei doi domni s-au întîlnit şi înţeles asupra termenilor păcii. Pictorul C. Lecca (1807-1887) a surprins excelent tocmai ideea conştiinţei de frăţietate, de neam, în tabloul *Bogdan cel Orb şi Radu cel Mare.* Scena jurămîntului de împăcare între cei doi domni ai Moldovei şi Munteniei, apare ca un simbol al necesităţii unirii celor două ţări româneşti, (cortul cu semnele heraldice unite, steagurile înfrăţite, oşteni ţărani şi boieri care sînt de acelaşi neam, avînd acelaşi port, acelaşi armament, aceeaşi limbă şi aceleaşi ţeluri: apărarea poporului român de cotropirea duşmană).

Un moment interesant a fost domnia lui Petru Rareş (1527-1538 şi 1541-1546). El a căutat să-şi extindă influenţa asupra Transilvaniei cu prilejul războiului dintre Ferdinand şi Zápolya. Există ştiri din care rezultă că Petru Rareş urmărea să alăture întreaga Transilvanie la Moldova, sau cel puţin să împiedice transformarea Transilvaniei într-o provincie turcească (după căderea Ungariei). In vremea lui au existat momente cînd muntenii, moldovenii şi transilvănenii au luptat împreună *ca români,* pentru a respinge asaltul otoman. La 1534, după ce Ungaria fusese zdrobită ca putere militară la Mohacz (1526), cînd turcii încercau să-şi realizeze planurile prin aventurierul elveţian Aloisio Gritti (1533) şi după uciderea acestuia (1534), numai intervenţia energică a lui Petru Rareş cu contribuţia celorlalte ţări româneşti feudale, s-a putut

---

30. *Ibidem*, p. 567 (citat după F. Zimmermann, *Das Register der Johannes Bruderschaft*, în Archiv des Vereins, XVI, 1881, p. 365-367).

evita şi amîna realizarea planurilor turceşti. Era o curajoasă încercare comună de afirmare a independenţei celor trei ţări române.[31] La 1638 Ioan Zápolya urmărea acelaşi lucru, adică o rezistenţă comună a celor trei ţări române. Insă căderea Moldovei a oprit acţiunea începută de el.

Un moment unitar petrecut în secolul XVI a fost apariţia scrisului în limba română, fenomen cultural care apare aproape simultan în cele trei ţări române, atît în ce priveşte cărţile bisericeşti, cît şi scrisorile şi actele cu caracter laic. Acest fenomen se datora atît circulaţiei de noi idei cu privire la folosirea limbii naţionale în biserică, dar mai ales datorită faptului că societatea românească din cele trei ţării româneşti feudale ajunsese pe o treaptă de dezvoltare în care mica boierime şi mai ales tîrgoveţii cereau – ca în toate ţările europene – tocmai acest lucru. De altfel, chiar masele populare nu erau de acord cu folosirea unei limbi pe care nu o înţelegeau. Incă în secolul XVI începuse opoziţia faţă de limba slavonă; în secolele XVI şi XVII s-au tipărit numeroase cărţi în limba română, iar la sfîrşitul secolului XVII învingea limba vorbită de popor, limba română. Nici nu este de mirare că diferitele ediţii de cărţi româneşti tipărite în secolele XVI şi XVII *au fost răspîndite în toate teritoriile locuite de români,* fiind solicitate de popor şi de cler, indiferent de locul unde erau tipărite (Braşov, Tîrgovişte, Iaşi, Bucureşti). In zilele noastre se mai găsesc asemenea cărţi religioase tipărite în aceste secole, în limba română. Conştiinţa de neam a fost unul din factorii psihici cei mai de seamă care a contribuit la menţinerea poporului român unitar în toate trăsăturile şi creaţiile lui, în pofida situaţiei istorice grele în care a luptat şi s-a străduit să existe ca o entitate de sine stătătoare.

Scrisul în limba română, a apărut în scrisori şi în textele rotacizante în Maramureş, a fost un adevărat imbold pentru folosirea limbii române, promovată de orăşeni şi de oameni de cultură, atît în Moldova cît şi în Ţara Românească, precum şi în Transilvania. Au apărut şcoli în care se învăţa între altele şi limba latină. O inscripţie latină din 1512 de la Suceava, notează un Baptista din Vesentino (Toscana), care era *magister diversis artibus* (magistru în diferite arte), chemat la Suceava să predea în şcolile de acolo limba latină.[32]

Este epoca în care apare tiparul şi cultura orăşenească, istoriografia românească, – la început în limba slavă, apoi în limba română. S-a răspîndit scrisul în limba naţională. In Transilvania şcolile se făceau în limba latină, dar pe lîngă mănăstirile ortodoxe existau şcoli susţinute de domnii Moldovei şi Ţării Româneşti, în care învăţămîntul avea acelaşi caracter ca în cele două ţări române.

Incă din secolul XV există documente care atestă existenţa unor tineri români, din cele trei ţări româneşti, care studiau la universităţile din Praga, Cracovia şi Viena. Invăţămîntul se preda în limba latină, astfel că aceşti tineri luau legătură directă cu limba strămoşilor lor. Cultura umanistă se dezvolta mai întîi în

---

31. *Istoria României*, II, p. 636.
32. Idem, II, p. 686-687.

Transilvania în secolul XV. Nicolae Olahus (1493-1568) a fost un mare om de cultură renascentistă şi în lucrarea sa istorică *Hungaria* vorbeşte despre originea romană a poporului român. Scrierea în limba română apare în Transilvania în secolul XV. Acest fapt se datora nevoilor locale ale oamenilor, nevoia de a coresponda în limba vorbită a poporului, a celor ce scriau. Evoluţia internă a societăţii româneşti determina introducerea limbii române în biserică în Ţara Românească şi în Moldova în secolul XVII, ca şi ridicarea limbii poporului la rangul de limbă literară. Fenomenul acesta îl întîlnim şi la alte popoare din diferite ţări europene, unde s-au făcut traduceri în limba naţională (ca de pildă Wicliff în sec. XIV, Jan Huss în sec. XV). In Ţările Române, limba slavonă era limba cultă a feudalilor şi clericilor, limbă respinsă de popor şi care prin luptă a impus introducerea limbii naţionale. Contactul cu husitismul în Transilvania, a impulsionat grăbirea procesului intern care cerea limba naţională în biserică. Textele rotacizante maramureşene *(Psaltirea Scheiană, Codicele Voroneţean, Psaltirea Hurmuzachi)* erau rezultatul acestei necesităţi interne. Tipăriturile lui Coresi, în a doua jumătate a secolului XVI, se află la un nivel superior de exprimare.

* * *

Dominaţia otomană care căpăta forme complexe în a doua jumătate a secolului XVI, a ţinut trează şi mai mult conştiinţa de neam a tuturor românilor. Noţiunea de „român" era stindardul care unea poporul român în lupta aprigă pentru existenţă şi pentru libertate, ca un fir magnetic. „Lupta pentru independenţă s-a împletit în mod obiectiv cu aceea pentru restabilirea unităţii naţionale, în cadrul aceluiaşi stat de sine stătător". In acest context s-a înfăptuit prima unire politică a Ţărilor Române, într-un stat feudal centralizat, „expresie a nestrămutatei voinţe de libertate şi unitate a poporului nostru".[33] In preajma anului 1900, V. G. Morţun, vorbind despre dorinţa de unire a românilor de pretutindeni, amintea despre cea realizată de Mihai Viteazul, „acel mare ideal politic care şi astăzi este crezul intim al neamului nostru, întrunirea într-un singur stat, unirea Ardealului şi a Moldovei cu Muntenia".[34]

Un moment culminant al afirmării conştiinţei de neam ne este expus în acţiuni concrete şi în documente precise prin domnia lui Mihai Viteazul (1593-1601). El a tras concluzia că faţă de încălcările turcilor ale autonomiei recunoscută de aceştia, singura posibilitate de a rezolva această problemă este lupta armată. Dotat cu deosebită măiestrie şi simţ politic şi diplomatic, el a fost marele promotor al alianţei ofensive dintre cele trei ţări române împotriva Porţii.[35] Dar Mihai Viteazul nu a gîndit numai „alianţa" celor trei ţări române, *ci unirea lor* întemeiată pe unitatea etnică, de limbă, de credinţă, de obiceiuri. Pe aceleaşi temeiuri se centralizau şi se unificau ţări occidentale ca Franţa, Anglia, Spania. In răsărit Rusia se unifica datorită pericolului extern. Ţările Române aveau situaţia

33. M. Muşat, *op. cit.*, p. 4.
34. *Dezbaterile Adunării Deputaţilor*, sesiunea ordinară 1896-1897, p. 204.
35. S. Columbeanu, *op. cit.*, p. 31.

Rusiei, – adică pericolul extern care impulsiona unificarea statală a celor trei ţări române, la care se adăugau şi numeroase condiţii interne. Actul de mare importanţă în istoria poporului român, actul unirii politice a celor trei ţări române în mai 1600 a fost determinat „pe de o parte, de necesitatea unificării eforturilor militare în războiul dus împotriva Porţii pentru recîştigarea independenţei, iar pe de altă parte, *a constituit expresia unei solidarităţi istorice de neam*, care a crescut tot mai mult în decursul secolelor prin legăturile permanente şi intense ce au existat între românii de pe cele două versante ale Carpaţilor".[36] Mihai Viteazul nu a cucerit, ci a eliberat de sub vasalitate străină ţările române pe care le-a unit sub un singur sceptru. In hrisoavele sale el se intitula „Io Mihail Voevod, din mila lui Dumnezeu, *domn al Ţării Româneşti, al Ardealului şi a toată ţara Moldovei*". Actul realizat de Mihai Viteazul era un testament politic lăsat generaţiilor care au putut înfăptui mica unire de la 1859 şi adevărata unire de la 1918. O publicaţie din Roma scria plină de entuziasm la 1600: „Dacă a fost vreodată un principe în lume demn de glorie pentru acţiuni eroice, acesta e signor Mihai principele Valahiei".[37] Documentele demonstrează conştiinţa lui Mihai Viteazul în ce priveşte rolul istoric de unificator al celor trei ţări române şi de întemeietor al unei familii domnitoare asupra celor trei foste ţări feudale româneşti. Aflăm în scrisorile lui această exprimare directă: „...Ţara Românească şi Ţara Ardealului să-i fie de moşie lui, şi cine să va ţinea den feciorii lui să le fie moşie", iar pentru Moldova: „...pohteaşte ţara Moldovei, să fie de moşie pre fiiul lui şi pre feciori şi pre feate ca şi Ţara Românească".[38]

Forţa acestei uniri era aşa de puternică, încît iniţial curtea imperială de la Praga era de acord în septembrie 1600 cu soluţia ca Mihai Viteazul să cîrmuiască Transilvania cu titlul de guvernator. In acest fel era consfinţită, în felul său, unificarea politică realizată. Această unificare politică a teritoriului românesc şi a românilor, chiar Poarta a socotit-o solidă, de unde şi politica de expectativă pe care a dus-o mai multe luni ale anului 1600.

In situaţia dată se poate afirma pe bună dreptate că vechea conştiinţă de neam pe care o trăia poporul român, devenise acum realitate îndeplinită pe plan politic. Unirea se putuse realiza datorită permanentelor legături pe plan economic, politic, cultural şi uman, în secolele anterioare, între cele trei ţări române. Legăturile strînse transcarpatice constituiau o necesitate de prim ordin pentru dezvoltarea economică a celor trei principate, aşa cum se vede din scrisoarea vornicului muntean Stănilă, către braşoveni, din anul 1558: „Ştiţi bine că fără noi voi nu puteţi fi şi ţara voastră fără ţara noastră nu poate fi".[39] Conştiinţa de neam şi de limbă, solidaritatea românilor din cele trei ţări române feudale, precum şi unitatea de acţiune împotriva otomanilor pentru apărarea libertăţii şi

---

36. *Ibidem.*
37. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, II, partea 1, Bucureşti, 1937, p. 268.
38. N. Iorga, *Documente nouă, în mare parte româneşti, relative la Petru Şchiopul şi Mihai Viteazul*, extras din *Analele Academiei Române*, Mem. Secţ. Ist. s. II, tom. XX, p. 477, 483.
39. I. Bogdan, *Documente* privitoare, I, p. 234.

independenței naționale, toate acestea au contribuit la realizarea unirii. Lipsea un element important pentru a cimenta această unire: o piață internă comună. Dar factorul care a determinat eșecul acestei uniri a fost contradicția intereselor statelor înconjurătoare, cu eventualitatea unirii, a centralizării unui stat puternic în spațiul carpato-dunărean. Era opoziția pe care a întîlnit-o poporul român în istoria sa, tocmai în momentele cruciale ale încercărilor sale de a-și croi o soartă de popor liber, independent, eliberat de vasalități impuse prin voință.[40]

După ocuparea Transilvaniei de către Habsburgi (1688), tronul Țării Românești revenea lui Constantin Brîncoveanu (1688-1714), care ar fi dorit să reia politica predecesorului său de apropiere de Viena. Insă Habsburgii urmăreau să ocupe Țara Românească, de aceea Brîncoveanu s-a orientat spre Rusia, pentru a scăpa de turci, întrucît politica de expansiune a Vienei era deosebit de amenințătoare. In același fel a evoluat și politica Moldovei, după exemplu muntenilor.[41] Dimitrie Cantemir (1710-1711) a pregătit terenul pentru obținerea independenței Moldovei încă în timpul cînd se afla la Constantinopol. Succesele rușilor la Poltava (1709), au îndemnat țările române să-și orienteze politica lor externă spre Rusia. In jurul lui Dimitrie Cantemir se afla boierimea tînără și masele populare care doreau libertatea, independența politică a țării. Rezultatul a fost negativ. Rușii au fost înfrînți la Stănilești (1711), iar Dimitrie Cantemir a plecat în exil, fiind nevoit să trăiască în Rusia. Era una din încercările poporului român de a obține independența și scuturarea jugului otoman.

In lucrările sale, Dimitrie Cantemir a demonstrat științific romanitatea poporului român și latinitatea limbii române, unitatea și continuitatea, susținute încă de cronicari. Ideea originii romane a devenit o armă politică în lupta pentru independență și libertate.[42]

Cultura română făcuse un mare salt în epoca respectivă. Limba română, limba poporului, se impusese ca limbă dominantă a culturii, în toate cele trei țări românești. Paralel se învăța și în alte limbi. In Transilvania în limbile germană și maghiară. In vremea lui Vasile Lupu la Iași ar fi existat vreo 20 de școli. Școli de nivel mediu se găseau la București și Cîmpulung, iar în orașele din Transilvania licee.

Invățămîntul superior, sub forma unor colegii sau academii, a apărut în Țările Române în secolul XVI. Era Academia de la Cotnari a lui Despot Vodă. Apoi în secolul XVII apare colegiul academic de la Alba Iulia cu trei facultăți: filozofie, litere și teo-

---

40. Vezi și lucrările N. Iorga, *O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuși*, București, 1926 (Extras din Anal. Acad. Rom. Mem. sect. ist. s. III, t. V, 1926); Russo D., *Știri despre Mihai Viteasul și țările române în Diarium Marini Crusii*, în *Studii greco-române*, vol. I, București, 1939; D. Simonescu, *Cronica lui Baltazar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicele interne contemporane*, în St. mat. ist. medie, III, 1959; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936; N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I-II, București 1935; N. Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul*, Opere I, București, 1954.

41. Miron Constantinescu, Const. Daicoviciu, Ștefan Pascu, *Istoria României. Compendiu*, București, 1969, p. 220-221.

42. Cf. Adolf Armbruster, *Istoria unei idei: romanitatea românilor*, în *Lupta de clasă*, 1972, nr. 4, p. 73-82.

logie. In Moldova, Vasile Lupu înfiinţa la 1640 ceea ce s-a numit Academia Vasiliană unde se învăţau limbile latină, slavă, greacă, retorica, filozofia, poetica. In acelaşi timp se înfiinţa la Tîrgovişte o şcoală greacă şi latină, prin efortul unor învăţaţi ca Udrişte Năsturel şi postelnicul Constantin Cantacuzino. La 1694 Constantin Brîncoveanu întemeia „Academia de la Sf. Sava", instituţie de învăţămînt modernă, cea mai importantă pentru românii din cele trei ţări ca şi pentru tineri din Peninsula Balcanică.[43]

Tiparul în limba română şi-a lărgit imens activitatea, la Oradea, Alba Iulia, Cîmpulung, Tîrgovişte, Bucureşti, Iaşi. Apar cărţi în diferite limbi – în afară de limba română –, de sub teascurile acestor tipografii.

Secolele XVII şi XVIII cuprind o bogată afirmare a conştiinţei de neam, în predoslovii ale mitropoliţilor sau în lucrările ample ale cronicarilor moldoveni. Legăturile stabilite de Mihai Viteazul între cele trei ţări române au căpătat viaţă în secolele următoare, gîndul lui de unitate şi de unire fiind preluat de toţi cei ce mînuiau pana. Astfel, Mitropolitul Varlaam († 1657), a tradus pentru nevoile clerului român *Cazania* căreia el îi spune *Cartea românească de învăţătură* (1643), ţinînd seama „cu mult mai vîrtos limba noastră românească, ce n-are carte pre limba sa, cu nevoie iaste a înţelege cartea altii limbi...".[44] Cartea este menită de către domn ca „dar şi milă şi pace şi spăsenie *a toată semiţia românească pretutindene ce se* află pravoslavnici într-această limbă...".[45] Iar Simion Ştefan, mitropolit la Alba Iulia, a dat o traducere integrală a ceea ce s-a numit *Noul Testament de la Bălgrad* (1648). In prefaţă întîlnim grija lui Simion Ştefan de a da o limbă unitară, pe care să o cunoască toţi românii „de pretutinderea". Se mai desprinde ca idee esenţială cea a unităţii românilor din cele trei ţări române. Limba trebuie înţeleasă „de toată seminţia românească": „...Bine ştim că *cuvintele trebuie să fie ca banii,* că banii aceia sînt buni carii îmblă în toate ţările, *aşia şi cuvintele acele sînt bune carele le înţeleg toţi.* Noi derept aceia ne-am silit, de încît am putut, să izvodim aşia cum să înţeleagă toţi...".[46]

Cerinţa unei limbi unitare pentru toţi românii este o idee înaintată. Iar comparaţia cuvintelor cu banii, i-a sugerat lui B. P. Haşdeu faimoasa teorie pentru demonstrarea latinităţii limbii române despre circulaţia cuvintelor *(Limba în circulaţie).* Un loc de cinste îl ocupă în dezvoltarea literaturii române Mitropolitul Dosoftei (1624-1693), mai ales prin *Psaltirea ...pre versuri tocmită* (1673). Tălmăcirea în versuri a *Psaltirii* este făcută sub influenţa puternică a versificaţiei populare. Poate de aceea multe din versurile sale s-au întors îndărăt, în popor, fiind folosite de creatorii populari sau preluate direct sub formă de colinde. Ele puteau fi auzite în toate teritoriile locuite de români, pînă în plin secolul XX.

O carte de largă circulaţie în Moldova, Ţara Românească şi Transilvania a fost *Biblia de la Bucureşti* (1688), tălmăcire inte-

---

43. M. Constantinescu, C. Daicoviciu, Şt. Pascu, *op. cit.*, p. 223.
44. Al. Piru, *Literatura română veche,* Bucureşti, 1961, p. 99.
45. *Ibidem*, p. 98.
46. *Ibidem*, p. 113.

grală a Bibliei, începută de Nicolae Milescu şi încheiată de fraţii Şerban şi Radu Greceanu şi mai ales de stolnicul Constantin Cantacuzino. Cartea aceasta a însemnat un moment deosebit în formarea limbii literare româneşti, o etapă înaintată în constituirea limbii literare româneşti unitare.

Cronicarii moldoveni au exprimat cel mai bine gîndurile şi sentimentele poporului român cu privire la multe probleme şi îndeosebi *problema conştiinţei de neam.* Cronicarii moldoveni au pornit de la o înaltă concepţie umanistă şi pedagogică, scrisul lor avînd menirea „ca să fie cele bune de învăţătură, iar de cele rele să se ferească". Ei povestesc despre oameni şi evenimente care s-au petrecut de curînd şi mai ales din epoca lor. Prin limba folosită, cronicele lor apar ca prime creaţii originale cu caracter literar. Cei mai de seamă istoriografi-cronicari au fost Grigore Ureche (1590-1647), Miron Costin (1633-1691), Ion Neculce (1672-1745). De reţinut, în legătură cu problema tratată, că Grigore Ureche a urmărit să demonstreze istoriceşte, ceea ce poporul român purta în sine de un mileniu şi jumătate: conştiinţa de neam. In cronica sa, intitulată *Domnii Ţării Moldovei şi viaţa lor* (1359-1594), a prezentat date în favoarea tezei sale despre originea comună a românilor din Moldova, Ţara Românească şi Transilvania. „Românii, cîţi se află lăcuitori la Ţara Românească, şi în Ardeal şi la Maramureş de la un loc sînt cu moldovenii şi *toţi de la Râm se trag*". Miron Costin continuă prezentarea istorică în *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron Vodă încoace* (1595-1661), pînă la Dabija Vodă. In scrierea *De neamul moldovenilor, din ce ţară au ieşit strămoşii lor,* reia teza originii romane a poporului român. In poemul în versuri scris în limba polonă: *Despre Moldova şi Ţara Românească,* el face demonstraţii despre originea latină a limbii române. Tezele despre comunitatea etnică, de limbă, despre latinitate, sînt exprimarea ştiinţifică a permanentei conştiinţe de neam pe care a avut-o şi a păstrat-o poporul român de-a lungul vremurilor. Ca şi Grigore Ureche care studiase la Lwow, Miron Costin studiase la Bar, tot în Polonia. In misiunile sale diplomatice a avut prilejul să cunoască foarte bine pe românii din Muntenia, Transilvania şi Banat, fapt care i-a întărit convingerea sa despre unitatea poporului român. Această idee o va demonstra Miron Costin în scrierile sale, cu argumente pe care le-a cules cu prilejul studiilor sale în Polonia, dar şi în lumea românească pe care o cunoştea bine şi care îi oferea certitudinea ideilor sale. Ion Neculce, cu o profundă dragoste de neam, a gîndit cronica sa intitulată *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Dabija Voevod pînă la domnia lui Ioan Mavrocordat* (1661-1743), poate mai curînd ca o operă instructivă, educativă. „Deci fraţilor cetitorilor cu cît vă veţi îndemna a cetire pre acest letopiseţ mai mult, ca atîta veţi şti a vă ferire de primejdii şi veţi fi mai învăţaţi a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oştire, ori de voroave, la domni şi la noroade de cinste".[47] Evenimentele în jurul cărora se mişcă naraţiunea sînt legate de lupta pentru eliberarea de sub jugul otoman de critica aspră a boierilor şi domnilor

47. *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1954, p. 47.

răi care contribuie la jefuirea ţării, prezentînd cu căldură personalităţile istorice care au servit interesele ţării şi au venit în ajutorul poporului.

* * *

In secolul XVIII, în Europa răsăriteană şi sud-estică se produc mari schimbări: imperiul otoman decade politic şi militar şi se ridică imperiul habsburgic şi imperiul ţarist al Rusiei. Faţă de încercările de ieşire de sub stăpînirea otomană ale lui Constantin Brîncoveanu şi Dimitrie Cantemir, Poarta a reacţionat instaurînd regimul fanariot în Ţările Române. A fost îngrădită autonomia Principatelor, exploatarea a devenit tot mai apăsătoare. Ţărănimea fugea dintr-o ţară românească în cealaltă. Ea *ştia* că se află tot românii în cele trei ţări române feudale, încercînd să găsească eventuale noi condiţii de viaţă între oamenii din „cealaltă ţară".

Tot în secolul XVIII burghezia românească din Transilvania, în plin proces de dezvoltare, se găsea într-o stare de inferioritate faţă de celelalte burghezii naţionale, considerînd că burghezia ca şi iobagii români sînt „tolerate". La *Supplex libellus Valachorum Transilvaniae (1791)*, prin care românii cereau egalitate în drepturi cu celelalte naţiuni, istoricul Eder scria într-o lucrare de răspuns că românii sînt „venetici". Reprezentanţii nobilimii maghiare au emis o serie de teze false despre românii din Transilvania.

In aceste împrejurări, burghezia românească a început să agite ideea naţională, iar în lupta de eliberare naţională, interesele burgheziei coincideau cu cele ale iobagilor români, în această perioadă politică. Este epoca de formare a relaţiilor de producţie capitaliste cînd se desăvîrşea procesul formării naţiunii, accentuîndu-se ideea naţională. In Ţara Românească, Moldova şi Transilvania, perioada dintre revoluţia de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu şi revoluţia de la 1848, marchează – împreună cu şcoala ardeleană – tocmai „transformarea conştiinţei de neam a poporului român, în conştiinţă naţională".[48]

In Transilvania problemele erau foarte complexe. Unirea parţială de la 1700 cu Biserica romană, a înşelat nădejdile românilor, iar desnaţionalizarea în numele catolicismului s-a întărit. Românii au luptat atît împotriva oprimării cu caracter naţional cît şi a tendinţelor de catolicizare. Răscoala ţăranilor transilvăneni sub conducerea lui Horia, Cloşca şi Crişan în 1784, era un răspuns la oprimarea naţională, religioasă, socială şi la presiunile exercitate de oficialităţi.

Tinerii trimişi să studieze teologia la Roma şi Viena, au avut posibilitatea să facă profunde studii umaniste şi latine. Din studiile istorice şi de limbă latină făcute la Roma, studenţii români din Transilvania au putut constata originea latină a limbii române şi însăşi originea poporului român. Aşa s-a născut, în a doua jumătate a secolului XVIII, o mişcare culturală şi partiotică denumită *Scoala ardeleană*. Reprezentanţii cei mai de seamă ai Şcolii ardelene au fost Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior şi Ion

48. S. Columbeanu, *op. cit.*, p. 33.

Budai-Deleanu. In operele lor istorice, filologice şi literare, ei s-au plasat pe poziţiile poporului, exprimînd năzuinţele şi idealurile lui. In lucrările lor istorice[49] ca şi cele filologice, reprezentanţii Şcolii ardelene au demonstrat continuitatea istorică a poporului român în Transilvania, susţinînd cu argumente ideea unităţii românilor de pretutindeni. In viaţa societăţii româneşti din Transilvania, acţiunea lor permanentă urmărea culturalizarea maselor. Au luptat pentru înfiinţarea de şcoli, au scris manuale şcolare, lucrări didactice. Studiul se făcea în limba română. Era expresia vie şi firească a luptei poporului român pentru libertatea naţională, cu o puternică tentă de luptă pentru eliberarea socială.

De reţinut faptul că prezenţa permanentă a conştiinţei de neam şi ideea de unitate „au fost principalele componente care au stat la baza apariţiei şi dezvoltării conştiinţei naţionale".[50] Circulaţia populaţiei româneşti de pe cele două versante ale Carpaţilor, fie prin fuga de oprimarea feudală, fie prin schimburile comerciale, fie prin continua transhumanţă-coborîrea cu turmele în timpul iernii la şes, toate contactele au contribuit la întărirea, la cimentarea conştiinţei de neam, despre care citim şi în predosloviile cărţilor bisericeşti şi pe care o afirmă în mod expres domnii Ţărilor Române şi o demonstrează documentar cronicarii, Şcoala ardeleană, istoricii. Pasurile şi trecătorile din munţii Carpaţi „au funcţionat fără întrerupere din antichitate pînă în epoca contemporană", asigurînd „legăturile între populaţiile de pe ambii versanţi". Deplasările de populaţie „peste Carpaţi, în ambele sensuri, au asigurat unitatea de limbă, de cultură şi de activităţi economice în interiorul României. Zona carpatică n-a împărţit, ci a unit teritoriul ţării şi poporul român".[51]

Operele de cultură specifice evului mediu, tipărite în limba română au găsit o largă circulaţie în secolele XVI-XVIII în toate teritoriile locuite de români. Circulaţia de manuscrise şi de tipărituri în limba naţională au asigurat „triumful deplin al limbii şi culturii româneşti unitare în toate domeniile activităţii spirituale".[52] Conştiinţa romanităţii care „îşi avea temeiul în realităţile vieţii, s-a dezvoltat pe fondul etnic comun al tuturor teritoriilor locuite de români. Tocmai de aceea lupta pentru conservarea fiinţei naţionale, pentru unitatea şi independenţa ţării a constituit o coordonată majoră a istoriei medievale şi moderne a românilor".[53]

In aceste condiţii generale, trecerea de la conştiinţa de neam la conştiinţa naţională s-a petrecut spre sfîrşitul secolului XVIII şi prima jumătate a secolului XIX. Naţiunea era un rezultat al reu-

---

49. Vezi D. Ciurea, *Romanitatea şi continuitatea în literatura istorică din secolele XVIII-XIX*, în *Anuarul Institutului de istorie şi arheologie*, Iaşi, 1972, 9, p. 185-189.

50. S. Columbeanu, *op. cit.*, p. 33-34. Vezi şi Eugen Stănescu, *Die Anfänge des Humanismus und die Idee des Ursprungs und der Kontinuität des rumänschen Volkes*, în *Balkan Studies*, 1972, 13, nr. 1, p. 65-88; Eugen Stănescu, *Unity and Diversity in the Political Thought of the Early Roumanian Society (15-th-18-th centuries). An Essay of Historical Tipology*, în *Nouvelles études d'histoire*, vol. IV, Bucureşti, 1970, p. 91-110.

51. I. Şandru, *op. cit.*, p. 90.

52. S. Columbeanu, *op. cit.*, p. 34.

53. Gh. Zaharia, M. Muşat, *op. cit.*, p. 59.

nirii tuturor factorilor vieţii materiale şi spirituale ale poporului, care după o lungă etapă istorică s-au împlinit apoximativ în acelaşi timp şi s-au întregit şi interpătruns oferind istoriei o nouă categorie istorică ce se numea *naţiune*. Un popor devine naţiune atunci cînd are îndeplinite o serie de date elementare: să fie o comunitate stabilă de limbă şi cultură, de teritoriu, de viaţă economică, de trăsături psihice specifice, de tradiţii, de *conştiinţă etnică* şi de luptă pentru eliberarea naţională şi socială. In istoria poporului român, maturizarea trăsăturilor esenţiale s-a petrecut în perioada de destrămare a feudalismului şi de începuturi ale capitalismului, adică pornind de la jumătatea secolului XVIII pînă la mijlocul secolului XIX, pînă la revoluţia de la 1848.

Pentru apariţia naţiunii române, cu o conştiinţă naţională dezvoltată, poporului român nu i-a trebuit multă vreme. Multe din trăsăturile caracteristice naţiunii erau prezente încă de multă vreme. Spre deosebire de alte popoare, lipsite de o limbă unitară, limba română a fost unitară chiar de la formarea ei. Ea s-a îmbogăţit în cursul celor două milenii. Avînd la bază substratul etnic care era profund impregnat în conştiinţa poporului român, comunitatea de limbă s-a manifestat în toate manuscrisele şi tipăriturile pe care le avem încă din secolul XVI. De altfel, însăşi circulaţia neîntreruptă dintr-o parte în alta a Carpaţilor, a făcut să apară în mod cu totul firesc, natural, comunitatea culturală a tuturor românilor, sub forma creaţiilor populare (balade, poveşti, cîntece, colinde), ca şi a literaturii culte (cronici, cărţi religioase, pravile). Ceea ce numim comunitate etnică, lingvistică şi culturală, a fost demonstrată în mod ştiinţific de către oameni învăţaţi din Moldova, Muntenia, ca Dimitrie Cantemir, Stolnicul Constantin Cantacuzino, iar apoi ridicată la „valoarea de doctrină de reprezentanţii „Şcolii ardelene" şi de alţi luminişti, munteni şi moldoveni".[54]

Cum s-a văzut, spaţiul geografic a avut o mare însemnătate în formarea poporului român. Relieful cuprins în România este extrem de interesant: coloana vertebrală a lanţului carpatic, înconjurat de subcarpaţi, în spatele cărora se aşează ca într-o ordine bine gîndită, dealurile, podişurile şi cîmpiile. Carpaţii nu au dispărţit niciodată pe românii care locuiau de o parte şi de alta a munţilor, trecătorile oferind o lesnicioasă cale de trecere. Astfel, ceea ce numim comunitate economică, ea s-a manifestat – desigur nu în modul cel mai larg – sub forma unor foarte strînse „relaţii interzonale",[55] prin schimburi de produse (cereale, vite, produse ale meşteşugurilor), fapt care a dus chiar la crearea unor oraşe în zonele de ieşire din pasuri. Se creau astfel condiţiile unei vieţi economice unitare, care deveneau reale imediat ce dispăreau graniţele artificiale create de orînduirea feudală.

In cursul celor două milenii de existenţă a poporului român, prin permanenta colaborare a factorilor de limbă, de cultură, teritoriu, economie, s-a ajuns la precizarea unei fizionomii spirituale a poporului român. Comunitatea psihică a poporului român s-a manifestat şi exprimat de-a lungul secolelor, de la începutul formării

---

54. M. Constantinescu, C. Daicoviciu, Şt. Pascu, *op. cit.*, p. 283.
55. *Ibidem*.

poporului român şi în cursul evului mediu, în conştiinţa de neam a românilor. Ea a fost scoasă în relief şi subliniată de conştiinţa originii comune, de unitatea etnică şi de limbă. Conştiinţa de neam se transforma în conştiinţă naţională în preziua istoriei moderne a poporului român, fiind exprimată acum prin ideea romanităţii poporului, a latinităţii limbii şi a continuităţii românilor în Dacia. Interesant este faptul că, în cursul secolelor, poporul român avea – în conştiinţa sa de neam –, ştiinţă despre originea dacă şi romană a sa, idei care în perioada modernă devin mijloace de afirmare naţională.

Conştiinţa de neam şi apoi conştiinţa naţională s-au manifestat în istoria românilor sub forma solidarităţii şi unităţii de luptă naţională şi socială a poporului român. Marile mişcări şi lupte revoluţionare din vremea lui Horia şi a lui Tudor Vladimirescu, au avut amploare datorită unor factori existenţi în conştiinţa poporului român, aşa cum sublinia Preşedintele Nicolae Ceauşescu: „Ideile comunităţii naţionale au însufleţit poporul, i-au înzecit forţele în lupta pentru apărarea şi propăşirea patriei". In lupta generală antiotomană, Tudor Vladimirescu invita în manifestul său să participe „norodul românesc", în timp ce Proclamaţia de la Padeş (din ianuarie 1821) preciza că „patria se cheamă poporul şi nu tagma jefuitorilor". Caracterul naţional şi social al luptei este evident.

Condiţiile materiale şi spirituale din cele trei ţări române existente în perioada de trecere de la feudalism la capitalism, au favorizat transformarea conştiinţei de neam într-o conştiinţă naţională. Revoluţia de la 1848 a fost un moment de afirmare a conştiinţei naţionale.[56] Revoluţia burghezo-democratică a cuprins aproape în acelaşi timp Transilvania, Moldova şi Ţara Românească, ceea ce dovedeşte caracterul ei unitar. Programul acestei revoluţii cuprindea numeroase revendicări radicale, printre care împroprietărirea ţăranilor, lărgirea dreptului de vot. Revoluţia de la 1848-1849 a avut şi un caracter naţional, avînd ca obiective unirea Moldovei cu Tara Românească într-un stat naţional independent, şi recunoaşterea – deocamdată a românilor din Transilvania care formau majoritatea populaţiei de aici, ca o entitate naţională de sine stătătoare. In perspectivă se urmărea desăvîrşirea statului unitar al românilor. Era expresia evidentă a conştiinţei naţionale care depăşise calitativ faza conştiinţei de neam.

In perioada şi după revoluţia de la 1848, relevarea „deşteptării", a trezirii conştiinţei de neam spre o conştiinţă naţională, este reflectată bine în unele tablouri ale pictorului Gh. Tattarescu. In favoarea unirii Principatelor, el a făcut multe tablouri. Cel mai semnificativ este intitulat *Unirea Principatelor,*[57] o compoziţie alegorică, în care este reprezentat *visul poporului român* întruchipat printr-un bătrîn păstor care este lungit pe pămînt lîngă oile

---

56. Vezi V. Cristian, *L'idéologie de l'année révolutionaire 1848 et la diffusion des connaissances historiques (dans les pays roumains)* în *Nouvelles études d'histoire,* vol. IV, Bucureşti, 1970, p. 185-195.

57. Adina Nanu, *Gh. Tattarescu,* Bucureşti, 1955, p. 16 şi urm. reprod. nr. 16.

sale. In registrul superior apare *visul poporului,* profilat pe un steag pe care e scris „*Unire*" şi pe care sînt înfăţişate cele două principate unite, prin imaginea a două tinere femei care-şi strîng mîinile. Sub forma unei imagini plastice, se face o interesantă prezentare a treptei pe care s-a ridicat vechea conştiinţă de neam a românilor. Propaganda pentru unire era semnul conştiinţei naţionale a românilor.

In *Programul de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi de înaintare a României spre comunism,*[58] se face o amplă precizare asupra caracterului revoluţiei de la 1848 şi a implicaţiilor ei. „Revoluţia burghezo-democratică de la 1848 a constituit un moment crucial în trecerea României de la feudalism la capitalism, *a dat un puternic impuls creşterii conştiinţei de sine a poporului român,* a exprimat hotărîrea moldovenilor, muntenilor şi transilvănenilor de a sfărîma vechile relaţii feudale, de a deschide calea noii orînduiri, de a făuri unitatea naţională în cadrul frontierelor unuia şi aceluiaşi stat, de a înainta neabătut pe drumul progresului şi democraţiei".

Unirea Principatelor de la 1859 sub numele de România[59] şi războiul de independenţă la care participau români din toate provinciile, era realizarea primei etape a unirii într-un stat unitar român modern.[60] Rămînea ca deziderat de perspectivă desăvîrşirea statului naţional unificat, care să cuprindă în frontierele lui cele trei vechi ţări române: Moldova, Transilvania şi Ţara Românească, „locuite de un popor a cărui unitate etnică, lingvistică şi spirituală datează chiar de la începuturile formării lui".[61]

După desăvîrşirea statului naţional unitar la 1918, procesul evolutiv al poporului român l-a dus pe trepte superioare şi a ajuns, după revoluţia socialistă, la etapa ascendentă a căii spre progres şi democraţie, spre socialism şi comunism, avînd ca temelie şi impuls o înaltă conştiinţă socialistă.

ILIE GRĂMADĂ

---

58. Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 32.

59. Vezi Dan Berindei, *Unirea principatelor — preludiu al independenţei de stat a României,* în *Analele de istorie,* 1975, XXI, 3, p. 45-56; Eugen Stănescu, *Roumanie. Histoire d'un mot, chez les Roumains au XVII-e — XIX-e siécles. Dévelopement de la conscience d'unité territoriale, Balkan Studies,* 1969, I, p. 69-94.

60. Vezi Dan Berindei, *L'historiographie roumaine et le problème de l'unité étatique,* în *Revue Roumaine Hist.,* 1970, 9, nr. 4, p. 745-765.

61. S. Columbeanu, *op. cit.,* p. 35.

Mănăstirea Dobrovățului – date istorice

-II-

Intr-un studiu anterior am abordat discutarea unora dintre multiplele probleme puse de cercetarea istorică a zonei geografice a Dobrovățului, pînă în momentul înființării – acolo – în anii 1503-1504 a mănăstirii domnești.[1]

Stăruiam, cu acel prilej, asupra condițiilor și împrejurărilor istorice în care s-a format domeniul feudal precum și asupra unor aspecte legate de evoluția acestuia și, apoi, de trecerea la statutul de domeniu feudal al unei mănăstiri domnești.

Considerăm în egală măsură de importantă studierea – în continuare – a evenimentelor istorice și a prefacerilor survenite în decursul secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, după înființarea mănăstirii domnești a Dobrovățului.

* * *

Prin actul de danie din 26 noiembrie 1499, Ștefan cel Mare înzestrează mănăstirea cu hramul Schimbarea la Față „care (este) pe Dobrovăț" cu trei sate: Ruși, Călugăreni și Dumești, toate trei pe Dobrovăț.[2] In partea finală a documentului se stabilește hotarul moșiilor mănăstirești dăruite de către domn astfel: „... Iar hotarul celor trei sate mai sus scrise pe apa Dobrovățului pînă la gura Cuțitnei, pînă la hotarul lui Romașcu și de la Hlabnic jumătate și de la Romașcu în celelalte părți pe hotarul vechi...".[3] Pe lîngă faptul că formularea hotărniciei menționează expres existența cel puțin a *unei* hotărnicii anterioare, este limpede că hotărnicia din actul amintit cuprindea terenurile aferente celor trei sate donate. In funcție de amplasarea geografică a celor două sate păstrate pînă astăzi – Ruși și Dumești[4] – și în funcție de informațiile furnizate de

---

1. V. M. Pușcașu, *Mănăstirea Dobrovățului — date istorice*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei" (M. M. S.), nr. 1-3, 1977, p. 159-174.

2. I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare* în *Documente privind istoria României*, seria A — Moldova, veacurile XIV-XV, vol. II, doc. nr. 282, p. 300-302; vezi, de asemenea, pentru discutarea documentului, V. M. Pușcașu, *op. cit.*, p. 160-167

3. *Ibidem*, D. I. R., *loc. cit.*

4. V. M. Pușcașu, *op. cit.*, p. 165.

documentul imediat mai sus menţionat,[5] hotarul posesiunilor mănăstirii Dobrovăţului, după momentul emiterii la Hîrlău a actului din 26 noiembrie 1499, se desfăşura, după reconstituirea noastră –, pe traseul reprezentat în figura nr. 1.[6]

In intervalul de timp în care a fost construită mănăstirea domnească de la Dobrovăţ, cu scopul de a înlocui mănăstirea boierească anterior existentă acolo[7] –, domnia conferă instituţiei monahale alte danii prin actul emis la Suceava în 6 octombrie 1503.[8]

De această dată, mănăstirea este înzestrată cu alte cinci sate, situate tot pe apa Dobrovăţului, şi anume: Feteşti, Alexeşti, Munteni, Costiceni şi Ostroveni.

Hotărnicirea acestor moşii, deosebit de detaliată, ne oferă posibilitatea, prin elementele toponimice pe care le conţine şi în ciuda faptului că toate cele cinci sate sînt astăzi dispărute –, reconstituirii traseului noilor hotare. Astfel, în textul documentului se fac referiri la: punctul din care începe hotarul... „între Călugăreşti şi Tăcuteşti", o serie de locuri prin care acest hotar, trece, în desfăşurarea sa, cum sînt: „obîrşia Dobrovăţului Mic", „pîrîul Calinei", „drumul ce vine de la Ruleni", „poiana Nastei", „poiana Cetăţelii", „poiana lui Mogoş", „toate obîrşiile Dobrovăţului pînă la Dealul Mare", „movila cea Mare a Ciurbeştilor", „obîrşia Pietroasei", „obîrşiile Vasluiului", „drumul ce merge de la Bucium la mănăstirea Dobrovăţului", „valea Pribeştilor", pentru ca hotarul, să se încheie în punctul „...unde cade Dobrovăţul în Vaslui".[9]

Primul sat amintit în hotărnicie, Călugăreşti, este desigur satul Călugăreni[10] donat în anul 1499; satul şi moşia Tăcuteşti nefiind cuprins în actul de danie, reiese că hotarul moşiilor mănăstirii Dobrovăţului, începînd cu 6 octombrie 1503, coincide cu hotarul dintre aceste două sate. De aci decurge concluzia că, implicit, Călugărenii sau Călugăreştii, erau deja incluşi în posesiunile mănăstirii, împrejurare cunoscută, dealtfel, din conţinutul actului de danie din anul 1499.

Obîrşia Dobrovăţului Mic, situată mai la nord de actualul sat Protopopeşti, denumită acum obîrşia Dobroviciorului, se înve-

---

5. Ne referim la informaţia privitoare la „hotarul lui Romaşcu" cu care se învecinau moşiile mănăstirii Dobrovăţului, după dania domnească din anul 1499. Este vorba de posesiunile lui Romaşco Ciuciu, descedent al lui Giurgiu Zvorîşte, situate pe Cuţitna, către sud de actualul sat Tăcuta. (Vezi în această privinţă, I. Bogdan, *op. cit.*, vol. I, documentul emis la Suceava în 12 martie 1488 în coroborare cu documentul emis la Suceava în 18 ianuarie 1490; D. I. R. cit. respectiv documentele nr. 88 p. 87 şi nr. 115, p. 122-123).

6. Nu este exclus, deşi puţin probabil, ca mănăstirea să fi avut posesiuni şi în alte părţi ale Moldovei. În acest sens însă nu beneficiem de nici o informaţie documentară.

7. Vezi în acest sens discuţiile autorului în articolul citat p. 167-170.

8. M. Costăchescu, *Documente Moldoveneşti de la Ştefan cel Mare*, vol. I, Iaşi, 1933, ed. „Institutul de Arte Grafice", p. 259 şi urm.; acelaşi document publicat în D. I. R. seria A — Moldova, veacul XVI, vol. I (1501-1550), ed. Acad. R. P. R., 1953, doc. nr. 36, p. 40-42.

9. Am citat numai acele informaţii toponimice pentru care s-au găsit corespondenţe actuale; altele neidendificate încă, cum ar fi de pildă „movila Evei", „poiana lui Ihaciu" etc., nu au intrat în discuţiile noastre.

10. Pentru identitatea dintre satele Călugăreni şi Călugăreşti, vezi M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 267.

cinează cu pîrîul Calina.[11] Atît drumul ce vine de la Ruleni (localitate şi acum existentă), cît şi poiana Nastei, situată probabil pe cursul pîrîului Nastei, între Ruleni şi Poiana cu Cetate[12] –, continuă, ca puncte de reper, traseul hotarului spre nord. Poiana Cetăţelii este, desigur, actuala localitate Poiana cu Cetate[13], iar poiana lui Mogoş poate fi localizată ca un fost punct de hotar cu moşiile Mogoşeştilor, situate către nord-vest.[14] Hotarul cuprinde, apoi, toate obîrşiile Dobrovăţului, pînă la movila cea mare a Ciurbeştilor, situată probabil, în zona satului sau pîrîului Ciurbeşti, acum comuna Miroslava[15] şi, în continuare, pînă la obîrşiile Vasluiului, pentru ca extremitatea nordică a posesiunilor mănăstirii să pară a fi fost punctul în care acest hotar intersecta drumul ce mergea de la Bucium la mănăstirea Dobrovăţului. Acest drum vechi este, probabil, cel cunoscut şi astăzi sub denumirea de „drumul lui Rareş", al cărui traseu coincide, aproximativ, cu traseul unui drum forestier actual. Hotarul coboară spre sud aproape paralel cu cursul Vasluiului... „pînă unde se încrucişează drumurile în valea Pribeştilor", probabil undeva la vest de actuala localitate Pribeşti, pentru a se încheia „... unde cade Dobrovăţul în Vaslui".

Din analiza de mai sus şi din încercarea noastră de reconstituire, în punctele sale principale, a traseului hotărnicit moşiilor mănăstireşti prin actul de danie din 6 octombrie 1503, reies credem, cu deplină claritate, următoarele concluzii:

1. posesiunile hotărnicite în anul 1503 includ suprafaţa de teren hotărnicită moşiilor dăruite în anul 1499;

2. actul din anul 1503 duce, evident, la sporirea substanţială a moşiilor mănăstirii Dobrovăţului;

3. se exclude, credem noi, definitiv posibilitatea fiinţării în paralel a două instituţii monahale distincte, cu moşii diferite şi anume mănăstirea cu hramul Schimbarea la Faţă, cu teritoriile donate prin actul din anul 1499 şi, respectiv, mănăstirea cu hramul Pogorîrea Sf. Duh, cu teritoriile dăruite prin actul din anul 1503. In corolar, considerăm că această situaţie confirmă ipoteza noastră anterior formulată[16] cu privire la transformarea mănăstirii boiereşti cu hramul Schimbarea la Faţă în mănăstire domnească cu hramul Pogorîrea Sf. Duh;

4. orice încercare de localizare a celor cinci sate dăruite prin actul din anul 1503 trebuie să aibă în vedere zona cuprinsă între hotărnicia daniei din anul 1499 şi cea a daniei din anul 1503. In acest sens, satul Feteşti ar fi putut fi undeva în partea vestică a zonei mai sus menţionate, dacă admitem opinia lui M. Costăchescu conform căreia satul ar fi fost întemeiat de Fete şi anume Fete Negru, din familia boierească Negru-Ciornei, cu moşii către obîrşiile Rebricei.[17] Satul Costiceni, conform opiniilor aceluiaşi autor,[18] ar fi putut fi situat undeva către sud de izvoarele Vasluiului, iar

---

11. M. Costăchescu, *op. cit.*
12. *Ibidem.* 13. *Ibidem.* 14. *Ibidem*, p. 268.
15. *Ibidem.* 16. M. Puşcaşu, *op. cit.*, p. 169–170.
17. M. Costăchescu, *Documentele Moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, Iaşi, 1932, Ed. Viaţa Românească, vol. II, p. 68.
18. M. Costăchescu, *Doc. Mold. de la Ştefan cel Mare*, p. 267–268.

satul Alexeşti în vecinătatea stăpînirilor Mogoşeştilor.[19] Satele Munteni şi Ostroveni sînt – pînă în prezent –, total neindentificabile, sub rezerva că, măsura în care opiniile expuse mai sus se vor adeveri, ultimele două sate trebuiesc căutate în acele părţi ale moşiilor mănăstirii Dobrovăţului ce nu puteau aparţine celorlalte trei sate.

Odată creat acest domeniu nucleu, reprezentînd o suprafaţă de teren de cca 45.000 ha, mănăstirea domnească avea asigurate condiţiile de desfăşurare a vieţii şi activităţii monahale, la nivelul cerut de calitatea pe care această mănăstire o avea.

In decursul secolului al XVI-lea averile mănăstirii sporesc atît prin danii domneşti sau boiereşti cît şi prin cumpărări.

In ordine cronologică, prima danie[20] despre care avem cunoştinţă din documentele păstrate, este cea făcută de Bogdan al III-lea, prin actul din 8 decembrie 1514.[21]

Actul în sine, considerat în mod singular, nu prezintă nimic deosebit. Domnul dăruieşte mănăstirii Dobrovăţului suma de 800 de zloţi pentru slujbe de paraclis şi de pasastas care să fie făcute în fiecare an în Duminica Mironosiţelor, pentru sănătatea (în timpul vieţii) şi, respectiv, pomenirea (după moarte) *exclusiv* a lui Bogdan al III-lea. Nu sînt pomeniţi nici copii şi nici doamna, care la acea dată era Ruxanda,[22] fiica fostului domn Mihnea cel Rău al Ţării Româneşti.

Imprejurările în care a fost emis acest act de danie însă cer o atenţie specială şi iată de ce. Acte de danie identice, din toate punctele de vedere, sînt emise în aceiaşi zi pentru încă alte patru locaşuri, şi anume mănăstirile Moldoviţa[23] şi Putna[24] precum şi pentru mitropoliile din Roman[25] şi Suceava.[26] Suma totală dăruită cu acest prilej[27] se ridică la 4.000 zloţi.[28]

Din cele expuse mai sus se desprind cel puţin două constatări şi anume: 1. toate celelalte patru instituţii monahale şi ecleziastice, beneficiare, ca şi mănăstirea Dobrovăţului, a daniilor domneşti în bani –, sînt, fără putinţă de tăgadă, printre cele mai importante din Moldova; includerea mănăstirii Dobrovăţului în aceeaşi serie demonstrează importanţa mănăstirii în acea epocă;[29]

---

19. *Ibidem*, p. 266.

20. În cele ce urmează vom discuta atît daniile imobiliare cît cele în bani, rămînînd ca daniile în obiectele de cult să constituie subiectul unui paragraf separat din prezenta lucrare.

21. M. Costăchescu, *Documentele Moldoveneşti de la Bogdan Voievod*, Bucureşti, 1940, p. 337; D. I. R. cit. doc. nr. 85, p. 89.

22. Se pare că nunta domniţei Ruxanda cu Bogdan al III-lea a avut loc la 15 august 1513 (cf. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 372).

23. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 328-329; D. I. R., cit., doc. nr. 88, p. 91.

24. *Ibidem*, p. 334-335; D. I. R., cit., doc. nr. 89, p. 92.

25. *Ibidem*, p. 338-339; D. I. R. cit., doc. nr. 86, p. 90.

26. *Ibidem*, p. 340; D. I. R. cit., doc. nr. 87 p. 90.

27. În anul 1515 la 8 decembrie, Bogdan al III-lea emite un act cu conţinut similar şi pentru episcopia de Rădăuţi, (D. I. R., cit., doc. nr. 97, p. 97-98).

28. Această sumă echivala în acele vremuri cu valoare a peste 10 sate.

29. Nu este exclus ca includerea mănăstirii Dobrovăţului pe lista locaşurilor beneficiare ale acestor danii să fie motivată încă, la acea dată, de intenţia lui Bogdan al III-lea ca această mănăstire să devină necropolă. După anul 1515 este probabil că însuşi Bogdan abandonase această idee, de vreme ce fusese de acord cu înmormîntarea, în gropniţa bisericii, a lui Mihu me-

2. considerăm că această serie de danii a fost prilejuită de un motiv deosebit, motiv care l-a determinat pe Bogdan al III-lea să ceară – şi pe această cale –, ajutorul divinităţii. Alegerea zilei de ţinere a acestor slujbe în Duminica Mironosiţelor, sărbătoare a ciclului pascal, deci cu profundă semnificaţie funerară, de sacrificiu şi de credinţă în viaţa de apoi, ne face să ne gîndim la o grea încercare prin care trecea domnitorul.[30]

Un al doilea act de danie, emis tot în timpul domniei lui Bogdan al III-lea, este cel din 20 aprilie 1515.[31] Acum mănăstirea primeşte din partea domniei satul Vadul Cîrstei şi iezerul Bogatul.[32] Acelaşi document confirmă dania anterioară a satului Rădeni, cu moară şi două iazuri, făcută de medelnicerul Mihu, la moartea acestuia.[33]

In timpul domniilor lui Petru Rareş sînt întărite mănăstirii Dobrovăţului următoarele danii anterioare: satul Bogdăneşti pe Hovîrleata cu moară cu tot şi poiana dinspre Albinea, dania pitarului Ioan Lungu; satul Pişcani, la gura Ialanului, cu iezerul Maţea,[34] dania panului Ioan pîrcălab de Soroca; schimbul între mănăstirea Dobrovăţului şi pan Sima Bica cu satele Bogdăneşti şi, respectiv, Tăuţii, jumătate din Teleajen şi Gîrla Soarelui.[35]

O altă informaţie ne este furnizată de actul din 5 aprilie 1548 emis la Huşi în timpul domniei lui Iliaş. Cu acel prilej se întărea cumpărarea de către mănăstirea Dobrovăţului a satului Fîntîna Cahova din ţinutul Chighiaci; satul respectiv fusese cumpărat din cei 600 de zloţi, lăsaţi de domniţa Marica, fiica lui Bogdan al III-lea, la moartea acesteia, pentru pomenire.[36]

Dat fiind faptul că Bogdan al III-lea a avut, succesiv, patru doamne, ar fi deosebit de oportun a şti care dintre acestea a fost mama domniţei Marica.[37] Cunoaştem faptul că satul Fîntîna Cahova a aparţinut, înainte de cumpărarea acestuia de către mănăstirea

---

delnicerul şi deci, cu încălcarea statutului de necropolă domnească. Vezi V. M. Puşcaşu, *op. cit.*, p. 173-174.

30. Ipoteza nu ni se pare hazardată ţinînd seama de sănătatea relativ şubredă a domnitorului.

31. M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 368-369; D. I. R. cit., nr. 95, p. 95.

32. Satul Vadul Cîrstei şi iezerul Bogatul nu sînt precis localizate; cf. opiniei lui M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 368, satul ar fi identic cu satul Vădeni de la gura Ialanului, opinie împărtăşită şi de N. Stoicescu, în *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Buc., 1974, p. 903. Considerăm însă că este vorba de două localităţi deosebite deoarece în actul din 11 aprilie 1560 — despre care va fi vorba mai jos — ambele sate (Vadul Cîrstei şi Vădeni) sînt menţionate separat ca posesiuni ale mănăstirii.

33. Satul Rădeni la gura Ialanului fusese cumpărat de către Mihu medelnicerul de la nepoţii Creţului precum ne confirmă documentul din 20 martie 1497; (M. Costăchescu, Doc. Mold. de la Ştefan cel Mare, p. 233: D. I. R. A., veacurie XIV-XV, vol. II doc. nr. 265 p. 380-281).

34. D. I. R., veacul XVI, vol. I, doc. nr. 328 din 28 martie 1533 emis la Suceava, p. 361.

35. D. I. R., cit. doc. nr. 448, p. 496, emis la Huşi în 10 mai 1546.

36. D. I. R., cit., doc. nr. 510. p. 571, emis la Huşi în 5 aprilie 1548.

37. În documentul anterior citat, Iliaş Rareş o numeşte pe Marica „vara domniei mele", iar într-un document din 11 aprilie 1560 (D.I.R., XVI, vol. II, doc. nr. 139, p. 147), domnitorul Alexandru Lăpuşneanul o numeşte „sora domniei mele".

Dobrovăţului –, fostului armaş Ţicău, prin danie de la Petru Rareş. Deci emiterea actului de danie respectiv putea să aibă loc, cel mai devreme, în primii ani de domnie ai lui Petru Rareş. Dar, ţinînd seama de împrejurarea că majoritatea actelor emise de cancelaria domnească în intervalul corespunzător primei domnii a voievodului amintit, au cert caracter de întărire a unor danii sau posesiuni preexistente, în vreme ce, odată cu cea de a doua înscăunare a aceluiaşi domnitor se remarcă o mai mare frecvenţă a actelor de danie (împrejurare determinată, probabil, de necesitatea răsplătirii celor ce au contribuit în vreun fel la obţinerea, pentru a doua oară, a scaunului domniei Moldovei), este mult mai probabil că şi fostul armaş Ţicău a beneficiat de recunoştinţa domnitorului în această din urmă etapă. Cît despre momentul morţii domniţei Marica, acesta poate fi plasat în timp, fără a risca să greşim prea mult –, la începutul domniei lui Iliaş Rareş. [38]

Dar actul cel mai cuprinzător privind averile imobiliare ale mănăstirii Dobrovăţului, cu vădit caracter recapitulativ –, este cel emis în timpul domniei lui Alexandru Lăpuşneanu, la 11 aprilie 1560, în Huşi. [39]

Faţă de daniile anterior cunoscute, acest document confirmă posesiunea mănăstirii Dobrovăţului şi asupra altor averi, şi anume :

– satul Vădeni şi 1/3 din satul Ţigăneşti pe Putna, ca danii de la Bogdan al III-lea ;

– 1/3 din satul Ţigăneşti pe Putna, danie pentru pomenire de la Racişte pîrcălab, în vremea domniei lui Ştefan cel Tînăr :

– loc pustiu pe Bîc, la Soci, danie de la Petru Rareş ;

– loc de prisacă pe Prut, danie de la Alexandru Lăpuşneanu.

Astfel, în acel moment mănăstirea stăpînea 15 sate distincte, 1/2 şi, respectiv, 2/3 din alte două sate, în afară de 7 mori, 3 iazăre, o prisacă pe Prut, 24 fălcii de vie în Huşi, loc pustiu pe Bîc şi o serie de sălaje de ţigani. [40]

Din excursul întreprins reies clar cîteva concluzii :

1. Cele mai substanţiale danii imobiliare au fost făcute de :

– Ştefan cel Mare, în calitate de ctitor principal ;

– Bogdan al III-lea în calitate de ctitor secundar şi de beneficiar prezumativ al necropolei din gropniţa bisericii mănăstirii ; [41]

---

38. Fiii lui Bogdan al III-lea, în ordinea decesului, au fost : Iliaş (mort între 21 dec. 1515 şi 10 dec. 1516), Ştefăniţă (14 ianuarie 1527), Petru (nu se cunoaşte) ; despre fiicele acestuia nu avem nici o ştire. Cum din vremea lui Bogdan nu n-i s-a păstrat nici un tablou votiv orice posibilitate de apreciere este exclusă. Alexandru Lăpuşneanu moare la 5 mai 1568. Nu este exclus ca această Marica să fi fost soră bună a acestuia din urmă, caz în care moartea ei ar fi fost prematură ; se poate însă, ca expresia „sora domniei mele“ să fi fost folosită în accepţiunea sa cea mai largă, referindu-se şi la fraţii şi, respectiv, surorile vitrege.

39. D. I. R., A, veacul XVI, vol. II, doc. nr. 139, p. 147.

40. Spre comparaţie, mănăstirea Galata din deal avea, la 25 noiembrie 1588, următoarele posesiuni : 16 sate, 21 mori, 6 pive, 3 heleştee, 250 stupi, 16 fălcii de vie, 19 sălaje de ţigani ; (D. I. R., A, Veacul XVI, vol. III, doc. nr. 499, p. 402-410).

41. V. M. Puşcaşu, *op. cit.*, p. 173-174 ; În acest sens ţinem să adăugăm că începerea construirii, de către Bogdan al III-lea a bisericii Sf. Gheorghe

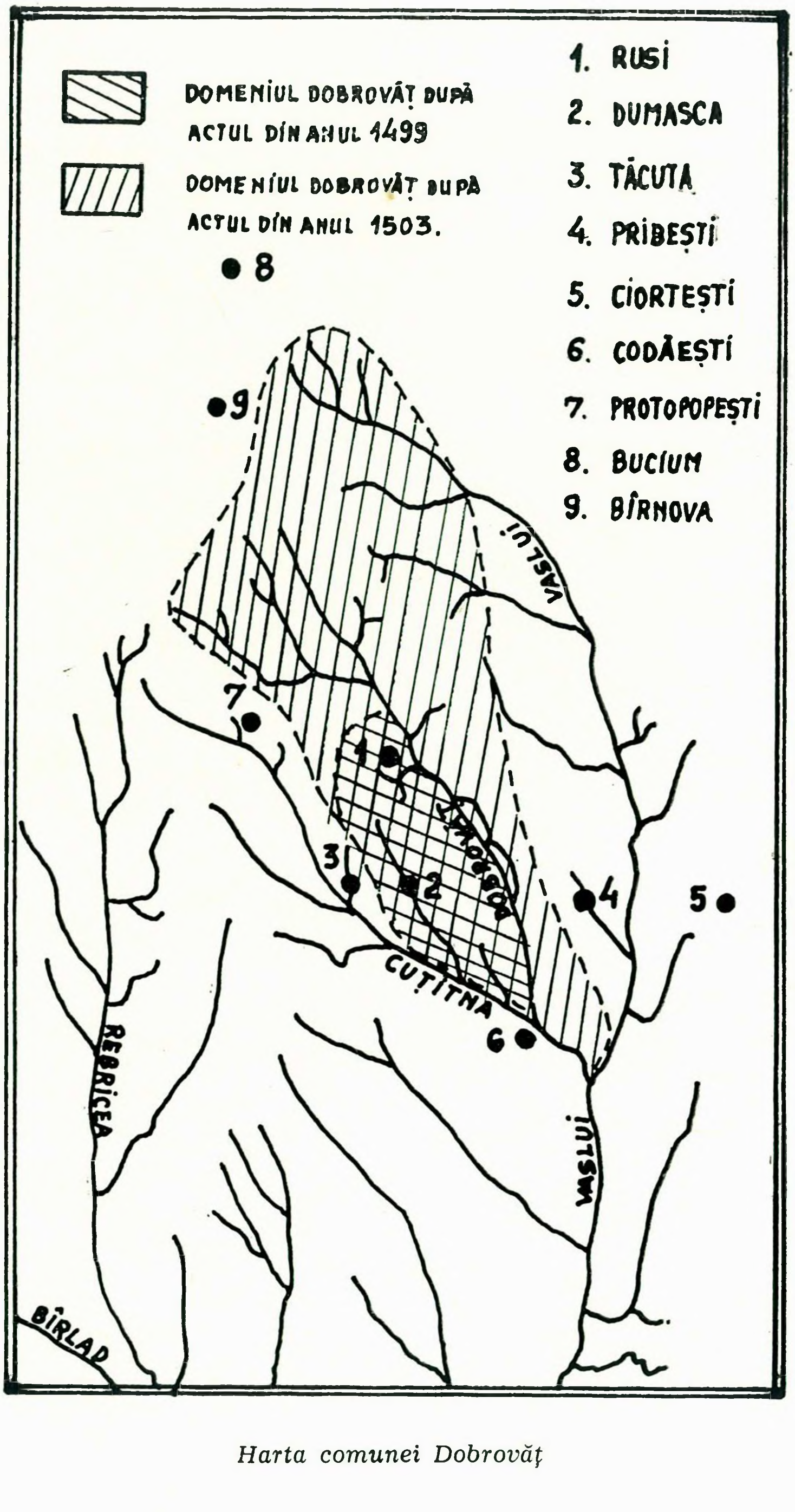

Harta comunei Dobrovăţ

– Mihu medelnicerul şi Ioan de Soroca, fiul său, în calitatea lor de descendenţi direcţi ai ctitorilor iniţiali ai mănăstirii boiereşti.

2. Daniile domneşti ulterioare sînt practic neglijabile comparativ cu cele anterior enunţate.

3. In acest sens considerăm, după cum am mai menţionat deja, că domniţa Marica era nu numai fiica lui Bogdan al III-lea (calitate asemănătoare aceleia pe care o avuseseră şi Ştefăniţă şi Alexandru Lăpuşneanu), domni care însă, în virtutea aceleiaşi calităţi, nu fac nici o danie (primul) şi, respectiv, dăruiesc un loc de prisacă (cel de al doilea) ci şi a Nastasiei, cea de a doua soţie şi doamnă a lui Bogdan.

4. Practic, pentru o îndelungată perioadă de timp, în măsura, în care documentele păstrate ne permit să judecăm, mănăstirea nu mai primeşte nici o danie, ajungînd să se afle, din acest punct de vedere –, într-o situaţie de inferioritate comparativ cu alte ctitorii domneşti.[42]

5. Situaţia surprinsă în ceea ce priveşte averile imobiliare pare să fie similară cu cea existentă în ceea ce priveşte daniile mobiliare, în obiecte de cult: ţesături liturgice, icoane, cărţi şi manuscrise. Notăm în acest sens: epitrahilul dăruit de Ştefan cel Mare,[43] epitaful din anul 1506, început din ordinul lui Ştefan cel Mare şi terminat în timpul domniei lui Bogdan al III-lea,[44] mineele pe lunile ianuarie, martie, mai, iulie şi noiembrie,[45] toate din epoca domniei lui Ştefan cel Mare. Avînd în vedere perisabilitatea acestei categorii de obiecte precum şi lesnicioasa posibilitate de înstrăinare a acestora[46] nu este surprinzător numărul redus al pieselor păstrate. Mai importantă ni se pare însă constatarea că din punct de vedere calitativ, piesele ce au aparţinut mănăstirii Dobrovăţului, fac parte din categoria de piese liturgice „de lux", dovedind o competentă exigenţă a comanditarului, ca şi piesele de aceiaşi factură dăruite marilor mănăstiri ale Ţării Moldovei: Putna, Neamţ, Bistriţa, Moldoviţa, Humor, Voroneţ etc. Remarcăm, de altfel, că mănăstirile anterior enumerate au şi fost principalele beneficiare ale daniilor în obiecte

---

din actuala mănăstire Sf. Ioan cel nou din Suceava, singura ctitorie iniţiată de acest domnitor, edificiu prevăzut se pare iniţial şi cu o cameră a mormintelor, constituie un argument în plus, poate, cu privire la momentul în care s-a renunţat la funcţionalitatea de gropniţă domnească a bisericii Dobrovăţului. După cum se ştie, noua mănăstire suceveană a fost terminată de abia în timpul domniei lui Ştefan cel Tînăr.

42. O referire indirectă asupra acestei situaţii ne este dată, mai tîrziu, de actul din anul 1651, act despre care vom mai vorbi, în care se spune că mănăstirea era părăsită şi lipsită de călugări.

43. *Repertoriul monumentelor şi obiectelor de artă din timpul lui Ştefan cel Mare*, edit. Acad. R. P. R., 1958, p. 308-309.

44. *Ibidem*, p. 311-313.

45. *Ibidem*, respectiv, p. 422, 422-423, 440, 444, 439.

46. În general, locaşurile mănăstireşti ce deţin colecţii valoroase de artă bisericească sînt — pe de o parte — care au avut o continuă autonomie — pe de altă parte — cele care aveau o investitură specială în a apăra necropole de mare importanţă şi prestigiu, cum ar fi Putna, Sucevita, Dragomirna etc. O altă explicaţie ar fi şi aceea că la un anumit moment Mănăstirea Dobrovăţului a fost închinată metoh mănăstirii Zografu de la muntele Athos, tot ctitorie a lui Ştefan cel Mare, situaţie ce a înlesnit eventuala înstrăinare a bunurilor mobile.

de cult efectuate de Ştefan cel Mare, la care se adaugă, cu vădit caracter de excepţie –, şi alte puţine instituţii ecleziastice. Bineînţeles, în timp, odată cu înfiinţarea altor aşezăminte monahale de mare importanţă cum ar fi Probota nouă, Humorul nou, Slatina etc., sfera beneficiarilor de danii de acest fel, de o înaltă ţinută calitativă, adevărate opere de artă, se lărgeşte treptat; caracterul prioritar al acestora, însă, în ceea ce priveşte această categorie de danii, se menţine tot timpul.

Inainte de a încheia această prezentare a datelor pe care le cunoaştem asupra istoricului mănăstirii Dobrovăţului, de la momentul înfiinţării ctitoriei domneşti şi pînă în cea de a doua jumătate a secolului al XVI-lea, se cuvine să mai aducem în discuţie unele aspecte care, deşi bazate pe informaţii documentare, ne parvin în atenţie cu ceva mai multă greutate.

Seria domnilor din prima jumătate a secolului al XVI-lea, şi pînă la anul 1572 descendenţi direcţi sau colaterali ai lui Ştefan cel Mare (excepţia efemerelor domnii ale lui Ştefan Lăcustă, Alexandru Cornea, Despot Vodă şi Ştefan Tomşa), vădeşte un interes variabil, dar continuu, faţă de mănăstirea Dobrovăţ.[47]

Domnia lui Petru Rareş îşi aduce un substanţial aport – în acest sens – prin realizarea veşmîntului pictural al bisericii ridicate de Ştefan cel Mare, fapt consemnat explicit atît prin însăşi tabloul votiv cît şi prin pisania ce-l însoţeşte.[48] Actul pictării îi aduce lui Petru Rareş calitatea de co-ctitor al aşezămîntului monahal.

In a doua jumătate a secolului al XVI-lea, odată cu precumpănirea Iaşilor în funcţia de reşedinţă domnească principală a Ţării Moldovei, ar fi fost normal ca, dată fiind apropierea mănăstirii Dobrovăţului de noua capitală,[49] interesul domniei faţă de această ctitorie, de asemenea domnească, să se menţină, dacă nu chiar să crească. Totuşi, din motive pe care astăzi cu greu le mai putem desluşi[50] mănăstirea, nu numai că nu mai primeşte nici un fel de danie, ci, după toate aparenţele, intră într-o perioadă de declin, care culmineaza, către mijlocul secolului al XVII-lea, cu o stare foarte apropiată de paraginä.

Ca ultimă observaţie asupra etapei istorice de care ne-am ocupat, pot fi menţionate numele unora dintre stareţii mănăstirii în măsura în care acestea au fost consemnate de documentele vremii:

– 1499, egumen al mănăstirii era „rugătorul nostru chir popa Ioanichie";[51]

---

47. Singura excepţie o constituie Ştefan cel Tînăr.

48. Gh. Balş, *Bisericile Moldoveneşti din veacul al XVI-lea,* Bucureşti, 1928, p. 271.

49. Distanţa rutieră actuală între Iaşi şi localitatea Dobrovăţ este de 36 km. Se pare însă, conform vechilor trasee de drumuri, că în secolul al XVI-lea, distanţa era de cca 20 km.

50. Credem că principalul motiv care a abătut atenţia domniei de la mănăstirea Dobrovăţului a fost caracterul instabil al domniei în cea de a doua jumătate a secolului al XVI-lea situaţia coroborată cu interesul precumpănitor pentru propriile ctitorii — în cazul în care respectivii domnitori aveau răgazul să le ridice. S-ar mai putea adăuga aici şi o tendinţă de acordare a unor danii anumitor mănăstiri străine, mai ales în timpul domniilor lui Petru Vodă Şchiopul.

51. D. I. R., A, veacurile XIV-XV, vol. II, doc. nr. 282, p. 302.

– 1503, înainte de 25 februarie[52] şi cel puţin pînă la 26 noiembrie 1503,[53] egumen era chir popa Pahomie;

– 1514, egumenul mănăstirii era Gherasim[54];

– 1533, înainte de 28 martie[55] pînă în 1560, după 11 aprilie,[56] egumen era ieromonahul Grigorie.

Totala lipsă de informaţii, începînd cu anul 1560 şi pînă la finele secolului –, precum şi inexistenţa unei pisanii, nu ne oferă nici un punct de sprijin cu privire la ctitorul şi data construirii bisericii paraclis a mănăstirii Dobrovăţului. Singurul element de datare post quem non a edificiului este constituit de inscripţia funerară a mormîntului lui Pavel Movilă, decedat la 24 mai 1607,[57] aflată într-o nişă a peretelui sudic al paraclisului. Este greu de crezut că acest edificiu a fost ridicat special pentru a adăposti mormîntul fiului lui Simion Movilă, mort copil; pe de altă parte, pictura din secolul XIX-lea care acoperă acum, la interior, pereţii paraclisului, nu îngăduie o cercetare a faptului dacă nişa în care se află mica lespede funerară în cauză, a fost iniţial prezervată în zidăria edificiului sau a fost amenajată ulterior.

Oricum, dacă paraclisul a fost construit ad-hoc în scopul practicării aici a înmormîntării unora dintre membrii familiei Movileştilor, este probabil că data ridicării edificiului de care ne ocupăm să fie anterioară zidirii mănăstirii Suceviţa, care de la anul 1595, devine necropola oficială a acestei familii.[58] Mai probabilă ni se pare însă ipoteza ridicării paraclisului, de către ctitori şi la o dată încă necunoscută –, înmormîntarea acolo a lui Pavel Movilă intervenind ca un eveniment cauzat de împrejurări neprevăzute.

Mergînd pe firul evenimentelor istorice, ne aflăm acum în pragul unei etape deosebit de importante pentru mănăstirea Dobrovăţului, etapă de nouă înflorire a aşezămîntului monahal, în împrejurări cu totul stranii şi străine de intenţiile ctitorului domnesc iniţial privind viitorul locaşului zidit de el. Este vorba de apariţia, întărirea şi apoi dominarea, în decursul secolului al XVII-lea, de către familia boierească a Racoviţeştilor asupra destinelor mănăstirii domneşti.

Ascensiunea socială a familiei Racoviţă pare să îşi aibă originile în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, cînd, vechii boieri de ţară încep să aspire la cucerirea de dregătorii. Faptul este

---

52. *Repertoriul monumentelor...*, p. 422-423, transcrierea şi traducerea textului însemnării de la fila 216 a manuscrisului mineiului pe luna martie. De notat că pisarul — Paisie, monah putnean — indică în această însemnare drept hram al bisericii ctitorite de Ştefan cel Mare la Dobrovăţ, Sfînta Treime. Este de sigur vorba de o confuzie.

53. D. I. R. cit., doc. nr. 36, p. 42.

54. D. I. R., A, veacul XVI, vol. I, doc. nr. 85, p. 89.

55. D. I. R. cit., doc. nr. 328, p. 361-362.

56. D. I. R., A, veacul XVI, vol. II, doc. nr. 139, p. 147.

57. N. Iorga, *Inscripţii din bisericile României, adunate, adnotate şi publicate de...*, vol. II, ed. SOCEC, 1908, Buc., p. 213; Pr. Gh. Mihoci, *Paraclisul lui Simion Movilă de la Dobrovăţ*, în M. M. S., nr. 1-3, 1977, p. 175-193.

58. D. I. R., A, veacul XVI, vol. III, p. 226, unde se vorbeşte de mănăstirea nou zidită (6 august 1583); în anul 1596 este înmormîntată în gropniţa mănăstirii Sucevita Safira, fiica lui Ieremia Movilă.

dovedit atît de relatarea lui Ion Neculce[59] cît şi de seria de documente ce consemnează, pentru epoca amintită –, cumpărări de moşii în zona cuprinsă între cursurile Bîrladului, Rahovei şi Vasluiului.[60]

Informaţiile lacunare oferite de documente cu privire la genealogia Racoviţeştilor ne îngăduie o coborîre în timp a ascendenţilor acestora pînă către mijlocul secolului al XV-lea, în vremea lui Horja cel bătrîn, paharnicul. Moşiile acestuia şi cele ale descendenţilor săi, situate pe Lăpuşna, sînt uneori pomenite în documente.[61] Cehan, potrivit schiţei genealogice strănepot a lui Horja cel bătrîn, devenit vătaf, este cel care, de fapt, deschide calea ascensiunii fiilor săi, dintre care Ionaşco Cehan va ajunge mare vornic,[62] iar Racoviţă Cehan Eftodie, mare logofăt.[63] Fiul acestuia din urmă, Nicolae Racoviţă,[64], iniţiază unele lucrări de refacere şi construcţii la mănăstirea Dobrovăţului, aşa cum ne informează actul din 14 iunie 1663,[65] iniţiativă care îi conferă – şi lui – calitatea de ctitor.

In anul 1651 însă, domnitorul Vasile Lupu închinase mănăstirea Dobrovăţului Mănăstirii Zografu de la Muntele Athos.[66]

Starea de totală decădere în care ajunsese mănăstirea în preziua închinării ei, explică, desigur, necesitatea stringentă a efectuării unor lucrări de reparaţii; dar autorul moral şi material al acestora ar fi fost normal să fie, ca principal beneficiar –, aşezămîntul athonit căruia mănăstirea îi fusese închinată. Aşa stînd lucrurile ne apare, oarecum, ciudată iniţierea şi finanţarea lucrărilor de reparaţii şi, mai mult –, construirea unor edificii noi, de către Nicolae Racoviţă, la acea dată hatman. Este firesc să ne punem întrebarea dacă oare numai faptul că moşiile mănăstirii erau, oarecum, învecinate cu domeniile Racoviţeştilor, mai precis, puteau fi incluse ca făcînd parte din aceiaşi zonă geografică –, ar fi putut constitui un motiv suficient, pentru ca, la insistenţele călugărilor dobroviţeni, Nicolae hatmanul să şi înceapă lucrările atît de necesare.

Nu cumva Mihu din Feereşti,[67] menţionat în documentul din 9 octombrie 1487 şi apoi Mihu, cel menţionat în documentul din 15

---

59. Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Buc., 1955, ed. de stat pentru literatură şi artă, „O samă de cuvinte", p. 111.

60. *Documenta Romaniae Historica* (D.R.H.), A — Moldova, vol. XIX, doc. nr. 97 din 10 iulie 1626; *ibidem*, doc. nr. 136 din 1 noiembrie 1626; *ibidem*, doc. nr. 164 din 13 martie 1627; *ibidem*. doc. nr. 184 din 20 aprilie 1627; *ibidem*, doc. nr. 338, din 10 aprilie 1628; D. R. H., A., vol. XXI, doc. nr. 168 din 8 august 1632; *ibidem*, doc. nr. 168 din 8 august 1632; *ibidem*, doc. nr. 251 din 2 decembrie 1632; D. R. H., A, vol. XXII, doc. nr. 88 din aprilie 1634 etc.

61. *Documentele din 9 decembrie 1473* (D. I. R., A, veacurile XIV şi XV, vol. I, doc. nr. 473 p. 399-400) şi din august 1482 (D.I.R., cit. vol. II, doc. nr. 39 p. 37-38).

62. N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV-XVII*, Buc., 1971, Ed. enciclopedică română, p. 372-373.

63. *Ibidem*, p. 430. 64. *Ibidem*, p. 431.

65. Idem, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, p. 279, nota nr. 33.

66. Melchisedec, Episcopul Romanului, *Notiţe istorice şi arheologice adunate de pe la 48 mănăstiri şi biserici antice*, Buc., 1885, p. 136; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 254.

67. I. Bogdan, *op. cit.*, vol. I, p. 308; D. I. R., cit., doc. nr. 71, p. 71-72.

octombrie 1491,[68] de la care Ştefan cel Mare cumpără satul Feereşti pentru a-l alipi hotarului tîrgului Vaslui, este aceeaşi persoană cu Mihu medelnicerul? Ipoteza noastră se bazează şi pe informaţia din documentul din 12 iulie 1705,[69] în care se spune că biserica din Feereşti a fost construită de strămoşii familiei Racoviţă şi că acolo zac trupurile acestora. Or, calitatea de ctitor al lui Nicolae Racoviţă decurge din anul 1663, cînd se începuseră operaţiunile de construcţie şi refacere a mănăstirii Dobrovăţului, deci în momentul morţii părinţilor săi (Cehan Eftodie moare la 15 decembrie 1664, iar Tofana la 31 decembrie 1665) putea beneficia de folosirea necropolei din biserica mănăstirii direct, fără a fi necesară o înhumare iniţială a lor la Feereşti şi o reînhumare ulterioară la Dobrovăţ.[70]

Revenind la Mihu medelnicerul, de persoana căreia soarta mănăstirii Dobrovăţ pare a fi legată surprinzător de strîns şi, în orice caz, mult mai intens decît ne lasă să întrevedem documentele, menţionăm:

1. pe de o parte, că nu avem nici un fel de cunoştinţă despre curtea sa de reşedinţă boierească – admiţînd cazul că a fost vorba numai de una singură; desigur că cele două dregătorii despre care avem ştiinţă că le-a îndeplinit Mihu în mod sigur (funcţia de pîrcălab de Crăciuna şi apoi cea de medelnicer)[71] vor fi impus, cel puţin pentru un anumit interval de timp, ca acesta să fi locuit la cetatea Crăciuna şi respectiv la curtea domnească; numai că aceste împrejurări nu exclud ci, dimpotrivă, presupun –, existenţa unei reşedinţe stabile a familiei sale, dealtfel, deajuns de numeroasă. Singurul lucru pe care îl putem afirma este acela că reşedinţa boierească a lui Ivan Damianovici[72] şi a descendenţilor săi nu se afla în nici unul dintre cele opt sate care alcătuiseră domeniul iniţial al mănăstirii domneşti.[73] Această constatare duce la concluzia că, încă de la sfîrşitul secolului al XV-lea, curtea boierească a acestei familii se afla pe o altă moşie; nu este exclus ca Mihu medelnicerul, el însuşi întemeietorul unei numeroase familii, să-şi fi construit o nouă curte, fie pe una dintre moşiile moştenite, fie pe una dintre cele cumpărate de el.[74]

2. pe de altă parte, biserica din satul Feereşti, dat fiind faptul că adăpostea o necropolă boierească a fost, fără îndoială –, biserica curţii de reşedinţă a respectivei familii boiereşti. Nu cunoaştem data la care satul Feereşti a intrat în posesiunea familiei Racoviţă, ştiut fiind faptul că în anul 1491 fusese integrat posesiunilor tîrgului Vaslui.[75] Dar, chiar în situaţia în care nu se admite identificarea lui Mihu din Feereşti cu Mihu medelnicerul, ne rămîn cel puţin alte două circumstanţe în sprijinul ipotezei înrudirii dintre

---

68. I. Bogdan, *op. cit.*, vol. I, p. 476; D. I. R., cit., doc. nr. 150 p. 164.
69. G. Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, VIII, p. 329 şi XVI, p. 110-112.
70. *Ibidem*; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 305, nota 18.
71. I. Bogdan, *op. cit.*, vol. I, p. 280-282; D. I. R., cit., vol. II, doc. nr. 52, p. 50-51; M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 233, şi doc. nr. 265, p. 270-281.
72. Cu privire la acest personaj, vezi V. M. Puşcaşu, *op. cit.*, p. 162-167.
73. Vezi mai sus, p. 521-522.
74. Vezi trimiterea nr. 71 şi M. Costăchescu, *Doc. Mold. de la Ştefăniţă Voievod*, p. 119-128; D. I. R., A, veacul XVI, vol. I, doc. nr. 133 p. 145-147.
75. I. Bogdan, *op. cit.*, vol. I, p. 476; D. I. R., A, veacurile XIV-XV, vol. II, doc. nr. 150, p. 164.

descendenţii lui Ivan Damianovici şi ascendenţii familiei Racoviţă, şi anume :

– cumpărarea satului Codăeşti de către Ionaşco Cehan de la strănepoţii lui Mihu medelnicerul;[76]

– însăşi interesul familiei Racoviţă faţă de mănăstirea Dobrovăţului care, în sensul celor de mai sus, poate fi foarte verosimil interpretată ca una dintre acţiunile ce urmărea refacerea şi depăşirea vechiului prestigiu local, întregirea moşiilor.

Dealtfel, toate situaţiile pe care am încercat să le aducem în discuţie, ar putea fi, tot atît de bine –, doar simple coincidenţe în măsura în care fiecare dintre ele ar fi judecată izolat. Dar din momentul în care aceste coincidenţe se erijează în serie, emiterea măcar a unei ipoteze de lucru ni se pare foarte normală.

In anul 1974, înainte de începerea lucrărilor de cercetare şi restaurare a bisericii mari a fostei mănăstiri a Dobrovăţului, puteau fi văzute, aliniate în faţa iconostasului, lespezile funerare ce acoperiseră iniţial mormintele a şase dintre membrii familiei Racoviţă.[77] Ordinea dispunerii lor, de la nord către sud, era următoarea:

1. Andrei Racoviţă, postelnic, fiul lui Nicolae Racoviţă mort la 21 iulie 1685 ;

2. Ecaterina Racoviţă, fiica lui Nicolae Racoviţă şi sora precedentului, moartă în anul 1675 ;

3. Cehan Eftodie Racoviţă, nepot de fiu al lui Cehan vătaf, mort la 15 decembrie 1664, probabil, în funcţia de mare logofăt ;

4. Tofana Racoviţă, fiica lui Pătraşcu Soldan şi soţia precedentului, moartă la 31 decembrie 1665 ;

5. Ion Racoviţă, fost mare vornic, tatăl viitorului domn Mihail Racoviţă, mort în august 1668 ;

6. Nicolae Racoviţă, tatăl precedentului şi fiul lui Cehan Eftodie, cel care întreprinde lucrările de refacere a mănăstirii Dobrovăţului începînd din anul 1663, mort la 8 martie 1685.

După cum se poate lesne observa, pe lîngă faptul că lespezile nu au marcat, în mai sus amintitele locuri de aşezare –, morminte reale, ordinea în care acestea au fost dispuse, nu respectă în nici un fel dispoziţia lor iniţială, firească, din camera mormintelor.[78]

In primii ani ai secolului nostru, Nicolae Iorga a văzut aceste pietre funerare şi le-a citit şi publicat inscripţiile.[79] Luînd în consideraţie ordinea în care autorul reproduce textele inscripţiilor funerare (şi anume, în funcţie de numerotarea noastră : 6, 3, 2, 1, 5, 4), Nicolae Iorga nu a văzut lespezile funerare în aşezarea lor găsită de noi în anul 1974. Fără a face nici o specificare cu privire la

---

76. D. R. H., vol. XXI, doc. nr. 251 din 2 decembrie 1632.

77. Alte două lespezi, situate la acea dată, spre vest de cele şase lespezi menţionate, către axul longitudinal al edificiului, aparţinuseră, una, Nastasiei cneaghina iar cealaltă, acum total ilizibilă, probabil lui Mihu medelnicerul. (Vezi, V. M. Puşcaşu, *op. cit.*, p. 173-174).

78. Remarcăm aici că săpăturile arheologice practicate în toate încăperile bisericii ne determină — prin rezultatele lor —, să considerăm că mormintele Racoviţeştilor au fost practicate iniţial în gropniţa bisericii. Expunerea detailată a acestor rezultate va constitui obiectul unui studiu viitor.

79. N. Iorga, *op. cit.*, p. 207-209.

locul lor de amplasare în încăperile bisericii, ni se pare însă limpede că nici marele istoric român nu a apucat să surprindă în situ lespezile funerare. Singurele indicaţii date de Nicolae Iorga cu privire la locul pietrelor tombale sînt acelea care se referă la faptul că piatra mormîntului lui Nicolae Racoviţă era „alături" de cea a lui Cehan Eftodie „în mijloc" se afla o piatră mai veche, ilizibilă.[80] Dată fiind împrejurarea că, în urma cercetărilor arheologice întreprinse –, în naosul bisericii nu au fost descoperite morminte, pronaosul slujind drept loc de îngropăciune, aproape în excluvitate, pentru feţe bisericeşti, nu ne rămîne decît să presupunem că ordinea de dispunere a lespezilor funerare, în gropniţă, a fost cea firească, în ordinea producerii deceselor.[81]

Nu putem încheia acest restrîns capitol fără a remarca frumuseţea motivelor decorative şi a ductului inscripţiilor, precum şi acurateţea modului de realizare a pietrelor funerare amintite ; executate în stilul caracteristic secolului al XVII-lea moldovenesc, cînd arta împodobirii lespezilor de mormînt ajunsese la o închegată sinteză între sistemul tradiţional şi influenţa motivisticii orientale, ele constituie, după pictura interioară a edificiului, cea mai preţioasă podoabă a bisericii.

Ultimul personaj îngropat în mănăstirea Dobrovăţului, Ion Racoviţă, pare să fi fost şi ultimul membru al acestei familii care s-a ocupat de soarta aşezămîntului monahal, grijă materială sau spirituală –, în virtutea căreia avusese dreptul să fie înhumat la interiorul bisericii. Se mai pot presupune unele reparaţii curente, de mici proporţii, dacă ţinem seama de împrejurarea că Mihail Racoviţă, domnitorul, era fiul lui Ion Racoviţă şi de informaţia, foarte generală –, că în timpul celei de a treia domnii a amintitului domn (1715-1726) „Doamna lui era foarte milostivă. Multe biserici şi mănăstiri stricate au acoperit şi le-au tocmit".[82]

Nu avem nici o ştire precisă despre momentul construirii celor trei turle peste şi prin calotele boltirii originare ale încăperilor bisericii. Ţinînd seama de structura şi forma acestor turle, precum şi de „moda vremii", putem plasa în timp construirea lor către mijlocul secolului al XVIII-lea. Aspectul exterior al monumentului, care fusese total deformat prin acest adaos, a fost restituit în ultimii ani, ca urmare a lucrărilor de restaurare a edificiului.[83]

Ştirile privitoare la unele refaceri şi construcţii intervenite într-o epocă tîrzie ne sînt date de cîteva dintre inscripţiile păstrate. Astfel, în anul 1743 se repară turnul clopotniţă, amenajîndu-i-se la etaj şi un paraclis, prin grija lui Macarie Hrisoverghi monah, a lui Ştefan Ruset vel paharnic şi a soţiei acestuia Maria Sturdza.[84] In timpul domniei lui Grigore Ghica, Arhimandritul Acachie egumenul mănăstirii, reface biserica paraclis în anul 1851.[85]

---

80. După părerea noastră este vorba de piatra funerară a lui Mihu medlnicerul. (N. Iorga, *Studii şi documente*, vol. XVI, p. 419).

81. Vezi trimiterea nr. 78.

82. Ion Neculce, *op. cit.*, p. 334.

83. Recentele lucrări de restaurare efectuate la biserica mănăstirii Dobrovăţului au înlăturat acest ados, revenindu-se la silueta iniţială a bisericii. Autorul proiectului de restaurare : arh. N. Diaconu.

84. N. Iorga, *Inscripţii*, p. 205-206.

85. Idem, *op. cit.*, p. 212.

In momentul secularizării averilor mănăstirilor închinate, în anul 1863, biserica mănăstirii era părăsită, cu învelitoarea distrusă, expusă intemperiilor, dacă aceasta era starea în care se afla principalul edificiu al mănăstirii Dobrovăţului, este lesne de imaginat că restul construcţiilor aşezământului se găseau într-o situaţie vecină cu ruinarea totală.

Destinată unui viitor strălucit, mănăstirea Dobrovăţului a avut o soartă cu totul diferită de intenţiile iniţiale ale ctitorului său domnesc. Primii ani după înfiinţarea mănăstirii domneşti au fost, de fapt –, singurii ani de prosperitate. Declinul continuu, întrerupt pentru un scurt interval prin sprijinul şi interesul familiei Racoviţă, va finaliza prin desfiinţarea mănăstirii şi transformarea bisericii mari în biserică de mir. La prima vedere s-ar părea că menirea înfloritorului aşezământ creat de Ştefan cel Mare a fost epuizată.

Lucrările de cercetare arheologică au dovedit însă că mai există multe aspecte deosebit de importante ale istoriei patriei de care aceste locuri îşi leagă numele şi că, odată mai mult, intuiţia marelui nostru voievod a consfinţit printr-o ctitorie de o deosebită valoare locuri încărcate de multimilenară istorie.

VOICA MARIA PUŞCAŞU

„Iisus i-a zis: Maria"!*

HRISTOS A ÎNVIAT!

Această vestire este dovada de nezdruncinat a mărturisirii credinţei noastre în cel mai sfînt şi mai dumnezeiesc act săvîrşit de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, înviind a treia zi din morţi. Către această încredinţare ne îndreaptă luarea aminte şi Sfîntul Apostol Pavel cînd scrie credincioşilor din Corint: «Iar dacă se propovăduieşte că Hristos a înviat din morţi, cum zic unii dintre voi că nu este înviere a morţilor? Dacă nu este înviere a morţilor, nici Hristos n-a înviat. Şi dacă Hristos n-a înviat, zădarnică este atunci propovăduirea noastră, zădarnică şi credinţa voastră» (I Corinteni XV, 12-14).

Acest adevăr a pătruns adînc în sufletele creştine în cei aproape două mii de ani de propovăduire a Invierii lui Hristos, care se sărbătoreşte, an de an, de întreaga Biserică, ca încoronarea preaslăvită a naşterii şi jertfei Mîntuitorului nostru. Adevărata valoare mîntuitoare a vieţii, lucrării şi învăţăturii Fiului lui Dumnezeu, a veşniciei acesteia, este şi va fi de-a pururi biruinţa morţii prin înviere. Suferinţa Sa ar fi fost o suferinţă ca atîtea altele în decursul istoriei, dacă n-ar fi fost semnul dumnezeirii Sale, semnul puterii Sale asupra morţii, pecetea cea nemuritoare aşezată pe fruntea şi sufletul nostru. De aceea, Biserica de atunci cîntă neîncetat acest imn: «Hristos a înviat din morţi cu moartea pe moarte călcînd şi celor din mormînturi viaţă dăruindu-le». Cu moartea Sa, Domnul Iisus Hristos a călcat puterea morţii, ca şi celor din morminte să le dea viaţă. Sîntem părtaşi ai acestei vieţi dăruită nouă prin învierea Mîntuitorului Hristos. Este învăţătura care arată valoarea noastră de fii ai învierii şi nu ai morţii sau nimicniciei, potrivit adevărului că moartea este adormire, cum arată Mîntuitorul Hristos atunci cînd a spus: «Lazăr prietenul nostru, a adormit; dar merg să-l trezesc» (Ioan XI, 11). Faptul că Iisus l-a înviat în cea de a patra zi după ce Lazăr a fost îngropat, ilustrează concepţia creştină despre moarte şi despre viaţa cea fără de sfîrşit, învăţătură pe cît de adîncă pe atît de folositoare tuturor celor ce iubesc viaţa, tuturor celor ce o preţuiesc şi văd în ea darul cel mai de preţ al Creatorului a toate.

---

* Cuvînt rostit a doua zi de Paşti în Catedrala mitropolitană din Iaşi.

Nu sîntem sortiţi morţii, ci vieţii şi frumuseţilor ei. Fiind botezat cu botezul lui Hristos, pecetluit cu Sfîntul şi Marele Mir şi împărtăşit cu Sfintele Taine, credinciosul are o lumină care nu se stinge niciodată, care luminează în întunericul mormîntului, lumină care răsare şi se revarsă apoi cu căldura şi puterea Duhului Sfînt asupra vieţii şi strădaniilor sale.

Fiecare credincios, fiecare fiu al Bisericii se împărtăşeşte de acest dar al Invierii, acest mare dar cu care Biserica încununează pe fiii ei. Ne aducem aminte că Iisus în vremea patimilor sale înfricoşate era înconjurat cu dragoste şi evlavie de femeile purtătoare de mir. Acestea s-au arătat curajoase şi nu s-au înspăimîntat atît de mult ca ucenicii în acele clipe de groază şi de frică pentru toţi, ci pline de devotament l-au urmat pînă la Golgota. Una dintre ele, Veronica, a oferit Domnului o maramă ca să-şi şteargă fruntea copleşită de durere şi sudoare şi a rămas de atunci pe ea imprimat chipul Mîntuitorului, ca „om al durerilor". In dimineaţa Invierii, Maria Magdalena, împreună cu celelalte femei au fost primele care au alergat la mormînt ca să-i ungă trupul Domnului, după datina cea veche, şi Iisus o învredniceşte pe Maria, prima care L-a văzut înviat, în grădina Ghetsimani, acolo unde era mormîntul nou, dăruit de Iosif cel din Arimateea. Ea, cu sufletul mult întristat, stînd afară lîngă mormînt, plîngea şi, pe cînd plîngea, s-a aplecat spre mormînt şi a văzut doi îngeri în veşminte albe şezînd, unul către cap şi altul către picioare, unde fusese trupul lui Iisus. Şi aceia i-au zis: «Femeie, de ce plîngi? Pe cine cauţi? Ea le-a zis: Că au luat pe Domnul meu şi nu ştiu unde L-au pus. Zicînd acestea, ea s-a întors înapoi şi a văzut pe Iisus stînd, dar nu ştia că este Iisus. Zis-au ei Iisus: Femeie, de ce plîngi? Pe cine cauţi? Ea, crezînd că este grădinarul, I-a zis: Doamne, dacă tu L-ai luat spune-mi unde L-ai pus şi eu Il voi ridica. *Iisus i-a zis: Maria.* Intorcîndu-se, aceea I-a zis evreeşte: Rabbuni (adică, Invăţătorule)» (Ioan XX, 11-16), căci L-a cunoscut pe Iisus fiindu-i familiară vocea auzită în desele predici rostite în Galileea, pe întinsurile Samariei, sau pe malul Iordanului, şi care în aceşti zori ai dimineţii Invierii răsuna cu un tainic şi prelung ecou în inima ei.

Glasul lui Iisus era cunoscut nu numai de harnica purtătoare de mir, Maria, ci de toţi ucenicii, adeverindu-ne ceea ce Mîntuitorul Hristos a rostit în alte împrejurări: «Eu sînt Păstorul cel bun şi cunosc pe ale Mele şi ale Mele Mă cunosc pe Mine» (Ioan X, 14). Fiind «Păstorul cel bun», glasul Său se face auzit şi înţeles neîncetat în sfînta noastră Biserică. Această Marie, statornică slujitoare a lui Iisus s-a învrednicit să fie chemată pe numele ei de Iisus. E prima vorbă pe care o rosteşte Iisus, în dimineaţa Invierii, după scularea Sa din morţi. Este foarte important să ştim că primul cuvînt a fost un nume, o chemare, o identificare a unui suflet credincios şi aceasta constituie un fapt deosebit de adînc şi bogat în învăţătură, arătîndu-ne, prin aceasta, că Iisus nu neglijează cel mai mic amănunt din viaţa credincioşilor Bisericii, a celor ce au crezut şi cred că, El este Fiul lui Dumnezeu şi cum ştie să răsplătească credinţa, osteneala, convingerea cuiva, ca şi gestul gingaş al acestei Marii mult ataşată de Iisus şi de cuvîntul pe care l-a predicat şi

l-a ascultat. El rosteşte un nume personal şi nu unul de obşte, ci numele Mariei. Biserica, iubiţii mei, pînă astăzi a păstrat acest gest de afecţiune a lui Iisus, pe cît de minunat, pe atît de însemnat. Pînă astăzi, ea ţine să cunoască pe fiecare credincios pe numele său, să ştie vrednicia şi năzuinţa de mai bine. Pe fiecare fiu al ei, al Bisericii, Iisus îl cheamă pe numele lui de botez. In sfînta Biserică, de aceea, s-a păstrat pînă astăzi rînduiala liturgică de a se pomeni numele fiecărui credincios acolo la Sfînta Euharistie, în Sfîntul Altar, la mormîntul Domnului, aproape de locul învierii, pentru că Sfînta Masă, Sfîntul Altar, e locul de unde Iisus a Inviat, e mormîntul Domnului, căci preotul cînd iese cu Sfintele Daruri şi apoi intră să le pună pe Sfînta Masă, simbolizează momentul cînd Iisus merge spre răstignire şi îngropare şi apoi spre slăvita Inviere.

In Biserică şi prin Biserică, fiecare credincios, după numele său, după chemarea sa personală, după credinţa şi faptele fiecăruia în parte, îşi dobîndeşte mîntuirea, Iisus îl numeşte, îl strigă pe numele său pe fiecare credincios: Gheorghe, Ioan, Maria, Alexandrina ş. a., pe numele pe care îl are de la botez, cînd preotul rosteşte: «Se botează robul lui Dumnezeu (cutare), în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh». In Hristos nu e o chemare obştească, ci e numele propriu, e personalitatea proprie a credinciosului, e vrednicia proprie, osteneala sa proprie, credinţa sufletului şi convingerea sa proprie. Hristos cheamă personal pe cei care mărturisesc învăţătura Sa şi primesc Sfintele Taine, aşa după cum odinioară a chemat şi a numit pe această fericită Marie în Duminica Invierii Sale.

Biserica a păstrat, drept aceea, şi păstrează această veche rînduială de pomenire a numelui credincioşilor. La Sfînta Euharistie ce se aduce de către Biserică în Sfîntul Altar, primind Sfînta Impărtăşanie fiecare îşi spune numele, aşa după cum şi celelalte Sfinte Taine se administrează rostindu-se numele primitorului. Fiecare e pomenit după numele său, adică i se ia în seamă prin aceasta personalitatea şi aportul propriu pentru promovarea învăţăturii Mîntuitorului şi a binelui obştesc aduse ca ofrandă în viaţa Bisericii întregi. E frumoasă şi adîncă învăţătura că Biserica este «un singur trup», după cum spune Sfîntul Apostol Pavel «că într-un Duh ne-am botezat noi toţi, ca să fim un singur trup, fie Iudei, fie Elini, fie robi, fie liberi, şi toţi la un Duh ne-am adăpat... voi sînteţi trupul lui Hristos şi mădulare (fiecare) în parte» (I Corinteni XII, 13, 27), format din toate numele fiilor ei, aşa cum cîntăm cînd ne împărtăşim: «Trupul lui Hristos primiţi şi din izvorul cel fără de moarte gustaţi. Aliluia».

Această minunată învăţătură o avem noi ortodocşii, în virtutea căreea ne ştim cu toţii a fi într-un singur organism viu, într-un singur trup, care este Biserica. De aceea, Biserica Ortodoxă Română, cunoscătoare şi păstrătoare a întregului tezaur de credinţă, a mărturisit, de-a lungul veacurilor, că în Hristos Dumnezeu toţi una sîntem, a accentuat aşa de bine şi aşa de mult de la începutul istoriei sale unitatea noastră şi a luptat pentru păstrarea acestei unităţi prin credinţă şi prin fapte bune. Bucuria Bisericii se vede atunci cînd toţi se roagă şi cîntă în timpul cînd un credincios se împărtăşeşte, se cunună, sau se botează, arătînd că într-adevăr «cîţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat» (Galateni III, 27). Şi această uni-

tate îmbrăţişează nu numai pe cei dintr-o seminţie, ci şi pe toţi cei ce cred în Iisus, potrivit cuvîntului Sfîntului Apostol Pavel: «Nu mai este iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească şi parte femeiască, pentru că voi toţi una sînteţi în Hristos Iisus» (Galateni III, 28). Aceasta este viaţa Bisericii, viaţa de continuă comuniune sufletească.

De aceea, conştiinţa unităţii de credinţă este afirmată în duhul întrajutorării şi al rugăciunilor care folosesc mult, al rugăciunii unora pentru alţii. Biserica se roagă pentru credincioşi şi credincioşii se roagă împreună cu Biserica. Această împletire, această comuniune este firul de aur al credinţei noastre ortodoxe, care leagă viaţa credinciosului de viaţa Bisericii, care ne leagă de peste două mii de ani de acest adevăr al credinţei noastre dreptmăritoare.

Ziua Invierii şi Invierea nu-i numai o sărbătoare cu adînc înţeles dogmatic, ci ea a fost şi o sărbătoare a strămoşilor noştri, căci de-a lungul veacurilor aceasta a fost sărbătoarea învierii lor, a trezirii nădejdilor lor la o viaţă demnă. Astfel, românii care au fost despărţiţi vremelnic de Patrie, trăind sub puteri străine, s-au simţit continuu legaţi de Patrie, nutrind împlinirea aspiraţiilor lor de dreptate, de independenţă, de neatîrnare, de suveranitate, cîntînd în dulcele grai românesc «Hristos a înviat din morţi...».

Pentru noi românii, pentru Biserica Ortodoxă Română, pentru ierarhii ţării, cît şi pentru credincioşi, atunci cînd e vorba de unitate naţională, de ataşament pentru ţară şi munca poporului nostru, în asemenea împrejurări trăim şi ne manifestăm în mod deosebit încrederea în viitorul luminos al poporului nostru. Momentele acestea de viaţă sufletească, de înfrăţire şi înălţare în lucrarea de zidire şi crearea de valori nepieritoare, cum ne dovedeşte şi sărbătoarea muncii, care în mod fericit a coincis anul acesta cu timpul bucuriei pascale, adeveresc că munca pentru români a fost nobleţea sufletului lor.

Românii n-au stat niciodată cu mîinile încrucişate în faţa ogoarelor, în faţa cerinţelor vieţii, a problemelor care se ridică, ci au muncit din adîncul sufletelor lor şi au crescut cu toţii prin munca aceasta, deseori dură. Românii au făcut din muncă o virtute. Pentru ei munca a fost un act de creaţie, arătîndu-se, prin tăria şi bogăţia credinţei şi evlaviei lor, a fi împreună creatori cu «Făcătorul cerului şi al pămîntului».

Astăzi e ziua muncii, a înfrăţirii; pentru noi şi pentru Biserică e o sărbătoare pe care o prăznuim prin munca noastră, prin conştiinciozitatea noastră, prin ataşamentul faţă de realizările epocale ale poporului nostru. Braţele, talentul şi creaţiile sale au făcut ca ţara noastră să se transforme într-o ţară cu o industrie de o înaltă pondere internaţională, cu realizări care stîrnesc mirarea şi admiraţia tuturor.

Iată de ce trebuie să ne dăruim acestei munci obşteşti a poporului nostru, care, sub conducerea lui înţeleaptă, a făcut din ţara noastră o ţară cunoscută în întreaga lume. Sîntem bucuroşi că Invierea Domnului s-a împletit cu această zi, cu frumoasa zi închinată muncii şi prieteniei cu popoarele lumii. Lumina Sfintelor Paşti se împleteşte cu bucuria muncii, virtute de înălţare a oamenilor,

de sporire a bunăstării şi de creare a numeroase valori culturale, artistice şi spirituale.

Să fim pătrunşi de adevărurile credinţei noastre strămoşeşti, dar şi de cele trăite de poporul nostru, căci aşa vom păşi mai departe pe drumul împlinirilor ca fii ai Bisericii strămoşeşti şi ai acestei ţări. Vă doresc din partea mea ca aceste daruri ale Invierii să strălucească în sufletele şi în viaţa dumneavoastră a tuturor, ca să fiţi păstrători ai Invierii Domnului, ai simţămintelor de unitate în credinţă şi în muncă, ai simţămintelor de unitate în năzuinţele noastre naţionale. Odată cu aceste gînduri, vă împărtăşesc arhiereşti binecuvîntări şi doriri de bine, Dumneavoastră, celor prezenţi şi familiilor Dumneavoastră, vestindu-vă tradiţionalul şi creştinescul salut,

HRISTOS A ÎNVIAT!

† TEOCTIST

ARHIEPISCOP AL IAŞILOR

ŞI

MITROPOLIT AL MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

rească. Sfîntul Duh revarsă în inimile şi-n sufletele noastre o putere negrăită, o forţă tainică necunoscută şi o energie duhovnicească şi atotputernică. Aceasta este puterea lui Dumnezeu, prezentă neîncetat în om şi în lume".

In Vechiul Testament, se numea „Duhul Domnului" sau „Duhul lui Dumnezeu", dătător de viaţă (Isaia XXX, 15). Noul Testament ne-a descoperit pe Fiul şi ne-a dăruit pe Sfîntul Duh, cel împreună veşnic cu Tatăl şi cu Fiul, cum spune Sfîntul Grigorie de Nazianz.

Prin puterea sa dumnezeiască, Sfîntul Duh „cercetează adîncurile lui Dumnezeu" (I Corinteni II, 10). „Cele ale lui Dumnezeu nimeni nu le ştie, decît Duhul lui Dumnezeu" (I Corinteni II, 11). „Nu ştiţi, oare, că sînteţi templu al lui Dumnezeu şi că Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi"? (I Corinteni III, 16).

„Sînt daruri deosebite dar acelaşi Duh. Şi slujiri deosebite sînt, dar acelaşi Domn. Şi lucrări deosebite sînt, dar acelaşi Dumnezeu, care lucrează unul şi acelaşi Duh, împărţind fiecăruia precum voieşte" – spune Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni XII, 4-7).

Lucrarea Sfîntului Duh este dumnezeiască şi îndumnezeitoare. „Noi sîntem Biserica lui Dumnezeu şi a Duhului Sfînt" – spune Sfîntul Apostol Pavel (I Corinteni VI, 6-19). Sîntem răscumpăraţi în Hristos şi în Duhul Sfînt. Sîntem sfinţiţi în Hristos şi în Duhul Sfînt (Romani XV, 16). Dumnezeirea Sfîntului Duh este dovedită şi de Sfîntul Apostol Petru cînd îl mustră pe Anania: „Anania. pentru ce a umplut satana inima ta ca să minţi Duhului Sfînt şi să ascunzi din preţul ţarinei?... N-ai minţit oamenilor, ci lui Dumnezeu!" (Fapte V, 3-4). Sfîntul Duh „care pe cele de lipsă le împlineşte şi pe cele neputincioase le vindecă, se revarsă asupra slujitorilor Bisericii, prin Taina Preoţiei, descopere tainele lui Dumnezeu şi sfinţeşte sufletele credincioşilor, cum adevereşte Sfîntul Apostol Pavel (Romani XV. 16. Este sfînt, pentru că sfinţeşte viaţa noastră sufletească prin cele şapte daruri ale Sale, înţelepciunea, înţelegerea, sfatul, credinţa, conştiinţa, evlavia şi frica de Dumnezeu, „împărţind fiecăruia deosebi, după cum voieşte" (I Corinteni XII, 11).

Prin Sfîntul Duh se revarsă în lume toate bunurile şi puterile creatoare, însufleţitoare, luminătoare, lucrătoare, curăţitoare, sfinţitoare şi mîntuitoare cum mărturisim şi cerem în rugăciunea: „Impărate ceresc, Mîngîietorule, Duhul Adevărului, care pretutindenea eşti şi toate le plineşti, vistierul bunătăţilor şi dătătorule de viaţă, vino şi te sălăşluieşte întru noi şi ne curăţeşte pe noi de toată întinăciunea şi mîntuieşte, Bunule, sufletele noastre".

Prin ce au trecut Sfinţii Apostoli la Cincizecime trecem şi noi la botez, în momentul cînd sîntem miruiţi cu Sfîntul şi Marele Mir, prin formula: „Pecetea darului Sfîntului Duh". Deci, fără Cincizecime, fără Sfîntul Duh, pe care-L primim la botez, nu putem fi creştini, nu putem îndeplini lucrul cel mai de preţ pentru viaţa noastră creştinească, mîntuirea sufletelor. Sfîntul Duh revarsă harul lui Dumnezeu în noi, fără de care nu putem face nimic, cum a zis Mîntuitorul: „Fără de Mine nu puteţi face nimic", iar noi îl rugăm ca să vină şi să sălăşluiască întru noi". Şi dacă-l chemăm, El vine, căci stă la uşa inimii noastre şi bate şi dacă-i deschidem intră şi prînzeşte cu noi. Dar El sălăşluieşte în noi, în stare latentă,

în stare de germinare, spune Sfîntul Maxim Mărturisitorul şi nu aduce roade decît numai în momentul cînd adăugăm voinţa noastră prin împlinirea poruncilor, căci „credinţa fără de fapte moartă este", spune Sfîntul Apostol Iacob (II, 20). Prin aceasta, Dumnezeu ţine seama de voia liberă a omului, oferîndu-i putinţa de a conlucra cu Harul dumnezeiesc la mîntuirea sa proprie. Pe măsură ce progresăm în împlinirea poruncilor, iubind pe Dumnezeu şi pe aproapele nostru, creştem în virtute pînă la măsura bărbatului desăvîrşit, pînă la statura lui Hristos. „Cine va da un pahar de apă în numele Meu, nu-şi va pierde plata sa" (Matei X, 42). Această plată este mîntuirea sufletelor noastre.

Sfîntul Duh trimis de Mîntuitorul este deci arvuna vieţii, spre luminarea şi sfinţirea sufletelor noastre. Cei călăuziţi de Sfîntul Duh pe calea poruncilor Bisericii se fac părtaşi ai roadelor Duhului, care sînt: „dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, facerea de bine, bunătatea, credinţa, blîndeţea, înfrînarea, curăţia" (Galateni V, 22-23).

Toate acestea sîntem datori să le sădim, cu statornicie, în inimile şi-n sufletele noastre, ca să devenim fii ai lui Dumnezeu (Romani VIII, 14), căci „cel născut din Duh, Duh este", spune Mîntuitorul (Ioan III, 6). Ca să ne învrednicim de aceste binefaceri ale Duhului Sfînt, să-L rugăm să ne lumineze şi să ne sfinţească inimile şi sufletele, să ne întărească în credinţă cu puterea dreptei Sale şi să ne mîngîie cu prezenţa Sa neîncetată în inimile şi-n sufletele noastre. Amin.

† *ADRIAN BOTOŞĂNEANUL*
Episcop-vicar

La Izvorul Tămăduirii

Biserica Ortodoxă prăznuieşte în vinerea din săptămînă luminată sărbătoarea numită *„Izvorul Tămăduirii"*. Această prăznuire are o deosebită importanţă pentru viaţa credincioşilor creştini, întrucît în această zi se cinstesc atît înnoirea bisericii Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu, „izvorul cel de viaţă dătător", cum şi minunile săvîrşite, prin puterea dumnezeiască, în biserica aceasta şi la fîntîna de lîngă ea, ambele ctitorite, la anul 454, de împăratul Leon I, în cinstea Sfintei Fecioare Maria.

Motivul care l-a determinat pe împărat să ctitorească un asemenea locaş de închinare este tocmai o întîmplare minunată. Iată despre ce este vorba. Inainte de a se sui pe scaunul împărăţiei sale, lui Leon I, împăratul de mai tîrziu, i s-a arătat Sfînta Fecioară Maria în vis spunîndu-i: „Intr-o zi, cînd tu, Leon, îţi vei face obişnuita plimbare, te vei întîlni cu un om orb rătăcind

prin locuri necunoscute. Făcîndu-ţi-se milă de el să-l iei de mînă şi să-l conduci povăţuindu-l. Şi cum o să mergeţi voi împreună, o să ajungeţi lîngă un izvor. Atunci orbului i se va face sete şi îţi va cere să-i dai să bea apă; el o să-ţi spună că a mers prin acea pădure deasă căutînd apă şi negăsind s-a întors întristat. Tu să nu te laşi amăgit de vorba aceasta, ci căutînd vei afla locul de unde porneşte izvorul. Descoperîndu-l să iei apă din el ca să-i dai orbului şi ápoi să-i ungi ochii cu tină şi-şi vor recîştiga vederea.

Trezindu-se din vis şi înspăimîntat de cele auzite de la Sfînta Fecioară Maria, împăratul Leon s-a hotărît şi a ctitorit acolo lîngă acel izvor cu apă minunată, o biserică în cinstea Maicii Domnului, cu hramul *„Izvorul Tămăduirii“*.

„Minunat şi sfînt locaş al Stăpînului tuturor – se spune într-o cîntare din slujba zilei – te ştiu pre tine Fecioară şi izvor de nestricăciune care izvorăşte apa cea de mîntuire dătătoare, Hristos din care ne adăpăm. Izvor adevărat Curată, care pre adîncul înţelepciunii mai presus de cuvînt L-ai născut. Pentru aceasta, Fecioară, izvorul tău se arată la toţi cei ce doresc să se vindece cu adevărat. Izvor al apei celei vii Stăpînă Fecioară eşti pentru că speli boalele cumplite ale sufletelor şi trupurilor numai cu atingerea ta, tu ceea ce ai izvorît pre Hristos, apa cea de mîntuire dătătoare“ (Svetelna zilei).

Cei ce doresc să caute şi să afle sănătatea trupească şi sufletească aleargă la izvorul tău cel nesecat de mîntuire, apa cea mai presus de ceruri care tu eşti Fecioară, hrana sufletelor şi băutura credincioşilor. De acolo tu Prea Curată verşi pîrîu de desfătări preste cei ce doresc să se adape din dumnezeiasca fîntînă cu apă vie şi adevărată, dînd tuturor credincioşilor vindecări şi tămăduiri multor feluri de boli sufleteşti şi trupeşti. Prin apa izvorului Fecioarei se vindecă toate boalele cumplite. Bînd din izvorul cel binefăcător, însănătoşire a primit împăratul Iustinian cel Mare. Drept recunoştinţă faţă de Sfînta Fecioară Maria, pentru binefacerea dobîndită, împăratul Iustinian a reînnoit ctitorial lui Leon, făcînd-o mai mare şi mai împodobită. Acelaşi lucru îl fac, mai tîrziu, şi împăraţii Vasile I Macedoneanul cu fiul său Leon înţeleptul, care au văzut cu ochii lor mulţimea vindecărilor diferitelor boale trupeşti şi sufleteşti, ce se făceau cu putere dumnezeiască la acea biserică. Iată, deci, că, vestindu-se mulţimele binefacerilor izvorului Fecioarei, cu adevărat s-a spăimîntat gîndul omenesc de puterea minunată şi sfinţitoare cea mai presus de fire.

Toţi trebuie să credem că apa cea binefăcătoare a însănătoşit şi întărit în Domnul sufletele celor ce au fost şi sînt stăpînite de întinăciunea patimilor. Izvor de mîntuire este Fecioara Maria tuturor celor neputincioşi care aleargă la ea cu credinţă primind darurile tămăduirii. Sfînta Fecioară, fîntîna cea de viaţă dătătoare şi izvorul cel fără de moarte, celor ce vin cu credinţă, nădejde şi dragoste la ea le dăruieşte aşadar tămăduiri ranelor păcatului. Urmările darurilor Fecioarei Maria, cea mai presus de cuvînt, în toate zilele, se fac simţite în inimile tuturor credincioşilor care aleargă la acest izvor de mîntuire neîmputinată. Izvorul cel de viaţă dătător al Fecioarei şi pe un mort a înviat şi nenumărate suferinţe a alinat..

Dreptmăritorii credincioşi creştini au păstrat diferite denumiri

Sfintei Fecioarei Maria, după minunile săvîrşite prin puterea sfinţitoare a apei din fîntîna de lîngă biserica „Izvorul Tămăduirii", ctitorită de Leon împăratul. Iată numai cîteva denumiri atribuite Sfintei Fecioare, izvorul cel minunat: *„apă care dă darul celor bolnavi în multe feluri", „rîu prea limpede care face sănătoşi pre cei credincioşi, care dă dezlegare tuturor boalelor; potolirea patimilor, stingătoarea văpăii boalelor, izvorîtoarea liniştii neputincioşilor"* etc.

In cărţile bisericeşti i s-a păstrat Sfintei Fecioarei Maria asemenea denumiri, întrucît darul său tămăduitor *„pre cel orb l-a făcut să privească lumina, primind vedere ca slăbănogul putere din lacul Siloam, a oprit curgerea lacrimilor şi multe boli de ochi a vindecat, de „felurite friguri"*, au fost tămăduiţi împărăteasa Teofana, soţia lui Leon înţeleptul, apoi marele dregător Tarasie şi mama lui Magistrisa. *„Pre cei mulţi izvorul tău Fecioară binegrăitori i-a făcut* (Ioan patriarhul Ierusalimului), *iar surzi au dobîndit auzul; pre cel lepros l-ai vindecat, iar idropica degrabă i-ai oprit-o lui Ioan Varaga; de oftică* ai scăpat pe Patriarhul Ştefan, fratele împăratului Leon înţeleptul. Izvorul *curgerea de sînge* a uscat, *frigul şi aprinderea* pornirilor celor rele a liniştit, *şchiopii au căpătat agerimea picioarelor, mulţimea celor leproşi se curăţesc, duhurile cele rele sînt izgonite,* prin rugăciuni stăruitoare către Prea Curata de Dumnezeu Născătoare cea plină de o nemărginită milostivire.

Alte denumiri i s-au dat Sfintei Fecioarei Maria – păstrate tot în cărţile bisericeşti –, mult grăitoare pentru viaţa noastră sufletească, *„apă de mîntuire, fîntîna bucuriei celei neîncetate, izvor al frumuseţii celei negrăite, curgerea înţelepciunii ce curăţeşte necunoştinţele, apa cea de viaţă izvorîtoare, mană ce roureză roua nemuritoare, hrană dumnezeiască şi băutură minunată, cea care toate patimile sufleteşti le vindecă"* etc.

Pentru asemenea dobîndiri sufleteşti, cu credinţă nestrămutată în adevăratul izvor al mîntuirii noastre, Prea Curata Fecioara Maria, cu toţii trebuie să nădăjduim ca, prin iubire curată faţă de aproapele, să putem gusta din *„fîntîna bucuriei celei neîncetate şi de viaţă izvorîtoare"* pentru mîntuirea sufletelor noastre.

Iată de ce această prăznuire este rînduită de Biserică în săptămîna luminată ca să mîngîie, să întrarmeze şi să înviorezе prin adiere de speranţă inimile credincioşilor creştini. Izvorul Tămăduirii pe care-l prăznuim astăzi pe cei sănătoşi îi ajută ca să fie încrezători în cîştigarea mîntuirii lor, iar celor bolnavi le dă alinare şi vindecare suferinţelor trupeşti şi sufleteşti.

Biserica a rînduit semnificativ prăznuirea binefacerilor Maicii Domnului – Izvorul Tămăduirii – în zi de vineri, deoarece, tot în zi de vineri, ea a plîns cu amară durere chinurile şi moartea prin răstignire pe cruce a Fiului său, Domnul nostru Iisus Hristos, căruia laudă îi aducem că „din belşug a revărsat, Hristos, astăzi izvor de tămăduiri în Biserica cea întru tot cinstită a Fecioarei şi prin stropirea binecuvîntării sale alungă boalele neputincioşilor, Tu, Doamne, cel ce eşti doctorul sufletelor şi trupurilor noastre".

Să ne apropiem deci de izvorul cel minunat ca să luăm vin-

decări, căci Prea Curata Maică ne varsă din izvorul dumnezeiesc dulceaţa cea adevărată.

Gustînd din apa care a fost sfinţită astăzi prin puterea rugăciunii cea plină de har dumnezeiesc, Prea Curată Fecioară, Izvorul tămăduirii noastre, treci cu vederea mulţimea greşelilor săvîşite de noi şi ajută=ne ca să gustăm cu bucurie din darurile tale Născătoare de Dumnezeu. Robii tăi, agonisind mijlocirea ta, cu mulţumire strigăm către tine: Bucură=te Prea Curată Fecioară cea căreia întotdeauna ne rugăm să izbăveşti de toate nevoile cu rugăciunile tale, sufletele noastre. Amin.

Gh. BURCĂ

La Duminica a IV=a după Paşti

„După aceasta Iisus l-a aflat în templu şi i-a zis: Iată că te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuieşti, ca să nu-ţi fie ceva mai rău“
(Ioan V, 14).

In partea de nord a oraşului Ierusalim, lîngă Poarta Oilor, se afla locul Vitezda, pe malul căruia mulţi bolnavi aşteptau tulbura=rea apei, care se făcea la vreme de către îngerul Domnului şi cine reuşea să intre întîi în apă se făcea sănătos.

Intre cei care aşteptau se afla şi un om bolnav, slăbănog de 38 de ani, pe care Iisus, văzîndu=l, l=a întrebat „Voieşti să te faci sănătos?“, iar el l=a răspuns că voieşte, dar nu are cine să=l ajute. Atunci Iisus l=a vindecat şi i=a spus să umble.

Cum acest fapt minunat a produs, ca de obicei discuţii ample în rîndul celor din jur, Mîntuitorul s=a pierdut prin mulţime. După aceea, pe bolnavul vindecat l=a aflat Iisus în templu şi i=a spus: „Iată că te=ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuieşti ca să nu=ţi fie ceva mai rău“ (Ioan V, 14). Cuvintele acestea adresate de Iisus celui vindecat aveau o covîrşitoare însemnătate pentru el. Nerespectarea recomandării ce i s=a făcut avea să atragă după sine pierderea din nou a sănătăţiii sale urmată de suferinţe şi mai mari.

De aceea, această vindecare minunată trebuie să ne atragă atenţia în chip deosebit.

Prin rostirea acestor cuvinte adresate aceluia pe care=l făcuse sănătos, Mîntuitorul a dat la lumină şi o învăţătură aparte, legată, desigur, de minunea săvîrşită şi anume: Dacă ne=am îmbolnăvit din cauza păcatelor noastre şi bunătatea lui Dumnezeu ne=a vin=

decât, atunci să nu mai păcătuim din nou, pentru că Tatăl Ceresc este milostiv, dar şi drept în acelaşi timp.

Despre aceasta dreaptă răsplătire a lui Dumnezeu pentru faptele săvîrşite de noi vom încerca să vorbim în cele ce urmează.

Fiind creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, omul, dintru început, a fost bun. Mintea sa era luminată, trează şi fără rătăciri. El era în legătură apropiată cu Dumnezeu, supus şi ascultător. Sub aspect moral, apoi, inima sa nu înclina spre nimic ce ar fi fost rău. Dimpotrivă, ea era animată numai de năzuinţe nobile.

La fel, din punct de vedere fizic, trupul său era sănătos şi puternic. Nu cunoştea nici o slăbiciune, nici o durere. Aşa se explică de ce Fericitul Augustin a putut spune despre om că, dacă el ar fi ascultat întru totul de Dumnezeu, trupul său, pînă la căderea în păcat, ar fi putut să fie într-o privinţă muritor, iar într-alta nemuritor. Muritor pentru că putea să moară şi nemuritor, pentru că putea să nu moară.

Dar aceste calităţi morale ale primilor oameni, în starea în care se găseau, fiind puse la încercare, spre a le da prilejul să şi le întărească prin practică, ei le-au pierdut prin neascultarea poruncii dumnezeieşti dată lor (Facere II, 16). Prin ei a intrat păcatul în lume şi s-a transmis întregului neam omenesc, după cum ne încredinţează Sfîntul Apostol Pavel: „...precum printr-un om a intrat păcatul în lume şi prin păcat moartea, aşa moartea a trecut la toţi oamenii, prin acela în care toţi au păcătuit" (Romani V, 12). Privite în sine, consecinţele căderii în păcat a primilor oameni au fost pierderea harului divin, nimicirea armoniei dintre trup şi suflet, în aşa fel încît să încline mai mult spre rău decît spre bine, tot felul de suferinţe şi necazuri şi, în sfîrşit, moartea fizică.

Am amintit despre toate acestea, pentru ca să putem defini ce anume este păcatul. Este încălcarea voii lui Dumnezeu şi a legilor morale, cu ştiinţă şi voinţă liberă. Păcatele fiind de mai multe feluri şi avînd urmări păgubitoare pentru fiinţa umană, trebuie să nu mai stăruim în a-l săvîrşi. Altfel ajungem la prăbuşirea noastră fizică şi morală. Aici capătă viaţă cuvintele Mîntuitorului adresate slăbănogului de la scăldătoarea Vitezda. Prin ele se vădeşte faptul că, datorită slăbiciunii firii sale omeneşti, el a fost prins în mrejele păcatului şi în această stare trupească fără ajutorul lui Dumnezeu, nu poate să se însănătoşească. Să-l părăsim, deci, la vreme păcatul şi odată cu însănătoşirea noastră să ne depărtăm de el pentru totdeauna. Altfel, păcatul va fi pentru noi o deprindere, vom deveni vicioşi şi îndreptarea va fi un fapt foarte anevoie de realizat, dacă nu chiar imposibil. O, cît de amare sînt roadele nesocotinţei noastre! Cît de funeste sînt urmările orbirii noastre sufleteşti! Cugetînd asupra lor, Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă stăruitor: „Nu te lăsa biruit de rău, ci biruieşte răul cu binele" (Romani XII, 21). Incît, avînd în vedere aforismul, nedespărţit de realităţi, că sănătatea este bunul nostru suprem, se cade să luptăm cu toată hotărîrea împotriva tuturor păcatelor.

Indepărtarea dintru început a păcatului, potrivit principiului: „Opune-te începuturilor", să ne fie dreptar al vieţii. Astfel posibilitatea noastră de a ne feri de păcat va fi mult mai uşoară. La

fel ca o rană ce se tratează la vreme. Cine vrea să realizeze acest fapt este necesar să dea dovadă de tărie, de stăpînire de sine, pentru că numai cine se stăpîneşte pe sine însuşi acela este stăpîn şi asupra vieţii şi poate s-o îndrepte spre bine.

O altă armă împotriva păcatului este *munca* ordonată care ne creează condiţii de viaţă sănătoasă şi plină de satisfacţii ce nu ne dă răgaz să ne lăsăm pradă ispitelor.

In sfîrşit, *rugăciunea* este cel mai eficace mijloc de împotrivire a noastră contra răului. Ea ne întăreşte în virtute, ne fereşte de vicii şi ne împiedică pornirile spre păcat. Sfîntul Ioan Gură de Aur zice că rugăciunea îngrozeşte pe demoni mai mult decît răcnetul leului pe celelalte animale. Ea înnobilează şi înfrumuseţează sufletul şi revarsă chiar asupra trupului o lumină cerească. Pe faţa lui Moisi, cînd s-a coborît de pe muntele Sinai se aflau raze de lumină. Faţa Mîntuitorului se schinba în timpul rugăciunii şi mulţi sfinţi aveau pe faţă o lumină neobişnuită, datorită rugăciunii.

Folosindu-ne de toate aceste mijloace vom avea o viaţă curată şi fără prihană, aşa cum meritäm, pentru că după spusele Sfîntului Apostol Pavel, credincioşii sînt „Biserica lui Hristos şi Duhul lui Dumnezeu locuieşte în ei" (I Corinteni III, 16). Numai ajungînd la această stare, sufletele noastre, trupurile noastre se vor bucura de sănătate desăvîrşită şi noi, întru-un glas şi într-o inimă vom slăvi pe Dumnezeu cel în Treime închinat.

Pr. Ermil BĂRBIERU

Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel în lumina apostolicităţii şi sobornicităţii Bisericii

In fiecare an, la 29 iunie, Biserica sărbătoreşte pe Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, care au primit martiriul în timpul persecuţiei împăratului roman Nero, la anul 67 d. H.

Prăznuirea lor constituie un fericit prilej pentru creştini de a medita asupra măreţei misiuni a celor doi apostoli, de propovăduitori şi organizatori ai Bisericii lui Hristos, de la o margine pînă la alta a lumii, de a fixa poziţia lor între ceilalţi apostoli şi de a arăta că niciunul dintre ei nu s-a considerat niciodată mai mare peste ceilalţi lucrători în via Domnului, ci au fost, doar, pietre în marele edificiu al Aşezămîntului sfînt al lui Hristos, pe lîngă celelalte zece – „piatra cea din capul unghiului" rămînînd însă Iisus Hristos.

In cele ce urmează, vom încerca să facem o prezentare sumară a personalităţii şi activităţii celor doi Sfinţi Apostoli, după datele scripturistice ale Noului Testament, şi după istoria Bisericii din primele veacuri ale creştinismului, să reliefăm unele devieri ivite în legătură cu rolul şi poziţia lor de apostoli ai lui Hristos, să arătăm care este poziţia Bisericii Ortodoxe Române faţă de aceste devieri şi, în încheiere, să ajungem la unele concluzii pentru creştinătatea contemporană, cînd marele deziderat al unirii tuturor creştinilor într-un singur „trup al lui Hristos" se proiectează la orizonturi ca un imperativ divin, garanţie sigură a împlinirii testamentului lui Hristos „ca toţi să fie una" (Ioan XVII, 21).

Viaţa Mîntuitorului Hristos, pe pămînt a fost relativ scurtă, socotit după măsurarea timpului în ani, iar activitatea Sa privită ca durată, şi mai scurtă. Potrivit atotştiinţei Sale: „Fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut" (Ioan XX, 29), El alege 12 ucenici, care să-L însoţească în tot locul, să-L asculte şi să-I înţeleagă învăţăturile, să fie *martori* activităţii Sale minunate şi apoi, după slăvita Sa Înălţare, *întăriţi* fiind cu putere de sus, să-L poată mărturisi în toată lumea (Matei XVI, 16; Fapte I, 2), continuînd să propovăduiască la toate neamurile, după cum le-a poruncit (Matei XXVIII, 19-20), împărăţia lui Dumnezeu (Luca IX, 2), fiind *asigurati* de deplina şi permanenta Sa prezenţă: „Şi iată Eu cu voi sînt pînă la sfîrşitul veacurilor" (Matei XXVIII, 20) şi iarăşi,

după cum este scris: „Domnul împreună lucrînd cu ei şi cuvîntul adeverindu-l prin semnele ce urmau" (Marcu XVI, 20). Pe aceştia i-a numit *apostoli* (Luca VI, 13).

In alegerea lor, Mîntuitorul n-a cinstit cu darul apostoliei pe cărturarii şi fariseii timpului, deşi aceştia se socoteau cunoscători ai Sfintelor Scripturi şi zeloşi împlinitori ai Legii, pentru faptul că nu îndeplineau condiţia curăţiei inimii (Matei V, 8) şi a „sărăciei cu duhul" (Matei V, 30), adică sărăcia de gîndurile cele rele, de vicleşuguri şi nesinceritate.

Evitînd pe aceştia, Mîntuitorul şi-a ales, în schimb, apostolii, dintre cei, care simţeau greutatea vieţii, care aveau inimă curată, erau puţin ştiutori şi nebăgaţi în seamă, dar aveau destulă putere morală pentru a deveni „*vase alese*" ale harului, *temelii* ale Bisericii. Aceştia s-au dovedit a înţelege chemarea şi învăţătura dumnezeiescului lor Invăţător, legîndu-se de El pînă la moarte.

La pricirea lor pentru întîietate, Iisus le-a zis: „Mai marii popoarelor domnesc peste aceştia şi cei ce le stăpînesc se numesc de ei binefăcători. Intre voi, însă, să nu fie aşa; ci cel mai mare dintre voi, să fie cel mai mic, şi stăpînitorul să fie ca cel ce slujeşte" (Luca XXII, 25-26).

Pentru cunoaşterea şi înţelegerea pilduitoarei „trăiri în Hristos" a acestor doi mari mărturisitori ai credinţei propovăduite, dăm mai jos momente mai importante din viaţa lor.

Sfîntul Petru a purtat, mai înainte de chemarea sa la apostolat, numele de Simon, şi, împreună cu fratele său, Andrei, erau fiii unui bătrîn pescar Iona. Era originar din Betsaida Galileii, situată nu departe de ţărmul nord-vestic al lacului Ghenizaret (Ioan I, 44). S-a căsătorit şi locuia în Capernaum; în casa soacrei sale (Matei IV, 18; VIII, 14; Marcu I, 16; Luca IV, 38 s. urm.). Fratele său, Andrei, se alăturase ucenicilor Sfîntului Ioan Botezătorul, care „gătea calea Domnului" şi vestea apropierea împărăţiei lui Dumnezeu. Cunoscînd pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Andrei îl determină pe Simon să vină la Domnul. N-a trecut mult timp şi, într-o zi, pe cînd erau ei la pescuit spălîndu-şi mrejele, căci după o noapte de chin n-au prins nimic, trece pe acolo Iisus Domnul şi, intrînd în luntrea lor, le-a zis: „Veniţi după Mine şi vă voi face pescari de oameni" (Matei IV, 18-20), „iar ei, îndată lăsîndu-şi toate şi pe tatăl lor, au mers după dînsul".

Domnul, încă la prima întîlnire îi dă lui Simon numele de Petru-Chifa (Ioan I, 43).

Din această clipă, numele Sfîntului Apostol Petru îl aflăm necontenit alături de Mîntuitorul şi de ceilalţi apostoli. Impreună cu fiii lui Zevedei, Iacob şi Ioan, pe care Mîntuitorul îi numeşte „fiii tunetului", Sfîntul Petru se învredniceşte a fi martorul unor împrejurări deosebite din viaţa şi activitatea Domnului, iar pentru faptul că era mai în vîrstă şi mai aprins din fire, adesea lua cuvîntul în numele celorlalţi, răspunzînd în faţa Invăţătorului Iisus.

Astfel, credincioşia cu care urmează Domnului se vede din scena petrecută în Cezareea lui Filip, cînd, la întrebarea Mîntuitorului „Cine-Mi zic oamenii că sînt Eu, Fiul Omului" (Matei XVI, 13), Petru, în numele celorlalţi, depune cunoscuta mărturisire despre

marele adevăr al divinității lui Iisus: „Tu ești Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu" (Matei XVI, 16), inspirat fiind de sus (Matei XVI, 17).

Tot așa, cu prilejul Schimbării la față a Domnului, văzîndu-L învăluit în lumină de slavă, înconjurat de Moise și Ilie, Petru se simte atît de înălțat sufletește încît rostește: „Doamne, bine este nouă aici" (Matei XVII, 4; Marcu IX, 5; Luca IX, 33).

Cu toate mărturisirile sale de dragoste și devotament față de Învățătorul său, pe care le-a manifestat și cu alte prilejuri, slăbiciunea firii omenești îl face pe Petru să săvîrșească și unele greșeli (Matei XIV, 30; XVI, 23). In timpul Sfintelor Patimi, săvîrșește chiar greșeala de a se lepăda de Domnul, zicînd: „nu cunosc pe omul acesta". Auzind însă cîntarea cocoșului, și-a adus aminte de cuvintele lui Iisus care îi prezisese lepădarea, „și ieșind afară a plîns cu amar" (Matei XXVI, 69-75, și la ceilalți sfinți evangheliști).

După Inviere, Domnul înțelegînd căința lui fierbinte, îi curmă zbuciumul în care se afla și tot cu prilejul unei pescuiri minunate – ca și atunci cînd l-a chemat la apostolat (Luca V, 4-10) – printr-o întreită întrebare referitoare la iubirea datorată lui Hristos, la care Sfîntul Petru răspunde repetat: „Da, Doamne, Tu toate le știi, Tu știi că Te iubesc" (Ioan XXI, 15-18), Domnul îl așează din nou în treapta apostoliei.

In ziua Pogorîrii Sfîntului Duh (Cincizecimii), Sfîntul Petru mărturisește din nou pe Iisus cel înviat, care este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, Mesia cel prezis de profeți, Mîntuitorul lumii (Fapte II, 14-41), după care s-au botezat ca la 3000 de suflete, punîndu-se atunci bazele Bisericii.

De acum înainte, Sfîntul Petru, fostul pescar neînvățat și umil, predică Evanghelia mîntuirii în toată Palestina, în Siria, în Asia Mică și pînă la Roma.

Cu toate, însă, că era cel mai vîrstnic, Sfîntul Apostol Petru se supune întru totul hotărîrilor ce s-au luat de adunarea apostolilor și niciodată nu s-a socotit pe sine conducător și mai mare în vrednicie apostolească (Fapte XV, Galateni II).

In multe locuri a călătorit, semănînd în suflete nădejdea mîntuirii întru Hristos.

A fost cîndva și în Corint, de unde a venit din nou la Roma, unde și-a încheiat viața sa cu moarte matirică, fiind răstignit, după dorința sa proprie, cu capul în jos.

Ziua și anul morții lui, se zice că, se identifică cu ziua și anul morții Sfîntului Apostol Pavel, 29 iunie 67 d. H.

La afirmațiile romano-catolicilor cum că Sfîntul Petru ar fi fost și mai înainte la Roma, denumită Babilon, din cauza decăderii sale morale, și ar fi activat acolo, opunem faptul că, în acel timp, existau mai multe localități cu numele de „Babilon" și că din Apocalipsă încă nu rezultă că această cetate ar fi Roma, pentru că într-o scriere epistolară, numele localității de unde este scrisă nu poate fi înlocuit cu un termen figurat.

La cuvîntul vorbit, Sfîntul Apostol Petru adaugă și pe cel scris în două epistole, în care bătrînul apostol al lui Hristos afirmă că propovăduirea sa nu se sprijină pe basme meșteșugite, ci pe fap-

tul că el însuşi a fost trăitor şi „văzător al slavei Aceluia" (II Petru I, 16).

El a predicat frăţia, dragostea faţă de Dumnezeu şi, de asemenea, pacea, zicînd: „Cel ce voieşte să iubească viaţa şi să aibă zile bune, să se depărteze de la rău şi să facă bine, să caute pacea şi să o urmeze" (I Petru III, 11).

Sfîntul Apostol Pavel n-a făcut parte din numărul celor doisprezece Sfinţi Apostoli şi n-a cunoscut pe Mîntuitorul în trup. Era şi el de neam iudeu din Tarsul Ciliciei şi se desăvîrşise în cunoaşterea Sfintei Scripturi la marele dascăl al vremii, Gamaliil; era plin de rîvnă pentru legea lui Moisi şi trăia fără prihană. Părinţii săi erau cetăţeni romani şi, prin naştere, a dobîndit şi el acest drept, care, în unele împrejurări, i-a fost de ajutor.

Se numea Saul, cunoştea meşteşugul ţesutului pînzei pentru corturi şi lucra la corturi (Fapte XXI, 39; XXII, 3; XXIII, 6; Filipeni III, 5-6; II Corinteni XI, 22; Galateni I, 14). Era bunul obicei, în vremea aceea, ca învăţători de lege pe lîngă carte să înveţe şi o meserie.

„La Ierusalim, spoream în credinţa iudaicească mai mult decît mulţi alţii din cei de o vîrstă cu mine, din neamul meu foarte rîvnitor fiind părinteştilor mele obiceiuri", va spune mai tîrziu Sfîntul Apostol Pavel, referindu-se la zilele petrecute în şcoală sau la picioarele lui Gamaliil (Galateni I, 14). Din cauza acestei rîvne pentru credinţa „iudaicească", Saul devine un neîmpăcat adversar al creştinilor, despre care a auzit că nu respectă întru totul „părinteştile obiceiuri". Astfel, ia parte la martiriul Sfîntului Ştefan şi primeşte împuternicire să meargă la Damasc, cale de cîteva zile, să descopere, eventual, să prindă şi să-i aducă legaţi şi pe creştinii de acolo. Iisus Hristos, însă, în atotştiinţa Sa, i se arată pe drumul Damascului, îi deschide ochii, mintea şi inima şi-l face apostol al său (Fapte IX, 4), numindu-l şi pe dînsul cu numele de Pavel.

De acum, Saul devine creştinul şi marele Pavel, „Apostol al lui Iisus Hristos", cum singur se numeşte la începutul unor epistole ale sale. Din dragoste nemărginită pentru Iisus şi învăţătura Sa, Sfîntul Apostol Pavel străbate, mai mult pe jos, mii de kilometri în călătoriile sale misionare, ducînd învăţătura creştină în Asia Mică, Grecia şi Albania de astăzi, Italia şi pînă departe în Spania.

Intemeiază astfel comunităţi creştine în cele mai mari oraşe ale vremii: în Efesul, plin de credinţe deşarte, în Atena înţelepţilor şi filozofilor păgîni, în Corintul bogat în aur, dar şi în păcate; el a întărit Biserica din Roma, cetatea plină de slavă şi de fărădelegi.

Pretutindeni, unde domnea asuprirea, luxul, trîndăvia şi desfrîul, Sfîntul Apostol Pavel a propovăduit dragostea frăţească, milostenia, smerenia, dreptatea, curăţia vieţii, munca şi pacea. El a apreciat munca şi a practicat-o, lucrînd zi şi noapte „cu mîinile sale, pentru a nu fi povară nimănui" (I Corinteui IV, 12; I Tesaloniceni II, 9; II Tesaloniceni III, 8), îndemnînd pe credincioşii săi „să nu ducă o viaţă dezordonată şi în trîndăvie, ci să muncească în linişte şi să-şi mînînce pîinea de ei agonisită" (I Tesa-

loniceni V, 14: II Tesaloniceni III, 6-18), colorînd îndemnul său cu clasica expresie: „cine nu vrea să muncească, nici să nu mănînce" (II Tesaloniceni III, 10).

De asemenea, Sfîntul Apostol Pavel cere credincioşilor să urmeze calea păcii (Romani XIV, 17-19) şi să caute pacea cu toţi oamenii fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul (Romani XII, 16; Evrei XII, 12-14), „căci Dumnezeul nostru nu este al neorînduielii, ci al păcii" (I Corinteni XIV, 33), El însuşi fiind pacea noastră (Efeseni II, 14).

Din dragostea lui fierbinte către Dumnezeu izvora o nestăvilită dragoste către toţi oamenii, indiferent de starea sau culoarea lor, pe care îi dorea cu o rîvnă dumnezeiască pentru învăţătura cea nouă.

„Acest suflet sfînt – spune Sf. Ioan Gură de Aur despre Apostol – avea în sine lumea întreagă şi-i purta pe toţi în sufletul său, considerîndu-i ca pe nişte rude ale sale după Dumnezeu şi-i iubea pe toţi ca şi cînd i-ar fi născut (după trup)".

Ca şi Sfîntul Apostol Petru, Sfîntul Apostol Pavel propovăduia nu numai cu cuvîntul, ci şi cu fapta. Viaţa lui este un model de viaţă creştină şi o dovadă nezdruncinată că firea noastră omenească, întărită cu putere de sus, poate îndeplini poruncile rînduite nouă de Dumnezeu.

La capătul vieţii sale zbuciumate, dar rodnice, cînd îşi simţea sfîrşitul aproape, cu cugetul împăcat, Sfîntul Apostol Pavel scrie în ultima din cele 14 epistole ale sale, rămase de la el: „Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrşit credinţa am păzit" (II Timotei IV, 7). El a murit la Roma, precum s-a amintit mai sus, moarte de martir, tăindu-i-se capul pe una din căile care ieşeau din cetate, în anul 67 d. H., ziua de 29 iunie, fiind cetăţean roman, spre deosebire de Sf. Apostol Petru, care, la cererea sa, a fost răstignit cu capul în jos, pentru a putea privi pînă în ultima clipă spre cer.

Unitatea lor de prăznuire constă şi în aceea că ei au rămas nedespărţiţi de Hristos, cu toate greutăţile misiunii prin care au trecut: „Doamne, la cine ne vom duce? Tu singur ai cuvintele vieţii veşnice", zicea Sfîntul Apostol Petru (Ioan VI, 68), iar Sfîntul Apostol Pavel zicea: „Sînt încredinţat că nici moartea, nici viaţa..., nici altă făptură oarecare nu poate să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu cea în Hristos Iisus, Domnul nostru" (Romani VIII, 38-39).

Bazaţi pe cuvintele Sfintei Evanghelii de la Matei (XVI, 13-20 şi altele), în care, după întreita mărturisire a Sfîntului Apostol Petru către Domnul Hristos: „Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu" (vers. 16), la care Domnul îi răspunde: „Ferice de tine Simone, fiul lui Iona, că trup şi sînge nu ţi-a descoperit ţie aceasta, ci Tatăl Meu, care este în ceruri; şi Eu îţi zic, că tu eşti Petru şi pe această piatră îmi voi zidi Biserica şi porţile iadului nu o vor birui: Şi-ţi voi da cheile împărăţiei cerurilor şi orice vei lega pe pămînt va fi legat şi în ceruri, şi orice vei dezlega pe pămînt, va fi dezlegat şi în ceruri" (Matei XVI, 17-19), teologii romano-catolici susţin că locul acesta ar fi un argument incontestabil pentru primatul Sfîntului Apostol Petru, faţă de ceilalţi apostoli, provo-

cîndu=se la faptul că Domnul îi preschimbă numele din Simon în Petru, că tot pe numele său (pe această piatră) va zidi Biserica şi că lui, în mod exclusiv, i=a făgăduit Domnul cheile împărăţiei cerurilor şi puterea de a lega şi dezlega păcatele oamenilor.

Dar, privind mai de aproape această interpretare, vom vedea că ea nu corespunde nici cu intenţiile Domnului şi nici cu situaţia în care se găseau apostolii Domnului, deoarece, în privinţa cuvin=telor: „Tu eşti Petru", adresate apostolului, ele nu exprimă că el va trebui de acum înainte să poarte acest nume, deoarece acesta i s=a dat încă mai înainte, cu ocazia primei întîlniri cu Domnul. Ele nici nu pot să însemne că acest apostol este omul de piatră, care nu se va abate de la credinţă, pentru că se ştie că el s=a împo=trivit intenţiei Mîntuitorului de a muri pentru omenire, fiind apos=trofat cu titulatura de „satană", iar mai în urmă, cînd Domnul era în judecata Sinedriului, s=a lepădat de El, zicînd că: „nu cunosc pe omul acesta". [1].

Domnul nu=şi zideşte Biserica Sa pe persoana lui Petru, ci pe piatra credinţei lui (καὶ επὶ ταῦτη πέτρα – la feminin), pe care a mărturisit=o acest apostol, în numele celorlalţi şi care trebuie să fie o credinţă tare şi neclintită, aşa cum este o piatră, care nu se dă urnită din loc. Pe viaţa unui om, limitată în timp şi curmată de moarte, Domnul nu şi=a putut înfiinţa Biserica Sa, de durată veş=nică. Drept aceea, pe de altă parte, Sfîntul Apostol Pavel spune că toţi creştinii sînt zidiţi pe temelia (tuturor) apostolilor (Efeseni II, 10) şi nici un alt loc din Sfînta Scriptură nu este, care să ateste interpretările romano=catolicilor.

Dacă Domnul ar fi avut intenţia să=l înzestreze numai pe Sfîntul Apostol Petru cu puterea supremă în Biserică, atunci să ne amintim că, la cererea fiilor lui Zevedei şi a mamei lor, care au solicitat locurile de=a dreapta şi de=a stînga în împărăţia Sa, le=ar fi răspuns acestora, că primatul în Biserică l=ar avea numai Apos=tolul Petru. Ori, noi ştim că Domnul refuză ruga lor pentru alte motive.

Astfel, nici aici, nici în alte locuri ale cărţilor Noului Testa=ment şi nici în tradiţia cea veche bisericească, noi nu găsim dovezi pentru un primat jurisdicţional al Sfîntului Apostol Petru şi al urma=şilor lui în Biserică.

In concluzie, teza că Sfîntul Apostol Petru a fost capul tuturor Sfinţilor Apostoli n=a fost primită de Biserica Ortodoxă.

Numai Domnul Hristos este capul Bisericii şi, de vreme ce este cu ea, „pînă la sfîrşitul veacurilor", nu are nevoie de înlocuitor. Conducerea Bisericii o deţine tot El prin Sfîntul Duh şi prin adu=nările, soboarele şi sinoadele ecumenice sau locale, la care participă şi hotărăşte totalitatea tuturor episcopilor („S=a părut Duhului Sfînt şi nouă").

Insuşi Sfîntul Apostol Petru, după discuţia ce a avut=o cu privire la problema tăierii împrejur şi a celorlalte, în Antiohia, se supune hotărîrii Sinodului apostolic (Fapte XV), devenind astfel

---

1. V. Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Matei*, cu comentar, vol. III, Cernăuţi, 1933, p. 512–514.

numai sinodul, autoritatea supremă în Biserica văzută a Mîntuitorului.

„In fondul doctrinei creştine, a existat deplină unitate şi înţelegere între apostoli".

„Deosebirea ce li se atribuie uneori, vine din deosebita noastră înţelegere şi interpretare, din punctul nostru de vedere...

„Important şi normativ este faptul că apostolii au primit şi au transmis una şi aceeaşi doctrină, au înfiinţat şi organizat una şj aceeaşi Biserică, au stabilit una şi aceeaşi tradiţie apostolică originară, care a rămas izvorul şi baza tradiţiei bisericeşti ulterioare".[2]

Biserica a fost deci, pentru Sfinţii Apostoli, o comunitate creştină unică şi unitară. Intemeitorul, temelia şi capul Bisericii a fost Mîntuitorul Iisus Hristos. Sfîntul Apostol Pavel mărturiseşte peste veacuri că noi creştinii „deşi sîntem mulţi, alcătuim un singur Trup în Hristos" (Romani XII, 5), iar pe Filipeni îi îndeamnă „să stea într-un duh şi să se învoiască împreună într-un suflet pentru credinţa Evangheliei" (I, 27).

Se urmărea deci nu numai o unitate de sentiment şi de dragoste creştină, ci şi de credinţă şi de corp creştin, de apartenenţă comună şi vizibilă la aceeaşi organizare bisericească. Marele „Apostol al neamurilor" mustră sever pe Corinteni, că se deosebeau zicînd că unii sînt ai lui Pavel, alţii ai lui Apolo, alţii ai lui Petru (I Corinteni III, 4, 22).

El întreabă pe corinteni şi prin ei ar putea să întrebe şi pe creştinii din vremea noastră: „Oare s-a împărţit Hristos"? (I Corinteni I, 13).

Ierarhia creştină, instituită de Sfinţii Apostoli, Părinţii Bisericii şi Sinoadele ecumenice, a înţeles, a continuat şi a întărit edificiul sfînt al Bisericii, apărîndu-i Unitatea împotriva tuturor pericolelor de dezbinare.

Biserica Ortodoxă Română, ţinînd cont de vremurile pe care le trăim şi dorind să lucreze la înfăptuirea unei păci drepte în întreaga lume, ia parte activă, prin reprezentanţii săi de frunte, la toate adunările, conferinţele, congresele şi întrunirile de pace, ce au loc în diferitele centre din Europa şi celelalte continente, militînd cu perseverenţă întru aflarea celor mai potrivite mijloace de apropiere dintre Biserici, ca „toţi să fie una", după dorinţa Mîntuitorului.

In deplină înţelegere cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, Biserica Ortodoxă Română nu poate admite devierile unor teologi şi unor cercuri romano-catolice, fiind deplin convinsă că acestea vor constitui permanent un obstacol serios în calea dialogului ce se preconizează pentru apropierea dintre Biserici şi realizarea unei atmosfere de ecumenicitate, pe care ar dori-o din tot sufletul, dar pe baze reale şi pe picior de egalitate, renunţîndu-se la dorinţele nedrepte de dominaţie universală, socotindu-le incompatibile cu imperativele vremii, care slujesc cauza sfîntă a ecumenismului.

In acest sens, atît regretatul Patriarh Justinian, la Londra şi Geneva în 1966, cît şi Prea Fericitul Patriarh Iustin, la New Delhi, Rodos

2. Cf. *Cuvîntarea Patriarhului Justinian, rostită la 29 iunie 1966, în capela C.E.B. din Geneva,* în „Biserica Ortodoxă Română", XXXIV (1966), nr. 7-8, p. 731.

şi în alte locuri, unde au participat, au purtat mesajul Ortodoxiei cu vrednicie, concretizînd, prin cuvîntările rostite, declaraţiile şi moţiunile adoptate, care este poziţia Bisericii Ortodoxe Române faţă de imperioasa şi actuala problemă a „unirii tuturor" sub un singur cap, recunoscut, Iisus Hristos.

„Biserica este Trupul lui Hristos", spunea vrednicul de pomenire Patriarhul Justinian, în Declaraţia Bisericii Ortodoxe Române, de la Geneva, făcută la 29 iunie 1966 pentru Consiliul Ecumenic al Bisericilor, în legătură cu mişcarea ecumenică. „Acest trup este unic şi trebuie să se prezinte, ca atare, în structura sa organică". „Din nefericire însă Biserica se găseşte de multă vreme dezmembrată, fiind împărţită în confesiuni şi în numeroase organizaţii mici şi foarte mici, în care mădularele Bisericii, adică creştinii, comunică separat, izolat. Capul lor, Iisus Hristos, este unul şi nu poate fi multiplicat. Despărţirea şi fărîmiţarea actuală a Bisericii lui Hristos este simţită de credincioşii tuturor Bisericilor şi organizaţiilor creştine, ca o suferinţă, ca o mare durere creştină".[3]

„In aşteptarea unei lămuriri teologice treptate şi a înţelegerii sporite în această privinţă, Bisericile sînt chemate să colaboreze cît mai activ şi mai strîns pe terenul practic şi actual al vieţii omeneşti... Biserica trăieşte în lume şi nu se poate separa, nici dezinteresa de lume, de starea ei, de aspiraţiile ei, de nevoile ei, de durerile ei.

Biserica este pentru lume, pentru oameni, aşa, cum Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat pentru noi oamenii".[4]

Sărbătorind pe Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, cu ocazia împlinirii a 1911 ani de la moartea lor martirică şi reliefînd unele aspecte dominante ale activităţii lor, Biserica Ortodoxă apreciază la justa sa valoare măreaţa lor contribuţie la zidirea Bisericii creştine, respingînd teoriile eronate ce s-au dezvoltat în jurul lor, care au dus la divizarea nedorită a creştinilor.

Se cuvine ca întreaga creştinătate să urmeze pilda credinţei lor, să reînvie spiritul de ecumenism universal, propovăduit şi trăit de ei, să slujească cu toată fiinţa idealurile sfinte care i-au călăuzit.

Numai dreapta înţelegere a poziţiei acestora în viaţa creştinismului universal poate statornici între noi duhul dragostei, al păcii, al colaborării frăţeşti, pentru binele şi fericirea întregii omeniri, mărturisind „un Domn, o credinţă şi un botez", în Iisus Hristos, care este acelaşi „ieri, şi astăzi şi în veci", şi străduindu-ne, cu timp şi fără timp, să fim iarăşi „una, sfîntă, sobornicească şi apostolească Biserică".

Pr. V. TIMOCEANU

---

3. Cf. *Declaraţia privind felul cum priveşte Biserica Ortodoxă Română, Mişcarea ecumenică şi ce aşteaptă de la ea,* în „Biserica Ortodoxă Română" LXXXIV (1966), nr. 7-8, p. 744.

4. *Ibidem.*

Centenar: «Cîntecul gintei latine»

Poet național este acela care însumează în creația sa realități ale căror trăinicii se contopesc atît cu natura Patriei sale, cît și cu sufletul poporului căruia aparține scriitorul. Înțeles astfel, Vasile Alecsandri este poetul nostru național în accepțiunea complexă a termenului. O consecință a acestei calități este continua actualitate a operei sale. Aceasta face ca, la intervale mai mari sau mai mici, numele său să revină în discuție.

Iată că anul acesta a revenit în memoria nu numai a poporului nostru, dar și a altor popoare latine, cu un moment din viața sa, care pune în evidență prezența popoarelor latine în evoluția culturii europene.

Popoare cu o strălucită cultură ca francezii, spaniolii și italienii își propuneau, acum 100 de ani, să organizeze un concurs pentru cea mai reprezentativă creație închinată gintei latine. Sarcina organizării concursului și-o lua „*Societatea pentru studiul limbilor romane*", întemeiată în 1869 la Montpellier. Din ea făceau parte filologi și poeți francezi, spanioli și italieni. Președinte era Charles de Tourtoulon, iar secretar Alphonse Roqueferrier. Aceștia au anunțat instituirea unui concurs în luna mai 1878, avînd ca temă o poezie închinată latinității: „*Cîntecul latinului*" sau mai semnificativ: „*Cîntecul gintei latine*". Juriul, care avea să aleagă din creațiile trimise societății amintite cea mai izbutită poezie, era compus din Frédéric Mistrale, poet francez de limbă provensală, încununat mai tîrziu cu „premiul Nobel", Charles de Tourtoulon, filolog francez, spaniolul Alfred de Quintana, filologul italian Ascoli și românul Mihail Obedenaru Gheorghiade (medic, scriitor, diplomat). Președintele juriului era spaniolul Alfred de Quintana.

Societatea pentru studiul limbilor romane urmărea – așa cum arătam mai înainte – reînvierea vechilor tradiții provensale și, în general, să scoată în evidență spiritul latin manifestat în variate domenii în cultura Europei. Să nu uităm că Germania reușise, prin spiritul ei militar, să întunece orgoliul francez, care se impusese Europei în prim plan în vremea cuceririlor napoleoniene. Franța, cedînd domeniul armelor vecinei sale, voia să țină sus steagul culturii, asociindu-și întreaga lume latină a Europei.

Din publicitatea care se făcea în ziarele vremii inițiativei Societății pentru studiul limbilor romane, află și Vasile Alecsandri tema propusă pentru concurs. In acest timp el se retrăsese la Mircești de unde urmărea cu atenție succesele tinerei armate române pe cîmpiile Bulgariei, în războiul pentru independență.

Concurenții erau anunțați, prin *Revista limbilor romanice*, că poezia indicată pentru concurs să nu fie de o lungime ieșită din comun, ci, ca un fel de cîntec „ce va putea să fie tradus într-un ritm comun în toate limbile romanice". Manuscrisele urmau să fie trimise înainte de 1 martie 1877 secretariatului Societății limbilor romanice. Numita Societate își lua sarcina să traducă în toate limbile romanice „*Cîntecul latinității*" care va fi premiat. Anunțarea concursului cu tema propusă a trezit un viu interes la toate popoarele latine.[1]

---

1. Maria Platon, *Vasile Alecsandri et le felibrige*, Thèse de doctorat, Montpellier, 1972, p. 76.

Dintr-o scrisoare trimisă de Vasile Alecsandri lui Iacob Negruzzi, la 16 mai 1878, aflăm cum s-a hotărît Alecsandri să concureze. In ea, îi spunea lui Negruzzi: „Intr-o bună dimineaţă din iarna trecută, m-am trezit cu ideea de a concura şi eu la acea operă şi fără întîrziere am trimis la Montpellier patru strofe sub titlul de „*Cîntecul gintei latine*“ şi după obiceiul meu, le dasem uitării, cînd deodată primesc următoarea depeşă: „19. V. 1878, Alecsandri, Mircesti, România. Juriul compus din Mistral, Quintana, Ascoli şi Obedenaru v-au decernat în unanimitate premiul „*Cîntecul latin*“. Vă aşteptăm. Primiţi felicitările mele cordiale. Albert de Quintana, preşedintele juriului“.[2]

Poezia lui Vasile Alecsandri a fost una din cele peste 550 de poezii trimise din diferite ţări neolatine, unde ajunsese invitaţia Societăţii pentru studiul limbilor romane. Mistral, însuşi, trimisese “*Odă rasei latine*“, o capodoperă, pe care însă şi-a retras-o de la concurs, pentru a rămîne membru în juriu.

In timpul examinării creaţiei concurenţilor, atenţia le-a fost atrasă de un cîntec românesc, pe care juriul l-a socotit demn de premiu. Acesta era „Cîntecul gintei latine“ de Vasile Alecsandri, care a atras prin simplitate, culoare populară şi o notă orientală.

In adevăr, poezia lui Alecsandri scrisă mai mult ca să dea felibrilor o probă de limbă română - cum mărturiseşte Alecsandri - nu are o valoare literară deosebită. Se simte nota ocazională prin exaltarea ideei pe care voieşte s-o argumenteze. Poezia subliniază, însă, trei idei care se încadrau perfect în intenţia organizatorilor concursului: ginta latină este fruntaşă în cultura omenirii („Ea merge-n capul altor ginte/Vărsînd lumină-n urma ei“), cuprinde ţări cu un peisaj vestit în frumuseţi („Frumoasă, vie, zîmbitoare/Sub cer senin, în aer cald/ Se oglindeşte-n splendid soare,/Se scaldă-n mare de smarald“) şi, în sfîrşit, e vestită pentru curajul cu care a luptat nu numai pentru drepturile popoarelor ce le reprezintă, dar şi pentru ale altor popoare („Dar e teribilă-n mînie/Cu braţul ei liberator/Loveşte-n cruda tiranie“). De asemenea, partea finală a alegoriei este vie, convingătoare şi încoronează întreaga atmosferă prin aerul ei popular, oriental: „La judecata din urmă“ cînd va fi întrebată de „Domnul Sfînt“ ce a făcut pe acest pămînt?/Ea va răspunde sus şi tare:/Pe tine, Doamne, te-am reprezentat“.

In aceste patru strofe, de cîte opt versuri, poetul român reuşeşte să demonstreze cîteva idei, care reprezentau partea nobilă a popoarelor de gintă latină.

Dintr-o scrisoare a lui Charles de Tourtoulon - membru în juriu - se desprinde interesul forului respectiv pentru poporul român, în cadrul popoarelor romanice.

Şi, în adevăr, la data primirii poeziei lui Alecsandri, abia se încheiaseră paginile glorioase pe care le scriseseră ostaşii români în războiul pentru independenţă de sub jugul otoman. Reporterii de război din toate ţările Europei popularizaseră actele de vitejie ale românilor, care reînviaseră gloria romană din timpuri foarte vechi, precum şi pe aceea a unor demne urmaşe ale vechilor romani, cum erau ţările latine din apusul Europei.

Ideea de a premia un *român* la *Montpellier*, la un concurs unde era preşedinte un spaniol-Alfred de Quintana - însemna o evidenţiere a spiritului latin în cea mai largă arie a lui.

„Condus de spiritul acesta larg al latinităţii, Alfred de Quintana îl determină pe Mistral să-şi retragă poezia din concurs, mai întîi pentru că el face parte din juriu şi este nevoie de autoritatea lui în această situaţie, şi al doilea, juriului îi place mai mult să-l vadă pe Alecsandri încoronat de Mistral, decît să fie încoronat Mistral cu un premiu perfect meritat, dar de care nu are nevoie pentru gloria sa“. Mistral a înţeles situaţia şi a renunţat să-şi mai prezinte poezia la concurs, rămînînd în juriu. Insuşi Mistral a apreciat poezia lui Alecsandri „de o originalitatea admirabilă, simplă şi măreaţă“.[3]

După ce Alecsandri a cunoscut tot ce s-a petrecut la Montpellier în legătură cu premiile acordate, la 1 iunie 1878 i-a trimis lui Mistral ediţia sa de „Opere complete“, însoţind-o cu o scrisoare în care-i mulţumea pentru aprecierea poeziei

2. *Ibidem*, p. 77-78.

3. *Ibidem*, p. 79.

sale şi totodată îşi exprima admiraţia pentru geniul său poetic. De asemenea, „bardul de la Mircești" subliniază însemnătatea gestului popoarelor latine din apusul Europei pentru poporul român, în împrejurările dificile în care se află". (Era vorba de încheierea păcii în urma războiului din 1877, război în care românii au avut o contribuţie excepţională, pe care însă unele puteri deşi au apreciat-o, n-au recompensat-o cum trebuia).

Mistral îi răspunde lui Alecsandri, exprimîndu-şi admiraţia faţă de poet şi simpatia pentru naţiunea română.[4]

Premierea poetului român a avut drept consecinţă atragerea atenţiei asupra istoriei şi culturii unei ţări latine de care se vorbise prea puţin în presa unora dintre ele. In felul acesta, festivităţile de la Montpellier depăşeau marginile unei sărbători a poeziei.[5]

Alecsandri însuşi, referindu-se la rezultatul concursului, se exprima astfel: „Am ieşit triumfător. Cu atît mai bine pentru ţară. România e astăzi mai cunoscută în lumea învăţaţilor din occident şi ce mă bucură mai mult este că poezia mea a motivat urările poeţilor latini pentru România. Aici este adevăratul triumf. Am cîştigat un nou drept la simpatiile marilor popoare de viţă latină şi poate că acele simpatii răsărite pe cîmpul literelor vor rodi şi pe cîmpul politic".[6]

Mulţumind preşedintelui juriului, Quintana, pentru cupa trimisă ca premiu pentru „Cîntecul gintei latine", îi spune că evenimentul a produs un val de bucurie „în inimile compatrioţilor mei". Cînd acelaşi Quintana îi trimite portretul, Alecsandri îi răspunde printr-o nouă scrisoare la care adaugă şi el portretul său (4 ianuarie 1879).

In propria sa ţară, Alecsandri a fost obiectul unor manifestaţii de sinceră simpatie. „Gloria poetului a fost interpretată ca o glorie naţională. Războiul pentru independenţă aducea poporului român un renume militar, iar încununarea poetului la Montpellier îi aducea glorie în ale poeziei. Această idee este exprimată într-un articol publicat în Convorbiri literare din acea vreme, unde se spunea: „Griviţa şi Montpellier sînt astăzi două nume nedesiipite".[7]

„Cîntecul gintei latine" a apărut în „Presa" şi în „Războiul" (în ambele la 17 mai 1878). De asemenea a fost tradus în limbile franceză, provensală, italiană, germană, ungară, poloneză ş. a.

Apoi a fost pusă pe melodie muzicală de P. Marchetti, C. Mezetti şi Şt. Caudela.[8]

La 3 iunie 1878, Alecsandri a fost sărbătorit la Teatrul Naţional din Bucureşti. A avut loc un banchet de 500 de persoane. Reprezentanţii diferitelor instituţii culturale şi-au exprimat sentimente de adîncă iubire pentru poet şi pentru fraternitatea cu ţările latine. D. C. Olănescu - poet preţuit în epocă - într-o creaţie ocazională punea în lumină admiraţia poporului român pentru poetul său, numindu-l „poetul latinităţii". Alexandru Odobescu îi închina, de asemenea, o poezie. Ciprian Porumbescu, poet şi compozitor muzical, adresa poetului o scrisoare în numele tineretului studios, felicitîndu-l pentru triumful obţinut la Monpellier.

Şi la Iaşi s-a arătat simpatie pentru poetul gintei latine. Strada pe care se afla casa în care a copilărit a dobîndit numele său. La Teatrul Naţional i s-a pus un bust. Iacob Negruzzi, în „Amintiri din Junimea", înregistrînd atmosfera de simpatie, de mîndrie naţională cu care era înconjurat poetul conchide: „Se poate zice că în acel moment s-a consacrat Alecsandri în mod oficial ca întîiul poet al românilor".[9]

Tuturor acestor manifestaţii de admiraţie, Alecsandri le răspunde cu modestia sa recunoscută: „A fi poet este favoarea soartei, însă a fi poet aclamat, îmbrăţişat în gradul în care mi-a fost dat mie, aceasta este o favoare din cele mai rari pe lume. Aceasta îmi mîndreşte sufletul şi mă face a fi recompensat de toate lucrările vieţii mele. Acum, domnilor, toate aceste laude, toate aceste cuvinte frumoase care au fost rostite, toate aceste simţăminte patriotice ce exprimaţi, daţi-mi voie să nu iau din ele decît o mică parte şi celelalte să le revărs către ţara

4. *Ibidem*, p. 89.
5. *Ibidem*, p. 90.
6. *Ibidem*, p. 91.
7. *Ibidem*, p. 91.
8. *Ibidem*, p. 95-96.
9. Iacob Negruzzi, *Amintiri*, din «Junimea», ediţia din decembrie 1943, Iaşi, p. 109-110.

mea, către România, căci ei sîntem datori cu tot ce ne bucură şi ne interesează". [10]

* * *

„Anul acesta a avut loc o aniversare care onorează literatura rămână împlinirea a o sută de ani de la acordarea celui dintîi premiu internaţional unui scriitor din ţara noastră – lui Vasile Alecsandri – pentru „Cîntecul gintei latine".

Amintirea serbărilor de la Montpellier, unde a avut loc acum 100 de ani cinstirea celor care s-au prezentat la concurs, s-a oglindit şi în presa din ţara noastră.

In zilele de 9-16 mai 1978, la Avignon şi Carpentras, în aceeaşi zonă provensală cu Montpellier, s-a reluat semnificaţia sărbătoririi de altădată, dintr-un unghi apropiat de primul.

Acum, s-a organizat un Congres internaţional avînd ca temă de dezbatere: „Latinitatea: ieri, astăzi, mîine". „In acest scop, filologi, istorici literari şi de artă au urmărit să sublinieze trăsăturile caracteristice ale latinităţii de-a lungul istoriei, forţa ei dinamică în procesul revoluţionar de dobîndire a libertăţii unor naţiuni, actualitatea ei în consolidarea unor raporturi prezente între popoarele lumii...".

Comunicările ştiinţifice prezentate cu această ocazie au subliniat semnificaţia originii romane a poporului român, structura gramaticală a limbii române derivată direct din limba latină, existenţa monumentelor de artă şi a fortificaţiilor romane de pe teritoriul României, lupta nestrămutată a românilor de-a lungul veacurilor pentru libertate, voinţa de colaborare şi de pace, de reciproce raporturi bazate pe solidaritate şi demnitate umană". [11]

Alături de delegaţia română compusă din specialişti din diferite domenii au participat oameni de ştiinţă din Franţa, Spania, Italia, Canada, Grecia, Norvegia, Suedia, Japonia şi Senegal.

„Acest congres s-a desfăşurat sub egida „Centenarul jocurilor latinităţii", avînd ca preşedinte de onoare pe preşedintele Republicii Senegal, reputatul latinist Léopold Sédar Senghor, şi sub patronajul unor înalte autorităţi de stat şi instituţii academice şi universitare, de ştiinţe, litere şi arte".

După terminarea sesiunii de comunicări, în ziua de 13 mai 1978, a avut loc, în prezenţa tuturor participanţilor la Congresul latinităţii, ceremonia dezvelirii unei plăci de marmură „în care se imortalizează evenimentul petrecut cu 100 de ani în urmă. Textul inscripţiei este următorul":

Il y a cent ans, en 1878, le poète roumain Vasile Alecsandri, faisant dans ses vers, d'ardente inspiration, l'éloge de l'esprit et de la perenité de la gent latine, fut couronné par le prix du felibrige. Le genie de la liberté s'affirme aujourd'hui encore dans les nobles idéaux humanistes qui animent les poétes de nos peuples".

Cu ocazia dezvelirii acestei plăci de marmură, au rostit cuvîntări ambasadorul român în Franţa şi primarul oraşului Avignon. Ambii au subliniat „încrederea popoarelor pe care le reprezintă în idealurile umaniste, voinţa colaborării strînse pentru consolidarea unei lumi în care să triumfe adevărul, frumuseţea şi justiţia socială".

Seara s-a dat un concert în care cîntecul şi dansul românesc, prezentate de două cunoscute formaţii artistice române, au lăsat în uimire publicul spectator. Tîrziu, în noapte, în vasta piaţă a palatului unde s-a ţinut concertul, formaţiile artistice româneşti au continuat pînă tîrziu reprezentaţiile folclorice pentru marele public francez.

In după amiaza zilei de 14 mai 1978, s-au anunţat numele poeţilor care au cucerit premiile concursului internaţional de poezie. In cadrul festivităţii prezidată de André Chamson, membru al Academiei franceze, în aceeaşi sală a Palatului din Avignon, s-au auzit, alături de alte nume, şi acelea ale poeţilor români: Theodor Balş, Petre Ghelmez şi Traian Lăzărescu, premiaţi pentru creaţii deosebit de valoroase.

Theodor Balş a primit Marele premiu al latinităţii pentru poemul „Căderea Sarmizegetusei", ex-aequo cu italianul Olindo Pasqualetti, pentru poemul „Conventus latinitatis", în care multe versuri sînt dedicate României. Petre Ghelmez pentru poemul „Lauda limbii române" a fost distins cu al doilea premiu pentru cea mai bună lucrare

10. Maria Platon, *op. cit.*, p. 97-98.
11. Alexandru Balaci, *Centenarul Jocurilor latinităţii*, în «România literară», nr. 20 din 18 mai 1978, p. 12.

prezentată în limba română. Traian Lăzărescu cu al doilea premiu pentru versurile sale latine. Poeţilor Theodor Balş şi Olindo Pasqualetti li s-a acordat şi premiul întîi în cadrul concursului de limba română şi, respectiv, limba latină.

Celelalte premii întîi pentru alte limbi neolatine au fost acordate: „pentru versurile scrise în limba spaniolă, argentinianului Domingo Adalberto Galli; în limba franceză, Odette Campet; în limba italiană, Adalberto Barbuti Bertagna; în provensală, Marcel Faraud".

Cei doi poeţi laureaţi ai Marelui premiu al latinităţii, Theodor Balş şi Olindo Pasqualetti, au citit în original poemele premiate, iar poetul şi istoricul literar Georges Barthouil a dat lectură traducerilor într-o limbă franceză hugoliană.

Festivalul s-a încheiat cu un concert de muzică clasică, dat de orchestra municipală avignoneză.

Un succes deosebit a înregistrat şi broşura tipărită în excelente condiţii grafice de Virgil Cândea a „Cîntecului gintei latine", de Vasile Alecsandri în originalul românesc şi în versiunile: franceză (Frédéric Damé), provensală (A. de Gagnoud), retoromană (Alfons Tour), latină (Demetriu Fekete), italiană (Gaetano Carlo Mezzacapo), spaniolă (Luis Hernan Ramirez), portugheză (José Betancourt Goncalves).

Astfel s-a încheiat aniversarea serbărilor legate de un eveniment care ne-a adus aminte de intrarea noastră în rîndul marilor popoare de cultură ale Europei. Evenimentul următor petrecut în viaţa poporului nostru: întregirea României ne-a impus şi mai mult în centrul atenţiei marilor popoare ale Europei. Astăzi, avem valori ştiinţifice care s-au impus de mult atenţiei lumii întregi. Umbrele înaintaşilor ne îndeamnă mereu să ţinem sus făclia latinităţii, făclie a progresului, a ştiinţei şi a artei puse în serviciul prosperităţii nu numai a noastră, ci a întregii umanităţi.

I. D. LĂUDAT

Versificaţia Psaltirei Mitropolitului Dosoftei

Mai întîi trebuie să observăm că Dosoftei foloseşte atît cuvîntul *viers* (la plural *viersuri*), cuvînt moştenit în limba noastră din latină, cît şi *stih-stihuri*, cuvînt de origine greco-bizantină (στίχος): „*Să le dzîcem viers de carte / Intr-acea streinătate*" (Psalm 136, v. 13-14).

„Şi sosind cu *versurile* pîn-aici, iarăşi ne rugăm" (*Parimiile de peste an*, f. 3); „tîlcuită rumâneşte pre *stihuri* cu număr tocma în slovenit" (*Psaltirea în versuri*, p. 9); „şi de-cia pre *versuri* tocmită în cinci ai foarte cu osîrdie mare" (*Idem*, titlul).

Versurile lui Dosoftei sînt izometrice, adică în cadrul fiecărui psalm metrul (numărul de silabe) este acelaşi, cu excepţia psalmilor strofici, despre care vom vorbi mai jos. Psaltirea în versuri are următorii metri: 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14 şi 16 silabe. Versurile de sub stema ţării din *Viaţa şi petrecerea sfinţilor* sînt de 12 silabe: *Capul cel de buăr a hiară vestită / Sămneadză putere ţărîi nesmintită / Pre cîtu-i de mare hiara şi buiacă, / Coarnele-n păşune la pămînt îşi pleacă.*

In Prologul la drama *Erofili*,[1] a scriitorului cretan George Chortatzis, tradusă de Dosoftei, versul este de 16 silabe, un soi de vers politic bizantin (aici avea 15 silabe): „*Şi ca scrisoarea pe nisip pe margine de mare*".

Cu versurile de 6 silabe, Dosoftei a scris psalmii 46, 47 şi 53, precum şi versurile 2, 4, 6 şi 8 din psalmul dublat[2] 132, asupra căruia de asemenea, vom reveni. In metru de 7 silabe, Dosoftei a scris psalmii 14 şi 135. In metru de 8 silabe a compus 39 de psalmi, dintre care numai 8 au acelaşi număr de silabe la Dosoftei şi Kochanowski, printre care psalmul 96/95. Cei mai mulţi psalmi (59) au versuri de 10 silabe, dintre care puţini sînt identici, ca metru cu cei ai lui Jan Kochanowshi (17/16, 72/71 şi 23/22); 38 de psalmi au versuri de 12 silabe, pe cîtă vreme în versuri de 13 silabe, versuri specifice prozodiei polone, ca şi celei franceze pe care o imită (calchiază) sînt, la Dosoftei numai cinci psalmi. In metru de 14 silabe este scris numai psalmul 55, şi *Lista domnilor*

1. Vezi Al. Elian, *Dosoftei poet laic*, în *Contemporanul*, 1967, nr. 21, p. 3.

2. Asupra acestui psalm dublat vom mai reveni. Despre paternitatea dosoteniană a se vedea şi studiul lui N. A. Ursu, *Versuri ale lui Dosoftei atribuite lui Miron Costin*, în *Limba română*, XXIII (1974), nr. 2, p. 139-152.

Ţării Moldovei, publicată în *Parimii*, Iaşi, 1683, f 1-3. Psalmul 33 este scris în versuri de 16 silabe.

Mai observăm că multitudinea formelor strofice ale lui Kochanowschi nu ne întîmpină la Dosoftei. Independent de poetul polon, Mitropolitul moldav crează o mică strofă de patru versuri de tipul: 6af,5bf, 6bf, 6af: *Doamne, mă spăseşte -u/uu-u / Cu sfîntul tău nume u-u/u-u / Fă-mi giudeţ pre lume -u-//u-u / Şi-ntreg mă fereşte. u-/uu-u /* şi, de asemenea, o strofă de şase versuri de tipul: 12af, 12af, 12bf, 12bf, 8cf, 8cf: *Hie-ţi milă, domne sfinte, hie-ţi milă, / Că spre tine mi-i nedejdea cînd am silă. / Şi mişelul mieu de suflet ţie cată, / Să-l acoperi cu aripa ta cea lată, / Pînă să va trece toiul / Şi va-ndărăpta pohoiul /* (Psalmul 55).

La Kochanowschi psalmul acesta are versuri de 13 silabe şi strofa este un catren de tipul: a a b b.

In ceea ce priveşte structura versului lui Dosoftei, cercetătorii, în general, admit ideile lui Ion Bianu,[3] din *Introducere* la ediţia din 1887. Cel mai autorizat, şi ultimul dintre ei, este László Gáldi.[4]

Ideile, după noi, eronate, ale lui Ion Bianu pot fi rezumate astfel: a) Existenţa în versificaţia noastră a unor aşa-zise versuri cantitative, idee pe care nu o motivează cu nimic.[5] b) Dosoftei nu a ştiut „că principalul element prozodic în limba română (ca şi în celelalte limbi romanice) este accentul tonic". Asupra acestei chestiuni, de asemenea, vom mai reveni. c) „Dosoftei nu ştia lămurit nici ce este rima", căci definiţia sa (definiţie, dacă poate fi numită aşa o simplă informaţie dată din titlul traducerii: „în coadele stihurilor pre o glasnică într-un chip") este cea a asonanţei"; d) Dosoftei face versuri defectuoase, cu structură falsă, „lipsind din ele înţelegerea şi aplicarea conştientă a fundamentalului principiu pe care trebuie să se bazeze". Cu alte cuvinte, accentul ritmic la Dosoftei nu se suprapune peste accentul natural al cuvintelor.[6] e) Cea mai gravă dintre erorile lui Ion Bianu este cea referitoare la înţelegerea indicaţiilor date de către Dosoftei pe marginea psalmilor traduşi în versuri, indicaţie înţeleasă anapoda de către ilustrul editor.

Despre ce este vorba? Indicaţiile lui Dosoftei nu se referă la ritm, ci la numărul silabelor versului! „5 părechi" nu înseamnă un vers de 10 silabe, de structură ritmică trohaică, aşa cum crede I. Bianu, ci pur si simplu 10 silabe (!), cu cezură după silaba a cincia. Atunci cînd, la Psalmul 132 Dosoftei mai compune încă un Psalm 132, al său, spune: „Aceste patru părechi de stihuri le-am scornit eu prăvind acest psalom al lui". Păreche nu înseamnă unitate ritmică sau măsură ritmică, ci metru, număr de silabe. La Psalmul 33, în versuri de 16 silabe, indicaţia de pe margine a lui Dosoftei se referă explicit la numărul silabelor, „în 2 cetverodvoiţe", căci ar fi absurd să credem că ar exista o unitate ritmică de 8 silabe.

Dacă am citi aşa cum recomandă Ion Bianu versurile Mitropolitului Dosoftei,[7] atunci într-adevăr aceste versuri ar fi „defectuoase", cu o „structură falsă". Dar ritmul versurilor sale nu este *binar*, aşa cum credea I. Bianu,[8] ci poliritmic prin excelenţă, aşa cum este, în general, orice vers românesc savant. Astfel, în Psalmul 18, citat de Bianu ca exemplu de ritm defectuos şi considerat trohaic, nu avem trohei: *Ceriurile spun fără-ncetare / De slava ta, Doamne, de cea mare, / Şi facerea mînuloru-ţi sfinte / Tărie-n toţi dă veste-nnainte. / Dzi din dzi voroavă izbucneşte / Şi noapte din noapte gînd vesteşte, / Cît nu este graiuri să s-ascundză. / Sau cuvinte să nu să răspundză.*

Ci versuri poliritmice: *-uuu / /-uu/u-u (peon I + dactil + amfibrah) / u-uu/-u/ /uu-u (peon II + troheu + cezură + peon III) u-uu/ /-uuu/-u (peon II + cezură + peon I + troheu) / u-u/-u/-u/u-u (amfibrah + bitroheu + amfibrah) / -u-/ /u-u/uu-u (cretic + cezură + amfibrah + peon III) / u-u/u-u/-u/-u (doi amfibrahi + doi trohei) /uu-u/-u/*

3. Din *Introducere* la: Dosoftei Mitropolitul Moldovei, *Psaltirea în versuri*, publicată de pe manuscrisul original şi de pe ediţiunea de la 1673 de I. Bianu, Bucureşti, Acadmia Română, 1887, p. I-LVI (în special p. XV-XL).

4. În *Introducere în istoria versului românesc*, Minerva, 1971, p. 81-89.

5. *Op. cit.*, p. XVI.

6. *Ibidem.*

7. *Op. cit.*, p. XVII-XXI.

8. Tributar acestor idei este şi N. I. Apostolescu, în *L'Ancienne versification roumaine*, Paris, 1909, *passim*.

/uu-u (peon III + troheu + cezură + peon III) /uu-u/ /u-/uu-u (peon III + cezură + iamb + peon III).

Ritmul Psalmului 135 este: *Preste nopţi au pus lună uu-/ /uu-u anapest + cezură + peon III) / Cu stelele-mpreună, u-uu/u-u peon II + amfibrah / Mila sa să-şi arate -uu/uu-u dactil + peon III / Preveci cu bunătate. u-/ /uuu-u iamb + cezură + mesomacru;* **iar al Psalmului 53:** *Că să ridicară uuuu-u (hipermesomacru) / Asupră-mi păgînii u-u/u-u (dipodie amfibrahică) / Şi cu toţi streinii uu-/u-u (anapest + amfibrah) / De mă-mpresurară. uuuu-u (hipermesomacru).*

Nici în ceea ce priveşte lectura propriu-zisă a lui Ion Bianu, nu putem fi de acord cu el. Nu vom citi: *miale,* **ci** *mele, iaste,* **ci** *este, înţăliage,* **ci** *înţălege, putiaria,* **ci** *putere, aviaria,* **ci** *avere, vriame,* **ci** *vreme, piarde,* **ci** *pierde, uriaşte,* **ci** *ureşte, scădiare,* **ci** *scădere, calia,* **ci** *cale, gria,* **ci** *gré, răutatia,* **ci** *răutate, să să desfetiade,* **ci** *să să desfetedze, riale,* **ci** *rele, griale,* **ci** *grele, jialnicu,* **ci** *jelnic, viastia,* **ci** *veste, măsiale,* **ci** *măsele, liage,* **ci** *lege, siatia,* **ci** *sete, jiale, ci jele, ştiarge,* **ci** *şterge, opriaşte,* **ci** *opreşte, nediajdia,* **ci** *nedejde, déciastia cuvinte,* **ci** *de-aceste cuvinte, piiae,* **ci** *piee, ciae,* **ci** *cee, biatelele,* **ci** *betele, jialia,* **ci** *jele, vicliane,* **ci** *viclene, tăciare,* **ci** *tăcere* **etc. etc.**

La acestea nu mai adăugăm lecturile de-a dreptul pline de fantezie: */ Că lumía acésta-i ca o mizâ micâ, / Omulu, cât dé hiria, iaste o nemicâ. /* **pe care noi le citim:** */ Că lumea-aceasta-i ca o mizâ mică / Omul, cît de-a hire, [= cît de-ar fire] este o nemică.*

In ceea ce priveşte rimele care „au peste tot defectul de a fi cu totul ordinare", idee a lui Ion Bianu, reluată şi de Sextil Puşcariu,[9] constatăm şi noi multitudinea rimelor gramaticale, de tipul: *miluieşte-doreşte* **(Ps. 4, v. 7-8),** *ştireperire* **(Ps. 58, v. 31-32). Dar afirmaţia nu poate fi acceptată global. In ceea ce priveşte asonanţa (rimă), observăm o identitate totală cu poezia noastră populară. Asonanţele sînt de două feluri: tonice şi atonice. Căci rimele lexicale (de cel mai mare efect artistic) nu-s străine poetului-mitropolit:** */ Ce te lauzi cela ce eşti* **tare** */ Cu mînia ce slobozi din* **nare** **(Psalm 51, v. 1-2);** **sau** */ Ascultaţi acestea* **toate** */ Năroade, neamuri şi* **gloate** */* **(Psalm 48, v. 1-2). Şi:** */Să fug pre la munte cu pădure* **deasă,** */ Ca o vrăbiuţă să mîi fără* **casă** **(Psalm 10, v. 5-6).**

Veste peste **lume** */ Doamne, îţi voi* **face** */ Cu jărtve de* **pace** */ Sfîntului tău* **nume** **(Psalm 55, strofa a 7-a);** *Cîtu-s de iubite şi de* **drăgălaşe** */ Şirurile tale cele de* **sălaşe** */* **(Psalm 83, v. 1-2);** **sau** *Aibă ei nădejde pre cai, pre* **telege,** */ Limbile, păgînii, cei* **fără-de-lege** **(Psalm 19, v. 22-23).**

Nenumărate rime lexicale, adevărate truvaiuri, ne întîmpină adesea în *Psaltirea în versuri: departe-aparte* **(Psalm 17, v. 127-128),** *scoate-toate* **(Ps. 17, v. 135-136);** *răsturnară-cară* **[= căruţe] (Ps. 19, v. 27-28)** *tine-ruşine* **(Ps. 21, v. 17-18);** *toate-gloate* **(Ps. 94, v. 13-14);** *detună-împreună* **(Ps. 28, v. 17-18);** *zdrumică-frică* **(Ps. 28, v. 19-20);** *bune-spune* **(Ps. 4, v. 15-16);** *lărgime-nime* **(Ps. 30, v. 31-32);** *jelerele* **(Ps. 30, v. 39-40):** *bine-vine* **(Ps. 33, v. 27-28);** *bune-spune* **(Ps. 39, v. 70-71);** *mare-alintare* **(Ps. 41, v. 33-34);** *luna-totdeauna* **(Ps. 88, v. 145-146);** *sfîntă-cîntă* **(Ps. 32, v. 61-62). La acestea mai adăugăm şi o serie de rime existente şi la Eminescu:**[10]

De i-ar fi viaţa de **lungă** */ 'Ntr-o mie de ai s-***ajungă** */* **(Psalm 89, v. 13-14).**

Rimă existentă în *La steaua: / La steaua care-a răsărit / E-o cale-atît de* **lungă,** */ Că mii de ani i-a trebuit / Luminii să* **ne-ajungă. Şi unde asemănarea este mai mult decît a rimei! Tot astfel:** *deşerte-certe: Ce că ce iubiţi* **deşerte** */ Dumnedzău va să vă* **certe** **(Psalm 4, v. 13-14);**

La Eminescu, în Kamadeva: *Cu săgeata-i otrăvită / A venit ca să mă certe / Fiul cerului albastru / Şi-al iluziei* **deşerte.**

Din seria rimelor existente şi la Eminescu ne permitem să mai citäm: *ocară-ţară* **(Psalm 30, v. 42-43), la Eminescu în** *Scrisoarea III; numelume* **(Psalm 17, v. 137-138), la Eminescu în** *Luceafărul, răpaos-*

9. *Istoria literaturii române. Epoca veche,* Sibiu, 1940, p. 124.

10. *Psaltirea în versuri,* Uniev, 1673, a fost cumpărată de Eminescu pentru Biblioteca Centrală Universitară Iaşi (Vezi, M. Bordeianu, *Cîteva autografe eminesciene în Biblioteca Centrală Universitară «M. Eminescu din Ia i,* în *Călăuza bibliotecarului,* an. 17, 1964, nr. 6, p. 335 şi urm).

adaos: Sălaşul pre ape de răpaos / *Şi cu hrana suflet mi-au* adaos (Psalm 22, 4. 3-4);

La Eminescu în *Rugăciunea unui dac*: *nume-lume*: *Că cine cunoaşte cinstitul tău* nume / *Şede cu nedejde petrecînd pre* lume (Psalm 9, v. 23-24);

Ca în Luceafărul: *Hai şi-om fugi în* lume / *Doar ni so-r pierde urmele/ Şi nu ne-or şti de* nume.

Luna-totdeauna (Psalm 88, v. 145-146), *Plînsul-însul* (Psalm 29, v. 29-30) ca în Luceafărul; *face-pace* (Psalm 53, strofa 7), *asculte-multe* (Psalm 27, v. 19-20), *adapă-apă* (Psalm 103, v. 41-42), *pierde-verde* (Psalm 1, v. 9-10), *lumină-senină* (Psalm 33, v. 9-10), *lege-dezlege* (Psalm 101, v. 71-72), ca în *Luceafărul* etc.

Rima compusă, de tip popular şi eminescian, există, de asemenea, la Dosoftei: *Ce ţi l-ai* pomăzuitu-l / *Acmu mai rău l-ai* urîtu-l (Psalm 88).

L-au spălatu-l, pieptănatu-l, / *La botez l-au dus pe micul*, / *La icoane l-a-*nchinatu-l (Miron şi frumoasa fără corp).

In această categorie intră rimele de tipul: *striga-te-pacate* (Psalm 29, v. 21-22), *uita-te-cetate* (Psalm 136, v. 25-26), *sui-mă-şti-mă* (Psalm 138, v. 23-24), *desfăté-mă-samă* (Psalm 138, v. 35-36).

Ecouri din Dosoftei la Eminescu mai întîlnim, în afară de o sumedenie de rime (dintre care aici am spicuit numai cîteva) şi altele, de atmosferă: *Că acolo ne-ntrebară/ Aceia ce ne prădară / Să le dzîcem viers de carte* / Intr-acé străinătate,/ *Ca-n sfînt muntele Sionul*, / *Cîntări ce cîntam la Domnul.* / *Ce nu ni să da-ndemînă* / *A cînta-n ţară streină* (Psalm 136, v. 11-18) care ne trimite la *Doina*, sau Psalmul 96.

Domnul stătu crai în ţară, / *Ţările să bucurară* / *Şi pămîntul tot să salte* / *Cu ostroave de departe.* / *Dinpregiur nuori şi ceaţă* / *Sprijinesc sfînta lui faţă.* / *Şi dereptatea-i tocmeşte* / *Scaunul se odihneşte*, / *De-l găteadză pre giudeţe* / *Nelegînd pre nime-n feţe*, / care duce (şi aduce aminte) de *Peste codri sta cetatea.*

Peste codri sta cetatea / *Stăpînind singurătatea* (Eminescu, Opere, VI, p. 1110).

Rima la Dosoftei este însă, adesea bogată, foarte bogată şi chiar leonină şi tehnica rimei folclorice se întrevede la tot pasul. Asonanţele tonice, de tip popular, se întîlnesc adesea: *răul-adevărul* (Psalm 53. strofa 7), *lége-mérge* (Psalm 14, v. 5-6), *árce-lánce* (Psalm 10, v. 6-7), *ivi-te-sfinte* (Psalm 49, v. 7-8), *súflet-cúget* (Psalm 16, v. 35-36), *salte-departe* (Psalm 96, v. 3-4), *agiută-multă* (Psalm 19, v. 17-18), *carté-streinătate* (Psalm 136, v. 13-14), *frunte-iute* (Psalm 28, v. 21-22), *dărîmate-nalte* (Psalm 28, v. 27-28), *strîmbă-scîrbă* (Psalm 1, v. 27-28), *fugă-lungă* (Psalm 9, v. 5-6) etc. Asonanţe atone de tip popular ca: *scîrbă-grabă* (Psalm 117, v. 9-10), *minte-urîte* (Psalm 118, v. 247-248) etc.

Psaltirea în versuri este apoi plină de contra-asonanţe[11] specifice populare: *îndemînă-vină* (Psalm 9, v. 87-88), *milă-sîlă* (Psalm 23, v. 27-28 şi Psalm 9, v. 35-36 etc.), *sînge-stinge* (Psalm 5, v. 21-22), *pîră-sfătuiră* (Psalm 30, v. 51-52), *a mînă-plină* (Psalm 25, v. 1-2), *dzice-ferice* (Psalm 36, v. 89-90), *strîmbă-limbă* (Psalm 84, v. 45-46): / *Că te-am strigat, Doamne, să-mi vezi* greul, / *Să mă izbăveşti de la tot* răul (Psalm 30, v. 65-66).

Rima întoarsă, de tip popular *lut-unt*, *copil-deplin*,[12] apare la Dosoftei: *arde-scade* (Psalm 89, v. 27-28), *fapte-lucrate* (Psalm 91, v. 21-22), *valuri-laturi* (Psalm 94, v. 19-20), *lungă-slugă* (Psalm 100, v. 29-30), *nalte-lucrate* (Psalm 103, v. 31-32), *culeagă-largă*[13] (Psalm 103, v. 115-116), *rugă-ură. / Şi-ş vor pune mîna peste* rugă / *Necuraţii ce le sînt cu* ură / (Psalmul 106, v. 109-110), *vacul-altul* (Psalm 108, v. 27-28), *'mpută-mută* (Psalm 118, v. 91-92). Rime paronimice: *urmă-turmă* (Psalm 99, v. 7-8 şi Psalm 103, v. 151-152), *are-mare* (Psalm 23, v. 15-16), *ape-scape* (Psalm 21, v. 24-25), *arsă-varsă* (Psalm 41, v. 9-10), *cade-scade* (Psalm 33, v. 17-18), *rele-grele* (Psalm 34, 4. 37-38), *surle-urle* (Psalm 97, v. 29-39), *trudă-rudă* (Psalm 94, v. 47-48), *este-veste* (Psalm 38, v. 13-14), *alege-lege* (Psalm 34, v. 75-76)

Ion Bianu[14] şi după el ceilalţi

11. M. Bordeianu, *Versificaţia românească*, Iaşi, Junimea, 1974, p. 223 şi urm.

12. Exemple după Adrian Fochi, *Miorița*. Bucureşti, 1964, p. 339-340.

13. Toate aceste exemple dovedesc în mod clar contactul cu poezia populară. Vezi şi opinia lui László Gáldi, *Introducere*, p. 81, referitoare la asonanţele lui Miron Costin!

14. *Introducerea*, citată, p. XXIII.

cercetători au crezut că Dosoftei nu a uzat decît de rime feminine de tipul *îngînă - tină - lumină - senină* (Psalm 42, v. 7-8-9-10), în mono-rimă aici, sau: *slavă-zăbavă-slavă-gîlceavă* cu excepţia a trei psalmi cu rime masculine (Psalm 59, 60 şi 61): *Că te-ai arătatu-te aspru şi aprins, / De ni-ai adăpatu-ne cu vinuri de plîns /* (Psalm 59, v. 6-7), unde avem de-a-face cu o contra-asonanţă masculină.

Şi: „*Cînd strig de la margine, de preste hotari / Tu, Doamne, să mă audzi la sfîntul oltari* (Psalm 60, v. 3-4), fără a întrebuinţa niciodată şi rima cu accentul pe a treia silabă (antepenultima pe care Bianu nu o numeşte în nici un fel).

Dar noi observăm că şi rima dactilică apare la Dosoftei: / *La apa* Vavilónului / *Jelind de Ţara* Dóm-nului (Psalm 136, v. 1-2).

La Kochanowski rima nu poate fi decît feminină, de tipul dosofteian: *Peste luciu de* genune / *Trec corăbii cu* minune (Psalm 103, v. 109-110).

László Gáldi, în *Introducere în istoria versului românesc*, credea că „în legătură cu *Psaltirea* (Uniev, 1673, ed. I. Bianu, 1887) a lui Dosoftei, fără să intrăm în amănuntele unei lungi discuţii, adoptăm teza lui Ion Bianu, după care principalul model al versificaţiei mitropolitului moldovean a fost traducerea polonă a lui Jan Kochanowski, *Psalterz Dawidów* (1579), pusă pe muzică de N. Gomólka (1579). Mai e de semnalat şi părerea lui S. Puşcariu, după care, de la Kochanowski, Dosoftei adoptă aproape toate formele de versificaţie, lungimea versurilor, împărţirea în strofe şi chiar felul rimei".

In ceea ce priveşte modelul Kochanowschi, ne permitem, în continuare, în ceea ce priveşte structura versului dosofteian, să facem cîteva observaţii:

Versul de 6 silabe: *Limbile să salte -uu/u-u / Cu cîntece-nalte u-uu/-u* nu se deosebeşte, ca structură, de cel popular: *Mioriţă lae / Lae bucălae.*

Versul de 7 silabe este poliritmic şi nu de caracter iambic, aşa cum crede László Gáldi:[15] *Doamne, cine-şi va face -u/ /-u/u-u / Locuinţă de pace uu-u/u-u / Să şadză-ntr-a ta casă u-u/uu-u / In măgura cea deasă. u-uu/u-u/* unde, în ceea ce priveşte ritmul şi chiar metrul nu poate fi vorba de influenţa lui Kochanowski.[16]

Versul de 8 silabe la Dosoftei este, de asemenea, de factură populară: *Ascultaţi aceasta toate uu-/ /u-u/-u / Năroade, neamuri şi gloate u-u//-u/uu* (Psalm 48, v. 1-2).

Sau: *Ce poate fi de poveste u-u/ uuu-u / Ca aceasta şi de veste? uu-u//uu-u / De se zborîră păgînii, uuu-u/u-u / Gloate, tineri şi bătrînii. -u//-u/uu-u.*

In cazul versului de 10 silabe Gáldi însuşi admite asemănarea cu versul neogrec, pe de o parte, de tipul unui pentasilab dublu: Zării o floare / ca o lumină: *Ascultă, Doamne, de dereptate u-u//-u//uuu-u/ Şi de făgadă, la greutate uuu-u//uuu-u* (Psalm 17).

In legătură cu versurile lungi, de 10, 12, 13, 14, şi 16 silabe la Dosoftei, Gáldi pune des chestiunea cezurii, care în versul polon, vers silabic prin definiţie, este o cezură la emistih, la mijlocul versului, ca în franceză. Şi aici, Dosoftei a intuit în chip strălucit specificul limbii române, extrem de ritmice şi unde cezura este cu precădere nefixă: *Am strigat//cu glasul mieu/ /Dumnedzău/ /sfinte uu-//u-uu//uu-//-u.*

Acest vers există, dealtminteri, şi la Miron Costin şi el poate fi şi dedublarea versului popular de 6 silabe. In cazul unui vers ca: *Tu, Doamne, să mă audzi la sfîntul oltari u-//uuu-//u-u/u-* poate fi redus la forma: *Aşa-mi vine uneori / Inimioara mea!*[17]

Tot în legătură cu modelul Kochanowski[18] mai amintim aici că Psalmul 39 are la poetul polon 14 silabe, pe cîtă vreme la Dosoftei 10 silabe. La Kochanowski sînt 24 psalmi de 8 silabe, iar la Dosoftei 39 de psalmi (dintre care numai 8 se suprapun ca metru, şi atîta tot, cu cei ai lui Kochanowski). La Kochanowski sînt 2 psalmi de 7 silabe (43 şi 97), pe cîtă vreme la Dosoftei

15. *Introducere*, p. 82.

16. Versificaţia polonă fiind silabică şi nu silabo-tonică sau ritmică şi unde nu poate fi vorba de trohei, iambi etc. ca şi în franceză! Gáldi este cel care avansează ideea că versurile lui Dosoftei ar fi silabice, ca şi cele poloneze! (*op. cit.*, p. 123-124).

17. László Gáldi, *Introducere*, p. 86.

18. Noi ne îndoim, dealtfel, că Dosoftei ar fi cunoscut traducerea lui Kochanowski, atît de şubrede sînt argumentele partizanilor săi!

sînt patru (14, 46, 47 şi 135). La Kochanowski un singur psalm are 6 silabe (64), iar la Dosoftei sînt trei (47, 53 şi 132); încît modelul Kochanowski, pînă la urmă, nu a fost model în nici un fel!

Ceea ce mai avem să adăugăm aici în legătură cu *Psaltirea în versuri* este faptul că stihul lui Dosoftei nu este nici silabic, nici monoritmic (mai ales trohaic),[19] ci un vers poliritmic prin excelenţă, în ceea ce priveşte ritmul, iar în ceea ce priveşte metrul (adică mărimea în silabe sau lungimea versului) modelele lui Dosoftei sînt, în majoritate, reductibile la poezia populară. Chiar versul său de 16 silabe, de tipul: *Şi cine-s eu, fără de spus a mă cunoaşte poate / Că de pre chip ştiută sînt prin ţările prin toate*, care se aseamănă atît cu versurile din Scrisorile lui Eminescu şi pe care, mai sus, le-am pus în legătură cu versul politic grecesc (bizantin); dar versul politic grecesc avea numai 15 silabe şi în general, era iambic; chiar şi în acest caz modelul este tot dedublarea versului popular de 8 silabe. Şi nu atît modelul interesează, cît frumuseţea versurilor sale. In ceea ce priveşte modelele versificaţiei sale, ele sînt – în majoritate – reductibile la poezia noastră populară, pe care ilustrul mitropolit o cunoaştea, prin însuşi ministerul său şi pe care a ascultat-o la botezuri, cununii, înmormîntări, la Crăciun şi Anul Nou, la ospeţele domneşti şi boiereşti, în toate manifestările sale: urături de Anul Nou, cîntece de stea şi colinde, sorcove, bocete, oraţii de nuntă, doine, cîntece de vitejie, balade etc. Această cunoaştere a folclorului nostru poetic se observă în nenumărate exemple de rime şi asonanţe populare, care se întîlnesc la tot pasul în *Psaltirea în versuri*.

Ca poet totalmente original, în „comentariul" la psalmul 132, Dosoftei se dovedeşte magistral:[20] *Cine-şi face zid de pace uu-u//-u/-u/ Turnuri de frăţîe -u/uu-u / Duce viaţă fără greaţă -u/-u//uu-u/ Ntr-a sa bogăţîe. u-/uu-u / Că-i mai bună depreună uu-u/uu-u / Viaţa cea frăţască -u/uu-u / Decît arma ce destramă uu-u//uu-u / Oaste vitejească. -u/uu-u.*

Aceste versuri poliritmice sînt, în plus, leonine, prezentînd ceea ce în italiană se numeşte *rimalmezzo* sau, în terminologia europeană, *rimă internă* sau interioară. (S-a mai numit şi rimă funambulescă, extravagantă sau rimă ruptă. Provensalii – în Evul Mediu – o numeau *rime batelée*).[21] Şi acest procedeu în poezia românească este specific popular: *Cele lăi pe văi* sau *Mirel tinerel* etc.

Dealtfel, întreaga *Psaltire în versuri* este încărcată de influenţa versului popular, de procedeele specifice de poetizare ale versului nostru popular şi adepţii modelelor străine s-au grăbit în a face afirmaţii greu de susţinut.

Acest mare poet, care este Mitropolitul Dosoftei, magistral stăpînitor al limbii artistice, al procedeelor poeziei, plin de sensibilitate, nu este simplu traducător, ci un creator original, înfipt adînc în cultura patriei sale. El pleacă de la o temă dată (Psaltirea Regelui David), dar o dezvoltă cu mijloace atît de personale şi atît de poetice, în acelaşi timp, încît pentru a întrebuinţa o expresie sie-şi dragă, „miră-te" că teoreticienii ce s-au ocupat de versul său nu i-au sesizat îndeajuns frumuseţea. Versuri ca acestea nu pot fi uitate: *Şi la dzî ce sînt cu jele / Şi cu tîngă de greşele / Pleacă-ţi audzul spre mine / Şi să-mi hii, Doamne, spre bine. / Şi la ce dzî te-oi striga-te / Să-mi audzî de greutate; / Că-mi trec dzîlele ca fumul, / Oasele mi-s săci ca scrumul. Ca neşte iarbă tăiată / Mi-este inema săcată, / Că stă uitată de mine / Ce-am gătat să mănînc pîine, / De suspinuri şi de jele / Mi-am lipitu-mi os de piele / De-a tocma ca pelicanul / Prin pustii petrec tot anul. / Şi ca corbul cel de noapte / Imi petrec dzîlele toate; / Ca o vrabie rămasă / În supt streşină de casă.*

M. BORDEIANU

---

19. Cum crede Victor Kernbach, *Un poet uitat: Dosoftei*, în «Limbă şi literatură», I, Bucureşti, 1955, p. 142-163, mai ales p. 161-163.

20. «*Aceste patru părechi de stihuri le-am scornit eu privind acest psalom al lui*». Nota lui Dosoftei la Psalmul 132!

21. Pentru chestiunea *rimei interne*, cf. şi M. Bordeianu, *Versificaţia românească*, p. 238-242. Nu-i lipsit de interes să menţionăm că Ioan Budai-Deleanu numea procedeul *rimă îndoită*.

Un monument pentru Mitropolitul Veniamin Costachi, la Iaşi

La mai puţin de şapte ani, după moartea marelui Mitropolit Veniamin, locuitorii laşului se gîndesc să-i ridice un monument, în memoria marelui dispărut. El lăsase o amintire de felul căreia numai găseau ieşenii, cu uşurinţă în trecutul lor. De aceea, din îndemnurile lor sufleteşti recunoscătoare memoriei acestei personalităţi, ei se adresează Domnitorului Moldovei, cu rugămintea de a aproba ridicarea unui monument cît şi facerea unui cimitir la Socola, loc vestit prin ridicarea şcolii preoţeşti de aci, de către marele ierarh. Prin această suplică către Domnitor, după ce justifică iniţiativa, ieşenii indică şi persoana care va strînge banii de la donatori, acesta fiind căminarul Manolache Codrescu, cît şi pe autorii proiectului de monument şi cimitir care erau postelnicul Gheorghe Asachi şi spătarul Nicolae Istrati.

Domnitorul Moldovii care era la acea vreme Grigorie Alexandru Ghica (1848-1853 octombrie) pune următoarea rezoluţie:

„Incuviinţăm propunirea de faţă" în 2 Mai 1853. Lucrările sînt privite cu toată seriozitatea: la 12 Mai 1853 Departamentul bisericesc şi al Instrucţiunii publice scrie lui Asachi şi Istrati să trimită proiectul monumentului cît şi al „ţintirimului". Aceştia pregătesc şi prezintă proiectul la 12 august 1853. Departamentul la rîndul său înaintează domnitorului planul făcut. Acesta decide următoarele la 18 august 1853 „sfatul nostru va face observarea acestui plan de ţintirim, avînd a ne referi".

Condiţiile strîngerii fondului întîmpinînd oarecare dificultăţi de ordin birocratic, şi mai ales izbucnirea războiului Crimeiei în care Moldova fu implicată, au împiedicat materializarea acestui ales sentiment de recunoştinţă care urma să onoreze memoria celor care l-au manifestat atît de elocvent.[1]

„Prea înălţate Doamne! Evlavia Înălţimei voastre, înţelepciunea, nobleţea sentimentelor şi patriotismul ce pentru fericirea Moldovei Vă caracterizează ne dă astăzi îndrăzneala să vă supunem următoarea rugăminte. Fericitul întru pomeniri Mitropolitul şi părintele nostru Veniamin Kostache fiind adevăratul arhiereu a sfintei noastre Biserici, fondatorul seminariei Socolei, cel mai zelos regeneratoriu al şcoalelor publice încurajînd ştiinţele, literatura şi artile răsplătind şi preţuind pre cei ce le cultivă; protectorul şi făcătorul de bine al sărmanului şi al văduvei: autorul mai multor uvrajă esplicătoare moralului Evangheliei Domnului nostru. Toate acestea i-au rădicat cu dreptul un monument de recunoştinţă în inimile noastre şi inimile tuturor contemporanilor săi creştini, din staul preste care au păstorit patruzeci de ani.

Ca să întemeem aceiaşi recunoştinţă şi în generaţiile viitoare, ca să deşteptăm o nobilă emulaţie între fii patriei, şi ca să vederăm lumei că şi soţietatea noastră ştie a preţui pe făcătorii de bine, ne-am propus, după o dorinţă generală, să înălţăm prin subscripţie un monument de aducere aminte acestui bărbat pe proprietatea Socolii.

Tot odată conform cu rostirea Regulamentului Organic şi neapărată trebuinţă, sîntem împlicare, după rezultatul ce va produce subscripţia, asăminea monument să-l putem înfiinţa într'un loc pe arătata proprietate, care să poată servi tot deodată de ţintirim public, cu o capelă trebuitoare şi îndemănări analoage pentru răpaosul omenesc.

Colecţia banilor de la binevoitorii ce vor subscrie, am chibzuit a să face de Dumnealui caminariul Manolache Codrescu căruia din adins spre acest scop i se va da condicele trebuitoare sferuite după cuviinţa spre a să înscrie în ele sumele ce se vor hărăzi, precum şi cheltuiala, sa în vreme a să publica spre obştească ştiinţă.

Iar monumentul, şi dacă să va putea şi ţintirimul, să se înfiinţeze după proiectul Domnului Postelnicu Gheorghie Asache şi Domnului Nicolae Istrati cari vor şi inspecta lucrarea.

Ne rugăm dar Înălţimei Voastre să bine voiţi a încuviinţa această de mare cuviinţă întreprindere şi a o autoriza prin luminatul vostru hrisov.

1853 Apr. 30.

---

1. Arhivele Stat. Bucureşti, Ministerul Cultelor şi Instrucţiuni, Moldova, Administratul an 1853, Dos. 727, f. 1.

Urmează iscăliturile boierilor. Originalul s-au primit de subscrisul spre a să păstra.

M. Kodrescu căminar.

Rezoluţia domnească :

„Incuviinţăm propunire de faţă. în 2 Mai 1853"

Prof. T. G. BULAT

Noi documente referitoare la biserica Sf. Dumitru-Suceava

Continuînd şirul documentelor restituite recent din arhiva casei memoriale „S. Fl. Marian" [1], aducem în rîndurile de faţă noi mărturii referitoare la istoricul bisericii Sf. Dumitru din Suceava. Este vorba de un mănunchi de documente adunate de S. Fl. Marian din arhiva bisericii şi prescrise „întocmai după original", cum precizează singur în titlul fascicolului rămas în manuscris.

Cînd se îndeletnicea cu această culegere de documente, în 1869, S. Fl. Marian era elev în clasa a-VII-a la liceul din Suceava. Lectura documentelor scrise de el indică intervenţii în text şi uneori o transcriere inexactă, neajunsuri explicabile ţinînd seama de faptul că folcloristul se afla la începuturile activităţii sale ştiinţifice, iar publicarea, în sine, a documentelor medievale era încă vitregită de o metodologie bine determinată.

Dar dincolo de interesul biografic, documentele ce le publicăm pun la îndemînă alte ştiri despre trecutul bisericii Sf. Dumitru ai cărei epitropi făceau apeluri disperate pentru a primi fondurile necesare consolidării ei: „groapa cu de stricăciune temelie turnului şi de necinstite necurăţenie a ogrăzii bisericii" şi „acoperişurile". Bezmenul obişnuit pentru repararea bisericii trecînd în „fondul banilor de obşte", răspunsul episcopului arată că „nu este spre folosul cel de viitor al bisericii ca să dăm". Asemenea aprobare este doar pentru „adăugirea şcoalei" interesantă menţiune despre existenţa şcolii de pe lîngă biserica Sf. Dumitru. Interesul documentelor este însă mai larg ; ele aduc noi date în legătură cu trecutul oraşului Suceava la sfîrşitul secolului al XVIII-lea.

Şt. LEMNY

Izvoare pentru istoria Sf. Biserici „Sf. Dumitru" din Suceava scoase din arhiva bisericii şi prescrise întocmai după original de S. Fl. Marian, elev cl. VII gimnaziu, în 1869.

1. 1791 ianuarie 5.

Către d-lui Dimitrie Popa, Epitrop bisericii Sf. Dimitrie în Suceava.

Fiindcă banii bezmenului bisericei au să se puie deplin după cum sînt în isvorul aşezării, spre dobînda bisericei, fără scădere, pentru aceea d-ta poţi să primeşti banii turceşti, dar nu scăderea lor, nu fără scădere, ci aşa cum se dau la împărăteasca visterie.

Despre partea noastră întru alt fel nu putem să dăm slobozenie în lucrul acesta.

Cernăuţi, 5 ianuarie 1791
iscălit: D. Vlahovici, episcop
Ştor-cancilier

2. 1792 mai 29.

Către Domnia lor cinstiţii Epitropii şi ctitorilor bisericei Sf. Dimitrie din Suceava. [2]

Jalba domniilor voastre, care în anul trecut aţi dat-o aicea către Consistoriu pentru dughenile bisericii cele de istov vîndute, despre partea noastră la 3 zile a lunei lui ianuarie a acestui an s-au trimis către înaltul guberniu, de unde la 15 martie, prin cuvîntul decret subt nr. 8216 a venit răspunsul, precum banii de pe acele dughene în două rînduri, adică: într-un rînd 503 şi într-altul 395 lei, care împreună s-au făcut 898 de lei s-au primit şi s-au pus la fondul banilor de obşte, (adică la împărătească visterie), pe dobînda bisericei, unde trebuie să rămîie şi ca să se cheltuiască din capital cu reparaţia bisericii nu se poate, (nu este spre folosul cel de

---

1. N. Pentelescu, *Un document inedit: scrisoarea epitropilor bisericii Sf. Dumitru din Suceava*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIV (1968), nr. 9-10, p. 570-573; Ştefan Lemny, *Documente referitoare la istoria oraşului Suceava adunate de S. Fl. Marian*, în „Cercetări istorice", Iaşi, 1974, p. p. 257-264 şi Mihai Cărăuşu, Şt. Lemny, *Un episod din trecutul bisericii Mirăuţi-Suceava*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LII (1976), 12, p. 573.

2. În original: „către cinstiţii dumnealor ctitorii şi dumnealor epitropii bisericii Sf. Dimitrie din Suceava".

viitor al bisericii ca să dăm), ci pentru acele reparaţii să se grijească poporenii de obşte şi cu ajutorinţa banilor dobînzii de pe capitaluri să se facă. Pentru cari lucruri ce-i trebuiesc să se dreagă la această biserică, s-a rînduit prin cinstitul *Craisamtul* ţării ca să facă cercetare şi să dea însemnare de toată cheltuiala ce va trebui şi după aceasta se va face rînduiala.

Iar asupra celor mai sus arătaţi 898 de lei, de la cea de căpetenie diregătorie a visteriei s-au trimis acum o obligaţie (adecă zapis) care prin alăturare aicea o trimitem către domnia voastră ca să o ţineţi în bună pază la visteria casieriei pe toată vremea cea viitoare.

Şi dobînda acestor bani pe vremea aceasta trecută de cînd s-au primit la acel fond pînă la sfîrşitul lui martie a acestui an, adică 90 lei şi 29 7/8 creiţari are poruncă visteria ca să-i plătească.

Pentru care trimitem la domnia voastră această aninată chitanţă ca să o iscăliţi, (adecă amîndoi epitropii) şi accet (sic !) luîndu-se să trimiteţi cu dînsa pe cineva la împărătească visterie de aicea că sînt acei bani.

Şi la sfîrşitul lui octombrie iarăşi veţi primi pe 7 luni. Iar de la 1 noembrie pe toţi anii viitori, totdeauna se va da dobînda cîte pe jumătate de an.

Iar pentru ca să ştiţi în ce formă veţi face chitanţiile pe această dobîndă a banilor în vremea viitoare, vă trimitem alăturata aice probă şi pentru ca să o nimeriţi bine, puteţi la acea vreme să poftiţi ca să se facă de pe proba aceasta în cancelaria cinstitului *Craiscomisariat* de acolo.

Mai pe urmă vă aducem aminte, ca nu cumva să treceţi cu vederea, ci totdeauna la sumele bisericei să puneţi atît capitalul acestor bani cu numărul obligaţiei, cît şi dobînda din vreme în vreme negreşit.

Cernăuţi, 18/29 mai 1792
iscăliţi: D. Vlahovici
Ioan Ştor-cancilier

Iar îndată cum veţi primi acestea, prin poştă sau ocazie, să trimiteţi o cvitanţie către noi, cum că aţi primit obligaţia la visteria bisericii.

3. 1792 august 16/27.

Către D-lor Mihalache Blănariu şi Teodor Hriste, epitropii bisericii Sf. Dimitrie din Suceava.

După arătarea domniilor voastre care la 13/24 a lunii trecute aţi făcut către noi pentru groapa cea de stricăciune temelie turnului şi de necinste necurăţenie ogrăzii bisericii s-a făcut pentru ieşitoarea şcoalei şi pentru mijlocirea ca să se facă acoperămîntul bisericii cel stricat, despre partea noastră s-a făcut arătare către cinstitul Craismat al ţării, de unde prin nota din 23 a acestei luni, calindariul nou, a venit răspuns, precum groapa aceia s-au poruncit către cinstitul Craiscomisariat de-acolo ca să poruncească să o astupe îndată, iar pentru trebuinţa acoperămîntului bisericii s-a scris către înaltele locuri, de unde, după ce va veni răspunsul, vom face domniilor voastre înştiinţare şi după rînduiala de acol poruncită se va urma cu facerea acelui trebuincios acoperămînt.

Iar deosebit, pentru adăugirea şcoalei ce este să se facă către aceia ce este pe locul bisericii precum arătaţi nu este de acoperit, fiind un lucru spre folosui obştesc. De va fi numai pentru însuşi trebuinţa armenilor, totuşi nu vor pricinui ei de voie a ajutora biserica cu ceva beznem pe an.

Cernăuţi, 16/27 august [1]792.
iscălit: D. Vlahoviciu
[coll.] Isaia [Baloşescu]

4. 1794 mai 23.

Prea cinstite D. Arhimandrite !

Incă tot stau sămile bisericeşti aici la noi, din pricina Sf. Dimitrie din Suceava.

Pentru aceia foarte poftim pe cuviosia ta ca să faci această osteneală pînă la Suceava şi să isprăveşti suma numitei biserici Sf. Dimitrie. Şi curat precum se cuvine după cum este şi ştiut prea cuviosiei tale în ce chip se cere fără de nici o întîrziere să trimiţi aici împreună cu cvitaţiile cheltuielilor, ca să putem trimite la *Buchalterie*, ca nu cumva să ne vie vreun banat pentru întîrziere.

Deosebit arătăm prea cuviosiei tale că la sfîrşitul sămilor să se puie, adecă: la dobînda se află *atîta*, cu cît procent; bani gata *atîta*. Cu tocmirea bisericei s-a cheltuit *atîta*, asupra căror bani la vremea sa, după isprăvirea bisericei vom da deosebită samă, cu chitănţile lor şi

aşa să se încheie sama. Şi măcar că noi ştim pe fiecare cine au rămas datori bezmenul bisericei şi am dat la cinstitul Craisam (prefectură-oficiu de ţinut) [3] spre împlinire, iar cu toate acestea nu ştim starea fiecărui datornic. Şi cît pînă acum cinstitul Craismat a isprăvit cu strîngerea banilor.

Pentru aceasta ar fi bine să faci prea cuvioşia ta deosebit isvod asupra tuturor datornicilor, arătînd care este platnic bun şi care cu îndoială şi cu primejdie.

Cernăuţi, 23 mai 1794.
iscălit : Daniilă Vlahoviciu, Episcop.

5. 1793 noiembrie 16/27.

Către cinstiţii dumnealor neguţitorii, burgării şi tîrgoveţii poporeni ai bisericei Sf. Dimitrie din Suceava.

De vreme ce cuvioşia sa monahul Pahomie, care din smerenie s-a numit Petre Făclieru în care pînă la sfîrşitul acestui an a sumelor, adecă : pînă la 31 a trecutei luni a fost unul din epitropii bisericii Sf. Dimitrie desăvîrşit s-a aşezat în cinul călugăresc la mănăstirea Dragomirna ;

Drept aceasta se face domniilor voastre de ştire, că îndată să alegeţi o cinstită persoană dintre domnia voastră, care din duhovnicească rîvnă bine să voiască a fi epitrop numitei biserici a domniei voastre în locul cuvioşiei sale Pahomie Făclieru.

D-lui negustorul Pintelie Sîrghi, care şi pînă acum a fost, bine este să voiască şi de acum înainte a ramîne în slujba aceasta. Dar în locul numitului Pahomie, cum s-a zis, să se aleagă pe altul.

Şi fiindcă în vremea aceasta, cînd toate datoriile acestei sfinte biserici, prin cinstita C. K. judecătorie a locului au a se scoate, de trebuinţă este unul din epitropi a fi cu condei şi întru toate vrednic şi priceput la same la care despre partea noastră socotim pe D-lui Grigorie Popovici..,[3] însă totuşi la cea de obşte socotinţă a domniilor voastre lăsăm pe care veţi şti mai bine, cu credinţă şi cu dreptate. Deci noi acceptăm cît mai degrabă alegerea aceasta de la domnia voastră, pentru ca îndată numitul Pahomie să dea seama şi toate documentele şi scrisorile aceluia ce va fi ales.

Aşişderea despre partea noastră i se va trimite împreună cu întărirea şi deplină plenipotenţă pentru primirea banilor ce se vor împlini prin cinstita judecătorie.

Insă nici o zăbavă cu alegerea aceasta să nu faceţi, ci prin poşta viitoare să trimiteţi negreşit către noi.

Cernăuţi, 16/27 noiemvrie 1798,
iscălit : Dănilă Vlahovici, Episcop. Isaia Baloşescu, Arhiemandrit.

6. 1799 decembrie 20.

Prin scrisoarea din 16/27 noiemvrie a acestui an, s-au trimis Domniilor voastre ca să trimiteţi isvodul cel mare a răfuialei care s-a făcut asupra tuturor datoriilor acestei biserici de la anul [1]790, pînă la sfîrşitul lui octombrie a anului trecut, care în limba nemţească este scris, şi care Domnia voastră la judecătorie îl veţi fi dat. Dar domnia voastră aţi primit sama răfuielii ce s-au făcut cu cuviosul monah Pahomie Făclieru. Deci silit am fost din acturile cele vechi a face alt isvod, care la cinstitul *Craisamt* după porunca înaltului, slăvitului gubernium va da. Dar sama sus arătată care aţi primit cu isvod prin alăturare aicea trimitem iarăşi la domnia voastră înapoi, ca spre buna pază să o puneţi eară şi la locul ei numele în acturile, adecă : în scrisorile bisericii, şi împreună dam domniilor voastre de ştire, ca la vremea aceasta apropiată de făcutul isvodului acelor datorii, cîte acturi şi scrisori se vor cere de la domnia voastră, de la cinstit Craiscomisariat să le daţi, însă cu isvod, ca să ştiţi care din trînsele aţi dată, şi încă şi acele ce veţi fi dat pînă acum la cinstita judecătorie, care n-a făcut nici o ispravă şi acele, adecă : de se vor cere de către pomenitul K. K. Craiscomisariat să le luaţi şi să le daţi, ca să se facă odată încheiere şi sfîrşit cu aceste datorii a bisericei.

Cernăuţi, 20 decembrie [1]799
iscălit : Dănilă Vlahoviciu, Episcop,
Isaia Baloşescu, Arhimandrit.

3. În paranteză este, desigur, explicaţia lui S. Fl. Marian.

Un Antimis din 1732 al mitropolitului Rafail al Kievului la Schitul Lacuri, comuna Deleni, județul Iași

La un km. distanță de satul Deleni, comuna Deleni, județul Iași, dincolo de vestita pietrărie, spre sud-vest, în mijlocul unei păduri de stejar, este situată biserica de piatră, cunoscută sub denumirea de „Schitul Lacuri",[1] cu hramul Sfîntul Nicolae.

Biserica, potrivit pisaniei, fixată deasupra ușii de intrare, a fost zidită de Iordache Cantacuzino, vel vistiernic, în anul 1724: „Această sfîntă biserică au făcut-o și au înfrumusețat-o Iordache Cantacuzino vel vistiernic, întru slavă, cu hramul sfîntului de minuni făcătorului Nicolae, la anul de la Adam 7232 (1724) iunie 20".

Ctitorul Iordache Cantacuzino face parte din familia Cantacuzino-ramura Deleanu;[2] el era proprietarul moșiilor Delenilor. S-a săvîrșit din viață în 1764 și a fost înmormîntat în pridvorul acestei biserici, cum arată inscripția de pe piatra funerară: „Robul lui Dumnezeu Iordache Cantacuzino vel logofăt, primește-mă Doamne ca cel de-al XI-lea, ceea ce ai primit în viață".

Tot în acest pridvor se află o piatră funerară cu următorul epitaf în limba greacă: „Sub această piatră funerară odihnește Gheorghe Cantacuzino, marele vornic, carele întru chipul călugăresc s-a numit Ghenadie, la anii 1798, decembrie 13". Acesta este Iordache Spătarul, fiul logofătului Cantacuzino, călugărit sub numele de Gherasim-Ghenadie. Toponimul „Lacuri" vine, poate, de la lacurile din jurul bisericii, care nu mai există astăzi, sau de la unele legături cu schitul românesc „Lacul" de la Sfîntul Munte Athos, întemeiat pe la mijlocul secolului al XVIII-lea.[3]

In anul 1953, schitul „Lacul" de la Athos avea o biserică mai mare și 24 chilii și colibe răspîndite în jurul ei și cîteva biserici mai mici, cu un număr de 50 de monahi.[4] Eventuala legătură dintre „Schitul Lacul" de la Sfîntul Munte Athos și „Schitul Lacuri" din Deleni s-ar explica și prin legăturile dintre biserica din Deleni și Sf. Munte Athos, care trimite aici un călugăr, Ioasaf, spre a picta icoanele de pe catapeteasma bisericii parohiale.[5]

Privită din punct de vedere arhitectural, biserica fostului schit este o construcție de plan trilobat.

O calotă sferică decorată la bază cu două rînduri de cărămizi, dispuse în brîie dințate, se înalță pe patru arcuri moldovenești deasupra naosului. Pridvorul este acoperit de o boltă „en berceau", longitudinală, străpunsă de alte două bolți de tip gotic. In exterior, de jur împreiur, sub acoperiș, ca și la biserica din Deleni, se remarcă influența arhitecturală din Țara Românească – un șir de ocnițe – scoasă în lumină cu prilejul lucrărilor de restaurare efectuate în anii 1976-1977. Intrarea în biserică se face printr-o ușă fixată în peretele sudic. Invelitoarea de draniță necesită o grabnică intervenție. Catapeteasma a fost lucrată în anul 1944. Printre

---

1. În județul Vaslui, există satul și comuna Deleni. În acest sat sînt două biserici și schit. Schitul numit „Schitul Deleni" este la o depărtare de 1 km. de sat, ctitorit de preoții Vasile și Gheorghe Focșa în 1580. Pînă în 1866 funcționează ca schit pentru maici. Cf. C. I. Brătianu și Grigore Tocilescu, *Marele Dicționar geografic al României*, vol. III, litera C. H. București, 1900, p. 97.

2. Informații asupra familiei Cantacuzino apud Prot. Iustin Gașpar, *Un cantacuzin, ctitor a patru biserici din împrejurimile Hîrlăului*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", LII (1976), nr. 7-8, p. 570.

3. Gh. Cronț, *Evocarea Athosului*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLI (1965), nr. 1-2, p. 21.

4. Al. I. Ciurea, *Momente și aspecte esențiale ale influenței Sfîntului Munte asupra vieții religioase din Țările Române*, în „Ortodoxia", V (1953), nr. 2, p. 290. „Schitul Lacul s-a clădit pe moșia Sf. Pavel, iar biserica cu hramul sf. mucenic Dimitrie s-a zidit cu ajutorul împărătesei Elisabeta a Rusiei (1741-1761). Din 1754 erau aici călugări moldoveni, iar prin 1760 schitul s-a preînnoit prin osîrdia starețului român Daniil".

5. Biserica din Deleni e zidită în 1669 de Toderașco Iordache Cantacuzino potrivit inscripției de deasupra ușii, sub turnul clopotniței: „această sfîntă biserică a Prea Curatei Fecioare, Adormirea, am făcut-o Toderașco Cantacuzino vel-vistiernic la an 7177 (1669) iar de isnoavă toate podoabele au făcut Iordache Cantacuzino, vel vistiernic la 7230 (1722)". Pe icoana hramului acestei biserici este o altă inscripție: „Această sfîntă icoană și cu toată catapeteasma bisericii s-au zugrăvit la leat 7255 (1745), octombrie 5, cu toată cheltuiala dumisale Iordache Kantacuzino Hatman. Zugrav Ioasaf de la Mănăstirea Vatopedului".

obectele de cult, păstrate la fostul schit, mai importante sînt un pomelnic triptic al călugărilor slujitori aici şi antimisul din 1732.[6]

Există puţine ştiri documentare despre acest schit. Catagrafiile efectuate în anii 1772-1773 şi 1774 notează la nr. 47 pe „Ilie Pîrleală poslușnic sihăstrie".[7] In 1756 (7264), G. M. Cehan Racoviţă-Vodă întăreşte schitului din Sihăstia Delenilor mai multe mile, „pe an cîte 24 ocă de untdelemn şi cîte o ocă de tămîie, aşijderea să scutească şi aceste bucate, o sută de stupi de deseatină şi 6 boi de plug şi doi cai de călărie, cu cari au a umbla la o poslușenie, aşişderea şi pentru poslușenia lor le-am dat domnia me voe aducînduşi trei oameni... să fie aceşti oameni scutiţi de tot birul vistieriei".[8] In 1838, existau la acest schit 12 călugări.[9]

In 1845, vieţuiau la acest schit ieromonahul Nistor căruia Arhiereul Mardarie Apamias, locotenent de Mitropolit al Moldovei, „îi citeşte molifta de duhovnic".[10] In 1888, Grigore Ghica, în proprietatea căruia se afla moşia Deleni, prin căsătoria lui Constantin Ghica cu Maria Cantacuzino, dispune închiderea acestui schit.[11] In 1940 se refăceau chiliile din jur.[12] După 1944, conducerea schitului Lacuri urmărea rezolvarea unor chestiuni de partaj cu moştenitorii Ghica-Deleni.[13] Dintr-un raport al protosinghelului Mina Ungureanu, stareţ în 1945, rezultă că în răstimpul 1941-1945 schitul a fost devastat şi deposedat de tot ce a avut.[14] In 1949, schitul Lacuri avea 4 călugări.[15] Ulterior schitul a fost repartizat parohiei Deleni. Antimisul din 1732 dăruit de Arhiepiscopul Kievului, Rafail, are următoarele dimensiuni: 0,67/0,61 m. şi este confecţionat din pînză de in.

In cele patru colţuri ale antimisului apar chipurile sfinţilor evanghelişti, în medalion, înconjurate de ghirlande de frunze de stejar şi acant. Intre cei doi sfinţi evanghelişti, pe verticală, apar obiectele de tortură ale Domnului Hristos: în partea dreaptă: stîlpul cu cocoşul pe el, biciul, frînghia şi mănuşa, iar în partea stîngă: scara, prosopul, suliţa şi buretele în piramidă; pe orizontală, jos: tava cu vasul de apă şi potirul, iar sus, ciocanul, cuiele şi vasul cu oţet. In mijloc, sub crucea cu braţul de sus pierdut în nori - deasupra căruia este „triunghiu O TEOS" şi două capete de îngeri de o parte şi de alta, coborîrea Domnului Iisus Hristos de pe cruce, Domnul Iisus Hristos cu braţele încrucişate pe piept, nu dispuse de-a lungul trupului ca în mai toate antimisele românești,[16] jelit de Maica Domnului, trei femei mironosiţe, Sfîntul evanghelist Ioan şi bătrînii Iosif şi Nicodim, care ţin giulgiul ce poartă trupul Domnului. Deasupra crucii, pe orizontală, între cei doi sfinţi evanghelişti se află inscripţia în limba slavă: „Dumnezeiescul antimis, care este trapeza sfinţită a Domnului Dumnezeu şi izbăvitorul nostru Iisus Hristos s-au sfinţit prin blagoslovenia prea sfinţitului şi atotputernicului Sfînt Duh prin blagoslovenia Sfîntului Sinod prin mîna şi blagoslovenia Pravoslavnicului din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Kievului şi Galiţiei Rafail".

In partea de jos, sub icoana Domnului Iisus Hristos există o a doua inscripţie: „In timpul Măriei sale blagocestivei marei împărătese Ana Ivanovna autocratoră a întregii Rusii, în anul de la crearea lumii 7240 iar de la Naşterea lui Hristos, 1732, luna aprilie 6, ca pe acesta să se săvîrşească sfînta şi dumne-

---

6. Pr. N. Mihailovici, *Istoricul bisericii Deleni*, în Arhiva Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, Iaşi.

7. P. G. Dimitriev, *Moldova în epoca feudalismului*, volumul VII, partea a II-a, Editura Ştiinţa, Chişinău, 1975, p. 231.

8. Gh. Ghibănescu, T. Codrescu, *Revista istorică*, anul VI, nr. 2 (15 april) 1936, p. 23-24.

9. Arhivele Statului Iaşi, Dosar nr. 55, 1838.

10. Pr. Mihai Mănucă, *Arhiereul Mardarie Apamias, locotenent de Mitropolit al Moldovei* (16, VIII, 1849-10, II, 1851), în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXV (1959), nr. 9-12, p. 646.

11. Arhiva Sfintei Mitropolii a Moldovei şi Sucevei-Iaşi, Dosar Schitul Lacuri, anul 1940.

12. *Ibidem*, Raportul nr. 9592 din 12 octombrie 1940, al superiorului acestui schit, ieromonahul N. Enescu.

13. *Ibidem*.

14. *Ibidem*.

15. *Ibidem*. Numele lor: Sava Alămureanu, stareţ, Dionisie Leonte, econom, Isaia Holospiu, arhondar, Ioachim Teşu, portar.

16. Cele 17 antimise, majoritatea din veacul al XIX-lea, care ne stau la îndemînă, înfăţişează trupul Domnului Hristos cu braţele de-a lungul trupului.

zeiasca Liturghie", apoi cu literă de mînă tot în limba rusă: „în biserica cu hramul Sfîntului iubitorului de Hristos Nicolae, în schitul Delenilor", dat în octombrie, ziua 4, smeritul Rafail, Arhiepiscop al Kievului". Semnătura originală.

Ca structură, antimisul Arhiepiscopului Rafail al Kievului, aflat la schitul Lacuri din Deleni, are elemente compoziționale specifice antimiselor din secolele XVII-XVIII.[17] Ca obiect sacru, acest antimis dăruit schitului Lacuri pune în lumină legăturile bisericești dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Rusă în primele decenii ale veacului al XVIII-lea.

In adevăr, acest început de veac se caracterizează prin organizarea acțiunilor antiotomane care, cu tot începutul descurajator - înfrîngerea de la Stănilești din 1711 - va continua în tot cursul veacului al XVIII-lea și se va accentua în cursul veacului al XIX-lea, cînd poporul român va dobîndi independența. Dar anul 1732, anul dăruirii antimisului Arhiepiscopului Rafail, este încărcat de o serie de evenimente religioase bisericești care merită evidențiate. Mai întîi, situația tulbure a ierarhiei bisericești din Moldova. După Mitropolitul Gheorghe de la Neamț, mort în 1729, Voievodul Grigore Ghica a sprijinit pe fostul său dascăl, Nichifor, pentru ocuparea scaunului de Mitropolit, dar a fost înlocuit în 1730 cu Antonie, episcopul de Rădăuți, care, în 1731, a tipărit o *Psaltire slavonă* și, în 1732, *Învățături preoțești despre șapte taine*, după ediția de la Rîmnic.[18]

In acest timp, la Huși era episcop Ghedeon, iar la Roman Misail.[19] In 1732 a fost călugărit Visarion Sarai de către Hrisant Patriarhul Ierusalimului și tot în 1732 (28 septembrie) a fost instalat, la Făgăraș, Inochentie Clain, cei doi apărători: Sfîntul Visarion Sarai al Ortodoxiei și al doilea al poporului român din Transilvania.[20]

Pr. IUSTIN GAȘPAR

17. Diac. Prof. I. Ivan, *Sfîntul Antimis. Importanța unor Sfinte Antinise de la Mănăstirile Neamț și Secu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLIV (1968), nr. 5-6, p. 269-297.
18. *Istoria Bisericii Române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1958, p. 193.
19. *Ibidem*.
20. *Ibidem*.

Ctitori moldovenești la Tîrgoviște

Cornel Ionescu, într-un articol publicat în săptămînalul „Magazin", nr. 1072 din 22 aprilie 1978, anunță că, în zona centrală a municipiului Tîrgoviște, au fost descoperite temeliile unei biserici. Cercetările arheologice efectuate au stabilit că ea aparține grupei de biserici de plan trilobat, ridicate de Ștefan cel Mare în Moldova. Autorul articolului afirmă că planul bisericii nu are particularitățile arhitecturii muntenești. „Socotim, completează el, că ne aflăm în fața unui monument moldovenesc prin excelență; trăsăturile sale, prezente în monumente din prima parte a secolului XV-lea din Moldova, alături de altele caracteristice marii perioade de construcții ridicate de Ștefan cel Mare, ne fac să încadrăm construcția de la Tîrgoviște în perioada 1473-1490". Este perioada cînd influența politică a domnitorului Ștefan cel Mare, menționează în continuare autorul, era tot mai accentuată asupra Țării Românești.

In apropiere de biserica Stelea, zidită de domnitorul Moldovei Vasile Lupu, se află, relatează autorul articolului, temelia unei construcții a cărei plan este identic cu acela al caselor domnești înălțate de Ștefan cel Mare în diferite orașe moldovenești, apoi ajunge la concluzia că biserica și casa ale căror temelii au fost descoperite, prin săpături, formau un ansamblu arhitectonic unitar. Pentru istoria poporului român, descoperirile de la Tîrgoviște sînt de mare importanță.

Contextul de condiții politice în care au fost zidite biserica și casa domnească nu pot fi stabilite sigur. Să fie, oare, Ștefan cel Mare, ctitorul ansamblului arhitectural de la Tîrgoviște? Să fi trimis el meșteri din Moldova, cu misiunea de a zidi biserica și casa domnească, în vederea închegării legăturilor de alianță cu Muntenia, pentru înfruntarea primejdiei otomane, pentru apărarea neatîrnării Țărilor Române? sînt întrebări care așteaptă răspuns. Nădăjduim că, într-o bună zi, vom cunoaște de cine, cînd și cum au fost zidite biserica de plan trilobat moldovenesc și curtea, de asemenea, moldovenească de la Tîrgoviște.

Deși, deocamdată, nu sîntem în posesia datelor necesare, cu toate

acestea, cele două vestigii ale trecutului, descoperite în fosta cetate de scaun a Ţării Româneşti, pun în lumină legăturile strînse, artistice-culturale şi politice, care au existat în trecut între Moldova, Muntenia şi, fără îndoială, Transilvania. Aceste legături care au la temelie originea comună a românilor, unitatea de limbă şi credinţă, au urmărit stăruitor libertatea şi neatîrnarea poporului român.

P. S.

Alte noi publicaţii periodice religioase editate de comunităţi ortodoxe româneşti de peste hotare

In afara titlurilor de publicaţii editate de diferite parohii ortodoxe române de peste hotare, care depind canonic de Patriarhia Ortodoxă Română, publicaţii sesizate de noi în revista Mitropolia Moldovei şi Sucevei nr. 5-6/1973, p. 399-401 şi nr. 10-12/1977, p. 808-810, încercăm să informăm pe cititori despre cele pe care nu le-am semnalat pînă acum.

Parohia ortodoxă română «Sfîntul Ioan Botezătorul» din Montreal-Canada a început să editeze din anul 1974 (primul număr ianuarie-aprilie) din buletinul ei oficial, revista „*Datina străbună*", care apare în format 28/21 cm., cu textul în română, franceză şi engleză.

Sub conducerea membrilor Consiliului parohial, în frunte cu cei doi preoţi slujitori la acea biserică: protopopul C. Iuga şi preotul George Chişcă, revista apare de patru ori pe an. In paginile ei găsim informaţii despre activitatea parohiei, sesizări, despre unele evenimente importante din trecutul şi prezentul vieţii poporului român şi Bisericii strămoşeşti.

Parohia ortodoxă română „Sfîntul Dumitru" din Hamburg - R. F. G. a luat fiinţă la 26 octombrie 1975, ca urmare a străduinţelor preotului Dan Miron, aflat la studii la Facultatea Teologică din Hamburg.

Pentru săvîrşirea slujbelor religioase în limba română, parohia are un locaş de cult în clădirea Administraţiei bisericii din Landul Hamburg 11 Neue Burg 1.

Incepînd din anul 1976, preotul paroh Dan Miron, ajutat de consiliul parohial, editează revista „*Nădejdea*", primul buletin oficial al nou-înfiinţatei parohii. In paginile acestei publicaţii religioase periodice se pun la dispoziţia cititorilor diverse informaţii din activitatea ce se desfăşoară în parohie, semnalări de evenimente mai importante din trecutul şi prezentul Patriei şi a Bisericii noastre.

Tot în R. F. G., începînd din anul 1977, o altă parohie ortodoxă română nou-înfiinţată în oraşul München, cu hramul „Naşterea Maicii Domnului", sub conducerea preotului paroh Mircea Basarab, editează revista „*Renaşterea*", un buletin oficial al parohiei ce apare periodic de patru ori pe an, începînd din ianuarie-martie (nr. 1) 1977.

Revista este editată cu scopul de a pune la îndemîna cititorilor diferite materiale de interes cultural-românesc, evocări din istoria poporului român, cronica activităţii ce se desfăşoară în parohie etc.

In Australia pe lîngă celelalte parohii ortodoxe româneşti existente, s-a organizat în oraşul Sidney parohia „Sfînta Maria", preot paroh fiind P. C. Gabriel Popescu. Noul locaş de cult a fost inaugurat în Duminica Floriilor, 3 aprilie 1977. Pentru informaţia parohienilor se editează, sub conducerea preotului paroh, lunar, revista „*Viaţa parohială*".

In Belgia, la 26 martie 1978, s-a constituit parohia ortodoxă română „Buna Vestire", cu sediul în Bruxelles. Parohia nou-constituită ţine canonic de Patriarhia Ortodoxă Română, iar serviciile religioase pentru membrii parohiei, după cum aflăm din buletinul ei oficial, sînt oficiate de P. C. Pr. V. Palade.

Cu consimţămîntul Eminenţei Sale, Cardinalul Joseph Suenens, s-a închiriat pentru parohia ortodoxă română din Belgia capela Sfîntul Christophe, ce se află încorporată în biserica Nôtre-Dame, 36 rue St. Christophe-Bruxelles. Prima liturghie ortodoxă în graiul românesc s-a săvîrşit în acest locaş de cult în ziua de 28 martie 1978 de P. C. Pr. V. Palade şi P. C. Diac. Paul Fedenco, din partea parohiei ortodoxe „Sfînta Treime" - Bruxelles, de faţă fiind şi preotul catolic Frans Frooninck.

Cu acest prilej s-au ales membrii

Consiliului parohial şi Comitetului parohial, iar cu acordul adunării generale a parohiei s-a întocmit statutul ei de organizare şi funcţionare, în 12 articole sub îndrumarea avocatului Jean Paul Vidie.

Nou-înfiinţata parohie „Buna Vestire" din Bruxelles a început să editeze un buletin oficial denumit „*Strana românească*". Această publicaţie românească religios-culturală apare semestrial sub îngrijirea Consiliului parohial, P. C. Pr. V. Palade, fiind ca redactor responsabil. Menirea acestui periodic este de a prelungi contactele spirituale ale membrilor parohiei dincolo de cadrul serviciilor religioase. Cititorii acestei publicaţii găsesc în paginile ei o punte de legătură între Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Romano-Catolică, cum şi cu celelalte Biserici şi asociaţii creştine din Belgia.

Potrivit scopului urmărit, editorii publicaţiei şi-au propus ca în conţinutul ei să fie tratate subiecte religioase, aniversări, evenimente de seamă din istoria Bisericii şi a poporului român, cronica vieţii religioase a parohiei, cum şi alte informaţii ce se vor dovedi necesare. In felul acesta publicaţia „Strana românească" constituie o prezenţă românească, un mijloc de informare despre realităţile ortodoxe bisericeşti şi culturale româneşti ; un îndreptar - călăuză şi un „vade - mecum" pentru păstrarea legii strămoşeşti.

Primul exemplar nr. 1-2 (ianuarie-iunie) din anul întîi (1978) de apariţie a publicaţiei, de pildă, este de format 30/20 cm. cu 60 pagini. In cuprins găsim Cuvînt către cititori, Actul de constituire a parohiei, o prezentare asupra stării Bisericii Ortodoxe Române în zilele noastre, precum şi diferite poezii româneşti reeditate, cuvinte înţelepte, texte scripturistice alese, povăţuiri din cultul ortodox, fragmente din presa belgiană privind legăturile prieteneşti dintre cele două ţări.

„*American romanian review*" (Revista americană română) este publicată de Fundaţia de moştenire americană română cu sediul la Cleveland, Ohio 44135, Puritas Avenue 16313, sub îngrijirea editorului Theodore Andrica. Avînd la îndemînă volumul al doilea din această revistă, mai precis numerele 1 (ianuarie) şi 5-6 (mai-iunie) din anul 1978, încercăm să le prezentăm cititorilor conţinutul acestora pentru orientare.

Periodicul se pare că apare lunar şi uneori o dată la două luni, în format broşură, 14/22 cm, cu cîte 40 pagini de text în limba engleză şi mai puţin în limba română.

Diferite imagini documentare completează sugestiv textul. Sînt menţionate scurte prezentări documentare despre importante personalităţi din trecutul nostru istoric şi bisericesc (Avram Iancu, Episcopul Ioan Inochentie Micu (Klein), eruditul istoric Nicolae Iorga etc.), toate îmbogăţind materialul informativ. Din paginile acestei reviste aflăm că la 28 mai 1978 s-a început construcţia Centrului de moştenire română-americană din Vatra Jackson, Michigan, 2522 Grey Riad, care reprezintă un eveniment de seamă din istoria culturală a românilor americani. Iniţiativa realizării acestui centru aparţine Congresului bisericesc al Episcopiei ortodoxe române din America, condusă de Episcopul Valerian Trifa.

In rubrica cronică este menţionată vizita Domnului Preşedinte Nicolae Ceauşescu împreună cu Doamna Elena Ceauşescu efectuată în S.U.A. în aprilie a.c.

In lunile aprilie şi mai a. c. piesa de teatru *Steaua fără nume*, de Mihail Sebastian, a fost jucată pe scenele teatrului din New York.

Istoricul Radu Florescu a scris în revista *Observatorul* est-european un articol intitulat „Căpitanul John Smith şi România".

Preotul ortodox român Dumitru Ichim din Kitchener-Ontario a publicat lucrarea „*Vestitorul român-canadian*", iar soţia, Florica Baţiu, „*Seara lumească*", un vo-

lum de nuvele şi poeme despre românii macedoneni.

Sînt menţionate şi cîteva date despre viaţa şi activitatea unor români de seamă ca : Ovidiu Corsatea, medicul Walter Mustea, cercetătorul Dimitrie Cuclin, Nicolae Tecau, arhitectul Haralambie Georgescu etc.

Iată cîteva periodice ale comunităţilor româneşti de peste hotare pe care le-am semnalat, întrucît în paginile lor aflăm interesante informaţii despre români din afara graniţelor ţării.

Gh. BURCĂ

Recenzii

Archim. Felix Dubneac, **La beauté du christianisme et ses brillantes élites.** 19959 Riopele U.S.A., 320 p., fără an.

Părintele Arhim. Felix Dubneac, care îşi desfăşoară activitatea în cadrul Arhiepiscopiei misionare ortodoxe române din S. U. A. şi Canada, a dat la lumină lucrarea *La beauté du christianisme et ses brillantes élites.*

După cum se menţionează încă în primele pagini, lucrarea s-a bucurat de sprijinul P. C. Arhim. Sofian Boghiu de la Mănăstirea Antim din Bucureşti şi a P. C. Arhim. Paulin Popescu de la catedrala ortodoxă română din Windsor — Onatario — Canada, fiind tradusă în limba franceză de D-na Olga Greceanu.

Scopul acestei lucrări, aşa cum arată autorul însuşi în *Introducere,* este de a face o „prezentare a celor mai frumoase aspecte creştine..." care să fie „un modest îndemn pentru întărirea credinţei înlăuntrul adevărului creştin al dragostei şi al frumuseţii Domnului nostru Iisus Hristos".

Autorul ţine să precizeze că lucrarea sa „nu are intenţia de a determina sau de a schimba convingerile cititorilor în favoarea unui oarecare fel de viaţă şi nu cheamă pe nimeni ca să vină, indiferent cum, sau mai ales să devină, dintr-odată, creştin fără o oarecare chibzuire şi fără o adîncă înţelegere a vieţii creştine".

Părintele Arhim. Felix Dubneac arată că îşi elaborează lucrarea în duh şi cu scop ecumenist : „Această modestă carte reprezintă astfel o rugăminte sinceră, din partea autorului, pentru ca Mîntuitorul Iisus (Hristos) să unească în acelaşi gînd şi în aceeaşi credinţă pe toţi creştinii lumii, astfel ca toţi urmaşii lui Hristos să alcătuiască din nou o unică, ecumenică şi apostolică Biserică : „ut omnes unum sint".

In partea întîia, referindu-se la „*Originile frumuseţii creştine*", autorul aduce în discuţie ideea de frumos înţeleasă ca : a) frumosul în sine sau frumosul transcendent ; b) frumosul natural şi c) frumosul artistic.

Frumosul în sine, metafizic, apare pentru noi creştinii ca „o reflectare a frumuseţii lui Dumnezeu" exteriorizată în chip unic în sînul Sfintei Treimi : „Tatăl cunoaşte în

mod complet frumusețea perfectă a Fiului său Unic ca și pe cea a Sf. Duh pe care L-a purces. Și Fiul cunoaște în mod complet frumusețea perfectă a Tatălui Său și a Sf. Duh, după cum Sf. Duh cunoaște, de asemenea, în mod complet, frumusețea perfectă a Tatălui și a Fiului".

Vorbind despre frumusețea Fiului lui Dumnezeu, chiar și pe cruce, cînd „în mod temporar este supus morții", autorul afirmă în chip judicios că „Ortodoxia de pretutindeni nu se oprește asupra accidentului morții, ci trece cu toată bucuria la imaginea Invierii Domnului, impresionantă ca o explozie de lumină și de optimism", ca și viziunea despre viață și lume a ei.

Frumusețea divină pregătește, după cum subliniază autorul, și ajută pe om să se ridice la „măsura bărbatului desăvîrșit", la realizarea ordinei morale în lume printr-o armonioasă conlucrare în unire și dragoste frățească.

Referindu-se la superioritatea creștinismului, autorul face o paralelă între cele 10 porunci ale Vechiului Testament și cele 9 fericiri din Noul Testament, susținînd convingător că fondul și forma fericirilor depășesc oricare alte porunci sau prescripțiuni ale altor religii: „In religia Domnului nostru Iisus Hristos" se înrolează credincioșii care îl acceptă ca unicul și adevăratul Dumnezeu, care se apropie cu tot sufletul lor și cu toată inima lor de învățătura sa și care trăiesc tot restul vieții lor cu cei ce caută iertarea păcatelor și perfecțiunea existenței veșnice",

In centrul învățăturii ortodoxe se află credința în permanenta înviere a Domnului nostru Iisus Hristos. „Bucuria Invierii a devenit certitudinea fericirii pentru toți oamenii care trec prin această viață".

Ocupîndu-se de frumusețea vieții în primele secole creștine Părintele Arhim. Felix Dubneac citează un lung pasaj din Epistola către Diognet din care redăm un paragraf: „Intr-un cuvînt, ceea ce sufletul este în corp, creștinii sînt în lume. Sufletul este răspîndit în toate membrele corpului și creștinii în toate așezările lumii. Sufletul invizibil este închis în corpul vizibil și creștinii sînt cunoscuți pentru că fac parte din lume dar credința lor este invizibilă... Sufletul nemuritor locuiește într-un cort muritor și creștinii trăiesc într-o lume trecătoare dar așteaptă în cer neprihănirea". O atenție deosebită acordă autorul frumuseții vieții monahale. Scopul vieții monahale fiind perfecționarea ființei umane și asemănarea cu Dumnezeu „călugărul perfect este, cu modestie vorbind, un Hristofor". Autorul stăruie asupra organizării vieții monahale în Orient, punînd în lumină valoarea regulilor monahale ale Sfîntului Vasile cel Mare.

In continuare, autorul arată că în cursul istoriei mulți creștini au sfințit, prin viața lor curată, numele de creștin. „Ei au urcat de la treapta umanității și a cinstei pînă la eroismul creștin, pînă la strălucirea martiriului, pînă la sacrificiul pentru respectul adevărului și a dreptății divine, pînă la dăruirea vieții lor pentru apărarea aproapelui și a societății umane". In acest sens amintește de Sf. Iustin Martirul și Filozoful, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Hrisostom, Sf. Francisc de Assisi, care a dat toată averea sa săracilor, așa cum a făcut, mai tîrziu, Sf. Parascheva îndemnînd pe credincioși „să nu se uite la trup ci să poarte grijă de suflet".

Abordînd unele probleme cu aspect social, ale frumuseții creștine, Părintele Arhim. Felix Dubneac vorbește despre frumusețea familiei creștine, rolul părinților în creșterea și educarea copiilor și asigurarea existenței, condamnînd aspectele negative — divorțul, concubinajul etc.

De asemenea, subliniind valoarea acordată femeii în societate și în Biserică, egalitatea ei cu bărbatul pe baza capacităților sale intelectuale și fizice, cum și frățietatea tuturor oamenilor de vreme ce au pe Dumnezeu de Tată, ca adevăruri ale învățăturii creștine, autorul atrage atenția asupra primejdiei și nocivității poluării fizice și, mai ales morale, semnalată tot mai insistent în lume.

După ce amintește, pe larg, opiniile regretatului profesor de teologie, Teodor M. Popescu asupra actualității permanente a adevărului și frumuseții creștinismului, Părintele Arhim. Felix Dubneac se oprește asupra unor probleme esha-

tologice, privind fericirea societăţii omeneşti şi rostul ei pentru viaţa omenească aşa cum reiese din Predica Mîntuitorului (cele 9 fericiri), încheind cu analiza rugăciunii „Tatăl nostru", modelul rugăciunii creştine.

La întrebarea *De unde vine răul ?* problema care frămîntă şi astăzi omenirea, autorul afirmă, pe baza Sf. Evanghelii şi a literaturii patristice că îngerii rămaşi credincioşi în dragostea şi supunerea lor faţă de Dumnezeu, au fost binecuvîntaţi primind un nou dar, acela de a nu putea face răul, în timp ce demonii nu sînt în stare să facă binele. Autorul prezintă apoi teoria lui Origen privind „restabilirea tuturor creaturilor", care a fost condamnată de Biserică.

Trecînd la aspectele vizibile ale zorilor aduse de creştinism în lume, Părintele Arhim. Felix Dubneac, ca un adevărat iubitor de frumos, se opreşte, în lucrarea sa, asupra frumuseţii şi duioşiei colindelor de Crăciun, a imnelor cultului ortodox. Atribuind lucrării sale, aşa cum precizam mai sus, şi un caracter ecumenist, autorul prezintă în două capitole: *Analogii ale frumuseţii intercreştine şi Raporturile cu necreştinii*, temeiurile şi perspectivele frumuseţii creştine şi valoarea lor pentru lucrarea ecumenică pe plan creştin şi interreligios.

In partea a doua a lucrării sale, *Personalităţi creştine distinse*, sînt enunţaţi Sfinţii Apostoli *Simon canaanitul*, Matia ales în locul vînzătorului şi ceilalţi apostoli: Sf. evanghelişti Luca şi Marcu, Sfîntul Apostol Pavel, Sfîntul Ştefan, Timotei şi Tit, Părinţii apostolicii, apologeţii creştini, Părinţi ai Bisericii, încheind cu unele consideraţii asupra personalităţilor şi geniilor creştine „care au gustat ei înşişi din frumuseţile creştine, au încercat să ducă întreaga umanitate către aceste frumuseţi pe care ei le-au trăit — care nu sînt din această lume — pe care ei le plasează în sferele ideale dincolo de realităţile vieţii, realităţi schimbate şi delimitate de moarte".

Cartea se încheie cu Notele şi Tabla de materii. Lucrarea Părintelui Arhim. Felix Dubneac cuprinde un bogat şi preţios material istoric, teologic şi patristic care presupune o temeinică pregătire şi îndelungată zăbavă în bibliotecile teologice.

Fiind scrisă într-un stil frumos şi limpede, cartea se citeşte cu interes şi plăcere.

Arhid. Tiberiu MELEŞCAN

Orthodox youth and The Ecumenical Movement *(Tineretul ortodox şi Mişcarea Ecumenică)*, nr. 4/1978, Geneva, 76 p.

Acesta a fost subiectul general al Consultaţiei internaţionale a Federaţiei Mondiale a studenţilor creştini, ce a avut loc, între 22-28 septembrie 1977, la Nicosia, în Cipru. Sub acest titlu: *„Orthodox youth and The Ecumenical Movement"* a apărut pînă în prezent al patrulea număr al periodicului Federaţiei mondiale a studenţilor creştini. Acest exemplar pe care-l prezentăm cititorilor noştri este editat sub îngrijirea doctorandului român Nicolae Mihăiţă, „unul dintre teologii noii generaţii ecumenice — după cum afirma Dr. Emidio Campi, secretarul general al Federaţiei — asociat pentru mai mulţi ani la această Organizaţie mondială a tineretului creştin cu sediul la Geneva".

Reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române s-a străduit să pună la dispoziţia cititorilor de limba engleză modul cum s-a desfăşurat programul consultaţiei de la Nicosia, toate referatele susţinute şi discuţiile purtate de participanţi. Printre referenţi a fost şi P. C. Pr. prof. D. Stăniloae care, la invitaţia Federaţiei, a susţinut în ziua de 26 septembrie 1977, la Nicosia, în cadrul lucrărilor Consultaţiei internaţionale a tinerilor creştini, tema *„Ortodoxie şi misiune"*, subiect care s-a bucurat de succes.

În *„Precuvîntare"* actualul secretar general al Federaţiei Mondiale a studenţilor creştini, Dr. Emidio Campi din Geneva, ne dă cîteva informaţii despre istoricul acestei organizaţii. In componenţa Federaţiei sînt menţionaţi, încă de la Conferinţa din 1911, de la Constantinopol, atît tineri protestanţi cît şi ortodocşi din diferite Biserici şi ţări.

La Conferinţa din 1911, de la Constantinopol, la care a luat parte şi episcopul grec ortodox Gherman al Tiatirelor, însuşi înte-

meietorul Mişcării Ecumenice, arhiepiscopul suedez Sőderblom a arătat că „Biserica Ortodoxă avea deja atunci o clară viziune ecumenică".

In anul următor, 1912, s-a pus bazele mişcării studenţilor ortodocşi din Bulgaria, iar în 1913 au procedat la fel şi studenţii ortodocşi din Biserica Ortodoxă Rusă. In anii următori, tinerii creştini ortodocşi s-au organizat şi în Bisericile ortodoxe din Jugoslavia, Grecia, România.

Participarea mai largă a tineretului creştin ortodox la Federaţia Mondială a studenţilor creştini a determinat pe fostul secretar general, azi onorific, al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, profesorul Visser't Hooft, să afirme că „Federaţia, prin participarea ortodocşilor, înţelege mai bine care este sensul profund al Mişcării Ecumenice".

Incă din anul 1907, Federaţia Mondială a studenţilor creştini edita periodicul „The student world" în a căror pagini apar publicate diferite teme ortodoxe ca, de pildă, *Ortodoxia şi Mişcarea Ecumenică* (The student word, LI (1958). nr. 1), *Tradiţia creatoare* (The student world, LVIII (1965, nr. 1) etc. Peste 60 de asemenea subiecte sînt tratate de specialişti teologi ortodocşi şi apărute în paginile periodicului *The student world*.

In cei 84 de ani de exisenţă (fondată în 1894), Federaţia are în componenţa sa, pe lîngă studenţi protestanţi şi tineri ortodocşi din Egipt, Etiopia, Finlanda, S.U.A., recent cooptaţi la Federaţie.

Comitetul executiv a subliniat faptul că Federaţia joacă un dublu rol, pe de o parte menţine legături cu lumea cultă, la care participă tineri creştini şi, pe de altă parte, vădeşte o deschidere largă spre lume în gîndirea teologică de viitor.

La Consultaţia internaţională de la Nicosia, reprezentanţii ortodocşi şi protestanţi au încercat să pună în aplicare asemenea forme practice de manifestare a vieţii ecumenice a tinerilor creştini.

Cu acel prilej, la Nicosia, s-a constituit un comitet de tineri teologi ortodocşi pentru a discuta contribuţia lor la Mişcarea Ecumenică a Bisericilor şi la Federaţia Mondială a studenţilor creştini: Să arate acestui for mondial al tineretului creştin punctele lor de vedere din gîndirea teologică actuală, să se vădească o mai bună colaborare între Sindesmos şi Federaţie, în vederea găsirii unor coordonate de lucrare comună cu protestanţii; să se ia cunoştinţă de starea lucrurilor din Cipru şi să se promoveze solidaritate cu creştinii din această Biserică; să se facă vădită contribuţia gîndirii teologiei ortodoxe la bunul mers al Federaţiei, mai ales în ceea ce priveşte cultul, mărturisirea credinţei, misiunea pastorală, Sfînta Liturghie, Sfînta Scriptură, Bierica şi responsabilitatea ei socială, despre Mişcarea Ecumenică a Bisericilor etc.

In programul Consultaţiei tineretului creştin de la Nicosia, au fost rînduite şi s-au susţinut diferite teme de interes comun pentru ortodocşi şi protestanţi. Dintre acestea vom aminti cîteva: 1. Substanţă şi viziune biblică în cultul şi spiritualitatea ortodoxă, de profesorul grec Sava Aguridis; 2. Ortodoxia şi Sfînta Scriptură, de Arhiepiscopul Vladimir Sorochin din Leningrad; 3. Părinţii patristici şi Ortodoxia, de George Bebaoni-Cairo; 4. Ortodoxie şi patristică, de Egumenul Augustin Nichitin-Leningrad; 5. Inţelesul ortodox al misiunii de Mitropolitul George Kodre-Antiohia; 6. Responsabilitatea morală şi socială a Bisericii Ortodoxe din Cipru, de Dr. Benedict Englezakis şi 7. aşa cum am amintit mai sus „Ortodoxie şi Misiune" de P. C. Pr. D. Stăniloae, în care prezintă pe baze scripturistice, sensul misiunii creştine. Acesta este conţinutul broşurii „Ortodox youth and The Ecumenical Movement", editată de doctorandul român N. Mihăiţă.

I. D. Suciu, **Monografia Mitropoliei Banatului,** Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1977, 320 p. şi 81 ilustraţii.

Din lucrarea imprimată în tipografia arhidiecezană din Timişoara, cu binecuvîntarea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului,

aflăm valoroase informaţii documentare, privind trecutul istoric şi al vieţii religioase al românilor ortodocşi trăitori în părţile Banatului. De fapt, în monografia pe care o prezentăm cititorilor prin aceste rînduri, ne sînt relatate „fapte şi oameni, instituţii şi aşezăminte, credinţe şi datini, realizări materiale şi spirtuale, fiecare puse la locul şi în contextul propriu ; ne sînt tîlcuite vremi şi epoci care aparţin, deodată, istoriei unui popor şi Bisericii, ambele îngemănate precum le-a fost destinul".

După cum însuşi autorul ne mărturiseşte, lucrarea conţine „un bilanţ a ceea ce ştim şi a ceea ce se cere lămurit în viitor pentru cunoaşterea trecutului Bisericii... care se împleteşte cu fiinţa etnică a poporului din acest colţ al pămîntului românesc, singura instituţie a cărei existenţă documentară se poate urmări pe parcursul celor două milenii".

In cele cincisprezece capitole în care este elaborată monografia, autorul se ocupă, în special, de realităţile istorice ale Bisericii din Banat, izvoarele documentare, introducerea, răspîndirea şi continuitatea creştinismului în Banat, situaţia istorico-bisericească în Paşalîcul Timişoarei şi Caransebeş-Lugoj, organizarea bisericească în secolul al XVIII-lea, tendinţe noi de emancipare a clerului, acţiuni de separare ierarhică după 1848, înfiinţarea şi organizarea episcopiilor ortodoxe, realităţile vieţii religioase dintre cele două războaie mondiale, despre Mitropolia Banatului pînă în prezent, o încheiere, cronologia ierarhiei bisericeşti şi a vieţii religioase a românilor ortodocşi, bibliografie selectivă, rezumat în limba engleză, un indice alfabetic şi lista ilustraţiilor.

Alcătuită în această formă, în lucrare se pun la îndemîna cititorului documente privind istoria Bisericii şi a vieţii religioase a românilor ortodocşi din Banat, începînd cu primele veacuri şi continuînd pînă astăzi. Citind această monografie întîlnim în paginile ei relatări despre urme ale vieţii creştine, mai ales, din localităţile Tibiscum, Cenad, Bersobis, Lipova, Băile Herculane, Dubovăţ. Dovezi în acest sens avem încă de la sfîrşitul secolului al treilea cînd datorită persecuţiilor creştinii căutau scăpare, refugiindu-se din sudul în nordul Dunării. Printre aceste mărturii creştine vom aminti cîteva : Crucea de la Jupa, inelul de aur cu gemmă (Băile Herculane), opaiţul de bronz pisciform (Lipova), cruce de metal alb (Vîrşeţ), două cruci mici (Dubovăţ), cataramă de centură cu cruce pătrată (Szöreg), inel de bronz în formă de cruce (în rîul Caraş), inel de bronz cu cruce (Sacoşul Turcesc) etc. Aceste mărturii dovedesc că în veacurile IV-VI, creştinii locuiau pe întreg teritoriul Banatului. Asemănătoare dovezi avem şi din secolele IX-X, aşa cum este sarcofagul cu cruce bizantină de la Cenad şi tezaurul de la Sînicolaul Mare.

După afirmaţia arheologului Vasile Pârvan, apostolul răspîndirii creştinismului în părţile Banatului ar fi fost Sfîntul Niceta de Remesiana, dar asupra acestei presupuneri părerile specialiştilor sînt împărţite.

Continuitatea vieţii creştine în Banat o demonstrează autorul şi printr-o documentare amănunţită asupra istoriei Arhiepiscopiei Iustiniana Prima şi a Castrului episcopal al Timişoarei, cum şi prin cîteva precizări privind începuturile vieţii monahale. Fiind fondată în anul 535 de împăratul Iustinian I, Arhiepiscopia Iustiniana Prima avea în jurisdicţie şi teritoriul din părţile Banatului care a fost, mai tîrziu, şi sub oblăduirea Arhiepiscopiei de Ohrida, fondată de împăratul Vasile al II-lea la anul 1019. Printre cele şase episcopii de sub jurisdicţia sa se afla şi eparhia Timişoarei, se arată în această monografie.

La Cenad a existat pe la anul 1002 o episcopie condusă de un ierarh de rit apusean, dar care folosea în Biserică rînduiala cultului bizantin. In această localitate fiind şi prima mănăstire de rit bizantin cu hramul „Sfîntul Ioan Botezătorul", după care s-au mai întemeiat cea a Sf. Gheorghe-Maidan, apoi şi alte biserici la Bistriţa-Bisere, Chelmac, Galad, Othum, Pardani, Hodoş etc.

Un întreg capitol îl rezervă autorul aspectelor de prozelitism catolic ce a avut loc în secolele XIII-XVI în Banat, aducînd în acest sens mărturii documentare. O expunere

a realităţilor vieţii bisericeşti este făcută de autor şi asupra Paşalîcului Timişoarei şi Caransebeş-Lugoj.

O preocupare atentă se vădeşte şi asupra stării lucrurilor bisericeşti din veacul al XVIII-lea, cu insistenţe asupra acţiunilor românilor bănăţeni de a avea o ierarhie superioară ortodoxă română în timpul Imperiului habsburgic. Străduinţele lor se realizează prin înfiinţarea Mitropoliei Severinului şi a Episcopiei Mehadiei. In această perioadă, numeroşi preoţi ortodocşi români din Transilvania care s-au împotrivit unirii şi-au găsit refugiul în Banat unde au activat.

Un progres cultural în viaţa Bisericii se observă pe la sfîrşitul secolului al XVIII-lea cînd se introduce limba română în cultul divin şi la conducerea Bisericii vine o ierarhie autohtonă. Infăptuirea unei asemenea emancipări bisericeşti s-a făcut, în realitate, la insistenţa patriotului Eftimie Murgu. La adunarea populară din Lugoj din 15/27 iunie 1848, s-a hotărît să fie destituiţi episcopii străini din Timişoara şi Vîrşeţ şi să se reînfiinţeze, ceea ce s-a şi întîmplat, Mitropolia Banatului care să aibă în fruntea ei un vicar general mitropolitan, în persoana lui Dimitrie Petrovici Stoichescu, iar la Episcopia de Vîrşeţ a fost rînduit ca vicar protopopul Ignatie Vuia.

Totuşi, lupta de separare ierarhică se continuă sub conducerea lui Andrei Macioni şi Vincenţiu Babeş, ajutaţi de intelectualii din oraşele mai importante din Banat. Dar împlinirea acestui deziderat a fost rezultatut aportului întregului popor român. Separarea ierarhică autohtonă din 1865 a avut consecinţe progresiste şi asupra dezvoltării bisericeşti şi naţionale din Banat, întrucît pe lîngă Episcopia Caransebeşului au luat fiinţă Institutele teologice (1865) şi pedagogic (1876), iar la Episcopia Aradului s-a înfiinţat Preparandia (1812) şi Institutul teologic (1822). Au apărut apoi revistele: „Speranţa“ (1869-1872), în paginile căreia s-au publicat ample reportaje despre serbările de la Putna închinate lui Ştefan cel Mare, „Lumina“ (1872-1875), „Biserica şi Şcoala“ (1877-1948) şi „Foaie Diecezană“ (1886-1950).

Important de semnalat pentru cititorii acestei reviste este faptul că în monografia istoricului I. D. Suciu există menţiuni privind legăturile Banatului cu Moldova.

Astfel, despre domnitorul Alexandru Ioan Cuza aflăm că, după abdicarea sa, în drum spre apus, se opreşte în oraşele Lugoj şi Timişoara unde, printre cei care l-au întîmpinat a fost şi protopopul Avram Maxim.

In capitolul Izvoarele istoriei Bisericii Ortodoxe Române din Banat se aminteşte de lucrarea „Indreptarea păcătoşilor“ tipărită în românește la Iaşi, în anul 1765, pentru românii din Banat. Factorul hotărîtor pentru introducerea limbii române în cultul divin din bisericile ortodoxe din Banat a fost, de fapt, biruinţa acesteia împotriva slavonismului din Ţara Românească şi Moldova. Numeroase cărţi de cult în limba română sînt răspîndite şi puse în circulaţie de preoţi ortodocşi veniţi din celelalte provincii româneşti în Banat. Se cunosc 19 titluri de cărţi româneşti, identificate de cercetătorul Costin Feneşan că au apărut între 1640-1699 în Ţara Românească şi Moldova, care au circulat în mai multe exemplare şi în Banat. Sînt cunoscuţi cei doi copişti de cărţi religioase care au venit din Moldova în Banat unde şi-au continuat activitatea: Vasile Sturza Moldoveanul şi ieromonahul Agaton Moldoveanul din Iaşi. Primul copiază în — Banat, la Hunedoara şi Crişana între 1691-1714, un număr de 12 manuscrise religioase în limba română. Datorită străduniilor sale, românii din Banat au cunoscut şi unele scrieri ale mitropolitului Varlaam al Moldovei.

Al doilea ne-a lăsat, în manuscris, un exemplar din Molitvelnicul copiat la Siria în anul 1701.

Din trei statistici bisericeşti din anii 1758 şi 1767 aflăm date despre unii români ortodocşi care au păstrat legătura între Moldova şi Banat. Lîngă Timişoara, în parohia Călancea, de exemplu, a activat preotul Gh. Crăciunescu care s-a născut în Moldova, la anul 1712, a învăţat carte în Transilvania la Vasile Moldovan şi a fost hirotonit preot la Bucureşti în anul 1738 de către Mitropolitul Ştefan al Ungrovlahiei. Iată un preot care a activat în cele trei provincii româneşti şi în Banat unde de bună

seamă a adus cu sine cărţi româneşti, tipărite în Moldova sau Ţara Românească pentru satisfacerea cultului ortodox al românilor de pretutindeni. Printre asemenea purtători ai conştiinţei de neam şi ai unităţii de credinţă dintr-o provincie românească în alta este menţionat şi Ghenadie Popescu, fost profesor la Institutul teologic din Arad şi care a emigrat în Moldova unde va ajunge, în anul 1855, director la Seminarul teologic din Mănăstirea Neamţ, apoi la cel din Bucureşti.

Unitatea de simţire românească în ceea ce este durabil şi frumos o mărturisesc şi influenţele arhitectonice moldoveneşti existente la unele locaşuri de cult din Banat. De pildă, catedrala mitropolitană din Timişoara este construită după proiectul arhitectului I. Traianescu din Bucureşti care a împodobit exteriorul acestui sfînt locaş cu cărămidă aparentă de culoare roşie şi galbenă-portocalie îmbinată cu discuri smălţuite şi firide pictate ca la bisericile moldoveneşti din timpul lui Ştefan cel Mare.

Iată informaţii interesante adunate în paginile acestei monografii, care merită să stea în atenţia cititorului dornic să cunoască trecutul nostru istoric, naţional şi bisericesc.

Gh. BURCĂ

Războieni-Valea Albă şi împrejurimile, monografie istorică, economică şi social-culturală, 1977.

Comemorarea, în iulie 1976, a dramaticului război de apărare, purtat de moldoveni, în frunte cu slăvitul voievod Ştefan împotriva oştilor otomane, conduse de însuşi „Mehmed împăratul turcesc", care au venit să prade şi să cucerească ţara Moldovei", a prilejuit, între alte manifestări, publicarea unei monografii cu tema *Războieni — Valea Albă şi împrejurimile.*

Această monografie în care sînt înmănunchiate o suită de studii cu caracter arheologic, istoric, economic şi social-cultural a fost editată de Comitetul de cultură şi educaţie socialistă a judeţului Neamţ. Un colectiv de redactori coordonatori, cadre didactice şi cercetători de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, cum şi specialişti din Piatra Neamţ şi Iaşi — Constantin Botez, Antoaneta Macovei, Alexandru Tacu şi Constantin Turcu — au dus la bun sfîrşit această deosebit de importantă lucrare cultural-ştiinţifică, atît pentru zona în care Ştefan cel Mare şi mica sa oştire au înfruntat cu eroism şi dăruire patriotică puhoiul otoman, cît şi pentru întregul popor român.

Prof. univ. dr. Gh. Platon, care semnează *prefaţa,* menţionează, între altele, că „evocarea luptei memorabile de la Valea Albă reprezintă un prilej de a lega puternic firul istoriei, de a stabili liniile trainice care unesc epoca de glorie a lui Ştefan cel Mare de contemporaneitatea noastră socialistă, de a sublinia continuitatea şi trăinicia vieţii româneşti în această parte a ţării".

In *introducere,* semnată de Constantin Botez, este enunţată tematica monografică în care s-a desfăşurat istorica încleştare din iulie 1476. Bătălia de acum cinci secole, evoluţia localităţilor vechi şi mai noi, schimbările survenite după înfăptuirea marelui deziderat naţional: Unirea Principatelor Române şi mai ales după desăvîrşirea unităţii statului român, prefacerile social-politice şi economice la care s-a ajuns prin activitatea neobosită a maselor populare în anii construcţiei socialiste".

Partea întîi a monografiei se deschide cu un studiu referitor la cadrul natural al regiunii Valea Albă: *Aşezarea geografică şi reliefu*l (C. Martiniuc), *Geologia bazinului* (I. Saraiman), *Tipurile principale de sol* (Gh. Lupaşcu), *Caracterizarea climatică* (Fl. Mihăilescu) şi *Din fauna locală* (I. Valenciuc).

Două studii: *Mărturii din „arhiva" milenară* (Şt. Cucoş) şi *Autohtonia toponimiei locale* (Constantin Turcu) aduc în conştiinţa cititorului urme şi aspecte ale vieţii de altă dată. Sondajele şi săpăturile arheologice arată limpede că, în această regiune, au fost aşezări domneşti cu mii de ani în urmă. O regiune care a fost locuită neîntrerupt. Reluînd o ipoteză a prof. Ilie Minea, care a susţinut că toponimul „Neamţ" vine de la termenul slav „nemeti" — mut, tăcut, liniştit, — Constantin Turcu, bazîndu-se pe argumente noi, este

convins că, odinioară, regiunea denumită astăzi „Neamț" purta numele de origină latină „Tăcuta".

Cum era firesc, au fost rezervate luptei de la Războieni, din 26 iulie 1476 și marelui domnitor care a condus Moldova din 1457 pînă în 1504 trei studii: *Ștefan cel Mare și epocala frămîntare pentru apărarea patriei* (N. Grigoraș), *Ștefan cel Mare între istorie și legendă* (Antoaneta Macovei) și *Eroi de peste secole* (Constantin Turcu). Studiile acestea scot în lumină împrejurările și condițiile istorico-politice care au dezlănțuit invadarea Moldovei de către Mahomed al II-lea, strategia și aptitudinile de mare și încercat conducător ale lui Ștefan cel Mare, eroismul pilduitor al oștirii moldovene, aspectele tragice ale încleștării de la Războieni, răsunetul acestui război în conștiința scriitorilor, poeților și creatorilor de folclor. Alături de miile de oșteni care au murit pe cîmpul de luptă apărînd Patria sînt și mulți dintre sfetnicii marelui Ștefan care și-au dat viața pentru moșia strămoșească, pentru credința străbună și pentru neatîrnare.

Evoluția social-economică a așezărilor din regiunea Valea Albă este oglindită de cîteva studii semnate de Corneliu Istrati, C. Botez și I. Mîță. O atenție deosebită se acordă schimbărilor social-economice care au survenit în această regiune după unirea Principatelor Române și după cel dintîi război mondial.

A doua parte a monografiei este rezervată epocalelor prefaceri care s-au produs prin silința și avîntul revoluționar al maselor populare după eliberarea patriei, adică în anii construcției socialismului. I. Vatamanu, I. Mîță, Al. Tacu, Ilie Dodea, Remus Mandache, Mihail Grădinaru, C. Botez, C. Cucoș, Gh. Voinea, Ioan H. Ciubotaru și Ioan Roman semnează studii care cuprind referiri și detalii la revoluția socialistă, anii de început ai construcției socialiste, realizările în agricultură, dezvoltarea forestieră, comerțul cooperatist, cultura populară, școală, învățămînt etc.

Stăpînit de gîndul că o monografie care, obișnuit, se ocupă de un eveniment oarecare, de o regiune, de viața unui om etc., nu are decît o importanță limitată, cititorul va privi această carte pe care o semnalez, fără elan și fără prea multă curiozitate. De la primele ei pagini pînă la cele din urmă, însă, monografia *Războieni — Valea Albă* atrage, reține, captivează. Prin ea cunoaștem o regiune a Patriei noastre, un eveniment dureros din istoria poporului dar, în același timp, privirile noastre se îndreaptă, citind pagină cu pagină, la pămîntul în care s-a născut și s-a dezvoltat neamul nostru, la încrengătura de evenimente și întîmplări, uneori dureroase, din trecutul nostru. Am putea spune, așadar, că această monografie este o pagină vie, grăitoare a istoriei noastre naționale.

Tematica acestei monografii n-a avut în vedere și viața religioasă-spirituală a locuitorilor din această zonă. Adaug că biserica de la Războieni, ctitorită de Ștefan cel Mare în amintirea celor ce au murit în lupta din iulie 1476 este privită, în această regiune, ca un panteon, ca un izvor de simțăminte și gînduri românești. Mai mult ca în alte părți ale țării noastre, în bazinul Valea Albă întîlnim ceea ce se numește unitate de credință, respect pentru moștenirea străbună alături de strădaniile necontenite pentru ordinea cea nouă.

Cred că astfel de monografii — ele ar trebui încurajate și sprijinite — sînt pentru istoria noastră națională pietre de temelie.

Pr. S. PORCESCU

Răzvan Theodorescu, **Un mileniu de artă la Dunărea de Jos (400-1400),** București, Editura Meridiane, 1976, 338 p. + 307 ilustrații.

Intr-o anterioară lucrare — *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X-XIV)*, București, Editura Academiei, 1974, — autorul Răzvan Theodorescu stabilea coordonatele spiritualității românești, îndeosebi, în domeniul artelor plastice, la începuturile societății feudale.

Cartea care constituie subiectul prezentării de față reia în parte, mai vechile preocupări ale binecunoscutului istoric al artei medievale românești, Răzvan Theodorescu, de a pune în evidență climatul artistic al poporului român

în mileniul de îndelungată formare spirituală.

După o succintă prezentare de intenţii expusă în *Introducere* urmează tratarea îndeaproape, etapă de etapă, a complexului proces evolutiv al artei din spaţiul carpato-dunărean, dorinţa autorului fiind aceea de a descifra, „sensul şi locul la începuturile cele dintîi ale istoriei artistice din evul mediu românesc" (p. 5), scop urmărit şi realizat de-a lungul celor cinci capitole : I. *Arta ţinuturilor de la Dunărea de Jos în veacurile V-VIII : amintiri clasice în timpuri premedievale* (p. 11-38) ; II. *Roma, Bizanţul şi Orientul în arta tezaurelor „barbare" din spaţiul carpato-dunărean* (p. 39-92); III. *Arta de la Carpaţi la Dunăre în vremea de început a evului mediu (secolele IX-XII)* (p. 93) ; IV. *Artă şi societate românească în epoca întemeierii statelor (secolele XIII-IV)* ; V. *Climat de artă „internaţională" la Dunărea de Jos în preajma anului 1400.*

Incă de la început, Răzvan Theodorescu a fost preocupat de ideea distingerii acelor elemente care pot fi considerate „ca făcînd parte dintr-o creaţie locală, sau cel puţin dintr-un univers estetic autohton" de cele datorate neamurilor migratoare sau infuziilor artistice ale spaţiilor bizantino-balcanice, oriental şi occidental.

Identificarea tuturor elementelor de artă carpato-dunăreană, ca parte componentă a „universului estetic autohton", a căror evoluţie de început a stat sub semnul lumii romanice tîrzii apoi a celei bizantine, reprezintă tot atîtea argumente ale continuităţii neîntrerupte de locuire românească în întreg spaţiul de etnogeneză a poporului nostru.

Debutul major al artei medievale româneşti este surprins de autor încă în perioada de constituire a vieţii politice prestatale pentru a cunoaşte o nouă evoluţie în secolele imediat următoare, XIII-XIV, care corespunde plămădirii şi întemeierii statelor feudale româneşti. Este epoca din care se păstrează, printre altele, şi cele dintîi urme de arhitectură militară şi religioasă, care stau încă sub influenţa lumii ortodoxe bizantine, ca de pildă : fundaţiile de arhitectură fortificată de la Păcuiul lui Soare, capelele de la Murfatlar, bisericile de la Niculiţel şi Garvan, Dinogeţia şi multe altele.

Desprinderea unui fond de „artă populară" în ceramică şi în elementele ei decorative, deosebită de arta „oficială" constituie pentru Răzvan Theodorescu o componentă de seamă în sublinierea manifestării spiritualităţii româneşti nord-dunărene, componentă care nu va avea o evoluţie strict paralelă cu componenta „oficială" ceea ce va imprima atribute noi creaţiei artistice autohtone. Această sinteză, pe de o parte, şi între filonul local şi influenţele bizantine, orientale sau central-europene, pe de altă parte, vor conduce la înflorirea artei medievale româneşti din secolul al XIV-lea.

Sinteza oferită specialiştilor de Răzvan Theodorescu depăşeşte cu mult, prin însăşi tematica abordată, deşi nu numai prin aceasta, domeniul strict al istoriei artei medievale româneşti, lucrarea situîndu-se, deopotrivă la confluenţa unor discipline înrudite. Excelentă realizare grafică, dar mai ales dotarea lucrării cu instrumente de lucru indispensabile — o listă a indicilor de nume de locuri şi una a monumentelor de artă, cu un indice de personaje istorice şi de autori şi cu un indice iconografic şi mitologic, precum şi rezumatele în limbile franceză şi engleză — întregesc tabloul componentelor unei lucrări de înaltă ţinută ştiinţifică de mult aşteptată.

Marius Porumb, **Icoane din Maramureş. Ikonen aus der Maramureş,** Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, 46 p. + 50 ilustraţii.

Autorul, Marius Porumb, este binecunoscut specialiştilor prin mai vechile sale preocupări de a pune în evidenţă valorile de artă plastică românească din epoca feudală. Studii consistente (*Contribuţii la cunoaşterea unor zugravi din Transilvania din veacul al XVIII-lea*, în „Acta Musei Napocensis", 1971 ; *Icoane ale unui zugrav anonim din veacul al XVI-lea*, în „Acta Musei Napocensis", 1970 ; *Uşile împărăteşti de la Oncesti şi Budeşti-Susani. Contribuţii privind icoanele maramureşene din sec. XVII*, în „Studia Universitatis Babeş Bolyai", Histria, 1971 etc.) au precedat sinteza

bilingvă, româno-germană, a lucrării la care ne referim. Spaţiul intrat în incidenţa unghiului de cercetare, atît geografic cît şi tematic, pare restrîns, ceea ce însă nu împiedică cu nimic valabilitatea concluziilor. Aceasta din două motive şi anume : din punct de vedere geografic, Ţara Maramureşului este bine ştiută ca vechi teritoriu românesc, cu adînci rezonanţe în istoria politică şi culturală a românilor ; sub aspect tematic, arta medievală — fie ea laică, fie religioasă — se constituie, pentru cercetătorul spiritualităţii medievale româneşti, într-un domeniu revelator dat fiindcă teologia, atunci, îşi anexase toate celelalte forme de manifestare ale spiritului-filozofia, istoria, jurisprudenţa etc. — după cum bine subliniase Fr. Engels, aşa încît pentru cunoaşterea completă a epocii este indispensabilă investigarea artei religioase.

Chiar limitînd domeniul de cercetare numai la cel al icoanelor maramureşene din secolele XIV-XVIII, autorul relevă, dincolo de calităţile artistice ale acestora, valenţe de netăgăduit ale unităţii culturale, spirituale a românilor din Moldova, Ţara Românească şi Transilvania. Cercetarea atentă a tezaurului de icoane medievale din Maramureş a evidenţiat o largă circulaţie a meşterilor sau a icoanelor din Moldova spre Maramureş, încă din secolul al XIV-lea, proces intensificat în secolele următoare : XV şi XVI. Dovezi de necontestat ale acestor schimbări culturale sînt întrevăzute în numeroase icoane de la Budeşti-Josani şi Budeşti-Susani din colecţia Muzeului din Sighetul Marmaţiei, de la Cuhea, Văleni, Agîrbiciu, Bica-Mănăstireni, Onceşti etc.

In paralel cu influenţa dominantă a centrelor de iconari din Moldova, în icoanele maramureşene mai poate fi identificată o componentă halicianâ, mai ales pentru perioada de început care se va estompa încă în cursul secolului al XV-lea.

Evident că, atît componenta moldavă cît şi cea halicianâ se topesc, treptat, în tiparele locale maramureşene, dovadă a vitalităţii şi posibilităţilor artistice creatoare autohtone.

Prezenţa meşterilor iconari moldoveni şi munteni în Transilvania, inclusiv în Maramureş se înscrie, alături de larga răspîndire a tipăriturilor religioase moldo-muntene peste munţi, într-un proces firesc de vehiculare a valorilor spirituale ale românilor pe tot cuprinsul locuit de ei. Orientarea românilor din Transilvania spre valorile spirituale de la estul şi sudul Carpaţilor era determinată însă şi de încercările coroanei maghiare şi, mai tîrziu, a Curţii imperiale de la Viena, de deznaţionalizare a românilor transilvăneni prin atragerea acestora la catolicism.

Importanţa abordării unui atare subiect este subliniată chiar de autor : „Cunoaşterea tezaurului de icoane din Maramureşul medieval, pune în valoare unele realizări de însemnătate istorică şi cultural artistică deosebită, dezvăluind o serie de tendinţe şi curente, subliniind încă o dată strînsele şi permanentele legături între toate ţinuturile locuite de români".

Alături de textul în limba germană a cărui importanţă nu mai trebuie subliniată, autorul a pus la îndemîna cititorului un număr de 50 de reuşite reproduceri color şi alb-negru, o bibliografie selectivă, o listă a ilustraţiilor şi două hărţi, una a României şi alta a Maramureşului cu localităţile amintite în lucrare.

I. SOLCANU

Ion Cîrstoiu, **Intre lingvistică şi istorie,** Bucureşti, Editura Litera, 1975.

Autorul acestei cărţi este dornic să aducă soluţii etimologice noi în problemele dificile ale lexicului românesc. Lucrînd într-un mediu lipsit de material informativ suficient, Ion Cîrstoiu a avut de înfruntat o mulţime de dificultăţi privitoare la informare, ceea ce se vede foarte bine din bibliografie, unde se citează mai ales lucrări cu caracter general-informativ, dar lipsesc opere de mare însemnătate în lingvistica românească, precum ALR ; ALR, s. n. ; NALR, Sextil Puşcariu, *Limba română* ; DLR (editat de Academia R. S. R.) etc. Ştiind că cercetarea etimologică are bariere greu de trecut (şi nu numai cele informative, dar fără a le înlătura pe acestea nu se poate

concepe cercetare), Ion Cîrstoiu spune: „Desigur că nu ne facem iluzii cu privire la modul cum vor fi primite de unii specialişti anumite capitole/.../". Autorul este conştient de unele lipsuri ale lucrării, care trebuie puse în legătură cu condiţiile în care ea a fost alcătuită departe de orice centru de informare lingvistică" (p. 13). Cu toate acestea, unele dintre concluziile la care ajunge sau pe care le acceptă autorul ni se par juste şi, deci, merită interes. Citäm capitolul *Substrat. Noţiuni generale* sau cîteva etimologii: *melc, solz, ghiftui, neder*. Altele pot fi luate în seamă doar ca puncte de vedere noi *(o nouă ipoteză asupra numelui poporului dac, Geţii)*, evident cu multe corectări. Există şi a treia categorie de concluzii (cea mai mare) care nu pot fi acceptate. Vom stărui puţin asupra acestora.

Este foarte greu de dovedit existenţa elementului autohton în lexicul limbii române tocmai din lipsă de probe precise, de aceea unii lingvişti au contestat originea autohtonă a multor cuvinte considerate ca atare. I. Cîrstoiu crede că *săin* (p. 62-63) „ar putea fi considerat ca moştenit din fondul autohton preroman", dar pierde din vedere faptul că multe nume de culori sînt create în română de la nume de lucruri: *cenuşă-cenuşiu, măslină-măsliniu, portocală-portocaliu*. Intrucît *săin, sein* (dar şi *sain*, variantă necunoscută de autor) au sensul (despre lînă) nici neagră, nici albă; cenuşiu", au ar fi mai potrivit să punem cuvîntul în legătură cu culoarea drobului (bolovanului) de sare? Din *sare* cu suf. *in*, s-a creat derivatul *sărin (sarin)*, de la care trecerea la *săin (sain)* este explicabilă (ca în *sari sai; pari pai)*.

In legătură cu *stăpîn*, originea slavă, într-adevăr, nu a putut fi dovedită, dar „argumentele valoroase în sprijinul originii autohtone a lui *stăpîn*" aduse de G. Mihăilă sînt inventate de I. Cîrstoiu, pentru că G. Mihăilă spune: „într-o limbă necunoscută (în care avea forma **stăpan-)* cuvîntul a pătruns într-o epocă mai veche în română şi în albaneză..." (vezi G. Mihăilă, vol. *Studii de lexicologie şi istoria a lingvisticii româneşti*, p. 18, citat de I. C.). Concluzia lui I. Cîrstoiu, că *stăpîn* este element autohton nu are nici un suport documentar sau logic. Nu se poate explica termenul ca format în limba română comună? Ni se pare că aici este cheia rezolvării acestei etimologii. Autorul spune: „Deocamdată, din păcate, nu putem lega acest cuvînt de nici una din relicvele lingvistice atestate în idiomul băştinaş" (p. 71). Dar ne întrebăm; celelalte cuvinte considerate, de obicei, ca fiind de origine autohtonă pot fi legate de cuvintele dacice atestate?

In legătură cu cuvintele pe care autorul le consideră a fi de origine latină, trebuie să precizăm că *băiat, prunc* şi *scutec* sînt mai curînd creaţii româneşti străvechi. Se pare că *melc* poate fi considerat ca element latin, dar I. Cîrstoiu nu dă informaţii complete despre răspîndirea şi sensurile cuvîntului şi nici nu aminteşte faptul că DLR rezervă un spaţiu mare acestui cuvînt cu *etimologie necunoscută* (vezi DLR, litera M, p. 364-365).

Dacă pune cuvintele *di* şi *hudi* pe seama influenţei slave, expresiile ipotetice: „S-ar putea să fie.." sau „Credem că avem a face cu..." (vezi p. 87) trebuie evitate. Pentru *di* nici Al. Graur (vezi *Alte etimologii româneşti*, 1975, p. 44) nu poate aduce nimic nou. Ni se pare ciudat că nu se face legătură între *di, hudi* şi *haidi, huidec*.

I. Cîrstoiu vrea să rezolve teoretic problema etimologiei numelui topic *Goruneşti* fără să ştie că acest nume este prezent în antroponimie şi toponomie de multe veacuri (vezi N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*, p. 268; Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric...*, I, p. 269, 273).

Nu se poate accepta originea slavă pentru *ho*, cuvînt, probabil, creat în limba română.

Despre *cîrlan* autorul crede că este german, din *karl* „bărbat": „Am putea admite că este vorba fie de o relicvă lingvistică a trecerii vizigoţilor sau ostrogoţilor pe teritoriul ţării noastre, fie, mai degrabă, o rămăşiţă din limba gepizilor" (p. 99-100). Dacă pentru un termen păstoresc precum cel în discuţie aducem argumente ca „am putea admite..." şi am soluţiona totul prin influenţe străine, atunci în ce constă puterea de creaţie a limbii române? Dar intervine şi o chestiune de fonetică istorică: dacă

ar fi un element germanic, aşa cum crede I. Cîrstoiu *a + n* nu ar fi trebuit să devină *în* (este vorba de secolele IV-V).

Autorul spune că 10-15% din lexicul românesc îl reprezintă cuvintele cu etimologia necunoscută (vezi p. 18), iar în altă parte spune că numărul cuvintelor cu etimologie necunoscută se ridică la 5000, de unde ar reieşi că limba noastră are doar 50000-75000 de cuvinte, ceea ce este o exagerare.

Autorul ar fi trebuit să evite fraze ca acestea: „După opinia noastră avem motive temeinice să considerăm că termenul românesc *scrum* este probabil din..." (p. 64); „Intr-adevăr, *colb* înseamnă *praf* ca şi *pulbere*; altfel spus există o oarecare sinonimie între *colb* şi *pulbere*" (p. 76). Nu este deloc fericită formularea „stocul autohton" (p. 82) pentru a numi totalitatea cuvintelor considerate autohtone.

In încheiere, subliniem pasiunea lui Ion Cîrstoiu pentru cercetarea etimologică.

Ion POPESCU-SIRETEANU

«Limba română», XXVII (1978), nr. 1, (ianuarie-februarie), Editura Academiei R. S. România

Revista „Limba română" nr. 1 (ian.-febr.) din 1978 publică, printre altele, la rubrica „Limba literară-filologie", trei studii care prezintă interes nu numai pentru filologi şi istoricii culturii şi literaturii noastre religioase vechi, ci şi pentru teologi.

Primul studiu (p. 51-57) „*Psaltirea Hurmuzachi* şi filiaţia psaltirilor româneşti din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea" este semnat de Ion Gheţie. Autorul porneşte de la o cunoscută afirmaţie a lui I. A. Candrea, care considera că nu se pot stabili legăturile de filiaţie dintre versiunile din secolul al XVI-lea ale Psaltirii, pentru că în 1916, cînd I. A. Candrea a publicat la Bucureşti „Psaltirea Şcheiană comparată cu celelalte psaltiri din secolele XVI şi XVII traduse în slavoneşte" erau cunoscute doar două copii întregi şi un fragment din a treia. Dar de atunci, cercetătorii (printre care se remarcă J. Smrckova) au avansat puncte de vedere noi şi, în acelaşi timp, au fost descoperite noi versiuni ale Psaltirii (cea mai de seamă fiind *Psaltirea slavo-română*, cu traducere intercalată, scrisă în Moldova în anii 1573-1585, semnalată de Al. Mareş păstrată în ms. rom. B. A. R. nr. 3465).

Dar cea mai importantă sursă pentru stabilirea filiaţiei psaltirilor este, după Ioan Gheţie, tocmai ediţia *Psaltirii Şcheiene*, publicată de I. A. Candrea, care a însoţit textul *Psaltirii Şcheiene* de un aparat critic, „în care a trecut diferenţele de ordin lingvistic (şi uneori şi de ordin grafic) pe care le prezintă faţă de textul stabilit de el *Psaltirile* coresiene din 1570, 1577 şi c. 1588-1589. *Psaltirea Hurmuzachi*, *Psaltirea Voroneţeană* şi *Psaltirea slavo-română* din 1680 a lui Dosoftei", deşi acest aparat critic nu este ireproşabil (şi Ion Gheţie o dovedeşte).

Cercetînd aparatul critic al ediţiei Candrea, lui Ion Gheţie i-au atras atenţia numeroasele concordanţe dintre *Psaltirea Hurmuzachi* şi *Psaltirea slavo-română* din 1680 a lui Dosoftei şi a reţinut situaţiile în care cele două texte merg împreună, opunîndu-se celorlalte versiuni. Autorul nostru exemplifică, înşirînd în ordine, pe psalmi şi versete, formele identice sau cu diferenţe de amănunt din cele două psaltiri, forme puse în relaţie cu cele din *Psaltirea Şcheiană* (forme care coincid sau seamănă foarte mult cu acelea din psaltirile luate în discuţie). Diferenţele existente între *Psaltirea Şcheiană*, pe de o parte, şi *Psaltirile Hurmuzachi* şi *Dosoftei*, pe de alta, sînt încadrate în mai multe categorii. Unele privesc statutul morfologic al cuvintelor şi constau în modificarea timpurilor verbale sau a numărului substantivelor. Acestea, singure, n-ar putea constitui un argument pentru a dovedi filiaţia comună a *Psaltirilor Hurmuzachi* şi *Dosoftei*. Dar un argument serios pentru dovedirea filiaţiei comune a celor două texte este folosirea în Psaltirile *Hurmuzachi* şi *Dosoftei*, a altor termeni decît în celelalte psaltiri din secolul al XVI-lea, lucru care nu poate fi o coincidenţă întîmplătoare, dat fiind numărul mare de situaţii identice. Astfel numai în aparatul critic al primilor 25 de psalmi din ediţia Candrea sînt 363 de situaţii cînd *Psaltirile Hurmuzachi* şi *Dosoftei* se grupează împreună, opu-

nîndu-se celorlalte versiuni din secolul al XVI-lea.

Deci, spune autorul, între *Psaltirile Hurmuzachi* şi *Dosoftei* există o relaţie de filiaţie absolut sigură, *Psaltirea lui Dosoftei* plasîndu-se „direct sau indirect" în descendenţa versiunii *Hurmuzachi*. În continuare, Ion Gheţie dovedeşte cu exemple că *Psaltirea Hurmuzachi* şi *Psaltirea slavo-română* din c. 1588–1589 a lui Şerban Coresi au numeroase forme comune, prin care se opun celorlalte psaltiri româneşti din secolul al XVI-lea şi trage concluzia că şi între aceste două texte există o legătură de filiaţie. Apoi prezintă un număr mare de concordanţe între *Psaltirile Hurmuzachi, Dosoftei* şi *Psaltirea slavo-română* din 1588–1589, încadrate în aceeaşi stemă de filiaţie. Concluzia autorului este că I. A. Candrea a pus în circulaţie o opinie eronată cînd a considerat că *Psaltirea Hurmuzachi* e o traducere independentă a Psalmilor, care nu are nici o legătură cu celelalte versiuni româneşii din secolul al XVI-lea. *Psaltirile Hurmuzachi* şi *Dosoftei* şi *Psaltirea slavo-română* din c. 1588–1589 pornesc de la o traducere a Psalmilor diferită de cea conţinută de *Psaltirile Şcheiană* şi *Voroneţeană*, precum şi de *Psaltirile coresiene* din 1570 şi 1577.

Al doilea studiu „*Copiştii Codicelui Sturdzan*" (p, 59–71) aparţine lui Gh. Chivu.

Codex Sturdzanus, păstrat în ms. rom. B. A. R. nr. 417, conţine 21 de texte: treisprezece româneşti (Scriptura din ceriu a Domnului nostru a lui Iisus Hristos text intitulat şi Legenda Duminicii; — Pravila Sfinţilor Părinţi — fragment; Cuvîntul de îmblare pre la munci; Cugetări în ora morţii; o Rugăciune de scoatere a dracului; un descîntec; Legenda lui Avram; Legenda Sfintei Vineri; Intrebarea creştinească; cîteva rugăciuni; Tîlcovania evangheliei de la judecată; Fraţi dragi); trei slavo-române (Rugăciunea Sfîntului Sisinie şi două versiuni ale omiliei de Paşti *Să neştire buru creştiru şi Oarecire era un părinte)*, patru slavone (Чси как подвате исχдитисъ кєрть готовате же стаа іерескы и Бєжтвнаа лѧтрґїє; чин вечрнїє дїаконства велик; un text neindentificat; заклинаите дияволє) şi unul unguresc, scris cu slove chirilice (Tatăl nostru).

Numai şase texte (cinci româneşti — Legenda Duminicii, Rugăciunea de scoatere a dracului, Legenda Sfintei Vineri, Întrebarea creştinească, Fraţi dragi — şi unul slavon — чин вечрнїє дїаконства велик) sînt însoţite de însemnări cu numele copistului. El este preotul Grigore şi a locuit în satul Măhaci între 29 ianuarie 1583 şi 10 mai 1619.

Problema care stă în faţa cercetătorilor este identificarea celor care au alcătuit celelalte scrieri, precum şi stabilirea ariei lingvistice din care proveneau aceştia. În volumul al II-lea al *Cuvintelor den bătrîni* (Bucureşti, 1879), B. P. Haşdeu împarte textele româneşti cuprinse în *Codex Sturdzanus* în texte *măhăcene* şi *texte bogomilice*. B. P. Haşdeu a atribuit textele măhăcene preotului Grigore (cele cinci texte „semnate" de mai sus plus *Legenda lui Avram* şi omilia *Oarecine era un părinte*, cărora Haşdeu le-a stabilit paternitatea prin compararea grafiei lor cu a celor „semnate"), unui ucenic al preotului Grigore (omilia Să *neştire buru creştiru)* şi altor doi copişti anonimi care ar fi locuit nu departe de Măhaci (Rugăciunile intitulate de B. P. Haşdeu *Fragment liturgic* şi *Tîlcovania evangheliei de la judecată).*

Textele bogomilice (Cuvîntul svîntului Pavel apostol, Cuvînt de îmblare pre la munci, Rugăciunea Sfîntului Sisinie şi Cugetările în ora morţii) au fost scrise de un posibil adept al sectei lui Bogomil. Majoritatea cercetărilor au subscris la opiniile lui B. P. Haşdeu. Alţii (N. Drăganu, Ion Gheţie, M. Gaster, G. Ivănescu) au considerat că şi alte texte *măhăcene* şi *bogomilice* au fost scrise de preotul Grigore, în timp ce alţii credeau că întreg *Codicele Sturdzan* a fost scris de o persoană (Grigore) sau de două (Grigore şi copistul textelor bogomilice).

Întrebîndu-se dacă opiniile lui B. P. Haşdeu sînt corecte, Gh. Ghivu a examinat grafia textelor semnate de preotul Grigore (slova este uncială, înaltă, urîtă, puţin aplecată spre dreapta) pentru a stabili caracteristicile scrisului acestuia şi pentru a constata dacă aceste caracteristici au evoluat de-a lungul anilor. Comparînd grafia, hîrtia şi cerneala folosită (neagră şi roşie specifică preotului Grigore şi, respectiv, brună) şi constatînd unele caracte-

ristici lingvistice (asimilarea vocalică regresivă — Dumnădzău, păstrarea lui *n* latin intervocalic) Gh. Chivu ajunge la concluzia că prima filă a *Legendei Duminicii* nu a fost scrisă de preotul Grigore, ci a fost copiată, probabil, în Măhaci, de pe un original din nordul Moldovei sau din nord-estul Transilvaniei. Maniera grafică, cerneala și numărul de rînduri din pagină îl îndeamnă pe autor să nu atribuie preotului Grigore, precum Hașdeu, două texte: *Legenda lui Avram* și omilia *Oarecire era un părinte;* fiind scrise după *Rugăciunea de scoatere a dracului*, text semnat de preotul Grigore, Gh. Chivu crede că autorul lor a fost un măhăcean sau un locuitor al vreunui sat din apropiere. *Fragmentul liturgic* pe care B. P. Hașdeu îl atribuia unui anonim măhăcean a fost scris, spune autorul studiind grafia și cerneala, de preotul Grigore. Slova semiuncială neregulată a unui om puțin familiarizat cu copierea textelor cerneala de culoare brun-închis, rîndurile strîmbe sînt dovezi că *Descîntecul*, *Tîlcovania evangheliei la judecată* și *În știre să vă fie oamenilor* (= Pravila Sfinților Părinți, fragment, ca și *Tatăl nostru* unguresc cu slove chirilice au fost scrise de alt copist. *Textele bogomilice* au fost copiate toate de aceeași persoană cu îndelungată experiență în copierea textelor, originară, probabil, din nordul Hunedoarei. În aceste texte, scrierea semiuncială este frumoasă și influențată de scrierea cursivă. Copistul a folosit o cerneală brună, înlocuită cu chinovarul la inițiale și titluri. Toate textele bogomilice sînt scrise pe hîrtie sibiană. Omilia *Să nește̦re buru creștiru* aparține unui alt copist fără nici o legătură cu preotul Grigore. Acest lucru îl dovedește frontispiciul de pe fila pe care este scris textul, știut fiind că în textele preotului transilvănean lipsesc frontispiciile, inițialele ornate și titlurile scrise cu majuscule. Hîrtia de proveniență sibiană, structura caietelor și particularitățile fonetice îl conduc pe autor la concluzia că acest text a fost scris de o persoană originară din nordul Hunedoarei. Ultimele trei texte slavone (Liturghierul, textul neidentificat, Rugăciunea de scoatere a dracului) au fost scrise fiecare de altă persoană. Deci, susține Gh. Chivu, în încheiere, textele cuprinse în *Codex Sturdzanus* au fost scrise de nouă persoane diferite, dintre care trei au copiat numai texte slavone, patru numai texte românești, iar două (Grigore și un „colaborator") au copiat texte în majoritate românești, dar și un text slavon (Grigore) și respectiv unul unguresc „colaboratorul" preotului Grigore). Preotul Grigore și cei doi „colaboratori" ai săi, ca și cel care a copiat fila 1 din *Legenda Duminicii*, au locuit în Măhaci sau în apropierea acestui sat. Ceilalți copiști ai textelor românești au locuit departe de Măhaci, probabil în nordul Hunedoarei. Gh. Chivu a împărțit textele nu în *texte măhăcene* și în *texte bogomilice*, ci le-a grupat în *măhăcene* și *nemăhăcene* (nord-hunedorene), împărțire cu semnificații mult mai importante pentru cultura românească decît cea propusă de Hașdeu.

Magdalena Georgescu este autoarea celui de al treilea studiu intitulat *„Considerații filologice asupra unui vechi text românesc"* (p. 72-82). Studiul este rodul parțial al muncii depuse de autoare pentru inventarierea, în vederea editării, a tuturor versiunilor românești din secolul al XVI-lea ale rugăciunii *Tatăl nostru*. În nr. 17 din 23 aprilie 1845, p. 133 al *„Foii pentru minte, inimă și literatură"* cercetătoarea a găsit publicate șapte versiuni ale rugăciunii Domnești, texte comunicate de Timotei Cipariu. Publicarea acestor variante se făcuse, după cum afirma redactorul, la cererea unor peaînvățați filologi din Germania, „pentru ca să se cunoască măcar din atîta, cam prin ce schimbări au trecut limba română din timpuri și veacuri și ca învățații să aibă prilej a alătura limba română cu celelalte limbi romanice". Șase versiuni ale rugăciunii *Tatăl nostru* erau reproduceri din diverse cărți tipărite și erau însoțite de indicații privind locul și data primei apariții. Cea de a șaptea variantă avea doar mențiunea *Manuscris circa 1556 (Transilvania)*. Făcînd cercetări, autoarea nu a găsit această versiune în nici un monument de limbă română din secolul al XVI-lea sau atribuite acestui secol. De asemenea, niciunul dintre manuscrisele prezentate de Timotei Cipariu în *Principia de limba și scriptura* (ediția a II-a, Blaj, 1866) nu este atribuit de autorul secolului XVI-lea. În schimb, în manuscrisul miscelaneu Rr atribuit de Cipariu

secolului al XVII-lea şi păstrat la Biblioteca Filialei din Cluj-Napoca a Academiei R. S. R. sub cota 100, se află o versiune comentată a Rugăciunii Domneşti intitulată *Tatăl nostru cu tîlc*. Dacă se face abstracţie de comentarii, cele două versiuni sînt identice: Părintele nostru, / Cela ce eşti în ceruri, / Sfîntu-i numele tău. / Să vie împărăţia ta. / Să fie voia ta / Cumu-i în ceriu, / Aşa şi pre pămînt. / Pîinea noastră cea săţioasă / Dă-ne-o noao astăzi / Şi ne iartă datoriile noastre, / Ca şi noi se iertăm / Datoriia datornicilor noştri. / Să nu ne duci în ispită. / Ci să ne izbăveşti de hitleanii.

Întrebarea pe care şi-o pune Magdalena Georgescu este: De ce a datat Timotei Cipariu versiunea cu anul 1556, de vreme ce manuscrisul nu diferă informaţii privind data şi locul copierii, nici în legătură cu persoana copistului? Autoarea caută răspuns în fragmentul de geografie a Transilvaniei aflat în acelaşi ms. 100 şi copiat de aceeaşi persoană. Fragmentul de geografie a Transilvaniei a fost publicat în nr. 25 din 21 iunie 1847 al revistei „*Organul luminării*" de Timotei Cipariu care informa că textul e o copie după o traducere din limba maghiară, datată de el, cu ajutorul criticii de text, între 1556 şi „capetul secolului XVII cînd Transilvania nu mai era sub principii catolici". Dar Timotei Cipariu a datat versiunea Rugăciunii Domneşti în 1556, raportînd-o la data scrierii fragmentului de geografie în loc s-o dateze raportînd-o la data copierii acestuia. Prin examen filigranologic s-a dovedit, ne spune autoarea, că varianta respectivă a rugăciunii *Tatăl nostru* a fost copiată nu în 1556, ci în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

În continuare, pentru a găsi particularităţile lingvistice ale versiunii Cipariu a Rugăciunii Domneşti şi pentru a stabili graiul sau graiurile reflectate în acest text, Magdalena Georgescu compară versiunea Cipariu cu cele trei versiuni de bază (din *Evangheliarul slavo-român*, Sibiu, 1551-1553, din *Catehismul* tipărit la Coresi, Braşov, 1559-1560 şi versiunea *Luca Stroici* tipărită în lucrarea lui S. Sarnicki, *Statutay Metrika Przwileiow Koronnych*, Cracovia, 1594) dintre cele zece versiuni din secolul al XVI-lea ale rugăciunii *Tatăl nostru*. Cercetătoarea constată că, deşi versiunea Cipariu nu reproduce cu fidelitate nici una dintre versiunile de bază din secolul al XVI-lea şi deşi prezintă anumite particularităţi, conţine totuşi unele asemănări cu versiunea din *Evangheliarul slavo-român* de la Sibiu, pe de o parte, şi cu versiunea *Luca Stroici*, pe de altă parte. Concluzia este că versiunea publicată de Cipariu reproduce două versiuni de tip nordic, în elemente din versiuni sudice. Comparînd apoi versiunea Cipariu cu celelalte versiuni din prima jumătate a secolului al XVII-lea şi analizînd atît identităţile şi asemănările, cît şi deosebirile, cercetătoarea conchide că, deşi versiunea Cipariu se singularizează prin unele elemente specifice, ea reprezintă o versiune contaminată, provenind din versiuni din secolul al XVI-lea. Analizînd apoi particularităţile fonetice şi morfologice ale versiunii Cipariu a rugăciunii *Tatăl nostru*, cercetătoarea a observat că ele se întîlnesc în aproape toate ariile geografice ale ţării; reuşeşte, totuşi, să precizeze zona de sud-vest a Transilvaniei ca loc de origine a copistului.

Prof. Gh. I. BADEA

Revista de studii Sud-Est Europene, tom. XV, 1977, nr. 3 (iulie-septembrie).

Despre unele activităţi culturale greceşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea, la Iaşi, este vorba în studiul *Cîteva documente militare austriece privitoare la înfiinţarea unei tipografii greceşti la Iaşi*, de Elena Siupiur.

Cum se ştie, la Mănăstirea Cetăţuia a fost înfiinţată, în anul 1681, o tipografie în care s-au imprimat cărţi greceşti.

In vara anului 1812, prin osîrdia lui Emanuel Varnardos, se tipăresc din nou cărţi greceşti în capitala Moldovei,[1] după cum reiese şi din cele şapte documente austriece, recent descoperite de cercetătoare în arhivele oraşului Timişoara.

---

1. Cf. Prof. T. G. Bulat, *Tipografiile moldoveneşti de cărţi bisericeşti de la Mitropolitul Veniamin Costachi pînă la secularizarea din 1864*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LIV (1978), nr. 3-4, p. 324.

In secolul al XVIII-lea, arată autoarea, Austria deţinea monopolul tipăririi cărţilor greceşti. Acţiunea de a tipări astfel de cărţi la Iaşi constituie pentru austrieci temeiul fricii lor de a nu se deplasa „centrul politic şi cultural grecesc spre est", ceea ce ar fi însemnat, din punctul lor de vedere „emanciparea de sub tutela imperială".

Studiul cercetătoarei Elena Siupiur ne face să înţelegem că tipărirea unor cărţi greceşti în capitala Moldovei, „oraşul marilor zidiri", este o dovadă sigură că la începutul secolului trecut se desfăşura o puternică şi înfloritoare viaţă culturală, care a condus la hotărîrea grecilor de a se tipări carte grecească aici.

Studiul lui H. Mihăescu, *Trei documente atonite din secolul al XIV-lea, conţinînd referiri cu privire la Ţara Românească* este o adevărată pagină de istorie veche, de un deosebit interes pentru cunoaşterea istoriei Bisericii strămoşeşti. Autorul aduce în discuţie trei documente, descoperite la Mănăstirea Cutlumuş, legate de numele egumenului Hariton — mai tîrziu mitropolit al Ungrovlahiei — şi al domnitorului Ioan Vladislav (1364-1377), reuşind să surprindă cauzele religioase şi politico-economice, care au contribuit la continuarea acestor relaţii începute în timpul lui Nicolae Alexandru (1352-1364), şi subliniind în primul rînd impunerea în sud-estul Europei a tînărului stat valah, datorită „stabilităţii interne", de care se bucura spre deosebire de celelalte state balcanice ameninţate de expansiunea otomană.

Evident, relaţiile nu se reduc numai la ajutoarele materiale acordate de Ţara Românească Mănăstirii atonite, ci ele erau mai ample, incluzînd, în primul rînd, pe cele culturale şi spirituale, aşa cum reiese şi din conţinutul scrisorilor-documente, în care se menţionează că tineri români erau trimişi la Athos pentru instruirea lor teologică şi monahală, care se dovedeau a fi la înălţimea celorlalţi tineri veniţi în acelaşi scop. Aceasta este o dovadă grăitoare că, în veacul al XIV-lea, au fost legături culturale între Principatele Române şi centrele ortodoxe.

„Faptul că stareţul Hariton şi călugării greci se temeau — aşa cum reiese din documente s. n. — de eventualele pretenţii ale românilor la postul de conducere al Cutlumuşului ar putea fi un indiciu că numărul tinerilor români sosiţi aici nu era mic şi că sub raportul pregătirii, ei nu se situau mai prejos de aceştia".[2]

H. Mihăescu, în studiul său, consideră că idioritmia pînă la 1370 era un mod de viaţă monahală la români. Hariton uşurează tinerilor români plecaţi la Athos, care nu erau obişnuiţi cu viaţa cenobitică, înţelegerea acestui mod de viaţă călugărească.

Cornelia Bodea, în studiul „*The New York Times" despre războiul de independenţă a României*, scoate în relief răsunetul pe care l-a avut războiul din 1877-1878 în rubricile ziarului Newyorkez. Armata română — care, după cum ştim, a jucat un rol decisiv în hotărîrea soartei acestui război — este frumos prezentată într-o serie de articole. Remarcăm un pasaj dintr-un articol, în care se spune că „avem datoria morală să nu uităm că ei — *românii* s. n. — sînt direct descendenţi ai acelor daci, care dădeau cei mai viteji gladiatori în sporturi din imperiul roman".

Citind acest studiu, în care este vorba de elogierea ostaşilor români de către ziarul american, sufletul nostru trăieşte cu duioşie şi îndreptăţită mîndrie versurile lui Vasile Alecsandri: „Vitejia fără seamăn pe-a cel timp de grea urgie /Ce la vechiul nostru nume au adaos un renume/ Dus de Dunărea în Marea şi din Marea dus în lume!"

Aşa cum spunea Eminescu, întotdeauna am avut conştiinţa că menirea noastră ca neam este aceea de a fi „un strat de cultură la Gurile Dunării". Această conştiinţă ne-am exprimat-o prin diferite forme de cultură, care au pus în lumină continuitatea şi unitatea naţională. Faptul este subliniat şi de cercetătorul Andrei Corbea, în studiul *Der rumänische Stoff eines deutschen Barok romans*, în care aduce la lumină noi date evidenţiate de Daniel Speer, — „trompetistul curţilor moldovene şi transilvănene" —, autorul romanului,

2. St. Bârsănescu, *Pagini nescrise la istoria culturii româneşti (sec. X-XVI)*, Bucureşti, 1971, p. 158.

Türkischer Vagant, care a prelucrat motivele muzicale a două dansuri românești în *Musikalisch türckischer Eulenspiegel*, înscriindu-se astfel ca întîiul care a publicat prelucrări de muzică populară românească.[3] Desigur că elementele de factură folclorică au o legătură nemijlocită atît cu perenitatea valorilor noastre culturale cît și cu realitatea spirituală din veacul al XVII-lea, veac în care, datorită tiparului și a celorlalte condiții socio-culturale, are loc pătrunderea în antologiile muzicale europene a creației românești și afirmarea specificului național. Atenție deosebită se acordă referirilor pe care le conține romanul lui D. Speer, cu privire la organizarea politico-juridică a orașelor, ca și descrierii satelor însoțită de redarea unor termeni autohtoni, cum ar fi Sinczicze (jintiță) și Brinse (brînză). Autorul studiului nu trece cu vederea nici faptul că D. Speer, cînd vorbește despre locuitorii Transilvaniei, amintește mai întîi pe români, apoi pe maghiari și germani, ca dovadă certă că românii erau majoritari, impunîndu-se atenției acestui călător. Un pasaj care redă o discuție a lui D. Speer cu un negustor, ne dezvăluie climatul de pace și înțelegere pe care românii l-au promovat dintotdeauna, în raporturile lor cu celelalte naționalități conlucuitoare, relevîndu-se astfel principiul non-violenței atît de frumos exprimat în balada populară *Miorița* sau în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie.*

Mențiunea că românii din Maramureș au credință ortodoxă, cu organizare bisericească proprie — avînd episcopii și preoții lor — este destul de importantă, arătîndu-se prin aceasta rezistența lor în fața propagandei calvine din secolele al XVI-lea și al XVII-lea; încă o dovadă, așadar, că la poporul român, și Biserica a fost instituția care, a contribuit la păstrarea conștiinței de neam și de limbă și, prin aceasta, unitatea poporului român, din toate ținuturile românești.

Profesorul Mircea Petrescu-Dîmbovița se ocupă, în studiul său, de epoca bronzului. Astfel, *Date privitoare la începutul epocii bronzului în spațiul carpato-balcanic*, cuprinde informații privind începutul, dezvoltarea și extinderea epocii amintite pe un spațiu unde s-au suprapus, în decursul timpului, mai multe culturi. Pentru că începutul epocii bronzului — mai ales după ultima periodizare a culturilor de pe teritoriul Patriei noastre —, corespunde cu etapa prototracă, contemporană cu vestitele culturi Troia I și II, din a doua jumătate a mileniului al III-lea î. e. n., autorul evidențiază rolul „transformărilor generale intervenite în structura socio-economică și culturală", care, în mod, firesc, se resimt „în domeniul etnic și lingvistic". Studiul prof. M. Petrescu-Dîmbovița se referă, între altele, la procesul evoluției culturilor materiale, care „se traduce în fapt, prin desprinderea în sînul familiei popoarelor indo-europene a ramurei trace". Autorul redă sintetic și sistematic trăsăturile specifice ale culturii epocii bronzului, precum și influențele egeano-anatolice, nord-pontice, nord-caucaziene, estice și central-europene asupra tracilor.

Diac. V. NECHITA

---

3. Viorel Cosma, *Două milenii de muzică pe pămîntul României.* București, 1977, p. 36-38 și 43; G. Breazul, *Pagini la istoria muzicii românești*, București, 1966, p. 96.

Cronica bisericească

A. — Actualităţi ecumenice

Întrunire Ecumenică Europeană

(Chantilly — Franţa, 10 — 13 aprilie 1978)

Intre 10-13 aprilie a. c., a avut loc, la Chantilly-Franţa, reuniunea comună a reprezentanţilor Conferinţei Bisericilor Europene (C. B. E.) şi ai Consiliului Conferinţelor Episcopale Europene (C. C. E. E.).

Această întrunire *„considerată un eveniment istoric"* a putut fi organizată după pregătiri, care au durat mai mulţi ani. Este, de altfel, prima reuniune ecumenică europeană, întrunită în şedinţă de lucru, cu temă precisă de studiu, la care au participat cîte 40 de reprezentanţi din partea organismelor amintite.

La acest număr s-au adăugat invitaţii de onoare: Dr. Lukas Vischer, director al unităţii «Credinţă şi Constituţie» din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Mgr. Ramon Torella, vicepreşedinte al Secretariatului pentru Unitatea Creştină, I. P. S. Mitropolit Emilianos, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice la C. E. B., Mgr. Meeking, colaborator însărcinat cu relaţiile Bisericii romano-catolice cu C. E. B., cîte un reprezentant al celor două organisme în SODEPAX şi peste 30 de reporteri de la diferite instituţii de presă, radio şi televiziune.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de către Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, conducătorul delegaţiei, P. S. Episcop Antonie Ploieşteanul, vicar patriarhal, şi P. C. Pr. prof. I. Bria, secretar pentru cercetări şi relaţii cu ortodocşii din cadrul Comisiei pentru Misiune şi Evanghelizare a C. E. B.-Geneva.

Calea spre Chantilly. Adunarea Nyborg III, care s-a ţinut în Danemarca, în octombrie 1962, a hotărît, între altele, iniţierea unor relaţii bilaterale între C. B. E. şi Biserica romano-catolică, prin intermediul Secretariatului pentru Unitatea Creştină.

Consiliul Conferinţelor Episcopale din Europa, recunoscute de către Papa Paul al VI-lea la 25 martie 1971, se formează dintr-un episcop delegat de către fiecare episcopat şi se consideră a fi «un mic instrument în slujba colaborării episcopale în Europa», altfel zis «un minimum de structură pentru maximum de colaborare». La 10 ianuarie 1977, Congregaţia pentru Episcopi a aprobat statutele Consiliului Conferinţelor Episcopale din Europa.

Relaţiile acestui organism cu C. B. E., din care fac parte Biserici şi confesiuni din Europa, încep cu martie 1972, cînd s-a hotărît ca între aceste organisme ecumeniste să aibă loc reuniuni

anuale. In ianuarie 1973 s-a emis ideea să se organizeze o reuniune comună C. B. E. — C. C. E. E. Inițial, s-a hotărît ca Prezidiul și Comitetul Consultativ ale C. B. E., pe de o parte, și Adunarea C. C. E. E., pe de altă parte, să țină în același timp și în același loc reuniuni, urmînd ca fiecare să trateze, în felul său, problemele pe care le are. Ulterior, s-a întrezărit ideea convocării prin C. C. E. E. a unei reuniuni comune a reprezentanților Bisericilor romano-catolice din Europa și a reprezentanților Bisericilor necatolice, convocați prin C. B. E.

După unele pregătiri și discuții, s-a format un «Comitet C. C. E. E.. — C. B. E., compus din cîte 5 reprezentanți, în total 10, care au ținut prima reuniune comună anuală în ianuarie 1976. La această întrunire s-a propus ținerea unei reuniuni comune, avînd drept scop discutarea unei teme. Așa s-a ajuns la reuniunea de la Chantilly.

Obiectivele reuniunii erau: să demonstreze că deși aparțin unor confesiuni diferite, creștinii sînt uniți între ei printr-o putere care-i depășește, să studieze împreună căile care să aducă la întărirea expresiei unității, să participe împreună la o experiență comună de rugăciune, celebrare și meditație, prin acestea să practice, în consecință, o formă de comunitate creștină frățească și să pregătească un mesaj, pe care împreună să-l adreseze creștinilor din Europa, prin care să se pună în lumină responsabititatea creștinilor față de societate.

Tema reuniunii comune de la Chantilly a fost: *„Ca ei să fie una, ca lumea să creadă“* (Ioan XVII, 21).

Lucrările reuniunii au început în seara zilei de 10 aprilie a. c. sub conducerea celor doi corespondenți: Mgr. Roger Etchegaray, Arhiepiscop de Marsilia, și Pastorul André Appel, președintele C. B. E., toate aspectele organizatorice fiind asumate de neobositul secretar general al C. B. E., Glen Williams.

Deschiderea lucrărilor s-a facut de către Arhiepiscopul Marsiliei, Mgr. Roger Etchegaray, care a rostit o cuvîntare. După ce a subliniat faptul că Dumnezeu dăruiește participanților «harul excepțional de a trăi împreună aceste trei zile de reflexie și rugăciune» și a arătat ceea ce au făcut Conferințele Episcopale Europene pentru a se ajunge la această reuniune comună, vorbitorul s-a referit la sarcinile care revin creștinismului european în contextul frămîntărilor lumii contemporane și al străduințiilor pentru realizarea unității creștine universale.

Considerînd că dezbinările confesionale creștine s-au produs în Europa, Roger Etchegaray a spus că «responsabilitatea noastră este mare și ea este comună... Noi nu știm care sînt vederile lui Dumnezeu despre întîlnirea de la Chantilly, putem însă să ne imaginăm că adunarea noastră ne va ajuta să avansăm pe căile unității pentru Europa și pentru creștinii Europei». Să nu uităm că pot fi redescoperiți «germenii cei mai fecunzi și modelele cele mai sugestive pentru slujirea Unității». Vorbitorul estima că un mare loc în cadrul întrunirii îl va avea rugăciunea: «rugăciunea de mijlocire și rugăciunea de mulțumire pentru lucrarea harului, prin care ne vedem unii pe alții mai apropiați și uniți în opera de făurire a unității bisericești văzute».

Lucrările întrunirii s-au desfăşurat în şedinţe plenare în cadrul a două secţii, împărţite, la rîndul lor, în cîte trei grupe. P. S. Episcop Antonie Ploieşteanul a prezidat lucrările secţiunii întîia.

Cardinalul C. B. Hume — Anglia, în numele C. C. E. E., iar Prof. N. A. Zabolotschi — U. R. S. S., în numele C. B. E., au prezentat în plenare cîte un referat cu aceeaşi temă: *„Supunerea faţă de Hristos implică unitatea“*, iar Mgr. Emile Josef de Smedt, Episcop de Brugge — Belgia, în numele C. C. E. E., şi Episcopul W. Krusche — R. D. G., în numele C. B. E., au prezentat referate asupra temei: *„Pacea noastră în Hristos ne determină să lucrăm pentru pace în lume“*.

Referatele au scos în evidenţă faptul că lipsa unităţii creştine pe plan european, resimţită, dealtfel, în întreaga lume creştină, este sursa de tensiuni, uneori chiar de conflicte. Unitatea creştină şi pacea au fost subiectele principale ale reuniunii. S-a reliefat faptul că pacea omenirii este ameninţată. Unele ţări dispun de arsenale de armament atomic, biologic şi nuclear, care pun în primejdie planeta noastră. Stăruind asupra misiunii Bisericii, s-a spus că pentru aceasta a sluji cauza păcii constituie *„ o datorie imperioasă, urgentă şi gravă“*. Bisericile sînt chemate să vestească mesajul evanghelic al păcii. In vremea noastră pacea nu mai poate fi gîndită şi concepută abstract, ea este indisolubil legată de viaţă, de răspunderea faţă de viaţa oamenilor şi de făurirea unei lumi mai drepte, de instaurarea unei noi ordini economice şi politice internaţionale. Decalajele economice, dorinţa exagerată de posesiune şi menţinerea unor structuri inechitabile în relaţiile şi viaţa economică mondială sînt factori care pun în primejdie menţinerea şi statornicirea păcii în lume.

Misiunea Bisericilor nu trebuie să se reducă doar la o opoziţie faţă de cursa înarmărilor, ci să vizeze lupta «împotriva rădăcinilor şi cauzelor care pot să conducă la război şi care, fiind îngăduite, distrug deja pacea adevărată».

Convingerea unanimă a referenţilor şi participanţilor, a fost că datoria primordială a creştinilor este să facă mai întîi pace între ei şi numai aşa vor putea vorbi lumii despre pace. Realistă în formularea ei, această unanimă convingere are la bază nădejdea tare că Domnul Păcii va binecuvînta străduaniile pe care aceşti soli ai Bisericilor şi confesiunilor creştine le depun cu dăruire şi rîvnă apostolică în slujba păcii.

Reprezentanţii Bisericilor şi confesiunilor creştine europene erau, de asemenea, convinşi că în ciuda diviziunilor care există, creştinii de pretutindeni trăiesc, în mod tainic, o anume unitate, dăruită de Domnul nostru Iisus Hristos. Unitatea lor deplină este legată de împărtăşirea din acealaşi Potir şi la acelaşi Altar. Faptul că nu se pot împărtăşi este un motiv de tristeţe şi suferinţă.

In discuţiile care s-au purtat, s-a arătat că intercomuniunea, ca modalitate de depăşire a stadiului de diviziune nu poate fi practicată. P. S. Episcop vicar Antonie Ploieşteanul a arătat, în intervenţia făcută, că atît intercomuniunea cît şi conciliaritatea — termeni de mare actualitate în viaţa Bisericilor şi confesiunilor creştine —, necesită încă studiu profund, lămuriri, înţelegere adîncă şi responsabilă faţă de întregul mărturisirii de credinţă. S-au adîncit doar

punctele de înţelegere stabilite pînă în prezent cu privire la Botez «ca premiză fundamentală a unităţii creştine».

Imbucurător este faptul că şi la această reuniune ecumenică s-a constatat că dacă în problemele de teologie, în cele privind dialogul teologic, se fac paşi înceţi, în cele practice, cum ar fi instaurarea unui climat de pace şi înţelegere, bazat pe încredere reciprocă, combaterea actelor de terorism şi violenţă, limitarea cursei înarmărilor, Bisericile şi confesiunile sînt plenar, statornic şi unanim angajate.

Cînd s-a discutat referatul principal în grupe şi subgrupe, luînd cuvîntul, I. P. S. Mitropolit Teoctist a scos în lumină ecumenismul practic din ţara noastră, practicat şi statornicit graţie condiţiilor obiective create de orînduirea dreaptă, în sînul căreia libertatea de conştiinţă şi cea religioasă sînt garantate de Constituţie şi trăite deplin.

Intre formele de promovare şi, în acelaşi timp, de manifestare a ecumenismului practic în Patria noastră, la loc de frunte se situiază conferinţele interteologice la care participă ierarhi, conducători de culte, rectorii şi profesorii Institutelor teologice, slujitori ai Sfintelor Altare, doctoranzi, studenţi şi elevi seminarişti. Temele acestor conferinţe sînt de interes major, tratarea lor făcîndu-se în funcţie de cerinţele vieţii bisericeşti şi în lumina rezultatelor la care a ajuns Mişcarea ecumenică în strădaniile sale de apropiere şi lucrare pentru refacerea unităţii.

Slujitorii Altarelor strămoşeşti şi deservenţii cultelor din ţara noastră se întîlnesc şi asistă, cu prilejul anumitor solemnităţi, la serviciile divine, făcîndu-se prin aceasta pildă credincioşilor.

Inalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Teoctist s-a referit apoi la vechimea şi trecutul creştinismului pe pămîntul românesc, arătînd că ultimele descoperiri arheologice dovedesc existenţa creştinismului în această arie geografică din primele secole evocînd chipurile unor martiri şi ierarhi care au propovăduit şi păstrat dreapta credinţă. De asemenea, a subliniat faptul că Biserica Ortodoxă Română, fiind autocefală, este o Biserică ataşată de viaţa poporului, sprijinind şi slujind năzuinţele de pace, colaborare, de făurire a unei lumi noi, de statornicire a încrederii între ţări şi popoare.

Fiind întrebat de felul cum Biserica noastră înţelege şi priveşte rolul femeii în viaţa religioasă, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a răspuns că din vechime pe pămîntul românesc există mănăstiri de călugări şi călugăriţe. Acestea au un rol destul de important în viaţa Bisericii, participînd la cult, cîntînd, pregătind prescurile pentru Euharistie, iar credincioasele fac parte din comitetele parohiale, sprijinind activitatea preotului şi grijindu-se de împodobirea bisericii şi buna păstrare a obiectelor de cult.

In sfîrşit, Inalt Prea Sfinţia Sa a prezentat modul cum sînt organizate şi funcţionează instituţiile de învăţămînt teologic la noi, remarcînd nivelul actual de teologie românească în ultimul timp şi activitatea editorială din cadrul Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române.

Referindu-se la deschiderea Bisericii noastre faţă de lume, la activitatea sa rodnică pe tărîmul ecumenic, I. P. S. Sa a arătat că împreună cu celelalte Biserici Ortodoxe Surori, Biserica Ortodoxă

Română întreţine de mai multă vreme dialoguri oficiale cu Bisericile Vechi Orientale, cu Biserica Vechilor Catolici şi cu Biserica Anglicană, promovînd, totodată, relaţii frăţeşti la diferite nivele, cu Bisericile Protestante. După Conciliul II Vatican, Biserica noastră a căutat să stăbilească legături cu Biserica Romano-Catolică.

Ca urmare a acestor strădanii, au avut loc mai multe vizite la cel mai înalt nivel bisericesc, între reprezentanţi ai Bisericii Ortodoxe Române şi reprezentanţi ai Bisericilor Catolice locale din Austria, R. F. Germania şi Belgia. In anul 1972, o delegaţie a Bisericii noastre a fost primită în vizită protocolară la Sanctitatea Sa Papa Paul al VI-lea, iar Cardinalul Willebrands, preşedintele Secretariatului pentru Unitatea Creştinilor de la Vatican, a vizitat Biserica Ortodoxă Română în două rînduri, ultima dată cu ocazia instalării Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, reliefînd activitatea Bisericii noastre pe plan ecumenic, a spus că ţara noastră a găzduit în dese rînduri întruniri ale Prezidiului şi Comitetului Consultativ ale C. B. E., precum şi simpozionul «femeilor ortodoxe», primul de acest fel, la Mănăstirea Agapia.

Reuniunea ecumenică europeană de la Chantilly a înlesnit participanţilor un dialog deschis, viu, sincer şi promiţător de binecuvîntate roade. Reprezentanţii Bisericilor şi confesiunilor creştine din Europa s-au întreţinut cordial, au căutat să redescopere suflul primar al iubirii creştine, atît de frumos surprins şi exprimat de regretatul patriarh Justinian: „să ne iubim mai mult, ca să ne cunoaştem mai bine».

Membrii delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române s-au bucurat de o mare atenţie din partea participanţilor şi a reprezentanţilor presei, radio-ului şi televiziunii, manifestînd admiraţie pentru frumuseţile României şi interes pentru modul cum este organizată şi cum îşi desfăşoară activitatea Biserica şi confesiunile din ţara noastră.

Participanţii la reuniunea de la Chantilly, soli ai Bisericilor şi confesiunilor creştine din Europa, ai popoarelor acestui continent, au lansat un mesaj în care, printre altele, se spune: «Mulţumim Domnului pentru unitatea pe care ne-a dat-o. Nu uităm diviziunile profunde de care suferim pînă acum. Suferim pentru că nu putem să ne apropiem împreună de Cina Domnului. Suferim pentru că nu putem da mărturie unanimă Domnului nostru. Mărturisim păcatele noastre făcute împotriva unităţii şi, în acelaşi timp, recunoaştem că harul Domnului este mai puternic decît păcatele noastre».

In încheierea acestui mesaj se spune: «Cerem tuturor celor care se angajează sincer în slujba păcii şi a destinderii, a securităţii şi cooperării în Europa să nu se resemneze în faţa dificultăţilor şi să facă noi paşi, urmînd demersurile făcute deja la Helsinki şi Belgrad. Să urmărim cu răbdare noi posibilităţi de angajare mai susţinută pentru drepturile omului. Să încurajăm în special pe cei care caută să obţină soluţii paşnice în situaţiile unde violenţa e practicată sub pretextul antagonismelor confesionale».

Intrunirea ecumenică de la Chantilly, fiind prima reuniune la nivel european, pune un început bun şi de largi orizonturi pentru lucrarea Bisericilor şi confesiunilor creştine în domeniul păcii, securităţii, destinderii şi colaborării.

Delegaţia Bisericii Ortodoxe Române, condusă de Intîistătătorul Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, şi-a adus o contribuţie de seamă la împlinirea obiectivelor fixate de către această reuniune. Discuţiile purtate au pus în lumină, o dată mai mult, prestigiul de care se bucură Biserica noastră strămoşească şi celelalte confesiuni creştine din ţară, în cadrul acestor întruniri, pentru realizările pe tărîm ecumenic, pentru spiritul de frăţietate şi colaborare care însufleţeşte iniţiativele şi acţiunile acestora puse în slujba omului, a păcii şi a bunăstării obşteşti.

Se recunoaşte prin aceasta prestigiul României Socialiste care a creat un climat obiectiv propice desfăşurării şi promovării ecumenismului practic şi, totodată, prestigiul de care Patria noastră se bucură pe plan internaţional, militînd statornic pentru făurirea unei lumi mai drepte, pentru instaurarea unei noi ordini economice şi politice, pentru păstrarea şi respectarea independenţei şi suveranităţii fiecărui stat, factori de bază în strădania tuturor oamenilor care doresc instaurarea păcii pe pămînt.

Luînd parte la această întrunire şi fiind reprezentată prin delegaţia condusă de către I. P. S. Mitropolit Teoctist, Biserica Ortodoxă Română a dat o înaltă apreciere iniţiativei de a se organiza o astfel de reuniune şi rezultatelor valoroase la care s-a ajuns în domeniul slujirii cauzei păcii şi bunei înţelegeri între ţări şi popoare.

Participarea Bisericii Ortodoxe Române la festivităţile celei de a 60-a aniversări de la reînfiinţarea patriarhatului Moscovei şi a toată Rusia

A devenit o tradiţie ca atunci cînd una din Bisericile Ortodoxe aniversează momente sau evenimente din viaţa sa să le transforme în popasuri de comuniune panortodoxă şi de frăţie creştină.

Este aceasta mărturia deplinei comuniuni, ca expresie a unităţii mărturisirii de credinţă, dar şi dovada deschiderii Ortodoxiei spre colaborare, dialog şi solidaritate cu celelalte Biserici şi confesiuni creştine; adeseori acest spirit larg de dragoste şi colaborare în domeniul marilor probleme ale omenirii cheamă la împreună-lucrare şi credincioşii religiilor şi confesiunilor necreştine.

Un astfel de popas a fost prijeluit de a 60-a aniversare a reînfiinţării Patriarhatului Moscovei şi a toată Rusia. Festivităţile acestei sărbătoriri s-au desfăşurat între 25-29 mai 1978.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat o delegaţie condusă de către Inalt Prea Sfinţitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, alcătuită din Prea Sfinţitul Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor şi Prea Sfinţitul Episcop Antonie Ploieşteanul, vicar patriarhal, iar ca translator P. C. Preot Sava Marin, paroh la biserica Sf. Nicolae-Centru din Bucureşti.

In ziua de 24 mai a. c., delegaţia Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă la aeroportul internaţional Otopeni de către P. S. Roman Ialomiţeanul, Episcop-vicar la Arhiepiscopia Bucureştilor, P. C.

Pr. Constantin Pîrvu, consilier-vicar patriarhal, P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal, P. C. Pr. Prof. Mircea Childa, rectorul Institutului Teologic de grad universitar din Bucureşti şi P. C. Pr. prof. Dumitru Popescu, prorector la acel Institut, precum şi de colaboratori de la Serviciul Relaţiilor Externe din cadrul Patriarhiei Române.

Pe aeroportul Seremetovo din Moscova, delegaţia Bisericii Ortodoxe Române a fost întîmpinată de către Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Filaret al Berlinului, Exarh al Patriarhiei Moscovei şi a toată Rusia pentru Europa Centrală, cu sediul la Berlin, şi condusă la Hotelul Sovietskaia, unde a fost cazată pe toată durata şederii la Moscova. In aceeaşi zi, I. P. S. Arhiepiscop Hrisostom a prezentat delegaţiei sinodale române programul desfăşurării festivităţilor.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist şi P. S. Episcop Antonie s-au întreţinut, în cursul serii, cu oaspeţii veniţi de peste hotare pentru a lua parte la festivităţile aniversare ale Patriarhatului rus.

In ziua de 25 mai a. c., un sobor de preoţi şi diaconi, în frunte cu I. P. S. Mitropolit Nicodim al Leningradului, au săvîrşit un Te-Deum în Biserica „Invierea Domnului", care a deschis, de fapt, programul festivităţilor. Apoi, Sanctitatea Sa, Patriarhul Pimen al Moscovei şi a toată Rusia a rostit o scurtă cuvîntare, adresînd oaspeţilor de peste hotare salutul de bun venit şi invocînd ajutorul Bunului Dumnezeu pentru desfăşurarea serbărilor aniversare.

In după amiaza ziei de 26 mai a. c., la orele 16.00, I. P. S. Mitropolit, Nicodim al Leningradului a deschis programul festivităţilor aniversare, în sala de şedinţe a Hotelului „Sovetskaia".

La masa prezidiului, alcătuit din Sanctitatea Sa Pimen, II. PP. SS. Mitropoliţi: Filaret al Kievului, Nicodim al Leningrndului, Juvenalie al Krutiţelor, Antonie al Belorusei şi II. PP. SS. Arhiepiscopi Nicodim de Cernigov şi Vartolomeu de Novosibirsc, a luat parte şi Vladimir Alexeevici Kuroedov, preşedintele Consiliului pentru probleme religioase de pe lîngă Consiliul de Miniştri al U. R. S. S.

Erau de faţă delegaţi ai Bisericilor Ortodoxe surori, şi ai altor Biserici şi confesiuni creştine.

După cuvîntul introductiv, rostit de către I. P. S. Mitropolit Nicodim al Leningradului, a luat cuvîntul Sanctitatea Sa Pimen, Patriarhul Moscovei şi a toată Rusia, care a făcut o prezentare amănunţită a modului cum şi-a desfăşurat activitatea, pe plan intern şi extern, Biserica Ortodoxă Rusă, în perioada 1918-1978, reliefînd chipurile şi realizările patriarhilor Tihon, Serghie şi Alexei, precum şi activitatea bisericească depusă în slujba refacerii unităţii creştine şi a statornicirii păcii în lume.

A luat apoi cuvîntul Vladimir Alexeevici Curoedov, preşedinte pentru problemele religioase pe lîngă Consiliul de Miniştri al U.R. S.S., care a arătat că Biserica Ortodoxă Rusă a sprijinit iniţiativele şi înfăptuirile poporului sovietic.

Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a mulţumit preşedintelui Vladimir Alexeevici Curoedov şi l-a încredinţat că Biserica Ortodoxă Rusă va activa mai departe şi va face totul pentru pace şi bună înţelegere între popoare.

Oaspeţii, reprezentanţi ai Bisericilor Ortodoxe surori şi ai

celorlalte biserici şi confesiuni creştine, ai organismelor ecumenice şi ai unor religii necreştine, au luat cuvîntul transmiţînd Sanctităţii Sale, Patriarhului Pimen, clerului şi dreptcredincioşilor creştini ai Bisericii Ortodoxe Ruse urări de viaţă paşnică, cu realizări de seamă pe tărîm duhovnicesc şi pe acela al slujirii marilor deziderate ale omenirii contemporane.

Inalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Teoctist, în numele Prea Fericitului Patriarh Iustin, a rostit următoarea cuvîntare:

„Ierarhii, clerul şi credincioşii Bisericii Ortodoxe Române salută cu multă bucurie marea sărbătoare consacrată aniversării a şase decenii de la reînfiinţarea Scaunului Patriarhal al Moscovei şi al întregii Rusii.

Dînd urmare bineivoitoarei invitaţii ce ni s-a făcut, ne aflăm de faţă la acest înălţător popas duhovnicesc al Bisericii Ortodoxe Ruse surori, împreună cu o delegaţie a Bisericii noastre alcătuită din: Prea Sfinţitul Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor, Prea Sfinţitul Episcop Antonie Ploieşteanul, vicar patriarhal, şi Prea Cucernicul preot Marin Sava.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin care, după cum v-a şi anunţat, a dorit mult să ia parte personal la aceste festivităţi, dar din motive de sănătate, intervenite între timp, nu a putut da urmare primului său gînd, Vă transmite prin noi urările Sale cele mai călduroase şi Vă asigură de toată preţuirea şi dragostea Sa. Noi mulţumim Domnului că Prea Fericirea Sa este acum restabilit, dar este în convalescenţă.

Considerăm că această întîlnire frăţească are multiple şi profunde semnificaţii. Pentru noi ea înseamnă, mai întîi, un fericit prilej de mărturisire a unităţii interortodoxe şi de întărire a legăturilor tradiţionale de apropiere, conlucrare şi dragoste dintre Bisericile noastre. Potrivit îndemnului Sfîntului Apostol Pavel, împlinit în chip pilduitor de fericiţii noştri înaintaşi, datori sîntem să păzim unitatea credinţei în cuget curat, păstrînd ceea ce ni s-a încredinţat (I Timotei III, 9; VI, 20).

Împrejurările istorice în care au vieţuit Bisericile Română şi Rusă au arătat că ierarhii, clericii şi credincioşii acestora au păstrat şi au afirmat unitatea ortodoxă, luînd pildă şi îndemn unii de la alţii şi împărtăşindu-şi reciproc din experienţa, din realizările şi din idealurile lor. De-a lungul vremii, prietenia şi colaborarea frăţească dintre Bisericile Ortodoxe Română şi Rusă au odrăslit roade binecuvîntate pentru Bisericile şi pentru popoarele noastre. Încă din timpul voievodului român Ştefan cel Mare şi al vestitului cneaz Ivan al III-lea al Moscovei, legăturile noaste bisericeşti s-au afirmat puternic şi au continuat să se adîncească tot mai mult.

Numeroşi ierarhi, teologi şi preoţi, aparţinînd ambelor Biserici, au ilustrat, în veacurile trecute, aceste legături, aducînd contribuţii de seamă atît la păstrarea unităţii ortodoxe cît şi la înfloritoarea îmbogăţire spirituală reciprocă.

In ultima jumătate a veacului trecut şi la începutul veacului nostru, marele Episcop Melchisedec al Romanului şi vred-

nicul de pomenire Patriarhul Nicodim şi-au făcut studiile în Rusia.

La rîndul său, poporul român a odrăslit pe marele Petru Movilă, cărturar de renume, căruia i s-a încredinţat scaunul de Mitropolit al Kievului, unde a întemeiat prima Academie de teologie ortodoxă, a alcătuit **Mărturisirea de credinţă** *care îi poartă numele, aprobată de Sinodul de la Iaşi din 1642 şi a rămas în istoria întregii Ortodoxii ca unul din apărătorii cei mai de seamă ai dreptei credinţe. Monahismul nostru ortodox a înscris cu cinste numele lui Paisie Velicicovschi în istoria spiritualităţii ortodoxe, el trăind în mănăstirile româneşti din părţile Moldovei, de unde şi-a întins influenţa şi asupra propăşirii vieţii spirituale a dreptmăritorilor credincioşi ruşi.*

După cel de al doilea război mondial, s-au creat condiţii noi pentru dezvoltarea legăturilor frăţeşti dintre Bisericile şi popoarele noastre. Numeroase schimburi de vizite între conducătorii Bisericilor noastre, prezenţe reciproce la diferite evenimente bisericeşti de seamă, schimburi de profesori şi studenţi teologi, schimburi de publicaţii teologice au ilustrat în ultima vreme propăşirea legăturilor noastre frăţeşti.

Este de datoria noastră a tuturor să ne străduim cît mai mult cu putinţă pentru strîngerea legăturilor dintre toate Bisericile şi dintre toate popoarele, cu convingerea că cele mai înalte comandamente ale creştinismului se identifică astăzi cu aspiraţiile cele mai nobile ale omenirii. Eforturile omenirii pentru apropiere, înţelegere şi cooperare între popoare, dorinţa tot mai arzătoare a oamenilor de pretutindeni de libertate, suveranitate, dreptate şi progres, de stăvilire a cursei înarmărilor şi de făurire a unei lumi a păcii, toate aceste probleme care frămîntă societatea umană a zilelor noastre, pe întreg pămîntul, sînt în acelaşi timp şi preocupările stăruitoare ale noastre ca fii ai Bisericii, impuse de datoria împlinirii testamentului lăsat nouă de Mîntuitorul Iisus Hristos.

Învăţătura creştină, a cărei esenţă este porunca dragostei, ne cheamă la respingerea oricăror acte de agresiune, sau de ameninţări ale vieţii oamenilor şi ale libertăţii, integrităţii şi identităţii popoarelor. Trebuie să ne unim şi noi eforturile în vederea înfăptuirii dezarmării pe întreaga noastră planetă, a distrugerii oricăror arme ucigătoare, aducîndu-ne aminte neîncetat că «cei ce scot sabia, de sabie vor pieri» (Matei XXVI, 52). *Astfel, ştiind că «spre pace ne-a chemat Dumnezeu»* (I Corinteni VII, 15), *ne alăturăm cu toată convingerea oamenilor doritori de bine de pretutindeni, în acţiunile pentru realizarea principiilor de respect faţă de viaţa şi drepturile fundamentale ale omului şi pentru înfăptuirea egalităţii, înţelegerii şi vieţuirii paşnice între toţi oamenii şi între toate popoarele.*

Vă mulţumim călduros şi vă rămînem adînc îndatorati pentru invitaţia frăţească pe care ne-aţi făcut-o, de a participa la acest eveniment atît de însemnat, care ne prilejuieşte bucurii duhovniceşti deosebite. În numele Prea Fericitului Patriarh Iustin şi al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, adresăm cele mai bune urări Sanctităţii Voastre şi felicitări Sfintei Bise-

rici Ortodoxe Ruse surori, cu prilejul aniversării a 60 de ani de la restaurarea Patriarhatului, rugînd pe Bunul Dumnezeu să reverse necontenit darurile Sale cele bogate asupra Voastră, asupra Bisericii Voastre, a slujitorilor şi a credincioşilor ei».

In după-amiaza acelei zile, la orele 16,00, un sobor de preoţi şi diaconi, în frunte cu I.P.S. Mitropolit Alexei al Talinului şi Estoniei, au săvîrşit un parastas la mormîntul patriarhului Tihon din Mănăstirea Donsc. De aici, s-a mers la catedrala patriarhală, unde, I. P. S. Mitropolit Juvenalie al Krutiţelor, a săvîrşit slujba parastasului la mormîntul Patriarhului Serghie.

In încheierea şirului de cuvîntări, rostite de fiecare reprezentant, a luat cuvîntul Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen, care a mulţumit vorbitorilor pentru participare, pentru felicitările şi urările transmise ierarhilor, clericilor şi dreptmăritorilor creştini ai Bisericii Ortodoxe Ruse.

I. P. S. Mitropolit Nicodim al Leningradului a declarat şedinţa festivă aniversară închisă.

A doua zi, sîmbătă, 27 mai, delegaţii participanţi la această festivitate au vizitat lavra Zagorsk, unde au asistat la un Te-Deum oficiat de către slujitorii acelui aşezămînt la racla cu moaştele Sf. Serghie de Radonej şi la parastasul săvîrşit întru pomenirea Patriarhului Alexei, de I. P. S. Mitropolit Filaret al Kievului. Delegaţii au vizitat Lavra cu bisericile ei, Academia teologică şi Muzeul.

Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a oferit, în cinstea delegaţilor o masă la trapeza Lavrei.

Revenind la Moscova, delegaţiile au fost primite de către S. Sa Patriarhul Pimen. Cu prilejul acestei primiri, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, conducătorul delegaţiei Bisericii noastre, a oferit Sanctităţii Sale, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, o Evanghelie românească ferecată în plăci de email şi icoana Sfîntului Gheorghe, iar celorlalţi membri ai Sfîntului Sinod cîte o cruce de binecuvîntare, toate lucrate în atelierele Institutului Biblic al Sfintei Patriarhii. Oferirea darurilor a fost semnul comuniunii în dragoste, al preţuirii reciproce şi al recunoaşterii străduinţilor pe care cele două Biserici surori le depun în slujba păcii, a înţelegerii între oameni şi a împreunei-lucrări pentru păstrarea unităţii panortodoxe şi a refacerii unităţii creştine.

Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a mulţumit I. P. S. Mitropolit pentru cuvîntarea rostită şi l-a rugat să transmită Prea Fericitului Patriarh Iustin urări de sănătate deplină şi rodnice înfăptuiri în slujirea arhipăstorească. In semn de aleasă dragoste, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a oferit Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist un engolpion.

Delegaţia Bisericii Ortodoxe Române a vizitat biserica Sfîntul Nicolae din Hamovnicah, unde a slujit — cu prilejul vizitei din anul 1975 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, apoi Mănăstirea Novodeviciecii din Moscova, Leninschie Gorî, de unde se putea vedea panorama oraşului, avînd în prim plan Universitatea Lomonosov şi Biserica Sfînta Treime.

Duminică 28 mai, delegaţia Bisericii noastre a asistat la Sfînta

Liturghie săvîrşită de Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen înconjurat de toţi membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, de preoţi şi diaconi.

Profesorul Protoiereu Vitalie Borovoi, la priceasnă, a dat citire pastoralei adresată de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen tuturor arhiereilor, clericilor şi credincioşilor, fii ai Bisericii Ortodoxe Ruse din ţară şi de peste hotare, cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la reînfiinţarea Patriarhatului Moscovei.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, Sanctitatatea Sa Patriarhul Pimen a arătat într-o cuvîntare ocazională modul cum s-au desfăşurat festivităţile aniversare. Totodată, Sanctitatea Sa a mulţumit oaspeţilor de peste hotare care au participat la această festivitate.

In ziua de 29 mai, delegaţiile au fost invitate să ia prînzul la restaurantul Arbat. La masă, Sanctitatea Sa, Patriarhul Pimen a rostit o cuvîntare, subliniind libertatea deplină de conştiinţă şi religioasă de care se bucură Biserica Ortodoxă, celelalte confesiuni creştine şi necreştine în U.R.S.S., libertăţi garantate de constituţie, a scos în lumină bunele relaţii care există între Stat şi Biserică în acea ţară, precum şi relaţiile ecumenice şi ecumeniste care însufleţesc toate confesiunile religioase. S-a referit apoi la străduniile pe care Biserica Ortodoxă Rusă le depune pentru dezvoltarea colaborării cu religiile necreştine în domeniul păcii, solidarităţii şi întrajutorării umane.

In numele delegaţiilor participante la această aniversare, a răspuns Sanctitatea Sa Vasken I, Catolicosul tuturor armenilor, adresînd felicitări Bisericii Ortodoxe Ruse pentru înfăptuirile înscrise în cronica celor 60 de ani de la reînfiinţarea Patriarhatului Moscovei şi exprimînd nădejdea că Bisericile şi confesiunile creştine şi necreştine îşi vor spori eforturile pentru slujirea cauzei păcii în lume şi refacerea unităţii bisericeşti.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist s-a întreţinut cordial cu Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen şi cu preşedintele Vladimir Alexeevici Curoedov, cu II. PP. SS. Mitropoliţi Nicodim al Leningradului, Juvenalie al Krutiţelor, Alexei al Talinului şi Estoniei.

In seara aceleeaşi zile, delegaţia Bisericii Ortodoxe Române a făcut o vizită protocolară la Ambasada Română din Moscova, fiind primită de Dl. Ambasador Gheorghe Badrus.

A doua zi, membrii delegaţiei noastre au vizitat Galeriile Tretiacov, Kremlinul, Mănăstirea Andronic, care adăposteşte valoroase colecţii de icoane vechi.

Plecarea de la Moscova a avut loc în ziua de 31 mai, la orele 18. La aeroport, delegaţia Bisericii noastre a fost condusă de către I. P. S. Arhiepiscop Serapion de Ircuţk şi de P. C. Arhimandrit Alexei, secretar eparhial.

La sosire pe aeroportul Otopeni, membrii delegaţiei noastre au fost întîmpinaţi de către P. S. Episcop-vicar Roman Ialomiţeanul, P. C. Pr. C. Pîrvu, consilier-vicar patriarhal, P. C. Pr. D. Soare, consilier patriarhal, P. C. Pr. prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului Teologic Bucureşti, P. C. Pr. prof. D. Popescu, prorectorul Institutului ş. a.

* * *

Participarea delegaţiei Bisericii Ortodoxe Române la festivităţile aniversare ale Patriarhatului Bisericii Ortodoxe Ruse se înscrie în şirul istoriei al bunelor relaţii care au existat între Biserici surori şi popoare prietene.

Aşa cum sublinia Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, în cuvîntarea rostită cu acest prilej, „împrejurările istorice în care au vieţuit Bisericile Ortodoxe Română şi Rusă au arătat că ierarhii şi credincioşii acestora au păstrat şi au afirmat unitatea ortodoxă, luînd pildă şi îndemn unii de la alţii şi împărtăşindu-şi reciproc din experienţa, din realizările şi din idealurile lor".

Păstrarea unităţii panortodoxe, slujirea păcii în lume şi sprijinirea activă şi statornică a străduinţelor depuse pentru refacerea unităţii creştine sînt chemări ale vremurilor noastre cărora cele două Biserici Ortodoxe surori le-au acordat toată atenţia, considerîndu-le adevărate comandamente ale prezenţei şi lucrării lor în lume şi pentru lume, ca facere a mîinilor lui Dumnezeu.

Conducînd delegaţia Bisericii noastre la festivităţile celei de a 60-a aniversări a Patriarhatului Moscovei şi a toată Rusia, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, care a vizitat de mai multe ori Biserica Ortodoxă Rusă, se alătură şirului de întîistătători în scaunul vlădicesc al Moldovei, care au promovat şi păstrat relaţiile frăţeşti cu Bisericile Ortodoxe surori, slujind astfel unitatea panortodoxă, colaborarea, pacea şi buna-înţelegere între ţări şi popoare.

Pr. C. BUZDUGAN

Sfinţirea bisericii „Sf. Ioan Botezătorul" din Montreal, cu prilejul vizitei unei delegaţii sinodale a Bisericii Ortodoxe Române în S. U. A. şi Canada

Sfinţirea bisericii „Sfîntul Ioan Botezătorul" din Montreal-Canada, în ziua de duminică 14 mai 1978, a prilejuit un moment de afirmare a Ortodoxiei româneşti pe continentul american. La slujba de sfinţire a noului locaş a participat şi o delegaţie sinodală a Bisericii-mame, condusă de Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei.

Delegaţia Bisericii noastre, alcătuită din I. P. S. Părinte Mitropolit Teoctist, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop Vasile al Oradiei şi Prof. Aurel Jivi de la Institutul Teologic-Sibiu, a sosit la New York în după amiaza zilei de joi, 11 mai a. c., unde a fost întîmpinată de Dl. Consilier Gheorghe Aurel.

In seara aceleeaşi zile, delegaţia a plecat spre Montreal. In metropola canadiană, înalţii oaspeţi au fost întîmpinaţi de I. P. S. Arhiepiscop Victorin, Intîistătătorul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române din America, Pr. G. Chişcă, parohul noii parohii „Sf.

Ioan Botezătorul“ şi de fruntaşi şi credincioşi din parohiile româneşti din America.

In ziua următoare, delegaţia sinodală a Bisericii-mame, însoţită de I. P. S. Arhiepiscop Victorin, a făcut vizite protocolare D-lor Jean Drapeau, primarul oraşului Montreal şi Jean Marie Cossette, preşedintele Asociaţiei de promovarea culturii franceze în provincia Quebec.

Sîmbătă 13 mai a. c., înalţii ierarhi, însoţiţi de I. P. S. Victorin au fost primiţi de Dl. Ambasador Barbu Popescu, la sediul reprezentanţei comerciale româneşti din Montreal.

Seara, slujba vecerniei a fost oficiată de I. P. S. Mitropolit Teoctist, înconjurat de un sobor de ierarhi, preoţi şi diaconi. A doua zi, în dangătele clopotelor de sărbătoare, credincioşii îmbrăcaţi în haine de bucurie, au întîmpinat, după tradiţie strămoşească, pe înalţii oaspeţi ai Bisericii-mame.

Tîrnosirea bisericii a fost urmărită, cu vie emoţie, de cei prezenţi, români şi canadieni. A fost, apoi, săvîrşită, Sfînta Liturghie, care a prilejuit momente de înălţare sufletească.

După Sf. Liturghie, I. P. S. Arhiepiscop Victorin a ţinut un cuvînt prin care a subliniat bucuria pe care au trăit-o românii de pe acele plaiuri.

In numele tuturor românilor de pe continentul american I. P. S. Arhiepiscop Victorin şi-a exprimat dragostea fierbinte, ataşamentul şi recunoştinţa faţă de Biserica-mamă, în frunte cu Intîistătătorul ei, Prea Fericitul Patriarh Iustin, care şi-a manifestat grija oblăduitoare dăruind bisericii „Sf. Ioan Botezătorul“ catapeteasma nouă. In încheiere, I. P. S. Sa a spus că românii de aici vor căuta şi mai mult să întărească legătura de comuniune canonică cu Biserica-mamă, fiind conştienţi că în felul acesta păstrează legătura cu ţara de obîrşie, cu neamul şi datinile de care se simt legaţi în mod deosebit.

Luînd cuvîntul, I. P. S. Părinte Mitropolit Teoctist, în numele delegaţiei sinodale a Bisericii Ortodoxe Române, a transmis tuturor părintească binecuvîntare şi statornica dragoste pe care o are Prea Fericitul Patriarh Iustin faţă de românii ortodocşi din America.

Momentul sfinţirii a înlesnit manifestarea legăturii străbune dintre românii din diaspora şi fraţii lor din ţara-mamă, dragostea lor nemărginită faţă de neamul românesc.

Fiind buni cetăţeni ai Canadei şi Statelor Unite, ei sînt, în acelaşi timp, soli ai năzuinţelor poporului român, luptător neobosit pentru statornicirea păcii şi bunei înţelegeri între ţări şi popoare.

In acest sens, I. P. S. Mitropolit Teoctist a îndemnat pe cei prezenţi să păstreze frumuseţile şi datinile româneşti, unitatea de neam şi de credinţă, să se simtă mereu legaţi de fiecare brazdă a trupului ţării, sfinţit de sîngele moşilor şi strămoşilor, care au luptat pentru păstrarea vetrei părinteşti.

In încheiere, I. P. S. Mitropolit Teoctist, apreciind vrednicia enoriaşilor de a-şi ctitori o vatră de simţire şi închinare românească, a oferit, Inalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop Victorin, din partea Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, ca semn de preţuire şi dragoste părintească, un rînd de veşminte arhiereşti, iar bisericii, veşminte preoţeşti şi vase liturgice.

In aceeaşi atmosferă sărbătorească, a urmat tradiţionala agapă, oferită în cinstea oaspeţilor şi invitaţilor, în sala festivă, frumos ornată.

I. P. S. Mitropolit Teoctist, luând cuvîntul, a arătat că agapa este o continuare a comuniunii liturgice. Frumuseţile spirituale ale neamului şi farmecul ţinuturilor străbune şi-au căpătat un simbol al permanenţei lor în catapeteasma făcută din lemnul secularilor codri de care este legată fiinţa noastră naţională.

In continuare, a luat cuvîntul I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, care a îndemnat pe credincioşi la păstrarea credinţei strămoşeşti, a datinelor şi graiului, care ne vădesc ce-am fost încă de la origini.

P. S. Episcop Vasile al Oradiei, luînd cuvîntul şi amintind de Transilvania, de care mulţi din cei prezenţi se simt legaţi, a spus că acest ţinut este „leagănul începuturilor de viaţă românească a strămoşilor noştri". De aceea, toţi avem datoria să facem cunoscute drepturile fireşti şi istorice ale poporului nostru asupra acestei vetre româneşti.

Au mai luat cuvîntul: Dl. Ambasador Barbu Popescu, P. S. Sotirios al Canadei, PP. CC. Pr. G. Chişcă şi Pr. C. Iuga, Dl. prof. Gilles Lefebvre, preşedintele Asociaţiei québeco-române, Dl. Jean Drapeau, D. Jean Marie Cossette, Dl. Jean Lachance şi Dl. Ing. Eugen Caraghiaur.

Incheind şirul cuvîntărilor, I. P. S. Arhiepiscop Victorin a adresat cuvinte de adîncă recunoştinţă înalţilor ierarhi ai Bisericii-mame, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, că au ţinut să mărească bucuria acestui popas de trăire şi simţire creştinească şi românească, trimiţînd delegaţia sinodală. Bucuria acestei întîlniri este asemenea bucuriei Invierii, căci trezeşte chemări şi simţăminte de unitate şi comuniune.

Inalt Prea Sfinţia Sa a rugat pe I. P. S. Mitropolit Teoctist să încredinţeze pe P. F. Patriarh Iustin de dragostea fierbinte şi devotamentul tuturor românilor de pe continentul american pentru Biserica-mamă şi vatra strămoşească.

Biserica „Sfîntul Ioan Botezătorul" din Montreal-Canada este încă o dovadă a legăturilor dintre Biserica-mamă şi românii din diaspora, în chip special, şi a acelora dintre poporul român şi canadian, care se străduie, necontenit, pentru instaurarea păcii şi bunei înţelegeri în lumea întreagă.

Diac. V. NECHITA

Împletind aceleaşi năzuinţe*)

Atmosfera plină de entuziasm în care s-a desfăşurat întregul program închinat sărbătoririi Eminenţei Voastre ne duce cu mintea la sublimul conţinut al Psalmilor, la entuziasmul şi încrederea pe care autorul lor, împăratul şi proorocul David, le-a turnat din belşug în stihurile inspirate de Sfîntul Duh.

Impărtăşim din toată inima această bucurie, ca cei care mărturisim deopotrivă credinţa în Unul şi Adevăratul Dumnezeu, «Făcătorul cerului şi al pămîntului», ca cei care mărturisim acelaşi respect faţă de păstrarea cu sfinţenie a celor 10 porunci date de Dumnezeu alesului Său, Moise, — Decalogul — brodat artistic pe acest amvon, de unde am onoarea să iau cuvîntul în această seară.

Aşa cum se ştie, Biserica creştină în general şi îndeosebi Biserica Ortodoxă Română a trăit adînc mîntuitoarele descoperiri din Vechiul Testament, atît în cult cît şi în artă.

Asupra frumuseţilor psalmilor şi asupra conţinutului lor, cu adînci semnificaţii pentru viaţa poporului nostru din acele frămîntate vremuri, şi-a aplecat cu zăbavă rîvna neuitatul Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Dosoftei, redîndu-i cu talentul său poetic în versuri pline de măiestrie, înscriindu-se astfel în paginile literaturii naţionale ca pionier al poeziei culte româneşti.

Năzuinţa de continuă înălţare a poporului nostru pe treptele desăvîrşirii şi afirmarii sale este înfăţişată de fiii săi înzestraţi în meşteşugul picturii, în frescele celebre de la Voroneţ, Vatra Moldoviţei şi Sucevita, unde viziunea Patriarhului Iacob — acea scară care leagă cerul cu pămîntul — se păstrează de secole, ca pagină luminoasă de istorie plină de îndemnuri permanente pentru urcuşul pe scara virtuţilor şi pe cea a împlinirii năzuinţelor de libertate şi independenţă naţională.

Pe această scară a colaborării, cunoaşterii şi stimei reciproce am păşit şi noi, conducătorii şi slujitorii cultelor din Patria noastră, în cele peste trei decenii de viaţă nouă, împletindu-ne eforturile în sprijinirea idealurilor de pace şi înflorire a vieţii poporului nostru.

Prezenţa mea, alături de toţi cei care Vă cinstesc în aceste clipe, cînd sărbătoriţi 40 de ani de slujire rabinică şi 30 de ani

---

*) Cuvîntarea rostită de către I. P. S. Mitropolit Teoctist, cu prilejul sărbătoririi Em. Sale Dr. Moses Rosen, Şeful Cultului Mozaic, la 12 iulie 1978, în Sinagoga mare din Iaşi.

de păstorire a credincioşilor cultului mozaic, tălmăceşte spiritul nou statornicit în ţara noastră, de încredere şi de dragoste reciprocă între noi, ca roadă a libertăţilor religioase consfinţite de înţeleapta noastră Conducere de Stat.

*Dealtfel, ospitalitatea şi generozitatea poporului român au fost, de veacuri, cunoscute prin atitudinea sa frăţească şi binevoitoare faţă de toate naţionalităţile conlocuitoare. Nu-i de mirare faptul că, în trecutul nostru, cînd ne aflam deopotrivă sub dominaţia fascistă, unii dintre înaintaşii mei, între care de pioasă memorie Mitropolitul şi Patriarhul Nicodim Munteanu,**) şi-au ridicat glasul de apărare a evreilor căzuţi victimă barbariei nazismului.*

Avem, aşadar, atîtea mărturii de apropiere şi de stimă, ca împreună să ne bucurăm în zilele sărbătoririi Eminenţei Voastre, în calitate de conducător al Cultului Mozaic, dar şi în calitate de prieten al Bisericii noastre şi al conducătorilor ei, aducîndu-Vă mesajul dragostei în toate împrejurările similare celei de astăzi.

In aceste sentimente, sînt bucuros că, în calitatea de Mitropolit a Moldovei şi Sucevei, Vă prezint cele mai cordiale urări de fericire şi de sănătate, păstorind obştea credincioşilor mozaici din Patria noastră cu aceeaşi vigoare şi cu aceeaşi înţelepciune întru mulţi şi rodnici ani.

****) Teodor Manolache, *Din dragoste şi din simţul datoriei*, în „B. O. R.", an LIII (1945), nr. 11-12, p. 672-675.**

O aspeţi

Intre 14-18 aprilie a. c., Episcopul anglican Michael Marshall de Woolwck a făcut o vizită la mănăstirile şi bisericile — monumente istorice — din Arhiepiscopia Iaşilor. El a sosit la Mănăstirea Văratec, însoţit de Dl. Oancea Dorin de la serviciul Relaţii Externe ale Patriarhiei Române, ca translator. A fost întîmpinat la acea mănăstire de către P. C. Pr. Constantin Sîrbu, vicar administrativ la Mitropolia Moldovei şi Sucevei, care l-a însoţit pe tot timpul vizitei în Arhiepiscopie, de faţă fiind şi P. C. Nazaria Niţă, stareţa mănăstirii.

In aceeaşi zi, seara, oaspetele a asistat la denie, remarcînd bogăţia şi frumuseţea slujbelor ortodoxe.

A vizitat, apoi, Mănăstirile Agapia şi Neamţ şi Seminarul teologic, unde a fost întîmpinat de corpul profesoral şi elevii seminarişti. Corul seminarului a interpretat cîteva bucăţi muzicale religioase şi imne patriotice. P. C. prof. Mihai Vizitiu, directorul seminarului, a rostit un cuvînt de bun sosit, după care Episcopul Michael Marshall a răspuns printr-un scurt cuvînt, arătînd că este impresionat de condiţiile foarte bune de care se bucură elevii seminarişti şi care i-a îndemnat să fie silitori la învăţătură spre binele Bisericii şi al tuturor oamenilor.

Din ţinutul Neamţului, oaspetele s-a îndreptat spre Suceava vizitînd, pe rînd, Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou, unde a asistat la Sf. Liturghie, Biserica Voroneţ şi Mănăstirea Moldoviţa.

In seara zilei de 16 aprile, ierarhul anglican a sosit la Centrul eparhial Iaşi. Peste tot a admirat frumuseţile Patriei noastre, hărnicia şi evlavia poporului român, buna organizare a vieţii bisericeşti din ţara noastră.

După reîntoarcerea în ţară, Episcopul Michael Marshall a adresat o scrisoare de mulţumire Inalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit Teoctist pentru ospitalitatea acordată, afirmînd: „A fost o vizită dintre cele mai de seamă din toate privinţele şi eu sînt foarte recunoscător Inalt Prea Sfinţiei Voastre şi acelora care mi-au înlesnit această posibilitate".

* * *

In anul 1976 Graţia Sa Donald Coggan, Arhiepiscop de Canterbury şi Primat al Bisericii Angliei, a propus, în vederea unei mai bune cunoaşteri a vieţii monahale, un schimb de călugăriţe între Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Anglicană.

In cadrul acestui schimb, două călugăriţe: P. C. Nazaria Niţă, stareţa Mănăstirii Văratec şi Adriana Cojocaru, muzeograf la Mănăstirea Sucevita, au făcut o vizită în Anglia.

Din partea Bisericii Anglicane au sosit în ţara noastră, pe timp de o lună, 18 aprilie — 18 mai a. c., monahiile Eileen Mary şi Mary Angela.

Ele au sosit la Bucureşti în ziua de 18 aprilie, fiind întîmpinate la aeroport de P. C. Pr. I. Protopopescu şi P. C. Maică Stareţă Nazaria Niţă. După ce au vizitat Institutul Teologic de grad universitar din Bucureşti, asistînd şi la o oră de curs, şi Cancelaria Sfîntului Sinod, au mers la Mănăstirile Cernica, Pasărea, Căldăruşani şi Ţigăneşti, unde au fost cazate.

A doua zi, după ce au asistat la Sfînta Liturghie, au vizitat biserica, colecţia de obiecte bisericeşti şi atelierele.

De aici, au plecat spre Moldova, poposind la prînz la Mănăstirea Ghighiu, ajungînd la Mănăstirea Văratec în seara zilei de 19 aprilie a. c.

Pe tot timpul şederii la Mănăstirea Văratec, monahiile anglicane au participat la slujbele divine, considerîndu-se mădulare ale obştei monahale de la acea mănăstire.

In ziua de 23 aprilie a. c. au luat parte la solemnitatea de instalare

a P. S. Eftimie ca Episcop al Romanului şi Huşilor. Cu acest prilej, Maica Eileen Mary a adresat în limba română, un scurt cuvînt de felicitare şi urare P. S. Episcop Eftimie.

In Arhiepiscopia Iaşilor au mai vizitat mănăstirile : Agapia, Neamţ, Sihăstria, Secu, schiturile Icoana şi Vovidenia, Seminarul teologic, apoi, mănăstirile Moldoviţa, Sucevita, unde au asistat la Sfînta Liturghie, Sf. Ioan cel Nou, Dragomirna, Rîşca, bisericile Boroaia, Voroneţ şi Humor.

In ziua de 11 mai a. c. au făcut o vizită la Centrul Eparhial Iaşi. Aici, au fost primite de către P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul. P. S. Sa a făcut o prezentare a istoriei Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, evocînd chipurile celor mai de seamă mitropoliţi şi a pus în lumină bunele relaţii care există între Biserica Ortodoxă Română şi cea Anglicană. Au vizitat, apoi, Catedrala mitropolitană, bisericile Sf. Trei Ierarhi, Sf. Nicolae Domnesc, Golia, Casa Dosoftei, Mănăstirea Cetăţuia şi schitul Bucium. Revenind la Mănăstirea Văratec, monahiile anglicane au luat parte la un praznic pentru pomenirea unor preoţi slujitori şi la o adunare duminicală, a monahiilor din mănăstire, pentru a vedea şi modul cum să desfăşoară viaţa culturală în sînul obştii. Cu acest prilej, Maica Eileen Mary a ţinut un cuvînt în care a spus între altele: „Clipa plecării din România se apropie. Sîntem triste pentru acest lucru, dar sîntem bucuroase, în acelaşi timp, pentru că luăm cu noi multe lucruri şi impresii frumoase, pe care trebuie să le transmitem maicilor noastre şi Bisericii noastre anglicane. Cum am mai spus, Biserica Ortodoxă Română are o foarte mare importanţă pentru Apus, fiind o Biserică deschisă, care slujeşte unitatea tuturor creştinilor...

In Apus, cred unii, că Ortodoxia constă numai din ceremonii frumoase, icoane frumoase şi cîntări frumoase. In post şi în slujbele din Săptămîna Mare, am avut o experienţă mult mai profundă decît credeam, mai serioasă, mai adevărată şi vom lua cu noi în Anglia amintirea acestei vieţi simple, liniştită şi naturală, dar şi bogată în acelaşi timp...

Ne-am bucurat că am văzut aici la Dumneavoastră cum se îmbină vechiul cu noul. Tradiţiile Sfinţilor Părinţi neschimbate în viaţa Dumneavoastră, alături de maşina modernă şi o măicuţă şofer. Aveţi dreptate. Cînd tradiţiile sînt ţinute cu fermitate, pot îmbrăca, pot primi o îmbrăcăminte nouă fără să-i dăuneze sau să-i pricinuiască vreun rău".

Cu astfel de impresii, au plecat monahiile anglicane după ce au cunoscut, potrivit chemării Mîntuitorului *„Vino şi vezi"* adevăratele realităţi ale vieţii bisericeşti din Patria noastră.

* * *

Ministrul imigraţiilor şi afacerilor etnice din Victoria-Australia, Walter Jona, împreună cu soţia, a făcut o vizită în ţara noastră.

Oaspetele a dorit să cunoască pe lîngă marile înfăptuiri din Patria noastră şi frumuseţile naturale, monumente istorice bisericeşti din nordul Moldovei.

In ziua de 15 iunie a sosit la Mănăstirea Sucevita, unde s-a întîlnit cu Inalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Teoctist.

Exprimîndu-şi admiraţia pentru tot ceea ce a văzut, oaspetele a remarcat epocalele realizări ale poporului român, munca sa avîntată şi constructivă, vizibilă la tot pasul şi valoarea nestematelor comori de artă românească.

Inalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Teoctist i-a explicat oaspetelui australian modul cum Biserica Ortodoxă Română şi-a împletit activitatea, de-a lungul veacurilor, cu aceea a poporului, slujind năzuinţele de dreptate, libertate şi avînt creator, care caracterizează pe toţi fiii acestor străbune ţinuturi.

Pictura monumentelor bisericeşti dau mărturie grăitoare despre aceste trăsături specifice ale istoriei românilor.

Oaspetele a mulţumit Inalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit Teoctist pentru discuţia purtată.

In drum spre Patrie, el a trimis din Londra o scrisoare exprimîndu-şi, în felul acesta, încă o dată sentimentele de adîncă mulţumire pentru că „am avut prilejul de a ne întîlni cu Inalt Prea Sfinţia Voastră şi să primim deosebita Dumneavoastră ospitalitate la M-rea Sucevita, această scrisoare fiind prea simplă pentru a putea să transmită adevărata noastră apreciere, a soţiei mele şi a mea personal pentru că a fost o ocazie prea fericită, plină de bucurie şi un prilej de neuitat".

* * *

Un grup de englezi, condus de P. C. Pr. Hugh Wybrew, fost slujitor al bisericii anglicane din București, și de lordul primar al orașului Harrow, au făcut în zilele de 3-10 iunie a. c. o vizită la mănăstiri și biserici monumente istorice din Arhiepiscopia Iașilor.

La Centrul eparhial au fost primiți, în sala de festivități, de către P. S. Episcop-vicar Adrian Botoșăneanul. P. S. Sa a rostit un cuvînt de bun sosit, reliefînd bunele relații care există între Biserica noastră și Biserica Angliei, între poporul român și cel englez.

Oaspeții și-au exprimat admirația pentru tot ceea ce au văzut și au remarcat avîntul creator manifestat pretutindeni în Patria noastră.

* * *

O delegație engleză, formată din: The Reverend Conon Trewor Besson (Conon Besson of Westminster Albay), The Reverend Prebendary Edward Schotter (Canonic la Catedrala Sf. Paul-Londra), Dl. John Wilkins (B. B. C. Productor) și Dl. Roger Novghton (inginer electronist) au făcut o vizită în România. Scopul vizitei lor era să cunoască la fața locului care este relația între Biserică și Stat în România, pe care să o prezinte ca *„soluția românească"* ascultătorilor britanici. Ei își aleseseră patru Biserici și State: Biserica Protestantă din Africa de Sud, Biserica Romano-Catolică din Italia, Biserica Ortodoxă din România și Biserica Anglicană-Anglia.

După ce vizitaseră Timișoara și Bucureștii, unde se întîlniseră cu personalități ale vieții bisericești și culturale, oaspeții au venit la Iași, așa cum în prealabil, scriseseră Inalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Teoctist că doresc să-l viziteze „pentru importantul rol pe care-l aveți în relațiile dintre Biserică și Stat, ca Mitropolit și ca membru ales în Marea Adunare Națională".

Oaspeții au sosit la Iași, în seara zilei de 30 iunie a. c.. Fiind invitați la cină, au mulțumit Inalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Teoctist pentru primire, mărturisind că pe traseu au avut posibilitatea să cunoască frmusețile Patriei noastre, realizările înfăptuite și modul cum trăiesc și muncesc românii.

Discutîndu-se despre raportul dintre Stat și Biserică, Inalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Teoctist a spus oaspeților că Biserica Ortodoxă Română și-a împletit, întotdeauna, activitatea sa cu aceea a poporului român.

Năzuințele, bucuriile și vremurile de grea încercare ale poporului nostru au fost simțite și trăite și de Biserica dreptmăritoare. Odată cu statornicirea noii orînduiri, Biserica Ortodoxă Română și-a intensificat străduaniile pentru slujirea poporului și sprijină statornic inițiativele și înfăptuirile acestuia pentru că ele sînt puse în slujba binelui obștesc.

Aflîndu-se în slujba omului, Biserica Ortodoxă Română a fost chemată să facă parte din F. U. S., organism cu un larg caracter democratic. Ierarhi ai Bisericii noastre și conducători ai altor Culte din Patria noastră sînt membri ai F. U. S. Acest organism propune candidaturile pentru alegerile de deputați în M. A. N.

De asemenea, I. P. S. Sa le-a prezentat modul cum este organizată Biserica Ortodoxă Română, relațiile sale panortodoxe și ecumeniste, poziția principială a Bisericii Orrodoxe Române față de hirotonirea femeilor în cadrul Bisericii Anglicane și a reliefat libertatea religioasă deplină și sprijinul de care se bucură Biserica strămoșească și celelalte culte religioase din partea Statului român.

Oaspeții au vizitat Catedrala mitropolitană, sala de festivități, bisericile Trei Ierarhi, Sf. Nicolae Domnesc, Golia, Casa Dosoftei și Mănăstirea Cetățuia.

Ei au fost invitați de către Inalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit să viziteze Mănăstirea Agapia, unde duminică 2 iulie a. c. s-a sfințit capela „Sfîntului Ioan Teologul" din cimitirul mănăstirii. Au asistat la slujbă, remarcînd evlavia credincioșilor români.

In predica rostită cu acel prilej, I. P. S. Sa a subliniat vechimea creștinismului la români, faptul că Biserica noastră este o Biserică vie, avem sfinți naționali, o Biserică deschisă spre slujirea omului și preamărirea lui Dumnezeu.

Inainte de a pleca spre Cluj-Napoca, oaspeții au mulțumit, din nou, Inalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Teoctist pentru primire, exprimîndu-și admirația pentru tot ceea ce au văzut la noi.

* * *

Intre 7-12 iulie a. c. Dl. Israel Lippel, director general în Ministerul Cultelor din Israel, împreună cu soţia şi un copil, însoţiţi de Dl. asistent Remus Rus de la Institutul Teologic de grad universitar din Bucureşti, a vizitat Centrul eparhial Iaşi, fiind primiţi de către I. P. S. Mitropolit Teoctist. De la Iaşi oaspeţii au plecat să viziteze biserici şi mănăstiri din judeţele Suceava şi Neamţ. Pretutindeni ei au admirat comorile de artă bisericească, arhitectura moldovenească şi mai ales pictura murală exterioară.

De asemenea, oaspetele a remarcat felul cum sînt îngrijite şi împodobite locaşurile noastre de închinare, libertatea de manifestare a credinţelor religioase în ţara noastră şi ospitalitatea specifică românească.

* * *

In ziua de 16 iulie a. c., la orele 13,30 Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a întîmpinat, la Mănăstirea Sucevita din judeţul Suceava, delegaţia parlamentară greacă condusă de Dl. Cotrix Emmanuel, preşedintele Comisiei de politică externă a Greciei, care se afla într-o vizită oficială de prietenie în ţara noastră.

Din partea autorităţilor locale, delegaţia a fost însoţită de Dl. Lebădă, vicepreşedintele Consiliului Popular Judeţean Suceava Dl. Hulubei, şeful Oficiului Judeţean de Turism-Suceava şi alţii.

Intîmpinîndu-i, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a adresat oaspeţilor un cald cuvînt de bun venit pe meleagurile sucevene presărate cu minunate locaşuri de cult, mărturii grăitoare ale vredniciei poporului nostru.

In continuare, oaspeţii au vizitat biserica şi muzeul mănăstirii, ascultînd cu viu interes explicaţiile date de maica Serafima Sofron, ghid la acea mănăstire.

La dejunul care s-a servit în onoarea delegaţiei parlamentare, preşedintele Cotrix şi Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist au subliniat legăturile dintre poporul român şi poporul grec, au arătat importanţa vizitei D-lui Caramanlis în România şi comunicatul comun dat publicităţii cu acel prilej, cum şi legăturile dintre Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Ortodoxă Greacă şi au toastat pentru preşedintele ţării noastre, Domnul Nicolae Ceauşescu, care se bucură de un înalt prestigiu internaţional.

Oaspeţii au mulţumit, în încheiere, autorităţilor locale şi Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist în calitate de gazdă bună şi primitoare, pentru aleasa ospitalitate.

In aceeaşi zi, la orele 20, Inalt Prea Sfinţitul a luat parte, ca invitat, la cina oferită la Suceava, în cinstea delegaţiei parlamentare de către Consiliul Popular Judeţean.

* * *

La invitaţia Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, Preotul anglican Machael Bourdeau, Directorul Centrului de Studii privind religia în ţările socialiste, a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Române.

El a sosit împreună cu fiica sa Caterina şi fiul său Marc. Au vizitat mănăstiri şi biserici din Arhiepiscopia Bucureştilor şi din Mitropolia Ardealului, iar în ziua de 21 august au sosit la Iaşi, fiind primiţi la Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist.

Oaspetele anglican a vizitat Catedrala mitropolitană, sala de festivităţi, bisericile Sf. Trei Ierarhi şi Sf. Nicolae Domnesc din Iaşi.

Fiind invitat la prînz de către I. P. S. Sa, Părintele Machael a spus că tot ceea ce a văzut în oraşul Iaşi l-a impresionat profund Biserica Sfinţii Trei Ierarhi, adevărată capodoperă, ca de altfel şi celelalte obiective vizitate i-au sădit convingerea că poporul român are un trecut glorios şi ar fi necesar ca atît trecutul cît şi prezentul său constructiv să fie mai bine cunoscut în străinătate.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist i-a spus că publicaţiile au un mare rol în vremea noastră. Ele trebuie puse în slujba apropierii şi colaborării între ţări şi popoare. De exemplu, publicaţia pe care Dumneavoastră o conduceţi, are o valoare deosebită. Ea oglindeşte modul cum vede o persoană viaţa bisericească într-o ţară străină. Este o privire subiectivă. Pentru ca ceea ce se scrie să aibă autoritate şi să slujească, într-adevăr, unei mai bune cunoaşteri şi, implicit, unei mai mari apropieri între Biserici, ar fi necesar ca odată cu studiul întocmit de către persoana competentă, să se publice şi poziţia oficială a Bisericii respective.

Cititorul ar avea posibilitatea să compare și în felul acesta s-ar înlătura subiectivismul sau interpretările tendențioase care păgubesc în loc să slujească unitatea, după care aspiră atît de mult omenirea contemporană.

Oaspetele anglican a mulțumit I. P. S. Părinte Mitropolit Teoctist pentru această prețioasă sugestie.

De la Iași, oaspetele însoțit de către P. C. Pr. Scarlat Porcescu a mers să viziteze mănăstirile Sihăstria, Secu, Neamț, Agapia și Văratec din ținutul Neamț și de acolo în județul Suceava unde a vizitat mănăstirile Sf. Ioan cel Nou, Dragomirna, Putna, Sucevița, Moldovița și bisericile Voroneț, Humor, Bogdana, Solca și Arbore.

In fața monumentelor, oaspetele anglican a admirat măiestria artistică, vădită atît în domeniul arhitecturii cît și în acela al picturii, a remarcat încadrarea armonioasă a monumentelor în spațiul și mediul natural înconjurător, buna lor conservare și tehnica înaltă de restaurare, apreciind grija pe care Statul român o manifestă față de comorile artistice presărate pe minunatele plaiuri ale țării.

La sfîrșitul vizitei sale, oaspetele a mărturisit că pleacă din România cu cele mai plăcute impresii și cu imaginea unei țări care înflorește într-un ritm uimitor.

Sărbătoarea Invierii Domnului la Centrul Mitropolitan Iași

Cu inimile pline de bucurie pe care o aduce întotdeauna Invierea Mîntuitorului Hristos, dreptcredincioșii creștini s-au adunat in catedrala mitropolitană pentru a lua parte la slujba sărbătorii sărbătorilor. Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit slujba Invierii Domnului. După ce credincioșii au venit la părintele lor duhovnicesc de au luat lumina Invierii, de la ușile împărătești, Inalt Prea Sfinția Sa, înconjurat de preoții și diaconii slujitori, ieșind în fața catedralei, unde s-a citit pericopa Sfintei Evanghelii, a rostit pastorala, încredințîndu-i că ,,praznicul Sfintelor Paști este cea mai mare sărbătoare a creștinătății, întrucît Duminica Invierii Domnului este plină de bucuria tuturor frumuseților cerești și pămîntești ; ea este primăvara sufletelor și desfătarea cea duhovnicească, acum cînd toate s-au umplut de lumină și cerul și pămîntul și cele de desubt".

După ce s-a terminat slujba Sfintei Liturghii, s-a făcut sfințirea ofrandelor pe care credincioșii le aduc la Sfintele Paști.

* * *

In aceeași zi, Duminica Invierii Domnului, după masă, la orele 14, în catedrala mitropolitană, Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, înconjurat de P. S. Adrian Botoșăneanul, Episcop vicar, și de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit slujba Vecerniei mari.

După săvîrșirea acesteia, P. P. C. C. preoți din orașul Iași, personalul administrativ de la Centrul eparhial și slujitorii Catedralei mitropolitane s-au adunat în sala de festivități pentru a aduce prinos de recunoștință Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, cu prilejul praznicului Invierii Domnului. La orele 16,00 I. P. S. Mitropolit Teoctist însoțit de P. S. Adrian Botoșăneanul, Episcop-vicar, și de P. P. C. C. consilieri eparhiali : Dumitru Hadîrcă, Toma Rîpă, Radu Mironovici și Costache Buzdugan, a intrat în sala de festivități. Preoții au intonat imnul arhieresc, în timp ce părintele duhovnicesc împărtășea celor prezenți arhierești binecuvîntări.

P. C. Protopop Th. Irimia a citit cuvîntul alcătuit de P. C. Pr. C. Sîrbu, vicar administrativ, care fusese delegat să oficieze slujba Sfintei Invieri la Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou din Suceava.

In cuvîntul său, P. C. Sa a pus în lumină dragostea cu care este înconjurat Intîistătătorul Bisericii din Moldova, de către slujitorii Sfintelor Altare și dreptmăritorii creștini.

Folosind acest minunat prilej al Invierii Domnului, P. C. Sa a încredințat pe I. P. S. Mitropolit Teoctist că preoții vor depune toată străduința pentru păstrarea dreptei credințe a Bisericii și își vor spori eforturile pentru lucrarea obștească de propășire și înflorire a Patriei.

In continuure, s-a scos în relief contribuţia pe care I. P. S. Mitropolit a adus-o în cadrul mişcării ecumenice, în cadrul diferitelor întruniri, cum a fost aceea de la Chantilly-Franţa, unde a condus delegaţia Bisericii Ortodoxe Române. Ca întotdeauna, I. P. S. Sa s-a arătat „purtătorul de cuvînt al simţămintelor de dragoste pe care credincioşii noştri le nutresc faţă de celelalte Biserici creştine".

Referindu-se la neobosita activitate pe care Preşedintele Republicii o desfăşoară pentru dezvoltarea multilaterală a ţării şi pentru creşterea prestigiului Patriei noastre pe arena vieţii internaţionale, vorbitorul a pus în lumină adeziunea întregului popor român, implicit a întregului cler din Arhiepiscopia Iaşilor, pentru vizita de stat a Domnului Nicolae Ceauşescu şi a Doamnei Elena Ceauşescu, în S. U. A., care s-a desfăşurat sub semnul prieteniei şi respectului reciproc, încheiată cu rezultate deosebit de fructuoase.

Mulţumind pentru simţămintele exprimate, I. P. S. Mitropolit Teoctist a rostit un părintesc cuvînt de învăţătură.

Arătînd că Invierea Domnului revarsă întotdeauna simţăminte de bucurie duhovnicească asupra creştinilor, I. P. S. Sa a pus în lumină importanţa Invierii în opera de mîntuire şi desăvîrşire a credinciosului. „Indeosebi noi, slujitorii Sfintelor Altare, asemenea Sfinţilor Apostoli, pe care îi moştenim în har şi lucrare, sîntem, în primul rînd slujitori ai Invierii, vestitorii ei, lucrătorii ei, ca cei ce încredinţăm, neîncetat, pe toţi dreptmăritorii creştini de adevărul Invierii Domnului nostru Iisus Hristos.

Predica Sfinţilor Apostoli şi în mod cu totul deosebit spusele Sfîntului Apostol Petru: „Binecuvîntat fie Dumnezeu şi Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, care, după mare mila Sa, prin Invierea lui Iisus Hristos din morţi, ne-a născut din nou spre nădejde vie, spre moştenire nestricăcioasă şi neîntinată şi nevestejită, păstrată în ceruri pentru voi" (I Petru I, 3-4) este solia luminoasă a propovăduirii noastre şi a Bisericii Mîntuitorului".

Referîndu-se la timpul serbării Invierii Domnului, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a spus: „Sărbătoarea Invierii de anul acesta pune în adevărata sa lumină învăţătura creştină despre muncă. Mîine este praznicul muncii. Simfonia muncii se simte, în Patria noastră, de la un hotar la altul. Această simfonie a muncii este una din caracteristicile proprii poporului român, care a făcut din munca braţelor, din creaţiile artistice şi literare şi din străduniile sale o adevărată noblete a sa. Această simfonie a muncii, această armonie care se petrece sub ochii noştri, mai ales în zilele acestea cînd întregul popor îşi manifestă entuziasmul faţă de Conducătorul său, eminentul bărbat de stat, preşedintele Nicolae Ceauşescu, care a făcut cunoscută România pe întreg globul pămîntesc, exprimă mai plenar acest praznic al luminii, al nădejdii noastre de viitor".

După ce Inalt Prea Sfinţia Sa a trecut în revistă activităţile bisericeşti pe plan extern: vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin la Constantinopol, care s-a încheiat cu o contribuţie deosebit de valoroasă atît pentru relaţiile Patriarhiei noastre cu Patriarhia de Constantinopol, cît şi pentru relaţiile dintre poporul român şi poporul turc, după ce a arătat modul cum s-au desfăşurat lucrările la reuniunea ecumenică europeană de la Chantilly — Franţa — reuniune la care delegaţia Bisericii noastre, condusă de I. P. S. Sa, şi-a adus o contribuţie de seamă — şi după ce a arătat că prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin au fost ocupate cele două scaune vlădiceşti de la Craiova şi Roman, Intîistătătorul Bisericii din Moldova a împărtăşit preoţimii ieşene bucuria pe care ierarhii Bisericii noastre au trăit-o săvîrşind sfinţirea Marelui Mir la Mănăstirea Cernica. Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a spus: „Am avut apoi prilejul să trăim o mare bucurie cînd s-a arătat afirmarea unităţii credinţei noastre şi a puterii harice de lucrare a Bisericii noastre, prin aceea că în Joia Mare a avut loc sfinţirea Marelui Mir, lucru ce se face de către Sfîntul Sinod, practică ce are semnificaţia ei dogmatică şi liturgică dar şi semnificaţia ei naţională prin afirmarea autocefaliei unei Biserici, a deplinităţii puterii de a lucra, de a sfinţi mirul dumnezeiesc necesar întreţinerii vieţii întregului organism. E prima sfinţire de acest fel care se face în Joia Mare sub arhipăstorirea Prea Fericitului Patriarh Iustin, care în concepţia teologică şi de interes bisericesc-naţional a pus şi aici o piatra nouă- în această lucrare, cum declara la alegerea sa ca Patriarh: „Mă voi strădui să trag o brazdă nouă în ogorul Bisericii noastre".

Toate aceste împliniri pe care zi de zi Biserica noastră strămoşească le înscrie în cronica sa şi care se adaugă la munca avîntată şi marile realizări ale poporului român, sădesc în sufletele dreptmăritorilor creştini bucurie; bucuria Invierii Domnului, aşa cum au trăit-o Sfinţii Apostoli cînd Mîntuitorul Iisus Hristos s-a arătat după Inviere. Tîlcuind întîlnirea lui Luca şi Cleopa, aflaţi pe cale spre-

Emaus, cu Iisus biruitorul morții, Inalt Prea Sfinția Sa a spus: „Totdeauna am privit și meditat la scena care ni-i înfățișează pe cei doi ucenici, Luca și Cleopa. Ei au cunoscut pe Iisus, ca faptă și cuvînt, dar nu aveau plinătatea înțelegerii în acea clipă cînd se aflau în drum spre Emaus. Erau frămîntați de ceea ce se petrecuse în Ierusalim. Și în clipele lor de frămîntare li se arată Domnul nostru Iisus Hristos. Aceasta e una din multele arătări ale Domnului nostru Iisus Hristos, după Inviere. Această întîlnire, acest dialog atît de bogat e de o filozofie adîncă și impregnat de o puternică realitate, datorită faptului că Iisus în toată activitatea Sa învățătorească, știa să aducă la realitate pe ascultători, chiar cînd ajungea pe treptele cele mai înalte de metafizică și de abstracție. Iisus se arată și El călător, voiajor, căutător al Adevărului, dar la frîngerea pîinii, după rugăciune, în acel moment de nestrămutată frumusețe sufletească, li se descopere ca Cel ce este Adevărul. Atunci li s-au deschis ochii lor și L-au cunoscut. Este extrem de important să observăm că nu L-au cunoscut pe drum, cînd își puneau niște întrebări foarte logice, firești, foarte sincere din partea sufletelor lor atașate de El, ca ucenici ai Lui, ci numai după ce li s-au luminat ochii credinței, care au devenit mai limpezi în momentul frîngerii pîinii. Ei L-au cunoscut pe Iisus și Iisus pe ei, descoperindu-și prezența Sa dumnezeiască încît i-a făcut ca, atunci cînd au rămas iarăși singuri, să se întrebe: au nu era inima noastră arzîndă? Vedem că inima arzîndă și împărtășirea cu Adevărul — Iisus sînt coordonatele devenirii noastre, ca ucenici ai Mîntuitorului, căci Luca și Cleopa numai cînd L-au văzut la frîngerea pîinii au înțeles Scripturile. Frîngerea aceasta a pîinii este Sfînta Euharistie, care face ca în căutarea noastră, în voiajul nostru, să ne descoperim unii pe alții, cunoscîndu-L pe Iisus-Adevărul.

Atunci cînd ești preocupat de un ideal — și cît de înalt și de frumos este idealul vestirii Invierii — îți desfășori munca mai cu sîrg și cu răspundere".

Vestirea Invierii Domnului nostru Iisus Hristos — împărtășit nouă prin Euharistie — temelia și tăria predicii apostolice, este mesajul pe care Biserica l-a făcut cunoscut omenirii, de-a lungul veacurilor. Sfinții Apostoli și urmașii lor au fost trimiși de către Iisus cel înviat să propovăduiască acest mesaj. „Să nu uităm această sfîntă și dumnezeiască trimitere din Evanghelia de astăzi, în care ni se spune: „Luați Duh Sfînt..." (Ioan XX, 22) și „mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura" (Marcu XVI, 15)... această trimitere de a predica Evanghelia, de a împărtăși Duhul Sfînt, de a fi vestitorii acestui dumnezeiesc adevăr al Invierii Domnului nostru Iisus Hristos, ca voiajori, așa cum erau și cei doi ucenici Luca și Cleopa.

La cîți nu li se întîmplă ca, în călătoria lor spirituală, în căutarea lor, în frămîntarea lor, să nu simtă prezența lui Iisus. De aceea, predica noastră trebuie să aibă în centrul ei pe Hristos cel prezent pînă la sfîrșitul veacurilor în Sfînta Euharistie. Cînd voim să-L predicăm și să-L arătăm tuturor credincioșilor pe Iisus, să nu uităm că Iisus atunci va fi prezent în mijlocul nostru, cînd ne vom sili ca la frîngerea pîinii să fim împodobiți cu fapte bune și cu smerenie, așa cum au fost strămoșii noștri de-a lungul veacurilor. Noi sîntem cei ce trebuie să mărturisim acest adevăr prin faptele noastre, prin lucrarea noastră, prin activitatea noastră, fiind cu această inimă arzîndă pentru Biserica întemeiată de Domnul nostru Iisus Hristos cel înviat, pentru harnicul și vrednicul nostru popor care își croiește, prin înfăptuiri epocale, un viitor atît de strălucit. In tot ceea ce facem, prin cuvînt și faptă, să dăm dovadă de atașament, că sîntem alături de poporul nostru muncitor, de țara noastră și de agonisitele sale".

In încheierea bogatului său cuvînt de învățătură, Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a împărtășit arhierești binecuvîntări și a urat fiecăruia multă sănătate, activitate plină de realizări, ca slujitori ai Altarului străbun și bucurii în rîndul familiilor.

Diac. V. NECHITA

Conferințele preoțești din luna mai 1978

In zilele de 29, 30, 31 mai și 1 iunie a. c., a avut loc, la sediile protopopiatelor din Arhiepiscopia Iașilor, a doua conferință preoțească rînduită pentru anul în curs, cu tema: *„Noua ordine economică și politică în lume, țel al politicii externe a României".*

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a încredinţat prezidarea lucrărilor conferinţei următorilor delegaţi chiriarhali: P. S. Adrian Botoşăneanul, Episcop-vicar, la Protopopiatul Iaşi; P. C. Pr. C. Sîrbu, vicar-administrativ, la Protopopiatele Botoşani şi Dorohoi; P. C. Pr. T. Rîpă, consilier-administrativ, la protopopiatul Paşcani; P. C. Pr. Radu Mironovici, consilier-administrativ, la Protopopiatele Suceava, Cîmpulung şi Rădăuţi; P. C. Pr. C. Buzdugan, consilier-administrativ, la Protopopiatele Piatra Neamţ şi Tîrgu Neamţ; P. C. Pr. D. Isopescu, inspector bisericesc, la Protopopiatul Hîrlău; P. C. Pr. Teodor Bodnar, la Protopopiatul Fălticeni.

Deschizînd lucrările conferinţei, delegaţii chiriarhali au făcut o scurtă trecere în revistă a evenimentelor ce au avut loc în viaţa Bisericii şi a Patriei în ultima vreme, ca:

— Vizita pe care a făcut-o P. F. Părinte Patriarh Iustin al B. O. R. la Patriarhia Ecumenică, între 14-17 aprilie a. c.;

— Intrunirea ecumenică europeană de la Chantilly-Franţa, care a avut loc între 10-13 aprilie a. c. La această întrunire delegaţia Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă de către Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist.

— Sesiunea Comitetului de lucru al C. C. P. de la Moscova din 3-6 aprilie a. c., privind pregătirea celei de a cincea Adunări Generale a C. C. P., care va avea loc între 22-28 iunie a. c., la Praga;

— Participarea unei delegaţii a B. O. R. la festivităţile celei de a XXV-a aniversare a reînfiinţării Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Bulgare, care a avut loc la Sofia, între 9-13 aprilie a. c.

— Conferinţa pentru dezarmare de la Clion-Elveţia, organizată, între 9-15 aprilie a. c., de către Comisia bisericească pentru afaceri internaţionale din cadrul C. E. B.;

— Alegerea şi înscăunarea I. P. S. Nestor în scaunul de Mitropolit al Olteniei şi a P. S. Episcop Eftimie Luca în scaunul de Episcop al Episcopiei Romanului şi Huşilor, ambele avînd loc la 20 şi respectiv 23 aprilie a. c.;

— Sfinţirea Sfîntului şi Marelui Mir săvîrşită la Mănăstirea Cernica, în Joia Mare, la 27 aprilie a. c.;

— Intîlnirea Domnului Nicolae Ceauşescu, preşedintele R. S. România, cu T. Jivkov, preşedintele Consiliului de Stat al R. P. Bulgaria, la Complexul hidroenergetic Turnu Măgurele-Nicopole, în ziua de 5 aprilie a. c.;

— Vizita Domnului Nicolae Ceauşescu, preşedintele R. S. R., şi a Doamnei Elena Ceauşescu, în S. U. A., efectuată între 11-18 aprilie a. c.;

— Vizita Domnului Preşedinte Nicolae Ceauşescu, împreună cu Doamna Elena Ceauşescu, pe care a efectuat-o, între 15-30 mai a. c., în cinci ţări din Asia;

— Deschiderea, la 23 mai a. c., a lucrărilor sesiunii speciale a Adunării Generale O. N. U., privind problema dezarmării nucleare;

— Conferinţa Naţională a Femeilor, care a avut loc la Bucureşti între 21-23 aprilie a. c.

După trecerea în revistă a principalelor evenimente, delegaţii chiriarhali au dat cuvîntul următorilor PP. CC. Pr. referenţi: I. Guşă-Iaşi, I. Nicoară-Hîrlău, V. Tănase-Paşcani, N. Gheorghiu-Botoşani, Z. Arnăutu-Dorohoi, I. Ciornei-Rădăuţi, Gh. Gavrilei-Suceava, I. Botuş-Cîmpulung, M. Beraru-Fălticeni, V. Maftei-Tg. Neamţ şi I. Lica-P. Neamţ.

Tema conferinţei s-a dovedit deosebit de utilă pentru activitatea preoţească. Discuţiile purtate pe marginea referatelor au scos în evidenţă grija permanentă a Bisericii noastre pentru cultivarea, în rîndul clericilor, a sentimentului patriotic, a dragostei de pace şi cooperare cu celelalte popoare. Preoţii referenţi au accentuat faptul că realizarea unei noi ordini economice internaţionale este un factor determinant în dezvoltarea întregii civilizaţii contemporane în asigurarea reală a unei păci trainice în lume. Se are în vedere ridicarea mai rapidă a ţărilor în curs de dezvoltare pentru a se realiza o apropiere economică de statele dezvoltate.

Obiectivele urmărite pentru a fi realizate în noua ordine economică şi politică internaţională sînt mai ales:

Eliminarea vechilor relaţii bazate pe inechitate socială; înlăturarea politicii imperialiste, colonialiste şi neocolonialiste; lichidarea decalajului dintre ţările subdezvoltate, în curs de dezvoltare şi cele dezvoltate; soluţionarea echitabilă a alimentaţiei mondiale etc.

Asemenea cerinţe se pot înfăptui pe baza principiilor de: suveranitate, integritate teritorială şi independenţă politică a fiecărui stat; egalitate suverană; abţinerea de la folosirea forţei în relaţiile internaţionale; avantajul reciproc şi echitabil; coexistenţa paşnică; neintervenţia în afacerile naţionale interne şi indep-

linirea cu bună credinţă a tuturor obligaţiilor internaţionale ce revin fiecărui stat faţă de altul.

„Ca fii ai României Socialiste — P. F. Părinte Patriarh Iustin, în cuvîntul rostit la prima Adunare a F. U. S., arăta că, „înfrăţiţi cu slujitorii şi credincioşii celorlalte culte şi în unitate indisolubilă cu poporul... ne simţim legaţi cu întreaga noastră fiinţă de Patria moşilor şi strămoşilor noştri, care se înalţă prin vrednicia fiilor ei spre noi culmi ale progresului şi propăşirii sociale şi politice în lupta pentru pace şi înfrăţire între popoare".

După susţinerea temei s-au purtat discuţii edificatoare privind problema noii ordini economice şi politice în lume, a cărei necesitate, zi de zi, se vădeşte în aportul sporit al Patriei noastre şi al Bisericii în găsirea căilor de progres, pace şi conlucrare frăţească.

In partea a doua a conferinţei s-au prezentat rapoarte de activitate ale preoţilor de la parohii şi s-au discutat probleme de interes administrativ-gospodăresc şi pastoral-misionare. Odată cu examinarea lor în cadrul discuţiilor, s-au dat unele îndrumări şi îndemnuri privind răspunderea pe care o au preoţii în activitatea lor pastorală, grija pentru gospodărirea locaşurilor de cult, a cimitirelor etc.

CRONICAR

Cursuri de îndrumare metodologică pentru perfecţionarea cadrelor didactice de la seminariile teologice, din Patriarhia Română, la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ

Grija Bisericii pentru formarea unor buni slujitori ai altarelor şi devotaţi patrioţi se observă tot mai accentuată an de an, întrucît se are în vedere ca viitorii preoţi să se prezinte la ţinuta pe care viaţa zilelor noastre o impune; atenţia deosebită pentru buna pregătire a cadrelor didactice seminariale sub îndrumarea cărora cresc şi se formează preoţii de mîine, sînt doar, cîteva dintre principalele motive care au dus la iniţierea cursurilor metodologice şi de perfecţionare a cadrelor didactice pentru învăţămîntul teologic seminarial din Patriarhia Română.

Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ a găzduit, cu încuviinţarea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, desfăşurarea acestor cursuri între 3-12 iulie 1978.

Ca şi în anul precedent, la cursurile metodologice din acest an au fost planificaţi să conferenţieze, alături de ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, profesori de la Institutele teologice din Patriarhia Română Bucureşti şi Sibiu şi profesori specialişti de la diferite facultăţi de stat. Intre ei P. S. Episcop Vasile al Oradiei, P. S. Timotei Lugojanul, Episcop-vicar la Arhiepiscopia Timişoarei, P. C. Pr. Prof. Ene Braniştе, P. C. Diacon Prof. Ioan Zăgrean, P. C. Pr. Prof. Grigore Marcu, rectorul Institutului teologic din Sibiu, P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din Bucureşti, P. C. Pr. Prof. Constantin Galeriu, P. C. Pr. Prof. Niculae Şerbănescu, P. C. Pr. Prof. Ioan Ică, Acad. Prof. Ştefan Pascu, Prof. Dr. Silvia Cernichevici, Prof. Dr. Constantin Andronovici de la Universitatea din Iaşi, Constantin Ionescu-Consilier AGERPRES şi alţii.

Deschiderea festivă a cursurilor s-a făcut luni 3 Iulie a. c. în prezenţa Inalt Prea Sfinţitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, a P. C. Pr. Ioan Negruţiu, inspector patriarhal cu problemele de învăţămînt, a P. C. Pr. Prof. Ene Braniştе de la Institutul teologic de grad universitar din Bucureşti şi P. C. Diac. Prof. Ioan Zăgrean de la Institutul teologic de grad universitar din Sibiu, directori coordonatori ai cursurilor şi a P. C. Prof. Grigore Marcu, rectorul Institutului teologic din Sibiu.

P. C. Pr. Prof. Mihai Vizitiu, directorul Seminarului teologic din Mănăstirea Neamţ, căruia i-a revenit grija administrativă a cursurilor, a salutat prezenţa distinşilor oaspeţi şi a colegilor profesori veniţi de la toate Seminariile teologice din ţară, asigurînd pe participanţii la cursuri că şi de data aceasta, Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ va crea toate condiţiile pentru a se îmbina într-un mod cît mai armonios plăcutul cu utilul.

A luat apoi cuvîntul P. C. Pr. Inspector Ioan Negruţiu, care după ce a mulţumit Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist pentru participarea la deschi-

derea acestor cursuri, a reliefat încă o dată necesitatea ca profesorul de seminar să fie un ales factor de educație și exponent al actualității : P. C. Sa a spicuit în continuare, cîteva titluri din bogatul program al cursurilor alcătuit din referate de conținut didactico-pedagocice și teologic, vizînd reîmprospătarea cunoștințelor teologice și metodologice, teme cu caracter social și aniversar pentru orientarea în problemele de mare actualitate, lecții practice model, rapoarte obiective și critice privind rezultatele obținute în acest domeniu de activitate-învățămînt, educație, disciplină — la fiecare Seminar teologic, la sfîrșitul anului școlar 1977-1978, prelucrarea noului regulament, propuneri. Intre titlurile anunțate au reținut în mod deosebit atenția : „Pregătirea și perfecționarea cadrelor didactice. Nevoia specializării pe discipline a profesorilor de seminar. Vocația pedagogică a profesorului de seminar ; Activitatea profesorului la catedră, în consiliile profesorale și cercul pedagogic; Consultațiile oferite elevilor individual, în cadrul școlii ; Privire generală asupra lecției ca formă de bază a organizării procesului de învățămînt; Structura lecției. Tipuri de lecție mai importante cu aplicabilitate în învățămîntul mediu ; Mijloace și metode noi de lucru pentru asigurarea unei cît mai bune desfășurări a orelor săptămînale de educație cetățenească — patriotică ; Mijloace și metode noi în vederea realizării unei temeinice educații religioase și morale în școlile noastre teologice de toate gradele ; Disciplina în școlile teologice. Nevoia realizării disciplinei conștiente. Metode practice de lucru în vederea realizării ei ; Biserica și școala ; Problema vocației pentru preoție la tinerii seminariști. Mijloace de cultivare a vocației. Vocația — criteriu de bază la selecționarea candidaților pentru seminarii ; Biserica slujitoare ; Consiliul Ecumenic al Bisericilor. La 30 de ani de activitate. Contribuția Bisericilor din România la Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Sarcini și perspective de viitor ; Biserica Ortodoxă Română în contextul ecumenic actual ; Aniversarea a 60 de ani de la crearea Statului național unitar român — Unirea Transilvaniei cu România (1 Decembrie 1918) ; 30 de ani de ani de la reîntregirea unității Bisericii Ortodoxe Române (Octombrie 1948) ; Indrumări practice privind cunoașterea, păstrarea și protejarea monumentelor istorice și de artă și a altor bunuri aparținînd patrimoniului cultural național, aflate în Biserica Ortodoxă Română ; Noua ordine economică și politică internațională ; Pacea și dezarmarea ; Reuniunea de la Belgrad. Concluzii și perspective ; Contribuții românești la soluționarea unor probleme de politică internațională etc.“.

In continuare, a luat cuvîntul P. C. Pr. Prof. Ene Braniște, director coordonator al cursurilor, care, între altele, a ținut să reliefeze devotamentul, abnegația și înaltul spirit de răspundere ce trebuie să caracterizeze pe profesorul de teologie, căruia i se încredințează grija formării cadrelor noi pentru Biserica noastră strămoșească. „Preotul profesor de seminar, arăta vorbitorul, este un sculptor ce pregătește cu migală pe slujitorul de mîine a Sfîntului Altar în vederea îndeplinirii în bune condițiuni a misiunii sale preoțești despre care Sfîntul Grigorie de Nazianz, cu mai bine de șaisprezece secole în urmă, spunea că această misiune este „arta artelor și știința științelor“. Ceea ce caracterizează, în primul rînd, această misiune este faptul că „preoția este chemarea de sus și o pregătire morală și duhovnicească, preotul strălucind ca model pentru toți cei ce-l privesc. In al doilea rînd, preotului i se cere o aleasă pregătire teologică și științifică“.

A urmat cuvîntul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, care împărtășind binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, prin a cărui purtare de grijă se desfășoară cursurile metodologice, a arătat că situația învățămîntului teologic face obiectul unei preocupări permanente a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, avîndu-se în vedere ca profesorul de seminar să fie bine orientat în pregătirea teologică și în problemele vremii, pentru ca viitorii slujitori ai altarelor să fie la înălțimea cerințelor actuale. „Cursurile metodologice sînt, în același timp, un fericit prilej de întîlnire între profesorii de seminar pentru un util schimb de experiență. Această întîlnire trebuie să se transforme într-un veritabil simpozion de înaltă ținută, pentru învățămîntul teologic“.

Inalt Prea Sfinția Sa a exprimat alese mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, inițiatorul acestor cursuri. Cu îndreptățite nădejdi în utilitatea și rodnicia lor, Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și al său personal, a declarat deschise cursurile de îndrumări metodologice pentru perfecționarea cadrelor didactice seminariale.

Referatul „Biserica și școala“ susținut de P. C. Pr. Prof. Grigore Marcu, rectorul Institutului teologic din Sibiu, a inaugurat aceste cursuri. Ascultată cu un viu interes, expunerea a fost urmată de un colocviu la care au participat mai mulți cursanți.

Cursurile au continuat conform programului și tematicii stabilite, înlesnind participanților reîmprospătarea cunoștințelor metodologice și de specialitate, însușirea unor noi cunoștințe, precum și îmbogățirea experienței didactice.

In dimineața zilei de 12 iulie a. c., în jurul orei 10,30 la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț, a avut loc închiderea cursurilor de îndrumare metodologică pentru perfecționarea cadrelor didactice de la Seminariile teologice din Patriarhia Română.

La încheierea cursurilor a fost de față Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, însoțit fiind de P. C. Arhimandrit Efrem Chișcariu, starețul Mănăstirii Neamț.

Momentul de începere a festivității a fost deschis cu bucata muzicală „Troparul Ortodoxiei" executată de profesorii cursanți.

A urmat cuvîntul P. C. Pr. Prof. Teofil Dumitrescu, directorul Seminarului teologic de la Buzău, care, în numele cursanților, a subliniat, cu o deosebită satisfacție, grija Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pentru buna pregătire a cadrelor didactice seminariale. „Cursurile metodologice, teologice și sociale, la ordinea zilei, au un pronunțat caracter lucrativ și sînt, în același timp, un nou mod de perfecționare a cadrelor didactice de la seminarii. Utilitatea lor este dovedită de progresul înregistrat de învățămîntul teologic... Muncind, cu timp și fără timp, profesorul de seminar va reuși în nobila sa muncă de formare a unor buni preoți și tot atît de buni patrioți, știut fiind că nimeni nu poate fi un bun creștin dacă nu este și un bun cetățean, un bun patriot". P. C. Sa a adresat respectuaose mulțumiri Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, I. P. S. Mitropolit Teoctist și Departamentului Cultelor.

A luat apoi cuvîntul P. C. Pr. Prof. Ene Branișteș, care salutînd prezența Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist în mijlocul profesorilor cursanți, a făcut un bilanț amănunțit al lucrărilor cursurilor, menite să ducă la îmbunătățirea muncii la catedră prin utilizarea metodelor și mijloacelor celor mai bune. P. C. Sa a urat succes deplin și realizări sporite profesorilor cursanți în munca nobilă de la catedra școlilor noastre bisericești.

Cu un viu interes a fost așteptat cuvîntul Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist. I. P. S. Sa, exprimîndu-și bucuria participării ca delegat al Sfîntului Sinod, din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, atît la debutul cît și la încheierea cursurilor metodologicc și de îndrumare a arătat că „a învăța este un mesaj al Mîntuitorului Hristos, consemnat în Evanghelii și încredințat Bisericii. Biserica are în miezul lucrării ei acest mesaj dumnezeiesc. Preoția este strîns legată de mesajul de a învăța, iar preoții sînt purtătorii acestui mesaj al Mîntuitorului Hristos. Biserica Ortodoxă Română n-a scăpat niciodată din vedere această realitate. Așa se explică faptul că Biserica Ortodoxă Română a fost întotdeauna o Biserică vie, legată de viața poporului român, de năzuințele lui, de tot ce a avut mai bun. Biserica noastră n-a fost cu ferestrele închise, ci mereu deschisă către viață și lume, totdeauna legînd firul prezentului cu trecutul viguros. Aceasta datorită, în prîmul rînd, slujitorilor ei în a căror formare profesorii joacă un rol de primă importanță. De aceea, slujind catedra, fiecare profesor trebuie să facă din ea un adevărat altar, iar din lecție un oficiu". In încheiere, Inalt Prea Sfința Sa și-a exprimat recunoștința față de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, adresînd, în același timp, tuturor celor de față cele mai alese urări de succes.

In continuare, s-a dat citire telegramelor de mulțumire adresate Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin și Domnului Președinte al Departamentului Cultelor, Ion Roșianu.

S-a intonat, apoi, de către toți cei prezenți Imnul de Stat. Cursurile de îndrumări metodologice, care, timp de zece zile, au reunit într-un adevărat laborator didactic profesorii de la seminariile din Patriarhia Română, au prilejuit un util schimb de experiență, iar prin sugestiile și propunerile făcute îndreptățesc factorii de răspundere să aștepte noi și rodnice înfăptuiri și în acest domeniu al vieții bisericești.

Festivitatea închiderii anului școlar 1977=1978 la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț

Incheierea cursurilor anului școlar 1977-1978 la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț a avut loc în ziua de 23 iunie a. c., în sala de festivități a școlii.

Devenită tradiţională, această festivitate a fost onorată cu prezenţa Inalt Prea Sfinţitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei şi a Prea Sfinţitului Eftimie, Episcopul Romanului şi Huşilor. Au mai participat: P. C. Arhimandrit Efrem Chişcariu, starețul Mănăstirii Neamţ, P. C. Pr. prof. dr. Dumitru Radu de la Institutul Teologic din Bucureşti, preşedinte al comisiei de diplomă, profesorii seminarului, personalul şcolii, părinţi şi rude ale elevilor.

După intonarea Imnului de stat al Repulici Socialiste România, a luat cuvîntul P. C. Pr. prof. Mihai Gh. Vizitiu, directorul seminarului, care a salutat prezenţa la această serbare a distinşilor oaspeţi. După aceea, P. C. Sa a făcut o amănunţită expunere asupra activităţii desfăşurate în cursul anului şcolar 1977-1978. Intre altele, P. C. Sa a spus: „Cursurile anului şcolar 1977-1978 s-au desfăşurat într-un climat de muncă şi disciplină, impulsionate de obiectivele învăţămîntului românesc prezentate în magistrala cuvîntare a Domnului Preşedinte Nicolae Ceauşescu la deschiderea anului şcolar 1977-1978, ca şi de unele evenimente de mare importanţă din viaţa Patriei şi din viaţa Bisericii noastre. Cu toţii ne-am angajat, în mod liber şi conştient, ştiind că prin munca noastră, în şcoală şi în afara ei, răspundem la chemarea înaltei noastre conduceri de stat de a face totul ca ţara noastră să progreseze continuu. Conştienţi de faptul că şcoala este instituţia care hrăneşte, luminează şi îmbogăţeşte mintea cu cunoştinţe folositoare în viaţă, profesorii au avut în fruntea preocupărilor zilnice buna instruire şi educare a elevilor pentru a face din ei preoţi destoinici şi cetăţeni ascultători, cinstiţi şi harnici, oameni cu o înaltă conştiinţă, care să se cunoască pe ei înşişi, să-şi cunoască datoriile şi drepturile, să iubească şi să cinstească pe oameni, trăind în pace cu toţi, oameni care să ţină la credinţa moşilor şi strămoşilor lor şi să-şi iubească neamul şi Patria pînă la jertfelnicie".

S-a subliniat, apoi, stăruinţa depusă de toţi factorii educativi în procesul formării profilului moral şi al celui patriotic-cetăţenesc al elevilor, în cadrul unei activităţi care s-a desfăşurat sub directa supraveghere şi conducere a Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist.

După prezentarea situaţiei anuale a elevilor, în încheierea cuvîntării sale, vorbitorul a adus mulţumiri Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, Prea Sfinţitului Episcop Eftimie, pentru grija părintească pe care o arată pentru bunul mers al şcolii, precum şi Departamentului Cultelor, dînd asigurări că şi pe viitor în Seminarul, situat în ţinutul Neamţului, plin de istorie veche şi nouă, se va munci cu aceeaşi conştiinciozitate şi simţ al răspunderii.

A urmat apoi un scurt program artistic. Corul seminarului dirijat de P. C. Pr. prof. Anibal Panţiru, a interpretat cîteva bucăţi muzicale religioase şi patriotice, dintre care reţinem: „Miluieşte-mă Dumnezeule...", concert religios armonizat de Gh. Cucu, „Cămara Ta Mîntuitorule...", concert armonizat de Nicolae Lungu, „Voinţa Neamului", muzica Ioan Grigorescu-Danielescu. Dintre poeziile recitate amintim: „Un răsunet" de Andrei Mureşanu, „Eternitate" de Mircea Rostaş, „Cum urcă ţara" de Ion Burcă, „Luceafărul fiinţei româneşti', de George Târnea.

In numele absolvenţilor Seminarului teologic a vorbit Stoina Liviu, care a exprimat regretul despărţirii de casa duhovnicească de la Mănăstirea Neamţ, de colegii de an, de colegii mai mici alături de care au gustat din bucuriile şi exigenţele vieţii de elevi. A mulţumit, cu recunoştinţă, Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei şi Prea Sfinţitului Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor pentru părintească purtare de grijă, în cei cinci ani de studii; a mulţumit profesorilor care s-au străduit pentru formarea lor intelectuală şi morală, asigurîndu-i, în acelaşi timp, că vor continua să toarne, în fagurele care este tinereţea, mierea inepuizabilă a teologiei creştine, dragostea de Patrie, convinşi fiind toţi absolvenţii că numai prin muncă cinstită, slujind Biserica şi Patria, poate fi îndeplinită şi fructificată creator vocaţia preoţească.

Elevilor care s-au distins la studii şi purtare li s-au acordat premii şi menţiuni de către I. P. S. Mitropolit Teoctist şi P. S. Episcop Eftimie.

Cu un viu interes a fost aşteptat cuvîntul I. P. S. Mttropolit Teoctist. Plecînd de la textul uneia dintre bucăţile muzicale interpretate de corul seminarului — „Cămara Ta Mîntuitorule" — I. P. S. Sa a reliefat importanţa pe care o prezintă pentru fiecare creştin şi cu atît mai mult pentru un preot „haina sufletului". Haina sufletului — această parte văzută a nevăzutului fiinţei noastre — nu poate fi alta decît haina vredniciilor noastre de toate zilele, haina virtuţii, haina credinţei nezdruncinate, haina statorniciei, haina pasiunii pentru munca pe care ţi-ai ales-o, haina ataşamentului faţă de misiunea noastră...".

In partea a doua a cuvîntării, Inalt Prea Sfinţia Sa a amintit stima şi preţuirea de care se bucură România pe plan internaţional, ca şi simpatia cu care este înconjurată Biserica Ortodoxă Română în diferite întruniri intercreştine şi interreligioase. Toate aceste mari împliniri sînt prilej de bucurie şt mîndrie pentru noi. „De aceea, se cuvine ca noi, slujitorii Bisericii şi fii ai poporului nostru, să fim legaţi cu fire puternice de satul natal, de pămîntul strămoşesc, de agonisita părinţilor, de aspiraţiile actuale ale poporului nostru şi de entuziasmul cu care poporul întreg îşi zideşte astăzi o viaţă atît de fericită şi prosperă".

In încheierea cuvîntării, adresîndu-se elevilor I. P. S. Mitropotit Teoctist a spus: „Exprimînd aceste gînduri, nădăjduiesc că mai departe veţi păşi cu aceeaşi încredere, veţi păşi cu acelaşi entuziasm, caracteristic anilor voştri de studii, cu acelaşi frumos ideal de a sluji Biserica strămoşească cu adevărurile ei veşnice, de a sluji, în acelaşi timp, adevărurile tot atît de luminoase ale poporului şi ţării noastre, de unitate naţională, de prosperitate şi de făurire a unui viitor luminos pentru ţara şi poporul nostru".

Felicitînd corpul profesoral pentru strădaniile şi conştiinciozitatea depuse în cursul anului şcolar care s-a încheiat, I. P. S. Părinte Mitropolit Teoctist i-a încredinţat de sprijinul său continuu pentru ca „şcoala aceasta să meargă pe drumul fixat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, să meargă din treaptă în treaptă către împlinirile atît de luminoase ale poporului nostru şi ale Bisericii strămoşeşti", apoi a îndemnat părinteşte pe absolvenţii şi elevii seminarului să-şi dăltuiască fiecare chipul şi să-şi împodobească sufletul cu fapte vrednice de chemarea, slujirea şi misiunea preoţească şi de nobleţea şi bogăţia virtuţilor strămoşeşti.

Incheierea festivităţii prilejuită de închiderea anului şcolar la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ, s-a făcut cu bucata muzicală „Frumoasă ţară, dulce Românie" de loan Chirescu, înterpretată de corul elevilor seminarişti.

Prof. Gh. ONOFREI

SLUJBE ARHIEREŞTI

«Inălţarea Domnului» la Mănăstirea Neamţ

(8 iunie 1978)

Hramul Mănăstirii Neamţ, „Inălţarea Domnului", cade, aşa cum bine este ştiut, întotdeauna, joi, în a patruzecea zi după Inviere. Anul acesta, hramul a fost cinstit cu prezenţa Inalt Prea Sfinţitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei.

Credincioşi, adunaţi din diferite părţi ale Arhiepiscopiei laşilor şi ale Eparhiei Romanului şi Huşilor, au aşteptat încă din ajun sosirea I. P. S. Mitropolit Teoctist. In incinta mănăstirii, înveşmîntat în mantia arhierească şi la locul special amenajat, I. P. S. Mitropolit Teoctist, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, a dat binecuvîntarea pentru slujba privegherii după rînduiala mănăstirească. In însăşi ziua praznicului, 8 iunie, la aghiazmatarul mănăstirii, I. P. S. Mitropolit Teoctist a oficiat slujba Sfinţirii apei mici, după care a citit rugăciunea de dezlegare a păcatelor. Tot I. P. S. Mitropolit a rostit apoi un cuvînt de învăţătură şi povăţuire, aşteptat cu îndreptăţită nerăbdare de credincioşi, care vedeau pentru prima dată pe Inalt Prea Sfinţia Sa, la acest hram, în calitatea Sa de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei.

Cuvîntul Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist a fost o vibrantă expunere teologică şi patriotică a ceea ce înseamnă pentru noi „Inălţarea". Teologic, prin „Inalţare", Domnul a ridicat trupul cu care a trăit la cea mai înaltă treaptă: spiritualizarea, aşezîndu-L în cinstea şi slava intimităţii Sfintei Treimi, în cer „de-a dreapta Tatălui". „Inălţarea" are consecinţe deosebite pentru toţi credincioşii fiind măreţul triumf al Domnului, care face ca să avem de acum pe adevăratul „mijlocitor", pe „Marele Arhiereu", pe „Domnul şi Stăpînul", pe „Judecătorul" nostru al tuturor. Cu credinţă puternică credincioşii îşi plămădesc prin înnoire permanentă fiinţa lor spre a ajunge la viaţa cea veşnică a cărei începătură s-a făcut Hristos. Patriotic, „Inălţarea" duce mintea noastră la strălucitele înnoiri

și ridicări pe trepte înfloritoare a scumpei noastre Patrii. Mănăstirea Neamț este o vatră, un focar cărturăresc, integrat istoriei noastre, iar ca loc de întîlnire a credincioșilor la astfel de momente, cum este hramul, contribuie la cimentarea celor mai nobile sentimente patriotice.

„Sînt deosebit de bucuros, a spus I. P. S. Mitropolit Teoctist, de a fi putut veni la hramul acestei Sfintei mănăstiri, vestită ctitorie a voievozilor români. Ne-am adunat în locul acesta sfînt, precum sfinte sînt toate așezările noastre mănăstirești, precum sfîntă este și brazda noastră strămoșească. Călcînd pe aceste locuri, cînd prăznuim Înălțarea Domnului, ne înălțăm cu gîndurile noastre la dreptii și sfinții în credința ortodoxă. Ne înălțăm cu ființa noastră la lupta și frămîntările de multe veacuri în care înaintașii noștri s-au silit să ne lase aceste bijuterii ale vredniciei românești din Patria noastră.

Ziua aceasta aleasă de ctitorii Mușatini — neuitații Petru I, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare — nu a fost fără înțeles pentru ei și pentru ceilalți, și ea nu este fără înțeles nici pentru noi, care ne învrednicim să pășim pe acest munte sfînt al României. Același înțeles pentru ei — gîndul de înălțare — pentru că năzuiau la o viață dreaptă, liberă, cu neatîrnare și bunăstare.

„Înălțarea" încheie viața pămîntească a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Ea a avut loc în prezența Sfinților Apostoli ai Domnului. Aceștia au mărturisit pretutindeni cum Domnul s-a înalțat în veșminte strălucitoare. Ei ne-au transmis bogăția credinței și prin „înălțare" ei tindeau la înălțarea sufletului, minții și vieții lor pe freptele iubirii, cinstei și dreptății.

Strămoșii noștri români, moștenitori ai bogăției străvechi, au primit comoara credinței și au îmbogățit-o cu faptele și virtuțile lor pe pămîntul acesta românesc. Sîntem creștini din fașă, din leagănul vieții noastre naționale. Am fost pecetluiți cu Sfîntul Mir de Sfîntul Apostol Andrei, care a predicat prin părțile noastre. Sînt documente peste tot, în Dobrogea, despre vechimea creștinismului la noi, în special, morminte de sfinți și martiri care întăresc unitatea credinței noastre creștine, precum și unitatea de neam, unitatea românească, pentru că unitatea credinței noastre a fost ancora păstrării unității naționale.

Mușatinii au mărturisit și au continuat aceleași sfinte tradiții, păstrînd prin credință și luptă unitatea neamului nostru. Ortodoxia a făcut din strămoșii noștri martiri pentru dreapta credință dar, în același timp, și pentru apărarea libertății neamului. Așa au înțeles strămoșii noștri să trăiască credința înălțîndu-se și ei, din an în an, din veac în veac și, odată cu ei, ȚARA pe treptele înalte ale culturii, ale artelor, ale independenței.

Mănăstirea Neamț și ctitorii ei au privit mereu la frații lor din Transilvania. Ștefan cel Mare a întemeiat o episcopie la Vad, pentru credincioșii ortodocși din părțile de nord ale Transilvaniei. Voievozi și ierarhi din Țara Românească au ajutat pe frații lor, români ortodocși, de acolo. Însăși Mănăstirea Neamț a trimis ajutoare și mai ales carte românească de învățătură creștinească și românească.

Vatra aceasta de evlavie ortodoxă, Mănăstirea Neamț, este, așadar, o pagină nu numai de istorie bisericească, ci și de istorie națională.

Domnul Nicolae Ceaușescu, înțeleptul președinte al României, în călătoriile Domniei Sale a dus pînă departe numele vrednicilor românești, afirmarea românească și astăzi sîntem prea binecunoscuți în lume.

Acum am sosit dintr-o călătorie de peste ocean — din Canada. Am trăit satisfacția că poporul nostru este cunoscut și prețuit în lume prin strădaniile Conducătorului nostru iubit.

Gîndurile mele de arhiereu și părinte, de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, cu prilejul acesta, sînt acolo unde se află poporul nostru, la toți cei răspîndiți pe cîmpiile holdelor bogate, la toți cei care cu mîini măiestre fac din țara noastră o adevărată grădină.

Fiți mai departe iubitori și păstrători de datini. Păstrați bunurile naționale, căci ele sînt bunuri de obște, realizări ale minții, priceperii și brațelor noastre. Păstrați-le cu grijă de adevărați fii ai poporului.

Să ne iubim țara. Să împodobim chipul Patriei cu tot ceea ce este mai frumos, mai înalt și mai vrednic de toată lauda.

Din partea Prea Fericitului Patriarh Iustin, care mai bine de douăzeci de ani a împărtășit bucuriile noastre din aceste părți ale Moldovei, ca și din partea mea, vă îndemn stăruitor să păstrați unitatea strămoșească. Unitatea din sînul Sfintei Treimi este chip pentru unitatea noastră. Să păstrăm unitatea credinței ca și a sfintei noastre Biserici, iar unitatea neamului ca fii ai scumpei noastre Patrii.

Fiți slujitorii celor mai frumoase virtuți.

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist rostind cuvîntul de învăţătură

Intreceţi-vă în iubire unii faţă de alţii şi în special faţă de fiul cel mai vrednic al neamului nostru, Domnul Nicolae Ceauşescu, care din iubire se dăruieşte neabătut Patriei noastre.

Am simţit aici fiorul prezenţei acelor sfinţi cuvioşi şi martiri odrăsliţi de neamul nostru. Am simţit, aici, glasul şi prezenţa voievozilor români care au dat strălucire existenţei neamului nostru.

Vă binecuvintez. Primiţi îndemnurile cu dragoste fiască, pentru ca împreună să ne rugăm şi să ne silim să facem strălucite Biserica noastră Ortodoxă şi scumpa noastră Patrie-România.

HRISTOS S-A INALŢAT!"

La această salutare, mulţimea credincioşilor a răspuns cu un singur glas: „Adevărat s-a înălţat!"

După acest înălţător cuvînt, s-a săvîrşit dumnezeiască Liturghie. La timpul potrivit, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a hirotonit ierodiacon pe monahul Ilarion Murgoci de la Mănăstirea Sihăstria.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, P. C. Stareţ al Mănăstirii Neamţ şi exarh al mănăstirilor din Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Arhimandritul Efrem Chişcariu, a vorbit despre însemnătatea zilei. Bucuria hramului din anul acesta a fost sporită de prezenţa I. P. S. Mitropolit Teoctist, care participă pentru prima dată în calitate de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Prea Cuvioşia Sa a mulţumit I. P. S. Mitropolit Teoctist care, deşi abia sosit dintr-o lungă călătorie, a venit direct de la Bucureşti la Mănăstirea Neamţ.

A urmat obişnuitul Polihroniu pentru sănătatea I. P. S. Mitropolit Teoctist, a Conducătorilor Patriei, a obştei mănăstirii Neamţ, a profesorilor, elevilor şi ostenitorilor Seminarului teologic, precum şi a tuturor binecredincioşilor creştini.

Intr-o atmosferă înălţătoare, I. P. S. Mitropolit Teoctist a rostit un cuvînt, mărturisind că a dorit să fie prezent la acest hram de la Mănăstirea Neamţ—mănăstire care este un Sion, un Ierusalim românesc. Intre altele, I. P. S. Sa, a spus: „Stăm aici, pe trupul sfinţilor. Aici sînt vrednicii noştri înaintaşi în păstrarea credinţei creştine ortodoxe şi în păstrarea unităţii neamului nostru. Aici s-a păstrat limba curată românească „limba vechilor cazanii". Cartea românească din Mănăstirea Neamţ a ajuns pînă departe în părţile Transilvaniei şi ale Banatului."

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a arătat că în timpul celor zece ani, cît a arhipăstorit ca Episcop la Arad, a avut prilejul să cunoască cît de dorită şi iubită a fost în părţile Banatului cartea de învăţătură creştinească şi românească pe care şi-o agoniseau cu multă cheltuială din Moldova şi Ţara Românească. Faptul că românii de pretutindeni se înţeleg cu uşurinţă, fără deosebiri dialectale ca la alte neamuri, poate fi considerat o adevărată minune. La unitatea graiului românesc s-a ajuns şi prin cartea tipărită la Mănăstirea Neamţ.

„Vă felicit pentru dragostea, pentru credinţa şi evlavia voastră, a spus I. P. S. Mitropolit. Duceţi în locurile de unde aţi venit toată bucuria pe care aţi avut-o aici. Spuneţi tuturor despre tot ceea ce aţi văzut aici. Inălţaţi-vă cu toţii pe cele mai înalte trepte ale vieţii fericite".

Răspunsurile au fost date de corul Seminarului Teologic, condus de P. C. Pr. Prof. Anibal Panţiru.

A doua zi s-a oficiat slujba de pomenire a ctitorilor, în biserica „Inlţarea Domnului" şi, la momentul potrivit în timpul slujbei, a vorbit P. C. Arhid. T. Meleşcan.

Diac. I. IVAN

«Duminica mare» la Mănăstirea Dragomirna

Duminică 18 iunie 1978 s-a sărbătorit hramul Mănăstirii Dragomirna, situată la aproximativ 10 km. de vechea cetate de scaun a Moldovei, Suceava.

Slujba hramului Mănăstirii Dragomirna, ctitoria Mitropolitului Anastasie Crimca, a fost oficiată, anul acesta, de către P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, delegat al Inalt Prea Sfinţitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi.

Sfînta Liturghie s-a săvîrşit pe un podium frumos împodobit, lîngă monumentala biserică a mănăstirii, unde credincioşi din Mitocul Dragomirnei şi din satele învecinate s-au adunat mînaţi de evlavie şi de veche datină, la sărbătorirea hramului „Pogorîrea Sfîntului Duh".

Răspunsurile au fost date de corul bisericii din Iţcani.

La sfîrşit, P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul a rostit un cuvînt de învăţătură arătînd, printre altele, că sărbătoarea „Pogorîrea Sfîntului Duh" are legătură cu Înălţarea Domnului, deoarece bucuria pe care au trăit-o Sfinţii Apostoli în ziua Înălţării a fost sporită de făgăduinţa Mîntuitorului că nu vor rămîne singuri, ci le va trimite pe Mîngîietorul, Duhul Adevărului. In ziua Cincizecimii, Sfinţii Apostoli se îmbracă cu putere de sus, cu puterea grăirii în limbi. Ea ne aminteşte de puterea cuvîntării Sfîntului Apostol Petru, pe care ascultînd-o cei prezenţi s-au botezat ca la 3000 de suflete, formîndu-se astfel prima Biserică.

Cinzecimea este, de aceea, ziua de întemeiere a Bisericii din care facem şi noi parte.

După pogorîre, Sfîntul Duh lucrează prin slujitorii Bisericii — episcopi, preoţi şi diaconi — care săvîrşesc Sfintele Taine.

In încheiere, P. S. Episcop-vicar Adrian a arătat valoarea nestemată a operelor de artă bisericească, cum este şi ctitoria marelui mitropolit Anastasie Crimca, artist desăvîrşit. Aceste monumente au îmbrăcat haină nouă prin grija înaltei Conduceri de Stat. Indemnîndu-i pe credincioşi să păstreze unitatea sufletească, le-a transmis arhiereşti binecuvîntări în numele Inalt Prea Sfinţitului Mitropolii Teoctist şi îndemnîndu-i de a fi devotaţi fii ai scumpei noastre Patrii, buni creştini şi buni români.

Arhid. Clement GHEORGHIU

Suceava, 24 iunie=Sînziienele

Aproape trei secole, oraşul Suceava a fost inima Moldovei. Unificînd şi consolidînd statul moldovenesc, cei dintîi Muşatini au făcut din această aşezare cetatea de scaun a ţării. Ei au zidit în jurul oraşului fortăreţe de apărare; aceea de pe culmea dinspre sud-est a devenit, cu vremea, renumita cetate a Sucevei; tot ei au clădit palatul domnesc, au înălţat locaşuri de rugăciune care pun în lumină vie măiestria şi spiritul românilor de odinioară.

Cronica vieţii moldoveneşti arată că Suceava a fost, multă vreme, cetatea în care s-au cristalizat gînduri şi acţiuni, cetatea de unde au pornit chemări şi îndemnuri patriotice, cetatea în care s-au săvîrşit fapte de înaltă măreţie naţională, dar în care au avut loc şi întîmplări dramatice.

Cum era firesc, în cel dintîi oraş al ţării Moldovei s-a organizat şi dezvoltat viaţa bisericească a moldovenilor. Aici au fixat Muşatinii reşedinţa mitropolitului ţării, după ce au ales în scaunul de întîistătător şi ocîrmuitor duhovnicesc un om al locului, se pare, din neamul lor; aici au hotărît, împreună cu poporul dreptcredincios, că, în fruntea treburilor bisericeşti, trebuie să fie rînduit, prin alegere canonică, un fiu al ţării acesteea; aici au fost zidite, prin osîrdie voievodală, în secolul al XIV-lea, Biserica Mirăuţi în care slujea însuşi mitropolitul; la începutul secolului al XVI-lea cu sprijinul şi ajutorul voievozilor Bogdan al III-lea şi Ştefăniţă, monumentala biserică Sf. Gheorghe (Mănăstirea Sf. Ioan) a devenit catedrala mitropolitană; în acelaşi secol, al XVI-lea, prin stăruinţa voievodului Petru Rareş, Biserica Sf. Dumitru şi alte locaşuri de închinare, roade ale evlaviei străbune, dintre care unele dăinuie pînă în zilele noastre, au fost înălţate în acest vestit oraş al ţării Moldovei.

Tot aici, dreptcredinciosul voievod Alexandru cel Bun a adus cinstitele moaşte ale Sfîntului Ioan cel Nou, pe care le-a aşezat, cu adîncă evlavie, în biserica mitropolitană Mirăuţi. Peste cîţiva ani se vor împlini şase secole de cînd spre racla cu moaştele Sfîntului Ioan cel Nou, vlăstar vrednic al Ortodoxiei, se îndreaptă credincioşi din apropiere şi din depărtări, rugîndu-se Celui Atotputernic pentru mila, viaţa, pacea, sănătatea şi iertarea păcatelor lor.

In fiecare an, la 24 iunie, zi în care Biserica dreptmăritoare sărbătoreşte naşterea Sfîntului Ioan Botezătorul — Sînziienele — este cinstit după cuviinţă, din moşi-strămoşi, şi Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava.

Anul acesta, sărbătoarea sînzîienilor şi pomenirea marelui mucenic Ioan cel Nou s-au prăznuit, la Suceava, în prezenţa Inalt Prea Sfinţitului Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, pentru întîia dată în calitatea sa de întîistătător şi chivernisitor al treburilor duhovniceşti şi gospodăreşti ale Mitropoliei Moldovei şi Sucevei. După ce a săvîrşit aici sfînta şi dumnezeiasca Liturghie, Inalt Prea Sfinţia Sa a rostit un cuprinzător cuvînt de învăţătură şi a împărtăşit tuturor binecuvîntări chiriarhale.

Prăznuirea de la Suceava s-a încheiat cu îndătinatul polihroniu pentru conducerea bisericească, pentru Conducătorii Patriei noastre scumpe şi pentru întreg poporul român.

La agapa oferită de stăreţia mănăstirii Sf. Ioan cel Nou a participat muzicologul şi dirijorul Remus Ţincoca, cetăţean canadian, de origine română, aflat în vizită în ţara noastră, precum şi membri ai adunării eparhiale şi alţi invitaţi.

S. P.

Biserica din Mălini, Judeţul Suceava

Duminică 25 iunie a. c., I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei a săvîrşit slujba de sfinţire a noii biserici din Mălini, protopopiatul Fălticeni, judeţul Suceava, construită şi pictată între 1971-1978.

Un sobor de preoţi şi diaconi, precum şi credincioşi din aceste ţinuturi, îmbrăcaţi în frumoase costume naţionale, au ieşit în întîmpinarea I. P. S. Mitropolit Teoctist, după tradiţia noastră strămoşească. In numele preoţilor şi credincioşilor, P. C. Protopop V. Hrestic a rostit un cuvînt de bun venit, arătînd că sosirea înaltului chiriarh al Moldovei şi Sucevei pe plaiurile mălinene din străvechiul ţinut al fostei Civitas Moldaviae este o adevărată sărbătoare.

După slujba de sfinţire a bisericii nou-construite, în curte, pe un podium împodobit cu ramuri de brad, scoarţe şi flori, I. P. S. Mitropolit Teoctist, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, a oficiat Sfînta Liturghie, în cadrul căreia a hirotesit în iconom stavrofor pe P. C. Pr. paroh Petru Curcă.

Terminîndu-se Sfînta Liturghie, P. C. Pr. paroh P. Curcă a dat citire dării de seamă, referitoare la modul de desfăşurare al lucrărilor de construcţie şi pictare, în perioada amintită, mulţumind tuturor celor ce au contribuit la ridicarea noii biserici, în mod deosebit Prea Fericitului Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române, Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, Departamentului Cultelor şi autorităţilor de stat judeţene şi locale, pentru înţelegerea şi sprijinul acordat.

I. P. S. Mitropolit, luînd cuvîntul a apreciat această frumoasă acţiune — ridicarea unui nou locaş de închinare —, care s-a adăugat vredniciilor Ortodoxiei româneşti, şi a îndemnat pe toţi cei de faţă ca să păstreze în unitate credinţa dreptmăritoare moştenită de la strămoşi. Tradiţia vie a Bisericii noastre este temei al trăirii noastre. Biserica este una, sfîntă, sobornicească şi apostolească, propovăduită, mărturisită şi păstrată de sfinţii a căror pomenire li se face în această Duminică a tuturor sfinţilor. De aceea, tradiţia nu începe de la noi, ci continuă firul neîntrerupt de închinare şi mărturisire de la Mîntuitorul Iisus Hristos şi de la Sfinţii Apostoli.

In încheiere, I. P. S. Mitropolit a împărtăşit tuturor binecuvîntări, rugînd pe Bunul Dumnezeu ca să-i învrednicească pe credincioşii acestor meleaguri de alte măreţe împliniri, care să întărească şi mai mult unitatea Bisericii şi a neamului.

La Mănăstirea Cetăţuia

Ctitoria voievodului Gheorghe Duca, Mănăstirea Cetăţuia îşi sărbătoreşte hramul în ziua de 29 iunie, Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel. Aşezată pe una din colinile oraşului Iaşi, stă ca o mărturie a permanenţei noastre pe aceste meleaguri străbune.

Credincioşii adunaţi din satele aproapiate urcă, în acea zi, plini de un tior sfînt, pe dealul Cetăţuiei, unde strălucesc vredniciile şi statornicia strămoşească.

P. S. Adrian Botoşăneanul, Episcop-vicar, a oficiat Sfînta Liturghie, înconjurat de un sobor dn preoţi şi diaconi. După terminarea Sf. Liturghii, P. S. Episcop Adrian a rostit un cuvînt de învăţătură, în care a reliefat rolul Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel în viaţa Bisericii apostolice, arătînd că „numele lor se leagă de momentul înfiinţării Bisericii, fapt pentru care ei se bucură de o cinstire deosebită în toată creştinătatea". Ei şi-au dedicat integral viaţa slujirii lui Iisus Hristos, devenind modele ale slujirii noastre.

„Sf. Ap. Petru, din momentul chemării sale, a rămas neclintit lîngă Mînuitorul. Aşa îl întîlnim luînd parte la cele mai importante momente din viaţa lui Iisus... El este cel care aduce cea mai curată mărturisire despre Iisus, care a putut fi rostită vreodată de o gură omenească... Pe temelia mărturisirii sale, în urma cuvîntării rostită în ziua Cincizecimii, s-a întemeiat prima comunitate creştină, adeverindu-se astfel, pilda cu grăuntele de muştar din care a ieşit marele arbore, Biserica, în ale cărei ramuri, astăzi, se odihnesc cei care tind spre înălţimile dumnezeirii...

Sfîntul Apostol Pavel, născut la credinţă pe drumul Damascului, este un devotat apostol al lui Hristos, depunînd toată rîvna în propovăduirea Evangheliei în lumea greco-romană. El este Apostolul neamurilor. In toată opera şi activitatea sa, Sf. Ap. Pavel a stăruit cu osîrdie pilduitoare pentru formarea omului nou, îmbrăcat în haina virtuţilor".

In continuare, P. S. Sa a spus că dacă Sf. Ap. Petru este cel ce pune bazele organizării Bisericii, Sf. Ap. Pavel este cel care s-a ocupat de cele mai diverse probleme ale vieţii creştine.

Amintind de faptul că Sf. Ap. Pavel a fost un exemplu desăvîrşit de dăruire şi slujire a semenilor, P. S. Sa a spus că fiecare creştin trebuie să tindă spre acest ideal, aşa cum îndemna şi Apostolul neamurilor: „vă rog să-mi fiţi mie următori, precum şi eu lui Hristos" (I Corinteni IV, 16).

Incheind, P. S. Episcop Adrian a îndemnat pe cei prezenţi să contribuie la unitatea Bisericii şi a poporului nostru prin viaţa lor dăruită binelui.

Diac. V. NICHITA

Biserica Sfîntul Ioan Bogoslovul din Mănăstirea Agapia

In cimitirul mănăstirii Agapia, situat pe coasta unui deal, acoperit, în parte, de brazi şi stejari, străjuieşte, înconjurată de morminte, biserica Sfîntului Ioan Bogoslovul (Teologul). Potrivit tradiţiei, acest sfînt locaş ar fi fost clădit, înainte de anul 1600, de călugării de la Agapia din Deal. După ce hatmanul Gavril, fratele domnitorului Vasile Lupu, şi soţia sa, Liliana, au înălţat la jumătatea secolului al XVII-lea, monumentala biserică cu hramul Sfinţii Voievozi Mihail şi Gavriil, pe care au înconjurat-o cu ziduri înalte şi corpuri de chilii, biserica Sf. Ioan Bogoslovul a rămas ca biserică de cimitir unde de obicei, s-au săvîrşit slujba înmormîntării şi pomenirea celor răposaţi.

La 1821, cum atestă documentele, Mănăstirea Agapia a fost grav tutburată şi rănită, în vîltoarea evenimentelor pricinuite de Eterie. Biserica din cimitir — construcţie din lemn — a fost, în întregime, pîrjolită de foc. Vremurile de linişte care au urmat au dat soborului mănăstirii răgazul şi posibilitatea de a reface biserica Sf. Ioan Bogoslovul în forma sa de mai înainte.

Deşi acest sfînt locaş a fost îngrijit cu rîvnă şi atenţie făcîndu-i-se, din cînd în cînd, reparaţiile care apăreau necesare, dintele necruţător al vremii a şubrezit-o şi zdruncinat-o atît de grav încît sfintele slujbe nu se mai săvîrşeau în tihnă şi siguranţă.

In primăvara anului 1977, cu binecuvîntarea Prea Fericitului Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pe atunci Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, şi prin strădaniile necontenite şi contribuţiile binevoitoare ale călugăriţelor mănăstirii, în frunte cu Prea Cuvioasă stareţă Eustochia Ciucanu, ca şi a unor drept credincioşi din parohiile învecinate, s-au efectuat la biserica Sfîntul Ioan Bogos-

lovul importante lucrări de consolidare şi reînnoire, atît în interior cît şi în exterior. In iulie 1977, după încheierea lucrărilor de reparaţii, au început lucrările de împodobire a acestui locaş de închinare cu picturi după o tematică şi în tehnică aprobate de forurile superioare. Lucrările de pictură au fost efectuate de P. C. ierodiacon Vartolomeu Flocea din Manăstirea Sihăstria, pictor bisericesc autorizat pentru astfel de lucrări, în intervalul iulie 1977 mai 1978.

Redeschiderea acestei biserici, reînnoită şi împodobită, s-a făcut, potrivit îndătinatelor rînduieli ale Bisericii Ortodoxe, în ziua de 2 iulie a. c. de către Înalt Prea Sfinţitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei.

In drum spre Mănăstirea Agapia, Intîiul stătător şi înalt diriguitor al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, însoţit, între alţii, şi de patru crainici ai Bisericii anglicane: The reverend conon Trevor Besson of Westminister Abbey, The reverend prebendary Edward Shotter of St. Paul's Cathedral, Mr. John Wilkins, B. B. C. producer şi Mr. Roger Novghton, s-a oprit la Paşcani unde a vizitat biserica în construcţie din cartierul gării C. F. R., ale cărei lucrări se apropie de sfîrşit, sediul nou al protopopiatului şi capela cimitirului, la care lucrările de construcţie vor fi, în curînd, terminate.

La intrarea în mănăstire, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a fost primit de soborul călugăriţelor Agapiei, în frunte cu P. C. Stareţă Eustochia Ciucanu, de duhovnici şi credincioşi. In biserică, P. C. Stareţă, dînd expresie ideilor şi simţămintelor de care erau stăpînite călugăriţele din această importantă mănăstire, a rostit un scurt cuvînt prin care a întîmpinat, cu fiiască supunere, sosirea cîrmuitorului duhovnicesc al dreptcredincioşilor din Mitropolia Moldovei şi Sucevei.

Adînc mişcat de primirea ce i s-a făcut, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, răspunzînd, a împărtăşit tuturor celor ce-l ascultau, arhiereşti binecuvîntări, a prezentat oaspeţii care-l însoţeau, apoi s-a referit la importanţa monumentelor de artă bisericească, între care, la loc de frunte, este Agapia, în care se păstrează picturile săvîrşite de mîna măiastră a genialului N. Grigorescu şi, mai cu seamă, la îndatorirea tuturor de a ocroti aceste comori de artă care pun în lumină, deopotrivă, pietatea dreptcredincioşilor români şi ingeniozitatea artistică a celor ce l-au înălţat şi împodobit.

In continuare, după obişnuitul polihroniu, soborul slujitorilor a oficiat sfinţirea litiilor.

A doua zi, 2 iulie, zi binecuvîntată de Cel Atotputernic cu cer senin şi soare strălucitor, începînd de la orele 9,30 Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, înconjurat de ieromonahi şi diaconi, a săvîrşit, după rînduială, slujba de redeschidere a bisericii, stropind cu apă sfinţită şi ungînd cu Sfîntul şi Marele Mir picturile noi, apoi, pe un podium ridicat în faţa bisericii, a oficiat Sfînta şi dumnezeiasca Liturghie. Mai întîi a fost hirotesit în citeţ şi ipodiacon iar, la timpul potrivit, hirotonit diacon tînărul Ghindăoanu Vasile.

După apolisul Sfintei Liturghii, I. P. S. Mitropolit Teoctist a hirotesit în iconom stavrofor pe P. C. Pr. Prof. Mihai Vizitiu directorul Seminarului teologic de la M-rea Neamţ, apoi P. C. Stareţă Eustochia Ciucanu a făcut o scurtă expunere în legătură cu istoria bisericii Sf. Ioan Bogoslovul şi cu lucrările de consolidare, reînnoire şi pictură efectuate în 1977-1978, a mulţumit Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist pentru că a binevoit să redeschidă, prin rugăciunile înălţate Celui Atotputernic, acest sfînt locaş şi a făgăduit că soborul mănăstirii va păstra ca pe un bun de mare preţ biserica în jurul căreea odihnesc, în pace, cu nădejdea învierii, dreptcredincioşi şi, îndeosebi, călugăriţe care au lucrat în via Domnului.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit, ascultat cu mare luare aminte, a spus că ambianţa naturală în care se află acest locaş, veşmîntul verde care încinge codrii din jurul mănăstirii, mireasma şi policromia florilor, umbrele celor care s-au rugat mai înainte de noi în locaşurile sfinte ale Agapiei, numărul de credincioşi care ia parte la această slujbă solemnă sînt, într-adevăr, o gură de rai.

La măreţia şi frumuseţea acestor locuri, facerea mîinilor ziditorului a toate, a spus I. P. S. Mitropolit, se adaugă frumuseţea fermecătoare şi minunăţia artistică a picturilor realizate de genialul pictor N. Grigorescu, cunoscute şi preţuite în toată lumea. Trebuie să păstrăm aceste comori pentru că ele sînt mărturii mult grăitoare ale evlaviei, hărniciei şi iscusinţei înaintaşilor noştri.

Continuînd, I. P. S. Mitropolit a amintit că în sfintele locaşuri ortodoxe s-a citit, în acea zi, Duminica a doua după Pogorîrea Sfîntului Duh, evanghelia în care este vorba de chemarea apostolilor. Pescari de pe malurile Mării Tiberiada, oameni simpli fără pregătire cărturărească adîncă, dar înţelepţi şi cuvioşi,

ei au înţeles chemarea Mîntuitorului: Veniţi după Mine. Ascultînd învăţăturile Domnului, ei au mers în toată lumea propovăduind evanghelia la toată zidirea. Unul dintre ei, Sfîntul Apostol Andrei, pe care Biserica dreptmăritoare îl cinsteşte în fiecare an, la 30 noiembrie, a răspîndit cuvîntul dumnezeiesc, a întemeiat şi organizat biserici ,pe pămîntul Patriei noastre. El a pecetluit cu pecetea darului Duhului Sfînt pe toţi cei care, însetaţi de dreptate şi bunăvoire în lume, au primit Sfîntul Botez. La tot pasul, pe pămîntul moşilor şi strămoşilor noştri, dar, mai ales, în Dobrogea, se găsesc numeroase urme ale înfloritoarei vieţi creştine: bazilici, morminte creştineşti, însemnări care atestă existenţa unor centre episcopale dintre care cel mai important este vechiul Tomis, în care au păstorit ierarhi cunoscuţi în toată lumea creştină. Din sînurile poporului nostru, a adăugat L P. S. Mitropolit, au odrăslit vlăstare luminate de flacăra credinţei, ca Dionisie cel Mic, Ioan Casian ş. a., care au adus contribuţii însemnate la buna desfăşurare a vieţii Bisericii. Ei stau, cu cinste, în calendarul bisericesc, alături de alţi fii renumiţi ai ei, de înaltă destoinicie duhovnicească.

De-a lungul veacurilor, poporul român dreptcredincios a ascultat şi a urmat Mîntuitorului Hristos, întocmai ca pescarii de la Marea Tiberiadei. Au ascultat sfînta chemare păzind unitatea credinţei în duhul păcii, stăruind în îndeplinirea îndatoririlor faţă de ei înşişi, faţă de semeni şi faţă de Dumnezeu au ascultat silind fiecare să adauge strădania şi munca sa la strădania şi munca poporului român şi a conducătorilor săi, pentru o viată îmbelşugată şi fericită.

In încheiere, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit şi-a exprimat bucuria că la aceste slujbe au luat parte şi slujitori ai Bisericii anglicane. Ei sînt lîngă noi, întru numele Domnului, ei se roagă împreună cu noi într-un gînd şi într-o simţire, pentru pacea a toată lumea şi pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu biserici.

Adresînd cuvînt de aleasă cinstire tuturor celor ce s-au ostenit, într-un fel sau altul, pentru înnoirea şi împodobirea bisericii „Sfîntul Ioan Bogoslovul", Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a împărtăşit tuturor celor ce au luat parte la dumnezeieştile slujbe din acea zi, de la Agapia, binecuvîntări arhiereşti.

P. S.

La Mănăstirea Slatina

Purtînd în suflet părintească purtare de grijă pentru dreapta îndrumare a vieţii bisericeşti din cuprinsul eparhiei Iaşilor, duminică 6 august a. c., cînd sfînta noastră Biserică prăznuieşte „Schimbarea la Faţă" a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos pe muntele Taborului, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, a săvîrşit Sfînta Liturghie la Mănăstirea Slatina, ctitoria domnitorului Al. Lăpuşneanul.

La sfîrşitul slujbei, Inalt Prea Sfinţia Sa a rostit o cuvîntare despre Schimbarea la Faţa a Domnului nostru Iisus Hristos pe muntele Taborului, unul din momentele vieţii Sale pămînteşti cînd şi-a descoperit pe deplin Dumnezeirea Sa. Cei trei ucenici ai săi Petru, Iacob şi Ioan şi cei mai dinainte adormiţi slujitori ai Legii Vechi, Moisi şi Ilie, s-au învrednicit să vadă, pe cît le era cu putinţă, strălucirea slavei dumnezeieşti. Arătînd că descoperirea de pe muntele Taborului, constituie chezăşia împărtăşirii noastre în veac din lumina cea neapusă, Inalt Prea Sfinţitul a spus că ori de cîte ori ne aflăm în sfînta Biserică, uniţi în cuget şi în rugăciune, noi ne împărtăşim din lumina lui Hristos, în duhul bucuriei euharistice şi al unităţii dreptei noastre credinţe.

In încheiere, Inalt Prea Sfinţia Sa a îndemnat părinteşte pe credincioşi, ca praznicul minunatei descoperiri de pe Muntele cel Sfînt să le fie pildă şi îndemn spre împlinirea poruncii „ascultării" care s-a vestit pe Tabor, pentru a se învrednici de împărtăşirea cu lumina taborică împreună cu apostolii cei aleşi ai Domnului.

Slujba s-a încheiat cu cîntarea Polihroniului pentru întîistătătorul Bisericii Ortodoxe moldovene, pentru conducătorii patriei noastre scumpe şi pentru toţi dreptmăritorii creştini, înfrăţiţi în rugăciune ca şi în muncă.

La plecare, Inalt Prea Sfinţitul a vizitat colecţia de obiecte bisericeşti cu

valoare artistică, organizată în Casa Lăpuşneanul, Paraclisul din Turnul Domniţei Ruxanda şi incinta mănăstirii, dînd cuvenitele îndrumări.

In drum spre Iaşi, Inalt Preă Sfinţia Sa a făcut o scurtă vizită la Mănăstirea Rîşca, unde se execută lucrările de pictură la Paraclisul din aripa de nord-est, dînd şi aici îndrumările necesare.

De Sîntămărie la Mănăstirea Putna

Potrivit predaniei noastre vechi şi sfinte, sărbătorirea hramului unui locaş de închinare constituie un moment de aleasă înălţare sufletească pentru toţi drept-credincioşii creştini, de pioasă pomenire şi de rugăciune către Cel Atotputernic, pentru fericiţii săi ctitort, binefăcători şi miluitori.

Un astfel de moment sărbătoresc a avut loc marţi 15 august a. c. cînd Sfînta noastră Biserică prăznuieşte Adormirea Maicii Domnului, la Manăstirea Putna, vatră veche de evlavie şi cultură, unde se odihnesc întru netulburată linişte rămăşiţele pămînteşti ale slăvitului voievod Ştefan cel Mare, ctitorul ei, la căpătîiul căruia licăreşte de aproape cinci veacuri, prin grija smeriţilor vieţuitori ai mănăstirii, o nestinsă candelă.

Anul acesta prăznuirea hramului la Mănăstirea Putna a fost cinstită cu prezenţa Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, întîistătătorul Bisericii Ortodoxe moldovene. In zorii acelei zile însorite de praznic, preoţi înveşmîntaţi în odăjdii şi credincioşi cu chipuri de plăeşi îmbrăcaţi în minunatul şi viu-coloratul port naţional, au avut bucuria de a-l primi în mijlocul lor pe arhipăstorul şi părintele lor duhovnicesc.

Intîmpinat de soborul slujitorilor, cu Sfînta Evanghelie şi Sfînta Cruce, Inaltul nostru Chiriarh şi-a îndreptat paşii către sfînta Biserică, în sunetele clopotelor, urmat de alaiul credincioşilor, unde s-a închinat la Sfîntul Altar şi a îngenunchiat în tăcere adîncă la mormîntul în veci pomenitului ctitor.

După ce a fost îmbrăcat în ornatele arhiereşti, Inalt Prea Sfinţia Sa, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, a săvîrşit Sfînta Liturghie, pe terasa acoperită a clădirii, din partea de nord-vest, restaurată de curînd, pe care credincişii au ascultat-o în tainică reculegere, răspunsurile liturgice fiind date de un cor mixt din parohia Marginea.

La sfîrşitul Sf. Liturghii, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a rostit un amplu şi însufleţitor cuvînt de învăţătură. Mulţumind lui Dumnezeu că l-a învrednicit să intre sub cupola acestui măreţ locaş de închinare, înconjurat de clerici şi de credincioşi, fii cinstiţi şi buni ai poporului nostru, Inalt Prea Sfinţia Sa şi-a exprimat bucuria de a fi împreună cu ei în rugăciune, ca într-o familie, împărtăşindu-se de lumina celui ce veghează aici la fruntariile ţării, stăruind asupra datoriei pe care o avem ca oameni şi creştini de a veghea neîncetat ca să nu se stingă candela de la mormîntul marelui ctitor care a înălţat altare de închinare pentru toate victoriile sale.

Referindu-se la însemnătatea religioasă a zilei, şi la troparul sărbătorii care s-a cîntat „...întru adormire lumea nu o ai părăsit...", Inalt Prea Sfinţitul a arătat că moartea nu este nimicnicie ci trecerea la o altă viaţă. Hramul pe care ctitorul l-a dat mănăstirii Putna, mărturiseşte acest simţămînt deosebit. In veacurile de zbucium, poporul nostru a avut conştiinţa vie a unităţii sale. De aceea mormîntul de la Putna, locul nostru de pelerinaj ca şi mormîntul lui Mircea cel Bătrîn şi a altor ctitori de ţară, constituie simbolul unităţii noastre naţionale.

In continuare, Inalt Prea Sfinţia Sa a adresat un părintesc şi cald îndemn către toţi fiii Bisericii noastre străbune de a-şi iubi ţara şi legea în care s-au născut.

„Uniţi în cuget şi în simţiri" cum cîntau înaintaşii noştri, trebuie să fim şi noi astăzi. Uniţi în credinţă şi în muncă oricine ne vede ne cinsteşte. Spuneţi tuturor că Biserica noastră mamă se roagă pentru toţi fii ei şi-i aşteaptă cu braţele deschise la sînul ei, căci nu poate fi vatră mai caldă decît vatra noastră românească şi nu poate fi mamă mai bună şi mai iubitoare ca Biserica noastră străbună.

Incheind, Inalt Prea Sfinţitul a îndemnat pe ascultători să fie credincioşi buni şi vrednici, să fie cetăţeni devotaţi ai patriei noastre şi ai conducerii noastre de stat care ne călăuzeşte cu înţelepciune pe drumul luminos al progresului, fericirii şi păcii.

„Căutaţi şi aveţi grijă de aceste îndemnuri părinteşti, a adăugat Inalt Prea Sfinţia Sa, păstrîndu-le ca pe nişte flori frumoase şi dăruindu-le celor dragi ai dumneavoastră cu dragoste şi bunăvoinţă ca să facem din ţara noastră o minunată grădină în care să înflorească toate virtuţile neamului nostru".

Făcînd cuvenite urări de spor în viaţa obştească şi duhovnicească a împărtăşit tuturor arhiereşti binecuvîntări.

Cuvîntul Inaltului nostru arhipăstor a fost pentru toţi cei prezenţi la această prăznuire, un prilej de aleasă desfătare sufletească, de întărire în credinţa noastră sfîntă şi în dragostea faţă de glia strămoşească pe care înaintaşii noştri le-au apărat, cînd a fost nevoie, chiar cu preţul vieţii lor.

Pentru stareţul şi vieţuitorii mănăstirii, cuvîntul părintelui lor de îndrumare şi ocrotire duhovnicească a fost ca un balsam care le-a mîngîiat sufletul şi inima întărindu-le vrerea şi puterea a urma de îndemnurile şi de a-şi face „slujba lor deplină" după cuvîntul marelui Pavel apostolul Domnului.

Biserica din parohia Valea Moldovei protopopiatul Suceava

Biserica „Pogorîrea Sf. Duh" din parohia Valea Moldovei, protopopiatul Suceava, ctitoria lui Panaite Bontaş, datează din anul 1820. Fiind grav avariată de un cutremur, la numai 19 ani de la zidirea ei, a fost renovată de către vieţuitorii Mănăstirii Slatina cu care se învecinează. Mai tîrziu, Preotul Doca a pictat-o şi a înzestrat-o cu un frumos cafas, iar binecredinciosul Al. Aldea a acoperit-o cu tablă.

In anul 1946, la venirea actualului preot, Nicolae Creţu, în această parohie, biserica ajunsese într-o vădită stare de degradare.

La îndemnul preotului paroh, credincioşii din parohia Valea Moldovei şi satul Miron care se bucură, azi, de o viaţă liberă şi prosperă, au purces la renovarea, în întregime, a locaşului lor de închinare, adăugîndu-i un pridvor şi împodobindu-l cu o valoroasă pictură executată de pictorul Gavrileanu, icoanele de la catapeteasmă fiind restaurate de pictorul Gh. Stoica.

Duminică, 27 august a. c., biserica a fost resfinţită de către Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist.

In ajunul acestei zile, în drum spre oraşul Suceava, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a vizitat bisericile monumente istorice din parohia Baia.

Sosind în parohia Valea Moldovei, Inalt Prea Sfinţitul a fost primit cu pîine şi sare, după tradiţia poporului nostru bun şi ospitalier şi fiind îmbrăcat în ornatele arhiereşti, a purces la slujba de sfinţire a bisericii. In continuare, Inalt Prea Sfinţia Sa a săvîrşit Sfînta Liturghie, pe un podium împodobit cu scoarţe ţărăneşti şi cetină de brad, din curtea bisericii.

La sfîrşitul Sf. Liturghii, preotul Nicolae Creţu a făcut un raport în care a arătat modul cum s-au executat lucrările de renovare şi restaurare a bisericii şi a adresat respectuoase mulţumiri autorităţilor noastre bisericeşti, pentru ajutorul acordat şi autorităţilor locale pentru sprijinul dat cum şi tuturor dreptcredincioşilor creştini pentru dragostea pe care au arătat-o faţă de biserica lor. Vorbitorul a mulţumit cu adîncă recunoştinţă Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist pentru înălţătoarea slujbă pe care a săvîrşit-o şi pentru toate îndrumările date. Luînd cuvîntul, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit şi-a exprimat bucuria pe care o simte în inima sa, găsindu-se în mijlocul credincioşilor din parohia Valea Moldovei, păstoriţi de harnicul preot Nicolae Creţu, cum şi a altor credincioşi care au venit să se roage împreună cu ei, simţindu-se uniţi de acelaşi duh al ortodoxiei care ne leagă de două mii de ani.

Venind aici, a spus Inalt Prea Sfinţitul, am văzut casele şi gospodăriile voastre înfloritoare ca şi viaţa noastră a tuturor şi am simţit peste tot duhul vrednicilor noştri înaintaşi.

V-am privit aici, la slujbă, şi am descoperit fondul de aur al sufletelor voastre, credinţa ortodoxă, comoara de preţ a neamului nostru care nu s-a împuţinat ci a crescut în aspiraţiile lui de libertate şi independenţă. Referindu-se la legătura cu trecutul nostru istoric, Inalt Prea Sfinţitul a spus: Această sfinţire este o datină strămoşească, sfîntă. Am văzut dorinţa voastră vie de a vă atinge de Sfîntul Prestol în care s-au pus sfintele moaşte şi sfinţii evanghelişti. Noi, credincioşii dreptmăritori, împletim credinţa cu viaţa. Atingîndu-ne de Sf. Pres-

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

Nr. 5 — 8 (mai — august) 1978

RÉSUMÉ

INDÉPENDANCE, LIBERTÉ, UNITÉ ET SOUVERAINETÉ

Le 9 Mai — Jour de l'indépendance, jour de la Victoire *(L'Archidiocèse de la Moldavie et de Suceava).*

130 ans depuis la Révolution de 1848 dans les Principautés Roumaines *(Pr. C. Buzdugan).*

Le XXXIV-e anniversaire de la libération nationale — le 23 Août 1944 — le 23 Août 1978 — *(Prof. Gh. I. Badea).*

Ce sont des éditoriaux consacrés à ces événements de grande importance pour l'histoire du peuple roumain.

CHERCHEZ LA PAIX AVEC TOUS

La première session spéciale de l'Assemblée générale de l'O.N.U., consacrée au désarmement — 23 mai — 29 juin 1978 *(L' Archidiocèse de la Moldavie et Suceava).*

COMMÉMORATIONS

† *TEOCTISTE, Archevêque et Métropolite,* **Le Métropolite Iacob Putneanul 1778 — 1978.** Pionnier de l'Orthodoxie roumaine, des aspirations vers l'unité nationale et vers l'affirmation de la culture roumaine.

Une étude approfondie sur la vie et sur l'activité du Métropolite Iacob Putneanul, prêlat ingénieux, pionnier de notre culture nationale et porteur du message de liberté, de justice et de dignité nationales.

É T U D E S

Ilie Grămadă, **De la conscience de peuple à la conscience nationale, trait distinct de l'histoire des Roumains.**

En expliquant les notions de „conscience de peuple“ et de „conscience nationale“, l'auteur, basé sur un vaste matérial documentaire, tire la conclusion que les deux notions, qui vont de pair au long des siècles et se combinent de manière harmonieuse et unitaire, constituent le trait distinct de l'histoire des Roumains.

Voica Maria Puşcaşu, **Le Monastère de Dobrovăţ —** données historiques (II).

Contributions concernant l'histoire du Monastère de Dobrovăţ. Evénements historiques et transformations survenues au cours des XVI-e — XVII-e siècles.

DES JOIES DE LA LUMIÈRE PASCALE

† TEOCTISTE, Archevêque et Métropolite, **„Jésus lui a dit: Marie !“.**

S E R M O N S

Aux Pâques fleuries.
A La Source de la guérison.
Le IV-e Dimanche après Pâques.

LA JUSTE DOCTRINE DE L'ÈGLISE

Pr. V. Timoceanu, **Les Saints Apôtres Pierre et Paul à la lumière de l'apostolicité et de l'universalité de l'Église.**

On y fait des considérations sur l'activité des Saints Apôtres Pierre et Paul, en remarquant le caractère complémentaire de leur activité mise au service de la prédication de l'Évangile.

N O T E S

Centenaire „Le Chant de la gent latine“ *(I. D. Lăudat);*
La versification du Psautier du Métropolite Dosofteï *(Mihai*

Bordeianu); **Un monument pour le Métropolite Veniamin Costachi à Jassy** *(Prof. T. G. Bulat)*; **Nouveaux documents se rapportant à l'Église Saint Dimitrie de Suceava** *(St. Lemny)*; **Un Corporal de 1732 du Métropolite Raphaïl de Kiev à l'Ermitage de Lacuri, commune de Deleni dans le district de Jassy** *(Pr. Iustin Gaşpar)*; **Les fondateurs moldaves à Tîrgovişte** *(S. P.)*; **D'autres nouvelles publications périodiques religieuses éditées par des communautés orthodoxes roumaines du dehors du pays** *(Gh. Burcă)*.

COMPTE — RENDUS

Archim. Felix Dubneac, **La Beauté du Christianisme et ses brillantes Elites,** 19959 Riopelle S.U.A., 320 p. *(Archid. Tiberiu Meleşcan)*; **Orthodox youth and the Ecumenical Movement,** édité par Nicolae Mihăiţă; *I. D. Suciu,* **La Monographie de la Métropolie de Banat,** Editions de la Métropolie du Banat, Timişoara, 1977, 320 p. + 81 illustrations *(Gh. Burcă)*; **Războieni — Valea Albă et les alentours** *(Pr. Sc. Porcescu)*; *Răzvan Theodorescu,* **Un millénaire d'art sur le Bas Danube (40-1400),** Editions Méridiane, Bucarest, 1976, 338 p. + 307 illustrations; *Marius Porumb,* **Icônes de Maramureş,** Cluj-Napoca, Editions Dacia, 1975, 46 p. + 50 illustrations *(I. Solcanu)*; *Ion Cîrstoiu,* **Entre la linguistique et l'histoire,** Bucarest, 1975 *(Ion Popescu-Sireteanu)*; **Langue roumaine,** XXVII (1978), nr. 1 (janvier-fevrier), Editions de l'Académie de la R. S. Roumanie *(Prof. Gh. I. Badea)*; **La Revue des Etudes sud-est européennes,** tome 15. 1977, no. 3 (juillet-septembre) *(Diacre V. Nechita)*.

CHRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

A. ACTUALITÉS OECUMÉNIQUES

Reportages concernant la participation et la contribution de l'Église Orthodoxe Roumaine à la réunion oecuménique européenne de Chantilly-France; À l'occasion du 60-e anniversaire du retablissement du Patriarcat de Moscou et de toute la Russie et à l'occasion de la visite de certaines paroisses orthodoxes roumaines des U.S.A. et du Canada; Animés par des mêmes aspirations — Allocution prononcé par Son Eminence le Métropolite Téoctiste de la Moldavie et de Souceava à la fête anniversaire de son Eminence Dr. Moses Rosen, Chef Rabbin.

B. L'ARCHÊVECHÉ DE JASSY

Hôtes; La Fête de la Résurection de Jésus au Centre métropolitain de Jassy *(Diacre V. Nechita)*; **Les conférences ecclésiastiques du mois de mai** *(Chroniquer)*; **Cours d'initiation méthodologique pour le perfectionnement des enseignants des Séminaires théologiques du Patriarcat de Roumanie, au Séminaire théologique du Monastère de Neamț; La festivité de la fin d'année scolaire 1977-1978 au Séminaire théologique du Monastère de Neamț** *(prof. Gh. Onofrei)*.

MESSES ARCHIEPISCOPALES: **„L'Ascension" au Monastère de Neamț,** le 8 juin 1978 *(Diacre I. Ioan)*; **Les Pâques Fleuries au Monastère de Dragomirna** *(Archid. Clément Gheorghiu)*; **Suceava,** le 24 Juin, Le Saint-Jean le Nouveau *(S. P.)*; **L'Église de Mălini**, district Suceava; **Au Monastère de Cetățuia** *(Diacre V. Nechita)*; **L'Église Saint Jean le Théologien du Monastère d'Agapia** *(P. S.)*; **Au Monastère de Slatina** *(T. M.)*; **Au Monastère de Putna, le jour de la Dormition** *(T. M.)*; **A l'Église de la paroisse de Valea Moldovei, dans l'Archidiocèse de Suceava** *(T. M.)*; **L'Église „Le Saintes Archanges" — Ştubieni, district Botoşani** *(Archid. Clément Gheorghiu)*.

DÉCÉDÉS: **† Le prêtre Mihai Vîscu; † le Protos. Caliopie Apetrei** *(Ierod. Ioanichie Balan)*; **Des habitants au Monastère de Neamț décédés** *(Diacre I. Ioan)*; **Le Chantre Duduman Ioan** *(Pr. M. Mocanu)*.

C. LA DIOCÈSE DE ROMAN ÉT DE HUŞI

Les conférences ecclésiastiques du mois de mai *(Pr. C. Pelin)*.

tol noi ne-am atins de strămoşii noştri care ne-au lăsat această bogată moştenire. Atingîndu-ne de Sf. Prestol noi am simţit durerea celor ce au suferit apărînd legea şi glia strămoşească şi sîntem în strînsă unitate cu strămoşii noştri.

Exprimîndu-şi bucuria pentru dragostea cu care credincioşii din Valea Moldovei au contribuit la înfrumuseţarea locaşului de închinare, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a arătat că „numele lor s-a înscris în şirul celorlalţi ctitori şi sfinţi ca fii ai bisericii şi ai neamului nostru care la 23 August au sărbătorit a 34-a aniversare a vieţii sale înfloritoare sub conducerea înţeleaptă şi clarvăzătoare a preşedintelui ţării noastre Nicolae Ceauşescu. De aceea sîntem datori să păstrăm cu scumpătate tot ceea ce conducerea noastră de stat face pentru înflorirea patriei, exprimînd totodată recunoştinţa noastră pentru viaţa liberă şi fericită pe care o trăim.

In continuare, Inalt Prea Sfinţia Sa a îndemnat cu părintească dragoste pe credincioşi să fie cetăţeni devotaţi şi cinstiţi ai patriei, să fie credincioşi vrednici de înantaşii noştri care ne-au păstrat credinţa curată, să se poarte cu dragoste faţă de alţi credincioşi pe care-i aşteptăm la unitate în credinţă, în simţire şi în muncă.

In încheiere, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a felicitat pe Preotul paroh Nicolae Creţu şi consiliul parohial pentru frumoasa lor realizare, corul condus de cîntăreţul Marcu şi a împărtăşit tuturor celor prezenţi arhiereşti binecuvîntări şi alese doriri de sporire în viaţa duhovnicească.

La plecare, răspunzînd stăruitoarei rugăminţi a preotului paroh Vladimir Puşcaru şi a credincioşilor din parohia Capu-Cîmpului, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a făcut o vizită canonică la acea parohie,

Cu acest prilej, Inalt Prea Sfinţia Sa a mulţumit cu vie satisfacţie preotului paroh pentru cuvîntul adresat şi tuturor credincioşilor pentru primirea deosebit de frumoasă. In continuare, Inalt Prea Sfinţia Sa a vorbit pe larg despre unitatea şi legătura dragostei care trebuie să existe între credincioşi, preot şi ierarhul lor, căci toţi sîntem fraţi între noi, avînd pe Dumnezeu de Tată, deosebindu-ne doar prin răspunderea pe care o avem fiecare ca dreptcredincioşi, ca preot şi ca ierarh.

Incheindu-şi cuvîntul său, Inaltul Chiriarh a împărtăşit tuturor celor prezenţi arhiereşti binecuvîntări şi calde îmbrăţişări, urîndu-le spor deplin în munca înfrăţită şi în viaţa duhovnicească pentru a putea fi la înălţimea zilelor de azi.

T. M.

Biserica „Sfinţii Voievozi" din parohia Ştiubieni, judeţul Botoşani

In ziua de 27 august a. c., credincioşii din parohia Ştiubieni, judeţul Botoşani, au trăit clipe de nespusă bucurie sufletească. Veniseră la biserică pentru a participa la slujba de sfinţire a noului locaş de închinare, ctitorisit, prin osteneala şi cu darurile lor, precum şi cu ajutorul primit de la Sfînta Mitropolie.

Slujba de sfinţire a fost oficiată, cu încuviinţarea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, de către P. S. Episcop vicar Adrian Botoşăneanul, fiu al satului, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi.

După sfinţirea noului locaş de închinare şi săvîrşirea Sfintei Liturghii, P. C. Pr. Emil Moruzi a făcut o scurtă dare de seamă asupra modului cum s-au desfăşurat lucrările de înălţare a bisericii cu hramul „Sf. Voievozi".

In cuvinte înmiresmate de adîncă recunoştinţă a adus mulţumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin pentru că a aprobat construirea acestui locaş şi a acordat sprijin material, Inalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit Teoctist pentru ajutorul acordat şi P. S. Episcop vicar Adrian Botoşăneanul, pentru darurile făcute şi purtarea de grijă statornică pe care a arătat-o, pe tot timpul lucrărilor, zidirii bisericii din comuna natală.

De asemenea, P. C. Sa a mulţumit tuturor credincioşilor, care, cu rîvnă, au lucrat şi au sprijinit construirea bisericii şi organelor locale pentru sprijinul şi larga înţelegere pe care le-au manifestat.

P. S. Episcop vicar Adrian Botoşăneanul a hirotesit iconom stavrofor pe P. C. Pr. paroh Emil Moruzi.

Luînd cuvîntul, P. S. Adrian a spus că strdaniile şi osteneala depuse de credincioşii acestei parohii pentru înălţarea noului locaş de preamărire a lui Dumnezeu sînt un omagiu pios adus moşilor şi strămoşilor care au trăit, au muncit şi au luptat pentru apărarea gliei străbune.

Acestei legături cu strămoşii, Biserica Ortodoxă îi acordă o mare atenţie, de aceea i se şi spune, Biserica strămoşească, pentru că moşii şi strămoşii noştri au mărturisit credinţa ortodoxă, au păstrat-o cu tărie şi au încredinţat-o, spre neştirbită păstrare, celor care vieţuim astăzi.

Inălţînd această biserică, credincioşii de astăzi o lasă ca testament şi grăitoare mărturie fiilor lor.

Explicîndu-le însemnătatea şi semnificaţia tîrnosirii bisericii şi punînd în lumină dreapta învăţătură despre Biserică, P. S. Sa a îndemnat pe credincioşi să rămînă statornici fii ai Bisericii Ortodoxe şi să se arate vrednici fii ai Patriei noastre, care se înalţă, zi de zi, pe cele mai înalte culmi de cultură şi civilizaţie, de progres şi bunăstare.

In încheierea cuvîntutui de învăţătură rostit, P. S. Episcop Adrian a adus mulţumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin şi Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist pentru purtarea de grijă arătată şi organelor locale pentru înţelegerea pe care au manifestat-o faţă de lucrările de zidire a bisericii din această fruntaşă comună.

Prea Sfinţia Sa a transmis binecuvîntările arhiereşti ale Inalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit Teoctist şi îndemnul părintesc de a lucra cu aceeaşi rîvnă, pentru păstrarea dreptei credinţe şi pentru săvîrşirea binelui celui de obşte. Apoi, s-a făcut îndătinatul Polihroniu.

Arhid. Clement GHEORGHIU

CHEMAŢI LA DOMNUL

†

Preotul Mihai Vîscu

In ziua de 8 mai 1978 s-a stins din viaţă, pe neaşteptate preotul Mihai Vîscu.

El s-a născut în anul 1910 la 13 august, în comuna Hreaţca-Dorohoi, judeţul Botoşani, din părinţii Vasile — decedat — şi Ecaterina — mama sa, care adînc îndurerată, a străjuit permanent lîngă catafalcul fiului ei.

Şcoala primară a urmat-o în Herţa-Dorohoi, liceul la Pomîrla, iar studiile universitare la Cernăuţi, unde şi-a luat licenţa în teologie în anul 1934.

Parohiile unde a funcţionat au fost Verşeni, Şendreni-Dorohoi, satul natal Hreaţca, unde a desfăşurat o frumoasă activitate obştească, refăcînd biserica şi contribuind la renovarea locaşurilor din acel sat.

In anul 1945 a venit la parohia Sfîntul Gheorghe-Lozonski Iaşi.

Pe lîngă activitatea de la parohie, a avut şi diferite răspunderi în cadrul Centrului mitropolitan de care s-a achitat cu cinste şi, ca răsplată a muncii depuse, a fost distins cu rangul de iconom stavrofor.

Preotul Mihai Vîscu a fost mereu prezent în mijlocul credincioşilor săi, fiind un bun şi grăitor exemplu.

In ziua înmormîntării sale, 11 mai 1978, din încredinţarea Inalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop şi Mitropolit TEOCTIST al Moldovei şi Sucevei, P. C. Vicar administrativ Constantin Sîrbu, în fruntea unui sobor de preoţi, a oficiat, în biserica parohială, slujba prohodirii rostind necrologul şi transmiţînd credincioşilor şi familiei îndoliate sincere condoleanţe.

In sunetul clopotelor şi sub privirile înlăcrimate ale familiei şi credincioşilor prezenţi, sicriul cu trupul preotului Mihai Vîscu a fost coborît în cavoul familiei din cimitirul Eternitatea-Iaşi.

ASISTENT

†

Protosinghelul Caliopie Apetri

In ziua de 22 mai 1978, cînd împlinea exact 53 de ani, Protosinghelul Caliopie Apetri, duhovnicul mănăstirii Văratec, s-a mutat în odihna lui Hristos. Purta în trupul său o apăsătoare suferință pe care o răbda cu multă bărbăție și optimism.

Părintele Caliopie Apetri s-a născut la Humulești în anul 1925, dintr-o familie de țărani. Apoi, fiind chemat să urmeze lui Hristos, după cuvîntul Sfintei Evanghelii, la 8 noiembrie 1947, cînd avea numai 22 de ani, tînărul Constantin Apetri intră în nevoința vieții călugărești, la Mănăstirea Sihăstria. După doi ani de ascultare este transferat la Mănăstirea Slatina.

La 29 iunie 1950 este tuns în monahism, primind numele de Caliopie, iar la data de 25 septembrie, a aceluiași an, este hirotonit diacon. Timp de 5 ani deține ascultarea de econom, chivernisind bine obștea acestei mănăstiri. In vara anului 1954 este transferat din nou la Mănăstirea Sihăstria, unde îndeplinește aceeași ascultare de econom și slujitor al Sfîntului Altar, timp de cinci ani de zile. Călugăr rîvnitor la cele sfinte, suflet sincer, apropiat și iubitor de oameni, cu inima mereu legată de liniștea Schitului Sihla, diacon credincios al Bisericii lui Hristos și priceput gospodar, ierodiaconul Caliopie Apetri era foarte iubit, atît de călugărt cît și de mireni.

Pentru alesele sale calități duhovnicești, la 2 octombrie 1959 este hirotonit preot și numit stareț al mănăstirii Sihăstria. Astfel, timp de 12 ani de zile, Protosinghelul Caliopie Apetri povățuiește pe calea mîntuirii soborul acestei mănăstiri, dînd în toate dovadă de multă înțelepciune, de stareț și duhovnic iscusit și de bun român.

La 1 aprilie 1971 este transferat ca duhovnic și preot slujitor la Mănăstirea Varatec, ascultare pe care o îndeplinește cu dăruire timp de 7 ani de zile. In anii 1973 și 1977 merge în pelerinaj la Mormîntul Domnului, iar în anul 1975 vizitează Grecia și Muntele Athos.

Slujba înmormîntării monahilor s-a oficiat la Mănăstirea Sihăstria. Despre viața și activitatea acestui vrednic monah a vorbit mai întîi Protosinghelul Victorin Oanete, starețul mănăstirii. A vorbit Arhimandritul Cleopa Ile care, cu temeiuri scripturistice și patristice, a arătat roadele Invierii Domnului și bucuria de care se vor împărtăși toți cei adormiți în dreapta credință la învierea cea de obște.

Din partea familiei și a consătenilor a vorbit protopopul Ioan Moraru de la Tg. Neamț, iar din partea soborului mănăstirii Varatec, Monahia Nazaria Niță, stareța mănăstirii.

Ierodiac. Ioanichie **BALAN**

†

Vieţuitori ai Mănăstirii Neamț adormiți întru Domnul

Au trecut către Domnul trei veţuitori ai mănăstirii Neamț, care aveau și darul slujirii preoției: Doroftei (Dumitru) Alexa, Dosoftei (Dumitru) Bugeanu și Casian (Constantin) Gafencu.

Doroftei (Dumitru) Alexa[r] — născut în anul 1890 la Amăşăni-Avereşti din ținutul Fălciului; a trăit 60 de ani în mănăstire. A împlinit multe ascultări printre care și pe cea de egumen la Schitul Pocrov din anul 1933, cîțiva ani. Cunoștea bine lemnăria. Duhovnic priceput, cuminte, cumpătat și rîvnitor la împlinirea „pravilei călugăreşti" a fost ani de-a rîndul îndrumător al multor vieţuitori din

mănăstire. S-a stins la 10 iulie, cu cîteva luni înainte de a împlini 88 de ani şi a fost înmormîntat în cimitirul mănăstirii la 12 iulie. A avut rangul de protosinghel.

Dosoftei (Dumitru) Bugeanu — născut în anul 1906, a trăit 58 de ani în viaţa monahală. A învăţat în mănăstirea Neamţ meşteşugul legătoriei şi pe cel al cîntării bisericeşti. A lucrat la legătorie în cadrul Tipografiei din Mănăstirea Neamţ. A slujit la Schitul Bîrnova şi la parohie. A murit în ziua de 11 iulie la Iaşi, unde se afla bolnav şi a fost înmormîntat la Mănăstirea Cetăţuia-Iaşi.

Casian (Constantin) Gafencu — născut în anul 1921 la Deleni — Botoşani, a trăit 38 de ani în viaţa monahală. A. împlinit multe ascultări printre care şi pe cea de slujitor la Mănăstirea Sucevita. Avea o deosebită grijă faţă de cei adormiţi în Domnul, cărora, le menţinea vie prezenţa, prin întărirea crucilor vechi, sau facerea din nou a crucilor deteriorate pentru ostaşii căzuţi în cel de al doilea război mondial împrejurul mănăstirii Neamţ; a avut rîvnă pentru a le ţine evidenţa pe lespezi de piatră, înscriindu-le numele, gradul şi alte amănunte, după documentele de cancelarie sau după datele căpătate de la familiile celor căzuţi sau de la martori oculari ; pentru a se ajunge cu înlesnire la unele locuri din preajma mănăstirii ca: Schitul Icoana Pocrov etc. a pus lespezi de piatră cu indicaţii amănunţite. Fiind frate de călugărie cu P. S. Gherasim Hunedoreanu, Arhiereu-Vicar al Episcopiei Aradului s-a învrednicit de prohodire arhierească în ziua de 19 iulie. P. S. Gherasim Hunedoreanu, a schiţat meritele ieromonahului Casian. A doua zi, 20 iulie, slujind la Mănăstirea Neamţ, Prea Sfinţitului Gherasim Hunedoreanu a făcut şi pomenirea numelui protosinghelului Doroftei şi a ieromonahilor Dosoftei şi Casian.

Diac. I. IVAN

†

Iconomul stavrofor Arcadie Huţu

După o scurtă şi grea suferinţă, în seara zilei de 4 august 1978, a trecut la cele veşnice preotul iconom stavrofor Arcadie Huţu, slujitor în postui II, la parohia „Adormirea Maicii Domnului“ din oraşul Cîmpulung-moldovenesc, Judeţul Suceava.

El s-a născut la 10 noiembrie 1908, în comuna Stulpicani, Judeţul Suceava, unde a copilărit şi a urmat şcoala primară.

Tatăl său, Gavril Huţu, a fost cîntăreţ bisericesc în parohia Stulpicani, iar mama sa casnică. De la părinţi, fiul Arcadie a primit o educaţie aleasă.

Liceul l-a făcut în oraşele Cîmpulung Moldovenesc şi Gura-Humorului, între anii 1919-1927, după care, în anul 1928, a funcţionat ca învăţător în comuna Stulpicani. Intre anii 1929-1933 urmează cursurile Facultăţii de teologie din Cernăuţi, luîndu-şi licenţa în teologie.

După căsătorie, a fost hirotonit, la 13 noiembrie 1933, diacon la parohia „Adormirea Maicii Domnului“ din Cîmpulung-moldovenesc. In anul 1934, a fost hirotonit preot pe seama aceleiaşi parohii. A mai slujit la parohiile: Botuş, comuna Fundul Moldovei un an, „Sf. Dumitru,“ comuna Fundul Moldovei un an, Mihoveni un an, Gălăneşti 6 ani şi Dorna Candrenilor 3 ani. Pentru activitatea şi calităţile sale de bun duhovnic şi blînd păstor sufletesc, preotul Arcadie Huţu a fost distins cu rangul de iconom stavrofor, în anul 1971.

Corpul neînsufletit al preotului Huţu Arcadie a fost depus în casa personală din Cîmpulung-moldovenesc, apoi în catedrala „Adormirea Maicii Domnului“.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoţi şi diaconi, în frunte cu P. C. Pr. Protopop T. Moroşan, care prin cuvîntul său a scos în evidenţă activitatea pastoral-misionară a preotului Arcadie Huţu, aducînd mîngîiere şi condoleanţe familiei.

Despre viaţa şi activitatea regretatului preot Arcadie Huţu au mai vorbit

P. C. Pr. Teodor Bodnar și P. C. Pr. Astaloș de la parohia Romano-Catolică din Cîmpulung Moldovenesc, care a rostit și o scurtă rugăciune de iertare.

La mormînt au mai vorbit P. C. Pr. iconom stavrofor Modest Grădinaru, epitropul Balan Constantin și P. C. preot paroh Buliga Ioan.

In dangătul clopotelor și în sunete de trîmbițe, trupul preotului Arcadie Huțu a fost dus la cimitirul bisericii și coborît în criptă.

Prot. T. MOROȘAN

†

Preotul Iconom Breabăn Petru

In ztua de 10 august 1978 a trecut la cele veșnice părintele Petru Breabăn, parohul parohiei „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" din comuna Vatra Moldoviței.

Regretatul întru Domnul, preotul iconom Breabăn Petru s-a născut la 15 mai 1913, în satul Mănăstioara din apropierea tîrgului Siret, din părinți agricultori, Leon și Domnica Breabăn.

A fost bun și sîrguincios elev și student.

După ce și-a luat licența în teologie, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Zamostea, apoi a fost transferat la parohia „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" din comuna Vatra Moldoviței, unde a păstorit fără întrerupere, pînă la 1 noiembrie 1975, cînd, din motive de sănătate a cerut pensionarea.

Bun liturghisitor, ales predicator și conștiincios administrator al bunurilor parohiale, regretatul preot Petru Breabăn a rămas în sufletele enoriașilor săi și ca bun îndrumător și povățuitor duhovnicesc.

Pentru meritele sale a fost distins cu rangul de iconom.

Serviciul înmormîntării a fost oficiat în după-amiaza zilei de 13 august a. c., de un sobor de preoți.

Despre viața și activitatea sa au vorbit: P. C. Preoți V. Greșanu, Dragoș Spînu, Moise Victor și C. Coca.

Regretat de către toți cei ce l-au cunoscut, trupul preotului Breabăn Petru a fost coborît în dangătul clopotelor și sub privirile înlăcrimate ale credincioșilor, în cavoul familiei.

Pr. Victor MOISE

†

Cîntărețul Duduman Ioan

In ziua de 22 iulie 1978, s-a stins din viață cîntărețul Duduman Ioan.

S-a născut în anul 1909 în satul Blăgești-Pașcani, jud. Iași. După absolvirea școlii generale, cu toate că avea ambele antebrațe amputate, se înscrie la Școala de cîntăreți bisericești din Iași, pe care a absolvit-o în anul 1933.

Ca elev, s-a distins prin o comportare aleasă, sîrguință, disciplină și în mod special ca un iscusit dirijor de cor.

In anul 1935 a fost încadrat cîntăreț la biserica din satul natal, Blăgești, unde organizează și conduce un cor bisericesc, cunoscut și apreciat în împrejurimile Pașcanilor. Aici, funcționează pînă în anul 1946, cînd se transferă, în același post, la parohia „Sf. Voievozi" din Pașcani unde, de asemenea, organizează un cor cu o partitură bogată și pretențioasă.

In Pașcani, pe lîngă oficiul de cîntăreț bisericesc, a fost solicitat să suplinească catedra de muzică la liceul din localitate. S-a achitat onorabil, corect și cu multă competență atît la catedră, cît și la strană.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 25 iulie, în Biserica „Sf. Voievozi" de către P. C. Prot. Mihai Mocanu, P.P. C.C. Victor Popuţoaia şi Pr. Vasile Minciună.

Despre viaţa şi activitatea cîntăreţului Duduman Ioan au vorbit P. C. preot Mihai Mocanu şi Prof. Constantinescu Dumitru din Tg. Neamţ, fost profesor la Şcoala de cîntăreţi din Iaşi.

Sicriul, cu trupul neînsufleţit, al cîntăreţului Duduman Ioan a fost aşezat în cripta familiară din cimitirul oraşului Paşcani.

Prot. M. MOCANU

C. — Episcopia Romanului şi Huşilor

Conferinţa preoţească din luna mai 1978

In Eparhia Romanului şi Huşilor s-a ţinut, la protopopiate, cea de a doua conferinţă preoţească în zilele de 29, 30 şi 31 mai a. c.

Tema rînduită de Sfîntul Sinod spre tratare: „Noua ordine economică şi politică în lume, ţel al politicii externe a României" a fost prezentată de următorii P. P. C. C. preoţi: Bogza Grigore-Roman, Balan Vasile-Huşi, Carp Nicolae-Bîrlad, Bratu Constantin-Bacău, Tunaru Ioan-Moineşti, Ardeleanu Eugen-Tg. Ocna, Vintilă Constantin-Vaslui.

Lucrările au fost prezidate de către delegaţii Prea Sfinţitului Eftimie, după cum urmează: la protopiatele Roman şi Moineşti — P. C. Pr. Radu Vasile, consilier administrativ; la Protopiatele Vaslui, Huşi, Bîrlad — P. C. Pr. C. Pelin, inspector eparhial; la Protopiatul Tg. Ocna — P. C. Pr. C. Cazan, consilier administrativ, şi la Protopopiatul Bacău — P. C. Pr. C. Mardare, protopop.

La începutul lucrărilor, delegaţii chiriarhali au transmis tuturor preoţilor binecuvîntări arhiereşti din partea Prea Sfinţitului Episcop Eftimie pentru buna desfăşurare a lucrărilor conferinţei.

In continuare, delegaţii au expus în faţa preoţilor, în mod succint, unele evenimente interne şi externe din ultima vreme, care au strînsă legătură cu subiectul. Totodată, s-a citit informarea trimisă de Sfîntul Sinod în legătură cu activitatea Bisericii Ortodoxe Române pe tărîm intern şi extern.

S-a subliniat alegerea Prea Sfinţitului Arhiereu-vicar Eftimie Bîrlădeanul în scaunul de Episcop al Eparhiei Romanului şi Huşilor şi ridicarea sa la rangul de Episcop.

S-a trecut apoi la expunerea subiectului: „Noua ordine economică şi politică în lume, ţel al politicii externe a României". După citirea lucrărilor, delegaţii Prea Sfinţitului Episcop Eftimie au făcut cuvenitele aprecieri asupra conferinţelor respective, subliniind următoarele principii ale politicii interne şi externe româneşti:

Astăzi, toate ţările afirmă voinţa de a fi deplin stăpîne pe destinele lor, de a se organiza în mod liber, potrivit intereselor şi aspiraţiilor lor vitale. Implinirea acestor deziderate legitime şi vitale reclamă statornicirea în viaţa internaţională a unor relaţii economice şi politice care să ofere garanţii depline că toate statele pot să-şi realizeze în libertate programele lor de dezvoltare economico-socială.

Pentru aceasta, se cere, între alte realizări, înfăptuirea dezarmării şi — în principal — interzicerea producerii de armament nuclear, lichidarea stocurilor existente, desfiinţarea blocurilor militare, lichidarea coloniasmului şi neocolonianismului, a politicii de apartheid şi reglementarea paşnică a tuturor problemelor internaţionale controversate.

Este bine cunoscută — au reliefat vorbitorii —, poziţia Republicii Socialiste România, a politicii sale externe întemeiată pe principiile: ***independenţă şi suveranitatea naţională, egalitatea în drepturi a statelor, avantajul reciproc, neamestecul în treburile interne ale statelor, rezolvarea conflictelor între state pe calea tratativelor, renunţarea la folosirea forţei şi la ameninţarea cu forţa, inviolabilitatea frontierelor.***

România a luat parte, ca membră sau ca invitată, la toate conferinţele internaţionale făcînd cunoscută poziţia sa constructivă şi realistă şi aducîndu-şi aportul în probleme privitoare la statornicirea noii ordini economice şi politice în lume.

Biserica Ortodoxă Română nu a rămas pasivă în faţa problemelor care sînt de actualitate pe întreg globul pămîntesc.

Invăţătura creştină pune în lumină unitatea şi egalitatea tuturor oamenilor şi popoarelor înaintea lui Dumnezeu.

Dacă pentru toate naţiunile se preconizează o ordine socială, politică şi economică, umană, întemeiată pe dreptate, locul slujitorilor şi drepcredincioşilor creştini este acolo unde se lucrează şi se stăruie pentru această ordine nouă.

Pr. C. PELIN

P. I. 2

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LIV, Nr. 9 — 12 SEPTEMBRIE — DECEMBRIE 1978

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

ANUL LIV, Nr. 9 — 12 SEPTEMBRIE — DECEMBRIE 1978

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
Str. Ştefan cel Mare Nr. 46 — Iaşi

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE

† I. P. S. TEOCTIST, Mitropolitul Moldovei și Sucevei

MEMBRI

† P. S. EFTIMIE, Episcopul Romanului și Hușilor

† P. S. Episcop Vicar ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, Iași

P. C. Pr. SCARLAT PORCESCU, Iași

P. C. Pr. COSTICĂ CAZAN, consilier administrativ, Roman

P. C. Pr. prof. MIHAI VIZITIU, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamț

REDACTOR RESPONSABIL

P. C. Pr. COSTACHE BUZDUGAN, consilier cultural, Iași

„Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM, Departamentul Export-import Presă, P. O. Box 136-137, Telex. 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3".

42.420

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR
ŞI A EPISCOPIEI ROMANULUI ŞI HUŞILOR

CUPRINSUL

Aniversarea Republicii

Viaţă nouă, liberă şi fericită *(Mitropolia Moldovei şi Sucevei)* . . 639

În sprijinirea climatului de destindere şi securitate în Europa

† *TEOCTIST, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei,*
Ca fii ai unei şi aceleiaşi Patrii 641

La praznicul păcii

† *TEOCTIST, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei,*
Pastorală la Naşterea Domnului — 1978 . . . 644

† *EFTIMIE, Episcopul Romanului şi Huşilor,* Pastorală la Naşterea Domnului — 1978 650

Cea mai mare faptă din viaţa neamului nostru

† *TEOCTIST, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei,*
Măreaţă zi, înălţătoare zi 655

† *EFTIMIE, Episcopul Romanului şi Huşilor,* Referiri ale Episcopului Melchisedec la unirea şi unitatea românilor . . . 661

Gh. BUZATU, Marea unire a românilor 668

I. D. LĂUDAT, Unirea românilor de peste munţi cu Patria Mamă (1 Decembrie 1918) în amintirea contemporanilor şi a presei vremii 676

Pr. SCARLAT PORCESCU, Contribuţii aduse de slujitorii bisericeşti din Arhiepiscopia Iaşilor în anii 1916-1918 pentru făurirea statului naţional unitar român . . . 685

Pr. C. CAZAN, Slujitori ortodocşi din eparhia Romanului şi Huşilor în lupta pentru reîntregirea pământului străbun 715

Făuritorilor Unirii

Protos. PARTENIE APETREI, Cinstirea făuritorilor Unirii din Decembrie 1918 în Arhiepiscopia Iașilor 722

Pr. C. PELIN, Mărturii în piatră care oglindesc entuziasmul și vitejia ostașilor noștri în lupta pentru făurirea statului național unitar român 724

Slujind unitatea neamului și dreapta credință

Diac. I. IVAN, Monahi transilvăneni viețuitori în mănăstirile din Moldova 726

Prof. V. OLTEANU și REMUS FAUST, Preoți ai bisericii „Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului“ și legăturile lor cu Muntenia și Moldova 741

FLORIAN DUDAȘ, Tipărituri și manuscrise după tipărituri ale mitropolitului Dosoftei identificate în vestul Transilvaniei 749

În duhul evlaviei străbune

† *TEOCTIST, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei*, Cuvioasa Parascheva — fiică a Bisericii și floare a Ortodoxiei 753

Predici

† *ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, Episcop-vicar*, La Nașterea Maicii Domnului 758

Pr. P. MANOLE, La Sfinții români 761

Pr. Gh. I. Drăgulin, La Sfînta mare mucenită Ecaterina . . 765

Pr. Șt. Slevoacă, La Sfîntul Ierarh Nicolae 767

Comemorări

Pr. prof. ANIBAL PANȚIRU, Din viața și activitatea regretatului compozitor român Gavriil Musicescu 770

Datini și obiceiuri românești

V. ADĂSCĂLIȚEI, „*Cu globul*“ — manifestare folclorică la sărbătorile de iarnă, în Moldova 773

Insemnări 780

Cinstirea poetului George Lesnea cu premiul special al Uniunii Scriitorilor *(S. P.)*; Reuniunea internațională „Rolul maselor populare, al mișcărilor pentru pace în edificarea securității și dezvoltarea colaborării în Europa“ *(Pr. C. Buzdugan)*; Bisericuța de lemn *(Pr. Elefterie Marinescu)*; Două scrisori inedite din vremea mitropolitului Veniamin Costachi *(Emil Diaconescu)*; Din corespondența mitropolitului Andrei Șaguna cu arhiereul Neofit Scriban din Moldova și mitropolitul Nifon din Țara Românească *(Pr. D. Hriţcu)*; Profesorul Mihai Berza *(Pr. prof. T. Bodogae)*; Invățătorul Gh. I. Romanescu *(Prot. T. Irimia)*;

Recenzii 792

† *Nicolae, Mitropolitul Ardealului*, Continuitate și unitate, Sibiu, 1977, 71 p. *(Pr. V. Văcăreanu)*; De la Dunăre la Mare *(Prof. Gh. Badea)*; *Dan Gh. Teodor*, Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e. n. Contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român, Editura Junimea, Iași, 1978, 223 p. + 64 planșe *(Stela Cheptea)*.

Cronica bisericească

A. — Din viața Bisericii . . . 801

A VIII-a întrunire ecumenică de călugărițe de la Grandchamp-Elveția (23-29 august 1978) *(Gh. Burcă)*.

B. — Arhiepiscopia Iașilor . . . 802

Oaspeți *(Pr. C. Buzdugan și Arhidiac. Tiberiu Meleșcan)*; Sesiunea Adunării eparhiale *(Diac. M. Manolică)*; Conferințele preoțești din luna septembrie 1978 *(Gh. Burcă)*; Conferințele preoțești din luna noiembrie 1978 *(Arhidiac. T. Meleșcan)*; Deschiderea noului an școlar 1978/1979 la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț *(Prof. Gh. Onofrei)*.

SLUJBE ARHIEREȘTI: Ziua Prea Cuvioasei Parascheva la Catedrala mitropolitană din Iași *(Diac. V. Nechita)*; Biserica Sfîntul Dumitru din Satul Slobozia, parohia Berești, județul Suceava *(Arhidiac. Clement Gheorghiu)*; Biserica Sfîntul Dumitru din parohia Deia, protopopiatul Cîmpulung, județul Suceava *(Arhidiac. T. Meleșcan)*; De Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil la Mănăstirea Agapia *(Diac. V. Vaida)*; Biserica din parohia Țarna Mare-Fălticeni, județul Suceava *(Arhidiac. T. Meleșcan)*; Biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil din satul Poenița, parohia Hîrtoape, protopopiatul Pașcani; Biserica Sfîntul mare mucenic Gheorghe din satul Praxia, parohia Dumbrava, comuna Vadul Moldovei, județul Suceava *(Arhidiac. Clement Gheorghiu)*; Biserica din parohia Lunca, protopopiatul Botoșani *(Diac. V. Nechita)*; Biserica din Iaslovăț, județul Suceava *(Arhidiac. T. Meleșcan)*; Biserica din parohia Socea, județul Neamț *(Diac. V. Vaida)*.

CHEMAŢI LA DOMNUL: † Preotul Vasile Dăscalescu *(Pr. C. Geanopol)*; † Protosinghelul Antim Azoiței *(Stareța Magdalena Andronic)*; † Diaconul Gheorghe Lungu *(Pr. N. Scriban)*; † Preotul Constantin Cornea *(Pr. N. Pentelescu)*; † Preotul Teodor Cojocaru *(Pr. D. Isopescu)*; Preotul Ioan D. Maximiuc; † Preotul Dumitru Gheorghiță *(Pr. C. Buzdugan)*; † Sorin Gorovei *(Pr. Gh. Baltag)*.

C. — Episcopia Romanului și Hușilor . . 826

Adunarea eparhială a Episcopiei Romanului și Hușilor *(Diac. Ilie Murăraşu)*; Conferințele preoțești din luna septembrie 1978; Conferințele preoțești din luna noiembrie 1978 *(Pr. C. Pelin)*.

SLUJBE ARHIEREȘTI: Biserica din parohia Mărgineni, județul Bacău *(Diac. Ilie Murăraşu)*; Biserica din satul Parpanița, parohia Vulturești, județul Vaslui *(Pr. I. Juncu)*; De Sfinții Apostoli Petru și Pavel la Huși *(Diac. Ilie Murăraşu)*; Biserica Sfîntul Ilie din satul Răchitiș, comuna Ghimeș-Făget, județul Bacău; Biserica Buna Vestire-Răducăneni, Tg. Ocna *(Pr. Pavel I. Curcuță)*; Biserica din satul Fîstîci, comuna Delești, județul Vaslui *(Pr. Gh. Păun)*; De 14 octombrie la Catedrala episcopală *(Pr. C. Pelin)*; Biserica din parohia Cotumba, comuna Agaș, județul Bacău; Biserica din parohia Băhnășeni, protopopiatul Moinești, județul Bacău *(Prot. I. Andrioaie)*; Biserica „Sfîntul Gheorghe“ din Bacău *(Prot. C. Mardare)*; Biserica din parohia Hălărești, Filiala Iana, protopopiatul Bîrlad, județul Vaslui; Biserica din parohia Orbeni I, protopopiatul Tg.-Ocna, județul Bacău; Biserica din parohia Perieni; Biserica din parohia Fereşti; Biserica din Filiala Moara Grecilor, parohia Cartierul Nou — Vaslui (*Diac. Ilie Murăraşu*).

CHEMAŢI LA DOMNUL: † Preotul Alexandru Mazilu *(Pr. Al. Ardeleanu)*; † Preotul Gheorghe I. Florea *(Pr. Gh. I. Moraru)*; † Seminaristul Tanase Ghimet *(Ionel Ostache)*; † Cîntărețul bisericesc Gheorghe N. Tapalagă *(Pr. I. Hriţcu)*.

Viață nouă, liberă și fericită

În fiecare an, la 30 decembrie, poporul nostru sărbătorește cu însuflețire istoricul act al vieții sale noi: abolirea monarhiei și proclamarea Republicii. Democratizarea țării și mersul ei înainte cereau imperios abolirea monarhiei care constituia o piedică în calea progresului social.

Păşind în cel de al patrulea deceniu de viață republicană, înscris cu litere de aur în cartea istoriei sale, în conștiința noastră apar figurile luminoase ale celor mai buni fii ai poporului nostru care au militat pentru o viață nouă, liberă și fericită.

Revoluționarul și vizionarul Nicolae Bălcescu, care și-a sfîrșit zilele pe meleaguri străine, ros de o boală nemiloasă și de dorul de țară, a crezut pînă în ultima clipă a vieții sale în ziua «în care se vor ridica popoarele ca să măture rămășița tiranilor de pe suprafața pămîntului».

Cînd suferințele poporului nostru au ajuns de neîndurat, el s-a ridicat la luptă împotriva burgheziei și a exploatatorilor prin numeroasele greve și răscoale țărănești. Așa cum arăta Președintele Nicolae Ceaușescu: «O trăsătură caracteristică a vieții sociale din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, o constituie răscoalele țărănești care au culminat cu marea răscoală din primăvara anului 1907». Dar lupta eroică a poporului nostru pentru libertate, dreptate socială și pîine a fost încununată de succes deplin abia după eliberarea sa din August 1944, care constituie prefața vieții și a istoriei sale noi.

Din zorii existenței sale, două simțăminte au fost definitorii pentru poporul nostru: hărnicia și dragostea de brazda strămoșească. Atmosfera de muncă neobosită generată de aceste nobile simțăminte se vădește cu pregnanță mai ales în ultimele trei decenii de viață republicană, care prin transformările structurale petrecute în existența și conștiința noastră pot echivala, așa după cum s-a spus fără exagerare, cu secole.

In acești ani poporul nostru a dat numeroase bătălii, a înlăturat numeroase obstacole, a pus munca și aspirația sa către mai bine la temelia tuturor împlinirilor sale istorice.

Imbinînd munca de fiecare zi cu țelul său cutezător, poporul a pus temelii puternice la zidirea patriei noastre, potrivit rosturilor sale firești. Marile succese dobîndite înlăuntru și în afara țării sînt legate indisolubil de activitatea prodigioasă dublată de

clarviziunea și dragostea de țară ale celui dintîi fiu al poporului nostru, Președintele Nicolae Ceaușescu.

Capacitatea sa de a soluționa cu eficiență și competență toate problemele legate de evoluția vieții, statornica promovare a noului, dialogul permanent cu poporul și devotamentul față de interesele superioare ale țării îi conferă un rol cu totul deosebit în istoria contemporană a neamului nostru. Vizitele și contactele reciproce, misiunile de pace, prietenie și cooperare între popoare, consacrate unei lumi mai drepte și mai bune, au adus și aduc țării noastre prestigiu și prețuire în lume.

Efluviile de realizări cu care întregul nostru popor întîmpină cea de a XXXI-a aniversare a Republicii, relevă cu prisosință gradul înalt al conștiinței oamenilor muncii.

Privind de pe coloana infinită a vieţuirii noastre republicane întinsele meleaguri «de legendă și vis» ale patriei noastre un sentiment de mîndrie îngemănat cu cel de încredere ne înflăcărează inima în năzuința noastră fermă de a depăși timpul și a merge în ritm viu pe calea dezvoltării, progresului și bunăstării.

* * *

Aniversarea zilei de 30 decembrie constituie și pentru ierarhii, slujitorii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române un fericit prilej de înălțare sufletească și de aleasă bucurie.

Beneficiind de reală și deplină libertate religioasă, Biserica Ortodoxă Română și-a manifestat prin întîistătătorul ei adeziunea sa deplină față de lupta și munca întregului nostru popor pentru înfăptuirea vieții celei noi, libere și fericite.

Vredniciile Inalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Teoctist pe care le-a dovedit, vreme de aproape 30 de ani, în înaltele încredințări pe care le-a îndeplinit, sînt chezășia noastră fermă că activitatea sa arhipăstorească va fi o fericită continuare a celei desfășurate de către Prea Fericitul Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, și va constitui o pagină glorioasă în cronica vieții noastre bisericești.

Avînd pilda vie de viață și muncă a Inalt Prea Sfinției Sale, slujitorii și credincioșii acestei eparhii, împărtășind întru totul bucuria și chemările marii sărbători, își unesc eforturile în sprijinirea muncii avîntate a întregului popor pentru noi și fericite împliniri în patria noastră.

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

În sprijinirea climatului de destindere și securitate în Europa

Ca fii ai unei și aceleiași Patrii

Biserica Ortodoxă Română, ca și celelalte culte religioase din România, împărtășesc întru totul nobilele preocupări de pace, de bunăvoință, de cooperare și de apropiere între oameni și popoare, pe care această reuniune internațională le învește în strălucire noi, aici, în capitala scumpei noastre țări. Sînt deosebit de bucuros să tălmăcesc, și cu acest prilej, hotărîrea noastră statornică de a sprijini arzătoarele cerințe ale opiniei publice îndreptate spre instaurarea unui climat de destindere și securitate pe mult încercatul nostru continent european.

Asemenea acordurilor răscolitoare din nemuritoarea operă muzicală «Oda bucuriei» *de valoare universală, mesajul păcii a pătruns adînc, de-a lungul anilor, în sufletele milioanelor și milioanelor de oameni de pe toate meridianele globului pămîntesc. Ca și simțămintele înălțătoare din* Simfonia a IX-a, *tot așa, vestirile de pace au fost și sînt așteptate cu interes și nădejde îndreptățită de întreaga opinie publică. Trează față de primejdia dezlănțuirii unor focare de neînțelegere sau de război, această forță s-a dovedit de neînvins, călăuzind popoarele pe drumul prieteniei și colaborării spre propășirea spirituală și materială a tuturor fiilor acestui pămînt.*

Conștiente de însemnătatea transpunerii în viață a năzuințelor firești ale acestei opinii publice, cele 14 culte religioase din România s-au alăturat cu hotărîre cauzei nobile a apărării și consolidării securității și păcii în Europa.

Astfel, Biserica Ortodoxă Română, care are cel mai mare număr de credincioși din țara noastră, a desfășurat și desfășoară prin ierarhii, clerul și credincioșii ei o largă activitate pentru promovarea relațiilor frățești cu toate Bisericile creștine și cu alte confesiuni religioase din Europa, în scopul sprijinirii cerințelor contemporane de încredere și destindere între oameni și popoare.

Prea Fericitul Patriarh Iustin, Intîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, precum și conducătorii și slujitorii unor culte din România care au aderat dintru început la apelul și activitatea

Consiliului Mondial al Păcii, au determinat apeluri și intervenții eficace în cadrul adunărilor diferitelor organisme ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ale Conferinței Bisericilor Europene și ale Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga. Pe lîngă acestea, cuvîntul reprezentanților cultelor din România în sprijinul opiniei publice pentru pace s-a făcut auzit cu hotărîre și în numeroase congrese, simpozioane, colocvii sau alte întruniri intercreștine din Europa.

Ca fii ai uneia și aceleiași patrii, *slujitorii și credincioșii cultelor din România, bucurîndu-se de un cadru prielnic chemării și strădaniilor lor religioase, datorat libertăților de credință, consfințite în Constituția țării noastre, au adus și aduc cu entuziasm contribuția lor și pe tărîmul luminos al lucrării pentru pace. Din tezaurul de înțelepciune sacră, păstrat în sanctuare și învățături proprii fiecărei Biserici, ne-am îmbogățit și ne-am împletit strădaniile în călăuzirea credincioșilor și în formarea viitorilor slujitori ai altarelor în duhul respectului reciproc, al ecumenismului, al înfrățirii în muncă și devotament față de țara și poporul nostru.*

Martori și părtași ai frumuseților vieții poporului român, care trăiește în strînsă și sinceră frăție cu naționalitățile conlocuitoare, deservenții cultelor din întreaga țară, cu seculare tradiții de atitudini comune pentru apărarea libertăților sociale împotriva orînduirilor nedrepte din trecut, se bucură să exercite cultul și să aibă presa necesară în limba naționalității căreia aparțin.

Firul lucrării slujitorilor cultelor din conferințele teologice interconfesionale s-a îndreptat și se îndreaptă fără încetare către abordarea problemelor contemporane, îmbrățișate în zilele noastre de toți oamenii de bună credință din Europa. Alături de toți cei conștienți de responsabilitățile și rolul opiniei publice pentru viitorul oamenilor și popoarelor din Europa — leagăn străvechi de cultură și civilizație — ne manifestăm adînca noastră îngrijorare față de nestăvilita cursă a înarmărilor, care primejduiește grav securitatea continentului nostru. De aceea salutăm cu toată convingerea lupta și atitudinea plină de umanism a unor conducători de popoare și a tuturor forțelor iubitoare de pace care se ridică și inițiază acțiuni pentru făurirea unei Europe pașnice, în care demnitatea umană și geniul creator să înflorească nestingherite.

Cadrul prielnic prezenței și lucrării cultelor din România face ca atît conducătorii cît și deservenții lor să aibă cinstea de a fi membri ai Marii Adunări Naționale, ai Frontului Unității Socialiste, ai Comitetului Național pentru Apărarea Păcii și ai altor organizații obștești locale. Sînt temeiuri trainice care însuflețesc zi cu zi întreaga noastră lucrare și care ne îndreptățesc să arătăm prin graiul faptelor recunoștința noastră fierbinte față de Conducerea poporului român.

Viața contemporană ne arată că flamurile păcii se sprijină nu pe munți de arme, ci pe munți de aspirații pașnice și pe voința neclintită ale maselor de oameni care prețuiesc viața și împlinirile ei cele mai înalte. Pătrunși de rolul mare și determinant al tuturor

acţiunilor iniţiate prin multiple forme de apărare a păcii, de afirmare tot mai vie a voinţei omenirii de a înlătura zăngănitul armelor din lume, în numele Bisericii Ortodoxe Române aduc încredinţări hotărîte de a spori străduniile în sprijinirea acţiunilor menite să promoveze şi să impună primatul adevăratelor valori spirituale izvorîte din luminile conştiinţei curate, spre a se ajunge la statornicirea acelor legături de cooperare, încredere şi apropiere care să chezăşuiască pacea trainică în Europa şi în întreaga lume.

Se ştie bine ceea ce desparte omenirea, ceea ce produce dezbinare, ameninţare şi nesiguranţă. Dar ştim sigur că în acţiunea pentru pace toate popoarele sînt unite. *

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP AL IAŞILOR
ŞI
MITROPOLIT AL MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

*) Cuvîntare rostită la reuniunea internaţională „*Rolul maselor populare, a mişcărilor pentru pace în edificarea securităţii şi dezvoltarea colaborării în Europa*", Bucureşti, 30 octombrie-1 noiembrie 1978.

La praznicul păcii

† TEOCTIST

DIN MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL IAȘILOR ȘI MITROPOLIT AL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

Iubitului cler, cinului monahal şi tuturor binecredincioşilor creştini din această de Dumnezeu-păzită Arhiepiscopie, har, milă şi pace de la Dumnezeu-Tatăl, iar de la Noi, arhierească binecuvîntare.

«O Mlădiţă va ieşi din tulpina lui Iesei şi o Floare din rădăcina lui va odrăsli»

(Isaia XI, 1)

Iubiţi fii duhovniceşti,

Din adîncul veacurilor străbat, în aceste luminoase zile, ecourile pline de bucuria marilor împliniri mîntuitoare ale Naşterii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. An după an, mesajul dragostei şi al încrederii, al bunei-învoiri între oameni şi al păcii pe pămînt răsună tot mai stăruitor în inimi şi sub bolţile sfintelor lăcaşuri de străbună şi dreaptă închinare. Pe măsura trecerii timpului, mesajul dumnezeiesc de la Betleemul întrupării Fiului lui Dumnezeu stăruie mai cu putere şi pătrunde parcă mai adînc fiinţa şi inima creştină, înmiresmîndu-ne cu tot mai multă îmbelşugare voinţa şi lucrarea noastră pe treptele vieţuirii de adevăraţi şi bineplăcuţi fii ai lui Dumnezeu. Văzduhul duhovnicesc în care Sfînta noastră Biserică strămoşească întîmpină şi sărbătoreşte ziua izbînzii şi a mîntuirii noastre, Naşterea Domnului, mult-doritul Crăciun, care ne-a legănat odinioară copilăria cu gingăşia colindelor, este pătruns puternic de cele mai înălţătoare simţăminte de bucurie, de acea bucurie sfîntă, pe care au trăit-o fericiţii păstori, magii veniţi din îndepărtări şi îngerii lui Dumnezeu. Împărtăşindu-ne aceste frumuseţi, Biserica noastră dreptmăritoare care veghează necontenit ca o adevărată mamă bună şi iubitoare, pentru ca viaţa noastră să fie adevărata ofrandă sfinţitoare, bineplăcută lui Dumnezeu şi oamenilor, vesteşte, cîntă şi îndeamnă, astfel, în aceste zile de prăznuire: «Astăzi Hristos în Betleem se naşte din Fecioară, astăzi Cel fără de început se începe, şi Cuvîntul se întrupează.

Puterile cerurilor se bucură și pămîntul cu oamenii se veselește; magii aduc daruri, păstorii minunea vestesc, Veseliți-vă, drepților, ceruri, bucurați-vă, săltați, munților».

Iubiți credincioși,

Vestit și cîntat, adevărul cel mai presus de gînd și de cuvînt, adevărul întrupării Cuvîntului, adevăr mărturisit atît de limpede prin graiul măritului Apostol și Evanghelist Ioan: «Și Cuvîntul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» *(I, 14), acest dumnezeiesc și mîntuitor adevăr a fost trăit statornic și adeverit prin fapte de moșii și strămoșii noștri de-a lungul celor aproape două mii de ani. Belșugul roadelor credinței lor celei dreptmăritoare se vede în numeroasele comori de viață creștină, altare și odoare descoperite în anii din urmă sub brazda pămîntului nostru strămoșesc, ca într-o uriașă arhivă a neamului. Bogăția acestor luminoase mărturii ale existenței, dăinuirii și crezului nostru mîntuitor întru* «Una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească Biserică» *îi arată pe toți slăviții noștri înaintași, vrednici păstrători ai credinței ortodoxe și înrădăcinați adînc pe vatra caldă părintească.*

Sorbind din aceste izvoare seva trăiniciei și unității lor în crez, în grai, în conștiința de neam, ei n-au încetat o clipă a adăuga, pe treptele istoriei milenare ale închinării și vieții lor, străluciri și frumuseți pe măsura sufletului și geniului lor creator.

Ca pe niște sfinte peceți netrecătoare, frumusețea și curățenia credinței le-au pus cu îndemînare și rară măiestrie în culorile frescelor, în literele pisaniilor, în slovele letopisețelor și ale manuscriselor împodobite cu miniaturi, în sculpturile și ferecăturile vaselor liturgice, în armonia arhitectonică, în broderii și odăjdii și în tot ceea ce a însemnat casă, pridvor, poartă, troiță sau fîntînă românească. Pretutindeni și în toată această uriașă creație artistică, străbate ca un fir de aur conștiința unității de credință, de neam și de grai. Pătrunși pînă în cele mai adînci fibre ale ființei lor de aceste adevăruri, călăuză fără putință de tăgadă a vieții lor atît de încercate și zbuciumate de vicisitudinile istoriei, talentul lor creator a tălmăcit Nașterea Domnului în culorile celebrelor fresce de la Voroneț, Sucevița, Humor etc., ca expresie a unității de credință, prin întruparea lui Iisus, cînd «Fiul lui Dumnezeu, Fiu Fecioarei se face».

Din cîntările bisericești care desfătau și le înălțau cugetele curate în zilele de praznic ale Crăciunului, acele inspirate de Duhul Sfînt cuvinte: «Toiag din rădăcina lui Iesei și floare dintr-însul, Hristoase, din Fecioară ai odrăslit cel lăudat, din muntele cel cu umbră deasă», *măiestria fericiților zugravi ne-a lăsat pe pereții din afară ai mănăstirilor din Bucovina, minunea de pictură* «Arborele lui Iesei». *Cuget treaz, inimă curată și nesfîrșită dragoste de pămîntul strămoșesc din această binecuvîntată latură de țară, au avut acești neobosiți apostoli ai neamului nostru, lăsîndu-ne cea mai vie și mai limpede tălmăcire a Sfintei Scripturi. Căci unde în altă parte s-ar fi putut întruchipa scrisul sfînt al lui Isaia*

proorocul: «O Mlădiţă va ieşi din tulpina lui Iesei şi o Floare din rădăcina lui va odrăsli» *(XI, 1), decît în acest colţ de pămînt românesc, dăruit cu frumuseţi fără asemănare, stropit cu sînge de viteji şi de eroi şi sfinţit de atîtea sanctuare, ca şi de trupurile nemuritoare ale voievozilor şi ale întemeietorilor de ţară.*

Aici, la Voroneţul ctitorit de Ştefan cel Mare, liniştea codrilor ce acopăr muntele de alături, lumina deschiderii dinspre cîmpia înfloritâ, azurul cerului şi adeverirea cîntării lui Isaia despre întruparea lui Iisus: «Toiag din rădăcina lui Iesei şi Floare dintr-însul, Hristoase, din Fecioară ai odrăslit cel lăudat, din muntele cel cu umbră deasă» *alcătuiesc un tot unitar. În faţa măreţei compoziţii picturale a uriaşului Arbore al vieţii crescut din pieptul lui Iesei în ale cărui ramuri viguroase se află mulţimile de înţelepţi şi prooroci cu feţele transfigurate pentru adeverirea celor prevestite de ei toţi în legătură cu venirea pe lume a Mîntuitorului Iisus Hristos, oricine rămîne cu privirea aţintită spre peştera Betleemului în care se află Dumnezeiescul Prunc, vegheat cu gingăşie de Sfînta Fecioară Maria. Este împlinirea celor ce s-au scris în Sfînta Scriptură înainte cu secole despre* «Floarea cea din rădăcina lui Iesei» *(Isaia XI, 10), părintele lui David, amintit şi de Sfîntul Evanghelist Matei în cartea neamului lui Iisus Hristos (Matei I, 6).*

Pe fundalul albastrului de Voroneţ, icoana Naşterii lui Hristos zugrăvită în uriaşul potir al Arborelui lui Iesei tălmăceşte descoperirea făcută lui Miheia că «obîrşia lui Iisus este dintru început, din zilele veşniciei» *(V, 1), precum şi revărsarea harului mîntuitor asupra întregii firi. Se arată lămurit astfel înţelesul stihului din psalmul lui David, care scrie despre lucrarea mîntuitoare a lui Iisus:* «Iar Dumnezeu, Împăratul nostru înainte de veac, a făcut mîntuire în mijlocul pămîntului» *(Psalmul LXXIII, 13).*

Din bogăţia de icoane şi scene, despărţite de ramuri şi flori, chipurile sfinţilor, ale dreptilor şi înţelepţilor sau cele din momentele alese din viaţa lui Iisus, din toată această mulţime radiază vitalitate, elan, mişcare, stare de veghe, de rugăciune şi de sfinţenie. Autorii acestei măreţe compoziţii picturale au ştiut atît de plastic să redea, spre înţelegerea tuturor, nesfîrşita bucurie îngerească, acel imn de slavă cerească, de pace şi de bunăvoire între oameni, cu care a fost întîmpinat pe pămînt Pruncul Iisus.

Contemplînd îndelung modul de descifrare al «Tainei celei din veac ascunse» *a întrupării Domnului, ei s-au adîncit nu de puţine ori, atît în tărîmul nesfîrşit al Scripturilor, cît şi în acela al vieţuirii adevărurilor sfinte de către binecredinciosul nostru popor român. Căci a înfăţişa într-un mod atît de autentic, dar şi specific, aici pe pămîntul ţării noastre, Naşterea Mîntuitorului, ducînd firul neîntrerupt al profeţiilor pînă la izvorul cel dumnezeiesc, aşa cum stă scris în Sfînta Evanghelie, este o strădanie care a fost însoţită de o credinţă puternică, de un curaj avîntat, de un geniu creator deosebit şi de o iubire nestrămutată de Patrie şi de neam.*

O minte înaripată ca aceea a Sfîntului Iustin Filozoful şi Martirul zugrăveşte astfel înţelesul Arborelui lui Iesei încă în

preajma anului 155: «O stea va ieși din Iacob și o floare va odrăsli din rădăcina lui Iesei, și popoarele vor nădăjdui în brațul Său. O stea strălucitoare a răsărit cu adevărat, o floare a odrăslit cu adevărat din rădăcina lui Iesei. Această Floare este Hristos. Că cel ce s-a născut prin puterea lui Dumnezeu dintr-o Fecioară, din seminția lui Iacob, a strămoșilor celor din Vechiul Testament și a străbunului lui, a fost cum zice Scriptura, Iesei, care, după arborele său genealogic, este urmașul lui Iacob și Iuda».

Iubiți fii duhovnicești,

Ca cei ce ne-am învrednicit să avem, pe pămîntul scump al țării noastre, aceste nestemate vetre de credință străbună, de grai și glorii nepieritoare din timpul slăviților voievozi ai Țării Moldovei, se cade să poposim cu evlavie și cu întreaga ființă asupra mesajului înălțător de unitate națională, de conștiință de neam și de luminoase aspirații, nutrite de ctitorii și închinătorii lor, părinții și înaintașii noștri.

Sărbătoarea Nașterii Mîntuitorului Iisus Hristos a însemnat pentru ei, ca și pentru noi cei de astăzi, clipe de bucurie netrecătoare, de încredințări sfinte ale înălțării, desăvîrșirii și mîntuirii noastre; a însemnat, în același timp, clipe de veselie cu cei scumpi din familie, împletite cu datini dintre cele mai fermecătoare, create, de asemenea, de strămoșii noștri. Întruparea Fiului lui Dumnezeu pentru mîntuirea noastră este mărturia vie a dragostei celei fără de margini, cu care ne-a iubit și ne iubește pe toți, ca pe niște fii adevărați, Tatăl Atotțiitorul: «Căci El este pacea noastră, El Care a făcut din cele două lumi — una, adică a surpat peretele din mijloc al despărțiturii» *(Efeseni II, 14), împlinindu-se acea comuniune harică între noi și Dumnezeu, deoarece* «noi sîntem mădulare ale trupului Lui, din carnea Lui și din oasele Lui» *(Efeseni V, 30).*

Această mîntuitoare învățătură a întreținut în sufletul strămoșilor noștri făclia unității de credință, de neam, de grai și de aspirații. Scumpe deopotrivă inimii lor, ei le-au dat viață din cele mai adînci veacuri ale istoriei noastre. Marea carte a obîrșiei noastre, a unității neamului românesc, înfățișată pe peretele dinspre miazăzi a Voronețului tălmăcește acest sfînt adevăr. Trăind învățătura nerăstălmăcită a Scripturii din primele veacuri creștine, ei au văzut în această prea frumoasă descriere a «Mlădiței lui Iesei, care va purta Floarea Celui prea Înalt» *(Isaia XI, 1), o izbitoare asemănare cu obîrșia, viața, creșterea și înflorirea poporului nostru, care și-a durat pe vatra lui Decebal cultura și istoria sa bogată. Ideea de unitate desăvîrșită ca a unui arbore viu, în ritmul de creștere a acestuia și de rodire atît de îmbelșugată, într-un cadru paradisiac, ca cel al Voronețului, unitate deplin realizată pe plan teologic, atmosfera de seninătate, de intimă legătură între firea înconjurătoare de o neasemuită frumusețe și între armonia culorilor calde și vibrante, îndreaptă, de bună seamă, luarea aminte spre aceleași trăsături și aceleași năzuințe de unitate și*

de pace ale poporului român. Ca o coloană a nesfîrșitului, mesajul obîrșiei și unității românilor din Moldova, din Muntenia și Transilvania a strălucit puternic prin secolele, care au lăsat sigiliul nemuritor al neatîrnării, al năzuințelor de libertate, de dreptate și de pace pe tot întinsul anilor.

Deși despărțiți vremelnic prin hotare artificiale, înaintașii noștri de dincoace și de dincolo de munți au păstrat vie conștiința de neam și au luptat împreună pentru apărarea ființei naționale de atîtea ori grav amenințată de cotropitori, izbutind să înfăptuiască unirea politică a celor trei provincii românești sub sceptrul lui Mihai Vodă Viteazul. Dîrzenia și lupta lor pentru libertate și pentru afirmare națională n-a încetat o clipă; secole după secole ei au înscris pagini glorioase în anii 1848, cînd, pe Cîmpia Libertății, au răsunat cuvintele: «Vrem să ne unim cu Țara»; *în 1859 cînd* «au dat mînă cu mînă toți cu inima română»; *în 1877 cînd dorobanțul român a cucerit independența de stat a României, momente de mare răsunet în țările Europei. La 1 Decembrie 1918, după atîtea frămîntări și lupte, zorile făuririi unității tuturor fiilor ținuturilor românești înăuntrul aceluiași stat străluceau cu putere în piepturile celor 1228 de delegați din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, care, în prezența a peste o sută de mii de participanți, au proclamat pe cîmpul lui Horia de la Alba Iulia unirea cu România* «pentru toate veacurile». *Aniversarea a șase decenii de la formarea statului național unitar român, la 1 decembrie, a fost pentru noi un înălțător prilej de a ne arăta adînca recunoștință pentru toți acei fii scumpi ai poporului nostru care au luptat veacuri de-a rîndul, în condiții nespus de grele și cu prețul vieții lor au împlinit visul de aur al unirii tuturor românilor.*

Inimile noastre au fremătat și freamătă alături de ale întregului popor de dragoste de țară, de devotament pentru Conducerea de stat în frunte cu Mult Stimatul Președinte al României, Domnul Nicolae Ceaușescu, crainicul devotat și neabătut al celor mai nobile principii de prietenie și colaborare, de stimă și pace între popoare, de libertate, de independență și de suveranitate pentru toate neamurile pămîntului. De pe treapta aniversării Marii Uniri de la Alba Iulia, scumpa noastră țară liberă, înfloritoare și suverană, se înfățișează lumii contemporane în strălucirile epocalelor înfăptuiri pentru făurirea viitorului fericit.

Ne dăm seama, iubiții mei, că asemenea realizări materiale și culturale, fără precedent, asemenea condiții de muncă și de afirmare prestigioasă, pe toate meridianele pămîntului, sînt posibile numai în climatul de pace și de încredere, de destindere și de stingere a focarelor de neînțelegeri. Dreptul sacru al fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale, de a hotărî de sine stătător asupra năzuințelor proprii este chezășia împlinirii idealului de pace și de bunăstare. Convinși că înmulțirea armamentului în bătrînul nostru continent european și povara înarmărilor primejduiesc grav viitorul popoarelor din această parte a lumii, împreună cu toți fiii Patriei noastre am aprobat cu entuziasm Declarația semnată la Moscova de Delegația țării noastre, condusă de Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, cel care și-a legat ființa de ființa Patriei.

Cunoscîndu-vă virtuțile strămoșești de dragoste față de brazda părintească și de atașament față de măreața agonisită a poporului nostru, sînt încredințat că, strîns uniți în jurul Conducerii scumpei noastre țări, veți depune prisos de efort pentru aducerea la îndeplinire a planului unic de dezvoltare, pentru ca viața țării și a fiilor ei să urce pe noi trepte de bunăstare și civilizație.

Cu aceste gînduri părintești vă îndemn împreună cu Sfîntul Apostol Pavel «ca toţi să vorbiţi la fel şi să nu fie dezbinări în mijlocul vostru; ci să fiţi cu totul uniţi în acelaşi cuget şi în aceeaşi înţelegere» *(I Corinteni I, 10), dorindu-vă să prăznuiți Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei cu mulțumiri, pace, sănătate și la mulți ani!*

Al vostru de tot binele rugător către Iisus, Cel născut astăzi la Betleem,

† *TEOCTIST*

ARHIEPISCOP AL IAŞILOR
ŞI
MITROPOLIT AL MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

Dată în reşedinţa Noastră mitropolitană din Iaşi, la Praznicul Naşterii Domnului din anul mîntuirii 1978.

† EFTIMIE

DIN MILA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI ROMANULUI ȘI HUȘILOR

Iubitului nostru cler, cinului monahal și binecredincioșilor creștini din cuprinsul acestei Eparhii, har, milă și pace de la Părintele îndurărilor, iar de la smerenia noastră arhierească binecuvîntare.

«Nu te teme, Marie, căci ai aflat har de la Dumnezeu. Şi iată vei zămisli în sînul Tău şi vei naşte un fiu şi vei chema numele lui Iisus»
(Luca I, 30-31).

Iubiți credincioși,

Luna în care ne aflăm este bogată în amintiri de sfinți prooroci vestitori ai venirii Mîntuitorului în lume printre care proorocul Daniil, care a arătat timpul cînd va veni «Unsul unșilor» și «Sfîntul sfinților», «Fiul Omului», «Iisus Mîntuitorul» și, anume, de la zidirea din nou a Ierusalimului după șaptezeci de săptămîni de ani (Daniil IX, 24-25). Nenumărați sînt și sfinții mărturisitori din Legea nouă care au dat mărturie despre venirea Domnului nostru Iisus Hristos în lume, nu luîndu-se după «basme meşteşugite, ci văzînd mărirea Lui cu ochii lor» *(II Petru I, 16).*

Luna aceasta strălucește și se încununează cu sărbătoarea Nașterii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

În fiecare an, de aproape două mii de ani, această sărbătoare este așteptată de creștini cu dor de bucurie și pace, cu dor de sănătate și belșug, cu încredere, cu nădejde pentru mai bine și bunăstare pentru întreg neamul omenesc. Și în acest an sîntem stăpîniți de aceleași curate și nobile simțăminte care hrănesc credința noastră, întăresc nădejdea noastră și încălzesc dragostea noastră nestrămutată pentru Dumnezeu și pentru oameni.

Iubiții mei fii duhovnicești,

În vremea de călătorie duhovnicească a postului pentru întîmpinarea Nașterii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos am primit «lumina cunoştinţei» *și* «har peste har» *(Ioan I, 16), înțelegînd cele în legătură cu întruparea Lui. Faptul nașterii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, pentru noi, este și adevăr istoric, dar și adevăr de credință. Ca adevăr istoric, Mîntuitorul se întrupează și se naște din Sfînta Fecioară Maria (Matei I, 18-25) la* «plinirea vremii» *(Galateni IV, 4), pe cînd împărat al Romei era Cezarul Octavian Augustus (27 î. e. n. — 14 e. n.) și pe cînd ocîrmuitor al Siriei era*

Quirinius (Luca II, 1-2). Nașterea Mîntuitorului a avut loc în «orașul lui David care se numește Betleem» *(Luca II, 4), unde Sfînta Fecioară Maria, împreună cu cel ce avea porunca de la Dumnezeu de a fi ocrotitor — dreptul și temătorul de Dumnezeu Iosif —, mersese* «ca să se înscrie» *(Luca II, 5) la recensămîntul populației rînduit în vremea aceea în Palestina. La Betleemul aureolat de bucurie, de lumină și de pace, în ieslea care ține loc de leagăn, pe paiele care țin loc de saltea, în căldura pe care o dădea suflul animalelor din staul, în armonia cîntărilor îngerești, se naște Dumnezeiescul copil. Lucruri mari și minunate au învăluit momentul nașterii. Sfîntul Evanghelist Luca* «după ce, de la obîrșie, a urmărit toate cu de-amănuntul, și le-a scris cu bună rînduială» *(Luca I, 3), cu bogăție de amănunte ne încredințează istorisind cum îngerul Domnului a vestit pe păstorii care* «stînd pe cîmp și făcînd de strajă noaptea împrejurul turmei lor» *(Luca II, 8) și după semnul pe care l-au primit de la înger* «au aflat pe Maria și pe Iosif și pe Prunc, culcat în iesle» *(Luca II, 16). Păstorii s-au învrednicit auzind mulțime de oaste cerească, lăudînd pe Dumnezeu și zicînd minunatele cuvinte:*

«Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni, bunăvoire» *(Luca II, 14).*

Către păstori s-a descoperit pentru prima dată Evanghelia păcii și a mîntuirii. Ei s-au făcut și primii mărturisitori ai Evangheliei lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu (Marcu I, 1).

La toate cele descrise de Sfîntul Evanghelist Luca adăugăm și pe cele descrise de Sfîntul Evanghelist Matei în legătură cu venirea magilor «de la Răsărit» *care,* «deschizînd vistieriile lor s-au închinat Pruncului și I-au adus daruri: aur, tămîie și smirnă» *(Matei II, 11).*

Atît păstorii cît și magii au plecat de la Betleemul bucuriei «mărind și lăudînd pe Dumnezeu, pentru toate cîte auziseră și văzuseră, precum li se vestise» *(Luca II, 20). Singură Sfînta Fecioară Maria a rămas păstrînd* «toate aceste lucruri și le cumpănea în inima ei» *(Luca II, 19), dezvăluindu-le, la vremea potrivită, Sfinților Apostoli.*

Ca adevăr de credință, faptul nașterii Mîntuitorului, îl avem fixat în Simbolul de credință la articolele doi și trei prin care credem și mărturisim permanent: «Credem și întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Carele din Tatăl s-a născut mai înainte de toți vecii. Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin Carele toate s-au făcut. Carele pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri și s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Maria Fecioara și s-a făcut om».

Iubiții mei fii,

De fapt, aici, mărturisim o îndoită naștere: cea din veșnicie, din Tatăl, și cea în timp, din Sfînta Fecioară Maria. Amîndouă nașterile sînt greu de înțeles cu mintea noastră omenească, dar prin lumina credinței înțelegem că în persoana Domnului Hristos

fiind două firi, după firea dumnezeiască, Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu se naște din veșnicie din Tatăl, așa cum ne încredințează Sfîntul Evanghelist Ioan cînd zice: «La început era Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era întru început la Dumnezeu» *(Ioan I, 1). Dar, din marea dragoste față de noi, Fiul Unic al Tatălui a devenit Fiul unic al Sfintei Fecioare Maria și fratele nostru, smerindu-se* «pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor şi la înfăţişare aflîndu-Se ca un om» *(Filipeni II, 7). Nașterea în timp a Domnului nostru Iisus Hristos din Sfînta Fecioară Maria este lucrare a Sfîntului Duh care a umbrit-o după spusa îngerului Gavriil:* «Duhul Sfînt se va pogorî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceasta Sfîntul care se va naşte din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema» *(Luca I, 35).*

Cunoscînd aceste lucruri ale istoriei și credinței noastre, inimile ni se umplu de negrăită bucurie. Sfinții Părinți, marii dascăli și învățători ai Bisericii Ortodoxe, în cuvinte înaripate, au învățat și au îndemnat pe credincioși cum să primească adevărul despre nașterea Domnului nostru Iisus Hristos. Într-o cuvîntare de la acest praznic a Sfîntului Grigorie de Nazianz numit și Teologul, întîlnim un astfel de început: «Hristos se naște, slăviți-L. Hristos din ceruri, întîmpinați-L. Hristos pe pămînt, înălțați-vă! Cîntați Domnului toate neamurile. Cerurile să se veselească și pămîntul să se bucure...». Cu aceste cuvinte, care au devenit o cîntare sfîntă, un imn al Bisericii noastre Ortodoxe, ne-am mîngîiat auzul și sufletul nostru tot timpul postului de la 21 noiembrie pînă astăzi. De la aceste înaripate cuvinte am purces la zăbava meditației pentru cîte daruri și bunătăți s-au revărsat asupra noastră prin nașterea Domnului. Cu atît mai îndreptățiți sîntem ca să-L slăvim pe Cel ce este Mîntuitorul și Slobozitorul nostru din robia păcatului și a morții și să-L întîmpinăm în Biserica slavei Sale și să-L primim în inimile noastre cu toată curăția și sfințenia. Dacă sîntem îndemnați să-L întîmpinăm slăvindu-L, cu atît mai mult sîntem îndemnați să ne înălțăm sufletește. Înălțarea la care sîntem chemați este o înălțare prin credință și fapte bune, prin schimbarea din om al păcatului și al întunericului în om al virtuții și al luminii, schimbare care are ca ultimă limită aducerea în noi «a simţirii care era în Hristos Iisus» *(Filipeni II, 5), cu stilul de viață al Lui, cu dăruirea și jertfelnicia Lui, sfințindu-ne și trăind ca niște* «casnici ai lui Dumnezeu» *și* «împreună lucrători cu Hristos» *(II Corinteni VI, I). Această înălțare este adevărată îndumnezeire. Sîntem chemați să ne facem* «părtaşi dumnezeieştii firi» *(II Petru I, 4); să-L sfințim pe Domnul — pe Hristos* «în inimile noastre» *(II Petru III, I5). De aceea, se cuvine ca tot timpul să umblăm* «întru înnoirea vieţii» *(Romani VI, 4). Iată de ce și Eu, păstorul vostru, mă îndrept către voi și vă întîmpin cu dragoste și bucurie și vă vestesc celor de aproape și celor de departe că astăzi* «Cuvîntul lui Dumnezeu Trup s-a făcut» *și* «s-a sălăşluit între noi» *(Ioan I, 14). Să ne bucurăm de Nașterea Domnului, să-L slăvim și să-L întîmpinăm înălțîndu-ne de la cele pămîntești la cele cerești. Să punem la inima noastră faptul că născîndu-se Domnul, ne-a dăruit darul și* «Duhul înfierii prin care strigăm:

Părinte!» *(Romani VIII, 15). Acest dar al înfierii noastre de către Dumnezeu ne-a făcut să cunoaștem mai lămurit că sîntem fii ai lui Dumnezeu și, deci, sîntem frați între noi. Ca fii ai lui Dumnezeu și ca frați între noi — prin iubirea lui Dumnezeu care s-a vărsat în inimile noastre* «prin Duhul Sfînt, Cel dăruit nouă» *(Romani V, 5) se cuvine să ducem o viață îngerească cu adevărată legătură creștină prin iubirea față de oameni. Curățenia vieții ne îndeamnă mereu la datoria dragostei, a asistenței și întrajutorării plină de responsabilitate față de toți oamenii, ca unii care avem să dăm răspuns de armonia comună și de viața întregului trup. Toți creștinii formăm Trupul lui Hristos și aceasta ne obligă ca toți să ne silim cu contribuția pozitivă și activă la împlinirea și desăvîrșirea frumuseții Trupului lui Hristos, care este Biserica Sa (Efeseni V, 23).*

În atmosfera plină de bucurie, de strălucire și belșug duhovnicesc a praznicului Nașterii Domnului, cu convingerea că formăm o familie unită, împreună cu colindătorii, ne simțim îndatorați a repeta versul: «Nu uita cînd ești voios, creștine să fii bun» (Colind).

Iubiți credincioși,

Nașterea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos ne-a redescoperit marele adevăr că «toți sîntem fii ai lui Dumnezeu» *(Galatei III, 26) și deci frați între noi fără nici o deosebire* căci «nu mai este iudeu nici elin; nu mai este nici rob nici liber; nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sînteți în Hristos Iisus» *(Galateni, III, 28), cu îndatorirea* de a lucra «pacea cu toată lumea și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul» *(Evrei XII, 14), ne spune Apostolul neamurilor, marele Pavel. Mesajul de pace pe care l-au vestit îngerii în noaptea scumpă și sfîntă a nașterii Domnului răsună peste veacuri. El are aceeași rezonanță și în zilele noastre.*

Am avut în ultimul timp prilejul să urmărim cu vie satisfacție poziția țării noastre cu privire la problema păcii și a dezarmării. Prin glasul cel mai autorizat al celui mai iubit fiu al poporului nostru, Președintele Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu, *s-a reafirmat și s-a subliniat dorința de pace a României, de neangajare la vreun război de agresiune împotriva cuiva, de solidaritate cu toate țările socialiste, cu toate popoarele lumii, pentru destindere și colaborare. Numai în climatul de pace se pot realiza bunăstarea, progresul și fericirea.*

La sfîrșitul lunii noiembrie am avut prilejul să cunoaștem activitatea pe care delegația Republicii Socialiste România, în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, *a desfășurat-o la Consfătuirea de la Moscova a Comitetului Politic al Statelor participante la Tratatul de la Varșovia. La marea întîlnire de la 1 decembrie, cînd s-a sărbătorit împlinirea a 60 de ani de la Marea Unire din 1918, s-au accentuat și mai mult problemele esențiale care izvorăsc din conștiința unității noastre naționale. Cele trei mari idei: continuitate, unitate și neatîrnare — au fost de două milenii, elemente de sudură în spațiul carpato-dunăreano-pontic al neamului nostru, care a luptat întotdeauna să formeze un singur stat, să cucerească independența și să și-o păstreze. 1 Decembrie 1918 s-a*

înscris ca una din zilele cele mai mari și mai strălucite din istoria poporului român: ziua împlinirii visului secular — făurirea statului naţional unitar român.

Făurirea statului național unitar român în 1918, rămîne un act epocal al istoriei României moderne și o deschidere către România socialistă de astăzi în care s-a instaurat libertatea desăvîrșită, în care s-a îndepărtat pentru totdeauna exploatarea omului de către om, în care independența țării a devenit o realitate de nezdruncinat, în care s-au înfăptuit și se înfăptuiesc marile idealuri formulate cu șase decenii în urmă.

Abolirea monarhiei la 30 decembrie 1947, acum treizeci și unu de ani și proclamarea Republicii Populare Române, devenită Republica Socialistă România la 21 august 1965, sînt date care se înscriu pe aceeași linie ascendentă de mari realizări.

Dreptmăritori creştini,

În atmosfera de deplină transformare și înnoire, de deplină libertate de conștiință și de manifestare, de muncă entuziastă și efort creator, sîntem și mai mult îndemnați de cugetul curat al ființei noastre, să lucrăm și să luptăm pentru păstrarea și apărarea marilor realizări, avuția întregului nostru popor, zestrea și comoara scumpei noastre Patrii.

Întreaga învățătură creștină pe care Domnul nostru Iisus Hristos ne-a descoperit-o prin întruparea Sa, este o învățătură pusă în slujba omului, a obștii omenești, pentru propășirea tuturor, pentru îndepărtarea nedreptăților de tot felul, pentru îndepărtarea războaielor distrugătoare de vieți omenești și de bunuri spirituale și materiale, pentru înfăptuirea păcii și a bunei înțelegeri între oameni și popoare. Domnul a zis: «Fericiţi făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» *(Matei V, 9).*

În aceste zile de mare trăire creștinească și românească, să ne rugăm cu toată stăruința ca prin viața noastră, prin munca și prin străduințile noastre de tot felul, să fim cît mai folositori semenilor noștri și Patriei noastre dragi și scumpe, pe drumul de lumină, de înflorire și de înălțare pe care merge astăzi sub conducerea celor mai buni fii ai ei. Să ne arătăm prin toată lucrarea noastră, vrednici și credincioși fii ai sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române și cetățeni devotați ai Patriei noastre plină de strălucire și de măreție.

Îmbrățișîndu-vă cu dragoste și căldură părintească, de sfintele sărbători ale Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, ale anului acesta, 1978, de Anul Nou 1979 și de Botezul Domnului, vă doresc tuturor deplină liniște și mulțumire sufletească, sănătate și îndestulate puteri de muncă pentru cît mai frumoase, mărețe și strălucite realizări în toate domeniile de activitate.

Al vostru părinte și păstor duhovnicesc, de tot binele voitor și pururea către Domnul fierbinte rugător,

† *EFTIMIE*
EPISCOPUL ROMANULUI ŞI HUŞILOR

Dată în reşedinţa Noastră episcopală din Roman, la Praznicul Naşterii Domnului din anul 1978.

Cea mai mare faptă din viaţa neamului nostru

„Măreaţă zi, înălţătoare zi"

Cu aceste cuvinte începea prestigiosul ziar «Românul»[1] *de peste munți proslăvirea celor săvîrșite, în cetatea Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918. Ele dădeau la iveală entuziasmul de care erau cuprinși românii de pretutindeni în acele zile de frig și gheț, dar aprinși în suflete de focul dragostei de ţară, de frați și de unitate.*

Din adîncul unor veacuri pline de zbucium și durere, la glasul din istorie izvorînd al neînvinșilor strămoși, românii din Banat, Crișana și Transilvania, înfruntînd gerul iernii, soseau la Alba Iulia pentru a striga cu o voce, precum odinioară pe Cîmpia Libertății: «Vrem să ne unim cu Ţara». *La 1 Decembrie 1918, prin voința poporului român din Transilvania, ca și a naționalităților conlocuitoare care purtau în inimi dragostea de adevăr, se împlineau vrerile seculare, jertfele atîtor luptători pentru* neam *și* lege românească *și nădejdile învăluite de lumina dreptății celei dumnezeiești și a învierii, care au păstrat nestinsă făclia luptei românilor de pretutindeni, își dobîndeau îndreptățita înfăptuire:* se făurea pentru totdeauna statul naţional unitar român.

De la această dată, fiecare început de decembrie este luminat de strălucirea nestinsă a entuziasmului general cu care întregul nostru popor întîmpină aniversarea unirii Transilvaniei cu România, cînd ţara și poporul și-au adăugat încă o temelie trainică la devenirea înscrisă prin înălțarea pe treptele afirmării sociale, ale progresului și împlinirii marilor năzuințe pentru care au însetat și luptat «şi moşii şi părinţii» *noștri.*

La împlinirea a șase decenii de la făurirea statului național unitar român, ziua de 1 Decembrie a căpătat valori noi. Nu este, cred, suflare, nu este fiu al poporului nostru, de pe orice plai românesc, care să nu fi vibrat în aceste zile cînd întregul nostru popor a aniversat înfăptuirea visului de aur al unității tuturor românilor într-un singur stat. A fost unul din momentele cele mai înălțătoare de actualizare a marilor idei de unitate națională, libertate și progres, care au însufleţit în toate veacurile lupta poporului român. Retrăită pe toate plaiurile străbune în adevărata lor strălucire, acestea au avut darul să înflăcăreze inimile tuturor românilor și să le îndrepte atenția spre cele mai înalte, mai mari și mai nobile idealuri, de pace, bună înţelegere și prietenie cu

---

1. „Românul", nr. 20 din 20 noiembrie/3 decembrie, 1918.

toate semințiile de pe pămînt. Impărtășindu-le și noi, slujitorii Bisericii strămoșești, entuziasmați de aceste înalte principii de pace, de colaborare, de destindere și de dezarmare de care este călăuzită Conducerea noastră de stat, sîntem hotărîți să pășim din locul și treapta noastră de slujire în sprijinirea traducerii în viață, în scopul făuririi unei lumi mai bune și mai drepte în Europa și pe toate continentele.

Ca dintr-un izvor, care țîșnește din adînci zăcăminte de simțiri și de grai românesc, găsim în frumusețea trecutului nostru, zbuciumul strămoșilor noștri, din vremuri străvechi, lupta lor fără curmare, greul vieții lor, suferințele și durerile lor, dar nelipsită o clipă de făclia neatîrnării, a dragostei de neam și de sfînta brazdă strămoșească, care a strălucit cu putere luminînd năzuințele și înfăptuirile lor. Căci ceea ce ne arată istoria cea veche a strămoșilor noștri nu este altceva decît mărturia despre fiii acestui pămînt, ctitori de Patrie, aici în acest colț al lumii, în coroana carpatică, unde strămoșii noștri de milenii și-au durat, de la gurile Dunării pînă în munți și în cîmpii, o cultură străveche, o istorie a statorniciei și permanenței lor. Este foarte interesant că în vremurile noastre paginile cărților inspiraților poeți, ale talentaților scriitori, ale istoricilor plini de acrivie au dat la iveală aceste mari adevăruri, învăluite, oarecum, pînă nu demult, în misterul trecutului sau acoperite de pămîntul care s-a așezat cu trecerea vremurilor, milenii de-a rîndul, peste aceste mărturii.

Descoperirea unor adevărate letopisețe, a unor adevărate cronici scrise pe pietre sau resturi de ceramică, cenușă și urmele locuințelor atestă această existență permanentă, de multe ori milenară, pe pămîntul nostru străbun. Ele sînt darurile păstrate de la strămoșii noștri care au fost aici dintru începuturile ființei istoriei, așa cum i-au surprins în secolele vechi părinți ai istoriei în frunte cu Herodot, cel din Halicarnas-ul Asiei Mici — care istorisește că «sînt cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci»[2] —, ca pe niște oameni pașnici, viteji și nemuritori. Geto-dacii, strămoșii noștri, erau priviți de către toți ca un popor, care aveau de purtat un mesaj luminos în viață și în lume. Ei erau ospitalieri și buni, așa cum ni-i prezintă toate paginile de istorie. De la iertarea cotropitorului Lisimah al Traciei de către Dromihete,[3] îngăduitor și blînd, dar necruțător atunci cînd era vorba de neatîrnarea poporului său, animat de avîntul pentru independență și libertate, și pînă la «descălicătorii» voievozi ai poporului nostru, întîlnești mereu această legătură ființială cu vatra Patriei, cu pămîntul strămoșesc. Așa cum cunoaștem, dramaticul sfîrșit al lui Decebal exprimă tocmai această legătură și această înaltă concepție despre libertatea neamului. Fapta atît de umană a lui Dromihete, regele geto-dacilor, de apărare a neatîrnării lor politice, după obiceiul pămîntului, avea să aibă ecou peste secole în atitudinea plină de demnitate a voievodului Țării Românești Basarab I față de cei ce

---

2. Herodot, *Istorii*, vol. I, cartea a IV-a, XCIII, în trad. Felicia Vanț-Ștef, Editura științifică, București, 1961, p. 345.

3. Strabo, *Geografia VII, 3, 8 (C. 301)*, în „Izvoare privind Istoria României", Editura Academiei R. P. Română, București, 1964, p. 235.

ar fi îndrăznit să știrbească libertatea și independența țării sale, avertizîndu-i cu cuvintele: «Cine va mai încerca a o supune se va izbi de sabia noastră».[4]

Se spune că geto-dacii trăiau într-o unitate și comuniune atît de puternică pe aria geografică a coroanei Carpaților pînă la Pontul Euxin, încît nu plecau în desele lor lupte de apărare a culturii și țărînei vetrei strămoșești —, pînă nu sorbeau unda bătrînului Istru, Dunărea de azi, a cărui apă era pentru ei sfîntă.[5] *Ce conștiință și legătură adîncă față de Patrie nutreau geto-dacii, fapt care îi arată stăpîni ai acestor ținuturi și adînc înrădăcinați pe glia lor strămoșească. Ei erau atît de înfrățiți cu pămîntul pe care s-au născut și pe care îl lucrau, ca și de tot ceea ce aveau pe această vatră a lor, încît considerau Dunărea expresia concretă a acestei legături, văzînd în apa ei simbolul de comuniune a năzuințelor și a unității ființei lor naționale, avînd darul să le sfințească simțămintele cele mai nobile și să le confere dreptul sacru de fii ai aceluiași neam, liber și independent. Sorbind o picătură din apa Dunării, nutreau credința în nemurire, așa cum noi, potrivit învățăturilor evanghelice, împărtășindu-ne cu Trupul și Sîngele Domnului, dobîndim nemurirea. Inarmați cu tăria de binefacerile acestei credințe, cu acest talisman al vieții lor sufletești porneau la luptă, cu neînfricare, pentru cauza dreaptă și sfîntă: apărarea ființei lor și a vetrei strămoșești. Ei se luptau cu conștiința că, sacrificiul vieții lor este adevărată jertfă adusă pe altarul Patriei. Apărînd neamul și vatra părintească, viața și libertatea lor, prețul jertfei lor îi făcea «nemuritori», după cum îi descrie același părinte al istoriei Herodot. Această concepție extraordinar de sublimă, pe care au avut-o strămoșii noștri, devine și mai frumoasă, cu cît istoria, această memorie a vieții și pămîntului românesc, îi aduce în prezent cu opera lor măreață, cu statornicia lor neclintită pe aceste ținuturi mănoase, din cele mai adînci vremuri.*

Cît de demn este răspunsul cneazului român, Menumorut, pentru apărarea țării, trimis ducelui Arpad, în secolul al XI-lea. După o luptă dîrză și o rezistență pilduitoare în cetatea sa de la Biharea, Menumorut înscrie pagini de glorie și de luminată conștiință de neam și de lege românească vădită în cuvintele: «Spuneți lui Arpad, ducele Ungariei, domnului vostru: datori îi sîntem, ca un amic unui amic, cu toate ce îi sînt necesare, fiindcă e un om străin și duce lipsă de multe. Teritoriul ce l-a cerut însă bunei noastre voințe nu i-l vom ceda niciodată, cîtă vreme vom fi în viață. *Și ne-a părut rău că ducele Salanus i-a*

---

4. Col. Gh. Romanescu, *Oastea română de-a lungul vecurilor*, Editura militară, București, 1976, p. 37.

5. Severius Marius Honoratus (sec. IV e. n.), *Servii Grammatici Commentarii, Georgicele*, II, 497, apud Vladimir Iliescu, Virgil C. Popescu, Gheorghe Ștefan, *Izoare privind Istoria României*, vol. I, București, 1964, p. 207. „Aufidius Modestus (Gramatic din secolul I e. n. — s. n. —) susținea că a citit cum că dacii au obiceiul ca, atunci cînd pornesc la război, să nu se apuce de treabă înainte de a bea cu gura din Istru o anumită cantitate de apă, ca pe un vin sacru, și înainte de a jura că nu se vor întoarce la lăcașurile părintești decît după ce vor ucide pe dușmani".

cedat un foarte mare teritoriu, fie din dragoste, cum se spune, fie de frică, ceea ce se tăgăduiește. Noi însă, nici din dragoste, nici din frică, nu-i cedăm din pămînt nici cît un deget, *deși a spus că are drept asupra lui. Și vorbele lui nu ne tulbură inima că ne-a arătat că descinde din neamul regelui Athila, care se numea biciul lui Dumnezeu. Și dacă acela a răpit prin violență această țară de la strămoșul meu acuma însă grație stăpînului meu, împăratul din Constantinopol, nimeni nu poate să mi-o mai smulgă din mîinele mele».*[6] *Cuvinte de prietenie, de prețuire și de cinste, dar cînd este vorba să se atingă de pămîntul strămoșesc sau de independența țării, viteazul cneaz nu vrea să dea nici măcar o palmă, păstrînd astfel hotarele, autonomia și dreptul de liberă ocîrmuire a poporului său.*

De atunci se arată același fir de gîndire, același fir de simțire și de legătură cu vatra părintească, de conștiință a unității naționale în toate luptele duse de români. De aceea, treptele istoriei făurite de-a lungul vremii de toți fiii poporului nostru, sînt tot atîtea trepte ale afirmării, fără întrerupere, a acestei legături strînse a ființei, culturii și credinței noastre, avînd în miezul lor ideea de unitate națională.

Istoria noastră, așadar, străbătută de idealul unității și independenței, care alcătuiește axul central al devenirii noastre ca popor, este plină de multe și grele încercări și bogată în glorii și vitejii trecute în legendă. Toate acestea sînt pecetluite cu multe sacrificii, de-a lungul și de-a latul pămîntului strămoșesc, așa cum mărturisesc criptele, troițele și monumentele închinate memoriei eroilor.

Fiecare din acestea și toate la un loc — cunoscute și necunoscute — înseamnă pentru noi trepte de afirmare națională, de dîrzenie, de conștiință vie, că aparținem aceleiași familii a neamului, aceluiași trunchi al stejarului strămoșesc, care și-a păstrat vigoarea și fala frumuseții în ciuda numeroaselor vijelii vătămătoare. Mulțimea acestor jertfe care purtau sigiliul luptelor pentru credință, libertate, dreptate și unitate națională se află ca pietre de căpătîi la temelia Marii noastre Uniri de la 1 Decembrie 1918. Jertfele de la Bobîlna din 1437, cele de la Alba Iulia din 1784, prin martirajul lui Horia, Cloșca și Crișan, cele de la 1821 și 1848, ca și cele din 1859 și 1877, stau la temelia formării statului național unitar român, acum 60 de ani. Ele sînt izvorul unității noastre, pentru că acești «oameni ai pămîntului» *au păstrat vie în sufletul și în inima lor conștiința de neam și de lege românească. Astfel, vrerile lor pentru neatîrnare și pentru independență, vrerile lor în străbaterea istoriei, uniți în grai și în simțiri pînă la înfăptuirea marii uniri a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România în ziua de 1 Decembrie 1918, alcătuiesc coroana devenirii noastre istorice, baza tuturor înfăptuirilor ulterioare. E de la sine înțeles, deci, că unirea a fost rodul tuturor inițiativelor și eforturilor depuse de secole de către întregul popor român. Înfăptuită pentru totdeauna, mai întîi cea de la 1859 și apoi cea*

---

6. G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, vol. I, București, 1934, p. 41.

mare de la 1918, unirea este agonisita scumpă a poporului român. Ea constituie izvor de inspirație patriotică în muncă, în artă, în cultură și în tot ceea ce este menit să înalțe țara și fiii ei. De aceea, nu-i poate întîmplător faptul că sensul adînc al unirii a fost exprimat prin horă, acea horă a unirii în cuget și în simțiri, acea înlănțuire a sufletelor și a mîinilor, care a început a se desfășura la Iași, prin alegerea ca domnitor al Moldovei a lui Cuza, iar la București, la 24 Ianuarie 1859, a căpătat valoare de simbol pentru toți românii. A fost deschiderea prevestitoare a Unirii celei mari de acum 60 de ani de la Alba Iulia, care a adunat în aceeași horă — această coroană a comuniunii spirituale — pe toți românii din toate provinciile românești.

Istoricele aniversări, ca evocări ale vredniciilor neamului românesc, sînt deosebit de puternice, datorită marilor împliniri pe care le-a făurit poporul nostru, după 23 August 1944, în cadrul nou al statorniciilor sale sociale, deplin stăpîn pe soarta sa. Așa cum de-a lungul veacurilor și-a apărat necontenit unitatea națională și brazda strămoșească, tot astfel în zilele noastre, toți fiii patriei își încordează eforturile în muncă și creație, înscriind în cronica bimilenară a țării pagini luminoase deceniu după deceniu. Țara noastră înfloritoare cu tezaurul minții și al brațelor tuturor fiilor ei este cunoscută în întreaga lume ca statornic pilon de pace, de prietenie și colaborare internațională și prin contribuția pe care o aduce permanent în toate forurile mondiale pentru așezarea la temelia vieții popoarelor a celor mai înalte și nobile principii de dreptate, libertate, independență și suveranitate.

Și noi, ca fii ai poporului român și ca slujitori ai Altarului străbun, urmași ai acelor preoți, ierarhi și alți făclieri ai neamului românesc, care, acum 60 de ani, au dat glas hotărîrii de a se uni într-un singur stat — statul național unitar român —, împărtășim din plin entuziasmul întregii suflări din țara noastră. Cunoscînd cît de mult apasă pe umerii oamenilor cheltuielile pentru înarmare și cîtă primejdie pricinuiesc în lume armele și cîtă moarte și pustiire seamănă războaiele, sprijinim din toată inima tot ceea ce inițiază și întreprinde conducerea noastră de stat pentru promovarea dezarmării și stingerea focarelor de neînțelegere.

De aceea, fiecare din noi, se cuvine să fim pătrunși de înălțimea evenimentelor epocii în care trăim și de acest mesaj al istoriei, de unitate și de muncă avîntată. Să fim mai departe slujitorii păcii, ai colaborării și prieteniei dintre popoare și, mai ales, să sprijinim eforturile care se depun pentru continua înălțare a mărețului edificiu de cultură și civilizație, viitorul fericit și luminos către care se îndreaptă cu pași siguri țara și poporul nostru.

Pentru Biserica Ortodoxă Română nu este nimic mai înălțător decît a vedea că aceste idealuri, aceste principii atît de umane ale poporului nostru, prind viață în rîndul fiilor și slujitorilor ei prin graiul faptelor. Acționînd astfel, facem parte din măreața simfonie a muncii și a păcii, care vibrează de la un capăt la celălalt al pămîntului străbun. Ne înscriem, de asemenea, pe drumul de viață și de credință, de dăruire și de jertfă a strămoșilor

noștri, al bărbăției, curajului și optimismului slujitorilor amvoanelor care de-a lungul veacurilor, au fost una cu poporul și la bine și la rău. Ne vin în minte inspiratele cuvinte ale marelui nostru istoric Nicolae Iorga. Referindu-se la aportul slujitorilor bisericești privind Unirea de la 1 Decembrie 1918, spunea în Senatul țării: «Călugărașii de odinioară de la Blaj și de aiurea, bieți purtători de cărți din sat în sat, aceia care stăteau în strană și se închinau lui Dumnezeu, aceia care, înaintea copiilor, îi învățau evanghelia neamului, săracii și desculții intelectualității românești, aceia au pregătit unirea de astăzi».[7]

Nu poate fi o mai mare satisfacție, mai durabilă și totdeauna actuală, decît aceea de a te simți și a te ști în marea familie a neamului tău și de a sorbi ca din potirul nemuririi noastre tărie și credință în dăruirea și adevărul unității în cuget și simțiri cu poporul din care ai odrăslit.

Iată de ce socotim că este o cinste deosebită pentru noi de a răspunde chemărilor care se fac pentru toți fiii țării noastre în sprijinirea inițiativelor și eforturilor ce se depun pentru înflorirea vieții poporului nostru și pentru așezarea păcii trainice pe pământ.

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP AL IAȘILOR
ȘI
MITROPOLIT AL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

7. N. Iorga, *Documente din Senat*, București, 1918, p. 52.

Referiri ale Episcopului Melchisedec la unirea și unitatea românilor

Despre viața și activitatea acestui ilustru ierarh al Bisericii noastre s-au scris numeroase articole și, probabil, se vor mai scrie. Activitatea sa prodigioasă, desfășurată într-o epocă de mari și hotărîtoare împliniri pentru istoria modernă și, grație caracterului progresist al inițiativelor sale, pentru istoria contemporană îndreptățesc numărul acestor articole, care de fiecare dată pot fi completate cu noi date și interpretări desprinse din scrierile ierarhului cărturar și mare patriot care a fost Melchisedec Ștefănescu.

Acum, cînd întregul popor român sărbătorește împlinirea a șase decenii de la făurirea statului național unitar român, gîndul nostru se îndreaptă către toți acei care au luptat pentru împlinirea acestui deziderat. Așa cum remarca Președintele Nicolae Ceaușescu: „Unirea a fost rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe logice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități". [1]

Firește, Episcopul Melchisedec a trecut către Domnul înainte de împlinirea visului de aur al națiunii române: făurirea unui stat național unitar. Aportul său, însă, privind istoria veche a românilor, cercetările sale în domeniul arheologiei, epigrafiei, etnografiei, numismaticii, metodelor de cercetare ale istoriei, interpretării momentelor cruciale din istoria neamului și, de bună seamă, concepția sa despre unitatea poporului român, îl îndreptățesc la părtășia tainică a bucuriei pe care fiii de azi, așezînd cununi de fapte epocale pe frunțile vitejilor ostași și făuritori ai Patriei străbune, au trăit-o la 1 Decembrie, zi de pioasă, îndreptățită și adînc simțită aniversare.

In cele ce urmează, vom prezenta referirile episcopului Melchisedec, adunate din operele sale și interpretate în contextul epocii în care au fost trăite și formulate, la unitatea poporului român.

De la început, precizăm că vrednicul de pomenire ierarh nu

---

1. *Expunerea Președintelui Nicolae Ceaușescu la sesiunea solemnă comună a Comitetului Central a P. C. R., Consiliului Național al F. U. S. și Marii Adunări Naționale*. p. 2, 30 octombrie 1978.

a scris o lucrare asupra acestei probleme. Istoria neamului îşi trăia copilăria, intrînd, prin strădaniile lui D. A. Sturdza, Alexandru Odobescu, A. D. Xenopol, Bogdan Petriceicu Haşdeu, şi a altor proeminente personalităţi ale culturii române din perioada renaşterii naţionale, în faza de maturitate ştiinţifică, etapă care a pregătit scrierea istoriei poporului român.

„Om cu chemare ştiinţifică",[2] aşa cum l-a numit N. Iorga, Episcopul Melchisedec remarca, într-una din valoroasele sale lucrări: „Lipsa de istorii speciale şi detaliate din care să se vadă modul în care s-a manifestat activitatea şi viaţa în diferite ramuri ale arborelui naţional al românilor, face o lacună foarte mare în existenţa noastră naţională, şi cu cît lumina se răspîndeşte pe orizontul Patriei, pe atît această lipsă devine mai văzută şi mai simţită".[3] Continuînd firul pătrunzătoarelor sale analize, eruditul ierarh afirma că, în ciuda scrierilor datorate unor români sau unor istorici străbuni, „operele acestea se ocupă exclusiv cu partea politică şi administrativă a ţării".[4] El susţinea că numai atunci cînd istoricii vor trata şi vor scrie istoria întregii societăţi şi nu a anumitor clase, sau numai a acestora, şi cînd se vor cerceta toate documentele, evident, care se mai păstrează, „se va vedea viaţa şi activitatea istoriei naţionale".[5]

Cu astfel de vederi şi nădejdi, răsfoia documentele care biruiseră vitregiile vremurilor şi scăpaseră intereselor personale ale anumitor magnaţi, ierarhul din Cetatea de scaun a Ţării de Jos. „Scopul nostru nu este altul decît a înlesni studiul istoriei noastre naţionale, adunînd fapte şi documente izolate, coordonîndu-le dupre şirul cronologic, arătînd numele bărbaţilor ce au reprezentat la noi Biserica şi faptele lor ce s-au păstrat prin diferite documente şi noţiuni istorice şi însoţindu-le şi de oarecare observaţiuni ale noastre, respective la istoria naţională în genere, la arheologia şi literatura noastră".[6]

Incorporată veacului în care a trăit şi activat, gîndirea ierarhului romaşcan ne apare foarte limpede. Raportată la concluziile la care au ajuns ultimile cercetări, concepţia sa despre istoria neamului face dovada nu numai a unei minţi dintre cele mai luminate, dar şi a unui mare şi înflăcărat patriot.

Inainte de a prezenta referirile directe ale episcopului Melchisedec la unirea şi unitatea poporului român, considerăm absolut necesare următoarele precizări:

In scrierile iararhului cărturar întîlnim frecvent termenul de Dacia. El face referiri la întreg teritoriul locuit de daci, care au primit creştinismul de la începuturile acestuia. „Romanii au venit în Dacia cu sămînţa creştinismului încă din veacul al doilea după Hristos. Sămînţa creştinismului adusă în Dacia s-a dezvoltat aici

---

2. N. Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 287.

3. Melchisedec Ştefănescu, *Cronica Huşilor şi a Episcopiei cu asemenea numire despre documentele Episcopiei şi alte monumenté ale Terrei*, Bucureşti, 1869, p. VI.

4. *Ibidem*. 5. *Ibidem*.

6. Idem, *Cronica Romanului şi a Episcopiei cu asemenea numire*, Bucureşti, 1874, Partea întîia, p. VIII.

prin propriile puteri ale poporului, aşa că în veacul al III-lea, după mărturia lui Tertulian, Dacia era plină de creştini şi episcopii Daciei au participat la primele sinoade ecumenice. De aceea, nici unul din scriitorii posteriori, care au scris despre creştinarea diferitelor popoare din Orientul Europei, precum despre Bulgari şi Ruşi, despre Unguri, Poloni, Lituani, nu amintesc nimic despre creştinarea posterioară a Românilor, fiindcă ei erau deja creştini din veacurile primitive ale creştinismului".[7]

Atenţie deosebită Episcopul Melchisedec a acordat-o poporului ca păstrător al fiinţei şi identităţii naţionale. „Ţăranul român carele nu înţelegea nimic din aceste blasgonii popeşti, avea ale sale rugăciuni româneşti tradiţionale şi care amintesc antica lui creştinare şi existenţă în Dacia. Una din ele se păstrează pînă astăzi în gura poporului. De exemplu: „Cruce-n casă, cruce-n masă, cruce-n tus patru unghiuri de casă şi nu-i casă, ci-i cetate cu uşile ferecate, cu fereştile-nzănate. Şade-n mijlocul casei Sînt Nechita (martirizat de goţi) care ţine dracii de păr; cu straiele scurte, cu sabia sumeasă, şi ne veghe, ne priveghe de cu seară pînă la cinioră, pînă la cîntători, de la cîntători pînă la revărsat de zori".[8] Intr-alt loc revenind asupra valorii legendelor pentru istoria neamului, scria: „Voi aminti, de exemplu, pe Sfîntul Martir Nichita, pe carele pînă astăzi îl amintesc legendele românilor dîndu-i epitetul „carele ţine dracii de păr". Eu cred că „dracii din legende sînt dacii pe care acest apostol al creştinismului i-a cucerit moraliceşte".[9]

In sfîrşit, rolul hotărîtor pe care l-a avut întemeierea statelor feudale româneşti pentru dezvoltarea unitară a vieţii poporului român. Episcopul Melchisedec consideră că însăşi întemeierea acestor state este expresia unei acţiuni comune a românilor. „Românii îşi adunară puterile lor şi după multe lupte şi vărsări de sînge formară România actuală prin veacul al XIII-lea, două state române, unul în Muntenia, altul în Moldova, independente de orice supremaţie străină".[10]

Caracterul unitar al dezvoltării istorice a poporului român apare, în gîndirea ierarhului patriot, la adevărata sa valoare în cadrul mişcării unioniste de la mijlocul veacului trecut, care a generat iniţiative şi a solicitat eforturi pentru Unirea celor două Principate: Moldova şi Ţara Românească.

La 29 iunie 1856, cu prilejul hramului Episcopiei Huşilor, Melchisedec a ţinut un discurs, intitulat: *„Jertfă pentru Unirea Principatelor"*.[11] In această cuvîntare, Melchisedec îşi dezvăluie întreaga lui simţire, care pune în lumină patriotismul său înflăcărat. El îşi alege ca motto versetul biblic din Evanghelia loan XVII, 21:

---

7. Idem, *Actul sinodal*, în „Biserica Ortodoxă Română", VII (1883), nr. 7, p. 745.

8. Idem, *Mitropolitul Grigore Ţamblac. Viaţa şi operele sale*, în „Biserica Ortodoxă Română", VIII (1884), nr. 6-7, p. 529.

9. Idem, *Cuvînt pentru şcoală şi Biserică*, în „Ortodoxul", VII (1885), nr. 79, Iaşi, p. 50.

10. Idem, *Actul sinodal...*, p. 746.

11. *Cuvîntare rostită de Arhimandritul Melchisedec, rectorul Seminarului din Huşi, la serbarea hramului Episcopiei Huşilor, în ziua Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel, 29 Iunie (11 Iulie) 1856, Huşi*, în „Acte şi Documente relative la istoria Renaşterei României", vol. III, Bucureşti, 1889, p. 620-627.

„Precum tu, Părinte, întru mine şi eu întru tine, aşa şi aceştia întru noi una să fie“ şi versetul „un Domn, o Credinţă, un Botez, un Dumnezeu, o Nădejde pentru toţi şi toţi una să gîndiţi“ (Efeseni IV, 3, 7), cu ajutorul cărora argumentează că misiunea creştinismului este înfrăţirea tuturor oamenilor. El consideră că unirea trebuie să pornească de la indivizi. „Cum se poate nădăjdui Unirea obştească în Iisus Hristos a tuturor popoarelor şi înfrăţirea lor, dacă, mai întîi, nu va fi unirea între persoane particulare, între familii, între părţile unei naţii? Aici este principiul progresului, către carele ţintesc omenirea cu sciinţele, artele, civilizaţia, ba chiar şi cu comerţul. Cel ce fuge de unire în deosebi merge în contra ideei generale a omenirii, în contra progresului, în contra învăţăturii lui Hristos, voeşte a se ţine departe de sfera fiinţelor morale. Deci dacă pentru Românii din principate a sosit o epocă, care-i chiamă la „Unire“, aceasta este o dovadă că ei sînt pe calea progresului universal al omenirii; că ei sînt chemaţi a se sui cu o treaptă mai sus pe scara acestui progres veşnic...“. [12]

Sosise vremea, aşa cum remarca Melchisedec, ca românii să se unească. Ideea unirii tuturor românilor a existat în istoria noastră; a dorit-o poporul, iar strămoşii noştri şi-au vărsat sîngele pentru ea. „Strămoşii noştri şi-au vărsat sîngele de multe ori, şi-au pus sufletele, pentru ca să ne păstreze nouă patria aceasta. Oare ce ar zice ei cînd ar vedea că strănepoţii lor sînt aşa de mici la suflet încît nu voiesc a jertfi pentru viitorul ferice al naţiei nici măcar o deşartă ambiţie, un netrebnic egoism, un orb interes, mai ales cînd chiar aceasta numai în părere este jertfă? Ce ar zice Ştefan cel Mare şi Mihai Viteazul şi alţii, care cu sute de ani au cunoscut că mîntuirea patriei noastre este în unire, şi o au căutat cu jertfe mari; ce ar zice cînd ne-ar vedea pe noi că, avînd ocazie de unire, fugim de ea, ne temem de ea, cînd ea chiar ni se propune? Eroii cei mari ai naţiei noastre au dorit să vadă zilele care noi le-am ajuns, şi nu s-au învrednicit de dînsele. Noi, care am ajuns asemenea zile, să ne folosim de ele! Să ne jertfim nişte pagube părute pentru nişte folosuri reale şi glorioase pentru viitorul nostru. Să ne lăsăm un nume de laudă pentru urmaşi, care să se poată mîndri că au avut nişte predecesori vrednici...“. [13]

Cîtă simţire patriotică şi nădejde fermă în viitorul Patriei!

Unirea Principatelor, ţel care stăpînea întreagă fiinţă a lui Melchisedec, s-a înfăptuit; a avut bucuria să trăiască acele clipe măreţe. Din prisosul acestei bucurii, gîndul său se îndrepta la Unirea cea Mare. O aştepta. Era posibilă în concepţia sa şi trebuia să se înfăptuiască. Transilvania era pămînt străbun din trupul Daciei.

Referindu-se la legăturile românilor transilvăneni cu cei din Moldova şi Ţara Românească, învăţatul episcop scria: „Relaţiunile între Românii de dincolo şi de dincoace de Carpaţi, stabilite din vechime şi continuate de-a pururea prin toate veacurile pînă şi în acesta actual, erau şi atunci foarte de aproape şi le pot numi frăţesci. Ele se bazau pe trei baze morale foarte

---

12. *Ibidem*, p. 620-621.
13 .*Ibidem*, p. 625-626.

puternice, care constitue basele fundamentale ale ori-cărei națiuni capabile de a se dezvolta și înflori; aceste sunt: identitatea națională, identitatea limbei, identitatea religiunei, exprimată prin confesiunea Bisericei ortodoxe. Afară de aceste base la strînsa apropiere între Românii Ardeleni cu Românii din Principate serviau și alte interese ale vieței pentru amîndouă părțile binefăcătoare. Astfeliu erau: 1) Comerțul, pentru care Ardelenii aveau prin capitalele și prin toate orașele Principatelor deposite de mărfuri, cuprinzătoare de toate obiectele necesare, mai ales pentru trebuințele sătenilor; depozitele acestea erau cunoscute sub numele de „Brașoveni", pentru că se procurau prin orașul Brașov, sau cum îl numesc Nemții, Cronstadt. 2) Țăranii Ardeleni, carii trăiesc în munții Transilvaniei sub numirea de Moți, sau cum le zicem noi, Mocani, necontenit umblau cu turmele lor prin Principate ori spre a ierna, ori spre a vara prin cîmpiile Bărăganului... 3) Intre Ardeleni și Românii de dincoace de Carpați erau și legături de rudenie de aproape sau mai depărtate; căci de la fundarea Principatelor române, în veacurile al 13-lea și al 14-lea, n-au încetat emigrările Românilor din Ardeal în Principate, și continuă pînă astăzi; căci și astăzi cele mai multe împămînteniri ce se votează de corpurile legiuitoare se reportă la Ardeleni stabiliți în România. Emigrările acestea se făceau în masă mare la ocasiuni de nenorociri publice, precum: persecuțiuni politice ori religioase, foamete, incendii etc. Sunt în România multe sate, care și astăzi poartă urmele emigrării lor din Ardeal, prin obiceiuri și datine ardelenesci, conservate pînă astăzi. Pe de altă parte, în mănăstirile noastre, în toate timpurile, s-au adăpostit Ardeleni, cari nu avusese în țara lor natală mănăstiri, căci le desființase propagandele străine, calvină și papistă. Mulți dintre acești călugări Ardeleni ajungeau la demnități înalte bisericești în Principate și ajutau și pe rudele lor din Ardeal. Românii din Ardeal priveau cu dreptul Principatele Române ca adevărata țară românească, și o numiau și o numesc pînă astăzi „Țară", dînd a înțelege, că ei, fiind sub jug străin, unguresc, n-au „țară" în propriul înțeles, ci inima lor este în țara vecină, România, carea este adevărata țară a Românilor". [14]

Deosebit de semnificativă, atît pentru simțirea românilor transilvăneni, cît și pentru aceea a luminatului ierarh moldovean este relatarea, din notă, privind înțelesul cuvîntului de „Țară":

„Apropo de zicerea de „Țară" în înțelesul ardelenesc popular, îmi aduc aminte de un caz întîmplat mie, cînd călătoream prin Transilvania, în drumul meu la S. Petersburg, în anul 1868. Poposisem în orașul Deva. Dinaintea otelului era o piață, unde sta o muiere romîncă, vînzînd mere, ce erau frumoase la vedere și expuse pe o masă. Eu m-am dus să cumpăr mere. Adresîndu-mă la romîncă să-mi vîndă cîteva mere, ea se uită duios la mine și-mi zise: sfinția ta ești din „Țară". Mă cunoscuse pe grai și de pe port. Așa — îi răspunsei eu — dar vinde-mi un funt de mere". Ea îmi alese mai multe mere frumoase și mi le oferi. La întrebarea mea: „Cît costă merele acestea?" — „Nimica, îmi răspunse ea, ți le dau fără plată, pentru că ești din „Țară", acolo unde este inima

14. Idem, *Biserica Ortodoxă în luptă cu Protestantismul*, București, 1890.

noastră!" Şi în adevăr, la toate stăruinţele mele, de a primi plata, ea îmi răspundea: „nu se poate, eşti din „Ţară". Am rămas foarte înduioşat şi uimit, şi nu uit pînă astăzi impresia ce mi-a făcut dorul cel mare de „Ţară" al acestei simple femei din poporul ţărănesc ardelean". [15]

Pentru Episcopul Melchisedec istoria Transilvaniei, cu toate frămîntările sale, mai ales cele pe tărîm religios, face parte integrantă din istoria neamului românesc şi a Bisericii strămoşeşti.

Activitatea ierarhului cărturar pentru împlinirea visului secular al tuturor românilor vădeşte viziunea largă, ştiinţifică şi plină de nădejdi pentru viitorul României, vremurile de lumină şi strălucitoare realizări, pe care le trăim.

Aşa cum s-a putut remarca din citatele extrase din scrierile episcopului Melchisedec, noţiunea de naţiune era foarte bine definită în gîndirea sa. Poporul român era chemat să lupte pentru afirmarea năzuinţelor sale naţionale, îndreptăţite de istorie, adeverite de realităţile vieţii, trecute cu vederea de cei ce nu le vedeau cu ochi buni, pentru că nu aveau interesul, formarea unui stat naţional unitar român.

Ceea ce producea adîncă mîhnire ilustrului ierarh al Bisericii noastre strămoşeşti era faptul că politicienii vremii făceau doar politică şi nu manifestau răspunderea necesară pentru interesele naţionale al mult încercatului popor român.

Invitat să fie preşedinte onorific al Asociaţiunii Ortodoxe Române, scria: „O singură dorinţă şi rugăminte a mea pentru prosperitatea acestei asociaţiuni este ca ea să rămînă totdeauna o asociaţie morală şi eminamente creştinească şi să nu degenereze în politică, căci prea multă politică ce se face la noi în ţară corumpe simţul şi naţiunea de a se ocupa cu chestiunile vitale naţionale". [16] El, care pe tot timpul vieţii şi activităţii sale se străduise „pre cît ca arhiereu ortodox, pe atîta şi ca român", [17] privea arena politică a vremii cu ochi critici: „Starea noastră financiară şi politică este foarte încurcată. Nu ştiu unde vom ieşi. Partidele se sfîşie şi se înverşunează unii contra altora şi nu văd prăpastia în care cu toţii împing ţara. Dumnezeu să ne lumineze". [18]

Pentru Episcopul Melchisedec românii, de pe toate plaiurile strămoşeşti, erau „o naţiune eroică, inteligentă, bogată, creştină, capabilă a se perfecţiona în bine, care de secole a luptat crîncen pentru existenţa sa politică". [19]

Din ceea ce ne-a lăsat în scris, şi aceasta doar tangenţial, Episcopul Melchisedec rămîne în pateonul Bisericii noastre strămoşeşti ca un ierarh patriot, care prin activitatea sa, desfăşurată într-o epocă de mari frămîntări, dar şi de însemnate înfăptuiri pentru istoria poporului român, confirmă şi întăreşte adevărul remarcat, în

---

15. *Ibidem.*

16. *Asociaţiunea Ortodoxă Română*, în „Revista Teologică", III (1885), nr. 5, p. 34.

17. I. Kalinderu, *Episcopul Melchisedec*, Bucureşti, 1894, Anexa D, p. 81.

18. Pr. Paul Mihail, *Din corespondenţa Episcopului Melchisedec*, în „Biserica Ortodoxă Română" LXXVII (1959), nr. 5-6, p. 542.

19. Melchisedec, *Papismul şi starea actuală a Bisericii Ortodoxe în regatul României*, în „Biserica Ortodoxă Română", VII (1883), nr. 7, p. 407.

dese rînduri, că Biserica Ortodoxă Română, prin slujitorii săi, a fost întotdeauna alături de poporul în sînul căruia s-a format, s-a organizat şi s-a dezvoltat.

Am prezentat doar cîteva aspecte privind istoria poporului român, aşa cum a înţeles-o Episcopul Melchisedec. Adevărul care se desprinde este acela că întreaga istorie a poporului român, în ciuda vitregiei veacului, s-a dezvoltat sub imperativul necesităţii unirii tuturor românilor într-un singur stat, stăpîn pe bogăţiile sale, liber şi independent, pentru făurirea unei vieţi noi la baza căreia să stea bunăstarea şi progresul tuturora.

1 Decembrie 1918, împlinirea multor şi seculare vreri, a fost ziua care a dat mărturie despre lupta dreaptă a strămoşilor pentru făurirea statului naţional unitar român şi, totodată, adeverirea scrierilor istoricilor români, care vedeau realizarea viitorului României numai după ce va fi înlăturată îndoita asuprire: socială şi naţională. In şirul acestor istorici, un loc de seamă îl ocupă şi Episcopul Melchisedec, ierarh patriot şi personalitate proeminentă a culturii româneşti din epoca modernă.

† *EFTIMIE*

Episcopul Romanului şi Huşilor

Marea Unire a Românilor

Lupta pentru unitate, independență și libertate socială străbate, asemenea unui fir roșu, întreaga evoluția istorică a românilor. Idealul unirii românilor a constituit, după expresia fericită a poetului, *„visul neîmplinit"* al atîtor generații, dintre care însă, fiecare, a contribuit, prin strădaniile sale, la apropierea și realizarea actului istoric de la sfîrșitul anului 1918 — făurirea statului național unitar român.

Fundamental pentru destinul poporului român a fost *caracterul unitar* al dezvoltării sale istorice. Astfel, după retragerea romană, pe teritoriul actual al țării noastre a dăinuit continuu, peste toate perioadele de restriște, o romanitate puternică, întruchipată în primul rînd de cunoscutele „Românii populare", cum le-a denumit Nicolae Iorga. Mai apoi, primele formații statele românești au apărut sincronic și între ele, de la bun început, s-au manifestat și aprofundat mereu, pe parcurs, raporturi politice, economice, culturale, militare etc. In Evul Mediu, structura societății, formele de organizare politică, bisericească, juridică etc. din cele trei țări române au prezentat un incontestabil caracter unitar, fapt ce a contribuit foarte mult la apropierea românilor de pretutindeni, la păstrarea conștiinței originii și destinului lor comun, la afirmarea tendințelor în această ultimă direcție, mai ales. In epoca medievală, premisele unității naționale au fost mereu prezente în conștiința poporului român, care nu a ignorat nici un moment originea latină a limbii ce-o vorbea și originea sa romană, permanența viețuirii sale pe aceste meleaguri și unitatea sa etnică, lingvistică și cultural-politică.[1] Inainte de a fi fost constatată și recunoscută de umaniștii români ori străini, poporul român *știa* despre originea latină a limbii sale și despre proveniența sa romană, cu alte cuvinte exista *conștiința de neam*, ce a evoluat permanent în tot cursul Evului Mediu, transformîndu-se, la începutul epocii moderne, în *conștiință națională*. Realitățile economice, politice, sociale au determinat, pe planul cultural, atestarea consecventă a ideei unității românilor.[2] Unele aprecieri sînt prea bine cunoscute, pentru a mai insista asupra lor, însă nu putem ignora afirmația răspicată a lui Grigore Ureche cum că „lăcuitorii" români de peste Carpați *„de la un loc sînt cu moldovenii și toți de la Răm se trag"*. Referindu-se la locuitorii din Moldova, Tran-

---

1. Miron Constantinescu, Șt. Pascu (Eds.), *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, Editura Academiei, 1968, p. 5.

2. Vezi, pe larg, Matei D. Vlad, *Din lupta poporului român pentru unitate politică în Evul Mediu*, în „Anale de istorie", nr. 3/1978, p. 63 și urm.

silvania și Țara Românească, Miron Costin, comunicînd concluziile investigațiilor sale, consemna cu mîndrie și bucurie că *„toți un neam și odată descălecați sînt"*. Pentru stolnicul Constantin Cantacuzino, de asemenea, nu încăpea vreo îndoială că românii din provinciile istorice menționate *„dintr-o fîntînă au izvorît și cură"*, în vreme ce Dimitrie Cantemir semnala *„numele de obște"* al lor, căci, cu toții, *„români se cheamă"* și *„sînt urmașii romanilor"*.

Tendințele de unitate a românilor și-au aflat, nu o singură dată, ecoul și în actele politice. Este bine știut demersul solului lui Ștefan cel Mare în fața senatului venețian, în anul 1478, despre politica marelui voievod în Muntenia — *„cealaltă țară românească (l'altra Valachia)"*. In același context, reținem că, la 1507, călugărul Maxim Brancovici îndemna la împăcare pe Bogdan al III-lea și pe Radu cel Mare pe motivul întemeiat că domnii Moldovei și Țării Românești erau *„creștini și o semințe"*. Insă culmea realizării pe plan politic în Evul Mediu rămâne indisolubil legată de faptele lui Mihai Viteazul, cel dintîi unificator al celor trei țări ale românilor.[3] Intr-un document memorabil din 27 mai 1600, el se intitula în consecință „voievod și domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei". Infăptuirea lui Mihai Viteazul, care a constituit „o necesitate legică, obiectivă a istoriei" naționale,[4] cu toate că a fost de scurtă durată s-a dovedit nepieritoare, prin exemplul ce l-a oferit și care a devenit năzuință fierbinte pentru acțiunile tuturor românilor în secolele următoare.

Pe planul luptei pentru unirea definitivă și integrală a românilor, transformarea conștiinței de neam în conștiință națională, desăvîrșirea procesului de formare a națiunii române — survenite în contextul apariției și dezvoltării modului de producție capitalist, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea — au fost determinante. Se poate aprecia că, în ajunul anului 1848, națiunea română era constituită, și nu întîmplător în programele revoluționarilor români din toate provinciile ideea unității naționale ocupa un loc preponderent. Imposibil de înfăptuit în condițiile interne și, mai cu seamă, externe ale anului 1848, idealul unității naționale a repurtat un remarcabil succes în 1859, odată cu unirea Moldovei și Țării Românești într-un singur stat. Pentru realizarea unirii desăvîrșite din 1918, constituirea în 1859 a statului național român modern, care în 1877/1878 și-a cîștigat independența și a impus recunoașterea ei internațională, a fost de cea mai mare însemnătate, căci, din chiar acel moment, el a devenit magnetul ce atrăgea pe românii din toate provinciile nelibere, steaua călăuzitoare întru împlinirea tuturor aspirațiilor lor și îndulcirea durerilor lor.

In atare condiții, la confluența veacurilor al XIX-lea — al XX-lea, românii de pretutindeni erau angrenați în acțiunea decisivă pentru făurirea statului lor unitar național, obiectiv impus de însăși evoluția noastră istorică și în dobîndirea căruia s-au angrenat toate forțele sociale ale națiunii. „Legitățile dezvoltării istorice impuneau cu stringență încheierea procesului de formare a statelor naționale

---

3. Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, București, Editura politică, 1975, p. 692.
4. Cf. I. Lupaș, *Istoria unirii Românilor*, București, 1937, p. 148.

aflate sub dominaţia marilor imperii din Europa. In mişcarea popoarelor pentru autodeterminare naţională şi scuturarea dominaţiei străine se încadrează şi lupta maselor populare din România şi din celelalte teritorii româneşti aflate sub dominaţie străină pentru formarea statului naţional român unitar. Realizarea acestui deziderat istoric vital a fost rodul luptei maselor largi populare, a muncitorimii, ţărănimii, intelectualităţii, a cercurilor înaintate ale burgheziei, a principalelor clase şi pături ale societăţii, opera întregului popor, a întregii naţiuni".[5]

Sub raportul luptei pentru desăvîrşirea unităţii de stat perioada cuprinsă între proclamarea independenţei naţionale şi izbucnirea primului război mondial s-a caracterizat prin intensificarea continuă a acţiunilor românilor de pretutindeni. Epoca respectivă a fost marcată în această privinţă de numeroase evenimente memorabile, atît în România cît şi în provinciile nelibere, cum ar fi: constituirea „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor" (1891), mişcarea memorandistă din Transilvania în ultimul deceniu al veacului trecut, crearea unui curent de opinie naţional, direcţie în care un rol aparte l-a avut activitatea strălucitului istoric şi patriot Nicolae Iorga.[6] Acesta, într-un curs ţinut la Universitatea din Bucureşti, descoperea că, la începutul veacului nostru, unirea românilor nu mai constituia „nici o amintire istorică aşa de veche ca Traian, nici un vis aşa de depărtat şi nereal cum sînt cele mai multe dintre visuri, şi nu este nici o teorie de drept [...], ci devine o necesitate intimă, fundamentală a naţiei noastre".[7] Un lucru ce trebuie numai decît evidenţiat este acela că, în ajunul primului război mondial, politica oficială a statului român, ca o consecinţă a fenomenelor produse, nu mai putea ignora soarta fraţilor din provinciile nelibere. Faptul şi-a spus cuvîntul în mod hotărîtor la declanşarea ostilităţilor generale în vara anului 1914, cînd opţiunea României a fost dictată de elementul menţionat şi nicidecum de convenţiile secrete ce o legau de Puterile Centrale.

Războiul mondial dintre 1914 şi 1918 a avut, după cum este bine cunoscut, un caracter imperialist în ansamblu. Fiecare dintre puterile celor două tabere beligerante — Antanta şi Puterile Centrale — combăteau pentru ţeluri nedrepte, vizînd cucerirea de noi teritorii şi resurse de materii prime, înrobirea sau ştirbirea suveranităţii şi integrităţii teritoriale a numeroase state, printre virtualele victime aflîndu-se şi România. Solicitat să intre în război de partea Centralilor (Germania şi Austro-Ungaria), guvernul român, preocupat — după cum am arătat — de destinul provinciilor înrobite de imperiul dualist, s-a decis, în urma hotărîrilor din 3 august 1914, să observe o „expectativă armată" faţă de conflictul general,[8] atitudine pe care a urmat-o pînă în vara anului 1916.

---

5. *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, Bucureşti, Editura politică, 1975, p. 37.

6. Vezi Gh. Buzatu, *Activitatea lui N. Iorga pentru desăvîrşirea unităţii de stat. Noi contribuţii*, în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie A. D. Xenopol", Iaşi, t. IX/1972, p. 81 şi urm.

7. N. Iorga, *Dezvoltarea ideii unităţii politice a Românilor*, Bucureşti, 1915, p. 88.

Perioada neutralității României a fost dominată, pe plan intern, de disputa hotărîtă ce s-a angajat între cele două tabere, filo-antantistă și filo-centrală, purtătoare ale curentelor de opinie relativ la rezolvarea problemei naționale în condițiile oferite de marele război. Dintre cele două tabere, partizanii intrării țării în război de partea Antantei în vederea eliberării provinciilor subjugate de imperiul dualist au înregistrat necontenite succese, poziția adoptată de ei corespunzînd cel mai îndeaproape idealului maselor populare. De pe aceste poziții au combătut între 1914 și 1916 „Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor" (denumire nouă, adoptată la sfîrșitul anului 1914), „Acțiunea națională", „Federația unionistă", cea mai mare parte a presei românești. Guvernul însuși, condus de I. I. C. Brătianu, urmînd să salveze aparențele unei stricte neutralități, pentru a nu provoca reacțiile Germaniei ori Austro-Ungariei, a încurajat aceste tendințe, iar în unele înțelegeri secrete parafate *și-a anunțat* intenția de a interveni în război de partea Antantei.

In august 1916, guvernul român a semnat, la București, cele două convenții (politică și militară) cu delegații Antantei referitoare la condițiile participării țării la războiul contra Puterilor Centrale. Garantîndu-se necondiționat «integritatea teritorială a României în toată întinderea frontierelor sale actuale» și recunoscîndu-se dreptul de reunire a provinciilor istorice cu Patria-Mamă,[9] guvernul Brătianu, corespunzător și celor stabilite la 27 august 1916, a prezentat oficial în aceeași seară declarația de război Austro-Ungariei.

In zorii zilei de 28 august 1916, trupele române au declanșat ofensiva victorioasă inițial pentru eliberarea Transilvaniei. Inaltul ordin de zi nr. 1 din acea zi chema armata română să poarte «steagurile (. . .) peste hotarele unde frații noștri (. . .) așteaptă cu nerăbdare și cu inima plină de nădejde».[10]

Din cele consemnate, se poate lesne deduce că, deși conflagrația mondială dintre 1914-1918 a purtat în general un caracter imperialist, intervenția României și campaniile duse de armata sa în 1916-1918, nu s-au integrat de fel în acel context. Asemenea altor state mai mici din Europa, România, spre deosebire de marile puteri angrenate în conflict, nu a urmărit nicidecum țeluri anexioniste, teritorii străine, ea luptînd de la început și pînă la sfîrșit pentru «realizarea năzuinței de veacuri a poporului nostru — desăvîrșirea statului național unitar și independent».[11]

---

8. Vezi Constantin Nuțu, *România în anii neutralității (1914-1916)*, Editura științifică, București, 1972, p. 118-123; Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripa Alianță la începutul secolului al XX-lea. 1900-1914*, Editura Litera, București, 1977, p. 179-181.

9. Vezi Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat Major, Serviciul „istoric", *România în Războiul Mondial 1916-1919*, vol. I, București, Imprimeria Națională, 1934, p. 9-10; *Cartea Unirii. 1918-1928*, Editura „Luceafărul", București, 1929, p. 171.

10. *Ibidem*, p. 15.

11. Augustin Deac, *Caracterul participării României la primul război mondial*, Editura politică, București, 1973, p. 38; Vezi și Augustin Deac, Ioan Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor 1916-1918*, Editura

«Desfăşurarea evenimentelor, precum şi presiunile exercitate asupra sa de marile puteri europene au determinat România — scria Preşedintele Nicolae Ceauşescu, referindu-se la faptele examinate — să intre în anul 1916 în vîltoarea războiului de partea coaliţiei imperialiste anglo-franco-ruse, care promitea satisfacerea revendicărilor unirii Transilvaniei cu ţara. Astfel participarea ţării noastre în război alături de această coaliţie a coincis cu dorinţa arzătoare a maselor largi populare de a realiza unirea cu Transilvania, făurirea statului român unitar». [12] In epocă, menirea gestului României, a fost cît se poate de clar definită de către N. Iorga, într-un cunoscut articol: «... Ţara-şi cere *dreptul şi cinstea pe lume* răscumpărarea din grea suferinţă a fraţilor robi». [13]

Intrarea României în războiul unităţii naţionale, război ce a purtat consecvent un real caracter popular şi naţional, a fost salutată de opinia publică din ţară şi din provinciile nelibere, Marii Aliaţi înşişi exprimîndu-şi nedisimulata satisfacţie. Campania eliberatoare a armatei române în Transilvania a debutat cu succese deosebite, spre marea satisfacţie a fraţilor de peste munţi. Făcîndu-se ecoul acestei stări de spirit, la 7 septembrie 1916 „Gazeta Transilvaniei" nota: «Stăm încă uluiţi, nu găsim cuvinte să dăm glas bucuriei înăbuşite de suferinţele seculare [...] Fraţii eliberatori au sosit [...] Bine aţi venit şi să mergeţi cu bine tot înainte". [14] Avansul trupelor române a fost de natură să impulsioneze lupta naţională în zonele neeliberate ale provinciilor istorice, fapt ce a determinat autorităţile maghiare să instituie „o vigilenţă sporită", după cum indica o circulară din 31 august 1916. [15]

Se ştie că, după un debut promiţător, războiul a luat o întorsătură defavorabilă pentru România. Trupele române, dotate necorespunzător şi inferioare ca număr, aproape lipsite de asistenţa promisă de Antantă, deşi s-au luptat eroic nu au putut rezista puternicei contraofensive iniţiate de Puterile Centrale în septembrie 1916. A urmat, în consecinţă, spre sfîrşitul anului 1916, retragerea nu numai din teritoriile transilvănene eliberate, ci şi din Oltenia, din Muntenia şi Dobrogea, care căzură, rînd pe rînd, în mîinile ocupanţilor străini. Oficialităţile române, trupele şi o parte a populaţiei se retraseră în Moldova, care deveni nucleul rezistenţei naţionale şi speranţa reîmplinirii României şi desăvîrşirii unităţii ei statale. Ţara şi neamul traversau, în 1916-1917, momente extrem de grele şi atunci s-a făcut auzit glasul lui N. Iorga, care, într-un faimos discurs pronunţat în Parlamentul reunit la Iaşi la 27 decembrie 1916 a proclamat lozinca „rezistenţei pînă la capăt": „Oriunde am fi, oricum am fi, sîntem hotărîţi — declara marele savant şi patriot — să mer-

---

militară, Bucureşti, 1978, p. XXIV-XXVI; Ion Popescu-Puţuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916*, II, în „Anale de istorie", nr. 2/1978, p. 3.

12. Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. 3, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 713.

13. Vezi „N. R. P." din 21, 8, 1916, p. 458.

14. Apud Augustin Deac, Ioan Toacă, *op. cit.*, p. XXVI.

15. Vezi Ion Popescu-Puţuri, Augustin Deac (Eds)., *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, ediţia II-a, Bucureşti, 1972, p. 466-467.

gem pînă la capăt, în credința că nu se poate, cu nici un chip, ca, înaintea celei mai sălbatice forțe organizate, să piară drepturile unui popor de a trăi pe pămîntul în care nu este fir de țarină care să nu fie acoperit de cel mai nobil sînge". Convins că soldații români fuseseră numai pentru moment „copleșiți de număr", oratorul a intuit că, aidoma ostașilor din vremurile lui Ștefan cel Mare, ei stăteau „gata [...] să se întoarcă asupra biruitorilor", pentru a cîștiga „dreptul nostru întreg. Pentru atît, și pentru nimic mai mult, nu".[16] Și încrezător în faptul că armata noastră, care reprezenta „un popor întreg", avea să-și apropie victoria finală, singura care conta, oratorul a încheiat în aclamațiile celor prezenți amintind cuvintele rostite, cu cîteva secole mai devreme, de către Petru Rareș, într-o situație similară, și anume că *„om fi iarăși ce am fost, și mai mult decît atît"*.[17]

In prima parte a anului 1917, în Moldova, singurul teritoriu, românesc rămas liber, s-a desfășurat refacerea armatei noastre încheiată în lunile mai-iunie. Moralul ridicat al soldatului român, puterea lui de jertfă au ieșit cu prisosință la iveală în cursul „revanșei" strălucite obținute în iulie-august 1917.[18] Atunci, în condiții în general inferioare celor ale inamicului (tehnică, număr etc.), ostașul român a înscris în cartea de aur a neamului pagini memorabile de eroism în încleștările de la Mărăști, Mărășești și Oituz, rezistența lui conducînd implacabil la „totala ruinare" a planurilor dușmanilor.[19] Din nefericire, succesele armatei române din vara anului 1917 nu au putut fi fructificate. In urma retragerii trupelor rusești de pe frontul din Moldova,[20] armata română s-a aflat dintr-o dată față în față cu un inamic ce copleșea sub toate raporturile. Frontul nemaiputînd fi menținut în asemenea împrejurări, România s-a văzut silită, în decembrie 1917, să consimtă la încheierea unui armistițiu pentru început, iar în februarie 1918 a admis negocierile de pace separată cu Centralii și aliații lor. Condițiile puse de inamici, încă în timpul tratativelor preliminare de la Buftea, au fost deosebit de înrobitoare și jignitoare pentru un stat liber (subjugarea economică, desfacerea unor părți din teritoriul național, demobilizarea armatei etc.).[21] Diplomații români nu au putut obține, în nici un fel, vreo îndulcire a pretențiilor Puterilor Centrale și aliaților lor, care impuseră la sfîrșit țării noastre monstruoasa pace de la București din 7 mai 1918. Această evoluție a evenimentelor părea să indice că războiul României se soldase cu un eșec total. Dezamăgirea cuprinse pe mulți, iar numărul celor ce credeau în izbîndă începuse a se micșora. Pentru destinul fericit al nației a fost de cel mai mare folos că a triumfat punctul de vedere al celor optimiști, al celor încrezători în capacitatea poporului nostru de a depăși toate greutățile. S-a afirmat atunci că „istoria are reveniri, și ele pedepsesc gro-

---

16. N. Iorga, *Pentru întregirea Neamului. (Cuvîntări din război, 1915-1917)*, București, 1925, p. 234.
17. *Ibidem*, p, 240.
18. Idem, *Supt trei regi*, București, 1932, p. 249.
19. *Ibidem*, p. 253.
20. Andrei Oțetea (Ed.), *Istoria poporului român*, București, 1970, p. 317.
21. Vezi Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, București, fond E_2 Petrol, vol. 55, partea II-a, passim.

zav“,[22] biruind „credința științifică“ că românii „n-au mai puțin decît alte neamuri dreptul de a forma, din toate elementele lor risipite, un singur Stat...“[23]

Desfășurarea faptelor a confirmat întocmai că „patimile grozave“ ale românilor din 1917-1918 au prefațat strălucitele lor izbînzi pe terenul luptei pentru făurirea statului național unitar. Acesta trebuia să fie rezultatul întrucît, în ciuda evoluției nefavorabile pentru un timp a ostilităților generale, românii de pretutindeni — din țara liberă sau din teritoriul vremelnic ocupat al acesteia, din provinciile nelibere sau din lagărele de prizonieri, din Franța, Italia sau Statele Unite — nu încetează acțiunea pentru realizarea idealului național integral.

In Transilvania, la 18 octombrie 1918 se constituise — din reprezentanți ai Partidului Național Român și ai social-democraților — un Consiliu Național Român Central, care, la 10 noiembrie, a solicitat printr-un ultimatum prezentat la Budapesta „puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite de români“.[24] Eșuînd negocierile cu delegatul maghiar, la 20 noiembrie 1918, C.N.R.C. convoacă Marea Adunare Națională pentru data de 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, unde urma a se „hotărî soarta neamului nostru“.[25] La data stabilită, cei 1228 delegați adoptară, în prezența a peste 100.000 de români veniți din toate colțurile Transilvaniei, cu gîndul de a întări prin simpla lor participare decizia Marii Adunări Naționale, textul unei rezoluții de o excepțională importanță istorică pentru evoluția poporului român. Documentul, care prevedea chiar la primul punct că „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească [...] decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România“,[26] a fost prezentat de luptătorul patriot Vasile Goldiș, care, anticipîndu-i conținutul, a precizat: „Națiunile trebuiesc liberate. Intre aceste națiuni se afla și națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi liberată îl recunoaște lumea întreagă [...] Dar odată scăpată de robie, ea aleargă în brațele dulcei sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă: Unirea cu Țara Românească...“.[27]

Entuziasmul celor prezenți la Alba Iulia la 1 decembrie 1918 la aflarea conținutului rezoluției, primită în unanimitate de Marea Adunare Națională, a fost de nedescris: Marea Unire a românilor se înfăptuise, prin voința și ca rezultat direct al luptei necurmate a tuturor celor mulți. In toată România, istoricul act a fost primit cu nestăvilită bucurie, toți românii fiind convinși că se consumase „cea mai mare faptă din toată viața neamului nostru“.[28]

In perioada imediat următoare, Marea Unire a românilor a fost sancționată atît pe plan intern, cît și extern, în primul rînd prin

---

22. Vezi „Neamul Românesc“ din 21 februarie 1918, p. 1.
23. N. Iorga, *Armistițiul*, în „Neamul Românesc“ din 25. 11. 1917, p. 1.
24. *Marea Unire de la 1 Decemvrie 1918*, Editura Națională „Dacia Traiană“, București, 1943, p. 33 (Colecția Biblioteca „Astra“, nr. 1).
25. *Ibidem*, p. 50.
26. *Ibidem*, p. 109.
27. *Ibidem*, p. 93.
28. Vezi „Neamul Românesc“ din 25. 11. 1918, p. 1.

adoptarea de către Parlamentul de la București, la 29 decembrie 1919, a legilor ce aprobau unirea tuturor provinciilor istorice cu România,[29] iar în 1919-1920 printr-o serie de tratate internaționale semnate de țara noastră și aliații ei. Astfel desfășurarea tuturor faptelor în sensul împlinirii idealului vital al unirii tuturor românilor la 1 decembrie 1918 justifică întru totul aprecierea președintelui Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia data respectivă „se înscrie în istoria poporului român ca un moment crucial din multe momente pe care le-a trăit în lupta sa pentru păstrarea ființei naționale, pentru libertate socială și națională. Știm cu toții că de-a lungul veacurilor poporul nostru a trebuit să facă față multor greutăți; dar, fiind ferm hotărît să se apere cu arma în mînă, să-și dea chiar viața pentru a-și asigura viitorul, niciodată nu a îngenuncheat [...] Ceea ce n-au putut realiza domnitorii la timpul respectiv au continuat alții: la '48, în '59, în '77, în '918 și prin voința unanimă a poporului s-a înfăptuit unitatea statului nostru național. Nu a fost rezultatul nici unui tratat de pace, nu a fost voința unei puteri din afară; unirea a fost rezultatul voinței poporului român, dornic de libertate și independență".[30]

GH. BUZATU

---

29. Vezi Const. Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, ediția a III-a, vol. 3, București, f. a., p. 536-537.

30. Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 696-697.

Unirea românilor de peste munți cu Patria Mam

(1 Decembrie 1918)

In amintirea contemporanilor și a presei vremii

Amintirile celor ce au luat parte în ziua de 1 Decembrie 191 la marea adunare de la Alba Iulia sînt dintre cele mai emoționante Presa transilvăneană a vremii a reținut de asemenea momente d neuitat. Corespondenții ziarelor: „Românul" de la Arad, „Unirea" de la Blaj, „Alba Iulia" din orașul cu același nume, „Libertatea" d la Orăștie fiecare au prins cîte o notă caracteristică a atmosferii d la marea adunare.

După noaptea petrecută în jurul focurilor i-a urmat o dimineaț cu un soare care a schimbat întreaga înfățișare a orașului. Atmosfer aceasta luminoasă coincidea cu optimismul oamenilor care veniser să salute cea mai frumoasă zi din istoria zbuciumată a Transilvanie

Redacția „Românului" de la Arad exclama: „Măreață zi, înăl țătoare zi de 1 decembrie, în sfîrșit, ai sosit ca să pui capăt robie și să începi ziua istoriei românilor liberi".[1]

Reporterul de la „Unirea" din Blaj consemna: Poporul nostr s-a manifestat mai presus de toate așteptările. Pe o vreme de iarn grea, cu zăpadă și viscol, au venit din toate părțile românești sutele miile, zecile de mii, pe jos, călări, cu căruțele și cu trenurile Au văzut la Alba Iulia căciulile Maramureșului, pălăriile Cîmpie cușmele Banatului, sumanele Țării Bîrsei și ale poienarilor sibieni".

Ziarul local „Alba Iulia" nota: „Nu știam pe cine să admirăm mai mult: pe blăjenii beți de însuflețire sau pe sibienii, lugojeni care se întreceau să se prezinte în modul cel mai demn".[3]

Notăm și cîteva impresii ale participanților la marele eve niment.

Un delegat al mureșenilor — P. A. Boțian — relatează că îndrep tîndu-se spre cîmpia cetății, a văzut atîta lume „că umplea largu orizontului venind ca dintr-un imens izvor.[4]

Valeriu Boeriu, privind țărănimea venind din toate unghiuril Transilvaniei, își amintește că „aceasta curgea neîncetat, îmbrăcat

---

1. „*Românul*", 1918, 20 noiembrie/3 decembrie, nr. 20.
2. „*Unirea*" *Poporul de la Alba Iulia*, 1918, 4 decembrie, nr. 18.
3. „*Alba Iulia*", 1918, nr. 2
4. P. A. Boțian, *Și eu am fost la Alba Iulia*; cf. Vasile Netea, *O zi di istoria Transilvaniei — 1 Decembrie 1919*, București, 1970, p. 157.

în haine de sărbătoare, cu drapele și pancarte purtînd numele satelor, avînd în frunte pe preoții lor. Numai cine a văzut această privelişte — precizează martorul — își poate da seama de măreția ei". [5]

O impresie puternică au produs satele din apropierea Albei Iulia: Lancrăm, Sebeș, Oarda de Sus, Oarda de Jos, Pîclișa, Partos, Micești care au venit cu fanfare și banderii de călăreți, banderiile celor din Mircești avînd să escorteze Consiliul național din piața orașului și pînă la intrarea în cazinoul unde urma să se întrunească adunarea națională.

Locul de concentrare al mulțimilor a fost pe platoul din spatele cetății, numit *Cîmpul lui Horea.*

Intrarea s-a făcut prin poarta principală a cetății, dominată de statuia ecvestră a împăratului Carol al VI-lea.

De o parte și de alta a drumului se aflau fixați, la distanță de 15-20 pași, ostașii gărzilor naționale selecționați cu precădere dintre moți. „Nu voi uita niciodată, mărturisește un participant, prestanța și înfățișarea măreață a acestor străjeri. Erau îmbrăcați în sumane de pănură albă și aveau căciuli a la Mihai Viteazul". [6]

O întrebare care a stăruit peste ani este în legătură cu numărul participanților la această sărbătoare a Transilvaniei. Cifrele au variat. Pentru „Unirea" de la Blaj numărul a variat între 80.000 și 100.000 de oameni. [7] Pentru „Românul" de la Arad: 100.000. [8] Pentru „Libertatea" de la Orăștie: aceeași cifră. [9] Ion Clopoțel vorbește cam de 100.000; din însemnările lui Pavel Maliția reiese că la poarta cetății s-ar fi numărat 120.000 de oameni. Alți participanți dădeau 200.000 de oameni, iar Laurențiu Oanea vorbește de „sute de mii". [10] Adevărul este că nimeni n-a putut număra imensitatea de capete care a venit la marea sărbătoare a Transilvaniei. „Cît cuprinde ochiul — scrie un memorialist — numai om și om în mișcare producînd un vuiet de parcă ar fi fost taluzurile mării în vreme de furtună". [11] Imaginea mării revine în amintirile lui Vasile Ilea. „Imensa cîmpie — scrie acesta — ca o mare de oameni. Numărul țăranilor predomina spre încîntarea ochilor care nu se săturau a privi marea frescă națională, comorile etnografice de pe toate văile și cîmpiile transilvănene și bănățene de la Someș pînă la Timiș și Cerna, de la cele trei Crișuri pînă pe Mureș și Olt". [12] O imagine grandioasă apare și la Al. Criva: „Cînd au prins a fîlfîi steagurile părea că tot pămîntul s-a mișcat din temelii". [13]

„Toată această imensitate de oameni nu era lăsată la voia întîmplării. Ea era organizată pe județe, orașe, comune și sate. Era,

---

5. Valeriu Boeriu, *op. cit.*, p. 19.
6. Pavel Maliția; vezi și V. Netea, *op. cit.*, p. 148, oct. 2.
7. „*Unirea*", 1918, nr. 18.
8. V. Netea, *op. cit.*, p. 159.
9. „*Libertatea*", 1918, 22 Nov./5. dec., nr. 4.
10. V. Netea, *op. cit.*, p. 159.
11. Iosif Tărău, *Veacul și-a întors fața spre Transilvania* ms. comunicat lui Vasile Netea de Ion Isciuc, p. 4; Vezi: Vasile Netea, *op. cit.*, p. 148 și 159-160.
12. V. Netea, *op. cit.*; p. 160.
13. V. Netea *op. cit.*, p. 160; cf. Al. Ciurea, *Adunarea de la Alba Iulia — 1 decembrie 1918*, Oradea Mare, f. a., p. 14-19.

între aceşti participanţi, o coeziune sufletească, întocmai ca într familie, de aceea şi manifestările erau pline de sinceritate, d entuziasm, asemănătoare marilor momente trăite într-o casă d oameni apropiaţi".

Desfăşurarea lucrărilor s-a făcut în sala Cazinoului. Acolo era adunaţi delegaţii oficiali ai poporului în număr de 1228. Organiza torul adunării, raportorul comisiei de verificare a delegaţilor a fo Ioan Suciu. El a publicat procesul verbal al şedinţei în lucrare *„Marea Adunare Naţională întrunită la Alba Iulia în ziua d 1 decembrie 1918. Acte şi documente"*, Cluj, 1928.

Din relatările desfăşurării şedinţei, precum şi din materialel publicate de corespondenţii ziarelor prezenţi la acest eveniment s reconstituie atmosfera, hotărîrile luate de marea adunare a poporulu sentimentele de care erau cuprinşi cei prezenţi la desfăşurare acestui eveniment.

In aşteptarea sosirii delegaţilor, cei prezenţi în sală, o dată c ivirea zorilor, comentează hotărîrile luate în timpul nopţii la Hotel „Hungaria". Asociaţiile studenţeşti: „Petru Maior" de la Budapest „România junä" de la Viena, „Inochentie Micu Clain" de la Blaj s pronunţă clar pentru „unirea fără condiţii". Atmosfera plină de entu ziasm e încălzită şi mai tare de izbucnirea dintr-un colţ al sălii cîntecului care simboliza lozinca zilei: „Pe-al nostru steag e scri unire".

Rînd pe rînd îşi fac apariţia către ora 10,30[14] în sală membr Consiliului naţional român primiţi cu aplauze de cei prezenţi. I urma lor intră şi octogenarul George Pop de Băseşti, preşedintel vechiului Comitet Naţional, susţinut de subsuori de doi din delegaţ locului său natal. Silviu Dragomir relatează că venerabilul bătrî sosise la Alba Iulia din ajun, dar condiţiile drumului îl doborîser la pat. Cu toată febra ce-l muncea, el s-a ridicat din pat şi a veni să prezideze adunarea şi să-i binecuvinteze rostul fericit.[15] Cinev din sală mirîndu-se de încumetarea unei călătorii aşa de lungă şi î condiţii aşa de grele, bătrînul îi răspunde: „Cum să nu vin, nepoate cînd ziua aceasta o aştept de 80 de ani. Am venit, chiar dac această călătorie m-ar costa viaţa — cum l-a costat — căci de astăz pentru mine nu mai rămîne decît să zic ca dreptul Simion din Biblie „Acum slobozeşte, Doamne, pe robul tău".[16]

La orele 10,[17] *Ştefan Ciceo Pop* în calitate de preşedinte a Marelui Sfat Naţional, după ce salută „Adunarea Naţională" şi relev misiunea ce-i este încredinţată, numeşte secretarii adunării,[18] apo

---

14. V. Netea, *op. cit.*, p. 161-162; cf. Silviu Dragomir, *Un sfert de vea de la unirea Transilvaniei*, „Transilvania", Sibiu, 1943, nr. 11-12, p. 218.

15. V. Netea, *op. cit.*, p. 162; cf. I. Georgescu, biograful lui Gh. Po de Băseşti, *„Amintiri de la Alba Iulia"*, p. 11, ms. la V. Netea.

16. Secretarii Adunării generale: avocaţii: Laurenţiu Oanea şi Seve Miclea.

17. Raportroul Comisiei de verificare a delegaţilor: Ioan Suciu.

18. Prezidiul: George Pop de Băseşti, episcopii: Ioan I. Popp (Arad) ş Demetriu Radu (Oradea), preşedinţi: Teodor Mihali, Ştefan Ciceo Pop şi Ioa Flueraş vicepreşedinţi; Alexandru Fodor (Alba Iulia), Sever Miclea (Pecica Caius Brediceanu (Lugoj), Silviu Dragomir (Sibiu), Victor Deleu (Şimleu), Iosi Ciser (Petroşani), Ionel Pop (Blaj) şi George Crişan (Beiuş), secretari; cf. V Netea, *op. cit.*, p. 163.

dă cuvîntul, raportului Comisiei de verificare a delegaților. Din raportul acestuia se constată că sînt prezenți în sală 680 de delegați aleși din 130 circumscripții electorale ale Ardealului, Banatului, Crișanei, Maramureșului și Sătmarului. Pe lîngă aceștia erau de față reprezentanții tuturor episcopiilor românești, ai tuturor societăților culturale, ai tuturor instituțiilor de învățămînt superior și ai învățămîntului secundar, ai învățătorilor, ai reuniunilor de meseriași, de femei, delegații partidului social-democrat român, ai gărzilor naționale și ai societăților studențești, în total arată raportorul sînt prezenți *1228 de delegați*. Printre aceștia se aflau și delegați din județele secuiești: Ciuc, Odorhei, Trei Scaune, precum și din județele de nord ale Ungariei: Bichiș, Cenad și Ugocea. [19]

„In aceeași zi, în diferitele localități din Transilvania: la Năsăud, Blaj, Făgăraș, Sibiu, Orăștie, Arad, Lugoj etc. au fost organizate adunări în care cei prezenți: țărani, muncitori și intelectuali, se exprimau hotărît pentru unire. Alături de cei peste 100.000 de participanți veniți la Alba Iulia care țineau să aclame direct proclamarea unirii, adunările din celelalte localități, miile de adeziuni trimise adunării dădeau acestei grandioase manifestări un caracter plebiscitar".

Considerînd că adunarea este în măsură să aducă hotărîri decisive, raportorul propune, în numele Comisiei, *prezidiul*. [20]

In legătură cu acceptarea prin aclamații a celor propuși, din procesul-verbal se vede marea manifestație de simpatie arătată lui George Pop de Băsești, ovaționat îndelung, în picioare de întreaga sală. Era răsplata unei vieți închinată propășirii și libertății neamului său, răsplata pentru cătușele purtate la Vácz în 1894.

In liniștea solemnă ce urmă după aceste ovații, venerabilul octogenar își citi mesajul istoric, întrerupt adesea de profunde emoții pe care le trăia. Cuvintele sale aminteau ecouri ale anului 1848, cînd românii se ridicaseră împotriva iobăgiei, se evoca lungul șir de lupte, în continuare, împotriva iobăgiei sufletești în care fusese ținut poporul român. Iată cîteva fraze din finalul cuvîntului său: „Dușmanii seculari care ne-au ținut veacuri de-a rîndul în lanțuri fizice, ne-au ținut pînă ieri înlănțuiți sufletește, înăbușind cu brutalitate toate manifestațiile sufletului românesc, dornic de libertate și cultură națională. Lanțurile acestei robii sîntem chemați să le zdrobim astăzi în această mare adunare națională a tuturor românilor din Ungaria și Transilvania, aici, pe pămîntul stropit cu sîngele martirilor, Horea și Cloșca. Vrem să zdrobim lanțurile robiei noastre sufletești prin realizarea marelui vis al lui Mihai Viteazul: unirea tuturor celor de o limbă și de o lege, într-un singur și nedespărțit stat românesc. Lăsați-vă pătrunși fraților, de fiorii sfinți ai acestui strălucit praznic național și în cea mai deplină și frățească armonie să clădim temeliile fericirii noastre naționale".

Cu aceste cuvinte care au electrizat întreaga sală, făcîndu-se să se ridice din nou în picioare, aclamînd îndelung pe fericitul

---

19. V. Netea, *op. cit.*, p. 163-164.

20. V. Netea, *op. cit.*, p. 164-165; cf. I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, București, 1937, p. 363-367; V. Goldiș, *Discursuri*, București, 1929, p. 11-18.

bătrîn s-a deschis adunarea ce avea să-şi lege numele de desăvîrşirea unităţii politice a poporului român".[21]

A luat cuvîntul Vasile Goldiş, „un mare talent oratoric, vechi şi erudit profesor de istorie, care a rostit un înălţător discurs comparabil cu acela al lui Bărnuţiu, la Blaj, în 1848".

El a înfăţişat temeiurile istorice şi politice ale hotărîrii Adunării naţionale de a declara: Unirea românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească cu România.

„Motivarea istorică este concisă, sintetică, dar mai cuprinzătoare decît a lui Bărnuţiu, fiindcă nu se mărgineşte a îmbrăţişa numai trecutul Transilvaniei — cum făcuse Bărnuţiu în discursul său din 1848 — ci priveşte interesele totalităţii neamului românesc, încercînd să le aducă în legătură cu istoria lumii: „Naţiunea română — spunea Goldiş, îşi pierde unitatea de stat, se fărîmă prin văi sub dominaţii răzleţe şi una de alta neatîrnătoare, pierde încopcierea cu fluviul larg şi luminos al istoriei mondiale, ca apa de ploaie în nisip, parcă dispare de la suprafaţa conştiinţei umane".[22]

„Cînd încopcierea pierdută fu regăsită iarăşi, conştiinţa naţională săvîrşi la 1859 Unirea Principatelor Române sub Cuza Vodă, iar sîngele vărsat din nou cu atîta vitejie împotriva păgînilor la 1877, scuturâ şi cele din urmă zale ale lanţului care lega România de Constantinopol".

Această privire istorică duce la încheierea politică: «Naţiunile trebuiesc liberate. Intre aceste naţiuni se află şi naţiunea română din Ungaria, Banat şi Transilvania. Dreptul naţiunii române de a fi liberată îl recunoaşte lumea întreagă, îl recunosc şi duşmanii noştri de veacuri. Dar, o dată scăpată din robie, ea aleargă în braţele dulcei sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei naţiuni înseamnă unirea ei cu Ţara Românească".[23] Inaintaşii noştri de pe Cîmpia Libertăţii la 1848 au hotărît aşa: „Naţiunea română depune jurămîntul de credinţă către *împăratul*, către patrie şi către naţiunea română. Dar, ...*împăratul*, ne-a înşelat, *patria* (monarhia habsburgică) ne-a ferecat şi ne-au trezit că numai credinţa în noi înşine, în neamul nostru românesc ne poate mîntui. *Să jurăm credinţă de aici înainte numai naţiunii române*".

In încheierea discursului său, Goldiş a dat citire rezoluţiilor elaborate în noaptea precedentă de Comisia Consiliului naţional pentru a dobîndi aprobarea adunării.

Primul punct, pe care l-am amintit deja: „Adunarea naţională a tuturor românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, adunaţi prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie (1 decembrie) 1918, decretează unirea românilor şi a tuturor teritoriilor locuite de dînşii cu România" a avut un ecou greu de imaginat în sufletele celor prezenţi.

---

21. V. Netea, *op. cit.*, p. 165-166; cf. D. Antal, *Amintiri din revoluţia din 1918 şi de la Adunarea din Alba Iulia*, 1 decembrie 1918, p. 7-8 (text în posesia lui V. Netea).

22. V. Netea, *op. cit.*, p. 166-167; cf. Iulian Trifu, *Memorii*, p. 8 (lucrare aflată la V. Netea).

23. V. Netea, *op. cit.*, p. 167; cf. P. A. Boţian, *„Şi eu am fost la Alba Iulia"*, ms. aflat la V. Netea, p. 8.

Vom face din nou apel la unele amintiri ale contemporanilor evenimentului.

Dumitru Antal, președintele Societății studenților „Petru Maior" din Budapesta mărturisește: „Toți ne-am cutremurat de măreția acestui moment care a pecetluit pe veacuri noua soartă a neamului nostru. Bucuria și fericirea erau așa de mari, încît aveam senzația unei izbucniri a inimii, care parcă nu le mai putea cuprinde.[24]

De același sentiment erau pătrunse și mulțimile adunate pe platou. Un alt martor al desfășurării evenimentului, profesorul Neș, originar din județul Bihor, își amintește că mulțimile de pe platou, în așteptarea hotărîrilor adunării strigau „cu glasuri de tunet": „Vrem unirea cu România fără condiții". „Valurile acestui tunet se tălăzuiau pînă la geamurile sălii de conferință, unde erau receptate de cei dinăuntru". Cînd de la tribună s-a spus: „Vrem unirea cu România fără condiții", tunetul de urale dinăuntru s-a întîlnit cu lozinca celor de afară și s-a întors ca o aprobare a celor ce se spunea afară și a aceea ce se hotăra de forul dinăuntru". „Entuziasmul se legăna între sală și mulțimea de afară ca valurile agitate între două ziduri de stîncă".

O altă mărturie despre aceeași atmosferă este a avocatului Iulian Trifu, pe atunci elev în clasa a VI-a la liceul din Blaj. In dimineața zilei de 1 Decembrie 1918 a avut bucuria de a fi numit santinelă la ușa adunării. „Uraganul de aplauze — mărturisește fosta santinelă — care a urmat după citirea punctului privitor la unire, a durat circa 10-15 minute. Deschizîndu-se fereastra, lumea de afară a auzit hotărîrea pronunțată. La auzul acestor cuvinte, poporul masat pe străzile din jurul clădirii a izbucnit în chiote de bucurie care s-a transmis pînă departe la ultimul om ce aștepta cu sufletul la gură marea hotărîre".[25]

Amintirile lui Petre A. Boțian despre acest moment sînt iarăși destul de sugestive: „In fine, după atîtea veacuri de lacrimi îndurate, azi a pornit izvorul lacrimilor de bucurie, a bucuriei tuturora. O lume cuprinsă de delirul bucuriei meritate. Mulți plîngeau, alții chicoteau, alții îngenuncheau și înălțîndu-și privirile și mîinile spre cer, rosteau rugăciuni atît de fierbinți, că trebuiau să se audă pînă în al șaptelea cer. Am înnebunit cu toții, năzărindu-ni-se că vedem în văzduh pe însuși Mihai, Mircea, Ștefan, Avram Iancu. Credeam că în acea zi și sfinții în cer poartă costume naționale românești, iar Dumnezeu haina albă a dreptății pentru toți".[26]

---

24. Din partea Partidului național român a vorbit Iuliu Maniu, iar din partea Partidului social-democrat român a vorbit Iosif Jumanca.

25. V. Netea, *op. cit.*, p. 170-172; cf. Procesului-Verbal în lucrarea Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente, Cluj, 1928, p. 15.

26. La prima tribună, unde se afla și prezidiul Adunării au luat cuvîntul exponenții politici Aurel Vlad, Aurel Lazăr, dr. Petru Groza și Iosif Jumanca. De asemenea, au luat cuvîntul la tribunile instalate pentru lămurirea publicului existent: Aurel Cosma (Timișoara), Ioan Suciu (Arad), Emil Isac (Cluj), Eleonora Lemeny (Sibiu), Valer Pop (Cluj), Ion Petrigenaru (Abrud), Valeriu Roman (Sibiu), Victor Macavei (Blaj), Victor Bontescu (Hațeg), Dumitru Man

După potolirea acestei furtunoase manifestaţii de bucurie în a cărei explozie părea că răsună strigarea biruitoare a atîtor veacuri de obidă şi aşteptare şi a atîtor generaţii nemîngîiate, Vasile Goldiş a dat apoi citire punctelor referitoare la principiile social-politice considerate ca necesare pentru organizarea României întregite. Se propuneau: libertate confesională, votul obştesc pentru ambele sexe, libertatea presei, libera propagandă a tuturor gîndirilor omeneşti, reformă agrară în favoarea ţărănimii, dînd fiecărei familii atîta pămînt cît îl poate munci, muncitorimea să aibă aceleaşi drepturi pe care le au muncitorii din statele industriale din Apus.

Ultimul punct din rezoluţie se referea la conducerea teritoriilor dezrobite pînă la întrunirea Constituantei. Această conducere urma să fie dirijată de *Marele sfat naţional român,* care va avea toată îndreptăţirea să reprezinte naţiunea română oricînd şi pretutindeni faţă de toate naţiunile lumii şi să ia toate dispoziţiile pe care le va afla necesare în interesul naţiunii.[27]

A luat apoi cuvîntul pentru a motiva cele două puncte din rezoluţie un reprezentant al Partidului naţional român şi unul din partea Partidului social democrat român.[28]

Reprezentantul Partidului social-democrat român a răspuns socialiştilor maghiari, care cereau menţinerea Transilvaniei în cadrul statului ungar, că „social-democraţia nu-i identică cu lipsa simţului naţional. Noi nu zicem — a precizat cuvîntătorul socialist — că ubi bene ibi patria, ci, dimpotrivă, zicem „unde ţi-e patria acolo trebuie să-ţi cauţi de .ea". „Astăzi, accentua reprezentantul muncitorilor, e vorba de libertatea, de posibilitatea dezvoltării în viitor a culturii româneşti şi astăzi venim şi noi aici să declarăm în faţa adunării poporului, să declarăm în faţa internaţionalei socialiste că vrem

---

(Gherla), Ştefan Roşianu (Blaj), Enea Grapini (Rodna), Ionel Pop (Blaj, Ion Lapedatu (Sibiu), I. Colbuzi (Alba Iulia), Silviu Dragomir (Sibiu), Elie Dăianu (Cluj), Pavel Dîrlea (Ineu), Avram Borcuţia (Sicula) etc. Toate aceste nume se găsesc la V. Netea, *op. cit.*, p. 173.

27. Lista Marelui Sfat Naţional a fost prezentată de dr. Alexandru Vaida-Voevod; cf. Ion Clopoţel, *op. cit.*, p. 125.

28. In conducerea Marelui Sfat Naţional au fost aleşi: George Pop de Băseşti, preşedinte, Ioan I. Papp, Demetriu Radu, Teodor Mihali, Andrei Bîrseanu vicepreşedinţi; Caius Brediceanu, Mihai Popovici, Ionel Pop, Silviu Dragomir şi I. Ciser, secretari.

Ca preşedinte al Consiliul dirigent a fost ales Iuliu Maniu, iar ca membri:

Ştefan Ciceo Pop, Vasile Goldiş, Al. Vaida-Voevod, Aurel Lazăr, Victor Botescu, Vasile Lucaciu, Valer Branisce, Octavian Goga, Emil Haţieganu, Romul Boilă, Ioan Flueraş, Iosif Jumanca.

In dimineaţa zilei de 2 decembrie 1918 s-a mai constituit: Conducerea Marelui Sfat Naţional şi Comitetul dirigent.

In după amiaza zilei de 2 decembrie 1918 s-a ţinut prima şedinţă a Consiliului dirigent, în care s-au fixat atribuţiile fiecăruia din membrii săi: Iuliu Maniu: preşedinte şi afacerile interne; Al. Vaida-Voevod: afacerile externe şi presa; Vasile Goldiş: instrucţiunea publică şi naţionalităţile; Victor Bontescu: agricultură şi comerţ; Romulus Boilă: comunicaţiile; Aurel Vlad finanţele; Ştefan Ciceo Pop: armata şi siguranţa publică; Aurel Lazăr: justiţia; Emil Haţieganu: codificarea justiţiei; Ioan Suciu: codificarea administrativă; Ioan Flueraş: ocrotirile sociale şi sănătatea publică; Iosif Jumanca: industria. Consiliul dirigent a condus administraţia Transilvaniei pînă la 2 aprilie 1920; cf. V. Netea, *op. cit.*, p. 184.

unirea tuturor românilor, fiindcă noi, muncitorii români, ne simţim una cu întreg neamul românesc". Cu tot atîta fermitate sublinia reprezentantul Partidului socialist român necesitatea transformării sociale a societăţii româneşti, pentru ca fiecare om să fie liber şi stăpîn pe sine însuşi, arătînd că odată cu aderarea la unirea tuturor românilor, voim totodată şi posibilitatea de dezvoltare a muncitorimii române... pentru ca în această Ţară Românească nouă să se dezvolte şi să progreseze un popor muncitor".

Adeziunea socialistă la actul unirii a fost primit cu unanimă satisfacţie, ea fiind concludentă pentru solidaritatea naţională a întregii populaţii româneşti din Transilvania.

După cele două cuvîntări care reprezentau punctul de vedere al ambelor formaţii politice ce alcătuiau *Consiliul naţional român* preşedintele adunării consultînd adunarea dacă voieşte ca rezoluţia să fie votată punct cu punct sau în bloc, adunarea se pronunţă pentru votarea în bloc a punctelor aduse în discuţie. „Minute în şir adunarea aclamă exprimîndu-şi adeziunea totală cu cele exprimate în rezoluţie".

In faţa acestei situaţii, preşedintele Adunării naţionale a poporului român din Transilvania, Banat şi părţile ungurene, Gheorghe Pop de Băseşti anunţă că „s-a primit rezoluţia prezentată prin Vasile Goldiş în întregimea ei şi astfel unirea acestei provincii româneşti cu ţara-mamă este pentru toate veacurile decisă".[29]

Pentru ca întreg poporul adunat la Alba Iulia să fie lămurit asupra hotărîrilor adoptate, pe platoul ocupat de mulţime s-au aranjat tribune de pe care au vorbit fruntaşii Partidului naţional român, precum şi ai Partidului social-democrat.[30] Cuvîntările tuturor oratorilor au fost viu aplaudate de mulţimile cărora se adresau. Astfel, au fost ratificate hotărîrile luate de „măreaţa adunare naţională" în sala Cazinoului, devenite din acel moment legea istorică a Transilvaniei.

Inaintea încheierii mandatului Adunării naţionale s-a citit şi lista celor 130 de persoane propuse a fi membri ai *Marelui Sfat Naţional* care avea să conducă şi să legifereze în Transilvania şi celelalte provincii de peste munţi pînă la întrunirea Constituantei tuturor românilor. Lista respectivă completată cu 20 de socialişti şi cu episcopii Bisericii româneşti din Transilvania a fost aprobată de Marea Adunare a poporului.

In spre seară, valurile mari de lume au început a se retrage. Trenurile împodobite cu steaguri duceau spre vetrele satelor marea hotărîre a Unirii.

A doua zi, după Adunarea naţională, Marele Sfat naţional s-a întrunit în şedinţă în sala tribunalului din Alba Iulia şi a ales din sînul său Conducerea Marelui Sfat Naţional şi *Consiliul dirigent* de 15 membri, pentru guvernarea provizorie a Transilvaniei.[31]

---

29. V. Netea, *op. cit.*, p. 188-189.

30. Actul unirii, scris la Sibiu, de către un teolog caligraf pe un frumos pergament de piele era semnat de St. Ciceo Pop în calitate de vicepreşedinte al Adunării de la Alba Iulia (preşedintele George Pop de Băseşti era plecat la Băseşti) şi de Laurenţiu Oanea ca secretar; cf. V. Netea, *op. cit.*, p. 189.

31. Primarul Capitalei era Hălceanu; cf. V. Netea *op. cit.*, p. 190.

Consiliul dirigent s-a stabilit la Sibiu şi prin organul său „Gazeta oficială“ a publicat un manifest către populaţia Transilvaniei, îndemnînd-o „să rupă legăturile cu guvernul maghiar şi să se supună exclusiv dispoziţiilor venite de la Sibiu, să fie liniştită, paşnică, muncitoare şi gata de a apăra cu preţul vieţii libertatea cîştigată“. [32]

In ziua de 12/25 decembrie 1918 delegaţia care urma să prezinte actul Unirii se îndrepta spre Bucureşti, [33] unde sosea la 13/26 decembrie 1918, la orele 5 p. m. Delegaţia a avut parte de o primire însufleţitoare. Pe peronul Gării de nord, ca şi pe strada Griviţei, o mare de oameni, comparabilă cu cea de la Alba Iulia, a venit să întîmpine delegaţia transilvăneană, care aducea semnul Unirii pe veci a Transilvaniei cu Patria Mamă. Erau de faţă membrii guvernului în frunte cu preşedintele Consiliului de miniştri Ionel Brătianu, Marele Stat Major în frunte cu şeful său, generalul C. Prezan, reprezentanţii Academiei Române, ai Ligii culturale pentru unitatea politică a românilor, delegaţii regimentului transilvănean „Avram Iancu“, precum şi reprezentanţii coloniei săseşti din Bucureşti.

Cuvîntul de salut al cetăţenilor Capitalei a fost rostit de Primarul general [34] căruia i-a răspuns în numele delegaţiei Episcopul Miron Cristea.

La 9 ianuarie 1919 şi 10 august 1919, prin adunările de la Mediaş şi Timişoara, populaţia germană din Transilvania şi Banat — saşii şi şvabii — au aderat la hotărîrile de la Alba Iulia. Exponenţii saşilor în justificarea adeziunii lor la hotărîrile de la Alba Iulia recunosc că „unirea Transilvaniei cu România este motivată de *condiţii etnice*. Considerînd că prin aceasta se îndeplineşte un act de istorie mondială, poporul săsesc din Transilvania proclamă unirea sa la statul României şi trimite poporului român salutul său frăţesc şi felicitările cordiale pentru înfăptuirea idealului său naţional. Poporul săsesc din Transilvania ţine prin aceasta seama nu numai de dezvoltarea istorică mondială, ci şi de dreptul legitim al poporului român de a se uni şi a forma un stat, exprimîndu-şi speranţa că poporul român şi statul român, căruia îi pune la dispoziţie hărnicia sa moştenită de la strămoşi, va fi condus faţă de el totdeauna de sentimente echitabile“. [35]

I. D. LĂUDAT

---

32. V. Netea, *op cit.*, p. 190-191.

33. V. Netea, *op. cit.*, p. 191; cf. *Foaia poporului*, 1918, 16/29 decembrie, nr. 5.

34. În Raportul său din 11 decembrie 1918, Ionel Brătianu, cerea sancţionarea hotărîrilor luate de Adunarea de la Alba Iulia.

Raportul Primului ministru nr. 3631, împreună cu Decretul de sancţionare a unirii Ardealului, Banatului, Crişanei, Sătmarului şi Maramureşului cu patria mamă au apărut în Monitorul Oficial nr. 212 din 1918. Prin Decretul din 11 decembrie 1918, Consiliul dirigent emanat din Adunarea Naţională de la Alba Iulia, era însărcinat cu conducerea serviciilor publice din ţinuturile prevăzute în Decretul — lege nr. 3631. Iar prin decretul 3632, trei membri ai Consiliului dirigent erau trecuţi în guvernul de la Bucureşti: Al. Vaida-Voevod, Goldiş şi Pop.

35. V. Netea, *op. cit.*, p, 193.

Contribuţii aduse de slujitori bisericeşti din Arhiepiscopia Iaşilor, în anii 1916=1918, pentru făurirea statului naţional unitar român

I. DE LA SENTIMENTUL COMUNITĂŢII DE NEAM LA CONŞTIINŢA NAŢIONALĂ A ROMÂNILOR

Chiar de la naşterea sa, poporul român a luptat, aproape, necontenit pentru apărarea pămîntului natal, pentru neatîrnare şi libertate, pentru ocrotirea şi păzirea patrimoniului său spiritual, a tradiţiilor şi rînduielilor după care se conduce.

Vitregiile de tot felul, mai cu seamă condiţiile copleşitoare pricinuite de invaziile popoarelor migratoare, cum şi structura orînduirii feudale, au cauzat şi condus la fărîmiţarea politică a poporului român, la închegarea şi organizarea formaţiunilor cunoscute sub numele de «ţări» — «Ţara Românilor» (Bolohovenilor), «Ţara Cîmpulungului moldovenesc», «Ţara Vrancei» (a Brodnicilor), «Ţara Tigheciului», «Ţara Buzaelor», «Ţara Românească» (Valachia), «Ţara Cîmpulungului Muscel», «Ţara Loviştei», «Ţara Jiurilor», «Ţara Românească» (Vlaşca), «Ţara Mehedinţilor», «Ţara Severinului», «Ţara Haţegului», «Ţara Amlaşului», «Ţara Făgăraşului» (Oltului), «Ţara Bîrsei», «Ţara Năsăudului», «Ţara Maramureşului», «Ţara Oaşului», «Ţara Silvaniei», «Ţara Beiuşului», «Ţara Zarandului» ş. a. —, de voievodate prin unirea mai multora dintre aceste ţări, apoi de principate. Deşi românii au fost atît de împărţiţi, cu toate acestea sentimentul comunităţii de neam a acestui popor nu s-a stins niciodată.

Atît vitalitatea şi forţa de rezistenţă a românilor, cît şi destoinicia conducătorilor politici şi militari, în înfruntarea năvalnicilor acţiuni otomane împotriva ţării noastre spre a o cuceri, au asigurat Principatelor Române suveranitatea şi unele prerogative statale, dar în schimbul unui tribut anual. Remarcabilele fapte de vitejie din secolele XV-XVI ale poporului nostru au avut un răsunător ecou în toate laturile bătrînului continent al Europei, dar presiunea puterii otomane era atît de tumultuoasă şi de nimicitoare încît, pînă la urmă, a fost aleasă calea tributului ca preţ de salvare a statelor româneşti.

La anul 1600, sub conducerea temerarului voievod *Mihai Viteazul*, s-a înfăptuit unirea celor trei ţări româneşti: Muntenia, Transilvania şi Moldova. Fără îndoială, sentimentul comunităţii de

neam a românilor şi necesitatea de a întîmpina şi înfrunta ei puterea otomană, uniţi într-un singur stat, sînt temeiurile epocalului fapt săvîrşit sub conducerea lui Mihai Viteazul. Este drept, ceea ce a înjghebat acest domnitor n-a rezistat, deoarece toate puterile învecinate vedeau în statul român, unit sub o conducere centrală, o stavilă, chiar un pericol în calea intereselor lor expansioniste. In istoria poporului nostru, unirea înfăptuită în anul 1600, chiar dacă n-a durat, ea rămîne înscrisă cu slove nepieritoare între evenimentele mari de afirmare naţională românească.

Sentimentul comunităţii de neam şi dorinţa de a se ajunge la unitatea politică a tuturor românilor sînt oglindite de iniţiative, convingeri şi acţiuni ale generaţiilor din secolele XVII-XIX amintite în unele articole publicate chiar în acest număr al revistei.

Constituirea naţiunii române şi, treptat, transformarea sentimentului comunităţii de neam în conştiinţă naţională, mai cu seamă, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor, a dezvoltat şi accentuat lupta activă pentru unirea politică a teritoriilor locuite de români.

Ideea privind necesitatea unui stat român unitar apare, mereu, temă programatică a unor publicaţii din secolul al XIX-lea: «Dacia literară» (1840) condusă de *M. Kogălniceanu*, «Magazin istoric pentru Dacia» (1845-1847) condusă de *A. T. Laurian şi N. Bălcescu*, «Bucovina» editată de fraţii *Hurmuzaki*, «România viitoare», «Junimea română» ş. a., conduse de români care se aflau peste hotare.

Strădaniile poporului român pentru înfăptuirea unităţii politice sînt încununate, la începutul anului 1859, de înfăptuirea unirii Moldovei cu Muntenia. In istoria patriei noastre, unirea realizată în anul 1859 este un pas de mare însemnătate spre formarea statului naţional unitar al românilor.

La îndemnul conştiinţei lor naţionale, fii luminaţi ai poporului nostru, din toate provinciile istorice româneşti, organizaţi în societăţi culturale, au lucrat neîncetat pentru unitatea culturală a tuturor românilor dar, şi pentru unitatea politică statală. S-au remarcat în această direcţie, *Asociaţia transilvană pentru literatura şi cultura poporului român* (A.S.T.R.A.) şi, în mod deosebit, *Societatea academică română,* înfiinţată la Bucureşti în anul 1866.

Cucerirea şi proclamarea independenţei de stat a României, la 9 mai 1877, a înscris în istoria poporului nostru, alt pas important spre ţelul scump tuturor românilor: statul naţional unitar român. Acest pas este factorul care a înteţit strădaniile şi lupta românilor, pentru drepturi politice şi pentru unitate naţională. Astfel, în intervalul 1882-1892, au fost trimise curţii din Viena mai multe memorii, întocmite de români din Transilvania prin care ei cereau drepturi cum şi autonomia provinciilor în care locuiau. Deosebit de semnificativ şi cu puternic ecou în lume a fost cunoscutul *Memorand,* înaintat de transilvăneni, în anul 1892, curţii imperiale habsburgice, care oglindeşte condiţiile umilitoare şi discriminatorii impuse românilor din Transilvania.

Diferite publicaţii, care apăreau în Transilvania, susţineau, cu însufleţire şi curaj, revendecările drepte, firești, ale românilor.

Alături de numeroşi fii aleşi ai poporului nostru, dintre care menţionăm pe: *G. Coşbuc, O. Goga, Aurel Popovici, B. Ştefănescu-*

Delavrancea, V. Lucaci, N. Iorga, I. I. C. Brătianu, N. Filipescu, Tache Ionescu, Șt. C. Pop ș.a., care, înainte de izbucnirea primului război mondial și, mai cu seamă, în timpul neutralității 1914-1916, au stăruit prin diferite mijloace pentru îndeplinirea marelui ideal național — făurirea statului unitar — s-au aflat și mulți socialiști: *M. Gh. Bujor, G. Grigorovici, Iosef Jumanca, I. Fluieraș, Aurel Lazăr* ș. a., care luptau pentru statornicirea unor condiții social-politice umane și, deopotrivă, pentru unirea românilor într-un singur stat. «Realizarea statului național unitar — aspirație seculară a românilor, cauza înălțătoare pentru care au luptat nenumăratele generații de înaintași — devenise, în preajma primului război mondial, o cerință imediată, o condiție primordială a mersului înainte al societății românești» *(Nicolae Ceaușescu)*.

Cel dintîi război mondial a avut caracter imperialist. Puterile mari ale Europei urmăreau acapararea unor sfere de influență, lărgirea pieței de desfacere a mărfurilor și întîietate în lume. Imperiile german și habsburgic-austro-ungar, după atentatul din 28 iunie 1914, de la Sarajevo, au declanșat războiul care avea să se încheie după patru ani. România, deși avea cu Germania și Austro-Ungaria un tratat secret de alianță, încheiat în anul 1883, cu toate acestea ea a hotărît, la 3 august 1914, să păstreze *neutralitate armată*.

Preocupat de eliberarea teritoriilor românești care se aflau sub stăpînire străină, cum și de făurirea statului național unitar, guvernul român, în conjunctura internațională creată de război, a urmărit în timpul neutralității găsirea unui moment favorabil pentru o hotărîre prin care se putea ajunge la îndeplinirea idealului național.

Perioada celor doi ani de neutralitate — 1914-1916 — a fost folosită de forțele patriotice românești de pretutindeni pentru pregătirea mărețului act ce se întrevedea, acum, mai limpede, la orizont. Un rol însemnat în desfășurarea evenimentelor, închinate acestui act, l-au avut românii transilvăneni, stabiliți în România. Cu privirile ațintite la ceea ce, inevitabil, trebuia să se întîmple, ei au activat necontenit prin presă și, îndeosebi, *prin Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor*. Strădaniile Ligii au fost întregite de acelea ale altor societăți și organizații cultural-politice-naționale înființate în acest scop.

Nu cu gîndul de a cuceri teritorii străine, prin urmare, nu cu intenții și scopuri imperialiste a intrat România în război, în ziua de 15 august 1916, la cererea stăruitoare a puterilor Antantei, ci cu dorința firească, justă, de întregire națională și unitate statală.

Se poate pune, fără îndoială, întrebarea dacă intrarea României, în război, care, cum se știe, a pricinuit mari suferințe, era cea mai potrivită cale pentru a ajunge la țelul mult dorit: făurirea statului național unitar. Analiza obiectivă a evenimentelor arată, că, în contextul condițiilor politice din perioada anilor 1914-1918, dorința de a înfăptui statul național unitar a fost o necesitate istorică, o expresie a cerințelor legilor obiective ale evoluției sociale.

Trecînd munții, în Transilvania, oastea română a fost întîmpinată cu entuziasm de populația românească. La Brașov, «toți românii i-au ieșit înainte cu flori și discursuri». Mulți transilvăneni, bănățeni și bucovineni, s-au înrolat în armata română ca voluntari. Obligată de formidabila mașină de război germană, de numărul copleșitor de mare

al militarilor germani şi de presiunile bulgare la Dunăre şi în Dobrogea, armata română a trebuit să se retragă, în condiţiuni dramatice, în Moldova; cu toate acestea, dorinţa de unire într-un singur stat românesc şi voinţa de a înfăptui acest stat erau neclintite. Refăcută şi, într-o oarecare măsură, înzestrată cu arme şi muniţii de aliaţi, armata română şi-a arătat vrednicia pe cîmpiile de luptă de la Oituz, Mărăşti şi Mărăşeşti. Intre timp, pe teritoriul Rusiei, după revoluţia burghezo-democratică din februarie 1917, s-au constituit unităţi militare româneşti în rîndurile cărora au intrat, ca voluntari, prizonieri de război. Aceştia, înflăcăraţi de acelaşi măreţ ideal românesc — făurirea statului naţional unitar — s-au alăturat, la ceasul potrivit, armatei române care avea să înscrie un pas hotărîtor în procesul istoric de realizare a acestui scump ideal.[1]

II. ACŢIUNI ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE PENTRU ÎNTĂRIREA UNITĂŢII NAŢIONALE

Pentru Biserica Ortodoxă, în genere, şi, firește, pentru Biserica Ortodoxă Română, statul este cadrul în care se desfăşoară viaţa religioasă cu toate formele ei de manifestare. Prin urmare, potrivit concepţiei eclesiologice ortodoxe, mesajul evanghelic al Bisericii este adus la îndeplinire cu spor de roade, într-o lume organizată juridic pe un teritoriu. Cînd, în secolul al XIV-lea, de pildă, a început o etapă nouă în istoria Bisericii noastre, prin statornicirea pe teritoriul noilor state româneşti a mitropoliilor, mai întîi a Ungro-Vlahiei apoi a Moldovei şi Sucevei, activitatea acestora a fost roditoare cînd viaţa statelor respective se desfăşura în linişte şi, dimpotrivă, restrînsă, cînd însăşi stabilitatea statelor româneşti era şubrezită de frămîntări şi de fel de fel de situaţii primejdioase. Pentru românii ortodocşi din Transilvania au existat ierarhi şi centre eparhiale — nu se putea altfel — dar din cauză că autoritatea de stat era străină de ideile şi sentimentele religioase ale populaţiei româneşti majoritare, Biserica Ortodoxă de peste munţi nu s-a bucurat de condiţiuni prielnice. Statul temeinic organizat este, aşadar, pentru viaţa şi misiunea Bisericii Ortodoxe o necesitate.

Cum se ştie, nu s-a putut închega, de timpuriu, un stat român unitar. Condiţiile social-politice interne, specifice orînduirii feudale şi mai cu seamă, împrejurările şi situaţiile pricinuite de tendinţele şi chiar de acţiunile expansioniste ale unor ţări şi puteri din jurul nostru au fost împotrivă. Cu toate acestea, conştiinţa unităţii de neam a fost mereu vie la români. Ei au vorbit o limbă cu aceeaşi struc-

---

1. Pentru această parte introductivă am folosit următoarea bibliografie: Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, Ştefan Pascu, *Istoria României. Compendiu*, Bucureşti, 1971; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, Bucureşti, 1971, p. 594-597; Acad. Prof. Ştefan Pascu, *Momente din lupta poporului român pentru formarea statului naţional unitar*, în „Magazin istoric", nr. 2/1978, p. 2-9; Dr. Gheorghe Zaharia, *Făurirea statului naţional unitar, idealul multisecular al poporului român*, în „Magazin istoric", nr. 4/1978, p. 2-5, 19; Acad. Prof. Ştefan Pascu, *Epoca lui Gelu, Glad şi Menumorut*, în „Contemporanul", nr. 18 din 5 mai 1978; Ion Bulei, *1916, zile de vară*, Bucureşti, 1978, p. 9-31.

tură gramaticală şi cu acelaşi vocabular, evident cu particularităţi dialectale, deci unitară, s-au simţit apropiaţi unii de alţii în acelaşi univers mioritic, s-au regăsit în duioasele melodii ale doinei, în stihurile baladei, în ritmul trepidant al jocului popular, au mărturisit aceeaşi credinţă — ortodoxia —, au practicat cu deosebiri neînsemnate aceleaşi rituri religioase, aveau conştiinţa unităţii de neam chiar dacă trăiau în podişul Transilvaniei, în Banat, Muntenia sau Moldova.

Indemnînd la înţelegere şi pace pe *Radul cel Mare*, domnul Munteniei, şi *pe Bogdan al III-lea,* domnul Moldovei, mitropolitul Ungrovlahiei, *Maxim*, avea convingerea că muntenii şi moldovenii sînt fraţi de un sînge. Inalte feţe bisericeşti din cele trei principate româneşti s-au întîlnit, deseori, cîteodată, chiar în sinoade, spre a căuta şi găsi împreună căi şi mijloace pentru înlăturarea discordiilor, pentru stăvilirea acţiunilor iniţiate şi sprijinite de lumea ortodoxă pentru într-ajutorare şi cooperare frăţească. Trecînd din Muntenia şi Moldova în Transilvania sau din această provincie românească, dincoace de munţi, copiştii textelor religioase plecau de la ai lor la ai lor. Circulînd pe toată aria românească, cărţile de îndrumare religioasă-morală sau de cult, tipărite de: *Coresi, Varlaam, Simion Ștefan, Dosoftei, Mitrofan, Teodosie, Antim Ivireanul, Chesarie* ş. a. au întreţinut şi adîncit relaţiile între fraţi, au adus mari contribuţii la dezvoltarea conştiinţei de neam, mai mult, la cristalizarea conştiinţei naţionale româneşti.

Multe dintre cărţile religioase care au apărut în secolele XVI-XVII, cum arată predosloviile acestora, erau destinate seminţiei româneşti de pretutindeni. Tălmăcitorii şi editorii acestor cărţi aveau, fără îndoială, conştiinţa unităţii de neam a românilor şi, în acelaşi timp, urmăreau păstrarea neştirbită a acestei unităţi, prin cartea românească, împotriva celor ce căutau destrămarea ei. Indeosebi, *Biblia* românească din anul 1688, opera remarcabilă a unor cărturari din Transilvania, Moldova şi Muntenia, pune în lumină faptul că românii de pretutindeni aveau conştiinţa unităţii lor naţionale.

Convins că limba este mijlocul care apropie şi uneşte oamenii, care păstrează unitatea unei naţiuni, Mitropolitul *Veniamin Costachi* scria în prefaţa — pastorală a cărţii *Dumnezeeștile Liturghii,* tipărită, la Iaşi, în anul 1834: «limba noastră românească este fiica limbii latineşti care au fost limba romanilor strămoşilor noştri, cii ci la 105 după Mîntuitorul Hristos ne-au adus din Italia, vechea patrie, şi ne-au lăcuit aice în Moldova, Ţara Românească, Ardeal şi Banat care ţară se numea pe atuncea Dacia». Cu regret, remarca el, în continuare, că multe cuvinte ale limbii româneşti au fost înlăturate prin folosirea altora străine «mai vîrtos sîrbeşti sau slavineşti» stricîndu-se prin aceasta, foarte mult, curăţeniia graiului românesc»; «dacă nu să va pune stavilă, preconiza mitropolitul, întrebuinţării cuvintelor streine neromane, precum sînt cele sîrbeşti sau slovineşti, ungureşti, turceşti şi altele asemenea, şi dacă în locul acestora nu se vor lua înapoi cuvintele cele adevărate româneşti părăsite şi uitate, care se păstrează parte prin cărţile şi documentele vechi, parte prin gura poporului, şi dacă nu vom întrebuinţa pe acestea în locul celor streine, precum au făcut toate naţiile ce au voit a se cultivi, apoi să va împresura graiul naţional din an în an pînă ce se va lipsi cu totul şi prin aceasta va peri naţia noastră românească precum au

perit toate naţiile ce şi-au părăsit limba lor». In viziunea mitropolitului *Veniamin* limba noastră este un criteriu, un semn, o dovadă evidentă a continuităţii şi, totodată, a unităţii naţionale, de aceea ea nu trebuie părăsită. Prin mijlocirea limbii, românii din cele mai îndepărate colţuri ale teritoriului pe care locuiesc, se întîlnesc şi se regăsesc fraţi chiar dacă, geografic, sînt despărţiţi.

La mijlocul secolului treçut, cînd unirea Ţărilor Române era un imperativ, o necesitate, un temei al neatîrnării, slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române — mă refer numai la cei din Moldova — au lucrat cu rîvnă pilduitoare pentru înfăptuirea acestui epocal deziderat al poporului nostru: *Unirea*. Intr-o scriere intitulată *Unirea şi neunirea Principatelor Române,* publicată în anul 1856, arhimandritul *Neofit Scriban* (mai tîrziu episcop) scria: «... neunirea loveşte deodată două din cele mai nobile sentimente ce poate avea omenirea ... naţionalitatea şi religia ... pentru că naţia nu este altceva decît o familie mare şi dezbinătorul familiei este pe jumătate ucigaş de părinte ... pentru că cel mai înalt principiu al creştinilor este unirea. Să cercetăm, mai în special, această tradiţională neunire. Istoria ne arată că totdeauna am fost jucăria furtunilor din afară. Corabia naţiei nu avea o cîrmă, o busolă care să-i dea o direcţie ştiută şi hotărîtă ... prin unire lucrurile mici cresc, iar prin neunire se dărapănă ... numai naţiile care s-au unit acelea au crescut şi s-au fericit».

Alt vrednic slujitor, arhimandritul *Melchisedec* (mai tîrziu episcop), rostea în anul 1856, la Huşi, o cuvîntare în legătură cu Unirea: «... unirea, spunea el, între altele, este principiul progresului către care ţinteşte omenirea ... cel ce fuge de unire, merge în contra ideei generale a omenirii, contra progresului ... Dacă pentru românii din principate a sosit o vreme care o cheamă la «unire», aceasta este o dovadă că ei sînt pe calea progresului universal al omenirii ... nu vrem să mai fim în dezbinare, vrem să dăm mîna cu fraţii noştri, ca toţi cu o gură şi cu o inimă să mărim pe Dumnezeu şi să lucrăm mîntuirea patriei noastre».

In vîltoarea manifestărilor naţional-patriotice pentru înfăptuirea unirii, din perioada 1856-1859, slujitori ai altarelor străbune din Moldova, — ierarhi, ieromonahi, preoţi, vieţuitori din mănăstiri — au fost prezenţi cu înflăcărare, făcînd parte din comitetele unioniste, semnînd cuza unirii, rostind cuvîntări prin care îndemnau pe credincioşi la unire, luînd parte la adunări publice în care se dezbătea problema unirii, unii participînd, în calitate de deputaţi aleşi, la lucrările Divanului ad-hoc.

La 5 ianuarie 1859, Adunarea Naţională a Moldovei a ales în scaunul domnesc pe *Alexandru Ioan Cuza*. Cu acest prilej, Mitropolitul *Sofronie* a rostit următoarele cuvinte: «Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm şi să ne veselim întru dînsa». In Biserica Sf. Nicolae, tot cu acel prilej, arhimandritul *Neofit Scriban* spunea: «... credinţa naţiei române nu a fost, nu este şi nu va fi decît unirea Ţărilor Române într-un singur stat, singura ancoră a mîntuirii sale, singurul port în care poate scăpa corabia sa de furtuna valurilor ce o împresoară». [2]

---

2. Gheorghe I. Moisescu, Ştefan Lupşa şi Alexandru Filipaşcu, *Istoria*

Unirea politică înfăptuită în anul 1859, unirea cea mică, a avut, cum au întrezărit unii din fiii Bisericii, urmări binefăcătoare pentru viaţa bisericească. Cele două ramuri ale Ortodoxiei, — aceea din Ţara Românească şi aceea din Moldova — s-au unit alcătuind împreună Biserica Ortodoxă Română condusă de un sinod. Alt eveniment de importanţă majoră din istoria poporului nostru — cucerirea independenţei în anul 1877 — a statornicit ambianţa în care Biserica Ortodoxă Română avea să se proclame şi avea să fie recunoscută peste cîţiva ani, autocefală.

Integraţi în viaţa poporului, fiii slujitori ai Bisericii strămoşeşti au împărtăşit năzuinţele poporului, s-au împotrivit împerecherilor şi dezbinărilor de orice fel, au propovăduit, fără încetare, ceea ce apropie pe oameni, ceea ce-i leagă, au sprijinit, cu hărnicie, ceea ce este bun şi folositor. Alăturîndu-se acelor fii ai poporului care s-au străduit pentru înfăptuirea unirii celor două principate române, ei aveau, fără îndoială, conştiinţa unităţii naţionale a tuturor românilor şi, deopotrivă, conştiinţa urmărilor binefăcătoare ale acestei mari înfăptuiri.

III. SLUJITORI ORTODOCŞI DIN ARHIEPISCOPIA IAŞILOR ÎN VÎLTOAREA STRĂDANIILOR DIN 1916 — 1917 PENTRU ÎNFĂPTUIREA IDEALULUI NAŢIONAL

Cînd a izbucnit primul război mondial, în perioada neutralităţii armate a României (1914-1916), cînd ţara noastră a intrat în război, alături de puterile Antantei şi, mereu, în timpul războiului, clerul şi dreptcredincioşii din Arhiepiscopia Iaşilor şi-au îndeplinit, fiecare, pilduitor, îndatoririle creştineşti şi cetăţeneşti. Ei erau convinşi că, prin intrarea în război, România nu avea şi nu urmărea ţeluri imperialiste. In conştiinţa lor ortodoxă românească, idealul poporului nostru — întregirea naţională şi făurirea statului român unitar — în contextul condiţiilor psihologice şi politice care au generat războiul, era firesc, moral, creştin. Străduinţile intelectualilor burghezi progresişti şi, mai cu seamă, socialişti de a îndrepta opinia publică mondială împotriva asupririlor sociale şi naţionale apăreau, negreşit credincioşilor şi clericilor ortodocşi ca atitudini umane. Calea aleasă de guvernul şi poporul nostru — războiul — pentru îndeplinirea acestui ideal, era, de asemenea, justă şi firească. Prin trecerea Carpaţilor, ostaşii noştri au luptat pentru eliberarea fraţilor de dincolo, umiliţi şi împresuraţi secole de-a rîndul, au urmărit deci apărarea semenilor lor copleşiţi de suferinţe. Gîndită prin unghiul principiilor eticei creştine, apărarea, chiar pe căi şi cu mijloace armate, este o atitudine legitimă şi necesară.

Desfăşurarea tragică a evenimentelor, după intrarea României în război, au transformat pămîntul Moldovei într-o scenă pe care s-au succedat ultimile acte ale epopeei naţionale romnâneşti consac-

---

Bisericii Române, vol. I, Bucureşti, 1957 şi vol. II, 1958; Material documentar cu privire la modul în care slujitorii bisericeşti din Moldova au activat pentru înfăptuirea unirii Principatelor Române se găseşte în *Acte şi documente referitoare la renaşterea României*, vol. III-VIII, Bucureşti, 1889-1909.

rate făuririi statului unitar. Vechea cetate de scaun a Moldovei — Iaşul — în care s-a plămădit şi, într-o mare măsură, s-a realizat, în anul 1859, unirea principatelor române, a fost, în 1916-1918, sălaşul în care au găsit adăpost vremelnic cei mai aleşi fii ai poporului nostru, martorul frămîntărilor şi situaţiilor, uneori, dramatice, care aveau să fie încununate, în cele din urmă, de atingerea ţelului dorit de toţi românii.

Pe această scenă — teritoriul Moldovei — pe care s-au purtat lupte grele în care s-au jertfit sute de mii de oameni, pe această scenă lovită crunt de tifos exantematic, istovită de foamete, învăluită de tot felul de dureri şi necazuri, în Iaşul suferinţelor şi nădejdilor româneşti, slujitorii altarelor străbune, începînd de la întîistătătorul lor pînă la cel mai modest preot de sat, s-au alăturat cu cuvîntul şi cu faptele lor strădaniilor pentru făurirea statului român unitar. Cauza sfîntă a patriei noastre în acele împrejurări a fost şi cauza lor.

1. Mitropolitul Pimen Georgescu

A. *Iniţiative, cuvîntări, scrisori pastorale, acţiuni.* Indată după declanşarea primului război mondial, România, deşi legată printr-un tratat de alianţă, secret, cu puterile centrale, a hotărît să rămînă neutră. Guvernul ţării, condus de *I. I. C. Brătianu,* cu privirile aţintite necontenit la modalităţile prin care s-ar putea înfăptui idealul nostru naţional — eliberarea teritoriilor româneşti stăpînite de străini şi făurirea statului român unitar — a căutat, în această perioadă a neutralităţii, căile cele mai potrivite spre a ajunge la scop. S-au purtat, discuţii, s-au încheiat convenţii şi tratate cu puterile Antantei spre care erau îndreptate, cu simpatie, privirile mai tuturor românilor, s-a obţinut recunoaşterea drepturilor indiscutabile pe care România le are asupra Transilvaniei şi Banatului.

Fericitul întru pomenire, *Pimen*, Mitroplitul Moldovei şi Sucevei, trimitea la 25. IX. 1914 (cu ordinul nr. 3788),[3] după izbucnirea primului război mondial, preoţilor şi dreptcredincioşilor din Arhiepiscopia Iaşilor, o scrisoare pastorală în care, între altele, spunea: «Un groaznic şi nemaipomenit război zguduie aproape toată lumea din care pricină vremuri grele apasă asupra ţării noastre.

Pretutindeni se vorbeşte de război şi de pregătiri pentru oştire... Oştirea e zidul de apărare al ţării şi nădejdea îndeplinirii marelui nostru ideal. Ţara a făcut mari sacrificii ca să avem o armată puternică. Dar, pentru ca naţiunea să ajungă idealul urmărit se cuvine ca toţi să fim la locul datoriei cînd va suna ceasul hotărît». In continuare, Mitropolitul Pimen dădea sfaturi preoţilor de a se îngriji de familiile celor concentraţi, călugăriţelor de a lucra pansamente şi albituri, călugărilor de a se înrola în rîndurile societăţii «Crucea Roşie».

---

3. În arhiva Mitropoliei Moldovei şi Sucevei se păstrează 10 dosare purtînd, toate, cota nr. 81, *Războiul pentru întregirea neamului.* Am indicat, în această expunere, numărul de înregistrare al actelor citate şi anul, în paranteze, fără a mai arăta dosarul în care sînt ele orînduite. Fiind îndosariate în ordine numerică, pe ani, actele pot fi uşor cercetate. Unele care, din motive necunoscute, n-au fost înregistrate, poartă data emiterii lor.

La 15 aprilie 1916, înainte de intrarea ţării noastre în război, mitropolitul anunţa preoţii, printr-o scrisoare pastorală, că guvernul a hotărît să facă un «împrumut naţional» şi accentua că ar fi o mîndrie a naţiunii ca la el să contribuie toţi românii — deci şi preoţii — dovedind, prin aceasta, «că-şi iubesc ţara şi sînt gata pentru orice sacrificii».

Hotărîndu-se întemeierea unei societăţi intitulată «*Educaţia cetăţenească*», cu scopul de a lucra pentru sănătatea morală a poporului, Mitropolitul *Pimen*, în calitatea sa de păstor-îndrumător, îngrijorat de «viitorul ţării şi al neamului său», dădea preoţimii, prin altă scrisoare-pastorală (nr. 2208 din 10. VII. 1916), îndemnul de a se «înscrie în această societate», de a se strădui pentru înlăturarea unor «patimi» şi a unor «scăderi» cum sînt alcoolismul, luxul, mituirea, desfacerea căsătoriei, unele boli cu implicaţii sociale, de a stărui «pentru îndrumarea acestui popor pe o cale mai bună» spre a-şi putea îndeplini «idealul cel sfînt în care au trăit şi au adormit părinţii noştri».

Referindu-se la proclamaţia adresată poporului român în ziua de 15 august 1916, atunci cînd armata noastră începea operaţiunile militare, în care se spunea că toţi fiii patriei au îndatorirea de a merge pe urmele «înaintaşilor noştri, închegînd pentru vecie ceea ce *Mihai Viteazul* a înfăptuit numai pentru o clipă, «unirea românilor de pe cele două părţi ale Carpaţilor», de a scăpa de sub stăpînirea străină pe fraţii noştri de peste munţi şi din plaiurile Bucovinei, unde *Ştefan cel Mare* doarme somnul de veci...», Mitropolitul Pimen într-o frumoasă şi vibrantă scrisoare cerea preoţilor chemaţi «de-a însoţi armatele în război să-şi facă datoria pînă şi în tranşee îndemnîndu-i la luptă pe ostaşi şi, de va fi nevoie, să moară împreună cu ei», pentru ţară; preoţilor care vor lucra la spitale sau vor însoţi «trenurile de ambulanţă», călugărilor şi călugăriţelor de la Crucea Roşie le cerea să asiste, cu luare aminte ostaşii răniţi «mîngîindu-i şi explicîndu-le că rănile căpătate în război rămîn cele mai frumoase podoabe ale unui ostaş viteaz», iar preoţilor care rămîneau la parohii le cerea să ocrotească şi să ajute «familiile celor plecaţi în război».

In ziua de 15. VIII. 1916, ministrul Cultelor, *I. G. Duca*, anunţa, telegrafic, Arhiepiscopia Iaşilor că armata română a pornit lupta pentru înfăptuirea idealului naţional al neamului nostru şi ruga să se ia imediat măsuri: «ca pretutindeni preoţii să binecuvinteze pe cei ce cu atît avînt pleacă să se jertfească» şi, totodată, «să se facă în toate bisericile ... rugăciuni pentru izbînda oştilor române». Aducînd la îndeplinire recomandarea Ministrului Cultelor şi, firește, ascultînd glasul conştiinţei sale patriotice, în aceeaşi zi, 15. VIII. 1916, Mitropolitul Pimen a cerut, telegrafic, protopopilor să pună de urgenţă în vedere tuturor preoţilor din oraşe şi sate ca să facă rugăciuni în biserici pentru izbînda scumpei noastre oştiri, să binecuvinteze şi să îmbărbăteze cu cuvinte înflăcărate pe ostaşii care merg să-şi facă datoria» (nr. 2658/1916). Indemnînd preoţimea să răspundă tuturor chemărilor ceasului, mitropolitul scria: «... este vremea faptelor ...». Dacă preoţimea nu va fi la datorie, adăuga el, «cu drept cuvînt va fi socotită ca străină de aspiraţiile neamului, ceea ce, mai ales acum, ar fi o trădare şi o adîncă jignire adusă tre-

cutului Bisericii noastre naţionale» (nr. 2639/1916). La două-trei zile, apoi, mitropolitul făcea tuturor slujitorilor bisericeşti din Arhiepiscopia Iaşilor recomandarea de a săvîrşi, în fiecare vineri seara, în biserici, privegheri pentru biruinţa oştirii, iar în duminici şi sărbători, la Sfînta Liturghie, să se rostească ectenii şi rugăciuni pentru ajutor (nr. 2734/1916). De la Centrul eparhial s-a trimis textul unei rugăciuni care urma să fie rostită după ectenia cererilor cu osîrdie de la Sf. Liturghie.

La 11. IX. 1916, Mitropolitul Pimen a asistat la Sf. Liturghie oficiată în capela Seminarului «Veniamin», rostind, după apolis, o cuvîntare prin care a arătat că «România nu face un război de ambiţiuni ci a trecut Carpaţii ca să dezrobească pe fraţii săi împilaţi de veacuri, deci face un război pentru dezrobirea neamului...»; referindu-se la caracterul just al războiului nostru, el dorea «să arătăm lumii că naţiunea română este demnă de a trăi luptînd alăturea de lumea civilizată pentru dreptate şi adevăr...». Adresîndu-se dreptcredincioşilor care asistau la Sf. Liturghie, în catedrala mitropolitană, într-o duminică din primele zile ale lunii noiembrie 1916, Intîistătătorul Mitropoliei Moldovei şi Sucevei se referea, în cuvîntarea rostită, la caracterul just al războiului pe care-l purta România, spunînd, între altele: «... nevoiţi am fost să ieşim la război. Nu pentru a nedreptăţi pe cineva, ci pentru a ni se recunoaşte dreptatea noastră de veacuri, adică dezrobirea pămîntului strămoşesc şi unirea tuturor românilor...» apoi a dat îndemn ascultătorilor prezenţi să pornească «la muncă fără preget pentru ţară şi armată».

Intr-o duminică de la finele lunii noiembrie 1916, după Sf. Liturghie oficiată, în capela seminarului «Veniamin», amintea răniţilor internaţi în spitalul amenajat în localul şcolii că a văzut, deseori, în locaşurile de închinare, «doamne împodobite cu briliante şi pietre nestemate ţintuite în aur şi argint dar toate aceste podoabe sclipitoare, adăuga el adînc impresionat, «nu mi-au făcut o impresie de măreţie cum îmi fac ranele ce purtaţi voi pe trupurile voastre de ostaşi viteji», pentru a încheia cu o frază care, şi de data aceasta, se referă la caracterul just al războiului: «ţara noastră n-a intrat în război cu gîndul ca voi — ostaşii ei — să jefuiţi de la alţii, ci ca să dezrobiţi pămîntul strămoşesc, să ni se facă dreptate căci drept e Dumnezeu şi Dumnezeu e cu noi».

La acţiunile guvernului şi poporului nostru pentru ajutorarea armatei române în încleştarea pentru făurirea statului naţional unitar s-au adăugat acţiunile preoţilor şi călugărilor ortodocşi din Arhiepiscopia Iaşilor călăuziţi şi îndrumaţi de arhipăstorul lor, din acele vremuri de cumpănă, Mitropolitul Pimen. Amintesc doar cîteva dintre iniţiativele, măsurile şi acţiunile mitropolitului, din vremea războiului. Astfel, în primele zile ale războiului au fost repartizaţi societăţii *Crucea Roşie* călugări pentru îngrijirea răniţilor din spitale, călugăriţe ca surori de ocrotire, s-a comunicat autorităţilor în drept numele preoţilor mobilizaţi pentru a servi în calitate de confesori, s-au organizat spitale pentru îngrijirea răniţilor în mănăstirile: Neamţ, Văratec, Rîşca, Slatina, Vorona, Gorovei, Secu, Bistriţa, Seminarul «Veniamin» din Iaşi (aici era adăpostit Spitalul Brîncovenesc din Bucureşti), s-au repartizat preoţi confesori la spitale (nr.

3874/1916), s-au confecţionat pansamente în atelierele mănăstirilor Agapia şi Agafton, s-au tipărit cărţi cu caracter religios spre a fi oferite răniţilor din spitale (de la Epitropia Aşezămintelor Brîncoveneşti primea mulţumiri — nr. 4096/1916 — şi de la alte spitale, pentru cărţile împărţite răniţilor internaţi: *Jurămîntul, Cuvinte ostăşeşti, Pregătiri sufleteşti pentru zile mari, Cărţi de rugăciuni),* mulţi preoţi şi multe parohii au contribuit cu bani pentru înzestrarea armatei, s-a dat preoţilor indicaţia de a suplini, la şcoli, învăţătorii şi profesorii mobilizaţi (nr. 3220/1916). Mitropolitul Pimen a fost ales preşedinte de onoare al *Comitetului regional de acţiune* care se îngrijea de spitalele cu răniţi (nr. 1768/1916); a fost ales şi preşedinte al casei de sprijin *Familia luptătorilor*, Comitetul judeţean Iaşi (nr. 2696/1916). La îndemnul său, preoţii s-au înscris şi au lucrat activ în societatea pentru îngrijirea orfanilor de război, au colectat bani şi îmbrăcăminte pentru ajutorarea ostaşilor răniţi şi a tuturor celor împresuraţi de lipsuri şi necazuri (nr. 2330/1916, nr. 2604/1916, nr. 3611/1916). La finele lunii noiembrie 1916, mitropolitul lua parte la solemnitatea în cadrul căreea elevi şi recruţi au depus jurămîntul. Preoţi şi călugări nevoiţi să părăsească parohiile şi mănăstirile din Muntenia şi Transilvania, din cauza războiului, au fost repartizaţi (în calitate de confesori militari) la spitalele de răniţi, la trenurile de ambulanţă, la societăţile de ocrotire sau la parohiile vacante din Arhiepiscopia Iaşilor. Tuturor preoţilor de la parohii li s-a cerut, de mai multe ori, să oficieze «cu toată pompa» slujba de înmormîntare a ostaşilor decedaţi în spitale.

Evenimentele pricinuite de război au înscris, în viaţa poporului nostru, în octombrie-noiembrie 1916, situaţii dramatice neaşteptate. Armata română, primită peste tot, în Transilvnia, cu entuziasm, n-a putut sta împotriva oştilor superioare ca număr şi echipament militar, trimise pe fronturile române de puterile centrale; de aceea, ea a fost nevoită să se retragă, pas cu pas, opunînd o vitejească rezistenţă în Carpaţi, Dobrogea şi pe cîmpiile Munteniei. Sleită de puteri dar cu hotărîrea de a-şi îndeplini misiunea sa istorică, armata noastră a oprit inamicul pe linia Tg. Ocna-Galaţi-braţul Sf. Gheorghe al Dunării. Guvernul ţării, căpeteniile oştirii, parlamentarii, fii ai poporului nostru, înflăcăraţi de idei şi sentimente patriotice, s-au refugiat la Iaşi unde, în durere, dar cu nădejdi nezdruncinate, s-au urzit şi concretizat acţiunile care, după doi ani, în noiembrie 1918, aveau să fie încununate cu îndeplinirea idealului naţional, unirea cea mare şi făurirea statului român unitar.

Deoarece Mitropolitul *Conon* al Ungrovlahiei şi primat al Bisericii Ortodoxe Române cum şi întîistătătorii celorlalte eparhii din Muntenia au rămas la scaunele lor, pururea pomenitul Mitropolit Pimen al Moldovei şi Sucevei a îndeplinit, în acest răstimp, cu cinste şi dăruire patriotică, înalta misiune de cîrmuitor duhovnicesc al clericilor, călugărilor şi dreptcredincioşilor Moldovei în care, alături de fiii ei, găsiseră adăpost vremelnic refugiaţi din Muntenia şi Transilvania. Biserica Ortodoxă Română, în acele zile de încordare, a întîmpinat cu lealitate şi înţelegere toate iniţiatiativele şi măsurile înaltei Conduceri de stat, toate acţiunile patriotice care aveau drept

ţel idealul nostru naţional, a sprijinit, cu spirit de răspundere istorică, politica de făurire a statului român unitar.

In calitatea sa de întîistătător al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, Mitropolitul Pimen oficia, la 9 decembrie 1916, îndătinatul Te-Deum cu prilejul deschiderii Adunărilor legiuitoare şi rostea o rugăciune, întocmită ad-hoc, din care reproduc următoarele: «Auzi-ne pe noi, Doamne, precum altă dată ai auzit rugăciunile părinţilor noştri cînd chemau ei ajutorul şi îndurările Tale asupra lor şi ţării aceştia întru care se preamăreşte numele Tău... Inlătură de la noi toată vrăjmăşia şi patima cea rea care întunecă sufletele şi le depărtează de la lumina adevărului.

Fie ca virtuţile strămoşeşti: credinţa cea către Tine şi dragostea de ţară şi neam să încălzească inimile noastre.

Aşa, Doamne Dumnezeul nostru, auzi-ne pe noi şi pe aliaţii noştri în ceasul de acum, întăreşte-ne cu bărbăţie şi răbdare şi luminează-ne calea pe care mergînd să ajungem a vedea izbînda dreptăţii în lume şi ţara noastră golită de vrăjmaşi şi neamul nostru să fie întregit ca astfel, în pace şi unire să proslăvească numele Tău în veci».

Fiind senator de drept, Mitropolitul Pimen a luat parte la lucrările senatului, acest for legislativ, avînd, în anumite împrejurări, atitudini de aleasă semnificaţie patriotică. Astfel, în şedinţa din 28 iunie 1917, a rostit o cuvîntare cu privire la reformele electorală şi administrativă, la anunţata expropiere a moşiilor boiereşti şi cu privire la împroprietărirea ţăranilor. Senatul l-a ales, în iunie 1917, preşedinte al comisiunii însărcinată cu redactarea textului constituţiei revizuite.

Atît ca păstor şi îndrumător duhovnicesc, cît şi ca fiu şi cetăţean al patriei, în timpul evenimentelor dramatice din anul 1917 şi din primele zece luni ale anului 1918, cum şi a celor de bucurie şi entuziasm din noiembrie şi decembrie 1918, mitropolitul a fost la postul său, îndeplinindu-şi pilduitor înalta sa misiune. Printr-o dispoziţie circulară (nr. 16/1917), el amintea protopopilor, stareţilor şi tuturor preoţilor din Arhiepiscopia Iaşilor, că au îndatorirea de a rămîne, în mijlocul poporului, fiecare la locul său, orice s-ar întîmpla, «îngrijind de cerinţele lui sufleteşti». La 19 ianuarie 1917, Mitropolitul Pimen propunea Ministerului de Război (adresa nr. 123/1917) pregătirea sufletească a armatelor, pregătirea morală a ostaşilor, întărind voinţa lor «de a învinge cu orice preţ». La 23 ianuarie 1917, a intervenit la Ministerul de Război pentru utilizarea elevilor seminarişti la serviciile sanitare ale armatei sau admiterea lor la şcolile de ofiţeri. Solicitat de Ministerul Agriculturii, mitropolitul a cerut preoţilor să acorde tot sprijinul lor pentru buna desfăşurare a lucrărilor agricole de primăvară (ordinul circular nr. 556/1917). Totodată, după consfătuirea cu ierarhii de la scaunele vlădiceşti ale Moldovei, el a dat dispensă de post ostaşilor şi tuturor credincioşilor ortodocşi (scrisoarea pastorală nr. 350/1917): «...aveţi învoirea, dezlegarea şi binecuvîntarea noastră mitropolitană de a vă folosi în acest post de orice bucate mai îndestulătoare şi mai hrănitoare, pînă chiar şi carne, care să întărească trupurile voastre ferindu-le de boale şi făcîndu-le mai puternice şi pentru muncă şi pentru luptă căci şi munca în ogorul producător pentru hrană şi lupta în tranşee de apărare pentru

ţară se face spre slava lui Dumnezeu şi folosul ţării . . .». In primăvara aceluiaşi an, 1917, el dădea preoţilor sfaturi privind buna îngrijire a sănătăţii tuturor fiilor patriei (nr. 370/1917).

Spre a veni în ajutorul preoţilor refugiaţi din Transilvania şi Muntenia, Mitropolitul Pimen a rînduit pe unii la parohiile vacante iar pe alţii i-a recomandat Ministerului de Război ca să fie utilizaţi în calitate de confesori ai unităţilor militare, ai taberelor de prizonieri, la spitalele de răniţi, sau la serviciile Societăţii Crucea Roşie. Numeroşi ieromonahi din mănăstirile Arhiepiscopiei Iaşilor şi din alte eparhii au fost repartizaţi la spitalele de răniţi, luînd chiar unele măsuri împotriva celor care nu-şi îndeplineau conştiincios îndatoririle. Cu sprijinul său, cum şi al autorităţilor locale şi de stat, un grup de preoţi — *P. Savin*, directorul Seminarului «Veniamin», prof. *I. Gotcu*, prof. *I. Şt. Popescu* şi protopop *Valeriu Iordăchescu* — au organizat o cantină pentru preoţi şi profesori refugiaţi, cu familiile lor, din Transilvania şi Muntenia.

La îndemnul administraţiei mitropolitane, preoţii au colectat, în anii 1917 şi 1918, de la credincioşii din parohii, bani, albituri, haine şi diferite obiecte pentru ostaşii de pe front şi pentru cei răniţi. Astfel de colecte s-au făcut şi în mănăstiri. Prin rapoarte speciale, protopopii şi stareţii mănăstirilor au adus la cunoştinţa cancelariei mitropolitane că preoţii împreună cu dreptcredincioşii parohiilor, cum şi vieţuitorii din mănăstiri şi-au îndeplinit îndatoririle, în acele vremuri de grele încercări, cu simţăminte patriotice şi de solidaritate umană.

Prin dispoziţii speciale, la intervenţia Ministerului de Război, s-a cerut tuturor slujitorilor de altare să se ocupe, în deaproape, de familiile în care sînt bolnavi de tifos exantematic, dînd ei înşişi primele ajutoare.

Cuvinte de întrarmare în acele vremuri de cumpănă şi durere rostea Mitropolitul Pimen, după Sfînta Liturghie, duminică 4 iunie 1917, în catedrala mitropolitană: «. . . acum e timpul luptelor şi jertfelor . . . acum în aceste zile, cînd armata noastră se pregăteşte să intre din nou în luptă . . . pentru a izgoni pe vrăjmaşi de pe pămîntul robit al ţării, statul cere ajutorul şi contribuţia noastră...» (nr. 1007/1917). Incheind cuvîntarea, el îndemna stăruitor dreptcredincioşii să contribuie fiecare, după puterea sa, pentru dotarea oştirii.

La 8 iunie 1917, soseau la Iaşi formaţiile de voluntari transilvăneni şi bucovineni, constituite în Rusia, cărora li s-a făcut o primire entuziastă. La solemnitatea de depunere a jurămîntului, mitropolitul, în cuvîntarea rostită, a spus că jurămîntul este un legămînt în faţa lui Dumnezeu care ne binecuvintează şi ne întăreşte: «Să ajute Atotputernicul ca armata noastră, care luptă pentru dreptate şi libertate să treacă munţii Carpaţi, să coboare în văile şi cîmpiile Ardealului, să vedem realizîndu-se toate aspiraţiile neamului». Printre intelectualii voluntari erau şi 150 de preoţi.[4]

Pentru a veni în ajutorul refugiaţilor adăpostiţi la mănăstirile Cetăţuia şi Hlincea, Mitropolitul Pimen intervenea, în iunie 1916

---

4. Arhiva Ministerului Apărării Naţionale, fond „*Corpul voluntarilor români*", dosar 11, f. 15.

(adresa nr. 1414/1916), la Comitetul pentru îngrijirea refugiaţilor, ca să li se repartizeze albituri, haine şi încălţăminte. De acord cu societatea pentru îngrijirea orfanilor de război şi cu autorităţile judeţului Neamţ, a hotărît adăpostirea băieţilor orfani la Mănăstirea Varatec, iar a fetelor orfane la Mănăstirea Agapia, în locul ostaşilor răniţi — mutaţi la Mănăstirile Neamţ şi Secu.

Preoţii au fost îndemnaţi, prin protopopi (ordinele nr. 393-397/1917), să cerceteze dacă toţi copiii din parohii sînt înscrişi la şcoli. Slujitorii altarelor primeau din nou dispoziţia de a înlocui, la şcoală, învăţătorii mobilizaţi.

Arhipăstor, care a înţeles gravitatea şi, în acelaşi timp, importanţa istorică a evenimentelor din 1916-1918, uneori apăsătoare, mereu înflăcărat de ţelul înalt al poporului nostru — făurirea statului naţional unitar — Mitropolitul Pimen rămîne în eroica epopee a neamului românesc, scrisă cu sînge, un slujitor al Patriei şi al Bisericii, care şi-a împlinit cu prisosinţă datoria. Ostaşii au ascultat cuvintele sale de întrarmare, răniţii şi bolnavii din spitale au fost mîngîiaţi, încurajaţi şi binecuvîntaţi, familiile celor plecaţi s-au bucurat de atenţia şi ocrotirea sa părintească, clericii, călugării şi călugăriţele au primit, necontenit, sfatul de a sluji, în fel şi chip, ţara, în acele vremuri grele, ca lucrători destoinici, dreptcredincioşii şi îndrumătorii lor duhovniceşti au contribuit, la îndemnul său, pentru ajutorarea celor copleşiţi de boli şi de necazuri.

Se poate spune, fără exagerare, că Mitropolitul Pimen şi-a împlinit cu destoinicie şi roade îmbelşugate misiunea cerută de acel moment crucial din istoria românilor.

B. *Către preoţii şi românii din America.* După izbucnirea primului război mondial, românii din America aşteptau «desfăşurarea evenimentelor care vor determina ţinuta României». Nici unul dintre emigranţii români n-a răspuns la chemările autorităţilor austroungare de a se întoarce în imperiul habsburgic spre a lupta împotriva puterilor aliate şi, eventual, în contra României. Indată ce ţara noastră a intrat în război, s-a constituit, în America, un «*comitet naţional*» român, cu scopul de a strînge fonduri pentru ajutorarea răniţilor români şi de a activa, folosind diferite căi, pentru cauza noastră naţională.

Aflînd de existenţa şi activitatea acestui comitet, autorităţile habsburgice au organizat două misiuni — una politică şi una bisericească — cu scopul de a împiedica şi a stînjeni activitatea românilor peste ocean, consacrată înfăptuirii idealului nostru naţional. Guvernul României, cu gîndul la «sutele de mii de români pe care soarta i-a adus ... în Statele Unite şi în Canada, a trimis o misiune naţională», cu menirea de a-i îndemna să protesteze în contra tentativelor de corupţiune şi de trădarea naţională pusă la cale de anumite cercuri maghiaro-habsburgice, să manifeste simpatie pentru puterile aliate într-o luptă pentru libertatea şi dreptatea popoarelor, să constituie legiuni de voluntari care să lupte alături de aliaţi arătînd, prin aceasta lumii întregi că românii, oriunde s-ar afla, sînt solidari şi uniţi în cugete şi în simţiri cînd e vorba de înfăptuirea aspiraţiunilor lor naţionale, să combată uneltirile pentru spargerea unităţii şi a

solidarității românești, să muncească toți colaborînd la atingerea țelului național, «Unirea tuturor românilor».

Biserica Ortodoxă Română a trimis, la rîndul ei, preoților și fraților de peste ocean, un grup de clerici renumiți, în frunte cu Doctorul *Vasile Lucaci*, cu frumoasa și patriotica menire de a lucra pentru unitatea frățească a românilor, pentru adeziunea lor la cauza sfîntă a poporului nostru: întregirea națională și făurirea statului român unitar.

Fiind în perioada anilor 1916-1918, purtătorul de cuvînt al Bisericii strămoșești, Mitropolitul Pimen, printr-o scrisoare către preoții și poporul din America, făcea o caldă și părintească recomandare grupului de clerici plecați peste ocean spre a duce «cuvîntul cel adevărat pornit din sufletul adevăratului român». «Mai toate popoarele, scria el românilor care emigraseră, iau parte la această luptă sîngeroasă și milioane de oameni, îmbrăcați în haină militară, sînt azi pe front, luptînd cu vitejie pentru apărarea dreptății, iar noi românii, în mod deosebit, pentru întregirea neamului... într-un singur stat românesc la care se va ajunge numai prin muncă și jertfe din partea tuturor».

Recomandînd pe cei trimiși cu această înaltă misiune, Mitropolitul Pimen dorea să fie «ascultați cu luare aminte». Ascultîndu-i, insista el, românii din Statele Unite și Canada vor dovedi că dau cinste cuvenită neamului lor, că se jertfesc «pentru îndeplinirea idealului strămoșesc care nu se poate înfăptui decît în vremea acestui mare război» (nr. 974/1917).

Prin glasul Mitropolitului Pimen, Biserica Ortodoxă Română, în împrejurări atît de importante, s-ar putea spune, de răscruce, a fost alături de acei fii aleși ai poporului care, luminați și încălziți de flacăra conștiinței naționale, au stăruit fără încetare, pentru înfăptuirea idealului național.

2. **Preoți de mir**

La îndemnul conștiinței lor de slujitori ai Ortodoxiei și al conștiinței lor cetățenești-patriotice, ascultînd de chiriarhul lor, preoții de mir din Arhiepiscopia Iașilor și acei din Muntenia și Transilvania, care găsiseră adăpost în Moldova, au adus, în 1916-1918, de multe ori, cu exemplară dăruire, partea lor de contribuție în epopeica acțiune de făurire a statului român unitar. Ei au păstrat, necontenit, legături sufletești cu ostașii, îmbărbătîndu-i cînd plecau pe cîmpiile de bătălie, au fost alături de răniții internați în spitale dîndu-le asistență religioasă, au lucrat în diferite comitete și organizații obștești, în comitete agricole comunale, în comisiuni de aprovizionare, în bănci și obștii sătești, au dat primele ajutoare bolnavilor de tifos exantematic, au repartizat refugiați la diferiți credincioși și au purtat grijă de ei, au dat asistență religioasă prizonierilor, cînd a fost cazul, au fost printre cei dintîi la ajutorarea orfanilor de război, au colectat bani, alimente și îmbrăcăminte pentru ostașii răniți și pentru cei de pe front, au predat la școli în locul învățătorilor mobilizați, au îndemnat sătenii rămași acasă ca să lucreze, fiecare, la timp și în bune condițiuni, ogoarele patriei pentru pîinea cea de toate zilele,

au îndeplinit, unii, misiunea de confesori ai spitalelor şi unităţilor militare (nr. 3874/1916), într-un cuvînt ei au fost la datorie aşa cum slujitorii altarelor de mai înainte au fost, în împrejurări de restrişte, la datorie.

In cele ce urmează, arăt, cu totul sumar, doar enunţiativ, consultînd documentele vremii, ceea ce au înfăptuit preoţii de mir din Arhiepiscopia Iaşilor în istorica încleştare care avea să se încheie, în noiembrie 1918, cu realizarea unirii celei mari a românilor şi cu făurirea statului român unitar.

Mulţi preoţi au oferit o parte din retribuţia lor lunară pentru armată. Unii, care nu erau trecuţi în tabelele cu preoţii nemobilizaţi, au cerut să fie mobilizaţi: *Gh. Gheorghiu*-Poieni, jud. Iaşi. *I. V. Rusu*-Homiţa Cristeşti, jud. Suceava, *C. Bogdan*-Scobinţi, jud. Suceava, *T. Tomaziu*-Păltiniş, jud. Dorohoi, *A. Nicoreanu*-refugiat din jud. Ilfov, *Ilarie Reit*-refugiat din jud. Turda. La protopopiate s-au întocmit tabele de preoţii care aveau să fie utilizaţi la şcoli, în locul învăţătorilor mobilizaţi.

Unor preoţi refugiaţi li s-au încredinţat diferite misiuni prin Cancelaria mitropolitană din Iaşi: *N. Provinceanu* de la Andalchioi, jud. Constanţa, şi *Ilie Niculescu* de la Gonţa, jud. Vîlcea, *M. Lindulescu* de la Căciuleşti, jud. Dolj, confesori la spitalele de răniţi din Iaşi (nr. 452/1917), *N. Popa* de la Vulturul, jud. Putna şi *V. Meretan,* transilvănean, confensori la Tg. Frumos, *D. I. Dumitrescu* de la Poenari Burchi, jud. Prahova, confesor la spitalul Galata, *I. Teodorescu* de la Brăila, confesor la un spital din Iaşi, *I. Şt. Popescu* din Tîrgovişte, administrator al spitalului din Mănăstirea Rîşca, mai tîrziu mobilizat, *Gh. Enescu*, transilvănean, confesor la spitalul de la Iaşi (nr. 1052/1919), *Iosif Comănescu* junior, transilvănean mobilizat (nr. 808/1917), *I. Bălănescu* de la Răstoaca, jud. Putna, confesor la spitalul din Mănăstirea Varatec, *C. Popescu* de la Buzău, *V. T. Popescu* din jud. Dîmboviţa, *N. Clonţa* şi *P. Borzea* transilvăneni, au conferenţiat răniţilor din spitalele de la mănăstirile nemţene (aprilie 1917), *L. Tatu* de la Ţichindeal, jud. Tîrnava Mare, confesor al taberei de prizonieri Şipote-Iaşi, *I. Murariu* de la Voetin, jud. Rîmnicul Sarat, confesor la spitalul din Mănăstirea Agafton. *Ilie Cîmpianu,* transilvănean, administrator la spitalul Tg. Neamţ, *P. Partenie*, directorul Episcopiei Rîmnicului, confesor la un spital din Iaşi, *Aurel Georgescu,* refugiat, confesor la spitalul din Mănăstirea Rîşca, *D. Popescu Smereanu,* refugiat, confesor la un spital din Iaşi, ulterior mobilizat, *I. Rafiroiu* din Poiana Sărată-Transilvania, confesor la diferite unităţi militare apoi la spitalul din Oneşti, *Marin Pretorian* din jud. Dolj, confesor la un spital din Iaşi,

In afară de aceştia, mulţi alţi preoţi din Muntenia, Oltenia şi Transilvania, care au găsit adăpost în Moldova, au fost utilizaţi la parohiile vacante sau li s-au încredinţat diferite misiuni la trenurile militare ale armatei şi la spitalele de răniţi.

Potrivit tabelului înaintat Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, la finele anului 1917, cu raportul nr. 1668/1917, de către serviciul religios al armatei, au lucrat, în calitate de confesori, la diferite unităţi militare 173 de preoti dintre care următorii erau din Arhiepiscopia Iaşilor: *Diaconescu Mihai* de la Biserica Adormirea-Tg. Neamţ (loco-

tenent) la regimentul 11 infanterie, *Roșescu C.* de la biserica Sf. Atanasie şi Chiril-Iaşi (locotenent propus căpitan) la regimentul 13 infanterie, *Bîrliba Gheorghe*, de la Vînători-Tg. Neamţ (locotenent propus căpitan) la regimentul 13 infanterie, *Oniceanu N.* de la Heci-Suceava (locotenent propus căpitan) la regimentul 32 infanterie, *Hodoroabă N.* de la Poeni-Dorohoi (locotenent propus căpitan) la brigada 10 artilerie, *Cîrlănescu M.* de la Bogdăneşti-Suceava (locotenent propus căpitan) la brigada 14 artilerie, *Dănălache I.* de la Dersca-Dorohoi (locotenent) la spitalul nr. 10, *Vasilescu Șt.* de la biserica Sf. Dumitru Balş-Iaşi (locotenent propus căpitan) la spitalul nr. 11, *Posmoșanu Al.* de la Holda-Suceava (locotenent) la spitalul nr. 14, *Gervescu Victor* de la Roznov-Suceava (locotenent) la spitalul nr. 7, *Parfenie A. Ioan* de la Valea Glodului-Suceava (locotenent propus căpitan) la spitalul nr. 10, *Popovici Sava* de la Focuri-Iaşi (locotenent) la spitalul nr. 14, *Petrovanu Gheorghe* de la biserica Sf. Teodori-Iaşi (căpitan) la trenul sanitar nr. 1, *Dărîngă N.* de la Tg. Frumos (locotenent propus căpitan) la trenul sanitar nr. 6, *Popovici Gh.*, de la Ruginoasa-Suceava (locotenent propus căpitan) la trenul sanitar nr. 14, *Mitru C.* de la la Catedrala mitropolitană-Iaşi (locotenent) la trenul sanitar nr. 18, *Bodnărescu Fabian* de la Galata-Iaşi (locotenent) fortificaţii sectorul III, *Matasă C.* de la biserica Adormirea-Piatra Neamţ (locotenent) la sanatoriul «In Carpaţi», *Donos N.* de la Dobrovăţ-Iaşi (căpitan) la regimentul 1 Vînători, *Constantinescu C.* de la biserica Sf. Gheorghe-Hîrlău (căpitan) la regimentul 69/77 infanterie, *Popovici Teodor* de la Dagîţa-Roman (locotenent) la trenul sanitar nr. 10, *Pieptu P.* de la Protopopeşti Vechi-Iaşi (locotenent propus căpitan) la regimentul 3 Vînători. Pînă în toamna anului 1917, cînd a fost trimis ca superior al capelei române din Paris, a fost mobilizat şi preotul *Cicerone Iordăchescu* de la biserica Bărboi-Iaşi (căpitan) la regimentul 4 Vînători.

Amintesc, în treacăt, că între preoţii de mir din alte eparhii, mobilizaţi, în primul război mondial, înscrişi în tabelul înaintat Mitropoliei Iaşi de către Serviciul religios al armatei, sînt; *Simedrea Teodor* (Mitropolitul Tit de mai tîrziu), spiritual la Seminarul Nifon (locotenent), la regimentul 36 infanterie, *Leu Gheorghe* (episcopul Grigore de mai tîrziu), spiritual la Seminarul central (căpitan) la regimentul 53/65 infanterie, *Petrescu I. D.* de la biserica Visarion-Bucureşti (căpitan), la regimentul 5 Roşiori, *Chiricuță Toma* de la Bîrlad (căpitan) la fortificaţi sectorul II.

În afară de preoţi, au fost mobilizaţi şi cîntăreţi bisericeşti; numai din judeţul Iaşi au răspuns la chemarea autorităţilor militare 27 de cîntăreţi bisericeşti din oraş şi 67 din sate. Mulţi dintre ei şi-au pierdut viaţa pe cîmpurile de luptă.

In presa vremii, au apărut informaţii în legătură cu modul în care unii preoţi mobilizaţi şi-au îndeplinit îndatoririle. In ziarul «Evenimentul» apărea un articol în care se remarca avîntul patriotic al preoţilor mobilizaţi.[5] *Pr. Gh. Petrovanu* adresîndu-se ostaşilor din regimentul 53 infanterie, în ziua de 15 februarie 1917, după slujba religioasă, a spus între altele: «... voi sînteţi tot ce are ţara mai de onoare, voi sînteţi ţara întreagă, cîtă putere aveţi voi, atîta

5. bis. Nr. 128/1916.

are ţara. In război, voi duceţi lupta cea mai de laudă, de onoare, căci e lupta pentru neamul nostru, pentru tot ce are el mai scump...».[6]

De la unii preoţi, confesori la diferite unităţi militare, Mitropolitul Pimen a primit scrisori în care întîlnim consideraţii referitoare la idealul neamului nostru, la caracterul cu totul just al războiului, la entuziasmul cu care românii transilvăneni au întîmpinat armata noastră eliberatoare în august-septembrie 1916, la sănătatea morală a a ostaşilor. O astfel de scrisoare, document de mare însemnătate atît prin conţinut, cît şi prin forma sa literară, deosebit de plăcută, trimisă de Pr. C. Constantinescu de la biserica Sf. Gheorghe-Hîrlău, va fi publicată în paginile acestei reviste.

Avînd sarcina de a coordona şi îndruma preoţii mobilizaţi *Preotul C. Nazarie,* profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, protoiereu militar, aducea la cunoştinţa Mitropolitului Pimen, prin rapoarte speciale, modul în care aceştia îşi înţelegeau şi îndeplineau misiunea. Dintr-un astfel de raport, primit la 8 martie 1917, cunoaştem că 28 de preoţi dintre cei mobilizaţi au fost răniţi, au murit sau au dispărut în intervalul 14 august 1916-16 februarie 1918. Aflînd că preotul militar *I. Grigorescu* a fost rănit în luptele din toamna anului 1916, Mitropolitul Pimen îi telegrafia la spitalul în care era internat: «Rana căpătată în război va fi cea mai frumoasă podoabă ce vei avea din timpul păstoriei tale militare». Din Arhiepiscopia Iaşilor numai preotul *M. Cîrlănescu* de la brigada XIV artilerie a fost rănit (nr. 427/1918). Comandantul brigăzii 3 Vînători comunica Mitropolitului Pimen că *Pr. C. Constantinescu* făcîndu-şi pilduitor datoria ca preot de armată, a fost propus pentru decorare (nr. 624/1918). Insuşi generalul *C. Prezan*, şeful Marelui Stat Major, a apreciat printr-o scrisoare adresată Serviciului religios al armatei, contribuţia preoţilor care au servit în calitate de confesori militari: «...Preoţii şi-au făcut mai mult decît datoria şi este o cinste pentru cler care, alături de ostaşi, au dat mai mult decît le-am cerut noi pentru ţară şi neam... Rugaţi-vă lui Dumnezeu ca să ne dea cît mai mulţi patrioţi de care ţara are nevoie şi transmiteţi tuturor preoţilor de armată mulţumirile mele calde pentru inimosul concurs ce l-au dat» (nr. 850/1918).

In campania din noiembrie-decembrie 1918 şi aceea din 1919 au mai fost mobilizaţi şi alţi preoţi din Arhiepiscopia Iaşilor, în locul celor ce fuseseră, între timp demobilizaţi. Printr-o circulară cu nr. 470 din 22 februarie 1919, trimisă preoţilor militari, Protoiereul prof. *C. Nazarie*, referindu-se la îndeplinirea idealului naţional — România întregită — cerea acestor preoţi o viaţă nouă... fapte curate şi virtuţi civice înalte», iar prin circulara nr. 528 din 28 februarie acelaşi an, le amintea că au îndatorirea «de a făuri, de a strînge şi uni la un loc sufletele ostaşilor noştri cu ale fraţilor din celelalte ţinuturi locuite de români».

După înfăptuirea idealului naţional, în noiembrie-decembrie 1918, Mitropolitul Pimen a îndeplinit, în continuare, misiunea celui dintîi ierarh al Ortodoxiei române, pînă la finele lunii decembrie 1919, cînd Episcopul Caransebeşului, *Miron Cristea* a fost ales în

---

6. „Evenimentul", nr. 42/1917.

scaunul de Mitropolit al Ungrovlahiei şi de Primat al Bisericii Ortodoxe Române. Fiind, în acest timp, purtătorul de cuvînt al Bisericii Ortodoxe Române, el primea mesaje de la unii slujitori ai altarelor mobilizaţi. Preotul *Parfenie I. A.*, de pildă, confesorul regimentului 15 infanterie, comunica ierarhului de la Iaşi cum au fost primiţi ostaşii români în Transilvania: «... cum am păşit în Ardeal... drumul ne-a fost numai o sărbătore. Fiecare sat strîns sub cutele mîndrului tricolor, cu preoţi, învăţători şi fruntaşi ne primesc cu cuvîntul de salut frăţesc, cu cîntece, dragoste şi frăţie... în 11 decembrie 1918, în faţa trupei şi a zecilor de mii de moţi, subsemnatul cu zeci de preoţi ardeleni am făcut primul parastas pentru marele erou *(Mihai Viteazul)* ucis» la Turda. La 17 septembrie 1919, primea o scrisoare de la Preotul *Valeriu Literat* din Luţa-Făgăraş, fost refugiat în Moldova, în care se referea, între altele, la entuziasmul românilor din Transilvania, după unirea cu Patria mamă.

Dorind să afle cum şi-au îndeplinit preoţii rămaşi la parohii îndatoririle pastorale şi patriotice, în 1916-1917, Mitropolitul Pimen a cerut protopopilor de judeţe să-i înainteze rapoarte cît mai bogate. Aceştia au răspuns (nr. 357/1918-Dorohoi, nr. 634/1918-Iaşi, nr. 814/1918-Botoşani, nr. 918/1918-Neamţ şi nr. 1694/1918-Suceava), arătînd cu detalii tot ceea ce au făcut preoţii în parohiile lor: slujbe pentru victorie, activităţi în diferite comitete comunale, asistenţă religioasă bolnavilor din spitale, ajutorarea orfanilor de război şi a refugiaţilor, colecte de bani şi îmbrăcăminte, suplinirea învăţătorilor etc. In aceste rapoarte sînt menţionaţi, fiecare cu numele său, preoţii care s-au remarcat prin hărnicia şi patriotismul lor. Protopopul de la Dorohoi raporta că 6 preoţi din protopopiatul pe care-l conducea au murit de tifos exantematic, epidemie care a bîntuit necruţător în ţara noastră.

Fie că au rămas la parohii, fie că unii dintre ei au lucrat în calitate de confesori la diferite unităţi militare, preoţii de mir şi, deopotrivă, cîntăreţii bisericeşti, au slujit, în duhul ascultării, Biserica şi Patria, atunci cînd privirile şi strădaniile tuturor bunilor români erau aţintite la ziua în care se va înfăptui statul unitar.

3. Călugări şi călugăriţe

Deşi, potrivit pravilelor ortodoxiei, rosturile călugărilor şi călugăriţelor se împlinesc, mai mult, între zidurile mănăstirilor, cu toate acestea, în vremea războiului pentru întregirea neamului românesc, adică atunci cînd, prin participarea şi activitatea fiilor Patriei noastre, se realiza idealul naţional, vieţuitorii din mănăstirile Arhiepiscopiei Iaşilor şi, alături de ei, unii monahi refugiaţi în Moldova, s-au aflat în rîndurile acelor români care, într-o formă sau alta, au lucrat pentru acest măreţ ideal. Urmările dureroase ale războiului au oferit călugărilor şi, mai cu seamă, călugăriţelor ocazia de a arăta practic că dragostea frăţească, înalt principiu moral, uman şi creştin în acelaşi timp, este pentru ei o poruncă, o realitate. Iată de ce au lucrat ei, cu prioritate, în serviciile sanitare ale armatei, ca infirmieri şi duhovnici de spitale, iar călugăriţele ca surori

de ocrotire, prin urmare, în domeniul în care ei puteau fi folositori fraţilor şi semenilor.

Încă înainte de intrarea României în război, călugăriţele din Mănăstirile Agafton, Agapia şi Varatec, au fost pregătite pentru serviciile societăţii Crucea Roşie şi repartizate, odată cu mobilizarea armatei, la spitalele regionale (nr. 2672/1916). Prin exarhatul mănăstirilor li s-au dat îndrumări în legătură cu buna lor comportare în serviciile la care urmau să fie chemate cînd va fi nevoie. În ziua de 17 august 1916, îndată după intrarea României în război, 50 de călugări din mănăstirile Arhiepiscopiei Iaşilor au plecat spre Bucureşti sub conducerea arhimandritului *Teoctist Stupcanu* (nr. 2694/1916). Unii călugări — *Nicolae (Nicanor) Vlădeanu,* ierodiaconul *Filotei Moroşanu,* despre care Mitropolitul Pimen a lăsat cîteva aprecieri de toată frumuseţea — un adevărat portret — ierodiaconul *Ghervasie Hulubaru* ş. a. — au cerut să fie mobilizaţi. Societatea *Mama răniţilor,* cu sediul la Bucureşti, era înştiinţată că, la nevoie, în mănăstirile Agafton şi Agapia se pot organiza ateliere pentru pregătirea pansamentelor şi albiturilor necesare răniţilor (nr. 2766/1916). Mănăstirile au comunicat Cancelariei mitropolitane că atît călugăriţele cît şi călugării au plecat, între timp, la spitalele la care au fost repartizaţi, răspunzînd, astfel, la chemarea primită. Vieţuitorii care au rămas, potrivit indicaţiilor centrului mitropolitan, trebuiau să fie utilizaţi la spitalele organizate chiar în mănăstirile lor, dacă va fi nevoie de ei (nr. 2834/1916). La finele lunii septembrie 1916, lucrau la diferite spitale din ţară aproape 200 de călugări şi călugăriţe cu metanii în mănăstirile din Arhiepiscopia Iaşilor (nr. 3245/1916).

În afară de călugării locali, au îndeplinit diferite îndatoriri, îndeosebi la spitale, şi acei care presaţi de împrejurări plecaseră din Oltenia şi Muntenia: protosinghelul *Emilian Popescu* de la Mănăstirea Polovragi-Gorj, confesor de spital la Iaşi (nr. 848/1917), *Filotei Georgescu* din Bucureşti, confesor la un spital din Iaşi (acest monah a murit în aprilie 1917 (nr. 779/1917), *Calistrat Proca* de la Mănăstirea Govora-Vîlcea, confesor la un spital din Iaşi, *Atanasie Dincă*(?), confesor la un spital din Iaşi, *Nicodim Petrescu* de la Mănăstirea Sinaia, confesor la un spital din Botoşani, *Varsanufie Ghibu* de la Mănăstirea Cheia la spitalul din Podul Iloaiei (nr. 306/1917).

La Mănăstirile Agapia şi Varatec s-au amenajat orfelinate. În calitate de administrator al acestor instituţii de ocrotire a orfanilor a funcţionat profesorul *D. Boroianu* de la Facultatea de Teologie din Bucureşti.

Arhimandritul *Teoctist Stupcanu,* în calitatea sa de îndrumător al călugărilor repartizaţi Societăţii *Crucea Roşie,* comunica, în noiembrie 1917, Mitropolitului Pimen tabelul de călugări care au primit diferite misiuni în cadrul acestei societăţi şi propunea răsplata lor morală prin acordarea unor decoraţii: Arhim. *Teoctist Stupcanu* (Catedrala Iaşi), Arhim. *Grigore Popa* spitalul 1, arhim. *Partenie Antohie* (Neamţ), spitalul 2, protos, *Trifon Sturza* (Neamţ) spitalul 4, protos. *Pimen Gheorghiu* (Horaiţa) spitalul 3, protos. *Galerie Mihalcea* (Neamţ) spitalul 5, protos. *Epifanie Dumitrescu* (Bucium) spitalul 1, ierod. *Diomid Ursulescu* (Neamţ) spitalul 1, *Paisie Salciuc* (metocul Sf. Ioan-Iaşi) spitalul 1, fratele *Onofrei Maxim* (Catedrala Iaşi) spitalul 1, ierom. *Ilarie Pantelimon* (Cetăţuia) spitalul 1,

ierom. *Damaschin Trofin* (Secu) spitalul 1, monahul *Filaret Buliga* (Catedrala Iaşi) spitalul 1, ierom. *Nazarie Lupu* (Catedrala Iaşi) spitalul 1, monah *Filaret Toma* (Catedrala Iaşi) spitalul 1, ierod. *Ghenadie Honciuc* (Cetăţuia) spitalul 1, protos. *Teofan Anghelea* (Neamţ) spitalul 2, ierom. *Teodosie Harcotă* (Neamţ), spitalul 2, ierom. *Chiril Popa* (Neamţ) spitalul 2, ierod. *Cosma Bere* (Neamţ) spitalul 2, monah *Dionisie Sîngiorzan* (Neamţ) spitalul 2, monah *Zosima Georgescu* (Neamţ) spitalul 2, protos. *Gamaliil Papil* (Neamţ) spitalul 2, ierom. *Vichentie Zalău* (Secu) spitalul 2, ierod. *David Bidașcu* (Neamţ) spitalul 2, ierom. *Veniamin Teșulescu* (Cetăţuia) spitalul 3, ierom. *Hristofor Popescu* (Cetăţuia), spitalul 5, fratele *Gheorghe Savin* (Secu) spitalul 5, fratele *Neculai Vlădoianu* (Rîșca) spitalul 5, ierom. *Mina Prodan* (Neamţ) spitalul 5, monah *Claudie Donisă* (Neamţ) spitalul 5, fratele *Anania Popescu* (Neamţ) spitalul 5, ierod. *Gherasim Obreja* (Neamţ) spitalul 5, monah *Antipa David* (Secu), spitalul 4, ierod, *Epifanie Acatrinei* (Secu) ?, monah *Vasian Rusu* (Neamţ) spitalul 3, monah *Ifrim Axintescu* (Neamţ) spitalul 3, protos. *Daniil Ciubotaru* (Neamţ) spitalul 3, monah *Anania Mursă* (Neamţ) spitalul 3, ierod. *Climent Aonofreesei* (Secu)?, ierom. *Ghermano Părău* (Cetăţuia) spitalul 3, ierom. *Gorgonie Mocanu* (Secu) spitalul 3, *Iacob Fecioru* (Cetăţuia) spitalul 3, fratele *Vasile Teodorescu* (Neamţ) spitalul 3, seminarist *Haralambie Lostun* (Neamţ) spitalul 3, seminarist *Gheorghe Dolinescu* (Neamţ) spitalul 3, ierom. *Ghenadie Ailincăi* (Secu) spitalul 4, ierod. *Inochentie Moroi* (Secu) spitalul 4, ierod. *Leontie Chiruță* (Rîșca) spitalul 4, ierod. *Ilarion Filip* (Durău), spitalul 4, ierod. *Ghenadie Verenciuc* (Vorona) spitalul 4, monah *Pangratie Dumbrăveanu* (Vorona) spitalul 4, ierom. *Isaia Malaimic* (Vorona) spitalul 4, monah *Valentie Crăciun* (Neamţ) spitalul 4, ierom. *Gherasim Antonoaie* (Vorona) spitalul 4, ierod. *Gherontie Visarion* (Boureni) spitalul 5, ierod. *Varlaam Popescu* (Durău) spitalul 5, ierom. *Iosif Ţaranu* (Horaiţa) spitalul 5, ierod. *Dosoftei Popovici* (Preuteşti) spitalul 5, ierom. *Ghelasie Pascaru* (Neamţ) spitalul 5, ierom. *Isaia Dragomirescu* (Gorovei) spitalul 5; unii dintre călugării din acest tabel au îndeplinit misiunea de confesori, iar alţii de infirmieri.

În aprilie 1918, printr-o dispoziţie circulară (nr. 909) Mitropolitul Pimen cerea tuturor stareţilor de la mănăstirile din Arhiepiscopia Iaşilor să-i aducă la cunoştinţă prin rapoarte cît mai amănunţite, dacă a fost ajutată armata, răniţii, orfanii şi refugiaţii, dacă în mănăstiri au funcţionat orfelinate sau spitale, dacă în cadrul societăţii *Crucea Roșie* au lucrat călugări şi călugăriţe, arătîndu-se numele fiecăruia, dacă în atelierele mănăstireşti s-au confecţionat albituri, dacă s-au colectat bani, îmbrăcăminte, alimente etc.

Rînd pe rînd, mănăstirile au răspuns chiriarhului cum şi-au îndeplinit vieţuitorii din mănăstiri îndatoririle monahale şi acele patriotice, atunci cînd, prin eforturile întregului popor, se urmărea, cu încordare, făurirea statului român unitar.

La Mănăstirea Cetăţuia s-au săvîrşit, neîntrerupt, slujbe religioase pentru ocrotirea şi întrarmarea poporului nostru — toate mănăstirile, dealtfel, au comunicat că s-au înălţat rugăciuni Celui Atotputernic în acele zile de grele încercări —, s-au organizat cursuri

la care au fost îndrumaţi şi pregătiţi călugării din mănăstirile Arhiepiscopiei, repartizaţi la societatea *Crucea Roşie:* tot acolo au funcţionat: o şcoală de şoferi militari, un spital de convalescenţă şi o infirmierie pentru bolnavi de ochi; mănăstirea a întreţinut 15 refugiaţi, a oferit cantonament unor trupe militare, a pus la dispoziţie armatei 25 ha teren pentru cultivarea zarzavaturilor necesare ostaşilor; în cadrul societăţii *Crucea Roşie* au lucrat 8 călugări; stareţul *Daniil Ciubotaru* a îndeplinit misiunea de confesor la un spital (nr. 756/1918).

La Mănăstirea Agafton s-au lucrat ciorapi şi diferite albituri pentru armată, au fost găzduiţi 115 refugiaţi, iar la Crucea Roşie au lucrat 12 călugăriţe: *Asinefta Benia, Calistina Zaharia, Nazaria Visoschi, Serafima Roman, Varvara Ivanof, Capitolina Neagu, Tecla Gafencu, Nimfodora Păvăloaie, Veronica Talpău, Tavefta Corhan, Suzana Vieru* şi *Elpidia Samson* (Nr. 758/1918).

Mănăstirea Varatec raporta că în atelierele acelei mănăstiri s-a organizat un spital pentru răniţi, 168 fete orfane au găsit adăpost în orfelinatul întemeiat acolo, s-au lucrat albituri şi tifon pentru pansamente, au fost dăruite armatei mai multe vite, s-a repartizat o suprafaţă de teren din proprietatea mănăstirii pentru nevoile armatei iar la spitalele de răniţi au activat 60 de călugăriţe: *Olimpida Senciuc, Evghenia Giosanu, Serafima Bădău, Platonida Hreţcu, Evlampia Borşoae, Leontina Joimir, Tomaida Căprioară, Chesaria Bou, Epraxia Neagu, Ecaterina Statachim, Ermiona Ionescu, Agafia Huţanu, Eufrosina Dimitriu, Iustina Stanciu, Filofteia Căşăriu, Calipso Epure, Eufrosina Pancu, Olimpiada Neculau, Epifania Gâdei, Emilia Racliş, Agafia Manoliu, Luchia Hudici, Calinica Popa, Amfilohia Marcu, Evghenia Cărăuş, Paisia Terchene, Cleopatra Viţelaru, Stratonica Vasiliu, Evghenia Constantinescu, Eleonora Ciobanu, Asinefta Vadanei, Evghenia Zugrăvescu, Epraxia Irimescu, Olimpiada Ionescu, Petrina Dascălu Ilie, Veronica Petrei, Miropia Gheorghiu, Anatolia Zugrăvescu, Epraxia Gheaţă, Miropia Zugrăvescu, Agafia Roşca, Xantipia Scutaru, Epraxia Verdescu, Maftidia Cârjă, Antuza Iacob, Sofia Buga, Zosima Chioariu, Maria Hociotă, Eleonora Hanganu, Mina Anghele, Agafia Petroae, Ruxandra Nicolae, Achilina Bordeianu, Eliseia Nestor, Macrina Bodescu, Ştefania Cheoariu, Sofia Partene, Olimpiada Aramă, Evloghia Dascălu Ilie* şi *Olimpiada Andronic*; unele dintre ele au rămas în teritoriul ocupat vremelnic, iar altele au revenit în Moldova unde au activat la spitale (nr. 745/1918).

Mănăstirea Agapia aducea la cunoştinţa mitropolitului Pimen că, în atelierele mănăstireşti care funcţionau acolo, călugăriţele au lucrat plapome, perne, cerşafuri, prosoape, ciorapi, broboade, mănuşi, pentru ostaşii răniţi; în chilii a fost organizat un orfelinat la care au lucrat, ca îngrijitoare, călugăriţele: *Epraxia Macri, Olimpiada Fluture* şi *Elefteria Ţugui,* iar la *Crucea Roşie* au fost repartizate următoarele călugăriţe: *Agapia Garoiu, Evghenia Dumbravă, Magdalena Galeş, Tatiana Matasariu, Pulheria Andrieş, Evlampia Porcuţanu, Eufrosina Rusu, Galinia Pătrăcescu, Elisabeta Chindea, Agnia Popovici, Agripina Bîrsan, Iulia Chirilă, Agafia Boroianu, Xenia Sasu, Augusta Crezantu, Veronica Dospinescu, Elena Scobai, Agafia Valase, Glicheria Tata, Glicheria Gavrilă, Elena Chilu, Maria Luca,*

Elefteria Țugui, Ștefanida Ormen, Iunia Ianoș, Maria Breja, Catinca Vatavu, Mariamia Ungureanu, Amfilohia Teleanu, Maria Vicovanu şi *Rahila Boureanu* (nr. 764/1918).

Mănăstirea Secu a dăruit armatei vite, furaje, alimente, a oferit chilii pentru spital pe care l-a administrat stareţul *Ilarion Bălăiță*, iar la spitalele de campanie au lucrat următorii călugări: ieromonahii *Vichentie Malău, Gorgonie Mocanu, Damaschin Trofin, Ghenadie Ailincăi, Epifanie Acatrinei*, ierod. *Inochentie Moroi*, monahul *Antipa David* şi fraţii *Gheorghe Savin, Vasile Iordache* şi *Teodor Trandof* (nr. 772/1918).

La Schitul Războieni s-au lucrat pentru armată articole de îmbrăcăminte (nr. 775/1918). Mănăstirea Gorovei a dăruit vite, pămînt pentru cultivat legume necesare armatei şi a oferit spaţiu pentru un spital şi un orfelinat (nr. 779/1918). În chiliile şi casele mănăstirii Vorona au fost ocrotiţi 60 de refugiaţi cărora li s-a dat pămînt pentru cultura legumelor, iar la *Crucea Roșie* au lucrat ieromonahii: *Gherasim Antonoae, Isaia Malaimic*, ierodiacon *Ghenadie Verenciuc* şi monahul *Pangratie Dumbrăveanu* (nr. 815/1918). La Mănăstirea Durău au fost primiţi mai mulţi refugiaţi, la *Crucea Roșie* au lucrat ierod. *Ilarion Filip* şi *Varlaam Popescu*, iar la serviciile sanitare ale armatei, monahii *Valerian Sălăgeanu, Galaction a Lungulesei* şi *Iacob Curcă* (nr. 826/1918).

Cea mai mare şi mai vestită mănăstire din Arhiepiscopia Iaşilor, Neamţ, raporta că toate chiliile mănăstireşti au fost puse la dispoziţia armatei şi a refugiaţilor, în casele călugăreşti s-a amenajat un spital militar, în casa veche a bolniţei mănăstireşti un spital pentru convalescenţi, ambele administrate de stareţul *Meletie* avînd ca infirmieri cîţiva seminarişti: *Ioan Chirilă, Dragomir Palașanu* şi *Vasile Teodorescu*, iar ca îngrijitori mai mulţi călugări: *Claudie Donisă, Gudiil Toma, Eustatie Ionescu, Benedict Moroșanu, Calinic Hociung*, ierom. *Ioanichie Economu*, monahul *Ghenadie Dimitrescu*, ierod. *Climent Iordăchescu*, monah *Inochentie Moisiu, Natanail Vartic* şi *Chirilă Păvălucă*; ca econom a lucrat ierod. *Gavril Nicuță*, iar ca telefonist *Ghedeon Hogea*. Mănăstirea a înzestrat acest spital cu mobilier şi aşternut iar bolnavilor li s-a asigurat întreţinerea. Începînd de la 6 iulie 1917 în localurile spitalelor s-a instalat un «centru de infirmi» al *Societăţii invalizilor de război*. În toamna anului 1917, la Mănăstirea Neamţ, a fost cantonat Batalionul II din regimentul Vînători de munte căruia i s-au dat vite, cai şi alimente. Mai mulţi refugiaţi, printre care şi preoţi, au găsit adăpost şi mîngîiere la această mănăstire. În afară de acei călugări care au lucrat în spitalele locale, alţii — ieromonahi, ierodiaconi şi monahi — au fost repartizaţi la *Crucea Roșie: Trifon Sturza, Galerie Mihalcea, Gamaliil Papil, Teofan Anghelea, Ilarie Pantelimon, Teodosie Harcotă, Chiril Popa, Mina Prodan, Ghelasie Pescariu, Ghermano Părău, David Bidașcu, Diomid Ursulescu, Cosma Bere, Dosoftei Popovici, Gherontie Visarion, Dionisie Sîngeorzan, Zosima Popescu, Vasian Rusu, Gaia Baghiu, Ifrim Axintescu, Anania Mursă, Valentin Crăciun, Veniamin Maloș* şi *Silvestru Urmă* (nr. 791/1918).

Alte mănăstiri din Arhiepiscopia Iaşilor — Bistriţa, Rîşca şi Slatina — n-au înaintat rapoartele cerute de cancelaria mitropolitană sau, dacă au trimis, nu s-au păstrat. Diferite documente arată limpede că

la Bistriţa, chiar de la intrarea României în război, a fost organizat un spital sub conducerea stareţului *Ghenadie Caraza*. Spre sfîrşitul războiului, în casele egumeneşti ale acestei mănăstiri s-a instalat un orfelinat al Societăţii pentru ocrotirea orfanilor, condus de acelaşi stareţ. Atît la spital cît şi la orfelinat au activat ca infirmieri şi îngrijitori călugări din această aşezare monahală. La Mănăstirea Rîşca au găsit sălaş vremelnic mai mulţi refugiaţi. Tot acolo, a funcţionat şi un spital de răniţi. De asemenea, la Mănăstirea Slatina au fost primiţi şi adăpostiţi numeroşi refugiaţi din Bucovina, au găsit alinare şi asistenţă medicală răniţii internaţi în spitalul organizat în chiliile mănăstireşti, la care a lucrat personalul călugăresc iar la *Crucea Roşie* a plecat monahul *Iosif Anisiei* (nr. 832/1918).

Pentru spitalele româneşti de răniţi, amenajate în a doua jumătate a anului 1917, la Odesa, Mitropolitul Pimen a numit în calitate de preot confesor pe arhimandritul *Valerie Moglan,* student în Teologie (nr. 1864/1917), mai tîrziu arhiereu-vicar al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei.

Unii dintre călugării şi călugăriţele al căror nume apar în rapoartele mănăstirilor au fost, între timp, lăsaţi la metanie. În locul lor mănăstirile au trimis, cînd a fost nevoie şi cînd s-a cerut, alţii.

Calamitatea groaznică a tifosului exantematic a lovit şi în aceşti fii şi slujitori ai mănăstirilor. Astfel, monahii *Leontie Chiruţă* de la Rîşca şi *Valentin Crăciun* de la Neamţ s-au îmbolnăvit grav iar ieromonahul *Ilarion Filip* de la Durău a murit răpus de această boală (nr. 695/1917).

Preoţii de mir, călugării şi călugăriţele din Arhiepiscopia Iaşilor şi-au îndeplinit pilduitor îndatoririle. Contribuţia lor în anii care au precedat împlinirea faptului crucial din istoria noastră — unirea cea mare şi făurirea statului român unitar — a fost remarcată şi apreciată. Societatea *Crucea Roşie*, de pildă, a acordat distincţii arhimandritului *Teoctist Stupcanu* şi monahilor *David Bidaşcu, Dionisie Sîngiorzan, Rafail Diaconu, Mina Prodan, Gherontie Visarion, Varlaam Popescu* (nr. 2594/2919), ierom. *Gorgonie Mocanu,* ierod. *Antipa David,* monahilor *V. Teodorescu* şi *Cristofor Popa* (nr. 164/1920), *Filaret Buliga* (nr. 630/1918), cum şi călugăriţelor: *Leontina Joimir, Evlampia Borş, Evlampia Porcuţeanu, Eufrosina Rusu, Ana Mătăsaru, Olimpiada Senciuc, Elpidia Samson, Magdalena Galeriu* şi *Evghenia Dumbravă* (nr 47/1919).

Mitropolitul Pimen primea, în luna august 1918, de la Societatea naţională *Crucea Roşie* a României, o scrisoare de mulţumiri «pentru excelentele servicii ce le-au adus spitalelor sale călugării infirmieri mobilizaţi prin ordinele şi îngrijirea Sfintei Mitropolii» (Nr. 1705/1918). Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război îi aducea mulţumiri pentru că a înlesnit organizarea unor orfelinate la mănăstirile Agapia şi Varatec (Nr. 2089/1918).

Scriitorul *N. N. Beldiceanu,* în vîltoarea evenimentelor din 1916-1917, schiţa portretul unui slujitor bisericesc, în creaţia sa literară intitulată *Părintele Ambrozie*: «...Dar într-o zi nu se mai auzi glasul veselului şi neastîmpăratului părinte Ambrozie. În învălmăşeala unui iureş din munţii Dornei, căzu într-un genunchi, izbit de un

glonț drept în frunte, și înmărmuri astfel ca și cum ar fi fost cioplit într-o stîncă, cu brațul drept întins poruncitor spre vrăjmaș... Din clipa aceea, așa a rămas în inimile ostașilor părintele Ambrozie și, în ceasurile fierbinți ale atacurilor, așa îl văd toți: cu brațul întins poruncitor înainte arătîndu-le calea cu fulgerul săbiei...».[7] Părintele Ambrozie poate fi un personaj fictiv portretizat de imaginația scriitorului dar, tot atît de bine, poate fi un personaj istoric, un slujitor al Bisericii, desprins din ceata celor ce au adăugat o pagină nepieritoare la epopeea neamului nostru. Ca părintele Ambrozie, s-au remarcat și alți slujitori bisericești a căror contribuție însă nu este oglindită limpede de documentele vremii. Ea este însă trecută în cartea veșniciei, cu slove de foc care nu se vor șterge.

IV. ÎNFĂPTUIREA STATULUI ROMÂN UNITAR

A. *Zile și luni apăsătoare.* În ziua de 9 decembrie 1916, se deschidea la Iași, în împrejurări apăsătoare, sesiunea corpurilor legiuitoare. Deputatul *G. Mîrzescu,* în calitate de ieșan, exprimînd într-o scurtă cuvîntare convingerile tuturor românilor, în acele ceasuri de cumpănă, a spus: «Aici (la Iași), s-a asigurat *unirea mică,* în 1859, care ne dă dreptul să nădăjduim la realizarea *unirii mari.* Aici, cu aceeași unire de sentimente, cu care s-a asigurat triumful tuturor acțiunilor naționale, cu aceeași unire sfîntă cerem să asigurați izbînda hotărîtoare de mîine». Cu toate greutățile și necazurile pricinuite de întorsătura evenimentelor, în cele din urmă, unirea românilor și făurirea statului unitar aveau să se înfăptuiască.

Armata, nevoită să se retragă în Moldova, populația și căpeteniile țării, înfruntînd iarna cumplită 1916/1917, cum și istovitoarea epidemie a tifosului exantematic, au redobîndit încrederea și forța morală. De un real folos, în acele împrejurări grele, au fost misiunea militară franceză condusă de generalul H. Berthelot. Luptele de la Oituz, Mărăști și Mărășești, din iulie-august 1917, au arătat lumii «valoarea armatei române, vitejia și spiritul ei de sacrificiu». Dar datorită împrejurărilor «neavînd nici un sprijin de nicăieri, România a fost nevoită să înceteze războiul» și să accepte condițiile umilitoare ale păcii încheiată la Buftea spre sfîrșitul lunii aprilie 1918.

Țara avea, acum, un guvern nou și un parlament nou. În ziua de 4 iunie 1918, la deschiderea sesiunii parlamentare, Mitropolitul Pimen, după Te-Deum, înălța rugăciune Celui Atotputernic ca să «caute cu milă din locașul cel sfînt asupra țării noastre, România, și asupra poporului ei atît de greu încercat, în vremea noastră», să «înlăture de la noi toată vrăjmășia și patima cea rea care întunecă sufletele și le depărtează de la lumina adevărului».

Discutîndu-se în senat, ratificarea păcii încheiată la Buftea, Mitropolitul Pimen, la ședința din 24 iunie 1918, a rostit, împovărat de amărăciune, cîteva cuvinte care pun în lumină atitudinea sa și, firește, a Bisericii strămoșești față de acest tratat umilitor: «...este foarte greu să vorbești despre pace cînd sufletul nu are pace. Noi am pro-

7. „România" nr. 29 din 2 martie 1917.

povăduit totdeauna pacea dreptăţii şi a liniştii, pe cînd aceasta este pacea durerilor, pace umilitoare...».

Senatorul *Verona* făcînd aprecieri nepotrivite la adresa ţăranului român, chiar jignitoare, în şedinţa Senatului din 20 septembrie 1918, cînd se discuta un proiect de lege agrară, afirmînd că este alcoolic şi leneş, Mitropolitul Pimen a protestat cerînd să se procedeze la educaţia populaţiei de la sate. O scrisoare primită, la 13 octombrie 1918, de la *Gh. Gh. Burghele* din Ibăneşti-Dorohoi, oglindeşte ecoul pe care l-a avut riposta mitropolitului în senat: «... s-a găsit un prelat conducător de suflete, un prelat care cunoaşte şi sufletul şi virtuţile (ţaranului), un prelat care e sînge din sîngele nostru, să protesteze în contra acestei insulte», se menţionează, între altele, în acest mesaj pe care mitropolitul a subscris următoarea rezoluţie: «Se va păstra la dosarul războiului, spre amintire».

Deşi cerul patriei noastre a fost întunecat, în anul 1918, îndeosebi, de umilitoarele condiţii ale tratatului de la Buftea, care, însă, pînă la urmă, n-a căpătat forma şi valoarea unui act ratificat de corpurile legiuitoare, deoarece evenimentele au luat alt curs, totuşi, în istoria noastră naţională, rămîne anul senin, anul în care s-a înfăptuit întregirea ţării prin unirea provinciilor locuite de români, anul în care s-a închegat statul unitar român.

B. *Cu încredere şi nădejde, la biruinţă.* La începutul toamnei anului 1918, «cumpăna războiului pe celelalte fronturi de luptă s-a aplecat în favoarea aliaţilor României. Armata austroungară, în descompunere, a părăsit frontul italian iar aceea germană, împinsă necontenit îndărăt, în Franţa, a trebuit să ceară şi ea încetarea ostilităţilor la 11 noiembrie».

În condiţiile survenite, armata română a fost mobilizată din nou, în ziua de 28 octombrie 1918.

Înflăcărat de măreţia împrejurărilor, Mitropolitul Pimen cerea preoţilor din oraşe şi sate, printr-o telegramă adresată protopopilor, «să facă cuvenitele rugăciuni către Dumnezeu pentru izgonirea vrăjmaşilor din ţară, pentru dezrobirea fraţilor noştri transilvăneni» (nr. 3181/1918).

Într-o atmosferă de entuziasm, de încredere şi mulţumire, la 8 noiembrie 1918, sărbătoarea Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil, s-a săvîrşit, în Catedrala mitropolitană a Iaşului, comemorarea festivă a domnitorului *Mihai Viteazul,* simbol al unităţii naţionale româneşti, care, cu trei sute optsprezece ani înainte, izbutise «să reconstituie vechea Dacie». Capul temerarului voievod, fusese adus, în octombrie 1916, de la Tîrgovişte la Iaşi, păstrat, un timp, în catedrala mitropolitană.

Potrivit programului, fixat înainte, capul voievodului Mihai Viteazul — relicvă de mare preţ a neamului nostru — a fost aşezat pe un catafalc, în mijlocul catedralei; o gardă de ofiţeri decoraţi cu ordinul «Mihai Viteazul» străjuia în jurul catafalcului.

Mitropolitul Pimen a oficiat slujba de pomenire, după care a rostit un sugestiv cuvînt ocazional: «Rare sînt zilele cînd un neam întreg, a spus mitropolitul, şi în împrejurări deosebite, îşi sărbătoreşte eroii, precum ne-am adunat, azi, aici, în vechea Mitropolie a Moldovei, ca să facem slujbă bisericească pentru pomenirea celui mai mare viteaz al neamului nostru». Continuînd, vorbito-

rul a amintit cîteva dintre memorabilele înfăptuiri ale domnitorului Mihai Viteazul, printre care şi cele bisericeşti, apoi a terminat astfel: «Încheind cuvîntarea ce mi-a fost dat să ţin la această strălucită sărbătoare religioasă-naţională în prezenţa D-voastră a tuturor, avînd între noi capul lui Mihai Viteazul, îndemn şi rog pe toţi ca, în aceste vremuri mari, să avem sus inimile, pregătiţi sufleteşte pentru ziua cea strălucită a unirii românilor, cum s-a gîndit eroul român al cărui nume îl sărbătoreşte astăzi toată suflarea românească». [8]

Începînd de la orele 16, la Teatrul Naţional din Iaşi, înaltele autorităţi ale statului, cum şi reprezentanţii românilor din Transilvania şi Bucovina, au asistat la un festival închinat memoriei marelui voievod. Prof. *Al. Lapedatu* a vorbit despre strălucitele fapte de arme ale voievodului Mihai Viteazul. Doctorul *Nicolae Balan,* profesor la Academia teologică din Sibiu şi predicator al catedralei din acel oraş, ulterior Mitropolit al Ardealului, în calitatea sa de sol al Transilvaniei la această festivitate, a reliefat, în cuvîntul rostit, că Mihai Viteazul este un simbol al unirii tuturor românilor. Generalul *N. Petala,* în numele armatei, a omagiat memoria marelui voievod. Ansamblul coral al Catedralei mitropolitane a interpretat mai multe coruri printre care sugestivul imn «Deşteaptă-te române». Seara, în aula Universităţii ieşene, Prof. *N. Iorga* a ţinut o conferinţă despre semnificaţiile unirii celor trei ţări române, sub sceptrul domnesc al voievodului Mihai Viteazul, la care au asistat înalte personalităţi oficiale de stat şi reprezentanţi ai românilor de peste munţi şi din Bucovina.

După patru ani şi cîteva luni, la 11 noiembrie 1918, războiul, cunoscut în istorie sub numele de primul război mondial, a luat sfîrşit prin semnarea armistiţiului la Compiègne. Germania, Austro-ungaria şi ţările aliate acestor puteri erau înfrînte. Odată cu încetarea războiului, principiile libertăţii, autodeterminării naţionalităţilor şi independenţei, în numele cărora s-au purtat lupte sîngeroase, erau teme prioritare viu discutate, pretutindeni în lume. În ţara noastră, vestea în legătură cu încetarea războiului a avut un răsunător ecou. În sate şi oraşe, pretutindeni, mulţumire, bucurie şi entuziasm pentru că se încheiase o etapă de necazuri împovărătoare şi pentru că se contura, mai mult ca oricînd, înfăptuirea idealului naţional.

Biserica străbună, prin Mitropolitul Pimen al Moldovei şi Sucevei, de fapt, întîistătător al ei în vremea războiului şi încă un an după încetarea ostilităţilor, cum şi prin slujitorii ei, părtaşă mereu la viaţa poporului în ceasurile de durere şi de cumpănă, s-a aflat alături de fiii poporului nostru şi în ceasurile de biruinţă şi de satisfacţie. La 17 noiembrie 1918, deci la o săptămînă de cînd puterile centrale depuseseră armele, în Catedrala mitropolitană ieşană, locaş sfînt sub cupolele căruia timp de doi ani s-au vărsat lacrimi şi s-au cristalizat nădejdi, s-a oficiat un Te-Deum festiv la care au luat parte căpeteniile ţării. Mitropolitul Pimen a înălţat lui Dumezeu o rugăciune, întocmită de el însuşi, din care redau cele ce urmează: «Dumnezeule

---

8. Pimen Mitropolitul, *Din vremea marelui război*, Bucureşti, 1919, p. 38-42. În lucrarea acesta sînt publicate cuvîntări rostite de Mitropolitul Pimen în timpul războiului cum şi unele telegrame.

şi Doamne, Împărate al cerului şi al pământului, înaintea Ta cădem şi din adîncul sufletului nostru îţi mulţumim... Ajută-ne, Doamne ca dreptatea neamului nostru, pentru care au luptat bătrînii noştri, cu jertfe şi suferinţe de veacuri, să se îndeplinească şi curînd să vedem unirea desăvîrşită a tuturor fraţilor noştri români într-o singură ţară...».

C. *Alba-Iulia — 1 Decembrie 1918, Transilvania s-a unit cu ţara*. Dincolo de munţi, în Transilvania, Maramureş, Crişana şi Banat, în octombrie-noiembrie 1918, în vreme ce imperiul habsburgic se destrăma, s-au produs mari manifestaţii muncitoreşti şi s-au organizat întruniri ale Comitetului executiv al Partidului Naţional Român din Transilvania, pentru libertatea şi drepturile naţiunii române. La 18 octombrie, în Camera deputaţilor din Budapesta, s-a citit declaraţia întocmită de reprezentanţii transilvănenilor, prin care se cerea dreptul naţiunii române «la deplină libertate naţională». Peste tot au luat fiinţă gărzi militare şi consilii naţionale româneşti — în unele localităţi consilii maghiare şi germane. Consiliul Naţional Român, constituit în noaptea de 30 spre 31 octombrie 1918, la Budapesta, din şase reprezentanţi ai Partidului Naţional Român şi şase ai socialiştilor, a hotărît, la 10 noiembrie, să-şi asume «puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite de români în Ardeal şi Ţara Ungurească». Pentru ziua de 1 decembrie a fost convocată, la Alba Iulia *Adunarea naţională a naţiunii române*. La această istorică adunare «au luat parte 1228 delegaţi ai secţiilor de votare şi ai diferitelor asociaţii profesionale şi culturale», care au lucrat sub preşedinţia venerabilului român *Gheorghe Pop de Băseşti,* cum şi «peste 100.000 de ţărani, muncitori şi orăşeni». După ce s-au rostit mai multe cuvîntări, *Vasile Goldiş* a dat citire unui document de însemnătate epocală: «Adunarea naţională a tuturor românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, adunaţi prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi, la Alba Iulia, în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dînşii cu România». Mulţimea adunată la Alba Iulia ascultînd acest important document, cu urale nesfîrşite, aplauze, lacrimi de bucurie şi entuziasm, a hotărît unirea cu România. «Adunarea saşilor din Mediaş (1919), animată de sentimente de solidaritate pentru poporul român, recunoaşte unirea Transilvaniei cu România».[9] O hotărîre asemănătoare au luat, la 10 august 1919, şi şvabii din Timişoara.[10]

De la Iaşi, Mitropolitul Pimen, trimitea o telegramă Mitropoliei Ortodoxe Române a Transilvaniei: «Binecuvîntat fie Dumnezeul părinţilor noştri care ne-a ajutat să vedem cu ochii noştri ziua cea mare a unirii tuturor românilor... alcătuind un singur stat cu o Biserica Ortodoxă Naţională pentru care au luptat şi s-au jertfit strămoşii noştri».

În ziua de 1 Decembrie 1918, acum şase decenii, idealul scump al tuturor românilor era fapt împlinit. Cu jertfe mari, cu lacrimi, cu

---

9. Const. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 603-605; Miron Constantinescu, Constantin Daicoviciu, Ştefan Pascu, *op. cit.*, p. 341.
10. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 605.

suferinţe grele dar cu nestrămutată perseverenţă s-a făurit, în contextul condiţiilor şi concepţiilor ideologico-politice care condamnau asuprirea şi subjugarea popoarelor, statul român unitar. La cîteva zile de la săvîrşirea acestui act istoric, Mitropolitul Pimen rostea, în Catedrala mitropolitană a Iaşului, după Te-Deum, o cuvîntare din care reproduc frazele următoare: «...Trăim în zilele cele mai mari ce e dat unui neam a le trăi. Părinţii noştri ca prin vis au văzut aceste zile şi nouă ne-a fost dat să le vedem şi să le trăim. Măreţia şi strălucirea unor aşa zile se făuresc în viaţa popoarelor prin lupte şi prin jertfe izvorîte din conştiinţa naţională...». Amintind că nu de mult, vorbise despre intrarea triumfală a voievodului Mihai Viteazul în Alba Iulia, mitropolitul a adăugat că «acum cîteva zile, în Cetatea sfîntă Alba Iulia, a fost adunarea naţională a fraţilor noştri de peste Carpaţi, care au hotărît unirea pe vecie a Ardealului cu patria mamă». În încheiere, a spus: «Acum se cere mai multă echitate, mai multe drepturi ale poporului la viaţa de stat, mai multe îmbunătăţiri sociale, mai multă muncă din partea tuturor, mai multă lumină pentru toţi». Această cuvîntare, cu unele fraze în plus, fusese rostită de Mitropolitul Pimen în Catedrala mitropolitană din Bucureşti, unde, la chemarea autorităţilor de stat, a oficiat un Te-Deum după unirea Transilvaniei cu patria mamă.

* * *

Precesul istoric de făurire a statului naţional unitar român s-a încheiat în noiembrie-decembrie 1918, prin unirea Transilvaniei cu România. «Unirea din 1918 reprezintă o mare izbîndă în istoria naţiunii române; ea este opera întregului popor român, înfăptuită în condiţii deosebit de grele, fiind un act reclamat de legile obiective ale progresului istoric şi social, confirmînd încă o dată dreptul popoarelor la autodeterminare».[11] Statul unitar era un drept firesc impus de treapta istorică pe care se afla omenirea, de contextul condiţiilor noi sociale, culturale şi politice ale omenirii contemporane, cu alte cuvinte de legile progresului istoric. Principiile libertăţii, autodeterminării şi independenţei naţionale erau atît de vii în conştiinţa oamenilor şi popoarelor, încît state sau imperii cum era cel austroungar, de pildă, nu mai puteau dăinui sub nici o formă. În această atmosferă principial-ideologică, în afară de cîţiva oameni politici, orbiţi de mentalităţi conservatoare, întregul nostru popor — ţărani, muncitori şi intelectuali din vechea Românie, ostaşi pe cîmpiile de luptă, scriitori şi publicişti de renume din toate ţinuturile româneşti — a intuit etapa istorică, a înţeles chemarea momentului crucial, şi pe diferite căi, a lucrat neabătut pentru eliberare socială şi naţională, pentru înfăptuirea idealului scump tuturor românilor — unirea într-un singur stat. După atingerea acestui ţel, viaţa economică, socială, politică şi culturală a poporului nostru a cunoscut o dezvoltare ascendentă».

La strădaniile pentru epocala înfăptuire a poporului nostru s-au adăugat şi contribuţiile fiilor şi slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române. Ca întotdeauna, în trecut, Biserica, ai cărei fii dreptcredincioşi sînt şi

---

11. Miron Constantinescu, *op. cit.*, p. 342.

fii ai poporului, s-a aflat acolo unde s-a lucrat pentru libertate şi dreptate, pentru înlăturarea asupririi naţionale, pentru închegarea statului unitar român. Pentru ea, statul, cum s-a arătat mai înainte, este cadrul în care se poate aduce la îndeplinire mesajul ei sfînt.

În văpaia evenimentelor, uneori dramatice, din vremea războiului întîi mondial, încununate de marele act de la 1 decembrie 1918, dreptcredincioşii, călugării, călugăriţele şi clericii din Arhiepiscopia Iaşilor, începînd de la Mitropolitul Pimen, întreprinzătorul şi inimosul ei întîistătător, pînă la cel din urmă slujitor, au adus importante contribuţii la zidirea marelui edificiu naţional — statul român unitar. În diferite forme, pe anumite căi, folosind metode specifice misiunii lor pastorale, clericii, călugării şi călugăriţele din Arhiepiscopia Iaşilor, la îndemnul conştiinţei lor creştine ortodoxe şi al conştiinţei patriotice româneşti, au înfruntat, ca toţi fiii Patriei, în 1916-1918, primejdiile de tot felul, muncind în duhul ascultării şi al hărniciei pentru înlăturarea tuturor nedreptăţilor sociale şi politice, pentru întregirea neamului, pentru făurirea statului unitar român. Elocventă în legătură cu atitudinea şi întreaga contribuţie a slujitorilor bisericeşti din Arhiepiscopia Iaşilor, adusă în procesul istoric de înfăptuire a idealului naţional, este o reflecţie a mitropolitului Pimen în legătură cu evenimentele a căror martor a fost, o «cugetare», numită de el însuşi ca atare, aşternută pe un act păstrat în arhiva mitropolitană: «Nici un păcat nu e mai mare pe lume decît acela de a chema numele lui Dumnezeu în purtarea unui război nelegiuit, cu gîndul de a robi omenirea şi a întrona nedreptatea». Apostoli şi propovăduitori ai libertăţii şi dreptăţii, fiii şi slujitorii ortodocşi din Arhiepiscopia Iaşilor şi, alături de ei, alţi fii şi slujitori ortodocşi care, în acele vremuri de restrişte (1916-1918), găsiseră adăpost vremelnic, în Moldova, s-au întîlnit în lupta contra păcatelor, robiei, nedreptăţilor şi nelegiuirilor de tot felul, s-au întîlnit în lupta pentru întregirea României.

Noi, cei de astăzi, moştenitori ai edificiului naţional zidit în 1918, readucem în conştiinţa noastră pe toţi acei fii ai neamului care, într-un fel sau altul, între ei clerici şi dreptcredincioşi, au depus eforturi şi strădanii remarcabile, pentru înălţarea acestui edificiu, ne închinăm în semn de omagiu, în semn de aleasă cinstire, în memoria lor, cu hotărîrea de a păstra şi desăvîrşi ceea ce ne-au lăsat ei.

Pr. SCARLAT PORCESCU

Slujitori ortodocşi din eparhia Romanului şi Huşilor în lupta pentru reîntregirea pământului străbun

La 14/27 august 1916 România declară război Austro-Ungariei.[1]

In noaptea memorabilă de 14 spre 15 august 1916, în tăcerea şi liniştea tainică a firii, clopotele au deşteptat pe fiii noştri, pe tot românul vrednic de a purta arma, să treacă creasta Carpaţilor, pentru a dezrobi pe fraţi de sub stăpînirea străină.

Intenţia urmărită de România, dealtfel, de multe secole, nu era alta decît idealul naţional. «Anul 1916 pentru scumpa noastră ţărişoară nu ştim ce-i păstrează şi pentru întreg neamul nostru nu ştim ce prezent îi aduce; dar cu puterea credinţei acestui popor, cu trecutul lui, care dă dovada barcagiului celui mai înţelept, dar şi a celui mai norocos, nădăjduim puternic că Dumnezeul nostru ne va ocroti şi ne va ajuta ca să fim feriţi de tot răul şi să ajungem împlinirea desăvîrşită a ceea ce noi numim ideal naţional».[2]

«Realizarea statului naţional unitar devenise, în preajma primului război mondial, o cerinţă imediată, o condiţie primordială a mersului înainte al ţării noastre pe plan economic şi social».[3]

Românii luptau cu multă ardoare. Intr-un ordin dat de generalul Străţilescu, comandantul Armatei întîia, din 1 decembrie, se spunea: «Armata întîia trebuie să lupte în poziţiile pe care le ocupă şi să le menţină cu orice preţ. Armata mai trebuie să oprească pe front toate forţele inamicului şi să respingă toate atacurile... De lupta de astăzi depinde totul, întreaga soartă a poporului nostru... Salvaţi frumoasa noastră Patrie de hoardele barbarilor. Ofiţeri şi trupa Armatei I-a. Dumnezeu să vă ajute. Inainte cu Dumnezeu pentru Ţară...».[4]

«Românul nu piere». In cuvîntul acesta bătrînesc, care reflectă încercările milenare ale unui popor care n-a fost niciodată alintat de soartă, se cuprinde un mare adevăr, nu numai pentru români, dar pentru orice naţiune vie. «Nu poate pieri un neam, numai pentru că soarta i-a hărăzit într-un moment conducători nevrednici».[5]

---

1. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. X, Intregitorii, Bucureşti, 1939, p. 363.

2. B. Mangiru, *Un an negru care s-a dus; altul misterios care a sosit*, în „Biserica Ortodoxă Română" (B. O. R.), XXXIV (1916), nr. 10, p. 1074.

3. Nicolae Ceauşescu, *Expunerea la şedinţa jubiliară a Marii Adunări Naţionale consacrată semicentenarului unirii Transilvaniei cu România.*

4. Colonelul Egli din armata elveţiană, *Războiul României*, I. Tohăneanu căpitan în rezervă.

5. C. Stere, *Marele război şi politica României*, Bucureşti, 1918, p. 437.

Rezistenţă s-a ţinut şi lupte au avut loc în multe localităţi ale ţării, dar luptele cele mai crîncene au avut loc la Mărăşeşti şi culminează în ziua de 6/19 august 1917.[6]

La Mărăşeşti, inamicul a întîlnit sufletul hotărît al unei naţiuni, care îşi apăra dreptatea şi care voia, cu orice chip, să învingă. «Vor cunoaşte toţi şi vor ţine minte că românul în veci nu piere. Vor vedea că atunci cînd ei credeau că l-au răpus, românul a dovedit că are şapte vieţi în pieptu-i de aramă; atunci cînd ei îl credeau doborît românul îşi înalţă capul cu mîndria rasei lui, a originei lui divine, care va străluci prin timpii seculari».[7]

La 11 noiembrie 1918 prin armistiţiu se încheia războiul întîi mondial, iar jertfele ostaşilor români se încununau cu împlinirea visului de veacuri, făurirea statului naţional unitar.[8] Unirea tuturor românilor într-un stat naţional, liber şi independent a fost rezultatul unui îndelungat proces istoric, la desfăşurarea căruia au avut un rol hotărîtor generaţii întregi de luptători, reprezentînd voinţa şi aspiraţiile de veacuri ale întregului popor român.

Alături de cei mulţi care şi-au jertfit viaţa pentru libertatea şi neatîrnarea Patriei au fost şi slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, preoţi şi cîntăreţi. «In tot cursul istoriei noastre naţionale, Biserica Ortodoxă Română s-a simţit integrată în viaţa poporului nostru..., a urmărit fără încetare întărirea dragostei de glia străbună şi a împărţit cu poporul amărăciunea zilelor haine şi bucuria zilelor frumoase».[9]

Sfîntul Sinod, în şedinţa din 15 mai 1915, a ales ca Protoiereu al preoţilor din armată, într-un eventual război pe C. Nazarie,[10] care a alcătuit instrucţiuni şi zece cuvîntări, model de felul cum trebuie preoţii să vorbească trupei în diferite ocazii şi situaţii de război. Rolul preotului în armată — arăta iconomul C. Nazazie —, nu se poate mărgini numai la efectuarea serviciilor religioase şi la mîngîierea celor bolnavi şi întristaţi, ci trebuie să fie în primul rînd susţinător şi chiar formator al moralului ostaşului.[11]

Preoţimea noastră a dat dovadă de curaj şi devotament, cu adevărat creştinesc, şi a izbutit astfel să scrie una din paginile frumoase ale istoriei neamului şi Bisericii, pentru care şi-a cîştigat dreptul la recunoştinţă.[12]

---

6. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Bucureşti, 1975, p. 687.

7. Diac. Arghir I. Vîrnav, *Carte omagială cu ocazia aniversării a cinci ani de păstorire a P. S. D. D. Gherontie, Episcopul Constanţei — Vechiul Tomis şi Durostorului*, Constanţa, 4 februarie, 1931, p. 9.

8. M. Văgănescu, *Viaţa în război. Însemnări zilnice de pe frontul din 1916-1918*, Bucureşti, 1925, p.

9. † Eftimie Bîrlădeanul, arhiereu-vicar, *Din însemnările preotului Petru Popa, confesorul regimentului 54 infanterie în timpul primului război mondial*, în „Mitrpolia Moldovei şi Sucevei", LII (1976), nr. 9-12, p. 752; Cf. din cuvîntarea I. P. S. Dr. Iustin Moisescu, Miiropolitul Moldovei şi Sucevei, în „Congresul Frontului Unităţii Socialiste", Bucureşti, 1974, p. 111.

10. Iconomul C. Nazarie, *Activitatea preoţilor de armată în campania din 1916-1918*, Bucureşti, 1921, p.

11. *Ibidem*, p. 19.

12. *Ibidem*, p. 32.

«Au fost mobilizați în total 252 preoți, dintre care doi n-au funcționat efectiv. Dintre aceștia 46 au fost demobilizați pentru diferite motive, 25 au fost dați ca dispăruți și prizonieri, dintre care cinci morți. Au fost 6 răniți, s-au avansat 147 la gradul de căpitan asimilat, 5 au fost propuși la avansare. O bună parte dintre cei neavansați or fi meritat aceasta, dar schimbarea comandanților a făcut ca mulți preoți să nu obțină la vreme foile calificative și deci, să-i apuce demobilizarea neavansați». [13]

Participarea slujitorilor bisericești în războaie, răzvrătiri și revoluții nu e numai o pornire dictată de împrejurări singuratice sau cazuri excepționale ale cîtorva caractere neîmpăcate cu disciplina blîndeței evanghelice, ci o integrare a lor în rîndul tuturor fiilor neamului, care doreau eliberarea de sub oprimare străină și formarea unui stat național unitar. Prezentăm în cele ce urmează cîteva cazuri generale, concludente, de activitate a preoților în primul război mondial, înainte dar de a trece la exemplificarea cazurilor din cuprinsul Eparhiei Romanului și Hușilor. Astfel, preotul C. N. Păunescu [14] din Mihăești-Olt, a fost condamnat de ocupanți la moarte în ziua de 21 februarie, pentru atitudinea și activitatea sa patriotică. Preotul din Dăneasa [15] este condamnat la 10 ani de temniță. Preotul Iliescu Buzianul, din județul Rîmnicul Sărat, rămînînd în sat între păstoriții săi a primit pe nemți cu gloanțe, culcînd la pămînt pentru totdeauna pe patru dintre ei și rănind pe vreo douăzeci. [16]

Din șirul de preoți morți în război, răpuși de gloanțe, în crîncenele atacuri date de nemți la Mărășești, rămîne chipul «preotului Cazacu, în a cărui mînă de martir al neamului s-a găsit și după moarte crucea, simbolul neprihănitei lui credințe în puterea căreia s-a avîntat alături de inimoșii tovarăși ostași, apărători ai aceleiași cauze sfinte». [17]

Preoți și cîntăreți din Eparhia Romanului și Hușilor au luptat pentru apărarea gliei străbune, iar faptele lor au atras, adeseori, atenția comandanților trupelor noastre.

Preotul Tudorache Gheorghe [18] din Tg. Ocna, de la regimentul 55/69 infanterie, a fost un foarte bun confesor pentru soldați. Colonelul Dragu consemna că au fost timpuri cînd preotul Tudorache s-a dus în linia întîia din luptă, pentru a îmbărbăta ofițerii și trupa. A fost decorat cu «*Virtutea Militară*» de aur, pentru devotamentul cu care a îngrijit soldații bolnavi de holeră, la Zimnicea. De cînd s-a ivit boală în regiment, în prezent avînd 1000 de oameni bolnavi, s-a stabilit așa legătură sufletească între acest preot și soldați, încît ei îl numeau «tătucul nostru», pentru că părintele Tudorache era în tot momentul printre ei, în infirmerie, îi împărtășea, îi îngrijea, îi încuraja, în fine, îi vindeca pe jumătate. [19]

Preotul Stoian Sandu tot din Tg. Ocna-Bacău, a luat parte cu regimentul 27 infanterie în companie, de la mobilizare. A ținut

---

13. *Ibidem*, p. 35.
14. C. Bărbulescu, *Fețe bisericești în războaie, răzvrătiri și revoluții*, București, 1950, p. 155.
15. *Ibidem*. 16. *Ibidem*. 17. *Ibidem*.
18. Ic. C. Nazarie, *op. cit.*, p. 38-39.
19. *Ibidem*, p. 72.

numeroase cuvîntări. Pe zona de refacere s-a achitat foarte conştiincios de toate îndatoririle sale duhovniceşti. Din iniţiativa lui s-a ridicat un frumos monument la Comăneşti, pentru căpitanul Cîmpeanu, mort în luptele de la Uz. Toate sumele culese le-a donat la fondul luptătorilor, pentru care a primit mulţumiri.[20]

Preotul Bujor Gheorghe din Letea Nouă, Bacău, a fost repartizat la Brigada a 8-a Artilerie, unde şi-a îndeplinit cu cea mai mare conştiinciozitate, abnegaţie şi devotament misiunea sa de confesor. In fiecare sărbătoare şi, în special, în ajunul luptelor, oficia slujbe religioase şi ţinea predici de îmbărbătare, ridicînd moralul trupei, cum mărturiseşte locotenentul-colonel Velescu.

Preotul Ciosu Gheorghe[21] din Bîrsăneşti-Bacău, de la Evacuare nr. 19, fost la 55/67 infanterie, a luat parte la toate operaţiunile regimentului, în Transilvania de la Tulgheş şi pînă la Rătoşniţa, după aceea pe Valea Prahovei, la Buşteni, apoi în retragerea de la Sinaia, Ploieşti, Buzău, Rîmnic, Vedea.

Despre preotul Gheorghe Marcu[22] din Caşin-Bacău, Regimentul 14 infanterie, colonelul Ioan menţiona că săvîrşeşte foarte bine serviciul religios, este inteligent şi cult, vorbeşte convingător oamenilor. A răspuns totdeauna cînd a fost chemat pentru a îngropa şi a face serviciul religios în imediata apropiere a frontului, fapt ce a probat că nu-i lipseşte curajul.

Preotul Bujor Gheorghe[23] de la parohia «Sf. Gheorghe»-Bacău a luat parte la războiul din 1916-1918 avînd gradul de căpitan, fiind confesor al brigăzii a 8-a artilerie. A luptat pe frontul Soveja-Caşin-Oituz. A fost decorat cu «Crucea de Război 1918» şi cu «Medalia Ostăşească», prin decretul nr. 496 din 6 iunie 1968.

Din însemnările unui locotenent-colonel aflăm că preotul Popovici Gheorghe[24] din Trifeşti-Roman, de la regimentul 3 Dîmboviţa, nr. 32, prezentabil, inteligent, fire blîndă, îşi îndeplinea în mod conştiincios toate îndatoririle sale ca preot şi ca duhovnic. Educaţia sa nu lăsa niciodată de dorit. Prin firea sa blîndă, prin puterea sa de muncă, prin sfaturile şi predicile ţinute ostaşilor în grele împrejurări, s-a remarcat ca un adevărat părinte sufletesc al ostaşilor. Nu s-a sustras nici un moment de la îndatoririle sale de preot. Deşi bolnav de multe ori, sănătatea fiindu-i şubredă, totuşi a pus toată dragostea şi bunăvoinţa pentru a se achita de toate îndatoririle sale.

Preotul Tănăsescu Dobrotă,[25] din Roman, a servit armata de la începutul campaniei, stînd neclintit pe lîngă spitalul 4 contagioşi, cu care a fost la Tulgheş, unde a făcut servicii religioase la mai multe biserici din diferite sate, însoţite de predici încurajatoare pentru soldaţii noştri. La Ianca, în jud. Brăila afirma locotenent-colonelul dr. Gălăşescu, prin poveţe şi ajutoare chiar medicale, a ridicat starea sufletească a bolnavilor de holeră, iar la Piatra Neamţ a îmbărbătat pe cei bolnavi de tifos exantematic. Îşi îndeplinea cu

---

20. *Ibidem*, p. 72.
21. *Ibidem*, p. 75.
22. *Ibidem*, p. 86.
23. Protopopiatul Bacău, raport nr. 496 din 27 iulie 1978.
24. Ic. C. Nazarie, *op. cit.*, p. 83.
25. *Ibidem*, p. 51.

conștiinciozitate datoria sa, ajutînd, cînd timpul îi permitea, la diferite trebuințe medicale. In afară de acestea, prin conferințele pe care le făcea sărbătorile și duminicile, căuta să ridice moralul soldatului. Pentru toate aceste motive credem că părintele Dobrotă merită cu toată lauda și recompensa de a fi înaintat la gradul de căpitan.

Preotul Ionescu Gheorghe[26] din Roșiori-Roman, de la 16 infanterie, a înțeles foarte bine misiunea sa, și-a făcut pe deplin datoria sfătuind ostașii în momente grele: a adus destulă mîngîiere mai ales răniților și bolnavilor, a contribuit mult la menținerea moralului ostașilor, nelipsind dintre ei chiar în împrejurări critice. Prin fapta și conduita sa demnă, remarca Maior Popovici, a fost cel mai bun exemplu. La rîndul lor, generalii Macri și Petala spuneau că acest preot a urmat regimentul în toate ocaziile și potrivit înaltei sale misiuni pe care a priceput-o destul de bine în împrejurări critice a fost adesea în mijlocul oamenilor, căutînd prin vorbe și frumoase pilde a menține moralul tuturor ostașilor. S-a purtat cu multă demnitate, atrăgînd dragostea tuturor în jurul său. Cunosc de aproape pe acest adevărat apostol creștinesc. Pentru modul cum s-a condus nu am să-i aduc decît laude și mulțumiri. Merită a înainta.

Preotul Gavrilescu Ilie[27] din Roman, la ambulanța diviziei a 7-a, rezistent, a făcut campania fiind în vîrstă trecut de 60 de ani. Tot timpul campaniei a avut o purtare demnă. Bine educat ca preot, a fost iubit de șefi și de trupă, spune colonelul dr. Tintă, și că a executat toate ordinele fără reclamații. Iar colonelui dr. Mihăilescu remarca, la rîndul său, că a făcut serviciul de confesor de ambulanță tot timpul campaniei, cu multă tragere de inimă și bunăvoință. Cu toată vîrsta înaintată a suportat fără murmur toate greutățile, fiind totdeauna la post.

Preotul Nițu Gheorghe[28] din Roman, brigada a 7-a artilerie, a intrat în campanie cu Regimentul 8 artilerie. In zilele de 15, 16, 17 și 18 septembrie 1916 a luat parte la luptele din jurul Odorheiului, stînd tot timpul lîngă tunurile bateriei a 6-a. In cursul lunii Octombrie ia parte la luptele de la Goioasa-Agaș și cele de pe Valea Uzului, iar în cursul lunii noiembrie ia parte la luptele de la Călugăreni. Cît timp a fost atașat lîngă Regimentul 8 Artilerie, a ținut 65 cuvîntări patriotice trupei. Cît timp a fost atașat la Regimentul 4 Artilerie, activitatea sa se manifestă pe lîngă serviciile religioase și la secundarea medicilor de la toate regimentele aflate în sectorul Mănăstirea Cașin, la căutarea populației civile... Preotul Nițu, consemna colonelul Hanțescu, a adus reale servicii în tot timpul detașării sale. Cultură superioară, caracter distins, excelent camarad.

Preotul Moisiu C.[29] din Muntenii de Jos-Vaslui, de la regimentul 7 Rahova, nr. 25, a însoțit regimentul și în 1913, a ținut predici înălțătoare care au ridicat moralul ofițerilor și trupei. Maiorul Jipa nota: L-am văzut mereu printre noi, a venit în mijlocul ostașilor de pe front și i-a îmbărbătat cu puterea de convingere pe

---

26. *Ibidem*, p. 79-80.
27. *Ibidem*, p. 80.
28. *Ibidem*, p. 85.
29. *Ibidem*, p. 42-43.

care o stăpîneşte. Graţie însemnărilor unui colonel, a cărui semnătură rămîne indescifrabilă aflăm că acest slujitor s-a distins prin abnegaţie şi dragostea creştinească ce a arătat-o, aflîndu-se necontenit în mijlocul trupei şi ofiţerilor chiar în momente grele ale luptelor, dîndu-le pildă de curaj şi îmbărbătîndu-i.

A luat parte la toate acţiunile regimentului 25, îmbărbătînd şi încurajînd trupa, atît înainte de începerea luptelor cît şi în timpul luptelor. A căutat a ridica moralul soldaţilor şi ofiţerilor prin grai şi fapte nedezlipit de la datorie... Dacă se adaugă că a stat sub focul artileriei de la 30 iulie 1917 pînă la 15 noiembrie 1918 se vede că acest preot s-a transformat în militar desăvîrşit, fără a uita religia un minut, consemna maiorul Popovici.

Preotul Donosa N.[30] din Dobrovăţ-Vaslui de la regimentul 1 Vînători, a fost de la începutul campaniei, la 65 infanterie, nedezlipit de el, în toate împrejurările. Prin servicii şi cuvîntări scurte şi simţite a încurajat şi îmbărbătat trupa. In sărbători naţionale, prin cuvinte patriotice a însufleţit pe ostaşi, trezindu-le conştiinţa naţională.

Cu crucea în mînă, cuvîntînd, sfătuind şi încurajînd pe ostaşi şi-a atras stima trupei şi a ofiţerilor. In momentele grele, cu pericolul vieţii a mers înainte. Am constatat, consemna colonelul Mihăilescu, că a lucrat cu mult drag şi bună voinţă, contribuind într-o bună măsură la gloria acestui Regiment. La rîndul său, locotenentul N. Măicănescu, scria: în timpul luptelor, veşnic în mijlocul trupei, cu sufletul său întărea credinţa că ostaşul român nu poate fi învins. In definitiv nu i se poate aduce decît laude şi mulţumiri pentru modul cum a înţeles să-şi îndeplinească misiunea pe lîngă ostaşii Regimentului 1 Vînători.

Din însemnările colonelului Jujescu, aflăm că preotul Pieptu Petre[31] din Tăcuta-Vaslui, care făcea parte din regimentul 3 Vînători, în timpul grelelor lupte s-a găsit totdeauna amestecat cînd printre luptători, cînd printre răniţi, căutînd ca pe cei sănătoşi să-i întărească, iar celor răniţi să le uşureze suferinţele. Prea merituos preot. Mi-a dat totdeauna un preţios concurs. In momentele cele mai grele a intrat în învălmăşagul luptelor. Mă felicit şi mă fericesc că am avut norocul să am în regimentul 3 Vînători, un auxiliar ca preotul Pieptu. A fost decorat şi avansat. Merită şi mai mult.

Preotul Gîdei I.[32] din Bîrlad, de la 19 Evacuare, a căutat a-şi îndeplini îndatoririle sale cu cea mai deplină conştiinciozitate, prin conferinţe religioase a căutat a ridica şi întări moralul soldaţilor suferinzi, a dat dovezi suficiente de un slujitor demn şi îndeajuns cunoscător al misiunii sale însemna colonelul dr. Gheorghiu.

Preotul Chiricuţă Toma[33] din Bîrlad, de la Sectorul de Fortificaţii, judeţul Neamţ, a fost repartizat dintru început la regimentul 12 Infanterie şi a luat parte la toate luptele, îmbărbătînd pe soldaţi de cele mai multe ori sub ploaie de gloanţe, raporta colonelul Mătăsaru. Iar maiorul Aricescu consemna: A contribuit foarte mult la înălţarea sufletească a oamenilor. In timpul luptelor din Dobrogea a mers pe linia I-a... In zilele de 18-26 septembrie 1916, sub foc

---

30. *Ibidem*, p. 49-50.
31. *Ibidem*, p. 62. 32. *Ibidem*, p. 53-54. 33. *Ibidem*, p. 54-55.

năpraznic de artilerie, stînd neclintit la datorie se ruga pentru odihna sufletelor vitejilor acoperiți atît de țărîna aruncată de camarazi, cît și de proiectilele dușmanilor.

Preotul Brudiu I.[34] din Negrileşti-Tecuci, ce aparținea de Episcopia Romanului, a dat dovezi de o frumoasă activitate la toate unitățile unde a fost.

Preotul Dodu Ilarion[35] din Bacani-Tutova, Episcopia Romanului, de la regimentul 6 Tecuci nr. 24, s-a aflat tot timpul, în mijlocul soldaților și ofițerilor. In timpul luptei de la Pasul Incărcătoarei a stat neclintit la postul de prim ajutor și sub bombardamentul inamic, a dat un sprijin prețios medicilor, pansînd la cot cu ei, sutele de răniți pe care nu-i puteau dovedi.

Pe front, mai mult decît are datoria sa, el este, ne încredințează locotenent-colonelul Bădescu, un exemplu de virtute sufletească și de jertfă în fața trupelor. Ca dreaptă răsplată a virtuților sale, a devotamentului și a spiritului său de sacrificiu, solicit să fie avansat.

Filimon N. Gheorghe,[36] fost cîntăreț I la parohia Cîrligi, a luptat în regimentul 14 Dorobanți-Roman, ca sergent.

Rotaru Gheorghe,[37] cîntăreț II la parohia Cîrligi, luptă cu regimentul 14 Dorobanți-Roman. In retragere din Transilvania, în toamna anului 1916, a fost luat prizonier de armata germană. Evadează în primăvara anului 1917 și în drum spre țară, după 40 de nopți de mers pe jos, este prins și înapoiat în lagăr, iar după 2 ani și 7 luni este eliberat. A avut gradul de sergent.

Nistor N. Gheorghe,[38] cîntăreț la parohia Năneşti, azi în vîrstă de 90 de ani, a fost concentrat încă din 1914 luptînd pînă în 1918 ca soldat în regimentul 4 Obuziere. A luat parte la luptele din Transilvania, la Ditrău, Toplița, Tulgheș, Borsec, Nămoloasa și Mărășești.

Din cele expuse se poate vedea că preoții în marea lor majoritate «și-au făcut mai mult decît datoria». Generalul Prezan spunea că este «o cinste pentru cler, că alături de ostași au făcut mai mult decît li s-a cerut pentru țară și neam».

Actele de eroism pe care luptătorii români le-au săvîrșit în vara anului 1917, la Mărășești, «au dovedit aceleași virtuți pe care strămoșii le-au arătat la Posada, Rovine, Războieni, Călugăreni și Grivița, cînd au apărat ființa lor națională și drepturile lor sfinte pe acest pămînt».[39]

Ca o urmare firească și ca o răsplată a jertfelor aduse pe altarul Patriei, s-a înfăptuit la 1 Decembrie 1918, unirea românilor într-un singur stat, chezășie a marilor înfăptuiri contemporane.

Pr. C. CAZAN

---

34. *Ibidem*, p. 44. 35. Raportul Protopopiatului Bacău nr. 496/1978.
36. *Ibidem*. 37. *Ibidem*. 38. Ic. C. Nazarie, *op. cit.*, p. 92.
39. *Cinste și recunoștință eroilor de la Mărăști, Oituz și Mărășești*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLIII (1967), nr. 7-8, p. 457.

Făuritorilor Unirii

Cinstirea făuritorilor Unirii din Decembrie 1918 în Arhiepiscopia Iașilor

Întregul nostru popor a sărbătorit anul acesta, la 1 decembrie, împlinirea a 60 de ani de la înfăptuirea marelui act istoric din decembrie 1918: făurirea statului naţional unitar român, prin Unirea Transilvaniei cu Ţara. Pentru realizarea acestui străvechi şi îndreptăţit vis al neamului românesc, care a adus pentru veşnicie la trupul ţării noastre pămîntul strămoşesc, au luptat atît moşii, strămoşii şi părinţii noştri, cît şi Biserica Ortodoxă prin ierarhii, clerul şi credincioşii săi. Unitatea noastră de stat şi bisericească, a fost ca o stea luminoasă, ce a călăuzit vrerile poporului român. Unitatea neamului românesc, la care poporul nostru ţine atît de mult, s-a manifestat şi pe plan religios, sub forma unităţii şi independenţei noastre bisericeşti. Biserica Ortodoxă Română a fost, de-a lungul veacurilor, alături de poporul român, de conducătorii săi, sprijinind năzuinţele acestui mult încercat popor, de libertate şi unitate naţională.

Aşa se face că la măreţul act de acum şase decenii, a fost prezentă şi Biserica noastră Ortodoxă Română, prin clerul şi credincioşii săi.

În învăţătura Bisericii Ortodoxe, pe lîngă datoriile creştinului faţă de Dumnezeu, faţă de sine însuşi şi faţă de aproapele său, la loc de cinste, este şi datoria sa faţă de patria în care s-a născut şi în care trăieşte şi munceşte.

Dragostea de mamă şi dragostea de ţară sînt şi trebuie să fie scumpe nouă tuturor. Patria este pămîntul părinţilor, moşilor şi strămoşilor noştri şi al nostru, în care ne-am născut şi trăim, este leagănul şi vatra înaintaşilor noştri şi a noastră, de care ne leagă tradiţiile atît de scumpe nouă, prin care trăim în comuniune cu toate generaţiile trecute, care au luptat pentru apărarea fiinţei neamului şi înflorirea Patriei.

Creştinismul este o religie a păcii. De aceea, Biserica dreptmăritoare are în centrul misiunii sale propovăduirea păcii. Sfînta noastră Biserică consideră războiul ca unul din relele cele mai mari ce pot atinge omenirea. Dar cînd e vorba de apărarea Patriei atacate pe nedrept, ori de apărarea libertăţii, suveranităţii şi independenţei naţionale, Biserica strămoşească a sprijinit lupta dreaptă a poporului. Biserica Ortodoxă îngăduie războiul în astfel de situaţii: se roagă pentru biruinţă asupra duşmanilor Patriei, iar pentru cei ce au căzut în război face rugăciuni pentru odihna sufletelor lor. Această învăţătură este izvorîtă din învăţătura Sfintei Scripturi şi din scrierile Sfinţilor Părinţi. Sfîntul Atanasie cel Mare, de exemplu, arată că în războaie cei ce omoară pe vrăjmaşi fac o faptă vrednică de laudă, iar Sfîntul Vasile cel Mare spunea că cei ce luptă pentru apărare, nu săvîrşesc păcatul omuciderii.

Întreaga istorie a poporului român pune în lumină adevărul că fiii acestui neam nu au adus niciodată războaie de cotropire, dimpotrivă au luptat pentru apărarea cauzei străbune, pentru dreptate şi libertate socială, independenţă şi suveranitate naţională. Aşa a fost şi în timpul primului război mondial, cînd România a intrat în război cu scopul de a elibera pe fraţii asupriţi de puterile străine. În urma victoriei ostaşilor români, la 1 Decembrie 1918, Transilvania s-a unit cu Patria-Mamă. Acest act de însemnătate istorică a avut un mare răsunet în toată Biserica Ortodoxă Română, fiind cinstit şi de ierarhii şi slujitorii din Moldova, prin manifestări deosebite, după cum vom vedea mai jos.

În bisericile din Arhiepiscopia Iaşilor şi în Catedrala mitropolitană din Iaşi s-au ţinut cuvîntări şi s-au înălţat rugăciuni de mulţumire către Dumnezeu, pentru înfăptuirea acestui mare act din istoria poporului român.

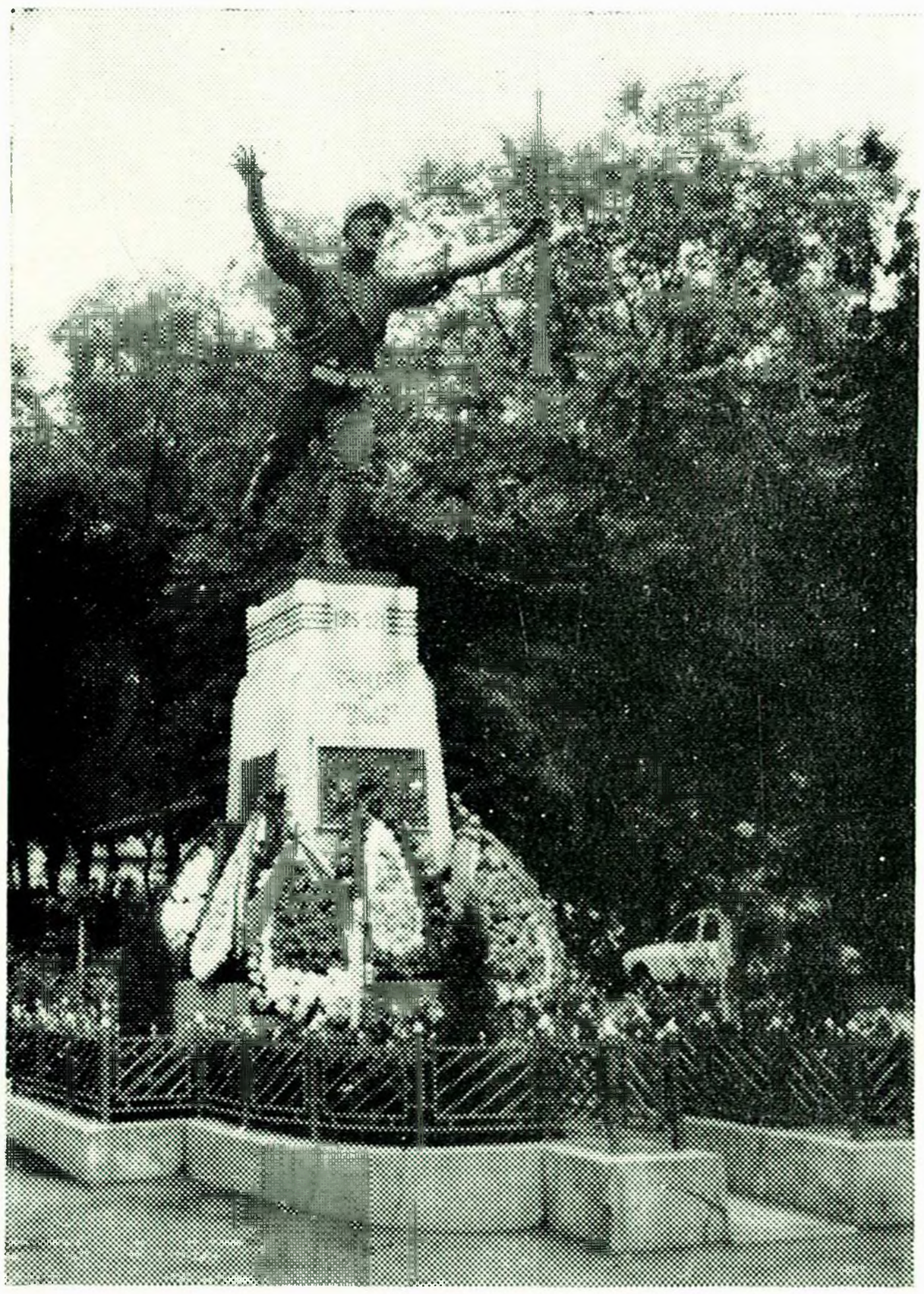

Monumentul eroilor din parohia Adormirea — Dorohoi

Monumentul eroilor din parohia Dersca-Dorohoi

Monumentul eroilor din parohia Havîrna-Dorohoi

Mitropolitul Pimen al Moldovei, numit „Mitropolitul războiului" a făcut un Te-Deum de mulţumire către Dumnezeu şi a ţinut o înflăcărată cuvîntare, arătîndu-şi marea bucurie a sa şi a credincioşilor din Moldova.

De asemenea, el a trimis şi o telegramă de felicitare către Mitropolitul Ardealului, exprimîndu-şi bucuria pentru unirea făcută.

În unele parohii ca: Liteni, Arbore, Sadău, Frătăuţii Noi, Horodnicul de Jos, Horodnicul de Sus, Putna, Volovăţ, Burla şi oraşul Rădăuţi, s-au ridicat frumoase monumente, întru cinstirea eroilor neamului, care şi-au jertfit viaţa pentru apărarea patriei şi unitatea neamului.

Aceste troiţe au fost făcute în locuri vizibile pentru a fi pururea în faţa ochilor urmaşilor faptele de jertfă ale înaintaşilor noştri. Au fost săpate în lespezi de piatră numele ostaşilor ce şi-au jertfit viaţa pentru independenţa şi unitatea poporului român.

Pentru ilustrarea acestei frumoase fapte, dăm cîteva din fotografiile acestor troiţe.

Pe una din troiţe (cea din cimitirul orăşenesc din Rădăuţi, sînt săpate următoarele versuri pline de duioşie şi recunoştinţă).

„An după an întregul veac va trece...
Şi vor pieri şi camarazii tăi cu toţii
Dar la mormîntul tău veni-vor să se plece,
Cu amintirea ta în suflet strănepoţii..."

Acest mare eveniment din istoria poporului nostru: Unirea Transilvaniei cu Patria-Mamă, a fost cinstit în mod cu totul deosebit, la împlinirea a zece ani de la înfăptuirea sa. În anul 1928, Pimen Mitropolitul Moldovei, face un Antimis în amintirea acestei uniri, pe care îl trimite tuturor parohiilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Iaşilor şi Mitropoliei Moldovei şi Sucevei.

La 1 decembrie 1928, el alcătuieşte chiar o rugăciune specială de mulţumire către Dumnezeu şi pe care o rosteşte în Catedrala mitropolitană din Iaşi, la Te-Deum-ul de mulţumire.

În cuprinsul rugăciunii, el arată încrederea poporului român în puterea sa, care prin lupte şi jertfe a desfiinţat hotarele blestemate, puse de vrăjmaşi între noi şi fraţii noştri. Pentru ostaşii ce s-au jertfit şi au luptat pentru unitatea neamului românesc, el se roagă lui Dumnezeu să-i învrednicească de cununile martirilor.

De asemenea, se roagă pentru moşii şi strămoşii noştri, care în vremuri grele, în curgerea veacurilor, au suferit vitejeşte, jertfindu-se pentru întregirea neamului şi dezrobirea pămîntului strămoşesc.

În încheierea frumoasei sale rugăciuni, marele ierarh, mulţumeşte lui Dumnezeu pentru purtarea Sa de grijă arătată în toate vremurile poporului român, dar mai ales la întîia Unire a Ţărilor surori — Muntenia şi Moldova şi apoi la Unirea cea mare a tuturor românilor. El se roagă lui Dumnezeu să întărească şi unirea sufletească a tuturor românilor, ca vrăjmaşii să fie biruiţi şi îndepărtaţi, iar Patria celor ce sînt uniţi prin simţire, gîndire şi grai să propăşească necontenit.

Unitatea naţională a fost şi este păstrată cu sfinţenie de poporul român şi este pusă la temelia conştiinţei de sine. Ea constituie şi azi reazimul de nădejde şi chezăşia epocalelor înfăptuiri.

Pomenind pe înaintaşii noştri ne facem părtaşi eroismului lor, dar în acelaşi timp, în chip tainic, îi încredinţăm că le vom urma exemplul. Acum, cînd jertfele lor rodesc realizări, le aducem ca pios omagiu hotărîrea de a lucra, fiecare la locul său, pentru înălţarea Patriei pe cele mai înalte trepte de cultură şi civilizaţie, de bunăstare şi progres.

Ortodoxia românească — cum bine remarca Prea Fericitul Patriarh Iustin —, „este dăltuită potrivit cu originea, viaţa şi aspiraţiile poporului nostru".

Biserica Ortodoxă Română, orientată mereu după năzuinţele credincioşilor şi îndrumată de învăţătorii săi fireşti, are şi astăzi drum comun cu poporul în sînul căruia s-a născut şi ale cărui aspiraţii le slujeşte, ca pe propriile sale aspiraţii.

Ierarhii, clerul şi credincioşii Bisericii noastre, în cea mai deplină armonie şi colaborare religioasă cu celelalte culte religioase, sprijină, cu neclintită hotărîre, munca întregului nostru popor pentru continua înflorire a patriei

noastre. Cu credinţa nestrămutată în cîrmuitorul ceresc al destinelor tuturor popoarelor, Biserica Ortodoxă Română, binecuvintează toate strădaniile şi biruinţele poporului român şi se identifică cu toate aspiraţiile lui legitime, ca întotdeauna în trecutul de luptă al poporului nostru.

Protos. PARTENIE APETREI

Mărturii în piatră care oglindesc entuziasmul și vitejia ostașilor noștri în lupta pentru făurirea statului național unitar român

În anul 1916, după doi ani de neutralitate, România a intrat în război, alăturîndu-se Antantei, nutrind împlinirea dezideratului de veacuri: formarea statului naţional unitar român.

Atunci cînd armata română a trecut Carpaţii, în vederea eliberării Transilvaniei, masele largi populare au sprijinit acţiunea de eliberare a provinciilor româneşti aflate sub stăpînire străină. Aceasta a constituit suportul moral pentru jertfele grele, umane şi materiale, date de poporul nostru în timpul războiului, căci România nu a intrat în război cu intenţii de cotropire, ci din dorinţa realizării aspiraţiilor sale multiseculare, unirea tuturor celor ce vorbeau, gîndeau şi simţeau la fel.

În condiţiile ocupării unei mari părţi a teritoriului României de către trupele inamice, s-a intensificat lupta pentru eliberarea socială şi naţională. Mişcarea pentru unitatea naţională a cuprins atît provinciile subjugate, cît şi Oltenia, Muntenia şi Dobrogea, aflate sub ocupaţia puterilor centrale. Jaful, teroarea şi samavolniciile de tot felul au stîrnit revolta şi ura întregului popor.

Pe cîmpiile de luptă de la Mărăşti, Mărăşeşti, pe Valea Oituzului şi a Trotuşului şi-au dat viaţa numeroşi fii ai Patriei.

În cinstea eroilor căzuţi pe cîmpul de luptă pentru apărarea Patriei şi făurirea statului naţional unitar român s-au înălţat monumente de piatră, pe care s-au scris numele celor căzuţi în lupte crîncene pentru apărarea brazdei pămîntului străbun.

În cele ce urmează, prezentăm cele mai reprezentative monumente înălţate de cei mulţi pentru cei mai viteji.

În faţa bisericii parohiale Poiana Sărată există o piatră construită din 1856 pe care este scris: *„Locotenentul Nicolai Macarie din Regimentul 13 Ştefan cel Mare, primul erou rănit şi mort cînd s-a trecut graniţa la Poiana Sarata pentru întregirea neamului în noaptea de 14/15 august 1916“.*

La intrarea în Poiana Sărată dinspre Gheorghiu-Dej este un monument al eroilor, de fapt un cimitir cu cruci de piatră şi împrejmuit cu gard de piatră. La intrare, sînt două plăci de marmură. Pe prima este scris: *„Aici odihnesc osemintele a 1.900 eroi căzuţi pe aceste locuri în războiul de întregire 1916-1918“.*

În cimitir se află un frumos mausoleu din piatră, cele patru feţe fiind din plăci de marmură. Pe placa din faţă scrie, cu litere săpate: *„Aici odihnesc eroii căzuţi pe aceste locuri în războiul 1916-1919“.* În dreapta şi în stînga mausoleului sînt cîte 53 morminte cu cruci de piatră.

Pe Măgura s-a înălţat un mausoleu în cinstea eroilor din 1877 şi a acelora din 1916-1918.

În centrul comunii Mănăstirea Caşin se află un cimitir al eroilor înălţat prin stăruinţa societăţii „*Cultul eroilor*“ — Comitetul Central Bucureşti,

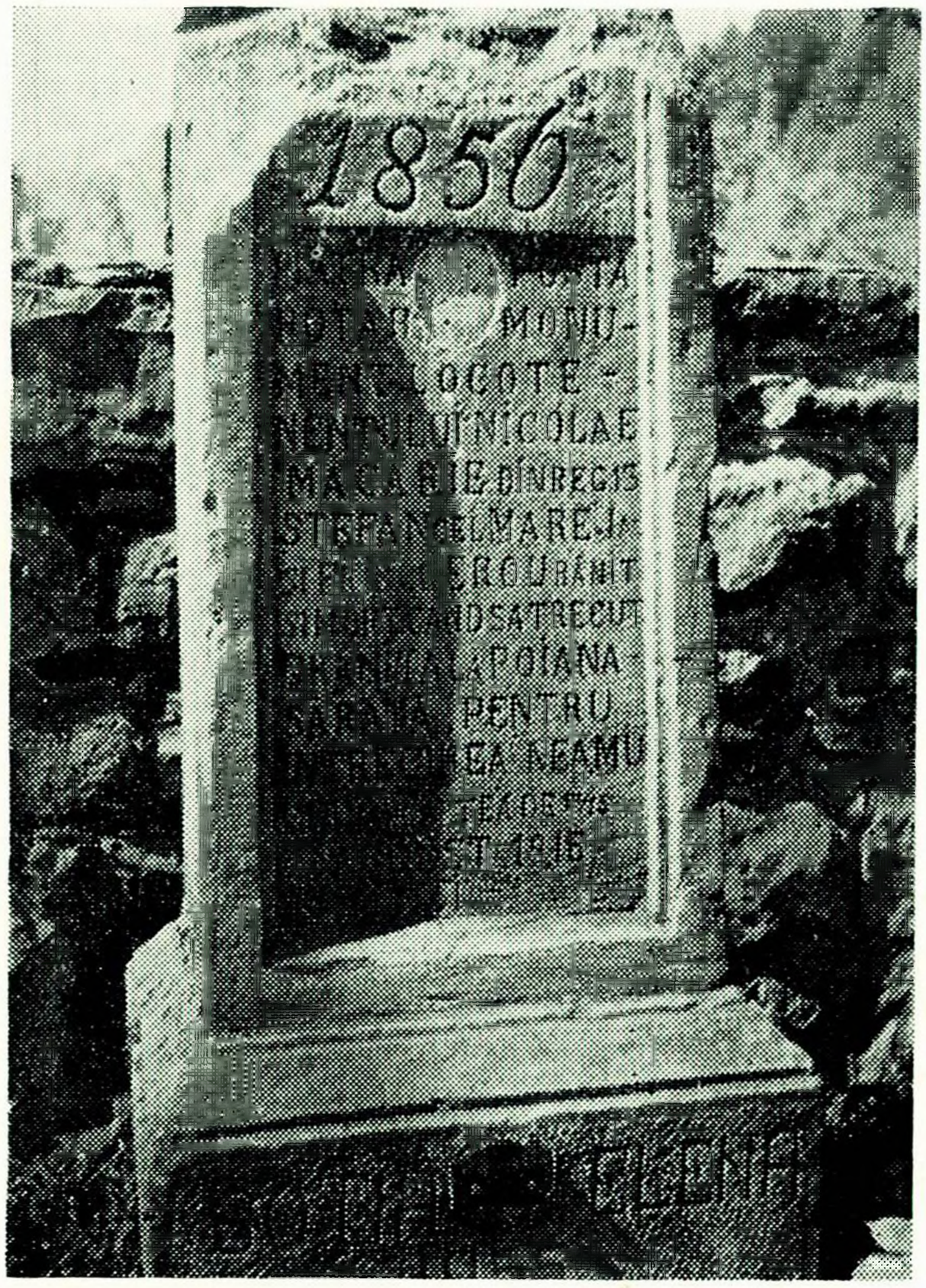

Monumentul eroilor — Poiana Sărată

Monumentul eroilor — Măgura

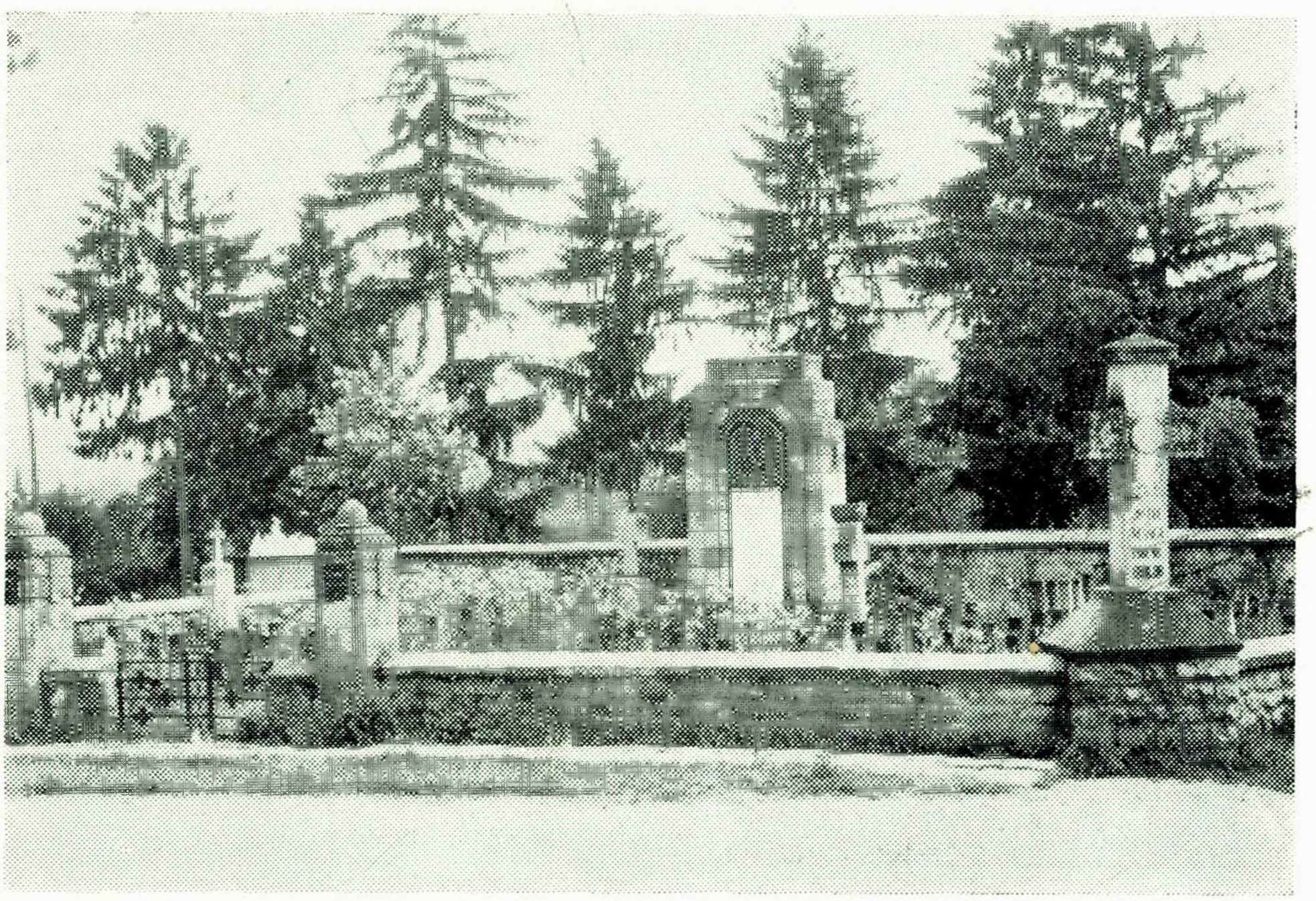

Monumentul eroilor — Mănăstirea Caşin

Monumentul eroilor — Mănăstirea Caşin

Monumentul eroilor din Grozești — Oituz

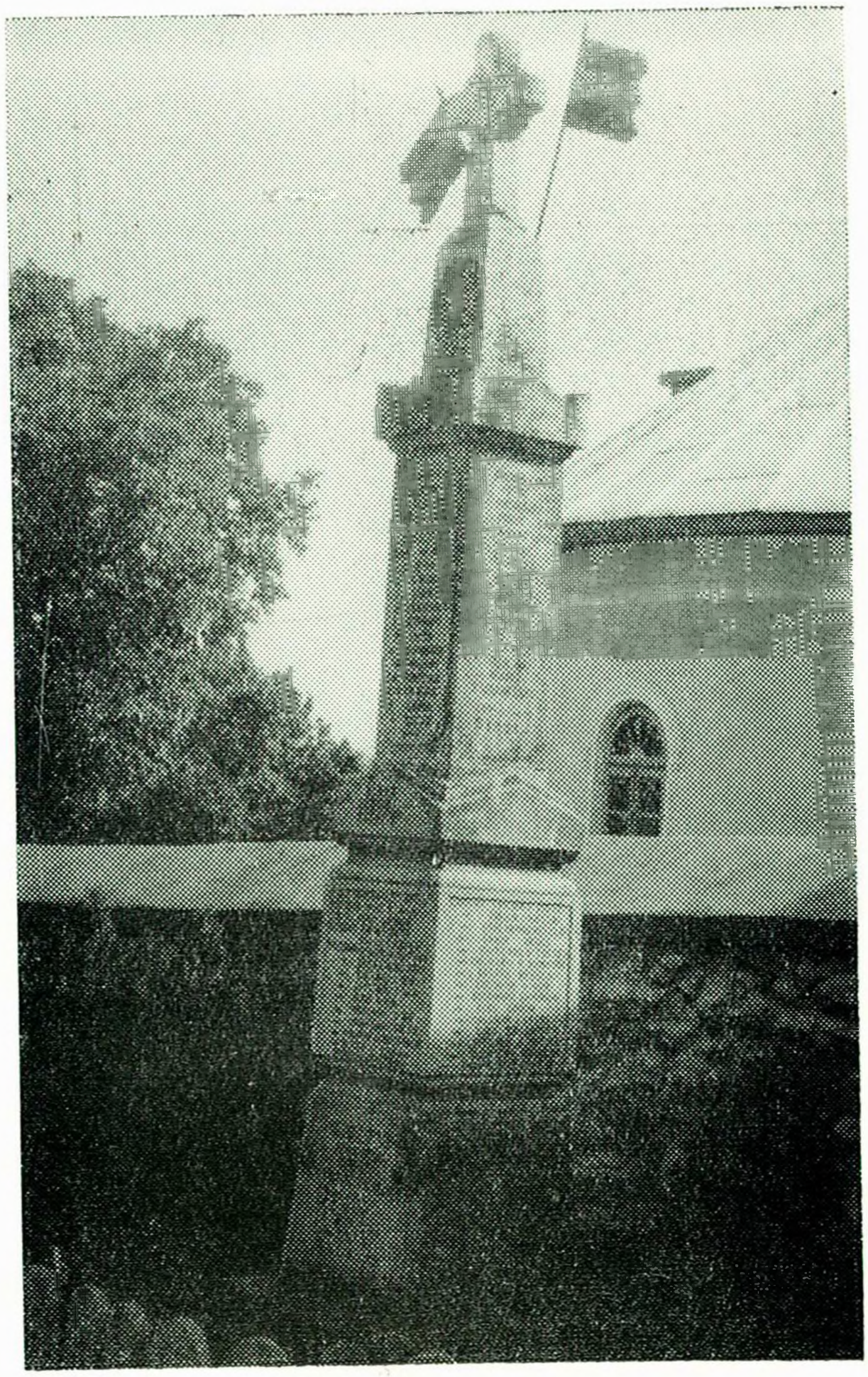

Monumentul eroilor din parohia Viişoara — Tg. Ocna

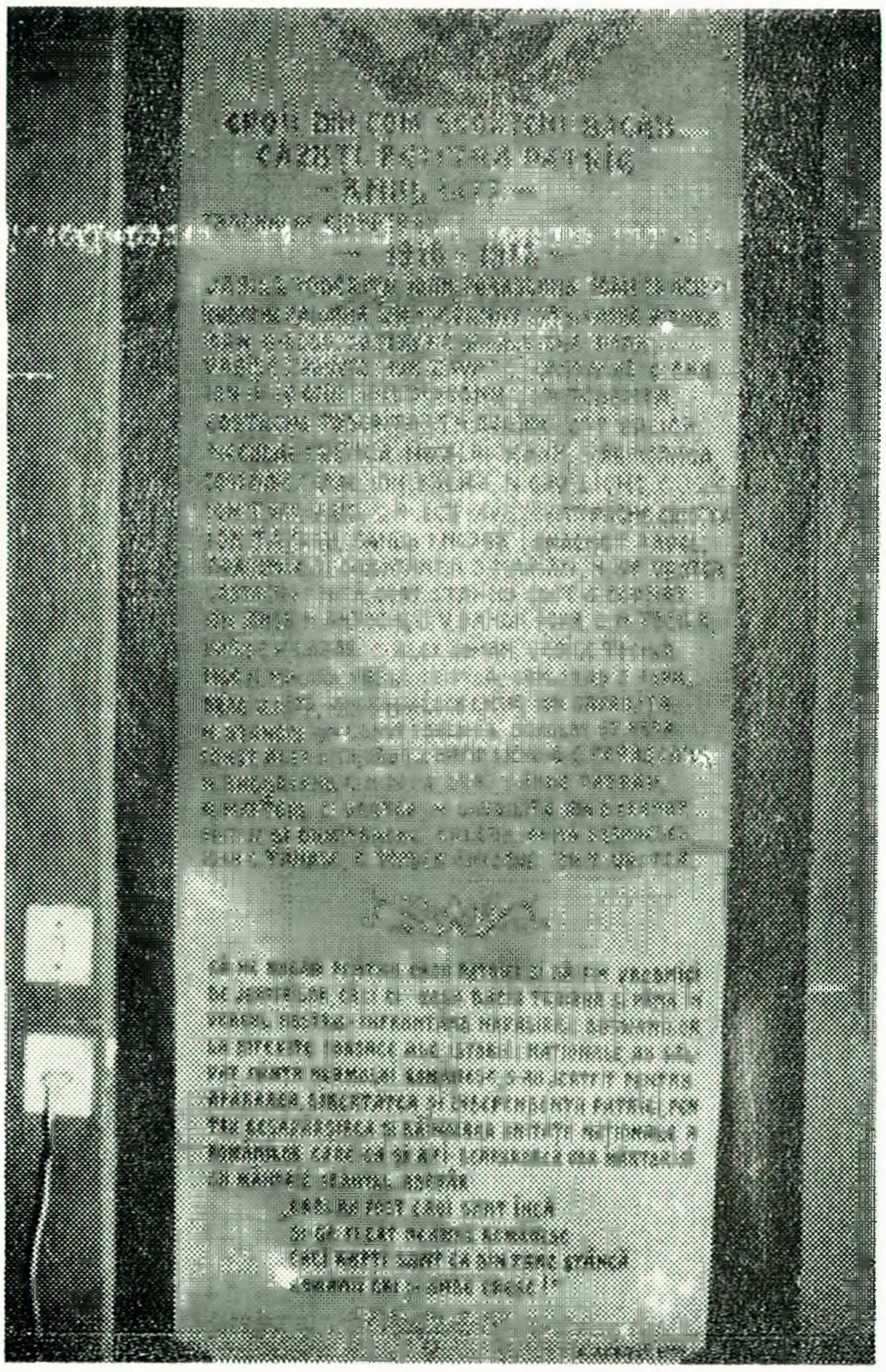

Monumentul eroilor din parohia Scorțeni-Bacău

Monumentul eroilor din parohia Sf. Nicolae-Tg. Ocna

1932. Pe placa de marmură, care este fixată pe un monument, sub icoana Mîntuitorului Iisus Hristos, este următoarea inscripţie: *„Binecuvîntată fie jertfa celor căzuţi de-a lungul veacurilor pentru întregirea pămîntului strămoşesc".*

La intrarea în cimitirul parohiei Mănăstirea Caşin este un monument mai mic ridicat, de asemenea, în cinstea eroilor căzuţi în războiul de reîntregirea neamului 1916-1919.

Monumentul eroilor din parohia Grozeşti-Oituz este situat lîngă biserica din Grozeşti. De o parte şi de alta sînt morminte ale eroilor, cu cruci de piatră, iar la capătul aleei este monumentul de piatră, cu chipul din bronz, al generalului Grigorescu Eremia, eroul viteaz şi glorios în lupta de la Oituz dintre anii 1916-1918.

Monumentul eroilor din Tg. Trotuş a fost înălţat de un colectiv de credincioşi, în anul 1925, în frunte cu muncitorul ceferist Miron Constantin, luptător pe frontul de la Oituz, Cireşoaia.

În cinstea eroilor căzuţi pe cîmpurile de luptă de la Mărăşeşti, Mărăşti, Oituz, Cireşoaia, s-a înălţat un monument lucrat artistic şi în parohia Viişoara-Tg. Ocna avînd înscrise, în piatră, numele eroilor din 1916-1919 căzuţi în localităţile menţionate mai sus.

În cimitirul filialei Poieni, parohia Vîlcele, lîngă Tg. Ocna se află monumentul eroilor, iar în stînga şi în dreapta se află sute de morminte cu cruci de piatră pe care stă scris numele eroului respectiv. De menţionat este numele viteazului Elisei Ursuc din localitate.

Pe malul drept al Slănicului, la punctul „Cişmeaua din Cerdac", se găsesc, lucrate artistic, două monumente de piatră care, prin ornamentele sculpturale, oglindesc eroismul ostaşilor români de la Cerdac şi Cireşoaia. O parte din numele eroilor sînt săpate în piatră.

În comuna Dofteana se află o troiţă de piatră, cu următoarea inscripţie: *„Făuritorilor României mari şi eroilor morţi pentru întregirea neamului în războiul din 1916-1919".*

„Monumentul eroilor neamului" din războiului 1916-1918 din comuna Dărmăneşti, judeţul Bacău. Sînt înscrise numele ostaşilor căzuţi, din regimentul 27 Infanterie-Bacău, precum şi numele ofiţerilor, subofiţerilor şi soldaţilor de pe alte meleaguri ale patriei. Acest monument se află în cimitirul bisericii „Izvorul Tămăduirii" din comună.

Monumentul eroilor din cimitirul parohiei Scorţeni, judeţul Bacău, pe care sînt înscrise numele soldaţilor eroi din 1916-1918 — Dorhan Costache şi Popa Vasile, din regimentul 14 Infanterie-Roman. Merită să fie subliniat aici că, în mormintele din jurul monumentului odihnesc mai multe zeci de ostaşi eroi, căzuţi în luptele de la Măgura şi Cireşoaia — Tg. Ocna, originari din părţile Iaşului, Sucevei, Bacăului, de la Piatra Neamţ şi din Transilvania.

In biserica parohială din Scorţeni-Bacău, pe peretele din stînga naosului se află pictat direct pe zid un chenar în cadrul căruia sînt înscrişi eroii din 1916-1918 din comuna Scorţeni.

În incinta parohiei „Sf. Nicolae" din Tg. Ocna se află cimitirul eroilor din primul război mondial. În acest cimitir, în mijloc, se află două monumente de piatră. Pe primul monument sînt scrise, cu litere săpate în piatră, următoarele cuvinte: *„Vitejilor căzuţi pe aceste locuri în războiul 1916-1919".*

Pe cel de al doilea monument este scris, tot cu litere în piatră: *„Aici odihnesc eroii căzuţi pe aceste locuri în războiul 1916-1919"* — construit de societatea *„Cultul Eroilor"* — Comitetul Central Bucureşti în anul 1932". De o parte şi de alta a monumentelor sînt două tunuri ce străjuiesc monumentele şi cimitirul, precum şi mormintele. Cimitirul este împrejmuit cu gard de piatră de rîu, lucrat într-un stil artistic.

Iată cîteva din nenumăratele mărturii în piatră presărate pe Valea Oituzului şi a Trotuşului, care oglindesc entuziasmul şi vitejia ostaşilor români în războiul pentru formarea statului naţional unitar român.

Înfăptuirea unităţii statului român, eveniment epocal în afirmarea şi dezvoltarea istorică a poporului nostru, a realizat cadrul naţional şi social-economic pentru dezvoltarea României contemporane, a înrîurit binefăcător întreaga dezvoltare a vieţii şi civilizaţiei întregului nostru popor, luptător neabătut pentru păstrarea unităţii şi suveranităţii sale naţionale, pentru bunăstare şi pace.

Pr. C. PELIN

Monahi transilvăneni vieţuitori în mănăstirile din Moldova

Înainte de a încerca să prezentăm unele date privitoare la monahii din Transilvania care, în decursul vremii, au trăit în mănăstirile din Moldova, considerăm necesară o scurtă privire de ansamblu asupra monahismului la români.

Vechimea monahismului pe teritoriul locuit de români. Monahismul, pe teritoriul locuit de români, este foarte vechi. In secolul al IV-lea, în stînga Dunării, „se înfiinţară multe mănăstiri cu viaţă în feciorie şi asceză neprihănită". Sf. Vasile cel Mare, în regulele pe scurt sau mici, amintea şi de „mănăstirile din apusul Mării Negre".[1] In acelaşi secol, teritoriul nostru era denumit „Ţara sfinţilor".[2] In secolele V-VI, se aminteşte de călugări *scitieni,* adică din Dobrogea. Numirea pe care o purta acest ţinut atunci era Scytia Minor. Este suficient să amintim numele lui *Ioan Casian* († 433), apărător al Sfîntului Ioan Gură de Aur, care a înfiinţat două mănăstiri rămase modele pentru mănăstirile de sistem chinovitic din Apus,[3] şi al lui *Dionisie smeritul* (Exigul sau cel mic) (460-540?), susţinător la Roma al călugărilor scitieni.[4] Călugării scitieni apar în istorie cu un rol însemnat în controversele hristologice din secolele V-VI împotriva monofiziţilor de toate nuanţele.[5]

Localitatea Niculiţel din judeţul Tulcea, unde se află cunoscutul martiricon din secolul al III-lea, purta în Evul Mediu numirea semnificativă de *Mănăstirişte.*[6] La Basarabi, comuna Murfatlar, judeţul Constanţa, s-a descoperit un *complex monastic*, o aşezare mănăstirească, săpată în stîncile calcaroase ale dealului Tibişirului. Complexul monastic de la Basarabi, pe baza unui grafit, a fost datat ca fiind din anul 922.[7]

In secolul al XI-lea, se construieşte mănăstirea Sfîntul Ioan Botezătorul la Morissena (Mureşana) — azi Cenad, judeţul Timiş —, considerată ca cea mai veche aşezare monastică cunoscută în Banat, urmată la puţin timp, şi, tot în acelaşi secol, de mănăstirea de la Maidan cu hramul Sfîntul Gheorghe.[8]

---

1. Pr. Prof. Gh. Moisescu, Pr. Prof. Şt. Lupşa, Pr. Prof. Al. Filipaşcu, *Istoria Bisericii Române,* vol. I, Bucureşti, 1957, p. 57.

2. *Ibidem*, p. 63.

3. Pr. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu, 1972, p. 39; cf. Pr. Prof. I. Coman, *Patrologie,* Bucureşti, 1956, p. 247-249.

4. Adriana Kiseleff, *Comorile Vaticanului şi istoria poporului român*, în „Tribuna", XII (1968), 23 mai, nr. 21 (591).

5. Pr. V. Sibiescu, *Călugării sciţi.* Extras din „Revista Teologică", Sibiu, 1936, p. 1. Călugării sciţi sau scitieni nu trebuie a se confunda cu cei *schitici* (de la pustiul Schitiei în Egiptul de Jos). Monahismul schitic a fost întemeiat de către *Sfîntul Macarie cel Mare* numit şi Egipteanul († 390). (Pr. Prof. I. Rămureanu, Pr. Prof. Milan Şesan, Pr. Prof. T. Bodogae, *Istoria Bisericească Universală,* vol. I (1-1054), Bucureşti, 1975, p. 325).

6. V. Drăguţ, *Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească*, Bucureşti, 1976, p. 216.

7. *Ibidem,* p. 46.

8. Pr. Prof. Gh. Moisescu..., *op. cit.*, p. 49

Multe aşezăminte monahale în forme modeste, cu chilii sihastre şi schituri, construite din lemn, răzleţite prin văgăunile munţilor şi prin codrii seculari, nu au rezistat veacurilor pînă la noi. Aşezările monastice, cu construcţii durabile din piatră şi cărămidă, apar mai tîrziu, în perioada întemeierii statelor feudale româneşti.[9]

In Moldova, apariţia monahismului nu este independentă faţă de monahismul din celelalte părţi locuite de români. El se află într-o strînsă corelaţie şi independenţă cu întregul proces de creştinare şi răspîndire a creştinismului în aria carpato-dunăreană. Intre monahismul din Moldova, Ţara Românească şi Transilvania nu sînt diferenţe. Învăţătura creştină ortodoxă a rodit pretutindeni deopotrivă. Subliniem faptul că „mănăstirile din Ţara Românească, Moldova şi chiar din Transilvania nu au fost fundate ca rezultat al mişcării balcanice, prin fuga populaţiei din Bulgaria şi Serbia, în nordul Dunării, de frica turcilor. In realitate viaţa monastică în ţările române este anterioară năvălirii turcilor în ţările balcanice".[10]

Rolul mănăstirilor în trecutul Bisericii Ortodoxe Române. Mănăstirile au fost, prin neîntrerupta activitate culturală şi de artă, centrele din care se revărsa viaţa spirituală în toaţe ţinuturile româneşti. Serviciile divine din mănăstiri, buna rînduială gospodărească, activităţile culturale — „cu tălmăciri de texte şi realizări deosebite în arta religioasă au ajuns să fie modele pentru preoţii de mir, pentru cărturarii şi artiştii laici care le răspîndeau mai departe în lumea satelor şi a oraşelor".[11] În mănăstiri s-au dezvoltat caligrafia şi miniatura, legătoria de manuscrise şi cărţi, s-a pus temelia bibliotecilor, s-au dezvoltat broderia religioasă, pictura şi sculptura. Cît priveşte învăţămîntul creştin se poate admite că el a existat pe lîngă mănăstiri, încă înainte de întemeierea ţărilor române. Şcolile mănăstireşti au avut o continuitate şi statornicie mai mare decît cele „domneşti", care stăteau oarecum la discreţia voievodului.[12]

Mănăstirile ortodoxe au fost şi aşezăminte de viaţă spirituală dar şi vetre de cultură teologică şi de simţire patriotică. In mănăstiri s-a păstrat şi propovăduit dreapta credinţă, dar, totodată, s-au cultivat şi întreţinut ideile de independenţă, de unitate şi continuitate naţională, de comunitate de limbă şi obiceiuri, de port şi de credinţă. Prefeţele tipăriturilor, începînd cu secolul al XVI-lea, ne stau mărturie în acest sens.

Către astfel de centre, cum au fost mănăstirile, s-au îndreptat credincioşii şi au găsit întărire pentru activitatea lor pe tărîm naţional şi bisericesc.

Legăturile religioase ale românilor din Transilvania, Ţara Românească şi Moldova

Unitatea limbii şi a credinţei, felul de viaţă şi tradiţiile comune au făcut fireşti schimburile de bunuri — atît materiale cît şi spirituale — pe întreaga

---

9. I. Stanciu, *O istorie a pedagogiei universale şi româneşti pînă la 1900*, Bucureşti, 1977, p. 72.

10. P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii româneşti*, Bucureşti, 1969, p. 330-331 ; cf. Pr. Prof. Gh. Moisescu..., *op. cit.*, p. 213.

Nicodim şi ucenicii săi n-au fost întemeietorii vieţii monahale în ţările române. Opera lui Nicodim înseamnă mai mult sfîrşitul unei evoluţii istorice decît începutul ei. Cu privire la Moldova, respectiv Mănăstirea Neamţ, este greu de conceput că cei „cîţiva fraţi" ar fi întemeiat această mănăstire. Este mai acceptabilă părerea că cei cîţiva ucenici ai lui Nicodim de la Tismana, veniţi prin Prislop, „s-au încadrat în viaţa monastică deja existentă aici şi prin ei se încep bunele legături bisericeşti-culturale între Transilvania şi Mănăstirea Neamţ şi invers între Mănăstirea Neamţ şi Transilvania" (Arhim. Nestor Vornicescu, *Relaţiile bisericeştî-culturale între Mănăstirea Neamţ şi Transilvania, din cele mai vechi timpuri pînă în preajma anului 1918*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIV (1968), nr. 11-12,p. 665).

11. N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, Bucureşti, 1940, p. 26.

12. I. Stanciu, *op. cit.*, 72 ; cf. Pr. Prof. M. Şesan, *Teologia ortodoxă în secolul al XVII-lea. După Sinodul de la Iaşi din 1642*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIV (1968), nr. 11-12, p. 633.

arie locuită de români. In timp ce pentru popoarele migratoare Carpaţii au reprezentat un obstacol natural extrem de deficil de trecut, pentru populaţia autohtonă „munţii nu au constituit niciodată o barieră, fiind într-o anumită privinţă factor de unitate: teritorială, de limbă, credinţă şi obiceiuri".[13]

Vecinătatea teritorială a Transilvaniei cu Moldova a înlesnit intense legături economice, politice, sociale, culturale şi religioase.[14] Românii din Transilvania s-au îndreptat spre Biserica şi mănăstirile din Ţara Românească şi Moldova, din vremuri despre care documentele nu au consemnat. In Moldova şi, în special, la Neamţ şi Putna, au venit credincioşi şi călugări din Transilvania. „Mulţi călugări transilvăneni aveau metaniile lor la mănăstirile moldovene".[15] Au fost vremuri cînd şi călugării din Moldova s-au bejenit prin munţi şi peste munţi, în Transilvania. Aşa s-a întîmplat cu cei de la Agapia în anii 1694-1697.[16] Au fost şi situaţii cînd călugări din Moldova, de la Mănăstirea Aroneanu-Iaşi, „negăsind nici un sprijin în ţară, au rugat — nu se ştie prin cine — pe voievodul Transilvaniei ca să intervină pe lîngă domnitorul Miron Barnovschi, ca să li se restituie mănăstirea din care fuseseră evacuaţi", prin anii 1618-1626.[17] Mai frecvent însă, călugări din Transilvania au venit în Moldova şi acest lucru s-a întîmplat în timpul în care situaţia românilor din Transilvania a devenit insuportabilă din pricina asupririlor sociale, politice, economice, culturale şi religioase. Incă din secolul al XIII-lea, actele papale cer suprimarea cultului ortodox, iar regii angevini interzic prin lege construirea unor ctitorii de zid pentru acest colţ, interdicţie în vigoare, cu unele excepţii, sute de ani. De aceea, locaşurile de zid aparţin, în mare majoritate, comunităţilor maghiare şi săseşti catolice (ulterior reformate, protestante, calvine), iar cele de lemn comunităţilor ortodoxe româneşti.[18]

La toate nedreptăţile acumulate din secolele anterioare s-a adăugat „unirea" din 1698-1700 care a avut „un rost politic direct",[19] cu făgăduinţele neîmplinite. In dezamăgirea lor, românii au provocat mişcări şi întîmpinări, prin care demonstrau vechimea prezenţei românilor în Transilvania şi insistau asupra faptului că ei formau majoritatea populaţiei.[20] După un recensămînt al

---

13. Victor Spinei, *Informaţiile istorice despre populaţia românească de la Carpaţi în secolele XI-XIV*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol", XIV-1977, Iaşi, p. 16, 20.

14. M. Dan şi O. Filipoiu, *Contribuţii la istoria legăturilor culturale dintre Moldova şi Transilvania în orînduirea feudală. Un manuscris slav transilvănean din 1511*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXIX (1963), nr. 1-2, p. 63.

15. Prof. Atanasie Popa, *Copişti moldoveni din Transilvania în secolele XVII şi XVIII*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLV (1969) nr. 7-9, p. 458; Idem, *Influenţe moldoveneşti în stilul unor biserici de lemn din Transilvania*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIX (1973), nr. 9-10, p. 672.

16. Pr. Dărîngă Nicolae, *Istoria Sfintei mănăstiri Agapia*, Iaşi, 1908, p. 47.

17. N. Grigoraş, *Biserica Aroneanu*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIII (1967), nr. 7-8, p. 537-538.

18. C. C. Giurescu-Dinu C. Giurescu, *Scurtă istorie a românilor*, Bucureşti, 1977, p. 195.

19. *Istoria poporului român*, sub redacţia Acad. Andrei Oţetea, Bucureşti, 1972, p. 288.

20. Şt. Pascu, *Mémoires et protestations des roumains de Transylvanie et de Hongrie de 1791 à 1892*, în „Revue de Transylvanie", tome V, nr. 3, Cluj, 1939, p. 329. Deosebit de energică a fost intervenţia lui Dositei, patriarhul Ierusalimului în anii 1698-1700, în cazul unirii a unei părţi a credincioşilor ortodocşi din Transilvania cu Roma. S-a păstrat o scrisoare în care mustră pe Atanasie Anghel pentru trecerea la unire şi subliniază vicleşugul folosit pentru a atrage pe români la unire. Dositei scrie lui Petru cel Mare, în aceeaşi chestiune, şi-i cerea să intervină: „Aici în Ardeal — scria Dositei — numitul Cezar şi August (împăratul Leopold I) dă decrete şi porunci creştinilor pravoslavnici să fie liberi dar s-au adeverit micinoase şi viclene, căci una vorbeşte, alta face şi aşa sînt toate, oriunde este Roma şi acel fals împărat al Romanilor, care-ş are titlul de la falsul episcop al Romei, fără nici o pricină binecuvîntată şi astfel el una scrie şi porunceşte pentru orto-

oficialităţilor austriece din 1761, circa 16,5% din familiile românesti acceptaseră unirea, iar 83,6% rămăseseră ortodoxe; în realitate numărul „uniţilor" era mult mai redus. După concluziile unor cercetători de specialitate, numărul lor era de numai 7,7%.[21] Insuccesul „uniaţiei" a dus, în acelaşi an — 1761 —, la măsura absurdă şi brutală a generalului Bucow ca „mănăstirile de lemn să fie arse pretutindenea, cele de piatră să se distrugă şi să se facă raport... atît despre restituirea bisericilor (către uniţi), cît şi despre dărîmarea mănăstirilor. *Cine se va împotrivi, va fi spînzarat, sau i se va tăia capul*" (subl. n.)[22]

Credincioşii ortodocşi din Transilvania au manifestat o rezistenţă îndîrjită, dar ordinul lui Bucow a fost adus la îndeplinire şi mulţi au plătit împotrivirea cu viaţa. Pînă în 1761 mănăstirile din Transilvania şi călugării din ele au avut un rol însemnat în stăvilirea propagandei „uniaţiei", propovăduind lepădarea acestei „înnoiri" a legii strămoşeşti. Aşa s-a făcut că au apărut mişcări în frunte cu călugărul Visarion Sarai în 1744, cu Sofronie de la Cioara în 1758-1760, cu ieromonahul Nicodim în 1750. Aceste mişcări religioase alături de mişcările social-politice au generat răscoale ca cea din 1784, de sub conducerea lui Horia, căruia contemporanii, nu întîmplător, i-au atribuit titlul de „rex Daciae".[23] Nesupunerea la muncă, nepredarea dijmelor, fuga de pe moşii, răscoalele locale au fost forme de rezistenţă a românilor din Transilvania. A fost folosită şi forma refugiului unor iobagi în Ţara Românească şi Moldova,[24] care s-a continuat pînă în 1918,[25] realizînd o strîngere a legăturilor cu mişcarea muncitorească din România.

După „unirea" din 1700, legătura frăţească între românii ortodocşi din Transilvania şi Ţara Românească şi Moldova capătă şi formă de rezistenţă. Cancelarul Kaunitz, la 9 octombrie 1758, raporta Mariei Thereza că „poporul român e fermecat chiar şi numai cînd aud de legea lui", iar contele Bethlen la 6 ianuarie 1760 propunea, aceleiaşi regine, să se treacă la măsuri dure, deoarece cele blînde n-au avut efect „la acest popor atît de îndărătnic şi de încăpăţînat cînd e vorba de religie". In 1750, contele Haller sublinia faptul că românii din Transilvania „nu doresc nimic mai fierbinte ca dospitura vecinilor schismatici din Muntenia şi Moldova".[26]

Biserica Ortodoxă Română şi mănăstirile ei „au ţinut neamul românesc în faţa încercărilor de destrămare ale stăpînirii romano — catolice stăine din Transilvania".[27] Ortodoxia nu a fost numai o doctrină teologică, ci şi *semnul* unei unităti culturale. Ortodoxia a reprezentat o solidaritate de luptă împotriva cotropirii şi asupririi, „o apărare a civilizaţiei specifice orientului european",[28] o întărire a vieţii sufleteşti „atît a credincioşilor români de peste munţi, cît şi a celor de dincoace de Carpaţi".[29]

Mănăstirile ortodoxe din Transilvania au fost distruse pentru ca „să nu mai existe aceste vetre ale schismei",[30] cum era considerată Ortodoxia. Ca o reacţiune împotriva uniaţiei şi ca o manifestare a durerii simţite pentru distrugerea mănăstirilor lor, ortodocşii români din Transilvania au aşteptat „ajutorul

---

docşi, iar iezuiţii alta fac, totuşi cu ştirea lui". (P. P. Panaitescu, *Patriarhul Dositei al Ierusalimului şi Mitropolitul Dosoftei al Moldovei. Cu prilejul unei scrisori inedite*, Bucureşti, 1946, p. 11).

21. C. C. Giurescu — Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 189.

22. Pr. Prof. Gh. Moisescu..., *op. cit.*, vol. II, Bucureşti, 1958, p. 286.

23. Dan Berindei, *Revolutia română din 1848*, Bucureşti, 1974, p. 9.

24. Gh. Georgescu-Buzău, V. Cheresteşiu, *Anul revoluţionar 1848 în ţările române*, Bucureşti, 1963, p. 10.

25. Aron Petric, Nichita Adăniloae, *Formarea Statului naţional român. Lupta poporului român pentru independenţă naţională*, Bucureşti, 1964, p. 32; Cf. *Naţiunea Socialistă*, Bucureşti. 1972, p. 30.

26. Citările sînt după Lazăr Iacob, *Conştiinţa ortodoxă în Ardeal*, în „Biserica Ortodoxă Română", LXI (1943), nr. 10-12, p. 479.

27. P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria...*, p. 332.

28. *Ibidem*, p. 336.

29. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, *Două decenii de la reîntregirea Bisericii strămoşeşti din Transilvania*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIV (1968), nr. 9-12, p. 468.

30. N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. VII, *Reformatorii*, Bucureşti, 1938, p. 221.

de la fraţi", iar de multe ori îşi lăsau vatra şi treceau munţii, chiar cu riscu „spînzurătorii" — cum prevedeau dispoziţiile din 1756 şi 1761.

Mănăstiri din Moldova în care şi-au găsit adăpost credincioşii creştini ortodocşi români din Transilvania

Ţinuturile Neamţului, Bacăului şi Sucevei, ca vecine cu părţile Transilvaniei, au adăpostit, uneori pe românii transilvăneni care s-au „bejenit". Referindu-ne la judeţul Neamţ, întîlnim nume de localităţi care amintesc de populuţia venită din Transilvania: Bîrgăoani, Breţcani, Brăşăuţi, Oşlobeni etc. De asemenea, întîlnim nume de familii: Ardeleanu, Mureşanu, Crişanu, Bîrgăoanu, Bîrsanu, Corduneanu, Sălăgeanu, Mocanu, Ciucanu [31] etc., care vorbesc de originea lor transilvăneană. Chiar numele masivului Ceahlău ar veni de la numele transilvănean al unei specii de vulturi şi anume vulturul mieilor, numit în popor şi cilihoiul (sau sorbiţa) şi căruia în Transilvania i se spune ceahlău sau cealhău.[32]

Căile de acces din Transilvania în Moldova şi invers au fost multe trecători ca: Oituz, Ghimeş-Palanca, Bicaz, Tihuţa Bîrgăului, Rodna,[33] sau cărări tainice de la culme la culme şi de la sat la sat. Tîrgurile principale de la Braşov, Bistriţa,[34] Sibiu erau adesea cercetate de negustori din Moldova, iar tîrgurile din Moldova erau cercetate de negustori din Transilvania. Unele din aceste tîrguri, cum era Bistriţa, erau şi locuri de refugiu ale unor boieri fugiţi din Moldova. Legăturile comerciale între Moldova şi Transilvania au fost foarte active în secolele XVI-XVIII. Faptul se datora şi unor factori economici de importanţă europeană, care făceau ca o parte a tranzitului comercial din Europa centrală să se facă şi prin Moldova către Asia Mică şi apoi pe drumurile caravaniere mai departe. Pe la Tg. Neamţ treceau două vechi drumuri: unul de mare însemnătate comercială care venea din Transilvania prin Prisăcani şi trecea prin valea pîrîului Hangu, spre a lua direcţia Balcanilor, calea vestiţilor ţuţuieni, mari crescători şi negustori de vite, şi al doilea drum care venea dinspre Piatra, ducînd către Baia şi Suceava.

Unii oieri din Transilvania venind în Moldova şi nemaiputînd a se întoarce în Transilvania s-au statornicit în Tg. Neamţ şi au întemeiat o mahala aparte numită şi astăzi Ţuţuieni. Ţuţuienii dîn Tg. Neamţ au organizat un înfloritor comerţ cu tot felul de ţesături de lînă, îndeosebi şiacuri şi sumane, şi cu brînzeturi de bună calitate şi tot ei au dat reţeta fabricării uleiului din sămînţa de cînepă.[35] Aşa ne explicăm cum în mănăstirile nemţene s-a ajuns la fabricarea şiacului negru şi cafeniu, de calitate superioară, pentru confecţionarea hainelor călugăreşti, la pregătirea laptelui oilor în diferite forme printre care caşul şi brînza de putină; la facerea oloiului sau uleiului pentru pregătirea alimentelor. Mănăstirile au avut legături cu ţuţuienii şi, de la ei şi cu ei, au produs cele arătate mai sus.

Oamenii care circulau dintr-o parte în alta aduceau şi duceau veşti de la şi despre fraţii lor români şi creştini, despre activităţile şi credinţa lor, despre locuinţele şi aşezările lor civile şi bisericeşti şi despre ..hulitorii şi începătorii desghinării"[36] din Transilvania. Cei din Transilvania care nu au mai putut

---

31. C. Mătasă, *Prin Moldova de sub munte,* Bucureşti, 1965, p. 21.

32. Vulturul mieilor ar fi cel mai mare de la noi atingînd 1,20 m. cu aripile întinse, fiind cunoscut în ştiinţă sub numele de Gypaetus barbatus. Este pasăre răpitoare şi petrece prin locuri stîncoase. (C. Mătasă *op. cit.,* p. 72; cf. Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbii române,* 1929, Craiova, p. 115.

33. Mircea Păcurariu, *Din istoria legăturilor bisericeşti ale Transilvaniei cu Moldova,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIV (1968), nr. 11-12, p. 642.

34. Horia I. Ursu, *Moldova în contextul politic european (1517-1527)* Bucureşti, 1972, p. 83; cf. Constantin Rezachevici, 2. *Politica externă,* în vol. „Petru Rareş", Bucureşti, 1978, p. 263.

35. C. Mătasă, *op. cit.,* p. 93.

36. După Al. Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. 2. Contribuţii socio-culturale,* Bucureşti, 1978, p. 73.

suporta asupririle au venit în Moldova, aducînd cu ei nu numai bruma lucrurilor pe care le puteau pune în spate, ci şi cărţile lor — manuscrise şi tipărituri — indiferent de unde le aveau — fie de la tipografii din Transilvania, cum erau cele de la Blaj,[37] fie de la tipografiile din Ţara Românească şi chiar din Moldova, unde ei veneau.

Mănăstirile din Moldova au fost cercetate de cei veniţi din Tansilvania şi mulţi s-au lipit de ele, cerînd închinovierea. Din pricina „anonimatului" stimulat de modestia creştină şi mai ales monahală, ca şi din pricina lipsei unor documente sigure din cancelariile mănăstireşti, este greu a se face o situaţie exactă şi completă de cînd au fost cercetate mănăstirile din Moldova şi, mai ales, cine şi cîţi din Transilvania au intrat şi au rămas în viaţa monahală din Moldova. Indicii generale ne arată că, cele mai cercetate mănăstiri din Moldova, de către creştinii ortodocşi din Transilvania, au fost în *zona Neamţului* mănăstirile: Neamţ, Secu, Agapia, Varatec, Bistriţa, Bisericani, Pîngăraţi; schiturile: Durău, Sihăstria, Sihla, Tarcău, Nechit; în *zona Bacăului*: Mănăstirea Bogdana; schiturile: Măgura Ocnelor, Runc; în *zona Sucevei*; mănăstirile: Putna, Moldoviţa, Sucevita, Dragomirna, iar la Botoşani, Vorona etc. Mănăstirile şi schiturile de maici au avut aceeaşi frăţească cercetare de către femei, ca şi cele de bărbaţi.

Monahi din Transilvania în mănastirile din Moldova

În mănăstirile din Moldova, unde s-au închinoviat „emigranţi" trănsilvăneni, se observă că aceştia au avut o comportare deosebit de frumoasă. Mulţi au trecut „prin toate gradele ierarhice, fiind socotiţi între cei mai vrednici": [38] episcopi şi mitropoliţi, stareţi de mănăstiri şi schituri. Vieţuitorii transilvăneni, în mănăstirile şi schiturile din Moldova, s-au remarcat şi prin viaţa curată, cuvioasă şi plină de evlavie, dar şi prin strădanii deosebite în opere culturale şi gospodăreşti şi au fost „stăpîniţi de idei şi simţăminte naţionale, unioniste, patriotice puternice". [39] Fără a forţa cu nimic realitatea faptelor, monahii transilvăneni în mănăstirile din Moldova au adus o contribuţie pozitivă ca tipografi, zugravi şi pictori, sculptori şi legători de cărţi, îndrumători în taina slovelor, ca dascăli şi profesori, rectori sau directori de seminarii monahale sau pentru preoţii de mir etc. Între monahii transilvăneni ajunşi la mănăstirile din Moldova se întîlnesc mulţi care proveneau din familii ortodoxe şi care au primit botezul ortodox la parohii şi mănăstiri din Moldova. [40]

În cele ce urmează, încercăm o dublă prezentare şi anume: 1) sectoare de activitate bisericească în care apar vieţuitori transilvăneni în mănăstirile din Moldova şi 2) mănăstiri şi schituri din Moldova în care s-au semnalat prezenţe transilvănene.

I. Vieţuitori transilvăneni în diferite sectoare de activitate:

1. *Ierarhi: Ilie Iorest,* Mitropolit al Transilvaniei — călugărit la Putna, în 1643 scăpat din temniţă se întoarce la metanie. A fost episcop la Huşi sau la Rădăuţi (1654-1656). Inmormîntat la Mănăstirea Secu († 1678); [41] *Daniil,* Mitropolit al Transilvaniei, s-a aşezat la Schitul Babele pe apa Putnei, metoh al mănăstirii Soveja (Dobromira) şi va fi stat aici între anii 1668-1672; se întîl-

---

37. Ioana Cristache-Panait, *Circulaţia în Moldova a cărţii în limba română tipărită în secolul al XVIII-lea,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLVIII (1972), nr. 5-6, p. 419.

38. Şt. Meteş, *Emigrări româneşti din Transilvania în secolele XIII-XX,* Bucureşti, 1977, p. 569.

39. Diac. I. Ivan, *Legături ale românilor ortodocşi din Transilvania cu Mănăstirea Neamţ,* în „Mitropolia Ardealului", XVI (1972), nr. 1-2, p. 19.

40. *Ibidem,* p. 20-21.

41. Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Ţara Românească şi Moldova în secolele XVI-XVIII,* Sibiu, 1968, p. 17, 39; cf. Augustin Z. N. Pop, *Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXIII (1957), nr. 10-12, p. 767 — consideră episcopatul lui Ilie Iorest la Huşi între 1656-1677.

neşte pentru scurt timp — 1673 — la Episcopia Strehaia şi din nou la schitu Babele, unde după alte cîteva plecări moare pe la jumătatea anului 1688;[42] *Pahomie Pencovschi,* călugărit la Neamţ, ctitor al Schitului Pocrov, născut în satul Gledin ţinutul Bistriţei, a fost egumen la Neamţ (1702-1704, unde fusese că ugărit în 1697). A călătorit la Kiev, a cunoscut pe Dimitrie al Rostovului şi a ajuns episcop al Romanului (1707-1714). Pribegeşte prin Transilvania şi Polonia în 1717 şi se retrage la Kiev, unde a şi murit în 1724.[43] A fost în relaţii bune cu Antim Ivireanul, de la care a primit cărţi româneşti. S-a remarcat prin viaţa duhovnicească deosebită, împodobită cu o frumoasă cultură şi sentimente ortodoxe puternice; *Iacob Stamati* — născut în 1749, nepot al lui Pahomie, a venit de copil în Moldova (prin 1760) aşezîndu-se la Mănăstirea Neamţ. A trecut prin multe ascultări şi munci de răspunderi administrative la Mănăstirea Neamţ şi la Mitropolia Moldovei. A fost episcop de Huşi (1782-1792) şi mitropolit al Moldovei (1792-1803);[44] *Gavril Bănulescu,* de loc din Bistriţa-Năsăud, a fost mitropolit al Moldovei. A trăit între 1750-1821.[45] *Ierotei* episcop al Huşilor (1747-1752) din familia Borş, de loc din satul Ungureni (Budafalva-Someş);[46] *Misail* de la Rădăuţi (1729-1735) a stat şi la Neamţ înainte de a fi ajuns episcop. După 1735 se retrage la Putna şi se schimneceşte cu numele Mina;[47] *Filotei* al Buzăului (1850-1859, † 1860) din familia Perşoiu, de loc din Săcelele Braşovului, a stat şi la Mănăstirea Neamţ unde va fi fost tuns în monahism;[48] *Dionisie Romano,* din Siliştea Sibiului, venit de copil în Moldova prin anul 1820, a fost tuns în monahism în Mănăstirea Neamţ. A fost stareţ de Neamţ (1855-1856) şi rector al Seminarului de aici, locotenent de episcop la Buzău, eparhiot la Huşi (1865) şi apoi la Buzău (1865-1873), autor a numeroase manuale didactice şi lucrări teologice, redactor al gazetei religioase şi morale de la Buzău „Vestitorul bisericesc" (1839-1840);[49] în zilele noastre scaunele vlădiceşti din Moldova au fost cinstite de cîţiva transilvăneni: *Lucian Triteanu* (1923-1947) episcop al Romanulu; *Sebastian Rusan* (1949-1956) mitropolit al Moldovei şi Sucevei; Inalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop *Teofil Herineanu* al Clujului, fost episcop al Romanului şi Huşilor (1949-1957);[50] Arhiereul *Emilian Antal* care în anii 1949-1950 a fost director şi profesor la Seminarul monahal din Mănăstirea Neamţ[51] etc.

2. *Profesori de seminarii şi facultăţi teologice. La Seminarul Socola-Iaşi,* în afară de cunoscuţii profesori civili aduşi de Gh. Asachi din Transilvania, la îndemnul mitropolitului Veniamin Costachi: Ioan Costea (din Mănărade-Alba, născut în 1782), Ioan Manfi (Munfi) (din Teaca-Bistriţa-Năsăud, născut în 1791), Vasile Fabian-Bob şi Vasile Popp din Braşov[52] au fost ca profesori şi cîţiva arhierei şi arhimandriţi, cu origine tot transilvăneană: Fraţii arhierei *Neofit şi Filaret Scriban*, mai apoi şi arhimandritul *Teoctist Scriban* — toţi în secolul al XIX-lea. Neofit Scriban a fost profesor şi la Seminarul monahal din Mănăstirea Neamţ, unde a făcut corectura *Pidalion*-ului din 1844, Filaret Scriban a fost profesor şi rector la Seminarul din Iaşi, iar Teoctist Scriban profesor şi director la Seminariile din Iaşi şi Bucureşti;[53] arhimandritul *Damaschin Bojincă* (1802-1869) a fost director al Seminarului Socola şi autor de

---

42. *Ibidem*, p. 19.
43. *Ibidem*, p. 79.
44. *Ibidem*, p. 79-80.
45. Şt. Meteş, *op. cit.*, p. 171.
46. *Ibidem*, p. 122.
47. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.*, p. 675.
48. Pr. Gabriel Cocora, *Din trecutul legăturilor Mănăstirii Neamţ cu Ţara Românească,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLI (1965), nr. 5-6, p. 290, 293.
49. Idem, *Episcopul Dionisie Romano*, în „Biserica Ortodoxă Română", LXXV (1957), nr. 3-4, p. 327-350.
50. Mircea Păcurariu, *Din istoria legăturilor...*, p. 653.
51. Pr. D. Matei, *† Arhiereul Emilian Antal*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLVIII (1971), nr. 7-8, p. 505.
52. I. D. Lăudat, *La 150 de ani de la întemeierea învăţămîntului în limba naţională în Moldova*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei" LIV (1978), nr. 1-2, p. 101-102.
53. Mgd. M. Păcurariu, *Arhiereii Neofit şi Filaret Scriban*,în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXV (1959), nr. 1-2, p. 77-116; Idem, *Arhimandritul Theoctist Scriban, (1825-1890),* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXVII (1961), nr. 3-4, p. 236.

manuale;[54] arhimandritul *Ghermano Vida,* din Maramureş, autor al unor valoroase lucrări, a funcţionat la Iaşi, din 1834.[55]

La Seminarul de la Mănăstirea Neamţ. In afară de Neofit Scriban şi Dionisie Romano, despre care am amintit, mai citäm pe arhimandritul *Ghenadie Popescu* (1808-1876) din Murani-Timiş, care a funcţionat ca rector şi profesor la Neamţ din noiembrie 1855-1859; arhiereul *Emilian Antal,* despre care am amintit; arhimandritul *Iustinian Dalea* (1954-1956) spiritual şi profesor,[56] de origine bănăţeană, cu metania de la Mănăstirea Neamţ.

La Seminarul din Roman. Printre alţii se numără arhimandritul *Ghenadie Popescu.* După ce a funcţionat la Roman, a trecut, ca profesor şi rector, la Seminarul Central-Bucureşti.[57]

La Seminarul din Huşi a funcţionat arhimandritul *Nicolae-Nifon Bălăşescu (Belaşcu)* ca profesor şi rector între 1853-1856. În monahism a intrat în Mănăstirea Neamţ şi, împreună cu schimonahul Gheorghe, a împlinit misiunea din partea stareţului Neonil, de a duce cărţi de ritual la Mitropolia Sibiului, unde era Mitropolitul Andrei Şaguna.[58]

Universitarii: *Prof. dr. Vasile Loichiţă* (1881-1958), de loc din Jebele Timiş[59] şi arhimandritul *Iuliu Scriban.*[60]

3. *Stareţi de mănăstiri.* La Mănăstirea Neamţ au fost cel puţin şase stareţi de origine transilvăneană. In secolul al XVIII-lea, în afară de *Pahomie* — despre care am amintit la ierarhi, pentru că a ajuns episcop de Roman — merită a fi menţionat şi egumenul *Lazăr Ursu,* „mare iubitor de carte românească". A fost ucenic al lui Pahomie. A egumenit mai întîi la Procov apoi, între 1742-1749, la Neamţ. In 1753 semnează „proegumen".[61]

In secolul al XIX-lea, la Mănăstirea Neamţ, au fost patru stareţi de origine transilvăneană. La ierarhi am amintit pe *Dionisie Romano,* care a fost episcop la Buzău şi care, de fapt, încheie lista stareţilor transilvăneni. Ceilalţi trei stareţi au fost: *Silvestru* „născut în stăpînirea Ţării Ungureşti", om credincios, cuvios, duhovnicesc şi ştiut de toţi, următoriu al Sfinţilor Părinţi", un sîrguitor colaborator al Mitropolitului Veniamin în răspîndirea prin tipărituri a culturii religioase în Moldova.[62] A fost preot de mir, iar după moartea soţiei a intrat în monahism la Mănăstirea Neamţ. A avut iniţiativa tipăririi Noului Testament care a apărut în 1818, după moartea sa.[63] *Dometian* braşoveanul, a fost mai întîi stareţ la Mănăstirea Bogdana, judeţul Bacău şi apoi la Mănăstirea Neamţ (1823-1834) unde mai întîi, a fost egumen la Vovidenia;[64] *Venedict* sau

---

54. Idem, *Profesori transilvăneni la şcolile teologice din Ţara Românească şi Moldova în secolul al XIX-lea,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLIV (1968), nr. 1-2, p. 46.

55. *Ibidem,* p. 47. Amintim aici şi de profesorii civili de origine transilvăneană care au funcţionat la Seminarul Socola: *Dumitru Stoica* din Lipova-Arad (1840); *Ioan Maiorescu* (1811-1864), tatăl lui Titu Maiorescu, a funcţionat ca profesor între 1842-1843. (*Ibidem,* p. 46-47).

56. Fără a face parte din cinul monahal, Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ a avut cinstea de a avea ca profesor şi pe Pr. Prof. univ. *Mircea Păcurariu* de la Institutul Teologic-Sibiu.

57. Ic. N. Dragomir şi Silviu Dragomir, *Pregătirea preoţilor în Eparhia Romanului. (II) Seminarul vechi (1858-1901),* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LIV (1978), nr. 1-2, p. 121. Printre profesorii de la Roman apare şi *Constantin P. Bercianu,* cu bacalaureatul real la Sibiu; a funcţionat de la 1 martie 1891.

58. Mircea Păcurariu, *Profesori transilvăneni...,* p. 31, 48; cf. Diac. I. Ivan, *Legături ale românilor...,* p. 19.

59. Pr. Ioan Petreuţă-Timişoara şi Pr. Constantin Nonea-Iaşi, *Prof. Dr. Vasile Loichiţă (26. X. 1881-30. XII. 1958)* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXV (1959), nr. 1-2, p. 129

60. Gala Galaction, *Jurnal,* vol. I, Bucureşti, 1973, p. 414, 419.

61. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.,* p. 673-679.

62. N. Iorga, Mănăstirea Neamţului, *Viaţa călugărească şi muncă pentru cultură,* Vălenii de Munte, 1912, p. 58.

63. Diac. I. Ivan, *Noul Testament editat în anul 1818 la Mănăstirea Neamţ,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLVII (1971), nr. 3-4, p. 283-284.

64. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.,* p. 686-687.

Benedict cel din urmă ucenic în viaţă al lui Paisie,[65] a fost egumen la Mănăstirea Secu unde, în 1817, l-a tuns în monahism pe Sofronie Miclescu. De la 1 mai 1840 este stareţ la Neamţ pînă în 1843. S-a retras la Secu unde trece din viaţă la 17 august 1853, în vîrstă de 100 de ani.[66]

4. *Tipografi şi legători.* La tipografia din Mănăstirea Neamţ, se întîlnesc transilvăneni ca: *Visarion* († 1862), care a lucrat timp de aproape 30 de ani participînd şi la tipărirea operei lui D. Cantemir *„Descrierea Moldovei"*. De loc din părţile Făgăraşului, este fondatorul mănăstirii Cocoş (1833), judeţul Tulcea.[67] *Lavrentie* schimonahul a fost un bun legător de cărţi şi ducea, de la Mănăstirea Neamţ, cărţi la fraţii de peste munţi. Stătea la Vovidenia şi a murit în anul 1850[68]

5. *Farmacişti.* Nacialnic la bolniţa mănăstirii Neamţ, *Nicolae Popa* din Ohoba-judeţul Alba, a împlinit şi rolul de farmacist sau spiţer al mănăstirii. El a venit în 1857 şi s-a călugărit în 1859, schimbîndu-şi numele de botez în Arcadie prin intrarea în monahism, dar şi pe cel de familie din Popa în *Popovici.* Moare în anul 1919, în vîrstă de peste 90 de ani, după ce s-a schimnicit.[69]

6. *Copişti şi autori de manuscrise. Ioanichie monahul* în 1775 apare la Mănăstirea Humor copiind un Octoih, iar în 1793 apare la Mănăstirea Agapia copiind tot un Octoih[70]; *Eustatie Popovici* din Abrud apare copiind manuscrise între 1766-1778, la schitul Brăteşti, iar după 1778 la Schitul Măgura Ocnelor;[71] *Andronic Balan-Popovici* ar fi fost nepot al lui Lavrentie schimonahul şi legătorul de cărţi şi al lui Ioachim, poreclit Pahoia. A fost mare eclesiarh la Neamţ, egumen la Sihăstria, arhimandrit şi stareţ la Noul Neamţ, unde a murit în 1893.[72] A fost un harnic adunător de date pentru cele peste douăsprezece manuscrise care se află în diferite biblioteci din ţară.[73]

---

65. N. Iorga, *Mănăstirea Neamţului. Viaţa călugărească...,* p. 70.

66. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.,* p. 687-688.

67. Arhim. Ieronim Motoc, *Mănăstirile dobrogene din părţile Dunării de Jos,* în vol. „De la Dunăre la Mare mărturii istorice şi monumente de artă creştină", Bucureşti, 1977, p. 187, 191; cf. Tudor Mateescu, *Din legăturile religioase ale Dobrogiei cu Moldova înainte de 1877,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LI (1975), nr. 9-12, p. 719.

68. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.,* p. 696.

69. Şt. Meteş, *op. cit.,* p. 183.

Arhim. Nestor Vornicescu în articolul *Relaţiile bisericeşti-culturale...,* p. 699, pune anul naşterii 1832, august 6. În cazul cînd a murit în 1919 nu a avut peste 90 de ani, cum relatează Şt. Meteş, ci doar, 87 de ani.

70. Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe...,* p. 115.

71. Constantin Turcu, *Despre Schitul Brăteşti „din Codrul Paşcanilor", însemnat centru cultural-şcolar din secolul al XVIII-lea,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLV (1969), nr. 10-12, p. 631-632; cf. Mircea Păcurariu, *Manuscrise de la Episcopia Romanului şi Huşilor,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLII (1866), nr. 1-2, p. 112. Eustatie Popovici a copiat la Brăteşti: Leasfiţa (1766), Descoperirea Sf. Liturghii (Miscelaneu-1770), Rînduiala călugăriei (1776), Octoih (1778); Octoih şi Osmoglasnica la Măgura Ocnelor.

72. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.,* p. 296-297; cf. † Nestor Vornicescu-Severineanul, Episcop-vicar, *Un manuscris necunoscut al duhovnicului Andronic: Istoria Mănăstirii Secu,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", L (1974), nr. 3-4, p. 180-196.

Sîntem în rezervă cu originea transilvăneană a duhovnicului Andronic, întrucît unii cercetători arată că era fiu de preot, născut la 1820, în satul Brăteşti, ţinutul Cîrligăturii (Pr. Paul Mihail, *Geneza studiului întocmit de Episcopul Melchisedec, despre Grigorie Ţamblac,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLV (1969), nr. 7-9, p. 506, nota 2).

73. Este foarte sigur că mulţi alţi copişti şi autori de manuscrise de origine transilvăneană ne-au scăpat. Fără a şti dacă au fost monahi citäm pe: *Toader* din Folohu-Năsăud, care în 1639 apare la Mănăstirea Sucevita ca dascăl (Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe...,* p. 114) şi *Vasile Lupea Cichindeal,* care în 1834 a scris „Începutul mănăstirii Varatec" (Ştefan Meteş, *op. cit.,* p. 187, nota 33).

7. *Intemeietori de schituri în Moldova.* Cîteva schituri din Moldova au fost ctitorite de călugări cu origine transilvăneană. *Schitul Pocrov* de lîngă Mănăstirea Neamţ a fost întemeiat în anii 1714-1715 de Episcopul *Pahomie* al Romanului;[74] *Schitul Brăteşti* din Codrul Paşcanilor, a fost întemeiat de *ieromonahul Lazăr,* fost egumen al Pocrovului şi al mănăstirii Neamţ. Intemeierea schitului Brăteşti este considerată a fi avut loc în anii 1733-1734;[75] *Schitul Ioneasa*, ctitorit poate tot de *egumenul Lazăr;*[76] *Schitul Bălăşti*, la Codrul Sîrbilor, întemeiat de *Iordan Dorofteiu* în 1711 şi închinat mănăstirii Neamţ;[77] *Schitul Hlăpeşti* de lîngă Tîmpeşti (Neamţ) a fost întemeiat de *Iosaf* în 1754 şi întărit de *ieromonahul Ioan* în 1771, amîndoi din neamul episcopului Pahomie.[78]

II. Vieţuitori transilvăneni în mănăstiri şi schituri din Moldova

A. 1. *Mănăstirea Neamţ.* Mănăstirea Neamţ a avut legături cu Transilvania foarte de timpuriu. Cei care au intrat în Mănăstirea Neamţ au împlinit munci de răspundere administrativ-gospodărească şi spiritual-cărturărească: vechili, dichii, nacialnici, egumeni, meşteşugari, miniaturişti, copişti, traducători, duhovnici.

Mănăstirea Neamţ, prin numărul mare de proprietăţi acumulate timp de secole din daniile făcute de voievozi, boieri şi de celelalte clase de locuitori ai Moldovei, putea asigura existenţa unui mare număr de vieţuitori. In acelaşi timp, bucurîndu-se de multe feluri de scutiri — de impozite[79] şi de „podvezi" — pentru proprietăţi şi oameni, era un loc către care se îndreptau vieţuitori din multe părţi. La Mănăstirea Neamţ, „în epoca deşteptării naţionale, din toate provinciile româneşti se adună vieţuitori, formînd un centru spiritual românesc".[80] Dacă „paisianismul" nu s-a putut fixa în Transilvania, deoarece cele mai multe mănăstiri au fost distruse în secolul al XVIII-lea, el a fost, totuşi, cunoscut la sursă, adică la Mănăstirea Neamţ, prin cei care au venit din Transilvania în Moldova.[81] Intre cei 700 de vieţuitori care se aflau în Mănăstirea Neamţ în anul 1837, 185 erau transilvăneni. La numărul de 120 fraţi 48 erau de asemenea transilvăneni.[82] Cifra este grăitoare, dacă o raportăm la cei 248 de moldoveni, 10 munteni, 66 sloveni, 6 bulgari, 5 sîrbi, 4 greci, 1 huţul şi 1 evreu botezat, cîţi erau în Neamţ la 1837. In forul conducător intern, din 17 duhovnici, 10 erau transilvăneni.

Stareţul Paisie a avut printre colaboratorii apropiaţi şi cîţiva transilvăneni, printre care citäm pe *Macarie* „vrednic cărturar", traducător al Omiliilor Sfîntului Macarie Egipteanul; pe *Gheorghe,* reorganizatorul de mai tîrziu al vieţii monahale de la Cernica şi de la Căldăruşani. Acesta l-a cunoscut pe Paisie la Sfîntul Munte şi apoi l-a urmat la Dragomirna (1763), Secu (1775) şi Neamţ (1779). La Cernica a trăit pînă la 1806, fiind stareţ din 1781, iar stareţ la Căldăruşani din 1794;[83] printre colaboratori au mai fost *Timotei* duhovnicul

---

74. C. Tomescu, *Scurtă povestire istorică despre Sfînta Mănăstire Neamţu,* M. Neamţ, 1942, p. 129-133.

75. C. Turcu, *Despre Schitul Brăteşti...,* p. 630.

76. Drd. C. Voicescu, *Schitul Pocrov şi importanţa lui pentru viaţa şi cultura bisericească din Moldova în secolul al XVIII-lea,* în „Biserica Ortodoxă Română", 1972, nr. 7-8, p. 827; Pr. Gh. Moisescu..., *op. cit.,* vol. II, p. 177, dă numele de Schitul Icoana în loc de Ioneasa. Este o greşeală.

77. Şt. Meteş, *op. cit.*. p. 122, nota 195.

78. *Ibidem,* p. 122, nota 195.

79. N. Grigoraş, *Din raporturile tîrgurilor moldoveneşti cu mănăstirile în epoca fanariotă,* în „Buletinul Institutului de Istoria Românilor „A. D. Xenopol", Iaşi, 1941, nr. 1, p. 15.

80. Pr. Paul Mihail, *Mănăstirea Neamţ, centru de viaţă spirituală şi artistică românească,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLVI (1970), nr. 1-2, p. 82.

81. Diac. I. Ivan, *Legături ale românilor ortodocşi...,* p. 19.

82. Pr. Paul Mihail, *Mănăstirea Neamţ, centru...,* p. 82-83.

83. Şt. Meteş, *op. cit.,* p. 174.

„ungurean" din ţinutul Bălgradului;[84] *Silvestru*, care din 1779 l-a cunoscut pe Paisie şi a fost stareţ al Neamţului (1812-1818). Inainte de moarte, Paisie l-a chemat la sine, încredinţîndu-i grija călugărilor români, după cum ieroschimonahului Sofronie îi dădea în grijă pe călugării slavi.[85] Un paisiot, monahul *Rafail* din Mănăstirea Neamţ, în 1812 a tipărit la Braşov „Uşa pocăinţei".[86] In Mănăstirea Neamţ au nevoit şi alţi părinţi transilvăneni, precum *Clement* duhovnicul, care a purtat corespondenţă cu protosinghelul Naum Rîmniceanul (1820 şi 1823); *Dorimedont, Filip* duhovnicul din Sălişte.[87] La sfîrşitul secolului nostru, la Mănăstirea Neamţ, erau monahi transilvăneni din toate colţurile acestei provincii ca: *Victor Avram* din Sălişte a Sibiului, *Nicolae Matei* din Poiana Săratei-Trei Scaune, *Ioachim Tomoiagă* din Molozin-Maramureş, *Iulian Groza* din comitatul Bistriţa, *Ioan Irimia Filip* din Cupşeni-Baia Mare, *Veniamin Roman* din Rayla, *Leontie Tocaciu* născut la 1849 în Galaţii Bistriţei Năsăud, *Vasian C. Rusu* născut în 1885 în Rebra Mare;[88] *Teodosie Branişte*,[89] fraţii *Păvălucă, Simion Gorun, Manoil Popovici, Grigorie Zăvoianu* cu fiul său Ştefan şi cu un alt fiu mai mare, ajuns călugăr cu numele de *Samson Ardeleanu*, legătorul de cărţi;[90] *Dimitrie-Dionisie Singeorzan*, econom al mănăstirii († 1938).[91] In secolul al XVIII-lea merită, printre alţii, să fie citat *Dionisie-Daniel* din Feldru, care a făcut legătura cu ortodocşii din Transilvania, în mai multe rînduri pentru care fapt a fost închis în 1752[92] la Bistriţa-Năsăud.

Prezenţa transilvăneană la Mănăstirea Neamţ, în secolul al XIX-lea, a avut urmări pozitive multiple: a) a influenţat lexicul tipăriturilor din epoca de înflorire a activităţii cărturăreşti şi artistice; b) s-au introdus cuvinte noi în locul celor slavone; c) printre tipografi s-a remarcat prezenţa a multor monahi transilvăneni; d) tipăriturile din anii 1816-1843 de la Neamţ apar cu o limbă românească bogată, nuanţată; e) în preajma Unirii, stareţul transilvănean Dionisie Romano a antrenat pe toţi vieţuitorii pentru a fi susţinători ai Unirii şi a semnat împreună cu ei, în 1856, adeziunea pentru alcătuirea Comitetelor unioniste.[93] Intre monahii din Mănăstirea Neamţ şi cei din Transilvania au fost dese legături, cu schimburi de vizite, de cărţi de cult, de material de colportaj, care au dus la întărirea simţămintelor creştine ortodoxe şi naţionale.

2. *Mănăstirea Slatina* a avut ca trăitor pe arhimandritul *Ghelasie (Constantin) Dumitru* din Prundul Bîrgăului († 1907). A slujit 20 de ani şi la Catedrala mitropolitană din Iaşi. Ghelasie a avut un frate care s-a călugărit cu numele de *Iulian*.[94]

3. *Mănăstirea Secu.* Aici, în afară de cei deja numiţi, ca Gheorghe Ardeleanul-Cernicanul, au mai trăit şi mulţi alţii care mai apoi au plecat în alte ascultări, la alte mănăstiri. In 1768, la Secu se afla *Timotei* duhovnicul ungurean din ţinutul Bălgradului;[95] *Venedict*, care a fost stareţ la Neamţ, a fost şi egumen la Secu. El a fost deţinător al Bibliei de la Blaj 1795, pe care se găseşte o însemnare din 1831. La rîndul său, a dat-o ieromonahului Iezechil şi ierodiaconului Teofan, iar ei au afierosit-o, în anul 1843, la Sihăstria Secului.[96] Venedict „ungurean" sau „ţuţuian" — cum era numit — a avut în jur

---

84. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.*, p. 679-680.
85. *Ibidem*, p. 680.
86. *Ibidem*, p. 680.
87. *Ibidem*, p. 686.
88. *Ibidem*, p. 697-698.
89. *Ibidem*, p. 697.
90. Diac. I. Ivan, *Legături ale românilor ortodocşi...*, p. 20-21.
91. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.*, p. 699-700.
92. *Ibidem*, p. 675-678.
93. N. Grigoraş, *24 ianuarie 1859. Unirea Moldovei şi a Ţării Româneşti şi formarea statului naţional România*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXV (1959), nr. 1-2, p. 8; cf. Pr. Scarlat Porcescu, *Clerici ortodocşi din Moldova, luptători pentru unirea Ţărilor Române*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXV (1959), nr. 1-2, p. 38.
94. Şt. Meteş, *op. cit.*, p. 182, nota 16.
95. *Ibidem*, p. 171.
96. Dionisie Udişteanu, *Graiul evlaviei străbune. I Inscripţii şi însemnări de la Secu (Contribuţiuni pentru o monografie istorică)*, Cernica, 1939, p. 55.

mulţi fraţi transilvăneni. Considerăm că şi ieromonahul *Iezechil* şi ierodiaconul *Teofan,* ca şi duhovnicul *Doroftei,* erau tot transilvăneni. Mănăstirea Secu a ajuns, într-o vreme, să găzduiască circa 600 de vieţuitori;[97] dintre aceştia mulţi erau şi transilvăneni.

4. *Mănăstirea Rîşca.* Dintr-o familie Boca, venită în Molodova în 1763, — preotul Nicolae Boca — care a avut ca nepot pe Roman Boca, dascăl în Botoşana-Suceava, s-au ridicat *arhimandritul Neonil* şi *monahul Paisie* care au trăit la mănăstirea Rîşca.[98]

5. *Mănăstirea Putna,* fără a avea multe indicaţii, cunoaştem totuşi că o serie de stareţi au avut frecvente legături cu părţile transilvănene unde trimiteau părinţi cu diferite treburi. Toţi aceştia care erau trimişi, este foarte probabil, că erau din acele părţi, de aceea cunoşteau locul şi modul de a se înţelege în tranzacţiile comerciale pe care le făceau.[99]

6. *Voroneţul* pe la 1650 avea ca egumen pe *Partenie,* care era din Năsăud.[100]

7. *Humorul* în 1726 avea pe dascălul *Toader,* iar în 1775 monahul *Ioanichie* copia aici un Octoih.[101] Amîndoi erau transilvăneni.

8. *Dragomirna* la 1700 avea egumen pe *Dosoftei,* care, probabil că era din Transilvania, după cum reiese dintr-o scrisoare pe care i-a adresat-o popa Gheorghiţă din Borşa Maramureşului.[102]

9. *Vorona* a avut un vieţuitor din Banat, pe *Neofit,* care a trăit 86 de ani († 1840).[103]

10. *Mănăstirea Ilişeşti* a numărat printre vieţuitori vreo 10 ani pe un *Atanasie*, care a învăţat pe copiii din districtul Rodnei.[104]

11. *Bisericanii*, în vremea cît a fost mănăstire, a întreţinut legături cu Transilvania.[105] *Mitropolitul Dosoftei* al Bălgradului (1622-1627) s-ar putea să fi fost călugăr de la Bisericani unde va fi învăţat şi carte, întrucît are corespondenţă cu egumenul Nil de la această mănăstire[106].

12. *Agapia*, înainte de a fi transformată în mănăstire de maici, în 1793, avea pe monahul *Ioanichie,* transilvănean, care a copiat aici un Octoih.[107]

Teofan semnează în 1843 şi pe un manuscris „Rînduiala tunderii în monahism", hărăzit tot de Venedict (p. 67-68).

97. *Ibidem*, p. 64.

98. Prof. V. Boca, *Biserica din Botoşana, judeţul Suceava,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LII (1976), nr. 5-6, p. 414.

Familii de preoţi s-au statornicit din Transilvania în Bucovina şi Moldova în multe sate ca: Stroeşti, Zahareşti, Pîrteşti, Arbore, Iaslovăţ, Vicovul de Jos, Buninţi, Bălăceana etc. A se vedea amănunte la Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe...,* p. 82-83; Nicolae Grămadă, *Păstorii sufleteşti din satul Zahareşti-Suceava de la 1778 pînă la 1798,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXIV (1958), nr. 11-12, p. 911. Înşiră trei familii de preoţi „bejenari transilvăneni"; Idem, *Preoţii slujitori din satul Zahareşti-Suceava de la 1776 pînă la 1925,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXVI (1960), nr. 7-8, p. 470 — înşiră aceleaşi familii, iar la p. 473 arată că în 1897 biserica a fost renovată, iar zugravul G. Berlinschi din satul Satul Mare, a refăcut iconostasul.

99. Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe...,* p. 136. Teofan al Putnei şi soborul scriau, la 6 august 1642, despre un călugăr trimis la Bistriţa să vîndă cai. Cuie şi şindrilă schimburi în natură: grîu pentru pînză „să fie de cămeş[i] călugărilor", sau obiecte vechi „doar va afla să le schimbe pre altele noao", sau recunoaştere de cărţi furate de la Moldoviţa etc., au provocat nu numai corespondenţă ci şi trimiteri de părinţi în Transilvania, de la Voroneţ, Slatina, Moldoviţa şi Putna (*Ibidem*, p. 136-137).

100. Şt. Meteş, *op. cit.*, p. 121.

101. *Ibidem*, p. 122; Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe...*, p. 115.

102. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 124.

103. Şt. Meteş, op. *cit.*, p. 171, nota 136 şi 186, nota 31.

104. Mircea Păcurariu *op. cit.*, p. 124.

105. Diac. I. Ivan, *Biserica fostei mănăstiri Bisericani,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLVI (1970). nr. 11-12, p. 692-700.

106. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 14.

107. *Ibidem*, p. 115.

13. *Mănăstirea Bistriţa,* cu existenţa dinainte de 1402, pînă cînd a existat o biserică de lemn. In acel an, Alexandru cel Bun, în locul bisericii de lemn, a ridicat o biserică de piatră, reînnoită de Petru Rareş şi mai ales de către Alexandru Lăpuşneanu. La Mănăstirea Bistriţa s-a scris cel mai vechi şi mai bogat pomelnic din cîte se cunosc, care începe cu anul 1407 şi, tot aici, s-a scris cel dintîi letopiseţ care înşiră faptele şi domnii de la 1359 şi pînă la 1506.[108] In 1538, Petru Rareş a poposit la Bistriţa „către seară" (17 septembrie), iar în timpul nopţii a plecat spre Bisericani şi apoi peste Carpaţi prin Cheile Bicazului, la 26 septembrie 1538 era la Odorheiul Secuiesc,[109] de unde a plecat către cetăţile Ciceul şi Cetatea de Baltă.

La 27 iulie 1600,[110] Mihai Viteazul dădea şi întărea mănăstirii Bistriţa dreptul de desetină, iar la 29 iulie, acelaşi an, împuternicea ţinerea hotarului satului Mînjăşti.

Prin organizarea vieţii monahale, prin grija pentru cartea bisericească, prin relaţiile ce le avea cu celelalte unităţi monahale principale din Moldova, Mănăstirea Bistriţa a fost un loc de atracţie pentru mulţi credincioşi din Transilvania.

B. *Schituri:* 1. *Bălăşti* în codrul Sîrbilor a fost întemeiat la 1711 de un transilvănean, *Iordan Dosoftei*[111] şi pe lîngă el va fi fost şi alţii cu aceeaşi origine.

2. *Hlăpeşti-Neamţ* întemeiat de transilvăneanul *Iosaf* în 1754, a avut şi vieţuitori din părţile transilvănene printre care, în 1771, pe ieromonahul *Ioan.*[112]

3. *Pocrov-Neamţ*, întemeiat de transilvăneanul *Pahomie Pencovschi,* ajuns episcop de Roman, a adăpostit în decursul timpului mulţi transilvăneni din părţile Bistriţei Năsăudului. In ultimul pătrar al secolului al XVIII-lea au ucenicit la Pocrov şi apoi la Mănăstirea Neamţ: ieromonahii *Dosoftei, Sofronie, Iosif, Mardarie, Lazăr.*[113] Mardarie s-a făcut schimonah cu numele de Macarie. Toţi trantilvănenii s-au remarcat prin cuviosie, prin ataşament faţă de ctitoria lui Pahomie. La 1733 a venit la Pocrov copilandrul Dionisie, care în călugărie a primit numele de *Daniil.* Era de loc din Feldru.[114] In anul 1837, la Pocrov erau trei duhovnici de origine transilvăneană.[115] Schitul Pocrov a avut strînse relaţii cu Transilvania, fiind o punte, care, în secolul al XVIII-lea, „a uşurat şi a accentuat comuniunea culturală-bisericească, cu adînci implicaţii între credincioşii ortodocşi din cele două provincii româneşti"[116].

4. *Draga-Cozla,* Piatra Neamţ, printre ctitori, în 1770, are pe mocanul oier moş Dediul şi ciobanul său Gheorghe,[117] ambii de origine transilvăneană.

5. *Hangu,* în 1627, avea printre vieţuitori şi „ungureni" din Transilvania.[118]

6. *Brăteşti* din Codrul Paşcanilor, întemeiat de transilvăneanul *Lazăr,* (între 1733-1734), a avut printre vieţuitori pe *Eustatie Popovici* din Abrud, între 1766-1778.[119]

7. *Măgura Ocnelor* a avut ca trăitor, după 1778, pe *Eustatie Popovici* din Abrud, care a stat şi la Brăteşti.[120]

8. *Vovidenia*-Neamţ. In secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, la schitul Vovidenia s-au aşezat mulţi monahi şi fraţi de origine transilvăneană. In afară de *Lavrentie*, schimonahul legător de cărţi, şi de *Ioachim,* ambii din secolul al XIX-lea, catagrafiile semnalează în 1837 prezenţa a 35 vieţuitori de origine transilvăneană.[121]

---

108. C. Matasă, *Prin Moldova...*, p. 57.

109. C. Rozachevici, *Pribegia,* în vol. „Petru Rareş", Bucureşti, 1978, p. 185-188.

110. Ierod. Ioanichie Balan, *Mănăstirea Bistriţa*, Bucureşti, 1977, p. 27, n. 21.

111. Şt. Meteş, *op. cit.*, p. 122, nota 195. 112. *Ibidem*, p. 122, nota 195.

113. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.*, p. 673. 114. *Ibidem*, p. 675-688.

115. Pr. Paul Mihail, *Mănăstirea Neamţ, centru...*, p. 83.

116. Drd. C. Voicescu, *op. cit.*, p. 832.

117. Şt. Meteş, *op. cit.*, p. 172. C. Mătasă, în lucrarea *Prin Moldova...*, p. 51, pune ctitoria Schitului Draga-Cozla la 1764, de schimonahul Vasile.

118. Şt. Mateş, *op. cit.*, p. 171. 119. C. Turcu, *op. cit.*, p. 631-632.

120. *Ibidem*, p. 632. Fie aici la Măgura Ocnelor, fie la Brăteşti, apare şi *Theofil Popovici,* „ardelean", care îşi face însemnări în 1837. A fost căsătorit şi soţia Ruxanda i-a murit la 23 ianuarie 1837. Pînă la această dată s-a numit Teodor. Considerăm că după moartea soţiei s-a călugărit şi a primit numele de Teofil (*Ibidem*, p. 631).

121. Pr. Paul Mihail, *Mănăstirea Neamţ, centru...*, p. 83.

9. *Sihăstria*-Neamţ, în secolul al XIX-lea, se socotea ca schit dependent de Mănăstirea Secu. In anul 1837 erau la Sihăstria şase transilvăneni în frunte cu ieromonahul *Valerian.* [122]

10. *Sihla*-Neamţ. In anul 1837 printre alţi vieţuitori erau şi şase transilvăneni. [123]

11. *Durău,* de la poalele Ceahlăului, în secolul al XIX-lea, a avut mai mulţi vieţuitori transilvăneni, printre care citäm pe monahul *Gherontie* care se „botezase" la Durău, adică trecuse la Ortodoxie, fiind greco-catolic înainte de a veni aici. [124] Tot în acelaşi timp, după 1820, era la Durău şi monahul *Neonil Poenara.* [125] In anul 1838 se găseau aici cinci vieţuitori transilvăneni: *Nifon* schimonahul de 103 ani, *Nil* monahul din Buduş, *Teodosie* monah din Monor, *Meletie* monah din Sardu-Odorhei a fost şi botezat şi călugărit la Durău. [126]

12. *Nechit*-Neamţ. Schit aşezat aproape de vama Tazlău care era fixată aici pentru tranzitul comercial dintre Transilvania şi Moldova, şi în perimetrul cunoscut cu numele de „Cîmpul lui Dragoş", unde au poposit în multe rînduri români fugiţi din Transilvania, unii s-au abătut şi pe la acest schit şi în secolul al XIX-lea vor fi fost călugări transilvăneni, care îşi aduceau şi cîte „o ladă de Braşov". [127]

13. *Tarcău*-Neamţ. Schit cu existenţă din secolul al XIX-lea a avut, din părţile Transilvaniei, şi vieţuitori şi cercetători ai vieţii sihăstreşti întemeiată de ieroschimonahul Avramie. [128]

C. *Femei din Transilvania devenite vieţuitoare la unităţi monahale din Moldova.* Împreună cu bărbaţii „bejeniţi" din Transilvania în Moldova, au venit şi femei. Nu avem la îndemînă decît semnalări puţine în legătură cu aceste vieţuitoare transilvănene în mănăstirile din Moldova. Socotim că multe fete au intrat în noviciatul unor mănăstiri şi schituri din Moldova, fie singure, fie cu mamele lor şi alte rubedenii. Cîteva informaţii despre vieţuitoare din Transilvania se găsesc la mănăstirile:

1. *Agapia,* după 1803, a devenit mănăstire de maici. Mai înainte de 1820, Maria, mama lui Dionisie Romano, s-a călugărit la Agapia, primind numele de *Mitrodora.* [129] Tot la Agapia, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, trăia o soră a arhimandritului Ghelasie de la Slatina, tot de origine transilvăneană. [130]

2. *Varatec.* Stareţul Silvestru de la Neamţ († 1818) şi-a adus rudenii din Transilvania şi le-a călugărit la Varatec, ajutorîndu-le cu bani şi cu tot ce era de nevoie. Dintre aceste rude se cunosc numele monahiilor *Migdonia* şi *Zinovia.* [131] Mai tîrziu se întîlneşte numele călugăriţei *Varvara* Popovici, sora lui Arcadie Popovici „spiţerul" de la Mănăstirea Neamţ. [132] Două stareţe ale mănăstirii Varatec au fost din Transilvania: *Nazaria* († 1814) născută în oraşul Braşov. A trăit la Procov, Durău şi Schitul Scînteia în munţii Vrancea. A murit în vîrstă de 108 ani, după ce — la Varatec — a stăreţit 26 de ani. *Veniamina Stamati,* nepoata mitropolitului Iacob Stamati transilvăneanul, a stăreţit — la Varatec — trei ani (1831-1834). [133]

3. *Mănăstiri şi schituri neidentificate.* Prin 1780 se afla într-o mănăstire din Moldova *Evdochia,* fiica lui Ioan din Petrova Maramureşului. [134] De asemenea, din familia Boca, şi anume trei fete ale lui Roman Boca — dascăl în Botoşana-Suceava, au fost călugăriţe în Moldova, [135] poate la Sucevita. Aceste

---

122. *Ibidem,* p. 83. 123. *Ibidem,* p. 83.
124. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.,* p. 686. 125. *Ibidem,* p. 686.
126. Diac. I. Ivan, *Vieţuitorii Schitului Durău, judeţul Neamţ, în anul 1838,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLVIII (1972), nr. 9-12, p. 825-826.
127. Idem, *Schitul Nechit,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", LI (1971), nr. 1-2, p. 126-128.
128. Idem, *Schitul Tarcău,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XLV (1969), nr. 5-6, p. 359-366.
129. Şt. Meteş. *op. cit.,* p. 185; Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.,* p. 682, pune numele de botez „Marina".
130. Şt. Meteş, *op. cit.,* p. 182, nota 6.
131. Arhim. Nestor Vornicescu, *op. cit.,* p. 681.
132. Şt. Meteş, *op. cit.,* p. 183, nota 9.
133. Arhim. Evghenie Ungureanu şi Arhim. Zenaida Racliş, *Istoria Mănăstirei Varatec,* M. Neamţ, 1932, p. 77-78; 85-88; 97.
134. Şt. Meteş, *op. cit.,* p. 172.
135. Prof. V. Boca, *Biserica din Botoşana...,* p. 414.

trei călugăriţe aveau fraţi călugări pe arhimandritul Neonil şi pe monahu Paisie de la Rîşca.

D. *Monahi de origină transilvăneană discutabilă.* Printre cei a căror origine transilvăneană este în discuţie se numără şi arhimandritul *Leon Asachi*, tatăl lui Gh. Asachi. După Ştefan Meteş,[136] Lazăr-Leon Asachi ar fi trecut din Transilvania în Moldova în 1787 şi ar fi fost din Ţara Făgăraşului. Alţi cercetători contestînd originea transilvăneană, consideră că Lazăr-Leon Asachi este „originar din Moldova".[137]

Aceeaşi incertitudine semnalată la nota 73 există şi cu privire la duhovnicul *Andronic* de la Mănăstirea Neamţ, autor al mai multor manuscrise cu conţinut istoric-bisericesc.

* * *

În concluzie, am putea spune că motive, deosebit de importante şi puternice, printre care şi cele de ordin religios, au determinat pe mulţi români din Transilvania să vină şi să se aşeze în Moldova, iar unii dintre ei — bărbaţi şi femei — au cerut primirea în schiturile din aceste părţi. Secolele XVIII-XIX au cunoscut o afluenţă de vieţuitori şi vieţuitoare transilvănene în Moldova, datorită acţiunii prozelitismului romano-catolic. Cei veniţi în aceste părţi se considerau ca fiind la adăpost de primejdia uniaţiei. Unii au primit Sfîntul Bofez, iar alţii numai pecetluirea cu Sfîntul şi Marele Mir, cu încredinţarea că prin aceasta nu au nimic comun cu „uniaţia".

Între Transilvania şi Moldova au existat intense relaţii bisericeşti-culturale care au întărit legăturile dintre Bisericile ortodoxe din aceste provincii. Aceste relaţii au început din secolul al XV-lea şi au devenit din ce în ce mai puternice.

Mănăstirile şi vieţuitorii lor din Transilvania şi Moldova au fost mereu în relaţii spirituale, sprijinindu-se reciproc. Mulţi din Moldova au trecut în Transilvania şi mulţi din Transilvania au trecut în Moldova. Reciproc, schimbul acesta a fost util şi cu efecte pozitive. Referindu-ne la mănăstirile din Moldova, se poate afirma că, prin primirea vieţuitorilor transilvăneni în soborul lor, nu au avut decît de cîştigat din punct de vedere spiritual, deoarece transilvănenii s-au dovedit trăitori în evlavie, buni gospodari în administrarea bunurilor acestor comunităţi creştine, pricepuţi în toate domeniile de activitate, stăpîniţi de credinţă puternică şi în toată curăţia ei ortodoxă. În acelaşi timp, transilvănenii s-au remarcat şi ca fiind animaţi de simţăminte patriotice-cetăţeneşti, prin apărarea unităţii limbii, a unităţii neamului românesc, cu o puternică conştiinţă a originii comune daco-romane, în spaţiul carpato-dunărean.

Mulţi dintre vieţuitorii transilvăneni, după un timp de petrecere în Moldova, întăriţi sufleteşte, s-au reîntors în Transilvania, stimulînd lucrarea de apărare a ortodoxiei şi a românismului.

Deşi puţine, numele pe care le-am subliniat în rîndurile de faţă sînt suficiente pentru a demonstra că vieţuitorii transilvăneni în mănăstirile din Moldova s-au remarcat prin omenie şi calităţi sufleteşti excepţionale şi au contribuit efectiv la întărirea prestigiului monahismului ortodox în general şi al celui românesc în special. Manualele şi lucrările teologice pe care le-au alcătuit şi publicat unii profesori transilvăneni de la seminariile şi facultăţile de Teologie din Moldova, ca şi la cele din Ţara Românească, sînt o mărturie pentru ilustrarea curăţiei dogmatice şi morale pe care o aveau. Mulţi dintre aceşti autori erau şi monahi. Se demonstrează astfel că, şi prin monahi, între Transilvania, Ţara Românească şi Moldova, s-au dezvoltat şi întărit, nu vremelnic, ci permanent, contacte şi legături multilaterale deosebit de însemnate şi fructuoase.

La împlinirea a şasezeci de ani de la Unirea Transilvaniei cu România — 1918-1978 —, marea frescă a unităţii de gîndire, simţire şi acţiune creştinească ortodoxă şi românească se completează şi cu această prezentare a existenţei şi activităţii, în mănăstirile din Moldova, a monahilor proveniţi din Transilvania.

Diac. I. IVAN

---

136. Şt. Meteş, *op. cit.*, p. 184, nota 16.

137. Ierom. Nestor Vornicescu, *Arhimandritul Leon Asachi*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXVIII (1962), nr. 3-4, p. 216-218.

Preoți ai bisericii „Sf. Nicolae“ din Șcheii Brașovului și legăturile lor cu Muntenia și Moldova

Șcheii Braşovului, în decursul timpului, şi-au înscris biografia în contextul permanentelor legături cu Muntenia şi Moldova.

Aflaţi sub egida străvechii Biserici Ortodoxe, atestată documentar încă din secolul XIII, românii din Șchei şi-au găsit prin biserica „Sf. Nicolae“ o citadelă de rezistenţă în faţa vicisitudinilor de orice natură.

Preoţii, ca purtători ai idealurilor de libertate şi unitate naţională, sădite şi de conştiinţa Ortodoxiei, au fost cei dintîi care au concentrat în Șcheii Braşovului o impresionantă acţiune de sprijinire a legăturilor cu fraţii de peste munţi, mai mult, ei sînt aceia care sînt folosiţi chiar de oficialităţile transilvănene ca mijlocitori ai legăturilor economice şi chiar politice cu domnii Moldovei şi ai Munteniei, fapt confirmat şi de cunoscutul cronicar şi dascăl al bisericii „Sf. Nicolae“, Radu Duma, pe unul din vechile catastife ale bisericii: „Poate să socotească fieştecine precum au fost saşii către ticăloşii (în sensul de „săraci“, n. n.) şcheai avîndu-i la cinste şi dragoste pentru multe lucruri bune ce le aveau de la şcheai. Că unde era ca să trimită cu vreo solie, tot din Şcheai trimetea şi cînd avea Sfatul nescaiva greutăţi trimitea de ducea pe protopopul şi cu doi juraţi la Sfat şi se sfătuia“. [1]

Creditul şi afecţiunea domnitorilor de peste munţi pentru românii din Șchei îşi au explicaţii de natură istorică. Faptul că însuşi legendarul domn Negru Vodă, descălecător din Transilvania, dăruieşte muntele Postăvarul, pe care îl deţinea, pentru ridicarea bisericii „Sf. Nicolae“, aşa cum dovedesc şi cronicile săseşti, ne determină să credem că primul ctitor al bisericii trebuie să fie socotit Negru Vodă şi nu Neagoe Basarab, cum menţionează alte studii. Ceea ce ne convinge mai mult asupra contribuţiei aduse de Negru Vodă, în calitate de prim ctitor al bisericii „Sfîntul Nicolae“ din Braşov este faptul că, odată cu noile săpături arheologice la temelia bisericii de piatră din secolul al XIV-lea s-au găsit rămăşiţele unei biserici de lemn, ce poate fi atribuită lui Negru Vodă, iar dacă numele lui nu apare în pomelnicul vechi al bisericii, nu poate fi luat „ad literam“, întrucît documentele din arhiva istorică a bisericii mărturisesc existenţa unui alt „terfelog vechi“, astăzi pierdut, în care, credem, erau consemnaţi Negru Vodă, Mircea cel Bătrîn, Laiotă Basarab şi Vlad Călugărul“. [2]

Deşi primul preot al bisericii din Şcheii Braşovului este atestat documentar, *Popa Costea* (1474-1477), faptele sale vin să sugereze ideea unor legături premergătoare cu fraţii de peste munţi, care găseau în preoţii cărturari din Şcheii Braşovului găzduitori siguri şi purtători ai legăturilor de orice natură. Pentru Laiotă Basarab cel Bătrîn, aflat adeseori în refugiu pe meleagurile Şcheilor, Popa Costea era socotit „omul nostru şi mi-a slujit domniei mele de multă vreme“. Ba mai mult, pentru cultura sa şi-l doreşte la 1477 ca preot la o biserică din Muntenia, motiv pentru care scrie oficialităţilor de la Braşov: „deci vă rog ca pe nişte buni prieteni ai mei să-l petreceţi frumos şi cu cinste ca pe un om bun după voia noastră“. [3] Vorbele lui Basarab sînt o consecinţă a faptului

---

1. Ziarul „*Dreptatea*“ I, 1905, nr. 5.
2. Prof. V. Oltean, *Independenţa aspiraţie a poporului român — Negru Vodă*, în „Telegraful Român“ din 15 ianuarie 1977, p. 2, Sibiu.
3. I. Bogdan, *Documente şi regeste privitoare la relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi Ungaria*, Bucureşti, 1902, p. 123.

că, atît pe cînd se afla la Sighişoara, a fost găzduit de românii din Şchei, cît şi după detronarea sa de către fiul său Laiotă Basarab cel Tînăr, unde — după afirmaţia lui Nicolae Iorga[4] — Laiotă Basarab îşi petrece tot restul vieţii fiind înmormîntat la 1480 alături de Popa Costea în altarul bisericii de lemn, la a cărei construcţie contribuise. Personalitatea cărturărească a Popii Costea a putut fi stabilită astăzi pe baza unui Minei din arhiva bisericii noastre, copiat de el, dar greşit inventariat pentru anul 1604.[5] Pînă la urmă, intervenind moartea preotului şcheian la 2 octombrie 1477 (conform pietrei de mormînt existente astăzi în muzeul bisericii), Popa Costea nu ajunge să răspundă voinţei domnului muntean. Pe de altă parte, el a jucat un rol şi pentru fiul acestuia, Alexandru Vodă, care a petrecut mai multă vreme la Braşov, menţionînd într-o scrisoare către judele Braşovului mulţumirea sa pentru ajutorul primit din partea preotului şcheian.[6]

Cel de-al doilea preot al bisericii, Popa Coman (1482-1496), poposeşte de mai multe ori la Vlad Călugărul — primul ctitor al bisericii din piatră. Acesta nu uitase fapta preotului şcheian pe timpul refugiului, cînd, în repetate rînduri, Basarab cel Tînăr trimisese oameni pentru a-i curma viaţa şi ajuns pe tron, în 1492, scrie adeseori celor 12 pîrgari din Braşov şi judelui pentru Popa Coman şi Radu (dascăl al şcolii) din Şchei „care voiesc să vină în ţara domniei mele, să nu le faceţi greutăţi şi să-i lăsaţi în pace pentru voia mea..., căci, cînd eram în nevoie mult bine am văzut de la ei, de aceea vreau să le fac şi eu bine. Vă rog şi vă cer: lăsaţi-i să vie în pace...".[7] Binele de care aminteşte scrisoarea lui Vlad Călugărul nu poate fi altul decît găzduirea şi protejarea domnului pribeag dinaintea domniei pentru care la anul 1481 (27 aprilie) Ştefan Báthory scrie braşovenilor din Sárpatak „să ţină sub pază strictă pe acel om al lui Ţepeluş (Basarab cel Tînăr), care cu voia acestuia a încercat să omoare chiar în oraşul lor pe acel voievod tînăr care trăieşte acolo". Despre ospitalitatea braşovenilor aminteşte şi Sinadin, boierul lui Vlad Călugărul şi socrul lui Basarab cel Bătrîn, într-o scrisoare din 1482.[8]

Cel mai vechi catastif al bisericii menţionează „o sfită de argint pe vearde cu flori albe de zarpa, . . . cu galbie de la vistiarnicul Călugărul".[9]

Desigur că această danie nu putea fi dată decît la 1495, în timpul ciumei, cînd Vlad Călugărul este din nou oaspete al românilor din Şchei şi ea se integrează în contextul începerii construcţiilor de piatră a bisericii prin patronajul aceluiaşi voievod, care avea două motive evidente ca s-o facă: pe de o parte fusese călugăr şi, pe de altă parte a avut mult bine de la românii din Şchei, la care şi după detronarea sa de către Radu cel Mare, propriul său fiu, găseşte din nou găzduire la Braşov, primind chiar o pensie de 20 fl. de la autorităţile locale.[10]

Epoca de înflorire bisericească şi culturală în Şcheii Braşovului coincide cu domnia lui Neagoe Basarab, cunoscut pentru marea sa acţiune de susţinere a Ortodoxiei, prin monumentele bisericeşti şi numeroasele cărţi şi manuscrise de cult patronate de el. De la acest domn se păstrează şi azi în arhiva bisericii Sfîntul Nicolae un Minei slavon pe luna noiembrie, scris în 1515, la Tîrgovişte, precum şi o cădelniţă mare de argint, poleită în aur, menţionată în toate catastifele vechi ale bisericii. Legăturile cu întreprinzătorul domn muntean sînt făcute de Popa Pătru „un preot foarte vrednic şi plin de îndrăzneală stîntă" — cum spun cronicile. Acesta întreprinde numeroase călătorii în Muntenia, cîştigînd bunăvoinţa domnului, care, înţelegînd oprimarea românilor din Şchei, făcută de magistrat, trimite daruri bogate şi mulţi meşteri şi lucrători „de s-au apucat foarte de grabă de zidirea după izvodul ce au trimes Măria Sa, însă nu au putut săvîrşi căci cu grabă la 1521 a murit acest milostiv domn şi au rămas oltarul,

---

4. N. Iorga, *Istoria românilor în chipuri şi icoane,* Vălenii de Munte, 1912, p. 7.

5. V. Oltean, *Afirmarea limbii române scrise — Elemente româneşti în manuscrisele slavone din Şchei,* în „Astra", Braşov, nr. 107/1977, p. 11.

6. N. Sulica, *Minunata cetate a Braşovului — cărturari braşoveni ai secolului XVI ca ctitori ai limbii literare,* Braşov, 1943.

7. I. Bogdan, *op. cit.,* p. 217.

8. *Ibidem,* reg. XXX.

9. *Catalogul Sfintei şi Dumnezeeştii Biserici a Şcheilor Braşovului, Scaunul Bîrsei,* Arhiva Bisericii Sf. Nicolae, Braşov, Catalog III, p. 14.

10. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană,* Iaşi, 1896.

tinda şi clopotniţa neisprăvite". [11] După moartea domnului, Doamna Despina continuă corespodenţa cu românii din Şchei, scriind „bunilor prieteni şi vecini de aproape" nu numai în timpul scurtei domnii a lui Teodosie, ci şi în timpul pribegiei de la Sibiu.

Fapta preotului Pătru este continuată în aceeaşi măsură de nepotul acestuia, Pătru III (1514-1541), adus de la Răşinari, unde tatăl său slujise cu îngăduinţa românilor din Şchei. Pătru III va fi folosit ca sol atît în Muntenia cît şi Moldova de către românii braşoveni, cît şi de oficialităţile Cetăţii. Faptele sale sînt apreciate de Vladislav III, care într-o scrisoare către Magistrat menţiona: „. . . a venit apoi solul, credinciosul Domniei Voastre Petru diacul şi multe vorbe a vorbit cu mine din partea Domniei Voastre şi a pus jurămînt ca oamenii şi săracii Domniei mele să umble slobozi şi în pace, să se hrănească în ţara domniei noastre aşijderea şi oamenii domniei noastre în ţara domniei mele slobozi să umble". [12] Petru, ca logofăt la cetate şi sol al magistratului, primeşte chiar un salar lunar. Fiul acestuia îşi petrecea copilăria chiar în Muntenia la curtea banului Craiovei pentru ca, după moartea tatălui, la cererea magistratului, să preia funcţia de logofăt la cetate şi în cadrul acestia să fie trimis în repetate rînduri la domnii Moldovei şi Munteniei (21 dec. 1542, la Petru Rareş; 27 iunie 1545 şi 12 sept. 1548, la Mircea Ciobanul; 26 mai 1555 şi 3 dec. 1557, la Nicolae Pătraşcu). [13] Ca urmare a legăturilor pe care le-a stabilit peste Carpaţi, la bătrîneţe, după ce i-a murit preoteasa, se retrage în Muntenia la Mănăstirea Rîngăcioc, unde se călugăreşte sub numele de Timotei, sfîrşindu-se din viaţa la 21 noiembrie 1572.

Cel de-al doilea fiu al lui Pătru III, Preotul Grama, cunoaşte o activitate similară cu a fratelui său, Toma, purtînd aceleaşi solii la Petru Rareş, Mircea Ciobanul şi Nicolae Pătraşcu.

Se observă în această perioadă, premergătoare stabilirii diaconului Coresi la Braşov, pentru a tipări cărţi în limba românească, o foarte densă fluctuaţie a legăturilor cu domnii şi ierarhii de peste munţi. In acelaşi timp cu Popii Toma şi Grama poartă solie peste munţi Popa Dobre, la Pătraşcu cel Bun (1554) şi Alexandru Lăpuşneanu (1555-1558), cît şi Popa Voicu, prezent cînd în Moldova, cînd la Mitropolitul Iftimie în Tîrgovişte. [14]

Prin venirea lui Coresi la Braşov, legăturile cu fraţii de peste Carpaţi cunosc o latură nouă, aceea a transmiterii cărţilor de cult în limba română. Numai faptul că majoritatea cărţilor tipărite de Coresi au fost comandate cînd de domnii munteni, cînd de domnii moldoveni, dovedeşte strînsa legătură cu centrele cărturăreşti de peste munţi. Astfel, *Zbornicul slovenesc* din 1568 poartă numele lui Alexandru Mircea, domnul Munteniei şi a mitropolitului acesteia — Eftimie, iar „Întrebare creştinească" (Catehismul) din 1561-1562 este dedicată Mitropolitului Efrem. „Cazania", cea mai cunoscută carte de cult a lui Coresi, ediţia a doua din 1581, tradusă de Preoţii Iane şi Mihai de la biserica din Şchei, a fost făcută cu ajutorul mitropolitului Serafim. [15]

Toate acestea dovedesc că atît domnii, cît şi Bisericile din Muntenia şi Moldova arătau un deosebit interes asupra tipăriturii cărţilor bisericeşti comandate la Braşov. In registrul „Socotelile Braşovului" pentru data de 11 iunie 1573 se găseşte chiar menţiunea că: „a venit un popă de la Alexandru voievod pentru tipografie, a rămas aici timp de 4 zile, i s-a dat bani pentru hrană 1 fl. şi 25 bani . . . ". [16]

Prezenţa preoţilor munteni în Şcheii Braşovului poate fi pusă în legătură cu tipărirea „Octoihului slavon", ei avînd misiunea să controleze respectarea credinţei ortodoxe. Deci, această prezenţă a preoţilor de la Şchei în ţările de peste munţi, cum şi a domnilor, ierarhilor şi a unor clerici din Muntenia şi Moldova, la Şchei, ne covinge că nu este vorba de simple misiunii diplomatice,

---

11. N. Sulica, *Cronica protopopului Vasile din Braşov*, Cluj, 1943.
12. I. Bogdan, *op. cit.*, p. 165.
13. *Quellen zür Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen*, Kronstadt, 1886.
14. Candid Muslea, *Biserica Sfîntul Nicolae din Şcheii Braşovului*, vol I. Braşov, 1943, p. 71.
15. P. P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română* Bucureşti, 1965.
16. E. Hurmuzaki, *Documente XI*, p. 809-810.

ci de cauza măreaţă a răspîndirii cărţii ortodoxe pentru românii din toate ţinuturile româneşti. Perioada aceasta este dominată, de personalitatea cărturărească a preoţilor Iane şi Mihai, în timpul cărora — după cum spune cronica — „multe cărţi s-au tipărit şi pre limba rumănească şi pre limba slavonească şi mult s-au nevoit aceşti păstori cu turma lui Hristos şi cu beseareca". [17] Prin preoţii Iane şi Mihai este cunoscută bunăvoinţa domnului muntean Petru Cercel, care „au ridicat tinda besearecii de piatră cu voia Sfatului şi au înfrumuseţat oltăriul şi beseareca cea veche cu toate chipurile sfinţilor şi cu podoabe în anul 1583 (7092)". Cronica dascălului Nicolae Grid [18] ne confirmă în plus că Petru Cercel „a şi zugrăvit sfîntul oltar", iar în „hronologia" din Catastiful bisericii [19] aflăm că prin această danie „s-a lungit sfînta biserică, cu sfîntul altar, cu cele două hori înainte şi cu tinda dinapoi pentru partea femeiască şi a împodobit biserica cu multe icoane".

Urmînd pilda „celor vechi buni domnitori", Aron Vodă, în repetate rînduri pribeag pe aceste meleaguri, „s-a sculat de la Moldova de au mai ajutat sfînta biserică de ce n-au isprăvit Petru Vodă (Cercel) . . . şi au zugrăvit şi au mai înălţat turnul în 1595". [20] Alte cronici adaugă că au zugrăvit biserica „pe dinăuntru şi pe dinafară cu mulţime de istorii de-ale sfinţilor". [21] Dintr-un izvor german, [22] se confirmă prezenţa domnului la Şchei, după detronare, în drumul său spre Vinţ, cînd poposeşte aici între 17-19 mai 1595, găzduit fiind de Protopopul Mihai, datorită căruia Aron Vodă săvîrşise în timpul domniei faptele ctitoriceşti şi dăruise preţioase daruri. Mărturie ne este astăzi hrisovul de danie din 28 noiembrie 1595 (7103), prin care „cu curată şi luminată inimă şi de la tot cugetul nostru . . . şi cu blagoslovenia celor trei ierarhi ai Moldovei, chir Miron mitropolitul Sucevei şi chir Nicanor episcopul Romanului şi chir Mardarie episcopul Rădăuţilor . . . am întărit această sfîntă biserică din Şcheii Braşovului cu toate odoarele bisericeşti şi am făcut şi o dare de rînd din an în an cîte 12.000 de aspri . . . acei care fac drumuri de cheltuială cîte 3.000 de aspri şi aşijderea şi la doi popi şi la doi diaconi şi la patru oameni ai bisericii (dascăli, n. n.) în fiecare an să aibă cîte un rînd de haine". [23]

Vechiul catastif al bisericii în cronologia sa subliniază semnificaţia acestei danii, arătînd că „de atunci pînă la mijlocul secolului al XVII-lea s-a dat din vistieria Moldovei în toţi anii numita sumă de 12.300 de aspri şi epitropii bisericii încă a urmat cu toată acurateţea după sunetul hrisovului, iar după aceia au încetat cu totul din pricini necunoscute aceste milostenii". [24]

Cu banii lui Aron Vodă, prin eforturile considerabile ale Protopopului Mihai se reconstruieşte şcoala de piatră, dat fiind imperativul de necesitate al şcolarizării pentru românii din Şchei integraţi în acţiuni neguţătoreşti, care depăşeau mult graniţele ţării. In timpul aceluiaşi protopop are loc episodul unirii, de scurtă durată, a celor trei ţări române, la anul 1600. Protopopul Mihai, cunoscînd legăturile anterioare cu Muntenia, a făcut „pace şi legătura cu Mihai Viteazul, care dăruise pentru biserică un impunător antipendiu şi alte daruri". [25] In timpul acesta se găsea la Biserica „Sfîntul Nicolae" Popa Neagoslav „luat de Protopopul Mihai din Ţara Muntenească din oraşul din Floci (localitate de naştere a lui Mihai Viteazul n. n.), ca să fie lîngă sine preot mai mic", [26] folosit

---

17. N. Sulica, *op. cit.*, p. 3.

18. N. State, *Înştiinţări — cîteva capitole din trecutul românilor din Şcheii Braşovului. Reproducere după un codice manuscris de la finea veacului al XVIII-lea,* Braşov, 1906, p. 349.

19. *Catalogul Sfintei şi Dumnezeieştii Bisericii a Şcheilor carea se află lîngă cetatea ce se chiamă Braşov, Scaunul Bîrsei*, nr. II. p 72, în Arhiva Bisericii Sf. Nicolae Braşov.

20. Radu Tempea, *Istoria Sfintei Biserici a Şcheilor Braşovului*, manuscris nr. 39, p. 2, în Arhiva Bisericii Sf. Nicolae din Braşov.

21. *Catalogul...*, nr. II, *op. cit.*, p. 175.

22. *Quellen...*, *op. cit.*, p. 149.

23. Sterie Stinghe, *Istoria Bisericii Şcheilor Braşovului*, Braşov, 1899, p. 173-175.

24. *Catalogul...*, nr. II, p. 275.

25. Col. Popescu, *Valtrapul lui Mihai Viteazul de la Braşov,* în „Buletinul Muzeului Militar Naţional", III, Bucureşti, 1939/1960, p. 104-106; *Quellen...*, vol. V, p. 378.

26. N. State, *op. cit.*, p. 76-77.

de viteazul voievod pentru investigaţiile în ţinuturile Transilvaniei. El este acela care a scris şi testamentul de danie al moşiei Micşuneşti la anul 1602, în numele lui Nicolae Pătraşcu, al doamnei Florica şi al doamnei Stanca, fiul, fiica şi soţia voievodului.

Datorită adeziunii unanime a românilor localnici la cauza pentru care lupta Mihai, în Şcheii Braşovului se creează o adevărată tradiţie şi legendă în jurul numelui său. Numai faptul că organizaţia folclorică a „junilor albiori" şi „dorobanţi" poartă căciuli identice cu a voievodului, sau că pe zidul bisericii e imortalizat chipul voievodului Mihai (în tindă) şi însuşi faptul că încă din timpuri necunoscute s-a confecţionat un steag pe care era reprezentat portretul domnului pentru a fi folosit anual, la Paşti, dovedesc semnificaţia ideei de unitate naţională în concepţia românilor braşoveni.[27]

După Mihai Viteazul, în ciuda oprimărilor săvîrşite de autorităţi, Biserica „Sf. Nicolae" prin preoţii, dascălii şi gocimanii săi continuă legăturile cu fraţii de peste munţi. Un nou succes se realizează în 1604 prin venirea la Braşov a domnitorului muntean Radu Şerban, fostul paharnic al lui Mihai Viteazul, care, după ce biruise lîngă Braşov pe Moise Sekely, a fost întîmpinat de Protopopul Constantin, fiul Protopopului Mihai (mort în acest an) şi „adus-au — după cum spune cronica Popii Vasile — pe Măria Sa pre credinţă şi l-au primit cu mare cinste, şi au făcut Măria Sa bună legătură şi pace aici în Braşov".[28] In cele patru zile, cît a stat la Braşov, domnitorul muntean a oferit numeroase daruri bisericii „Sf. Nicolae", ale cărei frămîntări le cunoştea de la Popa Mihai, pe care l-a primit la Tîrgovişte de două ori în cursul anului 1604 (în 15-23 octombrie, însoţit de senatorul Mihail Weiss, viitorul jude al Braşovului şi, în 9 noiembrie, însoţit de 15 trabanţi sub comanda unui căpitan, fiind plătit în calitatea sa de logofăt cu 44 fl.). Mai tîrziu, la 9 iulie 1611, după ce prin protopopul Constantin, judele oraşului, Mihail Weiss, chemase în ajutor pe Radu Şerban, pentru a birui sub zidurile cetăţii, lîngă moara de hîrtie, pe Gabriel Bathory, protopopul îl primeşte cu multă festivitate pe biruitorul domnitor, oferindu-i spre smerită sărutare Sfînta Evanghelie, la intrarea în biserică, şi a sfinţit totodată crucea ridicată de Radu Şerban, pe movila unde fuseseră îngropaţi cei căzuţi în luptă.[29] Aceeaşi primire, cu aceeaşi semnificaţie, o face la 15 aprilie 1613 domnului muntean, Radu Mihnea, şi celui moldovean, Ştefan Tomşa, care stau „unul lîngă altul în strana domnească (din biserică, n. n.) ascultînd cu adîncă smerenie rugăciunile calde ale protopopului cu sufletul împăcat şi mîndru de a vedea iarăşi biserica sa împodobită pentru primirea celor doi domni de o lege şi de un neam cu el".[30]

Primirea triumfală pe care o făceau preoţii Bisericii domnitorilor din Muntenia şi Moldova, cît şi satisfacţia cu care mulţi domni o primeau, este o consecinţă a strînselor legături care se cimentau din an în an. Se încetăţenise în Şchei dorinţa ca preoţii transilvăneni să fie hirotoniţi în Muntenia şi Moldova; cazul Protopopului Mihai, care, deşi face studii în Serbia în cadrul Patriarhiei din Ipec, se hirotoneşte în Muntenia. Cronica lui Radu Tempea menţionează pe doi fii de preoţi din Şchei, Vîlcu al preotului Gheorghe şi Vasile al protopopului Vasile Hoban, hirotoniţi de Episcopul Serafim al Buzăului, iar mai tîrziu Ion al popii Cărăuşu Petru, Teodor Băran al protopopului Florea, Radu Tempea II, Eustatie, Grid, Gheorghe Băran, Vasile Băran, Nicula Cîmpulungeanu, Oprea fiul preotului Vasile Hoban, ca să pomenim doar cîţiva dintre cei care au fost hirotoniţi de Mitropolitul Ungro-Vlahiei, Antim Ivireanul şi Inochentie al Rîmnicului, acestora urmîndu-le mulţi alţii, care au stîrnit guvernului Transilvaniei opoziţia, determinînd pe acesta să emită un ordin către comitatele şi scaunele transilvănene împotriva preoţilor care erau sfinţiţi de vlădicii ortodocşi din cele două ţări române (17 sept. 1728).[31]

Pe de altă parte antimisele bisericii „Sf. Nicolae" au fost sfinţite de Mitro-

---

27. V. Oltean, *Mihai Viteazul „domn al Ţării Româneşti, al Ardealului şi a toată Ţara Moldovei"*, în „Drum Nou" din 23 decembrie 1976.

28. Sterie Stinghe, *Cronica protopopului Vasile*, p. 77-78.

29. V. Motocna, *Războaiele lui Radu Şerban 1602-1611*, în „Memoriile Secţiunii Istorice a Academiei Române", Seria III, tom. XI, 1926-1927, p. 317-318.

30. *Quellen...*, vol. IV, p. 46 şi 171; vol. V, p. 613.

31. Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii ortodoxe din Transilvania cu Ţara Românească şi Moldova în secolele XVI-XVIII*, Sibiu, 1968, p. 60.

politul Antonie al Moldovei şi de Inochentie al Rîmnicului. Toate aceste fapte sînt dovezi autentice ale misiunilor, pe care preoţii bisericii „Sf. Nicolae" le aveau la menţinerea legăturilor cu fraţii ortodocşi de peste munţi. Ele se desfăşurau şi în baza unor evidente legi nescrise ale pămîntului. Domnitorii Moldovei şi Munteniei respectau cu sfinţenie o astfel de lege nescrisă, întărind anual, fără abatere, hrisovul de danie al lui Aron Vodă pentru consolidarea şi menţinerea Ortodoxiei, adeseori persecutată de anumite cercuri catolice sau reformate din Transilvania. Mărturie stă astăzi hrisovul domnesc al lui Gheorghe Ştefan (5 aprilie 1666), prin care oferă „sfintei mănăstiri (cum numea el biserica „Sf. Nicolae", n. n.) anual 8.000 de aspri pentru praznicul hramului şi 300 aspri pentru cei care se vor duce după danie.[32] Subvenţia venea într-o perioadă de mari greutăţi financiare şi confesionale ale românilor din Şchei, aşa cum o dovedesc cuvintele patriarhului Macarie din Antiohia, care, pe cînd călătorea în această perioadă prin ţară, a făcut un popas şi la Braşov: „Sărmanii ortodocşi din Braşov... doreau mult... ca domnul nostru patriarh să meargă la ei însă aceasta era greu de îndeplinit...".[33] Cea mai frămîntată perioadă din lupta românilor din Şchei pentru apărarea Ortodoxiei o constituie momentul trecerii Transilvaniei sub stăpînirea habsburgilor, cînd primejdia catolicismului devenea tot mai evidentă. O primă măsură pe plan naţional o constituie tipărirea de cărţi ortodoxe, în special de conţinut dogmatic, pentru combaterea propagandei calvine şi catolice. Pe teren şcheian se petrecea, în mare măsură, drama ivită prin trecerea episcopului Atanasie la „Uniaţie". In acest moment, pentru românii din Şchei intervine prompt şi hotărît Constantin Brîncoveanu prin cei doi fii ai Şcheilor, David şi Teodor Corbea, primul încă din 1693 ceauş spătăresc, iar al doilea secretar pentru limba latină la curtea domnului muntean, prin care Brîncoveanu întreţinea şi relaţiile cu Rusia. Pentru a preîntîmpina acţiunea de atragere a ortodocşilor, în Transilvania şi în special la Braşov, Brîncoveanu nu se mulţumeşte să adreseze scrisori părinteşti, ci uzează chiar de conjunctura internaţională a timpului, trimiţînd în 1702 pe David Corbea la Moscova, în fruntea unei delegaţii, cu un document de 34 puncte, întocmit de fratele acestuia, Teodor Corbea, în calitatea sa de secretar domnesc, — după o consfătuire secretă între Brîncoveanu, Patriarhul Dositei al Ierusalimului şi fraţii Constantin şi Mihai Cantacuzino. Cel de-al 28-lea punct menţiona: „Biserica din Braşov... să rămîie şi mai departe în ortodoxie; dar ea are contra ei mulţi duşmani, calomniatori, pentru aceasta roagă cu lacrimi să binevoiască a scrie împăratului ca ea să rămînă independentă de episcopul unit şi iezuiţii săi şi nimeni să nu se poată atinge de ea şi să-i dea protopop investit cu drepturi".[34] Din aceeaşi perioadă, în arhiva istorică a bisericii, se păstrează o bogată corespondenţă a românilor braşoveni cu Mitropolitul Teodosie al Ungro-Vlahiei,[35] cu Dositei Patriarhul Ierusalimnlui,[36] cu spătarul Mihai Cantacuzino,[37] toată însă sub atenta corespondenţă şi grijă a scheianului David Corbea, care se deplasase încă în 1693 ca trimis al voievodului la Braşov, întrucît din altarul bisericii dispăruse fără urmă o ladă de mari proporţii cu documente ale bisericii: „nu ştim cine fiind fost pornit — scrie David Corbea — în prefaţa catastifului de la 1695 al bisericii[38] — din porunca stăpînului lui satana au ajuns de au furat o parte din odoare ce au fost aşezate într-o ladă fiind fost şi catastiful bisericii, împreună cu acelea...". Acum, în timpul conflictului cu Atanasie, David Corbea emite pentru braşoveni scrisori pline de încurajare, sfătuindu-i ce atitudine să ia la soborul de la Bălgrad,[39] precum şi scrisorile de încurajare ale domnului Brîncoveanu, păstrate şi azi în arhiva istorică a bisericii „Sf. Nicolae",[40] emiţînd pentru încurajare şi

---

32. Sterie Stinghe, *Istoria Bisericii...*, p. 176.
33. Paul de Alep, *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiohia în Ţarile Române, 1653-1658*, trad. de Emilia Cioran, Bucureşti, 1900, p. 53.
34. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 44.
35. *Arhiva Bisericii „Sf. Nicolae" din Şcheii Braşovului,* documente: 27/21 iulie 1701; 37/18 septembrie 1706.
36. Idem, doc. 35/3 iulie 1702.
37. Idem, doc. 38/7 februarie 1709 doc. 40/9 decembrie 1708.
38. Idem, *Protocol* nr. I, p. 31.
39. Idem, doc. 31 din 1701; doc. 32 din 1701.
40. Idem, doc. 28/5 iulie 1701, doc. 48/23 noiembrie 1712.

numeroase hrisoave de privilegiere cu avantaje negustătoreşti pentru ortodocşii din Şchei. [41]

Din cronica lui Radu Tempea avem amănunte, privind soborul de unire a protopopilor din 7 octombrie 1698, care a fost adus la cunoştinţă domnitorului valah şi mitropolitului Teodosie cu informaţia greşită că şi preoţii din Şchei ar adera la „dogmele acestui nevlădică Atanasie", fapt ce determină pe Brîncoveanu să ia atitudine promptă şi să-i oblige pe românii braşoveni să convoace un sobor la Braşov pentru verificarea atitudinilor lor. In urma soborului, la 30 aprilie 1699, a fost primită la Brîncoveanu o delegaţie a bisericii din Şchei, formată din Protopopul Vasile Hoban, Preoţii Vasile Grid şi Florea Băran, gocimanii Stoica Postăvarul şi Petru al Popii Pătru, precum şi juraţii Radul Soanul, Dumitru Băilă şi Dan Căzan. Convins de netemeinicia zvonurilor „învăţîndu-i şi Măria Sa vodă de ajuns şi întărindu-i cuvintele... şi luînd blagoslovenie de la părintele Teodosie şi carte, s-a întors în Braşov", [42] dar nu înainte de a vizita pe stolnicul Constantin Cantacuzino şi spătarul Mihai Cantacuzino, relatîndu-le în amănunt realitatea. O directă urmare a acestor frămîntări şi de eroică rezistenţă ortodoxă o constituie faptul că ortodocşii din Ţara Bîrsei, avînd de exemplu faptele preoţilor de la biserica „Sf. Nicolae", au rămas în legea lor strămoşească, păstrînd pe mai departe legăturile cu Muntenia şi Moldova,

După pacea de la Passarowitz, cînd Oltenia este alipită Austriei, oficialităţile găsesc un moment favorabil şi pun bisericile din Ţara Bîrsei sub jurisdicţia Rîmnicului, în intenţia evidentă de rupere a legăturilor cu Ungro-Vlahia, întrucît în ultimul timp toţi preoţii acestor biserici erau hirotoniţi la Bucureşti, fapt care contribuia la întărirea Ortodoxiei în Ţara Bîrsei şi pe de altă parte la consolidarea legăturilor cu fraţii de peste munţi.

Nici noua situaţie nu a schimbat vechea atitudine a preoţilor de la biserica „Sf. Nicolae", care nu s-au lăsat învinşi, căci prin curierii lor speciali întreţineau legături cu Mitropolia Ungro-Vlahiei, iar la Craiova găsesc un apărător al cauzei lor în banul Olteniei, Gheorghe Cantacuzino, prin care reuşesc să preîntîmpine orice intenţie a oficialităţilor de a strecura propaganda „Uniaţiei" în mijlocul ortodocşilor braşoveni. Dovadă sînt scrisorile, încă păstrate, de la Gheorghe Cantacuzino, în arhiva acestei biserici din Şchei. [43]

Atît în epoca brîncovenească, cît şi mai înainte şi după, se observă o foarte frecventă legătură a obştii românilor din Şchei cu cantacuzinii, cărora le cere sprijin şi sfat în lupta pentru rezistenţă ortodoxă în faţa încercărilor „Uniaţiei". Faptul că Doamna Maria, văduva lui Şerban Cantacuzino (1678-1688), îşi alege ca loc de liniştire sufletească Braşovul (în „Woevodenhaus" din str. Constantin Brîncoveanu de azi), unde şi moare, fiind înmormîntată în biserica „Sf. Nicolae" — explică aceste legături. Catastifele bisericii menţionează numeroase daruri făcute de Voievodul Şerban în timpul domniei: „O sfită de solzii de aur cu engolpiu şi o candelă mare de argint (expuse azi în muzeu), un stihar roşu cu şatraţe, un patrafir galben cu canafuriile de sîrmă", precum şi „o sfită cu solzi de fir cu căptuşeala de atlas verde", o „cadelniţă de argint" şi o altă „cadelniţă la mormîntul doamnei Maria", un „engolpion cu mărgăritar", un „procov de zarpa", un „ceaslov mare" — ca să pomenim doar cîteva din daruri. Pe Vodă îl găsim chiar amestecat în problemele interne ale obştii şi bisericii din Şchei, sfătuindu-i în alegerea gocimanilor, ba chiar recrutînd de aici pe gocimanul Vasile Neamţ „cu toată casa sa... ca să-i slujească". Fapta lui Şerban va fi repetată de Mihai Cantacuzino (unchiul lui Brîncoveanu), care, după ce asistă la numirea noului gociman (1709), oferă preoţilor de la biserica „Sf. Nicolae" opt pogoane de vie din dealul Scăienilor pentru fiica Păunica şi sora sa Maria înmormîntate tot la această biserică.

Fapta doamnei Maria Cantacuzino o împărtăşeşte şi doamna Păuna, a lui Ştefan Cantacuzino (1714-1716), care îşi găseşte scăpare şi adăpost, după moartea soţului său, la biserica „Sfîntul Nicolae", unde va fi şi înmormîntată în 1746.

Protocoalele Arhivei istorice a bisericii „Sf. Nicolae" consemnează adeseori formarea unor delegaţii, avînd în frunte pe unul din preoţi, pentru călătoriile

---

41. Idem, doc. 17/28 martie 1694; doc. 18/28 noiembrie 1695; doc. 24/5 ianuarie 1701; doc. 28/5 iulie 1701; doc. 49/8 ianuarie 1713.

42. Radu Tempea, *op. cit.*, Ediţie de Octavian Şchiau şi Livia Bod, Bucureşti, 1969, p. 22-24.

43. *Arhiva Bisericii Sf. Nicolae, din Şcheii Braşovului*, documente 90/12 martie 1724; 120/28 ianuarie 1726; 123/13 iulie 1727.

spre Moldova şi Muntenia, ori de cîte ori era instalat un nou domnitor. Ca dovezi documentare, ei purtau cele mai vechi hrisoave ale bisericii, dar la 1653 pierzîndu-se lada cu documente, nemulţumirea localnicilor era cu atît mai mare cu cît riscul de a nu li se recunoaşte drepturile istorice devenea din ce mai mare. Astfel, la 28 martie 1731, se produce un adevărat eveniment, prin aflarea „la un sas din Braşov", a vechiului hrisov emis în 1656 de domnul Moldovei, Gheorghe Ştefan, prin care se întărea hrisovul lui Aron Vodă şi se oferea milostenie pentru biserică 8.000 de aspri. Mult timp această danie nu se mai primea tocmai din lipsa hrisoavelor, ori acestea odată găsite, la 25 iulie 1731 se formează o delegaţie condusă de preotul Gheorghe Baran şi gocimanul Radu Duma, pentru a lua drumul Moldovei şi a se închina noului domn Grigore Ghica Vodă şi celor patru ierarhi ai Moldovei: Antonie mitropolitul Sucevei, Daniil episcopul Romanului, Misail episcopul Rădăuţilor şi Ghedeon episcopul Huşilor, urmarea fiind emiterea unui nou hrisov de danie a 8.300 aspri, hrisov păstrat şi astăzi în arhiva bisericii. [44]

Epoca lui Brîncoveanu poate fi recunoscută, în parte, în timpul Racoviţeştilor, care îşi găsesc loc de pribegie şi popas în Şcheii Braşovului, unde mai mulţi membri ai familiei au fost înmormîntaţi. Primul dintre domnii Racoviţeşti, Mihail Racoviţă (octombrie 1730 — octombrie 1731), urmînd fapta confratelui său din Moldova, emite la 30 iulie 1731 hrisov de danie, prin care acordă privilegii de comerţ negustorilor din Şchei şi — după cum spune hrisovul — „întîmplîndu-se pe aici Mihail Voievod şi văzînd sfînta biserică mai mică, bine au voit de au mai adaus cu ceva zidire, dînd milostenie... întru neuitată pomenire", [45] dovadă sînt cele cinci hrisoave încă prezente în arhiva bisericii.

Urmaşul acestuia, Constantin Cehan Racoviţă (1749-1753, 1756-1757), prin hrisovul din 30 ianuarie 1751, datorită ajutorului pe care românii din Şchei i l-au dat în timpul pribegiei, întăreşte dania de 8.300 aspri, pentru ca, prin hrisovul din 18 septembrie 1753, să dea dreptul a patru preoţi de la Şchei să îşi ţină 800 de oi în „ţară" cu ciobani aduşi de aici şi scutiţi de orice taxă. In timpul Racoviţeştilor, se emite şi decretul împăratului Iosif al II-lea, prin care se interzice îngroparea în biserică, şi ca urmare o parte din membrii familiei Racoviţă au fost înmormîntaţi în criptele din apropierea bisericii, unde se păstrează şi azi pietrele funerare.

In perioada domniilor fanariote, fluctuaţia delegaţiilor pornite din Şchei este vădită de mulţimea hrisoavelor aflate şi azi în arhiva istorică a bisericii. Cauzele pot fi, pe de o parte, instabilitatea domniilor, durata lor, de multe ori scurtă, în cele două ţări române, iar pe de altă parte neîncrederea românilor din Şchei în cuvîntul dat de fanarioţi. Totodată, expresia numerică a hrisoavelor de acum ne convinge că înainte de anul 1690, cînd a dispărut lada, s-au emis hrisoave din partea fiecărui domn urcat pe tron. Acum, în timpul domniei fanariote, fiecare domn realiza hrisov separat pentru biserică, pentru preoţi şi pentru negustorii din Şchei. Un exemplu l-ar putea constitui domnia lui Alexandru Ipsilante în Muntenia, care prin hrisovul din 12 noiembrie 1775 [46] dă Preotului Ştefan de la biserica „Sf. Nicolae" din Şchei învoirea de toate „dăjdiile" şi dreptul de a ţine 20 de cai în ţările române fără impozit, pentru ca, în acelaşi an, să scutească de orice fel de vamă pe toţi neguţătorii care au prăvălii şi vii în Muntenia, [47] iar după cinci ani un alt hrisov scuteşte de taxă cele opt pogoane de vie din dealul Şcheienilor aparţinătoare biseriicii „Sf. Nicolae". [48] Domnii Moldovei însă respectau cu strictеţe dania de 8.300 aspri, dar adăugau şi privilegii de natura celor pomenite mai sus. In acest context, menţionăm pe Constantin Dimitrie Moruzi [49] (1777-1782), Alexandru Mavrocordat [50] şi alţii. Daniile erau făcute, mai ales, în urma intervenţiei preoţilor de la biserica „Sf. Nicolae", care îşi aveau privilegiul separat, aşa cum se vede dintr-o scrisoare a lui Grigore

---

44. Idem, doc. 143/2 noiembrie 1731.
45. Idem, doc. 138/ martie 1731; doc. 142/3 iulie 1731; doc. 139/23 martie 1731; doc. 140/29 martie 1731; doc. 144/30 decembrie 1731.
46. *Arhiva Bisericii Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului*, doc. 495/12 noiembrie 1775.
47. Idem, doc. 498/11 octombrie 1775.
48. Idem, doc. 589/24 octombrie 1780.
49. Idem, doc. 575/22 august 1779.
50. Idem, doc. 770/1785; doc. 632/1785; doc. 653/1785.

Ghica, care mărturisește preotului Radu Tempea că înaintează hrisov pentru românii din Șchei, în urma intervenției protopopului Eustatie Grid. [51] Amănuntele le aflăm din „catastiful vechi" al bisericii, care mărturisește că la 28 martie 1731 aflîndu-se la un „sas din cetate" hrisovul lui Gheorghe Ștefan, Preotul Teodor și gocimanul Radu Duma au luat drumul Moldovei, prezentîndu-se la curtea domnului Grigore Ghica. In urma intervenției acestui domn la oficialitățile cetății s-a acceptat cererea românilor din Șchei de a se ridica noul paraclis al bisericii.

Aceste danii survenite, anual, din partea domnitorilor din Moldova și Muntenia aveau să întărească legăturile între românii din cele trei ţinuturi locuite de ei și, totodată, să întărească conștiința unității lor naționale, sufletești, chiar dacă vremelnic erau despărțiți.

Prof. V. OLTEANU
și
REMUS FAUST

Tipărituri și manuscrise după tipărituri ale mitropolitului Dosoftei identificate în vestul Transilvaniei

În a doua jumătate a veacului al XVII-lea, după perioada de avînt şi frumoase roade din vremea lui Matei Basarab şi Vasile Lupu, căreia i-a urmat o întrerupere de aproape un sfert de veac, reînvierea activităţii tipografice autohtone a determinat apariţia unui număr însemnat de cărţi româneşti, scrise prin grija unor prelaţi cărturari ridicaţi din păturile mijlocii ale poporului, dintre care istoria vechilor tipărituri ni le relevă, în primul rînd, pe acele ale luminatului şi înţeleptului cărturar moldovean, vrednic continuator al lui Varlaam, Mitropolitul Dosoftei.[1]

Precum se ştie, cărturarul-ctitor ortodox de cultură românească a scris şi tipărit la 1673, în Polonia, *Psaltirea românească în versuri*[2] *„ca să poată trage hirea omului către cetitul ei"* şi străduindu-se să o întocmească *„cum am putut mai frumos"* cărturarul a realizat o monumentală operă literară ce constituie, de fapt, scrie George Ivaşcu, *„actul de naştere a poeziei culte româneşti, vrednică de acest nume".*[3] În anii următori, în urma reînfiinţării tipografiei moldovene, Dosoftei a mai tipărit în limba poporului: *Liturghierul* (1679 şi 1683), *Psaltirea slavo-română* (1680), *Molitvelnicul* (1681), *Viaţa şi petrecerea svinţilor* (1682-1686), *Parimiile preste an* şi *Octoihul* (1683)[4] — cărţi primare, de bază pentru oficierea serviciului religios şi, deopotrivă, pentru propovăduirea culturii în limba română.

La scurtă vreme după apariţie, aceste tipărituri s-au răspîndit pretutindeni în teritoriile locuite de români, exemplare ale lor ajungînd şi fiind îndelung timp folosite şi în părţile vestice ale Transilvaniei, unele dintre ele păstrîndu-se în stranele unor biserici, în biblioteci şi muzee pînă în zilele noastre, în timp ce altele ne-au rămas doar sub formă de copii manuscrise sau mai pot fi sem-

---

51. Idem, doc. 161/2 noiembrie 1730.

1. Mircea Tomescu, *Istoria cărţii româneşti*, Bucureşti, 1968, p. 70-71.

2. Dosofteiu, Mitropolitul Moldovei (1671-1686), *Psaltirea în versuri*, publicată de pe manuscrisul original şi de pe ediţia de la 1673 de I. Bianu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1887, LVI + 520 p.; Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, 1673. Ediţie critică de N. A. Ursu. Cu un cuvînt înainte de I. P. S. † Iustin, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974, LX + 1165 p.

3. George Ivaşcu, *Istoria literaturii române*, I, Bucureşti, 1969, p. 20.

4. Ioan Bianu, Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche (1508-1830)*, tom. I, 1508-1716, Bucureşti, 1903: (65) p. 209, (69) p. 222, (70) p. 226, (72) p. 237, (73) p. 240, (77) p. 262, (78) p. 263, (79) p. 263

nalate prin intermediul unor mărturii documentare. Sînt astăzi cărţile mitropolitului Dosoftei *lucrări rare*, cu un loc bine precizat în evidenţa patrimoniului cultural naţional, adevărate monumente de cultură păstrate cu sfinţenie, fiind considerate, asemeni celorlalte tipărituri contemporane lor, pietre de temelie ale trecutului nostru spiritual pentru vremurile de astăzi.

Psaltirea în versuri, scrisă de Dosoftei pentru întreaga *„seminţie românească"*, într-o vreme cînd limbile slavonă şi greacă îşi disputau întîietatea în cultura ţărilor române, este atestată pînă în prezent în părţile de vest ale Transilvaniei, pe meleagurile Crişanei, de două exemplare.

Primul dintre ele şi, de fapt, unicul păstrat în prezent pe aceste meleaguri, a fost identificat recent de către noi într-o bibliotecă personală, în municipiul Oradea. Cartea — pe care o alăturăm celor aproximativ 20 exemplare ale Psaltirii cîte se mai cunosc în prezent în ţara noastră [5] — este lipsită de foaia de titlu şi cîteva dintre filele de la început şi sfîrşit, iar starea de conservare dovedeşte, ca şi în cazul altora,[6] asiduitatea cu care a fost citită pe meleagurile Transilvaniei unde pare să fi ajuns la scurtă vreme după apariţie, spre sfîrşitul veacului al XVII-lea. În anul 1701 cartea, după ce s-a aflat o anumită perioadă de timp în proprietatea lui Popa Toma din Cetan (în părţile Dejului), a trecut în folosinţa nepotului său, Nistor, locuitor în satul Finteuşul Mic, din Sătmar, drept zălog pentru *„doi stupi cu bici de patru florinţi şi opt bani"*, fără a mai fi, se pare, întoarsă înapoi. În prima jumătate a veacului al XVIII-lea citea Psaltirea, Lupu din Satulung. În a doua jumătate a aceluiaşi veac regăsim cartea în părţile Dejului, în localitatea Frînceni, aparţinînd o vreme (1771) locuitorului Dumitru Suciu care a împrumutat-o pentru lectură în mai multe rînduri, la 1771 şi 1778, lui Gheorghe Românul acesta în cuprinsul uneia din menţiunile ce le-a scris pe filele sale lăsîndu-ne mărturie de o pustiire a lăcustelor abătută asupra Transilvaniei la 1778.

În 1789, exemplarul a ajuns în proprietatea diacului Dorotei Bota din satul Hideaga, pe urmă preot în Stremţu, din ţinutul Albei, lîngă Teiuş, care scria cu prilejul dobîndirii cărţii că nu o va mai da ori înstrăina *„cît o fi lumea şi acum şi în veci"*. Nu pot fi stabilite data şi împrejurările în care această Psaltire a ajuns în părţile Bihorului. La 1814, cartea se afla deja în oraşul Oradea.

Mai devreme decît acest exemplar, în decursul veacului al XVIII-lea, a circulat în vestul Transilvaniei Psaltirea atestată documentar în localitatea *Forosig* (jud. Bihor), pe valea Crişului Negru, după ea dascălul sătesc Zaharia Moga copiind psalmul 97 la sfîrşitul unui *Antologhion* manuscris realizat, la rîndu-i, în anul 1713 de către copistul Mitru Popovici în Copăceni-Bihor.[7]

Psalmii lui Dosoftei, fiind destinaţi în exclusivitate lecturii, par să fi avut un răsunet deosebit şi în părţile Crişanei, cîţiva dintre ei pătrunzînd în literatura populară, perpetuîndu-se astfel pînă aproape de zilele noastre, fiind cîntaţi, cu prilejul sărbătorilor de iarnă, între *Cîntecele de stea*. Dovadă peremptorie stă psalmul 46 *„Limbile să salte"* a cărui început îl întîlnim copiat de către un diac local la sfîrşitul unui *Molitvenic,* manuscris inedit, recent identificat, realizat în Ţara Crişurilor la 1706.[8]

Liturghierul şi *Molitvelnicul* lui Dosoftei, imprimate în Iaşi la 1679, respectiv 1681, pot fi atestate deocamdată în aceste părţi doar pe cale documentară, după exemplare ale lor, care au circulat în veacurile XVII-XVIII pe aceste meleaguri, fiind realizate mai multe copii manuscrise. Astfel, la 1679 Popa Petru a realizat în satul Tinăud-Bihor, pe lîngă ctitoria românească de piatră de la curtea de odinioară a foştilor domni pribegi Constantin Şerban şi Gheorghe Ştefan,[9] o copie manuscrisă după *Liturghierul* lui Dosoftei,[10] prin

---

5. Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, 1673, Ediţie de N. A. Ursu, p. XXIV.

6. Cf. Simion Fl. Marian, *Inscripţiuni de pe manuscripte şi cărţi vechi din Bucovina*, I, Suceava, 1900, p. 102-107.

7. *Familia* (Oradea), 1956, 6, p. 9.

8. Manuscrisul se păstrează în Fondul de carte veche românească al Bibliotecii judeţene Bihor, Oradea, inv. 296.608 — cota IV 37.549.

9. Şt. Meteş, *Domni din principatele române pribegi în Transilvania în veacul XVII*, Cluj, 1934, p. 29 şi urm.

10. Gh. Giuglea, în *Dacoromania* I, 1920-1921, Cluj, 1922, p. 356-358; Bitay Arpad, *Ceva despre Popa Petru din Tinăud (Bihor)*, în *Dacoromania* III, 1922-1924, Cluj, 1925, p. 792-793; At. Popa, *Un cărturar bihorean din secolul*

urmare chiar în anul apariţiei cărţii, faptul neputîndu-se explica altfel decît în virtutea legăturilor strînse, permanente, ale Transilvaniei, a cărturarilor, dascălilor şi copiştilor din Bihor cu Moldova. Şi tot astfel, un exemplar imprimat din *Molitvenicul* de la 1681 s-a aflat la 1739 în oraşul Beiuş, fiind folosit de către cărturarul Popa Iosif pentru a copia *Rînduiala ispovedaniei.*[11] După exemplarul de la Beiuş sau, poate, după un alt exemplar, la 1742 a realizat o altă copie manuscrisă a *Rînduielii spovedaniei*, recent identificată în satul Beinşele (jud. Bihor) Petrilă Toader, alias Moga Toader, originar din Curăţele (după tată) şi Saca (după mamă), locuitor în Drăgoteni.[12]

Prezenţa *Molitvenicului* de la 1681 o mai atestă în Crişana adăugarea unei copii realizată după filele 120-125 ale cărţii la sfîrşitul unui manuscris copiat, la rîndul lui, după *Şapte Taine* (Iaşi, 1644).[13]

Tipăritura românească ultimă datorată mitropolitului Dosoftei prezentă în vestul Transilvaniei este *Viaţa şi petrecerea svinţilor,* tradusă şi imprimată între 1682-1686, în cuprinsul a trei volume, dintre care a fost identificat, cu prilejul unor recente cercetări de teren, la vechea biserică de lemn — monument istoric şi de arhitectură populară de la *Margine,* din nordul Crişanei, un exemplar din volumul al treilea, apărut, pare-se, la 1686.

Păstrat, din păcate, incomplet, fiind lipsit de coperte şi un număr însemnat de file de la început şi sfîrşit, care ne-ar fi putut dezvălui fără îndoială date privind circulaţia sa, prin intermediul mărturiilor documentare pe care încă le mai conţine, cartea ne dezvăluie faptul că în anul 1704 s-a aflat în folosinţa ierarhului Gavril, nu-i exclus în Moldova. În părţile vest-transilvane, în Bihor, exemplarul este menţionat pentru prima dată la 1829, în localitatea Varviz, iar patru decenii mai tîrziu, în satul Margine unde s-a păstrat pînă în zilele noastre. El se alătură celorlalte două exemplare din *Viaţa şi petrecerea svinţilor* semnalate pînă în prezent în Transilvania, anume celui dăruit la 1687 de către însuşi Dosoftei *Mănăstirii Petrid,* din apropierea cetăţii Turdei[14] şi exemplarului recent semnalat, păstrat în Fondul de carte românească veche din Năsăud a Bibliotecii Academiei R. S. România — Filiala Cluj-Napoca.[15]

Ajunse pe aceste meleaguri, cumpărate de către comunităţi, preoţi, dascăli, dieci ori copişti locali, sau aduse de către moldoveni pribegiţi de vremuri, veniţi de peste Carpaţi, aceste vechi tipărituri româneşti, datorate ierarhului cărturar Dosoftei — ctitor de primă însemnătate în cultura românească, au cunoscut o circulaţie intensă, fiind asemeni *Cazaniei lui Varlaam* şi vechilor pravile, dorite, primite, cinstite şi ocrotite prin legămînturi şi blesteme şi, dealtfel, ca toate *cărţile bune* lipsite de îndemnuri „eretice", în măsura în care au stat la îndemîna cărturarilor acestor meleaguri, au fost copiate, numai în părţile Crişanei celor 4 exemplare imprimate identificate alăturîndu-se un număr de alte 4 manuscrise pe care le putem, pe bună dreptate, considera, pe fiecare în parte, ţinînd seama de cadrul cultural afirmat de românii din Transilvania sub stăpînirea străină şi în condiţiile prozelitismului catolic şi unirii cu Biserica Romei, valoroase „reeditări" locale, cărţi primare pentru mintea, inima şi învăţătura românilor acestor meleaguri. Ele mai reprezintă totodată documente de primă însemnătate ale afirmării conştiente a unităţii culturii româneşti.

FLORIAN DUDAŞ

* * *

DESCRIEREA ANALITICĂ A TIPĂRITURILOR

1. *Dosoftei,* **Psaltirea în versuri,** *Uniev, 1673. Exemplarul de la Oradea.* Se păstrează în biblioteca prof. Ioan Moţiu din Oradea. Inedit. *Pagi-*

---

al XVII-lea, Popa Pătru din Tinăud, în *Limbă şi literatură,* vol. 20, Bucureşti, 1969, p. 194 şi urm.

11. Şt. Lupşa, *Istoria eparhiei Aradului,* I (— 1751), Arad, 1947 (lucrare rămasă în manuscris, păstrată în prezent în Biblioteca Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului), f. 434.

12. Manuscris innedit, recent identificat de noi în Biblioteca parohială din Curăţele, filiala Beinşele (jud. Bihor).

13. Gh. Ciuhandu, în *Candela* (Cernăuţi), 1933, p. 9.

14. T. Bodogae, *Un autograf din 1687 al Mitropolitului Dosoftei,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXIV (1958), nr. 11-12, p. 884-885.

15. Titus Furdui, în *Lucrări şi comunicări ştiinţifice,* I, ed. de Biblioteca Filiala Cluj a Academiei R. S. România, Cluj, 1973, p. 199 şi urm.

naţie: exemplar incomplet, lipseşte foaia de titlu. Prezintă: f. 2-119, după care urmează următoarea numerotare: 130 (nu 120), 131-162, 160-179, 182, 181, 180, 182-188, 189-264. În total: 233 f. *Dimensiuni:* Blocul cărţii = 17.5 × 13. *Legătura:* lipseşte. *Mărturii documentare:*

Pe f. lim.: *1814.*

Cartea spune în faţa lumii istoria oamenilor, sfinţilor şi diavolilor, pericolul neiertat al lui Iuda la care se cutremură toate sufletele norodului cetind cu luare aminte (l. magh., caractere latine).

Pe f. 24 v: *(sf. sec. XVII).*

Dumitale sănătate pohtesc, bună sănătăte dmnii voastre cinstiţi cititori în pace a Psaltirii (l. rom., chirilice).

Pe f. 57:

Lupu de la Nuşfalău, anume (l. rom., chir.).

Pe f. 61: *(sec. XVIII).*

Veniţi toţi dimpreună, Să ne facem voie bună, (l. rom., chir.).

De la f. 139 la f. 140: *1708.*

...Sărace omule, mult te trudeşti cu scrisul să te întreci, eu mă întreb, tu nu poţi nici aşa să te faci de rîs. Gheorghe Românul. 1708 (l. rom., chir.).

Pe f. 162 v: *(sec. XVII).*

O, diace, pre învăţate / Care înveţi la şcoală carte, / Spunemi mie ce-i una... (l. rom., chir.).

Pe f. 165 v: *(3/4 sec. XVIII).*

Anul 1778, de cînd a umblat lăcustele întîie. Iară cîns s-au răposat Mariea Terezia au fost anii 1782 (l. rom., chir.).

Pe f. 185 v: *1771 martie 16.*

Gheorghe Romănuştiul, 1771... Cartea lui Suciu Dumitru frăncianul (textul e încadrat de ornamente florale; l. rom., chir.).

De la f. 187 v la f. 188: *1789.*

Eu diacul Dorotei de la Hideaga am scris la anul 1789 (l. rom., chir.).

Pe f. 190 v: *(3/4 sec. XVIII).*

Această carte este a lui Bota Dorotei de la Stremţu şi acum nu o voi da-o pînă va fi lumea şi acum şi în veci (l. rom., chir.).

De la f. 200 v la f. 201 v: *(1/2 sec. XVIII).*

Strigat-au cu veselie sufletele dreptilor acum a lumii lege, să pice veselie mare la Eleon, dealurile şi toţi munţii. Scris-am eu smeritul tuturor Ionaş din Frânceni pre cartea Mitrului (l. rom., chir.).

Pe f. 260: *1701.*

Această carte, Psaltire, mi-au dat mie unchiul Popa Toma din Cetan să-i fie zălog direpţ doi stupi cu bici de patru florenţi şi opt bani pe ei. Toader... cine o va lua fără de... (text ilizibil) *de la pruncii mei să fie blăstămat de... Şi am scris eu Popa Nistor din Finteuşul de Jos, anii 1701* (l. rom., chir.).

Pe a doua filă liminară, la sfîrşit, se păstrează reprezentată o ilustraţie ce înfăţişează pe regele izraelit David, scriindu-şi psalmii, se pare o încercare de reproducere a unei xilogravuri originale, pe care o întîlnim în psaltirile veacului următor.

2. *Dosoftei,* **Viaţa Sfinţilor,** *Iaşi, 1682-1686. Exemplarul de la Margine.* Se păstrează în biblioteca parohială din localitatea Margine (jud. Bihor), inv. 2. Inedit. *Paginaţie:* exemplar incomplet, lipseşte foaia de titlu. Prezintă: f. 17-24, 25 numerotată greşit n. g. 24, 26 n. g. 28, 29 n. g. 26, 30 n. g. 27, şi în continuare 28 n. g. 53, 54 n. g. 56, 55 n. g. 57, 56-140. *Dimensiuni:* Blocul cărţii = 27,5 × 18,5. *Legătura:* lipseşte. *Mărturii documentare:*

Pe f. 39: *1869 ianuarie 6.*

Această carte am cumpărat[-o] şi încă alte două ungare (maghiare-*nn.*) *din Margine, de la Popovici Petru cu 96 hr. sau austrieci, '869, Ian. 6, după cel nou călindariu. Bota Florian* (l. rom., chir.).

Pe. f. 82: *1704 august 10.*

Nesuferita durere a dinţiilor... 1704... Iereu Gavril (l. rom., chir.).

Pe f. 84:

Varviz, la 1828 (l. rom., chir.).

Cuvioasa Parascheva – fiică a Bisericii și floare a Ortodoxiei

In această luminoasă și aurie zi de toamnă îmbelșugată, prăznuim, potrivit calendarului nostru ortodox, pe Sfînta Cuvioasă Parascheva, cea care nevoindu-se a urma viețuirea cea aspră a chipului celui îngeresc s-a dăruit ca ofrandă bineplăcută lui Dumnezeu, slujirii Bisericii și oamenilor. An după an, ne îndreptăm pașii la acest izvor de bunătate, evlavie, curățenie sufletească, credință, rîvnă și de viață duhovnicească pe care această fiică a cerului și a pămîntului, deopotrivă, s-a învrednicit să le trăiască, purtîndu-le ca pe niște podoabe strălucitoare ale ființei sale. Prin aceste virtuți creștine, Cuvioasa Parascheva a primit de la Dumnezeu cununa cea nevestejită a dreptei răsplătiri dumnezeiești ca o bineplăcută fiică a Bisericii Ortodoxe și aleasă floare a Ortodoxiei noastre. Căci o floare cu bună mireasmă s-a dovedit a fi socotită ea de'întreaga Biserică atunci cînd trupul ei dat pămîntului a rămas neatins de putrezire și a izvorît apoi faceri de bine de-a lungul a peste nouă sute de ani.

Mîngîind pe strămoșii și înaintașii noștri, Dumnezeu a ajutat ca Sfintele sale Moaște să fie aduse de marele iubitor de cultură, voievodul Vasile Lupu și așezate în noua sa biserică Trei Ierarhi din capitala Moldovei.

De aproape trei secole și jumătate ea străjuiește dreapta credință pe pămîntul nostru strămoșesc. Mîngîie, neîncetat, inimile credincioșilor, le sădește bucurii și pace în suflete, le împuternicește voința în săvîrșirea faptelor bune, legîndu-i, astfel, de vrednicciile moșilor și strămoșilor în credință și închinare, arătîndu-se întru toate aceste binefaceri statornică mijlocitoare a tuturor cinstitorilor Sfintelor ei Moaște și ocrotitoare a Moldovei cum este numită din vechime Cuvioasa Parascheva în părțile noastre.

Ca un tezaur de credință, Sfintele ei Moaște s-au alăturat celorlalte comori spirituale neprețuite, din cetatea Iașilor, leagănul culturii și al evlaviei străbune, agonisiri pline de slavă din trecutul acestor ținuturi și pecetea muncii creatoare din măreția zilelor

noastre. Din filele istoriei poporului nostru aflăm că bătrîna capitală a Țării Moldovei, centrul «marilor împliniri» de unitate națională a fost legat strîns de Ortodoxie.

Adăpîndu-ne de învățătura ei chiar din clipa închegării ca neam din tulpina viguroasă a daco-romanilor, poporul român și-a îmbăiat ființa în frumusețile de gîndire și de viață ale creștinismului primelor veacuri, care s-a potrivit atît de minunat cu sufletul său curat și bun. Această lumină curată a învățăturii noastre de credință strămoșească o privim strălucind în inima dumneavoastră, o citim pe fețele dumneavoastră ca parte nemuritoare a unei trăiri demne de Biserica Ortodoxă Română și de întreaga ei comoară duhovnicească. In aceste clipe de pioasă aniversare, gîndul nostru se îndreaptă la acele vremuri preaslăvite ale înfloririi vieții duhovnicești pe aceste binecuvîntate plaiuri românești prin rîvna și osîrdia unor Sfinți Părinți, mărturisitori și cuvioși din neamul nostru, care, asemenea Cuvioasei Parascheva din Epivatul Traciei, s-au rugat și au lucrat în sfintele noastre mănăstiri, făcînd din ele oaze de unitate ortodoxă și națională. Totodată, gîndul ni se îndreaptă și către Vasile Lupu, slăvitul voievod care s-a învrednicit să aducă pe pămîntul nostru străbun Moaștele Cuvioasei Parascheva — tezaur de credință și evlavie ortodoxă.

Dealtfel, deschizînd frumoasele pagini ale istoriei românești, aflăm atîtea mărturii despre ctitori de țară și grai românesc!

Domnitorul Vasile Lupu este, asemenea slăviților săi înaintași, apărători nebiruiți ai vetrei străbune, iubitori de cultură, diplomați și pururea însuflețiți de năzuințe de neatîrnare, adevărați străjeri ai Ortodoxiei noastre românești. Astfel apar chipurile lor din cronicile neamului, din letopisețe și pisanii, înfruntînd mereu vitregia vremurilor, pentru a păstra vie conștiința de neam și de independență. Toți domnitorii noștri de la Bogdan și Mircea cel Bătrîn, de la Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare și pînă la Constantin Brîncoveanu și Alexandru I. Cuza au fost pătrunși de ideea libertății și afirmării poporului român. Ei au înfruntat și au biruit cea mai semeață oaste din vremea lor, cea otomană, atrăgînd astfel atenția și admirația Europei întregi.

Spre a încununa prestigiul ortodoxiei române, Radu Vodă a adus la Curtea de Argeș, în noua reședință a Mitropoliei Ungrovlahiei moaștele Sfintei Filofteia, care pînă astăzi străjuie cetatea Basarabilor; Alexandru cel Bun, după cîteva decenii, aduce în cetatea de scaun a Sucevei, la 1400, moaștele Sfîntului Ioan cel Nou. A pus temelie trainică Mitropoliei Moldovei și Sucevei prin recunoașterea primului arhipăstor din neamul moldovenilor, Iosif Mușat.

Aceste slăvite vremuri cu atîtea înfăptuiri a însemnat un pas mare către închegarea sufletului nostru creștin românesc în matca străbunilor, au fost culmi de afirmare a năzuințelor seculare, nutrite atît de viu de fiii acestor ținuturi, vajnici luptători pentru pămîntul strămoșesc, pentru credință, pentru libertate și dreptate. Voievozii români, luminați la gînd și tari în fapte, știau bine adevărul moștenit de la înaintași că revărsarea harului lui Dumnezeu prin păstrarea dreptei credințe este o «ancoră tare și neclintită» pe dru-

mul plin de încercări și vitregii către împlinirea idealurilor naționale. De-a lungul istoriei, Biserica noastră a fost slujitoarea, prin însăși structura sa, a intereselor și năzuințelor naționale, contribuind la menținerea unității de simțire și grai românesc, prin unitatea de închinare și preaslăvire a lui Dumnezeu.

Mărturisind și apărînd dreapta credință și urmînd exemplul piosilor și vrednicilor de necontenită pomenire ctitori de neam și de țară, slăvitul voievod Vasile Lupu tipărește cărți la ctitoria sa, biserica «Sfinții Trei Ierarhi», stăpînit de același gînd de afirmare a libertății și independenței Țării Moldovei și, în același timp, a credinței noastre strămoșești. El și-a împodobit frumoasa sa ctitorie cunoscută în întreaga lume, nu numai prin măiestria arhitectonică și sculpturală, ci și cu acest tezaur de credință ortodoxă — Sfintele Moaște ale Cuvioasei Parascheva. Prin aceasta el a vădit pentru toate timpurile atașament pentru frumusețile evlaviei străbune, pentru închinarea cea ortodoxă, în același timp, el a slujit marea idee a unității naționale prin unitatea de credință. Evlavia sa s-a împletit în chip fericit cu iubirea sa de cultură. Faima voievodului român Vasile Lupu, care era înconjurat de patriarhi și ierarhi din Răsăritul ortodox, de scriitori și oameni de artă, a trecut hotarele Țării Moldovei. Prestigiul său politic și diplomatic îi aducea respect și admirație din partea tuturor, iar strădaniile sale pentru apărarea dreptei credințe, prin organizarea și ținerea Sinodului de la Iași, în anul 1642, încununează activitatea sa. In acestea își are izvorul și trecerea de care se bucura el la Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol. Păstrător al vechilor tradiții românești și folosind împrejurările favorabile afirmării sale ca voievod al frumoasei țări a Moldovei, o ramură înfloritoare a Ortodoxiei ecumenice, Vasile Lupu dobîndește și aduce, la anul 1641, de la Constantinopol la Iași Moaștele Cuvioasei Parascheva. Momentul acesta, prin urmare, este de o covîrșitoare importanță în viața Bisericii noastre dreptmăritoare. Dar cîte momente ale istoriei noastre bisericești și naționale nu strălucesc asemenea unor luceferi în paginile îngălbenite ale cronicelor, care și astăzi ne călăuzesc pașii către împliniri tot mai înalte!

Iată pentru ce, odată cu devoțiunea și închinarea noastră la Dumnezeul părinților noștri în fața Sfintelor Moaște ale Cuvioasei Parascheva cugetul și inima se îndreaptă către năzuințele dintotdeauna ale poporului nostru. Așa se face că asemenea momente ca cele ce le trăim acum sînt mereu vii și puternice în sufletele noastre. Ca urmași ai nebiruiților noștri strămoși trebuie să știm ceea ce simțeau ei și trăiau ca din împlinirile și vredniciile lor să ne îmbogățim mintea și sufletul. Credința strămoșească pe care ei au cinstit-o, au slujit-o și la trebuință au apărat-o și au înfrumusețat-o cu strălucirea faptelor a însemnat una și aceeași în curgerea anilor cu viața și neamul lor. Odată cu graiul străbun din cele mai adînci vremuri ale existenței noastre pe aceste binecuvîntate plaiuri, noi am învățat și am trăit Ortodoxia, așa cum au predicat-o Sfinții Apostoli și Părinți ai Bisericii încă din veacurile de început ale creștinismului.

Așa cum s-au închinat părinții noștri, așa cum au crezut ei,

tot astfel ne închinăm și credem și noi Moaștelor Cuvioasei Parascheva, aici în inima Moldovei, care mărturisesc această sfîntă realitate de aproape trei sute de ani și jumătate. Este credința statornicită de Sinodul al VII-lea ecumenic despre cinstirea sfinților, icoanelor și a Moaștelor sfinților, ierarhi, martiri și cuvioși, stîlpi ai credinței și ai binelui cel de obște. Din rîndul acestora, fac parte la loc de cinste și slujitori ai Evangheliei din neamul și părțile noastre care au dobîndit aureola sfințeniei, slujind unitatea sfintei noastre Biserici și unitatea neamului nostru românesc. Același fir al credinței ortodoxe ne călăuzește și astăzi, cînd ați venit, din evlavie și respect, să cinstim împreună pe Cuvioasa Parascheva, această fiică a cerului și a pămîntului. A cerului, deoarece s-a învrednicit, prin credința și faptele ei, să fie în rîndul sfinților, și a pămîntului pentru că aici a trăit, a crezut, a biruit păcatul și s-a arătat demnă și virtuoasă ca fiică a pămîntului. Cu fruntea, cu buzele și cu inima pline de credința strămoșească și de simțire creștină, ca fii ai acestor plaiuri străbune și ca fii ai Bisericii noastre ne-am apropiat și ne-am atins de racla cu Moaștele Cuvioasei, adeverind prin aceasta credința noastră cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească.

Socotim un mare dar de la Dumnezeu, ca noi slujitorii și credincioșii români să avem o astfel de sfîntă moștenire în catedrala noastră mitropolitană. Tezaur și izvor de sfințenie sînt pentru noi Moaștele Cuvioasei Parascheva. Se revarsă, de aici, în suflete, zi de zi, sărbătoare de sărbătoare, lumină duhovnicească, bunătate, pace, putere și sfințenie pentru viața și munca noastră. Aici aflăm înțelesul adînc al unității noastre de închinare și mărturisire, după cum am arătat mai înainte.

Căci unitatea în credință și în viață ne-a fost totdeauna și ne este scumpă ca lumina ochilor. Această unitate de credință și de năzuințe ne-a adunat și astăzi și ne stăpînește ființa în aceste clipe de sărbătoare, spre a fi una cu părinții și strămoșii noștri. Cinstindu-le vredniciile sfinților, a Cuvioasei Parascheva legată de trecutul poporului nostru, cinstim în același timp pilda pe care ne-au turnat-o în suflet, credința și dragostea lor, care au pătruns atît de adînc simțirea noastră românească. Cinstim, mai ales, credința și bunătatea lor, trăsături atît de apropiate înaintașilor noștri, care au îmbrățișat în iubirea lor Biserica, familia, neamul și pe toți cei din jur. Această bunătate, această noblețe sufletească, generozitate, dăruire și stăruință în muncă, acest buchet de însușiri ne călăuzesc pașii pe drumul slujirii Bisericii și Patriei.

Fiți, dar, drept aceea, următori ai acestor frumuseți ale Ortodoxiei noastre! Purtați în sufletele dumneavoastră învățătura aceasta sfîntă de dreaptă închinare în unitatea de credință și de năzuințe românești, așa cum o vedem în fiecare colț străbun românesc, în istoria noastră națională de-a lungul veacurilor. Faceți ca vrednicia brațelor să se arate în strădaniile pe care le desfășurați în fiecare zi, privind astfel belșugul prin noi înfăptuiri! Înălțați-vă neîncetat în virtute la pilda înaintașilor și faceți ca dragostea de pămîntul strămoșesc să înflorească și iubirea de brazda străbună să strălucească asemenea soarelui! Stră-

duiți-vă ca respectul și cinstea, care se cuvin Conducătorilor noștri, să strălucească în sufletele tuturor. In felul acesta adeverim atașamentul pe care Biserica Ortodoxă Română cu slujitorii, monahii, credincioșii și ierarhii, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, îl arată față de epocalele înfăptuiri făurite de harnicul nostru popor român. Sporiți în rîvna de a vă arăta vrednici urmași ai înaintașilor, pășind din treaptă în treaptă pe drumul afirmării în cultură, demnitate și conștiinciozitate în tot ceea ce faceți pentru familie și pentru societate.

Ca fii ai acestei minunate și înfloritoare țări, să ne străduim pentru continua ei înălțare pe noi culmi de civilizație și de cultură. Pe acest drum să pășim, iubiții mei fii duhovnicești, și cu aceste gînduri părintești vă binecuvintez din toată inima, înălțînd rugăciuni la Părintele Ceresc ca osteneala dumneavoastră să fie bine primită în fața tronului Sfintei Treimi. Duceți în căminele dumneavoastră, tuturor celor dragi, dragostea Bisericii Ortodoxe Române față de toți fiii ei, a Bisericii din Moldova, față de toți cei de un neam și de o lege, care într-un gînd și într-un cuget mărturisesc aceleași adevăruri și se străduie pe aceeași brazdă să realizeze noi și epocale împliniri.

Tuturor celor care au venit în această zi de duhovnicească prăznuire le împărtășesc binecuvîntări părintești și le doresc multă sănătate, bucurie, fericire și prosperitate. Iar sărbătoarea de astăzi să fie nu numai de închinare, de evlavie, de credință strămoșească și creștină, ci și una de simțire românească, trăită ca o permanentă bucurie în viața noastră duhovnicească.

Rugîndu-vă să faceți părtași și pe cei dragi și scumpi ai dumneavoastră de luminile zilei de astăzi, rog pe Dumnezeu și pe Cuvioasa Parascheva să vă însoțească pururea în săvîrșirea a toată fapta cea bună.)*

† TEOCTIST
ARHIEPISCOP AL IAȘILOR
ȘI
MITROPOLIT AL MOLDOVEI ȘI SUCEVEI

---

*) Predică rostită de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei în ziua de sîmbătă, 14 octombrie, hramul Catedralei mitropolitane Iași.

Predici

La Naşterea Maicii Domnului

„Naşterea Ta, de Dumnezeu Născătoare Fecioară, bucurie a adus la toată lumea“ (Troparul).

Fiecare dintre noi, în decursul timpului, trăim momente de sfîntă şi aleasă bucurie sufletească, fie cu prilejul unui eveniment deosebit din viaţa noastră, fie la vestea împlinirii unei dorinţe mult aşteptată.

Cîtă bucurie simte, de pildă, un condamnat pe viaţă, la vestea iertării sale de pedeapsă! Cît de mare este bucuria unor naufragiaţi pe valuri, gata să moară, în momentul salvării lor de la pieire! Cunoaştem intensitatea unei astfel de bucurii, dar cum a fost oare bucuria care a cuprins toată lumea, la vestea naşterei Sfintei Fecioare Maria?

Ca să înţelegem dimensiunile unei astfel de bucurii, trebuie să ne gîndim la starea lumii Vechiului Testament, care trăia sub povara păcatului şi sub asuprirea romană. Lumea Vechiului Legămînt se mîngîia cu nădejdea sosirii Mîntuitorului, prezis de prooroci, Care venind urma să fie „lumină spre descoperirea neamurilor“ şi bucuria seminţiilor pămîntului.

Această nădejde era de fapt făgăduinţa făcută strămoşilor noştri, că acesta va zdrobi capul şarpelui (Facere III, 15), iar într-alt loc: „Cine-i acesta care ca zarea străluceşte?“ (Cîntarea Cîntărilor VII, 10).

Aşteptarea împlinirii făgăduinţei era atît de istovitoare, încît omenirea suspina mereu: „Dintru adîncuri am strigat către Tine, Doamne!“

Îndelung a aşteptat omenirea sosirea Izbăvitorului făgăduit, ca s-o ridice din păcat. Veacuri de-a rîndul, s-au ridicat spre cer rugăciuni fierbinţi pentru venirea lui Mesia, Cel mult aşteptat. Lacrimile fierbinţi ale lumii întregi au odrăslit pe Sfînta Fecioară, din rădăcina lui Iesei şi din pîntecele sterp a Anei. Se putea bucurie mai mare ca aceasta? Să nu se bucure toată lumea la primirea acestui mare dar al cerului, care aducea ştergerea lacrimilor Evei şi încetarea suspinului lui Adam? Acest moment este prilej de sfîntă bucurie. De aceea, cîntările noastre bisericeşti anunţă pe Sfînta Fecioară începutul bucuriei.

Dar să vedem cum s-a făcut pricină de bucurie şi ce a dobîndit neamul omenesc prin naşterea „cea mai presus de minte şi de cuvînt“, a Maicii Domnului.

Drepţii Părinţi Ioachim şi Ana erau de neam împărătesc şi arhieresc, bătrîni şi neroditori, fapt care constituia pentru ei întreită pricină de mîhnire. Mai întîi durerea aceasta mare că nu au şi ei copii, nădejde şi sprijin al bătrîneţelor. Apoi, ruşinea în faţa întregii lumi; nerodirea fiind socotită drept semn de păcătoşenie şi defăimare între oameni, mai ales, că fiecare israelit aştepta să nască din coapsele sale, pe Cel ce trebuia să fie „Prooroc din mijlocul fraţilor“ (Deuteronomul XVIII, 18-19). Şi, în sfîrşit, nerodirea era considerată drept pedeapsă, fapt pentru care, cei care nu aveau copii aduceau, în urma tuturor, jertfa la templu.

Neputînd suporta acest zbucium şi apăsare sufletească, a nenaşterii de fii, bătrînii şi drepţii părinţi s-au hotărît să-şi petreacă viaţa în rugăciune: Ioachim, la templu, şi Ana, acasă. În această atmosferă de singurătate şi meditaţie,

Arhanghelul Gavriil le vesteşte naşterea Sfintei Fecioare. Şi dacă, în general, părinţii se bucură de fiii lor cei buni, de cîtă bucurie au fost cuprinşi dumnezeieştii părinţi, născîndu-li-se „Prea Sfînta, Prea Curata, Prea binecuvîntata, de Dumnezeu Născătoarea şi pururea Fecioara Maria", de care „se bucură toată făptura, soborul îngeresc şi neamul omenesc".

Rugăciunile întregii lumi s-au contopit, ca într-o candelă aprinsă, cu rugăciunile dumnezeieştilor părinţi şi au dat rod bogat, pe „Maria", „Doamnă", „Stăpînă", „Distinsă", „Graţioasă", „care ca zarea străluceşte şi ca luna-i de frumoasă, ca soarele-i de luminoasă", „într-însa neaflîndu-se nici o pată" (Cîntarea Cîntărilor VI, 10; IV, 7). Rugăciunile dumnezeieştilor părinţi au odrăslit pe ceea ce avea să fie Împărăteasa lumii şi a cerului. Naşterea Sfintei Fecioare Maria anunţa renaşterea întregii lumi, a întregului neam omenesc alunecat în păcat, prin întruparea Mîntuitorului, la plinirea vremii (Galateni IV, 4). Naşterea Sfintei Fecioarei Maria devenea izvor de bucurie tuturor oamenilor: „Tuturor întristaţilor bucurie, asupriţilor folositoare, flămînzilor dătătoare de hrană, străinilor mîngîiere, celor înviforaţi adăpostire, bolnavilor alinare, celor năpăstuiţi acoperemînt şi sprijin" (Cîntarea Paraclisului).

În lumina învăţăturii ortodoxe despre răscumpărarea neamului omenesc, Sfînta Fecioară este asemănată cu Eva. După cum prin Eva intrase păcatul în lume, prin naşterea Maicii Domnului se vestea ştergerea acestui păcat, mărturisind ceea ce nu mărturisise Eva: „Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul Tău! Şi îngerul a plecat de la ea" (Luca I, 38). Astfel, naşterea ei a adus „bucurie la toată lumea", lucru pentru care Biserica o slăveşte neîncetat: „Bucură-te, bucuria tuturor scîrbiţilor şi acoperitoarea necăjiţilor".

Mîntuitorul Hristos s-a făcut om, a venit în lume, a petrecut împreună cu oamenii, ca să le dea putinţa ridicării lor la Dumnezeu. Omul nu putea fi răscumpărat însă fără voia lui, fără ca să colaboreze la lucrarea mîntuirii. Prin cuvintele: „Fie mie după cuvîntul tău!", Sfînta Fecioară dă consimţămîntul neamului omenesc la înfăptuirea mîntuirii. De aceea, naşterea sa este prevăzută din veci, în planul mîntuirii neamului omenesc: „Iată, Fecioara va lua în pîntece şi va naşte fiu şi vor chema numele lui Emanuel" (Isaia VII, 14).

Intruparea Mîntuitorului din Sfînta Fecioară şi de la Duhul Sfînt o arată ca hotar între lumea creată şi cea necreată, cum a văzut-o patriarhul Iacov în vis, ca pe o scară care face legătură între cer şi pămînt şi pe care neîncetat urcă şi coboară îngerii. Prin aceasta Maica Domnului s-a învrednicit să fie vistiernică şi grabnică solitoare pentru dobîndirea harurilor dumnezeieşti. Ca Maică a lui Dumnezeu, ea s-a umplut de toate harurile, cum a salutat-o Arhanghelul Gavriil prin cuvintele: „Bucură-te cea plină de har" (Luca I, 28). Ca Maică a noastră, ea vrea să împartă aceste daruri creştine la toată lumea. Împărţind lumii darurile sale, ea se bucură ca Maică, iar noi, primind, ne bucurăm ca fii ai săi iubiţi. Mîntuitorul Hristos a voit ca darurile Sale să fie oferite omenirii prin Maica Sa iubitoare. Prin aceasta Maica Domnului este vistiernică şi dătătoarea bunătăţilor lui Dumnezeu, iar sufletele noastre se umplu de lumină şi de har.

Avînd vistieria nesecată de haruri şi mîngîieri pentru oameni, Maica Domnului este şi Maica noastră mult iubitoare şi a toate dăruitoare. Mîntuitorul nu trece cu vederea niciuna din rugăciunile Maicii Sale Prea Curate, căci „mult pot rugăciunile Maicii spre îmblînzirea Stăpînului". Cum să nu se bucure toată lumea, cum să nu cîntăm cîntare de bucurie: „Bucură-te îndrăzneala celor muritori către Dumnezeu; Bucură-te, prin care ne-am îmbrăcat cu slavă; Bucură-te, veselia tuturor neamurilor".

Primind darurile ei, care se revarsă neîncetat prin rugăciuni, îi simţim pururea prezenţa printre noi. De aceea, Sfînta noastră Biserică şi evlavia creştină o cinstesc mai presus decît toată făptura. După Dumnezeu nu-i nume mai cinstit decît al Maicii Sfinte. Ea este „mai cinstită decît Heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decît Serafimii".

Noi ne bucurăm de această slavă şi cinstire a Sfintei Fecioare Maria, pentru că slava ei este puterea şi bucuria noastră a tuturor. Şi ca să ne învrednicim din bogăţia darurilor şi rugăciunilor ei preacurate, trebuie să ne apropiem de·ea prin apropiere de Fiul său iubit, în preajma căruia şade veşnic. Ea vrea să fim fii ai Mîntuitorului Iisus Hristos, părtaşi ai darurilor şi binecuvîntărilor iubitului ei Fiu. Pentru aceasta trebuie să urîm păcatul şi să iubim virtutea, fiindcă Maica Domnului este icoana tuturor virtuţilor, „izvor de milă şi lumii scăpare".

Ca Maică a rugăciunii, să ne hrănim zilnic sufletele cu sfînta rugăciune, care ne pune în legătură şi comuniune directă cu Dumnezeu.

Ca Maică a curăţiei, să ne curăţim sufletele de orice păcat, căci precum norul ascunde lumina soarelui, aşa şi păcatul întunecă raza iubirii dumnezeieşti, oprind revărsarea milostivirii lui Dumnezeu.

Şi ca Maică a iubirii şi dragostei, datori sîntem să ne petrecem viaţa în pace şi bunăînţelegere unii cu alţii, îmbrăcîndu-ne „cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blîndeţe, cu îndelungă răbdare", iar peste toate acestea, îmbrăcîndu-ne întru „dragoste, care este legătura desăvîrşirii" (Coloseni III, 12, 14).

Sfîntul Andrei cel nebun pentru Hristos, s-a învrednicit să vadă, cu duhul, Slava cerului, însă n-a văzut-o pe Maica Domnului, şi atunci tainicul glas i-a descoperit că: „Maica Domnului umblă pe pămînt să strîngă lacrimile celor ce plîng", celor ce plîng pentru iertarea păcatelor lor, pentru îndreptarea lor. Astfel de lacrimi le strînge Maica noastră a tuturor, ca pe nişte mărgăritare de mare preţ, prin care ne facem vrednici de daruri şi binecuvîntări cereşti.

Ce cuvinte omeneşti ar putea să-i aducă prinosul recunoştinţei noastre pentru rolul pe care îl are în lucrarea mîntuirii noastre, pentru toate darurile şi binecuvîntările cereşti, pe care le dobîndim pururea prin mijlocirile ei!

La unele popoare, cînd răsare sau apune soarele, neştiind cum să-l laude în cuvinte, oamenii i se închină în tăcere.

Aşa se cuvine să ne închinăm şi noi Maicii Sfinte, prin cuvintele: „O Maică, mai bine este a iubi noi tăcerea, decît a împleti cuvinte meşteşugite". La ziua prăznuirii sale să-i aducem, în tăcere, sentimentele noastre de evlavie adîncă şi cugetele curăţite de tot răul, ca să ne facem fii moştenitori ai darurilor şi rugăciunilor ei, către Fiul prea iubit, Mîntuitorul sufletelor noastre. Amin.

† ADRIAN BOTOŞĂNEANUL
Episcop-vicar

La Sfinții români

„Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvîntul lui Dumnezeu; priviți cu luare-aminte cum și-au încheiat viața și le urmați credința" (Evrei XIII, 7).

În istorie sînt cunoscute dese cazuri de neamuri care știu cu precizie data, cum și cînd au devenit creștine și care sînt sfinții care i-au botezat. Noi, românii, nu avem o dată fixă privind creștinarea noastră. Strămoșii noștri, geto-dacii, „au fost cunoscuți pentru rîvna lor religioasă", atestă istoricul geograf antic Strabo, iar istoricul roman Tacit, vorbind despre traci, zice: „Ei cred că sufletele morților se întorc iarăși pe pămînt, iar dacă nu se mai întorc, ele totuși nu pier, ci trec într-o lume mai bună". Pe această moștenire spirituală a fost plantată credința creștină, care a venit la noi, pe pămîntul Daciei, odată cu predica Sfîntului Apostol Andrei și cu stabilirea legiunilor romane, în sînul cărora, se știe, erau mulți soldați creștini. Din rîndul primilor creștini au fost și numeroși martiri. Lucrul acesta îl dovedesc toate monumentele și vestigiile din primele veacuri, date la iveală, în urma săpăturilor efectuate pe tot cuprinsul Patriei, dar mai ales în Scythia Minor, Dobrogea de azi.

E bine și necesar să ne reîmprospătăm cunoștințele despre înaintașii noștri, împlinind astfel credința lor după cuvîntul Apostolului neamurilor, care zice: „Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri care v-au grăit vouă cuvîntul lui Dumnezeu, pentru ca privind la sfîrșitul vieții lor să le urmați credința" (Evrei XIII, 7). „Mai-marii noștri" în credință sînt sfinții noștri. Căci sfinții sînt pentru noi „pildă de suferință și de îndelungă răbdare" ca Iov (Iacov V, 10), Ei sînt „prietenii„ noștri și, slăvit să fie Domnul nostru Iisus Hristos, avem sfinți care, ca o rouă binefăcătoare, au răcorit arșița suferinței neamului nostru de-a lungul vecurilor, ca niște lumini aprinse din lumina lui Hristos au luminat căile întregului nostru popor pe drumul cel strîmt ce duce la mîntuire.

Fără a micșora cu nimic meritele și virtuțile tuturor celorlalți sfinți, de oriunde ar fi ei și de orice neam ar fi ei, pe care-i venerăm la fel împreună cu toți sfinții, știind că, prin ei adorăm pe unicul Dumnezeu în Treime, Care „a făcut dintr-un sînge tot neamul omenesc ca să locuiască peste toată fața pămîntului, așezînd vremile cele mai înainte rînduite și hotarele locuirii lor" (Fapte XVII, 26).

Am dori, zic, să ne ocupăm în special de sfinții noștri români, despre acele jertfe pe care le-a adus și neamul nostru la cauza unității și întăririi Sfintei Ortodoxii. Mai întîi am dori să ne lămurim: Cine și ce sînt Sfinții?

Ei sînt „adunarea celor întîi născuți, care sînt scriși în ceruri și de Dumnezeu Judecătorul tuturor, și de duhurile drepților celor desăvîrșiți" (Evrei XII, 23); Ei sînt „plăcuți lui Dumnezeu" (Daniil X, 19); „Prietenii Mîntuitorului" (Ioan XV, 14, 5) și care împreună cu îngerii slujesc în ceruri și cu care împreună formează Biserica cerească sau „triumfătoare". Ei sînt mîinile lui Dumnezeu prin care săvîrșește lucrările Sale în lume. Iată pentru ce Dumnezeu a dat sfinților puterea de a săvîrși opere de dragoste, chiar după moartea lor, nu lucrări necesare mîntuirii lor, pentru că aceasta deja a fost atinsă, ci pentru a veni în ajutorul fraților pe calea mîntuirii. Noi știm că, potrivit învățăturii ortodoxe, „Omul care

cade, cade singur, dar de mîntuit nu se mîntuie singur", ci în comuniune, în legătură cu toate mădularele Trupului lui Hristos, în Biserică. *„Toţi sfinţii sînt cu adevărat mădularele lui Hristos,* zice Sfîntul Simion Noul Teolog (Filocalia, vol. VI, p. 144), *unii împlinesc rostul mîinilor, lucrînd pînă astăzi şi făcînd voia Lui prea sfîntă, făcînd din cei nevrednici vrednici şi cîştigîndu-i pentru El; alţii rostul umerilor purtînd greutăţile unii altora* (Galateni VI, 2), *sau chiar pe cel pierdut* (Luca XV, 6; Proverbe XIX, 23; Matei XVIII, 12), *alţii ai pieptului, izvorînd celor însetaţi şi flămînzi de dreptatea lui Dumnezeu* (Matei V, 6) *apa cea prea limpede a cuvîntului înţelepciunii şi cunoştinţei de negrăit şi procurîndu-le pîinea pe care o mănîncă Puterile de sus, ale cerului* (Psalmul LXVII 25), *ca unii ce se odihnesc pe pieptul lui şi sînt iubiţi de El...".*

În Biserică, de sus şi pînă jos, circulă ca o sevă duhul iubirii care locuieşte între Sfinţi şi trebuie să fie manifestat între noi, iar forma cea mai înaltă de manifestare este rugăciunea unora pentru alţii, aşa cum zicem în ectenia mare: „Pe noi înşine şi unii pe alţii şi toată viaţa noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm".

Şi acum să venim la sfinţii români, a căror existenţă este atestată de numeroase documente. Mai întîi, ne referim la cei din perioada daco-romană, grupaţi în jurul cetăţilor din Scythia Minor (Dobrogea de azi): Tomis, Axiopolis, Noviodunum, Dinogeţia, Halmyris etc. Din lungul şir de nume de martiri, toate cu rezonanţă romană, citäm doar cîteva: Macrobiu, Gordian, Victorius, Priscus, Crescens, Evagrius, Faust, Straton, Ianuarie, Alexandru, Saturnus, Narcis, Marcelin, Claudiu, Diogen, Filius, Efrem — episcop de Tomis —, Rufus, Emilian, Felicia, Felix, Teonus, Vitalis, Rufinus, Ursin, Agnes, Epictet, Astion, Amantus, Donatus, Zoticus, Lucius, Andreea şi foarte multe altele, consemnate sau neconsemnate.

Despre toţi aceştia se ştie doar că au pătimit moarte martirică, şi-au dat viaţa pentru credinţa în Hristos. În abnegaţia lor, martirii mergeau pînă la renunţarea la sine. Un exemplu în această privinţă este grăitor: cazul lui Sanctus care, întrebat cine e, de unde e, în loc de nume, de oraş, de neam, de totul, el răspundea: *„sînt creştin".* Martirul ştie că prin sine nu e nimic, că jertfa lui e oarecum jertfa lui Hristos, care de astădată pătimeşte în trupul Bisericii şi că, dacă el, martirul, înseamnă ceva, înseamnă ca membru al trupului lui Hristos, al Bisericii. Şi în această sfîntă modestie, umilinţă, credem noi, rezidă în parte şi acea necunoaştere pe care o manifestă poporul român pentru Sfinţii săi naţionali.

Istoria Bisericii Ortodoxe Române consemnează cîteva nume de sfinţi şi teologi daco-romani, născuţi pe pămîntul Patriei noastre, care însă şi-au desfăşurat activitatea în alte părţi ale lumii creştine: Ierusalim, Egipt, Constantinopol, Roma şi chiar Marsilia. Aceştia sînt: *Sfîntul Ioan Casian,* cu zi de pomenire la 29 februarie, *Sf. Teotim* de la Tomis — pe care istoricul Sozomen îl descrie ca pe un scyth —, *Ioan Maxentiu* şi *Dionisie cel Mic,* născut în Scythia pe la 470. Toţi aceştia au activitate scriitoricească şi teologică luînd parte activă la frămîntările gîndirii teologice a timpului lor. Pe toţi aceştia e bine să-i cunoaştem, să-i urmărim în tot ceea ce ei au făcut, tot ce ei au adus la creşterea Trupului lui Hristos, al sfintei Sale Biserici, ca oameni care au purtat în vinele lor sîngele neamului nostru, şi *„privind cu luare — aminte la modul cum şi-au încheiat viaţa"* să le urmăm credinţa (Evrei XIII, 7).

Dar şiragul Sfinţilor români nu se încheie aici. El se continuă şi în perioada de după închegarea fiinţei naţionale a poporului român, în veacurile ce-au urmat pînă aproape de zilele noastre.

Ieşiţi din mijlocul unui popor înfrăţit cu suferinţele, cu luptele pentru libertate, pentru îmbunătăţirea vieţii sufleteşti, Sfinţii români, fie ei cărturari, voievozi, ierarhi sau simpli credincioşi, au iubit dreptatea, pacea, smerenia şi au crezut în biruinţa crucii. Nevoinţele lor sînt cele ale neamului lor, către adevăr, libertate şi dreptate, către bine şi frumos. Dar să facem cunoştinţă cu numele lor. Documentele vorbesc despre *Montanus* de Singidunum, *Nechita* de Remesiana, *Nechita* Martirul, *Leontie* de Rădăuţi, *Ioan* de la Prislop, *Daniil* Sihastrul de la Voroneţ, *Vasile* de la Moldoviţa, *Gavriil* de la Neamţ, *Rafail* de la Agapia, *Iosif cel Nou* de la Partoş, *Chiriac* de la Bisericani, *Sf. Chiriac* de la Tazlău, *Sf. Epifanie* de la Voroneţ, *Sf. Ioan* de la Rîşca, *Sf. Ioan Românul* (Valahul), *Calinic* de la Cernica, *Sf. Ioan* de la Probota, *Sf. Antipa* de la Calapodeşti, *Ilie Iorest, Sava Brancovici, Visarion Sarai, Sofronie* de la Cioara, *Oprea* din Sălişte, şi alţii la fel ştiuţi şi neştiuţi.

Oamenii aceştia sfinţiţi de suferinţe, dar şi de „Duhul Sfînt“, după cuvîntul apostolesc, sînt „mai-marii“ noştri. Numele lor sînt găsite în cronicile timpului, în martirologii — unii din ei, cum e cazul Sfîntului Ioan Valahul, canonizat şi cinstit de alte popoare. Arătam mai sus că Sfinţii români sînt mai puţin cunoscuţi. Predica lor? A fost predica faptei şi a vieţii lor, dealtfel, singura predică cu putere şi convingere; predica lor era Hristos şi neamul românesc, pe care l-au voit demn, liber şi fericit. Un exemplu grăitor în acest sens ni-i redat în cronica lui Neculce şi anume: În veacul al XV-lea, în preajma mănăstirii Voroneţ, trăia un pustnic cu numele *Daniil*, căruia poporul i-a zis Sihastru: *Sfîntul Daniil Sihastru* de la Voroneţ. Ştefan Vodă, Marele Ştefan, pierduse una din bătăliile sale cu turcii. Rănit, învins, descurajat, se gîndea în sine că nu va putea ţine piept multă vreme oştilor turceşti, care doreau cucerirea întregii Europe. El, învinsul, gîndea dacă n-ar fi mai bine să închine ţara turcilor. In ceas de grea cumpănă, în miez de noapte, Ştefan Vodă pleacă să consulte şi înţelepciunea cea din adînc a poporului, care se întrupează, de obicei, în acei oameni care au fugit din lume, dedaţi ascezei, meditaţiei cerului şi neamului lor. Aşadar, Ştefan ia calea muntelui şi ajunge la peştera sihastrului Daniil. Bate-n uşă. Un glas din-năuntru întreabă: Cine-i? — Ştefan Vodă doreşte să se spovedească. E Ştefan?, răspunde glasul, să aştepte afară, sînt în rugăciune! In cele din urmă uşa se deschide şi Ştefan îşi descarcă sufletul şi-şi spune gîndul, care în versurile lui Bolintineanu e redat astfel:

— „Bunule părinte! sunt rănit şi'nvins;
Insăşi a mea mamă astăzi m-a respins!
Vin să-ţi cer povaţă: dacă nu-i mai bine
Turcilor Moldova d'astăzi să se 'nchine?

Daniel Sihastru, Domnului i-a zis:
— „Mă înşeală-auzul, ori eu am un vis?
Capul ce se pleacă, paloşul nu-l tae,
Dar cu umilinţă lanţu'l încovoae.

Ce e oare traiul, dacă e robit?
Sărbătoarea'n care nimeni n'a zîmbit.
Viaţa şi robia nu pot sta'mpreună,
Nu e totodată pace şi furtună.
. . . . . .

Dup'aceste vorbe, Ştefan strînge-oştire
Şi'nvingînd păgînii, 'nalţ o mănăstire“.

Poporul român, încă de la formarea sa ca neam, a avut Sfinţii săi care i-au călăuzit paşii pe vijelioasele căi ale vieţii. Modeşti, discreţi, anonimi, însă tari în credinţa lor, în Dumnezeu şi destinul neamului lor, întrupau zisa poetului George Coşbuc:

„Eu sunt suflet din sufletul neamului meu...“,

sau a lui Eminescu:

„Eu îmi apăr sărăcia, şi nevoile şi neamul...“.

Sfinţii români duc cu ei simţămintele, idealurile şi suferinţele de veacuri ale poporului nostru. In ei se reflectă Patria şi cerul şi glia şi spiritul cu care au venit în lume, la naşterea lor. Unele sînt ale fiinţei lor fizice, altele sînt ale lumii lor spirituale, pe care deopotrivă şi-a pus pecetea Duhul lui Iisus Hristos, încă de la naştere. In sens larg, toţi oamenii care au primit Botezul sînt „sfinţi“. Sfînta Scriptură atestă lucrul acesta: „Tuturor celor ce sînteţi în Roma iubiţi ai lui Dumnezeu, chemaţi sfinţi“ (Romani I, 7); „celor numiţi sfinţi“ (I Corinteni I, 2); „Sfinţilor şi credincioşilor fraţi întru Hristos, care sînt în Colose“ sau „sfinţi fără prihană şi nevinovaţi“ (Coloseni I, 2; 22); „sfinţilor care sînt în Efes“ (Efeseni I, 1); „tuturor sfinţilor întru Hristos Iisus, celor ce sînt în Filipi, împreună cu episcopii şi diaconii“ (Filipeni I, 1) etc. Deşi harul sfinţeniei îl avem încă din baia Sfîntului Botez, totuşi nu toţi creştinii îl au la fel, deoarece „darurile sînt felurite, dar acelaşi Duh. Şi felurite slujiri sînt, dar acelaşi Domn“ (I Corinteni XII, 4-5). Sînt unii oameni care printr-o dăruire totală primesc denumirea de „Sfinţi“. In această dăruire, Sfinţii au

conştiinţa că „iubirea lui Dumnezeu s-a revărsat în inimile noastre prin Duhul Sfînt cel dăruit nouă“ (Romani V, 5). Ei caută ca această iubire s-o reverse mai departe în semenii lor, iubire care, de cele mai multe ori, a fost fructificată în fapte mari. Din această iubire au răsărit opere de artă şi monumente creştine, au înflorit virtuţile creştine cu caracter unitar şi samaritean: spitale, azile, şcoli, tiparniţe, s-a tradus cuvîntul lui Dumnezeu în graiul neamului şi, pe cît a fost cu putinţă, au fost ajutaţi şi fraţi de credinţă de pe alte meleaguri.

Ceea ce caracterizează pe sfinţii români este totala lor abnegaţie, completa dăruire, smerenia, bunacuviinţă şi echilibrul sufletesc. In această privinţă, pătimirile sfinţilor noştri mărturisitori şi mucenici: *Ilie Iorest, Sava Brancovici, Visarion Sarai, Sofronie* de la Cioara, *Nicolae Oprea* de la Sălişte stau mărturie în istoria mult frămîntată a neamului nostru. Şi rîvna sfinţilor români s-a făcut vădită dar nu în acte de exclusivism naţional şi confesional, ci în acte similare exemplului strălucit, relatat mai sus, al sfîntului anahoret Daniil Sihastru şi Ştefan cel Mare, adică în sens de zidire, de apărare a libertăţii şi demnităţii umane şi naţionale.

Şi acest exemplu nu e singurul în istoria neamului nostru. El s-a vădit la mai toţi marii noştri domnitori: Mircea cel Bătrîn, Mihai Viteazul, Neagoe Basarab, Matei Corvin, Dimitrie Cantemir, Constantin Brîncoveanu, Vasile Lupu şi alţii, la marii noştri ierarhi: Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanul, Nifon, Veniamin Costachi, la Nicodim Munteanu, Irineu Mihălcescu şi Justinian.

Sentimentul religios, la fiii Bisericii noastre Ortodoxe s-a caracterizat, cu privire la alte naţionalităţi, printr-o tendinţă de sincer ecumenism. In Ortodoxie, Sfinţii circulă de la popor la popor, lucru care duce la păstrarea unităţii de credinţă. Aceasta le-a apropiat în reciprocă stimă, în dragoste şi frăţietate.

Sentimentul acesta al unităţii creştine care leagă între ele Bisericile Ortodoxe şi pe calea cultului Sfinţilor a fost fericit formulat de Alexei, Intîistătătorul Bisericii Ruse, în scrisoarea sa din 1949 către regretatul patriarh Justinian, căruia-i cerea lista sfinţilor români care urmau să fie canonizaţi de Biserica noastră: „Din sete de plinătate *bisericească*“. Frumos! „Plinătatea bisericească!“... „Inima este plină“, „Credinţa este plină“, „Biserica este plină“... şi noi, românii, veneam atunci să plinim calendarul, cel permanent deschis al sfintei noastre Ortodoxii, cu sfinţi de neamul nostru.

Sfinţii români au plantat pe pămîntul Patriei noastre şi în inima poporului nostru dreptcredincios sămînţa Sfintei Evanghelii şi credinţa în Iisus Hristos. Cei mai mulţi din sfinţii noştri sînt martiri. Ei au suferit şi şi-au dat viaţa pentru cauza dreptei noastre credinţe. Ce-i îndemna să facă lucrul acesta? Era adînca lor convingere pe care o aveau în existenţa unei vieţi, sus, în cer, mai bună, mai dreaptă, mai sfîntă, o lume de pace şi fericire. Acea viaţă plină de slavă cuprinsese toată fiinţa lor şi aveau convingerea că acea viaţă trebuie să se realizeze aici pe pămînt; „precum în cer aşa şi pe pămînt“. Şi au crezut cu străşnicie că ea se va realiza odată şi pe aceste scumpe meleaguri, unde s-au născut şi au vieţuit. De aceea, pentru ei „a vieţui era Hristos“, cum zice Apostolul, şi au murit mărturisind pe Hristos şi „au biruit prin sîngele Mielului şi prin cuvîntul mărturiei lor şi nu şi-au iubit viaţa lor pînă la moarte“ (Apocalipsa XII, 11).

Credincioşii ortodocşi români au preamărit pe Dumnezeu prin sfinţii săi.

Predica lor? Era scurtă. Era însăşi viaţa lor. Ea zicea: „Iubiţi glia din care aţi ieşit şi iubiţi cerul unde veţi poposi“ sau altfel: „Iubiţi pe Dumnezeu, legea şi dreptatea Lui şi toate celelalte vi se vor da şi prisosi“.

De aceea, amintindu-ne de Sfinţii noştri români, privind la modul cum ei şi-au încheiat viaţa, să călcăm pe urmele lor, purtîndu-le credinţa. Sacrificiul lor n-a fost zădarnic. El a consolidat pentru veacuri, pentru veşnicie, temelia Ţării şi a Bisericii strămoşeşti. Să ne unim dar glasurile cu cele ale Bisericii şi cu toţii să cîntăm: „Astăzi ne adună prăznuirea cea a toată lumea, a sfinţilor români, luminat să săvîrşim pomenirea lor zicînd:

„Bucuraţi-vă cei ce aţi rupt haina urii şi a păgînătăţii prin credinţa şi vitejia duhului vostru cu care v-aţi înfăşurat!

Bucuraţi-vă cei ce aţi stricat meşteşugurile celor fărădelege şi ale stăpînului lor!

Bucuraţi-vă, voi cei ce aţi închipuit prin mădularele voastre cele împunse fericitele patimi ale lui Hristos, pe Care rugaţi-L pentru noi, să ne dăruiască pace, şi sufletelor noastre mare milă“!

Pr. P. MANOLE

La Sfînta Mare Mucenită Ecaterina

Sînt sigur că aţi ascultat toţi, cu mare atenţie, pericopa Sfintei Evanghelii care s-a citit ieri — Duminica a XXX-a după Rusalii. Acolo era vorba de răspunsul pe care Mîntuitorul l-a dat unui bogat, rîvnitor să cîştige viaţa de veci. Şi vă amintiţi că acela s-a îndepărtat, atunci cînd Domnul i-a precizat în ce consta desăvîrşirea creştină. El n-a putut să îndeplinească una din condiţiile lepădării de cele lumeşti, pentru a putea urma legilor dumnezeieşti mai înalte.

Intr-adevăr, nici bogaţii nedrepţi, nici desfrînaţii şi nici ceilalţi păcătoşi plini de pofte şi de tina păcatului nu pot lepăda uşor orbirea sufletului şi nu urmează pe Domnul cum se cuvine spre a dobîndi bogăţiile cele nestricăcioase şi veşnice.

Numai Sfinţii Apostoli, Dumnezeieştii Părinţi, Sfinţii Mucenici, călugări sau mireni îmbunătăţiţi, bărbaţi, femei, fecioare sau chiar copii, de o vîrstă destul de fragedă, s-au nevoit pe deplin, prin credinţa vieţii sau jertfa lor, să fie vrednici urmaşi ai Fiului lui Dumnezeu.

Un astfel de exemplu înalt de jertfelnicie şi de aflare a Adevărului ni-l oferă chiar praznicul de astăzi, închinat amintirii Sfintei Marii Mucenite Ecaterina. Născută în oraşul Alexandria din Egipt, dintr-o familie de neam împărătesc, aceasta a moştenit nu numai o situaţie îmbelşugată şi cu faimă deosebită, ci şi un chip mlădios şi frumos, frumos şi prin înţelepciunea cu care era împodobit. Sfînta Ecaterina a fost, poate, cea mai învăţată dintre fecioarele mucenite, căci la vîrsta de optsprezece ani, ea cunoştea îndestul filozofia, date astronomice, medicina, limbile greacă şi latină, încît ajunsese vestită în tot imperiul roman. Dar tînăra Ecaterina, osebit de învăţătura păgînă, pe care o dobîndise de la dascăli renumiţi, era şi o bună creştină. Ea citea şi medita *Sfintele Scripturi*, străduindu-se să vieţuiască după poruncile lor. In zilele prigoanei împotriva adepţilor Evangheliei, de la sfîrşitul veacului al III-lea, împăratul însuşi a aflat cu mirare că această fecioară de neam ales era creştină. Şi adunînd în grabă pe toţi învăţaţii păgîni din cetate şi din împrejurimi, cînd se afla în locurile natale, porunci sfintei să vină şi să pună la probă învăţăturile ei creştineşti cu înţelepciunea păgînească.

Atunci tînăra aceasta pe toţi i-a ruşinat cu ştiinţa şi harul său, primite de sus, dovedind tuturor adevărul şi frumuseţea credinţei revelate. Invăţaţii păgîni au mărturisit, chiar în ceasul acela, că ei s-au hotărît să se lepede de rătăcirile vechi şi să se boteze în legea Mîntuitorului Hristos. Dar împăratul cel tiran mîniindu-se pe toţi i-a ucis, aruncîndu-i în foc sau trecîndu-i prin ascuţişul sabiei. Sfînta a îndurat, tot atunci, grele şi înfricoşătoare chinuri, ca pînă la urmă să i se taie capul, primind de la Impăratul Ceresc cununa cea nevestejită. De aceea, şi Biserica noastră o cinsteşte cu numele de „Mare Mucenită".

Astfel s-a sfîrşit Sfînta Ecaterina, cu trupul, după ce cu mult înainte îi dăruise lui Hristos şi viaţa ei lăuntrică. Noi, creştinii de astăzi, înţelegem că ea a fost însufleţită de o credinţă puternică pe care a arătat-o în fapte de-a lungul întregii sale vieţi. Credinţa aceasta, unită cu o ştiinţă înaltă, a făcut-o nu numai să cunoască pe adevăratul Dumnezeu, care a adus lumea dintru nefiinţă întru fiinţă şi îi va învrednici cîndva pe cei virtuoşi de frumuseţile raiului, ci şi să pună în practică poruncile lui Dumnezeu. Numai singurul Dumnezeu este adevăr, înţelepciune şi viaţă veşnică. Şi creştinul care îi cunoaşte voia, iubindu-L cu toată fiinţa sa, acela este cu adevărat un „filosof", asemenea Sfintei Ecaterina.

Iată de ce, cinstind viaţa Marii Muceniţe, ne putem da seama şi de statornicia ei pe calea Evangheliei. De asemenea, pe chipul înfrumuseţat cu florile credinţei, mai putem vedea şi podoaba jertfelniciei creştine. Deşi era numai în vîrstă de optsprezece ani cînd viaţa a început să o biciuiască cu loviturile persecuţiei şi ca o fecioară sfioasă ar fi putut să se lepede de învăţătura cea nemuritoare a Domnului, totuşi ea s-a dovedit în fapt de o mare rîvnă şi vitejie. În cazul acestei Sfinte Mari Muceniţe trebuie să rostim cu hotărîre şi cu admiraţie laudele bărbăţiei ei, pe care o fecioară le-a dobîndit ca şi un bărbat luptător în arenă. Acum vedem că harul dumnezeiesc nu caută la faţa şi la vîrsta omului, plinind pe cele de lipsă, dacă şi credinciosul îşi arată şi-şi încordează mereu puterile credinţei sale.

Multe şi felurite au fost faptele de statornicie şi de năzuinţă după Hristos ale muceniţei-fecioare şi le-au cunoscut, cu de-amănuntul, în vremea chinurilor sale, împărăteasa Augusta şi alte femei simple din jur, eparhul Porfirie, ca şi ostaşii din garda de execuţie.

Chipul Sfintei Ecaterina străluceşte nu numai cu aceste podoabe de virtuţi, mai de preţ decît scumpele straie împărăteşti de care s-a lepădat, ci şi prin razele purităţii sale sufleteşti şi trupeşti. Acolo, în mijlocul lăudătorilor cereşti de unde veghează neadormit asupra celor ce-i cinstesc cu dragoste pomenirea, ea este rînduită în ceata fecioarelor.

Şi pentru ca în veac să se cunoască slava aleşilor Săi, Dumnezeu a îngăduit Sfinţilor îngeri să ducă moaştele Marii Muceniţe cu cinste în Munţii Sinai, chiar din ceasul pătimirii ei.

Sfînta Ecaterina a fost de neam împărătesc prin naştere, a devenit împărătească prin înţelepciunea creştină şi prin vieţuirea ei curată s-a sălăşluit ca o adevărată împărătească în frumuseţile raiului.

Slavă Ţie, Hristoase Dumnezeule, că ne-ai dăruit nouă nu numai tăria Harului pentru a Te urma în viaţa pămîntească, ci şi pilda Ta şi pildele nenumăratelor cete de mucenici. Privind la petrecerea şi la sfîrşitul lor, dar mai ales la acela al Sfintei Ecaterina, am cunoscut cu adevărat, după cuvîntul *Scripturii,* că „minunat este Dumnezeu întru Sfinţii Săi". Amin.

Pr. Gh. I. DRĂGULIN

La Sfîntul Ierarh Nicolae

Preoți și popor am poposit astăzi în casa Domnului, ca să facem prăznuire unuia din cei mai iubiți sfinți ai Bisericii creștine, Sfîntul ierarh Nicolae.

După ce s-a adus jertfa cea nesîngeroasă pentru iertarea păcatelor noastre, se cuvine acum să rostim un cuvînt de zidire sufletească.

Dar cu ce cununi de laudă vom încununa pe arhiereul din Mira Lichiei? Cu ce cîntări vom preamări pe păstorul? Care strălucire din razele acestui luceafăr al Ortodoxiei vom pune să lumineze sufletele noastre? Vai, nu mă pricep și mă minunez!

Sfîntul Nicolae a fost atît de puternic în credință încît „apostolii cu îngerii se minunează de credința lui" — cum bine zice o cîntare bisericească de laudă. A fost atît de înțelept păstor al turmei sale în vreme de mari tulburări, încît a fost așezat pe scaunul vredniciilor arhierești împreună cu marele Ioan Gură-de-Aur și cu Vasilie din Cezareea Capadochiei.

Sfîntul Nicolae a apărat credința cu atîta îndrăzneală împotriva hulitorului de Dumnezeu, Arie, că lupta lui este asemănată cu cea a Sfîntului Ioan Botezătorul care l-a înfruntat pe Irod.

Totuși, din atîtea dumnezeiești daruri cu care Duhul Sfînt l-a împodobit pe slăvitul Nicolae, o virtute pare că strălucește mai mult și se impune admirației veacurilor: *bunătatea*.

Sfîntul Nicolae este numit și prețuit în Biserica creștină ca modelul iubirii lucrătoare, chipul blîndețelor, cald folositor al celor necăjiți, mîngîierea celor ce plîng și părintele săracilor.

In Biserica noastră și în evlavia creștinilor de pretutindeni, Sfîntul Nicolae este cinstit ca unul care scapă pe toți cei din necazuri și nenorociri cu puterea și sprijinul său, cu iubirea sa față de oameni. Tradiția ne spune că marele părinte din tinerețe s-a lepădat de toată slava și de toate avuțiile ce le moștenise de la părinți și le-a împărțit săracilor. Ne mai spune că el a salvat din ghiarele diavolului trei fete sărmane, cărora, în taină, le-a dăruit pungi cu galbeni. Istoria vieții Sfîntului este plină de pomenirea minunilor pe care le-a săvîrșit, ca să scape din robie pe unii, din năpastă pe alții, pe toți cei care s-au rugat lui din toată obida trupească și sufletească.

In evlavia popoarelor creștine, acest om al lui Dumnezeu este privit ca o vistierie plină de daruri pentru toți, ca un pom însuflețit al Raiului.

Socot că nu poate fi cinstită mai drept și mai folositor ziua de azi decît a închina cuvîntul meu *bunătății*, acelei roade a Duhului Sfînt prin care a strălucit și a mîngîiat mulțimile marele Arhipăstor din Mira Lichiei. Deoarece a cinsti un sfînt nu înseamnă numai a-i lăuda faptele, ci a ne îndemna unii pe alții să urmăm vredniciile sale, ca și noi să putem fi împreună locuitori cu dînsul.

Eu pun întrebarea: Ce ne lipsește nouă tuturor pe pămînt ca să putem fi fericiți? S-ar părea că avem de toate. Ce ne mai trebuie?

Sînt încredințat că e nevoie de mai multă *iubire*. Poate ați auzit că la sfîrșitul veacului trecut într-un stat al Americii, în California, s-au descoperit zăcăminte de aur. Mii și mii de oameni au dat năvală într-acolo, ca să pună mîna pe prețiosul metal. Unii s-au procopsit, poate pentru al lor necaz și a lor pieire. Alții au sărăcit. Dar este o comoară pe pămînt, la îndemîna oricui, pentru a cărei descoperire nu e nevoie de alergat peste mări și țări, nu se cere cheltuială, și care o dată dobîndită, îi fericește pe toți: iubirea, bunătatea, mila și blîndețea față de oameni.

Izvorul acestei virtuţi este Părintele Ceresc. Căci zice Sfînta Scriptură: *„Dumnezeu este iubire"* (I Ioan IV, 8). După cum soarele este lumină şi căldură aşa Dumnezeu este iubire, bunătate. Şi după cum soarele nu ţine pentru dînsul razele sale, ci le împrăştie peste faţa întregii lumi, aşa Dumnezeu împărtăşeşte dragostea Sa la toată făptura cea zidită de Dînsul. *„Bun este Domnul cu toţi şi îndurările Lui peste toate lucrurile Lui"* (Psalm CXLIV, 9).

Din iubire El a făcut lumea şi prin purtarea Sa de grijă o hrăneşte şi o încălzeşte. Cu iubire de oameni se pleacă El la toţi cei ce-L caută şi nădăjduiesc întru numele Lui.

Iar dacă vrem să descoperim măsura cea mai înaltă a bunătăţii lui Dumnezeu faţă de noi, să căutăm la Mîntuitorul. Hristos nu este decît bunătatea lui Dumnezeu pe pămînt. *„Iar cînd bunătatea şi iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru Dumnezeu s-a arătăt, El ne-a mîntuit, nu din faptele cele întru îndreptare săvîrşite de noi, ci după a Lui îndurare..."* (Tit III, 4-5).

O, adîncul milostivirii lui Iisus!... Cine va putea să-l măsoare? *„Dar El a luat asupră-şi durerile noastre şi cu suferinţele noastre S-a împovărat"* (Isaia LIII, 4). Iisus pe flămînzi i-a hrănit, pe bolnavi i-a tămăduit. Pe cei întristaţi la inimă i-a mîngîiat, pe cei rătăciţi i-a căutat. Şi aflîndu-i pe umeri i-a purtat şi la apa odihnei i-a dus. Pînă şi pe ucigaşii Săi, cu blîndeţe i-a tratat şi pentru vrăjmaşii Săi către ceruri iertare a strigat.

Sfîntul Apostol Pavel, scriind epistolă ucenicului său Tit, vorbeşte de bunătatea lui Dumnezeu şi îi porunceşte să o vestească neîncetat, cu putere. In ce scop? Ca să-i facă pe credincioşi să imite îndurarea divină. *„Vrednic de crezare este cuvîntul — şi voiesc să adevereşti aceasta cu tărie — pentru ca acei care au crezut în Dumnezeu să aibă grijă să fie în frunte la fapte bune"* (III, 8). Ca unii care sîntem născuţi din Dumnezeu, noi creştinii trebuie să ne asemănăm Celui ce ne-a dat calitatea de copii ai Săi, adică să fim buni ca El.

Se zice că, atunci cînd l-a zidit pe om, cînd i-a alcătuit inima, Dumnezeu a amestecat cu pămîntul o picătură din sîngele Său şi aşa a făcut acea parte din trup care este privită ca lăcaş al iubirii, inima. E o legendă pioasă aceasta. Dar adevăr este că în fiinţa noastră este o bunătate fiiască, un strop din nemărginitul Ocean al dragostei dumnezeieşti.

Putem da multe exemple. Aşa din vechime ne aducem aminte de Iosif, care i-a hrănit pe fraţii săi care l-au urît şi l-au vîndut. Cunoaştem blîndeţea lui David care nu s-a răzbunat pe crudul prigonitor Saul, regele prizmătăreţ care-l urmărea ca o fiară şi vroia să-l omoare. Cunoaştem mila ce o avea Rut faţă de soacră-sa Noemi, pe care o ajuta la nevoie, cu o bunătate care ne mişcă şi azi.

Sînt oameni din fire buni, oameni miloşi, blînzi, răbdători, paşnici, oameni care fac binele dintr-o aplecare a inimii, părinţi iubitori de copii, prieteni plini de amabilitate, ca nişte balsamuri, care sting tot focul durerii şi vindecă rănile cele greu de purtat ale vieţuirii în societate.

Noi sîntem un popor al lui Hristos, în Biserica lui Dumnezeu şi de aceea avem datoria să urmărim un dar mai înalt, o mai înaltă treaptă de desăvîrşire. Căci dacă dreptatea noastră nu va depăşi pe cea a cărturarilor şi a fariseilor, nu vom intra în împărăţia lui Dumnezeu (Matei V, 20). Cu privire la bunătatea creştină, datori sîntem să spunem că ea trebuie împlinită *pentru Hristos, în numele lui Hristos.*

Cînd zicem asta, înţelegem că binele adevărat este acel care se face cu jertfirea intereselor proprii, pentru a face bucurie aproapelui, după cum şi Iisus S-a jertfit pe Sine, a renunţat la slava Sa, şi-a dat viaţa ca să-i răscumpere pe fraţii Săi.

In acest înţeles „bun" a fost Pavel Apostolul, care aşa de mult ţinea la fraţii săi după trup, iudeii, că vroia mai bine el personal să fie despărţit de Hristos, decît iudeii să nu intre în împărăţia Lui (Romani IX, 1). In Hristos se face binele, cînd nu se face deosebire între om şi om, ci pe toţi îi iubim la fel. „Nu are dragoste acel ce pe unul îl iubeşte, pe altul îl urăşte. Sau pe acelaşi o dată iubindu-l, altă dată urîndu-l, pentru aceleaşi pricini. Dragostea adevărată nu sfîşie firea cea unică a oamenilor, luîndu-se după părerile lor sau după înclinările diferite ale voii lor. Ci privind pururea la Hristos, iubeşte pe toţi oamenii la fel. Căci Hristos, arătîndu-şi dragostea pentru noi, a pătimit pentru toată omenirea", cum zice Sfîntul Maxim Mărturisitorul.

Da, sînt oameni care nu merită să le facem bine, însă şi pe aceştia se cade să-i iubim, cum admirabil spune un gînditor creştin: „Bunătatea este dragoste nemeritată" (Lacordaire). Să ai milă faţă de cel răutăcios, faţă de cel nerecunoscător, faţă de cel străin, faţă de cel disprefuit, asta este lucru dumnezeiesc.

„Căci dacă iubiţi pe cei care vă iubesc, ce răsplată veţi avea? Oare nu fac şi vameşii acelaşi lucru? Şi dacă îmbrăţişaţi numai pe fraţii voştri, ce faceţi mai mult? Au nu fac şi păgînii acelaşi lucru?“ (Matei V, 46-47).

Noi trebuie să fim desăvîrşiţi în bunătate, asemenea cu Dumnezeu care face să răsară soarele şi peste cei răi şi peste cei buni.

In dragostea creştină nu se socoate mărimea darului, ci *sufletul* care-l pui pentru bucuria celui în suferinţă. Iar în privinţa aceasta istoria Bisericii este plină de minunate pilde. Buna creştină Fabiola, care a ridicat în Roma cel dintîi spital, s-a mulţumit să-şi pună toată averea la dispoziţia celor săraci şi bolnavi, şi făcea cele mai grele slujiri: spăla şi lega răni infectate, purta în braţe neputincioşi pe care murdăria îi făcea dezgustători.

Impărăteasa Flacila, soţia lui Teodosie cel Mare, vizita şi îngrijea bolnavii din Constantinopol ca o infirmieră de rînd. Iar despre Sfîntul Vasile cel Mare se spune că săruta rănile leproşilor, stătea la masă cu ei, avînd credinţa că îmbrăţişa nişte fraţi ai lui Hristos.

Iată adevărata bunătate! Omul bun ajută pe cel căzut în nevoie, este îndelung-răbdător şi blînd pentru că vede în fiecare nenorocit un chip al lui Dumnezeu.

Iisus este printre noi şi astăzi. Ce este drept, nu este cu trupul cel luat din sînurile Preacuratei Fecioare. Noi nu avem mîngîierea să-L hrănim cum Il ospăta Marta şi Maria. Nu-L vedem în casa noastră, ca Zaheu. Dar noi îi avem în locul Său pe toţi semenii noştri; casnici şi străini, paşnici şi iuţi la mînie, prieteni şi vrăjmaşi. Dacă faţă de aceştia toţi, în orice împrejurare, cu inimă de mamă arătăm îndurare şi blîndeţe, am împlinit cea mai mare poruncă a legii, ne-am făcut, am putea zice, nişte *„dumnezei văzuţi“*.

Se zice că Goethe, marele poet german, înainte de a muri ar fi exclamat: „Mehr Licht“, mai multă lumină! Nu ştim ce va fi înţeles el prin lumina aceea pe care o cerea pe patul de moarte: lumina soarelui, lumina culturii. Un lucru ştim şi cerem cu mare însetare: „Mai multă iubire, mai înaltă bunătate pe pămînt“. Iată porunca ceasului de faţă. Nu este obligat nimeni să fie învăţat sau puternic, avut sau frumos. Dar tuturor ni s-a impus datoria să avem inimi bune.

De aceea, în numele Domnului, vă repet porunca Sfîntului Apostol Pavel: *„Imbrăcaţi-vă, dar, ca aleşi ai lui Dumnezeu, sfinţi şi preaiubiţi, cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blîndeţe, cu îndelungă răbdare, îngăduindu-vă unul pe altul şi iertînd unul altuia, dacă are cineva vreo plîngere împotriva cuiva; după cum şi Hristos v-a iertat vouă, aşa le iertaţi şi voi“* (Coloseni III, 12-13).

Bunătatea este pentru omenire ceea ce este lumina şi căldura soarelui pentru flori. Este o floare cu rădăcini în grădina raiului. Purtaţi-o ca pe cea mai aleasă împodobire a vieţii! Este vremea de îndemnat cu Fericitul Augustin: „La lucru, creştini, la lucru! Intru aceasta va cunoaşte lumea din afară că sîntem ucenicii lui Hristos, dacă vom face să sporească binele pe pămînt“.

De peste veacuri ajunge pînă la noi lumina lină a iubirii de oameni a marelui patron al săracilor, slăvitul Părintele nostru Nicolae, făcătorul de bine, făcătorul de minuni. Chipul blîndeţelor sale ne priveşte de pe icoană şi parcă ne zice: „Fiţi şi voi următorii mei, precum şi eu am urmat lui Hristos“.

Fie ca această pildă nemuritoare să lucreze în inimile noastre şi să aducă rod îmbelşugat.

„Milostenia omului preţuieşte la Domnul ca un inel cu pecete şi binefacerile omului El le păstrează ca lumina ochiului lui“ (Inţelepciunea lui Isus Sirah XVII, 17). Amin.

Pr. Şt. SLEVOACĂ

Comemorări

Din viața și activitatea regretatului compozitor român Gavriil Musicescu

La 21 decembrie 1978, se împlinesc 75 de ani de cînd Gavriil Musicescu a plecat dintre noi, mutîndu-se la cele veșnice. După moartea sa, în fiecare an la această dată, toți acei care l-au cunoscut direct sau prin intermediul operei sale fac un popas lăuntric pentru a-și îndrepta gîndurile spre cel ce a fost Gavriil Musicescu.

Anul acesta, cînd peste chipul lui Gavriil Musicescu, trecut în lumea veșniciei, se așternd deja 75 de ani, vom prezenta, ca un pios omagiu, cîteva crîmpeie din viața și activitatea marelui compozitor, care, nouă, românilor, ne-a lăsat să trăim același sentiment de mîndrie ce l-a lăsat popoarelor lor un Bach, un Beethowen sau un Wagner, pentru că el a fost, cu adevărat, un compozitor clasic român și un părinte al muzicii corale românești.

Gavriil Musicescu s-a născut la 20 martie 1847. Școala primară o face în Ismail, iar la vîrsta de 13 ani a fost adus și înscris la Seminarul din Huși, unde învață timp de patru ani, sub ocrotirea viitorului episcop Melchisedec, numit, încă din 1856, rector al acelui seminar.

In 1864, după absolvirea seminarului de la Huși, merge la Iași, unde timp de doi ani urmează cursurile de teorie, solfegiu, canto, armonie și violă la Conservatorul de muzică.

Intrucît numele lui Musicescu este înscris cu litere de aur în istoria corului Mitropoliei din Iași, este important de amintit că, în acest timp, intră ca tenor la corul Mitropoliei sub conducerea lui Gh. Burada, precum și în corul Teatrului Național de la Copou.

In toamna anului 1866, Melchisedec, locțiitor de episcop al Eparhiei Dunărea de Jos, reorganizînd Seminarul din Ismail, îl aduce pe Gavriil Musicescu de la Iași și-l numește profesor de muzică. Deși foarte tînăr, avea doar 19 ani, Gavriil Musicescu se dovedește, în această calitate, a fi un bun îndrumător, un iscusit conducător de cor, compozitor de cîntări liturgice și un fierbinte rîvnitor de cît mai multă cultură muzicală.

Astfel, în 1869, din îndemnul și cu sprijinul episcopului Melchisedec, Gavriil Musicescu dădu la lumină cea dintîi lucrare a sa, intitulată: *„Imnele Sfintei Liturgii“*, iar peste un an, tot din îndemnul bunului său ocrotitor, dă la iveală *„Imnurile Dumnezeieșcei Liturgii“* acomodate la serviciul arhieresc.

El, poate tot din îndemnul episcopului Melchisedec a studiat doi ani în Rusia. După întoarcerea în țară, Gavriil Musicescu, în vîrstă de 25 de ani, este numit, prin concurs, în septembrie 1872, profesor de armonie la Conservatorul din Iași. De acum începe marele avînt și munca într-adevăr creatoare de care a dat dovadă în tot cursul vieții sale. Paralel cu activitatea sa de dascăl la Conservator, Gavriil Musicescu activează cu multă pasiune și în cadrul Bisericii. Găsind multă înțelegere și sprijin din partea mitropolitului Moldovei și Sucevei, Iosif Naniescu, Gavriil Musicescu reorganizează corul Mitropoliei din Iași.

De la 15 ianuarie 1876 și pînă la moarte, Gavrii Musicescul a condus și instruit cu măiestrie corul Mitropoliei, care, timp de un sfert de veac, sub vraja melodiilor sale, a strîns ca într-o mreajă minunată sufletele moldovenilor. Repertoriul

acestui ansamblu era foarte variat; el cuprindea afară de repertoriul obişnuit pentru răspunsurile la slujbele bisericeşti şi creaţii ale compozitorilor din perioada de aur a polifoniei vocale, ca: Orlando di Lasso, Palestrina, Händel, Bach, ale compozitorilor clasici Mozart, Haydn, Beethowen, compozitorilor romantici Schumann, Brahms şi ale autorilor români contemporani.

In cadrul activităţii sale în slujba Bisericii, Gavriil Musicescu, ajutat de doi dascăli ieşeni şi sprijinit de Episcopul Melchisedec, s-a străduit ani îndelungaţi pentru transcrierea muzicii noastre psaltice pe note liniare, tipărind-o apoi la Leipzig, în două volume, între anii 1884-1899. Bîntuia însă pe atunci un fel de eres, că psaltichia nu trebuie transcrisă pe note liniare. Nedînd mare importanţă polemicilor ce s-au iscat în jurul idealului său, Gavriil Musicescu, împreună cu cei doi colaboratori pe nume: Gh. Dima, profesor de muzică la Liceul Naţional, prim cantor la biserica „Sf. Spiridon" din Iaşi, şi Grigore I. Gheorghiu, profesor de muzică bisericească la Seminarul Socola, cantor la Sf. Mitropolie din Iaşi, reuşesc ca, pînă în anul 1899, să dea la iveală: *Anastasimatariul, Rînduiala Sf. Liturghii, cu toate cîntările şi troparele trebuitoare* şi *Axioanele* diferitelor sărbători de peste an.

Toate aceste lucrări, tipărite în două volume, au fost înaintate Ministerului Cultelor în 1899, spre aprobare ca manuale didactice pentru seminarii. Ministerul, la rîndul său, le trimite Sfîntului Sinod să-şi dea avizul. Sfîntul Sinod, după ce analizează problema acestor transpuneri, avizează nefavorabil, fapt care l-a făcut pe Gavriil Musicescu să-şi vadă o parte din idealul vieţii sale spulberat. Spulberat, dar nu pentru o veşnicie, deoarece peste cîteva decenii exact acelaşi vis, pe care l-a avut el, va fi realizat de Nicolae Lungu, compozitor şi profesor la Institutul teologic de grad universitar din Bucureşti.

Din creaţia sa religioasă, de mare prestigiu, care s-a impus repede şi se păstrează proaspătă şi astăzi, este demnă de amintit armonizarea făcută pe melodia *„Doamne strigat-am"*, apoi diferite tropare ale cununiei, *„Imnul heruvic în re"*, *„Imnul heruvic în do"*, *„Acum slobozeşte"* şi *„Răspunsurile Sfintei Liturghii"*.

Cele două lucrări „Imnul heruvic în re" şi „Imnul heruvic în do" sînt considerate ample poeme muzicale corale, concepute clasic şi cizelate sculptural. Ele dovedesc o erudiţie vastă, redîndu-ne o muzică echilibrată, de o adîncă limpezime.

Spuneam că o parte din visul lui Gavriil Musicescu a fost pe moment spulberat, dar nu şi cealaltă parte şi anume, pasiunea pentru cîntecul popular, prelucrarea şi armonizarea acestuia. Pasiunea şi dragostea pentru cîntecul popular o purta în suflet Gavriil Musicescu. Convingerea sa a fost întărită atunci cînd a cunoscut şi lucrările lui Glinka, întemeietorul muzicii naţionale ruse, care afirma că „muzica o compune poporul, noi compozitorii o aranjăm numai". Gavriil Musicescu, pătruns de aceste adevăruri, a scos la iveală comoara muzicală a ţăranului român, prea puţin luată în seamă de înaintaşii săi, încredinţînd şi pe alţii că a venit vremea să asculte şi să înveţe melodiile româneşti pe lîngă cele străine. Astfel, el a insuflat gustul pentru muzică unei întregi generaţii.

Prin prelucrarea măiestrită a muzicii populare, el a înlesnit elevilor săi apropiaţi, Ion Vidu şi Timotei Popovici, să alcătuiască compoziţii şi prelucrări de cîntece populare şi, totodată, a deschis drumul altor compozitori de seamă ca de pildă: D. G. Kiriac, Gh. Cucu, Gh. Dima şi Ion Mureşanu.

După ce reorganizează corul mitropolitan din Iaşi şi după ce duce prin presă o luptă îndîrjită pentru culegerea, transcrierea şi prelucrarea artistică a melodiilor populare româneşti: Gavriil Musicescu publică în anul 1864 o colecţie de şapte melodii armonizate pentru pian, iar în ianuarie 1889 *12 melodii naţionale* culese, armonizate şi aranjate pentru cor mixt şi pian, precum şi multe cîntece patriotice. Este vorba de *„Răsai lună"* *„Stejarul"*, a cărei temă senină a fost întrebuinţată cu mult efect de către G. Enescu la începutul Rapsodiei I-a, pentru orchestră, cîştigîndu-şi o imensă popularitate în lumea întreagă; *„Nevasta care iubeşte"*, *„Dor dorule"*, *„Stăncuţa"*, *„Moş bătrîn"*, *„Congazu"*, *„Baba şi moşneagu"*, *„Zis-a badea"*, *„Ileana"*, *„Haiducii"* şi *„Numai popă să tot fii..."*

Din creaţiile sale cu un pronunţat caracter patriotic amintim: *„Acum ora sună"*, pentru trei voci egale, pe versuri de D. Gusti, cîntece închinate elevilor; Monumentului istoric de la 1877 îi dedică *„Moartea viteazăă"*, *„Oşteanul român"*, *„Hora junilor"*, *„Hora de la Plevna"*, *„Copiii patriei"*, *„Stejarul şi cornul"*, *„Ca un glob de aur"* şi *„Trompetele răsună"*.

Semnificativ este faptul că Gavriil Musicescu şi-a dat seama de rolul important pe care muzica îl joacă în formarea sentimentelor patriotice.

El a avut curajul să treacă, împreună cu corul Catedralei mitropolitane din Iaşi, peste culmile Carpaţilor, în Transilvania. Călătoria i-a fost un adevărat triumf, iar semnificaţia ei politică, în acea vreme de asuprire naţională, a avut un ecou puternic în rîndul fiilor neamului românesc. Românii transilvăneni s-au putut mîndri atunci cu muzica lor ţărănească, iar străinii încrezători în cultura lor au recunoscut deschis lucrul bun şi nou ce li se aducea. In vremea acestui turneu artistic Gavriil Musicescu şi-a cîştigat şi discipoli credincioşi, aşa cum a fost marele şi popularul Ion Vidu şi Timotei Popovici.

Dar Gavriil Muiscescu n-a fost numai un artist, ci şi un intelectual de seamă, un orator şi publicist. Trebuie amintit că a făcut şi Facultatea de Drept, ceea ce l-a ajutat să pledeze şi să apere, prin publicistică, cu multă tărie, idealurile sale artistice şi patriotice.

In ziua de 9/21 decembrie 1903, Gavriil Musicescu moare în vîrstă numai de 56 de ani, lăsînd în urma sa o moştenire preţioasă şi un drum larg deschis pentru propăşirea muzicii populare, care dăinuie şi astăzi. Cîntecele noastre populare adunate şi armonizate de el stau la temelia corurilor noastre. Iar mai presus de acestea, *Răspunsurile Sfintei Liturghii, Heruvicul, Axioanele* şi *Kinonicele* compuse, prelucrate şi aranjate de el, sînt cîntate şi azi de corurile multor biserici din ţară.

Prin viaţa şi întreaga sa activitate, Gavriil Musicescu a rămas neclintit în slujba poporului din sînul căruia se ridicase. Lucrările sale cu caracter patriotic îl alătură, desigur, personalităţilor culturii româneşti, care şi-au închinat viaţa şi creaţia acelor năzuinţe, care aveau să ducă, la vremea potrivită, la făurirea statului naţional unitar român.

Pr. prof. ***ANIBAL PANŢIRU***

„*Cu globul*“ — manifestare folclorică la sărbătorile de iarnă, în Moldova

Faptele de cultură spirituală populară necunoscute încă sau prea puțin cunoscute sînt destul de numeroase. In lista acestora se înscrie și datina *cu globul* întîlnită, împotriva puținelor date publicate despre ea,[1] într-un mare număr de localități din Moldova. In arhiva pe care întemeiem observațiile noastre[2] îi este confirmată existența în 33 de puncte răspîndite pe teritoriile județelor Botoșani, Suceava, Neamț, Bacău și Vaslui.[3]

---

1. Din cîte cunoaștem noi, bibliografia directă existentă se reduce la V. Adăscăliței, *Teatrul popular de Anul Nou din județul Vaslui*, Iași, 1971, p. 17 (cîteva considerații generale) și p. 123-128 (texte din Draxeni și Țuțcani); Lavric Dumitru, *Foclor din județul Botoșani. Teatru popular*, Botoșani, 1976, p. 9 (îi menționează existența fără a cunoaște vreo variantă).

2. Este vorba de arhiva constituită de noi, pe lîngă Facultatea de filologie a Universității „Al. I. Cuza“ din Iași.

3. Lista materialelor documentare din arhiva amintită, folosite de noi, este următoarea:

— Dosar 1610, Bacău (oraș), Culege Iancu Eugenia în 1970, de la Hălărașcu I. 14 ani.

— Dosar 2220, Buhoci-Bacău, Rus Cîrneci Georgeta — 1971.

— Dosar 2281, Cetățuia-Strugari-Bacău, Hanganu Ioan — 1971.

— Dosar 1534 (Banda 69), Climești-Berești, Bistrița-Bacău, Adăscăliței Vasile — 1969, Grecu Gelu 17 și Stan Ion 16.

— Dosar 1533 (Banda 69), Climești-Berești, Bistrița-Bacău, Cireș Lucia — 1969, Fătu Eusefina 24.

— Dosar 1535 (Banda 26) Climești-Berești, Bistrița-Bacău, Fotea Mircea și Tataru Vasile — 1969, Băisan Iulian 13.

— Dosar 2191, Filipești-Bacău, Munteanu Maria — 1971, Pintilie Ioan 17.

— Dosar 2214, Helegiu-Bacău, Nicolescu Ion — 1971, Țîru Ion 36.

— Dosar 505, Helegiu-Bacău, — = —, 1968, — = — (Text provenit din culegerile prilejuite de primul Festival de teatru folcloric din regiunea Bacău).

— Dosar 1519 (Banda 128), Itești-Berești Bistrița-Bacău, Fotea Mircea și Bujor Maria — 1969, Grigoraș Alexandru, 65.

— Dosar 593, Mărgineni-Bacău, Negrea Dorina — 1966, Stanciu Maria 67.

— Dosar 2350, Osebiți-Măgura-Bacău, Niță Cornelia — 1973.

— Dosar 2216, Spineni-Saucești-Bacău, Farțadi Valeria — 1971, Gîscă Vasile 26.

— Dosar 10, Secuieni-Băcău, Țugui Grigore — 1960.

— Dosar 1719, Tisa Silvestri-Secuieni-Bacău, Teodosiu Octavian — 1970, Herghelegiu Radu 38.

— Dosar 1142, Bălușeni-Botoșani, Anisă Ion — 1971.

— Dosar 1143, Cordăreni-Botoșani, Luțic Iulia — 1971.

— Dosar 2001, Costești-Răchiți-Botoșani, Ababei Gheorghe — 1971.

— Dosar 2019, Cristinești-Botoșani, Ilaș Aurica — 1971, Amariei Valentin 14.

Fiind vorba de un fapt folcloric foarte puţin cunoscut este necesară mai întîi o descriere a acestuia. Dar, a face descrierea obiceiului *cu globul* nu-i un lucru prea uşor, deoarece acesta prezintă numeroase variante deosebite structural.

Primul lucru care se cere precizat este acela că obiceiul *cu globul* se leagă genetic de obiceiul-colindă *cu steaua*. Ce argumente susţin acest lucru?

Amîndouă aceste forme de colindă: *cu steaua* şi *cu globul* se bucură de un regim similar, care le apropie între ele şi le deosebeşte faţă de alte forme ale colindei. Ele sînt practicate într-un interval mai lung de timp: din Ajunul Crăciunului şi pînă la Bobotează, ceea ce nu se întîmplă cu colinda propriu-zisă, legată numai de Ajunul Crăciunului sau de Ajunul Anului Nou. In funcţie de inventivitatea locală şi-au mai făcut apariţia şi alte forme de colindă ortodoxă, racordate precis anumitor date calendaristice din cadrul sărbătorilor de iarnă, ca de pildă: colinda cu *îngeraşii* (în Ajun de An Nou), colinda *de Bobotează* şi cea de *Sfîntul Ioan*.* Acest statut aparte pare să provină din grija Bisericii de a îmbogăţi obiceiul cu manifestări total ortodoxe, care pentru a se putea răspîndi cît mai larg — au fost îngăduite în condiţii de excepţie. In acest context, colinda *cu steaua, cu luceafărul* şi *cu globul* apare mai evident sub aspectele sale religioase ortodoxe. Numai că, dacă faţă de colinda *cu luceafărul*, se pare, la vremea apariţiei acesteia, unii au manifestat serioase rezerve, faţă de colinda *cu globul* s-a făcut simţită o atitudine mai conciliatoare.

Dar, să revenim puţin asupra datelor cînd poate fi întîlnită colinda *cu globul*. De Crăciun a fost semnalată în Ajunul acestuia, la Climeşti-Bereşti-Bistriţa-Bacău, cum arăta un informator, „în loc de colindă". Tot aşa şi la Cetăţuia-

---

— Dosar 1972, Miorcani-Rădăuţi Prut-Botoşani, Adăscăliţei Ioan — 1971, Galai Domnica 66.

— Dosar 1729, Pădureni-Dobîrceni-Botoşani, Avădănii Lucia — 1971.

— Dosar 2054, Plevna-Suharău-Botoşani, Untu Gheorghe — 1971, Holboran Constantin 18.

— Dosar 2121, Puţureni-Coţuşca-Botoşani, Gheorghicesei Savel — 1971, Ciucălău Dumitru 81.

— Dosar 2158, Răuseni-Botoşani, Ciurea Claudiu — 1971, Ţenchiu Valeriu 13 şi Pascaru Ilie 16.

— Dosar 1715, Viişoara-Botoşani, Epure Elena — 1970.

— Dosar 1736, Gîdinţi-Sagna-Neamţ, Enea Ioan — 1970, Rîşcu Grigore 61.

— Dosar 335, Şoimăreşti-Drăgăneşti-Neamţ, Tărăboanţă Maria — 1966, Enache Rodica 15.

— Dosar 2911, Bilca-Suceava, Cîrdei Constantin — 1971, Putrea Achilina 61.

— Dosar 1983, Frătăuţii Noi-Suceava, Fădur Viola — 1970, Fădur Vasile 46.

— Dosar 3236 (Banda 225), Avrămeşti-Voineşti-Vaslui, Ravaru Silvia şi Ravaru Dan — 1978, Vîjîian Ion 50.

— Dosar 721, Cetăţuia-Puieşti-Vaslui, Mironescu Stelian — 1969.

— Dosar 1081, Corodeşti-Vaslui, Alexa Dumitru — 1970, Puşcaşu Ion 64.

— Dosar 644, Draxeni-Ghergheşti-Vaslui, Obreja Livia — 1967, Pădure Aurica 75 şi Puşcaşu Anica 55.

— Dosar 2154, Laza-Vaslui, — = —, 1971, — = —.

— Dosar 1788, Obîrşeni-Voineşti-Vaslui, Vrabie Elena — 1970.

— Dosar 1730, Puieşti-Vaslui, Oprea Elena — 1970, Oprea Gheorghe 46

— Dosar 642, Ţuţcani-Vaslui, Bahrim Maria — 1968, Jămalţ Ion 45.

— Dosar 684, Ţuţcani-Vaslui, Marin Gheorghe — 1969, Leu Gheorghe şi Bahrim Tudose.

— Dosar 2015, Ţuţcani-Măluşteni-Vaslui, Racoviţă Anica — 1971, Toader Marin 48.

*. Dosar 972 (Banda 106), Tuţcani-Măluşteni-Vaslui, Popa Ioan, Agape Larisa — 1967, Olaru Simion 23, Gherghescu Iulian 18 ş. a.

Strugari-Bacău; ca și la Bilca-Suceava, cu ani în urmă. In mai multe localități din județul Botoșani: Pădureni, Miorcani, Bălușeni și din județul Bacău: Filipești, Mărgineni, *cu globul* se merge în toate zilele Crăciunului. In schimb, la Iteşti-Bereşti Bistrița-Bacău, la Frătăuții Noi-Suceava, *cu globul* se merge de la Crăciun pînă la Anul Nou. In cele mai numeroase locuri, însă datina respectivă este cunoscută numai în Ajunul Anului Nou. Așa se întîmplă la Cristinești, Plevna, Răuseni și Viișoara-Botoșani, la Gîdinți-Sagna și Șoimărești-Drăgănești-Neamț, la Buhoci, Secuieni, Tisa Silvestri și Helegiu-Bacău și — peste tot — în județul Vaslui. (Se pare că explicația pentru situația caracteristică localităților din județul Vaslui: Avrămești, Cetățuia, Corodești, Draxeni, Laza, Obîrșeni-Voinești, Puiești, Țuțcani constă în aceea că *globul* a fost asimilat aici manifestărilor teatrale, acestea — în totalitate — legîndu-se obligatoriu de Ajunul Anului Nou). Intr-un singur caz, la Osebiți-Măgura-Bacău, *cu globul* se merge în Ajunul Bobotezei. Avem, așadar, de observat o datină colindă a cărei practicare nu mai este strict mărginită în timp, așa cum stau lucrurile cu colinda propriu-zisă. Dar, cum spuneam, *globul* nu reprezintă singurul caz, colinda *cu steaua* avînd aceeași situare în timp.

O altă legătură strînsă între *stea* și *glob,* ca forme de colindă, este sugerată de faptul că și la *glob,* colindătorii îngăduiți sînt cei de sex masculin, excepțiile fiind puține și nesemnificative. In multe cazuri (la Buhoci și Iteşti-Bacău; la Gîndiți-Sagna-Neamț, la Dobîrceni-Botoșani), *cu globul* umblă „trei băieți", ca și la stea, unde numărul respectiv a fost dictat de amănuntul biblic cu privire la existența a trei crai, care au mers să-l găsească pe Hristos, nounăscut. Se înțelege că această cifră este întîlnită mai frecvent, dar sînt numeroase abaterile de la ea. De exemplu, în cazul cînd variantele *globului* au evoluat spre teatru popular propriu-zis, în ceată intră un număr mult mai mare de inși: 4 la Secuieni-Bacău, la Avrămești, Cetățuia și Țuțcani-Vaslui; 5 pînă la 8 la Cordăreni-Botoșani; 7 la Obîrșeni-Voinești-Vaslui; 7-8 la Puiești-Vaslui, ajungîndu-se chiar și la grupuri mixte de băieți și fete, ce numără cîte 10 membri (la Tisa Silvestri și Secuieni-Bacău). Dar, cum menționam, prezența fetelor la *glob* este o adevărată excepție și o întîlnim doar în aproximativ 9% din totalul semnalărilor obiceiului *cu globul.* In afară de Tisa Silvestri-Bacău, ne mai este cunoscută situația de la Șoimărești-Drăgănești-Neamț, unde se spune că pot merge *cu globul* și grupuri de două-trei fete și la Răuseni-Botoșani, unde, alături de băieți pot participa și fete. Această atașare a colindătoarelor în cetele *cu globul* amintește de fapte asemănătoare ce se petrec chiar și la colinda *cu steaua,* unde din cîteva sute de semnalări pe teritoriul Moldovei, un procent și mai redus îngăduie constatarea respectivă.[4] Explicații sînt destul de numeroase. In primul rînd, în toate tipurile de datini colindă și de datini spectacol practicate în Moldova, în ultimul secol, antrenarea participanților de sex feminin este tot mai evidentă, poate pentru că multe din acestea au alunecat din repertoriul maturilor în repertoriul copiilor, priviți și primiți totdeauna cu mai multă îngăduință. Pe de altă parte, manifestările de origine exterioară mediilor folclorice, avîndu-se în vedere scopul urmărit, acela de a deveni cît mai populare, au ignorat unele din regulile tradiționale, ținta fiind mai presus de acestea. In sfîrșit, necesitatea păstrării datinilor în condiții de excepție, cînd satul a fost parțial depopulat de sexul bărbătesc valid (războaie, atragerea masivă a forței de muncă în centrele industriale), explică de asemenea fenomenul remarcat.

Nouă ni se pare că un argument decisiv pentru originea datinei *cu globul* în colinda *cu steaua* este acela că *globul,* ca obiect ce polarizează întreaga atenție a cetei și a spectatorilor (beneficiarilor) este de aflat în mărturisirile unora dintre informatori. Vîjîian Ioan de 50 ani, din Avrămești-Voinești-Vaslui, spunea în 1978: „Globul... este o ste"; Oprea Gheorghe din Puiești-Vaslui îl explică drept „o stea cu glob în mijloc... și în fiecare colț"; Grigoraș Alexandru din Iteşti-Bereşti Bistrița-Bacău este de părere că mersul *cu globul* e „ca și mersul cu steaua" ș. a. m. d.

Chestiunea care pune unele probleme este de ce s-a procedat la substituirea stelei prin glob, cum a fost posibil acest lucru cîtă vreme, prin ceea ce simboliza, steaua ajunsese în situația de a putea fi considerată ca un obiect ritualizat? Ceea ce putem face este să arătăm cîteva cauze care au facilitat această

4. În arhiva amintită există circa 700 răspunsuri la un chestionar special privind colindatul, din tot atîtea puncte de pe întinsul Moldovei. Informațiile bogate și variate de care dispunem permit o bună cunoaștere a faptelor folclorice reale.

înlocuire. Cea mai importantă dintre ele pare a fi legea după care în folclor se manifestă permanent tendinţa de înnoire a faptelor tradiţionale. Este cunoscut că această tendinţă a sporit pe măsură ce numărul cetelor păstrătoare ale unuia şi aceluiaşi obicei au intrat în concurenţă. Fiecare din acestea s-a dovedit animată de dorinţa ca în competiţie cu celelalte să ofere colectivităţii, pe lîngă păstrarea tradiţiei, şi elemente noi, atractive. Odată statornicită, colinda *cu steaua* părea tuturor bine cunoscută. S-a găsit cineva care să propună evoluţia spre colinda *cu luceafărul,* acesta fiind obiectul ritual asemănător stelei, numai că — în maniera sa de construcţie — se deosebea printr-un artificiu relativ nou; scripetele pe care se fixa steaua şi cu ajutorul căruia aceasta putea fi înălţată spre icoană, atunci cînd colindătorii intrau în casă. Dar, după un timp, şi luceafărul a ajuns să fie bine cunoscut, în locul acestuia fiind propus globul. Care să fie motivaţia logică a apariţiei globului ca element ritual în această datină? Acceptarea imaginii acestuia s-a făcut într-o perioadă cînd mulţimile beneficiau de o oarecare cunoştinţă de carte şi prin învăţămîntul de cultură generală intraseră în contact cu unele noţiuni simple de cosmogonie ştiinţifică. Steaua şi luceafărul erau simţiţi ca aştri cereşti; forma aştrilor era cea sferică, aşa că o reprezentare stilizată a lor putea fi cea de glob, de sferă. Eventualelor contradicţii cu tradiţia biblică li s-a opus de îndată o valoare simbolică pe care globul o dobîndise deja în iconografia ortodoxă bizantină, unde divinitatea supremă era imaginată ca ţinînd în mînă globul pămîntesc deasupra căruia se afla o cruce, ca semn al victoriei creştinismului pe întreg cuprinsul acestuia. Există aşadar o motivaţie complexă a ivirii globului ca obiect ritualic în această formă de colindă religioasă, iar sursele contradictorii ale genezii ideei respective în loc de a se anihila se susţin. Pentru reprezentanţii cu o putere de problematizare mai modestă ai mediului folcloric, lucrurile se petreceau într-o epocă în care acceptarea ideii de glob se putea motiva şi prin împrumutarea imaginii de la podoabele folosite pentru pomul sărbătorilor de iarnă, în brad globurile regăsindu-se frecvent. (Să nu se uite nici faptul că, în aceeaşi vreme, printre datinile-colindă, care-şi făceau loc, exista şi spectacolul *cu pomul*[5] sau *cu bradul,*[6] ambele ca o trecere în datina-colindă a unor fapte relativ recente, legate de sărbătorile de iarnă).

Maniera de gîndire presupusă ca stînd la baza apariţiei globului ca simbol în colindă corespunde în timp cu epoca în care acest lucru se putea petrece efectiv; răscrucea dintre secolul al XIX-lea şi secolul al XX-lea. Cele mai vechi trimiteri bazate pe tradiţie, recoltate de la păstrătorii obiceiului, plasează faptele în perioada respectivă, în multe locuri vorbindu-se chiar de primele decenii ale secolului al XX-lea, adesea şi de cele următoare. Astfel, Grigoraş Alexandru din Iteşti-Bereşti Bistriţa-Bacău sugerează că a cunoscut obiceiul prin anul 1904; la Climeşti, aceeaşi comună, se dă ca sigură existenţa datinei în 1926; la Avrămeşti-Voineşti-Vaslui, Vîjîian Ioan mărturiseşte că obiceiul s-a practicat numai prin 1940-1941; la Cetăţuia-Strugari-Bacău, un informator e de părere că datina exista cu 23 de ani în urmă ş. a. m. d. Bineînţeles, acestea nu sînt decît coordonate relativ recente ale răspîndirii faptului respectiv şi nu le înlocuiesc pe cele iniţiale, pe care ne rămîne doar să le bănuim.

Privind cu mai multă atenţie obiectul ritual: globul şi modul său de realizare, aşa cum sînt păstrate tradiţiile în diferite localităţi, putem constata o varietate impresionantă de reprezentări. Cea mai simplă modalitate de construcţie a globului nu se îndepărtează prea mult de stea. La Puieşti-Vaslui ceata duce cu sine o stea cu glob în mijloc, care mai are şi alte globuri în fiecare colţ. Cu alte cuvinte, dificultăţile de realizare a acestui obiect ritualic, ici şi colo, justifică păstrarea mai vechii stele, căreia i se aduc anumite înnoiri sugestive. In alte părţi: la Ţuţcani-Măluşteni-Vaslui şi la Filipeşti-Bacău, globul este mai degrabă o piramidă hexagonală, denumirea obiceiului fiind prea puţin justificată prin obiectul polarizant şi mai mult prin textul literar-muzical al acestuia. Sigur este faptul că nu există o manieră unică de construcţie a globului, libertatea de imaginare şi realizare acţionînd vizibil. Sînt numeroase locurile unde globul apare în formă de cruce, pe fiecare braţ al acestuia fiind fixată cîte o veşcă. (La Răuseni şi Viişoara-Botoşani). Aşadar, uneori, colindătorii duc cu ei un ade-

---

5. Dosar 1996, Parava-Bacău, Jalbă Maria — 1971 (Forma aceasta de manifestare a avut o răspîndire mai redusă, dar — pentru problema noastră — nu este mai puţin importantă cosemnarea existenţei sale).

6. Dosar 1893, Rusca-Pădureni-Vaslui, Grecu Petru — 1971 (Personajele scenetei sînt: Moş Crăciun, Cavalerul şi Anul Nou, toate interpretate de fete).

vărăt poliglob, o adevărată polisferă, construcţia sferoidală propriu-zisă pare să fie specifică jumătăţii de nord a spaţiului moldovenesc în care am arătat că este semnalată prezenţa obiceiului. Unii realizează sfera din site aşezate concentric („în cruce" — după expresia informatorilor). Aşa se petrec lucrurile la Climeşti-Bereşti Bistriţa-Bacău şi la Tisa Silvestri, acelaşi judeţ. Alţii fac globul din nuiele împletite, numai că, în acest caz este greu de purtat (tot la Climeşti-Bereşti Bistriţa-Bacău); alţii îl construiesc din draniţă (la Frătăuţii Noi-Suceava) sau se folosesc de un schelet de sîrmă (la Bilca-Suceava, la Cordăreni, Miorcani-Rădăuţi Prut, la Cristineşti şi Plevna-Suharău, în judeţul Botoşani). In toate aceste cazuri, se înţelege că, indiferent de felul cum este realizat scheletul, se foloseşte ca material de ornament hîrtia gofrată multicoloră, încreţită şi tăiată subţire, în interior plasîndu-se — invariabil — o sursă de lumină, mai înainte vreme: o lumînare — iar în ultimul timp — un bec alimentat de o baterie. In puţine cazuri, ca şi la stea, se mai ataşează un clopoţel. Nu lipseşte nici menţiunea referitoare la cea mai simplă manieră de realizare a globului — la Frătăuţii Noi-Suceava — şi anume: „îl mai construiesc... dintr-un dovleac scobit, găurit, împodobit şi cu o lumînare în interior". Un astfel de amănunt vine să pledeze, parcă, pentru o vechime mai mare a obiectului.

Varietatea formelor de realizare a globului se dovedeşte capabilă să sugereze explicaţia necesară interpretării unuia din cele mai noi obiecte polarizante ivite la colindă, anume: satelitul. Căci, în judeţul Neamţ[7] există şi colinda-spectacol „cu satelitul". Practic, satelitul este imaginat ca o piramidă hexagonală, mai mare cu mult decît aceea în care se concretizează variantele globului, în stare să ascundă în ea un om. Evoluţia a fost posibilă, desigur, datorită epocii contemporane care l-a familiarizat pe omul de rînd cu unele noţiuni de astronautică, tradiţia oferindu-i şi ea anumite puncte de reper relativ concrete, pe care le-a folosit. Putem deduce din observaţiile referitoare la obiectul polarizant că modalitatea de realizare a acestuia este doar relativ indiferentă; mai buna înţelegere a faptelor se arată a fi direct proporţională cu mai exacta lor reprezentare.

Ca toate manifestările datină legate de sărbătorile de iarnă, globul pune un preţ deosebit pe realizarea sincretică. De aceea, sînt necesare observaţii în legătură cu textul literar şi cel muzical, pe care se sprijină variantele cunoscute. Din acest punct de vedere există două tipuri principale de variante, corespunzătoare cu două etape succesive în evoluţia obiceiului *cu globul*. Ele, însă, nu au caracterizat existenţa acestuia în toată aria unde i s-a semnalat prezenţa. In multe localităţi, trecerea la etapa a doua nu s-a realizat şi se pare că nici nu se va realiza.

Primul tip este acela de *glob-colindă*; al doilea de *glob-teatru popular*. Teritorial, *globul colindă,* cum e şi normal, este general atestat (fiind mai vechi) în timp ce *globul-teatru* este întîlnit doar într-o zonă mai restrînsă, corespunzătoare judeţului Vaslui şi părţii central-estice a judeţului Bacău.

Globul-colindă, din punctul de vedere al textului literar-muzical, prezintă — însă — o largă varietate. In unele localităţi ceata de la *glob* cîntă la geam texte de colindă propriu-zisă, împrumutate din repertoriul curent al colindatului propriu-zis, cu condiţia ca să aparţină fazei cînd creştinarea acestui fenomen folcloric se realizase măcar parţial. Aşa stau lucrurile la Bilca-Suceava, unde în timp ce se cîntă „Sculaţi, gazde, nu dormiţi!", globul se roteşte la geam, lumînarea din interiorul lui făcînd, în combinaţie cu culoarea variată a hîrtiei, un frumos joc de lumini. La Climeşti-Bereşti Bistriţa-Bacău şi la Filipeşti, în acelaşi judeţ, la *glob* se cîntă un text religios ale cărui versuri de început sînt: „A venit de mult, de sus, / Păstorul cel blînd, Iisus". La Spineni-Săuceşti-Bacău, la *glob* se foloseşte o colindă livrescă relativ nouă: „Seara de astăzi e pentru noi", care s-a răspîndit mult prin formaţiile corale şcolare din perioada interbelică.

Deşi ne îndreptăm atenţia asupra tipului de *glob-colindă,* trebuie să spunem că variantele sale din ultima perioadă păstrează doar o legătură formală cu colinda; cele mai multe din ele au înlocuit textele de colindă cu texte împrumutate de la alte practici folclorice sau cu texte laice luate din diverse surse livreşti. La Costeşti-Răchiţi-Botoşani, la *glob* se cîntă „aceleaşi texte ca şi la stea"; la Şoimăreşti-Drăgăneşti-Neamţ, textul folosit este cel al unui foarte răspîndit plugušor cîntat, intrat în repertoriul copiilor în primele decenii ale secolului nostru, pentru că era cultivat la toate şcolile normale de învăţători şi la toate seminariile teologice: „Bună seara c-a-nserat, / Noi cu plugul am plecat, / Pe la case, ca şi-n an, / Cum ne-a spus badea Traian", bineînţeles, cu mici modi-

7. Dosar 1845, Grumăzeşti-Neamţ, Arsenie Ecaterina — 1971.

ficări, care au dat: „Bună seara c-a-nserat, / Noi cu globul ne-am luat, / Pe la case, ca şi-n an, / Cum a zis badea Traian". Coexistînd cu pluguşorul, acolo unde datina se practică în Ajunul Anului Nou, a fost fructificată şi posibilitatea preluării unor fragmente din oraţiile agrare. Aşa se petrec lucrurile la Frătăuţii-Noi-Suceava şi la Viişoara-Botoşani, unde la *glob* sînt folosite numeroase părţi din pluguşoare.

Deloc neglijabilă, tendinţa de a realiza un comperaj din fragmente cu sursă variată trebuie neapărat menţionată. Ea nu apare aici pentru prima oară. In aceeaşi zonă (judeţul Vaslui şi estul judeţului Bacău) a mai fost semnalată şi la spectacolul-datină: „Mocănaşii",[8] care se pare că, în timp a premers cu cel puţin o jumătate de secol obiceiului *cu globul*. In aceste texte compozite, după criterii motivate mai mult exterior, fiindcă aproape totdeauna sînt lipsite de o logică intrinsecă, întîlnim de obicei fragmente de cîntece patriotice (din care cel mai răspîndit este „Saltă, saltă Românie!") învăţate — probabil — în armată; mici imnuri religioase cu refrenul „aleluia"; bucăţi din poezia unor scriitori culţi, Dimitrie Bolintineanu fiind printre cei mai preferaţi, pentru simplul motiv, că într-una din „legendele" sale istorice în versuri se referă la glob („Ca un glob de aur luna strălucea") şi, în final, formula de încheiere omniprezentă în teatrul popular („Rămîneţi cu bine, / Fiţi fericiţi! / S-aveţi zile senine, / Să ne mai primiţi!").

Se poate face aprecierea că acest tip de spectacole *(cu globul)* depăşeşte vizibil faza primară de colindă stînd în cea mai mare măsură sub zodia repertoriului de serbare şcolară, lucru explicabil dacă ţinem seamă că cea mai mare parte dintre colindătorii care susţineau datina era la vîrsta cînd se aflau într-un contact strîns şi permanent cu bunurile cultural-artistice respective.

O fază superioară pe care obiectul colindă *cu globul* o prezintă, superioară din punctul de vedere al structurii de gen, este aceea cînd programul cetei se apropie substanţial de ceea ce în mediul folcloric se numeşte spectacol teatral propriu-zis. Am putut remarca faptul că în multe locuri numărul personajelor existente la *glob* este de 4 sau mai multe. La Ţuţcani-Vaslui acestea sînt: Anul Nou, Anul Vechi, Domnişoara şi Arapul. Intr-o variantă din localitatea citată se face precizarea că personajul feminin ar reprezenta-o pe „domnişoara Popescu de la Bucureşti". La Corodeşti-Vaslui el ar fi, nici mai mult nici mai puţin decît „domnişoara Aurica de la Berlin". (După cum ne putem da seama, adresa sugerată originii acestui personaj, cu vădită dispoziţie comico-satirică, insinuiază faptul că timpul cînd obiceiul s-a dezvoltat într-un dialog de genul celui prezentat este la limita dintre deceniile IV şi V din veacul nostru).

In cazul existenţei a patru personaje sînt de remarcat următoarele: cel care duce globul, prin urmare, cel care este plin de semnificaţii pozitive deosebite, este Anul Nou, el reprezentînd vremurile viitoare mai bune. După ce intră în casă, la Secuieni-Bacău, toţi se aşează în cerc, apoi încep să meargă de la dreapta spre stînga şi cîntă — de obicei — arii şi versuri livreşti, ca „Mult e dulce şi frumoasă limba ce vorbim" (sau alte fragmente din poezii ca cele ale lui Vasile Militaru şi mai vechiul Alexandru Mateevici). Cînd se opresc ia naştere un dialog între Anul Nou şi Harap — pe de o parte — şi Domnişoara şi Anul Vechi — pe de altă parte —. Schiţîndu-se un conflict nu prea clar, personajele ajung să se înţeleagă pînă la urmă. Interesant este faptul că, de obicei, atît Harapul cît şi Anul Vechi, cît şi Domnişoara, apar ca personaje hilare sau semihilare, ca şi în mai vechile jocuri dramatice cu măşti zoomorfe, cînd fac parte din alaiul acestora. Odată sfîrşită cu bine cearta dintre cele două grupuri mici de personaje, toţi pornesc roată în direcţie inversă, marcînd astfel — parcă — o altă parte a spectacolului, şi cîntă ariile care reprezintă finalul întregii manifestări, de unde nu lipsesc versuri referitoare la „globuri frumoase" şi nici cele cu care ne-a obişnuit sfîrşitul teatrului popular haiducesc propriu-zis: „Bună seara de la noi, / Vă lăsăm în pace" etc. In alte părţi finalul este marcat prin colinda „O ce veste minunată", care prin prezenţa sa ţine mai aproape întregul spectacol de colinda propriu-zisă, care stă la baza lui.

Alteori numărul personajelor este de 5, ca la Puieşti-Vaslui. In afara celor observate în situaţia cînd la *glob* există doar 4 colindători mai apare „ofiţerul", îmbrăcat militar, îndatorat să poarte globul. El se separă total de celelalte personaje permiţînd ca întregul conflict dintre ele să evolueze fără nevoia de a păstra puritatea semnificaţiei vreunuia.

---

8. Vasile Adăscăliţei şi Lucia Cireş, *Mocănaşii — datină spectacol în Moldova*, în „Revista de etnografie şi folclor", XV (1970), nr. 4, p. 321-333.

Există şi situaţii mai rar semnalate cînd la piesa *cu globul* participă chiar 7 tineri. Aşa se întîmplă la Obîrşeni-Voineşti-Vaslui. Atunci rolurile lor sînt: Anul Nou, Anul Vechi, Domnişoara, Iancul Jianu, Harapul, Ciobanul şi Doctorul. Varianta respectivă vine parcă să explice de unde anume a pornit, în cea mai mare parte, impulsul de transformare a obiceiului colindă *cu globul* în teatru propriu-zis, arătînd măsura în care piesele cu haiduci, de tipul Jienilor, au servit ca model. De altfel, textul respectiv prezintă următoarele părţi componente: o introducere ca la Jieni (cînd se cîntă: „Iată, Anul Nou s-a apropiat, / Ca un împărat / Din ceruri vă vine-mpodobit“ etc.); prologul dialogat, aproape nelipsit la acelaşi tip de teatru popular (uneori constituit într-o scenetă independentă), care constă în dialogul dintre Anul Nou şi Anul Vechi, cînd cele două personaje discută arătînd unul ce a realizat, iar celălalt ce are de gînd să realizeze; intervenţia Domnişoarei pentru a-i împăca; corul la care participă toţi prezentînd cîntecul „Stejărel pletos şi verde“; dialogul cîntat dintre personajul feminin şi Jianu (care este acelaşi cu cel dintre Soltanina şi Jianu, de la teatrul haiducesc); apariţia Harapului, ce se recomandă cîntat: „Eu sînt turc de la Turcie“, ca şi poteraşii din piesele haiduceşti; insistenţa ciobanului de a fi primit alături de răzbunătorii săracilor şi, în sfîrşit, aria finală interpretată de toţi: „De v-am greşit ceva / Rugăm să ne iertaţi!“.

Preluarea aproape totală a schemei teatrului popular haiducesc pare ciudată şi particulară numai la prima vedere. Cine are o imagine concretă şi generală asupra varietăţii manifestărilor de dramă folclorică moldovenească ştie că acest lucru, în diverse zone, se petrece în cele mai variate tipuri de spectacole. Pentru că Jianu a ajuns să fie aşa de îndrăgit de mase încît uneori el a fost asociat chiar şi cu personajele din jocurile caprei şi calului (în judeţele Botoşani, Iaşi, Vaslui), izbutind — deci — să se impună nu numai în cazul creaţiilor de aceeaşi vîrstă cu el (sau mai noi), ci şi în cazul celor deosebit de vechi, contribuind la înnoirea acestora, îngroşînd şi modernizînd substanţa lor dramatică. Altfel spus, într-o anume etapă din evoluţia dramei populare, Jianu, ca piesă de teatru popular ajunge să fie etalonul cel mai evoluat al genului, fapt pentru care este utilizat ca punct de sprijin de către cei care doresc susţinut să-şi actualizeze jocurile dramatice tradiţionale. Procesul respectiv se dovedeşte a fi mai vechi deoarece într-o etapă anterioară celei despre care vorbim, un rol întru totul asemănător a jucat şi tipul de spectacol *Nunta* sau *Nunta ţărănească*,[9] care în perimetrul Botoşani-sud, Iaşi, Vaslui-nord, ca şi Neamţ şi Suceava, a fost la un moment dat modelul cel mai evoluat de spectacol teatral popular, urmat îndeaproape de alte manifestări în conţinutul şi forma cărora se făceau simţite tendinţe de înnoire.

Aşadar, evoluată în piesă de teatru, colinda *cu globul* prezintă aspecte deosebit de variate, care atestă tocmai neîndoielnicul său caracter folcloric, îi confirmă statutul popular la care a ajuns, indiferent de originea exterioară, ce i s-a putut proba. Se stabileşte în acest fel dovada receptării manifestării respective, fără nici o rezervă, printre cele faţă de care — într-un interval relativ restrîns — mulţimile au arătat un interes deosebit.

Dispunem în acest fel de informaţii care explicitează rolul Bisericii în alcătuirea, dirijarea şi răspîndirea unor fapte de cultură populară, practica folclorică *cu globul* aşezîndu-se printre modelele grăitoare din acest punct de vedere. Totodată, prezentarea amănunţită a formelor în care obiceiul se mai păstrează astăzi oferă imaginea persistenţei faptului respectiv, ca şi a transformărilor la care viaţa l-a supus. Este posibil ca, apariţia *globului* să nu fi fost sugerată instituţionalizat, ci să fie datorată unor iniţiative particulare. Dar acest lucru nu complică, ci explică, mecanismul îmbogăţirii creaţiei populare, desvăluind evident încă una din sursele care — în timp — au funcţionat.

Ar fi interesant de ştiut dacă *cu globul* s-a mers şi în afara Moldovei. Dar, desigur, despre aceasta se vor face precizări mai tîrziu, cînd cunoaşterea categoriei respective de fapte va realiza un progres real şi în alte provincii istorice. Dacă faptul s-ar dovedi specific moldovenenesc, el ar constitui încă o dovadă a bogăţiei spirituale de aici — chiar de substanţă naivă — şi ar putea fi socotit probant pentru inventivitatea şi supleţea gîndirii concrete a oamenilor locului.

V. ADĂSCĂLIŢEI

---

9. V. Adăscăliţei, *Nunta, o piesă a dramatugiei folclorice româneşti*, în „Studii şi cercetări de istoria artei“, VIII (1961), nr. 2, p. 485-490.

Însemnări

Cinstirea poetului George Lesnea cu premiul special al Uniunii Scriitorilor

Poetul ieșan George Lesnea a fost cinstit, în luna decembrie, pentru întreaga sa activitate literară, cu premiul special al Uniunii Scriitorilor pe anul 1978. Președintele Uniunii Scriitorilor George Macovescu, referindu-se la poezia poetului, la particularitățile dominante ale vibrației sale lirice, adăuga că acesta «a lucrat cu rîvnă și credință pentru ca dulcea limbă românească să sune mai frumos... a crezut în destinele poeziei noastre și a slujit-o cu pasiune spre cinstea lui».

Neputînd lua parte la acest moment solemn din viața sa, George Lesnea a trimis Uniunii Scriitorilor o scrisoare în care subliniază că cinstirea sa cu înaltul premiu i-a prilejuit simțăminte puternice de emoție; nu emoția unui moment oarecare, adaugă poetul, «ci a unei clipe în care să concentreze simbolic satisfacțiile crezului și ale muncii unei vieți».

In aceeași scrisoare, George Lesnea schițează o privire retrospectivă asupra poeticei și problematicii creațiilor sale lirice. Toată viața, a notat el în această scrisoare, a colindat, ca un pelerin, drumurile țării cu dorința vie de a cunoaște frumusețile și laturile pitorești ale patriei, de a cunoaște și a vorbi cu oamenii, fie ei plugari, păstori sau muncitori în uzine și pe șantiere. Legăturile sale cu pămîntul străbun, cu semenii săi, comuniunea cu trecutul și prezentul patriei sale, cu neamul în mijlocul căruia a văzut lumina sînt izvorul viu și nesecat din care a răsărit cîntecul și poezia sa.

Cîteva stihuri — raze sclipitoare ale creației sale — pun în relief structura sa psihică, «modestia sa sfioasă», în fața istoriei, «talentul său de o rară delicatețe», spiritul său în care tresar, clocotesc și zvîcnesc viața și oamenii poporului său.

«E multă vreme-n mine: sînt împletiri de grai,
Cuvinte de hrisoave și sunete de nai,
Cimilituri din gura glumețului norod,
Orații vechi de nuntă și stihuri de prohod.
Sînt scuturi ciocănite de făurari bătrîni
Și doinele cîntate prin munți și pe la stîni.
Sînt zbuciumări trăite prin temniți de haiduci
Cu sufletele-n codri și gleznele-n butuci!
E multă vreme-n mine: Letopisețul plin
De morți, al lui Neculce și-al lui Miron Costin».

(Izvod)

Pentru colegii săi — scriitorii — ca și pentru toți acei care se regăsesc în versurile poetului George Lesnea, premiul cu care a fost cinstit este interpretat ca o distincție deplin meritată. Mai mult ca oriunde însă, acest premiu este considerat ca o recunoaștere a talentului și operei maestrului, la Iași, sălașul în care a crescut el, vatra cărturărească în care s-a format, ambianța în care s-au încrucișat ideile în care au rodit concepții umane, sănătoase pentru bine și viață. Iașul este pentru George Lesnea însuși spiritul său, rădăcina, avîntul și maturitatea creației sale.

La cuvintele de felicitare ce i-au fost adresate, cu prilejul premierii, se adaugă și acelea ale slujitorilor Bisericii strămoșești. Noi am cuprins în conștiința noastră, cu acel prilej, personalitatea creatoare a poetului, suplețea, sensibilitatea și modestia sa, duhul său scînteietor, patriotismul și strădania sa necontenită de a sluji omul și valorile înalt umane.

Drumețind și cercetînd, el a sur-

prins și a exprimat, în stihuri, măreția artistică a monumentelor noastre bisericești, a surprins și umbrele, firești, dealtfel, ale unor slujitori ai Bisericii, a cîntat uneori elegiac, alteori, cu înflăcărarea panegiristului, aspecte și laturi ale vieții bisericești, eforturi și năzuințe îndreptate spre tot ceea ce este bun, drept și frumos.

La acest moment solemn din viața poetului, clerul din Mitropolia Moldovei și Sucevei, începînd de la Intîistătător pînă la ultimul preot, se alătură tuturor celor ce și-au îndreptat privirile spre el, cu un cuvînt de aleasă și caldă cinstire. Fie ca zilele sale să se înmulțească, iar activitatea sa să fie tot atît de rodnică.

S. P.

Reuniunea internațională «Rolul maselor populare, al mișcărilor pentru pace în edificarea securității și dezvoltarea colaborării în Europa»

Pacea, deziderat vital al omenirii, preocupă în ultima vreme nu numai anumite personalități politice și culturale, ci masele largi de oameni, care sînt conștiente de primejdia și urmările catastrofale pe care le-ar putea aduce un nou flagel mondial. Rănile adînci lăsate de cel de al doilea război în inimile oamenilor și pe fața întregului pămînt, pierderea de vieți omenești și distrugerile de bunuri care se înregistrează, din păcate, în unele zone ale globului pămîntesc, arată grăitor ce însemnătate are pacea pentru viața întregii omeniri, pentru bunăstarea și fericirea fiecărui om în parte. Vremurile pașnice sînt pentru oameni și pentru tot ceea ce ne înconjoară adevărate binecuvîntări ale lui Dumnezeu. De aceea, Biserica dreptmăritoare se roagă neîncetat «pentru pacea de sus» și «pentru pacea a toată lumea».

Ca dar al lui Dumnezeu, Făcătorul tuturor, Care revarsă în lume iubirea Sa nemărginită și milostivirea Sa nemăsurată, pacea angajează și sporește puterile tuturor acelora care au în centrul preocupărilor lor dragostea și respectul față de om, făuritorul atîtor bunuri materiale și spirituale.

În viziunea creștină despre lume și viață, pacea este legată de momentele principale ale istoriei mîntuirii.

Invățătura creștină despre creație ne arată că omul este chemat să fie împreună-creator cu Dumnezeu; purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de om și lume relevă îndatorirea omului de a apăra tot ceea ce ne înconjoară; mîntuirea adusă de Domnul nostru Iisus Hristos restaurează și reînnoiește continuu vocația omului spre comuniune și solidaritate nu numai cu semenii, ci cu întregul univers, iar razele de lumină ale eshatologiei creștine care dezvăluie omenirii nădejdea unui «cer nou» și a unui «pămînt nou» oțelesc voința tuturor creștinilor și fac din ei binevestitori și osîrdnici sprijinitori ai statornicirii păcii pe pămînt.

Făcătorii de pace, care, potrivit încredințării date de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos «fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei V, 9), se străduie să găsească metode și mijloace eficace pentru înlăturarea oricăror cauze care ar periclita pacea.

Solia păcii purtată veacuri de-a rîndul de poporul român a atins în anii orînduirii noi, ca expresie a voinței întregului nostru popor, cele mai înalte culmi. Strădaniile sale sînt recunoscute în vremea noastră pe toate meridianele globului.

Ca semn de prețuire pentru inițiativele, activitățile și eforturile depuse de poporul român, s-a ținut la București, în zilele de 30 octombrie-1 noiembrie 1978, reuniunea internațională «*Rolul maselor populare, al mișcărilor pentru pace în edificarea securității și dezvoltarea colaborării în Europa*», reuniune organizată sub egida Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din R. S. România și a Consiliului Mondial al Păcii.

La lucrări au luat parte reprezentanți ai comitetelor organizațiilor naționale și mișcărilor pentru pace din țările participante la Conferința pentru securitate și cooperare de la Helsinki, ai unor organizații internaționale, reprezentanți ai organismelor O. N. U. cu sediul la Bucu-

reşti, personalităţi ale vieţii publice din Europa, S. U. A. şi Canada.

La această reuniune internaţională au luat parte şi delegaţi şi reprezentanţi ai Bisericilor şi organizaţiilor ecumenice: Garfield Glen Williams, secretar general al Conferinţei Bisericilor Europene; Ehrler Klaus, secretar al Conferinţei Creştine pentru Pace de la Praga, Graf Joachim din partea Conferinţei de la Berlin a catolicilor din ţările europene ş. a.

Cultele din ţara noastră au fost reprezentate de către Înalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Teoctist. De asemenea, a luat parte Eminenţa Sa Francisc Augustin, Conducătorul Arhiepiscopiei romano-catolice din Bucureşti.

Lucrările reuniunii au fost deschise de către prof. Tudor Ionescu, membru corespondent al Academiei, preşedintele Comitetului Naţional pentru Apărarea Păcii şi membru al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii.

Domnia Sa, după ce a adresat un salut participanţilor, a arătat că această reuniune are o însemnătate deosebită, fiind expresia maselor largi luptătoare pentru triumful păcii pe pământ, pentru edificarea unui climat de pace şi de securitate pe continent şi în întreaga lume.

A luat apoi cuvîntul Francisc de Costa Gomes, vicepreşedinte al Consiliului Mondial al Păcii, care a reliefat rolul şi aportul maselor populare în procesul de democratizare a relaţiilor internaţionale. Mobilizarea opiniei publice va permite statornicirea unui climat de destindere, securitate şi pace în Europa şi în întreaga lume.

În cursul dimineţii a mai luat cuvîntul Mihnea Gheorghiu, preşedintele Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, care a reliefat, în cuvîntul său, atenţia deosebită pe care Preşedintele Republicii, Domnul Nicolae Ceauşescu, o acordă problemelor păcii şi faptul că Domnia Sa s-a aflat «din primul moment printre promotorii conferinţei general-europene, aducîndu-şi contribuţia la iniţierea, desfăşurarea şi încheierea cu rezultate cît mai fructuoase a lucrărilor forumului european».

De asemenea, a luat cuvîntul Fritz Rathig, secretar general al Consiliului Mondial al Păcii, care s-a referit la eforturile depuse de masele populare şi de opinia internaţională pentru statornicirea unui climat de pace, de securitate şi de colaborare reciproc avantajoasă.

În după-amiaza zilei s-a dat citire mesajului adresat de Romesh Chandra, preşedintele Consiliului Mondial al Păcii, în care, după ce se arăta importanţa reuniunii de la Bucureşti, se aprecia activitatea desfăşurată de Comitetul Naţional pentru Apărarea Păcii, de poporul român, personal de Domnul Preşedinte Nicolae Ceauşescu, pentru securitate şi independenţă naţională, pentru progres şi bunăstare, condiţii premergătoare şi hotărîtoare ale statornicirii păcii pe pământ.

În zilele care au urmat, cu prilejul expunerilor, ca şi în cadrul dezbaterilor, rînd pe rînd, au luat cuvîntul delegaţi şi reprezentanţi ai ţărilor şi organizaţiilor naţionale şi internaţionale.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit vorbind în numele cultelor religioase din Republica Socialistă România, spunea: «*Conştiente de însemnătatea transpunerii în viaţă a năzuinţelor fireşti ale acestei opinii publice, cele 14 culte religioase din România s-au alăturat cu hotărîre cauzei nobile a apărării şi consolidării securităţii şi păcii în Europa.*

Astfel, Biserica Ortodoxă Română, care are cel mai mare număr de credincioşi din ţara noastră, a desfăşurat şi desfăşoară, prin ierarhii, clerul şi credincioşii ei, o largă activitate pentru promovarea relaţiilor frăţeşti cu toate Bisericile creştine şi cu alte confesiuni religioase din Europa, în scopul sprijinirii cerinţelor contemporane de încredere şi destindere între oameni şi popoare.

In frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, Intîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, conducătorii şi slujitorii cultelor din România, care au aderat dintru început la apelul şi activitatea Consiliului Mondial al Păcii, au determinat apeluri şi intervenţii eficace în cadrul adunărilor diferitelor organisme ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ale Conferinţei Bisericilor Europene şi ale Conferinţei Creştine pentru Pace de la Praga. Pe lîngă acestea, cuvîntul reprezentanţilor cultelor din România în sprijinul opiniei publice pentru pace s-a făcut auzit cu hotărîre şi în numeroase congrese, simpozioane, colocvii sau alte întruniri intercreştine din Europa».

Lucrările reuniunii s-au încheiat miercuri 1 noiembrie 1978. În ultima şedinţă s-a adoptat *Comunicatul*

reuniunii, o adevărată sinteză a punctelor de vedere exprimate de către participanții, care, în unanimitate, au subliniat necesitatea intensificării procesului de destindere și a unei mai depline angajări a maselor populare ca forțe ale păcii, în lupta pentru oprirea cursei înarmărilor și pentru statornicirea și promovarea unor noi relații între state, potrivit principiilor Actului final de la Helsinki.

«Opinia publică, se spune în Comunicat, este chemată să militeze pentru o cît mai largă colaborare în domeniul economic, științific, tehnic, cultural, umanitar, pentru a extinde cooperarea între națiuni, fără nici o restricție și discriminare».

Reuniunea de la Madrid, care va avea loc în anul 1980, va trebui, potrivit Comunicatului, să acorde atenție adoptării unor măsuri efective de dezarmare, măsuri care vor facilita lărgirea procesului de destindere pe continent și în lumea întreagă.

Reuniunea internațională de la București a pus, o dată mai mult, în lumină adevărul că forțele iubitoare de pace din lumea întreagă își vor vedea încununate strădaniile, în măsura în care se va instaura o nouă ordine economică internațională, se va stăvili cursa înarmărilor și se va înlătura orice formă de asuprire.

«Făcătorii de pace» se vor chema «fiii lui Dumnezeu» dacă vor sprijini eforturile maselor populare, ale tuturor oamenilor care nu precupețesc nimic în lupta lor pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, pentru înlăturarea oricărei forme de exploatare, pentru progres și bunăstare obștească, pentru colaborare, solidaritate și frățietate.

Biserica dreptmăritoare binecuvintează și sprijină astfel de năzuințe, pentru că ele sînt în slujba omului și spre preamărirea lui Dumnezeu.

Pr. C. BUZDUGAN

Bisericuța de lemn

La 15 mai 1975, Înalt Prea Sfințitul Teoctist, atunci Mitropolit al Olteniei, punea, în spațiul înverzit din incinta Reședinței chiriarhale, piatra de temelie și crucea Sfintei Mese pentru paraclisul «Duminica tuturor Sfinților», o bisericuță de lemn adusă din satul Tălpășești, jud. Gorj. Se aducea, prin strămutarea acestei bisericuțe, în orașul Băniei, o mărturie despre măiestria și evlavia credincioșilor de pe acele plaiuri.

În cele ce urmează, vom prezenta evocarea momentelor în care s-a hotărît această înfăptuire, de adîncă și pioasă recunoștință pentru ctitorii bisericuții de lemn și de înțeleaptă și dreaptă prețuire a valorilor de artă din partea Păstorului acelor plaiuri, evocare redată cu pasiune și îndemînarea cronicarului de odinioară, trimisă Redacției noastre de către P. C. Pr. Elefterie D. Marinescu.

* * *

Bisericuța de lemn... Păduri de brazi... Codrii de stejar... Sate de țărani... Pluguri pe cîmpie... Pluguri pe tăpșan... Pluguri tot de lemn... Cară tot de lemn cu boii plăvani.., Coline cu vii... Ape curgătoare... Pitpalaci prin grîne... Ghicitori și doine... Borangicuri albe, borangicuri multe și ii colorate de mîini suflecate fără de chimie... Chilimuri de artă... Velințe vărgate.,. ia să văz și eu !... Potecuțe... Drumuri desfundate... Drumuri cu noroi !... Strigăte și lacrimi ! Poezie multă și proză trăită în veacuri, de sînge, una cu pămîntul, cu soarele cînd răsare, cu ploaia cînd vine, cu vîntul cînd bate, cu clopotul cînd se aude, de Sfînta Liturghie...

Poezie-n casă, poezie-n curte, în ogradă, în cîmpuri, lirică și tragică, pe ton major și minor, poem de suflet de om, de român, de civilizație veche, păstrată, acoperită cu înțelepciune și cu măsură, cu răbdare și cu hărnicie, ca o comoară...

Mușcate-n fereastră, cată tot spre soare... Prispă-n dreptul casei, cu copii mărunți, la joacă, pînă s-o face vremea mai bună...

Porți cioplite din bardă și sculptate arhaic cu o daltă tot primitivă ca barda, dar cu fluid sufletesc, să înflorească o țară, să treacă și peste hotară, dus în traistă, să se măsoare cu lumea !...

Peisajii și simțire. Priveliști încîntătoare. Gînduri, idei, neamuri și fapte, viață neîntreruptă de ieri și de azi, în ființă, în istoria unui Neam...

Bisericuţa de lemn din Tălpăşeştii-Cornești din Gorj, de 200 de ani, biserica unui cătun de oameni cu ochii la crucea-i din vîrf, din vîrful turlei pitite de smerenia unei credinţe creştine ortodoxe, cu armonia din suflet şi din natură în cea mai firească şi fină osmoză, şi ca o cloşcă cu pui ciugulind la soare, a încălzit la sînu-i vieţi de generaţii, puterea unui popor. A îngemănat în sine, de la uşă la altar, de la prag pînă la prestol: intuiţie şi minte, voinţă şi poezie, poezia psalmilor şi poezia din codru, tăria credinţei neclătinate cu tăria stejarului — expresia unei mîini de oameni, ca unul toţi, în suflet, în conştiinţă, în viaţă, ca şi în moarte. În acest cadru de viaţă arhaică, rustică, smerită, sgîrmă numai cu degetul puţin pentru aceste valori esenţiale şi umane, de civilizaţie veche neafişată, nestrigată, existentă.

Epopeea satului în jurul bisericii, la Crăciun, la Anul Nou, la Bobotează, la Mucenici, la Florii cu ramuri, la Paşte cu ouă roşii, la Sîn-Petru cu mere, la Sîntă-Mărie cu struguri şi cu aduceri aminte, locale, înregistrate empiric, original, cu ton de legende la nedei, şi basme, la botezuri, la nunţi, la trecerea din viaţă.

Ortodoxia creştină din Evanghelia sfîntă, cu toţi mucenicii ei şi cu dogme şi canoane fixate de la început în creştinătate, şi bisericuţele de lemn, pe dealuri, pe culmi, pe vîlcele, sub cerul lui Dumnezeu, au fost candele aprinse pentru Adevăr în lume, ziua, pe urma plugului, şi noaptea, şi în veacuri. Un adăpost şi tărie, şi scăpare...

Bisericuţele de lemn aşezate în cadru de paradis!

Taină în codri... Taină în natură... Taină în sat... Taină la icoană... Taină în bisericuţă... Toacă, clopot, ecouri duioase, curg pe uliţe, pe rîuri, pe coline, printre brazi...

Cine ar putea să scrie cartea cu file, la infinit, a Omului din Tălpăşeşti, din bisericuţa de lemn?!... El însuşi şi-a scris-o pe vremuri cu barda, cu plugul, astăzi cu tractorul, cu răbdare, cu credinţă, cu voinţă, cu vrednicia morală, cu hărnicie voinicească, cu suflet.

Bisericuţa de lemn şi biserica de zid mărturisesc — amîndouă, în continuare pe aceeaşi temă a Ortodoxiei, pe acelaşi ton al naturii autohtone. Dar bisericuţa de lemn, cu toată istoria ei în trup şi suflet, cu praguri tocite, cu acoperiş pătruns de viscole, ploi şi vînturi, rămîne smerită pe loc într-o latură, să dăinuiască în timp lîngă biserica nouă de zid a satului care spori. Ca o bunică şi străbunică, încredinţă într-o zi, moştenirea, şi toaca şi clopotniţa, şi uşa, şi cheia, şi chivotul, fiilor, nepoţilor şi strănepoţilor pentru biserica nouă zidită cu aceleaşi nădejdi după Dumnezeu, să cînte şi să slujească într-aceeaşi armonie de glasuri şi de inimi Slavă Cerului de Sus şi slavă pămîntului. Şi smerită, şi tăcută, şi bătrînă, şi adevărat în taină numărîndu-şi zilele cu timpul care-a trecut şi cu timpul care vine, aştepta..., ce să spunem că aştepta o sfîntă biserică sfinţită şi în trupu-i de lemn şi în sufletu-i de dogmă?... O mişcare, o schimbare, un noroc?! Norocul este profan lîngă biserici sfinţite şi prea laic. Rumânul, oricum ar fi, bogat, sărac, simplu, învăţat, nici cu gîndul nu gîndeşte la «norocul» ficţiune în curtea bisericii!

Aici se produc minuni.

Minunile creştine sînt bune şi fericite. Leproşii se bucură, slăbănogii îşi iau patul şi umblă, vameşii împart împătrit, morţii înviază.

Natura cu legile ei fixe nu se scoală împotriva Binelui...

Într-o zi cu rouă de dimineaţă şi cu soare, pînză întinsă de lumină peste plaiuri, a apărut la poartă Slujitorul Ortodoxiei, Mitropolitul Olteniei, cu toiagul Arhipăstorului sufletesc. A văzut cele două biserici: una nou-zidită şi chemătoare, alta în umbră, lăsată şi tăcută.

Şi îndată cumpăni un gînd de părinte înţelept: «Pe cea nouă o sfinţesc şi o las cu credinţă şi nădejde satului care a ridicat-o cu rîvnă, iar pe cea veche, ruinată o iau cu mine la reşedinţă şi îi redau viaţă de Paraclis al Mitropoliei, că tot nu am Paraclis...».

Credincioşii s-au privit în ochi şi îndrăzniră: «Noi sărutăm mîinile Părintelui nostru Mitropolit şi ne bucurăm că aţi venit... dar, vă rugăm să ne iertaţi... Aici, în bisericuţa asta ne-am botezat copiii, ne-am cununat, ne-am prohodit părinţii şi moşii... am îngenunchiat în rugăciuni, am plîns, ne-am veselit la Sfintele Sărbători, am prins puteri... ne pare rău...».

«— Păi, timpul drege şi strică din

ceea ce facem noi cu mîna. Iată timpul v-a adus să aveţi o biserică nouă, mai mare, mai încăpătoare, de zid, mai solidă, mai înfăţişetoare... şi tot timpul şi vremurile au ros pe aceastălaltă... Daţi-mi-o mie pe cea veche s-o repar, s-o refac şi s-o am pentru mine în Craiova, lăcaş de rugăciune. Să nu se piardă neîngrijită».

«— Este de lemn Înalt Prea Sfinte..., cum o să-i stea în Craiova, cu taxiuri ?...».

«— De ce?!... Mie îmi place..., nici nu ştiţi voi cît îmi place bisericuţa aceasta de lemn! De cum am văzut-o, am lăsat-o pe cea de zid, pentru că o ştiu vie şi cu timpul înainte şi m-am oprit cu ochii pe aceasta, pe cea de 200 de ani şi mai bine. Vă e dragă, vă e scumpă, ştiu că o iubiţi ca pe o maică, şi bine faceţi, că faceţi lucrul lui Dumnezeu. De ce să fac eu în Craiova, un Paraclis nou de zid, fiindcă eu tot trebuie să-l fac şi să nu duc în Craiova, bisericuţa voastră, să fie la uşa mea, pentru tot omul care mă caută şi pentru rugăciunea mea... Vi se pare că este de lemn? Din codru, din deal, din munte?!... Apoi, de ar fi numai atîta şi tot am avea pe Dumnezeu cu noi; dar în bisericuţa aceasta avem şi Har şi o istorie întreagă, nu numai a voastră, din sat, ci a Patriei noastre întregi. Iată, eu v-am atins numai cu o întrebare şi v-aţi încălzit în inimă, în aduceri aminte sfinte şi vibraţi ca la un semn...

Şi eu nu vibrez mai puţin!... Ce vor zice Craiovenii din Bănia Olteniei şi a Craiovei, de bisericuţa de lemn din satul Tălpăşeşti eu ştiu de-acum. Le voi deschide o carte veche din istoria şi arhivele lor s-o mai citească o dată. Cînd mi-aduc aminte de mama şi cît a făcut pentru mine eu lăcrămez, dar îndată după aceasta, mă simt mai bine, mai puternic la treburi... Vă las să vă mai gîndiţi...».

Sătenii înduioşaţi au rămas tot pe gînduri, dar cu judecată mai largă, să fie toţi la o vorbă pentru Vlădica al lor, cel cu vorbă părintească şi dreaptă, şi cu harul sfinţilor. S-au sfătuit, cum să facă şi i-au trimis vorbă scrisă, cu mărturie adîncă, s-o aducă în Craiova, pentru un capitol nou de istorie, la istoria Mitropoliei şi a Craiovei, cu bisericuţa de lemn din Tălpăşeştii judeţului Gorj, din timpul Mitropolitului Teoctist al Olteniei.

Şi s-a sfinţit bisericuţa «Toţi Sfinţii», cea de lemn, la Craiova, în ziua de Duminică 31 Octombrie 1976 de către însuşi Mitropolitul Teoctist. Satul Tălpăşeşti şi orăşeni craioveni s-au rugat împreună şi s-au regăsit în Ortodoxie, în istorie, cu moşii şi strămoşii.

Şi toţi craiovenii sînt bucuroşi de bisericuţa lor de lemn, «de acasă», adusă ca o lumină cerească de sfinţenie şi curăţie în verdeaţă, între brazi, cu o salcie în prag, tot în cadru pitoresc, cu Ortodoxia noastră, cu «părintele Mitropolit», cu «Cîrje», Mitropolitul «Teoctist».

Pr. Elefterie MARINESCU

Două scrisori inedite din vremea mitropolitului Veniamin Costachi

Între Mănăstirea Hangul şi cea a Neamţului era o neînţelegere cu privire la «moşia Părăul Fagului şi Poiana Colibiţa» din jud. Neamţ. Prima mănăstire s-a adresat mitropolitului Veniamin Costachi spre a-i face dreptate. Anexat este o scrisoare a mitropolitului către stareţul mănăstirii Neamţului privind această dispută, iar în altă scrisoare stareţul mănăstirii Hangul arată care este motivul disputei şi solicită mitropolitului să i se facă dreptate.

Sînt scrisori inedite care vor interesa, desigur, cele două mănăstiri.

Emil DIACONESCU

A N E X E

(1827 Iunie 11)

Scrisoarea mitropolitului Veniamin către Stareţul mrii Neamţului pentru nişte scrisori ale mănăstirii Hangului.

Arhierească blagoslovenie trimitem cuvioşiilor voastre.

Din alăturata această jalbă ce vi să trimite a iscălitului igumen al Hangului, veţi vedea arătările sale, asupra cărora scriem cuvioşiilor voastre că de are Monastirea niscai scrisori în pricină, cu care să-l înprotrivască la cerirea sa, acelea să i se arate ca să rămâie el în liniştire despre aceasta.

Iar de nu are scrisori şi ale sale

scrisori vor fi puternice, apoi să i se dea cerşutul loc în stăpînire. Cînd însă, nici întru un chip nici întru altul, nu vă veţi putea pune la cale acolo sau pentru neînţălesul pricinii, sau pentru că fiişte carea parte va voi a trage la sine pre iubirea de sine, apoi să vor trimite toate scrisorile în pricină aicea ca să să vadă de către noi şi vom socoti. Fiţi blagosloviţi.

[1]827 Iunie 11

Veniamin Mitropolit Moldaviei

Arh. Ist. Centr. Mrea Neamţ
CXXX/85) original pe hîrtie

* * *

(1827, septembrie 9)

Plîngerea egumenului mănăstirii Hangul, Gavril, către Mitropolit ca să-i facă dreptate în pricina cu Măn. Neamţului pentru moşia Părăul Fagului şi Poiana Colibiţa din ţinutul Neamţului.

Inalt Prea Sfinţite Stăpîne

Monastirea Pionul (Hangul) are o parte de moşie numită Părîul Fagului pe apa Bistriţii ţinut[ul] Neam[ţului], ocolul Muntelui, cumpărată de la Monastirea Rîşca, cu bune şi adevărate scrisori originale, întărite cu pecetea Monastirii Rîşca şi a Mitropoliţilor din vremile acelea, pe carea parte de moşie au stăpînit-o Monastirea Pionul (Hangul) pănă nu de mult, iar acum de 30 ani şi mai bine, cu totul au lipsit din stăpănirea Monas[tirii] Pionul şi o stăpîneşti Monasti[rea] Neamţului, cum şi altă parte de moşie numită Poiana Colibiţa, în acelaş ţinut, tot pe apa Bistriţii, cumpărată de la Monastirea Săculuí cu asemene bune scrisori originale. Din care ce mai multă parte să împresoară iarăşi de Monastirea Neamţului, cum şi cu ce putere, nu ştiu. Pentru care eu făcîndu-mi datorie am arătat păr. Stariţului asuprirea ce are Monast[irea] Pionul despre Monastirea Neam[ţului], cerînd, după dreptul, punere la cale. Sfinţia Sa înblă îndosit cu altele, aceasta pricină voeşti a o lăsa ce mai din urmă şi fiindcă păgubirea aceştii Mo[nastiri] Pionul pe toată zăoa să adaoge şi folosul îi lipseşte, cu multă supunere mă rog milostivirii prea o sf[in]ţii Voastre, ca precum aceli scrisori de cumpărătură s-au făcut înainte prea sfinţiţilor Mitropoliţi din acele vremi, între aceste sfinte lăcaşuri, aşa pentru numele Domnului să nu vă îngreuiaţi a priimi înfăţoşarea mea cu Sfi[nţia] Sa vechilul Monastirii Neam[ţului] înaintea prea Sfinţii V[oastre] cu scrisorile documenturi în pricină, ca să avem punere la cale după dreptate, fără a să prebuinţi din vreme în vreme, şi de nu va rămâne Monastirea Neamţul[ui] mulţumită cu hotărîrea Inalt prea Sfinţi[i] V[oastre], după dovezile Monastirii Pionul, care-ş[i] cere dreptul său deplin, apoi cu blagoslovenie stăpînească, vom întra şi în politiceasca judecată.

Al Inalt prea Sfinţi[ei] V[oastre]
Cu supunere plecat
Gavriil igumen M. Pionului

Această pricină cercetăndu-să între îmbe Monastirile au rămas Mr. Pionul fără cuvănt după scrisorile şi dreptăţile Monastirii Neamţului pre care le-au înfăţoşat înaintea Cinstitului Divan şi a prea o sfinţitului Mitropolit.

1827 Sept. 9

Evtimie iconom şi vechil
M. Neamţului

Arh. Ist. Centr. M-rea Neamţ
CXXX/86
original pe hîrtie

Din corespondenţa mitropolitului Andrei Şaguna cu arhiereul Neofit Scriban din Moldova şi mitropolitul Nifon din Ţara Românească

Mitropolitul Andrei Şaguna a avut şi a întreţinut legături trainice cu Bisericile Ortodoxe de peste munţi, pe tărîm religios, cultural, ştiinţific şi filantropic. Activitatea sa în acest sens se înscrie ca un factor de unitate şi continuitate în istoria noastră bisericească. Ierarh

cărturar, organizator şi înnoitor de viaţă bisericească, vajnic apărător şi conducător al Ortodoxiei româneşti, era firesc ca el să întreţină legături strînse cu cei mai de seamă ierarhi ai vremii sale. Aşa cum s-a remarcat, Mitropolitul Şaguna a avut «tot timpul conştiinţa unităţii tuturor românilor şi a păstrat legături strînse şi schimbări culturale şi bisericeşti cu ierarhii şi domnitorii de peste munţi».

Străduinţele sale de unitate şi solidaritate bisericească şi naţională se amplifică, înainte de Adunarea de la 3-5 mai 1848 pe Cîmpia Libertăţii, după ce s-a întîlnit la Sibiu cu Costache Negri, Lascăr Rosetti, M. Costache Iepureanu, Vasile Alecsandri, Alecu Russo şi Z. Moldovan, cînd «pe toţi un sentiment extraordinar de frăţietate îi făcea entuziaşti pentru ardeleni», cum mărturiseşte Gh. Sion în amintirile sale. Patrioţii paşoptişti îl rugară să binecuvinteze stindardul naţional. Mai mult, la adunarea de la Blaj a cunoscut pe Alexandru I. Cuza, viitorul domnitor al ţărilor române, Petrache Cazimir şi alţii.

O mare parte din corespondenţa şi legăturile mitropolitului Andrei Şaguna cu arhiereii din ţările române în interes cultural şi, uneori, filantropic au fost publicate şi comentate. Din corespondenţa sa aflăm despre apariţia cărţilor bisericeşti în tipografia înfiinţată de el la Sibiu, desprindem stăruinţa sa pentru răspîndirea acestor tipărituri, şi mulţumirile aduse pentru tipăriturile primite de dincolo de munţi şi ajutoarele solicitate pentru zidirea catedralei din Sibiu sau a altor biserici din Transilvania. Despre astfel de preocupări ne dau mărturie şi scrisorile adresate episcopului de Argeş Neofit Scriban, mare patriot şi cărturar, păstrate la biserica „Sfînta Treime" din Burdujeni-Suceava, ctitoria sa şi a fratelui său arhiereul Filaret Scriban, unde cei doi fraţi sînt înmormîntaţi. De asemenea, redăm şi o scrisoare trimisă de Şaguna mitropolitului Nifon din Ţara Românească, care în copie a fost expediată, spre cunoştinţă şi altor ierarhi, printre care şi lui Neofit Scriban, pe atunci locţiitor de episcop la Argeş.

Carpaţii n-au constituit niciodată un zid despărţitor între românii din Transilvania şi cei de peste munţi, deşi au trăit sub stăpîniri politice cu totul diferite şi în ciuda măsurilor luate de autorităţile din Transilvania ca să împiedice orice legături între ei. Cu prilejul centenarului morţii mitropolitului Andrei Şaguna s-a stăruit asupra relaţiilor sale cu stareţul Neonil de la Mănăstirea Neamţ, care trimite odăjdii şi cărţi religioase pentru bisericile distruse din Transilvania. Asemenea ajutoare a primit şi de la episcopul Veniamin al Romanului, de la Grigoriu Sturza şi Constantin Hurmuzachi, pentru liceul din Braşov. Dimitrie Belu din Ţara Românească face donaţie pentru zidirea catedralei din Sibiu. De asemenea, sînt consemnate legăturile cu episcopii Calinic al Rîmnicului, Filotei al Buzăului, Dionisie Romano al Buzăului şi cu principele Grigore Brîncoveanu. Toate acestea constituie o dovadă elocventă a trăirii aceleiaşi credinţe, pe amîndouă versante ale Carpaţiilor, de către toţi românii, indiferent că erau din Ţara Românească, Moldova sau Transilvania. În această ordine de idei merită a fi cunoscute şi schimbările de scrisori, de cărţi şi de idei între Şaguna şi Neofit Scriban, documente ce au putut fi găsite şi înregistrate la biserica din Burdujeni.

Între cărţile ce au mai rămas din biblioteca fraţilor Neofit şi Filaret Scriban se pot găsi lucrări ale mitropolitului Şaguna ca: „*Istoria Bisericii Ortodoxe răsăritene universale*", în 2 volume de la întemeierea ei pînă în anul 1860, cînd a şi fost tipărită în tipografia diecezană din Sibiu, *Compendiul de drept canonic*, precum şi *Manualu de studiulu pastoralu*, Sibiu 1878 şi altele. De la Argeş, aşa cum se va vedea, din scrisorile de mai jos, Neofit Scriban trimitea la Sibiu, lucrările tipărite de el, în majoritate cărţi didactice şi de cult. Toate acestea veneau să suplinească nu numai o necesitate de cult sau de învăţămînt, ci aveau o deosebită însemnătate pentru *ideea de unitate naţională şi bisericească*. Ele «au avut un rol privitor la formarea şi unificarea limbii literare române, la desăvîrşirea unităţii culturale a tuturor românilor, indiferent de regiunea în care locuiau». Vameşii împărăteşti

n-aveau nici o putere împotriva cărăuşilor voluntari ai cărţii româneştl: călugării, ciobanii, păcurarii şi neguţătorii. Aceştia bătătoreau drumuri tăinuite şi primejduite, numai de ei ştiute, dar slobode.

Activitatea arhiereilor Neofit şi Filaret Scriban, oameni de mare cultură, autori de manuale didactice, profesori eminenţi, slujitori ai şcolii şi ai Patriei, luptători cu graiul şi cu scrisul pentru Unirea ţărilor române, îi apropie de preocupările ierarhului de la Sibiu, iar istoria îi înscrie alături sub steagul aceloraşi mari idealuri ale românilor de pretutindeni, constituind exemple vii şi pilduitoare pentru timpurile prezente şi viitoare.

Pr. D. HRIŢCU

ANEXE

1. Andrei Şaguna doreşte să se întîlnească cu Neofit Scriban, loctţiitor de episcop la Argeş, cu care ocazie ar putea «convorbi despre lucruri religioase şi şcolari spre luminarea şi cultivarea clerului şi poporului nostru ortodox». Mulţumeşte pentru «opulu studiului limbii elline», lucrarea personală a lui Neofit apreciindu-i valoarea şi îi aminteşte că va primi de la Sibiu un *studiu de drept canonic şi organizatoric privind Biserica din Transilvania.* Se plînge de fratele Eugeniu Hacman care nu-i împărtăşeşte vederile.

TEXTUL

Preasintite Domnule şi Frate în Christosu!

Cu bucuria cea mai însufleţită amu primitu şierurile Frăţiei Tale din 12 lea Aprilie a. c. eri în 12 lea Maiu, care porta icona legăturei acelei spirituali, ce întrece cu natura ei religionarie şi morale ori ce feliu de legaturi alte, ce esistă între pămînteni.

Me bucuru din sufletu şi pentru aceea, ca provedinţia cereasca Teau pusu pre Frăţia Ta în Episcopia Argiuşiului, de şi deocamdată provizoriu, caci speredіu, ca va urma câtu mai curandu aceea şi in chipu statornicu, ca să se facă indestulire Canoneloru, care randuescu, ca in trei luni să se reintregească scaunulu vaduvitu arhierescu.

Te incredintiediu Preasintite Frate ca asi avea şi eu o multiumire nespusu de mare, candu asi avea norocire a ne intalni si a ne cunosce si in persona. Aceasta, dupa parerea mea, numai atunci savu putea face, candu Fratia Ta venindu pona la Câneni Teai osteni si pona la Sibiiu, caci intalnirea nostra aicea aru produce unu prepusu, ce nu ce namu merita, de oare ce noi intalnindune amu convorbi despre lucruri religionari si scolari spre luminarea si cultivarea Clerului si poporului nostru ortodosu.

Mai deobligatu pre mine Iubite Frate in Cristosu si cu opulu vostru «Studiului limbei elline» care mi lai trimisu. Te incredintiediu, ca sciu a pretui sciintiele, care cunoascerea perfecta a limbei elline Ti le dau, si speredіu ca fratia Ta le vei sci intrebuintia acele spre inaintarea intereseloru Clerului şi poporului nostru ortodosu prin traduceri din originalele eline bisericesci în limba nostra romana. Sciu preabine, ca avemu traduceri romane din scrierile clasice ale mai multoru santi Parinti, insa acele trebue să se prelucre, ca să aiba efectulu doritu, v. c. Pidalionu, prediulu santului Chrisostomu si altele, ceru prelucrari si editii nove.

Ti trimitu fratiei Tale si eu din partemi unul opusculu despre imprejurarile nostre bisericesci din aceste parti, ce tractiadia cu deosebire despre neasiediarea Bisericei noastre in starea sa normale, despre principiele si organismulu ei cu privire la Canone, si despre aplicarea la imprejurarile nostre presente. Din acestu opusculu se vede lamuritu, atâtu cunoscintiele mele canonice, câtu si convictiunile mele despre starea viitoare a ortodosiei nostre din aceste parti. Clerulu si poporulu ortodosu din Austria este de una si aceeasi parere cu mine, afara de Fratele Eugeniu din Bucovina, carele mai are 10-12 partisanti din Cleru, daru Eparchia intreaga a Bucovinei doresce efectuarea celoru scrise in Antorismulu meu.

Prelanga aceste sinceri si fratiesci impartasiri primesce Fratia Ta impreuna cu Fratele Filaretu si cu

ceialalti Frati in Christosu salutarile mele amicabile, cu care recomendatu sinteloru rugaciuni, amu onore a me insemna,

Alu Preasintiei Tale
Sibiiu 13 Maiu, 1863

credinciosu frate in Christosu,
Andreiu Barohu de Siaguna
Eppilu Transilvaniei

P. S.

Îmi iau voe a ruga pe fratia Ta, ca Anontiulu Antorismului pag. 127 salu cetesci si salu recetesci de mai multeori, caci acela cuprinde mari si multe adevaruri dela care atârna asistintia ortodosiei nostre!

Răspunsul lui Neofit Scriban la scrisoarea din 13 mai 1863 a episcopului Andrei Şaguna al Transildaniei se află în scrisoarea cu data din 15 noiembrie 1864 în care Neofit se scuză că nu a putut răspunde şi nici nu s-a putut întîlni. Acum însă aflîndu-se o ocazie prin venirea acolo a Domnului Arnăutu, respectiv ar putea veni numai cînd ar cere permisiunea de-a trece prin Transilvania în Moldova.

Cu privire la opul *Antihorismos* citit cu mare plăcere relevă faptul că a triumfat peste fraţii bucovineni, la care din păcate drepturile Bisericii părinţilor noştri are puţini apărători în clerul său.

Observă că la p. 34 şi 35 privitor la *episcopii titulari* este o greşeală că aceştia ar fi făcuţi din egumenii mănăstirilor. «Nu» aceştia sînt cu titlul provinciilor cedate de Patriarhia Ecumenică pentru ajutorul mitropoliţilor noştri.

De asemenea, la p. 57 aveţi aerul a pretinde că episcopii noştri s-ar fi ales totdeauna de boieri. «Nu». Episcopii noştri înainte de Fanarioţi se alegeau numai de clerul convocat de Domn (vezi: Descrierea Moldovei — de Principele Cantemir).

În încheiere spune următoarele: «Regret că nu pot scrie mai mult... cu acestea dorite frate, pînă la plăcuta noastră întrevedere... ale Frăţiei voastre, celui mai plecat şi mai mic în Hristos frate.

TEXTUL

15 noiembrie 1864
Episcopul Andrei Şaguna
al Transilvaniei

Pre Sfinţite, în Christosu frate!
Salutare în Domnulu

Me iartă că n'am pututu nemidlocitu seţi respundu precum se cădea, la scrisoarea Pre-Sfinţiei Tale. Causa au fost că eu doremu seţi răspundu cu fapte, iară nu cu vorbe.

După ce înse m'am convinsu despre neputinţe pentru împrejurari ne atărnate de voia me, am căutatu de mai multe-ori ocasie ca seţi potu spune, că modulu ce miai propusu ca se ne putemu vede, pentru mine au fost ne...

Acuma înse aflăndu o ocasie, prin venirea acolo a Domnului Arnautu, mă grăbescu aţi spune că eu aşi putea veni pela frăţiavostre, numai cănd mi sar prezenta ocasie, de a cere permissiune ca se trecu prin Transilvania în Moldovia, şi credeţi că am în inima me cea mai perfectă mulţemire ca căt mai curendu prin . . . . . modu se ve potu vede.

Fratele meu Filaretu, se afla acuma în Bucureşti, şi cănd se va întorce în Moldavia voiu selu rogu case treçă pela Pre-Sfinţia Vostră, ca macar pentru momentu, prin dănsulu potu satisface şi dorinţia Pre-Sfinţiei vostre şi a me.

Am primitu cu mare plecere opulu Pre-sfinţiei-vostre întitulată *Anthorismos* l'am cetitu şi recititu pecatu cu plăcere, pe atătu şi cu luare aminte şi am vedutu cu mare măngăerea inimei mele că Bisercia Orthodocsse se pote făli în tătă întinderea cuventului, cu unii barbaţi ca Pre-Sfinţia Vostre. Nu vă măgulescu Pre-Sfinţite frate, ci îmi facu unu titlu de onore cănd vinu se ve spunu că acestu *Opu* dovedeşte ca nu numai sunteţi celu mai versatu în cunoştinţia Dreptului Canonicu a Bisericei noastre . . . . dar tot-odată dovedeşte că aveţi şi o larga inimă pentru credinţia şi drepturile Bisericii parinţiloru nostre, care din nenorocire, astăzi avemu atătu de puţini apărători în clerulu Seu! îl înneacă de pretutindene corrupţia şi ignoranţia secululuí! Nu potu săţi scriu mai multu...

Unu lucru aşi vrea se vă spunu şi mă rogu se nu vă supăraţi; la p. 34 şi 35, unde vorbiţi despre *Episcopii titulari* este greşală de a dice, ca aceşti Episcopi ar fi facuţi dintre Egumenii monasteriloru, în-

chinate sau neînchinate . . . . . Nu Pre-Sfinte frate ! Episcopii titulari, în provinţiele noastre sunt sedaţi de Patriarchu Ecumenicu pentru ajutoriulu Mitropoliţiloru nostre nimicu mai multu nici mai puţinu. Ei sunt ceruţi de capulu statului şi de Mitropoliţii eparhiloru . . . . . Patriarchulu nu pote de bine cuventare pentru hirotonia acestora, ci pe drepturile unor Episcopi orecare. Aceste Episcopii de astădi sunt încalcate de varvari Biserica Mare înse păstreade drepturile acestora şi le da din tempu în tempu pe la . . . . . în Biserica în conformitate înseşi cu spiritulu sfinteloru Canoane etc. De asemenea la pagina 57 aveţi aerulu a pretinde că Episcopii noştrii s'ar fi ales totdeauna de boieri, nu, încăodată Pre-sfinte frate ! Episcopii noştrii înainte de Fanarioţi, se alegeu numai de cleru convocatu de Domni, vedzi descrierea Moldavei de Principele Cantemiri. Boerii noştrii au fost asurpatu totalu şi în fine s'au perdutu capulu şi au perdutu totulu ! Regretedu această eroică instituţiune, carea pe căţi au fost conduse de ideea lui Ddeu. au fost gloria ţeriloru noastre ! De cand s-au abatutu dela D-deu, s'au facut ruşinea ţerei, a Bisericei şi în fine pierea sa — nu-ţi potu scrie mai multu despre aceasta, caci mi face mai multă durere inimei.

Te rogu, nu lua în reu, slaba observate ce am făcut *opului* Pre Sfinţiei Vostre, caci aceasta nu slabeşte întru nimicu meritulu celei mare al său, din contra eu nici odată nu lamu cetitu, nici am cugetatu la dănsulu fară a nu . . . . . mă supune adeverurilor sale şi credu că tot pe atăta aru trebui se simte şi se cugete şi fraţii bucovineni.

Cu acestea, dorite frate, pănă la placuta nostra întravedere, cand vomu vorbi şi pe acele ce nu le putemu scrie ca se nu fim prea lungi la vorbă, am ce mai perfectă mulţemire ce fiii alu Fraţiei Vostre, celei mai plecatu şi mai micu în Cristosu frate.

Profesorul Mihai Berza

Cu făptura lui uscăţivă, dar cu o privire senină şi exprimînd o aleasă distincţie spirituală, profesorul Mihai Berza a încetat din viaţă la 5 octombrie 1978, pe cînd se afla adînc antrenat în pregătirile pentru Congresul Internaţional de Istorie, care urmează să se ţină în România în august 1980. Propriu-zis, el crease o adevărată tradiţie din prezidarea şi organizarea acestor fel de întruniri, care în ultimele deceni, au ridicat atît de sus prestigiul muncii de cercetare a ştiinţelor istorice din ţara noastră: Congresul al XIV-lea Internaţional de Studii bizantine din septembrie 1971 şi Congresul III de studii Sud-Est europene din septembrie 1974, spre a aminti, doar, pe unele din ele.

Născut la Tecuci, în anul 1907, Mihai Berza a debutat acum 40 de ani prin temeinice studii din domeniul evului mediu, domeniu care i-a rămas sectorul preferat. În 1938 publica valorosul său studiu intitulat: «*H. Pirenne şi originile-evului mediu*», în revista «Convorbiri literare», expunîndu-şi, obiectiv, punctul de vedere privind această epocă, cum va mai face, dealtfel, şi în anul 1964, cînd va prefaţa, printr-un adevărat studiu, traducerea altui mare medievist francez, Jacques le Goff: *Sfîrşitul evului mediu*.

Se întrevedeau de atunci şi puterea de adîncă investigare ştiinţifică a cercetătorului, dar şi talentul de interpretare realistă a faptelor istorice. Bătătorind alături de N. Iorga şi de G. Brătianu tărîmurile pretenţioase ale istoriei universale, M. Berza a surprins în studii ca cel despre *sentimentul naţional şi despre spiritul local la Lombarzi*, publicat în 1942, în limba franceză, în «Revue historique de Sud-Est européen», condusă de N. Iorga, realităţi permanente care prefaţau încă din evul mediu transformările istorice de mai tîrziu. Tot acolo şi în acelaşi an, va apărea documentatul studiu în limba germană, despre *Cruciada contra turcilor, o problemă europeană*, iar în 1944, în limba franceză, studiul despre *Colonia florentină din Constantinopol în secolele XV-XVI*. Completînd lucrările lui G. Brătianu, el va publica, în limba franceză, în revista «Balcania», condusă de V. Papacostea, temeinicul studiu despre *Marea Neagră la sfîrşitul Evului Mediu* (1941). Actuale rămîn pînă azi şi concluziile privind *Originile oraşului Amalfi în legendă şi în istorie*, studiu publicat, în limba italiană, în 1940.

Se vedea din toate acestea că Mihai Berza păşea cu cinste pe tărîmul ştiinţelor istorice, pe care din 1940 le părăsea, în urma unui sfîrşit tragic, N. Iorga. Mihai Berza va scrie în anul 1945 despre *Ştiinţa şi metoda*, unul din cele mai temeinice studii asupra marelui istoriograf român, punînd în lumină «ştiinţa şi metoda» acestuia.

De aceea, nu este de mirare că în noile condiţii de cercetare şi interpretare a faptelor istorice din România ultimelor trei decenii, numele profesorului Mihai Berza va fi strîns legat de tot ceea ce s-a făcut la noi în ţară în cadrul Institutului de istorie «N. Iorga» al Academiei Române, pe care-l conducea, dar mai ales de acela al Institutului de Studii sud-est europene, pe care I-a înfiinţat şi condus cu rar devotament, cu conştiinciozitate vreme de 15 ani (1963-1978). Vor rămîne clasice lucrările redactate sau îngrijite de el privitoare la «*Repertoriul monumentelor şi obiectelor de artă din timpul lui Ştefan cel Mare*» (1958) şi volumul de studii despre «*Cultura moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare*» (1964). Dar, în acelaşi timp, vor impune cu mare pondere şi în faţa străinătăţii mulţimea studiilor, din cei 16 ani de apariţie a uneia din cele mai răspîndite reviste peste graniţă, «Revue des études sud-est européennes» pe care a condus-o ca redactor, la care se adaugă, firesţe, şi grija de publicare a «*Actelor*» celor două congrese internaţionale, din 1971 şi 1974, precum şi o serie întreagă de alte studii publicate sub îndrumarea lui. Ca autor şi îndrumător al elaborării tratatului academic, de «Istoria României» (4 volume), ca exponent de frunte al muncii de cercetare istorică din ţara noastră la congresele şi întrunirile de specialitate, numele şi vrednicia lui Mihai Berza spune mai mult decît titlul de membru corespondent al Academiei R. S. România, pe care l-a avut şi l-a cinstit peste 20 de ani.

El era şi membru al multor instituţii similare din străinătate. Cunoscător eminent al evului mediu românesc şi internaţional, Mihai Berza a adus reale servicii de cercetare istorică aşa cum o cere cea mai pretenţioasă metodă ştiinţifică a vremurilor noastre. De aceea, activitatea lui generoasă şi fermă pe altarul Patriei nu pot fi uitate.

Pr. Prof. T. BODOGAE

Învăţătorul Gheorghe I. Romanescu

Candela vieţii învăţătorului Gheorghe Romanescu s-a stins fără de veste în ziua de 27 octombrie 1978, în vîrstă de peste 80 de ani, căzut asemenea unui stejar secular.

Învăţătorul Gheorghe Romanescu s-a născut în satul Stăuceni, judeţul Botoşani, la data de 17 aprilie 1898, fiind al şaselea copil al preotului Ioan Romanescu şi al prezbiterei Maria. Urmează şcoala primară în satul natal, după care continuă studiile la liceul «A. T. Laurian» din Botoşani. După absolvirea a patru clase de liceu se înscrie la şcoala normală din Şendriceni-Dorohoi, pe care o frecventează pînă în anul 1922, cînd devine învăţător.

Este repartizat în învăţămînt, în satul Tocileni, comuna Stăuceni, judeţul Botoşani, unde deţine funcţia de învăţător şi director de şcoală, pînă în anul 1970, realizînd astfel o activitate în învăţămînt de 48 ani. Dintre elevii anilor 1921-1928, a făcut parte şi I. P. S. Mitropolit Teoctist, şcoala funcţionînd într-o foarte modestă cameră oferită de unul dintre săteni.

Într-adevăr, puţini sînt cei pe care îi apucă sfîrşitul acestei vieţi cu realizări atît de bogate şi de frumoase ca cele pe care le-a înfăptuit învăţătorul Gheorghe Romanescu, cu o extraordinară putere de muncă, susţinută de o aleasă dăruire, pe care şi-a cîştigat-o cu neobosită stăruinţă şi cu o hotărîre vrednică de toată admiraţia. Înzestrat cu un chip plăcut, atrăgător, cu minte înţeleaptă, cu o bunătate pilduitoare şi-a cîştigat simpatia şi încrederea tuturor sătenilor din Tocileni. Fiind permanent în mijlocul lor, cunoştea posibilităţile fiecărei familii şi acolo unde era nevoie de ajutor moral sau material era primul care găsea timp pentru a ajuta şi mîngîia. Iată de ce, numeroşi din foştii săi elevi au participat cu durere, alături de familie la înmormîntarea vrednicului lor dascăl, care ani de-a rîndul le-a pus în mînă creionul şi le-a deschis porţile slovei româneşti.

Apostolatul său pilduitor de la catedră şi de pe tărîmul social-obştesc, pînă în ultimii ani ai vieţii, s-a oglindit şi în rolul de deputat comunal şi municipal, fiind un exemplu de muncă, cinste şi demnitate

în faţa tuturor celor ce l-au cunoscut.

Aducîndu-i omagiul binemeritat şi recunoştinţă vie pentru roadele strălucite rămase pe tărîmul muncii sale, chipul şi strădania sa nu se vor şterge din inima multor generaţii de pe plaiurile botoşănene, care au sorbit apa vie din personalitatea mult înzestratului învăţător Gheorghe Romanescu, crescut şi un trup alcătuind cu fiii şi fiicele plugarilor din Stăuceni şi Tocileni.

În corturile sfinţilor să-l rîndulască Bunul Dumnezeu.

Prot. T. IRIMIA

Recenzii

† *Nicolae, Mitropolitul Ardealului*, **Continuitate şi unitate,** Sibiu 1977, 71 p.

Din iubirea de Biserica străbună şi de vatra strămoşească, care s-au contopit într-o flacără incandescentă, au izvorît strădaniile I.P.S. Mitropolit Nicolae de a da la lumină, în anul cu multă încărcătură istorică şi emoţională, studiul intitulat: *Continuitate şi unitate.*

Pornind de la faptul că şi poporul are o „personalitate" care cu toate influenţele venite de la alte popoare, nu se pierde ci se îmbogăţeşte şi se întăreşte, angajînd toate energiile şi năzuinţele spre perfecţionare şi folosind izvoare de netăgăduită autoritate şi valoare ştiinţifică, I. P. S. Sa înfăţişează existenţa, continuitatea şi unitatea poporului român în perioadele: geto-dacică, daco-romană şi a migraţiilor. Moştenirea lingvistică, credinţele populare, descoperirile arheologice, ceramica, uneltele de muncă, îmbrăcămintea, piesele de podoabă vestimentară şi corporală, mărturiile numismatice şi vestigiile creştine dovedesc că populaţia romanizată ocupa teritorii mult mai întinse decît cele ale patriei noastre de astăzi. Această populaţie ducea acelaşi fel de viaţă, avea aceleaşi obiceiuri, aceeaşi religie, vorbea aceeaşi limbă unitară pe care noi românii am moştenit-o şi care face să se poată înţelege cu multă uşurinţă un locuitor dintr-o margine de ţară cu altul din partea extremă a ţării.

Mărturiile literare abundă în sprijinul temei susţinută cu ardoare. Diaconul Coresi, umanistul transilvănean Nicolae Olahus, cronicarii Grigore Ureche, Miron Costin, Mitropolitul Simeon Ştefan, Stolnicul Constantin Cantacuzino şi eruditul Dimitrie Cantemir susţin, pentru prima dată în istoriografia românească, originea romană a poporului român, unitatea şi continuitatea lui pe plaiurile vechii Dacii şi latinitatea limbii române.

Reprezentanţii Şcolii ardelene: Samuil Micu (Clain), Gheorghe Şincai, Petru Maior şi Ion Budai-Deleanu redau şi dezvoltă ideile cronicarilor moldoveni şi munteni şi dovedesc, cu argumente solide latinitatea limbii române şi originea romană a poporului nostru.

Cu toate dovezile și argumentele peremtorii privind continuitatea românilor pe teritoriul vechii Dacii au existat și există și astăzi unii istorici care opun acestor dovezi teoria „roeslerianã" a imigrației, a evacuării integrale și organizate a populației romanizate din Dacia cu ocazia părăsirii Daciei de către Aurelian. În sec. XVIII amintim pe Fr. J. Sulzer, J. K. Eder și J. Chr. Engel, iar spre sfîrșitul sec. XIX Robert Roesler. Argumentele acestora se bazează pe o superficială cunoaștere a realităților istorice din lumea antică și în special a celor din provinciile din Balcani și de la Dunăre. Nu aduc nici o probă pozitivă în sprijinul tezei lor, nici din domeniul istoriei și nici arheologic. Teoria lui Sulzer, Engel și Eder a fost combătută cu argumente științifice de reprezentanții Școlii ardelene. După ce autorul a demonstrat cu argumente temeinice unitatea, continuitatea, persistența și originea latină a poporului român și a limbii române în lumina descoperirilor arheologice și numismatice, prezintă, într-un capitol, *legăturile multiple și permanente dintre cele trei provincii românești: Țara Românească, Transilvania și Moldova*. Prin apariția formațiunilor statale de la răsărit și sud de Carpți se încheie un proces istoric pentru poporul român. Aceste două provincii Moldova și Țara Românească vor juca un rol deosebit în istoria poporului român de pe toate teritoriile locuite de români.

La rîndul ei, Transilvania joacă un rol preponderent în afirmarea conștiinței de neam a poporului român, din cauza asupririlor coroanei ungare, care nega românilor din această provincie dreptul de națiune. Tendința de unitate se manifestă cu pregnanță în anumite epoci ale istoriei, cînd apar voievozi viteji ca Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul. Legăturile economice, politice și culturale între cele trei provincii nu au putut fi întrerupte cu toată opreliștea nobilimii. Cu apariția primelor tipărituri legăturile culturale prind consistență prin schimbul de cărți religioase mai ales, care erau cerute de popor. Un mare susținător al drepturilor politice ale românilor transilvăneni a fost Episcopul Inochentie Micu, care formulează pentru prima dată politica națională românească.

Această conștiință națională - bază a solidarității românilor de pe cele două versante ale Carpaților - este consemnată cu neliniște de autoritățile transilvane. Pe tot parcursul istoriei lor, după întemeierea celor două provincii Moldova și Țara Românească, voievozii care au stat în fruntea lor și oamenii de cultură au avut strînse legături cu Transilvania, cerînd și ajutor cînd erau amenințați de turci, tătari etc.

Capitolul VII **«Împlinirea visului de aur al tuturor românilor: Unitatea de Stat»** arată, cu multă temeinicie, că începînd cu secolul al XIX-lea conștiința națională și ideea de unitate națională a românilor capătă noi valențe. Ideea unității naționale a românilor, a originii latine și persistenței lor pe aceste meleaguri intrase în circuitul european. Simeon Bărnuțiu și Gheorghe Barițiu își apără frații împotriva maghiarizării. Adunarea de la Blaj cu lozinca: «*Noi vrem să ne unim cu țara!*», revoluționarii din Moldova și Țara Românească, presa — Telegraful Român, Gazeta Transilvaniei și Adevărul —, Asociația «*Astra*», societățile studențești din Bucovina, toată suflarea românească cereau Unirea. Toate aceste acțiuni și strădanii au pregătit cel mai important moment din istoria neamului, 1 Decembrie 1918.

Visul de aur al atîtor generații se realizase, lupta pentru libertate, lupta pentru unitatea națională a poporului român lăsa în urmă un îndelungat și zbuciumat, dar și un glorios trecut. Mărețul ideal întuit de unii, înțeles de alții s-a înfăptuit cu jertfele celor mai buni, mai luminați și mai viteji fii ai neamului românesc, al căror sînge nu s-a vărsat în zadar.

Pr. V. VĂCĂREANU

De la Dunăre la Mare

In 1977 poporul nostru a sărbătorit împlinirea a 100 de ani de la cucerirea independenței de stat a României. Centanarului independenței de stat a României și reve-

nirii la trupul ţării a pămîntului strămoşesc de la Dunăre la Mare îi este închinat şi volumul de studii „*De la Dunăre la Mare*“ publicat, în condiţii grafice vrednice de laudă, de Editura Arhiepiscopiei Tomisului şi Dunării de Jos. Lucrarea are subtitlul „*Mărturii istorice şi monumente de artă creştină*“ şi a apărut sub îndrumarea unui comitet prezidat de I. P. S. Dr. Antim Nica, Arhiepiscop al Tomisului şi Dunării de Jos. Lucrarea este rodul contribuţiei unor binecunoscuţi academicieni, ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, profesori de teologie, istorici şi cercetători şi tratează probleme privind etnogeneza română, continuitatea populaţiei romanice în Dobrogea, pătrunderea creştinismului în Scythia Minor, mărturiile şi monumentele creştine pe pămîntul de la Dunăre la Mare şi viaţa bisericească în Dobrogea de la origini pînă în zilele noastre. Volumul se deschide cu un „*Cuvînt înainte*“ semnat de I. P. S. Dr. Antim Nica, care face un scurt istoric al eparhiei pe care o păstoreşte. Moştenitoare a vechii episcopii de Tomis, devenită în secolul al VI-lea arhiepiscopie şi mitropolie, Episcopia Dunării de Jos este ctitoria domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Ea şi-a stabilit definitiv sediul la Galaţi în 1878, după încheierea războiului de independenţă şi după revenirea Dobrogei la patria mumă, scopul alegerii oraşului Galaţi drept reşedinţă fiind întemeierea unui centru spiritual care să întărească legăturile sufleteşti ale credincioşilor de pe cele două maluri ale Dunării. În 1975 cînd s-au împlinit 1650 de ani de la Sinodul I ecumenic de la Niceea, la care a participat şi un episcop de la Tomis, Episcopia Dunării de Jos a fost înălţată la rangul de Arhiepiscopie cu denumirea de „Arhiepiscopia Tomisului şi Dunării de Jos“, cu reşedinţa la Galaţi, dîndu-i-se şi un episcop-vicar, cu reşedinţa la Constanţa, care va purta titlul de „Tomitanul“. I. P. S. Antim aminteşte şi de relaţiile spirituale şi culturale, niciodată întrerupte, ale dobrogenilor cu fraţii lor din Ţară care au contribuit la întreţinerea conştiinţei naţionale în Dobrogea şi aduce un cald omagiu învăţatului episcop Melchisedec Ştefănescu, primul ierarh şi organizator al eparhiei (1864-1879).

Urmează 19 studii. Seria se deschide cu contribuţia regretatului academician Constantin C. Giurescu „*Continuitatea populaţiei romanice în Dobrogea*“. Inscripţiile în limba latină, statuile, bazilicile, mozaicurile (cel de la Tomis fiind unul dintre cele mai întinse din Imperiul Roman) sînt dovezi concludente ale intensului proces de romanizare a ţinutului dintre Dunăre şi Mare, a cărui populaţie de la oraşe şi sate îşi însuşise pînă la sfîrşitul secolului al II-lea atît limba latină populară, cît şi felul de viaţă roman, mărturie stînd nenumăratele oraşe şi castre, satele întemeiate de colonişti şi de veterani, reţeaua de drumuri şi activitatea comercială pe ţărmul Mării, dar şi pe Dunăre pînă la Durostorum (Silistra). Procesul de romanizare atenuat în secolul al VII-lea de năvălirea slavilor (asimilaţi de romanicii din Dobrogea, cu o cultură şi o civilizaţie superioară), a fost reluat însă sub o formă nouă. In continuare, regretatul istoric C. C. Giurescu aduce în sprijinul teoriei continuităţii populaţiei romanice în Dobrogea mărturii oferite de toponimie şi de antroponimie.

Al doilea studiu „*Romanitate şi creştinism, coordonate ale etnogenezei române*“, aparţine Prof. univ. acad. Radu Vulpe. Romanizarea atît de profundă şi de trainică a geto-dacilor este un fenomen surprinzător numai pentru cei care au în vedere, doar, provincia traiană a Daciei, care n-a durat decît 170 de ani şi care a cuprins numai interiorul Transilvaniei, Banatul şi Oltenia. Insă nu trebuie să uităm, spune acad. Radu Vulpe, că procesul romanizării s-a prelungit timp de secole după părăsirea Daciei traiane de către Aurelian, extinzîndu-se mult peste marginile acestei provincii şi acoperind tot spaţiul carpato-danubian. După ce respinge „teza absurdă a emigrării totale a daco-romanilor în dreapta Dunării sub Aurelian şi a reîntoarcerii lor în masă după multe veacuri în Dacia şi halucinantă fantezie despre latinitatea înnăscută a geto-dacilor (independentă de romanizare), contrazisă categoric de toate datele şi principiile lingvistice“, acad. R. Vulpe se declară de acord cu ideea lui V. Pârvan care susţinea că „neamul românesc s-a format nu numai în

Dacia, ci pe un spaţiu mult mai vast, moştenind toată acea amplă romanitate orientală care se dezvoltase în provinciile romane de pe ambele părţi ale Dunării, în prelungirea Illyricului, de la răsărit de Adriatica". După plecarea administraţiei şi armatei romane din Dacia traiană, plugarii şi păstorii daco-romani n-au trăit izolaţi, ci au menţinut legături politice, economice şi spirituale strînse atît cu Dacia aureliană, cît şi cu celelalte provincii din sudul Dunării.

Astfel, procesul de romanizare s-a prelungit cu încă trei secole cît timp graniţa imperiului roman a fost la Dunăre. La aceste cinci sute de ani se adaugă încă un veac dinainte de Traian cînd Dobrogea şi alte ţinuturi de la Dunărea de Jos, cu părţi din Muntenia şi din Moldova se aflau sub dominaţia romană încă de pe vremea lui Augustus. Totuşi, susţine autorul, factorul militar şi economic, urbanismul şi administraţia romană cu puternică eficacitate în limitele provinciilor, nu dau o explicaţie suficientă intensităţii şi trăiniciei procesului de romanizare a geto-dacilor, mai ales a celor din afara Daciei traiane. Un asemenea rezultat nu l-a putut atinge decît „o foarte perseverentă acţiune de ordin spiritual, puternic pătrunzătoare în adîncul sufletului, aşa cum numai un factor religios ar fi fost în stare s-o exercite". Acest factor a fost *creştinismul* cu morala sa religioasă şi cu nobilele sale principii de solidaritate umană. După ce face un scurt istoric al pătrunderii creştinismului în Dacia şi după ce prezintă numeroase elemente arheologice şi lingvistice de caracter creştin, acad. R. Vulpe încheie cu frumoasele cuvinte: „Dacă poporul nostru n-ar fi fost roman, ci ar fi fost orice altceva, ar fi devenit totuşi creştin, ca şi neamurile din vecinătatea sa, dar dacă n-ar fi fost creştin atunci, în acel mare moment de răscruce, este îndoielnic că ar mai fi rămas roman".

Pr. Prof. N. Şerbănescu publică studiul „*Pătrunderea şi dezvoltarea creştinismului în Scythia Minor*". Teritoriul dintre Dunăre şi Mare, cel dintîi colţ de ţară românească în care a fost aruncată sămînţa Evangheliei, a fost evanghelizat, după tradiţie, de Sfîntul Apostol Andrei, a cărui amintire se păstrează în folclorul dobrogean, în credinţe şi colinde, într-o baladă şi în toponimie. Creştinismul a pătruns şi prin legăturile comerciale şi culturale existente între cetăţile dobrogene şi oraşele din Orientul Apropiat sau prin relaţiile cu populaţia din sudul Dunării. Documentele arheologice (gemma de la British Museum) şi mărturiile scriitorilor creştini (Sf. Iustin Martirul şi Filozoful † 165, Tertulian † 240, Origen † 253) ne dau ştiri despre pătrunderea creştinismului la daci în sec. II-III. In jurul anului 300, numărul creştinilor era probabil foarte mare, pentru că martirologiile şi sinaxarele pomenesc, pentru acest timp, numeroşi mucenici pentru Hristos, victime ale persecuţiilor dezlănţuite de Diocleţian şi de Liciniu. După 313, creştinismul este viguros şi este atestat prin numeroase bazilici paleocreştine şi prin inscripţii, în care se vorbeşte de organizarea creştinismului în Dobrogea. In continuare, P. C. Pr. Prof. N. Şerbănescu prezintă episcopia Tomisului, primul centru episcopal cunoscut pînă azi pe teritoriul patriei noastre şi lista episcopilor de Tomis cunoscuţi, începînd cu *Evanghelicus*, considerat că ar fi păstorit la sfîrşitul secolului al III-lea. Creştinismul ortodox român, încheie autorul, este o dovadă a continuităţii daco-romane şi a poporului nostru pe colţul de pămînt întotdeauna românesc, al Dobrogei la Dunărea de Jos şi pe întreg teritoriul României de azi.

În studiul „*Martiri şi sfinţi pe pămîntul Dobrogei de azi*", Pr. Prof. Ene Branişte, pornind de la ideea că pătrunderee şi răspîndirea largă a creştinismului în provincia Sciţia Mică sînt dovedite mai ales de numărul mare de martiri creştini din aceste părţi, victime ale persecuţiilor lui Diocliţian, Maximian, Galeriu şi Liciniu, alcătuieşte o listă a sfinţilor care au suferit moarte martirică pe pămîntul Dobrogei de azi, precum şi a celor care au fost cinstiţi ca sfinţi pentru curăţenia vieţii şi pentru apărarea dreptei credinţe, fară să fi îndurat moarte martirică (episcopii Vetranion, apărător curajos al dreptei credinţe împotriva arianismului, Teotim şi monahul Ioan Cassian). Pentru lista sfinţilor

martiri autorul a folosit drept surse de informaţii *actele martirice* ale sfinţilor şi menţiunile din *martirologii* manuscrise sau liste de sfinţi (calendare, minologhii, sinaxare). Sfinţii martiri sînt enumeraţi pe localităţi şi în ordinea lunilor din cursul anului bisericesc, dîndu-ni-se amănunte — cînd există — despre locul şi data naşterii, despre viaţa şi activitatea lor, despre data şi felul pătimirii etc. Numărul mare al martirilor locali (peste 120) constituie nu numai cea mai veche dovadă a răspîndirii creştinismului în Dobrogea încă înainte de sec. al IV-lea, ci şi o mărturie incontestabilă despre vitalitatea şi intensitatea vieţii creştine la Dunărea de Jos în epoca paleocreştină. Creştinismul scitic, spune P. C. Pr. prof. Ioan Coman în studiul „*Scriitori teologi în Scythia Minor*", a creat teologie prin trei factori de bază: 1) credinţa „filosofată" a misionarilor şi localnicilor şi contactul acestei filozofii cu gîndirea marilor şcoli patristice ale vremii; 2) persecuţiile împotriva creştinilor şi moartea martirică a numeroşi credincioşi; 3) prezenţa şi buna organizare a Bisericii. După ce prezintă inscripţiile creştine scitice, P. C. Sa se ocupă de cîţiva scriitori teologi din Dacia Pontică: *Sfîntul Ioan Casian* (sec. IV-V), prieten al Sfîntului Ioan Gură de Aur, care, plecînd în Occident, a înfiinţat două mănăstiri rămase modele pentru toate mănăstirile de sistem chinovitic din Apus. De la Sfîntul Ioan Casian ne-au rămas trei lucrări; *Dionisie cel Mic* (sec. V-VI) „scit de origine, dar cu totul roman ca ţinută" (cum ni-l prezintă prietenul său Casiodor) a fost profesor la Mănăstirea *Vivarium* unde a lăsat urme neşterse de erudiţie, înţelepciune şi smerenie", şi a tradus pentru Roma opere dogmatice din Sfinţii Părinţi răsăriteni, avînd însă şi scrieri originale şi fiind cunoscut pentru propunerea (aprobată de Biserică) de a se adopta o eră nouă, era creştină, care să înceapă de la Hristos „începutul nădejdii noastre".

Ioan Maxenţiu autorul a 8 mici tratate în care a apărat dreapta credinţă a Bisericii universale împotriva ereticilor. Teologia scitică a fost şi rămîne, spune autorul, o teologie de substanţă clară şi precisă, care are în centrul ei pe Mîntuitorul Hristos. Fiind scrisă în limba latină ea este şi un element de etnogeneză a daco-romanilor şi al urmaşilor lor, românii.

Informaţii despre edificiile paleocreştine şi despre vestigiile creştine din Dobrogea ni se oferă în articolele: „*Bazilicile din Tomis*" (de P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul), „*Bazilicile creştine de la Axiopolis, Callatis şi Tropaeum Traiani*" (de Dr. Adrian Rădulescu), „*Bisericuţele rupestre de la Murfatlar*" (de Prof. univ. I. Barnea), „*Mărturii creştine păstrate în Muzeul de Arheologie Constanţa*" (de Maria Munteanu), „*Vestigii şi mărturii creştine din zona gurilor Dunării*" (de Gavrilă Simeon), „*De la Turcoaia la Niculiţel. Mărturii şi monumente vechi creştine*" (de V. H. Baumann) şi „*Un monument medieval dobrogean necunoscut: Biserica Sf. Atanasie dela Niculiţel*" (de Cristian Moisescu).

I. Dragomir şi S. Sanie ne aduc cîteva dovezi despre „*Inceputurile creştinismului în sudul roman al Moldovei*", iar dr. Emilian Popescu face „*Cîteva consideraţii cu privire la limba inscripţiilor creştine din Scythia Minor în sec. IV-VI*". Pr. Prof. Milan Şesan ne prezintă „*Mitropolia Celtinei şi importanţa ei*", mitropolie care îşi întindea jurisdicţia nu numai în Dobrogea, ci şi în Muntenia, spre Argeş, spre nordul Dunării şi peste Carpaţi, în Transilvania. P. C. Pr. prof. Ioan Rămureanu în studiul „*Mitropolia Vicinei şi rolul ei în păstrarea Ortodoxiei în ţinuturile româneşti*", pornind de la informaţiile Anei Comnena, ale geografului arab Idrisi etc., localizează Vicina în nordul Dobrogei, la Isaccea. In continuare, autorul face istoricul acestei Mitropolii, fondată în timpul Imperiului latin de Constantinopol, pînă la mutarea ultimului mitropolit al Vicinei, Iachint (1359-1372), la Curtea de Argeş, în urma stăruinţelor voievodului Nicolae Alexandru Basarab pe lîngă patriarhul ecumenic Calist I.

In studiul „*Viaţa bisericească în Dobrogea şi în părţile Dunării de Jos în sec. XV-XIX*", P. C. Pr. prof. Mircea Păcurariu trece în revistă împrejurările istorice care au dus la formarea *Mitropoliei Proilaviei* (sec. XVI) şi a *Mitropoliei Dristrei* (sec. XV) şi pe mitropoliţii care le-au păstorit, amintită fiind şi activitatea lor de ctitori şi, uneori, de mari cărturari. Nu sînt uitate

nici legăturile celor două eparhii cu domnii Ţării Româneşti şi ai Moldovei, cu Mitropoliile Ungro-Vlahiei şi Moldovei şi chiar cu Transilvania. In ultima parte a studiului său, P. C. Pr. prof. Mircea Păcurariu prezintă alte aspecte ale vieţii religioase din Dobrogea: viaţa preoţilor, şcolile româneşti conduse de preoţi şi dascăli, construcţia de biserici şi întemeierea de mănăstiri.

Pr. Dr. Nicolae Grosu trece în revistă „*Viaţa bisericească în Dobrogea şi la Dunărea de Jos după războiul de independenţă*". Sînt prezentaţi ierarhii care au păstorit această dioceză, amintindu-se lucrările lor de bine în folosul credinţei şi al neamului prin zidirea de biserici, prin înfiinţarea de noi parohii, prin întemeierea şcolilor ecleziastice de preoţi şi cîntăreţi, prin sprijinul moral şi material dat credincioşilor. „*Mănăstirile dobrogene şi din părţile Dunării de Jos*", vetre de pietate şi cultură cu rol de seamă în păstrarea dreptei credinţe şi în întărirea conştiinţei unităţii de neam, ne sînt prezentate de Arhim. Ieronim Motoc, care face şi un istoric al tradiţiilor monahale din Dobrogea.

Volumul mai cuprinde rezumate în limba franceză ale articolelor publicate, un indice de nume şi harta istorico-arheologică a Arhiepiscopiei Tomisului şi Dunării de Jos. După cum am mai spus, condiţiile grafice în care a apărut volumul sînt de cea mai înaltă ţinută. In mod special, trebuie menţionat P. C. Preot Gheorghe Carnaru pentru fotografiile alb-negru şi color (reproducînd figuri de ierarhi, icoane, mănăstiri, biserici, mărturii arheologice ale creştinismului românesc), ultimele fiind adevărate lucrări de artă.

Volumul editat de Arhiepiscopia Tomisului şi Dunării de Jos, înmănunchind valoroase contribuţii, pune în lumină etnogeneza românească, propovăduirea şi răspîndirea creştinismului pe pămîntul strămoşesc de la Dunăre la Mare.

Prof. Gh. I. BADEA

Dan Gh. Teodor, **Teritoriul est-carpatic în veacurile V-XI e. n. Contribuţii arheologice şi istorice la problema formării poporului român,** Editura Junimea, Iaşi, 1978, 223 p., inclusiv 64 planşe.

Cartea lui Dan Gh. Teodor — important eveniment în literatura de specialitate — reprezintă rezultatul unui îndelungat efort de a sintetiza şi interpreta din punct de vedere istoric toate descoperirile arheologice, multe dintre ele inedite, referitoare la perioada secolelor V-XI e. n. în Moldova. Propunîndu-şi analiza, în primul rînd, a evoluţiei societăţii omeneşti în spaţiul est-carpatic, autorul, prin desele referiri şi la celelalte regiuni ale ţării, subliniază, odată cu continuitatea populaţiei româneşti la răsărit de Carpaţi, şi unitatea ei culturală în întreg spaţiul românesc de la nordul Dunării de Jos. În felul acesta, cartea aduce o importantă contribuţie la lămurirea unei probleme fundamentale a istoriei României, aceea a formării poporului român.

Fiind vorba de istoria unei vaste regiuni în decurs de cinci secole, răscolită de năvălirea unor populaţii în migraţie, autorul a urmărit, pe parcursul întregii lucrări, nu numai continuitatea, unitatea şi evoluţia culturii materiale şi spirituale a populaţiei autohtone, ci şi contactele cu populaţiile în migraţie, precum şi rezultatul acestor interferenţe, ca urmare a cercetărilor efectuate atît pe baza izvoarelor scrise, a unor descoperiri arheologice întîmplătoare, cît mai ales a prelucrării exhaustive a tuturor datelor arheologice obţinute prin săpături sistematice.

Istoria Moldovei în secolele V-XI e. n. a fost tratată cronologic, cercetîndu-se aspectele economic, social, politic şi cultural, în trei mari capitole. Al patrulea capitol reprezintă concluziile la care a ajuns autorul.

Astfel, în capitolul I intitulat „*Populaţia din regiunile est-carpatice şi civilizaţia ei de la sfîrşitul secolului al V-lea şi pînă în secolul al VII-lea inclusiv*" sînt prezentate, după un scurt istoric al descoperirilor arheologice, aşe-

zările autohtone din această vreme, care se prezintă sub forma unor aşezări neîntărite şi care suprapun aşezările mai vechi de tip Sîntana de Mureş sau unele din prima jumătate a secolului al V-lea e. n. În cadrul acestor aşezări, locuinţele sînt de tip bordei sau semibordei, în cazuri excepţionale — locuinţe de suprafaţă. În interiorul locuinţelor se aflau vetre şi cuptoare de lut. În spaţiul dintre locuinţe au fost descoperite cuptoare de piatră şi gropi de provizii. Informaţii privind riturile de înmormîntare sînt puţine pentru secolele V-VII, dar atrag atenţia cîteva morminte cu elemente creştine. În acest sens sînt analizate şi alte descoperiri care atestă creştinismul pe aceste teritorii, cum ar fi, de pildă, tiparele de turnat cruci, cruciuliţe, precum şi unele simboluri creştine ca peştele şi porumbelul, incizate pe obiecte sau vase. Descoperirile enumerate demonstrează că „religia creştină începuse să se răspîndească şi la populaţiile din această regiune a României, ca o consecinţă a multiplelor şi permanentelor legături pe care aceasta le avea cu civilizaţia imperiului bizantin".

Din inventarul aşezărilor, datînd din această vreme, sînt menţionate uneltele agricole şi meşteşugăreşti, ceramica locală şi cea bizantină, de import, monedele bizantine, majoritatea din bronz, precum şi obiectele de podoabă.

Pe baza descoperirilor arheologice din întreaga Moldovă autorul ajunge la concluzia că civilizaţia populaţiei daco-romane de la est de Carpaţi este de „evident caracter provincial roman" şi că ea îşi va dovedi vigoarea din momentul apariţiei slavilor (la mijlocul secolului al VI-lea), pînă la asimilarea lor etnică şi culturală (secolul al VIII-lea). Din acest proces de convieţuire temporară cultura populaţiei autohtone din Moldova rămîne definitiv romanică.

În al doilea capitol „*Evoluţia civilizaţiei din Moldova în secolele XII-IX e. n.*", autorul face un scurt istoric al descoperirilor, după care se ocupă de aşezările din această perioadă, care sînt atît deschise, cu locuinţele grupate în „cuiburi", probabil după criterii familiale, ori în şiruri paralele, cît şi întărite, aflate pe promontorii înalte şi fortificate cu valuri şi şanţuri. Fortificaţii de acest fel se întîlnesc în toată Europa şi sînt construite în timpul invaziilor normande, a ungurilor şi a populaţiilor turanice din stepele nordpontice. Principalul tip de locuinţă întîlnit în aşezările din secolele VII-XI este semibordeiul de formă rectangulară. Mai rar se întîlnesc bordeiul şi locuinţa de suprafaţă. În interiorul locuinţelor se află, de obicei, cuptoare construite din piatră şi vetre portative, iar în preajma lor, cuptoare de lut cotlonite şi gropi de provizii.

În comparaţie cu numărul mare de aşezări din această vreme, numărul mormintelor este mic. Pe lîngă necropolele şi descoperirile izolate de morminte de incineraţie în urne sînt semnalate şi cimitire cu morminte de înhumaţie cu ritual creştin.

Din inventarul aşezărilor rezultă că principala ocupaţie a locuitorilor a fost agricultura şi creşterea vitelor, după cum o atestă uneltele descoperite. De asemenea, sînt prezente unelte şi produse ale unor meşteşugari, fapt ce dovedeşte prelucrarea fierului, lemnului şi osului de către populaţia autohtonă. Bogăţia materialului ceramic din aşezările cercetate demonstrează dezvoltarea meşteşugului olăritului, pe plan local, semnalîndu-se şi produse de import, de obicei, amfore bizantine. Ca obiecte de podoabă sînt atestaţi cerceii, aplicele, inelele, brăţările, colanele, pandantivele şi cataramele lucrate din bronz, cupru şi mai rar din aur sau argint. La acestea se adaugă un număr mare de mărgele de sticlă sau de os. Avînd în vedere că regiunea de la nordul Dunării de Jos intra în sfera de activitate economică a Bizanţului, monedele descoperite pe acest teritoriu sînt, în marea lor majoritate, bizantine, dar se menţionează şi descoperirea unor dirhemi arabi.

Pe baza analizei dovezilor materiale privind civilizaţia populaţiei din Moldova, din secolele VII-IX, autorul discută originea şi evoluţia acesteia comparativ cu celelalte provincii ale României, ajungînd la concluzia că „în cadrul unei unităţi de civilizaţie evidentă, transformările din domeniul cultural s-au finalizat şi în Moldova

prin apariţia unei culturi de caracter predominant românesc". Urmele de civilizaţie de pe teritoriul Moldovei din veacurile VII-IX de tip Dridu timpuriu sînt cunoscute şi sub denumirea de cultură de tip Hlincea, dezvoltată din fondul local mai vechi, cunoscînd trei etape în evoluţia ei. În acest timp, dezvoltarea elementului autohton romanic, mult mai numeros, avînd o veche şi evident superioară cultură, legăturile multiple şi neîntrerupte cu lumea bizantină, precum şi asimilarea de către localnici a resturilor de populaţie slavă, rămasă aici după anul 602, au determinat constituirea unei autentice civilizaţii de factură locală romanică, finalizîndu-se într-o cultură cu caracter predominant românesc.

În cel de al treilea capitol intitulat „*Civilizaţia din secolele X-XI e. n. în regiunile est-carpatice şi semnificaţia ei istorică*", autorul explică, în istoricul descoperirilor, noţiunea de cultură de tip Dridu, prezentînd şi cele mai importante descoperiri arheologice de acest fel de pe teritoriul Moldovei. Din cele aproximativ 43 de aşezări, descoperite pînă în prezent, majoritatea sînt neîntărite şi suprapun altele mai vechi, dar, în acelaşi timp, se cunosc şi cîteva aşezări fortificate. Locuinţele erau de tip bordei şi semibordei, avînd formă rectangulară şi colţurile rotunjite. Pentru încălzit şi prepararea hranei au fost folosite vetre simple şi cuptoare asemănătoare, în general, celor din perioada anterioară. Din secolele X-XI datează şi unele cuptoare de ars ceramica. Gropile de provizii din cadrul aşezărilor, uneori cu capacitate destul de mare, sînt încă o dovadă privind practicarea agriculturii de către populaţia băştinaşă. Şi pentru această perioadă descoperirile de necropole şi morminte sînt puţine. Acestea erau de incineraţie, dar şi de înhumaţie, şi în acest din urmă caz, ritul era creştin. Dovadă că populaţia autohtonă din Moldova era în această vreme în mare parte creştină o aduc şi alte descoperiri arheologice, cum ar fi un capac de cadelniţă, două cruci relicvar de tip vechi bizantin şi două cruciuliţe de piatră.

Din inventarul complexelor arheologice de tip Dridu atrag în primul rînd atenţia uneltele agricole. Un loc important este acordat şi uneltelor meşteşugăreşti. În aşezări şi morminte au fost descoperite obiecte de podoabă şi de cult lucrate din aur, argint, bronz, sticlă, os sau lut. Relaţiile comerciale cu imperiul bizantin sînt atestate şi prin numărul mare de monede bizantine descoperite în aşezări sau în tezaure.

În studierea culturii Dridu din secolele X-XI, un loc aparte îl ocupă ceramica, care, prin forme şi mai ales prin decor, aminteşte de ceramica epocii geto-dacice şi romane, unele motive ornamentale întîlnindu-se şi în secolele următoare.

Pe baza dovezilor arheologice certe autorul analizează evoluţia şi determină cronologia culturii Dridu, ajungînd la concluzia că această cultură are un caracter românesc. Această cultură a evoluat din fondul local pe întreg teritoriul actual al României, a R. S. S. Moldoveneşti şi a unei părţi din Ucraina Subcarpatică, suprapunîndu-se peste aria geografică de civilizaţie geto-dacică. De asemenea, se subliniază că această cultură trebuie considerată «punct de plecare în procesul de constituire a culturii feudale româneşti».

În ultimul capitol „*Concluzi*" autorul revine asupra unor probleme mai importante privind evoluţia societăţii în teritoriul est-carpatic, în secolele V-XI, subliniind continuitatea populaţiei autohtone din perioada anterioară pătrunderii slavilor aici, primele contacte dintre localnici şi noii veniţi, consecinţele acestora în etapele următoare. Astfel, se urmăreşte continuitatea elementelor de civilizaţie provincial-romană prezente în cadrul culturii de tip Costişa-Botoşana. Începînd cu a doua jumătate a secolului al VI-lea se observă că populaţia autohtonă continuă să folosească uneltele, ceramica şi obiectele de podoabă de certă influenţă romano-bizantină, care se deosebesc de resturile de cultură ale slavilor pătrunşi în regiunile est-carpatice. Relaţiile cu civilizaţia bizantină romanică se oglindesc şi în fenomene de ordin spiritual, în principal, răspîndirea creştinismului latin în spaţiul est-carpatic. În urma contactului dintre populaţia locală, aflată pe o treaptă superioară de civilizaţie, cu grupurile slave pătrunse aici şi stabilite în ultimul

sfert al secolului al VI-lea s-a creat «un facies cultural nou, de caracter evident romanic, dar conţinînd încă în prima fază din evoluţia sa şi unele elemente slave arhaice».

În cursul secolelor VII-IX, elementele de cultură slavă vor fi asimilate total de către populaţia autohtonă. În ansamblul ei cultura populaţiei româneşti de la est de Carpaţi, de tip Dridu, prin trăsăturile sale esenţiale romanice, se deosebeşte de faciesurile slave contemporane. Autorul subliniază unitatea civilizaţiei de pe întreg teritoriul românesc de la Dunărea de Jos, precum şi legăturile cu regiunile sud-dunărene. Odată cu revenirea stăpînirii bizantine pe Dunăre, în secolele X-XI, se observă o reînviorare economico-culturală a societăţii de la nordul Dunării.

Populaţia autohtonă daco-romanică şi apoi veche românească a fost organizată în obştii săteşti agricole şi păstoreşti, cu o structură veche, proprie. In sînul acestora, în timpul marilor migraţii, se observă un proces de stratificare socială care conţinea germenii orînduirii feudale, în legătură cu care s-a pus şi ridicarea unor aşezări fortificate. In timpul unor năvăliri obştiile săteşti se asociau în uniuni de obştii care, din punct de vedere teritorial, cuprindeau subunitatea geografică respectivă.

În încheiere, autorul arată că cercetările arheologice întreprinse în ultimul sfert de secol aduc dovezi incontestabile în sprijinul continuităţii populaţiei băştinaşe, în secolele V-XI, în regiunile est-carpatice ale României, subliniind, totodată, unitatea culturii materiale pe întreg teritoriul locuit de români.

Lucrarea este însoţită de un aparat critic bogat şi judicios întocmit, dar care poate fi folosit de către cititor cu destulă greutate, deoarece notele sînt tipărite la sfîrşitul fiecărui capitol. Cartea conţine, ca material documentar, o ilustraţie selectivă de o calitate foarte bună.

În ansamblu, cartea se înscrie printre lucrările de prestigiu ale literaturii arheologice apărute în ultimul timp, interesînd în aceeaşi măsură pe specialişti şi publicul cititor mai larg.

Stela CHEPTEA

Cronica bisericească

A. — Din viața Bisericii

A VIII-a întrunire ecumenică de călugărițe de la Grandchamp-Elveția

(23-29 august 1978)

Peste 50 de delegați din 11 țări (Elveția, Franța, Spania, Italia, Ungaria, Norvegia, Belgia, Israel, China, Madagascar, România) au luat parte la întrunirea ecumenică de călugărițe, la Grandchamp-Elveția, între 23-29 august 1978, pentru a dezbate tema generală *„Vie consacré et unité"* (Ioan XVII, 17-23). Intrunirea a fost condusă de Julian Garcia Hernandes, secretar pentru ecumenism al Conferinței episcopale spaniole.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române, au luat parte, ca delegate, monahiile: Eustochia Ciucanu, stareța Mănăstirii Agapia, Cecilia Negraru, muzeograf la Mănăstirea Moldovița, și Eufrasia Sîrbu, de la Reprezentanța Bisericii Ortodoxe Române din Ierusalim.

I. P. S. Mitropolit Emilianos de Calabria-Grecia a deschis lucrările întrunirii.

A urmat susținerea coreferatelor pe marginea temei principale: *„Unitatea noastră întru slava lui Dumnezeu, celui în Treime lăudat"*, de pastorul elvețian Daniil von Almen; *„Dimensiunea misionară a unității"*, de sora franciscană Marie Angela della Valle; *„Consacrarea lui Dumnezeu și apelul la unire"*, de sora Cécile Hélène de Jësus; *„Teologia biblică despre unitatea poporului lui Dumnezeu"*, de pastorul Wisser't Hooft, președintele de onoare al Consiliului Ecumenic al Bisericilor-Geneva; *„Organizarea vieții monahale în România în baza Regulamentului de organizare și funcționare a vieții monahale în Biserica Ortodoxă Română"*, de monahia Eustochia Ciucanu, stareța Mănăstirii Agapia; *„Consacrare, misiune, unitate, după Evanghelia Sfîntului Ioan"* (XVII, 17, 23), de preotul catolic Adrian Schenker O. B., profesor la Facultatea de teologie din Friburg; *„Viața consacrată în reformă"*, de Rosette Genton, președintele grupului de misionare reformate „Servente de l'unité"; *„Spiritualitatea monahismului oriental"*, de I. P. S. Mitropolit Emilianos de Calabria.

In timpul lucrărilor de la Grandchamp a luat parte și Monseigneurul Diocezei Friburg, Pierre Mamie.

In ziua de 27 august, duminică, I. P. S. Mitropolit Emilianos de Calabria a săvîrșit Sfînta Liturghie.

La încheierea lucrărilor, I. P. S. Mitropolit Emilianos de Calabria a elogiat buna organizare a vieții monahale din Biserica Ortodoxă Română, sugerînd participanților ca o viitoare întrunire să aibă loc în România, pentru a vedea la fața locului cum este organizată și trăită viața monahală.

In ultima zi a întrunirii, participanții au vizitat cîteva comunități protestante din Elveția (Romainmotier, Saint Loup și Fraternité d'Etoy), asistînd la servicii religioase și la prezentarea așezămintelor și vieții lor duhovnicești.

Gh. BURCĂ

B. — **Arhiepiscopia Iaşilor**

Oaspeţi

Domnul Lukas Vischer, directorul Comisiei „Credinţă şi Constituţie" din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, aflat în ţara noastră ca invitat al Bisericii Ortodoxe Române, a făcut o vizită la biserici şi mănăstiri, monumente istorice şi de artă bisericească din Arhiepiscopia Iaşilor, în zilele de 10-13 noiembrie a. c.

In timpul vizitei, oaspeţii au fost însoţiţi de către P. C. Pr. prof. D. Popescu, prorectorul Institutului Teologic de Grad Universitar din Bucureşti si de către P. C. Arhidiac. prof. C. Voicu, prorectorul Institutului Teologic de Grad Universitar din Sibiu.

Vizita cunoscutului teolog Lukas Vischer, a început la Mănăstirea Văratec, unde a fost întîmpinat de către Maica stareţă Nazaria Niţă, care a rostit un cuvînt de bun sosit, şi maicile Onufria Nichifor şi Tatiana Tincu.

După ce a vizitat mănăstirea, s-a discutat despre importanţa unirii Bisericii, despre locul şi rolul monahismului în această binecuvîntată lucrare pentru unitate creştină. La plecare, oaspetele a semnat în cartea de aur, exprimîndu-şi bucuria că a putut vizita această mănăstire, încheind: *„Plec cu certitudinea că toţi slujim aceeaşi cauză, a unităţii"*.

In cursul aceleiaşi zile, au mai vizitat mănăstirile Secu şi Sihăstria. La aceasta din urmă, oaspetele a mers la chilia Părintelui Ilie Cleopa, discutînd despre posibilităţile realizării unităţii Bisericilor.

De la Mănăstirea Sihăstria au mers la Mănăstirea Agapia unde au cinat şi au fost găzduiţi. A doua zi, au vizitat mănăstirea şi colecţia de obiecte bisericeşti, după care au plecat în nordul Moldovei, unde, de-a lungul traseului, a vizitat biserici şi monumente de artă, presărate la tot pasul, pe aceste istorice şi înfloritoare plaiuri româneşti.

Aflat la Mănăstirea Sfîntul Ioan cel Nou-Suceava, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a invitat la cină pe Domnul Lukas Vischer, purtînd discuţii asupra stadiului actual al ecumenismului şi reprezentării Bisericilor în cadrul Consiliului Ecumenic.

I. P. S. Mitropolit Teoctist a invitat pe oaspetele Bisericii Ortodoxe Române să asiste la slujba de sfinţire şi la Sfînta Liturghie, care urma să se oficieze a doua zi, duminică 12 noiembrie, la biserica din parohia Ţarna Mare, protopopiatul Fălticeni, judeţul Suceava.

Acceptînd cu bucurie invitaţia, reprezentantul Consiliului Ecumenic al Bisericilor a avut posibilitatea să cunoască modul cum înţeleg, trăiesc şi îşi manifestă sentimentele religioase creştinii ortodocşi români.

La agapa care a urmat după slujbă la care a luat parte, Domnul Lukas Vischer, în cuvîntul rostit, a spus că această vizită a fost pentru el „o bucurie imensă". Participarea la această slujbă de sfinţire a bisericii a fost „punctul culminant al călătoriei mele în ţara dumneavoastră", ţară pe care o cunoştea încă din 1964, cînd a vizitat pentru prima dată Biserica Ortodoxă Română. A arătat apoi „că astăzi ştim că este foarte important ca Bisericile de Răsărit şi de Apus să depăşească ceea ce le separă şi în înţelegerea dintre ele să colaboreze la realizarea scopului Consiliului Ecumenic al Bisericilor".

După ce s-a referit la structura actuală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi la eforturile care se depun pentru refacerea unităţii bisericeşti, Domnul Lukas Vischer a spus: „Ţin să vă mărturisesc că am găsit în Biserica Ortodoxă multă bogăţie, de care are nevoie întreaga creştinătate. De aceea, îmi plac Bisericile Ortodoxe.

La intrare, cînd s-a oficiat slujba de sfinţire a bisericii, aruncîndu-mi ochii spre pictură, am văzut deasupra, pe bolta naosului, scena Pantocratorului, chiar în milocul cupolei şi sub El un candelabru care serveşte ca să ilumineze întreaga biserică, şi poate că acesta este simbol al faptului că tuturor Bisericilor, care sînt ca nişte braţe ale candelabrului, lumina le vine de la Hristos, Care trebuie să fie prezent în mijlocul nostru, aşa cum acolo este în mijlocul cupolei naosului.

Sînt foarte recunoscător I. P. S. Mitropolit Teoctist fiindcă m-a îmbogăţit cu un simbol de o deosebită importanţă care ne încredinţează că scopul Mişcării Ecumenice va fi împlinit prin voia lui Iisus Hristos".

Au urmat discuţii, în cadrul cărora I. P. S. Mitropolit Teoctist a arătat că ecumenismul este o realitate a vieţii bisericeşti din Patria noastră. Oaspetele a spus că „bogăţia de trăire întîlnită la credincioşii Bisericii Ortodoxe trebuie făcută şi mai mult cunoscută celorlalte Biserici membre ale Consiliului Ecumenic, care au mult de învăţat de la Ortodoxia românească".

In seara zilei de 12 noiembrie, oaspetele a sosit la reşedinţa mitropolitană, unde s-a servit cina. Oaspetele şi-a exprimat, din nou, admiraţia pentru frumuseţile artei bisericeşti româneşti şi clipele de mare bucurie trăite la sfinţirea bisericii din parohia Ţarna Mare.

A doua zi, oaspetele a plecat, cu avionul, la Bucureşti.

După sosirea la Geneva, Domnul Lukas Vischer a trimis următoarea scrisoare Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist:

„La masa după Liturghie, am spus că această duminică a fost momentul culminant al vizitei mele în România.

Am spus-o spontan sub impresia experienţei. Reîntorcîndu-mă la Geneva şi trecînd în revistă această călătorie atît de bogată, repet: Sînt foarte fericit că mi-aţi dat ocazia să particip la această sfinţire de la Fălticeni. Eu văd încă înaintea ochilor mulţimea din interiorul bisericii şi de afară; oameni şi copii (urcaţi) pe şi în copaci (aproape ca pe picturile arborelui lui Iesei de la Voroneţ); entuziasmul pe care-l exprimau, ataşamentul faţă de Biserică; Părintele Zenovie, care părea omniprezent, evident, un însufleţitor de înaltă ţinută, şi mai ales Liturghia oficiată (săvîrşită) cu o simplitate care o făcea mai accesibilă unei persoane ca mine, căreia spiritualitatea i-a fost formată prin tradiţia Bisericii reformate.

Aş dori să vă mulţumesc din toată inima pentru această zi minunată. Dumneavostră m-aţi invitat aici, într-un mod care mi-a înlesni participarea cu uşurinţă. Ca un sentiment de ataşament faţă de biserica de la Fălticeni, mă gîndesc la faptul că semnătura mea se găseşte în interiorul altarului său".

Vizita Domnului Lukas Vischer a constituit un prilej de cunoaştere nemijlocită a vieţii bisericeşti din Patria noastră, a modului cum fiii Bisericii dreptmăritoare cred şi mărturisesc adevărurile mîntuitoare şi a strădaniilor pe care ierarhii şi solii Bisericii noastre le depun pentru refacerea unităţii bisericeşti.

Pr. C. BUZDUGAN

* * *

Sîmbătă, 2 septembrie, un grup de turişti greci (circa 100 de persoane) alcătuit din credincioşi, clerici şi doi ierarhi. II. PP. SS. Mitropoliţi Gheorghios de Niceea şi Teoclitos de Acarnanias, au sosit la Iaşi.

A doua zi, duminică 3 septembrie, la orele 8,30, oaspeţii au vizitat Catedrala mitropolitană, fiind întîmpinaţi de P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul şi Diac. T. Meleşcan. După ce li s-au dat explicaţii privind însemnătatea istorică, artistică şi culturală a acestui locaş de cult, oaspeţii s-au închinat la racla cu Moaştele Sfintei Parascheva, apoi au fost primiţi de Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, la reşedinţa mitropolitană.

Cu acest prilej, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Gheorghios de Niceea a rostit un succint cuvînt ocazional în care şi-a exprimat, cu vădită satisfacţie, bucuria că vizitează frumoasa noastră ţară. Inalt Prea Sfinţia Sa şi-a exprimat, totodată, admiraţia faţă de minunatele noastre plaiuri, faţă de Biserica Ortodoxă Română, faţă de credinţa vie a dreptcredincioşilor şi căldura cu care au fost pri-

miţi peste tot, rugînd pe Inalt Prea Sfinţitul nostru Mitropolit Teoctist să nu-i uite, pomenindu-i în rugăciunile sale.

Răspunzînd, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a mulţumit pentru cuvintele rostite la adresa Bisericii şi a ţării noastre, relevînd legăturile frăţeşti de dragoste dintre credincioşii Bisericii Ortodoxe Române şi ai Bisericii Ortodoxe Greceşti, dorindu-le să ducă cu ei cele mai frumoase impresii din această vizită.

In continuare, oaspeţii greci au vizitat bisericile Sf. Trei Ierarhi, Sf. Nicolae Domnesc, Casa Dosoftei etc., apoi au asistat la slujba Sfintei Liturghii, săvîrşită de Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, în Catedrala mitropolitană.

La sfîrşitul slujbei, Inalt Prea Sfinţia Sa a rostit o cuvîntare de învăţătură, scoţînd în lumină înţelesul adînc ce se desprinde din parabola talanţilor (Matei XVIII, 23-35) cum şi foloasele înmulţirii acestora prin muncă şi hărnicie, din care rezultă roadele poporului nostru şi al geniului său creator, care se văd atît la minunatele locaşuri de cult, monumente istorice, cît şi în măreţele înfăptuiri ale poporului nostru, care atrag privirile şi admiraţia celor de peste hotare.

In acest scop au sosit în oraşul nostru şi oaspeţii de astăzi, cărora, prezentîndu-i credincioşilor, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist le adresează calde şi frăţeşti salutări.

In după amiaza aceleiaşi zile, oaspeţii greci şi-au continuat traseul stabilit de O. N. T.

Pentru credincioşii creştini din oraşul Iaşi, această vizită va rămîne o plăcută amintire.

Arhidiacon Tiberiu MELEŞCAN

Sesiunea Adunării eparhiale

Potrivit Statutului pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române şi în urma adresei Sfîntului Sinod nr. 10059 din 25 august 1978, la 5 octombrie s-a procedat la alegerea de noi membri în Adunarea eparhială, pentru o nouă perioadă de 4 ani (1978-1982).

La data sus-menţionată, Colegiul electoral bisericesc din cele zece circumscripţii ale Arhiepiscopiei Iaşilor a procedat la alegerea în Adunarea eparhială a următorilor PP. CC. preoţi: M. Gheorghiu, Val. Ghenghea, Anania Roşca, P. Ciobanu. Teodor Irimia, M. Mocanu, M. Vizitiu, Miltiade Iftode, Teodor Bodnar, I. Boca şi a următorilor membri mireni: prof. dr. doc. N. I. Popa, C. Popovici, Silvestru Miruţoiu, V. Pleşca, Gh. Rusu, Gh. Romîndaşu, George Lesnea, Teodor Mardare, I. Zamfirescu, P. Popa, prof. dr. doc. Gh. Chipail, prof. Gh. Herghelegiu, prof. Gh. Badea, prof. dr. I. D. Lăudat, Pantelimon Socaciu, Teodor Nandriş, S. Stoleru, I. Zbiera, Gh. Cucoş, I. Tănăsescu.

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a convocat noua Adunare, în sesiune de constituire şi de lucru, pentru duminică 3 decembrie 1978, la orele 8,30, la Centrul eparhial Iaşi.

La orele 8,30 s-a oficiat, în Catedrala mitropolitană, un Te-Deum, în prezenţa Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, de către Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, după care a urmat un polihroniu.

Lucrările s-au desfăşurat în sala de festivităţi a Centrului eparhial. La masa prezidiului au luat loc Înalt Prea Sfinţitul Teoctist şi Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul.

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, în cuvîntul de deschidere a lucrărilor, salută prezenţa membrilor Adunării eparhiale întruniţi în şedinţă de constituire şi de analiză a activităţii pe anii 1977-1978, desfăşurată în cadrul Consiliului eparhial Iaşi, arătînd că această sesiune are loc într-o atmosferă de vibrant entuziasm, prilejuit de aniversarea a 60 de ani de la formarea statului naţional unitar român.

În acest context, Biserica Ortodoxă Română, fiind o Biserică a poporului şi pentru popor, îşi vădeşte trăsătura democratică a organizării ei şi rolul pe

care îl are în viaţa credincioşilor. Acest lucru se datoreşte orînduirii noi statornicite în ţara noastră după 23 August 1944, cînd poporul nostru a devenit stăpîn pe destinele sale.

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist declară deschisă şedinţa Adunării eparhiale, felicitînd călduros pe cei care s-au învrednicit să facă parte din acest for bisericesc, ca reprezentanţi ai clerului şi ai credincioşilor, ca fii devotaţi ai Bisericii şi ai Statului nostru socialist.

S-a subliniat importanţa cuvîntării Preşedintelui Nicolae Ceauşescu, rostită la Sesiunea comună a Marii Adunări Naţionale a Consiliului Naţional al Frontului Unităţii Socialiste şi a Consiliului de Stat în ziua de 1 decembrie 1978, la Bucureşti, care a răscolit conştiinţele tuturor locuitorilor ţării noastre, prin conţinutul ei bogat în idei. Ea a avut menirea de a îndrepta atenţia întregului popor spre cele mai înalte idealuri de care trebuie să fie pătrunse sufletele noastre. Marile evenimente istorice (1821, 1848, 1859, 1877, ca şi cele din 1918 şi 1944) au consolidat neatîrnarea şi unitatea neamului nostru, păstrarea credinţei strămoşeşti şi a limbii române. Acum 60 de ani, la Alba-Iulia, s-a împlinit idealul naţional al poporului nostru care a înscris după 23 August 1944 luminoase pagini de istorie românească, pline de progres şi bunăstare datorită înţelepciunii Domnului Preşedinte Nicolae Ceauşescu.

Prin activitatea şi puternica sa personalitate, Preşedintele ţării noastre a dat sens nou conştiinţei româneşti, ridicînd pe noi culmi prestigiul ţării şi poporului nostru în faţa lumii întregi. Sîntem mîndri că avem la conducerea ţării pe cel mai distins fiu al acestui popor. Aderăm cu tot sufletul la atitudinea delegaţiei române de la Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia, care rămîne un viu exemplu de devotament pentru apărarea intereselor superioare ale poporului nostru, ale cauzei păcii, suveranităţii şi independenţei Patriei noastre socialiste.

Decorarea multor veterani care au luat parte la actul Unirii de la Alba-Iulia din 1918 ne-a stimulat să muncim şi mai bine pentru apărarea Patriei şi a Bisericii strămoşeşti.

Gîndurile noastre de mulţumire şi recunoştinţă se exprimă şi prin telegramele adresate forurilor Conducerii Statului nostru şi a Bisericii Ortodoxe Române.

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit a propus să se trimită următoarea telegramă Domnului Nicolae Ceauşescu, Preşedintele Republicii Socialiste România:

„Împărtăşind din inimă simţămintele de încredere şi entuziasm, cu care întregul nostru popor trăieşte aniversarea Marii Uniri de la Alba Iulia, formarea statului naţional unitar român, Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Iaşilor şi Noi personal ne îndreptăm gîndurile către Dumneavoastră, Mult Stimate Domnule Preşedinte al României contemporane, Nicolae Ceauşescu, spre a Vă exprima adînca noastră recunoştinţă pentru cadrul de libertate religioasă, acordat cultelor din scumpa noastră ţară, Republica Socialistă România.

Ca fii ai harnicului nostru popor, al cărui geniu creator şi-au pus pecetea pe chipul cel nou al Patriei noastre, sub călăuza înţeleaptă şi strădania pilduitoare a Dumnevoastră, Vă mărturisim, şi cu acest prilej, devotamentul neţărmurit, dragostea şi ataşamentul statornic pentru epocalele împliniri şi pentru prestigiul mondial dobîndit de ţara şi poporul nostru.

În atmosfera luminoasă şi înălţătoare de unitate în cugete şi în simţiri cu toată suflarea românească, slujitorii şi credincioşii de pe frumoasele şi înfloritoarele plaiuri ale Moldovei şi Bucovinei ne exprimăm adeziunea totală faţă de activitatea desfăşurată de delegaţia română, de către Dumneavoastră personal, Mult Stimate Domnule Preşedinte, la Consfătuire Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia, şi se angajează să sprijine activ şi statornic toate iniţiativele şi eforturile menite să ducă la înălţarea României Socialiste pe noi trepte de civilizaţie, la apărarea independenţei şi suveranităţii Patriei iubite, a cuceririlor sale epocale, la destinderea internaţională, la progres şi bunăstare materială şi spirituală pentru statornicirea păcii şi bunei înţelegeri între ţări şi popoare“.

Un mesaj telegrafic de bune urări a fost trimis Prea Fericitului Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române:

„Întruniţi în sesiune anuală de constituire şi de lucru, membrii Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iaşilor şi Noi personal ne îndreptăm gîndurile către Prea Fericirea Voastră, exprimîndu-ne, şi cu acest prilej, bucuria pe

care o trăim cu toţii pentru înfăptuirile înscrise în cronica bogată a acestei Arhiepiscopii de-a lungul celor mai bine de două decenii de părintească arhipăstorire.

În atmosfera înălţătoare a aniversării a şase decenii de la formarea statului naţional unitar român, Vă încredinţăm că, urmînd pilda de dăruire a Prea Fericirii Voastre, vom îndruma clerul şi dreptmăritorii creştini de pe aceste istorice plaiuri binecuvîntate de Dumnezeu la păstrarea dreptei credinţe, la slujirea înaltelor năzuinţe ale vrednicului nostru popor român, la participarea cu rîvnă sfîntă întru înfăptuirea măreţului program de dezvoltare a Patriei noastre scumpe, la promovarea spiritului de frăţietate şi unitate sufletească, la sprijinirea activă a tuturor iniţiativelor înaltei noastre Conduceri de Stat, pentru libertate şi independenţă naţională, pentru pace şi colaborare între oameni şi popoare".

Au fost trimise, de asemenea, telegrame Domnului Emil Bobu, vicepreşedinte al Consiliului de Stat, Domnului Manea Mănescu, prim-ministru al Guvernului R. S. România, Domnului Ion Roşianu, preşedintele Departamentului Cultelor şi Comitetului Naţional pentru Apărarea Păcii.

După citirea telegramelor, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, ca preşedinte, a trecut la îndeplinirea formelor cerute de art. 98-113 din Regulamentul pentru funcţionarea organelor deliberative, declarînd Adunarea eparhială legal constituită.

În continuare, s-a procedat la desemnarea biroului definitiv al Adunării alegîndu-se trei secretari permanenţi pe o perioadă de 4 ani: P. C. Prot. Teodor Irimia, Dl. Ioan Zamfirescu şi Dl. Miruţoiu Silvestru; s-au ales comisiile: administrativ-bisericească, culturală, economică şi de organizare-validare. Au fost delegaţi trei reprezentanţi în Adunarea Naţională Bisericească: P. C. Pr. Teodor Bodnar, parohul parohiei Gura Humorului, protopopiatul Suceava, Dl. prof. univ. dr. doc. Gheorghe Chipail şi Dl. prof. univ. dr. Ioan D. Lăudat; s-au ales membrii Consistoriului eparhial: P. C. Pr. dr. Mircea Şfichi, P. C. Pr. C. Andone, P. C. Pr. A. Lefter şi membrii supleanţi: P. C. Pr. Constantin Grigoraş şi P. C. Pr. Anton Frunză.

După constituirea Adunării eparhiale, s-a trecut la dezbaterea unor probleme înscrise pe ordinea de zi a sesiunii.

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist dispune să se analizeze rapoartele generale ale Consiliului eparhial pe comisii şi, în acest scop, împarte comisiilor Adunării referatele cu dările de seamă. Şedinţa se suspendă pentru a se trece la lucrări pe comisiile amintite.

La reluarea şedinţei Adunării eparhiale, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist invită raportorii comisiunilor să prezinte referatele în legătură cu activitatea secţiilor Consiliului eparhial.

Dl. prof. univ. dr. doc. Gheorghe Chipail dă citire referatului comisiei bisericeşti din care se constată că viaţa religioasă din Arhiepiscopia Iaşilor s-a desfăşurat în bune condiţii, potrivit rînduielilor bisericeşti în deplină libertate, că în toate parohiile s-au făcut alegerile organelor de conducere în cadrul lunii mai 1978, fiind aleşi credincioşi cu o viaţă curată şi dragoste de muncă. Se subliniază apoi faptul că disciplina preoţilor a fost la înălţimea chemărilor, viaţa mănăstirilor şi schiturilor din Eparhie s-a desfăşurat sub directa îndrumare a Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist, iar viaţa bisericească în Arhiepiscopie s-a desfăşurat potrivit prevederilor Statutului de organizare şi funcţionare a Bisericii, Regulamentelor bisericeşti şi îndrumărilor Sfîntului Sinod. Se arată că în general, nu s-au produs abateri de la disciplina bisericească, activitatea pe anul 1977 şi 1978 desfăşurîndu-se cu bune rezultate.

Dl. prof. univ. I. D. Lăudat prezintă referatul Secţiei culturale, arătînd că activitatea în acest sector a avut un caracter de îndrumare cultural-pastorală şi cultural-socială, privind învăţămîntul religios, editarea revistei «Mitropolia Moldovei şi Sucevei», Calendarul bisericesc, Cartea de rugăciuni, monografii şi altele. Se evidenţiază în mod deosebit activitatea Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist depusă mai ales cu privire la Seminarul teologic şi Şcoala de cîntăreţi de la Mănăstirea Neamţ. Se aduce un deosebit omagiu I. P. S. Mitropolit pentru lucrarea ieşită de sub tipar de curînd «Mitropolitul Iacob Putneanul, 1778-1978», prilejuită de comemorarea a 200 de ani de la trecerea către Domnul a acestui mare făclier al Ortodoxiei româneşti.

Referatul Secţiei economice a fost prezentat de P. C. Pr. Petre Ciobanu, raportorul comisiei economice.

Dl. Ioan Zamfirescu, raportorul comisili de organizare şi validare, prezintă referatul cu propunerea de validare a alegerilor pentru Adunarea eparhială, nefiind contestaţii.

Pe marginea dărilor de seamă iau cuvîntul: Dl. prof. univ. dr. doc. Gh. Chipail, P. C. Pr. Teodor Bodnar, P. C. Pr. prof. Mihai Vizitiu, P. C. Pr. Anania Roşca, Dl. Ioan Zamfirescu şi Dl. dr. Gh. Rusu.

Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist supune la vot dările de seamă cu activitatea desfăşurată de cele trei sectoare ale Consiliului eparhial pe anii 1977 şi 1978. Adunarea eparhială le aprobă în unanimitate. De asemenea, se aprobă Bilanţul şi Contul de execuţie bugetară pe 1977 şi gestiunea anului 1978 pînă la data de 1 octombrie 1978, precum şi Planul Financiar al Centrului eparhial şi al instituţiilor anexe pe 1979.

În încheierea şedinţei Adunării eparhiale, I. P. S. Mitropolit Teoctist apreciază în mod deosebit activitatea depusă de Consiliul eparhial. Se referă apoi la festivitatea aniversării a 60 de ani de la formarea statului naţional unitar român, care s-a desfăşurat în acest an sub semnul unor mari eforturi pentru ca ţara noastră să devină o ţară bogată şi frumoasă, o ţară dezvoltată. Munca noastră, a slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române, ca şi a membrilor Adunării eparhiale, se încadrează în aceste preocupări, alături de fiii Patriei noastre, pentru a răspunde cu fapte la năzuinţele întregului nostru popor. Trebuie să facem totul ca şi în sectorul nostru să domnească acelaşi spirit de jertfă şi muncă.

Noi, slujitorii Altarului, îmbrăţişăm cu toată inima aceste directive ale Conducerii noastre de stat. Unitatea noastră de credinţă a fost o ancoră puternică în sprijinirea unităţii poporului şi neamului nostru. Biserica Ortodoxă Română se bucură de tot sprijinul din partea Conducerii noastre de stat, pentru păstrarea dreptei credinţe, de aceea trebuie să dăm dovadă de loialitate, îndrumînd credincioşii în duhul cel nou al vremii, muncind pentru trecerea de la cantitate la calitate, depunînd străduanii pentru o cît mai desăvîrşită pregătire pentru dezvoltarea şi bunăstarea tuturor.

Acordăm toată atenţia păstrării şi conservării bunurilor Patrimoniului Cultural Naţional de mare valoare artistică şi istorică pe care le deţine Biserica din Moldova, pentru că ele vorbesc de trecutul neamului nostru.

I. P. S. Mitropolit Teoctist a adresat mulţumiri Consiliului eparhial, PP. CC. protopopi şi preoţilor pentru activitatea desfăşurată în Eparhie; aduce mulţumiri Domnului Ion Roşianu, preşedintele Departamentului Cultelor, pentru sprijinul de care ne bucurăm din partea Conducerii de stat; Domnului Inspector general Alexandru Grigore şi domnilor inspectori teritoriali care ne sînt un preţios ajutor în rezolvarea problemelor eparhiei.

De asemenea, mulţumeşte membrilor Adunării eparhiale care au luat parte la lucrările sesiunii, adresîndu-le urări de sănătate şi succes în activitatea ce o depun.

La sfîrşitul lucrărilor, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a oferit o agapă la reşedinţa mitropolitană.

Diac. M. MANOLICĂ

Conferinţele preoţeşti din luna septembrie 1978

In perioada 26-29 septembrie 1978, a avut loc, la sediile protopopiatelor din Arhiepiscopia Iaşilor, cea de a treia conferinţă preoţească de orientare cu tema: *„Locul şi rolul preotului în activitatea bisericească şi social-obştească în societatea contemporană"*.

Lucrările conferinţelor la protopopiate au fost prezidate de delegaţi ai Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist. La Protopopiatele Iaşi, Paşcani, Fălticeni

şi Tg. Neamţ, P. C. Pr. C. Sîrbu; vicar administrativ ; la Protopopiatele Botoşani, Dorohoi şi Hîrlău, P. C. Pr. Toma Rîpă, consilier administrativ ; la Protopopiatele Suceava, Rădăuţi şi Cîmpulung, P. C. Pr. Dimitrie Isopescu, inspector bisericesc ; la Protopopiatul Piatra Neamţ, P. C. Pr. Mihai Vizitiu, directorul Seminarului teologic de la Mănăstirea Neamţ ; la Protopopiatul Cîmpulung, a luat parte I. P. S. Mitropolit Teoctist.

Deschizînd lucrările, delegaţii care au prezidat conferinţele au pus în lumină evenimentele de seamă ce au avut loc în ultima vreme în Patria noastră, pe plan internaţional şi în cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

Printre aceste evenimente, ei au reamintit despre : — Grandioasa adunare populară din capitală, care a avut loc la 11 iunie a. c., în cinstea aniversării revoluţiei din 1848 şi a naţionalizării principalelor mijloace de producţie ;

— Vizita Domnului Nicolae Ceauşescu, preşedintele R. S. România, şi a Doamnei Elena Ceauşescu în Regatul unit al Marii Britanii (13-18 iunie a. c.) ;

— Vizita Premierului chinez Kua Kuo Fen în ţara noastră (16-22 august a. c.) ;

— Aniversarea zilei de 23 August ;

— Deschiderea cursurilor noului an de învăţămînt superior la Cluj-Napoca;

— Sesiunea XXXIII-a a Adunării generale a O. N. U. din 19 septembrie a. c. etc.

S-au dat apoi îndrumări, potrivit circularei Sfîntului Sinod nr. 8666/1978, privind :

— Alegerea membrilor Adunării eparhiale şi

— Aplicarea corespunzătoare a instrucţiunilor Administraţiei Patriarhale nr. 11668/1978 în legătură cu calificarea pictorilor bisericeşti.

După aceste informaţii şi dispoziţii, delegaţii chiriarhali au dat cuvîntul următorilor PP. CC. preoţi pentru susţinerea temei conferinţei : Gh. Popovici-Iaşi, I. Mihoc-Suceavă, Em. Stroişteanu-Botoşani, I. Grigoraş-Paşcani, Adrian Iftimiu-Rădăuţi, N. Tartacan-Dorohoi, Val. Roibu-Hîrlău, N. Cosma-Fălticeni, Severian Artemie-Moldovanu-P. Neamţ, C. Stăcescu-Tg. Neamţ şi Ilie Mîndrilă-Cîmpulung.

Potrivit temei tratate, referenţii au pus în lumină chipul preotului integrat de veacuri în viaţa şi activitatea enoriaşilor săi. Aportul clerului s-a vădit întotdeauna prin cuvînt şi faptă, colaborînd la împlinirea aspiraţiilor poporului, pe lîngă săvîrşirea serviciilor religioase solicitate de credincioşii creştini.

In trecut ca şi în vremea noastră, clerul ortodox a făcut trup comun cu marea familie a poporului nostru şi înţelege să slujească dreptele aşezăminte ale întregului popor român, hotărît să zidească pe acest străvechi pămînt strămoşesc o viaţă nouă, demnă şi prosperă pentru toţi fiii Patriei noastre. Istoria mărturiseşte că preoţii au fost şi au rămas alături de popor, bucurîndu-se împreună cu el, de toate dobîndirile sale de pînă acum şi sprijină toate eforturile sale în drumul pentru bunăstare şi progres.

Gh. BURCĂ

Conferinţele preoţeşti din luna noiembrie 1978

Cea de a patra conferinţă preoţească de orientare cu tema : *„Aniversarea a 60 de ani de la formarea statului naţional unitar român“*, a avut loc, în zilele de 14, 15, 16 şi 17 noiembrie 1978.

Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a încredinţat conducerea lucrărilor conferinţei următorilor delegaţi : P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul la Protopopiatele Tg. Neamţ şi Piatra Neamţ, P. C. vicar-administrativ Pr. C. Sîrbu la Protopopiatele Suceava şi Hîrlău, P. C. Pr. Sc. Porcescu la Protopopiatul Iaşi, P. C. consilier-administrativ Pr. Toma Rîpă la Protopopiatele : Paşcani şi Cîmpulung, P. C. consilier-administrativ Pr. C. Buzdugan la Protopopiatul Fălticeni, P. C. inspector bisericesc Pr. D. Isopescu la Protopopiatele : Botoşani şi Rădăuţi şi P. C. Diac. T. Meleşcan la Protopopiatul Dorohoi. Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a luat parte la lucrările conferinţelor de orientare care s-au ţinut la Protopopiatul Dorohoi şi Botoşani. De asemenea, P. S. Episcop-vicar Adrian a asistat şi a luat cuvîntul la lucrările conferinţei ţinută la Protopopiatul Iaşi.

In cuvîntările sale, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, referindu-se la tema conferinţei a arătat că această realizare naţională este încununarea dorinţei de veacuri a izbînzilor dobîndite de poporul român, aşa cum, s-a spus în Apelul Consiliului Naţional al F.U.S. dat publicităţii în presa zilei de 1 decembrie a. c. In această dorinţă arzătoare către unitate naţională, poporul nostru n-a putut fi niciodată învins.

Referindu-se, în continuare, la cuvîntarea rostită de Prea Fericitul Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la Congresul F.U.S., Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a scos în lumină ideea că poporul nostru a realizat progrese uimitoare nu numai în domeniul economic, ci şi în cel al spiritualităţii noastre româneşti.

După 23 August 1944, piatra de hotar a istoriei noastre naţionale, prin formarea omului nou, cu o concepţie superioară despre viaţă, s-a realizat calea spre o justă soluţionare a problemei naţionale. Cultele religioase din ţara noastră ca şi naţionalităţile conlocuitoare trăiesc în deplină armonie.

Slujitorii Sfintelor Altare sînt împlinitori ai ideei de unitate naţională; din inimile lor să izvorască neîncetat însufleţirea de a desăvîrşi unitatea spirituală a poporului nostru, să cinstească pe făuritorii de neam, de grai şi de glie; să fie recunoscători tuturor acelora care au contribuit la realizarea României fericite.

Subiectul conferinţelor a fost susţinut la Protopopiate de următorii PP. CC. preoţi: I. Cîrciuleanu-Iaşi, I. Apostu-Hîrlău, C. Pintilie-Paşcani, V. Puşcaşu-Dorohoi, Eugen Vornicu-Botoşani, Gh. Gavrilei-Suceava, I. Juncanaru-Tg. Neamţ şi Scarlat Mălinici-Piatra Neamţ.

Conferenţiarii au subliniat etapele cele mai însemnate premergătoare actului „Marii Uniri" din anul 1918, amintind despre obîrşia poporului nostru din neamul traco-geto-dacilor care sub Burebista ajunsese atît de puternici încît împăratul Domeţian a fost silit să le plătească tribut, de războaiele lor cu romanii, de continuitatea elementului daco-roman în spaţiul carpato-dunărean, cum şi de lupta neîncetată pentru libertate dusă de Mihai Viteazul, în timpul căruia s-a realizat pentru prima oară unirea tuturor românilor (1600) şi de Al. I. Cuza, în timpul căruia s-a înfăptuit Unirea Principatelor Române (1859) pentru ca prin Marea Adunare de la Alba-Iulia să se ajungă la formarea statului naţional unitar român (1918). Independenţa şi suveranitatea deplină a României s-a realizat după 23 August 1944.

In concluzie, s-a arătat că, ziua de 1 Decembrie 1918 rămîne evenimentul naţional cel mai de seamă pentru istoria poporului nostru.

Intr-o atmosferă de înaltă simţire patriotică, pe marginea conferinţelor, au luat cuvîntul numeroşi vorbitori.

In partea a doua a lucrărilor, s-au citit rapoarte de activitate de către preoţi şi, în continuare, delegaţii chiriarhali au transmis anumite dispoziţii şi îndrumări.

Lucrările conferinţelor s-au desfăşurat într-o deosebită atmosferă de înălţare patriotică.

Arhidiac. T. MELEŞCAN

Deschiderea noului an şcolar 1978-1979 la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ

In ziua de 11 octombrie 1978 a avut loc deschiderea festivă a noului an şcolar 1978-1979, la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ.

La festivitate au participat P. C. Pr. Costache Buzdugan, consilier administrativ, delegat al I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, P. C. Pr. C. Pelin, inspector bisericesc, delegat al P. S. Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor, profesorii, elevii, personalul administrativ şi de îngrijire al şcolii, părinţi ai elevilor.

Festivitatea a început cu slujba aghiazmei mici, urmată de tradiţionalul Te-Deum, oficiate în biserica „Intrării Maicii Domnului", de către PP. CC. Pr. Profesori

V. Irina, Gh. Aparaschivei, Teoctist Caia, C. Mosor şi Anibal Panţiru. S-au înălţat rugăciuni de mulţumire şi de cerere către Atotputernicul Dumnezeu, ca să binecuvinteze începutul unui nou an de muncă şcolară.

Apoi, în sala de festivităţi a şcolii a avut loc desfăşurarea programului propriu-zis de deschidere a noului an şcolar.

După intonarea imnului de stat „Trei culori" a urmat cuvîntul de deschidere rostit de P. C. Pr. Prof. Mihai Vizitiu, directorul Seminarului teologic. P. C. Sa a arătat că anul şcolar precedent s-a desfăşurat sub grija deosebită a Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei şi a Prea Sfinţitului Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor, care, în permanenţă, au vegheat asupra bunului mers al şcolii.

In continuare, vorbitorul a arătat că sîntem cu toţii încă sub impresia măreţei cuvîntări rostită de către Domnul Nicolae Ceauşescu, preşedintele R. S. România, la Cluj-Napoca, cu ocazia deschiderii noului an şcolar şi universitar prin care s-a pus în lumină grija statului nostru pentru formarea şi afirmarea personalităţii umane, a bunăstării şi fericirii poporului. In acest scop, un rol important revine şcolii, indiferent de profilul pe care-l are. „Societatea pe care o edificăm — spunea Preşedintele Republicii — a dreptăţii şi egalităţii sociale şi naţionale, face totul ca omul să aibă condiţii de muncă, de învăţătură şi de viaţă tot mai bune, ca personalitatea umană să se manifeste din plin. Indiferent de specializarea pe care şi-o alege un tînăr, el trebuie să fie cît mai bine pregătit, să aibă cunoştinţe multilaterale pentru a putea să se adapteze uşor condiţiilor progresului... Aceasta presupune să acţionăm cu mai mult curaj, cu mai multă fermitate pentru formarea multilaterală a tineretului. Avem nevoie de oameni care să ştie că tot ceea ce realizează serveşte bunăstării şi fericirii poporului, asigurării independenţei, suveranităţii, libertăţii Patriei noastre".

Dezideratul major al învăţămîntului este educarea prin muncă, pentru muncă şi viaţă. In acest sens, toate şcolile au fost chemate să participe la acţiuni patriotice prin care elevii vor dovedi dragostea faţă de muncă şi de Patrie. Şi Seminarul de la Mănăstirea Neamţ a participat la strîngerea recoltelor de toamnă. Sub conducerea profesorilor, elevii seminarişti au lucrat cu multă tragere de inimă, timp de trei săptămîni la recoltarea culturilor, aparţinînd I. A. S.-ului Dumbrava. Avînd conştiinţa datoriei împlinite, din punct de vedere cetăţenesc, profesorii şi elevii de la Seminarul nemţean au intrat în programul obişnuit, ce se desfăşoară conform hotărîrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române şi sub directa îndrumare şi purtare de grijă a I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei şi a P. S. Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor.

In încheierea cuvîntului său, Părintele director a adresat alese mulţumiri Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist şi Prea Sfinţitului Episcop Eftimie pentru grija ce o au faţă de profesorii, elevii şi personalul administrativ de la acel seminar.

A urmat, apoi, un scurt program artistic-cultural. Corul elevilor seminarişti, sub conducerea P. C. Pr. Prof. Anibal Panţiru, a interpretat cîteva piese religioase şi patriotice: „Deschideţi mari", „Rugăciune", „Pînă cînd", „Voinţa neamului", „Frumoasă ţară — dulce Românie", „Corul vînătorilor". După aceea, s-au recitat poezii din autori clasici şi contemporani.

După programul artistic, a rostit un scurt cuvînt P. C. Pr. C. Pelin, inspector bisericesc, delegat al P. S. Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor. P. C. Sa a stăruit îndeosebi asupra chemării pentru preoţie a tinerilor seminarişti, factor de primă importanţă pentru formarea unor slujitori devotaţi cauzei Bisericii străbune şi Patriei noastre scumpe.

In încheierea festivităţii, a luat cuvîntul P. C. Pr. Costache Buzdugan, consilier administrativ, care, după ce a împărtăşit celor prezenţi, profesori şi elevi, părinteşti binecuvîntări din partea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist a ţinut să exprime dorinţa ierarhilor din Moldova de-a veghea asupra felului cum se formează viitorii slujitori ai Bisericii. Invăţămîntul din întreaga ţară este privit în directă legătură cu viaţa. La Seminariile teologice, paraclisul este locul de aplicare practică a cunoştinţelor primite de la catedră. Imbinînd cunoştinţele teologice cu învăţătura cea dreaptă a dragostei faţă de Patrie, tînărul seminarist trebuie să se formeze pentru slujirea responsabilă la care ne cheamă viaţa. Vocaţia pentru preoţie trebuie fructificată creator, la nivelul credincioşilor de astăzi.

In încheiere, vorbitorul a adresat elevilor seminarişti un călduros îndemn de a se pregăti temeinic „aici şi acum", dar pentru mîine, pentru a putea ajunge la „statura bărbatului desăvîrşit", pregătit pentru tot lucrul bun, apoi a transmis

binecuvîntările I. P. S. Mitropolit Teoctist pentru începutul noului an de învăţământ şi activitate şcolară.

Luînd cuvîntul, în încheiere, P. C. Director Pr. prof. Mihai Vizitiu a mulţumit participanţilor, şi a adresat elevilor îndemnul de a lucra cu rîvnă pentru obţinerea unor rezultate bune la învăţătură.

A asigurat apoi conducerea superioară bisericească şi Onoratul Departament al Cultelor că profesorii vor face totul pentru a pregăti pe slujitorii de mîine ai Sfintelor Altare ca să devină credincioşi ai Bisericii strămoşeşti şi vrednici cetăţeni ai Patriei.

Prof. Gh. ONOFREI

SLUJBE ARHIEREŞTI

Ziua Prea Cuvioasei Parascheva la Catedrala mitropolitană din Iaşi

An de an, de mai bine de trei secole şi jumătate, la 14 octombrie — prăznuirea Prea Cuvioasei Parascheva, — credincioşii Bisericii strămoşeşti din Moldova trăiesc momente de aleasă bucurie, cînd, ca spre un Sion al credinţei, se îndreaptă către Catedrala mitropolitană-Iaşi.

După tradiţie, în ziua de 13 octombrie 1978, la orele 10,00 Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, în fruntea unui sobor de preoţi şi diaconi, a oficiat slujba Acatistului Prea Cuvioasei noastre Maici Parascheva, după care, în procesiune, s-a înconjurat Catedrala mitropolitană cu racla în care se află Sfintele Moaşte ale Prea Cuvioasei. După înconjurul bisericii, racla a fost aşezată sub un baldachin, în faţa catedralei, unde credincioşii veniţi în această zi de prăznuire au îngenunchiat pe rînd, în zilele de 13 şi 14 octombrie, înălţînd cereri şi rugăciuni Milostivului Dumnezeu, „Cel minunat întru sfinţii Săi".

In după-amiaza aceleiaşi zile, s-a oficiat slujba Vecerniei şi sfinţirea artoselor.

A doua zi, Inalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Teoctist, însoţit de Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, înconjurat de soborul stareţilor mănăstirilor din Arhiepiscopia Iaşilor, de preoţi şi diaconi, a săvîrşit Sfînta şi Dumnezeiasca Liturghie.

Corul Catedralei mitropolitane, sub conducerea prof. Al. Verdeş a dat răspunsurile la Sfînta Liturghie, în cadrul căreia, la momentul rînduit de tipicul Bisericii Ortodoxe, a fost hirotonit diacon tînărul Lehaci Petru.

După Sfînta Liturghie, I. P. S. Mitropolit Teoctist a rostit un părintesc şi înălţător cuvînt de învăţătură, în care a arătat că prăznuirea Prea Cuvioasei Parascheva — *„fiică a Bisericii şi floare a Ortodoxiei"* —, ne umple inimile de aleasă bucurie duhovnicească, trăită în comuniunea şi unitatea Bisericii strămoşeşti. De aceea, pentru noi, Sfintele ei Moaşte sînt *„un tezaur prea ales şi plin de strălucire..., îndreptîndu-ne luarea aminte spre vrednicia strămoşilor noştri, purtătorii luminii credinţei curate, care au fost ctitori de grai şi de neam"*.

Năzuinţele lor de unitate şi de afirmare a neatîrnării şi libertăţii naţionale se oglindesc şi în unitatea noastră de credinţă, pentru că ei păstrînd credinţa ortodoxă *„căutau să-şi afirme fiinţa naţională pe această vatră părintească"*. Aceleaşi năzuinţe ne călăuzesc şi pe noi, credincioşii Bisericii Ortodoxe Române, în preajma măreţei aniversări a unirii tuturor românilor, „pentru toate veacurile", de la 1 decembrie 1918.

De aceea — a subliniat I. P. S. Părinte Mitropolit — *„ni-i scumpă ca lumina ochilor unitatea de credinţă, de datini şi de năzuinţe"*, care ne stăpîneşte şi în această zi de sărbătoare.

Lumina curată a credinţei ne dă strălucirea dragostei de ţară şi popor.

In încheiere, I. P. S. Mitropolit Teoctist a îndemnat pe cei de faţă ca să

fie purtătorii frumuseţilor credinţei strămoşeşti şi ai năzuinţelor de unitate naţională, căutînd să afirme aceste nobile virtuţi prin orice gînd sau faptă.

Dorindu-le multă sănătate, bucurie, fericire, mulţumiri şi împliniri în munca depusă pentru înflorirea vieţii celei noi, I. P. S. Părinte Mitropolit a încheiat: *„cu aceste gînduri vă binecuvintez, iar osteneala şi rugăciunile înălţate aici să fie primite înaintea tronului Sfintei Treimi".*

Seara, la orele 20.00, Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, în fruntea soborului de preoţi şi diaconi, care purtau racla cu Sfintele Moaşte ale Prea Cuvioasei Parascheva, a înconjurat, în procesiune, Catedrala mitropolitană. După ce a fost oficiată slujba Acatistului Prea Cuvioasei Parascheva, racla cu Sfintele Moaşte a fost reaşezată în biserică.

Cu mulţumirea sufletească de a fi putut lua parte la sfintele slujbe, credincioşii au plecat, ducînd la casele lor bucuria trăită în comuniunea Bisericii şi în unitatea de credinţă şi de năzuinţă.

Diac. V. NECHITA

Biserica „Sfîntul Dumitru" din satul Slobozia parohia Berești, județul Suceava

Cu încuviinţarea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, duminică 29 octombrie 1978, Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi, a săvîrşit slujba de sfinţire a bisericii cu hramul „Sfîntul Dumitru", din parohia Bereşti, filiala Slobozia, protopopiatul şi judeţul Suceava.

Sfînta Liturghie a fost săvîrşită afară, pe un podium special amenajat în curtea bisericii.

In cadrul Sfintei Liturghii, P. S. Episcop-vicar Adrian a hirotonit în preot pe tînărul diacon Gheorghe Nistoreanu, pentru parohia Piatra Şoimului din protopopiatul Piatra Neamţ, şi în diacon pe tînărul Vasile Ailioaiei.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, P. C. Preot paroh Dimitrie Horga, după ce a exprimat, în numele credincioşilor, bucuria de a avea în mijlocul lor pe P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, a făcut o dare de seamă asupra modului cum s-au desfăşurat lucrările de construire, din temelie, a bisericii, a mulţumit apoi Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, pentru sprijinul moral şi material acordat, conducerii locale pentru înţelegerea arătată, P.S. Episcop Adrian pentru oficierea slujbei de sfinţire a bisericii, şi tuturor credincioşilor care au contribuit la lucrările de înălţare a bisericii.

Luînd cuvîntul, Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian a arătat că, prin rugăciunile şi slujba de sfinţire care s-a săvîrşit, s-au încununat ostenelile depuse de enoriaşi la ridicarea bisericii „Sfîntul Dumitru" din satul Slobozia.

Ne aflăm aici pentru a cinsti acest moment însemnat, ca o încununare a hărniciei şi străduaniei tuturor acelora care au sprijinit şi au contribuit la înălţarea acestui locaş.

In încheiere, P. S. Episcop-vicar Adrian a împărtăşit tuturor celor de faţă binecuvîntările I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, a adus mulţumiri organelor locale de stat pentru înţelegerea arătată şi a îndemnat pe credincioşi să păstreze unitatea de credinţă strămoşească şi să sporească în dragostea de neam şi de Patrie.

Arhidiac. Clement GHEORGHIU

Biserica „Sfîntul Dumitru“ din parohia Deia protopopiatul Cîmpulung, județul Suceava

Cu aproape 80 de ani în urmă, a fost transferat în parohia Deia o biserică de lemn de la parohia Pojorîta din același protopopiat.

Sfințită în anul 1904, această biserică, cu hramul „Sfîntul Dumitru“, a servit ca locaș de închinare pentru dreptcredincioșii din parohia Deia pînă nu demult.

Fiind construită din material lemnos și supusă dintelui necruțător al vremii, biserica ajunsese într-o vădită stare de degradare. Lucrările de renovare a bisericii parohiale și de înălțare a unui turn-clopotniță s-au făcut cu sprijinul material al credincioșilor și cu ajutorul acordat de Sfînta Mitropolie.

Duminică 5 noiembrie a. c., credincioșii din această parohie au trăit clipe de aleasă bucurie, cu prilejul sfințirii bisericii care a încununat strădaniile lor.

Slujba de sfințire a fost săvîrșită, cu încuviințarea Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, de către Prea Sfințitul Episcop-vicar Adrian Botoșăneanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

In continuare, Prea Sfințitul Episcop-vicar a săvîrșit afară Sfînta Liturghie. Răspunsurile au fost date de corul catedralei „Adormirea Maicii Domnului“ din orașul Cîmpulung.

Cu acest prilej, Prea Sfinția Sa a hirotesit Sachelar pe Preotul paroh Ioan Horga și Iconom-stavrofor pe Preotul Th. Moroșanu, protopop la Protopopiatul Cîmpulung.

La sfîrșit, Preotul paroh a făcut o dare de seamă asupra modului cum s-au desfășurat lucrările de renovare a bisericii și de construcție a turnului clopotniță, precum și a casei parohiale. El a adresat apoi respectuoase mulțumiri Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, autorităților locale și tuturor credincioșilor pentru ajutorul și sprijinul pe care l-au acordat.

Preotul paroh Ioan Horga a mulțumit Prea Sfințitului Episcop-vicar Adrian pentru slujba săvîrșită, soborului și corului.

Prea Sfințitul Episcop-vicar, în cuvîntul rostit, și-a exprimat mulțumirea pentru bucuria care se putea vedea pe fețele tuturor credincioșilor, care izvora din dragostea față de Dumnezeu și de slujitorii Săi.

Referindu-se la însemnătatea Bisericii în viața credincioșilor a spus că aici, în biserică, noi ascultăm cuvîntul lui Dumnezeu, Sfînta Evanghelie; aici ne rugăm pentru iertarea păcatelor și ne împărtășim din darurile Sfîntului Duh prin Sfintele Taine.

Prea Sfințitul Episcop-vicar a îndemnat apoi pe credincioși să-și îndrepte gîndul, inima și pașii către Sfînta Biserică, împodobindu-o cu prezența lor spre bucuria fericiților ctitori, dovedind în toate dragoste frățească în muncă și rugăciune.

Exprimînd recunoștință autorităților locale pentru înțelegerea și sprijinul lor, Prea Sfințitul Adrian a transmis arhierești binecuvîntări tuturor celor de față din partea Inalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist, rugînd pe Cel Atotputernic să înscrie în cartea vieții veșnice numele fericiților ctitori ai bisericii de odinioară și de astăzi.

Arhidiac. T. MELEȘCAN

De Sfinții Arhangheli „Mihail și Gavriil“ la Mănăstirea Agapia

Miercuri 8 noiembrie 1978, Mănăstirea Agapia a prăznuit pe ocrotitorii ei „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil“.

In ajunul zilei de prăznuire, seara, P. S. Episcop-vicar Adrian Botoșăneanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit slujba privegherii.

A doua zi, P. S. Sa, a oficiat Sfînta Liturghie, în cadrul căreia, la timpul potrivit, a fost hirotonit în diacon tînărul Gheorghe Calancea, iar ierodiaconul Clement Hotnogu a fost hirotonit ieromonah pe seama mănăstirii Sihăstria.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul a rostit un cuvînt de învăţătură, în care, printre altele a arătat importanţa rugăciunii pentru sufletele credincioşilor şi rolul sfinţilor îngeri, în special al Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil în viaţa Bisericii şi a celor ce mărturisesc dreapta credinţă.

Despre aceasta găsim numeroase mărturii în Sfînta Scriptură. In Vechiul Testament, unii dintre profeţi au fost călăuziţi de Sfinţii îngeri în misiunea lor.

Un înger a vestit bătrînului Zaharia că soţia sa Elisabeta va naşte pe Sfîntul Ioan Botezătorul, iar logodnicului Iosif i-a vestit că Sfînta Fecioară Maria va naşte pe Iisus Hristos. Sfinţii îngeri au fost prezenţi la momentele principale din viaţa Mîntuitorului şi primii martori ai Invierii Domnului.

Ei sînt slujitorii Treimii celei nedespărţite, cîntînd, necontenit, mii de heruvimi cîntarea cea întreit sfîntă: „Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul Savaot" sau „Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte".

Ei prezintă în faţa lui Dumnezeu rugăciunile noastre de toate felurile.

In această biserică, pictată de renumitul Nicolae Grigorescu, a cărei ocrotitori sînt Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil, am avut convingerea că pe scara lui Iacob urcă rugăciunile lui Dumnezeu şi se coboară darurile Sale cele bogate.

Apoi, P. S. Episcop-vicar Adrian a arătat că anul acesta, la 1 decembrie, poporul român va sărbători împlinirea a 60 de ani de la făurirea statului naţional unitar român, îndemnînd pe credincioşi să păstreze unitatea de neam şi de simţire românească şi să-şi oţelească voinţa pentru dobîndirea de noi realizări pe drumul luminos pe care merge întregul nostru popor.

In încheiere, P. S. Sa a împărtăşit binecuvîntări arhiereşti din parte I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei celor prezenţi şi obştii monahale de la Agapia.

Diac. V. VAIDA

Biserica din parohia Ţarna Mare-Fălticeni, judeţul Suceava

In anul 1948 a fost transferată în parohia Ţarna Mare o biserică de lemn din satul Orţeşti-Neamţ, înălţată cu o sută de ani în urmă de un smerit călugăr din Mănăstirea Neamţ, Protosinghelul Valerian Dincă.

Cu trecerea timpului, biserica ajunsese în stare de degradare şi nu mai putea corespunde trebuinţelor cultului. La îndemnul Protosinghelului Zenovie Ghidescu, credincioşii din parohia Ţarna Mare au purces la înălţarea unei biserici pe care Viorica Creţu, din Răşinarii Sibiului, a împodobit-o cu frumoasă pictură murală interioară.

Lucrările fiind terminate, în ziua de 12 noiembrie a. c., Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, răspunzînd dorinţei credincioşilor din parohia Ţarna-Mare şi a Protosinghelului Zenovie Ghidescu, a venit în mijlocul lor pentru a le sfinţi biserica. Intîmpinat cu pîine şi sare, după tradiţia noastră românească şi după cuvîntul de bun-venit rostit cu vădită însufleţire de P. C. Protopop Vasile Hrestic, Inalt Prea Sfinţitul şi-a exprimat sentimentele de dragoste părintească pe care le trăieşte de fiecare dată cînd se află în mijlocul credincioşilor. Inalt Prea Sfinţia Sa a săvîrşit slujba de sfinţire a noului locaş de închinare, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi.

In continuare, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a săvîrşit Sfînta şi dumnezeiasca Liturghie, răspunsurile fiind date de corul parohiei „Sf. Ilie" din oraşul Fălticeni.

Atît la slujba de sfinţire, cît şi la Sfînta Liturghie, care s-au săvîrşit afară, în curtea bisericii, a fost de faţă şi Dl. Dr. Lukas Vischer, director al unităţii „Credinţă şi Constituţie" din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, aflat în ţara noastră ca invitat al Prea Fericitului Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Oaspetele a fost însoţit de P. C. Pr. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului Teologic de Grad Universitar din Bucureşti, şi de P. C. Diac. C. Voicu, prorectorul Institutului Teologic de Grad Universitar din Sibiu.

Inainte de începerea Sfintei Liturghii, Inalt Prea Sfinţitul a rostit un scurt cuvînt în care a scos în lumină faptul că sfinţirea unei biserici *„nu se oficiază decît de episcopul sau mitropolitul canonic ales şi rînduit de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române“*, insistînd asupra însemnătăţii liturgice a aşezării Sfintelor Moaşte şi a Sfinţilor Evanghelişti la Sfînta Masă, lucrare la care participă şi credincioşii prin rugăciunile lor, arătîndu-se vrednici de a fi împreună cu Biserica cea nouă, cu jertfelnicul duhovnicesc înălţat întru slava lui Dumnezeu spre mîntuirea sufletelor lor.

In cadrul Sfintei Liturghii, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a săvîrşit hirotonia în preot pe seama parohiei Curechiştea din judeţul Neamţ a diaconului Constantin Ilade, student teolog. Cu acest prilej, Inalt Prea Sfinţia Sa a explicat pe scurt credincioşilor însemnătatea Tainei Preoţiei în lucrarea de sfinţire, de învăţare şi de conducere a credincioşilor ortodocşi, care urmează învăţătura Sfinţilor Apostoli, stabilită de cele şapte sinoade ecumenice.

După terminarea Sfintei Liturghii, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit a rostit un cuvînt de învăţătură.

Referindu-se la bucuria prilejuită de sfinţirea bisericii, Inalt Prea Sfinţia Sa a spus: *„această bucurie a fost sporită de faptul că am avut ca oaspete pe unul din eminenţii teologi ai Bisericii contemporane, Dl. Dr. Lukas Vischer din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva, care a venit în ţara noastră ca invitat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin; alături de noi,* a arătat Inalt Prea Sfinţia Sa, *avem şi doi profesori de teologie: P. C. Pr. Dumitru Popescu, prorector la Institutul Teologic de Grad Universitar din Bucureşti şi P. C. Diac. Constantin Voicu, prorector la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu, care îl însoţesc pe oaspetele nostru, aducîndu-şi contribuţia lor la înţelegerea multor probleme intercreştine“.*

Inalt Prea Sfinţia Sa a amintit apoi că *„în urmă cu un an, tot în luna noiembrie, cînd a săvîrşit sfinţirea bisericii din parohia Fălticenii-Vechi, a avut ca oaspeţi pe doi arhimandriţi de la Muntele Athos, aflaţi în vizită la bisericile şi mănăstirile — monumente istorice — din ţara noastră, arătîndu-se prin aceasta unitatea de credinţă, mărturisire şi comuniune care există între Bisericile Ortodoxe. Moşii şi strămoşii noştri au păstrat unitatea de credinţă; ei au adăugat la tezaurul nostru de credinţă ctitorii însemnate, slujind astfel Biserica Ortodoxă şi neamul nostru românesc.*

Avînd pilda moşilor şi strămoşilor noştri, care au fost una în credinţă, şi purtînd în inima sa dorinţa statornicită de unitate în credinţă a tuturor credincioşilor noştri“, Inalt Prea Sfinţitul a îndemnat pe credincioşi să trăiască în unire şi dragoste.

Amintind despre apelul Consiliului Naţional al F. U. S., Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a îndemnat părinteşte pe credincioşi să păstreze în inima lor acest apel şi să întîmpine aniversarea a 60 de ani de la formarea statului naţional unitar român cu însufleţire patriotică, comemorînd pe eroii care şi-au dat viaţa pentru apărarea şi întregirea brazdei strămoşeşti, pomenindu-i în rugăciunile lor.

In încheiere, Inalt Prea Sfinţitul a spus: *„Iată, aveţi în faţa dumneavoastră rodul libertăţii noastre religioase, aşa cum o manifestăm în toate împrejurările, în care ne cunosc cei ce vin să ne vadă. Să străluciţi, deci, cu mai mult spor în aceste înfăptuiri, care vă cinstesc, neuitînd îndatoririle cetăţeneşti pe care trebuie să le împliniţi pentru binele întregului popor.*

Vă binecuvintez pe toţi cei care v-aţi ostenit să fiţi de faţă, venind de departe sau de aproape, ca să vă rugaţi împreună cu noi în această zi de sărbătoare. Duceţi toată dragostea mea la toţi cei dragi ai dumneavoastră, care din binecuvîntate pricini n-au putut fi prezenţi aici împreună cu noi. Arătaţi tuturor dragoste frăţească creştină, căci numai în dragoste vom fi mai buni înaintea lui Dumnezeu care este iubire. Vă doresc tuturor sănătate şi mîntuire, iar ajutorul lui Dumnezeu să vă însoţească în toate faptele dumneavoastră“.

Cu aceste îndemnuri, Inalt Prea Sfinţitul şi-a încheiat cuvîntul plin de adîncă şi dreaptă învăţătură.

La agapă a rostit un cuvînt şi Pastorul Lukas Vischer, care după ce a prezentat scopul urmărit de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, a spus, între altele:

„Ţin să vă mulţumesc că am găsit în Biserica Ortodoxă multă bogă-

ţie, de care are nevoie întreaga creştinătate. De aceea îmi plac Bisericile Ortodoxe.

La intrare, cînd s-a oficiat slujba de sfinţire a bisericii, aruncîndu-mi ochii spre pictură, am văzut deasupra, pe bolta naosului, scena Pantocratorului, chiar în mijlocul cupolei, şi sub El un candelabru care serveşte ca să ilumineze întreaga biserică şi poate că acesta este simbolul faptului că tuturor Bisericilor, care sînt ca nişte braţe ale candelabrului, lumina le vine de la Hristos, care trebuie să fie prezent în mijlocul nostru, aşa cum acolo este în mijlocul cupolei naosului.

Sînt foarte recunoscător Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist fiindcă el m-a îmbogăţit cu un simbol de o deosebită importanţă, care ne încredinţează că scopul Mişcării ecumenice va fi împlinit prin voia lui Iisus".

După cuvîntul rostit, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist s-a întreţinut cu Pastorul Lukas Vischer, arătînd că pentru Biserica Ortodoxă Română refacerea unităţii bisericeşti este un ţel către care converg străduniile ierarhilor şi credincioşilor ei.

Oaspetele a remarcat contribuţia Bisericii Ortodoxe Române în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi a mulţumit Inalt Prea Sfinţitului Mttropolit Teoctist pentru invitaţia pe care i-a făcut-o de a asista la slujba de sfinţire a bisericii, ocazie care i-a sădit încă o dată convingerea că Ortodoxia, în general, şi Biserica noastră, în special, pot aduce o contribuţie de seamă în cadrul Mişcării Ecumenice, pentru unitate creştină.

Arhidiac. T. MELEŞCAN

Biserica „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil" din satul Poeniţa, parohia Hîrtoape, protopopiatul Paşcani

Duminică, 12 noiembrie 1978, a avut loc sfinţirea bisericii „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil" din satul Poeniţa, parohia Hîrtoape, protopopiatul Paşcani.

Dimineaţa, înainte de începerea slujbei, P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, delegatul, I. P. S. Mitropolit Teoctist a fost întîmpinat de P. C. Protopop M. Mocanu împreună cu un sobor de preoţi.

După oficierea slujbei de tîrnosire a bisericii, P. S. Episcop Adrian a săvîrşit Sfînta Liturghie, la sfîrşitul căreia, Preotul paroh Georgel Dumitru Moisii a făcut o scurtă dare de seamă asupra felului cum s-au desfăşurat lucrările la biserica recent sfinţită. Locaşul de cult a fost terminat cu strădania şi cheltuiala enoriaşilor cărora Preotul paroh le-a adus călduroase mulţumiri.

De asemenea, P. C. Sa şi-a arătat recunoştinţa faţă de P. F. Părinte Patriarh Iustin, pentru donaţiile acordate, I. P. S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei pentru grija părintească arătată, P. S. Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul pentru sprijinul şi înţelegerea de care s-a bucurat.

Luînd cuvîntul, Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian a arătat că a trăit alături de credincioşii prezenţi momente de aleasă bucurie duhovnicească, deoarece rugăciunile înălţate în atmosfera caldă de trăire şi simţire au făcut să se creeze o comuniune cu Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil, ocrotitorii bisericii din Poeniţa.

Ei sînt slujitori ai darului şi vor fi de aici încolo şi protectori pentru credincioşii ce trăiesc pe aceste meleaguri.

Binecuvîntînd pe enoriaşi, întrucît au ascultat de îndrumarea preotului ca să-şi vadă visul împlinit prin terminarea bisericii, P. S. Sa a îndemnat pe toţi la unitate, înfrăţire şi dragoste creştină.

Prea Sfinţitul Adrian s-a referit apoi la însemnătatea zilei de 1 Decembrie 1918 pentru istoria poporului român, moment în care Transilvania s-a unit cu Ţara-Mamă.

In încheiere, P. S. Sa a împărtăşit tuturor binecuvîntările arhiereşti ale

I. P. S. Mitropolit Teoctist, care se afla la sfinţirea bisericii din Ţarna Mare, protopopiatul Fălticeni.

Apoi au luat cuvîntul P. C. Pr. Gh. Chihaia, misionar protopopesc, fiu al satului Poeniţa şi fostul paroh P. C. Pr. Alex. Zaharescu, pensionar.

In încheiere, s-a săvîrşit un Polihroniu pentru I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, pentru conducătorii Patriei şi pentru întregul popor român.

* * *

In aceeaşi zi, după Sfînta Liturghie, P. S. Episcop-vicar Adrian însoţit de P. C. protopop M. Mocanu au făcut vizite canonice la parohiile : Vînători, Lespezi, Lunca Pașcani, Uda, Conţeşti, Gara Pașcani şi Blăgeşti.

Biserica „Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe“ din satul Praxia, parohia Dumbrăviţa, comuna Vadul Moldovei, judeţul Suceava

Duminică 19 noiembrie 1978, Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, delegatul Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, a săvîrşit slujba de sfinţire a bisericii „Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe“ din satul Praxia, parohia Dumbrăviţa, judeţul Suceava şi Sfînta Liturghie.

In dimineaţa zilei, Prea Sfinţia Sa a fost întîmpinat, cu un cuvînt de bun sosit, în faţa bisericii din Praxia, de către P. C. Protopop de Fălticeni, V. Hrestic. Răspunzînd la acest cuvînt, P. S. Episcop-vicar Adrian a mulţumit pentru primire.

După oficierea slujbei de tîrnosire a bisericii, P. S. Sa a săvîrşit Sfînta Liturghie, răspunsurile fiind date de corul bisericii din Boroaia.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, P. C. Pr. Alexandru Argatu din Boroaia a făcut o dare de seamă arătînd că, prin contribuţia şi munca înfrăţită a celor două sate învecinate Boroaia şi Praxia, biserica veche din Boroaia a fost strămutată şi reconstruită la Praxia. In încheiere, P. C. Sa a mulţumit I. P. S. Mitropolit Teoctist pentru sprijinul acordat şi P. S. Episcop-vicar Adrian, care a săvîrşit slujba de sfinţire a bisericii, organelor locale pentru înţelegerea arătată şi tuturor credincioşilor pentru munca depusă.

P. S. Episcop-vicar Adrian, luînd cuvîntul, a arătat că: *„bisericuţa aceasta a fost înălţată pentru prima dată la Rîşca, apoi la Boroaia şi acum la Praxia, fiind prin aceasta bisericuţa unităţii sufleteşti“.*

In continuare, P. S. Episcop-vicar Adrian a îndemnat pe credincioşi la unire pe calea binelui obştesc, după cuvîntul Sfintei Scripturi: *„Iată acum ce este bun şi ce este frumos decît numai a locui fraţii împreună“ (Ps. CXXXII, 1), insistînd asupra aspectului canonic al Bisericii Ortodoxe Române. Unirea sufletească o face Biserica prin darurile sfinţitoare ce le împărtăşeşte credincioşilor, atunci cînd aceştia respectă rînduielile Bisericii dreptmăritoare, care păstrează legătura canonică şi frăţească, aşa cum a fost întotdeauna, cu celelalte Biserici Ortodoxe surori“.*

In încheiere, P. S. Adrian a mulţumit autorităţilor locale pentru înţelegerea arătată şi tuturor celor ce s-au osţenit şi au contribuit la strămutarea şi restaurarea acestei biserici.

Apoi a împărtăşit, din partea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, tuturor credincioşilor, arhiereşti binecuvîntări.

Arhidiac. Clement GHEORGHIU

Biserica din parohia Lunca, protopopiatul Botoşani

Duminică, 19 noiembrie a. c., Inalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Teoctist a oficiat slujba de sfinţire a bisericii din parohia Lunca, protopopiatul Botoşani.

Un sobor de preoţi şi diaconi, împreună cu credincioşii acestor străvechi plaiuri româneşti, încărcate de istorie şi poezie, şi-au întîmpinat, plini de emoţie şi bucurie, pe Părintele duhovnicesc, după tradiţia strămoşească. In numele preoţilor şi al credincioşilor, P. C. Protoiereu Grigore Diaconu a rostit un cuvînt de bun venit a Intîistătătorului Bisericii din Moldova şi Bucovina, pe aceste „plaiuri de dor şi de legendă".

„Ca fiu al acestor plaiuri — a spus P. C. Sa —, plin de emoţie, călcaţi brazda acestui pămînt străbun, ai cărui fii vă înconjoară cu dragoste şi bucurie, ca pe cel ce aţi făcut cinste nu numai Bisericii noastre strămoşeşti, dar şi acestor plaiuri, care au dat neamului personalităţi artistice, culturale şi bisericeşti de talie mondială, în rîndul cărora Vă alătură pe Inalt Prea Sfinţia Voastră dăruirea şi slujirea începute aici, pe acest sanctuar de simţire şi de închinare străbună".

I. P. S. Părinte Mitropolit Teoctist, în cuvîntul rostit, a dat glas emoţiei cu care păşeşte pe minunatele plaiuri ale copilăriei, pentru a sfinţi biserica, unde va fi aprinsă o nouă făclie, care va arde pe Altarul străbun.

Mai întîi s-a oficiat slujba de sfinţire a locaşului de închinare, după care, I.P.S. Mitropolit, înconjurat de un sobor pe preoţi şi diaconi, a săvîrşit Sfînta şi Dumnezeiasca Liturghie. Referindu-se la pericopa Evangheliei despre bogatul căruia i-a rodit ţarina, I.P.S. Mitropolit Teoctist a rostit un cuvînt de învăţătură. Vorbind despre lăcomie, ca sete nepotolită de a aduna lucruri trecătoare, Inalt Prea Sfinţia Sa a arătat că *„bogăţia noastră nu-i ceea ce ne agonisim, ci credinţa prin care ne mîntuim sufletele; credinţa noastră strămoşească, în care aflăm nesecate izvoare de sănătate trupească şi sufletească, putere de a munci... Aceasta este bogăţia noastră adevărată, pe care trebuie să o păstrăm neştirbită şi curat, fiindcă prin ea ne învrednicim de milostivirea lui Dumnezeu. Ea ne umple inimile şi sufletele noastre de dragostea cea dumnezeiască şi de darurile Sfîntului Duh. Ea dă viaţă iubirii de muncă şi de pămîntul străbun, rodind în sufletele noastre atîtea virtuţi, care au împodobit viaţa moşilor şi a strămoşilor noştri... păstrători ai celei mai alese comori: credinţa cea adevărată în Hristos, Mîntuitorul"*.

La momentul potrivit, în cadrul Sfintei Liturghii, I.P.S. Mitropolit a hirotesit în iconom stavrofor pe P. C. Pr. paroh C. Grigoriu.

După terminarea Sfintei Liturghii P. C. Pr. paroh a mulţumit Inalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit pentru ajutorul acordat, cît şi pentru bucuria de a le sfinţi noul locaş şi autorităţilor locale, pentru sprijinul acordat şi înţelegerea arătată.

I. P. S. Mitropolit luînd cuvîntul a îndemnat pe credincioşii din Lunca să ducă mai departe firul de legătură al Ortodoxiei, manifestat prin strămutarea altarului de la Movila Ruptă şi să păstreze unitatea de credinţă, de simţire, de gîndire şi de voinţă, aşa cum au păstrat-o şi strămoşii noştri.

„Mare îmi este bucuria — a arătat I. P. S. Mitropolit —, *că am săvîrşit Sfînta şi Dumnezeiasca Liturghie. . Ceea ce mă mişcă e că prin aceasta am făcut legătura cu părinţii noştri, cu frămîntările şi năzuinţele lor, dar mai ales cu credinţa lor. De la strămoşi, care ne-au lăsat o aşa de măreaţă moştenire, am învăţat ca să muncim cu dăruire pentru împlinirea năzuinţelor naţionale, de statornicie şi permanenţă pe pămîntul străbun.*

Legătura cu brazda străbună nu trebuie să înceteze niciodată.

Ca adevăraţi fii ai Bisericii, afirmăm prin împlinirile de tot felul unitate de gînd şi de simţire, de grai, de neam şi de credinţă.

Cît de frumoasă este unitatea Bisericii! Toţi, ca într-o familie, aşa cum v-aţi adunat şi acum, ne adunăm şi ne rugăm, fiind într-un cuget şi o simţire. Numai în această comuniune primim binecuvîntarea lui Dumnezeu, nu se mai satură inima şi sufletul de a gusta aceste frumuseţi, cu care ne-a binecuvîntat Dumnezeu, pentru marea Sa iubire de oameni.

In această comuniune a Bisericii vă împărtăşesc dragostea mea tuturor şi binecuvîntarea părintească de a spori în cele bune şi spre mîntuirea sufle-

telor, căci mult se bucură inima unui părinte, văzîndu-şi fiii sporind întru tot ce este bun şi bineplăcut lui Dumnezeu.

Dumneavoastră aţi venit şi aţi ascultat slujba, aşa cum au făcut secole de-a rîndul moşii şi strămoşii noştri — a spus I. P. S. Mitropolit —, referindu-se la comuniunea între toţi fiii Bisericii din toate secolele. *Impreună am avut bucuria de a înălţa gîndul nostru de rugăciune, de laudă şi de mulţumire lui Dumnezeu. Comuniunea aceasta de credinţă au trăit-o dintotdeauna românii. Dar ce dureros este pentru noi, românii, cînd unii se abat de la credinţa strămoşească, de la cinstirea sfintei cruci, a sfintelor icoane şi a Prea Curatei Fecioare Maria, plecînd pe drumul altor adunări.*

In afară de adunarea Bisericii nu este o altă adunare mai măreaţă şi mai frumoasă, care să aibă în mijlocul ei pe Insuşi Hristos, prin Sfînta şi Dumnezeiasca Liturghie.

Biserica noastră este adunarea tuturor creştinilor care urmează drumul Sfinţilor Apostoli, al Sfinţilor Părinţi şi al celor şapte Sinoade ecumenice. Nu poate fi adunare creştină decît aceea care are în mijlocul ei pe Hristos, care ne-a făgăduit că va fi cu noi pînă la sfîrşitul veacurilor. Sfînta Liturghie este mărturia acestei prezenţe a lui Hristos, cu al cărui Trup şi Sînge ne împărtăşim pînă ce toate „se vor împlini în împărăţia lui Dumnezeu" (Luca XXII, 16).

De aceea, culmea lucrării şi a vieţii noastre este Sfînta Liturghie, în cadrul căreia se săvîrşeşte Sfînta Euharistie".

In continuare, I. P. S. Părinte Mitropolit a îndemnat pe cei de faţă, să fie buni credincioşi, adunaţi în jurul Altarului străbun, împărtăşindu-se din aceleaşi năzuinţe de unitate şi afirmare pe care le trăiesc toţi fiii Patriei noastre, făuritorii epocalelor împliniri, pe care le înscriu în istoria bimilenară a neamului nostru.

I. P. S. Teoctist a încheiat cuvîntul de învăţătură, împărtăşind tuturor arhiereşti binecuvîntări şi urări de sănătate şi bucurie, de sporire a slujirii închinate Bisericii şi neamului.

Diac. V. NECHITA

Biserica din Iaslovăţ, judeţul Suceava

Despre biserica de lemn care, după tradiţie, a existat în parohia Iaslovăţ din judeţul Suceava, s-au păstrat puţine ştiri. Pe locul ei, s-a înălţat cu o sută de ani în urmă, o altă biserică de piatră, în anul cuceririi prin lupte şi jertfe a independenţei naţionale-1877.

Prin părintească purtare de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, atunci Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, biserica din parohia Iaslovăţ a fost împodobită cu pictură interioară, executată de doi fraţi: Mihail şi Gavriil Moroşanu.

Lucrările fiind terminate, duminică 26 noiembrie 1978, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist, răspunzînd cu dragoste la rugămintea stăruitoare a credincioşilor din parohia Iaslovăţ, a săvîrşit slujba tîrnosirii bisericii înălţată în cinstea Sfîntului Ierarh Nicolae.

In dimineaţa acelei zilei frumoase şi însorite, de toamnă tîrzie, sosind Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit Teoctist a fost întîmpinat cu un cuvînt de bun venit de P. C. Protopop Meltiade Iftode. I. P. S. Mitropolit Teoctist a săvîrşit slujba de tîrnosire a bisericii prin stropirea cu apă sfinţită şi ungerea cu Sfîntul şi Marele Mir, şi Sfînta Liturghie afară, în curtea bisericii. Corul catedralei din oraşul Rădăuţi, dirijat de prof. G. Avasilcăi, a dat răspunsurile liturgice.

După citirea Sfintei Evanghelii, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit, luînd cuvîntul, a rostit o omilie la pericopa evanghelică (Luca XVIII, 18-27). Referindu-se la întrebarea tînărului bogat: „Învăţătorule bune, ce să fac să moştenesc viaţa de veci?", I. P. S. Sa a expus învăţătura Bisericii dreptmăritoare despre dobîndirea mîntuirii în Biserică prin întreita ei lucrare de învă-

ţare, sfinţire şi conducere a credincioşilor pe calea creşterii duhovniceşti, spre desăvîrşire prin administrarea Sfintelor Taine. De asemenea, I. P. S. Părinte Mitropolit a subliniat ideea că, potrivit învăţăturii noastre ortodoxe, nimeni nu este exclus de la mîntuire.

I. P. S. Sa a îndrumat pe credincioşi să urmeze pilda moşilor şi strămoşilor noştri, să trăiască în Biserică şi nu alături de ea, să fie înfrăţiţi în rugăciune şi în muncă, să fie uniţi în jurul Conducerii noastre de stat care ne ocroteşte viaţa şi munca.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, Preotul paroh Gheorghe Niculescu-Oglinzeanu a făcut o succintă dare de seamă asupra modului cum s-au desfăşurat lucrările de construcţie a noii biserici. In încheiere, P. C. Sa a adus respectuoase şi vii mulţumiri Prea Fericitului Patriarh Iustin, pentru ajutorul acordat cu mărinimie de la început şi pînă la terminarea lucrărilor în mod deosebit, cu recunoştinţă, Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist pentru înălţătoarea slujbă de sfinţire pe care a săvîrşit-o şi care rămîne mereu vie în amintirea sa şi a credincioşilor săi.

Arhidiac. T. MELEŞCAN

Biserica din parohia Socea, judeţul Neamţ

Biserica din parohia Socea, protopopiatul Piatra Neamţ, judeţul Neamţ, a fost refăcută şi împodobită prin osteneala şi contribuţia credincioşilor din acea parohie.

Duminică 26 noiembrie 1978, Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian Botoşăneanul, din încredinţarea Inalt Prea Sfinţitului Arhiepiscop şi Mitropolit Teoctist al Moldovei şi Sucevei, a săvîrşit slujba de tîrnosire a bisericii şi Sfînta Liturghie.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, P. C. Preot paroh Teodor Lascar a făcut o prezentare a modului cum s-au desfăşurat lucrările de renovare şi împodobire a locaşului de închinare. In încheierea prezentării sale, preotul paroh a mulţumit enoriaşilor săi pentru ostenelile depuse şi Prea Sfinţitului Adrian pentru slujba săvîrşită.

P. C. Preot paroh Teodor Lascar i-a fost acordată, prin hirotesie, distincţia onorifică bisericească de iconom.

Luînd cuvîntul, Prea Sfinţitul Episcop-vicar Adrian şi-a exprimat mai întîi bucuria care îi stăpîneşte sufletul, văzînd credinţa şi vrednicia credincioşilor din acea parohie. Referindu-se, apoi, la formarea statului naţional unitar român, P. S. Sa a arătat că românii s-au vădit, întotdeauna, la vremuri de bucurie sau de grele încercări, uniţi în cuget, în simţiri, în credinţă şi în fapte. Făurirea statului naţional unitar român a fost un moment crucial în istoria poporului nostru. Munţii Carpaţi n-au constituit o barieră de separaţie între fraţi, ci au fost pivoţi de legătură.

In continuare, P. S. Sa a îndemnat pe credincioşi să fie vrednici urmaşi ai strămoşilor, să lucreze cu dragoste şi devotament pentru înflorirea ţării, pentru promovarea păcii în întreaga lume. După ce a mulţumit P. C. Preot paroh Teodor Lascar, consiliului parohial şi tuturor credincioşilor pentru munca pe care o desfăşoară pentru binele ţării şi pentru rezultatele obţinute, P. S. Episcop-vicar a împărtăşit tuturor binecuvîntări arhiereşti din partea Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit Teoctist.

S-a oficiat apoi un Polihroniu.

Diac. V. VAIDA

CHEMAȚI LA DOMNUL

†

Preotul Vasile Dăscălescu

In ziua de 14 februarie 1978 a încetat din viață, în casa sa din Botești, Preotul Vasile Dăscălescu.

S-a născut la 15 iunie 1894 în satul Hîrtoape, județul Iași. Tatăl său a fost preot. La vîrsta de 4 ani, rămînînd orfan, copilul Vasile a fost luat sub ocrotirea unchiului său Preotul Ioan Lucovici din orașul Hîrlău. Școala elementară a făcut-o în orașul Hîrlău, apoi a absolvit Seminarul „Veniamin Costachi" din Iași, în anul 1915, cînd obține și diplomă de învățător, la Școala Normală de fete din Iași, funcționînd pînă în anul 1916 ca învățător la școala elementară din satul Sirețel, județul Iași. Căsătorindu-se cu tînăra Artemiza Gavrilescu din Botești, a fost hirotonit preot, la 4 septembrie 1916, pe seama parohiei Prăjeni, județul Botoșani. După doi ani a fost transferat la parohia Vascani, județul Iași și apoi la parohia Botești, județul Suceava, unde păstorește pînă la pensionarea sa în anul 1967.

In cei 51 ani de pastorație, Preotul Vasile Dăscălescu s-a remarcat prin prestanță, competență și responsabilitate. Inzestrat cu excepționale calități gospodărești, regretatul preot Vasile Dăscălescu a renovat biserica din Botești și la stăruința lui s-a zidit o biserică nouă în satul Răbia, filiala parohiei.

A fost ales Președinte al Băncii Clerului din Fălticeni și mai tîrziu misionar protopopesc, răspunderi de care s-a achitat în mod exemplar.

Pentru meritele sale i s-a conferit rangul onorific de iconom stavrofor. Copiilor săi le-a dat o aleasă educație.

Slujba înmormîntării a fost oficiată la 18 februarie în biserica din Botești, de către PP. CC. preoți: Filaret Vedeanu, Ioan Tatulea, Gheorghe Fărtăiș, Mihai Arhip, Dimitrie Axani, Mihai Mihăilă, Petru Curcă și Constantin Geanopol.

La mormînt au vorbit P. C. Pr. C. Geanopol P. C. Pr. Gh. Fărtăiș, P. C. Pr. I. Tatulea, învățătorul pensionar C. Zăhărescu și enoriașul Gavril Găină.

Pr. C. GEANOPOL

†

Protosinghelul Antim Azoiței

In seara zilei de 3 septembrie 1978 a trecut la cele veșnice, în urma unui infarct preotul și duhovnicul mănăstirii Moldovița, Protosinghelul Antim Azoiței.

Părintele Antim (Gheorghe) Azoiței s-a născnt la 4 martie 1911 în comuna Ungureni, județul Botoșani. Școala elementară a urmat-o în satul natal, iar Școala profesională de meserii la Botoșani. La vîrsta de 18 ani s-a hotărît să-și închine viața lui Dumnezeu, mergînd la Mănăstirea Vorona-Botoșani, de unde peste doi ani pleacă la Sihăstria Secului, îndeplinind ascultarea de ajutor de econom. S-a călugărit în anul 1936 la Mănăstirea Slatina. Avînd darul și duhul blîndeței și fiind și bun gospodar, părintele Antim a fost ales econom al mănăstirii Slatina, ascultare pe care o face mai bine de zece ani.

In primăvara anului 1955, a fost rînduit să facă ascultarea ca preot şi duhovnic la Mănăstirea Moldoviţa, unde şi-a făcut datoria cu prisosinţă mai bine de 23 de ani.

In dimineaţa zilei de 4 septembrie, după rînduială corpul neînsufleţit a Părintelui Antim a fost depus în biserica mănăstirii, în care a slujit şi a propovăduit cuvîntul Evangheliei.

După Sfînta Liturghie, joi 7 septembrie a. c., un sobor de preoţi au săvîrşit slujba prohodului.

La momentul potrivit au luat cuvîntul P. C. Protopop T. Moroşanu, ca delegat din partea Sf. Mitropolii, iar din partea obştei P. C. Arhimandrit Dionisie Udişteanu.

La mormînt au vorbit P. C. Pr. Gh. Solcan de la parohia Frasin, P. C. Pr. Dragoş Spînu, paroh în satul Vatra Moldoviţei şi Maica Stareţă Magdalena Andronic, aducînd omagii şi implorînd ajutorul lui Dumnezeu pentru aşezarea sufletului răposatului la loc de veşnică odihnă.

Stareţa Magdalena ANDRONIC

†

Diaconul Gheorghe Lungu

In seara zilei de 9 septembrie 1978, a încetat din viaţă, după o scurtă suferinţă, Diaconul Gheorghe Lungu de la biserica „Uspenia" din oraşul Botoşani.

Fiu de ţăran, născut la 13 martie 1911, în satul Concești, judeţul Botoşani, şi rămas orfan de război la vîrsta de 6 ani alături de alţi 3 fraţi, el a urmat cursurile şcolii primare în satul natal, apoi cursurile Seminarului teologic din Dorohoi între anii 1923-1931 şi cursurile universitare luîndu-şi licenţa în Teologie în anul 1935. Dornic de cultură, urmează mai tîrziu, între anii 1943-1948, cursurile Facultăţii de Litere din Iaşi, susţinînd şi examenul de capacitate în învăţămîntul secundar.

A fost hirotonit diacon în 1936, pe seama bisericii „Uspenia" din Botoşani şi, concomitent, a ocupat şi posturi de profesor la liceele şi şcoala de ucenici din Botoşani, timp de mai mulţi ani.

In cele din urmă optează pentru postul de diacon, pe care îl deţine pînă în ultima clipă a vieţii sale. In cei 42 de ani de activitate în slujba Bisericii, s-a bucurat de dragostea credincioşilor. La Protopopiatul Botoşani a funcţionat, peste 20 de ani, ca secretar, casier şi contabil.

A publicat şi unele însemnări în diferite reviste teologice.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 12 septembrie.

Despre viaţa şi activitatea sa au vorbit: P. C. Protopop Grigore Diaconu din partea Centrului eparhial Iaşi, subsemnatul, din partea colegilor de şcoală, P. C. Pr. D. Ciofu în numele clerului din protopopiat şi P. C. Pr. Mihai Gheorghiu, care l-a cunoscut mai îndeaproape.

Inhumarea a avut loc la cimitirul „Eternitatea" din oraşul Botoşani.

Pr. N. SCRIBAN

†

Preotul Constantin Cornea

In seara zilei de 7 octombrie 1978, a trecut la cele veşnice, Preotul Constantin Cornea de la parohia Pătrăuţi-Suceava.

S-a născut la 7 februarie 1911, în comuna Pătrăuţi-Suceava. Intre anii 1924-1931, a urmat liceul „Ştefan cel Mare" din oraşul Suceava. După ce şi-a luat licenţa în Teologie, în anul 1938, a fost hirotonit diacon şi apoi preot.

A păstorit peste 30 de ani în parohia Pătrăuţi-Suceava, împletindu-şi străduniile sale cu ale enoriaşilor, pentru înfrumuseţarea satului natal. In felul acesta, el a putut adăuga o picătură de bine şi frumos la ceea ce au făcut înaintaşii săi. Sub ochii lui, cu truda sa şi a colegilor lui de preoţie, s-a ridicat în Pătrăuţi monumentala biserică parohială.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoţi, sub protia P. C. Prot. Mandache Ciobotar, care a rostit un necrolog.

In numele foştilor colegi de la şcoala primară din Pătrăuţi, a vorbit învăţătorul Ioan Puiu.

Despre viaţa şi activitatea preotului Constantin Cornea au mai vorbit PP. CC. Preoţi: V. Timoceanu, N. Pentelescu, V. Butnaru, Victor Puiu, C. Crainicu şi Casian Bucescu, exprimînd familiei îndoliate sincere condoleanţe.

Pr. N. *PENTELESCU*

†

Preotul Teodor Cojocaru

In dimineaţa zilei de 10 noiembrie 1978, după o scurtă, dar grea suferinţă s-a stins din viaţă Preotul Teodor Cojocaru, fost paroh al bisericii „Sfîntul Haralambie" din oraşul Iaşi. El s-a născut în comuna Corlăteni, judeţul Botoşani, în anul 1904, luna februarie, ziua 6, ca fiu al cîntăreţului bisericesc Teodor Cojocaru.

Şcoala elementară a urmat-o în satul natal. In anul 1918, anul Unirii celei Mari, s-a înscris la Seminarul „Veniamin Costachi" din Iaşi, pe care l-a absolvit în 1926, distingîndu-se ca elev sîrguincios şi fruntaş la învăţătură. Cum era şi firesc pentru continuarea studiilor s-a înscris la Facultatea de teologie, urmînd cursurile universitare între 1926-1930. In anul 1930 s-a căsătorit cu tînăra Maria Cuciureanu, cu care a crescut şi educat în familie trei copii, două fete şi un băiat. In anul 1932, a fost hirotonit preot paroh pe seama parohiei „Sfinţii Voievozi" din Mălini, judeţul Suceava.

Aici, cu ajutorul enoriaşilor, a construit o biserică şi o casă parohială rămase ca mărturie a ostenelilor sale. După zece ani de neobosită activitate preoţească la Mălini, în anul 1940, Preotul Teodor Cojocaru a fost transferat la biserica „Duminica tuturor Sfinţilor"-Banu din Iaşi, unde a păstorit pînă în anul 1946. In acest an, la cerere, a fost transferat la biserica „Sfîntul Haralambie" unde a activat pînă în anul 1974, cînd a ieşit la pensie.

Ca paroh la biserica „Sfîntul Haralambie", Preotul Teodor Cojocaru s-a distins prin spirit gospodăresc, tact pastoral, fiind bun liturghisitor şi predicator, îndrăgind şi interpretînd cîntarea bisericească.

Slujba prohodului s-a oficiat la biserica „Sfîntul Haralambie" în ziua de 14 noiembrie 1978 de un sobor de preoţi, foşti colegi şi buni prieteni. In cuvîntul său, Preotul paroh, Dimitrie Isopescu, a scos în evidenţă calităţile sufleteşti şi pastorale ale regretatului său antecesor, aducînd cuvinte de mîngîiere familiei îndurerare şi enoriaşilor prezenţi.

Din partea Consiliului şi Comitetului parohial, precum şi a tuturor credincioşilor a luat cuvîntul epitropul Morcopol Constantin, vechi şi statornic colaborator al regretatului Preot Teodor Cojocaru. Apoi, în dangătul clopotelor soborul preoţilor şi enoriaşi, purtînd pe umeri sicriul, după tradiţionalul înconjur al bisericii s-a îndreptat spre cimitirul „Eternitatea" din Iaşi. La mormînt, P. C. Pr. Popovici Gheorghe a adus un ultim omagiu celui dispărut, mîngîind familia şi pe cei care au luat parte la slujba înmormîntării.

Insoţit de lacrimile şi regretele tuturor, sicriul cu corpul neînsufleţit a regretatului Preot Teodor Cojocaru a fost coborît în cripta familiei dinainte pregătită.

Pr. D. ISOPESCU

†

Preotul Ioan D. Maximiuc

La începutul lunii decembrie, atunci cînd credincioşii se pregătesc pentru întîmpinarea Pruncului născut în Betleemul Iudeii, se stingea din viaţă Preotul Ioan D. Maximiuc. El s-a născut în comuna Vlăsineşti, judeţul Botoşani, la 7 ianuarie 1911, în sînul unei familii de agricultori.

A urmat cursurile şcolii primare în satul natal, iar Seminarul teologic la Dorohoi. După absolvirea cursurilor seminariale, s-a înscris la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, luîndu-şi licenţa în Teologie în anul 1936.

La 22 noiembrie 1936 a fost hirotonit diacon, iar la 12 decembrie preot pe seama parohiei Poşta, judeţul Tulcea, unde a funcţionat pînă la 15 martie 1945, cînd a fost transferat la parohia Frumuşiţa, judeţul Galaţi, păstorind cu rîvnă pînă în martie 1975 cînd a solicitat pensionarea.

De-a lungul anilor de pastoraţie s-a remarcat ca un părinte înţelegător, blînd şi iscusit duhovnic, iar pe tărîm gospodăresc s-a străduit să întreţină şi să împodobească bisericile la care a slujit. Pentru activitatea desfăşurată pe tărîm administrativ-bisericesc, cultural, social-obştesc şi gospodăresc i s-a acordat distincţia onorifică de iconom stavrofor.

A avut trei copii, cărora le-a dat o educaţie aleasă.

După pensionare s-a retras la Iaşi, unde după o grea suferinţă a decedat la 5 decembrie 1978.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoţi format din: P. C. Prot. Th. Irimia, PP. CC. Preoţi Gh. Popa-Galaţi, M. Neculai, C. Grigoraş, Aristide Cucu, Simeon Duca, Gh. Amălinei, V. Popa, toţi din Iaşi. Despre viaţa şi activitatea Preotului Ioan D. Maximiuc au vorbit P. C. Prot. Th. Irimia şi P. C. Pr. Gh. Popa, în numele colegilor din Arhiepiscopia Tomisului şi Dunării de Jos.

In sunetul clopotelor şi sub privirile înlăcrimate ale soţiei sale Eugenia şi ale copiilor, corpul neînsufleţit al regretatului slujitor a fost coborît în cripta mormîntului din cimitirul „Eternitatea"-Iaşi.

†

Preotul Dumitru Gheorghiţă

La 27 septembrie a. c., s-a stins din viaţă Preotul Dumitru Gheorghiţă, parohul parohiei Durneşti, judeţul Botoşani.

S-a născut la 6 octombrie 1910 în satul Ionăşeni, comuna Truşeşti, judeţul Botoşani, în sînul unei familii de ţărani. A urmat şcoala primară în satul natal,

apoi cursurile Seminarului „Veniamin Costachi" din Iaşi şi acelea ale Facultăţii de teologie din Cernăuţi. Pe durata cursurilor universitare a funcţionat, din cauza greutăţilor materiale, ca notar la primăria din Durneşti, judeţul Botoşani.

A fost numit şi hirotonit preot pe seama parohiei Oneşti, comuna Pluguri, judeţul Iaşi, la 4 iulie 1937, unde funcţionează pînă în anul 1943, cînd a cerut transfer la parohia Durneşti.

La această parohie a slujit cu vrednicie şi cu multă înţelegere pentru păstoriţii săi pînă în anul 1973, cînd în urma unui infarct s-a pensionat. A slujit însă, în continuare, pînă la trecerea sa către cele veşnice.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoţi în frunte cu P. C. Prot. Grigore Diaconu, care a rostit un cuvînt despre chipul şi activitatea regretatului Preot Dumitru Gheorghiţă.

Sub privirile înlăcrimate ale soţiei, ale celor doi fii şi ale credincioşilor prezenţi, trupul celui adormit a fost coborît în mormînt.

Pr. C. BUZDUGAN

†

Sorin Gorovei

Purtînd pe umeri octogenara povară a vieţii închinată formării omului, Sorin Gorovei s-a stins din viaţă în oraşul natal, la începutul acestei bogate toamne.

Născut în Fălticeni în anul 1898, ca fiu al renumitului folclorist Artur Gorovei, cărturar de mare sensibilitate românească şi membru corespondent al Academiei Române, copilul Sorin face studiile liceale în oraşul natal şi urmează cursurile Facultăţii de matematică la Iaşi, după care este numit profesor în Fălticeni.

In familie învaţă pianul şi vioara, aşa încît muzica este o altă preocupare a sa.

Un număr de ani a fost membru activ şi violonist al Filarmonicii din Botoşani.

In Fălticeni leagă prietenie cu renumitul compozitor I. Chirescu, dirijorul corului Catedralei „Adormirea". Transferîndu-se la Bucureşti, acum mai bine de 40 de ani, I. Chirescu, lasă pe Sorin Gorovei ca dirijor al corului bisericesc.

Această sarcină a îndeplinit-o cu dragoste, cu multă rîvnă şi cu osteneală pînă în ultima lună a vieţii sale. A îmbogăţit repertoriul, a scris cu mîna partiturile şi a reuşit să facă din membrii corului oameni pasionaţi şi buni cunoscători ai muzicii corale bisericeşti.

Dirijorul Sorin Gorovei făcea, adesea, cu cei ce cîntau în corul bisericii, excursii la diferite locuri şi monumente istorice din ţară.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 12 septembrie 1978 la biserica „Adormirea"-Fălticeni.

Despre chipul şi activitatea lui Sorin Gorovei au vorbit P. C. Pr. paroh Gh. Baltag, profesorii de liceu Ilioaia şi Andriescu Gh., scriitorul Havriş şi coristut Ştefănescu.

Pr. Gh. BALTAG

Adunarea eparhială a Episcopiei Romanului și Hușilor

La 1 decembrie 1978 a expirat mandatul membrilor Adunării eparhiale — organ deliberativ și executiv al Episcopiei Romanului și Hușilor pe perioada de patru ani (1974-1978).

În conformitate cu prevederile articolelor 91-99 din Statutul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române și 63-93 din Regulamentul pentru alegerea și funcționarea organelor deliberative și executive, în baza Deciziei Prea Fericitului Patriarh Iustin nr. 82/1978 și în urma ordinului circular al Consiliului eparhial nr. 4374/1978, s-a procedat, în ziua de 5 octombrie a. c., la alegerea de noi membri în Adunarea Eparhială, pentru perioada 1978-1982, zece clerici și douăzeci mireni din 10 circumscripții electorale.

Pentru ziua de duminică, 26 noiembrie 1978, Prea Sfințitul Episcop Eftimie — președinte — a convocat în ședință de constituire și de lucru Adunarea eparhială.

În Catedrala episcopală, la orele 9,30, în prezența Prea Sfințitului Episcop Eftimie, s-a oficiat un Te-Deum de către un sobor de preoți și diaconi.

Apoi membrii Adunării eparhiale au fost invitați în sala de ședințe a Centrului eparhial unde s-au desfășurat lucrările ședinței de constituire și de lucru a Adunării eparhiale, potrivit ordinei de zi.

Prea Sfințitul Episcop Eftimie — președinte —, luînd cuvîntul, a deschis lucrările Adunării eparhiale, convocată în conformitate cu prevederile legale ale Statutului de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române.

După cum s-a rînduit în ziua de 5 octombrie a. c., colegiile preoțești și mirenești și-au desemnat pe aleșii lor care participă la lucrările sesiunii Adunării eparhiale de astăzi, o parte din ei fiind membri noi aleși, iar ceilalți realeși, cunoscători deja ai tuturor problemelor din Eparhie.

Continuînd într-o atmosferă de adîncă simțire românească și patriotică, P. S. Sa s-a referit la importanța evenimentului istoric de la 1 Decembrie 1978, privind cea de a 60-a aniversare de la formarea statului național unitar român. Ziua de 1 Decembrie 1918 ne amintește atît nouă, cît și generațiilor viitoare despre efortul poporului nostru pentru realizarea statului național român. «Unirea este rezultatul luptei întregului nostru popor», se spune în textul Chemării pe care a făcut-o Frontul Unității Socialiste către întregul popor în presa zilei de 1 noiembrie 1978.

Declarînd deschise lucrările Adunării eparhiale, Prea Sfințitul Episcop Eftimie — președinte — a făcut un apel călduros către membrii Adunării eparhiale și prin ei către toți preoții și credincioșii din Eparhie să fie uniți alături de întreaga noastră națiune, condusă de cel mai iubit fiu al poporului, Domnul Nicolae Ceaușescu, fără preget, să activeze pentru împlinirea tuturor năzuințelor de pace și progres ale Patriei noastre.

Apoi s-a trecut la verificarea și examinarea documentelor electorale și a mandatelor membrilor aleși, din care s-a constatat că alegerile s-au desfășurat potrivit prevederilor statutare și regulamentare bisericești, față de care nu s-au făcut contestații. Prea Sfințitul Eftimie declară Adunarea legal constituită, capabilă de a lua hotărîri valabile. Totodată, s-au ales trei secretari

— un cleric şi doi mireni — clericul fiind desemnat şi ca secretar general al Adunării eparhiale.

La propunerea nominală a preşedintelui, prin vot, s-au ales trei membri — un cleric şi doi mireni — ca delegaţi eparhiali în Adunarea Naţională Bisericească, apoi nouă membri, trei clerici şi şase mireni, în Consistoriul eparhial, împreună cu încă doi supleanţi.

Pentru studierea şi referirea asupra problemelor ce intră în atribuţiunile Adunării eparhiale, au fost alese patru comisii: Administrativ-bisericească, culturală, economico-gospodărească şi de validare.

În încheierea lucrărilor şedinţei de constituire, membrii Adunării eparhiale, dînd expresie sentimentelor lor de devotament şi preţuire faţă de Dl. Ion Roşianu, preşedintele Departamentului Cultelor, faţă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin şi de Înalt Prea Sfinţitul Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, le-au transmis telegrame de recunoştinţă.

Pentru a se da posibilitatea comisiilor să studieze şi să examineze rapoartele de activitate pe sectoare pentru a întocmi referatele necesare, şedinţa de constituire a Adunării eparhiale a fost suspendată pentru o jumătate de oră.

La reluarea şedinţei. P. C. Protopop Vasile Ulea-Vaslui, ca preşedinte şi raportor al Comisiei administrativ-bisericească, a dat citire referatului întocmit, în numele Consiliului eparhial, de către P. C. Pr. Cazan V. Costică, consilier-administrativ.

În referat a fost prezentată, pe scurt, activitatea administrativ-bisericească a Eparhiei pe anul 1977, indicîndu-se în cifre şi date concrete aspectele pozitive şi negative cu obiectivitate, spirit critic şi autocritic.

Activitatea administrativ-bisericească din Eparhie s-a desfăşurat în condiţii statutare şi regulamentare sub directa îndrumare şi supraveghere a Prea Sfinţitului Episcop Eftimie.

P. C. Preot Petrea Dumitru-Bîrlad, raportorul Comisiei culturale, a prezentat referatul asupra raportului general de activitate al Secţiei Culturale pe anul 1977, întocmit de P. C. Pr. Pelin, inspector bisericesc.

Din referat s-a constatat că întreaga activitate desfăşurată de preoţi în această direcţie s-a bucurat de bogate roade culese de la conferinţele de orientare preoţească şi socială, de la cursurile de îndrumare misionară şi pastorală, din lectura particulară a publicaţiilor religioase etc. S-a stăruit asupra activităţii misionare a preoţilor în cadrul Eparhiei şi asupra sprijinirii de către slujitorii bisericeşti a acţiunilor pentru pace şi de interes obştesc. În acest sens, chemarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin la o muncă fără preget în scopul formării omului nou, omul social al păcii, frăţiei şi dragostei, cinstei şi muncii, a prins consistenţă şi în rîndul preoţilor şi credincioşilor.

Ultimul a fost prezentat referatul Comisiei economice de către P. C. Protopop C. Mardare-Bacău, asupra raportului secţiei economice-gospodăreşti, întocmit de către P. C. Pr. Radu Vasile, consilier-administrativ. Din referat a reieşit activitatea acestui sector desfăşurată pe anul 1977, descărcarea contului de gestiune şi a bilanţului şi aprobarea planului financiar pe anul 1979.

Adunarea eparhială, în unanimitate a fost de acord cu descărcarea contului de gestiune pe anul 1977 şi a aprobat planul financiar al Centrului eparhial pe anul 1979.

După prezentarea celor trei referate, s-au înscris la discuţii pe marginea acestora, următorii vorbitori: Dl. Chesim Ştefan-Vaslui, P. C. Prot. D Ciobotaru-Tg. Ocna, Dl. Eugen Giuşcă-Bacău, P. C. Prot. C. Mardare-Bacău, P. C. Prot. P. Tufaru-Bîrlad, Dl. Gh. Petcu-Bacău, Dl. Dr. Epifanie Cozărăscu-Roman, P. C. Pr. Gh. Raul Rojniţă-Roman, P. C. Pr. I. Mareş-Bacău. În cuvîntul lor, vorbitorii au subliniat faptul că şi anul acesta, la Centrul eparhial şi în cuprinsul Eparhiei, s-au înregistrat bogate realizări în toate sectoarele de activitate.

După discuţii, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie — preşedinte — a supus la vot toate cele trei rapoarte de activitate pe anul 1977, pe care membrii Adunării eparhiale le-au aprobat, în unanimitate, împreună cu propunerile făcute.

În încheierea lucrărilor Adunării eparhiale, a luat cuvîntul Prea Sfinţitul Episcop Eftimie, care şi-a exprimat satisfacţia pentru modul în care s-au desfăşurat lucrările Adunării eparhiale, aducînd mulţumiri membrilor Adu-

nării pentru dragostea şi bunăvoinţa cu care au răspuns la convocare, celor care s-au înscris la discuţii, precum şi comisiilor care au prezentat referatele asupra rapoartelor de activitate.

Transmiţînd tuturor participanţilor sănătate, fericire şi spor la muncă în Noul An 1979, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a declarat închise lucrările Adunării eparhiale de constituire şi de analiză a activităţii pe anul 1977.

Diac. Ilie MURĂRAŞU

Conferinţele preoţeşti din luna septembrie 1978

In Eparhia Romanului şi Huşilor a treia conferinţă preoţească de orientare s-a ţinut în zilele de 26, 27 şi 28 septembrie a. c.

Tema rînduită de Sf. Sinod spre tratare a fost: *„Locul şi rolul preotului în activitatea bisericească şi social-obştească în societatea contemporană"* care a fost prezentată de următorii PP. CC. preoţi: la Protopopiatul Roman-Costin Adrian, la protopopiatul Bacău-Eusebiu Bejan, la protopopiatul Tg. Ocna-Străistaru Alexandru, la protopopiatul Vaslui-Başceauş Arhir, la protopopiatul Huşi-Lupaşcu Grigore, la protopopiatul Bîrlad-Măileanu Constantin, la protopopiatul Moineşti-Moraru Petru.

Lucrările au fost prezidate de către delegaţii Prea Sfinţitului Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor, după cum urmează: la protopopiatele Roman, Bacău, Tg. Ocna, P. C. Pr. Constantin Pelin, inspector eparhial, la protopopiatele Vaslui, Huşi, Bîrlad, P. C. Pr. Vasile Radu, consilier-administrativ economic; la protopopiatul Moineşti, P. C. Pr. Costică V. Cazan, consilier administrativ.

La începutul lucrărilor, delegaţii chiriarhali au transmis tuturor preoţilor binecuvîntarea arhierească din partea Prea Sfinţitului Episcop Eftimie şi au expus, succint, unele evenimente interne şi externe care au avut loc în viaţa Patriei şi a Bisericii strămoşeşti în lunile iunie-septembrie.

După aceea, s-au dat citire referatelor cu tema conferinţei, punîndu-se în lumină faptul că preotul este chemat nu numai pentru vestirea Evangheliei, ci şi pentru a sprijini strădaniile depuse pentru făurirea unei vieţi drepte. In centrul slujirii preoţeşti stă slujirea omului, a vieţii obşteşti. Numai în felul acesta slujim lui Dumnezeu. A sluji lui Dumnezeu, prin slujirea oamenilor, este vocaţia şi misiunea cea mai înaltă a preotului zilelor noastre.

Biserica lui Hristos are nevoie de preoţi care trebuie, după îndemnul Sfîntului Apostol Pavel, să fie „adevăratul model de imitat cu cuvîntul, cu viaţa, cu credinţa şi cu curăţia".

Fiind vlăstare ale poporului şi legaţi de idealurile şi năzuinţele sale, preoţii nu pot avea alt drum decît drumul pe care merge poporul.

Mîntuitorul s-a întrupat pentru a aduce pe pămînt pace şi între oameni bunăvoire. Invăţătura creştină este un adevărat imn al păcii. Propovăduirea păcii este o latură esenţială a misiunii preoţeşti, iar slujirea vieţii şi a păcii constituie una din formele actuale ale propovăduirii creştine.

De aceea, preotul este chemat să sprijine năzuinţele vrednicului popor român, care sînt ale omenirii întregi, să-şi intensifice lucrarea sa pentru formarea conştiinţei creştine, la baza căreia stă responsabilitatea morală faţă de oameni şi faţă de lumea înconjurătoare, ca lucrarea mîinilor lui Dumnezeu.

In partea a doua a lucrărilor conferinţei au fost prezentate rapoarte de activitate şi s-au transmis unele dispoziţii şi îndrumări ale Centrului eparhial.

Conferințele preoțești din luna noiembrie 1978

In Eparhia Romanului și Hușilor conferințele preoțești de orientare s-au ținut în zilele de: 22, 23 și 24 noiembrie a. c.

Tema rînduită de Sf. Sinod spre tratare a fost: *„Aniversarea a 60 de ani de la formarea statului național unitar român"* susținută, pe protopopiate de următorii PP. CC. preoți: I. Dragomir la protopopiatul Roman, I. Mera la protopopiatul Bacău, Spiridon Leonte la protopopiatul Tg. Ocna, N. Beldea la protopopiatul Moinești, C. Burduja la protopopiatul Vaslui, Corneliu Mazilu la protopopiatul Huși, I. Pricop la protopopiatul Bîrlad.

Lucrările au fost prezidate de către delegații Prea Sfințitului Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor, după cum urmează:

— La protopopiatele Roman și Moinești, P. C. Pr. C. Pelin, inspector-eparhial.

— La protopopiatele Vaslui, Huși și Bîrlad, P. C. Pr. Costică C. Cazan, consilier-administrativ.

— La protopopiatele Bacău, P. C. Pr. V. Radu, consilier-administrativ.

La începutul lucrărilor, delegații P. S. Episcop au transmis tuturor preoților binecuvîntarea Prea Sfințitului Eftimie pentru buna desfășurare a lucrărilor conferinței de orientare. In continuare, delegații au arătat că sînt în istoria popoarelor, ca și în viața indivizilor, momente de răscruce, momente hotărîtoare, care nu pot fi considerate ca efectul întîmplării, ci rodul unei îndelungate perioade de pregătire. Un astfel de moment hotărîtor a trăit poporul român la 1 Decembrie 1918, cînd acel „vis neîmplinit" al românilor transilvăneni avea să devină realitate.

Unirea din 1918 a fost rezultatul voinței ferme a întregului popor, al luptei duse de cele mai înaintate forțe politice și sociale ale vremii.

La împlinirea actului istoric al Unirii Transilvaniei cu România, la 1 Decembrie 1918, clerul ortodox român, ca întotdeauna, a fost alături de popor. Așa a fost în toate marile răscoale ale românilor transilvăneni, așa a fost în revoluția de la 1848 și așa a fost și cu prilejul Unirii Transilvaniei cu România.

Referenții au subliniat că aniversarea de la 1 decembrie ne duce cu gîndul la luptele de veacuri ale poporului nostru pentru libertate, unitate națională și dreptate socială și prețuind după cuviință vrednicia înaintașilor, ne cheamă să întărim astăzi unitatea de nezdruncinat a întregului popor în jurul conducătorilor lui înțelepți, pentru înflorirea Patriei noastre scumpe.

Înfăptuirea insurecției armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944, desfășurarea victorioasă a revoluției populare, a edificării noii orînduiri, au inaugurat epoca unor profunde transformări în societatea românească, au asigurat împlinirea idealurilor de dreptate socială și națională pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași, au dus la cucerirea deplină a independenței naționale și la afirmarea dreptului sacru al poporului român de a fi stăpîn pe destinele sale.

Biserica strămoșească a sprijinit năzuințele poporului român. Aniversarea a șase decenii de la formarea statului național unitar român este îndemn pentru toți de a întări unitatea noastră bisericească, de a ne dărui întreaga ființă pentru ca împreună cu oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate sau credință religioasă, să muncim și să ne străduim cu însuflețire pentru înălțarea Patriei, pentru pace și colaborare între popoarele lumii. Numai în felul acesta ne vom dovedi vrednici de înaintașii noștri, de mărețele realizări ale poporului nostru, de imperativele supreme ale momentului istoric actual și vom împlini voia lui Dumnezeu, voia Domnului nostru Iisus Hristos, aceea de a trăi întru unitatea duhului și de a păstra legătura păcii.

Pr. C. PELIN

SLUJBE ARHIEREŞTI

Biserica din parohia Mărgineni, judeţul Bacău

Duminică 4 iunie 1978, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a oficiat slujba de sfinţire a bisericii „Sfîntul Ioan Botezătorul" din parohia Mărgineni, înconjurat de un sobor de preoţi din parohiile vecine.

După terminarea Sfintei Liturghii, P. C. Preot paroh Ciocoiu Ioan, în cuvîntul său, a arătat că biserica cu hramul „Sfîntul Ioan Botezătorul" din Mărgineni-Bacău a fost reconstruită după planul vechii biserici, înalţată în anul 1732. Ea a mai fost refăcută în anul 1924 în urma unui incediu. Sub biserică se află gropniţa Doamnei Smaranda Ghica, soţia Voevodului Matei Ghica. Noua lucrare s-a executat cu cheltuiala şi osîrdia enoriaşilor parohiei. In încheiere, a adus mulţumiri P. S. Episcop Eftimie pentru îndrumările date şi sprijinul acordat pe toată durata lucrărilor, organelor locale pentru înţelegerea arătată şi tuturor credincioşilor care au contribuit la lucrările de reconstrucţie a noului locaş.

Răspunzînd, P. S. Episcop Eftimie a rostit un cuvînt de învăţătură, arătînd că Sfînta Biserică este acea mamă iubitoare care primeşte cu braţele deschise pe toţi fiii săi. In biserică, fiecare se află în faţa lui Dumnezeu, care cheamă pe fiecare să fie mai bun, mai drept, în toate să se arate cu rîvnă. Se cuvine dar, a spus Prea Sfinţia Sa, ca fiecare credincios să prisosească în dragostea faţă de Biserica strămoşească şi glia străbună. Insufleţiţi de munca avîntată a întregului popor român, fiii Bisericii noastre să se arate pilde vii de urmat. Către aceasta ne cheamă învăţătura Mîntuitorului şi glasul strămoşilor, ei înşişi ctitori de locaşuri de închinare. In încheiere, P. S. Episcop Eftimie a spus: „Fie ca Sfîntul Ioan Botezătorul, ocrotitorul acestei biserici, să acopere cu aripile sale binefăcătoare pe toţi acei care s-au nevoit la înfrumuseţarea acestui sfînt lăcaş".

Diac. Ilie MURARAŞU

Biserica din satul Parpaniţa, parohia Vulturești, judeţul Vaslui

Duminică 11 iunie 1978, a avut loc sfinţirea bisericii din satul Parpaniţa, parohia Vulturești, judeţul Vaslui. Slujba tîrnosirii bisericii a fost oficiată de Prea Sfinţitul Eftimie, Episcopul Romanului şi Huşilor, înconjurat de un sobor de preoţi.

La sosirea Prea Sfinţiei Sale, P. C. Prot. V. Ulea, întîmpinînd pe Părintele duhovnicesc cu Sfînta Evanghelie, a rostit un scurt cuvînt. După slujba de sfinţire a bisericii, P. S. Episcop Eftimie a săvîrşit Sfînta Liturghie.

La vremea predicii, P. C. preot paroh Ioan Juncu a făcut o expunere asupra modului cum s-au executat lucrările de înălţare a acestui locaş de închinare. Înainte fusese o biserică zidită în anul 1782, dar care a avut mult de suferit din cauza unor alunecări de teren. Din anul 1968 s-a depus un susţinut efort şi străduanii pentru reconstruirea bisericii.

In încheierea cuvîntului său, P. C. Pr. I. Juncu a adus respectuoase mulţumiri P. S. Episcop Eftimie, organelor locale de stat, pentru sprijinul acordat, şi credincioşilor creştini care au contribuit la executarea lucrărilor.

A luat apoi cuvîntul P. S. Episcop Eftimie, care a apreciat munca celor care au contribuit cu dragoste, la reconstruirea bisericii. A arătat importanţa şi necesitatea bisericii în viaţa credincioşilor, în trecut şi în prezent, insistînd asupra învăţăturilor izvorîte din pericopa evanghelică care s-a citit la Sfînta Liturghie.

In continuare, P. S. Sa a făcut îndemnul credincioşilor creştini de a lucra cu rîvnă pentru sporirea bunurilor obşteşti, să vieţuiască în pace şi să se ajute unii pe alţii.

Tuturor celor de faţă le-a împărtăşit arhiereşti binecuvîntări.

Pr. I. JUNCU

De „Sfinții Apostoli Petru și Pavel“ la Huși

Praznicul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel“, hramul mănăstirii din Huși prilejuiește de fiecare dată un moment de aleasă trăire duhovnicească.

In seara zilei de 28 iunie a. c., ajunul sărbătorii, P. S. Episcop Eftimie, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi a săvîrșit slujba Vecerniei și Litiei.

A doua zi, după sfințirea apei, P. S. Episcop Eftimie a săvîrșit Sfinta Liturghie. Răspunsurile au fost date de corul mănăstirii. La sfîrșitul Sfintei Liturghii, P. C. Pr. Gălușcă, protopop de Huși, a rostit un scurt cuvînt, încredințîndu-l pe Părintele duhovnicesc că slujitorii Altarelor străbune de pe acele plaiuri se vor strădui să fie la înălțimea chemărilor Bisericii și ale Patriei noastre scumpe.

Luînd cuvîntul, P. S. Episcop Eftimie arată rolul Sfinților Apostoli în viața Bisericii și îndeamnă pe cei prezenți să ia ca model de trăire pe Sfinții Apostoli. Să mărturisim credința lor, să urmăm pilda vieții lor în curăție, fapte bune, milostenie, să fim datori unii altora numai cu dragoste.

Din iubirea lor nemărginită pentru Evanghelia Mîntuitorului să învățăm ca să iubim pe Dumnezeu din tot sufletul nostru și pe aproapele ca pe noi înșine; să iubim mai ales cu fapta.

In încheiere, P. S. Episcop Eftimie a îndemnat pe toți cei prezenți să-și îndeplinească îndatoririle după rînduiala și tradiția ortodoxă a Bisericii strămoșești și să răspundă tuturor chemărilor cetățenești, arătîndu-se vrednici fii ai Patriei noastre înfloritoare.

Diac. Ilie MURĂRAȘU

Biserica „Sfîntul Ilie“ din satul Răchitiș, comuna Ghimeș-Făget, județul Bacău

Satul Răchitiș filială a parohiei Ghimeș-Făget, înconjurat de culmile munților Tarcăului, vecin cu județele Harghita și Neamț, are aproape o sută de familii, care au reușit în decurs de un an să reconstruiască din temelie biserica cu hramul „Sfîntul Ilie“.

Prea Sfințitul Eftimie, Episcop al Eparhiei Romanului și Hușilor, a săvîrșit slujba de sfințire a noului locaș de închinare, în ziua de 20 august a. c.. La slujbă a asistat și P. C. Preot romano-catolic Donic Grigore.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii și după ce P. C. Preot paroh Balcanu Ventel a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor de zidire a bisericii, Prea Sfințitul Eftimie a rostit un cuvînt de învățătură despre importanța Bisericii ca locaș de închinare și despre rolul ecumenismului creștin, în special al ecumenismului practic local. In încheiere, P. S. Sa a amintit de importanța sărbătoririi zilei de 23 August și a îndemnat pe credincioși să sprijine toate inițiativele pentru înfăptuirea binelui și progresului obștesc. După rostirea cuvîntului de învățătură s-a oficiat un Polihroniu.

Biserica „Buna Vestire“-Răducanu, Tg. Ocna

In orașul Tg. Ocna, pe malul stîng al Trotușului, înconjurată de trei părți de zid înalt de cetate, se află biserica „Buna Vestire“-Răducanu, construită din piatră de vel logăfăt Radu Racoviță și soția sa Maria, la anul 1762.

Duminică 24 septembrie a. c., Prea Sfințitul Episcop Eftimie al Romanului

şi Huşilor a oficiat slujba de sfinţire şi Sfînta Liturghie, hirotonind, la timpul potrivit, diacon pe tînărul Carp Constantin.

După oficierea Sfintei Liturghii, P. C. Pr. paroh Parincu Vasile a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor ce s-au executat şi un scurt istoric al bisericii, arătînd că doi dintre egumenii ei — Arhimandritul Policarp Popescu şi Vasile Ştefănescu — au ajuns arhierei la Roman, că la anul 1821 mănăstirea a servit de adăpost eteriştilor greci care erau urmăriţi de turci şi că în timpul primului război mondial (1916-1918) casele egumeneşti au fost destinate intereselor armatei române. In încheiere, a mulţumit P. S. Eftimie pentru slujba arhierească oficiată.

Luînd cuvîntul, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a spus că a venit să oficieze slujba arhierească la această biserică, monument istoric, lîngă altarul căreia este înmormîntat marele om politic, diplomat şi scriitor român, Costache Negri, participant la mişcarea revoluţionară din Moldova, luptător pentru Unirea Principatelor şi sfetnic de seamă al lui Cuza Vodă. A aratat apoi că pe aceste locuri — Oituz, Coşna şi Cireşoaia — s-au dat lupte grele în primul război mondial pentru apărarea, eliberarea şi întregirea gliei străbune.

A explicat apoi pericopa evanghelică a zilei, pescuirea minunată, a dat îndemnuri pentru muncă stăruitoare în toate sectoarele, mai ales pentru strîngerea recoltei, a vorbit despre roadele păcii şi bunei înţelegeri între oameni şi popoare.

Clădirea renovată şi frumos amenajată va servi drept sediu pentru protoierie. In încheiere, P. S. Sa a împărtăşit tuturor arhiereşti binecuvîntări.

Pr. Pavel CURCUŢĂ

Biserica din satul Fîstîci, comuna Deleşti, judeţul Vaslui

In ziua de 24 septembrie 1978, a avut loc sfinţirea bisericii din satul Fîstîci, comuna Deleşti, judeţul Vaslui, de către Prea Sfinţitul Eftimie, Episcop al Romanului şi Huşilor, în fruntea unui sobor de preoţi şi diaconi. Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date de către corul bisericii „Adormirea" din Vaslui.

După oficierea slujbei de tîrnosire a bisericii, P. S. Episcop Eftimie a săvîrşit Sfînta Liturghie, După oficierea Sf. Liturghii, P. C. Preot paroh Gh. Păun a făcut o scurtă prezentare asupra modului cum s-au desfăşurat lucrările de restaurare a bisericii ctitorită de Voievodul Mihai Racoviţă-Cehan, în anul 1721. In încheiere, P. C. Sa a mulţumit P. S. Episcop Eftimie şi organelor locale pentru sprijinul acordat şi tuturor credincioşilor pentru modul cum au contribuit şi lucrat.

P. S. Eftimie a acordat, prin hirotesie, distincţia de iconom stavrofor P. C. Preot paroh Gheorghe Păun.

Luînd cuvîntul, P. S. Episcop Eftimie, a arătat rolul şi însemnătatea icoanelor în biserică şi în viaţa creştină. Pictura în biserică a fost totdeauna o Biblie deschisă în ochii credincioşilor şi o predică permanentă în imagini, P. S. Sa a dat părinţilor îndemnul de a da educaţie aleasă copiilor lor, de a le sădi în inimi simţul respectului, al dragostei şi devotamentului faţă de ţară, ca astfel să devină oameni de bază ai societăţii în care trăiesc şi fii buni ai Bisericii.

Incheind, P. S. Episcop Eftimie a binecuvîntat pe cei prezenţi şi a adus mulţumiri organelor locale, Departamentului Cultelor pentru înţelegerea arătată şi tuturor care au sprijinit lucrările de restaurare a bisericii parohiale din Fîstîci.

Pr. Gh. PĂUN

De 14 octombrie la Catedrala episcopală

In seara zilei de 13 octombrie a. c., la Catedrala episcopală, P. S. Episcop Eftimie, în fruntea unui sobor de preoţi şi diaconi a oficiat slujba privegherii.

A doua zi, 14 octombrie, prăznuirea Prea Cuvioasei Parascheva, P. S. Episcop Eftimie, înconjurat de un sobor de preoţi şi diaconi a săvîrşit Sfînta Liturghie în cadrul căreia a hirotonit în treapta preoţiei pe tînărul diacon Gheorghiescu Marin pe seama bisericii cu hramul „Pogorîrea Duhului Sfînt" din parohia Boghicea, protopopiatul Roman, iar după otpustul Sfintei Liturghii a hirotesit pe P. C. Pr. Constantin Pelin, inspector bisericesc, iconom stavrofor şi pe P. C. Pr. Constantin Catană, sachelar.

In încheiere, P. S. Episcop a rostit un cuvînt de învăţătură despre viaţa, activitatea şi cinstirea „Prea Cuvioasei Parascheva".

Cinstirea deosebită arătată Prea Cuvioasei Parascheva de credincioşii creştini — a spus P. S. Sa — se datoreşte faptului că ea a întrupat în sine virtuţile evanghelice şi le-a arătat prin faptele sale încă din copilărie, în toată frumuseţea lor. Ea a fost un vas ales al lui Dumnezeu, cu iubire caldă pentru cei ce se aflau în suferinţă şi în lipsuri. Ea a urmat fecioarelor înţelepte cunoscute nouă din Sfînta Evanghelie, avînd candelele mereu aprinse prin virtuţile şi faptele bune, pentru că urmau cuvintele Mîntuitorului: „Aşa să lumineze lumina... înaintea oamenilor, încît să vadă faptele... cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri" (Matei V, 16).

Cu voia lui Dumnezeu, Sfintele sale Moaşte au ajuns la Iaşi, pe vremea domnitorului Vasile Lupu, păstrîndu-se în Catedrala mitropolitană.

Avînd pildă viaţa Prea Cuvioasei Maicii noastre Parascheva să păstrăm neschimbată credinţa strămoşească, să păzim poruncile Bisericii şi „să fim gata la toată fapta bună", cum ne învaţă Sfîntul Apostol Pavel (II Timotei III, 17).

In încheiere, Prea Sfinţia Sa a împărtăşit binecuvîntări arhiereşti tuturor celor prezenţi şi îndemnul de a-şi face fiecare lucrul său deplin.

Pr. C. PELIN

Biserica din parohia Cotumba, comuna Agăş, judeţul Bacău

In ziua de 15 octombrie 1978, a avut loc sfinţirea bisericii cu hramul „Cuvioasa Parascheva" din parohia Cotumba, comuna Agăş, judeţul Bacău.

După întîmpinare, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a săvîrşit slujba sfinţirii bisericii şi Sfintei Liturghie.

In cadrul Sfintei Liturghii, a fost hirotonit în treapta de diacon, tînărul student teolog Sandu Octav.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, P. C. Pr. paroh Florişteanu Gheorghe a făcut o prezentare istorică a bisericii din parohia Cotumba şi o dare de seamă a felului cum s-au desfăşurat lucrările de înălţare a noului locaş de închinare.

In încheiere, P. C. Pr. paroh a adus respectuoase mulţumiri Prea Sfinţitului Episcop Eftimie pentru ajutorul acordat, organelor locale pentru înţelegerea arătată şi tuturor acelor care au contribuit la înălţarea bisericii.

Pentru activitatea depusă, P. S. Episcop Eftimie a acordat, prin hirotesie, P. C. Pr. Florişteanu Gheorghe, distincţia de iconom stavrofor.

A luat, apoi, cuvîntul P. S. Episcop Eftimie, exprimîndu-şi bucuria că a făcut acest popas duhovnicesc într-un sat care, ca multe altele, se află în plină înflorire şi prosperitate şi prezentînd, apoi, în cuvinte înălţătoare viaţa Cuvioasei Parascheva, Prea Sfinţia Sa a îndemnat pe credincioşi să fie statornici în dreapta credinţă şi să muncească pentru înflorirea scumpei noastre Patrii.

Slujba s-a încheiat cu un polihroniu pentru conducătorii Patriei noastre, ai Bisericii şi pentru toţi dreptmăritorii creştini.

Biserica din parohia Băhnăşeni, protopopiatul Moineşti, judeţul Bacău

In ziua de 5 noiembrie 1978 a avut loc sfinţirea bisericii parohiale cu hramul „Sfinţii Voievozi Mihail şi Gavriil“ din parohia Băhnăşeni, protopopiatul Moineşti, judeţul Bacău.

Sfinţirea a avut loc, ca urmare a renovărilor interioare şi exterioare a bisericii, precum şi renovarea picturii, lucrări făcute la stăruinţa preotului paroh Popa Jenică.

După primirea făcută de către P. C. Prot. I. Andrioae, a urmat slujba de sfinţire şi Sfînta Liturghie în cadrul căreia au făst hirotoniţi doi tineri studenţi teologi: Zugravu Nicolae, ca preot şi Gînju Vasile, ca diacon.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, preotul paroh a făcut o dare de seamă asupra modului cum s-au desfăşurat lucrările de restaurare, aducînd respectuoase mulţumiri Sfintei Episcopii, organelor locale şi enoriaşilor acelei parohii, precum şi tuturor binecredincioşilor creştini care au contribuit moral şi material la renovarea bisericii.

Aşteptat cu viu interes, a luat cuvîntul Prea Sfinţitul Episcop Eftimie, care a făcut o frumoasă legătură între Evanghelia zilei — cu pilda bogatului nemilostiv şi săracului Lazăr — şi prăznuirea bisericii parohiale.

P. S. Sa explică pe rînd evanghelia zilei, insistînd apoi asupra activităţii îngerilor în Vechiul şi Noul Testament, dînd ca exemple Buna Vestire (Luca I, 28) şi Naşterea Mîntuitorului cînd îngerii deasupra peşterii din Betleem cîntau: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pămînt pace, între oameni bunăvoire“ (Luca II, 9-14).

In încheiere, P. S. Episcop Eftimie a îndemnat pe credincioşi să ducă o viaţă demnă pe pămînt, aşa cum ne scrie Sfîntul Apostol Pavel: „Duhul să nu-l stingeţi, proorociile să nu le defăimaţi, ce este bun să ţineţi, de tot lucrul rău să vă feriţi“ (I Tesaloniceni V, 19-20), şi a binecuvîntat pe cei prezenţi.

Prot. I. ANDRIOAIE

Biserica „Sfîntul Gheorghe“ din Bacău

În ziua de 12 noiembrie 1978, credincioşii parohiei „Sfîntul Gheorghe“ din municipiul Bacău au trăit momente de mare bucurie duhovnicească, atunci cînd Prea Sfinţitul Episcop Eftimie, însoţit de preoţi, a oficiat slujba de sfinţire a bisericii şi Sfînta Liturghie.

În timpul Sfintei Liturghii, la momentul potrivit, Prea Sfinţitul Episcop a hirotonit în diacon pe tînărul Vîlcu Adrian şi în preot pe diaconul Apostol Gheorghe, pe seama parohiei Vinderei, Protopopiatul Bîrlad.

La sfîrşitul Sf. Liturghii, pentru merite pastorale şi rîvnă faţă de Sfînta Biserică, Prea Sfinţitul Episcop a hirotesit întru iconom stavrofor pe P. C. Preot paroh Gheorghe Berilă şi întru iconom P. C. Preot Emilian Găluşcă.

După Sfînta Liturghie, Preotul paroh Gheorghe Berilă a luat cuvîntul, scoţînd în evidenţă bucuria credincioşilor din parohie pentru clipele de înaltă trăire duhovnicească, avute în timpul Sfintei Liturghii săvîrşită de Prea Sfinţitul Episcop Eftimie. În continuare, a făcut o scurtă dare de seamă asupra lucrărilor de restaurare efectuate în exterior, prin reparaţia fisurilor turlelor bisericii — apărute în urma cutremurului din 4 martie 1977 — şi restaurarea picturii interioare, iniţial executată de pictorul Constantin Vasilescu.

În încheiere, a mulţumit Prea Sfinţitului Episcop pentru dragostea părintească cu care a venit în mijlocul credincioşilor parohiei şi a săvîrşit slujba de sfinţire a lăcaşului lor de cult.

Luînd cuvîntul, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie şi-a exprimat deplina mulţumire pentru cinstea deosebită pe care preoţii şi credincioşii parohiei au dat-o acestei măreţe sărbători, pentru sprijinul deosebit de care s-a

bucurat preotul paroh Gheorghe Berilă din partea preoților coliturghisitori, precum și a credincioșilor din parohie pentru lucrările efectuate, realizări care dovedesc credința, dragostea deosebită și legătura sufletească pe care o au credincioșii cu Dumnezeu, prin Biserică.

«Binecuvintez munca și strădania credincioșilor de la această parohie, iar preoților, pentru vrednicia lor, după cum ați observat, le-am acordat ranguri onorifice bisericești, cu îndemnul ca și în viitor să fie la înălțimea chemării lor».

Referindu-se la hirotoniile săvîrșite în timpul Sfintei Liturghii, Prea Sfințitul Episcop a arătat importanța deosebită a Tainei Preoției, prin care cel pregătit primește de la Marele Arhiereu Hristos, prin punerea mîinilor Episcopului, harul care îl învrednicește cu puterea de a învăța, de a sfinți și de a conduce sufletele credincioșilor pe calea mîntuirii.

Explicînd pericopa evanghelică despre parabola samarineanului milostiv, Prea Sfințitul Episcop Eftimie, în cuvinte pline de mireasmă duhovnicească, a scos în evidență dragostea față de aproapele, pe care trebuie să o avem pentru ca să-l ajutăm, ori de cîte ori vedem că este în necazuri și suferințe.

Se impune astăzi, înfăptuirea unei noi ordine economice internaționale, ca popoarele mici și nedezvoltate să fie ajutate prin ridicarea nivelului de trai, spre o viață mai bună, mai îmbelșugată, mai prosperă, pentru a se ajunge la o colaborare frățească, la apropiere și bunăînțelegere între oameni și popoare.

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a binecuvîntat pe cei prezenți la Sfînta Liturghie, cu îndemnul de a munci, fiecare acolo unde este rînduit, pentru binele și propășirea scumpei noastre Patrii.

Prot. C. MARDARE

Biserica din parohia Hălărești, filiala Iana, protopopiatul Bîrlad, județul Vaslui

În ziua de 8 octombrie 1978, enoriașii filialei Iana au trăit clipe de înălțare sufletească cînd Prea Sfințitul Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor a oficiat slujba de sfințire a bisericii din filiala Iana și Sfînta Liturghie.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii P. C. Preot paroh Scînteie Remus, luînd cuvîntul a arătat rîvna și devotamentul enoriașilor față de Sfînta Biserică, cum și bucuria pe care le-a făcut-o Chiriarhul lor venind pe Valea Tutovei să sfințească noul locaș de cult. A exprimat apoi mulțumiri enoriașilor care au contribuit la terminarea lucrărilor și organelor locale pentru înțelegerea acordată.

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Episcop Eftimie a arătat importanța și semnificația sfințirii bisericii pentru enoriașii din filia Iana, spunînd: «Apreciem rîvna în activitatea administrativ-gospodărească și pastorală a preotului paroh Scînteie Remus, pe care vă îndemn să-l înconjurați cu toată dragostea, întrucît păstorul vostru dă răspuns înaintea lui Dumnezeu pentru sufletele enoriașilor săi. Adevăratul preot trebuie să fie pildă tuturor în lucrarea bisericească și socială.

Sîntem datori să ne ajutăm în muncă lucrînd cu dragoste și rîvnă, cum ne îndeamnă cuvîntul Sfintei Scripturi. Impresionanta primire ce ne-ați făcut-o, numărul mare de credincioși ce ne-au întîmpinat, atmosfera înălțătoare de aici sînt amintiri ce le voi păstra în suflet cu sentimentele cele mai înalte. Vă binecuvintez pentru tot ce ați făcut pentru împodobirea și cinstea bisericii și a satului în care locuiți».

Mîngîiați duhovnicește și cu sufletul întărit de îndemnurile părintești, credincioșii au plecat mulțumiți la casele lor.

Biserica din parohia Orbeni I, protopopiatul Tg. Ocna, judeţul Bacău

Bucurie mare au avut, în ziua de 22 octombrie 1978, enoriaşii din parohia Orbeni I. Prin contribuţia lor, biserica a fost restaurată şi credincioşii au ţinut ca slujba de resfinţire să fie săvîrşită acum, cînd bucuria împlinirii acestei lucrări se împleteşte cu satisfacţia unei munci răsplătite cu roade îmbelşugate, date de ogorul pe care l-au îngrijit de la semănat pînă la cules.

Slujba de redeschidere a bisericii a fost făcută, la cererea credincioşilor din Orbeni I, de însuşi Prea Sfinţitul Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor.

În ziua de 22 octombrie 1978, P. S. Episcop, împreună cu un sobor de preoţi şi diaconi, a săvîrşit slujba de resfinţire a bisericii şi Sfînta Liturghie.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, P. C. Preot paroh Ungureanu Constantin, luînd cuvîntul, a spus: «Se împlinesc anul acesta 193 de ani de cînd această biserică a fost strămutată aici de familia Negri — în anul 1785, aşa cum citim în inscripţia din tocul uşii. Se pare că a fost construită între anii 1730-1734». Despre catapeteasma bisericii se spune că a fost lucrată în anul 1734. După această prezentare, P. C. Preot paroh a mulţumit P. S. Episcop Eftimie pentru oficierea slujbei şi pentru grija părintească pe care o poartă credincioşilor dreptmăritori, Consiliului şi Comitetului parohial şi enoriaşilor care au acordat tot sprijinul pentru renovarea bisericii.

Luînd cuvîntul, P. S. Episcop Eftimie a arătat rolul şi însemnătatea bisericii ca locaş de cult şi îndatoririle pe care le au credincioşii faţă de biserică, îndemnîndu-i la viaţă curată şi fapte bune.

Biserica din parohia Perieni

Miercuri, 8 noiembrie 1978, credincioşii din parohia Perieni, Protopopiatul Bîrlad, judeţul Vaslui, au participat la slujba sfinţirii bisericii parohiale şi Sfînta Liturghie, trăind clipe de aleasă bucurie duhovnicească.

După oficierea Sfintei Liturghii, în cadrul căreia, la momentul potrivit, P. S. Episcop Eftimie a hirotonit în preot pe diaconul Gînju Vasile, pe seama parohiei Horgeşti, protopopiatul Bacău, iar în diacon pe tînărul Apostol Gabriel, a acordat şi rangul de iconom P. C. Pr. Petrea Constantin de la parohia Perieni. Părintele iconom stavrofor Dima Ioan, salutînd prezenţa P. S. Episcop Eftimie a făcut o scurtă dare de seamă asupra lucrărilor de reparaţie efectuate la acea biserică.

În cuvîntul rostit, P. S. Sa a stăruit asupra păstrării dreptei credinţe şi şi a îndemnat pe credincioşii din această parohie să fie uniţi în lucrarea de continuă împodobire a Bisericii şi prosperare a Patriei.

Potrivit datinei, festivitatea s-a încheiat cu o agapă.

Biserica din parohia Fereşti

Duminică 18 noiembrie 1978, P. S. Episcop Eftimie al Romanului şi Huşilor a săvîrşit slujba de sfinţire a bisericii şi Sfînta Liturghie. La momentul potrivit, în cadrul Sfintei Liturghii, P. S. Episcop Eftimie a hirotonit în preot pe diaconul Adrian Vîlciu, pentru parohia Pribeşti, judeţul Vaslui, şi a acordat, prin hirotesie, distincţia onorifică bisericească de iconom stavrofor P. C. Preot paroh Vasile V. Lupu.

La sfîrşitul Sfintei Liturghii, P. C. Preot paroh a făcut un succint istoric al satului Fereşti, documentar atestat înainte de 1400, şi asupra bisericii ctitorie a Racoviţeştilor, ridicată nu mult după anul 1618, care a durat, cu unele reparaţii, pînă la anul 1892, cînd, nemaicorespunzînd situaţiilor vremii, a fost demolată şi pe locul ei s-a ridicat actuala biserică, în anul 1898.

Suferind atît în urma cutremurului din 1940, cînd după reparaţie i s-a adăugat un pronaos cu turlă, cît şi după cutremurul din 4 martie 1977, biserica necesita lucrări de consolidare şi reparaţie radicală. Aceste lucrări s-au executat cu ajutorul enoriaşilor. În încheierea cuvîntului său, P. C. Pr. V. V. Lupu a mulţumit P. S. Episcop Eftimie, enoriaşilor şi tuturor factorilor de răspundere care au ajutat şi sprijinit lucrările de consolidare a bisericii.

Luînd cuvîntul, P. S. Episcop Eftimie a adus binecuvîntări tuturor ostenitorilor pentru lucrarea făcută, care dovedeşte dragostea lor faţă de sfîntul locaş.

Inspirîndu-se din pericopa evangheliei zilei, a tînărului care n-a putut să se lipsească de avuţiile multe ce le poseda, P. S. Sa a arătat primejdia la care se expun cei ce-şi leagă sufletul numai de bunurile pămînteşti, precizînd care este învăţătura Bisericii dreptmăritoare despre valoarea şi rostul bunurilor materiale.

În încheiere, P. S. Eftimie a îndemnat pe credincioşi să lucreze, cu dragoste şi elan, fiecare la locul său de muncă, pentru înflorirea şi ridicarea tot mai sus a scumpei noastre Patrii.

Biserica din filiala Moara Grecilor, parohia Cartierul Nou-Vaslui

În ziua de 6 decembrie 1978, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a săvîrşit slujba de sfinţire a bisericii. În timpul Sfintei Liturghii, P. S. Sa a hirotonit în diacon pe candidatul la preoţie Vulpe Petru, pentru parohia Bîrzeşti-Vaslui.

La sfîrşitul slujbei, după ce preotului paroh Ioan Duca i s-a acordat, prin hirotesie, rangul de iconom stavrofor, acesta a făcut un scurt istoric al bisericii construită în anul 1815 de Spătarul Vasile Miclescu şi soţia sa, Zoiţa. Biserica a fost renovată în anii 1911, 1941, 1966 şi 1978.

Uniţi în dragostea faţă de biserică, credincioşii au contribuit prin obolul lor şi munca depusă benevol să termine lucrările de renovare a locaşului de cult.

Mulţumind Prea Sfinţitului Episcop Eftimie pentru că a venit să săvîrşească slujba de sfinţire a bisericii «Sfîntul Nicolae», preotul paroh a asigurat pe ierarhul său că va călăuzi pe credincioşi să fie mereu ataşaţi Bisericii strămoşeşti şi zeloşi împlinitori ai îndatoririlor faţă de scumpa noastră Patrie.

P. S. Episcop Eftimie în cuvîntul rostit a arătat importanţa Bisericii pentru viaţa sufletească a credincioşilor.

Evocînd viaţa ocrotitorului bisericii, «Sf. Ierarh Nicolae», strălucit ierarh al Bisericii din veacul al IV-lea, P. S. Sa a arătat rolul ierarhiei bisericeşti în viaţa Bisericii şi pentru viaţa credincioşilor. Administrînd Sfintele Taine, în sînul Bisericii, slujitorii bisericeşti împărtăşesc dreptmăritorilor creştini darurile lui Dumnezeu, îndemnînd pe bunii creştini să trăiască în pace, în iubire frăţească şi să fie uniţi în muncă cinstită pentru sporirea bunurilor obşteşti.

Diac. Ilie MURĂRAŞU

CHEMAŢI LA DOMNUL

†

Preotul Alexandru Mazilu

La 5 octombrie 1978, Preotul Alexandru Mazilu din parohia Dofteana II, judeţul Bacău, a trecut la cele veşnice.

Născut la 14 decembrie 1909, în comuna Asău, fiul lui Toader şi Maria Mazilu, tînărul Alexandru a urmat şcoala primară în satul natal, apoi Seminarul «Veniamin Costachi» din Iaşi (1921-1925), continuînd studiile la Facultatea de Teologie din Cernăuţi (1931-1935). După obţinerea licenţei în teologie în anul 1935, tînărul absolvent, timp de doi ani (1935-1937), a activat ca profesor suplinitor la un liceu militar.

După ce în 1935 s-a căsătorit cu Alexandrina, fiica preotului Ioan Cojan de la parohia Măgireşti, judeţul Bacău, în anul 1937 tînărul teolog Alexandru Mazilu a fost hirotonit preot pe seama parohiei Băhnăşeni, judeţul Bacău, unde, timp de 17 ani, a slujit cu devotament la Sfîntul Altar şi a îndrumat cu pasiune pe enoriaşii încredinţaţi pe calea vieţii duhovniceşti. Celor trei copii le-a dat o educaţie aleasă pentru a deveni folositori Patriei.

Din preocupările blîndului slujitor al altarului se pot evoca pasiunea sa pentru înnobilarea sufletească a parohienilor prin împodobirea slujbelor liturgice cu frumoase cîntări religioase şi prin dezvăluirea semnificaţiilor învăţăturilor de credinţă, ale practicilor şi obiceiurilor străbune, legate de diverse sărbători ale anului.

În anul 1954, a fost transferat de la Băhnăşeni la parohia Dofteana II, judeţul Bacău.

Cu experienţa sa pastorală şi-a continuat activitatea pînă la trecerea sa la cele veşnice. Slujba înmormîntării a fost săvîrşită de un sobor de preoţi, care împreună cu enoriaşii săi l-au condus spre cimitirul din satul Bogata, comuna Dofteana, unde a fost înhumat. În calitate de colegi şi cunoscători apropiaţi, despre vrednicia faptelor regretatului preot Alexandru Mazilu au vorbit preoţii Alexandru Ardeleanu, Mihai Puşcălău, Ioan Matei, protoiereul Ioan Andrioae şi Ioan Vieru, vecinul său de parohie,care au evocat viaţa şi activitatea sa exemplară.

Cu mulţumirea şi seninătatea gîndurilor îndeplinite, Preotul Alexandru Mazilu s-a dus în lumea veşniciei. Faptele bune şi exemplele frumoase din activitatea sa rămîn să-i păstreze neîntrerupt pomenirea.

Pr. Al. ARDELEANU

†

Preotul Gheorghe I. Florea

La 14 octombrie 1978 s-a stins din viaţă Preotul iconom stavrofor Gheorghe I. Florea.

Născut la 12 octombrie 1884 în satul Şerboteşti, comuna Codăeşti, judeţul Vaslui, din părinţii Ion şi Ilinca Florea, ţărani clăcaşi coborîtori din strămoşi maramureşeni, a urmat primele două clase primare în satul natal, ultimele trei la Huşi, cursul inferior seminarial la Roman, cursul superior la Iaşi, iar Facultatea de Teologie la Bucureşti. Intre anii 1922-1926 a urmat cursurile Facultăţii juridice de la Iaşi.

Legat prin filiaţia strămoşilor maramureşeni de viaţa ţăranilor, se va strădui tot timpul vieţii, mai întîi ca învăţător în comuna Răducăneni, apoi ca preot în parohiile Mădîrjac, Moara Grecilor, Măscurei, Portari, Ghidigeni, Dragoslăveni şi la Biserica „Sf. Treime" din Vaslui, să ajute pe cei ce trudeau pe ogoarele ţării, susţinînd înfiinţarea de obşti agricole şi activînd ca membru în Consiliul Naţional al Cooperaţiei, prin gazeta „Dezrobirea" înfiinţată, susţinută şi condusă de către el şi mai ales ca deputat în parlamentul ţării. A fost trimis, ca membru al delegaţiei ţării noastre la Congresele Cooperatiste Internaţionale de la Sofia în 1935 şi de la Haga în 1937.

Spirit întreprinzător pe tărîmul vieţii administrative, el a activat şi în cadrul Episcopiei Huşilor ca defensor în Consistoriul eparhial, deputat în Adunarea eparhială şi Protoiereu.

Slujba înmormîntării a fost săvîrşită în biserica „Florească" din Bucureşti, în ziua de 17 octombrie 1978, fiind oficiată de un sobor, în frunte cu P. C. Pr. Al. I. Ionescu din Bucureşti, care în cuvîntul rostit a sintetizat momentele mai importante din viaţa şi activitatea Preotului Gh. Florea. Au mai vorbit PP. CC. Preoţi A. C. Cozma şi I. Moşneagu. A fost înmormîntat în cimitirul Belu.

Pr. Gh. I. MORARU

†

Seminaristul Tănase Ghimet

In ziua de 31 august 1978, a trecut la cele veşnice, din cauza unui trăsnet, absolventul de seminar, Tănase Ghimet. Născut în anul 1955 în satul Gherdana, comuna Tătărăşti, judeţul Bacău, tînărul Tănase sfîrşeşte cu „foarte bine" cele opt clase în satul natal.

Mînat de o dorinţă arzătoare de a deveni preot, slujitor al Altarului Domnului şi al Patriei, Tănase a susţinut examenul de admitere la Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ, judeţul Neamţ, în anul 1972. Ca elev seminarist, s-a remarcat, îndeosebi, prin disciplină şi inteligenţă, fiind totdeauna printre premianţii clasei.

In anul V, a fost şef de internat. A absolvit Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamţ în luna iunie 1977, iar în iulie a luat admiterea la Institutul teologic de grad universitar din Bucureşti. A satisfăcut cu conştiinciozitate şi devotament serviciul militar, timp de nouă luni în oraşul Piatra Neamţ.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un sobor de preoţi în frunte cu P. C. Pr. Gheorghe Grigoraş.

Despre viaţa, activitatea, calităţile morale şi intelectuale ale celui dispărut, au vorbit P. C. Pr. Gheorghe Grigoraş şi Ionel Ostache din partea colegilor seminarişti.

In sunetul clopotelor, sub privirile înlăcrimate ale părinţilor, credincioşilor şi colegilor, trupul neînsufleţit al tînărului Tănase Ghimet a fost înhumat în curtea bisericii „Sfîntul Dimitrie Izvorîtorul de Mir".

Ionel OSTACHE

†

Cîntăreţul bisericesc Gheorghe N. Tapalagă

In ziua de 26 noiembrie 1978, după o scurtă, dar grea suferinţă a încetat din viaţă cîntăreţul bisericesc Gheorghe N. Tapalagă de la parohia „Sfînta Inviere" oraşul Buhuşi, judeţul Bacău.

S-a născut la 28 martie 1906 în satul Orbic, acum cartier al oraşului Buhuşi, jud. Bacău. Părinţii săi Nicolae şi Ilinca Tapalagă erau muncitori la Fabrica de postav Buhuşi.

După terminarea şcolii primare în satul natal, la îndrumarea preotului Dumitrache Ionescu care descoperise în el calităţi muzicale, a fost dat de părinţi la Şcoala de cîntăreţi bisericeşti din Piatra Neamţ pe care a absolvit-o în 1922. După satisfacerea stagiului militar în 1926 este numit cîntăreţ la parohia Siliştea, jud. Neamţ, apoi în anul 1927 este transferat şi numit cîntăreţ bisericesc la noua parohie înfiinţată Orbic.

In 1952 pentru meritele şi calităţile sale, a fost transferat la parohia „Sfînta Inviere" din oraşul Buhuşi. Aici, s-a dovedit a fi un bun cunoscător a rînduielilor noastre tipiconale, un iubitor şi bun executant al muzicii psaltice, slujind biserica cu multă rîvnă şi pasiune.

La locul de odihnă veşnică, corpul său neînsufleţit a fost condus de membrii familiei sale şi de majoritatea enoriaşilor din parohiile Orbic şi Sfînta Inviere Buhuşi.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 30 noiembrie 1978 de PP. CC. Preoţi: C. Bejan de la parohia Racova, I. Hriscu şi C. Sion de la parohia „Sfînta Inviere" Buhuşi, şi V. Ilisei de la parohia Orbic, răspunsurile fiind date de corul bisericii „Sfînta Inviere" Buhuşi, condus de dirijorul D. Morărescu şi de cîntăreţi veniţi din împrejurimi. Despre viaţa şi activitatea sa au vorbit PP. CC. Preoţi: V. Ilisei şi C. Sion.

In sunete de clopot, plîns şi regretat de familie, prieteni şi cunoscuţi, trupul neînsufleţit al celui ce a fost cîntăreţul Gheorghe N. Tapalagă a fost coborît în criptă, în cimitirul bisericii „Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe" Orbic.

Pr. I HRISCU

METROPOLIE DE LA MOLDAVIE ET DE SUCEAVA

ANNEE LIV, No. 9 — 12 SEPTEMBRE — DECEMBRE 1978

R E S U M E

L'Anniversaire de la République

Vie nouvelle, libre et heureuse (La Métropolie de la Moldavie et de Suceava), éditorial consacré à l'anniversaire de la proclamation de la République, acte d'une importance cruciale pour l'histoire contemporaine de la Roumanie et garantie des grandes et nombreuses réalisations que le peuple roumain, dans une complète unité de pensée, de sentiment et de volonté, inscrit dans la chronique de sa vie nouvelle, libre et heureuse.

Pour la paix de tout le monde

† Teoctist, Archevêque de Iaşi et Métropolite de la Moldavie et de Suceava, *A l'appui du climat de détente et de sécurité en Europe,* discours prononcé à la réunion internationale «Le rôle des masses populaires, des mouvements pour la paix dans l'édification et dans le développement de la collaboration en Europe», réunion qui a eu lieu à Bucarest entre le 30 octobre et le 1-er novembre 1978, organisée par les soins du Conseil National pour la Défense de la Paix et du Conseil Mondial de la Paix. En montrant la contribution des cultes religieux de notre patrie à l'appui de toutes les initiatives et de tous les efforts pour l'établissement de la paix, Son Excellence le Métropolite Teoctist a dit: „En tant que fils de la même patrie, les gens d'Eglise et les fidèles de tous les cultes de Roumanie, qui jouissent d'un cadre propice à leurs aspirations et à leur zèle religieux, grâce à la liberté de foi consacrée par la Constitution de notre pays, ont apporté et apportent avec enthousiasme leur contribution aussi dans le domaine lumineux des efforts pour la paix. En puisant dans le trésor de sagesse sacrée, conservé dans les sanctuaires et dans les enseignements propres à chaque Eglise, nous nous sommes enrichis et nous avons réuni nos élans dans l'effort de guider les fidèles et de former les futurs serviteurs des autels dans l'esprit du respect mutuel, de l'oecuménisme, de la fraternité dans le travail et du dévouement envers notre pays et notre peuple».

A la grande fête de la paix

† Teoctist, Archevêque de Iaşi et Métropolite de la Moldavie et de Suceava, *Pastorale à la fête de Noël 1978.* En faisant part à ses diocésains de la joie des grands accomplissements rédempteurs de la Nativité de Notre Seigneur-Jésus Christ, en leur adressant des encouragements et des conseils paternels, selon notre tradition ecclésiastique, Son Excellence le Métropolite Teoctist offre aux

auditeurs la couronne de réflexion et de sensibilité que les peintres de nos célèbres monuments de Bucovine nous ont laissée à travers les siècles en peignant *l'Arbre de Iesei*. «En contemplant longuement la manière de déchiffrer «le Secret depuis toujours caché» de l'incarnation de Notre Seigneur, ils se sont souvent plongés tant dans le domaine illimité des Ecritures Saintes, que dans celui de la manière dont les vérités saintes sont vécues par notre peuple roumain dévoué. Car envisager de façon si authentique et spécifique en même temps, ici, sur la terre de notre patrie, la Nativité du Rédempteur, en poursuivant le fil ininterrompu des prophéties jusqu'à la source divine, comme il est écrit dans l'Evangile, est un labeur qui a été accompagné d'une puissante foi, d'un élan courageux, d'un génie créateur exceptionnel et d'un amour inébranlable pour la patrie et pour le peuple".

† Eftimie, Evêque de Roman et de Huşi, *Pastorale à la fête de Noël 1978*. Après la présentation, pour les auditeurs, de l'importance de la fête de la Nativité de Jésus, «attendue par les chrétiens avec le désir de joie et de paix, avec le désir de santé et d'abondance, avec la confiance, avec l'espoir dans une vie toujours meilleure et dans le bien-être pour tout le peuple», Son Eminence Evêque Eftimie adresse à ses diocésains des encouragements et des conseils concernant leur conduite dans la vie afin qu'ils obtiennent la rédemption et afin qu'ils soient des fils dignes du peuple roumain.

L'acte le plus important de la vie de notre peuple

† Teoctist, Archevêque de Iaşi et Métropolite de la Moldavie et de Suceava, *Jour magnifique, jour exaltant,* évocation de la date du 1-er décembre 1918, qui consacrait dans l'histoire, par l'accomplissement des espérances et des luttes séculaires des Roumains et des autres nations cohabitantes, un acte de justice nationale, *la création de l'Etat national unitaire roumain*. L'union est l'acquis cher du peuple roumain. Elle constitue une source d'inspiration patriotique dans le travail, dans l'art, dans la culture et dans tout ce qui est destiné à rehausser le pays et ses fils. «Voilà pourquoi ce n'est peut-être pas par hasard que le sens profond de l'union a été exprimé par la ronde, cette ronde de l'union en esprit et en sentiments, des coeurs et des mains, ronde qui a commencé à se déployer à Iaşi par l'élection de Al. I. Cuza comme prince régnant de la Moldavie et qui, à Bucarest le 24 janvier 1859, a acquis la valeur d'un symbole pour tous les Roumains. Cela a été l'ouverture annonciatrice de la grande Union de Alba Iulia, il y a 60 ans, union qui a rassemblé dans la même ronde — cette couronne de la communion spirituelle — tous les Roumains de toutes les principautés roumaines».

† Eftimie, Evêque de Roman et de Huşi, *Références de l'Evêque Melchisedec à l'union et à l'unité des Roumains*. Des nombreuses références de l'Evêque Melchisedec concernant l'union et l'unité du peuple, on présente dans cet article, les plus représentatives. Le savant Evêque considérait que les relations entre les Roumains d'au-delà et d'en deçà des Carpates «étaient fondées sur

trois bases morales très fortes qui constituent les fondements de toute nation capable de se développer et de s'épanouir, à savoir : l'identité nationale, l'identité de langue, l'identité de religion exprimée par la confession de l'Eglise Ortodoxe».

Gh. Buzatu, *La Grande Union des Roumains*. L'étude, fondée sur les données essentielles de la littérature de spécialité et sur certaines informations inédites, se propose d'insister sur une des constantes de l'histoire des Roumains au long des siècles, la lutte pour l'unité qui va de pair avec les actions pour la défence de l'indépendance et de l'intégrité territoriale des Pays Roumains, de la Roumanie par la suite. L'auteur examine le processus de la transformation de la conscience de peuple en conscience nationale, les grands succès obtenus par les Roumains au cours du XIX-e siècle dans la direction de l'union et, surtout, la lutte ferme, engagée, à la confluence des XIX-e et XX-e siècles pour le triomphe de l'idéal national. On y met en évidence le fait que, dans les actions pour le parachèvement de l'Etat national unitaire roumain, processus qui s'est achevé le 1-er décembre 1918, à la suite du vote historique de la Grande Assemblée Nationale de Alba Iulia, de rôle essentiel est revenu aux masses populaires. En se rapportant à la signification de la Grande Union de 1918, l'auteur mentionne l'appréciation formulée par Nicolae Iorga, à l'époque même, à savoir que «la plus grande action de toute la vie de notre peuple» venait de s'accomplir.

I. D. Lăudat *L'Union des Roumains d'au-delà des Montagnes à la Patrie — Mère (le 1-er Décembre 1918).*

A la mémoire des contemporains et de la presse de l'époque. L'auteur présente, de manière sélective, quelques-uns des nombrex témoignages de l'importance de la journée du 1-er Décembre 1918 dans la conscience des contemporains et de l'écho que cette mémorable journée a produit dans la presse du temps. De ces témoignages ressort la vérité que l'Union a été réalisée par le combat juste mené par le peuple roumain tout entier, et l'adhésion totale et immédiate des nationalités cohabitantes des pays subjugués prouve la justesse de l'accomplissement de ce magnifique acte historique et de justice nationale.

Pr. Scarlat Porcescu, *Contributions apportées par des ecclésiastiques de* l'Archevêché de Iaşi entre 1916-1918, à l'édification de l'Etat national unitaire roumain. L'évocation de certains moments de la vie de notre peuple a fourni à l'auteur l'occasion de mettre en lumière la contribution du clergé orthodoxe roumain à l'affermissement et à la propagation de l'esprit de l'unité.

Tout comme leurs prédécesseurs, dans diverses circonstances, les membres du clergé de l'Eglise Orthodoxe Roumaine ont été, à l'époque historique 1914-1918, aux côtés du peuple dans l'effort pour la création de l'Etat national unitaire roumain.

L'auteur met en évidence surtout le rôle à part rempli, à Iaşi, par le Métropolite Pimen, de Moldavie et de Suceava, dans le tumulte des événements dramatiques des années 1916-1918 que notre pays a traversés. Ses discours, ses initiatives et, en général, les relations de ce brave archevêque avec la haute direction de l'Etat ou bien avec les personnalités qui, dans ces circonstances,

ont visité notre pays, étaient au service de l'idéal magnifique de tous les Roumains — l'édification de l'Etat national unitaire.

On y souligne aussi la contribution des serviteurs des sanctuaires ancestraux à l'accomplissement de ce magnifique idéal, soit comme guides de leurs semblables qu'ils dirigeaient pastoralement, soit comme confesseurs d'unités militaires ou d'hôpitaux et d'institutions de protection de la santé publique.

Dans la conclusion de l'article, on montre que la vieille résidence des princes moldaves a été la scène sur laquelle on a, en grande mesure, préparée la réalisation de l'Etat national roumain unitaire. Dans cet ordre d'idées, on y mentionne que sous les coupoles de la cathédrale métropolitaine de Iaşi se sont déroulées les solennités au cours desquelles on a prononcé de vibrantes allocutions engageant les bons chrétiens à travailler, tous, pour l'accomplissement du grand idéal.

Pr. C. Cazan, *Ecclésiastiques orthodoxes du diocèse de Roman et de Huşi dans la lutte pour parfaire le territoire des ancêtres.* Des documents de l'époque, des rapports et des notes des commandants de troupes, se détache comme une vérité incontestable le fait que les prêtres et les chantres d'église ont participé effectivement, et qu'ils ont fait preuve d'un haut patriotisme, dans les luttes de Mărăşeşti, de Mărăşti, de Oïtuz etc. pour la défense de la terre des aïeux. L'auteur nous présente l'image de certains de ces ecclésiastiques.

Aux réalisatèurs de l'Union

Protos. Partenie Apetrei, *La célébration des réalisateurs de l'union de décembre 1918 dans l'Archevêché de Iaşi,* présente les actions et les initiatives du Primat de l'Eglise de la Moldavie, le Métropolite Pimen, visant l'assistance religieuse accordée aux soldats roumains. L'auteur présente aussi certains monuments élevés auprès des églises et dans les cimetières des paroisses de l'Archevêché de Iaşi.

Pr. C. Pelin, *Témoignages en pierre reflétant l'enthousiasme et la vaillance de nos soldats dans la lutte pour l'édification de l'Etat national unitaire roumain* — description de certains monuments élevés dans les cimetières et auprès des églises sur le territoire du Diocèse de Roman et de Huşi en signe de reconnaissance envers les braves soldats roumains qui ont sacrifié leur vie en défendant la terre roumaine.

En servant l'unité du peuple et la juste foi

Diacre I. Ivan, *Moines transylvains qui ont vécu dans les monastéres de Moldavie.* Après des considérations sur l'ancienneté du monachisme chez les Roumains, l'auteur montre que les liaisons religieuses entre les Roumains de Transylvanie, de Valachie et de Moldavie ont eu un caractère permanent en favorisant le maintien de l'unité nationale et de l'unité de la vie spirituelle. L'auteur énumère les moines transylvains qui ont agi dans divers secteurs de la vie religieuse de la Moldavie: des évêques, des supérieurs

de monastéres, des archimandrites et de simples moines. Les religieux transylvains vivant dans les monastères de Moldavie se sont distingués par leur piété et par des qualités morales exceptionnelles et ils ont effectivement contribué au renforcement du prestige du monachisme orthodoxe en géneral et du monachisme roumain en spécial.

Prof. V. Olteanu et Remus Faust, *Prêtres de l'Eglise «Saint Nicolas» de Şchei-Braşov et leurs liaisons avec la Valachie et la Moldavie.* Après avoir compulsé et interprété un vaste matériel documentaire, les auteurs de cet article arrivent à la conclusion que les prêtres en tant que porteurs des idéals de liberté et d'unité nationale proposés par la conscience de l'Orthodoxie aussi, ont été les premiers à concentrer à Şchei-Braşov une impressionnante action afin de soutenir les liaisons avec les frères d'au-delà des montagnes et, en plus de cela, ce sont eux que les officialités transylvaines utilisent comme intermédiaires dans leurs relations économiques et même dans leurs relations politiques avec les princes régnants de la Moldavie et de la Valachie.

Florian Dudaş, *Publications et manuscrits d'après des publications du Métropolite Dosofteï identifiés dans l'ouest de la Transylvanie.* Les publications de Métropolite Dosofteï se sont répandues partout, dans toutes les régions habitées par des Roumains. Des exemplaires en sont arrivés et ont été longtemps utilisés dans l'ouest de la Transylvanie. Certains de ces exemplaires se sont conservés dans les pupitres de certaines églises, dans des bibliothèques et des musées jusqu'à présent, tandis que d'autres nous sont parvenus sous forme de copies manuscrites, ou bien ils peuvent être signalés par l'intermédiaire de témoignages documentaires. L'auteur présente dans son article deux exemplaires du *Psautier en vers* attéstés jusqu'à présent dans les régions occidentales de la Transylvanie: *L'Evangéliaire,* Iaşi, 1679, et *Livre de prières,* Iaşi, 1684, attestés seulement par la voie documentaire, d'après lesquels ont été faites de nombreuses copies manuscrites, et *Vie et actes des saints,* Tome III, conservé, à présent encore, à l'église en bois, de Marginea. Dans la partie finale de l'article, l'auteur donne une description analytique des publications.

Dans l'esprit de la dévotion traditionnelle

† Teoctist, Archevêque de Iaşi et Métropolite de la Moldavie et de Suceava, *Sainte Paraschiva, fille de l'Eglise et fleur de l'Orthodoxie,* discours prononcé le 14 octobre 1978, à l'occasion de la commémoration de celle qui a reçu de Dieu la couronne inaltérable de la juste récompense divine, comme fille aimée de l'Eglise Orthodoxe et fleur d'élite de l'Orthodoxie roumaine.

S e r m o n s

† Adrian Botoşăneanul, Evêque-vicaire, *A la fête de la Natalité de la Mère de Dieu.*

Pr. P. Manole, *A la fête de Saints roumains.*

Pr. Gh. Drăgulin, *A la fête de la Sainte Grande Martyre Ecatérina.*

Pr. Şt. Slevoacă, *A la fête de Saint Nicolas.*

Commémorations

Pr. prof. Anibal Panţiru, *Aspects de la vie et de l'activité du compositeur roumain Gavriil Musicescu.* Evocation de la vie et considérations succintes sur la création artistique du compositeur roumain Gavriil Musicescu à 75 ans depuis qu'il a été appele devant Dieu.

Traditions et coutumes roumaines

V. Adăscăliţei, *«Avec le globe» — manifestation folklorique pendant les fêtes d'hiver, en Moldavie.* La tradition du globe est, du point de vue génétique, liée à la tradition de parcourir les rues en portant l'étoile et en chantant des noëls de maison en maison, et elle est répandue, d'après les documents d'archives que l'auteur possède, en 33 points sur le territoire des districts de: Botoşani, Suceava, Neamţ, Bacău et Vaslui. L'auteur fait une description documentée de cette tradition à la constitution, à la direction et à la propagation de laquelle l'Eglise a eu un rôle important comme d'ailleurs dans le cas de tous les faits de culture populaire.

Notes

La distinction du poète Georges Lesnea par le prix spécial de l'Union des Ecrivains (S. P.) — hommage rendu au poète de Iaşi, qui est membre du Conseil de l'Archevêché, pour avoir reçu ce prix; *La Réunion internationale ayant pour théme «Le rôle des masses populaires, des mouvements pour la paix dans l'édification de la sécurité et dans le développement de la collaboration en Europe».* (Pr. C. Buzdugan) — un reportage sur cette importante réunion, organisée dans la capitale de notre pays, sous l'égide du Conseil National pour la Défense de la Paix de la République Socialiste de Roumanie et du Conseil Mondial de la Paix: *La petite Eglise en Bois* (Pr. Elefterie Marinescu) — évocation du moment où Son Excellence le Métropolite Teoctist, alors Métropolite de l'Olténie, a décidé, en signe de pieuse et profonde reconnaissance, de juste et de sage appréciation des valeurs de l'art ecclésiatique, de faire transférer la Petite Eglise en Bois du village de Tălpăşeşti, district de Gorj, dans l'enceinte de la résidence métropolitaine de Craïova; *Deux lettres inédites du temps du Métropolite Veniamin Costachi* (Emil Diaconescu); *De la correspondance du Métropolite Andrei Şaguna avec le Métropolite Neofit Scriban de Moldavie et avec le Métropolite Nifon de Valachie,* des lettres conservés dans les archives de l'Eglise «La Sainte Trinité» de Burdujeni-Suceava; *Le professeur Mihai Berza* (Prof. T. Bodogae); *L'Instituteur Gheorghe I. Romanescu* (Archipr. T. Irimia).

Compte — rendus

† Nicolae, Métropolite de la Transylvanie, *Continuité et unité,* Sibiu, 1977 (Pr. V. Văcăreanu); *Du Danube à la Mer. Témoignages historiques et monuments d'art chrétien,* Editions du Diocèse de Tomis et du Bas Danube, Galaţi, 1977, 243 p. (Prof. Gh. I. Badea); Dan Gh. Teodor, *Le territoire est-carpatique aux V-e-XI-e siècles de n. è. Contributions archéologiques et historiques au problème de la formation du peuple roumain,* Editions «Junimea», Iaşi, 1978, 223 p. + 64 planches (Stela Cheptea).

Chronique ecclésiastique

A. — De la vie de l'Eglise

La VIII-e réunion oecuménique de religieuses à Grandchamp-Suisse (23-29 août 1978) (Gh. Burcă).

B. — Le Diocése de Iaşi

Hôtes (Pr. C. Buzdugan, Archidiacre Tiberiu Meleşcan); *La session de l'Assemblée diocésaine* (Diacre M. Manolică); *Les conférences ecclésiastiques d'orientation au mois de septembre 1978* (Gh. Burcă); *Les conférences ecclésiastiques d'orientation au mois de novembre 1978* (Archid. T. Meleşcan); *La rentrée scolaire 1978-1979 au Séminaire Théologique du Monastère de Neamţ* (Prof. Gh. Onofrei).

Messes archiépiscopales

La fête de Sainte Paraschiva à la Cathédrale métropolitaine de Iaşi (Diacre V. Nechita); *L'Eglise «Saint Dumitru» du village de Slobozia, paroisse de Bereşti, district de Suceava* (Archid. Clement Gheorghiu); *L'Eglise Saint Dumitru de la paroisse de Deia, protopresbytérat de Cîmpulung, district de Suceava* (Archid. T. Meleşcan); *A la fête des Saints Archanges «Mihail et Gavriil» au Monastère d'Agapia* (Diacre V. Vaida); *L'Eglise de la paroisse Ţarna-Mare-Fălticeni, district de Suceava* (Archid. T. Meleşcan); *L'Eglise des «Saints Archanges Mihail et Gavriil» du village de Poeniţa, paroisse de Hîrtoape, protopresbytérat de Paşcani*; *L'Eglise «Le Saint Grand Martyr Gheorghe» du village de Praxia, paroisse de Dumbrăviţa, commune de Vadul Moldovei, district de Suceava* (Archid. Clement Gheorghiu); *L'Eglise de la paroisse de Lunca, protopresbytérat de Botoşani* (Diacre V. Nechita); *L'Eglise de Iaslovăţ, district de Suceava* (Archidiacre T. Meleşcan); *L'Eglise de la paroisse de Socea, district de Neamţ* (Diacre V. Vaida).

B.M.M.B.
2006-2007

Rappelés à Dieu

† *Le prêtre Vasile Dăscălescu* (Pr. C. Geanopol); † *Le prêtre-vicaire Antim Azoiței* (Mère supérieure Magdalena Andronic); *Le diacre Gheorghe Lungu* (Pr. N. Scriban); † *Le prêtre Constantin Cornea* (Pr. N. Pentelescu); † *Le prêtre Teodor Cojocaru* (Pr. D. Isopescu); † *Le prêtre Ioan Maximiuc;* † *Le prêtre Dumitru Gheorghiță* (Pr. C. Buzdugan); † *Sorin Gorovei* (Pr. Gh. Baltag).

C. — Le Diocèse de Roman et de Huși

La réunion diocésaine du Diocèse de Roman et de Huși (Diacre Ilie Murăraşu); *Les conférences ecclésiastiques d'orientation, du mois de septembre 1978; Les conférences ecclésiastiques d'orientation, du mois de novembre 1978* (Pr. C. Pelin).

Messes épiscopales

L'Eglise de la paroisse de Mărgineni, district de Bacău (Diacre Ilie Murăraşu); *La consécration de l'Eglise du Village de Parpanița, district de Vaslui* (Pr. I. Juncu); *A la fête des Saints Apôtres Pierre et Paul, à Huși* (Diacre Ilie Murăraşu); *L'Eglise «Saint Ilie» du village de Răchitiș, comune de Ghimeș-Făget, district de Bacău; L'Eglise de «L'Annonciation», Răducanu, Tg. Ocna* (Pr. Pavel Curcuţă). *L'Eglise du village de Fîstîci, commune de Deleşti, district de Vaslui* (Pr. Gh. Păun); *Le 14 octobre à la Cathédrale épiscopale* (Pr. C. Pelin); *L'Eglise de la paroisse de de Cotumba, commune de Agăș, district de Bacău; L'Eglise de la paroisse de Băhnășeni, protopresbytérat de Moïnești, district de Bacău* (Pr. I. Andrioaie); *L'Eglise «Saint Georges» de Bacău* (Archipr. C. Mardare); *L'Eglise de la paroisse de Hălărești, Filiale de Iana, protopresbytérat de Bîrlad, district de Vaslui; L'Eglise de Orbeni I, protopresbytérat de Tg. Ocna, district de Bacău; L'Eglise de la paroisse de Perieni; L'Eglise de la paroisse de Fereşti; L'Eglise de la filiale de Moara Grecilor, paroisse de Cartierul Nou-Vaslui* (Diacre Ilie Murăraşu).

Rappelés à Dieu

† *Le prêtre Alexandru Mazilu* (Pr. Al. Ardeleanu); † *Le prêtre Gheorghe Florea* (Pr. Gh. I. Moraru); † *Le séminariste Tănase Ghimet* (Ionel Ostache); † *Le chantre d'église Gheorghe N. Tapalagă* (Pr. I. Hriscu).